This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

3 2044 019 307 677

C55014

SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO ET ECCLESIAE

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
STEPHEN SALISBURY,
OF WORCESTER, MASS.
(Class of 1817).

Nov. 9, 1868.

e55014

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650

CHRISTO ET ECCLESIAE

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
STEPHEN SALISBURY,
OF WORCESTER, MASS.
(Class of 1817).

Nov. 9, 1868.

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLVII.

GEORGIUS CODINUS. DUCAS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1866

C55014

★

1868, Nov. 9.
Salisbury Fund.

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY
APR - 0 1999

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XV. ANNI 1400-1462.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΟΥ ΚΩΔΙΝΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

GEORGII CODINI

OPERA OMNIA.

ACCEDIT

DUCÆ, MICHAELIS DUCÆ NEPOTIS

HISTORIA BYZANTINA

A JOANNE PALÆOLOGO, ANNO CHRISTI 1341, *AD ANNUM* 1462;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,
SIVE
CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1866

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XV. ANNI 1400-1462.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLVII CONTINENTUR.

GEORGIUS CODINUS CUROPALATA.

DUCAS.

Parisiis. — Ex typis J. P. MIGNE.

GEORGIUS CODINUS

NOTITIA.

(Fabric., Bibl. Gr. ed. Harles tom. VII.)

Georgius Codinus, amplissimo in aula CPolitana munere Curopalatæ pridem functus, postremis Palæologorum (a) temporibus claruit, et imperio ipsi superstes fuit, siquidem libellum de imperatoribus CPolitanis claudit (b) commemoratione captæ ab Agarenis sive Turcis urbis ann. 6961, hoc est Christi 1453. Ex ejus scriptis exstant :

1. Περὶ τῶν ὀφφικιαλίων τοῦ παλλατίου Κωνσταντινουπόλεως βασιλέων καὶ τῶν ὀφφικίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας : *De officiis et officialibus aulæ imperatorum et magnæ (c) ecclesiæ CPolitanæ.* Agit etiam Codinus *De festis plerisque* et *de imperatoris coronatione, inauguratione patriarchæ*, aliisque ; unde in altero Bavarico codice ms. (d) titulus prioris partis conceptus est sic : Τὰ ὀφφίκια τοῦ παλλατίου, ἔτι δὲ

(a) Confer Allatium, De *Georgiis*, pag. 361; Hanckium, *De Byz. rerum scriptoribus*, cap. 10; Warthonum Appendice ad hist. litterariam Cavei ad annum C. 1461, et Petrum Lambecium in brevi Diss. De Codini vita et scriptis, qui negat, se Curopalatæ nomen in mss. Codicibus sex, quos vidit, offendisse, putatque, impositum potius ideo, quod de officiis Palatii scripsit, quam quod ipse dignitate curopalatæ functus fuerit. Cum tamen nomen hoc Curopalatæ invenerint Junius et Gretserus, non video quare incredibile videri debeat, dignitatem Curopalatæ gessisse. Quia autem in aliquibus codicibus omittitur, hinc apparet, esse nomen dignitatis, neutiquam vero proprium, quod non est quærendum aliud quam Codini. (Fabr.) Add. C. Oudin. Com. De scriptt. Eccl. lib II, cap. 10. Hamberger Z. N. IV, p. 733 sqq. Et Saxii *Onom.* II, p. 450 sq. (Harl.)

(b) P. 82 edit. Lambecii : Ἐπὶ τούτου (de Constantino Palæologo, ultimo imp. loquitur) : ἐγένετο, οἴμοι, ἡ ἅλωσις τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐν ἔτει ,ϛϡξα', καὶ ἐγένετο δορυάλωτος ἡ πρὶν βασιλὶς πασῶν τῶν πόλεων, ὃς καὶ ἀπεκτάνθη παρ' αὐτῶν ἐν τῇ γενομένῃ Χαλάστρᾳ αὐτός τε καὶ πάντες οἱ λογάδες σχεδὸν, καὶ ἐκομίσατο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, μὴ θελῆσαι προδοῦναι τοῖς ἀνόμοις τὰ βασίλεια, μήτε μὴν θελήσας τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, δυνατοῦ ὄντος.

(c) Primum statim caput de officialibus magnæ Ecclesiæ, Goaro non videtur esse Codini, et in duobus regiis mss. Codicibus atque in uno eorum, quos e bibl. Bavarica Gretserus evolvit, desideratur. Deinde ordo etiam capitum in diversis codicibus est diversus. Vide Goari præfat. et notas p. 20. [Et notit. codd.]

(d) Secundum catalog. codd. Gr. bibl. elect. Bavar. p. 71, sunt in cod. 183 Liber de officiis et festis palatii CPolit. et de coronatione imperatoris; itemque de designatione despotæ et patriarchæ, editus nomine Georgii Codini, curopalatæ; descriptio Cpolis sub ejusdem Codini nomine edita ; itemque magnæ ecclesiæ Sophiæ ; Catalogus imperatorum CPolit. usque ad Manuelem Palæologum ; Catal. patriarcharum CPolitan. usque ad Isaiam etc. — Pag. autem 74, in altero cod. 195 : Curopalata, de officiis aulæ CPolitanæ, et expositio Andronici, quæ nunc episcopales subjectæ sint patriarchali sedi CPolitanæ. Adjiciam simul brevitatis studio aliorum codd. notitiam. — Florentiæ, in bibl. Laur. Medic. cod. 15 plut. 70, 1. Excerpta ex libro *Chronicorum de originibus CPolitanis*, et unde urbs dicta sit Byzantium, in quo tamen cod. multa ex hoc libro fuisse ab exscriptore prætermissa, et alia transposita, animadvertit Bandin. de illo codice copiosus in Cat. codd. Gr. Laur. 2, p. 675. — 2. Ejusdem liber de officiis Magnæ Ecclesiæ et aulæ Cpolitanæ, itidem diversus ab edit. Veneta, tom. XVIII, part. 1 p. 1 sqq ; præcedit autem elenchus argumentorum capp. XIV, quorum prima XII concordant cum illis, quæ ex cod. Regio 1119 afferuntur, notante eodem Bandinio. — 3. Ejusdem aliud opusc. sine titulo ; sed est de annis ab. O. C. usque ad imperium Constantini M. et de iis, qui in ipsa urbium regina regnarunt a Constantino M. usque ad Constantinum, Palæologorum ultimum, sub quo ab Agarenis capta est. Sequuntur de excidio CPolis, quæ vero amanuensi potius, quam auctori adjudicanda videntur Bandin. l. c. qui illam particulam, et alia quædam, quibus codici finis imponitur, Gr. exscribi fecit. — Taurini, in bibl. Regia cod. 189, 1. Excerpta ex libro *Chronicorum* (Hesychii) *de originibus CPolitanis*, etc. — 2. Codini Op. de officialibus palatii, cui præmittitur capitum index : qui cum diversus nonnihil sit ab eo, qui legitur in edit. Veneta ann. 1729. Confector Cat. Gr. codd. Taur. pag. 284, edidit illum Græc. cum versione Latina ; animadvertit tamen, duo postrema de imperatoribus, qui CPoli imperarunt usque ad illius eversionem, ab Agarenis factam, et de patriarchis ejusdem CPolis, versibus iambicis, non reperiri in editionibus ; penultimum tamen edidisse Lambecium una cum excerptis Codini (compara, quæ paulo post de cod. Paris. notantur). Insuper adnotat, expleto indice eadem legi verba, quæ indici Gretseriano libro II ejusdem commentariorum in Codinum capite primo subscripta sunt : quæ quidem quid ad indicem pertineant, non videt auctor catalogi. Denique idem adnotat, non omnia capita, quæ exhibeantur in elencho, esse etiam in textu codicis ; deesse nonnula, desiderari caput de officialibus Ecclesiæ, aliaque recedere ab ordine aut lectione editionis. — In cod. 257. (pag. 370. cat.) 1. Excerpta ex *Chronicis de originibus urbis CPoleos.*

καὶ τὰς τάξεις τὰς γενομένας ἐν ταῖς ἑορταῖς εἰς τὸ παλλάτιον, καὶ πῶς τὸν βασιλέα στέφεσθαι δεῖ, καὶ περὶ προβλήσεως δεσπότου καὶ πατριάρχου, καὶ ἐθῶν γινομένων ἐν τῷ παλλατίῳ. Hunc librum e codice Julii Pacii descripsit, et Græce cum versione sua, notis et indicibus amplissimis primus edidit Franciscus Junius, latens sub nomine Nadabi Agmonii, ann. 1588, apud Joannem Mareschallu n (*e*) Lugdunensem, 8. Postea hæc eadem editio, additis aliquot plagellis novoque titulo, in quo Francisci Junii nomen, exposita est in Commelini officina 1596, 8. Quanquam Jacobus Gretserus Junium reprehendit, *quod novam editionem non adornarit et a se pleno sacco sparsos errores non correxerit, adjutus codicibus bibliothecæ Palatinæ, et Raphaelis Seileri exemplari, quod erat apographum codicis optimi Augustani : nam codicem olim fuisse in bibliotheca inclytæ reipublicæ Augustanæ, testis est Hieron. Wolfius præfatione ad Nicetam, et ipse Seilerus, qui inde Græce descripsit et Latine vertit, tametsi versionem suam in vulgus exire nunquam permisit. Dico olim fuisse, jam enim non est, sed amissus est, ut ante aliquot annos ex amplissimo domino, Marco Velsero, duumviro Augustano, intellexi : nescitur, cujus negligentia vel fraude perierit. Tot ergo subsidiis* (a Frehero, cui a. 1596 librum dicavit) *instructus Junius, præsertim* translatione Seileriana *debebat Codinum a capite ad calcem recognoscere, plurima et gravissima menda emendare, librumque ab erroribus liberum lectori proponere.* Ab eo tempore nonnulla satis acerbe, ut solet, castigavit ac reprehendit in Junii versione et adnotationibus idem Gretserus notis ad tomum operis *De cruce*, Ingolstadt. 1600, 4, editum p. 577, 587, seq. 599 sq. 606 sq., 609 sq., 613 sq., etc. Idem a. 1602, 8, Ingolstadii edidit notas et varias lectiones in Codinum ex duobus mss. codd. bibliothecæ Bavaricæ et uno Lautherianæ, ad calcem commentariorum Mureti in Aristotelis *Ethica*, *Œconomica*, Platonis *De Rep.* libros duos et Xenophontis Ἀνάβασιν Cyri. Deinde ejusdem Gretseri facula, Codino accensa, prodiit ibid. 1603, 8, una cum Mureti notis ad Sallustium et quinque primores Annalium Taciti libros. Denique totum Codini opus ad tres illos codices castigatum cum nova versione sua, et tribus commentariorum, observationum et emendationum libris, et dissertatione de imaginibus non manufactis Gretserus vulgavit Paris. 1625 fol. ex officina Seb. Cramoisii (*f*). Quanquam vero multa recte Gretserus in Codino vidit, multa etiam Meursiano Glossario (*g*) Græco-Barbaro adjutus potuit rectius interpretari : non minus tamen Spicilegium et ipse sat amplum Jacobo Goaro præbuit, qui in editione Co-

— 2. De officiis et officialibus aulæ CPolitanæ, tum de annis ab orbe condito usque ad imperium Constantini M. et de iis qui a Constantino M. CPoli regnarunt, una cum opusc. de templo S. Sophiæ. — Opus de officialibus palatii CPolitani est quoque in cod. 107 n. 1, cum appendice de officiis Magnæ Ecclesiæ ; et in cod. 282. fol. 208. (pag. cat. 214 383.)— *Paris.* in bibl. publ. est Colin. De originibus CPolitanis aut excerpta ex illis in novem cod. — De officiis aulæ CPolit. in quinque codd. et de ædis Sophiæ structura in codd. 1726, n. 4, 1766, n. 5, 1788. V. Indicem ad vol. II catalog. mss. Paris. bibl. In cod. 1726, n. 2, Codino de officiis, capp. XII, index est præfixus, qui addit capui XIII, cujus priore parte exhibetur Catal. chronologicus et historicus imperatorum a Constantino M. ad Constantinum Palæologum ; altera autem, patriarcharum CPolitanorum a Metrophane ad Isaiam nomenclatio, versibus iambicis, Græca lingua vulgari. Sed utrum Codinus capitis illius auctor sit, dubitat confector catalogi II, pag. 393.— In codd. 1788, n. 1, Cod. de signis, statuis et aliis spectatu dignis, quæ CPoli conspiciuntur. — Vindobonæ, in bibl. Cæsarea, cod. 133, n. 16, Codini Catal. officiorum magnæ eccl. CPolitanæ S. Sophiæ, quem Lambec. in comm. VII, pag. 531, cum ed. Goari conferre suadet : idem in vol. VIII, pag. 126 sq. corrigit et supplet Codini librum de ædificiis CPolit. — In eod. vol. VIII, pag. 968 sqq. cod. 50, fuse recensetur, in quo est n. 2, nomine auctoris non addito, narratio de structura templi CPol. S. Sophiæ, ibique contra Franc.Combefisium, adversarium, multa pro se dicit, loca quædam emendat ex codice, et de tempore, quando et quamdiu templum illud sit exstructum, disserit. — In cod. 292 n. 11, Excerptum ex Codini Origin. etc. (Lambec. V, p. 526.) secundum catal. codd. Angliæ tom. I, in bibl. Bodl. inter codd. Henr. Savilii, n. 655, Codini *Origines*, etc., cum Catalogo imperatorum et patriarcharum. — Tom. II, in Cat. codd. eccles. Westmonaster. n. 1094, Cod. *Origines CPol.* — Inter codd. Voss. n. 2129, De origin. etc., cum emendatt. et notis manu Jos. Scaligeri.

— In bibl. Jacobæa, n. 8582, Codini πάτρια Κωνσταντινουπόλεως etc. et n. 8585, de officiis Magnæ Ecclesiæ et palatii. — In bibl. Escorial. Codin. De honoribus, dignitatibus et officiis palatii CPolit., teste Pluero in *Itiner. per Hisp.* pag. 170. — Matriti, in bibl. Regiæ cod. 29, Curopalatæ (n. Georgii Codini) De officialibus palatii CPolitani et Magnæ Ecclesiæ liber, item notitia metropoleon, archiepiscopatuum et episcopatuum Græcorum, incerto auctore ; singula et quibus in rebus cod. hic differat ab editione, curate recenset Iriarte, in bibl. reg. cod. Gr. pag. 128 sqq. (Harl.)

(*e*) Francofurti prodiisse hanc editionem, scribunt Henckius et Warthonus. Sed puto Heidelbergæ potius, licet Francofurtensi senatui sit ab editore qui Francofurti ad Mœnum illo tempore versabatur, dedicata. (Fabr.) Copiose recenset hanc et reliquas editt., enarrat controversiam et de Codino atque Junio agit Freytag. in *Appar. litter.* I. p. 554 sqq. (Harl.)

(*f*) Iterum Gr. et Lat. cum comment. in Gretseri Operibus, tom. XV, p. I. sqq. Ratisbonæ, 1734. (Harl.)

(*g*) Goarus in præf. : *Quam infeliciter Junius in elucidanda verborum, quibus usus est Codinus, obscuritate desudaverit, Meursii in pluribus locis demonstrat emendatio, et instituta per Gretserum versio ac in amplis disertisque commentariis ejusdem Codini illustratio: sed cum ea qua Gretserus ætate vivebat, voces illæ neotericæ Græciæ nondum in occiduas partes essent allatæ, propterea venia dignus est vir sane de re litteraria bene meritus. — Non enim ille solus est, qui ad scopulos, quos Meursii Glossarium ex potiori parte ὁλοβάρβαρον exponit, allidat. Is enim cum germanam Græcarum ac vulgarium vocum mentem non sit assecutus, sequacibus foveam fecit, in quam ipse prior lapsus, nisi a recentioris Græcanicæ linguæ bene perito corrigatur, illustretur, ac infinitis propemodum, quæ possent addi, dictionibus* (uti a Cangio postea feliciter et docte præstitum est), *augeatur, facilem adhuc secuturis præbebit lapsus occasionem.*

dini nova Regia Parisiensi 1648, fol. (*h*) Græca ad duos codices bibl. Regiæ et tertium Alatianum emendavit, versionem per singulas paginas castigavit, novasque pereruditas notas suas, in quibus et Junius aliquando, ut p. 76) vindicatur (*i*) addidit. **798** Adjunxit etiam ineditos ante officialium Ecclesiæ et aulæ CPolitanæ catalogos ex mss. Regiis p. 5, 7, 36, et ex Mazarinianis Matthæi, *presbyteri, monachi et medici* (μοναχοῦ (*k*) καὶ θύτου) opusculum, versibus scriptum politicis, περὶ τῶν ὀφφικίων τοῦ παλλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως pag. 8, 38, et alterius Anonymi, versibus iambicis p. 40; nec non ex Allatianis, pag. 9. Præterea Græce et Latine *Græcorum episcopatuum* διατύπωσιν, ante octingentos annos a Leone Sapiente imp. digestam et in Caroli a S. Paulo Geographia ecclesiastica pridem editam, sed per Goarum ad alium codicem castigatam, p. 337 — 362. 2) Ἀνακεφαλαίωσιν πατριαρχῶν καὶ συναρίθμησιν τῶν ἀποστολικῶν θρόνων, pag. 363 — 381. Quam idem Carolus a S. Paulo e codice Vaticano dederat. 3) Τάξιν προκαθεδρίας τῶν ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τελούντων μητροπολιτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων p. 381 — 399 ex editione Gretseri ad Codini calcem, pag. 413 collata cum ms. Regio et cum jure Græco-Romano Freheri, pag. 90 sq. 4) Ἔκθεσιν βασιλέως κύρου Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος, ὅπως νῦν ἔχουσι τάξεως αἱ ὑποκείμεναι μητροπόλεις τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως p. 400 — 409. Hanc Andronici Senioris Palæologi imp. Expositionem primus ad Codini calcem Junius, p. 219, et illius exemplo Gretserus, p. 417, ediderat. 5) Ἔκθεσιν νέαν, ὅπως νῦν γράφει ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης τῷ πάπᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς πατριάρχαις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ μὴν καὶ τοῖς μητροπολίταις καὶ τοῖς κοσμικὰς ἀρχὰς διιθύνουσιν. *Expositionem novam, quomodo CPolitanus patriarcha ad papam, reliquos patriarchas et archiepiscopos, sed et metropolitanos, cunctosque sæculares dignitates moderantes nunc scribat*, p. 410 — 419. 6) Parthenii, patriarchæ CPol. epistolam formatam, qua prosecutus est Philippum de Harlay Comitem de Cely, legatione functum regis Christianissimi ad Turcarum imp. et Urbani VIII papæ Romani epistolam ad eumdem Harlæum, p. 420 sq. Ut ad Codini librum revertar, illius mss. codices præter eos quos jam laudavi, etiam Vaticanum, Scoriacensem et Sfortianum memorat Allatius, *De Georgiis*, p. 362, notatque, stylo incompto ac barbaro et, qui ea ætate in populi plebisque usu erat, scripsisse: *Præter enim*, inquit, *rerum ac nominum difficilem intelligentiam, sæpe etiam ipse modo loquendi agresti et duro sententiam obturbat et obcæcat, quem etiam exscriptorum errata, dictionesque exteræ loco propriarum, doctorum incuria intrusæ, reddunt obscuriorem. Pleraque ex Cantacuzeno aliisque recentioribus historicis prope verbatim exscripsit, ut inter alios adnotarunt Pontanus* (*l*) *et Gretserus.*

Παρεκβολαὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως· *Excerpta ex libro Chronico de originibus CPolitanis*. Librum chronicum intellige Hesychii illustris, de quo dixi supra pag. 544 sq. [ubi v. not. (*t*)] ubi et de variis hujus libri editionibus: ex illo enim pleraque verbotenus Codinus expressit, cæteris, ut Lambecio notatum, additis e Glycæ *Annalibus*, *Chronico Alexandrino* et alio hactenus non edito Julii Pollucis, Christiani scriptoris, qui antiquo illo Polluce, cujus *Onomasticon Commodo* imp. dedicatum habemus, aliquot sæculis est recentior. Prodiere hæ Codini παρεκβολαὶ primum cum Georgiis Dousæ, Iani F. versione Heidelbergæ apud Commelinum 1596, 8, et additis Jo. Meursii notis Genev. 1607, 8; denique cum versione et eruditis notis Petri Lambecii Paris. e typographia Regia, 1655, fol. (*m*). Hic Lambecius longe locupletissimam Codinianorum excerptorum editionem dedit in qua longe plura Græce et Latine exhibentur, collatis codicibus mss. compluribus, duobus Holstenianis, quorum unum Holstenius, Lambecii avunculus, a Peirescio acceperat, alterum e Vaticano codice descripserat, tertio Is. Vossii ex codice Britannico: quarto Iac. Sirmondi, quinto regio Paris. et sexto denique Romano e bibl. Vallicellana. Inde in Lambeciana editione post illa de originibus CPol. sequuntur: Περὶ τῆς σχηματογραφίας Κωνσταντινουπόλεως, *De forma et ambitu urbis CPolitanæ*, pag 11. Περὶ Ἀδιαβήνης, *De Adiabene*, regione Asiæ ultra Tigridem, fluvium in qua Naphtha provenit, p. 13. Περὶ ἀγαλμάτων, στηλῶν καὶ θεαμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως *De signis, statuis* (*n*) *et aliis spectatu dignis CP. ibid.* Quæ in Lambeciana editione leguntur pag. 19 B. a verbis Εὐφημίας τῆς γυναικὸς usque ad p. 21 D. τοῦ πραοτάτου, ea Græce e codice Bavarico vulgaverat Gretserus, lib. III Observationum ad Codinum *De officiis*, cap. 19, quemadmodum et illa, quæ pag. 23 B a verbis Περὶ τοῦ κίονος τοῦ φόρου

(*h*) Recus. Venet. in Corpore Byzant. etc. 1729. V. supra in h. vol. pag. 526, et Baumgarten *Nachrichten von einer Hallisch. Bibl.* tom. V, pag. 449 sqq. (HARL.)

(*i*) Non pauca etiam, quæ pro Junio, socero suo, possit reponere, habere se professus est Vossius lib. III *De historicis Græcis*, p. 368, testatus insuper præf. ad libros de historicis Latinis, Junium novam fuisse molitum Codini editionem, solo typographi consilio suppressam, in qua magnam partem erepturus fuisset Gretsero occasionis ita in eum debacchandi.

(*k*) In ms. Vindobonensi, triginta versibus auctiore pro ἰατροῦ legitur οἰκτροῦ. Vide Lambecium III, p. 469. Θύτης vero est hieromonachus. Matthæum hunc post Alexii Angeli tempora scripsisse notat Hanckius, II, 8, p. 680, de scriptoribus Byz. Fortasse is haud diversus a Matthæo Blastare.

(*l*) Jac. Pontanus, ad Cantacuzeni lib. I, cap. 41, pag. 991; Gretserus, ad Codinum III, 12, p. 270, edit. Cramoisianæ.

(*m*) Hanc Lambecii edit. recenset Kollarius in Lamb. comm. de bibl. Cæsar. vol. I, p. 448 sq. Add. Baumgarten, *Nachr. von einer Hallischen Bibl.* tom V, pag. 445 sqq. — Rec. est illa edit. Venetiis in corpore etc. V. supra in h. vol. p. 525. (HARL.)

(*n*) Pleraque hujus partis vulgaverat etiam G. Dousa.

usque ad verba pag. 28 C. Τὸ αἰδοῖον φανῆναι μοιχευθείσης. Cæterum, quæ de signis sive simulacris gentilium Codinus hic narrat, desumpsit e Phornuto et Jo. Lydi, Philadelphiensis, libro *De mensibus* (*o*) e quo Suidas etiam, ut Lambecio observatum, eadem hausit. Reliqua de statuis et rebus, in urbe spectatu dignis, ad verbum fere descripsit ex anonymi collectaneis antiquitatum CPol. quibus titulus Παραστάσεις σύντομοι χρονικαί, quas primus e codice regis Galliæ Lambecius cum notis suis ad calcem Codini, pag. 85 — 105, vulgavit Græce, observatque, excerptas esse e Theodoro Lectore, Papia, Eusebio Socrate, Marcello lectore et compluribus aliis scriptoribus. Anonymi Collectanea eadem longe emendatius ab illo tempore Græce et Latine cum versione sua et notis dedit Franciscus Combefisius in *Fasciculo rerum CPolitanarum*, ad calcem Allatii *De Simeonibus*, Paris. 1664, 4. Cumque Lambecium in notis illis non raro perstringat, Lambecius ei respondere voluit in nova, quam pollicitus est, Codini editione, quam supplemento Corporis Hist. Byzantinæ ex bibl. Cæsarea potissimum instruendo inserere voluit. Vide lib. III Commentar. de bibl. Vindobon. p. 126. [libr. VIII, p. 970 Koll.] Sed illud Supplementum nunquam lucem vidit (*p*). Sequitur in prima illa et ultima Lambeciana Codini editione ejusdem scriptoris Περὶ κτισμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, *De templis, monasteriis et aliis ædificiis CPolitanis*, pag, 37 — 64; et Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, *De structura templi S. Sophiæ* et SS. Apostolorum p. 64 — 74. Quæ pars etiam in Georgii Dousæ editione legitur, ac denique Περὶ τῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐτῶν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ περὶ τῶν βασιλευσάντων ἐν αὐτῇ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ταύτης ἁλώσεως, *De annis ab orbe condito usque ad imperium Constantini Magni; et de iis qui a Constantino Magno in ipsa urbium regina regnarunt, usque dum ab Agarenis* (a. C. 1453) *capta est*, pag. 75 —83. [De codd. jam supra egimus.]

Subjicitur in calce voluminis Ἑρμηνεία τῶν ὀφφικίων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Ἐκκλησίας ἃ διερμηνεύθησαν κατὰ τάξιν. Anonymi explicatio officiorum S. ac Magnæ Ecclesiæ CPol. secundum eorum ordinem: quam Bernardus Medonius, Tolosas, e ms. codice Caroli Monchalli, archiepiscopi Tolosani, primus edidit, Latinamque versionem suam et Glossarium, atque in margine notulas adjunxit.

Exstat quoque, sed quam Lambecius merito omisit, ab eodem Codino versa Græce *M[issa] Gregorii I papæ*, quam cum illa Græca interpretatione (utraque lingua, non Græce tantum, ut Warthonus scribit) Paris. 1595, 8, edidit Fed. Morellus, quocum illam communicaverat Joannes a S. Andrea, ecclesiæ Parisiensis canonicus. In bibliotheca Barberina memoratur præterea editio Paris. 1583, 8, quam non vidi. Exstat et Græce et Latine in Frontonis Ducæi Auctario Bibl. Patrum Paris. 1624 tom. XII. *Scias, lector*, inquit Allatius, *De Georgiis*, p. 362, *hanc eamdem Missam, multo auctiorem et perfectiorem legi in bibl. Barberina cod.* 75, *quæ tamen dicitur ab Emanuele Chrysolora esse in linguam Græcam conversa*: Λειτουργία μεταγλωττισθεῖσα ἀπὸ Λατινικῆς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνικήν, παρὰ κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ. Initium idem est, quod in illa, quæ Codino tribuitur: Ὁ μέλλων ἱερουργήσειν ἱερεύς, etc.

Prodiit etiam cum Codino Lambeciano ejusdem Emmanuelis Chrysoloræ (*q*) epistola ad Joannem Palæo-

(*o*) Edit. a Nicol. Schow. Lips. 1794. 8. (Harl.)

(*p*) Fasciculum tamen schedarum variar. ad ed. suam reliquit, de quo vid. Kollarium in Suppl. ad Lamb. p. 775 sq. et Nessel. cat. VI, p. 146. (Harl.)

(*q*) Hic est qui ex Græcia, a Turcis opprimi cœpta, virisque ejus nobilibus et eruditis inter primos Græcas litteras in Latium reduxit et in Italia ipse substitit, cum Joannis Palæologi nomine legationem pro auxilio adversus hostes impetrando obiisset. Docuit Græcas litteras Venetiis primum, deinde Florentiæ et Romæ ac tandem Ticini, atque e vita decessit Constantiæ a. C. 1415. Ejus Epitaphium Lambecius Epistolis præmisit, quod etiam legitur in *Historia concilii Constantiensis*, quam viro præstantissimo Hermanno ab Hardt debemus, tom. I, p. 10 sq. Addes, si vis, Jovii Elogia, p. 41; Martinum Crusium, lib. v, *Germano-Græciæ*, p. 34 (ubi etiam de Joanne Chrysolora, Francisci Philelphi socero, viro itidem doctissimo,) Isaaci Bullartii *Academiam scientiarum*, tom. I, pag. 265; Hanckium, De *scriptoribus Byz.* lib. I, cap. 37; Kœnigium, in bibl. Pauli Freheri, *Theatrum virorum illustrium*, p. 1423, sq. etc. [*H.* Von der Hardt, *memoria Chrysoloræ*, Helmstad. 1718, 8. — C. Oudin. *Comm. de scrip. eccl.* tom. III, p. 1252. — Osservazioni di D.G. intorno a Emanuello Chrysolora, *Ristoratore delle lettere greche in Italia*, in Raccolta d'opusc. scientif. tom. XXV, p. 241 sqq. ubi quoque pag. 291 et 323 sqq. insertæ sunt Andr. Juliani Orat. in funere Man. Chrysoloræ, et Guarini Veronensis epistolæ IV de Chrysolora. — Mehus in *Vita Ambrosii Camaldulensis*, p. 357-364. — Humphr. Hodius, *De Græcis illustribus L. Gr. instauratoribus*, Londini. 1728, 8, p. 12, ex quo indicem librorum, ab Emman. Chrysolora confectorum, et alia paucis repetii, et plura de codd. atque editt. præcipue Erotematum collegi: aliosque VV. DD. laudavi. — Editionis Aldinæ (in fine: Venetiis in ædibus Aldi MDXII), cujus exemplar nactus sum, inscriptio plenior hæc est: Ἐρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ. Περὶ ἀνωμάλων ῥημάτων. Περὶ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων ἐκ τῶν Χαλκονδύλου. Τὸ τέταρτον τοῦ Γαζῆ, περὶ συντάξεως. Περὶ ἐγκλιτικῶν. Γνῶμαι μονόστιχοι ἐκ διαφόρων ποιητῶν. *Erotemata Chrysoloræ. De anomalis verbis. De formatione temporum ex libro [Demetrii] Chalcondylæ. Quartus Gazæ de constructione. De Encliticis. Sententiæ monostichi ex variis poetis. Aldus*, cum ejus insigni typogr. in 8. — Bandinius in Catal. codd. gr. Laurent. I, p. 139 sq. plura scripsit de Manuele et Demetrio, Chrysoloris, recensuit cod. 20, plut. 6, in quo continetur 1) Man. Chrysoloræ comparatio antiquæ et novæ Romæ, epistola ad Jo. Palæologum imper. Hæc eadem est epist. quam cum duabus sequentibus in ed. Venet. p. 81 sq. 97 et 98 a Lambecio editam esse, jam adnotavit Fabric., et quam a Francisco Aleardo, Veronensi, Latine versam esse, ex Mabillonii *Museo italico*, tom. I p. 98 animadvertit Bandin. 2) Ejusd. Man. Chrysol. altera epistola, Romæ ad Joannem Chrysoloram exarata; 3) Ejusd. tertia ep. ad Demetrium Chrysoloram, Romæ itidem data, in qua se multum delectari vetustis statuis significavit; 4) Ejusd. quarta epistola ad Pallanteın de morte sui fratris Manuelis, consola-

logum imp., qua σύγκρισις sive comparatio veteris ac novæ Romæ continetur pag. 107 — 126, Græce et Latine, cum ejusdem Lambecii versione. Sequuntur deinde, sed Græce tantum, binæ ejusdem Emmanuelis jam ὡμογέροντος, epistolæ ad Joannem Chrysoloram et Demetrium Chrysoloram, Roma scriptæ et Græciæ absentiam Romæ laude solantes. [Conf. D. Bœrner, De doctis hominibus Græcis Litterarum Græcarum in Italia restauratoribus, Lips. 1750, 8 ; de Emm. Chrysol. pag. 1 sqq. in specie de ejus epp. pag. 10 sq. et 22 sq. (Harl.)

In notis ad Codinum, pag. 187, Lambecius Græce publicavit ineditam ante *orationem*, habitam a Photio, CPolitano patriarcha, *in Encæniis novæ ecclesiæ* (r) B. Virginis a Basilio Macedone post a. C. 879, quo restitutus est Photius, in imperatorio palatio CPolitano Kalendis Maii dedicatæ. Titulus est : Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἔκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος οἰκοδομηθείσης. Incipit : Φαιδρὸν ὁρῶ τῆς παρούσης ἡμέρας τὸν σύλλογον. Eamdem orationem Græce et Latine cum versione sua dedit Franciscus Combefisius in *Manipulo rerum CPolitanarum*, ad calcem Allatii de Simeonum scriptis Paris. 1664. 4, pag. 304 seq. De Photii Bibliotheca et aliis scriptis infra suo loco.

toria, docta quidem et diserta, cujus initium speciminis loco Græce evulgavit Bandin. l. c. pag. 140, et in nota 1, plura de illa aliisque Chrysoloræ epistolis attulit. — Epistolæ ad regem Jo. Chrysoloram, Demetrium Chrysol. ad Pallantem in obitu germani fratris Manuelis consolatoria, a Bonav. Vulcanio Latine versæ, exstant in in Bibl. Leidensi. V. Catal. p. 345, n. 30. — Adde de tribus Chrysoloris infra in vol. X, p. 392 sqq. [Harl.]— Hujus Emmanuelis Chrysoloræ *Erotemata Grammatica* prodierunt Græce Argentor. 1516, 4. [m. 8.] Venet. 1549, 8, et cum Latina versione Paris. apud Wechel. Cæterum non dubito, librum Chrysoloræ *De antiqua et nova Roma*, quem Gesnerus Græce refert exstare in bibl. Medicea, et quem Vulcanius voluit in lucem dare, illam ipsam epistolam longiorem esse, quam Lambecius Græce et Latine edidit. Ejus *De processione Spiritus sancti* contra Græcos, quod laudat Allatius contra Creygthonum, miror non editum esse in ejusdem Græcia orthodoxa. Incipit : Ῥωμαίοις γράφων.

(r) In Vita Basilii, scripta a Constantino Porphyrog. n. 55, templum illud, sive νέα βασιλικὴ ἐκκλησία, condita traditur in honorem Christi, Michaelis archangeli et Eliæ Thesbitæ.

GEORGII CODINI

DE

OFFICIIS MAGNÆ ECCLESIÆ ET AULÆ CPOLITANÆ

LIBER.

EMINENTISSIMO S. R. E. PRINCIPI

MICHAELI MAZARINO

AQUENSIUM ARCHIEPISCOPO.

Quanto magis æmula Græcarum Gallia litterarum, eminentissime cardinalis, primæva non inferior pietate, imperii dignitate nunc potior, tanto sibi Græcia pristinæ eruditionis religionis majestatis memor quærit ardentius Galliæ præsidium ; et quo vehementius Galli proceres sapientiæ Athenæum ambiunt, eo majori gestit ubertate gaudiorum Codinus σοφωτάτου nomen adeptus suum hoc de officiis ecclesiasticis et palatinis opus a Gallis æterna consecratione dedicari. Extra patriam, licet non ignotus, errare videretur, ni patrios suos ecclesiasticos proceres in sacrarium tuum reciperet, aulicos in palatium induceret, in quo avitæ religioni, simul ac regiæ majestati sedem pararet. Albicantis sub tua purpura vestis candore perspecto, intimum animi tui candorem conjecit nec imparem eminentiæ nobilitatem ; patriarchamque suum cum ecclesiæ magnæ optimatibus modo, cum nec luget nec jejunat illa, candido colore fulgentem, modo, si luctum vel jejunium indixerit, purpureo

coruscum, in sacris tuis ædibus te colere; imperatorem vero curiali suo comitatu stipatum, aureum quamvis et purpureum undequaque, si majestatem nullo mœrore obnubilatam proferat, candidis contra vestibus amictum, si luctum testetur, te venerari et in musei tui secretiore penetrali tuis pedibus advolvi exoptat, et nunc amisso imperio, ad felicitatis reparandæ omen, priusquam iterato se proferat in tuo nomine apparere postulat. Id sane Codini opus est, quod non crediderit merito quispiam tot dicandum hominibus quot Officia percensuit, sed ei soli vovendum quem plurima respiciunt officia, et cujus in fronte præfixum nomen pars libri sit potissima. Sic est profecto, cardinalis eminentissime: per te Codinus mirum in modum augetur, nempe qui non officia solum enumerat Magnæ ecclesiæ et aulæ Cpolitanæ, sed etiam ampliores, quas in Te colligis, utriusque palatii Regii et Vaticani dignitates videtur expressius repræsentare. Quapropter auctorem hunc tuo nomine consignasse sincere et sine fuco profiteor præcipuam ex meis ad eum notis. Ita non foret iste meus, nisi tuus. Utinam olim Codino datum tuo frui conspectu: unus ei fuisses satis ad novam officiorum bene longam seriem contexendam; quam luculentas in illum nunc commentationes ederem! quam ingens implerent volumen, ubi circa singula, quibus perfunctus es, munera, quanta te gessisses in unoquoque prudentia, integritate, laude, curiosius adnotassem! At quid vana mentis oblectatione deludor? quasi vero notis indigeat quod omnibus notum? neminem hoc fugere potuit. Te quotusquisque facile suspiciendum habuit, quem decora virtutum ante purpuram ubique statuerunt eminentissimum. Te talem purpuræ fulgor invenit, non fecit. Nihil ad veritatem addo: sic apud me supremum æterni Numinis in te consilium, non desultoria cogitatione sed accurato mentis examine, soleo pensitare. Te, fausto prorsus omine, decrevit allectum in Prædicatorum familiam, in qua meritorum suffragio vere fores purpuræ candidatus. Te natum in salutem hujus imperii voluit ad doctoratus gradum promoveri, quæ laurea non obscure lauros alias adumbraret; et quod antiquitas fabulosum cecinit, veritatis prænuntium ac præconium posteritas comprobaret, Palladem e Jovis cerebro natam, laureatis armis instructam, Athenarum ac scientiarum omnium sibi comparasse præsidium, ac subinde ad oleam pacis argumentum Athenis plantandam atque pacem ipsam in orbem universum propagandam animum convertisse. Quem cœlum designabat proregem ordo provincialem renuntiavit: sacri palatii magistrum prius instituit pontifex quam regum supremus Gallici ministrum. Virtuti proclive per descensum gradatim ascendere; quod deinde bonum contigit Aquensibus, ardebant toti Prædicatorum ordini in comitiis Genuensibus Galli et Itali, quorum judicium vel ex eo sapiens comprobatum est, quod unum e multis te Gallia censuerit universa dignum qui principem referres, cui nescit orbis æqualem. Prudenter haud dubie tibi tum Roma purpuram obtulit, cum regem esses exhibiturus; sed quam probe te novit, tam verecunde in hoc ipso purpuræ dono novum ac ampliorem fatetur accepisse splendorem. Illum velut admirantis turbæ unus, (cujus enim animum tantus fulgor non alliceret aut exhilararet?) deposito non amisso pudore, vicinior intueri sum ausus, quo meo labori et operi lucis plurimum affulgeat. Levidense offero tibi munus, sed affectu grande; meritis impar, verum in quo cunctis ceu congestis in acervum dignitatibus, quantum illa sibi jure deposcerent, bono in lumine pono. Hoc igitur observantiæ in te meæ monumentum velim excipias, et oculis quibus meum rapuisti pridem animum, benigne inspice. Vale et vive Ecclesiæ ad utilitatem, Galliæ ad omne genus felicitatis, Ordini nostro ad ornamentum, tibi ad beatam gloriam. Ita vovet submissi animi

Eminentiæ tuæ deditissimus servus

F. JACOBUS GOAR ord. Prædic.

E conventu tuo Parisiensi S. Mariæ Annuntiatæ.

P. JACOBI GRETSERI

PROŒMIUM.

Ante viginti, et quod excurrit, annos libenter et diligenter legebam libellum Georgii Codini *De officiis et officialibus Magnæ Ecclesiæ et aulæ Cpolitanæ*. Testimonio esse possunt notæ ad secundum tomum de S. Cruce, et notæ ad Codinum cum Ethicis Mureti publicatæ, et Facula Codino accensa, evulgata cum ejusdem Mureti in Tacitum Commentariis, consultis et cum editione Juniana collatis tribus calamo exaratis exemplaribus, duobus nimirum Boicæ bibliothecæ, tertio Lautherianæ.

Sæpe a me petierunt viri docti ut Codinum de integro interpretarer. Paruissem jam dudum, si per alias occupationes, qua publicas in scholis qua privatas domi, licuisset. Nunc cum perpetuus capitis totiusque corporis languor sat luculentum otium mihi pepererit, Codinum, ne plane otiosus essem, in manus sumpsi, verti, commentaria adjeci, errores gravissimos Junii detexi, utique id aut non facturus aut

parce facturus, quamvis innumeros ejus errores dissimulaverim, nisi Junius homo arrogantissimi supercilii et catholicæ fidei immanissimus hostis fuisset ; qui cum a suis haberetur et venditaretur omniscius, perspicue ostendit edito Codino sibi hac opinione et fama fieri injuriam, si tamen volenti fieri potest injuria, quia Junius hanc de se opinionem et famam volebat et fovebat, qui Curopalatam primo edidit anno Redemptoris 1588 ex bibliotheca Julii Pacii, suppresso suo nomine, vel potius in Judaicum commutato : Nadabus enim Agmonius senatui Francofortensi Codinum dedicabat ; et ne non satis dedicatus esset, eumdem Pacius dedicavit Hippolyto a Collibus, suo in prætorio Heidelbergensi collegæ. Postea nactus Junius a Marquardo Frehero integriora exemplaria, adjectis priori editioni aliquot pagellis, quibus lacunas nonnullas explevit, nomen suum professus est, Codinumque Frehero inscripsit, ita ut Curopalata jam tribus patronis stipatus in publicum venerit. Merito tamen culpandus est Junius, quod novam editionem non adornarit et a se pleno sacco sparsos errores non correxerit adjutus codicibus bibliothecæ Palatinæ et Raphaelis Seileri exemplari, quod erat apographum optimi codicis Augustani : nam Codinum olim fuisse in bibliotheca inclytæ rei publicæ Augustanæ testis est Wolfius præfatione ad Nicetam et ipse Seilerus, qui inde Græce descripsit et Latine vertit, tametsi versionem suam in vulgus exire nunquam permisit. Dico olim fuisse : jam enim non est, sed amissus est, ut ante aliquot annos ex amplissimo domino Marco Welsero II viro Augustano intellexi : nescitur cujus negligentia vel fraude perierit. Tot ergo subsidiis instructus Junius, præsertim translatione Seileriana, debebat Codinum a capite ad calcem recognoscere, plurima et gravissima menda emendare, librumque ab erroribus liberum lectori proponere. Verum nihil horum præstitit, nisi quod, ut antea dictum, pauculas pagellas primæ ac mendosissimæ suæ editioni assuit, mutato titulo, addito novo patrono appositoque suo nomine. Quo ipso fucum lectoribus fecit, quasi novam editionem promeret, anno 1596, cum non fuerit nova sed prima, illa nimirum ipsa quæ anno 1588 prodierat.

De mea editione et commentariis non habeo quod dicam. Æquos lectores laboris mei arbitros esse volo. Æquos, inquam ; nam iniquos non moror. Si quid mutatum sit, cujus ratio in commentariis non redditur, noveris id aut ex duobus Boicis et Lautheriano codicibus aut ex perspicua ratione petitum. Vale feliciter, mi lector. Ingolstadii anno salutis 1620.

P. JACOBUS GOAR

LECTORI.

Quod usu solet evenire illis qui inter expurganda dirutorum ædificiorum rudera veteres offendunt et effodiunt nummos, illud idem hactenus Codiniani operis interpretibus contigisse neminem, qui legerit, infitias iturum puto : illi siquidem ubi præter omnem spem in aliquod numisma incidere, se locupletes existimant ; unde facto impetu irruunt, et quasi foret reconditi thesauri argumentum, majori conamine terram hinc inde eruunt, gaudent, mirantur, sperant, et quodnam sit metalli genus aut monetæ species unusquisque, prout menti occurrit, interpretatur. Me Hercule, si non felices omnino, si non divites illi, beata numismata quæ in illorum devenere manus, quarum opera contractam amittunt rubiginem, et quidquid squalidum adhæserat deponunt, ita ut si non pristinum valorem, restitutum saltem ex aliqua parte recipiunt splendorem. Fossores vero nec ditiores nec feliciores appello, si pretium nullum sit, si cujus principis inscriptionem numisma ferat aut imaginem repræsentet ignorent. Exesos rubigine characteres perlustrant ; ac nisi vaticinari noverint aut aliunde acceperint quid litteræ vel figuræ significent, non explanabunt. Verumtamen quod ad Codini opus attinet, etiamsi præ vetustate non sit rancidum, præ novitate tamen, quæ majorem lucem ut plurimum deberet promittere, invenitur obscurum. De nupera namque solum Græcia Codinus agit, non vocibus tantum novis, sed, quod mirum est, jam obsoletis. Usus quippe, qui recentiores ritus, mores, officia, vestes, integrum denique Græciæ statum invexit, Orientis everso imperio funditus interiit ; et sub ipsius Cpolis ruinis, quæ ante ducentos tantum annos in ea vigebant consuetudines, quia ferme novo et ignoto loquendi genere expressæ, jacent misere consepultæ. Paucos ea de causa reperire est qui aspectu primo non demirentur, quamvis rari sint qui propius inspicientes litteras auctoris ac ejus scribendi characterem vel evolverint vel penetrarint. Quam infeliciter Junius in elucidanda verborum, quibus usus est Codinus, obscuritate desudaverit, Meursii pluribus in locis domonstrat emendatio et instituta per Gretserum versio ac in amplis disertisque commentariis ejusdem Codini Illustratio ; sed cum ea qua Gretserus ætate vertebat, voces illæ neotericæ Græciæ nondum in Occiduas partes essent allatæ, propterea venia dignus est vir sane de re litteraria bene meritus, cujus scripta multam doctrinam continent, doctrina pietatem sapit et ad sanctitatem accedit pietas, si aliorum mentem secutus in eorum menda prolapsus impegerit. Non enim ille solus est qui ad scopulos

quos Meursii Glossarium ex potiori parte ὀλοβάρβαρον exponit, allidat : is enim cum germanam Græcarum ac vulgarium vocum mentem non sit assecutus, sequacibus foveam fecit, in quam ipse prior lapsus, nisi a recentioris Græcanicæ linguæ bene perito corrigatur, illustretur ac infinitis propemodum, quæ possunt addi, dictionibus augeatur, facilem adhuc secuturis præbebit lapsus occasionem. Fateor Gretserum eruta metalla examinasse, a plerisque situm et squalorem detersisse, in exponendis emblematibus Œdipi gessisse personam, et characterum, qui vix dignoscebantur, reconditam significationem investigasse : sed cum omnino sit impossibile vel nihil ignorare vel omnium votis satisfacere, complures et egregii quidem viri aliquid præter ejus laborem, quo labor ipsemet amplificatus exeresceret, exspectabant. Illa me desideria moverunt ut multa illustrarem, explanarem alia, de meo nonnulla conferrem : utinam homine Gallo monstrante viam, nemo in posterum etiam aliunde natus in Græcia peregrinus aberret ! In alienam messem non adeo falcem quam uberiores segetes immitto. Gretsero sua sarta tecta reliqui, et velut data ex tripode responsa sum veneratus. Superest ut quæ mea sunt et juris publici facienda paucis proponam, accuratam scilicet Codiniani textus cum alterutro vel simul cum duobus Regiæ bibliothecæ exemplaribus collationem. Textum ipsum, non ad abundantioris doctrinæ ostentationem, sed ad utilitatem respiciens, emendavi : emendationem vel lectionum varietatem in marginem rejeci. Ubi cum utroque Regio minus convenire comperi, locos hoc indice *utr. Reg.* (1) designavi ; ubi vero unum illorum a textus lectione discrepat, primum numeralis character Arabicus 1 indigitat, ac 2 alterum (2). Et si quando defectu alicujus notæ laboraveris, lector, ad præcedentem, quæ vices ejus supplebit, recurre.

Et ne quis putet me data opera Gretseri censorem agere, ipsum inter et me quemlibet statuamus arbitrum, qui de feliciori textus expositione dijudicet. Et quamvis in Gretseri favorem feratur sententia, non debui perceptum a me novum sensum prætermittere, quem qui Codinianum textum legerit emendatum, non longius requiret, cum oculis subsit in versionis margine.

Parum sane, licet nonnihil splendoris Codino contulissem, si in solo textu vel ejus versione restituenda tempus impendissem : debui, quod operæ pretium erat et operis erit utilitas et oblectamentum, ut ignotos recentiorum Græcorum mores, ita Codinianæ dictionis abstrusos et reconditos sensus elucidare, catalogos de ecclesiæ vel palatii Officialibus ex Regiæ vel illustris Mazarinæ bibliothecæ codicibus mss. alios ac omnino diversos proferre, ritus istos velut regulas factis et exemplis confirmare, de meo referre pauca vel ferme nihil, a me relata cuncta vel Græcis scriptoribus vel iis qui viva voce docuerunt ascribere. Quodsi mihi fidem non faciat quæ fide laborare Græcia præsumitur, si meum testimonium in suspicionem veniat, qui fieri potest ut tam multi auctores in notis ad singula capita adjectis catervatim prolati fide vacent, aut quis eorum suffragia voluerit in dubium vocare ?

Unum restat quod moneam, primum caput de Officialibus Magnæ ecclesiæ non mihi videri Codini. Cujus sententiæ rationem subjungo, nimirum catalogum in quo officialium nomina recensentur, a reliquis Codini capitibus sæpius in Regiis mss. distinctum reperiri. Et integrum opus absque catalogo in sua recto ordine capita videre est distributum ; quod et ipsi quibus usus est Gretserus comprobant codices. Cum tamen in Codinum scriptorem plerique referant, quin Codinum agnoscat parentem non invideo (3). Alios ipso ampliores inter notas adjungo. Ipsas etiam notas utrisque ac toti Codini operi volui connexas, ut auctoris arridente textu ejus expositio nullam tibi relinquat animo dubietatem. Codinum igitur plenius ac integre magis explanatum suspice, et integerrime vale.

(1) Nunc AB.
(2) Nunc A et B.
(3) Cf. Gretser. commentar. 1 1 extr.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΟΥΡΟΠΑΛΑΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΦΦΙΚΙΑΛΙΩΝ

ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΦΦΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΦΦΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

—

SAPIENTISSIMI CUROPALATÆ

DE OFFICIALIBUS

PALATII CONSTANTINOPOLITANI

ET DE OFFICIIS MAGNÆ ECCLESIÆ,

ET PRIMUM DE OFFICIIS MAGNÆ ECCLESIÆ,

Jacob Gretsero interprete.

—

INDEX CAPITUM HUJUS LIBRI.

—

ΚΕΦΑΛ. Α'.

A

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀρφίκια ἔχουσιν οὕτως.

Ἡ πρώτη πεντάς. Ὁ μέγας οἰκονόμος, κρατῶν πάντα τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ πᾶν τὸ ἐσοδιαζόμενον ἐξ αὐτῶν. Καὶ οἰκονομεῖ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ μέγας σακελλάριος, κρατῶν τὰ ἀνδρῷα καὶ γυναικεῖα μοναστήρια, ἔχων ὑπουργὸν εἰς τοῦτο τὸν ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων. Ὁ μέγας σκευοφύλαξ, κρατῶν τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας. Ὁ χαρτοφύλαξ, κρατῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ χαρτῷα δικαιώματα, κριτὴς τῶν ὅλων ὑποθέσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔχων τὰς γαμικὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν κληρικῶν ὑποθέσεσιν ἔκδικος ὡς δεξιὰ τοῦ ἀρχιερέως χείρ. Ὁ σακελλίου, κρατῶν τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας καὶ τὸ σακέλιν. Ὁ πρωτέκδικος εἰς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοὺς αἰχ- B

1-3 CAPUT I.

Ecclesiastica officia sic habent.

Primus quinarius. Magnus œconomus, qui sua in potestate omnes Ecclesiæ facultates omnesque in illis reditus tenet, et tam patriarchæ 4 quam ecclesiæ hac in re dispensator est. Magnus sacellarius habet sua in potestate virorum et mulierum monasteria, et ad hoc ministro seu adjutore utitur præfecto monasteriorum. Magnus sceuophylax seu vasorum custos sua in potestate habet ecclesiæ vasa seu supellectilem. Chartophylax tabulas habet chartaceas ad jura ecclesiastica pertinentes (hoc est litteras quibus privilegia et alia jura Ecclesiæ continentur), et est judex omnium causarum ecclesiasticarum, et controversus matrimonialibus cognoscendis ac dirimendis præsi-

det. Quin et in cæteris clericorum litibus judex est, tanquam dextera patriarchæ manus. Præfectus sacelli sua in potestate habet catholicas ecclesias et sacellum. Protecdici munus ad curam captivorum extenditur; et est simul judex omnium querimoniarium, quæ ad forum deferuntur.

A μαλώτους, καὶ κριτὴς τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων.

Isti sedent in sacra concione cum patriarcha.

Οὗτοι κάθηνται ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως.

Secundus quinarius. Protonotarius ostium est et aditus ad exocatacœlos, præestque pittaciis conficiendis. Logotheta præest discutiendis et conscribendis rationibus, tam quas reddunt qui ex plebe quam qui ex ordine ecclesiastico principali. Canstrisius canistro præfectus est, et patriarchæ, dum vestibus sacris induitur, servit. Referendarii munus est ut mittatur ad imperatorem et ad magnum principem. Qui a commentariis est, scribendis commentariis sive memorialibus vacat.

Ἡ δευτέρα πεντάς. Ὁ πρωτονοτάριος θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων, καὶ εἰς τὰ πιττάκια. Ὁ λογοθέτης εἰς τὸ λογογραφεῖν, καὶ εἰς τὰς δημοσιακὰς καὶ ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν. Ὁ χανστρίσιος εἰς τὸ χανστρίον καὶ εἰς τὸ ἀλλάσσειν τὸν ἀρχιερέα. Ὁ ῥεφερενδάριος εἰς τὸ ἀποστέλλεσθαι εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς μέγαν ἄρχοντα. Ὁ ὑπομνηματογράφων εἰς τὸ γράφειν τὰ ὑπομνήματα.

5 Tertius quinarius. Hieromnemonis munus est pone patriarcham preces inspicere; habetque sua in potestate enthroniasmum et contacium seu librum ordinationis. Qui a genibus est, sua in potestate habet supergenuale patriarchæ. Præfectus supplicum precibus, pro illis qui injuria afficiuntur, ad imperatorem accedit. Ejus qui secreto præest munus est ut, dum judicia habentur, populum in officio contineat. Præfectus sacræ stationis (qui moderandis moribus præest) curat ut intra sacrum tribunal, seu intra altare, debitus et conveniens ordo observetur.

B

Ἡ τρίτη πεντάς. Ὁ ἱερομνήμων εἰς τὸ βλέπειν τὰς εὐχὰς ὄπισθεν τοῦ ἀρχιερέως, κρατῶν τὸν ἐνθρονιασμὸν καὶ τὸ κοντάκιον τῆς χειροτονίας. Ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων, κρατῶν τὸ ἐπιγονάτιον τοῦ ἀρχιερέως. Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων ἀπέρχεται εἰς τὸν βασιλέα ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων. Ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων εἰς τὸ παύειν τὸν λαὸν ἐπὶ τὸ κρίνειν. Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, εἰς τὸ ποιεῖν εὐταξίαν ἐντὸς τοῦ βήματος.

Quartus quinarius. Monitor seu suggestor ad hoc constitutus est, ut patriarchæ tacite suggerat et in memoriam revocet. Doctor Evangelii, qui interpretatur illud. Doctor apostoli, qui illius interpres est. Doctor psalterii, psalterio explanando destinatus. Rhetoris munus est Scripturas interpretari.

Ἡ τετάρτη πεντάς. Ὁ ὑπομιμνήσκων εἰς τὸ ἐνθυμίζειν τὸν ἀρχιερέα μυστικῶς. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου, ἑρμηνεύων αὐτό. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου, ἑρμηνεύων αὐτόν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου εἰς τὸ ἑρμηνεύειν αὐτό. Ὁ ῥήτωρ εἰς
C τὸ ἑρμηνεύειν τὰς Γραφάς.

Quintus quinarius. Præfectus monasteriis gerit cum magno sacellario monasteriorum curam. Præfectus ecclesiis ecclesiarum curam gerit cum curatore sacelli. Præfectus Evangelio tenet illud ad processiones ac litanias. Præfectus luminibus curam habet eorum qui nuper illuminati, hoc est baptizati, sunt. Præfectus antimensiis eos qui sanctam communionem percipere volunt introducit.

Ἡ πέμπτη πεντάς. Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων, ἔχων μετὰ τοῦ μεγάλου σακελλαρίου τὴν τῶν μοναστηρίων ἐνοχήν. Ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν, ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ τοῦ σακελλίου. Ὁ ἄρχων τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ κρατεῖν τοῦτο εἰς τὰς λιτάς. Ὁ ἄρχων τῶν φώτων, ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν νεοφωτίστων. Ὁ ἄρχων τῶν ἀντιμινσίων, εἰσάγων τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν ἁγίαν μετάληψιν.

Sextus quinarius. Primus ostiarius fores custodit, dum ordinationes peraguntur. Secundus ostiarius tenet monampulum. Protopapas 6 defensor et primus in loco altaris, secundas a patriarcha obtinens. Secundus sacerdotum introducit (ad altare seu sacram mensam) sacerdotes, et secundas a protopapa tenet. Secundarius ex diaconis primus est inter communes diaconos, et introducit (ad altare) diaconos.

Ἡ ἕκτη πεντάς. Ὁ πρῶτος ὀστιάριος, κρατῶν τὰς θύρας εἰς τὰς χειροτονίας. Ὁ δεύτερος ὀστιάριος κρατῶν τὸ μονοβάμβουλον. Ὁ πρωτοπαπᾶς, ἔκδικος
D καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως. Ὁ δευτερεύων τῶν ἱερέων, εἰσοδεύων τοὺς ἱερεῖς καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ πρωτοπαπᾶ. Ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων πρῶτος τῶν κοινῶν διακόνων, καὶ εἰσοδεύων τοὺς διακόνους.

Septimus quinarius. Protopsaltes. Duo domestici, primi et secundi chori. Qui populum convocat. Primicerius tabulariorum. Præfectus contaciis.

Ἡ ἑβδόμη πεντάς. Ὁ πρωτοψάλτης. Οἱ δύο δομέστικοι, τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου χοροῦ. Ὁ λαοσυνάκτης. Ὁ πριμμικήριος τῶν ταβουλαρίων. Ὁ ἄρχων τῶν κοντακίων.

Octavus quinarius. Primicerius lectorum. Nomicus. Protocanonarcha. Exarchus. Ecclesiarcha.

Ἡ ὀγδόη πεντάς. Ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ νομικός. Ὁ πρωτοκανόναρχος. Ὁ ἔξαρχος. Ὁ ἐκκλησιάρχης.

Ἡ ἐννάτη πεντάς. Οἱ δομέστικοι τῶν θυρῶν. Ὁ A χαρτουλάριος. Ὁ δεσποτάτος. Ὁ ἐπὶ τῆς ποδέας.

Καὶ ταῦτα τὰ ὀφφίκια τὰ ἐκκλησιαστικά.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Τὰ τῶν ὀφφικιαλῶν τοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀνόματα.

Δεσπότης. Σημείωσαι ὅτι οἱ τοῦ βασιλέως υἱοὶ οἱ δεσπόται προΐστανται τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν γαμβρῶν τοῦ βασιλέως, δεσποτῶν καὶ αὐτῶν ὄντων.

Σεβαστοκράτωρ. Ἰστέον ὅτι μέχρι τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος ἀξίωμα οὐκ ἦν, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὸν βασιλέα πρῶτον πάντων ἦν τὸ τοῦ Καίσαρος. Οὗτος δὲ ἐπεὶ τὸν Μελισσηνὸν Νικηφόρον τὸ τοῦ Καίσαρος ἀξίωμα τετίμηκεν, ἦν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ B πρῶτος κατὰ τὸν χρόνον, ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, ἔχρῆν δὲ τοῦτον μείζονι τιμηθῆναι ἀξιώματι, ἕτερον δὲ ἀξίωμα οὐκ ἦν, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, πλὴν τὸ τοῦ Καίσαρος, ὠνοματοποίησε δὲ νέον ἀξίωμα, συνθεὶς αὐτὸ ἀπὸ τοῦ σεβαστοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐφηρμόσατο τῷ ἀδελφῷ, τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος δηλαδὴ ὄνομα, δεύτερον οἱονεὶ βασιλέα τοῦτον πεποιηκώς, καὶ ὑπεβίβασε τούτου τὸν Καίσαρα, καὶ μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος εὐφημίαν ἀναγορεύεσθαι ἀπηριθμήσατο.

Καῖσαρ.

Μέγας δομέστικος.

Ὁ πανυπερσέβαστος. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ ἀξίωμα οὐκ ἦν, ἀλλ' ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀλέξιος πρῶτος C ἐπινενόηκε. Θέλων γὰρ ὡσαύτως τιμῆσαι καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Ταρωνίτην, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἰσοστάσιον καὶ σύνθρονον τῷ Καίσαρι, μήτε ὑποβιβάσας αὐτὸν τούτου μήτε ἀναβιβάσας. Ὃ καὶ μέχρι τινὸς οὕτως ἐπεκράτησεν, ἕως τῆς βασιλείας τοῦ δευτέρου Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Οὗτος γὰρ δὴ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ, τιμήσας τὸν Καντακουζηνὸν Ἰωάννην, ὃς ἐγεγόνει καὶ βασιλεὺς ὕστερον, μέγαν δομέστικον, πρῶτον μὲν ἰσοστάσιον τῷ πανυπερσεβάστῳ τοῦτον ἐποίησεν, ὕστερον δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ πάππου ὑπεβίβασε τὸ ἀξίωμα τοῦ πανυπερσεβάστου, καὶ ἔταξεν αὐτὸ εἶναι τὸν μέγαν δομέστικον, ἀναβιβάσας τὸ τοῦ μεγάλου δομεστίκου. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι παρεχρήσατο τῇ τοῦ σεβαστοῦ D ἀξίᾳ ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος τῇ συνθέσει τῶν ὀνομάτων τούτων. Σεβαστοὶ γὰρ ἀνέκαθεν ἐπιθετικῶς οἱ βασιλεῖς ὠνομάζοντο, καὶ ἦν ἐξιδιαζόντως εἰς βασιλέα λεγόμενον τὸ τοῦ σεβαστοῦ ὄνομα· αὐτὸς δὲ εἰς τὸ κοινότερον πρῶτος κατήνεγκε τὴν τοιαύτην ἀξίαν. Ἔξεστι δὲ καὶ τοῖς βασιλεῦσι καινοτομεῖν καὶ πράγματα καὶ ὀνόματα ἀκωλύτως, καὶ ἀναβιβάζειν καὶ ὑποβιβάζειν ὡς βούλοιντο.

Nonus quinarius. Domesticus ostiorum. Chartularius. Deputatus. Præfectus pavimenti (caudatarius).

Et hæc sunt officia ecclesiastica.

CAPUT II.

Nomina officialium palatii Cpolitani.

7 Despota. Observa hic filios imperatoris, si sint despotæ, præcedere fratres et generos imperatoris, licet ipsi quoque sint despotæ.

Sebastocrator. Sciendum sebastocratoris dignitatem usque ad imperium Alexii Comneni non fuisse, sed post imperatorem primas tenuisse Cæsarem. Iste Cæsaris dignitate Nicephorum Melissenum honoravit. Habebat autem fratrem se natu majorem Isaacium Comnenum. Oportebat vero istum ad altiorem dignitatem evehere; nec altior erat quam Cæsaris, ut jam diximus. Commentus igitur est novam dignitatem, composito vocabulo ex sebasto et autocratore, fratrique sebastocratoris nomen imposuit, altero quodammodo imperatore eo constituto, eique postposuit Cæsarem, hoc etiam decreto, ut ipse in faustis acclamationibus post imperatorem nominaretur.

Cæsar.

Magnus domesticus.

Panhypersebastus. Hæc itidem dignitas non erat, quam ille idem imperator Alexius primus excogitavit. Cum enim vellet similiter honorare Michaelem Taronitem sororis conjugem, æqualem eum et statione et throno fecit Cæsari, cui eum neque postposuit neque anteposuit. Quod etiam aliquamdiu valuit, nempe usque ad imperium secundi Andronici Palæologi. Iste enim imperator et avus ejus Joannem Cantacuzenum, 8 qui post etiam imperator fuit, magni domestici honoribus augens, primum æqualem fecit panhypersebasto: deinde post mortem avi dignitatem panhypersebasti postposuit, statuitque ut sub magno domestico esset, evecta magni domestici dignitate. Sciendum et hoc, Alexium Comnenum sebasti dignitate abusum esse, quando duo illa nomina in unum conflavit: nam superioribus sæculis sebasti nomen imperatoris epithetum erat, eumque proprie designabat. At iste nominis hujus honorem primus vulgatiorem et communiorem fecit. Sed nimirum imperatoribus jus est absque obstaculo pro arbitrio et voces novandi, et quos volunt anteponendi et postponendi.

Πρωτοβεστιάριος. Σημείωσαι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι βασιλεὺς Μιχαὴλ τῶν Παλαιολόγων ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ τὰ πράσινα ἀφελὼν, ὅ ἐστιν ἀξίωμα ιγ', ἐφόρεσε ταῦτα εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Ταρχανιώτην, τιμήσας πρωτοβεστιάριον· ὃν καὶ ὑπερέχοντα πάντων, τοῦ τε μεγάλου δομεστίκου καὶ τοῦ πανυπερσεβάστου, ἐποίησε μετὰ

Protovestiarius. Observa et hoc: Imperator Michael, primus ex Palæologis, ablata a protosebasto quæ est 13 dignitas, prasina indumenta transtulit ad Michaelem Tarchaniotam sororis suæ filium, creatum abs se protovestiarium; quem etiam omnibus, magno itidem domestico et panhypersebasto, excepto tamen Cæsare, antetulit; quem rursus subje-

cit imperator Andronicus ex Palæologis hoc nomine secundus, quando Joannem Cantacuzenum, ut supra dictum, magnum domesticum creavit. Extulit vero eum et supra avi imperatoris sororum filios, suosque avunculos, et supra omnes alios, non panhypersebasto et protovestiario **9** exceptis. Hinc igitur iste officiorum ordo obtinuit, ut magnus domesticus post Cæsarem primus esset, postea panhypersebastus, et sic deinceps reliqui.

Magnus dux.
Protostrator.
Magnus stratopedarcha.
Magnus primicerius.
Magnus contostaulus seu comes stabuli.
Magnus logotheta.
Protosebastus.
Pincerna.
Curopolata.
Præfectus sigilli seu annuli signatorii.
Præfectus cubiculi seu cubicularius.

Logotheta ærarii generalis. Theodorum igitur Metochitam ærarii publici logothetam cum imperator Andronicus ex Palæologis hoc nomine primus honorare constituisset, magnum logothetam fecit, qui et priores magno stratopedarcha tenebat; sed non protostratore. Post præfectum cubiculi sequitur.

Protovestiarius.
Domesticus mensæ.
10 Præfectus mensæ.
Magnus pappias.
Eparchus.
Magnus drungarius vigiliarum seu excubiarum.
Magnus hetæriarcha.
Magnus chartularius.
Logotheta publici cursus.
Primus secretarius.
Præfectus exercitus.
Mysticus.
Domesticus scholarum.
Magnus drungarius classis.
Primicerius aulæ.
Protospatharius.
Magnus princeps.
Tatas aulæ.
Magnus tzausius.
Prætor populi.
Logotheta rerum domesticarum familiarium.
Magnus logariastes.
Primus venatorum.
11 Scuterius seu scutifer.
Amiralius.
Magister supplicum libellorum
Quæstor.
Magnus adnumiasta.
Logotheta castrensis.
Primus accipitrarius.
Logotheta rei pecuariæ.

A τὸν Καίσαρα. Ὑπεβίβασε δὲ πάλιν τοῦτον ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος, ὅτε τὸν Κανταχουζηνὸν Ἰωάννην, ὡς ἀνωτέρω προλέλεκται, ἐτίμησε μέγαν δομέστικον· ἀνεβίβασε δὲ αὐτὸν τοῦ τε πάππου καὶ βασιλέως ἀνεψιῶν, ἑαυτοῦ δὲ θείων καὶ ἑτέρων πάντων, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ πανυπερσεβάστου καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου. Ἐντεῦθεν οὖν ἡ τῶν ὀφφικίων τάξις ἐπεκράτησεν οὕτως, τὸ τὸν μέγαν δηλαδὴ δομέστικον μετὰ τὸν Καίσαρα εἶναι ἀρχὴν, εἶτα τὸν πανυπερσέβαστον, καὶ καθεξῆς τοὺς λοιπούς.

Ὁ μέγας δούξ.
Ὁ πρωτοστράτωρ.
Ὁ μέγας στρατοπεδάρχης.
B Ὁ μέγας πριμμικήριος.
Ὁ μέγας κοντοσταῦλος.
Ὁ μέγας λογοθέτης.
Ὁ πρωτοσέβαστος.
Ὁ πιγκέρνης.
Ὁ κουροπαλάτης.
Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης.
Ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος.

Ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ. Τὸν οὖν Θεόδωρον τὸν Μετοχίτην, λογοθέτην ὄντα τοῦ γενικοῦ, ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος τῶν Παλαιολόγων ὁ πρῶτος τιμήσας μέγαν λογοθέτην πεποίηκεν· ὃς καὶ ἦν ὑπερέχων τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, ὑπὸ τὸν πρωτοστράτορα δὲ, μετὰ δὲ τὸν τοῦ κοιτῶνος παρακοιμώμενον.

Ὁ πρωτοβεστιαρίτης.
C Ὁ δομέστικος τῆς τραπέζης.
Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης.
Ὁ μέγας παππίας.
Ὁ ἔπαρχος.
Ὁ μέγας δρουγγάριος τῆς βίγλης.
Ὁ μέγας ἑταιριάρχης.
Ὁ μέγας χαρτουλάριος.
Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου.
Ὁ πρωτασηκρῆτις.
Ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ.
Ὁ μυστικός.
Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν.
Ὁ μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου.
Ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς.
Ὁ πρωτοσπαθάριος.
D Ὁ μέγας ἄρχων.
Ὁ τατᾶς αὐλῆς.
Ὁ μέγας τζαούσιος.
Ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου.
Ὁ λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν.
Ὁ μέγας λογαριαστής.
Ὁ πρωτοκυνηγός.
Ὁ σκουτέριος.
Ὁ ἀμηράλιος.
Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων.
Ὁ κοιαίστωρ.
Ὁ μέγας ἀδνουμιαστής.
Ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ.
Ὁ πρωτοϊερακάριος.
Ὁ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν.

Ὁ μέγας διερμηνευτής.
Ὁ ἀκόλουθος.
Ὁ κριτὴς τοῦ φοσσάτου.
Ὁ ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου.
Ὁ πρωταλλαγάτωρ.
Ὁ μέγας διοικητής.
Ὁ ὀρφανοτρόφος.
Ὁ πρωτονοτάριος.
Ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων.
Ὁ δομέστικος τῶν τειχέων.
Ὁ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος.
Ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου.
Ὁ βεστιάριος.
Ὁ ἑταιριάρχης.
Ὁ λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς.
Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μουρτάτων.
Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζακόνων.
Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μονοκαβάλλων.

Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζαγγρατόρων.
Ὁ προκαθήμενος τῶν μεγάλων παλατίων.
Ὁ προκαθήμενος τῶν Βλαχερνῶν παλατίων.
Ὁ δομέστικος τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων.
Ὁ δομέστικος τῶν δυτικῶν θεμάτων.
Ὁ μέγας μυρταΐτης.
Ὁ πρωτοκόμης.
Ὁ παππίας.
Ὁ δρουγγάριος.
Ὁ σεβαστός.
Ὁ μυρταΐτης.

Εἰσὶ καὶ προκαθήμενοι πόλεων κατ' ἀξίαν ἑκάστης αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἦν ὁ συμπένθερος τοῦ βασιλέως ὁ Χοῦμνος, καὶ οὔτε εἰς παράστασιν ἐστάθη ποτὲ οὔτε εἰς ἀσπασμὸν παρεγίνετο· διὸ καὶ ἦν ὁ τόπος αὐτοῦ ἀνεπίγνωστος. Κατεῖχε δὲ δικανίκιον ξύλον λεῖον.

Ὡσαύτως καὶ ὁ τοῦ μεγάλου βαΐούλου τόπος ἀνεπίγνωστος ἦν.

A Magnus interpres.
Acoluthus.
Judex castrensis.
Præfectus Allagii.
Protallagator.
Magnus administrator.
Orphanotrophus, hoc est curator pupillorum.
Protonotarius.
A memoria.
Domesticus murorum.
Præses cubiculi.
Præses vestiarii.
Vestiarius.
12 Hetæriarcha.
Logariastes aulæ.
B Stratopedarcha seu præfectus murtatorum.
Stratopedarcha tzaconum.
Stratopedarcha seu præfectus monocaballorum.
Stratopedarcha seu præfectus tzangratorum.
Præses magnorum palatiorum.
Præses palatiorum in Blachernis.
Domesticus orientalium thematum.
Domesticus occidentalium thematum.
Magnus myrtaites.
Protocomes.
Pappias.
Drungarius.
Sebastus.
Myrtaites.

C Sunt insuper præsides civitatum pro cujuslibet ipsarum dignitate.

Ad canicleí dignitatem evectus est Chumnus, imperatoris consocer; qui neque in comitatu apparuit unquam, neque in salutatione imperatoris. 13 Quare locus ejus ignotus est. Baculus ejus insigne non alius fuit quam lignum lævigatum.

Similiter magni bajuli locus incognitus est.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τῶν φορεμάτων ἑκάστου τῶν τε ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων.

Τὸ περικάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ δεσπότου τὸ καλούμενον σκιάδιον ὁλομάργαρον. Ὁ ἀὴρ αὐτοῦ ἔχει ὀνόματα τοῦ φοροῦντος αὐτό, χρυσοκλαβαρικόν, συρματεῖνον. Τὰ σεῖα οἷα καὶ τὰ βασιλικά, πλὴν τοῦ κόμβου τῶν φοινίκων. Τὸ κόκκινον ῥοῦχον αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ βασιλικόν, μετὰ ῥιζῶν, ἄνευ τῶν στρατηλατικίων. Τὸ ταμπάριον αὐτοῦ κόκκινον μετὰ μαργελλίων. Αἱ κάλτζαι κόκκιναι. Τὰ δ' ὑποδήματα αὐτοῦ διβολέα, χρώματος ὀξέος καὶ λευκοῦ, ἔχοντα ἀετοὺς μαργαριταρεΐνους ἐκ πλαγίων τε καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἤτοι ἐπάνω τῶν ὑποδημάτων τῶν μούζακίων. Τὰ σίδηρα τῶν πτερνιστηρίων αὐτοῦ οἷα καὶ τὰ βασιλικά, τὰ δὲ πτερνιστηρόλουρα διβολέα. Ἡ σέλλα τοῦ ἀλόγου αὐτοῦ διβολέα ὡσαύτως, μετὰ ἀετῶν μαργαριταρεΐνων ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῶν ἱδρομαχίων, ἔχουσα καὶ

CAPUT III.

De tegumentis capitis seu pileis et indumentis officialium; ac primum de ipso pileo despotæ.

Tegumentum capitis quo despota utitur, pileus D vulgo dictus, totus ex margaritis constat. Circulus inferior præfert nomina ejus qui gestat illud, opere Phrygio, auro ductili picta. Fila intextis unionibus pendula, qualia sunt imperatorii pilei, exceptis apice gemmeo ac gemmeo pariter muscario. Tunica coccinea sive ruchum ejus ut imperatoris cum figuris ac ramalibus aureo pictis, absque aquilis, militaribus insignibus. Tamparium ejus seu penula coccinea cum margellis. Caligæ ejus coccineæ. Ocreæ sive cothurni bicolores, coloris nempe violacei et albi, habentque ad latera, et in utroque calcaneo seu calce aquilas ex margaritis confectas; sive supra ipsos calceos quasi de musivis pictos. Ferrum calcarium ejus, quale est imperatoris. Lora vero calcarium duplici colore constant. Sella equi

ejus similiter bicolor est, constans ante et **14** retro aquilis ex margaritis; et ad quatuor partes ornamentorum e sella pendulorum. Habet insuper ante et retro margellium, quemadmodum imperatoris. Coopertorium tamen caret margaritis. Stapiæ seu stapedes ejus quales et imperatoris. In fronte ad capistrum freni, quod et ipsum bicolor est, pendet floccus cum inferiore muscario, quale etiam imperatorii equi capistrum est: caret tamen apice muscario superiore. Sellæ superum tegumentum albus campus est, cum aquilis coccineis parvis. Tentorium ejus album et rubris aquilis plenum.

A μαργέλλιον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ὡς καὶ ἡ βασιλική. Οὐ μὴν καὶ μετὰ μαργάρων τὸ κοπριτόριον. Αἱ δὲ σχάλαι οἷαι καὶ αἱ βασιλικαί. Ἐπὶ τοῦ μετώπου τοὺς κεφαλαρέας τοῦ χαλιναρίου, διβολέας καὶ αὐτῆς, ἀπῃώρηται τοῦφα μετὰ φοινικίων, οἷα καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ· οὐ μὴν δὲ καὶ κόμπωσιν. Τὸ δὲ τῆς σέλλας ἐπανωσκέπιον λευκὸς κάμπος ἤγως πεδίον, μετὰ ἀετῶν κοκκίνων μικρῶν. Ὡσαύτως καὶ ἡ τέντα αὐτοῦ λευκή, ἀετόπουλα γέμουσα ἐρυθρά.

Desilit ex equo despota ubicunque mandaverit imperator. Cum despota adhuc puer est, nullum tegumentum fert in capite dum in palatio versatur; sed manet aperto capite. At quando equitat, tunc fert eum quem antea descripsimus pileum. Cum ad ephebi ætatem processit, tunc gestat supra dictum pileum etiam in palatio. Diebus festis fert scaranicum auro tectum et onustum, unionibus et margaritis quas grandinatim sparsas appellant, distinctum: cabbadium ejus violacei vel rubri coloris, margaritis contextum, quale nimirum ex illis elegerit et acceperit.

Πεζεύει ὁ δεσπότης ἐν ᾧ ἂν τόπῳ προστάξοι τοῦτον ὁ βασιλεύς. Ἐπὶ κεφαλῆς ἔτι νέος μὲν ὢν ὁ δεσπότης φορεῖ ἐν τῷ παλατίῳ οὐδέν, ἀλλ' ἔνι οὕτως ἀσκεπής. Ὅταν δὲ καβαλλικεύῃ, φορεῖ οἷον προείπομεν σκιάδιον. Εἰς ἐφήβου δὲ χρόνον καταντήσας B φορεῖ καὶ ἐν τῷ παλατίῳ τὸ δηλωθὲν σκιάδιον. Κατὰ δὲ τὰς ἑορτὰς σκαράνικον χρυσοχοϊκόν, λιθάρια καὶ μαργαριτάρια ἔχον οὕτω λεγόμενα περίχυτα. Τὸ δὲ καββάδιον αὐτοῦ ὀξὺ ἢ ἐρυθρόν, μαργαριταρένιον, οἷον ἂν ἐκ τούτων ὀρέγοιτο καὶ ἀποδέχοιτο.

Sebastocratoris et Cæsaris scaranica in festis adhuc quæruntur.

Τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος σκαράνικον καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τῶν ἑορτῶν ζητεῖται.

Pilei generorum imperatoris, si sint despotæ, aurei et coccinei coloris **15** sunt, et auro ductili texti, habentque cruces ex margaritis et gyros seu circulos.

Τὰ σκιάδια τῶν γαμβρῶν τοῦ βασιλέως, δεσποτῶν ὄντων, χρυσοκόκκινα, συρματένια, ἔχοντα σταυροὺς μαργαριταρένους καὶ γύρους.

Pileus sebastocratoris aurei et coccinei coloris est et filis aureis textus. Circulus inferior et fila unionibus intexta et pendula qualia despotæ. Coccineum vestimentum ejus tale est quale ipsius despotæ, sed sine figuris ac ramalibus auro textis. Chlamys ejus, qualis olim fuerit, quæritur. Cæterum caligæ subviridis coloris sunt. At vero Joannes Cantacuzenus uxoris suæ fratres Joannem et Manuelem Asanios sebastocratoras creans, potestatem eis fecit ferendi chlamydes et caligas instar despotæ. Calcei ejus sunt colore subviridi, habentes aquilas filis aureis ac solidis pictas in panni planitie rubra, iis locis quæ indicavimus cum de despota ageremus. Similiter sella et coopertorium subviridi colore gestant. Stapiæ ejus quales despotæ. Superum sellæ tegumentum subviridis coloris est, et quatuor coccineis aquilis decoratum. Tentorium ejus album, habetque insuta subviridis sive cæsii coloris scutula quadrata. Ex equo desilit et iste in palatii aula ad tetrastylum sive vestibulum quatuor columnarum: dico autem hoc propter loci manifestam notitiam. Si imperator alio in loco versatur, tum desilit ibi ex equo, ratione a loco tetrastyli sumpta.

Τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος σκιάδιον χρυσοκόκκινον, C συρματένιον. Ὁ ἀὴρ καὶ τὰ σεῖα οἷα καὶ τὰ τοῦ δεσπότου. Τὸ κόκκινον ἱμάτιον αὐτοῦ οἷον καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ δεσπότου, ἄνευ δὲ ῥιζῶν. Τὸ ταμπάριον αὐτοῦ τὸ μὲν παλαιὸν ζητεῖται, πλὴν αἱ χάλτζαι ἠεράνεαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ Κανταχουζηνὸς τοὺς γυναικαδέλφους αὐτοῦ Ἰωάννην τε καὶ Μανουὴλ τοὺς Ἀσανίους τιμήσας σεβαστοκράτορας δέδωκεν αὐτοῖς φορεῖν ταμπάρια καὶ χάλτζας οἷα καὶ οἱ δεσπόται. Τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ ἠεράνεα, ἔχοντα ἀετοὺς συρματένους εἰς ἀέρα κόκκινον, ἐφ' ὧν εἴρηται τόπων τῶν τοῦ δεσπότου. Ὁμοίως ἥ τε σέλλα καὶ τὸ κοπριτόριον ἠεράνεα· αἱ σχάλαι οἷαι καὶ αἱ τοῦ δεσπότου· τὸ τῆς σέλλας ἐπανωσκέπιον ἠεράνεον καὶ αὐτό, μετὰ ἀετῶν κοκκίνων τεσσάρων. Ἡ τέντα αὐτοῦ λευκή, ἔχουσα χαρτάρια κατὰ ῥαφὴν ἠεράνεα. Πεζεύει δὲ καὶ οὗτος D ἐν τῇ τοῦ παλατίου αὐλῇ εἰς τὸ τετράστυλον· λέγω δὲ τοῦτο διὰ τὸ τοῦ τόπου γνώρισμα. Τοῦ βασιλέως δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ εὑρισκομένου πεζεύει κατ' ἀναλογίαν κἀκεῖσε τοῦ τόπου τετραστύλου.

Cæsaris pileus filis aureis textus et rubris est, aurei et coccinei coloris, qualis est sebastocratoris. Circulus inferior et pendentes tæniolæ qualia ejusdem. Tunica ejus similis sebastocratori. Chlamys adhuc **16** quæritur. Caligæ et calcei cæsia. Pari modo sella, coopertorium, et tegumen quod supra sellam, et tentorium ejus conveniunt cum sebastocratore; interjectis scutulis quadratis, sed sine

Τὸ τοῦ Καίσαρος σκιάδιον συρματένιον χρυσοκόκκινον, οἷον τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος. Ὁ ἀὴρ καὶ τὰ σεῖα οἷα τὰ αὐτοῦ. Καὶ τὸ ῥοῦχον ὡσαύτως οἷον τὸ ἐκείνου. Τὸ δὲ ταμπάριον καὶ τούτου ζητεῖται. Αἱ χάλτζαι καὶ τὰ ὑποδήματα ἠεράνεα. Ὁμοίως καὶ ἡ σέλλα τά τε τοῦ κοπριτορίου καὶ τοῦ ἐπανωσκεπίου καὶ ἡ τέντα αὐτοῦ ὅμοια οἷα καὶ ἡ τοῦ σεβαστοκράτορος, μετὰ χαρτίων ἠερανέων ἄνευ ἀετῶν. Πεζεύει δὲ καὶ οὗτος

ἐντὸς τῆς τοῦ παλατίου αὐλῆς πλησίον οὗ ὁ σεβαστοκράτωρ πεζεύει.

Τὸν μέντοι δεσπότην ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως καλοῦσιν οὕτως ἁπλῶς· Δέσποτά μου, καὶ Ἡ βασιλεία σου. Τὸν δὲ σεβαστοκράτορα· Δέσποτά μου σεβαστόκρατορ, καὶ Ἡ βασιλεία σου. Τὸν Καίσαρα καὶ τοῦτον· Δέσποτά μου Καῖσαρ, καὶ Ἡ βασιλεία σου, ὥσπερ καὶ τὸν σεβαστοκράτορα.

Εἰδέναι δὲ δεῖ ὅτι εἰ δεήσῃ ἀνενέγκαι τινὰ τῶν ἀρχόντων τῷ βασιλεῖ τι ὥστε καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δεσπότου μνησθῆναι, « Ὁ αὐθεντόπουλός μου, » λέγει, « ὁ υἱός σου ὁ δεσπότης. » Εἰ δὲ πρὸς ἀλλήλους ἄρχοντες ὁμιλοῦσιν, μνημονεύουσι τούτου, « Ὁ αὐθεντόπουλός μας, » λέγουσιν, « ὁ δεσπότης. » Ἂν δὲ ἄρχων πάλιν μετὰ ἀνθρώπου τοῦ δεσπότου ὁμιλῇ, εἰ μὲν βούλοιτο, λέγει· « Αὐθεντόπουλός μου ὁ δεσπότης· » εἰ δὲ καὶ « Ὁ αὐθέντης μας, » εἴποι, « ὁ δεσπότης, » διὰ πλείονα τιμὴν, οὐ κωλύεται. Ἂν δὲ πάλιν ἄνθρωπον τοῦ δεσπότου δεήσῃ ἀνενεγκεῖν τῷ βασιλεῖ ὥστε καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ μνησθῆναι, οὐχ « Ὁ αὐθεντόπουλός μου » λέγει, ἢ « Ὁ αὐθέντης μου ὁ υἱός σου, » ἀλλ' « Ὁ κύριός μου ὁ υἱός σου ὁ δεσπότης. » Καίτοι γε ταυτοδύναμόν ἐστιν *Ὁ κύριός μου* εἰπεῖν καὶ *Ὁ αὐθέντης μου*· ἀλλ' οὕτως ἐπεκράτησεν. Οὐδὲ γὰρ τῷ δεσπότῃ λέγει τις, εἰ δεήσει, Κύριέ μου, καίτοι γε ταυτοδυνάμου ὄντος καὶ αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ, Δέσποτά μου· ἄρχοντι δὲ λέγει, Κύριέ μου.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τῶν τοῦ μεγάλου δομεστίκου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων σκιαδίων καὶ φορεμάτων.

Τὸ σκιάδιον τοῦ μεγάλου δομεστίκου χρυσοκόκκινον, κλαπωτὸν, μετὰ ἀέρος χρυσοκοκκίνου κλαπωτοῦ καὶ αὐτοῦ. Τὰ σεῖα χρυσοκόκκινα, οἷα καὶ ὁ ἀήρ. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ μετὰ τῶν κόμβων ἰνοκοπητῶν. Ὁ μὲν ἐπάνω κόνδυλος χρυσοῦς, λεῖος· ὁ μετ' αὐτὸν χρυσοῦς καὶ αὐτὸς, ἐντετυλιγμένος δὲ διὰ σχοινοπλοκίου ἀργυροῦ· ὁ μετ' αὐτὸν τρίτος χρυσοῦς, λεῖος κατὰ τὸν πρῶτον, ὁ δὲ τέταρτος κατὰ τὸν δεύτερον ἐντετυλιγμένος σχοινοπλοκίῳ ἀργυρῷ καὶ καθεξῆς ὁμοίως τοῖς ῥηθεῖσι. Τὸ σκαράνικον αὐτοῦ χρυσοκόκκινον, συρματεῖνον, ἔχον ἔμπροσθεν εἰκονικῶς τὸν βασιλέα ἰνοκοπητὸν ἱστάμενον ἐστεμμένον, ἐκ δεξιῶν μέντοι ἄγγελον ἕνα, καὶ ἕτερον ἐξ ἀριστερῶν, περικυκλωμένους διὰ μαργάρων, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα. Ἔχε δὲ καὶ τὸ σκαράνικον γύρωθεν ἐπὶ τοῦ μετώπου σειρὰν μαργαριταρεῖνην. Τὸ καββάδιον αὐτοῦ διβολέον, μετὰ μαργελλίων συρματεῖνων. Αὐτὰ δὲ ταῦτα, τό τε σκιάδιον δηλαδὴ καὶ τὰ φορέματα, ἐφόρουν καὶ οἱ τοῦ βασιλέως τοῦ πρώτου Ἀνδρονίκου ἀνεψιοὶ, ὅ τε πανυπερσέβαστος, ὁ πρωτοβεστιάριος καὶ οἱ ἕτεροι· ἅτινα ἐδόθησαν καὶ τῷ Καντακουζηνῷ Ἰωάννῃ παρὰ τῶν δύο βασιλέων, ὅτε μέγας δομέστικος ἐγεγόνει.

Τὰ ὑποδήματα τοῦ πανυπερσεβάστου κίτρινα· ὡσαύτως καὶ ἡ σέλλα, ἔχουσα ἔμπροσθέν τε καὶ

A aquilis. Ex equo descendit et iste intra aulam palatii iis locis quibus et sebastocrator desilit

Despotam coram imperatore sic simpliciter appellant : Despota mi, et Majestas tua. Cæsarem porro : Domine mi Cæsar, et Majestas tua, ad eum modum quo sebastocrator compellatur.

Scire oportet, si quis ex proceribus aliquid imperatori referat ita ut despotæ mentio facienda sit, eum tunc uti hac formula : « Dominus domini mei filius, filius tuus despota. » Si vero proceres mutuo inter se colloquio meminerint despotæ, tum dicunt : « Dominus noster domini nostri filius despota. » Si
B quis procerum cum aliquo ex familia despotæ colloquatur, si velit, dicere potest : « Dominus domini mei filius despota. » Si ob majorem reverentiam dicere velit : « Dominus noster despota, » non prohibetur. Cæterum si quem ex familia despotæ aliquid ad imperatorem referre contingat, ut necesse habeat domini et heri sui monitionem injicere, non dicit, *Herulus meus* vel *Herus meus*, *tuus filius*, sed : « Dominus meus, filius tuus despota : » quanquam idem valent *kyrius* (s. *dominus*) **17** *meus* et *authentes* (s. *herus*) *meus*. Sed usus, ut distinguatur, obtinuit. Neque enim despotæ dicit quis, quando necesse est, Kyrie mi, tametsi hoc quoque ut dictum est, æquipolleat ; sed « Despota mi : at proceri dicit, Kyrie mi.

C

CAPUT IV.

De pileis et gestaminibus magni domestici et reliquorum principum.

Pileus magni domestici aureo et coccineo colore tinctus est. Filis sericis auro textis textus est, ac pariter ejus ora auro intermista. Tæniæ pendulæ, sicut et pilei circulus, auro coccinoque textæ ; baculus nodis cælatis constat. Qui supra visitur calamus, aureus est et lævis. Qui sequitur, est ipse aureus, sed involutus argento instar funarii operis contorto. Tertius aureus est et lævis instar primi. Quartus in modum secundi involutus argento more funium contorto ; et deinceps consimiliter iis quæ dicta sunt. Scaranicum ejus aureum et coccineum
D est, fimbriatum, anteriore et posteriore parte præferens imperatoris imaginem, cælatam, stantem, coronatam. A dextris unum habet angelum, alterum a sinistris, margaritis circumdatos ; insuper etiam imaginem imperatoris. Habet vero scaranicum circa supremam oram catenam ex margaritis confectam. Cabbadium ejus duplicis coloris est cum margellis **18** auro ductili ornatis. Hæc vero ipsa, nempe pileum et alia gestamina, ferebant primi Andronici imperatoris ex sorore nepotes, panhypersebatus, protovestiarius et alii. Quæ etiam a duobus imperatoribus Joanni Cantacuzeno concessa sunt, quando magnus domesticus creatus est.

Calcei panhypersebasti coloris citrini sunt. Similiter et sella, quæ ante et retro constat margellis

filis aureis textis. Penula ejus citrino colore nitet cum margellis.

Baculus protovestiarii aureo et prasino colore constat, auro fusus est et liquato ad pigmentum metallo collucens. Calcei ejus prasini. Ad hæc et sella; quæ etiam margellis insignitur, sicut sella panhypersebasti. Tamparium ejus prasinum est cum margellis.

Pileus magni ducis colore aureus et coccineus est, filis aureis textus, at sine circulo. Scaranicum ejus aureum et coccineum est et auro ductili textum, continetque parte anteriore imperatorem stantem, cælatum, retro autem sedentem in throno. Cabbadium ejus sericum, vel quale ex consuetis voluerit. Baculus ejus habet quidem bullas aureas incisas, ut similiter calamos aureos, sed argento quasi opere funario implexos, instar illius quo magnus domesticus utitur.

Protostratoris pileus, scaranicum et abbadium similia sunt magni **19** ducis. At bullæ sceptri ejus, superior quidem aurea, subsequentes argenteæ. Calami vero aurei sunt.

Magni logothetæ gestamina, hoc est pileus, cabbadium et scaranicum, nihil ab his quæ protostratoris sunt differunt. Nec fert baculum.

Pileus et scaranicum magni stratopedarchæ talia sunt qualia protostratoris et magni logothetæ. Baculi ejus calami omnes argentei, excepto primo. Bullæ aureæ, incisæ.

Magni primicerii pileus auro ductili textus est. Cabbadium quale et antecedentium. Scaranici illius superficies pruni Damasceni colorem refert, auro ductili admista; quemadmodum igitur fucus color medius est inter album et nigrum, sic et iste medius est inter coccineum et album. Continet scaranicum hoc imaginem imperatoris, anteriore quidem stantem, liquato ad pigmentum metallo pictam, quod a pellucida vi διαγέλαστον appellatur; posteriore vero parte sedentem in throno. Baculus ejus est lignum inauratum, quale et imperatoris.

Magni contostauli insignia omnia se habent ut magni primicerii. Nullum gestat baculum.

Protosebasti ornamenta qualia magni contostauli. At pileus ejus aureo et prasino colore nitet: verum auro ductili, nec simplex **20** est pannus auro textus. Scaranicum ejus quale magni primicerii; baculo caret.

Pincernæ omnia ornamenta sunt ut magni primicerii. Non fert baculum. Curopalatæ insignia sunt similia pincernæ. Caret et ipse baculo.

Accubitoris sigilli seu annuli signatorii gestamina conveniunt cum curopalata. Baculus ejus ligneus est. Superior calamus inauratus, secundus colore aureo et albo intortus. Qui hunc sequitur, rursum inauratus est. Proximus ab hoc iterum est, et sic deinceps.

A ὄπισθεν μαργέλλιον κλαπωτὸν, καὶ τὸ ταμπάριον αὐτοῦ κίτρινον μαργελλίων.

Τὸ δικανίκιον τοῦ πρωτοβεστιαρίου χρυσοπράσινον, χρυσοχοϊκὸν, ὑποβέλιον. Τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ πράσινα· ἔτι τε καὶ ἡ σέλλα, ἔχουσα καὶ αὐτὴ μαργέλλιον, ὡς καὶ ἡ τοῦ πανυπερσεβάστου. Καὶ τὸ ταμπάριον αὐτοῦ πράσινον μετὰ μαργελλίων.

Τὸ σκιάδιον τοῦ μεγάλου δουκὸς χρυσοκόκκινον κλαπωτὸν ἄνευ ἀέρος. Τὸ σκαράνικον αὐτοῦ χρυσοκόκκινον, συρματέϊνον, ἔχον καὶ αὐτὸ ἔμπροσθεν μὲν εἰκονικῶς τὸν βασιλέα ἱστάμενον ἐνοχοπητὸν, ὄπισθεν δὴ καθήμενον ἐπὶ θρόνου. Τὸ καββάδιον αὐτοῦ βλάτινον, ἢ οἷον ἂν βούλοιτο ἀπὸ τῶν συνήθων. Τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ ἔχει μὲν κόμπους χρυ-
B σοῦς ἐγκοπτοὺς, καὶ κονδύλους ὡσαύτως χρυσοῦς, κεκλωσμένους δὲ διὰ σχοινοπλοκίου ἀργυροῦ ὡς τοὺς τοῦ δικανικίου τοῦ μεγάλου δομεστίκου.

Τὸ τοῦ πρωτοστράτορος σκιάδιον τό τε σκαράνικον καὶ τὸ καββάδιον αὐτοῦ ὅμοια τοῦ μεγάλου δουκός. Τοῦ δὲ δικανικίου αὐτοῦ οἱ κόμποι ὁ μὲν ἐπάνω χρυσοῦς, οἱ δὲ ἐφεξῆς ἀργυροῖ· οἱ κόνδυλοι δὲ χρυσοῖ.

Τὰ τοῦ μεγάλου λογοθέτου φορέματα, ἤτοι τό τε σκιάδιον, τὸ καββάδιον, καὶ τὸ σκαράνικον, οἷα τὰ τοῦ πρωτοστράτορος. Οὐδὲν δὲ φέρει δικανίκιον.

Καὶ τὰ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, ἤγουν τὸ σκιάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, οἷα τὰ τοῦ πρωτοστράτορος καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Τοῦ μέντοι δικανικίου αὐτοῦ οἱ κόνδυλοι πάντες ἀργυροῖ ἄνευ τοῦ πρώτου, οἱ δὲ κόμποι χρυσοῖ, ἐγκοπτοί.

Τὸ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου σκιάδιον συρματέϊνον, τὸ καββάδιον οἷον τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ. Τὸ τοῦ σκαρανίκου αὐτοῦ, βλάτιον βερικοκκόχροον, συρματέϊνον· ὥσπερ οὖν τὸ φαιόν ἐστι μέσον λευκοῦ καὶ μέλανος, οὕτω καὶ τοῦτο μέσον κοκκίνου καὶ λευκοῦ. Ἔχει δὲ καὶ τὸ τούτου σκαράνικον τὸν βασιλέα εἰκονικῶς, ἔμπροσθεν μὲν ἱστάμενον ὑπὸ ὑελίου λεγομένου διαλγεαστου, ὄπισθεν δὲ καθήμενον ἐπὶ θρόνου. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον κεχρυσωμένον, οἷον τὸ τοῦ βασιλέως.

Καὶ τὰ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου πάντα ὡς τὰ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου. Οὐδὲν δὲ κρατεῖ δικα-
D νίκιον.

Τὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ φορέματα οἷα τὰ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου· τὸ δὲ σκιάδιον αὐτοῦ χρυσοπράσινον· πλὴν τὸ σύρμα, τοῦτο βλάτιον. Τὸ σκαράνικον δὲ οἷον τὸ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου· καὶ ἄνευ δικανικίου.

Τὰ τοῦ πιγκέρνη πάντα οἷα τὰ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου, ἄνευ δὲ δικανικίου. Καὶ τὰ τοῦ κουροπαλάτου ὅμοια τοῖς τοῦ πιγκέρνη, καὶ ἄνευ δικανικίου.

Τὰ τοῦ παρακοιμωμένου τῆς σφενδόνης φορέματα ὅμοια τοῖς τοῦ κουροπαλάτου. Τὸ δικανίκιόν αὐτοῦ ξύλινον. Ὁ ἐπάνω κόνδυλος κεχρυσωμένος, ὁ δεύτερος χρυσόλευκος κεκλωσμένος, ὁ μετ' αὐτοῦ πάλιν κεχρυσωμένος, ὁ δὲ μετὰ τοῦτον αὖ κεκλωσμένος καὶ καθεξῆς ὁμοίως.

Καὶ τὰ τοῦ παρακοιμωμένου τοῦ κοιτῶνος πάντα A οἷα τὰ τοῦ παρακοιμωμένου τῆς σφενδόνης. Πλὴν ὁ μὲν πρῶτος κόνδυλος τοῦ δικανικίου χρυσοῦς ὡς καὶ οἱ τῶν ἄλλων, τὸ δὲ ἐφεξῆς ἕως κάτω χρυσάσπρον κεκλωσμένον.

Τὸ τοῦ λογοθέτου τοῦ γενικοῦ σκιάδιον λευκὸν βλάτιον μετὰ μαργελλίων. Τὸ καββάδιον ἐκ τῶν συνήθως πολιτευομένων βλατίων. Τὸ δὲ σκαράνικον χρυσόλευκον βλάτινον συρματέϊνον, ἔχον ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν τὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα διαγέλαστον, ὥσπερ καὶ τοῦ πριμμικηρίου, καὶ ἄνευ δικανικίου.

Τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου σκιάδιον κλαπωτόν. Τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον αὐτοῦ οἷα τὰ τοῦ λογο- B θέτου τοῦ γενικοῦ. Τοῦ δὲ δικανικίου αὐτοῦ ὁ πρῶτος μὲν κόνδυλος χρυσοῦς, τὸ δὲ ἐφεξῆς συβαλταρέα, χρυσοκόκκινα.

Τὰ τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης φορέματα ὅμοια τοῖς τοῦ πρωτοβεστιαρίτου, ἄνευ δικανικίου.

Τὰ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης οἷα τὰ αὐτῶν, τοῦ τε πρωτοβεστιαρίτου καὶ τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης. Τοῦ δὲ δικανικίου αὐτοῦ ὁ μὲν πρῶτος κόνδυλος χρυσοῦς, ὁ δὲ δεύτερος μέλας, εἶτα χρυσοῦς καὶ πάλιν μέλας, καὶ καθεξῆς ὁμοίως.

Τὰ τοῦ μεγάλου παπίου φορέματα ὅμοια τοῖς τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης. Τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ ὥσπερ τοῦ παρακοιμωμένου τῆς σφενδόνης ἔχει κόνδυλον χρυσοῦν καὶ κόνδυλον χρυσόλευκον, οὕτω τοῦτο κόνδυλον χρυσοῦν καὶ κόνδυλον χρυσοκόκ- C κινον.

Καὶ τὰ τοῦ ἐπάρχου οἷα τὰ τοῦ μεγάλου παπίου, ἄνευ δὲ δικανικίου.

Τὰ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης φορέματα, ἤγουν τό τε σκιάδιον καὶ τὸ καββάδιον, ὅμοια τοῖς τοῦ ἐπάρχου. Τὸ δὲ τοῦ σκαρανίκου αὐτοῦ βλάτιον χρυσοκίτρινον, χρυσοχλαβαρικὸν, συρματέϊνον, ἔχει ἔμπροσθεν μὲν τὸν βασιλέα εἰκονικῶς καθήμενον ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἀναβατοῦ, ὄπισθεν δὲ ἐφ' ἵππου. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ μετὰ τὸν ἐπάνω κόνδυλον κεχρυσωμένον ὄντα, ὡς καὶ ἐν τοῖς τῶν πάντων, χρυσοκόκκινον, κεκαλλωπισμένον ἕως κάτω.

Σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ μεγάλου δομεστίκου μέχρι καὶ τοῦ αὐτοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης D πάντες ἄρχοντες, ὅτε μὲν βούλονται, φοροῦσιν καββάδια, ὅτε δὲ, ἐπιλούρικα· ἀπὸ δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ κάτω οὐχ οὕτως.

Τὰ τοῦ μεγάλου ἑταιριάρχου φορέματα οἷα τὰ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου χρυσοκόκκινον, οὕτω τοῦτο χρυσοηέρανον κεκλωσμένον.

Τὰ τοῦ μεγάλου χαρτουλαρίου οἷα τὰ τοῦ μεγάλου ἑταιριάρχου, ἄνευ δὲ δικανικίου.

Τὸ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου σκιάδιον οἷον τὸ τοῦ μεγάλου χαρτουλαρίου. Φακεωλίδα δὲ φορεῖ οὗτος καὶ ἐπιλούρικον, οὐ μὴν σκαράνικον.

Τὸ τοῦ πρωτοασηκρῆτις σκιάδιον βλάτιον, διβολέον, χρώματος ὀξέος καὶ λευκοῦ, ἔχον μαργέλλια

Accubitoris cubiculi insignia omnia conveniunt cum insignibus accubitoris sigilli seu sigilliferi, excepto quod primus calamus baculi est aureus, ut et aliorum, sequentes vero ad finem usque ex aureo et albo colore nexi.

Logothetæ generalis ærarii pileus est albus pannus cum margellis. Cabbadium ex iis quæ communi more gestari solent pannis sericis. Scaranicum aurei et albi coloris est, panno serico ductili auro texto confectum, habens ante et retro imperatoris imaginem ex liquato ad pigmentum metallo, cujusmodi etiam est scaranicum primicerii. Caret baculo.

Protovestiaritæ pileus auro tex'us est. Cabbadium et scaranicum **21** ejus ut logothetæ generalis ærarii. Baculi primus calamus est aureus, sequentes storeatim plexi aurei et coccinei coloris.

Gestamina domestici mensæ talia sunt qualia protovestiaritæ. Caret tamen baculo.

Præfecti mensæ qualia protovestiaritæ et domestici mensæ. Baculi ejus primus calamus aureus est, secundus niger, postea aureus, iterum niger, et sic deinceps.

Magni pappiæ gestamina similia sunt domestici mensæ. Et ut baculus sigilliferi habet calamum aurei et albi coloris, sic baculus pappiæ habet calamum aureum, et calamum aurei et coccinei coloris.

Eparchi omnia sunt ut magni pappiæ; sed non gestat baculum.

Magni drungarii vigiliarum gestamina, nempe pileus et cabbadium, conveniunt cum gestaminibus eparchi. Scaranici ipsius pannus aureo citrinoque colore nitet, opere Phrygio ornatur et auro ductili : habet anteriore quidem parte imperatorem effigiatum sedentem in sublimi throno aureo, pone vero equestrem. Baculus ejus post supremum calamum inauratum, **22** ut aliorum omnium, aureo et coccineo colore constat. ornatus usque ad imum.

Observa a magno domestico usque ad magnum excubiarum drungarium omnes proceres, quando volunt, ferre cabbadia ; et quando lubet, ferre epilorica, hoc est superulas. Ab hoc vero deorsum versus res aliter se habet.

Magni hetæriarchæ gestamina sunt qualia magni drungarii. Et quemadmodum magni drungarii baculus est aurei et coccinei coloris, ita hujus est aurei et cæsii intorti.

Magni chartularii gestamina qualia magni hetæriarchæ. Sed caret baculo.

Logothetæ cursus pileus est qualis magni chartularii : fert iste phaceolium et epiloricum, at non scaranicum.

Primi secretarii pileus est ex panno serico, duplicis coloris, violacei et albi ; habens margellia

ex auro ductili, lata, non in crucis formam, sed in orbem circa verticem pilei, ambitumque trullæ, quæ supra habet figuram trifolii, margellarum opere, quale descripsimus. Gestat phaceolium et epiloricum, ea specie qua logotheta. Caret et iste scaranico.

23 Præfecti exercitus pileus auro textus est. Cabbadium et scaranicum qualia magni chartularii.

Mystico phaceolium competit et epiloricum, at non scaranicum.

Domestici scholarum gestamina similia sunt præfecti exercitus. Baculus ejus argenteus est, sine auro; superne bullam habet, et nihil præterea.

Magni drungarii classis gestamina similia sunt domestici scholarum. Caret baculo.

Primicerii aulæ pileus cabbadium et scaranicum comparata sunt ut magni drungarii. Baculus ejus storeatim plexus aureum cæsiumque colorem præfert, sicuti baculus protovestiaritæ ex aureo et coccineo.

Protospatharii pileus, cabbadium et scaranicum similia sunt primicerii aulæ; nec utitur baculo.

Magni principis qualia protospatharii. Neque hic baculum habet.

Tatæ aulici ut magni principis. Baculus ejus est lignum læve.

Magnus tzausii pileus, cabbadium et scaranicum similia sunt tatæ **24** aulici : gestat ipse a sinistra parte zonæ siromasten, quem vulgo salibam vocant.

Omnia gestamina prætoris populi conveniunt cum gestaminibus magni tzausii. Baculus ejus est lignum læve.

Logothetæ rerum domesticarum competunt phaceolium et epiloricum, at non scaranicum.

Magni logariastæ qualia logothetæ rerum domesticarum.

Primarii venatoris pileus, cabbadium et scaranicum habent se ut prætoris populi. Similiter et scuterii seu scutiferi. Nec dissentiunt gestamina amiralii.

Præfecto supplicum precibus competunt phaceolium et epiloricum, at non scaranicum.

Quæstoris pileus, cabbadium et scaranicum similia sunt magni tzausii.

Magni adnumiastæ qualia quæstoris. Baculus ejus argenteus est, auri expers, habens superne unum nodum et solum, cui insidet columba.

Logothetæ exercitus gestamina sunt phaceolium et epiloricum, at non scaranicum,

Primi accipitrarii pileus, cabbadium et scaranicum similia sunt magni adnumiastæ. Fert in zona

A συρματέϊνα πλατέα, οὐ μὴν σταυροειδῶς, ἀλλὰ κυκλόθεν, περί τε τὸ ἄκρον τοῦ σκιαδίου καὶ τὸν γῦρον τῆς τρούλης, ἥτις ἔχει ἐπάνω τύπον τριφύλλου, διὰ μαργελλίου, οἷον εἴπομεν. Φορεῖ δὲ φακεωλίδα καὶ ἐπιλούρικον, οἷα τὰ τοῦ λογοθέτου· καὶ οὐδ' οὗτος σκαράνικον.

Τὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ σκιάδιον κλαπωτόν. Τὸ δὲ καββάδιον καὶ σκαράνικον αὐτοῦ οἷα τὰ τοῦ μεγάλου χαρτουλαρίου.

Τὰ τοῦ μυστικοῦ φακεωλὶς καὶ ἐπιλούρικον, οὐ μὴν καὶ σκαράνικον.

Τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν φορέματα ὅμοια τοῖς τοῦ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ἀργυροῦν μὲν, ἀχρύσωτον δὲ, ἔχον τὰ ἐπάνω καὶ μετὰ τὸν κόνδυλον ἕτερον κόμπον καὶ πλέον οὐδέν.

B Τὰ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τοῦ στόλου φορέματα πάντα ὅμοια τοῖς τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν, καὶ ἄνευ δικανικίου.

Τὰ τοῦ πριμμικηρίου τῆς αὐλῆς, ἤγουν τό τε σκιάδιον καὶ τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, ὡς καὶ τὰ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου. Τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ χρυσοηέρανον συβαλταρέα, ὥσπερ τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίτου, χρυσοκόκκινον.

Τὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, ὅμοια τοῖς τοῦ πριμμικηρίου τῆς αὐλῆς. Οὐδὲν δὲ κρατεῖ δικανίκιον.

Τὰ τοῦ μεγάλου ἄρχοντος οἷα τὰ τοῦ αὐτοῦ πρωτοσπαθαρίου. Καὶ οὐδὲ οὗτος κρατεῖ δικανίκιον.

Καὶ τὰ τοῦ τατᾶ τῆς αὐλῆς ὡς τὰ τοῦ μεγάλου C ἄρχοντος. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

Τὸ τοῦ μεγάλου τζαουσίου σκιάδιον, καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, καὶ ταῦτα ὡς τοῦ τατᾶ τῆς αὐλῆς. Φέρει δὲ οὗτος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς ζώνης αὐτοῦ σειρομάστην, ὃν κοινῶς καλοῦσι σαλίβαν.

Τὰ τοῦ πραίτορος τοῦ δήμου πάντα φορέματα ὅμοια τοῖς τοῦ μεγάλου τζαουσίου. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

Τὰ τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν φακεωλὶς καὶ ἐπιλούρικον, οὐ μὴν δὲ σκαράνικον.

Τὰ τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ οἷα τὰ τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν.

Τὸ τοῦ πρωτοκυνηγοῦ σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, ὡς τὰ τοῦ πραίτορος τοῦ δήμου. Καὶ D τὰ τοῦ σκουτερίου τοιαῦτα. Τὰ τοῦ ἀμηραλίου ὡσαύτως.

Τὰ τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων φακεωλὶς καὶ ἐπιλουρίκιον, οὐ μὴν δὲ σκαράνικον.

Τὸ τοῦ κοιαίστορος σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, ὅμοια τοῖς τοῦ μεγάλου τζαουσίου.

Καὶ τὰ τοῦ μεγάλου ἀδνουμιαστοῦ οἷα τὰ τοῦ κοιαίστορος· τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ ἀργυροῦν ἀχρύσωτον, ἔχον ἐπάνω κόμπον ἕνα καὶ μόνον, ἔχοντα ἐπικαθημένην περιστεράν.

Τὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ στρατιωτικοῦ φορέματα φακεωλὶς καὶ ἐπιλούρικον, οὐ μὴν καὶ σκαράνικον.

Τὸ τοῦ πρωτοϊερακαρίου σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον, ὅμοια τοῖς τοῦ μεγάλου ἀδνου-

A μιαστοῦ. Φέρει δὲ ἐπὶ ζώνης χειρόρτιον, ἀριστερὸν, ἔχον περὶ τὴν τῆς εἰσόδου ἄκραν ἐρραμμένον μαργέλλιον, ὑφαντὸν ἔχον ἀετοὺς ὀξέας.

Τὰ τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν φακεωλὶς καὶ ἐπιλούρικον, ὡς τὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ στρατιωτικοῦ, οὐ μὴν καὶ σκαράνικον.

Τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνευτοῦ σκιάδιον καὶ τὸ καββάδιον ὡς τὰ τοῦ πρωτοϊερακαρίου. Τὸ σκαράνικον αὐτοῦ ἐνδεδυμένον χασδίῳ, ἔχον ἐπὶ κορυφῆς μικρὰν τοῦφαν κοκκίνην. Τοῦ δικανικίου αὐτοῦ τὸ μὲν ἐν πλάγιον κόκκινον, τὸ δὲ ἕτερον ἀργυροῦν διὰ πεταλίου ζωγραφικοῦ.

Τὸ τοῦ ἀκολούθου σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον ὅμοια τοῖς τοῦ μεγάλου διερμηνευτοῦ, ἄνευ δὲ δικανικίου.

B Τὰ τοῦ μεγάλου διοικητοῦ φορέματα οἷα τὰ τοῦ ἀκολούθου. Φέρει δὲ δικανίκιον, ξύλον λεῖον ἄνευ κόμβου.

Τὰ τοῦ κριτοῦ τοῦ φωσσάτου ὡς τὰ τοῦ μεγάλου διοικητοῦ· οὐδὲν δὲ κρατεῖ δικανίκιον.

Τὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀλλαγίου πάντα οἷα τὰ τοῦ κριτοῦ τοῦ φωσσάτου· κρατεῖ δὲ δικανίκιον ξύλον λεῖον.

Τὸ τοῦ πρωταλλαγάτορος σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ σκαράνικον ὅμοια τοῖς τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀλλαγίου. Φέρει δὲ ἀντὶ δικανικίου ἣν ἰδιωτικῶς καλοῦσι ματζοῦκαν, ἀργυρᾶν, κεχρυσωμένην, ἧς ὁ στηλειὸς ἐνδεδυμένος βλατίῳ κοκκίνῳ· ἔχων εἰς τὸ ἄκρον κατακεχρυσωμένον βουτίον καὶ κατὰ τὴν μέσην δέμα ὁμοίως κεχρυσωμένον. C

Τὰ τοῦ ὀρφανοτρόφου τοιαῦτα, ἄνευ δικανικίου. Καὶ τὰ τοῦ πρωτονοταρίου πάντα ὅμοια.

Τὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων οἷα τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ, πρωτονοταρίου τε καὶ τῶν λοιπῶν. Τοῦ δὲ δικανικίου αὐτοῦ ὁ μὲν ἐπάνω κόνδυλος κεχρυσωμένος, τὸ δὲ λοιπὸν συβαλταρέα ἀσπροκόκκινον, ἄνευ χρυσαφίου τινός.

Τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν τειχέων ὡς τὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων. Τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

Τὸ τοῦ προκαθημένου τοῦ κοιτῶνος σκιάδιον, τὸ καββάδιον καὶ τὸ κόκκινον σκαράνικον ὅμοια τοῖς τοῦ δομεστίκου τῶν τειχέων. Τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

D Τὰ τοῦ προκαθημένου βεστιαρίου πάντα, καὶ τὸ δικανίκιον, οἷα τὰ προκαθημένου τοῦ κοιτῶνος. Καὶ τὰ τοῦ βεστιαρίου ταῦτα, ἄνευ δὲ δικανικίου.

Τὰ τοῦ ἑταιριάρχου πάντα ὁμοίως τούτοις· τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ τοῦ μεγάλου ἑταιριάρχου, χρυσοηέρανον κεκλωσμένον, οὕτω τοῦτο κιτρινοηέρανον κεκλωσμένον.

Τὰ τοῦ λογαριαστοῦ τῆς αὐλῆς τοιαῦτα· τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

Τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν μονοκαβάλλων ὁμοίως.

Τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν τζαγγρατόρων ὁμοίως τοῖς τοῦ πρὸ αὐτοῦ.

Τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν μουρτάτων οἷα τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν τζαγγρατόρων.

ad sinistram chirotecam, quæ circa summum **25** ingressum habet insutam margellam, cui subjiciuntur violacei coloris aquilæ.

Logothetæ rei pecuariæ seu gregum phaceolium et epiloricum qualia logothetæ exercitus : sed scaranico non utitur.

Magni interpretis pileus et cabbadium sicut primi accipitrarii. Scaranicum ejus est suffultum serico heteromallo, cujus in vertice parvus floccus, isque coccineus apparet. Baculi ejus unum latus coccineum est, alterum argenteum opere pictorio.

Acoluthi pileus et cabbadium et scaranicum similia sunt magni interpretis, sed caret baculo.

Magni administratoris gestamina qualia acoluthi. Baculi loco fert lignum læve sine nodo.

Judicis exercitus qualia magni administratoris, sed caret baculo.

Præfecti allagii ornamenta conveniunt cum insignibus judicis exercitus. Baculus ejus est lignum læve.

Protallagatoris pileus, cabbadium et scaranicum similia sunt iis quibus decoratur præfectus allagii. Loco baculi fert eam quam vulgus vocat matzucam (clavam), argenteam, inauratam, cujus contus indutus **26** est panno coccineo, habens in vertice inauratam bullam (nodum, caput), et in medio cingulum pariter inauratum.

Similia sunt orphanotrophi, at sine baculo. Eodem modo se habent omnia ornamenta protonotarii.

Ejus qui a memoria est, insignia talia noveris qualia eorum qui antecedunt, protonotarii scilicet et aliorum. Baculi ejus superior quidem calamus inauratus est, reliqui storeatim plexi, albi et coccinei sine ullo auro illito.

Domestici murorum qualia ejus qui est a memoria, Baculus ejus est lignum læve.

Præsidis seu excubitoris sacri cubiculi pileus, cabbadium ac coccineum scaranicum similia sunt domestici murorum. Baculus ejus lignum læve.

Præsidis vestiarii ornamenta omnia et baculus eodem modo se habent quo præsidis cubiculi. Eadem sunt vestiarii, excepto baculo.

Gestamina hetæriarchæ sunt similia istis. Baculus ut magni hetæriarchæ est aurei et cæsii coloris intorti ; ita hujus est citrini et cæsii coloris intorti.

Talia sunt itidem logariastæ aulæ. Baculus ejus lignum læve.

Concinunt insignia præfecti monocaballorum, hoc est eorum qui uno equo utuntur.

27 Insignia præfecti tzangratorum nihil discrepant ab antegressis.

Paria habet præfectus murtatorum cum stratopedarcha tzangratorum.

Præfecti tzaconum omnia conveniunt cum ante A dictis.

Omnia gestamina præsidis magnorum palatiorum similia sunt jam antea commemoratis. Baculus ejus lignum læve est.

Cum iisdem invariabiliter conveniunt gestamina ejus qui Blachernis palatiis præsidet.

Domestici thematum omnia eodem modo se habent.

Omnia insignia domestici Orientalium thematum et omnia domestici Occidentalium thematum, ad hæc et baculus ejus, conveniunt cum prioribus.

Magni myrtaitæ caobadium et coccineum scaranicum similia sunt jam ante positis. Baculus ejus argenteus, auro perfusus, figuras litteræ gammæ su- B perne repræsentans.

Protocomitis gestamina nil abeunt a prædictis. Caret baculo.

Drungarius tenet baculum, sed solum et nudum lignum læve. Sebastus nullum, quemadmodum et myrtaites.

28 Præsides spectatissimarum civitatum habent baculos, ligna candida.

Pappias habet sceptrum ex solo ligno, sine ullis nodis.

CAPUT V.

De singulorum officiorum ministeriis.

Despota, sebastocrator et Cæsar nullo munere funguntur, nisi præfectura quæpiam eis committatur. C

Ministeria magni domestici et protovestiarii hic sileantur. Exponentur suo loco.

Panhypersebastus nullo munere fungitur.

Ut magnus domesticus caput est in exercitu, ita magnus dux præcipuus est in mari. Et proceres quidem aliis triremibus, ceu capita, præpositi statuunt et erigunt usitatum imperatoris flammulum, hoc est crucem cum quatuor igniariis chalybibus: magnus dux statuit et erigit flammulum imperatoria imagine equestri insignitum. Habet autem sub se magnum drungarium classis, amiralium, drungarios et comites.

D

29 Protostrator, magno domestico absente, portat imperatoris ensem. Quando igitur imperator equum ascensurus est, equo per comitem equorum imperatoriorum adducto, quem etiam tenet, postquam imperator ascendit, protostrator apprehenso freno ducit equum usque ad quartam vel quintam palatii aulæ partem. Postea subiens ejus in locum chartularius freno ducit usque ad portam. Idem facit, quando imperator ex equo desilire paratus est: ducit enim a porta equum usque ad designatum locum; in cujus vicem iterum succedit protostrator adducto equo ad eum usque locum, ubi imperator descendere solet. Si protostrator forte absit aut peregre abierit, præstat hoc ab initio ad

Καὶ τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν τζακόνων ὅμοια κατὰ πάντα τοῖς πρὸ αὐτοῦ.

Τὰ τοῦ προκαθημένου τῶν μεγάλων παλατίων πάντα οἷα τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ. Ὡσαύτως καὶ τὸ δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον λεῖον.

Καὶ τὰ τοῦ προκαθημένου τῶν Βλαχερνῶν παλατίων ἀπαραλλάκτως τοιαῦτα.

Τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν θεμάτων πάντα ταῦτα ὡσαύτως.

Τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων πάντα, καὶ τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν δυτικῶν θεμάτων πάντα, ἔτι δὲ καὶ τὸ δικανίκιον αὐτοῦ, ὅμοια τοῖς τῶν πρὸ αὐτοῦ.

Τὰ τοῦ μεγάλου μυρταΐτου, ἤτοι τὸ μὲν καββάδιον καὶ τὸ κόκκινον σκαράνικον αὐτοῦ, ὡς τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ. Τὸ δὲ δικανίκιον αὐτοῦ ἀργυροῦν, χρυσοχοϊκὸν, γαμματίζον ἄνωθεν.

Καὶ τὰ τοῦ πρωτοκόμητος φορέματα ὁμοίως τοιαῦτα. Οὐδὲν δὲ κρατεῖ δικανίκιον.

Ὁ δὲ δρουγγάριος κρατεῖ δικανίκιον μόνον ξύλον λεῖον. Ὁ σεβαστὸς οὐδέν. Ὡσαύτως καὶ ὁ μυρταΐτης.

Οἱ προκαθήμενοι τῶν ἐντίμων πόλεων κρατοῦσι δικανίκια, ξύλα λευκά.

Ὁ δὲ παππίας κρατεῖ δικανίκιον μονόξυλον χωρὶς κόμβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς ὑπηρεσίας ἑκάστου τῶν ὀφφικίων.

Ὁ δεσπότης μὲν, ὁ σεβαστοκράτωρ καὶ ὁ Καῖσαρ οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχουσιν, ἐὰν μὴ ταχθῶσιν εἰς ἡγεμονίαν.

Αἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίαι καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου κείσθωσαν τό γε νῦν ἔχον· λεχθήσονται γὰρ ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ.

Ὁ πανυπερσέβαστος οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

Ὁ μέγας δοὺξ, ὥσπερ ὁ μέγας δομέστικος εὑρίσκεται εἰς τὸ φωσσάτον ἅπαν κεφαλὴ, οὕτω καὶ κατὰ θάλασσαν οὗτος. Καὶ οἱ μὲν εἰς τὰ ἕτερα εὑρισκόμενοι ἄρχοντες ὡς κεφαλαὶ ἱστῶσι τὸ σύνηθες βασιλικὸν φλάμουλον ἤτοι τὸν σταυρὸν μετὰ πυρεκβόλων· οὗτος δὲ ὁ μέγας δοὺξ τὴν τοῦ βασιλέως στήλην ἵστησιν ἔφιππον. Ἔχει δὲ ὑπ' αὐτὸν τόν τε μέγαν δρουγγάριον τοῦ στόλου, τὸν ἀμηράλιον, τὸν πρωτοκόμητα, τοὺς δρουγγαρίους καὶ τοὺς κόμητας.

Ὁ πρωτοστράτωρ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἀπόντος φέρει τὴν τοῦ βασιλέως σπάθην. Ὅτε οὖν ὁ βασιλεὺς μέλλει τοῦ ἵππου ἐπιβήσεσθαι, τοῦ κόμητος τῶν βασιλικῶν ἵππων κομίσαντος ἵππον, καὶ κρατοῦντος ἵππον, μετὰ τὸν βασιλέα ἐπιβῆναι, ὁ πρωτοστράτωρ ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ λαβὼν σύρει τὸν ἵππον μέχρι τοῦ τετάρτου ἢ πέμπτου τῆς τοῦ παλατίου αὐλῆς μέρους. Ἔπειτα διαδεξάμενος τοῦτον ὁ μέγας χαρτουλάριος φέρει διὰ τοῦ χαλινοῦ ἕως τῆς πύλης. Ὡσαύτως ποιεῖ καὶ ὁπότε μέλλει πεζεύειν ὁ βασιλεὺς, φέρων δηλονότι ἀπὸ τῆς πύλης τὸν ἵππον μέχρι καὶ τοῦ προῤῥηθέντος τόπου, ἀφ' οὗ διαδέχεται πάλιν αὐτὸν ὁ πρωτοστράτωρ, φέρων μέχρι καὶ τοῦ πεζεύματος. Εἰ δὲ ἴσως τύχοι τὸν

πρωτοστράτορα ἀποδημεῖν, ποιεῖ τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς A μέχρι τέλους ὁ μέγας χαρτουλάριος. Ἐὰν δὲ οὗτος ἀποδημεῖ, φέρει τὸν ἵππον ἀπὸ τῶν καθευρεθέντων ἀρχόντων ὁ ἐντιμότερος.

Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι ἔθος ἐστὶ καθ' ἑκάστην ἑτοίμους εἶναι ἵππους ἑπτὰ, οἳ καὶ καλοῦνται στρώσια, ἐκδεχομένους τὸν βασιλέα, καβαλλικεῦσαι οἷον ἂν ἐκ τούτων βούλοιτο. Οἱ δὲ λοιποὶ ἵπποι ἀκολουθοῦσιν, οἳ καὶ καλοῦνται συρτά. Ὁ μέντοι δηλωθεὶς κόμης ἐπ' ἀδείας ἔχει, οἷον ἂν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἵππων βούλοιτο, καβαλλικεύειν εἰς τὸ καβαλλαρίκιον τοῦ βασιλέως, ἄγειν τε καὶ φέρειν ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐθίζειν, πεζεύειν αὖ εἰς τὸ καβαλλαρίκιον, ἐντὸς μέντοι, ὡς εἴρηται, τῆς αὐλῆς μόνον· ἐκβῆναι δὲ ταύτης ἱππότης ἢ εἰσελθεῖν οὔθ' οὗτος οὔτε τις ἕτερος. Εἰ δὲ δεήσῃ ἄρχοντάς τινας καβαλλικεῦσαι ἐν B τῇ αὐλῇ, πεζῇ μὲν εἰσέρχονται, εἶτα καβαλλικεύουσιν. Πάλιν δὲ εἰς τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν πεζεύοντες ἐξέρχονται πεζῇ. Ἔχει τε ἄδειαν ὁ κόμης βασιλέως παρόντος βασιλικὸν καβαλλικεύειν συρτὸν, οἷον ἂν βούλοιτο· ἀπόντος δ' οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ σαγίσματος τῶν τοῦ ἵππου σκαπουλίων ἐπικειμένου μέχρι καὶ τῆς ἡμισείας σκέποντος σέλας, οὕτω καβαλλικεύει, ἀπερχόμενος ἀλλαχοῦ μὲν οὐδαμῶς, ἕως δὲ καὶ μόνον τοῦ στρατορικίου.

Ἔθος δέ τι καὶ τοῦτο κατ' ἔτος ἐστὶν, τὸ κατὰ τὸν τοῦ μεγάλου Πάσχα καιρὸν γίνεσθαι σέλλας βασιλικὰς καὶ χαλινοὺς καὶ ἐπάνω σκέπια πάντα καινὰ, καὶ τὰ παλαιὰ λαμβάνειν πάντα τὸν κόμητα, C ἤτοι τὰς σέλλας μετὰ τῶν κομπωσίων καὶ τοὺς χαλινοὺς οὕτω μετὰ τῶν τουφῶν.

Ἡ δὲ τῶν λεγομένων συρτῶν βασιλικῶν ἵππων ἀκολούθησις, ὁπηνίκα καβαλλικεύῃ ὁ βασιλεὺς, λέγεται γενέσθαι ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Τὸν βασιλέα Θεόφιλόν φασι γενέσθαι φιλοδίκαιον. Ἱππότην οὖν φερόμενόν ποτε, ὑπαντῆσαί φασι γυναῖκα, κράζουσαν ἑαυτῆς εἶναι τὸν ἵππον ᾧ ἐποχεῖται ὁ βασιλεύς. Τοῦ τοιούτου τοίνυν ἐξετασθέντος εὑρεθῆναι ἀληθεύουσαν τὴν γυναῖκα· εἶναι μὲν γὰρ τὸν ἵππον αὐτῆς, τὸν δὲ ἔπαρχον ἀφελόμενον δῶρον, ὡς ἑαυτοῦ τοῦτον ὄντα, προσενεγκεῖν τῷ βασιλεῖ. Τούτου τοίνυν δήλου γεγονότος τὸν μὲν βασιλέα εὐθὺς, ὡς εἶχε, καταβῆναι τοῦ ἵππου, καὶ δοῦναι τοῦτον τῇ κεκτημένῃ. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦσαν τότε ἵπποι βασιλικοὶ συρόμενοι, D ἐγένετο δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν χρείᾳ ἵππου καὶ ἐκαβαλλίκευσεν ἵππον τὸν τυχόντα, ἐτάχθη ἡ τῶν συρτῶν ἀκολούθησις, ὡς ἂν, εἴ τι συμβεβηκὸς τύχοι, εἴησαν ἕτοιμοι ἵπποι βασιλικοὶ πρὸς τὸ ἀφιππάσασθαι τὸν βασιλέα.

Ἡ μέντοι σπάθη τοῦ βασιλέως ἀεὶ εἰς τὸ ῥουχαρεῖον εὑρίσκεται, τὰ δὲ ὑποδήματα εἰς τὸ βεστιάριον. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων, ἃ καλοῦνται τζαγγία, ἔχοντα ἐκ πλαγίων κατὰ τὰς κνήμας καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν ἀετοὺς διὰ λίθων καὶ μαργάρων, ἅτινα καὶ φορεῖ ὁ βασιλεὺς εἴς τε τοὺς περιπάτους καὶ τὰς προκύψεις. Καὶ ὁ ταῦτα ποιῶν οὐ τζαγγάριος, ὡς οἱ ἕτεροι, ἀλλὰ τζαγγὰς ὀνομά-

finem magnus chartularius. Si et ipse absit, tunc aliquis ex honoratioribus, qui præsentes sunt ex proceribus, equum ducit.

Observandum est moris esse ut quotidie parati sint septem equi, quos stratos vocant, excepturi imperatorem, ut quemcunque ex illis voluerit equitet. Reliqui equi sequuntur, quos manuductos appellant. Memoratus igitur comes potestatem habet equitandi quemcunque ex imperatoriis equis voluerit in equile imperatoris, item domandi, exercendi et instituendi in aula et ex equo desiliendi in catadromo: attamen, ut **30** dictum est, solummodo intra aulam; ex hac vero equitem exire vel introire neque huic neque alteri cuipiam concessum est. Sin autem oporteat proceres aliquos equitare in aula, pedites ingrediuntur, deinde equitant. Rursus cum abeundum est, descendunt ex equo, et egrediuntur pedites. Habet comes potestatem præsente imperatore equitandi quemcunque voluerit imperatoris equum ex his qui ducuntur manu. Absente imperatore non item. Sed tegumento equi scapulis incumbente et mediam sellam operiente equitat; neque quoquam se confert nisi ad locum ubi strator imperatorem in equum sublevat.

Consuetudine receptum est ut quotannis circa magnum pascha renoventur omnes imperatoris sellæ, freni et omnia alia tegmina, omniaque vetera accipiat comes, sellas nimirum cum apicibus muscariis et frena simul cum phaleris ac floccis.

Cæterum comitatus equorum qui manu ducuntur, quando imperator equitat, tali ex occasione exstitisse fertur. Fama est imperatorem Theophilum fuisse justitiæ amantem. Cum igitur quodam tempore equo insideret, occurrisse aiunt quamdam mulierculam, et clamasse equum illum, quo vehebatur imperator, suum esse. Inquisitione facta cognitum esse mulierem vera dicere, equum enim ipsius esse, eparchum autem vi rapuisse **31** et ut suum, imperatori munus obtulisse. Imperatorem, cum hæc comperisset, statim in vestigio descendisse de equo, eumque dedisse ei cujus erat. Cum autem tunc usus equorum qui manu ducerentur nondum introductus esset, et imperator equo indigens obvium equitasset equum, decretum fuisse ut eum comitarentur equi sessoribus vacui, ut si quis casus exsisteret, parati suppeterent equi imperatorii, qui imperatorem equos mutantem exciperent.

Spatha seu ensis imperatoris semper est in ruchario, calcei vero in vestiario. Est et alia species calceorum, qui nominantur tzangia. Insigniuntur a lateribus secundum tibias et in calcaneis, aquilis ex lapillis et margaritis, quos etiam induit imperator ad processiones et ostentationes. Et qui hos calceos facit, non tzangarius sive sutor, ut cæteri, sed tzangas appellatur. Quandocunque igitur

imperatorem equitare oportet, calc os adfert puer ex vestiario, quod vulgo vocant allaximarium. Parato jam et equitante imperatore cymbalistæ cymbala pulsant, tubicines tubis, et buccinatores buccinis argenteis canunt. Hæ vero tubæ huic usui destinatæ non referunt aliarum tubarum formam, sed alia quadam figura præditæ sunt. Indicat hoc ipse etiam sonus talium instrumentorum ; qui est, ut si quis ex populo aliquid **32** petat vel injuria afficiatur, audito hoc sono accurrat et ad imperatorem libere referat.

Fit autem hoc, si imperator mane equitet. At si post prandium equitet, id nullo modo observatur. Causa nescitur : at si conjecturæ locus datur, dico cum plebeii mane quidem sobrii sint, post prandium plerumque ebrii et magis temerarii, merito mane tubis canunt eo quo diximus modo, post prandium vero nequaquam, ne quis ebrius incomposite et temere ad imperatorem accedat.

Insuper protostrator est defensor eorum qui excursiones faciunt et prædas agunt : cum enim isti neque certum ordinem neque proprium flammulum habeant, sed confuse et sine ordine ferantur, protostrator pone consistens defendit illos, si bellum ingruat. Ideo etiam protostrator appellatur, nimirum quod antecedat totum στρατόν, hoc est exercitum. Ex animalibus vero præda abactis, quæcunque colore sunt varia, quæ nominantur phytilia, mos est protostratorem accipere.

Magnus logotheta curat missa mandata et chrysobullas seu aureas litteras ad reges, sultanos, toparchas. Et hoc munus proprium est magni logothetæ.

33 Domestici officium est ut quidquid imperator præceperit exsequatur.

Magnus stratopedarcha procurator est omnium quibus exercitus indiget, ut sunt esculenta, poculenta et omnia ad vitam necessaria.

Magnus primicerius, quando intra palatium famulus ex vestiario, circumstante aulicorum cœtu, imperatoris sceptrum etiam usque ad duplam triclinii partem affert, ab eodem acceptum imperatori porrigit ; et quando illud ab imperatore recipit, sæpe potestatem habet retinendi illud honoris gratia. Proprium vero baculum tradit prædicto vestiarii famulo, qui illud effert eadem ceremonia qua imperatoris.

Mos quoque obtinet ut magno primicerio singulis diebus dominicis, propter baculum, detur unum hyperpyrum : monetæ id genus est. Si fortassis iste absit, tum imperatori baculum porrigit quisquis ex honoratioribus proceribus adest. Est idem in exercitu quoque imperatorii comitatus caput. Habet vero proprium etiam flammulum in hujusmodi turma.

A ζεται. Ὁπηνίκα γοῦν δεήσει τὸν βασιλέα καβαλλικεῦσαι, φέρει τὰ ὑποδήματα παιδόπουλον τοῦ βεστιαρίου ἐκτὸς, οὕτω κοινῶς ὀνομαζομένου ἀλλαξιμαρίου. Ἑτοιμασθέντος οὖν καὶ καβαλλικεύσαντος τοῦ βασιλέως, οἱ ἀναχαρισταὶ κρούουσι τὰ ἀνάχαρα, σαλπίζουσι δὲ καὶ οἱ σαλπιγκταὶ ὁμοίως καὶ οἱ βουκκινάτορες δι' ὀργάνων ἀργυρῶν. Αἱ μέντοι κατὰ τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν σαλπίζουσαι σάλπιγγες οὐ κατὰ τὰς ἄλλας εἰσὶ σάλπιγγας, ἀλλ' ἕτερόν τι σχῆμα. Δηλοῖ δὲ καὶ ἡ τῶν τοιούτων ὀργάνων φωνὴ, τὸ ἐάνπερ τι αἰτῇ τις τοῦ λαοῦ ἢ ἀδικῆται, ἀκούσας τούτων δραμὼν ἀνενέγκῃ.

Γίγνεται μέντοι τὸ τοιοῦτον, εἰ κατὰ τὴν πρωΐαν τύχοι καβαλλικεύων ὁ βασιλεύς· μετὰ δὲ τὸ γεῦμα καβαλλικεύσειν μέλλοντος οὐδαμῶς γίγνεται τοῦτο. B Ἡ αἰτία ἀγνοεῖται. Στοχαστικῶς γε μὴν λέγω ὡς ἐπείπερ οἱ τοῦ πλήθους ἄνθρωποι πρωΐας μὲν νήφουσιν, μετὰ δὲ τὸ γεῦμα μεθύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ προπετέστεροι γίνονται, εἰκότως πρωΐας μὲν σαλπίζουσι δι' ὃν εἴπομεν τρόπον, μετὰ δὲ τὸ γεῦμα οὐδαμῶς, ἵνα μή τις μεθύων ἀτάκτως καὶ προπετῶς προσέλθῃ τῷ βασιλεῖ.

Ἔτι ὁ πρωτοστράτωρ ἔνι καὶ δεφένσωρ τῶν κουρσευόντων. Τούτων γὰρ μήτε τάξιν ἐχόντων μήτε φλάμουλον ἴδιον, ἀλλ' ἀτάκτως οὕτως ἀπολυομένων, ὁ πρωτοστράτωρ ὀπίσω τούτων εὑρισκόμενος δεφενδεύει τούτους, ἐὰν ἄρα πόλεμον εὕρωσιν· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ πρωτοστράτωρ καλεῖται, διὰ τὸ προηγεῖσθαι παντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ δὲ τῶν κουρσευομένων πάντα τὰ ποικίλα, ἃ ὀνομάζονται φυτίλια, C ἔθος ἐστὶ λαμβάνειν τον πρωτοστράτορα.

Ὁ μέγας λογοθέτης διατάττει τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα πρός τε ῥῆγας, σουλτάνους καὶ τοπάρχας. Καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα.

Τὸ δὲ τοῦ δομεστικίου ἐνεργεῖν ὃ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεύς.

Ὁ μέγας στρατοπεδάρχης ἐστὶν ἐπιμελητὴς τῶν τῆς στρατιᾶς ἐπιτηδείων, ἤτοι τροφίμων, ποτῶν καὶ πάντων τῶν χρειωδῶν.

Ὁ μέγας πριμμικήριος ἐντὸς τοῦ παλατίου εἰς τὴν παράστασιν παιδοπούλου τοῦ βεστιαρίου κομίζοντος τὸ βασιλικὸν δικανίκιον, μέχρι καὶ τοῦ D τρικλίνου διμοίρου, οὗτος τοῦτο λαμβάνων τῷ βασιλεῖ φέρων δίδωσιν. Ὅταν δ' αὖ τοῦτο παρὰ τοῦ βασιλέως λάβῃ, ἐπ' ἀδείας ἔχει πολλάκις κατέχειν αὐτὸ τιμῆς ἕνεκα. Τὸ δὲ οἰκεῖον δίδωσι πρὸς τὸ ῥηθὲν τοῦ βεστιαρίου παιδόπουλον, ὃς καὶ ἐξάγει τοῦτο ἐν τῷ σχήματι, κατὰ καὶ τὸ βασιλικόν.

Ἔνι δὲ καὶ τεταγμένον δίδοσθαι πρὸς τὸν μέγαν πριμμικήριον κατὰ κυριακὴν, χάριν δικανικίου, ὑπέρπυρον ἕν. Ἂν δ' ἴσως οὗτος ἀποδημεῖ, δίδωσι τὸ δικανίκιον ὁ ἐντιμότερος τῶν καθευρεθέντων ἀρχόντων. Εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸ φωσσάτον κεφαλὴ τῆς βασιλικῆς συντάξεως. Ἔχει δὲ καὶ ἰδικὸν αὐτοῦ φλάμουλον ἐν τῇ τοιαύτῃ συντάξει.

Ὁ μέγας κοντόσταυλος εὑρίσκεται κεφαλὴ τῶν A δογατόρων Φράγγων.

Ὁ πρωτοσεβαστὸς οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

Τοῦ πιγκέρνη ἡ ὑπηρεσία, ὅτε καὶ ἡ τῶν μεγάλου δομεστίκου λεχθήσεται.

Ὁ κουροπαλάτης εἶχε μὲν εἰς τὸ παλαιὸν ὑπηρεσίαν, ἥτις ἐστὶν ἀνεπίγνωστος, νῦν δὲ οὐδεμίαν.

Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης τὴν τοῦ βασιλέως σφενδόνην λαμβάνων σφραγίζει διὰ κηροῦ ἔνθα δεῖ· ἡ δὲ τοιαύτη σφραγὶς, ἡ διὰ κηροῦ δηλαδὴ, οὐδαμοῦ γίνεται ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰ μὴ πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Πρὸς δὲ δεσπότας, πατριάρχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τῶν ἐντιμοτέρων διὰ μολιβδίνης B βούλης. Φέρει δὲ οὗτος καὶ τὴν βασιλικὴν σπάθην, ἀποδημοῦντος τοῦ πρωτοστράτορος.

Ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος εὑρίσκεται κεφαλὴ τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι παιδοπούλων καὶ τῶν κοιτωναρίων, ἔχων ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν προκαθήμενον τοῦ κοιτῶνος. Μένει δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ παλατίου. Τοῦ παρακοιμωμένου δὲ τῆς σφενδόνης ἀποδημοῦντος οὗτος φέρει τὴν τοῦ βασιλέως σπάθην.

Ἡ τοῦ γενικοῦ λογοθέτου ὑπηρεσία οὐ γινώσκεται.

Ὁ πρωτοβεστιαρίτης ἐστὶν ὑπηρέτης τῆς παραστάσεως. Πρὸ γὰρ τοῦ τὸν βασιλέα τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἐξελθεῖν οὗτος εὑρίσκεται ἐν τῷ τρικλινίῳ μετά τε τοῦ μεγάλου ἑταιριάρχου καὶ τοῦ τῆς αὐ- C λῆς πριμμικηρίου. Καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν καὶ σταθῆναι τὸν βασιλέα ἐξέρχεται ὁ πρωτοβεστιαρίτης, καὶ καλεῖ τοὺς τῶν ἀρχόντων ἐντιμοτέρους εἰς τὴν παράστασιν. Ἔπειτα ὁ μέγας ἑταιριάρχης, καὶ καλεῖ καὶ αὐτὸς τινας τῶν προτέρων πλείους. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐξέρχεται ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς, καὶ καλεῖ καὶ οὗτος ὡσαύτως τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχόντων. Εἶτα φέρουσι τὸ τοῦ βασιλέως δικανίκιον· οὗ καὶ δοθέντος τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου, ὡς εἴρηται, εὐθὺς οἱ ἑταιριάρχαι καλοῦσι τοὺς ἐπιλοίπους, τοὺς τὰ κόκκινα δηλονότι φοροῦντας σκαράνικα, καὶ πάντας τοὺς κάτω. Καὶ γίνεται μὲν οὕτω τοῦτο πάντοτε, κατά τε τὴν τοῦ ὄρθρου ὥραν τῆς λειτουργίας καὶ ἑσπερινοῦ· μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν, εἰ μὲν ἔχει θέλημα ὁ βασιλεὺς ἵνα δημη- D γορήσῃ ἢ εὐεργετήσῃ ὀφφίκιον πρός τινα, ἔτι ἡ παράστασις ἵσταται. Εἰ δὲ μὴ, τοῦ πρωτοβεστιαρίτου τὸ ἑαυτοῦ δικανίκιον κρούσαντος ἐπ' ἐδάφους ἠρέμα οἱ ἑταιριάρχαι οἱ δικανίκια ξύλινα φέροντες λέγουσι τοῖς μετὰ τὸ δικανίκιον εἰσελθοῦσι τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξέρχονται. Εἰ δέ τι τῆς παραστάσεως ἱσταμένης δεήσει ἀνενεχθῆναι τῷ βασιλεῖ, εἴτε δι' ἀποκρισιάριον εἴτε δι' ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων, οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἔχει τοῦτο ἐπ' ἀδείας ποιῆσαι, μὴ τοῦ βασιλέως ἴσως ἐπιτάξαντος, εἰ μὴ μόνος ὁ πρωτοβεστιαρίτης· εἰ δ' οὗτος ἀποδημεῖ, ὁ μέγας ἑταιριάρχης, εἰ δὲ καὶ οὗτος, ὁ τῆς αὐλῆς πριμμικήριος.

Ἡ τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης ὑπηρεσία καὶ

Magnus contostaulus est caput stipendiariorum Francorum.

Protosebastus nullo munere fungitur.

Pincernæ officium explicabitur, quando de magni domestici munere sermo erit.

34 Curopalata olim quidem habebat officium, quod nunc incognitum est. In præsenti nullo fungitur munere.

Præfectus sigilli seu sigillifer imperatoris pala seu annulo obsignat litteras cera, quando oportet. Hoc vero per ceram sigillum non usurpat uspiam imperator, nisi ad dominam matrem suam, ad dominam uxorem suam et ad imperatorem filium; ad despotas autem, ad patriarchas et ad reliquos honoratiores principes et proceres utitur plumbea bulla. Portat insuper iste imperatoris ensem, absente protostratore.

Præfectus cubiculi est caput eorum qui ministrant in cubiculo et cubiculariorum. Habet sub se quoque præsidem cubiculi. Manet in palatio. Absente præfecto sigilli fert iste imperatoris ensem.

Functio logothetæ generalis incognita est.

Protovestiarites minister est circumstationis. Prius enim quam imperator ex suo conclavi exeat, iste jam in triclinio versatur cum magno hetæriarcha et primicerio aulæ. Et postquam imperator prodiit et in triclinio constitit, egreditur protovestiarites, vocatque ad circumstationem honoratiores ex proceribus. Postea magnus hetæriarcha vocat et ipse aliquos, et quidem plures prioribus. Post hunc exit primicerius **35** aulæ, qui reliquos procerum similiter advocat. Deinde afferunt imperatoris sceptrum; quod magnus primicerius imperatori modo supra exposito porrigit. Quo peracto statim hetæriarchæ accersunt cæteros, nempe eos qui scaranica coccinea ferunt, et his inferiores; fitque hoc semper mane circa horam liturgiæ et horam vespertini officii. Post missionem, si imperator aut verba facere aut beneficium officii in aliquem conferre velit, manet circumstatio. Sin minus, protovestiarita humum cum suo baculo pulsante paulatim hetæriarchæ, et qui baculos ligneos gestant, id indicant iis qui post allatum sceptrum imperatoris ingressi sunt, et egrediuntur. Si quid durante circumstatione sive per apocrisiarium sive alium quem ex necessariis imperatori proponendum sit, nemo ex proceribus ejus faciendi potestatem habet, non mandante id fortassis imperatore, nisi solus protovestiarites, et ipso absente magnus hetæriarcha; si et ipse absit, primicerius aulæ.

Officium domestici mensæ et præfecti mensæ

explicabitur, quando de munere magni domestici dissereretur.

Magnus pappias olim habuit incognitum officium, nunc autem nullum.

Similiter eparchus, qui et ipse nullum officium habet.

36 Magni drungarii vigiliarum officium exponetur, quando de officio magni domestici in exercitu disseremus.

Magni hetæriarchæ munus prius quidem explicatum est, quando de circumstatione agebamus. Recipit iste undequaque adventantes exsules et perfugas : ideo etiam hetæriarcha appellatur, tanquam qui ἑταίρους sive amicos suscipiat.

Logotheta cursus olim habuit officium nobis incognitum, nunc vero nullum.

Primi secretarii munus ex ipso vocabulo innotescit. Est primus inter judices. Interdum cum ipso judicant, decreto imperatoris, etiam alii honoratiores ipso.

Præfecti exercitus officium explicabitur, quando de officio magni domestici in exercitu sermo erit.

Mystici functio patescit ex ipso nomine.

Domesticus scholarum olim ferme idem officium gessit quod modo magnus domesticus. Nunc nullo munere fungitur.

Magnus drungarius classis eam rationem habet ad magnum ducem, quam vigiliarum magnus drungarius ad magnum domesticum.

Primicerius aulæ habet in circumstatione eam functionem de qua **37** antea dictum. Ejus etiam munus est ut inter omnes qui in aula versantur, decentem ordinem constituat. Quemadmodum enim quilibet ex proceribus designatum et proprium locum in circumstatione obtinet, ita et quælibet aulicorum classis proprium in aula tenet locum. Barangi enim ministri sunt ad fores conclavis imperatorii et triclinii. In aula vero palatii milites sunt stationarii, habentes equos, quibus etiam alogator præest. Post istos sunt alii stationarii, sed equis carent, habent tamen alogatorem : qui spathas suas manibus gestant. Deinde sunt quos nominant tzacones, qui et ipsi pilaticia portant. Post hos sunt alii, pedites quidem et isti, quos murtatos vocant, quorum quilibet fert tela. Stationarii pileos seu umbellas gestant, tzacones, petasos seu cuculiones. Ferunt etiam superne coloris cæsii loricas stantibus leonibus, iisque albis, in pectore insignitas, qui contra sese erecti sunt. Similiter in tergo. Etiam Cortinarii, qui et ipsi præfectum habent, quem comitem appellant; quorum licet classis minor sit, stationem tamen habent infra locum imperatorii throni. Bardariotæ destinati sunt ad custodiam januæ aulicæ. Omnes igitur isti, quando matutinæ laudes, liturgiæ et vespertinæ decantantur, ordine quique suo consistunt,

A τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης λεχθήσεται, ὅτε καὶ ἡ τοῦ μεγάλου δομεστίκου.

Ὁ μέγας παππίας εἶχε μὲν πάλαι ὑπηρεσίαν ἀνεπίγνωστον, νῦν δὲ οὐδεμίαν.

Ὁ ἔπαρχος ὡσαύτως· νῦν δὲ οὐδὲ οὗτος.

Ἡ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης ὑπηρεσία εἰρήσεται καὶ αὐτή, ὅτε καὶ ἡ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἡ εἰς τὸ φωσσάτον.

Τὸ τοῦ μεγάλου ἑταιριάρχου ὑπηρέτημα ἐλέχθη μὲν πρότερον, ὅτε περὶ τῆς παραστάσεως ἐλέγομεν. Δέχεται δὲ οὗτος καὶ τοὺς προσερχομένους πανταχόθεν φυγάδας· διὸ καὶ ἑταιριάρχης καλεῖται, ὡς τοὺς ἑταίρους ἤτοι τοὺς φίλους δεχόμενος.

B Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου εἶχε μὲν πάλαι καὶ οὗτος ὑπηρεσίαν ἡμῖν ἀνεπίγνωστον, νῦν δὲ οὐδεμίαν.

Τὸ τοῦ πρωτασηκρῆτις ὑπηρέτημα δῆλον καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος· πρῶτος γὰρ τῶν σεκρέτων λέγεται. Ἔστι δὲ ὅτε συγκρίνουσι μετ' αὐτοῦ βασιλικῷ ὁρισμῷ καὶ ἕτεροι ἐντιμότεροι τούτου.

Τὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπὶ στρατοῦ ὑπηρέτημα, λεχθήσεται καὶ τοῦτο, ὅτε καὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τὸ εἰς φωσσάτον.

Ἡ τοῦ μυστικοῦ ὑπηρεσία νοεῖται καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος.

Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν πάλαι μὲν εἶχεν ὑπηρεσίαν σχεδὸν ἣν ὁ μέγας δομέστικος ἄρτι, νῦν δὲ οὐδεμίαν.

C Ὁ μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει πρὸς τὸν μέγαν δοῦκαν ὃν ὁ τῆς βίγλης μέγας δρουγγάριος πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον.

Ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς ἔχει μὲν ἐν τῇ παραστάσει ὑπηρεσίαν οἵαν προείπομεν, εὐτακτεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ πάντας. Ὥσπερ γὰρ τῶν ἀρχόντων ἕκαστος τὸν ἀποτεταγμένον καὶ ἴδιον ἔχει τόπον εἰς τὴν παράστασιν, οὕτω καὶ τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ἑκάστη τὸν ἴδιον αὐλῆς κέκτηται τόπον. Οἱ μὲν γὰρ Βάραγγοι εὑρίσκονται ὑπηρετοῦντες εἴς τε τὰς θύρας τοῦ κελλίου τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὸ τρίκλινον, ἐν τῇ αὐλῇ δὲ τοῦ παλατίου στρατιῶται ὀνομαζόμενοι οὕτω παραμοναί, ἔχοντες ἄλογα, ἐφ' ὧν καὶ ἀλλαγάτωρ. Καὶ μετ' αὐτοὺς

D ἕτεροι, παραμοναὶ μὲν καὶ οὗτοι, πλὴν ἄνευ ἀλόγων, ἔχοντες ἀλλαγάτωρα, φέροντες ἐν χερσὶ πάντες τὰς σπάθας αὐτῶν. Εἶτα εὑρίσκονται οἱ ὀνομαζόμενοι τζάκονες, φέροντες καὶ οὗτοι πιλατίκια. Καὶ μετὰ τούτους ἕτεροι, πεζοὶ μὲν καὶ οὗτοι, ὀνομαζόμενοι Μυρτάϊτοι, τόξα ἕκαστος φέροντες· αἱ μέντοι παραμοναὶ μετὰ σκιαδίων, οἱ τζάκονες δὲ μετὰ καπασίων, φοροῦντες καὶ ἐπάνω κλίβανα ἠεράνεα, λέοντας περὶ τὸ στῆθος ἔχοντα ἱσταμένους λευκούς, ὁρῶντας ἀντικρὺ κατὰ πρόσωπον. Ὡσαύτως καὶ ὄπισθεν. Εἰσὶν καὶ Κορτινάριοι, ἔχοντες καὶ οὗτοι ἔνοχον, ὃς κόμης καλεῖται· οἵτινες δὴ κἂν ἐλάττων τάξις εὑρίσκωνται, ἀλλ' οὖν κάτω ἵστανται τῆς προκύψεως. Οἱ δὲ Βαρδαριῶται εἰς τὴν τῆς αὐλῆς θύραν. Πάντες οὖν οὗτοι, καὶ οἱ εἰρημένοι, καθ' ἣν ὥραν ὅ τε ὀρθρινὸς ὕμνος ψάλ-

λεται, ὁ τῆς λειτουργίας, καὶ ὁ τοῦ ἑσπερινοῦ, κατὰ τάξιν ἵστανται, εὐτακτοῦντος αὐτοὺς τοῦ πριμμικηρίου τῆς αὐλῆς, καθὰ εἴρηται.

Ὑπηρετοῦσι δὲ οἱ Κορτινάριοι εἰς τὴν τοῦ βασιλέως σκηνὴν, ἥτις κόρτη ὀνομάζεται. Ὁ μέντοι κόμης αὐτῶν καὶ αὐτοὶ δ' οὗτοι πανία φοροῦσι κόκκινα ἐκ τῶν τῆς κόρτης παλαιῶν πανίων, ἐξ ὧν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς σκουφίας μόνον ἐρυθρὰς ἐντὸς μὲν τῆς αὐλῆς, οὐ μὴν δὲ καὶ καπάσια· ἔτι τε καὶ κάλτζας τοιαύτας, μετὰ παπουτζιῶν μελάνων. Ἐκτὸς δὲ φοροῦσι τὰς τοιαύτας σκουφίας μετὰ καπασίων.

Τοιαῦτα ἐνδύματα ἐρυθρὰ ἐνδύονται μὲν καὶ οἱ Βαρδαριῶται, διὰ πανίων, οὐκ ἐκ τῆς κόρτης, ἀλλ' ἐξ οἰκείων, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ Περσικὸν φόρεμα, ἀγγουρωτὸν ὀνομαζόμενον, ἔχον ἀντὶ μαργελλίων πάνιον κίτρινον. Κρέμανται δὲ ἐπὶ ζώνης ἑκάστου τούτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγκλάβια, μαστίζειν τοὺς ἀξίους μαστίζεσθαι, φέροντες ἀεὶ δικανίκια. Ὅτε δὲ καβαλλικεύσῃ ὁ βασιλεὺς, προηγοῦνται, καὶ φέροντες αὐτὰ ὄρθια εὐτακτοῦσι τὸν λαόν. Ἔχουσι δὲ οὗτοι καὶ πριμμικήριον. Τούτους πάλαι Πέρσας κατὰ γένος ὄντας ὁ βασιλεὺς μετοικίσας ἐκεῖθεν εἰς τὸν Βαρδάριον ἐκάθισε ποταμὸν, ἀφ' οὗ καὶ Βαρδαριῶται καλοῦνται..

Ὁ πρωτοσπαθάριος λέγεται ὅτι ἦν κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν πρῶτος τῶν σπαθαρίων παραμονῶν. Νῦν δὲ οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

Ὁ μέγας ἄρχων οὐδὲ ἓν ὑπηρέτημα κέκτηται, καὶ ὁ τατᾶς τῆς αὐλῆς ὡσαύτως.

Οἱ μεγάλοι τζαούσιοι εὑρίσκονται εὐτακτοῦντες τὴν τοῦ βασιλέως σύνταξιν, ὑπὸ τὸν μέγαν πριμμικήριον ὄντες.

Ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου οὐδ' οὗτος ἔχει ὑπηρεσίαν τινά.

Ὁ τῶν οἰκειακῶν λογοθέτης ὡσαύτως.

Καὶ ὁ λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς οὐδ' οὗτος ἔχει τι ὑπηρέτημα νῦν.

Ὁ πρωτοκυνηγὸς ἔχει μὲν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ὅτι τοῦ βασιλέως τὸν ἵππον ἀναβαίνοντος οὐδεὶς ἕτερος τὴν σκάλαν κατέχει εἰ μὴ μόνος οὗτος, εἰ παρὼν εὑρίσκεται, ἄρχει δὲ καὶ τῶν κυνηγῶν τῶν λεγομένων σκυλλομάγγων. Εἰ δέ ποτε κυνηγετοῦντος τοῦ βασιλέως αἱμαχθῆναι συμβῇ τι τῶν ἱματίων αὐτοῦ, λαμβάνει τοῦτο καθ' ὑπηρεσίαν ὁ πρωτοκυνηγός.

Ὁ σκουτέριος βαστάζει τὸ διβέλλιον καὶ τοῦ βασιλέως σκουτάριον, οὐ μόνον εἰς τὰς προκύψεις, ἀλλὰ κἂν ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀπέρχηται. Εὑρίσκονται δὲ μετὰ τοῦ διβελλίου καὶ πάντες οἱ Βάραγγοι. Εἴτε οὖν εἰς τὸ φωσσάτον ὁ βασιλεὺς εὑρίσκεται, εἴτε καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ διβέλλιον πάντοτε ἔμπροσθεν αὐτοῦ φέρεται.

Ὁ ἀμηράλιος ὑπὸ τὸν μέγαν δοῦκαν εὑρίσκεται, ἡγεῖται δὲ τοῦ στόλου παντός.

Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων δέχεται τὰς τῶν αἰτούντων καὶ τῶν ἀδικουμένων ἀναφορὰς, καβαλλαρίου διερχομένου τοῦ βασιλέως.

A primicerio aulæ ipsos in ordinem decentem cogente, ut dictum est.

38 Cortinarii ministrant ad imperatoris tabernaculum, quod cortis nominatur; quorum comes et ipsi ferunt pannos coccineos ex cortis veteribus pannis, et ex iisdem in capite galericulos rubros intra aulam quidem, at non petasos. Præterea caligas ejusdem generis cum nigris calceamentis. Extra aulam vero gestant hujusmodi galericulos cum petasis seu cuculionibus.

Hujusmodi rubris indumentis vestiuntur etiam Bardariotæ, quæ confecta sunt ex pannis, non a corte sumptis, sed ex propriis. In capite Persicum B gestamen gestant, cui nomen angurotum, quod loco margellarum pannum citrini coloris habet. Ex cujuslibet horum zona pendent lora, quæ vocantur manuclavia, hoc est baculi seu virgæ, ut flagellis dignos flagellent. Semper ferunt baculos. Præcedunt, quando imperator equitat, et baculos erectos ferunt, ut constituant ordinem in populo. Habent et isti primicerium; quos origine Persas imperator inde transtulit ad Bardarium flumen, a quo etiam Bardariotarum nomen inditum est.

Protospatharius hoc nomen adeptus est, quia olim fuit primus inter spatharios stationarios. In præsenti nullum officium gerit.

39 Neque magnus princeps officium aliquod haC bet, ut nec tatas aulæ.

Magni tzausii comitatum imperatoris ordinant, et subsunt magno primicerio.

Prætor populi caret functione.

Similiter logotheta rei familiaris.

Neque logariastes aulæ aliquo munere fungitur.

Primus venatorum hoc muneris habet: imperatore equum ascendente nullus alius, sed ipse solus, si præsens sit, stapedem tenet. Præest venatoribus, quos canum mangones vocitant. Si contingat aliquod ex vestimentis imperatoris sanguine aspergi D in venatione, accipit illud ex munere suo primus venatorum.

Scutifer fert vexillum et imperatoris scutum non solum ad loca quibus in throno sublimis sedet, sed quocunque se confert imperator. Omnes porro Barangi ad hoc vexillum defendendum sunt destinati. Sive igitur imperator sit in exercitu, sive alibi, vexillum semper illi præportatur.

Ameralius magno duci subditur, regitque totam classem.

Magister supplicum libellorum, quando imperator equitat, supplicationes eorum qui petunt quique injuria affecti sunt recipit.

40 Quæstor olim habebat officium, nunc nullum.

Functio magni adnumiastæ explicabitur, quando agetur de officio domestici in exercitu.

Logotheta castrensis nullum ministerium habet.

Primus accipitrarius præest illis venatoribus qui aves ferunt. Gestat quoque chirothecam in zona, ut antea dictum.

Logotheta gregum seu pecuariæ functus quidem olim fuerat officio, nunc vero nullo.

Magnus interpres est primus interpretum, quos vulgo nominant dragomanos.

Acoluthus barangorum præfectus est. Sequitur imperatorem ante illos. Ea etiam de causa acoluthus, hoc est secutor, appellatur.

Judex exercitus, si imperator sit in exercitu, occurrentes controversias militum, sive de equis sive de armis sive de præda sive de alia quacunque cognoscit ac componit.

Præfectus allagii locum obtinet in comitatu imperatorio, et subest magno primicerio.

Protallagator similiter subjicitur magno primicerio, et comitatum sequitur, ut si quis eum deserat, revocet et in comitatum reducat 41 debitumque ordinem conservet. Si vero magnus primicerius aliquo ex militibus comitatus opus habeat, significat id protallagatori, qui eum accersit.

Magnus administrator nullam functionem habet.

Orphanotrophus olim habebat curam pupillorum, nunc omni officio caret.

Protonotarius ipso suo nomine innotescit : est enim primus notariorum sive scribarum.

Ejus qui a memoria functio olim erat, ut eorum qui in expeditionibus et alibi præclare se gessissent, nomina describeret, eosque imperatori in memoriam revocaret, quo justis honoribus et præmiis afficerentur. In præsenti nullam functionem habet.

Domesticus murorum hanc functionem habet, ut si qua urbes reparatione egeant, id reparandum curet.

Præses cubiculi imperatorii præest quidem cubiculariis, sed subjacet accubitori cubiculi.

Præses vestiarii subjicitur protovestiaritæ. Operam suam locat in acceptorum expensorumque proventuum rationibus annotandis.

Vestiarii munus occupatur in mari. Nam quando imperator expeditionem 42 marinam suscipit, iste præest triremi quæ vestiarium (imperatoris) vehit. Pone sequitur triremem imperatoriam.

Hetæriarcha quidem, ut ante dictum est, ad cir-

A 'Ο κοιαίστωρ εἶχε μὲν πάλαι καὶ οὗτος ὑπηρεσίαν, νῦν δὲ οὐδαμῶς.

Τὸ τοῦ μεγάλου ἀδνουμιαστοῦ ὑπηρέτημα λεχθήσεται δὲ τοῦτο, ὁπηνίκα τοῦ μεγάλου δομεστίκου τὸ εἰς τὸ φωσσάτον.

'Ο λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

'Ο πρωτοϊερακάριος ἄρχει τῶν φερόντων ὄρνεα κυνηγῶν, φέρει δὲ καὶ χειρόρτιον ἐπὶ ζώνης, ὡς προείρηται.

'Ο λογοθέτης τῶν ἀγελῶν εἶχε καὶ οὗτος πάλαι ὑπηρεσίαν, νῦν δὲ οὐδαμῶς.

'Ο μέγας διερμηνευτής ἐστι πρῶτος τῶν ἑρμηνέων, οὓς κοινῶς ὀνομάζουσι δραγομάνους.

'Ο ἀκόλουθος εὑρίσκεται μὲν ἔνοχος τῶν Βαράγ-
B γων, ἀκολουθεῖ δὲ τῷ βασιλεῖ ἔμπροσθεν αὐτῶν· διά τοι τοῦτο καὶ ἀκόλουθος λέγεται.

'Ο κριτὴς τοῦ φοσσάτου, τοῦ βασιλέως εἰς τὸ φωσσάτον εὑρισκομένου, τὰς παρεμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῖς στρατιώταις εἴτε περὶ ἀλόγων εἴτε ἁρμάτων εἴτε καὶ κούρσων ἢ περὶ τοιούτου τινὸς καθιστᾷ καὶ ἐξετάζει.

'Ο ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου εἰς τὴν τοῦ βασιλέως εὑρίσκεται μὲν σύνταξιν· καὶ ὑπὸ τὸν μέγαν δὲ πριμμικήριον.

Πρωταλλαγάτωρ ὡσαύτως ὑπὸ τὸν μέγαν πριμμικήριον, πλὴν ἀκολουθεῖ ὄπισθεν τῆς συντάξεως, ἵνα κἂν ἀπολιμπάνηταί τις αὐτῆς, φέρῃ οὗτος καὶ ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εὐτακτῇ. Εἰ δὲ
C καὶ ὁ μέγας πριμμικήριος ἐν χρείᾳ τινὸς γένοιτο τῶν ἀπὸ ταύτης, πρὸς τὸν πρωταλλαγάτορα λέγει καὶ καλεῖ τοῦτον.

'Ο μέγας διοικητὴς οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

'Ο ὀρφανοτρόφος ἦν μὲν φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος πάλαι τῶν ὀρφανῶν, νῦν δὲ οὐδαμῶς κέκτηταί τινα ὑπηρησίαν.

'Ο πρωτονοτάριος δῆλος καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος· πρῶτος γὰρ τῶν νοταρίων ἤτοι τῶν γραμματικῶν.

Τὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων ὑπηρέτημα πάλαι μὲν ἦν τοῦ ἀπογράφεσθαι τοὺς ἐν ταῖς στρατιαῖς καὶ ἀλλαχοῦ ἀριστεύοντας, καὶ ἀναμιμνήσκειν τὸ ὑπὲρ αὐτῶν τῷ βασιλεῖ, ἵνα λαμβάνωσι τὰς προσηκούσας τιμάς· κατὰ δὲ τὸ παρὸν οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει.

D 'Ο δομέστικος τειχέων ἔχει τοῦτο τὸ ὑπηρέτημα, ὅτι εἴ τινος τὰ κάστρα περιποιήσεως δέοιντο, ἐπιμελεῖσθαι τοῦτο εἰς τὸ ἀνακτίζεσθαι.

'Ο προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος του βασιλικοῦ ἄρχει μὲν τῶν κοιτωναρίων, εὑρίσκεται δὲ ὑπὸ τὸν τοῦ κοιτῶνος παρακοιμώμενον.

'Ο προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου ὑπὸ τὸν πρωτοβεστιαρίτην εὑρίσκεται, ὑπηρετεῖ δὲ καὶ εἰς τὰς προφερομένας καὶ ἐξερχομένας εἰσόδους τε καὶ ἐξόδους.

'Ο βεστιάριος ἔχει ὑπηρέτημα θαλάσσιον. Τοῦ γὰρ βασιλέως κατὰ θάλασσαν στρατεύοντος ἄρχει οὗτος τοῦ τὸ βεστιάριον φέροντος κατέργου, ἀκολουθεῖ τε κατόπιν τοῦ βασιλικοῦ κατέργου.

'Ο ἑταιριάρχης ὑπηρετεῖ μὲν εἰς τὴν παράστα-

σιν, ὡς προείρηται, συνυπηρετεῖ δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ ἑταιριάρχῃ ὑπὲρ τῶν προσφύγων.

Ὁ τῆς αὐλῆς λογαριαστὴς λογίζεται τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ εὑρισκομένους πάντας ῥογάτορας, εἰ λείπει τινὶ ἀπὸ τῆς ῥόγας αὐτοῦ ἢ ἐξεδούλευσεν ὑπὲρ ὧν ἐρογεύθη.

Στρατοπεδάρχης τῶν μονοκαβάλλων ὑπηρέτημα εἶχε τοιοῦτον. Ἦσαν ἐν τοῖς κατὰ θέματα τόποις φωσσάτου τάγματα, οἱ μὲν μεγαλοαλογῖται ὀνομαζόμενοι, οἱ δὲ τρικάβαλλοι, οἱ δὲ δικάβαλλοι, καὶ ἕτεροι μονοκάβαλλοι. Ἦν οὖν οὗτος ὁ στρατοπεδάρχης φροντιστὴς καὶ ἐπιμελητὴς μόνων τῶν μονοκαβάλλων.

Ὁ τῶν τζαγγρατόρων στρατοπεδάρχης φροντίζων ὡσαύτως καὶ ἐπιμελούμενος τούτων, καὶ ὁ τῶν μουρτάτων στρατοπεδάρχης ὁμοίως.

Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζακόνων ἐπιμελεῖται τῶν εἰς τὰ κάστρα εὑρισκομένων φυλάξεων, οἵτινες τζάκονες ὀνομάζονται.

Ὁ προκαθήμενος τῶν μεγάλων παλατίων ἐπιμελητὴς αὐτῶν, καὶ τῶν Βλαχερνῶν παλατίων ὡσαύτως προκαθήμενος.

Τῶν θεμάτων δομέστικος ἦν πάλαι φροντίζων καὶ ἐπιμελούμενος τῶν τοῦ δημοσίου πραγμάτων. Καὶ οἱ δομέστικοι τῶν τε ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν θεμάτων φροντισταὶ ὡσαύτως καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν ἐκεῖσε δημοσίων πραγμάτων.

Τὸ τοῦ μεγάλου μυρταΐτου ὑπηρέτημα ἀνεπίγνωστόν ἐστιν.

Τὸ τοῦ πρωτοκόμητος θαλάσσιόν ἐστιν. Εὑρίσκεται οὗτος τῶν ἐν τῷ βασιλικῷ στόλῳ πάντων κομήτων πρῶτος.

Καὶ τὸ τοῦ δρουγγαρίου ὡσαύτως θαλάσσιον. Δροῦγγα ποσότης τοσούτων τινῶν ἑρμηνεύεται, ἧς ἡ ἀρχὴ ὁ τοιοῦτος δρουγγάριος.

Οἱ προκαθήμενοι καὶ οἱ καστροφύλακες ὑπηρέται ἑκάστης κατ' ἀξίαν τῶν πόλεων.

Ἕως ὧδε πασῶν αἱ ὑπηρεσίαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Περὶ τῆς τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τάξεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὰς τελουμένων ἐθίμων, ἐν αἷς διαλαμβάνεται καὶ περὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίας, τοῦ τε πικέρνη καὶ δομεστίκου τῆς τραπέζης καὶ τοῦ ἐπὶ τραπέζης.

Τῇ κδ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, καθ' ἣν ἡ τῶν Χριστουγέννων παραμονὴ, τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ὄρθρον μὴ ἐξελθόντος κατὰ τὴν ἐξ ἔθους αὐτῷ συνήθειαν, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτοῦ κελλίῳ εὑρισκομένου, φέρουσι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν οἱ κανονάρχαι καὶ ἱστῶσιν εἰκονοστάσιον, εἰς ὃ κρέμανται ἅγιαι εἰκόνες τῆς τε γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἕτεραι τρεῖς ἢ τέσσαρες. Ἔμπροσθεν δὲ τούτου ἀναλόγιον, ἐφ' οὗ ἐπίκειται ἅγιον Εὐαγγέλιον. Καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς ἵστανται πλησίον τῶν ἁγίων εἰκόνων μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν, οἱ δ' ἀναγνῶσται μέσον τοῦ τρικλίνου κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν ἱματίων καὶ ἐπιῤῥιπταρίων αὐτῶν, φοροῦντες καὶ καμίσια ἐπάνω τῶν ἱματίων, ὁ μέντοι πρωτοψάλτης καὶ ὁ δομέστικος λευκὰ, ὁ λαμπαδάριος δὲ κρατῶν τὸ χρυσοῦν διβάμ-

A cumstationem ministrat. Simul autem cum magno hetæriarcha curam gerit eorum qui refugium quærunt.

Logariastes aulæ numerat et computat omnes milites qui in aula stipendia merent; et dispicit num quid alicui de stipendio desit, aut num plene satisfecerit pro stipendio quod accepit.

Stratopedarcha militum qui uno solum equo utuntur, hujusmodi munus gessit. Erant in locis thematum exercitus agmina, quorum alii appellabantur μεγαλοαλογῖται, alii a tribus equis tricaballi, alii a duobus dicaballi, alii ab uno monocaballi. Et isti soli pertinebant ad curam stratopedarchæ.

Tzangratorum curam similiter gerit eorum stra-
B topedarcha, ut et murtatorum eorumdem stratopedarcha.

Stratopedarcha tzaconum curator est custodiarum in urbibus, qui tzacones nominantur.

Præses magnorum palatiorum eadem palatia sub sua cura habet, ut et præses palatiorum quæ sunt in Blachernis.

43 Domesticus thematum olim cura sua publicas res comprehendebat. Et domestici orientalium et occidentalium thematum similiter curatores erant publicorum negotiorum quæ ibi enascebantur.

Magni myrtaitæ munus est incognitum.

C Protocomitis functio ad mare spectat: est enim in imperatoris classe comitum omnium primus.

Drungarii officium consimiliter ad mare pertinet. Drunga est certus numerus militum, quibus talis drungarius imperat.

Præsides civitatum et castrorum custodes ministri sunt pro cujusque civitatis dignitate.

Hucusque omnium administrationes.

CAPUT VI.

De Christi Domini festorum ordine et ritibus in eisdem observandis; tum de magni domestici ministerio, de pincerna, de domestico mensæ et eidem mensæ præposito.

D Mensis Decembris 24 celebratur vigilia Nativitatis Christi, imperatore ad matutinum secundum usitatam sibi consuetudinem non egresso, **44** sed suo in conclavi commorante. Finito matutino et dimisso cœtu canonarchæ imagines afferunt et tabulatum erigunt, ex quo pendent sanctæ imagines nativitatis Christi et aliæ tres vel quatuor. Coram hoc pulpitum est, in quo sanctum Evangelium repositum jacet. Et sacerdotes quidem stant prope sanctas imagines cum sacerdotalibus suis stolis: at lectores stant in medio triclinio e conspectu imperatoris cum suis tunicis et capitis tegminibus, ferentes quoque camisia super vestes, protopsaltes quidem et domesticus candida, lampadarius autem tenens auream hastam, cui cereus est impositus,

magister et omnes cantores purpurea; sed canonarchæ cum solis tunicis adstant, et capite aperto. Post hæc protovestiarites, magnus hetæriarcha, primicerius aulæ, hetæriarchæ et quotquot baculos ferunt et ministerium obeunt, introducunt proceres ad imperatoris circumstationem, donec impleatur domus. Postea egreditur imperator ex suo conclavi, magno domestico ad januam stante et imperatoris ensem ferente. Igitur simul ac imperator apparet, cantores statim canunt illud: « Diuturnum faciat Deus imperium tuum. » Quibus canentibus imperator vadit, sanctasque imagines osculatur. Deinde regressus stat prope thronum suum, magno domestico ad sinistrum imperatoris latus stante cum spatha seu ense imperatorio, ut dictum est. **45** Lampadarius autem infra magnum domesticum fert aureum contum cum ardente lampade; cujus lampadis supremæ partes tinctæ sunt cinnabari; medium vero per bracteam inauratum est, quæ intus cruces coccineas in orbem repræsentat. Facto igitur horarum initio, famulus vestiarii statim imperatoris sceptrum affert; quod magnus primicerius imperatori porrigit.

A πουλον, ὁ μαΐστωρ καὶ πάντες οἱ ψάλται πορφυρᾶ. Οἱ κανονάρχαι δὲ μετὰ ἱματίων μόνων καὶ ἀσκεπεῖς. Καὶ μετὰ ταῦτα ὁ πρωτοβεστιαρίτης τε, ὁ μέγας ἑταιριάρχης, ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς, οἱ ἑταιριάρχαι, καὶ ὅσοι φέρουσι τὸ δικανίκιον καὶ ὑπηρετοῦσιν, εἰσάγουσι τοὺς ἄρχοντας εἰς τὴν τοῦ βασιλέως παράστασιν ὥστε τοῦτον πληρωθῆναι τὸν οἶκον. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς τοῦ κελλίου αὐτοῦ, τοῦ μεγάλου δομεστίκου εἰς τὴν θύραν ἱσταμένου καὶ τὴν τοῦ βασιλέως φέροντος σπάθην. Ἅμα οὖν τῷ τὸν βασιλέα φανῆναι οἱ ψάλται αὐτίκα ψάλλουσι τὸ πολυχρόνιον· ψαλλόντων δὲ τούτων ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται καὶ ἀσπάζεται τὰς ἁγίας εἰκόνας. Εἶθ' ὑποστρέψας ἵσταται πλησίον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τοῦ μὲν μεγάλου δομεστίκου κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέ- B ρος ἱσταμένου τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς σπάθης, ὡς εἴρηται, τοῦ δὲ λαμπαδαρίου κάτωθεν τοῦ μεγάλου δομεστίκου τὸ διβάμπουλον μεθ' ἡμμένης λαμπάδος φέροντος, ἧς δὴ λαμπάδος τὰ μὲν ἄκρα εἰσὶ διὰ κινναβάρεως βεβαμμένα, τὸ δὲ μέσον διὰ πεταλίου κεχρυσωμένον ἔχοντος σταυροὺς ἐντὸς κύκλῳ κοκκίνους. Τῆς οὖν τῶν ὡρῶν ἐνάρξεως γενομένης φέρει αὐτίκα παιδόπουλον τοῦ βεστιαρίου τὸ τοῦ βασιλέως δικανίκιον, ὅπερ λαβὼν ὁ μέγας πριμμικήριος φέρων δίδωσι τῷ βασιλεῖ.

Sciendum est imperatorem in quotidianis circumstationibus dicere: Proferatur sceptrum meum. Et mox famulum vestiarii illud afferre, ut antea diximus. Cæterum in festis, quando circumstatio instituitur, postquam imperator stat suo in solio; omisso illo, Proferatur sceptrum meum, magnus primicerius compellans famulum, Famule, inquit: et confestim sceptrum apportat. Ratio hujus est, quia in quotidianis matutini et vesperarum circumstationibus, postquam honoratiores ex proceribus in circumstatione jam præsentes sunt, ait imperator: « Proferatur sceptrum meum; » quod argumento est populum, qui inferius consistit, etiam ingressurum. At in magnis festis omnes proceres et reliqui intrant, nec opus est ut imperator sceptrum suum deposcat: hoc enim sciens magnus primicerius injussus præcipit, et afferunt illud.

Ἰστέον δὲ ὅτι εἰς μὲν τὰς καθ' ἑκάστην γινομένας παραστάσεις ὁ βασιλεὺς λέγει ὅτι τὸ δικανίκιόν μου, καὶ φέρει τοῦτο τοῦ βεστιαρίου παιδόπουλον, καθὰ εἴρηται. Ἐπὶ δὲ τῶν ἑορτῶν, ὅταν παράστασις γένηται, μετὰ τὸ τὸν βασιλέα εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ σταθῆναι, καὶ χωρὶς τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν ὅτι τὸ δικανίκιόν C μου, λέγει ὁ μέγας πριμμικήριος, παιδόπουλον, καὶ φέρει τοῦτο. Ὁ δὲ περὶ τούτου λόγος οὗτός ἐστιν, ὅτι εἰς τὰς καθ' ἡμέραν τῶν ὄρθρων παραστάσεις καὶ τῶν ἑσπερινῶν, μετὰ τὸ τοὺς ἐντίμους τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν παράστασιν εἰσελθεῖν, λέγει ὁ βασιλεὺς ὅτι τὸ δικανίκιόν μου, σημεῖον ὂν τοῦτο τοῦ καὶ τὸν παρακάτωθεν λαὸν εἰσελθεῖν. Κατὰ δὲ τὰς μεγάλας τῶν ἑορτῶν πάντες ἄρχοντές τε καὶ οἱ λοιποὶ εἰσέρχονται, καὶ οὐκ ἔστι χρεία διὰ τοῦτο τὸν βασιλέα ζητῆσαι τὸ δικανίκιον αὐτοῦ· τόδε γὰρ εἰδὼς ὁ μέγας πριμμικήριος λέγει ἀνερωτήτως, καὶ φέρουσιν αὐτῷ.

Canuntur igitur horæ, ut moris est, prima, tertia, sexta et nona **46** cum tropariis. Ad ultimum nonæ horæ troparium dicit protopsaltes: « Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto; » et decantatur. Additur deinde et hoc: « Et nunc et semper; » nec secundo cantatur troparium, legitur autem a canonarcha, qui post lectionem sic profatur: « Diuturnum faciat Deus præpotens et sanctum imperium vestrum ad multos annos. » Rursus tertia vice: « Diuturnum faciat Deus a Deo acceptum et a Deo custoditum præpotens et sanctum imperium vestrum ad multos annos. » Deinde acclamant circumstantes: « Diuturnum faciat Deus sanctum imperium vestrum ad multos annos. » Caniturque illud troparium iterum, cum illud: « Nunc et semper, » antea decantatum fuerit.

Ψάλλονται οὖν αἱ ὧραι, ὡς ἔθος, ἥ τε πρώτη, ἡ τριθέκτη καὶ ἡ ἐννάτη, μετὰ τῶν τροπαρίων. Εἰς D μέντοι τὸ τελευταῖον τῆς ἐννάτης ὥρας τροπάριον λέγει ὁ πρωτοψάλτης τὸ Δόξα, καὶ ψάλλεται. Εἶτα καὶ τὸ Καὶ νῦν καὶ ἀεί. Καὶ οὐ ψάλλεται ἐκ δευτέρου μὲν τὸ τροπάριον, ἀναγινώσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ κανονάρχου· ὃς καὶ μετὰ τὸ ἀναγνῶναι λέγει οὕτω· « Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν σᾶς εἰς πολλὰ ἔτη. » Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου· « Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν θεοπρόβλητον, θεόστεπτον καὶ θεοφρούρητον, κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν σᾶς εἰς πολλὰ ἔτη· » καὶ ψάλλεται τὸ τροπάριον αὖθις, ἐπεὶ τὸ Νῦν καὶ ἀεὶ προεῤῥέθη.

Psalmos horarum legit archidiaconus, prophetiam

Τοὺς μὲν οὖν ψαλμοὺς τῶν ὡρῶν ἀναγινώσκει ὁ

ἀρχιδιάκονος, τὴν προφητείαν καὶ τὸν ἀπόστολον ὁ πρωταποστολάριος, τῶν δὲ Εὐαγγελίων τὸ μὲν πρῶτον ὁ πρωτοπαπᾶς, τὰ δὲ λοιπὰ ἱερεῖς ἕτεροι.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῶν ὡρῶν τοῦ βασιλέως ἀπελθόντος αὖθις καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀσπασαμένου, καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ εἰσελθόντος, λύεται ἡ παράστασις μέχρις ἂν ἡ τῆς λειτουργίας προσήκουσα ἔλθῃ ὥρα, καὶ τότε ψάλλεται ὁ ἑσπερινὸς ὕμνος. Γίνεται μέντοι τοῦτο οὕτως, εἴπερ τύχοι οὖσα ἡ ἑορτὴ ἐν ἄλλῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ· εἰ δὲ ἐν σαββάτῳ ἢ κυριακῇ, τῶν ὡρῶν καὶ τῶν τροπαρίων ψαλλομένων πάρεστιν μὲν ὁ βασιλεὺς, οὐ μὴν δὲ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν, ἀλλ' ἰδίᾳ ψάλλεται αὐτή. Ἡ δέ γε αἰτία τοῦ μὴ παρεῖναι αὐτὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν ἐστὶν ὅτι τὰς μὲν ἄλλας πέντε ἡμέρας ψάλλεται πρῶτον ὁ ἑσπερινὸς ὕμνος καὶ μετ' αὐτὸν ἡ λειτουργία, εἰ δὲ ἐν Σαββάτῳ τύχοι ἢ κυριακῇ, εἰς τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας γίνεται ἡ λειτουργία. Διά τοι τοῦτο καὶ οὐδὲν σώζει ψάλλεσθαι τὴν τοιαύτην ὅλην ἀκολουθίαν τῶν τε ὡρῶν καὶ τῶν τροπαρίων, διὰ τὸ πλείστην εἶναι, καὶ ἐξ ἀνάγκης ψάλλεται μὲν πρῶτον ἡ λειτουργία ἰδίως, ὡς κατὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν, καὶ ἄνευ τῆς τοῦ βασιλέως ἐπιδημίας, κατὰ δὲ τὴν τοῦ ἑσπερινοῦ ὥραν ὁ βασιλεὺς ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τῶν οὖν τροπαρίων ψαλλομένων ὁ μὲν βασιλεὺς φορεῖ σκιάδιον καὶ τὴν καθημερινὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄρχοντες δὲ ὡσαύτως· κατὰ δὲ τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὴν λειτουργίαν ἀλλάσσει ῥοῦχον μαργαριταρένιον. Φορεῖ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ δοκοῦν αὐτῷ φόρεμα, ἥως ἢ κρινωνίαν ἢ τετράφυλλον ἤ τι ἕτερον ὅμοιον τούτοις· οἱ δὲ ἄρχοντες σκαράνικα, φακεώλια καὶ καββάδια καὶ ἐπιλούρικα, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ.

Ψαλλομένης οὖν τῆς λειτουργίας, ἢ μόνου τοῦ ἑσπερινοῦ, εἰ ἐν σαββάτῳ ἢ κυριακῇ τύχοι, ὡς εἴρηται, οἱ προῤῥηθέντες ἄρχοντες οἱ καὶ τῆς παραστάσεως ὑπηρέται τὰ βασιλικὰ φέροντες φλάμουλα τῆς προκύψεως ἱστῶσι καταντικρύ. Ἃ δὴ καὶ εἰσὶ ταῦτα, τὸ μὲν ἓν ἀρχιστράτηγος, τὸ δὲ ἕτερον εἰκόνας ἔχον πολλὰς θείας ἱεραρχῶν ὀκτάγλωσσον, ὅπερ καλεῖται ὀκταπόδιον. Ἄλλο σταυρὸς ἔχων εἰκόνας τῶν ἁγίων τεσσάρων μεγάλων μαρτύρων, Δημητρίου, Προκοπίου καὶ Θεοδώρων, ἕτερον ἔχον τὸν ἅγιον Γεώργιον ἔφιππον, ἄλλο δρακόντειον, καὶ ἕτερον δὲ τὴν τοῦ βασιλέως ἔχον στήλην ἔφιππον. Ἃ δὴ ταῦτά εἰσιν ἕκαστον ἀνὰ δύο, ἤτοι ὁμοῦ ιβ' τὸν ἀριθμόν. Ἔμπροσθεν δὲ τῶν τοιούτων φλαμούλων προΐσταται ὁ σκουτέριος βαστάζων τὸ διβέλλιον, ὃ δὴ ἔνι μόνον ἓν, καὶ τὸ σκουτάριον τὸ βασιλικόν. Ἦν μὲν οὖν πάλαι συνήθεια, ὅτε ἡ τοῦ βασιλέως σύνταξις ἦσαν ἑξακισχίλιοι, ἦσαν καθ' ἓν ἕκαστον φλάμουλον πεντακόσιοι. Νῦν δὲ τὰ μὲν τοιαῦτα φλάμουλα φέρουσι καὶ ἱστῶσι καταντικρὺ, ὡς εἴρηται, τῆς προκύψεως· ἐκτὸς δὲ ὁπόταν στρατεύει ὁ βασιλεὺς, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ποσότητος τῆς αὐτοῦ συντάξεως ἔχει καὶ φλάμουλον ἓν τυχὸν ἢ δύο. Ὄπισθεν δὲ τῶν τοιούτων βασιλικῶν φλαμούλων ἵστανται τὰ τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν

A et apostolum protapostolarius. Ex Evangeliis primum quidem legit protopapa, reliqua alii sacerdotes.

Finitis horis, imperatore rursus abeunte et sanctas imagines exosculante suumque conclave repetente, solvitur circumstatio, donec debita liturgiæ hora advenerit. Et tunc psalluntur vesperæ. Et hoc ita fit, si festum in septimanæ diem incidat. Si vero festum in Sabbatum aut Dominicam diem inciderit, cum horæ et troparia concinuntur, adest quidem imperator, sed non in liturgia, quæ privatim peragitur. **47** Causa cur imperator liturgiæ non sit præsens est ista, quia aliis quinque antecedentibus diebus cantatur primum vespertinus hymnus, et post hunc liturgia perficitur. Si vero festum in Sabbatum vel Domi- B nicum diem incurrat, hora tertia diei liturgia celebratur. Quamobrem integrum non est ut hujusmodi totum officium horarum et tropariorum persolvatur, eo quod sit valde prolixum. Hinc necessario prius liturgia seorsim decantatur, tanquam statuto tempore, et sine imperatoris præsentia. At circa vesperarum horam imperator ad ecclesiam se confert.

Dum igitur troparia psalluntur, imperator fert pileum et quotidianum suum amictum. Similiter et proceres aulici. Circa vespertinas vero laudes et liturgiam mutat suum ruchum, hoc est extimum C indumentum, margaritis contextum : fert autem in capite quod allubescit gestamen, puta vel crinoniam vel tetraphyllum vel quid assimile. Proceres vero gestant scaranica, phaceolia, cabbadia et epilorica, cuilibet secundum ordinem et dignitatem suam.

Dum igitur liturgia peragitur aut solæ vespertinæ laudes decantantur, si festum Sabbato aut Dominico die occurrat, ut dictum est, prænominati proceres, qui etiam circumstationis moderatores sunt, gestant flammula ex adverso imperatorii solii, quæ sunt ista. Unum quidem **48** archistrategus appellatum, alterum habens multas divinasque sacrorum pontificum imagines lingulis octo, quod vocant octapodium; tertium crux est, habens D imagines sanctorum quatuor magnorum martyrum, Demetrii, Procopii et utriusque Theodori; aliud repræsentans S. Georgium equestrem, aliud draconteum, illud imperatoris effigiem equo insidentis exhibens. Bina et bina sunt omnia, hoc est universe duodecim. Ante quæ flammula stat scutifer, ferens divelium seu vexillum imperatorium, quod ab aliis separatim et singulare tenetur, cum imperatoris scuto. Olim, quando præsidium imperatoris sex millibus constabat, aderant cuivis flammulo quingenti. Nunc vero talia flammula ferunt et statuunt e regione imperatorii solii, ut diximus. Extra vero, quando imperator in expeditione versatur, secum circumfert pro exercitus magnitudine unum vel alterum flammulum. Retro hujusmodi imperatoria flammula

visuntur flammula despotarum et procerum, at non certo ordine. Pone ista conspiciuntur populi seu tribunorum.

Cæterum postquam prædicti hymni finem acceperunt, omnes cantores et lectores multos annos imperatori apprecantur, quando ecclesiam ingreditur adorationis causa, et ut panem benedictum sumat. Deinde redit imperator ad solium elevatius, et confestim adest universus imperialis **49** clerus cum supradictis indumentis suis, et stant ante flammula. Inter hæc autem, clerum, inquam, et flammula, stant omnes qui dicuntur pægniotæ, nempe tubicines, buccinatores, cymbalistæ et surulistæ; et hi soli: nam ex minutioribus instrumentis ne unum quidem adest. Postea adveniunt quoque proceres similiter cum suis gestaminibus, stantque singuli secundum ordinem et dignitatem suam, prout in triclinio fieri consuevit. Similiter et Barangi; stant ii quoque in eadem aula prope columnas solii, ferentes secures suas palmis suis. Cum autem superne ex solio elevatiore imperator se conspiciendum præbet, transferunt eas, ut moris est, in humeros suos.

Ascendente igitur imperatore in solium, ut prius expositum est, simul ascendunt etiam despotæ, præterea lampadarius cum conto et face et lampade, et protovestiarius. Et postquam vela seu cortinas suspenderunt circa solium imperatoris, protovestiarius pilaticia sive clavas honorarias manu dextra in sublimi suspensa tenens (de quibus paulo post dicetur) emittensque per cortinam populo ostendit; quo indicio significat imperatorem jam in solium ascendisse. Cum ergo imperator in solio suum stemma vel aliud gestamen gestaturus est, protovestiarius **50** ex ruchario acceptum imperatori ex officio suo id offert. Neque solum occasione horum festorum, sed semper sic agit.

Habet et hoc proprium atque eximium, ut si in veste vel pileo imperatoris aliquod animalculum viderit vel lutum vel aliud quid assimile, deposito capitis sui tegumento seu pileo, extenta manu illud tollat aut purget, licet prius facultatem non obtinuerit. Quod huic soli concessum est, cæteris omnibus proceribus ejus faciendi potestate denegata.

Scire oportet illud quod nunc vocatur stemma, olim appellatum esse diadema. Id autem erat lata vitta ex unionibus et margaritis, posita quidem in imperatoris fronte, sed circa occiput retro ligata: unde et diadematis, quasi dicas ligamenti, nomen obtinuit: quod paulatim mutatum evasit tale quale hodie visitur, et nominatur stemma. Porro quod nunc vocatur diadema, olim zona militaris dicebatur, insigne honoris. Hinc tyranni venerandos martyres, qui Christum confitebantur ante omnia privabant zona et torque, et postea tradebant tortoribus. Στρεπτὸν (torques) vero est aurum diductum, ex tribus quasi funiculis contextum, quod ferebant in collo. Quando igitur imperator fert stemma,

A ἀρχόντων, οὐ μὴν καὶ κατὰ τάξιν. Τούτων δ' αὖ ὄπισθεν τὰ τῶν δημάρχων.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῶν προῤῥηθέντων ὕμνων πάντες ψάλται τε καὶ οἱ ἀναγνῶσται πολυχρονίζουσι τὸν βασιλέα εἰσερχόμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυνῆσαι καὶ ἀντίδωρον λήψεσθαι. Εἶτα ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῆς προκύψεως, καὶ αὐτίκα ἔρχεται ὁ βασιλικὸς ἅπας κλῆρος μετὰ τῶν προῤῥηθέντων ἐνδυμάτων αὐτῶν, καὶ ἵστανται ἔμπροσθεν τῶν φλαμούλων. Μεταξὺ δὲ τούτων δὴ, τῶν τοῦ κλήρου καὶ αὐτῶν δὴ τῶν φλαμούλων, ἵστανται πάντες οἱ λεγόμενοι παιγνιῶται, ἤτοι σαλπιγκταὶ, βουκκινάτορες, ἀναχαρισταὶ καὶ σουρουλισταὶ, οὗτοι καὶ μόνοι· ἀπὸ γὰρ τῶν λεπτῶν ὀργάνων οὐδὲ ἓν παραγίνεται. Εἶτα B ἔρχονται ὡσαύτως μετὰ τῶν φορεμάτων, καὶ ἵστανται ἕκαστοι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, καθὰ καὶ ἐν τῷ τρικλίνῳ. Ὁμοίως καὶ οἱ Βάραγγοι, καὶ ἵστανται καὶ οὗτοι ἐν τῇ αὐλῇ πλησίον τῶν τῆς προκύψεως κιονίων, φέροντες τὰς πελέκας αὐτῶν ἐπὶ τῶν καρποχείρων αὐτῶν· τοῦ βασιλέως δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τῆς προκύψεως φανέντος αἴρουσιν αὐτὰς πάντες, ὡς ἔθος, ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν.

Ἀνερχομένου οὖν τοῦ βασιλέως, ὡς δεδήλωται, εἰς τὴν πρόκυψιν συνανέρχονται καὶ οἱ δεσπόται, ἔτι δὲ ὁ λαμπαδάριος μετὰ τοῦ διβαμπούλου καὶ τῆς λαμπάδος καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος. Καὶ ἐπειδὴ κρέμανται βηλόθυρα εἰς τὴν πρόκυψιν τὴν τοῦ βασιλέως καλύπτοντα θεωρίαν, ὁ πρωτοβεστιάριος πιλατίκια C κρατῶν ἀπῃωρημένα γε ὄντα κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα αὐτοῦ, περὶ ὧν μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται, ἐκβαλὼν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ βηλοθύρου δείκνυσι πρὸς τὸν λαὸν, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πρόκυψιν. Ὄντος οὖν ἐν τῇ προκύψει τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἑαυτοῦ στέμμα ἤ τι τῶν ἄλλων αὐτοῦ φορεμάτων φορέσειν μέλλοντος, ὁ πρωτοβεστιάριος λαμβάνων αὐτὸ ἀπὸ τῶν τοῦ ῥουχαρείου ὑπηρετῶν δίδωσι τῷ βασιλεῖ. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸν τοιοῦτον τῶν ἑορτῶν καιρὸν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ οὕτω ποιεῖ.

Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἴδιον καὶ ἐξαίρετον, ὅτι ἐάν τι ζωΰφιον ἴδῃ ἢ πηλὸν ἢ ἄλλο τι περὶ τὸ ῥοῦχον τοῦ βασιλέως, τὸ σκιάδιον ἐκβάλλων τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἐπαίρει ἢ καθαίρει τοῦτο ἀνερωτήτως, μηδενὸς τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀρχόντων ἄδειαν ἔχοντος τοῦτο ποιῆσαι, εἰ μὴ τούτου καὶ μόνου.

D Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι ὅπερ καλεῖται νῦν στέμμα, ὠνομάζετο πάλαι διάδημα. Τοῦτο δὲ ἦν βλάτιον μετὰ λίθων καὶ μαργάρων, κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως μέτωπον κείμενον μὲν, δεδεμένον δ' ὄπισθεν περὶ τὸν ἐγκέφαλον, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο διάδημα· ὅπερ ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀμειφθὲν ἐγένετο οἷον ὁρᾶται τὴν σήμερον, καὶ ὀνομάζεται στέμμα. Ὃ δὲ νῦν καλεῖται διάδημα, ἐλέγετο πάλαι ζώνη στρατιωτικὴ δηλοῦσα τιμήν· ὅθεν καὶ οἱ τύραννοι πρῶτον ἀφῄρουν τῆς ζώνης καὶ τοῦ στρεπτοῦ τοὺς τῶν μαρτύρων ἐντίμους τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας, ἔπειτα παρεδίδουν τούτους βασανισταῖς. Στρεπτὸν δέ ἐστιν ἐληλαμένος χρυσὸς, ἐκ τριῶν πεπλεγμένος καθάπερ σχοινίων, ὅπερ ἐφόρουν ἐπὶ τραχήλου. Ὅτε γοῦν ὁ

βασιλεὺς τὸ στέμμα φορεῖ, ἕτερόν τι ἔνδυμα οὐ φορεῖ εἰ μὴ τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα. Καὶ ὁτὲ μὲν ταῦτα, ὁτὲ δὲ ἐπιλουρίκιον καὶ φακεωλίδα φορεῖ, ἄλλοτε καββάδιον καὶ φυαλὶν, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς φορέματα διάφορα, ποτὲ μὲν τὸ ὀνομαζόμενον τροπαιουχίαν, ποτὲ δὲ Ἰουστινιάνειον, ἐν ἄλλοις δὲ ὑπέρτερον, ὧν τὰ σχήματα ἑκάστων οὐκ ἔστι νῦν κατὰ μέρος λέγειν.

Ἀπὸ μὲν τῶν τοιούτων φορεμάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα ἂν βούλοιτο, τὸν δέ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει ἀεὶ, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάτιον κώδικι ἐοικὸς, δεδεμένον μετὰ μανδυλίου· ὃ βλάτιον ἔχει χῶμα ἐντὸς, καὶ καλεῖται ἀκακία. Καὶ τὸν μὲν σταυρὸν ὁ βασιλεὺς φέρων δι' αὐτοῦ δείκνυσι τὴν εἰς Χριστὸν ἑαυτοῦ πίστιν, διὰ τοῦ στέμματος τὴν τιμὴν, διὰ τῆς ζώνης (ἢ νῦν, ὡς εἴρηται, καλεῖται διάδημα) τὸ στρατιώτην εἶναι αὐτὸν, διὰ τοῦ σάκκου μέλανος ὄντος τὸ τῆς βασιλείας κρύφιον, διὰ τοῦ χώματος, καλεῖται ἀκακία, ὡς εἴπομεν, τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν καὶ μὴ διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν, διὰ τοῦ μανδυλίου τὸ ταύτης ἄστατον καὶ τὸ μεταβαίνειν ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον, διὰ τῆς σπάθης τὸ ἐξουσιαστικόν. Καὶ τὴν λαμπάδα φέρουσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ διὰ τὸ φάσκον λόγιον ὅτι Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ δοξάζωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μετὰ μέντοι τὸν βασιλέα ἀλλάξαι τὰ ἑαυτοῦ φορέματα, ὁ πρωτοβεστιάριος ἐμφανίζει αὖθις τὰ πιλατίκια, τὴν τοῦ βασιλέως δεικνύων ἑτοιμασίαν. Τὴν δὲ σπάθην αὐτοῦ φέρει ἀρχοντόπουλον ἀσκεπὲς, τῶν ἐγγὺς προσηκόντων τῷ βασιλεῖ· ὁ γὰρ μέγας δομέστικος ἵσταται καὶ οὗτος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων ἐν τῇ αὐλῇ.

Σταθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῆς προκύψεως φαίνεται ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τὸν σταυρὸν φέρων, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὴν ἀκακίαν, ὡς δεδήλωται. Αὐτὰ ταῦτα φορεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἰ ἐστεμμένος εὑρίσκεται· εἰ δὲ μὴ, τὸ σύνηθες ῥοῦχον αὐτοῦ, καὶ ἐπ' αὐτὸ λεγόμενον φυαλὶν μετὰ λίθων καὶ μαργάρων. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ φέρει στέφανον, φαινόμενος καὶ οὗτος ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω. Τῶν δὲ δεσποτῶν τὰ μὲν λοιπὰ τῶν σωμάτων κρύπτονται, ἀπὸ δὲ τοῦ στήθους καὶ ἄνω φαίνονται.

Μετὰ γοῦν τὸ ἑτοιμασθῆναι τὸν βασιλέα καὶ σταθῆναι, ὁ πρωτοβεστιάριος ἐμφανίζει πάλιν ἐκ τρίτου τὰ πιλατίκια, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστάθη εἰς τὴν πρόκυψιν. Καὶ παρευθὺς ἀνοίγουσι τὰ βηλόθυρα, καὶ οὔτε ὁ πρωτοβεστιάριος οὔτε ὁ λαμπαδάριος οὔτε μὴν ὁ τὴν βασιλικὴν φέρων σπάθην φαίνονται ὅλως, εἰ μὴ ἡ σπάθη μόνη καὶ ἡ λαμπάς. Ἅμα γοῦν τὸ ἀνοιγῆναι ταῦτα, καὶ τὸν βασιλέα καὶ μόνον φανῆναι, εὐθὺς ψάλλουσιν οἱ ψάλται τὸ πολυχρόνιον, τῶν ὀργάνων ἠχούντων, διαφόρων ὄντων, ὡς εἴρηται. Οἱ μέντοι ψάλται μετὰ τὸ πολυχρονίσαι σιωπῶσιν, τὰ ὄργανα δὲ ἠχοῦσι μέχρι καὶ ἱκανῆς ὥρας. Εἶτα τοῦ βασιλέως ἠρέμα

A aliud indumentum non gestat præter saccum et diadema ; et aliquando quidem hæc, aliquando epiloricum seu superulam et phaceolium gestat, aliquando cabbadium et phyalin. In capite diversa habet gestamina, **51** interdum id quod vocatur tropæuchia, aliquando Justinianeum, aliquando hyperteron dictum ; quorum figuras particulatim declarare non est hujus loci.

Ex his igitur gestaminibus gestat imperator quodcunque voluerit. At crucem in dextra semper portat, in sinistra vero pannum sericum codici simile, ligatum mantili, habetque intus terram, et vocatur acacia. Et crucem quidem ferens imperator suam in Christum manifestat fidem, stemmate protestatur honorem ; zona, quæ, ut sumus præfati, B diadema vocatur, se militem profitetur ; sacco subfusco (violaceo nimirum vel purpureo) imperii obscuritatem et secretum ; pulvere, qui, ut diximus, acacia nuncupatur, imperatorem humilem esse ut mortalem, neque propter imperii sublimitatem efferri, neque insolenter se jactare. Per mantile significatur ejusdem imperii inconstantia et mos ab uno ad alium transeundi. Per ensem indicatur potestas. Lampadem præferunt imperatori propter illud Christi dictum : « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. »

Postquam imperator sua indumenta mutavit, proC tovestiarius iterum pilaticia ostendit ; quo significat imperatorem jam paratum esse. Cujus **52** ensem aperto capite fert juvenis primarius ex illis qui imperatorem genere prope attingunt : nam magnus domesticus stat et ipse cum cæteris proceribus in aula.

Stans igitur imperator in solio conspicuus est a genibus et supra, dextra crucem, sinistra acaciam portans, ut antea dictum. Eadem gestamina fert itidem imperatoris filius, si sit coronatus : sin minus, usitatum sibi indumentum habet, et super illud quod dicitur capitis tegimen, ex unionibus et margaritis confectum. Capite sertum gestat. Apparet et iste populo a genibus et supra. Despotæ a pectore et supra aspectabiles sunt : cæteræ corporum D partes occultantur.

Postquam igitur imperator paratus est et stat, protovestiarius tertio pilaticia ostendit, indicans hoc signo imperatorem jam in solio stare, statimque diducuntur cortinæ ; et neque protovestiarius neque lampadarius, neque qui portat ensem imperialem, uspiam apparent, sed solus ensis et lampas. Ergo simul ac cortinæ panduntur, et imperator, isque solus, conspicitur, statim cantores cantant illud : « Diuturnum faciat Deus imperium tuum, » resonantibus organis, quæ varia sunt, ut antea dictum. Cantores igitur post multorum annorum apprecationem conticescunt. At organa satis multo tempore perstrepunt. Deinde imperatore **53** sen-

visuntur flammula despotarum et procerum, at non certo ordine. Pone ista conspiciuntur populi seu tribunorum.

Cæterum postquam prædicti hymni finem acceperunt, omnes cantores et lectores multos annos imperatori apprecantur, quando ecclesiam ingreditur adorationis causa, et ut panem benedictum sumat. Deinde redit imperator ad solium elevatius, et confestim adest universus imperialis **49** clerus cum supradictis indumentis suis, et stant ante flammula. Inter hæc autem, clerum, inquam, et flammula, stant omnes qui dicuntur pægniotæ, nempe tubicines, buccinatores, cymbalistæ et surulistæ; et hi soli : nam ex minutioribus instrumentis ne unum quidem adest. Postea adveniunt quoque proceres similiter cum suis gestaminibus, stantque singuli secundum ordinem et dignitatem suam, prout in triclinio fieri consuevit. Similiter et Barangi ; stant ii quoque in eadem aula prope columnas solii, ferentes secures suas palmis suis. Cum autem superne ex solio elevatiore imperator se conspiciendum præbet, transferunt eas, ut moris est, in humeros suos.

Ascendente igitur imperatore in solium, ut prius expositum est, simul ascendunt etiam despotæ, præterea lampadarius cum conto et face et lampade, et protovestiarius. Et postquam vela seu cortinas suspenderunt circa solium imperatoris, protovestiarius pilaticia sive clavas honorarias manu dextra in sublimi suspensa tenens (de quibus paulo post dicetur) emittensque per cortinam populo ostendit; quo indicio significat imperatorem jam in solium ascendisse. Cum ergo imperator in solio suum stemma vel aliud gestamen gestaturus est, protovestiarius **50** ex ruchario acceptum imperatori ex officio suo id offert. Neque solum occasione horum festorum, sed semper sic agit.

Habet et hoc proprium atque eximium, ut si in veste vel pileo imperatoris aliquod animalculum viderit vel lutum vel aliud quid assimile, deposito capitis sui tegumento seu pileo, extenta manu illud tollat aut purget, licet prius facultatem non obtinuerit. Quod huic soli concessum est, cæteris omnibus proceribus ejus faciendi potestate denegata.

Scire oportet illud quod nunc vocatur stemma, olim appellatum esse diadema. Id autem erat lata vitta ex unionibus et margaritis, posita quidem in imperatoris fronte, sed circa occiput retro ligata : unde et diadematis, quasi dicas ligamenti, nomen obtinuit : quod paulatim mutatum evasit tale quale hodie visitur, et nominatur stemma. Porro quod nunc vocatur diadema, olim zona militaris dicebatur, insigne honoris. Hinc tyranni venerandos martyres, qui Christum confitebantur ante omnia privabant zona et torque, et postea tradebant tortoribus. Στρεπτὸν (torques) vero est aurum diductum, ex tribus quasi funiculis contextum, quod ferebant in collo. Quando igitur imperator fert stemma,

A ἀρχόντων, οὐ μὴν καὶ κατὰ τάξιν. Τούτων δ' αὖ ὄπισθεν τὰ τῶν δημάρχων.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῶν προῤῥηθέντων ὕμνων πάντες ψάλται τε καὶ οἱ ἀναγνῶσται πολυχρονίζουσι τὸν βασιλέα εἰσερχόμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυνῆσαι καὶ ἀντίδωρον λήψεσθαι. Εἶτα ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῆς προκύψεως, καὶ αὐτίκα ἔρχεται ὁ βασιλικὸς ἅπας κλῆρος μετὰ τῶν προῤῥηθέντων ἐνδυμάτων αὐτῶν, καὶ ἵστανται ἔμπροσθεν τῶν φλαμούλων. Μεταξὺ δὲ τούτων δὴ, τῶν τοῦ κλήρου καὶ αὐτῶν δὴ τῶν φλαμούλων, ἵστανται πάντες οἱ λεγόμενοι παιγνιῶται, ἤτοι σαλπιγκταὶ, βουκκινάτορες, ἀναχαρισταὶ καὶ σουρουλισταὶ, οὗτοι καὶ μόνοι· ἀπὸ γὰρ τῶν λεπτῶν ὀργάνων οὐδὲ ἓν παραγίνεται. Εἶτα
B ἔρχονται ὡσαύτως μετὰ τῶν φορεμάτων, καὶ ἵστανται ἕκαστοι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, καθὰ καὶ ἐν τῷ τρικλίνῳ. Ὁμοίως καὶ οἱ Βάραγγοι, καὶ ἵστανται καὶ οὗτοι ἐν τῇ αὐλῇ πλησίον τῶν τῆς προκύψεως κιονίων, φέροντες τὰς πελέκας αὐτῶν ἐπὶ τῶν καρποχείρων αὐτῶν· τοῦ βασιλέως δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τῆς προκύψεως φανέντος αἴρουσιν αὐτὰς πάντες, ὡς ἔθος, ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν.

Ἀνερχομένου οὖν τοῦ βασιλέως, ὡς δεδήλωται, εἰς τὴν πρόκυψιν συνανέρχονται καὶ οἱ δεσπόται, ἔτι δὲ ὁ λαμπαδάριος μετὰ τοῦ διβαμπούλου καὶ τῆς λαμπάδος καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος. Καὶ ἐπειδὴ κρέμανται βηλόθυρα εἰς τὴν πρόκυψιν τὴν τοῦ βασιλέως καλύπτοντα θεωρίαν, ὁ πρωτοβεστιάριος πιλατίκια
C κρατῶν ἀπῃωρημένα γε ὄντα κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα αὐτοῦ, περὶ ὧν μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται, ἐκβαλὼν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ βηλοθύρου δείκνυσι πρὸς τὸν λαὸν, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πρόκυψιν. Ὄντος οὖν ἐν τῇ προκύψει τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἑαυτοῦ στέμμα ἤ τι τῶν ἄλλων αὐτοῦ φορεμάτων φορέσειν μέλλοντος, ὁ πρωτοβεστιάριος λαμβάνων αὐτὸ ἀπὸ τῶν τοῦ ῥουχαρείου ὑπηρετῶν δίδωσι τῷ βασιλεῖ. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸν τοιοῦτον τῶν ἑορτῶν καιρὸν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ οὕτω ποιεῖ.

Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἴδιον καὶ ἐξαίρετον, ὅτι ἐάν τι ζωΰφιον ἴδῃ ἢ πηλὸν ἢ ἄλλο τι περὶ τὸ ῥοῦχον τοῦ βασιλέως, τὸ σκιάδιον ἐκβάλλων τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἐπαίρει ἢ καθαίρει τοῦτο ἀνερωτήτως, μηδενὸς τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀρχόντων ἄδειαν ἔχοντος τοῦτο ποιῆσαι, εἰ μὴ τούτου καὶ μόνου.

D Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι ὅπερ καλεῖται νῦν στέμμα, ὠνομάζετο πάλαι διάδημα. Τοῦτο δὲ ἦν βλάτιον μετὰ λίθων καὶ μαργάρων, κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως μέτωπον κείμενον μὲν, δεδεμένον δ' ὄπισθεν περὶ τὸν ἐγκέφαλον, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο διάδημα· ὅπερ ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀμειφθὲν ἐγένετο οἷον ὁρᾶται τὴν σήμερον, καὶ ὀνομάζεται στέμμα. Ὃ δὲ νῦν καλεῖται διάδημα, ἐλέγετο πάλαι ζώνη στρατιωτικὴ δηλοῦσα τιμήν· ὅθεν καὶ οἱ τύραννοι πρῶτον ἀφῄρουν τῆς ζώνης καὶ τοῦ στρεπτοῦ τοὺς τῶν μαρτύρων ἐντίμους τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας, ἔπειτα παρεδίδουν τούτους βασανισταῖς. Στρεπτὸν δέ ἐστιν ἐληλαμένος χρυσὸς, ἐκ τριῶν πεπλεγμένος καθάπερ σχοινίων, ὅπερ ἐφόρουν ἐπὶ τραχήλου. Ὅτε γοῦν ὁ

A βασιλεὺς τὸ στέμμα φορεῖ, ἕτερόν τι ἔνδυμα οὐ φορεῖ εἰ μὴ τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα. Καὶ ὁτὲ μὲν ταῦτα, ὁτὲ δὲ ἐπιλουρίκιον καὶ φακεωλίδα φορεῖ, ἄλλοτε καββάδιον καὶ φυαλὴν, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς φορέματα διάφορα, ποτὲ μὲν τὸ ὀνομαζόμενον τροπαιουχίαν, ποτὲ δὲ Ἰουστινιάνειον, ἐν ἄλλοις δὲ ὑπέρτερον, ὧν τὰ σχήματα ἑκάστων οὐκ ἔστι νῦν κατὰ μέρος λέγειν.

Ἀπὸ μὲν τῶν τοιούτων φορεμάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα ἂν βούλοιτο, τὸν δέ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει ἀεὶ, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάτιον κώδικι ἐοικὸς, δεδεμένον μετὰ μανδυλίου· ὃ βλάτιον ἔχει χῶμα ἐντὸς, καὶ καλεῖται ἀκακία. Καὶ τὸν μὲν σταυρὸν ὁ βασιλεὺς φέρων δι' αὐτοῦ δείκνυσι τὴν εἰς Χριστὸν ἑαυτοῦ πίστιν, διὰ τοῦ στέμματος τὴν B τιμὴν, διὰ τῆς ζώνης (ἣ νῦν, ὡς εἴρηται, καλεῖται διάδημα) τὸ στρατιώτην εἶναι αὐτὸν, διὰ τοῦ σάκκου μέλανος ὄντος τὸ τῆς βασιλείας κρύφιον, διὰ τοῦ χώματος, καλεῖται ἀκακία, ὡς εἴπομεν, τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν καὶ μὴ διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν, διὰ τοῦ μανδυλίου τὸ ταύτης ἄστατον καὶ τὸ μεταβαίνειν ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον, διὰ τῆς σπάθης τὸ ἐξουσιαστικόν. Καὶ τὴν λαμπάδα φέρουσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ διὰ τὸ φάσκον λόγιον ὅτι Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ δοξάζωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μετὰ μέντοι τὸν βασιλέα ἀλλάξαι τὰ ἑαυτοῦ φορέματα, ὁ πρωτοβεστιάριος ἐμφανίζει αὖθις τὰ C πιλατίκια, τὴν τοῦ βασιλέως δεικνύων ἑτοιμασίαν. Τὴν δὲ σπάθην αὐτοῦ φέρει ἀρχοντόπουλον ἀσκεπὲς, τῶν ἐγγὺς προσηκόντων τῷ βασιλεῖ· ὁ γὰρ μέγας δομέστικος ἵσταται καὶ οὗτος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων ἐν τῇ αὐλῇ.

Σταθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῆς προκύψεως φαίνεται ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τὸν σταυρὸν φέρων, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὴν ἀκακίαν, ὡς δεδήλωται. Αὐτὰ ταῦτα φορεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἰ ἐστεμμένος εὑρίσκεται· εἰ δὲ μὴ, τὸ σύνηθες ῥοῦχον αὐτοῦ, καὶ ἐπ' αὐτὸ λεγόμενον φυαλὴν μετὰ λίθων καὶ μαργάρων. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ φέρει στέφανον, φαινόμενος καὶ οὗτος ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω. Τῶν δὲ δεσποτῶν τὰ μὲν λοιπὰ τῶν σωμάτων κρύπτονται, ἀπὸ δὲ τοῦ στήθους καὶ D ἄνω φαίνονται.

Μετὰ γοῦν τὸ ἑτοιμασθῆναι τὸν βασιλέα καὶ σταθῆναι, ὁ πρωτοβεστιάριος ἐμφανίζει πάλιν ἐκ τρίτου τὰ πιλατίκια, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστάθη εἰς τὴν πρόκυψιν. Καὶ παρευθὺς ἀνοίγουσι τὰ βηλόθυρα, καὶ οὔτε ὁ πρωτοβεστιάριος οὔτε ὁ λαμπαδάριος οὔτε μὴν ὁ τὴν βασιλικὴν φέρων σπάθην φαίνονται ὅλως, εἰ μὴ ἡ σπάθη μόνη καὶ ἡ λαμπάς. Ἅμα γοῦν τὸ ἀνοιγῆναι ταῦτα, καὶ τὸν βασιλέα καὶ μόνον φανῆναι, εὐθὺς ψάλλουσιν οἱ ψάλται τὸ πολυχρόνιον, τῶν ὀργάνων ἠχούντων, διαφόρων ὄντων, ὡς εἴρηται. Οἱ μέντοι ψάλται μετὰ τὸ πολυχρονίσαι σιωπῶσιν, τὰ ὄργανα δὲ ἠχοῦσι μέχρι καὶ ἱκανῆς ὥρας. Εἶτα τοῦ βασιλέως ἠρέμα

aliud indumentum non gestat præter saccum et diadema; et aliquando quidem hæc, aliquando epiloricum seu superulam et phaceolium gestat, aliquando cabbadium et phyalin. In capite diversa habet gestamina, **51** interdum id quod vocatur tropæuchia, aliquando Justinianeum, aliquando hyperteron dictum; quorum figuras particulatim declarare non est hujus loci.

Ex his igitur gestaminibus gestat imperator quodcunque voluerit. At crucem in dextra semper portat, in sinistra vero pannum sericum codici simile, ligatum mantili, habetque intus terram, et vocatur acacia. Et crucem quidem ferens imperator suam in Christum manifestat fidem, stemmate protestatur honorem; zona, quæ, ut sumus præfati, diadema vocatur, se militem profitetur; sacco subfusco (violaceo nimirum vel purpureo) imperii obscuritatem et secretum; pulvere, qui, ut diximus, acacia nuncupatur, imperatorem humilem esse ut mortalem, neque propter imperii sublimitatem efferri, neque insolenter se jactare. Per mantile significatur ejusdem imperii inconstantia et mos ab uno ad alium transeundi. Per ensem indicatur potestas. Lampadem præferunt imperatori propter illud Christi dictum: « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. »

Postquam imperator sua indumenta mutavit, protovestiarius iterum pilaticia ostendit; quo significat imperatorem jam paratum esse. Cujus **52** ensem aperto capite fert juvenis primarius ex illis qui imperatorem genere prope attingunt: nam magnus domesticus stat et ipse cum cæteris proceribus in aula.

Stans igitur imperator in solio conspicuus est a genibus et supra, dextra crucem, sinistra acaciam portans, ut antea dictum. Eadem gestamina fert itidem imperatoris filius, si sit coronatus: sin minus, usitatum sibi indumentum habet, et super illud quod dicitur capitis tegimen, ex unionibus et margaritis confectum. Capite sertum gestat. Apparet et iste populo a genibus et supra. Despotæ a pectore et supra aspectabiles sunt: cæteræ corporum partes occultantur.

Postquam igitur imperator paratus est et stat, protovestiarius tertio pilaticia ostendit, indicans hoc signo imperatorem jam in solio stare, statimque diducuntur cortinæ; et neque protovestiarius neque lampadarius, neque qui portat ensem imperialem, uspiam apparent, sed solus ensis et lampas. Ergo simul ac cortinæ panduntur, et imperator, isque solus, conspicitur, statim cantores cantant illud: « Diuturnum faciat Deus imperium tuum, » resonantibus organis, quæ varia sunt, ut antea dictum. Cantores igitur post multorum annorum apprecationem conticescunt. At organa satis multo tempore perstrepunt. Deinde imperatore **53** sen-

sim mantile suum movente cessant et ipsa; et rursus incipiunt cantores accommodatos festo versus decantare, et paulo post illud: « Christus natus est, qui te imperatorem coronavit, » et post hoc stichos seu versus. Et rursus idem sat longo tempore. Deinde nomina imperatorum et imperatricum bonis precationibus afficiuntur. Quo peracto cantores iterum multos annos concinunt. Quibus adhuc canentibus expanduntur et clauduntur cortinæ imperatoris; organis denuo ad modicum tempus resonantibus exeunt flammula seu vexilla. Et imperatoria quidem feruntur in vestiarium, ubi asservari solent; procerum vero quodlibet ad proprias cujusque ædes defertur. Descendens imperator ad mensam se confert, quotidianum amictum ferens: at proceres supra exposita gestant gestamina.

Cæterum oratio de mensa differatur nonnihil. Quoniam vero pilaticiorum mentionem antea fecimus, dicamus prius de illis, ut postmodum etiam de mensa disseramus.

Cyrus magnus, rex Persarum, filius Cambysæ, post obitum Astyagis avi sui hæreditate etiam acquisivit imperium ejus, hoc est Medorum regnum. Cum igitur Persarum gens parva esset et vitam pastoritiam ageret, Cyrus, relictis Persarum moribus, utebatur ritu et consuetudine Medorum, utpote gentis magnæ et magnificæ. Horum vero judices ferebant **54** epilorica seu superulas, et in capite lineum tegmen phaceolidem appellatum. Ex quolibet phaceolio pendebat a sinistra parte margellium sive fimbria ex margella, alteram aurem ejus qui gestabat obtegens. Quo significabatur aurem quidem retectam accusatoribus dari, tectam vero aurem accusatis, sed absentibus, reservari. Ex collo judicum pendebant in sericis filis margellia auro ductili texta. Longitudo erat spithama minor, latitudo unius palmi; quæ rex Medorum ferebat, similiter et judices. Quemadmodum igitur olim exercituum duces ferebant torques, qui erant honoris indices, sic et pilaticia honorem judicum manifestabant. Cyrus igitur regnum Medorum adeptus eorum quoque consuetudinibus utebatur, ut antea expositum est. Armis vero in Assyrios sumptis eorum itidem imperium occupavit majus imperio Medorum, a quibus etiam nonnullas consuetudines mutuatus est; se ipsum vero Persarum regem appellavit, tribuens hoc paterni regni honori, licet minus esset imperio Medorum et Assyriorum, ut dictum est. Ergo a Medis accepit phaceolium et epiloricum, ab Assyriis scaranicum, cabbadium et draconibus insignitum flammulum seu vexillum; et ab eo tempore mos obtinuit ut omnes post Cyrum appellarentur reges Persarum, usque ad Darium, quem cum Alexander Macedonum rex devicisset, pariter et regno **55** ejus potitus est. Cumque magnus Constantinus et esset et diceretur imperator Romanorum, successores ejus usque ad hæc tempora imperatores Romanorum salutantur; et cum Alexander fuerit rex Macedonum, Macedonia autem Romanorum imperatoris in ditione sit,

A τὸ μανδύλιον κτήσαντος παραυτίκα καὶ ταῦτα παύουσιν, καὶ ἄρχονται πάλιν οἱ ψάλται, προσφόρους λέγοντες στίχους τῇ ἑορτῇ, καὶ μετ' ὀλίγον· « Χριστὸς ἐγεννήθη ὁ στέψας σε βασιλέα, » καὶ μετὰ τοῦτο στίχους, καὶ πάλιν αὐτὸ μέχρι καὶ ἱκανῆς ὥρας. Εἶτα γίνεται ἡ εὐφημία τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων καὶ τῶν δεσποινῶν, μεθ' ἣν πολυχρονίζουσιν αὖθις οἱ ψάλται. Τούτου δ' ἔτι ψαλλομένου κλείουσι τὰ βηλόθυρα. Πάλιν δὲ τῶν ὀργάνων πρὸς ὀλίγον ἠχούντων ἐκβαίνουσι τὰ φλάμουλα. Καὶ τὰ μὲν βασιλικὰ διακομίζονται εἰς τὸ βεστιάριον, ὅπου εὑρίσκεται, τὰ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐν τοῖς οἴκοις ἑκάστων. Κατελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὴν τράπεζαν κατ' ἔθος, φορῶν καθημερινὴν στολήν, οἱ δὲ ἄρχοντες τὰ προῤῥηθέντα τούτων φορέ-
B ματα.

Ὁ μέντοι τῆς τραπέζης λόγος ἀναμεινάτω μικρόν· ἐπεὶ δὲ πιλατικίων προεμνήσθημεν, εἴπωμεν κατὰ πρῶτον περὶ αὐτῶν, ἔπειτα ἵνα καὶ περὶ ταύτης δηλώσωμεν.

Ὁ Κῦρος ὁ μέγας, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεύς, υἱὸς ὢν τοῦ Καμβύσου, μετὰ θάνατον Ἀστυάγου τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐκληρώσατο καὶ τὴν ἐκείνου ἀρχὴν ἤτοι τοὺς Μήδους. Τῶν τοίνυν Περσῶν ἔθνους ὄντων μικροῦ, καὶ νομαδικὸν βίον ζώντων, ὁ Κῦρος δὴ οὗτος τὰ τῶν Περσῶν ἔθιμα καταλείψας τοῖς τῶν Μήδων ἐχρήσατο, μεγάλου ὄντος ἔθνους καὶ μεγαλοπρεποῦς, ὧν δὴ οἱ κριταὶ ἐφόρουν ἐπιλούρικα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς φακεωλίδα. Ἐν οὖν φακεωλίῳ ἑκάστῳ
C κρέματαί τε κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος μαργέλλιον συρματεῖνον, τὸ ἕτερον τοῦ φοροῦντος τῶν ὤτων καλύπτον, δηλοῦν ὡς τὸ μὲν ἀσκεπὲς τῶν ἐγκαλούντων ἐστί, τὸ δὲ σκεπόμενον οὖς τῶν κατηγορουμένων μέν, μὴ παρόντων δέ. Ἐπὶ δὲ τραχήλου τῶν κριτῶν ἐκρέμαντο δύο τινὰ διὰ σιτανίων πιλατίκια λεγόμενα, ἅπερ εἰσὶ μαργέλλια μετὰ σύρματος, τὸ μὲν μῆκος σπιθαμῆς ἔλαττον, τὸ δὲ πλάτος παλαμιαῖον. Ἅτινα ὁ τῶν Μήδων ἐφόρει βασιλεύς, ὁμοίως καὶ οἱ κριταί. Ὥσπερ οὖν ἐφόρουν πάλαι οἱ στρατηγοὶ στρεπτά, τὴν τιμὴν τούτων δηλοῦντα, οὕτω καὶ τὰ πιλατίκια τὴν τιμὴν τῶν κριτῶν ἐδήλουν. Ὁ τοίνυν Κῦρος τὴν τῶν Μήδων ἀρχὴν κτησάμενος, ὡς δεδήλωται, καὶ τοῖς ἔθεσι τούτων ἐχρῆτο· πο-
D λεμήσας δὲ ἔπειτα καὶ τοῖς Ἀσσυρίοις συμπαρέλαβε μὲν καὶ τὴν τούτων ἀρχήν, μείζω τῆς τῶν Μήδων οὖσαν, ἀφ' ὧν καί τινα τούτων ἔθιμα ἔλαβεν, ἑαυτὸν δὲ βασιλέα Περσῶν ὠνόμαζε τιμῆς ἕνεκα τῆς τοῦ πατρὸς ἀρχῆς, εἰ καὶ τῶν Μήδων καὶ τῶν Ἀσσυρίων ἐλάττων ἦν αὐτή, ὡς εἴρηται. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς τῶν Μήδων ἀρχῆς ἔλαβε τό τε φακεώλιον καὶ τὸ ἐπιλούρικον, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν Ἀσσυρίων τὸ σκαράνικον τό τε καββάδιον καὶ τὸ δρακόντειον φλάμουλον. Καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησε τοὺς μετὰ Κῦρον πάντας βασιλέας καλεῖσθαι Περσῶν, μέχρι καὶ τοῦ Δαρείου, ὃν καταστρεψάμενος Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἔσχε τὴν ἀρχὴν τούτου. Ἐπεὶ δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἦν καὶ ἐλέγετο βασιλεὺς Ῥωμαίων, βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καλοῦνται μέχρι τοῦ νῦν καὶ οἱ ἐκείνου διάδοχοι βασιλεῖς. Καὶ

A ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τῶν Μακεδόνων ἦν βασιλεύς, ἡ δὲ Μακεδονία ὑπὸ τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων χεῖρα εὑρίσκεται, τὰ μὲν ἑῷα ἔθνη διδόασι τὴν τιμὴν τῷ βασιλεῖ ὡς διαδόχῳ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰ δ' αὖ ἑσπέρια ὡς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διαδόχῳ. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως τραπέζης.

Ἐπανιτέον δὲ αὖθις ὅθεν ἐξήλθομεν. Τοῦ βασιλέως μὲν οὖν εἰς τὴν τράπεζαν ἀπελθόντος καὶ καθίσαντος, ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ ὅ τε δομέστικος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης· οὗτοι καὶ γὰρ ὑπηρετοῦσιν, εἰ B παρόντες εὑρίσκονται, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ πιγκέρνης. Πολυχρονίζουσι δὲ τοῦτον ἔξω τοῦ τρικλίνου ὅσοι φοροῦσι σκιάδια χρυσοκόκκινα, καὶ εἰσελθοῦσιν ὁρίζει ὁ βασιλεὺς εἰς πολλὰ ἔτη, καὶ ἀπέρχονται. Καὶ μετ' αὐτοὺς πολυχρονίζουσιν οἱ συρματεῖνα φοροῦντες. Καὶ μετὰ τὸ πολυχρονίσαι καὶ τούτους, ὁ πρωτοβεστιαρίτης πρὸς τῇ πύλῃ ἱστάμενος, ἢ εἰ τύχοι λείπειν αὐτὸν, ὁ μέγας ἑταιριάρχης ἢ ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς λέγει πρὸς αὐτούς· « Εἰς πολλὰ ἔτη ὁρίζει ὁ αὐθέντης μᾶς ὁ βασιλεύς. » Οἱ δὲ καὶ εἰσελθόντες προσκυνοῦσι, καὶ ἀπέρχονται καὶ οὗτοι. Ἔπειτα πολυχρονίζουσιν οἱ ἐφεξῆς ἄρχοντες. Καὶ οἱ μὲν φοροῦντες σκιάδια χρυσοκόκκινα καὶ συρματεῖνα ἀπέρχονται, ὡς εἴρηται, πλὴν τοῦ πιγκέρνη· περιμένει γὰρ οὗτος ὑπηρετήσων ἐπὶ τῆς τραπέζης C τῷ βασιλεῖ. Τοὺς δὲ κλαπωτὰ φοροῦντας, οἱ προδηλωθέντες ὑπηρέται, τοὺς τόπους ἑκάστων τούτων γινώσκοντες, φέρουσιν αὐτοὺς, καὶ πολυχρονίζουσι καὶ οὗτοι· εἶτα λέγουσι πρὸς αὐτούς· « Εἰς πολλὰ ἔτη ὁρίζει ὁ αὐθέντης μᾶς ὁ βασιλεύς. » Καὶ οὐκ ἀπέρχονται, ἀλλ' ἵστανται εἰς τὴν παράστασιν.

Ὁ δέ γε ποτεστάτος τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουϊτῶν, καὶ οὗτος εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσκύψεως σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ ἄρχουσι μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων εὑρισκόμενος, προσκαρτερεῖ μέχρι καὶ τῆς τραπέζης. Καὶ μετὰ τὸ σταθῆναι τοὺς ἄρχοντας εἰς τὴν παράστασιν μέχρι καὶ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τοῦ στόλου, ἐλθόντες δὲ καὶ οὗτοι πολυχρονίζουσι D Λατινικῶς. Εἰσελθόντος οὖν καὶ προσκυνήσαντος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, ὁρίζει ὁ βασιλεὺς εἰς πολλὰ ἔτη καὶ δίδωσι διὰ χειρὸς τῷ ποτεστάτῳ κολίκιον, καὶ ἀπέρχεται.

Μετὰ δὲ τούτους πολυχρονίζουσιν καὶ ἕτεροι τῶν ἀρχόντων, καὶ εἰσέρχονται μέχρι καὶ τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν. Εἶτα καὶ ὁ τῶν Πισσαίων ἔρχεται κόνσουλος, καὶ πολυχρονίζει καὶ οὗτος σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Εἰσελθόντων οὖν καὶ προσκυνησάντων, ὁρίζει καὶ τούτοις διὰ ἑρμηνέως ὁ βασιλεύς· « Εἰς πολλὰ ἔτη, » καὶ ἀπέρχονται. Καὶ μετὰ τούτους ὁ κόνσουλος τῶν Ἀγκωνιτιανῶν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ· καὶ γίνεται καὶ εἰς τούτους καθὰ καὶ εἰς τοὺς Πισσαίους.

Οἱ Βενέτικοι ἔρχονται μὲν εἰς τὴν πρόκυψιν, οὐ

Orientales populi magno honore afficiunt imperatorem tanquam successorem in paterna domo Alexandri: at populi Occidentales eumdem imperatorem valde colunt ceu Constantini Magni successorem. Et de his quidem ita dictum esto.

CAPUT VII.

De mensa imperatoris.

Redeundum iterum est unde digressi sumus. Imperatori ergo jam ad mensam profecto ministrant domesticus et præfectus mensæ. Isti enim ministrant, si præsentes sint, quemadmodum et pincerna. Porro extra triclinium multos annos apprecantur omnes qui ferunt aurei et coccinei coloris pileos; quibus ingressis etiam imperator multos annos precatur, et abeunt. Post istos in multorum annorum precationem prorumpunt illi qui auro ductili textos pileos gestant. Qua finita protovestiarites ad januam stans, vel si forte absit, magnus hetærarcha vel **56** primicerius aulæ, sic affatur illos: «Multos annos mandat vobis imperator;» qui ingressi imperatorem venerantur, moxque recedunt. Deinde multos annos comprecantur consequentes proceres. Et quidem ii qui pileis aurei et coccinei coloris, auro nempe ductili textis, insigniti sunt, abeunt, ut dictum est, excepto pincerna, qui manet utpote inserviturus mensæ imperatoris. Illos vero qui filis aureis solidisque compactos pileos gestant, supradicti ministri, gnari quis cuivis locus competat, adducunt; qui imperatorem multorum annorum fausta acclamatione salutant; ad quos isti: «Multos annos mandat vobis imperator noster.» Nec discedunt, sed circumstant in circumstatione.

Potestatus autem seu prætor Genuensium in Galata seu Pera habitantium, ipse etiam suis cum proceribus inter primores aulicos imperatori in solio sedenti præsens repertus, permanet usque ad mensam. Et postquam aulici proceres omnes usque ad magnum drungarium classis suo quique loco consistunt, adveniunt et isti, ac imperatori multos annos Latine apprecantur. Cum igitur intravit et reverentiam cum suis exhibuit, multos quoque annos imperator ipsis mandat, et manu sua porrigit potestato collicium, quo accepto abit.

Post istos multorum annorum apprecatione imperatorem prosequuntur alii itidem proceres, usque ad gregum logothetam, qui etiam triclinium **57** ingrediuntur. Deinde venit Pisanorum consul, qui et ipse cum suis secundum ordinem suum imperatori longævitatem optat. Ingressis igitur, post reverentiam imperatori exhibitam, imperator per interpretem multos annos habere jubet; quo peracto discedunt. Hos sequitur consul Anconitanorum cum suis; cum quibus idem modus observatur qui cum Pisanis.

Veneti veniunt quidem ad consessum in solio,

at non manent usque ad mensam, sed abeunt. Causa suo loco explicabitur.

Postea veniunt et multos annos precantur Barangi, patria sua lingua, nempe Anglicana; concussisque invicem securibus suis strepitum edunt.

Postquam igitur omnes palatini ex ordine quique suo hoc officio defuncti sunt, etiam usque ad Bardariotas, vernacula sua, hoc est Persica lingua usos, ingrediuntur cantores multosque annos cantando precantur, psallentes postea contacium illud: «Virgo hodie supersubstantialem parit;» iterumque canticum longævitatis repetunt.

Postquam autem magnus domesticus cum prima classe procerum abiit, domesticus, vel præfectus mensæ, uti dictum est, nominatim advocat unum quemque ex primatibus, a protovestiario et deinceps, datque **58** ferculum de mensa. Quo accepto recedit is qui accepit, in locum quem ex ordinis præscripto tenere solet. Stant autem ibi imperatorii famuli, qui ex manibus eorum fercula accipiunt, et ita omnes abscedunt. Hoc hunc in modum fit usque ad logothetam gregum: est enim iste quasi limes et terminus quidam, cum neque aureum scaranicum neque rubrum ferat. Qui vero inferiores sunt isto, nimirum quotquot scaranica coccinea gestant, accepta fercula usque ad fores triclinii portant, ubi ea famulis suis tradunt, disceduntque omnes, ut dictum est, nemine remanente.

Si imperator bibere velit, pincerna poculum porrigit, non solum in festis, sed et alias semper imperatore epulis accumbente poculum miscet, si præsens sit; propterea enim pincernæ nomen tulit, a mistura scilicet seu mistione. Et olim quidem extra civitatem imperatorem comitans ferebat suspensum ex catenula pocillum, ut si imperator siti urgeretur, ex fonte vel fluvio haustum porrigeret. Quod hoc tempore non est usitatum.

Post cœnam imperatorem suum in conclave se recipientem fausta multorum annorum apprecatione prosequuntur despotæ, sebastocratores et Cæsares. Quibus ipse imperator per se multos annos reprecatur, **59** abitque. Hos in eodem officii genere subsequuntur pueri honorarii, qui imperatorem sanguine attingunt et nudis capitibus incedere solent.

Postero die, tempore matutino, solita circumstatione instituta, imperator et proceres consueta in dies singulos gestamina gestant. Et imperator quidem ad liturgiam seu missam gestat amictum ex margaritis confectum, capite autem gestat unum ex illis gestaminibus quæ prius diximus eum ferre solere, dum liturgia peragitur. Proceres suis quique gestaminibus insigniti sunt, ut explicatum est.

Absoluta liturgia, imperatore jam ad mensam præsente, prius quam accumbat, venit protopapa

A προσκαρτεροῦσι δὲ, ἀλλ' ἀπέρχονται. Ἡ αἰτία ῥηθήσεται μετὰ ταῦτα.

Ἔπειτα ἔρχονται καὶ πολυχρονίζουσιν καὶ οἱ Βάραγγοι, κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλῶσσαν αὐτῶν, ἤγουν Ἰγκλινιστὶ, τὰς πελέκεις αὐτῶν συγκρούοντες κτύπον ἀποτελοῦνται.

Μετὰ γοῦν τὸ πάντας τοῦ παλατίου πολυχρονίσαι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, μέχρι καὶ τῶν Βαρδαριωτῶν, κατὰ τὴν πάλαι πάτριον καὶ τούτων φωνὴν, ἤτοι Περσιστὶ, εἰσέρχονται καὶ οἱ ψάλται, καὶ πολυχρονίζουσι ψάλλοντες καὶ μετ' αὐτὸ τὸ κοντάκιον· «Ἡ παρθένος σήμερον ὑπερούσιον τίκτει,» καὶ πάλιν τὸ πολυχρόνιον.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν μέγας δομέστικος προαπέρχεται μετὰ τῆς πρώτης τάξεως τῶν ἀρχόντων· ὁ δὲ B δομέστικος τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης προϊστάμενος τῷ βασιλεῖ ὑπηρετεῖ, συνυπηρετοῦντα ἔχων καὶ τὸν ἐπὶ τραπέζης, κράζων οὗτος ἕκαστον τῶν ἀρχόντων κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ κάτω, δίδωσι μίνσον ἀπὸ τῆς τραπέζης· ὃν λαμβάνων ὁ ἄρχων ὑποχωρεῖ μὲν τῆς τραπέζης μέχρι καὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἵσταται κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ, ἱστάμενα δὲ ἐκεῖσε βασιλικὰ παιδόπουλα ἐπαίρουσι τοὺς μίνσους ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ οὕτως ἀπέρχονται πάντες. Τοῦτο δὲ γίνεται οὕτω μέχρι καὶ τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν· μεθόριον γὰρ ὥσπερ ἵσταται οὗτος, ἐπεὶ οὔτε χρυσοῦν σκαράνικον οὔτε ἐρυθρὸν φορεῖ. Οἱ δὲ μετὰ τοῦτον καὶ κάτω, ὅσοι δηλονότι σκαράνικα κόκκινα φοροῦσιν, τοὺς μίνσους λαμβάνοντες καὶ μέχρι τῆς τοῦ τρικλίνου θύρας φέροντες πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀνθρώπους διδόασι, καὶ ἀπέρχονται πάντες, ὡς εἴρηται, προσκαρτεροῦντος ἐξ αὐτῶν οὐδενός.

C Εἰ δεήσει δὲ τὸν βασιλέα πιεῖν, ὁ πιγκέρνης ὑπηρετεῖ τοῦτο, οὐ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντοτε τοῦ βασιλέως ἐσθίοντος κιρνᾷ, εἰ παρὼν εὑρίσκεται· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ κερνῆς. Καὶ κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀκολουθῶν τῷ βασιλεῖ ἔφερε κωθώνιον μετὰ ἁλύσεως, ὡς ἄν, εἰ ἐν χρείᾳ γένοιτο πιεῖν αὐτὸν ἀπὸ βρύσης ἢ ποταμοῦ, δῷ τοῦτο καὶ πίῃ· τοῦτο δὲ κατὰ τὸ παρὸν οὐκ ἐνηργεῖτο.

Μετὰ μέντοι τὸ δεῖπνον τοῦ βασιλέως ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ ἀπελθόντος πολυχρονίζουσιν οἵ τε δεσπόται, οἱ σεβαστοκράτορες καὶ οἱ Καίσαρες· πρὸς οὓς καὶ ὁρίζει ὁ βασιλεὺς δι' ἑαυτοῦ εἰς πολλὰ ἔτη, καὶ ἀπέρχεται. Μετ' αὐτοὺς πολυχρονίζουσιν ὡσαύτως καὶ ὅσα τῶν κατὰ γένος προσηκόντων τῷ D βασιλεῖ ἀρχοντόπουλά εἰσιν ἀσκεπῆ.

Τῇ δὲ ἐπαύριον εἰς μὲν τὸν ὄρθρον τῆς συνήθους παραστάσεως γενομένης ὅ τε βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες φοροῦσι τὰ συνήθη καθ' ἡμέραν φορέματα, εἰς δὲ τὴν λειτουργίαν ὁ μὲν βασιλεὺς φορεῖ ῥοῦχον μαργαριταρέϊνον, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἓν ὧν ἐμνήσθημεν πρότερον φορεῖν αὐτὸν φορεμάτων κατὰ τὸν τῆς λειτουργίας καιρὸν, οἱ δὲ ἄρχοντες τὰ ἑαυτῶν φορέματα, ὡς δεδήλωται.

Μετὰ μὲν οὖν τὴν λειτουργίαν, τοῦ βασιλέως εἰς τὴν τράπεζαν παραγενομένου, πρὸ τοῦ τοῦτον

καθίσαι, ἔρχεται ὁ πρωτοπαπᾶς ἤ τις τῶν ἱερέων A ἕτερος, καὶ ποιῶν εὐχὴν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης, διὰ τὸ τὴν Τεσσαρακοστὴν παρελθεῖν, ἀρχὴν δὲ τὴν χρεωφάγον λαβεῖν, λαμβάνει ἄρτον καὶ μίνσον, καὶ ἀπέρχεται. Ἔπειτα δὲ προσκαλεῖται ὁ πρωτοβεστιαρίτης τὸν μέγαν δομέστικον εἰς τὴν τράπεζαν. Τοῦ οὖν βασιλέως καθίσαντος ὑπηρετεῖ ὁ μέγας δομέστικος οὕτω. Παρίσταται πρῶτος οὗτος δὴ ὁ μέγας δομέστικος ἐνεγγὺς τῷ βασιλεῖ, μετὰ τοῦτον ὁ τῆς τραπέζης δομέστικος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Διακομίζοντος δὲ μίνσους τοῦ δομεστίκου τοῦ δομεστικίου, οὓς μέλλει φαγεῖν ὁ βασιλεὺς, καὶ διδόντος τῷ ἐπὶ τῆς τραπέζης, τοῦ δὲ τῷ τῆς τραπέζης δομεστίκῳ, τούτου δὲ αὖ πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, ὁ μέγας δομέστικος τίθησιν αὐτοὺς ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐσθίοντος οὖν, B εἰ δέῃ πιεῖν, ὑπηρετεῖ ὁ πιγκέρνης, ὡς εἴρηται, εἰ ἐνδημῶν εἴη· εἰ δὲ μὴ, καὶ ὁ ἐντιμότερος κιρνᾷ τῶν ἀρχόντων. Οἱ τοῦ δομεστικίου τοίνυν δομέστικοι τοὺς μίνσους ἅπαντας φέροντες τιθέασιν ἐπ' ἐδάφους. Εἶτα οἱ προδηλωθέντες ἄρχοντες ὑπηρέται, ἥως ὅ τε πρωτοβεστιαρίτης, ὁ μέγας ἑταιριάρχης καὶ ὁ τῆς αὐλῆς πριμμικήριος, τοὺς ἄρχοντας προσκαλοῦνται εἰς τὴν παράστασιν· οἱ δὲ καὶ παραγενόμενοι ἵστανται ἕκαστοι εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Ἔπειτα εἰσέρχονται καὶ οἱ ψάλται μετὰ τῶν ἐπιῤῥιπταρίων καὶ καμισίων αὐτῶν, καὶ ψάλλουσιν ἰδιόμελον τὸ τῆς ἑορτῆς, ἤτοι τὸ «Μάγοι Περσῶν βασιλεῖς.» Ψαλλόντων οὖν τούτων ὁ μὲν βασιλεὺς μικρὸν ἀπεχόμενος τοῦ ἐσθίειν κάθηται· ὁ δὲ μέγας C δομέστικος, ὁ δομέστικος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑποχωροῦσι πλαγίως μέχρι καὶ τοῦ τοίχου. Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τούτους τὴν ψαλμῳδίαν, τοῦ βασιλέως αὖθις ἀρξαμένου ἐσθίειν, ὁ μέγας δομέστικος πρὸς τὴν τράπεζαν ἀπελθὼν κατέρχεται πρὸς τὸ ἄκρον, καὶ καλεῖ κατ' ὄνομα τόν τε πρωτοψάλτην, τὸν δομέστικον, τὸν λαμπαδάριον καὶ τὸν μαΐστορα. Ἐλθοῦσιν οὖν καὶ δίδωσιν μίνσους αὐτοῖς· οὓς καὶ ἀπαίροντες οἱ κανονάρχαι ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ὥσπερ τὰ παιδόπουλα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων, ὡς εἴρηται, ἐκβάλλουσιν ἔξω. Καὶ μετὰ τοῦτο λέγει πάλιν ὁ μέγας δομέστικος· «Ἔλθετε καὶ ὑμεῖς.» Καὶ ἐρχόμενοι πάντες οἱ ἀναγνῶσται ἐπαίρουσι μίνσους, καὶ φέρουσιν τούτους δι' ἑαυτῶν. Καὶ μετ' αὐτοὺς στραφέντες οἱ κανονάρχαι ἐπαίρουσι καὶ τοὺς ἑαυτῶν μίνσους, καὶ ἀπέρχονται.

Εἶτα ἔρχεται ὁ μέγας δομέστικος πλησίον τοῦ D βασιλέως, καὶ μετ' ὀλίγον λέγει πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τὸν πανυπερσέβαστον οὕτω· «Πανυπερσέβαστε,» καὶ ἐλθόντι δίδωσι μίνσον, ὃν παρευθὺς παιδόπουλον ἀπὸ τῶν αὐτοῦ λαμβάνει χειρῶν, καὶ ἀπελθὼν δίδωσιν ἀνθρώπῳ τοῦ αὐτοῦ πανυπερσεβάστου· ὁ δὲ ἀπέρχεται, καὶ ἵσταται πάλιν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Ὁμοίως λέγει καὶ τῷ ἀνεψιῷ τοῦ βασιλέως τῷ πρωτοβεστιαρίῳ, καὶ γίνεται καὶ εἰς αὐτὸν οὕτω. Τοὺς δὲ ἑτέρους ἀνεψιοὺς τοὺς μὴ ὀφφίκια ἔχοντας κράζει οὕτως· «Ἀνεψιὲ τοῦ αὐθέντου μας τοῦ βασιλέως,» ἢ «Ἐξάδελφε,» ἢ «Θεῖε.» Καὶ ἔρχεται ὁ προϊστάμενος τούτων, εἶτ' ἐφεξῆς οἱ λοιποὶ κατὰ τὸν τόπον εἰς ὃν ἕκαστος ἵστατο· καὶ γίνεται καὶ εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν παιδοπούλων ὥσπερ καὶ εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ τὸν πανυπερσέβαστον, καθὰ προδεδήλωται.

A aut alius de sacerdotum numero, et benedicens imperatoriam mensam, eo quod Quadragesima jam effluxerit tempusque carnis edendæ jam advenerit, accepto pane et ferculo discedit. Deinde protovestiarites accersit magnum domesticum ad mensam. Imperatore igitur jam accumbente, magnus domesticus ministrat hunc in modum. Stat magnus domesticus proximus imperatori, post eum domesticus mensæ, post istum præfectus mensæ. Afferente igitur fercula domestico rei domesticæ quibus imperator vesciturus est, tradit ea præfecto mensæ, hic domestico mensæ, iste magno domestico, qui **60** anteponit ea imperatori. Si inter edendum bibere velit, ministrat pincerna, si non absit peregre, ut dictum est. Sin minus, ex proceribus eminen- B tior poculum miscet. Domestici itaque seu curatores rei domesticæ allata omnia fercula humi reponunt. Deinde prænominati proceres, ministri mensæ imperatoriæ, videlicet protovestiarites, magnus hetæriarcha et aulæ primicerius, proceres alios ad circumstationem advocant; illi vero accedentes stant suo quisque loco. Postea ingrediuntur etiam cantores cum suis pileis et camisiis, canuntque festi proprium canticum, nempe illud: «Magi Persarum reges.» His igitur concinentibus, abstinet paululum imperator ab edendo. At magnus domesticus, domesticus mensæ, et præfectus mensæ subducunt se ad latus usque ad parietem. Postquam isti cantandi finem fecerunt et imperator iterum C comedere cœpit, magnus domesticus ad mensam reversus, extremam ejus partem occupat, vocatque nominatim primum cantorem, chori domesticum, lampadarium et magistrum, traditque accedentibus illis fercula; quæ de manibus eorum tollunt canonarchæ, quemadmodum imperatorii pueri a proceribus, ut antea dictum est, et foras efferunt. Postea iterum dicit magnus domesticus: «Accedite et vos;» acceduntque omnes **61** lectores, tolluntque et suis manibus asportant fercula. Quod post ipsos similiter canonarchæ reversi factitant, et abeunt.

D Deinde accedit magnus domesticus prope ad imperatorem; et paulo post dicit ad nepotem imperatoris panhypersebastum hoc pacto: «Panhypersebaste;» et venienti dat ferculum, quod statim de manibus ejus tollit puer honorarius, et abiens tradit panhypersebasti famulo. Ille vero abit, iterumque locum sibi debitum occupat. Similiter etiam dicit nepoti imperatoris, qui protovestiarius est, fitque cum eo in eumdem modum. Alios autem nepotes nullo officio insignitos sic advocat: «Nepos domini imperatoris,» vel «patruelis,» aut «patrue;» et accedit qui his potior est; quem ordine sequuntur reliqui secundum locum quem quisque tenet; idemque erga illos fit ab honorariis pueris, quod erga protovestiarium et panhypersebastum, ut prius expositum est.

A His peractis advocat nominatim cunctos proceres usque ad illos qui coccinea scaranica gestant, et omnibus fercula accipientibus ne unus quidem egreditur, sed manent in suo quique loco propter magni domestici reverentiam.

Ἔπειτα κράζει τοὺς ἄρχοντας πάντας ὀνομαστὶ, μέχρι καὶ αὐτῶν πάντων τῶν σκαράνικα φορούντων κόκκινα. Καὶ πάντων μίνσους λαμβανόντων ἐξέρχεται οὐδὲ εἷς, ἀλλὰ πάντες ἵστανται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν διὰ τὴν τοῦ μεγάλου δομεστίκου τιμήν.

Post protonotarium veniunt primicerii Barangorum omnesque Barangi cum ipsis, qui et ipsi accipiunt fercula. Quos sequuntur milites **62** aulici et stationarii et alii plurimi; qui omnes a maximo ad minimum usque ex manu magni domestici fercula accipiunt, et abeunt. Cum enim domestici seu curatores rei familiaris fercula humi posita suis manibus in mensa imperatoris reponunt (hujus enim faciendi tunc solum potestatem habent), B magnus domesticus, ut dictum est, ea ex mensa tollit et dividit. Quo autem tempore ista fercula distribuit, si qua re imperator interea egeat, domesticus et præfectus mensæ subveniunt.

Ἔπειτα μετὰ τὸν πρωτονοτάριον ἔρχονται οἱ πριμμικήριοι οἱ τῶν Βαράγγων καὶ πάντες οἱ Βάραγγοι μετ' αὐτῶν, καὶ λαμβάνουσι μίνσους καὶ οὗτοι· μετ' αὐτοὺς στρατιῶται καὶ παραμοναὶ καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Ἅπαντες δὲ οὗτοι ἀπὸ τοῦ μεγαλωτέρου μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου διὰ τῆς τοῦ μεγάλου δομεστίκου χειρὸς λαμβάνουσι τοὺς μίνσους, καὶ ἀπέρχονται· τῶν γὰρ τοῦ δομεστικίου δομεστίκων τοὺς ἐπ' ἐδάφους κειμένους μίνσους δι' ἑαυτῶν εἰς τὸ ἄκρον τῆς βασιλικῆς τραπέζης τιθέντων (καὶ γὰρ ἔχουσιν οὗτοι ἐπ' ἀδείας τοῦτο τότε καὶ μόνον ποιεῖν) ὁ μέγας δομέστικος, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τῆς τραπέζης τούτους ἀπαίρων διαδίδωσι. Καθ' ἣν δ' ὥραν οὗτος τοὺς τοιούτους διανέμει μίνσους, εἴπερ ὁ βασιλεὺς ἐν χρείᾳ τινὸς γένοιτο, παρά τε τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑπηρετεῖται.

Cæterum postquam magnus domesticus omnibus fercula impertiit, domestico et præfecto mensæ recedentibus, imperatori iterum ministrat magnus domesticus, qui, ut explicatum est, omnibus dat fercula: magno autem domestico ipsemet imperator sua manu ferculum porrigit.

Μετὰ δὲ τὸ τὸν μέγαν δομέστικον πρὸς πάντας διανεῖμαι τοὺς μίνσους, τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑποχωρησάντων, ὑπηρετεῖ αὖθις τῷ βασιλεῖ ὁ μέγας δομέστικος, καὶ πᾶσι μὲν οὗτος διαδίδωσι τοὺς μίνσους, ὡς εἴρηται, τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοχείρως.

Et vasa quidem ferculorum quæ aliis dantur, sive aurea sint sive argentea, rursus inferuntur in vestiarium: at vas illud quod magnus domesticus C ex imperatoris manu accipit, sive aureum sit sive argenteum, non infertur amplius in vestiarium, sed magnus domesticus tanquam sibi donatum retinet.

Ὅσα μὲν οὖν ἄλλοις δίδονται εἴτε χρυσία εἴτε ἀργύρια διὰ μίνσων, εἰσκομίζονται αὖθις εἰς τὸ βεστιάριον· τὸ δὲ σκεῦος ὃ μέγας δομέστικος διὰ τῆς τοῦ βασιλέως λαμβάνει χειρὸς, εἴτε χρυσοῦν εἴτε ἀργυροῦν εἴη, εἰσκομίζεται οὐδαμῶς, ἀλλ' ἔχει τοῦτο δῶρον αὐτός.

Sublata mensæ mappa, cum domesticus rei domesticæ panem adfert in panagiario, imperator statim surgit. Scabellum vero quod imperator **63** pedibus premit, juvenum quispiam ex iis qui imperatori sanguine junguntur et sine capitis tegmine in aula versantur, accurrens utraque manu tenet, ut imperator firmius consistat. Porro præfectus mensæ acceptum vas panagiarium mensæ imponit, et elevans panem panagiam dictum dat illum domestico mensæ, ille magno domestico, hic imperatori. Et quam primum panagiam ori inserit, D omnes accinunt: «Ad multos annos.» Et confestim pincerna vini et aquæ poculo discum supponendum affert cum mantili, quia mensaria mappa jam antea ablata fuit, ut dictum est.

Ἔπειτα μετὰ τὸ ἀπαρθῆναι τὸ μινσάλιον, τοῦ δομεστίκου τοῦ δομεστικείου κομίσαντος ἄρτον ἐν παναγιαρίῳ, ὁ βασιλεὺς εὐθέως ἀνίσταται. Ὃ δὲ πατεῖ σουππέδιον, τῶν τῷ βασιλεῖ κατὰ γένος προσηκόντων νέων ἀπὸ τῶν ἀσκεπῶν τις δραμὼν ἀμφοτέραις κατέχει χερσὶν, ὥστε τὸν βασιλέα ἑδραίως πατεῖν. Τὸ δέ γε παναγιάριον ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης λαβὼν ἐπάνω τίθησι τῆς τραπέζης, καὶ ὑψῶν παναγίαν δίδωσι ταύτην τῷ δομεστίκῳ, ὁ δὲ τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ, οὗτος δὲ τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἅμα τῷ παναγίαν λαβεῖν ἐν τῷ στόματι πάντες βοῶσι τὸ πολυχρόνιον. Καὶ ὁ πιγκέρνης αὐτίκα τὸ τοῦ οἰνοχείου φέρει σκουτέλιον, κρατῶν καὶ μανδύλιον, ἐπεὶ προαπῆραν, ὡς εἴρηται, τὸ μινσάλιον.

Posthæc imperatore considente, magno autem domestico, domestico et præfecto mensæ mensam amolientibus, accipiunt illam rei domesticæ domestici sive administri. Tribus vero illis imperatori reverentiam exhibentibus, dicit imperator magno domestico sonora voce: «Ad multos annos, magne domestice.» Deinde subjungit: «Abi, licet,» et sine mora omnes cum magno domestico exeunt.

Εἶτα τοῦ μὲν βασιλέως καθίσαντος, τοῦ δὲ μεγάλου δομεστίκου, τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀράντων τὴν τράπεζαν, λαμβάνουσι ταύτην οἱ τοῦ δομεστικείου δομέστικοι. Τῶν δὲ μετὰ τοῦτο προσκυνησάντων, λέγει ὁ βασιλεὺς τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ μεγάλῃ τῇ φωνῇ· «Εἰς πολλὰ ἔτη, μέγα δομέστικε.» Ἔπειτά φησι πρὸς αὐτὸν «Ἄπελθε,» καὶ παρευθὺς συνεξέρχονται πάντες τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ.

Cæterum ab imperio Assyriorum pervenit usque

Ἔτι καὶ ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλείας κατῆλθε

τι φόρεμα μέχρι καὶ τῶν νῦν βασιλέων, γρανάτζα λεγόμενον, ὅπερ καὶ φορεῖ ὁ βασιλεὺς ἄνευ ζώνης, οὗ κρεμάμενα τὰ μανίκια διήκουσι μέχρι καὶ ἀστραγάλων· ὃ δὴ φόρεμα καὶ τῶν ἀρχόντων ἕκαστοι ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας φορεῖν, πλὴν ἐζωσμένον, τῶν μανικίων ἐμπεπηγμένων ὄντων πρὸς τὴν ζώνην ὄπισθεν. Καὶ ὃ μὲν ὁ βασιλεὺς φορεῖ, καλεῖται γρανάτζα, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων λαπατζᾶ. Ὅπως δὲ, ἄδηλόν ἐστιν.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄρχοντες οὕτω· τοῦ δὲ μεγάλου δομεστίκου καὶ αὐτὸ τοῦτο φοροῦντος ἐζωσμένον κατὰ τοὺς ἄλλους, τὸ μὲν ἓν τῶν τοῦ τοιούτου λαπάτζα μανικίων ἔνι ἐμπεπηγμένον, τὸ δὲ ἕτερον κρέμαται τιμῆς ἕνεκα, ἐπεὶ τοῦ βασιλέως ἀμφότερα, ὡς εἴρηται, κρέμανται.

B Καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ παλατίῳ ὑπηρετήματα τοῦ μεγάλου δομεστίκου ταῦτά ἐστι, καθὼς εἴπομεν, τὰ δὲ ἐκτὸς μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται καὶ αὐτά.

Ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς πεντάκις τοῦ ἔτους τρώγει ἐν τῷ τρικλινίῳ, πάντων παρισταμένων ἀρχόντων καὶ ἐνδεδυμένων τά τε σκαράνικα καὶ τὰ καββάδια αὐτῶν, ἤγουν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, τῶν Φώτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Βαΐων, τῆς μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴπομεν δὲ κατὰ μέρος περὶ μιᾶς τούτων, τῆς τοῦ Χριστοῦ δηλονότι Γεννήσεως, ῥητέον ἤδη καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

C *Ἑορτὴ τῶν Ἐπιφανείων.*

Ἡ μὲν οὖν τῶν θείων Θεοφανείων ἑορτὴ γίνεται ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως· ὁ δὲ μετὰ τὴν λειτουργίαν ἁγιασμὸς, εἰ πατριάρχης εὑρίσκεται οἰκουμενικὸς, γίνεται παρ' αὐτοῦ· εἰ δὲ μὴ, παρά τινος τῶν ἑτέρων πατριαρχῶν, ἢ τοῦ Ἀλεξανδρείας ἢ τοῦ Ἀντιοχείας ἢ τοῦ Ἱεροσολύμων, ἐὰν ἐνδημῶν τύχῃ. Εἰ δ' ἴσως μηδένα τούτων εἶναι συμβαίη, ποιεῖ τὸν ἁγιασμὸν ὁ τοῦ παλατίου πρωτοπαπᾶς. Δίδοται δὲ παρὰ μὲν τοῦ πατριάρχου τῷ βασιλεῖ λαμπὰς, παρὰ δὲ τῶν προῤῥηθέντων ὑπηρετῶν τοῖς ἐν ἀξιώμασι καὶ πᾶσι τοῖς τε ἐντὸς τῆς παραστάσεως ἄρχουσι καὶ τοῖς ἐν τῇ αὐλῇ, ὡσαύτως τῷ τε ποτεστάτῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

D *Ἑορτὴ τῆς σταυροπροσκυνήσεως.*

Κυριακῇ τῆς σταυροπροσκυνήσεως, τῆς παραστάσεως ἱσταμένης κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν προειρημένων ἑορτῶν, περὶ τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου φέρει τὸν σταυρὸν ἀπὸ τῆς τοῦ παλατίου ἐκκλησίας μετὰ τῶν ψαλτῶν ὁ ἀρχιδιάκονος, φορῶν μὲν τὸ σύνηθες αὐτῷ στιχάριον, φορῶν δὲ ἐπ' αὐτοῦ καὶ φελώνην, οὐ μὴν καὶ ἐπιτραχήλιον ἀλλ' ὠράριον, τὸ, «Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου,» ψαλλόντων· καὶ ὁ βασιλεὺς προσυπαντᾷ τούτῳ τῆς παραστάσεως ἱσταμένης εἰς τὴν τῆς θύρας εἴσοδον, καὶ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου τεθέντος, ἀσπάζεται τοῦτον ὁ βασιλεύς· ἔπειτα ὑποστρέφει, καὶ ἵσταται πάλιν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν

A ad hodiernos imperatores gestamen quoddam granatza appellatum, quod imperator fert etiam sine cingulo, ex quo dependentes manicæ descendunt usque ad talos; cujus gestaminis ferendi singulis proceribus libera est potestas, sed cum cingulo manicisque a tergo zonæ illigatis. Et illud quidem **64** quod imperator gestat vocatur granatza, ut antea dictum, procerum vero lapatza. Ratio incerta est.

Et alii quidem primores ita se gerunt, magnus autem domesticus ipse etiam hoc gestamen fert cinctus instar aliorum: verum altera manica lapatzæ cingulo constringitur, altera libere dependet, honoris causa, cum imperatoris ambæ manicæ dependeant, ut dictum est.

Et hæc quidem sunt magni domestici in palatio ministeria, prout exposuimus: quæ vero extra palatium obeat, paulo post exponentur.

Cum autem imperator quinquies in anno cibum sumat in triclinio, universis aulæ proceribus astantibus indutisque sua scaranica et cabbadia, nempe in festo Nativitatis Domini, Luminum, Palmarum, magna Dominica Paschatis et sancti Spiritus, jam vero sigillatim de uno ex his festis, nempe Nativitate Christi, disseruerimus, restat ut et de reliquis tractemus.

CAPUT VIII.

Festum Epiphaniæ.

Festum divinæ Epiphaniæ eodem modo peragitur quo Nativitatis Domini. Cæterum consecratio et aspersio aquæ post liturgiam fit ab **65** œcumenico patriarcha, si præsens sit; sin minus, ab aliquo ex patriarchis, nimirum ab Alexandrino vel Antiocheno vel Hierosolymitano, si forte tunc Cpoli versetur. Si nullus horum adsit, consecratio peragitur a palatii protopapa. Imperatori autem tradit patriarcha cereum majorem. A prædictis vero ministris dantur cerei iis qui in dignitate sunt, et omnibus circumstationis proceribus aulicisque, similiter et potestato Genuensium et qui in ejus comitatu.

CAPUT IX.

Festum adorationis crucis.

Dominica quæ adorationi sanctæ crucis deputata est, consistente jam circumstatione pro consuetudine supra dictorum festorum, circa finem matutini adfert archidiaconus cum cantoribus ex palatii ecclesia crucem, gestans consuetam diacono tunicam, ferens etiam super ipsa casulam, non tamen stolam sacerdotalem, sed diaconicam, id est orarium; canuntque illud: « Salvum fac, Domine, populum tuum, et benedic hæreditati tuæ; » et imperator, sic circumstante comitatu aulico, obviam it usque ad januam, crucemque in pulpito positam osculatur. Quo peracto revestitur, et iterum stat in throno suo. Post missionem venit imperator, iterumque

66 crucem adorat et osculatur; quam statim tollunt comitante eam imperatore usque ad triclinii januam, et non ulterius.

Causa autem cur archidiaconus hoc festo ferat casulam sacerdotalem, est ista, quia ab initio exocatacœli sacerdotes sub se habebant proprias ecclesias et proprium clerum. Quapropter cum magnis et illustribus festis quilibet sua in ecclesia occuparetur, patriarcha ministris honoratioribus carebat. Quidam igitur ex patriarchis voluit illos diaconos tantum esse, ut in hujusmodi festis ipsi ministrarent. Quod et perfecit. Quando igitur patriarcha tales exocatacœlos ordinat, nempe vel magnum œconomum vel magnum sacellarium vel alium ex horum numero, dat ei potestatem ferendi casulam sacerdotalem, quemadmodum antea ferebant cum sacerdotes essent: at non stolam sacerdotalem, verum diaconicam tantum, id est orarium. Imperator igitur quando designat archidiaconum, ex exocatacœlorum ordine tanquam cæteris honoratiore eum designat, nec aliunde assumit. Quocirca fert archidiaconus in hoc, et quidem solo, Adorationis crucis festo in palatio casulam, neque unquam alias. Si non sit archidiaconus, tunc crucem fert obvius quisque diaconus.

Scire oportet tota sancta et magna Quadragesima sacerdotes et diaconos 67 gestare purpurea sticharia et phelonas, excepto festo Annuntiationis, Palmarum et magno Sabbato.

CAPUT X.

Festum Palmarum.

Ad festum Palmarum media hebdomade ante præparatur ambulacrum ab imperatoris conclavi usque ad ecclesiam pertingens. Sabbato Lazari noctu ramis virentibus sternunt ambulacri pavimentum, vestiuntque omnes ejus columnas vel myrtorum vel laurorum vel olivarum ramis; et illucescente jam die Dominica derepente apparet exstructum jam et præparatum ambulacrum. Dum ergo matutinum decantatur, assumit indumenta sua imperator, et egreditur ex suo conclavi cum prædictis vestimentis suis. Et aliis quidem festis fert in capite et corpore ex suis gestaminibus, arbitratu suo, quodcunque voluerit, ut antea explicatum est: hoc autem Palmarum festo nihil aliud fert nisi stemma et saccum, dextera portans crucem, sinistra mantile cum acacia, ut moris est, et majorem cereum. Similiter et proceres assumunt usitata sibi indumenta, ut antea dictum est.

68 Prior ergo in ambulacrum ascendit lampadarius, cereum ferens, totumque festi proprium canticum decantans: « Egredimini, gentes, egredimini populi, contemplamini hodie regem cœlorum: Christi enim figuram gerens Evangelium progreditur. » Deinde imperator et filius ejus impe-

A ἀπόλυσιν ἀπέρχεται καὶ προσκυνεῖ αὖθις καὶ ἀσπάζεται τὸν σταυρόν. Καὶ εὐθέως αἴρουσι τοῦτον τοῦ βασιλέως προπέμποντος μέχρι καὶ τῆς τοῦ τρικλινίου θύρας, καὶ πλέον οὐδέν.

Ἡ δὲ αἰτία τοῦ τὸν ἀρχιδιάκονον φελώνην κατὰ ταύτην τὴν ἑορτὴν φορεῖν ἐστὶν αὕτη, ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον οἱ ἐξωκατάκοιλοι ἱερεῖς εὑρίσκοντο ἔχοντες ἕκαστοι ἐκκλησίας καὶ ὑπ' αὐτοὺς κλῆρον. Διὰ τοῦτο κατὰ τὰς μεγάλας καὶ ἐπισήμους τῶν ἑορτῶν ἡμέρας ὄντων ἑκάστου εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν, ὁ πατριάρχης οὐκ εἶχεν ὑπηρέτας ἐντίμους μεθ' ἑαυτοῦ. Τῶν πατριαρχῶν οὖν τις ἠθέλησεν αὐτοὺς διακόνους εἶναι πρὸς τὸ ὑπηρετεῖν αὐτῷ ἐν ταῖς τοιαύταις τῶν ἑορτῶν· ὃ δὴ καὶ πεποίηκεν. Ὅταν οὖν ὁ πατριάρχης σφραγίζῃ τοὺς τοιούτους ἐξωκατακοίλους, ἤγουν ἢ μέγαν οἰκονόμον ἢ μέγαν σακελλάριον ἢ τινα ἕτερον ἐξ αὐτῶν, ποιεῖ αὐτὸν φορεῖν φελώνην, ὡς καὶ πρότερον καθὸ ἱερεὺς ἐφόρει, οὐ μὴν καὶ ἐπιτραχήλιον, ἀλλ' ὠράριον. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς, ὅτε προβάλλεται ἀρχιδιάκονον, ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν ἐξωκατακοίλων τάξεως ὡς ἐντιμοτέρων τῶν ἄλλων ὄντων προβάλλεται τοῦτον, καὶ οὐκ ἄλλοθεν. Διὸ καὶ κατὰ τὸν ῥηθέντα λόγον φορεῖ ὁ ἀρχιδιάκονος κατὰ ταύτην καὶ μόνην τὴν τῆς σταυροπροσκυνήσεως ἑορτὴν ἐν τῷ παλατίῳ φελώνην, καὶ οὐχ ἄλλοτέ ποτε. Εἰ δὲ τύχοι μὴ εἶναι ἀρχιδιάκονον, φέρει τὸν σταυρὸν ὁ τυχὼν διάκονος.

B

Εἰδέναι δεῖ ὅτι ὑπὲρ ὅλης τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς οἱ ἱερεῖς τε καὶ οἱ διάκονοι πορφυρᾶ στιχάρια καὶ φελώνας φοροῦσι, πλὴν τῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῆς, τῶν Βαΐων, καὶ τοῦ μεγάλου Σαββάτου.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Ἑορτὴ τῶν Βαΐων.

Τῇ ἑορτῇ τῶν Βαΐων προετοιμάζεται μὲν ὁ περίπατος διὰ μέσης τῆς ἑβδομάδος, ἀπὸ τοῦ κελλίου τοῦ βασιλέως διήκων μέχρι καὶ τῆς ἐκκλησίας, διὰ δὲ τῆς τοῦ σαββάτου τοῦ Λαζάρου νυκτὸς καταπάττουσι τὸ ἔδαφος μὲν τοῦ περιπάτου, ἐνδύουσι δὲ πάντας τοὺς στύλους ἢ διὰ μυρτινῶν ἢ δαφνῶν ἢ ἐλαιῶν. Καὶ ἐπιφωσκούσης τῆς κυριακῆς φαίνεται ἐξαίφνης κατεσκευασμένος ἅμα καὶ ἕτοιμος ὁ περίπατος. Τοῦ οὖν ὄρθρου ψαλλομένου ἀλλάσσει ὁ βασιλεὺς καὶ ἐξέρχεται τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τὰς ἄλλας τῶν ἑορτῶν φορεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τε καὶ τοῦ σώματος οἷον ἂν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ φορεμάτων βούλοιτο, ὡς δεδήλωται· κατὰ δὲ ταύτην οὐδὲν ἄλλο φορεῖ εἰ μὴ τὸ στέμμα καὶ τὸν σάκκον, φέρων ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ σταυρὸν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὸ μανδύλιον μετὰ τῆς ἀκακίας, ὡς ἔθος ἐστὶ, καὶ λαμπάδα. Ἀλλάσσουσιν ὡσαύτως καὶ οἱ ἄρχοντες τὰ συνήθη τούτων ἀλλάγματα, ὡς προείπομεν.

D

Προέρχεται γοῦν ὁ λαμπαδάριος εἰς τὸν περίπατον λαμπάδα φορῶν, ψάλλων ὅλον τὸ ἰδιόμελον· « Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε καὶ λαοὶ, θεάσασθε σήμερον τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν· εἰς τύπον γὰρ Χριστοῦ τὸ Εὐαγγέλιον ἔρχεται. » Εἶτα ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, εἰ παρατύχοι· ὃς δὴ καὶ εἰ ἐστεμμένος

ἐστὶ, φορεῖ στέμμα καὶ οὗτος ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἀκολουθῶν τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ μὴ, στέφανον καὶ φυάλιν, ὡς προείπομεν. Καὶ μετ' αὐτὸν ἀνέρχονται οἱ δεσπόται, εἶτα ὁ ἀρχιδιάκονος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἔπειτα ὁ πατριάρχης, μᾶλλον δὴ οἱ πατριάρχαι, εἰ παρόντες εἰσὶν, ἐνδεδυμένοι τὰς ἀλλαγὰς αὐτῶν, καὶ μετὰ τούτους ἱερεῖς πέντε ἢ πλείους, ἁγίας εἰκόνας φέροντες.

Ἀπελθόντων οὖν οὕτω διὰ τοῦ περιπάτου μέχρι καὶ τῆς ἐκκλησίας, γίνεται ἡ ἀπόλυσις τοῦ ὄρθρου ἐκεῖσε. Εἶτα ὁ βασιλεὺς ὑποστρέφει καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, τοῦ λαμπαδαρίου προπορευομένου.

Καὶ μετὰ τὸ τὸν βασιλέα τοῦ περιπάτου κατελθεῖν τόν τε πατριάρχην καὶ τοὺς ἱερεῖς τοῦ βασιλέως, B παιδόπουλον ἐξελθὸν ἁρπάζει κλάδον, δηλοῦντος τούτου βασιλικὸν ὁρισμὸν εἶναι τὸ τὸν περίπατον διάρπαγμα γενέσθαι, καὶ αὐτίκα γίνεται οὕτω. Διαρπάζεται δὲ παρά τε τῶν Βαράγγων, τῶν παραμονῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ αὐλῇ εὑρισκομένων τάξεων. Μετὰ δὲ τὸ ταῦτα πάντα γενέσθαι ἀπέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν τράπεζαν, ἐπεὶ λειτουργία οὐ γίνεται διὰ τὸ τὴν ὥραν παραταθῆναι, ὑπηρετεῖ δὲ ὁ μέγας δομέστικος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ ὅτε ἐστὶ λελυπημένος ὁ βασιλεύς.

Ἰστέον δὲ ὅτι ἡ τῶν Χριστουγεννῶν ἑορτὴ καὶ τῶν Φώτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Βαΐων, γίνεται κατὰ τὴν γεγραμμένην τάξιν μετὰ τῶν προκύψεων καὶ τοῦ περιπάτου, ἂν μὴ ᾖ λελυπημένος ὁ βασιλεύς. Εἰ δὲ διὰ θάνατον ἢ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἴσως, τῆς δεσποίνης, C ἢ υἱοῦ αὐτοῦ βασιλέως ὄντος, εἴη λελυπημένος, τὰ μὲν ἄλλα τὰ φλάμουλα δηλονότι καὶ ὀργάνων ἦχος καὶ στολῶν λαμπρότης, οὐ γίνεται διὰ τὴν λύπην τοῦ βασιλέως· ὡσαύτως οὐδὲ πρόκυψις. Ἀλλ' ἐξιὼν ὁ βασιλεὺς, ὡς ἔθος, μετὰ φορέματος λευκοῦ καὶ τοῦ σκιαδίου αὐτοῦ, τῶν ἄλλων ἀρχόντων μελανειμονούντων μέχρι καὶ σεβαστοκρατόρων καὶ δεσποτῶν (μέλανα γὰρ καὶ οὗτοι φοροῦσι πλὴν ὑποδημάτων τε καὶ σελλῶν), ἵσταται ἔμπροσθεν τῆς παναγίας Θεοτόκου τῆς νικοποιοῦ, ὅπου ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐστὶν εἰκών. Γίνεται τοίνυν ἡ τῶν βασιλικῶν ὀνομάτων εὐφημία μόνον ἐν τῇ τῶν Χριστουγεννῶν ἑορτῇ καὶ τῶν Φώτων, ὡς εἴρηται, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεύς. Ἐν δὲ τῇ τῶν Βαΐων, ἐπεὶ ἔτι ψαλλομένου τοῦ ὄρθρου γίνεται ὁ περίπατος, καὶ ἔστιν ἀνάγκη γενέσθαι, ὡς ἔθος, λιτὴν, D ἐν δὲ τῇ λιτῇ περιπατῆσαι καὶ τὸν βασιλέα, ὁ μὲν περίπατος γίνεται, περιπατεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς φορῶν ἐπιλούρικον λευκὸν καὶ φακεώλιον, καὶ γενομένης ἀπολύσεως τοῦ ὄρθρου, ἔμπροσθεν τῆς νικοποιοῦ, ὅπου καὶ τῆς ὁδηγητρίας ἵσταται εἰκὼν, ὑποστρέφει ὁ βασιλεύς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ἀκολουθία τῆς μεγάλης ἑβδομάδος.

Τῇ μεγάλῃ δευτέρᾳ, τῇ μεγάλῃ τρίτῃ, τῇ μεγάλῃ τετάρτῃ, τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ἀναγινώσκονται τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια ἢ παρὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου ἢ παρ' ἑτέρου διακόνου, ἐὰν μὴ οὗτος παρὼν τύχοι. Πρὸ δὲ τῆς λειτουργίας τῆς αὐτῆς μεγάλης πέμπτης γίνε-

A rator, si adsit (qui si coronatus sit, fert et ipse instar patris stemma), imperatorem et patrem suum subsequitur. Si vero non sit coronatus, tunc fert simplicem coronam et phyalin, ut antea diximus. Post quem ascendunt despotæ, deinde archidiaconus cum Evangelio, postea patriarcha vel potius patriarchæ, si præsentes sint, induti indumenta sua. Post istos, quatuor vel quinque sacerdotes portantes sacras imagines.

Illis igitur hunc in modum per ambulacrum usque ad ecclesiam abeuntibus, finitur ibidem matutinum; deinde imperator eo quo dictum est modo revertitur, præeunte lampadario.

69 Postquam imperator, patriarcha et imperatoris sacerdotes de ambulacro descenderunt, puer accurrens rapit ramum; quod indicium est, imperatoris decreto ambulacrum jam in prædam concessum, et extra culpam fore hos qui diripiunt. Ita diripitur a Barangis, a stationariis, et a reliquis qui in aula sunt ordinibus. Omnibus istis peractis imperator ad mensam se confert, quia liturgia non celebratur, quod tempus jam effluxerit. Ministrat autem magnus domesticus.

CAPUT XI.

De modo agendi, si imperator versetur in luctu.

Notandum, festa, ut Nativitatis, Luminum et Palmarum, celebrari juxta præscriptam formam cum solio elevato et ambulacro, si imperator non versetur in luctu. Si vero ob mortem vel uxoris suæ imperatricis vel filii, qui imperator fuerit, versetur in luctu, tunc flammula, organorum concentus et vestium splendor omittuntur ob luctum imperatoris. Pari modo solii solemnitas intermittitur. Sed egressus imperator pro more cum indumento candido et pileo suo, cæteris proceribus etiam usque ad sebastocratorem et despotam pullatis (pulla enim omnia ferunt, exceptis calceis et sellis), stat ante sanctissimam Deiparam victricem seu victoriæ effectricem; ubi quoque sancti Georgii imago visitur. Imperatoria itaque nomina multorum annorum apprecatione faustisque acclamationibus solummodo in Natali Domini et in festo Luminum afficiuntur, ut supra dictum, abitque imperator. In festo autem Palmarum, eum, quando adhuc matutinæ laudes decantantur, processio fiat, et necesse sit supplicationem **70** institui, in supplicatione porro etiam imperatorem oporteat ambulare, processio quidem peragitur, et imperator ambulat ferens candidam superulam et phaceolium. Finito matutino ante imaginem Virginis victoriæ effectricis, ubi etiam Virginis viæ ducis imago reperitur, domum revertitur imperator.

CAPUT XII.

Officium magnæ hebdomadæ.

Feria secunda magnæ hebdomadis, tertia, quarta et quinta, leguntur quatuor evangelia vel ab archidiacono vel ab alio diacono, si forte ille non sit præsens. Eadem magna feria quinta ante liturgiam instituitur pedum lotio hunc in modum. Consti-

tuunt duodecim pauperes, eosque subuculis sive tunicis, curtis braccis seu caligis et calceis vestiunt; et posita pelvi in imperatoris conclavi, protopapa foris ad januam consistens, benedictionem præmittit cum trisagio. Deinde lecto per illum evangelio, quando processit usque ad illa verba: « Mittit aquam in pelvim, » infundit imperator aquam in pelvim. Postea adducunt jam antea præparatos pauperes sigillatim quemlibet, quorum quivis manu cereum ardentem gestat; et hoc quidem sedente, protopapa autem evangelium legente, illudque pronuntiante: « Cœpit Jesus lavare pedes discipulorum, » **71** idque sæpius, donec scilicet omnium pedes abluuntur, lavat imperator dextrum cujusque pedem, lotumque sindone, qua præcinctus est, abstergit et osculatur. Quo peracto terminatur officium lotionis. Dantur autem cuilibet pauperi tria aurea numismata. Postmodum inchoatur liturgia seu missa.

Et quidem imperator induit ex supradictis suis gestaminibus quodcunque velit; proceres ferunt usitata sibi indumenta. Post absolutam liturgiam abit imperator in conclave suum. Mensa nuspiam instruitur.

Deinde præstituto tempore canitur officium vigiliæ, in quo leguntur duodecim evangelia; tunc imperatori a protopapa grandis cereus traditur, reliquis autem proceribus et intra et extra triclinium dantur cerei, sicuti in festo Luminum. Cereum suum gestat imperator, dum evangelium legitur. Lectione finita procerum quispiam ex honoratioribus acceptum ab imperatore cereum majorem tradit alicui puero aulico ex illis qui nullo capitis tegmine utuntur, tenetque illum extra ad vestibulum conclavis imperatorii. Quando vero alterius evangelii legendi tempus appetit, recipit cereum supra dictus ille ex procerum numero, eumque imperatori tradit; et sic deinceps usque ad duodecimum evangelium.

72 Scire oportet quatuor quotannis vigilias in palatio peragi, Magni canonis, Virginis acathistæ, Annuntiationis et Magnæ hujus feriæ quintæ in cœna Domini. Et in hisce vigiliis imperator eligit sibi arbitratu suo conclave, ut divinum officium audiat; proceres triclinium occupant.

A prima vigilia peregrinatur in palatio sanctissimæ Deiparæ hodegetriæ imago, et ibi manet usque ad magnam Dominicam Paschæ; cui imagini venienti occurrit imperator ad ipsam portam palatii aulæ. Secunda vero Paschatis abeuntem deducit usque ad locum Blachernarum τὰ Ὑψηλά dictum; et facta ibi imperatorum commemoratione imperator revertitur.

CAPUT XIII.

Horæ magnæ Parasceves et officium Magni Sabbati

Magna Parasceve canuntur horæ cum trópariis,

A ται ὁ νιπτὴρ οὕτω. Προετοιμάζουσι πτωχοὺς δώδεκα, καὶ ἐνδύουσι τούτους ὑποκάμισα ἕως χιτῶνας, κουρτζουβράκια καὶ παπούτζια. Καὶ τεθείσης ἐν τῷ τοῦ βασιλέως κελλίῳ λεκάνης, ὁ πρωτοπαπᾶς ἐκτὸς πρὸς τὴν θύραν εὑρισκόμενος ποιεῖ εὐλογητὸν καὶ λέγει τὸ τρισάγιον. Ἔπειτα τοῦ εὐαγγελίου ἀναγινωσκομένου παρ' αὐτοῦ, ὅταν εἴπῃ, «Τὸ ὕδωρ βάλλει εἰς τὸν νιπτῆρα,» ἐγχεῖ ἐν τῇ λεκάνῃ τὸ ὕδωρ ὁ βασιλεύς. Εἶτα φέρουσι τοὺς προητοιμασμένους πένητας καθ' ἕνα βαστάζοντα κηρὸν ἁπτόμενον. Καὶ τούτου μὲν καθίσαντος, τοῦ δὲ πρωτοπαπᾶ, ὡς εἴρηται, τὸ εὐαγγέλιον ἀναγινώσκοντος καὶ λέγοντος τὸ, «Ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν,» καὶ τοῦτο πολλάκις μέχρι δηλονότι πάντας νιφθῆναι, B νίπτει ὁ βασιλεὺς τὸν δεξιὸν πόδα ἑκάστου, καὶ ἀποσπογγίσας διὰ τῆς κρεμαμένης ἔμπροσθεν τούτου σινδόνος, τὸν νιφθέντα πόδα ἀσπάζεται τοῦτον. Καὶ οὕτω γενομένου τελειοῦται ἡ τοῦ νιπτῆρος ἀκολουθία. Δίδονται δὲ καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν ἀνὰ χρυσᾶ νομίσματα τρία· καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχεται ἡ λειτουργία.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς φορεῖ ἐκ τῶν προειρημένων φορεμάτων αὐτοῦ οἷον ἂν βούλοιτο, οἱ δέ γε ἄρχοντες τὰ συνήθη αὐτῶν φορέματα ἕκαστος· μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ἀπέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ· τράπεζα δὲ οὐδαμοῦ.

Ἔπειτα ψάλλεται ἡ τῆς ἀγρυπνίας ἀκολουθία κατὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν, καθ' ἣν ἀναγινώσκονται τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, ὅτε τῷ μὲν βασιλεῖ δίδοται C λαμπὰς παρὰ τοῦ πρωτοπαπᾶ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἄρχουσι πᾶσι, τοῖς τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ τρικλίνου, κηροὶ ὡς καὶ κατὰ τὴν τῶν φώτων ἡμέραν· ἥντινα δὴ λαμπάδα φέρει ὁ βασιλεὺς τοῦ εὐαγγελίου ἀναγινωσκομένου, καὶ μετὰ τὴν τούτου ἀπόλυσιν ὁ ἐντιμότερος τῶν καθευρεθέντων ἐκεῖσε ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ βασιλέως λαμβάνων χειρῶν ἑνὶ τῶν παιδοπούλων δίδωσιν ἀσκεπεῖ, καὶ κατέχει ἔξω περὶ τὰ πρόθυρα τοῦ κελλίου τοῦ βασιλέως. Καὶ ὅτε γε πάλιν μέλλει ἀναγνωσθῆναι ἕτερον εὐαγγέλιον, ὁ δηλωθεὶς ἄρχων τὴν λαμπάδα λαμβάνων δίδωσιν αὖθις τῷ βασιλεῖ· καθεξῆς ὁμοίως μέχρι καὶ τῶν δώδεκα.

Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐν τῷ παλατίῳ τέσσαρες ἀγρυπνίαι γίνονται κατ' ἐνιαυτὸν, τοῦ μεγάλου κανόνος, τῆς ἀκαθίστου, τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ D κατὰ ταύτην τὴν μεγάλην ἑορτήν· καὶ ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς ἵσταται ἐν ᾧ ἂν τῶν κελλίων αὐτοῦ βούλοιτο κατὰ ταύτας τὰς ἀγρυπνίας, τῆς ἀκολουθίας ἀκούων, οἱ δὲ ἄρχοντες ἐν τῷ τρικλίνῳ.

Ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης αὐτῶν ἐπιδημοῦσα ἐν τῷ παλατίῳ εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ὁδηγητρίας μένει μέχρι καὶ τῆς μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα· ἥντινα εἰκόνα ἐρχομένην μὲν ἀπαντᾷ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ τῆς τοῦ παλατίου αὐλῆς, τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀπερχομένην προπέμπει μέχρι καὶ τῶν Ὑψηλῶν ἐκτὸς, καὶ γενομένης ἐκεῖσε μνήμης τῶν βασιλέων βασιλεὺς ὑποστρέφει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Αἱ ὧραι τῆς μεγάλης Παρασκευῆς.

Τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ ψάλλονται αἱ ὧραι μετὰ

τῶν τροπαρίων καθ' ὃν εἴπομεν τύπον ἐν τῇ τῶν Χριστουγεννῶν ἑορτῇ. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἤτοι εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ὁ μὲν βασιλεὺς φορεῖ πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτοῦ φορεμάτων οἷον ἂν βούλοιτο, οἱ δὲ ἄρχοντες τὰ ἑαυτῶν παράσημα, ὡς δεδήλωται. Καὶ μετὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀνάγνωσιν, ἤτοι εἰς τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν, » ἐξάγουσι τρεῖς ἀπὸ τῶν ἀναγνωστῶν δάφνας ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ πάττουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. Εἶτα ἐξ ἑτοίμου παιδόπουλα ὄντα φέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς δάφνας καὶ οὗτοι, καὶ ἀποπάττουσι, πληροῦντες τούτων τὸ τρίκλινον. Τράπεζα δὲ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν οὐδαμῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ὁ ὄρθρος τῆς μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα.

B Ὁ δὲ τῆς μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ὄρθρος ψάλλεται ἐν τῇ τρίτῃ ἢ τετάρτῃ τῆς ἡμέρας ὥρᾳ· γίνεται δὲ οὕτω. Τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῶν αὐτοῦ φορεμάτων φοροῦντος ἅτινα βούλεται, καὶ τῶν ἀρχόντων τὰ οἰκεῖα παράσημα, ἐξέρχεται ὁ πρωτοπαπᾶς τῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ τινῶν τῶν ἀναγνωστῶν, καὶ δίδωσι λαμπάδα τῷ βασιλεῖ. Καὶ οἱ ὑπηρέται ἄρχοντες, ὧν πολλάκις ἐμνήσθημεν, διδόασι πᾶσι τοῖς ἄρχουσιν, ὡς καὶ ἐν ταῖς προῤῥηθείσαις ἑορταῖς, κηρούς. Τῶν οὖν τῆς ἐκκλησίας θυρῶν κεκλεισμένων οὐσῶν, θυμιᾷ ὁ πρωτοπαπᾶς, εἶτα ἐκφωνεῖ πρῶτον. « Δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι, πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. » Καὶ τῶν ψαλτῶν τὸ Ἀμὴν ἐπειπόντων, ἐκφωνεῖ οὗτος τὸ ἀναστάσιμον τροπάριον, τὸ, C « Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, » ἐκ τρίτου. Ἔπειτα διαδεξάμενοι τοῦτο οἱ ψάλται ψάλλουσιν, μέχρις ἂν ὁ πρωτοπαπᾶς τοὺς τεταγμένους στίχους τελέσῃ, ἤτοι τὸ « Ἀναστήτω ὁ Θεός » καὶ τοὺς λοιπούς. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ ἀρχιδιακόνου τὰ εἰρηνικά, ὡς ἔθος, εἰπόντος, ὁ πρωτοπαπᾶς ἀνοίξας τὴν θύραν διὰ χειρὸς εἰσέρχεται οὗτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸ « Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν λαοί, » γεγωνοτέρᾳ τῇ φωνῇ ψάλλοντες. Οὐ μὴν τῶν θυρῶν ἔτι κεκλεισμένων οὐσῶν λέγει, ὡς ἐν πολλαῖς τῶν ἐκκλησιῶν λέγεται, τὸ « Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν » καὶ τὰ ἑξῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου, τοῦ πρωτοπαπᾶ καὶ τοῦ ἀρχιδιακόνου ἱσταμένων ἐν τοῖς προθύροις τοῦ βήματος, τοῦ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦ D δὲ τὸν σταυρὸν φέροντος, εἰσέρχεται ὁ βασιλεύς, καὶ τὸ πρῶτον ἀσπάζεται τὸ Εὐαγγέλιον, εἶτα τὸν πρωτοπαπᾶν, ἔπειτα τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ἀρχιδιάκονον. Ἐν ὅσῳ οὖν γίνεται οὕτως, βασιλικοῦ θρόνου τε ἑτοιμασθέντος ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἅμα τῷ ἐξελθεῖν τῆς ἐκκλησίας τὸν βασιλέα, καὶ τῶν θυρῶν κλεισθεισῶν, καθίζει ἐπὶ τοῦ θρόνου, τοῦ μεγάλου δομεστίκου τὴν σπάθην φέροντος. Καὶ ἡ μὲν λειτουργία ψάλλεται ἡσύχως μέχρι καὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου, οἱ δ' ἄρχοντες πάντες εἰσερχόμενοι ἕκαστος μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου ἀσπάζονται πρῶτον μὲν τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ βασιλέως, εἶτα τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ μετ' αὐτὴν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ παρειάν.

A eo modo quo in solemnitate Nativitatis Christi. Postridie sive ad liturgiam magni Sabbati imperator iterum ex suis gestaminibus fert quod placet. Proceres autem sua gerunt insignia, ut prius explicatum est. Post Apostoli **73** lectionem, vel ad illud: « Exsurge, Deus, judicans terram, » tres ex lectorum ordine efferunt ex ecclesia lauros, easque ante imperatorem spargunt. Pueri quoque honorarii ex composito lauros ab illis qui extra sunt adferunt et spargunt illisque triclinium replent. Absoluto divino officio nulla mensa sternitur.

CAPUT XIV.

Horæ magnæ Dominicæ Paschalis.

Matutinum magnæ Dominicæ Paschalis decantatur hora diei tertia vel quarta, hunc in modum. Imperatore suis ex gestaminibus ferente quæ magis arriserint, et proceribus itidem propria insignia gestantibus, egreditur protopapa ex ecclesia cum archidiacono et nonnullis lectoribus, traditque imperatori magnum cereum. Et administri proceres, quorum sæpe meminimus, porrigunt proceribus cereos, ut et in supra dictis festis. Ecclesiæ igitur foribus clausis, tus adolet protopapa, deinde elata voce canit illud: « Gloria sanctæ et consubstantiali et vivificæ et indivisæ Trinitati, omni tempore, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. » Et cantoribus subjicientibus: Amen, concinit iste Resurrectionis troparium: « Christus surrexit a mortuis, » idque tertium. Postea excipientes cantores decantant illud, donec protopapa præscriptos versus percurrerit, illum scilicet: « Exsurgat Deus, » et reliquos. Post hæc archidiacono preces **74** pro pace, ut moris est, recitante, protopapa aperiens manu sua fores ingreditur. Qui cum comitatu suo in ecclesia illud: « Resurrectionis dies; exsultemus populi, » sonantiore et sublimiore voce decantat. Cæterum januis adhuc clausis non usurpat illud, prout in multis ecclesiis usitatum est, « Attollite portas principes vestras, » et cætera. Absolutis matutinis laudibus, protopapa et archidiacono in vestibulo sacri tribunalis stantibus, altero Evangelium, altero crucem portante, ingreditur imperator; et primo quidem osculatur Evangelium, deinde protopapam, postea crucem et archidiaconum. Dum hæc fiunt, imperatorio throno jam instructo, simul ac imperator ex ecclesia exit foresque clauduntur, ille in solio residet, magno domestico ensem præportante. Liturgia tacite psallitur usque ad Apostoli lectionem. Proceres vero omnes etiam usque ad novissimum ingressi osculantur primo quidem dextrum pedem imperatoris, deinde dextram manum, postea dextram genam.

Εἰ δὲ ἐν ᾧ τόπῳ εὑρίσκεται τότε ὁ βασιλεύς, ἔνι καὶ ποτεστάτης τῶν ἐν τῷ Γαλατᾷ Γενουϊτῶν, εἰσέρ-

Si vero eo loco in quo versatur imperator, sit quoque Genuensium in Galata potestatus seu præ-

fectus, ingreditur osculaturque et ipse cum comitatu suo imperatorem, quemadmodum et proceres, ut expositum est, **75** nempe pedem, manum et genam ejus; cumque adhuc matutinum decantatur, traduntur illis, sicuti et cæteris primoribus, cerei. Post osculum discedunt.

Veneti vero neque ad multorum annorum comprecationem neque ad osculum veniunt. Causa est ista. Imperator Michael primus Palæologorum perpetuum cum Genuensibus fœdus pepigit, in quo etiam de honore imperatori habendo constitutum est: quando nimirum potestatus ex Genua appellit, initio et tunc solum, ingressus ad venerationem imperatoris genua bis flectit, semel simul ac triclinii januam intrat, et rursus in medio ejus; quo facto accedit et osculatur imperatoris in throno sedentis pedem et manum. Similiter et alii Genuensium primores peregre reversi cum veneratione osculantur imperatoris pedem et manum. In quotidiano autem cultu deferendo, ablatis capputiis, secundo genua flectunt; et quando triremes eorum veniunt, sive multæ, sive paucæ, sive etiam una, imperatorem faustis acclamationibus prosequuntur. Et hæc de Genuensibus dicta sunto. Ad Venetos quod attinet, cum præfatus imperator statuisset paulo post arma contra illos sumere, non fecit cum illis perfectam pacem, sed modici temporis inducias; quapropter accurate non sunt eorum consuetudines annotatæ, sicuti Genuensium. Quando igitur venit bajulus, quo primum die imperatorem salutaturus **76** et veneraturus est, genua ipse et socii solummodo flectunt, pedem vero nequaquam osculantur. Cæteris diebus, quando ad palatium veniunt, capputia sua tantum deponunt, non flectunt vero genus. Eodem modo neque ad faustam multorum annorum apprecationem permanent neque ad osculum veniunt, ut antea dictum. Neque istorum triremes, quando recenter appellunt, imperatorem bene ominatis verbis prosequuntur. Et quidem quæ ad Francos spectant, ita se habent.

Liturgia vero submisse, ut dictum est, psallitur, ita ut non audiatur ubi imperator sedet. Qui finito osculo surgit, statimque aperiunt ecclesiæ januas: tum hymno trisagio dicto legitur Apostolus, atque ita perficitur liturgia. Post cujus finem abit imperator ad mensam, cui ministrant magnus domesticus, domesticus et præfectus mensæ, prout in festo Nativitatis Christi et Luminum demonstratum est. Circa vesperam abit imperator ad Sanctam Sophiam, audiensque vespertinos hymnos incensatur seu turis suffitu honoratur a patriarcha, omnesque simul aulici proceres, etiam ad ultimum usque. Et fit hoc tunc solum, non alia vice.

A χεται καὶ ἀσπάζεται καὶ οὗτος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ τὸν βασιλέα, καθὰ καὶ οἱ ἄρχοντες, ὡς δεδήλωται, ἤτοι τὸν πόδα, τὴν χεῖρα καὶ τὴν παρειὰν αὐτοῦ. Ψαλλομένου δὲ ἔτι τοῦ ὄρθρου δίδονται καὶ πρὸς αὐτοὺς κηροὶ, ὡς καὶ τοῖς ἄρχουσι· μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν ἀπέρχονται.

Βενετικοὶ δὲ οὔτε εἰς τὸ πολυχρόνισμα ἔρχονται οὔτε μὴν εἰς τὸν ἀσπασμόν· ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη. Ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τῶν Παλαιολόγων ὁ πρῶτος, ἐποίησε μετὰ μὲν τῶν Γενουΐτῶν ἀγάπην διαιωνίζουσαν, ἐν ᾗ καὶ ἐτάχθη ἡ ὀφειλομένη ἀποδίδοσθαι τῷ βασιλεῖ παρ' αὐτῶν τιμὴ, ἵνα, ὅταν δηλονότι ποτεστάτος ἔλθῃ ἐκ Γενούας, ἀρχὴν καὶ μόνον εἰσερχόμενος εἰς τὴν τοῦ βασιλέως προσκύνησιν γονατίζει δεύτερον, ἅμα τῷ εἰσελθεῖν δηλονότι τὴν
B τοῦ τρικλίνου θύραν καὶ κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τοῦτο προσέρχεται καὶ ἀσπάζεται τὸν τοῦ βασιλέως πόδα καθημένου ἐπὶ θρόνου καὶ τὴν χεῖρα. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Γενουΐτῶν ἄρχοντες, ἐρχόμενοι ἐξ ἀποδημίας, προσκυνοῦντες ἀσπάζονται τὸν τοῦ βασιλέως πόδα καὶ τὴν χεῖρα. Ἐρχόμενοι δὲ καθ' ἡμέραν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, ἀφαιροῦντες τὰ ἑαυτῶν καπούτζια γονατίζουσι δεύτερον. Καὶ ὅταν δὲ ἔλθωσι τριήρεις τούτων, εἴτε πολλαὶ εἴτε ὀλίγαι εἶεν εἴτε καὶ μία, εὐφημίζουσι τὸν βασιλέα. Καὶ οὕτω μὲν περὶ τῶν Γενουΐτῶν· περὶ δέ γε τῶν Βενετίκων, ἐπειδὴ ὁ ῥηθεὶς βασιλεὺς ἐβούλετο μετ' ὀλίγον μάχην ποιῆσαι μετ' αὐτῶν, οὐκ ἐποίησε διὰ τοῦτο ἀγάπην τελείαν, ἀλλὰ τρεύαν
C μέχρι τινὸς ὀλίγου καιροῦ. Ὅθεν καὶ οὐκ ἠκρίβωσε τὰ τούτων ἔθιμα, καθὰ καὶ τῶν Γενουΐτῶν. Ὅταν οὖν ἔλθῃ μπαΐουλος, καθ' ἣν μὲν πρώτην ἡμέραν προσκυνήσειν μέλλει, γονατίζει μόνον οὗτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἀσπάζεται δὲ τὸν τοῦ βασιλέως πόδα οὐδαμῶς· εἰς τὸ ἑξῆς δὲ ὅταν ἔρχωνται, τὰ μὲν καπούτζια μόνον αὐτῶν ἐκβάλλουσιν, οὐ γονατίζουσι δέ. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οὔτε εἰς τὸ πολυχρόνισμα προσκαρτεροῦσιν οὗτοι οὔτε εἰς τὸν ἀσπασμὸν ἔρχονται, ὡς δεδήλωται. Ἀλλὰ οὐδὲ τὰ τούτων κάτεργα εὐφημίζουσι. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῶν Φραγγῶν οὕτω.

Τῆς λειτουργίας δὲ ἠρέμα, ὡς εἴρηται, ψαλλομένης, ὥστε μὴ ἐξακούεσθαι ταύτην ἔνθα ὁ βασιλεὺς
D κάθηται, μετὰ τὸ τελεσθῆναι τὸν ἀσπασμὸν ἀνίσταται. Καὶ αὐτίκα ἀνοίγουσι τὰς τῆς ἐκκλησίας θύρας. Καὶ μετὰ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος, καὶ καθεξῆς ἐκτελεῖται ἡ θεία λειτουργία, ἧς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὴν τράπεζαν, ἐν ᾗ ὑπηρετεῖ ὅ τε μέγας δομέστικος καὶ ὁ δομέστικος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καθὰ προεδηλώθη ἐν τῇ τῶν Χριστουγεννῶν ἑορτῇ καὶ τῇ τῶν φώτων. Κατὰ δὲ τὴν ἑσπερινὴν ὥραν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν ἑσπερινῶν ὕμνων ἀκούων θυμιᾶται παρὰ τοῦ πατριάρχου οὗτός τε καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες. Καὶ γίνεται τοῦτο οὕτω μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων, τότε καὶ μόνον.

Erat olim moris ut in his vesperis imperator ingrederetur in sanctum tabernaculum, sanctæque mensæ [...]tus adoleret, et clericis ex vestiario **77**

Ἦν μὲν οὖν πάλαι συνήθεια κατὰ τὸν τοιοῦτον ἑσπερινὸν εἰσέρχεσθαι τὸν βασιλέα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα καὶ θυμιᾶν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, δίδοσθαί τε

κληρικοῖς ἀπὸ τοῦ βεστιαρίου κατὰ δωρεὰν χρυσίου λίτρας ἑκατόν· νῦν δὲ οὐ γίνεται τοῦτο.

Κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ἣν καλοῦσι διακαινήσιμον, ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὸ παλάτιον μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀρχόντων, ἔτι τε καὶ τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων. Ἀλλάσσει γοῦν καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν βασιλέα, ἱστάμενον εὑρὼν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἄρχοντες δὲ τηνικαῦτα οὐ πάρεισιν, ὥστε εἶναι παράστασιν. Ἵστανται δὲ ἀντ' αὐτῶν οἵ τε ἀρχιερεῖς, ὡς εἴρηται, καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας ἄρχοντες μετ' ἄλλων ὧν εἴπομεν. Θυμιᾷ τοίνυν ὁ πατριάρχης τὸν βασιλέα· εἶτα τὸν μὲν θυμιατὸν δίδωσι τῷ ἀρχιδιακόνῳ, αὐτὸς δὲ προσερχόμενος εὐλογεῖ καὶ ἀσπάζεται τὸν βασιλέα ἐν τῷ στόματι, ἀντασπαζόμενος οὕτω καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ βασιλέως. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ μὲν πατριάρχης ἵσταται πλησίον αὐτοῦ, οἱ δ' ἀρχιερεῖς ἐρχόμενοι κατὰ δύο ἀσπάζονται καὶ οὗτοι τὸν βασιλέα, πρῶτον μὲν τὴν χεῖρα, εἶτα τὴν παρειάν. Ἐφεξῆς δὲ πάντες οἱ ῥηθέντες ἄρχοντες τῆς ἐκκλησίας ἀρχιμανδρῖταί τε καὶ ἡγούμενοι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι. Τελεσθέντος δὲ τούτου ὁ μὲν πατριάρχης εὐχὴν ἐπειπὼν αὖθις ἀπέρχεται, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ κέλλιον αὐτοῦ.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἑορτῇ φορεῖ πάλιν ὁ βασιλεὺς κατά γε τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὴν λειτουργίαν ἀπὸ τῶν φορεμάτων αὐτοῦ τὰ πρὸς βουλήσεως, ὡσαύτως καὶ οἱ ἄρχοντες τὰ ἑαυτῶν. Καὶ γίνεται μὲν τράπεζα κατὰ τὴν Κυριακὴν, τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρετοῦντος καὶ ὧν εἴπομεν· ἐν δὲ τῇ τοῦ ἑσπερινοῦ ὥρᾳ, εἰ μὲν εὑρίσκεται πατριάρχης, ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀκούει παρ' αὐτοῦ τὰς τοῦ μεγάλου Βασιλείου εὐχὰς πλησίον τοῦ διακονικοῦ· εἰ δ' οὖν, ἐν τῷ παλατίῳ παρὰ τοῦ πρωτοπαπᾶ.

Ἐν τῇ τῆς Ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ ἑορτῇ γίνεται διὰ ξύλων ἀναβάθρα ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἣν καὶ ἐνδύνουσι βλατίῳ κοκκίνῳ. Ὁ πατριάρχης οὖν ἀνελθὼν ἐπ' αὐτῆς, εἰ ἄρα εὑρίσκεται, ἤ τις τῶν ἑτέρων πατριαρχῶν, ἐὰν ἐκδημῶν ᾖ, τὴν τοῦ σταυροῦ ποιεῖ ὕψωσιν. Ἐὰν δὲ τούτων οὐδεὶς εὑρίσκηται, ὁ πρωτοπαπᾶς ποιεῖ τοῦτο.

Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι κατὰ τὰς τῶν μηνῶν ἑκάστων ἀρχὰς γίνεται ἁγιασμὸς ἐν τῷ παλατίῳ, ἄνευ μόνου τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τοῦ Ἰανουαρίου· κατὰ γὰρ τούτους τοῦ μὲν ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, τοῦ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ γίνεται. Γίνεται δὲ ὁ ἁγιασμὸς οὕτως. Τοῦ βασιλέως εἰς τὴν παράστασιν ἱσταμένου ψάλλεται ἔξω περὶ τὰ πρόθυρα τοῦ τρικλίνου τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ὄρθρου, εἶτα συνημμένως ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγιασμοῦ. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἔρχεται ὁ πρωτοπαπᾶς καὶ ἐκ πλαγίων αὐτοῦ ὅ τε ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ πρωτοψάλτης, εἰ πάρεστιν, ἢ ἕτερός τις τῶν ἐχόντων ὀφφίκιον, φέρων ὁ μὲν ἀρχιδιάκονος τὸν σταυρὸν, ὁ δὲ σκεῦος τὸ κοινῶς οὕτω καλούμενον οἰνοχεῖον, κωθώνιον ἔχον ἐντὸς μετὰ ἁγιάσματος. Καὶ ὁ βασιλεὺς προϋπαντᾷ τούτοις μέχρι καὶ ὀργυιῶν δύο ἢ καὶ πλέον. Καὶ λαβὼν ὁ πρωτοπαπᾶς τὸν σταυρὸν ἀπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου τίθησιν ἐπὶ μετώπου τοῦ

A seu ærario suo centum libras auri liberaliter dono daret. Nunc mos iste desiit esse in usu.

Feria quinta hebdomadis, quam a renovatione διακαινήσιμον vocitant, recipit se patriarcha cum episcopis et reliquis ecclesiæ primoribus, insuper et cum archimandritis et monasteriorum præfectis ad palatium. Sacras igitur assumit patriarcha vestes, et ad imperatorem venit, stantem in throno suo. Proceres aulici tunc non adsunt, neque circumstant; sed eorum locum supplent episcopi, ut diximus, et ecclesiæ primores cum aliis, de quibus jam dictum. Incensat patriarcha imperatorem, deinde tradit turibulum archidiacono. Ipse vero accedens benedicit et osculatur imperatorem in ore; eodemque modo fert ipse osculum ab imperatore. B Postea patriarcha stat vicinus imperatori. Episcopi porro duo simul accedentes osculantur et ipsi imperatorem, primum quidem manum, deinde genam. Postea idem faciunt omnes ecclesiæ proceres, archimandritæ etiam et monasteriorum præfecti. Quibus peractis patriarcha precationem sacram superaddens discedit. Imperator suum in conclave se confert.

In festo sancti Spiritus induit iterum imperator in vesperis et liturgia ex suis gestaminibus ea quæ volet. Similiter proceres quoque gestant **78** sua; et mensa apparatur, utpote Dominico die, magno domestico et aliis, de quibus diximus, imperatori ad C mensam ministrantibus. Circa vespertinum tempus confert se imperator ad Sanctam Sophiam, si patriarcha præsens sit; auditque ab illo magni Basilii precationes prope diaconicum: sin minus, a protopapa in palatio.

In festo Exaltationis sanctæ crucis erigitur in triclinio ligneum tabulatum, quod etiam ornant serico coccineo; in quo patriarcha ascendens, si præsens sit, vel alius ex patriarchis, si tunc Cpoli versetur, crucis exaltationem peragit. Si nullus horum adsit, tunc facit hoc protopapa.

Nosse oportet principio cujusvis mensis aquæ sanctæ benedictionem fieri in palatio, excepto Se- D ptembri et Januario: nam in priore fit hæc benedictio die decimo quarto, in posteriore die sexto. Peragitur autem benedictio hunc in modum. Imperatore suo in comitatu stante canitur extra, circa vestibulum triclinii, id quod de matutino restat. Deinde absque ulla interruptione officium aquæ benedicendæ; quo absoluto venit protopapa, et a latere ejus archidiaconus et protopsaltes, si adsit, vel alius quispiam ex iis qui officio aliquo funguntur. Archidiaconus fert crucem, iste vero vasculum, vulgo œnocheum nominatum, **79** quod intus continet cratereulum aqua benedicta plenum; quibus imperator obviam it ad duas usque orgyias vel etiam amplius. Protopapa acceptam ab archidiacono crucem imponit fronti imperatoris cum precibus. De-

inde imperator osculatur crucem; at vero omnes qui circumstant, acclamant illud: « Ad multos annos. » Postmodum protopapa crucem archidiacono tradit; acceptoque a protopsalta urceolo et accepta digitis, ut moris est, aqua benedicta, ungit frontem et oculos imperatoris. Dum autem imperator ex craterculo inungitur, omnes iterum intonant: « Ad multos annos, » quo peracto exeunt isti ex triclinio, Manente adhuc circumstante comitatu, si quod imperatorium beneficii in alium conferendi mandatum in promptu sit, subsignat illud imperator, omnibus iterum illud: « Ad multos annos, » accinentibus. Habet porro hujusmodi mandatum ferme eamdem vim quam aurea bulla. Sic enim initio scribit: « Donat majestas mea huic vel illi hoc vel illud. »

Et hæc sunt festa in palatio peragi consueta.

CAPUT XV.

De aliis diversis festis, quibus imperator procedere solet, si Cpoli versetur.

Primo Septembris patriarcha cum litaniis et sanctorum imaginibus ad Porphyreticam columnam profecto (in loco qui olim forum appellabatur), **80** in cujus vertice crux visitur, eo etiam se confert imperator, auditque quod pro more ibi peragitur officium. Missione data revertitur ad palatium.

In festo Nativitatis Deiparæ abit ad venerabile monasterium Libis.

In memoria magni Demetrii abit imperator ad venerandum monasterium Palæologorum, quod nomine prædicti martyris insignitur.

Festo magni Chrysostomi confert se ad S. Sophiam, et interest vespertinis laudibus. Quibus absolutis cellam patriarchæ petit, ut ibi quiescat. Postero die circa liturgiæ tempus descendit, eaque finita discedit.

In Præsentatione Deiparæ Virginis, quando templum ingressa est, abit ad venerandum monasterium spectatæ et admirandæ Virginis Deiparæ.

Festo magni Basilii confert se imperator ad venerabile monasterium quod istius nomine honoratur.

In festo Occursus seu Purificationis recipit se imperator ad Blachernarum templum, comitantibus Barangis, qui semper imperatorem equitantem comitantur, portantes humeris suis secures suas, deducuntque usque ad locum Ὑψηλὰ dictum. At in hoc festo etiam ad templum comitantur; ubi tamen non manent usque ad imperatoris reditum, sed **81** præstolantur, ut consuetum est, ad portam loci τῶν Ὑψηλῶν, ubi imperatorem excipiunt, et usque ad locum quo ex equo desilit deducunt.

Festo magni Georgii abit ad venerandum Manganorum monasterium.

A βασιλέως, καὶ λέγει εὐχήν. Εἶτα ὁ μὲν βασιλεὺς ἀσπάζεται τὸν σταυρὸν, οἱ ἐν τῇ παραστάσει δὲ πάντες βοῶσι τὸ πολυχρόνιον. Ἔπειτα ὁ πρωτοπαπᾶς τὸν μὲν σταυρὸν δίδωσι τῷ ἀρχιδιακόνῳ· τὸ κωθώνιον δὲ ἀπὸ τοῦ πρωτοψάλτου λαβὼν, καὶ τοῦ ἁγιάσματος διὰ τῶν δακτύλων ὡς ἔθος ἀψάμενος, περιχρίει τὸ μέτωπον τοῦ βασιλέως καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Μεταλαμβάνοντος δὲ ἔπειτα ἁγιάσματος ἀπὸ τοῦ κωθωνίου πάντες αὖθις βοῶσι τὸ πολυχρόνιον. Καὶ τούτου γενομένου ἐξέρχονται μὲν οὗτοι τοῦ τρικλίνου, τῆς δὲ παραστάσεως ἱσταμένης ἔτι, προστάγματος εὐεργεσίας ὄντος ἑτοίμου, ὑπογράφει τοῦτο ὁ βασιλεὺς, πάντων αὖθις βοώντων τὸ πολυχρόνιον. Ἔχει δὲ δύναμιν τὸ τοιοῦτον πρόσταγμα ἐγγὺς χρυσοβούλλου. Οὕτω γὰρ ἀπ' ἀρχῆς γράφει·
B « Δωρεῖται ἡ βασιλεία μου τῷ δεῖνι τόδε τι. »

Καὶ αὗταί εἰσιν αἱ ἐν τῷ παλατίῳ τελούμεναι ἑορταί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕʹ.

Περὶ ἑτέρων διαφόρων ἑορτῶν, ἐν αἷς ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται, εἰ ἐνδημῶν τῇ Κωνσταντινουπόλει εὑρίσκεται.

Κατὰ μὲν τὴν πρώτην τοῦ Σεπτεμβρίου, τοῦ πατριάρχου μετὰ λιτανείας καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων εἰς τὸ πορφυροῦν κιόνιον παραγενομένου, ἐφ' οὗ ὁ σταυρὸς ἵσταται, ὃ πάλαι φόρος ἐκαλεῖτο, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἀκούει τὴν κατ' ἔθος ἐκεῖσε ἐκτελουμένην ἀκολουθίαν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ἀπέρχεται αὖθις εἰς τὸ παλάτιον.

C Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Γενεσίων τῆς Θεοτόκου ἀπέρχεται εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τὴν τοῦ Λιβός.

Κατὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Δημητρίου εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένην σεβασμίαν μονὴν τὴν τῶν Παλαιολόγων.

Κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου μνήμην ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ἀκούει μὲν τῶν ἑσπερινῶν ὕμνων, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ἀνέρχεται εἰς τὸ κελλίον τοῦ πατριάρχου ἀναπαυόμενος ἐκεῖσε· τῇ δὲ ἐπαύριον κατὰ τὸν τῆς θείας λειτουργίας καιρὸν κατέρχεται, καὶ ταύτης τελεσθείσης ἐπέρχεται.

Κατὰ τὴν τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου μνήμην ἀπέρχεται εἰς τὴν τῆς Περιβλέπτου σεβασμίαν μονήν.

D Κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἀπέρχεται ὡσαύτως εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένην σεβασμίαν μονήν.

Κατὰ τὴν τῆς ὑπαπαντῆς ἑορτὴν εἰς τὸν τῶν Βλαχερνῶν ναὸν, ἀκολουθούντων καὶ τῶν Βαράγγων. Καὶ πάντοτε μὲν τοῦ βασιλέως καβαλλικεύοντος ἀκολουθοῦσιν, φέροντες ἐπ' ὤμων τὰς πελέκεις αὐτῶν καὶ μέχρι τῶν Ὑψηλῶν ἀπερχόμενοι, κατὰ δὲ ταύτην τὴν ἑορτὴν μέχρι καὶ τοῦ ναοῦ ἀκολουθοῦσιν. Οὐ μὴν καὶ εἰς τὴν ὑποστροφὴν, ἀλλ' εὑρίσκονται κατὰ συνήθειαν εἰς τὴν πύλην τῶν Ὑψηλῶν ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ μέχρι καὶ τοῦ πεζεύματος.

Κατὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Γεωργίου εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῶν Μαγγάνων.

Κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα καὶ ἡ ἁγία τούτου σορὸς κεῖται. A

Κατὰ τὸ γενέσιον τοῦ τιμίου Προδρόμου εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην σεβασμίαν μονὴν αὐτοῦ τῆς Πέτρας, ἀκολουθούντων κἀνταῦθα τῶν Βαράγγων μέχρι καὶ τῆς μονῆς, καθὰ καὶ εἰς τὸν τῶν Βλαχερνῶν ναὸν, ὡς δεδήλωται.

Κατὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ἀπέρχεται πάλιν εἰς τὸν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν θεῖον ναὸν τιμώμενον.

Κατὰ τὴν τῆς θείας μεταμορφώσεως ἑορτὴν ἀπέρχεται ὡσαύτως εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ παντοκράτορος.

Κατὰ τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου αὖθις ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν διανυκτερεύων ἐκεῖσε, ὡς κἂν τῇ μνήμῃ τοῦ Χρυσοστόμου. B

Κατὰ τὴν ἀποτομὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου πάλιν εἰς τὴν εἰρημένην σεβασμίαν μονὴν αὐτοῦ τὴν τῆς Πέτρας, τῶν Βαράγγων ἀκολουθούντων ὡς καὶ τὸ πρότερον.

Ἀπέρχεται πάλιν ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν καταθεσίων τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν τῶν Βλαχερνῶν ναὸν, ἀκολουθούντων τῶν Βαράγγων, ὡς καὶ πρότερον εἴπομεν.

Ἀπέρχεται δὲ εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν καὶ κατὰ τὴν κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ ὅτε μὲν ἀναγινώσκεται τὸ συνοδικὸν, ἵσταται, τῆς εὐφημίας δὲ λεγομένης κάθηται ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ.

Ἔτι ἀπέρχεται καὶ κατὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Λαζάρου εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένην σεβασμίαν μονήν. C

Ἐν ταῖς δηλωθείσαις οὖν ἁπάσαις ἑορταῖς οὐχ εἰς τοὺς ἑσπερινοὺς μόνον ὕμνους ἀπέρχεται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λειτουργίας.

Ἔθος δέ ἐστι καὶ τὰς γινομένας ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἑορτὰς, καθὼς εἴρηται, τὸν τοῦ βασιλέως τζάγκαν φέροντα τὸ διβέλλιον, πλὴν σκουταρίου, ἐπὶ τῶν ὤμων πλάγιον, ἀκολουθούντων καί τινων τῶν τῆς αὐλῆς, προαπέρχεσθαι εἰς τὸ τῆς οὔσης ἑορτῆς μοναστήριον καὶ ἀναμένειν τὸν βασιλέα, κατέχειν τε ὁμοίως καὶ λαμπάδα βασιλικήν. ἐρχομένου δὲ τοῦ βασιλέως ἅπτειν αὐτὴν ἐπάνω τοῦ διβελλίου, κατέχειν τε ὀρθὸν μέχρι τῆς ἀπολύσεως ἐκτὸς τῶν ὡραίων λεγομένων πυλῶν ἤτοι ἐν τῷ προνάῳ. Ὁ δὲ λόγος περὶ τοῦ πῶς ὁ τζάγκας φέρει τὸ διβέλλιον καὶ οὐχ ἄλλος, ἀγνοεῖται. D

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῶν ἑορτῶν· ἐπεὶ δὲ ὅτε ἐλέγομεν τὰς ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίας, ἐπηγγειλάμεθα δεῖξαι καὶ τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ ἤτοι τὰς ἐς τὸ φοσσάτον, ὥρα καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙϚ'.

Περὶ τῆς ἐν τῷ φοσσάτῳ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίας, τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης, τοῦ ἐπὶ στρατοῦ καὶ τοῦ μεγάλου ἀδνουμιαστοῦ.

Ἅπαν τὸ φοσσάτον ὑπὸ τὴν τοῦ μεγάλου δομεστίκου χεῖρα εὑρίσκεται. Διὸ καὶ τοῦ βασιλέως εἰς

In memoria magni Constantini discedit ad templum SS. Apostolorum, ubi sanctum ejus conditorium exstat.

In Nativitate venerandi Prodromi confert se imperator ad venerabile monasterium Petræ, quod ipsius nomine honoratur, sequentibus et hic Barangis usque ad monasterium, sicuti ad Blachernarum templum comitari solent, ut prædictum est.

Festo Sanctorum et omnium ore laudandorum Apostolorum abit iterum in templum quod eorum nomine colitur.

In festo divinæ Transfigurationis similiter abit ad venerabile monasterium Christi Salvatoris omnipotentis.

In Dormitione sanctissimæ Deiparæ confert se ad S. Sophiam, et ibi pernoctat, sicut in festo S. Chrysostomi.

In Decollatione venerandi Præcursoris iterum abit imperator ad supradictum venerabile monasterium Petræ, Barangis comitantibus, ut prius.

82 Die qua colitur memoria depositæ venerandæ vestis Deiparæ, proficiscitur imperator ad Blachernium templum comitantibus Barangis, ut antea diximus.

Dominica Orthodoxiæ abit imperator ad S. Sophiæ templum : et quando legitur synodicum, stat. Deinde fausta acclamatione peracta sedet in throno suo.

In resuscitatione sancti et justi Lazari tendit imperator ad venerabile monasterium quod ipsius nomine honoratur.

In omnibus prædictis festis non solum ad vesperas venit imperator, sed et ad liturgias.

Est autem moris in festis quæ celebrantur in monasteriis, ut imperatoris tzancas seu calcearius ferat humeris suis vexillum, excepto scuto, nonnullisque ex aula a latere comitantibus præcedat ad monasterium, ubi festus dies agitur, et ibi exspectet imperatorem et teneat lampadem imperatori præferri solitam, quam veniente imperatore accendit, et vexilli conto affigit, erectumque tenet extra Speciosas, quas vocant, portas, hoc est in vestibulo ecclesiæ, usque ad rei divinæ finem. Ratio autem quomodo tzancas et non alius vexillum portet, nescitur.

Et hæc de festis. Quia vero cum exponeremus magni domestici officia in palatio, polliciti sumus nos etiam explicaturos ea officia quæ **83** obit extra palatium, hoc est in exercitu, tempus reposcit ut promissis satisfaciamus.

CAPUT XVI.

De magni domestici, magni drungarii vigiliarum, præfecti exercitus et magni adnumiastæ officiis in exercitu.

Totus exercitus subest magno domestico. Quapropter cum ipse etiam imperator in exercitu præ-

sens est, in magni domestici tentorio tubis dant castris movendis signum: cumque præsente imperatore acies dirigitur, magni domestici munus est disponere, quinam ante, qui retro, quique ex latere stationem habere debeant. Imperator vero examinat hujusmodi ordinem ac dispositionem.

Omnia procerum flammula, antequam imperatoria explicentur, involuta manent prope imperatorium signum, quælibet in suis thecis; neque facultatem habent ea prius explicandi quam explicentur imperatoria. At magnus domesticus potestatem habet explicandi sua, quando lubet, etiam ante imperatoria.

Præterea quando castra movere exercitumque alio proficisci necessum est, præfectus exercitus antecedit, et eligit quemnam ipse aptum tentoriis
84 figendis judicaverit locum. Si igitur magnus quoque domesticus locum approbet, bene habet: sin minus, castra locantur ubi ipse censuerit; et nullus iter init antequam magnus domesticus unicuique flammulo convenientem locum assignet.

Priusquam exercitus in viam se dat, magnus drungarius vigiliæ constituit diurnas vigilias, prout a magno domestico ordinatum est; et qui interdiu vigilant, statim se ad vigiliam conferunt. Moris autem est ut exercitus levis, hoc est milites levis armaturæ, has excubias obeant, eo quod arcus ferant; qui etiam a nocturnis excubiis semper sunt liberi. Ad illos vero qui nocturnas vigilias acturi sunt, abiens ante vespertinum tempus magnus drungarius sic eos affatur: « Proceres, parati estote, cœnate et date pabulum equis; » cumque præfinitum excubiarum tempus advenit, emittit illos ex castris. Deinde, si magnus domesticus volet, abit, et cuivis locum, ubi consultum judicaverit, ipsemet assignat. Sin minus, hanc curam committit magno drungario, qui in hac re perficienda ejus minister est et vicarius. Debet autem iste ad prædictas nocturnas excubias sese conferre, easque observare et num recte se habeant judicare. Et si quidem prope sit hostis, non tantum semel, sed et bis hoc facere oportet. Si vero sit tempus quietis et relaxationis, semel facit.

85 Magnus adnuntiator adest et ipse, quando exercitus a magno domestico lustratur. Si reperiantur qui careant equis vel armis aliquibus, consignatis nominibus curat ut quæ desunt suppleantur.

Omnes igitur, ipsi etiam imperatoris filii, vigilant cum illis quos sub se habent. At magnus domesticus nunquam. Ratio est ista: quia cum quilibet ex aliis proceribus et ducibus sit tantum pars exercitus, magnus autem domesticus universo exercitui imperet, ut dictum est, oportet ut semper universum exercitum obeat et omnes in ordinem cogat, ne si fortassis hostium insultus oriatur, exercitus

A τὸ φοσσάτον εὑρισκομένου εἰς τὴν τοῦ μεγάλου δομεστίκου τένταν σαλπίζουσι τὸ τῆς κινήσεως σήμαντρον. Καὶ ὁπότε ἡ τοῦ φοσσάτου κατάστασις ἔμπροσθεν γίνεται τοῦ βασιλέως, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἐνεργεῖται, ἤγουν τίνες μὲν ἔμπροσθεν, τίνες δ' αὖ ἐκ πλαγίων ὀφείλουσιν εὑρίσκεσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπικρίνει τὴν τοιαύτην κατάστασιν.

Τὰ τῶν ἀρχόντων ἅπαντα φλάμουλα πρὸ τοῦ τὰ βασιλικὰ ἀποτυλιχθῆναι ἐντετυλιγμένα εὑρίσκονται πλησίον τοῦ σκήπτρου, ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἕκαστον θήκαις, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας ταῦτα ἁπλῶσαι πρὸ τῶν βασιλικῶν· ὁ δὲ μέγας δομέστικος ἄδειαν ἔχει ἐξαπλῶσαι τὰ ἑαυτοῦ, ὅτε βούλοιτο, καὶ πρὸ τῶν βασιλικῶν.

B Ἔτι ἡνίκα δεήσει πεζεῦσαι τὸ φοσσάτον, προαπέρχεται ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐκλέγεται ὃ ἂν αὐτὸς διακρίνοι κατουνοτόπιον. Ἐὰν μὲν οὖν καὶ ὁ μέγας δομέστικος στέρξῃ τοῦτο, ἤδη καλόν· εἰ δὲ μή, ἔνθα ἂν οὗτος διακρίνοι, στρατοπεδεύει. Καὶ ὅτι οὐδεὶς πρὸ τοῦ τὸν μέγαν δομέστικον ἑνὶ ἑκάστῳ φλαμούλῳ τὸν προσήκοντα δοῦναι τόπον πεζεύει.

Πρὸ τοῦ πεζεῦσαι τὸ φοσσάτον ἀπερχόμενος ὁ τῆς βίγλης μέγας δρουγγάριος καθίστησι τὸ λεγόμενον ἡμεροβίγλιον, ὡς παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου προσετάχθη. Καὶ οἱ μὲν ἡμέρας βιγλίσοντες ἀπέρχονται εἰς τὴν βίγλαν αὐτίκα (ἀπέρχεσθαι δὲ σύνηθές ἐστι φοσσάτον ἐλαφρὸν διὰ τὸ τόξα φέρειν αὐτούς· οἳ καὶ οὐδαμῶς κατὰ τὴν νύκτα βιγλίζουσι),

C πρὸς δὲ τοὺς αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς νυκτὸς βιγλίσοντας ἀπερχόμενος οὗτος δὴ ὁ μέγας δρουγγάριος πρὸ τῆς τοῦ δειλινοῦ ὥρας λέγει οὕτως· « Ἄρχοντες, ἑτοιμάσθητε, δειπνήσατε, καὶ δότε τροφὴν τοῖς ἵπποις. » Καὶ ὅταν ὁ τεταγμένος καὶ πρέπων τῆς βίγλης ἔλθῃ καιρός, ἐκβάλλει τούτους τοῦ στρατοπέδου. Ἔπειτα εἰ μὲν ὁ μέγας δομέστικος ἐθελήσῃ, ἀπέρχεται καὶ ἵστησι τούτους δι' ἑαυτοῦ, ὅπου ἂν διακρίνοι· εἰ δὲ μή, ἀνατίθησι τῷ μεγάλῳ δρουγγαρίῳ τὸ περὶ τούτου, ὃς καὶ ὑπηρετεῖ τοῦτο ἀντ' αὐτοῦ. Ὀφείλει δὲ οὗτος ἀπέρχεσθαι πρὸς τὴν εἰρημένην τῆς νυκτὸς βίγλαν καὶ ἐπιτηρεῖν καὶ ἀνακρίνειν αὐτήν. Καὶ εἰ μὲν ἐγγύς ἐστι πολεμίων, οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δίς· εἰ δ' ἀνέσεως εἴη καιρός,

D ἅπαξ τοῦτο ποιεῖ.

Ὁ δὲ μέγας ἀδνουμιαστὴς τοῦ φοσσάτου ἀδνουμιαζομένου παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου πάρεστι μὲν καὶ αὐτός· ἐὰν δέ τινες ὦσιν ἀπὸ τούτων στερούμενοι ἀλόγων ἢ ὁρμάτων τινῶν, ἀπογραφόμενος οὗτος τὰ λείποντα ἐπιμελεῖται ἀναπληροῦσθαι ταῦτα.

Πάντες μὲν οὖν, καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ βασιλέως υἱοί, βιγλίζουσι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτούς, ὁ δὲ μέγας δομέστικος οὐδαμῶς. Ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη, ὅτι ἑκάστου μὲν τῶν ἀρχόντων μέρους φοσσάτου ὄντος, ἄρχοντος δὲ τοῦ μεγάλου δομεστίκου καθόλου, καθὰ εἴρηται, δεῖ παρεῖναι διὰ τοῦτο τοῦτον ἀεὶ ἐν παντὶ τῷ φοσσάτῳ διατάττοντα πάντας, ἵνα μὴ ἐφόδου πολεμίων γενομένης, εἰ τύχοι, χωρὶς ἡγεμόνος τὸ κα-

θύλου στράτευμα εὑρεθῇ. Διά τοι τοῦτο καὶ τοῦ βασιλέως ἀποδημοῦντος ὁ μέγας δομέστικος ἐν ᾧ τόπῳ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ φοσσάτον εὑρίσκεται.

Ἀπὸ τοῦ κούρσου πρῶτον μὲν δίδοται ἡ πενταμοιρία λόγῳ τοῦ βασιλέως, δεύτερον ἀπὸ τοῦ καθόλου φοσσάτου λόγῳ τοῦ μεγάλου δομεστίκου, τρίτον δὲ λόγῳ τῶν μερικῶν κεφαλάδων, ἀφ' οὗ μέρους ἕκαστος ἄρχει.

Ἐάν τινα ἀπὸ τῶν ῥογατόρων στρατιωτῶν ἄπαιδα συμβῇ τελευτῆσαι, τὸ τοῦ πολέμου ἄλογον ἐκείνου καὶ τὰ ἅρματα πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον κομίζονται.

Εἰ δεήσει διελθεῖν τὸν μέγαν δομέστικον εἰς ἡγεμονίαν τινὸς τῶν ἀρχόντων, τὸ ἐκεῖσε φοσσάτον τοῦτον ἐρωτῶσι, καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τὸ τί γενέσθαι δεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ στεφηφορίας βασιλέως.

Τοῦ μέλλοντος στεφθήσεσθαι κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἑσπέραν εἰς τὸ μέγα παλάτιον ἐρχομένου μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἄλλων οἰκειακῶν αὐτοῦ καὶ διανυκτερεύοντος, διαλαμπούσης ἡμέρας συναθροίζονται ἐκ πρωΐας εὐθὺς οἵ τε ἀξιώματα ἔχοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄρχοντες, τὸ φοσσάτον τε καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος τῆς πόλεως πανδημεί. Περὶ δὲ ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης δευτέραν ἀπέρχεται μὲν ὁ νέος βασιλεὺς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, εἰθισμένον δὲ ὂν τὴν τῆς αὐτοῦ πίστεως ὁμολογίαν οἰκείαις χερσὶν ἐγγράφως παραδιδόναι, ποιεῖ τοῦτο οὕτως. « Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα. » Οὕτω μὲν ὁ στεφανωθεὶς τῆς ἑαυτοῦ προτάσσων ὁμολογίας γράφει. Ἂν δὲ υἱὸς αὐτῷ ᾖ, εἰ μὲν ἐνδίδωσιν ὁ πατὴρ, γράφει καὶ αὐτὸς προτάττων οὕτως, ἤτοι, « Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων· » εἰ δ' οὔ, « Πιστὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ δεῖνα. »

« Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, » καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ ὅρου τῆς πίστεως μέχρι τέλους. Καὶ μετὰ τοῦτο· « Ἔτι στέργω καὶ ὁμολογῶ καὶ βεβαιῶ τὰς ἀποστολικὰς καὶ θείας παραδόσεις, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς διατάξεις καὶ διατυπώσεις τῶν ζ' οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς τοπικῶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ προνόμια καὶ ἔθιμα τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Προσέτι γε μὴν βεβαιῶ καὶ στέργω ὅσαπερ ἐδογμάτισαν καὶ ἐθέσπισαν οἱ κατὰ τόπους ἁγιώτατοι Πατέρες ἡμῶν ὀρθῶς καὶ κανονικῶς καὶ ἀνεπιλήπτως. Ὡσαύτως ὑπισχνοῦμαι ἐμμένειν καὶ διηνεκῶς εὑρίσκεσθαι πιστὸς καὶ γνήσιος δοῦλος καὶ υἱὸς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· πρὸς τούτοις εἶναι καὶ δεφένσωρ καὶ ἐκδικητὴς αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ ὑπήκοον εὐμενὴς καὶ φιλάνθρωπος κατὰ τὸ εἰκός τε καὶ πρέπον, καὶ ἀπέχεσθαι φόνων καὶ ἀκρωτηριασμῶν καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις κατὰ τὸ δυνατὸν, κατανεύειν τε εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην. Καὶ ὅσα ἀπεβάλοντο καὶ ἀνεθεμάτισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἀποβάλλομαι καὶ

A generali duce careat. Quamobrem absente imperatore tenet ille in exercitu locum, quem imperator teneret, si adesset.

Ex spoliis primum quidem quinta pars datur imperatori, secundo ab universo exercitu magno domestico, tertio particularibus capitaneis seu ducibus a particularibus turmis, quibus quilibet præest.

Si quis ex stipendiariis militibus moriatur sine liberis, equus, quo ille in bello utebatur, et arma ad magnum domesticum deferuntur.

Si oporteat magnum domesticum per alicujus procerum præfecturam transire, qui ibi reperitur exercitus eum prius quam suum ducem interrogat,
B quid facto sit opus.

86 CAPUT XVII.

De coronatione imperatoris.

Qui coronandus est, is pridie ejus diei circa vesperam venit ad magnum palatium cum principibus aliisque familiaribus suis, ibique pernoctat. Illucescente die congregantur statim sub diluculum qui in dignitate constituti sunt, et omnes alii proceres, exercitus et reliqua civitatis promiscua multitudo. Circa horam secundam abit junior imperator ad Sanctam Sophiam. In more autem positum est ut tradat propria manu scriptam fidei suæ confessionem. Quod hunc in modum facit : « Ego N. in Christo
C Deo nostro fidelis rex et imperator Romanorum propria manu hæc præmisi ac præscripsi. » Sic quidem jam coronatus imperator fidei suæ confessionem præscribens auspicatur. Si vero filium habeat, præfigit et ipse confessioni suæ illud : « Imperator Romanorum, » si pater concesserit : si minus, istud solummodo præfigit : « Fidelis in Christo Deo nostro Romanorum rex N. »

« Credo in Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium, » et reliqua symboli apostolici, usque ad finem. « Præterea amplector, confiteor et approbo apostolicas et divinas traditiones. Insuper etiam constitutiones et definitiones septem 87 œcumenicarum synodorum,
D et localium, quæ tempore suo celebratæ sunt: ad hæc etiam privilegia et consuetudines sanctissimæ magnæ Dei Ecclesiæ. Præterea confirmo et amplector quæcunque statuerunt et definierunt diversis locis sanctissimi Patres nostri recte, canonice et inculpate. Similiter promitto me perpetuo mansurum fidelem servum et genuinum filium sanctæ Ecclesiæ; ad hæc defensorem et vindicem ejus, clementem insuper futurum et humanum erga subditos, quatenus æquitas et decentia id sinent. Abstinebo etiam a cædibus et mutilationibus et id genus aliis, quantum fieri poterit; omnemque veritatem et justitiam sequar; et quæcunque repudiarunt et anathematizarunt sancti Patres, ipse etiam repudio et anathematizo, et assentior tota mente, anima et

corde meo supradicto sancto Symbolo. Hæc omnia A me custoditurum promitto coram sancta Dei catholica Ecclesia. Mense N, die et indictione N, anno N.

ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸς, καὶ πιστεύω ὅλῃ μου γνώμῃ καὶ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τῷ προειρημένῳ ἁγίῳ συμβόλῳ. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπισχνοῦμαι φυλάττειν ἐνώπιον τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ μῆνα τόνδε, εἰς τὰς τόσας, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἰνδικτιῶνι τῇδε, τοῦδε τοῦ ἔτους. »

Id vero quod initio præscripsit, rursus factæ fidei professioni subscribit, illud nimirum : « N. in Christo Deo nostro fidelis Romanorum imperator, vel rex Romanorum, propria manu subscripsi, tradoque sanctissimo meo domino et œcumenico patriarchæ domino N. et sanctæ, quæ cum ipso est, synodo. »

Ὁ δὲ προτάσσων, τοῦτ' αὐτὸ πάλιν καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν ὑποτάσσων γράφει, ἤγουν τὸ, « Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἢ βασιλεὺς Ῥωμαίων, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποτάξας παραδίδωμι τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρῷ.... καὶ μετ' αὐτοῦ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. »

88 Post hæc ascendit imperator ad triclinium quod vocatur Thomaites, ad Augusteonem respiciens, ubi universa multitudo plebis cum exercitu B stat.

Μετὰ τοῦτο τοίνυν ἀνέρχεται ἐπὶ τὸν τρίκλινον τὸν λεγόμενον Θωμαΐτην, πρὸς τὸν Αὐγουστεῶνα ἀφορῶντα, ὅπου τὸ πλῆθος ἅπαν ἵσταται μετὰ τοῦ φοσσάτου.

Antequam ergo imperator se conspiciendum præbeat, per aliquem de senatu, cui id imperator præceperit, jaciuntur in populum ea quæ nominantur epicombia. Quæ talia sunt. Frustilla ex pannis resecant, et in quolibet segmento tria aurea, argentea totidem numismata, et tria ex obolis illigantes projiciunt in multitudinem. Projiciunt autem talium fasciculorum tot millia, quot imperator præceperit. Consuetudine receptum est ut hujusmodi epicombia jaciantur in atriis Magnæ Ecclesiæ, nempe in prædicto Augusteone, stante eo qui projicit in Augusteonis gradibus.

Πρὸ τοῦ φανῆναι οὖν αὐτὸν διά τινος τῶν συγκλητικῶν, ᾧ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεὺς, ῥίπτονται εἰς τὸν λαὸν ἃ λέγουσιν ἐπικόμβια. Ἔστι δὲ τοιοῦτον. Τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες, καὶ ἐν ἑκάστῳ τμήματι νομίσματα χρυσᾶ μὲν τρία ἀργυρᾶ δὲ τοσαῦτα καὶ τρία ἐξ ὀβολῶν περιδήσαντες, ῥίπτουσιν εἰς τὸ πλῆθος. Ῥίπτουσι δὲ τοιούτους ἀποδέσμους ἀριθμὸν χιλιάδων ὅσον ἂν προστάξοι ὁ βασιλεύς. Εἰθισμένον δέ ἐστι ῥίπτειν τὰ τοιαῦτα ἐπικόμβια ἐν τοῖς προαυλίοις τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ναοῦ, ἤγουν ἐν ᾧ εἴρηται Αὐγουστεῶνι, ἱσταμένου τοῦ ῥίπτοντος ἐπάνω τῶν τοῦ Αὐγουστεῶνος βαθμίδων.

Post hæc novus imperator in scuto sessitans tollitur in altum, et ab universa multitudine infra C stante conspicitur. Tenent vero priores partes clypei imperator parensque renuntiati, si adhuc sit in vivis, et patriarcha. Partes a latere et retro tenent qui dignitate præcipua excellunt, videlicet despotæ et sebastocratores, si fuerint. Sin minus, munus hoc obeunt præstantiores et nobiliores ex proceribus. Si non superest novi imperatoris pater, anteriores partes clypei tenet excellentior ex illis qui in dignitate sunt, aut aliquis ex proceribus cum patriarcha. Partes posteriores tenent quos jam antea commemoravimus.

Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθεσθεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος, καὶ φαίνεται πᾶσι τοῖς κάτωθεν ἱσταμένοις πλήθεσιν. Κατέχουσι δὲ τὰ μὲν ἔμπροσθεν τῆς ἀσπίδος αὐτός τε ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, ἐὰν ζῶν ᾖ, καὶ ὁ πατριάρχης, τὰ δὲ ἐκ πλαγίων καὶ ὄπισθεν οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες, ἤγουν δεσπόται καὶ σεβαστοκράτορες, ἐὰν ὦσιν· εἰ δὲ μὴ, οἱ κρείττονες καὶ εὐγενέστεροι τῶν ἀρχόντων. Εἰ δ' οὐκ ἔστι πατὴρ, τὰ μὲν τῆς ἀσπίδος ἔμπροσθεν ὁ ἐντιμότερος τῶν ἀξιωματικῶν ἢ τῶν ἀρχόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου, τὰ δέ γε ὄπισθεν, οὓς εἴπομεν.

89 Populo et universo exercitu faustis acclamationibus personante, descendit de scuto, duciturque ad Sanctæ Sophiæ templum, in quo coronandus D est. Est autem ibi hunc in usum lignea ædicula exstructa, in qua novum imperatorem introductum induunt sacco et diademate, episcoporum benedictione prius consecratis. In capite non fert certum quid ac definitum, sed vel sertum, vel quid aliud arbitratu suo. His peractis liturgia peragitur. Porro prope ædiculam illam ligneam, de qua jam diximus, ædificata est lignea anabathra pannis rubris vestita in qua pro numero imperatorum ponuntur aurei throni, at non tales quales sunt alii imperatorum throni, sed adeo excelsi ut habeant quatuor vel quinque gradus, in quibus egressi ex lignea ædicula imperatores, si non unus sed plures fuerint, resident. Ascendunt et cum illis dominæ uxores eorum

Ἐπευφημήσαντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ φοσσάτου παντὸς κατέρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ σκουταρίου, ἄγεται δὲ εἰς τὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸν, ὅπου δεῖ αὐτὸν καὶ στεφθήσεσθαι. Ὑπάρχει δὲ ἐκεῖσε προκατεσκευασμένον ξύλινον οἴκημα μικρὸν ἕνεκα τῆς χρείας ταύτης· εἰς ὃ ξύλινον οἴκημα εἰσάγοντες τὸν νέον βασιλέα ἐνδύουσι τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα, εὐλογούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ οὐ νενομισμένον τι φορεῖ, ἀλλ' ἢ στέφανον ἢ ἕτερον ὅ τι ἂν δόξῃ. Τούτων δὲ γινομένων τελεῖται ἡ λειτουργία. Πλησίον δὲ οὗ εἴπομεν ξυλίνου οἰκήματος κατασκευάζεται ἐκ ξύλων ὁμοίως καὶ ἀναβάθρα, καὶ ἐνδύουσι ταύτην πάντοθεν διὰ βλαττίων ἐρυθρῶν. Ἐπάνω δὲ ταύτης τίθενται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων θρόνοι χρυσοῖ, οὐ τοιοῦτοι δὲ ὁποῖοί εἰσι καὶ ἄλλοι θρόνοι τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑψηλοὶ ὥστε ἔχειν βαθμίδας δ' ἢ καὶ ε'.

Ἐφ' οὓς ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ ξυλίνου οἰκήματος οἱ A βασιλεῖς, ἐὰν μὴ εἷς, καθὼς εἴπομεν, ἀλλὰ πλείους ὦσιν, καθίζουσιν. Ἀναβαίνουσι δὲ καὶ μετ' αὐτῶν καὶ αἱ δέσποιναι αἱ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ καθίζουσιν καὶ αὐταὶ ἐφ' ἑτέρους θρόνους, παρισταμένων ἄνωθεν τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν βασιλισσῶν. ἡ μὲν οὖν προεστεμμένη καὶ μήτηρ τοῦ ἀναγορευομένου φοροῦσα καὶ τὸ ἑαυτῆς στέμμα, ἡ δὲ νέα βασιλὶς φοροῦσα στέφανον.

quæ et ipsæ in aliis thronis sedent, astantibus supra despotis et reginis. Mater igitur renuntiati imperatoris jam olim coronata gestat coronam suam, nova vero imperatrix sertum.

Τῆς οὖν θείας, ὡς εἴπομεν, τελουμένης λειτουργίας, πρὸ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης τοῦ βήματος ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ ἐντιμότεροι τῶν ἀρχόντων τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἱερὰς αὐτῶν φοροῦντες στολάς. Σιωπῆς δὲ μεγάλης καὶ ἠρεμίας γινομένης ἐν τῷ ναῷ, πέμπων ὁ πατριάρχης προσκαλεῖται τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες καὶ ἔρχονται ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, ὅπου B ὁ πατριάρχης ἐστίν. Ἐλθόντων δὲ ἀναγινώσκει οὗτος τὰς ἐπὶ χρίσει βασιλέων συντεθειμένας εὐχάς, τὰς μὲν μυστικῶς τὰς δὲ καὶ ἐκφωνῶν, ἱκετεύει δὲ καὶ εὐμενίζει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος χρισθήσεσθαι βασιλέως. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαίρει μὲν ὁ νέος βασιλεὺς ὅ τι ἂν φορῇ ἐπὶ κεφαλῆς, εὐθὺς δὲ πάντες ὅσοι εὑρίσκονται ἐν τῷ ναῷ ἀποκαλύπτουσι τὰς κεφαλὰς ἵστανται. Ὁ δὲ πατριάρχης χρίει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θείῳ μύρῳ, ἐπιλέγων μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸ «Ἅγιος.» Οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ ἄμβωνι πάντες περὶ τὸν πατριάρχην, διαδεχόμενοι τὴν φωνήν, λέγουσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τρίτου τὸ «Ἅγιος.» Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ πλῆθος ἐκ τρίτου λέγει τὸν αὐτὸν λόγον.

Dum igitur, ut diximus, divina liturgia celebratur, ante hymnum trisagium egreditur patriarcha ex tabernaculo, et ascendit in ambonem, **90** et cum illo digniores ex ecclesiæ proceribus, sacris amicti stolis. Magno autem silentio facto et quiete orta in templo, misso quopiam vocat patriarcha imperatores, qui in ambonem ad patriarcham veniunt. Quibus præsentibus legit patriarcha ad unctionem imperatorum compositas preces, partim tacite, partim clara voce: supplicat autem Deo pro illo qui in imperatorem inungendus est, eumque eidem propitium reddere studet. Posthæc tollit novus imperator capitis tegumentum, qualecunque illud fuerit. E vestigio autem, quotquot in templo reperiuntur apertis capitibus astant. At patriarcha crucis in formam caput imperatoris divino unguento inungit, accinens elata voce illud: «Sanctus.» omnes porro qui cum patriarcha sunt in ambone excipientes vocem canunt et ipsi tertio illud: «Sanctus.» Quos similiter reliqua populi multitudo subsequitur, ter illud: «Sanctus,» admodulantes,

Μετὰ δὲ ταῦτα, εἰ καί τινες λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τῆς C ἁγίας τραπέζης κεῖται τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως, ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· ἐντὸς δὲ τοῦ ἁγίου βήματος κρατούμενον ὑπὸ διακόνων τὰς ἱερὰς φορούντων στολὰς ἄγεται ἐπὶ τὸν ἄμβωνα.

Posthæc, licet sint qui tradant stemma seu coronam imperatoris in sancta mensa repositum esse, id tamen secus est, quia intra sanctum tabernaculum tenetur a diaconis sacras vestes ferentibus, deportaturque in ambonem.

Εἰ οὖν, ὡς προείπομεν, πάρεστιν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, αὐτός τε καὶ ὁ πατριάρχης λαβόντες τὸ στέμμα ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως, καὶ ἐκφωνεῖ ὁ πατριάρχης τὸ «Ἄξιος.» Εἰ δὲ οὐκ ἔστι πατὴρ αὐτοῦ, ποιεῖ τοῦτο μόνος ὁ πατριάρχης. Ὥσπερ δὲ πρότερον ἐν τῇ τοῦ μύρου τὸ «Ἅγιος,» διαδεχόμενοι, ὁμοίως καὶ ταύτην τὴν φωνὴν οἱ ἐπὶ ἄμβωνος, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ πλῆθος βοῶσιν ἐκ τρίτου τὸ «Ἄξιος.» Εἶτα ἀναγινώσκει πάλιν ὁ πατριάρχης εὐχάς, καὶ κατέρχεται ὁ βασιλεὺς τοῦ ἄμβωνος, οὐκ ἐκ τοῦ μέρους μέντοι οὗπερ ἀνῆλθεν, ἤγουν D τοῦ πρὸς τὰς Ὡραίας πύλας ὁρῶντος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑτέρου τοῦ πρὸς τὴν σωλέαν καὶ τὸ ἅγιον βῆμα.

Si igitur, ut antea dictum, adest imperator pater ejus, ipse et patriarcha acceptum stemma imponunt novi imperatoris capiti, patriarcha illud inclinente: «Dignus.» Si pater non adsit aut etiam non superstit, **91** solus patriarcha hoc facit. Quemadmodum vero antea in imperatoris unctione illi qui in ambone stabant et tota reliqua corpo illud: «Sanctus» ter insonabant, ita et nunc ter recipiunt illud: «Dignus.» Deinde patriarcha iterum recitat preces, descenditque imperator ex ambone, non ea parte qua ascendit, ea scilicet quæ ad Speciosas portas respicit, sed ex altera soleæ et sancto tabernaculo obversa.

Ἐὰν οὖν συμβῇ μὴ ἔχειν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον γυναῖκα τὸν βασιλέα, εὐθὺς μετὰ τοῦ κατελθεῖν τοῦ ἄμβωνος ἀνέρχεται πάλιν εἰς ἀναβάθραν καὶ καθίζει ἐπὶ τοῦ θρόνου· εἰ δὲ ἔχει γυναῖκα, πᾶσά ἐστιν ἀνάγκη στεφθῆναι τότε καὶ αὐτήν. Γίνεται δὲ καὶ τοῦτο οὕτως.

Si igitur eo tempore imperator necdum uxoratus sit, statim post descensum ex ambone ascendit rursus in anabathram, seu tabulatum, et sedet in throno suo. Si jam uxorem habeat, plane necessarium est ut et ipsa coronetur; quod fit hunc in modum.

Ἡ μὲν προεστεμμένη καὶ μήτηρ τοῦ νέου βασιλέως, ζῶντος μὲν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς δηλονότι τοῦ νέου βασιλέως, ἵσταται στεφηφοροῦσα, κατέχουσα τῇ χειρὶ βαΐον χρυσοῦν, ἔχον τε ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ κάτωθεν ὅσον σπιθαμιαῖον μῆκος μαργαριτάρια καὶ λιθάρια ἐμπεπηγ-

Imperatrix prius coronata et mater novi imperatoris, si vivat adhuc maritus ejus imperator et pater novi imperatoris, stat stemmate conspicua, tenens aureum ramum (sceptrum ita dictum), habentem a vertice usque ad imum, quasi in longitudinem spithamæ margaritas et uniones in orbem

corde meo supradicto sancto Symbolo. Hæc omnia me custoditurum promitto coram sancta Dei catholica Ecclesia. Mense N, die et indictione N, anno N.

A ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸς, καὶ πιστεύω ὅλῃ μου γνώμῃ καὶ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τῷ προειρημένῳ ἁγίῳ συμβόλῳ. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπισχνοῦμαι φυλάττειν ἐνώπιον τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ μῆνα τόνδε, εἰς τὰς τόσας, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἰνδικτιῶνι τῇδε, τοῦδε τοῦ ἔτους. »

Id vero quod initio præscripsit, rursus factæ fidei professioni subscribit, illud nimirum: « N. in Christo Deo nostro fidelis Romanorum imperator, vel rex Romanorum, propria manu subscripsi, tradoque sanctissimo meo domino et œcumenico patriarchæ domino N. et sanctæ, quæ cum ipso est, synodo. »

Ὁ δὲ προτάσσων, τοῦτ' αὐτὸ πάλιν καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν ὑποτάσσων γράφει, ἤγουν τὸ, « Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἢ βασιλεὺς Ῥωμαίων, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποτάξας παραδίδωμι τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρῷ.... καὶ μετ' αὐτοῦ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. »

88 Post hæc ascendit imperator ad triclinium quod vocatur Thomaites, ad Augusteonem respiciens, ubi universa multitudo plebis cum exercitu stat.

Μετὰ τοῦτο τοίνυν ἀνέρχεται ἐπὶ τὸν τρίκλινον τὸν λεγόμενον Θωμαΐτην, πρὸς τὸν Αὐγουστεῶνα B ἀφορῶντα, ὅπου τὸ πλῆθος ἅπαν ἵσταται μετὰ τοῦ φοσσάτου.

Antequam ergo imperator se conspiciendum præbeat, per aliquem de senatu, cui id imperator præceperit, jaciuntur in populum ea quæ nominantur epicombia. Quæ talia sunt. Frustilla ex pannis resecant, et in quolibet segmento tria aurea, argentea totidem numismata, et tria ex obolis illigantes projiciunt in multitudinem. Projiciunt autem talium fasciculorum tot millia, quot imperator præceperit. Consuetudine receptum est ut hujusmodi epicombia jaciantur in atriis Magnæ Ecclesiæ, nempe in prædicto Augusteone, stante eo qui projicit in Augusteonis gradibus.

Πρὸ τοῦ φανῆναι οὖν αὐτὸν διά τινος τῶν συγκλητικῶν, ᾧ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεὺς, ῥίπτονται εἰς τὸν λαὸν ἃ λέγουσιν ἐπικόμβια. Ἔστι δὲ τοιοῦτον. Τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες, καὶ ἐν ἑκάστῳ τμήματι νομίσματα χρυσᾶ μὲν τρία ἀργυρᾶ δὲ τοσαῦτα καὶ τρία ἐξ ὀβολῶν περιδήσαντες, ῥίπτουσιν εἰς τὸ πλῆθος. Ῥίπτουσι δὲ τοιούτους ἀποδέσμους ἀριθμὸν χιλιάδων ὅσον ἂν προστάξοι ὁ βασιλεύς. Εἰθισμένον δέ ἐστι ῥίπτειν τὰ τοιαῦτα ἐπικόμβια ἐν τοῖς προαυλίοις τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ναοῦ, ἤγουν ἐν ᾧ εἴρηται Αὐγουστεῶνι, ἱσταμένου τοῦ ῥίπτοντος ἐπάνω τῶν τοῦ Αὐγουστεῶνος βαθμίδων.

Post hæc novus imperator in scuto sessitans tollitur in altum, et ab universa multitudine infra stante conspicitur. Tenent vero priores partes clypei imperator parensque renuntiati, si adhuc sit in vivis, et patriarcha. Partes a latere et retro tenent qui dignitate præcipua excellunt, videlicet despotæ et sebastocratores, si fuerint. Sin minus, munus hoc obeunt præstantiores et nobiliores ex proceribus. Si non superest novi imperatoris pater, anteriores partes clypei tenet excellentior ex illis qui in dignitate sunt, aut aliquis ex proceribus cum patriarcha. Partes posteriores tenent quos jam antea commemoravimus.

C Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθεσθεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος, καὶ φαίνεται πᾶσι τοῖς κάτωθεν ἱσταμένοις πλήθεσιν. Κατέχουσι δὲ τὰ μὲν ἔμπροσθεν τῆς ἀσπίδος αὐτός τε ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, ἐὰν ζῶν ᾖ, καὶ ὁ πατριάρχης, τὰ δὲ ἐκ πλαγίων καὶ ὄπισθεν οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες, ἤγουν δεσπόται καὶ σεβαστοκράτορες, ἐὰν ὦσιν· εἰ δὲ μὴ, οἱ κρείττονες καὶ εὐγενέστεροι τῶν ἀρχόντων. Εἰ δ' οὐκ ἔστι πατὴρ, τὰ μὲν τῆς ἀσπίδος ἔμπροσθεν ὁ ἐντιμότερος τῶν ἀξιωματικῶν ἢ τῶν ἀρχόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου, τὰ δέ γε ὄπισθεν, οὓς εἴπομεν.

89 Populo et universo exercitu faustis acclamationibus personante, descendit de scuto, duciturque ad Sanctæ Sophiæ templum, in quo coronandus est. Est autem ibi hunc in usum lignea ædicula exstructa, in qua novum imperatorem introductum induunt sacco et diademate, episcoporum benedictione prius consecratis. In capite non fert certum quid ac definitum, sed vel sertum, vel quid aliud arbitratu suo. His peractis liturgia peragitur. Porro prope ædiculam illam ligneam, de qua jam diximus, ædificata est lignea anabathra pannis rubris vestita in qua pro numero imperatorum ponuntur aurei throni, at non tales quales sunt alii imperatorum throni, sed adeo excelsi ut habeant quatuor vel quinque gradus, in quibus egressi ex lignea ædicula imperatores, si non unus sed plures fuerint, resident. Ascendunt et cum illis dominæ uxores eorum

Ἐπευφημίσαντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ φοσσάτου παντὸς κατέρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ σκουταρίου, ἄγεται δὲ D εἰς τὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸν, ὅπου δεῖ αὐτὸν καὶ στεφθήσεσθαι. Ὑπάρχει δὲ ἐκεῖσε προκατεσκευασμένον ξύλινον οἴκημα μικρὸν ἕνεκα τῆς χρείας ταύτης· εἰς ὃ ξύλινον οἴκημα εἰσάγοντες τὸν νέον βασιλέα ἐνδύουσι τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα, εὐλογούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ οὐ νενομισμένον τι φορεῖ, ἀλλ' ἢ στέφανον ἢ ἕτερον ὅ τι ἂν δόξῃ. Τούτων δὲ γινομένων τελεῖται ἡ λειτουργία. Πλησίον δὲ οὗ εἴπομεν ξυλίνου οἰκήματος κατασκευάζεται ἐκ ξύλων ὁμοίως καὶ ἀναβάθρα, καὶ ἐνδύουσι ταύτην πάντοθεν διὰ βλαττίων ἐρυθρῶν. Ἐπάνω δὲ ταύτης τίθενται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων θρόνοι χρυσοῖ, οὐ τοιοῦτοι δὲ ὁποῖοί εἰσι καὶ ἄλλοι θρόνοι τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑψηλοὶ ὥστε ἔχειν βαθμίδας δ' ἢ καὶ ε'.

Ἐφ' οὓς ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ ξυλίνου οἰκήματος οἱ A βασιλεῖς, ἐὰν μὴ εἷς, καθὼς εἴπομεν, ἀλλὰ πλείους ὦσιν, καθίζουσιν. Ἀναβαίνουσι δὲ καὶ μετ' αὐτῶν καὶ αἱ δέσποιναι αἱ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ καθίζουσιν καὶ αὐταὶ ἐφ' ἑτέρους θρόνους, παρισταμένων ἄνωθεν τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν βασιλισσῶν, ἡ μὲν οὖν προεστεμμένη καὶ μήτηρ τοῦ ἀναγορευομένου φοροῦσα καὶ τὸ ἑαυτῆς στέμμα, ἡ δὲ νέα βασιλὶς φοροῦσα στέφανον.

quæ et ipsæ in aliis thronis sedent, astantibus supra despotis et reginis. Mater igitur renuntiati imperatoris jam olim coronata gestat coronam suam, nova vero imperatrix sertum.

Τῆς οὖν θείας, ὡς εἴπομεν, τελουμένης λειτουργίας, πρὸ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης τοῦ βήματος ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ ἐντιμότεροι τῶν ἀρχόντων τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἱερὰς αὐτῶν φοροῦντες στολάς. Σιωπῆς δὲ μεγάλης καὶ ἠρεμίας γινομένης ἐν τῷ ναῷ, πέμπων ὁ πατριάρχης προσκαλεῖται τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες καὶ ἔρχονται ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, ὅπου B ὁ πατριάρχης ἐστίν. Ἐλθόντων δὲ ἀναγινώσκει οὗτος τὰς ἐπὶ χρίσει βασιλέων συντεθειμένας εὐχάς, τὰς μὲν μυστικῶς τὰς δὲ καὶ ἐκφωνῶν, ἱκετεύει δὲ καὶ εὐμενίζει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος χρισθήσεσθαι βασιλέως. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαίρει μὲν ὁ νέος βασιλεὺς ὅ τι ἂν φορῇ ἐπὶ κεφαλῆς, εὐθὺς δὲ πάντες ὅσοι εὑρίσκονται ἐν τῷ ναῷ ἀποκαλύπτουσι τὰς κεφαλὰς ἵστανται. Ὁ δὲ πατριάρχης χρίει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θείῳ μύρῳ, ἐπιλέγων μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸ «Ἅγιος.» Οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ ἄμβωνι πάντες περὶ τὸν πατριάρχην, διαδεχόμενοι τὴν φωνήν, λέγουσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τρίτου τὸ «Ἅγιος.» Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ πλῆθος ἐκ τρίτου λέγει τὸν αὐτὸν λόγον.

Dum igitur, ut diximus, divina liturgia celebratur, ante hymnum trisagium egreditur patriarcha ex tabernaculo, et ascendit in ambonem, **90** et cum illo digniores ex ecclesiæ proceribus, sacris amicti stolis. Magno autem silentio facto et quiete orta in templo, misso quopiam vocat patriarcha imperatores, qui in ambonem ad patriarcham veniunt. Quibus præsentibus legit patriarcha ad unctionem imperatorum compositas preces, partim tacite, partim clara voce: supplicat autem Deo pro illo qui in imperatorem inungendus est, eumque eidem propitium reddere studet. Posthæc tollit novus imperator capitis tegumentum, qualecunque illud fuerit. E vestigio autem, quotquot in templo reperiuntur, apertis capitibus astant. At patriarcha crucis in formam caput imperatoris divino unguento inungit, accinens elata voce illud: «Sanctus.» omnes porro qui cum patriarcha sunt in ambone excipientes vocem canunt et ipsi tertio illud: «Sanctus.» Quos similiter reliqua populi multitudo subsequitur, ter illud: «Sanctus,» admodulantes.

Μετὰ δὲ ταῦτα, εἰ καί τινες λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τῆς C ἁγίας τραπέζης κεῖται τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως, ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· ἐντὸς δὲ τοῦ ἁγίου βήματος κρατούμενον ὑπὸ διακόνων τὰς ἱερὰς φορούντων στολὰς ἄγεται ἐπὶ τὸν ἄμβωνα.

Posthæc, licet sint qui tradant stemma seu coronam imperatoris in sancta mensa repositum esse, id tamen secus est, quia intra sanctum tabernaculum tenetur a diaconis sacras vestes ferentibus, deportaturque in ambonem.

Εἰ οὖν, ὡς προείπομεν, πάρεστιν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, αὐτός τε καὶ ὁ πατριάρχης λαβόντες τὸ στέμμα ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως, καὶ ἐκφωνεῖ ὁ πατριάρχης τὸ «Ἄξιος.» Εἰ δὲ οὐκ ἔστι πατὴρ αὐτοῦ, ποιεῖ τοῦτο μόνος ὁ πατριάρχης. Ὥσπερ δὲ πρότερον ἐν τῇ τοῦ μύρου τὸ «Ἅγιος,» διαδεχόμενοι, ὁμοίως καὶ ταύτην τὴν φωνὴν οἱ ἐπὶ ἄμβωνος, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ πλῆθος βοῶσιν ἐκ τρίτου τὸ «Ἄξιος.» Εἶτα ἀναγινώσκει πάλιν ὁ πατριάρχης εὐχάς, καὶ κατέρχεται ὁ βασιλεὺς τοῦ ἄμβωνος, οὐκ ἐκ τοῦ μέρους μέντοι οὗπερ ἀνῆλθεν, ἤγουν D τοῦ πρὸς τὰς Ὡραίας πύλας ὁρῶντος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑτέρου τοῦ πρὸς τὴν σωλέαν καὶ τὸ ἅγιον βῆμα.

Si igitur, ut antea dictum, adest imperator pater ejus, ipse et patriarcha acceptum stemma imponunt novi imperatoris capiti, patriarcha illud inclamente: «Dignus.» Si pater non adsit aut etiam non superest, **91** solus patriarcha hoc facit. Quemadmodum vero antea in imperatoris unctione illi qui in ambone stabant et tota reliqua corpora illud: «Sanctus» ter insonabant, ita et nunc ter recipiunt illud: «Dignus.» Deinde patriarcha iterum recitat preces, descenditque imperator ex ambone, non ea parte qua ascendit, ea scilicet quæ ad Speciosas portas respicit, sed ex altera soleæ et sancto tabernaculo obversa.

Ἐὰν οὖν συμβῇ μὴ ἔχειν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον γυναῖκα τὸν βασιλέα, εὐθὺς μετὰ τοῦ κατελθεῖν τοῦ ἄμβωνος ἀνέρχεται πάλιν εἰς ἀναβάθραν καὶ καθίζει ἐπὶ τοῦ θρόνου· εἰ δὲ ἔχει γυναῖκα, πᾶσά ἐστιν ἀνάγκη στεφθῆναι τότε καὶ αὐτήν. Γίνεται δὲ καὶ τοῦτο οὕτως.

Si igitur eo tempore imperator necdum uxoratus sit, statim post descensum ex ambone ascendit rursus in anabathram, seu tabulatum, et sedet in throno suo. Si jam uxorem habeat, plane necessarium est ut et ipsa coronetur; quod fit hunc in modum.

Ἡ μὲν προεστεμμένη καὶ μήτηρ τοῦ νέου βασιλέως, ζῶντος μὲν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς δηλονότι τοῦ νέου βασιλέως, ἵσταται στεφηφοροῦσα, κατέχουσα τῇ χειρὶ βαΐον χρυσοῦν, ἔχον τε ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ κάτωθεν ὅσον σπιθαμιαῖον μῆκος μαργαριτάρια καὶ λιθάρια ἐμπεπηγ-

Imperatrix prius coronata et mater novi imperatoris, si vivat adhuc maritus ejus imperator et pater novi imperatoris, stat stemmate conspicua, tenens aureum ramum (sceptrum ita dictum), habentem a vertice usque ad imum, quasi in longitudinem spithamæ margaritas et uniones in orbem

infixos. Si vidua sit, ramum quidem et stans et sedens tenet, fert vero indumentum nigrum, quod himatium appellatur et mandyam coloris violacei. At nova imperatrix stans et ipsa, et sustentata utrinque a propinquissimis cognatis, si autem cognatis propinquis et genuinis careat, a duobus eunuchis, descendit ex anabathra et veniens **92** stat ante soleam. Descendens igitur de ambone imperator maritus ejus, acceptum ex patriarchæ manu prius benedictum stemma imponit capiti uxoris suæ, non ejus formæ cujus est stemma imperatoris, sed alterius, quod prius hanc in rem præparatum fertur et ipsum vel a genuinis cognatis vel a duobus eunuchis. Illa, stemmate imperatoris et conjugis sui manu capiti imposito, statim adorat imperatorem et conjugem suum, quasi per delatam reverentiam aperte fateatur se illi subjectam esse. At patriarcha prope soleam stans et ipse recitat alteram orationem pro imperatore et imperatrice omnique populo subdito.

A μένα κυκλόθεν. Εἰ δὲ τύχοι οὖσα χήρα, τὸ μὲν βάϊον κατέχει καὶ ἱσταμένη καὶ καθημένη, φορεῖ δὲ ἔνδυμα μέλαν λεγόμενον ἱμάτιον καὶ μανδύαν ὀξύν. Ἡ δὲ νέα βασιλὶς ἱσταμένη καὶ αὐτὴ, καὶ κατεχομένη ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ὑπὸ δύο συγγενῶν τῶν γνησιωτάτων, ἢ εἰ μὴ ἔχει γνησίους, ὑπ' εὐνούχων δύο, κατέρχεται ἀπὸ τῆς ἀναβάθρας, καὶ ἐρχομένη ἵσταται πρὸ τοῦ σωλέου. Κατερχόμενος οὖν τοῦ ἄμβωνος ὁ βασιλεὺς καὶ ἀνὴρ αὐτῆς, λαμβάνει ἀπὸ τῆς τοῦ πατριάρχου χειρὸς τὸ στέμμα εὐλογηθὲν πρότερον παρ' αὐτοῦ, καὶ ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, οὐχ ὅμοιον τῷ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἕτερόν τι σχῆμα προητοιμασμένον ὑπάρχον, καὶ βασταζόμενον καὶ αὐτὸ ἢ ὑπὸ γνησίων, ὡς εἴρηται, συγγενῶν αὐτῆς ἢ ὑπὸ δύο εὐ-
B νούχων. Ἡ δὲ ἐπιτεθέντος τῇ κεφαλῇ αὐτῆς τοῦ στέμματος παρὰ τῆς τοῦ βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς χειρὸς εὐθὺς προσκυνεῖ τὸν βασιλέα καὶ ἄνδρα αὐτῆς, ὥσπερ ὁμολογοῦσα διὰ τῆς προσκυνήσεως ὑπ' αὐτὸν εἶναι καὶ ὑποτετάχθαι αὐτῷ. Ὁ δὲ πατριάρχης πλησίον τοῦ σωλείου ἱστάμενος καὶ αὐτὸς ἀναγινώσκει ἑτέραν αὖθις εὐχὴν ὑπέρ τε τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίδος καὶ παντὸς τοῦ ὑπηκόου λαοῦ.

Et sic quidem coronatus imperator coronat etiam propriam uxorem. Si imperator prius coronatus fuerit, coronatur imperatrix a proprio conjuge suo et imperatore, quando ducta illa in uxorem nuptialem solemnitatem peragit.

Καὶ οὕτω μὲν στεφόμενος ὁ βασιλεὺς στέφει καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γυναῖκα· εἰ δὲ συμβῇ προεστεμμένον εἶναι τὸν βασιλέα, στέφεται ἡ βασιλὶς παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς καὶ βασιλέως ὁμοίως, ὅταν ἀναγόμενος αὐτὴν εἰς γυναῖκα ἐπιτελῇ τὴν ἐπιγάμιον τελετήν.

Si autem, ut prædiximus, fiat, postquam novus imperator propriam uxorem et imperatricem coronavit, et postquam illa eumdem debita veneratione affecit, ascendentes simul in anabathram seu tabulatum, rursus consident in thronis, imperator quidem tenens crucem (sceptrum suum), nova vero imperatrix ramum seu palmam, ut antea ostensum; dumque **93** mystagogia peragitur, imperatores sedent. At decantato trisagio, vel apostolicis Scripturis divinisque Evangeliis lectis, surgunt et ipsi. Cum autem utraque ex parte templi ligneæ anabathræ hunc ipsum in usum exstructæ sint, illas occupant protopsaltæ et domestici et lectores, quos veteri more in hujusmodi panegyricis festis et initiationibus clamatores vocant, qui canunt cantica quædam huc facientia et accommodata; qui utraque ex parte tenent tres hastas, circulis ligneis insignitas, ex quibus in orbem panni serici coccinei et candidi dependent quasi duarum spithamarum. Quæ (hastæ) peracta liturgia imperatorem antecedunt, iis et qui ipsas portant præeuntibus et cantantibus usque ad magnum palatium. Quo autem modo hoc fiat, ratio quæritur.

Ἂν δὲ ὡς προείπομεν γένηται, μετὰ τὸ στέψαι μὲν τὸν νέον βασιλέα τὴν ἰδίαν γυναῖκα καὶ βασι-
C λίδα, ἐκείνην δὲ, ὡς εἴρηται, προσκυνῆσαι, ἀναβάντες καὶ οἱ δύο εἰς τὴν ἀναβάθραν κάθηνται αὖθις ἐπὶ τὸν θρόνον, ὁ μὲν βασιλεὺς κατέχων σταυρὸν, ἡ δὲ νέα βασιλὶς βάϊον, κατὰ τὸ εἰρημένον. Καὶ τῆς μὲν ἄλλης μυσταγωγίας γινομένης κάθηνται οἱ βασιλεῖς, τοῦ τρισαγίου δὲ ὕμνου ᾀδομένου ἢ τῶν ἀποστολικῶν Γραφῶν ἢ τῶν θείων Εὐαγγελίων ἀναγινωσκομένων ἀνίστανται καὶ αὐτοί. Ἐξ ἑκατέρων δὲ μερῶν τοῦ ναοῦ ξυλίνων οὐσῶν ἀναβαθρῶν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων, ἱστάμενοι ἐπάνω οἵ τε πρωτοψάλται καὶ οἱ δομέστικοι καὶ οἱ ἀναγνῶσται, οὓς ἐξ ἔθους παλαιοῦ κράκτας ἐν ταῖς τοιαύταις ὀνομάζουσι πανηγύρεσι καὶ τελεταῖς, ψάλλουσιν ᾄσματά τινα συντελοῦντα καὶ ἡρμοσμένα εἰς
D τὰ τοιαῦτα. Κατέχουσι δὲ ἐξ ἑκατέρων μερῶν ἀνὰ τρία κοντάρια, ἔχοντα ἕκαστον γύρους ἐκ ξύλων, ἐκκρεμαμένας ἔχοντα κυκλόθεν μετάξας κοκκίνας καὶ λευκὰς, ὅσον δισπιθάμους· ἃ καὶ μετὰ τὸ τελεσθῆναι τὴν λειτουργίαν προηγοῦνται τοῦ βασιλέως, τῶν κατεχόντων αὐτὰ προϊόντων καὶ ψαλλόντων μέχρι καὶ τοῦ μεγάλου παλατίου· τίνι δὲ τρόπῳ γίνεται τοῦτο, ὁ λόγος ζητεῖται.

Quando igitur in magno introitu inchoatur hymnus, accedentes ex honoratioribus ecclesiæ diaconis invitant imperatorem. Ille cum illis se confert ad locum qui prothesis appellatur, ubi sancta reposita sunt. Cæterum adhuc extra prothesin stans induit super saccum et diadema mandyam aureum; dextra manu tenet crucem, prout moris est ferre

Ἀρχομένου δὲ ψάλλεσθαι τοῦ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ εἰσόδῳ ὕμνου, ἐρχόμενοι οἱ ἐντιμότεροι τῶν διακόνων τῆς ἐκκλησίας προσκαλοῦνται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ ἔρχεται μετ' αὐτῶν εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν, ἔνθα κεῖνται τὰ ἅγια. Ἔτι δὲ ἔξω τῆς προθέσεως ἱστάμενος ἐνδύεται ἐπάνω τοῦ σάκκου καὶ τοῦ διαδήματος μανδύαν χρυσοῦν. Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ

κατέχει τὸν σταυρὸν, ὡς σύνηθές ἐστι κρατεῖν τὸν βασιλέα, ὅταν καὶ τὸ στέμμα φορεῖ, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κατέχει νάρθηκα. Ἐπέχει γοῦν τότε τάξιν ἐκκλησιαστικὴν ἣν καλοῦσι τοῦ δεποτάτου. Κρατῶν οὖν ἀμφότερα ὁ βασιλεὺς, ἤγουν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν νάρθηκα, προηγεῖται τῆς εἰσόδου πάσης· ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν συμπαρακολουθοῦσιν αὐτῷ οἵ τε βάραγγοι πάντες πελεκυφόροι καὶ νέοι εὐγενεῖς ἔνοπλοι περὶ ἑκατόν. Οὗτοι μὲν οὖν ἀκολουθοῦσιν ἐκ πλαγίων, ὡς εἴρηται, ἐχόμενα δὲ τοῦ βασιλέως εὐθὺς μετ' αὐτὸν ἔρχονται οἵ τε διάκονοι καὶ οἱ ἱερεῖς, σκεύη δέ τε ἄλλα τῶν ἱερῶν κρατοῦντες καὶ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἅγια. Περιελθόντες δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν τὸν ναὸν ἔρχονται μέχρι καὶ τοῦ σωλέου. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἵστανται ἐκτός· μόνος δὲ ὁ βασιλεὺς διερχόμενος τὸν σωλέαν εὑρίσκει τὸν πατριάρχην **B** ἱστάμενον εἰς τὰ ἅγια θύρια. Τὰς οὖν αὐτῶν καὶ ἀμφότεροι κεφαλὰς, ὁ μὲν πατριάρχης ἔσωθεν, ὁ βασιλεὺς δὲ ἔξωθεν, εἰς σχῆμα δῆθεν χαιρετισμοῦ κλίναντες ἵστανται. Καὶ μετὰ τοῦτο ἔρχεται ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχων θυμιατὸν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὸ λεγόμενον ὠμοφόριον τοῦ πατριάρχου. Καὶ εἰς μὲν τὸ παλαιὸν εἶχε καὶ ἡ ἐκκλησία ἀρχιδιάκονον, νῦν δὲ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἔχει τοῦτον ὁ κλῆρος τοῦ βασιλέως. Ἡ αἰτία ζητεῖται. Ὡσαύτως οὐδὲ πρωτοψάλτην ἔχει ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ δομέστικον· ὁ δὲ βασιλικὸς κλῆρος καὶ ἀμφοτέρους. Καὶ ὁ μὲν πρωτοψάλτης τοῦ βασιλικοῦ ἔξαρχος κλήρου, ὁ δέ γε δομέστικος τοῦ δεσποινικοῦ· καὶ ποτὲ μὲν ἔχει καὶ ἡ ἐκκλησία ἕτερον δομέστικον παρὰ τὸν δε- **C** σποινικὸν, ποτὲ δὲ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις τοῖς κλήροις ὑπηρετεῖ, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ πρωτοπαπᾶς. Ἔχει μὲν γὰρ ὁ βασιλεὺς πρωτοπαπᾶν εἰς τὸν κλῆρον αὐτοῦ, ἔχει δὲ ἡ ἐκκλησία· ἔστι δ' ὅτε ὁ αὐτὸς εὑρίσκεται καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κλήρους. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

A imperatorem, quando gestat stemma. Sinistra tenet narthecem seu ferulam, habetque tunc locum ecclesiasticum quem vocant deputati. Imperator **94** igitur utrumque portans, nempe crucem et narthecem, eorum qui sacrorum donorum ingressum perficiunt ducem se præbet. Ex utraque parte comitantur illum Barangi, omnes securiferi, et juvenes nobilitate eximii, armati circiter centum. Isti ergo comitantur imperatorem a latere, ut dictum est. Imperatorem proxime subsequuntur diaconi et sacerdotes cum alia sacra vasa tum ipsa sancta portantes. Circumeuntes, ut consuetum est, templum, veniunt usque ad soleam omnibus aliis extra stantibus. Solus imperator, transita solea, reperit patriarcham in foribus sanctis stantem. **B** Ambobus igitur, patriarcha intus, imperatore foris in speciem salutationis capita inclinantibus, suo quique loco subsistit. Deinde venit secundarius diaconus dextra manu turibulum gestans, sinistra id quod dicitur pallium seu humerale patriarchæ. Et olim quidem etiam ecclesia habebat suum archidiaconum, nunc vero nequaquam; sed habet illum clerus imperatoris. Causa quæritur. Similiter neque protopsalten habet ecclesia, sed domesticum; imperatorius clerus utrumque habet. Et quidem protopsaltes cleri imperatoris præpositus est, domesticus autem cleri imperatricis exarchus est. Et olim quidem habebat ecclesia alterum domesticum præter illum imperatricis. Aliquando idem utrique **C** clero inservit, quemadmodum protopapas quoque. Habet **95** imperator protopapam in suo clero, habet et ecclesia. Est cum idem utrique clero annumeratur. Et de his quidem hunc in modum dictum sit.

Ὁ δευτερεύων δὲ τῶν διακόνων θυμιᾷ τὸν βασιλέα, καὶ κλίναντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν βοᾷ μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸ, « Μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ κράτους τῆς βασιλείας σᾶς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. » Εἶτα ἐπιλέγει τὸ Ἀμήν. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐρχόμενοι λέγουσι, διάκονοί τε καὶ μετ' αὐτοὺς ἱερεῖς. Λέγουσι δὲ πάντες οὗτοι τοῦτο καὶ εἰς τὸν πατριάρχην, ἐρχόμενοι εἰς τὸ βῆμα, ἤτοι, « Μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἀρχιερωσύνης σου ἐν **D** τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. »

Cæterum secundarius diaconorum thus imperatori adolet, ipsoque caput inclinante magna voce insonat illud: « Recordetur Dominus Deus potentiæ regni vestri in regno suo, ubique, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. » Deinde addit, Amen. Idem accinunt post ipsum venientes diaconi, et post hos sacerdotes quoque. Et omnes isti ad tabernaculum progressi patriarchæ itidem hoc canticum incinunt: « Recordetur Dominus pontificatus tui in **D** regno suo ubique, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. »

Τούτου δὲ τελεσθέντος, αὖθις τὸν πατριάρχην ὁ βασιλεὺς προσαγορεύσας ἀποδύεται ὅνπερ εἴπομεν χρυσοῦν μανδύαν. Ἀπαίρειν δὲ αὐτὸν σύνηθες τὸν τῆς ἐκκλησίας ῥεφερενδάριον. Ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν ἐρχόμενος εἰς τὴν ἀναβάθραν κάθηται, ἀνιστάμενος μόνον ἔν τε τῇ ἀναγνώσει τοῦ ἁγίου συμβόλου καὶ ἐν τῇ τοῦ « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς » προσευχῇ καὶ ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ ἁγίου σώματος. Γενομένης δὲ τῆς ὑψώσεως, εἰ μὲν οὐκ ἔστιν ὁ βασιλεὺς πρὸς κοινωνίαν ἕτοιμος, κάθηται ἐπὶ θρόνου μέχρι τέλους τῆς ἁγίας λειτουργίας· εἰ δὲ παρεσκευασμένος ἐστὶν εἰς τοῦτο, προσκαλοῦνται

Hoc peracto imperator, salutato patriarcha, exuit aureum mandyam, de quo antea diximus. Consuetum vero est ut eum tollat ecclesiæ referendarius. At imperator anabathram repetens considet, solumque assurgit in lectione Symboli et in Oratione Dominica « Pater noster, qui es in cœlis, » et in elevatione Dominici et sancti corporis. Post elevationem, si imperator non est paratus ad communionem, sedet in solio suo usque ad finem sanctæ liturgiæ seu missæ. Si vero ad communionem præparatus **96** est, invitant illum prædicti diaconi, cum quibus ingreditur imperator in tabernaculum

seu in Sancta sanctorum; et accepto turibulo incensat, crucis in speciem, sacram mensam, primum quidem ad orientem, deinde ad septentrionem, postea ad occidentem et tandem ad meridiem. Deinde iterum ad orientem incensans suffitu quoque patriarcham honorat. Ipse autem salutato imperatore eidem incensi et suffitus honorem redhibet. His peractis imperator deposita de capite corona tradit eam diaconis. At patriarcha postquam pretiosum Domini corpus sumpsit, tradit quoque imperatori in manus Dominici corporis particulam; qua sumpta sumit etiam vivificum sanguinem; communicat autem, patriarcha sanctum calicem tenente, ipse os ad calicem applicans, quemadmodum sacerdotes solent.

Postquam divinorum mysteriorum particeps effectus est, imposita rursus capiti corona egreditur e sacro tribunali, finita liturgia et populo pane sanctificato, quod antidorum nominamus, distributo; de quo postquam et ipse participavit, et benedictionem a patriarcha cæterisque præsentibus episcopis accepit, eorumque manus deosculatus est, ascendit ad locum Catechumena dictum. Lignea ibi quoque anabathra, sed modica, præparata, et positis thronis, qui quotidiano sunt in usu, ascendunt novus imperator et uxor ejus imperatrix cum imperatore patre **97** et imperatrice matre, præsentibus itidem supradictis protopsaltis et domesticis, aureis velis anabathram velantibus, ne imperatores videantur. Cantores cantant illud: « Exoriamini. » Statim igitur sublatis velis, omnes illi qui in Catechumenis sunt faustis acclamationibus imperatores extollunt. Quo facto descendunt imperatores, abeuntque cum imperatricibus in palatium stemmata capitibus ferentes; et hi quidem soli in equis, alii omnes a despota usque ad novissimum pedites.

Erat olim consuetudo ut imperatoris equus tali in panegyri circa collum et retro sellam supra scapulas ferret ea quæ vocabantur χαιώματα, ex margaritis et unionibus confecta; paululum autem supra talos circumligata serica rubra, quæ appellantur flocci. Nunc quidem cætera desierunt, flocci vero adhuc sunt in usu.

Mensa ibidem præparata accumbentes epulantur, stemmatibus suis insigniti, quibus ministrat magnus domesticus. Si non sit magnus domesticus, ministrat despota, aut alius ex illis qui dignitates nuncupantur, quales sunt despota, sebastocrator, Cæsar, panhypersebastus et protovestiarius soli. Sin minus, honoratior ex proceribus, præsentibus omnibus circumstationis imperatoriæ consortibus cum suis ornamentis, quibus non porriguntur fercula.

93 Hac igitur die ibidem manentes postridie ad alia palatia se conferunt, ubi rursus in populum ab aliquo

A τοῦτον αὖθις οἱ προῤῥηθέντες διάκονοι. Εἰσέρχεται οὖν βασιλεὺς μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ λαμβάνων θυμιατὸν θυμιᾷ τὴν ἱερὰν τράπεζαν σταυροειδῶς, πρῶτον μὲν κατὰ ἀνατολάς, εἶτα πρὸς ἄρκτον, ἔπειτα πρὸς ἑσπέραν, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς μεσημβρίαν. Εἶτα πάλιν πρὸς ἀνατολὰς θυμιῶν θυμιᾷ καὶ τὸν πατριάρχην. Αὐτὸς δὲ προσαγορεύσας, καὶ λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως χειρὸς τὸν θυμιατόν, ἀντιθυμιᾷ τὸν βασιλέα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκβάλλων ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς τὸ στέμμα ἐγχειρίζει τοῖς διακόνοις· ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τοῦ τιμίου σώματος δίδωσι καὶ τῷ βασιλεῖ εἰς τὰς χεῖρας μερίδα τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος· οὗ καὶ μετασχὼν κοινωνεῖ ὁμοίως καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος. Κοινωνεῖ δὲ τοῦ μὲν πατριάρχου B τὸν ἅγιον κρατῆρα κατέχοντος, αὐτὸς δὲ προσάγων τῷ κρατῆρι τὸ στόμα, ὥσπερ καὶ οἱ ἱερεῖς.

Μετὰ δὲ τὸ κοινωνῆσαι τῶν θείων μυστηρίων, περιθέμενος αὖθις τὸ στέμμα τῇ κεφαλῇ, ἐξέρχεται τοῦ ἁγίου βήματος· καὶ τελεσθείσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, καὶ τοῦ διαδιδομένου τῷ λαῷ ἁγιάσματος, ὃ φαμεν ἀντίδωρον, αὖθις μετασχὼν, καὶ εὐλογηθεὶς παρά τε τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν παρόντων ἀρχιερέων, καὶ κατασπασάμενος τὰς αὐτῶν χεῖρας, ἀνέρχεται εἰς τὰ λεγόμενα Κατηχούμενα. Ξυλίνης δὲ κἀκεῖσε ἀναβάθρας μετρίας οὔσης προκατεσκευασμένης καὶ θρόνων τῶν καθ' ἡμέραν συνήθων ἐπικειμένων, ἀνέρχονται ὅ τε νέος βασιλεὺς καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ καὶ βασιλὶς μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς καὶ τῆς δεσποίνης καὶ μητρὸς, συμπαρόντων καὶ C τῶν εἰρημένων πρωτοψαλτῶν καὶ δομεστίκων. Χρυσῶν δὲ βηλοθύρων τὴν ἀναβάθραν σκεπόντων ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἱ ψάλται ᾄδουσι τὸ «Ἀνατείλατε.» Αἰρομένων οὖν εὐθὺς τῶν βηλοθύρων εὐφημοῦνται οἱ βασιλεῖς ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς κατηχουμένοις ὄντων ἁπάντων. Γενομένου δὲ καὶ τούτου κατέρχονται οἱ βασιλεῖς, καὶ ἀπέρχονται μετὰ τῶν δεσποινῶν εἰς τὸ παλάτιον στεφηφοροῦντες, οὗτοι μὲν ἔφιπποι μόνοι, οἱ δὲ ἄλλοι πάντες πεζῇ, ἀπὸ τοῦ δεσπότου μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου.

Ἦν δὲ πρότερον μὲν συνήθεια φορεῖν τὸν τοῦ βασιλέως ἵππον ἐν τῇ τοιαύτῃ πανηγύρει περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὄπισθεν τῆς σέλλας ἐπάνω τῶν σκαπουλίων ἅπερ ὠνομάζοντο χαιώματα, ἐκ μαργάρων D καὶ λίθων συγκείμενα, μικρὸν δ' ἄνωθεν τῶν ἀστραγάλων περιδεδεμένας μετάξας ἐρυθρὰς, ἅπερ ὀνομάζονται τούβια. Νῦν οὖν τὰ μὲν ἄλλα οὐκ εἰσὶ, τὸ δὲ τῶν τουβίων γίνεται.

Τραπέζης δὲ ἐκεῖσε προητοιμασμένης οὔσης καθήμενοι εὐωχοῦνται στεφηφοροῦντες. Ὑπηρετεῖ δὲ αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος. Ἂν δὲ μὴ ὑπάρχῃ μέγας δομέστικος, ὑπηρετεῖ ὁ δεσπότης ἢ τις τῶν ἀξιωματικῶν· εἰ δὲ μὴ, ὁ ἐντιμότερος, παρισταμένων πάντων ἀρχόντων μετὰ τῶν ἑαυτῶν φορεμάτων· οὐ μὴν δὲ δίδονται πρὸς αὐτοὺς τότε μίνσοι.

Ταύτην οὖν τὴν ἡμέραν ἐκεῖσε μένοντες, τῇ μετ' αὐτὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἔρχονται παλατίοις, ὅπου καὶ

αὖθις ῥίπτονται ἐπικόμβια παρὰ μὲν συγκλητικοῦ A τῷ λαῷ. Ὁ δέ γε βασιλεὺς καὶ αὐτὸς κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐξέρχεται μὲν ἐν τῇ αὐλῇ, ἐν ᾧ τόπῳ ἡ εἰκών ἐστι τοῦ μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου, ἵσταται δὲ πλησίον αὐτοῦ ὁ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου ἄρχων, καὶ ἔχει ἐντὸς τοῦ ἱματίου αὐτοῦ νομίσματα χρυσᾶ κεχυμένα πολλά· ὧν καὶ δραττόμενος ὁ βασιλεὺς σκορπίζει εἰς τοὺς περιεστῶτας ἄρχοντάς τε καὶ ἀρχοντόπουλα, ἐφ' ὅσον ἂν δοκεῖ τοῦτο. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως τῶν νομισμάτων ἐστὶν τὸ βούλεσθαι τὸν βασιλέα συνευφραίνεσθαι αὐτῷ ἄρχοντάς τε πάντας καὶ ἀρχοντόπουλα καὶ τὸ φοσσάτον καὶ τὸν δῆμον, ἐσθίοντας καὶ πίνοντας ἐξ ἀναλωμάτων βασιλικῶν. Δέκα δὲ ἐφεξῆς ἡμέρας ἢ πλείους ἢ ἐγγὺς ἐλάττους τούτων (οὐδὲ γάρ ἐστι νενομισμένος ἀριθμὸς ἡμερῶν, ἀλλ' ὅπως ἂν βούλοιτο ὁ B βασιλεὺς) ἑορτάζουσι πολυτελῶς, τὰς συνήθεις καθημερινὰς στολὰς λαμπρὰς καὶ πολυτελεῖς οὔσας φέροντες.

senatorii ordinis epicombia sparguntur. Imperator hac die in aula confert se ad eum locum ubi est imago magni martyris Georgii. Stat vero prope ipsum imperatorii vestiarii seu ærarii præfectus, tenetque intra vestem suam multa aurea numismata confusim sparsa. Quæ imperator apprehensa dispergit in circumstantes proceres et honorarios pueros, quotquot ipse volet. Causa hujus distributionis numismatum est, quod imperator cupiat omnes proceres et honorarios pueros, exercitum et populum simul lætari, edentes et bibentes ex imperatoris impensis. Decem consequentibus diebus, aut pluribus aut paucioribus (neque enim est certus dierum numerus, verum quoties imperatori placuerit), perfectas ferias agunt, splendidis suis et sumptuosis quotidie induti vestimentis.

Γίνονται οὖν κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, ἃς εἴπομεν, εὐωχίαι καὶ δεῖπνα πολυτελῆ· καὶ καθήμενοι οἱ τῆς συγκλήτου πάντες εὐωχοῦνται εὐφραινόμενοι ἔμπροσθεν τῶν βασιλέων, εὐωχουμένων καὶ αὐτῶν ἐν τῇ ἑαυτῶν τραπέζῃ. Ὑπηρετεῖ δὲ τότε αὐτοῖς ὁ δομέστικος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης· εἰ δ' οὔ, τῶν ἐκ γένους τις τοῦ βασιλέως ἀσκεπής, ᾧ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεύς. Ὁ δὲ μέγας δομέστικος ἐν τῷ προσήκοντι αὐτῷ τόπῳ μετὰ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν ἀνακείμενος καὶ αὐτὸς εὐωχεῖται. Ἡ τοιαύτη δὲ τάξις ἀπαραλλάκτως γίνεται καὶ ἐν τοῖς γάμοις τῶν βασιλέων.

Instituuntur ergo his diebus, quas diximus, epulæ et cœnæ opiparæ omnibus de senatu cum lætitia epulantibus coram imperatoribus, qui et ipsi in propria sua mensa epulantur. Quibus tunc ministrat domesticus et præfectus mensæ; sin minus, aliquis honorarius ephebus, capite non tectus, ex imperatoris stirpe, cui id imperaverit imperator. At **99** magnus domesticus in loco sibi debito cum aliis senatorii ordinis accumbens epulatur et ipse. Et hic ordo servatur etiam sine ulla variatione in imperatorum nuptiis.

C

Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ εὐωχήσει τὸ ἑαυτοῦ φορεῖ στέμμα, εἰ προεστεμμένος ἐστί. Κάθηται δὲ ἐν τῇ ἀναβάθρᾳ οὕτως, ὡς ἐν τῇ στεφηφορίᾳ προείρηται.

Sciendum et hoc, imperatorem benedictionem nuptialem suscipientem ferre suam coronam, si prius coronatus fuerit. Eodem autem modo sedet in anabathra quo in die coronationis suæ, ut ante dictum.

Δεῖ δὲ γινώσκειν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁπηνίκα φορεῖ τὸ ἑαυτοῦ στέμμα ὁ βασιλεὺς ἢ ἐν προβλήσει πατριάρχου ἢ δεσπότου ἢ καθ' οἵαν δή τινα χρείαν ἄλλην, συνήθειά ἐστι περιΐστασθαι τούτῳ τέσσαρας ἀπὸ τῶν ἐντιμοτέρων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ἀνὰ δύο ἐξ ἑκατέρου μέρους, φοροῦντας μὲν ἐπιλωρίκια χρυσᾶ καὶ σκαράνικα κόκκινα, κατέχοντας δὲ ἐν χερσὶν ἕκαστοι ἀσπίδα στρογγύλην γεγραμμένον τὸν βασιλέα ἔχουσαν ἔφιππον, καὶ κοντάριον κεχρυσωμένον ἔχειν τὸ ξύλον. Τὰ μὲν οὖν κοντάρια ταῦτα ὀνομάζονται ῥομφαῖαι, οἱ δὲ κατέχοντες ῥομφαιοκράτορες.

Nosse etiam hoc oportet, moris esse ut imperatori quoties fert suum stemma, sive in creatione patriarchæ sive despotæ, sive ob aliam quamcunq e necessitatem, assistant quatuor ex honoratioribus proceribus politicis, duo ex qualibet parte; qui gestant aurea epilorica et scaranica coccinea, tenentque singuli in manibus clypeum rotundum, equestri imperatoris imagine insignitum et hastam inaurato ligno constantem. Quæ hastæ vocantur rhomphææ, et qui eas tenent, rhomphæocratores.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ προβλήσεως δεσπότου.

Ποιοῦσιν ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἔνθα ὁ βασιλικὸς ἵσταται θρόνος, διάφραγμα διὰ βλαττίων χρυσῶν τόν τε θρόνον διαχωρίζον καὶ τὴν παράστασιν. Καὶ τῶν μὲν ἀρχόντων τὰ οἰκεῖα φορούντων παράσημά τε, σκαράνικα δηλονότι καὶ τὰ λοιπά, ὑποδύουσι τὸν δεσπότην ἄρχοντες, πρὸς οὓς ἂν ὁρίσοι ὁ βασιλεύς, ἐντὸς τοῦ τρικλίνου περὶ τὸ ἄκρον, τά τε διβολέα πέδιλα καὶ καββάδιον ὀξὺ ἢ κόκκινον μαργαριταρένιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς φορῶν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ

CAPUT XVIII.

De creatione despotæ.

Faciunt in triclinio, ubi stat imperatorius thronus, sepimentum aureis splendidum pannis, quod thronum et circumstationem separat. Et **100** proceribus quidem sua insignia gestantibus, utpote scaranica et id genus alia, induunt despotam proceres ii quos imperator præscripserit, intra triclinium, in summa ejus parte, nempe duplici colore cothurnis, cabbadio violaceo vel coccineo, margaritis distincto. At imperator gestans suo in conclavi stemma suum

et reliqua, procedit ad locum throni sui. Sepimento itaque patefacto omnes precantur multos annos. Deinde duo ex honoratioribus proceribus adducunt despotatus candidatum, et statuunt ante imperatorem, quem stans sic affatur : «Imperium meum *sive* Majestas mea creat te despotam; » et statim omnes in multorum annorum apprecationem erumpunt. Sciendum vero imperatorem non solum stare, quando despotam creat; sed quandocunque aliquod officium confert, licet minimum sit, id stans facit. At despota pedem imperatoris osculatur. Ut surrexit, imponit imperator propria manu capiti ejus coronam ex unionibus et margaritis confectam, habentem quatuor parvulas cameras seu forniculas ante, retro et ab utroque latere, si ad despotatum evectus sit filius imperatoris : sin autem gener, tum ante duntaxat; quod sertum appellatur etiam stemmatogyrium ; iterumque multos annos apprecantur. Deinde clauso interstitio imperator ad suum conclave abit; despota itidem in suum cum omnibus prædictis gestaminibus, **101** comitantibus eum proceribus in equis, quorum singuli sua propria gestant ornamenta, ut antea dictum.

CAPUT XIX.

De creatione sebastocratoris et Cæsaris.

Sebastocratoris et Cæsaris inauguratio eodem modo, sine ulla mutatione, peragitur quo despotæ, exceptis gestaminibus capitis. Hæc enim quæ antiquitus fuerint, adhuc quæritur. At imperator Cantacuzenus, cum uxoris suæ fratres Manuelem et Joannem Asanios ad sebastocratoris dignitatem evexisset, concessit iisdem ut gestarent coronas ex unionibus cæsii coloris et ex margaritis, una et sola camera seu fornicula ab anteriore parte constantia.

Deducunt autem illos in proprias ædes universi proceres suis gestaminibus conspicui, prout etiam despota deduci solet.

CAPUT XX.

De electione et inauguratione patriarchæ aliorumque patriarcharum et episcoporum.

Congregantur, qui tunc Cpoli degunt, episcopi, licet plures fuerint : sin minus, duodecim ; præterea etiam ex vicinis ecclesiis evocati. Si **102** vero neque ex iis qui peregre advenerunt, neque ex finitimis ecclesiis duodenarius numerus episcoporum confici queat, tunc necessario in loco suffragii ferendi sedent tot quot reperti fuerint, tresque in patriarcham eligunt, quos scilicet Deus ipsis inspiraverit ; quorum nomina scripto consignata deferunt selecti ecclesiæ proceres ad imperatorem, qui ex illis eligit aliquem, quem Deus in mentem ejus miserit. Deinde ablegat imperator principes, qui simul cum ecclesiasticis proceribus perferunt electionem ad electum, electum, inquam, et ab Ecclesia et ab imperatore. Si electus electioni annuat,

A τὸ στέμμα καὶ τὰ λοιπὰ ἔρχεται ὅπου ἐστὶν ὁ θρόνος αὐτοῦ. Τοῦ γοῦν διαφράγματος ἀνοιγέντος πολυχρονίζουσι πάντες· εἶτα τῶν ἐντιμοτέρων ἀρχόντες δύο φέρουσι τὸν ὑπόψηφον δεσπότην, καὶ ἱστῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἱστάμενος οὕτως· « Ἡ βασιλεία μου προβάλλεταί σε δεσπότην, » καὶ αὐτίκα πάλιν πολυχρονίζουσι πάντες. (Ἰστέον δὲ ὅτι οὐχ ὅτε μόνον προβάλλεται δεσπότην ὁ βασιλεὺς ἵσταται· ἀλλὰ καὶ ὁπηνίκα τῶν ὀφφικίων ποιήσει τι, κἂν ἐλάχιστον ᾖ, ἱστάμενος τοῦτο ποιεῖ. Ὁ δέ γε δεσπότης τὸν τοῦ βασιλέως κύψας ἀσπάζεται πόδα. Ἀναστάντος οὖν, ὁ βασιλεὺς περιτίθησιν οἰκειοχείρως τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ στέφανον διὰ λίθων καὶ μαργάρων, ἔχοντα καμάρας μικρὰς τέσσαρας ἔμ-B προσθέν τε καὶ ὄπισθεν καὶ ἐκ πλαγίων, εἰ ἄρα ὁ χειροτονηθεὶς βασιλέως υἱός ἐστιν, εἰ δὲ γαμβρὸς τύχοι ὤν, ἔμπροσθεν μόνον· ὃς δὴ στέφανος καλεῖται καὶ στεμματογύριον. Καὶ πολυχρονίζουσιν αὖθις. Ἔπειτα κλεισθέντος τοῦ διαφράγματος, ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ὁ δέ γε δεσπότης εἰς τὸ ἑαυτοῦ ὁσπίτιον μετὰ τῶν ῥηθέντων αὐτοῦ φορεμάτων, πάντων ἀρχόντων ἐφίππων ἀκολουθούντων αὐτῷ, ἑκάστων τὰ ἑαυτῶν φορούντων φορέματα, καθὰ προείρηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘʹ.

Περὶ προβλήσεως σεβαστοκράτορος καὶ Καίσαρος.

Ἡ τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ τοῦ Καίσαρος πρό-C βλησις ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἡ τοῦ δεσπότου γίνεται, πλὴν τῶν ἐπὶ κεφαλῆς φορεμάτων. Ταῦτα γὰρ τὰ μὲν παλαιὰ ζητεῖται· ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς τοὺς γυναικαδελφοὺς αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ Ἰωάννην τοὺς Ἀσανίους τιμήσας σεβαστοκράτορας, ἐφόρεσε καὶ στεφάνους διὰ λίθων ἱερανέων καὶ μαργάρων, ἔχοντας ἕκαστον αὐτῶν ἔμπροσθεν ἀνὰ μίαν καὶ μόνην καμάραν.

Συναπέρχονται δὲ καὶ μετ' αὐτῶν εἰς τὰ αὐτῶν ὁσπίτια πάντες οἱ ἄρχοντες μετὰ τῶν αὐτῶν φορεμάτων, ὡς καὶ εἰς τὸ τοῦ δεσπότου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κʹ.

Περὶ προβλήσεως πατριάρχου καὶ περὶ χειροτονίας τοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλων πατριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων.

D Συνάγονται οἱ ἐπιδημοῦντες τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς, εἰ μὲν καὶ πλείους τύχοιεν ὄντες, εἰ δ' οὖν, δώδεκα· ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων ἐκκλησιῶν μετακεκλημένοι. Εἰ δὲ μήτε ἐπιδημοῦντες τύχοιεν μήτε ἐν ταῖς πλησιοχώροις ἐκκλησίαις ὦσιν ἀρχιερεῖς δώδεκα, κάθηνται ἐν τῷ ψηφηφορείῳ ἐξ ἀνάγκης ὅσοι ἂν εὑρεθῶσι, καὶ ἐκλέγονται εἰς πατριάρχην πρόσωπα τρία, οὓς ἂν ὁ Θεὸς χορηγήσει εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν· ὧν τὰ ὀνόματα διακομίζουσιν ἐγγράφως τῷ βασιλεῖ οἱ τῶν ἀρχόντων τῆς ἐκκλησίας ἔκκριτοι, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκλέγεται ἀπὸ τούτων ὃν ἂν ὁ Θεὸς ἐμβατεύσει εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. Εἶτα ἀποστέλλονται ἄρχοντες παρ' αὐτοῦ οὓς ἂν διακρίνοι, καὶ οἱ δηλωθέντες ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, καὶ διακομίζουσι τὸ ψήφισμα πρὸς τὸν

ψηφισθέντα καὶ ἐκλεγέντα ὡς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τε καὶ τοῦ βασιλέως. Κἂν μὲν δέξηται τοῦτο, ἤδη καλόν· εἰ δὲ μή, ἀπέρχονται εἰς τὸν ἕτερον· εἰ δὲ καὶ οὐχ οὗτος, εἰς τὸν λοιπόν. Εἰ δ' ἴσως οὐδ' ὁ τρίτος, γίνονται αὖθις ψῆφοι ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, καὶ μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν ψηφισθέντα τὸ μήνυμα, προβάλλεται τοῦτον ὁ βασιλεὺς οὕτως.

bene est; si abnuat, eunt ad alterum. Si neque iste consentiat, ad tertium se conferunt. Si et hic recuset, rursus de integro et alio quasi principio sumpto suffragia ferunt. Postquam electus suffragationi assensum præbuit, hunc in modum ab imperatore renuntiatur.

Γινομένης ἀναβάθρας διὰ ξύλων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρικλίνου, περισκεπομένης διὰ βλατίου κοκκίνου, ἐφ' ἧς ἵσταται θρόνος βασιλικὸς ὁποῖος ἐν τῇ τοῦ βασιλέως στεφηφορίᾳ εἴρηται, ὁ μὲν τρίκλινός ἐστι διαπεφραγμένος βλατίοις, καθὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ δεσπότου προβλήσει δεδήλωται, ὁ δὲ βασιλεὺς τό τε στέμμα καὶ τὰ λοιπὰ φορῶν ἐλθὼν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ καθίζει ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐρχόμενος ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ, πάντων τῶν ἀρχόντων παρισταμένων ἔξω τοῦ διαφράγματος μετὰ τῶν παρασήμων καὶ φορεμάτων αὐτῶν. Καὶ θρόνου ἠερανέου τεθέντος κατὰ τὸ τοῦ τρικλίνου τρίτον μέρος ἀπὸ τοῦ τοίχου πρὸς τὸν βασιλέα, περισκεπομένου διὰ βλατίου χρυσοῦ, ἔρχεται ὁ ὑπόψηφος πατριάρχης (ὑπόψηφος γὰρ μέχρι τότε λέγεται) καὶ καθίζει ἐπ' αὐτοῦ. Εἶτα τῶν βλατίων τοῦ διαφράγματος αἰρομένων ἀνίστανται ἀμφότεροι, καὶ πάντες αὐτίκα πολυχρονίζουσι. Καὶ μετὰ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων τις, τοῦτ' ἔστιν ἢ δεσπότης ἢ σεβαστοκράτωρ ἢ Καῖσαρ, φέρει τὸν ὑπόψηφον (οὐδὲ γὰρ ἐνδημοῦσιν οὗτοι ταῖς τῶν πατριαρχῶν προβλήσεσι τῇ αἰτίᾳ ὅτι τοῦ πατριάρχου καθημένου ἀνοικεῖόν ἐστιν ἵστασθαι τούτους· πάλιν δὲ τῆς τῶν βασιλέων εὐφημίας γινομένης οὐκ ἐφεῖται τούτους καθῆσθαι· διὰ τοῦτο καὶ οὐ πάρεισιν), ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχόντων ὁ κρείττων καὶ διαφορώτερος ἐπαίρων διὰ χειρὸς φέρει τοῦτον ἔμπροσθεν τῆς ἀναβάθρας. Τοῦ οὖν πατριαρχικοῦ δικανικίου ἐκεῖσε ἐν τῷ ῥηθέντι διαφράγματι εὑρισκομένου, λαβὼν τοῦτο ὁ βασιλεὺς διά τινος τῶν μὴ φορούντων σκιάδια εὐγενῶν, ἱσταμένου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰ πάρεστιν ἐκεῖσε, μεγάλῃ φωνῇ λέγει οὕτως· « Ἡ ἁγία Τριὰς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῖν βασιλείας προβάλλεταί σε ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην. » Καὶ οὕτως αὐτίκα πολυχρονίζουσι πάντες. Εἶτα ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς ἀναβάθρας ἀνελθὼν λαμβάνει τὸ δικανίκιον ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως χειρός, καὶ εὐλογῶν αὐτὸν εὐθὺς κατέρχεται. Καθεσθέντων οὖν ἑκατέρων ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτῶν, γίνεται ἡ εὐφημία τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου. Καὶ μετὰ τὴν εὐφημίαν κλεισθέντος τοῦ διαφράγματος, ὁ μὲν βασιλεὺς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀπέρχεται ἱππότης εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, τοῦ ἵππου αὐτοῦ περισκεπομένου σαγίσματι ἐκ πανίου λευκοῦ μέχρι καὶ κεφαλῆς. Συναπέρχονται δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες μετ' αὐτοῦ τὰ ἑαυτῶν ἐνδεδυμένοι παράσημα.

Exstructa lignea anabathra ad initium triclinii, opertaque coccineis sericis, in qua stat talis imperatoris thronus qualis in coronatione imperatoris descriptus est, triclinium quidem intersepitur ejusmodi velis et pannis quales in despotæ inauguratione adhiberi solent. At imperator stemma et alia gestamina gestans sedet in throno suo, egressus ex conclavi **103** suo, omnibus proceribus extra septum consistentibus cum suis insignibus et ornamentis; positoque cæsio throno circa tertiam triclinii a pariete distantem partem, versus imperatorem, qui aureis velamentis instratus est, venit electus seu suffragiis adhuc obnoxius (eo usque enim hoc nomine appellatur) et sedet in illo. Deinde sublatis septi velamentis surgit uterque; et mox omnes ora in apprecationem multorum annorum resolvunt. Post hæc non aliquis summa in dignitate constitutus, puta vel despota vel sebastocrator vel Cæsar, sistit electum (neque isti patriarcharum renuntiationibus interesse solent, hac de causa, quia patriarcha sedente insolitum est ipsos stare: rursus fausta acclamatio imperatoribus facta non sinit ut isti sedeant; quamobrem non adsunt), sed ex proceribus dignior et eminentior manu prehensum ducit ante anabathram. Reperto autem intra septum patriarchali pedo, imperator, ministerio nobilis adolescentis ex iis qui sine pileo in aula obambulant, accipit illud, stansque tam ipse quam filius ejus, si adsit, magna voce ita fatur: « Sancta Trinitas per imperium ab ipsa nobis concessum constituit te archiepiscopum Cpoleos, novæ Romæ, et œcumenicum patriarcham. » Et mox universi multos annos accinunt. Deinde patriarcha ascendens in anabathram ab imperatoris manu pedum accipit, dataque ei benedictione **104** statim descendit. Sedentibus igitur utrisque in thronis suis, fausta acclamatione tam imperatorem quam patriarcham prosequuntur. Post acclamationem clauso septo imperator abit in conclave suum, patriarcha eques se confert ad Sanctam Sophiam; et equus illius tectus est operimento ex candido panno usque ad caput; quem comitantur principes, suis quique insignibus spectabiles.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὑπόψηφος ἔτι ὢν καὶ ἐρχόμενος προβληθῆναι ἔξω τῆς τοῦ παλατίου αὐλῆς πεζεύει, μετὰ δὲ τὴν πρόβλησιν ἐντός. Σκεπάζουσι δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ σαγίσματι, καθὼς εἴρηται.

Sciendum est, patriarcham, dum adhuc tantummodo electus est, ubi accedit ut ab imperatore promoveatur, extra palatium pedibus ambulare, quando ad renuntiationem suam venit, post renuntiationem vero tantum in palatio. Tegunt autem et equum ejus velamento, ut dictum est.

Ἀπελθὼν οὖν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν μετὰ τὸ προ-

Profectus igitur ad Sanctam Sophiam post suam

renuntiatione, ut ostensum est, epulum init cum episcopis et proceribus ecclesiæ. In ordinatione ejus et consecratione venit imperator ad Sanctam Sophiam, ferens consuetam sibi in dies singulos stolam. Ordinatur vero patriarcha ab episcopo Heracleæ; quia Byzantium olim ad episcopatum Heracleæ spectabat.

Scire oportet alios quidem episcopos duplici crucis signatione sive benedictione accepta eligi; ex quibus primam nominant parvam, alteram magnam, quæ est ipsa consecratio; patriarcham vero solum una ordinari **105** et consecrari, quandoquidem imperatoris renuntiatio parvæ per crucem signationis vicem supplet.

Ad eumdem modum sine ulla variatione peragitur aliorum patriarcharum proclamatio et designatio, nimirum Alexandriæ, Antiochiæ et Hierosolymorum; quin et archiepiscopi primæ Justinianæ, Achridis et totius Bulgariæ: nam secunda Justiniana est Cyprus, tertia Carthago.

Episcopi postquam electi et a patriarcha consecrati sunt, conferunt se post aliquot dies ad palatium, vota ibi precesque pro imperatoribus et subjecto populo facturi et imperatorem veneraturi. Recitat quivis sacram precationem, circumstante comitatu aulico.

At archimandritæ et protosyncelli, sed et præfecti venerabilium monasteriorum, postquam a patriarcha electi sunt, abeunt et ipsi ad palatium veneranturque imperatorem, et ab imperatoris manu pedum pastorale accipiunt. Episcopi quidem ad honorem imperatori habendum profecti, ut dictum est, venerantur illum palliis suis undulatis induti. Ecclesiæ vero proceres epirrhiptariis seu capitum tegminibus tuniciisque ornati.

106 CAPUT XXI.

De lugubribus imperatoris gestaminibus.

Patre imperatoris mortuo vel uxore, quin et filio et nepote, si imperatores fuerint, imperator, quamdiu placuerit, et pro libito, fert candida vestimenta, deinde citrina sine margellis, postea splendidis vestibus amicitur. Si mortem obierit patruus aut amita ex patre, vel frater ejus despotæ honore decoratus, et quamvis hoc etiam honore careat, vel soror vel filius, citrina fert tunc quoque indumenta, absque margellis, postea cum margellis. Quo tempore imperator gestat albas vestes, ut dictum est, propter suos propinquos defunctos, omnes pullas vestes ferunt, non proceres modo, sed et populus: propinqui vero ejus qui obiit, imperatore citrina gestante, nigris vestimentis etiam coram imperatore usque ad quadragesimum diem utuntur; postmodum cæsiis sive subviridibus, donec imperator vestes mutet; et tunc ipsi quoque candidis vestibus amiciuntur.

Præter hos de quibus diximus, si contingat ali-

A ἐκληθῆναι, ὡς δεδήλωται, εὐωχεῖται μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῷ τῆς αὐτοῦ χειροτονίας καιρῷ ἔρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, τὴν καθ' ἡμέραν συνήθη φέρων στολήν· χειροτονεῖται δὲ ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας, ἐπεὶ τῆς Ἡρακλείας ἐπισκοπὴ ἦν τὸ Βυζάντιον.

Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι ἀρχιερεῖς χειροτονοῦνται σφραγιζόμενοι ἐκ δευτέρου (τὴν μὲν πρώτην σφραγῖδα καλοῦσι μικράν, τὴν δὲ δευτέραν μεγάλην, ἥτις ἐστὶ χειροτονία), ὁ δὲ πατριάρχης χειροτονεῖται μόνον, ἐπεὶ ἡ τοῦ βασιλέως πρόβλησις ἀντὶ τῆς μικρᾶς λογίζεται σφραγῖδος.

B Ὁμοίως καὶ ἀπαραλλάκτως γίνεται καὶ ἡ τῶν ἑτέρων πατριαρχῶν πρόβλησις, τοῦ τε Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐπεὶ δευτέρα Ἰουστινιανή ἐστιν ἡ Κύπρος, καὶ τρίτη ἡ Καρχηδών.

Οἱ μέντοι γε ἀρχιερεῖς μετὰ τὰς ψήφους αὐτῶν χειροτονούμενοι παρὰ τοῦ πατριάρχου, μεθ' ἡμέρας τινὰς τῆς χειροτονίας αὐτῶν, ποιῶν εὐχὴν ἕκαστος ὑπὲρ τῶν κρατούντων καὶ τοῦ ὑπηκόου, ἀπέρχεται προσκυνῶν τὸν βασιλέα, καὶ ἀναγινώσκει ταύτην τῆς παραστάσεως ἱσταμένης.

C Οἱ δέ γε ἀρχιμανδρῖται καὶ πρωτοσύγκελλοι, ἀλλὰ δὴ καὶ καθηγούμενοι τῶν ἐντίμων μοναστηρίων, μετὰ τὸ τὴν σφραγῖδα παρὰ τοῦ πατριάρχου λαβεῖν, ἀπέρχονται καὶ προσκυνοῦσι καὶ οὗτοι, καὶ λαμβάνουσι τὸ δικανίκιον ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως χειρός· καὶ οἱ μὲν ἀρχιερεῖς εἰς προσκύνησιν τοῦ βασιλέως, ὡς εἴρηται, ἐρχόμενοι μετὰ τῶν ἐχόντων μανδύων αὐτῶν ποταμοὺς προσκυνοῦσιν αὐτόν, οἱ δέ γε τῆς ἐκκλησίας ἄρχοντες μετὰ τῶν ἐπιρριπταρίων καὶ ἱματίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ πενθίμων βασιλικῶν φορεμάτων.

Πατρὸς βασιλέως ἀποθανόντος ἢ μητρὸς ἢ γυναικὸς αὐτοῦ, ἢ μὴν υἱοῦ καὶ ἐκγόνου βασιλέων ὄντων, ὁ κρατῶν λευκὰ φορέματα φορεῖ μέχρι καιροῦ ὅσον ἂν βούλοιτο, εἶτα κίτρινα ἄνευ μαργελλίων, ἔπειτα D τὰ αὐτὰ πάλιν μετὰ μαργελλίων, καὶ μετὰ ταῦτα λαμπροφορεῖ. Εἰ δὲ θεῖος ἢ θεία πρὸς πατρός, ἢ ἀδελφὸς αὐτοῦ, δεσπότης ὢν εἴτε καὶ μή, ἢ ἀδελφὴ ἢ υἱός, κίτρινα μὲν καὶ τότε, χωρὶς δὲ μαργελλίων, εἶτα μετὰ μαργελλίων. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὁ βασιλεὺς λευχειμονεῖ, ὡς εἴρηται, διὰ τοὺς ἑαυτοῦ γνησίους, πάντες μελανειμονοῦσιν, οὐχ ἄρχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ. Οἱ δὲ τοῦ τεθνεῶτος γνήσιοι, τοῦ βασιλέως κίτρινα φοροῦντος, μέλανα οὗτοι ἐνδύονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἕως ἡμερῶν τεσσαράκοντα, καὶ μετὰ ταῦτα ἠεράνεα μέχρις ἂν ἀλλάξοι ὁ βασιλεύς, καὶ τότε λαμπροφοροῦσι καὶ οὗτοι.

Ἄνευ δὲ ὧν εἴρηται, εἰ συμβῇ τινα ἕτερον τῶν

A καθ' αἷμα συγγενῶν αὐτοῦ τελευτῆσαι, οὐδαμῶς φορεῖ κίτρινα ὁ βασιλεύς. Ἂν δέ τινος τῶν γνησίων αὐτοῦ ἢ θείου ἢ ἀνεψιοῦ ἢ ἐξαδέλφου γυνὴ τελευτήσῃ ἢ ἀδελφὸς ἢ υἱὸς, ὁ τὸν τεθνεῶτα ἀποβαλὼν διαβιβάζει ἐν τῷ ἑαυτοῦ ὀσπιτίῳ τὰς τεταγμένας πενθίμους ἡμέρας, ἤτοι μέχρι καὶ τῶν νενομισμένων ἐννάδων, καὶ μετὰ τοῦτο ἔρχεται νυκτὸς καὶ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα μελανειμονῶν, καὶ ἔκτοτε ἐκτὸς μὲν ἐνδεδυμένος ἐστὶ μέλανα, τὸν δὲ βασιλέα προσκυνῶν φορεῖ ἠεράνεα· οὐδὲ γὰρ ἐνδεδομένον ἐστὶ μελανειμονεῖν ἐν τῷ παλατίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Περὶ μελλονύμφης δεσποίνης.

Χρὴ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι δεσποίνης νύμφης ἐρχομένης ἔξωθεν ἢ διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης, κατὰ τὴν B ἡμέραν καθ' ἣν μέλλει ἀποσωθῆναι εἰς τὴν πόλιν ἐγνωσμένην οὖσαν, προσυπαντᾷ ταύτην ὁ βασιλεὺς καὶ ἀνὴρ αὐτῆς ὁ νεόνυμφος μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ, εἰ περίεστιν· εἰ δ' οὖν, αὐτὸς μόνος. Κἂν εἰ μὲν διὰ ξηρᾶς ἔρχεται, πεζεύειν αὐτὴν εἴθισται περὶ τὴν Πηγήν; εἰ δὲ μετὰ τριηρῶν, πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου ἂν τύχοι εἶναι ἐπιτήδειον. Προκαταλαμβάνουσαι τοίνυν τὴν καταγωγὴν ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖ, αἱ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ συγκλητικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων γυναῖκες αἱ κρείττους καὶ εὐγενέστεραι ὑποδέχονται τὴν δέσποιναν καὶ νεόνυμφον ἐρχομένην, φιλοφρονούμεναι βασιλικῶς αὐτὴν καὶ θεραπεύουσαι, προσυπαντώντων καὶ τῶν βασιλέων, ἢ καὶ ἀμφοτέρων C ἢ τοῦ νεονύμφου καὶ μόνου, ἂν μὴ καὶ πατὴρ ᾖ, καθάπερ εἴρηται. Εἰ μὲν οὖν μετὰ τριήρεως ἔρχεται, προϋπαντᾷ αὐτῇ περὶ τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὴν τοῦ Εὐγενίου πύλην ἔφιππος ὢν ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν ἀρχόντων, εἰ δ' ἀπὸ ξηρᾶς, ἔξω τῆς πόλεως, ὥσπερ εἴρηται. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν βασιλεῖς ἢ ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται καταλιμπάνων αὐτὴν ἐκεῖσε· ἀπὸ δὲ τῶν εἰρημένων ἀρχοντισσῶν ὑποδοῦσιν αὐτὴν τὰ ἐρυθρὰ ἢ βασίλισσαι, ἐὰν ὦσιν, ἢ σεβαστοκρατόρισσαι, ἢ Καισάρισσαι, ἢ αἱ εὐγενέστεραι τῶν λοιπῶν. Ὄντων δὲ προητοιμασμένων καὶ φορεμάτων βασιλικῶν, σταλεῖσα βασιλικῶς καὶ προπεμπομένη ἀπέρχεται εἰς τὸ παλάτιον ἔφιππος, τελουμένων μετὰ τοῦτο καὶ τῶν γαμικῶν τελετῶν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ.

D Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὡς οἱ παρδόβαλλοι, ὁπηνίκα φέρουσι τοὺς πάρδους, ἱππόται εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον καὶ ἱππόται ὁμοίως ἐξέρχονται. Ὡσαύτως καὶ οἱ τὰ χρυσοτήρια φέροντες παροινοχόοι ἔφιπποι καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τοῦ παλατίου εἰσέρχονται.

Ἕως ὧδε τὰ τῶν ὀφφικιαλίων τῶν βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως ὀνόματα, καὶ τῶν ὀφφικίων τῆς μητρὸς ἐκκλησίας.

A quem alium ex sanguine junctis mori, nunquam et nuspiam fert citrina imperator. Si alicujus ex cognatis, puta patrui, consobrini vel patruelis, uxor in fata concedat, vel frater vel filius, is ex cujus domo funus prodiit, domi **107** diebus luctui destinatis, videlicet usque ad nonum diem, se continet. Et postea noctu venit, indutusque nigris vestibus imperatorem adorat. Et ab hoc tempore extra palatium induitur vestimentis nigris, cum vero ad imperatorem venerandum procedit, portat cæsia: neque enim fas est nigras vestes in palatio ferre.

CAPUT XXII.

De futura sponsa et imperatrice.

Oportet et hoc scire. Domina sponsa peregre B adveniente vel terra vel mari, ubi dies ille quo appulsura et urbem ingressura est innotuit, occurrit ei imperator maritus ejus, novus sponsus, cum imperatore patre suo, si sit superstes: sin minus, ipse solus. Et quidem, si terra adveniat, consuetudine receptum est ut appellat ad locum quem ad Fontem nominant; sin in triremibus, tunc excendit prope templum Blachernarum extra civitatem, ubi commodum fuerit. Præoccupato igitur sive hic sive illic diversorio, eorum qui in suprema dignitate sunt et senatorum et reliquorum principum uxores præstantiores et nobiliores excipiunt dominam et novam sponsam, regie illam et omni humanitatis genere prosequentes atque honorantes, occurren- C tibus etiam imperatoribus, vel utroque vel novo sponso solo, si pater non superest, prout explicatum est. Si ergo in triremi veniat, obvius fit illi circa arcem ad portam **108** Eugenii equo insidens cum proceribus. Sin terra advenerit, occurrit ei extra civitatem, ut dictum est. Postea abeunt imperatores vel imperator, ibidem ea relicta. Ex prædictis primariis feminis vel reginæ et imperatrices, si fuerint, vel Sebastocratorissæ vel Cæsarissæ vel aliæ reliquis nobiliores calceant eam rubris calceis, paratisque imperatoriis ornamentis et gestaminibus regifice comitata ac deducta proficiscitur equo insidens in palatium. Et postea præstituto die nuptiarum solemnitas peragitur.

D Sciendum et hoc, pardorum venatores, quando adducunt pardos, equites ingredi in palatium, et equites similiter egredi. Sic et illi qui refrigerando potui glaciem afferunt, equites palatium intrant.

Hucusque officialium imperatorum Cpoleos nomina et officiorum matris ecclesiæ.

JACOBI GRETSERI S. J.

IN LIBRUM

GEORGII CODINI CUROPALATÆ

DE OFFICIIS ET OFFICIALIBUS MAGNÆ ECCLESIÆ ET AULÆ CPOLITANÆ

COMMENTARIORUM LIBRI TRES

Quibus non tantum Codinus, sed et varia alia tam Græcorum quam Latinorum monumenta explicantur et illustrantur.

INSERTÆ SUNT *

JACOBI GOAR ORD. PRÆDICAT.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LIBER PRIMUS.

111 CAPUT. I.

Quis Codinus. Quando. Quæ libri inscriptio. Varia ejusdem vocabuli apud recentiores Græcos scriptura, numerus clericorum in magna ecclesia.

Quis fuerit Georgius Codinus Curopalata, et quo sæculo vixerit, non habeo dicere; ut nec illud, num Curopalatæ nomen sit cognomen an officii palatini. Illud liquet, sequiore jam Græcia, et cum ad interitum tenderet, floruisse, post Cantacuzenum scilicet vel cum illo.

Præter hunc librum, qui nobis est in manibus, scripsit idem Codinus παρεκβολὰς ἐκ τῆς βίβλου τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, *selecta ex libro chronico de originibus Cpoleos*, quæ jam Græce et Latine exstant, tametsi longe copiosiora in bibliotheca Bavarica asservantur. Titulus ita a Junio formatus est: *Georgii Codini liber de officialibus palatii Cpolitani et officiis magnæ ecclesiæ.* Nam alter titulus, quem ex ms. quodam codice adducit, prorsus nihil ad hunc librum facit: Παρεκβολαὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν πατριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πόθεν ἐκλήθη Βυζάντιον, συντεθεῖσαι παρὰ Γεωργίου Κωδίνου. Nihil, inquam, ad hunc locum hic titulus facit, quia est illius alterius de originibus Cpoleos, cui etiam ab editore recte præfigitur, licet non ut Junius, τῶν πατριῶν a recto πατριά, sed melius τῶν πατρίων a plurali τὰ πάτρια nobis exhibeat; quo titulo etiam Hesychius Milesius librum scripsit, qui jam vulgatus est. Et nota sunt ex Suida Diogenis Cyziceni τὰ πάτρια Κυζίκου, *res patriæ seu origines Cyzici.*

Et tamen suavissime nugatur Junius, cur liber iste de officiis παρεκβολῶν appellationem tulerit, nempe *quod ex libro, cujus inscriptio est* Chronicum, *excerptus fuerit, Chronicum hoc fuisse publicum palatii Cpolitani, in quod acta curopalatæ retulerint, in quorum custodia idem quoque liber fuerit.* Quid est nugas agere, si hoc non est? cum epigraphe ista non ad hunc librum, sed ad alium de originibus Cpoleos 112 spectet, prout ab interprete totidem verbis eidem libro præfixus est.

Recentiores Græci in orthographia dictionum, præsertim peregrinarum, varii sunt. Addunt, ut παλλάτιον, κουροπαλλάτης, διβέλλιον, πριμμικήριος, φλάμμουλον, et in pure Græcis χρέμμασθαι, pro παλάτιον, κουροπαλάτης, διβέλιον, πριμικήριος, φλάμουλον, χρέμασθαι. Addunt etiam initio B vocabulorum, si inchoentur a β vel π, β mutato in π, ut βαΐουλος μπαΐουλος, Βελλαρμῖνος Μπελλαρμῖνος, apud Gabrielem episcopum Philadelphi, in libro de sacramentis, μπάλλα *palla, pila*, Μβασίας *Bassa*, et id genus alia sine numero. Imo in ipso etiam vocabulo suum hoc μ adjiciunt ante β vel π ut Ῥομπέρτος pro Ῥουπέρτος apud Annam in Alexiade, ταμπάριον pro ταπάριον. Detrahunt: σέλα, σακελάριος pro σέλλα, σακελλάριος vel σακκελλάριος. Nec tamen hæc nimis scrupulose observant: hinc τὸ π sine adjectione τοῦ μ sæpissime invenias, ut πατέλλα, πατέλλιον, πατρίκιος, πατριάρχης et id genus alia innumera. Vide Glossarium Græcobarb. littera π.

C Cave autem ne novem pentadas clericorum percurrens suspiceris etiam ætate Codini non fuisse plures clericos magnæ ecclesiæ quam his novem quinariis enumerentur: nam officiales tantum

* Curis distinctæ.

hoc indice continentur. Olim quidem fuisse numerosissimum clerum liquet ex Novella tertia Justiniani, qui, ne nimium diffunderetur, ad certum numerum restrinxit. *Sancimus*, inquit, *ne quando in sacrosancta majore ecclesia ultra 60 presbyteros, diaconos vero mares 100, feminas 40 et subdiaconos 90, lectores autem ultra 110, cantores ultra 25 exsistant, ut universus reverendissimorum clericorum majoris ecclesiæ numerus in 425 personis et 100 præterea ostiariis (ut vocant) consistat. In sanctissima igitur majore almæ hujus urbis nostræ ecclesia et tribus illis sacris ædibus ei coadunatis, tanta clericorum multitudo esto, neminem eorum qui nunc sunt ejiciendo, tametsi multo major numerus exsistat quam a nobis definitus est; nemine item de cætero per ullum ordinem, qui hoc tempore est, adjiciendo, donec intra hunc numerum mensura consistat.* Heraclius imperator in diplomate de numero definito clericorum magnæ Ecclesiæ tom. I Juris Græco-Romani : *Religiosorum presbyterorum catalogus ad 80, diaconorum vero marium ad 150, feminarum diaconissarum ad 40, subdiaconorum ad 70, lectorum ad 160, cantorum ad 25, ostiariorum ad 75, quacunque tandem causa, redigatur.* Idem imperator clericos officiales hoc numero definivit, nimirum ut essent syncelli 2, cancellarii 12, defensores 10, referendarii 12, notarii 40, sceuophylaces presbyteri 4, sceuophylaces diaconi 6, lectores 2, etc., quæ cum officialibus Codini non satis concinunt. Sed in his nihil erat apud Græcos constantius quam ipsa inconstantia et mutandi mos indesinens.

Index primus officialium, qui novem pentades antecedit, non videtur esse a Curopalata : cur enim bis battologice, nec satis constanter, eosdem eodem propemodum loco percenseret? nolui tamen

113 omittere, cum in editione Juniana exstet, et nisi me fallit memoria, etiam in altero codice Bavarico (1). GRETS.

CAPUT II.

Dubitationes quædam circa primum catalogi quinarium; de exocatacœlis deque magno œconomo.

Catalogus officialium magnæ ecclesiæ deest in altero ms. Bavarico, quemadmodum et in Lautheriano : sed cum ab aliis exemplaribus repræsentetur, minime omitti debuit, quandoquidem ab ipso etiam libri titulo promittitur.

Ante novem pentadas seu quinarios officialium magnæ ecclesiæ præmittitur officialium index, qui sola vocabula continet, at nec omnia nec ordinate, ut antea dictum. Noluimus tamen præterire, ne

A quis fidem nostram desideraret. Pleraque non tam sunt officiorum indigitamenta quam inanium titulorum crepitacula, etiam extra Cpolim ad alias Græcanicas ecclesias prolata, ut videre est in Turcogræciæ l. IV, ubi exstat epistola clericorum insulæ Chii ad patriarcham Cpolitanum, in qua invenies *sacellarium Chii, logothetam Chii, protosyngelum Chii, caliarchum pneumaticum et protecdicum Chii, cantrisium Chii, protapsalten Chii, dicæophylacem Chii, nomophylacem Chii, referendarium Chii, doctorem evangelii, doctorem apostoli.*

[P. 3. *Τῶν ὀφφικίων*. Deo optimo maximo, patriarchæ, templo, populo Christiano præstanda in ecclesia CP. cum honoris splendore obsequia constituunt

B ejus officia. Ministeriis insudant θεωροὶ, δεποτάτοι καὶ χαμισάτοι : hi tus, carbones, aquam et alia præparant; cereos præferunt Evangelio deputati; vigiles vasa supellectilemque sacram custodiunt. Officiorum tamen appellationem sibi vindicare vetat usus ecclesiæ. Quid causæ est? Οὐκ εἰσὶν ὀφφίκια, ἀλλὰ διακονίαι περὶ τὸ ἅγιον βῆμα ἄλλοις ἁρμόζουσαι· *non sunt officia, verum ministeria tantum sacro tribunali, id est altari, ab his nec non ab aliis quibuspiam impendenda*, ait ecclesiasticus ordo in Euchologio. Ideo vero maxime, quia patriarchis non placuit illa officiis connumerari, quod viliora forent hæc obsequia, et auxilia superioribus honoris elationem adeptis accedentia. Verumenimvero cum dignitatis decus officio con-

C junctum assevero, ne, precor, superiorum et inferiorum ordine servato, cuncta deinceps officia

114 unius, quod aiunt, classis et rationis censenda facile credideris. Exstant ex iis suprema, ἀρχοντίκια μεγάλα, nobili præcipuoque reddendo patriarchæ ministerio deputata, jurisque populo Christiano dicundi præfecturam obtinentia : τὰ γὰρ ἀρχοντίκια καὶ ὀφφίκια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας εἰς ὑπηρεσίαν τῷ ἀρχιερεῖ γεγόνασι καὶ εἰς κρίσιν τῶν ἐν βίῳ προσαγομένων. Alia sunt minus nobilia, ἀρχοντίκια μικρά, suntque tam protopapas quam qui sequuntur inferiores officiales, sinistri chori assessores, majores siquidem dextrum cum patriarcha obtinent et præcipuis ubique coluntur privi-

D legiis. Tertii tandem generis officia λιτὰ nuncupantur, ita nimirum ut nullum habeant dignitatis annexum decus, nec lites cum patriarcha dijudicent : sunt etenim privati patriarchæ ministri, archidiaconus ac secundus ab eo diaconus. Ἔξωθεν, inquit typus Allatianus in Euchologio, τῶν δεκαπέντε ὀφφικίων καὶ κληρικάτων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας (quæ ἀρχοντίκια μεγάλα, primarum trium pentadum

(1) Is ita habet : ὁ μέγας οἰκονόμος. Ὁ μέγας σακελλάριος. Ὁ μέγας σκευοφύλαξ. Ὁ χαρτοφύλαξ. Ὁ σακελλίου. Ὁ πρωτέκδικος. Ὁ πρωτονοτάριος. Ὁ λογοθέτης. Ὁ κανστρήσιος (Allat. mss. κανστρήνσιος et κανστρίνσιος). Ὁ ῥεφερενδάριος. Ὁ ὑπομνηματογράφος. Ὁ ἱερομνήμων. Ὁ ὑπομιμνήσκων. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου. Ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων. Ὁ ἐπὶ τῶν κρίσεων. Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως. Ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων. Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων. Ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ ἄρχων τοῦ ἀρχιμινσίου. Ὁ ἄρχων τῶν φώτων. Ὁ ῥήτωρ. Ὁ πρῶτος ὀστιάριος. Ὁ νομοδότης. Ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ νοτάριος. Ὁ πρωτοπαπᾶς. Ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων.

JACOBI GRETSERI S. J.

IN LIBRUM

GEORGII CODINI CUROPALATÆ

DE OFFICIIS ET OFFICIALIBUS MAGNÆ ECCLESIÆ ET AULÆ CPOLITANÆ

COMMENTARIORUM LIBRI TRES

Quibus non tantum Codinus, sed et varia alia tam Græcorum quam Latinorum monumenta explicantur et illustrantur.

INSERTÆ SUNT *

JACOBI GOAR ORD. PRÆDICAT.

NOTÆ ET OBSERVATIONES.

LIBER PRIMUS.

111 CAPUT. I.

Quis Codinus. Quando. Quæ libri inscriptio. Varia ejusdem vocabuli apud recentiores Græcos scriptura, numerus clericorum in magna ecclesia.

Quis fuerit Georgius Codinus Curopalata, et quo sæculo vixerit, non habeo dicere; ut nec illud, num Curopalatæ nomen sit cognomen an officii palatini. Illud liquet, sequiore jam Græcia, et cum ad interitum tenderet, floruisse, post Cantacuzenum scilicet vel cum illo.

Præter hunc librum, qui nobis est in manibus, scripsit idem Codinus παρεκβολὰς ἐκ τῆς βίβλου τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, *selecta ex libro chronico de originibus Cpoleos*, quæ jam Græce et Latine exstant, tametsi longe copiosiora in bibliotheca Bavarica asservantur. Titulus ita a Junio formatus est: *Georgii Codini liber de officialibus palatii Cpolitani et officiis magnæ ecclesiæ*. Nam alter titulus, quem ex ms. quodam codice adducit, prorsus nihil ad hunc librum facit: Παρεκβολαὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν πατριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πόθεν ἐκλήθη Βυζάντιον, συνταθεῖσαι παρὰ Γεωργίου Κωδίνου. Nihil, inquam, ad hunc locum hic titulus facit, quia est illius alterius de originibus Cpoleos, cui etiam ab editore recte præfigitur, licet non ut Junius, τῶν πατριῶν a recto πατριά, sed melius τῶν πατρίων a plurali τὰ πάτρια nobis exhibeat; quo titulo etiam Hesychius Milesius librum scripsit, qui jam vulgatus est. Et nota sunt ex Suida Diogenis Cyziceni τὰ πάτρια Κυζίκου, *res patriæ* seu *origines Cyzici*.

Et tamen suavissime nugatur Junius, cur liber iste de officiis παρεκβολῶν appellationem tulerit, nempe *quod ex libro, cujus inscriptio est* Chronicum, *excerptus fuerit, Chronicum hoc fuisse publicum palatii Cpolitani, in quod acta curopalatæ retulerint, in quorum custodia idem quoque liber fuerit*. Quid est nugas agere, si hoc non est? cum epigraphe ista non ad hunc librum, sed ad alium de originibus Cpoleos **112** spectet, prout ab interprete totidem verbis eidem libro præfixus est.

Recentiores Græci in orthographia dictionum, præsertim peregrinarum, varii sunt. Addunt, ut παλλάτιον, κουροπαλλάτης, διβέλλιον, πριμμικήριος, φλάμμουλον, et in pure Græcis κρέμμασθαι, pro παλάτιον, κουροπαλάτης, διβέλιον, πριμικήριος, φλάμουλον, κρέμασθαι. Addunt etiam initio B vocabulorum, si inchoentur a β vel π, β mutato in π, ut βαΐουλος μπαΐουλος, Βελλαρμῖνος Μπελλαρμῖνος, apud Gabrielem episcopum Philadelphi. in libro de sacramentis, μπάλλα *palla*, *pila*, Μβασίας *Bassa*, et id genus alia sine numero. Imo in ipso etiam vocabulo suum hoc μ adjiciunt ante β vel π ut Ῥομπέρτος pro Ῥοπέρτος apud Annam in Alexiade, ταμπάριον pro ταπάριον. Detrahunt: σέλα, σακελάριος pro σέλλα, σακελλάριος vel σακκελλάριος. Nec tamen hæc nimis scrupulose observant: hinc τὸ π sine adjectione τοῦ μ sæpissime invenias, ut πατέλλα, πατέλλιον, πατρίκιος, πατριάρχης et id genus alia innumera. Vide Glossarium Græcobarb. littera π.

Cave autem ne novem pentadas clericorum per- C currens suspiceris etiam ætate Codini non fuisse plures clericos magnæ ecclesiæ quam his novem quinariis enumerentur: nam officiales tantum

* Curis distinctæ.

hoc indice continentur. Olim quidem fuisse numerosissimum clerum liquet ex Novella tertia Justiniani, qui, ne nimium diffunderetur, ad certum numerum restrinxit. *Sancimus*, inquit, *ne quando in sacrosancta majore ecclesia ultra 60 presbyteros, diaconos vero mares 100, feminas 40 et subdiaconos 90, lectores autem ultra 110, cantores ultra 25 exsistant, ut universus reverendissimorum clericorum majoris ecclesiæ numerus in 425 personis et 100 præterea ostiariis (ut vocant) consistat. In sanctissima igitur majore almæ hujus urbis nostræ ecclesia et tribus illis sacris ædibus ei coadunatis, tanta clericorum multitudo esto, neminem eorum qui nunc sunt ejiciendo, tametsi multo major numerus exsistat quam a nobis definitus est; nemine item de cætero per ullum ordinem, qui hoc tempore est, adjiciendo, donec intra hunc numerum mensura consistat.* Heraclius imperator in diplomate de numero definito clericorum magnæ Ecclesiæ tom. I Juris Græco-Romani : *Religiosorum presbyterorum catalogus ad 80, diaconorum vero marium ad 150, feminarum diaconissarum ad 40, subdiaconorum ad 70, lectorum ad 160, cantorum ad 25, ostiariorum ad 75, quacunque tandem causa, redigatur.* Idem imperator clericos officiales hoc numero definivit, nimirum ut essent syncelli 2, cancellarii 12, defensores 10, referendarii 12, notarii 40, sceuophylaces presbyteri 4, sceuophylaces diaconi 6, lectores 2, etc., quæ cum officialibus Codini non satis concinunt. Sed in his nihil erat apud Græcos constantius quam ipsa inconstantia et mutandi mos indesinens.

Index primus officialium, qui novem pentades antecedit, non videtur esse a Curopalata : cur enim bis battologice, nec satis constanter, eosdem eodem propemodum loco percenseret? noluí tamen
113 omittere, cum in editione Juniana exstet, et nisi me fallit memoria, etiam in altero codice Bavarico (1). GRETS.

CAPUT II.

Dubitationes quædam circa primum catalogi quinarium; de exocatacœlis deque magno œconomo.

Catalogus officialium magnæ ecclesiæ deest in altero ms. Bavarico, quemadmodum et in Lautheriano : sed cum ab aliis exemplaribus repræsentetur, minime omitti debuit, quandoquidem ab ipso etiam libri titulo promittitur.

Ante novem pentadas seu quinarios officialium magnæ ecclesiæ præmittitur officialium index, qui sola vocabula continet, at nec omnia nec ordinate, ut antea dictum. Noluimus tamen præterire, ne

A quis fidem nostram desideraret. Pleraque non tam sunt officiorum indigitamenta quam inanium titulorum crepitacula, etiam extra Cpolim ad alias Græcanicas ecclesias prolata, ut videre est in Turcogræciæ l. IV, ubi exstat epistola clericorum insulæ Chii ad patriarcham Cpolitanum, in qua invenies *sacellarium Chii, logothetam Chii, protosyngelum Chii, caliarchum pneumaticum et protecdicum Chii, cantrisium Chii, protapsalten Chii, dicæophylacem Chii, nomophylacem Chii, referendarium Chii, doctorem evangelii, doctorem apostoli.*

[P. 3. *Τῶν ὀφφικίων.* Deo optimo maximo, patriarchæ, templo, populo Christiano præstanda in ecclesia CP. cum honoris splendore obsequia constituunt ejus officia. Ministeriis insudant θεωροὶ, B
δεποτάτοι καὶ χαμισάτοι : hi tus, carbones, aquam et alia præparant; cereos præferunt Evangelio deputati; vigiles vasa supellectilemque sacram custodiunt. Officiorum tamen appellationem sibi vindicare vetat usus ecclesiæ. Quid causæ est? Οὐκ εἰσὶν ὀφφίκια, ἀλλὰ διακονίαι περὶ τὸ ἅγιον βῆμα ἄλλοις ἁρμόζουσαι· *non sunt officia, verum ministeria tantum sacro tribunali, id est altari, ab his nec non ab aliis quibuspiam impendenda*, ait ecclesiasticus ordo in Euchologio. Ideo vero maxime, quia patriarchis non placuit illa officiis connumerari, quod viliora forent hæc obsequia, et auxilia superioribus honoris elationem adeptis accedentia. Verumenimvero cum dignitatis decus officio conjunctum assevero, ne, precor, superiorum et infimorum ordine servato, cuncta deinceps officia C
114 unius, quod aiunt, classis et rationis censenda facile credideris. Exstant ex iis suprema, ἀρχοντίκια μεγάλα, nobili præcipuoque reddendo patriarchæ ministerio deputata, jurisque populo Christiano dicundi præfecturam obtinentia : τὰ γὰρ ἀρχοντίκια καὶ ὀφφίκια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας εἰς ὑπηρεσίαν τῷ ἀρχιερεῖ γεγόνασι καὶ εἰς κρίσιν τῶν ἐν βίῳ προσαγομένων. Alia sunt minus nobilia, ἀρχοντίκια μικρά, suntque tam protopapas quam qui sequuntur inferiores officiales, sinistri chori assessores, majores siquidem dextrum cum patriarcha obtinent et præcipuis ubique coluntur privilegiis. Tertii tandem generis officia λιτὰ nuncupantur, ita nimirum ut nullum habeant dignitatis annexum decus, nec lites cum patriarcha dijudicent : sunt etenim privati patriarchæ ministri, archidiaconus ac secundus ab eo diaconus. Ἔξωθεν, inquit typus Allatianus in Euchologio, τῶν δεκαπέντε ὀφφικίων καὶ κληρικάτων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας (quæ ἀρχοντίκια μεγάλα, primarum trium pentadum D

(1) Is ita habet : ὁ μέγας οἰκονόμος. Ὁ μέγας σακελλάριος. Ὁ μέγας σκευοφύλαξ. Ὁ χαρτοφύλαξ. Ὁ σακελλίου. Ὁ πρωτέκδικος. Ὁ πρωτονοτάριος. Ὁ λογοθέτης. Ὁ κανστρήσιος (Allat. mss. κανστρήνσιος et κανστρίνσιος). Ὁ ῥεφερενδάριος. Ὁ ὑπομνηματογράφος. Ὁ ἱερομνήμων. Ὁ ὑπομιμνήσκων. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου. Ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων. Ὁ ἐπὶ τῶν κρίσεων. Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως. Ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων. Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων. Ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ ἄρχων τοῦ ἀρχιμινσίου. Ὁ ἄρχων τῶν φώτων. Ὁ ῥήτωρ. Ὁ πρῶτος ὀστιάριος. Ὁ νομοδότης. Ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ νοτάριος. Ὁ πρωτοπαπᾶς. Ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων.

diaconos exornantia) διώρισαν οἱ ἁγιώτατοι πατριάρχαι ἀρχοντίκια μικρὰ εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας. Ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων αὐτά εἰσιν ὀφφίκια. Et alibi : Ὁ μέγας ἀρχιδιάκων καὶ ὁ δεύτερος τῶν διακόνων οὐ τάσσονται μετὰ τῶν ἀρχοντικίων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, ἀλλ' ὀφφίκιά εἰσι καὶ μόνα. Goar. A

[P. 4. *Τῆς μεγάλης ἐκκλησίας*, ædificii amplitudine, throni præcellentia, ministrorum numero, redituum ubertate, cultus observantia.

[*ibid*. *Πρῶτον περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας*. Officiorum magnæ ecclesiæ catalogum plura licet ostentent exemplaria mss., pauca, quæ ordinem ac numerum eumdem observant, reperias. Hæc rerum humanarum conditio, ut mutationem in ecclesiam, quia mortalium cœtus est, etiam B inducat : hæc rerum novandarum in patriarchis libido, ut prioribus recentia vellent addita, antiquis nova succedere, cuncta nonnunquam detruncarent : ac ut reor, ex eorum placito fluxit ut exemplarium in iis recensendis diversitas, eo quod diversis ætatibus pro diverso ecclesiæ officiorumque statu exscriberentur, emerserit. Integriores uberioresque percupis ? Brevis enim est, truncus ac imperfectus a Codino exaratus. Hos tibi variis ex mss. et nostris Euchologicis depromptos, gratiores multo futuros, percurrendos accipe.

I. *Ex regiis manuscriptis.*

Ὁ μέγας οἰκονόμος κρατῶν τὴν οἰκονομίαν πᾶσαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· ὁ μέγας σακελλάριος ἐνεχόμενος εἰς τὰ ἀνδρῷα καὶ γυναικεῖα C μοναστήρια· ὁ μέγας σκευοφύλαξ φυλάσσων τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας· ὁ μέγας χαρτοφύλαξ κριτὴς τῶν ὅλων ὑποθέσεων, καὶ δεξιὰ χεὶρ τοῦ πατριάρχου· ὁ σακελλίου τὴν ἐνοχὴν ἔχων τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν· ὁ πρωτέκδικος τοὺς πρόσφυγας ἀναδεχόμενος καὶ κρίνων τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Οὗτοι οἱ ἐξωκατάκηλοι.

Πρώτη πεντάς. Ὁ πρωτονοτάριος θύρα τῶν ἐξωκατακήλων καὶ πρῶτος τῶν πατριαρχικῶν νοταρίων· ὁ λογοθέτης ποιῶν λόγους κατηχητικοὺς πρὸς τὸν λαὸν, δίκαιος τοῦ πατριάρχου· ὁ κανστρίσιος κρατῶν τὸ κανστρίον τῶν θυμιαμάτων ἐν ταῖς λειτουργίαις· ὁ ῥεφερενδάριος ἀναφορεὺς τῶν πρὸς βασιλέα μηνυμάτων· ὁ ὑπομνηματογράφος γράφων τὰ D πατριαρχικὰ ὑπομνήματα.

Δευτέρα πεντάς. Ὁ ἱερομνήμων κρατῶν τὸ κοντάκιον τὸ πατριαρχικὸν ἐν ταῖς λειτουργίαις, δεχόμενος καὶ τὰς ἐγγραφὰς τῶν ἀρχιερέων· ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων ἀναφέρων τῷ πατριάρχῃ τὰς τῶν δεομένων ἀναφορὰς, πεμπόμενος πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ τοῦ ῥεφερενδαρίου· ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων καθιστῶν τὸ πατριαρχικὸν σέκρετον ἀθόρυβον καὶ ἀτάραχον, εἰσάγων τοὺς κρινομένους· ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως **115** λέγων λειτουργοῦντος τοῦ πατριάρχου τὸ « Στῶμεν καλῶς· » ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων φορέσων τῷ πατριάρχῃ τὸ ἐπιγονάτιον.

Τρίτη πεντάς. Ὁ ὑπομιμνήσκων ἀσχολούμενος (1) τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὰς εὐχὰς καθ' ἑκάστην ὑπομιμνήσκων· ὁ ῥήτωρ γράφων λόγους διδασκαλικοὺς ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως· ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου· ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου· ὁ διδάσκαλος τοῦ ψαλτῆρος.

Τετάρτη πεντὰς τῶν ἱερῶν ἀρχόντων. Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν μοναστηρίων μετὰ προτροπῆς τοῦ μεγάλου σακελλαρίου· ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν μετὰ προτροπῆς τοῦ σακελλίου· ὁ ἄρχων τοῦ Εὐαγγελίου κρατῶν ἐν ταῖς λιταῖς τὸ Εὐαγγέλιον· ὁ ἄρχων τῶν φώτων ἀναδεχόμενος τοὺς εἰς τὸ βάπτισμα εὐτρεπιζομένους, διδοὺς καὶ τὰ κηρία τοῖς κληρικοῖς ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς· B ὁ ἄρχων τῶν ἀντιμινσίων διδοὺς τὰ ἀντιμίνσια δι' ὧν καθιεροῦνται οἱ θεῖοι ναοί.

Πέμπτη πεντάς. Ὁ ὀστιάριος κρατῶν τὴν λαμπάδα τοῦ πατριάρχου καὶ ἐν ταῖς ψήφοις τὰς θύρας· ὁ νομοδότης διδοὺς τὰ νόμια τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῖς πένησιν· ὁ πρωτοπαπᾶς· ὁ δευτερεύων τῶν ἱερέων καὶ ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων.

Ὁ πριμμικήριος τῶν νοταρίων καὶ οἱ νοτάριοι, ὁ δομέστικος, ὁ λαοσυνάκτης, ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν, ὁ ἄρχων τῶν κοντακίων, ὁ ἐπὶ τῆς εὐταξίας, ὁ δομέστικος τοῦ σεκρέτου καὶ οἱ ἐπισκοπειανοὶ, ὁ πριμμικήριος τῶν ἐξκουβίτων.

II. *Ex iisdem regiis mss.*

Τάξις τῶν ὀφφικίων τῆς ἐκκλησίας. Ὁ μέγας οἰκονόμος κρατεῖ τῆς ἐκκλησίας τὰ κτήματα, ὁ μέγας C σακελλάριος τὰ γυναικεῖα μοναστήρια, ὁ μέγας σκευοφύλαξ τὰ σκεύη καὶ τὰ ἱερὰ πάντα τῆς ἐκκλησίας. Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ εἰς τὸ μετάζειν καὶ εἰς τὰς σημειώσεις. Ὁ σακελλίου κρατεῖ τὴν σακέλλην. Ὁ πρωτέκδικος εἰς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ πρωτονοτάριος θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων. Ὁ λογοθέτης εἰς τὸ λογογραφεῖν τὰς ἑορτὰς, ὁ κανστρίνσιος εἰς τὸ κανστρὶν καὶ εἰς τὸ ἀλλάσσειν τὸν ἀρχιερέα, ὁ ῥεφερενδάριος εἰς τὸ ἀποστέλλεσθαι εἰς τὸν βασιλέα δι' ὑποθέσεις, ὁ ὑπομνηματογράφος εἰς τὸ ὑπογράφειν τὰ ὑπομνήματα, ὁ ἱερομνήμων εἰς τὸ βλέπειν τὰς εὐχὰς ὄπισθεν· κρατεῖ καὶ τὸ κοντάκιον καὶ τὸν κώδικα τῶν χειροτονιῶν. Ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων κρημνᾷ τὸ ἐπιγονάτιον τοῦ ἀρχιερέως. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου, εἰ D ἐπίσταται, ἑρμηνεύει δημηγορῶν. Ὁ ἐπιμιμνήσκων εἰς τὸ ῥυθμίζειν τὸν ἀρχιερέα μυστικῶς. Ὁ ἐπὶ δεήσεων ἀπέρχεται εἰς τὸν βασιλέα ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων. Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰ ἀνδρῷα μοναστήρια, ὁ ἐπὶ σεκρέτων εἰς τὸ παύειν τὸν λαὸν εἰς τὸ κρίνειν, ὁ ἐπὶ ἱερᾶς καταστάσεως εἰς τὸ ποιεῖν εὐταξίαν, ὁ ῥήτωρ εἰς τὸ ῥητορεύειν. Ὁ ὀστιάριος κρατεῖ εἰς τὰς χειροτονίας τὰς θύρας. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ ψαλτῆρος δύο. Ὁ πρωτοπαπᾶς ἔκδικος τῶν κρίσεων. Ὁ δευτερεύων εἰσοδεύει τοὺς ἱερεῖς, ἐὰν οὐκ ἔνι πρωτοπαπᾶς, καὶ ἄρχει τῶν ἱερέων ἀπὸ τοῦ πρωτοπαπᾶ. Οἱ δύο κατηχηταὶ εἰς τὸ κατηχίζειν τοὺς βαπτιζομένους.

(1) Ἀσχολουμένῳ?

Ὁ ἄρχων τῶν φώτων εἰσάγει τοὺς νεοφωτίστους. Ὁ A νομοδότης εἰσάγει τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν ἁγίαν μετάληψιν. Ὁ πριμμικήριος τῶν πατριαρχικῶν νοταρίων. Οἱ δύο δομέστικοι τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας (adde χοροστασία). Ὁ λαοσυνάκτης. Ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ δομέστικος τοῦ ἄμβωνος.

116 III. EX BIBLIOTHECA EMIN. D. CARDIN. MAZARINI.

Ματθαίου μοναχοῦ περὶ τῶν ὀφφικίων τοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἰατροῦ μοναχοῦ ταυτὶ Ματθαίου θύτου.
Τῆς ἐκκλησίας τὰς τιμὰς καὶ τὰς διακονίας,
αἳ διαιροῦνται Πνεύματι κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον,
ἀπαριθμεῖ πρὸς ὄνομα νῦν μοναχὸς Ματθαῖος.
πεντάδος πρώτης πέφυκεν ὁ μέγας οἰκονόμος,
ὁ μέγας σακελλάριος, ὁ μέγας σκευοφύλαξ,
ὁ χαρτοφύλαξ μετ' αὐτοὺς καὶ μέντοι σακελλίου· B
ἀλλά γε καὶ πρωτέκδικος συναριθμεῖται τούτοις,
οἷσπερ ἐξωκατακοίλοις πᾶσι προσωνυμία.
ὁ δὲ πρωτονοτάριος πεντάδος τῆς δευτέρας,
ὁ λογοθέτης μετ' αὐτὸν σύν γε τῷ καστρινσίῳ,
ὅ τε ῥεφερενδάριος, ὑπομνηματογράφος.
ἱερομνήμων τρίτος τε, καὶ μὴν ὑπομιμνήσκων,
οἱ τρεῖς ἐσθλῆς διδάσκαλοι, πρῶτος εὐαγγελίου,
τοῦ ἀποστόλου μετ' αὐτόν, τρίτος ὁ τοῦ ψαλτῆρος
τῆς δὲ τετάρτης πέφυκεν ὁ γὰρ ἐπὶ γονάτων,
ὅ τε τὰς κρίσεις ἐφορῶν, ὅ τε δεήσεις φέρων,
ὅ τε τῆς καταστάσεως ἱερᾶς καὶ ὁ σεκρέτων.
τῆς πέμπτης ἄρχων τῶν μονῶν, ἄρχων ἐκκλησιῶν τε,
ἄρχων εὐαγγελίων τε, ἄρχων ἀντιμινσίων,
ἄρχων τῶν φώτων μετ' αὐτούς, πληρῶν πεντάδα C
πέμπτην.
ὅρα τὸν λαμπρὸν ῥήτορα, διπλοῦ, δοστιαρίους,
τὸν νομοδότην τε ὁμοῦ, πριμμικήριον νοταρίων.

IV. EX ALLATIANIS (1).

Χορὸς ὁ δεξιός.

Ὁ ἐπίσκοπος (2)

Πεντὰς πρώτη (3). Ὁ μέγας οἰκονόμος, ὁ μέγας σακελλάριος, ὁ μέγας σκευοφύλαξ, ὁ χαρτοφύλαξ, ὁ σακελλίου. Πεντὰς δευτέρα. Ὁ πρωτονοτάριος, ὁ καστρήνσιος, ὁ ῥεφερενδάριος, ὁ λογοθέτης, ὁ ὑπομνηματογράφος. Πεντὰς τρίτη. Ὁ πρωτέκδικος, ὁ ἱερομνήμων, ὁ ὑπὸ γονάτων, ὁ ὑπομιμνήσκων, ὁ διδάσκαλος.

Χορὸς ὁ εὐώνυμος.

Ὁ πρωτοπαπᾶς, ὁ δευτερεύων, ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν, ὁ ἔξαρχος, ὁ κατηχητής, ὁ περιοδευτής, ὁ βουτιστής, οἱ δύο ἔκδικοι (4), οἱ 117 δύο δομέστικοι, οἱ δύο λαοσυνάκται, οἱ δύο πριμμικήριοι, ὁ πρωτοψάλτης, ὁ πρώξιμος, ὁ δεποτάτος, οἱ θεώριοι, ὁ (5) ἐπὶ τῆς εὐταξίας, ὁ κατηγοριήρης, ὁ κουβουκλήσιος, ὁ δεχανὸς (6), οἱ λαμπαδάριοι, ὁ περιεισερχόμενος, ὁ βασταγάριος, ὁ μυροδότης (7).

[P. 3. *Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια ἔχουσιν οὕτως.* Ecclesiasticorum palatinorumve officiorum catalogus in mss. occurrit frequentius; at quam diverse, nonnihil perspicax oculus advertet; nonnunquam sola nominum series apponitur: etiam quandoque nominum expositio et officiorum varia ministeria cernuntur exscripta. Quæ sequuntur in textu, proferunt hæc; solum catalogum jam superius percurristi. Porro cum expositio plura officia quam catalogus exhibeat, hunc foris ascitum et ab hac alienum merito quis poterit suspicari. GOAR.]

Dividit Codinus officia Magnæ Ecclesiæ in novem pentadas seu quinarios. Exstant etiam istæ pentades tom. I Juris Græco-Romani l. 4, in ipsa calce, sed tribus pauciores, quia index ille tantum sex pentadas adducit.

In prima ergo pentade apud Codinum continetur: 1. *magnus œconomus*, 2. *magnus sacellarius*, 3. *magnus sceuophylax* seu *custos sacrorum vasorum*, 4. *chartophylax*, 5. ὁ σακελλίου, *curator* seu *præfectus sacelli*, 6. *protecdicus seu defensor primus*. Ubi mirum vocari pentadem quæ sex complectatur. Sed hanc admirationem eximet nobis Joannes episcopus Citri in Responsis ad Constantinum Cabasilam Dyrrhachii archiepiscopum, ita scribens l. v Juris Græco-Romani, tom. I, fol. 327: Τὸ τοῦ πρωτεκδίκου δὲ ὀφφίκιον ἐν ταῖς 118 ὑποδεδηκόσιν ὂν ἔκπαλαι ὕστερον τοῖς ὑπερέχουσι συνετάγη παρὰ τοῦ τῆς μακαρίας λήξεως πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γεωργίου τοῦ Ξιφιλίνου. Τῇ πράξει δὲ ταύτῃ ἐπηκολούθησε καὶ γνώμη γενναία τοῦ ἐν ἁγίοις μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, ἐπαινοῦσα καὶ ἐξαίρουσα τὸ γεγονὸς ὡς εὐλόγως καὶ ἀμέμπτως πραχθέν. Cum ergo

(1) Allatianum hunc indicem habet etiam, quam duobus e codicibus, Monchalliano et Pugetiano, Bernardus Medonius edidit, ἑρμηνεία τῶν ὀφφικίων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἐκκλησίας, ἃ διηρμηνεύθησαν κατὰ τάξιν (M.)
(2) ὁ ἐπίσκοπος om. M.
(3) πρώτη πεντάς M, et mox δευτέρα πεντάς et τρίτη πεντάς.
(4) οἱ δύο ἔκδικοι, ὁ βουτιστής M.
(5) οἱ M.
(6) ὁ δεχανός, ὁ κουβούκλης M.
(7) Post ὁ μυροδότης M ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος, ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων. Addit præterea hæc: Οὐ τάσσονται μετὰ τῶν ἀρχοντικίων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὀφφίκιά εἰσι καὶ μόνα. Γίνωσκε δὲ τοῦτο ὅτι εἴ τις δ' ἂν ἔχῃ ἀπὸ τὰς τρεῖς σφραγῖδας ταῦτα ὑπορεῖ νὰ σέβῃ εἰς οἷον ὀφφίκιον θέλει κεκληρηκότων, οἷον ἀναγνώστης, ὑποδιάκονος, ἱεροδιάκονος, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων· οὐκ ὀφείλει γὰρ εἶναι τὴν ἱερία κληρικόν, διότι τοῖς ἱερεῦσιν ἔταξεν ὁ κανὼν ἱερουργεῖν D τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ οἰκέταις τοῦ ἀρχιερέως μὴ εἶναι. Τὰ γὰρ ἀρχοντίκια καὶ ὀφφίκια τῆς ἁγίας ἐκκλησίας εἰς ὑπηρεσίαν τῷ ἀρχιερεῖ γεγόνασι καὶ εἰς κρίσεις τῶν ἐν βίῳ προσαγομένων, καὶ διερμηνευόμενα κατὰ τάξιν ἐν ἑκάστῳ τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ ὑπηρεσίαν *Non adnumerantur ista inter magnæ Ecclesiæ archonticia, sed officia tantum sunt. Observa igitur obire officia ministrantium, quales sunt lector, subdiaconus, hierodiaconus, archidiaconus et diaconorum secundus, nemini eorum licere qui tria suffragia, hoc est ordines, ut aiunt, majores, ad sacerdotium susceperint: quippe indecens et indecorum esset sacerdotem servire patriarchæ, cum sacerdotibus præcipiat canon ut incruentam sacrificent hostiam atque ab omni erga patriarcham servili ministerio absi neant, Dignitates et officia sanctæ Ecclesiæ ad patriarchæ præstandum ministerium et in eorum quæ in vita solent accidere judicium constituta sunt. Singula autem secundum eorum ordinem, vicem, munus et ministerium quod obtinent, explicantur.*

olim quinque duntaxat hoc quinario comprehenderentur, jure Codinus πεντάδα nominavit, respiciens nimirum ad antiquiorem, non ad illum a Xiphilino introductum numerum. Nam e Balsamon in *Melete* seu disceptatione sua de officio chartophylacis et protecdici, tom. I Juris Græco-Romani, fol. 436, quinque tantum in hac prima classe ponit, omisso protecdico, eosque dicit esse quasi quinque sensus patriarchæ, quibus tanquam instrumentis negotia omnia exsequatur. Vocat etiam horum quinque ecclesiasticorum procerum ministeria πέντε σεκρέτων εὐαγῆ λογοθέσια, hoc est, ut interpres vertit, *quinque secretorum religiosa ratiocinia*. Rectius forte : *quinque secretorum consistoria*. Nos *rebus expediendis præfectos*. Et quivis horum habebat sua in functione plures adjutores, quos Balsamon vocat *chartularios*, τοῦ κόπου συμμεριστὰς καὶ σεκρετικοὺς διακονητάς, *laboris consortes, senatusque illius seu consistorii seu consilii administros*.

Appellabantur iidem ἐξωκατάκοιλοι ἄρχοντες, ut Balsamon docet et Joannes Citrius, etsi in hujus Responsis scribatur hoc nomen in penultima non per οι sed per η, ἐξωκατάκηλοι, et Latine Exocataceli, ut in editione Bonefidii. Sed vitiose : nam recta scriptura est ἐξωκατάκοιλοι, Latine *exocatacœli*. Graviter errat Junius, cum p. 4, verbum hoc in duo dividit, ἔξω κατακοίλων, itaque interpretatur, *catacœlorum, qui foris sunt*. Nugæ : unicum vocabulum est, non duo; quare legendum ὁ πρωτονοτάριος θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων. Hinc etiam reformanda lectio c. 9, p. 66 5 et 12, ubi Junius ἓξ κατάκοιλοι, redditque *sex catacœli*. Quam lectionem vitiosam esse, licet in Bavaricis quoque codicibus appareat, vel ex descriptione protonotarii discere poterat, ubi scriptum in suis etiam exemplaribus reperit ἐξωκατακοίλων, quamvis male disjunxit quæ conjungenda erant. Quomodo ergo nunc ex ἔξω procudit nobis ἕξ ? Eo item nomine non potest ferri illa lectio, quia ἄρχοντες isti vocabantur tunc etiam ἐξωκατάκοιλοι quando erant tantum quinque, ut ex Balsamone planum ; non ergo a numero dicti sunt ἓξ κατάκοιλοι.

Sed quæ notio hujus nominis ἐξωκατάκοιλοι ? Ut Junio suaviter *de vallibus et de ecclesiis in editiore loco Cpoli semper exstructis* philosophanti assentiar, committere non possum. Sed eum qui ex *exocatacœlis* nobis *catacœlos* procudit, falsam itidem originationem fabricare nec insolens nec novum videri debet, cujus falsitas cuivis absque mora subolebit, qui hæc Junii verba cum sensu perpenderit : *Maximæ ecclesiæ præerat patriarcha, reliquis pastores sui, qui dicebantur catacœli*, κατὰ τὰς κοιλάδας *singuli commorantes*. Scilicet Cpoli omnes parochi habitabant in vallibus, nullus in excelsiore urbis **119** loco : alioquin *Juniani catacœli* nomen tueri non potuissent. Nec plures in tanta civitate parochi erant quam quinque aut summum sex : nomen enim *catacœli* seu, ut nos

A scribimus, *exocatacœli* quinque vel sex duntaxat obtinebant.

Nec magis verisimilia de istis apponit nobis Petrus Gregorius Tolosanus Syntagm. universi Juris 15, 9. ubi dicit a Græcis vocari *evicellos* episcopos nonnullos, nulli metropolitano subjectos, patriarchis familiares et suffraganeos semperque astantes ; quales describit Wilhelmus Tyrius Belli sacri 14, 12, quos ipse Tyrius dicit a Græcis appellari *cancellos*. Petrus Gregorius suspicatur subesse mendum ; forsan enim scripsit Tyrius *catacelos*, ut rectus sit κατάκηλος, κατάκηλοι a κατακηλέω, quod est *permulceo, suavitate animum delinio*, hinc κατακηλητικός *vim demulcendi habens*. Et cur non hinc itidem κατάκηλος ? illud alterum
B *evicellos* format Petrus Gregorius παρὰ τὸ εὐκήλους : hoc enim nomine significant Græci *stantes sine motu, quietos* ; hinc apud Hesiodum πόντος ἀπήμων, εὔκηλος. Sed hæc nihil ad exocatacœlos nostros faciunt, sive isti *evicelli* a P. Gregorio allati aliquando in rerum natura exstiterint, sive ex cerebro eximii illius jureconsulti prognati fuerint, ut ego quidem existimo : legendum enim apud Tyrium *concellos*, id est syncellos, ejusdem cellæ socios et habitatores. Et nupera editio Tyrii syncellos exhibet, tametsi prior illa lectio melior et scripturæ vulgatæ propior sit. Adde concellos istos fuisse episcopos, tametsi suffraganeos, ut Tyrius appellat. Et exocatecœli nostri non erant episcopi
C sed patriarchales diaconi. Valeant ergo isti *evicelli*, antehac inauditi, Tyriusque suos *concellos* et Codinus suos *exocatecœlos* retineat.

Nescio an audeam proponere conjecturam meam, quam diu jam premo : sed promatur, quandoquidem nullius periculo prometur. Quid si unica litterula mutata legamus ἐξωκατάκοιτοι ? *qui foris dormiunt, qui foris cubant*, non in patriarcheo : olim namque proprias ecclesias administrabant, et sic sua domicilia extra magnæ ecclesiæ limites incolebant, in iisque quietem capiebant. Canon Trullanus 46 de monialibus : Παντελῶς δὲ αὐταῖς ἐξωκοιτεῖν οὐκ ἔξεστι. Ubi Zonaras Græcus interpres : Καὶ μηδὲ ἔξω τῆς μονῆς τὴν νύκτα διάγειν· τοῦτο γὰρ τὸ ἐξωκοιτεῖν. Probabilior redderetur
D conjectura, si ἐξωκατακοιτεῖν legeretur. Verum prior quoque lectio suspicioni nostræ aliquid verisimilitudinis conciliat ; longeque plus fulcimenti adhuc accederet, si aliquis ms. codex ἐξωκατακοίτους nobis repræsentaret. Apud Nicetam in Vita Ignatii lege Λέων ὁ χαλούμενος κατακοίλας : sed nihil hic ad rhombum. Tempore Leonis Armenii, et ante itidem, clerici palatini non in palatio sed foris in privatis ædibus commorabantur, et tertia circiter vigilia noctis ad Elephantinam (portam) congregabantur, indeque ad ecclesiam abibant et matutinas preces Deo persolvebant, ut scribit Joannes Curopalata in Leone Armenio. Postea in aula seu regia habitarunt, eo quod **120** interfectores Leonis Armenii nocte Nativitatis Domini his clericis im-

misti templum ingressi essent et Leonem trucidandi occasionem nec frustra captassent. Quid si exocatacœlis quoque mos extra patriarchicum pernoctandi fuit? erant olim isti exocatacœli sacerdotes, postea ab patriarcha quopiam in patriarchalium diaconorum numerum redacti, ut patriarcha diebus solemnioribus ministris honoratioribus non careret, ut patet ex ipso Codino c. 9, p. 66, 8 et sequentibus.

Magnæ fuerunt auctoritatis *exocatacœli*, quam ex his pauculis Codini verbis colligas, p. 4, 11: Οὗτοι κάθηνται ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως. Chartophylaci, uni ex istis, moverunt aliquando litem episcopi διὰ τὸ προκαθῆσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέοι τούτους συνέρχεσθαι κατά τινα χρείαν καὶ συνεδριάζειν κατὰ ταυτὸν πρὸ τῆς εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου εἰσελεύσεως. Verum pro chartophylace rescripsit Alexius Comnenus. Exstat Novella ejus inter illas quas cum Ecloga seu Synopsi Juris Romani edidit Leunclavius.

Eorumdem fit mentio in concilio Florentino tanquam auctoritate et dignitate in clero Græcanico valde excellentium: Καὶ τὸν πάπαν ὁ πατριάρχης ἠσπάζετο ἱστάμενον ἐν τῇ παρειᾷ, ἡμεῖς δὲ καθημένου τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν παρειὰν σὺν τοῖς ἐξωκατακοίλοις. Παραγενομένου ἐν αὐτῷ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου, τῶν καρδηναλέων καὶ πάντων τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐξωκατακοίλων. Hactenus de exocatacœlis in genere.

Quod attinet ad œconomum, qui primus inter exocatacœlos, ejus officium his verbis describit Codinus, p. 5, v. *penult.* Ὁ μέγας οἰκονόμος κρατῶν πάντα τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ πᾶν τὸ εἰσοδιαζόμενον ἐξ αὐτῶν· καὶ οἰκονομεῖ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Quæ sic interpretatur Junius: *Magnus œconomus, qui in omnes possessiones ecclesiæ auctoritatem habet, omnemque reditum qui ex eis percipitur. Ministrat autem sacerdoti summo et ecclesiæ hac œconomica procuratione.* Quanto brevius et distinctius dixisset *magnum œconomum esse illum qui in omnes facultates proventusque ecclesiæ jus habet procuratorque est episcopi simul ac ecclesiæ.* Breviter eumdem descripsit Balsamon: Καὶ ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὴν πρόνοιαν ὁ μέγας οἰκονόμος. Natum est autem illud ὁ μέγας ex recentium Græcorum ambitione, qui officiis et dignitatibus titulum μεγάλου admodum liberaliter præponebant, et sæpe duo officia, ceteroquin paria, aliter non distinguebant quam vocis τοῦ μεγάλου appositione. Qua in re longe parciores et restrictiores sunt semperque fuerunt Latini; qui et ad omnes, etsi virtute et eruditione præstantes, raro hoc elogium quasi prænomen aut cognomen transtulerunt, cum tamen apud Græcos nihil sit frequentius quam illud ὁ μέγας. Sæpe ex musca μέγαν elephantem facere solent. Et jam quoque ex **121** ingenito fastu μεγάλου titulo mirifice sese circumspiciunt, ὁ μέγας ῥήτωρ, ὁ μέγας σακελλάριος, ὁ μέγας οἰκονόμος, cum sint omnium prope mortalium longe miserrimi propter jugum Turcicum. GRETS.

[P. 5 *penult.* ὁ μέγας οἰκονόμος. Œconomi munia recensent uberius Allatiana. Ὁ μέγας οἰκονόμος τῶν κτημάτων ὀφείλει εἶναι ἱεροδιάκονος. Ὅταν δὲ λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεύς, φορῶν τὸ στιχάριον αὐτοῦ καὶ τὸ ὠράριον ἵσταται ἐν τῇ (δεξιᾷ add. M) μερίδι τῆς ἁγίας τραπέζης, βαστάζων καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ τὸ ἅγιον ῥιπίδιον. Προσφέρει δὲ καὶ τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κληρικὸν τῷ ἀρχιερεῖ. Ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ πᾶν κτῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἐξετάζει εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ λογαριασμοὺς ἀπὸ πᾶν πρᾶγμα τῆς ἐπισκοπῆς. Κρατῶν καὶ χαρτουλάριον ἀναφέρει ταῦτα, καὶ τετράκις τοῦ χρόνου (δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ M) ἀναφέρει τῷ ἀρχιερεῖ, ἐπισκοπεύων καὶ τὴν χηρευομένην ἐκκλησίαν, πάντα τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἐπισκόπου. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ ἀρχιερέως. Addunt alia: Ἔστι καὶ ἐπὶ ψήφους τοῦ ἐπισκόπου πρῶτος, διανέμων καὶ τὰ δικαιώματα τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, τὰ εἰσερχόμενα δίκαια τῆς ἐπισκοπῆς. Uno verbo Regia scripserunt: Ὁ μέγας οἰκονόμος ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἐπιμέλειαν. Œconomum diaconum tantum voluere posteriores Græci: Joannem enim Tabennisiotam Zenonis tempore ex presbytero et œconomo patriarcham Alexandriæ factum memorat Theophanes: idem sub Heracleona Paulum CP. pariter patriarcham ex eodem officio presbyteriique dignitate refert assumptum. Ab imperatore quondam instituebatur; ab Isaacii Comneni tempore a patriarcha. Zonaras in Isaacii Comneni Vita: Τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε, μέχρι τότε τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προχειριζομένου παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν τοῦ πατριάρχου ἔθετο ἐξουσίαν. Vide Balsamonem in Canon. 9 edicti Theophili. GOAR.]

CAPUT III.

Quis magnus sacellarius et quis ὁ σακελλίου.

Ὁ μέγας σακελλάριος appellatur a Joanne Citrio ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης σακέλλης. At ὁ τοῦ σακελλίου vocatur quoque ὁ ἐπὶ τῆς μικρᾶς σακέλλης ἤγουν ὁ σακελλάριος. In Turcogræcia non male dicitur *sacellius*. Quid vero σακέλλη seu sacella seu σακέλλιον seu σακέλην seu σακέλλιον? His enim nominibus utuntur recentiores Græci, a quibus sacellarii magni et minoris nomina deducunt. Σακέλλιον, inquit Suidas, βαλάντιον, μαρσύπιον, ἐξ οὗ καὶ σακελλάριος. Hesychius: σακέλλα, ὅπου τὸ χρυσίον τίθεται. Σακέλλιον ὁμοίως. Nec dubium nomen hoc ad Græcos venisse ex Latino seu potius multis communi vocabulo, *saccus, sacculus, saccellus*, extrito altero *c*. Hinc Germanicum *sæklein* et *seckel* pro *loculis*; et *seckelmeister* quæstor, *præ-*

olim quinque duntaxat hoc quinario comprehenderentur, jure Codinus πεντάδα nominavit, respiciens nimirum ad antiquiorem, non ad illum a Xiphilino introductum numerum. Nam e Balsamon in *Melete* seu disceptatione sua de officio chartophylacis et protecdici, tom. I Juris Græco-Romani, fol. 456, quinque tantum in hac prima classe ponit, omisso protecdico, eosque dicit esse quasi quinque sensus patriarchæ, quibus tanquam instrumentis negotia omnia exsequatur. Vocat etiam horum quinque ecclesiasticorum procerum ministeria πέντε σεκρέτων εὐαγῆ λογοθέσια, hoc est, ut interpres vertit, *quinque secretorum religiosa ratiocinia*. Rectius forte : *quinque secretorum consistoria*. Nos *rebus expediendis præfectos*. Et quivis horum habebat sua in functione plures adjutores, quos Balsamon vocat *chartularios*, τοῦ κόπου συμμεριστὰς καὶ σεκρετικοὺς διακονητάς, *laboris consortes, senatusque illius seu consistorii seu consilii administros*.

Appellabantur iidem ἐξωκατάκοιλοι ἄρχοντες, ut Balsamon docet et Joannes Citrius, etsi in hujus Responsis scribatur hoc nomen in penultima non per οι sed per η, ἐξωκατάκηλοι, et Latine Exocataceli, ut in editione Bonefidii. Sed vitiose : nam recta scriptura est ἐξωκατάκοιλοι, Latine *exocatacœli*. Graviter errat Junius, cum p. 4, verbum hoc in duo dividit, ἔξω κατακοίλων, itaque interpretatur, *catacœlorum, qui foris sunt*. Nugæ : unicum vocabulum est, non duo; quare legendum ὁ πρωτονοτάριος θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων. Hinc etiam reformanda lectio c. 9, p. 66 5 et 12, ubi Junius ἓξ κατάκοιλοι, redditque *sex catacœli*. Quam lectionem vitiosam esse, licet in Bavaricis quoque codicibus appareat, vel ex descriptione protonotarii discere poterat, ubi scriptum in suis etiam exemplaribus reperit ἐξωκατακοίλων, quamvis male disjunxit quæ conjungenda erant. Quomodo ergo nunc ex ἔξω procudit nobis ἕξ ? Eo item nomine non potest ferri illa lectio, quia ἄρχοντες isti vocabantur tunc etiam ἐξωκατάκοιλοι quando erant tantum quinque, ut ex Balsamone planum ; non ergo a numero dicti sunt ἓξ κατάκοιλοι.

Sed quæ notio hujus nominis ἐξωκατάκοιλοι ? Ut Junio suaviter *de vallibus et de ecclesiis in editiore loco Cpoli semper exstructis* philosophanti assentiar, committere non possum. Sed eum qui ex *exocatacœlis* nobis *catacœlos* procudit, falsam itidem originationem fabricare nec insolens nec novum videri debet, cujus falsitas cuivis absque mora subolebit, qui hæc Junii verba cum sensu perpenderit : *Maximæ ecclesiæ præerat patriarcha, reliquis pastores sui, qui dicebantur catacœli*, κατὰ τὰς κοιλάδας *singuli commorantes*. Scilicet Cpoli omnes parochi habitabant in vallibus, nullus in excelsiore urbis **119** loco : alioquin *Juniani catacœli* nomen tueri non potuissent. Nec plures in tanta civitate parochi erant quam quinque aut summum sex : nomen enim *catacœli* seu, ut nos A scribimus, *exocatacœli* quinque vel sex duntaxat obtinebant.

Nec magis verisimilia de istis apponit nobis Petrus Gregorius Tolosanus Syntagm. universi Juris 15, 9, ubi dicit a Græcis vocari *evicellos* episcopos nonnullos, nulli metropolitano subjectos, patriarchis familiares et suffraganeos semperque astantes ; quales describit Wilhelmus Tyrius Belli sacri 14, 12, quos ipse Tyrius dicit a Græcis appellari *cancellos*. Petrus Gregorius suspicatur subesse mendum ; forsan enim scripsit Tyrius *catacelos*, ut rectus sit κατάκηλος, κατάκηλοι a κατακηλέω, quod est *permulceo, suavitate animum delinio*, hinc κατακηλητικός *vim demulcendi habens*. Et cur non hinc itidem κατάκηλος ? illud alterum B *evicellos* format Petrus Gregorius παρὰ τὸ εὐκήλους : hoc enim nomine significant Græci *stantes sine motu, quietos* ; hinc apud Hesiodum πόντος ἀπήμων, εὔκηλος. Sed hæc nihil ad exocatacœlos nostros faciunt, sive isti *evicelli* a P. Gregorio allati aliquando in rerum natura exstiterint, sive ex cerebro eximii illius jureconsulti prognati fuerint, ut ego quidem existimo : legendum enim apud Tyrium *concellos*, id est syncellos, ejusdem cellæ socios et habitatores. Et nupera editio Tyrii syncellos exhibet, tametsi prior illa lectio melior et scripturæ vulgatæ propior sit. Adde concellos istos fuisse episcopos, tametsi suffraganeos, ut Tyrius appellat. Et exocatecœli nostri non erant episcopi C sed patriarchales diaconi. Valeant ergo isti *evicelli*, antehac inauditi, Tyriusque suos *concellos* et Codinus suos *exocatecœlos* retineat.

Nescio an audeam proponere conjecturam meam, quam diu jam premo : sed promatur, quandoquidem nullius periculo prometur. Quid si unica litterula mutata legamus ἐξωκατάκοιτοι ? *qui foris dormiunt, qui foris cubant*, non in patriarcheo : olim namque proprias ecclesias administrabant, et sic sua domicilia extra magnæ ecclesiæ limites incolebant, in iisque quietem capiebant. Canon Trullanus 46 de monialibus : Παντελῶς δὲ αὐταῖς ἐξωκοιτεῖν οὐκ ἔξεστι. Ubi Zonaras Græcus interpres : Καὶ μηδὲ ἔξω τῆς μονῆς τὴν νύκτα διάγειν · τοῦτο γὰρ τὸ ἐξωκοιτεῖν. Probabilior redderetur D conjectura, si ἐξωκατακοιτεῖν legeretur. Verum prior quoque lectio suspicioni nostræ aliquid verisimilitudinis conciliat ; longeque plus fulcimenti adhuc accederet, si aliquis ms. codex ἐξωκατακοίτους nobis repræsentaret. Apud Nicetam in Vita Ignatii lege Λέων ὁ χαλούμενος κατακοίλας : sed nihil hic ad rhombum. Tempore Leonis Armenii, et ante itidem, clerici palatini non in palatio sed foris in privatis ædibus commorabantur, et tertia circiter vigilia noctis ad Elephantinam (portam) congregabantur, indeque ad ecclesiam abibant et matutinas preces Deo persolvebant, ut scribit Joannes Curopalata in Leone Armenio. Postea in aula seu regia habitarunt, eo quod **120** interfectores Leonis Armenii nocte Nativitatis Domini his clericis im-

misti templum ingressi essent et Leonem trucidandi occasionem nec frustra captassent. Quid si exocatacœlis quoque mos extra patriarchicum pernoctandi fuit? erant olim isti exocatacœli sacerdotes, postea ab patriarcha quopiam in patriarchalium diaconorum numerum redacti, ut patriarcha diebus solemnioribus ministris honoratioribus non careret, ut patet ex ipso Codino c. 9, p. 66, 8 et sequentibus.

Magnæ fuerunt auctoritatis *exocatacœli*, quam ex his pauculis Codini verbis colligas, p. 4, 11: Ουτοι κάθηνται ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως. Chartophylaci, uni ex istis, moverunt aliquando litem episcopi διὰ τὸ πρόκαθῆσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέοι τούτους συνέρχεσθαι κατά τινα χρείαν καὶ συνεδριάζειν κατὰ ταυτὸν πρὸ τῆς εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου εἰσελεύσεως. Verum pro chartophylace rescripsit Alexius Comnenus. Exstat Novella ejus inter illas quas cum Ecloga seu Synopsi Juris Romani edidit Leunclavius.

Eorumdem fit mentio in concilio Florentino tanquam auctoritate et dignitate in clero Græcanico valde excellentium: Καὶ τὸν πάπαν ὁ πατριάρχης ἠσπάζετο ἱστάμενον ἐν τῇ παρειᾷ, ἡμεῖς δὲ καθημένου τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν παρειὰν σὺν τοῖς ἐξωκατακοίλοις. Παραγενομένου ἐν αὐτῷ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου, τῶν καρδηναλέων καὶ πάντων τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐξωκατακοίλων. Hactenus de exocatacœlis in genere.

Quod attinet ad œconomum, qui primus inter exocatacœlos, ejus officium his verbis describit Codinus, p. 3, v. *penult.* Ὁ μέγας οἰκονόμος κρατῶν πάντα τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ πᾶν τὸ ἐσοδιαζόμενον ἐξ αὐτῶν· καὶ οἰκονομεῖ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Quæ sic interpretatur Junius: *Magnus œconomus, qui in omnes possessiones ecclesiæ auctoritatem habet, omnemque reditum qui ex eis percipitur. Ministrat autem sacerdoti summo et ecclesiæ hac œconomica procuratione.* Quanto brevius et distinctius dixisset *magnum œconomum esse illum qui in omnes facultates proventusque ecclesiæ jus habet procuratorque est episcopi simul ac ecclesiæ.* Breviter eumdem descripsit Balsamon: Καὶ ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὴν πρόνοιαν ὁ μέγας οἰκονόμος. Natum est autem illud ὁ μέγας ex recentium Græcorum ambitione, qui officiis et dignitatibus titulum μεγάλου admodum liberaliter præponebant, et sæpe duo officia, ceteroquin paria, aliter non distinguebant quam vocis τοῦ μεγάλου appositione. Qua in re longe parciores et restrictiores sunt semperque fuerunt Latini; qui et ad omnes, etsi virtute et eruditione præstantes, raro hoc elogium quasi prænomen aut cognomen transtulerunt, cum tamen apud Græcos nihil sit frequentius quam illud ὁ μέγας. Sæpe ex musca μέγαν elephantem facere solent. Et jam quoque ex **121** ingenito fastu μεγάλου titulo mirifice sese circumspiciunt, ὁ μέγας ῥήτωρ, ὁ μέγας σακελλάριος, ὁ μέγας οἰκονόμος, cum sint omnium prope mortalium longe miserrimi propter jugum Turcicum. GRETS.

[P. 3 *penult.* ὁ μέγας οἰκονόμος. Œconomi munia recensent uberius Allatiana. Ὁ μέγας οἰκονόμος τῶν κτημάτων ὀφείλει εἶναι ἱεροδιάκονος. Ὅταν δὲ λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, φορῶν τὸ στιχάριον αὐτοῦ καὶ τὸ ὠράριον ἵσταται ἐν τῇ (δεξιᾷ add. M) μερίδι τῆς ἁγίας τραπέζης, βαστάζων καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ τὸ ἅγιον ῥιπίδιον. Προσφέρει δὲ καὶ τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κληρικὸν τῷ ἀρχιερεῖ. Ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ πᾶν κτῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἐξετάζει εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ λογαριασμοὺς ἀπὸ πᾶν πρᾶγμα τῆς ἐπισκοπῆς. Κρατῶν καὶ χαρτουλάριον ἀναφέρει ταῦτα, καὶ τετράκις τοῦ χρόνου (δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ M) ἀναφέρει τῷ ἀρχιερεῖ, ἐπισκοπεύων καὶ τὴν χηρευομένην ἐκκλησίαν, πάντα τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἐπισκόπου. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ ἀρχιερέως. Addunt alia: Ἔστι καὶ ἐπὶ ψήφους τοῦ ἐπισκόπου πρῶτος, διανέμων καὶ τὰ δικαιώματα τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, τὰ εἰσερχόμενα δίκαια τῆς ἐπισκοπῆς. Uno verbo Regia scripserunt: Ὁ μέγας οἰκονόμος ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἐπιμέλειαν. Œconomum diaconum tantum voluere posteriores Græci: Joannem enim Tabennisiotam Zenonis tempore ex presbytero et œconomo patriarcham Alexandriæ factum memorat Theophanes: idem sub Heracleona Paulum CP. pariter patriarcham ex eodem officio presbyteriique dignitate refert assumptum. Ab imperatore quondam instituebatur; ab Isaacii Comneni tempore a patriarcha. Zonaras in Isaacii Comneni Vita: Τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε μέχρι τότε τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προχειριζομένου παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν τοῦ πατριάρχου ἔθετο ἐξουσίαν. Vide Balsamonem in Canon. 9 edicti Theophili. GOAR.]

CAPUT III.

Quis magnus sacellarius et quis ὁ σακελλίου.

Ὁ μέγας σακελλάριος appellatur a Joanne Citrio ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης σακέλλης. At ὁ τοῦ σακελλίου vocatur quoque ὁ ἐπὶ τῆς μικρᾶς σακέλλης ἤγουν ὁ σακελλάριος. In Turcogræcia non male dicitur *sacellius.* Quid vero σακέλλη seu sacella seu σακέλλιον seu σακέλην seu σακέλλιον? His enim nominibus utuntur recentiores Græci, a quibus sacellarii magni et minoris nomina deducunt. Σακέλλιον, inquit Suidas, βαλάντιον, μαρσύπιον, ἐξ οὗ καὶ σακελλάριος. Hesychius: σακέλλα, ὅπου τὸ χρυσίον τίθεται. Σακέλλιον ὁμοίως. Nec dubium nomen hoc ad Græcos venisse ex Latino seu potius multis communi vocabulo, *saccus, sacculus, sacellus,* extrito altero *c.* Hinc Germanicum *sæklein* et *seckel* pro *loculis;* et *seckelmeister* quæstor, *præ-*

fectus sacculi seu *saccelli*. Quare si duos istos propriis nominibus afficere velimus, tum ὁ μέγας σακελλάριος erit nobis *der gross oder grosse seckelmeister*, ὁ τοῦ σακελλίου seu sacelli *der klein seckelmeister*, **122** quia ecclesiæ pecunias curabant, asservabant, expendebant. Et hæc est primaria appellationis hujus ratio, petita nimirum a *sacculo*, hoc est ab ærario ecclesiastico, cui præerant.. GRETS.

[P. 4. *Ὁ μέγας σακελλάριος*. Ἀπὸ τοῦ σακελλίου dictus. Σακέλλιον, βαλάντιον, μαρσύπιον, ait Suidas: loculorum itaque et pecuniarum custos est sacellarius. Hanc expositionem mihi suggerit Balsamon Medit. de protecdico: Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις σάκκελλον παρὰ τὸ διοικεῖν καὶ φυλάττειν ἐστί. Λέγεται οὖν σακελλάριος ὁ τῶν μοναστηρίων διοικετής. Viri Latinorum ignari dirige vel corrige linguam: B mentem percipe, quasi dicat: «Sacellum administrationis custodiæque rationem secum vehit; ubi ergo sacellarii mentio, confestim monasteriorum administrator obversetur oculis.» Optime: nam et Stephanum Persam, quem Nicephorus patriarcha ταμίαν τῶν βασιλικῶν χρημάτων, Theophanes σακελλάριον vocat. Quod igitur œconomus magnæ ecclesiæ, id sacellarius monasteriis præstat; ut nimirum eorum bonis custodiendis invigilet. Perpende hæc ex Allatianis excerpta: Ὁ μέγας σακελλάριος ἐπισκοπεύων καὶ ἐρευνῶν τὰ ἀνδρίκια μοναστήρια ἐκ πάντων τῶν συνερχομένων δικαιωμάτων. Ἐπαίρει δὲ λογαριασμὸν, εἰσόδους καὶ ἐξόδους, βίους δὲ καὶ πολιτείας τῶν μοναχῶν ἐρευνῶν, καὶ δὶς (τρὶς M) τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναφέρει αὐτὰ τῷ ἀρχιερεῖ. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ οἰκονόμου. Adjungunt alia: Προσφέρει καὶ τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι εἰς ἱερέα, στηκόμενος πλησίον τοῦ μεγάλου οἰκονόμου. Non omnium porro et ubique sitorum monasteriorum præfecturam sibi vindicat sacellarius, sed, ut aiunt Regia num. 1039, τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ τῶν περατικῶν, *eorum quæ in regia urbe nec non et trans portum in Sycena sive Galatensi regione sunt condita*. (M: ὁ μέγας σακελλάριος φορῶν τὸ στιχάριον αὐτοῦ καὶ τὸ ὠράριον στήκεται ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει τῆς ἁγίας τραπέζης, βαστῶν τὸ ἅγιον ῥιπίδιον.) GOAR.]

Interim alia quoque munia obibant: nam *magnus sacellarius potestatem habet in virorum et mulierum monasteria, quo in munere administro utitur illo qui antistes monasteriorum appellatur*, de quo Codinus in quinta pentade, sicut et ὁ τοῦ σακελλίου adjutorem habet ἄρχοντα τῶν ἐκκλησιῶν, de quo in quinto quinario. GRETS.

[*Ib.* *Ἔχων ὑπουργόν*. Allatiana (et M) vocant χαρτουλάριον. Ex quo percipe χαρτουλάριον *scribam inferiorem* denotare. GOAR.]

Non absimilia Balsamon: *Magnus sacellarius curam gerit monasteriorum, tam eorum quæ sunt intra urbem quam* τῶν περατικῶν, hoc est quæ sunt in Pera seu Peræa, cum civitatis imperatricis decima tertia regio sit Pera seu Peræa, ut patet ex descriptione urbis Cpolitanæ, inter cujus regiones A locum decimum tertium obtinet *Sycena*, quæ alio nomine *Pera* et hodie *Galata*. Cum ergo ad Cpolitanam urbem pertineat, non immerito curam et inspectionem habet *sacellarius* in monasteria quæ in Pera sita sunt, quæque Balsamon vocat *Peratica*: a Pera enim urbe deduxit hoc nomen.

Minor sacellarius seu *sacellius catholicas ecclesias sua in potestate habet et sacelin sive sacellium*, inquit Codinus. Ubi mentio fit sacelli, ne cogites curam ecclesiarum excludere *sacellium* proprie dictum. Et quamvis in descriptione officii *magni sacellarii* denuo non repetatur cura *sacellæ*, attamen ipsum nomen id satis indicat: nemo enim proprie, imo forsan ne apte quidem nominatur **123** absolute *sacellarius*, eo quod curat tam virorum quam virginum monasteria. *Minori sacellio* tribuit Balsamon, in sua disceptatione de chartophylace, etiam curam et administrationem emphyteusium. Ait enim: Ὁ σακελλίου *præfectus sacelli* curam gerit τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, *catholicarum ecclesiarum* (inepte interpres *ecclesiarum in genere*; quem errorem non semel errat), πρὸς δὲ καὶ ἐμφυτεύσεων τὴν διοίκησιν. GRETS.

[Regia de sacello præposito ac ejus appellatione: Ὁ σακελλίου τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐμφυτεύσεων τὴν διοίκησιν ἔχει· σάκελ γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ διοικεῖν ἐστὶ καὶ φυλάσσειν· ἀπὸ τούτου μετωνόμασται σακέλλη ἡ τοὺς κακούργους φυλάττουσα, καὶ τὸ σακκούλιον. Allatiana de eodem: Ὁ σακελλίου, ὅταν λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, C ἱστώμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιερέως. Ἔχων δὲ ἐπισκοπεύειν τῶν γυναικείων μοναστηρίων ἐρευνᾷ καὶ ἀναθεωρεῖ αὐτὰ κατὰ τὴν τῶν ἁγίων κανόνων ἀκρίβειαν. Κρατῶν δὲ φυλακὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἐν φυλακῇ ἀποστελλομένους παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, κρατῶν αὐτούς. Elucidant hæc Simeonis Thessalonicensis verba: Ὁ σακελλίου τῶν εὐαγῶν οἴκων κατὰ τὴν πόλιν διερευνᾷ καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐπιμέλεται εὐταξίας, καὶ μᾶλλον ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τε καὶ τῷ βήματι, μή ποτε καὶ παρὰ τὸ δέον εἴη γενόμενον καὶ τὰ ἱερὰ ἀμελῆται. Ex his τοῦ σακελλίου nominis duas rationes collige: primam, quod ut sacellarius muliebrium monasteriorum, ita hic virilium bona D custodiat; alteram, quod patriarchalem carcerem, σακκέλην σακέλιν vel σακέλλιον dictum, sub sua dispositione teneat. Balsamon Medit. de chartoph. et protecd. l. VII Juris GR: Ταυτόν ἐστιν εἰπεῖν φύλακα, σακελλάριον καὶ τὸν σακελλίου. Παρὰ γὰρ Ῥωμαίοις τὸ σακέλλιον παρὰ τὸ διοικεῖν, καὶ ἡ τοὺς κακούργους φυλάττουσα πατριαρχικὴ σακέλλη ἐντεῦθεν καὶ οὐκ ἄλλοθεν μετωνόμασται, ὥσπερ δὲ καὶ τὸ σακούλιον. Λέγεται γοῦν σακελλάριος ὁ τῶν μοναστηρίων διοικητὴς, καὶ ὁ σακελλίου ὑποκοριστικῶς ὁ τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν φροντιστής. Nusquam itaque τὸν σακελλίου minorem sacellarium affirmaveris, qui majores regit ecclesias, nec sacellarii potestati subjectus dignoscitur, cui licet loco cedat (monastica quippe sacellario commissa,

et alia quævis ad monachos spectantia summo A cultu prosequitur orientalis Ecclesia), non veretur auctoritatem, et ambo ex æquo patriarcham suis obsequiis colunt et ei in jure dicundo assident. (M: Ὁ σακελλίου ἐστὶν οἰκέτης τῆς πρώτης πεντάδος, κρατῶν καὶ τὴν φυλακὴν τῆς ἐπισκοπῆς, ἔχων οὖν καὶ ἐν τῇ ἐπισκέψει αὐτοῦ τῶν μοναστηρίων γυναικείων τὴν σκέψιν.) Goar.

[P. 4. *Τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας*. Virorum monasteria et in eis constructæ ecclesiæ viris tantum, mulierum mulieribus sunt apertæ. Ea vero ecclesia quæ viris et mulieribus, quales sunt parœciæ, patet, καθολική est. Auctor vitæ Nili junioris: Βάλε αὐτὰ ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ κάστρου. Interpres posuit *cathedralem*. Verum non cathedrales modo, sed et parœciæ maxime monasteriis opponuntur: B catholicas autem ecclesias monasteriis opponit Balsamon jamjam lectus, quod hæc sacellii præfecto, illas (etsi minus nobiles) ceu præfectum superiorem nactas sacellario subjectas asserat. Sunt itaque catholicæ ecclesiæ eædem quæ parœciales, cum pleræque hujusmodi reperiantur in urbe CP., cathedralis unica, magna nimirum ecclesia. Catholicis et monasticis ecclesiis adjungit Jus GR. fol. 255 εὐκτηρίους οἴκους, ecclesias nimirum non dedicatas, et vel in agris vel in urbibus cunctis pervias, at parœciæ jure privatas: Κἂν μοναστήρια ὦσι, κἂν ἐκκλησίαι καθολικαί, κἂν εὐκτήριοι οἶκοι. Adverte demum auctorem Balsamoni socium tam virorum quam mulierum monasteria sacellario, C communes vero ecclesias CP. repertas sacelli præfecto regendas tribuere, **124** Allatiana vero sacellario virilia, alteri feminea deputare; quæ quidem diversa licet, potuere tamen alio et alio modo variis temporibus disponi. Goar.]

In Turcogræcia subditur alia cura, nempe supplicum et confugientium ad ecclesiam. Interea non expungitur cura proprie dicti *sacellii*; tametsi nescio quam vere Turcogræcia hoc munus sacellio transcribat, cum ibidem paulo post idem munus assignet protecdico, τοὺς πρόσφυγας ἀναδέχεσθαι, *confugientes ad ecclesiam recipere*, ut interpretatur Turcogræcus Crusius. Utut sit, ὁ σακελλίου a *minori sacello pecuniario seu ærario* nomen habet, ut *major sacellarius a majore sacello*, non aliunde; neque D talis nominatur nisi respectu ad curam sacelli. Quare non satis assequor quod Balsamon affirmat in Melete sua de chartophylace et protecdico: Τὸ σάκελλον παρὰ Ῥωμαίοις εἶναι παρὰ τὸ διοικεῖν καὶ φυλάττειν. Aut enim loquitur Balsamon de derivatione vocis; et tunc σακέλλιον non magis est παρὰ τὸ διοικεῖν καὶ φυλάττειν quam παρὰ τὸ τύπτειν καὶ μάχεσθαι. Aut loquitur de significatione vocum; et tunc verum est *præfectum sacellio* seu *sacellarium* esse διοικητὴν καὶ φύλακα, et hanc præfecturam esse φυλακήν, *custodiam*. Sed non ideo omnis φύλαξ est *sacellarius*, nec omnis φυλακὴ *custodia sacelli*, sed ille tantum φύλαξ est *sacellarius*, cui *sacella* credita est, et illa tantum *custodia* *sacellæ*, quæ circa sacellam occupatur. Alioquin si omnis phylax esset *sacellarius*, etiam opiliones et caprarii essent *sacellarii*, quia sunt φύλακες, *custodes*, ut alias absurditates taceam. Quodsi quid aliud *sacellii* nomen obtinuit, ejus curatorem seu custodem quo minus *sacellarium* vel *sacellium* appelles non impedit. Ἡ τοὺς κακούργους δὲ φυλάττουσα πατριαρχικὴ σακέλλη ἐντεῦθεν καὶ οὐκ ἄλλοθεν μετωνόμασται, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ σακούλιον. Grets.

[P. 4. *Σακέλλιν*, vel ut scribit Balsamon σάκελλην, *patriarchalem carcerem*, in quo nimirum clericos sibi subjectos, si sontes fuerint, patriarcha coartat. Goar.]

Sed nec a custodia nec propter custodiam patriarchicus carcer dictus est *sacella*, sed aliam ob causam, quæcunque illa fuerit: alioqui omnis carcer, quatenus custodia est, vocaretur *sacella*; quod non est ita; sicut et apud Germanos non omnes carceres, sed certi quidam vocantur *sacci*, *sack*, non ob custodiam præcise, quia alioqui omnes carceres appellarentur *sacci*, quia omnes sunt custodiæ, sed alias ob causas, quas nominis impositor spectavit. Quoad carcerem, *sacellæ* nomen tulerunt virginum monasteria, cum sint quasi quidam carceres, quia nulli egredi licet nisi gravissima urgente causa, nec sine honesto comitatu, qui ducant et reducant, ut præcipitur in 46 canone Trullano. Et huc spectant illa quæ in Turcogræcia p. 203 ex Augustano ms. Pachymeris codice adnotantur: Οὗτος (ὁ μέγας σακελλάριος) ἐπιτηρεῖ τὰς ἱερὰς σακέλλας, δηλονότι τὰ γυναικεῖα μοναστήρια. Si quis ob hujusmodi sacellas earum curatorem velit quoque sacellarii nomenclaturam tulisse, cum hoc non pugnabo, dummodo non abnuat sacellarium primario nominatum **125** a sacello pecuniario seu ab ærario, ut supra diximus. S. Anastasius Sinaita in suo Hodego dicit *sacellarium* esse nomen Syriacum: σάκελλα γὰρ τὸ δέχεσθαι εἴρηται, *nam sacella est receptaculum, a recipiendo sic dictum*. Nec mirum *saccum* et *sacellum* omnes linguas pervagatos etiam in Syriacam irrepsisse.

Ex his quæ hactenus dicta, facile erit judicium facere quam vera sint quæ de *sacellario* et de *præfecto sacelli* Junius commentatur p. 245 et 246. *Nomen est ambiguum* σακελλάριος, inquit Junius. Sit ita, quandoquidem Joannes Citrius τὸν ἐπὶ τῆς μικρᾶς σακέλλης etiam *sacellarium* nominat, cujus plura forte exempla non reperies; aptius *sacellius* vocabitur, si uno nomine vocare velis. *Nam modo personarum respectu dicitur, qui sacris hominibus et Deo dicatis præfectus est, modo rerum locorumque; puta is qui templis domibusque sacris*. At ὁ τοῦ σακελλίου non modo parietibus templorum præerat, sed et clero ad illa templa pertinenti, et confugientibus quoque ad illa templa: hoc enim est κρατεῖν τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας. Ergo et ὁ τοῦ σακελλίου non modo in res et loca, sed et in personas jus habuit, atque ac

magnus sacellarius. Cadit ergo hæc Juniana distinctio : *Hominum procuratio et præfectura dicitur saccllaria, locorum vero sacellium.* Ex quo auctore probas hoc discrimen? Quis ille qui priore illo vocabulo tua notione utitur? Certe *sacellarium* deducit Balsamon a *sacella*, et hanc a *sacello*, ut et τὸν τοῦ σαχελλίου, quod ait esse ὑποχοριστικόν seu diminutivum, a *sacello* seu *saccello* : nam diminutivum a diminutivo formari, ut a *sacello sacellium*, sicut Latine a sacculo *saccellum saccellulum*, nemo nescit.

Nec verum illud : σαχελλίου, *id est rerum ad sacras ædes et sacella pertinentium.* Nihil minus, quia nihil hic de sacellis quæ Latinis *sacella*, *cappellæ*, unde sacellanus et cappellanus; nec ὁ τοῦ σαχελλίου a sacris sacellis, quæ sunt cappellæ, nomen habet; nec ad curam ejus spectabant sacræ vestes, vasa, reditus et id genus alia ad templa seu sacella sacra (quas Græci vocant παρεχκλησίας seu παρεκκλήσια) pertinentia, quia hæc alios curatores habebant, ut ex ipso Codino notum est p. 3; noster autem *sacellarius et sacellius* nomen hoc habent a *sacello*; et si primam originem repetere velimus, a *sacco*, ut supra probatum est.

Coronidis loco addamus et hoc *sacellarii* nomen eadem formatione et notione ne Latinis quidem ignotum fuisse. Ascribam verba Onuphrii ex libello de interpret. obscurarum vocum ecclesiasticarum : *Sacellarius, alias saccularius, a saccello pecuniarum quas erogabat dictus*, etc. *Hunc hodie thesaurarius repræsentat. Cujus muneris Bibliothecarius* (Anastasius) *sæpe mentionem facit. Dictus autem est a sacco saccularius, vel a sacello, id est parvo sacello, sacellarius; quæ vox apud Augustinum exstat in commentariis Psalmorum.* Hæc Onuphrius. *Sacelli* nomen pro thesauro seu ærario usurpat quoque Corippus De laudibus Justini IV, 334; ubi quem memorat, fuit Calinicus iste *sacellarius*, sed aulicus, non ecclesiasticus. S. Gregorius Magnus **126** l. IV, epist. 34, nominat se *sacellarium* Romanum. *Putavi interdum*, inquit Baronius (tom. VIII, anno Christi 595, num. 17) *in textu Gregorii pro sacellarium legi debere saccellarium, quasi a saccellis sumptum nomen, quod satis ipse Gregorius docet, dum ostendit sacellarium fuisse thesaurarium pecuniæ publicæ, cujus rei gratia oportuit ipsi creditos esse pecuniarum sacculos, ob idque sacellarium dictum esse. Huic meæ sententiæ suffragatur idem Gregorius in epistola ad Honoratum diaconum, ubi agens de solutione consuetæ pecuniæ pro dignitate consulari adipiscenda ait : « Magis ex se agat dilectio tua, quatenus oblatis in saccella consuetudinibus honores mereatur accipere. » Ubi per saccella certum est intelligi principis pecuniariam capsam, et proinde per saccellarium thesaurarium. In quam sententiam et Isidorus, « Fiscus, inquit, est saccus publicus. »* Sed nil opus ulla mutatione; nam et *sacellarius* est *saccellarius a sacello*, simplici *c*, vel a *sacella*,

A quam nobis paulo ante Corippus descripsit, quia Latini Græcos imitati aliquando alterum *c* expungunt. Idem ergo est *saccellarius* et *sacellarius*. Quapropter probare non possum ejusdem magni viri discrimen, quod statuit hunc in modum : Apud Latinos, si *saccellarius* scribitur a saccellis, thesaurarius ecclesiæ intelligitur; si vero per simplex *c*, *sacellarius* a sacello, qui scilicet *sacello* (cappellæ) præest, significatur. Secus se res habet, ut ex dictis planum relinquitur. Vide etiam Cujacium, Observat. X, 27, ubi de *sacculario* a sacculo et *saccellario* a sacello multa scribit, etsi alio significatu horum nominum.

CAPUT IV.

De chartophylace.

B P. 4. Chartophylacem male vocant Leunclavius et alii *chartularium* : nam *chartularius* alterius officii et inferioris nomen est, contineturque in nona pentade officiorum ecclesiasticorum : at *chartophylax* principem locum tenet, quippe quartus inter exocatacœlos. Junius Latine *præfectum chartis* nominat, nescio quam idonee. Ego libenter vocem retineo Græcam. Unde componatur et derivetur, liquet absque meo admonitu. Plus tamen significat quam ipsa vocabula fronte prima præ se ferant. Quocirca Balsamon in sua disceptatione de chartophylace refutat illos qui volunt chartophylacem παρωνυμίζεσθαι ἐκ τοῦ φυλάττειν μεμβράνας καὶ κωδίκια, quamvis si nomen præcise considerare velimus, hæc notatio a veritate non recedat : sed C in impositione nominum monent sapientes non tam videndum esse *a quo*, quam *ad quid* nomen imponatur. Ea de causa licet a custodia *chartæ* nomen traxerit, longe tamen plura ad ejus curam et administrationem pertinebant : ipse enim sua in potestate habebat ἐκκλησιαστικὰ χαρτῷα δικαιώματα, *litteras in quibus jura et privilegia* **127** *Ecclesiæ continebantur*; uno verbo *archivum* dicere possis. Κριτὴς τῶν ὅλων ὑποθέσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔχων τὰς γαμικὰς ὑποθέσεις, *judex omnium ecclesiasticarum causarum et matrimonialium controversiarum.* Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν κληρικῶν ὑποθέσεσιν ἔκδικος, ὡς δεξιὰ τοῦ ἀρχιερέως χείρ, *quin et in cæteris clericorum causis* D *cognitor et judex est, et tanquam dextra patriarchæ manus* ; quo nomine afficitur etiam a Balsamone, qui *chartophylacem os et labra* patriarchæ vocat, aitque esse patriarchæ id quod Moysi fuit Aaron et Baruch Jeremiæ ; cujus chirotoniam et ordinationem copiose describit. Fieri namque consuerat cum impositione manuum et appensione βουλωτηρίου de pectore instar *rationalis* Aaronici dependentis, claviumque traditione, quorum omnium mysteria fusius enarrat Balsamon, ipse etiam hoc munere aliquando functus, ut testatur in disceptatione quadam matrimoniali l. VII Juris GR tom. I, fol. 458, qui et his verbis officium ejus exaggerat : Τὰς πατριαρχικὰς διαγνώσεις καλλιγραφεῖ καὶ ὑπογραφαῖς οἰκείαις καὶ σφραγῖσι κατεμπεδοῖ, καὶ

μεγάλου δικαστηρίου προκάθηται, καὶ δικαιοδοτεῖ A κατὰ μὲν παντὸς ἀνθρώπου, καὶ οἵας ἂν εἴη τύχης καὶ φύσεως, περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ σφαλμάτων ψυχικῶν διορθώσεως, κατὰ δὲ ἱερωμένων καὶ μοναχῶν περὶ πάσης ἐγκληματικῆς καὶ χρηματικῆς αἰτιάσεως.

Etiam ante episcopos sedebat, quæ prærogativa cum multorum telis olim appeteretur, defensa est proprio edicto ab Alexio Comneno, quod Leunclavius edidit totumque recitat Balsamon in sua *Meletæ* seu disceptatione pro chartophylace contra protecdicum, qui et ipse chartophylaci litem de loco et statione moverat, sed Balsamonem patronum et advocatum non indisertum et in hoc munere satis exercitatum reperit; quem solum ait ex toto τῶν προκαθημένων numero honestatum esse B geminis ecclesiasticis ordinibus, nimirum *episcopatus* et *secreticis*, quia non modo causas temporales cognoscebat tanquam judex, sed et spirituales animæque salutem concernentes dijudicabat, eamque fere his in rebus potestatem habebat, qua nunc præditi sunt episcoporum nostrorum vicarii.

Olim quoque aurea tiara insignitus foras prodibat, licet hunc morem jam sua ætate desiisse Balsamon scribat. In festo tamen sanctorum notariorum maxime magnificus erat chartophylax; cujus gloriam ita describit Balsamon ad Photii Nomocanonem tit. 8, c. 1: Ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ ἀπὸ τοῦ παρόντος ἰδίκτου δικαιοῦται καβαλλικεύειν κατὰ τὴν λιτὴν τῶν ἁγίων νοταρίων τὸ πατρι- C αρχικὸν ἄλογον μετὰ ὀθονίου λευκοῦ. Ἔδει δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς χαλδηναρίου πατριαρχικοῦ σκέπεσθαι μετὰ τῆς χρυσῆς τιάρας, ἥτις καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ ἀπόκειται. Græci cardinalem vocant καρδινάριον, καρδινάλιον, χαλδινάριον, mutato ρ in λ.

Suos habebat in hoc munere administros, et inter cæteros **128** duodecim notarios. Locus in quo jus dicebat, et quæ suæ functionis erant, tam asservabat quam peragebat, χαρτοφυλακεῖον dicebatur; quod nomen reperies tom. I Juris Græco-Rom., fol. 256, et de notariis chartophylaci subservientibus mentio quoque fit fol. 249. Scribitur et χαρτοφυλάκιον a Suida, de quo hanc præscribit regulam, D nescio quam veram: Τὰ παρὰ τὸ φυλάσσω πάντα διὰ τοῦ ἰῶτα γράφεται καὶ προπαροξύνεται, οἷον χαρτοφυλάκιον, θησαυροφυλάκιον, σκευοφυλάκιον καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, πλὴν τοῦ σιτοφυλακείου.

Porro cum Balsamon et alii chartophylacem omnibus omnino præponere videantur, sive negotiorum sive privilegiorum magnitudinem et multitudinem spectes, merito mirari possis, cur Codinus tantæ dignitatis virum quarto loco in prima pentade collocet. An ordinem dignitatis non servavit? An et cæteri *exocatacœli* episcopis anteponebantur, tametsi diaconorum quasi munere fungerentur, sicut et jam in Ecclesia Romana diaconi cardinales antecedunt omnes episcopos? Et certe isti *exocatacœli* videntur in Cpolitana Ecclesia quasi *cardinales* fuisse.

Coronidis loco addamus definitionem chartophylacis quam Turcogræcia affert fol. 203 ex Pachymere Augustano: Χαρτοφύλαξ ὁ πᾶσαν ὑπόθεσιν διάγων. Quæ tamen definitio restringenda, ne cæteris *exocatacœlis* nihil prorsus quod agant remaneat.

Apud Joannem Citrium proponitur hæc quæstio: *An liceat antistiti, præsente chartophylace, alteri cuivis committere potestatem signandi vel sigillandi* (τοῦ σημειοῦσθαι), *idque vel semper vel tantum semel aut aliquoties*. Respondet Citrius non licere: nam τὸ σημειοῦσθαι τὰ παρεμπίπτοντα, *signare quæ in dies incidunt, inviolabiliter chartophylacis officio annexum esse, nisi forte hujusmodi quid faciendum sit longe dissito in loco; tum enim præsulem mittere posse quem velit. Absentis autem vel ægrotantis vicem obire commentariensem.*

De chartophylace ita scribit Anastasius Bibliothecarius in notis ad Actionem secundam synodi octavæ abs se in Latinam linguam conversæ: *Chartophylax interpretatur chartarum custos. Fungitur autem officio chartophylax apud Ecclesiam Cpolitanam quo bibliothecarius apud Romanos, indutus videlicet infulis ecclesiasticorum ministrorum et agens ecclesiastica cuncta prorsus obsequia, exceptis illis solis quæ ad sacerdotale specialiter ac proprie pertinere probantur officium. Sine illo præterea nullus præsulum aut clericorum a foris veniens in conspectum patriarchæ intromittitur; nullus ecclesiastico conventui præsentatur; nullius epistola patriarchæ missa recipitur, nisi forte a cæteris patriarchis mittatur; nullus ad præsulatum vel alterius ordinis clericorum sive ad præposituram monasteriorum provehitur, nisi iste hunc approbet et commendet, atque de illo ipsi patriarchæ suggerat et ipse præsentet.* GRETS.

129 [P. 4. Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ. Regia: Ὁ δὲ μέγας χαρτοφύλαξ οὐκ ἔστιν, ὥς τινές φασι, φύλαξ τοῦ σεκρέτου καὶ θυρωρὸς (τοῦτο γὰρ τῶν ὀστιαρίων ἐστὶν ἀρχαῖον ἐπάγγελμα), ἀλλ' ἔστιν ἐπισκοπικῶν δικαίων φροντιστὴς καὶ οἱονεὶ δικαίῳ τῶν ἀνηκόντων τῷ πατριάρχῃ. Alia ejus munia in Allatianis occurrunt. Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, ὅταν λειτουργεῖ ἀρχιερεὺς, ἵσταται (ἀλλάσσει καὶ ἵσταται M) πλησίον τῶν ἁγίων μυστηρίων (θυρῶν M). Λέγει ὁ αὐτὸς ἀρχιδιάκονος, «Προσέλθετε τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ.» Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις τὰς εἰσερχομένας ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως διδόναι παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις πάσας. Ἔχων δὲ καὶ τὰς ἱερολογίας τῶν μνηστειῶν, ἱερολογῶν αὐτὰς καὶ ἀποστέλλων τῷ ἱερεῖ τοῦ ναοῦ τοῦ δεῖνος, εὐλογεῖν αὐτάς. (Ἔστιν οὖν καὶ εἰς μνηστείας ἀῤῥαβῶνος γενομένου ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγράφει ὄνομα τοῦ ἱερέως τοῦ μέλλοντος εὐλογῆσαι τὸν γάμον. M) Ἔστι δὲ καὶ ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν ἀρχιερέων προσφέρειν τὸν χειροτονούμενον ἀρχιερέα. Ἔχων δὲ αὐτὸς χαρτούλην, ἀναγράφει τὰς τῶν ἐπισκόπων ἀποφάσεις καὶ αὐτὰς τῷ

ἀρχιερεῖ ἀναφέρει. Adde (cum M): Ἐν τῇ ἁγίᾳ μετκλήψει αὐτὸς λέγει, «Ἱερεῖς, προσέλθετε.» Ἔστι δὲ καὶ ἐκ προσώπου ἀρχιερέως εἰς πᾶσαν κρίσιν διδόναι τὰς ἀποφάσεις. Hinc ejus tribunal, de quo Juris GR. p. 258, episcopatus nomine decoratum a Balsamone in 9 can. Trull. Ἐπεὶ δὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου διάφορα μὲν σέκρετα ἔχει ὑφ' ἑαυτὸ, καὶ ἰδικῶς δὲ ὡρίσθησαν τῷ σεκρέτῳ τοῦ χαρτοφυλακείου τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν χαρτοφύλαξ ἐνεργεῖ δικαίῳ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου πατριάρχου πάντα τὰ τούτῳ ἀνήκοντα ὡς ἐπισκόπῳ (ἀφορίζει γὰρ, διορθοῦται ψυχικὰ σφάλματα, διακόνους καὶ ἱερεῖς ἐπιτρέπει χειροτονεῖσθαι, τὰ τῶν ἱερολογιῶν πινάκια ἐκτίθεται, καὶ ἄλλα τοιαῦτά τινα), καλῶς ἐπισκοπεῖον κληθήσεται τὸ χαρτοφυλακεῖον. Hinc ejus administri ἐπισκοπειανοί dicti Juris GR. fol. 171 et 172. De aliis ejus muneris et privilegiis videndus Balsamon Meditato de eo composito Juris ejusdem GR. 7, acta et subsignationes ejus fol. 235 et 270, quos sibi titulos vindicat, ipse chartophylax perorans in actis 6 synodi, P. Francisci Combefisii diligentia propediem complendis, eloquitur: Ὁ ἁμαρτωλὸς ἐγὼ καὶ πάντων ἐλάχιστος Ἀγάθων, ἀνάξιος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς ἐνταῦθα ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχικοῦ σεκρέτου πρωτονοτάριος καὶ καγκελλάριος δεύτερος. Unde vero μεγάλου appellatio eidem accesserit, refert Cantacuzenus II, 1: Τὸν χαρτοφύλακα ἐπεὶ μὴ ἐβούλετο (Ἀνδρόνικος) ἀπὸ τῆς τοῦ χαρτοφύλακος ἀξίας εἰς ἑτέραν μείζονα μετενεχθῆναι, αὐτὴν ἑαυτῆς ἐποίησεν ἐντιμοτέραν, μέγαν χαρτοφύλακα προσαγορεύσας· καὶ ἀπ' ἐκείνου ὡς δεῦρο τῷ χαρτοφύλακι σώζεται τὸ μέγας. Legant hæc qui Græcorum miseriæ libentius ac facilius insultaturi pristinæ eorum dignitati obtrectant, et vanæ imputant ambitioni ut officiis et dignitatibus non parce τὸ μέγας præponant, et sæpe duo officia cæteroquin paria aliter non distinguant quam vocis τοῦ μεγάλου appositione. An injurie vero factum? An non ordo clarior, ubi unus alium quadam eminentiæ præcedit nota? Si œconomus in ecclesia Blachernensi, si alius in Χρυσοπηγῆς, cur Ecclesiæ Magnæ œconomus, ut iis dignior vel ab eis dignoscendus, μεγάλου nomen recuset? Videntur, inquies, inanium titulorum crepitacula. Verum si apud te imperatorum decreta ecclesiasticas dignitates titulis istis augentia, si nihil ipsius ecclesiæ splendor, si ratio jam prolata nil obtineant, vide ne Latinam Ecclesiam paribus probris objicias, ac non absimili ratione tibi sit ei facili ad obloquendum ore conviciandum. GOAR.]

130 CAPUT V.

De sceuophylace et protecdico.

Sceuophylax est is quem multis in locis *custodem* appellant; cui in supellectilem sacram arbitrium et auctoritas. Τῶν ἱερῶν κειμηλίων τὴν ἐπιμέλειαν ἔχει ὁ μέγας σκευοφύλαξ, inquit Balsamon. Nec aliter Codinus: Sceuophylax κρατῶν τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας. Quidam vertunt *sacristam*, non incommode, nisi forsan refragetur judicium illius, qui res veteres novis vocibus significanter exprimi patienter ferre non potest. *Hinc* σκευοφυλάκιον, ubi sacrum instrumentum asservatur. Neque enim agnoscit Suidas σκευοφυλακεῖον convenienter regulæ suæ, de qua antegresso capite p. 125 in. GRETS.

[P. 4. *Ὁ μέγας σκευοφύλαξ.* Allatiana (et M): Ὁ μέγας σκευοφύλαξ στήκεται ὅταν λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς ἔμπροσθεν τοῦ σκευοφυλακίου, καὶ εἴ τι δ' ἂν χρειασθοῦν ἐκ τοῦ σκευοφυλακίου, αὐτὸς ἀποδίδει, ἤτοι σκεῦος, βιβλίον ἱερὸν, κηροὺς καὶ ἀλλαγὰς, ὑποκρατῶν καὶ τὸ σκευοφυλάκιον τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ πᾶν σκεῦος τῆς ἐκκλησίας, ἔχων δὲ καὶ τὰς χηρευομένας ἐκκλησίας εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπίσκεψιν, καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν πάντα. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις, φυλάττων καὶ τὰ δίκαια τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τοὺς κληρικοὺς μέχρι τοῦ διανέμειν αὐτοὺς ταῦτα. His adjunge: Δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναφέρει τῷ ἀρχιερεῖ, καί ἐστιν εἰς τὰς κρίσεις. Brevius Regia: Τῶν ἱερῶν κειμηλίων τὴν πρόνοιαν ἔχει. GOAR.]

Protecdicus vertitur a Bonefidio *primarius actor*. Rectius *primus defensor*. Ejus officium erat, teste Codino, τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοὺς αἰχμαλώτους, curam gerere captivorum. GRETS.

[P. 4. *Τοὺς αἰχμαλώτους.* Quos nimirum ipsi Christiani sibi volunt servos facere. Blastares c. 33 τοῦ E στοιχείου · Οἱ τῆς βοηθείας δεόμενοι, οὗτοι ἄρα εἶεν οἱ τῇ ἐκκλησίᾳ προσπεφευγότες, ἐπηρείας δυναστῶν ἐκτρεπόμενοι, ἢ πρίν τι πταισάντες ἢ εἰς δουλείαν ἑλκόμενοι καὶ ζητοῦντες ἐπικουρίαν, δι' οὓς καὶ οἱ ἔκδικοι γίνονται. De his Alexii Novella 11 Juris GR. l. II. Regia vero aliquoties citata: Ὁ πρωτέκδικος ἔχει τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐκδίκων, καὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ζητούντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν βοήθειαν χάριν ἐλευθερίας καὶ τῶν λοιπῶν προσφύγων, εἴτε ἀντιποιεῖσθαι καὶ ἐκδικεῖν ἀπὸ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτούς. GOAR.]

Vocatur ab eodem κριτὴς τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων, judex controversiarum quæ in accusatione versantur. GRETS.

[P. 4. *Ὁ πρωτέκδικος.* Allatiana, ὁ πρωτέκδικος κριτὴς (ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως M) μετὰ δώδεκα (τῶν δύο M, qui infra: οἱ δύο ἔκδικοι κρίνουσι μετὰ τοῦ πρωτεκδίκου μικρὰς ὑποθέσεις) ἐκδίκων μικρὰς ὑποθέσεις τὰς εἰσερχομένας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ (ἐρευνᾷ). Ἀναφέρει δὲ ταύτας τῷ ἀρχιερεῖ. Ejus tribunal ad S. Sophiæ vestibulum: Εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ νεὼ, ὃ πρωτεκδικεῖον κικλήσκεται. (Nicetas.) GOAR.]

Quocirca non probo descriptionem quam Turcogræcia adducit fol. 218: Ὁ πρωτέκδικος ὁ τοὺς πρόσφυγας ἀναδεχόμενος, *qui confugientes ad ecclesiam recipit*, ut interpretatur **131** auctor Turcogræciæ, sed male. Nam confugientium ad ecclesiam cura pertinebat πρὸς τὸν τοῦ σακελλίου, ut supra dictum c. 3. Itaque, si definitio hæc probanda sit, aliter explicari debebit, ut per πρόσφυγας intelligamus illos qui ex captivitate ad Christianos spe libertatis confugiunt, non autem illos qui confugiunt

ad ecclesiam tanquam ad asylum impunitatis gratia. Dicitur πρωτέκδικος respectu aliorum ἐκδίκων seu defensorum : plures enim erant ; ad quorum munus pertinebat quoque pauperum et infirmorum cura, ne opprimerentur a potentioribus, ut docet Balsamon in sua de chartophylace et protecdico disceptatione. Et olim quidem laici hoc officio fungebantur, postea tamen clericis commissum est. Protecdicum retulit inter exocatacœlos Xiphilinus patriarcha, ut c. 2 diximus : antea enim minoris subsellii magistratus erat. Ἐκδικεῖον apud Balsamonem locus est ubi οἱ ἔκδικοι, quæ muneris sui sunt, asservant, consultant et peragunt. Ἐκδίκησις est ipsa defensio seu τῶν ἐκδίκων actio.

Observandum est etiam in Romana Ecclesia fuisse antiquitus *defensores*, unumque ex illorum numero præcipuum, qui *primus defensor* audiret. Quorum officium breviter describitur (verba Onuphrii refero) a Pelagio in *Rescripto* ad Antoninam patriciam, quæ postulabat monachum fieri *defensorem*, in quo ostendit officium monachi et *defensoris* convenire non posse: «*Illis enim*, inquit, *quies, oratio, labor manuum* (competit): *at iis causarum cognitio, conventiones, actus, publica litigia, et quæcunque vel ecclesiastica instituta vel supplicantium necessitas poscit.*» Ex decreto Urbani patet procuratoris nomine intelligi quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, ut verbi gratia præpositum, œconomum, vicedominum, defensoris nomine advocatum sive castaldum et judicem, etc. Quorum quidam defensores sine adjectione, quidam defensores regionarii dicti sunt, quod scilicet in singulis regionibus distributi essent. Quorum primus vel princeps primicerius defensorum dicebatur, magnæ in Ecclesia Romana existimationis. Hæc Onuphrius in explicat. vocum ecclesiastic. Docet Baronius *regionarios defensores* institutos fuisse a S. Gregorio anno Domini 598, ut sicut erant septem *regionarii notarii* et totidem *regionarii diaconi*, ita etiam essent septem *defensores regionarii*, cæteris dignitate præstantiores ; de quibus qui plura cupit, is Baronium consulat anno Christi 598. Grets.

[P. 4. *Συνόδῳ*. Non omnium vel ex cunctis provinciis episcoporum quorumdam simul coactorum concio σύνοδος est : conflant eam ex more pontifices in urbem advenæ. Ab ea tamen primi sex diaconi nequeunt abesse : οὗτοι κάθηνται ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. Similibus in synodis, quæcunque lib. III et IV Juris GR. legis, sunt definita. Goar.]

Hæc de prima pentade officiorum et officialium ecclesiasticorum. Grets.

132 CAPUT VI.

De secunda pentade officiorum et officialium.

[P. 4. *Ἡ δευτέρα πεντάς*. Quid est quod quinarium titulus superior, sicut et hic promisit, at non ita velut hic quinque officiales exposuit? Respondeo, protecdico quondam quinarii tertii primam sedem obtinente, prout Allatiani catalogi declarant in Euchologio, primum quinarium plures officialibus

A quinque non continuisse : at vero postmodum superioribus adnumerato, ne se dejectos quinarii secundi officiales conquererentur, primo visum est illum aggregandum. Ἀλλά γε, dixit in præcedentibus Matthæus Iatrus, καὶ πρωτέκδικος συναριθμεῖται τούτοις, senarium componeret, nisi quinarii nomen vellent esse retentum. Rationem profert Joannes Citrius Resp. 8 Juris GR. l. v : Τὸ δὲ τοῦ πρωτεκδίκου ὀφφίκιον ἐν τοῖς ὑποβεβηκόσιν ὂν ἔκπαλαι, ὕστερον ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν συνετάγη παρὰ τοῦ τῆς μακαρίας λήξεως πατριάρχου ΚΠ. Γεωργίου τοῦ Ξιφιλίνου. Promotionis origo fuit lucrum ex hujusmodi ortum officio, quod nullus nisi invitus deserebat, ut volente patriarcha superiorem locum teneret : vel ambitus honor suggessit evectionem,
B ne qui officio ditescebat, semper in humili sede jaceret. Vide Balsamonem in can. 34 Carthagin. Goar.]

In secunda continentur 1 protonotarius, 2 logotheta, 3 ὁ κανστρίσιος, 4 referendarius, 5 ὁ ὑπομνηματογράφων. Grets.

[*Ibid*. *Ὁ πρωτονοτάριος*. Explicant ejus officium Allatiana : Ὁ πρωτονοτάριος ἱστάμενος ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὑψώσεως δίδοται νίψιμον τῷ ἀρχιερεῖ, κρατῶν καὶ τὸ δικήριον. Γράφει δὲ ὅ τι ἂν βούλεται ὁ ἀρχιερεὺς μηνύματα εἰς πάντα ἄρχοντα. Ἀναθεωρεῖ δὲ καὶ τοὺς νομικοὺς δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, σκεψάμενος δὲ καὶ συμφωνήσεις, πράσεις, διαθήκας καὶ ἐλευθερίας. Καὶ ἀναφέρει τὰς εἰσερχομένας ὑποθέσεις τῷ ἀρχιερεῖ.
C (M : Ὁ πρωτονοτάριος εἱστήκει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ κρατῶν τὸ καλαμάριον αὐτοῦ παρίσταται ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ γράφει ὁ τοιοῦτος εἴ τις χρεία ἐστίν. Ἀναθεωρεῖ καὶ τοὺς νομικούς, γράφει καὶ διατάξεις, καὶ ἐλευθερίας, καὶ προστάγματα καὶ τὰ τούτων ὅμοια.) Goar]

Post exocatacœlos primus est protonotarius, inquit Joannes Citrius. Ex quo liquet, quare vocetur θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων, nimirum quia proximus a primis est et quasi janua seu primus ingressus ad exocatacœlos. Grets.

[*Ibid*. *Θύρα τῶν ἐξωκατακοίλων*. Eo quod officium adeptus inter omnium supremos et ἔξω τῶν
D κατακοίλων incipiat numerari. Protecdico vero nondum evecto superius erat adhuc protonotarius θύρα τῶν ἔξ κατακοίλων, janua ad numerum sex illorum patriarcha inferiorum attingendum. At de exocatacœlis uberius alibi loquemur. Est et catalogus in Euchologio protecdicum exocatacœlorum, protonotario rejecto, recensens ultimum ; verum orta inter eos lite, pacem, quam citius, pro libito patriarcha conciliabit. Goar.]

Hinc evanescunt commenta Junii, qui de *janua* seu *thyra* multa nugatur *ex usu* non *Orientalium*, sed suo. Ait θύραν seu januam dici, *quisquis aditum ad superiorem præbet; quem Latine*, inquit, *cum Festo admissivum aut cum recentioribus admissionalem commode nuncupaveris*. Quo fit ut ex

protonotario faciat *ostiarium* seu janitorem *exocatacœlorum*. Quis autem unquam audivit **133** protonotarium esse θυρωρόν seu ostiarium? Θύρα igitur, hoc est *janua*, nominatur, non quod sit *janitor* seu *admissionalis*, sed quia est proximus ab exocatacœlis. Nec est quod Junius a *Janizaris* subsidium petat: alii enim nomen hoc non a *janua*, sed ab alio longe diverso vocabulo deducunt, ut in Pandecte Turc. videre licet.

Illud insuper festivum est, cum ait *protonotarii fuisse ut quæ foris a catacœlis vel per catacœlos ad patriarcham afferebantur, ea acciperet*. Quo auctore hoc affirmas? Nam dicenti duntaxat si crederemus, omnia crederemus, etiam aperte falsa. *Protonotarii* fuit curare *pittacia*, ut inquit Codinus. *Pittacia*, ait Cujacius ad tit. 37, lib. XII cod. Justinianei, B *sunt rationes et commentarii annonarum militarium. Eodem nomine significantur etiam epistolæ, album, notaria*. Ita in jure civili: hic *militares annonæ* locum non habent. Est ergo πιττάκιον proprie quod nos vocamus, ecclesiastica consuetudine et appellatione, *breve* hinc *breve* apostolicum, et Germanicum *brief* pro epistola, et in Annalibus Latino-Barbaris *brevigerulus*, *ein brieftræger*, seu *breviculum* seu *breviarium*, unde Germani suum *brevier* formarunt, pro libro sacerdotali ex quo horæ canonicæ persolvuntur. Occurrit hæc vox *breve* aliquoties in legibus Francicis et in synodo Meldensi can. 4. Glossarium: Πιττάκιον, *pittacium*, *brevis*. Anna in *Alexiade* sua: Καὶ τὰ βιβλία εἰς μέσον τηνικαῦτα C προὐτίθετο· βρέβια ταῦτα ἡ συνήθεια οἶδε καλεῖν, ἐν οἷς ἀναγράφεται τὰ ἐν ἑκάστῳ τεμένει ὄντα κειμήλια. Hæc notavit Pithœus ad leges Francicas. Hujusmodi ergo *brevibus* conficiendis præerat protonotarius, et posset forte ὁ εἰς τὰ πιττάκια unico et etiamnum ecclesiasticis functionibus usitato vocabulo dici *abbreviator* vel potius *breviator*; qua voce utitur etiam Justinianus Novell. 105. Est etiam *breve*, et per consequens *pittacium*, *inventarium*; quod ab Optato l. I vocatur *commemoratorium*. Item *brevis*: *brevis*, id est index, *auri et argenti Cæciliano traditur, adhibitis testibus*. Et absolute indicem et summariam rei comprehensionem significat. Inde in legibus Francicis et apud Nithardum Histor. l. IV verbum *inbreviare*, hoc est aliquid in D breve seu inventarium referre. De pittacio vide etiam Heribertum Rosweidum nostrum in Onomastico ad Vitas Patrum. Zonaras in concilii Carthaginensis canones: Βρέβιον ἡ ἐπιτομὴ λέγεται καὶ σύντομος γραφή. Βρεβίω γὰρ κατὰ Λατίνους τὸ τέμνω, καὶ βρεβίτας ἡ συντομία.

P. 4. De origine vocis πιττακιον hæc Moschopulus: Πεττύκια Δωρικῶς τὰ λεπτὰ περιτμήματα τῶν δερματίων, ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. GRETS.

[Moschopulus πεττύκια Dorice pronuntiat, et *membranas* sive pelliceam chartam sive pergamenum significat. In eodem sensu audies vulgus Græcorum λεμπρηνόν dicere. Nonnunquam tamen *diploma tabulas breve codicillos* refert; tumque materiam A ne contempleris, sed in scriptis lectisque tibi sistendum. GOAR.]

134 Etiam Latinæ Ecclesiæ protonotarius usitatus fuit, qui et primicerius notariorum; de quo vide Onuphrium in Explicat. vocum obscurarum ecclesiast.

Sequitur *logothéta*, quem Nicetas l. VII rerum a Manuele gestarum Latinis ait esse *cancellarium*, qui a *cancellis* nomen habet, ut ipsum nomen satis indicat. *Erat moris*, inquit Casaubonus in Flavium Vopiscum, *ut principum et magistratuum secreta (ita vocarunt loca ubi de negotiis pro ratione muneris quisque sui tractaturi conveniebant) in aditu primo vela et deinde cancellos haberent: Græci hos vocant* κιγκλίδας, δρυφάκτους, *ut et Cassiodorus fenestratas januas. Qui vela servabant, velarii dicti, qui cancellos, cancellarii. Vox non admodum antiqua, nec multo ante Vopisci tempora cœpta usurpari. Cancellariorum præcipuum munus erat, ut ad cancellos hærerent, admissiones curarent, et ne quid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur prospicerent. Simillimum munus hodie in curia eorum qui ostiarii dicuntur; quare ut re, sic et nomine conveniunt, quod acceperunt hi ab ostio, illi a cancellis qui pro ostio erant*. Hæc origo nominis, quod successu temporis amplissimæ dignitatis tam in Ecclesia quam in regum et principum aulis indicium esse cœpit. Vide Onuphrium lib. jam sæpius citato, et Cujacium in Paratitlis ad lib. I. Cod. Justinianei, tit. 51.

Redeamus ad logothetam; qui a ponendis seu discutiendis rationibus hoc nomen traxit. Hinc *discussor rationum* a quibusdam appellatur; et forte non male *rationalem* vocaveris, etsi *rationalis* generali notione quivis procurator dicitur, ut docet ad Lampridium et Capitolinum Casaubonus. Sed nil vetat generalem notionem restringere, præsertim cum Codinus dicat logothetam esse εἰς τὸ λογογραφεῖν, *ad conficiendas et scribendas et discutiendas rationes*. Talis profecto nec male nec absurde *rationalis* appellabitur. Hinc etiam non inepte appellabitur λογογράφος: si enim ejus est λογογραφεῖν, cur non παρὰ τὸ λογογραφεῖν appellaretur λογογράφος? Non ignarus sum quid in codice Justinianeo lib. X, l. 1, de logographis decernatur, et quid ad illam quoque legem tradat Cujacius: sed nos ecclesiasticarum duntaxat appellationum vim et originem hoc loco indagamus et pro viribus explicamus. GRETS.

[P. 4. Ὁ λογοθέτης. Hæc de illo Allatiana: Ὁ λογοθέτης ὑποκρατῶν τὴν βοῦλλαν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ εἴ τι ἂν γράφει ὁ ἀρχιερεύς, σφραγίζεται παρ' αὐτοῦ. Ὁμοίως καὶ εἰς πᾶσαν εἴσοδον τῆς ἐπισκοπῆς. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς χρίσεις. Præterea κρατῶν καὶ τὸν δίσκον μετὰ τοῦ ἁγίου ἀντιδώρου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διδομένου τοῦ κατακλαστοῦ παρὰ τοῦ ἀρχιέρεως. Quale patriarchæ sigillum et qualis fuerit ejus subscriptio, hæc loca ἐκ τῶν σημειώσεων καὶ σιγιλλίων, *ex publicis instrumentis et brevibus sigillatis* demonstrant Juris GR. p. 236: Εἰς εἴδησιν

εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουνίῳ, ἐπινεμήσεως πέμπτης, διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρός. Ἀπῃώρητο δὲ καὶ κάτωθεν μολιβδίνη βοῦλλα, ἔχουσα ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον παλάμαις φέρουσαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ γράμματα ταῦτα, « Γερμανὸς ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος **135** ΚΠ. νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. » Mensem itaque et indictionem propria manu scribebat ille, nomen bulla sive sigillum indicabat. Hæc vero modo plumbea modo cerea coloris viridis fuit. Vidisti plumbeam : adverte modo ceream. P. 240 : Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η', καὶ τὴν κηρίνην πρασίνην σφραγῖδα. P. 242 : Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η', διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς, καὶ τὴν συνήθη μολιβδίνην βοῦλλαν. P. 256 : Ἐν ὑπομνήμασιν ἐκτιθέντα τῇ συνήθει διὰ μολίβδου σφραγῖδι ἐβεβαιώθη, καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἐπινεμήσεως ια', ἔτους ,ςφλς'. Annum porro non apponebat patriarcha ; hic ceu exemplo tantum adjungitur. Et p. 259 : Τῇ διὰ μολίβδου σφραγῖδι ἐπιστώθη καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐπινεμήσεως ια' ἔτους ,ςφλς'. Est insuper alius Cantacuzeni de sua coronatione loquentis insignis locus, III, 36 : Πατριάρχης δὲ ἐπεὶ τὴν ἀξίαν ἀμείβειν οὐκ ἐνῆν, εἰς σεμνότερόν τι περιέστησε τὸ σχῆμα, καὶ ἔν τε ταῖς ὑπογραφαῖς ἠερανέῳ χρώματι ἐχρῆτο· *colore inter cæruleum et viridem medio usus est*, Cæsarum videlicet more. Gradus enim hic est inter colores ut primus sit purpureus, tum ruber sive flammeus, tertius violaceus, quartus cæruleus, deinde subviridis sive cæsius ; sequitur viridis purus, qui prasinus, quem excipit citrinus etc. ; de quibus c. 3. Goar]

P. 4. Addit Codinus ejusdem logothetæ fuisse τὰς δημοσιακὰς καὶ ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν. Junius vertit : *Logotheta rationibus et quidem rationibus ad populum principemque sacerdotum pertinentibus præscribendis præest*. Male : vertendum enim : *Logotheta præest discutiendis et conscribendis rationibus, tam quas reddunt qui ex plebe quam qui ex ordine ecclesiastico.*

Exstat apud Joannem Citrium quæstio, ἐν τοῖς ἀρχοντικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀξιώμασι τίς πρῶτος καὶ τίς δεύτερος, etc. Responsio est : Primus est magnus œconomus, secundus magnus sacellarius, etc. Isti enim, et alii quos Citrius commemorat, habebant ἀρχοντικὰ ἀξιώματα, horumque negotia sunt et appellantur ἀρχοντικαὶ ὑποθέσεις, non autem illa tantum, quæ ad ipsum patriarcham seu episcopum pertinent. Grets.

[*Ibid.* Optime interpres τοὺς ἀρχοντικούς ad ordinem ecclesiasticum pertinere æstimat : quo gradu vero non apposuit. Sunt igitur ἀρχοντικοί, qui habent ὀφφίκια ἀρχοντικά ecclesiæ CP. clerici ; quos Jus GR p. 215 et 269 vocat δεσποτικοὺς ἄρχοντας, eo quod patriarchæ obsequio mancipati (is enim δεσπότης est) procerum Ecclesiæ supremum attingant gradum. Ὑπόθεσις porro non rationem, sed *negotium* indicat. Simon Portius : ὑπόθεσις, ὕλη, ὑποκείμενον. Goar]

Cæterum infra c. 5 ita describit Codinus magnum logothetam, ut prorsus in cancellarios nostros descriptio illa competat. Ait enim magni logothetæ esse *curare imperatoris mandata et litteras ad reges, sultanos et toparchas.*

Ibid. Post logothetam adest *canstrisius* ; quem Bonefidius in Jure suo Orientali vocat *castrensem*, male : nil enim loci *castrensi* in ecclesia et ecclesiasticis officiis. Dicitur ergo *canstrisius* quasi *canistrius* a *canistro*. Jus ei erat εἰς τὸ κάνστριον, inquit Codinus, *in canistrum*, καὶ εἰς τὸ ἀλλάσσειν τὸν ἀρχιερέα. Ejus etiam munus erat patriarcham seu episcopum, quando vestes in re divina peragenda **136** mutandæ erant, adjuvare et induere una cum hieromnemone : sic enim Joannes Citrius : *Hieromnemonis officium* διακόνῳ ἐξ ἀνάγκης προσήκει, ἐπειδὴ συνυπουργός οὗτός ἐστι τῷ χανστρισίῳ εἰς τὸ περιτιθέναι τὴν ἱερὰν στολὴν τῷ ἀρχιερεῖ μέλλοντι ἱεροπρακτεῖν. Itaque *canstrion* nihil aliud videtur hic esse quam vestiarium seu locus vestium sacrarum, et ipse *canstrisius* nihil aliud quam is qui inter palatinas dignitates appellatur *vestiarius*. Fuit et in Romana Ecclesia peculiaris *vestiarii* dignitas et officium, ut ex Anastasio Bibliothecario docet Onuphrius. In Turcogræcia fol. 285 dicitur χανστρίσιος, *qui in liturgia tenet* τὸ χάνστριον τῶν θυμιαμάτων, *quod ego turibulum interpretor*, inquit auctor. At inscite : quis enim unquam audivit χάνστριον esse turibulum ? nisi forte etiam canistrum sit turibulum : nam a *canistro* seu diminutivo *canistrio* fit *canstrion* per syncopen, idemque est quod κάνεον, contracte κανοῦν, ita ut χανστρίσιος integre sit κανιστρίσιος, *præfectus canistrio* seu *canistro* ; cujus præfecturam extendit quoque Junius ad *penariam*. At nobis, et ipsi etiam veritati, nisi fallor, satius videtur *canstrisii* officium vestiario circumscribere, et *canstrii* nomine nihil aliud accipere quam locum ubi vestes pontificales asservabantur, uno verbo *vestiarium*. Grets.

[P. 4. Κανστρήνσιος quoque, nec non καστρίνσιος et καστρήνσιος scriptum reperies, ac pro variis Græcis characteribus Latinis quoque varie redditum. Sensus requiratur, ubi vix juvat character. Κανστρίσιον ἀπὸ τοῦ χανστρίου dictum video ; χάνστριον vero panis benedicti *lancem*, vel potius turis *arculam*, vel denique *canistrum* recipiendis patriarchæ vestibus idoneum interpretor : κανοῦν enim idem quod πινάκιον vasculum apud Nicetam, pro variis lectionibus. Allatiana (et M) de canstrensio : Ὁ κανστρήνσιος ἀλλάσσων τῷ ἀρχιερεῖ τὴν αὐτοῦ στολὴν, κρατῶν δὲ καὶ τὸν θυμιατὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, καὶ τὸν ἀέρα (velum calicis et disci) ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ, ῥαντίζων καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὸν λαὸν ἐν τῷ τριαδικῷ ὕμνῳ, κρατῶν δὲ καὶ τὸ κιβώτιον τῶν ἀρωμάτων, καθεζόμενος καὶ εἰς τὰς κρίσεις. Goar.]

Referendarius a referendo nomen trahens hodie etiam in ecclesiæ usu manet : mittebatur ex officio

ad imperatorem καὶ εἰς μέγαν ἄρχοντα. Male Junius ad sacerdotem maximum : nam ὁ μέγας ἄρχων dignitas erat palatina, ut clarum ex ipso Codino c. 2. GRETS.

[*Ibid.* Suidas : 'Ρεφερενδάριος 'Ρωμαϊκὸν ἀξίωμά ἐστιν, ἤγουν ἀναφορεύς. Nicetas in Alexio secundo : Τοῦ πατριάρχου στείλαντος εἰς τὴν δέσποιναν τὸν ἑαυτοῦ ὑπηρέτην, ὃς ἐκ τοῦ προβάλλειν εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ διαπορθμεύειν τοῖς βασιλεῦσι τὰ βουλητέα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἐκεῖθεν αὖθις μεταφέρειν παλατῖνος ὠνόμασται. Allatiana : 'Ο ῥεφερενδάριος ἀποστελλόμενος εἰς (ἄρχοντας καὶ Μ) μεγάλους ἀνθρώπους μηνύματα παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως φέρει, καθεζόμενος καὶ εἰς τὰς κρίσεις. GOAR.

Ibid. 'Ο ὑπομνηματογράφων. Latine *a commentariis* seu *commentariensis, scribendis commentariis præfectus*, qui Græcis etiam ὑπομνηματογράφος et κομενταρίσιος. Nomen officii non tantum ecclesiastici, sed et politici, saltem apud Latinos, de quo multa Baronius ad Martyrolog. tom. XXVII die Martii. Bonefidius vertit *actuarium*. GRETS]

137 [P. 4. Allatiana : 'Ο ὑπομνηματογράφος καθεζόμενος εἰς ψήφους ἐπισκόπων, καὶ γράφει, εἴ τι αὐτὸν ὁρίσωσιν ἀληθῶς (οἱ ἀρχιερεῖς Μ qui addit : ἔστι δὲ οἰκέτης τῆς δευτέρας πεντάδος). Joannes Citri episcopus in Resp. juris GR. l. v : Νοσοῦντος μέντοι τοῦ χαρτοφύλακος ἢ ἀποδημοῦντος ἀντ' ἐκείνου τῷ ὑπομνηματογράφῳ ἀνεῖται ἡ ἔκθεσις καὶ ἀνάγνωσις τῶν τοῦ χαρτοφυλακικοῦ σεκρέτου ὑπομνηματισμῶν. Ex quo ejus munus chartophylacis officio videtur conjunctum et operas etiam habere connexas. GOAR.]

Porro Joannes Citrius in suis responsis alio ordine collocat et enumerat has ecclesiasticas dignitates. Nam post exocata cœlos primo loco ponit protonotarium, secundo ὑπομνηματογράφον, tertio logothetam, quarto canstrisium, quinto hieromnemona, qui apud Codinum primus est in pentade tertia, sexto referendarium, qui in pentade secunda quartum locum tenet. GRETS.

CAPUT VII.

De tertia pentade officiorum et officialium.

P. 5. Tertiæ pentadis primas tenet ὁ ἱερομνήμων, qui Bonefidio *sacrorum memorialis* et uno verbo *sacrimemor*, Junio deterius *sacrorum præsul*. Ego Græcum retinendum censeo, quando nulla vox Latina satis apta suppetit. GRETS.

[*Ibid.* Allatiana rursus : 'Ο ἱερομνήμων κρατῶν νῦν τῇ παραδόσει (φυλακῇ Μ) αὐτοῦ τὴν κώδικα (τὸ κοντάκιον Μ) τῆς ἐκκλησίας βουλλωθέντα παρὰ τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ ἀρχιερέως ἐμβαλάντιον. Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔστιν ἐπίσκοπος, μᾶλλον ἐγκαινίζει ἐκκλησίαν νέαν. Σφραγίζει δὲ καὶ ἀναγνώστας. Hunc Græci volunt esse diaconum, cum subserviat pontifici, cui diaconi ex officio debent ministrare. Vide Citrium apte et erudite de hoc disserentem loco superiori nota citato. GOAR.]

De ejus officio hæc Citrius : *Hieromnemonis officium ad diaconum necessario pertinet. Nam hic simul cum canstrisio subservit induendo sacris vestibus sacrificaturo pontifici. Si vero hieromnemon sit sacerdos, solo nomine* ἱερομνημονεῖ : *neque enim ei licet* ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις τῶν ἀρχιερατικῶν στολισμάτων διακόνου τάξιν τηρεῖν. Videtur dicere hieromnemona pontifice sacris operante non posse diaconi officio fungi, si sit sacerdos, et sic solo nomine hieromnemona esse. Quod Citrius hausit ex recentiorum Græcorum erroribus, qui reprehendunt Latinos quod in eorum Ecclesia sacerdotes sæpe fungantur munere diaconi, dum sacrosanctum missæ sacrificium offertur. *Improbe profecto*, inquit Manuel Caleca contra Græcos IV, 21 : *ignorant enim, quia is quidem qui quod majus est habet, etiam quod minus est ejusdem generis habet necessario, non autem e converso. Homo enim rationalem habens animam sensibilem quoque et vegetabilem sub ea habet : neque tamen, quæ vegetabili anima utuntur, sensibili etiam et rationali potiuntur. Atque itidem in aliis, sive humana sive divina inspicere quis velit.* **138** *Nempe et Dominus, secundum hominem primus exsistens et maximus sacerdos, non ideo, quia ministri habitum et ministerium pedes abluendo monstravit, sacerdotii confudit ordinem. Et hic igitur sacerdos, quoniam inferioris sacerdotii gradus in se ipso continet, constat quia omnibus quæ sub se sunt legitime utetur.* Hæc præclare Caleca, apud quem plura leges, si velis.

Addit ad extremum Citrius injuste facere illos pontifices, qui hieromnemoni testimonia de vita et moribus eorum qui ad sacros ordines aspirant discutienda et examinanda tradunt : hoc enim pertinere ad officium chartophylacis.

Codinus hæc tria hieromnemoni tribuit, βλέπειν τὰς εὐχὰς ὄπισθεν τοῦ ἀρχιερέως, *videre vota*, hoc est *suffragia, in electionibus, pone sacerdotem summum*, vel a tergo summi sacerdotis, hoc est patriarchæ ; deinde κρατεῖν τὸν ἐνθρονιασμὸν, *habere jus collocandi electum in throno*, seu, ut vulgo loquimur, *inthronizandi* ; tertio κρατεῖν καὶ τὸ κοντάκιον τῆς χειροτονίας, habere etiam jus *auspicandi seu canendi contacium in ordinatione cantari consuetum*. Ita quidem Junius, cui, quod κοντάκιον *canticum* interpretatur et hic fol. 10 et fol. 114, assentiri prorsus non possum. *Canticum* enim generale est : quidquid enim cani potest, id utique recte dici potest *canticum*. At κοντάκιον est peculiare quoddam genus, ut patet ex Græcorum libris ritualibus, sicut et apud eosdem εἱρμοί, *troparia, canones, odæ, theotocia*, στιχηρὰ, καθίσματα, προσόμοια, etc., peculiaria quædam sunt ecclesiastici ritus modulamina ; quemadmodum etiam apud Latinos *versus, versiculi, antiphonæ, graduale, tractus, sequentia* et similia tam in divino missæ sacrificio quam extra in precibus ecclesiasticis usitata. Quare per generalia vocabula idonee non exprimuntur.

Secundo vehementer dubito, num βλέπειν εὐχὰς

sit illud quod vult Junius: nam εὐχάς pro *suffragiis* accipi apud Græcos, etiam recentiores, nescio num exemplo aliquo demonstrari queat. Latine quidem vulgo accipimus *vota* pro *suffragiis*: sed nescio num Græcis hæc notio recepta sit; certe vix credo. Et quid tandem illud est, *pone sacerdotem vota seu suffragia inspicere?* nisi istud ὄπισθεν usurpetur pro *post*, ut sensus sit, post pontificem inspici suffragia, quæ Græcis et ipsi Codino passim ψῆφοι, ab hieromnemone. Nec per εὐχάς intelligi arbitror τὰς ἐγγραφὰς τῶν μαρτύρων, scriptas testium depositiones de vita et moribus ordinandorum, quarum examen ait Citrius commissum ex imperitia aliquorum hieromnemoni. In eam igitur sententiam inclino εὐχάς significare apud Codinum preces seu precationes, eumque nihil aliud velle quam hieromnemonem tanquam diaconum pontifici in liturgia sacras preces recitanti pone assistere, eo modo quo etiam apud nos diaconi assistere sacrificantibus et preces quas recitant aspicere et folia itidem vertere solent. GRETS.

[P. 5. Qua de causa τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας penes se tenet, patriarchicum **139** videlicet cæremoniale vel euchologium, orationum promptuarium, ut quæ sunt agenda dicendave suggerat. GOAR.]

Enthronismus seu enthroniasmus et jus *contacii* in chirotonia, hoc est ordinatione seu inauguratione, distincta sunt a priore munia. GRETS.

[P. 5. Reliquiæ sub altari reconditæ in ecclesiæ consecratione ἐνθρονίζονται, teste Euchologio in eodem officio. Ipse episcopus consecratione peracta sedens cum presbyteris ἐν συνθρόνῳ, *in throno altare circumambiente*, rursus ἐνθρονίζεται vel ἐνθρονιάζεται. Idem demum ad præsulatum primum evectus, concessamque sedem recenter occupans, verius ἐνθρονιάζεται: unde Cedrenus in Constantio τὸν μὲν inquit Παῦλον ἐξορίζει, τὸν δὲ Μακεδόνιον ἐνθρονιάζει. Lego quam dilucide Juris GR. p. 431 ἐνθρονισμόν pro *sportula*, quæ pendebatur ab episcopo pauperioribus clericis, cum in solium collocaretur: satius tamen asseram vel litteras ecclesiæ consecratæ, vel similes ipsius episcopi consecrati testes, vel denique ipsum ordinandi episcopi ac in solium collocandi ritum esse ἐνθρονιασμόν. Ea de causa observo hieromnemonem adhuc tenere, prout subditur. GOAR.]

Ex his quæ de contaciis et εὐχαῖς diximus, quivis eruditus nullo negotio judicium feret de illis quæ commentatur in scholiis suis Junius fol. 248, 249; quotiescunque enim *contacium cantionem* seu *cantationem* vertit, toties hallucinatur, nec ullo ex loco Codini verum et solidum errori suo patrocinium invenire potest.

Ascribam hic Anconitani cujusdam origine Græci judicium de contacio, cujus tam frequens in ritualibus Græcorum libris et in Codino mentio, qui super hac re rogatus hunc in modum rescripsit: *Κοντάκιον non Latinam vocem, sed Græcam esse arbitror, licet vernaculam. Κοντὸν enim hodie Græcis* A *est τὸ βραχὺ, τὸ σύντομον καὶ συνεσταλμένον, id est breve, compendiarium et contractum. Proinde a brevitate canticis ejuscemodi nomen inditum puto, non quidem quod omnium brevissima, sed quod inter brevissima sint. Hujusmodi vero nomenclatura nulli mira videatur, cum in Græcorum ritualibus huic similes multæ reperiantur, imo etiam nonnullæ voces quæ vel Latinæ omnino sunt vel Latinis affines et ab illis quasi deductæ; cujusmodi sunt* ὠράριον, μανουάλιον, φακέλλιον *et similia. Quin etiam si tempora et ætatem* τοῦ ποιητοῦ τῶν κονταχίων *scrutemur, nomen* τοῦ κονταχίου *haud insolens videbitur, cum Romanus diaconus Emesenus, ut habetur in Menæis Græcorum mense Octobri die prima, primus* τῶν κονταχίων *auctor et concinnator* B *Anastasii imperatoris ætate, id est circa annum Domini quingentesimum, floruerit, quo tempore pene corruptus et adulteratus erat Græcus sermo, ut hoc idem nomen ostendit et ejus ætatis locutio.* Et hæc quidem recte ac docte Græcus iste.

Cæterum κοντάκιον adhuc unam notionem subjectam habet: significat enim etiam librum seu volumen seu codicem. Balsamon ad Marcum patriarcham Alexandrinum, Respons. 5: Ἔχοντες τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν ἀπαράλλακτα, ὡς μεταγραφέντα ἐκ κονταχίων καλλιγραφηθέντων, διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν. Ἀπροσδιονύσως **140** trahitur a Glossario ad hanc notionem contacion de quo Codinus c. 7 ψάλλοντες τὸ κοντάκιον: nam hic *contacion* non est codex seu volumen seu liber, C sed odarium sacrum, nempe illud cujus initium, Ἡ παρθένος σήμερον. Sic apud Citrium in Responsis ad Cabasilam (ἄρχων τῶν κονταχίων) per *contacia* non codices, sed sacras odas accipe. In nostro tamen proposito non injuria dubitari posset, num contacion librum an odarium significet: videtur enim τὸ κοντάκιον τῆς χειροτονίας esse liber ritualis, in quo ordo chirotoniæ seu sacræ ordinationis insit, quem hieromnemon teneat. Nihil definio, sed solum suspicionem meam promo. Hæc de contacio, quod sæpius nobis occurret. GRETS.

[P. 5. *Τὸ κοντάκιον χειροτονίας· Ordinationum omnium ordinem ac earum ritualem librum*: illum enim κοντάκιον hic manifestat, quamvis alibi *librum* D missalem vulgo indicet, vel etiam brevem modulum inter officia divina decantandum, de quo nos abunde in Euchologicis. GOAR.]

P. 5. Secundum locum, in hac tertia Pentade obtinet ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων, *minister a genibus*, κρεμῶν τὸ ἐπιγονάτιον τοῦ ἀρχιερέως, *appendens genuale patriarchæ seu summi sacerdotis*. Ita Junius; qui etiam τὸ ἐπιγονάτιον vocat *instratum genuum, quia*, ut inquit, *cum patriarcha circumferebatur, ut perpetuum ipsius ad fundendas preces officium significaretur*. Mystica explicatio, eaque propter pulchra et festiva. Forsan idem mysterium significatur per pulvinum, qui principum genibus subjici et in eum usum circumferri consuevit.

Addit Junius: *Hoc autem ἐπιγονάτιον appendebatur*

non patriarchæ, sed pluteo seu pegmati in quod procumbere solebat oraturus, ut magnatibus fieri solet. Mirum, si ita est, appellari ἐπιγονάτιον, non potius ὑπογονάτιον. Logi meri. Ἐπιγονάτιον, quod in ritualibus Græcorum libris etiam ὑπογονάτιον appellatur, una est ex vestibus quibus episcopi sacrificium peracturi induuntur, dependens a lumbis super genua; unde etiam *supergenuale* nominatur. Qui igitur pontificem hoc ἐπιγονατίῳ ex officio amiciebat, is erat ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων.

Ascribam verba Balsamonis, quibus imperitia Junii proscribetur. Exstant responsa quædam Balsamonis tom. I Juris GR. ad nonnullas quæstiones, inter quas et hæc fol. 381, *an licite sacerdotes, qui hegumeni seu antistites sunt, item protopapas et episcopus, epimaniciis et epigonatiis condecorentur.* Respondetur: Τῶν ἐπιμανικίων καὶ ἐπιγονατίων ἱερωτάτη ἐνδυμενία μόνοις ἀρχιερεῦσι πεφιλοτίμηται, *sacratissimus epimaniciorum et epigonatiorum amictus solis episcopis concessus est tanquam figuram Domini et Servatoris nostri Dei Jesu Christi gerentibus, et hinc etiam peccata remittentibus, et alia ad imitationem Christi facientibus quæ sacerdotibus non sunt concessa. Quare neque epimaniciorum neque epigonatiorum amictu insigniuntur. Nam epimanicia typus sunt vinculorum, quibus Christi manus colligatæ fuerunt quando ad passionem tendebat. Epigonatium autem (supergenuale vocat interpres) figura est lintei, quod induit Dominus cum* **141** *discipulorum pedes lavit. Quemadmodum igitur episcopis non conceduntur ea indumenta quæ patriarchis concessa sunt, ut saccus et polystaurion, vestis crucibus undequaque conspicua, ita nec ea privilegia quæ episcopis concessa sunt ad sacerdotes transferri possunt.* Hæc Balsamon. Ex cujus verbis liquet epigonatium episcopale vestimentum seu indumentum esse, non autem id quod Junius lectoribus venditat. Grets.

[P. 5. Ἐπιγονάτιον ornamentum est ecclesiasticum, plus quam palmare, et quadrum, ex angulo et fune serico zonæ appensum, ac genu sinistrum, unde illi nomen datum, obumbrans, ut Ecclesiæ sponsum gladio super femur accinctum et armatum adumbret; ejusque soli pontifices ac præcipua dignitate præclari nacti sunt usum; et ab eo, qui pontificum zonis affigit minister, ὁ ἐπὶ, vel ut alii, ὑπὸ τῶν γονάτων appellationem hic accipit. De quo Allatiana: Ὁ ὑπὸ γονάτων, ὅταν ἀλλάσσουσι τὸν ἀρχιερέα, φορεῖ αὐτῷ τὸ ὑπογονάτιον, κρατῶν δὲ καὶ τὸν δίσκον ἐν τῇ λειτουργίᾳ διδομένου παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ἄρτου τῷ λαῷ. Goar]

Vocatur etiam γονάτιον quasi *genuale*. Cabasilas in Glossario: Καὶ τύπον τινὰ ῥομφαίας περιζωννύουσι αὐτὸν, τὸ λεγόμενον γονάτιον, ὃ πρὸς σχῆμα ξίφους ἐσχημάτισται. Grets.

[*Ibid.* Ἐπιγονάτιον. Alias ὑπογονάτιον. Goar.]

Lepidum et risu dignum arbitror quod Salomon Sweiggerus, prædicans Noricus, l. II sui Hodœporici c. 62 vestem hanc vocat πωγονάτιον, a po-

A gone seu barba. Ita pogonati nostri nuspiam barbæ suæ oblivisci possunt.

Ibid. Tertius in tertia pentade est ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων, *magister libellorum supplicum*, inquit Junius, seu *præfectus supplicationibus*: *hujus erat pro injuria affectis accedere imperatorem.* Non meminit hujus functionis Citrius, nisi forte apud Citrium legendum sit ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων pro ὁ ἐπὶ τῶν κρίσεων, quem ipse undecimo loco ponit. Nominat initio Codinus τὸν ἐπὶ τῶν κρίσεων, licet eum postea in nulla pentade collocet, si tamen primus officialium index est Codini. Grets.

[Deest in Allatianis hoc officium, ut et sequens, accensi ecclesiastici silentium, quietem et ordinem in secretis, hoc est pontificiis tribunalibus, indi-

B centis. Goar.]

Ib. Quartus est ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων, quem *secretarium* dicere liceret, nisi *secretarii* vox usu recepto jam *actuarium* seu *scribam* seu *notarium* significaret. At noster iste ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων aliud munus habebat: erat enim institutus εἰς τὸ παύειν τὸν λαὸν ἐπὶ τὸ κρίνειν, *compescendo populo, ut judicia habeantur*, inquit Junius, perperam. Verte: *Ejus qui secreto præest munus est ut, dum judicia habentur, populum in officio contineat*, nimirum ut silentium servaret nullasque turbas cieret; quod munus olim erat *velariorum et cancellariorum*, ut supra notavimus ex Casaubono ad Augustam historiam; ubi etiam dictum *secreta* vocari loca ubi de negotiis pro rati-

C one muneris quisque sui tractaturi conveniebant. Inde in Jure GR. aliquoties σεκρετικὸν ἀξίωμα, *dignitas curialis* **142** sive *senatoria*. Hinc et palatina dignitas apud Codinum p. 10, c. 2 πρωτασηκρῆτις, vox ex Græco et Latino compacta (*protosecretarium* aliqui nominant), longe diversus ab isto nostro qui dicitur ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων: nam ille judex erat, hic judicum et senatus administer. Quare ut nomine cum Latinis Græci conveniant, neutro tamen modo conveniunt re significata: Latinis enim *secretarius* jam vulgo est *actuarius* seu *scriba*, etc. Etsi hac notione vox hæc apud Græcos quoque occurrat, qui et hanc *a secretis* suam fecerunt et in unam conflarunt, ἀσεκρῆτις vel ἀσεκρήτης. Apud Citrium tenet ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων locum

D decimum. Ἀσηκρήτειον apud Cedrenum in Michaele imperatore est curia seu locus secretioris consilii, vel locus ubi secretarii conveniunt. In Pseudocarolino opere *De imaginibus*, IV, 9, unica dictione occurrit *Asecreta*.

P. 5. Sequitur quintus ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, *præfectus sacro consistorio*, ait Junius. Rectius in Jure GR. *præfectus sacræ stationi*, cujus est ἐντὸς τοῦ βήματος, *intra tabernaculum*, *intra altare ipsum*, εὐταξίαν, rectum debitumque ordinem, conservare inter ministros et alios. Errat enim Junius, qui præfecti hujus munus alio trahit. *At locis illis secretioribus*, inquit Junius, *judices ad tribunal consilio cap'o veniebant, ubi ordinem is qui proxime sequitur procurabat*, ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως scilicet. Grets.

[*Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως*. Si, ut consentit Allatius, idem qui ἐπὶ εὐταξίας fuerit, de illo hæc ejus mss. : Ὁ ἐπὶ εὐταξίας ἵσταται καὶ δέχεται τοὺς ἄρχοντας καὶ στήκει αὐτοὺς κατὰ τὴν τάξιν, μᾶλλον δὲ καὶ νὰ καθίσουν. Addunt alia : Νὰ ὁρίζουν ἵνα φιλοκαλοῦγ καὶ νὰ πλύνωσι τὰς κανδήλας. Verum nominum omisso discrimine, dicendum manifesto περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως : de quo non Allatiana mss., sed Allatii ipsius manus, ubi de recentiorum Græcorum templis. Ne ministri, qui ut plurimum juvenes sunt, ad ludendum prompti, ineptias agant et risum excitent, præfectus illis ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, *præfectus sacro consistorio* in Jure GR., et Gretsero *præfectus sacræ stationi*, quam recte, ipsi viderint. Ego verterem *moderandis moribus* vel *dirigendis ritibus sacris ac constitutionibus*, ex recentioris linguæ Græcæ proprietate ; in ea siquidem κατάστασις non est *statio*, sed ipsa hominis conditio, ritus, ordo, constitutio et mores : hinc hominem dicunt ἀκατάστατον, non qui non stat, sed qui improbis insulsisque moribus est. Sic cum vident aliquem nulla discretione præditum, quasi admiratione ducti ἴδε κατάστασιν, quod alii σύστασιν. Neque aliud nobis innuit quod apud Cyrillum Scythopolitanum in Vita S. Sabæ legitur : Ἔχων μεθ' αὐτοῦ δευτερεύοντα τῆς τῶν κοινοβιακῶν καταστάσεως φροντίδων, *habebat secum præfecti vices gerentem, cui cænobilici ordinis servandi cura commissa est.* Et infra : Ἀναγκάζεται δὲ τὴν ἀκαταστασίαν εἰπεῖν φρατριασάντων ἑξήκοντα. Et rursum : Τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου σφοδρῶς ἀγανακτοῦντος, καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ Παλαιστίνην ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ἀνατρέψαι καὶ συγχέειν πειρωμένου. Et : Τοῦ τὴν ἕνωσιν καὶ εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν συγχέειν σπουδάζοντος καὶ ταραχῆς καὶ ἀκαταστασίας τὰ πάντα πληρώσαντος. Et hypotyposis Studii : Ὑποτύπωσις σὺν Θεῷ καταστασίας τῆς μονῆς τῶν Στουδίων. Εὐταξία porro non tantum bonus ordo est, sed mores compositi recteque constituti, quemadmodum oppositum ἀταξία male morigeratos notat. Propterea ut juventutis impetus compescerent et immoderatos juvenum mores frenarent ac turbis rixisque modum ponerent, τὸν **143** ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως in bemate, ad sacri altaris latus, constituerunt, qui juvenes irrequietos et faciles, sua auctoritate sedatos, ab injuriis et contentionibus et indecoris actibus ad bonam frugem reduceret. Non placet ? Sit ille *in rebus sacris dirigendis præfectus* : id namque illi incumbebat, ut ex præscripto et sanctorum Patrum sancitis res divina perageretur, caveretque ne quis extra præscriptos limites pedem efferret. Hæc ille. Placet præ secunda prior expositio : ut enim prior ἐπὶ τῶν σεκρέτων in judiciis ordinem et quietem, ita hic in sacro tribunali morum compositionem indicit ; nec ἐπὶ τῶν σεκρέτων leges ponit, nec hic Patrum sancita, nisi ad modestiam spectent, observanda proponit. Regia superius allata : Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως εἰς τὸ ποιεῖν εὐταξίαν. GOAR.]

CAPUT VIII.

De quarta pentade officiorum et officialium.

P. 5. Primas in quarta pentade obtinet ὁ ὑπομιμνήσκων, *monitor*, inquit Junius, εἰς τὸ ἐνθυμίζειν τὸν ἀρχιερέα μυστικῶς. Ego, si usus ferat, malim *suggestorem* : nam ὑπομιμνήσκειν est *suggerere*, *menti subjicere*, et ut Codinus loquitur, ἐνθυμίζειν, quasi aliquid *in mente ponere*; et est quiddam restrictius minusque fusum quam *monere* : nam et memorem monere possumus. Videtur ergo officium τοῦ ὑπομιμνήσκοντος hoc fuisse, ut patriarchæ sacrificanti vel verba ad populum facienti assisteret, eique, si alicubi memoria laberetur, *mystice*, hoc est clam, occulte, suggerendo subveniret. Si quis hoc officium etiam extra templi adyta proferre et efferre velit, putetque τὸν ὑπομιμνήσκοντα fuisse similem illi qui inter officia palatina a Codino c. 2, p. 11, appellatur ὁ ἐπὶ ἀναμνήσεων, quemque Latini *a memoria* seu *magistrum memoriæ* nominant, cum eo non contendam ; neque enim a vero alienum est hujusmodi officium fuisse in Ecclesia Cpolitana, non modo intra, sed et extra templum. In concil. Lugd. in epist. ad Greg. X vocantur οἱ ὑπομιμνήσκοντες *rememoratorii*. GRETS.

[Allatiana : Ὁ ὑπομιμνήσκων δεχόμενος τὰς ὑπομνήσεις τῶν ὑπομνημάτων (commendationes memorialium) τῶν ἐρχομένων ἐν τῇ κρίσει· καὶ ἀναφέρει τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τῷ κλήρῳ. Ὑπομνήματα non possum *commentaria* exponere, cum Regia scribant ὁ ὑπομνηματογράφος εἰς τὸ ὑπογράφειν τὰ ὑπομνήματα. Commentaria, relictis memorialibus, non sunt hic conjicienda. GOAR.]

Ibid. De reliquis hujus pentadis nulla est difficultas : nam unde *interpres Evangelii*, *interpres apostoli*, *interpres psalterii* nomina hæc sumpserint, per se notum est. Videntur autem uniuscujusque generis fuisse gradus diversi. Nam c. 6, p. 46, nominat Codinus protapostolarium, id est *primum interpretem apostoli*. GRETS.

[*Ibid. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου*. Hujus et sequentium sacrorum oratorum munera ad unius officium revocant Allatiana : Ὁ διδάσκαλος **144** ἑρμηνεύει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅταν λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ εἰ δυνατόν ἐστι καὶ τὸ ψαλτήριον. Hinc perspicis cur SS. PP. quædam homiliæ in Evangelia, aliæ in Psalmos, in Apostolum nonnullæ, etc. Adverto τοῦ ἀποστόλου quandoque διδασκάλους plures simul repertos, quorum antesignanus πρωταποστολαρίου nomen habuit. [M : Κρατῶν καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἐπισκοπῆς. Ἔστι δὲ καὶ οἰκέτης τῆς τρίτης πεντάδος.] (1) GOAR.]

(1) Addit M : Οὕτως περιεχει ἡ τρίτη πεντάς.
Τέλος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ.
Ἴσθι οὖν καὶ αὐτὸ εἰς τὴν τῶν κληρικῶν διάκρισιν. Τὸ μὲν ἅγιον Εὐαγγέλιον τοῦ βαιοφόρου ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ πρωτονοταρίου, τὸ τῆς μεγάλης δευτέρας ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἱερομνήμονος, τὸ τῆς μεγάλης τετράδος ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ σακελλαρίου, τὸ τῆς μεγάλης πέμπτης ἀναγινώσκεται

P. 5. *Rhetoris* officium est generatim Scripturas sacras interpretari; et videtur ille quem nos *concionatorem* nominamus. GRETS.

CAPUT IX.

De quinta pentade officiorum et officialium.

P. 5. In quinta continetur 1, Ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων, socius et adjutor magni sacellarii, de quo jam suo loco, 2, Ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν, socius et adjutor curatoris sacellii, de quo itidem supra. GRETS.

[P. 5. *Τῶν ἐκκλησιῶν*. Καθολικῶν intellige, de quibus supra Allatiana: Γράφει τὰ ἀντιμίνσια (ἀντίμηνσα M) καὶ τὰ σταυροπήγια. *Altaria portatilia signat, et litteras quibus cruce data a diœcesanis exemptiones conferuntur monasteriis.* De his Euchologium fuse. Idem, ceu parœciis præfectus, κρατεῖ ἐν τῇ φυλάξει αὐτοῦ τὸ μύρον, *sacrum unguentum*, in confirmatione adhibendum a privatis sacerdotibus ceu consuetis apud Græcos ejus sacramenti ministris, *suæ custodiæ commissum tenet*. GOAR.]

Ibid. Ὁ ἄρχων τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὸ κρατεῖν τοῦτο εἰς τὰς λιτάς, cujus officium est *gestare Evangelium seu codicem Evangeliorum in supplicationibus et processionibus.* Hoc tamen non videtur consentire cum Joanne Citrio, qui diserte scribit τὸ ἐν ταῖς λιταῖς βαστάζειν τὸ Εὐαγγέλιον *esse* τοῦ δευτερεύοντος τῶν διακόνων, quem Codinus in sexta pentade collocat. Et fieri potest ut hæc res aliter se habuerit tempore Citrii et aliter ætate Codini: nam ut ipse Citrius conqueritur, hæc sæpius patriarchæ arbitratu suo mutabant, τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες, ita ut in illos quadraret parœmia ἄνω ποταμῶν χωρεῖν λέγουσα τὰς πηγάς, καὶ τὰ παρὰ Ἰουδαίοις **145** δευτερόπρωτα σάββατα, καὶ παρὰ τοῖς δεινοῖς σοφισταῖς τὰ πρωθύστερα, ut scite ait Citrius. GRETS.

[Ὁ ἄρχων τοῦ Εὐαγγελίου. Consule, si laborem meretur, Euchologium nostrum fol. 770 et 811 περὶ λιτῆς et Evangelio in ea legendo. GOAR.]

Ibid. Sequitur ὁ ἄρχων τῶν φώτων, quem Bonefidius vocat *luminarium*, Junius *præfectum luminibus*. Ejus erat curam gerere φωτιστῶν, recens illuminatorum seu baptizatorum: veteri enim Ecclesiæ phrasi *baptismus* appellatur φωτισμός, et *baptizati* φωτιστοί, forsan non sine respectu ad cæremoniam quamdam quæ baptismum subsequebatur: dabantur enim baptizato cerei accensi in signum fidei et gratiæ acceptæ, et quod a potestate tenebrarum translatus esset ad lumen et sortem sanctorum. Meminit hujus cæremoniæ Nazianzenus, orat. *In sanctum lavacrum*, et S. Augustinus in illud psal. LXV: *Transivimus per ignem et aquam*, etc. Junius ritum hunc involvit, ne emineat. *Accendebantur*, inquit, *luminaria*. At non tantum hoc, sed et accensa tradebantur baptizatis. *Atqui hic*, inquit, *ritus ordinarie ad baptismum observabatur*. Cur igitur vos mutastis et abrogastis? *Præterea vero anniversarie in singularibus quibusdam diebus fe-*

A *stis per lampadarium, ut in hoc libro appellatur* p. 44 (accendebantur hæc luminaria); at *lampadarius* iste nihil huc facit; erat enim officium ejus palatinum, non ecclesiasticum; præferebatque lampadem accensam non singularibus duntaxat festis et anniversarie, sed quoties imperator in publicum procedebat, ut ex Basalmone infra ostendam ad p. 45. Longe ergo alius ὁ ἄρχων τῶν φώτων, et alius ὁ λαμπαδάριος. Neque tantum semel vel aliquoties in anno usus luminum erat in templis, sed perpetuo et toto anno, etiam tunc quando nulli νεοφώτιστοι aderant: neque enim moris erat Græcis liturgiam sine luminibus celebrare. GRETS.

[*Ibid.* Ὁ ἄρχων τῶν φώτων. Hoc officium in B quatuor videntur. Allatiana dispertiri, hoc pacto: Ὁ κατηχητὴς κατηχίζει (τὸν λαὸν καὶ M) πάντας τοὺς εἰσερχομένους ἐκ τῶν ἑτεροδόξων εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὡς ἵνα τὸ ἅγιον βάπτισμα δέξωνται. Ὁ περιοδευτὴς περιπατῶν καὶ παιδευόμενος (ὁδηγῶν M) τοὺς θέλοντας βαπτισθῆναι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει (εἰσελθεῖν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν M). Ὁ βουτιστὴς ἵσταται ἐν τῇ ἁγίᾳ κολυμβήθρᾳ, καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει τὰς εὐχάς, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς σταυρώνει τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ βουτιστὴς βαπτίζει τὸν μέλλοντα βαπτισθῆναι. Ὁ μυροδότης ἵνα ὑποκρατῶν τὸ ἅγιον μύρον, καὶ ὅπου τὸ ὁρίζει ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ δοῦναι μύρον. GOAR.]

P. 5. Ultimus in hac pentade est ὁ ἄρχων τῶν ἀντιμινσίων seu ἀντιμινσίου, εἰσάγων τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν ἁγίαν μετάληψιν, *præfectus anti-* C *mensiorum, inducens eos qui sacram communionem accipere volunt*. GRETS.

[*Ibid.* Chartophylax, ut supra visum est, ad ecclesiasticam, hic ad laicam communionem invitat. GOAR.]

Junius *præfectus antecessui mensæ, adducens eos qui erant venturi ad communionem sacram.* Inepte prorsus, et adhuc ineptius in scholiis, ut satis mirari nequeam hominis hujus his in rebus seu ὀλιγωρίαν **146** seu ἀπαιδευσίαν. Examinemus singulas ejus ineptias. Τῶν ἀντιμινσίων, *ad verbum, antimensalium*, inquit, etc. *A mensa denominati sunt* οἱ ἀντιμίνσιοι, *quasi dicat antemensales, qui ad sacram mensam primum recipiebantur et communionem eucharistiæ*, etc. *Hi enim prius quam admit-* D *terentur ad communionem sacram, solebant ecclesiis ante mensam sisti* διὰ τὸν τῶν ἀντιμασίων ἄρχοντα, *posteaque eodem præeunte adduci ad communionem, ut palam testatum faceret, illos suos comites in unum corpus coaluisse cum Christo et Ecclesia ejus. Hic autem ritus* τὸ ἀντιμίνσιον *dictus est*. Fabulæ plus quam Æsopicæ; quibus refellendis diu immorari nil erit necesse, ubi ipsam veritatem explicaverimus, nec aliunde nisi ex Græcorum monumentis. Quid igitur sunt *antimensia*? *Antimensia*, inquit ille in Jure GR. fol. 239, *scimus fieri solita, quando episopus consecrato dedicatoque templo*

ὑπὸ τοῦ χαρτοφύλακος, τὸ τοῦ μεγάλου σαββάτου ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ σκευοφύλακος. Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχατος ἀναγινώσκεται τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου.

Ἐπληρώθη ὁ δεξιὸς χορὸς καὶ τὰ μεγάλα ὀφφίκια τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

pannum mensæ substratum mensamque seu altare tegentem, in frusta dissectum pictumque sacerdotibus distribuit, ut eo præditi sacrificium offerre queant Sunt igitur *antimensia* ea quæ apud Latinos *lapides consecrati* seu *aræ portatiles*, sine quibus sacrificium fieri non potest, si non offeratur in altari per se alioquin consecrato et dedicato. Dicuntur *antimensia*, quia sunt loco mensæ seu aræ consecratæ ejusque vicem subeunt; fiuntque ex panno diviso et in frusta dissecto, ex illo, inquam, panno qui altare ab episcopo de novo consecratum vestiebat et ornabat : hoc enim operimentum in partes minutas dissectum distribuebat episcopus sacerdotibus, ut postea partium istarum beneficio sacrificium in altaribus etiam non consecratis offerre possent. Grets.

[P. 5. Antimensia, quasi *mensæ sacræ vice* assumpta, sunt Græcorum altaria portatilia, lintea nimirum sacris reliquiis ditata, unguento quoque sacro delibuta ac pontificis benedictione ad missam in iis celebrandam dedicata. Ut eorum usus est in communione, qui hujus curam suscipit, illis præfici asseritur. Goar.]

Quocirca quærit ille in Jure Græco-Romano, *quid faciendum si desint antimensia, cum sine his celebrare non liceat?* Responsum his verbis datur : *Antimensia in omnibus sanctis mensis* (hoc est altaribus) *poni necesse non est, sed in iis de quibus incertum num consecratæ sint necne. Nam antimensia locum obtinent consecratarum mensarum, nec* C *iis opus est ubi mensas consecratas esse constat.* Ex quibus liquido patet quæ sint *antimensia*, quis eorum usus, nempe idem prorsus qui apud nos *altarium portatilium* seu *lapidum*, ut vocamus, *consecratorum*, quorum beneficio potest quis etiam in non consecrato altari celebrare. Quod ergo nos possumus hoc medio, id Græci quibant per *antimensia*, hoc est per partes tegumenti illius quod novum altare, quando templum consecrabatur, operuerat.

Inter cæteras quæstiones Joanni Citrio propositas hæc etiam una erat, an *antimensia etiam valeant in aliis provinciis et diœcesibus, an solum in diœcesi episcopi antimensia illa consecrantis et conficientis.* D **147** Responsio est *valere ubique, sicut et ipsum sacrum unguentum et alia sacra, quamvis uno in loco sanctificata, semel tamen sanctificationem adepta ubique eam retinent et exserunt,* inquit Citrius, qui et docet *antimensia non primo statim dedicationis die distributa, sed tum demum, ubi tegumentum altaris per sacrificia septem continuis diebus oblata sanctificationem accepisset, in partes divisum et pro antimensiis distributum esse.* In eamdem sententiam Nicephorus patriarcha Cpolitanus tom. I Juris GR. fol. 29, *Antimensia,* inquit, *ubicunque fuerit iis opus, mittuntur, nec vel hac vel illa regione circumscribuntur, sed in aliam quoque provinciam transferuntur sicut et sacrum unguentum.* Addit Nicephorus notationem nominis : *Sic autem appellan-* A *tur* ὡς ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν μένσων τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν καὶ δεσποτικὴν τράπεζαν. Sunt enim ipsius consecratæ mensæ seu aræ *vicaria* : nam ut idem Nicephorus dicit, *proprie mensas* seu aras significant *quas consecratio non sanctificavit.* Monet etiam hoc Nicephorus : *Si per ignorantiam lotum fuerit antimensium, non propterea amittere sanctificationem nec profanum effici.* Pro quo alii, vitiose prorsus nulloque sensu, *si impletum fuerit antimensium* : nimirum pro πλυθῇ legerunt πληθυνθῇ. Quæ vitiosa lectio a Bonefidio profecta exstat etiam tom. VI Bibliothecæ SS. Patrum.

In Euchologio Græcorum præscribitur τάξις, hoc B est modus et ordo consecrandi antimensia. *Quando,* inquit, *sacerdotes antimensia mensæ imponunt, illis ex œnanthe seu flore vini superinfundit episcopus ter quantum satis, recitato interim psalmo : « Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor, lavabis me, et super nivem dealbabor. » Hoc ter dicto reliqua ejusdem psalmi adjungit, Deumque benedicens ait, « Benedictus Deus noster, nunc et semper et in sæcula sæculorum, Amen. » Postea accepto sacri unguenti vase, et diacono clamante, « Attendamus, » facit per antimensium cruces tres, unam per medium, utrinque duas, recitaturque psalmus : « Ecce quam bonum et quam jucundum, » usque ad finem; Deumque collaudans dicit episcopus : « Gloria tibi, sancta Trinitas, Deus noster in sæcula. » Deinde accepto turibulo incensum facit; et diacono dicente : « Oremus Dominum, » sic precatur pontifex.* Subduntur deinde preces, quas super *antimensia* pontifex fundit; quarum desiderio qui tenetur, is Euchologium consulat.

Animi causa juvat addere quæstionem Joanni Citrio propositam, quid Græce significet *antimensium*, et quomodo scribendum sit, num per ἦτα an per ἰῶτα. Ad hanc quæstionem ita respondet Citrius: *Appellatio deducitur a mensa, quod secundum Græcos quidem significat* κανοῦν *canistrum, et secundum Italicam linguam* τὸ πεπραγματευμένον τοῖς ἐψοποιοῖς ἐδεστόν. Interpres, *Venale propinatorum edulium* (quam bene Græcus, tam bene Græci interpres). Audiamus cætera. *Hac ratione et in mensis explicatæ mappæ nominantur mensalia, tanquam ad ornatum mensæ posita. Vulgari autem usu antimensia dicuntur ut in vestibus antipana* (antipanni). *Hæc autem in sanctis illis ponuntur mensis quas consecratio non sanctificavit.* **148** Subjungit Citrius : *Si templum non est dedicatum, quod ei deest, sanctificatoria vis antimensii implet. Ideoque in non consecrato templo sacrificium sine antimensio nunquam facere licet. Et sacerdoti qui hoc ausus fuerit, pœna erit depositio. Per iota autem scribitur* διὰ τὸ ἐθνικόν· τὰ γὰρ ἐθνικὰ κατὰ τὸν γραμματικὸν κανόνα οὔτε παραγωγὰς οὔτε κανόνας ἔχουσιν. *Solent autem grammatici per iota et omicron et epsilon* τὰς ἐθνικὰς φωνὰς *scribere.* Quæ ratio Citrii quanti sit, in cujusvis arbitrio situm esto.

Ait insuper *antimensia* nullo modo licitum con-

ficere, nisi in novi templi dedicatione, quique secus agant, canones transgredi, nec referre num nuper templum sit exstructum; satis esse quod non fuerit dedicatum, quandocunque demum exstructum fuerit.

His hunc in modum de antimensiorum ratione explicatis, in tenues auras evanescit Junianus ille *antecessui mensæ præfectus*, cum scholiis illis vere scoriis et insulsis. Nos præfectum *antimensiorum* vel *antimensii* nominemus; cui præter curam *antimensiorum* etiam hæc incumbebat, ut corpus Domini accepturos ad communionem seu deduceret seu induceret. GRETS.

CAPUT X.

De sexta pentade officiorum et officialium.

P. 5. In sexta pentade primum locum tenet *primus ostiarius* κρατῶν τὰς θύρας εἰς τὰς χειροτονίας, *qui fores custodit in ferendis suffragiis*, inquit Junius, *chirotoniam* pro *electione* accipiens. Ego malim *chirotoniam* accipere pro proprio suo significato, nempe pro consecratione seu ordinatione ministrorum Ecclesiæ, ita ut *primo ostiario* cura januæ demandata sit tunc quando diaconi, sacerdotes aliique ordinantur et consecrantur. Quamvis magnopere non repugnabo, si quis officium primi hujus ostiarii interpretetur de ipsa electione ministrorum Ecclesiæ, cum per suffragia eliguntur ab illis quibus jus et potestas eligendi: tunc enim vel maxime attento et circumspecto *ostiario* opus est. GRETS.

[*Ibid.* Huic aliud munus adjungunt Allatiana: Οἱ ὀστιάριοι βαστάζουν τὴν ῥάβδον τοῦ ἀρχιερέως. Cubicularii onus esse asserunt alia: Ὁ κουβούκλης ἵνα βαστάζῃ τὸ δεκανίκιον τοῦ ἀρχιερέως, ὅταν περιπατεῖ. GOAR.]

P. 5. *Secundus ostiarius* ὁ κρατῶν τὸ μονοβάμβυλον, *qui tenet*, seu cui jus in *monobambylum*: ita edidit Junius. Quid vere hoc nominis? vel potius quid monstri? Junius hic multa, sed plane ridicularia. Quid ergo illi est *monobambylon*? Duo loca chirotoniæ distinguit, *alterum, in quem a primo ostiario omnes admissos dicit quos noverat habere jus suffragii ferendi; alterum secretiorem, in* **149** *quem ad patriarcham vel episcopum per secundum ostiarium intromissi fuerint, ut libere et intrepide optima fide dicerent quibus suffragarentur, quibus non suffragarentur, et quare. Hunc secretiorem singularis* χειροτονίας *locum, opinor, dixerunt Græci recentiores* μονοβάμβυλον, παρὰ τὸ μόνους ἢ κατὰ μόνας βαμβάλειν, *eo quod in loco ejusmodi rogatus quisque pro fide seorsim sententiam suam teneretur quamvis trepide enuntiare, si quem non esse* ἀνεπίληπτον *comperisset* (*hæc enim testimonia et accusationes nonnisi trepide et labris ferme trementibus efferri solent*), *aut certe alteri obstrepere et detrahere de existimatione ipsius. Est enim* βαμβάλειν *Græcis* ψοφεῖν τοῖς χείλεσι, *aut etiam, ut in Glossario legimus, hæsitare, vacillare, titubare: sed in locum* τοῦ α *Dorice* υ *suffectum est, et* μονοβάμβυλον *corrupte dictum*. Quid est nugari, si hoc non est? Ut enim omittam vanissimas

A nugas de suffragatione et electione, quomodo admissi sunt ut libere et intrepide indicarent quibus suffragarentur, si hæc, ut postea ait, nonnisi *trepide* et *labris trementibus* efferri solent, etsi in his necesse est βαμβάλειν, *hæsitare* et *fluctuare?* Sed valeat bambalio iste: nos legamus μονάμπουλλον seu μονάμπουλον. Ut enim prioris ostiarii est fores custodire, dum ministri Ecclesiæ, diaconi, subdiaconi, sacerdotes, episcopi, ordinantur et initiantur, ita hujus secundi ostiarii est tenere ampullam unam et solam, ut distinguatur a dibampulo, de quo infra ad p. 44. Erat autem in ampulla hac chrisma ad unctionem sacerdotum et episcoporum necessarium, eamque tenebat iste ostiarius, ut in promptu statim foret, si initiator reposceret. Porro vocu-B lam *ampulla* etiam Græci fecerunt suam ἄμπουλα vel ἄμπουλλα. Aetius, l. VII: Ἄμπουλλαν ὑελίνην πλήσας ἐλαίου, ut sit cur eo minus mireris τὸ μονάμβουλον καὶ τὸ διβάμπουλον. GRETS.

[P. 6. Patriarchæ, sicut et imperatori, præfertur ignis in ecclesia, fax nimirum accensa hastæ quam ornatæ affixa. Vocatur illa μονάμπουλον διὰ τὸ μόνην ἅπτειν: aliud ejus nomen est λαμπρόν. Imperatori reservatur διβάμπουλον. De utroque fusius c. 15 in notis. Consule Balsamonis Meditatum de patriarcharum privilegiis Juris GR. l. VII. Porro secundum hunc ostiarium proprio nomine vocant Allatiana περιεισερχόμενον· ὁ περιεισερχόμενος, inquiunt, ἵνα φέρῃ λαμπρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. GOAR.]

C *Ibid.* Nunc ad protopapam me confero; quem sic describit Codinus: Ἔκδικος καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, *defensor et primus tribunalis* (sic enim Junius: ego *tabernaculi* seu altaris: βῆμα enim hic est locus interior et sanctior, ubi sacrificium peragitur), *proximas a pontifice obtinens*. Non tamen simpliciter (nam exocatacœli absque dubio potiores erant majorisque dignitatis et excellentiæ), sed inter sacerdotes, ut Citrius loquitur, κοινούς protopapa primus erat et sic proximus a patriarcha, seu, quod idem est, secundus a patriarcha ferens. GRETS.

[*Ibid.* Clarius Allatiana: Ὁ πρωτοπαπᾶς ἵσταται ἐπάνω τῶν ὀφφικίων τοῦ εὐωνύμου χοροῦ, ὅταν λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεύς. Μεταδίδει αὐτὸς τὴν ἁγίαν D μετάληψιν τῷ ἀρχιερεῖ, ὁμοίως καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τῷ **150** πρωτοπαπᾷ, ἔχων δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεῖα πάντα. Ut παπᾶς *sacerdotem* indicet, vide Euchologica. GOAR.]

Notio et origo nominis satis constat. Apud Balsamonem tom. I Juris GR. legimus *protopapadas*, ut rectius sit πρωτοπαπάδης. Interpres *primopapadas*: sed satius videtur in his et similibus retinere Græca. In Turcogræcia fol. 218 dicitur πρωτοπαπᾶς ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων. Jura illius in eadem Turcogræcia fol. 258 πρωτοπαπαδίκια appellantur.

P. 6. Sequitur ὁ δευτερεύων τῶν ἱερέων, *secundus sacerdotum*, εἰσοδεύων τοὺς ἱερεῖς, dux et antecessor sacerdotum et proximus a protopapa, quem Junius non male δευτεροπαπᾶν appellat. At male illud:

Qui sacerdotes introducit, εἰσοδεύων, *nimirum in tribunal, si quam causam agendam habuerint.* Nullo modo: nam εἰσοδεύειν est esse aliorum in sacris ministeriis, functionibus et supplicationibus ducem et quasi antecessorem et ductorem; quod etiam ex descriptione τοῦ δευτερεύοντο; diaconi, quæ proxime subjungitur, manifestum evadit. Deuteropapæ nullam, si recte memini, mentionem facit Citrius. GRETS.

[P. 6. Allatiana : Ὁ δευτερεύων λειτουργεῖ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἀρχιερέως (hoc est cum patriarcha, cum quo alias soli episcopi celebrant, ut cum episcopis sacerdotes). Ὅταν λείπει ὁ πρωτοπαπᾶς, ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεῖα πάντα. GOAR.]

P. 6. Ultimus hac sexta pentade est ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων, *secundus diaconus*, πρῶτος τῶν κοινῶν, primus ex communibus diaconis, καὶ εἰσοδεύων τοὺς διακόνους. Junius : *et diaconos intromittit* : additque hoc scholium : *in functiones et stationes ipsorum.* Tu corrige : qui diaconorum *ductor*, *rector*, *director* et ut sic dicam *dispositor est* : hoc enim est εἰσοδεύειν, quod significat quemlibet in viam suam quasi introducere, ut sciat quem ordinem et stationem tenere debeat. Vidit tandem Junius hanc notionem, sed quasi per nebulam, ut apparet ex scholio quod suæ interpretationi adjunxit. Ex quo tamen, tanquam in rebus ecclesiasticis Græcorum valde scilicet perito, quærendum erat, quare verbum εἰσοδεύειν interpretatus sit, loquens de sacerdote secundo, *introducens illos in tribunal, si quam causam agendam habuerint*, idemque verbum eadem significatione non interpretatus sit in descriptione secundi diaconi, præsertim cum diversæ notionis nullum prorsus indicium Curopalata dederit.

Verum ut accuratius intelligamus naturam et ut sic dicam indolem hujus diaconi, operæ pretium erit audire Joannem Citrium, cui hæc ignota non fuerunt, qui ait diaconum istum non eligi aut creari simpliciter ad unius arbitrium, sed κατ' ἐκλογήν, *per suffragia* : esse enim ejusmodi officium, quod desideret virum dextrum aptumque ad omnes etiam fortuito occurrentes functiones; quarum aliquas recenset. Prima est ingressis in templum imperatoribus et patriarchis faustis acclamationibus bene precari, et ut Codinus noster loquitur, **151** τὸν βασιλέα πολυχρονίζειν seu τὸ πολυχρόνισμα accinere seu πολυχρόνιον ποιεῖν. Qui mos ex antiquo more hodie quoque Græcis adhæret. Secunda est portare Evangelium in supplicationibus ac litaniis. Tertia τὰς ἐν αὐταῖς συναπτὰς καὶ αἰτήσεις ποιεῖν. Inepte interpres : *connexiones et repetitiones in eis facere.* Correxerunt alii *collectas et preces.* Sunt συναπταί proprie quæ apud nos in horis canonicis vocantur *preces*, diebus jejuniorum potissimum usitatæ, non modo in matutinis, sed et in singulis horis. Et preces illæ quas post litanias pro omni hominum statu et ordine fundimus, ipsissimæ sunt Græcorum συναπταί, quanquam et quas nos vocamus *collectas* hoc nomine appellare nil vetat, quia Græcorum liturgiis asti-

A pulantibus fiet. Hæc autem ita esse intelliget lector cum ex aliis Græcorum *ritualibus*, libris tum ex Euchologio. Valeat igitur Bonefidius cum suis *connexionibus et repetitionibus*. Quarta est ἀπόντος ἀρχιδιακόνου διδόναι κηροὺς τοῖς ἐν τῷ ἄμβωνι διακόνοις, *absente archidiacono dare cereos diaconis in ambone.* Ubi pessime interpres pro κηρούς legens καιρούς vertit : *tempora dare diaconis, qui amboni serviunt.* Quid, quæso, est *tempora dare diaconis ?* Neque correctores aut in Græca scriptura aut in Bonefidii interpretatione hunc tam turpem errorem animadverterunt; ut vel hinc liqueat quam rudes rerum ecclesiasticarum isti a catholica religione aversi ad ritus Ecclesiasticos seu Græcos seu Latinos explicandos accedant. Dicit autem B *absente archidiacono*, quia ut Codinus tradit p. 94, olim quidem Magna Ecclesia habebat archidiaconum, sed postea nullum habuit, quare ὁ δευτερεύων partes ejus supplevit. Hinc ait Citrius secundi diaconi esse etiam in aliis archidiaconi munus explere; ex quibus forte hoc est, θυμιᾶν τὸν βασιλέα, imperatorem recens coronatum *incenso*, ut vocat Ecclesia, venerari, eique bene ominatum illud carmen accinere, « *Recordetur Dominus Deus* τῆς βασιλείας σῆς, *regni tui, in regno suo, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.* » Sic idem fausta acclamatione prosequebatur patriarcham : Μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἀρχιερωσύνης σου, *Recordetur Dominus pontificatus tui ubique nunc et semper et in sæcu-* C *la sæculorum*. Nec hoc fiebat tantum eo die quo imperator inaugurabatur et coronabatur, sed quoties in ecclesiam ventitabat. Ea de causa ait Citrius : Αὐτοῦ γάρ ἐστιν ἡ μετὰ τὴν εἴσοδον εὐφημία τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέων, *Ipsius est imperatoribus et patriarchis in templum ingressis bene precari* ; nisi quis illud μετὰ τὴν εἴσοδον *post ingressum* referre velit ad ingressum in tabernaculum seu in Sancta sanctorum, ita ut fausta hæc acclamatio facta sit post absolutam supplicationem, in qua panis præsanctificatus ad sacrificium circumferebatur per templum et postea ad altare inferebatur. Quo fit ut secundus diaconus εὐφημίαν hanc instituerit regresso jam patriarcha ad altare et processione absoluta; quod vero propius videtur.

D Dicebatur δευτερεύων τῶν διακόνων, non quod in ordine diaconorum Magnæ Ecclesiæ secundus esset, sed respectu ad archidiaconum, **152** qui tempore Codini nullus quidem erat, at aliquando fuerat; unde et τῷ δευτερεύοντι τῶν διακόνων nomen mansit, sicut et τῷ δευτερεύοντι τῶν ἱερέων idem nomen mansisset, si protopapas in clero Magnæ Ecclesiæ desisset, quia cum *secundarii* nomine primus fuisset. GRETS.

[P. 6. Quid hoc rei est, ut hic diaconorum secundus scribatur ac insimul πρῶτος τῶν κοινῶν διακόνων asseratur? Paucis hic plura evolvenda, quo proposita difficultas lucem accipiat. Temporibus ultimis diaconi tantum ad ἀρχοντίκια ὀφφίκια, *nobiliora officia*, sunt admissi, qui prioribus sacerdotes per-

ministri et diaconi esse poterant, œconomus, sacellarius, sceuophylax, et reliqui quindecim tribus primis officiorum pentadibus comprehensi. Hi τῆς ἐκκλησίας καὶ πατριαρχικοὶ ἄρχοντες, δεσποτικοὶ ἄρχοντες, ἀρχοντίκια ὀφφίκια, ἀρχοντίκια μεγάλα, διακονικὰ ἀξιώματα, et (κατ' ἐξοχὴν) κληρικᾶτα nuncupantur. Iidem vero, ut ecclesiæ altarisve proceres, patriarchæ assident in judiciis eidemque celebranti assistunt, at laboriosas illas operas non præstant quas archidiacono voluere reservatas ceu operoso altaris ministro. Qua de causa totus ministeriis intentus archidiaconus ὀφφίκιόν ἐστι μόνον, ut præmisimus nota hujus capitis 1; nec est ἀρχοντίκιον, nec inter proceres diaconos numeratur. Diaconorum tamen, quatenus ministerium aliquod implent, caput est et princeps, eisdemque quantumvis proceribus in diaconicis ministeriis præficitur. Hujus sententiæ auctor mihi est Joannes Citri episcopus juris GR. l. v. Postquam enim quæsiit τὸ ἀρχιδιακονικὸν ὀφφίκιον ποίας ἐστὶ τάξεως καὶ ποίου βαθμοῦ, καὶ εἰ προΐσταται τῶν ὅλων διακόνων ὡς ἀρχιδιάκονος, καὶ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, καὶ εἰ προτιμᾶται πάντων ἐν τῇ μεταλήψει τῶν θείων μυστηρίων, respondet Citrius: Τὸ ἀρχιδιακονικὸν ὀφφίκιον οὐκ ἔστιν ἀρχοντίκιον, οὐδὲ ἐκ φιλοτιμίας ἀρχιερατικῆς, ὥσπερ τὰ ἀρχοντίκια, περιφορᾶς δὲ πολλῶν ἡλίων συμπέρασμα (hoc est ministeriorum a diaconis magistratibus obeundorum compendium). Διὸ καὶ ὡς χρόνου καὶ ἰδίου κόπου συμπέρασμα ὁ ἀρχιδιάκονος ἔχει καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ πάντων τῶν διακόνων, εἴτε ἀρχοντικίοις ὁποιοισοῦν τετίμηνται εἴτε καὶ μὴ, ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ βήματι καὶ ἐν τῇ μεταλήψει τῶν ἁγίων μυστηρίων. Uno verbo supergreditur diaconos proceres ex ministerio, non dignitate, aliamque classem solus componit; eumque sequitur vices ejus gerens ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων, qui tertiæ classis communium diaconorum primus dux et caput censetur; et ob allatas rationes λέγεται δευτερεύων, ait Citrius idem superiore responso, οὐχ ὅτι δευτερεύει ἐν τῇ τάξει τῶν διακόνων. Instas nihilominus, et sollicitus rationem quæris cur ex officiis archidiaconi nomen sit expunctum? Aptius illi reddent qui palatinis archidiaconum accensuerunt. Vide postremas notas c. 2. GOAR.]

CAPUT XI.

De septima pentade officiorum et officialium.

P. 6. In septima pentade primas tenet protopsalta, *primus psaltes* seu *cantor*. Citrius vocat *domesticum psaltarum*, indicatque hoc nomen usitatius fuisse quam illud *protopsaltæ*. Mirum est quomodo Codinus in hac septima pentade collocet protopsalten, **153** cum ipse c. 17 diserte dicat Ecclesiam Magnam non habere *protopsalten*, sed *domesticum*; nisi dicere velimus officium esse idem, nomen diversum, inque catalogo officiorum ecclesiæ vocasse *protopsalten*, quem proprio nomine vocare debuisset *domesticum cantorem*. Quid sit domesticus, infra explicabitur ad p. 7. In palatino tamen clero erat protopsaltes, ut docet Codinus loco citato, qui simul erat *exarchus* cleri imperatorii. GRETS.

P. 6. Allatiana: Ὁ πρωτοψάλτης ἵσταται μέσον τῶν δύο χορῶν, δεξιοῦ τε καὶ εὐωνύμου. Ἄρχεται δὲ καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ψαλμῳδίας. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ψάλται ὅλοι. Addunt alia, οἱ δομέστικοι καὶ οἱ πριμμικήριοι. Φορεῖ δὲ καὶ σφικτούριον (*tunicam brevem et strictam*). GOAR]

Sequitur ὁ ἰδιοδομέστικος, *singularis domesticus*, ut interpretatur Junius, *primi et secundi chori*. Sed errat: legendum οἱ δύο δομέστικοι, *duo domestici, alter dextri, alter sinistri chori*. Clare Citrius duos nominat, ὁ δομέστικος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, ὁ δομέστικος τοῦ ἀριστεροῦ. Et facilis via fuit contrahendi vocabula disjuncta οἱ δύο δομέστικοι in unum ἰδιοδομέστικοι: cæcutiat qui hoc non videat. Nec obstat quod hac ratione sex futuri sint in septima pentade: nam et in prima pentade sex sunt, ut supra diximus, et tamen vocatur *pentas* seu *quinarius*. Quid sit *domesticus* in jure civili et apud alios passim scriptores Græcos et Latinos, explicat Cujacius ad lib. XII Cod. Justinianei, ad tit. 12, et Petrus Gregorius Syntagmatis VI, 8. Quid hoc nomine significarint Græci recentiores docet Citrius, cui cum hæc quæstio fuisset proposita, *Cujus linguæ est domestici appellatio, et quibus ecclesiæ ministeriis nomen hoc impositum est?* respondit: *Domestici* appellatio secundum Latinos ducem, ἐξάρχοντα, inceptorem, præpositum et præfectum significat, sicut et in functionibus imperatoriis invenire est *domesticum Orientis, Occidentis, scholarum*. Imo etiam *domesticum mensæ, domesticum mœnium, domesticum thematum*. Sic et in ecclesiasticis ordinibus *domestici* vox usurpatur. Εἴτ' οὖν ἀρχῳδὸς καὶ ἐπιστάτης μελῳδιῶν καὶ τῶν μελῳδῶν, οἷα εἰς ῥυθμὸν καὶ τάξιν καθιστῶν αὐτούς τε καὶ τὰ μελῳδήματα. *Domesticus igitur musicorum seu cantorum nihil aliud est quam præfectus, qui omnes regit ac dirigit, ipsosque simul ac cantiones cunctas disponit ac in ordinem redigit.* Est autem munus domestici cantorum seu protopsaltæ in vigiliis communibus clara voce pronuntiare illud, Εὐλόγησον, δέσποτα, quod nos dicimus *Jube, domine, benedicere*. Ex sententia igitur Citrii domesticus nil aliud est quam *præses, antistes, præfectus*, uno verbo primus in suo genere. Nec male Citrius notionem hujus vocabuli expressit, prout usurpatur a Græcis recentioribus, etsi haud scio an vox *domestici* in hac notione usitata sit Latinis, seu novis seu antiquis. In jure profecto alia notione usurpatur, ut et in communi loquentium consuetudine. **154** Ab hac voce formarunt Latini *domesticatum*, quod in jure exstat. Et apud Balsamonem in canone 17 apostolorum δομεστικάτα *officia domesticorum*, et apud Codinum c. 7 οἱ τοῦ δομεστικείου δομέστικοι, et c. 5 δομεστίκιον. GRETS.

P. 6. Domesticum dicemus aliquando præpositum significare. De istis duobus utriusque chori ducibus

Allatiana : Οἱ δύο δομέστικοι ἵστανται ἐν τοῖς δύο χοροῖς μετὰ τοῦ πρωτοψάλτου, καὶ ψάλλοντες φοροῦσι σφικτούρια, ὡς πρωτοψάλτης. Domesticis adjungunt δύο πριμμικηρίους ἱσταμένους μετὰ τῶν δομεστίκων · ψάλλοντες καὶ αὐτοί. Goar.]

Ibid. Sequitur λαοσυνάκτης, ad verbum *populi convocator et congregator*, Junio *cocio*, sed *nihili cocio*. Ejusdem meminit Citrius, eodem nomine interpres reddit, *populi coactor*; corrector correxit, *collector* sive *congregator*. Cujus officium publico signo populum ad rem divinam convocare. Grets.

[Duos scribunt Allatiana, et λαοσυνάπτας vocant : οἱ δύο λαοσυνάπται (—κται M) συνάγουσι τοὺς διακόνους, καὶ ἀναγορεύουσιν ἵνα μὴ λείπῃ κανείς. Συνάγουσι δὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Goar.]

In Typico S. Sabæ videtur appellari κανδηλάπτης, *a candelis accendendis*: hujus enim etiam est κρούειν τὰς βαρέας καὶ τὸ σιδηροῦν, quæ illis loco *campanarum* erant, καὶ σημαίνειν τὸ μέγα σήμαντρον. Varia enim signa dabant, ut et apud nos fieri assolet. Vide Balsamonem in dissertatione cur monachi tribus signis suos ad sacra convocent, cum alii uno signo contenti sint.

Ibid. Quartus in hac pentade est ὁ πριμμικήριος τῶν ταβουλαρίων. Junius interpretatur *notarium*. Sic enim initio nominari videtur ab ipso Codino p. 1 ed. Jun.: cum enim notarium nominet, ac postea singula officia in pentadas digerens de notario prorsus sileat, credibile est Codinum nomine *primicerii tabulariorum* intellexisse *notarium*. Quod forte verum est, sed nescio quomodo cum Junii sententia conveniat, qui *primicerium* in quovis officio illum dici putet *qui primus inscriptus sit albo sive ordinis sui catalogo, et primas in suo ordine obtineat, prima cera, id est summa, inscriptus*. Hoc si verum est, idem ergo erit primicerius *tabulariorum* cum protonotario, qui, ut Junius dicit, *primicerius* primus est in *cera* seu *albo*, et tabularii sunt notarii, idemque igitur protonotarius seu primus notarius et *primicerius tabulariorum*. Ego nodi hujus solutionem non video, nisi quis dicere velit istum dici *primicerium tabulariorum* respectu illorum notariorum quos infra se habet, non respectu omnium, quo pacto ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων vocari posset *primicerius diaconorum*, non absolute, sed comparatione τῶν κοινῶν, ut Citrius et Codinus loquuntur.

Addam et hoc. Quid si per vocem ταβουλαρίων hic non intelliguntur *tabularii*, seu *notarii*, sed *tabularia* seu *archiva*, et ita ut primicerius *tabulariorum* ille dicatur qui præest *tabulario* seu *archivo*, socius in hoc officio et administer chartophylacis? Nam *chartophylacium* Latinis est *tabularium*, et a Latino usu etiam Græcis. Sicut enim magnus sacellarius et ὁ τοῦ σακελλίου suos habuerunt adjutores, **155** ita et chartophylax videtur habuisse pimicerium tabulariorum. Grets.

[P. 6. Regia superius producta inter officia recen- A sent πριμμικήριον τῶν πατριαρχικῶν νοταρίων. Notarius vero et tabularius sensu coincidunt. Goar.]

Porro de voce primicerii, secundicerii, tertiocerii, quartocerii vide Cujacium ad tit. vii, lib. xii cod. Justinianei, et Onuphrium in explicat. vocum obscurarum ecclesiasticarum, et Petrum Gregorium Syntagm. 15, 22, qui ait pronuntiationem nominis *primicerii* exigere adjectionem ex relatione alicujus, vel certe postulare ut subintelligatur. Quod si verum est, tum necesse erit ut cum inter palatinas dignitates ὁ μέγας πριμμικήριος nominatur, dignitas aliqua subintelligatur, quia primicerius nomen hoc habet respectu alicujus functionis seu ministerii. Hinc *primicerius lectorum*, *primicerius aulæ*, *primicerius protectorum*, *primicerius domesti-* B *corum*. Exstat in Decretalibus titulus de *primicerio*, ubi nihil adjicitur; neque etiam satis apparet quid aut adjiciendum aut subaudiendum sit, nisi quis dicat subintelligi vocem *cantorum*. De quo vide Petrum Gregorium l. c. Hinc *primiceriatus* dignitas et officium primicerii.

Quod ad ipsum vocabulum attinet, non improbabiliter arbitratur Cujacius illud *cerius* esse tantum productionem verbi, sine ulla novæ significationis additione; ut proinde *primicerius* idem sit qui primus, *secundicerius* idem qui secundus, sicut et apud recentiores Græcos παιδόπουλος idem est quod παῖς, Φραγκόπουλος idem quod *Francus*; ita ut illud πουλος sit paragoge absque ulla nova significatio- C ne. Alii tamen nomen hoc a *primo* et *cera* derivatum compositumque volunt, quibus qui volet, per me subscribat licet.

P. 6. Ultimus in hoc quinario est ὁ ἄρχων τῶν κονταχίων, *Præfectus canticis*, ait Junius. Imo *contaciis*: nam canticum generale nomen est ad omnia quæ cani aut solent aut possunt, at contacium certum quoddam genus est in Græcorum ritualibus libris, sicut et *troparium*, εἱρμός, *canon*, κάθισμα, προσόμοιον, τριαδικὸν, θεοτόκιον, σταυρώσιμον, ἀναστάσιμον, et apud nos *versus*, *versiculi*, *graduale*, *tractus*, *sequentia*, *responsoria* et hujus generis alia, quæ alia lingua aut prorsus exprimi aut commode exprimi non possunt. Miror autem quid correctoribus Bonfidii in mentem venerit, ut quem ille vocaret D *præfectum contaciorum*, ipsi interpretarentur *præfectum pugillarium*. Ego quid sibi *pugillares* seu *pugillaria* hæc velint, mecum exputare nequeo. Est autem *præfectus contaciorum* ille cui cura inchoandi contacia commissa. Sed de contaciis plura habes supra c. 7. Grets.

[Κοντάκιον hic (alia namque præterea refert) modulus est brevior, ἀπὸ τοῦ κοντοῦ, *a brevitate*, nomen sortitus; maximeque sanctorum, quorum non est officium, memoriis brevius faciendis deservit: *breviculum* alibi vocavi. Quique his cantandis præficitur et intendit, est auctori ἄρχων τῶν κονταχίων. Goar.]

156 CAPUT XII.

De octava pentade officiorum et officialium.

P. 6. In octavo quinario primas tenet *primicerius*

lectorum, qui et apud Citrium comparet. Grets.

[*Ibid.* Ὁ πριμμικήριος τῶν ἀναγνωστῶν. Allatiana simul cum Citrio cuncta officia in διακονικὰ, ἱερατικὰ καὶ τῶν ἀναγνωστῶν volunt esse divisa. Quindecim prima diaconis assignant, eosque ad patriarchæ latus in dextro choro, velut ejus curiam, locant : sequentia plura quam apte sacerdotibus conveniant, æquus lector ex primo obtutu judicat. Protopsaltæ vel hujus inferiores non nisi lectoribus conferri Citrius, auctore ipsi consentiente, determinat. Goar.]

Ib. Sequitur ὁ νομικὸς, qui apud Codin. p. 1 ed. Jun. est ὁ νομοδότης, Junio *præceptor*, qui et in scholiis ista: *Præceptor est musicorum vel* ψαλτῶν, *gymnasiarchus, qui postea corrupta voce* μαΐστωρ, *id est magister, appellatur*, p. 44 et p. 60. Num hæc vera sint, facit ut dubitem Joannes Citrius, apud quem est νουμμοδότης, *nummi dator*, ut vertit interpres. Forte is est quem nos *eleemosynarium* appellare solemus; nisi quis arbitretur eum apud Græcos morem viguisse qui apud nos in multis ecclesiis, ubi præsentibus clericis aliquid pecuniæ dari solet; quam vocant *præsentz*, et illum cui munus distribuendi commissum, *præsentzer*. At cum Codinus uno loco habeat νομοδότην, altero expresse νομικόν, non videtur verisimile νουμμοδότην legendum esse; nisi quis etiam priore loco νουμμικόν nova forma a *nummo* restituendum contendat. Licet νομικός quoque παρὰ τὸ νόμος, ut *nummus* seu *nummum* significat, deduci possit. Quodsi νομικὸς ad cantores pertinet, plane is videtur esse qui cantum cantoresque regit, et ut vulgo loquimur, *qui tactum præbet, der den Tact-giebt*; nisi cui forte magis arrideat ut per νομικόν et νομοδότην intelligat jurisperitum seu juris interpretem: forsan enim in clero Magnæ Ecclesiæ tempore Codini erat is qui postea dictus est νομοφύλαξ, cujus mentio in Turcogr. l. vii, fol. 506. Nec est a vero alienum fuisse inter officiales ecclesiasticos aliquem qui de jure responsa daret. Glossarium Latinogr. *tabellio*, νομικός. Grets.

[*Ibid.* Ὁ νομικός. Qui typis et ecclesiasticis rubricis apprime eruditus, quod quoque die legendum officium vel occurrat memoria facienda, sancit et publicat. Ita me docet Antonius Gralis CP. Alii eum esse volunt qui legem cantoribus ponit et chorus regit. Solent nostrates musici elevata depressaque manu cantus modum et ordinem præfigere cantoribus, quod Græcis deesse nequit; quibus præterea illud est in usu, ut variis manus dextræ motibus diversisque digitorum et articulorum conformationibus varias vocum inflexiones in omnium conspectu melius quam musicæ notulæ designent, atque ita non scriptis, sed manus nutibus, quam χειρονομίαν dicunt, cantus leges ob oculos ponant. Hos cum Theophilo χειρονομεῖν scriberet Cedrenus: auctor νομικούς nuncupat.]

Ibid. Sequitur ὁ πρωτοκανόναρχος, *primus canonarchus*, inquit 157 Junius, cujus etiam Citrius meminit. Junius in schol. *canonarchus, qui canonibus synodalibus et aliis legendis præfectus est;* cujus rei exemplum habetur c. 6 et 15. Verum in priore loco non fit mentio *protocanonarchæ*, sed canonarchæ, qui duo diversi, sicut protonotarius et notarius. Verba Codini, p. 46, hæc sunt : legitur a canonarcha illud, Πολυχρόνιον, *diuturnum faciat Deus sanctum imperium tuum in multos annos :* idque tertio repeti dicit. Estne hic sermo de *protocanonarcha* an de *canonarcha ?* Diciturne ipsius esse legere *acta synodica* et alia hujus generis ? Estne fausta illa apprecatio *diuturnum faciat imperium tuum*, etc , canon synodalis, ut Junius loquitur ? Multo minus id altero a Junio citato loco p. 82, reperire licet, ubi nullum verbum nec de canonarcha nec de protocanonarcha. Sed Junius tanquam cæcus in his ecclesiasticarum functionum vocabulis oberrabat, et dummodo aliquid diceret facile se inventurum fidem arbitrabatur apud illos qui præter prædicantes et ministros verbi nihil norunt.

Quis igitur *protocanonarcha*, et unde hoc nomen ? Exponet nobis hoc Zonaras, qui in commentariis super canonas Anastasinos Joannis Damasceni ita commentatur: *Canon dicitur quia præfinitam et novem odis circumscriptam habet periodum*, ut videre est in Græcorum ritualibus libris. Ab his igitur canonibus apud Græcos magnæ auctoritatis et existimationis *protocanonarcha*, et qui sub illo erat, *canonarcha* nomen traxerunt : ipsorum enim erat canonas istos, quando in ecclesia decantandi erant, inchoare et reliquis quasi præire. Hinc, et non aliunde, hoc nomen originem ducit. Grets.

[Κανών hymnus ecclesiasticus est longior et pluribus tropariis constans. Qui vero canonibus istiusmodi concinendis incumbit, κανονάρχου appellatione honestatur. Hoc autem pacto κανοναρχεῖ. Deficientibus libris prout apud nos, uncialibus litteris exaratis et in chori medio ad omnium obtutum expandendis, canonarcha troparii unius commata successim alta voce dextro choro primum, tum alterius troparii vel strophes commata choro alteri, non interrupto cantu, suggerit; ac ita fungitur officio quod est κανοναρχεῖν, *canonum videlicet decantandorum singula verba et periodorum membra* prudenter ob librorum defectum *suggerere, et quo tono sint cantanda monere.* Goar.]

Quartus est ἔξαρχος, *exarchus, dux quidem*, inquit Junius, *et præses ministrorum ecclesiæ in ordinanda singulorum functione et ministerio.* Fallitur. Rectius in Turcogr. fol. 192, exarchus *legatus aut vicarius patriarchæ aut metropolitæ, sicut nos legatum apostolicæ sedis dicimus.* Et fol. 293 dicitur exarchos missos ad colligendum subsidium pro pendendo Turcis tributo : habere etiam potestatem τοῦ ἀργοὺς ποιεῖν καὶ ἀφορίζειν, *privandi officio ecclesiastico et excommunicandi*, δι' εὐλόγους αἰτίας, *ob justas causas.* Item jus absolvendi pœnitentes ; et ad hoc propriis litteris, quas συγχωρητικὰ γράμματα appellant, a patriarcha instruuntur. Fol. 219, duo no-

minantur patriarchales exarchi uno et eodem tempore, qui et interdum *eparchi*. De exarcho nihil, **158** quod sciam, Citrius. Exarchi dignitas olim clara fuit etiam extra Ecclesiam inter palatinas functiones et imperatorias. Hinc *exarchi* illi in Italia, quorum nusquam non mentio. Et Gennadius *exarchus Africæ*, ad quem scribit S. Gregorius Magnus l. I, epist. 37. Hinc *exarchatus* et *exarchia*.'Επαρχος palatina dignitas est apud Codinum cap. 2. Grets.

P. 6. Ἔξαρχον eum hodie vocant, qui velut a latere patriarchæ legatus provincias ei subjectas obit, ac de clericorum moribus, de causis ecclesiasticis, de cultu divino, si non obsolescat, de conjugiis et eorum divortiis, de plebis pontificisque dissidiis, de canonum ecclesiasticorum observantia, de sacramentis, confessionis maxime, conferendis, de monachorum disciplina, de ecclesiarum a diœcesanis exemptarum legibus, etc. inquirit, et his cunctis ex æquo bonoque, dum, quod aiunt, visitationem peragit, consulit in posterum ; præ omnibus vero census ex unaquaque ecclesia patriarchæ obvenientes et cuncta ad eum spectantia jura diligenter investigat, rigide colligit, et nonnunquam exinde perample auctus, ad patriarcham defert. Hoc ejus munus imperatoriis exarchis in Italia quondam residentibus non absimile : illi si quidem belli pacisque tempore cuncta imperatorum jura sarta tecta servabant ; hi pariter, ceu patriarchæ vicarii ac ejus personam referentes, omnem eorum exercent potestatem, et omnem debitum censum eorum nomine exigunt. Allatiana : Ὁ ἔξαρχος ἵσταται πλησίον τοῦ δευτερεύοντος ἐν ἐκκλησίᾳ, γυρεύει δὲ καὶ πᾶν σκεῦος καὶ ἀλλαγὰς τῆς περιοχῆς τῆς ἐπισκοπῆς. Ἀναθεωρεῖ δὲ καὶ τὰς κρίσεις τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, εἰ ἐκρίθησαν δικαίως. Καὶ γράφει τὰ ἀντιμίνσια. Ἀναγυρεύει δὲ καὶ τῶν ἀνδρογύνων τὰ κωλύματα. *Antimensiis diei annique, quo consecrata sunt, notas apponit ; et matrimoniorum impedimenta examinat.* Observa τὸ ἀλλαγή *vestem sacram* referre, τὸ ἀλλάσσω vero frequentius per totum hoc opus occurrens, *vestes sacras induere.* Goar.]

Ibid. Ultimus est *ecclesiarcha, præfectus ecclesiæ.* Citrius nominat tres ἄρχοντας τῶν ἐκκλησιῶν, inter quos haud dubie unus, qui supra in quinta pentade dictus est, ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ τοῦ σακελλίου. Bonefidius vertit, nescio quam bona fide, *tres magistratus ecclesiarum.* Grets.

[Ὁ ἐκκλησιάρχης. Qui suæ curæ demandatam ecclesiæ curam tenet, ad officium divinum dat signa, lumina disponit et accendit, sedilia componit, sacras imagines profert vel recondit, ac denique munditiem ubique splendere providet, uno verbo sub sceuophylace magno vasorum custode sacristam agit. Ejus instituendi formam in Euchologicis protuli fol. 489. Socium ex Græcorum relatu τὸν διαβαστήν, *lectorem sermonum et homiliarum*, et κανδηλάπτην, *cereis lucernisque accendendis præfectum*, adjunxi. Huic, sicut et τῷ λαμπαδάπτῃ, signorum in ecclesia faciendorum studium committit Allatius de recentiorum Græcorum templis, fol. 101, proindeque, si non eorum munere fungitur, suæ saltem dispositioni tenet subjectos qui sequuntur in Allatianis. Ὁ πρώξιμος ὁρίζει, καὶ σημαίνουσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ψαλμῳδίας ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ καταγοριάρης (alias κατηγοριάρης) φιλοκαλῶν τὴν ἐκκλησίαν· ἅπτει δὲ καὶ τὰς κανδήλας, φέρει δὲ καὶ λαμπρόν. (Addunt alia : Ὑπομνίζει τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τοῦ λαοῦ, ἵνα σχολάσῃ.) Οἱ λαμπαδάριοι καθίζουσι (alia : καθαρίζουσι) τὰς λαμπάδας, ἅπτουσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ βασταγάριος, ἵνα βαστᾷ τὸν τῆς ἐκκλησίας ἅγιον εἰς λιτὰς καὶ ἑορτὰς ἐπισήμους. (M : οἱ θεώριοι νὰ θεωροῦν καὶ νὰ σκοπεύουν τοὺς ἄρχοντας. **159** ἵνα καθίζωνται καὶ εἰστήκουν εὔτακτα. Ὁ δεκανὸς, ἵνα καλῇ τοὺς ἱερεῖς εἰς τὰς αὐτῶν δικαιώμασι καὶ προσφερώμασι. Ὁ κουβούκλης ἵνα βαστᾷ τὸ δικανίκιον τοῦ ἀρχιερέως, ὅταν περιπατῇ.) Goar.]

CAPUT XIII.

De nona pentade officiorum et officialium.

P. 6. In nona pentade primas tenet domesticus τῶν θυρῶν, *præfectus januæ*, tertius nimirum *ostiarius :* nam in sexto quinario duos enumeravit Codinus, et Citrius tres ostiarios inter officiales ecclesiasticos nominat ; quorum tertius hic forium domesticus seu præses, uno verbo *janitor*. Grets.

[Sacri tribunalis fores subdiaconis commendatas testatur Maximus in Dionysii De eccl. hierar. c. 3: Σημείωσαι, inquit, ὅτι οἱ διάκονοι τότε τὰς θύρας εἶχον, νῦν δὲ οἱ ὑποδιάκονοι. Suffragatur Thessalonicensis præsul Simeon : Φυλάσσει μὲν ὁ ὑποδιάκονος τὰς πύλας τὰς ἱερὰς, ἵνα μή τις τῶν ἀναξίων ἔνδον εἰσέλθῃ. Eam ob rem soleam locum ad sacras altaris fores situm, de quo cum auctore c. 17, subdiaconis lectoribusque ceu propriam sedem Thessalonicensis idem assignat : Ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καθῆσθαι χρὴ ἔξωθεν τοῦ βήματος περὶ τὸν σωλέαν, ὃς δὴ βῆμα καλεῖται ἀναγνωστῶν. Inter subdiaconos autem vel lectores antesignanus ille, cui ceu potiori earum commendatur custodia, jure merito mihi δομέστικος τῶν θυρῶν nuncupetur. Goar.]

Ibid. Sequitur *chartularius*, qui longe diversus a chartophylace ; et inepte vocatur chartophylax *chartularius*, ut supra dictum (cap. 4). Citrius non unum, sed plures ponit : nam lectores enumerans collocat inter illos χαρτουλαρίους τῆς μεγάλης σακέλλης καὶ τοῦ σκευοφυλακίου, *chartularios magnæ sacellæ et sceuophylacii seu armarii vasorum*, inquit Bonefidius. Docuimus jam supra (cap. 2) ex Balsamone eos qui chartophylaci, sceuophylaci, magno sacellario subserviebant tanquam administri, appellatos esse *chartularios*, ita ut chartularii isti nihil aliud fuerint quam συμμερισταὶ τοῦ κόπου, *laboris consortes*, ut Balsamon loquitur. Nec scio quam apte huc quadret *registrator* Junii.

Nec Latinis chartularius ignotus fuit : nam S. Gregorius l. I, epist. 75 ad episcopos Numidiæ scribens nominat Hilarium *chartularium suum*, qui in Africam a prædecessore S. Gregorii missus

sedis apostolicæ loco causas ecclesiasticas eo gnoscebat et tanquam judex dirimebat et judicabat; mansitque in eodem officio in Africa etiam sub Gregorii Magni pontificatu, cujus ipse suis in epistolis crebro meminit. Verum chartularius Codini longe inferioris ordinis et dignitatis erat, inter lectores nimirum constitutus, et antepenultimus in ultima pentade.

Porro cum plures fuerint chartularii, ut Citrius expresse scribit, **160** cur Codinus unum duntaxat nominat? an unum nominando reliquos subintelligit? an iste chartularius qui in nona pentade, diversus est a chartulariis magnæ sacellæ, sceuophylacii etc? Sed quod officium? Junius expedite: utinam vere. Ὁ χαρτουλάριος *qui publicis litteris, tabulis instrumentisque curandis et retractandis constitutus est*. At hoc officium pertinet ad chartophylacem ejusque chartularios seu administros, item ad protonotarium et similes. An chartularius iste inter lectores peculiare quiddam obtinebat, ratione cujus chartularii nomen acceperat? GRETS.

[Registrorum, chartarum, codicillorum onus sibi impositum vel solo nomine chartularius indicat: quorum vero commentariorum curam susceperit hic privatim, ex generica communique voce non facile assignaveris. Sacellario et œconomo pariter legimus in superioribus chartularium adjunctum, laboris, ut ait Balsamon, συμμεριστήν: hic vero lectores inter et cantores recensitus commentariis et memoriis non invigilat aliis quam quæ lectores et cantores decent, ecclesiasticis videlicet libris proferendis, quorum copia cum tricesimum superet numerum, custodem privatum non immerito sibi exposcit assignandum. Hæc Antonius Cralis CP. lector retulit; cui non displicet memoratum ab Allatianis decanum cum chartulario confundere. Ὁ δεκανὸς, inquiunt illa, τάσσει τοὺς ἱερεῖς ἐν τοῖς ἐρχομένοις αὐτῶν δικαιώμασι. Rursum: Ὁ δεκανὸς ἵνα καλῇ τοὺς ἱερεῖς εἰς τὰ αὐτῶν δικαιώματα καὶ προσφερέματα. Quantis vero tabulis, chartis, codicillis et scriptis ratiociniis, quibus attendere solet chartularius, opus sit, etiam vir integerrimæ conscientiæ fidelissimæque memoriæ fatetur. GOAR.]

Inter dignitates palatinas est ὁ μέγας *chartularius*. Quis fuerit, docet Zonaras in Leone Isaurico: Ὁ τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατῶν, *præfectus imperatoriis equisonibus*. Pertinuisse dignitatem hanc ad curam stabuli regii docet ipse Codinus, munus magni chartularii explicans c. 5; fuit inter militaria officia *chartularius*. Id liquidum ex Leone imperatore, qui diataxi tertia cum protonotario thematis et cum prætore sive judice thematis numerat quoque chartularium thematis, quem constitutum dicit πρὸς τὴν τοῦ στρατοῦ καταγραφὴν καὶ ἀναζήτησιν, *describendo et recensendo exercitui*. Vide Rigaltium verbo *protonotarius*. Qui sint *homines chartularii*, disces ex Cujacio Observat. IV, 5. Vide eumdem de chartulariis ab lib. X Cod. Justin. tit. 25 et infra lib. II, c. 3.

P. 6. Tertium locum obtinet ὁ δεποτάτος. Citrius numero multitudinis δεποτάτοι. Quantum errorem Junius commiserit fol. 194, deceptus scilicet lectione falsa, quam facile emendare poterat, jam alibi dictum est (ad pag. 93). In scholiis non minus ineptit. Ὁ δεποτάτος, *barbare, chartulario adjunctus* ἀντιγραφεὺς, *quem vulgo, ut Budæus loquitur, contrarotulatorem vocant*. Præclare. Interim nos credamus Citrio, qui *deputati* munus non numerat inter officia, in quo a Codino dissentit, sed inter διακονίας seu ministeria. Sed quidquid sit de hoc, quod deputatorum munus esset, his verbis docet: Οἱ δεποτάτοι δὲ μανδυοφοροῦντες μετὰ λαμπάδων προπορεύονται τοῦ τε ἁγίου Εὐαγγελίου, ὁπότε ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄμβωνα **161** πρὸς ἀνάγνωσιν, καὶ τῶν ἁγίων δώρων ἔν τε τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰσόδῳ καὶ ἐν τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. GRETS.

[P. 6. Ὁ δεποτάτος. Allatiana: Ὁ δεποτάτος περιπατῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχιερέως καθαρίζει τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν στράταν, *viam populo mundam vacuamque reddit*. Alia: Ὁ δεποτάτος νὰ καλῇ τοὺς ἄρχοντας εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ νὰ καθαρίζῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν στράταν. GOAR.]

Fuerunt etiam *deputati* inter officia militiæ, de quibus multa ex variis imperatorum constitutionibus Rigaltius in suo lexico, verbo δεποτάτοι, quem vide: nihil enim illi ad nos, qui ecclesiastica officia tractamus.

Ibid. Sequitur ὁ ἐπὶ τῆς ποδέας. Junius *præfectus instrumento sacro*. De quo duo potius suspicor quam scio. Quid si ὁ ἐπὶ τῆς ποδέας sit ille qui pavimenti in Magna ecclesia curam gerebat? Nam ποδέα est *solum, pavimentum*; unde Germanis *der Boden*. Et patet hoc ex Originibus Cp., ubi ambitus fori dicitur fuisse æqualis τῆς ποδέας τῆς κόρτης τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Et ὁ ἐπὶ τῆς ποδέας ideo etiam dici nequit *præfectus instrumenti sacri* seu *supellectilis*, quia distinctum et proprium officium est ὁ μέγας σκευοφύλαξ κρατῶν τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας. Quid si sit unus ex θεωροῖς, ex custodibus qui, ut ait Citrius, τὴν φυλακὴν καὶ τήρησιν πιστεύονται τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ τῶν καλυμμάτων αὐτῶν, εἰ μάλιστα εὑρίσκονται ταῦτα λίθοις καὶ μαργάροις κοσμούμενα. Adde quod in Turcogr., p. 181, ποδαῖς pro *vestibus* seu *tegumentis* legitur: μετὰ εὐμορφοτάταις ποδαῖς. Interpres: *ornavit templum imaginibus pulcherrime vestitis*; in margine additur μετὰ ὡραιοτάτων ἐφαπλωμάτων, *cum venustissimis integumentis*. Quid si horum et similium cura ad istum spectabat? GRETS.

[*Ibid.* Ποδέαν Meursius interpretatur *ministerium, utensilia*. Nisi quæ sint illa proferas, ministerio tuo non utar, Meursi. Prosunt amplius Græculæ mulieres, quæ ποδέαν partem vestis inferiorem crura pedesque suos velantem vocitant: utilius

adhuc me docuerunt viri, talaris cujuscunque tunicæ oram terram allambentem, quia pedes ambit, ποδέας nomen mereri. Profuere præ cæteris illi sacristæ Græci, qui anterius altaris ornamentum, sacrasque illas vestes sericas vel auro textas vel etiam ex auro solido vel argento confectas, ac imaginibus in ecclesiis circumponendas, ποδέας nuncupari asseruerunt. Fidem cunctis a me datam confirmat Nicetæ auctoritas in variis ejus lectionibus obviam facta, in Isaacio quidem Angelo l. I: Οἰκήματα κατήρειψαν, τὸν ἔνδον πλοῦτον περιεβάλλοντο, ἱερὰ ἀνηρεύνησαν φροντιστήρια, ποδέας ἀφείλοντο τῶν ἁγίων, cui ultimi commatis vice alia lectio reponit ἔπιπλα ἀφείλοντο παναγῆ. Ejusdem Isaacii l. III: Τὸν ἐν ἀνακτόροις περιώνυμον ναὸν, ὃς νέα μονὴ κικλήσκεται, θείας πάσης ποδέας ἐψίλωσε. Alia lectio θείου παντὸς ἐπίπλου ἐψίλωσε. Ex his conjicio τὸν ἐπὶ ποδέας esse vel qui ecclesiæ stragulas vestes, sive muris sive altaribus ornandis, sub sua dispositione teneret, vel qui sanctas imagines fictis vestibus circumtegeret, vel denique, quod certius autumo, limbos pontificiarum vestium honoris gratia soleret e terra tollere, quod munus apud nos magnatibus a servis puerisque honorariis præstatur, cui etiam exsequendo officium *caudatarii* nomine pontifex summus et cardinales voluerunt in Romana curia institutum. Conjecturam approbavit Antonius Cralis memoratus, ab altari tamen et **162** ecclesia ministerium ejus semovit, et per vias tantum locaque gressibus difficilia monuit adhiberi consuetum. GOAR.]

[*Ἴσθι δὲ καὶ τοῦτο.* Τὸ συνοδικὸν καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἅπασα, ὁ χαρτοφύλαξ ἀναγινώσκει αὐτά. Εἰ δὲ οὐκ ἔστι χαρτοφύλαξ, οἷος πρωτεύει τῶν ἀξιωμάτων.

Καὶ διερμηνευσόμεθα καὶ τὰ μήνεα τῶν κληρικῶν. Ἡ πρώτη πεντὰς τὰ διπλᾶ, ἡ δευτέρα πεντὰς ἓν καὶ ἥμισυ, ἡ τρίτη πεντὰς ἓν καὶ τέταρτον. Ἄρχεται οὖν καὶ ὁ πρωτοπαπᾶς εἰς τὰ διπλᾶ τοῦ.

Αὕτη ἐστὶν ἡ διάταξις τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἥνπερ ἐνομοθέτησαν οἱ ἁγιώτατοι πατριάρχαι καὶ οἱ οἰκουμενικοὶ Πατέρες παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων, καὶ ἐνέθησαν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ποιεῖν οὕτως ὡς ἔφημεν. M.]

Porro sicut in primo quinario Codinus ponit sex, ita in hoc ultimo collocat duntaxat quatuor. Ταῦτα τὰ ὀφφίκια τὰ ἐκκλησιαστικὰ, inquit Codinus, *hæc sunt officia ecclesiastica*. Quæ etiam in epist. Græcorum ad Gregorium X papam ex parte commemorantur. *Magnus œconomus, protecdicus, logotheta, castrisius, referendarius; qui super judicia, qui super secreta, qui super sacrum et dona apostolica, qui primicerius patriarchalium notariorum; qui princeps ecclesiarum, qui super petitiones, qui rememoratorii, qui ostiarii, qui patriarchales notarii, qui protopapæ cum toto presbyterio archidiaconatus ecclesiastici, et qui domestici cum omnibus psalmistis et lectoribus.* Gregorius papa in epist. ad Græcos *sacellarium* addit. GRETS.

CAPUT XIV.

De aliis quibusdam officiis ecclesiasticis a Citrio enumeratis, deque illis quæ hodie apud Græcos usitata sunt.

In enumeratione officiorum ecclesiasticorum non convenit Citrius cum Codino, ut supra c. 6 monuimus. Causam addit, quia patriarchæ hæc omnia arbitratu suo mutabant depressosque in altum evehebant et evectos deprimebant et nova munia instituebant, prout huic vel illi gratificandi voluntas ferebat. Præter officia a Codino enumerata sunt istæc: Ὁ ἐπὶ τῶν κατηχήσεων, *catechista, orphanotrophus, quatuor defensores*, καὶ ὁ περιοδευτής, *circitor* Bonefidio, correctoribus *visitator*. Quid si sit ille quem Typicum sancti Sabæ nominat ἐξυπνιαστὴν seu ἐξυπνίστην, *excitatorem*, cujus erat in vigiliis et ἀγρυπνίαις circuire et somnolentos excitare?

Præter hos recenset Citrius *theoros* seu *custodes*, et deputatos, de quibus capite superiore; itemque *camisatos*. Sed addit hæc: Οὐκ εἰσὶν ὀφφίκια, ἀλλὰ διακονίαι περὶ τὸ ἅγιον βῆμα. Quod *camisatorum* sit officium, his verbis docet: *Camisati ferendis ad altare carbonibus et sacris lebetibus calefaciendis occupati sunt, ut illic more solito aqua fervens sacris calicibus tempestive infundatur.* Solent enim Græci, ut videre est in liturgia S. Chrysostomi et in Theoria rerum ecclesiasticarum Germani et in Expositione liturgiæ Cabasilæ, calici **163** jam consecrato sub ipsum communionis tempus infundere aquam calidissimam, quam a fervore vocant ζέσιν, et ipsum vasculum in quo adfertur ζέον, ut quemadmodum ex latere Christi in cruce pendentis utraque (sanguis et aqua) θερμότητος πεπληρωμένα profluxerunt, ita tempore communionis communicantes et sanguinem et aquam, et quidem utraque calentia, percipiant, ὡς αὐτῇ τῇ ζωοπαρόχῳ πλευρᾷ ψαυόντων. De qua consuetudine, quam rationi consentanea sit, nihil opus pluribus hic disquirere. Huic ergo aquæ calefaciendæ vacabant *camisati*, ut et carbonibus pro suffitu ferendis et fovendis; sic dicti a *camisiis*. Junius vertit *indusia* fol. 86. Nec est quod quis dubitet *camisia* Italis esse *indusia*. Sed si ecclesiastica vocabula ecclesiastico more intelligere et interpretari velimus, necessario dicendum est, apud Codinum per *camisia* intelligi id quod Germanice vocamus *den Chorrock* seu *Chorhemd*: nam de lectoribus agens Codinus ait eos stare in medio triclinio cum vestibus et epirriptariis suis, habentes *camisia* ἐπάνω τῶν ἱματίων. Sic c. 7 de mensa imperatoris Codinus: ingrediuntur *psaltæ* seu *cantores cum suis epirriptariis et camisiis*, hoc est *mit den Chorhemden*; quæ nullus ecclesiasticarum rerum peritus vocat *indusia*. Vulgo *vestes* superpelliceæ dicuntur. Ab his ergo *camisiis camisati* nomen venit: quos forsan non inepte vocaveris *linteatos*.

Præter hos sunt apud Citrium *patriarchales domestici*; καὶ τοῦτο δὲ τὸ ὀφφίκιον τῶν ἀναγνω-

στῶν ἐστι. Functio hujus est τὸ ἐν ταῖς προσόδοις A τοῦ πατριάρχου λέγειν εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα. Qua acclamatione mirum quam Græci delectati fuerint. Hinc nihil crebrius apud illos quam illa πολυχρονιάζειν, πολυχρόνισμα, πολυχρόνιον.

Quod attinet ad Græcos recentiores, præter multa ecclesiasticorum officiorum vetera nomina, habent sua et propria, quæ nec in Citrio nec in Codino apparent; quæ ex Turco-Græcia colligi possunt, ut est ὁ νομοφύλαξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, πρωτοσύγγελος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐφημέριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, *lampadarius magnæ ecclesiæ* (nam ὁ ἄρχων τῶν φώτων videtur fuisse alius apud Codinum), *magnus logotheta magnæ ecclesiæ*, ὁ μέγας ῥήτωρ. Meminit quidem Codinus rhetoris, sed absque τοῦ μεγάλου additione. B

CAPUT XV.

De officiis ecclesiasticis aulæ Cpolitanæ, potissimum de archidiacono.

Ex clericis aulæ nominatim exprimit cap. 17, Codinus : 1) *protopsalten*, quem simul ait esse imperatorii cleri exarchum. 2) *domesticum*, quem ait esse exarchum cleri Augustæ, eumdemque aliquando simul esse domesticum ecclesiæ ; aliquando vero ecclesiam **164** proprium domesticum habere. Erat autem domesticus unus ex psaltis seu cantoribus, et a protopsalta proximus, sub se habens alios psaltas seu cantores, *quos veteri consuetudine*, inquit Codin. c. 17, *nominant cractas*, hoc est, ut Germani dicere solent, *schrailing*. 3) *Protopapam*, C qui et ipse aliquando unus et idem erat in ecclesia et aula, aliquando diversus, ut dicit Codinus ibid. 4) μαΐστωρα *magistrum*, qui et ipse cantor, c. 6. 5) *Canonarchas*. 6) *Lampadarium*, cujus erat imperatori lampadem præferre. 7) Archidiaconum : hunc enim non habebat ecclesia, sed aula, ut dicit Codinus ibid. De eodem multa cap. 8, 9, et alibi passim ; ut et de protopapa, lampadario et cæteris ministeriis ecclesiasticis in aula.

Apud Citrium proponuntur multæ quæstiones de archidiacono : Τὸ ἀρχιδιακονικὸν ὀφφίκιον ποίας ἐστὶ τάξεως καὶ ποίου βαθμοῦ, καὶ εἰ προΐσταται τῶν ὅλων διακόνων ὡς ἀρχιδιάκονος. Respondet Citrius *archidiaconicum officium non esse* ἀρχοντικὸν, οὐδὲ ἐκ φιλοτιμίας ἀρχιερατικῆς, ὥσπερ τὰ ἀρχοντίκια. D Bonefidius vertit : *Non est magistrale, neque ex liberalitate pontificali, ut magisterialia*. Correctores correxerunt : *Archidiaconicum officium non est ex officialium dignitatibus, nec tribuitur ex liberalitate pontificali, ut officialium dignitates*. Prima versio satis est *magisterialis* seu *magistralis*, secunda paulo propius scopum tangit. Archonticia officia et ἀξιώματα apud Citrium sunt illa quæ quis obtinet διὰ τῶν ἀρχοντικίων, hoc est *per litteras et codicillos* τῶν ἀρχόντων, *principum*, sive ii essent imperatores sive patriarchæ. Respondet ergo Citrius archidiaconi officium non esse ejusmodi quod per *archonticia* conferatur, seu ab imperatore seu a patriarcha, sed esse longi temporis et operæ diu præstitæ quasi remunerationem : Διὸ καὶ ὡς χρόνου καὶ ἰδίου τόπου δώρημα ὁ ἀρχιδιάκονος ἔχει καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ πάντων τῶν διακόνων, εἴτε ἀρχοντικίοις ὁποιοισοῦν τετίμηνται εἴτε καὶ μή, ἔν τε τῷ ναῷ, ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι, καὶ ἐν τῇ μεταλήψει τῶν θείων μυστηρίων.

Quæsitum quoque fuerat num patriarcha posset per sola *pittacia*, et *brevia*, et mandato suo, præferre aliquos nullo officio insignitos illis qui priores fuerant, nullo tamen ipsi etiam officio decorati. Respondet Citrius hoc plane esse intolerandum, ut præferantur aliqui prioribus per *pittacia*, etiamsi, qui præferantur, habeant officia ; sed quemlibet in loco et statione sua, quam tempore acquisivit, relinquendum esse : Ἡ γὰρ τάξις καὶ στάσις τῶν διακόνων τῷ χρόνῳ ῥυθμίζεται καὶ στηρίζεται, καὶ ἔστιν ἀμετακίνητος, inquit Citrius ; qui et addit ei qui *archonticiis* seu *brevibus* hujusmodi honoratus est, satis esse ut quando patriarcha seu pontifex rem divinam facit, sit ipse primus ἐν τῇ εἰσόδῳ, *in ingressu* ad altare, seu in itu et in perceptione divinorum mysteriorum. In cæteris quemvis suum locum tenere debere ; et iniquum esse ut ὁ προεισοδεύσας, *qui primas tenuit*, seu ut vulgo loquimur, *qui præcedentiam habuit*, de loco suo deturbatus alteri cedere cogatur. Ex quibus **165** recte intellectis judicium facere licebit de interpretatione Bonefidii et correctorum ejus. Promotionum per pittacia meminit etiam Balsamon ad 17 canonem apostolorum.

Quia vero in his officiis ecclesiasticis multa occurrunt composita ex vocabulis ἀρχή et ἄρχων, aliquid super his notare lubet, ante omnia illud quod dupliciter cum aliis coalescant, primo quidem initio vocis, ut ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιποίμην, *archidiaconus*, *archistrategus*, *archidux*, *architriclinus*, *archiatrus*, *architectus*, *archipresbyter* ; secundo in fine vocis, ut *patriarcha*, *ecclesiarcha*, *canonarcha*, *monarcha*, *toparcha*, *tetrarcha*, *ethnarcha*, *trierarcha*. Inde etiam est ἔξαρχος, ἔπαρχος et id genus alia, tam in ecclesia quam extra usurpata et usitata.

Hæretici nostri temporis, ut alia, ita et ipsa prisca vocabula sustulerunt, potissimum illa, quæ ex ἀρχή et ἄρχων compacta. Hinc *archiepiscopi* nomen exterminant, ut et patriarchæ, archidiaconi et id genus alia, tanquam *superba*, *fastuosa et simplicitati apostolicæ adversantia*, *quippe quæ imperium et potestatem in subditos denotent*, *non primum in aliqua functione seu ministerio*, *seu primum ordine in aliquo cœtu*, *absque tamen imperio et potestate in cæteros*. Hinc ipsi gaudent apostolicis illis et, ut loquuntur, modestissimis appellationibus πρεσβυτέρων, ποιμένων, ἐπισκόπων, λειτουργῶν, διακόνων, δούλων. Verum nomina hæc esse retinenda ubi hactenus viguerunt, et revocanda ubi exoleverunt, fuse demonstrat Adrianus Saravia Calvinista, in libro quem de diversis gradibus ministrorum evangelicorum evulgavit, c. 25, sic tamen ut his

appellationibus nullum in alios imperium designetur, sed sola ordinis dignitas et ut sic dicam, *primitas* seu τὰ πρωτεῖα. Huic Calvinistæ opposuit se Calvinistarum antesignanus Beza proprio libro adversus Saraviam publicato, ubi contendit nomina hæc prorsus *non esse toleranda*, sed ex ecclesiis explodenda tanquam simplicitati apostolicæ prorsus repugnantia. Mihi conflictus iste inter hos duos Lapithas mire placet : nam in Saravia observo hæreticam arrogantiam, quæ cum omnia confuderit et permiscuerit, nunc quasi pœnitentia duceretur, honorifica illa patriarchæ, archiepiscopi, archidiaconi et similia cognomenta ambit iisque decorari gestit, ita tamen ut antiqua notione quasi exuta novam induant, nullamque potestatem et nullum imperium significent. In Beza autem id præ cæteris B animadvertendum puto, quod non obscure suos Calvinistas Anglos, et Lutheranos in Germania et Suecia, perstringit, quia aliqui illorum sese *archiepiscopos* et *primates* et *archidiaconos* nominant, et ita etiam nominari et salutari volunt, pulchrisque sub nominibus turpem hæresin celant. GRETS.

166 CAPUT XVI.

De sacris vestibus ministrorum ecclesiæ.

Variis in locis sacrarum vestium ministrorum ecclesiæ mentionem facit Codinus ; ex quibus nonnullæ solis episcopis, aliæ etiam sacerdotibus et diaconis competunt. Primas teneat στιχάριον, *lucidi vestitus angelorum imitamen*, inquit Simeon Thessalonicencis lib. De templo. *Sæpius enim in* C *veste fulgenti angelos apparuisse novimus, ut et illum in monumento Salvatoris coopertum stola candida. Præterea purum et ab omni inquinamento liberum sacerdotalem statum esse oportere docet; propter quam puritatem etiam sacerdos hac gratia dignus judicatur; quod ipsum testatur, cum se induens hæc verba pronuntiat. «Exsultabit anima mea in Domino, quia induit me vestimento salutis, » et quæ sequuntur. Episcopi autem* στιχάριον *desuper descendentia habet flumina; est enim undulatum, et gratiam docendi in ipso repræsentant. Nam et inter angelos non omnibus idem est ordo et gradus, sed ibi quoque alii inferiorum magistri sunt. Vocantur autem flumina propter vocem Salvatoris in Evangelio dicentis: « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent* D *aquæ vivæ. » Hoc idem pallio episcopali notatur. Flumina quidem habet propter ea quæ diximus, pocula vero pro typo veteris et novæ gratiæ. Quæ etiam fluminibus quasi innatant ; quod non aliud sibi vult quam magistro sive doctori ex duobus Testamentis ad docendum hauriendum esse.* Erant autem sticharia non solum candida, sed nonnulla etiam purpurea, quæ a sacerdotibus et diaconis tota quadragesima gestari testatur Codinus c. 9, excepto festo Annuntiationis, Palmarum et magno Sabbato Paschæ.

Inter cæteras quæstiones quas Bulgariæ archiepiscopo Demetrio Chomatiano posuit Constantinus Cabasilas archiepiscopus Dyrrachii, fuit ista, an A consentaneum sit in purpureis pontificalibus vestimentis, quemadmodum et in albis, in sticbario quidem *flumina*, in phænolio autem cruces gestare. Respondet Demetrius : *Consuetudo Ecclesiæ purpurea pontificalia indumenta simplicia vult esse et sine prædictorum fluminum cruciumque adjectione.* Meursius sticharium interpretatur *sticam* : nam Glossis Isidori *stica* est tunica. Sed nihil melius est quam in his et id genus aliis retinere Græca vocabula, quia nulla suppetunt Latina quæ vim et energiam Græcorum perfecte exprimant. Erant autem *sticharia* duplicia, nempe patriarchalia et episcopalia, insignita figuris instar gammæ litteræ Γ, ut apud Balsamonem legimus ; cujusmodi vestes appellabantur *gammadia* seu *gammatia*. Anastasius in Leone III : *Columnas argenteas octo et gammadia duo.* Paulo post apud eumdem scriptorem habes *gammadias chrysoclabas*. Quod autem Meursius existimat trigonia, quæ sunt in phænoliis, esse ipsam litteram Γ, id mathematicis Leidensibus persuadeat, si potest ; nos certe tres angulos ex littera Γ extundere non possumus.

2) Φελώνη seu φελόνη, imo etiam φαινόλιον, φαινόλης, φελόνιον. **167** Penulam hic qui vertunt, ii frustra sunt. Nulli penulæ inter vestes sacras locus est, tametsi non ignoro quid de penula apud S. Paulum epist. II ad Timoth. IV nonnulli philosophentur. Quæ vero ejus significatio ? *Sacrum* φελώνιον, inquit Simeon Thessalonicensis, *sublimiorem et superne collatam spiritus virtutem sub quadam effigie monstrat, in primis saccum quo per ludibrium Salvator indutus est ; idcirco et sacci formam habet : nec enim in eo sunt quæ appellantur* μανίκια *seu manicæ.* Φαινόλια patriarchica et episcopalia plena erant crucibus (unde ipsis *polystaurii*, quasi dicas *multicrucii*, appellatio), et repræsentant per totum orbem diffusam venerandæ crucis gloriam, ut inquit Balsamon in dissertatione de patriarcharum privilegiis. Formæ autem triangulæ, quæ in iisdem phænoliis visuntur, declarant angularem lapidem Christum Deum nostrum, qui disjuncta conjunxit, ut inquit idem Balsamon.

3) Epitrachelium. Heterodoxi interpretes vertunt *collare* seu *collarium* : sed id nimis profanum videtur. Retinemus ergo nomen Græcum. *Epitrachelium*, inquit Simeon, *e cœlo descendentem spiritus gratiam menti subjicit. Ob hoc enim et episcopus et sacerdos a capite illud induens : « Benedictus Deus, inquit, qui effundit gratiam super sacerdotes suos. » Unde eo quilibet sacerdos utitur, quotiescunque sacrificat.* Germanus in sua theoria rerum ecclesiasticarum : *Dextram partem epitrachelii significat arundo ludibrii gratia dexteræ Christi data ; sinistram partem indicat crucis in propriis humeris gestatio.* Epitrachelium, inquit Balsamon, *significat lorum illud quo vita ad mortem tracta est.* Quod autem Meursius opinatur τὸ ἐπωμάδιον esse τὸ ἐπιτραχήλιον, id difficile creditu erit illis qui

τὸ ἐπωμάδιον proprius ad ὠμοφόριον quam ad ἐπιτραχήλιον accedere norunt.

4) Orarium. *Diaconus angelicum sortitus ordinem*, inquit Simeon, *fert in humeris quod ὠράριον nominant, quod quasi alas habet, ut illorum spirituum, quæ præstant, intelligentiæ celeritatem demonstret. Quare et Cherubim facies obvelantia imitans, ipse quoque, dum cingitur, quodammodo ut rei divinæ particeps et administer futurus, operitur. In ipso item orario* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *scriptum est, quo ministratorius sanctorum angelorum ordo exprimitur*. Gestabatur *orarium* in sinistro humero. S. Chrysostomus in Liturgia: Τὸ μὲν ὠράριον ἀσπασάμενος ἐπιτίθησι τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ. Figuram diaconi *orarium* portantis habes initio Gregoræ a Wolfio editi. Apage illos qui hoc orarium volunt esse ἐκμαγεῖον τοῦ προσώπου, *sudarium* sudori abstergendo, καὶ χειρόμακτρον, manibus purgandis et abstergendis. Sint enim *oraria* profanis scriptoribus ea quæ Arnobius vocat *muccinia*, hoc est lintea minuta, quibus et mucus narium et sudor ex vultu manans abstergitur, prout copiose ostendit Casaubonus in notis ad Flavium Vopiscum: in ecclesia tamen orarium sacra stola erat, et nullo modo a diacono induenda vel ferenda ut sudarii vicem subiret. Quis ergo ejus usus? Non omnium vestium sacrarum usus exquirendus est: sufficit omnes inventas et introductas esse ad ornatum **168** incruenti sacrificii seu liturgiæ, seu ut nos vocamus, missæ. Usum alium si habere cupis, en tibi hunc ex Matthæo Blastare in Synopsi conciliorum. Τοῖς διακόνοις δέδοται καὶ μόνοις τῷ λαιῷ τῶν ὤμων τοῦτο περιτιθέναι· ἐκλήθη δὲ ὠράριον ἐκ τοῦ ὠρῶ τὸ φυλάσσω καὶ ἐπιτηρῶ· οἱ γὰρ ἐξαρτῶντες τοῦτο διάκονοι, τοῖς ἱερουργοῦσι παριστάμενοι καὶ τὰς τῆς ἱερᾶς τελετῆς ἐπιτηροῦντες εὐχὰς, τῷ ὠραρίῳ τοῖς ἐν τῷ ἄμβωνι σημαίνουσι διακόνοις τὸν καιρὸν τῆς ὀφειλούσης γίνεσθαι ἐκφωνήσεως τῶν τε κατηχουμένων καὶ τῶν πιστῶν. *Orario significant, quandonam tempus sit separandi voce publica catechumenos a fidelibus.* Lecto enim Evangelio diaconus exclamabat: *Exeant, qui non communicant.* Quo catechumeni exire jubebantur, fidelibus remanentibus. Hunc Blastaræ locum Casaubonus profecto perquam Calviniane explicat his verbis: *Diaconus, qui orarium gestabat, eum qui in ambone sacram Scripturam legebat, admonebat, quando vel ad fideles vel ad infideles deberet orationem flectere.* Glossa hæc Calviniani spiritus est, liturgiæ sacræ ritus et cæremonias ignorantis. Quodsi quis vocabulum *orarii* nimium urgens linteum tergendo ori significare contendat, eo quod ab ore formari videatur, is eadem solertia dicere poterit verbum *oro* idem esse, quod *edo*, eo quod ab ore deducatur, sicut et *adoro*. Alcuinus, De divinis officiis, c. 39, enumerans sacra ecclesiæ vestimenta. *orarium*, id est *stola*, *dicitur eo quod oratoribus, hoc est prædicatoribus, concedatur.* Etsi non his tantum, sed et sacerdotibus, qui stola utuntur inter sacrificandum, ut et diaconus et subdiaconus inter ministrandum. Sudori abstergendo serviebat sudarium, *quod ad tergendum sudorem in manu gestari mos est; quod usitato nomine* fanonem *vocamus*, inquit Alcuinus. Vide Glossarium ad codicem Legum antiquarum.

5). Ὠμοφόριον *humerale* dicas licebit, tametsi a nostro humerali vel superhumerali prorsus diversum. Proprium episcoporum gestamen, *quod ex lana confectum*, inquit Simeon, *in orbem humeros ante et retro convestit. Hoc genus indumenti sine dubitatione a verbo carnem ex Virgine propter nos susceptam humanæque naturæ assumptionem declarat. Ideo enim ex lana quoque texitur, quoniam erraticam ovem, hoc est naturam nostram, signat, et quoniam ipse quoque agnus pro nobis occisus vocatus est. Ipsa item verba quæ humeris eo tegendis profert, sententiæ huic suffragantur*; *ait enim*: « *Sublata in humeros, Christe, natura quæ erraverat, assumptus Deo et Patri illam obtulisti.* »

6) Mandyas proprium episcoporum vestimentum; de quo jam sæpe supra c. 13; et l. III, com. c. 14 ad pag. 105. Scribitur etiam μανδύον et μανδύη.

7) Epigonatium, *supergenuale*, quod *victoriam adversus mortem* (verba sunt Simeonis) *nostræque naturæ immortalitatem et vires Salvatoris contra maligni dæmonis tyrannidem robustissimas ostendit. Quamobrem et rhomphææ simile est, et lumbis alligatur, ubi hominis* **169** *robur situm prædicant. Hoc ipsum verba quæ in cinctu adhibentur confirmant*, « Accingere rhomphæa tua super femur tuum, potentissime. »

8) Ἐπιμανίκιον. Idem Simeon: Τὰ ἐπιμανίκια *actionis divinæ omnia efficientis significantia sunt, et Jesum suis manibus sacrificium corporis et sanguinis sui per se obtulisse; cui conveniunt quæ iis induendis recitantur*: «Dextera tua, Domine, glorificata est in virtute;» *et* «Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me.» *Quin etiam vincula manuum Salvatoris, in quibus ad Pilatum deductus est, quidam per* ἐπιμανίκια *expressa volunt.*

9) Saccus; de quo jam alibi (supra n. 3 et Codin. p. 15). Quærebat Cabasilas Dyrrachiensis ex Demetrio Chomatiano, an fas esset purpureum saccum facere et gestare. Respondit Demetrius: *Saccum purpureum nequaquam novit Ecclesia, quandoquidem saccus in tribus duntaxat anni celebribus Dominicis festis suum usum præbet, nimirum magno Paschatis Dominico, Pentecoste et Natali Christi. Hoc igitur satis plenam fidem facit, saccus ut sit purpureus necesse non esse, cum etiam sint luctus insigne purpurea hujusmodi vestimenta: in solis enim jejunii diebus et mortuorum memoriis usurpatur.*

10) Mitra seu infula non utuntur episcopi Græci in sacrificio, sed aperto capite totam liturgiam perficiunt. Aperto capite, inquit Simeon, *episcopi et sacerdotes Orientis omnes, excepto Alexandrino patriarcha, sacris funguntur, non ob humilitatem aliquam, sed ob causam altiorem et longe diviniorem*

videlicet, quam divinus Paulus ponit ac docet, Christum caput nominans, nos autem membra ipsius, et oportere nos Christum caput nostrum honorantes caput inter orandum nudatum habere. Nec ob hoc tantum, sed quia etiam nudo capite, qui consecratur, consecrationem accipit, atque ita quemadmodum cum ordinatur, precibus et sacris operari debet. Et hierarcha potissimum, quoniam et dum consecratur, a Deo tradita eloquia sive sacrum Evangelium supra caput habet, in sacrificio divinissimo peragendo velato capite conspici non debet. Objiciat fortasse quispiam hinc sequi, Alexandrinum episcopum et alios quamplurimos ex veteri traditione tecto capite sacris operantes non rite ac sancte facere. Istuc non dico. Nam illi antiqua nixi traditione, quæ magis legi antiquæ respondet, ita faciunt, quando et legis sacerdos cidarim, quam et mitram vocabant, in capite gerebat; quo eodem nomine hierarchæ eas gestantes appellare consueverunt. Ac fieri potest ut eo capitis tegumento aut spineam Domini coronam aut sudarium, quod fuit super caput ejus, in mentem nobis revocent. Hæc ille. Si Græci non parecrent suo Alexandrino, procul dubio, ut alia multa adiaphora, sic et morem istum tecto capite litandi præcise ac simpliciter repudiarent damnarentque : illud enim schismatis ingenium est, ut præter id quod sibi placet, vix quidquam aliud placeat. Vocatur infula præsulis Alexandrini a scriptoribus *phrygium*, quod S. Cyrillo concessum fuit, quando in concilio Ephesino Cœlestini papæ Romani vicarius erat. A Cyrillo ad successores quoque *phrygium* seu mitra venit; dicebaturque **170** hæc tiara *phrygium*, quod Phrygio opere constaret. *Phrygii* mentio fit in diplomate Constantinianæ donationis, ubi ita Constantinus : *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium, nec non superhumerale, videlicet lorum quod imperiale circumdare assolet collum, verum etiam et chlamydem purpuream atque tunicam coccineam et omnia imperialia indumenta*, etc. Quæ totidem verbis leguntur quoque apud Leonem IX pontificem in epist contra Michaelem Cpolitanum et Leonem Achridenum. Balsamon in Græca versione hujus edicti ubique per *lorum* intelligit *mitram* seu *tiaram* sive *phrygium*, ut et in meleta *de patriarcharum privilegiis* et in meleta *De officio chartularii*, cum

A tamen nemo alius *lori* nomen hoc significatu usurpet. Sunt qui suspicentur Balsamonem respexisse ad laurum seu lauream, usitatissimum olim coronæ genus : ex lauro enim facilem esse transitum in *lorum*. Utcunque sit, de sensu an lapsu Balsamonis satis constat. Illud ejusdem edicti in Latina versione. *sicut noster senatus calceamentis utitur cum udonibus, id est candido linteamine illustratis, sic utantur et clerici*, ut recte accipias, ipse textus Latinus facit, dum illud *cum udonibus* explicat *cum candido linteamine*, retento, deflexo tamen nonnihil Græco vocabulo, ὀθόνη seu ὀθόνιον, quod est linteum. Eodem edicto vocatur corona sacerdotalis, qua Sylvester in capite insignitus erat, καπαλῆθρα.

B Lubet hic referre quod adnotavit Sirmondus noster ad epist. 3, l. vi Epistolarum Sidonii : *Tonsura clericalis ita olim fiebat ut circulus tantummodo capillorum emineret, instar coronæ. Sic enim describit Gregorius Turon. de Nicetio Trevirorum episcopo : S. Nicetius, inquit, ab ortu suo clericus est designatus ; nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo puerorum, a capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab iisdem coronam clerici fuisse signatam. Hodie apud nos antiquam coronæ formam soli fere monachi retinent, et pueri vocales symphoniaci. Nam brevis ille orbis in vertice, quo cleri pars magna utitur, insolens olim atque* C *insolitus in Ecclesia fuit, ut docet canon 40 concilii 4 Toletani.* Hæc ille.

Diximus Græcos non celebrare operto capite, excepto patriarcha Alexandrino et pauculis aliis, cum Ecclesiae Latinæ episcopi tiara seu infula caput tecti potissimam liturgiæ partem peragere soleant. Sed quid Alcuino contrarium affirmanti de divinis officiis c. 38, respondebimus ? Audi ejus verba : *Hujusmodi vestis* (cidaris) *non habetur in Romana Ecclesia vel in nostris regionibus : non enim moris est ut pileati divina mysteria celebrent ; apud Græcos autem hoc dicitur, qui pileos, hoc est cuphias* (scuphias), *gestant in capite, dum assistunt altaribus.* An dicemus tempore Alcuini viguisse alium morem quam posterioribus sæculis, Græcis suam consuetudinem dese- D rentibus Latinisque eam complectentibus ? GRETS.

171 LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De inscriptione hujus partis ; de despota deque sebastocratore.

Post indicem officiorum et officialium Magnæ Ecclesiae subjicit Codinus catalogum officiorum et officialium aulæ Cpolitanæ, et quidem longe accuratiorem quam sit prior ille.

Circa inscriptionem et titulum hujus partis mss. codices non conveniunt : nam Bavarici ita habent: Τὰ ὀφφίκια τοῦ παλλατίου. Ἔτι δὲ καὶ τὰς τάξεις τὰς γενομένας ἐν ταῖς ἑορταῖς εἰς τὸ παλλάτιον, καὶ πῶς τὸν βασιλέα στέφεσθαι δεῖ, καὶ περὶ προβλήσεως δεσπότου καὶ πατριάρχου, καὶ ἐθῶν γινομένων ἐν τῷ παλλατίῳ. *Officia palatii : ad hæc ritus et ordo qui servatur in palatio, in festis, et quomodo oporteat imperatorem coronari ; de inaugurationibus despotæ*

et patriarchæ, et de consuetudinibus palatii. Eodem ferme modo codex Augustanus et apographum inde sumptum, citante Junio. Tres alii libri plura adhuc ingerunt, indicem scilicet et post indicem scholium satis longum. Grets.

[Se monitum, ubi præfaremur, meminisse precor lectorem, e duobus integerrimis exemplaribus Regiis, quibuscum præsens opus contuli, neutrum caput de officiis Ecclesiae CP. continere; atque ita tanquam a primo, ab hocce de nominibus officialium palatii utrumque ordiri. Advertet exinde non eumdem in editis a Gretsero ac in Regiis esse capitum totius operis ordinem: quin imo in eo qui numero 1149 inscribitur, quodque e duobus *primum* (A) ubique nuncupo, diversam omnino distribuendi libri dispositionem servatam, eidem quippe in duodecim tantum sectiones singulis suis titulis illustratas partito, cuncti simul in ipso limine collecti præponuntur. Goar.]

Πίναξ τοῦ βιβλίου.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων τοῦ παλατίου ἤτοι τῆς συγκλήτου. (καὶ τῶν ὀφφικίων, omissis τοῦ — συγκλήτου, A.)

Περὶ τῶν φορεμάτων ἑκάστου τῶν ἀξιωμάτων. (τῶν τε ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων A.)

Περὶ τῆς ὑπηρεσίας ἑκάστου τῶν ὀφφικίων.

172 Περὶ τῆς τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τάξεως καὶ τῶν κατ' αὐτὰς τελουμένων ἐθίμων. (addit A: ἐν αἷς διαλαμβάνεται καὶ περὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίας τοῦ τε πικέρνη, τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης καὶ τοῦ ἐπὶ τραπέζης.)

Περὶ διαφόρων ἑορτῶν. (περὶ ἑτέρων διαφόρων ἑορτῶν, ἐν αἷς ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς, εἰ ἐνδημῶν τῇ Κωνσταντινουπόλει εὑρίσκεται. A)

Περὶ τῆς ἐν φωσσάτῳ ἤτοι στρατῷ ὑπηρεσίας. (ἐν τῷ φωσσάτῳ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ὑπηρεσίας τοῦ τε μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης, τοῦ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ μεγάλου ἀδνουμιαστοῦ. A)

Περὶ στεφηφορίας βασιλέως.

Περὶ προβλήσεως δεσπότου.

Περὶ προβλήσεως σεβαστοκράτορος καὶ Καίσαρος.

Περὶ προβλήσεως πατριαρχῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων.

Περὶ πενθίμων βασιλικῶν φορεμάτων.

Περὶ μελλούσης δεσποίνης γινομένης. (καὶ περὶ μελλονύμφης δεσποίνης, omisso γινομένης, A)

Ἰστέον ὅτι τὰ χρυσοκόκκινα σκιάδια φοροῦσιν οἱ ἀπὸ τοῦ πανυπερσεβάστου μέχρι τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, τὰ δὲ συρματεῖνα (συρματηρὰ Regii) οἱ ἀπὸ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου μέχρι τοῦ (παραχ. τῆς σφ.] κουροπαλάτου Regii) παρακοιμωμένου τῆς σφενδόνης, τὰ δὲ κλαπωτὰ οἱ ἀπὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου (πρωτοβεστιαρίτου Regii) μέχρι τέλους· ὁ γὰρ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν, εἰ καὶ μεταξὺ τοῦ τῆς σφενδόνης καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου εὑρίσκεται, ἀλλ' οὖν μήτε συρματεῖνον μήτε κλαπωτὸν σκιάδιον φέρει, ἀλλὰ διὰ βλατίου ἄσπρον μετὰ μαργελίων (ὁ γὰρ — μαργελίων om. Regii.) Τὰ δὲ σκαράνικα (φοροῦσιν addunt Regii) οἱ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν, τὰ δὲ κόκκινα οἱ (οἱ om. Grets.) ἀπὸ

A τοῦ ἀκολούθου καὶ (καὶ om. Regii) μέχρι τέλους.

Sed hæc ipso Codino capitibus tertio et quarto dilucidiora evadent, tametsi non satis cum indice congruere videntur.

[Alium officiorum Palatinorum indicem Medonius edidit, et ante Medonium Leunclavius Jur. Græco-Rom. I, p. 184; is infra positus est.

Τὰ ὀφφίκια τοῦ παλατίου.

Ὁ δεσπότης, ὁ σεβαστοκράτωρ, ὁ Καῖσαρ, ὁ πανυπερσέβαστος, ὁ πρωτοβεστιάριος, ὁ μέγας δοὺξ, ὁ μέγας δομέστικος, ὁ πρωτοστρατάρχης, ὁ μέγας λογοθέτης, ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, ὁ μέγας πριμμικήριος, ὁ μέγας κοντοσταῦλος, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, ὁ πρωτοσέβαστος, ὁ ἐπικέρνης, ὁ παρακοιμώμενος τῆς μεγάλης σφενδόνης, ὁ παρακοιμώμενος τοῦ B κοιτῶνος, ὁ μέγας βαΐουλος, ὁ κουροπαλάτης, ὁ πρωτοβεστιαρίτης, ὁ **173** δομέστικος τῆς βασιλικῆς τραπέζης, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ, ὁ μέγας παπιάς, ὁ ἔπαρχος, ὁ μέγας δρουγγάριος τῆς βίγλης, ὁ μέγας ἑταιριάρχης, ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ὁ μέγας χαρτουλάριος, ὁ μυστικὸς, ὁ πρωτασηκρῆτις, ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς, ὁ πρωτοσπαθάριος, ὁ μέγας ἄρχων, ὁ τάτας τῆς αὐλῆς, ὁ μέγας τζαούσιος, ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου, ὁ λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν, ὁ μέγας λογαριαστὴς, ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων, ὁ ἀρχιδιάκονος, ὁ σκουτέριος, ὁ πρωτοκύνηγος, ὁ ἀμηράλης, ὁ ἀκτουάριος, ὁ μέγας C ἀδνουμιαστὴς, ὁ κοιαίστωρ, ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ, ὁ πρωτοϊεράκιος, ὁ κριτὴς τοῦ βήλου, ὁ μέγας διερμηνευτὴς, ὁ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν, ὁ δικαιοφύλαξ, ὁ ἀκόλουθος, ὁ ὀρφανοτρόφος, ὁ πρωτονοτάριος, ὁ κριτὴς τοῦ φωσσάτου, ὁ δομέστικος τῶν τειχέων, ὁ πρωταλογάτωρ, ὁ βεστιαρίου, ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μονοκαβάλλων, ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μουρτάτων, ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζακωνῶν, ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζαγγρατόρων, ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων, ὁ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος, ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου, ὁ δομέστικος τῶν θεμάτων, ὁ πρωτοκόμης, ὁ δομέστικος τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων, ὁ δομέστικος τῶν δυτικῶν θεμάτων, ὁ προκαθήμενος τοῦ μεγάλου παλατίου, ὁ προκαθήμενος τῶν Βλαχερνῶν, ὁ λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς, ὁ μέ- D γας διοικητὴς, ὁ νομοφύλαξ, ὁ βεστιαρίτης, ὁ ἑταιριάρχης, ὁ ἄρχων τῶν ἀλλαγίων, ὁ μέγας μυρταΐτης, ὁ κριτὴς τοῦ σεκρέτου, οἱ ῥαβδοῦχοι, ὁ καβαλλάριος, ὁ σεβαστὸς, ὁ προκαθήμενος κάστρου, ὁ δρουγγάριος στόλου, ὁ κόμης.]

P. 6. Despota Junio *dominus*: sed ego Græcum nomen et hic et alibi libenter retineo, præsertim cum *despota* etiam Latinorum usu et calamis tritus sit; neque Latina vox *dominus* vim Græcæ illius *despota* assequitur. *Despotæ* inaugurationem habes c. 18; nec probo quod Glossarium affirmat, *despotæ nomine vocatos fuisse filios, fratres, generos imperatoris, sebastocratoras, Cæsares et patriarchas.* Nullus hocnomine appellatur, nisi *despotæ* honore certisque ornamentis insignitus esset, sicut etiam nullus se-

sebastocratoris aut Cæsaris nomen obtinebat, nisi per inaugurationem hanc dignitatem consecutus fuisset. Loquor autem de posterioribus sequioris Græciæ temporibus, quæ nobis Codinus repræsentat; tametsi extra Cpolim transiit etiam sine inauguratione ad alios. Hinc princeps Serviæ vocabatur *despota* Serviæ; pro quo annales Latini sæpe *despotus*. Apud Gregoram, lib. III, et Ætoliæ et Epiri despota. Despota Serviæ etiam *crales*, hoc est *rex* audiebat; et uxor ejus non tantum *despœna*, sed et *cralæna* seu *cralitza*: **174** nam ut est in Pandecte Turcico c. 54, Ungaris, Bulgaris, Serviis *kiral* aut contractius *kral* rex est et *cralna* regina; quæ Polonis *krol* et *krolna*. Nec dubium videtur illud *kiral* exstitisse ex Græco κύριος.

Proximus erat despota ab imperatore; quocirca in syllabo dignitatum primum locum obtinet. Michael tamen Palæologus despotatu majorem honorem, tametsi anonymum, excogitavit; cujus vestigia Cantacuzenus sibi sequenda duxit, ita de se IV, 5, scribens: *Matthæum seniorem filium nulla nominatim dignitate cohonestat, honore tamen supra despotas effert, nempe ut esset imperatori proximus; quem honorem primus Palæologorum imperator Michael propter filium Constantinum Porphyrogenitum invenit; videbaturque ea dignitas despotarum dignitati antecellere.* GRETS.

[P. 6. *Δεσπότης*. Imperii collega, ut et senior imperator, dictus quondam Augustus; imperii vero designatus successor, vel ab imperatore primus, ad Alexii Comneni, qui tyrannidem circa Christi annum 1117 invasit, nuncupabatur Cæsar. Alexius Nicephoro Melisseno nomen ac dignitatem Cæsaris jam adepto fratrem Isaacium præferre meditatus, sebastocratoris nomen, quo supra Cæsarem proximus ab imperatore cohonestaretur, adinvenit; ac tandem Alexius alter Angelus imperio potitus ex Alexio Theodoroque generis alterum creata recentius despotatus dignitate, sebastocratori Cæsarique superiorem, sibi secundum, auctore Phranze I, 1, effecit. Exin celebre despotæ in curia CP. nomen, urbeque a Latinis occupata et nondum a Græcis recepta Joannes Ducas Michaelem Thessalum filiumque Nicephorum τῷ δεσποτικῷ ἀξιώματι *despotatus honore* legitur extulisse apud Gregoram, II, 13. Sub Joanne Lascari, memorati Joannis nepote, cum imperii administrandi curam in se suscepisset Michael Palæologus, ac ad ipsum imperii solium, quod solus hærede pulso teneret, omni arte totisque viribus contenderet. Ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι, scribit præfatus Nicephorus, III, 10, καὶ δεύτερον συγκροτοῦσι βουλευτήριον οἱ αὐτοῦ σπουδασταὶ, οὐ δέον εἶναι φάσκοντες τὸν τὰ βασιλικὰ καὶ κοινὰ διοικοῦντα πράγματα καὶ πρεσβείας πολλῶν ἀναδεδεγμένον ἐθνῶν μὴ καὶ τῆς βασιλείας ἔγγιστα ἔχειν καὶ τὸ ἀξίωμα, τιμῆς ἕνεκα τοῦ τῶν Ῥωμαίων γένους καὶ ἅμα βεβαιώσεως τῶν μεταξὺ γινομένων καταστάσεων. Ταῦτ' ἄρα καὶ τὸ τοῦ δεσπότου ἀξίωμα δέχεται παρά τε τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, Joannis nimirum Theodoro nati. Eo tamen titulo jam Michael alius Theodori gener gaudebat. Quo constet, ut in inveniendis subtiles, ita et in geminandis dignitatibus Græcos fuisse liberales. Lubens tamen fateor Michaelem hunc non eo nomine despotam vocatum, ut imperium hæres adipisceretur, sed ut Ætoliæ et Epiri *princeps* audiret, quo quidam alii dicti sunt Serviæ despotæ, hoc est reguli: quo etiam sensu Chaganus Turcarum dux ὁ μέγας δεσπότης ἑπτὰ γενῶν καὶ κύριος κλιμάτων τῆς οἰκουμένης ἑπτά legitur apud Theophylactum Simocattam l. VII De rebus Mauricii; nec non Bœsilas τῶν Μυσῶν δεσπότης apud Cantacuzenum, I, 55. GOAR.]

P. 7. Sequitur σεβαστοκράτωρ, novum inventum et commentum Alexii Comneni, de quo filia ejus Anna Alexiad. III: Νέον ὀνοματοποιήσας ἀπό τε τοῦ σεβαστοῦ καὶ αὐτοκράτορος τἀδελφῷ ἔθηκε. Eadem Zonaras in Alexio Comneno. At Glossarium contendit nomen hoc longe fuisse antiquius Alexio Comneno, quippe principibus Thessaliæ a Constantino Magno concessum. Itaque novum **175** fuisse, sed in palatio, non extra. Et probat hoc ex l. VII Nicephori Gregoræ; apud quem tamen nihil hujus invenio. Verba ejus dabo: Ὁ δὲ Ῥωσικὸς τήν τε στάσιν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης παρὰ τοῦ μεγάλου κεκλήρωται Κωνσταντίνου, ὁ δὲ Πελοποννησιακὸς τὸ τοῦ πρίγκιπος, ὁ δὲ τῆς Ἀττικῆς τε καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀρχηγὸς τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς, ὁ δὲ τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Θηβῶν τὸ τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου, ὁ δὲ τῆς μεγάλης νήσου Σικελίας τὸ τοῦ ῥηγὸς, καὶ ἄλλοι ἄλλα. Nec alio loco, quem adducit Glossarium, id affirmat Gregoras, sed tantum dicit, in postremo Thessaliæ principe, qui erat Joannes Ducas, defecisse majorum successionem et *sebastocratorum* principatum, qui ab Alexio Comneno talis esse poterat: ut enim nomen despotæ transiit ad alios principes, ita etiam nomen sebastocratoris ex aula ad principes Thessaliæ manasse videtur. Adde quod Anna dicit Alexium novum nomen composuisse ἐκ τοῦ σεβαστοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Quomodo ipse primus hæc duo in unum conflavit, si nomen hoc a Constantini Magni ævo descendit? Zonaras καινὸν ὄνομα vocat. Quomodo καινόν, si a Constantino Magno? Idem ex ipso Codino satis manifestum est. An nomen *superintendentis* ideo novum esset, licet Glossarii auctor scholæ Leidensis superintendens salutaretur? Translatio quidem ad hunc hominem nova esset, sed vox ipsa nova non esset utpote jam pridem in novatorum circulis decantatissima. Etiam antecessores Alexii hoc morbo laborarunt, et in primis Leo Philosophus, qui teste Zonara Zautzem Stylianum non tantum designavit magistrum et dromi logothetam, sed et novo excogitato nomine βασιλεοπάτορα nominari voluit. GRETS.

[*Σεβαστοκράτωρ*. Dignitatis ejus instituendæ causam refert Anna Comnena institutoris filia Alexiados, l. III. Joannes Alexii filius concessos patruo honores servavit, ut in ejus vita narrat Nicetas. Joannes idem Manuelem quatuor filiorum ultimum

σεβαστοκρατορικαῖς ὑπεξῆρεν τιμαῖς. Joannis filius A Manuel patre mortuo vocatus ad sceptrum Isaacium patruum etiam sebastocratorem vocatum, missis in urbem amicis, ne tum sanguinis jure tum ob dignitatem imperatoriæ proximam moliretur res novas, compescuit. Nicetas idem in Manuele, l. I: Μή πως περὶ τοῦ τῶν ὅλων αὐτὸς εἶναι κύριος διαμιλληθῇ ἅτε ἀπὸ γενέσεως εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας καλούμενος. Ut potestate et insignibus, ita (usque ad despotam creatum) sanguine conjunctus fuit imperatori sebastocrator. Isaacius Angelus, anno 1184 imperium sortitus, fratrem Alexium regni successorem, ac patruum quoque Joannem ducem, sebastocratores declaravit; Alexius hic Isaacium filiæ maritum priorem pari titulo insignivit. Plures insuper eo nomine simul ornatos refert memoratus B Nicetas, ex quo hæc deprompta, qui et præfatis tertium addit, Alexium nempe alterum Manuelis nothum, Annalium Isaacii, l. III. Goar.]

Observa Junium verba illa p. 7: Πρῶτος κατὰ τὸν χρόνον vertere *et facile primus per illud tempus*. Inepte. *Natu majorem* verte, vel Anna Comnena l. III judice, quæ de Isaaco fratre Alexii Comneni, πρῶτον τῶν ἀδελφῶν κατὰ χρόνον ὄντα ἐχρῆν τιμηθῆναι ἀξιώματι.

176 CAPUT II.

Cæsar, magnus domesticus, panhypersebastus, protovestiarius et plures hujus generis.

P. 7. Cæsar olim proximus ab imperatore, nunc in hoc censu apud Curopalatam tertius, qui forsan C paulo post major vel minor erit, prout Favonius ex palatio Cpolitano aspiraverit; cujus inaugurationem habes infra c. 19. Grets.

[Ab imperio potiundo, cujus spe pristinis sæculis fovebatur, Cæsarem longe ablegavit Alexius, et sebastocratori supposuit. Longius amovit alter Alexius, despotæ dignitate eidem anteposita. Tertius itaque ab imperatore temporibus ultimis numerabatur Cæsar, ut Gregoras his IV, 1, verbis manifestat: Ὁ μὲν γὰρ σεβαστοκράτωρ ἐς τὸ δεσποτικὸν ἀνάγεται παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, ὁ δὲ μέγας δομέστικος ἐς τὸ τοῦ Καίσαρος, ὁ δὲ Καῖσαρ ἅμα τῷ πενθερῷ τοῦ δεσπότου ἐς τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος. Ἐποίει δ' ἐπίσημον τὴν ἐκ τοῦ πενθεροῦ διαφορὰν, ὅτι ἐν τοῖς κυανοῖς πεδίλοις καὶ χρυσοϋφέσι αὐτῷ D ἐνηρμόζοντο ἀετοί. Sebastocratoris præterea publicis in acclamationibus simul cum imperatoris pronuntiatum nomen audiebatur, quod superior observatio ex Anna Comnena declarat, Cæsaris nusquam: id enim per unius tantum anni spatium Alexio fratri concessit Michael Palæologus, ac ut pariter imperatoris pene more recuperata Cpoli triumphans incederet coronatus, de quo Gregoras laudati libri sect. 5: Ἀντάξιον ἀπέδωκεν γέρας Ἀλεξίῳ τῷ Καίσαρι, ὅτι δι' αὐτοῦ τοῖς Ῥωμαίοις τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο. Τὸ δὲ ἦν θρίαμβον συγκροτηθῆναι πολυανθρωπότατον καὶ περιφανέστατον κελεύσει τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν Καίσαρα πομπεῦσαι ἐπὶ πάσης τῆς πόλεως, οὐ μόνον τοῖς τοῦ Καίσαρος παρασήμοις κοσμούμενον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ στεφάνῳ πολυτελεῖ καὶ μικροῦ δέω λέγειν βασιλικῷ. Ὃ δὴ καὶ γέγονε. Προσετετάχει δ' ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς διὰ μνήμης τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα ἄγεσθαι ὁμοῦ τοῖς τῶν βασιλέων ἐν τοῖς ὑμνητηρίοις καὶ εὐφήμοις ἅπασι, πανταχῇ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἄχρις ἐνιαυτοῦ. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Καίσαρος εὐτυχήματα τοιαῦτα. Goar.]

Ib. Magnus domesticus hic ordine tertius est. Græcis domesticus nihil aliud est quam προηγούμενος καὶ ἐπιστάτης, et in ecclesiasticis *domesticus* appellatur ἀρχῳδὸς καὶ ἐπιστάτης μελῳδιῶν τε καὶ μελῳδῶν, ut est apud Citrium in Responsis; de quo jam lib. I, c. 2. Ut autem domestici nomen sonantius esset, vocula μέγας appingenda fuit. Quæ duo Latini interdum conjungunt, ut Tyrius, *De bello sacro* II, 5: *Cum esset in imperiali palatio plurimum honoratus, et megadomestici dignitate, quem nos majorem seneschallum nominare consuevimus, fungeretur, ab imperatore secundus.* Hinc δομεστικάτον dignitas seu officium domestici. Anna Comnena, l. VIII: Καὶ τὸ δομεστικάτον αἰτούμενος τῆς Ἀνατολῆς οὐκ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως. Utitur eadem vocula Turonensis, II, 8: *Gaudentius pater Scythiæ provinciæ primoris loci, a domesticatu exorsus militiam, ad magisterii equitum culmen provectus est.* Verum tam μέγας domesticus quam alii domestici sæpius adhuc nobis sese spectandos exhibebunt. Grets.

[Non unus, sed plures domestici, ecclesiastici, militares, civiles. Hic unus qui μέγας, de cujus nomine et officio pauca et huic **177** tantum loco congrua dicenda. Domesticus idem olim qui procurator, ac numerosæ familiæ totiusque domus curam gerens. Simocatta, VIII, 13: Ἀναιρεῖται ὁ πραισεντῖνος ὁ τὰς τοῦ Πέτρου (στρατηγοῦ) πεπιστευμένος φροντίδας, ὃν δομέστικον εἰώθασι Ῥωμαῖοι ἀποκαλεῖν. Hic in fidem suam communia familiæ bona recipit, ac etiamnum hodie in monasteriis πιστικό; audit. Artabasdum Artabasdus alius Copronymi gener domesticum (procuratorem intellige) apud Theophanem efficit. Hinc cujuslibet rei vel ordinis præfectus ac præpositus vocatur domesticus a Græcis; de quo Joannes Citri episcopus: Ἡ τοῦ δομεστίκου προσηγορία κατὰ Λατίνου; τὸν ἐξάρχοντα, τὸν προηγούμενον, τὸν ἐπιστάτην δηλοῖ. A re itaque familiari ad militiam translata vox ducem exercitus supremum, et ut loquitur Comnena Alexiados I, στρατηγὸν αὐτοκράτορα, vel ut alii præfectum prætorio, quod militares copias sub imperatore duceret communiumque rerum administrationem ab eo sibi commendatam teneret, significat. Eadem occurrit primum apud Cedrenum in Theophilo, sub quo Manuel Romanas legiones ducit, Theophobus Persicam: ille vero domesticus mox declaratur. Legitur quoque primum apud Theophanem in Michaele Rancabe μέγας δομέστικος Theophilo antiquior. In Irene et Constan-

tino cernitur Antonius quidam domesticus cum militaribus copiis ad bellum missus : Ἡ βασίλισσα ἀπέστειλεν τὸν Ἀντώνιον σὺν τοῖς τάγμασιν. Antonius idem πατρίκιος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν scribitur in Copronymo. Unde conjicio supremum exercitus Romani ducem circa Copronymi ætatem domesticum, ac paulo post magni honore adjuncto vocatum, qui prius στρατηγός ubique audiebat : fatear licet alia iterum vice domesticum exstare in Justiniano II, at non exercitus, sed στρατόρων equisonum celebrari. Ejus igitur est exercitum educere, et belli res curare. Eapropter Michael Palæologus Joannis Angeli fratrem μέγαν χειροτονήσας δομέστικον, καὶ τὰ στρατεύματα παραδοὺς αὐτῷ, εἰς Δύσιν ἐκπέμπομψε κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ. Φροντιστὴς etiam et ἐπιμελητὴς δημοσίων πραγμάτων ab auctore memoratur; cujus quidem ac amplioris etiam muneris descriptionem exhibuit Cantacuzenus, ipse magnus domesticus, II, 5. GOAR.]

P. 7. *Panhypersebastus.* Etiam hoc ἀξίωμα καὶ ὄνομα est Alexii Comneni ποίημα, qui in his excogitandis fecundus et facundus fuit. Vide Zonaram in Alexio Comneno. Sed ut hic dicitur, iste panhypersebastus, ultra quem ambitio progredi non posse videbatur, invenit sequentibus annis parem Joannem Cantacuzenum, magnum domesticum, et paulo post majorem ac superiorem, ut et protovestiarium. Ita ceu pila ludebant isti et rebus et nominibus modo in altum elatis modo deorsum pressis. Andronicus senior imperator Joannem nepotem suum panhypersebasti dignitate decorans *eum longe augustiorem effecit quam antea fuerit, concessis vestimentis, calceis et equi ornamentis lutei coloris, ut inter imperatoriam nobilitatem maxime illustris esset*, ut ait Gregoras l. VII. Ut autem uxor despotæ *despœna*, Cæsaris *Cæsarissa*, sebastocratoris *sebastocratorissa* dicta est (vide c. ult. Codini), ita uxor panhypersebasti *panhypersebasta* audiit; qualis apud Gregoram l. III filia Theodori Metochitæ, matrimonio juncta prædicto Joanni panhypersebasto.

[Ὁ πανυπερσέβαστος. De cujus dignitate ab Alexio Comneno inventa præter Zonaram hæc Anna filia : Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ τετίμηται καὶ ὁ Ταρωνείτης καὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ βασιλέως πρωτοσέβαστός τε καὶ πρωτοβεστιάριος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ πανυπερσέβαστος **178** ἀναδείκνυται καὶ σύντροφος τοῦ Καίσαρος γίνεται. Τούτων δὲ τῶν ἀξιωμάτων τὴν καινοτομίαν ὁ ἐμὸς πατὴρ προσεξεύρατο ξυνθείς, τοῖς δὲ καὶ παραχρησάμενος· τὸ μὲν γὰρ πανυπερσέβαστος καὶ σεβαστοκράτωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, συντεθεικέναι παραχρησάμενος φαίνεται· σεβαστοὶ γὰρ οἱ βασιλεῖς ἀνέκαθεν κοινῶς ὠνομάζοντο, καὶ ἦν ἰδιαζόντως εἰς βασιλέα λεγόμενον τὸ τοῦ σεβαστοῦ ὄνομα· αὐτὸς δὲ εἰς τὸ κοινότερον πρότερον κατήνεγκε τὴν τοιαύτην ἀξίαν. Erat enim, non Cæsare modo, sed et domestico, panhypersebastus humilior, unde et panhypersebastum, a quo sibi

A metuebat, promeriturus senior Andronicus ad Cæsaris dignitatem evexit. Gregoras, VIII, 20 : Ὅθεν ὁ γηραιὸς βασιλεὺς διὰ δέος μειζόνων κακῶν ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς αὐτὸν (πανυπερσέβαστον) καὶ ἅμα τῇ πρεσβείᾳ καὶ τὰ τοῦ Καισαρικοῦ ἀξιώματος σύμβολα. Illustriorem tamen a prima sua institutione reddiderat idem imperator, ut apud Gregoram ipsum reperies libri præcedentis sect. 28, et ut illustrem valde laudat Nicetas in Andronico l. I. GOAR.]

P. 8. *Protovestiarius.* Primus præfectus vestiarii, cujus uxor *protovestiaria* salutabatur, ut est apud Annam Comnenam, l. VI *Alexiad.* De protovestiario sæpius dabitur dicendi locus. GRETS.

[P. 8. Vestiarium adibit qui de protovestiario sollicitus est. *Vestiarium* nonnunquam *vestitus* est,
B *res vestiaria*, *quantum satis est vestium*, sicut calciarium quantum calceamentorum necesse est. Vestiarium in postremis libris Codicis et in Notitia imperii accipe, in quo vestes principis conduntur et reponuntur. Moschopulus, lib. cui titulus Συλλογὴ Ἀττικῶν ὀνομάτων· βεστιοπράτης ὁ ῥάπτης· βεστία γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται. Guillelmus Tyrius, l. II *De bello sacro*: *Quo facto ex imperialibus vestiariis oblata sunt prædicto viro in auro vestibus, vasis et pretiosis lapidibus.* Vides in vestiario non *vestes* modo, sed et aurum, vasa, lapides pretiosos reponi, unde nonnulli vestiarii thesaurique unam acceptionem contendunt. Vestiarius itaque qui hujuscemodi curat,
C profert, recondit, asservat. Is βεστιάριος Græcis, ut Zonaræ in Eudocia, Joanni Damasceno monacho et aliis. Princeps omnium πρωτοβεστιάριος, de quo in præsenti, cujus nomen jam a Theophili temporibus agnitum apud Theophanem, a cæteris deinde historicis usurpatum, a magnis viris ambitum. Panhypersebasto nondum instituto a domestico dignitate secundus fuit, auctore Cedreno in Constantino Romani filio : Νικόλαον γὰρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ θαλαμηπόλων δομέστικον προεβάλετο τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενον, Νικηφόρον δὲ τὸν μετ' ἐκεῖνον τὰ δευτερεῖα φέροντα πρωτοβεστιάριον. Ut domestico proximus, ac rem vestiariam tractans sacras Christi fascias in ecclesiastica processione
D gestare manibus audet apud Cedrenum in Michaele Paphlagone. Illi ad cubiculum imperatoris nec non in ipso sacro cubiculo dormire fas erat. Leo Grammaticus in Michaele Theophili filio : Ἔνδοθεν δὲ τοῦ κοιτῶνος ἦν Βασιλισκιανὸς τῇ βουλήσει τοῦ βασιλέως ὑπνώσας ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ Ῥενταχίου πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ. Erat Rentacius ille protovestiarius, prius aliquo tempore a Michaele ad monendum de Basilio coronando patriarcham missus, et vestes regiumque apparatum omnem prolaturus. GOAR.]

P. 9. Ὁ μέγας δοὺξ. Notum est unde Græci ducis nomen acceperint. Inde δούκαινα ducis uxor, Nicetæ in Alexio Comneno l. I, δουκᾶς, δουκάδος, δουκάδι, δουκάδα. Synodus Florentina : Καὶ οἱ μεγάλοι αὐθέντες καὶ ῥηγάδες καὶ δουκάδες. Legimus

etiam οἱ δοῦκαι, τὸν δοῦκα καὶ δοῦκαν. Tyrius *magni ducis* meminit, sed junctis et corruptis vocabulis, xx, 14: *Misit cum classe de suis principibus*
179 *megalducas consanguineum suum*, et xxii, 11: *Alexius megalducas, qui classi erat præfectus*. Usurpant etiam Græci δουκᾶτον pro *præfectura* et *ductu*; et pro *moneta*, quæ Germanis est *ein ducat*. δουκάτωρ *ductor*. Vide Meursium in Glossario Græco-Barbaro. Olim Atticæ et Athenarum princeps *magnus dux* audiebat, ut est apud Gregoram, l. vii. Grets.

[Ut officia nunquam, ita nec officiorum appellationes temere confundendæ. Quamvis itaque in posteriorum imperatorum constitutionibus nuncupentur duces qui limitibus, militibus, provinciis et fœderatis præsunt (στρατιωτικοὺς καταλόγους τῇδε
B ἱδρύσατο, οἷς δὴ ἄρχοντα εἰσαεὶ ἐφιστάναι διώρισεν, ὃν Ῥωμαῖοι δοῦκα τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ, de Justiniano ait Procopius ubi de ejus ædificiis l. iii) dux tamen magnus, de quo hic, navale solum sub sua dispositione tenere potest, ac ita vires imperii cum magno domestico dividit ut ipse maris, domesticus terræ potestatem sortiatur, prout cum auctore statim c. 5 legemus. Eam ob rem ubi magni domestici nomen terrestrium copiarum duci inditum, de quo nuper conjecimus, tunc vel non multo serius magni ducis, ut maris præfectum speciatim indicaret, vulgatum suspicor. Penes Gregoram itaque l. vii, sect. 6, fides est ut Atticæ et Athenarum princeps, cujus ditio imperii CP. frustulum rescissum
C fuit, jam a Constantini ætate magni ducis, ipse Romanis ducibus allectus, dignitatem fuerit adeptus. Memorat Leo Grammaticus τοῦ πλωΐμου τὸν δοῦκα. Magni nomen addidit Nicetas Manuelis Comneni l. ii non uno loco. l. v: Ὁ Μανουὴλ στέλλει τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον περί που τὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα τριήρεις ἔχοντα, ὅτι μηδὲ τῶν Βενετικῶν ὁ στόλος ἦν ἐνδεέστερος. In Alexio Manuelis hujus F: Ὥρμησεν ὁ πρωτοσέβαστος τοὺς πιστοτάτους στόλῳ ἐπιστῆσαι τριηράρχας, καὶ παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς ἐκείνῳ κατὰ γένος ἐγγίζουσι. Τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς τοῦ Κοντοστεφάνου ἀντιπνεύσαντος, καὶ τῆς στολαρχίας παντὶ τρόπῳ ἐξεχομένου ὡς αὐτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ δήπουθεν προσηκούσης, ἀναγκαστῶς τὴν βούλησιν μετατίθησιν.
D Subditur: Καὶ δὴ ὁ μὲν Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος κύριος καθειστήκει τοῦ στόλου παντός. Isaacii Angeli l. iii: στέλλει Ἰσαάκιος τὸν ἴδιον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προὐβάλετο. Anna Comnena μέγαν δοῦκα Ἰωάννην μετὰ στόλου μεγάλου in Cyprum refert missum l. viii. Constantinum Dalassenum facta ad nomen allusione θαλασσοκράτορα a patre Alexio, novorum nominum et dignitatum auctore, προκεχειρισμένον, ac inferius δοῦκα Κύπρου nominatum. Meminit etiam magni ducis Latinus Tyrius xx, 11: *Misit cum classe megalducas consanguineum suum*; et xxii, 11: *Alexius megalducas, qui classi erat præfectus*. Juncta corruptaque sunt hæc verba, aiunt quidam: a quo, non

A edisserunt. Certe non nisi a Tyrio scriptore barbare megalducas, μεγάλος δοῦκας vice, pronuntiante connexa. Vox μεγάλος trivialis licet, præ μέγας minus anomala est: fateor δοῦκας, vice δοὺξ, grammatico jure recentiore scribi. Goar.]

P. 9. *Protostrator*. Mendose codices nonnulli πρωτοστάτωρ. Nicetas existimat *protostratorem* esse Latinorum *mareschalcum*: ita enim in Balduino de Gofredo loquens: Μαρέσχαλκος ἦν ἀξίωμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ' Ἕλληνας ἡ φωνὴ τὸν πρωτοστράτωρα (ita scribendum, si Latinam quantitatem spectes: occurrit tamen crebro per o, πρωτοστράτορα). Joannes Curopalata in Theophilo vocat τῶν ἱπποκόμων πρῶτον, quia illis præerat. Etiam simplex στράτωρ usurpant. Suidas: Στράτωρ εἶδος ἀξιώματος. In
B donatione Constantini: Στράτωρος ὀφφίκιον ἐποιήσαμεν. Grets.

180 [P. 9. Stratorum erat equum freno tenere et conscendenti magistratui opem ferre. Spartianus in Caracalla: *Cum illum in equum strator ejus levaret*. Paulus Diaconus de gestis Langobard.: *Equus quamvis hinc inde a stratoribus verberibus cæsus, non poterat elevari*. Ἱπποκόμους eos dixere veteres Græci: Εὐθὺς οὖν καλεσάμενος τοὺς ἱπποκόμους καὶ τοῦ ἵππου ἐπιβὰς τῆς πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς φερούσης πορείας ἥψατο. Στράτωρας recentiores. Theophanes: Μετὰ σπαθαρίων καὶ στρατώρων τινῶν καὶ ἑτέρων βασιλικῶν ἀνθρώπων. Eorum primus πρωτοστράτωρ. Cedrenus in Theophilo: Μιχαὴλ ἱπποκόμων ὁ πρῶτος γενόμενος· πρωτοστράτωρα τοῦτόν
C φασι. Eadem fere Curopalata apud Meursium. Theophanes in Michaele Theophili filio: Τοῖς οἰκείοις ἱπποκόμοις Βασίλειον ἐπέστησε· πρωτοστράτωρα τοῦτον οἶδεν ὀνομάζειν ἡ διάλεκτος κοινή. Eadem ad verbum ex Theophane Zonaras Ann. 3. Alio nomine ἱπποκόμων στρατεύοντα vocavit Cedrenus in Michaele Rancabe, κόμητα τοῦ ἱπποστασίου in Isauro Leone. Δομέστικον quoque τῶν στρατώρων dixit in Justiniano II Theophanes: ibidemque πρωτοστράτωρα τοῦ ὀψικίου memorat, alium tamen a regio, comitatus nempe ὀψικίου vocati, stratorum primum. Magnum quoque scripsit Phranzes; at ubi decrescebat imperium. Acies protostratorem sæpius legimus duxisse apud Ce-
D drenum, Zonaram, Gregoram et alios. Senatoria dignitate claruisse discimus ex Cantacuzeni i, 15: Πρὸς θύραις ταῖς σαῖς ἐφεστήκασι τῶν τῆς συγκλήτου τινές. Illi domesticus et protostrator erant. Goar.]

P. 9. *Magnus stratopedarcha*. Græcum nomen et hic et alibi libenter retineo, quia vix suppetunt Latina, quæ talium vocum vim satis exprimant. Grets.

[Ὁ μέγας στρατοπεδάρχης. Is non alius quam tribunus, qui militum causas definit, crimina etiam leviter castigat flagellisque cædi jubet, et absente exercitus præfecto in milites animadvertit, vigiliarum et profectionis tesseram dat. *Si miles crimen aliquod admiserit*, ait Vegetius xxii, 9,

auctoritate præfecti exercitus a tribuno deputatur ad pœnam. Arma militum, vestes, equi, annona ad curam ejus pertinent. Disciplinæ jus et severitas exercitus, non solum peditum, sed etiam equitum legionariorum, præcepto ejus quotidie curatur: ipse autem custos et diligens et sobrius legionem sibi creditam assiduis operibus ad omnem devotionem reformat et industriam, sciens ad præfecti laudem subjectorum redundare virtutem. Στρατοπεδάρχην vero tribunum esse declarat Theophanes in Joviano, quem eumdem τριβοῦνον, deinde στρατοπεδάρχην, mox χιλίαρχον appellat. Ultima quoque voce hoc officium ejus explicat Cedrenus; quem domesticorum præfectum Marcellinus, eorumdem primicerium scribit Hieronymus in Chronico. Στρατοπεδάρχην castrorum curam gessisse ex nomine scribunt alii, quibus assentior; id enim quoque muneris præstitit. Auctoritatem et alia ad caput quintum proferam. Eumathium, ut Cyprum recuperatam tueretur, stratopedarcham ab Alexio creatum refert Anna filia, l. VIII: δεῖν ἔγνω Ἀλέξιος τὰ κατὰ τὴν Κύπρον ἀσφαλίσασθαι, καὶ τὸν Φιλοκάλην Εὐμάθιον τὴν ταύτης ἀναθέμενος φρουρὰν στρατοπεδάρχην προσεχειρίσατο, ναῦς πολεμικὰς δεδωκὼς αὐτῷ καὶ ἱππότας, ἐφ᾽ ᾧ τὰ κατὰ τὴν Κύπρον διά τε θαλάσσης καὶ ἠπείρου ἀσφαλίζεσθαι. Explicat Logotheta στρατοπεδάρχην voce Turcica jam Græcis satis familiari πελάρπαχιν: Leunclavius Peclarpax ait esse Begler-Beg, quem exponit *prætorem, præsidem*, et tandem *supremum castrorum principem*; additque vocem Græcam στρατοπεδάρχην. Magnum hunc stratopedarcham quatuor minoribus præfuisse scribit Meursius: at non magnus semper qui aliis præest, sed qui officio præstat. Goar.]

P. 9. *Magnus primicerius.* De primiceriis jam egi, l. I, c. 2. **181** Illud hic observa, olim Bœotiæ et Thebarum principem *magni primicerii* nomen tulisse, teste Gregora l. VII, qui addit hunc ipsum principem posteris temporibus pro *magno primicerio* μέγαν κύριον appellatum esse, *a prima syllaba occasione sumpta*, a prima nimirum syllaba vocabuli κηρίου amputatis compendii gratia, ut vulgus solet, ex vocabulo *primicerii* duabus prioribus syllabis. Ex quo colligas jam tum η et υ eodem sono, instar iota, prolata fuisse: alioqui duas illas voculas κήριος et κύριος vulgi consuetudo non confudisset. Grets.

[Si primicerius ex Suida πρῶτος τάξεως τῆς τυχούσης, ex Heraclio in Novell. II. Juris GR. ἐν ἑκάστῳ τάγματι πρῶτος, ut inter cantores, de quibus superiori cap., inter advocatos, de quibus Jus GR. p. 225, prior est *primicerius*, an ita hic magnus inter varios imperii primicerios ut cunctis imperet? Affirmat, ut nuper de stratopedarcha, Meursius. At cum sit in aula primicerius (πριμμικήριος enim τῆς αὐλῆς legitur frequentius in sequentibus), ideo *magnus* hic, quia illi cæterisque præeminet; et ea causa *primicerius*, quod, ut infra scribit auctor, sit εἷς τὸ φοσσάτον κεφαλὴ τῆς βασιλικῆς συντάξεως, *in exercitu im-*

A *peratorii comitatus seu ministerii princeps*; qui vulgo aulici ministerii eum potestate curator, *le grand maistre*. Favet voci data a Gregora interpretatio, VII, 8: *primicerium* enim quasi primum κύριον, et aptius μέγαν κύριον vertit. Καὶ μὲν δὴ ἔστιν ἃ τῶν τοιούτων παραφθοράν τινα τῷ μακρῷ χρόνῳ παθόντα ἀμυδρῶς πως ὑπεμφαίνουσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸν γάρ τοι τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Θηβῶν ἀρχηγὸν, ἀντὶ μεγάλου πριμμικηρίου, μέγαν κύριον ὀνομάζουσι νῦν, εἰς τοῦτο παρενεχθέντες ἐκ τοῦ παρενεχθῆναι τὴν πρώτην συλλαβήν. Quod vero præmittit Bœotiæ principem jam a Constantino primicerii nomen adeptum, nullam apud me fidem meretur. Goar.]

P. 9 Magnus contostaulus, comes stabuli, Gallis *connestable*. Nomen conflatum ex *contos* seu *conto* co-
B mes, et *staulos* stabulum. Cantacuzenus, I, 40: *Comperiunt principem Sabaudiæ, quem Latinorum lingua conton vocat*; quia ea ætate princeps iste necdum erat dux sed comes. Synodus Florentina: Ἐκαθέζοντο δὲ καβαλλάριοί τε καὶ μαρκέσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. Est etiam recentioribus Græcis κοντόν *breve, curtum, kurz, parvum*; unde *contacium* sacri odarii genus. Cedrenus scribit quemdam appellatum esse Κονταλέοντα et alium Κοντοστέφανον ob parvitatem, quasi *parvum leonem* et *parvum Stephanum*. Est etiam κοντὰ, πλησίον, *prope*. Σταῦλον seu σταῦλος ex Latino *stabulum* detortum: nam extrita unica litterula *b* habes *staulum*. Hinc etiam Germanis est *Stall, Stallung, einstallieren*, quod barba-
C ris *installare, stallum* seu stationem assignare. Nec mireris si talium origio a vocabulo *stabulum* repetatur, cum eadem vox contostaulo nomen tribuat, et quidem honorificum; hodieque *die stallmeister*, magistri stabuli, magno loco sunt in aulis principum. Scribitur etiam κονσταῦλος, sed rectius est prius illud. Habebant quoque veteres Franci comitem stabuli ut videri est in epist. 3 Hincmari, c. 16; quem vulgus corrupte appellabat constabulum, ut est apud Reginonem l. II, et apud Tyrium passim legere est *constabularius*. Habes et simplex *stabularius* apud anonymum VIII, 6, De bello sacro: *Conradus Henrici III stabularius*. Grets.

182 [Habuerunt Romani *comites stabuli imperatorii*, de quibus Paulus Diaconus l. XVII, et l. XXIX
D c. Theodos. De annona et tributis l. XI. Græci pariter etiam vocibus consoni Badurium Justini fratrem κόμητα τῶν βασιλικῶν σταύλων, aliumque anonymum eadem appellatione insignitum apud Theophanem et Leonem Grammaticum in Theophilo jactant. Ab iis vetusti Franci regiorum stabulorum comites *connestables*, Græci recentiores suos κονεσταύλους κονοσταύλους vel κοντοσταύλους deducunt: hos tamen ab istis. Rem paucis aperio. Comites neoterici κόντους (ne κοντούς, hoc est *breves*, dixeris) appellant, ut Nicetas in Andronico I. I: Οὐκοῦν τοῖς στρατηγοῖς ὀπτανόμενος, οὓς κόντους, εἴπῃ τις ἂν Λατίνῃ διαλέκτῳ χρώμενος. *Stabula* σταῦλα vel σταύλους. Moschopulus: ἱππῶνες ἱπποστάσεις, σταῦλοι. Ex utroque nullo negotio κοντοσταῦλος

creatur. Ex Gallico *connestable* deduxisti, inquies. Dictum volo. Franci namque, ut Christianorum bono nati, ea qua gaudent in exteras regiones excurrendi licentia, frequentius a Græcis, fidem in Saracenos propugnaturi, stipendia promerebantur (ut Ruselius ille qui quadringentis Francis apud Curopalatem et Annam Comnenam adjunctus Græcorum exercitum ducebat), ducemque suum nonnisi appellatione apud suos colenda dictum voluerunt. Quæ vero *stabuli comite*, vulgo *constabulario*, honoratior esse potuit aut sibi decentior, τοῦ *connestable*? En ut ad hanc vocem velut in fontem Græci referant suos κοντοσταύλους, inter quos Gregoras et Chalcondyles κονοσταύλους pronuntiant. Dictionem tamen apud auctores Alexio Comneno superiores, nec dignitatem eo priorem reperias: at de comite stabuli vel contostaulo ceu Francorum duce testatur auctor, c. 5. GOAR.]

P. 9. *Magnus logotheta.* Quid sit logotheta, jam l. I, c. 6, explicavimus. Et quamvis Nicetas dicat esse eum qui Latinis sit cancellarius, tamen id ubique locum habere non potest. Quis enim logothetam ἀγελῶν *pecuariæ* seu *gregum* vocet cancellarium, ut et logothetam τοῦ δρόμου, *cursus*? GRETS.

[*Ibid.* Λογοθέτην a Cyrillo et a Chrysostomo De pœnit. ac primum a Cedreno in Anastasio memoratum, verum in alio quam qui pertractatur sensu reperio; præsens enim est non qui ærarii, sed qui publici regiminis *rationes ponit.* Magnus namque logotheta cum imperatore communis boni rationem habet, res unde reipublicæ commodum et simul principis thesaurus augescit administrat, et denique cunctis providet. De illo Gregoras, ubi de Muzalone, VI, 2: Ἦν ὁ Μουζαλὼν (λογοθέτης) τῷ βασιλεῖ παραδυναστεύων τότε, καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις μεσιτεύων πράγμασι, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως μεγίστην καρπούμενος τὴν αἰδῶ διά τε σοφίαν καὶ γῆρας μακρὰν καὶ ποικίλην ἐμπειρίαν πραγμάτων μετὰ φρονήσεως ἔχων. Nicetas ubi de Hagiotheodorite, in Manuele, l. I: Μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστῆρα διαταγμάτων τὸν Ἁγιοθεωδορίτην τίθησιν Ἰωάννην. Καὶ ἦν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως ἀεὶ ὀπτανόμενος, καὶ τὰ τούτου ἐντάλματα ὅσα καὶ ἐμφάσεις ἐκ κρείττονος μοίρας δεχόμενος. Curopalates in Michaele Parapinacio: Εἰς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν καταστησάμενος, λογοθέτην αὐτὸν προβαλόμενος. Is non absimilis summo regii publicique juris administro quem supremum cancellarium Græco Niceta teste vocamus: Ὁ μὲν τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, καγκελλάριον. Ita scribit ejusdem Manuelis l. VII, ὡς δ' Ἕλληνες εἴποιεν λογοθέτην (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) ἔπεμψεν. Fax alia, qua vox illustretur, mihi superflua est. Animadverte modo logothetam prius fuisse qui publici ærarii quæstor vocatur; de quo sensu nos infra, ubi logothetam τοῦ γενικοῦ exponemus. Μέγαν hunc λογοθέτην ante Alexii tempora vix auditum scio: διοικητοῦ vocem ejus munus apud antiquos significasse fateor; **183** ac tandem eum ab imperatore his verbis institutum: *Tu magnus logotheta esto;* quæ sibi dicta Phranzes asserit, quamvis clam ita creatus pro more officii imperatorem venerari ac publice adorare vetitus fuerit. Cæterum an hic μέγας λογοθέτης idem sit qui τῶν σεκρέτων et amplissimi senatus caput, mihi pene indubium: ubi enim hujus mentio, de illo altum fit silentium, ac cum magnus ille personat, alius secrete latitat: an non ideo quia binominem diversis temporibus se fecit hæc dignitas? Certe scrupulum omnem a terenda sententiæ hujusmodi semita Nicetas amovet in librorum titulo quo se λογοθέτην τῶν σεκρέτων καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων, secreti logothetam et judicis præpositum, et in Murzuphlo, ἐπὶ τοῦ ἄκρου στῆσαι τῆς συγκλήτου βατῆρος καὶ ἐν τοῖς σεκρέτοις λογοθετῆσαι, in summo senatus solio consedisse et in secretis judiciorum rationem supremam habuisse affirmat: at quid hoc aliud quam magnum logothetam egisse? Logothetam insuper et urbis præfectum jubet Anastasius, referente Cedreno in ejus vita, conscenso ambone Acephalorum hæresim proclamare: quid hoc aliud quam senatus præsidem populique rebus præpositum eidem voluisse favere et auctoritate publica confirmare? logothetam secreti Annæ Comnenæ l. III, et apud Nicetam statim sub historiæ limine, et in Isaacii Angeli l. III lego, magnum logothetam apud Nicephorum Gregoram et eo posteriores, logothetam nude sumptum vel τοῦ γενικοῦ addito apud omnes Niceta scriptore superiores. GOAR.]

P. 9. Protosebastus *primaugustus*, ut Wolfius vertere amabat. Rogerus in Annalibus Anglicanis: *Qui vocabatur Græce protosebastos; Latine comes palatinus.* Protosebasti dignitas dicitur hic ordine decima tertia; et ita est in nostro indice: in catalogo Juris Græcorum l. II, decimum quartum locum obtinet. In nostro magnus domesticus quartus est, in illo septimus. GRETS.

[Ὁ πρωτοσέβαστος. Inauditum ante Alexii Comneni tempus nomen; ac ubi cum sebastocratoros et panhypersebasti commentum Anna filia narrat l. III, ibi generum Tarouitem protosebasti et protovestiarii dignitate auctum, Adrianum vero fratrem protosebastum clarissimum vocatum, refert: Ὁ Ἀδριανὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ κρατοῦντος πρωτοσέβαστος ἀξιοῦται περιφανέστατος. Mox absque medio subdit: Τούτων δὲ τῶν ἀξιωμάτων τὴν καινοτομίαν ὁ ἐμὸς πατὴρ προσεξεύρατο. Alios protosebastos protovestiarii dignitate conjuncta Nicetas, Gregoras, Cantacuzenus recensent. Ad Alexium et Annam redeo. Ipsa ubi Venetos bellorum socios donis et honorum cumulis a patre compensatos narrat; ipsum reipublicæ ducem protosebastorum dignitate et stipendiis, patriarcham vero perveneraudi appellatione, collato non illiberali donativo, cohonestatum scribit. Verba ejus sunt: Ὃς διὰ πολλῶν τούτους ἀμειψάμενος δωρεῶν καὶ τιμῆς καὶ αὐτὸν τὸν δοῦκα Βενετίας τῷ τῶν πρωτοσεβάστων ἀξιώματι μετὰ τῆς ῥόγας ἐτίμησεν, ὑπέρτιμον δὲ καὶ τὸν πατριάρχην

αὐτῶν ἠξίωσε μετὰ τῆς ἀλόγου ῥόγας. Nusquam A tamen erat ἄλογος ῥόγα, nec in rationem militabat, cum Venetos, ut sui patriarchæ sustentarent inopiam, pauco retro tempore, anno videlicet 1075, Gregorius septimus pontifex Romanus litteris fuisset hortatus, de quibus Baronius illo anno num. 51. Protosebasti pileus erat viridis, ut c. 4 legemus, viridisque liquor ei proprius, quo, sicut imperator rubro, subsignandi potestatem nactus est. Nicetas de Alexio protosebasto in Alexio Manuelis filio: Δόγμα ἐκ βασιλέως ἐξήνεγκε, μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα οἴεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθείεν τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοὺς χρώματι τὴν τοῦ ἐρυθροῦ ἐπισημασίαν βραβεύσειε. Goar.]

In nostro nullus est ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, B *summus philosophorum*: **184** at in altero 29 stationem obtinet. 86 locum tenent ῥαβδοῦχοι. Interpres vertit *lictores*; noster index rhabduchis caret. Sunt et aliæ diversitates, quas lector mutua utriusque catalogi collatione deprehendet. Grets.

P. 9. Pincerna pocillator. Scribitur etiam πικέρνης. In indice Juris Græco-Romani annotatur et approbatur lectio ista ὁ ἐπικέρνης. Sed tueamur vulgatam: alioqui paulo post exsurget qui divisim legat ὁ ἐπὶ κέρνης. Grets.

[*Ibid. Pincerna* Latinis dictio cognita, ex qua, ut tentur quidam, Græcobarbara πιγκέρνης: at si mihi fidem non omnino dempseris, ipsa πικέρνης germane Græca est, quasi ἐπὶ κέρνης, *poculis præfectus*. Scis verbum κεράννυμι vinis temperandi C vel miscendi significantiam adeptum, cujus vice κερνῶ profert vulgus; ab eo κέρνη *pocillatio et præbendi calicis ministerium*, ac ὁ ἐπὶ κέρνης *pocillationi sive poculis præpositus*; exinde duabus in unam contractis dictionibus fit per aphæresim πικέρνης, ex affinitate ad Latinum pincernam etiam πιγκέρνης vocatus, qui Cedreno in Theophilo οἰνοχοῶν, Nicetæ l. 1 Alexii κυλικοφόρος, l. 1 Andronici ὁ ἐπὶ κεράσματος (vinum κρασί sive κράσιον hodie dicunt), et Manassi denique ὁ ἐπὶ κέρνης scriptus. Ita me Deus amet, vates fuit Gretserus: his enim madida adhuc charta vix exaratis characteribus in eo primum legi: *Paulo post exsurget qui divisim legat* ὁ ἐπὶ κέρνης. Goar.]

Ib. Curopalata nomen, ut videtur, a *cura palatii* D formatum. Evagrius, v, 1: Τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένος, ὃν κουροπαλάτην ἡ Ῥωμαίων λέγει φωνή. Quem descripsit Corippus, laud. Just. i, 185 et lib. ii, 282. Latini nomen curopalatæ varie depravant: hinc apud Luitprandum in Legatione est *Leonis curopalati*, et apud Leonem Ostiensem *curoplasi*; κουροπαλάτισσα, uxor curopalatæ, et Κουροπαλατίκιον munus seu dignitas curopalatæ; qua insigniebantur etiam absentes, et quibus Cpolis nec visa nec fortean videnda. Exempla invenies in libello Constantini Porphyrogeniti De administrando imperio.

De Curopalata passim Codinus in suo libello; quem olim officium habuisse ait, sed ignotum, *nunc vero*, hoc est tempore Codini, *nullum*. Alemannus ad p. 28 Procopii duplicem Curopalatam statuit, alterum qui sub se habebat prætorianos milites, quorum plures ordines, *domestici*, *protectores*, *silentiarii*, de quibus Procopius, p. 108: ex his alii in atrio et vestibulo regiæ versabantur, alii pro cubiculis desidebant et excubias agebant diu noctuque: hi σωματοφύλακες, Latine excubitores vocabantur, illi φύλακες τοῦ παλατίου, custodes palatii, prætorii milites seu prætoriani, aulæ vel aulici milites. Præfectum his ordinibus *comitem prætorianum* seu *excubitorum* appellat Jornandes, Procopius *principem custodum palatii*, Corippus de laud. Just. Min. 2, 285 *curam palatii*. Alter curopalata erat præpositus fabricæ palatii. De quo Cassiodorus libro vii Var. epist., 5, cujus magnam dignitatem fuisse credit Meursius in Glossario, *quod ante regem Theodoricum auream virgam gestans primus incederet*. *At Cassiodorus*, primus, *inquit*, inter obsequia numerosa, *hoc est non inter* **185** *singulares et primarios viros, patricios, senatores et consulares. Aurea vero virga est, quam Codinus* δικανίκιον *appellat, inferioribus etiam ordinibus concessa honoris ergo, idque ex eodem Cassiodori loco colligere est.* Plures aliquando erant Cpoli hac dignitate conspicui. Cedrenus: Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Ἰουστινιανοῦ ἐκράτησεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων. Et apud Joannem Curopalatam in Isaacio Comneno: Ἰωάννην δὲ τὸν ἀδελφὸν καὶ Κατακαλὼν τὸν κεκαυμένον Κουροπαλάτας· καὶ ἀμφοτέροις τιμᾷ. Nec Cpolitani tantum, sed et exteri hac dignitate honestabantur, maxime Iberes, ut constat ex Constantino imperatore lib. De administrando imperio c. 45 et 46.

Cpolitanum palatium ita describit Luitprandus Ticinensis, lib. v rerum per Europam gestarum: *Cpolitanum palatium non pulchritudine solum, verum etiam fortitudine omnibus, quas unquam viderim, munitionibus præstat: quod etiam jugi militum stipatione non minima observatur. Moris itaque est hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere, post tertiam vero diei horam, emissis omnibus dato signo, quod est mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere.* Sed quale hoc signum mis? an *missa* vel *missio*, quod est *ilicet*? at quid hoc Latina apud Græcos? an *misa*? nam posterioribus Græcis hæc dictio usurpata fuit. Vide Meursium v. Μίσα. Grets.

[Vox in Græciam serius invecta, a Latinis primum inventa, *cura palatii*, qua is magistratus intelligitur qui *palatii curam* agit et *curator palatii* nuncupatur in nonnullis editionibus cod. Theod. de Comit. et Trib. Scholar. l. vii, eumdemque reor quem Theophanes in Mauricio celebrat κουράτωρα τῶν βασιλικῶν οἴκων, ad cujus dignitatem ut imperatoriæ proximam summos viros vel aspirasse vel evectos fuisse memorant historiæ. Justiniani nepos Justinus κουροπαλάτης, ita scribit Theophanes, *ex cura palatii* (Marcellino propria) conscendit imperium. Leo

nuncupatus Isaurus Artabasdum data in conjugem filia curopalatem fecit, ex eodem Theophane, qui Mauricium quoque nepotem Domentiolum eo titulo refert auxisse. Hunc honorem Domentiolo fratri contulit Phocas, ut Cedrenus in ejus Vita, et pariter germano Theodoro Heraclius, ut Nicephorus in Breviario. Michael S. Ignatii pater ex curopalate factus est imperator. Bardas Ignatio infensus, summam ambiens potestatem, curopalates primum, tum Cæsar est salutatus. De ejus insignibus et ministeriis suo loco: plura et diversa reperies apud Meursium, Gretserum, Bulengerum, Fabrotum in Cedreni Glossario, Dempsterum de Antiq. Rom. I, 4, Savarum in Sidonii Apollinaris carmen 23. Goar.]

P. 9. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης. Junius *accubitor fundæ*. In catalogo Juris Græco-Romani ὁ παρακοιμώμενος τῆς μεγάλης σφενδόνης: interpres *accubitor magnæ palæ*. Ego versione mea rem ipsam explicare studui, cum nihil suppetat quod Græca apte exprimat. Nam παρακοιμώμενος iste erat sigillifer seu custos annuli imperatorii, quo litteræ obsignabantur; qui annulus per partem suam, nempe per σφενδόνην seu *palam*, significatur: pars enim hæc servit signaturæ, ut sic loquar. Grets.

[Annulos signatorios sive sigilla in annulis adhuc postremis sæculis imperatores gestasse declarat Nicetas tum in Joanne Comneno statim **186** sub historiæ suæ limine, quo ipse εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικόν, καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν θρηνήσων ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον: tum in Alexio laudati Joannis nepote ad calcem, ubi eo crudeliter obtruncato auris abscissa subula perforatur, trajectoque filo et apposita cera Andronici tyrannidem invadentis annulo signatur: Τιτρᾶται ὀβελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἀνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Annulus ille et quodvis aliud sigillum σφενδόνης nomen accepit. Σφενδόνη, inquit Suidas, ἡ τοῦ δακτυλίου περιφέρεια, καὶ ἡ εἰς λίθου ἐπιβολὴν ἐπιτηδεία χρῆσις. Illius annuli et cujuslibet alterius regii sigilli custos fores ejus in quo reponitur loci observat, ad illas sedet, moratur, vigilat, et pro excubitorum more etiam somnum capit, παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης, *regiæ signaturæ antistes, sacri cerarii exarchus, garde des sceaux de l'empire*. Goar.]

P. 9. Præfectus seu accubitor cubiculi; aliqui addunt *sacri*, utpote imperatorii. Hodie in aulis vocantur *kammerherrn, camerarii*, aureis clavibus conspicui. Grets.

[*Ibid*. Exponit Constantinus Manasses παράκοιτον καὶ φύλακα τῆς βασιλείου κλίνης, sub cujus dispositione erant πρόκοιτοι καὶ προφύλακες, de quibus Nicetas, qui ante fores excubabant et imperatorem custodiebant. Οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακες καὶ δορυφόροι ἄποθέν που τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος νυκτὸς κατηύνα̣ζον, ait ille in Andronico. l. II. Ergo isti propius, ad fores nimirum principis ac juxta cubiculum, qui hac de causa κοιτωνῖται a Leone Grammatico et πρόκοιτοι a Zonara dicuntur in Theophili Vita, a Niceta in Joanne Comneno οἰκίδιοι καὶ πρόκοιτοι, a Theophane in Justiniano κουβικουλάριοι καὶ σπαθάριοι: armati quippe spathis sacrum cubiculum observabant. Eam ob rem somnio, quod interitus fuit oraculum, exterritus Mauricius apud Theophanem διυπνισθεὶς ἐκάλεσε τὸν παρακοιμώμενον αὐτοῦ, ut qui dormienti principi juxta nomen excubias agens accubaret. Goar.]

Ib. Logotheta ærarii generalis. Ita verti Glossarium Græcobarbarum secutus. Junius, *logotheta publicæ rei*. Longe aptius quam interpres Joannis Curopalatæ historici, cui Nicephorus ὁ ἀπὸ γενικῶν est *Nicephorus a Genicis*. Interpres Juris GR *curatorem genici* indigitat. Wolfius vertit *generalem*, absolute, et *generalem logothetam*, quia Zonaras in imperio Irenes et Constantini filii Nicephorum γενικὸν λογοθέτην appellat. Theodori Metochitæ maximus encomiastes est Nicephorus Gregoras in sua historia, præcipue l. VII, non procul a fine. Hic Metochites etiam hujus logothetæ munere functus est. Grets.

[Ὁ *λογοθέτης τοῦ γενικοῦ*. Lucem sibi mutuam accendunt hæ voces. Γενικόν locus est Cpoli, quo jus tributorum subditi exsolvunt et negotiatores vectigalia pensant, quem Zonaras periphrastikῶς τὰ ἀρχεῖα τοὺς φορολόγους λογοπρακτοῦντα scripsit in Constantino Duca; de quo Cedrenus in Basilio: Καὶ εἰς τὸ λεγόμενον Γενικὸν κατιὼν τοὺς εἰσπραττομένους ἐσκόπει παρὰ τοῦ δημοσίου, μή πού τις ἀδίκως εἰσπράττοιτο, καὶ οὕτως τοῖς ἀδικουμένοις ἐπήμυνε. *Et descendens ad Genicum, ærarii sedem, eos qui ab ærarii ministris vectigalia exigerentur, ne quis quid injuste persolveret, speculabatur, ac ita injuriam passis opitulabatur*. Γενικός exinde portorii vectigaliumque *exactor* est, ut aiunt, *generalis*. Suidas v. Γενικός: Ἀναστάσιος βασιλεὺς Ῥωμαίων αἰσθόμενος στολὴν Σαρακηνῶν ἔρχεσθαι κατὰ τῆς πόλεως, Ἰωάννην **187** ἐφίστησιν ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, διάκονον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ λογιστὴν τῶν φόρων, ὃν Γενικὸν καλοῦσιν. Cedrenus quoque Nicephorum exgenicum, ἀπὸ γενικοῦ, vel ut scribit Curopalates ἀπὸ γενικῶν, imperatorem factum testatur in historiæ limine: hinc ipse audivit γενικὸς λογοθέτης, qualem Theodotum quoque iniquissimum monachum reperies apud Theophanem et Cedrenum in Justiniano posteriore. Jam quo constet logothetam hunc a cancellario longe diversum, nec ejus aut similis alterius munere fuisse implicitum, sed summam ærarii præfecturam gessisse, observo, λόγον *computum, ratiocinia, rationem, fiscum*, æque ac alia referre; qua de causa dixit Theophanes in Copronymo: Τὰ δὲ λεγόμενα πατριμώνια τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων, τὰ ἔκπαλαι τελούμενα τάλαντα τρία ἥμισυ, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν, *publico ærario pendi, in fiscum referri, publicis rationibus accenseri jussit*. Λογοθέτης, ἀπὸ τοῦ λόγου, publicas rationes componit, quo pa-

tio Cyrillus τελωνάρχαις et πρακτοψηφισταῖς λογοθέτας adnumerat, et λογοθετῆσαι *rationem reddere, ratiocinia instituere* ex Photio reddidit Stephanus. Eam ob rem rapax et iniquus logotheta Theodotus scribitur a Theophane, ἐπὶ τοὺς πλείστους τῆς πολιτείας ἄρχοντας καὶ ἐμφανεῖς ἄνδρας, οὐχ ἐκ τῶν διοικητῶν μόνων, ἀλλὰ ἐκ τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων, εἰκῆ καὶ μάτην ἀπροφασίστως ἀπαιτήσεις καὶ ἐκταγὰς καὶ δημεύσεις ποιούμενος· *A pluribus reipublicæ proceribus illustribusque viris, non qui agros modo et rura, sed et qui præcipuam imperii civitatem incolerent, indicta causa, nullo demerito, absque rationis prætextu pecunias exigere, multas eis imponere, bona publicata rapere.* Apud eumdem Nicephorus Phocas avaritiæ rapacitatique deditus imperator ἐκέλευθε Νικήτᾳ πατρικίῳ καὶ γενικῷ λογοθέτῃ τὰ δημόσια τέλη τῆς ἐκκλησίας καὶ μοναστηρίων ἀναδιδάσαι. Alius Nicephorus ipse logotheta, referente Curopalate ad historiæ calcem, inquiritur ab adversariis περὶ τῶν τῇ βασιλίδι διαφερόντων χρημάτων. Subdit: Οὗ τοῦτον ἔμελεν αὐτοῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, quam ut logothetam sibi infensum e medio tollerent; ad eum siquidem, ut hoc ex Theophane addamus cumuli gratia, pertinent τὰ τοῦ γενικοῦ λογοθεσίου πράγματα, *generalium computorum negotia quævis*, et ut idem inferius habet, δημόσιοι τῶν λογοθεσίων κώδικες, *publici computorum libri*, δημόσια χειροθέσια, *publica ratiociniorum scrinia*. Illi ministri ascribebantur ἐκλήπτορες τῶν δημοσίων φόρων, *vectigalium receptores*, de quibus Theophanes in Justiniano posteriore; διοικηταί, *thesaurarii*, eidem et Paulo Diacono dicti in Leone Isauro; ἐξισωταί *pendendorum exæquatores*, quos memorat Cedrenus in Basilio et alii. Ultimi inter generales logothetas Theodori Metochitæ merita et honores, quem hic auctor memorat, reperies descripta Gregoræ l. VII. GOAR.]

P. 9. *Protovestiarites.* Diversus hic a protovestiario, ut tum ex catalogis, tum ex diversis officiis manifestum evadit. GRETS.

[Ὁ πρωτοβεστιαρίτης. Errant qui protovestiarium et protovestiaritem unum putant, quibus, sub non absimili penitus nomine, munus et ordo penitus diversa. Βεστιαρίτης *cubicularius* est, cujus onus ut vestibus sibi a vestiario prolatis principem induat et exuat. Indicat id βεστήτορος *vestitoris* dictio Latina, prioris vice posita: ubi enim scribit Cedrenus Justiniani anno 22 ἀπώλεσαν οἱ βεστιαρῖται τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως, Theophanes habet ἀπώλεσαν οἱ βεστήτορες τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. Euchologium: ἐπαίρει τὸ χλαμύδιον ὁ πατριάρχης καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τοῖς βεστίτορσιν (ita scribit illud) καὶ τὴν φίβλαν. Πρωτοβεστιαρίτην itaque *regii cubiculi magistrum*, sive *regiorum cubiculariorum principem* interpretabere; eumque opus ἀδέσποτον jam referendum εἰς οἶκον βασιλέως πράττειν, *in imperatoris cubiculo ministrare*, describit. GOAR.]

188 Qui sequuntur, domesticus mensæ et præfectus mensæ, satis noti sunt. GRETS.

P. 9. Præfecturam ac primatum super ejusdem ordinis reliquos constat ex dictis superius domestici cum sortiri. Qua de causa domesticus mensæ, et ut Gregoras, VIII, 7 habet, ὁ τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης τῆς βασιλικῆς σεμνυνόμενος ἐπικλήσει, censebitur is quem Pancirollus in Notitiam imperii Occidentis c. 44, castrensem sacri palatii vocat, qui mensam principis et totum palatium curat, quem nos *magnum hospitii magistrum*, regiæ mensæ structoribus præpositum ac in cæteros aulæ regiæ ministros jus exercentem, conspicimus. GOAR.]

P. 10. Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, qui τραπεζοποιός· mensæ structorem ac dapiferum, τὸν τῆς πάσης περὶ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενον, ex Hesychio intelligimus; cujus officii titulo, jam a Constantini temporibus, Russiæ principem in imperatoris palatio gavisum auctor est Gregoras, l. VII, at certe unus est testis ubi ait: ὁ δὲ Ῥωσικὸς ἡγεμών τήν τε στάσιν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης παρὰ τοῦ μεγάλου κεκλήρωται Κωνσταντίνου.

P. 10. [*Magnus pappias.* Pappias absolute pater, est idem quod πάπας seu πάππας. Palladius in Lausiaca Historia in Paulo Simplici: Καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος· Παπία (nam et simplici π scribitur), θέλεις φάγωμεν ἄρτου κλάσμα; hic nomen palatinæ dignitatis est, de qua Codinus infra c. 5. GRETS.

[Abblandientium et balbutientium puerorum, patres et seniores appellantium, vox est παππίας. Eustathius in Iliados V: Κατὰ βρέφους προσφώνησιν καὶ κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν λέγομεν πάπας καὶ παπίας, πάτερ nimirum vice. Ille monachus apud Palladium in Lausiacis blande: Παπία, θέλεις φάγωμεν ἄρτου κλάσμα; et ille alius: Τί λυπεῖς καὶ ἀδημονεῖς, παπία; A privatis domibus et familiis aulæ CP reddita familiaris vox fidum et seniorem significat ministrum, cujus custodiæ palatium committeretur et integritati claves noctu traderentur asservandæ. Ita me monet Georgius Coresius in rescriptis; nec temere aut ignare: Constantini namque Manassis auctoritate fulcitur: Πρὸς τὸν τῶν οἴκων φύλακα τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, παπίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλῶσσαν. Addit Coresius idem aulæ clericis palatinisque ecclesiis fuisse præpositum, ac protopapæ (archipresbyterum intellige) nonnunquam munere donatum. Egregie: nam et pro hujusmodi sententia hæ militant auctoritates. Prima, Irenes devotæ imperatricis in lecto duas imagines reperit impius conjux Leo Copronymi filius, ait Cedrenus, quas inquisitione facta εὗρεν ὅτι ὁ παπίας τοῦ παλατίου εἰσεκόμισεν αὐτάς, a clerico utique fidem et cultum imaginibus servante; altera: Leoni Armenio necem illaturi Michaelis Balbi socii, sacerdotum ornatibus assumptis simulataque religionis specie, simul cum palatinis clericis matutinas laudes in palatio decantaturis admissi sunt: Τῇ νυκτὶ ὁπλισθέντες, ἔνδοθεν τὰ ξίφη φοροῦντες, τοῦ παπίου ἀνοίξαντος, ὡς οἱ ἱερεῖς, μετὰ φελωνίων εἰσῆλθον. Papias itaque, cum eos admittere solitus, ex eorum numero fuit

etiam οἱ δοῦκαι, τὸν δοῦκα καὶ δοῦκαν. Tyrius *magni ducis* meminit, sed junctis et corruptis vocabulis, xx, 14: *Misit cum classe de suis principibus* 179 *megalducas consanguineum suum*, et xxii, 11: *Alexius megalducas, qui classi erat præfectus.* Usurpant etiam Græci δουκᾶτον pro *præfectura* et *ductu*; et pro *moneta*, quæ Germanis est *ein ducat.* δουκάτωρ *ductor*. Vide Meursium in Glossario Græco-Barbaro. Olim Atticæ et Athenarum princeps *magnus dux* audiebat, ut est apud Gregoram, l. vii. Grets.

[Ut officia nunquam, ita nec officiorum appellationes temere confundendæ. Quamvis itaque in posteriorum imperatorum constitutionibus nuncupentur duces qui limitibus, militibus, provinciis et fœderatis præsunt (στρατιωτικοὺς καταλόγους τῇδε ἱδρύσατο, οἷς δὴ ἄρχοντα εἰσαεὶ ἐφιστάναι διώρισεν, ὃν Ῥωμαῖοι δοῦκα τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ, de Justiniano ait Procopius ubi de ejus ædificiis l. iii) dux tamen magnus, de quo hic, navale solum sub sua dispositione tenere potest, ac ita vires imperii cum magno domestico dividit ut ipse maris, domesticus terræ potestatem sortiatur, prout cum auctore statim c. 5 legemus. Eam ob rem ubi magni domestici nomen terrestrium copiarum duci inditum, de quo nuper conjecimus, tunc vel non multo serius magni ducis, ut maris præfectum speciatim indicaret, vulgatum suspicor. Penes Gregoram itaque l. vii, sect. 6, fides est ut Atticæ et Athenarum princeps, cujus ditio imperii CP. frustulum rescissum fuit, jam a Constantini ætate magni ducis, ipse Romanis ducibus allectus, dignitatem fuerit adeptus. Memorat Leo Grammaticus τοῦ πλωΐμου τὸν δοῦκα. Magni nomen addidit Nicetas Manuelis Comneni l. ii non uno loco. l. v: Ὁ Μανουὴλ στέλλει τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον περί που τὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα τριήρεις ἔχοντα, ὅτι μηδὲ τῶν Βενετικῶν ὁ στόλος ἦν ἐνδεέστερος. In Alexio Manuelis hujus F: Ὥρμησεν ὁ πρωτοσέβαστος τοὺς πιστοτάτους στόλῳ ἐπιστῆσαι τριηράρχας, καὶ παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς ἐκείνῳ κατὰ γένος ἐγγίζουσι. Τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς τοῦ Κοντοστεφάνου ἀντιπνεύσαντος, καὶ τῆς στολαρχίας παντὶ τρόπῳ ἐξεχομένου ὡς αὐτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ δήπουθεν προσηκούσης, ἀναγκαστῶς τὴν βούλησιν μετατίθησιν. Subditur: Καὶ δὴ ὁ μὲν Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος κύριος καθειστήκει τοῦ στόλου παντός. Isaacii Angeli l. iii: στέλλει Ἰσαάκιος τὸν ἴδιον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προὐβάλετο. Anna Comnena μέγαν δοῦκα Ἰωάννην μετὰ στόλου μεγάλου in Cyprum refert missum l. viii. Constantinum Dalassenum facta ad nomen allusione θαλασσοκράτορα a patre Alexio, novorum nominum et dignitatum auctore, προκεχειρισμένον, ac inferius δοῦκα Κύπρου nominatum. Meminit etiam magni ducis Latinus Tyrius xx, 11: *Misit cum classe megalducas consanguineum suum*; et xxii, 11: *Alexius megalducas, qui classi erat præfectus.* Juncta corruptaque sunt hæc verba, aiunt quidam: a quo, non

A edisserunt. Certe non nisi a Tyrio scriptore barbare megalducas, μεγάλος δοῦκας vice, pronuntiante connexa. Vox μεγάλος trivialis licet, præ μέγας minus anomala est: fateor δοῦκας, vice δοὺξ, grammatico jure recentiore scribi. Goar]

P. 9. *Protostrator.* Mendose codices nonnulli πρωτοστάτωρ. Nicetas existimat *protostratorem* esse Latinorum *mareschalcum*: ita enim in Balduino de Gofredo loquens: Μαρέσχαλκος ἦν ἀξίωμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ' Ἕλληνας ἡ φωνὴ τὸν πρωτοστράτωρα (ita scribendum, si Latinam quantitatem spectes: occurrit tamen crebro per ο, πρωτοστράτορα). Joannes Curopalata in Theophilo vocat τῶν ἱπποκόμων πρῶτον, quia illis præerat. Etiam simplex στράτωρ usurpant. Suidas: Στράτωρ εἶδος ἀξιώματος. In B donatione Constantini: Στράτωρος ὀφφίκιον ἐποιήσαμεν. Grets.

180 [P. 9. Stratorum erat equum freno tenere et conscendenti magistratui opem ferre. Spartianus in Caracalla: *Cum illum in equum strator ejus levaret.* Paulus Diaconus de gestis Langobard.: *Equus quamvis hinc inde a stratoribus verberibus cæsus, non poterat elevari.* Ἱπποκόμους eos dixere veteres Græci: Εὐθὺς οὖν καλεσάμενος τοὺς ἱπποκόμους καὶ τοῦ ἵππου ἐπιβὰς τῆς πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς φερούσης πορείας ἥψατο. Στράτωρας recentiores. Theophanes: Μετὰ σπαθαρίων καὶ στρατώρων τινῶν καὶ ἑτέρων βασιλικῶν ἀνθρώπων. Eorum primus πρωτοστράτωρ. Cedrenus in Theophilo: Μιχαὴλ ἱπποκόμων ὁ πρῶτος γενόμενος· πρωτοστράτωρα τοῦτόν C φασι. Eadem fere Curopalata apud Meursium. Theophanes in Michaele Theophili filio: Τοῖς οἰκείοις ἱπποκόμοις Βασίλειον ἐπέστησε· πρωτοστράτωρα τοῦτον οἶδεν ὀνομάζειν ἡ διάλεκτος κοινή. Eadem ad verbum ex Theophane Zonaras Ann. 3. Alio nomine ἱπποκόμων στρατεύοντα vocavit Cedrenus in Michaele Rancabe, κόμητα τοῦ ἱπποστασίου in Isauro Leone. Δομέστικον quoque τῶν στρατώρων dixit in Justiniano II Theophanes: ibidemque πρωτοστράτωρα τοῦ ὀψικίου memorat, alium tamen a regio, comitatus nempe ὀψικίου vocati, stratorum primum. Magnum quoque scripsit Phranzes; at ubi decrescebat imperium. Acies protostratorem sæpius legimus duxisse apud Ce- D drenum, Zonaram, Gregoram et alios. Senatoria dignitate claruisse discimus ex Cantacuzeni i, 15: Πρὸς θύραις ταῖς σαῖς ἐφεστήκασι τῶν τῆς συγκλήτου τινές. Illi domesticus et protostrator erant. Goar.]

P. 9. *Magnus stratopedarcha.* Græcum nomen et hic et alibi libenter retineo, quia vix suppetunt Latina, quæ talium vocum vim satis exprimant. Grets.

[*Ὁ μέγας στρατοπεδάρχης.* Is non alius quam tribunus, qui militum causas definit, crimina etiam leviter castigat flagellisque cædi jubet, et absente exercitus præfecto in milites animadvertit, vigiliarum et profectionis tesseram dat. *Si miles crimen aliquod admiserit*, ait Vegetius xxii, 9,

auctoritate præfecti exercitus a tribuno deputatur ad pœnam. Arma militum, vestes, equi, annona ad curam ejus pertinent. Disciplinæ jus et severitas exercitus, non solum peditum, sed etiam equitum legionariorum, præcepto ejus quotidie curatur: ipse autem custos et diligens et sobrius legionem sibi creditam assiduis operibus ad omnem devotionem reformat et industriam, sciens ad præfecti laudem subjectorum redundare virtutem. Στρατοπεδάρχην vero tribunum esse declarat Theophanes in Joviano, quem eumdem τριβοῦνον, deinde στρατοπεδάρχην, mox χιλίαρχον appellat. Ultima quoque voce hoc officium ejus explicat Cedrenus; quem domesticorum præfectum Marcellinus, eorumdem primicerium scribit Hieronymus in Chronico. Στρατοπεδάρχην castrorum curam gessisse ex nomine scribunt alii, quibus assentior; id enim quoque muneris præstitit. Auctoritatem et alia ad caput quintum proferam. Eumathium, ut Cyprum recuperatam tueretur, stratopedarcham ab Alexio creatum refert Anna filia, l. VIII: δεῖν ἔγνω Ἀλέξιος τὰ κατὰ τὴν Κύπρον ἀσφαλίσασθαι, καὶ τὸν Φιλοκάλην Εὐμάθιον τὴν ταύτης ἀναθέμενος φρουρὰν στρατοπεδάρχην προεχειρίσατο, ναῦς πολεμικὰς δεδωκὼς αὐτῷ καὶ ἱππότας, ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ τὴν Κύπρον διά τε θαλάσσης καὶ ἠπείρου ἀσφαλίζεσθαι. Explicat Logotheta στρατοπεδάρχην voce Turcica jam Græcis satis familiari πελάρπαξιν: Leunclavius Peclarpax ait esse Beglier-Beg, quem exponit *prætorem*, *præsidem*, et tandem *supremum castrorum principem*; additque vocem Græcam στρατοπεδάρχην. Magnum hunc stratopedarcham quatuor minoribus præfuisse scribit Meursius: at non magnus semper qui aliis præest, sed qui officio præstat. GOAR.]

P. 9. *Magnus primicerius.* De primiceriis jam egi, l. I, c. 2. **181** Illud hic observa, olim Bœotiæ et Thebarum principem *magni primicerii* nomen tulisse, teste Gregora l. VII, qui addit hunc ipsum principem posteris temporibus pro *magno primicerio* μέγαν κύριον appellatum esse, *a prima syllaba occasione sumpta*, a prima nimirum syllaba vocabuli κηρίου amputatis compendii gratia, ut vulgus solet, ex vocabulo *primicerii* duabus prioribus syllabis. Ex quo colligas jam tum η et υ eodem sono, instar iota, prolata fuisse: alioqui duas illas voculas κήριος et κύριος vulgi consuetudo non confudisset. GRETS.

[Si primicerius ex Suida πρῶτος τάξεως τῆς τυχούσης, ex Heraclio in Novell. II. Juris GR. ἐν ἑκάστῳ τάγματι πρῶτος, ut inter cantores, de quibus superiori cap., inter advocatos, de quibus Jus GR. p. 225, prior est *primicerius*, an ita hic magnus inter varios imperii primicerios ut cunctis imperet? Affirmat, ut nuper de stratopedarcha, Meursius. At cum sit in aula primicerius (πριμμικήριος enim τῆς αὐλῆς legitur frequentius in sequentibus), ideo *magnus hic*, quia illi cæterisque præeminet; et ea causa *primicerius*, quod, ut infra scribit auctor, sit εἰς τὸ φοσσάτον κεφαλὴ τῆς βασιλικῆς συντάξεως, *in exercitu im-*

A *peratorii comitatus seu ministerii princeps*; qui vulgo aulici ministerii eum potestate curator, *le grand maistre*. Favet voci data a Gregora interpretatio, VII, 8: *primicerium* enim quasi primum κύριον, et aptius μέγαν κύριον vertit. Καὶ μὲν δὴ ἔστιν ἃ τῶν τοιούτων παραφθοράν τινα τῷ μακρῷ χρόνῳ παθόντα ἀμυδρῶς πως ὑπεμφαίνουσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸν γάρ τοι τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Θηβῶν ἀρχηγὸν, ἀντὶ μεγάλου πριμμικηρίου, μεγάλον κύριον ὀνομάζουσι νῦν, εἰς τοῦτο παρενεχθέντες ἐκ τοῦ παρενεχθῆναι τὴν πρώτην συλλαβήν. Quod vero præmittit Bœotiæ principem jam a Constantino primicerii nomen adeptum, nullam apud me fidem meretur. GOAR.]

P. 9 Magnus contostaulus, comes stabuli, Gallis *connestable*. Nomen conflatum ex *contos* seu *conto* comes, et *staulos* stabulum. Cantacuzenus, I, 40: *Com-*
B *periunt principem Sabaudiæ, quem Latinorum lingua conton vocat*; quia ea ætate princeps iste necdum erat dux sed comes. Synodus Florentina: Ἐκαθέζοντο δὲ καβαλλάριοί τε καὶ μαρκέσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. Est etiam recentioribus Græcis κοντόν *breve, curtum, kurz, parvum*; unde *contacium* sacri odarii genus. Cedrenus scribit quemdam appellatum esse Κονταλέοντα et alium Κοντοστέφανον ob parvitatem, quasi *parvum leonem* et *parvum Stephanum*. Est etiam κοντὰ, πλησίον, *prope*. Σταῦλον seu σταῦλος ex Latino *stabulum* detortum: nam extrita unica litterula *b* habes *staulum*. Hinc etiam Germanis est *Stall*, *Stallung*, *einstallieren*, quod barbaris *installare*, *stallum* seu stationem assignare. Nec
C mireris si talium origio a vocabulo *stabulum* repetatur, cum eadem vox contostaulo nomen tribuat, et quidem honorificum; hodieque *die stallmeister*, magistri stabuli, magno loco sunt in aulis principum. Scribitur etiam κονσταῦλος, sed rectius est prius illud. Habebant quoque veteres Franci comitem stabuli ut videri est in epist. 3 Hincmari, c. 16; quem vulgus corrupte appellabat constabulum, ut est apud Reginonem l. II, et apud Tyrium passim legere est *constabularius*. Habes et simplex *stabularius* apud anonymum VIII, 6, De bello sacro: *Conradus Henrici III stabularius*. GRETS.

182 [Habuerunt Romani *comites stabuli imperatorii*, de quibus Paulus Diaconus l. XVII, et l. XXIX
D c. Theodos. De annona et tributis l. XI. Græci pariter etiam vocibus consoni Badurium Justini fratrem κόμητα τῶν βασιλικῶν σταύλων, aliumque anonymum eadem appellatione insignitum apud Theophanem et Leonem Grammaticum in Theophilo jactant. Ab iis vetusti Franci regiorum stabulorum comites *connestables*, Græci recentiores suos κονεσταύλους κονοσταύλους vel κοντοσταύλου; deducunt: hos tamen ab istis. Rem paucis aperio. Comites neoterici κόντους (ne κοντούς, hoc est *breves*, dixeris) appellant, ut Nicetas in Andronico l. I: Οὐκοῦν τοῖς στρατηγοῖς ὀπτανόμενος, οὓς κόντους, εἴπῃ τις ἂν Λατίνῃ διαλέκτῳ χρώμενος. *Stabula* σταῦλα vel σταύλους. Moschopulus: ἱππῶνες ἱπποστάσεις, σταῦλοι. Ex utroque nullo negotio κοντοσταῦλος

creatur. Ex Gallico *connestable* deduxisti, inquies. Dictum volo. Franci namque, ut Christianorum bono nati, ea qua gaudent in exteras regiones excurrendi licentia, frequentius a Græcis, fidem in Saracenos propugnaturi, stipendia promerebantur (ut Ruselius ille qui quadringentis Francis apud Curopalatem et Annam Comnenam adjunctus Græcorum exercitum ducebat), ducemque suum nonnisi appellatione apud suos colenda dictum voluerunt. Quæ vero *stabuli comite*, vulgo *constabulario*, honoratior esse potuit aut sibi decentior, τοῦ *connestable*? En ut ad hanc vocem velut in fontem Græci referant suos κοντοσταύλους, inter quos Gregoras et Chalcondyles κονοσταύλους pronuntiant. Dictionem tamen apud auctores Alexio Comneno superiores, nec dignitatem eo priorem reperias: at de comite stabuli vel contostaulo ceu Francorum duce testatur auctor, c. 5. GOAR.]

P. 9. *Magnus logotheta*. Quid sit logotheta, jam l. I, c. 6, explicavimus. Et quamvis Nicetas dicat esse eum qui Latinis sit cancellarius, tamen id ubique locum habere non potest. Quis enim logothetam ἀγελῶν *pecuariæ* seu *gregum* vocet cancellarium, ut et logothetam τοῦ δρόμου, *cursus*? GRETS.

[*Ibid.* Λογοθέτην a Cyrillo et a Chrysostomo De pœnit. ac primum a Cedreno in Anastasio memoratum, verum in alio quam qui pertractatur sensu reperio; præsens enim est non qui ærarii, sed qui publici regiminis *rationes ponit*. Magnus namque logotheta cum imperatore communis boni rationem habet, res unde reipublicæ commodum et simul principis thesaurus augescit administrat, et denique cunctis providet. De illo Gregoras, ubi de Muzalone, VI, 2: Ἦν ὁ Μουζαλὼν (λογοθέτης) τῷ βασιλεῖ παραδυναστεύων τότε, καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις μεσιτεύων πράγμασι, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως μεγίστην καρπούμενος τὴν αἰδῶ διά τε σοφίαν καὶ γῆρας μακρὰν καὶ ποικίλην ἐμπειρίαν πραγμάτων μετὰ φρονήσεως ἔχων. Nicetas ubi de Hagiotheodorite, in Manuele, l. I: Μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστῆρα διαταγμάτων τὸν Ἁγιοθεωδορίτην τίθησιν Ἰωάννην. Καὶ ἦν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως ἀεὶ ὀπτανόμενος, καὶ τὰ τούτου ἐντάλματα ὅσα καὶ ἐμφάσεις ἐκ κρείττονος μοίρας δεχόμενος. Curopalates in Michaele Parapinacio: Εἰς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν καταστησάμενος, λογοθέτην αὐτὸν προβαλόμενος. Is non absimilis summo regii publicique juris administro quem supremum cancellarium Græco Niceta teste vocamus: Ὁ μὲν τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, καγκελλάριον. Ita scribit ejusdem Manuelis l. VII, ὡς δ' Ἕλληνες εἴποιεν λογοθέτην (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) ἔπεμψεν. Fax alia, qua vox illustretur, mihi superflua est. Animadverte modo logothetam prius fuisse qui publici ærarii quæstor vocatur; de quo sensu nos infra, ubi logothetam τοῦ γενικοῦ exponemus. Μέγαν hunc λογοθέτην ante Alexii tempora vix auditum scio: διοικητοῦ vocem ejus munus apud antiquos significasse fateor;

A 183 ac tandem eum ab imperatore his verbis institutum: *Tu magnus logotheta esto*; quæ sibi dicta Phranzes asserit, quamvis clam ita creatus pro more officii imperatorem venerari ac publice adorare vetitus fuerit. Cæterum an hic μέγας λογοθέτης idem sit qui τῶν σεκρέτων et amplissimi senatus caput, mihi pene indubium: ubi enim hujus mentio, de illo altum fit silentium, ac cum magnus ille personat, alius secrete latitat: an non ideo quia binominem diversis temporibus se fecit hæc dignitas? Certe scrupulum omnem a terenda sententiæ hujusmodi semita Nicetas amovet in librorum titulo quo se λογοθέτην τῶν σεκρέτων καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων, secreti logothetam et judicis præpositum, et in Murzuphlo, ἐπὶ τοῦ ἄκρου στῆσαι τῆς συγκλήτου βα-
B τῆρος καὶ ἐν τοῖς σεκρέτοις λογοθετῆσαι, in summo senatus solio consedisse et in secretis judiciorum rationem supremam habuisse affirmat: at quid hoc aliud quam magnum logothetam egisse? Logothetam insuper et urbis præfectum jubet Anastasius, referente Cedreno in ejus vita, conscenso ambone Acephalorum hæresim proclamare: quid hoc aliud quam senatus præsidem populique rebus præpositum eidem voluisse favere et auctoritate publica confirmare? logothetam secreti Annæ Comnenæ l. III, et apud Nicetam statim sub historiæ limine, et in Isaacii Angeli l. III lego, magnum logothetam apud Nicephorum Gregoram et eo posteriores, logothetam nude sumptum vel τοῦ γενικοῦ addito apud omnes Niceta scriptore superiores. GOAR.]

C P. 9. Protosebastus *primaugustus*, ut Wolfius vertere amabat. Rogerus in Annalibus Anglicanis: *Qui vocabatur Græce protosebastos; Latine comes palatinus*. Protosebasti dignitas dicitur hic ordine decima tertia; et ita est in nostro indice: in catalogo Juris Græcorum l. II, decimum quartum locum obtinet. In nostro magnus domesticus quartus est, in illo septimus. GRETS.

[Ὁ *πρωτοσέβαστος*. Inauditum ante Alexii Comneni tempus nomen; ac ubi cum sebastocratores et panhypersebasti commentum Anna filia narrat l. III, ibi generum Tarouitem protosebasti et protovestiarii dignitate auctum, Adrianum vero fratrem protosebastum clarissimum vocatum, refert: Ὁ
D Ἀδριανὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ κρατοῦντος πρωτοσέβαστος ἀξιοῦται περιφανέστατος. Mox absque medio subdit: Τούτων δὲ τῶν ἀξιωμάτων τὴν καινοτομίαν ὁ ἐμὸς πατὴρ προσεξεύρατο. Alios protosebastos protovestiarii dignitate conjuncta Nicetas, Gregoras, Cantacuzenus recensent. Ad Alexium et Annam redeo. Ipsa ubi Venetos bellorum socios donis et honorum cumulis a patre compensatos narrat; ipsum reipublicæ ducem protosebastorum dignitate et stipendiis, patriarcham vero perveneraudi appellatione, collato non illiberali donativo, cohonestatum scribit. Verba ejus sunt: Ὃς διὰ πολλῶν τούτους ἀμειψάμενος δωρεῶν καὶ τιμῆς καὶ αὐτὸν τὸν δοῦκα Βενετίας τῷ τῶν πρωτοσεβάστων ἀξιώματι μετὰ τῆς ῥόγας ἐτίμησεν, ὑπέρτιμον δὲ καὶ τὸν πατριάρχην

αὐτῶν ἠξίωσε μετὰ τῆς ἀλόγου ῥόγας. Nusquam tamen erat ἄλογος ῥόγα, nec in rationem militabat, cum Venetos, ut sui patriarchæ sustentarent inopiam, pauco retro tempore, anno videlicet 1073, Gregorius septimus pontifex Romanus litteris fuisset hortatus, de quibus Baronius illo anno num. 51. Protosebasti pileus erat viridis, ut c. 4 legemus, viridisque liquor ei proprius, quo, sicut imperator rubro, subsignandi potestatem nactus est. Nicetas de Alexio protosebasto in Alexio Manuelis filio : Δόγμα ἐκ βασιλέως ἐξήνεγκε, μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα οἴεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθείη τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοὺς χρώματι τὴν τοῦ ἐρυθροῦ ἐπισημασίαν βραβεύσειε. Goar.]

In nostro nullus est ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, *summus philosophorum* : **184** at in altero 29 stationem obtinet. 86 locum tenent ῥαβδοῦχοι. Interpres vertit *lictores* ; noster index rhabduchis caret. Sunt et aliæ diversitates, quas lector mutua utriusque catalogi collatione deprehendet. Grets.

P. 9. Pincerna pocillator. Scribitur etiam πιχέρνης. In indice Juris Græco-Romani annotatur et approbatur lectio ista ὁ ἐπιχέρνης. Sed tueamur vulgatam : alioqui paulo post exsurget qui divisim legat ὁ ἐπὶ χέρνης. Grets.

[*Ibid. Pincerna* Latinis dictio cognita, ex qua, ut rentur quidam, Græcobarbara πιγκέρνης : at si mihi fidem non omnino dempseris, ipsa πιχέρνης germane Græca est, quasi ἐπὶ χέρνης, *poculis præfectus*. Scis verbum κεράννυμι vini temperandi vel miscendi significantiam adeptum, cujus vice κερνῶ profert vulgus ; ab eo χέρνη *pocillatio et præbendi calicis ministerium*, ac ὁ ἐπὶ χέρνης *pocillationi sive poculis præpositus* ; exinde duabus in unam contractis dictionibus fit per aphæresim πιχέρνης, ex affinitate ad Latinum pincernam etiam πιγκέρνης vocatus, qui Cedreno in Theophilo οἰνοχοῶν, Nicetæ l. 1 Alexii κυλικεφόρος, l. 1 Andronici ὁ ἐπὶ κεράσματος (vinum κρασί sive κράσιον hodie dicunt), et Manassi denique ὁ ἐπὶ κέρνης scriptus. Ita me Deus amet, vates fuit Gretserus : his enim madida adhuc charta vix exaratis characteribus in eo primum legi : *Paulo post exsurget qui divisim legat* ὁ ἐπὶ κέρνης. Goar.]

Ib. Curopalata nomen, ut videtur, a *cura palatii* formatum. Evagrius, v, 1 : Τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένος, ὃν κουροπαλάτην ἡ Ῥωμαίων λέγει φωνή. Quem descripsit Corippus, laud. Just. i, 185 et lib. ii, 282. Latini nomen curopalatæ varie depravant : hinc apud Luitprandum in Legatione est *Leonis curopalati*, et apud Leonem Ostiensem *curoplasi* ; κουροπαλάτισσα, uxor curopalatæ, et Κουροπαλατίκιον munus seu dignitas curopalatæ ; qua insigniebantur etiam absentes, et quibus Cpolis nec visa nec forteasse videnda. Exempla invenies in libello Constantini Porphyrogeniti De administrando imperio.

De Curopalata passim Codinus in suo libello ; A quem olim officium habuisse ait, sed ignotum, *nunc vero*, hoc est tempore Codini, *nullum*. Alemannus ad p. 28 Procopii duplicem Curopalatam statuit, alterum qui sub se habebat prætorianos milites, quorum plures ordines, *domestici, protectores, silentiarii*, de quibus Procopius, p. 108 : ex his alii in atrio et vestibulo regiæ versabantur, alii pro cubiculis desidebant et excubias agebant diu noctuque : hi σωματοφύλακες, Latine excubitores vocabantur, illi φύλακες τοῦ παλατίου, custodes palatii, prætorii milites seu prætoriani, aulæ vel aulici milites. Præfectum his ordinibus *comitem prætorianum* seu *excubitorum* appellat Jornandes, Procopius *principem custodum palatii*, Corippus de laud. Just. Min. 2, 285 *curam palatii*. Alter curopalata erat præpo- B situs fabricæ palatii. De quo Cassiodorus libro vii Var. epist., 5, cujus magnam dignitatem fuisse credit Meursius in Glossario, *quod ante regem Theodoricum auream virgam gestans primus incederet. At Cassiodorus*, primus, *inquit*, inter obsequia numerosa, *hoc est non inter* **185** *singulares et primarios viros, patricios, senatores et consulares. Aurea vero virga est, quam Codinus* διχανίκιον *appellat, inferioribus etiam ordinibus concessa honoris ergo, idque ex eodem Cassiodori loco colligere est.* Plures aliquando erant Cpoli hac dignitate conspicui. Cedrenus : Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Ἰουστινιανοῦ ἐκράτησεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων. Et apud Joannem Curopalatam in Isaacio Comneno : Ἰωάννην δὲ τὸν ἀδελφὸν καὶ Κατακαλὼν C τὸν κεκαυμένον Κουροπαλάτας· καὶ ἀμφοτέροις τιμῇ. Nec Cpolitani tantum, sed et exteri hac dignitate honestabantur, maxime Iberes, ut constat ex Constantino imperatore lib. De administrando imperio c. 45 et 46.

Cpolitanum palatium ita describit Luitprandus Ticinensis, lib. v rerum per Europam gestarum : *Cpolitanum palatium non pulchritudine solum, verum etiam fortitudine omnibus, quas unquam viderim, munitionibus præstat : quod etiam jugi militum stipatione non minima observatur. Moris itaque est hic post matutinum diluculum mox omnibus, patere, post tertiam vero diei horam, emissis omnibus dato signo, quod est* mis, *usque in horam nonam cunctis aditum* D *prohibere*. Sed quale hoc signum mis? an *missa* vel *missio*, quod est *ilicet*? at quid hoc Latina apud Græcos ? an *misa* ? nam posterioribus Græcis hæc dictio usurpata fuit. Vide Meursium v. Μίσα. Grets.

[Vox in Græciam serius invecta, a Latinis primum inventa, *cura palatii*, qua is magistratus intelligitur qui *palatii curam* agit et *curator palatii* nuncupatur in nonnullis editionibus cod. Theod. de Comit. et Trib. Scholar. l. vii, eumdemque reor quem Theophanes in Mauricio celebrat κουράτωρα τῶν βασιλικῶν οἴκων, ad cujus dignitatem ut imperatoriæ proximam summos viros vel aspirasse vel evectos fuisse memorant historiæ. Justiniani nepos Justinus κουροπαλάτης, ita scribit Theophanes, *ex curo palatii* (Marcellino propria) conscendit imperium. Leo

nuncupatus Isaurus Artabasdum data in conjugem A filia curopalatem fecit, ex eodem Theophane, qui Mauricium quoque nepotem Domentiolum eo titulo refert auxisse. Hunc honorem Domentiolo fratri contulit Phocas, ut Cedrenus in ejus Vita, et pariter germano Theodoro Heraclius, ut Nicephorus in Breviario. Michael S. Ignatii pater ex curopalate factus est imperator. Bardas Ignatio infensus, summam ambiens potestatem, curopalates primum, tum Cæsar est salutatus. De ejus insignibus et ministeriis suo loco : plura et diversa reperies apud Meursium, Gretserum, Bulengerum, Fabrotum in Cedreni Glossario, Dempsterum de Antiq. Rom. I, 4, Savarum in Sidonii Apollinaris carmen 23. Goar.]

P. 9. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης. Junius *accubitor fundæ*. In catalogo Juris Græco-Romani ὁ παρακοιμώμενος τῆς μεγάλης σφενδόνης : interpres *accubitor magnæ palæ*. Ego versione mea rem ipsam explicare studui, cum nihil suppetat quod Græca apte exprimat. Nam παρακοιμώμενος iste erat B sigillifer seu custos annuli imperatorii, quo litteræ obsignabantur ; qui annulus per partem suam, nempe per σφενδόνην seu *palam*, significatur : pars enim hæc servit signaturæ, ut sic loquar. Grets.

[Annulos signatorios sive sigilla in annulis adhuc postremis sæculis imperatores gestasse declarat Nicetas tum in Joanne Comneno statim **186** sub historiæ suæ limine, quo ipse εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικὸν, καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν θρηνήσων ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον : tum in Alexio laudati Joannis nepote ad calcem, ubi eo crudeliter obtruncato auris abscissa subula perforatur, trajectoque filo et apposita cera Andronici tyrannidem invadentis annulo signatur : Τιτρᾶται ὀβελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἀνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Annulus ille et quodvis aliud sigillum σφενδόνης nomen accepit. Σφενδόνη, inquit Suidas, ἡ τοῦ δακτυλίου περιφέρεια, καὶ ἡ εἰς λίθου ἐπιβολὴν ἐπιτηδεία χρῆσις. Illius annuli et cujuslibet alterius regii sigilli custos fores ejus in quo reponitur loci observat, ad illas sedet, moratur, vigilat, et pro excubitorum more etiam somnum capit, παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης, *regiæ signaturæ antistes, sacri cerarii exarchus*, D *garde des sceaux de l'empire*. Goar.]

P. 9. Præfectus seu accubitor cubiculi ; aliqui addunt *sacri*, utpote imperatorii. Hodie in aulis vocantur *kammerherrn, camerarii*, aureis clavibus conspicui. Grets.

[*Ibid.* Exponit Constantinus Manasses παράκοιτον καὶ φύλακα τῆς βασιλείου κλίνης, sub cujus dispositione erant πρόκοιτοι καὶ προφύλακες, de quibus Nicetas, qui ante fores excubabant et imperatorem custodiebant. Οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακες καὶ δορυφόροι ἀποθέν που τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος νυκτὸς κατηύναζον, ait ille in Andronico. l. II. Ergo isti propius, ad fores nimirum principis ac juxta cubiculum, qui hac de causa κοιτωνῖται a Leone Grammatico et πρόκοιτοι a Zonara dicuntur in Theophili Vita, a Niceta in Joanne Comneno οἰκίδιοι καὶ πρόκοιτοι, a Theophane in Justiniano κουβικουλάριοι καὶ σπαθάριοι : armati quippe spathis sacrum cubiculum observabant. Eam ob rem somnio, quod interitus fuit oraculum, exterritus Mauricius apud Theophanem διυπνισθεὶς ἐκάλεσε τὸν παρακοιμώμενον αὐτοῦ, ut qui dormienti principi juxta nomen excubias agens accubaret. Goar.]

Ib. Logotheta ærarii generalis. Ita verti Glossarium Græcobarbarum secutus. Junius, *logotheta publicæ rei*. Longe aptius quam interpres Joannis Curopalatæ historici, cui Nicephorus ὁ ἀπὸ γενικῶν est *Nicephorus a Genicis*. Interpres Juris GR *curatorem genici* indigitat. Wolfius vertit *generalem*, absolute, et *generalem logothetam*, quia Zonaras in imperio Irenes et Constantini filii Nicephorum γενικὸν λογοθέτην appellat. Theodori Metochitæ maximus encomiastes est Nicephorus Gregoras in sua historia, præcipue l. VII, non procul a fine. Hic Metochites etiam hujus logothetæ munere functus est. Grets.

[Ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ. Lucem sibi mutuam accendunt hæ voces. Γενικόν locus est Cpoli, quo jus tributorum subditi exsolvunt et negotiatores vectigalia pensant, quem Zonaras periphrastικῶς τὰ ἀρχεῖα τοὺς φορολόγους λογοπρακτοῦντα scripsit in Constantino Duca ; de quo Cedrenus in Basilio : Καὶ εἰς τὸ λεγόμενον Γενικὸν κατιὼν τοὺς εἰσπραττομένους ἐσκόπει παρὰ τοῦ δημοσίου, μή πού τις C ἀδίκως εἰσπράττοιτο, καὶ οὕτως τοῖς ἀδικουμένοις ἐπήμυνε. *Et descendens ad Genicum, ærarii sedem, eos qui ab ærarii ministris vectigalia exigerentur, ne quis quid injuste persolveret, speculabatur, ac ita injuriam passis opitulabatur.* Γενικὸς exinde portorii vectigaliumque *exactor* est, ut aiunt, *generalis*. Suidas v. Γενικός : Ἀναστάσιος βασιλεὺς Ῥωμαίων αἰσθόμενος στολὴν Σαρακηνῶν ἔρχεσθαι κατὰ τῆς πόλεως, Ἰωάννην **187** ἐφίστησιν ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, διάκονον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ λογιστὴν τῶν φόρων, ὃν Γενικὸν καλοῦσιν. Cedrenus quoque Nicephorum exgenicum, ἀπὸ γενικοῦ, vel ut scribit Curopalates ἀπὸ γενικῶν, imperatorem factum testatur in historiæ limine : hinc ipse audivit γενικὸς λογοθέτης, qualem Theodotum quoque iniquissimum monachum reperies apud Theophanem et Cedrenum in Justiniano posteriore. Jam quo constet logothetam hunc a cancellario longe diversum, nec ejus aut similis alterius munere fuisse implicitum, sed summam ærarii præfecturam gessisse, observo, λόγον *computum, ratiocinia, rationem, fiscum*, æque ac alia referre ; qua de causa dixit Theophanes in Copronymo : Τὰ δὲ λεγόμενα πατριμώνια τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων, τὰ ἔκπαλαι τελούμενα τάλαντα τρία ἥμισυ, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν, *publico ærario pendi, in fiscum referri, publicis rationibus accenseri jussit.* Λογοθέτης, ἀπὸ τοῦ λόγου, publicas rationes componit, quo pa-

tio Cyrillus τελωνάρχαις et πρακτοψηφισταῖς λογοθέτας adnumerat, et λογοθετῆσαι rationem reddere, ratiocinia instituere ex Photio reddidit Stephanus. Eam ob rem rapax et iniquus logotheta Theodotus scribitur a Theophane, ἐπὶ τοὺς πλείστους τῆς πολιτείας ἄρχοντας καὶ ἐμφανεῖς ἄνδρας, οὐκ ἐκ τῶν διοικητῶν μόνων, ἀλλὰ ἐκ τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων, εἰκῇ καὶ μάτην ἀπροφασίστως ἀπαιτήσεις καὶ ἐκταγὰς καὶ δημεύσεις ποιούμενος· *A pluribus reipublicæ proceribus illustribusque viris, non qui agros modo et rura, sed et qui præcipuam imperii civitatem incolerent, indicta causa, nullo demerito, absque rationis prætextu pecunias exigere, multas eis imponere, bona publicata rapere.* Apud eumdem Nicephorus Phocas avaritiæ rapacitatique deditus imperator ἐκέλευσε Νικήτᾳ πατρικίῳ καὶ γενικῷ λογοθέτῃ τὰ δημόσια τέλη τῆς ἐκκλησίας καὶ μοναστηρίων ἀναδιδάσαι. Alius Nicephorus ipse logotheta, referente Curopalate ad historiæ calcem, inquiritur ab adversariis περὶ τῶν τῇ βασιλίδι διαφερόντων χρημάτων. Subdit: Οὗ τοσοῦτον ἔμελεν αὐτοῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, quam ut logothetam sibi infensum e medio tollerent; ad eum siquidem, ut hoc ex Theophane addamus cumuli gratia, pertinent τὰ τοῦ γενικοῦ λογοθεσίου πράγματα, *generalium computorum negotia quævis*, et ut idem inferius habet, δημόσιοι τῶν λογοθεσίων κώδικες, *publici computorum libri*, δημόσια χειροθέσια, *publica ratiociniorum scrinia*. Illi ministri ascribebantur ἐκλήπτορες τῶν δημοσίων φόρων, *vectigalium receptores*, de quibus Theophanes in Justiniano posteriore; διοικηταί, *thesaurarii*, eidem et Paulo Diacono dicti in Leone Isauro; ἐξισωταί *pendendorum exæquatores*, quos memorat Cedrenus in Basilio et alii. Ultimi inter generales logothetas Theodori Metochitæ merita et honores, quem hic auctor memorat, reperies descripta Gregoræ l. VII. GOAR.]

P. 9. *Protovestiarites*. Diversus hic a protovestiario, ut tum ex catalogis, tum ex diversis officiis manifestum evadit. GRETS.

['Ο πρωτοβεστιαρίτης. Errant qui protovestiarium et protovestiaritem unum putant, quibus, sub non absimili penitus nomine, munus et ordo penitus diversa. Βεστιαρίτης *cubicularius* est, cujus onus ut vestibus sibi a vestiario prolatis principem induat et exuat. Indicat id βεστήτορος *vestitoris* dictio Latina, prioris vice posita: ubi enim scribit Cedrenus Justiniani anno 22 ἀπώλεσαν οἱ βεστιαρῖται τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως, Theophanes habet ἀπώλεσαν οἱ βεστήτορες τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. Euchologium: ἐπαίρει τὸ χλαμύδιον ὁ πατριάρχης καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τοῖς βεστίτορσιν (ita scribit illud) καὶ τὴν φίβλαν. Πρωτοβεστιαρίτην itaque *regii cubiculi magistrum*, sive *regiorum cubiculariorum principem* interpretabere; eumque opus ἀδέσποτον jam referendum εἰς οἶκον βασιλέως πράττειν, *in imperatoris cubiculo ministrare*, describit. GOAR.]

188 Qui sequuntur, domesticus mensæ et præfectus mensæ, satis noti sunt. GRETS.

P. 9. Præfecturam ac primatum super ejusdem ordinis reliquos constat ex dictis superius domesticum sortiri. Qua de causa domesticus mensæ, et ut Gregoras, VIII, 7 habet, ὁ τοῦ δομεστίκου τῆς τραπέζης τῆς βασιλικῆς σεμνυνόμενος ἐπικλήσει, censebitur is quem Pancirollus in Notitiam imperii Occidentis c. 41, castrensem sacri palatii vocat, qui mensam principis et totum palatium curat, quem nos *magnum hospitii magistrum*, regiæ mensæ structoribus præpositum ac in cæteros aulæ regiæ ministros jus exercentem, conspicimus. GOAR.]

P. 10. 'Ο ἐπὶ τῆς τραπέζης, qui τραπεζοποιός · mensæ structorem ac dapiferum, τὸν τῆς πάσης περὶ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενον, ex Hesychio intelligimus; cujus officii titulo, jam a Constantini temporibus, Russiæ principem in imperatoris palatio gavisum auctor est Gregoras, l. VII, at certe unus est testis ubi ait: ὁ δὲ Ῥωσικὸς ἡγεμὼν τήν τε στάσιν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης παρὰ τοῦ μεγάλου κεκλήρωται Κωνσταντίνου.

P. 10. [*Magnus pappias*. Pappias absolute pater, est idem quod πάπας seu πάππας. Palladius in Lausiaca Historia in Paulo Simplici: Καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου λέγει αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος· Παπία (nam et simplici π scribitur), θέλεις φάγωμεν ἄρτου κλάσμα; hic nomen palatinæ dignitatis est, de qua Codinus infra c. 5. GRETS.

[Abblandientium et balbutientium puerorum, patres et seniores appellantium, vox est παππίας. Eustathius in Iliados V: Κατὰ βρέφους προσφώνησιν καὶ κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν λέγομεν πάππας καὶ παπίας, πάτερ nimirum vice. Ille monachus apud Palladium in Lausiacis blande: Παπία, θέλεις φάγωμεν ἄρτου κλάσμα; et ille alius: Τί λυπεῖς καὶ ἀδημονεῖς, παπία; A privatis domibus et familiis aulæ CP reddita familiaris vox fidum et seniorem significat ministrum, cujus custodiæ palatium committeretur et integritati claves noctu traderentur asservandæ. Ita me monet Georgius Coresius in rescriptis; nec temere aut ignare: Constantini namque Manassis auctoritate fulcitur: Πρὸς τὸν τῶν οἴκων φύλακα τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, παπίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλῶσσαν. Addit Coresius idem aulæ clericis palatinisque ecclesiis fuisse præpositum, ac protopapæ (archipresbyterum intellige) nonnunquam munere donatum. Egregie: nam et pro hujusmodi sententia hæ militant auctoritates. Prima, Irenes devotæ imperatricis in lecto duas imagines reperit impius conjux Leo Copronymi filius, ait Cedrenus, quas inquisitione facta εὗρεν ὅτι ὁ παπίας τοῦ παλατίου εἰσεκόμισεν αὐτάς, a clerico utique fidem et cultum imaginibus servante; altera: Leoni Armenio necem illaturi Michaelis Balbi socii, sacerdotum ornatibus assumptis simulataque religionis specie, simul cum palatinis clericis matutinas laudes in palatio decantaturis admissi sunt: Τῇ νυκτὶ ὁπλισθέντες, ἔνδοθεν τὰ ξίφη φοροῦντες, τοῦ παπίου ἀνοίξαντος, ὡς οἱ ἱερεῖς, μετὰ φελωνίων εἰσῆλθον. Papias itaque, ceu eos admittere solitus, ex eorum numero fuit

nous. At cum papiæ dignitate promoti (quod nefas ecclesiasticis, ut optime disserit Anna Comnena) acies eduxerint in hostes et frequenter cum eis manus conseruerint, frustra clero conjiciuntur allecti; quin a clero quoque alieni sacras imagines inferre et palatii portas clericis, non segnius quam ipsi, reserare potuerunt. Clericus itaque sive fuerit seu etiam ecclesiastici ordinis exsors, nonnunquam claves palatii teste Leone Grammatico suæ fidei commendatas tenuit. Hoc ejus verba declarant in Basilio Macedone: Ὁ Ἀρτάβασδος εἰσδραμὼν πρὸς τὸν παπίαν καὶ ἄρας ἀπ' αὐτοῦ τὰς κλεῖς βιαίως ἤνοιξε τῷ Βασιλείῳ· καὶ γενόμενος **189** ἔνδοθεν Βασίλειος ἦρε τὰς κλεῖς τοῦ παλατίου ἐπὶ χεῖρας, καὶ τῇ ἕωθεν Γρηγόριον τὸν ἐπιλεγόμενον τοῦ Φιλήμονος ἐποίησε παπίαν. Eum in palatio habitasse, et facilem imperatori ad ejus sedem accessum fuisse, narrat Cedrenus in Leone Armenio. Cæterum pappiam vel papiam scribere, ne morarer in re nullius momenti, mihi semper pro variis auctoribus aut exemplaribus perinde fuit, ceu negotium in discrimen haud vocandum.

P. 10. [Ὁ ἔπαρχος. *Præfectus urbis.* Nicetas in Alexio III, l. III: εἰς δ' ἔπαρχον τῆς βασιλίδος σχηματίζεται πόλεως. Cedrenus in Theophilo: Ὁ ἔπαρχος ἐκ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως γαληνότητος τὸ κρίνειν λαβὼν καὶ τοῖς πολιτικοῖς χρήσασθαι νόμοις: ex quo ἐπαρχικὸν βῆμα apud Leonem Grammaticum. Hoc ejus munus latius alio loco prosequendum. Circa nomen ejus ἀπὸ τοῦ ὑπάρχου discrimen observat Blastares Elementi E, c. 15: ὕπαρχοι δὲ λέγονται οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐξάρχοντες, ἔπαρχος δὲ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Hinc obscurior Cedreni locus in Justino II lucem accipit, et eparchum hyparchum fieri intelligimus: Καὶ ὁ ἔπαρχος ἔφη τῷ βασιλεῖ· « Νῦν, δέσποτα, ὅπερ ὑπεσχόμην ἐτελείωσα.» Καὶ ὁ βασιλεὺς πατρίκιον αὐτὸν ἐποίησε καὶ ὕπαρχον μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ, quia nimirum provinciæ vel urbis alterius præsidem officio non amovendum constituit. Vel ne dignitatem ejus qui præmium meruerat imminutam affirmem, *prætorio præfectum* eadem voce denotari asseram. Theophanes in Leone: Ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ἐξετασθῆναι Ἰσοκάσιον παρὰ τῷ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων ἐν Κωνσταντινουπόλει. In Justino: Τὸν Ἀπίωνα πατρίκιον ἐποίησεν ὕπαρχον πραιτωρίων. In Theodosio seniore: Τὸν ὕπαρχον ἐφόνευσαν. Sozomenus hunc ἡγούμενον τῶν τότε παρὰ τοῖς Ἰλλυριοῖς στρατιωτῶν asserit: ego *prætorio Illyrici præfectum* commode interpretor: ejus enim erat ludos Thessalonicensium populo, de quibus ibi sermo, exhibere. Iterum Theophanes in Phoca: Θεόδωρος ὕπαρχος τοῦ πραιτωρίου. Correctius tamen videtur scripsisse Simocatta, VIII, 8: Ἔπαρχον τὴν ἡγεμονίαν τῶν φόρων τῆς ἑῴας πρό τινος καιροῦ ἀπό τινος καιροῦ ἀπειλήφει, ὃν ἔπαρχον πραιτωρίων ὀνομάζειν εἰώθασιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ὕπαρχον demum pro urbis præfecto sumendum semel mihi apud Theophanem occurrisse non diffiteor, ubi de Phoca scripsit: ἐπέτρεψεν Κώνσταν τὸν ὕπαρχον τῆς πόλεως. GOAR.]

P. 10. *Magnus drungarius* τῆς βίγλης. Detortum ex Latino *vigilia*. Δρουγγάριος, qui etiam δρουγγάρης, παρὰ τὸ δροῦγγος: *drungus* globus militum; vox nec Latinis ignota. Vopiscus in Aureliano: *Omnium gentium drungos usque ad quinquagenos homines in triumphum duxit.* Ubi Casaubonus: *In tacticis Græcorum libris omnis adunatio militum appellatur* δροῦγγος, *sive plurium sive etiam paucissimorum: nam et tres aut quatuor drungum faciunt. Inde est* δρουγγιστὶ τάττεσθαι, *quod Mauricius imperator libro IV opponit* τῇ μακρᾷ τάξει *et continuæ atque in longum porrectæ aciei.* Vide Rigaltium in Glossario v. δροῦγγος. Leunclavius *druncarium* vocat a *trunco, a baculo regiminis, bastone del reggimento,* magistratus insigni; nec pauciores milites mille nec plures 4000 suo *druncario* subjicit, in altero Onomastico, quod Historiæ Musulmannicæ adjunxit. Verum hæc exigui ponderis sunt, 1 quia *drungus* vox antiqua est, non nuper in recentiore Græcia nata; 2, quia recentiores Græci virgam seu baculum ejus qui magistratu bellico fungitur non vocant *druncum*, sed δικανίκιον vel sceptrum; 3, quia reclamant tactici scriptores, Constantinus de Thematibus, Leo in suis Tacticis, Mauricius Strategic. II, 3, **190** Codinus noster et alii. Hinc δρουγγιστὶ *globatim, rottenweise.* Quanquam ipsum quoque vocabulum *rott* pure Germanicum. Nicetas in Balduino Flandro: μοῖραν ἣν ῥοῦτταν ὠνόμαζον. Neubrigensis II, 27: *copias quas ruttas vocant.* GRETS.

P. 10. [Præfectum vigilum ab Augusto Romæ institutum, qui 7 cohortibus per 14 regiones dispositis a nocturnis grassatoribus et subitis incendiis urbem tutarentur, ex Suetonio et Dione demonstrat Dempsterus Ant. Rom. VII, 34. Hic cognoscebat de incendiariis, furibus, receptatoribus et aliis per vias et domos admissis flagitiis, nisi forte quam atrocia famosaque forent, ut ad urbis præfectum deferrentur, de quibus Pancirollus in Notitiam Orientis, c. 27. Officii hujusmodi tribunal Cpoli fuisse δρουγγαρικὸν δικαστήριον vocatum ex Alexii Comneni Nov. Juris GR. tom. II conjicio. Aliæ vigiliæ erant in castris, de quibus Dempsterus idem 10, 15, quarum appellatio profertur a Græcis βίγλα, Græce magis a Simocatta σκοπή, κατασκοπή, ἐπισκοπή. Præfectus, ὃς τῆς ἐπισκοπῆς τὰς φρουρὰς ἐγχειρίζεται eidem Simocattæ II, 9, præfectus, inquam, earum δρουγγάριος, quod ex militum drungo sive turma (δροῦγγος enim turma est) conflarentur. De ejus ministerio auctor in sequentibus: de nomine docte fuseque Rigaltius, Meursius, Gretserus, Bullengerus, Fabrotus in Cedrenum, et alii. Officium antiquum et notum: circa Copronymi tempora nomen vulgare primo scriptum in Theophane reperio. GOAR.]

CAPUT III.

Percurruntur reliqua officialium nomina, quæ continentur in catalogo capitis 2.

P. 10. *Magnus hetæriarcha.* Apud Tyrium 21, 16, *megaltriarcha.* Emendat Glossarium *magætæriarcha.* Forte nulla emendatione opus est, quia Tyrius forsan ex communi consuetudine vulgi hoc nomen extulit et in historiam intulit. Notum est autem a vulgo longe aliter hæc talia proferri solere quam proferantur vel scribantur a doctis. Et nuper etiam Tyrii editio a viro valde docto curata vulgatam lectionem retinet. Codinus dicit eum *hetæriarcham* dictum, quod ἑταίρους, *socios et amicos*, Romano imperio pararet, susceptis etiam profugis. Alii ab *hetæria*, militari cohorte, eum hoc nomen accepisse autumant; cujus cohortis mentio apud B Joannem curopalatam in Michaele Rancabe; et duplex erat, major et minor: illius dux et præfectus magnus hetæriarcha dictus, hujus absolute hetæriarcha. Consule Glossarium. GRETS.

[Gothos belli socios Constantinum sibi adjunxisse ac *fœderatos* vocitasse scribit Jornandes; renovato deinde cum iis fœdere ad sua usque tempora perseverasse eorum agmina subjungit. Erant fœderatorum sociæ illæ turmæ in Tiberii secundi castris: Ἀγοράσας γὰρ σώματα ἐθνικῶν κατέστησε στράτευμα εἰς ὄνομα ἴδιον, ἀμφιάσας καὶ καθοπλίσας αὐτοὺς, χιλιάδας δεκαπέντε, δεδωκὼς αὐτοῖς καὶ στρατηγὸν Μαυρίκιον τὸν κόμητα τῶν φοιδεράτων. Hæc ferme ad verbum ex Theophane Cedrenus, apud quem Leonem Armenium a Nicephoro κόμητα τῶν **191** C φοιδεράτων Thomamque ab eodem Leone τουρμάρχην τοῦ φοιδεράτου τάγματος institutum legimus. Successu temporis φοιδεράτοι in ἑταιρίας mutati, quorum duci ἑταιριάρχου nomen impositum. Leo Grammaticus de Michaele Theophili filio: Παρέδωκεν Βασίλειον, ait, Ἀνδρέᾳ ἑταιριάρχῃ τοῦ εἶναι εἰς τὴν ἑταιρίαν. Ex Scythia siquidem, parentibus licet Macedonibus, oriundus erat Basilius. Hetæriarches itaque exteris belli sociis præfectus, ut turmam ex militibus variis nationibus ortis collegit, ita fœderatis κατὰ διαφόρου καὶ συμμιγοῦς φερομένοις πλήθους, ait Olympiodorus apud Photium, succedit. Haud tamen omnibus imperabat: Franci enim constabulario, Barangi Angli acolutho etc. suberant. Reperitur hetæriarches Persa Persis imperitans apud Leonem Grammaticum in Michaele D Theophili. Vide Cantacuzeni I, 20. GOAR.]

P. 10 *Magnus chartularius.* Scribitur etiam χαρτουλλάριος, a charta utique nomine ducto; qui et in ecclesia, ut supra meminimus, et in aula, ut iste de quo in præsenti; quem Zonaras in Leone Isaurico vocat τῶν βασιλικῶν ἵππων ἐπιστατοῦντα. Erat etiam dignitas cubicularia. Hinc Novella 8 Justiniani χαρτουλλάριος τῶν θείων κοιτώνων. Et in notitia Consuetudinum habes χαρτουλλαρίους τοῦ θείου κουβουκλείου. Chartularius bellicus militem conquirebat et conscribebat, ut liquet ex Consit. β Leonis imp. GRETS.

A [*Scriniarius*, inquit Meursius. Optime: nam et Etymologicum vetus chartularios commentarienses, publicis litteris, tabulis, instrumentis scribendis et retractandis præfuisse docet. At eum plures numerare possis hujusmodi, hunc qui cursus publici, τοῦ ὀξέως δρόμου, in Constantino Porphyrogeneta; alium divini cubiculi Novell. 25, τοῦ θείου κουβουκλείου, qui et τῶν θείων κοιτώνων in Ecloga LL. Leonis et Constantini; magistri equitum alium l. 5 cod. Theod. de divers. Offic. et Apparito. et proba. l. VIII; quartum Θεόδωρον τὸν Χοῦμνον χαρτουλλάριον ὄντα τῶν ἱπποστάθμων apud Nicetam l. III Isaacii, et apud Zonaram in Leone Isauro βασιλικῶν ἵππων ἐπιστατοῦντα; in exercitu alium qui τοῦ θέματος, ex Constantino in Ta- B cticis; alios magno logothetæ subditos apud Nicetam Manuelis l. I, quos describit ὑπουργοὺς (λογοθέτου) οὐκ ὀλίγους τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων, λογίους ἄνδρας et quotquot alios scriniarios ex imperii Notitia assignabis: hic tamen μέγας, ad quem cætera referrentur, aut qui reliquos honore præcederet. De ecclesiæ chartulario, ut alterius ordinis, nil in præsenti. Magno huic exercitus commissos legimus apud Nicetam in Manuele l. III, in Alexio ejus filio, in Isaacio Angelo l. III. GOAR.]

Sed quid in Legibus Francicis, l. VI, 108, *homo chartularius? Est*, inquit Pithœus in Glossario, *homo per chartam sive per epistolam liber factus. Liberti ecclesiastici erant*, ait alius in notis ad Parae- C neses, *quibus archidiaconus jubebat scribi chartas tabulasve missionis seu manumissionis. Unde chartularii et tabularii nominati.* GRETS.

Ib. [Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, *rationalis cursus, summus cursorum præses.* De cursu publico Procopius ἐν ἀνεκδότοις: *Romani imperatores qui antea fuerunt modum excogitarunt quo cuncta sibi quam celerrime possent nuntiari, et ut scirent quæ ubique inter hostes agerentur, et si qua in civitatibus seditio vel quid aliud improvisum e præsidibus vel aliud quomodocunque oriretur, et ut annua tributa velociter et tuto transmitterentur. Publicum ergo et celerem quemdam ubique cursum hoc modo instituerunt. Viro expedito ad iter diei stationes constituerunt, quandoque octo, quandoque pauciores, non tamen* D *minus quinque, quod plurimum* **192** *eveniebat. Quadraginta vero equi in singulis mansionibus stabulabantur, et ibidem hippocomi ad curandos quot poterant equos erant destinati. Succedentibus vero sibi ad stationes probatissimis equis, qui eos agebant, decem ferme dierum iter vicissim conficiebant, agentes quomodo significavimus.* Hæc ille. Qui rationes cursorum habebat, λογοθέτης appellabatur sæpissime τοῦ δρόμου, ut apud Theophanem Cedrenum, Zonaram, Nicetam et alios occurrit; nonnunquam τοῦ ὀξέου δρόμου, quod scripsit Theophanes in Copronymi filio Leone, correctius τοῦ ὀξέως δρόμου, quod Constantinus in Chorographia posuit. Latini e Græco logothetam *tu dromu et tu dromi* cum Paulo diacono pronuntiabant. Theopha-

nes iterum in Justiniano : Καὶ ὁ τοῦ δημοσίου δρόμου ἐπιμελούμενος ηὐτομόλησε παραδοὺς τοὺς δημοσίους ἵππους. Habebat ille sub sua dispositione protonotarium, de quo Constantinus citatus : Ἀπέστειλε χαρτουλάριον τὸν ὀξέως δρόμου. Qui nimirum cursorum equitationes, tradita, recepta annotaret. Theophanes in Michaele Theophili filio : Ἐν τούτῳ δὲ τὰ γράμματα τῷ πρωτονοταρίῳ τοῦ δρόμου παρὰ τοῦ πεφθακότος ἄρτι ἐνεχειρίσθησαν, ὡς ἐν τοῖς Μελαγγείοις ἐστρατοπεδεύσαντο οἱ Σαρακηνοὶ διαγγέλλοντα. Ὁ γοῦν πρωτονοτάριος σκυθρωπήσας ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ προσῆλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὑπεδείκνυ τὰ γράμματα. De logotheta hoc divinat Leunclavius in Onomastico : *Arbitror, ait, ita dictum cancellarium dromi, cujusdam scilicet palatii CP, quod dromum vocabant.* Reperio in Jure Gr. p. 132, δικαστήριον τοῦ ἱπποδρόμου, ad Hippodromum nempe situm. Quid si de rebus in ipso Hippodromo contingentibus judicaret, ac λογοθέτης τοῦ δρόμου non cursus modo publici sed et equestris in circensibus ludis certaminis sumptus, rationes, census discuteret ? Suspicandi suggerunt ansam ea l. v Anthologiæ Epigrammatum quæ composuit Thomas patricius κριτὴς τοῦ δρόμου in Anastasium ac plures alios quatuor factionum in Circo de palma decertantium aurigas. Auget suspicionem Turnebus Advers. 11, 11, scribens : Erat et procurator dromi, quem ego credo ejus loci procurationem gessisse ubi equos suos Veneti aut alia factio exercere solebat. Dromus enim locum hic significat, ut in Hippodromo ; estque plane Hippodromus, ut in illa epigrapha, *Procuratori Dromi Factionis Venetæ.*

P. 10. [Qui πρωτοασηκρῆτις, πρωτοασεκρῆτις, nec non πρωτοασεκρέτης scribitur, ut *primum secretarium* indicat, ita et *judicum omnium præstantissimum*. A secretis primarium significat, *secreta* siquidem τὰ ἀπόῤῥητα Procopius interpretatur, et *a secretis* arcanorum notarium, l. II *De bello Persico* : Ἰουλιανὸν τὸν τῶν ἀποῤῥήτων γραμματέα· ἀσηκρῆτις καλοῦσι τοῦτο τὸ ἀξίωμα Ῥωμαῖοι· σηκρῆτα γὰρ τὰ ἀπόῤῥητα. Suidas : τῶν ἀποῤῥήτων γραμματέα, τουτέστι νοτάριον, ἀσηκρῆτις καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Manasses in politicis carminibus : ἀνάκτων ὑπογραμματεύς, ὃν φασιν ἀσηκρῆτιν. Secretum secundo veteres glossæ δικαστήριον exponunt. Cassiodorus, l. XI præf. Quapropter administrator amplissimus (id est præfectus prætorio) si vacasse credatur, opprobrium est, cujus etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Vide *secretum* auditorium præfecti dictum ; ideo secretum quia in secretiore penetrali, minime tamen secretum, quia tumultuosis actionibus personans. Paulum Samosatenum damnat Eusebius VII, 25, quod σηκρῆτον, ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες, εἶχέν τε καὶ ὠνόμαζεν : Secretarium idem Latinis audit, et Græcis ἀσηκρητεῖον. Cedrenus in Leone Armenio : Δεξάμενος τὰς μηνύσεις ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς ἀσηκρητείοις ἐκάθισε, καὶ ἀκριβὴς ἐξεταστὴς τῶν μηνυθέντων ἐγίνετο. Curopalates in Michaele Theophili ;

A Ἡ φυγὴ δὲ πρὸς τὸν ἱππόδρομον κατὰ τὰ ἀσηκρητεῖα· ἐκεῖ γὰρ τότε τὸ τῶν ἀσηκρῆτις καταγώγιον. Nicephorus et Ignatius patriarchæ sanctissimi a secretis fuere, ac ideo λαϊκοί a Cedreno scripti. Ex his colligo πρωτοασηκρῆτιν ab arcanis principis **193** præcipuum dicendum auctore Codino in Orig. Const. καθώς φησι Πλούταρχος πρωτοασηκρῆτις καὶ ἐπιστολογράφος Ἰουστινιανοῦ. Senatorum insuper judicumque præsidem hoc nomen mereri ceu πρῶτον inter ἀσηκρῆτις, et qui a Constantino lectore dicitur τῶν σεκρέτων πρώτιστος : qui etiam Hincmaro notissimus fuit epist. 3 16. Cui sociabatur summus cancellarius, qui a secretis olim appellabatur, etc. Verum quisnam hic de quo nos cum auctore πρωτοασηκρῆτις ? An arcana inter
B cæteros delectus excepit, vel supremo jure exercuit judicium ? Utrumque existimo, agnovit siquidem Menander in Eclogis τινὰ παρὰ Πέρσαις τοῖς βασιλικοῖς τε καὶ δημοσίοις πράγμασιν ἐξυπηρετούμενον, ὃν εἴ τις Λατίνων χρήσαιτο φωνῇ, ἀσηκρῆτις προσαγορεύσειεν. Discrimen utriusque a secretis plura apud probos auctores confuse scripta perturbatimque legenda dilucidat Dempsterus. Artemius Anastasius et Photius, uterque πρωτοασηκρῆτις assumpti sunt, ille in imperatorem, alius in patriarcham CP.

P. 10. [Ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ. Bullengerus exponit τὸν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, *qui armamentario præest*. Apud Nicetam Alexii, l. III ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὅπλων, apud Theophanem ἐπάνω τοῦ ἁρμαμέντου reperio scriptum : addit esse τοῦ στρατοπέδου κατασταντα ὕπαρ-
C χον, ὃς τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται. Τοῦ στρατοῦ φύλακα *exercitus custodem* vocat Nicetas. Metiendis castris præfectum ostendet auctor, c. 16.

Ib. [Ὁ μυστικός. Legebat olim Gretserus ὁ μυστικὸς τῶν σχολῶν : sed omnino prave. Legunt Regia absque addito ὁ μυστικός. Gretserus interpres nude vertit *mysticus* : mox domesticum scholarum addit. Perversa lectio ὁ μυστικὸς τῶν σχολῶν adegit me in Cedrenum, ut officium istud non civitati et legibus, sed castris ascriberem. Propius inspicientem, ut secretioris consilii senatorem τὸν μυστικὸν interpretarer, Joannis Tzetzæ epistolarum ultima compulit. Sic habet : Τῷ μυστικῷ, κυρίῳ Νικηφόρῳ τῷ Σερβλίῳ. Ὀφθαλμὲ γερουσίας, ὑπεροχὴ τῆς ἀρχῆς,
D μυστηριῶτις βουλή, τῶν πρὶν Καισάρων Σερβιλίων ἀπόγονε. Nil dilucidius offusas a Gretsero tenebras potest discutere. Vim summam faciunt hæc duo verba, ὀφθαλμὲ γερουσίας ab ipsomet Tzetze Chil. 10 hist. 350, περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ γερουσίας exposita : Οἱ παλαιοὶ μὲν ὀφθαλμοὺς ἐκάλουν βασιλέων τοὺς περιβλέπτους τῶν ἀνδρῶν, τοὺς πρώτους τῆς συγκλήτου. Potestas ejus in jure dicundo et bonis ecclesiæ vindicandis elucet Juris Gr. l. II, p. 155, et iterum, p. 168. Ex Mystico Nicolaum patriarcham factum legis apud Cedrenum in Leone Sapiente. Μυστογράφος scribitur Juris Gr. tom. II, p. 180. Forsan μυστικός, quod primus in secretiore consilio sisteret, quod *secretum* antiqui scripsere ; cui quadrat illud Achmetis apud Meursium · Μυστικὸς ἔσται τῷ Φαραὼ καὶ πρῶτος

τῶν ἀποκρύφων μυστηρίων αὐτοῦ. Clarius et aptius A cadit in hunc sensum versus opusculi jamjam adjungendi, incerto licet auctore : Μυστικὸς βασιλικὸς πρώτιστος τοῦ σεκρέτου. Suidas, v. Ἡγεμονεία · Ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν μυστηρίων ἅμα τοῖς ἐπιμεληταῖς προΐσταται. Causæ vero ad eum delatæ homicidia maxime erant et sacrilegia, eodem Suida auctore.

Ib. [Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν. Scholas militantium ordines, κατ' ἀντίφρασιν ἀπὸ τῆς σχολῆς, *ab otio*, cui nullatenus vacarent, dictas, quin perpetuæ armorum exercitationi tam palatinæ quam forensi insudasse, notum est. *Domesticus* scholarum ultimis sæculis fuit, qui Theophani et aliis κόμης : domesticum enim ἐξάρχοντα esse superius posuimus. Scholas initio undecim numeratas scribit Justinianus ad senatum. Præpositum uniuscujusque vocat B Theophanes in Anastasio πρίγκιπα : ὁ Βιταλιανὸς προσέθηκεν ἵνα καὶ οἱ πρίγκιπες ἑκάστης σχολῆς ὁμόσωσι. Domesticum omnibus præfectum reperio primum sub Nicephoro I, Bardanium videlicet, et mox Nicetam. Theophilus Manuelem ad se reversum 194 μάγιστρον αὖθις καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν ἐποίησε. Michael F. προβάλλεται Βάρδαν μάγιστρον καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν. Sub Constantino tamen Prophyrogenito legitur apud Theophanem Constantinus alius non δομέστικος sed δοὺξ τῶν σχολῶν. Nomen tandem rediisse, cum Alexium patrem Anna δομέστικον τῶν σχολῶν προχειρισθέντα scribit l. 1 conjicimus.

P. 10. [Ὁ μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου. Quis C drungarius, ex alibi dictis notum : quis in classe, exponit Leo imperator in Tacticis περὶ ναυμαχίας c. 19 : Ἐπὶ δὲ τῶν θεματικῶν δρομώνων καὶ δρουγγάριοι ἐπιστήσονται καὶ τουρμάρχαι · καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποταγήσονται, καὶ τοῖς ἐκείνου παραγγέλμασιν εἴξουσιν. Οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὅτιπερ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωΐμου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων πλώϊμοι στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλοῦντό ποτε τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι · ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἡ ἑκάστων τῶν δρουγγαρίων ἀρχὴ ἀνεδέθηκε (hoc est cum prius hoc nomen non assumerent, postmodum se στρατηγοὺς τοῦ πλωΐμου inscripserunt) καὶ καλουμένη ταῖς στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεσι. *Celocibus quoque per themata divisis drungarii et turmarchæ præficiuntur.* Erat namque classis imperatoria toti mari imperans : ad custodiam provinciæ sive thematis uniuscujusque certus celocium numerus deputabatur. Totius classis imperator erat magnus dux, de quo in præmissis ; celocibus per themata divisis drungarii præponebantur, inter quos nominatissimus Cibyræotarum (a Cibyra civitate selecto navali instructa) occurrit sexcentis in locis apud Theophanem, Leonem Grammaticum, Cedrenum, Zonaram et alios. Drungarium τοῦ βασιλικοῦ στόλου magni ducis vices gerentem scribit Nicetas Paphlago in Ignatii vita, quem τοῦ πλωΐμου quoque δρουγγάριον dicit ; hic μέγας δρουγγάριος est, et δρουγγάριος τῶν Κιβυρραιωτῶν, de quo nuper, a Theophane nominatur: Zonaras autem tum στρατηγοῦ tum δρουγγαρίου τῶν Κιβυρραιωτῶν meminit in Justiniano Rinotmeto.

Ib. [Ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς. *A cæremoniis, magister cæremoniarum*, qui a Philotheo patriarcha εὐταξίας dicitur in ecclesia, primicerius εὐτακτεῖ τοὺς ἐν αὐλῇ πάντας, *cunctos in aula componit*, cunctis ordinem, locum, tempus ministeriorum distribuit. Lege, si lubet, auctoris caput quintum.

Ib. [Ὁ πρωτοσπαθάριος, *spathariorum dux*. Illi satellites, *spatha* ense armati. Spatha latior gladius. Σπαθίον et σπαθί vocant recentiores, quod ob asperam τοῦ θ pronuntiationem, nonnihil τοῦ φ similem, σπαφή scripsit Crusius in Turcogræcia. Protospatharios tam copiosos enumerat Eustratius in Jure Gr., ut quemcunque spatharium eo titulo fuisse ornatum conjiciam. Hos quatuor tot lineolis coartat : Πέτρον πρωτοσπαθάριον καὶ ἔπαρχον, Πόθον πρωτοσπαθάριον μεγάλον οἰκονόμον, Θεοδότιον πρωτοσπαθάριον καὶ οἰκονόμον τῶν εὐαγῶν οἴκων, Ἰωάννην πρωτοσπαθάριον καὶ χαρτουλάριον. Spatharios intelligit Nicetas ubi habet σωματοφύλακας τὰ ξίφη κραδαίνοντας.

Ib. [Ὁ μέγας ἄρχων. Hunc, quis sit, historiæ tacent, conjecturæ indicant. Petitur præcipua ex Ecloga Leonis et Constantini AA. tit. 6 : Τὸ τοῦ ἄρχοντος ὄνομα γενικόν ἐστι, καὶ σημαίνει καὶ στρατηγὸν καὶ ἀνθύπατον καὶ πάντας τοὺς ἐπαρχιῶν διοικητάς, εἰ καὶ συγκλητικοὶ ὦσιν. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ἀνθυπάτου εἰδικόν ἐστι. Celebrat Cedrenus in Basilio et Constantino Romani FF ἄρχοντα Ἀντιοχείας et ἄρχοντα Ἀβασγίας, in Romano Argyro ἄρχοντα Πανθέου, Novella 31 quatuor Armeniæ ἄρχοντας, Cedrenus iterum in Theophilo et Zoe ἄρχοντα ἀρχόντων : quem Saracenicum principem autumo, de quo Constantinus in Chorographia : Ἐκαθέζετο εἰς μεγάλην Ἀρμενίαν δοῦλος αὐτοῦ 195 βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, ὡς παρ' αὐτοῦ προβαλλόμενος καὶ τὸ τοιοῦτον δεχόμενος ἀξίωμα, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δεσποτούμενα κάστρα καὶ πολιτεία καὶ χωρία τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων εἰσί. Hunc nostrum μέγαν ἄρχοντα talem esse nusquam affirmarim, sed aliquem inter provinciarum rectores præcipuum, ob nomen vel præposituram a cæteris colendum. Τῷ D ἄρχοντι τὰς τῶν ὀρφανῶν καὶ τὰς τῆς πρόνοίας καὶ τὰς τῶν ἀποκλήρων ἐπιδικασίας reservatas asserit Suidas. V. ἡγεμονεία. Goar.]

P. 10. *Tatas seu tata aulæ.* Nomen est a patre, sicut et παππίας. Unde Germanis quoque *ein alter Tatel*, et Atta *athe*. Grets.

[Nomen a Theodoro Lascari videtur inventum : quæ dignitas fuerit, vix constat. Lascaris ille cum Theodoro Callimpani Prilapi viciniarumque regionum custodiam commisisset, τατᾶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζεν. At quis tatas ? an quasi ἐπὶ τὰ τῆς αὐλῆς et τὰ τῆς αὐλῆς ἐπιμελούμενος ? Codex enim Regius ita semel legit, τὰ τῆς αὐλῆς : et in eam lectionem propendet Coresius. Τᾶς τῆς αὐλῆς legit Matthæus monachus, et opusculum incerti

operis mox exscribendum τεττῆς αὐλῆς. An ita tatas sicut pappias ? Utraque siquidem dictione pueri appellant avos, παππίας, τατᾶς. Atque ita quibusdam abblandiri voluerint imperatores, ut puerili voce, quos patrum nomine vellent insignitos, τατᾶς quasi *patres aulæ* constituerent. En Marcianus, ait Theophanes, Tatianum et Julium prius heros, in aulam deinde vocatos, πατέρας αὐτοὺς ἀνεκήρυξεν; et hunc quidem Libyæ (Zonaras scribit Illyrici), alium urbis præfectum constituit. Theodosius Helionem ὡς πατέρα διὰ τιμῆς ἦγεν, filiis Arsenium, scribit Cedrenus, βασιλεοπάτορα dedit. Leo Sapiens apud Grammaticum προεχειρίσατο Ζαοῦτζαν εἰς βασιλεοπάτορα. Constantinus Leonis filius ad Romanum scribit: Ὡς φύλακα τῆς ἐμῆς βασιλείας ἐγρηγορώτατον καὶ πιστότατον οὐδένα τῶν ὑπὸ χεῖρα ἢ Ῥωμανὸν εὑρηκώς, τούτῳ τὴν ἐμὴν φυλακὴν μετά γε Θεὸν ἐπίστευσα, καὶ ἀντὶ πατρὸς αὐτὸν ἔχειν ἔκρινα, σπλάγχνα μητρικὰ πρὸς ἐμὲ καὶ διάθεσιν ἐνδειξάμενον. Omitto a Francorum regibus pientissimis *pares* institutos quasi *patres*; Turcarumque principem superbia licet et ferocia insolescentem seniores aulicos *babas*, patres, nonnunquam vocitare solitum. GOAR.]

Ib. Magnus tzausius. Retinent hodie hoc nomen Turcæ in sua aula. Leunclavius in Onomastico: *Tzaus commissarius aulicus, hoc est cui variæ res a sultano et veziribus committuntur, ut eas expediat. Cujusmodi sunt diversæ legationes, exterorum legatorum deductiones, aut cum litteras ad principes extraneos et alios proceres perferre jubentur.* GRETS.

[Barbara vox in aulam CP inducta: *a mandatis, cursor, commissarius aulicus*, cui variæ res committuntur, est τζαούσιος, Theophani in Phoca πρωτοκούρσωρ. Officium nomenque a Turcis acceptum. Leunclavius in Onomastico: *Tzaus-bassa, sive præfectus nobilium aulicorum, quibus variæ res expediundæ committuntur. Nomen est dignitatis in aula Sultanea magnæ, cum sub hoc bassa tzausii plus minus septingenti militent. Græci quoque* τζαουσίους *habuerunt in aulis imperatorum suorum, Barbaros in hoc imitati; tzausiorumque bassam sua lingua dixere* τὸν μέγαν τζαούσιον. De tzausiis Turcicis Busbequius: *Hi vicem accensorum apparitorumque implent, et mandata pleraque omnia seu principis Turcarum seu bassarum ferunt.* Amplius quid in aula CP. gessisse arbitror: nam et imperatoris comitatum in ordinem coegisse refert inferius auctor, εὐτακτοῦσι τὴν τοῦ βασιλέως σύνταξιν. Ea propter satellites sive stipatores fuisse Meursio constans negem: satellitibus tamen adjunctos **196** lubens fateor. Suadet Apomazar in Myst. male a Meursio perceptus: Ζητητέον παρὰ σωματοφυλάκων καὶ τζαουσίων τί βουλητέον. Pontanus ex Phrantze: *Tzauchides* (tzausii) et ῥαβδοῦχοι *aulæ virgis ferreis et sudicis eos urgebant.*

P. 10. [Ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου. De prætore in communi Justinianus: Πραίτωρας ἐκάλουν ἐκ τοῦ τῶν ἄλλων ἁπάντων προϊέναι καὶ προτάττεσθαι ταύ-

A νης αὐτοῖς δόντες προσηγορίαν, ἐπιτρέψαντές τε αὐτοῖς καὶ τὰ πολεμικὰ διοικεῖν καὶ τοὺς νόμους γράφειν· ὅθεν καὶ τὰ δικαστικὰ καὶ καταγώγια πραιτώρια καλεῖν ἔταξαν, καὶ πολλοὺς νόμους ἐκ τῆς τῶν πραιτώρων ἐνεχθῆναι φωνῆς. Potestas ejus cum militaris simul esset ac civilis, processu temporis divisa est; et politica quidem mansit penes hunc τοῦ δήμου, quem Simocatta, 6, 10 τῶν δήμων scribit; penes thematum prætores, militaris. Leo in Tact.: Προσέτι δὲ καὶ ὁ πραίτωρ ἤγουν ὁ τοῦ θέματος δικαστής. De primis Cpolis prætoribus fuse Pancirolus in Notit. Imp. Or. c. 29.

Ib. [Ὁ λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν. *Sanctioris ærarii præfectus, sacratioris gazæ custos*, qui olim B *comes privatarum*, quem Zosimus l. II τῶν ἀνηκόντων ἰδίᾳ τῷ βασιλεῖ ταμιείων προβεβλημένον, Theodoretus Eccles. hist. III, 12, τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως χρημάτων καὶ κτημάτων ἡγεμονίαν πεπιστευμένον, recentior Nicetas Alexii Comneni, l. III, τῶν ἔσω λεγομένων ταμιείων φύλακα vocat. Publicas enim pecunias, quæ et regii thesauri ærariumque generale (τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον ἢ τὸ κοινὸν πρυτανεῖον Zonaræ dictum), logotheta τοῦ γενικοῦ vel, ut Nicetas in Isaacio Angelo, ὁ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν ταχθεὶς curabat. Duplex hoc ærarium prodit Cantacuzenus, II, 1: Ἀναλωμάτων ἕνεκα αὐτοῦ τε καὶ οἰκετικοῦ ἀπό τε τῶν δημοσίων φόρων τὴν λεγομένην παρέσχετο τοπικήν, φέρουσαν ἐπ' ἐνιαυτὸν δισχιλίους ἐπὶ μυρίοις χρυσοῦς, καὶ ἕτερα C χρήματα ἴσα ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἐκέλευσε χορηγεῖσθαι ταμιείου. Tribunal ac sedes ejus erat τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν, *secretum domestici fisci*, de quo Jus GR. p. 375 et Nicetas in Alexio Manuelis F. Comes privatarum cognoscit περὶ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν, ait Novella 12. In pœnam contractarum hujuscemodi ὁ δημόσιος, ait Alexius Comnenus Novell. 3, Juris GR. l. 2, διὰ τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν τὸ τοῖς συμβολαίοις ἐγκείμενον ἐξ ἐπερωτήσεως πρόστιμον ἀφ' ἑκάστου αὐτῶν εἰσπράξεται κατὰ τὸ ὁλόκληρον. Manuel ejus nepos ibidem Novell. 2: Δώσει πρόστιμον λιτρῶν τριάκοντα νομισμάτων ἀπαιτηθησομένων ἀσυμπαθῶς ἐξ αὐτοῦ παρὰ τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν.

Ib. [Ὁ μέγας λογαριαστής. *Rationum fisci ma-* D *gister, rationum ærarii disceptator, exedræ rationum præfectus.* Idem qui λογιστής, alienus a logotheta, Meursius licet cum aliis doctis utrumque confundat. Nicetas Manuelis l. I: Καὶ τῶν μὲν δημοσίων εἰσφορῶν φροντιστὴν καὶ λογιστὴν μέγιστον τὸν ἐκ Πούτζης Ἰωάννην προβάλλεται, ubi vulgaris lectio ponit λογαριαστήν. Subdit Nicetas: Ἦν δὲ ὁ ἐκ Πούτζης Ἰωάννης δεινότατος τὰ δημόσια, φορολογίας παιπάλημα καὶ ἐπίτριμμα, καὶ τῶν μὲν ὄντων δασμοφορημάτων συζητητὴς ἀκριβέστατος, τῶν δὲ οὐκ ὄντων εὑρετὴς ἀπαράμιλλος. Auctor grammaticæ Basilii nomine: Λογιστὴς ὁ λογαριαστής. Moschopulus apud Meursium: Λογίζομαι τὸ διανοοῦμαι καὶ τὸ λογαριάζω. Λογισμὸς ὁ λογαριασμός. Λογιστὴς ἢ λογαριαστής.

Ib. [Ὁ πρωτοκυνηγός. Gallis magnus venator, regiæ venationi præest; de quo Meursius. Πρωτοκυνηγὸν Θεόδωρον memorat Gregoras III, 7.

P. 11. [Ὁ σκουτέριος. Italicum *scudiero* Græcobarbarum σκουτέριον procreavit. Eum denotat qui principis in publicum vel in aciem procedentis scutum gerit, et *scutigerulus* sive *scutifer* audit. Auctor de **197** illo c. 5. Officium obibat eo tempore præcipuum quo scuta coloratis insignibus et ænigmatibus depicta viri principes et nobiles ad cruenta ludicraque certamina vel ad solemnes conventus deferebant. Ornabat imperatoris Orientis scutum coccinus color, cui crux aurea eminebat: angulos sive spatia inter crucis ramos expansa littera *B* auro pariter exarata decorabat, ita tamen ut bis ad sinistrum latus posita gibbos verteret in exteriorem et sinistram partem, ac penitus inversa videretur, et quatuor dictiones, quarum singularum est initialis, indicaret: Βασιλεὺς Βασιλέων Βασιλεύων Βασιλεῦσι: ita Marcus Vulsonius in Heroica scientia. At de his iterum. Consule interim opusculum retro notas præsentes ponendum, in quo non σκουτέριον, sed σκουτάριον (ἐκ τῆς ἀσπίδος τῆς βασιλικῆς λαχόντα τὴν ἀξίαν) lego.

Ib. [Ὁ ἀμηράλιος. Est qui putet vocem omnino Græcam, et quia classis magistratus est appellatio, ἀπὸ τοῦ ἁλμυροῦ et ἅλατος quasi ἁλμυράλιος formatam. Et vere opusculum nuperrime laudatum ἀλὸς ἁλμυρὰν ναυαρχῶντα, *almyram salis*, id est maris, *navarcham præpositum* scribit. Itane sal ipsum sale condiendum, ἁλμυρὸν ἅλας; an sal infatuatum est, ut sale indigeat? Autumat alius Arabicam simul et Græcam, et quasi emir ἅλατος, *dominum principemque salis* significare, emir siquidem dominus est et præpositus. Ita sentit Junius apud Gretserum. Verum, cum alia sit Arabum, alia Græcorum lingua, qui conveniant dialectum in unam? Suspicarer esse τοῖς ἁλμυροῖς quibuscunque et ἅλασι præpositum, *salarium* nempe *mancipem* et *salinarum custodem*: fuit enim Alexius quidam Hypocaucus apud Gregoram VIII, 6 τῶν ἁλῶν τὴν διοίκησιν ταμιουλχῶν. Nec moratur fidem, quod idem domesticus fuerit occiduorum thematum: simul enim utrumque munus obire poterat. Et certe vox ad classis præturam et magistratum maritimum spectans, eumque qui magno duce et classis drungario primas tenentibus sit minor, ut auctor c. 5 declarat; ac mihi nil nisi Arabicum sonat, et quem *emir halem* Leunclavius exponit in Onomastico, *dominum flammeolorum et vexillorum, qui scilicet supremus est sultani vexilifer. Omnibus etenim beglerbegis, et sanzacbegis cum creantur, vexilla porrigit sultanus. Magnus flammeolarius, magnus flamularius dicitur apud Græcos.* Hi vero a Saracenis nonnulla sunt mutuati, ut ipsis propria rapuerunt illi. Ameralius itaque cum classis sub magno duce præturam sortiretur, regio simul vexillo ceu insigni cunctis conspiciendo donabatur, cujus usum haud parce describit Leo in Tacticis c. 19; Εἶναι δεῖ σημεῖον ἱστάμενον ἐν τῷ σῷ δρόμωνι A εἴτε βάνδον εἴτε φλάμουλον εἴτε τι ἕτερον, εἰς τόπον περίοπτον, ἵνα δι' αὐτοῦ σημαίνοντός που τί δεῖ πράττειν εὐθέως ἐπιλαμβάνωνται τοῦ δόξαντος ἔργου οἱ λοιποί. Ac equidem si auctorem inspicias c. 5, scutifero, de quo nuper sermo, vexillum imperatoris commendatum referentem, quid obstat quo minus ille in terra, hic in mari regium vexillum suæ fidei commissum teneat? Cumque dicat auctor potestatem omnem cum sub magno duce adeptum, potuit et regium in mari vexillum gerere: eumdem enim Georgium inter sanctos nominatissimum modo δοῦκα modo φλαμουλάρην vocat Damascenus Studites in ejus Vita.

Ib. [Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Insignitos hoc officio memorat Nicetas in Alexio II, et Andronico I. II, B δεήσεις vocat Zonaras in Alexio δεητήρια διδακτικά, et quo proposito præsentarentur enarrat. Τεταγμένας ἡμέρας ὡρίσατο, καθ' ἃς ἐκεῖσε δημοσίως προὐκάθητο, ἀφορῶν πρὸς πεδιάδα πλατεῖαν. Τῷ βουλομένῳ δὲ εἰς ἐκεῖνον πάροδος συγκεχώρητο, καὶ ἕκαστος τῶν δεομένων ἐπανετείνετο δεητήριον διδακτικὸν ὅτου δέοιτο. Καὶ ταῦτα ἐνώπιον αὐτοῦ τιθέμενα ὑπέταττε τοῖς ὑπογραμματεύουσιν ἐπιέναι καὶ γνωρίζειν αὐτῷ τὰς ἑκάστων αἰτήσεις. Καὶ αὐτίκα τὴν ἐφ' ἑκάστῳ ἀντιγραφὴν προσέταττε γίνεσθαι καὶ βεβαιουμένην **198** τοῖς δεομένοις παρέχεσθαι. Congruam magis hujus officii expositionem opusculo inferius subdendo reperies.

P. 11. [Ὁ κοιέστωρ. Ut Theophanes, κοίστωρ, ut Leo Grammaticus et plures, κοιαίστωρ, ut Latinæ C pronuntiationi cum Simocatta vicinius, κουαίστωρ. Non ignorant Græci a quærendo dictum. Moschopulus: Ἐστινὸ συζητῶν καὶ ἐρευνῶν ἐπὶ χρήμασι. Procopius, De bello Pers. I: Βασιλεῖ πάρεδρος, κοιαίστωρα τοῦτον καλοῦσιν. Leo Grammaticus in Theophilo: Ὡρίσθησαν ὅ τε κοιαίστωρ καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς ἀπελθεῖν καὶ μέχρις θεμελίων ἐκλαφίσαι τὰ αὐτοῦ οἰκήματα. Simocatta Mauricianæ historiæ statim in limine: Βασιλέως γλῶτταν τὸν Ἰωάννην ἐδείκνυεν, ἄνδρα ῥήτορά τε δεινὸν καὶ Ῥωμαϊκῶν νόμων ἐπιστήμονα, ὃς τοῦ βασιλέως τὰ προστάγματα τῷ διατόνῳ τῆς εὐγλωττίας ἐμεγαληγόρει μεγαλοφροσύνης ἐπάξια. Τοῦτον ἐπιχωρίῳ Ῥωμαῖοι φωνῇ ἀποκαλοῦσι κουαίστωρα. Κοιαίστωρα τοῦ D θείου παλατίου vocat Ecloga Leonis et Constantini tit. 7. GOAR.]

Ib. Magnus adnumiasta. Ἀδνούμιον *est descriptio nominum apud Romanos*, inquit Suidas: et ut alius ait, ἀδνουμιάζειν est κατ' ὄνομα διέρχεσθαι. Est ergo delectus et census militum: unde actio ἀδνουμιάζειν quasi dicas adnumerare; et ἀδνουμιαστής *censor, lustrator*, quasi *adnumerator*. Non improbabile est a Græcis ex Latio hanc vocem petitam esse: sonus sane non abludit, ut nec significatio. Vide Rigaltium. GRETS.

[Glossarium bibliothecæ Reg. ἀδνούμιον κατάλογος στρατιωτῶν. Eos itaque censet adnumiastes. Exponit dictionem Rigaltius; ex eo plura mutuatur Meursius, ex Meursio Gretserus, ex utroque cun-

cta Bullengerus ad verbum. Eadem ingerere importunum. Theophobus apud Cedrenum in Theophilo: Πολλοὺς ἐκ τούτων ἐμπρέπειν τοῖς βασιλικοῖς ἀξιώμασι πεποιηκὼς κώδιξι στρατιωτικοῖς (ἀδνουμίῳ) ἀναγράφεται, τάγμα Περσικὸν τούτοις ὀνομάσας. Nicetas in Isaacio : Μετῆει ὅσα τῶν στρατιωτικῶν εἰσὶ καταλόγων.

Ib. Ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ. Quatuor æraria numero apud Gregoram, l. vi : Τὰ μὲν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ πρυτανείου ἐδίδοντο, τὰ δὲ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, τὰ δὲ ἐκ τῶν κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν. Magnus logotheta sacras omnes gazas recognoscebat, τοῦ γενικοῦ publicas, τῶν οἰκειακῶν privatas, hic de quo sermo, in milites erogandas. Ærarium militare ab Augusto institutum scribit in ejus vita Suetonius : *Utque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus novis instituit.* Curaverunt ærarium primo quæstores, teste Dione, l. xliii, aliquando ædiles, narrante Suetonio in Augusto, nonnunquam prætores, eodem Suetonio referente : rediit iterum ad quæstores, ait Dio in Claudio ; ac demum ejus omnis cura penes logothetas mansit. Hujus adhuc στρατιωτικοῦ, nempe λογοθέτου, sexta synodus act. 1 et septima act. 1 meminere : modo imperialem logothetam, modo quæstorem militaris ærarii reddidere interpretes. Laudes Cabasilæ logothetæ militaris prosequitur Cantacuzenus, I, 49.

Ib. [Ὁ πρωτοϊερακάριος. Aucupum regiorum præfectus, quique enutriendis accipitribus, aquilis, falconibus et prædatricibus quibuscunque avibus ex imperatoris mandato vacat : magnus falconarius nostris dicitur. Andronicum juniorem refert Phrantzes, I, 12 accipitres supra mille quadringentos, totidemque qui curarent, aluisse.

Ib [Ὁ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν. Armenta gregesque præcipuos fuisse regum antiquorum census sacræ Litteræ narrant : erant etiam agri **199** domus possessiones eorum divitiæ. Julianus Augustus in epist. : Γαλιλαίων τὰ χρήματα ἐκελεύσαμεν ἀναληφθῆναι δοθησόμενα τοῖς στρατιώταις, καὶ τὰ κτήματα τοῖς ἡμετέροις προστεθῆναι πριβάτοις. Theodoretus, Hist. Eccles. iii, 12, memorat Elpidium τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως χρημάτων καὶ κτημάτων ἡγεμονίαν πεπιστευμένον. Ille, inquies, privatarum, hic de quo tractamus, gregum logotheta est. Verum greges in agris et possessionibus ille censebat ; et jura nonnulla regia quibus equi, boves, cameli etc. ad comitatus usum pararentur, potuit hic exigere. Hinc equi curatoricii in codice Theodosiano memorati, a colonis et obnoxiis curatoricio nomine flagitati ; hinc oves, gallinæ, etc., eodem nomine patriarchæ offerendæ, de quibus Jus GR. abunde.

P. 11. [Ὁ μέγας διερμηνευτής. Magnus et præcipuus, eo quod plures in aula CP. interpretes asserit Tyrius, De bello sacro, xviii, 30 : *Adsunt imperatoris CP. legati, primus vir illustris Guido Stephanus, ejusdem consanguineus; secundus maximus palatinorum interpretum, Trisillus, homo vafer et*

A *pro negotiis imperialibus valde sollicitus.* Persicæ linguæ memorat Procopius, De bello Persico : Ὅσπερ αὐτῷ ἑρμηνεὺς εἵπετο, σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῆς στιβάδος κατέκλινε, πρᾶγμα οὔποτε γεγονὸς πρότερον ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου. Loquitur de Chosrois legato a Justiniano convivio excepto. Simocatta, ii, 9 : Ἑρμηνεὺς δ' οὗτοσὶ τοῦ Σαραχηνοῦ φύλου τοῦ ἐπικουροῦντος Ῥωμαίοις. Δραγόμενον vel δραγούμανον hodie vocant, voce Chaldæoturcica : Chaldæis enim תרגם est interpretari. *Drugemenz* scripsit Villahardonius antiqua Gallica jamque antiquata dictione, cui purior successit *truchement*.

Ib. [Ὁ ἀκόλουθος. Anglorum sive Barangorum sub imperatoris signis promerentium ipsiusque satellitum dux, ipsum imperatorem pone sequens, ac B quos regebat Anglos præcedens, de quo rursus c. 5, cum auctore Cedrenus in Constantino Monomacho : Διὸ καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀκόλουθον Μιχαὴλ μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς ἑσπέρας ἐς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει· ὃς ἐκεῖ γενόμενος, καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἔν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγγους καὶ Βαράγγους ἀγηοχώς, κωλύειν ἠπείγετο τὸν ἐνόντα τρόπον τὰς ἐκδρομὰς τοῦ σουλτάνου. De Barangis inferius.

Ib. [Φοσσάτου. Scribitur etiam φωσάτον, φοσσάτον et φουσσάτον, *exercitus, acies*, a *fossato* sive vallo quo castra muniuntur ; unde *fossatum* et vallum nonnunquam significat, sæpius et fere semper *exercitum*. Fossatum indicat in illa Cedreni sententia : Βελισάριος λαβὼν τοὺς ἵππους τῶν πολιτῶν καὶ C ἐξοπλίσας λαὸν ἦλθεν εἰς Χίτου κώμην, καὶ ποιήσας φοσσάτον, ὅσους ἐκράτησεν ἐξ αὐτῶν, ἀπέκτεινεν. In hac Leonis in Tact. const. 11 : Κυρίως φοσσάτον τὸ ἄπληκτον τοῦ ὅλου στρατοῦ καλεῖται. Et infra : Ἀσφαλίζεσθαι ὀρύγμασιν ἢ πάλοις, ὁλοκλήροις τάφρῳ ὃ λέγουσι φόσσα. Exercitum vero indicat apud Leonem eumdem, Constantinum de Adm. imp., Turco-Græciam, Jus GR. et alios locis pene infinitis. Κριτὴς τοῦ φοσσάτου, qui jurgia, lites et disceptationes inter milites et exercitus duces ortas componit et in sontes animadvertit. Leo per totam constitutionem ii judicia ab eo exercenda definit, quæ tamen non ad κριτήν, sed ad ipsum ducem refert. Εἰ μέντοι ἀδικηθῇ παρά τινος, τῷ ἄρχοντι τοῦ τάγματος προσελθέτω. Εἰ δὴ παρὰ τοῦ ἄρχοντος αὐ- D τοῦ ἀδικηθῇ, τῷ μείζονι ἄρχοντι προσελθέτω. Suidas quoque v. ἡγεμονεία : Τῷ πολεμάρχῳ εἰσάγονται ἐπιδικασίαι ὅσαι ἀποστασίου γραφὴν ἔφερον. Imperator Leo nihilominus inferiores judices in exercitu constitutos testatur Tact. constit. iv : Ὁ πραίτωρ ἤγουν ὁ τοῦ θέματος δικαστής, ὃς τὰς δίκας τῶν δικαζομένων διαλύει, ὃς εἰ καὶ τῷ στρατηγῷ ἔν τισιν ὑποτάσσεσθαι χρή, ἀλλ' οὖν τοὺς λόγους τῶν ἰδικῶν αὐτῶν διοικήσεων πρὸς τὸν βασιλέα ἀφορᾷν. Goar.]

200 P. 11. *Præfectus alogii et p. 14, Protalogator.* Vitiose ἀλλαγίου, et longe adhuc vitiosius πρωταλλαγάτωρ. Glossario tamen placet ἀλλάγιον et πρωταλλαγάτωρ, quia ἀλλαγαὶ *sunt loca mutandis equis in publico cursu destinata.* Hinc ἀλλάγιον *cursus publicus. Post*, et ὁ ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου *præfe-*

ctus publici cursus, Postmeister, et πρωταλλαγάτωρ *generalis publici cursus*. Subscribat qui volet, ego quod edidi amplector, cum etiam Glossarium v. πρωταλογάτωρ a nobis stet, vertatque *præfectus generalis equitum. Quo tamen*, inquit, *major erat ὁ ἄρχων τοῦ ἀλογίου, princeps equitum vel equorum*: ἄλογον enim Græcis est *equus* seu *jumentum*. GRETS.

Ibid. [Ὁ ἄρχων τοῦ ἀλογίου. Officium haud explicatu difficile, ex vocis nihilominus ἀλογίου dubietate et obscuritate jam pene incertum et ignotum. Legunt hic quidam ἀλόγιον, at ἀλόγως: et ex voce ἄλογον sibi nota (quis enim *equum* ignoraret) τὸν ἄρχοντα τοῦ ἀλογίου veredariorum et cursorum præfectum creant. Lexica, auctoritates, conjecturæ quæruntur: verum οὐδεὶς λόγος. Sanior lectio hic restituta certum proferet sensum, et abdicato jure alieno, proprium officio reparabit. Legendum itaque ἀλλαγίου, quod frequenter tum hic tum c. 5 posuerunt Regia cum duobus Mazarinis mss. exemplaribus postmodum proferendis, quod constanter habet Cantacuzeni, Regium item exemplar aliud, quod indubie retinendum censuit auctor Glossarii v. ἀλλαξιμάριον, ἀλλάγιον. Errat tamen, ut sæpe solet, dum ἀλλάγιον et ἀλλαγὴν confundit, ac eo quod ἀλλαγὴ ζῶον δρομικόν, *veredarium et equum mutatorium*, indicat, ex propriis in eodem sensu τὸ ἀλλάγιον exponit. Errorem animadvertisse diceres, ubi subjungit: *Scholiastes Oppiani Halieut. l.* I: Τοὺς λόχους *interpretatur* ἀλλάγια: at, quasi repudiata veritate quam palpaverat, exsilit confestim et ad equos publicumque cursum nervis omnibus contendit. Adhæremus nos λογίως sensui apud memoratum scholiastem reperto. Ἀλλάγιον itaque est λόχος, *agmen, turma, acies*, et ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου, qui eam quavis ratione ducit et illi imperat. Verum quodnam agmen, inquies, regit hic ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου, ut cum domestico, comite stabuli, stratopedarcha et aliis potestatem exerceat et obtineat dignitatem? Respondet auctor c. 5: Ὁ ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου εἰς τὴν τοῦ βασιλέως εὑρίσκεται μὲν σύνταξιν, καὶ ὑπὸ μέγαν δὲ πριμμικήριον· *Præfectus allagii locum obtinet in imperatoris comitatu, et subest magno primicerio*. Observa prætermissos silentio equos et σύνταξιν memoratam. At quid σύνταξις quam *comitatus, agmen, acies*? Quid igitur ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου quam ἄρχων τῆς συντάξεως, et εὑρίσκεσθαι ducis more εἰς τὴν βασιλικὴν σύνταξιν? Βασιλικὴ vero σύνταξις imperatorius vel sacer est comitatus, cujus magnus primicerius est caput, ex auctore c. 5 κεφαλὴ τῆς βασιλικῆς συντάξεως: illi supponitur ὁ ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου, ac ejus vices gerit. Ergo non equorum, sed comitatus, sub primicerio ductor fatendus, qui nonnullis *primipilus*.

Ib. Ὁ πρωταλογάτωρ. Verius ac communius, in Regiis, apud Meursium, Matthæum monachum infra referendum, et Cantacuzenum superiori nota memoratum, lego πρωταλλαγάτωρ, vocem ab eadem radice qua præcedens deductam, ἀπὸ τοῦ ἀλλαγίου nimirum, ita tamen ut ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου et πρω-

A ταλλαγάτωρ sic se habeant ut ille præcedat agmen, hic sequatur; ille milites ducat, hic ordinet: ille paratos in aciem et hostes exemplo provocet, hic militiam deserturos, ut in ordine stent, vi compellat; ille recta fronte in hostes pergit, hic a tergo imperitis et sola facie conversis confestim, ex pedissequo, ductor apparet; unde ex honore quem tunc assequitur, et quia μετὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀλλαγίου dignitatem et onus bellandi ducendique dividit, πρωταλλαγάτωρος ei nomen in conditum.
201 Ille Leoni λοχαγός, hic οὐραγός dicitur in Tact. constit. 7: Στρατιῶται στρεφόμενοι ὡς ἵστανται ἀντιβλέπουσι κατὰ τοῦ νώτου, ἤγουν τὸ ὀπίσω μέρος, οὐκέτι τοῦ λοχαγοῦ εὑρισκομένου, ἀλλὰ τὸ ἐξκαιδεκάτου οὐραγοῦ. *Milites quemadmodum ante*
B *stabant conversi, solum ad tergum extremam aciem respiciant, lochago sive præstite in anteriorem partem minime, sed ultimano jam in fronte constituto, quem* οὐραγόν, *id est caudanum, nominant*. Superius dictis attestatur idem: Χρὴ δὲ τοὺς οὐραγοὺς παραγγέλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν προωθεῖν καὶ ἀπορθοῦν αὐτὰς εἰς τὴν χρείαν, ἵνα μὴ ἀπομένωσί τινες, ὡς εἰκὸς, δειλιῶντες. Πρωταλλαγάτωρα Sennacherim laudat Cantacuzenus I, 26; quem dum equis cursoribus præfectum autumat in margine interpres, in errorem equo celoce citius contendit.

P. 11. [Ὁ μέγας διοικητής, *collector tributorum* est. Leo Novella 61: Τοὺς ἐπὶ συλλογὴν τῶν δημοσίων φόρων καθισταμένους διοικητὰς ἡ συνήθης
C ὁμιλία καλεῖν οἶδε. Cedrenus in Leone Isauro, cujus præcessor Theodosius fuerat διοικητής, quem modo *procuratorem*, modo *quæstorem* reddit interpres: Προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖν εἰς τὸν κανόνα, κατὰ νόμισμα, μιλιαρίσιον ἕν, καὶ λαμβάνει αὐτὸ ἡ βασιλεία, καὶ κτίζει τὰ τείχη. Κἀντεῦθεν ἀπεκράτησεν ἡ συνήθεια, παρέχειν τὰ δικέρατα τοῖς διοικηταῖς. Frequentius quam ut referatur legitur apud Cedrenum eumdem, Theophanem, Leonem Grammaticum, Nicetam et alios recentiores historiæ Græcæ scriptores. Graphice τὸν ἐπὶ τῶν εἰσόδων τῆς πόλεως depingit ultimo memoratus auctor in Joanne Comneno, *qui speciatim urbica tributa legit*; cui favet Cedrenus jam productus.

D *Ib.* [Ὁ ὀρφανοτρόφος. Clarior est dictio quam ut eam dicamus orphanis nutriendis præpositum, tanquam tutorem et curatorem minorum, significare: clarissimum quoque officium, quod jura non silent in Leg. *Orphanotrophos* in principio cod. de episcopis et clericis, et in lege, *Omnia privilegia*. Primus ei instituendo dedit ansam Constantinus qui ex Theophane σιτομέτριον κατὰ πόλιν ἐχαρίσατο ταῖς ἐκκλησίαις εἰς διατροφὴν διηνεκῶς χήραις καὶ ὀρφανοῖς καὶ ξένοις πένησί τε καὶ κληρικοῖς. Palatinum insuper, non ecclesiasticum fuit hoc munus, ut commode orphani educarentur. Alia vero pleraque misericordiæ, quæ circa corpus occupatur, exercendæ munia ecclesiastica fuere et episcopi recognitioni subjecta. Ecloga Leonis et Constantini AA. tit. 8: Ὥσπερ κληρικὸν οἷον δήποτε

βαθμοῦ ἐπὶ χρήμασι προβάλλεσθαι οὐκ ἀνεχόμεθα, οὕτως οὐδὲ ξενοδόχον ἢ πτωχοτρόφον ἢ νοσοκόμον ἢ ἄλλου οἵου δήποτε εὐαγοῦς οἴκου διοικητὴν ἢ οἷον δήποτε ἐκκλησιαστικὸν φρόντισμα χειρίζοντα. Et infra tit. 9 : Τοὺς οἰκονόμους καὶ ξενοδόχους καὶ νοσοκόμους καὶ πτωχοτρόφους καὶ τοὺς τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων διοικητὰς καὶ τοὺς ἅπαντας κληρικοὺς κελεύομεν ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθεισῶν αὐτοῖς διοικήσεων παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ᾧ ὑπόκεινται, ἀποκρίνεσθαι καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἰδίας διοικήσεως πληροῦσθαι καὶ εἰσπράττεσθαι. Orphanotropheum locum orphanis educandis deputatum memorat Cedrenus in Leone Armenio ad S. Pauli ædem locatum.

Ib. [Ὁ πρωτονοτάριος, ita vocatus jam ab antiquo a Socrate quidem Græco, VII, 23, et a Marcellino Latinæ linguæ scriptore, l. XXV. Primicerium notariorum nuncupat Pancirollus in Notit. Imp. Or. c. 92, eidemque tres notariorum ordines, tribunorum, domesticorum et inferiorum tribunorum, supponit. Alios τοῦ βασιλέως, τῆς ὑπουργίας, τοῦ βασιλικοῦ ἰδικοῦ lego in Theophane et Leone Grammatico : protonotarios non paucos in Jure Gr. τοῦ δρόμου speciatim in Joanne Comneno et Andronico apud Nicetam. Ταχυγράφους si legas, semper notarios repuia : verum cave ne valde dissitos scriptores ταχυγράφους et καλλιγράφους **202** confuderis : qui enim cito, prave, qui tardius, scribit quoque rectius et nitidius.

P. 11. [Ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων. *Memorialem*, quem *magistrum memoriæ* vocat imperii Notitia, putat Meursius institutum, ut laudationes eorum qui militiæ aut alibi fortiter se gessissent imperatori suggereret ac præmiis cohonestandos admoneret ; clarumque istiusmodi officii se reperisse gaudet monumentum tum apud auctorem c. 5, tum apud Agathiam l. IV. his verbis : Ἐκ βασιλέως τῷ Ῥουστίκῳ ἔχων ἐπίταγμα, ἐφ' ᾧ ἕκαστά τε τὰ ποιούμενα εἰς τὸ ἀκριβὲς διαγγέλλειν καὶ τὸ τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀριστεύοντας τοῖς βασιλείοις δώροις φιλοφρονεῖσθαι. At non unicum hoc est memorialis munus, qui de omnibus ad rempublicam et principem spectantibus, de publico bono adaugendo, removendis incommodis, puniendis sceleribus æque ac virtute compensanda ipsum commonere ac commovere suscepit. Non repudiandum huic sententiæ testimonium promit Cedrenus in Justino, ubi præfectus urbis loquitur : Συγχωρείτω με ἡ βασιλεία σου εἰσέρχεσθαι πρός σε ἀκωλύτως τοῦ τὰ ἀνήκοντα ὑπομιμνήσκειν τὸ κράτος σου, καὶ βέβαιῶ μετὰ τριάκοντα ἡμερῶν μὴ εὑρίσκεσθαι τὸν ἀδικοῦντα ἢ ἀδικούμενον· εἰ δέ τις ὑπομνήσει περί τινος ὑποθέσεως ἧς ἤκουσα ἐγὼ καὶ οὐκ ἐξεδίκησα, κεφαλικῶς τιμωρηθήσομαι.

Ib. [Ὁ δομέστικος τῶν τειχέων. Reges, consules, imperatores muris urbes cinxisse non infrequenter legimus ; bellorum duces etiam hoc onus assumpsisse Belisarii Narsetisque res gestæ docent : transiit hoc studium ad ipsos urbium populos, ac deinum plebis expensis, novo a Leone Isauro imposito tributo, nusquam tamen deinceps exstincto, fuere CPoli reparati. Theophanes in ejus Vita : Ἐπεκράτησεν ὁ σεισμὸς μῆνας δώδεκα. Ὁ οὖν βασιλεὺς ἰδὼν τὰ τείχη τῆς πόλεως πτωθέντα, διελάλησε τῷ λαῷ ὅτι ὑμεῖς οὐκ ἐκπονεῖτε τὰ τείχη κτίσαι. Ἀλλ' ἡμεῖς προστάξαμεν τοῖς διοικηταῖς, καὶ ἀπαιτοῦσιν εἰς τὸν κανόνα ὁλοκοτίνιν, μιλιαρίσιν. Καὶ λαμβάνει αὐτὸ ἡ βασιλεία, καὶ κτίζει τὰ τείχη. Ἐντεῦθεν οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια δίδειν τὰ δικέρατα τοῖς διοικηταῖς. Ac inde forsitan emanavit pariter ut marorum præfectus institueretur ; tunc enim primum occurrit, in Theophane, Nicetas quidam Anthrax ἄρχων τοῦ τείχους, qui, ut ex dictis de domestico patet, domesticus murorum non

B inepte potest scribi.

Ib. [Ὁ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος. Præcipuus cubiculariorum ac sacri cubiculi præfectus, cujus curam et custodiam παρακοιμωμένῳ suppositus demandatam habet. Ita auctor ipse infra c. 5. Lectum etiam somno capiendo ac imperatori noctu custodiendo in sacro cubiculo habuisse constat ex Leone Grammatico in Michaele Theophili filio : Ἰγνάτιος δὲ κοιτωνίτης ἀπελθὼν τοῦ κλεῖσαι τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος εὗρε διεστραμμένην, καὶ ἀπογνοὺς ἐκαθέσθη ἐπὶ τῆς κλίνης, τίλλων τὰς τρίχας αὐτοῦ. Τοῦ δὲ βασιλέως ὕπνον θανάτῳ παραπλήσιον κοιμωμένου ἀθρόως ἐλθὼν Βασίλειος μετὰ καὶ ἑτέρων τὰς θύρας ἀνέῤῥηξεν. Καὶ ἔμφοβος ἐξελθὼν Ἰγνάτιος ἀντέπιπτεν Βασιλείῳ μὴ εἰσελθεῖν. Cubabat

C hic imperatoris defuncti corpus. Idem Leo paulo infra : Ἀπέστειλε δὲ Βασίλειος καὶ Παῦλον κοιτωνίτην τοῦ ἐνταφιάσαι τὸν Μιχαήλ. Callicrinitem προκαθήμενον τοῦ κοιτῶνος memorat Cantacuzenus, I, 19.

Ib. [Ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου. De vestiario Hesychius : Βεστιάριον τόπος ἐν ᾧ τὰ χρήματα τίθενται καὶ τὰ ἱμάτια τοῦ κοινοῦ. Ut vestes asservat, vocatur alibi ab auctore τὸ ἐντὸς ἀλλαξιμάριον; *penetrale vestibus mutandis* dispositum, quasi dicas *mutatorium* ; ut ærarii munere defungitur, a Niceta l. III Alexii Comneni τὸ ἔσω ταμιεῖον, *internum ærarium*. Latinis idem præstat vestiarium ex bibliothecariis Guilielmo et Anastasio, illo quidem in Stephano VI scribente : *Quid*

D *mirum si vestiariorum gazas reperit ?* Hoc autem in Severino : *Sigillaverunt* **203** *omne vestiarium ecclesiæ seu cimelia episcopi*. Nec superflue duas istas significantias conjunctim ponendas censui : huic enim vestiarii curatori ut vestium custodia nullatenus deneganda, ita regia thesauri cura nec non rei domesticæ, æque ac privatarum, logothetæ et aliis tribuenda cum auctore c. 5, ubi postquam protovestiaritæ subjectum asseruit · Ὑπηρετεῖ δὲ, inquit, εἰς τὰς προσφερομένας καὶ ἐξερχομένας εἰσόδους τε καὶ ἐξόδους. Confirmat Anna Comnena Alexiados II vestiarium sive cubiculum imperatoris idem fuisse quod et ejusdem ærarium : Βυζαντίῳ δέ τινι καθ' ὁδὸν ἐντυχὼν, χρυσοῦ βαλάν-

τια ἱκανὰ ἐπιφερομένῳ καὶ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἀπιόντι, ἤρετο αὐτὸν ταῦτα δὴ τὸ Ὁμηρικόν· Τίς πόθεν εἰ ἀνδρῶν; καὶ ἐπειδὴ παρ' αὐτοῦ ἐμάνθανεν ὅτι τὸν πολὺν χρυσὸν ἐπιφέρεται ἀπό τινων εἰσπράξεων, καὶ ὅτι πρὸς τὸν κοιτῶνα τοῦτον διακομίζει. Hodie pariter ærarium et fiscus pontificius *cameræ apostolicæ* nomine indigitatur, *la camera;* summusque camerarius apostolicis quoque gazis præficitur, ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου, quem Leo Grammaticus in Constantino Leonis filio πριμμικήριον τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου dixit.

P. 11. [Ὁ βεστιάριος. Vestiarium hunc censo protovestiario et vestiarii præfecto subjectum. Ejus præcipuum munus est summa circa vestiarium vigilantia ac ejus perpetua cura; unde et expeditione marina suscepta triremi illud deportanti imperat, ac ejus triremis velut apotheca vestiaria imperatoriam sequitur. Auctor, c. 5.

P. 12. [Ὁ ἑταιρειάρχης idem officio ac μέγας ἑταιρειάρχης, verum ei suppositus.

Ib. [Ὁ λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς aulicus thesaurarius, qui meritis et obsequiis stipendia exæquat. At non tam rationum ærarii quam ministeriorum discussor ac disceptator exsistit. Auctor de illo uberius c. 9, nos de logariasta, ubi de magni hujus nominis officio.

Ib. [Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν Μουρτάτων. Qui sint Murtati conjicere quidem, at non certo probare possumus. Est certe μοῦλτον *seditio, tumultus*, apud Constantinum Porphyrogenitum in Nov. Ἐπιβουλαῖς ἐπιχειρεῖν ἢ μούλτῳ. Cujus sententiam referens Matthæus Blastares Elementi Σ c. 11, in Nomoc. scribit μούρτῳ vice μούλτῳ; recentioribus enim λ in ρ mutare quam familiare, ut ἦρθες vice ἦλθες, ἁρμυρὸν vice ἁλμυρόν. An vero ἀπὸ μούρτου Μουρτάτοι, non qui tumultum excitent, sed qui compescant silentiariorum vice, vel etiam si tumultum edant, ad reverentiam imperatori exhibendam, velut præsentis majestatis signum edunt, literatus lector judicabit. Murtatos porro stationarium militum agmen esse nulli dubium, ut eorum ducem στρατοπεδάρχην, qui Leoni in Tacticis καμπιδούκτωρ.

Ib. [Τῶν Τζακώνων. Laconas hodie vocari Tzacones recte observarunt ex Gregora l. IV Meursius, D Gretserus, Bullengerus: corrupte tamen τζ vice λ substitui inficior. Sunt itaque Tzacones germana populari que pronuntiatione a Tzaconia Peloponnesi monte, qui antiquis *Cronium* est vocatus, oriundi. Ita Gemistus apud Ortelium et Georgius Coresius in rescriptis. Magistrum porro Tzaconitam, de quo Luitprandus in legatione, esse hunc τῶν Τζακώνων στρατοπεδάρχην nullo auctore Meursius affirmat.

Ib. Μονοκάβαλλοι iidem qui μόνιπποι, unico pugnantes equo. Hos Palæphatus κέλητας vocat, Plinius XXXIV, 5, *celetes*, Seneca *singulatores* ab equo singulari quo utebantur. Κέλης Suidæ μόνος ἵππος, καὶ ὁ ἐπὶ τούτου φερόμενος· ὁ σελλάριος, ὁ γυμνός. Καὶ ἵππος δὲ κέλης ὁ γυμνός. Scholiastes Græcus,

A κέλης ἵππος μονάμπυξ. Plura Hermannus Hugo de militia equestri, III, 4.

204 P. 12. [Τζάγγρα *arcus*, τζαγγράτορας *sagittarios* quidam cum Meursio reddunt: quos autem arcus, quos sagittarios intelligant non exponunt. Breviter et sincere. Τζάγγρα *balistæ* sunt, de quibus Cantacuzenus, I, 38: Ἐκ τόξων Λατινικῶν τῶν λεγομένων τζάγγρων ἀφιέντες βέλη. Belle interpres in margine: *Inde tzangratores, qui arcubalistarii fuerunt, quorum usus in bellis tunc temporis plurimus.* Sunt et testimonia quæ arcus hujusmodi indicent, Annæ, l. VIII: Τὸ ἀπὸ τῆς τζάγγρας (femineum reddidit femina) βέλος ἐμπεσόν. Nusquam hoc de usitato arcu diceretur, sicut nec illa Heronis μαγγανότζαγγρα, *machinæ balistariæ.* B Sunt et alia quæ balistarios ingerant, Nicetæ in Manuele Comneno, l. II: Φραξάμενοί τε, ὡς εἶχον, τὰ τείχη τοξόταις καὶ τζαγγράτορσι. At nisi τζαγγράτορες balistarii forent ab aliis sagittariis diversi, ut quid utrorumque mentio, ut ex iis mœnibus tutamen accederet? Arcus tamen est balista, balistarii quoque sagittarii sunt, quos proinde τζαγγροτοξότας nominat Nicetas in Alexio l. III. At Phranzis interpres Pontanus belle rursus de illis II, 14: *zangratores* (quidam enim codices habent ζαγγράτορες, alii τζαγγράτορες) *genus sagittariorum, alterius generis vestes et insignia habebant*, ab aliis nempe sagittariis Tzaconibus sive Laconibus diversa.

C *Ib.* [Τῶν μεγάλων παλατίων. Plura fuere Cpoli palatia ab historicis ac speciatim Originum CP. auctore memorata: qui supremus omnium curator et custos, is est προκαθήμενος, de quo in præsenti. Legantur Gillius et Pancirollus de 14 regionibus urbis CP. Unum fuit inter reliqua præcipuum. Leo Grammaticus βασίλειον, Nicetas, l. I Isaacii μέγιστον ἀρχεῖον, Manuelis l. I μέγα ἀρχεῖον, ἔνθα τῶν χρημάτων αἱ σωρεῖαι καὶ τὰ τῶν κρατούντων γνωριστικὰ περιβλήματα. Alibi μέγα βασίλειον, rursus ἱερὸν ἀρχεῖον vocat. In eo regium satellitium ac solemnes excubiæ: ea propter occiso Michaele silentio illud occupare studuit Basilius Macedo, in Leone citato; Manuel vero Joannis Comneni filius a patre quantumvis renuntiatus, hoc unum sollicitus ambiebat, ut palatium imperii arcem teneret, in Niceta loco jam memorato.

Ib. [Erant Blachernæ ad maris sinum CPoli: τὸν ἐν Βλαχέρναις κόλπον memorat Cedrenus in Michaele Balbo, in eo non sacras modo Deiparæ, sed et regias imperatoribus Pulcheria construxit ædes, quarum custodiæ fuit sollicitus hic προκαθήμενος. Nicetas in Alexio Manuelis F. τοῦ Ἀνδρονίκου καταβάντος ἐκ τοῦ τυραννείου εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις βασίλειον, καὶ γενομένου κατὰ τὸν ἐντὸς τούτου ὑψηφερῆ δόμον, ὃς Πολύτιμος λέγεται. Incultum ruinisque vicinum describit Gregoras, IV, 7: Τὸ γὰρ ἐν Βλαχέρναις ἠμέλητο ἐκ πολλοῦ, καὶ ἦν τὸ πλεῖστόν γε ἐκ πολλοῦ καπνοῦ καὶ κόνεως ἐμπεπλησμένον, quapropter urbe recuperata in eo habitare neglo-

xit Michael Palæologus. Tandem sub imperio Turcico misere conflagravit. Lege Cantacuzeni, I, 56 : Πεπανόν τινα τῶν ἐν Βλαχέρναις προκαθήμενον βασιλείων, τῶν τῇδε τειχῶν τὴν φυλακὴν πεπιστευμένον. Hoc προκαθημένου hujus officium. A

Ib. [Ὁ *δομέστικος τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων*. Magistrorum, ducum, comitum, Orientis et Occidentis prætorio præfectorum deplorandæ reliquiæ fuere hi duo domestici Orientalium ac Occidentalium copiarum, sub magno domestico, vix et pene nomine præpositi. Itaque præter δοὺκας, κόμητας ac στρατηλάτας τῆς ἐῴας καὶ τῆς ἑσπέρας, obviam apud Theophanem, Cedrenum, Zonaram, Annam et alios passim reperiendos, observo etiam στρατηγούς ampliori potestate donatos, hos quidem in Oriente, illos in Occidente imperitasse. De Orientis præfecto loquitur Theophanes in Zenone : Ὁ βασιλεὺς θέλων τὸν Ἴλλον πληροφορῆσαι ἐποίησεν αὐτὸν στρατηγὸν τῆς ἐῴας πάσης, δοὺς αὐτῷ ἐξουσίαν πᾶσαν, ὥστε καὶ δοῦκας ποιεῖν. Ἀνατολικοὺς στρατηγουμένους ὑπὸ Λογγίνου celebrat idem Theophanes in Copronymo, et sub ejus filio Leone, **205** Ῥωμανὸν στρατηγὸν τῶν ἀνατολικῶν ; Leo Grammaticus Bardæ consobrinum μονοστράτηγον εἰς τὰ δυτικὰ θέματα. Exin domesticatus nomine inducto, de quo superius, occurrent in Oriente δομέστικος τῆς ἀνατολῆς τιμηθείς, apud Nicetam in Isaacio Angelo apud Annam l. VIII, quemdam τὸ δομεστικᾶτον αἰτούμενον τῆς ἀνατολῆς, apud eamdem, l. II, δομέστικον τῆς ἑσπέρας, l. VII προχειρισθέντα μεγάλον δομέστικον τῆς δύσεως, apud Nicetam laudatum et Cantacuzenum δομέστικον τὸν δυτικῶν θεμάτων reperies. B C

P. 12. [Ὁ *μεγας μυρταΐτης*. Georgius Coresius jejune quamvis, solus tamen hanc vocem exponit in epistolis, et vult esse ducem satellitum, quorum insigne fuit myrti ramus in pileo gestatus.

Ib. [Ὁ *πρωτοκόμης*. Qui principem ducem vel agminis bellici caput hic intelligit, errat. Comes, de quo sermo, θαλάσσιος, officium habet in classe, ait auctor c. 5, versus finem, et magnum ducem, drungarium magnum et amiralium pone sequitur, juxta dignitatis gradum. Uno verbo eretarcha est, *remigii præfectus, qui remiges agit*, et dux est impellendis remis, adestque gubernatori in regenda triremi : *comite, officier de galère*. Leo in Tacticis const. 19 : Οὐχ ὡς ἔτυχε πάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπιστήσεις αὐτοῖς ἄρχοντας ἢ κατὰ πέντε ἢ κατὰ τρεῖς δρόμωνας ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὅστις ναύαρχός τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων ὑπάρχων φροντίσει προσεχέστερον περὶ πάντων εὐκόλως, καὶ διατάξει πρὸς ἕκαστα. Et paulo infra : Στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλοῦντό ποτε τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες καὶ κένταρχοι. Eustathius quoque Iliad. I : Ναύαρχον τὸν τοιοῦτον φασίν, εἴη δ' ἂν ὁ τοιοῦτος ὁ καὶ κόμης παρὰ τοῖς ὕστερον. Qui cunctis hujusmodi præest, πρωτοκόμης. Matthæo monacho jam exscribendo πρωτοκόμης τῶν ναυτικῶν dicitur.

A *Ib.* [Ὁ *πατπίας*. Minor hic alio qui μέγας παππίας. Intellige idem de eo qui sequitur, drungario et myrtaïte.

Ib. [*Δρουγγάριος*. Leo in Tact. const. 4 : Δρουγγάριος λέγεται ὁ μιᾶς μοίρας ἄρχων. Μοῖρα δὲ ἤτοι δροῦγγος τὸ ἐκ ταγμάτων ἤτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κομήτων συγκείμενον πλῆθος. Κόμης δέ ἐστιν ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος ἤτοι βάνδου ἀφηγούμενος. Drungarius itaque chiliarchus est sive tribunus, nobis *maistre de camp*.

Ib. [Ὁ *σεβαστός*. Imperator Latinis Augustus quondam dictus, Græcis σεβαστός. Alexium nihilo secius ante tyrannidem arreptam reperio hoc nomine ab imperatore et senatu decoratum. Anna ejus filia, l. I : Ταῦτα μὲν ἔστω πλεονεκτήματα καὶ B πρὸ τοῦ θρόνου κατορθώματα, ὧν ἁπάντων γέρας ἀπέλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν τοῦ σεβαστοῦ ἀξίαν, σεβαστὸς ἀναρρηθεὶς ἐκ μέσης συγκλήτου. Erat adhuc sub Constantino Monomacho non multis annis Alexio superiore honoris plena σεβαστοῦ appellatio. Alanam enim pellicem ille σεβαστὴν ὠνόμασεν, inquit Zonaras, καὶ εἰ μὴ τὴν βασιλίδα, τὴν Θεοδώραν λέγω, πεποίητο δι' αἰδοῦς, βασίλισσαν τὴν ἐρωμένην ταύτην ἂν εἶπε. Iterum : τετίμητο δὲ ἡ γυνὴ σεβαστή, αὐτῇ πρώτῃ τῆς πρώην βασιλίσσης ἀπονεμηθείσης καὶ ἀξίας καὶ κλήσεως, καὶ ὠνομάζετο δέσποινα. Alexius tertium fratrem Nicephorum renuntiavit sebastum, et iterum Zonaras, et Anna in patris Vita : Νικηφόρος ὁ ὕστατος ἀδελφὸς μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου προβέβληται, τὴν τῶν σεβαστῶν καὶ οὕτως ἀνάκλησιν μετειληχώς. A sanguine regio alienis dignitas hæc postmodum collata : recenset enim Nicetas quemdam Georgium σεβαστόν, fratrem Andronici nondum imperium adepti uxoris ; viluitque deinceps magis ac magis, legiturque in Isaacio Angelo, l. III : Σταλεὶς ὁ σεβαστός, κύριος Θεόδωρος ὁ Χοῦμνος, χαρτουλάριος ὢν τῶν ἱπποστάθμων. In hac dignitatum notitia **206** οὐραγοῦ vices obtinet, qui Alexii tertii tempore circa CP captam πανσέβαστος σεβαστός ridicule audiebat, Juris GR p. 285 in suprema margine. GOAR.]

P. 12. Ἐπὶ τοῦ *κανικλείου ἦν*. Male Junius : *Caniclео socer imperatoris præerat atque vehebatur*. D Sensus verus est quem expressi : tanta enim erat caniclei dignitas ut posset impetrare filio suo filiam imperatoris et filiæ filium. Exemplum invenies apud Gregoram l. VII, et Cantacuzenum l. I. Græcis unico vocabulo dicitur κανακλείου *canacleus*. Apud Tyrium, 22, 6, *Canaclinus* appellatur, ut et in Ligurino Guntheri l. 8 : *Græci cognominis usu Hinc caniclinus erat, nobis camerarius idem Esse potest*. Radevicus *cancellarium* interpretatur l. I De gestis Friderici imp. c. 47 ; *Unus de servis palatii, canaclinus videlicet, quem nos cancellarium dicere possumus*. Verum nec camerarius nec cancellarius erat, sed ordinis longe celsioris et augustioris. Erat canacleum augustissimum et magnificentissimum palatium, cui sub Theophilo imperatore iconoma-

cho caniclei titulo præerat Theoctistus, tanta gratia apud Theophilum pollens ut quasi secundus imperator esset, teste Zonara in Theophilo. Adjunctum erat ejusdem nominis monasterium, in quod Nicephorus Botoniates Alexii Comneni et aliorum conjuratorum matrem et conjuges amandavit, ut scribit idem Zonaras in Alexio Comneno.

De canicleo seu præfecto caniclei Codinus p. 17 ed. Jun. : Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀχούμενος, equo scilicet vel alio vehiculo intra aulam Cpolitanam; quod nulli alteri concessum. Magna erat dignitas, cujus passim fit mentio apud historicos Græcos. Joannes Curopalata in Michaele Rancabe : *Animæ quasdam maculas simulat se cuidam religioso explicare velle per Theoctistum, quem postea caniclei dignitate honoravit.* Eadem de caniclei præfecto Theoctisto Cedrenus, ubi de cæde Leonis Armeni agit. Idem Cedrenus scribit occiso prædicto Theoctisto a Barda, Bardam dignitatem caniclei in se transtulisse. Curopalata in Constantino Leonis filio : *Paulo post missus est ab Augusta patricius Basilius caniclei præfectus.* De eodem caniclei præfecto Theoctisto Zonaras in Theophilo imperatore : *Uxorem et caniclei præfectum multum obtestatus est* (Theophilus) *ne paterentur venerandas imagines reponi.* Idem Zonaras in Alexio Comneno : *Comneni rebus suis jam in tuto collocatis, matrem et conjuges* ἐκ τῆς μονῆς τοῦ κανακλείου, *ex monasterio caniclei, ad regiam accersiverunt.* Ubi Wolfius interpres, *ex Canicleo monasterio.* Ex qua versione suspicari quis posset canicleum fuisse monasterium, tametsi adjuncto palatio : nam monasteriis, nominatim ei quod Hodegetria nominabatur, et templis præcipuis, ut Blacherniano, adjungebantur palatia, in quibus imperatores vel pietatis vel recreationis causa aliquando versabantur. Hinc Junius τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου putat præfectum fuisse arcis et monasterii hoc nomine in urbe Cpolitana. Quæ fuit etiam sententia Wolfii in indice ad Zonaram. *Canicleum*, inquit, *monasterium* **207** p. 123 et 224. Xylander in notis ad Cedrenum num. 196 ingenue fatetur se nescire quid sit *caniclei dignitas.* Nicephorus Gregoras, lib. VII : *Erat tum procurator negotiorum imperii vir prudens et ob industriam et reipublicæ gerendæ scientiam imperatori charus, unde et auctoritate et opibus pollebat, Nicephorus caniclii præfectus. Is blandis sermonibus et obsequiis lenitate imperatoris conciliata, petit et accipit generum filium ejus Joannem, indignante quidem et refragante imperatrice, sed tamen accipit.* De eodem Nicephoro caniclei præfecto Cantacuzenus, I, 14 : *De senatu palatino præsentes aderant magnus logotheta Metochites, cujus antea meminimus, et Nicephorus qui canicleo præerat et vehi solebat, admirabili sapientia consilioque præditus, et ab imperatore benevolentia honoreque singulari dignatus, ita ut etiam Irenem filiam ejus Joanni despotæ filio suo nuptiis conjungeret. Hic Nicephorus prius imperatoris domestica administrabat : tum autem podagra conflic-*

A *tatus functione illa abierat. Nihilominus summo eum honore imperator prosequebatur.*

Ex hoc et prædicto Gregoræ loco intelligis quare præfectus caniclei *consocer* imperatoris appellaretur ; quia tanta erat hæc dignitas, ut præfectus caniclei posset filio suo impetrare filiam imperatoris et filiæ filium. Hinc συμπένθερος ; nam præfectus caniclei a filia imperatoris, si nupta filio esset, vocabatur socer, et imperator a filia præfecti caniclei socer. Idem factum quando filius imperatoris in matrimonio habebat filiam præfecti canicleo.

Idem Cantacuzenus, IV, 40 : *Palæologus præsidem caniclei Angelum legatum mittit.* Nicetas Choniates lib. I de rebus gestis Manuelis Comneni, de Styp-
B piota agens : *Tandem ad caniclei magnificum munus et intimam etiam imperatoris familiaritatem promotum magis etiam extulit.* Hanc tamen tantam dignitatem sua granditate inferiorem duxit Constantinus Mesopotamita, ut libro II de Alexio Comneno scribit idem Nicetas : *Caniclei officium*, inquit, *quod Isaaco imperante obtinuerat, et rursus offerebatur, ut suo fastigio inferius renuit.* Georgius logotheta Acropolita in Chronico Cpolitano, non procul a fine : *Misit imperator ad regem Siciliæ apostatæ generum per Nicephorum canicleum ;* ubi ipse canicleo præfectus *canicleus* appellatur, ut et in disputatione Gregentii κανικλείων.

Duravit hæc dignitas ad imperii Cpolitani extre-
C ma usque tempora. Palæologus apud Phranzem, II, 17 : *Duxi ego uxorem Helenam filiam Alexii Palæologi Exemplaconis, qui canicleo præerat.* In disputatione Gregentii imperator : *Erbæ seu Herbano patrinus seu susceptor in baptismo factus Leonis nomen imposuit, et hypececlesionem* (ὑπεκκλησίονα) *eum fecit, quem Romani patricium et caniclionem appellant.* Exstat hæc disputatio t. IV Biblioth. Patrum, cujus occasione Meursius varia philosophatur in suo Lexico, v. Πατρίκιος. Observa non omnem patricium fuisse caniclionem, sicut hæc disputatio Gregentii affirmare videtur, quia unus canicleo præfectus erat, multi autem **208** patricii. Contingere quidem poterat ut canicleo præfec-
D tus patricius esset, sed id non erat necessarium.

Observa secundo falsum esse quod Meursius scribit : *imperatorem ecclesiæ et rebus ecclesiasticis præfuisse veluti supremum caput.* Nullus imperator orthodoxus hunc titulum sibi arrogavit : schismaticorum et hæreticorum hoc proprium est. Orthodoxi imperatores norunt se esse oves Ecclesiæ, non pastores, subditos, non capita. Defensores itidem ecclesiæ sunt : capitis nomen summo pontifici, Christi vicario Petrique successori non inviti relinquunt. Ne Calvinistæ quidem Puritani capitis ecclesiastici nomen regibus tribui ferunt. Notum est quam limis oculis Calvinus regem Angliæ ob hunc titulum assumptum aspexerit, et in Belgio quam ferventiores Calvinistæ obsistant ne fœderati

ordines pro capite ecclesiæ efferantur et agnoscantur.

Observa tertio falsum esse quod Meursius dicit, patricium aliquem ὑπεκκλησίονα dictum tenuisse vicem imperatoris in hoc, ut ita loquar, *capitaneatu* ecclesiæ. Sed ut fictitium est ullum imperatorem catholicum pro capite Ecclesiæ sese venditasse, ita fictitius est iste patricius vicarius imperatoris in rebus ecclesiasticis. Et tamen hoc semel effudisse non contentus, id v. ὑπεκκλησίων reciuit. Scilicet imperator Judæum recentem a baptismo suum in rebus ecclesiasticis vicarium constituisset, etiamsi pro capite ecclesiæ se venditasset, rudem adhuc rituum Christianorum et ecclesiasticæ politiæ ignarum. Politica igitur dignitas erat, non ecclesiastica, quemadmodum et patriciatus et præfectura canicleí.

Longe alia et aliter de præfectura canicleí doctissimus vir Nic. Alemannus: nam in commentario ad Ἀνέκδοτα Procopii, quæ ipse nuper evulgavit, in illud p. 29, v. 2: *Colore imbutus quo scribere mos est imperatoribus*, ita scribit: *Gregorius Secundus ad Leonem Isaurum imperatorem: Litteræ tuæ et non alienæ sigillis imperatoriis obsignatæ diligenter essent, et accuratæ intus subscriptiones per cinnabarim propria manu tua, ut mos est imperatoribus subscribere.* Cinnabarim *vocavit ob coloris similitudinem: sed imperatorium* encaustum *purpureum erat ex murice.* Sacri affatus, quoscunque nostræ mansuetudinis in quacunque paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore nisi purpureæ tantummodo inscriptione lustrentur, scilicet ut cocti muricis et triti conchylii ardore signentur. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere, l. 6 *C. De divers. rescript.* Encaustum *hodie in Italia dicimus* enchiostro; encausta et encaustaria *legendum in l.* 9. *C. De Agric. Liquor ille purpureus, quem hic non atramentum sed purpuramentum vocare licuit, servabatur in atramentario, nisi dicere malis etiam purpuramentario; quod cum caniculi formam effigiemque præ se ferret, quales atramentariorum formas hodieque usurpamus, ob id* caniculus *est appellatum. Et a caniculo erat qui Cæsari ejusmodi purpuramentarium ministrabat. Anastasius Bibliothecarius ad octavam synodum Act.* 10: **209** Præpositus caniculi est qui curam et custodiam gerit caniculi, id est atramentarii, ex quo imperator phœniceas litteras scribit in chartis: *Ad nomen et quid præterea Cæsari subscribendum erat, id præpositus caniculi manu sua exarabat, quod in calce ejusdem synodi Christophorum Basilii imperatoris a caniculo fecisse liquet. Præficiebantur caniculo primarii a secretis, quorum magna dignitas et auctoritas fuit, utpote quæ solis tandem imperatoris sanguine propinquis concederetur. Quæ Junius de hoc officio apud Codinum, nugæ sunt.* Hæc Alemannus; cujus sententiam non improbabilem Anastasii Bibliothecarii auctoritas efficit. Nec a caniculo abludit nomen, quo Græci

A utuntur, quibus solemne Latina vocabula nonnihil inflectere et ad Hellenismum quoad licet conformare. Porro verba actionis decimæ, ad quæ Anastasius supra dictam notam adjecit, sunt ista: *Post hos piissimi et amatores Christi imperatores Basilius et Constantinus figentes quidem propria manu in quinque voluminibus* (seu etiam pluribus) *pretiosæ crucis figuram, Basilio Magno imperatore, similiter etiam et Constantino figente crucem pro se et fratre suo Leone subscribente quoque nomina trium imperatorum propria manu, et subscriptionis residuum subscribente Christophoro protoasecretis et præposito caniculi.* Græca editio Romana ita habet: Καὶ μετὰ τούτους οἱ βασιλεῖς Βασίλειος Κωνσταντῖνος καὶ Λέων, πηξάντων μὲν ἰδιοχείρως ἐν τοῖς πέντε βιβλίοις τοῦ
B τιμίου σταυροῦ τὸν τύπον τῶν βασιλέων, καὶ γεγραφότων τὰς οἰκείας ὀνομασίας, τὸ δὲ τῆς γραφῆς ὑπόλοιπον γεγραφότος Χριστοφόρου πρωτασηκρήτου καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. *Quod reliquum erat, Christophorus protoasecretis et præfectus canicili subscripsit.* Gretser. *in Addend.*

P. 12 [Ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Nugas referrem, si appictos a quibusdam τῷ κανικλείῳ sensus in medium producerem. Ad propositum veri scopum recta pergo. Κάνεον non *canistrum* modo, sed et *lanx* et *patella* est Homero. Κάνιον quoque *caliculus fusorius* vertitur: nam τοὺς μεταλλικοὺς τοὺς ἐργαζομένους τὰ κανία *metallicos fabros fusoriis caliculis utentes* dixit Eleutherius Zebelenus. Uno verbo
C δοχεῖον quodvis exiguum, quale ἀλάβαστρον, φωκάδιον, μυροθήκη, est κανίον sive καννίον, *vasculum, ampulla, myrothecium, acetabulum.* Κλέος quoque gloriam dignitatemque referre non ignorat qui Græca summis degustavit labiis. Erit itaque κανικλεῖον vasculum inter cætera dignitate vel gloria præcipuum, quale fuit illud in quo gloriæ dignitatisque suæ insigne, liquorem videlicet purpureum quo chrysobullis et sacris diplomatibus subsignabant, imperatores jubebant asservari. Ille vero cui vasis hujusmodi custodiam demandabant, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου salutabatur. Lego etiam κανίκλειον apud Leonem Grammaticum et Cedrenum. De eodem Gregentius: Ὃν οἱ Ῥωμαῖοι κανικλείονα προσαγορεύουσι, *quem Romani canicleonem exponunt.* Ra-
D devicus et Guntherus reddunt *caniclinum.* At non contortam in varias formas vocem, sed sensum e vulgo et ex Nicetæ testimoniis quam dilucide profero. Manuel Comnenus, inquit ille Vitæ ejus l. 1, 4, Theodorum Styppiotam εἰς τὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου μεγαλοπρεπῆ προβιβάζει τιμὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγάλην οἰκείωσιν. Invidet propterea æmulus quidam logotheta: Οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἐρυθροβάνου διάλιθον χρύσεον, scribit idem l. III; is igitur idem est qui canicleo præficitur et qui vasculi purpurei coloris custos est, ac ideo τὸ κανικλεῖον est δοχεῖον ἐρυθροβάνου, quod et **210** χρυσόβουλλον: ita namque reponit alia lectio vulgarior, χρυσόβουλλον δοὺς

μετὰ λίθων λαμπρῶν. Hinc si τοῦ ἐπὶ κανικλείου ὀφφίκιον, ut habet Nicetas in Alexio, III, 3, camerarii cum Gunthero vel cancellarii cum Radevico proprium debeat asserere, æquus lector judicaverit. Illud circa Leonis Armenii tempora primo inventum vel auditum ex Theophane et Cedreno in ejus Vita conjicio. Munus etiam ejusdem fuit imperatorum subscriptionibus attestari. Sic cum subscripsissent octavæ synodi actioni decimæ imperatores Basilius, Constantinus et Leo, exaratis nimirum ante scripta nomina crucibus, τὸ τῆς γραφῆς ὑπόλοιπον γέγραφε Χριστοφόρος πρωτασηκρήτης καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Hoc est unicuique nomini scripto ipse sua manu adjunxit, ἐν Χριστῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεύς. Addit hæc Bullengerus auctoris tacito nomine: Μανουὴλ εἶχε τὸ σύνηθες κανίκλωμα καὶ τοῦ βασιλέως ὑπογραφὴν ταύτην, Μανουὴλ ἐν Χριστῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, καὶ κάτωθεν ἀπῃωρημένην βοῦλλαν χρυσῆν διὰ μετάξης ὀξείας, καὶ ἔξωθεν τὸ διὰ τοῦ ἐπὶ κανικλείου καὶ δικαιοδότου Θεοδώρου. Quod in Christianissima curia exsequuntur secretarii, ubi principis subscriptione inferius vel a tergo proprium nomen apponunt. Ex his de *canicleo* et *caniculo* collectis a Gretsero copiosis testimoniis desiderata lux accessit.

P. 12. [*Συμπένθερος*. Qui filium vel filiam alterius filio vel filiæ in matrimonium locat, fit ei συμπένθερος. Innumeri vero a consoceris hujusmodi distincti dignitatem caniclei obtinuerunt.

Ibid [*Ὀχούμενος*. Corrupta lectio corrigitur, si legatur ὁ Χοῦμνος. Istæ vero emendationis instituendæ sunt rationes. Prima, quod inusitata sit Græca phrasis ad adeptæ dignitatis indicium ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀχεῖσθαι. Secunda quod, cum interpres reddiderit hic *ad dignitatem evehi*, in commentariis absque auctore exposuit canicleum, *ut equo veheretur*, in palatio jus habuisse. Tertia, cum præsenti hoc capite constet auctorem paulo post Andronicum seniorem, de quo scripsit, floruisse, non incongruum est eum de coætaneo sibi canicleo, qui consocer imperatoris fuerit, habuisse sermonem: is autem fuit Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, quem Gregoras in Andronico l. VII, p. 168 vet. edit., Νικηφόρον τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου nominat, de quo Cantacuzenus, I, 14: Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος σοφὸς ἀνὴρ καὶ θαυμάσιος ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων πρὸς βασιλέως εὐνοίας τε καὶ τιμῆς, δι' ἣν καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ δεσπότῃ Ἰωάννῃ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἤγαγεν ὁ βασιλεύς. Et quamvis Pontanus interpres olim legerit ὀχούμενος ac reddiderit *vehi solebat*, nullum tamen ejus sententia consequitur sensum, *Nicephorus qui canicleo præerat et vehi solebat*. Eam ob rem novus scholiastes ascripsit margini: interpres legit ὀχούμενος, male; nam est ὁ Χοῦμνος. Ultima, quæ litem omnem dirimit, ex Regiis exemplaribus petitur, in quibus non ὀχούμενος, sed ὁ Χοῦμνος manifeste legitur; et ex A iisdem librariorum vitio et affinitate vocum mendum irrepsisse conjicimus. Goar.]

P. 13. *Magnus bajulus*. Pædagogus vel imperatoris, cum junior esset, vel filiorum imperatoris. Moschopulus: Παιδαγωγὸς καὶ παιδοτρίβης, ὁ λεγόμενος βαΐουλος. Cedrenus: Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχον πραιπόσιτον καὶ πατρίκιον, τὸν βαΐουλον αὐτοῦ πανδὰν ἐποίησε. Etiam Latini hoc vocabulum hac notione usurparunt. Lupus Ferrariensis epist. 54: *Non ergo admittentur a vobis monitores, quos bajulos vulgus appellat, ne gloriam vestram inter se ipsi partiantur.* Hincmarus, epist. 2, ad Carolum Crassum imp. c. 2: *Istis juvenibus, fidelibus filiis vestris, regibus nostris, maturos ac prudentes* B *atque sobrios bajulos singulis constituite,* **211** *qui oderint avaritiam et eos verbo et exemplo justitiam diligere doceant, secundum Scripturam dicentem: Diligite justitiam, qui judicatis terram.* Eadem epist. c. 6: *Ipsi autem bajuli magnopere providere debent ne super socios suos se extollant, sed* [agant] *juxta Scripturam dicentem: «Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.»* Idem epist. 3, c. 1: *Legimus quomodo Alexander in pueritia sua habuit bajulum nomine Leonidem, citatis moribus et incomposito incessu notabilem, quæ puer quasi lac adulterinum sugens ab eo sumpsit. Unde in adulta ætate sapiens et rex fortis se ipsum reprehendebat et vitare volebat, sed ut legitur, cum omnia regna vicerit, in hoc se ipsum vincere* C *non potuit.* Grets.

[Βαΐουλος, qui βάγυλος quoque Theophani in Leone Copronymi F. scribitur, ἐπίτροπος καλεῖται, ait Gregoras, IV, 9. Moschopulus παιδαγωγὸν καὶ παιδοτρίβην τὸν βαΐουλον asserit. De Theodosio Theodosii Junioris bajulo Theophanes et Cedrenus, in quem nos alia, pluraque vir eruditissimus Fabrotus collegit, ac a Meursio diversa. Hæc nobis qui pueros non regimus de bajulo satis, ne forte aliena dicta huc congerentes infames bajuli flamus. Goar.

(I) CATALOGUS AUCTIOR CODINEO AC MUTATO NONNIHIL ORDINE DISPOSITUS,

ex octo circiter Regiis MSS ad invicem collatis D exscriptus.

α'. ὁ δεσπότης. β'. ὁ σεβαστοκράτωρ. γ'. ὁ καῖσαρ. δ'. ὁ πανυπερσέβαστος. ε'. ὁ πρωτοβεστιάριος. ς'. ὁ μέγας δούξ. ζ'. ὁ μέγας δομέστικος. η'. ὁ πρωτοστράτωρ. θ'. ὁ μέγας λογοθέτης. ι'. ὁ μέγας στρατοπεδάρχης. ια'. ὁ μέγας πριμμικήριος. ιβ'. ὁ μέγας κονοσταῦλος. ιγ'. ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. ιδ'. ὁ πρωτοσέβαστος. ιε'. ὁ ἐπὶ χέρνης. ις'. ὁ παρακοιμώμενος τῆς μεγάλης σφενδόνης. ιζ'. ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος. ιη'. ὁ μέγας βαΐουλος. ιθ'. ὁ κουροπαλάτης. κ'. ὁ πρωτοβεστιαρίτης. κα'. ὁ δομέστικος τῆς βασιλικῆς τραπέζης. κβ'. ὁ ἐπὶ τραπέζης. κγ'. ὁ λογοθέτης τοῦ Γενικοῦ. κδ'. ὁ μέγας παπίας. κε'. ὁ ἔπαρχος. κς'. ὁ μέγας δρουγγάριος τῆς βασιλικῆς βίγλης. κζ'. ὁ μέγας ἑταιρειάρχης. κη'. ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου. κθ'. ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων. λ'. ὁ

ordines pro capite ecclesiæ efferantur et agnoscantur.

Observa tertio falsum esse quod Meursius dicit, patricium aliquem ὑπεκκλησίονα dictum tenuisse vicem imperatoris in hoc, ut ita loquar, *capitaneatu* ecclesiæ. Sed ut fictitium est illum imperatorem catholicum pro capite Ecclesiæ sese venditasse, ita fictitius est iste patricius vicarius imperatoris in rebus ecclesiasticis. Et tamen hoc semel effudisse non contentus, id v. ὑπεκκλησίων recinit. Scilicet imperator Judæum recentem a baptismo suum in rebus ecclesiasticis vicarium constituisset, etiamsi pro capite ecclesiæ se venditasset, rudem adhuc rituum Christianorum et ecclesiasticæ politiæ ignarum. Politica igitur dignitas erat, non ecclesiastica, quemadmodum et patriciatus et præfectura caniclei.

Longe alia et aliter de præfectura caniclei doctissimus vir Nic. Alemannus : nam in commentario ad Ἀνέκδοτα Procopii, quæ ipse nuper evulgavit, in illud p. 29, v. 2 : *Colore imbutus quo scribere mos est imperatoribus*, ita scribit : *Gregorius Secundus ad Leonem Isaurum imperatorem :* Litteræ tuæ et non alienæ sigillis imperatoriis obsignatæ diligenter essent, et accuratæ intus subscriptiones per cinnabarim propria manu tua, ut mos est imperatoribus subscribere. Cinnabarim *vocavit ob coloris similitudinem : sed imperatorium* encaustum *purpureum erat ex murice.* Sacri affatus, quoscunque nostræ mansuetudinis in quacunque paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur, scilicet ut cocti muricis et triti conchylii ardore signentur. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere, l. 6 *C. De divers. rescript.* Encaustum *hodie in Italia dicimus* enchiostro ; encausta et encaustaria *legendum in l. 9. C. De Agric. Liquor ille purpureus, quem hic non atramentum sed purpuramentum vocare licent, servabatur in atramentario, nisi dicere malis etiam purpuramentario ; quod cum caniculi formam effigiemque præ se ferret, quales atramentariorum formas hodieque usurpamus, ob id* caniculus *est appellatum. Et a* caniculo *erat qui Cæsari ejusmodi purpuramentarium ministrabat. Anastasius Bibliothecarius ad octavam synodum Act. 10 :* **209** Præpositus caniculi est qui curam et custodiam gerit caniculi, id est atramentarii, ex quo imperator phœniceas litteras scribit in chartis : *Ad nomen et quid præterea Cæsari subscribendum erat, id præpositus caniculi manu sua exarabat, quod in calce ejusdem synodi Christophorum Basilii imperatoris a caniculo fecisse liquet. Præficiebantur caniculo primarii a secretis, quorum magna dignitas et auctoritas fuit, utpote quæ solis tandem imperatoris sanguine propinquis concederetur. Quæ Junius de hoc officio apud Codinum, nugæ sunt.* Hæc Alemannus ; cujus sententiam non improbabilem Anastasii Bibliothecarii auctoritas efficit. Nec a caniculo abludit nomen, quo Græci

A utuntur, quibus solemne Latina vocabula nonnihil inflectere et ad Hellenismum quoad licet conformare. Porro verba actionis decimæ, ad quæ Anastasius supra dictam notam adjecit, sunt ista : *Post hos piissimi et amatores Christi imperatores Basilius et Constantinus figentes quidem propria manu in quinque voluminibus* (seu etiam pluribus) *pretiosæ crucis figuram, Basilio Magno imperatore, similiter etiam et Constantino figente crucem pro se et fratre suo Leone subscribente quoque nomina trium imperatorum propria manu, et subscriptionis residuum subscribente Christophoro protoasecretis et præposito caniculi.* Græca editio Romana ita habet : Καὶ μετὰ τούτους οἱ βασιλεῖς Βασίλειος Κωνσταντῖνος καὶ Λέων, πηξάντων μὲν ἰδιοχείρως ἐν τοῖς πέντε βιβλίοις τοῦ B τιμίου σταυροῦ τὸν τύπον τῶν βασιλέων, καὶ γεγραφότων τὰς οἰκείας ὀνομασίας, τὸ δὲ τῆς γραφῆς ὑπόλοιπον γεγραφότος Χριστοφόρου πρωτασηκρήτου καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. *Quod reliquum erat, Christophorus protoasecretis et præfectus caniclii subscripsit.* Gretser. *in Addend.*

P. 12 [Ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Nugas referrem, si appictos a quibusdam τῷ κανικλείῳ sensus in medium producerem. Ad propositum veri scopum recta pergo. Κάνεον non *canistrum* modo, sed et *lanx* et *patella* est Homero. Κάνιον quoque *caliculus fusorius* vertitur : nam τοὺς μεταλλικοὺς τοὺς ἐργαζομένους τὰ κανία *metallicos fabros fusoriis caliculis utentes* dixit Eleutherius Zebelenus. Uno verbo C δοχεῖον quodvis exiguum, quale ἀλάβαστρον, φωκάδιον, μυροθήκη, est κανίον sive καννίον, *vasculum, ampulla, myrothecium, acetabulum*. Κλέος quoque gloriam dignitatemque referre non ignorat qui Græca summis degustavit labiis. Erit itaque κανικλεῖον vasculum inter cætera dignitate vel gloria præcipuum, quale fuit illud in quo gloriæ dignitatisque suæ insigne, liquorem videlicet purpureum quo chrysobullis et sacris diplomatibus subsignabant, imperatores jubebant asservari. Ille vero cui vasis hujusmodi custodiam demandabant, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου salutabatur. Lego etiam κανίκλειον apud Leonem Grammaticum et Cedrenum. De eodem Gregentius : Ὃν οἱ Ῥωμαῖοι κανικλείονα προσαγορεύουσι, *quem Romani canicleonem exponunt.* Ra- D devicus et Guntherus reddunt *caniclinum*. At non contortam in varias formas vocem, sed sensum e vulgo et ex Nicetæ testimoniis quam dilucide profero. Manuel Comnenus, inquit ille Vitæ ejus l. I, 4, Theodorum Styppiotam εἰς τὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου μεγαλοπρεπῆ προβιβάζει τιμὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγάλην οἰκείωσιν. Invidet propterea æmulus quidam logotheta : Οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἐρυθροδάνου διάλιθον χρύσεον, scribit idem l. III ; is igitur idem est qui canicleo præficitur et qui vasculi purpurei coloris custos est, ac ideo τὸ κανικλεῖον est δοχεῖον ἐρυθροδάνου, quod et **210** χρυσόβουλλον : ita namque reponit alia lectio vulgarior, χρυσόβουλλον δοὺς

μετὰ λίθων λαμπρῶν. Hinc si τοῦ ἐπὶ κανικλείου ὀφφίκιον, ut habet Nicetas in Alexio, III, 3, camerarii cum Gunthero vel cancellarii cum Radevico proprium debeat asserere, æquus lector judicaverit. Illud circa Leonis Armenii tempora primo inventum vel auditum ex Theophane et Cedreno in ejus Vita conjicio. Munus etiam ejusdem fuit imperatorum subscriptionibus attestari. Sic cum subscripsissent octavæ synodi actioni decimæ imperatores Basilius, Constantinus et Leo, exaratis nimirum ante scripta nomina crucibus, τὸ τῆς γραφῆς ὑπόλοιπον γέγραφε Χριστοφόρος πρωτασηκρήτης καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Hoc est unicuique nomini scripto ipse sua manu adjunxit, ἐν Χριστῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεύς. Addit hæc Bullengerus auctoris tacito nomine: Μανουὴλ εἶχε τὸ σύνηθες κανίκλωμα καὶ τοῦ βασιλέως ὑπογραφὴν ταύτην, Μανουὴλ ἐν Χριστῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, καὶ κάτωθεν ἀπῃωρημένην βοῦλλαν χρυσῆν διὰ μετάξης ὀξείας, καὶ ἔξωθεν τὸ διὰ τοῦ ἐπὶ κανικλείου καὶ δικαιοδότου Θεοδώρου. Quod in Christianissima curia exsequuntur secretarii, ubi principis subscriptione inferius vel a tergo proprium nomen apponunt. Ex his de *canicleo* et *caniculo* collectis a Gretsero copiosis testimoniis desiderata lux accessit.

P. 12. [*Συμπένθερος*. Qui filium vel filiam alterius filio vel filiæ in matrimonium locat, fit ei συμπένθερος. Innumeri vero a consoceris hujusmodi distincti dignitatem canicleï obtinuerunt.

Ibid [*Ὀχούμενος*. Corrupta lectio corrigitur, si legatur ὁ Χοῦμνος. Istæ vero emendationis instituendæ sunt rationes. Prima, quod inusitata sit Græca phrasis ad adeptæ dignitatis indicium ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀχεῖσθαι. Secunda quod, cum interpres reddiderit hic *ad dignitatem evehi*, in commentariis absque auctore exposuit canicleum, *ut equo veheretur*, in palatio jus habuisse. Tertia, cum præsenti hoc capite constet auctorem paulo post Andronicum seniorem, de quo scripsit, floruisse, non incongruum est eum de coætaneo sibi canicleo, qui consocer imperatoris fuerit, habuisse sermonem: is autem fuit Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, quem Gregoras in Andronico l. VII, p. 168 vet. edit., Νικηφόρον τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου nominat, de quo Cantacuzenus, I, 14: Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος σοφὸς ἀνὴρ καὶ θαυμάσιος ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων πρὸς βασιλέως εὐνοίας τε καὶ τιμῆς, δι' ἣν καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ δεσπότῃ Ἰωάννῃ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἤγαγεν ὁ βασιλεύς. Et quamvis Pontanus interpres olim legerit ὀχούμενος ac reddiderit *vehi solebat*, nullum tamen ejus sententia consequitur sensum, *Nicephorus qui canicleo præerat et vehi solebat*. Eam ob rem novus scholiastes ascripsit margini: interpres legit ὀχούμενος, male; nam est ὁ Χοῦμνος. Ultima, quæ litem omnem dirimit, ex Regiis exemplaribus petitur, in quibus non ὀχούμενος, sed ὁ Χοῦμνος manifeste legitur; et ex

A iisdem librariorum vitio et affinitate vocum mendum irrepsisse conjicimus. GOAR.]

P. 13. *Magnus bajulus*. Pædagogus vel imperatoris, cum junior esset, vel filiorum imperatoris. Moschopulus: Παιδαγωγὸς καὶ παιδοτρίβης, ὁ λεγόμενος βαΐουλος. Cedrenus: Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχον πραιπόσιτον καὶ πατρίκιον, τὸν βαΐουλον αὐτοῦ πάνυ ἐποίησε. Etiam Latini hoc vocabulum hac notione usurparunt. Lupus Ferrariensis epist. 54: *Non ergo admittentur a vobis monitores, quos bajulos vulgus appellat, ne gloriam vestram inter se ipsi partiantur*. Hincmarus, epist. 2, ad Carolum Crassum imp. c. 2: *Istis juvenibus, fidelibus filiis vestris, regibus nostris, maturos ac prudentes*
B *atque sobrios bajulos singulis constituite*, **211** *qui oderint avaritiam et eos verbo et exemplo justitiam diligere doceant, secundum Scripturam dicentem: Diligite justitiam, qui judicatis terram*. Eadem epist. c. 6: *Ipsi autem bajuli magnopere providere debent ne super socios suos se extollant, sed* [agant] *juxta Scripturam dicentem*: «*Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam*.» Idem epist. 3, c. 1: *Legimus quomodo Alexander in pueritia sua habuit bajulum nomine Leonidem, citatis moribus et incomposito incessu notabilem, quæ puer quasi lac adulterinum sugens ab eo sumpsit. Unde in adulta ætate sapiens et rex fortis se ipsum reprehendebat et vitare volebat, sed ut legitur, cum omnia regna vicerit, in hoc se ipsum vincere*
C *non potuit*. GRETS.

[Βαΐουλος, qui βάγυλος quoque Theophani in Leone Copronymi F. scribitur, ἐπίτροπος καλεῖται, ait Gregoras, IV, 9. Moschopulus παιδαγωγὸν καὶ παιδοτρίβην τὸν βαΐουλον asserit. De Theodosio Theodosii Junioris bajulo Theophanes et Cedrenus, in quem nos alia, pluraque vir eruditissimus Fabrotus collegit, ac a Meursio diversa. Hæc nobis qui pueros non regimus de bajulo satis, ne forte aliena dicta huc congerentes infames bajuli flamus. GOAR.

(I) CATALOGUS AUCTIOR CODINEO AC MUTATO NONNIHIL ORDINE DISPOSITUS,

ex octo circiter Regiis MSS ad invicem collatis exscriptus.

D α'. ὁ δεσπότης. β'. ὁ σεβαστοκράτωρ. γ'. ὁ καῖσαρ. δ'. ὁ πανυπερσέβαστος. ε'. ὁ πρωτοβεστιάριος. ς'. ὁ μέγας δούξ. ζ'. ὁ μέγας δομέστικος. η'. ὁ πρωτοστράτωρ. θ'. ὁ μέγας λογοθέτης. ι'. ὁ μέγας στρατοπεδάρχης. ια'. ὁ μέγας πριμμικήριος. ιβ'. ὁ μέγας κονοσταῦλος. ιγ'. ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. ιδ'. ὁ πρωτοσέβαστος. ιε'. ὁ ἐπὶ κέρνης. ις'. ὁ παρακοιμώμενος τῆς μεγάλης σφενδόνης. ιζ'. ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος. ιη'. ὁ μέγας βαΐουλος. ιθ'. ὁ κουροπαλάτης. κ'. ὁ πρωτοβεστιαρίτης. κα'. ὁ δομέστικος τῆς βασιλικῆς τραπέζης. κβ'. ὁ ἐπὶ τραπέζης. κγ'. ὁ λογοθέτης τοῦ Γενικοῦ. κδ'. ὁ μέγας παπίας. κε'. ὁ ἔπαρχος. κς'. ὁ μέγας δρουγγάριος τῆς βασιλικῆς βίγλης. κζ'. ὁ μέγας ἑταιρειάρχης. κη'. ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου. κθ'. ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων. λ'. ὁ

μέγας χαρτουλάριος. λα'. ὁ μυστικός. λβ'. ὁ πρωτασηκρήτης. λγ'. ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ. λδ'. ὁ μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου. λε'. ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν. λς'. ὁ πριμμικήριος τῆς αὐλῆς. λζ'. ὁ πρωτοσπαθάριος. λη'. ὁ μέγας ἄρχων. λθ'. ὁ τατᾶς τῆς αὐλῆς. μ'. ὁ μέγας τζαούσιος. μα'. ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου. μβ'. ὁ λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν. μγ'. ὁ μέγας λογαριαστής. μδ'. ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. με'. ὁ ἀρχιδιάκονος. μς'. ὁ σκουτέριος. μζ'. ὁ πρωτοκυνηγός. μη'. ὁ ἀμηράλης. μθ'. ὁ ἀκτουάριος. ν'. ὁ μέγας ἀδνουμιαστής. να'. ὁ κοιαίστωρ. νβ'. ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ. νγ'. ὁ πρωτοϊερακάριος. νδ'. ὁ κριτὴς τοῦ βήλου. νε'. ὁ μέγας διερμηνευτής. νς'. ὁ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν. νζ'. ὁ δικαιοφύλαξ. νη'. ὁ ἀκόλουθος. νθ'. ὁ ὀρφανοτρόφος. ξ'. ὁ πρωτονοτάριος. ξα'. ὁ **212** κριτὴς τοῦ φοσσάτου. ξβ'. ὁ δομέστικος τῶν τειχέων. ξγ'. ὁ πρωταλλαγάτωρ. ξδ'. ὁ βεστιαρίτου. ξε'. ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μονοκαβάλλων. ξς'. ὁ στρατοπεδάρχης τῶν μουρτάτων. ξζ'. ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζακόνων. ξη'. ὁ στρατοπεδάρχης τῶν τζαγγρατόρων. ξθ'. ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων. ο'. ὁ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος. οα'. ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου. οβ'. ὁ δομέστικος τῶν θεμάτων. ογ'. ὁ πρωτοκόμης. οδ'. ὁ δομέστικος τῶν ἀνατολικῶν A θεμάτων. οε'. ὁ δομέστικος τῶν δυτικῶν θεμάτων. ος'. ὁ προκαθήμενος τοῦ μεγάλου παλατίου. οζ'. ὁ προκαθήμενος τῶν Βλαχερνῶν. οη'. ὁ λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς. οθ'. ὁ μέγας διοικητής. π'. ὁ νομοφύλαξ. πα'. οἱ βεστιαρῖται. πβ'. ὁ ἑταιρειάρχης. πγ'. ὁ ἄρχων τῶν ἀλλαγίων. πδ'. ὁ μέγας μυρταΐτης. πε'. ὁ κριτὴς τοῦ σεκρέτου. πς'. οἱ ῥαβδοῦχοι. πζ'. ὁ καβαλλάριος. πη'. ὁ σεβαστός. πθ'. ὁ προκαθήμενος τοῦ κάστρου. ρ'. ὁ δρουγγάριος στόλου, ὁ καὶ κόμης.

213 (II) EX BIBLIOTHECA MAZARINA.

ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ *

Περὶ τῶν ὀφφικίων τοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἰατροῦ μοναχοῦ ταυτὶ Ματθαίου θύτου.

B

Ἀξιωμάτων ἀριθμὸν τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις,
Ὀνομαστὴν σκοπήσωμεν τὴν τάξιν τῶν τοιούτων]
Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα πρῶτός ἐστι δεσπότης,
Σεβαστοκράτωρ μετ' αὐτὸν καὶ Καῖσαρ μετ' ἐκεῖνον ·]
Ὧν κεφαλῆς τὸ κάλυμμα κεκόσμηται μαργάροις,
Τῶν δ' ἀετῶν τοῖς σχήμασιν αἱ τῶν ποδῶν ἐμβάδες,

με'. Archidiaconus, dicæophylax et nomophylax catalogo seq. et ejus notulis exponuntur.

πα'. *Οἱ βεστιαρῖται.* Alii catalogi singularem notant.

πε'. *Ὁ κριτὴς τοῦ σεκρέτου.* Primi omnium tribunalis (a quo ἀσηκρῆται et πρωτοασηκρῆται) ab aliis βήλου, ἱπποδρόμου, τοῦ γενικοῦ, τῶν C πραιτωρίων etc. distincti. Observo judicum omnium zonam fuisse insigne; quapropter derisum heli judicem, qui Castamonitæ epilepsia oppresso, zona deposita, tulerat opem, refert Nicetas in Isaacio Angelo l. III: Ἀλλὰ καί τις τῶν τοῦ βήλου κριτὴς παρεστὼς (τὸ δὲ ὄνομα ἑκὼν ὑπερβήσομαι), διαχαλάσας τὴν ἐσθῆτα, ἐδέσμει τὰς γαστροκνημίδας τοῦ λογοθέτου τῇ ζώνῃ τῆς ὀσφύος, ἐπισχήσειν τὸ ἀνωφερὲς τῆς ὕλης ἐντεῦθεν πειρώμενος. Πλὴν ὁ μὲν οὗτος ἀλύτως εἶχε τῆς τῶν φρενῶν παρακοπῆς, ὁ δὲ τῶν παρὰ πάντων εὖ μάλα ὠφλίσκανε γέλωτα διά τε τῶν ἱματίων τὸ ἄνετον καὶ τὸ τῆς γνώμης εὐάγωγον. Zonas hujusmodi ἐκ χρυσοῦ πεποιημένας celebrat Cantacuzenus, I, 53.

πς'. *Ῥαβδοῦχοι manglabitæ, satellites fustibus armati*, de quibus in loco. Nicetas τὰ ὀσγινοβαφῆ φοροῦντας ῥαβδούχους in Andronico, l. II, ῥαβδοφόρους vocat in hujus præcessore Alexio. Ducem, προεστῶτα τῶν ῥαβδοφόρων, Isidorus in glossis ἀρχιραβδοῦχον. D

πζ'. *Καβαλλάριος eques cataphractus*, satellitio imperatoris deputatus. Anna Alexiados II: Ἀπεπειρῶντο τοῦ τείχους διὰ πελταστῶν καὶ δορυφόρων καταφράκτων ἀνδρῶν. Leo in Tacticis: Ἐξόπλισον δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καβαλλάριον, αὐτόν τε καὶ τὸ ἱππάριον αὐτοῦ.

πθ'. *Προκαθήμενος τοῦ κάστρου.* Καστροφύλακας hujusmodi recensebit Codinus in sequentibus, quos superius προκαθημένους πόλεων appellavit, *rectores urbium.* Κάστρον enim etiam *urbs* est, sed munita. Justinianus Nov. 128: Καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας ἄρχοντας πολιτικούς τε καὶ στρατιωτικοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἤτοι κάστροις. Cantacuzenus, I, 55: Τὴν πόλιν εἶχεν ἐν φυλακῇ ἕνεκα αὐτοῦ. I, 1: Τὴν Βυζαντίου δὲ ἀρχὴν τῷ πρωτοστράτορι παρέσχεν ὁ βασιλεύς. Is vero forsan est unicus προκαθήμενος τοῦ κάστρου.

ρ'. *Κόμης.* Qui nimirum sub protocomite, remigiorum supremo præfecto, ipse substitutus eretarcha est; vel qui unam tantum cohortem ducit. Leo in Tact. const. 4: Κόμης ἐστὶν ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος ἤτοι βάνδου ἀφηγούμενος. Cæterum non unus est ejusdem nominis in aula CP. minister; quis enim unum comitem in ea fuisse diceret, nisi ignarus unam tantum quoque cohortem affirmaret? Ut comites itaque plures, ita non unus drungarius, plures myrtaitæ, chartularii plures: unus autem recensetur, ut ex istius ad alios ordine locum suum et gradum percipiant reliqui, inter quos unus summus, qui πρώτου nomen obtinet, frequentius.

* *Ματθαίου μοναχοῦ.* Iambo sequenti nomen hujusce opusculi prodit auctor, qui gente, non professione, ἰατρόν se celebrat. Vitæ forma fuit monastica, cui sacerdotium honorem adjunxit. Hinc μοναχὸς θύτης scribitur, qui vulgo ἱερομόναχος, sicut diaconus monachus ἱεροδιάκονος audit, relicta sæculari sacerdoti vel diacono solitaria ἱερέως vel διακόνου appellatione. Non adeo notus hic Matthæus, ut patriam, parentes, socios laudatiores reddat: ætatem conjicimus, et ob memoratos imperatorem et imperatricem nondum capta a Turcis urbe, ob laudatum etiam Chumnum et Metochitem post Andronicum seniorem, cujus hi fuere ministri, scripsisse vitaque functum constat. Præsens opusculum versibus politicis composuit, in quibus numerus syllabarum ad cantum, non ad exactæ poetices prosodiam observatur. Octava syllaba, ubi cæsura est, medium versus tenet; reliquæ septem perficiunt. His recentiores ὁμοιοτέλευτα, pariter cadentium exitum, quem rhythmum dicimus, addidere. Politicos vocatos arbitror, quod vulgo Cpoli per compita canerentur: πόλιν enim, κατ' ἐξοχὴν et sermonis contractionem, Cpolim appellant, πολιτικά quæcunque ibi nata vel inde asportata: πολίτην tamen virum ex ea ortum. Vel certe quod amatoriæ meretriciæve cantilenæ hujusmodi compositionem habuerint, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς denominatione deductæ, quæ mulierem per urbem suo corpore quæstum facientem sonat.

V. 5. *Ὧν κεφαλῆς.* Vide caput sequens statim in limine.

V. 6. *Τῶν δ' ἀετῶν.* Codinus c. seq. p. 13.

A Οἵσπερ ἐπιφημίζουσιν πρόσρησιν βασιλείας.
Ὁ πρωτοβεστιάριος, [ὁ] πανυπερσέβαστός τε,
Οἱ σκιαδίοις ἐρυθροῖς χρυσῷ καθυφασμένοις
Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν χρῶνται νομίμως [μόνοι,
Πρασίνοις δ' ὑποδήμασιν ὁ μὲν, ὁ δὲ κιτρίνοις.
Τὴν πρώτην δ' οὗτοι φέρουσι πεντάδα τῶν ἐν [τέλει.
Τῆς δὴ δευτέρας μέγας δοὺξ, μέγας δομέστι- [κός τε,
Ὁ πρωτοστράτωρ πέφυκεν, ὁ μέγας λογοθέτης,
Μέγας στρατοπεδάρχης τε, ὧν ἐρυθρὰ τὰ πῖλα,
214 Διάχρυσον ἐμφαίνοντα τὸ μέρος ἄνω μόνον.
Τρίτη μέντοι πεντὰς χρῶνται πίλοις τοῖς συρ- [ματίνοις,
B Ὁ μέγας πριμμικήριος, ὁ μέγας κονοσταῦλος,
Ἐπὶ τοῦ κανικλείου τε, τῶν σεβαστῶν ὁ πρῶτος,
Ὁ ἐπικέρνης τε ὁμοῦ. Τῆς δὲ τετάρτης οὗτοι,
Ὅ γε παρακοιμώμενος μεγάλης τῆς σφενδόνης,
Τοῦ δὲ κοιτῶνος ἕτερος, μέγας βαΐουλός τε,
Κουροπαλάτης, μετ' αὐτὸν πρωτοβεστιαρίτης.
Ἀλλὰ καὶ τούτοις ἔξεστι πίλοις τοιούτοις χρῆ- [σθαι.
Τῆς δὲ πέμπτης κλαπωταὶ τοῖς πᾶσιν αἱ κα- [λύπτραι, ὧν
Ἔστιν ὁ δομέστικος τῆς βασιλικῆς τραπέζης,
Ἐπὶ τραπέζης ἄλλος τε, γενικοῦ λογοθέτης,
Ὁ μέγας ἂν (αὖ) παππίας τε, καὶ ἔπαρχος σὺν [τούτοις.
C Τῆς ἕκτης μέγας ἄρχεται δρουγγάριος τῆς βί- [γλης,
Μέγας ἑταιριάρχης τε, λογοθέτης τοῦ δρόμου,
Ὁ φιλοσόφων ὕπατος, χαρτουλάριος μέγας.
Ἐξῆς ἑβδόμης μυστικὸς, κλεινὸς πρωτασηκρῆτις
Εὐθὺς ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, δρουγγάριος τοῦ στόλου,
Ὁ τῶν σχολῶν δομέστικος. Οἱ δ' ἑξῆς τῆς ὀγδόης.
Αὐλῆς ὁ πριμμικήριος πρωτοσπαθάριός τε,
Ἄρχων ὁ μέγας μετ' αὐτοὺς καὶ ὁ τὰς τῆς [αὐλῆς τε,
Ὁ μέγας τε τζαούσιος. Οἱ δ' ἑξῆς τῆς ἐννάτης.
Πραίτωρ τοῦ δήμου, οἰκειακῶν ὁμοῦ [ὁ] λογοθέτης.
Τῶν λογιστῶν ὁ μέγιστος, ὅ τε δεήσεις φέρων,
Μεθ' οὓς ἀρχιδιάκονος. Οἱ δ' ἑξῆς τῆς δεκάτης,
Σκουτάριος, πρωτοκύνηγος, ἀμηράλης ὁμοῦ [τε].
Ναὶ μὴν ἀκτουάριος καὶ ἀδνουμιαστὴς μέγας.
Τῆς ἑνδεκάτης πέφυκεν ὁ ἔνδοξος κοιαίστωρ,
Ὅ τε στρατιωτικοῦ καταλόγου λογοθέτης.
215 [Ὁ] Πρωτοϊερακάρχης, ὁ τε κριτὴς τοῦ [βήλου,
Ὁ μέγας διερμηνευτής. Οἱ δὲ τῆς δωδεκάτης.
Ὁ λογοθέτης ἀγελῶν, ὅ τε δικαιοφύλαξ,
Καὶ μετὰ τὸν ἀκόλουθον εὐθὺς ὀρφανοτρόφος.
Πρῶτος τῶν νοταρίων τε. Τῆς δὲ τρισκαιδεκάτης
Ὅρα φουσάτου τὸν κριτὴν, δομέστικον τειχέων,
Τόν τε πρωτολαγάτορα καὶ τὸν βεστιαρίτην,
Στρατοπεδάρχην καθεξῆς τὸν τῶν μονοκαβάλλων.
Τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τ' ἔστιν ὁ τῶν μουρ- [τάτων,
Ὁ τῶν τζακόνων, ἕτερος ὁ τῶν τζαγγρατόρων,
Ὁ τῶν ἀναμνήσεων, ἑξῆς τε τοῦ κοιτῶνος
Ὁ προκαθήμενος. Ὁμοῦ τῆς πεντεκαιδεκάτης
C Ἕτερος προκαθήμενος, ὁ τοῦ βεστιαρίου,
Καὶ μετ' αὐτὸν δομέστικος ἁπάντων τῶν θε- [μάτων

V. 7 *Οἷσπερ ἐπιφημίζουσι.* Idem Codinus c. seq. p. 16, 6.

V. 9. *Οἱ σκιαδίοις ἐρυθροῖς.* Codinus c. 4, p. 17, 8 et p. 18, 1.

V. 11. *Πρασίνοις δ' ὑποδήμασι.* Protovestiarii nimirum, cui apud Codinum eodem c. p. 16, 10, prasinus color in insigne tribuitur.

Ibid. *Ὁ δὲ κιτρίνοις.* Panhypersebastus, ex Codino cap. eod. p. 18, 6.

V. 12. *Πεντάδα.* Non ecclesiasticorum modo sed et palatinorum officiorum catalogos per quinarios divisere Græci.

V. 16. *Διάχρυσον ἐμφαίνοντα τὸ ἄνω μέρος μόνον.* Pilei inferior pars ἀὴρ Codino vocatur, quo cum caruerint, ut ait c. 5, p. 18, 14 et seqq. horum officialium σκιάδια vel πῖλα, illa Codinus scripsit χρυσοκόκκινα κλαπωτὰ ἄνευ ἀέρος, quæ hic Matthæus διάχρυσον ἐμφαίνοντα τὸ ἄνω μέρος μόνον asseruit.

V. 19. *Ἐπὶ τοῦ κανικλείου.* Retro cunctos numeravit Codinus c. 2 in calce. Ratio penes ipsum est.

Ibid. *Τῶν σεβαστῶν ὁ πρῶτος.* Πρωτοσέβαστος.

V. 22. *Βαΐουλος* omnium ultimum recensuit Codinus c. 2, p. 13, 3.

V. 24. *Ἔξεστι πίλοις τοιούτοις χρῆσθαι.* Codinus c. 4, p. 20, 21.

V. 25. *Κλαπωταί.* p. 20, 20.

V. 31. *Ὁ φιλοσόφων ὕπατος.* Prave quidam interpretantur philosophorum *consulem* qui *supremus* quasi ὑπέρτατος. Ornatum hac dignitate nominatissimum Psellum refert Cedrenus ad historiæ calcem; quem Anna Alexiados l. v, φιλοσοφίας ἁπάσης προεστῶτα διδάσκαλον καὶ ὕπατον τῶν φιλοσόφων χρηματίσαντα vocat. Consulatur, magni enim est, Allatii nuperum et doctissimum opusculum de Psellis. Hunc officialem omisit vel ignoravit Codinus in catalogo.

V. 36. *Ὁ τάς.* De nominis ejus varietate nos cap. superiore.

V. 40. *Ἀρχιδιάκονος.* Qui palatinis in ecclesiis ministrabat, ac de oratione et sacris cunctos aulicos pro munere monebat.

V. 42. *Ὁ ἀκτουάριος.* Actuarius cui annonæ militaris cura commissa est : ita Notitia imperii, Lexicon juris. Rursus de illo catalogus sequens, quem inter medicos ut de sanitate tuenda sollici- D tum locat. Vide v. 98.

V. 45. *Πρωτοϊερακάρχης.* Πρωτοϊερακάριος.

Ibid. *Κριτὴς τοῦ βήλου.* Codinus alium indicem ponit τοῦ φοσσάτου. Hujus τοῦ βήλου nomine supremum in illo tribunali intellige, et inter duodecim jus ibi dicentes præcipuum. Balsamon Medit. De Chartophylace : Ἡ δωδεκὰς τοῦ βήλου καὶ τοῦ ἱπποδρόμου κριτῶν. Nicetas in Alexio 2 : Ἐκ τῶν τοῦ βήλου κριτῶν Τορνίκης Δημήτριος, et infra : Καί τις τῶν τοῦ βήλου κριτῶν. Consule Juris GR. p. 288.

V. 47. *Δικαιοφύλαξ.* *Procurator regius, vindex, juris assertor et defensor.* De Georgio dicæophylace et alio Clida meminerunt Jus GR. tom. II, Nov. 1 Alexii Comneni, et Cantacuzenus I, 44.

V. 51. *Πρωτολαγάτορα.* Repone πρωταλλαγάτορα, et c. 2, p. 11, 13. Consule notas.

V. 58. *Ὁ δομέστικος ἁπάντων τῶν θεμάτων.* Ignotus est hic Codino.

Ὁ πρωτοκόμης τῶν ναυτῶν, δομέστικοί τε δύο, A
Ὅ τε τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν θεμάτων,
Ἑξῆς ἑκκαιδεκάτης τε προκαθήμενοι δύο
Μεγάλου παλατίου τε, μετ' αὐτῶν Βλαχερνῶν τε,
Ὁ λογιστὴς ὁ τῆς αὐλῆς, μέγας διοικητής τε,
Ὁ νομοφύλαξ μετ' αὐτούς. Τῆς δ' ἑπτακαιδε-[κάτης
Βεστιαρῖται δείκνυνται, καὶ μὴν ἑταιριάρχης,
Ἄρχων ἀλαγίων τε καὶ [ὁ] μέγας μυρταΐτης
Ὁ τοῦ σεκρέτου τε κριτής. Τῆς δ' ὀκτωκαιδε-[κάτης
Ῥαβδοῦχοι, καβαλλάριοι καὶ σεβαστῶν τὸ γέρας,
Τοῦ κάστρου προκαθήμενος, δρουγγάριος τοῦ [στόλου.

(III) EX EADEM BIBLIOTHECA MAZARINA. B

ΑΔΕΣΠΟΤΟΝ (*).

Ὁ μὲν χορηγὸς τῶν θείων χαρισμάτων
Δίδωσιν ἡμῖν τὴν κάτω σκηπτουχίαν
216 Εἰκόνα λαμπρὰν τῆς αὐτοῦ βασιλείας,
Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀμυδρὰς τὰς ἐμφάσεις
Δείκνυσι σαφῶς ἀγαθῶν τῶν μελλόντων.
Ὁ γὰρ ἐν ἡμῖν εὐσεβὴς στεφηφόρος
Θεοῦ τις εἰκὼν, εἰ σπουδάζει τοὺς τύπους
Ἔργοις βεβαιοῦν ἀρετῶν ἐστεμμένος,
Ἀμείβεται δὲ [πάλιν] δωρεαῖς τοὺς ἀρίστους,
Τιμαῖς ὑπεξαίρων τε σταθμῶν καὶ μέτροις,
Καὶ βασιλικῶν ἀνυψοῖ τοὺς ἐν τέλει,
Οὓς τῷ λόγῳ δίδωμι συγγράφειν τέως,
Ὡς ἂν ὁ βυθὸς μὴ καλύψῃ τῆς λήθης C
Ἃ βασιλικὴ κεκύρωκεν ἡ κρίσις,
Χρόνος τε μακρὸς ἀπέσβησεν εἰς δεῦρο.
Μετὰ τὸν αὐτάνακτα δεσπότης ἐστὶ
Δεύτερον ἀξίωμα, σεβαστοκράτωρ,
Καὶ Καῖσαρ εὐθὺς ὑποβάθρα τοῦ κράτους,
Ὁ πανυπερσέβαστος συγκλήτου πρῶτος,
Πρωτοβεστιάριος λαμπρὸς ἀξίαν.
Οὗτοι καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πεδίλοις
Τὴν πρώτην ἐσχήκασιν ἐν τέλει τάξιν.
Ὁ μέγας δοὺξ μετ' αὐτοὺς ἀνεδείχθη *.
Τούτου κοινωνὸς ὁ δομέστικος ὁ μέγας,
Καὶ τρίτος αὐτοῖς πρωτοστράτωρ ἀξίαν.
Λογοθέτης μέγιστος σοφίας γέρας.
Στρατοπεδάρχης ὁ μέγας ἐπὶ τούτοις.
Τούτων ἐρυθραῖς ἐκ χρυσοῦ ταῖς καλύπτραις D
Ὁρᾷς κεφαλὰς ἀεὶ κεκοσμημένας.
Ὅρα πριμμικήριον, φιλότης, μέγαν,
Πεντάδος ἡγούμενον λαμπρῶς δευτέρας,
Δεύτερον μέγαν κονεσταῦλον ἀξίαν,
Τρίτον σεβαστὸν τὸν πρῶτον, ἐπὶ τούτοις
Κοσμεῖ τε λαμπρῶς ὁ πιγκέρνης τὴν τάξιν.
Ὁ παρακοιμώμενος σφενδόνης πέμπτος.
Ὁ παρακοιμώμενος ἄλλος κοιτῶνος.
Ὁ μέγας βαΐουλος ἕπεται τούτῳ,
Τρίτην τε πληροῖ τάξιν κουροπαλάτης.
Εἰσέρχεται δὲ βεστιαρίτης πρῶτος
Εἰς οἶκον βασιλέως, ὡς ἔθος, πράξων,
Δομέστικος δεύτερος ὁ τῆς τραπέζης,
Ἄλλος ἐπ' αὐτῆς μετ' αὐτὸν τεταγμένος.
Καὶ τὸν γενικὸν λογοθέτην εἰσόρα,
Εἶτα παππίαν εἰσιόντα τὸν μέγαν,
Σὺν τούτοις τὸν ἔπαρχον, καλύπτρα ξένη.
Ἕβδομος δρουγγάριος τῆς βίγλας μέγας,
Καὶ δὴ μετ' αὐτὸν ἑταιρειάρχης μέγας.
Ὁ λογοθετῶν μετ' αὐτὸν τοῖς τοῦ δρόμου,
Εἶτα χαρτουλάριος ἀξίαν μέγας,
217 Εἶτα μετ' αὐτὸν μυστικὸς ἐπεισίτω,
Βασιλικὸς ὁ πρωτιστος τοῦ σεκρέτου.
Ὅρα καὶ στρατοῦ τὸν καλὸν ἐπιστάτην,
Τῶν τε πλωΐμων δρουγγάριον τὸν μέγαν.
Ἰδοὺ καὶ σχολῶν ὁ δομέστικος ἥξει,
Καὶ τὸν τῆς αὐλῆς πριμμικήριον ὅρα.
Καὶ πρωτοσπαθάριος λαμπρὸς εἰσίτω,
Ἄρχων τε μέγας καὶ τζαούσιος μέγας,
Δήμου τε πραίτωρ, ὁ ταττῆς αὐλῆς τε.
Ὁ τῶν οἰκειακῶν λογοθέτης ἐρχέτω,
Καὶ τῶν λόγων (λογιστῶν ?) ὁ μέγας συνεισίτω.
Ὅρα καὶ σκουτάριον ἐκ τῆς ἀσπίδος
Τῆς βασιλικῆς λαχόντα τὴν ἀξίαν.
Πρῶτος μετ' αὐτὸν τῶν κυνηγῶν ἐκρίθη.
Ἀλὸς ἀμυρᾶς ναυαρχῶν ἀνεδείχθη.
Ἰδοὺ βασιλεῖ τὰς δεήσεις προσφέρει,
Λαλῶν τὴν τιμὴν ἐκ τῶν ἔργων πρεπόντως.
Ἀδνουμιαστὴς ὁ μέγας μοι χαιρέτω.
Τούτῳ παρεπόμενος οὕτω κοιαίστωρ,
Καισάρων ἀξίωμα λαμπρῶν τῶν πάλαι.
Λογοθέτην ὅρα μοι κἂν στρατιώταις.
Ἐξ ἱεράκων ὁ πρῶτος τὴν ἀξίαν.
Ὁ βήλου κριτὴς μετ' αὐτοὺς ἐκυρώθη.
Διερμηνευτῶν ὁ μέγας προηγείσθω,
Καὶ τῶν ἀγελῶν λογοθέτης εἰσίτω,
Καὶ τούτοις ἀκόλουθος σεμνὸς ἐπέσθω,
Καὶ τῶν ὀρφανῶν ὁ τροφεὺς συνεισίτω,
Καὶ βασιλικῶν ὁ νοταρίων πρῶτος,
Φουσάτου κριτὴς ἐξετάζων τὰς δίκας.
Καὶ δὴ μετ' αὐτὸν ἀναμνήσεις προσάγει

V. 59. *Πρωτοκόμης τῶν ναυτῶν*. Eretarcha, remigiorum præses; de quo supra.

V. 64. *Νομοφύλαξ*. *Legum summus interpres, antecessor, antesignanus, legislatorum præcipuus.* Jus GR. I. 3 in Joannis Xiphilini decreto: Ὡς ἂν ὁ λογιώτατος νομοφύλαξ κρίνῃ περὶ τούτου καὶ ψηφίσηται. Et in refutatione Philothei adversus Armenopulum: Ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς, σεβαστὲ νομοφύλαξ καὶ καθολικὲ κριτὰ Ἀρμενόπουλε. Ei stipendia memorat Balsamon a Constantino Monomacho imperata Juris GR. p. 471.

(*). *Ἀδέσποτον*. Alium a Codino tam hujus quam superioris utriusque catalogi auctor in palatinis officiis enumerandis observavit ordinem; eamque mutationem vel metri necessitas vel imperatorum voluntas inducere potuit.

V. 28. *Τούτων ἐρυθραῖς*. Codinus cap. seq. de pileis officialium.

V. 32. *Κονεσταῦλον*. Solus hic auctor ita scribit, et Gallico *conestable* proprius accedit. De comite stabuli nos superius, ad Codinum.

V. 40. *Εἰς οἶκον βασιλέως*. Hoc est in sacrum cubiculum: ille enim cubiculariorum primus.

V. 71. *Ἐξ ἱεράκων ὁ πρῶτος*. Πρωτοϊερακάριος.

* Claudicat versus, ut et mox 28. EDIT. PATR.

Σεμνῶς βασιλεῖ κεκλημένος ἐκεῖθεν.
Ἰδοὺ καὶ δομέστικον τειχέων σκόπει.
Πρωταλλαγάτωρ δεύτερος τὴν ἀξίαν,
Εἶτα τετάχθω βεστιαρίου τρίτος.
Μονοκαβάλλων στρατοπεδάρχης οὗτος,
Ἄλλος μουρτάτων, τζαγγρατόρων, τζακώνων.
Ὅρα προκαθήμενον τὸν τοῦ κοιτῶνος,
Ἄλλον προκαθήμενον βεστιαρίου.
Τούτῳ τῆς αὐλῆς ὁ λογιστὴς ἑπέσθω,
Καὶ διοικητὴς ὁ μέγας συντετάχθω.
Ὁ τῶν Βλαχερνῶν προκαθήμενος οὗτος,
Ἄλλος πρὸ αὐτοῦ μεγάλου παλατίου.
Ὁ τῶν ἑῴων δομέστικος θεμάτων·
Τούτῳ δυτικῶν ὁμότιμος ἐκρίθη.
Ὁ πρωτοκόμης καὶ μετ' αὐτὸν παππίας,
Ἑταιρειάρχης, τῶν ἀλλαγίων ἄρχων,
Ὁ μυρταΐτης ὁ μέγας ἐπὶ τούτοις,
Καὶ δὴ σεβαστὸς καὶ δρουγγάριος στόλου.
Κἂν τοῖς ἰατροῖς ἀκτουάριον ὅρα.
Ὕπατοι, δικτάτωρες, σὺν τοῖς ταμίαις,
Πατρίκιοι, μάγιστροι, πρόεδροι, πάλαι
Δορυφόρων ἔπαρχος καὶ πραιτωρίων.
218 Ἔγνωμεν λαμπρὸν τὸν Χουμνὸν κανι-[κλείου
Στάσιν ἔχοντα μείζονα τῆς προτέρας.
Καὶ δὴ μετ' αὐτὸν τὸν καλὸν Μετοχίτην
Λογοθέτην μέγιστον, σοφίας λῆξιν,
Φοροῦντα χρυσῆν ἐρυθρὰν τὴν καλύπτραν,
Ἣν δῶρον αὐτῷ συνανέχοντι κράτος
Ἄναξ ὁ λαμπρὸς παρέσχεν Ἀνδρόνικος.
Ταῦτα τὰ λαμπρὰ τῆς κάτω σκηπτουχίας,
Προεδρίας σχήματα, σεμνότης, δόξα,
Ῥέων τε πλοῦτος καὶ πηλὸς ἐπηρμένος,
Κόνις τε τύχης τοῖς πνεύμασιν ἀρθεῖσα.
Τέλος τάφος τρίπηχυς. Ὦ βίου πλάνη!
Φιλοσόφων ὕπατος, ῥητόρων πρῶτος,
A Δικαιοφύλαξ σὺν αὐτῷ, νομοφύλαξ,
Καὶ βασιλικῶν τῶν ἱερέων πρῶτος.
Πάρεστιν ἄρχων ἱερῶν διακόνων,
Καὶ τῶν μελῳδῶν, οἱ πρωτοψάλται δύο,
Κἀν ταῖς ἑορταῖς λαμπαδηφόρος ἄλλος,
219 Ἀποστολικῶν ὁ κῆρυξ διδαγμάτων,
Δομέστικός τε καὶ μαΐστωρ τοῦ κλήρου.
Ταύταις βασιλεὺς ταῖς τιμαῖς ὑπεξαίρει
Πλήρωμα σεπτὸν εὐαγοῦς Ἐκκλησίας,
Ἣν ἀρραγῆ φύλαξον μέχρι τερμάτων,
Ὑψιμέδων ἄναρχε, τοῦ νῦν αἰῶνος.
Καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς εὐσεβῆ βασιλίδα,
Ἣν ὡς κιβωτὸν σωστικὴν νῦν τοῦ κράτους
Ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κατακλυσμῷ βαρβάρων.
Ἄνωθεν ἐγνώκαμεν ναυπηγηθεῖσαν,
B Ὑπερτέραν τήρησον τῆς καταιγίδος,
Συμπήξας ὡς οἴακας αὐτῆς τοὺς κλάδους,
Καὶ βασιλεῖ βράβευε λαμπρὰς τὰς νίκας,
Δεικνὺς κατ' ἐθνῶν εὐσθενῆ νικηφόρον.
Ῥίζωσον αὐτὸν ὡς τὸν χαρίτων κλάδον,
Καὶ δεῖξον ἡμῖν καρποφόρον ἐξ ἔργων.
Ἔκτεινον αὐτῷ τῆς εὐβουλίας φρένας,
Στένωσον αὐτῷ τῶν ἐναντίων θράσος,
Στόλισον αὐτὸν πορφύραις εὐσεβείας,
Ἄνοιξον ἡμῖν τὰς πρὸς εἰρήνην πύλας,
Πλάτυνον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τοῖς τροπαίοις,
Οἷς καὶ φανείη κοσμικὸς αὐτοκράτωρ.
Ὁ πατριάρχης σὺν ἡμῖν ταῦτα λέγει,
Κάμπτων εὐσεβῶς τῷ δεσπότῃ τοὺς πόθους,
C Καὶ νυκτὸς αὐτῷ τὰς εὐχὰς ἀναφέρων,
Αἷς νυκτὸς ἀχλὺν Ταρταρικῆς καὶ σκότος
Ἐλάσας ἡμῖν ἀντανίσχει φωσφόρος
Ἀκτῖνας λαμπρὰς ὡς λευκῆς τῆς αἰθρίας
Εἰς πάντα κοινῆς τῆς εἰρήνης τὸν κόσμον.]

Mirum est Codinum *patricii* nullam mentionem fecisse, cum posterioris Græciæ omnia monumenta

V. 101. *Δορυφόρων ἔπαρχος καὶ πραιτωρίων.* Non hic urbis, qui nuper laudatus est καλύπτρᾳ ξένῃ ceu *pileo peregrino ornatus*, sed alius qui prætorianorum militum, δορυφόρων, ac ipsius prætorii præfectus intelligitur, sicut aliis vocibus ὑπάτων, δικτατώρων, ταμιῶν, πατρικίων, μαγίστρων antiqua consulum, dictatorum, quæstorum, patriciorum, magistrorum dignitates et officia capimus. Πρόεδρος tamen antiquam originem non sibi vindicat, quem unum primum a Joanne Tzemisce statim sub ejus vitæ principio Cedrenus refert, μήπω πρότερον ὄντος ἀξιώματος. Administrandæ reipublicæ consors fuit, ut ex Cedreno in Tzemisce colligo et ex his Zonaræ verbis, ubi de Joanne Logotheta et Constantino Lichude proedris ambobus laudes occurrunt in Monomacho, illius quidem, Ἐφ' ᾧ δὴ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο· ἦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν διοικήσεων πρώην, περὶ τὰς πολιτικὰς οἰκονομίας ἀκριβέστατος· istius vero cum μεθιστᾷ ὁ βασιλεὺς Λιχούδην τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, ἀντεισάγει δὲ Ἰωάννην, καὶ τούτῳ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐγχειρίζει κυβέρνησιν.

V. 102. *Τὸν Χουμνόν.* Memorant hunc scripta circa secundum Codini caput ad calcem.

V. 104. *Μετοχίτην.* Gregoras quam fuse de illo: nos de ejus pileo in capite sequente.

V. 114. *Ῥητόρων πρῶτος.* Summa imperatoris virtus est ut eruditionis copiam inter loquendum diserte possit profundere, et jus unicuique debitum ut facile agnoscere ita constanter reddere sit paratus. Si quid horum natura vel exercitium denegabat, ab aliis quorum eruditione, eloquentia, legum peritia ac justitiæ amore duceretur et sublevaretur, opem mutuari non erubescebat quondam in Oriente imperator. Τῶν φιλοσόφων ὕπατος divinarum humanarumque rerum cognitione instructus eruditionem, ῥητόρων πρῶτος dicendi facilitatem, νομοφύλαξ legum omnium lumen ac ductum, δικαιοφύλαξ denique jus legibus vel naturæ judicio agnitum perseveranter custodiendum suggerebat. Hunc ἐπὶ τῶν κρίσεων dictum reor a Balsamone primis statim verbis Meditati de Incensis, etc.

V. 116. *Τῶν ἱερέων πρῶτος.* Cleri palatini hic erat archipresbyter, πρωτοπαπᾶς, πρωτοϊερεύς, de quo alibi.

V. 117. *Ἄρχων ἱερῶν διακόνων.* Cleri ejusdem archidiaconus.

V. 119. *Λαμπαδηφόρος.* Succentor, et qui facem imperatori præferret, de quo iterum.

V. 120. *Ἀποστολικῶν ὁ κῆρυξ διδαγμάτων.* Epistolarum Pauli in palatio interpres ac sacer ex ambone præco.

V. 121. *Δομέστικός τε καὶ μαΐστωρ.* Ad regendum, ducendum et componendum in ecclesiis palatinis clerum.

patriciis plena sint, et πατρικιότης seu *patriciatus* apud Justinianum Novell. 38, et apud Constantinum Manassem in Chronico nomen non tantum nobilitatis, ut apud veteres Romanos et hodie in nonnullis imperii urbibus, ubi qui ex præcipuis familiis genus ducunt vulgo patricii audiunt, sed etiam dignitatis officii et præfecturæ. Dignitatis exempla adfert Meursius in Glossario ex Suida, Procopio et Malcho in Byzanticis. Qua notione etiam *patricii* nomen accipies, quando audis Pipinum et Carolum Magnum fuisse *patricios* Romanorum. Officii et præfecturæ exemplum est Salomon *magister militiæ et patricius Africæ* apud Victorem Tunnunensem in Chronico, et Amalus *patricius provinciæ* apud Paulum Diaconum l. III, c. 3 De gestis Longobardorum. Talis itidem patricius vel erat vel esse volebat ille quem sibi Romani elegerant, de quo Otho Frisingensis l. VII Chronici c. 31. Meursius in Glossario *patricios* nimis extollit; nam Occidentalibus *patricios Romanorum* fuisse, qui **220** nunc reges appellantur. Quis neget hoc a vero nimis remotum esse? Primus enim Carolus Magnus et alii nominabantur patricii Romanorum. An ideo reges Romanorum vel erant vel habebantur? At Carolus Magnus postquam Romanorum imperator creatus et palam promulgatus est, desiit appellari patricius Romanorum. Quid tum? an ideo, cum esset patricius, rex Romanorum erat? Si quis exteræ nationis patricius Venetus crearetur dux Venetus, patricii nomen utique omitteret. An ideo antea rex Venetorum fuisset? Alienius a vero est, quod ait idem Glossarii collector, *imperatorem rebus ecclesiasticis tanquam supremum caput præfuisse, et hac in functione patricium vices ejus egisse.* Idque probat ex disputatione Gregentii, ubi dicit Erban Judæum baptismi undis jam ablutum, creatum esse a rege Homeritarum ὑπεκκλησίονα, qui Meursio est *vicarius regis*, tanquam supremi in rebus ecclesiasticis capitis. Sed Meursius hic nimis aperte *anglizat:* ut enim Angli regem suum veluti supremum Ecclesiæ caput venerantur, ita et Batavi suum magistratum ad idem culmen evehere incipiunt, ut planum fit cum ex aliis novatoribus, tum ex Hugone Grotio in *Pietate Ordinum Hollandiæ :* in quo tamen a puro Calvinismo et Puritanismo immane quantum recedunt, qui hujusmodi capitis impatientissimus est, neque unquam ejus absque gravi detestatione meminit. Nec Gregentius quidquam de hoc *vicecapite* innuit, imo futilem hanc persuasionem Meursio eximere poterat, si animum vel paululum advertisset. Nam ὑπεκκλησίονα ait eum esse qui Romanis vocetur *patricius* et *canicleon.* Quis autem unquam audivit præfectum caniclei aut patricium fuisse vicarium supremi capitis in rebus ecclesiasticis, hoc est imperatoris? Licet enim Græci posteriores et sequiores, postquam a visibili eoque vero capite Ecclesiæ desciverunt, imperatori suo honorem supremi capitis detulerint, nunquam tamen patricium aut caniclei præsidem imperatori in hoc, ut ita loquar, *capitaneatu* socium attribuerunt. Grets.

CAPUT IV.

Explicantur obscura quædam vocabula ex capite 3.

P. 13. Σκιάδιον, quod et σκιάδι, ad verbum est *umbella* seu *umbraculum*, *tegumen capitis*, breviter *pileus*, quo nomine in versione præcipue usus sum. Grets.

Ibid. [Cranium solum coronat et leviter adumbrat τὸ καλούμενον σκιάδιον, qua de causa non *umbellam*, ceu carens protensis in frontem oris, sed *pileolum* ex æquo (si medium tamen conum, licet modicum, appinxeris) caput ambientem, mihi potiori jure sonat; quemque ὁλομάργαρον hic auctor vocat, Theophanes prius καμηλαύκιον διάλιθον dixit, Totilæque Gothorum regi detractum a Narsete Cpolim ad Justinianum **221** missum in ejus Vita narravit. Eaque, qua descripsi, figura σκιάδιον ὁλομάργαρον Gregoræ et Chalcondyli nonnulli editi codices demonstrant : eademque, si gemmarum grandine conspergerentur, usitatum sibi καμηλαύκιον Græci recentiores repræsentarent, et cum Suida σκιάδιον ὅπερ ἡμεῖς καμηλαύκιον λέγομεν indubitanter asseverarent. Forsan igitur, ut Totilæ καμηλαύκιον διάλιθον in caput recepit Justinianus, ita ab eo proprium sibi fecere posteri Græcorum principes σκιάδιον ὁλομάργαρον, quo imperatores ipsos nonnunquam redimitos in picturis et numismatibus conspicias. Et diadema non absimile a Constantino inventum in his Cedreni verbis adnotabis : Φασὶ δὲ αὐτὸν πρῶτον πάντων τῶν βασιλέων διαδήματι χρήσασθαι καὶ μαργαρίταις καὶ ἄλλοις λίθοις περιεργότερον κοσμηθῆναι. Goar.]

Aer sciadii seu pilei est umbo, *der sturm.* Junius ubique vertit *replum.* Aliam insuper notionem habet ὁ ἀήρ, significat enim velum seu tegumentum, quo sancta teguntur. Liturgia S. Chrysostomi : Ὁ δὲ ἱερεὺς ἄρας τὸν ἀέρα ἐπιτίθησι τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ τοῦ διακόνου. Εἶτα ἀποτίθησι τὰ καλύμματα ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου δίσκου καὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου, τὸν δὲ ἀέρα λαβὼν ἀπὸ τῶν ὤμων τοῦ διακόνου καὶ θυμιάσας αὐτὸν ἐπισκεπάζει δι' αὐτοῦ τὰ ἅγια. Grets.

Ibid. [Aerem hic verberant et ventos sequuntur cum Meursio, qui ἀέρα *sudarium liturgicum*, *pilei umbonem* vel *replum* interpretantur. Sensum assequetur qui doctissimi Allatii mentem sequetur, et ex eo, mihi rescribit ille, quod despotæ nomen exaratum gerit, ἀέρα σκιαδίου *cingulum*, *zonam* seu *vittam* frontem proxime ambientem, referre conjiciet. Rationem, si arrisura sit incertus, proferam. Aer liturgicus, si Germanum patriarcham docentem audias, velum majus est sacris donis in altari superpositus, ejusque alis et ambitu, ceu aere vel æthere orbis inferior, illa circumquaque teguntur; parique ratione *pilei aer* cingulum est ei circumpositum, gestantis caput coronaturum ejusque nomen per universi fines circumquaque spar-

surum; quamvis eadem voce *replum* illud in despotæ pileo anterius promineus, prout iconibus concilii Florentini acta nonnulla repræsentantibus ac per hocce opus (ed. Lupar.) sparsis ex antiquis exemplaribus pingitur, addubitem significari. GOAR.]

P. 13 *Χρυσοχλαβαρικόν*. Junius et hic et alibi sæpius edit χρυσοχλαδάρικα, et *aureas virgulas* interpretatur. Sed lectio nostra recta est; nam *chrysoclavaricum* idem est quod *chrysoclavus* seu chrysoclavatæ, vox Anastasio Bibliothecario in pontificibus toties usurpata; vel si mere Latinam dictionem velis, *auriclavus* seu *auriclavatus*. Erant *clavi aurei* in vestibus segmenta quædam in formam clavorum effecta, ornatus gratia vestibus adjecta. GRETS.

Ibid. [Sit idem licet χρυσοχλαβαρικόν quod *chrysoclavus* vel *chrysoclavatus*, vox Anastasio Bibliothecario in pontificibus multoties usurpata: cum alia tamen mere Latina dictione *auriclavus* seu *auriclavatus*, sono quamvis vicina, nullam in sensus proprietate societatem init. Erant enim *clavi aurei* in vestibus segmenta quædam in formam *clavorum* effecta, ornatus gratia vestibus adjecta: χρυσοχλαβαρικόν vero non *clavatum* modo sed varium, et quodcunque opus est filis aureis phrygionis arte in subjecto serico vel panno ductis depictum; unde phrygionem χρυσοχλαβαριστήν, vel cum Theophane χρυσοχλαβάριον (ἀνήφθη, inquit, μέρος τοῦ ἐργοδοσίου τῶν χρυσοχλαβαρίων, *phrygionum officinæ pars combusta est*) neoterica Græcia vocat. Correctius tamen cum Regiis **222** aliisque nonnullis exemplaribus χρυσοχλαβαριστήν diceret, ob χρυσοχλάδους sive χρυσοχλαδαρικάς, quibus auro ludit figuras, quæ ἱματίῳ receptæ φύλλοις καὶ κλάδοις πεποικιλμένον, *foliis et ramunculis varium reddunt et distinctum*. Ῥίζας ob impleta ac acu ludente variis tramitibus ducta ramalia scribet numerus sequens tertius. Quot enim *ramis aureis*, qua rectis qua contortis, hic discriminatis et divisis, ibi simul collectis, nunc enascentibus, alibi truncatis vel jucunde desinentibus, pingit ac variat materiam? Hic autem non *clavos*, sed characteres aureos, gerentis nomen exprimentes, in ima pilei ora, si lubet, adnotabis exaratos. GOAR.]

Ibid. Συρματῖνον fimbriatum, a syrmate; quo nomine intelligo utrinque dependentia ex sciadio seu pileo quasi reticula seu funiculos; quos, si lubet, oculis inspicere poteris in tribus imaginibus imperatorum, quæ visuntur initio Nicephori Gregoræ ex editione Basileensi 1562. Non absimilis est effigies, quam nobis Turco-Græcia repræsentat. Χρυσοχλαβαρικόν, συρματῖνον, ut non referantur cum Junio ad voculam ὀνόματα, sed ad ipsum sciadion. GRETS.

Ibid. [Σύρμα nil minus quam *pilei reticula* seu *funiculos* refert, ut ab eo pileus ipse noscatur *fimbriatus*: rectius cum Græcia hodierna interpretaberis *aurum ductile*, *aurum*, inquam, *in fila solida tractum*, *or trait*, *fil d'or*. Solidum dixi, hoc est

A nondum molis tusum, exindeque serico filo superinductum. Συρματῖνον itaque opus est auro in fila solida ducto compositum vel pictum, quale despotæ nomen in ejus pileo phrygionica manu delineatur. GOAR.]

Ibid. *Τασεῖα*. Ita legit Junius, et *apicem* interpretatur, quo nomine intelligit *superiorem sciadi partem, in conum assurgentem fastigiatam*; deducitque voculam τασεῖα, παρὰ τὸ τείνειν, *a tendendo*. In altero codice Bavarico legitur disjunctim τὰ σεῖα, in neutro genere: et ita legendum puto 1. quia subditur in neutro genere τὰ σεῖα οἷα καὶ τὰ βασιλικά: et infra: Ὁ ἀὴρ καὶ τὰ σεῖα, οἷα καὶ τὰ τοῦ δεσπότου. Signum ergo est et id quod antecedit, nempe τὰ

B σεῖα, neutrius generis esse. 2. Quia τὰ σεῖα Junii a τείνω pro extensione genere feminino prorsus ignota et inusitata est. Quid sit τάσις, omnes norunt: quid τασεῖα, per Junium nemo novit; tametsi ingenue fateor me compertum non habere quid τὰ σεῖα significent. Quocirca in versione Græcam dictionem retinui, donec viri docti vel veram significantiam eruant vel Codino veram lectionem restituant. GRETS.

Ibid. [Promerebor mihi Gretserum Allatii comes, et veram τῶν σείων significantiam eruam. Σεῖα sunt longi unius fere palmi margaritarum tractus, circa despotæ aures e pileo penduli. Sic lora e pontificum mitris, funes reticulati e cardinalium pileis, inaures ipsæ ex auribus pendentes σεῖα,

C sunt, *mobilia, tremula pendulaque ornamenta*, ἀπὸ τοῦ σείειν. Eadem in patriarchæ pileo Turcogræcia nuncupat χαμηλαυκόλαβα, *pilei manubria vel ansas*. GOAR.]

Ib. Κόμβος est *nodus*. Compositum ἐπικόμβια, de quo infra, sunt segmenta panni, quibus involvi solent nummi aurei, argentei, ærei, quæ etiam κόμβοι appellantur. Hinc κομβολύτης, βαλαντιοτόμος. Usurpatur quoque κόμπος pro κόμβος. Quamvis κόμπος interdum idem est quod *commodus*. Mauricius apud Rigaltium: Καλὸν δέ ἐστι **223** τέντας κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἢ Τούρκων γενέσθαι, ὅτι καὶ κομπαὶ καὶ χρειώδεις εἰσίν. GRETS.

Ibid. [*Τοῦ κόμβου*. Non quemlibet *nodum*, vel eum solum, vox κόμβος menti objicit. Hic vero so-

D lius imperatoriæ coronæ gemmeum *apicem* vel eminentem in ea *globulum*, quo despotæ pileus non insignitur, refert. GOAR.]

Ibid. Illud πλὴν τῶν φοινίκων seu φοινικίων vertit Junius *exceptis tæniis*, et in scholiis explicans quid sint tæniæ, ait esse *vittas oblongas, quibus tanquam loris partes apicis commissæ et suturæ obtectæ sunt*. Ego et hic et infra malo *palmulis*. Apud Capitolinum in Gordianis est *palmata tunica et toga picta*. GRETS.

Ibid. [Fructus, non folia *palmarum*, in hac dictione legendi. Dactylos hodierna Græcia vocat φοινίκια: illi vero in uvæ morem, granis tamen longius dissitis ac mage pendulis, e trunci vertice, qua rami nascuntur, pendent. Ab arboris ad imperato-

ris verticem translatis oculis sertum gemmeum, cassidi vel ejus stemmati eminens, vel ad dextram aurem volitantis instar plumæ affixum, φοίνικας vel φοινίκια vocitabis, quasi gemmeos capitis vel coronæ botros. Ita scribit Georgius Coresius : id testantur antiqua Græcorum imperatorum numismata. GOAR.]

Ibid. Ῥοῦχον τοῦ δεσπότου sive ῥουχίον est ipsissima Germanorum vocula *rock.* Nicetas in Andronico l. II : Φοροῦντα ῥοῦχον σχιστὸν μέχρι καὶ τῶν γονάτων. Helgaldus in vita regis Roberti: *Exuens se vestimento purpureo, quod lingua rustica dicitur rocus.* Hinc etiam *rochetum* vox sæpius obvia in libris ritualibus, præsertim Romanis. Inde etiam ῥουχαρεῖον *vestiarium*, vox nostro quoque Codino usurpata. GRETS.

Ibid. [Despotæ ῥοῦχον hujusmodi sive ἱμάτιον, si imperatorio non absimilis est formæ, σάκκος in secuturis dicetur, tunica nimirum e villoso serico nullis plicis conspicua, sed circa pectus et lumbos strictior, paulo latior circa pedes, totum corpus ambiens. Ut illam, clade in bello accepta, tristis a se abjecerit Joannes despota Michaelis Palæologi frater, narrat Gregoras v ult. GOAR.]

Ib. Ῥίζας et στρατηλατίκια, interpretatur Junius *lacinias* et *lemniscos militares.* GRETS.

Ibid. [Regiam Sandionysiaci abbatiam eo fine profectus ut Manuelis imperatoris Helenes imperatricis, Joannis imperii collegæ, Theodori despotæ, Andronici αὐθεντοπούλου Palæologorum eo ms S. Dionysii operum, quod Manuel prædictus coætaneo sibi Christianissimo Francorum regi donavit, expressas ad vivum effigies, vultus, stemmata, gestus, vestes, vestium colores, formam, ornamenta conspicerem attentius et observarem, perspecta coccina despotæ tunica ligataque ad collum ejusdem coloris chlamyde, cujus dextra pars in dextrum humerum revolvitur, in tunica (ea talaris est ad sacci modum) ramos aureos animadverti depictos, chlamydemque Phrygio aureoque opere respersam totam, per spatia quædam in orbem relicta bicipitibus aquilis auro pariter expressis in ea fulgentibus. An aurea ramalia *radicum* instar per vestem, nullis tamen aquilis ornatam, serpentia ῥίζας, aquilas vero primæva Romanorum *signa militaria* στρατηλατίκια vocarem, dubius primum hæsi. Sensu mentisque dubietate æque docto ac mihi benevolo Cyrillo Campanæ Chiensi detecta, dubium ille probato sensu depulit. Tu, lector, eruditi **224** Græcique viri auctoritate laudata, lacinias lemniscosque militares antiquis Romanis relinques, et in recentiore Græcarum vestium usu non nisi quod oculus cernit et ratio suadet adnotabis. GOAR.]

Ibid. Ταμπάριον pro ταππάριον sive ταβϐάριον, ut μαμπάριον, μαππάριον, ὀμφίκιον, ὀφφίκιον, Italicum *tabarro, penula, chlamys.* GRETS.

[*Ταμπάριον*, *chlamys imperatoria* ad pedes defluens, militaris nonnunquam et brevior. Nicetas in Manuele Comneno, l. IV: Τῇ μὲν χλαμύδι τοῦ σώματος περιέλησε τὸν λύγον. Cujus alia lectio inter varias scribit τῷ μὲν ταμπαρίῳ τοῦ σώματος περιείλησε τὸν λύγον. Ut gereretur vel corpus ambiret, hæc alia scriptoris ejusdem verba declarant l. III : Χλαμύδα ἠσθημένος ἀστειοτέραν περὶ τὸν δεξιὸν ὦμον περονουμένην, καὶ ἀφιεῖσαν ἐλευθέραν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ubi vero ταμπαρίου vice ταππάριον vel ταβϐάριον legendum putat Meursius nullo auctore, nugatur. GOAR.]

Junius in Codino confundit *margaritas* cum *margellis*, et id quod ex margellis constat, cum illo quod constat ex margaritis, cum tamen haud exiguo discrimine distent. Nam margella significat 1) corallium lapidem, 2) florem seu herbam anagallidem, quæ rubore corallium mentitur, Gallice *morgelline* seu *morgellina*, quasi morsus gallinæ. Ægineta κοραλλίαν appellat. 3) Id quod florem et lapidem corallium imitatur. 4) Omnis generis pretiosa et discoloria assumenta vestibus superaddi solita. Μαργέλλιον sæpe idem significat quod *margella*. Aliquando margellium est fimbria seu limbus ex margella seu corallio. Moschopulus: Λῶμα τὸ ἀπ' ἄκρου τινὸς ἐκτεταμένον καὶ οἱονεὶ ὁρίζον αὐτὸ, ὡς τὸ κοινῶς λεγόμενον μαργέλλιον. λωμάτιον, *parvula fimbria, parvus limbus seu limbulus.* Porro a λῶμα τὸ λωμάτιον natum videtur Germanicum *som, saum, fimbria,* λ in S mutato. Balsamon ad 27 canonem Trullanum: Ἀλλὰ τὰ πολυτελῆ χρυσοΰφαντα ἐπιϐλήματα τὰ δημοτικῶς λεγόμενα μαργέλλια, γράμματα καὶ ἀντίπανα, καὶ τὰ ἐκ κογχύλης πορφυρίζοντα ἱμάτια. *Grammata et antipana*, quasi panni pannis oppositi, et *purpurea vestimenta.* Puto legendum γάμματα pro γράμματα : nam *vestes gammatæ* notæ sunt apud Græcos, et in Balsamonis meleta de patriarcharum privilegiis habes στιχάριον διὰ γαμμάτων. Idem Balsamon ad canonem 16 concilii septimi, quod est secundum Nicænum, οὔτε τινὰ ἑτερόχροα ἐπιϐλήματα προσετίθεσαν ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων ἤγουν μαργέλλια. Ubi doctissimus vir Gentianus Hervetus ad marginem notat : Μαργέλια (sic enim scribit) *puto dictum esse a Græcis, corrupta dictione*, quasi *marginalia.* Cui conjecturæ quid verisimilitudinem conciliet, nihil video præter nominum quamdam similitudinem ; et quia in margellis et margelliis versamur, Cedreni locum in Michaele Stratiotico imperatore ascribamus et explicemus. Τό τε γὰρ λεγόμενον στρατήγιον ἀνακαθαίρεσθαι ἐκέλευσε, καὶ τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς σκέπεσθαι, μὴ διὰ γραμμάτων ὡς νῦν, ἀλλὰ διὰ μαργελλογράμμων ὀθονίων ἐκ βύσσου πορφυρᾶς ἐξυφασμένων. *Jussit* (idem Stratioticus) *expurgari strategium*, etc., *et capita civium tegi* **225** non *litteratis pileis, ut nunc moris est, sed margella fimbriatis linteis ex bysso purpurea textis.* Quem locum interpres Cedreni se non capere ingenue confitetur, et sane difficilis est ; quem planiorem reddit illa Meursii emendatio, μαργελλογράμμων pro μεγαλογράμμων. Ego libenter pro διὰ γραμμάτων legerem διὰ γαμμάτων : nam ut vestes olim

gammatæ, sic et tegumenta capitis *gammata* fuisse videntur. Fateor tamen et hic et alibi forsan retineri posse γράμματα pro γάμματα, cum etiam aliæ litteræ, præsertim Δ, vestibus assui solerent, ut planum fit ex imperatorum tribus imaginibus, quæ Nicephoro Gregoræ præponuntur. GRETS.

P. 13. [A *margine*, dictione Latina, μαργέλλιον derivant Græci, nec corallii pretium vel margellinæ venustatem attendunt (prout Meursius, et qui eum exscribunt, comminiscuntur), ut ea voce vestis *limbum* et *assumentum* quodcunque discolor vel auro textum, panno superadditum, exprimant. Id ipsæmet a Gretsero post Meursium exscriptæ auctoritates evincunt.] GOAR.

Ibid. Κάλτζαι, *caligæ*, ex Latino *calceus* magis quam *caliga*. Et sumitur hic non pro *calceis*, sed pro *braccis* : nam calcei jam sequuntur. Caligæ tamen nomen etiam calceum militarem significat. Hinc βουλὴ καλίγων, *senatus caligarum* seu caligatus, apud Dionem, l. XLVIII, scomma in senatum, quod caligis sive calceis militaribus uteretur. Sic *caliga* sumitur ab interprete nostro Act. XII : *Calcea te caligas tuas*. Græce ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου, *subliga sandalia tua*. GRETS.

Ibid. [Nusquam *calceus* Latinus, vix *caliga* item Latina, imo certissime Italorum *calze* vocem κάλτζαι Græcis dedere. Nec *braccas* itaque, minus *calceos*, sed vel *caligas* ad suram usque ascendentes vel integras ocreas significat. Usus loquendi recentior sensum allatum probat, confirmantque in vulgaribus lexicis Hieronymus Germanus et Simon Portius, qui licet κάρτζαι communiori pronuntiationi calamum exæquantes scribant (substituunt enim hodierni ρ vice λ, et ἦρθεν, non ἦλθεν, ἁρμυρόν, non ἁλμυρόν proferunt), usui tamen et sensui reddita, hic Latina voce *tibialia*, ille Italica *calze*, *calcette*, suis calculis attestantur. GOAR.]

Ib. Διβολέα. Vocabulum hoc aliquoties apud Codinum legitur. Διβολέος idem quod διπλοῦς. Pro quo veteres δίβολος, ut δίβολος χλαῖνα. Junius, διβολέα ὑποδήματα, *bilices calcei*, et διβολέος, *bilix*, id est *ornatus bicolore licio*. Sed tu dic διβολέος, seu διβολέα, quoties apud Codinum occurrit, nihil aliud esse quam *bicolor* seu *duplicis coloris*. GRETS.

Ibid. [Διβολέα quoties occurret apud Codinum, non uno modo intellige, sed *bicolorem* vestem, v. g. cujus pars media coloris unius, alterius est altera, qualem plerumque scabini urbium gerunt in Galliis; vel cujus pannus exterior hujus, subductus alterius est coloris ; vel quæ demum in versicolores tænias est secta, et ex eis fasciata et contexta, pro Helvetiorum more. GOAR.]

Ibid. Χρώματος ὀξέος, id est, *rubentissimi*, inquit Junius : ὀξύ enim vim intendendi habet. Hinc in codice est oxyblatta, *purpura exquisitioris luminis*.

226 [*Ibid.* Num cæcutiunt Junius et sequaces, qui discrimen inter colores ponere nequeant? Alius est enim purpureus vel ut commentarium scribit *rubentissimus* color, alius *violaceus*. Ad baphiorum tribunal causam refero. Illi si vulgari Græcorum lingua sententiam enuntient, primum κόκκινον, secundum ὀξύ sancient vocandum ; suffragabunturque Hieronymus Germanus et Simon Portius in lexicis Græcobarbaris. Decipit itaque Junii testimonium a Gretsero probatum, ubi ait : Τὸ ὀξύ *vim intendendi habet*. GOAR.]

Ib. Μουζάκιον est *mosaicum*, *musivum opus* : erant ergo calcei isti picti quasi de musivo, quia punctulis versicoloribus interstincti erant. Recentiores Græci μουσιοῦν καὶ διὰ μουσίων καλλωπίζειν dicunt. Et ut hic habes ὑποδήματα μουζάκια, sic apud Trebellium Pollionem in Tetr. Jun. est *corona picturata de museo*. GRETS.

Ibid. Mirus tessellator Meursius, qui musivo opere calceos affabre compositos vendit. At non compositos, inquiet alius, sed pictos quasi *de musivo*, ceu punctulis versicoloribus interstinctos. Rectius omnino fictos dixisset. Quid igitur ὑποδήματα μουζάκια? Genus Saracenici calceamenti, cujus usus a Græcis peregrinos mores facile imitantibus erat jam Codini tempore in curiam CP. invectus, crepidisque tibialium more ceu levior ac mollior cothurnus solet immitti. GOAR.

Ib. Πτερνιστηρίων. Forte legendum πτερνιστήρων, a recto πτερνιστήρ. GRETS.

[Πτερνιστηρίων retinenda lectio, nec πτερνιστήρων substituenda : gaudent enim Græci neutris hujusmodi a masculinis derivatis. Sic dicunt φοίνικες et φοινίκια, χεῖρες et χέρια, πόδες et πόδια, etc. GOAR.]

Ib. Sella equi sive ephippium (v. Meursium. GOAR.) ; ἱδρομάχιον, et tegmen sudori cavendo et ab equis arcendo. GRETS.

P. 14. [Cur Meursius stragulam ephippio substratam ad prohibendum equi sudorem τὸ ἱδρομάχιον exponat, non video : qui namque depictæ in ea effulsissent aquilæ? Clarius certe nitent in aliis e sella pendentibus ornamentis, quæ propius exsudantem equum attingunt et ejus extergunt sudorem. GOAR.]

Margellium hic est segmentum diversi coloris, sellæ ante et retro insertum. Errat Junius, cum verba ista καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη sejungit a proximo antecedentibus ; itaque vertit, vel potius pervertit, *ad quatuor vero latera sagmatis sudatorii habens etiam textum e margaritis ante et pone*, etc. GRETS.

Ibid. Κοπριτόριον vox mere Latina, *coopertorium*. Plinius *cooperculum* dixit. Errat Junius, qui χοπριτούριον edidit vertitque *postilenam*. *Viri docti*, inquit Glossarium, *putarunt* χοπριτούριον *esse Græcam vocem*, παρὰ τῆς κόπρου καὶ οὐρᾶς, *sed analogia repugnat : tunc enim* χοπριούριον *foret. Itaque non est quod fimocaudium interpretentur et postilenam esse dicant*. Hæc spicula in Junium directe directa sunt, a professore Leidensi in professorem olim Leidensem. GRETS.

[Meursius *coovertorium*, et ex Plinio *cooperculum*

Latine reddidit. Latine magis simul ac Græce dixisset *ephippiarium stragulum*.

Ibid. [Σκάλαι. Duobus a Meursio vocis σκάλας notatis sensibus, *scalæ* nimirum et *navalis*, tertius *stapedis* tum ex præsenti tum ex alio **227** Leonis Grammatici loco addendus : Τοῦ ποδὸς κρατηθέντος ἐν τῇ σκάλᾳ θροηθεὶς ὁ ἵππος. Goar.]

Ibid. Κεφαλαρέα sive κεφάλαρον freni pars, quæ auribus circumdatur, quæ *aurea* dicebatur veteribus Latinis, teste Festo, ab aure utique, non ab auro, sicut pars inferior freni dicitur *orea* ab ore. Grets.

Ibid. [Meursius : *Freni pars quæ auribus circumdatur.* Clarius ego : *frontale* vel *capistrum*. Pari verbo scripsit prius Nicetas in Manuele, l. v, Προμετωπίδιον. Ἀλλ' ἦν ὁρᾷν, inquit ille, τῶν ἵππων αὐτῶν

B διαδήματα μασχαλιστῆρας προφαινόντων, καὶ προκειμένων προμετωπίδια καὶ προστερνίδια τῶν βλημάτων ἐρύματα. Alia loci ejusdem vulgaris lectio: Τὰ ἄλογα αὐτῶν ἁρματωμένα μετὰ κεφαλαρέων καὶ σαγισμάτων λωρικαινῶν. In eamdem mentem usurpaverat Simocatta κεφάλαρον : Κοσμεῖται μὲν ἵππος κεφαλάροις τε καὶ θώρηξι. Goar.]

Ib. Ἀπῃώρηται φοροῦντα. Mendum manifestum. Sed quomodo emendandum? Num legendum φοῦτα? Ita aliquando suspicabar, præsertim cum infra, ubi de pileo et insignibus magni interpretis agitur, Junius ediderit φοῦταν ἐρυθράν : *In summitate habet exiguam pupam rubrum.* In indice interpretatur Junius *puellam*. Quæ lectio etiam applicanda

C videtur illi loco c. 5 : Μετὰ τῶν φορούντων. Junius *cum equis agminalibus*, et in indice τὰ φοροῦντα *equi agminales*. At quid si et hic φουτῶν? *Cum ornamentis et phaleris?* Accedit Glossarium Isidori, cui ornamenta camelorum et phaleræ sunt *buda*, exiguo sane a vocabulo *phuta* discrimine. Sed legendum et hic et alibi τοῦφα (idem τὰ τούφια seu τουφία). Est autem τοῦφα *parvulum flammulum.* Mauricius Strateg. II, 2 : Κασσίδας ἐχούσας τουφία μικρά. Idem: Μικρὰ τουφία κατὰ τῶν ὀπισθελίνων καὶ ἀντελίνων τῶν ἵππων. Idem : Τουφία εἰς τὰς ὀπισθελίνας τέσσαρα. Eadem ferme Leo imperator Constitut. VI, ubi præterea requirit κορυφάδην τοῦ ἵππου τουφίν (sic enim legendum esse patet ex

D Mauricio apud Rigaltium v. τούφια) *in vertice equi flammulam*, alteram ὑπογένειον, *sub mento.* Ex his facile erit vertere et explicare loca Codini : nam is quem præ manibus habemus, sic reddi debet, *In fronte ad auream freni pendet tupha seu flammula.* Et ille alter, pro φορούντων, μετὰ τῶν τουφῶν, *cum flammulis et aliis ornamentis equestribus.* Valeat Junius cum suis *equis agminalibus.* Tertio loco similiter medicinam facies, si substituas μικρὰν τοῦφαν ἐρυθράν, *exiguam tupham* seu *parvulam flammulam purpuream*, Juniumque cum sua *parva pupa* et *puella* facessere jubeas.

Sollicitat Rigaltius alium locum Curopalatæ nostri, c. 17, ubi bis τούβια editur et legitur. Mallet ipse τούφια. Reclamat Glossarium, *Male*, inquiens,

A τουφία et τουφίων *hoc loco restituere tentant viri docti*, id est Rigaltius; in quo judicio Glossarii libenter acquiesco. Grets.

Ib. [Τοῦφα alia hominis, alia equi. Illa *tiara* est et capitis velamen, hæc *apex*, *serica panicula*, *crista plumatilis vel gemmea.* De prima Zonaras in Basilio Porphyrogenito : Τιάρᾳ ταινιωθεὶς ὀρθίᾳ, ἣν τοῦφαν καλεῖ ὁ δημώδης καὶ πολὺς ἄνθρωπος, τῦφον, οἶμαι, ὠνομασμένην **228** ὡς τετυφῶσθαι ποιοῦσαν τοὺς ταύτην ἀναδουμένους. Leo Grammaticus : Ἔπεσεν ἡ χρυσῆ τοῦφα Ἰουστινιανοῦ τοῦ λεγομένου Αὐγουστίως. De secunda Rigaltius : Τουφίον λόφος. Simon Portius : Ἀθήλη κολοφών, φοῦντα, *pannicula*, *apex*. Idem vero sensu tenes, sive τοῦφαν sive φοῦνταν vel φοῦταν dicas ; cujus testes sunt

B variæ lectiones, tum nostræ eo quem tractamus loco, tum Junianæ a Gretsero citatæ. Goar.]

Ibid. *Μετὰ φοινίκων*, *cum ramis palmæ*, inquit Junius, hoc est, segmenta insperas habebat efformata instar ramorum palmæ. Grets.

Ib. [*Κόμπωσιν nodum gemmeum* concipe, gemmam nempe luculentiorem, qua velut e trunco, *panniculæ* φοινικίων rami prodeunt. Κόμβος sive κόμπος *nodum* vel *globulum* sonat, κομπόνω *globulos committo* velut in fibulas. Κομπολόγι *globulorum series* est, *precaria corona.* Κόμπωσις *globuli commissura.* Goar]

Ib. *Τέντα* seu τένδα a Latino *tentorium* est, et hoc a *tendo*. Vox in Tacticis Leonis frequens.

C Etsi autem certum est τένταν esse alicubi *tentorium*, an tamen hic sit, anceps sententiæ hæreo. Quid enim hoc loco *tentorium*, ubi de pileis, vestitu et ornatu equestri officialium palatinorum agitur? Ego admodum inclino ut per τένταν seu τένδαν intelligatur id quod Germani vocant *den sattelbogen* a tenendo ; quia eques partem illam prominentiorem ephippii manibus tenere solet. Si quis tamen in tentorio persistere velit, cum eo absit ut pugnem. Junius vertit *tholum*. Grets.

[*Τέντα tentorium* est indubie ; nec modo vestes et pileum, sed et cuncta despotæ insignia connexaque dignitati symbola textus enarrat. Nicetas in Manuele, l. VIII : Σκηνὴν ἐγκαρσίως διατέμνει. Alia lectio, σχίζει τὴν τένταν ἐγκαρσίως. Idem in Joanne

D Comneno : Τὰς τέντας αὐτῶν ἐκεῖ ἔστησαν. Ab his diversa Rigaltius. Goar.]

Ibid. Ἀετόπουλα, id est ἀετοί. *Græcorum recentiorum est terminatio* πουλος et πουλον et πωλος, *nihil præterea significans*, inquit Junius : *sic ex nomine* ἄρχων *fit* ἀρχοντόπουλος, *ex nomine* παῖς παιδόπουλος, *ex* αὐθέντης αὐθεντόπουλος, *ex* Τοῦρκος Τουρκόπουλος, *ex Francus Francopulus*, etc. Etsi autem verum sit terminationem istam plerumque nihil significationi addere, interdum tamen videtur habere vim minuendi, ut in ἀρχοντόπουλον, quando puerum seu ephebum honorarium significat ; qua notione sæpe occurrit apud Codinum (c. 6) : non enim tunc significat *principem* seu *virum primarium*, ut simplex vocabulum ἄρχων, sed puerum, et quidem

ὀσκεπῆ, qui sine ullo pileo vel capitis tegumento A versatur in palatio. Apud nonnullos Germanos *Peter* (*Petrus*) est *Petermann*; ubi adjectio illa *mann* nihil penitus ad significationem adjicit, quia idem prorsus est quod *Peter*. Forte autem legendum ἀετοπούλων γέμουσα ἐρυθρῶν. GRETS.

Ibid. [Vocis πῶλος adminiculo nonnullis diminutivis formandis utuntur hodierni, in locum ω substituta ου diphthongo, ut nuper in voce πτερνιστόλουρον vice πτερνιστόλωρον animadvertere fas fuit. Sic χομητόπουλον Cedrenus, ὡρολογόπουλον doctissimus Allatius, ἀρχοντόπουλον in sequentibus Codinus scripsere, *ut filios comitis, exiguum et compendiosum diurnale, puerum nobilem* exprimerent.

Ibid. Ἐπὶ κεφαλῆς ἔτι νέος ὤν. Vide capitis B sequentis notam primam. GOAR.]

229 *Ibid.* Καβαλλικεύῃ, vox a Latino *caballus* ficta, frequens in hoc opere. Additur explicatio, ἤγουν ἱππεύῃ, quales barbararum dictionum explicationes multæ occurrunt in Codino; ut paulo ante κάμπος; ἤγουν πεδίον. Nec scio num sint ab auctore an a librariis. Ἤγουν recentioris Græciæ flosculus est, pro ἤ. Primis verbis hujus numeri forte aptior scriptura esset : Πεζεύει ὁ δεσπότης, ἐν ᾧ ἂν τόπῳ προστάξει τοῦτο ὁ βασιλεύς. GRETS.

Ib. Σκαράνικον. Junius *pallam* vertit vel *laxam et fluentem togam*; ejusque vocabuli natalia ab Assyriis repetit. Ego nomen Græcum retinendum censeo, tam hic quam alibi, tam in his quam in aliis C id genus vocabulis, quando nullum Latinum suppetit quod vim satis exprimat. Forte *scaranicum* est a *Sarra*, hoc est Tyro. Sidonius, VIII, 6 : *Sarranis ebria fucis*. Ubi Savaro : *Sarranis*, id est Tyriis : Tyrus enim insula prius *Sarra* dicta. Servius et Festi Epitomastes. Unde *Sarranum ostrum* Virgilio. Sed en fulmen a Glossario Græcob. *Apud Codinum male semper* σκαράνικον *legitur : restitue ubique* σκαράμαγκον. Obtemperarem, nisi consensus mss. codicum me retraheret : nam neque Junius in suis neque ego in Bavaricis et Lautheriano hoc σκαράμαγκον reperimus. Uterque Bavaricus præfert quidem σκαράνιον, facili lapsu librarii κ omittentis : sed quid σκαράνιον ad σκαράμαγκον ? GRETS.

[Σκαράνικον. Cum de illo frequentior occurret D sermo, commodius infra declarabitur. Vide interim quartam ab hac notam, cui titulus καββάδιον.

Ibid. [Χρυσοχοϊκόν. Sensum percipe : nec illitum modo, sed et auro solido conflatis monilibus asseres circumfusum et distinctum despotæ σκαράνικον: λιθάρια namque, qui non uniones, sed lapilli sunt pretiosi, nonnisi opere solide concreto, cujus χρυσοχόος est auctor, includi possunt et detineri, ac demum externæ vesti, qualis σκαράνικον est, per varia spatia respergi et consui. Sandionysiacus codex palmarem limbum gemmis et lapillis, ut apparet, varium ejus vesti appingit.

Ibid. [Λιθάρια. Vide degenerantes in barbariem voces has, λιθάρια, μαργαριτάρια, et, de quibus A nuper, χαλινάρια. Paucæ sunt ex immenso, quem tumet recenseas, numero. GOAR.]

Ib. Καββάδιον. Scribitur etiam καββάδης, καββαδίκιον, καββάδιν. Junius interpretatur *tunicam honoratam et puram*. Sed Græcum retineamus. Glossarium, v. κάμβα, dicit καββάδιον esse diminutivum a κάμβα vel κάββα : utrumque enim Græcis usurpari, sicut μαμπάριον; et μαππάριον, ταμπάριον, et ταππάριον. Forte tandem exsistet qui a *Cabbade* rege Persarum originem τοῦ καββαδίου petat, cum *scaranicum cabbadium* et *phaceolium* ab Assyriis a Græcos venerint, ut infra ex Codino discemus c. 6 ; probabile est formari καββάδιον a Latino *cappa*. Infra quid sit καββάδιον explicatur addita hac exegesi καββάδιον ἤγουν τὸ ἐπάνω ἔνδυμα πάντων. GRETS.

B [Occurret nonnunquam uno β minutum, καβάδιον, vel etiam extrema syllaba pro corrupto loquendi usu truncatum, καβάδι. Quid sit exponit Portius in Lexico : καβάδι τήβεννα, τήβεννος, σάγος. Duplicem in familiari sermone observavi tunicam, interiorem et externam. **230** Illa brevior est et auras lambit, sinibus caret et plicis, globis sua mole conspicuis colligatur ad imum usque pectus, corpus astringit, et zona præcingitur, sub qua crurum motus limbos oris interioribus assutos et subductos manifestat. Hæc (quæ σκαράνικον est) longior ad talos defluit, aperta geritur et cingulo libera, sinuosa non est, priore licet amplior; unde et latioribus rectisque manicis, si expandatur, crucis formam exhibet : qua de causa sacerdotum tunicam, seu senatoriam et procerum propriam, laudat Simeon Thessalonicæ episcopus lib. De Sacram. : Σταυροῦ δὲ τύπον ἐπέχει τῷ μήκει καὶ τοῖς μανικίοις. Ταῦτα οὖν τὰ ἱμάτια κοινὰ πᾶσι, καὶ, ὥς φασιν, ἐκ βασιλικῆς δωρεᾶς, εἰς τιμὴν ἱερωσύνης, ὅτι καὶ συγκλητικοὶ ταῦτα ἐνδύονται. Primam quæ milites decet laudat Tzetzes Chiliad. 2 : Ἔσθημα ἐνυάλιον, στρατιωτῶν τὸ εἷμα, Ὅπερ καβάδης λέγεται ἀπὸ Καβάδου Πέρσου. Verum in *cabadem* hunc Romanum sagum degenerasse autumo. Ab Assyriis ad curiam CP. transiisse scribet auctor inferius c. 6 ad calcem; quod de externo, seu a Romanis usibus alieno, dictum lubens amplector : a *cappa* vero (quod alii comminiscuntur), barbara Latinorum voce nuncupatum, a forma siquidem abhorret, ne risum moveat, nullus affirmet. GOAR.]

Καββάδιον despotæ est ὀξύ. Ut intelligas quid sit color ὀξύς, audi quid Casaubonus ex Turnebo scribat ad illud Trebellii Pollionis : *Chlamydes veri luminis limbatas duas*. Lumen non est coloris nomen, sed affectus, qui sequitur colores intensiores. Purpuram veri luminis appellat *clarum* Lampridius in Diadumeno, in Alexandro Severo *clarissimam*. Vopiscus in Carino lumen purpuræ eleganti verbo expressit, cum *lineas micantes purpura* dixit. Græci qui purius locuti sunt, veri luminis colores dicunt ὀξεῖς, posterior ætas ἀληθινούς, unde obtinuit ut ἀληθινά appellarentur omnia purpurea propter præstantiam sacri muricis. Apud Balsamonem

in Photianum Nomocanonem habes ἀληθινὰ ὑποδή- A ματα, *calceamenta purpurea et veri luminis*, de quibus etiam Corippus laud. Justini II, 104. GRETS.

P. 14. [Iterum falso *veri luminis* sive *splendidissimi ruboris* fuco dictio ὀξύς inficitur. Itane unus duarum dictionum, quas ἢ particula disjunctiva discriminat, colligitur sensus? qui pertinacius asseruerit, colores ipsos inspiciat. In ms. Tiliani limine imperatoris effigies rubrum ostentat vestimentum, in Sandionysiaco violaceum. Utrobique ejusdem est principis, Manuelis nimirum: violaceum itaque sicut et purpureum sibi assumit imperator. At despotæ, de quo sermo, et imperatoris communis est cabadis ornatus, τὸ ῥοῦχον αὐτοῦ ὥσπερ καὶ τὸ βασιλικόν: ita nuper auctor. Joannis B collegæ præter hæc effigies, sicut et paterna Manuelis imperatoris, cui astat, violaceam vestem ostentat in laudato S. Dionysii ms. Ergo despotæ καβάδιον ὀξὺ ἢ ἐρυθρόν: *Cabades*, inquam, *violaceus aut purpureus*.

Ib. [*Τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τῶν ἑορτῶν ζητεῖται*. Reperitur ille Cæsaris habitus a Barda in publico solemnique processu ad ecclesiam die festo gestatus apud Leonem Grammaticum in Michaele Theophili F.: Βάρδα δὲ τοῦ Καίσαρος ἐν τῇ προελεύσει διερχομένου μετὰ σκαραμαγγίου ὀξέος. Est vero σκαραμάγγιον tunica Persica auro intexta, eadem cum scaranico, de quo inferius auctor. Suggerit propterea Cæsari eidem Philotheus amicus: Αὔριον, ὦ δέσποτα, περιβαλοῦ τὸν χρυσοπερσικόν C σου χιτωνίσκον, καὶ ὀφθήτι τοῖς ἐχθροῖς σου. Ἀπὸ προσώπου σου φεύξονται. Τοῦ ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἵππῳ ἐπιβὰς παρεγένετο πρὸς τὴν κόρτην τοῦ βασιλέως μετὰ στολῆς λαμπρᾶς. Vocem κόρτη tentorium hic indicare demonstrabimus alibi.

231 *Ibid*. [*Γαμβρῶν*. Non *generos* modo, sed et *leviros* et *uxorum fratres*, qui et ἀνδράδελφοι et γυναικάδελφοι, Græci vocant γαμβρούς. Monitus semel sexcenta reperiet apud eorum historicos et jurisconsultos testimonia.

P. 15. [*Χρυσοκόκκινα*. Auro nimirum rubroque serico distincta, sive simul texta sive acu pingente addita. GOAR.]

Ibid. Nota cruces in pileis generorum imperatoriorum, et quidem non ex qualicunque materia, sed D ex margaritis confectas. Ut placet hic mos nostris stauromachis? GRETS.

[Cruces quinque circiter gemmis conflatas, et ad circuli (qualis et Gallorum comitum) caput ambientis quatuor partes, frontem nimirum, utramque aurem et occiput, circumpositas.

Ib. [*Γύρους*. Tæniam intellige frontem circumcingentem, nuper circulum dictam, et oræ pilei junctam, sive illi penitus agglutinetur, sive ex parte superiori nonnihil dissideat; quam propterea Gregoras l. v, κατὰ τὴν κάτω καὶ κοίλην ἐπιφάνειαν κυκλίσκον χρυσοειδῆ vocat. Vide notam in sequens caput ad p. 19.

Ib. [*Ἡεράνεαι*. Nec cæruleus nec viridis est ἠεράνεος color, sed medius, qui subviridis et porri folio similis, prasinus et glaucus, *vert de mer*. Ita me usus et cum baphiariis Græcis colloquium edocuit. Hinc quia in utrumque declinat, scribit uno loco Simon Portius: *Glaucus* πράσινος, γλαυκός, in alio γερανιὸς (corrupta pronuntiatio est, ἠεράνεος vice) κυάνεος, γλαυκός: *cæsius*, *cyaneus*, *venetus color*. De glauco et cæsio colore ulvæ salicique persimili Antonius Thylesius Lazaro Baifio adjunctus; de veneto, quem Hispanice *verde de la mar* exponit, Calepinus.

Ib. [*Τιμήσας σεβαστοκράτορας*. De quo ipse Cantacuzenus, IV, 5.

Ib. [*Ἔχοντα ἀετοὺς συρματεῖνους*. Talem depingit Gregoras, IV, 1, in cujus κυανοῖς πεδίλοις καὶ χρυσοῦφεῖς ἐνηρμόζοντο ἀετοί.

Ib. [*Εἰς ἀέρα κόκκινον*. Ita ut in plano seu scutulo rubeo aureæ depictæ forent aquilæ, quæ deinceps glaucis calceis assuerentur; et dictio ἀήρ idem hic indicet quod in superioribus κάμπος ἤως πεδίον, *panni versicoloribus figuris insigniti planities*, *le fond d'une broderie ou d'une estoffe à ramage*, a figura *in umbonem desinente* penitus distincta. GOAR.]

Ib. Junius κῶνος, ego ὁμοίως ex duobus Bavaricis codicibus: quæ scriptura germana est.

Ib. *Χαρτάριον*, *χαρτίον scutulum quadratum*. Junius vertit *quadrarias tesseras*, aitque corruptum ex Italico et Gallico *quartiers*. GRETS.

[*Χαρτάρια scutala* posse dici probo, *quadrota* jugiter infitior. Χαρτάριον enim *bractea* est, *lamina*, *scutulum* quacunque figura conformatum, alteri rei ornatus ergo superponendum. GOAR.]

Chartæ plumbeæ apud Anastasium in Sergio et Gregorio III sunt tegulæ plumbeæ, quibus ædificia tecta. Itaque nihil ad χαρτάριον et χαρτίον nostrum facere videntur. Mox lego cum cod. Boico disjunctim μετὰ ῥαφήν. In altero est καταγραφήν. Forte hic etiam disjunctim κατὰ γραφὴν scribendum erit, si forte cui magis placeat γραφή quam ῥαφή. GRETS.

Ibid. [*Κατὰ ῥαφήν*. Lectio tot in exemplaribus inter se collatis reperta retinenda: suturis namque velut deformitatem secum ferentibus ornatus addi consuevit.

232 *Ibid*. [*Τετράστυλον*. Videtur esse augustius et ornatius aliquod fastigium, ad aliquam aulæ palatii partem quatuor columnis in sublime erectum, ad quod, qui equites aulam ex privilegio penetrare poterant, equis in terram se demittere regiæ majestatis colendæ gratia compellebantur. GOAR.]

Ib. Lege πεζεύει κἀκεῖσε κατ' ἀναλογίαν τοῦ τόπου τετραστύλου. Ambulat et illuc ob rationem propter quam ad Tetrastylum ambulat; nimirum ob honorem imperatoris, qui illic præsens est. GRETS.

P. 16. [*Τοῦ κουρατορίου καὶ τοῦ ἐπάνω σχεπίου*. Ephippiarium stragulum et aliud superius tegumen sunt diversa, quod unum nempe majus altero, vel unum pacis tempore sit ornamentum, aliud in bello sit equi munimen.

Ib. Πεζεύει. Id est, *in terram ex equo desilit*, ut pedes incedat. GOAR.]

Ib. Αὐθεντόπουλος: Quamquam Glossarium interpretatur *herum minorem*, quasi adjectio illa decerpat aliquid de significatione, id tamen perpetuum non est, ut supra ad p. 14, notabamus.

Ib. Μᾶς et σᾶς, pro μοῦ et σοῦ sunt barbaræ Græciæ suaveolentes flosculi. GRETS.

[Vere nasutus etiam barbaræ Græciæ voces μᾶς et σᾶς non μοῦ et σοῦ, sed ἡμῶν et ὑμῶν vice odorabitur usurpari. Aliis autem a nominativo ἐμεῖς et ἐσεῖς *nos* et *vos* casibus cunctis deserviunt, mutilatisque per aphæresim ἐμᾶς et ἐσᾶς relinquuntur; simulque vides τοῦ σύ minus anomalum esse plurale ἐσεῖς quam ὑμεῖς, ac ideo suaveolentes barbaræ Græciæ flosculos, nullo pretii eorum delectu facto, non esse temere proterendos. GOAR.]

Ib. Αὐθέντης *dominus*. Hinc αὐθεντεῖν, αὐθεντεύειν, αὐθεντίζειν, *authenticum reddere, auctoritatem, vim et robur addere, ut valeat et rejici non possit.* Et cui non sunt auditæ Justiniani *Authenticæ*, quas ipse Νεαράς, hoc est Novellas, indigitavit? Authenticæ Scripturæ sacræ omnium ore teruntur. Græci nunc ἀφένδης scribunt et pronuntiant, et corruptius adhuc *efendi*. Transiit utraque vox ad Turcas: nam illis *aphendi* vel *efendi* in usu est, teste Leunclavio in Onomastico Musulmannico. Ἀφένδρα *domina*. Dousa in Itinerario Cpolitano: *Nisi Græcos interdum vino deposueris, nisi Græco more* πολυχρονιάσῃς, ἀφένδι, *exclamaveris, oleum et operam perdideris.* Hinc αὐθεντία dominatio. GRETS.

CAPUT V.

Explicationes et observationes circa reliquorum procerum aulicorum insignia, quæ Codinus capite 4 exsequitur.

P. 17. [*Τὸ σκιάδιον.* Capitis tegimen honoratius et aulæ proceribus concessum σκιάδιον vocat auctor cum Jure GR. p. 186, Nicetas πῖλον et κάλυμμα, Gregoras καλύπτραν. Formam hic depingit ultimis historiæ suæ verbis: Περί γε μὴν τῆς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας ἐπὶ τῶν μὲν πρότερον βασιλέων ἔθος τοὺς μὲν χρόνῳ προβεβηκότας ἐν τοῖς βασιλείοις χρῆσθαι καλύπτραις πυραμίδος μὲν ἐχούσαις σχῆμα, σηρικοῖς **233** δ' ἐνδύμασι κατὰ τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ ἀξίωμα καλυπτομέναις, ὅσοι δ' ἐν ἡλικίᾳ, τούτους δὲ πάντας καθάπαξ ἀκάλυπτον ἔχειν τὴν κεφαλήν. Unde cum ad ephebi ætatem processit, tunc tantum despotæ per morem fas est tecto capite in palatio cerni: puer enim nonnisi aperto versatur, ait auctor capite superiore: Ἐπὶ κεφαλῆς ἔτι νέος μὲν ὢν ὁ δεσπότης φορεῖ ἐν τῷ παλατίῳ οὐδέν. Pilei descriptam a Gregora formam dixerat olim Nicetas Andronici l. II a barbaris acceptam: Πῖλον βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περιθέμενος, ὃς εἰς ὀξὺ λήγων πυραμίδι εἴκασται. Proprius tamen et familiaris ita redditus est, ut non forma, sed materiæ colorumque ejus varietate senator quilibet et aulicus minister dignitatem spectantium oculis manifestaret; qua ratione Nicetas idem in Alexio Manuelis F. συγκλητικῶς ἐξυφασμένον τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, *pro magnatum* (συγκλητικοὶ enim non senatores modo, sed et proceres cuncti dicuntur) *et officiorum varietate variis coloribus et materia diversa* componi ex assuetudine affirmavit. Logothetæ pilei descriptionem nota inferior ad p. 19 exhibebit. GOAR.]

Ibid. Κλαπωτόν Junius ubique vertit *squameum*, exque Arabia et Syria cunabula accersit. Ridicule prorsus, quia est vox mere Latina, *clavatum* seu *clavatus*, παρὰ τὸ κλάπος sive κλάβος, *clavus*. Hinc χρυσόκλαβα et χρυσοκλαβαρικά, *chrysoclava* seu *auriclava*, de quibus jam supra ad p. 5. *Viri docti*, inquit Glossarium, id est Junius, *putant esse vocem Arabum et Syrorum, quæ mere Latina est, et aliter interpretantur quam debebant.* Quam benevole transfert ad plures quod solius Junii est! et quam amice hic et alibi gravissimos ejus lapsus tangit! ubique quod Junius deliravit, hoc viri docti fecerunt. GRETS.

[*Κλαπωτόν.* Duplex filum aureum, unum ductile purumque, quasi solidum; aliud ductile quidem, sed molis tusum et pressum, serica fila circumvestit. Primum σύρμα est, *or trait*, secundum κλαπωτόν setæ circumpositum, *or filé*. GOAR.]

Ib. Διχανίκιον, παρὰ τὸ δίκη, passim occurrit apud Codinum. Junius ubique vertit *sceptrum judiciale.* Potest vox ipsa Græca retineri; potest *dicanicium* simpliciter verti *sceptrum*. Aliquando cum de patriarchis et episcopis sermo est, ut p. 103, rectius redderetur *pedum*. In Turcogræcia vocatur δεκανίκιον (nisi sit typographicus error) p. 15, ubi de Gennadio patriarcha et imperatore Turcico: Ἰδίαις χερσὶ δέδωκεν αὐτῷ δεκανίκιον πολλοῦ ἄξιον, ἤτοι ῥάβδον ἀργυρᾶν περικεχρυσωμένην, ὡραίαν. In scripto quodam Græco-Barbaro l. II Turco-Græciæ vocatur δικανίκη. Ποιμαντικὴν ῥάβδον vocat Gregoras l. VI. GRETS.

Ibid. [Ἀπὸ τῆς δίκης, *a justitia* vox deducta justitiæ quoque et potestatis in alios exercendæ symbolum quodcunque significat. Hoc in rege sceptrum est, in pontifice pedum pastorale, in abbate baculus, in regio ministro calamus, bacillus, clava: cunctis istis exprimendis vox δικανίκιον propria est; et Latine redditur commodius *virga* vel *baculus* quam *sceptrum*. Scribitur et δεκανίκιον et δεκανίκι dictio a priori truncata: non δεκανίκη, ut barbare Meursius. Simon Portius δικανίκι: ῥάβδος, βάκτρον, βακτηρία, ξύλον, *baculus. Consecratus*, inquam, *baculus*, qualem caduceatores nostri gerebant primitus, de quo Gregorius Turon. VII, 32: *Misit Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis consecratis, juxta ritum Francorum, ut scilicet non contingerentur ab ullo*; qualem **234** etiam gerunt marescalci, regius dapifer, prætoriani immunes, apparitores, etc. GOAR.]

P. 17. Pro κόμβων Junius eodem sensu κόμπων. GRETS.

in Photianum Nomocanonem habes ἀληθινὰ ὑποδή-μata, *calceamenta purpurea et veri luminis*, de quibus etiam Corippus laud. Justini II, 104. Grets.

P. 14. [Iterum falso *veri luminis* sive *splendidissimi ruboris* fuco dictio ὀξύς inficitur. Itane unus duarum dictionum, quas ἢ particula disjunctiva discriminat, colligitur sensus? qui pertinacius asseruerit, colores ipsos inspiciat. In ms. Tiliani limine imperatoris effigies rubrum ostentat vestimentum, in Sandionysiaco violaceum. Utrobique ejusdem est principis, Manuelis nimirum: violaceum itaque sicut et purpureum sibi assumitimperator. At despotæ, de quo sermo, et imperatoris communis est cabadis ornatus, τὸ ῥοῦχον αὐτοῦ ὥσπερ καὶ τὸ βασιλικόν: ita nuper auctor. Joannis collegæ præter hæc effigies, sicut et paterna Manuelis imperatoris, cui astat, violaceam vestem ostentat in laudato S. Dionysii ms. Ergo despotæ καββάδιον ὀξὺ ἢ ἐρυθρὸν: *Cabades*, inquam, *violaceus aut purpureus*.

Ib. [Τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τῶν ἑορτῶν ζητεῖται. Reperitur ille Cæsaris habitus a Barda in publico solemnique processu ad ecclesiam die festo gestatus apud Leonem Grammaticum in Michaele Theophili F.: Βάρδα δὲ τοῦ Καίσαρος ἐν τῇ προελεύσει διερχομένου μετὰ σκαραμαγγίου ὀξέος. Est vero σκαραμάγγιον tunica Persica auro intexta, eadem cum scaranico, de quo inferius auctor. Suggerit propterea Cæsari eidem Philotheus amicus: Αὔριον, ὦ δέσποτα, περιβαλοῦ τὸν χρυσοπερσικόν σου χιτωνίσκον, καὶ ὄφθητι τοῖς ἐχθροῖς σου. Ἀπὸ προσώπου σου φεύξονται. Τοῦ ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἵππῳ ἐπιβὰς παρεγένετο πρὸς τὴν κόρτην τοῦ βασιλέως μετὰ στολῆς λαμπρᾶς. Vocem κόρτη tentorium hic indicare demonstrabimus alibi.

231 *Ibid.* [Γαμβρῶν. Non *generos* modo, sed et *leviros* et *uxorum fratres*, qui et ἀνδράδελφοι et γυναικάδελφοι, Græci vocant γαμβρούς. Monitus semel sexcenta reperiet apud eorum historicos et jurisconsultos testimonia.

P. 15. [Χρυσοκόκκινα. Auro nimirum rubroque serico distincta, sive simul texta sive acu pingente addita. Goar.]

Ibid. Nota cruces in pileis generorum imperatoriorum, et quidem non ex qualicunque materia, sed ex margaritis confectas. Ut placet hic mos nostris stauromachis? Grets.

[Cruces quinque circiter gemmis conflatas, et ad circuli (qualis et Gallorum comitum) caput ambientis quatuor partes, frontem nimirum, utramque aurem et occiput, circumpositas.

Ib. [Γύρους. Tæniam intellige frontem circumcingentem, nuper circulum dictam, et oræ pilei junctam, sive illi penitus agglutinetur, sive ex parte superiori nonnihil dissideat; quam propterea Gregoras l. v, κατὰ τὴν κάτω καὶ κοίλην ἐπιφάνειαν κυκλίσκον χρυσοειδέα vocat. Vide notam in sequens caput ad p. 19.

Ib. [Ἡεράνεαι. Nec cæruleus nec viridis est ἠεράνεος color, sed medius, qui subviridis et porri folio similis, prasinus et glaucus, *vert de mer*. Ita me usus et cum baphiariis Græcis colloquium edocuit. Hinc quia in utrumque declinat, scribit uno loco Simon Portius: *Glaucus* πράσινος, γλαυκός, in alio γερανιὸς (corrupta pronuntiatio est, ἠεράνεος vice) κυάνεος, γλαυκός: *cæsius*, *cyaneus*, *venetus color*. De glauco et cæsio colore ulvæ salicique persimili Antonius Thylesius Lazaro Baifio adjunctus; de veneto, quem Hispanice *verde de la mar* exponit, Calepinus.

Ib. [Τιμήσας σεβαστοκράτορας. De quo ipse Cantacuzenus, IV, 5.

Ib. [Ἔχοντα ἀετοὺς συρματείνους. Talem depingit Gregoras, IV, 1, in cujus κυανοῖς πεδίλοις καὶ χρυσοῦφεῖς ἐνηρμόζοντο ἀετοί.

Ib. [Εἰς ἀέρα κόκκινον. Ita ut in plano seu scutulo rubeo aureæ depictæ forent aquilæ, quæ deinceps glaucis calceis assuerentur; et dictio ἀὴρ idem hic indicet quod in superioribus κάμπος ἤως πεδίον, panni versicoloribus figuris insigniti *planities*, *le fond d'une broderie ou d'une estoffe à ramage*, a figura *in umbonem desinente* penitus distincta. Goar.]

Ib. Junius χῶνος, ego ὁμοίως ex duobus Bavaricis codicibus: quæ scriptura germana est.

Ib. Χαρτάριον, χαρτίον *scutulum quadratum*. Junius vertit *quadrarias tesseras*, aitque corruptum ex Italico et Gallico *quartiers*. Grets.

[Χαρτάρια *scutala* posse dici probo, *quadrota* jugiter infitior. Χαρτάριον enim *bractea* est, *lamina*, *scutulum* quacunque figura conformatum, alteri rei ornatus ergo superponendum. Goar.]

Chartæ plumbeæ apud Anastasium in Sergio et Gregorio III sunt tegulæ plumbeæ, quibus ædificia tecta. Itaque nihil ad χαρτάριον et χαρτίον nostrum facere videntur. Mox lego cum cod. Boico disjunctim μετὰ ῥαφήν. In altero est καταγραφήν. Forte hic etiam disjunctim κατὰ γραφὴν scribendum erit, si forte cui magis placeat γραφὴ quam ῥαφή. Grets.

Ibid. [Κατὰ ῥαφήν. Lectio tot in exemplaribus inter se collatis reperta retinenda: suturis namque velut deformitatem secum ferentibus ornatus addi consuevit.

232 *Ibid.* [Τετράστυλον. Videtur esse augustius et ornatius aliquod fastigium, ad aliquam aulæ palatii partem quatuor columnis in sublime erectum, ad quod, qui equites aulam ex privilegio penetrare poterant, equis in terram se demittere regiæ majestatis colendæ gratia compellebantur. Goar.]

Ib. Lege πεζεύει κἀκεῖσε κατ' ἀναλογίαν τοῦ τόπου τετραστύλου. Ambulat et illuc ob rationem propter quam ad Tetrastylum ambulat; nimirum ob honorem imperatoris, qui illic præsens est. Grets.

P. 16. [Τοῦ κοκκιτορίου καὶ τοῦ ἐπάνω σκεπίου. Ephippiarium stragulum et aliud superius tegumen sunt diversa, quod unum nempe majus altero, vel unum pacis tempore sit ornamentum, aliud in bello sit equi munimen.

Ib. Πεζεύει. Id est, *in terram ex equo desilit*, ut pedes incedat. GOAR.]

Ib. Αὐθεντόπουλος. Quamquam Glossarium interpretatur *herum minorem*, quasi adjectio illa decerpat aliquid de significatione, id tamen perpetuum non est, ut supra ad p. 14, notabamus.

Ib. Μᾶς et σᾶς, pro μοῦ et σοῦ sunt barbaræ Græciæ suaveolentes flosculi. GRETS.

[Vere nasutus etiam barbaræ Græciæ voces μᾶς et σᾶς non μοῦ et σοῦ, sed ἡμῶν et ὑμῶν vice odorabitur usurpari. Aliis autem a nominativo ἐμεῖς et ἐσεῖς *nos* et *vos* casibus cunctis deserviunt, mutilatisque per aphæresim ἐμᾶς et ἐσᾶς relinquuntur; simulque vides τοῦ σύ minus anomalum esse plurale ἐσεῖς quam ὑμεῖς, ac ideo suaveolentes barbaræ Græciæ flosculos, nullo pretii eorum delectu facto, non esse temere proterendos. GOAR.]

Ib. Αὐθέντης *dominus*. Hinc αὐθεντεῖν, αὐθεντεύειν, αὐθεντίζειν, *authenticum reddere, auctoritatem, vim et robur addere, ut valeat et rejici non possit.* Et cui non sunt auditæ Justiniani *Authenticæ*, quas ipse Νεαράς, hoc est Novellas, indigitavit? Authenticæ Scripturæ sacræ omnium ore teruntur. Græci nunc ἀφένδης scribunt et pronuntiant, et corruptius adhuc *efendi*. Transiit utraque vox ad Turcas: nam illis *aphendi* vel *efendi* in usu est, teste Leunclavio in Onomastico Musulmannico. Ἀφένδρα *domina*. Dousa in Itinerario Cpolitano: *Nisi Græcos interdum vino deposueris, nisi Græco more πολυχρονιάσῃς, ἀφένδι, exclamaveris, oleum et operam perdideris.* Hinc αὐθεντία dominatio. GRETS.

CAPUT V.

Explicationes et observationes circa reliquorum procerum aulicorum insignia, quæ Codinus capite 4 exsequitur.

P. 17. [*Τὸ σκιάδιον*. Capitis tegimen honoratius et aulæ proceribus concessum σκιάδιον vocat auctor cum Jure GR. p. 186, Nicetas πῖλον et κάλυμμα, Gregoras καλύπτραν. Formam hic depingit ultimis historiæ suæ verbis: Περί γε μὴν τῆς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας ἐπὶ τῶν μὲν πρότερον βασιλέων ἔθος τοὺς μὲν χρόνῳ προβεβηκότας ἐν τοῖς βασιλείοις χρῆσθαι καλύπτραις πυραμίδος μὲν ἐχούσαις σχῆμα, σηρικοῖς **233** δ' ἐνδύμασι κατὰ τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ ἀξίωμα καλυπτομέναις, ὅσοι δ' ἐν ἡλικίᾳ, τούτους δὲ πάντας καθάπαξ ἀκάλυπτον ἔχειν τὴν κεφαλήν. Unde cum ad ephebi ætatem processit, tunc tantum despotæ per morem fas est tecto capite in palatio cerni: puer enim nonnisi aperto versatur, ait auctor capite superiore: Ἐπὶ κεφαλῆς ἔτι νέος μὲν ὢν ὁ δεσπότης φορεῖ ἐν τῷ παλατίῳ οὐδέν. Pilei descriptam a Gregora formam dixerat olim Nicetas Andronici l. II a barbaris acceptam: Πῖλον βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περιθέμενος, ὃς εἰς ὀξὺ λήγων πυραμίδι εἴκασται. Proprius tamen et familiaris ita redditus est, ut non forma, sed materiæ colorumque ejus varietate senator quilibet et aulicus minister dignitatem spectantium oculis manifestaret; qua ratione Nicetas idem in Alexio Manuelis F. συγκλητικῶς ἐξυφασμένον τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, *pro magnatum* (συγκλητικοί enim non senatores modo, sed et proceres cuncti dicuntur) *et officiorum varietate variis coloribus et materia diversa* componi ex assuetudine affirmavit. Logothetæ pilei descriptionem nota inferior ad p. 19 exhibebit. GOAR.]

Ibid. Κλαπωτόν Junius ubique vertit *squameum*, exque Arabia et Syria cunabula accersit. Ridicule prorsus, quia est vox mere Latina, *clavatum* seu *clavatus*, παρὰ τὸ κλάπος sive κλάβος, *clavus*. Hinc χρυσόκλαβα et χρυσοκλαβαρικά, *chrysoclava* seu *auriclava*, de quibus jam supra ad p. 5. *Viri docti*, inquit Glossarium, id est Junius, *putant esse vocem Arabum et Syrorum, quæ mere Latina est, et aliter interpretantur quam debebant.* Quam benevole transfert ad plures quod solius Junii est! et quam amice hic et alibi gravissimos ejus lapsus tangit! ubique quod Junius deliravit, hoc viri docti fecerunt. GRETS.

[*Κλαπωτόν*. Duplex filum aureum, unum ductile purumque, quasi solidum; aliud ductile quidem, sed molis tusum et pressum, serica fila circumvestit. Primum σύρμα est, *or trait*, secundum κλαπωτόν setæ circumpositum, *or filé*. GOAR.]

Ib. Δικανίκιον, παρὰ τὸ δίκη, passim occurrit apud Codinum. Junius ubique vertit *sceptrum judiciale*. Potest vox ipsa Græca retineri; potest *dicanicium* simpliciter verti *sceptrum*. Aliquando cum de patriarchis et episcopis sermo est, ut p. 103, rectius redderetur *pedum*. In Turcogræcia vocatur δεκανίκιον (nisi sit typographicus error) p. 15, ubi de Gennadio patriarcha et imperatore Turcico: Ἰδίαις χερσὶ δίδωκεν αὐτῷ δεκανίκιον πολλοῦ ἄξιον, ἤτοι ῥάβδον ἀργυρᾶν περικεχρυσωμένην, ὡραίαν. In scripto quodam Græco-Barbaro l. II Turco-Græciæ vocatur δικανίκη. Ποιμαντικὴν ῥάβδον vocat Gregoras l. VI. GRETS.

Ibid. ['Ἀπὸ τῆς δίκης, *a justitia* vox deducta justitiæ quoque et potestatis in alios exercendæ symbolum quodcunque significat. Hoc in rege sceptrum est, in pontifice pedum pastorale, in abbate baculus, in regio ministro calamus, bacillus, clava: cunctis istis exprimendis vox δικανίκιον propria est; et Latine redditur commodius *virga* vel *baculus* quam *sceptrum*. Scribitur et δεκανίκιον et δεκανίκι dictio a priori truncata: non δεκανίκη, ut barbare Meursius. Simon Portius δικανίκι: ῥάβδος, βάκτρον, βακτηρία, ξύλον, *baculus. Consecratus*, inquam, *baculus*, qualem caduceatores nostri gerebant primitus, de quo Gregorius Turon. VII, 32: *Misit Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis consecratis, juxta ritum Francorum, ut scilicet non contingerentur ab ullo;* qualem **234** etiam gerunt marescalci, regius dapifer, prætoriani immunes, apparitores, etc. GOAR.]

P. 17. Pro κόμβων Junius eodem sensu κόμπων. GRETS.

[Κόμβος et κόνδυλος situ, non natura, differunt, velut nodus et ramus. Clarius. Calamus nodis interstinctus variis compingitur fistulis (fistulas voco eas et singulas calami partes nodis divisas eisdemque ad invicem connexas) : eas κονδύλους recentiores Græci vocant, nodos autem κόμβους sive κόμπους. Simon Portius in Lexico Græcobarbaro κονδύλι (κονδύλιον, κόνδυλος) καλάμι, κάλαμος, δόναξ, *calamus*. Et κόμπος, δεσμὸς, ἅμμα, κόμβος, ὄζος, *nodus, nexus, commissura*. Ex *calami* tamen ad *nodum* necessitudine unum alterius vice substitui infitias non iero. Hic nihilominus, ubi varia tribuuntur utrisque, promiscue non sumenda benevolus lector advertet; ac in δικανικίοις, de quibus sermo, quod in pontificum viatorumque baculis, spatia singula κονδύλους, globos singulos spatia dividentes κόμβους ab auctore vocatos recordabitur.

Ibid. [Ἰνοκοπητῶν. Vice ἐγκοπτῶν, nisi tibi ἐγκοπέως simul et ἐγκόπου *laboriosæ, subtilis et artificiosæ cælaturæ* sensum degenerans in barbariem vox ἰνοκοπητός repræsentat.

Ib. [Τὸ σκαράνικον. Soli Georgio Codino vox usurpata, soli Georgio Coresio nota, hoc pacto mihi exponitur in rescriptis. Σκαράνικον vestimenti genus est non uno panno continui, ut nec uno colore conspicui, cujus exterior species rubra, tæniatim et per lora divisa, candidam interiorem subductam sese venuste proferre et velut latitantem educere permittit; qua de causa cum ἐσχάρας, *craticulæ* piscibus ustulandis idoneæ, formam imitetur, vel colorem subtus residentem σκαρίζειν *ebullire* cogat, σκαρανίκου nomen potuit promereri. Hæc ille, qui etiam ignoti exemplaris Nicetæ locum subjungit: Εἶχεν ἱμάτιον σχιστὸν μέχρι τῶν γονάτων. Huc ego refero στολὰς σωληνωτὰς, *canaliculatas vestes*, a Cedreno in Tiberio memoratas, de quibus editio Regia non obscure in posterioribus notis; eodemque loci revocare confido Andronici ἀμπεχόνην ἐς γλουτὸν ἀμφισχιδῆ καταβαίνουσαν, de qua Nicetas in eodem, l. II. An demum σκαράνικον idem sit quod σκαραμάγγιον? Affirmat Meursius, negat Gretserus. Utrumque amplector : mentem enim illius teneo, rationem tamen cum Gretsero exsibilo. Quis enim cum Meursio exemplaria ubique credat ita corrupta ut σκαραμαγγίου vice repositum fuerit σκαράνικον? Placet nihilominus illius in hujus degenerasse prolationem, et σκαραμάγγιον Bardæ Cæsari a Leone Grammatico ascriptum a Codino capite superiori σκαράνικον Cæsaris fuisse vocatum. Vide notas in caput quintum. De scaramangio Leunclavius in Onomastico : *Scaramangium vox Persica, quæ vestem pluviam significat, hoc est eam quæ pluviis aut hibernis tempestatibus cæteris superinjici solet.*

Ib. [Εἰκονικῶς τὸν βασιλέα. Imagines imperatorum rarius in foris positæ, in urbibus adoratæ, quam in acie delatæ. Domesticus itaque ut imperialium exercituum moderator supremus, et viva ipsius, ut inferius exponetur, in castris imago, ut A potestatis particeps, animi conscius, facinorum collega, suscepti ab eo propositi fidelissimus et fortissimus exsecutor, sculptam ejus imaginem in pectore gestat, ut προθεὶς τὴν εἰκόνα, Herodiani verbis utor, στεφάνοις καὶ δάφναις κεκοσμημένην αὐτός τ' εὐφημήσῃ καὶ τοὺς στρατιώτας ἀξιώσῃ γνωρίσαι καὶ εὐφημῆσαι. *Oblata imperatoris imagine coronis et laureis ornata, primus ipse faustis acclamationibus prosequatur et milites agnoscere et votis favere adhortetur.* Eapropter præfectis, ducibus, comitibus coronatas principum imagines inter præcipuas insignium partes in pilis donatas in imperii Notitia, vestibus affixas ante Justini tempora non lego. Angelis hic stipatas video, quos ἀρχιστρατήγους reor ob communem Græcorum B omnium erga eos cultum. Michaelem enim habent in primo vexillo depictum infra c. 6, eidemque olim, scriptore Cedreno, Justinus consecravit ecclesiam : utrique **235** vero Michaeli et Gabrieli, cœlestis militiæ principibus, Basilius regiam ædem posuit τῶν Ἀρχιστρατήγων dictam. De Tzatho, vel ut Cedrenus profert Tzatho, Lazorum rege ad Justinum profecto Theophanes: Ἔγημε Τζαθος γυναῖκα Ῥωμαίαν καὶ ἔγγονον ὁμοῦ τοῦ ἀπὸ κουροπαλάτου. Et infra : Προχειρισθεὶς Τζαθος βασιλεὺς τῶν Λαζῶν, φορέσας στέφανον καὶ χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπρην ἔχουσαν ταυλὶν χρυσοῦν, ἐν ᾧ ἐκ κεντητοῦ ἐκεχάρακτο ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, καὶ στιχάριν ἄσπρον ἔχον πλουμία C χρυσᾶ καὶ εἰκόνα τοῦ βασιλέως : τὰ γὰρ τζαγγία αὐτοῦ ῥούσια ἦσαν, ἔχοντα μαργαρίτας Περσικῷ σχήματι· ὁμοίως ἡ ζώνη αὐτοῦ ἦν χρυσῆ διὰ μαργαριτῶν. Cæterum nobilioribus aulæ CP. proceribus viliores ecclesiarum in Galliis ministri licet non mihi censeantur exæquandi, in iis tamen observo bicolorem, de qua nota sequenti, tunicam, διβολέον σκαράνικον, sancti cujus Ecclesiæ ministrant ἰνοκοπητὸν εἰκόνα ἔμπροσθεν pectori affixam, δικανίκιον tandem in eorum manibus nodis argenteis calamisque diversis conspicuum, σκιάδιον quoque ab aliis diversum ; quibus aliud præmissis similius non video. GOAR.]

Ibid. Ἐκ δεξιῶν μέντοι. Junius plane perverse pervertit, mutatis *angelis* in nuntios : quia enim summus imaginum hostis erat, hanc angelorum imaginibus in scaranico magni domestici gloriam invidit ; itaque ex angelis *nuntios* fecit, quasi proximi ab imperatoria dignitate eum honorem suis nuntiis et ut vocant *breviger ulis et tabellariis* habuerint, ut eos sua in veste effigiarent et margaritis exornarent. Observa hic morem addendi vestimentis non tantum imaginem imperatoris, sed et sanctorum angelorum. Imo olim vulgo etiam variorum sanctorum et martyrum effigies suis vestibus appingebant, ut ex Asterii Amaseni Homilia quadam constat. Sacris vestibus sacras imagines addere usitatissimum erat ; plurima hujus rei exempla suppeditat Anastasius in Pontificum Vitis. In Leone III : *Fecit in ecclesia doctoris mundi B. Pauli apostoli*

tetravela holoserica alithina quatuor, et vestem super altare albam chrysoclavam, habentem historiam sanctæ resurrectionis. Et aliam vestem chrysoclavam, habentem historiam nativitatis Domini et SS. Innocentium. Imo et aliam vestem Tyriam, habentem historiam cæci illuminati et resurrectionem. Idem autem sanctissimus præsul fecit in basilica B. Mariæ ad Præsepe vestem albam chrysoclavam, habentem historiam sanctæ resurrectionis. Sed et aliam vestem in orbiculis chrysoclavis, habentem historias annuntiationis et SS. Joachim et Annæ. Idem de eodem: *In titulo Pammachii super altare SS. Joannis et Pauli fecit vestem albam holosericam, ornatam in gyro de fundato, habentem historiam Crucifixi, Ascensionis et Pentecostes.* GRETS.

Ib. [*Διβολῶον.* De simili bicolore Ducæ tunica B sermonem habet Nicetas Andronici l. II: Τὸ σῶμα λωπίῳ διχρώμῳ συνεῖχε περὶ τὴν ἰξὺν καταβαίνοντι, ἐκτοτε δὲ διαιρουμένῳ διχῇ. Alia lectio ponit φορῶν ῥοῦχον σχιστὸν ἐκ χρωμάτων δύο. Revocanda huc nonnulla ex positis nota superiore ad p. 17.

P. 18. [*Τὰ ὑποδήματα τοῦ πανυπερσεβάστου κίτρινα.* Ab Andronico Seniore inventa narrat Gregoras, VII, 28: Ἐτετιμήκει δὲ Ἰωάννην εὐθὺς καὶ τῷ τοῦ πανυπερσεβάστου ἀξιώματι, ὃ νῦν καὶ αὐτῷ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν ἐνδοξότερον ἢ πρότερον εἶχε πολλῷ κατεστήσατο· ἐνδύμασι γὰρ καὶ πεδίλοις αὐτοῦ, ὅσα τὸν ἵππον αὐτοῦ κοσμεῖ, **236** κιῤῥοῖς τοῖς ἅπασι χρῆσθαι κεχάρισται, ἵν' ᾖ διασημότατος ἐν τοῖς περὶ τὸν βασιλέα εὐγενέσι.

C *Ibid.* *Ὑποϋέλιον.* Δικανίκιον protovestiarii aurificio opere χρυσοχοϊκόν, liquatoque viridi ad pigmentum metallo vitrum imitante ὑποϋέλιον, ac ideo viride simul ac aureum χρυσοπράσινον.

Ibid. [*Τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ πράσινα.* Quibus attestatur Nicetas in Alexio Angelo, eidemque protovestiario tentorium proprium concedit: Οἱ βάρβαροι τὸ νυκτιφυλακοῦν στράτευμα τῇ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἰωάννου σκηνῇ φεῦγον ἐπικατέλαβον, ὡς καὶ τοῦτον θορυβηθέντα ἐξαναστῆναι. Et infra: Τὰ ἐν τῇ σκηνῇ διελόμενοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τὰ βατράχια τὸ χρῶμα πέδιλα τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν μωκείᾳ καὶ γέλωτι τὰ Ῥωμαίων ἐτίθεσαν πράγματα. Idem in Isaacio et Angelo F. Ὁ πρωτοβεστιάριος τὰ τοῖς πολλοῖς ἑτερόχρωμα καθυποδούμενος πέδιλα. GOAR.]

Ibid. *Βλάτιον.* Cod. Boicus βλατίον, aliis βλάτιον. Sæpe occurrit in hoc et in aliis posterioris ævi scriptoribus; nec quid sit, facile explicatu est. Prius dicamus quid sit apud Latinos, deinde ad Græcos veniamus. Savaro in illud Sidonii l. IX, epist. 13: *Rutilasque veste blattas*, id est purpuram. Paulus Diaconus in glossis: *blatta* genus purpureum vermis. Et l. XI cod. de murilegulis. A qua blatteæ tunicæ Capitolino et Vopisco, et *blatteus* color Isidoro l. XII, c. ult. et l. XXIX, c. 18, et *blattifer senatus*, hoc est purpureus, apud eumdem Sidonium. Venantius Fortunatus, l. II Epigr: *Serica cui niveis agnata est blattea telis.* De purpura seu A purpurea veste intelligi debere testis est Eutropius in Nerone, quia quod Suetonius ait, Neronem purpura coccoque funibus nexis piscatum, hoc Eutropius *blatteis* dixit. Apud Lampridium in Heliogabalo *funes blatta et serico intorti.* Unde *sericoblatteam* vestem accipiunt nonnulli eam quæ purpurei coloris est et filis aureis variata l. X, c. de murilegulis, et l. c. Theod. eod. Hæc Browerus noster ad Venantium. Apud Turonensem Histor. Franc. II, 38 *blattea tunica* sine dubio purpurea est. In historia Anastasii de Vitis pontificum, in Paschali, habes *crucem de blattin, periclysin de blattin*; quæ etiam in Leone III sæpius invenies. Ad distinctionem additur interdum *de blattin Byzanteo, de blattin Neapolitano.* De Leone III: *Fecit vestem chrysoclabam ex blattin Byzanteo, habentem historiam nativitatis et S. Simeonis.* Ubi materia a Byzantio nomen sortita innuitur. Quid Græci? Glossarium: Βλάτιον *blatta.* Actuarius: Βλάττιον Βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας· *Blatta Byzantia est os ex naso purpuræ.* Sæpe, inquit Glossarium, occurrit apud Codinum, Nicetam, Cedrenum. Sæpe occurrit, fateor: sed num semper ea quam ex Actuario affers, significatione? Quare non exponis quid sit absolute βλάττιον et βλάτινον? Apud Codinum certe non potest esse *os nasi purpuræ.* Nimirum antiquum tenes: abdita fugis, obvia et vulgaria plerumque sectaris. Theodosius Zygomalas Græcus in epistola quadam Turco-Græciæ inserta p. 99 βλατία χρυσᾶ καὶ ἐξάμετα: ubi Crusius *güldine stück und damast.* Alexius Comnenus mittebat ex pacto Henrico IV regi et imperatori III, præter plurimam pecuniam, ἑκατὸν βλαττία, ut **237** scribit Anna Comnena, l. III *Alexiad.* Crusius interpretaretur *hundert güldine stück tuch.* Posses etiam interpretari *centum purpureas vestes.* Apud Codinum nostrum c. 4 habes καββάδιον βλάτινον. Purpureum hic sine ullo incommodo reddere potes. Eodem c. occurrit βλάτιον, ubi dicitur protosebasti pileus esse aurei et prasini coloris, πλὴν τὸ σύρμα, οὗ τὸ βλάτιον. Junius, *verumtamen syrmate, non autem textu*, quia Junio βλάτιον nihil aliud est, quam *opus textile.* Quocirca ubique ubi mentio de blatio, ad textum et textrinam confugit. Sed D legendum l. c. πλὴν τὸ σύρμα, τοῦτο βλάτιον, *excepto syrmate: hoc enim purpureum est.* Nam prioris scripturæ nullus est sensus. Eodem c. habes λευκὸν βλάτιον. *Albam telam* reddit Junius. Malo *album pannum*, ut *blation* generatim sit *pannus*, sed hoc loco *candidus.* Mox ἐκ τῶν συνήθως πολιτευομένων βλατίων, ubi βλάτια generatim *vestimentum* vertere potes. Sensus enim est: cabbadium hujus logothetæ esse unum ex iis *vestibus* quæ consueto more feruntur. Rursus c. 17, erigitur anabathra, eamque tegunt et ornant διὰ βλατίων ἐρυθρῶν, *rubris pannis*; ubi iterum βλάτιον pro *panno* usurpatum vides. Junius vertit *bracteas rubras*: sed velis et peripetasmatis anabathræ indui vestirique solent, non bracteis et laminis. Alibi p. 102,

17, in triclinio imperatoris vestiunt anabathram βλατίῳ κοκκίνῳ. Junius, *linteo coccino*: sed melius *panno coccineo*. C. 6 tenet imperator manu sinistra βλάτιον κώδικι ἐοικός: ubi βλάτιον est *volumen* sive *involucrum* obligatum mantili. Id ita esse, oculis inspicere potes in tribus imaginibus imperatorum initio Gregoræ, et in nummo Theodosii, quem tom. III de S. Cruce, I, 14, vulgavimus. C. 4 habes σκιάδιον βλάτιον διβολέον.

De blatio ita Junius: Βλάτιον, *per syncopen pro* βολάτιον, παρὰ τὸ βάλλειν, *est tela seu textilis materia quævis et opus textum, sive unicolor, sive* διβολέος, *bilix et bicolor, sive* τριβολέον, *trilix et tricolor, sive* πολύμιτον, *multitium atque multicolor. Atque hinc* βλάτινος *textilis*. Hæc ille. Sed unde habet iste suum βολάτιον a βάλλειν? Ex quo scriptore? ex quo lexico? ex quo glossario? Multo probabilius dicitur Græcos Latinam vocem *blatteam* in suam civitatem ascivisse; vel βλάτιον a πλατύ formasse, ut significet quidquid latum et expansum est. Hinc *blattium* auri, argenti, ferri, chartæ. Nec sat scio an non huc itidem faciat Germanicum *blatt*, quo significamus *latum* et *extensum*. GRETS.

[Βλάτινον, *bombycinum*. Βλατίον autem pannus sericus, vestis bombycina est, quandoque plana rasaque, nonnunquam variis figuris delineata, nonnunquam auro intertexta. His locis auro non intelligitur conjugata, Choniatæ in Alexio Comneno, l. III ἄνευ τῶν βλατίων; nam alia lectio simpliciter habet πλὴν τῶν σηρικῶν νημάτων *præter sericas texturas*, id est *bombycinos pannos*; Cedreni in Tiberio tertio: Στολὰς σωληνωτὰς ἀπὸ βλαττίου (τ geminat) ὀξέος, *vestes canaliculatas violaceo serico confectas*; Codini paulo inferius τὰ συνήθως πολιτευόμενα βλατία scribentis: inter consuetos autem multitios vel textos pannos rasos plures a figuris nudi conspiciuntur. His tamen aliis a Niceta scriptis auro **238** noscitur ornatum et intermistum βλατίον. Βλατία πολλὰ χρυσᾶ, quæ alia lectio reddit σηρικὰ διαπλεχθέντα χρυσῷ: item μετὰ βλατίων χρυσῶν, alia lectio πέπλοις χρυσοϋφέσι. Ubi legitur ἀμφόδους ἐπίπλοις καὶ τάπησι διεκόσμουν, alia lectio μετὰ βλατίων χρυσῶν. Insuper τρυφῶσα ἐσθής quodam loco scribitur, quem alia lectio exponit βλατία χρυσᾶ καὶ ἑξάμιτα καὶ ἕτερα βλατία. Denique περιπόρφυρος πέπλος apud eum memoratur χρυσέοις βλατίοις καὶ ἑξαμίτοις κατάστικτος. De blatio Meursius nimis jejune, Gretserus ad satietatem, adversus Meursium et Junium: nos temperanter, ut eo prolato confestim *purpureum pannum* menti non objiciendum suggereremus.

P. 18. [Ἐγκοπτούς. Quos nimirum initio capitis corruptius dixerat ἰνοκοπητούς. Vide notam in hoc caput ad p. 17.

Ibid. [*Τοῦ δὲ δικανικίου αὐτοῦ*. Protostratoris baculum memorat Gregoras, VII, 14: Ὃς καὶ τὴν πρωτοστρατορικὴν παρὰ βασιλέως ὕστερον παρειληφὼς ἦν βακτηρίαν.

P. 19. [*Τοῦ μεγάλου λογοθέτου τὸ σκιάδιον*. A Describitur accuratius a Gregora, VI, 1, Muzalonis logothetæ fungentis officio τὸ σκιάδιον. Ἦν δὲ ὁ Μουζάλων τιμήν τινα ταύτην ἔχων ἐξαίρετον, μόνος τῶν πάλαι τὸ ὅμοιον αὐτῷ προειληφότων ἀξίωμα, καλύπτραν φορεῖν ἐπὶ κεφαλῆς χρυσοκοκκίνῳ κεκαλυμμένην ἐνδύματι, ὅσον τὸ ἄνω καὶ πρὸς τῇ πυραμίδι τῆς ἐπιφανείας σχῆμα, ἐν τούτῳ παραλλάττουσαν μόνῳ τοῦ παραπλησίαν εἶναι καθάπαξ τῇ τῶν τοῦ βασιλέως ἐγγόνων, ὅτι μὴ καὶ τὴν κάτω καὶ κοίλην ἐπιφάνειαν εἶχε κυκλίσκοις πεποικιλμένην χρυσοειδέσιν, ἀλλὰ λείαν τελέως. Conferenda hæc cum dictis hujus et superioris capitis nota prima. Castamonitæ logothetæ inusitata insignia describit Nicetas Isaacii Angeli, l. III: Προτέναι γὰρ καὶ φάλαρα ὀξυβαφῆ αὐτῷ ἐνέδωκεν ἔχειν, τοῦ B ἱεροῦ σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐφεστρίδα τοιαύτην ἐν τῷ ἱππεύειν κεκτῆσθαι, καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας ἐπισημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια.

Ib. *Βερικοκκόχροον*. [Malum Armeniacum Crispinus censet esse βερίκοκκον, *arbricot*, vocis allusione deceptus, qua certius in errorem abductus fuisset si *arbricoccoli* Italicum in mentem revocasset. Favet Democritus Geopon. l. X apud Meursium: Ἀρμενιακόν ἐστι τὸ βερίκοκκον. Suffragatur Simon Portius: Βερίκωκον (corrupte) *Armeniacum malum*. Ἀρμενιακὸν μῆλον. Obstat Suidas: Κοκκύμηλα εἶδος ὀπωρῶν, τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα βερίκοκκα. Κοκκύμηλα vero sunt pruna, de quibus Dioscorides, I, 137, vel juxta Matthioli editionem 174. C Βερίκοκκα itaque *pruna*, at non quælibet, sed quæ nascuntur in agro Damasceno, δαμασκηνά proprie. Ea vero sunt flammei coloris in album declinantis, cum ori matura manuque nondum contacta rore nativo et levi picturæ fuco resperguntur ad cutem, et sunt φλογόλευκα, et ut cum baphiariis Græcis loquar, ἀσπροφεσκέτια. Uno verbo ipsa βερίκοκκα sunt βερικοκκόχροα μέσα κοκκίνου καὶ λευκοῦ, quæ Geopon. auctor hoc sensu germane vocaverit δαμασκηνὰ βερικοκκίας.

Ib. [*Διαγελάστου*. Nonnulli principis imaginem ut arridentem et serena majestate coruscam διαγέλαστον vocant. An non verius διαγέλαστον ceu risus et lætitiæ in spectantibus causam? utrumque riden- D dum. Τὸ διαγελάστου enim ad materiam ὑελίου, non ad imperatorem βασιλέα referes. At cum ὑποϋέλιον *pigmentum metallicum* sit, quod ὕελιον quoque ob similitudinem cum vitro nuncupatur, διὰ ὑέλιον quoque, quasi διὰ ὑελίου *ex vitro conflatum*, dici potuit. Hinc δια- ὕέλιστον, et ob prolationis affinitatem διαγέλιστον (Portius enim ipse γερανιός vice ἱεράνεος et γιαλί vice ὑελί, quod est ὕελιον, scribit) et tandem διαγέλαστον, ut jucundius quoddam et gratius ortum est.

239 P. 20. [*Τοῦτο βλατίον*. Ni juxta Regium utrumque codicem οὐ τὸ βλατίον reposueris, locus corruptus et sensus perseverat imperfectus.

Ib. *Δικανίκιον*. [Virgam auream ceu proprie insigne gerebat olim cura palatii, qui curopalates

apud Cassiodorum Var. VII 5: *Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris, ut aurea virga decoratus inter obsequia numerosa ante pedes regios primus videaris incedere, vel uti ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi palatia commisisse.* At nil mentem occupat aut admirationem movet in principum curiis nisi quod novum, insuetum, aut facile potest oriri ac elabi.

Ib. [*Χρυσάσπρον.* Ἄσπρος *candidus* est Græcis recentioribus; apud quos etiam argenteam monetam quinque vel sex minutorum denariorum pretii ἄσπρον ob candorem dictam audies: ea est quincunx Francicus, *un blanc, pièce de monnoye blanche*, in quo suave sonans vox Gallica in sensu cum Græca concordiam init, et ignaræ mentis asperitatem, ἄσπρον quasi *asperum* ab *asperis* characteribus monetæ inustis dictum contendentis, arguit. GOAR.]

P. 21. Συβαλταρέα *subalterna, alternatim*, alter sub altero; vox ex Latino vocabulo detorta. GRETS.

[Corrupta vox ἀπὸ τοῦ συμβάλλω *committo, conjungo, commisceo.* Calami ergo baculorum cum quidam tortiles essent, ἐντετυλιγμένοι διὰ σχοινοπλοκίου, adeo ut funium opus imitarentur, alii λεῖοι læves, ultimi tandem συμβαλλόμενοι ex partibus ad invicem commissis et storearum more textis compositi συβαλταρέοι, *tissus en natte* nuncupantur, qui clarius συμβαλλωτοί; quæ vox mere Græca cum *subalternis* vel *alternatim* uno videlicet sub *altero* positis, nullam ex proposito, sed fortuitam affinitatem nacta est. GOAR.]

Ib. Pro μέγας codex Boicus μαῦρος, quod Græcis nunc est *nigrum*. Hinc Pontus Euxinus appellatur *Maurothalassa, nigrum mare*, Germanice *das schwarze meer*.

Ib. Pro χρυσόλευκον cod. Boicus χρυσάσπρον· est enim nunc Græcis ἄσπρον *album*, et *aspri* nummi genus, et ἀσπρίζειν *dealbare*.

Ib. Habes hic βλάτιον, ubi manifeste ponitur pro lato spatio seu pro latitudine scaranici: *Das breite*, τὸ πλατὺ τοῦ σκαρανίκου. Ibidem lego χρυσοκλαβαρικόν *auriclavatum*, non χρυσοκλαβάρικον, ut habet Junius, qui cum *aureo ramo* seu *ramusculo cumque pictis helicibus* mirifice se oblectat. Ibidem lego: Ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἀναβατοῦ, *In throno aureo sublimi, in quem per aliquos gradus ascenditur.* Lectionis vulgatæ aptus sensus reddi nequit. GRETS.

Ib. [Substantivum ἀνάβατον *fermentum* est, quod eo turgeat, infletur et ascendat massa. Hinc azyma, sacrificii ritu Latino celebrati materiam, λειπανάβατα, quibus fermentum deest, vocitavere Græci. Adjectivum ἀναβατός throno annexum scansilem eum et elevatum, ut ἐν προκύψει, de qua nos alibi, demonstrat. GOAR.]

P. 22. Ἐπιλώρικον seu ἐπιλούρικον et ἐπιλουρίκιον. *Viri docti*, inquit Glossarium, id est Junius, *interpretantur prætextam villatam loris. Non debebant; nihil enim aliud est quam superula thoraci superindui solita.* Notavit hunc eumdem errorem Junii ante Glossarium Græco-Barbarum Rigaltius in suo Glossario Tactico mixobarbaro. Et quamvis, si verbum verbo velis reddere, potius sit *superloricarium*, hoc est ea vestis quæ super loricam induitur, cum λώρικον, **240** λωρίκιον, λωρίκη, λούρικον, λουρίκιον sit ipsissima Latinorum *lorica*, latius tamen nomina hæc hic usurpantur, nimirum absolute pro thorace: neque enim verisimile est, quando proceres in palatio temporibus pacis gestabant epilorica, simul etiam gestasse loricas. Tzetzes in Hesiodum: Χιτὼν καὶ φᾶρός ἐστι τὸ διεσχισμένον ἱμάτιον, ὃ καλοῦμεν ἐπιλώρικον. Ubi vides ab hoc auctore *epiloricum* vocari vestem discissam; qualis Germanis est *ein Koller*. GRETS.

P. 22. [Λώρικον et λωρίκιον *lorica* est, pectoris et dorsi armatura. Theophanes: Ἔλαβον τὰ λωρίκια καὶ τὰς κασίδας αὐτῶν καὶ πάντα τὰ ἅρματα. Ἐπιλώρικον *militare sagum* est, castrensibus tesseris juxta turmas singulas discriminatum, ut milites internoscant duces, *casaque d'armes*. Armis superinduitur juxta etymum. Leo in Tacticis constit. 6, descriptis armaturæ singulis partibus: Χρήσιμον ἔχειν ἐπιλώρικα, ὅτε χρεία, ἐπενδυόμενα. Pars ejus anterior a posteriore dissita est et libera; ac propterea διεσχισμένον ἱμάτιον vocat Tzetzes in Hesiodum. Describit Nicetas in Manuele, l. VI, regium hujusmodi sagum: Θεασάμενος δὲ Γαβρᾶς ἣν εἶχε στολίδα ὁ βασιλεὺς τὴν χροιὰν χολοβάφινον, Οὐκ εὐσύμβολον τὸ χρῶμα τοῦτο, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου ταῖς ἀγαθαῖς τύχαις ἀντιπρᾶττον. Αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις βραχὺ καὶ βεβιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδὺς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρᾳ καὶ χρυσῷ διηνθισμένην. At non castrorum tantum et militiæ, verum quoque pacis et curiæ vestimentum est ἐπιλώρικον; unde et quodcunque hujusmodi, si modo scissum est et divisum, tale nomen sortitur. Tzetzes citatus: Φᾶρός ἐστι τὸ διεσχισμένον ἱμάτιον, ὃ καλοῦμεν ἐπιλώρικον, καὶ πᾶν τὸ οὕτω διεσχισμένον. Auctor quoque, cum placet, asserit hic geri. Cum bellicum est tantum et castrorum proprium, κλίβανον aut κλιβάνιον dictum reperies apud Leonem in Tacticis et Nicetam Græcobarbarum loco superius adducto: Ἰδὼν δὲ ὁ Γαβρᾶς καὶ τὸ ἐπάνω κλίβανον, ὃ ὁ βασιλεὺς ἐπάνω τῶν ἁρμάτων αὐτοῦ ἐφόρει. At de clibano alibi. Cur cæterum auctor ἐπιλούρικον, alii vero ἐπιλώρικον scribant, expositum reperies superioris capitis nota ad p. 14.

Ib. [*Τοῦ μεγάλου ἑταιρειάρχου.* Hunc quoque cingulo militari (pretioso utique et conspicuo) donatum suggerit Nicetas in Alexio Manuelis F: Καὶ τὴν τῆς ἑταιραρχείας ζώνην ἔχειν.

Ib. [*Χρυσοπέρανον.* Aurei glaucique coloris intermistum. GOAR.]

Ib. *Φακεωλίς*, et infra c. 6 φακεώλιον, scribitur etiam φακεόλιον et φακιόλιον. Junius ubique vertit

tiaram. In scholiis tamen verum attigisse videtur, cum ait *esse tegmen capitis speciosum, et quasi in fasces complicato linteo, quali hoc tempore Turcæ uti solent*. Leunclavius in Onomastico: *Tulbant et tulpant et tulipant, lineum capitis involucrum Turcicum, quod Græci recentiores φακιόλιον dixere, veluti fasciolam aut fasciam. Originem videtur habere ab Italica voce facciolo, cujus et diminutivo facioletto utimur; quæ sunt ex fasciola facta*. Hæc ille. Junius etiam ab Italicis *fazzolo* et *fuzzoleto* deducit. Forsan erit qui repetat originem a Germanico *fatsinetle*, pro sudario seu strophiolo. Quod autem Codinus dicit *phaceolium* a Medis acceptum esse, id de re, non de nomine intelligi debet. Porro, ut et hoc obiter notemus, gestamen illud Turcicum, B quod Germani vocant *turbant*, descendere videtur ex tegmine illo capitis quod Græci appellant **241** κορυφάντιον seu χορυδάντιον. Quam facile enim ex *corbant* nascitur *turbant*! Gretts.

P. 22. [Φακεώλιδα explicant quidem erudite Meursius et pressim ejus vestigia secutus Gretserus, at non lucide. Lumen eorum dictis adhibeo. Φακεώλης (scribunt alii, φακεόλιον, φακεώλιον, φακιόλιον et φακιάλιον) tænia est et *fascia* longior ex lino maxime. Palladius in Lausiacis: Οὐκ ὀθόνην ἐφόρεσεν ἐκτὸς φακιαλίου, *linteum tulit nullum præter mantile oblongius*. Hinc stolam candidam collo sacerdotum circumpositam et a pectore pendentem (quam cum pileo, ceu Batavus theologus, confundit Meursius) significat apud Germanum in Mystagogia (prave C dixit idem Hist. Eccles.): Τὸ πετραχήλιόν ἐστι τὸ φακεώλιον μεθ' οὗ ἐπεφέρετο ὁ Χριστὸς ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως δεδεμένος καὶ συρόμενος ἔμπροσθεν. *Stola sacerdotalis lorum est* (funem dicere nequeo) *quo vinctus et in anteriora tractus Christus deducebatur*. Cidarim tamen sive tiaram capiti impositam, si ab inferiori parte circumcingat et involvat, Turcicum pileum *turba* de vulgo dictum componit; ac propterea rogatus a me de phaceolide Coresius Chiensis rescripsit: Φακεώλις *tiara est et militum pilens, proprie, inquam, capitis* καλύπτρα, *Turcicæ persimilis, qua caput velut zona vel cingulo circumcingitur*. Argute militum scripsit proprium. Turcarum nempe proceres duplicem habent pileum, D hunc paci, illum militiæ accommodum: ille angustior, latior et nonnunquam sine plicis vel panno revoluto, lævis et expansus, qui nusquam φακεώλις audiat; strictior et multo brevior hic, at semper in fasces complicato linteo caput involvit. Ex quo illud Achmetis c. 226 a Meursio relatum sic expones: Ἐὰν ἴδῃ τις φακεώλιον, εὑρήσει ἀξίωμα στρατηγικὸν μέγιστον, ἀναλόγως τοῦ τῆς ἐκ μήκους κυκλώσεως τοῦ φακεωλίου, *majorem nimirum, quo pro quantitate longius circa caput φακεώλις circumducetur*. Pileos et involucra ejusmodi capitibus equorum a victoribus Francis, capta Cpoli, imposita deflet Nicetas circa calcem Historiæ: Τὰς ἀγυιὰς περιῇσαν. καὶ τὰς ὀθονοσκεπεῖς περικράνιους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων περιτιθέντες

A καὶ τὰ κατὰ νώτου κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἱππείαις γένυσιν αὐτῶν περιδέοντες, ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τῆς πόλεως ἐξιππάζοντο. Ex puro lino non fuisse phaceolides, sed auro intexto ditatas, conjicio ex ejusdem loci lectione Græcobarbara: Τὰ χρυσοΰφαντα σεντόνια, σάβανα καὶ προσώψια. Προσώψιον linteum quadratum est ulnæ cum media longitudinis, a mulieribus luctum ducentibus capiti impositum, tunc senatorum humeris præcipuum ornamentum. Goar.]

Ib. Ἀπρωτοασηκρῆτις. Scribitur etiam πρωτοασηκρήτης, πρωτοσηκρήτης, et extra compositionem ἀσηκρήτης, ἀσηκρῆτις. Nomen ex Latio in Græciam translatum, dignitatis palatinæ index, B et quidem multo majoris quam habeat is quem nos *primum secretarium* seu primum a secretis nominamus. Est enim iste primus in secreto seu senatu (σέκρετον Græci appellant), tam ut locum ubi senatus cogitur, quam ut ipsum cœtum seu concilium senatorum significat. Et σεκρετικοὶ sunt secretorum ministri, qui *secretariis*, hoc est senatoribus, a manu erant; tametsi secretarius Græcis itidem sæpius est quem Latini hoc nomine denotant, nempe scriba, actuarius. Evagr. l. II: Ἀνέγνω Κωνστάντῖνος σεκρετάριος ἀπὸ σχέδους. Illud observatione dignum est, Latinos Græcorum imitatione scripsisse et usurpasse voculam *asecreta*, ut videre est l. IV, c. 19 ejus operis quod Carolo Magno perperam attribuitur; ubi est Leontius **242** *ase-C creta*. Apud Hincmarum, epist. 3, c. 16, habes *asecretis*, quod olim summi cancellarii nomen fuisse ait.

Addamus et hoc propter cognationem. Σιλεντιάρης et σιλεντιάριος crebro occurrunt in Græcorum libris, ut et σιλέντιον. Duplices statuit Glossarium, alteros minores, quorum munus fuerit populo silentium indicere, et ut silentium teneretur sedulo curare; alteros majores, quippe senatores: ut enim a *secreto* dicebantur *secretarii*, sic a *silentio silentiarii* audiebant: nam quia senatores secreta tegere debebant et silere de rebus in senatu actis, ideo *secretarii* et *silentiarii* nomen eis adhæsit; quamvis *silentium* dicebatur etiam oratio quam in *silentio*, hoc est in senatu, initio quadragesimæ D imperator habebat. Zonaras Leonem philosophum imperatorem adeo iliacis doloribus vexatum esse commemorat ut nequiverit habere in senatu περὶ νηστείας τὴν συνήθη διάλεξιν, ἣ καλεῖται σιλέντιον. Cedrenus: σιλεντίου γενομένου, *congregato senatu*. Miscella historia in Leone: *Silentium contra sanctas ac venerabiles celebravit iconas*. Nec Græci his contenti fuerunt: etiam suas in chartas transtulerunt hæc mere Latina nomina σένατον sive σίνατον, σενάτωρ, σινάτωρ, σηνάτωρ. Vide Glossar. Græco-Barb.

Ib. Retinui nomina *blateus* et *blatina* et *trullæ*, quia aptiora non occurrebant: nam quæ Junius affert de *lura* et *lora*, non unius assis æstimo; adeo sunt frivola. Codinus *trullæ* nomine intelligit pilei summam partem, qua clauditur et quasi concame-

ratur: est enim *trulla* seu *trullon* seu *trullos* fornix sive concameratio; ut patet ex Codino l. de Originib. Cpolitanis, ubi agit de trulla Magnæ ecclesiæ constructa a Justiniano et reparata a Justino. Hinc etiam synodus Trullana seu in Trullo, quia habita est in secretario palatii, quod trullatum, ut sic dicam, seu concameratum erat. Verbo τρουλλοῦσθαι pro *trullam ædificare* utitur Codinus l. c. GRETS.

[Τροῦλαν sive τροῦλλαν et τροῦλλον concameratum opus referre nullus ignorat. Eam ob rem pilei qua clauditur et quasi concameratur, non modo summam partem τροῦλα significat, sed totum pileum, qui totus τροῦλα; cujus descriptionem satis ample posuimus capitis superioris notis prima et secunda; ἀήρque in secunda memoratus, est qui dicitur in præsenti ἄκρον τοῦ σκιαδίου, γῦρος τῆς τρούλης. GOAR]

P. 23. Variant hic codices Boici, ut notavi olim in notis ad Codinum. Sed res tanti non est; vulgata lectio proba mihi.

P. 24. *Siromasten.* Junius non recte interpretatur *ferream clavam*, ut patet ex c. 25 Numerorum, ubi Scriptura de Phinees: Καὶ λαβὼν σειρομάστην ἐν τῇ χειρί, etc. Καὶ ἀπεκέντησεν ἀμφοτέρους, τόν τε ἄνθρωπον τὸν Ἰσραηλίτην καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς. Non ergo fuit clava, sed vel jaculum vel hasta. Hinc Aquila vertit κοντόν, Symmachus δόρυ. Vulgata editio: *Arrepto pugione confodit ambos.* Notavit hunc Junii errorem Rigaltius in Glossar. v. *Siromastes.* Apud Cedrenum, p. 700, Leo Melissenus increpat fratrem **243** Theognostum, ne imperatori maledicat; non obtemperanti imposuit aliquot plagas seu ictus, τὸν σειρομάστην ἐντείνας. S. Hieronymus, epist. 53: *Legi enim siromasten Phinees, austeritatem Heliæ*; ubi et ipse pro *hasta* videtur siromasten accipere. Joseph. Antiq. IV, 6, vertit *romphæam*: Παίων τῇ ῥομφαίᾳ ἀπέκτεινε· Hesychius ait σειρομάστην esse εἶδος λόγχης. S. Hier. in c. 2 Malach. interpretatur σειρομάστην *pugionem*, ut et Num. XXV; at III Reg. 18, et l. IV, c. 11, *hastam.* Suidas: Σειρομάστης εἶδος ἀκοντίου, λόγχη. Joannes Tzetzes: Πολλοὶ μὲν τὸ ἀκόντιον καλοῦσι σειρομάστην ὥσπερ κἀν τῇ Φινεὲς νοεῖται ἱστορίᾳ, etc., κυρίως δὲ σιδήριον τῶν τελωνῶν ὑπάρχει, ὡς μέγας ὀβελίσκος τις ᾧ πλήττοντες τοὺς σάκκους τὰ κλεπτοτελωνούμενα νοοῦσι καὶ κρατοῦσιν. Videtur omnium commodissime verti apud Curopalatam *telum* seu *pugio*, quandoquidem siromastes ferebatur a magno tzausio ex sinistra parte zonæ. Ait Codinus hunc siromasten vulgo vocari *salibam.* Leo imp. Constitut. 7: Εἰς τὸ ῥῖψαι μηκόθεν ῥιπτάριον καὶ ματζοβάρβουλον, ὅπερ λέγεται νῦν σαλίβα ἢ καὶ τζηκούριον. Glossarium scribit μαρτζομάβουλον. Anonymus de bello sacro: Σαλίβας εἶχον τουρκικάς. Junius dicit σαλίβαν esse vocem Arabicam. At quomodo scit esse Arabicam, cum nesciat quid significet? Non enim est militaris clava, ut ante diximus. GRETS.

[Indicant qui Meursium sequuntur, at non attingunt vocis hujus sensum. Siromaste siromasten exploro, et velut κλεπτοτελωνούμενον in obscuris Tzetzis carminibus (Chil. 13, tit. 492) νοῶ καὶ κρατῶ. Mercatoribus ex Oriente merces exportantibus non prius licet eas in naves congerere vel e portu abducere, quam vectigalibus colligendis præfecti sagmas omnes et vasa examinent, ne pretiosiores vel exportari prohibitas sub vilioribus et licitis occultent illi, ut ita vel de vectigalium pretio defraudent vel principi legem ferenti subtilius illudant. Explorant itaque publicani sagmas et strues sarcinarias, et colligatas quantumvis strictissime vel tenacissime junctas longo acutoque ferro perfodiunt, et sensu duce experientiaque magistra, quod ipse visu sum expertus, num serica fila verbi causa sub gossipinis vel metalla sub ceræ massa lateant, inquirunt et deprehendunt; ut fraude comperta multa pecuniaria vel verberibus dolorum artifices puniantur, ac regio jure detineantur merces et addicantur fisco. Verum autem illud longius et acutius, ex aliqua cum *pugione, telo, hasta* similitudine, σειρομάστης vel σειρομάστις audit: quia vero præcipitem mercatorum in exportandis mercibus diligentiam reprimit et fraudes coercet, σαλίβαν vel σαλιβάρι vulgus appellat, *frenum* videlicet. Hisce perspectis nil difficultatis remanet in Tzetze absque interpretatione a Rigaltio Meursio et Gretsero relato, nil obscuritatis in Hesychio, nil quod moram faciat in Codino. Hesychius: Σειρομάστης σκεῦός τι σιδηροῦν, ὅπερ οἱ τελῶναι πρὸς ἔρευναν ἔχουσι, λαβὴν ξυλίνην ἔχον. Cur illud in zona gerat tzausius, alibi discutimus. GOAR]

Ib. Ἀμηράλιος et ἀμηράλης *præfectus maris*, ex Arabico *amira* seu *amirus*, inquit Junius, et Græco ἅλιος *marinus*. Credat qui volet: ego assensum cohibeo. Transiit vox hæc ad Gallos, Italos et alios, quibus *amiral* est præfectus maris seu thalassiarchus. Quod nomen sive absolute pro principe gentis sive pro præfecto maris accipiatur, mirifice a Latinis scriptoribus variatur, ut ostendi **244** tom. II de S. Cruce, c. 12. Ἀμηρᾶς princeps est, usitatum nomen apud Mahometanos Arabes, ut et ἀμηραῖος, quamvis et hoc sub amera minores duces denotet. Sigebertus in Chronico: *In regno Saracenorum quatuor prætores statuit, qui amiræi vocabantur, ipse vero amiras vocabatur vel protosymbulus.*

Ib. Ἐπὶ τῶν δεήσεων. Ita omnino legendum, et illud ἐπὶ τῶν δικάσεων procul relegandum. GRETS.

Ib. [Χειρόρτιον. Simon Portius: *Chirotheca*, χερόχτι, χερόρτι, χειροθήκη. Ἐγχείριον διεσχισμένην εἰς δάκτυλον vocavit Nicetas in Alexio Comneno l. III: Ἡ δ' αὐτὴ καὶ δορὰν χρυσόπαστον ἐγχείριον ἔχουσα, διεσχισμένην ἐς δάκτυλον, κονητίναν εἶχεν ὄρνιθα, καὶ ἐξιοῦσα πρὸς θήραν ἐπέκλωζέ τε καὶ ἐπεθώϋζε. Vulgaris textus habet: Ἡ δὲ αὐτὴ τὸ χειρόρτιον χρυσόπαστον ἔχουσα, διεσχισμένην εἰς δάκτυλον, κονητίναν εἶχεν ὄρνιθα. Carpit his verbis Nicetas indecens imperatricis factum: probrum tamen quo eam, velut mas ipsa, populus insecta-

batur, non advertit interpres Nicetæ. Locum ne ignoretur adduco: relatum antecedit proxime. Ἔνιοι δὲ τῶν ἀγοραίων καὶ τὰ μιμηλὰ τῶν πτηνῶν, καὶ ὅσα ἡ φύσις ἐστόμωσε πρὸς μουσουργίαν ἀεὶ μίαν ὑποβάλλοντες μάθησιν, καὶ ταύτην κοινόλεκτον, ᾄδειν ἐπὶ στενωπῶν καὶ τριόδων. « Πολιτικὴ τὸ δίκαιον » ἐξεπαίδευσαν. *Edocuerunt ut canerent, Meretrix pretium*: subintelliges, *exige prostituti corporis*. Vertit interpres inepte: *Politica justitiam*, πολιτικὴν siquidem vocant hodierni *meretricem* ceu tota urbe publice expositam ac toti curiæ ob corporis prostibulum notam, Galli *courtisane*. Δίκαιον id est quod auctor non uno loco vocat δικαίωμα *pretium jure reddendum*. Goar.]

Ib. Pro χαρτίον legendum videtur χασδίον, quæ vox vestem ex pilis vel villis confectam denotat. Est et χασείδιον apud Achmetem Oniropolam, c. 220, ubi invenies χασείδια ἀπ' ἐρίων. In synodo Florentina: *Sedebat in equo pulcherrimo, nigro*, καὶ εὐτρεπισμένου μετ' ἐρυθροῦ καὶ χρυσοϋφάντου χασδίου, *qui ornatus erat rubro et aureis filis infecto tegumento*; ut proinde locus iste Codini ita reddendus videatur: *Scaranicum ejus indutum seu suffultum est panno ex pilis seu lana confecto*. Grets.

[Χασδίον *villosum sericum*. Vocem refert concilii Florentini textus Græcus, varum ab interprete omissam: Ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκαθέζετο ἐφ' ἵππου ὡραιοτάτου μέλανος καὶ εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοϋφάντου χασδίου. *Insidebat imperator equo pulcherrimo nigro, qui purpureo et auro texto bombyce heteromallo constratus erat*. Interpres: *Qui purpureo aureoque intertexto constratus erat tegumento*. Nihilo melius qui posuit *ornatus erat rubro et aureis filis infecto* tegumento. Pessime omnium qui χασδίον *pannum ex pileis seu lana confectum* putat, et ἐνδεδυμένον *suffultum* vertit.

Ib. [Χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν πετάλιον ζωγραφικόν, *aurum vel argentum foliatum, subtilibus* nimirum *bracteolis operi pictorio tenuatum*. Goar.]

Ib. Φωσσάτον. Scribitur etiam φοσσάτον, a fossa. Proprie significat castra fossis munita, item exercitum ipsum. Moschopulus: Φοσσάτον ὁ στρατός. Hinc φοσσατεύειν sive φουσσατεύειν *exercitum ducere*, et φοσσατικῶς *instar exercitus*. Inde etiam translatum est, præsertim a Latinis, ad fossas quascunque munitionis **245** causa factas. Robertus de Monte in Chronico: *Rex Henricus fecit fossata alta et lata inter Franciam et Normanniam ad prædones arcendos*. Andreas presbyter in Chronico Bavarico: *Ratisponæ a porta S. Petri usque portam occidentalem fossatum exterius* (*der stadtgraben*) *in toto perficitur*. Invenies itidem φουσσάτον et φουσάτον. Quin et simplex vocabulum *fossa* suum fecere; et φουσσᾶν *fodere, fossam facere*. Eadem notione usurpant σέδετον, pro castris scilicet. Suidas: Σέδετον τὸ φωσσάτον. Ab eadem notione est ἄπληκτον (significat enim castra) et ἀπληκεύειν, ex Latino *applicare, castra metari*, Vide Rigaltium in suo Mixobarbaro et Meursium in suo Græco-Barbaro Glossario

P. 25. *Præfectus alogii*. Non satis mirari possum quid Junio in mentem venerit, ut vocem ἄλογον ab Hebræa *halac* (quod est *ire*) deduxerit, cum luce clarius sit ἄλογον esse vocem Græcam, quasi dicas *irrationale*; quo nomine recentiores Græci *equos* significant. Anonymus apud Rigaltium: Ἄλογα ζῶα νωτοφόρα, ἀχθοφόρα. Et absolute pro equis invenies apud Mauricium, Leonem et alios. Itaque Junianum *halocum* ablegetur ad nuntium seu viatorem, quem, ut Junius inquit, Turcæ appellant *hulac*.

Ib. *Matzuca* Junio est clava, ex Italico *Massa* vel potius Gallico *Massue*, ut inquit. Scribitur etiam ματζούκιον. Ibidem στηλειόν accipio pro conto seu hastili matzucæ, *der stiel*; in cujus vertice erat βουτίον, butta, *cupa* seu *cupella*. Scribitur quoque βουτίον seu, ut Rigaltius, βούττιον, βούτζη, βούτζιον, βούττις; quæ non tantum cupam seu cupellam, sed ipsa etiam integra vasa vinaria significant, ut te in Glossariis suis auctorum testimoniis docebunt Rigaltius, Meursius et Casaubonus ad Capitolinum et Flavium Vopiscum p. 412, 522. Germanis inde venit *butten*, de vase dorsuario, quo uvæ jam a vindemiatoribus resectæ per destinatos ad id homines colliguntur et ad torcular deferuntur: quanquam *buttas* itidem vocant alia dorsualia instrumenta, ad similitudinem vinarii illius facta. Quid? quod Græci cupam quoque in suam linguam transtulerunt, κοῦπα. Adfertur etiam βούτινον, *butina* pro lagena. Butto sacræ supellectili adjungitur ab Anastasio in Leone IV: *Obtulit in basilica b. Petri apostoli buttonem de argento purissimo*. Igitur, ut hinc abeamus, *contus dicanicii protalogatoris* habebat in vertice βουτίον, id nimirum quod Germani dicunt *ein küppelein*. Verum hæc omnia eversum it Meursius, qui in Glossario v. βουλλίον affirmat legendum non βουτίον sed βουλλίον, quod est *orbiculus, circulus*. Sed cum hoc sine ullius ms. codicis auctoritate asserat, non est cur nostræ lectionis, quæ calamo exaratis exemplaribus fulcitur, nos aut pœniteat aut pigeat, nisi quis malit legere, τουφίον *flammulum* a tupha seu tufa. Suidas: Στειλειὸς τὸ τῆς ἀξίνης ξύλον, etc. *stiel an der axt*. Et forte hic etiam scribendum στειλεῖος, non στηλειός. Grets.

Ibid. [Ἣν ἰδιωτικῶς καλοῦσι ματζοῦκαν. Ita est: *clava* ἰδιωτικῶς et vulgo ματζοῦκα, et ut erudite Gretserus, e Gallico *massue*, vocatur: **246** at non ἰδιωτικὴ et vulgaris *clava* est hæc πρωταλογάτορος ματζοῦκα, sed honoraria, eaque capitata virga, quam apparitores seu accensi gestant ante principes, cardinales, rectores, in potestatis symbolum et excellentiæ argumentum, *la masse*; unde et ipsi *clavati apparitores* et *clavigeri accensi* nuncupati. Nil itaque hic ad propositum castrense ματζούκιον, de quo Rigaltius et Meursius, qui ματζούκην et ματουκάκην Theodori cujusdam cognomen apud Nicetam in Manuelis l. VII cum appellativa hac dictione temere confundit. Ad rem. Virgæ hujus capitatæ ma-

manubrium scribitur correcte στηλειός, quod columel- A lam imitetur, quamvis apud Crispinum securis manubrium στειλειός, στελειός, στελεός, στειλεόν, στελεόν et στελεά scribatur. Βουτίον εἰς τὸ ἄκρον quid sit inquirendum : buttæ enim et cupæ, ac integra quoque vasa vinaria, de quibus Gretserus, Meursius, Rigaltius, ab hoc insigni removenda. An vero βουτίον quasi φουτίον diminutivum φοῦτας, cujus inter varias capitis præcedentis lectiones est mentio, cujus idem est ac τούφας sensus, ita ut caput et apicem claviculæ istius crassiorem et extremum nodum significet? an iterum βουτίον, quod nodus ille oblongior buttam et vegetem sua figura imitetur? An denique βουτίον non in claviculæ superiori vertice, sed in imo extremo inspiciendum, ita ut velut os in acetabulo, imum illud manubrium ἐν βουτίῳ ceu in B cratereculo et cupella includatur, quo et firmius teneatur et ei, quod panno coccineo superindutum sit ornamentum auro addito crescat? Minus displicebit indutum illud manubrium, si summa in parte caput deauratum, in ima craterculum hunc proferat, in media tandem δέμα ὁμοίως κεχρυσωμένον, non *ligamentum* quodlibet, sed vinculum, sive *laminam auratam* illud ornate ambientem ostentet. Βουτίζειν porro est *immergere* vel *immittere*, videlicet in rem profundam ; ac propterea acetabulum aureum, cui commissa fuerit extrema claviculæ pars, βουτίου non immerito nomen assequetur.

P. 26. Χρυσαφίου Simon. Portius : Χρυσάφι vice χρυσάφιον, χρουσάφι, χρυσίον, χρυσός, *aurum*. Meur- C sius corruptissime legit χρυσάφη, nusquam usitatum. Dicitur χρυσάφι *filum aureum*, et aurum quodcunque alteri rei additum, quasi χρυσαπτόν ; quod hic etiamnum clarissime deprehenditur. GOAR.]

Ib. Mirum est quomodo Junius hic βεστιάριον interpretatus sit *vestibulum*, et τὸν πρωτοβεστιαρίτην *principem vestibuli*. *Errant viri docti*, id est Junius, ut ait Meursius, *qui ita interpretantur* ; ubi iterum Junianum delirium viris doctis ascribitur. Sed quid vestiarium? Suidas : Βεστιάριον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἔνθα ἡ ἀναγκαία ἀπόκειται ἐσθής· Moschopulus : Βέστια παρὰ Ῥωμαίοις ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται. Dicebatur vestiarii præses etiam *abestiarius* ; et vestiarium generalius ταμιεῖον βασιλικόν, ærarium D imperatorium, apud Choniatem, citante Rigaltio.

P. 27. Tzangratorum (ita ubique scribendum, non *tzangatores*) a tzangris, arcus cujusdam genere, ut ex Cantacuzeno liquet l. I, ubi de machina quadam bellica agens dicit in quolibet καταστρώματι ejus (erant autem quinque) fuisse octo τῶν ἐκ τόξων Λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγρῶν ἀφιέντων βέλη. Ibidem : Καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τζαγγρῶν ἀφιεμένων βελῶν. Male ergo Junius p. 313 facit ex tzangratoribus *milites spatharios*, cum fuerint sagittarii et arcitenentes. Male etiam nomen ipsum deducit a voce orientali *saga*, quæ, **247** ut inquit, *significat copiam, densum et confertum esse*. Nimirum, quoties Junius non habet quod dicat, ex Oriente dicendi occasionem quærit. Quanto verisimilius deduceret ab Germanico *zangen*?

Ib. Τῶν μουρτάτων. Originem hujus nominis non explicant auctores.

Ib. *Τῶν τζακόνων*. Nomen hoc ex Hebræa lingua deducit Junius in schol. p. 304, quidquid dicat Gregoras, l. IV hist. Byzantinæ, qui quos veteres vocabant *Laconas*, a recentioribus istis Græcis *Tzaconas* appellatos scribit, exigua eaque quotidiana litterarum immutatione. Nec absterretur Junius, quamvis hodie quoque regio Peloponnesi, olim Laconia, dicatur Tzaconia, et incolæ (Pandect. Turc. p. 30 et Turcogr. l. VII, p. 489) Zacones seu Tzacones ; valdeque usitata sit Græcis recentioribus litterarum TZ in aliarum locum substitutio ; hinc τζακίζω pro λακίζω, *lacero, rumpo*. Quare qui Tzacones ab Hebræo *tzack* potius quam a veteri Laconum appellatione dictos existimat, is cur non quidvis sibi persuadeat causam dicere non potest.

Ib. Orientalium thematum. Exstat libellus Constantini Porphyrogeniti Περὶ θεμάτων ἀνατολικῶν, quem Græce et Latine edidit Vulcanius Batavus, notisque illustravit ; in queis, præter cætera : *Varias esse* τοῦ θέματος *significationes nemo ignorat. Glossæ veteres interdum interpretantur* θέμα *positionem, casum, interdum* θέμα τοῦ ἀνθρώπου *constellationem, quod idem est ac positio, interdum legio* τάξις, θέμα. *Ex quo liquet* θέμα *idem esse quod* τάξιν *vel* τάγμα, *hoc est legionem. Justinianus imperator in Novellis plerumque hæc* τάγματα vocat στρατιωτικοὺς καταλόγους. Subjungit : *Quo fit ut Hier. Wolfio non assentiar, qui* θέματα *provincias vertit in Zonara ; ut nec Enimundo Bonifidio, et doctori innominato, cui id acceptum fert, qui adnotationibus suis in jus Orientale locum illum ex constitutione Isaacii Comneni,* καὶ ἡ σύμφωνος κατάθεσις τῶν ὅλων θεματικῶν παρέστησε τῇ βασιλείᾳ μου, *interpretatur* θεματικῶν *provincialium : quos ego potius legionarios verterim. Inter* τάγματα *vero sive legiones et* θέματα *hoc tantum est differentiæ, quod illa florente imperio Romano ut justæ legiones ita dictæ fuerunt, quæ postea imminuto truncatoque Heraclii temporibus eodem imperio* θεμάτων *appellationem, desciscentibus a veteri amplitudine legionibus, sint consecuta.* Quod ipsum testatur hic noster dicens : Ἀλλὰ πρώην καὶ κατ' ἀρχὰς τάγματά τινα καὶ λεγεῶνες ὑπῆρχον ἀναγεγραμμέναι κατ' ἔθνος. E quibus legionibus recenset legionem 40 martyrum, de quibus Basilius : Οὗτοι ἡλικίας ἀκμῇ καὶ δυνάμει τῶν καθ' ἑαυτοὺς πάντων διενεγκόντες εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς τελείως ἐτάχθησαν καταλόγους, hoc est, ut vertit Budæus, *in cohortes et numeros legionum allecti sunt*. Apud Cedrenum p. 466 in Copronymo accipitur θέμα pro præfectura, *ein pfleg* : τοὺς ὑπὸ θέμα τῶν Θρακησίων ὄντας. Paulo post, ὥστε ἐν ὅλῳ τῷ ὑπ' αὐτὸν θέματι. Edidit Fridericus Morellus, professor Parisiensis, libellum Græco-Latinum de Occidentalibus Thematibus.

248 P. 27. *Magni myrtaitæ.* Junius *murtatos* et *myrtatam* ab Hebræo repetit, eadem felicitate qua tzacones ex iisdem cunabulis educit. At quis myrtaites? audiamus Glossarium. *Viri docti*, id est Junius, *putant fuisse magnum præfectum* τῶν μουρτάτων, *de quibus paulo ante diximus. Sed falluntur; nam in eodem Codino est* p. 43 : Τὸ τοῦ μεγάλου μυρταΐτου ὑπηρέτημα ἀνεπίγνωστόν ἐστι. *Imo præfectus eorum* στρατοπεδάρχης *dicebatur. Idem Codinus*, p. 27 : Τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν μουρτάτων, οἷα τὰ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν τζαγγατόρων. *Iterum* : Καὶ ὁ τῶν μουρτάτων στρατοπεδάρχης ὁμοίως. *Itaque de eorum errore satis liquet.* Hæc Glossariographus in Junium. Grets.

Ib. Γαμματίζον. Retorta in transversum baculi extremitate in rectum angulum, littera Γ et δικανί- B κιον γαμματίζον elucet. Sunt et pontificum φενώλια γαμματίζοντα *casulæ*, ut ita dicam, *gammatæ*, illæ nimirum quæ gammaton quaternariis crucem componentibus totæ resperguntur, ╬ ex quo πολυσταυρίων sortiuntur appellationem, qualem Ludovici Adeodati regii nummi promerentur, et littera L nomini suo sacra, quater ac semper diversimode picta, crucem, insigne Christi γαμματίζον, oculis objiciunt. Στιχάριον διὰ γαμμάτων in meditatione de patriarcharum privilegiis apud Balsamonem lectum hinc patet. Constare etiam potest γράμματα, de quibus Balsamon idem ad 27 canonem Trullanum, cum gammatis non esse confundenda; hæc enim nonnisi tertiæ uniusque litteræ figuram, alia C quamlibet opere Phrygionico vel penicillo delineandam denotant. Goar.]

CAPUT VI.

Observationes et explicationes in caput 5 Codini quod est de ministeriis aulicorum.

P. 28. [Οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχουσιν. Quod alibi dictum, hic observandum rursus : aliud ὀφφίκιον, aliud ἀξίωμα. Hoc dignitas est solummodo, et honorem promeretur : illud obsequium præstat, et mercedem stipendiumque requirit. Despota, sebastocrator et Cæsar nullo munere funguntur, quia non ὀφφικίου, sed ἀξιώματος honore ultimis temporibus gaudebant; unde ἀξιωματικοὶ sincerius quam ὀφφι- D κιάλοι censendi. Ex iis regiis unum ἀξιώματα ἀπὸ τῶν ὀφφικίων manifesto dividit, et illa quidem esse despotæ, sebastocratoris, Cæsaris, panhypersebasti et protovestiarii, quod sum miratus, asserit; sub domestico reliqua inter officia recenset.

Ib. [Ἡγεμονίαν, *bellicam præfecturam* interpretor : officii etenim alicujus onus principibus hujuscemodi impositum nusquam affirmaveris. Leo const. Tact. 4 : Στρατηγὸς τοίνυν προσαγορεύεται ὁ τοῦ παντὸς στρατοῦ κορυφαῖός τε καὶ ἡγεμών.

Ib. [Ὁ πανυπερσέβαστος οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ἔχει. Est enim honoris, non ministerii, titulus ab Alexio Comneno adinventus.

Ib. [Ὥσπερ ὁ μέγας δομέστικος. Exstat præcla- A rum hujusce loci non adeo testimonium quam commentarium apud Nicetam in Manuele Comneno, l. 2, ubi copiosa classe navium, hominum, armorum, victuum **249** descripta, Οὕτω τοίνυν, inquit, καὶ ὡς ᾤετο καλῶς, τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον παρασκευασάμενον ἀνάγεσθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις καὶ κελευσταῖς λύσασι τὰ πρυμνήσια, μέγαν δοῦκαν προβαλόμενος τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν στρατιὰν ὑπ' ἀρχηγοῖς ἑτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννῃ τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ. Goar.]

Ib. Flammulum sive crucem, etc., ἢ τὸ τοῦ στρατοῦ μετὰ πυροβόλων. Junius : *Aut exercitus flammeum cum ignitis telis.* Inepte; cui longe adhuc ineptior explicatio additur p. 288 : *Hoc alie-* B *rum est flammeum, quod archistratego, ut appellatur*, c. 6, *præferri solet, siquidem hic alius quam imperator est; quamobrem exercitus flammeum appellatur, in quo expressa erat fulgurationis et fulminationis species.* Nugæ. Legendum enim ἤτοι τὸν σταυρὸν μετὰ πυρεκβόλων, ut habet codex Bavaricus et Lautherianus. Hoc enim dicit : Τοὺς ἄρχοντας ὡς κεφαλὰς præferre, erigere et statuere solitos *consuetum flammeum* seu *vexillum regium* vel *crucem radiantem* seu *radios instar ignis emittentem.* Sed Junius ex hoc scripturæ compendio στρον fecit στρατόν, et ex ἤτοι, quod in omnibus nostris codicibus legitur, ἢ τό, adjecto etiam articulo τοῦ. Quo consilio? licet tandem in additionibus hanc codicum C nostrorum germanam lectionem ipse quoque annotarit, sed sine approbatione et explicatione. Grets.

Ibid. [Φλάμπουρον. Non dubium quin φλάμουλον sit legendum, ut ex positis apud Rigaltium et Meursium exemplis constat : hæc tamen est linguæ corruptio, ut addito π ex ea quam habet ad μ affinitate etiam λ in ρ mutetur, quam litterarum permutationem demonstravimus hodiernis familiarem. An ita vero cunctis σύνηθες βασιλικόν hoc φλάμουλον, ut in singulis cohortibus, legionibus, scholis unum tantum explicaretur, ac unius coloris et figuræ esset in omnibus? Ita præcipit Leo in Tacticis const. 6, licet in similibus vexillis colorum varietatem non omittendam suadeat : Προστάσσομεν δὴ καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βάνδων ἑκάστου τάγματος ὁμοχρόους γίνεσθαι, καὶ τὰ φλάμουλα ἑκάστης D τούρμας ἢ δρούγγου ἰδιόχροα εἶναι· ἵνα δὲ καὶ καθ' ἕκαστον τάγμα εὐκόλως ἐπιγινώσκῃ τὸ ἴδιον βάνδον, δεῖ ἕτερα εἴδη καὶ σημεῖα προστιθέναι ταῖς κεφαλαῖς τῶν βάνδων, τοῦ γινώσκεσθαι αὐτά, καὶ κατὰ τὰς τούρμας καὶ κατὰ τοὺς δρούγγους καὶ κατὰ τὰς βάνδας. Bandum a flamulo discriminat : illud enim quadrum, hoc longius, fissum in medio ac in acumen desinens, quo flammam sive πυραμίδα sursum latam imitetur, et Francorum flammeo *oriflamme*, Franciciisque vexillis, *bannières*, nomen imponit.

Ibid. [Τὸν σταυρὸν μετὰ πυρεκβόλων. Hæc sunt Cpolis insignia, crux aurea in coccinei coloris scuto posita, ac in spatiis inter crucis ramos

vacuis littera B quater descripta, quæ cum πυρεκβόλῳ, chalybi ex quo excutitur ignis (*igniarium* vocant, *fusil*) sit non absimilis, exinde Orientis imperatorum quatuor chalybes igniarios in insignibus gerere creditum. Est tamen littera B quater picta, quatuor sequentium verborum initialis, βασιλεὺς βασιλέων βασιλεύων βασιλεύσει. Vide Marcum Vulsonium in Scientia Heroica.

Ibid. [*Ἐφιππον*. Ut in mari, etiam quod habet imperator in terra robur, effulgeat. De vexillo ejusmodi videtur Nicetas locutus in Alexio II: Ὁ τοῦ βασιλέως στρατὸς τὰς σημαίας τῶν ἀψίδων ἄνωθεν ἔστησαν, αἳ τοὺς βασιλεῖς εἰκονίζουσιν.

Ib. *Ἔχει δὲ ὑπ' αὐτόν*. Hic est omnium ordo. Magnus dux toti classi imperat; magnus drungarius, ceu vices gerens, singulos triremium **250** drungos ordinat; amiralius toti navali exercitui vexillum sive regium flamulum præfert; protocomes remiges omnes sub sua dispositione tenet; drungarius certum triremium vel navium numerum gubernat, duodecim nimirum aut quindecim; comes quatuor aut quinque triremes gubernat. Hæc ex hucusque sparsim dictis: ad alia properandum.

P. 29. [*Φέρει τὴν τοῦ βασιλέως σπάθην*. Francicorum exercituum summo prætori (*connestable*), qui Græcorum magnum domesticum exæquat potestate, ac regiis equis et equisonibus præfecto (*grand escuyer*), qui protostratorem in Christianissima curia agit, juris hoc concessum ut uterque regium ensem tractet, ille quidem nudum, hic vagina tectum et balteo serico liliis aureis resperso pendentem; de quo *du Haillan*, Vulsonius et alii.

Ib. [*Τοῦ κόμητος τῶν βασιλικῶν ἵππων*. Inter στράτορας protostratori subjectos præcipuus est κόμης τῶν βασιλικῶν ἵππων, idem qui *equiso regius*.

Ib. [*Ὁ πρωτοστράτωρ ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ λαβών*. Donatio Constantini: Ἡμεῖς δὲ στράτορος ὀφφίκιον ὑπελθόντες, καὶ τὰ χαλινὰ τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατέχοντες, τῆς αὐλῆς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἔξιμεν ἀνακτόρων, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ κυρίου μου τοῦ ἁγίου συνεχόμενοι Πέτρου. Nicetas in Alexio III: Ὁ μὲν ἵππος προσάγεται παρὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἑλκυσθείς.

Ib. [*Ὁ μέγας χαρτουλάριος*. E chartulariorum numero pene immenso, quorum alii cursus, alii sacri cubiculi, alii magistrorum peditum et equitum, hic qui stabulorum intelligitur. Alias quodnam viri togati et tabulas tractantis ad militiam equos et arma consortium? Suggerit testimonium Zonaras in Isauro: Παῦλον τὸν τῶν βασιλικῶν ἵππων ἐπιστατοῦντα (χαρτουλάριον ἡ Ῥωμαίων οἶδε τοῦτον λέγειν φωνή) πατρίκιον τιμήσας καὶ στρατηγὸν Σικελίας. Profert Nicetas aliud in Isaacio Angelo: Χοῦμνος χαρτουλάριος ὢν τῶν ἱπποστάθμων. Subest protostratori et administrat. Hanc palatii portam nulli, nisi donaverit imperator, equiti præterire licet. Nicetas in Manuele: Εἰσεῖσιν ἀσμένως τὰ βασίλεια. Ἐν δὲ A τῷ παριέναι μεθ' ἵππου Ἄρχβος ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης μεθ' ἣν ἡ ἐκ τῆς ἕδρας ἀπόβασις ἐφεῖται μόνοις τοῖς αὐτοκράτορσιν.

Ib. [*Πεζεύειν*. Ex equo in terram desilire, et πέζευμα locus in quo relinquitur equus et pedibus via conficitur. GOAR]

Ib. *Στρώσια καὶ συρτά*. Illud a στρωννύω, quod est *sterno*; hoc a σύρω, quod est *traho*. Militum quoque equi, quos vacuos secum ducebant, appellabantur συρτοί, ut docet Glossarium ex Constantini Tacticis. GRETS.

Ib. [Quibus sternerentur ephippiis et phaleris, docet post Theophanem Cedrenus in Mauricio: Ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως ὁ τὸν χρυσοῦν περικείμενος B κόσμον. Describit Anna Vitæ patris l. II: Ὁρᾷ τὸν ἱπποκόμον τοῦ Βρυεννίου ἵππον ἐπισυρόμενον, τῇ τε ἁλουργῷ ἐφεστρίδι κεκοσμημένον καὶ κατάχρυσα τὰ φάλαρα ἔχοντα. Uno verbo χρυσοφάλαρον ἵππον vocat paulo inferius, ut et Nicetas l. VII Manuelis. Gregoras, IX, 7: Μετ' ἐρυθροβαφῶν κοσμημάτων· sect. 10: Μετὰ τῶν ἐρυθρῶν ἐφεστρίδων. Στρώσιον autem, quod et ἐφεστρίς, dat nomen equo, diciturque ὑπόστρωμα apud Annam citatam l. IV, adeoque longum et lateribus pendens asseris ut etiam calcaris ferrum illi referat infixum: Ναὶ μὴν καὶ ἡ τοῦ μύωπος ἀκμὴ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐνδακοῦσα τὸ ἄκρον τῆς ἐφεστρίδος, ὃ ὑπόστρωμα λέγουσιν, ἀκλινέστερον τὸν ἱππότην ἐποίει. Loqui- C tur de regio eodem equo, quem l. I narraverat Bryennio tyrannidem **251** ambienti ereptum μετὰ τῆς ἐρυθροβαφοῦς ἐφεστρίδος, ut ipsa iterum l. IV testatur.

Ib. [Περὶ τῶν συρτῶν Meursius erudite.

Ib. [Καβαλλαρίκιον *caiadromus*, *domituræ arena*, *manége*. In palatio, id est in areæ parte.

P. 30. [*Stragulum ephippium* est σάγισμα. Leo Grammaticus in Michaele Theophili: Εὗρεν αὐτὸν ἐντετυλιγμένον ἐν τῷ σαγίσματι τοῦ δεξιοῦ ἵππου, οὗ ἤλαυνεν. Alia apud Meursium. GOAR]

Ibid. *Σκαπουλίων*. Ita legendum loco illius καπουλίων. GRETS.

Ibid. [*Σκαπουλίων*. Sensus, non vocis sonus D venandus. Σκαπούλιον quidem Latinæ *scapulæ* sono simile, at sensu longe semotum, cum oppositam fere animalis partem referat, *tergum* videlicet ac *imos lumbos*. Σκκάπουλα vulgus profert; de quibus Simon Portius: Σκκάπουλα οὐροπύγειον τοῦ ἵππου, *tergum equi*; nos *la croupe du cheval*. Hieronymus Germanus in Italo-Græco vocabulario: *la groppa del cavallo*, τὰ ξεκάπουλα. Auctor porro equorum comiti, regio equo insidenti, nunquam totum ephippium sagulum ad armos et collum usque, sed ad mediam tantum ephippii sedem substerni scribit; quod etiam a pedissequis honoris erga dominos causa videmus observari, si quandoque heriles equos conscendant. GOAR]

Ib. Στρατορίκιον verti cum Glossario, locum, in quo strator imperatorem in equum sublevare so-

let; nisi mavis reddere locum in quo equi sternuntur. Grets.

Ibid. [*Stratorum locus* et statio est στρατορίκιον, non is quo illi sublevant imperatorem in equum, πέζευμα jam ab auctore vocatum.

Ib. [*Ephippiaria pila*, qua apprehensa exsilit eques in equum, est κομπώσιον, quod sit ephippii κόμπος, de quo supra. Adnumeratur vero ephippio, ut in comitis equorum jus transeat, eo quod ex auro lapillis ornato confici soleret. Περὶ τῶν τουφῶν dictum est alibi. Goar.]

Ib. Lego τουφῶν pro φορούντων, vel φουτῶν, de quo jam supra satis, c. 4.

Ib. De Theophilo imp. acerrimo iconoclasta lege Cedrenum, Zonaram, Manassem, Glycam. Grets.

Ibid. [*Θεόφιλόν φασι*. Diffusius, at in eamdem mentem narrat historiam Cedrenus: diversam habet Leo Grammaticus in Theophilo. Conferet utrumque lector, ubi hic lucem aspexerit. Goar.]

P. 31. Rucharium vestiarium. Grets.

Ibid. [*Vestiarium* est, sicut et βεστιάριον: ut nihilominus subindicatum ab auctore discrimen inter utrumque observemus, dicendum ῥουχαρεῖον esse cubiculariorum conclave ad sacrum cubiculum. Favet synodus Florentina ultimis pene verbis, quæ non in sacro cubiculo, sed in conclavi viciniore, ἐν τῷ ῥουχαρείῳ τοῦ βασιλέως, Græcos pontifices tomo unionis subscribentes manifestat. Goar.]

Ibid. Σπάθη *spatha*, ensis. Spatharius *ensifer* vel *satelles*, σωματοφύλαξ. Protospatharius, primus inter spatharios, spatharocandidatus. Σπαθαροκουβικουλάριος, *spatharius cubicularius*. Spathatus, spatha munitus. Σπαθία *spatula*. De quibus vide Meursium et Rigaltium in Glossariis. Ex dialogis S. Gregorii non ignotus est spatharius regis Totilæ. Et apud nonnullos Germanos instrumentum quoddam fossorium *ein spath*.

252 P. 31. Τζαγγία. Melius τζαγκία, τζάγκαι, *tsancæ*. Proprie calcei imperatorii; et calcearius, qui eas conficiebat, τζαγγάς vel potius τζαγκάς dicebatur, non ut alii sutores τζάγγαριος, seu τζαγκάριος. Ita enim hic legendum est, non τζαγμάριος, ut edidit Junius, cui tzancæ et tzancia non placent, magis arrident tzaggæ et tzaggia, ut habeat occasionem nomen hoc deducendi ex Arabica lingua. Sed potior est apud me fides codicum Lautheriani et Bavaricorum et Simeonis magistri officiorum in Pandecte Turcic. 199, qui τζαγκία et τζάγκας nobis exhibent; tametsi altera lectio illa τζάγγαι, τζαγγία τζαγγάριος simpliciter rejici nec potest nec debet. Scribitur etiam τζαγκάρης: hinc τέχνη τζαγγαρική, *ars sutoria*. Transiit hoc nomen ad Latinos. Trebellius Pollio: *Zanchas de nostris Parthicis paria tria*. Ubi Casaubonus: *Barbarici calceamenti genus tzangas vocarunt. Sed varie scribitur hoc verbum. In codice Theodosiano de habitu intra urbem leg. 2 tzangæ; in tertia tzancæ. Græcis τζάγγαι aut τζαγγία, et τζαγγάριος harum artifex apud Tzetzem in Chiliadibus. Acroni zangæ,*

A *Persarum vel Parthorum fuisse gestamen magni pretii ex hoc loco et similibus apparet.* In fastis Græcis leguntur hæc de rege Lazorum: Τὰ τζαγγία αὐτοῦ ἦν ἀπὸ τῆς χώρας αὐτοῦ ῥουσαῖα, Περσικῷ σχήματι ἔχοντα μαργαρίτας. Synodus Aurelianensis can. 22: *Monacho orarium in monasterio vel zancas habere non liceat.* Grets.

Ibid. [*Τζαγγία*, Meursius *tzangæ*, alii *calceamenta barbarica*. Cujus formæ fuerint non exponunt. Illis etiamnum hodie utuntur in Oriente viri et mulieres promiscue; suntque cothurni ex varie coloratis pellibus tibiam adusque genu pressim et strictim tibialium more vestientes, quales jam suo tempore usitatos describit Procopius de ædific. B Justiniani l. III: Ὑποδήματα μέχρι εἰς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις. Hinc Arabes Elpidium imperatorem in Sicilia renuntiaturi apud Theophanem in Irene et Const. περιέθεντο αὐτῷ τζαγγίον καὶ στέφανον. Ex his, quæ Meursius et ex eo Gretserus de zangis congessit, plana relinquuntur et perspicua. Goar.]

Ib. Equi *sagmarii* Græcis quidem noti et usitati sunt, sed educi non possunt ex illa Codini lectione τζαγμάριος, quia vana est: substituendum enim τζαγγάριος vel τζαγκάριος. Et ut prior scriptura retineretur, non *sagmarius*, ut Junius, sed potius *tsagmarius* vertendum esset: nam sagmarius Græ- C cis non est sutor, cum a sagmate formetur. Est autem σάγμα vel θήκη τοῦ ὅπλου, *theca* seu *vagina armorum*, vel *onus jumenti sarcinarii*. Hinc *sagmaria jumenta* vel *sagmataria* vel *samaria* Græcis, quæ nostris clitellaria; ad quorum ultimum alludit vox Germanica *saum-ross*, seu ut alii, *sammer ross*, et *saum*, id nimirum quod hujusmodi equus gestat. Suidas: Σαγμάρια τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τοῦλδον, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. Mauricius apud Rigaltium: Τοῦλδος ἤτοι τὰ σαγμάρια. Idem. l. I, c. 6, dixerat ἵππους σαγματαρίους. Sic Isidorus *caballum sagmarium* et *mulam sagmariam*. Vegetius l. III: *Impedimenta, sagmarii, calones vehiculaque in medio collocentur.* Nec Latinis ignoti sunt equi D sagmarii, ut patet ex S. Bernardo l. III **253** de considerat. c. 7, ubi Vossius *sagmarii*, loco vulgatæ lectionis *sammarii*. Etsi in Latinis *summarii*, *saumarii*, *sommarii* lectio etiam defendi possit, quia sagmarii nomen varie varii corruperunt et ad idiotismum suum inflexerunt. Hinc in libello de miraculis S. Udalrici, nec ineleganti et satis antiquo, inquit Casaubonus in Lampridium, *obtulerunt de cera quantum unus fortis saumarius portare potuit.* Deducit idem Casaubonus sagmarios a *sagmate* et recte; et *sagma* ait esse id *quod jumento imponitur, ut mollius vehat et sine noxa sua. Differt sagma a sella; nam sagma proprie est quod jumentis onera bajulantibus imponitur; sella equorum est vel aliorum animalium, quibus homo vehitur.* Dicitur etiam σαγή et *sagum*, quod significat omne ope-

rimentum quod jumentis imponitur. Vide Casaubon. ad Lamprid. fol. 321, sed prior significatio potior est. Græci flectunt σάγμα τοῦ σάγματος, Latini *sagma sagmæ ; quæ corrupte vulgo dicitur salmus*, inquit Isidor. l. xx Etymol. Grets.

Ibid. [*Τζαγγάριος*. Simon Portius cum auctore : σκυτεὺς, σκυτοτόμος, ὑποδημάτων δημιουργός, *calceolarius, sutor*. Apud Theophanem in Justiniano τὰ τζαγγάρια, *officinæ sutoriæ*. Rem totam profero, et alios in ordine compositurus extra chorum salto. Conquerebatur populus in spectaculis coram imperatore de Calopodio cubiculario : καλοπόδιον autem (quod alii καλαπόδιον pronuntiant) *typum calcearium sive pedem ligneum*, quo sutores utuntur, indicat. Cum vero Calopodium de nomine non auderet populus dicere, nec se cognoscere internuntio mandatore responderet imperator, exclamavit populus : Ὁ πλεονεκτῶν με, τρισαύγουστε, εἰς τὰ τζαγγάρια εὑρίσκεται, Καλοπόδιος nimirum. Vide Justiniani ætate imperatores jam tzangis usos. Goar.]

Ibid. Τὰς προκύψεις. Dubitat Meursius num viri docti, id est Junius, πρόκυψιν recte vertant *oratorium*. Si non recte vertunt, cur non melius quid suggeris? Si voculam ipsam nimis grammatice urgeas, πρόκυψις non est oratorium, sed locus eminentior, unde imperator eminere, prospicere et prospectare seu despectare poterat. Si rem ipsam consideremus, πρόκυψις est *oratorium*, quia locus ille sine dubio non erat eo destinatus ut imperator inde tantum prospiceret, sed ut rei divinæ et precibus quoque fundendis operam daret. Unde ab oratione illic fieri solita *oratorii* appellatio loco accessit. Grets.

Ib. [*Τζαγγάς*. Quia commune et vile τζαγγαρίου nomen apud Græcos, τζαγγάς, quasi digniore honoris titulo donatus, *aulicus sutor* vocatur. An non ficus semper ficus et scapha scapha?

Ib. [*Παιδόπουλον*. Ω in ου commutato vox πῶλος alteri adjuncta diminutivum quid semper sonat; hinc παιδόπουλον *adolescens, puer honorarius*, prout superius τὸ ἀετόπουλον et αὐθεντόπουλον *parvam aquilam, parvum dominum* referre dictum est. Goar.]

Ibid. Junius legit τοῦ βεστιαρίου ἐντός, et huic suæ scripturæ mira phasmata superstruit, ad verbum : *Vestiarii quod est intus* (nempe in cerebro Junii) *et interioris*. Et mox tria *vestiaria* adducit, *vestiarium* proprie dictum a veste, et vestiarium minus proprie ταμιεῖον, et vestiarium *vestibulum* palatii, per catachresin seu abusum **254** vocis. Duo priora vestiaria agnoscimus; tertium summa catachresi confictum ad suum auctorem remittimus. Dicit Codinus *vestiarium* hoc vulgo vocari ἀλλαξιμάριον, ab ἀλλάσσω *muto*. Hinc ἄλλαξις *mutatio*, et ἀλλαξιμάριον, quasi dicas *mutatorium* Grets.

Ib. [Quasi *mutatorium* ἀλλαξιμάριον, optime. At non ita *vestes mutare* significat τὸ ἀλλάσσειν, quin proprie novas easque *sacras accipere* indicet. Euchologium : Ἀλλάσσει ὁ ἱερεύς. Nicetas : Πέμψας ἱερὰ μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀλλαγμένον : ita corrupte ἠλλαγμένον vice. Ἀλλαξιμάριον itaque est locus in quo vestes imperatoriæ, quæ et sacræ, reponuntur. Goar.]

Ib. *Anacara*. Junius, ut Arabismi specimen edat, *anacara* hæc ex Arabia advocat : nam vasa sive cacabos aut lebetes vocales vocari ab Arabibus *Anakara*. Ejusmodi ferme esse quæ in Germania appellentur *kesseltrommel*. Cur non *heerpauken*, quæ etiam in equis pulsari possunt et solent? tympani genus inferiore parte rotundum, quo principes hoc etiam ævo uti et delectari consueverunt. Grets.

Ibid. [*Tympana inferiori parte rotunda*. Ita Meursius. Cur rotunda potius quam plana vel quodvis aliud vox significet, edisserat. Lego apud Nicetam in Manuele l. v : Ἐβαρύηχει τὰ κύμβαλα, ubi alia lectio habet ἀναχαράδαι. Sunt itaque τὰ ἀνάκαρα eadem quæ κύμβαλα : at cymbala a tympanis quam diversa, licet in Cybeles matris deorum a Gallis ad invicem juncta ; unde et Apionem, qui se cymbalum mundi jactabat, tympanum juventutis potius vocandum asseruit Tiberius. Quæ tandem κύμβαλα Suidas : Θυμελικὰ παίγνια, *histrionum musica et ludicra instrumenta*. In epigrammate, Καὶ κύμβαλ' ὀξύδουπα κοιλιχείλεα. Turnebus Advers. xxvi, 33, in hoc Propertii : *Cymbala Thebano concrepuere deo*, Si quis me roget, inquit, quale cymbalum fuerit, eum mittam ad herbam cotyledonem, cujus folia cymbali speciem referunt. Scribonius Largus : *Item mentastrum vel radicem* κοτυληδόνος *quæ herba similia folia cymbalis habet*. Hæc ille. Addo cotyledonem etiam cymballon apud Tragum vocari. Vide figuram apud Matthiolum et alios physiologos Dioscoridis commentatores.

P. 32. [*Ὅτι ὁ πρωτοστράτωρ*. Scriptis a Gretsero post Meursium de cursu et cursoribus addo ex Tacticorum Leonis cons. 7 locum auctoris de protostratore sententiam diserte explicantem : Ἑτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ἐπιδιώκῃς, ὁτὲ μὲν σὺν ἐλασίᾳ, ὡς κούρσωρας, οὓς οἱ νῦν πρόκλαστας λέγουσιν, ὁτὲ δὲ συντεταγμένως, ὡς διαφένσωρας, οὓς ἡμεῖς καλοῦμεν ἐκδίκους. Καὶ εἰ μὲν ὡς κούρσωρας χρὴ κινεῖν, παράγγελλε « Δρόμῳ ἔλα, » καὶ ἕως ἑνὸς μιλίου ἀποκινῶσι σὺν ἐλασίᾳ · ἐὰν δὲ ὡς διαφένσωρας, παράγγελλε « Μετὰ τῆς τάξεως ἀκολούθει, » καὶ ἀκολουθῶσι συντεταγμένως. Ex hoc Leonis alium Cedreni percipies locum in Michaele Curopalate. Leonem Armenium imperium auspicantem, regiam assumpturum vestem, communem quam deponebat τῷ τῶν ἱπποκόμων στρατεύοντι Μιχαήλ, *protostratori Michaeli*, Balbo nimirum, dedisse retulerat, eumdemque dato intervallo de tyrannide affectata suspectum a Leone missum τακτικὰ διδάσκειν τὸν ὑπὸ χεῖρα λαόν describit. Ut quid nisi quia cursores et defensores, auctore teste, ducebat, ita τὰ τακτικὰ eos docere teneretur? Goar.

Ibid. *Κουρσευόντων*. Κουρσεύειν est *prædari*, *prædas agere*. Possunt tamen hic per κουρσεύοντας etiam illi intelligi qui in hostes extra ordinem excursiones faciunt. Paulo post τὰ κουρσευόμενα
255 sunt *spolia*, *prædæ*. Et infra c. 16 dicitur ἀπὸ τοῦ κούρσου dari pars quinta imperatori : inepte Junius *ex cursu*, verte *ex spoliis*. Quinta pars cedit rationibus seu ærario regis, πενταμοιρία ; pro quo codex vitio librarii πανταμοιρία. Vide Rigalt. in Gloss. V. Κούρση, ubi Junium reprehendit quod ἀπὸ τῶν κουρσευομένων, p. 59, c. 5, vertit *a cursoribus*, quia vertendum erat *ex spoliis*, *ex præda*. Hinc κουρσεύειν, et ut in Turco-Græcia κουρσεύουν *prædari*, *populari*, sic p. 57 δεφένσωρ τῶν κουρσευόντων rectius redditur *defensor eorum qui extra ordinem in hostes procurrendo dant impetum et ante omnes dimicant*. Cursores enim seu κουρσεύοντες sunt πρόμαχοι οἱ προτρέχοντες τῆς παρατάξεως ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐχθροῖς ὀξέως ἐπιτιθέμενοι, ut ait in suis Tacticis Leo Imperator. Item cursores sunt ἔνεδροι, ut idem imperator docet ; deque his loquitur Curopalata, non autem de cursoribus, quos Græci δρομεῖς, Latini proprie *cursores* nominant. Etiam Latinis mediæ ætatis *cursarii* sunt prædones et piratæ, qui terras et maria prædarum gratia percurrunt.

De pentamœria imperatori ex spoliis danda elegans exstat locus in Historia Joannis Cantacuzeni : nam cum de bello ab Andronico imperatore adversus Albanos gesto partitisque sine numero spoliis agit, sic præter cætera scribit : Ἔθους δὲ ὄντος πρότερον τῇ στρατιᾷ, ἐπειδὰν τινος κρατήσωσι λείας ἢ πλείονος ἢ ἐλάττονος, τὴν πέμπτην μοῖραν παρέχειν ἀριστεῖον βασιλεῖ, καὶ μετ' ἐκεῖνον τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ ἴσην, οἷα δὴ τῆς συμπάσης ἡγουμένῳ στρατιᾶς, τότε οὐδὲν ἐποίουν τῶν εἰωθότων, οὐδέ τις ἠνώχλει αὐτοὺς περὶ τῆς πέμπτης μοίρας, ἀλλ' ὥσπερ ἐξ ἀεννάων ποταμῶν ἐξῆν ἑκάστῳ, ὅσων ἂν βούλοιτο, κύριος γενέσθαι. Hæc Cantacuzenus.

Ib. Dicit Codinus protostratorem ex præda capere πάντα τὰ ποικίλα, quæ appellatur φουτίλια. Quæ sit ratio hujus nominis, nondum a viris doctis explicatum est : nam quod Junius *futilia* vertit, id paucorum approbatione fecit. Sunt qui suspicentur legendum βιτάλια, hoc est *victualia*. Grets.

Ibid. [Vere *futilia* sunt et pueriliter a quibusdam ingesta circa τὸ φυτίλιον, quod Græcis recentioribus, sicut et Turcis τὸ fitil, quod primo refert *ellychnium*, deinde *funem pyritem*, quo milites tormentis explodendis diutius servant ignem, *mèche l'arquebuse*, ultimo vulnerarium *peniculum* a chirurgis ad vulnera probanda. Spoliorum itaque partem protostratori assignatam vocabant milites φυτίλια, quasi ad linea vel pyritem comparanda leve adminiculum. Sic officiorum præmia Græci iidem μαντίλια, Gallicum vulgus chirothecas, puellarum aciculas etc. dicunt, ut grati potius animi monumentum quam debiti mercedem et vilia mercenariorum obsequia compensata exprimant. Quænam autem φυτίλια censenda, reparata ex Regiis vera germanaque lectione discimus esse τῶν κουρσευομένων ζώων πάντα τὰ ποικίλα, *animantium præda captorum quæcunque pilis et colore sunt varia* : quævis enim discoloria etiam hodie vocant ποικίλα, eademque in protostratoris sortem ex præda obtingunt ceu ejus φυτίλια.

Ib. [*Τὰ προστάγματα*. Ἐντάλματα vocat Jus GR. et διατάξεις. Goar.]

256 P. 32. *Chrysobullas*. Græce τὰ χρυσόβουλλα et χρυσόβουλα, *aurea bulla*. A sigillo nomen ad integras litteras venit. Hinc etiam constitutiones pontificum Romanorum *bullæ* dicuntur, et *bullarium* liber in quo illæ litteræ seu bullæ continentur. *Bulla* proprie est orbiculus seu ornamentum circularis formæ, superne clausum et intus cordis figuram habens. Olim pueritiæ appendebatur tanquam amuletum contra fascinationes. Ab hac orbiculari figura bullæ translatum est nomen ad sigilla, quæ litteris appenduntur ; sunt enim circularis figuræ et quia nonnullis litteris appendebatur *aurea bulla*, quibusdam *plumbea*, quibusdam *cerea*, hinc factum est ut ipsæ etiam litteræ ab hoc sigillo vocarentur bullæ aureæ vel bullæ plumbeæ vel bullæ cereæ, nimirum χρυσόβουλλα, κηρόβουλλα, a χρυσόβουλλον et κηρόβουλλον. *Chrysobullæ* summam auctoritatem obtinebant, subscriptæ manu imperatoris διὰ κιννάβαρεως; *cinnabari* (seu *rubrica*). Quia et cruces interdum addebant. Phranzes I. III, 4 : *Imperator manu sua eo vidente tres cruces cinnabari in fronte bullæ ad confirmationem pro consuetudine exprimit bullamque auream legato in manus tradit*. Etiam hodie litteris, præsertim contractuum, apponi solet thecula, aliquando lignea, aliquando ex lamina, aliquando ex pura cera, in cujus medio sigillum exprimi solet. Hæc thecula æque recte vocabitur *bulla* ac theca illa imperatorum Græcorum. Hinc βουλλεύειν *bullare* vel generatim *litteras signare*, sive hoc per bullam fiat sive absque bulla ; et βουλλωτήριον sigillum, forma, in qua bullæ exprimuntur. Incertus auctor apud Etymologum : Ὥσπερ εἰς τὸ βουλλωτήριον τυπούμενος ὁ μόλυβδος τύπον ποιεῖ καὶ εἰκόνα ἀποτελεῖ. Et sine dubio bullæ imperatoriæ imperatoris imaginem repræsentabant. Grets.

Ibid. [Nil communius quam χρυσόβουλον sive χρυσόβουλλον *imperatoris mandatum*, *constitutionem*, *diploma*, *rescriptum*, *chirographum*, *codicillos* significare. At non ex eo quod aureis litteris scriberetur, ut innuit Meursius, sed quod sigillo sive *bulla* aurea, quod in eis scriptum, muniretur : quanquam olim etiam aureis litteris scripsisse non denegandum Luitprando dicenti : Χρυσοβούλλιον, *id est epistolam auro signatam, mihi dederunt vobis* (regi) *deferendam*. *Tulerunt autem et alias litteras argento signatas*, a curopalate imperatoris fratre ad Romanum pontificem missas. Deinceps vero litteris purpureo liquore ductis subsignavit imperator. His testimoniis utrumque liquet. Nicetæ

in Manuele Comn. l. IV: Ἐρυθροδάνῳ ἐνσημανθὲν ἀφῆκε γραμμάτιον, *cinnabari signatum emisit codicillum*. Inferius: Τῆς βασιλικῆς βαφῆς δελτάριον, *regii*, id est purpurei, *coloris tabulæ*. L. VII: Τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαφῆς ὡς αἵματι ἀναθάλψας ἐζώωσεν. Cedreni in Tiberio I: Ἀσφαλισάμενος διὰ σφραγῖδος χρυσῆς τοῦ μὴ πολεμίως ἐπέρχεσθαι. Basilii in porphyra nati: Καὶ ὥστε ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάθετον εἶναι τὴν παροῦσαν διάταξιν, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποσημηνάμενοι, χρυσῇ σφραγῖδι ταύτην ὑποσφραγισθῆναι διωρισάμεθα. Nicephori Botaniatæ: Καὶ γὰρ ἐπισφραγίζουσα ἡ βασιλεία μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέντα συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσόβουλλον εἰς ἐπικύρωσίν τε καὶ στερεότητα, ὑποσημηναμένη ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τούτων τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν ὑπαγορεύουσα, κορώνην ὥσπερ δή τινα χρυσῆν τὴν ἀληθῶς σφραγῖδα τούτῳ ἀπαιωρήσασα, τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος. Alexii Comneni, qui et aureum **257** sigillum ceræ impressum testatur, Nov. 2 tom. 2 Juris GR: Κἂν διὰ κιννναβάρεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνη ἀντιγραφή, κἂν τὴν κηρόβουλλον σφραγῖδα φέρηται. Ejusdem No. 4: Ὡς ἂν εἴδησις πᾶσι γένηται διὰ γραμμάτων τοῦ βασιλέως ἐρυθρῶν, καὶ ἡ διὰ κηροῦ σφραγὶς (προσετέθη). Sigillum cereum aurea bulla impressum e serico pendebat. Nicephorus Botoniates jam relatus et anonymus alibi citatus: Μανουὴλ εἶχε τὸ σύνηθες κανίκλωμα καὶ τοῦ βασιλέως γραφὴν «Μανουὴλ ἐν Χριστῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεύς,» καὶ κάτωθεν ἀπῃωρημένην βοῦλλαν χρυσῆν διὰ μετάξης ὀξείας, *e serico violaceo bullam appensam*, hoc est sigillum. Nicetas Manuelis l. I: Γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγῖδί τε χρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἔμπεδον, κόγχης ἀναδεδευμένῳ αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι. Ex his ἠρυθροδανημένη βασίλειος γραφή, *purpuratus codicillus regius* apud eumdem secundum aliam lectionem; apud Comnenam χρυσοβούλλιος γραφή, χρυσοβούλλιος λόγος γεγραμμένος, apud Cantacuzenum χρυσόβουλλον δικαίωμα, apud Zonaram ἔγγραφον χρυσοσήμαντον, apud Nicetam iterum βασιλικὸν ἐρυθρόδανον in Andronico l. II, et in Balduino ἐρυθρόγραφον γράμμα et similia liquent. Alexium secundum atramento communi nigrisque litteris semel nomen exarasse, litteris ad synodum missis, refert Nicetas: Βιβλίον λακωνίζων ξυντέθησι πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον, καὶ τοῦτο ὑποσημηνάμενος κάτωθεν διὰ μέλανος τῷ οἰκείῳ ὀνόματι, ἐπὶ κοινῆς ἀκροάσεώς τε καὶ σκέψεως ἀναδίδωσιν. Andronicus senior imperio nuntium omnino remissurus ἄνω μὲν ἐρυθρὸν προὔθηκε τὸν τοῦ θείου σταυροῦ τύπον, mox velut scripta tabula privatus redditus κάτω δὲ μέλανα. Goar.

P. 32. [Πρός τε ῥῆγας. Solos Romanorum Persarumque principes βασιλέας vocatos a Græcis historicis, quotquot reliquere monumenta commonstr nt; eoque nomine, quos imperatores dicimus, voluere significatos: aliis supremo jure, regno constituto et imposita sibi corona utentibus ῥηγῶν appellationem fecere communem, ex quo Genserichus eam sibi propriam fecit. Theophanes: Ὁ Γεζέριχος τῷ Οὐανδαλικῷ πλήθει πολὺς γενόμενος καὶ ῥῆγα καλέσας ἑαυτόν. Secutus Odoacer τὴν τοῦ ῥηγὸς περιέθετο ἑαυτῷ προσηγορίαν. Ab his alii atque alii, τῶν Οὔννων et τῆς Φραγγίας apud Zonaram ῥῆγες dicti: nulli quam Carolo M. βασιλεὺς Ῥώμης a Cedreno in Irene dicto, βασιλέως nomen commune factum, nec ipsi Occidentis imperatori, quem Anna Comnena ῥῆγα Ἀλαμανίας solum agnoscit Alex. l. III. Proinde quod Nicetas Andronici l. I Belam Hungariæ ῥῆγα, imperatoremque Occidentis in Alexio 3 vocet iterum Ἀλαμανίας ῥῆγα, nil mirum; cui sicut et aliis Græcis solum Orientis vel Persarum principem βασιλέα salutare gratum. Oppressi tamen Bulgarorum armis tandem conjugii pacisque fœdere inito principem eorum βασιλέα vocant apud Luitprandum in Legatione. Goar.]

Ibid. Sultanos. Leunclavius in Onomastico Musulmannico: *Sultan Alem dominus mundi. Sic appellare Turci principem suum solent: quod vocabulum significat, ut Cedrenus ait*, παντοκράτορα καὶ βασιλέα βασιλέων, *imperatorem omnium et regem regum. A Turcis jam vulgo pro domino usurpatur, et nomen hoc princeps eorum habet* κατ' ἐξοχήν, *cen solus et maximus dominus*. Grets.

[Arabum ἀμηρᾶς, Turcarum principes σουλτάνους propria gentium illarum lingua Græci dixere: eapropter ubi legimus apud Nicetam ἀμηρᾶς, alia lectio σουλτάνους ponit. Sultan autem Turcicum principem denotat.

Ib. [Τοπάρχας. Paucarum urbium aut unius provinciæ princeps est τοπάρχης. Toparchias, quales nos ducatus vel comitatus, describit **258** Nicetas Alexii III, 5, veteris editionis p. 566, cum satrapis confundit p. 578. Exinde, p. 586, Bonifacium Montisferrati marchionem, Balduinum Flandriæ, Henricum S. Pauli et Ludovicum Blesensium comites τοπάρχας τινὰς εὐγενεῖς scribit: quorum prædecessores Hierosolymitanæ profectionis antesignanos τοπάρχας et κόμητας, non uno libri tertii loco memoraverat Anna Comnena.

Ib. [Λογοθέτου ὑπηρέτημα. De memoratis referebat ad imperatorem. Leo Grammaticus in Michaele Theophili: Θεόκτιστος λογοθέτης ἐλθὼν εἰς τὰ ἀσηκρήτεια κρατῶν τὰς ἀναφοράς, et infra: Ἐκελεύσθη μετ' ὀργῆς ἀνοῖξαι τὰς ἀναφορὰς καὶ ἀναγνῶναι. Crescente quoque logothetæ auctoritate decrevit canicleì dignitas, et ut ille rescripta chrysobullaque principis emitteret, purpura, qua sola subsignabat imperator, ei commissa: canicleo restituta legitur, Manuelis l. III apud Nicetam. Fidem insuper Deo et populo se servaturum in ejus manibus pollicebatur princeps recenter institutus, prout suo loco referetur Goar.]

P. 33. *Domestici*. Differt iste a domestico mensæ et ab aliis domesticis. Ita vocabatur παρὰ τὸ δομε-

στίχιον seu δομεστικεῖον, quod est res domestica, cujus iste curam gerebat, quamvis in catalogo officialium, supra c. 2, non compareat: erat ergo iste domesticus domesticii, de quo infra iterum Codinus c. 7. GRETS.

Ibid. [Mutat quidem sensum, at corrigit et meliorem reddit Regiorum AB lectio, quæ hæc est: Καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα, τὸ δὲ τοῦ μεσαστικίου (vel ut B, μεσαστικείου) ἐνεργεῖν, ᾧ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεύς. *Et hoc munus proprium est magni logothetæ* (ad reges nimirum, sultanos et toparchas scribere), *intra limites autem imperii sacras mittitis cui imperator mandaverit.* Ibi μεσαστίκιον a me appellative (Grammaticorum more loquor) sumitur, et subjectas imperatori regiones, ceu *mediam* ejus *ditionem*, referre addubito. Certior nihilominus affirmo μεσαστίκιον proprium officii nomen æstimandum, ejus nimirum cui negotia, imperii statum, secreta, personam ipsam fidentius committit imperator; cum quo curas dividit; qui inter populum, milites, senatum, principes exteros et ipsum imperatorem *medius* et *sequester* intercedit; qui cum ad hoc munus non ex meritis semper, velut logotheta, sed ex sola principis gratia favoreque advocetur, recte scripsit auctor, τὸ δὲ τοῦ μεσαστικίου ἐνεργεῖν ἴδιον (ei namque particulæ jam præmissæ jungitur) ᾧ ἂν προστάξοι ὁ βασιλεύς: hoc est, *mesasticii* quasi dicas sequestri, *munus exercere ad eum attinet cui præceperit imperator.* Mesasticium hujusmodi describit Nicetas Manuelis, l. I: Μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστῆρα διαταγμάτων τὸν Ἁγιοθεοδωρίτην τίθησιν Ἰωάννην. Καὶ ἦν ὁ μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως ἀεὶ ὀπτανόμενος, καὶ τὰ τούτου ἐντάλματα ὅσα καὶ ἐμφάσεις ἐκ κρείττονος μοίρας ἐκδεχόμενος. Vocem μεσεύοντα inter alias observo, τῷ μεσάζοντα significatu parem a nullo negandam: μέγαν porro μεσάζοντα protovestiarium Cabasitem, nec non alium μεσάζοντα Cantacuzenum memorat Chronicon CP., eam vero ἀπὸ τοῦ μεσάζειν μεσαστίκιον deduci solus ignorat qui Græca nescit. Μεσαστίκιος igitur ille est μελεδωνὸς μεσεύων, τῶν βασιλικῶν ὑποδρηστὴρ διαταγμάτων, τοῦ βασιλέως τὰ ἐντάλματα καὶ ἐμφάσεις ἐκδεχόμενος, quem eumdem auctor ait ἐνεργεῖν ὃ ἂν ἐπιτάξοι ὁ βασιλεύς. Talis, me judice, ante tyrannidem arreptam fuit Phocas, qui ἐντολικάριος a Theophane, *a sacris mandatis* fuisse scribitur in Mauricio; qui in aula, quod mandator in exercitu, τὰ μανδάτα γνώμῃ τοῦ ἄρχοντος διδούς, exsequebatur. Ita Mauricius alius. [At iterum Theophanes: Ὁ στρατὸς ἐντολικαρίους ἔπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα.

259 [*Ib.* *Ὁ μέγας στρατοπεδάρχης*. Hoc ejus officio Zonaras celebrat in Necephoro Phoca: Πέτρον ἐκτομίαν, δραστήριον δέ γε καὶ ἐμβριθῆ, καὶ ἄρχειν εἰδότα στρατιωτῶν στρατοπεδάρχην ὀνομάσας, ἵν' ἐν Κιλικίᾳ δοίη χώραν τῇ στρατιᾷ τὸν χειμῶνα διαγαγεῖν. Is idem videtur τὴν τοῦ χάρακος ἐπιστασίαν πᾶσαν ἐπιμελούμενος. Curopalates. GOAR.]

Ib. Ποτῶν, *potus* seu poculentorum, non ποδῶν, ut Junius, qui *instrumenta* vertit. Sed lectio nostra confirmatur ex codicibus Bavaricis et Lautheriano; et res per se clara est, quia non minus curandum est ut exercitui non desit potus quam ut non desit cibus. GRETS.

Ib. [*Εἰς τὴν παράστασιν*. Omnium qui dignitates et officia tenent, circa imperatorem in solio sedentem, cum vestium apparatu et insignibus *stans famulatus* est παράστασις. Δουλοπρεπῶς παρεστάναι scripsit Nicetas in Isaacio Angelo, et iterum: Οἱ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας. In Alexio secundo: Εἶχον εὐθὺς τοὺς παρεστῶτας, καὶ ὅσοιπερ ἐκείνῳ συνήδρευον διὰ γένους λαμπρότητα καὶ ἀξιωμάτων σεμνότητα, ὁμοφώνως ἀνακραγόντας. Imperii tamen collegæ assident. Luitprandus de legatione: *Sedebant ad sinistram non in eadem linea, sed longe deorsum duo parvuli imperatores.* Potuit et Cæsar quandoque sedere. Theophanes in Michaele Theophili: Τοῦ Βάρδα Καίσαρος τῷ βασιλεῖ προσελθόντος συγκαθίσαντός τε καὶ συνομιλοῦντος. Licuisse nonnunquam aliis sedere τῆς ἐπιτροπῆς γενομένης, ipsumque imperii collegam quandoque stetisse, narrat Cantacuzenus, I, 8. Hoc assidendi jus pontifices Græcos ab Andronico postulasse, eoque licet obtento ridicule privatos, libro Vitæ ejus III, 1, Nicetas ostendit. De patriarcha coram imperatore sedente suo loco dicetur. GOAR.]

Ib. Hyperpyrum. Monetæ genus. Indocte Junius *velum et involucrum coloris ignei*. Longe deterius Leunclavius in legatione ad Armenios, ubi hæc Theoriani, qui Cpolitanus legatus fuit, verba leguntur: Ἔστωσαν ὡς ἐν ὑποθέσει ὑπέρπυρα τρία, μιᾶς ὄντα φύσεως, χρυσοῦ δηλονότι. Ἐὰν οὖν τούτων ἓν πυρακτήσω, ἔσται πάντως τὸ πεπυρακτωμένον δύο φύσεων, λέγω δὲ πυρὸς καὶ χρυσοῦ. Εἶτα ἑνώσας τοῦτο τοῖς λοιποῖς δυσὶ τοῖς μὴ πεπυρακτωμένοις, ἐρωτῶ πόσα νῦν εἰσι ταῦτα τὰ ὑπέρπυρα; τρία ὡς πρώην, ἢ διὰ τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς ἐγένοντο τέσσαρα, Quæ interpres ita vertit: *Sint tria hic velut igne potiora*, prorsus inscite. Vertendum: *Faciamus hic tria esse hyperpyra, unius naturæ seu materiæ, aureæ verbi gratia. Si igitur unum ex his ignescere faciam, omnino ignitum illud duabus naturis constabit, ex igne videlicet et auro. Si deinde alia duo non ignita adjiciantur, quæro quot nunc sint hujus generis hyperpyra?* (interpres *quotnam sint hæc ignita?* male: unum enim tantummodo hyperpyron ignitum est ex hypothesi facta); *num tria ut antea, an propter naturam ignis facta sunt quatuor?* In eumdem errorem incidit idem interpres fol. 114, ubi τῶν ὑπερπύρων vertit *ignis vi potiorum*, absque ullo sensu; vertendum enim *hyperpyrorum*. Neque nomine Latino hoc monetæ genus exprimi potest. In Pandecte Turcico recte de hyperpyris scribit Leunclavius. Sed hic tantus error detegendus fuit, ne qui in errorem inducantur.

Illinc *hyperpyrarii*, qui *hyperpyra* tributi nomine A solvunt. Vide quæ diximus tom. III de 260 S. Cruce l. I, 27. Elegans locus de hyperpyris exstat apud S. Antoninum tom. III Histor. tit. 19, c. 8, § 3. Agens enim de Tartarorum immanibus usurarum exactionibus ita scribit: *Miles quidam in Georgia de quingentis hyperpyris a Tartaris acceptis et per annos quinque retentis coactus fuit eis reddere septem millia pro usuris. Quædam etiam domina Tartarica pro quinquaginta ovibus, quas cuidam commiserat et ille per septem annos tenuerat, petiit ab illo pro usuris illarum ovium hyperpyra septem millia, quæ omnia ille coactus est solvere pro usura.* GRETS.

[Argenteum, ut et aureum nummum, ita reperio dictum. Argenteum quidem nondum in oblivione penes hodiernos Orientales, ut quod adhuc pluri- B mum in oribus eorum sonans me audivisse memini; illudque est de quo quam late Leunclavius, Pandect. Turc., p. 117, scripsit: decem aut duodecim ejusmodi nummum integrum complebunt. Aureum ipse aureus est nummus; de quo Guntherus in historia captæ Cpoleos: *Solvebat nummum aureum, qui perperam vocari solet ferdoni, id est quartæ parti marcæ unius æquivalens.* Perperam pronuntiabant Latini, ut et hodie Græci πέρπυρα: perpera quoque scripsit Leunclavius ex aliis. Aureum porro hic intelligi æquus lector mecum judicabit, qui vile pretium primicerio reddendum mecum negaverit. GOAR.]

P. 33. Ῥογατόρων. *Rogatores* sunt milites stipendia merentes, a *roga*, quod est stipendium. Ῥο- C γεύειν est *stipendia facere*. Accipitur etiam ῥόγα pro donativo et honorario, quod alicui non ex debito, sed ex gratia persolvitur. Suidas: Ῥόγα ἡ τῶν βασιλέων εὐσέβεια. *Roga est imperatorum pia liberalitas et magnificentia.* Usurpant etiam Latini. Miscella historia in Tiberio II: *Duxit Anastasiam uxorem suam, et coronavit eam Augustam, et jactavit rogam multam.* Apud Baldricum in historia Hierosolymitana excusant se milites Alexii imperatoris his verbis: *Nos in roga imperatoris locati nihil aliud quam quod ipse imperat facere possumus.* Sed de roga copiosius suo loco l. III, com. c. 5 et c. 9 GRETS.

[Ῥόγα quid sit, non ignotum Rigaltium, Meursium D et eruditissimum Fabrotum legenti. Ejus definitionem a Suida allatam et a Gretsero mutilatam refero et expono. Ῥόγα ἡ τῶν βασιλέων εὐσέβεια καὶ φιλοτιμία. *Roga est imperatorum pietas et munificentia.* Erogabant imperatores quotannis de suo ecclesiis, proceribus, militibus, populo stipendia et munera. Ecclesiis collata εὐσέβεια, aliis quibuscunque donata φιλοτιμίας nomen promerentur. Ecclesiæ Magnæ stipendia Romanus Argyrus auxit. Cedrenus: Ἐνδέουσαν γὰρ τὴν πρόσοδον τῆς Μεγάλης εἰδὼς ἐκκλησίας ἅτε οἰκονόμος ταύτης γενόμενος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσαις ὑπηρετεῖσθαι ἔθος παρὰ τοῦ ταύτης κλήρου, ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγεῖσθαι τούτοις τετύπωκεν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου εἰς προσθήκην. Nicetas in Manuele l. I: Τῷ κλήρῳ τοῦ Μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι χρυσόβουλον τυποῦν αὐτοῖς ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δὶς ἑκατὸν κορυφούμενα. Procerum rogam auctor descripturus est inferius: ejusque meminit Comnena, l. III: Ῥόγα, inquit, τῶν δοθέντων εἴκοσι ἀξιωμάτων, quanta nimirum viginti proceribus in dignitate penes imperatorem constitutis datur. Αὔξησιν ῥογῶν, eam militibus auctam ibidem memorat. Erga cunctos exsiccatum hinc liberalitatis profluvium ægerrime fert Balsamon opusculo de Rogato I Juris GR reperiendo p. 471; apud quem quoque leges τὰ ῥογάλια, *catalogum et ordinem faciendæ rogæ.* Et apud Theophanem στρατιώτας ῥογεύειν.

261 *Ib.* [Φράγκων. Francos solos, id est Gallos, hoc nomine primo vocabant Græci, unde diviso a Francis et Græcis imperio vetus proverbium Φράγκον φίλον ἔχῃς, γείτονα μὴ ἔχῃς. Cedrenus, tum in Leone Isauro tum alibi, ῥῆγα Φραγγίας laudat, quem non alium a Francorum rege intelligendum ipsemet exponit. Italos tamen, Apulos et Calabros, a Normannis Franciæ populis ortos, Φράγκους non infrequenter vocat Curopalates in Michaele Parapinacio, et Nicetas Manuelis, l. II. Φράγγους Σικελούς. Germanos pariter ita dictos apud Cedrenum reperies in Basilio. Latinos quoscunque, ut et Græcum vulgus hodie, ita nuncupat Anna Comnena l. VII. Ἐνδοξοτέραν tamen Φραγγίαν κατ' ἐξοχὴν intelligit ms. R. n. 290. Latinos quoscunque ac maxime Gallos hic memoratos autumo, quos αἱμοχαρεῖς καὶ πολεμικούς, ac iterum δυτικοὺς Φράγγους vocat citatus Curopalates. GOAR.]

P. 34. Quod dicit Curopalata Codinus, *curopalatæ* officium, quo olim fungebatur, fuisse suo tempore incognitum, id miratur Meursius, sibique id tam longe annis dissito cognitum profitetur, idque ex Evagrio V, 1: Τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένος, ὃν κουροπαλάτην ἡ Ῥωμαίων λέγει φωνή. Habet etiam aula Theodorici Gotthorum regis curopalatam, ad quem exstat formula l. VII Variarum Cassiodori; quem ita describit ut nihil aliud fuisse videatur quam summus architectorum et architectonicæ præfectus, *der oberst-baumeister*, aurea virga decorus. GRETS.

Ib. [Μολυβδίνης βούλης. De cereis bullis supra, ubi de chrysobullo. De plumbea locum profert Luitprandus, ubi merces e portu efferendas *plumbea* imperatoris *bulla notatas* asserit in legatione.

Ib. [Φέρει τὴν τοῦ βασιλέως σκάδιον. Id illi primitus ex officio concessum videtur a Theophane in Michaele Theophili: Ὁ Βασίλειος περιεπάτει φορῶν σκαραμάγγιον μετὰ σπαθίου, ὡς ἔθος τοῖς παρακοιμωμένοις. Sacri cubiculi præpositum pluvialem imperatoris vestem imbribus et frigori propulsandis et offerendam tulisse docet Leunclavius. GOAR.]

Ib. Miratur iterum Meursius ignorantiam Codini, quod logothetæ generalis munus incognitum

fuisse scribat; fuisse enim præfectum ærarii generalis. Sed liceat Codino citra reprehensionem quædam ignorare, quandoquidem Meursius omnia scit. Greтs.

Ib. [Κελλίον. Ut monachi, ita et episcopi, in quibus versarentur ædes, vocavere κελλία. Isaacii Angeli Novella Juris Gr. p. 172: Ἀπεστάλησαν εἰς τὰ ἐν οἷς καταμένει κελλία ὁ Κυζίκου. Et infra: Εἶπον μὴ ἐφευρεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς αὐτοῦ κελλίοις. Patriarchæ, ut e monasteriis assumpti, etiam in patriarchio *cellam*, τὸ κελλίον, teste Euchologio nostro, repererunt. Ipsique tandem imperatores ecclesiasticorum morum æmuli, de quo nota prima in Curopalatæ historiam disserit, in palatio angustam sibi condidere *cellam*, in quam tumultu negotiorum erepti se reciperent. In hujusmodi penetrale, retro cubiculum interius positum, secessit ab amicis monitus Andronicus senior, ne quid in eum molirentur junioris fautores in exteriore triclinio stantes; Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἀνέστη τε αὐτίκα τοῦ θρόνου καὶ πρὸς τὸν ἐνδότερον οἰκίσκον ἐχώρει, τὸν νέον βασιλέα τοῖς ἀχρωμένοις ἅμα παρὰ τὸν ἔξω καταλιπών. Ita Cantacuzenus, l. i, c. 13; at c. 5 non minus angustam quam augustam depingit, adeo ut juvenis imperator εἰσιὼν τοῦ οἰκίσκου τὴν θύραν, ἐν ᾧ καθῆστο συνήθως ὁ βασιλεύς, stemmatis in capite positi lapides ad superliminare nescius alliserit. De *celliotis* sive cubiculariis a *cella* dictis agit Phranzes, ii, 1.

262 P. 35. [Ἵνα δημηγορήσῃ. Verba fecere de rebus sacris ad senatum et populum imperatores Græci. Theophanes, Cedrenus, Zonaras tam gravi morbo jactatum Leonem Sapientem referunt, ὡς μὴ δυνηθῆναι διαλεχθῆναι τῇ συγκλήτῳ τὴν συνήθη διάλεξιν, ἣ καλεῖται σιλέντιον. Recuduntur ab amico Combefis, quos de Christo, de B. V. de sanctis plures vegetus pronuntiavit sermones. Alexander hujus Leonis frater, referente Cedreno, ἅμα Νικολάῳ καθεσθεὶς ἐν τῇ Μαγναύρᾳ, σιλεντίου γενομένου, τὴν Εὐθυμίου καθαίρεσιν ἐποιήσατο. Manuel Comnenus, Niceta scriptore in ejus Vita, l. vii, κατηχητηρίους ὠδίνε λόγους, οὓς φασι σιλέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσεν ἀκοήν. De Leone Armenio dixerat prius brevis et mutilus continuator Theophanis, τὸ πρωῒ ἐποίησεν σιλέντιον ὁ υἱὸς τῆς ἀληθείας. Idcirco demum ignem imperatoribus Christianis prælatum asserit Balsamon quod λαμπὰς διδασκαλικοῦ ἐστιν ἀξιώματος, et αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ Χριστωνύμῳ λαῷ.

Ib. [Εὐεργετήσῃ ὀφφίκιον. Ita Comnenus Alexius, teste filia ejus Vitæ l. i, τὸ γέρας ἀπέλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν τοῦ σεβαστοῦ ἀξίαν σεβαστὸς ἀναῤῥηθεὶς ἐκ μέσης συγκλήτου. Goar.]

Ib. Apocrisiarius. Est hic legatus, qui alterius loco imperatori aliquid proponit; quod tamen non nisi per protovestiariten, et hoc absente per magnum hetæriarcham, et hoc itidem absente per primicerium aulæ fieri poterat. Cave autem ne ob ambiguitatem Græci textus primum protovestiariten crees. Non enim hic sensus est, *primum protovestia*-A *riten hoc posse*, sed inter omnes protovestiariten πρῶτον primum ante omnes esse cui imperatori aliquid in parastasi proponendi jus et facultas suppetat.

Sed ut ad apocrisiarium vel apocrisarium dictum a responsis revertamur, est internuntius responsum ferens aut accipiens, et est legatus vel procurator conficiendi alicujus negotii causa missus. In epistolis S. Gregorius Magnus et alii Romani pontifices *apocrisariorum* et *responsalium* passim meminere. Originem habet vox ἀπὸ τοῦ ἀποκρίνομαι, quod est *responsum dare*. Hodie reges et principes in aula pontificis et aliorum regum suos habent legatos, qui revera sunt *apocrisarii*, responsis ferendis et accipiendis destinati. Olim Ecclesia Romana in Cpolitana habebat suum apocrisiarium seu responsalem, qui in aula B imperatoris residens res Ecclesiæ curabat, quo munere olim in aula Justiniani functus est ante pontificatum S. Gregorius Magnus. Et in aula regum Franciæ perpetuus erat apocrisiarius, id est responsalis negotiorum ecclesiasticorum. Hincmarus, epist. 3, c. 13 et 14: *Quando Constantinus magnus imperator Christianus effectus propter amorem et honorem SS. apostolorum Petri et Pauli, quorum doctrina ac ministerio ad Christi gratiam baptismatis sacramenti pervenit, locum et sedem suam, urbem scilicet Romanam, papæ Silvestro edicto privilegii tradidit, et sedem suam in civitate sua, quæ antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando ædifica*-C *vit, et sic responsales tam Romanæ sedis quam et aliarum præcipuarum sedium in palatio pro ecclesiasticis negotiis excubabant; aliquando per episcopos aliquando vero per diaconos apostolica sedes hoc officio fungebatur; quo officio B. Gregorius in diaconi ordine functus fuit;* **263** *et ex aliis præcipuis sedibus per diaconos id officium exsequebatur, sicut sacri canones jubent. Et in his Cisalpinis regionibus, postquam Hludovicus prædicatione S. Remigii ad Christum conversus et ab ipso cum tribus millibus Francorum in vigilia S. Paschæ baptizatus exstitit, per successiones regum S. episcopi ex suis sedibus et tempore competenti palatium visitantes vicissim hanc administrationem disposuerunt.* Et c. 16: D *Apocrisiarius autem, quem nostrates capellanum vel palatii custodem appellant, omnem clerum palatii sub cura et dispositione sua regebat.* Infra c. 19, et 20: *E quibus præcipue duo, id est apocrisiarius, qui vocatur apud nos capellanus vel palatii custos, de omnibus negotiis ecclesiasticis vel ministris Ecclesiæ, et comes palatii de omnibus sæcularibus causis vel judiciis suscipiendi curam instanter habebant; ut nec ecclesiastici nec sæculares prius domnum regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi præviderent si necessitas esset ut causa ante regem merito venire deberet, si vero secreta esset causa, quam prius congrueret regi quam cuiquam alteri dicere, eumdem dicendi locum eidem ipsi præpararent introducto prius rege, ut hoc juxta modum personæ vel honorabiliter vel patienter vel etiam misericorditer susciperet. Apocrisiarius quidem de omni ecclesiastica*

religione vel ordi e, nec non etiam de canonica vel monastica altercatione, seu quæcunque palatium adibant pro ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet; et ea tantummodo de externis regem adirent, quæ sine illo plenius definiri non potuissent. Grets.

[Legatos sive apocrisiarios ad se missos quomodo confabulationibus, victu suppeditato et parato hospitio Græci susciperent, conjicimus ex Luitprandi legatione ab ipsomet scripta, quamvis infensum ejus in Græcos animum duriora et parum æqua istorum officia irritaverint. Ἐν παραστάσει se susceptum narrat. *Sederunt*, inquit, *cum imperatore ad disceptionem vestram secundum eorum traditionem sapientissimi viri, Attico pollentes eloquio, Basilius paracimomenos, protoasecretis, protovestiarius et duo magistri.* Goar.]

Ib. In uno codice Boico est ἐπίγνωσιν. In margine additur ἴσως ἀνεπίγνωστον. Quam lectionem si sequamur, iterum plura scit Meursius quam Codinus: *Nos scimus*, inquit, *quale officium habuerit pappias: erat enim custos palatii*. Idque probat ex Constantini Manassæ Chronico. Miserum Codinum, qui Manassen prius non legerit, quam libello isti conscribendo manus admovit. Grets.

Ib. Ὁ ἔπαρχος. Non adeo multis ante Codinum sæculis præfecti urbis vigebat munus, ut ex Cedreno in Leone Armenio et in Theophilo et ex Leonis et Constantini AA. Ecloga tit. 4 facile dignosci queat: Ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος πάντα ζητεῖ τὰ ἐγκλήματα, καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει γινόμενα ἀκροᾶται. Jus in prætorio exercuisse Zonaras demonstrat in Phoca: Πλείους δὲ τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν, ἵνα κολάσῃ αὐτοὺς, οἱ ἐν τῷ πραιτωρίῳ καθείρχθησαν. Reorum in prætorio fuere carceres. Idem: Οἱ δὲ ὄχλοι ὁμοῦ γενόμενοι ἐνέπρησαν τὸ πραιτώριον, καὶ καθειργμένοι διέφυγον. Imo prætorium ipsum carcer est. Zonaras in Isaacio: Δημοσία εἱρκτὴ, ἣ πραιτώριον κέκληται. Nicetas in Alexio III, l. quoque 3: Ὁ Λάγος ἐκ βασιλέως εἰληφὼς προΐστασθαι τῆς τοῦ πραιτωρίου **264** φρουρᾶς, cujus ibi scelera, rapacitas et in sontibus puniendis atrocitas describitur. Alia occurrunt apud auctores argumenta, ubi de vindicandis sceleribus sermo. Annonam in urbe providebat, et pretium ne excederet figebat. Zonaras rursus in Theophilo: Ὅπως ἕκαστον τῶν ὠνίων πιπράσκεται ἐπολυπραγμόνει καὶ ἐπυνθάνετο, καὶ εἰ πολλοῦ τινα πιπρασκόμενα εὕρισκε, τὸν ἔπαρχον περὶ τούτων ἀνέκρινε, καὶ ἡ καταγνώσκων τούτου ἔπαυε τῆς ἀρχῆς ἢ ἐπιπλήττων διώρθου. Reliqua ejus munia fuse prosequitur Ecloga citata Juris GR. tom. II, p. 85, 86 et 99. Goar.]

P. 36. Lego τῶν σεκρέτων pro τῶν κριτῶν cum Glossario. Facilis mendi origo fuit. Grets.

Ibid. [Τῶν σεκρέτων. Non unum fuisse Σεκρέτον, arguit vox multitudinis. Μικρὸν, superior fuisse patriarchæ, de quo Euchologium nostrum et Cedrenus in Copronymo: Τὰς ἐν τῷ μικρῷ σεκρέτῳ τοῦ πατριαρχείου εἰκόνας διὰ ψηφίδων οὔσας κατέσβαλεν. In quo etiam Nicephorum Botaniatem chrysobulon synodalibus decretis confirmandis edidisse refert Bullengerus. Erat privatarum secretum, ubi asservabantur instrumenta et urbis jura, de quo Balsamon ad Marcum patriarcham resp. 9: Καταστρωθῆν ἐν τῷ σεκρέτῳ τῶν οἰκειακῶν. Erat et publicarum, in quo publica reponebantur. De hoc Cedrenus, Phranzes, ubi de Monembasiotis, et alii: hocque vocari τοῦ γενικοῦ *generale* a Curopalata in Leone Basilii quidam autumant. Aliud iterum observo in prætorio, de quo Theophanes in Phoca: Οἱ δὲ πράσινοι ἔβαλον πῦρ εἰς τὸ πραιτώριον καὶ ἔκαυσαν τὸ σεκρέτον καὶ τὰ σκρίνια καὶ τὰς φυλακάς.

Ib. [Βασιλικῷ ὁρισμῷ. Quibus non ex officio, sed ex principis voluntate jus in aliqua causa dicendi committitur auctoritas. Goar.]

Ib. Mysticus est senator secretioris consilii, qui Germanis *geheimer rath*.

Ib. Domesticus scholarum. Scholæ fuerunt undecim, L. ult. cod. de loc. et conducto, id est, ordines palatinorum officiorum ad capessenda imperatoris jussa vacantium. Et omnium præfectus *domesticus scholarum* in jure dicitur, ut et apud Zonaram, Cedrenum et alios. Wolfius minus vere vertit domesticum legionum, in Basilio Macedone et Romano Lacapeno Zonaræ. Hæc Junius. De scholis videndus Cujacius ad l. 12 Codicis Justinianei.

P. 37. *Barangi*. Detortum ex Latino *Angli*, nisi malis ex *Franci*. Hos habitos esse pro magna fidei custodibus, vel inde apparet quod ad fores ipsius imperatorii conclavis excubias agerent. Grets.

Βάραγγοι. [Imperatoriæ satellites et belli socii ex Anglia in Oriente militantes. Auctor Ἰγγλινιστὶ *Anglice* loquentes introducit c. 7. Britannos sive Anglos bipennibus armatos asserit manifeste Nicetas l. II Isaacii Angeli versus finem: Ὁ τῶν πελεκυφόρων κατάρχων Βρεταννῶν, οὓς νῦν φασὶ Ἰγγλίνους. Porro idem est Βάραγγον ac πελεκυφόρον legere, cum Barangos non infrequenter bipennibus instructos referant auctores alibi producendi. Thule oriundos, si tamen est lectio sincera, Comnena scribit l. II: Ἐκ τῆς Θούλης Βαράγγους. Germanos tamen asserit Nicetas in Alexio 3: Κατὰ τὰ ἀνάκτορα συλληφθεὶς καὶ φρουρῷ διαληφθεὶς Γερμανῶν, οἱ πελεκυφόρον τοὺς ἑτεροστόμους ἐπὶ ὤμων ἀνέχουσιν, ἀφρόντιστος ἔμενεν. Asteriscum hic apposuit Wolfius, quod forsan **265** Βρεταννῶν legendum agnosceret. Jam sub Michaele Paphlagone Græcorum signa secutos colligimus ex Cedreno in ejus Vita; quos tamen nondum in satellitum numerum allectos, sed solo singulari suorum militum cingulo donatos legimus, εἰς παρεμβολὴν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων διεσπαρμένους. Ἀκόλουθον eorum ducem memorat idem in Constantino Monomacho, ubi a Francis eos numero distinguit, licet utrisque ἀκόλουθον eumdem præficiat: Ὁ βα-

σιλεὺς τὸν ἀκόλουθον Μιχαὴλ πεταπεμψάμενος ἐς A Ἰβηρίαν ἐκπέμπει, ὃς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐν τῇ Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγγους καὶ Βαράγγους ἀγάγῃ. Exin Franci sub eodem vexillo cum Barangis militantes ac eisdem armis instructi inter Barangos recensiti penes Nicetam in Alexio II : Καὶ γνωσθέντες παρά τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου Κελτικοῦ) συλλαμβάνονται. Goar.]

Ib. *Cellæ* porro nomen adeo recentioribus Græcis arrisit ut id etiam ad imperatoris conclave traduxerint, ut videre est hic et alibi sæpius apud Codinum. Grets.

Ibid. [Excubias agentes Barangi ad sacri cubiculi fores vigilant. Eos inde repulit Andronicus, ut B molosso cui confidebat corporis præsidium permitteret: Οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακες, ait Nicetas in ejus Vita l. II, καὶ δορυφόροι ἄποθέν που τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος νυκτὸς καθηυνάζοντο, ὁ δέ γε κύων πρὸς ταῖς θύραις ἐδέδετο. Excubiis liberati stationem loco dicto *Excubita* deputatam habebant, ait Zonaras in Joanne Comneno: Οἱ Βάραγγοι τὴν ἐν τοῖς Ἐξκουβίτου διειληφότες ὁδὸν, ἔνθαπερ τούτοις καὶ ἡ κατοίκησις. Unde antiquis *excubitoribus* vocatis Barangos successisse non diffitendum. Claves urbium ad quas divertebat imperator, custodiæ suæ demandatas tenebant. Cantacuzenus, II, 13: Τὰ κλεῖθρα τῆς πόλεως τοὺς τὰς πελέκυς ἔχοντας Βαράγγους κελεύσας ἀγαγεῖν (τούτους γὰρ C ἔθος τὰ κλεῖθρα τῶν πόλεων ἔνθα ἂν ἀποδημοίη βασιλεὺς κατέχειν) Ἀρήγῳ ἐκέλευσε παραδιδόναι. Cur vero Barangi dicerentur Angli excubitores, diximus ad Curopalatam notis p. 808. Goar.]

Ib. Stationarii milites. Παραμοναὶ, παρὰ τὸ παραμένειν, quasi mansionarii. Vertunt tamen docti stationarios, quia hæc vox aptius exprimit id quod milites illi erant, quam dictio *mansionarius*. De excubiis palatii et urbis Cpolitanæ lepidam historiam invenies apud Luitprandum Ticinensem l. I Rerum per Europam gestarum, c. 3, n. 4. Grets.]

Ibid. [Festi pervigilium, quod celebritatem παραμένῃ maneat, recentioribus est παραμονή. Satellites quoque principem ubique *manentes* et exspec- D tantes, παραμένοντες, et eum adesse monentes, παραμονῶν appellationem meruerunt.

Ib. [Ἄλογα. Quod *irrationale* quodcunque significabat, nunc *equi* speciatim est indicium ἄλογον, ut inter irrationalia communissimus. Ubi auctor ἵππον correcte scribit, lectionis diversitas frequenter ἄλογον reposuit in superioribus.

Ibid. [Φέροντες τὰς σπάθας. Gregoras, l. VIII: Τῶν δὲ περὶ βασιλέα πελεκυφόρων καὶ στρατιωτῶν καὶ ξιφηφόρων καταδαρθάνειν μελλόντων. Στρατιῶται *hic* παραμοναί. Anna Comnena, l. II ad extremam calcem: Συναγαγὼν τοὺς ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ξίφη κραδαίνοντας. Satellites illos bicapulis ensibus, ineptis qui ad latus appendantur, exindeque ad manuum et supra humeros gerendis, armatos putaverim. Id, ni me fallit sensus, arguunt veteres satellitum picturæ et auctoritates jamjam lectæ. Goar.]

266 *Ibid.* Palaticia. Junius ἀπελατίκια, et interpretatur *prælongas hastas sive contos, quos sarissas vocant Macedones*. Sed legendum πιλατίκια. Probabilius commentum fuisset, si hoc nomen ab ἀπελαύνω deduxisset, quasi hastas abigendis hominibus ac viæ faciendæ idoneas. Grets.]

Ibid. [Πιλατίκια militaria pila quibus vexillula, sive exilia vexilla, sunt affixa. Hanc expositionem auctor suggerit sequente capite p. 53 et p. 54. Alii clavas argenteas et aureas principibus præferri solitas exponunt. Goar.]

Ib. *Cappas*. Cappasia a *cappa* formant juniores Græci. Germanis *ein kappen*, pro tegmine capitis. Nec dubito vocem *cappa* pro pileo originem ducere a Latino *caput*. Aliquando cappa assuta est vesti, ut apparet in vestibus monasticis, et toti vesti nomen indit : aliquando a vestimento sejuncta, instar communium pileorum. Grets.

Ibid. *Pileus* quidem est καπάσιον, at nec *cappa* nec *cucullio*, sed qui oras circumquaque expandit. Simon Portius ex ore attestantis vulgi: Καπάσι κασία, πέτασος, πῖλημα, etc. *Galerus*, *causia*, *petasus*, *pileus*, etc. Vide petasum dici qui expansis oris præbeat undequaque umbram. Hujusmodi vero fuisse in usu nonnullis hinc retro sæculis, docent cardinalium petasi et antiqua pictorum heroum monumenta. Goar.]

Ib. Loricas κλίβανα. Τὸ κλίβανον, κλιβάνιον, *clibanum*, *lorica*. Leo Constitut. VI. Εἰ δυνατὸν δὲ καὶ θώρακας ἔχειν, οἵτινες καλοῦνται νῦν κλιβάνια. Vide Rigaltium. Alexander Severus apud Lampridium: *Cataphractarios, quos Persæ clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus, eorum armis nostros armavimus*. Ammianus, l. XVI : *Sparsique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant Persæ, thoracum muniti tegminibus et limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros*. Grets.

Ibid. [Leo Constit. 5 : Κλιβάνια σιδηρᾶ ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης. Sunt itaque vel bellici thoraces, vel superinduenda thoracibus saga, quæ ἐπάνω κλίβανα dicit Nicetas Manuelis, l. VI. Hic vestem leonibus pictam, non armaturam, quilibet intelligit. Goar.]

Ib. *Cortinarii*. A *corte* seu *curte*, *scena*, *tabernaculo* seu *tentorio* : hoc enim est χόρτη. Etiam pro integra aula imperatoris aut regis accipitur, non tantum pro scena seu tentorio. Hinc *cortesia*, aulico urbanitas. *Cortesisch* aulice, urbane. In legibus Alemannicis est titulus *de eo qui in curte regis furtum commiserit*, et *de eo qui in curte ducis hominem occiderit*. Significat etiam villam, castrum, oppidum. Flodoardus : *Quidam presbyter de Bovenis curte ; sic enim villa vocatur*. Godefridus monachus in Annalibus: *In quadam curti monachorum de Evera latens*. In diplomate Ludovici: *Curtim nostram*

Turegum in ducatu Alamannico; ubi clarum pro *pago* vel *oppido* usurpari. Grets.

Ibid [Κορτινάριοι Quinam sint, auctor exponit inferius. Goar.]

Sunt et χορτελῖνοι. Cave confundas cum cortinariis, monet Glossarium, quia isti honoratum munus obibant, illi vile. Glossæ **267** Basilicæ: Κορτελῖνοι, εὐτελεῖς θυρωροὶ τοῦ πραιτωρίου. Observa Junium hic, ἀλλ' οὖν κάτω ἵστανται, οὖν accipere pro οὐ; dicitque τὸ ν esse ineptam paragogen recentioris Græciæ; idque confirmat ex aliis duobus Codini locis, ubi putat οὖν pro οὐ accipi. Verum nos potius credimus duobus illis locis, c. 14 et c. 17 τὸ ν esse assumentum inepti librarii, legendumque οὐ, non οὖν: eo autem loco de quo hic loquimur, οὖν recte poni, neque pro negativa particula οὐ usurpari. Grets.

Ib. [*Τῆς προκύψεως*. Videant, inquit Meursius, an recte *adorationem* et *oratorium* viri docti sint interpretati. Nusquam, Meursi. Est enim in profanis, theatris et spectaculis, πρόκυψις. En Genuensium magistratus cum proceribus astans coram imperatore εἰς τὸν καιρὸν τῆς προκύψεως c. 7. Orationis forsan tempore? imo vero prandii μέχρι τῆς τραπέζης. In ecclesia vel sacello? Tantum abest: in triclinio, ubi eum curia veneratur, εἰς τὴν παράστασιν. Ergo nihil semotius ab oratorio et adoratione quam πρόκυψις. En iterum apud Comneni filiam l. VIII Alexius pater περὶ τὰ κρήδεμνα προκύψας ὁμιλεῖ τοῖς Σκύθαις: *Ex mœnium pinnis inclinatus Scythis colloquitur:* quid oret aut quid adoret, nullus agnoscit. Eodem libro imperator idem ἀπὸ τοῦ τείχους προκύπτει, egregie sane distractus, qui de oratione non est sollicitus. Cæterum quid germane πρόκυψις indicet, haud reticet Nicetas: probet qui Græca non ignorat auctoris Græci mentem. In Alexio l. I, Ἔστη, inquit, ἐπάνω τόπου ὑψηλοῦ ἐξαίφνης φανεὶς, ποιήσας τὴν νῦν λεγομένην πρόκυψιν, de loco nimirum eminentiore *prospectationem*, eo quod ejus thronus suppedaneo ac pluribus gradibus elevatus eum velut *acclinem* de excelso populum infra positum respicere concederet. Haud memorat quidem, aptissime tamen πρόκυψιν describit Gregoras ad extremam historiæ calcem. Δῆλόν ἐστι τοῖς ἅπασιν ὡς αἱ τοῦ ἐπιπέδου ἐκ διαμέτρου ἀκρότητες τῶν βασιλικῶν τρικλίνων ἀμφότεραι ὑπέρκεινταί που τοῦ μεταξὺ ἐπιπέδου ἄχρι καὶ ἐς τρίτον σπιθαμῆς, καὶ μάλιστα ὅπη καὶ ὁ βασιλικὸς ἕστηκε θρόνος, ἵν' ἴσως ἔχῃ τι κἂν τούτῳ πλέον τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς ἱστάμενος ἔν τε ταῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις, καὶ ὅτε διαλέγοιτο νῦν μὲν τοῖς ὑπηκόοις νῦν δὲ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πρέσβεσιν. Ἐξεῖναί γε μὴν ἐπ' ἐκείνης τῆς στάσεως οὐδενὶ τῶν ἁπάντων τῷ βασιλεῖ συνίστασθαι, πλὴν τῆς συζύγου καὶ τῶν υἱέων καὶ τῶν ἀδελφῶν, προσθείην δ' ἂν καὶ τῶν πατραδέλφων. Observa Græcos hodiernos, ut aliquem jubeant e fenestra vel exedra prospicere, dicere κύψε vel σκύψε. An πρόκυψις sit illud περίδοξον προσκήνιον βασιλικῆς αὐλῆς, in quo moriturus Tiberius ad senatum orationem habuit, ut initio l. I refert Simocatta, et Cedrenus in Justiniano προσκήνιον τῆς βασιλικῆς, mihi penitus est indubium: est enim quod Zonaras τριβουνάλιον in ejusdem Vita appellat. Tribunalium autem sive tribunal regium quid aliud quam πρόκυψις, de qua nobis sermo? Goar.]

Ibid. Bardariotæ a Bardario flumine Macedoniæ, cujus meminit Wilhelmus Tyrius Belli sacri II, 13 et 14, de quibus paulo post plura Codinus. Grets.

Ibid. [Persarum antiquum genus a Theophilo imperatore circa Bardarium Macedoniæ fluvium, Ἀξιόν prius dictum, ex Zonara, translatum a fluvio nomen accepit. Auctor infra. Leo Grammaticus in Theophilo: Τούτῳ προσέφυγεν Θεόφοβος Πέρσης ἅμα τῷ πατρὶ αὐτοῦ μετὰ Περσῶν χιλιάδων τεσσαρεσκαίδεκα, οὓς διένειμεν οὗτος ἐν τοῖς θέμασι κατασκηνώσας καὶ εἰς τούρμας ἀποκαταστήσας, οἳ μέχρι τοῦ νῦν λέγονται τοῦρμαι Περσῶν.

268 *Ib.* *Ὀρθρινὸς ὕμνος. Laudes matutinæ* circa diluculum decantandæ, quæ et ὄρθρος: de quibus Euchologii notæ. Cæterum officii divini horæ recensentur eo quod a palatii clericis statis horis et temporibus persolverentur.

P. 58. [*Σκηνὴν, ἥτις κόρτη.* Apte describit anonymus apud Rigaltium: Τῆς βασιλικῆς σκηνῆς κατὰ μέσον πηγνυμένης γυρόθεν τῆς κόρτης κενὸς ἀφοριζέσθω χῶρος, ἱκανὸς χωρεῖν καὶ τοὺς ἐν νυκτὶ παραμένοντας καὶ τοὺς ἐν ἡμέρᾳ συνερχομένους εἰς τὴν κόρτην.

Ibid. [*Ὁ μέντοι κόμης.* Cedrenus in Nicephoro Logotheta: Ὁ Μιχαὴλ τὴν τοῦ κόμητος τῆς κόρτης τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζεται, *tentoriorum comes instituitur.* Τῆς κόρτης meminerat Cedrenus idem in Leone Copronymi: Ἀπέβαλε τὴν κόρτην, *tentoria amisit.* Goar.]

Ib. Πανία *panni.* Extrito altero ν et mutato genere. Sic *antipana* panni oppositi pro πανίον legitur etiam πανόν et πανός.

Σχουφίας Italicum; et est proprie quod Germani vocant *ein hauben, vitta,* certum tegumen capitis. Grets.

Ibid. [Pileolus interior summum verticem super aures in gyrum ambiens est σκουφία, *calotta* quibusdam, cui grandiores petasi superponuntur, ut subjungit auctor σκουφίας μετὰ καπασίων.

Ib. [Turcicum *paputz* fecit Græcum παπούτζιον. Portius cum vulgo reddit παραπόδιν, σάνδαλον. ὑπόδημα, *calceamentum* etc. idque solitum et usitatum. Goar.]

Ib. v. 10. Angurotum gestamen capitis seu pileus *Bardariotarum*, cucumeris formam præferens: nam ἀγγούριον καὶ ἄγγουρος Græcis *cucumerem* significat. Nec assentitur Meursius Junio, qui ab *angatiis* deducit. Grets.

Ibid. [Simon Portius: Ἀγγοῦρι σίκυον, σίκυος, *cucumer, cucumis.* Ἀγχουρωτός, ita scribit ille, *oblongus et ad formam cucumeris.* Goar.]

Ib. Λῶρον et λῶρος *lorum* a Latino. Μαγκλά-

διον *maniclavium*, *manualis clava*. In codice uno Boico et altero Lautheriano desunt illa ἤως βακτηρίας ἢ ῥάβδους. Et clarum videtur esse τοῦ μαγκλαβίου declarationem, si non ab auctore, certe ab aliquo librario. Hinc μαγκλαβῖται, qui manuarias clavas ferunt. Grets.

Ibid. [Μαγγλάβια auctor adnotat esse λώρους, ῥάβδους, βακτηρίας, *nervos* videlicet *bubulos*, *virgas*, *fustes*, sontibus quibusque puniendis. *Plagæ* quoque nervis et fustibus hujusmodi inflictæ sunt μαγγλάβια. Leo Grammaticus in Theophilo : Τὸν στρατηλάτην τοῖς προσήκουσι μαγγλαβίοις ἐσωφρόνισε. Nicetas in Manuel l. IV : Τὸν δὲ Πουπάκην ὁ βασιλεὺς συλλαβὼν ἔξαινε, μαγγλάβια δοὺς πολλὰ δημόσια κατά τε τοῦ νώτου καὶ τῶν ὤμων. Miror (quod et nunc in Turcia more receptum) verberatis nullam inde inustam infamiam. Petronas enim Theophili ex uxore frater, criminis convictus, imperatoris jussu ἐκδυθεὶς ἐν τῇ μέσῃ τῆς ὁδοῦ τύπτεται τὰ νῶτα σφοδρῶς, moxque ad palatium et imperatoris contubernium revertitur. Ita Leo Grammaticus in Theophilo. Ejusmodi plagæ ἀλλακτά dicebantur, duodenarioque numero solebant infligi. Blastares c. 13 τοῦ E στοιχείου : δώδεκα ἀλλακτὰ λαμβανέτω. Choniates in Andronico : Δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσε δώδεκα. Observo insuper Bardariotas istos, de quibus sermo, ῥαβδούχους *a fustibus* gestatis dici apud Nicetam Andronici 2 : Οἱ τὰ ὑσγινοβαφῆ φοροῦντες **269** οἱ ῥαβδοῦχοι. Μαγκλαβίτας etiam lego in Anonymo περὶ καταστάσ. ἀπλ. ad aquilonarem τῆς κόρτης regii tentorii, ad quod excubabant, partem, stationem in exercitu habuisse. Præfectum eorum κόρτης κόμητα apud Cedrenum in Nicephoro 1 dictum existimo, qui deinde μαγγλαβίτης *honorarius carnifex*, nuncupatus eidem Cedreno in Constantino Leonis F, τῇ τοῦ μαγκλαβίτου, ita scribit, ἀξίᾳ τιμηθείς. At ne quis ἀπὸ τῆς τοῦ μαγγλαβίτου ἀξίας carnificinam putet alienam, en ut apud Grammaticum Leonem θυμωθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Βασίλειος ἀποστέλλουσι μαγγλαβίτην τὸν Μαυροθεόδωρον ξίφει ἀνελεῖν τὸν μοναχόν, ut quid, nisi ut officio fungeretur?

Ib. [*Πριμμικήριον*. Qui μαγγλαβίτης et κόμης κόρτης, de quo nota superiore. Goar.]

P. 39. Σκυλλόμαγγος *mango canum*. Glossæ Latino-Græcæ : *mango* κυνοτρόφος. Junius libentius legeret σκυλλομαγγόνων, quibus præerat ὁ πρωτοκυνηγός, *magister* seu *princeps venatorum*. Nam ut hodie, sic et olim regibus et principibus venatio curæ erat, forsan nimiæ, saltem interdum : nam quando Bulgaros, Scythas, Patzinacas, Saracenos, Turcas principes Cpolitani venari debebant, ipsi venabantur cervos, apros, ursos et similia animantia, non sine ingenti impensa, quæ necessario facienda erat tam in homines quam in canes. Ubi modum minime omnium tenuit Andronicus Palæologus Junior imperator, de quo Gregoras sub finem suæ Historiæ : *Canes et aves venaticas magno alebat numero ; quibus ita erat deditus, ut si quis* A *eum aditurus canem aut avem offerret, facillime compos voti redderetur. Quæ omnia Cantacuzenus post ejus obitum iis qui petebant distribuit, cum magnitudinem sumptuum reputaret, et rem ipsam imperio non modo inutilem, sed etiam periculosam judicaret : nam quindecim aureorum millia imperatorii fisci procuratores ultra veterem morem in eas res expensa retulerunt.* Numerum canum et avium venaticarum Andronici expressit Phranzes l. I *Chronici* c. 12 : *Fuit Andronicus venationis cupidissimus : alebat canes amplius mille quadringentos, aves sive accipitres supra mille quadringentos ; quos qui curarent, propemodum totidem numerabantur.* Grets.

Ibid. [Σκύλλος *canis* est, non hodiernis modo, B sed et antiquis, cum Scyllam puellam in freto Siculo a canibus obsitam σκύλλαν *canem*, *feminam* mythologi vocaverint. Μάγγος nota vox, ex qua cum priore σκυλλομάγγος. Eumdem arbitror quem Scyliorum (τῶν σκυλλίων) custodem Luitprandus scribit initio Legationis : cujus fidei (quod non advertit) ipse in contemptum fuit commissus. Goar.]

Ib. Τὸ διβέλλιον *duplex* seu *geminum velum*. Junius ubique inscienter *divum velum*, ex Latinis *divus* et *velum* ; et inscientius adhuc hujus suæ opinationis et originationis rationem reddit. Legat quem nugæ delectant. Vocula δι, ut in aliis, ita et hic geminandi nota est. Erat hoc *divellium* seu *divelium* vexillum imperatoris, gemino velo constans, quasi dicas *divelum*, quod imperatori semper a scuterio C seu scutifero præferebatur. Grets.

Ibid. [Meursius *vexillum imperatoris bifidum*, Gretserus *vexillum imperatoris gemino velo constans*. Ille iterum : *Viri docti*, Junium intelligit, **270** *hic quoque interpretantur divum velum : sed falluntur.* Hic rursus : *Junius ubique inscienter divum velum.* At nec fallitur nec inscienter Junius loquitur, cui, eo tutius quo eruditius, patrocinatur Dempsterus in ultima Romanarum antiquit. calce. *Ex quo*, inquit, *nomina ducum vexillis præscripta, puto effectum ut adorarentur signa. Ideo salutari concilio Constantinus crucem inter signa collocavit, ut adorari posset. Hieronymus epist. ad Lætam de instit. filiæ: Vexilla militum crucis insignia sunt. Claudianus l. 2 in* D *Ruffinum : Augustus veneranda prior vexilla salutat. Et l. de bello Getico : Turba salutatis effunditur obvia signis. Vexillum istud labarum audit. Curopalates* διβέλλιον *vocat*, *divum velum. Prudentius l. in Symmachum : Christus purpureum gemmato textus in auro Signabat labarum. Ea causa etiam cur per signa jurarent milites.* Hæc nos ex Dempstero in divi sacrique veli patrocinium, ne proscriptam Junii doctrinam temere videremur defendere. Inter iconas concilio Florentino Romanæ editionis et Regiæ admixtas, ad imperatoris Græcorum in triremi sedentis latus vexillum est longius, at non bifidum, cui crux appicta est : an non potius ob crucem et religionem *divum velum* quam *geminum velum* ?

P. 40. [Ὁ κοιαίστωρ. Etiam labentis imperii tempore plurima pollebat quæstor auctoritate. Ecloga Leonis et Constantini AA tit. 5: Ὁ κοιαίστωρ ἐξουσίαν ἐπὶ τοὺς τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιδημοῦντας πόλεως ἐξ οἱασδηποτοῦν χώρας, εἴτε ἄνδρας εἴτε γυναῖκας εἴτε κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς ἢ ἀσκητρίας, εἴτε τῶν ἔξω πόλεων συνηγόρους, εἰ καὶ ἄλλης οἱασοῦν τύχης τε καὶ ἀξίας, καὶ περιεργάζεσθαι τίνες τε εἶεν καὶ πόθεν ἥκοιεν καὶ ἐπὶ ποίᾳ προφάσει. Plura persequitur illud caput ad moram alienorum in urbe faciendam spectantia. Consulatur Juris GR, tom. II, p. 87, 90 et 99.

Ib. [Ὁ μέγας διερμηνευτής. Quæ sibi præstiterit officia magnus interpretes, Luitprandus in sua Legatione edisserit. GOAR.]

Ibid. Δραγόμενοι sive δραγομάνοι interpretes linguarum exoticarum, quales in aulis magni reges habent, ut peregrinarum gentium legationes interpretentur. Est ex Chaldaico *thargum*, metathesi primarum litterarum, quod est *interpretamentum*: et *metargem* seu *targeman* interpretes, δραγομανίζειν interpretem agere. Hodieque qui loca sacra Palæstinæ lustrant, suos interpretes drusselmannos vocant.

Ib. *Sive de armis.* Ita vertendum, non ut Junius ubique *de curribus*, quia Græcis ἅρμα ἅρματος καὶ τὰ ἅρματα *arma* sunt, ut multis exemplis docent Rigaltius et Meursius in Glossariis. Hinc ἀρμαμενταρεῖον, ἀρμαμενταρεῖα, ἁρματώριον *armamentarium*, ἁρμάτοι *armati*, ἁρματοῦραι *armaturæ*, ἁρματοῦν, ἁρματόνειν *armare*. Quin et vocula ἀρμάριον et ἀρμάρη utuntur, quod est promptuarium seu ταμιεῖον. GRETS.

Ibid. [*Κούρσων.* Πραῖδαν vocat Leo in Tacticis pluribus constit. 17 locis, *incursiones* videlicet et *deprædationes*. GOAR.]

P. 41. *Protonotarius.* Hic palatinum officium significat, ecclesiasticum vero in secunda pentade officialium Magnæ Ecclesiæ. Uterque plures sub se habebat notarios, qui olim celebrabant 25 Octobris festum SS. martyrum Marciani et Martyri, quos, ut ex **271** Menæo liquet, *notarios* appellabant. Notarii igitur duos istos notarios, sub Constantio Ariano imperatore pro fide orthodoxa occisos, merito venerabantur, sicut medici SS. Cosmam et Damianum medicos. Sed processu temporis superseminavit inimicus homo zizania, festo propemodum in Bacchanalia vel Lupercalia verso. *Quæ aliquando fiebant in SS. notariorum festo a notariis pueros docentibus, cum scenicis personis forum obeuntibus, ante aliquot annos exoleverunt sanctissimi illius domini Lucæ patriarchæ decreto.* Ita Balsamon ad 62 canonem Trullanum. Eadem ferme invenies t. III Juris Græco-Romani p. 223. Notarii ergo pueros etiam docebant. Vix fides de palatinis et ecclesiasticis; quare ad alios notarios officium pueros docendi referendum erit.

Ib. Vocabulum κάστρα generatim hic significat *munitiones*, sive oppidi sive fossati. Etiam κάστρον

A singulari numero legimus. Constantinus Them. Orient. 10: Κάστρον ἐστὶν ὀχυρώτατον. Καστροφύλαξ *castrorum custos*, καστροκτίστης *castrorum metator*, καστροκτισία *castrorum metatio*, καστρέσιον sive καστρίσιον *castrense*. Iisdem in usu sunt κάστελλοι, καστέλλιον, καστέλη pro *castellis* seu *munitionibus* et pro *oppido*. Hinc *castelliani* milites castellis impositi. *Καστελλοῦν* locum aliquem munire. GRETS.

Ibid. [*Κάστρα civitates mœnibus munitas* interpretare. Cedrenus in Michaele Paphlagone: Παγκράτιος δὲ ὁ Ἀβάσγος, Ῥωμανὸν τὸν βασιλέα δῆθεν ἐκδικῶν ὡς θεῖον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τήν τε πρὸς Ῥωμαίους εἰρήνην ἀπείπατο καὶ τὰ πρώην δοθέντα κάστρα

B καὶ φρούρια ἀνεκτήσατο. Barium, Capuam, Beneventum vocaverat in superioribus κάστρα. Hujus mentis fuerat ab antiquo circa vocem hanc Justinianus Nov. 128: Καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας ἄρχοντας πολιτικούς τε καὶ στρατιωτικοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἤτοι κάστροις. GOAR.]

P. 42. Catergon, quod est *triremis*, ut in ipso Codino exponitur, ex Arabia a Junio advocatur. Ubique nimirum sui Arabismi specimina edit. Cur non ex κατά et ἔργον compositum sit?

Ib. *Λογγαριαστήν* aulæ ait Junius esse illum qui Gallis est *magnus contrarotulator*, a λογαριάζειν, quod est *computare*.

Ib. *Μεγαλοαλογῖται.* Junius interpretatur *magnis equis utentes, magnis equis pugnantes.* GRETS.

C *Ibid.* [Cataphractos equites existimo, qui numero et pondere armorum graves magnis et fortibus equis opus haberent.

Ibid. [*Τριχάβαλλοι.* *Trimarcisios* antiqui Galli dixissent, qui tribus singuli utuntur equis. Pausanias Gallos ut ita dicam τριχαβάλλους duce Brenno in Græcos euntes descripsit, l. X: *Fuere*, inquit, *supra sexaginta equitum millia amplius mille ducenti. Nam singulos equites duo famuli sequebantur in equis, et ipsi equestrium artium maxime gnari. Hi præliantibus dominis in extrema acie consistentes ei erant usui, ut si forte equus esset amissus; statim suum submitterent, si vir concidisset, servus in ejus locum succederet: quodsi utrumque belli impetus evertisset, jam præsto erat tertius, qui pro mortuis locum te-*

D *neret.* Atque hanc institutionem voce patria *trimarcisiam* nominant; equum enim *marcam* appellant. **272** Livius eumdem Numidarum morem fuisse refert, l. XXIII: *Quibus desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso transultare mos erat: tanta velocitas ipsis, tam docile equorum genus.* De Quadis et Sarmatis idem narrat Marcellinus l. XVII.

P. 42. [*Δικαβάλλοι.* Quos ἀμφίππους Pollux diceret, *qui binos equos habebant, quorum alter alteri adjungebatur.* Hesychius: Ἀμίππους et ἄζυγας. Suidas: Ἄμιπποι οἱ σὺν ἵπποις στρατευόμενοι, καὶ ὁ ἐπελαύνων αὐτοὺς τοῦ μὲν ἐποχεῖται τὸν δὲ παρέλκεται. A Romanis antiquis in Græcos mos iste desultoriis

ex equis pugnandi derivarat, de quibus Festus : *Paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum.* De monocaballis actum jandudum. Goar.]

Ib. De Arabica origine vocabuli Blachernarum suavissimas nugas agit Junius. Quanto rectius auctor libelli de 14 regionibus urbis Cpolitanæ ! *Blachernarum* (suburbii) *nomen a quodam eo in loco regnante inditum fuisse ex Dionysio Byzantio Gillius autumat.* Jacebat ad littus maris, ubi etiam Leo Magnus Deiparæ templum exstruxit, aliud ab illo Pulcheriæ, de quo Nicephorus 15, 24.

P. 43. *Drunga.* Sic lego ex mss. codicibus. Junius *drungas*, mallet tamen *drungus*. Grets.

Ib. [*Καστροφύλακες.* Ἄρχοντες στρατιωτικοὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἤτοι κάστροις. Justinianus nuper citatus. Goar.]

Ib. Videtur legendum aut πάντων aut πᾶσαι ὑπηρεσίαι, ut constet oratio. Certum est autem Codinum omnia officia et ministeria, quæ olim in aula Cpolitana erant, non percensuisse (*a*), sed ea potissimum quæ suo tempore vigebant : nam olim alia atque alia erant, ut Græcæ historiæ lectio nos docet. Apud Constantinum Porphyrogenitum l. de administrando imperio c. 51 præter *protocarabos* et alios invenies τὸν ἐπὶ τῆς φιάλης seu τὸν τῆς φιάλης qui erat judex turbæ nauticæ *dromorum* seu *dromoniorum* imperialium, jusque dicebat sedens in loco dromonis, qui Phiala appellatur. Idem Codinus nihil scripsit de officialibus Augustæ seu imperatricis ; et tamen, ut hoc ævo imperatricibus et reginis sui sunt officiales, ita et antiquitus erant. Hinc apud modo nominatum Constantinum c. 51 invenies τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς Αὐγούστης, qui etiam erat judex *Agrariorum* (navigii id genus), *Augustæ*. Grets.

(*a*) Grets., *erant, percensuisse*, sine negandi particula : mendose. Edit.

LIBER TERTIUS.

273 CAPUT I.

Observationes et explicationes in caput 6, quod est de feriis.

P. 43. Ἐντεῦθεν αἱ ἑορταί, etc. In cod. Boico titulus hujus capitis ita habet : Τάξις γινομένη ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς, *Forma observari solita in festis Christi Domini.* Nam per Δεσποτικὰς ἑορτὰς intelligunt Græci non dies Dominicos, sed festa Christo Domino proprie dicata, quæ sunt ista : Chæretismus sive Annuntiatio B. Virginis, Nativitas Christi, Hypapante sive Purificatio B. Virginis, Epiphania seu Baptisma Christi, quando a Joanne in Jordane baptizatus est, Transfiguratio Domini, Resuscitatio Lazari, festa Palmarum, Ligni seu S. Crucis, Resurrectionis, Ascensionis, Missionis S. Spiritus, Assumptionis D. Virginis. Ubi per festum *Ligni* seu *S. Crucis* non tantum intelligitur Parasceve illa qua Christus in Cruce exstinctus est, sed et festum Exaltationis S. Crucis : nam et hoc numerant Græci et ipse Codinus noster in Despoticis feriis.

Ibid. Ibidem legendum videtur Χριστουγεννῶν. Legitur etiam disjunctim Χριστοῦ γέννα.

Ibid. Παραμονή hic est *vigilia*, ad verbum quasi *exspectatio festi.* Inepte Junius *stativam feriam* vertit, idque non tantum meo, sed et Meursii judicio. Inepte ibidem εἰς τὸν ὄρθρον vertit adverbialiter *matutino :* imo *ad matutinum, ad laudes matutinas.* Grets.

Ibid. [Basilii missæ titulus in Euchologio : Ἐν τῇ παραμονῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν γεννήσεως. Menæum : Εἰ τύχῃ ἡ παραμονὴ τῆς Χριστοῦ ἡμῶν γεννήσεως ἐν Σαββάτῳ ἢ Κυριακῇ.

Ibid. [*Εἰς τὸν ὄρθρον μὴ ἐξελθόντος.* Pervigilii natalitiorum Christi officium matutinum laudandis Eugeniæ et Basilæ, Philippo Eugeniæ patri, nec non Nicolao martyribus, ex majori parte impenditur : natalitiorum προεόρτια tantum quædam ᾄσματα admiscet. Ad illud itaque non convenit imperator, quod ejus solemnitas minor sit nec adeo festiva : alias horas Christum jam natum personantes ac celebrantes audit. Ipsum Menæum minoribus horis præfigit titulum ; Ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας τῶν ὡρῶν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

P. 44. [*Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν.* Supplex ecclesiastici officii conclusio est ἀπόλυσις. Scatent undequaque exemplis ecclesiastici libri. Inscienter 274 itaque Meursius ἀπόλυσιν ultimum diem cujusque festi, quod tunc quasi solveretur, exposuit. Solus hic locus, quo nec festivitas plene cœpit nec alia desiit, hallucinatum declarat. Goar.]

P. 44. Inscite Junius εἰκονοστάσιον vertit *delubrum.* Delubrum *verti*, inquit, *quasi dei aut divorum labrum.* Præclare. *Iconostasion* dicitur omne illud in quo vel stant vel ex quo pendent sacræ imagines, ut ex isto pendebant imagines nativitatis Christi aliæque tres aut quatuor. Germani vocant *ein bilder gestelle.* Grets.

Ibid. [Sacris imaginibus circumposita ornamenta, quibus illæ sunt affixæ, est εἰκονοστάσιον. *Toreutici operis quadratum tabellæ marginem* alii vocant. Goar.]

Ibid. *Ἀναλόγιον.* Scribitur etiam ἀναλογεῖον. Suidas : Ἀναλογεῖον, ἐν ᾧ τίθενται τὰ βιβλία. Usurpant quoque Latini. Isidori Glossæ : *Lectrum analogium, super quo legitur.* Walafridus, De rebus ecclesiast. c. 6 : *Analogium, quod in eo verbum Dei legitur et annuntiatur.* Est ejusdem mentio in Turcogr. l. II, p. 168. Grets.

Ibid. [De analogio sive pulpito egimus nos quoque ad Euchologica.

Ibid. [*Μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν*. Hoc est cum sacerdotali dicta stola et casula, μετὰ τοῦ ἐπιτραχηλίου καὶ φελωνίου. Philotheus in ordine sacri ministerii in Euchologii limine.

Ibid. [*Τοῦ τρικλίνου. Majoris aulæ palatii.* Χρυσοτρίκλινον habet Zonaras in Justino: Τὸν τοῦ παλατίου χρυσοτρίκλινον ἐδομήσατο. Leo Grammaticus: Διὰ τῆς δυτικῆς τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰσελθών. Celebrem porro diem hunc et Epiphaniæ colebant imperatores, ac in iis sese vestibus regiis ornabant; unde notatur Justinianus λυπούμενος εἰς τὰ γενέθλια καὶ θεοφάνια χωρὶς στέμματος προελθών.

Ibid. [*Ἐπιῤῥιπταρίων. Capitis tegimen* est ἐπιῤῥιπτάριον, *vestis genus* a Meursio generice expositum. Evincit Curopalatæ in Constantino Leonis F. auctoritas: Τοῦ Συμεὼν ὑποκλίναντος τῷ πατριάρχῃ τὴν κεφαλὴν καὶ εὐχὴν δεξαμένου παρ' αὐτοῦ, ἐπιτιθέντος, ὥς φασι, τῇ βαρβάρου κεφαλῇ ἀντὶ στεφάνου τὸ ἴδιον ἐπιῤῥιπτάριον. Leo Grammaticus rem eamdem narrans, Εὐχὴν οὖν, inquit, ὁ πατριάρχης ποιήσας, ἀντὶ στέμματος τὸ ἑαυτοῦ ἐπιῤῥιπτάριον τῇ αὐτοῦ ἐπέθηκε κεφαλῇ. Merito equidem: vestis enim genus non imposuisset, nec nisi tegumenti capitis vice, id est diadematis, *proprium* pileum substituisset patriarcha. Adde lectores, de quibus sermo, adesse imperatori μετὰ τῶν ἱματίων καὶ ἐπιῤῥιπταρίων: canonarchæ vero numero seq. μετὰ ἱματίων μόνων καὶ ἀσκεπεῖς: absque *epirriptariis* igitur, id est *pileis*.

Ibid. *Καμίσια.* Symeon Thessalonicensis de Sacramentis: Ὁ ἀναγνώστης κέκτηται ἔνδυμα τὸ καλούμενον καμίσιον, ὅπερ κατὰ τύπον φελωνίου ἐστὶ μικροῦ ἢ στιχαρίου ἐκ λίνου, τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἱερωσύνης δηλοῦν, διὸ καὶ μικρόν ἐστι, καὶ τὴν ἀπὸ Θεοῦ σκέπην σημαίνει, ἢ πορφυροῦν διὰ τὸ πορφυροῦν τοῦ Χριστοῦ ἱμάτιον, καὶ λευκὸν διὰ τὸ καθαρὸν τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸν ἀπὸ Θεοῦ φωτισμόν. Cedrenus et Theophanes καρβασίων καμισίων *bombycinarum* vel *linearum interularum* meminere in Heracleo.

Ibid. [*Λευκά.* Color præcipuus in ecclesia habitus dignioribus, purpureus, quo per quadragesimam et in funeribus utuntur Græci, inferioribus ministris tribuitur. Symeon Thessalonicensis De sacram., et Demetrius Bulgariæ Juris GR. l. v. GOAR.]

275 P. 44. Circa διβάμπουλον, quod lampadarius gestat, et cujus Codinus ter meminit, hic et paulo infra, variæ sunt sententiæ. Prima Junii, qui ubique vertit *divini cultus ampullam. Non possum assentiri*, inquit Meursius: *Facerem si* δίβος *pro* divus *recentiores Græcos usurpasse invenirem.*

Altera sententia est διβάμβουλον esse κηροδοχεῖον, *ein kerzenstang*, quod in διατάξει τῆς ἱεροδιακονίας Philothei patriarchæ CPolitani nominatur μανουάλιον, *manuale*: Ὁ ἀναγνώστης κατέχων μανουάλιον μετὰ λαμπάδος ἡμμένης. In Typico S. Sabæ reperis κηρομανουάλια eodem prorsus significatu. Idem omnino

A διβάμπουλον, id nimirum cui lampas imponebatur et quo ferebatur. Id erat aureus contus, ut Codinus docet: in hujus enim vertice lampas insistens a lampadario portabatur. Hæc sententia mihi olim in Facula non displicebat: nunc alia mente sum, quia cur *contus*, qui accensæ lampadis fulcrum, vocetur διβάμπουλον, exputare mecum nequeo, etiamsi non διβάμπουλον sed διβάμμουλον scribamus. Adde quod *manuale* et κηρομανουάλε nimis distant a *dibampulo*.

Tertia sententia exstat in eadem Turco-Græcia, διβάμπουλον esse *turibulum*, quam expositionem accepit Crusius a Græcis insulæ Santorinæ, quibus favere videtur tum ipsa natio, quia Græci sunt, quos utique melius nosse ista oportebat quam exteros, tum quia non sit verisimile *turibulum* in his aulicis B conventibus adfuisse; et forte scribendum θυάμπουλον, a θύω *immolo*, unde et *thus* originem ducere videtur.

Quarta sententia videtur esse Meursii v. Μονοβάμβουλον, qui μονοβάμπουλον et διβάμπουλον ab *ambulo* arcessit, ut sit illud quasi simplex et unicum, hoc duplex ambulacrum, seu ut ipse loquitur, *simplex conclave palatii secretius, in quo congregabatur clerus patriarcham novum electurus. Codinus ejus meminit*: Ὁ δεύτερος ὀστιάριος κρατῶν τὸ μονοβάμβουλον. *Ante hoc erat aliud, in quod promiscue conveniebant omnes qui cuperent statim scire quem clerus patriarcham creasset: et illud* διβάμβουλον *dicebatur. Invenio ejus mentionem apud Phranzem*, III, 19. *Secundum hæc* C *patriarcha cum lampadibus ad dibambula sive atrium descendebat, paratumque inveniens equum ascendebat.* Sed quid de *monobambylo* sentiendum sit jam l. I, c. 10, exposui: expungi nimirum debet, inque ejus locum substitui μονάμπουλον sive μονάμπουλλον, et notio *atrii* seu *ambulacri* his duobus Codini locis nullo modo applicari potest: nam lampadarius dicitur φέρειν, *manibus ferre*, cum accensa lampade διβάμπουλον. An conclave vel atrium manibus gestare potuit? Adde hæc de conclavi exteriore et interiore esse figmenta Junii, quanquam ipse διβάμπουλον nunquam ad exterius conclave retulit, neque etiam in suo *monobambylo* ad τὸ *ambulacrum* vel *ambulare*, sed ad τὸ βαμβάλειν respexit. Accedit apud Phranzem non legi διβάμπουλον, sed *diababula*. At Meursius corrigit **276** διβάμπουλα. Quo codice fretus? Si quid corrigendum sit, potius et vero propius correxerim διαπάτουλα, hoc est ad loca patentia, uno verbo ad atrium, seu ad διάβατα, *transitus*.

Quinta sententia est ejusdem Meursii, qui et hic et in catalogo officiorum Magnæ Ecclesiæ μονοβάμβηλον et διβάμβηλον a *velo* rescribendum censet, quasi ille simplex velum, hic duplex in custodia sua habuerit, *velarii* utique, qui nunc a *januis janitores*; nam sub velis olim res gerebatur. Cæterum mss. codd. in primis repugnant, quorum nullus istam scripturam nobis exhibet. Deinde lampadarius tenens διβάμπουλον cum lampade accensa διβάμπουλον in manu portabat: non erat ergo velum, a quo *velarii* et *custodes veli* nomen sortiti sunt. Nec juvat

hanc opinionem Anastasius in Sylverio aut collatio cum Donatistis apud S. Augustinum : nihil enim aliud ostendunt quam sub velo res olim disceptatas fuisse, sive uno sive duobus ; extra quod velum partes exspectabant. *Pro velo sunt utriusque partis episcopi*, inquit Collatio ; *Si jubet sublimitas tua, intromittentur.* Sic B. Sylverius *ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum.* Quid hæc ad lampadarium nostrum, cui τοῦ διβαμπούλου cura commissa erat ?

Sexta sententia est διβάμπουλον esse duplicem ampullam et μονάμπουλον simplicem ampullam ; hanc tenuisse in clericorum ordinationibus et initiationibus secundum ostiarium, de quo in sexta pentade officialium Magnæ Ecclesiæ, illam tenuisse lampadarium in solemnitatibus quas Codinus describit: ita etiam ipse Meursius v. διβάμπουλον. Sed quid in his ampullis ? in monampulo non dubito fuisse chrisma, quo qui sacerdotio initiantur inunguntur, in dibampulo autem fuisse sacrum oleum et chrisma, ut imperator unctionis suæ tam in baptismo quam in imperatoria inauguratione semper memor esset. His forte lucem dabit, tametsi exilem, citatus a Meursio Ansegisus, I, 162: *Presbyter in Cœna Domini duas ampullas secum deferat, unam ad chrisma, alteram ad oleum, ad catechumenos inungendos vel infirmos.* Fecerunt ergo Græci, ut alia multa, sic et *ampullæ* nomen suum in *monampulo* et *dibampulo*, seu geminato λ *dibampullo* ; a quo vox etiam Germanica *ampel* quasi *ampulla* descendit. Et hanc sententiam ego præ aliis probo et amplector, licet Balsamon in meletæ seu exercitatione sua nihil de *dibampulo* imperatori a lampadario præferri solito, sed tantum de lampade scribat. Nec quemquam turbet illud β: etsi enim sola vocula δι duplicat, ut *bigarius*, hic tamen ob vocalem sequentem β interjicitur, euphoniæ causa. GRETS.

[Græcum proverbium lubet huc arcessere : Ὅπου πολλοὶ πετεινοὶ φωνάζουσιν, ἐκεῖ ἀργεῖ νὰ ἐξημερώσῃ. *Ubi plures galli cantillant, ibi tardum est crepusculum :* quia videlicet ex contentione, non ex lucis sensu canunt. Μύθους etiam hodie proverbia dicunt : ἐπιμύθιον itaque proferam : Quo plures in re obscura sententiæ, eo dubiis majoribus mens fluctuat. Circa vocem διβάμπουλον allatis a Gretsero sex sensibus, quem amplectar non video : certior itaque meum in medium adducam ex Balsamone Meditato de patriarcharum privilegiis. Lumen et 277 faces ad docendi officium spectant, inquit, ac propterea, ut patriarchæ, ita et imperatori lampas, ignis, lumen præfertur, et ut clare loquar, *cereus accensus:* Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Ἀκουσάτωσαν, ὡς οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ πατριάρχαι μεγαλύνονται μὲν καὶ Διδασκαλικοῖς ἀξιώμασι. Ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ οἱ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ Χριστωνύμῳ λαῷ. De imperatore concionem ad populum habente dictum ad p. 37. At imperatori διβάμπουλον præfertur, patriarchæ et imperatrici μονάμπουλον. Cur ita ? quid generis διβάμπουλον ; ἔτι δὲ τῶν μὲν αὐτοκρατόρων ἡ ἀρωγὴ πρὸς φωτισμὸν καὶ σύστασιν ἐπεκτείνεται ψυχῆς τε καὶ σώματος, τὸ δὲ μεγαλεῖον τῶν πατριαρχῶν ἐς μόνην τὴν ψυχικὴν ἐστενοχώρηται λυσιτέλειαν (ὀλίγη γὰρ τούτοις ἐστὶ φροντὶς εὐπαθείας σωματικῆς), ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τοὺς ὑπηκόους τῆς βασιλίσσης κηδεμονία καὶ μέριμνα πρὸς μόνην σωματικὴν εὐζωΐαν ἐξήπλωται (πάσης γὰρ ψυχικῆς βοηθείας αἱ γυναῖκες ἐστέρηνται). Αἱ λαμπάδες δὲ τῶν μὲν βασιλέων διττοῖς διαχρύσοις περιζωννύονται στεφανώμασι, τῶν δὲ πατριαρχῶν καὶ τῆς βασιλίσσης ἑνὶ κατακυκλοῦνται θριγγώματι. Fax itaque imperatori prælata duplici corona aurea circumdata διβάμπουλον, patriarchæ et imperatrici unica eaque argentea μονάμπουλον est. Consule quæ prolixitati vitandæ apud eumdem Balsamonem scripta prætermittimus. GOAR.]

P. 44. *Μαΐστωρ.* Clara origo a Latino *magister.* GRETS.

Ibid. Τὸ πολυχρόνιον. De votis in imperatores, faustis acclamationibus et in multos annos apprecationibus fuse quidem infra nec minus docte Gretserus, at quæ πολυχρόνιον in Christi natalitiis faciendum non attingant. Succincte addimus : Incipiente olim in Ecclesia ab his solemnibus anno, ut mutuis sese donis et xeniis excipere, ita et felicibus votis prosequi et lætis vocibus bene ominari, quod observant adhuc Itali, consuevere Græci. Discurrunt itaque per vias et compita pueri et adolescentes hac die, et ad amicorum portas modulis sonis ac musices instrumentis πολυχρόνια perstrepunt, xenia reportaturi, cunctique Χριστουγεννητικοῖς *pro natalitiis Christi muneribus* se cumulant certatim. Ecclesia igitur, cujus vota sunt dona, natalium Dominicorum pervigilio, in palatii penetralibus, annis ei multis exoptatis bene precatur imperatori. Ipsi quoque monachi vitæ et annorum diuturnitatem superiori, ad cellam ejus catervatim convenientes, a Deo postulant, εἰς τὸ κελλίον τοῦ προεστῶτος (διὰ) τῆς ἰδίας πολυχρονίσεως, ait Menæum hac die. Hinc τὸ πολυχρονίζειν nonnisi de votis pro salute cujuspiam præsenti luce emissis vulgus consuetum est percipere. Quondam tamen aliis etiam diebus decantata πολυχρόνια docent Regia mss. ex quibus sequentia erudito lectori depromimus.

Πολυχρόνια. Ὅπως πολυχρονίζουσι τοὺς βασιλεῖς καὶ τὸν πατριάρχην ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν Φώτων καὶ τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ.

Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν καὶ κραταιὰν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν θεόστεπτον, θεοπρόβλητον, θεοδόξαστον καὶ θεομεγάλυντον, κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη.

Hæc in ecclesia, ubi plures imperabant, nuncupabantur vota; sequentia inter epulas et pocula, bibente nimirum imperatore, proferebantur.

Εἰς τὴν τράπεζαν εὔχεται οὕτως· Εἰς τὸ πολυχρόνιον, ζωὴν, εἰρήνην, ὑγείαν, εὐόδωσιν καὶ κατ' ἐχθρῶν νίκην τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθεντῶν καὶ βασιλέων.

Votis istis in ecclesia patriarcham excipiunt:

Τὸν δεσπότην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν, Κύριε, φύλαττε. Λέγεται δὲ τρίς· **278** Εἰς πολλὰ ἔτη. Τρίς· Εἰς δὲ τὴν τράπεζαν εὔχεται οὕτως· Εἰς τὸ πολυχρόνιον, ζωὴν, εἰρήνην, ὑγείαν καὶ σωτηρίαν τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Goar.]

P. 45. *Cujus lampadis*, etc. Exstat Theodori Balsamonis meletc seu disceptatio de hoc more imperatori præferendi lampadem, ut et imperatrici et quinque patriarchis, Romano, Cpolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano. Ait imperatori duplicem ob causam præferri lampadem, tum quia humana tum quia divina curat, tamque ea quæ ad corpus quam ea quæ ad animam pertinent (hujus enim geminæ potestatis concessione blandiebantur recentiores Græci suis imperatoribus), eaque de causa lampades imperatoris duplicibus aureis coronis cinctas esse; patriarcharum vero lampades, ut et imperatricis, una tantum, eo quod patriarchæ spiritualium tantummodo curam habeant, mulieres temporalia duntaxat spectent, quippe quibus in ecclesia docere interdictum sit.

Videntur autem hæc aurea vel argentea στεφανώματα, ut Balsamon vocat, et θριγγώματα, coronæ in morem lampadi fuisse imposita, vel certe, quod θριγγώματος nomen potius suadet, ipsi lampadi cancellorum seu sepimenti instar circumposita. Addit Balsamon hoc idem προνόμιον seu privilegium procedenti cum lampade concessum fuisse archiepiscopo Bulgariæ et Cypri et paucis quibusdam metropolitanis, et præter hos nulli; et patriarchas non modo in sua diœcesi, sed et extra lampade illustres progredi posse; quod multis ipse adversus oblocutores quosdam confirmat, quem legat qui volet t. 7 Juris GR. Grets.

P. 46. [Τροπάριον *modulus* est, cantici nimirum genus, ad alterius exemplaris modo se habentis normam τρεπόμενον, decantandum. Hæc τροπαρίου communior expositio. Alias fusius in Euchologiis retulimus. Ποιητάς porro τῶν τροπαρίων Anthimum et Timoclem memorat Theophanes et Cedrenus in Leone I.

Ibid. [*δόξα*. Supple reliqua Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Post καὶ νῦν καὶ ἀεὶ adde καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ibid. [*Οὐ ψάλλεται*. Modulatis varieque flexis cantus sonis non decurritur μελῳδῶς: sed voce continua, χύμα, ut scripsit Philotheus, ἀναγινώσκεται. Goar.]

Ibid. Mos iste accinendi imperatoribus τὸ πολυχρόνιον et acclamandi εἰς πολλὰ ἔτη Græcis valde frequens fuit, ut sæpius posthac ex Codino intelligemus, quem eleganter describit Corippus, dum quomodo Justino Juniori τὸ πολυχρόνιον acclamatum A sit, versibus explicat, de laudibus Justini, I, 202 et 356, II, 165 et 308.

Nicephoro Phocæ factas acclamationes suaviter admodum irridet Luitprandus in legatione sua CPolitana, loquens de processione Phocæ ex palatio ad Sanctam Sophiam. Multi profecto in his acclamationibus πολλὰ ἔτη apprecabantur, quibus nihil jucundius accidere potuisset quam si imperator illo ipso die quin et illo momento, repentina morte exstinctus fuisset.

Acclamandi mos vetus est, manavitque ex theatris in fora, deinde etiam in senatum; hinc ad Christianorum synodos. Exemplum **279** acclamationis factæ a senatu M. Antonino commemorat Vulcatius B in Avidio Cassio: *Antonine Pie, dii te servent. Antonine clemens, dii te servent. Tu noluisti quod licebat: non' fecimus quod decebat. Commodo imperium justum rogamus, progeniem tuam robora. Fac securi sint liberi tui; bonum imperium nulla vis lædit. Commodo Antonino tribuniciam potestatem rogamus; præsentiam tuam rogamus, philosophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ. Vincis inimicos, hostes exsuperas: dii te tuentur.*

Synodicæ acclamationis en tibi exemplum ex œcumenica synodo Chalcedonensi, Act. VI, ubi Marciano imperatori et Pulcheriæ imperatrici acclamant Patres: *Marciano novo Constantino, novo Paulo, novo David multos annos. Vos estis pax orbis, pie domine. Dominus vitam ei conservet. Vos fides* C *nostra. Christus, quem honoras, ipse te custodiet. Orthodoxam fidem tu roborasti. Sicut apostolici, ita creditis. Augustæ multos annos. Vos lumina orthodoxæ fidei. Propter hæc ubique pax est. Lumina pacis, domine, tu custodi. Luminaria mundi, domine, tu custodi. Perpetua memoria novo Constantino. Quæ ex genere orthodoxa est, Deus eam custodiat. Custodem fidei Deus custodiat. Eam quæ semper pia est Deus custodiat. Pia, orthodoxa, quæ contraria est hæreticis, Deus eam custodiat. Omnes hæreticos tu fugasti. Nestorium et Eutychen tu persecuta es. Absit invidia a vestro imperio. Fideles imperatores sic honorantur. Deus custodiat potestatem vestram, Deus pacificet imperium vestrum. Marcianus novus Constantinus, Pulcheria nova Helena: zelum Helenæ tu sectaris.* D *Vestra vita munimen cunctorum est: vestra fides ecclesiarum gloria est.*

Similibus epiphonematis personat tota synodus Cpolitana sub Mena patriarcha et Justiniano imperatore. Quin et in electionibus usus erat ἐπιβοημάτων. In Actis ordinationis Eradii, cum illum S. Augustinus jam senex apud clerum et populum successorem sibi dixit, post ista Augustini verba, *Presbyterum Eradium mihi successorem volo*, sequuntur ista: *A populo acclamatum est, Deo gratias, Christo laudes*; dictum est vicies ter. *Exaudi Christe, Augustino vita*; dictum est sexies decies: *Te patrem, te episcopum*; dictum est octies. *Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit, Non opus est, etc.* Mox: *A notariis ecclesiæ, sicut cernitis,*

excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis; et meus sermo et vestræ acclamationes in terram non cadunt. Apertius ut dicam, ecclesiastica nunc gesta conficimus. Sic enim hoc esse quantum ad homines confirmatum volo. Populo acclamatum est trigesies sexies, *Deo gratias, Christo laudes. Exaudi Christe! Augustino vita;* dictum est tredecies. Et sub finem: *Hic mihi responsione vestra opus est. Teneam responsionem vestram. De hac assertione aliquid acclamate. A populo acclamatum, Fiat, fiat:* dictum vicies quinquies. *Dignum est, justum est,* dictum vicies octies. *Fiat, fiat:* dictum quater decies. *Olim dignus, olim meritus:* dictum vicies quinquies. *Judicio tuo gratias agimus,* dictum tredecies. *Exaudi, Christe, Eradium conserva:* dictum octies decies. Vides hic **280** eamdem acclamationem iteratam fuisse, non tantum semel, sed et sæpius, imo sæpissime.

En quid senatus in Claudium, cum imperator renuntiatus esset, apud Trebellium: *Auguste Claudi, dii te nobis præstent:* dictum sexagies. *Claudi Auguste, principem te, aut qualis tu es, semper optavimus:* dictum quadragies. *Claudi Auguste, te respublica requirebat:* dictum quadragies. *Claudi Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu vere princeps:* dictum octavies. *Claudi Auguste, tu nos ab Aureolo vindica:* dictum quinquies. *Claudi Auguste, tu nos a Palmyrenis vindica;* dictum quinquies. *Claudi Auguste, tu nos a Zenobia et a Victoria libera:* dictum septies. *Claudi Auguste, Tetricus nihil fuit:* dictum septies.

Nec bonis tantum bona, sed et mala malis in hujusmodi acclamationibus apprecabantur vel quasi jure suo efflagitabant. Illustre hujus rei exemplum suppeditat Ælius Lampridius, apud quem habes acclamationes senatus in occisum Commodum imperatorem: *Hosti patriæ honores detrahantur, parricidæ honores detrahantur, parricida trahatur. Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur. Hostis deorum, carnifex senatus, hostis deorum, parricida senatus. Hostis deorum, hostis senatus. Gladiatorem in spoliario. Qui senatum occidit, in spoliario ponatur. Qui senatum occidit, unco trahatur. Qui innocentes occidit, unco trahatur hostis, parricida, vere, severe. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui te occisurus fuit, unco trahatur. Nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es. Ut salvi simus, Jupiter, optime maxime, serva nobis Pertinacem. Fidei prætorianorum feliciter, prætoriis cohortibus feliciter, exercitibus Romanis feliciter, pietati senatus feliciter. Parricida trahatur. Rogamus, Auguste, parricida trahatur. Hoc rogamus, parricida trahatur; exaudi, Cæsar. Delatores ad leonem; exaudi, Cæsar. Delatores ad leonem; exaudi, Cæsar. Speratum ad leonem. Victoriæ populi Romani feliciter; fidei militum feliciter; fidei prætorianorum feliciter; cohortibus prætoriis feliciter. Hostis statuas undique, parricidæ statuas undique, gladiatoris statuas undique; gladiatoris et*

A *parricidæ statuæ detrahantur. Necator civium trahatur, parricida civium trahatur. Gladiatoris statuæ detrahantur. Te salvo salvi et securi sumus, vere, vere; modo digne, modo vere, modo libere. Nunc securi sumus. Delatoribus metum. Ut securi simus, delatoribus metum; ut salvi simus, delatores de senatu. Delatoribus fustem te salvo. Delatores ad leonem te imperante. Delatoribus fustem. Parricidæ gladiatoris memoria aboleatur, parricidæ gladiatoris statuæ detrahantur. Impuri gladiatoris memoria aboleatur; gladiatorem in spoliario. Exaudi, Cæsar. Carnifex unco trahatur. Carnifex senatus more majorum unco trahatur. Sævior Domitiano, impurior Nerone, sic fecit, sic patiatur. Memoriæ innocentium serventur, honores innocentium restituas.*
B *Rogamus, parricidæ cadaver unco trahatur, gladiatoris cadaver in spoliario ponatur. Perroga, Perroga: omnes* **281** *censemus unco trahendum. Qui omnes occidit, unco trahatur. Qui omnem ætatem occidit, unco trahatur. Qui utrumque sexum occidit, unco trahatur. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui templa spoliavit, unco trahatur. Qui testamenta delevit, unco trahatur. Qui vivos spoliavit, unco trahatur. Servis servivimus. Qui pretia vitæ exegit et fidem non servavit, unco trahatur. Qui senatum vendidit, unco trahatur. Qui filiis abstulit hæreditatem, unco trahatur. Indices de senatu, delatores de senatu, servorum subornatores de senatu. Et tu nobiscum timuisti, omnia scis, bonos et malos nosti. Omnia*
C *scis, omnia emenda. Pro te timuimus. O nos felices te viro imperante. De parricida refer, refer, perroga: præsentiam tuam rogamus. Innocentes sepulti non sunt; parricidæ cadaver trahatur. Parricida sepultos eruit, parricidæ cadaver trahatur.*

Similis ferme est illa ἐπιφώνησις quæ in synodo sub Mena actione IV legitur. *Multi anni imperatoris, multi anni patriarchæ. Petrum Zoaram et Severum modo anathematiza. Orthodoxum imperatorem habes: quid times? eos qui parabaptizant ejice foras. Et cum monachi Hierosolymorum porrexerunt chartam, universi clamaverunt: Multi anni patriarchæ. Libellum monachorum modo suscipe. Libellus modo legatur. Eos qui per domum baptizant ejice foras. Speluncam Zoaræ modo torqueas. Multi anni pa-*
D *triarchæ. Parabaptistam modo anathematiza. Christiani imperatoris multi anni. Orthodoxi imperatoris multi anni. Speluncæ hæreticorum modo ardent. Vincit fides imperatoris. Orthodoxus regnat: quid times? Petrus quare habet monasteria? Omnes hæreticos ibi habet. Severum, Petrum et Zoaram modo anathematiza. Trinitas tres anathematizat. Anathema Severus Petrus et Zoaras. Severum Manichæum modo anathematiza. Vincit fides Christianorum. Multi anni patriarchæ. Inimicos Christi modo anathematiza. Hæreticos modo anathematiza. Anathematizatos modo anathematiza. Vincit fides Christianorum.*

Et Act. 5, quæ antea in vulgatis editionibus solebat esse prima, exstat longissima acclamatio, qua partim bona Augustis et patriarchæ, partim

mala hæreticis populus imprecatur. *Multi sint anni imperatoris, multi anni Augustæ, etc. Severum Manichæum ejice, etc. Effodiantur ossa Manichæorum, etc. Severum Manichæum foras ejice, etc. Qui non anathematizat Severum, Manichæus est. Ejice foras Severum. Novum Judam ejice foras. Insidiatorem Trinitatis ejice foras, etc. Exhumentur ossa Nestorianorum. Exhumentur ossa Eutychianistarum. Quis est Nestorianus? Ego nescio; anathema sit ipse a Trinitate, etc. Manichæos de ecclesia ejice. Duos Stephanos de ecclesia ejice.* Paulo post in eadem sessione sequuntur plura hujus generis epiphonemata.

Acclamabant etiam concionatóribus; cujus moris exempla invenies apud S. Augustinum l. IV *De doctrina Christiana*, c. 26, et sæpe in Homiliis. Hactenus de ista consuetudine. GRETS.

282 P. 46. [*Σᾶς*. Pronominis σύ plurale est ἐσεῖς in primo casu; in reliquis σᾶς et ἐσᾶς corrupte pronuntiat Græcia.

Ibid. [*Θεός*. Cui verbo addes ex Horologio, ut sit modulus integer, Τῶν πατέρων ἡμῶν ὁ ποιῶν ἀεὶ μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν σὴν ἐπιείκειαν, μὴ ἀποστήσῃς τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις ἐν εἰρήνῃ κυβέρνησον τὴν ζωὴν ἡμῶν. Polychronismum monachorum in superioris salutem emissum require in Menæo retro Nonæ officium. GOAR.]

Ibid. Protapostolarius. Vides et hic nomen Græcanicæ ambitionis, quod inter illos qui apostolum Paulum publice legebant, hoc est inter apostolarios, voluerunt habere protapostolarium. GRETS.

Ibid. [*Ἡ τῆς λειτουργίας ὥρα*. Quæ hac die ab orto sole decima est. Ita typus hodierni officii ad Nonæ calcem positus: Περὶ δὲ ὥραν δεκάτην σημαίνει τὸ μέγα etc. ad synaxim videlicet vesperarum habendam; quibus finitis καθεξῆς ἡ θεία λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ibid. [Sabbato vel Dominica jejunium Græcis illicitum. Eam ob rem si Natalium Christi diebus hujusmodi sors ferat celebrari pervigilium, ut a jejunio abstineant, ita missam consueto tempore, quod diei tertia est, peragunt: si alias incidat in ferias, cum nonnisi missæ præmissis solemnibus fas sit solvere jejunium, illud vero ad vesperam usque sit protrahendum, vespere solummodo, quo vespertinarum laudum tempus instat, simul cum ipsis cantatur missa; qua finita cibi capiendi fit potestas. Hæc ex ritu hujus diei in Menæo reperiendo ad hujus loci expositionem. GOAR.]

P. 47. *Post hunc liturgia perficitur.* Habent hunc morem Græci, ut in quadragesima diebus jejunii et in vigiliis liturgiam seu missam celebrent a meridie, et ut hinc apparet, post vesperas. In Paschate liturgia fit ante solis exortum. Aliis diebus hora tertia, tanquam consueta, ut docet Gabriel Philadelphiensis episcopus in suo De sacramentis libello. GRETS.

Ibid. 13. [*Ἀλλάσσει*. Non *mutat*, sed potius *induit*, τὸ ἐπάνω nimirum ἔνδυμα, etc. Ad notam superioris capitis (col. 281 D), amice lector, recurras precor. GOAR.]

Ibid. Crinonia. Hoc imperatoris tegmen videtur a specie lilii *Crinoniæ* nomen invenisse, ut et illud *tetraphyllum* a quatuor foliis. Utriusque meminit Glossarium, sed nudis solisque verbis Codini, nulla explicatione adhibita. GRETS.

[*Κρινωνιάν*. *Coronam liliis sive flosculis in gyrum germinantem.* Coresius in rescriptis. Balsamon Meditato de incensis etc. Juris GR l. 7: Κρίνος ἐκ κρινωνιᾶς συλλεγόμενος.

Ibid. [*τετράφυλλον*. Coresius idem docet aliam coronam esse, e qua quatuor flosculi, ad frontem nimirum et sinciput ac ad utramque aurem, emicant. GOAR.]

Ibid. Flammula. Dicitur τὸ *flammulum* et τὰ *flammula*, aliquando simplici μ, interdum geminato. Dicitur etiam *flamula flamulæ*, genere feminino. Vegetius, III, 5: *Aquilæ, dracones, vexilla, flammulæ, tufæ seu tuphæ.* Merito autem reprehendit Lipsius, l. IV de Militia Romana, illos qui apud Vegetium *flammulas* mutant in flameola: *O male*, inquit, *abstineant.* Et merito monet ut abstineant; 283 qui recte itidem castigat interpretem Cedreni, hæc verba Græca τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμμουλίου κρεμάσαντες his Latinis interpretantem, *tabulis pacis de conto suspensis*, quasi φλαμούλιον sit *contus*. Rectissime Lipsius: *Chartam conscriptam, pacis testem, super flamula suspendentes.* Nec recte Junius φλάμουλον interpretatur *labarum*, quia labarum unum erat; at φλάμουλα etiam βασιλικά et imperatoria plura, nimirum duodecim; et domi quoque, non tantum in bello præferebantur, ut docet Curopalata, c. 6. Forte vetus illud labarum apud posteriores Græcos desierat: sin minus, διβέλλιον potius labaro respondere dicerem: hoc enim unicum erat, ante omnes flamulas, ut ibidem dicitur. Nec omittendum illud Suidæ: Σαυρίων εἶδος σημαίας ἢ φλαμούλου. Quid tamen *saurion*, ignoro, inquit Lipsius. Sed quid si legeretur σταυρίων? Certe unum ex flamulis imperatoris σταυρός erat, hoc est crux, ut supra dictum ex Curopalata c. 6. Ut igitur a dracone flamulum quoddam dicitur apud Curopalatam δρακοντεῖον, sic apud Suidam videtur a stauro seu cruce vocari *staurion* illud quod a Curopalata *staurus* seu *crux* appellatur. Φλάμπουρον quoque invenias apud Moschopulum: apud Cedrenum, p. 441, φλαμούλιον, apud Leonem in Tacticis constitut. 5, φλαμουλίσκιον, in Pandecte Turcico *flambarum* et *flambulum*; quæ et hodie Græcis usitata. Idemque omnia hæc vocabula, etsi diverse scribi solita, significant, nempe vexillum, seu, ut interpretatur Nicetas apud Rigaltium in Glossario, *signum militare.* Nec tamen militiæ solum sed et domi imperatori et principibus palatii præferri consuetum, quod planum ex Curopal. c. 6. Imo domi plura præferebantur, nimirum duodecim: Ἐκτὸς δὲ ὁπόταν στρατεύει ὁ βασιλεύς, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ποσότητος τῆς αὐτοῦ

συντάξεως ἔχει καὶ φλαμουλον ἓν τυχὸν ἢ δύο. Qui flammulum gestat, Græcis est *flamularis* seu *flambular*. Pandect. Turc. c. 174 et Vet. Gloss. apud Rigalt. φλαμουλάριοι. In Turco-Gr. p. 161 φλαμπουλάρεοι *vexilliferi*, p. 201 flamboler *signum* seu *vexillum*. Transiit flamula ex Latio ad Græcos, qui illud varie, ut solent, immutarunt.

P. 48. Flagitiose prorsus Junius in interpretatione et explicatione eorum quæ hic de flamulis scribuntur versatus est. Id ut videas, en tibi Junii verba: *Ea* (flamula) *sunt hæc. Primum fert archistrategus: princeps sacrorum secundum, habens imagines divinas multas. Aliud tertius, habens imagines sanctorum quatuor magnorum martyrum, Demetrii, Procopii et Theodori. Aliud, qui fert sanctum Georgium equitem, aliud draconteum, et aliud habens equestrem imperatoris statuam.* Perperam prorsus. Vertendum enim, ut ipsa verba et mens Curopalatæ postulant, hunc in modum: *Ea autem* (flamula) *sunt hæc. Primum archistrategus: alterum vero* (flamulum) *multas habens sacras et divinas imagines pontificum et Ecclesiæ præsulum; aliud crux, habens* (legendum enim ex cod. ms. doctoris Georgii Lautherii, ἄλλο σταυρὸς ἔχων) *imagines sanctorum quatuor magnorum* **284** *martyrum, Demetrii, Procopii et utriusque Theodori* (legendum enim in plurali Θεοδώρων, ut habent mss. codices). *Aliud habens* (ἔχον) *S. Georgium equitem. Aliud draconteum, et aliud habens equestrem imperatoris statuam.* Hanc esse veram interpretationem quivis vel paululum mentem advertens fatebitur: nam primum Curopalata enumerare volens quænam sint illa flammula, ait *sunt autem hæc*: postea singula percenset. *Primum*, inquit, *est archistrategus*, non *fert archistrategus*. Neque enim Curopalata habet istud *fert*, sed *primum est* seu dicitur *archistrategus*, a D. Michaelis imagine, quæ in illo flammulo expressa et efficta. Hinc archangelus toti flammulo nomen dedit, ut diceretur *archistrategus*. Nam S. Michael archistrategus a Græcis appellatur quasi princeps cœlestis militiæ. Ita vocatur 1) ab Emmanuele imperatore Constit. de Feriis: *Feriamur*, inquit, *sexta Septembris*, ὅτι ἐν αὐτῇ τὸ ἐν Χώναις τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ θαῦμα τερατουργεῖται. 2) A Cedreno in imperio Basilii Macedonis: Ἀνεκαίνισε δὲ τὸν μέγαν τοῦ ἀρχιστρατήγου ναὸν τὸν ἐν Σωσθενίῳ. 3) A Niceta Choniate l. III de imperio Isaaci Angeli: Ἐπισκευάσαι δὲ βουληθεὶς καὶ τὸν ἐν τῷ ἀνάπλῳ νεὼν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω τάξεων Μιχαήλ. Eod. lib. Εἰς τὸν περιώνυμον νεὼν ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ ἀΰλων Μιχαήλ. Idem l. VII de imperio Manuelis. Denique eodem archistrategi nomine afficiunt S. Michaelem Græci qui encomia in eum scripserunt et miracula ab eo patrata litteris consignarunt. Deinde cum signa et vexilla, quæ Curopalata commemorat, imaginibus cœlitum exornata fuerint, omnino oportet ut et primum effigie aliqua fuerit insignitum: at alia insignitum non fuit quam τοῦ ἀρχιστρατήγου militiæ cœlestis. Tertio archistrategus non erat officium vel nomen officii aulici vel militaris: alioquin omissum non fuisset hoc munus a Curopalata in catalogo. Quare vana est illa Calviniani nota: ὁ ἀρχιστράτηγος, *puta, quisquis est per illud tempus*. At nullus est archistrategus apud Curopalatam nisi Michael archangelus. GRETS.

P. 48. [Cœlestis terrestrisque militiæ dux ducumque omnium princeps Michael, ἀρχιστράτηγος ideo a militibus, a vulgo (hoc enim solo nomine plebeculæ notus est) ταξιάρχης salutatus; cujus nomine ecclesiam in Sosthenio extra muros dedicatam a Constantino, cujus munimine reginam urbem ab insultu barbarorum non semel ereptam refert Damascenus Studites subdiaconus vulgari sermone de ejus festivitate scripto, quem velut magni ac celeberrimi S. Sophiæ templi custodem depinxit Justinianus ἐν προνάῳ, καθ' ὃ δὴ ὁ πρώτιστος καὶ μέγιστος τῶν παραστατούντων ἀρχαγγέλων Θεῷ Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται ψηφίδων λεπταῖς ἐπιθέσεσι, φύλαξ προβεβλημένος τοῦ ἱεροῦ, inquit Nicetas in Alexio II; quem sacrorum præsides in sacri tribunalis foribus, non ejiciendis sed advocandis potius in paradisum hominibus, excubitorem non pingunt modo sed et venerantur, tremunt et precantur, ut in Euchologicis enarravimus; quem denique imperii defensorem simul cum Gabriele socio sibi datum tenuerunt Græcorum principes, ubi, prout auctor noster innuit, c. 4, et Damascenus citatus profitetur, imaginem suam hinc inde a sacris istis duobus taxiarchis stipatam concessere gestandam: **285** ejus, inquam, nomini primum et præcipuum imperii flammulum consecratum est, et ἀρχιστράτηγος nuncupatur.

Ibid. [*Εἰκόνας ἔχων πολλάς*. Si plures pontificum imagines eo vexillo pinguntur, eorum quos devotius colunt et in publicis precibus frequentius inclamant, magni Basilii, Gregorii Theologi, Joannis Chrysostomi, Athanasii, Cyrilli Alexandrini et Nicolai Myrensis ibidem positas mihi prorsus indubium est; et certe in octifido vexillo ejusmodi, pro singulis nimirum lingulis unum, octo censeo depictos, et ad priores non parum ab eis celebratos Gregorium Thaumaturgum et Hierosolymitanum Cyrillum alium accessisse. GOAR.]

Ibid. Nec minus errat Junius, cum illud ἱεραρχῶν vult idem esse quod *princeps sacrorum*, quasi scilicet princeps sacrorum ferat illud vexillum. Nugæ. Nam ἱεραρχῶν est patrius casus numeri multitudinis a recto ἱεράρχης, quæ vox præsulem, episcopum seu pontificem denotat. Νικολάου τοῦ περιωνύμου ἐν ἱεράρχαις τὸν περικαλλῆ τουτονὶ ναόν, inquit Cedrenus in imperio Basilii. Ergo *hierarcha* Cpolitanus erat patriarcha ejusdem urbis, quem imperatori flamulum seu vexillum præportasse quis credat, nisi aliunde id Junius probet? GRETS.

Ibid. [*Ὀκταπόδιον*. Piscem *polypodem* hodiernus loquendi usus ὀκταπόδιον vocat. Vexillum illud dis-

sectis laciniis inferius divisum ὀκτάγλωσσον, polypodemque scissuris referens, ὀκταποδίου nomen accepit a vulgo.

Ibid. [Σταυρὸς ἔχων εἰκόνας. Crucem hanc in castris et conflictibus delatam ejusmodi arbitror quales in sacris processibus vel in ecclesiis adorandas me conspexisse memini. Ligneæ sunt illæ (argenteas aureisque laminis contectas rapacitas Turcica eliminavit), et ad earum extremos ramos quamvis amplos latiores adhuc trifoliorum figuræ prominent, in quibus nonnunquam pectus et facies quatuor evangelistarum vel hinc inde Deiparæ et S. Joannis aliorumve variis coloribus, delineata prius in medio crucifixi specie, exarantur. Quidni pariter οὗτος ὁ σταυρὸς ἔχων (ἐν ταῖς ἀκρίαις) τῶν ἁγίων τεσσάρων μεγάλων μαρτύρων εἰκόνας ἐφαίνετο; crucem qualem hic memoro depictus in iconibus per hocce opus Codini et ejus commentaria sparsis gestat patriarcha CP.

[Δημητρίου, Προκοπίου καὶ Θεοδώρων. Duces armis quondam insignes armorum socios et in bellis protectores Oriens invocabat Demetrium, Procopium, καλλινίκους, et Θεοδώρους, Cedreno in Tzemisce ducem unum et alium tironem dictos. Primus Demetrius φλαμπουράρης ac præses Thessaliæ sub Maximiano martyr obiit Thessalonicæ ubi corpus ejus sacro liquore exundans perpetuis quoque miraculorum scaturit fluentis. A profecturis in prælium invocatur, suoque bellantes adjuvat præsidio; nec in dubium revocatur quod Thessalonicensibus obsidione ab Alusiano Bulgarorum cinctis unguentoque ab ejus sepulcro emanante unctis contulit. Romanæ aciei fuit dux martyr Demetrius, ait Cedrenus in Michaele Paphlagone, iterque complanavit, quod Bulgari captivi juramento confirmarunt, dicentes vidisse se juvenem equitem, qui Romanæ phalangi præiret, a quo exsiliens ignis adversos cremaret hostes. Alter Procopius militia clarus dux Alexandriæ fuit, ut verbis iisdem Synaxarion asserit Julii 8: Χαίροις μαρτύρων καύχημα, βασιλέων κραταίωμα canit ejus festo Ecclesia Græca. Tertius fuit Theodorus στρατηλάτης *equitum magister* sub Licinio, a quo mortem illatam sustinuit: exin Romanorum armis favere cœpit e cœlo, ac Joannis Tzimiscis tempore tantæ Scytharum in Græcos præliantium stragis auctor fuit, ut ei **286** gratiam pro ope lata relaturus Tzimisces, templo in quo is humatus erat destructo, aliud magnificentius exstructum prædiis amplos habentibus reditus ditaverit, et urbem, Euchaneiæ suppresso nomine, vocaverit Theodoropolim. Subdit Cedrenus, ex quo hæc deprompta: sane his semper auspicibus atque antesignanis adversum hostes uti solebat imperator hic. Nec temere: visus enim manifesto martyr opem ferre, hostiles cuneos turbare, et præclarissimæ ducem se præstare victoriæ. Ultimus Theodorus alius, tiro dictus, non quod armorum tirocinio erudiretur, sed quod in cohorte tironum dicta provectus centurio promereretur. Damascenus subdiaconus: Ἦτον

A καὶ αὐτὸς ἕνας εἰς τὸ τάγμα ὅπου ὠνομάζετον Τύρωνες, ὡσὰν νὰ εἴπῃς ἑκατόνταρχος. *In ordine tironum numerabatur præcipuus, velut si centurionem dicas.* Ita dictus auctor vulgari idiomate. GOAR.]

P. 48. Illud Θεοδώρων est utriusque Theodori martyris, ducis et tironis. Prioris festum agunt Græci 8 Junii, posterioris 17 Febr. Et in hunc tironem exstat S. Gregorii Nysseni pulcherrima oratio. GRETS.

Ibid. [Γεώργιον ἔφιππον. Notissimum olim ducem, sanctis nunc tolerato martyrio Georgium allectum equitem semper pingunt Græci; quod sæpius sit visus καβαλλάρης εἰς ἄλογον ἄσπρον et λευκοφόρος καβαλλάριος εἰς ἄλογον ἄσπρον. Damascenus citatus in Thesauro. De Georgio et Theodoro sanctis Græcorum auxiliatoribus Nicetas, Manuelis Comneni l. VI.

B *Ibid.* 5. [Δρακοντεῖον. Cum aquilis in aciem inter vexilla lati sunt etiam dracones, maxime labente imperio. Docet Dempsterus ad Rom. antiq. calcem. De quibus Suidas v. Σημεῖα: ἃ φέρουσιν ἐν τῷ πολέμῳ ὑφάσματά εἰσι βαφῇ πεποικιλμένα, ἃ εἰς ἰδέαν μάλιστα ὄφεων εἴκασται, καὶ ἀπῃώρηνται κοντῶν συμμέτρων. Descripserat prius Marcellinus, l. XVI: *Purpureis sub tegminibus texti circumdedere dracones, hastarum aureis gemmeisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, et velut ira perciti sibilantes, caudarumque volumina relinquentes in ventum.* GOAR.]

His imperatoriis flamulis seu vexillis propter cognationem nominis, adde vexillum S. Dionysii, Gallice *oriflamme* dictum, quod reges Galliæ summa C religione secum in expeditiones educebant, de quo vide gesta Ludovici Francorum regis fol. 138, 144, et Rigordum de gestis Philippi Augusti regis fol. 186 ed. Pithœi.

Non possum hoc loco tacitus præterire Nicephori Gregoræ l. VII sinistrum et abjectum judicium de marchionibus Latinis, quos ait *non esse claros apud Latinos, sed eum dignitatis gradum tenere quem apud* Romanos (Cpolitanos) *tenet* ὁ τὴν βασιλικὴν σημαίαν ἐν στρατεύμασι κατέχων, et marchioni *perpetuo hoc attributum esse ut novo imperatori vexillum præferat.* Scilicet marchio Montisferrati, Misniæ, Brandeburgicus et similes apud Latinos majoris dignitatis D non erant quam lampadarius aut is qui divelium aut flammula imperatoria apud Græcos imperatori præportabat; nec marchiones seu, ut Græci appellant, *marcesii* nomen hoc habent a *vexillo* seu *bando*, sed a limitibus tuendis. *Mark* enim Germanis limes est. Nam finibus defendendis præfecti erant, qui temporis progressu ad amplissimas opes latissimosque principatus emerserunt: qualis enim et quam potens marchio Brandeburgicus, marchio Badensis, marchio Onspachensis, marchio Moraviæ, marchio Burgoicus et alii? ipse etiam Nicetas Choniates, l. VII de rebus gestis **287** Manuelis *marchesii* Montisferrati nobilitatem et potentiam agnoscere et prædicare coactus est. GRETS.

Ibid. [Τὰ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν ἀρχόντων.

lis sæculis hæc scripta quibus non modo reges et principes, sed et nobiliores equites alicujus vexilli sive bandi deferendi honorem ambiebant. Hinc nobilium Francorum *equites bandiferi, chevaliers bannerets*. Leo Tacticorum const. 5: *Φλάμουλα μεγάλα, φλαμουλίσκια τῶν κονταρίων, βάνδα διαφόρως βεβαμμένα*. Habuerunt equites gregarii in contis flamula. Leo idem κοντάρια μικρὰ καβαλλαρικὰ, ἔχοντα λουρία κατὰ μέσον μετὰ φλαμούλων. Etiam in humeris minora sibi figebant flamula: Φλάμουλα μικρὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν κατὰ τῶν ὤμων.

Ibid. 17. [*Τῶν δημάρχων*. Aurigantium, qui quondam ludis circensibus Romæ palmam quærebant, factiones sive partes fuere quatuor, quæ a coloribus viridis, cærulei, rubri albique panni, quo donabantur, nomina acceperunt Prasinæ, Venetæ, Rusatæ, Albatæ, de quibus Suetonius, Martialis, Juvenalis meminere, et omnium distinctissime Tertullianus Latinus, et in Anthologia Græcorum Epigrammatum ad l. v calcem pene extremam Thomas Patricius Græcus descripsere. Cum Circensium ludorum studio exercitia, nomina, colores factionum Roma Cpolim commigrarunt; et ex dimicantibus in Circo factionibus populus quoque totus divisus in partes, quæ se quandoque mutuis cædibus, rapinis, injuriis consumpsere. Theophanes, Simocatta, Cedrenus; Zonaras et alii tumultibus illis et seditionibus jam a Zenonis temporibus per quædam deinceps sæcula continuatis scripta sua respersere. Consulet qui curiosius et diffusius hæc volet explicata. Unicus Balsamon longissimos historiarum tractus paucis perstringit in 24 canonem Trullanum. Τότε μὲν γὰρ, inquit, τῶν δήμων κατεξουσιαζόντων ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, καὶ ποιούντων ταύτας, ὅτε καὶ ὅπως ἠβούλοντο, ἐκ δαπανημάτων οἰκείων, ὡς καὶ ἐχόντων οἴκους καὶ ἱππῶνας καὶ μέχρι καὶ νῦν περισωζομένους καὶ προσόδους χάριν τῶν ἱπποδρομιῶν, καὶ τοῦ βασιλέως προσκαλουμένου καὶ εἰς τοῦτο μὴ ἐξουσιάζοντος, πολλὰ στασιώδη καὶ ἄτοπα συνέπιπτον γίνεσθαι κατὰ τὸν τῆς ἱπποδρομίας καιρὸν, τῶν μὲν προστιθεμένων τῷ δήμῳ τῶν Βενέτων, τῶν δὲ τῷ μέρει τῶν Πρασίνων. Ἐν καιροῖς δέ τισι καὶ πόλεμοι συνεκροτήθησαν ἐμφύλιοι μέσον ἀντιθέτων μερῶν, καὶ κατὰ τῆς βασιλείου περιωπῆς ἀναιδῆ ῥήματα οἱ δημόται ἀπηρεύξαντο, καθὼς ἀπὸ διαφόρων χρονικῶν τοῦτο παρίσταται. Partium illarum (quæ δῆμοι et δημόται, ut jam legimus et scribunt Theophanes et Cedrenus, vocantur) partium, inquam, capita ducesve δήμαρχοι et δημάρχαι quasi τῶν δήμων ἄρχοντες audiebant, popularesque sibi subditos vel affectos recensebant, vel etiam quandoque ad eos qui per civitatem oriebantur tumultus et seditiones ducebant. Simocatta VIII, 7: Τοὺς δημάρχους ὁ αὐτοκράτωρ εἰσκαλεσάμενος εἰς τὰ βασίλεια, οὓς διοικητὰς τῶν δήμων εἴωθε τὸ πλῆθος ἀποκαλεῖν (ὀνόματα δὲ τούτοις Σέργιος καὶ Κοσμᾶς) ἐπυνθάνετο τῶν δημοτευόντων ἐπὶ λεπτοῦ τὸν ἀριθμόν. Ὁ μὲν οὖν Σέργιος ἐν χάρτῃ τὴν σύνταξιν τῶν ἐραστῶν τοῦ χλοάζοντος ἐνεχάραξε χρώματος, πεντακοσίους πρὸς τοῖς χιλίοις τυγχάνοντας, ὁ δὲ Κοσμᾶς τοὺς τῆς ἀντιθέτου αἱρέσεως ἑκατοντάδας ἐννέα συντέταχεν· εἰς δύο γὰρ χρωμάτων ἐφέσεις τὰ τῶν Ῥωμαίων καταπέπτωκε πλήθη. Zonaras in Phoca: Ὁ Φωκᾶς τὴν γυναῖκα Λεοντίαν Αὐγοῦσταν εὐθὺς ἀνηγόρευσε τῶν δήμων παρόντων. Τότε διὰ τόπων ἐν οἷς ἵσταντο ἀμφιβολίας γενομένης τοῖς Πρασίνοις καὶ τοῖς Βενέτοις στασιάζειν ἤρξαντο κατ' ἀλλήλων. Πέμψας δέ τινας ὁ Φωκᾶς κατασκευάζειν αὐτοῖς τὴν στάσιν ἐπεχείρει. Ἑνὸς οὖν τῶν σταλέντων τὸν τῶν Πρασίνων ὑβρίσαντος δήμαρχον καὶ τοῦτον ὠθήσαντος, μὴ ἐνεγκόντες οἱ τοῦ δήμου τοῦτο ἔκραζον. Et infra: Ἱππικὸν ἀγῶνα ἄγων **288** ἐθεάσατο σὺν ταῖς αὐτοῦ εἰκόσι καὶ τοῦ Πρίσκου καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς Δομεντίας ἱσταμένας εἰκόνας, καὶ ἐκμανεὶς γεγονὼς ἀποτμηθῆναι τοὺς δημάρχους ἐκέλευσε· δεηθέντων δὲ τῶν δήμων μόλις ἀφῆκεν αὐτούς. Venetæ autem parti magis favisse imperatores semper sunt visi, eisdemque Prasinam minus affectam. Theophilo eam ob rem in theatrum venienti succlamabat illa apud Leonem Grammaticum: Καλῶς ἦλθες, ἀσύγκριτε φακτονάρη. Horum ne reliquiæ quidem ultimis sæculis licet remanserint, duces tamen, vel quivis alii in eorum locum subrogati, imperatori in publicum procedenti cum vexillis poterant astare; iidemque sunt qui populum per contubernia, tribus, regiones et collegia divisum regebant, quos πρωτοπολίτας a Theophane scriptos observabis. GOAR.]

P. 48. *Antidorum*. Inepte Junius *mutuum munus*. Nihil melius quam ipsum Græcum nomen retinere. Erat panis ex quo pro Eucharistia conficienda pars desecta, quique ante liturgiam per templum circumlatus fuerat. Is finita liturgia distribuebatur præsentibus benedictionis gratia, ut qui Eucharistiæ participes non fuissent, saltem de hoc benedicto pane participarent. GRETS.

[Summa Græcorum erga ἀντίδωρον *communionis vicarium*, panem benedictum, religio est, ut si sacramentorum non est particeps, illud ipsemet, etiam imperator, ut hic vides, in ecclesia de manu sacerdotis sacris finitis accipiat. De eo nos in Euchologicis. GOAR.]

P. 49. Pægniotæ Germanice *spielleute*. GRETS.

[Corruptius pronuntiat vulgus παιγνιδιώτας, *lusores*, qui videlicet ludunt musicis instrumentis, et ea vel pulsant vel inflant.

Ibid. [Βυκκινάτωρες scribit Theodotus in Jure GR. Choniates βύκανον, alii βύκινον. GOAR.]

Ibid. Surulistæ a *surullio* instrumento musico. Quod num Junius recte in adnotationibus suis explicet, quis nos certos faciet? GRETS.

[*Symphoniaci cornicines, joueurs de cornets à bouquin.* Symphoniaca sive musica cornua, quibus etiamnum hodie ludunt Dervisides religiosi Turcæ, σουραύλια vocant Græci, Dervisides inflantes ejusmodi instrumenta σουραυλιστάς, voce, ut mihi

quidem videtur, præ σουρουλιστάς minus corrupta.

Ib. [Ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν. Barangi, quos non uno loco πελεκυφόρους dictos reperias, bipennes coram imperatore humeris solebant gestare. Anna Alexiad. ιν: Τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἑτερόκοπα φέροντας ξίφη παρακατασχών. Nicetas in Alexio ιι: Καὶ ἀπὸ τοῦδε οἱ μὲν δορυφόροι τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων ἑτερόθηκτα ξίφη κατήνεγκαν. Anna rursus l. ιι: Συνήγαγε τοὺς ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ξίφη κραδαίνοντας. Goar.]

Ib. *Βηλόθυρα*. Infra, cum de coronatione imperatoris disputatur, aliquoties idem nomen occurrit, compositum ex *velo* Latino et Græco θύρα, *velotura* seu *velatura*, quæ est loco januæ. Reclamat C Meursius: *Non est velatura, degeneri verbo Romano, sed παραπέτασμα, quod diductum januæ instar transeuntes transmittit.* Aristophanis scholiastes ad *Ranas*: Παραπετάσμασι ταῖς σκηναῖς, τοῖς Περσικοῖς βήλοις ἢ βηλοθύροις. Sed non video cur βηλόθυρον non possit esse utrumque, velum scilicet januæ, ut nomen ipsum indicat, et velum loco januæ. Etiam in Pontificum historia apud Anastasium occurrit, in Stephano VI: *Fecit velothyra* **289** *quatuor. Contulit velothyra serica tria in circuitu altaris.* Ubi absolute pro peripetasmate accipi videtur. Ibidem pro προθύρου codex alter Boicus βηλοθύρου, et rectius meo judicio. Grets.

Ibid. [Πιλατίκια vocat auctor pannos palmaris longitudinis, mensuræ nimirum a pollice ad minimum digitum manu extensa interceptæ, latitudinis vero ipsius manus, quatuor videlicet digitorum. Ita hujusce cap. p. 54 πιλατίκια hujusmodi demonstrat ἀπῃωρημένα. *Conto* itaque erant affixa. *Contus* autem ille seu *pilum* potius, unde πιλατίκιον, illud est quod σκῆπτρον dicit. Uno igitur verbo πιλατίκιον est exile vexillum (*une banderole*) pilo seu virgæ appensum. Confirmat expositionem Theophanes, ubi σκήπτροις, quæ πιλατίκια vocat hic auctor, *vexillorum* affigit sensum: Ὁ Λέων Μάνην μετὰ τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ στρατευμάτων καὶ σκήπτρων, καὶ βάνδων εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐκπέμπει. Vide τὸ σκῆπτρον hic minime referre; quæ namque detulerunt aut miserunt imperatores antiqui sceptra? vel quæ consuetudo Romanis ducibus concessa edocuit? Triodium: D Ἐπὶ βασιλέως παρουσίᾳ προπορεύονται τὰ ἐκείνου σημεῖα καὶ σκῆπτρα. Subditur: Μέλλων ὁ Χριστὸς μετὰ δόξης προελθεῖν διὰ τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας προπέμπει τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ, τὴν βασιλικὴν σημαίαν, τὸν ζωοποιὸν σταυρόν. Observa τὸ σκῆπτρον τῇ σημαίᾳ compositum, ac velut rationis unius signum et regiæ majestatis argumentum proferri. Theophanes in Leone Copronymi: Προῆλθε δὲ ἡ βασίλισσα Εἰρήνη μετὰ τοῦ προελθεῖν τοὺς βασιλεῖς, ὀψικευομένη ὑπὸ τῶν σκήπτρων διὰ τῶν σχολῶν. Σκῆπτρα velut sibi propria deferebant circa Irenem scholæ: at non adeo sceptra quam banda vexillaque sunt scholis accommoda. Theophanes rursus in Michaele Theophili F. eo Basilium propriis ma- A nibus coronante narrat πεπτωκέναι τὰ σκῆπτρα, ὡς ἔθος, *inclinata demissaque fuisse* non regia sceptra, sed *bellica signa vexillaque* in subjectionis et erga recens coronatum Basilium obedientiæ argumentum. Ex quibus σκῆπτρα *minora vexilla* vocamus; sicut βάνδα *majora*; utraque vero βασιλικῆς τιμῆς καὶ στρατευμάτων σημεῖα. Fateor illustrissimo Cyrillo Trapezuntis præsuli et Antonio Cralis lectori CP, πιλατίκια proindeque σκῆπτρα *clavas ex auro et argento* principibus præferri solitas interpretantibus, præmissa non omnino displicere: at cum πιλατίκια capitis, quod exponimus ad p. 54, scribantur μαργέλλια ἐκ σύρματος, quæ nonnisi pannos auro textos indicant, et solidæ ex auro vel argento clavæ nequeant palmari descripta mole e collo commode pendere, quam ex propositis sententiis certiorem eligat æquus lector judicabit. Certe cum ἀπελατίκια nonnunquam legant regia, ea vero clavas interpretari cogant τὰ μετὰ χεῖρας ἐκ σιδήρου ἀπελατίκια apud Nicetam in Manuele l. 5, hæc mihi ceu æquior secunda sententia recipitur. Goar.]

P. 50. Ζωΰφιον animalculum, ut *musca*, *vermis*, *araneus*. Junius ζούφιον edidit, et stulte admodum Arabicum esse dicit, stultiusque adhuc suum hoc Arabicum ζούφιον interpretatur.

Ibid. Ut veterem notionem diadematis assequaris, inspice nummos, quos cum alii vulgarunt tum ego tom. III de S. Cruce l. ι. Notanda autem sunt C hæc quæ hic de distinctione *diadematis* et *stemmatis* et *zonæ militaris*, adeoque de *torque* traduntur. Grets.

Ibid. [*Saccus* vestis est, ut patriarchæ, ita imperatori propria. Utrumque æneis figuris et nostro sumptu in Euchologicis descripsimus. Superest hunc verbis rudi Minerva delineemus. Talaris tunica ex villoso serico totum corpus obtegens, nullisque sinuum undis circa illud ludens aut mota, verum nonnihil angusta, liberos ut videtur incessus non permittens, **290** ac denique sacci figuram referens, *saccus* est. Rubro colore tingit ms. Tilianum, Regium Sandionysii, Manuelis ultimi Joannisque filii imperatorum totam effigiem repræsentans, violaceo. Uterque purpureus habetur et imperatorem decet. Goar.]

Ib. *Φυάλιν*. Ita scribitur apud Codinum. Integrum est φυάλιον, *velum*. *Viri docti*, hoc est Junius, inquit Glossarium, *interpretantur vitream carbasum. Non assentior. Recentiores Græci crassiores pronuntiatione et πλατυάζοντες sic efferebant velum Latinorum.* Germani quoque vocant sacrum velum, quo moniales velantur, *ein weihel* seu *weil*, manifesta ex vocula *velo* origine. Grets.

[Φιάλην ad me scribit Georgius Coresius Chiensis, eamque vocat πολυχρώματον ὑφασμένην καὶ πεπλεγμένην καλύπτραν, *capitis tegimen variis coloribus intertextum*. An ob pennas vel volitantes mobilesque gemmas φυάλην fontanam machinam grandinem aquarum superne eructantem fuerit

imitata, alius judicaverit. De phyala fonte in Euchologiis disseruimus. Goar.]

P51. Tropæuchia a *tropæo* seu trophæo. Grets.

[Tropæa sonat hæc dictio triumphosque, nec immerito: refert enim augustum illud et pretiosum tegimen capitis candicans et gemmis ornatum, quo de parta victoria lætabantur imperatores. Coresius in rescriptis. Goar.]

Ib. ***Justinianeum*** **a Justiniano imperatore, qui** quali tegmine capitis usus sit, apparet aliquo modo ex antiquis numismatis, quorum nonnulla lectori spectanda proposuimus tom. III de S. Cruce, I, 20. Ibidem dixi, Justinianei formam esse quam ibidem repræsentatus nummus antiquus exhibet. Improbat hoc Nic. Alemannus in commentario ad arcanam historiam Procopii, quia ante Justinianum Theodosius, Marcianus, Leo, Zeno, Anastasius et Justinus eamdem πτερωτὴν, *cristam*, in galea gestarunt, ut in eorum numismatis apparet; atque illa est quam τροπαιουχίαν vocatam idem Codinus affirmat. Verum ut Justinianus integras urbes et res alias a suo nomine ambitiose nominavit exstinctis priscis appellationibus, ita et huic capitis φορέματι seu gestamini suum nomen imponere potuit, licet ab antecessoribus suis etiam usurpatum fuisset. At Justinianeum hoc diadema non bellicum aut castrense fuit, sed civicum; quo et in sacris et in ecclesiis utebatur. Sed et Codinus satis indicat tropæuchian et Justinianeum et alia arbitrio imperatoris tam domi qua alibi gestata: ait enim: Ἐπὶ δὲ κεφαλῆς φορέματα διάφορα, ποτὲ μὲν τὸ ὀνομαζόμενον τροπαιουχίαν, ποτὲ δὲ Ἰουστινιάνειον, ἐν ἄλλοις δὲ ὑπέρτερον etc. Ἀπὸ μὲν οὖν τοιούτων φορεμάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα ἂν βούλοιτο. Ex quibus Codini verbis liquet imperatorem varia habuisse capitis φορέματα, et arbitratu suo nunc hoc nunc illud gestasse. Justinianei formam nobis Alemannus exhibet ex tabula quadam, quæ opere musivo Ravennæ exstat: non negaverim Justinianum tali capitis tegumento usum: sed hoc esse ipsum Justinianeum ex tabula illa probari non potest. Grets.

291 [A Justiniano acceptam καλύπτραν ejus numismata et antiqua statuarum monumenta, si quæ supersint, scriptis clarius edocebunt. Goar.]

Ibid. Pro ὑπέρτερον libenter legerem ὑπέρπυρον, ut sit gestamen capitis instar ignis flammans. Grets.

[*Καλύπτρας*. Hujus nomen innuisse et figuram repræsentasse videtur Cedrenus in Basilio: Στεφάνῳ χρυσῷ λόφον ἐφύπερθεν ἔχοντι ἐθριάμβευσεν ἐστεφανωμένος. Ὑπέρπυρον legendum suggerit Gretserus. Non ignare, me hercule. Legit enim idem Coresius dum rescribit: Τὸ ὑπέρπυρον tegimen est capitis, hostilis sanguinis effundendi omen, regii furoris in adversarios profecturi signum, eximia purpura fucatum, quo se imperatores vel belli tempore vel in ipso conflictu velabant. Illud fortasse πύρσης nomine Nicetas voluit intelligi, ubi A de tumultuaria Andronici in solium promotione, Ἄλλοι δὲ τὴν καπνηρὰν, inquit, καὶ πυραμοειδῆ ἐρέαν τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενοι πυρσὴν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ στολὴν βασιλικὴν ἐνέδυσαν ἕτεροι. Goar.]

Gestaminibus quæ imperator fert in capite, adde etiam illud quod Georgius Acropolita, magnus logotheta, in suo Chronico appellat *pyramidem*, ubi de Isaaco imperatore a Bulgaris devicto agit p. 22: ***Et hoc tempore****, inquit,* ***Bulgari tantis Romanorum spoliis acquisitis superbius insolentiusque se gerebant:*** Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παρασήμων τὰ καιριώτερα· τάς τε γὰρ τοῦ βασιλέως τὰς πυραμίδας ἀνελάβοντο. Ad quæ interpres Theodorus Dousa: Πυραμὶς *erat pileus acuminatus,* B *instar pyramidis, Orientalium principum gestamen. Cujus postea iterum auctor meminit*: Καὶ τὰ μὲν ἐρυθρὰ πέδιλα ἀπεβάλλετο καὶ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα, εἰς ἣν καὶ λίθος ὑπερκάθηται κόκκινος, ἃ βασιλικὰ σύμβολα. Cantacuzenus, 1, 5, pileum hunc seu tiaram ab inserto unione seu lapide pretioso synecdochice nominat τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον. Et 4, 37, hæc eadem tiara est Cantacuzeno λίθῳ κεκοσμημένος πῖλος. Est symbolum imperii 1, 5. Quocirca diversum forma fuisse oportuit illum quem fugitivus Andronicus Comnenus imperator induit, licet pyramidis quoque speciem præ se ferret: Πῖλον γὰρ βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περιθέμενος, ὃς εἰς ὀξὺ λήγων πυραμίδι εἴκασται, C τὴν βασιλικὴν εἴσεισιν αὖθις τριήρη, ut ait Nicetas l. II de Andronico Comneno. Grande tamen aliunde inter hunc barbaricum pyramidalem pileum et illum alterum imperatorium intercessisse oportet; cum Andronicus hunc barbaricum, ne agnosceretur imperator, assumpserit: sicut et turbinati illi pilei, σχῆμα πυραμίδος ἔχοντες, quibus proceres in aula Cpolitana utebantur, utique ab imperatoris καλύπτραις seu tegumentis in pyramidem fastigiatis discrepabant. Vide Gregoram ad calcem Historiæ.

Græci, recepta a Latinis Cpoli, inter Balduini II imperatoris symbola repererunt calyptram forma Latinis usitata constantem et unionibus distinctam cum lapillo rubri coloris in vertice capitis, ut in D Pandecte scribit Leunclavius ex Prætore Græciæ historico inedito.

Basilius Porphyrogenitus apud Zonaram triumphat τιάρᾳ ταινιωθεὶς ὀρθίᾳ, ἣν τοῦφαν καλεῖ ὁ δημώδη; καὶ πολὺς ἄνθρωπος, **292** inquit Zonaras. Addit etymon, nescio quam vere: Τῦφον οἶμαι ὠνομασμένην ὡς τετυφῶσθαι ποιοῦσαν τοὺς ταύτῃ ἀναδουμένους. Quæ est magis pia quam vera originatio. Cedrenus de eodem ejusdem Basilii triumpho: Στεφάνῳ χρυσῷ λόφον ἐφύπερθεν ἔχοντι ἐθριάμβευσεν ἐστεφανωμένος. Cristata nimirum corona propter *tupham* seu *flammulam*, qua insigniebatur, quam Cedrenus vocat λόφον, ob quam vulgus tiaram istam *tuphæ* nomine affecit. Grets.

P. 51. [*Σταυρόν*. Duo sunt imperatoris sceptra

σταυρὸς καὶ νάρθηξ, *crux et ferula.* De quibus Symeon Thessalonicæ episcopus : Μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν σταυρὸν εἰς δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀκακίαν, ὅπερ χοῦς ἐστι σημαίνων τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ἐκ τούτου ταπείνωσιν, καὶ ἔτι ῥάβδον λαμβάνει, οὐ βαρεῖάν τινὰ καὶ σκληρὰν, ἀλλ' ἐλαφρὰν καὶ μαλακὴν διὰ τὸ παιδευτικὸν ἐν πραότητι καὶ μὴ ὀργίλον καὶ φθαρτικὸν, μηδὲ συντρίβον καὶ ἀφανίζον. Illud porro mirum, ligneum tantum utrumque CP. imperatorum fuisse sceptrum. De narthece res est indubia : cruci ligneæ effigies Manuelis eam manu gestantis attestatur in Sandionysiaco et Regio ms. : in eo siquidem crucis virga citrino tantum colore picta, crux autem in extremo fixa auro ficta conspicitur. Eamdemque auctor clarioribus omni colore verbis depingit, ubi superius de primicerii baculo c. 4, p. 19, v. 16, ait : Δικανίκιον αὐτοῦ ξύλον κεχρυσωμένον, οἷον τὸ τοῦ βασιλέως. Δικανίκιον teiam vocatum. Goar.]

Ib. De blatio jam supra diximus l. II, c. 5, ad p. 18. Grets.

Ibid. [*Κώδικι ἐοικὸς δεδομένον μετὰ μανδυλίου.* Græcorum imperatorum effigiem pictam ni lector viderit, vix hæc percipiat. Illi longiorem fasciam margaritis ornatam velut humerale ab humeris retro pendentem a dextro latere ante pectus recipiunt et sinistro brachio superponunt ; ea vero parte qua manum attingit, adjunctum et assutum habet rotundum sacculum, κώδικι ἐοικός, involucrum nimirum volumini complicato sive potius involuto simile, quod est illud βλάτιον ἔχον χῶμα ἐντὸς καὶ καλεῖται ἀκακία. Fascia vero seu μανδύλιον, linteum oblongius *mantile* dictum referens, ipsa quoque μανδυλίου sortitur appellationem. Quo observato visaque imperatoris figura, quid sit imperatorem ἐν τῇ ἀριστερᾷ φέρειν βλάτιον κώδικι ἐοικὸς μετὰ μανδυλίου δεδεμένον, relinquitur manifestum.

Ib. [Κόνιψάμμον, et χῶμα distinguunt ex judicio hodierni: κόνις *pulvis* est, ἄμμος *arena*, χῶμα *terra frugifera* satis et plantis idonea. Suidas χῶμα, χοῦν. Hinc tibi Annæ Comnenæ l. II obscurus locus lucem accipit. Extraneos milites a terrigenis, sive melius dicas, alienigenas ab indigenis distinguit. Illos ἑταίρους, hos indigitat ὁπόσους ἐκ τοῦ χώματος, *quotquot sunt e propria terra nati.* L. III hic alius illustratur : Οὐ πλείους τριακοσίων στρατιωτῶν ἦσαν, καὶ τούτων ἐκ τοῦ χώματος. Ergo si involucrum manibus imperatoris gestatum χῶμα contineat, quid aliud quam terram, cujus symbolo innotescit humilitas, intelliges ? Goar.]

Ibid. Acacia quid sit, oculis intueri licet in imaginibus imperatorum præfixis Nicephoro Gregoræ, et in nummo Theodosii Magni, quem habes tom. III de S. Cruce l. I, tametsi Baronius existimat gestamen illud Theodosii Magni esse sacrum Evangeliorum codicem. Ibidem pro acacia suspicabar legendum ἀξία : sed vulgata scriptura retineri potest, imo debet ; et est acacia *innocentia* et Acacius *Innocentius.* Mandylium suos natales etiam nemine admonente prodit.

Imperatoris itidem insignia erant *purpurea* πέδιλα, quæ nunc **293** calcei, nunc sandalia, nunc ocreæ, nunc crepidæ vertuntur. Et quidem ἐρυθρὰ *rubra*, κόκκινα seu κοκκοβαφῆ *cocco tincta*, non sine aquilis : quæ et τζάγγαι seu τζάγκαι dicebantur, usque ad genua pertingentia, si fides Procopio l. III De ædificiis Justiniani. Ὑποδήματα μέχρι εἰς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις. Posteris temporibus idem honos principi Bulgariæ concessus, inter cujus insignia erant *aurea corona*, ut est apud Joannem Curopalatam in Tzimisce, καὶ τιάρα νενησμένη ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἐρυθρὰ, quæ Zonaræ sunt φοινικόχροα et Nicetæ in Joanne Comneno φοινικοβαφῆ. Idem Bulgarorum princeps Græcis βασιλεύς appellabatur, ut liquet ex legatione Luitprandi ad Nicephorum Phocam, quo nomine ne imperatorem quidem Occidentis dignabantur, quem ῥῆγα indigitabant. Ex calceis purpureis et aquiliferis agnitus est inter cæsorum cumulos et tumulos Constantinus ultimus Cpoleos imperator. Phranzes, 3, 18. Has crepidas ἐρυθρὰς, ut eas appellat Gregoras l. 3, quemadmodum et purpuram, statim arripiebant illi qui imperium invadebant. Quapropter de Theodoro Comneno capta Thessalonica Georgius Acropolita in Chronico : Πορφυρίδα τε ὑποδύεται καὶ πέδιλα ἐρυθρά. Obitque *strenue imperatoria munia, creando despotas, sebastocratoras, magnos domesticos, protovestiarios et id genus alios.* Quibus ante omnia invasores sceptri imperatorii privabantur, quam primum in legitimorum dominorum potestatem veniebant. Coronam imperatoriam nemo sibi sumebat, sed in coronatione seu inauguratione sua a patriarcha accipiebat. Grets..

P. 51 et 54. Pilaticia accersuntur a Cyro Persarum rege, imo a Medis, quorum rex et judices talia pilaticia ex collo dependentia gestarint tanquam juridici honoris et officii insignia. Quidquid sit de re, vocabulum videtur Latinum a *pilo*, hoc est *telo*. Nam quod Junius ex Orientalibus linguis id deducit, quibus ait *pilaticium esse disquisitionis et accuratissimæ cognitionis monumentum,* id ideo fecit ne nesciremus quam feliciter supra ζωῦφιον ex Arabico formarit ; non impari felicitate pilaticia ex Oriente nobis nunc advehit. Vide tom. III de S. Cruce, I, 13. Ubique autem scribendum πιλατίκιον, non ἀπελατίκιον, sceptri genus, quod palatini certi gerebant quemadmodum alii multi τὸ δικανίκιον, supra l. 2, c. 6. Grets.

Ib. [*Ἀρχοντόπουλον ἀσκεπές.* Gregoras ad Historiæ calcem : Περί γε μὴν τῆς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας, ἐπὶ τῶν πρότερον βασιλέων ἔθος τοὺς μὲν χρόνῳ προβεβηκότας ἐν τοῖς βασιλείοις χρῆσθαι καλύπτραις πυραμίδος μὲν ἐχούσαις σχῆμα, σηρικοῖς δ' ἐνδύμασι κατὰ τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ ἀξίωμα καλυπτομέναις, ὅσοι δ' ἐν ἡλικίᾳ, τούτους δὲ πάντας

καθάπαξ ἀκάλυπτον ἔχειν τὴν κεφαλήν. Subdit A Andronici Junioris ætate pileorum quæ luberet acceptam a proceribus formam, juvenes vero etiam tecto capite palatium frequentasse.

P. 53. [*Προσφόρους λέγοντες στίχους. Versus* ut celebratæ festivitati congruos, ita simul proprias imperatoris laudes et subditorum in **294** illum vota capientes. Quorumdam hujusmodi sensum acerbiore in imperatorem Nicephorum motus bile retulit in sua legatione Luitprandus. Leo Grammaticus aut quivis alius in Leone Armenio : Ὑπὸ πάντων ἐδοξάζοντο, καὶ οἱ δῆμοι ἐμέλισαν ποιήματα καθ' ἕκαστον ἦχον πρὸς εὐφημίαν αὐτῶν πᾶσαν ἡδονὴν κολακείας παρέχοντα. Observa musicos tonos a Græcis octo numerari, et ad singulorum inflexio- B nem poetica opuscula referuntur decantata. Vide, si tanti est, Euchologium nostrum v. ἦχος.

Ibid. [*Ἡ εὐφημία τῶν ὀνομάτων.* Pronuntiatis eorum nominibus nuncupantur vota, quorum forma hæc est ex Euchologio et aliis : Ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων θεοσέπτων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων ἡμῶν Ἀνδρονίκου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Et Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ δεσπότῃ ἡμῶν Ἀνδρονίκῳ πολλὰ τὰ ἔτη. Anna de se ipsa l. 6 : Κἀγὼ εὐφημεῖσθαι ἔμελλον. Κωνσταντῖνον καὶ Ἄνναν ἐν ταυτῷ ἐξεφώνουν ἐν τοῖς εὐφημίας καιροῖς οἱ τῆς εὐφημίας προεξάρχοντες. Goar.]

P. 54. *Διὰ σιταρίων* vel *σηταρίων. Ex sericis filis.* Nam Italis *seta* est sericum, unde nuperi Græci suum *sitanium* seu *setanium* procuderunt ; C nisi quis malit a Latino *seta* deducere ; quasi pilaticia illa de setis suspensa fuerint. Germani chordas seu fides vocant *saiten*, aperte a *seta*. Sed Glossarium v. σιτάνιον et v. γαϊτάνιον putat legendum rescribendumque διὰ γαϊτανίων, ex *cingulis* seu *zonis* : nam γαϊτάνιον est cingulum. Non assentior : facerem, si crisis hæc aliquo ms. exemplari adjuvaretur. Grets.

[Hallucinatio oculi σιτανίων, εἰτανίων vice, prout habent Regia, legentis. Sunt autem εἰτάνια, a vulgi quibusdam γαϊτάνια, ab aliis γαθάνια pronuntiata, ornatiores *vittæ* sive *tæniolæ*, vestium laciniis ad invicem colligandis vel componendis nodis, et ad ornatum assutæ, vel denique ut ex iis aliud ad D decorem pendeat.

Ibid. [*Παλαμιαῖον.* Quatuor manus digitorum mensura. Goar.]

CAPUT II.

Observationes et explicationes in caput 7, quod est de mensa imperatoris.

P. 55. Faustas acclamationes suaviter ridet Græcorum haud summus amicus Luitprandus. Grets.

Ibid. [*Ὅσοι φοροῦσι.* Habes illos distincte enumeratos notis, c. 3.

Ib. [*Ὁρίζει.* Recentior phrasis, qua virum honore vel cultu dignum aliquid facere vel dicere exprimunt. Ὁρίζει ὁ βασιλεὺς non *jubet*, sed *dicit* vel *facit imperator.*

P. 56. [*Προσκυνοῦσι.* Pro muneris more certum cultum imperatori palatini proceres exhibuere. Phranzi in logothetam clam instituto dicit imperator apud Pontanum interpretem : *Tu magnus logotheta esto : tantum ne me pro more officii tui adores.* Goar.]

Ib. Potestatus, ab Italico *potesta*, et hoc a Latino *potestas*, significat præfectum seu præsidem seu prætorem, qualis et iste Genuensium erat.

Prolixa quidem, at huic loco congrua Gregoræ narratio, quam **295** habet 4, 9. Singulis diebus Dominicis ad imperatorem colendum Genuenses Venetosque in palatium convenisse testatur Cantacuzenus 1, 12. De Pisanis CP. habitantibus iterum sermo fit a Niceta Alexii tertii l. 3.

Ib. v. 19. Colicium seu collicium, idem quod κόλλιξ et κόλλαβος, nempe genus quoddam panis rotundi, ut inquit Junius, et delicati. Grets.

[Κολλίκιον panis rotundus ac in coronæ modum contortus. Goar.]

P. 57. Κόνσουλος ex Latino *consul*. Ita vocabatur qui Pisanis Cpoli præerat. Eodem nomine Anconitani suum præfectum salutabant. Et hodie Tripoli Alexandriæ Cairi seu Memphi mercatores et negotiatores Gallici suos habent consules.

Ib. Virgo hodie. Contacium hoc fecit Romanus melodus contaciorum auctor, et exstat in Menæo 25 Decembris. Integrum ita habet :

Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει,
Καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιπορoῦσι·
Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων [Θεός.

P. 58. Μίνσος a Latino *missus*. *Ferculum* verti, quia missus non sunt Latinis singula fercula, sed ferculorum quamplurium illatio et appositio. Hic autem singulis singula tradebantur fercula, non integri missus. Grets.

[Joannes Citri in Respons. Juris GR. l. 5 : Μίνσον τὸ καθ' Ἕλληνας μὲν τὸ κανοῦν δηλοῖ, κατὰ δὲ τὴν Ἰταλὴν γλῶσσαν τὸ πεπραγμένον τοῖς ὀψοποιοῖς ἐδεστόν. Κατὰ τοῦτο γὰρ τὰ ἐν ταῖς τραπέζαις ἐφαπλούμενα ὀθόνια μινσάλια λέγονται, οἷα πρὸς κόσμον τῆς τραπέζης καὶ τῶν μίνσων τιθέμενα. Quam opipare porro μίνσους sive fercula e sua mensa distribuerit Isaacius Angelus, declarat Nicetas p. 579 Goar.

Ib. Βρύσος vel βρύση fons est, a βρύω quod est *scaturio*. Hinc βρύσις, quasi dicas *scaturitio*. Grets.

[Βρύσην dicunt communius *fontem*. Glossæ Græcobarb. Ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσιν, ἤγουν αἱ βρύσαι τοῦ ἀσημίου λαλοῦσιν. Curopalates refert locum Βασιλακίου βρύσην dictum, ubi ab effossis Basilacii oculis sanguinis *fontes* eruperunt. Goar.]

Ib. Μετὰ τὸ δεῖπνον. Post cænam, melius quam post prandium, ut Junius, quia mensa illa vere

cœna erat : erat enim jejunium vigiliæ Nativitatis Domini.

P. 59. *Postero die.* Hactenus percensuit Codinus quid in vigilia nativitatis fieri consueverit : nunc quid in ipso festo agatur, exponit. Grets.

Ib. [*Τὴν τεσσαρακοστὴν.* Christi natalitia severiori jejunio quadraginta diebus protracto monasticæ leges et pia quorumdam devotio præveniunt. Jejunium illud *σαραντάμερον* vulgus, correctior lingua τεσσαρανθήμερον vocat. Τεσσαρακοστὴν observo ab auctore nuncupari : at nude et omnino jejune, ut hujus abstinentiæ temporis ab alio Paschalia solemnia **296** præcedente, et ἁγία καὶ μεγάλη τεσσαρακοστή dicto, discrimen assignet. Goar.]

Ib. Græci non tantum ante Pascha sed et ante alia festa præcipua, ut est Natalis Domini, quadragesimam præmittebant, sed quadragesimam non re, sed solo nomine, utpote jejunio paucis diebus circumscripto. Id disces ex Balsamone, qui in responso ad 53 quæstionem Marci patriarchæ Alexandrini ita scribit : *Nos defendimus jejunia necessario præcedere hæc quatuor festa, nimirum festum sanctorum apostolorum, Natalis Christi, transformationis Christi et Dei nostri, et obdormitionis sanctæ Deiparæ, sed tantum septem dierum. Unum enim est quadraginta dierum jejunium sancti et magni Paschatis. Quod si quis plus quam septem diebus circa festum sanctorum apostolorum et festum natalis Christi jejunet, seu sponte seu ordinis sui regula impulsus, non vituperabitur. Quomodo autem et propter quid ante unumquodque horum quatuor festorum jejunare debeamus, declaratum in synodali decisione de eo a nobis facta. Qui igitur non jejunant ante unumquodque horum quatuor festorum, sine ulla omnino excusatione magnis emendabuntur pœnis.* Eadem tradit Balsamon in responsis ad interrogationes quorumdam monachorum, quæ exstant post Nomocanonem Photii.

Græci quiritabantur hæc jejunia a Latinis non observari, ac proinde hac etiam ex parte cum iisdem concordiam iniri non posse. *Instituta et mores omnes diversa omnino sunt,* inquit Marcus Ephesius, *jejunia et ritus ecclesiastici et similia. Quæ ergo hic unio, ubi nullum patens ac manifestum apparet signum? Et quomodo uniti sunt, qui sua retinere volunt? Hac enim lege suum ad unionem præbuere assensum, quamvis a Patrum traditionibus desciverint.* Respondet Gregorius protosyncellus in apologia pro concilio Florentino, quæ exstat ad calcem ejusdem Florentini concilii in edit. Romana Græco-Latina : *Nescit ergo, ut plane videtur, eximius hic vir varios in hac etiam magna urbe Cpolitana servari mores, jejuniorumque ac rituum ecclesiasticorum esse diversitates. Namque ante Christi Natalem sunt qui ordiuntur jejunium ex die 15 Novembris, alii ex die 6 Decembris, alii ex 20; ad honorem quoque Ascensionis Christi quidam jejunare incipiunt ex Kalendis Maii, et alia ab aliis jejunia observantur.* A *Nam et ipso sanctæ ac magnæ Quadragesimæ tempore diebus Sabbati ac Dominicæ multi vescuntur piscibus, aliis quoque alii diebus; sunt etiam qui iis omnino se abstinent. Quid ergo? dicemusne illos fide etiam inter se dissidere? In ritibus quoque ecclesiasticis consuetudo est varia : nam Cpolitana major ecclesia in celebrandis officiis alio more utitur, alio vero majora monasteria, alio minora ad quietem accommodata, denique alio sacerdotum sæcularium ecclesiæ. Quin et Tabennesiotæ in uno eodemque cœnobio varios jejunandi psallendique modos habebant, aliis per biduum jejunantibus, aliis per hebdomadam, et his quidem ad vesperam, illis vero de media nocte sacros hymnos canentibus; quod fiebat etiam in monasterio Acœmetorum.* Subdit Gregorius : **297** B *Mirum porro fuerit cur iste vir et linguæ diversitatem et varium indumentorum genus vitio non verterit; aut quod illi flectant genua cum adorant et orant, servantes morem antiquitatis, nos vero minime.*

Porro qui Natali integram quadragesimam præmittebant, ii auspicabantur a 14 die Novembris, ut monachi, quos ad hoc peculiaris regula obligabat. *Monachi,* inquit Balsamon, *qui suarum fundationum constitutionibus coguntur amplius jejunare, scilicet a festo Omnium sanctorum et a 14 mensis Novembris, vel inviti cogentur sequi statuta suarum fundationum, quoniam hoc est canonicum et salutare; quemadmodum et laici, qui sua sponte ita jejunant, laude et gratiarum actione digni habebuntur.* C Quod dicit de festo *Omnium sanctorum,* id referendum est ad jejunium ante festum omnium apostolorum, quod Græci celebrant ultimo die Junii, cujus principium erat festum Omnium sanctorum, quod Græci celebrant prima Dominica post Pentecosten : cum autem Pentecoste sit festum mobile, necessario etiam festum *Omnium sanctorum* est festum mobile apud Græcos, nunc in Maio, nunc in Junio occurrens. Quo fit ut jejunium illud ante apostolorum festum etiam apud monachos aliquando brevius, aliquando longius fuerit : brevius, si Pentecoste in Junium incidisset, longius, si in Maium. Vide Typicum Sabæ.

Observandum et hoc, Græcos commemorationem omnium fidelium defunctorum agere feria quinta D ante Pentecosten, ut constat ex libro rituali Nicephori, qui Pentecostarium inscribitur. Grets.

Ibid. [Ἀπόκρεων, *carnisprivium*, celebrius unum habent Græci, Dominica sexagesimæ, et κρεωφάγον *carnivorum*, si ita proferre liceat, diem solemni Paschatis festo. Ut vero sacris mysteriis corporis et sanguinis Christi participaturi jejunium septem vel quinque saltem dierum præmittere lege jam olim posita usuque memoriam omnem prævertente recepto tenentur, ita non unum ἀπόκρεων vel κρεωφάγον diem per annum, sed quatuor, more magis usitato numerant. Celebratur hic natalium et resurrectionis Christi, tum dormitionis Deiparæ festo, ille quoties jejunium ante memorata solemnia, ob secuturam communionem, auspicantur. Tomus

unionis inter Constantinum Porphyrogenitum et A ejus socerum Romanum Juris GR l. II : Τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀξιωθήσεται τῆς ἀπολαύσεως τῶν θείων μυστηρίων, ἅπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηριώδει τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσει, δεύτερον ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης Θεοτόκου, καὶ τρίτον ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν. Hinc percipis cur carnes post jejunium delibaturi πασχάζειν se dicant, quod communicare, quæ verum pascha est, præmissa corpus etiam paschali cibo reficere aggrediantur. De Græcorum jejunio uberior est dissertatio nostra ad Euchologica, in qua jejunium apostolorum, de quo Gretserus hic, quodque minus frequentata eo die communione parum observatur, includimus. Trans- figurationis porro, quod memorat Balsamon, apud B Gretserum, jam antiquatum est, vel certe quindenis ante Deiparæ dormitionem carnis comestione diebus orbatis comprehenditur. GOAR.]

P. 60. *Ad circumstationem.* Cujus imaginem vide depictam a Corippo poeta Africano de laudibus Justini III, 158 — 169.

Integrum idiomelon exstat in Menæo 25 Decembris et ascribitur Joanni monacho.

298 *Μάγοι Περσῶν βασιλεῖς, ἐπιγνόντες σαφῶς*
Τὸν ἐπὶ γῆς τεχθέντα βασιλέα οὐράνιον,
Ὑπὸ λαμπροῦ ἀστέρος ἑλκόμενοι ἔφθασαν ἐν Βηθλεέμ,
Δῶρα προσφέροντες ἔγκριτα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν.
Καὶ πεσόντες προσεκύνησαν· ἰδὸν γὰρ ἐν τῷ
Σπηλαίῳ βρέφος κείμενον τὸν ἄχρονον.

Est autem idiomelon proprii festi canticum. Idiomela ubique in libris ritualibus Græcorum obvia sunt. Inepte Junius hic scribit ἰδιώμελον per ω, infra ἰδιόμελον per ο μικρόν, ut originis et compositionis ratio postulat; planumque fit ex Menæis, ubi nulla ἰδιώμελα, nisi forsan errore typographico, sed mera ἰδιόμελα reperies. GRETS.

Ib. ['Ιδιόμελον *canticum feriæ proprium*, ait Meursius. Verum ἰδιομελῳδεῖ, *sibi ipsi cantat*, quia solus se audit. Est itaque *proprii cantus modulus*, qui nimirum *proprio ac privato modulandi genere occinitur*, hacque ratione τροπαρίῳ *ad alterius cantum inflectendo* opponitur. Vide, si quid mereantur, Euchologica. GOAR.]

P. 62. *Fercula humi posita.* Junius nobis persuadere contendit ponere fercula ἐπ' ἐδάφους, id est humi, idem esse quod ponere super mensam, quia mensa est etiam ἔδαφος seu *solum* seu *sustentaculum.* An vigilans ista scripserit Junius equidem dubito, cum Codinus expresse dicat domesticos τοῦ δομεστικίου μίνσους κειμένους ἐπ' ἐδάφους, *humi vel in pavimento positos*, ex solo levasse in mensam imperatoris, et hujus faciendi tunc tantum et alias nunquam potestatem habuisse. An quod jam est in mensa, dicitur levari in mensam? et supra, domestici isti τιθέασι τοὺς μίνσους ἐπ' ἐδάφους. In quo Calepino reperit Junius ἔδαφος esse vel significare mensam?

Ib. Τὸ μινσάλιον, *mappa mensæ.* Citrius in Responsis : Καὶ τὰ ἐν ταῖς τραπέζαις ἐφαπλούμενα ὀθόνια μινσάλια λέγονται, οἷα πρὸς κόσμον τῆς τραπέζης καὶ τῶν μίνσων τιθέμενα.

P. 65. Pro ἰσοπέδιον reponendum est σουππέδιον *suppedium*, scabellum pedum, usurpatum a Niceta Choniate et ab aliis, ut docet Meursius in Lexico. Scribitur etiam σωπέδιον et συπέδιον. GRETS.

Ibid. [Miror cur non primam et germanam lectionem ἰσουπέδιον reliquerit Gretserus. An non Græcos auctores Græcis potius quam Latinis par est uti vocibus? Σουππέδιον vero Latina, ἰσουπέδιον vel εἰσουπέδιον Græca vox est, quam communi consensu tuentur Regii codices. Utramlibet vero sequaris, *suppedium* sive *scabellum pedum* interpretabere, cujus vice σκιμποδίσκον et ποδῶν θρανίδα scripsit correctior Nicetas in Alexio II et Isaacio Angelo, in CP. nimirum statu. Prior locus est ἐπί τινος μετεώρου σκιμποδίσκου κατὰ τὸν Μάκρωνα παρευρεθέντος στὰς αὐτός : cujus alia lectio reponit ἐπί τινος μετεώρου σουπεδίου. Alius τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων θεῖα εἰκάσματα εἰς ἕδρας καὶ ποδῶν θρανίδας παρῆγον; substituit alia εἰκάσματα εἰς ποδαρούλια καὶ σουπέδια κατεσκεύαζον. Σωπέδιον et σοπέδιον legit adhuc Meursius hoc eodem verbo, quæ Græcam, ut asserui, lectionem ἰσοπέδιον confirmant. GOAR.]

Ib. Panag'arium et *panagia.* Illud erat scutella in C qua *panagia* afferebatur. Quid vero hæc? Mira Junius. Ait *panagiam esse* **299** *vocem barbaram ex Latino panis et Græco* ἅγιος, *significare panem a sacerdotibus consecratum ; cjus usum a Gallis in Græciam importatum esse : Gallorum enim more panem a sacerdotibus consecrari, cujus frusta diligenter asservent.* Eadem ferme Meursius, saltem quod ad consecrationem attinet, qui dicit *panagiam esse panem consecratum a sacerdotibus.* Crederem hæc vera esse, nisi ipsi Græci ab assensu me prohiberent. Est enim *panagia* vox Græca a d. Virginis epitheto ob visionem quamdam divinitus oblatam ad panem translata; nec consecratur *panagia* a sacerdotibus, sed alia quadam ratione cœlestis benedictionis plena esse creditur; nec a D Gallis venit ad Græcos, sed ab apostolis. Quæ omnia ex Græcorum Horologio clara testataque fiunt ubi hæc de panagia habentur, præfixo tali titulo : Περὶ τῆς ὑψώσεως τῆς παναγίας, ὅπως γέγονε, καὶ διὰ τί. Μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φρικτὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος κάθοδον, καὶ ἕως τοῦ μερισμοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα, ἦσαν πάντες οἱ ἀπόστολοι ὁμοθυμαδὸν, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐν τῷ ἀρίστῳ ἀνακεκλιμένοι, ἀφιέντες κενὸν τόπον, ἐν τούτῳ προσκεφάλαιον ἐτίθεσαν καὶ ἐπὶ τῷ προσκεφαλαίῳ τμῆμα ἄρτου, ἐξ οὗ ἤσθιον εἰς μοῖραν Χριστοῦ· μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἀνιστάμενοι καὶ εὐχαριστοῦντες ἐλάμβανον τὸ τμῆμα τοῦ ἄρτου, ὃ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐπικέκλητο μοῖραν. Τοῦτο δὲ ὑψοῦν-

τες ἔλεγον· « Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι, δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, » καὶ ἀντὶ τοῦ μέγα τὸ ὄνομα, τὸ Χριστὸς ἀνέστη, ἕως τῆς ἀναλήψεως. Ἔκτοτε δὲ μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος. Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει μοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐτελεῖτο οὕτως, ἐποίει δὲ τοῦτο ἕκαστος αὐτῶν ἔνθα ἔτυχε μέχρι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὅτε δὲ τὴν παγκόσμιον σύναξιν διὰ νεφελῶν ἐποιήσαντο διὰ τὴν τῆς Θεοτόκου δεσποίνης μετάστασιν, τὰ εἰκότα τελέσαντες μετὰ τὴν ταφὴν αὐτῆς, δηλονότι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, παραμυθίαν ποιούμενοι καὶ μετὰ τὸ ἄριστον ἀναστάντες, τὸ τμῆμα τοῦ ἄρτου τοῦ εἰς ὄνομα κειμένου Χριστοῦ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀνυψώσαντες, καὶ τὸ μέγα τὸ ὄνομα προσειπόντες, ὢ θαύματος παραδόξου, ἡ νεκρὰ ὥσπερ ζῶσα, μετὰ νεφέλης καὶ φωτοποιῶν ἀγγέλων παρισταμένων αὐτῇ, ἐπὶ τῷ ἀέρι ἐπιφαίνεται, « Χαίρετε, » λέγουσα, « ὅτι μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, » τοῦτο ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ χαροποιὸν αὐτοῖς ἐπιδιδοῦσα. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ θαύματος ἐκπλαγέντες, ἀντὶ τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, « Παναγία Θεοτόκε βοήθει ἡμῖν, » ἀνεκραύγασαν. Εἶτα τῷ τάφῳ προσελθόντες, καὶ μὴ εὑρόντες τὸ πανάγιον αὐτῆς σῶμα, ἐπείσθησαν ἀληθῶς ὅτι σύσσωμος ζῶσα τριήμερος ὡς ὁ Υἱὸς αὐτῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσα καὶ μεταστᾶσα εἰς οὐρανοὺς μεταβέβηκεν, σὺν Χριστῷ βασιλεύουσα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ex his lucem dare licebit Curopalatæ, cum explicent quidnam *panagia* fuerit, unde hoc nomen acceperit, quomodo exaltari et quando quibusve verbis consueverit. A sanctissimæ ergo Virginis epitheto, quod est *panagia*, venit pani qui Christo asservari solebat, **300** quemque postea religiose particulatim comedebant, venit, inquam, *panagiæ* nomen. Transiit autem panagia etiam ad posteriores Græcos. GRETS.

[Dei Genitricem, ceu ex omni parte sanctam et sanctorum omnium sanctissimam, ἀντονομαστικῶς Græcia παναγίαν· ex more nuncupat. Buccellam quoque panis certo ritu in mensæ fine comedendam eodem nomine παναγίαν religiosior vocat usus: vas autem in quo reconditur vel e quo promitur panis hujusmodi; παναγιάριον. Imperator in aula, monachi in monasteriis, vulgus in ecclesiis vel in domibus ritum hunc perficiunt : qua ratione expleat imperator, commonstrat auctor noster in sequentibus. Monachos ea se devotione exercentes describit eruditissimus Allatius De lib. Eccl. Græc. dissertat. 1, his verbis : « Quis sit Græcorum iste ritus paucis expediam, ut qui tot nugas in medium proferunt, jam desinant ineptire. Antequam monachi in mensam procedant, cui id onus incumbit (illi ἐφημμέριον vocant), in disco sive scutella (illi nuncupant παναγιάριον) acceptum panem ad instar crucis in quatuor dividit partes æquales, ex angulo interiori panis abscindit frustum cultro circumiens, adeo ut ex una parte anguli acuminatus sit, ex altero circulari figura trigonus imperfectus appareat; et sic excisum suo loco una cum reliquo

A pane simul unito relinquit. Panem sic accommodatum alia parte disci cooperit. Ita enim discus ille comparatur cardine ex una parte cum superioris partis oculo colligatus, ut modo capsarum includatur, sin minus velo. Et sic apponit in mensa, in qua solus abbas vel proegumenus, qui scilicet abbatis munere antea defunctus fuerat, vel qui abbatis, dum ille abest, locum tenet, et δικαῖον appellant, assidet. Finito prandio et signo dato in contio (ita ipsi vocant campanulam ex ære fabrefactam) omnes assurgunt, et conceptis precibus discum illum cum pane, qui παναγία est, ephemerius sustollit. Postmodum reserato panagiario, et frusto illo e pane exciso converso ut mica nuda superior sit,
B præsentat abbati, qui extremis digitis miculam arripit et ori impositam absumit; deinde aliis monachis servato ordine offertur, qui eodem modo miculam ex panagiario auferunt et comedunt. Tum abbas vinum calici infusum bibit, quem omnes sequuntur; et gratiis Deo actis discedunt. Et hic est modus exaltandi panagiam, quamvis alii alio quoque modo præparent. Nam sæculares cum solemni convivio cives excipiunt, post mensam, in dexteram adolescentuli, ex clero tamen, paululum contractam et volæ sinistræ impositam ex pane præparant, et conceptis precibus sacerdos ibi astans primus micam accipit, postea aliis adolescens suggerit ; quod remanet ipse in manibus maxima cum veneratione consumit. » Hæc ille; qui
C cum alio quoque modo præparari consentiat, quem ipse observatum probavi, accepta viri amicissimi venia, subjungam. Remota mensa e fratrum cœtu affuit, qui alios pœnitentia præmissa, hoc est corporis incurvatione veneratus, dixit : Εὐλογεῖτε, Πατέρες ἅγιοι, συγχωρήσατέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. Cunctis Ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ, respondentibus, imaginem B. Virginis in muro positam adorans ac thure suffumigans, vicinum imagini panem in disco repositum extremis aufert digitis et in omnium conspectu elevat, dicens μέγα τὸ ὄνομα. Subjunxere cuncti τῆς ἁγίας Τριάδος. Ille παναγία Θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν. Respondent alii ταῖς αὐτῆς πρεσβείαις ὁ Θεὸς ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Mox omnibus accenso thure expiatis, τραπεζάρου *refectorarii* obse-
D quio buccellam divisam omnes consumpsere; et commune poculum Deiparæ nomine benedictum devotius exhausere. Unde ritum hunc processisse affirmant Græci, ex ipsorum sententia librisque retulit Gretserus : nos preces adjungendas exposuimus in Euchologio, quibus expositionem omnem et mysticum sensum, tum precibus tum ritu conclusum, abunde subjunximus ex Symeonis Thessalonicensis scriptis. GOAR.]

P. 63. *Τὸ τοῦ οἰνοχείου φέρει σκουτέλλιον.* Inepte Junius **301** *vinariæ capidis scutelam*. Nam οἰνοχεῖον est hic ipsa cella vinaria, cujus promus condus erat pincerna. Cellæ ergo vinariæ scutellam ferebat, seu scutellam quæ asservabatur in cella vinaria. Forte legendum est οἰνοχοεῖον. GRETS.

Ibid. Σκουτέλιον. [Discum illum vel patinam interpretor, in qua vinum et aqua propinantur, quæque bibentis mento ad honorem supponitur; οἰνοχεῖον vero, cujus est hæc patina, nusquam mihi sonat *cellam vinariam*, sed *cyathum* quo vinum et aqua offeruntur haurienda. GOAR.]

Ib. Granatza. Hic Junius iterum totus fit Syrus, ut et paulo post in voce lapatza. Forte vestis hæc confecta erat ex illa tela pretiosa, auro interstincta, quam Itali granitum vocant, ut est l. III De canonizatione S. Didaci, c. 20. GRETS.

Ibid. [Γρανάτζα. De qua Bullengerus. Vestis Cpolitani imperatoris granatza dicta, reliquorum principum lapatza, granatza quidem quasi laxis et fluentibus manicis trabea et vestis nitens, ex duabus vocibus Syris charana tzach: contra lapatza, pro lappa tzach, constricta trabea, quia manicæ erant strictæ et in zonam impactæ. Granatzam refert ejusmodi grandioris nummi effigies, quæ apud Gretserum tomo III De cruce, fol. 92, visitur. GOAR.]

Quærat quis, num imperator solus mensæ assederit. Respondeo ordinarie assedisse solum, adhibuisse tamen aliquando etiam alios, ut Augustam, filios, principes aulæ, quin et legatos variarum gentium, ut constat ex legatione Luitprandi ad Nicephorum Phocam. Mensam imperatoris, qualis præcipue festis diebus esse solet, graphice describit Luitprandus, testis oculatus, l. VI Rerum per orbem gestarum c 3: *Est domus*, inquit, *juxta Hippodromum, aquilonem versus, miræ et altitudinis et pulchritudinis, quæ decannea cubita vocatur. Quod nomen non ab re, sed ex apparentibus causis sortita est; δέκα enim Græce, Latine decem, ἐννέα novem; cubita aut a cubando inclinata vel curvata dicere possumus. Hoc autem ideo, quoniam quidem 19 mensæ in ea quæ secundum carnem est D. N. Jesu Christi nativitate apponuntur. In quibus imperator pariter et convivæ non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo epulantur. Quibus in diebus non argenteis, sed tantum aureis vasis ministratur. Post cibum autem aureis vasis tribus sunt poma delata, quæ ob immensum pondus non hominum manibus, sed purpura tectis vehiculis sunt allata. Apponuntur autem duo hoc modo: in mensa per foramina laquearis tres sunt funes, pellibus deauratis tecti, cum annulis aureis depositi, qui ansis, quæ in scutulis* (lege *scutellis*) *prominent impositi, adjuvantibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus, per vertibile, quod supra laquearium est, ergalium in mensam subvehuntur, eodemque modo deponuntur.* Hæc Luitprandus: sed pro *cubita* lege *accubita*. Zonaras in illud canonis Trullani 74 ἀκούβιτα στρωννύειν: ἥ τε λέξις τῶν ἀκουβίτων τῶν Λατίνων ἐστὶν (ἀκούμβω γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω), σημαίνει στρώμνας ἠρμένας εἰς ὕψος καὶ μαλακάς. Αὗται δὲ τρυφῆς καὶ μαλακίας εἰσίν. Ejusdem palatii, quod a 19 *accubitis* seu lectis tricliniaribus nomen invenit, meminit Paulus Diaconus **302** in Leone: *Silentium contra sanctas ac venerabiles celebravit iconas in tribunali 19 accubituum.* Idem: *In crastino Sabbato sancto exivit imperator in tribunalibus 19 accubituum.* Codinus lib. De origin. Cp.: Καὶ τὰ δέκα ἐννέα ἀκούβιτα καὶ τὸ στέψημον καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου.

Idem Luitprandus, VI, 2, de alio palatio *Magnaura* dicto: *Est Cpoli domus palatio contigua miræ magnitudinis ac pulchritudinis, quæ a Græcis* ρ *loco* λ *posita Meganra, quasi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaque Constantinus, tum ob Hispanorum nuntios, qui tunc noviter eo venerant, tum ob me et Liutefredum, hoc modo parari jussit. Ærea, sed deaurata quædam arbor ante imperatoris oculos stabat, cujus ramos itidem æreos diversi generis deaurata que volucres replebant, quæ secundum species suas diversarum avium voces emittebant. In primis vero solium hujusmodi erat arte compositum, ut in momento humile, excelsius modo, quam mox videretur sublime. Sed sedile, quod erat immensæ magnitudinis, incertum utrum ærei an lignei, verum auro tecti leones quasi custodiebant. In hac igitur duorum eunuchorum humeris incumbens ante imperatoris præsentiam sum deductus. Cumque in adventu meo leones rugitum emitterent, aves secundum species suas perstreperent, nullo sum terrore, nulla admiratione commotus, quoniam quidem ex his omnibus eos qui bene noverant fueram percontatus. Tertio itaque imperatorem pronus adorans caput sustuli, et quem prius moderata mensura a terra elevatum sedere vidi, mox aliis indutum vestibus penes domus laquear sedere prospexi. Quod qualiter fieret, cogitare non potui, nisi forte eo sit subvectus ergalio quo torculariam arbores subvehuntur. Per se autem nihil locutus, quoniam et si vellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de vita Berengarii et sospitate per logothetam est percontatus.*

Erat Cpoli aliud palatium, cui πορφύρα seu *purpura* nomen, parturientibus et parientibus imperatricibus destinatum. Anna Comnena l. VI Alexiadis: Alexius Comnenus domum reversus τὴν βασιλίδα κατὰ τὸ ἀφωρισμένον πάλαι ταῖς τικτούσαις τῶν βασιλίδων οἴκημα ἐπὶ ταῖς ὠδῖσιν εὕρηκε. Πορφύραν τοῦτο ἀνέκαθεν ὀνομάζουσιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν πορφυρογεννήτων ὄνομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμε. Luitprandus, I, 2: *Porphyrogenitum non in purpura, sed in domo quæ Porphyra dicitur, natum appello. Et quoniam res processit in medium, quod de hujus Porphyrogeniti genesi audivimus, proferamus. Constantinus imperator Augustus, ex cujus nomine Cpolis est sortita vocabulum civitas, domum istam aedificari jussit, cui Porphyra nomen imposuit, voluitque successurum nobilitatis suæ sobolem istic in lucem prodire, quatenus qui suo ex stemmate nascerentur, luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarentur.* Alii porphyrogenitos dictos censent, quod patre imperatore et purpura imperiali convestito nati essent. Ita Zonaras in Constantino Duca: *Imperium reliquit tribus filiis suis, quos sustulit ex Eugenia conjuge sua, Michaelem quidem et Andronicum, quando adhuc privatam vitam*

ducebat, **303** *Constantinum vero cum jam imperaret, ipsaque etiam Eugenia ad Augustæ honorem evecta. Hinc iste solus erat porphyrogenitus, quem statim etiam ante alios imperatoriis insignibus exornarit.* Grets.

CAPUT III.

Observationes in caput 8, quod est de Epiphania Domini.

P. 64. Festum Epiphaniæ, hoc est *apparitionis,* dicitur singulari numero ἡ ἐπιφάνεια, plurali numero et genere neutro τὰ ἐπιφάνεια, quin et τὰ ἐπιφάνια. Aliquando τὰ θεοφάνεια, quia Deus apparuit. Tribuitur hoc nomen huic festo 1) quia Dominus eo die magis se manifestavit, 2) quia apparuit hominibus, quando baptismum eo die in Jordane a Joanne suscepit, 3) quod eo die Christus mutata aqua in vinum hominibus se manifestavit in nuptiis Canæ Galilææ. Latina Ecclesia omnes has causas hujus diei sequitur, ut patet ex Breviario Romano. Græci festum hoc colunt potissime ob secundam causam : nam apparitionem magis factam celebrant ipso natalis Christi festo, 25 Decembris, ut patet ex Menæis. S. Chrysostomus, Hom. de baptismo Christi : *Quam ob causam hæc* (solemnitas) ἐπιφάνεια, hoc est apparitio, *appellatur ? Quia nimirum non omnibus manifestus est redditus, cum partu est editus, sed cum est baptizatus : nam ad hunc usque diem vulgo erat ignotus. Nam incognitum eum fuisse vulgo, neque quisnam esset plerosque scivisse, constat ex istis Joannis Baptistæ verbis* Joan. I : *« Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. » Quid vero mirum, si alii non nossent, quando illum etiam ipse Baptista ad eum usque diem ignorabat ? « Et ego nesciebam eum, » inquit.* Latinos ob manifestationem magis factam hoc festum obire patet ex homiliis SS. Patrum, S. Augustini, S. Leonis, S. Maximi et aliorum. Patet idem ex Germanica appellatione hujus festi, quæ est Trium regum, *der heiligen drei könig tag.* Et legitur Evangelium S. Matthæi de adventu magorum. Nec aliter hæretici tam in quotidiano sermone quam in kalendariis suis hoc festum nominant, quam *der heiligen drei könig-tag.* Inde etiam liquet numerus magorum, *die heiligen drei könige :* non dicitur *die heiligen vier könige, die heiligen zween könige.*

Morose admodum de regibus disserit Casaubonus in 2 Exercitat. Contra Baronium, et tandem eo venit ut regulos fuisse non diffiteatur, *dummodo ita sentire vel non sentire unicuique sit liberum, neque articulus fidei inde cudatur.* Quis pro articulo fidei hoc habet ? Communis et est et fuit persuasio fidelium ; a qua propter ratiunculas vel potius stultitias Calvinisticas discedere parum consultum aut expediens est.

304 Morosius adhuc grammaticatur idem Casaubonus de nomine festi Exercit. c. 15. Epiphaniam enim seu theophaniam potius competere nativitati Christi : tunc enim etiam ἐφάνη, apparuit, maxime pastoribus, etc. Veteres 6 Januarii celebrasse Natalem Domini, et ideo diem illum, ob natum scilicet

A Christum, dictum epiphaniam seu theophaniam. Et adfert aliquot testimonia, quorum nullum est ad rem. Nemo negat theophaniæ seu epiphaniæ appellationem etiam nativitati tribui posse : tunc enim apparuit Dominus inter homines et pastores ad se traxit, etc., et in missa hujus festi legitur : *Apparuit gratia Salvatoris nostri,* etc. Sed videndum hic quid usus ecclesiasticus ferat; qui est et fuit ut absolute loquendo dies 6 Januarii diceretur Epiphania, idque propter tres causas initio dictas, etsi alii alias causas magis attendebant. Et pauci erant qui Natalem Domini celebrarent die 6 Januarii ; et fere intra Ægyptum hæc consuetudo conscribebatur, ut est apud Cassianum, Collat. 10, 2. Profert Casaubonus locum ex oratione Chrysostomi in Natalem Domini,

B tom. V, Savilliano, p. 511, ubi dicit *vix decimum annum agi, cum ecclesia, in qua hanc orationem dixit, festum natalis celebrare cœperit diemque nativitatis cognoverit.* Sed oratio hæc non est Chrysostomi. Patet 1) ex stylo, 2) quia Cpoli ante S. Chrysostomum festum nativitatis agebatur, ut patet ex oratione Nazianzeni in *Natalem Domini* et ex alia *in diem Luminum.* 3) Quia ipse auctor hujus homiliæ dicit natalem celebratum et cognitum fuisse a Thracia usque Gades. At Cpolis est in Thracia. Neque alia epiphaniæ fuit ratio 6 Januarii quam nunc sit, nisi apud paucos eosque fere Ægyptios, qui natalem Domini 6 Januarii obibant.

Appellatur eadem Epiphaniæ solemnitas *festum*

C *Luminum,* tum ob baptismum, tum quia Christiani diem hunc accensis cereis celebrare consueverunt. Ita Billius annot. ad orat. in sancta Lumina, et Baronius ad Martyrolog. Rom. 6 Jan. Sed exstitit cui hæc opinio Billiana et Baroniana non placeret tanquam longe a vero avia. Quid est ergo festum Luminum si non epiphaniæ seu baptismi Christi ? Respondet esse festum quo quotannis Christiani baptismatis a se suscepti memoriam recolebant. Id probat ex oratione quadragesima Nazianzeni, quæ est in *sacrum baptismum,* ubi in ipso statim exordio ista leguntur : *Heri splendidum luminum diem celebravimus ; salutem enim nostram lætitia prosequi conveniebat, ac multo quidem magis quam carnis amici dies eos quotannis celebrant quibus vel nati vel matri-*

D *monio juncti sunt, vel nomen acceperunt, vel certe inter juvenes censeri cœperunt, vel locum aliquem primo incoluerunt, vel quacunque demum alia de causa mortales festum diem agunt. Hodie de baptismo et beneficio hinc accepto ad nos manante disseremus.* Ex quibus verbis colligit *festum Luminum* nihil aliud fuisse quam baptismi ab unoquoque suscepti commemorationem. Sed persuasioni huic manifeste obstat in primis ipsemet Nazianzenus, qui festum Luminum aperte nominat festum baptismatis Christi seu epiphaniæ, **305** quando Christus in Jordane baptizatus mundo apparuit : sic enim ait : *Sanctus Luminum dies, ad quem pervenimus quemque hodie divino beneficio celebravimus, pro principio quidem Christi mei, hoc est veræ lucis, omnem hominem in mundum venien-*

tem illuminantis, baptismum *habet, meam autem quoque purgationem operatur.* Et post longam de baptismo Christi disputationem, hanc ad ipsam orationis calcem subinfert parænesin : *Nos autem hodie Christi baptismum honore complectamur ac festum honeste celebremus, non ventris deliciis operam dantes, sed spiritualiter nos ipsos oblectantes.* Ita etiam Gregorium intellexit Nicetas scholiastes ejus. Quod itidem ex inscriptione liquet, quæ est ista : Εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν ἐπιφανίων λόγος. Idem planum fit ex ritualibus Græcorum libris, ubi *προεόρτιον τῶν φώτων* nihil est aliud quam profestum *epiphaniæ* seu apparitionis Christi ad Jordanem, quando in Jordane baptizatus est, ipsumque festum die sexto Januarii apud Græcos celebrari solitum appellatur ἑορτὴ τῶν φώτων ; cujus B appellationis ea est ratio, quia Christiani eo die in ecclesia et alibi faces, cereos, lucernas accendebant, ut ait Nicetas, in honorem baptizati Christi, qui vera lux est, et baptismi ab ipso instituti, qui et ipse φῶς καὶ φωτισμὸς nominatur, ut antea diximus.

Cæterum locus ex oratione de baptismo novæ illi opinioni nihil adjumenti affert : nam baptismum, quem Christus suscepit, vocat *salutem nostram*, quia, ut Patres loqui solent, Christus baptismo suo aquas sanctificavit et nostræ saluti in baptismate suo procurandæ destinavit et salutiferas effecit. Quorcirca consentaneum esse ait Nazianzenus, ut sicut alii diem natalem suum, matrimonii et id genus alios quotannis celebrant, ita etiam *salutem nostram*, hoc est baptisma Christi, anniversaria C panegyri celebremus.

Maneat ergo, festum Luminum esse festum epiphaniæ seu epiphaniorum, quando Dominus in Jordane baptizatus mundo apparuit et ut fortunatum sidus felicissime illuxit: hanc enim solam Domini epiphaniam seu apparitionem baptismo illustrem Græci solemnem habent, nec de apparitione magis facta mentionem ullam eo quidem die faciunt, cum Latini potissimum die sexto Januarii solemniter recolant epiphaniam seu manifestationem, qua Christus infans orientalibus magis sese patefecit; tametsi nec illam penitus negligant quæ facta est ad Jordanem in baptismo, nec illam quæ contigit in nuptiis in Cana Galilææ, quando primum signum fecit. Hinc canit Ecclesia: *Tribus miraculis* D *ornatum diem sanctum colimus.* Et octava epiphaniæ potissimum apparitioni ad Jordanem in baptismo dedicatur, ut planum fit ex Romanæ Ecclesiæ ritualibus libris.

P. 65. Ἁγιασμὸς seu *consecratio et aspersio aquæ.* Primo die cujusque mensis aqua benedicebatur et ex benedicta homines aspergebantur in palatio Cpolitano, excepto Januario, quo id fiebat die sexto, hoc est in ipsa epiphania Domini, et Septembri, quo id fiebat die 14 in ipsa exaltatione S. crucis. Forma benedicendæ aquæ exstat ex Menæo die 6 Januarii et in Euchologio, et est ista : **306** Ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο, καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χάριν τῆς A ἀπολυτρώσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου. Ποίησον αὐτὸ ἀφθαρσίας πηγὴν, ἁγιασμοῦ δῶρον, ἁμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξητήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον, ἵνα πάντες οἱ ἀρυόμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες ἔχοιεν αὐτὸ πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἰατρίαν παθῶν, πρὸς ἁγιασμὸν, πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον. Nec in aula solum, sed in aliis omnibus Græcanicis ecclesiis aqua hoc die benedicebatur, etiam apud Æthiopas, qui hodie undis non modo se aspergunt, sed et penitus immergunt. Et fideles circa mediam noctem, quæ festum antecedit, ob reverentiam baptismi quo Salvator noster tinctus est, aquatum ibant, unusquisque ad obvium sibi fontem, rivum B aut fluvium, cui aquæ Deus hanc benedictionem largiebatur ut multis annis incorrupta maneret. Testis locuples hujus rei S. Chrysostomus, hom. de baptismo Christi tom. V operum Græcorum. *In hac solemnitate* (epiphaniæ, qua Græci μέγαν ἁγιασμόν celebrant) *sub mediam noctem omnes* ὑδρευσάμενοι *cum aquam acceperint, domum latices referunt ac recondunt et per integrum annum conservant, utpote quod hodierna die sanctificatæ sint aquæ* (per baptismum Christi in Jordane); *fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitiatur, sed integro anno, atque adeo biennio et triennio sæpe, quæ hodie fuit hausta, incorrupta et recens permanet, ac post tantum temporis cum iis quæ nuper fuerint e fontibus eductæ certat.* C Hæc S. Chrysostomus. Quid vero S. Epiphanius, hæresi 51? Mira nimirum, eo ipso festo, hoc est sexto die Januarii, in memoriam patrati a Christo miraculi, quosdam fontes atque adeo ipsum fluvium Nilum effici vinosos seu in vinum verti. Audiamus ipsum S. Epiphanium. *Circa ipsam undecimam* (mensis Tybi, qui est sextus nostri Januarii) *post annos triginta factum est primum signum in Cana Galilææ, quando aqua facta est vinum. Quapropter etiam in multis locis usque in hunc diem hoc fit, quod tunc factum est, divinum signum in testimonium incredulis, velut testantur in multis locis fontes ac fluvii in vinum conversi, Cibyres quidem urbis Cariæ fons, qua hora hauserunt ministri et ipse dixit: « Date architriclino. » Testatur et in Gerasa Arabiæ fons similiter. Nos bibimus de Cybires fonte, fratres vero nostri de eo qui est in Gerasa, in martyrum templo. Sed et multi in Ægypto de Nilo hoc testantur.* Tres ergo aquas nominat, quæ dicto festo in vinum vertantur, 1) fontem Cibyres, 2) fontem in Gerasa, 3) Nilum. Cum igitur tres isti fontes vinoso sapore nunquam fluxerint nisi hoc die, manifestum fit hoc miraculum non esse patratum nisi ad recolendam memoriam vini ex aqua a Christo in Cana Galilææ producti. Et de his tribus fontibus, inquit Baronius, tom. I anno 31 n. 33, se non meminisse ullum sibi scriptorem, qui Christi natalem antecesserit, lectum esse, qui testetur duos illos fontes et fluvium Nilum verti in vinum. Hic illustriss. Baronii condu-

cticius calumniator **307** Casaubonus insilit Exercit. 13, in celeberrimum Annalium scriptorem, incinitque etiam ante Christi adventum alibi fuisse fontes vinosos, testesque laudat Vitruvium, Plinium et eclogas Sotionis. Ad quid hæc nisi ad texendum calumniam? Baronius non dicit se non meminisse quod legerit ullum auctorem qui fontium vinosorum ante Christum meminerit: sed ait se non meminisse quod ullum Christi nativitatem antegressum legerit, qui duos supra ex Epiphanio adductos fontes et Nilum fluvium in vinum aliquando versos esse vel verti scripserit. Et hoc longe aliter tinnit quam quod Baronio impostor fraudulenter imponit. Sed absisto hinc, ne actum agam: jam enim Baronium ab hac et multis aliis criminationibus Casaubonianis præclare vindicavit noster Heribertus Rosweidus in Lege talionis 12 tabularum et in Anticapello suo.

Fuerunt et alibi, sed extra epiphaniæ festum, amnes vinosi et fontes lactei. Sylvester Giraldus in Itinerario Cambriæ, II, 1: *Hoc mihi notabile videtur quod nostris diebus tam fluvium hunc* (Alunum) *vino manare quam fontem, quem Pistil Duwi, fistulam David vocant, lac stillare compertum est.*

Addamus et hoc, aquam Jordanis, postquam eam Christus contactu et baptismo suo consecravit, incorruptionis munere donatam esse. Illustriss. princeps Nicolaus Christophorus Radzivilus in suo Hodœporico Hierosolymitano: *Aquam valde turbidam Jordanis habet, sed salubrem, quæ in vase asservata nunquam corrumpitur, prout in ea quam attuli mecum indubitanter sum expertus.* Hæc inclytus ille princeps.

Illud denique dignum censeo quod observetur, Donatistas olim in Africa epiphaniæ festum non celebrasse, ut testatur S. Augustinus serm. 32 De tempore his verbis: *Merito istum diem nunquam nobiscum hæretici Donatistæ celebrare voluerunt, quia nec unitatem amant, nec Orientali Ecclesiæ, ubi apparuit illa stella, communicant: nos autem manifestationem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quia primitias gentium delibavit, in unitate gentium celebramus.* GRETS.

P. 65. [*Ὁ δὲ μετὰ τὴν λειτουργίαν ἁγιασμός*. Aquam iterato benedicit Ecclesia Græca in Theophaniis, semel pervigilii vespere, et in missa secundo. Secundam consecrationem tangit hæc dictio. Aquæ istius benedicendæ ritum exhibet Euchologium sub hoc titulo: Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ τῶν ἁγίων θεοφανείων. Officii rituumque interpretationem quantuluscunque labor noster adjecit: ecclesiasticis ibi elucidatis, cum Codino succincte disserente aulica quam breviter prosequimur.

Ibid. [*Λαμπάς*. De luminibus sacro τῶν φώτων die in ecclesia accensis superflue tractat hic scholiastes. Adverto nihilominus λαμπάδος nomen solemnitati, de qua loquimur, adeo proprium redditum, ut cerei hoc solo die accensi

A illud jam sibi vindicent apud vulgus; alias quandocunque in usum veniunt, κηροὶ et κηρία nuncupantur. Porro λαμπὰς hodierno, ceu festiva, tanta mole conflatur vel coloribus pingitur ac artis tanta varietate adornatur ut inter reliquos cereos ἐκλάμπειν verissime videatur. Hinc **308** virgatum variegatumque opus cereo in hac festivitate succendendo vetus et a majoribus accepta parœmia comparat. De illo quoque nos loco præfato nonnulla. GOAR.]

CAPUT IV.

Observationes et explicationes in c. 9, quod est de festo adorandæ crucis.

P. 65. Vide quæ de Dominica adorationis S. crucis in media Quadragesima scripsimus t. I, de S. Cruce l. I, c. 67, et t. II multas habes homi-B lias a Græcis Patribus hac Dominica dictas. GRETS.

Ibid. [Κυριακῇ τρίτῃ τῶν νηστειῶν τὴν προσκύνησιν ἑορτάζομεν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ait Triodium. Rationem quæsitam subjungit, ut crux nimirum, passionis Christi monumentum, nos ad eam ferventius austeritatis tempore sequendam excitet, præteritos abstinentiæ labores consopiat, et velut paschalis hilaritatis pignus sese ipsam proponat. Plures in hoc festum homilias scripsere Chrysostomus, Sophronius, Theodorus Studites, Xiphilinus, Philotheus et alii. Vulgatiorem celebritatis ritum his verbis Typicum Sabæ constituit: Κυριακῇ τρίτῃ τῶν ἁγίων νηστειῶν τὴν προσκύνησιν ἑορτάζομεν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ C σταυροῦ. Δοξολογία μεγάλη. Ὅταν δὲ ψάλλομεν τὴν δοξολογίαν, ἀλλάσσει ὁ ἱερεὺς τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ λαβὼν θυμιατὸν θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὸν σταυρόν. Εἶθ' οὕτω λαμβάνει αὐτὸν μετὰ δίσκου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ σὺν τῇ θήκῃ, καὶ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βήματος, προπορευομένων αὐτῷ λαμπάδων δύο καὶ θυμιατοῦ, καὶ ἀπέρχεται εἰς βασιλικὰς πύλας. Τελεσθείσης δὲ τῆς δοξολογίας καὶ τοῦ τρισαγίου, λέγει ὁ ἱερεὺς σοφία, ὀρθοί. Καὶ λέγομεν τὸ τροπάριον· « Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. » Καὶ εἰσοδεύει ὁ ἱερεὺς φέρων τὸν ἅγιον σταυρὸν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Κἀκεῖσε προευτρεπισθέντος τετράποδος τίθεται ἐπάνω αὐτοῦ ὁ τίμιος σταυρός, καὶ εὐθὺς ἀρχόμεθα ψάλλοντες· « Τὸν D σταυρόν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα. » Καὶ ἀνοίξας τὴν θήκην ἄρχεται προσκυνῶν ὁ προεστὼς καὶ ὁ ἱερεύς, βάλλοντες μετανοίας τρεῖς κατενώπιον τοῦ τιμίου σταυροῦ. Καὶ μετὰ τὸ ἀσπάσασθαι πάλιν βάλλουσι μετάνοιαν ὁμοίως, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς πρὸς μίαν. Εἶθ' οὕτως ἄρχονται οἱ ἀδελφοί.

Ibid. Τῆς τοῦ παλατίου ἐκκλησίας. Quam ex pluribus in eo conditis auctor non assignat, primam siquidem Trullanam Theophanes a Pulcheria fundatam in Protomartyris honorem refert, aliam τῷ ἀρχιστρατήγῳ Michaeli in eodem dicatam legimus. Basilium Leonemque tot et tam varias ibidem struxisse dotasseque narrat, ut urbis unius spatio plures capi non solere cernamus. GOAR.]

Ibid. Sticharium. Junius secure vertit, *manipu-*

tum, et *phelonen penulam*, et *epitrachelium collarium; orarium* retinet quidem, sed ridicule interpretatur *psalmum oratorium*, εὐκτικὸν μέλος. Ergo ministri ecclesiæ, qui orarium ferebant, *psalmum oratorium* ferebant. Quæso, inspice imaginem Georgii Pachymeris initio Gregoræ, *orario* conspicuam : et dispice num ibi *psalmum oratorium* inventurus sis. Grets.

309 *Ibid.* [Στιχάριον *diaconalis tunica*, talaris, undique clausa, nonnihil stricta, coloris albi pro solito, ἀπὸ τοῦ στίχου, quod *uno tractu* contexatur, dicta.

Ibid. Φελώνην vocant *casulam sacerdotalem*, manicis carentem, ac totum corpus undique ambientem. *Cappam* neotericus quidam æque simpliciter ac inscienter vocavit. Ex privilegio et ad ampliorem ornatum palatino archidiacono casulam ferre licet.

Ibid. *Οὐ μὴν ἐπιτραχήλιον.* Ob sacerdotalis gradus defectum, cujus illud est insigne, *stola* nimirum e collo versus medias tibias defluens, cujus pendulæ hinc inde partes ad invicem sunt colligatæ.

Ibid. Ὠράριον, stola diaconalis sacerdotali strictior, cui in longum vox ἅγιος ter inscribitur. Sinistro tantum humero tunicæ superposita ac sinistra manu retenta gestatur.

Ibid. *Σῶσον, Κύριε.* His adde, si curiosius reliqua desideras, ὁ Θεὸς, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, ἐπίσκεψαι τὸν κόσμον σου ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, ὕψωσον κέρας Χριστιανῶν ὀρθοδόξων, καὶ κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου τὰ πλούσια, πρεσβείαις τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῇ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ; προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων δυνάμεων ἀσωμάτων. Goar]

P. 66. Junius ubique perperam *catacœlos* pro *exocatacœlos*. Grets.

Ibid. [E novem officialium Magnæ ecclesiæ pentadibus primi sex, œconomus nimirum, sacellarius, scevophylax, chartophylax, sacellæ præpositus, hodieque primus defensorum (quondam protonotarius) ab auctoribus plerisque ἐξωκατάκοιλοι appellati. Ratio dubia est, et circa vocem conjecturis hucusque lusum est abunde. Paucis nugæ rejiciendæ, brevius quoque vera sententia proferenda. Sunt qui, ut liberius hallucinentur, ἐξωκατακοίλους repudiant, quorum vice ἐξωκατακοίτους reponunt, jejuna valde concilii Trullani, moniales can. 40 ἐξωκοιτεῖν, extra monasterium dormire, prohibentis, auctoritate fulti; hosque ideo ἐξωκατακοίλους quasi ἐξωκατακοίτους, qui extra palatium vel patriarchium cubarent, dictos. Verum cur non facilius eos ἐξωκοίτους quam ἐξωκοίλους ab ἐξωκοιτεῖν diceres? An non pervertit dictionis sensum præpositionis additamentum, quam vel litterulæ vel accentus mutatio corrumpere potest ex integro? At ante Leonis Armenii tempesta- A tem, dices, clerici juxta Cedrenum palatium non habitabant et erant ἐξώκοιτοι. Assentior. Verum ubi vocem ἐξωκατακοίλων, quam soli neoterici scriptores suggerunt, in usu tunc fuisse demonstrabis? Quin imo si prius ἐξωκατάκοιλοι, qui e palatio erant ἐξώκοιτοι, cum a Leone Armenio (ne sicarii perduellesque, quod tunc actum est, fraudulenter cum clericis in palatium noctu irreperent) clerici pernoctaverint in regiis ædibus, nulla deinceps ἐξωκοίτων vel ἐξωκατακοίλων esset habenda memoria. His junge, non palatinos, sed patriarchicos primos clericos ἐξωκατακοίλους vocatos; ut quid hæc rerum dissentientium perturbatio et a palatio ad patriarchæ sedem digressus, ut qui palatii ἐξώκοιτοι, nomen dent patriarchicis B ἐξωκατακοίλοις? Illi etiam, inquies, fuerunt e patriarchio ἐξώκοιτοι. Quasi vero inde ἐξωκάτοιλοι. Facilius, me judice, diceres ἐξωκατακοίλους quasi ἐξωκατακέλλους, qui συγκέλλου patriarchæ *concellanei* privilegio, ut ad ejus *cellam* habitarent, nusquam gauderent. Terret me nihilominus ne id suggeram ἐξωκατακοίλων dignitas, cui a privilegii aliis concessi privatione nomen mutuari prorsus indignum. Placet idcirco magis reliquos omnes his inferiores clericos ceu κατακοίλους *loco depressiore et humili considentes* spectare, hos vero sive in ecclesiæ consessu sive in procedendi ordine sive ad patriarcham vicinia sublimiores multo ac eminentiores, et (qui sunt modo spectatissimi cardinales) ἐξωκατακοίλους C perfecte, *eminentissimos* decernere **310** vocandos. Detineor tamen Regiorum lectione vocem unicam in duas dividente, diaconosque memoratos ἓξ κατακοίλους, *sex depressos*, patriarchæ nimirum assessores, verum dignitate, jure, loco, potestate inferiores omnino. Arriserat prius ea vocis expositio, quæ regiam urbem CP. ad veteris Romæ instar in montibus et vallibus variis sitam, quasdam etiam ecclesias tum in istis tum in illis exædificatas contemplata, humiliorum locorum oratoria minus e clero dignis assignaret regendas, præcipuas vero, quæ in montibus fundamenta posita nanciscerentur, his ἐξωκατακοίλοις velut montes lucernis reservatas censeret. Præter Junium conjectorem alius non adfuit qui sententiam firmaret auctor. D Ea nunc ideo non acrius defensa, Georgii Coresii suis me litteris amice convenientis diversam mentem tenacius amplecti constitutum. Totus, inquit ille, CP. patriarchii situs concavum locum occupavit quondam, ejusque ædes cum reliquis spectatæ κοίλην θέσιν *cavitatem* et velut *voraginem* exhibebant oculis, et in ea tum syncelli tum alii monachi patriarchæ obsequio mancipati vel etiam domestici sedem obtinebant, unde et κατάκοιλοι: primates vero clerici ἔξω κοιλότητος commorantes domosque amplas et excelsas adepti, ceu qui ex præcipuis familiis et proceribus seligerentur, ἐξωκατάκοιλοι nominati, qui non modo clericos alios, sed et pontifices ipsos honore præcederent. Hæc ille.

P. 66. [*Τῶν πατριαρχῶν τις*. Debet ille, quisquis A fuerit, quadringentos annos superare, cum Symeon Thessalonicensis ante memoratum tempus scriptor eximius primos ecclesiæ Magnæ clericos, qui exocatacœli, velit etiam ab antiquo (diutino spatio) diaconos exstitisse.

Ibid. [Σφραγίζω nonnunquam *ordino* seu *veros ordines confero* refert (Balsamon in Can. apostolicum 36 : Διακόνους χειροτονεῖσθαι μὲν, τοῦτ' ἔστι σφραγίζεσθαι, ἐμάθομεν), nonnunquam *cruce signo*. Euchologium in Ordin. Lectoris : Σφραγίζων ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα. Thessalonicensis : Τῷ διχηρίῳ σφραγίζει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, *cereo bicipiti Evangelium signat*. Quandoque tandem est, *adjuncto crucis signo ministerium vel officium committo*. Typicum Sabæ c. 5 : Τῇ δὲ μεγάλῃ B τεσσαρακοστῇ σφραγίζει προεστὼς ἐξυπνιστὴν ἐν ἐκκλησίᾳ. Quos itaque patriarcha exocatacœlos σφραγίζει, *crucis signo instituit*, prius diaconi vera ordinatione promoti intelliguntur. GOAR.]

P. 67. Junius addit negationem, οὐ φοροῦσι, *non gestant*. Codices Boici omittunt; itaque prorsus diversus sensus efficitur, nempe diaconos tota Quadragesima gestare purpurea sticharia, excepto Annuntiationis festo, Palmarum et magno Sabbato. GRETS.

Ibid. [Non toleranda vocum corruptio negationem affirmationis vice substituens : multo sincerius Regia, eliminata particula negante, φοροῦσιν. Auctoritas et consuetudo fidelem hujusmodi C lectionem tuentur, luctus siquidem et Quadragesimæ tempore rubrum sibi colorem assumit Orientalis Ecclesia, reliquo tempore, festivo maxime, candidum. Annuntiatio vero, Palmarum dies et Sabbatum Paschalis pervigilium solemnia sunt et festa Dominica, in quibus rubeus color horrorem incutit et adversum omen defert. Simeon Thessalonicensis : Τί δηλοῦσι τὰ λευκὰ ἐνδύματα τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τί τὰ ἐρυθρὰ κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν ; subjungit : Λευκὰ ταῦτα διὰ τὸ καθαρὸν χάριτος καὶ φωτεινόν. Πολλάκις δέ γε καὶ πορφυρᾶ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν νηστειῶν διὰ τὸ πενθεῖν ἡμᾶς ἁμαρτήσαντας καὶ διὰ τὸν σφαγέντα ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Demetrius Bulgariensis Juris Gr. l. v : Πένθους εἰσὶ τὰ πορφυρᾶ ἐνδύματα D σήμαντρον· ἐν μόναις γὰρ νηστίμοις ἡμέραις καὶ ἐν μνημοσύνοις ἀπελθόντων λαμβάνονται. GOAR]

311 CAPUT V.

Observationes et explicationes in c. 10, de festo Palmarum.

P. 67. Quod nos *festum Palmarum*, id Græci ἑορτὴν βαΐων vocant ; de quo fuse Codin. c. 10. Βάϊα Græco sermone dici *palmas* seu ramos palmarum tradit S. Hieronymus in c. 8 Ezechiel. Inscite de hoc nomine Balsamon, *Baium*, inquit, *lingua Romana neque ramum ex arbore cæsum neque rosam ex roseto collectam neque lilium ex liliorum horto decerptum significat*. De duobus posterioribus nil contendimus, de priore hæremus : si enim non significat ramum, dic quid significet ? Ἀνθρωπίνης δὲ γνώμης ἐκ τοῦδε εἰς τόδε μετάβασις, ἀγαθὴ δηλονότι ἢ πονηρά. Pulchre; pergas. Ἐντεῦθεν γὰρ τοὺς παιδοτρίβας βαϊούλους κατονομάζομεν ὡς τὰ νηπιώδη τῶν παίδων φρονήματα μετάγοντας πρὸς ἀῤῥένωσιν. Docte, quasi bajulus non sit a Latina voce *bajulo*, sicut gerulus a *gero*. Pergit : Καὶ πραιβαϊκάτορας λέγομεν τοὺς ποικιλλομένους κατὰ τὴν ἶριν συνεργοὺς καὶ προδιδόντας τοὺς πρόσφυγας. *Prævaicatores (prævaricatores) appellamus cooperarios seu adjutores, qui variantur instar iridis, et clientes produnt*. Ita quidem interpres : sed quis non videt legendum esse κατὰ τὴν ἔριν ? ut prævaricatores sint illi qui in ipsa lite clientes suos destituunt et produnt, variatique ad alteram partem, sua deserta, transeunt. Nimirum quia Græculus iste in *bajulo* et *prævaricor* aliquam similitudinem animadvertit cum voce βάϊον, ideo putabat inde formatam, quasi a *vario*, seu, ut ipse scripsisset, a βαρίω, et omisso ρ a βαΐω, quod est *muto*. Hinc etiam dicit Judæos non intelligentes, Christo Hierosolymam ingrediente, quid sibi vellet illa ramorum gestatio, exclamasse βαβαὶ, papæ! βαβαὶ τῶν Μωσαϊκῶν παραγγελιῶν, βάϊον ἀπροσδόκητον γέγονε, τουτέστι μεταφορὰ πρὸς ἀπώλειαν. Hæc Græculus ille de etymo vocis, λήρων.

Docet autem Balsamon hoc τῶν βαϊοφόρων die imperatores olim ac patriarchas distribuisse subditis ῥόγας, hoc est *munera* et *baia*, huncque usum usque ad tempora Constantini monomachi durasse et postea desiisse. Sunt autem *rogæ* stipendia etiam militaria : hinc apud Codinum vox ipsa ῥόγαι, et inde formati ῥογάτορες, milites qui stipendia merent, *soldaten*. Item largitiones, *erogationes*, munera, et dona a principibus liberaliter distribui consueta. Qua voce crebro utitur etiam Anastasius bibliothecarius in Historia Pontificum, ut in Eugenio : *Rogam clero dedit*. Hinc etiam natus videtur modus loquendi Germanorum : *Er hat ein guten rogen zogen*, de illo qui luculentum quid adeptus est. Hinc etiam ῥογεύειν *militare, merere* : forte cusa et hæc vox a Latino *rogo* vel *erogo*. Habet Balsamon etiam ῥογαλία.

Hujusmodi rogam a se visam describit Luitprandus Ticinensis **312** l. vi. *In ea*, inquit, *quæ est ante* βαϊοφόρον, *quod nos palmarum ramos dicimus, hebdomade tam in militibus quam in diversis constitutis officiis numismatum aureorum erogationem, prout cujusque mereretur officium, imperator facit ; cui erogationi quia me interesse voluit, me venire præcepit. Fuit autem hujusmodi. Erat apposita decem cubitorum longitudinis ac quatuor latitudinis mensa quæ numismata loculis congregata, prout cuique dabatur, numeris extrinsecus in loculis scriptis retinebat. Ingrediebantur denique ad imperatorem non confuse, sed ordinatim secundum vocantis vocem, quæ scripta virorum nomina secundum officii dignitatem recitabat. Quorum primus vocatus est rector domus ; cui non tu-*

manibus, sed in humeris posita sunt numismata cum scaramangis quatuor (vestis genus est scaramangium, pluviæ, cæterisque cœli injuriis arcendis apposita. Vide Pandecten Turcicum, c. 177 et 199) : *post quem ὁ domesticus scholarum et ὁ λογαριαστὴς τῆς πλοίας sunt vocati, quorum alter militibus, alter navigantibus præerat. Hi itaque paris numeri, quia dignitas par erat, numismata et scaramanga suscipientes præ multitudine non jam in humeris portaverunt, sed adjuvantibus aliis post se cum labore traxerunt. Post hos admissi sunt magistri numero 24, quibus erogatæ sunt numismatum aureorum libræ, unicuique secundum eundem numerum 24, cum scaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo hos pone est secutus, et 12 numismatum libris cum scaramanga una donatus. Turba post hos immensa vocatur protospathariorum, spathariorum, candidatorum et id genus clientum.* Hæc de roga ad festum Palmarum fieri solita in palatio Cpolitano Luitprandus.

Sed fons iste liberalitatis exaruerat in palatio, et ferme etiam in patriarchio, tempore Balsamonis, ut ipse conqueritur. Et patriarcha quidem ne prorsus immunificus videretur, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχήσεως θυμιάματα dividebat, festo baiorum seu palmarum cereos et cruces, magna quarta feria, hoc est die Mercurii majoris septimanæ, cereos et thymiamata, die Paschatis ἀσπασμοὺς καὶ τρικέφαλα, interpres : *salutationes et tricipitia*. Osculo enim et amplexu excipiebat populum festo Paschatis, dans unicuique *tricephalum:* exiguæ monetæ genus est, a tribus capitibus nomen ducens. Celebrabatur dies catecheseos feria tertia post Dominicam τῆς ἀποκρέου, hoc est *carnisprivii*. Nomen hoc inde habebat, quia patriarcha populum eo die ad jejunium Quadragesimæ rite sancteque obeundum commonefaciebat, datis thymiamatis seu incensis ; quorum omnium rationes exponit Balsamon in quadam de hoc argumento epistola, quæ exstat l. vii Juris Græco- Rom. fol. 471.

P. 67. Pro τοῦ περιπάτου, quod vitiose Junius affert, scripsimus ex manuscriptis ὁ περίπατος ; sic enim et oratio et orationis sensus constat.

Ib. Sabbato Lazari, pridie Palmarum celebrant Græci admodum solemni cæremonia festum excitati Lazari ; de quo consule rituales libros Græcorum. GRETS.

313 P. 67. [Triodium : Ἑορτάζεσθαι κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν (palmarum pervigilio) ἐτάχθη ἡ Λαζάρου ἔγερσις, ὅτι οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν, μᾶλλον δὲ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, μετὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν διὰ τὴν κάθαρσιν τὰ ἅγια πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέλλοντες πανηγυρίζειν, ἐπειδὴ τοῦτο τὸ θαῦμα ἀρχὴν καὶ αἰτίαν μάλιστα εὗρον τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ μανίας τῶν Ἰουδαίων, κατὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸ ὑπερφυὲς τοῦτο τεράστιον ἔθεντο. GOAR.]

Ib. *Ἀλλάσσει*. Meursius v. Ἀλλαξιμάριον dicit recentiores Græcos ἀλλάσσειν simpliciter dicere pro *induere vestem;* citatque hunc locum et eum qui

A paulo post de principibus sequitur. Adducit et alium ex Euchologio, alium denique ex Marco Hieromonacho. Hinc ἀλλάγματα et ἀλλαγαί absolute *indumenta*. Quamvis autem nullus ex his locis simpliciter evincat id quod vult Meursius, demus tamen id ita esse : libenter vicissim fatebitur notionem de mutatione vestium ipsi vocabulo congruentiorem esse, et hanc secundam quasi adventiciam jure censeri. GRETS.

Ibid. [Haud *mutat*, ut præmissum, quin potius unam imperatoriis ex vestibus ab antiquis imperatoribus acceptam ipse assumit et *induit*. Observo porro pluribus imperatoribus eadem vestimenta, ceu dignitatis quam personæ magis propria, deservîisse. Hinc Luitprandus vilitatem et vetustatem

B eorum subsannat in Legatione. Quæ nihilominus adeo vetustas consumpserat, Theophilus aliquot interjectis annis renovavit. Leo Grammaticus in ejus Vita : Ἐκαινοβργησεν δὲ καὶ τὰς βασιλικὰς στολὰς ἀνανεώσας καὶ χρυσοϋφάντου; κατακοσμήσας.

Ib. *Στέμμα*. Tum auctor tum reliqui scriptores alii semper intelligunt imperatoris diadema majus et ornatius. GOAR.]

Ibid. Saccum. Junius *sagum*, tam hic quam supra ; et in annot. *Gallica vox corrupta ex sagum*. Mirum ex Oriente non accersitam originationem. Cur *saccum* potius a *sago* quam a *sacco* Græcis Latinisque communi deducamus ? Cur *sagum* red-

C damus, cum non sit tantum vestis militaris, sed et forensis, nec forensis tantum vestis militaris, sed et ecclesiastica ? ut planum fit ex Turcogræc. p. 20, ubi vestis quædam patriarchica *saccus* nominatur. *Filiæ ejus ornamenta dederunt patriarchio*, ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ σάκκος ὁ ἀρχαῖος ἕως τοῦ νῦν, *ex quibus confectus est vetus ille saccus , qui hodie quoque durat*. Ubi recte interpres pontificiam vestem interpretatur. Distinguitur saccus a *mandya*. Id clarum ex his. Codinus : Ἐνδύεται ἐπάνω τοῦ σάκκου καὶ διαδήματος μανδύαν χρυσοῦν. GRETS.

Ib. [*Ἀλλάσσουσιν ὡσαύτως*. Antiquas ac officiis ministeriisque accommodas vestes etiam aulicos Nicephori in processione gestasse memorat Luitprandus in legat. *Sed et*, inquit, *optimates sui,*

D *qui cum ipso per plebeiam et discalceatam multitudinem istam transierunt, magnis et magna vetustate rimatis tunicis erant induti.*

P. 68. [*Ἐξέλθετε ἔθνη*. Theophili opus esse hoc canticum testatur Cedrenus. Ἐφιλοτιμεῖτο, inquit, καὶ μελῳδὸς εἶναι, διὸ καὶ ὕμνους ποιῶν τινας καὶ στιχηρὰ μελίζων ᾄδεσθαι προέτρεπεν. Φέρεται δὲ καί τις λόγος, ὡς ἔρωτι τοῦ μέλους βαλλόμενος κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐν φαιδραῖς πανηγύρεσιν οὐ παρῃτήσατο τὸ χειρονομεῖν. Et infra : Καὶ τὸ στιχηρὸν δὲ κατὰ τὴν βαϊοφόρον τὸ Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε καὶ λαοί, τὸν ἐκείνου φασὶν εἶναι τόκον ψυχῆς. GOAR.]

314 P. 68. Verba illa εἰς τύπον γὰρ Χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον ἔρχεται, *ad typum Christi bona hæc an-*

nuntiatio advenit, Junius verterat prorsus inepte, quia *idiomelum*, vel lampadarius cantans illud *idiomelum*, loquitur de Evangelio quod archidiaconus ferebat, et hoc Evangelium, sive, ut distinctius dicam, hunc codicem Evangeliorum, ait Christi typum ac figuram gerere. GRETS.

Ib. [Στέφανος *circulus* caput ambiens, ac minor stemmate *corona*, φυάλιν aliud regii capitis operimentum, de quo c. 6 p. 52, suppositum nec ab omni parte στεφάνῳ velatum adhuc ostentans. Adverte collegam imperii etiam stemmate fuisse coronatum, quicunque alius despota, sebastocrator, Cæsar, coronæ quidem gestandæ, haud tamen stemmatis jus acceptum; ac idcirco στέφανον gestare, non στέμμα, vel ἐστεμμένον progredi. A sertis igitur et velis ferendis longe alienus conspicitur.

Ib. [Ἀρπάζει κλάδον. Ramos hac solemnitate gestatos in matutinis tacuit Codinus. Typicum docet, ὅτε ἀσπάζονται οἱ ἀδελφοὶ τὸ Εὐαγγέλιον, διανέμειν τὸν ἡγούμενον τὰ βαΐα, in fine matutinarum precum fratribus ad Evangelii osculum accedentibus ecclesiæ superiorem palmarum ramos distribuere, ad finem usque officii gestandos. Εὐχὴν εἰς τὸ δοῦναι τὰ βαΐα τῇ βαϊοφόρῳ promit Euchologium. Ritum insuper ultimis imperii annis adhuc observatum testatur Phranzæ interpres his verbis: *Postridie quoniam Palmarum solemnitas incidebat, myrti ramos amputamus, quos manibus gestat totus exercitus.* A retentis et manu gestatis myrti ramis stationarios μυρταΐτας dictos scriptis asserit Georgius Coresius. Balsamon Meditato De incensis l. VII Juris GR.: Κλάδους φοινίκων καὶ μυρσίνων βλέπω τοὺς ἀνθρώπους κατέχοντας καὶ τὴν βαϊοφόρον δοξάζοντας. GOAR.]

CAPUT VI.

Observationes et explicationes in c. 11, quod est de luctu imperatoris.

P. 69. [Μετὰ φορέματος λευκοῦ. Ὅπερ ἐστὶ τεκμήριον πενθούντων βασιλέων, scripsit, qui ipse induit, Cantacuzenus l. III; ob filium sibi natum in avi morte assumptas vestes lugubres deposuit Andronicus teste Gregora, x, 3: Περιχαρὴς γενόμενος ὁ βασιλεὺς ἤμειψεν εἰς τὸ λαμπρότερον τὰ ἐνδύματα, ἃ διὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν τέως ἐνεδέδυτο. Purpuream tamen chlamydem sive mandyam, μανδίον (ita scriptum reperio) πορφυροῦν, in calamitate publica tulisse Justinum miror apud Theophanem. Ante bellum Persicum nigros calceos Heraclium gestasse Cedrenus ostendit. Sin minus muliebrem imperatores, regium tamen hodie luctum in Oriente ducunt feminæ: nulla est enim quæ lineo totum corpus circumtegente velo colorem album non assumat. Uxoribus quidem fuscas solummodo vestes in conjugum funeribus, virginibus etiam candidas in parentum fratrumque luctu gerere solitum: viris nonnisi nigrum in quorumcunque obitu ferre colorem ex more licitum est. GOAR.]

Ib. Nota morem lugendi nostro contrarium:

A nam apud nos vestes candidæ gaudii potius quam luctus argumentum sunt. Cantacuzenus, l. III Historiæ, c. 27, de die coronationis suæ agens, ita scribit: *Postridie* (coronationis) *vestes auri subtemine picturatas* **315** *deponentes candidas induerunt, lugentium imperatorum argumentum. Mutationis causam præsentibus imperator asseruit, pridie propter festum diem illas alias induisse, nunc illo præterito rursus fratris et imperatoris* (*Andronici Junioris*) *mortem sibi lugendam.*

Ibid. Intuere et animo venerare sanctissimæ Virginis *victoriæ effectricis* imaginem cum imagine S. Georgii. Fuit hæc Nicopœæ Virginis imago sine dubio illa quam Joannes Comnenus imperator suo loco currui triumphali imposuit velut

B victoriæ, quam obtinuerat, *unicam effectricem.* V. Nicet. Chon. p. ed. Bonn. 26. Videntur autem hanc Dei Genitricis imaginem secum extulisse in expeditiones. Hinc Nicetas Choniates in imperio Murzuphli: Ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστρατηγὸν, τοῖς ἐναντίοις ἑάλωκεν. Etiam Heraclius imperator imaginem sanctissimæ Virginis in militiam præsidii causa abducebat. Arthurus Britto *in obsidione Badonici Montis, fretus imagine Dominicæ Matris quam armis suis insuerat, nongentos hostium solus adorsus incredibili cæde profligavit*, ut scribit Wilhelmus Malmesburiensis, l. I De gestis regum Angliæ, c. 1. GRETS.

C *Ibid.* [Τῆς νικοποιοῦ. Quod dubie Gretserus, certus assero divæ Virginis imaginem νικοποιοῦ nomine consecratam et in palatio a Joanne Comneno repositam. Argumento mihi sunt Nicetæ de illa imagine in triumphum acta loquentis verba: Τὰς νίκας τῇ Θεομήτορι ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος. Qui etiam triumphi pompam ἐκ τῶν ἑῴων πυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον *duxit*. Manuel filius eidem, ait illius Vitæ l. V, triumphum ceu ἀπροσμάχῳ καὶ ἀκαταγωνίστῳ συστρατηγῷ erexit. GOAR.]

Ib. S. Georgii imago. Forsitan hæc illa est ex qua sanguinem manasse scribit Pachymeres, l. VII *Histor.* Certe illa est cujus equus (equitem enim hæc imago S. Georgium exhibebat) horrendo

D prodigio horrificum hinnitum edidit sub Andronico seniore imperatore, paulo ante quam junior Andronicus Cpolim occuparet. Prodigium hoc describit Gregoras, l. VIII, p. 303. Ex cujus narratione habes hanc D. Georgii equestrem imaginem, tanto miraculo nobilitatam, esse illam de qua hic Curopalata. Vide quæ de S. Georgio scripsimus, l. II De festis, c. 6. Consule etiam Adamannum Scotum abbatem, de situ Terræ sanctæ, nuper a nobis editum, l. III, ubi mira de quadam S. Georgii imagine reperies.

Ib. Peripaton commodius non vertes quam si processionem vertas: est enim id quod Germani vocant *den umbgang*. Vide quæ hac de re diximus l. I De sacris processionibus, c. 1. Junius et ubique

ambulat et *ambulationes* somniat, ut morem sacrarum processionum, supplicationum et litaniarum obfuscet. Grets.

Ib. [Λιτήν. Hac voce non nudam *supplicationem*, sed inter ambulandum factam sive *processionem*, significari diserte monstratum est in Euchologicis. Goar.]

P. 70. De imagine Virginis Hodegetriæ c. seq. plura ipsemet Codinus. Non erat ordinarie in aula, sed in monasterio τῶν **316** ὁδηγῶν; ferebatur autem pietatis causa ad aulam ultimis Quadragesimæ diebus, nempe feria illa quinta quæ nostram Dominicam *Judica* antecedit: manebatque in palatio usque ad secundam feriam Paschatis; quo die referebatur in monasterium et templum τῶν ὁδηγῶν. Est hæc imago, ad quam, capta ab Andronico juniore Cpoli, Andronicus senior supplex confugit. Rem narrat Nicephorus Gregoras, l. ix, p. 422 Bonn. Cum autem, teste eodem Gregora, 24 dies Maii ageretur quando a juniore Andronico Cpolis capta est, necesse est imaginem Virginis Hodegetriæ extra ordinem præscriptum in palatio fuisse; et forte Andronicus senior defectione illa nepotis et assectarum commotus eam in palatium solatii et subsidii causa apportandam curaverat.

Quid venerationis Michael Palæologus imperator imagini Hodegetriæ, expulsis Latinis Cpoli, detulerit, exponit Gregoras l. iv, p. 87.

Porro templum τῶν ὁδηγῶν ædificavit Pulcheria imperatrix, in quo divinam Deiparæ imaginem reposuit, quam Lucas evangelista in tabula depictam reliquit, ut ait Nicephorus, xiv, 2.

Cum Isaacum Angelum imp. Cpolitanum Branas arcte obsideret, imperator *Dei Genitricis imaginem, quæ ab Hodegio monasterio Hodegetria nuncupatur, in mœnia pro vallo inexpugnabili transtulit*, ut scribit Nicetas Choniates l. i De rebus gestis Isaaci Angeli. Nec frustra, ut felix exitus declaravit.

Ut jusjurandum eo firmius esset, voluit Andronicus senior imperator sibi illud dari a Michaele Catharo, nepote suo, coram sacrosancta imagine castissimæ Dei Genitricis Hodegetriæ, ut scribit Gregoras, l. viii. Hodegetriam porro interpretatur Wolfius *viæ monstratricem* seu *ductricem*. Grets.

Ibid. [Vere quidem Gretserus τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆς τῶν Ὁδηγῶν μονῆς καθ' ἣν προσκεκλήρωται Ὁδηγήτριαν προσκεκλῆσθαι refert ex Niceta in Isaacio Angelo l. i; eamdem vero asserturus, ad quam bello pressus et a nepote captus senior Andronicus confugerit, ut eam amplexus vitæ libertatisque immunitatem assequeretur, se tantum auctore et teste firmat Gretserus ac nonnisi dubius vaticinatur. Satius eam dixisset, quæ, referente Vincentio in Spec. Hist. 23, 147, sub Leone Isauro per muros urbis CP. ducta fœdum Saracenis eam urbem obsidentibus intulit naufragium, ὁδηγήτριαν siquidem refert a Luca cum puero Jesu ulnis gestato depictam, ac in Ὁδη- A γῶν loco, duobus cæcis illuc monente B. virg... ad visum recipiendum deductis, religiose posita... Audacior adjungam eamdem quæ Heraclii temp... a Sergio pontifice CP. per muros circumlata S... thas ab eis miraculose depulit: qualem enim ὁδη... γήτριαν Vincentius, hanc quoque describit ano... nymus brevi publici juris a patre Combefis. facien... dus. Σέργιος δὲ ὁ ἱεράρχης τὰς ἱερὰς εἰκόνας τῆς θεομήτορος, αἷς μάλιστα καὶ βρέφος ὁ Σωτὴρ ἐξει... κονισθεὶς ἐν ἀγκάλαις τῆς μητρὸς ἐξεφέρετο, ταύτας λαβὼν περιῄει τὰ τείχη. Ὁδηγητρίας certe, ... antiquissima, si a Luca delineata, etiam puerum Jesum ulnis complectebatur. De simili in Blachernensi templo a Romano Argyro reperta Cedrenum disserentem perlege. Goar.]

B

317 CAPUT VII.

Observationes et explicationes in c. 12, quod est de officio magnæ hebdomadæ.

P. 70. *Magnæ hedomadæ.* Quibusdam religio est dicere *hebdomada hebdomadæ*. Sed hæc religio a superstitione parum abit. Ascribam hic verba scholiastæ librorum De avaritia Salviani Massiliensis, ad illud *lampadam tuam. Ne quis forte putet vitium esse in hac lectione, et reponendum* lampadem, *moneo lampadam quoque dici a nominativo* lampada. *Sic* hebdomada *Latina terminatione, quæ Græcis* hebdomas. Grets.

Ib. Meursius admodum anxie monet ne quis, cum audit quatuor Evangelia lecta esse, suspicetur C *tetrabiblon Evangeliorum*, hoc est ipsos integros quatuor Evangeliorum commentarios lectos esse; quod nimis longum fuisset. Itaque articulum τά, præpositum vocabulo τέσσαρα, exsulare jubet. Sed si Græcorum rituales libros diligentius inspexisset, aliter puto super hac re pronuntiasset. Ita enim Typicum Sabæ c. 38, agens de hac magnæ hebdomadis feria secunda: Ἀναγινώσκεται δὲ τὸ τετραευαγγέλιον τῇ β', τῇ γ' καὶ τῇ δ', καὶ πληροῦται. Ne autem suspiceris tantum partem aliquam ex quatuor Evangeliis lectam esse, audi ejusdem Typici auctorem eodem loco: Εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον ὅλον ἀναγινώσκεται· ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Μάρκον καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν. Τὸ δὲ κατὰ Ἰωάννην ἀναγινώσκεται ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῶν D ἁγίων παθῶν. Ἀναγινώσκεται δὲ οὕτος ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἤγουν β', γ' καὶ δ'· καὶ πληροῦνται ἐν ταῖς ὥραις· γίνεται δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀναγνώσεις γ', τὰ δ' ἄλλα ἀπὸ δευτέρου. Ὁμοῦ ἀναγνώσεις θ', καὶ ὥρας θ', καὶ πλέον οὐδέν. Ex his jam Meursius non Codinum, sed sua emendare poterit. Et si quid emendandum sit, potius expungam illud τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, quia magna feria quinta non legebatur τὸ τετραευαγγέλιον, quippe quod præcedente die, videlicet magna feria quarta, jam absolutum erat, ut ex Typico Sabæ audivimus; nisi forte in palatio Cpolitano tetrabibli lectio ad quintam ipsam feriam magnam extenderetur. Quamvis ipsum quoque Triodium Græcorum cum Typico Sabæ concinat; cujus hæc sunt verba: *Legitur etiam tetraevangelium*

nda, tertia et quarta feria. Καὶ πληροῦται *el pletur seu terminatur.* GRETS.

Ibid. [Non his modo Dominicæ passioni memoralæ sacratis feriis, prout erudite demonstrat Gretserus, sed et continuo totius anni spatio totus quatuor evangelistarum textus in ecclesia palam legitur, quod diserte his verbis edisserit doctissimus Allatius. Exceptis magnis solemnitatibus, quæ peculiare sibi poscunt, Evangelium in reliquis anni diebus ita dispertiuntur Græci, ut unius prius evangelistæ textum in tmemata dividant et diebus applicent, donec finiat, postmodum alterius contineant, donec omnia ad exitum perduxerint, et diebus Dominicis a scriptore Evangelii nomen imponant: dicunt enim ἡ πρώτη κυριακὴ τοῦ Ματθαίου, ἡ δευτέρα τοῦ Ματθαίου, et sic de aliis. Id ut melius comprehendas, velim **318** animadvertas Joannis Evangelii textum universum septem integris hebdomadibus legi, quæ a magna paschæ Dominica tribus diebus exceptis numerantur, Matthæi feria secunda post Dominicam Pentecostes ad subsequentem Parasceven Exaltationis diem festum absolviturque hebdomadibus septem et decem. Harum undecim singulis diebus Matthæi lectionem continuant, a duodecima quinque tantum diebus Marci lectio assumitur, Sabbatis et Dominicis Matthæi lectio restituitur, usque ad hebdomadem decimam et septimam, dummodo hæc postrema inter tempus paschale occurrat; sin minus, non legitur. Lucæ Evangelium a feria secunda quæ Dominicam post Exaltationem excipit, et integris hebdomadibus duodecim continuatur. Ab initio tertiæ decimæ Marci percurritur in reliquis diebus, sed Sabbatis et Dominicis Lucæ assumitur. Marci tandem inter Matthæi et Lucæ absumitur; quod vero supererit, Sabbatis et Dominicis quadragesimæ absolvitur. Hæc ille. GOAR.]

P. 70. De more lavandi pedes, tam hoc die quam aliis, proprium opusculum edidi, quod Pedilavium inscripsi; cui etiam ex Euchologio Græcorum officium *pedilavii* inserui. Nec Orientis tantum reges et imperatores hoc die pauperum pedes lavabant, sed et Occidentis, ut pluribus exemplis ostendi in jam dicto opusculo.

Post absolutam narrationem de lotione pedum sequitur in editione Juniana titulus iste, ὁ νιπτής. Sed vidit ipsemet Junius titulum non suo loco positum esse, et si recipiendus sit, ponendum ante illa verba, πρὸ δὲ τῆς λειτουργίας, etc. Nec in altero codice Boico comparet. GRETS.

Ibid. [Absoluta missa lavipedium fieri præcipit Euchologium. quod populi commoditati quam mysterio, quod observat imperator, stat satius.

Ibid. Ὑποχάμισα auctor explicat χιτῶνας, Suidas ἐπενδύτας, ἐσώτατα ἱμάτια, *tunicas;* Simon Portius cum vulgo ὑποχιτῶνας, ἐχέσαρκα, ἐνδοτάτους χιτωνίσχους, uno verbo *interulas.* GOAR.]

Ibid. Curtzobraccia *kurze hosen*, ut παπούτζιον, *solea, calceus.* Scribitur etiam παπούτζη. Melior forsan scriptura est *curtobruccia.* GRETS.

Ibid. [*Ποιεῖ εὐλογητόν.* A benedictione auspicatur, dicens : Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ibid. *Τὸ τρισάγιον.* A ter repetita voce ἅγιος : Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ibid. *Τοῦ εὐαγγελίου.* Cujus ἀρχιτέλεια, principium et finis sunt : *Sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater*, etc. et *non estis mundi omnes.*

P. 71. [*Τοῦ νιπτῆρος ἀκολουθία.* Quam qui desiderabit integram, nostra Euchologia, si merentur, adibit. Ἀκολουθία autem *officium est divinum*, cujus partes ad invicem connexæ ordine se consequuntur, quasi *sequentia.* GOAR.]

Ibid. Alter codex Boicus ἀνὰ χρυσοῦν νομίσματα τρία. Forsan recta lectio erit ἀνὰ χρυσᾶ νομίσματα, ut ἀνὰ capiatur eo sensu quo Matth. XX : Ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον, *acceperunt singuli denarium.* Ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον, *acceperunt ipsi quoque singuli denarium.* GRETS.

Ibid. [*Τράπεζα δὲ οὐδαμοῦ.* Ob religiosioris jejunii præceptum, quod tamen etiam monachis hoc die vino non interdicit. Euchologium : Δίδοται τὸ κατακλαστὸν, καὶ μεταλαμβάνομεν οἴνου μόνου.

319 *Ibid.* [*Τῆς ἀγρυπνίας ἀκολουθία.* Voluptas quietis quantumlibet studiosa in vigiliis, quas παννυχίδας vocant, luxum quærit, de quibus Simocatta, VIII, 13 : Σύνηθες γοῦν τοῖς ἐγχωρίοις ἐπὶ τοῖς λελοχευμένοις παιδίοις ἑβδομαίαν ἄγουσι τὴν ἡμέραν συμποσίων ἑορταῖς καταπαννυχίζεσθαι. Dilectionis pariter fervor asperitatis amans, in Christi morte protractis per diem jejuniis, noctis omne spatium insomne molitur etiam in imperatorum palatiis adjungere. Παννυχίδας sacras non ascetici modo fratres, sed et communioris, devotæ tamen vitæ præceptores suis scriptis celebrant. Commendant in præcipuis Christi Domini et Deiparæ festis ecclesiastica officia, ubi frequentiorem plebem ad concinendas Dei laudes convocant. Hæc vero ἀγρυπνία τῶν παθῶν adeo culta, ut κατὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν, circa secundam nimirum vel tertiam a serotino crepusculo horam, non possit ab imperatore non celebrari. De his festis vigilatis tractat Allatius, de lib. Eccles. Græco dissertatione 1. GOAR.]

Ibid. Duodecim ista evangelia erant partes ex quatuor evangelistis desumptæ, ut planum fit ex Græcorum Triodio, ubi duodecim ordine enumerantur, adjuncto evangelistæ, ex quo quodlibet desumptum est, nomine. Itaque nihil hæc duodecim evangeliorum lectio ad illam quatuor Evangeliorum seu τοῦ τετραευαγγελίου, ut ex dictis perspicuum relinquitur. Falsum autem est duodecim hæc evangelia quater in anno lecta esse, ut dicit Meursius. Semel in anno lecta sunt, non quater, nempe magna feria quinta in officio vigiliæ pro

festo Parasceves institutæ. Testem do ipsum Codinum et Triodium. Nec recte Meursius huc advocat lectionem duodecim lectionum ex Anastasio et Bernone : loquuntur enim de duodecim lectionibus in angariis seu quatuor temporibus recitari consuetis. At Codinus agit de duodecim evangeliis, quæ quinta feria majoris hebdomadis in officio vigiliæ legebantur. Nec duodecim illæ lectiones, quas ex Anastasio et Bernone producit Meursius, in angariis ex Evangelio sumebantur, sed ex Mosaicis et propheticis libris, ut et hodie angariarum lectiones quinque ex prophetiis petuntur. Quam apposite vero ad evangelia, quæ recitabantur in ecclesia, accommodat Meursius illud Isidori Pelusiotæ, l. II, ep. 150, ubi ait phylacteria Judæorum fuisse *δελτία μικρά, ἅπερ ἐφόρουν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ ὥσπερ νῦν αἱ γυναῖκες τὰ εὐαγγέλια τὰ μικρά.* Arbitratur parva fuisse evangelia illa quæ in templo legebantur : sed cum toto anno plurima evangelia legerentur, haud parva dici potuissent. Parva igitur dicuntur vel quia initium unius evangelii, puta sancti Joannis, vel omnium quatuor evangelistarum exordia continebant, ferebanturque, ut et hodie evangelium sancti Joannis, amuletorum vice, potissimum a feminis. Vide quæ scripsimus tom. I De sancta cruce, l. II, c. 29 ; sed ut hinc tandem abeam, οὐδὲν ὑγιὲς in Glossarii Evangelio inesse reperio. GRETS.]

Ibid. [*Τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.* Exhibet Græcorum εὐαγγελιστάριον, omnemque ex quatuor Evangelii scriptoribus passionis historiam ordine decerptam concorditerque connexam comprehendunt : unumquodque vero *τμῆμα* est historiæ passionis Dominicæ.

Ibid. Λαμπάς. Nullum aliud inter *λαμπάδα* et κηρὸν discrimen quam inter communem et majorem arteque exquisitiore comptum cereum : hic imperatori, alter aulicorum turbæ distribuitur. GOAR.]

320 P. 72. Ex quatuor vigiliis in palatio celebrari solitis prima est *magni canonis.* Ubi dicit Junius *festum magni canonis esse Dominicam orthodoxiæ* : sed errat more suo solemni. Nam Dominica orthodoxiæ erat prima Dominica Quadragesimæ : festum magni canonis agebatur τῇ πέμπτῃ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς, *quinta feria quintæ hebdomadis quadragesimæ.* Docent hoc rituales Græcorum libri, quorum unus qui Triodium inscribitur ista : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ψάλλομεν καὶ τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ἀκολουθίαν. Τοῦτον τῶν ὄντως κανόνων μέγιστον ἁπάντων ἀρίστως καὶ τεχνηέντως ἡρμόσατο καὶ συνέγραψεν ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ καὶ Ἱεροσολυμίτης ὀνομαζόμενος, ὃς ὥρμητο μὲν ἐκ Δαμασκοῦ, ἐπὶ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας παιδευτηρίῳ γραμματικῆς ἐκδοθεὶς καὶ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐξασκήσας εἰς Ἱεροσόλυμα γεγονὼς τὸν μοναστὴν ὑπέρχεται βίον, ὁσίως δὲ καὶ θεοφιλῶς διαζῶν ἐν ἡσύχῳ καὶ ἀταράχῳ τῇ βιοτῇ

A πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συγγράμματα βιωφελῆ καταλείπει τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, λόγους τε καὶ κανόνας, μᾶλλον ἁδρότερος ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς γινόμενός τε καὶ δεικνύμενος, σὺν πολλοῖς δὲ ἄλλοις καὶ τὸν παρόντα μέγαν κανόνα συνέταξε, κατάνυξιν ἄπειρον ἔχοντα. Πᾶσαν γὰρ παλαιᾶς καὶ νέας ἱστορίαν Διαθήκης ἐρανισάμενος καὶ ἀθροίσας τὸ παρὸν ἡρμόσατο μέλος, ἀπὸ Ἀδὰμ δηλαδὴ μέχρι καὶ αὐτῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως καὶ τοῦ τῶν ἀποστόλων κηρύγματος. Προτρέπεται γοῦν διὰ τούτου πᾶσαν ψυχὴν, ὅσα μὲν ἀγαθὰ τῆς ἱστορίας ζηλοῦν καὶ μιμεῖσθαι πρὸς δύναμιν, ὅσα δὲ τῶν φαύλων ἀποφεύγειν, καὶ ἀεὶ πρὸς Θεὸν ἀνατρέχειν, διὰ μετανοίας, διὰ δακρύων καὶ ἐξομολογήσεως καὶ τῆς ἄλλης δη- B λονότι εὐαρεστήσεως. Πλὴν ἐς τοσοῦτόν ἐστιν εὔρους καὶ ἐμμελὴς ὡς καὶ αὐτὴν τὴν σκληροτέραν ψυχὴν ἱκανῶς μαλάξαι καὶ πρὸς ἀνάληψιν ἀγαθοῦ διεγεῖραι, εἰ μόνον μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ προσοχῆς ἀνηκούσης ψάλλοιτο. Ἐποίησε δὲ τοῦτον, ὅτε καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ μέγας Σωφρόνιος τὸν τῆς Αἰγυπτίας Μαρίας βίον συνεγράψατο· κατάνυξιν γὰρ καὶ οὗτος ὁ βίος προβέβληται ἄπειρον, καὶ πολλὴν τοῖς ἐπταικόσι καὶ ἁμαρτάνουσι παραμυθίαν δίδωσιν, εἰ μόνον τῶν φαύλων ἀποστῆναι βούλοιντο. Ἐτάχθησαν δὲ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ψάλλεσθαι καὶ ἀναγινώσκεσθαι δι' αἰτίαν τοιαύτην· ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ τέλος ἐγγίζει ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ, ἵνα μὴ οἱ ἄνθρωποι ῥᾴθυμοι γεγονότες πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας C ἀμελέστερον διατεθῶσι καὶ τοῦ σωφρονεῖν καθάπαξ ἐν πᾶσιν ἀπόσχοιντο, ὁ μὲν μέγιστος Ἀνδρέας, οἷά τις ἀλείπτης, διὰ τῶν ἱστοριῶν τοῦ μεγάλου κανόνος, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν λέγων τὴν ἀρετὴν καὶ τῶν φαύλων αὖθις τὴν ἐκτροπὴν, ὡς ἄν τις φαίη, γενναιοτέρους τοὺς κάμνοντας παρασκευάζει καὶ ἀνδρικῶς τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, ὁ δὲ ἱερὸς Σωφρόνιος διὰ τοῦ ὑπερφυοῦς αὐτοῦ λόγου σώφρονας καὶ αὖθις εἶναι ποιεῖ, καὶ πρὸς Θεὸν διεγείρει, καὶ μὴ καταπίπτειν μηδὲ ἀπογινώσκειν, εἰ **321** καὶ τέως τισὶν ἑάλωσαν παραπτώμασιν· ὅση γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ συμπάθεια τοῖς ὁλοψύχως ἐκ τῶν πρώην πταισμάτων ἐπιστρέφειν αἱρουμένοις, ἡ κατὰ τὴν Αἰγυπτίαν διήγησις παριστᾷ. D Λέγεται δὲ μέγας κανὼν, ἴσως ἄν τις εἴπῃ, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐννοίας καὶ τὰ ἐνθυμήματα (γόνιμος γάρ ἐστιν ὁ τούτου ποιητὴς, ἀρίστως αὐτὰ συντιθέμενος), καὶ ὅτι τῶν λοιπῶν κανόνων ἀνὰ τριάκοντα, καὶ μικρόν τι πρὸς, τροπαρίων ἐχόντων, οὗτος εἰς διακόσια καὶ πεντήκοντα πρόεισιν, ἑνὸς ἑκάστου ἄρρητον ἀποστάζοντος ἡδονήν. Ἁρμοδίως οὖν ἄρα καὶ προσηκόντως ὁ μέγας οὗτος κανὼν, καὶ μεγάλην κεκτημένος κατάνυξιν, κἂν τῇ μεγάλῃ τῶν τεσσαρακοστῶν κατατέτακται. Τοῦτον τὸν ἄριστον κανόνα καὶ μέγιστον, καὶ τὸν τῆς ὁσίας Μαρίας λόγον, ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας πρῶτος εἰς τὴν τοῦ Κωνσταντίνου κεκόμικεν, ὅτε πρὸς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοδώρου τῇ ἕκτῃ συνόδῳ σταλεὶς εἰς βοήθειαν παρεγένετο. Τότε γὰρ ἀρίστως κατὰ τῶν μονοθελητῶν ἀγωνισάμενος ἔτι διατελῶν

ἐν μονάζουσι, τῷ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας κλήρῳ συγκαταλέγεται. Εἶτα διάκονος καὶ ὀρφανοτρόφος ἐν ταύτῃ καθίσταται. Καὶ μετὰ μικρὸν ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης γενόμενος, ἐσύστερον ἄγχιστά που πρὸς τῇ λεγομένῃ Ἱερισῷ καταντήσας ἐν Μιτυλήνῃ πρὸς Κύριον ἐκδημεῖ, ἀρχούντως τοῦ ἰδίου θρόνου ἐν μεθέξει γενόμενος. Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις, ὁ Θεὸς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Hæc liber ille ritualis Græcorum, ex quibus elucescunt cum alia vulgo parum nota, tum Dominicam orthodoxiæ et diem magni canonis non fuisse unum et eumdem diem. Grets.

P. 72. [Canonis hujus concinendi ritum et institutionem e Synaxario fuse descripsit Gretserus : canonem ipsum, ut et Andreæ Cretensis opus omne Latinam interpretationem et in utrumque notas ante paucos annos publico dedit e prædicatorum familia sodalis Franciscus Combefis. Goar]

Ibid. Secunda vigilia palatii est τῆς ἀκαθίστου. Junius interpretatur, *Virginis iter facientis et parturientis, et quasi dicas*, inquit, *ejus quæ non sedet aut quiescit, sed iter facit prægnans ; puta cum B. Virgo a Josepho deduceretur Bethlehemum ex edicto Augusti Cæsaris, proxime ante diem natalem Christi*. Fabulæ, quas dispellet idem ille ritualis Græcorum liber, quem paulo ante nominavi, in quo ista leguntur : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (τῷ σαββάτῳ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς) τὸν ἀκάθιστον ὕμνον ἑορτάζομεν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου δι' αἰτίαν τοιαύτην. Ἡρακλείου τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις ἀρχὴν διέποντος, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Χοσρόης ἰδὼν τὰ Ῥωμαίων ἄκρως ταπεινωθέντα παρὰ Φωκᾶ βασιλέως τοῦ τυράννου, ἕνα τῶν σατραπῶν Σάρβαρον ὄνομα μετὰ χιλιάδων πλειόνων στέλλει, πᾶσαν τὴν ἕω αὐτῷ ὑποποιήσασθαι· ἔφθη γὰρ καὶ πρότερον ὡσεὶ δέκα μυριάδας Χριστιανῶν διαφθείρας Χοσρόης, ἅτε τῶν Ἑβραίων αὐτοὺς ἐξωνουμένων καὶ ἀπολλύντων. Ὁ γοῦν ἀρχισατράπης Σάρβαρος τὴν ἕω ληϊσάμενος ἅπασαν ἔφθασεν ἄχρι καὶ αὐτῆς Χρυσοπόλεως, ἣ νῦν Σκουτάριον ἐπικέκληται. Ὁ τοίνυν **322** βασιλεὺς Ἡράκλειος ἐν ἀπορίᾳ καταστὰς δημοσίων χρημάτων, τὰ ἱερὰ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς κέρμα μετασκευασάμενος ἐπὶ ἀποδόσει μείζονι καὶ τελεωτέρᾳ, διὰ τοῦ Εὐξείνου μετὰ πλοίων τοῖς τῆς Περσίας μέρεσιν εἰσβαλὼν ἀφανίζει αὐτήν. Καὶ κατὰ κράτος ἡττᾶται τούτῳ ὁ Χοσρόης σὺν τῇ λοιπῇ στρατιᾷ. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ Σειρόης ὁ υἱὸς Χοσρόου ἀποστὰς τοῦ πατρὸς τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ περιτίθησιν, καὶ τὸν πατέρα Χοσρόην ἀποκτείνας τῷ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ σπένδεται. Χαγάνος γε μὴν ὁ τῶν Μυσῶν καὶ Σκυθῶν ἀρχηγὸς, μαθὼν τὸν βασιλέα διαπόντιον ἐς Πέρσας γενόμενον, τὰς μετὰ Ῥωμαίων διαλύσας σπονδὰς, στίφη μυριάριθμα ἐπαγόμενος διὰ τῶν δυτικῶν εἰσβάλλει μερῶν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, κατὰ Θεοῦ βλασφήμους ἐκπέμπων φωνάς. Αὐτίκα τοίνυν ἡ μὲν θάλασσα πλοίων, ἡ δὲ γῆ πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπείρων ἔμπλεως ἦν. Σέργιος δὲ ὁ πατριάρχης πολλὰ τὸν τῆς

A Κωνσταντίνου παρεκάλει λαὸν μὴ καταπίπτειν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἐκ ψυχῆς εἰς Θεὸν ἀναφέρειν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν πανάχραντον θεοτόκον. Καὶ μὴν καὶ Βῶνος πατρίκιος ὁ τηνικαῦτα τὴν πόλιν διέπων τὰ ἀνήκοντα εἰς ἀποτροπὴν τῶν πολεμίων παρεσκευάζετο· δεῖ γὰρ μετὰ τῆς ἄνωθεν βοηθείας καὶ ἡμᾶς τὰ προσήκοντα ἐνεργεῖν. Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς θείας εἰκόνας τῆς θεομήτορος μετὰ παντὸς ἐπαγόμενος τοῦ πλήθους περιῄει τὸ τεῖχος ἄνωθεν, ἐντεῦθεν τὸ ἀσφαλὲς αὐτῶν ποριζόμενος. Ὡς δὲ ὁ μὲν Σάρβαρος ἐξ ἑῴας, Χαγάνος δὲ ἀπὸ δυσμῶν πυρπολεῖν τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἤρχοντο, ὁ πατριάρχης τὴν ἀχειροποίητον τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, προσέτι δὲ καὶ τὴν τιμίαν ἐσθῆτα τῆς θεομήτορος ἐπιφερόμενος διὰ B τῶν τειχῶν περιήρχετο. Χαγάνος δὲ ὁ Σκύθης διὰ τῶν χερσαίων τειχῶν προσβάλλει τῇ Κωνσταντίνου σὺν πλήθει ἀπείρῳ, ἄκρως ἐξ ὅπλων ἠσφαλισμένῳ, καὶ τοσούτῳ ὡς ἕνα Ῥωμαῖον πρὸς δέκα Σκύθας σαφῶς διαμάχεσθαι. Ἀλλ' ἡ ἄμαχος πρόμαχος διὰ τῶν παρευρεθέντων ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν ἐν τῷ ναῷ ταύτης τῷ τῆς πηγῆς πλείστους αὐτῶν παραπώλεσεν. Κἀντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἀναθαρσήσαντές τε καὶ ἀνασκιρτήσαντες ὑπὸ στρατηγῷ ἀμάχῳ τῇ θεομήτορι αὐτοὺς ἀεὶ κατὰ κράτος ἐνίκων. Βλέψαντες δὲ καὶ πρὸς σπονδὰς οἱ τῆς πόλεως ἀπεκρούσθησαν· ἀνεῖπε γὰρ ὁ Χαγάνος· « Μὴ ἀπατᾶσθε ἐπὶ τῷ Θεῷ, ᾧ πιστεύετε· πάντως γὰρ αὔριον τὴν πόλιν καταλήψομαι. » Οἱ δὲ τῆς πόλεως διακούσαντες χεῖ- C ρας ἔτεινον εἰς Θεόν. Συμφωνήσαντες οὖν Χαγάνος τε καὶ ὁ Σάρβαρος διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης προσβάλλουσι, διὰ μηχανημάτων τὴν πόλιν ἑλεῖν προθυμούμενοι. Ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡττήθησαν ὡς μηδὲ ἱκανοὺς εἶναι τοὺς ζῶντας καίειν τοὺς τεθνηκότας. Τὰ δὲ μονόξυλα ὁπλιτῶν πλήρη διὰ τοῦ ἐπιλεγομένου Κέρατος κόλπου εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς θεομήτορος καταγόμενα, καταιγίδος αἰφνηδὸν τῇ θαλάσσῃ ἐπεισπεσούσης καὶ διαιρησάσης ταύτην εἰς τμήματα, σὺν τοῖς πλοίοις ἅπασι τῶν ἐχθρῶν διεφθάρη. Καὶ εἶδεν ἄν τις παράδοξον ἀριστούργημα τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος· **323** πάντας γὰρ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης τὸ ἐν Βλαχέρναις ἐξέβαλεν. Ὁ δὲ λαὸς ὅσον τάχος τὰς πύλας ἀναπετάσαντες ἄρδην πάντας ἀπέκτειναν, D καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες κατ' αὐτῶν ἀνδριζόμενοι. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τούτων ὑπέστρεψαν κλαίοντες ἅμα καὶ ὀδυρόμενοι. Ὅ γε μὴν θεοφιλὴς τῆς Κωνσταντίνου λαὸς τῇ θεομήτορι τὴν χάριν ἀφοσιούμενοι ὁλονύκτιον τὸν ὕμνον καὶ ἀκάθιστον αὐτῇ ἐμελῴδησαν ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἀγρυπνησάσῃ καὶ ὑπερφυεῖ δυνάμει διαπραξαμένῃ τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τρόπαιον. Ἐκ τότε οὖν εἰς μνείαν τοῦ τοσούτου καὶ ὑπερφυοῦς θαύματος ἡ Ἐκκλησία τὴν τοιαύτην ἑορτὴν παρέλαβε τῇ Μητρὶ ἀνατιθέναι τοῦ Θεοῦ τῷ παρόντι καιρῷ, ὅτε καὶ τὸ τρόπαιον τῇ θεομήτορι γέγονεν. Ἀκάθιστον δὲ ὠνόμασαν διὰ τὸ τότε οὕτω πρᾶξαι τὸν τῆς πόλεως κλῆρόν τε καὶ λαὸν ἅπαντα.

Μετὰ παρέλευσιν χρόνων τριάκοντα ἕξ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, οἱ Ἀγα-

ρηνοὶ ἄπειρον στρατιὰν ἐπαγόμενοι πάλιν τῇ Κωνσταντίνου ἐπέθεντο, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι ταύτην πολιορκοῦντες, ὅτε καὶ ἐν τοῖς Κυζικοῦ παρεχείμαζον μέρεσι, πολλοὺς τῶν οἰκείων διέφθειραν. Εἶτα ἀπειπόντες καὶ μετὰ τοῦ στόλου αὐτῶν ὑποστρέφοντες, καὶ ἐν τῷ Συλαίῳ γενόμενοι, τῇ θαλάσσῃ πάντες κατεποντίσθησαν προστασίᾳ τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος.

Ἀλλὰ καὶ τρίτον αὖθις ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου οἱ ἐξ Ἄγαρ, ὑπὲρ πλείστας μυριάδας ἀριθμούμενοι, πρῶτον μὲν τὴν τῶν Περσῶν ἀφανίζουσι βασιλείαν, εἶτα τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ἐπιδραμόντες καὶ Ἰνδοὺς Αἰθίοπάς τε καὶ Ἱσπανούς, ὕστερον καὶ κατ' αὐτῆς τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ἐπιστρατεύουσι, χίλια ὀκτακόσια πλοῖα ἐπιφερόμενοι. Κυκλώσαντες B οὖν αὐτὴν ὡς αὐτίκα δὴ ἀναρπάσοντες ἔμενον. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἱερὸς λαὸς τὸ σεπτὸν ξύλον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τὴν σεβάσμιον εἰκόνα τῆς θεομήτορος ὁδηγητρίας ἐπαγόμενοι τὸ τεῖχος περιεκύκλουν, σὺν δάκρυσι τὸν Θεὸν ἱλεούμενοι. Δόξαν οὖν οὕτω τοῖς Ἀγαρηνοῖς, εἰς δύο διαιροῦνται μέρη, καὶ οἱ μὲν κατὰ Βουλγάρων στρατεύουσι, καὶ πίπτουσιν ἐκεῖσε ὑπὲρ μυριάδας δύο, οἱ δὲ περιελείφθησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν. Κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἁλύσεως, διηκούσης ἀπὸ τῶν Γαλάτου εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀναχθέντες περί που τὸ λεγόμενον Σωσθένιον γίνονται. Κἀκεῖ ἀνέμου Βορέου καταῤῥαγέντος τὰ πολλὰ τῶν πλοίων αὐτῶν διεῤῥάγη καὶ διεφθάρησαν. Οἱ δὲ περιλειφθέντες λιμῷ περιέπεσον, C ὡς καὶ ἀνθρωπίνων σαρκῶν ἅψασθαι, κόπριά τε φυρᾷν καὶ ἐσθίειν. Εἶτα φυγόντες καὶ κατὰ τὸ Αἰγαῖον γενόμενοι πέλαγος τὰ σκάφη αὐτῶν ἅπαντα καὶ ἑαυτοὺς τῷ τῆς θαλάσσης διδοῦσι βυθῷ· χάλαζα γὰρ ῥαγδαία οὐρανόθεν καταπεσοῦσα, καὶ βρασμὸν κατὰ τῆς θαλάσσης ποιήσασα, τὴν τῶν πλοίων πίσσαν διέλυσε. Καὶ οὕτως ὁ ἀπειροπληθὴς ἐκεῖνος στόλος διώλετο, τριῶν μόνων εἰς ἀγγελίαν περιλειφθέντων.

324 Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὰ ὑπερφυῆ θαυμάσια τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος τὴν παροῦσαν ἑορτὴν ἑορτάζομεν. Ἀκάθιστος δὲ εἴρηται, διότι ὀρθοστάδην τότε πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν ὕμνον τῇ τοῦ Λόγου Μητρὶ ἔμελψαν. Καὶ D ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις οἴκοις καθῆσθαι ἐξ ἔθους ἔχοντες ἐν τοῖς παροῦσι τῆς θεομήτορος, ὀρθοὶ πάντες ἀκροώμεθα. Ταῖς τῆς σῆς ὑπερμάχου τε καὶ ἀπροσμάχου Μητρὸς πρεσβείαις, Χριστὲ ὁ Θεός, τῶν περικειμένων καὶ ἡμᾶς ἀπάλλαξον συμφορῶν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς, ὡς μόνος φιλάνθρωπος.

Ex his ergo perspicuum relinquitur quale fuerit τῆς ἀκαθίστου festum, et cur hoc nomine appellatus ἀκάθιστος ὕμνος, quia *stando*, non sedendo canitur; ἀκάθιστος ἑορτὴ seu ἡμέρα, quia ab omnibus, nemine excepto et nemine otiante aut a divinis laudibus cessante, peragitur. Exstat in bibliotheca Bavarica oratio hoc titulo : Λόγος ἀναγινωσκόμενος εἰς τὴν ἀκάθιστον. Διήγησις ὠφέλιμος ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας συλλεγεῖσα, καὶ ἀναμιμνήσκειν δηλοῦσα τοῦ παραδόξου γενομένου θαύματος, ἡνίκα Πέρσαι καὶ βάρβαροι τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν περιεκύκλωσαν, οἳ καὶ ἀπώλοντο θείας δίκης πειραθέντες. Ἡ δὲ πόλις ἀσινὴς συντηρηθεῖσα πρεσβείας τῆς θεοτόκου ἐτησίως ἐκ τότε ᾄδει εὐχαριστήριον, ἀκάθιστον τὴν ἡμέραν κατονομάζουσα. GRETS.

[Ἀκάθιστος εἴρηται διότι ὀρθοστάδην πᾶς ὁ λαὸς τὴν νύκτα ἐκείνην ὕμνους θεομήτορι μέλπει, ait Callixtus in ejus diei Synaxario. Ipse hymnus est ἀκάθιστος, quod interstitium quietemque ad diluculum usque non reperiat et semper cantandus perseveret. E Triodii Synaxario historiam deprompsit Gretserus, concinniorem aliam e Regia bibliotheca nuperrime post historiam Monothelitarum laudatus Franciscus Combefis. evulgavit et notas adjecit. GOAR.]

Duplicem hunc errorem περὶ τοῦ μεγάλου κανόνος, περὶ τῆς ἀκαθίστου ipsemet Curopalata Calviniano scholiastæ eximere poterat, si animum advertisset. Ait enim Curopalata a prima ex quatuor vigiliis imaginem sanctissimæ Deiparæ, quæ *Hodegetria* appellatur, in palatio manere ad magnum usque diem Dominicum Paschatis. *Huic imagini*, inquit Curopalata, *venienti obviam procedit imperator ad portam aulæ palatii. Secunda vero feria comitatur abeuntem ad excelsos usque gradus.* Si a prima vigilia, quæ est τοῦ μεγάλου κανόνος, manet imago illa in palatio usque ad secundam feriam Paschatis, fieri non potest ut ἡ τοῦ μεγάλου κανόνος ἀγρυπνία vel juncta vel proxima fuerit Pentecostæ : alioqui imago illa integro ferme anno in palatio mansisset, a Pentecoste videlicet usque ad secundam feriam Paschatis, cum tamen paucissimis hebdomadibus in eo relinqui soleret, et propterea singulis annis non aliter ac donum quoddam divinitus missum in aula exciperetur, perque paucos dies in eadem tutelæ gratia commoraretur, nempe a quinta feria **325** quintæ hebdomadis quadragesimalis usque ad secundam feriam Paschatis, quo die referebatur πρὸς τὸν τῆς Θεοτόκου ναὸν τὸν τῶν Ὁδηγῶν κεκλημένον, ut loquitur Zonaras in imperio Michaelis I Theophili, cui adjuncta erat μονὴ seu monasterium τῶν Ὁδηγῶν, ut ex Nicephoro Gregora l. II constat : hinc ipsa imago ὁδηγήτρια, quasi *dux viæ*, appellabatur. Nec adducebatur ex templo Blachernio, ut putat scholiastes, sed ex templo et ex monasterio τῶν Ὁδηγῶν, quod a templo Blachernio distinctum erat.

Sed probat id ex gradibus excelsis, de quibus Curopalata, c. 12 et c. 15, *quasi illi fuerint in templo Blachernio.* At parum valet hæc probatio : nam quocunque iret imperator, semper ad excelsos gradus usque deducebatur a Barangis, ut inquit Curopalata, c. 15 ; oportet ergo hos excelsos gradus alibi fuisse quam in Blachernio templo, vel in via ad solum Blachernium templum, quia im-

perator non ibat semper ad templum Blachernium, et Curopalata diserte distinguit hos gradus a templo Blachernio, cum dicat imperatorem equitantem semper deduci usque ad excelsos gradus, in festo autem Occursus (seu, ut nos vocamus, Purificationis D. Virginis) etiam usque ad templum Blachernarum : nam ad hoc templum hoc die rei divinæ gratia conferebat se imperator. GRETS.

[Magna contentione dimicant Junius et Gretserus περὶ τῶν Ὑψηλῶν, *de gradibus excelsis CP*, ubinam reponendi? Ille in Blachernio templo, hic in palatio sitos contendit. Inter contendentes arbiter neutri litem integram adjudico, a vero siquidem τῶν Ὑψηλῶν sensu aberrat uterque. Ecquis enim in hac voce gradus intelligendos putet, ac non potius excelsum ac fastigio sublime ædificium? At ne velut cæcitans et ignarus judex litem dirimam, aut potius andabatarum more cum utroque pugnem, dubio certus auctor lucem afferat Nicetas Isaacii Angeli, l. II : Δείκνυσι τὸ παράθυρον (aliud exemplar legit τὴν θυρίδα) ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὰ λεγόμενα Ὑψηλὰ, δι' ἧς ὁρατὰ ἦν τὰ ἱππήλατα πεδία τὰ ἔξωθεν τῶν ἐπάλξεων ἐν τοῖς Φιλοπατίοις καθυπτιάζοντα. Observa τὰ Ὑψηλὰ altum Blachernii palatii ædificium, unde subjecta Philopatiensis planities detegatur, non gradus quantumvis excelsos indicare, nec in majori palatio, quo soleret imperator morari, alios excelsiores gradus comminiscendos : eam ob rem, cum in exhibendis reddendisque honoris officiis longius semper in decessu deducatur vir honoratus quam in accessu eidem occurratur, par est ut si τῆς Ὁδηγητρίας imagini ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου αὐλῆς primum occurrit imperator, longius multo deducat abeuntem, non ad fictos usque gradus excelsos, sed εἰς τὰ λεγόμενα Ὑψηλὰ ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν, et quod ait hic auctor, μέχρι καὶ τῶν Ὑψηλῶν, longo viæ tractu, cujus accessionem indicat particula καὶ, ad locum nempe Ὑψηλὰ vocatum, quem auctor ipse in Blachernio palatio vel ad illud juxta reponit, c. 15, p. 80, ubi ait imperatorem ad Blachernarum templum, cui vicinum erat ejusdem nominis palatium, a Barangis deduci μέχρι τῶν Ὑψηλῶν, certe non ad excelsos gradus ejus e quo fuerat egressus palatii, sed ad destinatum alterius, ad quod tendebat, locum. GOAR.]

Adde quod ipse imperator imaginem Hodegetriæ secunda Paschatis feria ad propria revertentem prosequi solebat usque ad excelsos gradus, imo et extra, ut dicit Curopalata, c. 12, p. 72 : nec tamen ad templum Blachernium tunc ibat imperator. Sed non est **326** opus pluribus. Ipsemet Junius se refellit, qui hæc p. 326 : Τῆς Ὁδηγητρίας, *id est ducis viæ, statua fuit extra palatium Cpoli, in templo et monasterio nobili, quod templum Zonaras* ναὸν τῶν Ὁδηγῶν, *in imperio Fl. Michaelis, Nicephorus Gregoras l.* XI *monasterium Hodegetrium appellavit. His autem diebus in palatium inferebatur.* Hæc ille. At quid clarius quam templum Hodegetrium non fuisse templum Blacherniense? Scribit Pachymeres lib. VII imaginem Deiparæ per dies complures lacrymasse. Quænam hæc imago? num Hodegetriæ? num Nicopœæ? Et apud eumdem Pachymerem l. XI imago τῆς Φωταγωγοῦ, Virginis *lucem afferentis, cujus sancto oleo* delibutus Michael Andronici imperatoris filius ex desperato morbo convaluit.

Tertia vigilia palatii est τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, Annuntiationis B. Virginis. Junius *evangelicæ annuntiationis*. Satis evangelice : sed quid aliud a pseudoevangelico prædicante exspectes?

Quarta vigilia agebatur quinta feria majoris hebdomadæ, ob Parasceves appetentis solemnia. GRETS.

CAPUT VIII.

Observationes et explicationes in c. 13, de Parasceve et magno Sabbato.

De magno Sabbato nihil est in Græca inscriptione, cum tamen potissimum de officio magni Sabbati, hoc est vigiliæ Paschatis, in hoc capite agatur.

P. 72. De Parasceve tribus verbis res absolvitur. Vide quæ de hoc festo scripsimus tom. I De S. Cruce, l. I, c. 68 et l. I De festis, c. 23 et 24. Homilias Græcorum in Parasceven invenies tom. II, De cruce. GRETS.

Ibid. [Αἱ ὧραι. De quibus consulendum Triodium.

Ibid. Τὴν λειτουργίαν. Hora prima noctis dicendam. Triodium : Ὀφείλει δὲ ἔχειν ἀκρίβειαν ὁ ἐκκλησιάρχης ἵνα, ὅταν ποιῇ ἀπόλυσιν ἡ ἐκκλησία τῆς λειτουργίας, ὑπάρχῃ ὥρα δευτέρα τῆς λειτουργίας. Vespertinæ vero laudes, quibus ipsa conjungitur, decima diei hora incipiunt. GOAR.]

Ibid. Illa μετὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀνάγνωσιν Junius vertit : *post lectionem autem Apostoli, id est, ad eum usque locum : Surge, Deus, qui judicas terram.* Vitiose prorsus, quasi illud *surge Deus* ad Apostoli lectionem pertineat, cum sit stichus, quem post lectionem Apostoli ex Epistola ad Romanos sumptum concinit Psaltes : *Exsurge, Deus, judicans terram, quia tu hæreditabis in omnibus gentibus.* Subjicit lector : *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat*, etc. Succinit psaltes : *Exsurge, Deus*, etc., et hoc sæpius, ut distincte habes in Triodio. Ergo vel post lectionem Apostoli vel post **327** subjunctos stichos, quorum principium est *exsurge Deus*, spargunt lectores et pueri honorarii lauros : legendum enim est πάττουσι vel πάσσουσι, ἀποπάττουσι vel ἀποπάσσουσι. Vide quæ scripsimus de magno Sabbato l. I, De festis, c. 25. GRETS.

Ibid. [Δάφνας. Arbitror in lætitiæ pro Dominica resurrectione argumentum, vel ad victoriæ, si bella premerent, felix omen imperatori promendum.

P. 73. Τράπεζα δὲ οὐδαμῶς. Eo quod in ipsa ecclesia sobria valde habeatur refectio. Triodium, ubi de monachis hodie loquitur : Μετὰ δὲ τὴν ἀπό-

λυσιν οὐκ ἐξερχόμεθα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καθήμεθα ἐν τοῖς τόποις ἡμῶν, καὶ εἰσέρχεται ὁ κελλαρίτης, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνάκλασμα τοῦ ἄρτου, καὶ ἀνὰ ἓξ ἰσχάδων ἢ φοινίκων, καὶ ἀπὸ ἑνὸς κρασοβολίου οἶνον. GOAR.

CAPUT IX.

Observationes et explicationes in c. 14, de festo Paschæ.

Ibid. De festo Paschæ. Ita titulus habet, cum etiam hoc capite de ritu feriæ quintæ τῆς Διακαινησίμου deque festo Pentecostes et de festo Exaltationis S. crucis pertractetur. GRETS.

Ibid. [*Ἐν τῇ τρίτῃ.* Vulgo tamen et ubique circa matutinum crepusculum incipit hoc officium. Pentecostarium : Περὶ ὥραν ὄρθρου σημαίνει.

Ibid. [*Δίδωσι λαμπάδα.* Ut archipresbyter in palatio, ita ubique superior hoc munere fungitur. Typus Pentecostarii : Ὁ δὲ ἡγούμενος διανέμει τὰ κηρία τοῖς ἀδελφοῖς.

Ibid. [*Ὑπηρέται ἄρχοντες.* Lectores et canonarchas intellige, de quibus c. 6 et c. 8, Ὑπηρέται, quia protopapæ subditi, ἄρχοντες, quia palatini.

Ibid. [*Τῶν τῆς ἐκκλησίας θυρῶν κεκλεισμένων.* Consentit Pentecostarii typus : sacerdotem enim candidis vestibus ornatum cum fratribus cereos ardentes gestantibus sinistro latere egressum in narthece jubet consistere, ac ceroferariis accensa lumina deferentibus viamque sternentibus celebrem ingressum peragere. Ἐναπομείνας δὲ, inquit, ἐντὸς τοῦ ναοῦ μόνος ὁ κανδηλάπτης ἅπτει τὰ κηρία πάντα καὶ τὰς κανδήλας. Καὶ ποιήσας πυρεῖον ἐντίθησι τοῦτο μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ ἕτερον ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Καὶ βαλὼν θυμίαμα εἰς αὐτὰ, βαλὼν δὲ καὶ εἰς τὸν θυμιατὸν θυμίαμα πολὺ, ἀπαιωρεῖ τοῦτον ἐντὸς τοῦ βήματος.

Ibid. [*Εἶτα ἐκφωνεῖ.* Ibidem : Ὁ δὲ ἱερεὺς μετὰ τὸ θυμιᾶσαι ἔξωθεν τοῦ νάρθηκος τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν κεκλεισμένων οὐσῶν, καὶ ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, λέγων, Καὶ δόξα τῇ ἁγίᾳ, *etc.* GOAR.]

Ibid. Χριστὸς ἀνέστη. Integrum troparium est: Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος. GRETS.

328 P. 73. [Adeo frequens personat in ecclesiis hic modulus, ut germane paschalis, omnemque paschali spatio laudem Deo reddendam, ut Latinis Alleluia, includere videatur. Gretserus integrum profert. GOAR.]

Ibid. Integer stichus est : *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum, a facie ejus;* cujus similes duo alii stichi subjunguntur. GRETS.

P. 74. [*Τοὺς λοιπούς.* Sunt hi duo alii : Ὡς ἐκλείπει καπνὸς, καὶ τὰ ἑξῆς, οὕτως ἀπολοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς.

Ibid. [*Τὰ εἰρηνικά.* Conglobatæ pro variis rebus preces a diacono pronuntiandæ, quarum primæ pa-

A cem exorantes εἰρηνικῶν reliquis nomen imposuit. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε ἐλέησον, Διάκονος· Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε, ἐλέησον. Διάκονος· Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε, ἐλέησον. Καὶ τὰ ἑξῆς. Vide Chrysostomi liturgiam. GOAR.]

Ibid. Integrum odarium est istud : *Resurrectionis dies. Exsultemus populi : ex morte enim ad vitam et ex terra ad cœlum Christus Deus nos transtulit, victoriæ carmen concinentes.* Vide Ritualem librum qui Pentecostarium inscribitur. GRETS.

Ibid. [*Ἀναστάσεως ἡμέρα.* Reliquum suggerit Pentecostarium : Λαμπρυνθῶμεν λαοί. Πάσχα Κυρίου, Πάσχα· ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ
B γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ᾄδοντας. GOAR.]

Ibid. Observa etiam Græcis quibusdam usitatum fuisse morem illum quarumdam in Germania ecclesiarum, ut versibus illis Davidicis, *Attollite portas, principes, vestras, etc.*, aditum sibi patefieri cuperent. GRETS.

Ibid. [*Ἀσπάζεται τὸ Εὐαγγέλιον.* Evangelio primum, mox autem dati imperatori osculi consuetudinem referunt in monasteriis καλόγηροι, de quibus Pentecostarium : Ψάλλομεν τὸ Χριστὸς ἀνέστη πολλάκις, ἄχρις ἂν ἀσπάσωνται οἱ ἀδελφοὶ ἀλλήλους. Ὁ δὲ ἀσπασμὸς γίνεται οὕτω. Λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἵσταται πρὸ τῶν
C θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος. Ὁ δὲ καθηγούμενος ἐλθὼν, καὶ ἀσπασάμενος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἱερέα, λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἵσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως. Εἶτα οἱ ἀδελφοὶ πάντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἀσπάζονται πρῶτον τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, εἶτα τὸν ἱερέα καὶ τὸν καθηγούμενον, καὶ ἵστανται κἀκεῖνοι ἔνθα τύχωσι, καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους. GOAR.]

Ibid. Τοῦ θρόνου. Sæpe throni imperatorii mentio facta est : ejus diagraphen pete ex Corippi l. III, v. 191-219; qualis nimirum tempore Justini Junioris fuerit.

Ibid. En morem osculandi pedem imperatoris. Hic heterodoxis non movetur stomachus : at quam primum vel legunt vel audiunt pedem summi pon-
D tificis osculo coli, tum toti bilis sunt et nil nisi bilem biliosissimi homines vomunt. Et tamen patienter admodum osculantur togam Turcici imperatoris, quod et a Gerlachio prædicante Lutherano factum est; et ne hoc nesciremus, Crusius l. VII Turco-Græc. litteris prodidit. Nec gravarentur isti ad pedis sultanici **329** osculum se abjicere, si id consuetudo permitteret. Legatus quoque confœderatorum Ordinum Belgii, anno salutis 1612 Cpolim ad portam Ottomanicam missus et admissus, vestimentum imperatoris Turcici prompte et alacriter deosculatus est, et quidem flexis genibus ut videre licet in Ecclesiasticopolitica Chronol. inserta tom. VIII ejus operis, quod Chronicon Chronicorum inscribitur. Si tale reverentiæ genus pontifici Romano iste exhibuisset,

inexpiabili scelere sese obstrictum credidisset. Quid quod Batavi Calviniani pedibus suis oscula ferri haud ægre passi sunt? Nam in navigatione Australi *Jacobi le Maire*, Leidæ in Hollandia typis excusa anno Redemptoris 1619, hæc prodita sunt de Indis quibusdam: *Qui intrabant navem nostram ex ipsis, in genua procidentes pedibus nostris oscula figebant.* Paulo post: *Ut primum navem conscenderat* (Indorum rex), *procidens in genua ac procumbens in faciem preces suas effudit. Ductus ad inferiora navis, iterum procumbens adoravit*, etc. *Comites ipsius pedes nostros exosculabantur, acceptosque eos manibus suis capiti imponebant ad demissionem subjectionemque demonstrandam.* Et quinam isti, quibus lubentibus tantus hic honos delatus? Prædones et piratæ ex Calvini officina, qui fortassis hostias quoque, si Indi eas obtulissent, haud repudiassent, ut factum a Paulo et Barnaba Act. XIV, cum Lystrenses eis sacrificium ceu Jovi et Mercurio appararent. Quibus clamoribus terram et æthera non complerent, si aut in libris legerent aut relatione aliorum acciperent pontificem Romanum non tantum permittere ut quis pedes ejus osculetur, sed et tolerare ut quis pedes capiti argumentum subjectionis imponat?

Lib. I Histor. Cantacuzeni, c. 16, osculatur junior Andronicus senioris Andronici, avi sui, pedem; ubi additur: *More Romanis imperatoribus receptum erat, cum quispiam consanguineorum aut alioqui gratia apud eos florentium secundum adorationem pedem imperatoris osculo contigisset, ut imperator vicissim ejus faciem deoscularetur. Cum itaque tum nepos avi pedem osculatus fuisset, ille, ne inexpiabili odio flagrare crederetur si nec iis nepotem et imperatorem dignaretur quæ privatis tribuerentur, faciem ejus contra et ipse osculo libavit.* Idem Andronicus junior iterum avi pedem publice osculatus est I, 54; quod c. 50 tanquam expressum subjectionis indicium repetitur. II, 5, Persæ Andronicum juniorem imperatorem antequam appropinquaret, capitibus humi submissis adorabant. Sed princeps Persarum ad eum pedibus accedens et adorabat et pedem illius osculabatur. III, 38, Protostrator cum suis pedem Joannis Cantacuzeni imperatoris osculatur. Idem fit ab aliis, c. 40. Idem ab alio, c. 42, et a Persis, IV, 10; III, 43, Triballi ejusdem Cantacuzeni genu osculantur. Exempla osculi fixi oculis et faciei habes apud Cantacuz. I, 16, dexteræ c. 34 et c. 41. GRETS.

Ibid. [De imperatore minore majorem salutante et ejus pedem exosculante et ab eodem oris osculum reportante Gretserus hic egregie. At si alter alteri eques occurrat, quid tum? Cantacuzenus, I, 35: Ἔθος ἐπεκράτησεν ἀρχαῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν, ὅταν μέλλωσιν 330 ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἑπομένους ἑκατέροις τῶν ἵππων καταβάντας ἕπεσθαι πεζῇ, αὐτοὺς δὲ συμμίξαντας ἐφίππους, τὸν μὲν νεώτερον κύψαντα τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως περιπτύσσεσθαι τὴν χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον περιελόμενον πῖλον, ἀνακύψαντα δὲ ἐκεῖθεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν τὸν πατέρα ἀντιφιλεῖν. Solam manum senioris junior osculabatur quondam: Basilius enim Macedo Michaele ad lectum deducto τὴν χεῖρα φιλήσας ἐξῆλθεν.

P. 75. [Οὔτε μὴν εἰς τὸν ἀσπασμόν. Ad Francos Venetosque urbe CP. ejiciendos Michaeli Palæologo copias auxiliares promiserant Genuenses: hinc communia pacis concordiæque fœdera. Veneti vero, ut qui cum Francis imperaverant, fœdam cum Græcis concordiam et opprobrium subjectionemque redolens fœdus inire detrectaverunt. Vide Gregoram superius relatum, nec non Petrum Justinianum Venetorum et Genuensium vario Marte inter se decertantium bella historiæ Venetæ l. V describentem, ac tandem ipsum Michaelem victoriis elatum, haud tamen insolescentem, Venetos, a quibus sibi cavendum rebatur, de pace firmanda exorantem.

Ibid. [Καπούτζια. Pilei genus ante pauca sæcula in Europa usitatissimum. Latini *caputium*, Galli *chaperon*, Itali *capuzzo* dicebant. De quo consulendus Stephanus Paschasius disquisitionum Francicarum, VIII, 18, et 45. *Capitium* vocat Paulus Æmilius in Joanne primo. GOAR.]

Ibid. Τρεύαν. Latino-Barbare *treuga*. Dicitur etiam τρέβα.

Ibid. Μπαΐουλος. Ita legendum. Inepte Junius λυπάϊλος. Falso citat Gregoram, l. IV, quasi apud illum legatur *lypailus*, cum Græcus textus distincte habeat μπαΐουλος, et interpres *baiulus*, recte utique. Frustra est Meursius qui corrigit ἰλπαΐουλος, unica littera transposita, quasi sit purus putus idiotismus Italicus. Sed cum Codinus hactenus Italorum articulis non sit usus, credibile est eum neque hic usum fuisse; cumque a β vel π incipientibus recentiores Græci litteram μ præponere soleant, ut ipsemet Meursius in Glossario pluribus exemplis ostendit, rationi plane consonum est credere Codinum hic scripsisse μπαΐουλος, more aliorum ex recentiore Græcia scriptorum.

P. 76. *Ad Francos.* Franci in recentiorum Græcorum scriptis non solum Galli intelligendi sunt, inquit Junius, sed Itali quoque et Siculi, eo quod olim Siciliæ regnum et pars Italiæ a Francis tenebatur. GRETS.

Ibid. [Ἠρέμα ψαλλομένης. Ne cantus regiam adorationem interturbet, vel hæc ecclesiæ officio videatur conjuncta.

Ibid. [Οὗτός τε καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες. Celebri Palmarum festo solet patriarcha cruces et cereos in populum distribuere, quasi δεξιούμενος τοὺς τὸ παγκράτιον τῆς νηστείας νικήσαντας τιμίων καὶ ἁγίων σταυρῶν ἁγιάσμασι καὶ κηρίων φωτοβόλων χαρίσμασι. Οὐδὲ γὰρ θέλει σκιαμαχεῖν τοὺς πιστοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς νηπιόφρονας, ἀλλ' ὡς ἤδη τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον βλέποντας τὴν νέαν Σιὼν διὰ πώλου φωτίζοντα. Feria tertia sequenti, quæ τῶν κατηχήσεων, catechumenis instruendis dicatur, minuta thura concurrenti populo dat in manus

ambulat et *ambulationes* somniat, ut morem sacrarum processionum, supplicationum et litaniarum obfuscet. GRETS.

Ib. [Λιτή. Hac voce non nudam *supplicationem*, sed inter ambulandum factam sive *processionem*, significari diserte monstratum est in Euchologicis. GOAR.]

P. 70. De imagine Virginis Hodegetriæ c. seq. plura ipsemet Codinus. Non erat ordinarie in aula, sed in monasterio τῶν **316** ὁδηγῶν; ferebatur autem pietatis causa ad aulam ultimis Quadragesimæ diebus, nempe feria illa quinta quæ nostram Dominicam *Judica* antecedit: manebatque in palatio usque ad secundam feriam Paschatis; quo die referebatur in monasterium et templum τῶν ὁδηγῶν. Est hæc imago, ad quam, capta ab Andronico juniore Cpoli, Andronicus senior supplex confugit. Rem narrat Nicephorus Gregoras, l. IX, p. 422 Bonn. Cum autem, teste eodem Gregora, 24 dies Maii ageretur quando a juniore Andronico Cpolis capta est, necesse est imaginem Virginis Hodegetriæ extra ordinem præscriptum in palatio fuisse; et forte Andronicus senior defectione illa nepotis et asseclarum commotus eam in palatium solatii et subsidii causa apportandam curaverat.

Quid venerationis Michael Palæologus imperator imagini Hodegetriæ, expulsis Latinis Cpoli, detulerit, exponit Gregoras l. IV, p. 87.

Porro templum τῶν ὁδηγῶν ædificavit Pulcheria imperatrix, in quo divinam Deiparæ imaginem reposuit, quam Lucas evangelista in tabula depictam reliquit, ut ait Nicephorus, XIV, 2.

Cum Isaacum Angelum imp. Cpolitanum Branas arcte obsideret, imperator *Dei Genitricis imaginem, quæ ab Hodegio monasterio Hodegetria nuncupatur, in mœnia pro vallo inexpugnabili transtulit*, ut scribit Nicetas Choniates l. I De rebus gestis Isaaci Angeli. Nec frustra, ut felix exitus declaravit.

Ut jusjurandum eo firmius esset, voluit Andronicus senior imperator sibi illud dari a Michaele Catharo, nepote suo, coram sacrosancta imagine castissimæ Dei Genitricis Hodegetriæ, ut scribit Gregoras, l. VIII. Hodegetriam porro interpretatur Wolfius *viæ monstratricem* seu *ductricem*. GRETS.

Ibid. [Vere quidem Gretserus τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆς τῶν Ὁδηγῶν μονῆς καθ' ἣν προσκεκλήρωται Ὁδηγήτριαν προσκεκλῆσθαι refert ex Niceta in Isaacio Angelo l. I; eamdem vero asserturus, ad quam bello pressus et a nepote captus senior Andronicus confugerit, ut eam amplexus vitæ libertatisque immunitatem assequeretur, se tantum auctore et teste firmat Gretserus ac nonnisi dubius vaticinatur. Satius eam dixisset, quæ, referente Vincentio in Spec. Hist. 23, 147, sub Leone Isauro per muros urbis CP. ducta fœdum Saracenis eam urbem obsidentibus intulit naufragium, ὁδηγήτριαν siquidem refert a Luca cum puero Jesu ulnis gestato depictam, ac in Ὁδη- A γῶν loco, duobus cæcis illuc monente B. virgine ad visum recipiendum deductis, religiose positam. Audacior adjungam eamdem quæ Heraclii tempore a Sergio pontifice CP. per muros circumlata Scythas ab eis miraculose depulit: qualem enim ὁδηγήτριαν Vincentius, hanc quoque describit anonymus brevi publici juris a patre Combefis. faciendus. Σέργιος δὲ ὁ ἱεράρχης τὰς ἱερὰς εἰκόνας τῆς θεομήτορος, αἷς μάλιστα καὶ βρέφος ὁ Σωτὴρ ἐξεικονισθεὶς ἐν ἀγκάλαις τῆς μητρὸς ἐξεφέρετο, ταύτας λαβὼν περιῄει τὰ τείχη. Ὁδηγητρίας certe, ut antiquissima, si a Luca delineata, etiam puerum Jesum ulnis complectebatur. De simili in Blachernensi templo a Romano Argyro reperta Cedrenum disserentem perlege. GOAR.]

B

317 CAPUT VII.

Observationes et explicationes in c. 12, quod est de officio magnæ hebdomadæ.

P. 70. *Magnæ hedomadæ.* Quibusdam religio est dicere *hebdomada hebdomadæ*. Sed hæc religio a superstitione parum abit. Ascribam hic verba scholiastæ librorum De avaritia Salviani Massiliensis, ad illud *lampadam tuam. Ne quis forte putet vitium esse in hac lectione, et reponendum* lampadem, *moneo lampadam quoque dici a nominativo* lampada. *Sic* hebdomada *Latina terminatione, quæ Græcis* hebdomas. GRETS.

Ib. Meursius admodum anxie monet ne quis, cum audit quatuor Evangelia lecta esse, suspicetur C *tetrabiblon Evangeliorum*, hoc est ipsos integros quatuor Evangeliorum commentarios lectos esse; quod nimis longum fuisset. Itaque articulum τὰ, præpositum vocabulo τέσσαρα, exsulare jubet. Sed si Græcorum rituales libros diligentius inspexisset, aliter puto super hac re pronuntiasset. Ita enim Typicum Sabæ c. 38, agens de hac magnæ hebdomadis feria secunda: Ἀναγινώσκεται δὲ τὸ τετραευαγγέλιον τῇ β', τῇ γ' καὶ τῇ δ', καὶ πληροῦται. Ne autem suspiceris tantum partem aliquam ex quatuor Evangeliis lectam esse, audi ejusdem Typici auctorem eodem loco: Εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον ὅλον ἀναγινώσκεται· ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Μάρκον καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν. Τὸ δὲ κατὰ Ἰωάννην ἀναγινώσκεται ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῶν D ἁγίων παθῶν. Ἀναγινώσκεται δὲ οὕτως ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἤγουν β', γ' καὶ δ'· καὶ πληροῦνται ἐν ταῖς ὥραις· γίνεται δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀναγνώσεις γ', τὰ δ' ἄλλα ἀπὸ δευτέρου. Ὁμοῦ ἀναγνώσεις θ', καὶ ὥρας θ', καὶ πλέον οὐδέν. Ex his jam Meursius non Codinum, sed sua emendare poterit. Et si quid emendandum sit, potius expungam illud τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, quia magna feria quinta non legebatur τὸ τετραευαγγέλιον, quippe quod præcedente die, videlicet magna feria quarta, jam absolutum erat, ut ex Typico Sabæ audivimus; nisi forte in palatio Cpolitano tetrabibli lectio ad quintam ipsam feriam magnam extenderetur. Quamvis ipsum quoque Triodium Græcorum cum Typico Sabæ concinat; cujus hæc sunt verba: *Legitur etiam tetraevangelium*

secunda, tertia et quarta feria. Καὶ πληροῦται *et completur seu terminatur.* GRETS.

Ibid. [Non his modo Dominicæ passioni memorandæ sacratis feriis, prout erudite demonstrat Gretserus, sed et continuo totius anni spatio totus quatuor evangelistarum textus in ecclesia palam legitur, quod diserte his verbis edisserit doctissimus Allatius. Exceptis magnis solemnitatibus, quæ peculiare sibi poscunt, Evangelium in reliquis anni diebus ita dispertiuntur Græci, ut unius prius evangelistæ textum in tmemata dividant et diebus applicent, donec finiat, postmodum alterius continuent, donec omnia ad exitum perduxerint, et diebus Dominicis a scriptore Evangelii nomen imponant: dicunt enim ἡ πρώτη κυριακὴ τοῦ Ματθαίου, ἡ δευτέρα τοῦ Ματθαίου, et sic de aliis. Id ut melius comprehendas, velim **318** animadvertas Joannis Evangelii textum universum septem integris hebdomadibus legi, quæ a magna paschæ Dominica tribus diebus exceptis numerantur, Matthæi feria secunda post Dominicam Pentecostes ad subsequentem Parasceven Exaltationis diem festum absolviturque hebdomadibus septem et decem. Harum undecim singulis diebus Matthæi lectionem continuant, a duodecima quinque tantum diebus Marci lectio assumitur, Sabbatis et Dominicis Matthæi lectio restituitur, usque ad hebdomadem decimam et septimam, dummodo hæc postrema inter tempus paschale occurrat; sin minus, non legitur. Lucæ Evangelium a feria secunda quæ Dominicam post Exaltationem excipit, et integris hebdomadibus duodecim continuatur. Ab initio tertiæ decimæ Marci percurritur in reliquis diebus, sed Sabbatis et Dominicis Lucæ assumitur. Marci tandem inter Matthæi et Lucæ absumitur; quod vero supererit, Sabbatis et Dominicis quadragesimæ absolvitur. Hæc ille. GOAR.]

P. 70. De more lavandi pedes, tam hoc die quam aliis, proprium opusculum edidi, quod Pedilavium inscripsi; cui etiam ex Euchologio Græcorum officium *pedilavii* inserui. Nec Orientis tantum reges et imperatores hoc die pauperum pedes lavabant, sed et Occidentis, ut pluribus exemplis ostendi in jam dicto opusculo.

Post absolutam narrationem de lotione pedum sequitur in editione Juniana titulus iste, ὁ νιπτής. Sed vidit ipsemet Junius titulum non suo loco positum esse, et si recipiendus sit, ponendum ante illa verba, πρὸ δὲ τῆς λειτουργίας, etc. Nec in altero codice Boico comparet. GRETS.

Ibid. [Absoluta missa lavipedium fieri præcipit Euchologium, quod populi commoditati quam mysterio, quod observat imperator, stat satius.

Ibid. Ὑποκάμισα auctor explicat χιτῶνας, Suidas ἐπενδύτας, ἐσώτατα ἱμάτια, *tunicas;* Simon Portius cum vulgo ὑποχιτῶνας, ἐχέσαρκα, ἐνδοτάτους χιτωνίσκους, uno verbo *interulas.* GOAR.]

Ibid. Curtzobraccia *kurze hosen*, ut παπούτζιον,

A *solea, calceus.* Scribitur etiam παπούτζη. Melior forsan scriptura est *curtobruccia.* GRETS.

Ibid. [*Ποιεῖ εὐλογητόν.* A benedictione auspicatur, dicens: Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ibid. *Τὸ τρισάγιον.* A ter repetita voce ἅγιος: Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ibid. *Τοῦ εὐαγγελίου.* Cujus ἀρχιτέλεια, principium et finis sunt: *Sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater*, etc. et *non estis mundi omnes.*

P. 71. [*Τοῦ νιπτῆρος ἀκολουθία.* Quam qui desiderabit integram, nostra Euchologia, si merentur, adibit. Ἀκολουθία autem *officium est divinum*, cujus partes ad invicem connexæ ordine se B consequuntur, quasi *sequentia.* GOAR.]

Ibid. Alter codex Boicus ἀνὰ χρυσοῦν νομίσματα τρία. Forsan recta lectio erit ἀνὰ χρυσᾶ νομίσματα, ut ἀνὰ capiatur eo sensu quo Matth. xx: Ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον, *acceperunt singuli denarium.* Ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον, *acceperunt ipsi quoque singuli denarium.* GRETS.

Ibid. [*Τράπεζα δὲ οὐδαμοῦ.* Ob religiosioris jejunii præceptum, quod tamen etiam monachis hoc die vino non interdicit. Euchologium: Δίδοται τὸ κατακλαστὸν, καὶ μεταλαμβάνομεν οἴνου μόνου.

319 *Ibid.* [*Τῆς ἀγρυπνίας ἀκολουθία.* Voluptas quietis quantumlibet studiosa in vigiliis, quas C παννυχίδας vocant, luxum quærit, de quibus Simocatta, VIII, 13: Σύνηθες γοῦν τοῖς ἐγχωρίοις ἐπὶ τοῖς λελοχευμένοις παιδίοις ἑβδομαίαν ἄγουσι τὴν ἡμέραν συμποσίων ἑορταῖς καταπαννυχίζεσθαι. Dilectionis pariter fervor asperitatis amans, in Christi morte protractis per diem jejuniis, noctis omne spatium insomne molitur etiam in imperatorum palatiis adjungere. Παννυχίδας sacras non ascetici modo fratres, sed et communioris, devotæ tamen vitæ præceptores suis scriptis celebrant. Commendant in præcipuis Christi Domini et Deiparæ festis ecclesiastica officia, ubi frequentiorem plebem ad concinendas Dei laudes convocant. Hæc vero ἀγρυπνία τῶν παθῶν adeo culta, ut κατὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν, circa secundam nimirum vel tertiam a D serotino crepusculo horam, non possit ab imperatore non celebrari. De his festis vigilatis tractat Allatius, de lib. Eccles. Græco dissertatione 1. GOAR.]

Ibid. Duodecim ista evangelia erant partes ex quatuor evangelistis desumptæ, ut planum fit ex Græcorum Triodio, ubi duodecim ordine enumerantur, adjuncto evangelistæ, ex quo quodlibet desumptum est, nomine. Itaque nihil hæc duodecim evangeliorum lectio ad illam quatuor Evangeliorum seu τοῦ τετραευαγγελίου, ut ex dictis perspicuum relinquitur. Falsum autem est duodecim hæc evangelia quater in anno lecta esse, ut dicit Meursius. Semel in anno lecta sunt, non quater, nempe magna feria quinta in officio vigiliæ pro

festo Parasceves institutæ. Testem do ipsum Codinum et Triodium. Nec recte Meursius huc advocat lectionem duodecim lectionum ex Anastasio et Bernone : loquuntur enim de duodecim lectionibus in angariis seu quatuor temporibus recitari consuetis. At Codinus agit de duodecim evangeliis, quæ quinta feria majoris hebdomadis in officio vigiliæ legebantur. Nec duodecim illæ lectiones, quas ex Anastasio et Bernone producit Meursius, in angariis ex Evangelio sumebantur, sed ex Mosaicis et propheticis libris, ut et hodie angariarum lectiones quinque ex prophetiis petuntur. Quam apposite vero ad evangelia, quæ recitabantur in ecclesia, accommodat Meursius illud Isidori Pelusiotæ, l. II, ep. 150, ubi ait phylacteria Judæorum fuisse δελτία μικρὰ, ἅπερ ἐφόρουν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ ὥσπερ νῦν αἱ γυναῖκες τὰ εὐαγγέλια τὰ μικρά. Arbitratur parva fuisse evangelia illa quæ in templo legebantur : sed cum toto anno plurima evangelia legerentur, haud parva dici potuissent. Parva igitur dicuntur vel quia initium unius evangelii, puta sancti Joannis, vel omnium quatuor evangelistarum exordia continebant, ferebanturque, ut et hodie evangelium sancti Joannis, amuletorum vice, potissimum a feminis. Vide quæ scripsimus tom. I De sancta cruce, l. II, c. 29 ; sed ut hinc tandem abeam, οὐδὲν ὑγιὲς in Glossarii Evangelio inesse reperio. GRETS.]

Ibid. [*Τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.* Exhibet Græcorum εὐαγγελιστάριον, omnemque ex quatuor Evangelii scriptoribus passionis historiam ordine decerptam concorditerque connexam comprehendunt : unumquodque vero τμῆμα est historiæ passionis Dominicæ.

Ibid. Λαμπάς. Nullum aliud inter λαμπάδα et κηρὸν discrimen quam inter communem et majorem arteque exquisitiore comptum cereum : hic imperatori, alter aulicorum turbæ distribuitur. GOAR.]

320 P. 72. Ex quatuor vigiliis in palatio celebrari solitis prima est *magni canonis.* Ubi dicit Junius *festum magni canonis esse Dominicam orthodoxiæ* : sed errat more suo solemni. Nam Dominica orthodoxiæ erat prima Dominica Quadragesimæ : festum magni canonis agebatur τῇ πέμπτῃ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς, *quinta feria quintæ hebdomadis quadragesimæ.* Docent hoc rituales Græcorum libri, quorum unus qui Triodium inscribitur ista : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ψάλλομεν καὶ τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ἀκολουθίαν. Τοῦτον τῶν ὄντως κανόνων μέγιστον ἁπάντων ἀρίστως καὶ τεχνηέντως ἡρμόσατο καὶ συνέγραψεν ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ καὶ Ἱεροσολυμίτης ὀνομαζόμενος, ὃς ὥρμητο μὲν ἐκ Δαμασκοῦ, ἐπὶ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας παιδευτηρίῳ γραμματικῆς ἐκδοθεὶς καὶ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐξασκήσας εἰς Ἱεροσόλυμα γεγονὼς τὸν μονάστὴν ὑπέρχεται βίον, ὁσίως δὲ καὶ θεοφιλῶς διαζῶν ἐν ἡσύχῳ καὶ ἀταράχῳ τῇ βιοτῇ

A πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συγγράμματα βιωφελῆ καταλείπει τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, λόγους τε καὶ κανόνας, μᾶλλον ἁδρότερος ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς γινόμενός τε καὶ δεικνύμενος, σὺν πολλοῖς δὲ ἄλλοις καὶ τὸν παρόντα μέγαν κανόνα συνέταξε, κατάνυξιν ἄπειρον ἔχοντα. Πᾶσαν γὰρ παλαιᾶς καὶ νέας ἱστορίαν Διαθήκης ἐρανισάμενος καὶ ἀθροίσας τὸ παρὸν ἡρμόσατο μέλος, ἀπὸ Ἀδὰμ δηλαδὴ μέχρι καὶ αὐτῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως καὶ τοῦ τῶν ἀποστόλων κηρύγματος. Προτρέπεται γοῦν διὰ τούτου πᾶσαν ψυχὴν, ὅσα μὲν ἀγαθὰ τῆς ἱστορίας ζηλοῦν καὶ μιμεῖσθαι πρὸς δύναμιν, ὅσα δὲ τῶν φαύλων ἀποφεύγειν, καὶ ἀεὶ πρὸς Θεὸν ἀνατρέχειν, διὰ μετανοίας, διὰ δακρύων καὶ ἐξομολογήσεως καὶ τῆς ἄλλης δη-
B λονότι εὐαρεστήσεως. Πλὴν ἐς τοσοῦτόν ἐστιν εὔρους καὶ ἐμμελὴς ὡς καὶ αὐτὴν τὴν σκληροτέραν ψυχὴν ἱκανῶς μαλάξαι καὶ πρὸς ἀνάληψιν ἀγαθοῦ διεγεῖραι, εἰ μόνον μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ προσοχῆς ἀνηκούσης ψάλλοιτο. Ἐποίησε δὲ τοῦτον, ὅτε καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ μέγας Σωφρόνιος τὸν τῆς Αἰγυπτίας Μαρίας βίον συνεγράψατο· κατάνυξιν γὰρ καὶ οὗτος ὁ βίος προβέβληται ἄπειρον, καὶ πολλὴν τοῖς ἐπταικόσι καὶ ἁμαρτάνουσι παραμυθίαν δίδωσιν, εἰ μόνον τῶν φαύλων ἀποστῆναι βούλοιντο. Ἐτάχθησαν δὲ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ψάλλεσθαι καὶ ἀναγινώσκεσθαι δι' αἰτίαν τοιαύτην· ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ τέλος ἐγγίζει ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ, ἵνα μὴ οἱ ἄνθρωποι ῥάθυμοι γεγονότες πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας
C ἀμελέστερον διατεθῶσι καὶ τοῦ σωφρονεῖν καθάπαξ ἐν πᾶσιν ἀπόσχοιντο, ὁ μὲν μέγιστος Ἀνδρέας, οἷά τις ἀλείπτης, διὰ τῶν ἱστοριῶν τοῦ μεγάλου κανόνος, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν λέγων τὴν ἀρετὴν καὶ τῶν φαύλων αὖθις τὴν ἐκτροπὴν, ὡς ἄν τις φαίη, γενναιοτέρους τοὺς κάμνοντας παρασκευάζει καὶ ἀνδρικῶς τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, ὁ δὲ ἱερὸς Σωφρόνιος διὰ τοῦ ὑπερφυοῦς αὐτοῦ λόγου σώφρονας καὶ αὖθις εἶναι ποιεῖ, καὶ πρὸς Θεὸν διεγείρει, καὶ μὴ καταπίπτειν μηδὲ ἀπογινώσκειν, εἰ **321** καὶ τέως τισὶν ἑάλωσαν παραπτώμασιν· ὅση γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ συμπάθεια τοῖς ὁλοψύχως ἐκ τῶν πρώην πταισμάτων ἐπιστρέφειν αἱρουμένοις, ἡ κατὰ τὴν Αἰγυπτίαν διήγησις παριστᾷ.
D Λέγεται δὲ μέγας κανὼν, ἴσως ἄν τις εἴπῃ, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐννοίας καὶ τὰ ἐνθυμήματα (γόνιμος γάρ ἐστιν ὁ τούτου ποιητὴς, ἀρίστως αὐτὰ συντιθέμενος), καὶ ὅτι τῶν λοιπῶν κανόνων ἀνὰ τριάκοντα, καὶ μικρόν τι πρὸς, τροπαρίων ἐχόντων, οὗτος εἰς διακόσια καὶ πεντήκοντα πρόεισιν, ἑνὸς ἑκάστου ἄρρητον ἀποστάζοντος ἡδονήν. Ἁρμοδίως οὖν ἄρα καὶ προσηκόντως ὁ μέγας οὗτος κανὼν, καὶ μεγάλην κεκτημένος κατάνυξιν, κἂν τῇ μεγάλῃ τῶν τεσσαρακοστῶν κατατέτακται. Τοῦτον τὸν ἄριστον κανόνα καὶ μέγιστον, καὶ τὸν τῆς ὁσίας Μαρίας λόγον, ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας πρῶτος εἰς τὴν τοῦ Κωνσταντίνου κεκόμικεν, ὅτε πρὸς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοδώρου τῇ ἕκτῃ συνόδῳ σταλεὶς εἰς βοήθειαν παρεγένετο. Τότε γὰρ ἀρίστως κατὰ τῶν μονοθελητῶν ἀγωνισάμενος ἔτι διατελῶν

ἐν μονάζουσι, τῷ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας κλήρῳ συγκαταλέγεται. Εἶτα διάκονος καὶ ὀρφανοτρόφος ἐν ταύτῃ καθίσταται. Καὶ μετὰ μικρὸν ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης γενόμενος, ἐσύστερον ἄγχιστά που πρὸς τῇ λεγομένῃ Ἱερισῷ καταντήσας ἐν Μιτυλήνῃ πρὸς Κύριον ἐκδημεῖ, ἀρχούντως τοῦ ἰδίου θρόνου ἐν μεθέξει γενόμενος. Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις, ὁ Θεὸς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Hæc liber ille ritualis Græcorum, ex quibus elucescunt cum alia vulgo parum nota, tum Dominicam orthodoxiæ et diem magni canonis non fuisse unum et eumdem diem. Grets.

P. 72. [Canonis hujus concinendi ritum et institutionem e Synaxario fuse descripsit Gretserus : canonem ipsum, ut et Andreæ Cretensis opus omne Latinam interpretationem et in utrumque notas ante paucos annos publico dedit e prædicatorum familia sodalis Franciscus Combefis. Goar.]

Ibid. Secunda vigilia palatii est τῆς ἀκαθίστου. Junius interpretatur, *Virginis iter facientis et parturientis, et quasi dicas*, inquit, *ejus quæ non sedet aut quiescit, sed iter facit prægnans ; puta cum B. Virgo a Josepho deduceretur Bethlehemum ex edicto Augusti Cæsaris, proxime ante diem natalem Christi.* Fabulæ, quas dispellet idem ille ritualis Græcorum liber, quem paulo ante nominavi, in quo ista leguntur : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (τῷ σαββάτῳ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς) τὸν ἀκάθιστον ὕμνον ἑορτάζομεν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου δι' αἰτίαν τοιαύτην. Ἡρακλείου τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις ἀρχὴν διέποντος, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Χοσρόης ἰδὼν τὰ Ῥωμαίων ἄκρως ταπεινωθέντα παρὰ Φωκᾶ βασιλέως τοῦ τυράννου, ἕνα τῶν σατραπῶν Σάρβαρον ὄνομα μετὰ χιλιάδων πλειόνων στέλλει, πᾶσαν τὴν ἕω αὐτῷ ὑποποιήσασθαι· ἔφθη γὰρ καὶ πρότερον ὡσεὶ δέκα μυριάδας Χριστιανῶν διαφθείρας Χοσρόης, ἅτε τῶν Ἑβραίων αὐτοὺς ἐξωνουμένων καὶ ἀπολλύντων. Ὁ γοῦν ἀρχισατράπης Σάρβαρος τὴν ἕω ληϊσάμενος ἅπασαν ἔφθασεν ἄχρι καὶ αὐτῆς Χρυσοπόλεως, ἣ νῦν Σκουτάριον ἐπικέκληται. Ὁ τοίνυν **322** βασιλεὺς Ἡράκλειος ἐν ἀπορίᾳ καταστὰς δημοσίων χρημάτων, τὰ ἱερὰ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς κέρμα μετασκευασάμενος ἐπὶ ἀποδόσει μείζονι καὶ τελεωτέρᾳ, διὰ τοῦ Εὐξείνου μετὰ πλοίων τοῖς τῆς Περσίας μέρεσιν εἰσβαλὼν ἀφανίζει αὐτήν. Καὶ κατὰ κράτος ἡττᾶται τούτῳ ὁ Χοσρόης σὺν τῇ λοιπῇ στρατιᾷ. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ Σειρόης ὁ υἱὸς Χοσρόου ἀποστὰς τοῦ πατρὸς τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ περιτίθησιν, καὶ τὸν πατέρα Χοσρόην ἀποκτείνας τῷ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ σπένδεται. Χαγάνος γε μὴν ὁ τῶν Μυσῶν καὶ Σκυθῶν ἀρχηγὸς, μαθὼν τὸν βασιλέα διαπόντιον ἐς Πέρσας γενόμενον, τὰς μετὰ Ῥωμαίων διαλύσας σπονδὰς, στίφη μυριάριθμα ἐπαγόμενος διὰ τῶν δυτικῶν εἰσβάλλει μερῶν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, κατὰ Θεοῦ βλασφήμους ἐκπέμπων φωνάς. Αὐτίκα τοίνυν ἡ μὲν θάλασσα πλοίων, ἡ δὲ γῆ πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπείρων ἔμπλεως ἦν. Σέργιος δὲ ὁ πατριάρχης πολλὰ τὸν τῆς Κωνσταντίνου παρεκάλει λαὸν μὴ καταπίπτειν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἐκ ψυχῆς εἰς Θεὸν ἀναφέρειν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν πανάχραντον θεοτόκον. Καὶ μὴν καὶ Βῶνος πατρίκιος ὁ τηνικαῦτα τὴν πόλιν διέπων τὰ ἀνήκοντα εἰς ἀποτροπὴν τῶν πολεμίων παρεσκευάζετο· δεῖ γὰρ μετὰ τῆς ἄνωθεν βοηθείας καὶ ἡμᾶς τὰ προσήκοντα ἐνεργεῖν. Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς θείας εἰκόνας τῆς θεομήτορος μετὰ παντὸς ἐπαγόμενος τοῦ πλήθους περιῄει τὸ τεῖχος ἄνωθεν, ἐντεῦθεν τὸ ἀσφαλὲς αὐτῶν ποριζόμενος. Ὡς δὲ ὁ μὲν Σάρβαρος ἐξ ἑῴας, Χαγάνος δὲ ἀπὸ δυσμῶν πυρπολεῖν τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἤρχοντο, ὁ πατριάρχης τὴν ἀχειροποίητον τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, προσέτι δὲ καὶ τὴν τιμίαν ἐσθῆτα τῆς θεομήτορος ἐπιφερόμενος διὰ τῶν τειχῶν περιήρχετο. Χαγάνος δὲ ὁ Σκύθης διὰ τῶν χερσαίων τειχῶν προσβάλλει τῇ Κωνσταντίνου σὺν πλήθει ἀπείρῳ, ἄκρως ἐξ ὅπλων ἠσφαλισμένῳ, καὶ τοσούτῳ ὡς ἕνα Ῥωμαῖον πρὸς δέκα Σκύθας σαφῶς διαμάχεσθαι. Ἀλλ' ἡ ἄμαχος πρόμαχος διὰ τῶν παρευρεθέντων ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν ἐν τῷ ναῷ ταύτης τῷ τῆς πηγῆς πλείστους αὐτῶν παραπώλεσεν. Κἀντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἀναθαρσήσαντές τε καὶ ἀνασκιρτήσαντες ὑπὸ στρατηγῷ ἀμάχῳ τῇ θεομήτορι αὐτοὺς ἀεὶ κατὰ κράτος ἐνίκων. Βλέψαντες δὲ καὶ πρὸς σπονδὰς οἱ τῆς πόλεως ἀπεκρούσθησαν· ἀνεῖπε γὰρ ὁ Χαγάνος· « Μὴ ἀπατᾶσθε ἐπὶ τῷ Θεῷ, ᾧ πιστεύετε· πάντως γὰρ αὔριον τὴν πόλιν καταλήψομαι. » Οἱ δὲ τῆς πόλεως διακούσαντες χεῖρας ἔτεινον εἰς Θεόν. Συμφωνήσαντες οὖν Χαγάνος τε καὶ ὁ Σάρβαρος διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης προσβάλλουσι, διὰ μηχανημάτων τὴν πόλιν ἑλεῖν προθυμούμενοι. Ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡττήθησαν ὡς μηδὲ ἱκανοὺς εἶναι τοὺς ζῶντας καίειν τοὺς τεθνηκότας. Τὰ δὲ μονόξυλα ὁπλιτῶν πλήρη διὰ τοῦ ἐπιλεγομένου Κέρατος κόλπου εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς θεομήτορος καταγόμενα, καταιγίδος αἰφνηδὸν τῇ θαλάσσῃ ἐπεισπεσούσης καὶ διαιρησάσης ταύτην εἰς τμήματα, σὺν τοῖς πλοίοις ἅπασι τῶν ἐχθρῶν διεφθάρη. Καὶ εἶδεν ἄν τις παράδοξον ἀριστούργημα τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος· **323** πάντας γὰρ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης τὸ ἐν Βλαχέρναις ἐξέβαλεν. Ὁ δὲ λαὸς ὅσον τάχος τὰς πύλας ἀναπετάσαντες ἄρδην πάντας ἀπέκτειναν, καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες κατ' αὐτῶν ἀνδριζόμενοι. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τούτων ὑπέστρεψαν κλαίοντες ἅμα καὶ ὀδυρόμενοι. Ὅ γε μὴν θεοφιλὴς τῆς Κωνσταντίνου λαὸς τῇ θεομήτορι τὴν χάριν ἀφοσιούμενοι ὁλονύκτιον τὸν ὕμνον καὶ ἀκάθιστον αὐτῇ ἐμελῴδησαν ὡς ὑπὲρ αὐτῶν ἀγρυπνησάσῃ καὶ ὑπερφυεῖ δυνάμει διαπραξαμένῃ τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τρόπαιον. Ἐκ τότε οὖν εἰς μνείαν τοῦ τοσούτου καὶ ὑπερφυοῦς θαύματος ἡ Ἐκκλησία τὴν τοιαύτην ἑορτὴν παρέλαβε τῇ Μητρὶ ἀνατιθέναι τοῦ Θεοῦ τῷ παρόντι καιρῷ, ὅτε καὶ τὸ τρόπαιον τῇ θεομήτορι γέγονεν. Ἀκάθιστον δὲ ὠνόμασαν διὰ τὸ τότε οὕτω πρᾶξαι τὸν τῆς πόλεως κλῆρόν τε καὶ λαὸν ἅπαντα.

Μετὰ παρέλευσιν χρόνων τριάκοντα ἕξ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, οἱ Ἀγα-

ρηνοὶ ἄπειρον στρατιὰν ἐπαγόμενοι πάλιν τῇ Κων- A σταντίνου ἐπέθεντο, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι ταύτην πολιορκοῦντες, ὅτε καὶ ἐν τοῖς Κυζικοῦ παρεχείμαζον μέρεσι, πολλοὺς τῶν οἰκείων διέφθειραν. Εἶτα ἀπειπόντες καὶ μετὰ τοῦ στόλου αὐτῶν ὑποστρέφοντες, καὶ ἐν τῷ Συλαίῳ γενόμενοι, τῇ θαλάσσῃ πάντες κατεποντίσθησαν προστασίᾳ τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος.

Ἀλλὰ καὶ τρίτον αὖθις ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου οἱ ἐξ Ἄγαρ, ὑπὲρ πλείστας μυριάδας ἀριθμούμενοι, πρῶτον μὲν τὴν τῶν Περσῶν ἀφανίζουσι βασιλείαν, εἶτα τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ἐπιδραμόντες καὶ Ἰνδοὺς Αἰθίοπάς τε καὶ Ἱσπανούς, ὕστερον καὶ κατ' αὐτῆς τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ἐπιστρατεύουσι, χίλια ὀκτακόσια πλοῖα ἐπιφερόμενοι. Κυκλώσαντες B οὖν αὐτὴν ὡς αὐτίκα δὴ ἀναρπάσοντες ἔμενον. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἱερὸς λαὸς τὸ σεπτὸν ξύλον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τὴν σεβάσμιον εἰκόνα τῆς θεομήτορος ὁδηγητρίας ἐπαγόμενοι τὸ τεῖχος περιεκύκλουν, σὺν δάκρυσι τὸν Θεὸν ἱλεούμενοι. Δόξαν οὖν οὕτω τοῖς Ἀγαρηνοῖς, εἰς δύο διαιροῦνται μέρη, καὶ οἱ μὲν κατὰ Βουλγάρων στρατεύουσι, καὶ πίπτουσιν ἐκεῖσε ὑπὲρ μυριάδας δύο, οἱ δὲ περιελείφθησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν. Κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἁλύσεως, διηκούσης ἀπὸ τῶν Γαλάτου εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀναχθέντες περί που τὸ λεγόμενον Σωσθένιον γίνονται. Κἀκεῖ ἀνέμου Βορέου καταῤῥαγέντος τὰ πολλὰ τῶν πλοίων αὐτῶν διεῤῥάγη καὶ διεφθάρησαν. Οἱ δὲ περιλειφθέντες λιμῷ περιέπεσον, ὡς καὶ ἀνθρωπίνων σαρκῶν ἅψασθαι, κόπριά τε C φυρᾷν καὶ ἐσθίειν. Εἶτα φυγόντες καὶ κατὰ τὸ Αἰγαῖον γενόμενοι πέλαγος τὰ σκάφη αὐτῶν ἅπαντα καὶ ἑαυτοὺς τῷ τῆς θαλάσσης διδοῦσι βυθῷ· χάλαζα γὰρ ῥαγδαία οὐρανόθεν καταπεσοῦσα, καὶ βρασμὸν κατὰ τῆς θαλάσσης ποιήσασα, τὴν τῶν πλοίων πίσσαν διέλυσε. Καὶ οὕτως ὁ ἀπειροπληθὴς ἐκεῖνος στόλος διώλωλε, τριῶν μόνων εἰς ἀγγελίαν περιλειφθέντων.

324 Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὰ ὑπερφυῆ θαυμάσια τῆς πανάγνου καὶ θεομήτορος τὴν παροῦσαν ἑορτὴν ἑορτάζομεν. Ἀκάθιστος δὲ εἴρηται, διότι ὀρθοστάδην τότε πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν ὕμνον τῇ τοῦ Λόγου Μητρὶ ἔμελψαν. Καὶ ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις οἴκοις καθῆσθαι ἐξ ἔθους D ἔχοντες ἐν τοῖς παροῦσι τῆς θεομήτορος, ὀρθοὶ πάντες ἀκροώμεθα. Ταῖς τῆς σῆς ὑπερμάχου τε καὶ ἀπροσμάχου Μητρὸς πρεσβείαις, Χριστὲ ὁ Θεός, τῶν περικειμένων καὶ ἡμᾶς ἀπάλλαξον συμφορῶν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς, ὡς μόνος φιλάνθρωπος.

Ex his ergo perspicuum relinquitur quale fuerit τῆς ἀκαθίστου festum, et cur hoc nomine appellatus ἀκάθιστος ὕμνος, quia *stando*, non sedendo canitur; ἀκάθιστος ἑορτὴ seu ἡμέρα, quia ab omnibus, nemine excepto et nemine otiante aut a divinis laudibus cessante, peragitur. Exstat in bibliotheca Bavarica oratio hoc titulo : Λόγος ἀναγινωσκόμενος εἰς τὴν ἀκάθιστον. Διήγησις ὠφέλιμος ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας συλλεγεῖσα, καὶ ἀναμιμνήσκειν δηλοῦσα τοῦ παραδόξου γενομένου θαύματος, ἡνίκα Πέρσαι καὶ βάρβαροι τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν περιεκύκλωσαν, οἳ καὶ ἀπώλοντο θείας δίκης πειραθέντες. Ἡ δὲ πόλις ἀσινὴς συντηρηθεῖσα πρεσβείας τῆς Θεοτόκου ἐτησίως ἐκ τότε ᾄδει εὐχαριστήριον, ἀκάθιστον τὴν ἡμέραν κατονομάζουσα. GRETS.

['Ἀκάθιστος εἴρηται διότι ὀρθοστάδην πᾶς ὁ λαὸς τὴν νύκτα ἐκείνην ὕμνους θεομήτορι μέλπει, ait Callixtus in ejus diei Synaxario. Ipse hymnus est ἀκάθιστος, quod interstitium quietemque ad diluculum usque non reperiat et semper cantandus perseveret. E Triodii Synaxario historiam deprompsit Gretserus, concinniorem aliam e Regia bibliotheca nuperrime post historiam Monothelitarum laudatus Franciscus Combefis. evulgavit et notas adjecit. GOAR.]

Duplicem hunc errorem περὶ τοῦ μεγάλου κανόνος, περὶ τῆς ἀκαθίστου ipsemet Curopalata Calviniano scholiastæ eximere poterat, si animum advertisset. Ait enim Curopalata a prima ex quatuor vigiliis imaginem sanctissimæ Deiparæ, quæ *Hodegetria* appellatur, in palatio manere ad magnum usque diem Dominicum Paschatis. *Huic imagini*, inquit Curopalata, *venienti obviam procedit imperator ad portam aulæ palatii. Secunda vero feria comitatur abeuntem ad excelsos usque gradus.* Si a prima vigilia, quæ est τοῦ μεγάλου κανόνος, manet imago illa in palatio usque ad secundam feriam Paschatis, fieri non potest ut ἡ τοῦ μεγάλου κανόνος ἀγρυπνία vel juncta vel proxima fuerit Pentecostæ : alioqui imago illa integro ferme anno in palatio mansisset, a Pentecoste videlicet usque ad secundam feriam Paschatis, cum tamen paucissimis hebdomadibus in eo relinqui soleret, et propterea singulis annis non aliter ac donum quoddam divinitus missum in aula exciperetur, perque paucos dies in eadem tutelæ gratia commoraretur, nempe a quinta feria **325** quintæ hebdomadis quadragesimalis usque ad secundam feriam Paschatis, quo die referebatur πρὸς τὸν τῆς Θεοτόκου ναὸν τὸν τῶν Ὁδηγῶν κεκλημένον, ut loquitur Zonaras in imperio Michaelis I Theophili, cui adjuncta erat μονὴ seu monasterium τῶν Ὁδηγῶν, ut ex Nicephoro Gregora l. II constat : hinc ipsa imago ὁδηγήτρια, quasi *dux viæ*, appellabatur. Nec adducebatur ex templo Blachernio, ut putat scholiastes, sed ex templo et ex monasterio τῶν Ὁδηγῶν, quod a templo Blachernio distinctum erat.

Sed probat id ex gradibus excelsis, de quibus Curopalata, c. 12 et c. 15, *quasi illi fuerint in templo Blachernio*. At parum valet hæc probatio : nam quocunque iret imperator, semper ad excelsos gradus usque deducebatur a Barangis, ut inquit Curopalata, c. 15 ; oportet ergo hos excelsos gradus alibi fuisse quam in Blachernio templo, vel in via ad solum Blachernium templum, quia im-

perator non ibat semper ad templum Blachernium, et Curopalata diserte distinguit hos gradus a templo Blachernio, cum dicat imperatorem equitantem semper deduci usque ad excelsos gradus, in festo autem Occursus (seu, ut nos vocamus, Purificationis D. Virginis) etiam usque ad templum Blachernarum : nam ad hoc templum hoc die rei divinæ gratia conferebat se imperator. Grets.

[Magna contentione dimicant Junius et Gretserus περὶ τῶν Ὑψηλῶν, *de gradibus excelsis CP*, ubinam reponendi? Ille in Blachernio templo, hic in palatio sitos contendit. Inter contendentes arbiter neutri litem integram adjudico, a vero siquidem τῶν Ὑψηλῶν sensu aberrat uterque. Ecquis enim in hac voce gradus intelligendos putet, ac non potius excelsum ac fastigio sublime ædificium? At ne velut cæcitans et ignarus judex litem dirimam, aut potius andabatarum more cum utroque pugnem, dubio certus auctor lucem afferat Nicetas Isaacii Angeli, l. ii : Δείκνυσι τὸ παράθυρον (aliud exemplar legit τὴν θυρίδα) ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὰ λεγόμενα Ὑψηλά, δι' ἧς ὁρατὰ ἦν τὰ ἱππήλατα πεδία τὰ ἔξωθεν τῶν ἐπάλξεων ἐν τοῖς Φιλοπατίοις καθυπτιάζοντα. Observa τὰ Ὑψηλὰ altum Blachernii palatii ædificium, unde subjecta Philopatiensis planities detegatur, non gradus quantumvis excelsos indicare, nec in majori palatio, quo soleret imperator morari, alios excelsiores gradus comminiscendos : eam ob rem, cum in exhibendis reddendisque honoris officiis longius semper in decessu deducatur vir honoratus quam in accessu eidem occurratur, par est ut si τῆς Ὁδηγητρίας imagini ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου αὐλῆς primum occurrit imperator, longius multo deducat abeuntem, non ad fictos usque gradus excelsos, sed εἰς τὰ λεγόμενα Ὑψηλὰ ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν, et quod ait hic auctor, μέχρι καὶ τῶν Ὑψηλῶν, longo viæ tractu, cujus accessionem indicat particula καὶ, ad locum nempe Ὑψηλὰ vocatum, quem auctor ipse in Blachernio palatio vel ad illud juxta reponit, c. 15, p. 80, ubi ait imperatorem ad Blachernarum templum, cui vicinum erat ejusdem nominis palatium, a Barangis deduci μέχρι τῶν Ὑψηλῶν, certe non ad excelsos gradus ejus e quo fuerat egressus palatii, sed ad destinatum alterius, ad quod tendebat, locum. Goar.]

Adde quod ipse imperator imaginem Hodegetriæ secunda Paschatis feria ad propria revertentem prosequi solebat usque ad excelsos gradus, imo et extra, ut dicit Curopalata, c. 12, p. 72 : nec tamen ad templum Blachernium tunc ibat imperator. Sed non est **326** opus pluribus. Ipsemet Junius se refellit, qui hæc p. 326 : Τῆς Ὁδηγητρίας, *id est ducis viæ, statua fuit extra palatium Cpoli, in templo et monasterio nobili, quod templum Zonaras* ναὸν τῶν Ὁδηγῶν, *in imperio Fl. Michaelis, Nicephorus Gregoras l.* xi *monasterium Hodegetrium appellavit. His autem diebus in palatium inferebatur.* Hæc ille. At quid clarius quam templum Hodegetrium non fuisse templum Blachernienses? Scribit Pachymeres lib. vii imaginem Deiparæ per dies complures lacrymasse. Quænam hæc imago? num Hodegetriæ? num Nicopœæ? Et apud eumdem Pachymerem l. xi imago τῆς Φωταγωγοῦ, Virginis *lucem afferentis, cujus sancto oleo* delibutus Michael Andronici imperatoris filius ex desperato morbo convaluit.

Tertia vigilia palatii est τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, Annuntiationis B. Virginis. Junius *evangelicæ annuntiationis*. Satis evangelice : sed quid aliud a pseudoevangelico prædicante exspectes?

Quarta vigilia agebatur quinta feria majoris hebdomadæ, ob Parasceves appetentis solemnia. Grets.

CAPUT VIII.

Observationes et explicationes in c. 13, de Parasceve et magno Sabbato.

De magno Sabbato nihil est in Græca inscriptione, cum tamen potissimum de officio magni Sabbati, hoc est vigiliæ Paschatis, in hoc capite agatur.

P. 72. De Parasceve tribus verbis res absolvitur. Vide quæ de hoc festo scripsimus tom. I De S. Cruce, l. i, c. 68 et l. i De festis, c. 23 et 24. Homilias Græcorum in Parasceven invenies tom. II, De cruce. Grets.

Ibid. [Αἱ ὧραι. De quibus consulendum Triodium.

Ibid. Τὴν λειτουργίαν. Hora prima noctis dicendam. Triodium : Ὀφείλει δὲ ἔχειν ἀκρίβειαν ὁ ἐκκλησιάρχης ἵνα, ὅταν ποιῇ ἀπόλυσιν ἡ ἐκκλησία τῆς λειτουργίας, ὑπάρχῃ ὥρα δευτέρα τῆς λειτουργίας. Vespertinæ vero laudes, quibus ipsa conjungitur, decima diei hora incipiunt. Goar.]

Ibid. Illa μετὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀνάγνωσιν Junius vertit : *post lectionem autem Apostoli, id est, ad eum usque locum : Surge, Deus, qui judicas terram.* Vitiose prorsus, quasi illud *surge Deus* ad Apostoli lectionem pertineat, cum sit stichus, quem post lectionem Apostoli ex Epistola ad Romanos sumptum concinit Psaltes : *Exsurge, Deus, judicans terram, quia tu hæreditabis in omnibus gentibus.* Subjicit lector : *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat*, etc. Succinit psaltes : *Exsurge, Deus*, etc., et hoc sæpius, ut distincte habes in Triodio. Ergo vel post lectionem Apostoli vel post **327** subjunctos stichos, quorum principium est *exsurge Deus*, spargunt lectores et pueri honorarii lauros : legendum enim est πάττουσι vel πάσσουσι, ἀποπάττουσι vel ἀποπάσσουσι. Vide quæ scripsimus de magno Sabbato l. i, De festis, c. 25. Grets.

Ibid. [Δάφνας. Arbitror in lætitiæ pro Dominica resurrectione argumentum, vel ad victoriæ, si bella premerent, felix omen imperatori promendum.

P. 73. Τράπεζα δὲ οὐδαμῶς. Eo quod in ipsa ecclesia sobria valde habeatur refectio. Triodium, ubi de monachis hodie loquitur : Μετὰ δὲ τὴν ἀπό-

λυσιν οὐκ ἐξερχόμεθα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καθήμεθα ἐν τοῖς τόποις ἡμῶν, καὶ εἰσέρχεται ὁ κελλαρίτης, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνάκλασμα τοῦ ἄρτου, καὶ ἀνὰ ἓξ ἰσχάδων ἢ φοινίκων, καὶ ἀπὸ ἑνὸς κρασσοβολίου οἶνον. Goar.

CAPUT IX.

Observationes et explicationes in c. 11, de festo Paschæ.

Ibid. De festo Paschæ. Ita titulus habet, cum etiam hoc capite de ritu feriæ quintæ τῆς Διακαινησίμου deque festo Pentecostes et de festo Exaltationis S. crucis pertractetur. Grets.

Ibid. [*'Eν τῇ τρίτῃ.* Vulgo tamen et ubique circa matutinum crepusculum incipit hoc officium. Pentecostarium : Περὶ ὥραν ὄρθρου σημαίνει.

Ibid. [*Δίδωσι λαμπάδα.* Ut archipresbyter in palatio, ita ubique superior hoc munere fungitur. Typus Pentecostarii : Ὁ δὲ ἡγούμενος διανέμει τὰ κηρία τοῖς ἀδελφοῖς.

Ibid. [*'Υπηρέται ἄρχοντες.* Lectores et canonarchas intellige, de quibus c. 6 et c. 8, Ὑπηρέται, quia protopapæ subditi, ἄρχοντες, quia palatini.

Ibid. [*Τῶν τῆς ἐκκλησίας θυρῶν κεκλεισμένων.* Consentit Pentecostarii typus : sacerdotem enim candidis vestibus ornatum cum fratribus cereos ardentes gestantibus sinistro latere egressum in narthece jubet consistere, ac ceroferariis accensa lumina deferentibus viamque sternentibus celebrem ingressum peragere. Ἐναπομείνας δὲ, inquit, ἐντὸς τοῦ ναοῦ μόνος ὁ κανδηλάπτης ἅπτει τὰ κηρία πάντα καὶ τὰς κανδήλας. Καὶ ποιήσας πυρεῖον ἐν τίθησι τοῦτο μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ ἕτερον ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Καὶ βαλὼν θυμίαμα εἰς αὐτὰ, βαλὼν δὲ καὶ εἰς τὸν θυμιατὸν θυμίαμα πολὺ, ἀπαιωρεῖ τοῦτον ἐντὸς τοῦ βήματος.

Ibid. [*Εἶτα ἐκφωνεῖ.* Ibidem : Ὁ δὲ ἱερεὺς μετὰ τὸ θυμιᾶσαι ἔξωθεν τοῦ νάρθηκος τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν κεκλεισμένων οὐσῶν, καὶ ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, λέγων, Καὶ δόξα τῇ ἁγίᾳ, *etc.* Goar.]

Ibid. Χριστὸς ἀνέστη. Integrum troparium est: Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος. Grets.

328 P. 73. [Adeo frequens personat in ecclesiis hic modulus, ut germane paschalis, omnemque paschali spatio laudem Deo reddendam, ut Latinis Alleluia, includere videatur. Gretserus integrum profert. Goar.]

Ibid. Integer stichus est : *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum, a facie ejus ;* cujus similes duo alii stichi subjunguntur. Grets.

P. 74. [*Τοὺς λοιπούς.* Sunt hi duo alii : Ὡς ἐκλείπει καπνὸς, καὶ τὰ ἑξῆς, οὕτως ἀπολοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς.

Ibid. [*Τὰ εἰρηνικά.* Conglobatæ pro variis rebus preces a diacono pronuntiandæ, quarum primæ pa-

A cem exorantes εἰρηνικῶν reliquis nomen imposuit. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε ἐλέησον. Διάκονος· Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε, ἐλέησον. Διάκονος· Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὁ χορός· Κύριε, ἐλέησον. Καὶ τὰ ἑξῆς. Vide Chrysostomi liturgiam. Goar.]

Ibid. Integrum odarium est istud : *Resurrectionis dies. Exsultemus populi : ex morte enim ad vitam et ex terra ad cœlum Christus Deus nos transtulit, victoriæ carmen concinentes.* Vide Ritualem librum qui Pentecostarium inscribitur. Grets.

Ibid. [*'Αναστάσεως ἡμέρα.* Reliquum suggerit Pentecostarium : Λαμπρυνθῶμεν λαοί. Πάσχα Κυρίου, Πάσχα· ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ
B γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ᾄδοντας. Goar.]

Ibid. Observa etiam Græcis quibusdam usitatum fuisse morem illum quarumdam in Germania ecclesiarum, ut versibus illis Davidicis, *Attollite portas, principes, vestras*, etc., aditum sibi patefieri cuperent. Grets.

Ibid. [*'Ασπάζεται τὸ Εὐαγγέλιον.* Evangelio primum, mox autem dati imperatori osculi consuetudinem referunt in monasteriis καλόγηροι, de quibus Pentecostarium : Ψάλλομεν τὸ Χριστὸς ἀνέστη πολλάκις, ἄχρις ἂν ἀσπάσωνται οἱ ἀδελφοὶ ἀλλήλους. Ὁ δὲ ἀσπασμὸς γίνεται οὕτω. Λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἵσταται πρὸ τῶν
C θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος. Ὁ δὲ καθηγούμενος ἐλθὼν, καὶ ἀσπασάμενος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἱερέα, λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἵσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως. Εἶτα οἱ ἀδελφοὶ πάντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἀσπάζονται πρῶτον τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, εἶτα τὸν ἱερέα καὶ τὸν καθηγούμενον, καὶ ἵστανται κἀκεῖνοι ἔνθα τύχωσι, καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους. Goar.]

Ibid. Τοῦ θρόνου. Sæpe throni imperatorii mentio facta est : ejus diagraphen pete ex Corippi l. III, v. 191-219 ; qualis nimirum tempore Justini Junioris fuerit.

Ibid. En morem osculandi pedem imperatoris. Hic heterodoxis non movetur stomachus : at quam primum vel legunt vel audiunt pedem summi pon-
D tificis osculo coli, tum toti bilis sunt et nil nisi bilem biliosissimi homines vomunt. Et tamen patienter admodum osculantur togam Turcici imperatoris, quod et a Gerlachio prædicante Lutherano factum est ; et ne hoc nesciremus, Crusius l. VII Turco-Græc. litteris prodidit. Nec gravarentur isti ad pedis sultanici **329** osculum se abjicere, si id consuetudo permitteret. Legatus quoque confœderatorum Ordinum Belgii, anno salutis 1612 Cpolim ad portam Ottomanicam missus et admissus, vestimentum imperatoris Turcici prompte et alacriter deosculatus est, et quidem flexis genibus ut videre licet in Ecclesiasticopolitica Chronol. inserta tom. VIII ejus operis, quod Chronicon Chronicorum inscribitur. Si tale reverentiæ genus pontifici Romano iste exhibuisset,

inexpiabili scelere sese obstrictum credidisset. Quid quod Batavi Calviniani pedibus suis oscula ferri haud ægre passi sunt? Nam in navigatione Australi *Jacobi le Maire*, Leidæ in Hollandia typis excusa anno Redemptoris 1619, hæc prodita sunt de Indis quibusdam: *Qui intrabant navem nostram ex ipsis, in genua procidentes pedibus nostris oscula figebant.* Paulo post: *Ut primum navem conscenderat* (Indorum rex), *procidens in genua ac procumbens in faciem preces suas effudit. Ductus ad inferiora navis, iterum procumbens adoravit*, etc. *Comites ipsius pedes nostros exosculabantur, acceptosque eos manibus suis capiti imponebant ad demissionem subjectionemque demonstrandam.* Et quinam isti, quibus lubentibus tantus hic honos delatus? Prædones et piratæ ex Calvini officina, qui fortassis hostias quoque, si Indi eas obtulissent, haud repudiassent, ut factum a Paulo et Barnaba Act. XIV, cum Lystrenses eis sacrificium ceu Jovi et Mercurio appararent. Quibus clamoribus terram et æthera non complerent, si aut in libris legerent aut relatione aliorum acciperent pontificem Romanum non tantum permittere ut quis pedes ejus osculetur, sed et tolerare ut quis pedes capiti argumentum subjectionis imponat?

Lib. I Histor. Cantacuzeni, c. 16, osculatur junior Andronicus senioris Andronici, avi sui, pedem; ubi additur: *More Romanis imperatoribus receptum erat, cum quispiam consanguineorum aut alioqui gratia apud eos florentium secundum adorationem pedem imperatoris osculo contigisset, ut imperator vicissim ejus faciem deoscularetur. Cum itaque tum nepos avi pedem osculatus fuisset, ille, ne inexpiabili odio flagrare crederetur si nec iis nepotem et imperatorem dignaretur quæ privatis tribuerentur, faciem ejus contra et ipse osculo libavit.* Idem Andronicus junior iterum avi pedem publice osculatus est I, 54; quod c. 50 tanquam expressum subjectionis indicium repetitur. II, 5, Persæ Andronicum juniorem imperatorem antequam appropinquaret, capitibus humi submissis adorabant. Sed princeps Persarum ad eum pedibus accedens et adorabat et pedem illius osculabatur. III, 38, Protostrator cum suis pedem Joannis Cantacuzeni imperatoris osculatur. Idem fit ab aliis, c. 40. Idem ab alio, c. 42, et a Persis, IV, 10; III, 45, Triballi ejusdem Cantacuzeni genu osculantur. Exempla osculi fixi oculis et faciei habes apud Cantacuz. I, 16, dexteræ c. 34 et c. 41. GRETS.

Ibid. [De imperatore minore majorem salutante et ejus pedem exosculante et ab eodem oris osculum reportante Gretserus hic egregie. At si alter alteri eques occurrat, quid tum? Cantacuzenus, I, 35: Ἔθος ἐπεκράτησεν ἀρχαῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν, ὅταν μέλλωσιν **330** ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἑπομένους ἑκατέροις τῶν ἵππων καταβάντας ἕπεσθαι πεζῇ, αὐτοὺς δὲ συμμίξαντας ἐφίππους, τὸν μὲν νεώτερον κύψαντα τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως περιπτύσσεσθαι τὴν χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον περιελόμενον πῖλον, ἀνακύψαντα δὲ ἐκεῖθεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν τὸν κατέρα ἀντιφιλεῖν. Solam manum senioris junior osculabatur quondam: Basilius enim Macedo Michaele ad lectum deducto τὴν χεῖρα φιλήσας ἐξῆλθεν.

P. 75. [*Οὔτε μὴν εἰς τὸν ἀσπασμόν.* Ad Francos Venetosque urbe CP. ejiciendos Michaeli Palæologo copias auxiliares promiserant Genuenses: hinc communia pacis concordiæque fœdera. Veneti vero, ut qui cum Francis imperaverant, fœdam cum Græcis concordiam et opprobrium subjectionemque redolens fœdus inire detrectaverunt. Vide Gregoram superius relatum, nec non Petrum Justinianum Venetorum et Genuensium vario Marte inter se decertantium bella historiæ Venetæ l. V describentem, ac tandem ipsum Michaelem victoriis elatum, haud tamen insolescentem, Venetos, a quibus sibi cavendum rebatur, de pace firmanda exorantem.

Ibid. [*Καχοῦτζια.* Pilei genus ante pauca sæcula in Europa usitatissimum. Latini *caputium*, Galli *chaperon*, Itali *capuzzo* dicebant. De quo consulendus Stephanus Paschasius disquisitionum Francicarum, VIII, 18, et 45. *Capitium* vocat Paulus Æmilius in Joanne primo. GOAR.]

Ibid. *Τρεύαν.* Latino-Barbare *treuga.* Dicitur etiam τρέβα.

Ibid. *Μπαΐουλος.* Ita legendum. Inepte Junius λυπάϊλος. Falso citat Gregoram, l. IV, quasi apud illum legatur *lypailus*, cum Græcus textus distincte habeat μπαΐουλος, et interpres *baiulus*, recte utique. Frustra est Meursius qui corrigit ἰλπαΐουλος, unica littera transposita, quasi sit purus putus idiotismus Italicus. Sed cum Codinus hactenus Italorum articulis non sit usus, credibile est eum neque hic usum fuisse; cumque a β vel π incipientibus recentiores Græci litteram μ præponere soleant, ut ipsemet Meursius in Glossario pluribus exemplis ostendit, rationi plane consonum est credere Codinum hic scripsisse μπαΐουλος, more aliorum ex recentiore Græcia scriptorum.

P. 76. *Ad Francos.* Franci in recentiorum Græcorum scriptis non solum Galli intelligendi sunt, inquit Junius, sed Itali quoque et Siculi, eo quod olim Siciliæ regnum et pars Italiæ a Francis tenebatur. GRETS.

Ibid. [*Ἠρέμα ψαλλομένης.* Ne cantus regiam adorationem interturbet, vel hæc ecclesiæ officio videatur conjuncta.

Ibid. [*Οὗτός τε καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες.* Celebri Palmarum festo solet patriarcha cruces et cereos in populum distribuere, quasi δεξιούμενος τοὺς τὸ παγκράτιον τῆς νηστείας νικήσαντας τιμίων καὶ ἁγίων σταυρῶν ἁγιάσμασι καὶ κηρίων φωτοβόλων χαρίσμασι. Οὐδὲ γὰρ θέλει σκιαμαχεῖν τοὺς πιστοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς νηπιόφρονας, ἀλλ' ὡς ἤδη τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον βλέποντας τὴν νέαν Σιὼν διὰ πώλου φωτίζοντα. Feria tertia sequenti, quæ τῶν κατηχήσεων, catechumenis instruendis dicatur, minuta thura concurrenti populo dat in manus

circa auroræ tempus, ὁμιλῶν οἷον διὰ τούτων αὐτοῖς, καὶ ὑποτιθέμενος μὴ πανηγυρικῶς ἀλλ' ἀγωνιστικῶς τῶν ἐφεξῆς τριῶν ἡμερῶν τὸ στάδιον ἀναδέξασθαι. Γρηγορήσωμεν τοίνυν καὶ ἐφεξῆς, καὶ τοῖς ἀγρυπνοῦσιν **331** Ἰουδαίοις συναγρυπνήσαιμεν, etc. Feria quarta iterum incensa cereosque spargit, ἵνα ὁ λαὸς τὰς χεῖρας πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς νηστείας οὐριοδρομήσῃ πέλαγος, καὶ τὴν νύκτα τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Χριστοῦ λαμπάσι καταπυρσεύσῃ. Sancto die Paschæ persolutis matutinis precibus populum omnem ad sanctum osculum supra descriptum excipit, ac simul minuta æra, τρικέφαλα ob trium imperatorum simul regnantium effigiem iis impressam vocata, dividit: Κατὰ πατέρα φιλόστοργον νῦν πρώτως ἰδόντα παῖδας ἀμύμονας, ἀπὸ μακρᾶς καὶ κινδυνώδους ἀποδημίας ἀβλαβῶς ἐνδημήσαντας, ἐν φιλήματι ἁγίῳ περιχαρῶς κατασπάζεται, καὶ ἀνοίξας τοὺς θησαυροὺς τῆς εὐλογίας αὐτοῦ δεξιοῦται αὐτοὺς νομίσμασιν ὀλίγοις μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, πολλοῖς δὲ κατὰ τὸ νοούμενον. Hæc ex Balsamone Meditato de incensis quæ a patriarcha dari solent, etc. Juris GR. l. VII. Quibus, si conjectura placeat, lubens addiderim aulicos proceres ad regiam παράστασιν officiaque ecclesiastica iis diebus et iisdem horis ad palatium convenientes, nec dato thure vel osculo a patriarcha exceptos, eo jam accenso vespertinis in precibus honorari, ne vel pretii vel benedictionis sperata parte videantur excidisse. GOAR.]

Ibid. Recentiores Græci adulatoriæ artis non imperiti suo imperatori ferme omnia etiam episcopalia et sacerdotalia munia tribuerunt, inter cætera ingressum ad altare et jus sacram mensam thure vaporandi, condito etiam canone a Trullano synedrio, et est canon 69: *Nulli omnium liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi, ab eo tamen nequaquam prohibita potestate et auctoritate imperatoris, quando quidem voluerit Creatori dona offerre ex antiquissima traditione.* Ubi Balsamon: *De imperatoribus dixerunt quidam verbis canonis insistentes, quod tunc non prohibebuntur intra templi adyta ingredi quando sunt Deo munera oblaturi, non autem si solius adorationis gratia ipsum ingredi voluerint. Sed mihi non ita videtur. Orthodoxi enim imperatores, qui per S. Trinitatis invocationem patriarchas provehunt et sunt Christi Domini, sine ullo impedimento, quando voluerint, ad sacrum altare accedunt et suffiunt et cum cera characterem imprimunt, sicut et antistites. Sed etiam populum ad eum instituendum docent; quod solis illius regionis antistitibus concessum est.* Palpum ergo egregie obtrudit Balsamon imperatori; et habebat facti sui causas, quia ambiebat patriarchatum Cpolitanum, cujus obtinendi non apparebat melior ratio quam ut per assentationes sese in summa gratia apud imperatorem poneret. Sed vulpes, tametsi vafra, ab aliis æque vafris vulpibus delusa est. Cujus ob desitas annuas rogas et pecuniarias largitiones audi, quæso, lamentationem ex epistola de

A Incensis, l. VII Juris GR: *Celsissimam sacrorum imperatorum circumspectionem et patriarcharum amplitudinem inter alia reddebant olim angustiorem etiam annuæ rogæ ac bajorum largitiones. Quippe sedebant annis singulis cujusque temporis patriarchæ ac imperatores, et per hæc subditos ad benevolentiam invitabant. Norit hoc patrum conscriptorum amplissimus ordo, ac fortassis etiam nonnulli qui hac ætate nostra vivunt. Non enim ante tempora Euclidis prodita sunt gerris, nec somniantium vetularum fabellæ sunt, sed usque ad imperium domini Constantini Ducæ duravit augustus ille mos tam in ipsius Dei quam imperatorum regia; et omnino bonum hoc ad nos quoque propagatum* **332** *fuit, a majoribus ad nepotes, a generatione ad generationem transiens.*
B *Sin, quod equidem non arbitror, hoc etiam oblivionis gurges absorbuit, et gratiosa isthæc aqua Castaliæ providentiam superioris memoriæ principum non prædicat, saltem membranæ librorum historicorum et ordinationum aulicarum monumenta Stentoris in morem hæc proclamabunt. Tu quoque, qui cujusvis eruditi scripti acutissimus es interpres, etiam in hac non levis momenti quæstione compluribus eris superior, ac me senem dicendo juvabis. Quin etiam imperatoris domini Constantini Monomachi edicta sacratissima, quibus ordinata sunt officia præfecti judiciorum et nomophylacis, et quæ statuunt eos debere singulos in annos, præter alia, consequi ratione rogæ quemlibet auri talem ac talem quantitatem una cum consuetis bajis, non in cœlo sunt nec trans mare, ut dicere quis debeat, quisnam hæc afferet mihi? Sed sunt in manu tua et in corde tuo et in ore tuo. Atque omnino rei veritatem ex his mentis acumine colliges. Cum autem imperatores et patriarchæ magnificentiam, ceu dictum est, suam demonstrent per baja et rogas, sane par erat ut patriarchæ, qui priscam hactenus consuetudinem conservant et aureos clericis nummos admetiuntur, etiam ipsis baja darent, quemadmodum indicatum est.* GRETS.
C

Ibid. [Sugillantur hic a quibusdam recentiores Græci tanquam adulatoriæ artis non imperiti, qui imperatori ferme omnia etiam episcopalia et sacerdotalia munia tribuerunt, inter cætera ingressum ad altare et jus sacram mensam thure vaporandi,
D adderent etiam et conciones ad populum habendi. Itane vero Theodosio principi alii ex Occidente vel Oriente pontifices adulabantur, qui ante severiorem Ambrosii correptionem ipsi præcessoribusque ad sanctum tribunal ingressum permiserant? itane Valentem religionis hostem palpavit Basilius, ubi lubens eum ἐντὸς τοῦ πετάσματος, ait Nazianzenus, excepit? Nugantur certe qui recentioribus Græcis appingunt quod concilium Trullanum Can. 69 κατά τινα ἀρχαιοτάτην παράδοσιν testatur usitatum, ut *cum voluerit Creatori munus offerre intra sacrum altare ingrediatur.* Chosroes Persarum rex infidelis licet, tamen Sergii martyris beneficio se suscepisse arbitratus crucem auream in templi ejus altari dedicavit. Qui ejus jussu deferebat, ait Simocatta, l. v,

stabilem et fixum locum habet inter dies mensis, A ὡς τὸ τέμενος ὁ ἀποσταλεὶς ἀφικνεῖται, τά τε δῶρα τὰ τοῦ βασιλέως ἅμα τοῖς γράμμασι ἐν τῇ ἱερᾷ περιέθετο τραπέζῃ. Num potius mendacii convincendus erat Balsamon in eumdem canonem nobis opponens: Περὶ δέ γε τῶν Λατίνων μανθάνω ὅτι οὐ μόνον λαϊκοὶ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εἰσέρχονται, καὶ κάθηνται ἱσταμένων πολλάκις καὶ τῶν ἱερουργούντων. Thus quidem laici Latini non vaporant in altari: at cum lectorum choro datis etiam lectorum insignibus, de quibus c. 17, Græci suum imperatorem aggregaverint, nullo irreligionis crimine accusandi, si, quod egit Salomon Paralip. 6, ut converteret faciem et benediceret universæ multitudini Israel, Christianus princeps Christiano populo bene precari audeat. B Non arroganter itaque vel temere pontificum usurpata potestate *cera characterem imprimit* imperator Græcus (quis enim, qui Græcarum litterarum sit elementis imbutus, τριχηρίῳ σφραγίζειν ita interpretatur?) sed *trifurco sive tricipiti cereo*, Trinitatis, a qua benedictionis scaturiunt rivi, symbolo, ex dilectionis affectu, ecclesiasticæ dignitatis consortio, et si velis, potestatis concessione, benedictionem, quam parentes filiis, impertiuntur populo. Cæterum licet vulgatus Balsamonis textus non exhibeat unde, quod insuper objicitur, desumatur, *quin etiam imperatores populum ad* **333** *eum instituendum docent, quod solis illius regionis antistitibus concessum est*, communis tamen Ecclesiæ sensus illis ab C hoc charitatis officio, quod etiam pueris per ecclesias in laudem sanctorum declamantibus conceditur, noluit interdictum.

P. 77. [*Thesaurum* βεστιαρίου voce nonnunquam intelligendum præsens locus ostendit, nec non c. 7 hujus operis.

Ibid. [*Κατὰ δωρεάν*. Romanus Argyrus octoginta libras auri, ait Cedrenus, ex ærario imperatorio quotannis pendi jussit. Aliæ viginti forsan deinceps additæ.

Ibid. *Λίτρας*. Auri libram Budæus de asse, l. v, non minus aureis solatis centum æstimat, Lexicon juridicum septuaginta duobus, Paulus Diaconus decem: ubi namque Theophanes ἑκατὸν νομίσματα, ipse decem libras numerat. Blastares octo D pretium ejus censet c. 7, τοῦ Τ στοιχείου: Ἡ παρ' ἡμῶν νομιζομένη λίτρα νομίσματα ἔχει ὀκτώ. GOAR.]

P. 77. Hebdomas διακαινήσιμος est tota hebdomas paschalis, quæ festum Paschæ proxime sequitur et qua Resurrectio Domini solemni cæremonia celebratur. Id ostendo primum testimonio Maximi Margunii episcopi Græci, qui consultus quidnam hoc vocabulo significetur, respondit his verbis: Σημαίνεται παρ' ἡμῖν διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος ὅλη ἡ πρώτη ἑβδομὰς τῆς ἀναστασίμου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτῆς. Vide Catalog. bibliothecæ August. ab Hœschelio editum. Secundo idem probo ex Typico S. Sabæ, ubi capiti 46 hujusmodi titulus præfigitur: Εἴδησις τοῦ τύπου τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς Διακαινησίμου. Et in ipso capite singulas dies seu ferias paschalis illius hebdomadis enumerans, secundam feriam vocat τὴν δευτέραν τῆς Διακαινησίμου, tertiam τὴν τρίτην τῆς Διακαινησίμου, et ita deinceps usque ad Sabbatum τῆς Διακαινησίμου. Idem ex aliis Græcorum libris ritualibus liquet. Pollux in Chronico suo: Τρίτον νόμον ἔγραψεν, ἀπράκτους εἶναι τὰς δύο τῆς πασχαλίας ἑβδομάδας, μίαν μὲν πρὸ, μίαν δὲ μετά. Illa autem μία μετά est hebdomas τῆς Διακαινησίμου.

Male ergo Calvinianus scholiastes Junius in notis interpretatur ἑβδομάδα διακαινησίμου *hebdomadem rogationum*. Male etiam rationem nominis reddens ait eam dici διακενίσιμον, *exinanitioni dicatam, quia per illud tempus exinaniunt sua corpora et macerant, oraturi Deum pro commoditate anni*. Primum non scribendum διακενίσιμος sed διακαινήσιμος, ut habent exemplaria Alexandri, rituales libri Græcorum et codex bibliothecæ Augustanæ ms., quo continentur evangelia diebus sacris prælegi solita, quorum initium τῇ τρίτῃ τῆς Διακαινησίμου. Quocirca hebdomas τῆς Διακαινησίμου dicitur quasi *septimana renovationis*, τοῦ διακαινισμοῦ, cum Christo resurgente omnia renovata et instaurata fuerint. Secundo tantum abest ut hæc hebdomas ab exinanitione jejunantiumque inedia nomen invenerit, ut tota illa hebdomade jejunium solvere moris fuerit. Testis Balsamon in can. 69 apost. Qui cum percensuisset dies quibus jejunandum est, excipit quartos dies et parasceves seu ferias sextas, quæ sunt ἀπὸ τῆς ἀποκρέου seu ἀπόκρεω, ante carnisprivium, **334** et quæ sunt πρὸ τῆς τυροφάγου, et hebdomadem τῆς Διακαινησίμου. *In iis enim solvimus*, inquit Balsamon, *quia jejunant Armenii propter Ninivitas. In eo qui est ante carnisprivium, et in eo qui est ante* τυροφάγον, *hæretici Tetraditæ magnum jejunium observant, hebdomas autem* τῆς Διακαινησίμου *tanquam ipse magnus dominicus* (Paschæ) *dies reputatur*. Idem docet Anastasius episcopus Cæsareæ Palæstinæ tract. de *Artziburio*, ubi inter hebdomadas a jejunio plane exceptas ponit τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου. Eamdem hebdomadem inter exceptas numerat Nicolaus patriarcha Cpolitanus in versibus ad Anastasium montis Sinai antistitem.

Rogationes triduanæ ante ascensionem Domini Græcis ignotæ sunt; nec ulla habent stata jejunia inter Pascha et Pentecosten. Νηστεία γὰρ οὐ γέγραπται, οὐδὲ γονυκλισία, inquit Nicolaus patriarcha de tempore inter Pascha et Pentecosten. Vide Typicum Sabæ, c. 51. Consentit cum his nostris Glossarium Græco-Barbarum, nisi quod scribi jubet διακαινίσιμος. Sed Rituales libri scripturam nostram plerumque præferunt.

Dominica hanc hebdomadem subsequens, quæ nobis est Dominica in albis, Græcis est καινὴ ἡ νέα Κυριακή, *nova Dominica*, in quam exstat oratio S. Gregorii Nazianzeni, et est oratio 43; ejusdem men-

tio fit in canone 66 Trullano. Vocatur etiam Κυριακὴ τοῦ ἀντιπάσχα, quasi *Dominica Paschæ opposita* seu *respondens*, et Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ seu ψηλάφησις τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου Θωμᾶ, quod eo die legatur Evangelium de Thoma apostolo, manum suam in fixuram clavorum, Christi mandato, immittente. Grets. A

Ibid. [*Τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων*. Ii sunt præcipui Magnæ Ecclesiæ officiales ac in dignitate constituti, quos etiam vulgo τοῦ πατριάρχου σύγκλητον *patriarchæ senatum* dicunt.

Ibid. [*Εὐλογεῖ*. Orationem a patriarcha pronuntiari solitam reperies in Euchologicis nostris: Ὁσάκις ἔλθῃ ὁ πατριάρχης εἰς τὸν βασιλέα, ἐξαιρέτως δὲ τῇ Πέμπτῃ τῆς Διακαινησίμου.

Ibid. [*Εὐχὴν ἐπευκτικὴν*. Oratio secundo a patriarcha fundenda eodem Euchologii loco reperitur ad calcem operis. Goar.]

Ibid. De festo Pentecostes vide quæ scripsimus l. I De festis c. 28. Olim in festo Pentecostes processio instituebatur ad templum S. Mocii martyris, cui ipse etiam imperator intererat. Sed postea abrogata est ob causam quam memorant Græci historici, et in his Glycas de Leone philosopho imperatore. Quare non mirum si Codinus die Pentecostes ejus nullam mentionem facit, quandoquidem jam pridem abrogata fuerat.

[Proeleusin seu processionem imperatoris die Pentecostes ad S. Sophiam admodum festive, quin et ridicule describit Luitprandus in sua ad Nicephorum Phocam legatione. Sed Luitprandus fortassis sinistro suo affectui in Græcos, a quibus in hac secunda sua legatione non bene habitus fuerat, nimium indulsit. Longe aliter Codinus cum in hoc libro, tum in Originibus Cpolitanis, **335** ubi ista: Ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ταῖς ἐπινικίοις καὶ παρόντων πρέσβεων ἐνεδύοντο χλαμύδας ποικίλας, ἀπὸ χρυσοῦ καὶ πορφύρας, ἢ ἄλλως πως πολυτελεῖς, ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς συνόδοις ξηραμπελίνας τῷ χρώματι, ἃς ἐκάλουν Ἀτραβατικὰς ἀπὸ τοῦ χρώματος (τὸ γὰρ μέλαν ἄτρον καλοῦσιν), ἢ ὅτι μετὰ τραβεῖων ταύταις εἰώθασι χρῆσθαι· τραβεῖαι δὲ λέγονται αἱ πολυτελεῖς χλαμύδες.

Ibid. [*Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἑορτῇ*. Luctus et contritionis potius quam alacritatis spiritualis argumentum est apud Græcos festum Pentecostes, maxime post meridiem, qua secundo, ut aiunt, vespertinæ decantantur preces. Tunc frequentes audiri gemitus, et ex peccatorum recordatione non adeo pectus pugnis quam cœlum tundi suspiriis consuevit, ut si quid luxus in mores invexit paschalis solemnitas vel ejus decursu dissolutionis nonnihil secum attulit hominum in vitia prona libertas, totum id corrigat dolor spiritus sponte assumptus, et contractas sortes pœnitentiæ abstergant lamenta. Eo fine sanctum de cœlis spiritum cum lacrymis advocant, ex profundiore humilitate preces ingeminant, ac genuum inflexionibus, quibus jam desuetus erat populus sibi subjectus, eum iterato velut lugubri Quadragesimæ tempore affligere parat ecclesia. Commune igitur cum aliis templum imperator ipse frequentat, ut pœnitentiæ cum aliis consors communes etiam aliis precum fructus referre mereatur.

P. 78. [*Γίνεται μὲν τράπεζα*. Nondum enim advenit luctus hora, nec dominica festivitas jejunii molestiæ potest admisceri.

Ibid. [*Ἐν δὲ τῇ τοῦ ἑσπερινοῦ ὥρᾳ*. Qua σημαίνει ταχύτερον διὰ τὴν τῆς γονυκλισίας ἀκολουθίαν, *Fit signum solito citius propter* (morosum) *geniculationis officium*.

Ibid. [*Τὰς τοῦ μεγάλου Βασιλείου*. Habes illas orationes earumque legendarum ritum, nec non et totius hujus officii expositionem ex ipso Basilio et Matthæo Blastare in Euchologicis nostris; B reliquum officium in Pentecostario reperies. Goar.]

Ibid. Diaconicum non est *conclave diaconorum*, in quo illi congregati tractarint negotia muneris sui, sed est locus ubi ministri sacras vestes ad divina officia peragenda induunt, Germanice *die Sacristey*, *sacrarium*. Grets.

Ibid. [A pompa luxuque cum abhorreat præsentis officii Pentecostes humilitas, *elevatiora subsellia*, πρόκυψιν, thronum, sedem honoratam respuit imperator, et ad dextrum altaris latus, quo διακονικὸν, *diaconis data est sedes*, humili corporis gestu in altari a sacerdote pronuntiatas Basilii vespertinas preces audit. De diaconico plura te doceat eruditus Allatius de recentiorum Græcorum templis C opusculo: in Euchologio quoque nonnihil de eo delibavimus. Goar.]

Ibid. De festo Exaltationis s. crucis etiam ex more Græcorum fuse scripsi tom. I De S. Cruce l. I, c. 65 et 66, et l. I De festis c. 33. Vide etiam Adamannum Scotum, l. I De situ Terræ Sanctæ; ubi de nundinis hoc festo Hierosolymis celebrari solitis mira leges. Grets.

Ibid. [*Ἀναβάθρα*. Elevandæ in altum cruci ad ejus exaltationem etiam corporeo gestu oculis demonstrandam præparatur in medio triclinio *tabulatum* ἀναβάθρα, de qua redibit sermo.

Ibid. [*Τὴν τοῦ σταυροῦ ποιεῖ ὕψωσιν*. Quo ritu peragatur, præcipit Menæum 14 Septembris: Ἀλλάσσει ὁ ἱερεὺς πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν **336** στολὴν, D καὶ εἰσέρχεται μετὰ θυμιατοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ θυμιῶν τὸν τίμιον σταυρὸν σταυροειδῶς αἴρει αὐτὸν μετὰ δίσκου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ προπορευομένων δύο λαμπάδων φέρει αὐτὸν μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ, κἀκεῖσε ἵσταται. Καὶ πληρουμένης τῆς δοξολογίας καὶ τοῦ τρισαγίου λέγει ὁ ἱερεὺς μεγαλοφώνως· « Σοφία, ὀρθοί. » Καὶ ἀρχόμεθα τοῦ τροπαρίου, « Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος, καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα. » Καὶ οὕτως εἰσοδεύει μετὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ. Καὶ ὄντος ἡτοιμασμένου τετραποδίου τίθεται ὁ τίμιος σταυ-

ρὸς ἐπάνω, καὶ θυμιᾷ σταυροειδῶς ὁ ἱερεύς. Εἶθ' οὕτως βαλὼν μετανοίας (reverentias, inclinationes) τρεῖς, κἂν ὁποία ἐστὶν ἡμέρα, καὶ λαβὼν ἐπὶ χεῖρας τὸν τίμιον σταυρὸν γυμνῶν μετὰ βασιλικῶν κλάδων, ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ τετραποδίου, βλέπων κατὰ ἀνατολάς. Καὶ λέγει εἰς ἐπήκοον πάντων· « Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα, ἔλεός σου. Δεόμεθά σου, ἐπάκουσον ἡμῶν καὶ ἐλέησον. » Καὶ ἀρχόμεθα τῆς πρώτης ἑκατοντάδος, τοῦ Κύριε ἐλέησον. Σφραγίζοντος δὲ τοῦ ἱερέως ἐν ταῖς ἐνάρξεσι μετὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ τρίς. Εἶτα κλίνει τὴν κεφαλὴν, ὅσον σπιθαμὴν ἀπέχειν τῆς γῆς, καὶ κατὰ μικρὸν ἀνίσταται μέχρι συμπληρώσεως τῆς ἑκατοντάδος. Ἡνίκα δὲ φθάσῃ εἰς τὸ ἐνενηκοστὸν ἕβδομον Κύριε ἐλέησον, ὑψοῖ τὴν φωνὴν ὁ ἐκκλησιάρχης, καὶ αἰσθόμενος ὁ ἱερεὺς τέλος λαμβάνειν τὴν ἑκατοντάδα σφραγίζει πάλιν τρίς. Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸ νότιον μέρος λέγει· « Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων ἡμῶν, κράτους, νίκης, διαμονῆς εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας αὐτῶν, καὶ τοῦ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιπλέον συνεργῆσαι, καὶ κατευοδῶσαι αὐτοὺς ἐν πᾶσι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. » Καὶ ἀρχόμεθα τῆς δευτέρας ἑκατοντάδος, καὶ ποιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν δευτέραν ὕψωσιν, ὡς προγέγραπται. Εἶθ' οὕτω στραφεὶς ἐπὶ δυσμὰς λέγει· « Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, τοῦ πατρὸς ἡμῶν, τοῦ δεῖνος, ἤγουν τοῦ προεστῶτος, καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος. » Καὶ ἀρχόμεθα τῆς τρίτης ἑκατοντάδος. Πληρουμένης δὲ αὐτῆς στρέφεται ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ βόρειον μέρος, καὶ λέγει· « Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ πάσης ψυχῆς Χριστιανῶν, ὑγείας καὶ σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. » Καὶ γίνεται ἡ τετάρτη ὕψωσις. Καὶ αὖθις στρέφεται κατὰ ἀνατολὰς, καὶ λέγει· « Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ πάντων τῶν διακονούντων καὶ διακονησάντων ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ ταύτῃ ὑγείας, σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, εἴπωμεν. » Καὶ ἀρχόμεθα πέμπτης ἑκατοντάδος. Μετὰ δὲ τὴν πέμπτην ὕψωσιν ψάλλομεν τὸ κοντάκιον· « Ὁ ὑψωθεὶς ἐν τῷ σταυρῷ. » Εἶθ' οὕτω· « Τὸν σταυρόν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, » τρίς. Ψαλλόντων δὲ τῶν ἀδελφῶν ἀποτίθησιν ὁ ἱερεὺς τὸ τίμιον ξύλον ἐν τῷ τετραποδίῳ, καὶ ἄρχονται προσκυνεῖν ὅ τε ἱερεὺς καὶ ὁ προεστὼς, βάλλοντες μετανοίας τρεῖς κατενώπιαν τοῦ τιμίου σταυροῦ. Εἶτα ἀσπάζονται αὐτὸν, καὶ μετὰ τὸ ἀσπάσασθαι βάλλουσι μίαν μετάνοιαν, εἶθ' οὕτως εἰς τοὺς χοροὺς, δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Εἶτα εἰσέρχονται οἱ ἀδελφοὶ δύο δύο κατὰ τάξιν, καὶ προσκυνοῦσι καὶ ἀσπάζονται ὁμοίως. Ψάλλομεν δὲ στιχηρὰ ἰδιόμελα, ἕως οὗ προσκυνήσωσιν οἱ ἀδελφοὶ, « Δεῦτε πιστοὶ, » καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι πάντας λέγει ὁ ἱερεὺς, Σοφία, καὶ ἀπόλυσις. Ἰστέον ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ τύχῃ ἡ σεβάσμιος αὕτη ἑορτὴ, εἴτε Κυριακῇ εἴτε Σαββάτῳ, τυρὸν ἢ ὠὸν ἢ ἰχθὺν οὐκ ἐσθίομεν, εἰ μὴ μόνον ἔλαιον καὶ οἶνον. Ὅρα ὅτι ταύτην τοῦ σταυροῦ τὴν νηστείαν περιεκτικὴν ἔχει, καθὼς τινες παραδιδόασι, τὴν ποιότητα μὲν παραδηλῶν τῶν βρωμάτων, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ὥρας.

Ibid. [*Κατὰ τὰς τῶν μηνῶν ἑκάστων ἀρχάς*. Geminam aquam benedictam prædicant Græci, majorem et minorem, μεγάλον καὶ μικρὸν ἁγιασμόν. Illa pervigilio, nec non ipso Theophaniorum die in missa conficitur, hæc **337** mensis cujusque principio. Illa Christi nomine, hæc Deiparæ benedicitur. Illa pœnitentibus prohibita, comedentibus vel abominandis quibusque expiandis nec non dæmonibus terrendis consecrata; hæc privatis aliis usibus communibusque rebus sanctificandis dicata. Utriusque benedicendæ ritum et officium exhibet Græcorum Euchologium. GOAR.]

Ibid. Pro *quinto* Januarii legendum est *sexto*: eo enim die fiebat iste ἁγιασμός. Nec hujus emendationis alium do auctorem præter ipsum Codinum, qui c. 8, ubi de festo Epiphaniæ agit, hagiasmum istum ipso die festo Epiphaniæ peragi diserte scribit; ut taceam libros rituales Græcorum. GRETS.

Ibid. [*Ἐν τῇ ἕκτῃ*. Codices alii ἐν τῇ πέμπτῃ. Nec hi vel illi aberrant: fit enim aqua benedicta tum pervigilii Theophaniorum vespere, Januarii die 5. tum in Theophaniorum missa, die 6; de quo disseruimus in Euchologicis.

Ibid. [*Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγιασμοῦ* prolixior est quam quæ hic attexatur. Post preces hoc pacto sanctificatur ex Euchologio: Λαβὼν τὸν τίμιον σταυρὸν ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὰ ὕδατα ἐκ τρίτου, κατάγων καὶ ἀνάγων αὐτὸν ὄρθιον. Εἶτα ἀσπάζεται ὁ ἱερεὺς τὸν τίμιον σταυρὸν, ὡσαύτως καὶ πᾶς ὁ λαός. Εἶθ' οὕτως ῥαντίζει πάντα τὸν λαὸν καὶ τὴν μονὴν μετὰ τοῦ ἁγιασμοῦ. Ad Euchologium, benigne lector, permitte te remitti. GOAR]

Ibid. Οἰνοχεῖον hic aliter accipiendum puto quam supra c. 7 p. 62, v. 8, ubi de Panagia sermo erat. Junius nimis fabriliter interpretatur σκεῦος *instrumentum* et κωθώνιον *poculum* et œnocheum *vinariam capedem*. Quam venustum vero illud? *Cum participat imperator consecrationem ex poculo*. Libenter tamen scirem quo animo hæc de S. Cruce et alia plurima in hoc libro legisset vel vertisset Junius, tum adeo a Calvinianis institutis abhorreant? GRETS.

Ibid. [*Οἰνοχεῖον*. Ejus germanam significantiam habes superius positam.

P. 79. [*Πάντων αὖθις βοώντων τὸ πολυχρόνιον*. Vix beneficium conferas Græcis quin tibi confestim ex animo rependant benedictionem. Hinc usitatæ voces illæ: Καὶ τοῦ χρόνου, *etiam anno sequenti idem mihi beneficium conferas*. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὸ πληρώσῃ, *idem tibi rependat Deus*. Ὁ Θεὸς σοῦ συγχωρήσῃ, *in mercedem remittat tibi Deus tua peccata*. Τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἄλλου χρόνου, *post primum et secundum annum idem mihi conferas*, etc. GOAR.]

CAPUT X.

Observationes et explicationes in c. 15, de festis extra palatium.

Ibid. [Primum Septembris diem merito recenset, a Septembri siquidem annum auspicatur Orientalis Ecclesia. Gregorius cognomento Figulus Tauromitanus archiepiscopus indictionis sive anni principio, id est Kalendis Septembris, orationem habet qua renovati præsenti die anni rationem profert: Ῥωμαίοις πάλαι μὲν ὁ Ἰανουάριος ἦν τοῦ ἔτους ἀρχή· ἀφ' οὗ δὲ ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ τὸν Ἀντώνιον ἐτροπώσατο κατὰ τὸν **338** Σεπτέμβριον μῆνα, περιφανῆ ποιῆσαι τὴν νίκην βουλόμενος μεταμείβει τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔθος καὶ χαρίζεται τῷ μηνὶ τὰ πρεσβεῖα καθάπερ πρωτόλεια. Eadem luce indictionem mutandi consuetudo: Ἡ μὲν οὖν, scribit idem Gregorius, παροῦσα ἡμέρα κατὰ μὲν τὸ ἱστορικῶς καὶ γενόμενον καὶ τελούμενον ἀρχὴ τῆς χρονικῆς ὑπάρχει ἀνακυκλήσεως, ἴνδικτα λεγομένη τῇ Ῥωμαίων φωνῇ· οὕτω γὰρ ἐκεῖνοι τὸν ὁρισμὸν ὀνομάζουσιν. Tum antiqua Hebræorum religione in tubarum expiationis et scenopegiorum festis hoc mense celebratis laudata, subdit: *Videte, quæso, quanta hæc, quæ exigua videtur, celebritas mysteria continet; neque non sine divino consilio mensis ille September a Latinis sit dictus, non modo quia septimus est, sed etiam quia σεπτός, hoc est religiosus ac veneratione dignus est. Illud vero præterea considerandum, multorum celebritates sanctorum in eumdem illum diem, qui initium ac coronidem anni comprehendit, incurrere, qui nobis ad hanc vitam cum virtute traducendam adjutores esse solent. Omnium primo memoriam illius in synagoga Christi Domini lectionis repetimus; tum sacrosanctam Dei Matris imaginem veneramur: sed et Jesu Nave et septem incruentorum in Epheso martyrum et sanctarum quadraginta virginum, et Callistæ, Evodis atque Hermogenis non minus fide quam natura germanorum anniversarium agimus diem. Præter quos Stylites ille Symeon velut clarissima fax ei celebritati prælucet ab his omnibus quædam in hoc anni principium redundat;* unde et insolitam in eo Græcorum imperator ostentat religionem.

Ibid. [*Μετὰ λιτανείας.* Suidas λιτανεία λιτή, παράκλησις vulgo παρακάλεσις *supplicatio inter ambulandum et procedendum facta*, περίπατος *processio.* Primus processiones, ad quas tum patriarcha tum imperator convenirent, depingit Theophanes in Marciano: Ἐν ταῖς λιταῖς τοῦ Κάμπου πεζὸς ἐξῄει πολλὰ τοῖς δεομένοις εὖ ποιῶν. Ὅθεν τοῦτον ὁρῶν ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος καὶ αὐτὸς οὐκ ἔτι φορείῳ φερόμενος κατὰ τὸ ἔθος ἐλιτάνευεν, ἀλλὰ πεζός. Idem: Ὁ δὲ Αἴλουρος συναγαγὼν ἀτάκτους Ἀλεξανδρεῖς ἐνδημοῦντας ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἐκ τοῦ παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐποχούμενος ὄνῳ. In Justiniano: Γέγονε τὰ πρῶτα ἐγκαίνια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιτὴ ἀπὸ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καθημένου Μηνᾶ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτοῦ ὀχήματι καὶ τοῦ βασιλέως συλλιτανεύοντος τῷ λαῷ. In eodem: Ἦλθεν ὁ ἐπίσκοπος Μηνᾶς μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων καθήμενος ἐν ὀχήματι χρυσῷ βασιλικῷ διαλίθῳ. Et infra: Γεγόνασι τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας Εἰρήνης πέραν ἐν Συκαῖς (nunc Galata), καὶ ἐξῆλθον τὰ ἅγια λείψανα ἐκ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας μετὰ τῶν δύο πατριαρχῶν Μηνᾶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀπολλιναρίου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκάθισαν ἀμφότεροι ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, κατέχοντες ἐν τοῖς γόνασιν αὐτῶν τὰ ἅγια λείψανα. Theophanes idem: Τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ γέγονεν ἐγκαίνια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸ δεύτερον, ἡ δὲ παννυχὶς τῶν αὐτῶν ἐγκαινίων γέγονεν εἰς τὸν ἅγιον Πλάτωνα. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠ μετὰ τῆς λιτῆς, συμπαρόντος καὶ τοῦ βασιλέως, καθεζόμενος ἐν τῷ ὀχήματι καὶ φέρων ἀποστολικὸν σχῆμα καὶ κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον. Sacras imagines in processionibus ab antiquo delatas sileo. Προέρχεσθαι μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ σεπτῶν ἐκτύπων Χριστοῦ ἐν πανηγύρεσιν εἴθισται καὶ πομπαῖς, ait Nicetas in Murzuphlo.

Ibid. [*Τὸ πορφυροῦν κιόνιον.* De qua Nicephorus Callistus VIII, 32: Τὸν σεβάσμιον καὶ θεῖον σταυρὸν ἐπὶ πορφυρῷ Ῥωμαίῳ ἀνίστα κίονι ἐν τῷ Φιλαδελφίῳ οὑτωσί πως εἰρημένῳ. De eadem Origines CP: Τὸν δὲ εἰς Φιλαδέλφιον ὄντα σταυρὸν ἀνέστησεν ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος ἐπὶ κίονος κεχρυσωμένου, διὰ λίθων καὶ ὑέλων, κατὰ τὸν σταυρὸν ἤτοι τύπον ὃν εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τοῦ κίονος ἐκείνου τοῦ πορφυροῦ, καὶ ἐποίησε στήλας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, quod ibi e via redeuntes **339** sese data salute fuerint amplexati, unde et Φιλαδελφίου nomen loco factum est, ad sinistram fori partem, ex iisdem CP Originibus: Ὅτι τὸ καλούμενον Φιλαδέλφιον οἱ υἱοὶ εἰσι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. GOAR.

P. 80. [*Ἐφ' οὗ ὁ σταυρὸς ἵσταται.* Suidas v. Σταυρός: Ἐπὶ τὸ βόρειον τοῦ φόρου μέρος ἵστατο, ὡς εἶδεν αὐτὸν Κωνσταντῖνος, χρυσέμπλαστος, ἐν τοῖς ἀκρωτηριακοῖς στρογγύλοις μήλοις, ἔνθα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθεωρῶντο χρυσέμβαφοι, hoc est statuis deauratis donati.

Ibid. [*Ὁ πάλαι φόρος.* Simocatta, l. I: Περίλαμπρος δ' οὗτος χῶρος τῆς πόλεως. Alias vulgo πωλητήριον, ubi res quævis venum exponuntur.

Ibid. [*Ἀπέρχεται ὁ βασιλεύς.* Sive oraturus ad ecclesiam sive συλλιτανεύων procederet imperator, utrobique προέλευσιν habebat, eamque ipse imperatoriis insignibus, comitantibus aulicis propriis cuique officio vestibus ornatis, populo gratulante et obviam procedente agebat. Imperatorem Nicephorum describit Luitprandus in legatione ἐν προελεύσει ad magnam Ecclesiam profectum, imperatricem Irenen Cedrenus: Τῇ δευτέρᾳ τοῦ ἁγίου Πάσχα ἀπελθοῦσα ἡ βασίλισσα ἐπὶ τῇ κατὰ τύπον γενομένῃ προελεύσει εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· δείλης δὲ προῆλθε ἐν ὀχήματι χρυσῷ ἐποχουμένη τέσσαρσιν ἵπποις, κρατουμένη ὑπὸ πατρικίων, ῥίψασα ὑπατείαν ἐν τῇ μέσῃ πολλήν. Leo Grammaticus, vel quivis alius, in Leone Armenio: Καὶ

προσελθὼν ἐν τῇ Χριστοῦ γεννήσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσῆλθεν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ. Φθασάσης δὲ καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων προῆλθεν ὁμοίως, καὶ εἰσελθὼν οὐ προσεκύνησεν. Cedrenus in Leone Sapiente: Συνήθους δὲ προελεύσεως γενομένης κατὰ ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐν τῷ ναῷ. Eustathius tandem ad Il. I: Πομπή, θρίαμβος, ὃν προέλευσιν ἡ κοινὴ γλῶσσα καλεῖ. An idem sit προέλευσις quod πρόκενσος, de quo Cedrenus in Justino II: Αὖθις βασιλέως ἐπὶ πρόκενσον, non existimo: Προέλευσιν enim non reperies nisi pietatis vel ob accepta beneficia tripudiantis vel ad depellenda mala deprecantis gratia susceptam, πρόκενσον vero nonnunquam ad solam pompam et fastum, imo quandoque ad luxum. Leo Grammaticus in Leone Sapiente: Λέων πρόκενσον ἐποίησεν εἰς τὰ Δαμιανοῦ. Συνόντος B δὲ Ζαούτζα καὶ παραδυναστεύοντος καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ζωῆς ἅμα τῷ βασιλεῖ, Θεοφανὼ δὲ ἡ γαμετὴ αὐτοῦ οὐ παρῆν ἐκεῖσε, ἀλλ' ἐν Βλαχέρναις ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ προσεκαρτέρει εὐχομένη. Sequitur: Δόξαντος οὖν τοῦ βασιλέως μεῖναι ἐκεῖσε. Certe in solita ecclesiæ processione non fuisset moratus, nec secum pellicem duxisset, aut interim ejus uxor in oratione diutius perseverasset. Fasti Siculi: ἐποίησεν Λέων πρόκεσσον (lege πρόκενσον cum aliis) μῆνας ἕξ. Processio ecclesiastico ritu peragenda, tantum spatium non requirit. De *processu* principum et magistratuum cum dignitatum insignibus Pancirollus in notitiam Orientis c. 22. Goar.]

P. 79. Tomo III de S. Cruce, l. I, c. 26, descripsi nummum, in cujus altera parte visitur Joannes C Palæologus imperator Cpolitanus ad columnam crucigeram venerabundus et supplicabundus, sine dubio ex hoc more Kalendarum Septembrium. Vide l. c. De S. Cruce. De columna porphyretica consule quæ scripsimus tom. I, De S. Cruce. l. II, c. 45, ex Nicephoro et Codino in Originibus Cpolitanis. Superest hoc itidem ævo hæc columna porphyretica. *Exstat ex regione diversorii*, inquit Dousa in suo Cpolitano Itinerario, vel potius in Encomio Meletii cujusdam patriarchæ Græcanici, vel in satyra, qua Jesuitas insectatur, *in quo Cæsareos oratores hospitari mos est, columna Constantini purpurea, in cujus summitate spondylus ædificatus est, in qua ejusmodi inscriptio apparet:*

340 *Τὸ θεῖον ἔργον ἐνθάδε φθαρὲν χρόνῳ,*
Νεοῖ Μανουὴλ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ.

Est hic Emmanuel antepenultimus ex imperatoribus Cpolitanis: nam post hunc secutus est Joannes, qui concilio Florentino interfuit, post istum Constantinus, sub quo Cpolis in Turcicam servitutem venit. Hujus porphyreticæ columnæ meminit etiam, eodem ferme quo Dousa modo, Salomon Swigerus, prædicans Noricus, l. II sui Hodœporici c. 37.

Quid acciderit, quando Andronicus senior imperator Cp. cum clero et populo Kalendis Septembris ad columnam porphyreticam supplicabat, docet nos Gregoras ad calcem libri VII, cujus verba

A reddo: *Sub quartam ejusdem diei* (nimirum primi Septembris) *horam, sacris imaginibus veteri more una cum imperatore patriarcha et episcopis ad porphyreticam columnam congregatis, cui sacra crux insistit, cum sacri hymni canerentur, porcus alicunde elapsus subito in medium psallentium chorum insiliit, multo cœno inquinatus, et varie huc atque illuc vagatus vix tandem excessit. Id prudentioribus confusionem quamdam Christi Ecclesiæ et factionem significare visum.* Qualis confusio et factio paulo post secuta est, capta ab Andronico Juniore Cpoli. Grets.

P. 80. [*Ἐκεῖσε τελουμένην ἀκολουθίαν*. Partem ejus habes in Euchologio nostro fol. 810 et in Menæo 1 Septembris ejus memoriam celebrante his verbis: Ἡ δὲ τοῦ ἐμπρησμοῦ μνήμη διὰ τὸ συμβῆναι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν γενέσθαι ἐμπρησμὸν μέγιστον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Λέοντος μεγάλου βασιλέως καὶ πυρποληθῆναι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως ἐπὶ ἡμέρας ἑπτά. Cedrenus de illo incendio in Leone memorato. Goar.]

Ibid. Celebrant Græci hoc festum cum Latinis 8 Septembris. In monasterio Libis sepultus est Andronicus senior, olim imperator, sed biennium ante vitæ finem monachus. *Cadaver ejus in Libis monasterium est perlatum, quod mater ejus domina Theodora renovarat*, inquit Gregoras extremo l. IX suæ Historiæ. Eadem ferme Cantacuzenus, I, 40. Observa Junium mala fide μονὴν vertere *ædem*, cum sit *monasterium: errat interpres*, hoc est Junius, *qui ædem reddit*, inquit ipsemet Meursius. Grets.

Ibid. [Monasterium a Theodora Michaelis Palæologi uxore reparatum, ubi sibi sepulcrum instauravit filius Andronicus, et inferias novem diebus (numero mortuis dicato) persolvi mandavit. Gregoras, ad l. IX calcem: Τὸ ἐκείνου νεκρὸν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λιβὸς ἐπικεκλημένην ἀπήνεγκαν, ἣν ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θεοδώρα ἀνεκαίνισεν. Ἔνθα δὴ καὶ τὸ πένθος, κατ' ἔθος, ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας τετέλεσται. A Constantino Libe fuerat prius exstructum Leone Sapiente imperante. Grammaticus Leo: Λέων ὁ βασιλεὺς παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Λιβὸς ἐν τῇ μονῇ τῇ αὐτοῦ τῇ οὔσῃ ἐν τῷ Μερδοσαγάρῃ τοῦ ποιῆ- D σαι τὰ ἐγκαίνια καὶ ἀριστῆσαι προσεκλήθη. Goar.]

Ibid. S. Demetrii martyris, cui cognomentum Myroblyta, festum celebrant Græci 26 Octobris. Hoc ergo die imperator ad monasterium in honorem S. Demetrii a Palæologis ædificatum sese conferebat. Grets.

341 *Ibid.* [*Μονὴν τῶν Παλαιολόγων*. A Palæologis nomen sortitum monasterium opes, proventus, ædificia, ornamenta quævis, ab eis primum imperii sedem occupantibus debuit accepisse. Goar.]

Ibid. Natalem S. Chrysostomi obeunt Græci 13 Novembris.

Ibid. Verti, *in præsentatione*. Sic enim res intelligitur. Celebratur a Latinis pariter et Græcis 21 Novembris. Monasterii τῆς Περιβλέπτου memi-

nit Gregoras l. VII, et Pachymeres, l. V. Erat monasterium sanctissimæ virginis Mariæ, quam Græci περίβλεπτον, hoc est *spectabilem* seu *admirandam*, vocant. In hoc festum partim exstant, partim adhuc in bibliothecis latent multæ Græcorum homiliæ. GRETS.

Ibid. [De hoc monasterio Cedrenus in Romano Argyro: Ἀναιρεθεὶς ὁ Ῥωμανὸς βασιλεὺς, θάπτεται ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ τῆς Περιβλέπτου μονῇ. Scripserat superius: Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὸν οἶκον τοῦ Τριακονταφύλλου ἐξωνησάμενος εἰς μοναστήριον μετεσκεύασεν ἐπ' ὀνόματι τῆς δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Quibus sumptibus et qua magnificentia exstructum Cedrenus prosequitur: ubi situm fuerit, docet Gregoras, VII, 18; a Nicephoro Botaniate reparatum Zonaras refert ad ejus Vitæ calcem. GOAR.]

Ibid. Festum S. Basilii celebrant Græci Kalendis Januarii, hoc est ipso circumcisionis die.

Ibid. Festum Occursus seu *Purificationis* nobiscum celebrant Græci 2 Februarii. Blachernense templum suburbanum erat ad littus maris, conditum a Pulcheria imperatrice. *Opus enim ejus est*, inquit Nicephorus, XIV, 2, *sacrum Dei Genitricis templum, quod Blachernæ dicitur, dignum illa ipsa Verbi Matre, quod inhabitaret domicilium. Cujus divinum tumulum et sepulcrales fascias inventas cum veneratione maxima ibi reposuit.* (Cedrenum in Marciano confert Goar.) *Magna religione templum id Byzantini colunt*, inquit idem Nicephorus, XVIII, 38: *dicitur namque et creditur vestes Mariæ virginis et partem quamdam admirandæ illius zonæ capitisque etiam amiculum in aurea urna ibi asservari.* De veste d. Virginis reperta vide eumdem Nicephor. XV, 24. GRETS.

Ibid. [Μέχρι τῶν Ὑψηλῶν. De palatii Blachernensis parte, cui nomen Ὑψηλά, dictum superius.

P. 81. [Πέζευμα esse palatii locum quo imperator πεζεύει, manifestat cap. 5, idemque declarat nota ad p. 29. GOAR.]

Ibid. Festum S. Georgii martyris celebrant Græci 23 die Aprilis. Manganensis monasterii meminit Cantacuzenus, l. I, c. 50 et 59, et l. IV, c. 16 et 42 et 45, in quo aliquandiu Cantacuzenus, deposito imperio, vitam monasticam egit. Ejusdem aliquoties mentio fit in Historia Nicephori Gregoræ. In hac processione ad Mangana die S. Georgii Constantino Ducæ imperatori insidiæ structæ sunt, quas tamen ipse feliciter evasit, ut scribit Joannes Curopalata. Monasterium Manganense exstruxit Monomachus imperator, testibus Cedreno et Curopalata; ubi etiam sepultus est. GRETS.

Ibid. [Cedrenus de Manganis loco: Ἔργον Βασιλείου τοῦ βασιλέως καὶ ὁ λεγόμενος οἶκος τὰ Μάγγανα καὶ ὁ ἕτερος ὁ νέος καλούμενος. Quas, ut subdit, eo proposito crexit, ne publicos reditus in usus privatos verteret. Eam ob rem reditus eis ex agriculturæ proventibus constituit **342** idoneos, unde imperatorio convivio pro se et iis qui toto anni

A decursu invitarentur, sufficientes et juste parti sumptus suppeditarent. Procul itaque erat a custodiendis bellicis instrumentis, ut Xylander et alii sunt opinati; nec κουράτωρ τῶν Μαγγάνων, quem cum aliis in Isaacii Comneno Zonaras et Curopalates memorat, alius erat quam qui domus hujusce et redituum ejus curam haberet. Turrim sive propugnaculum ponit extra urbem in Manganorum planitie Cantacuzenus, III, 72, eamque adeo munitam c. 80 et 87 affirmat ut urbem CP. vel tueri vel oppugnare posset. Monasterium illic loci construxit Monomachus Constantinus, legiturque apud Cedrenum κείμενος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων, subditurque: Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀποθανὼν ἐν τοῖς Μαγγάνοις ταφῆς ἔτυχε τῆς B τυχούσης. GOAR.]

P. 81. Festum Constantini *et Helenæ* impp. celebrant Græci 21 die Maii. GRETS.

Ibid. [Constantinum non sanctum modo sed et ἰσαπόστολον Græci prædicant ob propagatam et defensam ejus studio fidem. Templum SS. Apostolis in utraque Roma ædificasse cunctæ loquuntur historiæ, et in eorumdem limine capsam porphyreticam Romanam eidem in sepulcrum concessam. GOAR.]

Ibid. Natalem *diem S. Joannis Baptistæ* obeunt Græci nobiscum 24 die Junii. Monasterii cui Petra nomen, meminit Cantacuz. III, 55. GRETS.

Ibid. [Petra nomen monasterio. Μονὴ προσαγορευομένη Πέτρα, scribit Cantacuzenus, III, 35. Ædes illa sacra Basilii Macedonis opus est, de quo C Cedrenus: Καὶ τοὺς δύο τοῦ Βαπτιστοῦ σηκοὺς ἔν τε τῇ Στροβίλῳ καὶ Μακεδονιαναῖς, τοῦ μὲν ἀνῳκοδόμησε τὸ πλεῖστον, τὸ δὲ ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν. Petram vero ad monasterium, cui nomen imponit, sitam στροβίλου figuram referre vident qui etiam hodie CP. oculis circumlustrant. GOAR.]

Ibid. Apud Græcos tricesimus dies Junii omnibus simul apostolis dicatus est. GRETS.

Ibid. [De Apostolorum festo solemnius CP. celebrato hæc Theophanes: Φῆστος συγκλητικὸς Ῥώμης ἀποσταλεὶς πρὸς Ἀναστάσιον διά τινας χρείας πολιτικὰς τὰς μνήμας τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου πανηγυρικώτερον ἐπιτελεῖσθαι ᾐτήσατο. Ὃ καὶ κρατεῖ μέχρι καὶ νῦν. GOAR.]

D *Ibid.* Festum Transfigurationis agunt Græci 6 Augusti. In monasterio Pantocratoris sepultus est Manuel Comnenus imperator, ut scribit Nicetas ad calcem libri VII De rebus Emmanuelis. GRETS.

Ibid. [Irenem Andronici senioris uxorem in hoc monasterio sepultam narrat Gregoras VII, 16; regnantibus in Oriente Francis, τὰ τῶν Λατίνων βασίλεια ἡ τοῦ παντοκράτορος ὑπῆρχε μονή, scribit idem IV, 4; regiam sepulturam dederat prius Manueli Comneno, ut auctor est Nicetas in ejus Vita. A Basilio Macedone primo constructum et annuo censu fuisse donatum auctor est Cedrenus: Ἀνήγειρε δὲ (ναὸν Βασίλειος) καὶ ἐκ καινῆς ἐν ταῖς βασιλείοις αὐλαῖς εἰς ὄνομα τοῦ Δεσπότου Σωτῆρος Χριστοῦ. Et infra: Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς θείους ναοὺς

ἔντὸς τοῦ παλατίου ἐδομήσατο εἰς ὄνομα τοῦ Σωτῆρος A Χριστοῦ. Goar.]

Ibid. Die 15 Augusti agunt Latini cum Græcis *assumptionem D. Virginis.* Græci, ut apparet ex Menæis et Menologiis, vocant hoc festum κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Et hoc titulo exstant Patrum orationes in hoc festum, ut B. Damasceni **343** et Andreæ Cretensis. Mortuam ergo volunt 15 die Augusti; adduntque eodem die resurrexisse et animo simul et corpore in cœlum assumptam esse. Quare post supradictum de *Dormitione* titulum subjungunt Menæa: Τῷ αὐτῷ μηνὶ πεντεκαιδεκάτῃ ἡ σεβασμία μετάστασις τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Eodem ergo die et obiit et ad cœlos, reducta in corpus anima, abiit sanctissima Deipara. Quod etiam B Latina Ecclesia sentire videtur, quæ die 15 Augusti *Assumptionem* B. Virginis solemni cæremonia celebrat, tametsi de *Dormitione*, utrum eodem die an aliquo præcedente acciderit, nihil tradit. Latini quidam martyrologi, ut Ado et Usuardus, *Dormitionem*, non *Assumptionem* indigitant; cujus causa acriter in illos insurgit Baronius anno Redemptoris 48, eosque provocat ad antiquissima Romani Martyrologii vestigia, ubi non *Dormitio* sed *Assumptio* legatur. Veniam det magnus Annalium conditor, si quid dixero pro supradictis martyrologis. Romanum Martyrologium omnium aliorum vetustissimum, sæpe a Baronio desideratum sed nuspiam repertum, nuper demum studio Heriberti Rosweydi nostri publicatum et Paulo V pontifici maximo inscriptum, C hoc, inquam, Martyrologium 15 die Augusti hanc inscriptionem præfert: *S. Mariæ Dormitio.* Si ergo martyrologi illi primævum hoc Romanæ Ecclesiæ Martyrologium secuti sunt, quid peccarunt? Nec mirum, quia forsan illis *Assumptio* Deiparæ cum corpore et anima tam liquida non fuit quam nobis est hodie, quia veritas paulatim magis atque magis eruitur et elucidatur, ita ut quod prioribus sæculis obscuriusculum habebatur, id posteris temporibus clara in luce reponatur. Accedit quod Rabanus et Notkerus in suis Martyrologiis appellatione hodie Latinis consueta utantur: apud utrumque enim leges *Assumptio B. Mariæ genitricis Dei*, ut et apud Bedam. Quare, ut in semitam revertamur, beatissi- D mam Virginem eodem die mortuam, sepultam et a mortuis excitatam cum Græcorum Menæis credimus, licet Damascenus resuscitationem tertio demum ab obitu die statuat in oratione de Assumptione B. Mariæ. Tametsi probabilius isti quam alii apud Bedam, qui Assumptionem Deiparæ ad IX Kalendas Octobres, hoc est ad 24 diem Septembris, referunt, ita ut inter mortem ejus 15 Augusti, quæ fuit prima Assumptio, nempe secundum animam, int rcesserint quadraginta dies usque dum anima cum corpore rursus conglutinata resurrexit cœlosque peti it. Verum hæc omni verisimilitudine carent, et adversantur tam Latinæ quam Græcæ Ecclesiæ; recteque notat Baronius in Martyrologio Romano ad diem 15 Augusti illud de secunda Assumptione esse assumendum non a Beda, sed a mala quapiam manu. Nec consuetudo Germanorum tricesimum assumptæ Virginis celebrantium quidquam hanc persuasionem juvat: non enim id faciunt quasi tricesimo demum die rediviva in cœlos exaltata fuerit, sed totis illis triginta diebus assumptio in cœlum statim a morte facta decantatur. Græci non agunt **344** hunc tricesimum, ut patet ex Typico S. Sabæ, ex Menæo in Augusto et Septembri. Est devotio Germanica, et exstat in plerisque Missalibus et Breviariis, in Eystettensi, Ratisponensi, Salisburgensi, Frisingensi, Curiensi; multisque locis, summo mane per triginta illos dies canitur officium de B. Virgine, *Gaudeamus omnes etc.*, frequenti populo accurrente. Et hic Ingolstadii quotidie per triginta dies ex congregationis Academicæ fundatione litaniæ et aliæ cantiones canuntur in templo D. Virginis, idemque fit in Mauriciana parochia. Et quamvis, ut aliqui objiciunt, a Græcis etiam schismaticis ortum haberet, quod tamen secus est, non ideo improbanda esset hæc consuetudo; nam et a schismaticis bonum aliquod institutum proficisci potest. Est ergo a Germanis hic mos, qui defunctis tricesimum agere solent; et alicubi si quis honestior mortuus est, non tantum parentant illi tertio septimo et tricesimo die, sed quotidie habitu lugubri ad missam et ad vesperas eunt, et offerunt ad altare quidem pecuniam, ad cenotaphium vero (*auf der baar*) vinum, panes, etc. Germani ergo venerationi divæ Virginis addictissimi etiam per tot dies parentare voluerunt divæ Virgini, non lugubriter ut mortuæ, sed hilariter ut in cœlos assumptæ: hinc non audiuntur funebria cantica, sed omnia ad lætitiam comparata.

P. 81. Decollationi S. Joannis Baptistæ sacer est dies 29 Augusti tam apud Græcos quam apud Latinos. In hoc festum variæ exstant Græcorum Patrum homiliæ. Non pauciores forte adhuc in bibliothecis cum tineis blattisque bellum gerunt.

P. 82. Secundo die Julii agunt Græci anniversariam memoriam depositæ in templo Blachernensi *vestis* Deiparæ virginis sub Leone et Verina impp. Vide Menæum dicto die Julii. At 31 die Augusti agunt iidem Græci anniversariam memoriam *depositæ zonæ* Deiparæ virginis in templo Chalcopratiorum. Vide Menæum dicto die Augusti et Nicephor. XIV, 49. Sed de quo festo accipiendum quod Codinus scribit? Videtur de priore, quandoquidem *depositionem venerandæ vestis* nominat; et imperator ad Blachernas hoc festo ibat, ubi *vestis* illa reposita. Cur ergo Codinus id non recensuit suo loco, hoc est in Julio? Causam dicat qui notam habet: ego mihi ignotam fateor. Nisi forte legendum hic τῆς τιμίας ζώνης. Sed tunc obstat templum Blachernium, ad quod hoc die imperator cum suis palatinis itabat: at *zona* Deiparæ asservabatur in templo in Chalcopratiis condito, ut testatur Menæum. Grets.

A *Ibid.* [Miratur nec immerito Gretserus, cur, cum memoria depositæ in templo Blachernensi vestis Deiparæ virginis sub Leone et Verina impp. 2 Julii celebretur, Augusti vero die 31 Græci anniversarium depositæ zonæ ejusdem Deiparæ in templo Chalcopratiorum peragant, imperator celebrata Joannis Prodromi decollatione ad Blachernas adoratum ire scribatur, festo depositæ vestis quod Julii 2 præteriit peragendo. Vel si aliud retro dictam decollationem occurreret, aliud a deposita zona in Chalcopratiis colenda nusquam animo deberet obversari. *Causam dicat,* **345** ait Gretserus, *qui notam habet.* Profert eam, non inerudite, me quidem judice, editis operibus jam clarus noster Franciscus Combefis notis in Encomium B in depositionem zonæ virginis Deiparæ propediem lucem aspecturum. Mentio fit, ait, de Blachernarum templo, in quo etiam erat portio quædam illius zonæ, simul cum vestibus, ut Nicephorus, XVIII, 38, testatur. Subdit: Potuit, tametsi erat ea die præcipuus conventus in Chalcoprateis, etiam in Blachernis esse, ubi nec sacra zona deesset, conjuncta illi vesti sacræ, conjunctamque proinde habens religionem ac laudem. In Encomii illius, quod evulgat et elucubrat, proœmio allatæ sententiæ reperio argumentum his verbis: Ὥστε μὴ τῆς ζώνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῶν ἐπαίνων συνεφάψασθαι (χρή)· καὶ γὰρ ἄλλως οὐδ' ὁσίως ἀπ' ἀλλήλων ταῦτα τῇ μνήμῃ διελεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἀμφοῖν ἅμα χρῆσθαι πρὸς τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν ἡ πανάμωμος πι- C στεύεται, οὕτω δεῖν καὶ ἡμᾶς οὐχ ἰδίᾳ, κοινῇ δὲ τὸν πρέποντα τούτοις αἶνον ἐξυφάνασθαι. Alias congruas rationes ibidem deducit encomiastes. GOAR.]

Fascias sepulcrales B. Virginis reposuit Pulcheria imperatrix in templo Blachernio, teste Nicephoro, lib. XIV, c. 2. Fasciis infantiæ, quibus Christus infans involutus est, honoravit et ornavit templum τῶν Ὁδηγῶν, ut eodem loco idem Nicephorus scribit. Baronius tom. I anno Christi primo n. 8 dicit in honorem *fasciarum,* quibus infans Christus involutus est, diem festum apud Græcos institutum esse 31 Augusti. Casaubonus, Baronii conductitius calumniator, dicit in Ritualibus Græcorum libris nihil haberi de festo *fasciis* dicato, sed tantum zonæ. Ut id ita sit, diem tamen hunc *fasciis* quoque sacrum fuisse D testantur duo auctores Græci, Germanus et Euthymius, qui in Græcia vixerunt et orationibus encomiasticis, quæ exstant apud Lippomannum et Surium, festum hoc illustrarunt. Occinit criminator *non esse credendum Euthymio et Germano.* Et nos Genevensi ex lustro vociferanti Casaubono credemus! Cur ergo in Ritualibus libris nulla mentio? Opinor, quia sacræ *fasciæ* festi sacræ *zonæ* tantum appendix erant.

P. 82. Dominica orthodoxiæ est prima Dominica Quadragesimæ, ut manifestum est cum ex aliis Græcorum ritualibus libris, tum ex Typico S. Sabæ c. 42, cujus titulus est Διάταξις τῆς πρώτης Κυριακῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν ἤτοι τῆς ὀρθοδοξίας. Prima verba capitis hæc sunt τῇ Κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας. Causam appellationis hujus ita breviter, et summa sequens vestigia, narrat Philotheus patriarcha Cpolitanus in homilia prima Quadragesimæ Dominica recitata: Τῇ Κυριακῇ ταύτῃ καὶ πρώτῃ τῶν νηστειῶν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἑορτάζειν παρέλαβε τὴν ὀρθοδοξίαν ἤτοι τὴν ἀναστήλωσιν τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων, γενομένην παρὰ Μιχαὴλ βασιλέως καὶ Θεοδώρας τῆς τούτου μητρὸς τῆς μακαρίας βασιλίδος καὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Γέγονε δ' οὕτως. Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας κρατήσαντος ἡ τῆς εἰκονομαχίας ἤρξατο καὶ ἐπαῤῥησιάσατο αἵρεσις. Ἐκείνου δὲ τὸ ζῇν κακῶς ἀποῤῥήξαντος ὁ ἐκείνου υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς αἱρέσεως διάδοχος γίνεται. **346** Κἀκείνου δὲ αἰσχρότερον τελευτήσαντος ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας υἱὸς ἐκείνου εἰς τὴν βασιλείαν καθίσταται. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὗτος τὸ ζῇν ἐξεμέτρησεν, Εἰρήνη καὶ Κωνσταντῖνος τῆς ἀρχῆς κληρονόμοι γίνονται. Οὗτοι δὲ ὑπὸ Ταρασίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ καθοδηγούμενοι τὴν ἑβδόμην σύνοδον συγκροτοῦσι, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀπολαμβάνει καὶ τὸν ἑαυτῆς περιτίθεται κόσμον. Τούτων δὲ τῶν τῇδε ἀποχωρησάντων, ὁ ἀπὸ γενικοῦ Νικηφόρος εἰς τὴν βασιλείαν ἀνάγεται, εἶτα Σταυράκιος ὁ υἱὸς, μεθ' ὃν Μιχαὴλ ὁ Ῥαγκαβὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας σεβόμενοι. Τὸν δὲ Ῥαγκαβὲ Μιχαὴλ ὁ θηριώδης Λέων ὁ Ἀρμένιος διαδέχεται, καὶ τὴν δευτέραν οὗτος εἰκονομαχίαν διεγείρει, καὶ πάλιν ἄκοσμος ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γνωρίζεται. Τοῦτον διαδέχεται ὁ ἐκ τοῦ Ἀμορίου Μιχαὴλ, τὸν δὲ πάλιν Θεόφιλος ὁ υἱὸς, ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν εἰκόνων μανίᾳ καὶ οὗτος τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλων. Τελευτήσαντος δὲ καὶ τοῦ Θεοφίλου πικρῶς καὶ βιαίως, ἡ ἐκείνου σύζυγος ἡ μακαρία βασιλὶς Θεοδώρα καὶ ὁ ταύτης εὐσεβέστατος υἱὸς Μιχαὴλ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς βασιλείας κληρονόμοι γίνονται, καὶ θύραν παῤῥησίας τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνοίγουσιν· ὅθεν καὶ ἀνελθόντες τότε ἅπαντες οἱ τῆς ὀρθοδοξίας λογάδες ἀπό τε ἀρχιερέων ἱερέων καὶ μονοτρόπων περιφανῶν τὴν ὀρθοδοξίαν ἐκήρυξαν. Καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὴν ἑαυτῆς εὐπρέπειαν ἠμφιάσατο, ταύτην τὴν ἡμέραν ἑορτάζοντες σήμερον. Hæc Philotheus. Instituebatur ea die in memoriam orthodoxiæ restitutæ processio non sine crucibus et imaginibus. Typicum Sabæ, c. 42: Λιτανεύομεν κοινῶς μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σταυροῦ ξύλων καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων. Legebatur eodem die decretum concilii secundi Nicæni de imaginibus reparandis, retinendis et honorandis, Ἀπερχόμεθα, inquit Typicum, ἐν τόπῳ ὡρισμένῳ ὅπου δεῖ ἀναγινώσκειν τὸ συνοδικόν.

Ex his planum esse arbitror quam vere scripserit Calvinianus scholiastes Curopalatæ, *Dominicam Orthodoxiæ aut junctam aut certe proximam fuisse Pentecostæ.* Qui juncta vel proxima, si fuit prima Dominica Quadragesimæ? Et ut maxime juncta aut proxima fuisset Pentecostæ, non debebat tamen conjici in 21 diem Maii, tum quia nulla Dominica

stabilem et fixum locum habet inter dies mensis, tum quia Pentecoste est festum mobile dependens a Paschale. Non ergo semper cadere potest Dominica Orthodoxiæ in 21 diem Maii, cum ipsa Pentecoste hunc diem vel antecedere vel subsequi possit. GRETS.

Ibid. [Ex Typico Sabæ brevem tibi Ὀρθοδοξίας ita dictæ historiam descripsit Gretserus : ornatiorem aliam et copiosam magis tibi jamjam edet nuper memoratus Combefis ex mss Regiis, cui titulus Διήγησις διαλαμβάνουσα περὶ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων, καὶ ὅπως καὶ δι' ἣν αἰτίαν παρέλαβε τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐτησίως τελεῖν τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῶν ἁγίων νηστειῶν ἡ ἁγία Θεοῦ Ἐκκλησία. Vide Leonem Grammaticum, Cedrenum, Zonaram et alios in Michaele et Theodora.

Ibid. [*Τὸ συνοδικόν*. Præfata Ὀρθοδοξίας Dominica elatis in sublime crucibus et venerandis imaginibus ad statutum locum processionem ecclesiasticam habet Orientalis Ecclesia. Ibidem Patrum antiquorum hæreses **347** olim scriptis, doctrina, voce, laboribus insectantium habita solemni ritu memoria, recensitis etiam hæresibus ipsis ac perverso cujusque dogmate publicato, cunctis τὸ ἀνάθεμα inclamant, et hæreticorum omnium nomen exsecrantur : ita dicitur τὸ συνοδικὸν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου ἀναγινώσκεσθαι. Videndum Triodium quo integrum reperitur.

Ibid. [*Ἵσταται*. Vide imperatorem Ecclesiæ decreta venerantem. GOAR.]

P. 82. Pridie Palmarum agitur a Græcis anniversaria memoria *resuscitati Lazari* : ejus in honorem templum exstruxit Leo Philosophus imperator teste Zonara, et in eo sacrum ejus corpus ex Cypro translatum condidit. GRETS.

Ibid. [*Δικαίου*. Beatos omnes in varias classes distribuunt Græci. Et certe nonnullis, ut Barnaba, Luca, Stephano, apostolorum collegio connumeratis, aliis etiam ἰσαποστόλων nomine honoratis, subjungunt ἱερομάρτυρας pontifices simul et martyres; mox μάρτυρας (intellige λιτούς nudos ac simplices) martyres; ὁμολογητάς confessores nonnulla tormenta vel exsilium pro Christi nomine passos; ὁσιομάρτυρας monachos simul et martyres; ὁσίους, monachos; δικαίους justos, quos confessores vulgo dicimus; παρθένους virgines; παρθενομάρτυρας virgines simul ac martyres; γυναικομάρτυρας feminas martyres, etc.

Ibid. [*Ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ μονήν*. Cujus fundatorem Leonem Sapientem refert alius Leo Grammaticus in ejus Vita : Ἔκτισεν ὁ Λέων εἰς τοὺς λεγομένους Τόπους τὸν ἅγιον Λάζαρον, κατασκευάσας μονὴν ἀνδρείαν εὐνούχων, ἔνθα καὶ τοῦ ἁγίου Λαζάρου σῶμα καὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ἀνακομίσας ἀπέθετο, ποιήσας τὰ ἐγκαίνια καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Ἀσχολουμένου δὲ τοῦ στόλου εἰς τὰ κτίσματα τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν παρελήφθη ἐν Σικελίᾳ τὸ Ταυρομένιον ὑπὸ τῶν Ἄφρων.

Ibid. [*Τὰς γυ ομένας ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἑορ-*

A *τάς*. Si S. Sophiæ apostolorum Blachernarumque dempseris ecclesias, alias hic recensitas, ad quas ex devotione statutis diebus pergit imperator, monachis assignatas ac imperatorum magnificentia exstructas, sicut et e catholicis tres enumeratas, observabis.

Ibid. [*Πλάγιον*. Regium vexillum imperatore absente obliquum, præsente rectum tenetur.

Ibid. [*Ἅπτειν λαμπάδα ἐπὶ τοῦ διβελλίου*. Quid illud ritus, cereum vel lampadem in vexillo accendere? num recte harioler, amice lector, judex esto. In æneis figuris huic operi sparsim appositis (describunt illæ Græcorum imperatorem Joannem ultimum ad Florentinam synodum iter habentem) ad latus imperatoris sedentis in triremi vexillum,
B superius a me διβέλλιον nominatum c. 5 nota ad p. 39, animadverto, ex cujus medio conto laternam sive phanale prorumpens non aliud quam ignem imperatoribus prælatum includere mihimet persuadeo. Num modo ἅπτειν τὴν λαμπάδα ἐπάνω τοῦ διβελλίου meam admittat conjecturam, approba; vel tu quidpiam aliud loco magis congruum edissere. GOAR]

Ibid. Ridiculum est quod Junius suspicatur, ὡραίας πύλας dictas quasi *horarias, quod in primo illo templorum aditu sit commodissima sciaterum et horologiorum sedes*. Credam, ubi Junius demonstraverit etiam in templo Hierosolymitano portam Speciosam dictam esse quasi *horariam*, quod scia-
C terum et horologiorum sedes esset. GRETS.

Ibid. [Vestibulum monasticarum ecclesiarum subeuntibus occurrunt ὡραῖαι πύλαι, nonnunquam βασιλικαί nuncupatæ. Vestibulum illud πρόναος **348** auctori dicitur, qui vulgo νάρθηξ, estque ecclesiæ portis adjuncta porticus exterior semper aperta et in ecclesiam advenientes primum excipiens, qualem observare te precor Parisiis ad valvas templorum S. Germani nomine structorum, ad S. Victoris et ad S. Genovefæ. Πρόναον hunc prætergressis occurrunt dictæ majores portæ, ὡραῖαι, *speciosæ*, vel ob pictas ἐν προνάῳ sacras imagines, vel quod *speciosam* Salomonii templi referant, vel denique verius quod ad eas monachi minores horas primam, tertiam, sextam, nonam et matutinarum
D partem huic modulo præviam Τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν, Θεοτόκε, etc. concinant. GOAR.]

CAPUT XI.

Observationes et explicationes in c. 16, quod est de fossato.

P. 83. [Τέντα σκηνή, κόρτη, κατοῦνα, *tentorium*.

Ibid. [*Ἐξαπλῶσαι τὰ ἑαυτοῦ*. Regium domesticique vexillum in aciem latum et e conflictu ad castra relatum II, 7, narrat Cantacuzenus. GOAR.]

P. 83. Inepte Junius, *quando fossatum oportet pedem figere*, imo quando oportet fossatum migrare vel alio proficisci. Nam πεζεύειν est hic *iter facere*, ut paulo post apertissime apparet, ubi dicit Codinus neminem πεζεύειν, hoc est iter inire, priusquam magnus domesticus unicuique flammu-

lo suum locum ass'gnarit. Eumdem errorem errat A Junius mox.

Ibid. Κατουνοτόπιον, *castra, locus tentoriorum.* Κατοῦναι *tentoria.* Κατουνεύειν *castra ponere, tentoria figere*, vel etiam absolute στρατοπεδεύειν. Junius hic in Arabem versus *catunas* ex Arabia advocat, consueta sibi in his rebus, nisi fallor, felicitate. GRETS.

Ibid. [Κατουνοτόπιον quod ἄπληκτον et proprie φοσσάτον. Ἄπληκτα, quasi τῆς πληγῆς ἔξω, sunt *castra* sive *castrorum metationes*, et quod quidam *applicationes* : castra enim *applicare* et figere dicimus. Quia vero vallo *fossaque* castra circumdata, hinc unus τῶν ἀπλήκτων καὶ τοῦ φοσσάτου sensus. Castra deinde fossa munita σκηνάς, κατούνας, τέντας tentoria excipiunt, ac propterea κατουνο- B τόπιον, ad tentoria ponenda planities apta valloque munita, idem quod ἄπληκτα vel φοσσάτον. Nicetas Isaacii Angeli, l. I : Μέσον τοῦ κάμπου ἐποίει τὰ αὐτοῦ κατουνοτόπια, μήτε φύλακας ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίγλας, μήτε μὴν βάλλων χάρακα. Infra : καὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος κατοῦναν ἦλθον. Inferius iterum : Ἡρπάγησαν παρὰ τῶν βαρβάρων αἱ κατοῦναι πᾶσαι. Unus Leonis locus ex his plura, imo fere cuncta, connectit declaratque, Tacticorum const. 11, 1 : Δεῖ οὖν τὰ ἄπληκτα ἤτοι τὰ φοσσάτα (κυρίως γὰρ φοσσάτον τὸ ἄπληκτον τοῦ ὅλου στρατοῦ καλεῖται) ἀσφαλῶς σε ποιεῖν, καὶ εἰ μὲν ἐνδέχεται, εἰς ὀχυρωτέρους τόπους κατασκηνοῦν τὰ στρατιωτικά, εἰ δὲ οὐ κατὰ πάντα, μὴ ἀμελῶς ἀλλὰ σφιγκτῶς καὶ ὀχυρῶς ἀπληκεύειν. C Κατούνας porro quasi καντούνας sive καντούνια (quæ γωνίας, *angulos*, tum Portio tum vulgari plebi sonant) puto dictas, quod ipsæ καντουνωταί castraque καντουνωτά, *in quadrum* nimirum et *angulos æquales* dispositæ, vel iterum quod ubique in castris ex tentoriorum a se invicem dissitorum ordine apparerent anguli. Unde forsan viarum **349** compita Gallis *cantons*, vel certe ab his (quot enim et quanta ab iis ultimis imperii sæculis mutati sunt Græci) illorum κατοῦναι : et rursum ex vernaculo *cantonner*, quod est insessum locum tenere et eo se ut munitiore tueri, τὸ κατουνοποιεῖν in Græciam detulerunt Franci. Consule Leonem l. c. n. 17.

P. 84. [Τόπον seriem et ordinem intellige.

Ibid. [*Πρὸ τοῦ πεζεῦσαι τὸ φοσσάτον.* Hoc fuit D Leonis mandatum in Tact. const. 9 n. 61 et 62 : Μή ποτε ἐγκρύπτωνται εἰς ὄλεθρόν τινα. Et infra : Καὶ ταῦτα προερευνᾶν δεῖ διά τε ψιλῶν στρατιωτῶν καὶ ὀλίγων καβαλλαρίων, ἅμα δὲ καὶ ἀποσοβεῖν τοὺς κεκρυμμένους ἐχθρούς, εἶθ' οὕτω παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν. GOAR.]

P. 84. Codex Lautherianus et alter Boicus : Δειπνήσατε καὶ τραγήσατε τὰ ἄλογα. GRETS.

Ibid. [Solos equites de nocte posuerunt in excubiis postremi Græci. Leo Tact. const. n. 53 : Ἐπὶ τῆς πεζικῆς ὁδοιπορίας εἰς μὲν ἐπιπέδους τόπους δέον σε καὶ ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπροσθεν καβαλλαρίους καθιστᾶν εἰς βίγλας, καὶ ἐξωτέρω τῆς βίγλας μηδένα τῶν πεζῶν φαίνεσθαι. GOAR.]

P. 85. [*Τοῦ φοσσάτου ἀδνουμιαζομένου. Lustrato recensitoque exercitu.* Theophanes in Justiniano : Τοὺς στρατιώτας ὁ Γερμανὸς ἠρίθμει, καὶ τῶν γραμμάτων τὰ βιβλία, ἐν οἷς τῶν στρατιωτῶν τὰ ὀνόματα ἐνεγέγραπτο, ἀναλεξάμενος. Nicetas Isaacii Angeli l. III : Συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγίνοντο στρατευμάτων, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸ μισθοφορικὸν συνελέγετο

Ibid. [*Ὁ μέγας δομέστικος ἐν ᾧ τόπῳ ὁ βασιλεύς.* Hinc ei regii pene honores delati. Joanni Axucho magno domestico sub Joanne Comneno casu obviam sibi facto cuncti proceres et ex regia stirpe honoratissimi viri eum deferebant cultum ut ex equis descenderent et exhiberent reverentiam. Nicetas : Πᾶσαν ὑπερανέβη παραδυναστεύσιν μέγας τιμηθεὶς δομέστικος, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐντίμων κατὰ γένος βασίλειον ἀποβαίνειν τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμειν προσκύνησιν, κατὰ συγχυρίαν ὑπαντιάζοντας. Illi velut imperatori satellites assignati. Manuelis l. I : Ὁ μέγας δομέστικος τοὺς ἰδίους μεταπέμπεται δορυφόρους, οὓς ἐπὶ καιρῷ μάχης εἶχε χρησίμους ἑαυτῷ καὶ ὁπλίτας ἀγαθοὺς ἐκέχρητο. Potestatem domestici quam amplam et imperatoriæ proximam ipse domesticus Cantacuzenus, l. II fuse describit. GOAR.]

Ibid. De cursu et spoliis jam alibi egimus. GRETS.

Ibid. [Λόγῳ. *Nomine, in partem, ejus ratione*, etc., respondet plurimum antiquo ἕνεκα. Phrasis a recentioribus frequenter usitata, mutato pro locutionis corruptela ω in ου. Sic διὰ λόγου μου *amore mei* vel *nomine meo*, διὰ λόγου σου *propter te*, etc. dicunt. Theophanes : Λόγου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας *in magnæ ecclesiæ partem*. GOAR.]

Ibid. Κεφαλάδες et κεφαλάδαι sunt ad verbum nostri *capitanei*. GRETS.

Ibid. [Κεφαλάδας hodierni vocant *capitaneos*; de qua voce docte Rigaltius v. κεφαλή, quæ idem quod alia corruptior κεφαλάδας.

Ibid. [*Ῥογατόρων.* Habuerunt Græci, quorum morem imitantur Turcæ, milites alios τιμάρηδας, alios ῥογάτορας. Primis in stipendium perpetuum assignabantur agri, qui vulgo τιμάρια, velut laboris τιμάς compensationes. Cantacuzenus, I, 33 : Τοῦ μέντοι μισθοφορικοῦ τῆς στρατιᾶς τὸν μισθὸν αὐξήσας παρέσχον καὶ γῆς ἑκάστῳ πλέθρα χρυσίων δέκα. Secundis ῥόγαι pecuniæ numeratæ, de quibus alibi. Rogas **350** semel in anno, vere nimirum, in proceres et in milites divisas scribit Balsamon Meditato de incensis, etc. Concinne describit Luitprandus in Legatione, et ab antiquo ita distributas confirmat Simocatta, III, 4 : Ἐπιγινομένου δ' ἦρος καὶ προσηνῆ καὶ ἐπίχαριν ὄψιν παρεχομένου τῇ γῇ, ἡ κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῦ χρυσοῦ διανομὴ τῷ μαχίμῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεπέμπετο. Hieme tamen stipendia eisdem soluta monet idem auctor, l. II : Χειμῶνος γὰρ ἤδη που ἐνεδήμει καιρός, καὶ ἡ ἐγκύκλιος τῶν χρημάτων ἐπίδοσις τῷ Ῥωμαϊκῷ ἐχεῖτο συντάγματι. GOAR.]

P. 85. Junius, hic ut alibi semper, ἅρματα putat esse *currus*, eum sint *arma* a Latino vocabulo desumpta.

Ibid. Τί γενέσθαι. Videtur addendum δεῖ. Grets.

CAPUT XII.

Observationes et explicationes in c. 47, de coronatione imperatoris.

P. 86. [Περὶ στεφηφορίας βασιλέως. Imperatores renuntiati, qui vel subditorum electione vel sanguinis jure vel vi tyrannide arrepta ad regendum imperium promoti. : coronati deinde, qui insignibus imperii, corona, sceptro, chlamyde, ornati et unctione delibuti. De tradendis insignibus hisce, tacita qualibet alia promotione, totus est præsens typus.

Ibid. [Κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἑσπέραν. Imperii successores, vel ad illud populi militumve electione obtinendum vocatos, palatium seu propriam sedem possidere certum : ascitos ad imperium a principe seniore illud statim incolere datum. Vespere igitur coronationi prævio ad illud se conferunt, ut comite, imo duce seniore ad ecclesiam postera luce pergant. Vide Michaelem Theophili F. apud Leonem Grammaticum quidpiam hujusmodi jam suo tempore observantem : Ὀψὲ δὲ Σαββάτου τῆς Πεντηκοστῆς ἐμήνυσε Φωτίῳ τῷ πατριάρχῃ ὁ βασιλεὺς διὰ Ῥανδαχίου πρωτοβεστιαρίου τὴν ἀναγόρευσιν τῆς βασιλείας ποιῆσαι Βασιλείου. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθον δύο σελλία. Οἱ δὲ λαοὶ ἐταράχθησαν πῶς ἑνὸς βασιλέως ὄντος δύο σελλία ἐξῆλθον. Observa rursus ab adulatoribus et perduellibus promotum ad invadenda sceptra primum hujus nominis Andronicum primo pie potestatis insignibus tumultuario arreptis ornari, Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ac inferius, Τὰ ἱερὰ ἐσαφίκετο μέλαθρα στεφθησόμενος, ac postremo ad ipsam Magnam Ecclesiam sive ad sacra penetralia coronandum tendere, ritum jam receptum ita referente Niceta in Alexio II.

Ibid. [Συναθροίζονται. Non curiosius circumspiciendæ, quin potius coronationis approbandæ fine ex cunctis ordinibus præcipui simul conveniunt. Tiberius apud Simocattam Mauricium denuntiaturus imperatorem : Τὸν τῆς ἱεραρχικῆς προεστῶτα καθέδρας συγκαλεσάμενος, τόν τε τῶν ἱερῶν ἀξιωμάτων συναθροισάμενος σύλλογον, τούς τε δορυφόρους καὶ φύλακας καὶ πάντας τοὺς ἐς βασιλέως τιμὴν συντεταγμένους, ναὶ μὴν καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους τοῦ δήμου. Joannes etiam nominis istius secundus apud Nicetam ἐκκλησιάζει τὸ συγγενὲς καὶ φίλιον καὶ ὁπόσον ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ ἀξιώμασιν ἦν, ut filio Manueli natu minori, rejecto priore, moriturus imperium relinquat. Goar.]

Ibid. Ἀξιώματα ἔχειν vel ἐν ἀξιώματι εἶναι vel esse ἀξιωματικόν solis despotæ Cæsari et sebastocratori competit.

351 *Ibid.* Τὸ φοσσάτον non pro *castris*, sed pro ipsis *militibus* accipitur. Grets.

Ibid. [Εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν. Imperii coronam

A primos principes Christianos in ecclesia non suscepisse apud me est indubium. At quamvis de Marciano, qui Anatolii patriarchæ ope declaratus est imperator a Pulcheria, nonnulla sit suspicio, quem Theophanes θείᾳ ψήφῳ αὐτοκράτορα ἀναδειχθέντα scribit, en tamen ut Leo junior senioris nepos patrem Zenonem propria manu diademate ornat, ἐν τῷ καθίσματι τοῦ Ἱπποδρομίου, ait idem Theophanes. Anastasius ibidem coronatus. Justinus in palatio, Justinianus ibidem. Mauricius quoque præsente quidem patriarcha senatuque imperator salutatus est, verum in palatii tribunali, ad Tiberii jamjam morituri lectum, in quem locum ipse φοράδην ἐξεκομίσθη scribit Simocatta, l. 1. Copronymus denique in novemdecim accubitorum B tribunali regia corona fuit redimitus, ut ex Theophane inferius referemus. Phocas omnium primus περιβάλλεται τὸν βασίλειον στέφανον ἐν τῷ νεῷ τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, quo forsan tyrannidem pietate coloraret et loco sacro sacrilegium tegeret. Heraclius deinde ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ παλατίῳ ἐστέφθη, in ecclesia reliqui. Goar.]

Ibid. Nota professionem fidei, et juramentum, quo se obligabat tam imperator quam futurus imperator. Grets.

Ibid. [Fidei, quam mente teneret, publicum testimonium in Ecclesiæ conventu primus inter imperatores dedit Anastasius. Historiam refert hoc C pacto Theophanes : Βασιλεύσας ὁ Ἀναστάσιος ἔγγραφον ἀπῃτήθη ὁμολογίαν πρὸς Εὐφημίου πατριάρχου, πρὸς τὸ μὴ σαλεῦσαί τι τῆς Ἐκκλησίας καὶ πίστεως. Βιαζομένης δὲ αὐτὸν τῆς βασιλίδος Ἀριάδνης καὶ τῆς συγκλήτου, ἔλαβεν αὐτοῦ τὸ ἰδιόχειρον, ὡς ἀποδέχεται εἰς ὅρον πίστεως τὰ δόγματα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Καὶ οὕτω στεφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Ἀριάδνην ἄγεται εἰς γάμον. Scriptam sponsionem illam penes se custodiebat patriarcha : Τῷ γὰρ δευτέρῳ ἔτει αὐτοῦ, ait Cedrenus, μετὰ βίας τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ παρὰ Εὐθυμίου ἔλαβε. Parem fidei professionem emisit Phocas, eodem Theophane teste : Πάντων ἐν τῷ Ἑβδόμῳ (loco CP septem lapidibus dissito) ἀφικομένων Κυριακὸς ὁ πατριάρχης ἀπῄτησε τὸν τύραννον ὁμολογίαν περὶ τῆς D ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τοῦ ἀτάραχον φυλάξαι τὴν Ἐκκλησίαν. Tertium exhibuisse Leonem Isaurum reperio apud scriptorem eumdem. Λέων οὖν εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ παραλαβὼν πάντα, ποιήσας προέλευσιν, εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα ἐστέφθη ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ τηνικαῦτα πατριάρχου ὄντος, πρότερον ποιήσας ἰδιόχειρον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ μηδέποτε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γενέσθαι ἢ σαλεῦσαί τι τῶν καλῶς εἰς αὐτὴν ὁρισθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἱερῶν δογμάτων. Hac se cautela, dato nempe juramento fideique testimonio, adversus imperatores pravi sensus suspicione notatos munierunt primitus patriarchæ, unde sensim invaluit mos ut orthodoxi quoque fidem erga Deum et in populum clemen-

lo suum locum assignarit. Eumdem errorem errat Junius mox.

Ibid. Κατουνοτόπιον, *castra, locus tentoriorum*. Κατοῦναι *tentoria*. Κατουνεύειν *castra ponere, tentoria figere*, vel etiam absolute στρατοπεδεύειν. Junius hic in Arabem versus *catunas* ex Arabia advocat, consueta sibi in his rebus, nisi fallor, felicitate. Grets.

Ibid. [Κατουνοτόπιον quod ἄπληκτον et proprie φοσσάτον. Ἄπληκτα, quasi τῆς πληγῆς ἔξω, sunt *castra* sive *castrorum metationes*, et quod quidam *applicationes* : castra enim *applicare* et figere dicimus. Quia vero vallo *fossaque* castra circumdata, hinc unus τῶν ἀπλήκτων καὶ τοῦ φοσσάτου sensus. Castra deinde fossa munita σκηνάς, κατούνας, τέντας tentoria excipiunt, ac propterea κατουνοτόπιον, ad tentoria ponenda planities apta valloque munita, idem quod ἄπληκτα vel φοσσάτον. Nicetas Isaacii Angeli, l. I : Μέσον τοῦ κάμπου ἐποίει τὰ αὐτοῦ κατουνοτόπια, μήτε φύλακας ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίγλας, μήτε μὴν βάλλων χάρακα. Infra : καὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος κατοῦναν ἦλθον. Inferius iterum : Ἡρπάγησαν παρὰ τῶν βαρβάρων αἱ κατοῦναι πᾶσαι. Unus Leonis locus ex his plura, imo fere cuncta, connectit declaratque, Tacticorum const. 11, 1 : Δεῖ οὖν τὰ ἄπληκτα ἤτοι τὰ φοσσάτα (κυρίως γὰρ φοσσάτον τὸ ἄπληκτον τοῦ ὅλου στρατοῦ καλεῖται) ἀσφαλῶς σε ποιεῖν, καὶ εἰ μὲν ἐνδέχεται, εἰς ἀραιοτέρους τόπους κατασκηνοῦν τὰ στρατιωτικά, εἰ δὲ οὐ κατὰ πάντα, μὴ ἀμελῶς ἀλλὰ σφιγκτῶς καὶ ὀχυρῶς ἀπληκεύειν. Κατούνας porro quasi καντούνας sive καντούνια (quæ γωνίας, *angulos*, tum Portio tum vulgari plebi sonant) puto dictas, quod ipsæ καντουνωταί castraque καντουνωτά, *in quadrum* nimirum et *angulos æquales* dispositæ, vel iterum quod ubique in castris ex tentoriorum a se invicem dissitorum ordine apparerent anguli. Unde forsan viarum **349** compita Gallis *cantons*, vel certe ab his (quot enim et quanta ab iis ultimis imperii sæculis mutati sunt Græci) illorum κατοῦναι : et rursum ex vernaculo *cantonner*, quod est insessum locum tenere et eo se ut munitiore tueri, τὸ κατουνοποιεῖν in Græciam detulerunt Franci. Consule Leonem l. c. n. 17.

P. 84. [Τόπον seriem et ordinem intellige.

Ibid. [*Πρὸ τοῦ πεζεῦσαι τὸ φοσσάτον*. Hoc fuit Leonis mandatum in Tact. const. 9 n. 61 et 62 : Μή ποτε ἐγκρύπτωνται εἰς ὄλεθρόν τινα. Et infra : Καὶ ταῦτα προερευνᾷν δεῖ διά τε ψιλῶν στρατιωτῶν καὶ ὀλίγων καβαλλαρίων, ἅμα δὲ καὶ ἀποσοβεῖν τοὺς κεκρυμμένους ἐχθρούς, εἶθ' οὕτω παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν. Goar.]

P. 84. Codex Lautherianus et alter Boicus : Δειπνήσατε καὶ τραγήσατε τὰ ἄλογα. Grets.

Ibid. [Solos equites de nocte posuerunt in excubiis postremi Græci. Leo Tact. const. n. 53 : Ἐπὶ τῆς πεζικῆς ὁδοιπορίας εἰς μὲν ἐπιπέδους τόπους δέον σε καὶ ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπροσθεν καβαλλαρίους καθιστᾷν εἰς βίγλας, καὶ ἐξωτέρω τῆς βίγλας μηδένα τῶν πεζῶν φαίνεσθαι. Goar.]

P. 85. [*Τοῦ φοσσάτου ἀδνουμιαζομένου. Lustrato recensitoque exercitu.* Theophanes in Justiniano : Τοὺς στρατιώτας ὁ Γερμανὸς ἠρίθμει, καὶ τῶν γραμμάτων τὰ βιβλία, ἐν οἷς τῶν στρατιωτῶν τὰ ὀνόματα ἐνεγέγραπτο, ἀναλεξάμενος. Nicetas Isaacii Angeli l. III : Συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγίνοντο στρατευμάτων, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸ μισθοφορικὸν συνελέγετο

Ibid. [*Ὁ μέγας δομέστικος ἐν ᾧ τόπῳ ὁ βασιλεύς*. Hinc ei regii pene honores delati. Joanni Axucho magno domestico sub Joanne Comneno casu obviam sibi facto cuncti proceres et ex regia stirpe honoratissimi viri eum deferebant cultum ut ex equis descenderent et exhiberent reverentiam. Nicetas : Πᾶσαν ὑπερανέβη παραδυνάστευσιν μέγας τιμηθεὶς δομέστικος, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐριτίμων κατὰ γένος βασίλειον ἀποβαίνειν τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμειν προσκύνησιν, κατὰ συγκυρίαν ὑπαντιάζοντας. Illi velut imperatori satellites assignati. Manuelis l. I : Ὁ μέγας δομέστικος τοὺς ἰδίους μεταπέμπεται δορυφόρους, οὓς ἐπὶ καιρῷ μάχης εἶχε χρησίμους ἑαυτῷ καὶ ὁπλίτας ἀγαθούς ἐκέχρητο. Potestatem domestici quam amplam et imperatoriæ proximam ipse domesticus Cantacuzenus, l. II fuse describit. Goar.]

Ibid. De cursu et spoliis jam alibi egimus. Grets.

Ibid. [*Λόγῳ. Nomine, in partem, ejus ratione*, etc., respondet plurimum antiquo ἕνεκα. Phrasis a recentioribus frequenter usitata, mutato pro locutionis corruptela ῳ in ου. Sic διὰ λόγου μου *amore mei* vel *nomine meo*, διὰ λόγου σου *propter te*, etc. dicunt. Theophanes : Λόγου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας *in magnæ ecclesiæ partem*. Goar.]

Ibid. Κεφαλάδες et κεφαλάδαι sunt ad verbum nostri *capitanei*. Grets.

Ibid. [Κεφαλάδας hodierni vocant *capitaneos*; de qua voce docte Rigaltius v. κεφαλή, quæ idem quod alia corruptior κεφαλάδας.

Ibid. [*Ῥογατόρων*. Habuerunt Græci, quorum morem imitantur Turcæ, milites alios τιμάρηδας, alios ῥογάτορας. Primis in stipendium perpetuum assignabantur agri, qui vulgo τιμάρια, velut laboris τιμάς compensationes. Cantacuzenus, I, 33 : Τοῦ μέντοι μισθοφορικοῦ τῆς στρατιᾶς τὸν μισθὸν αὐξήσας παρέσχον καὶ γῆς ἑκάστῳ πλέθρα χρυσίων δέκα. Secundis ῥόγαι pecuniæ numeratæ, de quibus alibi. Rogas **350** semel in anno, vere nimirum, in proceres et in milites divisas scribit Balsamon Meditato de incensis, etc. Concinne describit Luitprandus in Legatione, et ab antiquo ita distributas confirmat Simocatta, III, 4 : Ἐπιγινομένου δ' ἦρος καὶ προσηνῆ καὶ ἐπίχαριν ὄψιν παρεχομένου τῇ γῇ, ἡ κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῦ χρυσοῦ διανομὴ τῷ μαχίμῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεπέμπετο. Hieme tamen stipendia eisdem soluta monet idem auctor, l. II : Χειμῶνος γὰρ ἤδη που ἐνεδήμει καιρός, καὶ ἡ ἐγκύκλιος τῶν χρημάτων ἐπίδοσις τῷ Ῥωμαϊκῷ ἐχεῖτο συντάγματι. Goar.]

P. 85. Junius, hic ut alibi semper, ἅρματα putat esse *currus*, cum sint *arma* a Latino vocabulo desumpta.

Ibid. Τί γενέσθαι. Videtur addendum δεῖ. Grets.

CAPUT XII.

Observationes et explicationes in c. 47, de coronatione imperatoris.

P. 86. [Περὶ στεφηφορίας βασιλέως. Imperatores renuntiati, qui vel subditorum electione vel sanguinis jure vel vi tyrannide arrepta ad regendum imperium promoti. : coronati deinde, qui insignibus imperii, corona, sceptro, chlamyde, ornati et unctione delibuti. De tradendis insignibus hisce, tacita qualibet alia promotione, totus est præsens typus.

Ibid. [Κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἑσπέραν. Imperii successores, vel ad illud populi militumve electione obtinendum vocatos, palatium ceu propriam sedem possidere certum : ascitos ad imperium a principe seniore illud statim incolere datum. Vespere igitur coronationi prævio ad illud se conferunt, ut comite, imo duce seniore ad ecclesiam postera luce pergant. Vide Michaelem Theophili F. apud Leonem Grammaticum quidpiam hujusmodi jam suo tempore observantem : Ὀψὲ δὲ Σαββάτου τῆς Πεντηκοστῆς ἐμήνυσε Φωτίῳ τῷ πατριάρχῃ ὁ βασιλεὺς διὰ Ῥανδαχίου πρωτοβεστιαρίου τὴν ἀναγόρευσιν τῆς βασιλείας ποιῆσαι Βασιλείου. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθον δύο σελλία. Οἱ δὲ λαοὶ ἐταράχθησαν πῶς; ἑνὸς βασιλέως ὄντος δύο σελλία ἐξῆλθον. Observa rursus ab adulatoribus et perduellibus promotum ad invadenda sceptra primum hujus nominis Andronicum primo pie potestatis insignibus tumultuario arreptis ornari, Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ac inferius, Τὰ ἱερὰ ἐσαφίκετο μέλαθρα στεφθησόμενος, ac postremo ad ipsam Magnam Ecclesiam sive ad sacra penetralia coronandum tendere, ritum jam receptum ita referente Niceta in Alexio II.

Ibid. [Συναθροίζονται. Non curiosius circumspiciendæ, quin potius coronationis approbandæ fine ex cunctis ordinibus præcipui simul conveniunt. Tiberius apud Simocattam Mauricium denuntiaturus imperatorem : Τὸν τῆς ἱεραρχικῆς προεστῶτα καθέδρας συγκαλεσάμενος, τόν τε τῶν ἱερῶν ἀξιωμάτων συναθροισάμενος σύλλογον, τούς τε δορυφόρους καὶ φύλακας καὶ πάντας τοὺς ἐς βασιλέως τιμὴν συντεταγμένους, ναὶ μὴν καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους τοῦ δήμου. Joannes etiam nominis istius secundus apud Nicetam ἐκκλησιάζει τὸ συγγενὲς καὶ φίλιον καὶ ὁπόσον ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ ἀξιώμασιν ἦν, ut filio Manueli natu minori, rejecto priore, moriturus imperium relinquat. Goar.]

Ibid. Ἀξιώματα ἔχειν vel ἐν ἀξιώματι εἶναι vel esse ἀξιωματικόν solis despotæ Cæsari et sebastocratori competit.

351 *Ibid.* Τὸ φοσσάτον non pro *castris*, sed pro ipsis *militibus* accipitur. Grets.

Ibid. [Εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν. Imperii coronam primos principes Christianos in ecclesia non suscepisse apud me est indubium. At quamvis de Marciano, qui Anatolii patriarchæ ope declaratus est imperator a Pulcheria, nonnulla sit suspicio, quem Theophanes θείᾳ ψήφῳ αὐτοκράτορα ἀναδειχθέντα scribit, en tamen ut Leo junior senioris nepos patrem Zenonem propria manu diademate ornat, ἐν τῷ καθίσματι τοῦ Ἱπποδρομίου, ait idem Theophanes. Anastasius ibidem coronatus. Justinus in palatio, Justinianus ibidem. Mauricius quoque præsente quidem patriarcha senatuque imperator salutatus est, verum in palatii tribunali, ad Tiberii jamjam morituri lectum, in quem locum ipse φοράδην ἐξεκομίσθη scribit Simocatta, I, 1. Copronymus denique in novemdecim accubitorum tribunali regia corona fuit redimitus, ut ex Theophane inferius referemus. Phocas omnium primus περιβάλλεται τὸν βασίλειον στέφανον ἐν τῷ νεῷ τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, quo forsan tyrannidem pietate coloraret et loco sacro sacrilegium tegeret; Heraclius deinde ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ παλατίῳ ἐστέφθη, in ecclesia reliqui. Goar.]

Ibid. Nota professionem fidei, et juramentum, quo se obligabat tam imperator quam futurus imperator. Grets.

Ibid. [Fidei, quam mente teneret, publicum testimonium in Ecclesiæ conventu primus inter imperatores dedit Anastasius. Historiam refert hoc pacto Theophanes : Βασιλεύσας ὁ Ἀναστάσιος ἔγγραφον ἀπῃτήθη ὁμολογίαν πρὸς Εὐφημίου πατριάρχου, πρὸς τὸ μὴ σαλεῦσαί τι τῆς Ἐκκλησίας καὶ πίστεως. Βιαζομένης δὲ αὐτὸν τῆς βασιλίδος Ἀριάδνης καὶ τῆς συγκλήτου, ἔλαβεν αὐτοῦ τὸ ἰδιόχειρον, ὡς ἀποδέχεται εἰς ὅρον πίστεως τὰ δόγματα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Καὶ οὕτω στεφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Ἀριάδνην ἄγεται εἰς γάμον. Scriptam sponsionem illam penes se custodiebat patriarcha : Τῷ γὰρ δευτέρῳ ἔτει αὐτοῦ, ait Cedrenus, μετὰ βίας τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ παρὰ Εὐθυμίου ἔλαβε. Parem fidei professionem emisit Phocas, eodem Theophane teste : Πάντων ἐν τῷ Ἑβδόμῳ (loco CP septem lapidibus dissito) ἀφικομένων Κυριακὸς ὁ πατριάρχης ἀπῄτησε τὸν τύραννον ὁμολογίαν περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τοῦ ἀτάραχον φυλάξαι τὴν Ἐκκλησίαν. Tertium exhibuisse Leonem Isaurum reperio apud scriptorem eumdem. Λέων οὖν εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ παραλαβὼν πάντα, ποιήσας προέλευσιν, εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα ἐστέφθη ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ τηνικαῦτα πατριάρχου ὄντος, πρότερον ποιήσας ἰδιόχειρον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ μηδέποτε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γενέσθαι ἢ σαλεῦσαί τι τῶν καλῶς εἰς αὐτὴν ὁρισθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἱερῶν δογμάτων. Hac se cautela, dato nempe juramento fideique testimonio, adversus imperatores pravi sensus suspicione notatos munierunt primitus patriarchæ, unde sensim invaluit mos ut orthodoxi quoque fidem erga Deum et in populum clemen-

tiam interposito sacramento devincire non abnuerent. De Michaele Rangabe post Isaurum quarto imperatore scribit Zonaras : Ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τεταινίωτο βασιλικῷ διαδήματι, ἀπαιτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον ἐπαγγελίαν τοῦ μή τι παρακινῆσαι τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν μηδ' αἵμασι χρανθῆναι Χριστιανῶν. Leo Armenius, Στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ἐγγράφως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ὀρθοδοξίας. Deo nepotique fidem servaturum, diris interpositis, promisisse Andronicum testis est Nicetas in Alexio Manuelis F. Præstitit idem tertius Andronicus junior dictus, ex Gregoræ, IV, 15 : Εἶτα αὐτὸς μὲν Ἀνδρόνικος ὄμνυσι τῷ πατρὶ πρῶτον μὲν σέβειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὀρθῶς καὶ τὰ ταύτης προνόμια περιέπειν καθ' ἅπαντα τρόπον, καὶ **352** ἀλώβητα συντηρεῖν. Reciprocum fidei erga regiam majestatem a clero senatu et populo postremi imperatores exegerunt. Subdit eodem loco Gregoras : Καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπαν τὸ Ῥωμαίων ὤμνυε γένος τῷ νέῳ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τὰ εἰθισμένα τοῖς βασιλεῦσιν. Ὅ γε μὴν πατριάρχης καὶ πᾶν τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄθροισμα γράμμασι τοὺς ἑαυτῶν ἐγχαράξαντες ὅρκους τοῖς ἱεροῖς ἐντεθείκασι κώδιξιν, ἀνεπιβούλευτον αὐτῷ διατηρήσειν τὴν βασιλείαν ὁμολογοῦντες αὐτοί τε καὶ οἱ ἐφεξῆς τὰ τῆς Ἐκκλησίας διαδεχόμενοι. Antiquum morem a Græcis receptum, ut imperatore e vivis sublato cuncti provinciarum præfecti magistratu censerentur exauctorati, donec publicis habitis comitiis imperii C successori fidelitatis sacramentum dicerent, deinde quos ille delegisset provincias reciperent, narrat Cantacuzenus, I, 2 : pluraque subjungit ad consuetudinem jurisjurandi a subditis imperatori præstandi spectantia. Ad horrendum penitus frequenterque confirmatum, quod impellente Leone Copronymi, filios ejus in fidem suam recipiens, populus emisit, calamum verto. Κινηθέντες οἱ τῶν θεμάτων ἄρχοντες, ait Theophanes, εἰσῆλθον πάντες σὺν τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ αἰτούμενοι τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς βασιλέα. Ὁ δὲ, ὡς ἔθος βασιλεῦσιν, ἀντεδήλου αὐτοῖς ὅτι Ὁ υἱός μου ὁ μονογενής μου ἐστὶν, φοβοῦμαι τοῦτο ποιῆσαι, μή πως συμβῇ μοι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ νηπίου αὐτοῦ ὄντος θανατώσητε αὐτὸν καὶ ἄλλον προβάλησθε. Οἱ δὲ μεθ' ὅρκων πληροφορεῖν αὐτὸν μὴ βασιλευθῆναι ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰ καὶ (lego μὴ) θανεῖν αὐτῷ (lego αὐτὸν) θελήσῃ ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς κυριακῆς τῶν Βαΐων ἕως τῆς μεγάλης Πέμπτης τοῦ λαοῦ ἐνωχλεῖτο. Καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σωρευόμενοι καὶ αἰτούμενοι, τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐκέλευσεν ὀμόσαι αὐτούς. Καὶ ὤμοσε πᾶς ὁ λαὸς εἰς τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, οἵ τε τῶν θεμάτων καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἔσω ταγμάτων καὶ τῶν πολιτῶν πάντων καὶ ἐργαστηριακῶν, τοῦ μὴ δέξασθαι βασιλέα ἐκτὸς Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ. Καὶ ἐποίησαν ἔγγραφα, καθὼς ὤμοσαν, ἰδιόχειρα αὐτῶν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον Σάββατον, ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ τριβου- A νάλιον τῶν δεκαεννέα ἀκουβίτων, καὶ προεβάλετο νωβελίσσιμον Εὐδόκιμον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· τὸν γὰρ Ἄνθιμον ζῶν ὁ πατὴρ προεβάλετο. Καὶ προῆλθεν ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς δύο Καίσαρσι καὶ νωβελισσίμοις καὶ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν. Καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδυτὴν, ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς βασιλεῦσιν, ἀνῆλθεν ἐν τῷ ἄμβωνι σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ τῷ πατριάρχῃ, καὶ εἰσελθὼν πᾶς ὁ λαὸς ἀπέθεντο τὰ ἔγγραφα αὐτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διελάλησεν οὕτως· Ἰδοὺ, ἀδελφοὶ, τὴν αἴτησιν ὑμῶν πληρῶ, καὶ δωροῦμαι ὑμῖν τὸν υἱόν μου εἰς βασιλέα· ἰδοὺ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν παραλαμβάνετε. Οἱ δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησαν, λέγοντες· Ἀντιφώνησον, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς χειρός σου παραB λαμβάνομεν τὸν κῦριν Κωνσταντῖνον βασιλέα, καὶ φυλάττειν αὐτὸν καὶ ὑπεραποθνήσκειν αὐτοῦ. Juramentum hujusmodi Manuelis Comneni imperatoris declarati signum brevius describit Nicetas : Ἐφεξῆς δὲ τῶν θείων προτεθέντων λογίων ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδοῦνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Juramenti formulæ partem recenset in Alexio II : Καὶ εἴ τι δὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῇ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος, καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοὺς ἐσοίμην εἴδησιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω. Violatam sacramenti religionem CP. exprobrat Andronici, l. II : Οἳ φρικώδεσιν ὅρκοις τὴν ἐς αὐτὸν ἐνεπέδωσαν πίστιν καὶ εὔνοιαν, ἀλόγῳ δὲ θυμῷ καὶ παραλογωτέρῳ νοΐ φερόμενοι οὐδὲν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ὃ μὴ εἰς Ἀνδρόνικον εἰργάσαντο. His, si lubet, adde Gregoræ scripta VIII, 7 et Cantacuzeni locum citatum. Porro tam fidei professionem quam sponsionem adjunctam in supremi logothetæ manibus emissam fuisse doceor a Niceta Manuelis l. III, referente Joannem **353** Puzenum ex eo imperatorem irreverentius egisse, quod Theodoro Styppiotæ caniclei contulisset officium, ac eo præsente juramentum pro imperio consequendo de more nuncupasset. Verba ejus sunt : Οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐν τοῦ τῷ Στυπειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἐρυθροβάφου διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ D τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, οἳ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

P. 86. [Ὁ δεῖνα. Verbis istis cinnabari pictis ejusdem coloris tres cruces præmittebantur, de quibus Theophanes in Isauro Leone : Ἐπιλαθόμενος τὸ ἰδιόχειρον ὃ ἐποίησε, καὶ τὸν σταυρὸν ὃν ἔπηξε, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Et infra : καταπατήσας τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, καὶ ἀθετήσας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν ἐποίησεν. Idem : Λέων παρεσκεύασεν ἄλλους πῆξαι σταυροὺς κατὰ τὴν ἀλήθειαν. Iterum : Αὐτὸς εὐλαβηθεὶς πῆξαι σταυρὸν διὰ τὸ πρότερον καθυπογράψαι ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν. At non hujus modo jurisjurandi, sed et eu-

jusvis, crux appicta fuit indicium et confirmatio. Leo Grammaticus in Michaele Theophili F : Γενομένης δὲ τῆς προελεύσεως εἰς τὰ χαλκοπράτεια τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τελεσθέντος, ἀνῆλθεν ὅ τε πατριάρχης Φώτιος καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Καίσαρι καὶ Βασιλείῳ παρακοιμωμένῳ ἐν τοῖς κατηχουμένοις (porticibus circumquaque in ecclesiam prospectantibus), τοῦ πατριάρχου ἐπὶ χεῖρας ἔχοντος τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ βάψαντες ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ Βασίλειος τοὺς τιμίους ὑπέγραψαν σταυροὺς, ὅρκῳ βεβαιοῦντες τὸν Καίσαρα ἀφόβως συνεξελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξιδίῳ. Qui juramentum cruce firmatum violabat, tetra σταυροπάτου inurebatur nota, de qua nos quædam in Cedrenum. In σταυροπάτας, hujusmodi fœderum videlicet et jurisjurandi interposita cruce violatores, divinum Numen provocaturos se putabant injuriam passi, cum tabulis cruce firmatis ac irritam pacem promittentibus, de conto suspensis, in fœdifragos ducto exercitu procedebant. Andronicus junior, scriptore Cantacuzeno II, 3, hocce facturum perfido Mœsorum principi minatur : Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῷ τὸ πόλισμα, τὸν σταυρὸν, ὃν πρότερον πέπομφε πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθεὶς ἐλεύσεται ἐπ' αὐτόν. Et infra : Σοῦ δὲ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀποκρινομένου, τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει θαῤῥῶν, ὃν αὐτὸς ἐγγυητὴν ἐμοὶ παρέσχου τοῦ μηδέποτε παρασπονδῆσαι, βαδιοῦμαι ἐπὶ σέ. Hoc idem Saraceni prius egerant Justiniano Rhinotmeto fidem violatam exprobrantes : Καὶ μαρτυρούμενοι καὶ τὸν Θεὸν ἐκδικητὴν τούτων προκαλούμενοι, τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμουλίου κρεμάσαντες καὶ προάγοντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὥρμησαν. Ita Cedrenus.

Ibid. Οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα. Οὕτω μὲν ὁ στεφόμενος (sic enim habet alter codex Boicus et Lautherianus) τῆς ἑαυτοῦ προτάσσων ὁμολογίας γράφει. Junius : *Propria manu præfinivi. Sic inscribit qui coronatus est, præfiniens confessionem suam.* Inepte : quid enim vult sibi hoc *præfinivi et præfiniens?* Verte : *Hæc propria manu præscripsi, seu confessioni fidei meæ præmisi.* Ad hunc modum is qui coronatus (vel potius *coronandus*) est, propriam suam confessionem præscriptione et prænotatione nominis et dignitatis suæ insignit. Hæc enim præscribebant : Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα. Et huic προταγῇ respondet ὑποταγὴ, *subscriptio*, de qua Curopal., p. 87 : Ὁ δὲ προτάσσων τοῦτο αὐτὸ πάλιν καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν ὑποτάσσων **354** γράφει, ἤγουν τὸ ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἢ βασιλεὺς Ῥωμαίων, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποτάξας. Ergo et προτάσσειν et ὑποτάσσειν est *præscribere* et *subscribere;* in quorum notione pervidenda et explicanda plane cæcutivit Junius. GRETS.

P. 86. Ἂν δὲ υἱὸς αὐτῷ ᾖ, εἰ μὲν ἐκδίδωσιν ὁ πατὴρ, γράφει καὶ αὐτὸς, προτάσσων οὕτως. Omitto hic etiam verbum προτάσσων male redditum. Priora sic vertit Junius : *Quodsi filius est ipsi, siquidem attribuit pater.* Perperam. Legendum ex cod. Bav. et Lauth. ἐνδίδωσιν · *si pater concedat, si permittat.* GRETS.

Ibid. [Gregoras, IV, 15 : Ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ (Ἀνδρονίκῳ) ὁ πατὴρ καὶ δι' ἐρυθρῶν ὑπογράφειν γραμμάτων προστάγματα, οὐ μέντοι μῆνα καὶ ἴνδικτον, ἀλλὰ, Ἀνδρόνικος Χριστοῦ χάριτι βασιλεὺς Ῥωμαίων. GOAR.]

P. 87. Junius inscite *promitto me abstenturum ab invidia.* Imo *a cædibus*, quia legendum φόνων, non φθόνων. Qualis promissio ab imperatore, si promittat se velle abstinere ab invidia, cum vix habeat cui ipse invideat, ipso communi omnium invidiæ expositus? Nec recte vertit ἀκρωτηριασμούς, concussiones : mutilationes debebas, Juni. Quia enim Græci imperatores ad cædes et mutilationes valde prompti erant, ut ex tota historia Byzantina liquet, jure ab illis, quos corona exspectabat, exigebatur ut hac in re modum tenerent et nihil præter fas agerent.

Ibid. Εἰς τὰς τόσας. Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi; nam quod Junius vertit, *ad tantas* N, id mihi non satisfacit. GRETS.

Ibid. [Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi, scribit Gretserus. Nil mirum : corruptus enim et vulgaris est loquendi modus, quo quotum mensis diem adnotant Græci. Ex vulgari grammatica percipio eos dies mensis numeraturos non adjectivis numeralibus sed substantivis uti : non enim dicunt secundo, decimo, vicesimo die, verum ad duos, ad decem, ad viginti dies mensis. Simul etiam præpositionis εἰς accusativo junctæ, quam ἐν dativo, frequentior est apud eos usus. Vides itaque εἰς τὰς τόσας τοῦ μηνὸς, ad verbum *ad tot mensis dies*, scribi vice *tali die mensis*. Subjungitur ἐν ἡμέρᾳ · tu supple τῆς ἑβδομάδος πρώτῃ, δευτέρᾳ, τρίτῃ.

Ibid. Συνόδῳ. Non unius provinciæ collectos episcopos omnes, vel ex provinciis omnibus patriarchæ subjectis præsules aliquot, de moribus vel Ecclesiæ fide disquisituros, σύνοδον hic vocari existimes, sed vel clerum CP., vel cum eo præsules qui forte CP. versantur. Vide Juris GR. l. III et IV continere συνοδικὰς ἀποφάσεις, hoc est, ἀρχιερατικὰς διατάξεις, *pontificias constitutiones* privatim a patriarchis editas, cui privati tantum paucique episcopi consilium dedisse memorantur. Hinc ἐνδημοῦσα ἱερὰ σύνοδος, *peregrinans et incerta synodus*, et τῆς ἐνδημούσης τηνικαῦτα συναθροισθείσης συνόδου συνέδριον, *occurrentis et ad urbem* (forte fortuito) *synodi concilium*, ejusdem operis p. 271. GOAR.]

P. 88. *Thomaites.* Magnum sacri palatii triclinium, ut a Zonara in imperio Irenes nominatur, quod sub eadem imperatrice conflagravit; unaque cremata esse feruntur eo in loco commentaria **355** quædam in sacras litteras S. Joannis Chrysostomi ut scribit Zonaras. GRETS.

tiam interposito sacramento devincire non abnuerent. De Michaele Rangabe post Isaurum quarto imperatore scribit Zonaras : Ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τεταινίωτο βασιλικῷ διαδήματι, ἀπαιτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον ἐπαγγελίαν τοῦ μή τι παρακινῆσαι τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν μηδ' αἵμασι χρανθῆναι Χριστιανῶν. Leo Armenius, Στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ἐγγράφως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ὀρθοδοξίας. Deo nepotique fidem servaturum, diris interpositis, promisisse Andronicum testis est Nicetas in Alexio Manuelis F. Præstitit idem tertius Andronicus junior dictus, ex Gregoræ, IV, 15 : Εἶτα αὐτὸς μὲν Ἀνδρόνικος ὄμνυσι τῷ πατρὶ πρῶτον μὲν σέβειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὀρθῶς καὶ τὰ ταύτης προνόμια περιέπειν καθ' ἅπαντα τρόπον, καὶ **352** ἀλώβητα συντηρεῖν. Reciprocum fidei erga regiam majestatem a clero senatu et populo postremi imperatores exegerunt. Subdit eodem loco Gregoras : Καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπαν τὸ Ῥωμαίων ὤμνυε γένος τῷ νέῳ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τὰ εἰθισμένα τοῖς βασιλεῦσιν. Ὅ γε μὴν πατριάρχης καὶ πᾶν τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄθροισμα γράμμασι τοὺς ἑαυτῶν ἐγχαράξαντες ὅρκους τοῖς ἱεροῖς ἐντεθείκασι κώδιξιν, ἀνεπιβούλευτον αὐτῷ διατηρήσειν τὴν βασιλείαν ὁμολογοῦντες αὐτοί τε καὶ οἱ ἐφεξῆς τὰ τῆς Ἐκκλησίας διαδεχόμενοι. Antiquum morem a Græcis receptum, ut imperatore e vivis sublato cuncti provinciarum præfecti magistratu censerentur exauctorati, donec publicis habitis comitiis imperii successori fidelitatis sacramentum dicerent, deinde quos ille delegisset provincias reciperent, narrat Cantacuzenus, I, 2 : pluraque subjungit ad consuetudinem jurisjurandi a subditis imperatori præstandi spectantia. Ad horrendum penitus frequenterque confirmatum, quod impellente Leone Copronymi, filios ejus in fidem suam recipiens, populus emisit, calamum verto. Κινηθέντες οἱ τῶν θεμάτων ἄρχοντες, ait Theophanes, εἰσῆλθον πάντες σὺν τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ αἰτούμενοι τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς βασιλέα. Ὁ δὲ, ὡς ἔθος βασιλεῦσιν, ἀντεδήλου αὐτοῖς ὅτι Ὁ υἱός μου ὁ μονογενής μου ἐστὶν, φοβοῦμαι τοῦτο ποιῆσαι, μή πως συμβῇ μοι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ νηπίου αὐτοῦ ὄντος θανατώσητε αὐτὸν καὶ ἄλλον προβάλησθε. Οἱ δὲ μεθ' ὅρκων πληροφορεῖν αὐτὸν μὴ βασιλευθῆναι ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰ καὶ (lego μὴ) θανεῖν αὐτῷ (lego αὐτὸν) θελήσῃ ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς κυριακῆς τῶν Βαΐων ἕως τῆς μεγάλης Πέμπτης τοῦ λαοῦ ἐνοχλεῖτο. Καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σωρευόμενοι καὶ αἰτούμενοι, τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐκέλευσεν ὀμόσαι αὐτούς. Καὶ ὤμοσε πᾶς ὁ λαὸς εἰς τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, οἵ τε τῶν θεμάτων καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἔσω ταγμάτων καὶ τῶν πολιτῶν πάντων καὶ ἐργαστηριακῶν, τοῦ μὴ δέξασθαι βασιλέα ἐκτὸς Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ. Καὶ ἐποίησαν ἔγγραφα, καθὼς ὤμοσαν, ἰδιόχειρα αὐτῶν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον Σάββατον, ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ τριβουνάλιον τῶν δεκαεννέα ἀκουβίτων, καὶ προεβάλετο νωβελίσσιμον Εὐδόκιμον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· τὸν γὰρ Ἄνθιμον ζῶν ὁ πατὴρ προεβάλετο. Καὶ προῆλθεν ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς δύο Καίσαρσι καὶ νωβελισσίμοις καὶ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν. Καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδυτὴν, ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς βασιλεῦσιν, ἀνῆλθεν ἐν τῷ ἄμβωνι σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ τῷ πατριάρχῃ, καὶ εἰσελθὼν πᾶς ὁ λαὸς ἀπέθεντο τὰ ἔγγραφα αὐτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διελάλησεν οὕτω;· Ἰδοὺ, ἀδελφοὶ, τὴν αἴτησιν ὑμῶν πληρῶ, καὶ δωροῦμαι ὑμῖν τὸν υἱόν μου εἰς βασιλέα· ἰδοὺ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν παραλαμβάνετε. Οἱ δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησαν, λέγοντες· Ἀντιφώνησον, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς χειρός σου παρα-B λαμβάνομεν τὸν κύριν Κωνσταντῖνον βασιλέα, καὶ φυλάττειν αὐτὸν καὶ ὑπεραποθνήσκειν αὐτοῦ. Juramentum hujusmodi Manuelis Comneni imperatoris declarati signum brevius describit Nicetas : Ἐφεξῆς δὲ τῶν θείων προτεθέντων λογίων ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδοῦνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Juramenti formulæ partem recenset in Alexio II : Καὶ εἴ τι δὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῇ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος, καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοὺς ἐσοίμην εἴδησιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω. Violatam sacramenti religionem CP. exprobrat Andronici, I. II : Οἱ φρικώδεσιν ὅρκοις τὴν ἐς αὐτὸν ἐνεπέδωσαν πίστιν καὶ C εὔνοιαν, ἀλόγῳ δὲ θυμῷ καὶ παραλογωτέρῳ νοῒ φερόμενοι οὐδέν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ὃ μὴ εἰς Ἀνδρόνικον εἰργάσαντο. His, si lubet, adde Gregoræ scripta VIII, 7 et Cantacuzeni locum citatum. Porro tam fidei professionem quam sponsionem adjunctam in supremi logothetæ manibus emissam fuisse doceor a Niceta Manuelis I. III, referente Joannem **353** Puzenum ex eo imperatorem irreverentius egisse, quod Theodoro Styppiotæ caniclei contulisset officium, ac eo præsente juramentum pro imperio consequendo de more nuncupasset. Verba ejus sunt : Οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐν τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἐρυθροδάνου διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ D τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, οἱ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

P. 86. [Ὁ δεῖνα. Verbis istis cinnabari pictis ejusdem coloris tres cruces præmittebantur, de quibus Theophanes in Isauro Leone : Ἐπιλαθόμενος τὸ ἰδιόχειρον ὃ ἐποίησε, καὶ τὸν σταυρὸν ὃν ἔπηξε, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Et infra : καταπατήσας τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, καὶ ἀθετήσας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν ἐποίησεν. Idem : Λέων παρεσκεύασεν ἄλλους πῆξαι σταυροὺς κατὰ τὴν ἀλήθειαν. Iterum : Αὐτὸς εὐλαβηθεὶς πῆξαι σταυρὸν διὰ τὸ πρότερον καθυπογράψαι ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν. At non hujus modo jurisjurandi, sed et eu-

jusvis, crux appicta fuit indicium et confirmatio. A Leo Grammaticus in Michaele Theophili F : Γενομένης δὲ τῆς προελεύσεως εἰς τὰ χαλκοπράτεια τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τελεσθέντος, ἀνῆλθεν ὅ τε πατριάρχης Φώτιος καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Καίσαρι καὶ Βασιλείῳ παρακοιμωμένῳ ἐν τοῖς κατηχουμένοις (porticibus circumquaque in ecclesiam prospectantibus), τοῦ πατριάρχου ἐπὶ χεῖρας ἔχοντος τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ βάψαντες ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ Βασίλειος τοὺς τιμίους ὑπέγραψαν σταυροὺς, ὅρκῳ βεβαιοῦντες τὸν Καίσαρα ἀφόβως συνεξελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξιδίῳ. Qui juramentum cruce firmatum violabat, tetra σταυροπάτου inurebatur nota, de qua nos B quædam in Cedrenum. In σταυροπάτας, hujusmodi fœderum videlicet et jurisjurandi interposita cruce violatores, divinum Numen provocaturos se putabant injuriam passi, cum tabulis cruce firmatis ac irritam pacem promittentibus, de conto suspensis, in fœdifragos ducto exercitu procedebant. Andronicus junior, scriptore Cantacuzeno II, 3, hocce facturum perfido Mœsorum principi minatur : Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῷ τὸ πόλισμα, τὸν σταυρὸν, ὃν πρότερον πέπομφε πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθεὶς ἐλεύσεται ἐπ' αὐτόν. Et infra : Σοῦ δὲ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀποκρινομένου, τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει θαῤῥῶν, ὃν αὐτὸς ἐγγυητὴν ἐμοὶ παρέσχου τοῦ μηδέποτε παρασπονδῆσαι, βαδιοῦμαι ἐπὶ σέ. Hoc idem Saraceni prius egerant Justiniano Rhinotmeto fidem violatam C exprobrantes : Καὶ μαρτυρούμενοι καὶ τὸν Θεὸν ἐκδικητὴν τούτων προκαλούμενοι, τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμουλίου κρεμάσαντες καὶ προάγοντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὥρμησαν. Ita Cedrenus.

Ibid. *Οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα.* Οὕτω μὲν ὁ στεφόμενος (sic enim habet alter codex Boicus et Lautherianus) τῆς ἑαυτοῦ προτάσσων ὁμολογίας γράφει. Junius : *Propria manu præfinivi. Sic inscribit qui coronatus est, præfiniens confessionem suam.* Inepte : quid enim vult sibi hoc *præfinivi et præfiniens?* Verte : *Hæc propria manu præscripsi,* seu *confessioni fidei meæ præmisi.* Ad hunc modum is qui coronatus (vel potius *coronandus*) est, propriam suam confessionem præscriptione et præ- D notatione nominis et dignitatis suæ insignit. Hæc enim præscribebant : Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα. Et huic προταγῇ respondet ὑποταγή, *subscriptio*, de qua Curopal., p. 87 : Ὁ δὲ προτάσσων τοῦτο αὐτὸ πάλιν καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν ὑποτάσσων **354** γράφει, ἤγουν τὸ ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἢ βασιλεὺς Ῥωμαίων, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποτάξας. Ergo et προτάσσειν et ὑποτάσσειν est *præscribere* et *subscribere;* in quorum notione pervidenda et explicanda plane cæcutivit Junius. Grets.

P. 86. Ἂν δὲ υἱὸς αὐτῷ ᾖ, εἰ μὲν ἐκδίδωσιν ὁ πατὴρ, γράφει καὶ αὐτὸς, προτάσσων οὕτως. Omitto hic etiam verbum προτάσσων male redditum. Priora sic vertit Junius : *Quodsi filius est ipsi, siquidem attribuit pater.* Perperam. Legendum ex cod. Bav. et Lauth. ἐνδίδωσιν· *si pater concedat, si permittat.* Grets.

Ibid. [Gregoras, IV, 15 : Ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ (Ἀνδρονίκῳ) ὁ πατὴρ καὶ δι' ἐρυθρῶν ὑπογράφειν γραμμάτων προστάγματα, οὐ μέντοι μῆνα καὶ ἴνδικτον, ἀλλὰ, Ἀνδρόνικος Χριστοῦ χάριτι βασιλεὺς Ῥωμαίων. Goar.]

P. 87. Junius inscite *promitto me abstenturum ab invidia.* Imo *a cædibus*, quia legendum φόνων, non φθόνων. Qualis promissio ab imperatore, si promittat se velle abstinere ab invidia, cum vix habeat cui ipse invideat, ipso communi omnium invidiæ expositus? Nec recte vertit ἀκρωτηριασμοὺς, concussiones : mutilationes debebas, Juni. Quia enim Græci imperatores ad cædes et mutilationes valde prompti erant, ut ex tota historia Byzantina liquet, jure ab illis, quos corona exspectabat, exigebatur ut hac in re modum tenerent et nihil præter fas agerent.

Ibid. *Εἰς τὰς τόσας.* Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi; nam quod Junius vertit, *ad tantas* N, id mihi non satisfacit. Grets.

Ibid. [Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi, scribit Gretserus. Nil mirum : corruptus enim et vulgaris est loquendi modus, quo quotum mensis diem adnotant Græci. Ex vulgari grammatica percipio eos dies mensis numeraturos non adjectivis numeralibus sed substantivis uti : non enim dicunt secundo, decimo, vicesimo die, verum ad duos, ad decem, ad viginti dies mensis. Simul etiam præpositionis εἰς accusativo junctæ, quam ἐν dativo, frequentior est apud eos usus. Vides itaque εἰς τὰς τόσας τοῦ μηνὸς, ad verbum *ad tot mensis dies*, scribi vice *tali die mensis.* Subjungitur ἐν ἡμέρᾳ· tu supple τῆς ἑβδομάδος πρώτῃ, δευτέρᾳ, τρίτῃ.

Ibid. *Συνόδῳ.* Non unius provinciæ collectos episcopos omnes, vel ex provinciis omnibus patriarchæ subjectis præsules aliquot, de moribus vel Ecclesiæ fide disquisituros, σύνοδον hic vocari existimes, sed vel clerum CP., vel cum eo præsules qui forte CP. versantur. Vide Juris GR. l. III et IV continere συνοδικὰς ἀποφάσεις, hoc est, ἀρχιερατικὰς διατάξεις, *pontificias constitutiones* privatim a patriarchis editas, cui privati tantum paucique episcopi consilium dedisse memorantur. Hinc ἐνδημοῦσα ἱερὰ σύνοδος, *peregrinans et incerta synodus*, et τῆς ἐνδημούσης τηνικαῦτα συναθροισθείσης συνόδου συνέδριον, *occurrentis et ad urbem* (forte fortuito) *synodi concilium*, ejusdem operis p. 271. Goar.]

P. 88. *Thomaites.* Magnum sacri palatii triclinium, ut a Zonara in imperio Irenes nominatur, quod sub eadem imperatrice conflagravit; unaque cremata esse feruntur eo in loco commentaria **355** quædam in sacras litteras S. Joannis Chrysostomi ut scribit Zonaras. Grets.

tiam interposito sacramento devincire non abnuerent. De Michaele Rangabe post Isaurum quarto imperatore scribit Zonaras : Ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τεταινίωτο βασιλικῷ διαδήματι, ἀπαιτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον ἐπαγγελίαν τοῦ μή τι παρακινῆσαι τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν μηδ' αἵμασι χρανθῆναι Χριστιανῶν. Leo Armenius, Στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ἐγγράφως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ὀρθοδοξίας. Deo nepotique fidem servaturum, diris interpositis, promisisse Andronicum testis est Nicetas in Alexio Manuelis F. Præstitit idem tertius Andronicus junior dictus, ex Gregoræ, IV, 15 : Εἶτα αὐτὸς μὲν Ἀνδρόνικος ὄμνυσι τῷ πατρὶ πρῶτον μὲν σέβειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὀρθῶς καὶ τὰ ταύτης προνόμια περιέπειν καθ' ἅπαντα τρόπον, καὶ **352** ἀλώβητα συντηρεῖν. Reciprocum fidei erga regiam majestatem a clero senatu et populo postremi imperatores exegerunt. Subdit eodem loco Gregoras : Καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπαν τὸ Ῥωμαίων ὤμνυε γένος τῷ νέῳ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τὰ εἰθισμένα τοῖς βασιλεῦσιν. Ὅ γε μὴν πατριάρχης καὶ πᾶν τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄθροισμα γράμμασι τοὺς ἑαυτῶν ἐγχαράξαντες ὅρκους τοῖς ἱεροῖς ἐντεθείκασι κώδιξιν, ἀνεπιβούλευτον αὐτῷ διατηρήσειν τὴν βασιλείαν ὁμολογοῦντες αὐτοί τε καὶ οἱ ἐφεξῆς τὰ τῆς Ἐκκλησίας διαδεχόμενοι. Antiquum morem a Græcis receptum, ut imperatore e vivis sublato cuncti provinciarum præfecti magistratu censerentur exauctorati, donec publicis habitis comitiis imperii successori fidelitatis sacramentum dicerent, deinde quos ille delegisset provincias reciperent, narrat Cantacuzenus, I, 2 : pluraque subjungit ad consuetudinem jurisjurandi a subditis imperatori præstandi spectantia. Ad horrendum penitus frequenterque confirmatum, quod impellente Leone Copronymi, filios ejus in fidem suam recipiens, populus emisit, calamum verto. Κινηθέντες οἱ τῶν θεμάτων ἄρχοντες, ait Theophanes, εἰσῆλθον πάντες σὺν τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ αἰτούμενοι τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς βασιλέα. Ὁ δὲ, ὡς ἔθος βασιλεῦσιν, ἀντεδήλου αὐτοῖς ὅτι Ὁ υἱός μου ὁ μονογενής μου ἐστὶν, φοβοῦμαι τοῦτο ποιῆσαι, μή πως συμβῇ μοι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ νηπίου αὐτοῦ ὄντος θανατώσητε αὐτὸν καὶ ἄλλον προβάλησθε. Οἱ δὲ μεθ' ὅρκων πληροφορεῖν αὐτὸν μὴ βασιλευθῆναι ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰ καὶ (lego μὴ) θανεῖν αὐτῷ (lego αὐτὸν) θελήσῃ ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς κυριακῆς τῶν Βαΐων ἕως τῆς μεγάλης Πέμπτης τοῦ λαοῦ ἐνωχλεῖτο. Καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σωρευόμενοι καὶ αἰτούμενοι, τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐκέλευσεν ὀμόσαι αὐτούς. Καὶ ὤμοσε πᾶς ὁ λαὸς εἰς τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, οἵ τε τῶν θεμάτων καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἔσω ταγμάτων καὶ τῶν πολιτῶν πάντων καὶ ἐργαστηριακῶν, τοῦ μὴ δέξασθαι βασιλέα ἐκτὸς Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ. Καὶ ἐποίησαν ἔγγραφα, καθὼς ὤμοσαν, ἰδιόχειρα αὐτῶν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον Σάββατον, ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ τριβουνάλιον τῶν δεκαεννέα ἀκουβίτων, καὶ προεβάλετο νωβελίσσιμον Εὐδόκιμον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· τὸν γὰρ Ἄνθιμον ζῶν ὁ πατὴρ προεβάλετο. Καὶ προῆλθεν ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς δύο Καίσαρσι καὶ νωβελισσίμοις καὶ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν. Καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδυτὴν, ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς βασιλεῦσιν, ἀνῆλθεν ἐν τῷ ἄμβωνι σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ τῷ πατριάρχῃ, καὶ εἰσελθὼν πᾶς ὁ λαὸς ἀπέθεντο τὰ ἔγγραφα αὐτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διελάλησεν οὕτως· Ἰδοὺ, ἀδελφοὶ, τὴν αἴτησιν ὑμῶν πληρῶ, καὶ δωροῦμαι ὑμῖν τὸν υἱόν μου εἰς βασιλέα· ἰδοὺ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν παραλαμβάνετε. Οἱ δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησαν, λέγοντες· Ἀντιφώνησον, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς χειρός σου παραλαμβάνομεν τὸν κῦριν Κωνσταντῖνον βασιλέα, καὶ φυλάττειν αὐτὸν καὶ ὑπεραποθνήσκειν αὐτοῦ. Juramentum hujusmodi Manuelis Comneni imperatoris declarati signum brevius describit Nicetas : Ἐφεξῆς δὲ τῶν θείων προτεθέντων λογίων ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδοῦνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Juramenti formulæ partem recenset in Alexio II : Καὶ εἴ τι δὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῇ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος, καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοὺς ἐσοίμην εἴδησιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω. Violatam sacramenti religionem CP. exprobrat Andronici, I. II : Οἱ φρικώδεσιν ὅρκοις τὴν ἐς αὐτὸν ἐνεπέδωσαν πίστιν καὶ εὔνοιαν, ἀλόγῳ δὲ θυμῷ καὶ παραλογωτέρῳ νοῒ φερόμενοι οὐδὲν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ὃ μὴ εἰς Ἀνδρόνικον εἰργάσαντο. His, si lubet, adde Gregoræ scripta VIII, 7 et Cantacuzeni locum citatum. Porro tam fidei professionem quam sponsionem adjunctam in supremi logothetæ manibus emissam fuisse doceor a Niceta Manuelis I. III, referente Joannem **353** Puzenum ex eo imperatorem irreverentius egisse, quod Theodoro Styppiotæ caniclei contulisset officium, ac eo præsente juramentum pro imperio consequendo de more nuncupasset. Verba ejus sunt : Οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐν τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἐρυθροδάνου διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, οἳ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

P. 86. [Ὁ δεῖνα. Verbis istis cinnabari pictis ejusdem coloris tres cruces præmittebantur, de quibus Theophanes in Isauro Leone : Ἐπιλαθόμενος τὸ ἰδιόχειρον ὃ ἐποίησε, καὶ τὸν σταυρὸν ὃν ἔπηξε, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Et infra : καταπατήσας τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, καὶ ἀθετήσας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν ἐποίησεν. Idem : Λέων παρεσκεύασεν ἄλλους πῆξαι σταυροὺς κατὰ τὴν ἀλήθειαν. Iterum : Αὐτὸς εὐλαβηθεὶς πῆξαι σταυρὸν διὰ τὸ πρότερον καθυπογράψαι ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν. At non hujus modo jurisjurandi, sed et eu-

justis, crux appicta fuit indicium et confirmatio. A Leo Grammaticus in Michaele Theophili F : Γενομένης δὲ τῆς προελεύσεως εἰς τὰ χαλκοπράτεια τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τελεσθέντος, ἀνῆλθεν ὅ τε πατριάρχης Φώτιος καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Καίσαρι καὶ Βασιλείῳ παρακοιμωμένῳ ἐν τοῖς κατηχουμένοις (porticibus circumquaque in ecclesiam prospectantibus), τοῦ πατριάρχου ἐπὶ χεῖρας ἔχοντος τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ βάψαντες ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ Βασίλειος τοὺς τιμίους ὑπέγραψαν σταυρούς, ὅρκῳ βεβαιοῦντες τὸν Καίσαρα ἀφόβως συνεξελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξιδίῳ. Qui juramentum cruce firmatum violabat, tetra σταυροπάτου inurebatur nota, de qua nos B quædam in Cedrenum. In σταυροπάτας, hujusmodi fœderum videlicet et jurisjurandi interposita cruce violatores, divinum Numen provocaturos se putabant injuriam passi, cum tabulis cruce firmatis ac irritam pacem promittentibus, de conto suspensis, in fœdifragos ducto exercitu procedebant. Andronicus junior, scriptore Cantacuzeno II, 3, hocce facturum perfido Mœsorum principi minatur : Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῷ τὸ πόλισμα, τὸν σταυρὸν, ὃν πρότερον πέπομφε πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθεὶς ἐλεύσεται ἐπ' αὐτόν. Et infra : Σοῦ δὲ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀποκρινομένου, τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει θαῤῥῶν, ὃν αὐτὸς ἐγγυητὴν ἐμοὶ παρέσχου τοῦ μηδέποτε παρασπονδῆσαι, βαδιοῦμαι ἐπὶ σέ. Hoc idem Saraceni prius egerant Justiniano Rhinotmeto fidem violatam C exprobrantes : Καὶ μαρτυρούμενοι καὶ τὸν Θεὸν ἐκδικητὴν τούτων προκαλούμενοι, τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμουλλίου κρεμάσαντες καὶ προάγοντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὥρμησαν. Ita Cedrenus.

Ibid. *Οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα.* Οὕτω μὲν ὁ στεφόμενος (sic enim habet alter codex Boicus et Lautherianus) τῆς ἑαυτοῦ προτάσσων ὁμολογίας γράφει. Junius : *Propria manu præfinivi. Sic inscribit qui coronatus est, præfiniens confessionem suam.* Inepte : quid enim vult sibi hoc *præfinivi et præfiniens?* Verte : *Hæc propria manu præscripsi, seu confessioni fidei meæ præmisi.* Ad hunc modum is qui coronatus (vel potius *coronandus*) est, propriam suam confessionem præscriptione et præ- D notatione nominis et dignitatis suæ insignit. Hæc enim præscribebant : Ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ οἰκείᾳ χειρὶ προέταξα. Et huic προταγῇ respondet ὑποταγή, *subscriptio*, de qua Curopal., p. 87 : Ὁ δὲ προτάσσων τοῦτο αὐτὸ πάλιν καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν ὑποτάσσων **354** γράφει, ἤγουν τὸ ὁ δεῖνα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἢ βασιλεὺς Ῥωμαίων, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποτάξας. Ergo et προτάσσειν et ὑποτάσσειν est *præscribere* et *subscribere;* in quorum notione pervidenda et explicanda plane cæcutivit Junius. Grets.

P. 86. Ἂν δὲ υἱὸς αὐτῷ ᾖ, εἰ μὲν ἐκδίδωσιν ὁ πατὴρ, γράφει καὶ αὐτὸς, προτάσσων οὕτως. Omitto hic etiam verbum προτάσσων male redditum. Priora sic vertit Junius : *Quodsi filius est ipsi, siquidem attribuit pater.* Perperam. Legendum ex cod. Bav. et Lauth. ἐνδίδωσιν· *si pater concedat, si permittat.* Grets.

Ibid. [Gregoras, IV, 15 : Ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ (Ἀνδρονίκῳ) ὁ πατὴρ καὶ δι' ἐρυθρῶν ὑπογράφειν γραμμάτων προστάγματα, οὐ μέντοι μῆνα καὶ ἰνδικτον, ἀλλὰ, Ἀνδρόνικος Χριστοῦ χάριτι βασιλεὺς Ῥωμαίων. Goar.]

P. 87. Junius inscite *promitto me abstenturum ab invidia.* Imo *a cædibus*, quia legendum φόνων, non φθόνων. Qualis promissio ab imperatore, si promittat se velle abstinere ab invidia, cum vix habeat cui ipse invideat, ipse communi omnium invidiæ expositus? Nec recte vertit ἀκρωτηριασμούς, *concussiones* : mutilationes debebas, Juni. Quia enim Græci imperatores ad cædes et mutilationes valde prompti erant, ut ex tota historia Byzantina liquet, jure ab illis, quos corona exspectabat, exigebatur ut hac in re modum tenerent et nihil præter fas agerent.

Ibid. *Εἰς τὰς τόσας.* Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi; nam quod Junius vertit, *ad tantas* N, id mihi non satisfacit. Grets.

Ibid. [Quid hoc sibi velit, fateor me non assequi, scribit Gretserus. Nil mirum : corruptus enim et vulgaris est loquendi modus, quo quotum mensis diem adnotant Græci. Ex vulgari grammatica percipio eos dies mensis numeraturos non adjectivis numeralibus sed substantivis uti : non enim dicunt secundo, decimo, vicesimo die, verum ad duos, ad decem, ad viginti dies mensis. Simul etiam præpositionis εἰς accusativo junctæ, quam ἐν dativo, frequentior est apud eos usus. Vides itaque εἰς τὰς τόσας τοῦ μηνὸς, ad verbum *ad tot mensis dies*, scribi vice *tali die mensis.* Subjungitur ἐν ἡμέρᾳ· tu supple τῆς ἑβδομάδος πρώτῃ, δευτέρᾳ, τρίτῃ.

Ibid. *Συνόδῳ.* Non unius provinciæ collectos episcopos omnes, vel ex provinciis omnibus patriarchæ subjectis præsules aliquot, de moribus vel Ecclesiæ fide disquisituros, σύνοδον hic vocari existimes, sed vel clerum CP., vel cum eo præsules qui forte CP. versantur. Vide Juris GR. l. III et IV continere συνοδικὰς ἀποφάσεις, hoc est, ἀρχιερατικὰς διατάξεις, *pontificias constitutiones* privatim a patriarchis editas, cui privati tantum paucique episcopi consilium dedisse memorantur. Hinc ἐνδημοῦσα ἱερὰ σύνοδος, *peregrinans et incerta synodus*, et τῆς ἐνδημούσης τηνικαῦτα συναθροισθείσης συνόδου συνέδριον, *occurrentis et ad urbem* (forte fortuito) *synodi concilium*, ejusdem operis p. 271. Goar.]

P. 88. *Thomaites.* Magnum sacri palatii triclinium, ut a Zonara in imperio Irenes nominatur, quod sub eadem imperatrice conflagravit ; unaque cremata esse feruntur eo in loco commentaria **355** quædam in sacras litteras S. Joannis Chrysostomi ut scribit Zonaras. Grets.

Ibid. [Augustior et amplior patriarchii aula Θωματῆς est. Cedrenus in Irene: Ὁ τρίκλινος τοῦ πατριαρχείου ὁ λεγόμενος Θωμαΐτης. Magnum S. Sophiæ atrium respicit. Memorat illud Augusteoni adjunctum Nicetas in Alexio Manuelis F. Goar.]

Ibid. Augusteonem. In Originibus Cp. et in Suida v. *Augusteo* hæc de Augusteone leguntur: *Quinta die mensis Octobris præfecti regionum urbis in Augusteone, videlicet foro dulciario, choreas ducebant in honorem sui imperatoris. Istum igitur locum vulgus Augusteonem nominat, in quo etiam magni Constantini et matris ejus columnæ positæ sunt. Ideo et locum Augusteonem nominavit, qui antea Gustium, hoc est forum cupedinarium, dicebatur.* De Augusteone multa Nicetas Choniates in Alexio Manuelis Comneni filio. Grets.

Ibid. [Suidæ interpres, non ille vulgatus sed ignotus, a Gretsero relatus, cæce penitus et ignare τὸν Αὐγουστεῶνα et τὸ Αὐγουστεῖον confundit. De secundo scripsit Suidas, de primo noster auctor. Αὐγουστεῖον ludi sunt in honorem Augusti Romæ celebrati, Latinis *Augustalia*; ita scribit vulgatus interpres; idemque refert Dempsterus in Romanis Antiquitatibus. Αὐγουστεὼν locus est CP., S. nimirum Sophiæ atrium sub Thomaite. Ἐν τοῖς προαυλίοις τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ναοῦ, ἤγουν ἐν ᾧ εἴρηται Αὐγουστεῶνι, jamjam explicabit auctor ipse. Unde et τὴν τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίαν vocat Nicetas in Alexio secundo. Adverte repertum quoque CP Αὐγουστίωνα, columnam nimirum æream, cui Justiniani statuam superpositam narrat Cedrenus in ejus Vita: Ἐπληρώθη δὲ καὶ ὁ χαλκοῦς κίων ὁ μέγας, ὁ Αὐγουστίων. Et inferius: Οὗτος δέ ἐστιν ὁ κίων ὁ λεγόμενος Αὐγουστίων. Quæ de Augusteone gustu et foro cupedinario in Græco Suidæ textu non exstantibus refert citatus interpres apud Gretserum, somniantium cibi sunt, insulsi, insipidi, vani. Est et triclinium τοῦ Αὐγουστέως, de quo Theophanes in Copronymo: Ἐστέφθη ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγουστέως ἡ βασίλισσα Εἰρήνη. Idemque est quod dicitur χρυσοῦν τρικλίνιον, a Justiniano II exstructum; de quo alibi. Goar.]

Ibid. Epicombia. Junius ait ἐπικόμβια fuisse *missilia*, sic dicta quod essent κόμβοι ἐπάνω αὐτῶν, *quod nodi supra ea essent, quibus erant nummi propterea circumdati, ne jactu populum, in quem mittebantur, offenderent.* Sed sine dubio melius scivit Curopalata quid essent ἐπικόμβια, quam Junius. Ita ergo ille: Τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες, *particulas ex pannis resecantes, et in qualibet particula panni tria aurea numismata et totidem argentea et tres obolos colligantes, projiciunt in multitudinem.* Ῥίπτουσι δὲ τοιούτους ἀποδέσμους· *projiciunt vero hujusmodi fasciculos* et, ut sic dicam, *ligaturas*; Latine *missilia* dici possunt. Et hi *fasciculi* vocantur ἐπικόμβια a nodo quo colligantur, seu quod κόμβοις, hoc est nodis, constringantur. De iisdem ἐπικομβίοις, p. 97, de verbo ἐπικομβόω, num Græcum sit an barbarum, disputat Photius in 2 A epist. ex iis quæ nuper in lucem prodierunt. De iisdem ἐπικομβίοις eadem fere Joannes Cantacuzenus, l. I De bellis inter Andronicos avum et nepotem; nisi quod ea spargi dicit, postquam imperator jam inunctus et inauguratus ex templo egreditur. Rursus de iisdem **356** ἐπικομβίοις eodem coronationis die spargi solitis hæc eodem libro Cantacuzenus: Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντὸς παρὰ τοῦ αὐτοῦ συγκλητικοῦ τῶν προτέρων ἴσοι ἢ καὶ πλείονες ῥίπτονται ἀπόδεσμοι. Curopalata p. 98, in posterum diem id rejicit; quo die id etiam fieri solitum Cantacuzenus scribit l. I, c. 41. Similia fere Curopalata noster, c. 17. De hoc more accipiendus quoque est Pachymeres l. IX suæ B Historiæ, ubi scribens de coronatione Michaelis Palæologi filii Andronici senioris, ῥιπτοῦνται, inquit, οἱ συνήθεις ἀπόδεσμοι. Et frustra est bene de Græcis meritus interpres, qui *fasciculos odoratorum florum spargi solitos* conjicit. Grets.

Ib. [Hæc ἐπικόμβια, regia donaria coronæ susceptæ gratia sparsa, reperies apud antiquos ὑπατείας voce significata. Dicto suggerit argumentum Cedrenus in Justiniano: Βασιλεύει ἐτῶν με', καὶ μονοκρατήσας δέδωκεν ὑπατείαν ὅσην οὐδεὶς βασιλέων δέδωκε. Theophanes in Tiberio, ἔρριψεν ὑπατείαν πολλήν. In Copronymo: Προῆλθον βασιλεῖς ῥίπτοντες ὑπατείαν τριμίσεια καὶ σιμίσεια καὶ νομίσματα καινούργια ἕως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Simocatta, C VIII, 10, de Phoca in Hebdomo recens coronato: Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπιβατήρια τῶν σκήπτρων τοῖς στρατεύμασι δῶρα παρείχετο. Leo Grammaticus vel alius quivis in Armenio Leone: Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔστεψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον, εἰς τάς τε ἑορτὰς προελθούσης καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Προκοπίας μετὰ δόξης πολλῆς, καὶ παρασταθείσης ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἰδούσης στέψιμον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ ποιησάσης χαρὰν μεγάλην, καὶ διανειμάσης χρήματα πολλά· αὕτη γὰρ ἦν διατιθοῦσα πάντα τὰ τῆς βασιλείας. A consularibus congiariis muneribus donativis hæc imperatorum ὑπατείας nomen retinuisse indubium est. Quanto fastu, acclamationibus, munificentia, donativis κοινωνὸν τῶν ἑαυτοῦ θεσαυρῶν D τὸ ὑπήκοον ποιήσας Mauricius inierit, verbis pompam æquantibus recenset Simocatta, I, 12.

Ibid. [*Ἐπὶ σκουταρίου καθεσθείς.* Sedentes in clypeo per castra circumferre recens proclamatos imperatores consueverunt antiqui Romani. Zonaras in Justiniano: Ὑπάτιον ἐπὶ ἀσπίδος μετάρσιον ἄραντες ἀναγορεύουσι βασιλέα. Theophanes in Mauricio: Τὸν Γερμανὸν ἄκοντα στρατηγὸν ἀνηγόρευσαν ἐπὶ ἀσπίδος ὑψώσαντες. Ibidem: Τὰ πλήθη συναθροισθέντα προβάλλονται ἔξαρχον Φωκᾶν τὸν κένταρχον, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα τοῦτον ὑψώσαντες εὐφήμησαν ἔξαρχον. Eadem pene verba scribit Simocatta, VIII, 7. Ἑκατόνταρχον tamen correctius vocat quem Theophanes κένταρχον. Gregoras III, 1: Ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων

ἁπάντων, καθεσθεὶς ἐπ' ἀσπίδος κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος. Lib. IV, s. 1 : Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐνταῦθα περὶ τὴν Μαγνησίαν καθίσαντες Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ἀναγορεύουσι βασιλέα οἱ δόξῃ καὶ γένει προὔχοντες. Corippum de Justino Minore II, 137 confert Gretserus. GOAR.]

Porro hæc quæ in seqq. continentur, videtur Codinus ex Cantacuzeno descripsisse : eadem enim prope verbatim scribit Cantacuzenus, I, 41. Posterior autem Cantacuzeno Codinus fuit, cum Cantacuzeni aliquoties mentionem faciat, non ut coætanei, sed ut tempore prioris ; notatque Pontanus noster in notis ad c. 41, l. I Historiæ Cantacuzeni Codinum vixisse sub Manuele Andronici junioris nepote, qui antepenultimus imperator ex Cpolitanis fuit, Turcis **357** postea imperium invadentibus atque occupantibus. Quidquid sit, clarum est, Codinum non diu ante Cpolitanum exitium vixisse. GRETS.

Ibid.] *Οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες*. Confirmavit id jam relatus Gregoras. Addit Simeon Thessalonicensis : Ἀνυψοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ στρατιωτικῆς ἀσπίδος ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· ὃ καὶ στρατηγίαν δηλοῖ καὶ βασιλείαν. Καὶ ὑπὸ ἀξιωματικῶν αἴρεται ὡς ἀρχὴ αὐτῶν καὶ κορυφή, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ τοῦ δήμου προσκυνεῖται ὡς δεσπότης αὐτῶν γεγονώς. GOAR.

P. 89. *Ἐπευφημίσαντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ φεσσάτου.* Faustis acclamationibus felicibusque votis recens promotum principem prosecutos milites et populum nullus ignorat : occurrunt tamen hæc loca adeo frequentatæ consuetudini manifestius attestantia. Leonis Grammatici de Leone Armenio : Ἐποίησεν αὐτοὺς εὐφημῆσαι Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον, βουλόμενος ζῆσαι ἔτη πολλά. Ejusdem in Michaele Theophili F. : Θέλω Βασίλειον ὑπὸ πάντων εὐφημεῖσθαι ὡς βασιλέα. Annæ Comnenæ de patre imperatore renuntiato loquentis : Νῦν βασιλεὺς ἀναγορεύεται· τοὺς ὁπλοφόρους ὁρᾶτε, τῆς εὐφημίας ἀκούετε. Et infra : Τὴν εὐφημίαν λαμπρὰν ἀκούοντες, et alia quæ subdit. Zonaræ de Joanne Alexii filio : Στέλλει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τεθνάναι λέγων τὸν αὐτοκράτορα καὶ ζητῶν αὐτὸς εὐφημισθῆναι ὡς αὐτοκράτωρ. Nicetæ de Manuele Joannis F. scribentis : Ἕκαστος τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακριδὸν ἐφιστάμενος καὶ διατρανῶν τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἄνακτι. Ejusdem denique in Alexio Manuelis F. : Ἀμέλει καὶ τῆς εὐφημίας κατάρχονται, καὶ οὑτωσὶ διατιθέασι τὴν ἀνάῤῥησιν, Ἀλεξίου καὶ Ἀνδρονίκου μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων τῶν Κομνηνῶν πολλὰ τὰ ἔτη. Πλατέσι καὶ ἀνεῳγόσιν ᾄδοντες στόμασι, καὶ μικροῦ διαῤῥηγνύμενοι ταῖς φωναῖς.

Ibid. [*Σάκκον.* Superius exposuimus, c. 3 ad p. 13.

Ibid. [*Ἀναβάθρα.* Tabulatum ejusmodi excelsius ἀποβάθραν appellasse Cedrenum miror. Loca sunt in Romano Lecapeno. Ὁ Ῥωμανὸς κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρη διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι, περιφράξας αὐτὴν πάντοθεν διατειχίσμασι. Μέσον δὲ A τρίγγιον γενέσθαι προσέταξεν, ἔνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. Infra : Πρῶτος οὖν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὴν εἰρημένην ἀποβάθραν καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. Rursus : Τρίτην δὲ μετὰ τὸν γάμον ἑστίασιν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ ποιήσας ὁ βασιλεύς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος ἱσταμένου, συνεστιάθη τῷ Πέτρῳ. In simili tabulato Manuel hujus nominis ultimus Turcarum principem convivio excepit apud Phranzæ interpretem Pontanum. GOAR.]

Ibid. Ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, *in suggestum*. Ἄμβων ab ἀναβαίνω, quod est ascendo, nomen traxisse putatur, tametsi Walafridus Strabo de rebus eccles. c. 6, ambonem ab *ambiendo* derivat, quod
B intrantem ambiat et cingat. Ambonem porro magnæ Ecclesiæ magnum fuisse oportet, quippe qui, ut hic refertur, uno et eodem tempore patriarcham et ministros imperatoresque ceperit, et in quo ritus inaugurationis coronationisque peragi potuerit. Propterea nullus animo aliquid nostris suggestis simile concipiat : potius concipiat quam Germani vocant *die Porkirchen*, id est templi partes editas, quales columnis suffultæ aut parietibus affixæ vel in adytorum vestibulo in altum exstructæ hominibus recipiendis in templis visuntur. **358** Habebat autem ambon duos ascensus, ut p. 91, ex Codino discimus. Nec Onuphrius in libello quo obscuras quasdam voces ecclesiasticas explicat, v. *Ambo*, oblitus est monere de duplici ascensu in ambonem.
C In quibusdam ecclesiis duo graduum ordines cernuntur, *unus a sinistris, quo fit ascensus versus orientem, alter a dextris occidentem spectans, quo fit descensus*. GRETS.

Ibid. [De ambone quædam in Euchologicis, plura doctissimus Allatius de Græcorum templis. Qua mole vel figura fuerit exstructus S. Sophiæ, anonyma descriptio in Regiis mss. edisserit; quam pretiosa materia et qualibus expensis perfectus, Origines CP. paucis comprehendunt : Ἐποίησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν χρυσᾶ, σαρδόνυχας καὶ σαπφείρους λίθους διὰ μαργάρων καὶ χρυσίου χυμευτοῦ. Et inferius : Εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν ἐγένετο ἔξοδος χρόνου πάκτου τῆς Αἰ-
D γύπτου κεντηνάρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, καθὼς ἐτυπώθησαν παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ut vox πάκτον non *pactum* modo, sed et tributum *ex pacto* solvendum atque *pensum* omne significet, notis in Cedrenum posterioribus demonstravimus.

P. 90. [*Τὰς ἐπὶ χρίσεις βασιλέων συντεθειμένας εὐχάς.* Orationes illas ex mss. patriarchicis Euchologiis Bessarionis et alterius Patris Græci, concilii Florentini assessoris, erutas ad commune Euchologium adjecimus, et hoc anno publico dedimus.

Ibid. [*Χρίει.* Coronatos sæpius, unctos nunquam legimus antiquos Græcorum imperatores. Carolum nomine gestisque magnum a Leone Romano pontifice primum refert unctum Cedrenus, e suis Græcis

Ibid. [Augustior et amplior patriarchii aula Θωματῆς est. Cedrenus in Irene: Ὁ τρίκλινος τοῦ πατριαρχείου ὁ λεγόμενος Θωματῆς. Magnum S. Sophiæ atrium respicit. Memorat illud Augusteoni adjunctum Nicetas in Alexio Manuelis F. Goar.]

Ibid. Augusteonem. In Originibus Cp. et in Suida v. *Augusteo* hæc de Augusteone leguntur: *Quinta die mensis Octobris præfecti regionum urbis in Augusteone, videlicet foro dulciario, choreas ducebant in honorem sui imperatoris. Istum igitur locum vulgus Augusteonem nominat, in quo etiam magni Constantini et matris ejus columnæ positæ sunt. Ideo et locum Augusteonem nominavit, qui antea Gustium, hoc est forum cupedinarium, dicebatur.* De Augusteone multa Nicetas Choniates in Alexio Manuelis Comneni filio. Grets.

Ibid. [Suidæ interpres, non ille vulgatus sed ignotus, a Gretsero relatus, cæce penitus et ignare τὸν Αὐγουστεῶνα et τὸ Αὐγουστεῖον confundit. De secundo scripsit Suidas, de primo noster auctor. Αὐγουστεῖον ludi sunt in honorem Augusti Romæ celebrati, Latinis *Augustalia*; ita scribit vulgatus interpres; idemque refert Dempsterus in Romanis Antiquitatibus. Αὐγουστεών locus est CP., S. nimirum Sophiæ atrium sub Thomaite. Ἐν τοῖς προαυλίοις τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ναοῦ, ἤγουν ἐν ᾧ εἴρηται Αὐγουστεῶνι, jamjam explicabit auctor ipse. Unde et τὴν τοῦ Αὐγουστεῶνος *αὐλαίαν* vocat Nicetas in Alexio secundo. Adverte repertum quoque CP Αὐγουστίωνα, columnam nimirum æream, cui Justiniani statuam superpositam narrat Cedrenus in ejus Vita: Ἐπληρώθη δὲ καὶ ὁ χαλκοῦς κίων ὁ μέγας, ὁ Αὐγουστίων. Et inferius: Οὗτος δέ ἐστιν ὁ κίων ὁ λεγόμενος Αὐγουστίων. Quæ de Augusteone gustu et foro cupedinario in Græco Suidæ textu non exstantibus refert citatus interpres apud Gretserum, somniantium cibi sunt, insulsi, insipidi, vani. Est et triclinium τοῦ Αὐγουστέως, de quo Theophanes in Copronymo: Ἐστέφθη ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγουστέως ἡ βασίλισσα Εἰρήνη. Idemque est quod dicitur χρυσοῦν τρικλίνιον, a Justiniano II exstructum; de quo alibi. Goar.]

Ibid. Epicombia. Junius ait ἐπικόμβια fuisse *missilia*, sic dicta quod essent κόμβοι ἐπάνω αὐτῶν, *quod nodi supra ea essent, quibus erant nummi propterea circumdati, ne jactu populum, in quem mittebantur, offenderent.* Sed sine dubio melius scivit Curopalata quid essent ἐπικόμβια, quam Junius. Ita ergo ille: Τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες, *particulas ex pannis resecantes, et in qualibet particula panni tria aurea numismata et totidem argentea et tres obolos colligantes, projiciunt in multitudinem.* Ῥίπτουσι δὲ τοιούτους ἀποδέσμους· *projiciunt vero hujusmodi fasciculos* et, ut sic dicam, *ligaturas*; Latine *missilia* dici possunt. Et hi *fasciculi* vocantur ἐπικόμβια a nodo quo colligantur, seu quod κόμβοις, hoc est nodis, constringantur. De iisdem ἐπικομβίοις, p. 97, de verbo ἐπικομβόω, num Græcum sit an barbarum, disputat Photius in 2

A epist. ex iis quæ nuper in lucem prodierunt. De iisdem ἐπικομβίοις eadem fere Joannes Cantacuzenus, l. I De bellis inter Andronicos avum et nepotem; nisi quod ea spargi dicit, postquam imperator jam inunctus et inauguratus ex templo egreditur. Rursus de iisdem **356** ἐπικομβίοις eodem coronationis die spargi solitis hæc eodem libro Cantacuzenus: Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντὸς παρὰ τοῦ αὐτοῦ συγκλητικοῦ τῶν προτέρων ἴσοι ἢ καὶ πλείονες ῥίπτονται ἀπόδεσμοι. Curopalata p. 98, in posterum diem id rejicit; quo die id etiam fieri solitum Cantacuzenus scribit l. I, c. 41. Similia fere Curopalata noster, c. 17. De hoc more accipiendus quoque est Pachymeres l. IX suæ

B Historiæ, ubi scribens de coronatione Michaelis Palæologi filii Andronici senioris, ῥιπτοῦνται, inquit, οἱ συνήθεις ἀπόδεσμοι. Et frustra est bene de Græcis meritus interpres, qui *fasciculos odoratorum florum spargi solitos* conjicit. Grets.

Ib. [Hæc ἐπικόμβια, regia donaria coronæ susceptæ gratia sparsa, reperies apud antiquos ὑπατείας voce significata. Dicto suggerit argumentum Cedrenus in Justiniano: Βασιλεύει ἐτῶν με', καὶ μονοκρατήσας δέδωκεν ὑπατείαν ὅσην οὐδεὶς βασιλέων δέδωκε. Theophanes in Tiberio, ἔρριψεν ὑπατείαν πολλήν. In Copronymo: Προῆλθον βασιλεῖς ῥίπτοντες ὑπατείαν τριμίσεια καὶ σιμίσεια καὶ νομίσματα καινούργια ἕως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Simocatta, VIII, 10, de Phoca in Hebdomo recens coronato: Τῇ

C δ' ὑστεραίᾳ ἐπιβατήρια τῶν σκήπτρων τοῖς στρατεύμασι δῶρα παρείχετο. Leo Grammaticus vel alius quivis in Armenio Leone: Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔστεψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον, εἰς τάς τε ἑορτὰς προελθούσης καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Προκοπίας μετὰ δόξης πολλῆς, καὶ παρασταθείσης ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἰδούσης στέψιμον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ ποιησάσης χαρὰν μεγάλην, καὶ διανειμάσης χρήματα πολλά· αὕτη γὰρ ἦν διατιθοῦσα πάντα τὰ τῆς βασιλείας. A consularibus congiariis muneribus donativis hæc imperatorum ὑπατείας nomen retinuisse indubium est. Quanto fastu, acclamationibus, munificentia, donativis κοινωνὸν τῶν ἑαυτοῦ θεσαυρῶν

D τὸ ὑπήκοον ποιήσας Mauricius inierit, verbis pompam æquantibus recenset Simocatta, I, 12.

Ibid. [Ἐπὶ σκουταρίου καθεσθείς. Sedentes in clypeo per castra circumferre recens proclamatos imperatores consueverunt antiqui Romani. Zonaras in Justiniano: Ὑπάτιον ἐπὶ ἀσπίδος μετάρσιον ἄραντες ἀναγορεύουσι βασιλέα. Theophanes in Mauricio: Τὸν Γερμανὸν ἄκοντα στρατηγὸν ἀνηγόρευσαν ἐπὶ ἀσπίδος ὑψώσαντες. Ibidem: Τὰ πλήθη συναθροισθέντα προβάλλονται ἔξαρχον Φωκᾶν τὸν κένταρχον, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα τοῦτον ὑψώσαντες εὐφήμησαν ἔξαρχον. Eadem pene verba scribit Simocatta, VIII, 7. Ἑκατόνταρχον tamen correctius vocat quem Theophanes κένταρχον. Gregoras III, 1: Ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων

ἁπάντων, καθεσθεὶς ἐπ' ἀσπίδος κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος. Lib. iv, s. 1 : Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐνταῦθα περὶ τὴν Μαγνησίαν καθίσαντες Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ἀναγορεύουσι βασιλέα οἱ δόξῃ καὶ γένει προὔχοντες. Corippum de Justino Minore ii, 137 confert Gretserus. Goar.]

Porro hæc quæ in seqq. continentur, videtur Codinus ex Cantacuzeno descripsisse : eadem enim prope verbatim scribit Cantacuzenus, i, 41. Posterior autem Cantacuzeno Codinus fuit, cum Cantacuzeni aliquoties mentionem faciat, non ut coætanei, sed ut tempore prioris ; notatque Pontanus noster in notis ad c. 41, l. i Historiæ Cantacuzeni Codinum vixisse sub Manuele Andronici junioris nepote, qui antepenultimus imperator ex Cpolitanis fuit, Turcis **357** postea imperium invadentibus atque occupantibus. Quidquid sit, clarum est, Codinum non diu ante Cpolitanum exitium vixisse. Grets.

Ibid.] *Οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες*. Confirmavit id jam relatus Gregoras. Addit Simeon Thessalonicensis : Ἀνυψοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ στρατιωτικῆς ἀσπίδος ἐνώπιον τοῦ λαοῦ · ὃ καὶ στρατηγίαν δηλοῖ καὶ βασιλείαν. Καὶ ὑπὸ ἀξιωματικῶν αἴρεται ὡς ἀρχὴ αὐτῶν καὶ κορυφή, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ τοῦ δήμου προσκυνεῖται ὡς δεσπότης αὐτῶν γεγονώς. Goar.

P. 89. *Ἐπευφημήσαντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ φεσσάτου.* Faustis acclamationibus felicibusque votis recens promotum principem prosecutos milites et populum nullus ignorat : occurrunt tamen hæc loca adeo frequentatæ consuetudini manifestius attestantia. Leonis Grammatici de Leone Armenio : Ἐποίησεν αὐτοὺς εὐφημῆσαι Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον, βουλόμενος ζῆσαι ἔτη πολλά. Ejusdem in Michaele Theophili F. : Θέλω Βασίλειον ὑπὸ πάντων εὐφημεῖσθαι ὡς βασιλέα. Annæ Comnenæ de patre imperatore renuntiato loquentis : Νῦν βασιλεὺς ἀναγορεύεται · τοὺς ὁπλοφόρους ὁρᾶτε, τῆς εὐφημίας ἀκούετε. Et infra : Τὴν εὐφημίαν λαμπρὰν ἀκούοντες, et alia quæ subdit. Zonaræ de Joanne Alexii filio : Στέλλει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τεθνάναι λέγων τὸν αὐτοκράτορα καὶ ζητῶν αὐτὸς εὐφημισθῆναι ὡς αὐτοκράτωρ. Nicetæ de Manuele Joannis F. scribentis : Ἕκαστος τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακριδὸν ἐφιστάμενος καὶ διατρανῶν τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἄνακτι. Ejusdem denique in Alexio Manuelis F. : Ἀμέλει καὶ τῆς εὐφημίας κατάρχονται, καὶ οὑτωσὶ διατιθέασι τὴν ἀνάῤῥησιν, Ἀλεξίου καὶ Ἀνδρονίκου μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων τῶν Κομνηνῶν πολλὰ τὰ ἔτη. Πλατέσι καὶ ἀνεῳγόσιν ᾄδοντες στόμασι, καὶ μικροῦ διαῤῥηγνύμενοι ταῖς φωναῖς.

Ibid. [*Σάκκον.* Superius exposuimus, c. 3 ad p. 13.

Ibid. [*Ἀναβάθρα.* Tabulatum ejusmodi excelsius ἀποβάθραν appellasse Cedrenum miror. Loca sunt in Romano Lecapeno. Ὁ Ῥωμανὸς κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρη διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι, περιφράξας αὐτὴν πάντοθεν διατειχίσμασι. Μέσον δὲ A τρίγγιον γενέσθαι προσέταξεν, ἔνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. Infra : Πρῶτος οὖν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὴν εἰρημένην ἀποβάθραν καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. Rursus : Τρίτην δὲ μετὰ τὸν γάμον ἑστίασιν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ ποιήσας ὁ βασιλεὺς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος ἱσταμένου, συνεστιάθη τῷ Πέτρῳ. In simili tabulato Manuel hujus nominis ultimus Turcarum principem convivio excepit apud Phrantzæ interpretem Pontanum. Goar.]

Ibid. Ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, *in suggestum.* Ἄμβων ab ἀναβαίνω, quod est ascendo, nomen traxisse putatur, tametsi Walafridus Strabo de rebus ecclesiast. c. 6, ambonem ab *ambiendo* derivat, quod B intrantem ambiat et cingat. Ambonem porro magnæ Ecclesiæ magnum fuisse oportet, quippe qui, ut hic refertur, uno et eodem tempore patriarcham et ministros imperatoresque ceperit, et in quo ritus inaugurationis coronationisque peragi potuerit. Propterea nullus animo aliquid nostris suggestis simile concipiat : potius concipiat quam Germani vocant *die Porkirchen*, id est templi partes editas, quales columnis suffultæ aut parietibus affixæ vel in adytorum vestibulo in altum exstructæ hominibus recipiendis in templis visuntur. **358** Habebat autem ambon duos ascensus, ut p. 91, ex Codino discimus. Nec Onuphrius in libello quo obscuras quasdam voces ecclesiasticas explicat, v. *Ambo*, oblitus est monere de duplici ascensu in ambonem. C In quibusdam ecclesiis duo graduum ordines cernuntur, *unus a sinistris, quo fit ascensus versus orientem, alter a dextris occidentem spectans, quo fit descensus.* Grets.

Ibid. [De ambone quædam in Euchologicis, plura doctissimus Allatius de Græcorum templis. Qua mole vel figura fuerit exstructus S. Sophiæ, anonyma descriptio in Regiis mss. edisserit; quam pretiosa materia et qualibus expensis perfectus, Origines CP. paucis comprehendunt : Ἐποίησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν χρυσᾶ, σαρδόνυχας καὶ σαπφείρους λίθους διὰ μαργάρων καὶ χρυσίου χυμευτοῦ. Et inferius : Εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν ἐγένετο ἔξοδος χρόνου πάκτου τῆς Αἰ- D γύπτου κεντηνάρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, καθὼς ἐτυπώθησαν παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ut vox πάκτον non *pactum* modo, sed et tributum *ex pacto* solvendum atque *pensum* omne significet, notis in Cedrenum posterioribus demonstravimus.

P. 90. [*Τὰς ἐπὶ χρίσεις βασιλέων συντεθειμένας εὐχάς.* Orationes illas ex mss. patriarchicis Euchologiis Bessarionis et alterius Patris Græci, concilii Florentini assessoris, erutas ad commune Euchologium adjecimus, et hoc anno publico dedimus.

Ibid. [*Χρίει.* Coronatos sæpius, unctos nunquam legimus antiquos Græcorum imperatores. Carolum nomine gestisque magnum a Leone Romano pontifice primum refert unctum Cedrenus, e suis Græcis

nullum. Ὁ Λέων τὸν Κάρουλον ἀμειϐόμενος ἔστεψεν αὐτὸν εἰς βασιλέα Ῥωμαίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου, χρίσας ἐλαίῳ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως ποδῶν, καὶ περιϐαλὼν βασιλικὴν ἐσθῆτα καὶ στέφος. Sed nec ipse Euchologii textus, aliis minutim recensitis, unctionem præcipit, solis his verbis orat. 1, χρῖσαι καταξίωσον τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, eam connotare contentum. Forsan quia ritus a Latinis mutuatus et ob pietatem usurpatus, silentio tamen fuit in Euchologicis tectus. Solus hic noster auctor, ac ante sæcula quatuor Simeon Thessalonicensis, apertius unctionem memoravere. Hujus sunt verba. Τῷ μὲν μύρῳ σφραγίζων αὐτὸν τῇ σημειώσει καὶ χρίσει τοῦ ὄντος παντάνακτος καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ αὐτὸν καθίστησιν ἐπὶ γῆς.

B *Ibid.* [*Σταυροειδῶς*. Thessalonicensis: Μετὰ τὴν πρώτην εὐχὴν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ σταυροειδῶς ἐκχέει τὸ μύρον, δεικνὺς ὡς ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἔχρισε.

Ibid. [*Ἅγιος*. Idem: Τὸ ἅγιος ἀνακράζει, δεικνὺς ὅτι ἐκ τοῦ ἁγίου καθαγιάζεσθαι, καὶ καθιεροῦσθαι βασιλεὺς τῶν ἡγιασμένων ἐστὶν ἀπὸ Χριστοῦ.

Ibid. [*Εἰ καί τινες λέγουσι*. Merito asserunt, Codine. Nam et imperialem coronam, ut patriarchæ votis coronando redderetur felicior, in altari video repositam apud Leonem Grammaticum in Michaele Theophili, cujus textum reddo hic puriorem. Καὶ δεδωκὼς ὁ βασιλεὺς Φωτίῳ πατριάρχῃ τὸ στέμμα, ἄρας ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, ὡς εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, ὡς ἐποίησεν εὐχὴν ἐπ' αὐτῷ, καὶ C οἱ πραιπόσιτοι ἐνέγκαντες τὸ διϐιτίσιον καὶ τζαγγία ἐνέδυσαν Βασίλειον, ὅστις βαλὼν τὴν χλαμύδα ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης, καὶ ἦρεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ. Καὶ τῶν σκήπτρων πεσόντων, ὡς ἔθος, ἔστεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον· καὶ εὐφήμησαν πάντες· « Μιχαὴλ καὶ Βασιλείῳ πολλὰ τὰ ἔτη. »

359 *Ibid.* [*Αὐτός τε καὶ ὁ πατριάρχης*. Nunc ope ab utroque collata, nonnunquam a seniore imperatore collegam asciscente, a solo patriarcha nonnunquam regium stemma coronati capiti imponebatur. Patriarcham porro vel episcopos alios promovendis imperatoribus vel manum adhibuisse D vel ora in preces reserasse ante Marcianum non legimus. Casta illius uxor Pulcheria μεταστέλλεται (omnium prima) τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον, καὶ ἀναγορεύει Μαρκιανὸν βασιλέα. Ex quo Marcianus iste primus omnium ecclesiæ suffragio promotus, θείᾳ ψήφῳ αὐτοκράτωρ ἀναδειχθεὶς, asseritur a Theophane. Exin, ait idem, Λέων ἐϐασίλευσεν Θρᾷξ τῷ γένει, τριϐοῦνος τὴν ἀξίαν, στεφθεὶς ὑπὸ Ἀνατολίου τοῦ πατριάρχου. Infra: Λέων τὸν Λέοντα τὸν Ζήνωνος υἱὸν καὶ Ἀριάδνης τῆς ἰδίας θυγατρὸς, τὸν ἑαυτοῦ ἔγγονα, στέψας βασιλέα ἀνηγόρευσεν. Λέοντα τὸν Ζήνωνος υἱὸν καὶ Ἀριάδνης, νήπιον ἔτι ὄντα, βασιλέα προχειροτονήσας ὁ Λέων μηνὶ Ἰανουαρίῳ, καὶ Φεϐρουαρίῳ μηνὶ ἔστεψε Ζήνωνα τὸν ἴδιον πατέρα ἐν τῷ καθίσματι τοῦ Ἱππο-

A δρομίου, loco ab ecclesia vel patriarcha longe alieno. Anastasium successorem coronat Euphemius accepto fidei syngrapho: Στέφει αὐτὸν, inquit Zonaras. Ἐστέφθη δὲ, explicat Theophanes, πέμπτῃ τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα ἐν τῷ καθίσματι τοῦ Ἱπποδρομίου. Justino, exacto pene imperio, Joannes pontifex Romanus Cpolim profectus coronam imponit, ex Anastasio. Justinus idem, ex Zonara, μεταπέμπεται τοὺς ἐν τέλει καὶ βασιλέα τὸν ἀδελφιδοῦν Ἰουστινιανὸν ἀναδείκνυσιν, αὐτὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ περιθεὶς τὸ διάδημα. Hujus etiam nepos alter Justinus ἐστέφθη ὑπὸ Ἰωάννου πατριάρχου, ait Cedrenus: cui gener Tiberius, Theophane teste, ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ Εὐτυχίου πατριάρχου. Qui sequitur Tiberii gener Mauricius coram patriarcha senatuque jussu B soceri designatus imperator τῆς τῶν κοινῶν, verba sunt Zonaræ, διοικήσεως εἴχετο στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου. Phocas, in S. Joannis æde in Hebdomo coronatus, nonnisi a Cyriaco patriarcha illuc occurrente ac fidei professionem exquirente regni coronam videtur adeptus. Heraclius sublato tyranno Phoca εἰς τὰ βασίλεια ἐστέφθη ὑπὸ Σεργίου πατριάρχου, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐν τῷ παλατίῳ, scribit Theophanes. Heraclius filios duos, Heraclium et Constantinum, ἄμφω τὼ παῖδε τῷ βασιλικῷ διαδήματι τεταινίωκε, ut ait Zonaras: solus vero Constantinus successit. Constans, avo patre et patruo mortuis, in regnum assumptus, de quo tacent historici, nonnisi a patriarcha potuit regia donari tænia. Filius Constan- C tinus cognomento Pogonatus τῷ τῆς βασιλείας κεκόσμητο διαδήματι στεφθεὶς παρὰ τοῦ πατρός. De Justiniani Rhinotmeti coronatione nullus apud historicos sermo: ipse tamen, scribit idem Zonaras, Θεοδώραν καὶ τὸ παιδίον τῷ τῆς βασιλείας ἀξιώσας ὀνόματι ἄμφω ἔστεψε. Qui, sublato Justiniano et Philippico, tyrannidem arripuit, Artemius Anastasius τῇ κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς, συναχθέντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐστέφθη ὑπὸ Ἰωάννου πατριάρχου, ut testatur Cedrenus. Theodosio successore, de cujus consecratione nulla memoria, ad clericalem vitam relegato, Leo Isaurus nonnisi patriarchæ manu diadema potuit accipere. De filio Copronymo hæc Theophanes: Τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πά- D σχα ἐστέφθη Κωνσταντῖνος ὑπὸ Λέοντος τοῦ πατρὸς ἐν τῷ τριϐουναλίῳ τῶν δεκαεννέα ἀκουϐίτων, τοῦ μακαρίου Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου τὰς πρὸς συνήθειαν εὐχὰς ποιοῦντος. Copronymus pariter filium Leonem, eodem Theophane scriptore, ceu imperatorem diademate ornavit, verum Anastasii falsi patriarchæ et ejusdem hæreseos consortis opera: Ἔστεψεν Κωνσταντῖνος ὁ δυσσεϐὴς Λέοντα τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν εἰς βασιλέα δι' Ἀναστασίου τοῦ ψευδωνύμου πατριάρχου καὶ σύμφρονος αὐτοῦ. Qui deinde sceptrum invasit Nicephorus, προῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ait Cedrenus, ἐπὶ τὸ στεφθῆναι, Ταρασίου ἔτι τὸν θρόνον κατέχοντος, qui ob coronam tyranno impositam diris exsecrationibus, ut Theophanes testatur, a populo fuit impetitus. **360** Narrat

idem Michaelem Curopalatam Nicephori generum ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου στεφθῆναι. Michael imperator factus τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔστεψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον, ait qui putatur Leo Grammaticus in Regiis mss. Qui deinde in aliis certus est, de Armenio Leone scribit: Λέων ὁ Ἀρμένιος ὁ παραβάτης ἐβασίλευσεν ἔτη ἑπτά, μῆνας πέντε στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου. Michael Balbus occiso Leone πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ναὸν προσελήλυθεν, inquit Cedrenus, χειρὶ τοῦ πατριάρχου στεφθῆναι βουλόμενος. Ἦν δὲ αὐτῷ παῖς ἐξ Εὐφροσύνης, testatur Grammaticus, ὀνόματι Θεόφιλος, ὃν καὶ ἔστεψεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Michael filius (cujus manu fuerit ipse coronatus historiæ non produnt) Basilium accubitorem adeo solemni ritu coronavit in S. Sophiæ ambone, ut mirus æque ac insuetus videatur: de illo nonnihil superiore nota. Leonem F. data corona non evexit ad imperium Basilius: Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς στέφει Λέων ὁ βασιλεὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον δι' Εὐθυμίου πατριάρχου. Coronam Alexandri cum nepote Constantino solo anno regnantis tacent historiæ. Romanus Lecapenus Constantini hujus socer τῷ τῆς βασιλείας στέφεται διαδήματι παρὰ Κωνσταντίνου βασιλέως καὶ Νικολάου πατριάρχου. Christophorus Romani F. στέφεται παρὰ Κωνσταντίνου βασιλέως. Romanus iterum ἔστεψεν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, Στέφανόν τε καὶ Κωνσταντῖνον. Romano filio Constantinus Leonis Sapientis F. περιτίθησι διάδημα, scriptore Cedreno, τελέσαντος δὴ τὰς εὐχὰς Θεοφυλάκτου τοῦ πατριάρχου. Romanus στέφει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βασίλειον βασιλέα διὰ χειρῶν Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου. Hic Polyeuctus Nicephorum invadentem tyrannidem στέφει ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Hucusque æqua labori cura de imperatoribus vel patriarchis in unum conjuncta, vel separatim, opera posita, aliorum principum capita coronis impositis ornantibus. Cæteros recensendi animum ipsi historici, ob coronationes nonnullorum sequentium, Joannis Zemiscis, Constantini Porphyrogeniti, Romani Argyri, utriusque Michaelis Paphlagonis et Calaphatæ, etc., ab ipsis silentio prætermissas, ademerunt.

P. 90. [Ἄξιος. Quia prius ἅγιος denuntiatus.

Ibid. [*Μόνος ὁ πατριάρχης*. Adeo solus imperatores coronat patriarcha, ut ab episcopo λιτῷ et simplici nollent illi coronam accipere. Videbis quidem Manuelem Comnenum ejus Vitæ l. I, θῦσαι τὰ ἀναγορευτήρια Θεῷ καὶ ἐπιβατήρια. At quia sceptrum patriarcha defuncto obtigerat, σκέπτεται, ait Nicetas, περὶ τοῦ ταινιώσοντος αὐτὸν ἐπὶ νεῷ Κυρίου τῷ αὐτοκρατορικῷ στεφανώματι. Vide quæ diffusius de suscepta corona adjunguntur. Detulit hoc obsequium Theodora Comneno Bulgariæ archiepiscopus, verum ceu patriarcham se gerens et nulli patriarchæ inferiorem se jactans: Ὁ δὲ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος τὸ βασιλικὸν περιτίθησι σχῆ-

A μα καὶ διάδημα, ὡς ἔφασκεν, αὐτόνομος ὢν καὶ μηδενὶ εὐθύνας ὀφείλων διδόναι, καὶ διὰ τοῦτο ἔχειν ἐξουσίαν βασιλέα στέφειν. Hæc logotheta. Cantacuzenus de se narrat, III, 27, absente patriarcha Thessalonicæ, ubi sumebat imperatoris insignia, τὸν βασιλικὸν πῖλον, πρὸ τῆς ἀχράντου καὶ Θεομήτορος τῆς εἰκόνος κείμενον ἐπ' ἐδάφους, αὐτοχειρίᾳ λαβόντα αὐτὸν ἐπιθεῖναι τῇ κεφαλῇ. GOAR.]

P. 91. Junius etiam σωλείαν et σωλέαν adducit, nescio num ex mss. codicibus; et interpretatur *soleum*. Rectius *soleam*, cum rectus sit ὁ σωλέας, primæ declinationis, sive a sole hoc nomen derivatum sit (erat enim locus qui dicebatur *soleas* ad orientem solem, contiguus βήματι seu tabernaculo, ut liquet ex Curopalata c. 17, p. 94: Μόνος B δὲ ὁ βασιλεὺς διερχόμενος τὸν σωλέαν εὑρίσκει τὸν πατριάρχην **361** ἱστάμενον εἰς τὰ ἅγια θυρία. Cantacuzenus: Αὐτὸς δὴ μόνος εἰσερχόμενος τὸν σωλέαν τὸν πατριάρχην ἐπὶ ταῖς ἱεραῖς κιγκλίσιν ἑστηκότα εὑρίσκει), sive quis σωλέαν a *solo* seu *pavimento* potius deducere velit, nomine τοῦ σωλέου a *solo* ad totum illum locum, quem nos in nostris templis chorum vocamus, translato, quod mihi minus fit probabile. Erat autem locus iste ut et ὁ ἄμβων, cæteris templi partibus longe ornatior. Quare in Originibus Cpolitanis refertur σωλέαν a Justiniano conditum, cum casu trullæ seu fornicis comminutus esset, non potuisse a Justino successore Justiniani in pristinum splendorem et nitorem C restitui. Τὸν δὲ ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν μὴ δυνάμενος ποιῆσαι καθὼς ἦσαν πρότερον, ἐποίησεν, ὡς ὁρᾶται νῦν, ἀργυρένδυτον. Meursio *soleas* est *solium* seu *thronus*. Sed aliquid aliud fuisse satis aperte indicat Curopalata: nam διέρχεσθαι et εἰσέρχεσθαι εἰς τὸν σωλέαν, qua phrasi utitur Cantacuzenus, aliud quiddam innuunt quam thronum seu solium. GRETS.

Ibid. [Σωλέας gradus vel locus excelsior, quasi *solium* dictus, ad sacras βήματος fores ponitur, ex quo Christus pro Christiana communione in populum distribuitur. Fores βήματος sacræ sunt, ut sacrorum donorum, Evangelii ac ipsius Christi sub sacramento transitu consecratæ; βασιλικαὶ nonnunquam dicuntur quod Christo regi ἀπὸ τοῦ D ἁγίου βήματος *e sacro tribunali* εἰς τὸν σωλέαν ad aliud *solium* delato viam concedant. E regione est ambo, ad quem gradibus tum ex orientis tum ex occidentis parte datur ascensus duplex: hic ἁγίας θύρας, alius ὡραίας πύλας, *speciosas portas*, retro ambonem positas ac inter vestibulum et ναὸν ipsum positas, respicit. De speciosis portis superius. De his cunctis eruditissimus Allatius luculentas dissertationes edidit: nos pro captu quædam in Euchologicis tradidimus.

Ibid. [*Στεφθῆναι καὶ αὐτήν*. Gregoras, VII, 8: Βασιλικοῖς παρασήμοις οἱ Ῥωμαίων θεσμοὶ τὰς βασιλίδας ᾔρηνται κοσμεῖν.

Ibid. [*Βάϊον*. Nec ramum nec palmam refert hic dictio βάϊον, sed *sceptrum*, non Iave quidem et

omni ex parte æquale, sed nodis globisque produclioribus interstinctum, rotundum, quasi torno factum, in cujus suprema parte nodus est major sive flosculus gemmis circumquaque per fila germinantibus emicans. Rotundum esse, non ad palmaris rami modum latum, demonstrat vox κυκλόθεν hic posita, qua gemmas per gyrum affixas ostentare declaratur. Reliqua, ni fuerim prior deceptus, in effigie Helenes Manuelis conjugis, in imperatorio prius, nunc regio S. Dionysii operum ms. in regia ejusdem nominis abbatia reperiendo, visus comprobabit.

Ibid. [*Ὑπὸ εὐνούχων*. A præposito ipso, id est ab eunuchorum principe, deducendam jubet typus Euchologicus. Εἰσάγεται ἡ βασίλισσα παρὰ τοῦ πραιποσίτου. Simocatta, IV, 15 : Εὐνοῦχος εἰς τὴν βασιλικὴν δορυφορίαν συντεταγμένος κορυφαιότατος, ὃν πραιπόσιτον εἴθιστο Ῥωμαίους ἀποκαλεῖν.

P. 92. [Σωλέαν prius, σωλεῖον hic scribit : alii συλείαν, σολέαν, etc.

Ibid. [*Ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ*. Haud patriarcha, verum imperator, imperatricem coronat. Justinus I, Λουπικίαν ἔστεψεν Αὐγοῦσταν. Justinus II εἶχε γυναῖκα Σοφίαν ὀνόματι, ἥντινα ἔστεψεν Αὐγοῦσταν. Tiberius ἔστεψεν Ἀναστασίαν. Phocas Λεοντίαν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔστεψεν Αὐγοῦσταν. Ita Theophanes. Non inficior imperatricibus patriarchas imposuisse coronam, ita monitus a Theophane : Ἐστέφθη ἡ Ἐπιφάνεια **362** ἡ θυγάτηρ Ἡρακλείου ὑπὸ Σεργίου πατριάρχου | Αὐγοῦστα. Ὁ Ἡράκλειος ἔγημεν Μαρτῖναν καὶ ἀνηγόρευσεν αὐτὴν Αὐγοῦσταν, στεφθεῖσαν ὑπὸ Σεργίου πατριάρχου. Augustæ porro non usquequaque coronam in ecclesia suscipiebant conjugum vel patriarcharum opera, ἐστέφθη siquidem Προκοπία Αὐγοῦστα ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγουστέως. Ibidem Maria Leonis Isauri conjux pari honore insignitur, ex Theophane, a quo hæc cuncta. Cæterum Zenobia Basilisci uxor prima στεφθεῖσα Αὐγοῦστα apud Cedrenum occurrit in Zenone. Augustæ nomine conjugem honestasse Domitianum principem, senatum eumdem honorem Adriani conjugi detulisse, apud Georgium Syncellum lego.

Ibid. [*Οὐχ ὅμοιον τῷ τοῦ βασιλέως*. Imo adversa pene forma compactum. Noli enim globosum et tectum, sed planum et apertum, ac latius nonnihil superne imperatricis stemma in regio ms. Sandionysiaci depictum est, eoque memorata Helene, coloribus delineata, velut Cybele turrita corona redimitur. Τυμπάνιον, reor, a forma quam refert, vocat Nicetas Alexii tertii l. I : Προεκάθητο λαμπρῶς διεσκευασμένη, λίθοις τε καὶ μαργάροις διαφανέσι τὸ τυμπάνιον ἀναδέουσα, καὶ τὸν τράχηλον ὁρμίσκοις πολυτίμοις διαλαμβάνουσα.

P. 92. [*Ὁμολογοῦσα διὰ τῆς προσκυνήσεως*. Ita Mauricius a Tiberio coram patriarcha et senatu coronatus confestim ad pedes ejus procidit et eos exosculatur, apud Simocattam. Basilius quoque Michaelis manu jamjam imperii coronam suscepturus βαλὼν τὴν χλαμύδα ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, ut refert Leo Grammaticus. GOAR.]

Ibid. Εἰ δὲ συμβῇ. Si contigerit imperatorem antea esse coronatum, coronatur imperatrix a proprio marito et imperatore; eodem modo tunc quando illa in uxorem ducta nuptiarum solemnia celebrat. At si eo quo diximus pacto eveniat, tunc, postquam imperator novus suam conjugem et imperatricem coronavit, illa vero, ut dictum est, honorem et reverentiam habuit, ascendunt simul in anabathram seu tabulatum, rursusque consident in suo throno. Et hæc interpretatio confirmatur ex l. I Joannis Cantacuzeni, in quo hanc imperatoris inaugurandi et imperatricis coronandæ cæremoniam iisdem ferme verbis quibus Curopalata describit; ait enim : Εἰ δὲ συμβῇ προεστεμμένον εἶναι τὸν βασιλέα ἐπὶ τῆς τῶν γάμων τελετῆς, ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν ὡσαύτως στέφει γυναῖκα, αὖθις δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν, etc. Nec illud omittendum, ubi Curopolata habet σάκκον, ibi apud Cantacuzenum legi πορφύραν, ut c. 17, ἐνδύεται ἐπάνω τοῦ σάκκου, Cantacuzenus : Περιβάλλεται μανδύαν χρυσοῦν ἐπὶ τὸ διάδημα καὶ τὴν πορφύραν. GRETS.

P. 93. [*Ψάλλουσιν ᾄσματά τινα*. Theophylacto Michaelis Curopalatis filio coronato coram parentibus οἱ δῆμοι, scribit Leo nuper relatus vel alius quivis, Ἐμέλισαν ποιήματα καθ' ἕκαστον ἦχον πρὸς εὐφημίαν αὐτῶν, πᾶσαν ἡδονὴν κολακείας παρέχοντα. GOAR.]

Ibid. Metaxa. Suidas : Σηρικὴ ἡ μέταξά ἐστιν, ἐξ ἧς εἰώθεισαν τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι μὲν Ἕλληνες Μηδικὴν ἐκάλουν, τὸ δὲ νῦν σηρικὴν ὀνομάζουσι. Hinc *metaxaricus* negotiator metaxæ. Scribit Nicephorus, XVII, 32, metaxam demum sub Justiniano imperatore Cpolim allatam esse. Huc adde ἐξάμιτον vel ζάμιτον, *sammet*. Etiam Latini usurparunt. In Chronico Sclavorum **363** c. 5 : *Regina donavit duci samittos plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret samittis*. Vide Glossarium Græco-Barbarum. Tyrius, XIII, 27 : *Exameto coopertum altissimo*. GRETS.

P. 93. [*Ὁ λόγος ζητεῖται*. Audebo dubius, si non certus, rationem proferre. Forte ut quondam principibus triumphum agentibus (quod erga Heraclium factitatum narrat Theophanes) populus βαστάζων κλάδους ἐλαιῶν καὶ λαμπάδας, εὐφημῶν ἐξήρχετο εἰς ὑπάντησιν, ita demum sericis illis panniculis elatis in sublime morem antiquum novus iste referre videretur. Nec abs re dici potest cantorum domesticorum et lectorum choros visis in atrio militibus per cohortes divisis sua signa præferentibus (ἕκαστος γὰρ τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακριδὸν ἐφιστάμενος, ut alibi ex Niceta in Joanne retulimus), ipsos quoque tres memoratas hastas, pro ternis protopsaltarum domesticorum et lectorum turmis, ex utraque τῶν κρακτῶν acie, ut ad singulas velut ad proprium signum se singuli reciperent, vel

certe ad solam ostentationem, promere voluisse. Candidum vero rubrumque colores Ecclesiam velut ad se spectantes sibi vindicasse diximus in superioribus. GOAR.]

Ibid. Codex Lauth. pro σεμνοῦ ὕμνου. Recte: *Cum hymnus inchoatur*, videlicet a cantoribus, qui decantari solet in magno ingressu, hoc est in supplicatione seu solemni processione, in qua, lecto jam Evangelio, circumfertur per templum materia futuri sacrificii, ducto initio a prothesi, ad altare in quo sacrificium immolabatur. De qua processione legatur Cabasila in Exposit. Missæ, c. 34. GRETS.

Ibid. [Duplex εἴσοδος *introitus* in liturgia, parvus et magnus. Primus inducendo ad altare Evangeliorum, ante lectionem eorum, libro, secundus deportandis ad idem altare sacris donis, pane nimirum et vino, destinatus est; fitque ea missæ parte, quæ nobis Evangelio lecto dicitur *offertorium*.

Ibid. [*Ὕμνον.* Hymnus ille Cherubicus est, *offertorium* rursus Latinis vocandum, quod dum oblatæ deferuntur ad altare, cantetur, de quo Allatius, Arcudius, liturgia Chrysostomi et Euchologium.

Ibid. [*Πρόθεσιν.* Altare Græcorum ἅγιον βῆμα vulgo dictum, a reliquo templo separant κιγκλίδες, *cancelli*, vel etiam solida tabulata, prout in ecclesiis nostris alia septa sacrorum virorum chorum a populo dividunt augustiora septa. In transverso illo tabulato tres portæ sunt, media major, aliæ a lateribus minores. Mediam ἅγια θύρια dicunt Græci, ἁγίας πύλας, ἁγίας θύρας, etc. E lateribus dexteram, ubi διακονικόν est, νότιον μέρος, sinistram βόρειον μέρος, nec non πρόθεσιν vocant. Πρόθεσις demum mensa est ubi sacra dona in missa consecranda προτίθενται, *primo proponuntur*, et ante missæ principium a sacerdote et diacono præparata ad offertorium usque reponuntur. Hinc ei quoque προθέσεως nomen.

Ibid. [*Τὰ ἅγια.* Intellige δῶρα, panem et vinum.

Ibid. [Μανδύας *regium pallium* est, et si mavis *chlamys*; nisi quod chlamys brevior, et humero dextro fibula vel nodo necteretur, mandyas longior, ad pectus collique radicem anteriorem. Totus Phrygionis opera ramis circulisque aureis, in quibus aquilæ bicipites eodem auro extuberantes, depictus est.

Ibid. [*Τὸν σταυρόν.* Virgam nimirum auream, in cujus summitate crux aurea gemmis ornata, vulgo δικανίκιον; de quo superius.

Ibid. [*Νάρθηκα, ferulam*, virgam leviorem, quam memorat Simeon Thessalonicensis c. 6 nota 44 relatus. GOAR.]

364 P. 93. *Τάξιν ἐκκλησιαστικήν, ἣν καλοῦσι τοῦ δέ ποτε. Ordinem ecclesiasticum, quem ipsius vocant.* Perperam, sed correxit Junius errorem ex alio codice. Legendum enim τοῦ δεσποτάτου, ut habet Joannes Cantacuzenus in sua Historia, l. I de bellis inter Andronicum avum et nepotem, ubi ritum inaugurandi imperatoris describit. Cod. Bavar. δεσποτάτου, recte, si unicum sigma demas. Sensus est: imperator tenet tunc (nimirum in illa processione) locum *deputati*. Numeratur autem officium deputati a Curopalata inter officia magnæ Ecclesiæ in catalogo officialium ejusdem aulæ, c. 1. GRETS.

Ibid. [Simul atque summum imperium quivis accipiebat imperator, ait Zosimus, amictus ei sacerdotalis a pontificibus offerebatur, et continuo pontificis maximi titulum usurpabat; tantaque erat inter imperatoriam et pontificiam dignitatem connexio, ut sine hac illa consistere nequiret, ac in eum subditi conspirare impellerentur audacius, quem patria religione consecratum non contemplarentur; quem vero illa sublatum suspicerent, tanta simul auctoritate pollentem venerabantur, ut eo quosvis magistratus assererent inferiores, et ex ejus nutu voluntateque res publicæ, privatæ, belli, pacis, externæ, domesticæ, cunctæ penderent; quæ causa fuit ut inter Christianos imperatores primi, Constantinus, Constantius, Valentinianus, Valens et alii ad Gratianum usque, pontificis maximi titulum stolamque non fuerint aversati. Hinc illud Ambrosii de Christianis principibus etiam intra Christianæ religionis terminos ambitione motis dictum: *Vulgo dici quod imperatores sacerdotium magis optaverint quam imperium sacerdotes.* Ubi tamen aucta religio umbratiles etiam superstitionis titulos eliminavit e palatio, ac sincera mentis dejectio falsas aut vanas repudiavit appellationes, inter ultimos Ecclesiæ ministros locum reperire ac eorum munus quodpiam in Ecclesia obire fuit illis in pretio; unde ortum puto ut antiquas chlamydes posteriores imperii successores in mandyas, lectorum pallia, converterent; deputatorum in Ecclesia gererent officium et viam in solemni sacrorum donorum ad altare deportatione clericis et sacerdotibus sternerent; ac demum Ecclesia religiosam hujusmodi demissionem compensatura, thus nonnunquam in altaribus accendendi, trisulco cereo benedictionem subditis impertiendi sacrosque sermones ad proceres et populum habendi contulerit eam potestatem, quam ab injustæ vel sacrilegæ usurpationis crimine reor vindicatam nota in hujusce auctoris nostri caput 14, ad p. 76. Quam si quis condemnandam pervicacius expetat, reos simul agat necesse est Christianissimos reges in primores canonicos a pluribus ecclesiasticis collegiis allectos, eosdemque ac supremos alios sæculi principes, qui munium aliquid ecclesiasticorum præsumant ac in privilegiorum partem rem deputent. GOAR.]

P. 94. *Προηγεῖται τῆς εἰσόδου πάσης. Præcedit per ingressum totum.* Inscite. Potius *præcedit totam supplicationem, primus est in processione.* Cantacuzenus ἡγεῖται.

Ibid. Forsan pro ἄλλα legendum ἔπιπλα. Sic enim Cantacuzenus ἔπιπλά τε καὶ σκεύη τῶν ἱερῶν καὶ αὐτὰ ἁγιώτατα ἐπιφερόμενοι. GRETS

Ibid. [*Σκεύη δέ τε ἄλλα.* In liturgiæ ingressu majore, sacro procedendi ritu, lectores, subdiaconi, dia-

coni et sacerdotes ordine progrediuntur : pontifex si celebret, nusquam. Sed redeuntes in sacris valvis excipit. Lectores et illis permisti deputati et subdiaconi cereos accensos præferunt vel flabella, diaconi thuribula, penultimus tamen pontificis pallium **365** decenter complicatum, postremus, qui prior dignitate, panem sacrum disco superpositum ac velatum capiti superimpositum, gestant. Primus sacerdotum calicem vino mistum, alii sacram lanceam, sacram spongiam, stellam, calices vacuos vel pro populi sacris participantis necessitate plenos deferunt. Hæcque sunt sacra vasa, quæ hic tenere leguntur. Tractat abunde de istis Euchologium ac Simeonis Thessalonicensis opere de templo et missa nuper a nobis edito.

Ibid. *Περιελθόντες.* [A prothesi, de qua supra, ad ecclesiæ portam exteriorem, et ab ea ad medias sacrasque altaris fores procedunt.

Ibid. [*Τὸν πατριάρχην ἰστάμενον.* Dona sacra missamque secum celebrantes, sacerdotes videlicet et ministros, exceptorum.

Ibid. [*Οὐδὲ πρωτοψάλτην.* Recensetur tamen inter ecclesiasticos officiales c. 1.

P. 96. [*Ὥσπερ καὶ οἱ ἱερεῖς.* Hoc est, ambas species panis et vini separatim accipit, sacerdotum more, relicta plebe panem vino intinctum, sacerdotis manu, in cochleari λαβὶς vocato, in communionem sumente. Goar.]

Ibid. De antidoro jam supra ad p. 48. Eleganter describitur a Simeone Thessalonicensi in libello de templo. *Posthæc sacris a prothesi ablatis, diacono quidem disco super caput, sacerdotibus autem manibus calices tenentibus, ipse gratiis actis et manibus loti, egreditur, quodque vocatur ἀντίδωρον in populum distribuit. Quoniam enim episcopus Christum, ut docuimus, exprimit, ipsum et sacrificavit et participavit et sacratis viris impertivit. Sanctificationem autem participare opus est populum, quanta quidem a precibus et tremendo sacrificio intellectuali modo fidelibus communicata est. Et quoniam per vestes quasdam, ut quæ corpus contexerint, sanctificationem accipere oportet, per ἀντίδωρον id fit. Est autem sanctificatus panis in prothesi repositus, ex quo medium exsectum ad sacrificium offertur. Hic postea ut lanceola signatus, et divinis verbis super se factis, loco donorum tremendorum, videlicet iis qui non communicarunt, dispertitur. Quod episcopus ubi fecit et populo bene precatus est finem missæ imponit.* Grets.

Ibid. [Ἀντίδωρον *panis benedictus*, ἀντὶ τῶν ἁγίων δώρων communionis vice in ecclesia sumptus, de quo Balsamon in can. 2 Antiochenum : Ἐπενοήθη, ὡς ἔοικεν, ἡ τοῦ ἀντιδώρου διάδοσις ὥστε πᾶσαν ἀνάγκην ἔχειν καὶ αὐτοὺς τοὺς μὴ δυναμένους μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων προσκαρτερεῖν μέχρι τέλους τῆς θείας ἱεροτελεστίας καὶ ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς λαμβάνειν αὐτὸ εἰς ἁγιασμόν. En cur ἁγίασμα vocet auctor, quod nimirum sumentibus sanctificationem operetur, quia prius

A sanctificationem accepit, quod ex ejus mole oblata fuerit excerpta, quod sacras res attigerit ac precibus liturgicis semper adfuerit præsens. Ritus quo distribuitur exhibetur in Euchologicis. Goar.]

Ibid. [*Catechumena.* Scribitur etiam κατηχουμενεῖα, locus in quo catechumeni rei divinæ operam dabant. Amplum ac spatiosum fuisse oportet. Grets.

Ibid. [Nusquam pro catechumenorum mansionibus hic sumenda, sed pro locis verbo Dei officiisque ecclesiasticis audiendis ad templorum muros exstructis. Tales hodie videmus vel ad templorum naves, ut vocant, superne ac introrsum, vel foris prominentes porticus, in sublime erectas, **366** ex quibus in omne templi subjectum spatium prospe-
B ctus habetur. Inde viros uxoribus cohabitantes depelli jubet canon 93 Trullanus : Ἐκ τῶν ἐν τοῖς σεβασμίοις οἴκοις κατηχουμένων ἐξωθεῖσθαι προστάσσομεν. Ne vero cum interprete Latino vel aliis loca catechumenis addicta intelligas, abunde docet in eumdem canonem Scholiasta Balsamon. Ac si sensus allati validius expetas argumentum, accipe. Catechumenis sacris mysteriis astare quondam nefas : en autem ut ἐκ τῶν κατηχουμένων ex his sublimioribus in ecclesiam prospectantibus ambulacris vel ædibus quædam cum aliis mulier, sacris a Basilio factis, ut Amphilochius in ejus Vita auctor est, aderat, et diaconum Basilio ministrantem mutuis oculorum nutibus ad lasciviam provocabat.
C Non erat itaque catechumenis sed fidelibus, maxime mulieribus, assignatus in ecclesia locus, quo, ut in mulierum capitibus propter angelos vela poni jubet Apostolus, ita propter easdem inde prospectantes vela deinceps suspendi præcepit Basilius : Βῆλά τε παραχρῆμα ἐκέλευσε κρεμασθῆναι ἐν τοῖς κατηχουμένοις. An alia fuerint κατηχουμενεῖα, catechumenorum ab his de quibus sermo propriæ diversæque sedes, quidam inquirunt. Non abnuo. Hæc quæ adhuc in templo S. Sophiæ supersunt, fidelibus, cum sacris interessent, fuisse communia contendo; similiaque nonnullis in ecclesiis mulieribus etiam hodie preces in ecclesia facturis Græcia concedit.

P. 97. [*Δεσποίνης.* Imperatorum et despotarum
D conjugum appellatio est δέσποινα. De Monomachi pellice ad summum honoris gradum ab amante provecta scribit Zonaras : Ἐτετίμητο δὲ ἡ γυνὴ σεβαστή, αὐτῇ πρώτῃ τῆς πρώην βασιλίσσης ἀπονεμηθείσης καὶ ἀξίας καὶ κλήσεως, καὶ ὠνομάζετο δέσποινα. Δεσποίνης iterum insignia a Joannis pellice, more reclamante, usurpata suggillat logotheta : Ἐρώτων δὲ θήλεων ἡττᾶτο, μάλιστα δὲ τῆς ἐξ Ἰταλίας Μαρκεσίνης, ὡς καὶ πέδιλα ὑποδεδέχθαι κοκκοβαφῆ καὶ ἐφεστρίδας καὶ χαλινά, ἕπεσθαί τε πλείονας ἢ τῇ δεσποίνῃ. Consule Nicetam Manuelis Comneni, l. I.

Ibid. [*Ἀπέρχονται εἰς τὸ παλάτιον.* Ducto nimirum triumpho, nulliusque pompæ prætermisso apparatu, qualem describit citatus Simocatta, VIII,

10, Nicetas in Man. Comn. I. III et V, triumphalis ingressus et processus conjugi Leontiæ a Phoca delatos honores describit citatus Simocatta : Ὑπῆν δὲ τῷ τυράννῳ γύναιον, Λεοντία ὄνομα αὐτῷ· ταύτῃ στέφανον βασίλειον περιτίθησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πομπαῖς εἴθισται τοῖς αὐτοκράτορσι τὰς ὁμοζύγους ἀναγορεύειν, ἐπιφανῶς τιμήσας τὸ ἔθος ὁ τύραννος τὴν Λεοντίαν βασίλισσαν ἠξίου θριαμβεύειν. Irenes Leonis viduæ triumphum splendidissimum commendat Cedrenus in filii Constantini Vita.

Ibid. [Πάντες πεζῇ. Cantacuzenum tamen imperatorem recenter coronatum equites omnes secuti sunt, l. III, 27: Μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν ἔφιππος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἑπομένων ἐφ' ἵπποις, ὅσοι ἦσαν. GOAR]

Ibid. Pro σχαιώματα lego χαιώματα, et τούβια seu τουβία omnino retinenda sunt, nec mutanda in τουφία. Inepte Junius *parvos tubos* seu *tubulos* interpretatur. Idem circa χαιώματα iterum arabizat.

P. 98. Imago S. Georgii in palatio erat circa sacellum virginis Nicopœæ, ut ex supra dictis constat, c. 11, et hoc libro c. 6. GRETS.

Ibid. [Cantacuzenus Thessalonicæ, ut modo relatum est, cum suis πρὸς τὸν ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐγένετο Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου προσαγορευομένου, καὶ τὴν προσκύνησιν ἀπεδίδου, ut felicibus **367** ejus auspiciis coronam sumpsisse videretur. Subditur, quod hic tacuit Codinus, imperatorem officia dignitatesque coronationis ritu peracto contulisse: Καὶ τισι τοῖς ἐκ τῆς Λατινικῆς στρατιᾶς τὴν καβαλαρίων παρεῖχε τιμὴν, πάντα ἐπ' αὐτοῖς τὰ εἰθισμένα πράττων. Idem præstitit accepta corona Joannes Andronici filius : Ἐν τῇ ἑορτῇ δὲ καὶ τῶν τῆς συγκλήτου πλὴν ὀλίγων ἀξιωμάτων πάντες ἔτυχον, ὡς ἂν ἕκαστος παρὰ βασιλίδος καὶ πατριάρχου καὶ τῆς βουλῆς ἄξιος ἐκρίθη. Subjungit dignitates quæ cuique collatæ: at illæ nihil ad rem. Ita l. ejusdem c. 36.

Ibid. [Κεχυμένα. Non fusilia, sed *absque numero sparsa et coacervatim effusa.*

Ibid. [Ἀρχοντόπουλα. *Procerum filios* seu *juvenes proceres*, et cum Cantacuzeno ἐπ' εὐγενείᾳ λαμπρυνομένους νέους hic interpretor, prout Cedrenus χομητόπουλα *juvenes comites* scripsit in Constantini Romani Lecapeni genero. Ἀρχοντοπούλους cohortem ita dictam in Alexii exercitu fuisse docet Anna filia, l. VII. At hi ἀρχοντόπουλοι nomine, non forsan ἀρχοντόπουλα sanguinis nobilitate. Ἐκλεξάμενος λογάδας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντοπούλους λεγομένους. Et infra : Πίπτουσι τῶν ἀρχοντοπούλων ὡσεὶ τριακόσιοι.

Ibid. [Ἐκ γένους τις τοῦ βασιλέως. Cantacuzenus mensæ suæ ministros fecit esse uxoris fratres l. III, c. 27 : Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ βασίλεια ἐπανελθὼν ἅμα βασιλίδι τῇ γαμετῇ λαμπρῶς εἱστιᾶτο, πάντων παρισταμένων κατὰ τὰ νενομισμένα βασιλεῦσιν. Ὑπηρετοῦντο δὲ αὐτοῖς πρὸς τὴν ἑστίασιν οἵ τε τῆς βασιλίδος ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Μανουὴλ καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης. GOAR.]

P. 99. Omnino legendum ἐν τῇ εὐωχήσει, non ἐν τῇ εὐλογήσει, quia εὐλόγησις nihil penitus ad rem facit, at multum εὐώχησις. Dicit enim imperatorem inter epulandum ferre coronam suam, si prius coronatus fuerit, et sedere in loco eminentiore, hoc est in anabathra seu tabulato editiore, prout die coronationis sedere consuevit. Junius prorsus flagitiose : *Sciendum ferre imperatorem coronam suam in benedictione, si proposita est ; sic autem sedere in anabathra, ut ante dictum est, in coronatione.* Perperam plane. GRETS.

Ibid. [Ῥομφαῖαι. Hæc circa imperatorem ad honoris insigne etiam in acie delatæ. Vidit eas Alexius in adverso Bryennii exercitu erectas, mox eversis et capto imperatoris equo quem comitabantur, præconis voce tyrannum et hostem interiisse proclamat. Annal., l. X : Ὁρᾷ ὁ πατὴρ τὸν ἱπποκόμον τοῦ Βρυεννίου ἵππον ἐπισυρόμενον τῇ τε ἁλουργῷ ἐφεστρίδι κεκοσμημένον καὶ κατάχρυσα τὰ φάλαρα ἔχοντα, καὶ δὴ καὶ τοὺς κατέχοντας τὰς ἐξ ἔθους τοῖς βασιλεῦσι παραπεμπομένας ῥομφαίας ἐκεῖθεν αὐτῷ παραθέοντας. Et infra : Καταβάλλει μὲν τὸν ἱπποκόμον, συναφαιρεῖται δὲ καὶ τὰς ῥομφαίας, καὶ λάθρα ὑπέξεισι τοῦ στρατεύματος. Ἐν τῷ ἀκινδύνῳ δὲ καταστὰς τόν τε χρυσοφάλαρον ἐκεῖνον ἵππον ἐξέπεμψε καὶ τὰς παρ' ἑκάτερα τοῦ βασιλικοῦ σώματος στρεφομένας ῥομφαίας. GOAR.]

Porro imperatores in sua inauguratione etiam alios, si occasio offerretur, dignitatibus honestabant novisque titulis condecorabant : nam cum Joannes Andronici Junioris filius coronaretur, *omnes ferme proceres, ut quemque imperatrix, patriarcha et concilium esse dignum judicarat, dignitates adepti sunt. Et Isacius quidem Asanes panhypersebastus declaratus est, Apocaucus magnus dux, Chumnus magnus stratopedarcha.* **368** *Andronicus Palæologus Apocauci gener etiam ipse magnus stratopedarcha designatur, Gabalas protosebastus, et ita alii omnes, eorum suffragiis, de quibus supra diximus. Patriarcha quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecit, et in subscriptionibus colore cæruleo est usus ; flammeumque seu tegmen capitis, quod antea patriarchas, si de monachis non essent, album ferre mos erat, ipse auro illustravit, Servatoris nostri et illibatæ ejus genitricis Deiparæ ac Joannis Baptistæ depictis in eo iconibus.* Cantacuzenus, III, 36. Ita ad ambitionem tegendam argumenta pietatis imagines assumi debuerunt.

Ambitiosior adhuc Bulgariæ archiepiscopus, qui teste Georgio Logotheta in Chronico τὸ βασιλικὸν περιτίθησι σχῆμα καὶ διάδημα, ὡς ἔφασκεν αὐτόνομος ὢν καὶ μηδενὶ εὐθύνας ὀφείλων διδόναι, καὶ διὰ τοῦτο ἔχειν ἐξουσίαν βασιλέα στέφειν. Vide Novellam 131 Justiniani imperatoris.

Cum Joannes Cantacuzenus Didymotichi imperator initiaretur, ipsemet primo *vestem imperatoriam*

induit, deinde in conspectu omnium penes crepidis purpureis exornat; quarum dexteram et sanguine proximi, sinistram ex conductitiis Latinis nobilitate et splendore generis primi inducunt. Imperialem autem tiaram ante immaculatæ Virginis Dei Matris imaginem humi positam manu sua tollens ipse capiti suo imponit. Cantacuz. III, 27. Ubi observa morem ponendi humi coronam, ut insinuetur humilitas, et ante imaginem B. Virginis, ut ostendatur imperatoris in sanctos pietas.

Iterum coronatus est idem Cantacuzenus Adrianopoli, prout ipsemet his verbis exponit, III, 92 : *Jam vero placuit etiam imperatorum more coronari, quandoquidem et patriarcha Hierosolymorum et episcopi complures coram adessent. Cumque mandasset artificibus ut coronam et aliis ut alia ad eam celebritatem cæremoniamque accommodata conficerent, paratis omnibus a Lazaro patriarcha Hierosolymitano, mense Maio, quando Constantini Magni et Helenæ matris ejus, apostolis comparandorum, memoria colitur, corona induitur. Coronat autem et ipse, ut mos tenebat, Irenen conjugem suam; omniaque solitis ritibus, quam maxime fieri potuit, peracta sunt. Nam et argentea atque aurea numismata spargebantur, convivia poculorumque invitationes ad dies plurimos frequentabantur.* Tertio demum coronatus est Cpoli in Blachernis Deiparæ virginis templo, prout ipse fuse exponit IV, 4.

Ad finem hujus capitis de coronatione imperatoris accipe ex Petro Damiano l. I, ep. 17, hunc morem in coronatione observari consuetum, quem a Codino omissum mirarer, nisi scirem ei non fuisse propositum omnia in litteras referre. Ita ergo Damianus : *Apud Græcos hæc teneri consuetudo perhibetur, ut cum imperator quis in dignitate creatur, mox ut imperialibus fuerit infulis redimitus, coronæ simul ac sceptri gloria decoratus, cum denique procerum vallatur obsequiis, cum excipitur modulantibus psallentium choris, quidam sibi præsto fit obvius, qui videlicet una manu vasculum plenum mortuorum*
369 *ossibus ac pulveribus offerat, in alia vero stuppam lini subtiliter pexam ac pilis pensilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur, ut in altero debeat considerare quod est, in altero valeat videre quod habet, in cineribus siquidem se cinerem recognoscit; in stuppa jam colligit in die judicii quam subito mundus ardebit; quatenus, dum se simul ac sua tam vana, tam floccipendenda considerat, de imperialis culminis ascenso fastigio nullatenus insolescat; et dum possessor atque possessio subjacere communi omnium casui non ambigitur, jam quasi de singulari dignitatis apice, qui ad summa provectus est, non infletur. Pulchrum ergo mundanæ conditionis ordinem homo consideret, et dum suis usibus omnia cernit attribui, non sibi sed suo referat gratias conditori; lenocinantem mundi gloriam sub judicii sui calcibus deprimat, virorem carnis aridum jam pulverem credat,*

A *diem suæ vocationis tanquam speculum suis obtutibus anteponat, districtum ultimæ discussionis judicium contremiscat, quatenus, dum nunc Creatoris sui legibus subditur, qui inter creaturas, quæ terrenæ sunt, videtur insignis, in cœlesti quoque gloria veraciter sit sublimis.* Et huc tendebat quoque *acacia*, quam imperator altera manu ferre solebat, de qua jam sæpius dictum. Est autem akacia ad verbum *innocentia*, et Acacius *Innocentius*, ut suo loco notavimus. Grets.

CAPUT XIII.

Observationes et explicationes in c. 18 et 19, de coronatione despotæ, sebastocratoris et Cæsaris.

P. 100. [*Τὰ οἰκεῖα*. Dignoscuntur c. 4 hujus operis. Goar.]

B *Ibid. Διβολέα πέδιλα, duplicis coloris calceamenta.* Vel hinc apparet vocabulum διβολέα spectare ad duplicem colorem. (Hæc c. 3. Goar.) Ex voce πέδιλα natum est πεδούλιον, et Latinis quoque *pedulis*. Interpres Juvenalis Sat. I : *Pedules novos in braccis, quos pedornes dicunt*. Grets.

Ibid. [*Ὑπόψηφον*. Proprie qui ad aliquod munus *electus* est et *deputatus*, nondum tamen impositum habet vel a superiore commissum. Sic electus ad episcopatum, nondum tamen ordinatus, ὑπόψηφος est. Euchologium : Προσφέρεται ὁ ὑποψήφιος (ita legit) ὑπὸ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ, ut consecretur.

Ibid. [*Ἀσπάζεται πόδα*. Vide dicta in nota ad p. 92.

Ibid. [*Καμάρας μικρὰς τέσσαρας*. Despotæ corona solus circulus est frontem ambiens, quem gemini hemicycli superne in crucem acti exornant. Radix unius in fronte est et in occipite, supra utramque aurem alterius : ita quatuor fornices exsurgunt : *καμάρα* enim hemicycli pars est media. Imperii Francorum successor delphinus coronam gestat duobus istiusmodi hemicyclis in crucem transversis insignem et *καμάρας μικρὰς τέσσαρας* ἔχουσαν. Consule Marcum Vulsonium in Scientia heroica.

370 *Ibid.* [*Ἔμπροσθεν μόνον*. Hemicycli nimirum partem mediam circulo in fronte prominentem. Goar.]

Ibid. Stemmatogyrium, a stemmate scilicet et gyris, quibus constabat. Junius *gyratam coronam vocat*. Grets.

Ibid. [Coronariæ cujusvis machinæ circulus planus solet esse basis, quæ κύκλος vel γῦρος nuncupanda. Circulus ille eodem opere conflatus, parque conspiciendo in imperatoris præclariori stemmate, στεμματογύριον est, quasi nudus, solo semifornice adjuncto, stemmatis circulus : στέμμα vero præcipuum est imperatoris insigne. Infera ejus ora στεμματογυρίῳ vallatur. Parte fronti superposita germinant semicirculi duo, in ima quam in supera parte, qua declinant ad latus, conjunctiores. Στεμματογύριον æque ac prominentes semicirculi ex metallo fabrilique opere videntur confecti; velantque pileum, at non supra aures, vel spatio quo dissident ab invicem, ubi pileus, sicut et ipsi cum

circulo inferiore, lapillis gemmisque coruscat. Pene A me fugerat explicanda pilei forma rotunda, verum ad latera nonnihil latior, ob conspectum lapidem in ejus vertice insignem, adeo ut verticis decus omne quantumvis exiguum ab illo moderni Græci στέμμα denominent, quasi fuerit στέμματος ipsius στέμμα. Percipe ex istis logothetæ verba : Τὰ μὴν ἐρυθρὰ πέδιλα ἀπεβάλετο καὶ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα, εἰς ἣν καὶ λίθος ὑπερχάθηται κόκκινος, ἃ βασιλικὰ σύμβολα. Cantacuzeni quoque, I, 3 : Εἰσιὼν τοῦ οἰκίσκου τὴν θύραν ἐκ μαρμάρων οὖσαν τὴν φλιὰν ἡρμοσμένην συμβέβηκε τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον τῷ μαρμάρῳ προσαῤῥαχθῆναι.

P. 101. [Τὰ γὰρ παλαιὰ ζητεῖται. Nec immerito; vix enim sub favillis exiguus ardebat primævi decoris igniculus, despotaque sebastocratori et utroque Cæsari prælato, nonnisi nominis et insignium erat huic postremo dignitas. Insignia vero hæc ultimis temporibus adeo rara supererant ut vere apud Nicetam Isaacii Angeli, l. II Conradus Cæsar exprobret, εἰς μόνον τὸ μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμόχρωμον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς τὸ τῶν Καισάρων παράσημον καταλῆξαι. Vetustiora Cæsarum insignia legimus apud Theophanem: Τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Χριστοφόρον καὶ Νικηφόρον προεβάλετο Καίσαρας, τοῦ πατριάρχου ποιήσαντος εὐχὴν, καὶ τοῦ βασιλέως ἐπιθέντος αὐτοῖς τάς τε χλαίνας καὶ τὰ Καισαρίκια περικεφάλαια. Ὡσαύτως καὶ Νικήταν τὸν ἔσχατον ἀδελφὸν αὐτῶν ποιήσας νωβελίσσιμον, ἐπέθηκεν αὐτῷ χλαῖναν χρυσῆν καὶ τὸν στέφανον. Καὶ οὕτω προῆλθον ῥίπτοντες βασιλεῖς ὑπατείαν, τριμείσια καὶ σιμείσια καὶ νομίσματα καινούργια, ἕως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Nobilissimi, de quo locutus est Theophanes, antiquata jam erat Codini tempore memoria. Ad Cæsarem redeat sermo, quem imperatori assedisse refert Theophanes. Βασιλίσκον τὸν Ἀρματίου υἱὸν προβάλλεται ὁ Ζήνων Καίσαρα· καὶ συνεκάθισεν αὐτῷ ἐν τῷ σήνσῳ, καὶ ἐτίμα τοὺς ἡνιόχους σὺν τῷ βασιλεῖ, eo quod in Circo peracgeretur ejus promotio, ἐν τῷ σήνσῳ, *in sessione*, alibi κάθισμα τοῦ Ἱπποδρομίου vocato, c. 17, nota ad p. 90. Bardam Cæsarem creatum nummos in populum sparsisse scribit Leo Grammaticus in Michaele Theophili : Προβάλλεται Μιχαὴλ Βάρδαν θεῖον αὐτοῦ Καίσαρα, ὃς ἐπὶ ἅρματος ἐποχηθεὶς ἔδωκεν ὑπατείαν τῇ μέσῃ. Scribitur idem συγκαθεσθεὶς τῷ βασιλεῖ, ac pertransiens a cæteris assurgentibus præcipuo honore cultus. Βάρδα δὲ τοῦ Καίσαρος ἐν τῇ προελεύσει διερχομένου μετὰ σκαραμαγγίου ὀξέως, εἰς τὸ ὡρολόγιον καθεζόμενος Δαμιανὸς οὐκ ἐπηγέρθη τιμῆσαι αὐτόν· τοῦτον ἰδὼν ὁ Καῖσαρ ἐθυμώθη λίαν. Goar.]

Ibid. De Manuele et Joanne uxoris suæ fratribus ipsemet Cantacuzenus, IV, 5, ibidem de filiis suis idem. Manuel Asanes aliquoties etiam a Cantacuzeno appellatur despota. Grets.

371 *Ibid.* [Διὰ λίθων ἠεπανέων. Quia color ille ἠεράνεος subviridis, de quo c. 3, Cæsaris est insigne, περιβόλου, dicebant illi Bardæ Cæsari apud Leonem citatum, τὸν χρυσοπέρσικόν σου χιτωνίσκον. Ὀξὺν modo dixit : at ille color ἠεράνεος inter cæruleum et viridem medius est. Nicetas γεράνεον scribit Isaaci Angeli l. I : Ἡρπάγησαν παρὰ τῶν βαρβάρων αἱ κατοῦναι πᾶσαι καὶ τὰ χρυσοῦφῆ ῥοῦχα τοῦ Καίσαρος, τὰ μετὰ τῶν γερανέων χρωμάτων σεσημειωμένα.

Ibid. [Εἰς τοὺς αὐτῶν οἴκους. Miror ad proprias domos, non ad ecclesiam, preces pro imposita dignitate, quo fausta reipublicæ felixque evaderet, suscepturos Cæsarem et sebastocratora deductos auctorem scripsisse. Tanta namque religione imposita sibi munia subibant aulici CP., ut illa nonnisi prævia episcopi vel patriarchæ benedictione auspicarentur. Hinc Euchologicæ orationes ἐπὶ προχειρίσει Καίσαρος, νωβελισσίμου, κουροπαλάτου, ac B ἐπὶ προαγωγῇ ἀρχόντων ἤτοι πατρικίων, alia. Hinc iterum videas apud Cedrenum in Constantino Leonis F. patricii dignitate provectum quemdam confestim κατελθόντα, ὡς ἔθος, λαβεῖν εὐχήν. Sed et superiores magistratus aliis subditis nullam conferebant potestatem quin eam cruce facta committerent. Inde τοῦ σφραγίζω verbi novam percipies significantiam, qua tibi sæcularis magistratus cruce facta designatur institutio. Blastares τοῦ στοιχείου K c. 32 : Τοὺς συνηγόρους φησὶν ἡ πς' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοὺς ἐν πολιτικοῖς τεταγμένους δικαστηρίοις καὶ ὑπὸ πριμμικηρίοις ὄντας καὶ ὑπὸ κοσμικῶν ἀρχόντων σφραγιζομένους. Eadem quoque voce monasterii præfecti denotat institutionem Germani patriarchæ decretum Juris GR., l. III, p. 234 : C Τοὺς ἡγουμένους δὲ οὓς ὁ μητροπολίτης προεχειρίσατο εἰς τὰ μοναστήρια, ἐξέσται σοι παραστεῖλαι, καὶ ἀνθετέρους σφραγίσαι, εἰ μή πως ἀρεστοί σοι δοκῶσιν οἱ προεσφραγισμένοι. Ἡγουμένου σφραγῖδα legis p. sqq. tum sparsim in eodem opere. Goar.]

CAPUT XIV.

Observationes et explicationes in c. 20, de electione patriarchæ.

Ibid. Titulus Junii est περὶ χειροτονίας. Est autem *chirotoniæ* vocabulum, ut et τὸ χειροτονεῖν et χειροτονεῖσθαι, homonymum, significans interdum ipsam designationem, electionem et renuntiationem, aliquando consecrationem, ordinationem, initiationem et sacram inaugurationem. Quare videndum quem D sensum hoc vel illo loco dictiones istæ ferant. Errat ergo Junius, cum ista verba Codini, c. 20, χειροτονεῖται δὲ ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας, sic reddit : *Designatur vero patriarcha a metropolitano Heracleæ*. Imo *consecratur, ordinatur*, et ut sic dicam, *inauguratur*; nam designatio seu electio patriarchæ Cpolitani non erat episcopi Heracleensis. Aut si et hujus, nonnisi ut partis unius, quandoquidem ad patriarchæ electionem plures conveniebant, ut docet nos hic Codinus. Ab Heracleensi episcopo patriarcham consecrari consuevisse testis est etiam Zonaras in imperio Constantini filii Leonis fol. 156, qui Heracleensis cum imperatorem offendisset, Polyeuctum patriarcham **372** consecravit episcopus Cæsariensis. Ὃς παρὰ τοῦ Καισαρείας

κεχειροτόνητο. Ubi male interpres Wolfius : *A Cæsariensi episcopo electus*. Non *electus*, sed *consecratus est;* jam antea enim fuerat electus, καὶ προεχειρίσθη πατριάρχης Πολύευκτος μοναχός. Male etiam Crusius in historia patriarchica Malaxi, l. II Turco-Græciæ, p. 131 : Ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ὁ Ἡρακλείας πατριάρχην. *Declaravit ipsum Heracleensis patriarcham;* imo *consecravit*, *ordinavit*, *initiavit*. Pulchre Zonaras ad can. 1 Apost. : Νῦν μὲν χειροτονία καλεῖται ἡ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἱερᾶσθαι λαχόντος τελεσιουργία τῶν εὐχῶν καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπίκλησις ἀπὸ τοῦ τὸν ἀρχιερέα τείνειν τὴν χεῖρα εὐλογοῦντα τὸν χειροτονούμενον· πάλαι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ψῆφος χειροτονία ὠνόμαστο.

Errat iterum Junius cum verba ista, ἐν δὲ τῷ τῆς B αὐτοῦ χειροτονίας καιρῷ ἔρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, more Calviniano detorquet in solam (veluti ministri alicujus) designationem, ita vertens: *Quo autem eligendus est tempore*. Minime vero, sed quo tempore *ordinandus et consecrandus est* patriarcha ; seu *tempore ordinationis et consecrationis appetente, venit imperator ad Sanctam Sophiam*. Grets.

P. 102. Cantacuzenus, IV, 37. *Divina S. Spiritus gratia invocata, tres in patriarcham eligunt, Philotheum Heracleæ, Macarium Philadelphiæ episcopos, et privatum adhuc Nicolaum Cabasilam ; electorumque nomina imperatori scripta mittunt, qui Philotheum maluit; et is non diu post, legitimis omnibus servatis, patriarcha consecratus ecclesiam aliquandiu* C *administravit.* Olim imperator arbitratu suo, solus, sine episcoporum suffragiis, patriarcham designabat; quod contra canones factum esse fatetur Cantacuzenus, IV, 37, ubi episcopis potestatem facit ut more veteri tres nominent, ex quibus ipse postea eum qui magis arriserit cæteris præferat.

Postquam Græci a communione sedis apostolicæ sejuncti omnem potestatem, etiam ecclesiasticam, in suos imperatores transtulerunt, non defuerunt certe imperatores partibus sibi delatis, sed qua potestate patriarchas ponebant, eadem eosdem iterum deponebant, et si liberet, depositos reponebant. Omnia historicorum volumina plena sunt exemplis, præcipue Cedreni, Zonaræ, Glycæ, Constantini Manassæ, Nicephori Gregoræ, Cantacuzeni; Turcasque suos successores ipsis factis suis edocuerunt quomodo ipsi itidem cum patriarchis agere deberent. Certe Mahometes sultanus, qui Cpolim sub suum jugum misit, vix alio ritu Gennadium Scholarium creavit quam hic a Codino describitur: *Nam suis manibus* δεκανίκιον seu δικανίκιον, *pastorale pedum, magni pretii dedit, baculum nempe argenteum inauratum, artificiose factum. Dedit et equum bonum et certam aureorum summam, his verbis additis quod faustum ac felix sit, esto patriarcha, et utere nostra amicitia in quibus rebus voles, habens omnia jura privilegiaque, sicuti superiores ante te patriarchæ habuerunt. Habe quoque templum Sanctorum Apostolorum* 373 *domicilii loco. Ita id tunc* A *accepit, et patriarchicam ibi sedem collocavit*, ut est in historia politica l. I Turco-Græc. p. 15. Verum hæc benevolentia sultanorum in patriarchas non diu duravit. Nam sub isto ipso Mahomete patriarchæ novem exstiterunt, et præter Gennadium, qui sponte cessit, vix ullus fuit quem calumniatores de solio non dejecerint vel dejiciendum per Bassas Turcicos curarint, introducto etiam duorum millium florenorum *bescesio*, quod patriarcha recens electus pendebat, et annuo tributo totidem millium, cui *charazio* nomen erat.

Postea etiam usque ad hæc nostra tempora vix unquam pax schismaticis cum schismatico patriarcha fuit. Semper suppullularunt æmulationes invidiæ et occultæ machinæ ad hujus vel illius exitium; ut mihi videatur non sine consilio divino edita esse in Turco-Græcia historia politica et ecclesiastica seu patriarchica rerum Cpolitanarum, ex qua perspicue elucet schismaticos non modo cum supremo catholicæ Ecclesiæ capite per charitatem conjunctos non esse, quod per se liquet, sed nec inter se, cum sub gravissima infidelium servitute mutuo sese miris cuniculis infestent, et modo hunc modo illum in patriarchalem thronum Turcarum ope sublevent. Valet nimirum hic illud : Qui pote, plus urget.

Phranzes, Chronici, III, 19, ferme accuratius morem declarandi patriarcham ab imperatore describit quam Codinus. Grets.

P. 102. [Ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τούτων. Ad trium electorum tertium in patriarcham nominandum non ita coartata imperatoris libertas, quin omissis episcoporum suffragiis eum quem vellet, consuetudine permittente, designare potuerit. Blastares τοῦ Κ στοιχείου, c. 32 : Τῶν γὰρ κανόνων τῶν τὰς ἐπισκόπων ψήφους τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ἐπαρχίας ἀνατιθέντων, ἄρχοντι δὲ μηδενὶ τούτων ἐξεῖναι κοινωνεῖν κελευόντων, οἱ βασιλεῖς καὶ τῆς ψήφου τῶν ἐπισκόπων χωρὶς καὶ πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους προβάλλονται. Διὰ γοῦν τοῦτο, ὡς ἔοικε, ἐπὶ τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Σίδης τὰ τῆς βασιλείας ᾠκονόμει καὶ ὁ Νεοκαισαρείας τὰ τῆς πόλεως ἀνεγράψατο, καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κυζίκου Νίφων τήν τε ἀπογραφὴν καὶ τὰς τοῦ δημοσίου ἁπάσας ἐνέρ- D γησε δουλείας. Sane operas episcoporum æque ac electionem imperatoris dispositioni subjectas adulante supra modum calamo scribit Blastares. De CP. patriarcharum electione et inauguratione docte præclareque illustrissimus episcopus Vabrensis eo præsule digno Ἀρχιερατικῷ. De trium electione facienda accuratiorem habet narrationem, p. 481 et sqq.

Ibid. [Μήνυμα nonnunquam *vadimonium* dictum, aliquando principis *mandatum* sive *rescriptum*, hic ejusdem *codicillos*, *breve*, nobis *brevet* πιττάκιον proprie vel ψήφισμα significat. Datis enim regiis diplomatibus collatas dignitates firmabant imperatores. Anna, Alexiados, II : Ἐδεδίει γὰρ μὴ τοῦ χρυσοβούλλου τάχιον ἢ προσήκῃ καταπεμφθέντος αὐτῷ, ὃ τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν τούτῳ ἐχαρίζετο, etc.

P. 103. [Θρόνου ἱερατέου. Honor et color qualis Cæsari patriarchæ tribuitur ; ac eam forsan ob rem ejus proclamationi se Cæsar subtrahit. Vide dicenda ad v. 15 et sqq.

Ibid. [Ἀνίστανται ἀμφότεροι. Mutuo nec non æquali honore se colunt imperator et patriarcha ; dumque sibi invicem assurgunt, pari sese **374** excellere dignitate profitentur. Cantacuzenus, I, 5 : Οὐκ ἔθος βασιλεῦσιν ἐξανίστασθαι ἰδιώταις.

Ibid. [Ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων τις. Aliud in aula CP. dignitas, aliud officium. Dignitatem voco, qua obtenta solus honor acquiritur, officium, quod ministeriis in principis vel publici bonum impenditur. Quid præstitit imperio sebastocrator, panhypersebastus, Sebastus et tot alii, de quibus auctor sæpius οὐκ ἐνεργεῖται vel ἀνεπίγνωστον scripsit, nisi ut delatos honores admitterent, rogis acceptis corroderent ærarium, vani nominis appellatione gauderent? Hos proprie ἀξιώματα et ἀξιωματικούς dictos reperies, alios ὀφφικιάλιδας vel ἄρχοντας. Zonaras in Basilio et Constantino : Παρεχωρήθησαν ἔχειν ὃ ἂν ἕκαστος ἐξ ἐκείνου τυραννοῦντος εἰλήφει, εἴτε ἐν ἀξίαις ἦν εἴτε ἐν ἀρχαῖς εἴτε μέντοι ἐν κτήσεσι. Annua stipendia sive pensiones viris in dignitate constitutis colligo e Comnenæ l. III, loco subobscuro, quo Germanorum imperatori ab Alexio promittuntur pacti jam inter eos acti ratione ῥόγαι τῶν δοθέντων εἴκοσι ἀξιωμάτων, *virorum viginti dignitatibus præcellentium stipendia.*

Ibid. [Τοῦ πατριάρχου δικανικίου. Nusquam *sceptra*, sed *pastorales baculos* sive *peda* gerunt ecclesiæ pastores. Δικανίκια vocant Græci, eo quod et ipsi justitiam in subditos exercent. Πατερίσσαν benignius vocant hodierni. Doctius ἀρχιερατικὴν ῥάβδον posuit Euchologium : Εἶτα δίδωσιν αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς ἀρχιερατικὴν ῥάβδον, λέγων οὕτω πρὸς αὐτόν· Λάβε τὴν ῥάβδον, ἵνα ποιμαίνῃς τὸ ἔμπροσθέν σου ποιμνίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῖς μὲν εὐπειθέσιν, ἔστω αὐτοῖς ὑπό σου βακτηρία καὶ ὑποστηριγμὸς, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσιν καὶ εὐτραπήλοις χρῆσον αὐτῇ ῥάβδῳ ἐπιστυπτικῇ, ῥάβδῳ παιδεύσεως.

Ibid. Πολυχρονίζουσι. Ex hac consuetudine, ut recens instituto patriarchæ πολυχρόνιον occinatur, de Copronymo narrat Theophanes : Ἀνῆλθεν Κωνσταντῖνος ἐν τῷ ἄμβωνι, κρατῶν Κωνσταντῖνον μοναχὸν ἐπίσκοπον γενόμενον τοῦ Συλαίου, καὶ ἐπευξάμενος ἔφη μεγάλῃ τῇ φωνῇ « Κωνσταντίνῳ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ πολλὰ τὰ ἔτη. »

P. 104. [Ἀπέρχεται ἱππότης. Restitutio in thronum, æque ac primum instituto, Isaiæ patriarchæ parem honorem exhibuit junior Andronicus, teste Cantacuzeno, l. I, c. ult. : Καὶ πατριάρχῃ Ἡσαΐᾳ δι' αὐτὸν ἐγκεκλεισμένῳ, ὅσον τε ὁ καιρὸς ἐδίδου εὐχαριστήσας, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐφ' ἵππου βασιλικῶς κεκοσμημένου ἀγαγὼν, ἐπανῆκεν αὖθις εἰς τὰ βασίλεια. Gennadium patriarcham recenter consecratum Mohametus nomine secundus, primus Cpolis sibi subjectæ infidelis tyrannus, μετακαλεσάμενος ἔνδον τῶν βασιλείων αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶ A δίδωκεν αὐτῷ δεκανίκιον (ita corruptius profertur) πολλοῦ ἄξιον, ἤτοι ῥάβδον ἀργυρᾶν, περικεχρυσωμένην, ὡραίαν, καὶ ἵππον ἀγαθὸν, καὶ μέρος χρυσίνων ex Chronico Cp. GOAR.]

P. 104. Junius hæc non vertit, sed penitus evertit. *Sciendum est quod alii sacerdotes summi electionem facientes obsignant bis. Patriarcha designatur solum ; quia ab imperatore facta designatio pro minore sigillo ducitur.* Corrige. *Sciendum est autem alios sacerdotes summos* (hoc est episcopos, archiepiscopos, etc.), *eligi per duplex sigillum ;* hoc est *per duplicia suffragia seu vota obsignata, seu per duplex scrutinium.* Τὴν μὲν πρώτην σφραγῖδα καλοῦσι μικράν· *Primum sigillum vocant minus.* Primum sigillum, hoc est, ut jam plerique vocant, B primum *scrutinium*, vocant minus. At vero patriarcham (Cpolitanum) per unum duntaxat sigillum, hoc est uno scrutinio, eligunt, eo quod πρόβλησις seu renuntiatio ab imperatore facta suppleat vicem **375** minoris sigilli. Quod ait Junius, primum illud sigillum seu scrutinium vocari *nominationem* vel *præsentationem*, secundum vero *collationem* sive *collaturam*, id minime dixisset, si ex jure didicisset quidnam jus nominandi, quid jus præsentandi et quid jus conferendi esset. Nec hoc omittendum, in Turco-Græcia τὴν πρώτην καὶ δεύτερον σφραγῖδα vocari τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον μήνυμα, p. 108. GRETS.

P. 104. [Electionem deputationemque ad officium quodpiam, ut et germanam in illud institutionem, C vocant ecclesiastici σφραγῖδα, ceu crucis signo vel fieri solitam vel firmatam. Illa πρώτη καὶ μικρὰ σφραγὶς, hæc δευτέρα καὶ μεγάλη. Quia vero non cruce signat imperator patriarcham, minor siquidem a majori benedicitur, ejus electio virtute par est πρώτῃ σφραγῖδι, nomen nihilominus non adipiscitur. GOAR.]

P. 105. Eodem modo quo patriarcha Cpolitanus tresque cæteri patriarchæ, eligebatur archiepiscopus Achridis; quæ quia patria Justiniani imperatoris erat, ab eodem prima Justiniana vocata est, magnis aucta privilegiis, qua ecclesiasticis qua politicis ; quam ad archiepiscopatum evexit, eique subjecit omnes provinciales episcopos diœceseos, Daciæ et Mysiæ secundæ, Dardaniæ, Prævalitanæ et secundæ Macedoniæ. Gregoras, l. II : *Olim Justinianus imperator eam provinciam ex qua oriundus erat cum aliis* D *multis rebus ornarat, tum primam Justinianam appellaverat, atque etiam perpetua libertate donarat, eo tamen excepto, ne ejus archiepiscopi Romanorum imperatores inungerent ; quæ prærogativa legibus aliis est concessa, etc. Regia sedes eorum* (Bulgarorum) *deinceps urbs ea esse cœpit quam Justinianus imperator archiepiscopatus honore primæque, ut diximus, Justinianæ nomine ornavit. Post appellatione gentis illius vulgata locus ipse Bulgaria dictus est, et Bulgariæ metropolis prima Justiniana.* Vide Novellam 11 Justiniani et ad eam scholia Cujacii, et Novellam 131. Alia Justiniana nomine secunda fuit in Cypro insula, patria Theodoræ uxoris, ut est apud Nicephorum XVII, 28, et XVI, 37, quanquam Procopius, l. IV De

ædificiis Justiniani, affirmat Ulpianum, Dardaniæ oppidum, secundam Justinianam appellatum esse. Tertia Justiniana non est Chalcedon, ut inepte vertit Junius, sed Carthago in Africa: neque enim Καρχηδών, ut in sua quoque editione habet Junius, est Chalcedon, sed Carthago; quæ Justiniana dicta, quod Justinianus imperator Carthaginem una cum Africa, pulsis Vandalis, Romano imperio restituerit. Vide Novellam 131. Alia Justiniana nova exstat in Notitia, not. 8, et alia notit. 28, ut notat Cujacius ad Nov. 11.

Ibid. Formula hujus precationis inserta est l. VI Juris GR., p. 441. GRETS.

Ibid. [Ἀρχιμανδρῖται. Non amplius *specum* sed ovium caprarumve *gregem* Græci vocant μάνδραν; quæ vox ad homines sociam ad invicem et pacatam B vitam agentes translata aliam confestim producit, ἀρχιμανδρίτην nimirum, qui hujusmodi quietam, solitariam ac sociam vitam in montibus et specubus terræ agentibus ducem se præbet ac rectorem. Quo perspecto **376** non exigua oritur difficultas, quotorum vel qualium sit dux ac rector archimandrites, an plurium vel paucorum monachorum (hi enim sunt, qui testante Basilio ἐν ὄρεσι καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς habitant), an unius abbas vel multorum monasteriorum sit gubernator supremus, velut is qui nobis provincialis dicitur aut generalis. Quam partem tenueris, nullum incurres deceptionis periculum: unius enim quandoque superiorem, plurium etiam nonnunquam significat monasteriorum C præsidem. Primi sensus allati argumentum est Eutychetis appellatio, quæ in concilio Chalcedonensi et apud Theophanem archimandritæ est, apud Theodorum presbyterum, de Incarn. Domini τοῦ ἡγουμένου· ὁ Εὐτυχὴς ὃς ἦν ἡγούμενος μοναστηρίου ἑνός, inquit. Idem est igitur ἀρχιμανδρίτης qui ἡγούμενος, *unius solius monasterii abbas, pater, superior ac rector.* Secundo tamen sensui non deest multiplex probatio, prima, quod privati monasterii superior non patiatur ob humilem nimis statum se ἀρχιμανδρίτην vocari; secunda, quod eam tantum sustineant appellationem qui plura regunt jure supremo monasteria, vel qui saltem majori præsunt monasterio, cui plura subjiciuntur μετόχια, velut antiquis nostris abbatiis minores prioratus: tertia, D quod in textu quem elucubramus interposita inter ἀρχιμανδρίτας et καθηγουμένους πρωτοσυγκέλλων dignitate ab invicem longissime differre commonstrantur, imo particula exaggerans ἀλλά res omnino diversas indicare declarat. Transit in auctoris nostri mentem illustrissimi præsulis Vabrensis opus vere pontificium eo loci τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ τοῦ ἐξάρχου καὶ τοῦ ἡγουμένου πρόβλησιν dat spectandam, certe non ut unius, sed ut plurium, quorum ut una non est appellatio, ita nec unum officium fuisse temere putandum est. Cæterum quem Cantacuzenus, I, 32 et 33 τὸν τοῦ ἁγίου ὄρους πρῶτον, *sacri montis*, ubi plura monasteria visuntur et ad quatuor millia monachorum degunt, *præfectum* vocat, alium esse non reor ab eo, de quo sermo, archimandrite. GOAR.]

Ibid. Memorat hic Curopalata *protosyncellos*. Junius legit *protosyngelos*. *Vox composita*, inquit, *ex* πρῶτος et σύγγελος, *quod nomen est per syncopen dictum pro* συνάγγελος, *id est, ut hodie magis receptum est, cœnobita. Sed in eis cœnobiis archimandritæ sunt abbates seu patres, protosyngeli vero senes quique.* Si *protosyncellus* idem est quod cœnobita, tunc omnis monachus cum aliis in monasterio degens erit protosyncellus, quia omnis talis monachus est cœnobita. At hoc inauditum est. Deinde si protosyncelli sunt senes quique in suo ordine, ad quid opus habent propria ordinatione et chirotonia, ut archimandritæ? Nam ut quis sit senex aut senior in suo ordine, id non largitur electio et consecratio, sed tempus et ætas.

Quis igitur *protosyncellus* et simplex *syncellus*? Olim syncellus appellabatur is qui mortuo patriarchæ successurus erat. Testes Zonaras et Cedrenus in imperio Constantini Monomachi, quorum ille explicans quisnam apud Saracenos diceretur seriphus seu seriphes, ita scribit: Οὗτος δ' ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὅπερ παρ' ἡμῖν πάλαι ἦν ὁ λεγόμενος σύγκελλος. Ὡς γὰρ ὁ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ σερίφης τοῦ Χαλιφᾶ φθαρέντος τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται. Eadem Cedrenus. Ubi notanda vox πάλαι, qua significant olim quidem hac notione nomen hoc usitatum fuisse, postea desiisse. Sic Anastasius Germani patriarchæ syncellus fuit, Cedren. in imp. Leonis Iconomachi p. 456. Syncellus item fuit Stephanus frater Leonis imperatoris, **377** Cedren. p. 594, in locum Photii substitutus. Syncellus quoque designatus Theophylactus Romani Lacapeni filius a Nicolao patriarcha, etsi ei non successit, sed Stephanus Amaseæ metropolita, Cedr. in imp. Rom. Lac. p. 624. De Joanne syncello lege Zonaram in imperio Theophili, ut et de Michael syncello Cedrenum. Idem Cedrenus mentionem facit protosyncelli in imperio Michaelis Stratiotici, satisque indicat eam de qua ibi loquitur dignitatem fuisse politicam, non ecclesiasticam, cum dicat penes illum fuisse reipublicæ administrandæ curam. Τῷ πρωτοσυγκέλλῳ Λέοντι, inquit, προσελθόντες τὰ κοινὰ διοικοῦντι τῷ τότε.

Est autem syncellus quasi ejusdem cellæ consors, et protosyncellus primus inter cellæ consortes. Res tandem in dignitatis nomen abiit, ut qui nec σύγκαπνοι nec σύγκελλοι essent, tales tamen appellarentur. Sicut hodie multi habent eum titulum ut vocentur S. D. N. *domestici*, ita et syncelli patriarcharum tandem evaserunt illi qui forte nunquam in patriarchio habitaverant. Huic postea dignitati agnatum est πρῶτος, πρωτοσύγκελλος, ex solita nimirum ambitione qua simplicia vocabula τοῦ πρώτου convestire solent. Invenerant olim Græci titulum *nobilissimi*. Res hic non stetit, ambitio πρωτονωβελίσσιμος esse voluit. Nec hic, quamvis in longo no-

mine, finis: ut placet tibi ille in jure Græco-Romano l. IV Νικήτας πρωτονωβελισσιμοϋπέρτατος? Quale monstrum tituli! erant Græcis πρόεδροι: titulus iste augendus fuit præscripto vocabulo πρώτου, πρωτοπρόεδροι: quod in Jure Græco Romano passim obvium est. Etsi autem scriptura illa σύγγελος et πρωτοσύγγελος apud nonnullos scriptores reperiatur, non dubito tamen vitiosam esse, germanamque illam σύγκελλος et πρωτοσύγκελλος, quia clarum est a *concella*, hoc est ab eadem *cella*, nomen descendere. Hinc Wilhelmus Tyrius, XIV, 12, *concellos* nominat. Ennodius, l. I, epist. 5; vocat *cellulanos* et quod Græcum magis exprimit, *concellaneos*. Heraclius imperator, ut est in quadam ejus constitutione, quæ exstat l. II juris Græco-Romani, numerum *syncellorum* ad duos redegit. Mirum vero Codinum *syncelli* seu *syncellorum* mentionem nullam fecisse, dum catalogum officialium magnæ ecclesiæ texeret, nisi quis dicat syncellorum appellationem non officii, sed dignitatis fuisse.

Ibid. [Qui primus omnium σύγκελλος ac ideo temporis ordine πρωτοσύγκελλος legitur, fuit Anastasius ille presbyter, cui, referente Theophane, quam conceperat de fide perversam sententiam, publice pronuntiandam in ecclesiæ conventu dedit Nestorius: Ὁμιλίαν περὶ πίστεως ἐκδέδωκεν τῷ ἑαυτοῦ συγκέλλῳ. Hic autem cum sublato e vivis Nestorio patriarchæ dignitatem non exceperit, nihil aliud eo vivente adeptus quam ut esset convictus ejus particeps, domus cellæque consors, animæ rebus in dubiis director, in arduis consiliarius, in secretis conscius, ac indivisus in prosperis et adversis socius. Hoc primum primi qui legitur syncelli munus; hæc ut vera nominis expositio, ita pariter officii finis et cognitio sincerior. Evagrius de ipso syncello, VI, 2: Τοῦ Νεστορίου διάπυρος ἐραστής, ὃς καὶ συνέκδημός οἱ γέγονεν πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἀπαίροντι. Socrates, VII, 32: Συνῆν αὐτῷ Ἀναστάσιος πρεσβύτερος, ἅμα αὐτῷ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας σταλείς. **378** Τοῦτον διὰ τιμῆς εἶχε πολλῆς, καὶ ἐν τοῖς πράγμασι συμβούλῳ ἐχρῆτο. Presbytero deinceps hujusmodi in cibi cellæ secretorum, vitæ denique omnis societatem adscito, procedentibus annis factum est ut qui in ecclesiæ cœtu amicos, in palatio quoque notos allegerat, nullo, si quæ forent, ejus merita virtutesque ignorante, defuncto patriarcha in ejus locum successor eligeretur; quique nomine syncelli vel dignitate penes patriarcham adhuc in vivis agentem, ceu ejus sincerior *concellaneus*, insignis vixerat, idem post lethum, ut in ecclesia thronum, ita κελλίον ipsum et secretius patriarchii penetrale occuparet. Videtur mos hujusmodi circa Leonis Isauri tempora invaluisse, de quo Cedrenus: Εὗρεν οὖν ἐν τούτῳ σύμμαχον Ἀναστάσιον σύγκελλον τοῦ ἁγίου (Γερμανοῦ) συνταξάμενος αὐτῷ τοῦ θρόνου διάδοχον γενέσθαι. Invaluisse dixi, non primo morem institutum: jam enim sub Anastasio seniore Τιμοθέου ἀποθανόντος, scribit Theophanes Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην πρεσβύτερον καὶ σύγ-

A κελλον Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον προεχειρίσαντο. Et sub Justino pariter seniore Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τελευτήσαντος Ἐπιφάνιος πρεσβύτερος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ σύγκελλος ἐχειροτονήθη. Majora semper incrementa more capiente, Stephanus Leonis Sapientis frater, quem Basilius pater clero CP. sociarat educandumque ac syncelli dignitate ornandum Photio dederat, ait Leo Grammaticus, eodem Photio secundo submoto confestim in ejus locum suffectus est patriarcha. Cedrenus vitæ Leonis initio: Προσέταξεν ὁ Λέων τοῦ θρόνου Φώτιον καταγαγεῖν, κατὰ πόδας δὲ Στέφανον σύγκελλον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ὁ βασιλεὺς πατριάρχην προβάλλεται. Et in eodem Leone: Χειροτονεῖται πατριάρχης ὁ σύγκελλος Εὐθύμιος.
B Consuetudinem hanc quasi legem habitam narrat Cedrenus idem in Monomacho: Ἐκείνου γὰρ (πατριάρχου) ἀποθανόντος, ὁ σύγκελλος εὐθὺς εἰς τὸν τούτου θρόνον ἐγκαθίδρυται. Πάλαι dixerat nonnihil superius: Monomachi enim ætate consuetudo vel lex quæcumque de syncellis ad patriarchatum subvehendis exstincta erat et penitus abrogata. Eo tamen ac sequentibus temporibus non unus modo sed et plures syncelli; ac tandem inter eos primas tenens protosyncellus, cujus nomen deinde plures ambierunt. Verum integram syncellorum cohortem aliquando miratus, ac de iis cum Græcis ipsis collocutus, percepi ex ea quæ semper inter eos viguit dignitatum ambitione vel titulorum cupiditate pro-
C fluxisse, ut qui patriarchatum expeterent vel syncellos in munere vellent æmulari, nomen primum aucuparentur. Pristini vero temporis syncellus, patriarchæ licet successor designatus, quo desiderii successionis a se amoveret suspicionem, ubi patriarchæ consacrificabat, populum ad preces pro eo et ejus salute nec non ei vita longæva obtinenda fundendas hortabatur, quod cum facerent pariter per CP. ecclesias alii presbyteri, exin quasi syncelli nomen promeriti, ea se dignitate promovendos curarunt; ac ut viget et aliis præferri quærit honoris cupiditas qui magna in ecclesia syncellus preces hujusmodi denuntiaret faciendas, protosyncellus, ut reliquis anteponendus ac dignior, est appelatus;
D ac ubi sacerdotes vel metropolitæ patriarchæ concelebrantes id muneris fuerunt exsecuti, syncellorum quoque ac protosyncellorum honorem sibi arrogarunt. Audi Cedrenum in Romano Argyro: Ἐτίμησε δὲ συγκέλλους μητροπολίτας τρεῖς. Plures itaque syncelli, adeo sublimis etiam honoris cupidine moti ut in consessu a sacerdotibus in missa habendo metropolitis se præferri contenderent. Idem Cedrenus inferius: Ἐγένετο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ταραχὴ διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν μητροπολιτῶν προκαθίσαι αὐτῶν τοὺς συγκέλλους ἐν τῷ συνθρόνῳ. Ipsi nihilominus metropolitæ aliquando syncelli, ut præmisi. Cedrenus idem in Basilio et Constantino Romani FF.: Ὁ σύγκελλος Στέφανος καὶ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος. Pene præterieram non syncellorum modo,

qui patriarchæ *concellaneus* ac ejus πνευματικός foret, sed et qui imperator præstaret idem officium, eo nomine **379** vocatum, quod maxime semper eum comitaretur, ac in palatio ad ejus *cellam* (κελλίον enim etiam imperatoris secretius penetrale dictum superius) *concellaneus* σύγκελλος, ac præ aliis dignus μέγας πρωτοσύγκελλος habitaret. *Aderant ei* (si Phranzæ interpreti fides habenda) *sacerdotes sui* (palatini nimirum) et *spiritualis pater Gregorius magnus protosyngelus*. De Joanne imperatore loquitur ad concilium Florentinum viam capessente. Scribit porro protosyngelus, prout alii Græce σύγγελον ob eamdem cum σύγκελου pronuntiationem et ignoratam συγκέλλου propriæ vocis significantiam et originem.

P. 105. [*Καθηγούμενοι*. Quos ἡγουμένους quoque dicimus: προηγουμένους autem, *qui* hos in officio *præcesserunt*, et superiorum munere, quo se abdicarunt, sunt functi.

Ibid. [*Τὴν σφραγῖδα*. Πρόβλησιν, προχείρισιν, *promotionem* intellige, quæ facto crucis signo completur. Requires in Euchologiis; et consules postremam superioris capitis notam. Goar.

Ibid. *Καὶ οἱ μὲν ἀρχιερεῖς εἰς προσκύνησιν τοῦ βασιλέως, ὡς εἴρηται, ἐρχόμενοι μετὰ τῶν ἐχόντων μανδύον αὐτῶν ποταμούς*. Junius p. 212 editionis suæ, I, c. 20, n. 16: *Summi autem sacerdotes ad salutandum imperatorem, ut diximus, venientes cum aliis mandyum suum habentibus*. Perperam. Lege ex codice Lauther. μετὰ τῶν ἐχόντων μανδύων αὐτῶν ποταμούς· *cum mandyis suis habentibus fluvios*. Hoc est *cum mandyis undulatis*. In scripto Græcob. l. II Turco-Gr. p. 108: Καὶ μανδῆ μὲ τοὺς ποταμούς. Μανδεῖον, inquit ille Græcus in Turcogr. p. 189, λέγουσιν ὃ φέρει ἐπάνω ὁ πατριάρχης μετὰ ποταμῶν, διὰ τὸ διδακτικὸν ὀφείλειν. Dicitur ergo μανδύας, μανδεῖον, μανδῆ, et μαντίον, a quo in Turcogr. p. 189 numero multitudinis τὰ μαντία. Οἱ ἀρχιερεῖς βαστοῦν εἰς τὰ μαντία τοὺς ποταμοὺς κοκκίνους καὶ ἄσπρους, *Pontifices gestant in palliis fluvios* (limbos) *coccineos et albos*. Germanice *Mantel*, a Latino *mantelo*. Est autem μανδύας forma similis ei vesti sacræ quam vulgo vocamus *ein Rauchmantel*; et qua ipse imperator Romanus adhuc in inauguratione insigniri et pingi solet quoque cum electoribus. Simeon magister officiorum in Pandecte Histor. Turcicæ, c. 199, διχητήσιον vocat; quod Græci rogati ab auctore Pandectæ interpretabantur ἐπιμάνδυον, quasi dicas *supramantellum*. Forte διχητήσιον παρὰ τὴν δίχην derivatur, ut et διχανίκιον, quod imperii et potestatis insigne sit. Eratque vestis hæc tam imperatoribus quam patriarchis aliisque pontificibus communis, ut ex Curopalata et Turco-Græcia constat; nec satis apte vertitur *paludamentum*, ut agnoscit etiam Leunclavius, cum vox hæc militarem vestem significet, μανδύας autem etiam extra castra gestari consueverit; nec ab imperatore tantum, sed et ab Ecclesiæ præsulibus, quibus *paludamentum* apte nemo tribuerit. Et hæc accommodari possunt ad varia loca Codini in quibus *mandyæ* mentionem facit. Quod Junius mandyæ originem ex Persica lingua deducit, p. 336, id facit, opinor, ut Persicæ linguæ non ignarum sciamus. Longe facilius a Latino *mantello* aut Germanico *Mantel* deduxisset. Nec assentior Meursio, qui ita legit, ἐρχόμενοι μετὰ τῶν ἐχόντων μανδύον μὲ ποταμούς. Nam sensus esset: *Episcopi veniunt* **380** *ad venerationem imperatoris cum illis qui habent mandyum cum fluviis* sive *undulatum*, cum ipsimet induti mandyis undulatis veniant ad cultum imperatori deferendum. Nec barbarico illo hellenismo μὲ pro μετά Curopalatam usum esse verisimile fit, præsertim hoc solo et unico loco. Potius hoc nupero alicui Malaxo competat, qui in patriarchica sua historiæ Turcogræciæ inserta ἐχάρισε καππάστον ἐνδύμιον μὲ τὸν χαμουχᾶν, καὶ μανδῆ μὲ τοὺς ποταμούς, καὶ ἄλογον ἄσπρον. Grets.]

Ibid. [Superius pontificum indumentum extra missarum solemnia est mandyas, pallio quam similis, ad fauces fibula nexus, sinibus et rugis amplissimus et omnino insignis. Ad ejus latera circa ventrem affixæ sunt tæniolæ albi rubrique coloris ternæ, quibus undequaque variatur et adornatur. Tæniolæ illæ sunt ποταμοί, de quibus in præsenti, eamque gratiam et scientiam designant quam intellexit Christus ipse Dominus, dicens « flumina de ventre ejus fluent, etc. Ac propterea circa ventrem appictæ. Superius ad collum et angulos inferiores sunt πόματα, quatuor nimirum additi panniculi quadri, de quibus singulis Symeon Thessal. episcopus: Τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς διδάσκει μανδύας, ποταμοὺς μὲν ἔχων διὰ τὰ προειρημένα, πόματα δὲ εἰς τύπον παλαιᾶς τε καὶ καινῆς χάριτος, ἃ ὑπεράνω κεῖνται τῶν ποταμῶν. Goar.]

CAPUT XV.

Observationes et explicationes in c. 21 de lugubribus imperatoris gestaminibus.

P. 106. Alius titulus habet περὶ βασιλέως ἀποθανόντος. Sed melior est inscriptio quam capiti huic præfiximus. Citat hoc Codini caput Casaubonus Exercit. 56 contra Baronium. Et, heu! quid laboris non exantlat, quid sudoris non profundit, quos lecythos suorum collectaneorum non effundit, ut doceat nos aliud esse λαμπροφορεῖν, aliud λευκοφορεῖν seu λευχειμονεῖν, aliud colorem λαμπρόν, aliud colorem λευκόν, interdum tamen λαμπρὸν καὶ λευκὸν pro eodem accipi, proprie distingui. *Apud Codinum*, inquit, *vestes albæ, luctus indices, vocantur* λευκαί; *iisdem opponuntur* λαμπραί, *id est omnes nitidiores; puta candidæ a fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus et alii Græci* λαμπράς *vertunt, aut purpureæ, vel alius cujusvis coloris, præsertim intensioris. Non enim sola candida dicuntur* λαμπρά, *sed quæcunque valde nitent, cujusmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium Pollionem diximus*. Quam abscondita nobis pandit operosus iste exer-

citator! quasi non omnia hæc ex ipso Codino satis superque perspecta sint, præsertim adjunctis iis quæ c. 11 idem Codinus tradit.

Ibid. Lucæ XXIII indutus est Christus ab Herode, irrisus causa, **381** ἐσθῆτα λαμπράν. Beza vertit *splendidam*, interpres noster *albam*. Approbat hoc Casaubonus, quia λαμπρόν et λευκόν sæpe eodem significatu usurpantur. Illud critica ferula sic castigat: Magis ex usu Latine loquentium dixissent *candidam*. Mirum Bezam hoc loco non fuisse memorem suæ *candidæ*, a fullone candentis, cujus iterum oblitus est Jacobi c. II, dum ἐσθῆτα τὴν λαμπράν denuo *splendidam vestem* interpretatur. Bonam tamen operam, sed nimis seram navat nobis asceta iste, dum nos docet quid sit μαργέλλιον, sed per negationem: ait enim imperatorem citrina vestimenta assumere, *sed sine limbis et pretiosis prætexturis: hoc margellium significat, non margaritas.* Audis, Juni, quid te olim Genevæ incolam doceat ejusdem scholæ quondam et urbis insessor Casaubonus? Mitte ergo tandem tuas margaritas. Vocavi *operam seram* respectu nostri, quia jam pridem ex Balsamone et aliis didicimus quid sint *margellia*. GRETS.

P. 106. [*Τεσσαράκοντα*. Defunctorum recolendæ memoriæ sacri sunt dies tertius, nonus, quadragesimus, et annuus a morte. Τοῖς τεθνεῶσιν ἀποτελεῖται, inquit Nicephorus Callistus, τὰ τρίτα, τὰ ἔννατα καὶ τὰ τεσσαρακοστά. Rationes subdit: tertio die faciei, qua dignoscitur homo, discrimen deperditur; nono corpus tabescit, solo corde adhuc incorrupto manente; quadragesimo tandem etiam cor cum reliqua corporis mole tabo corruptionique ex integro cedit. Aptius alii τὰ τρίτα apud Græcos resurrectionem Christi post triduanam sepulturam, τὰ ἔννατα novem angelorum choros, quibus mortuos aggregari precantur, τὰ τεσσαρακοστά luctum Israelitici populi in Moysis morte ad quadragesimum usque diem productum, quo defunctis lacrymas precesque parentare possumus, affirmant designare. Hujus mentis est Neophytus Rodius in sua Synopsi vernacula Clementem in Constit. Apost. l. VIII, c. 49, secutus. GOAR.

P. 107. [*Τῶν νενομισμένων ἐννάδων*. De quibus superiore nota. Sacros in feriis agendis novem dies refert Blastares, τοῦ Δ στοιχείου c. 8, adeo ut Alexius imperator edita Novella sanxerit nemini licere demortui parentes vel uxorem vel hæredes, vel fidejussores ante novem dierum luctui dicandorum præfinitum tempus accusare, causam in eos intentare vel in judicium trahere: Θεσπίζομεν μηδενὶ ἐξεῖναι τοῦ τελευτήσαντος τοὺς γονεῖς ἢ τὴν γυναῖκα ἢ τοὺς κληρονόμους ἢ τοὺς ἐγγυητὰς πρὸ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας τοῦ πένθους αἰτιᾶσθαι ἢ παρενοχλεῖν ἢ εἰς δικαστήριον ἕλκειν. GOAR.]

Ibid. Cæterum, quod Codinus ad calcem capitis scribit, nefas esse ut quis vestes nigras in palatio portet, id intelligendum est extra casum quo ipse imperator luget: tunc enim omnes μελανειμονοῦσιν, ut paulo antea Codinus dicebat. GRETS.

CAPUT XVI.

Observationes et explicationes in c. 22 De futura sponsa et imperatrice.

Ibid. [*Πεζεύειν. Ex equo vel curru desilire et pedes incedere.* GOAR.]

Ibid. Ad fontem. Πηγή seu πηγαί, templum celeberrimum Cpoli extra mœnia, cujus summus amator, admirator et encomiastes **382** fuit Nicephorus Callistus, ut constat ex l. XV Historiæ ecclesiasticæ, c. 25 et 26; qui de miraculis ad fontem editis integrum se commentarium scripsisse dicit. Exstat Viennæ in Cæsarea bibliotheca fortassis unicum totius Europæ exemplar; cui nisi cito succurratur (vidi enim et percurri allatum Monachium et huc Ingolstadium), penitus a blattis tineisque corrodetur; et jam nunc aliquot locis ab aquis pessime acceptum est, ita ut multa legi nequeant, præsertim sub finem.

Ad hoc templum divertit quoque Helena Cantacuzeni filia, nuptura Joanni Palæologo. Rem narrat ipse Cantacuzenus, IV, 1. GRETS.

Ibid. [Urbis CP situs triangularis est; ejusque latera duo alluuntur mari, tertium continenti obtenditur. Ad eam itaque adveniens itinere terrestri imperatrix ad Pegem ecclesiam celeberrimam et regiam simul palatium, qua continentem respicit urbs, desilit; sin mari appellat, circa Blachernas loco portus commodissimo, ubi aliud Blachernense dictum palatium, terram salutat. Ecclesiæ porro Πηγῆς nomen est a *fonte* non minus continuo miraculorum profluvio quam perennibus aquis exuberante. Ad salutares ejus aquas si a Marciano, qui postmodum Romanum imperium obtinuit, deferretur, lumen oculorum recuperaturum cæcus per divinam visionem est monitus. Tulit εἰς τὴν Πηγὴν Marcianus cæcum, cæcus visum ex aquis retulit. Inde, ait Menæum Græcorum, miraculorum τῆς Πηγῆς origo et celeberrimum loco nomen factum: Ἐν τῷ τεμένει ἡ Πηγή ἐστιν ἀφθόνων ἰαμάτων, in templo ipso non adeo fons quam miraculorum ubertim decurrentium latex emergit, ait Cantacuzenus. Justinianus fonti templum superstruxit: Τὴν Θεοτόκον Πηγὴν Ἰουστινιανὸς ἔκτισε, scribunt Origines CP.; exstat adhuc locus Christianis Turcisque venerandus, quodque superest templum nulla ruina fœdatum, antiquitate non modice venerandum, ob pretium omne superantes aquas, a plebe Χρυσοπηγής, *aurei fontis* accepit appellationem. GOAR.]

P. 107. De templo Blachernarum suo loco diximus. Erat et ipsum extra urbem ad littus maris, de quo multa Nicephorus loco citato. Principio templa solummodo erant; successu temporis accesserunt splendidissima palatia. Quomodo excepta

fuerit ab Andronico juniore sponso Anna Sabauda, leges apud Cantacuz., I, 42. GRETS.

P. 108. [*Περὶ τὴν ἀκρόπολιν*. Ad urbis eum angulum qui Chrysopolim oppidum Asiaticum ex adverso respicit, ubi hodie principis Turcarum regia. Vulgus *κέρας*, *cornu*, vocat.

Ibid. [*Ἀρχοντιαστῶν*. Legendum omnino ἀρχοντισσῶν : ἀρχοντιαστάς enim nec usus nec lexica nec auctoritas docet. Est autem ἀρχόντισσα *domina*, *femina nobilis*. Simon Portius ἀρχόντισσα, δέσποινα, δεσπότις, κυρία. Inter præcipuas hujusmodi ἀρχοντίσσας Cedrenus habet ζωστάς, quæ patriciorum cingulo et honoris insigni uterentur.

Ibid. [*Ὑποδοῦσιν αὐτὴν τὰ ἐρυθρά*. Non minus capiti corona quam rubra calceamenta fuerunt pedibus imperatorum insignia. Logotheta de Joanne abdicante se imperio : Καὶ τὰ μὲν ἐρυθρὰ πέδιλα ἀπεβάλετο καὶ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα, εἰς ἣν καὶ λίθος ὑπερκάθηται κόκκινος, ἃ βασιλικὰ σύμβολα. A regibus Albæ tum ad se deduxit, tum ad posteros imperatores Romanos calceorum hunc colorem transmisit Julius Cæsar. Dio l. XLIII: Τῇ ὑποδέσει τῇ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν Ἄλβῃ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσήκων σφισὶ διὰ τὸν Ἴουλον ἐχρῆτο. Ammianus pedum tegmina purpurea vocat, quæ a comite **383** largitionum servabantur. Hinc repetita toties in Græcorum historiis φοινικᾶ πέδιλα, πέδιλον ἐρυθρὸν, κοκκοβαφὲς καὶ φοινικοβαφὲς, ἐρυθροβαφὲς πέδιλον, ἐρυθρὰ ὑποδήματα. Ex pluribus unum aut alterum exemplum depromo. Botoniates apud Annam Comnenam, exuens se imperio, at non ejus insignibus, μόνον ἔσομαι ψιλοῦ τοῦ τῆς βασιλείας μετέχων ὀνόματος καὶ τῆς εὐφημίας καὶ τῶν ἐρυθρῶν πεδίλων. De Alexio scribit Gregoras, qui filiæ ἐρυθροῖς ὑποδεδέσθαι κρηπῖσι προστετάχει, ἵν' αὐτή τε καὶ ὁ ταύτῃ συζευχθησόμενος τῆς βασιλείας διάδοχος γένηται. Ut imperatrici nobiles feminæ rubra calceamenta induebant, sic nonnisi proceres viri pedibus imperatoris illa consueverant immittere. Cantacuzenus qui fuerint designat, III, 27: Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς πρότερον ἐσθῆτα βασιλικὴν ἐνδὺς, ἔπειτα ὑπ' ὄψεσι ταῖς ἁπάντων ταῖς ἐρυθραῖς κρηπῖσι τοὺς πόδας κατεκόσμει, τὸν ἕτερον μὲν ὑπὸ τῶν ἄγχιστα καθ' αἷμα προσηκόντων ὑποδούμενος, τὸν δὲ λοιπὸν ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φερομένων ἐπ' εὐγενείᾳ καὶ λαμπρότητι μισθοφόρων Λατίνων. Alta fuisse hæc calceamenta Dio monstravit, vocans ea ὑπόδεσιν ὑψηλήν. Ad genu pertinuisse testatur Procopius, l. III *De Ædif. Just.* : Ὑποδήματα μέχρι εἰς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ὃ δεῖ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι. Τζάγγας ideo vel τζάγγια barbaro nomine dicta existimo ; de illis actum superius.

Ibid. *Ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ*. Finem his scriptis imponit e Regiis mss. alterum, et vocem τέλος addit ; ut quod sequitur alieni auctoris opus esse conjiciamus. GOAR.]

Ibid. Assumentum illud, *ἰστέον* δὲ καὶ τοῦτο, etc., vere assumentum esse neque huc pertinere, clarius est quam ut multis ostendi debeat. Quia tamen Junius reperit in quodam exemplari sibi a Frehero subministrato, et quia alter Boicus codex eodem additamento cæteris auctior est, relinquamus sane hoc loco, ne dum alium quærimus et assignamus, forte incommodiorem attribuamus. Illud certum esto, hic omnino tanquam peregrinum atque exoticum habitare. Codex tamen Boicus pro παρδόβαλλοι exhibet παρδοβάγιλοι. GRETS.

Ibid [*Παρδόβαλλοι*. Alia lectio παρδοβάγυλοι, *qui pardos curant* : feras enim ad ostentationem vel delectationem principes enutriunt. Βαΐουλον superius *procuratorem*, *bajulum* referre diximus : βαϊούλου vice nonnunquam βλάγυον apud Theophanem vel etiam βάγιλον lego. Regium hic habet παρδοβάγιλον ; qua de causa *pardorum curatorem* expono. GOAR.]

Ibid. Turcarum sultano etiam hodie κρυοτήρια potui refrigerando in pretio esse, memini me legere alicubi in observationibus Bellonii. GRETS.

Ibid. [*Παρσιγόχοοι*. Regium correcte παροινοχόοι, qui pincernis administrant, et aquas vel puriores vel salubriores aut certe nives aut glaciem vino refrigerando equis aliunde vehunt. GOAR.]

GEORGII CODINI

EXCERPTA

DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS.

EMINENTISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO BARBERINO, S. R. E. CARDINALI,

DOMINO MEO SUMMA OBSERVANTIA COLENDO,

PETRUS LAMBECIUS S.

Multa sunt, Eminentissime Princeps, quæ homini ad immortalem gloriam aspiranti viam præbent; verum aut me amor propriæ opinionis fallit, aut ulla nec honestior nec compendiosior potest reperiri quam vel ipsa eruditio vel quæ eruditis exhibetur benevolentia et benignitas. Harum altera quibuscunque egenis et obscuris terræ filiis ad summam laudem aditus patet, dummodo natura aptam iis non denegarit indolem, nec ipsi profectui suo debita diligentia, famæ autem legitima non desint ambitione. Altera illis duntaxat ad claritudinem pervenire licet, quibus eam generis potentiæ et fortunarum amplitudinem largiri Deus voluit, ut protegere alios possint et sustentare. Illi ergo hos colunt, ut necessariis ad studia adminiculis potiantur: hi contra illos fovent, ut monumentis litterarum nominis et virtutis suæ memoria apud posteros celebretur; ita utrique per se indigentes alteri alterorum vigent auxilio. Quare beatissimos ego semper existimavi qui hanc velut omnibus numeris perfectam felicitatem consecuti sunt, ut pariter splendidissimo vitæ statu et merito haud vulgaris eruditionis venerabiles sint atque conspicui. In his te numero, eminentissime princeps, qui cum majestate sacræ purpuræ et pontificalis familiæ prærogativa satis sine ullo aliunde petito splendore fulgeas, adeo tamen litterarum studio inter publica tantæ dignitatis munera et fuisti semper et etiamnunc es deditus, ut cum iis qui tota vita aliud nihil egerunt jure et audacter de multifariæ scientiæ palma possis contendere. Testatur enim hoc ditissima tua lectissimaque bibliotheca, qua post Vaticanam nihil Roma perfectius habet aut magnificentius; testatur haud exiguus præstantium ingeniorum numerus, quibus aula tua nunquam non fuit exornata; testatur publicum doctissimorum virorum de Te judicium, qui sæpe gravissimarum quæstionum arbitrium tibi detulerunt, quod cum ita sit abunde, ni fallor, apparet quibus ego nunc causis impulsus volumen hoc Originum Cpolitanarum eminentissimo nomini tuo dedicare audeam. Nempe jam primum minime dubito quin pro singulari tuo erga litteras affectu, quidquid hoc munusculi litterarii est, lætissimo vultu sis excepturus: deinde præcavebo hac dedicandi ratione ne exprobrari mihi possit, quod olim Anacharsin philosophum in Græcorum ludis improbasse refert Laertius, ἀγωνίζεσθαι μὲν τοὺς τεχνίτας, κρίνειν δὲ τοὺς μὴ τεχνίτας. Certum denique habeo obtensam nominis tui auctoritatem non honori tantum laboribus meis fore, sed et præsidio adversus malevolorum improbas detrectationes; quod videlicet nemo sanus ea lacessere ausurus quæ tibi optimo acerrimoque scriptorum censori probantur. Et hæc quidem præcipuæ ex iis sunt quas cum omnibus eruditis communes habeo causas, cur tibi potissimum, eminentissime princeps, quidquid hoc et qualecunque est libri, merito ac lubens consecrem: insuper vero alias multas privitim habeo, quas domesticas appellare lubet; easque tanto cæteris graviores existimo quanto vehementius ἀχαριστίας crimen subire vereor. Etenim repetenti mihi memoriam omnis ejus temporis quod studiorum causa exteris regionibus perlustrandis impendi, vix ullus occurrit dies qui singulari aliquo tuo in me collato beneficio non sit notabilis. Advenientem me primum Lutetiam humanissime per eos qui tum rebus tuis agendis ibi præerant excipi curasti. Mox ipse Lugduno reversus participem me fecisti mensæ, admisisti inter intimos; et ut paucis omnia complectar, tanto me prosecutus es affectu ut majorem ab avunculo non potuissem desiderare. Eamdem benevolentiam Romæ postea expertus sum, ubi integrum biennium in aula tua commoranti mihi ea videndi multa et discendi fuit occasio, ut vere gloriari possim plus me in luce illa et strepitu aulico quam in ullo Academiæ recessu et umbra profecisse. Reversus deinde in Galliam incredibile memoratu est quantam ex commendatione tua cum aliis multis locis utilitatem perceperim, tum vero inprimis Tolosæ, cujus urbis illustrissimus archiepiscopus Dn. Carolus de Montchal, vir sanctitatis simul et prudentiæ et eruditionis rarissimæ, continuos octo menses in palatio suo plus quam paterna

liberalitate et cura me tractavit. Plura ejus generis addere inconveniens esse credo et superfluum, tum quod ipsa hæc beneficiorum enumeratio nescio quid videatur habere levitatis et arrogantiæ, tum quia vel ex minimo eorum quæ jam dicta sunt satis superque elucet, quanta obligationis necessitate tibi sim devinctus. Accipe igitur, eminentissime princeps, et boni consule qualemcunque hunc juvenilis diligentiæ meæ fructum, quo pariter et gratitudinem meam tibi studeo declarare, et quanti faciam judicii tui acumen et auctoritatem nominis. Quodsi forte nonnusquam editionem minus feliciter curatam deprehendes, ignoscas velim, et benigne repules, ex quo hæc Lutetiæ absoluta reliqui, triennium jam præteriisse, ideoque quidquid sub prælo commissum est erroris, absentiæ meæ esse tribuendum. Vale.

Dabam Hamburgi prid. id. Decembr. 1653.

LAMBECII PRÆFATIO AD LECTOREM.

Cum ante biennium Lutetiæ Parisiorum agerem, tantum apud me potuerunt innatum publicæ utilitatis studium et amicorum cohortationes et exempla complurium doctissimorum, ut summum nefas esse crederem inceptæ editioni corporis historiæ Byzantinæ qualicunque mea opera deesse. Quæsivi igitur cui potissimum parti laborem impenderem, et cum fere omnia ab aliis præoccupata esse viderem, tandem mecum cogitare cœpi operæ pretium fore si hactenus inedita Codini excerpta de antiquitatibus Cpolitanis in publicum producerem. Præterquam enim quod pertineant ad rem et multum lucis afferant historiæ Byzantinæ, hoc etiam nomine edi merentur, quod a gravissimis hujus et superioris sæculi scriptoribus sæpius laudata et ad confirmationem dubiarum opinionum adhibita sint. Etenim Joannes Leunclavius in Pandectis historiæ Turciæ libri de ædificiis frequentissime mentionem facit; et quæcunque Nicolaus Alemannus notis suis in Procopium ἐκ τῶν ἀνεκδότων πατρίων CP inseruit, inde desumpta sunt. Item Petrus Gillius ex supradicto libro de ædificiis et altero de statuis integras transscripsit paginas. Certum quoque est ineditum illud Chronicon Cpolitanum, quod Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro et alibi creberrime citat, nihil aliud fuisse quam ineditam partem excerptorum Codini; quæ nunc publicatur. Testantur hoc citata loca, et testabitur integrum Chronicon, si quando in lucem veniet. Similiter etiam per antiqua illa collectanea θεαμάτων urbis CP, quæ doctissimus Jacobus Sirmondus in notis ad Sidonium Apollinarem citat et in multis bibliothecis occurrere ait, hæc alias non evulgata Codini excerpta intelligenda sunt. Adderem plures coætaneos auctores, in quorum scriptis ea citantur, nisi longum esset illos enumerare et supervacaneum. Cum itaque jam omnino decrevissem edere Codini illa ἀνέκδοτα, nihil mihi antiquius fuit quam ut propositum hoc avunculo meo per litteras significarem, qui illud non tantum non improbavit, verum ut cœptum urgerem monuit, atque insuper duos mihi submisit codices manu scriptos, quibus continebantur hæc Georgii Codini opuscula :

Περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
Περὶ τῆς σχηματογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
Περὶ ἀγαλμάτων, στηλῶν καὶ θεαμάτων,
Περὶ κτισμάτων,
Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας,
Περὶ τῶν βασιλευσάντων ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ταύτης ἁλώσεως,
Περὶ τῆς τάξεως τῶν ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων τοῦ παλατίου καὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Horum primum, quintum, septimum et principium tertii a Georgio Dousa, Francisco Junio et Jacobo Gretsero jampridem edita fuerunt : reliqua vero nunc primum a me publicantur. Cæterum præter duos avunculi mei codices, quorum unum a V. Cl. Peirescio dono acceperat, alterum vero ex Vaticano exemplari curaverat transscribi, quatuor aliis codicibus in adornanda editione usus sum, quorum primum ex Britannico exemplari descriptum dedit mihi eruditissimus Isaacius Vossius, cum adhuc essem Amsterodami ; secundum R. P. Jacobus Sirmondus mecum communicavit ; tertium mihi suppeditavit bibliotheca Regia permissu Petri et Jacobi Puteanorum fratrum ; quartum ipsemet Romæ in bibliotheca Vallicellana reperi.

Hactenus dixi unde Codini ἀνέκδοτα prodierint : sequitur ut paucis agam de meis animadversionibus. Illas vero tres maxime ob causas conscripsi, nempe ut varias lectiones, quæ sensum auctoris immutare posse videbantur, aliorum ingeniis dijudicandas proponerem ; tum ut loca mendosa, dubia, obscura atque minus recte ab aliis intellecta corrigerem et explicarem, et ubi opus esset, correctionis atque explicationis meæ rationem redderem. Verum utrum ego hoc quod mihi proposueram bene præstiterim necne, res ipsa indicabit. Interim tamen, amice lector, velim tibi persuadeas sedulo me operam dedisse, ut utilitati tuæ pro viribus meis quam fidelissime servirem, neque præter modum diligens atque non necessaria multa aut multoties ab aliis antea dicta compilans patientia tua abuterer.

Ad hæc quo facilius mihi ignosceres, sicubi vel in versione vel in animadversionibus humanitus lapsus essem, omnes omnino occasiones fugi, quæ oblatæ mihi fuerunt ad contradicendum iis qui ante me aliquid Codini ediderunt vel secus quam oportebat intellexerunt; et siquando necessitate coactus fui eorum errores detegere, tantam ea in re adhibui moderationem ut contra quos scribam obscurum sit, manifestum vero, me non eo hoc fecisse ut ex alienis erroribus gloriam quærerem, sed ut præcaverem duntaxat ne aliis necessarii quidquam ignorantia præteriisse viderer. Reliquum ergo est ut hosce labores meos benevole excipias, et si qua in iis deprehendes quæ minus tibi placebunt, aliquantulum indulgeas juventuti meæ et nimiæ erga te voluntati et gravioribus occupationibus, per quas exactissime omnia persequi et recensere non potui. Sic et gratum te præbebis, et alacriorem me reddes ad præstanda majora. Vale.

Romæ 1649, calendis Maiis.

LAMBECII

DE GEORGII CODINI VITA ET SCRIPTIS

BREVIS DISSERTATIO.

Georgium Codinum non sub ultimis tantum imperatoribus Cpolitanis vixisse, sed aliquandiu etiam superfuisse post ipsam Cpoleos expugnationem, ex ipsius scriptis liquido apparet. Curopalatæ vero cognomen, quod ei ab illis tribuitur qui librum ejus de Officiis palatii CP ediderunt, in illis quos ego vidi codicibus manu scriptis non reperi; et facilius multo credam impositum ei fuisse Curopalatæ cognomen, quia de Officiis palatii scripsit, quam quod ipse curopalatæ dignitatem obtinuerit. Cæterum quod ad scripta ejus attinet, non propterea duntaxat vano quodam præjudicio improbanda sunt, quoniam Codinus ducentis tantum abhinc annis floruit; quippe qui, quæcunque edidit, ex antiquioribus et magis probatis auctoribus excerpsit et collegit. Nam quod primum inter opuscula ejus locum obtinet et inscribitur περὶ τῶν πατρίων sive de originibus CP, ejus major pars verbotenus descripta est ex Hesychio Milesio, reliqua vero ex Glycæ Annalibus, Chronico Alexandrino et alio quodam hactenus non edito, cujus auctor est quidam Julius Pollux, antiquo illo, qui Commodo imperatori Onomasticum suum dedicavit, aliquot seculis recentior. Libri vero de statuis prima pars de simulacris deorum gentilium ex Phurnuto desumpta est et ex Joannis Lydi Philadelphiensis libro nondum edito de Mensibus *), unde etiam Suidas hausit eadem. Altera autem pars, quæ tractat περὶ στηλῶν καὶ θεαμάτων, quod est, ut ego interpretor, de statuis aliisque rebus spectatu dignis Cpoli, ea tota verbotenus descripta est ex antiqui anonymi auctoris collectaneis antiquitatum Cpoleos, quæ inscripsit παραστάσεις συντόμους χρονικάς, et compilavit ex Theodoro lectore, Papia, Eusebio, Socrate, Marcello lectore et compluribus aliis. Hæc vero collectanea nunc primum ex antiquissimo codice bibliothecæ Regiæ in lucem prodeunt, qui, ut omnes, quotquot eum viderunt, testantur, ad minimum ante quadringentos annos scriptus fuit. Est autem inter codices ejus bibliothecæ numero millesimus vigesimus septimus. Quisquis igitur auctor est illorum collectaneorum, ducentis saltem vel trecentis annis Codino est antiquior. Ex iisdem quoque collectaneis libri περὶ κτισμάτων satis magna pars excerpta est; cætera desumpta sunt ex Joanne Antiocheno, Panodoro Ægyptio et aliis, qui in eo libro citantur. Totus denique catalogus imperatorum Cpoleos usque ad imperium primi Alexii Comneni, auctoris est multo antiquioris Codino: quippe qui eum catalogum conscripsit sub Manuele Comneno Alexii nepote, ut ipse testatur his verbis: ὁ κύριος Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ὁ πάππος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως. Reliqua porro catalogi pars, a Theodoro Lascare ejus nominis primo usque ad ultimam Cpoleos expugnationem, ab ipso Codino superioribus adjecta est, cum ille, ut principio dixi, aliquantulum illi urbis excidio superstes fuerit.

*) Lydi liber ab Hasio et Rœthero editus est.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΚΩΔΙΝΟΥ (1)

ΠΑΡΕΚΒΟΛΑΙ

ΕΚ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (2).

—

GEORGII CODINI

EXCERPTA EX LIBRO CHRONICO

DE ORIGINIBUS CONSTANTINOPOLITANIS.

—

1-3 Ferunt Argivos primum oraculo Pythiæ monitos, A

Hic ubi miscentur madido duo flumina ponto,

Cervus ubi et piscis vescuntur pabulo eodem,

suas fixisse sedes eo in loco in quo Cydarus et Borbyzes fluvii, quorum alter ab arcto, alter ab occasu venit, apud aram Sesimetræ nymphæ mari miscentur. Cum igitur fato eo delati sacrificio indigenis diis litarent, 4 corvus particulam victimæ subreptam alium in locum deportavit, qui Bosporus cognominatur, pastore volatum avis indicante, unde et Bucolia locus ille vocatus est. Alii vero memoriæ prodiderunt Megarenses, a Niso genus ducentes, illic appulisse duce Byzante, a quo etiam urbi nomen inditum esse volunt. Illi igitur diverse hac de re narrant: nos B vero historiam cognoscere cupientibus, quod vero simile est, commemorabimus, ab Io Inachi filia initium facientes. Inachi enim Argivorum regis filia fuit Io:

Φασὶ μέν τινες Ἀργείους πρώτους τῇ θεᾷ (3) χρησάσῃ

Ἔνθα δύο σκυλακες διερὴν μάρπτουσι θάλασσαν,

Ἔνθ' ἰχθὺς ἔλαφός τε νομὸν βόσκουσι τὸν αὐτὸν,

πήξασθαι τὰς οἰκήσεις ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ ἐν ᾧ Κύδαρός τε καὶ Βορβύζης (4) ποταμοὶ τὰς διεξόδους ποιοῦνται, ὁ μὲν τῶν ἀρκτῴων, ὁ δὲ τῶν ἑσπερίων προῤῥέοντες, καὶ κατὰ τὸν τῆς Σεσιμήτρης νύμφης βωμὸν τῇ θαλάττῃ μιγνύμενοι. Ἐπεὶ οὖν κατὰ τὴν εἱμαρμένην ἀφίκοντο καὶ θυσίαν τοῖς ἐγχωρίοις ἐξιλάσκοντο δαίμοσι (5), κόραξ τῆς ἱερουργίας ὑφαρπάσας βραχὺ μέρος εἰς ἕτερον μετέθηκε τόπον, ὃς ἔχει τὴν Βοσπόρου προσηγορίαν, βουκόλου τὴν τοῦ ὄρνιθος ὑποδείξαντος πτῆσιν, ἀφ' οὗπερ καὶ Βουκο- B λία ἐκεῖνο τὸ χωρίον ἐκλήθη. Ἕτεροι δὲ τοὺς Μεγαρέας ἱστόρησαν, ἀπὸ Νίσου τὸ γένος κατάγοντας, εἴσπλουν ἐν αὐτῷ ποιησαμένους τῷ τόπῳ ὑφ' ἡγεμόνι Βύζαντι (6), οὗπερ τὴν προσηγορίαν μυθεύουσι

Meursii et Lambecii notæ.

(1) *Γεωργίου τοῦ Κωδίνου* Facilius dixerim quo tempore hic auctor non vixerit quam quo vixerit. In libro enim de Officiis aulæ Cpolitanæ meminit Joannis Cantacuzeni et Theodori Metochitæ, qui sub primis Palæologis ætatem egerunt. Meurs.

(2) *Περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντίνου πόλεως* scripsere etiam Leo Byzantius libris septem, teste Suida, et Priscus Panita, qui temporibus Theodosii vixit. Auctor est idem Suidas in Πρίσκος. Et meminit hujus non semel Jornandes de Reb. Get., sed corruptum ejus nomen est apud Evagrium Hist. Eccl. 2, 1: Μαρκιανὸς τοίνυν καὶ ἄλλοι τε πολλοῖς καὶ μὲν καὶ πατρίσκῳ ἱστόρηται τῷ ῥήτορι. Corrigo καὶ ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ μὴν καὶ Πρίσκῳ ἱστόρηται. Et postea apud eumdem occurrit incorruptum. Ejus Eclogas de legationibus edidit nuper eruditissimus vir, David Hœschelius. Meurs.

(3) Scribe, sicut legitur apud Hesychium, τῆς Πυθίας χρησάσης.

(4) *Βορβύζης* vocatur βαρύβυσσος apud Suidam in Ἡράκλειος. Meurs.

(5) Scribe θυσίαις τοὺς ἐγχωρίους ἐξιλάσκοντο δαίμονας. Sic infra τοὺς πατρῴους inquit ἐξιλασκόμενος δαίμονας. Lamb.

(6) *Νήσου τῆς νῦν Καταγωνίας*. Meursius in notis ad Hesychium pro καταγωνίας hic legendum censet Καταωνίας. Sed profecto, quisquis Cornelii Nepotis, Constantini Porphyrogeniti et reliqua ab eo citata geographorum loca inspiciet, primo animadvertet intuitu Cataoniam, cujus ibi mentio fit, non esse insulam, sed regionem supra Ciliciam in C continenti sitam, quæ etiam pro parte Cappadociæ habetur. Vera igitur hujus loci emendatio hæc est: ἀπὸ Νίσου τὸ γένος κατάγοντας. Nisus autem hic intelligitur Pandionis filius, Megarensium rex, a quo ipsa Megaris Νισαία denominata fuit, ut testatur Stephanus: Νισαία, inquit, ἐπίνειον Μεγαρίδος καὶ αὐτὴ ἡ Μεγαρὶς, ἀπὸ Νίσου τοῦ Πανδίονος. Vide præterea Strabonem principio libri noni et

A τῇ πόλει προσγραφῆναι. Οἱ μὲν οὖν διαφόροις ἐχρήσαντο λόγοις · ἡμεῖς δὲ πιθανὴν τὴν ἱστορίαν τοῖς θέλουσι (7) παραδώσομεν, ἐκ τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς Ἰοῦς τὴν ἀρχὴν ποιούμενοι. Ἰνάχου γὰρ τοῦ Ἀργείων βασιλέως γέγονε θυγάτηρ Ἰώ. Ταύτης δὲ τὴν παρθενίαν ἐφύλαττεν Ἄργος, ὃν πολυόμματον λέγουσιν. Ἐπεὶ δὲ Ζεὺς ἐρασθεὶς τῆς κόρης πείθει τὸν Ἑρμῆν δολοφονῆσαι τὸν Ἄργον, λυθείσης αὐτῇ τῆς παρθενίας ὑπὸ Διὸς εἰς βοῦν μετετράπετο. Ἥρα δὲ χολωθεῖσα τῷ γενομένῳ οἶστρον ἐπιπέμπει τῇ δαμάλει, καὶ διὰ πάσης ἐλαύνει τῆς ξηρᾶς τε καὶ ὑγρᾶς. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν Θρᾳκῶν ἀφίκετο χώραν, ὄνομα μὲν τῷ τόπῳ κατέλιπε Βόσπορον, αὐτὴ δὲ πρὸς τὸ Καλούμενον κέρας (8) ἐπανελθοῦσα, καθ' ὃ Κύδαρός τε καὶ Βορβύζης συμμίγνυνται, τοῖς B ἐνοικοῦσι προθεσπίζουσα τὰ ἐσόμενα, τὴν λεγομένην Κερόεσσαν (9) ἀπεκύησεν, ἐξ ἧς καὶ Κέρας ὁ τόπος ὠνόμασται. Ἄλλοι δὲ μάλιστα τῇ θέσει τοῦ χωρίου τὸ ὄνομα προστιθέασιν · οἱ δὲ τῇ τῶν καρπῶν εὐφορίᾳ τὸ τῆς Ἀμαλθείας αἰγὸς κέρας προσαγορεύουσιν. Ἡ τοίνυν Κερόεσσα τραφεῖσα καὶ παραδόξῳ μορφῇ λαμπρυνθεῖσα πολὺ τὰς Θρᾳκίας ὑπερέβαλλε παρθένους. Τῷ δὲ θαλαττίῳ μιγεῖσα Ποσειδῶνι τίκτει τὸν καλούμενον Βύζαντα, τὸ ὄνομα λαβόντα ἐκ τῆς θρεψάσης αὐτὸν κατὰ τὴν Θρᾴκην νύμφης Βυζίης (10), ἧς μέχρι καὶ νῦν οἱ πολῖται τῶν ὑδάτων ἀρύονται. Ὡς οὖν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἡλικίας ὁ νέος ἔβαινε καὶ τοῖς Θρᾳκίοις ἐνδιέτριβεν ὄρεσι, φοβερὸς πρὸς τοὺς θῆρας καὶ τοὺς βαρβάρους φερόμενος, πρεσβείας ἐδέχετο ὑπὸ τῶν τοιούτων, C σύμμαχος αὐτοῖς εἶναι καὶ φίλος προτρεπόμενος. Ὡς οὖν καὶ Μελίας ὁ τῶν Θρᾳκῶν βασιλεὺς αὐτὸν ἐπὶ τὸν τοῦ θηρὸς ἆθλον μετεπέμψατο, καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ δόξας ὁ Βύζας ἀπηνέγκατο, τὸν ὑποταγέντα ταῦρον τῇ ἱερουργίᾳ προσφέρων καὶ τοὺς πατρῴους ἐξιλασκόμενος δαίμονας κατὰ τὴν τῶν εἰρημένων ποταμῶν σύμμιξιν, ἀετὸς ἀθρόως φανεὶς τὴν καρδίαν ὑφαρπάζει τοῦ θύματος, καὶ κατὰ τὴν ἄκραν τῆς Βοσπορίας ἀκτῆς ἀποπτὰς ἔστη ἄντικρυς τῆς Χρυσοπόλεως, ἣν Χρύσης ὁ παῖς ἐκ Χρυσηΐδος γεγονὼς καὶ Ἀγαμέμνονος, φεύγων τῆς Κλυταιμνήστρας ἐπιβουλὴν μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀναίρεσιν, καὶ πρὸς τὴν τῆς Ἰφιγενείας ζήτησιν ἐπειγόμενος, μνῆμα τῆς ἑαυτοῦ ταφῆς, τοῖς ἐγχωρίοις τὸ ὄνομα τοῦτο D κατέλιπε, φθασάσης αὐτὸν ἐκεῖ τῆς τοῦ βίου καταστροφῆς. Ὁ μὲν οὖν Βύζας (11) κατὰ τὴν ἄκραν τῆς Βοσπορίας ἁλὸς διέγραψε πόλιν · Ποσειδῶνος δὲ καὶ Ἀπόλλωνος, ὥς φασι, συνεργούντων ἀνῳκοδόμει

A hujus virginitatem custodiebat Argus, quem multoculum fuisse aiunt. Ast uti Jupiter puellæ amore captus Mercurio auctor fuit ut dolo Argum occideret, ipsam imminuta virginitate in vaccam mutavit. Quamobrem indignabunda Juno œstro juvencam stimulavit et per omnes terrarum marisque tractus circumegit. At ubi in Thraciam pervenit, Bospori nomen ei loco reliquit. Inde progressa est ad Cydari et Borbyzæ confluentes, ejusque loci multa incolis futura prædixit, atque Ceroessam peperit, a qua locus iste Ceras nuncupatur. 5 Alii nominis causam ad situm loci potius referunt : alii ob fructuum abundantiam Amaltheæ capræ cornu appellant. At Ceroessa adulta, et incredibili pulchritudine cæteras omnes Thraciæ virgines longe antecellens, B ex congressu Neptuni Byzantem peperit, ita nominatum a nympha Byse, quæ illum in Thracia enutriverat ; cujus aquas ad hoc usque tempus cives hauriunt. Hic igitur juvenis ubi ad ætatis florem pervenit, cum moraretur in Thraciæ montibus, feris et Barbaris juxta metuendus, per legatos a loci dominis ad amicitiam societatemque invitatus est. Cumque eum Melias Thraciæ rex ad feræ certamen ablegaret, et victor inde cum gloria reversus Byzas devictum taurum diis patriis offerret ad fluminum illorum quæ dixi concursum, apparens derepente aquila victimæ cor abripuit et ad extremum Bospori littus avolans substitit e regione Chrysopoleos, quam Chryses Agamemnonis e Chryseide filius, post necem C patris Clytemnestræ insidias fugiens et Iphigeniæ quærendæ intentus, sepulcri sui monumentum indigenis reliquit, cum mors illic eum occupasset. Cæterum Byzas in extremitate Bosporii maris urbem designavit, et Neptuno Apollineque, ut fertur, 6 adjuvantibus mœnia omni prædicatione excellentiora exstruxit. Septem enim turres ita coaptavit ut loqui inter se et responsare viderentur : quippe si tubæ aut alius aliquis sonus turres illas percuteret, altera alteri sonum ad ultimam usque transmittebant. Est et aliud quod ab harum rerum scriptoribus memoriæ proditum minime silentio præteribimus : turrim scilicet, quæ Herculis nuncupatur, hostium arcana civibus prodere solitam narrant. Absoluto muri ambitu delubra quoque condidit ; et Rheæ quidem tem- D plum et simulacrum in loco nuncupato Basilicæ erexit, quod etiam ut Fortunæ fanum a civibus colebatur. Neptuni quoque templum juxta mare exstruxit, ubi nunc Menæ martyris ædes est ; Hecates

Meursii et Lambecii notæ.

scholiasten Theocriti ad ista verba Idyll. 12 : Νισαῖοι Μεγαρεῖς. Similiter etiam corrigendus et vertendus est Hesychius, apud quem perperam legitur ἀπὸ νήσου τὸ γένος κατάγοντας, quod interpres vertit *ex insula oriundos*. Lamb.

(7) Supple ex Hesychio τοὺς τυγχάνειν θέλουσι. Lamb.

(8) *Κέρας* Plinius l. 4 c. 11 appellat *Chrysoceras*, et promontorium facit. Strabo et Polybius *sinum* dicunt. Meurs.

(9) *Κερόεσσαν*. Sic quoque a Stephano vocatur in Βυζάντιον : ergo corrige Etymologici auctorem in Βύζαντες · ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Βύζαντος τοῦ Κεροέσσης τῆς Ἰοῦς θυγατρὸς καὶ Ποσειδῶνος. Male hodie τοῦ Κρεούσης. Meurs.

(10) *Βυζίης*. Ut ratio constet derivationi nominis Byzantis, non dubium est quin scribendum sit Βύζης. Quod autem addit Codinus, Byzantios ad colendum memoriam Nymphæ Byzæ aquas ejus haurire solitos fuisse, id referendum esse puto ad Borbyzen fluvium, qui itidem Byzantis educator creditus fuit. Lamb.

(11) *Ὁ μὲν οὖν Βύζας*. Factum hoc regnante Tullo Hostilio. Cassiodorus in Chronico : *Tullus*

autem, ubi Hippodromus, Dioscurorum Castoris et Pollucis ad fluminum confluentes, in quo etiam a morbis homines liberabantur. Prope Strategium Ajaci et Achilli aras erexit, ubi etiam nunc thermæ cognomento Achilleæ sunt. Præterea Amphiarao vati in regione Sycæna, quæ a ficubus nomen habet, ædem dedicavit; et aliam Veneri paulo supra Neptuni fanum, Dianæ vero et Minervæ ad montem Veneris.

A τὰ τείχη, λόγου τε παντὸς κρείττονα μηχανώμενος. Τοὺς γὰρ ἐν αὐτῇ πύργους (12) ἑπτὰ ὄντας ἀντιφθέγγεσθαί τε καὶ διηχεῖν ἀλλήλοις συνήρμοζεν· εἴ ποτε γὰρ σάλπιγξ ἢ φωνή τις ἑτέρα τοῖς πύργοις ἐπεφοίτα, ἕτερος ἐξ ἑτέρου τὸν ἦχον μετεδίδου, καὶ τῷ πρὸς τὸ πέρας κειμένῳ παρέπεμπον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἄλλο τι τοῖς ταῦτα συγγράψασιν εἰρημένον οὐ παραλείψομεν· τὸν γὰρ Ἡρακλέους πύργον ἱστάμενον ἐντὸς τοῦ τείχους (13) τὰ τῶν πολεμίων μεταδιδόναι μυστήρια λόγος ἦν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ τείχους στεφάνην καὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν ἀπειργάζετο. Ῥέας μὲν κατὰ τὸν τῆς βασιλικῆς λεγόμενον τόπον νεών τε καὶ ἄγαλμα καθιδρύσατο, ὅπερ Τύχαιον τοῖς πολίταις τετίμητο· Ποσειδῶνος δὲ τέμενος πρὸς τῇ θαλάσσῃ ἀνήγειρεν, ἔνθα νῦν ὁ τοῦ μάρτυρος Μηνᾶ (14) οἶκος διακεκόσμηται· Ἑκάτης δὲ κατὰ τὸν νῦν τοῦ ἱπποδρομίου τόπον· τῶν δὲ Διοσκούρων Κάστορός τε καὶ Πολυδεύκους ἐν τῇ τῶν ποταμῶν μίξει, ἐν ᾗ καὶ λύσις τῶν παθῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐγίνετο. Ἐγγὺς δὲ τοῦ καλουμένου Στρατηγίου (15) Αἴαντός τε καὶ Ἀχιλλέως βωμοὺς ἀνέθηκεν, ἔνθα καὶ νῦν τὸ τοῦ Ἀχιλλέως χρηματίζει λουτρόν. Ἀμφιάρεω δὲ τοῦ ἱερέως ἐν ταῖς λεγομέναις Συκαῖς (16) ᾠκοδόμησε ναὸν, αἳ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων ἐδέξαντο. Ἀνωτέρω δὲ τοῦ Ποσειδῶνος ἱεροῦ τὸ τῆς Ἀφροδίτης προσαγορεύεται τέμενος, Ἀρτέμιδος δὲ καὶ Ἀθηνᾶς πρὸς τὸ τῆς Ἀφροδίτης ὄρος.

7 Urbe sic constituta supererat ut incurrentes barbaros submoveret, et imprimis Hæmum Thraciæ tyrannum, qui ad Byzantis urbem progressus ipsoque heroe ad pugnam provocato cuncta vastare decreverat. Cæterum Byzas, non exspectato adventu Barbari, singulari certamine eum adortus in monte cognomine prostravit. Post hanc victoriam cum hostes in Thraciam usque Byzas persequeretur, Scytharum rex Odryses trajecto Istro ad ipsa mœnia progressus urbem obsedit, cum quo Byzantis uxor, hostium multitudine imperterrita, muliebri manu decertavit, serpentum auxilio barbarum circumveniens: angues enim quos in urbe uno in lo- C

B Ἐπεὶ δὲ ταῦτα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ διῳκήσατο πόλιν, ἐχρῆν λοιπὸν τοὺς ἐπιόντας αὐτῷ ἀπωθῆσαι βαρβάρους, καὶ μάλιστα τὸν Αἷμονα, ὃς τύραννος Θρᾴκης ὢν καὶ πρὸς αὐτὴν ἧκε τὴν τοῦ Βύζαντος πόλιν, αὐτόν τε τὸν ἥρωα προκαλούμενος εἰς μάχην καὶ διαπορθεῖν ἅπαντα προθυμούμενος (17)· οὐχ ὑπομείνας τὴν ἔφοδον τοῦ βαρβάρου μόνος πρὸς μόνον διαγωνίζεται, καὶ καταβάλλει τὸν Αἷμονα ἐπὶ τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ λόφον. Ὁ μὲν οὖν Βύζας μετὰ τὴν εἰρημένην νίκην ὡς ἐπὶ τὴν Θρᾴκην ἤλαυνε τοὺς πολεμίους· Χρύσης δὲ ὁ τῶν Σκυθῶν βασιλεὺς περαιωθεὶς τὸν Ἴστρον καὶ πρὸς αὐτὸν διελθὼν ἐπολιόρκει τὰ τῆς πόλεως τείχη. Πρὸς ὃν ἡ τοῦ Βύζαν-

Meursii et Lambecii notæ.

Hostilius regnavit annis 32, qui primus apud Romanos purpura usus est. Hujus temporibus Chalcedon conditur et Byzantium, quæ nunc Cpolis dicitur. Meurs.

(12) *Τοὺς γὰρ ἐν αὐτῇ πύργους*. De septem Byzantii turribus huic loco congrua vide apud Suidam in Βυζάντιον, Cedrenum, et Zonaram Annal. 3 in initio. Meurs.

(13) *Ἱστάμενον ἐντὸς τοῦ τείχους*. Scribe τοῖς ἐντὸς ἱσταμένοις τοῦ τείχους, ut referantur hæc verba non ad turrim Herculis, sed ad urbis incolas. Confirmant hanc lectionem Hesychius et fragmentum historicum de turribus vocalibus Byzantii, quod ex antiquo codice bibliothecæ Regiæ depromptum huc apposui. Ὅτι Βύζας ὁ τὸ Βυζάντιον κτίσας τὴν πόλιν ἀνήγειρεν τείχεσι μεγάλοις καὶ πύργοις περικαλλέσιν ἑπτά. Ξένον δέ τινα καὶ ἀξιοθαύμαστον οἱ πύργοι οὗτοι τὴν ἐνέργειαν εἶχον. Εἴποτε γάρ, φησί, σάλπιγξ ἢ φωνή τις ἑτέρα, ἀνθρώπου τυχὸν ἢ ἄλλου ζώου ἢ καὶ λίθου βολῆς, ἑνὸς τῶν ἑπτὰ τούτων πύργων ἐπεγένετο, εὐθὺς εἰς τὸν μετ' αὐτὸν ὁ ἦχος διέβαινε, καὶ καθεξῆς διὰ τῶν ἄλλων μέχρι τοῦ ἐσχάτου παρεπέμπετο, καθαρὸς οἷος ἐξ ἀρχῆς ἐξεφωνήθη, εἴτε ἔναρθρος εἴτε καὶ ἄναρθρος. Ἀλλὰ καὶ ὁ εἷς τῶν ἑπτὰ τούτων πύργων, ὁ καὶ τοῦ Ἡρακλέος καλούμενος, τὰ τῶν πολεμίων ἔξωθεν μυστήρια, τῶν εἰς πολιορκίαν τυχὸν τῆς πόλεως καθισταμένων, ἔνηχα ἐποίει τοῖς ἐντὸς καὶ ἀκουστά. Ἵδρυτο δὲ ὁ πύργος οὗτος ἐν τῷ τῆς ἀκροπόλεως λόφῳ, ὃς νῦν Κυνήγιον ὀνομάζεται. Cæterum ex hoc fragmento et antiquissimo codice Palatino Hesychius quoque corrigendus est, apud quem perperam legitur σάλπιγξι ἢ φωνῇ τις ἑτέρᾳ pro σάλπιγξ ἢ φωνή τις ἑτέρα. Lamb.

(14) *Μῆνα*. De hoc Mene infra dicemus. Meurs. — Sensus est, templum Neptuni in eadem urbis regione fuisse ubi postea S. Menæ martyri ædes dicata est. Quare frustra objiciunt quidam Codinum dicere quod templum S. Menæ antea Jovis fanum fuerit. Nam licet hoc verum sit, non propterea sequitur alterum falsum esse, cum idem templum eodem tempore et Jovis fanum esse potuerit, et in eadem urbis regione exstructum esse, in qua Neptuni fanum situm erat. Lamb.

(15) *Στρατηγίου*. Severus postea restauravit. D Vide Suidam in Σεβῆρος. Meurs.

(16) *Συκαῖς*. Palatium erat. (Victor Tunnunensis in Chronico: *Theodosius Cpoli Sugas relegatus totum pene palatium et maximam regiæ urbis partem sua perfidia maculavit*) et in propinquo portus, Strab. l. 7: ἐπὶ τὸν ἐπὶ τῇ συκῇ καλούμενον λιμένα. Zonaras in Leontio: ἅμα τῷ στόλῳ καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον ἐν Συκαῖς τὰ σκάφη προσώρμισεν. Mentio etiam hujus loci est Novell. 59 et apud Evagrium 3 33, item 4 30. Vide nostrum Glossarium in Σκάλα. Meurs.

(17) Post vocem προθυμούμενος interpungendum est: hucusque enim sermo fuit de Hæmo; cætera vero quæ sequuntur, ad Byzantem pertinere atque ita supplenda esse censeo: οὐχ ὑπομείνας δὲ ὁ Βύζας τὴν ἔφοδον τοῦ βαρβάρου, etc. Eodem modo corrigendus est Hesychius, apud quem æque mutilus hic locus legitur. Lamb.

τος γυνὴ, μηδὲν καταλογισαμένη τὸ πλῆθος τῶν A πολεμίων, τῇ γυναικείᾳ χειρὶ χρησαμένη διηγωνίζετο, σοφισαμένη τὸν βάρβαρον τῇ τῶν δρακόντων συμμαχίᾳ (18)· οὓς γὰρ κατὰ τὴν πόλιν ὄφεις εἰς ἓν τῶν χωρίων συλλαβοῦσα ἐφρούρει, ἀθρόως τοῖς ἐναντίοις ἐπιφανεῖσα, καὶ δίκην βελῶν ἀκοντίων ἔπεμπε τὰ θηρία, καὶ πλείστους καταλυμηναμένη τούτῳ τῷ τρόπῳ διέσωσε τὴν πόλιν. Ἐντεῦθεν τοίνυν ἀρχαῖος μῦθος φέρεται, μὴ δεῖν τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἁλισκομένους ὄφεις ἀπολλύειν οἷα εὐεργέτας αὐτῆς γενομένους.

Οὐ μετὰ πολὺν χρόνον Στρόμβος ἀνὴρ τοὔνομα, καὶ αὐτὸς ἐκ Κεροέσσης τεχθεὶς, πόλεμον ἐπιφέρει τῷ Βύζαντι, πολλὴν ἐπαγόμενος δύναμιν. Ἐκινεῖτο τοίνυν ἅπαντα τὰ Σκυθικὰ γένη, συνέτρεχον δὲ καὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος κρατοῦντες καὶ Ῥοδίων οὐκ εὐκαταφρόνητος δύναμις ὅ τε τῆς γείτονος Χαλκηδόνος (19) τοπάρχης Διναιὸς, ἐκ Μεγάρων ἄποικος B ἐκεῖσε γενόμενος ιθʹ ἔτεσιν (20) ἔμπροσθεν τῆς Βύζαντος αὐταρχίας. Χαλκηδὼν δὲ ὠνόμασται τὸ χωρίον, ὡς μέν τινές φασιν, ἀπὸ τοῦ Χαλκηδόνος ποταμοῦ, ὡς δὲ ἕτεροι, ἀπὸ τοῦ παιδὸς Κάλχαντος τοῦ μάντεως, ὕστερον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου γενομένου. Ἄλλοι δὲ ἀπὸ Χαλκίδος πόλεως τῆς Εὐβοίας ἀποίκων ἐκεῖσε παραπεμφθέντων, οὓς δὴ καὶ τυφλοὺς ἐκάλεσαν (21), παρεωρακότας τὸ Βυζάντιον. Ὡς δὲ οὖν σὺν πλείοσι ναυσὶν ὁ Διναιὸς εἰς συμμαχίαν ἧκε τοῦ Βύζαντος, μὴ δυνηθεὶς προσορμῆσαι τῇ πόλει, ἄρτι τοῦ βασιλέως αὐτῶν Βύζαντος μεταλλάξαντος καὶ τοῦ δήμου παντὸς ἐν ἀγωνίᾳ τυγχάνοντος, πρὸς τὸν καλούμενον Ἀνάπλουν ἀφίκετο, ἔνθα καὶ διατρίψας Ἑστίαν τὸν τόπον ὠνόμασε. Μικρόν γε μὴν C ὕστερον διαβὰς ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπωσάμενος δεύτερον αὐτὸς ἐστρατήγησε τοῦ δήμου τῶν Βυζαντίων. Καθ' οὓς χρόνους καὶ δρακόντων πλεῖστα γένη ἀπεφοίτησε τῇ πόλει καὶ τοὺς οἰκοῦντας αὐτῇ διέφθειρεν· οὓς δὴ τῇ τῶν καλουμένων πελαργῶν ἐπιφορᾷ διεχειρίσαντο, Ποσειδῶνος αὐτοῖς, ὥς φασι, συνεργήσαντος. Οὐ μετὰ πολὺ δὲ τῶν ὀρνίθων αὐτοῖς ἐναντία φρονούντων καὶ θάνατον ἔτι ἐπαγόντων, τούς τε ἁλισκομένους ὄφεις πρὸς τὰς τῶν ὑδάτων δεξαμενὰς (22) ἀκοντιζόντων, καὶ τοῖς γε πολίταις ἐν ταῖς λεωφόροις ἀφανῶς ἐφαλλομένων, ἐν ἀφασίᾳ διετέλουν. Ἀνὴρ δέ τις τῶν ἐκ Τυάνων τοὔνομα Ἀπολλώνιος ἐκ λίθου ξεστοῦ (23) τρεῖς

A eo collectos asservabat, eos subito in hostes sagittarum et jaculorum instar immisit, et plurimis hoc modo interfectis urbem servavit. Atque hinc fluxit antiqua illa fabula, nefas esse quemquam serpentes in urbe captos, quippe qui ei saluti fuerint, occidere.

Non longo post tempore Strombus quidam, et ipse Ceroessa genitus, numeroso exercitu adducto bellum Byzanti intulit. Universa itaque **8** Scythica natio commota est: præstantissimi etiam Græcorum et Rhodiorum non contemnendæ copiæ convenerunt, unaque vicinæ Chalcedonis dominus Dinæus qui deducta Megaris colonia novemdecim annis ante Byzantis principatum sedem illic sibi elegerat. Chalcedon autem appellata est, ut quidem volunt, a fluvio Chalcedone, sive ut alii, a Calchantis vatis filio, qui post Trojanum bellum vixit: alii vero a Chalcide Eubœæ urbe, unde missi illico coloni, quos et cæcos appellarunt, quod solum Byzantii non animadvertissent. Cæterum Dinæus cum magna classe suppetiatum Byzanti veniens, cum ad urbem appellere non posset, Byzante ejus rege paulo ante defuncto et universo populo ea re perturbato, ad Anaplum, ut vocant, pervenit, ibique commoratus Hestias loco nomen dedit. Nec multo post urbem ingressus est, et barbaris profligatis ipse secundus Byzantiorum præturam gessit. Hac tempestate varia serpentum genera urbem infestabant et perniciem civibus afferebant, quos Neptuni ope, ut aiunt, ciconiarum superventu interfecerunt. Paulo post cum aves inimicum animum induentes, mortem denuo inferrent, serpentesque quos ceperant in cisternas projicerent, et cives in plateis publicis **9** adorirentur, stupore perculsi erant: sed vir quidam Tyaneus Apollonius nomine, tres ciconias ex lapide albo obversa facie se mutuo aspicientes erexit, quæ ad hoc usque tempus durant neque ciconias in urbem venire permittunt.

Meursii et Lambecii notæ.

(18) *Τῇ τῶν δρακόντων συμμαχίᾳ*. Eodem strategemate adversus Eumenem usus est Hannibal, ut refert Cornelius Nepos in ejus Vita. LAMB.

(19) *Τῆς γείτονος Χαλκηδόνος*, nam septem tantum stadiis distabat. Plinius l. VI, c. ult. MEURS.

(20) *Δεκαεννέα ἔτεσιν*, Herodotus l. 4 septendecim tantum. MEURS.

(21) *Τυφλοὺς ἐκάλεσαν*. Tacitus Annal. 12, Polybius l. IV, Strabo l. VII, Herodotus etiam l. IV, Plinius 5 32, Manasses in Annalibus. MEURS.

(22) *Πρὸς τὰς τῶν ὑδάτων δεξαμενάς*. Ad hunc Codini locum illustrandum pertinet fragmentum historicum, quod ex antiquo codice bibliothecæ Regiæ excerptum hic subjunxi. Ὅτι ἐνοχλουμένων ὕστερον τῶν Βυζαντίων ὑπὸ τῶν ὄφεων, διαφθειρόντων αὐτοῖς τὰ ὕδατα, ὁ Τυανεὺς Ἀπολλώνιος ἀπὸ λίθου ξεστοῦ τρεῖς ἀνέστησε πελαργοὺς, οἵ τινες οὐκ ἐῶσιν ἐπιφοιτῆσαι τῇ πόλει πελαργούς. Ἐκεῖνοι γὰρ D πνίγοντες τοὺς ὄφεις πρώην ἠκόντιζον νεκροὺς κατὰ τῶν δεξαμενῶν. LAMB.

(23) *Τρεῖς — Πελαργούς*. Id est, ciconiarum statuas magice consecratas, τετελεσμένας, quæ ciconias ingredi prohibebant. Huc respexit Justinus Martyr ita loquens: Εἰ Θεός ἐστι δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῆς κτίσεως, πῶς τὰ Ἀπολλωνίου τελέσματα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς κτίσεως δύνανται; Καὶ γὰρ θαλάττης ὁρμὰς καὶ ἀνέμων φορὰς καὶ μυιῶν καὶ θηρίων ἐπιδρομὰς, ὡς ὁρῶμεν, κωλύουσι. Vide prolixius super hac re disserentem Salmasium in Flavium Vopiscum. Hoc duntaxat addo, ejusdem generis τελέσματα fuisse illa σεισμῶν φυλακτήρια, quæ Marinus in posteriore parte Vitæ Procli, hactenus inedita, ab ipso ait erecta fuisse; item illa ἀγάλματα, ὑγιείας περιποιητικὰ καὶ νοσοποιὰ δημιουργήματα, quorum meminit Psellus in libro ἀνεκδότῳ (a), cui titulus est Τίνα περὶ δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. LAMB.

(a) Vide tomum nostrum CXXII. EDIT.

ἀνεστήσατο πελαργοὺς, ἀντιπροσώπως ὁρῶντας ἀλλήλους, οἳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν διαμένουσιν, οὐ συγχωροῦντες ἐπιφοιτῆσαι τῇ πόλει τὸ τῶν πελαργῶν γένος.

Post hæc Dinæo præfecto mortuo Leo quidam Byzantii summum magistratum suscepit, sub quo Philippus Macedonum rex, Amyntæ filius, magis copiis admotis urbem obsedit, et cuniculis aliisque machinis bellicis muros aggressus est. Et sane facile eam expugnasset nocte illuni et immensa pluvia adjuvantibus, nisi quis deus tulisset opem, et canes per urbem ad latratum excitasset, nubesque lucidas ad septentrionem produxisset. Ea re suscitati cives urbem jam fere a Philippo captam conservarunt, turresque et murorum propugnacula labefactata ex lapidibus sepulcralibus restaurarunt. Ejus rei gratia illum murum cognominarunt Sepulcretum, erecta simul lampadifera Hecates statua. Postea vero ad pugnam navalem reversi illustri clade Macedones affecerunt; quamobrem Philippus bello ita finito Byzantiis cessit.

A Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις τοῦ στρατηγοῦ Διναιοῦ τὸν βίον μεταλλάξαντος, Λέων τις τῶν Βυζαντίων τὴν ἀριστοκρατίαν ἐδέξατο, ἐφ' οὗ Φίλιππος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, Ἀμύντου παῖς γεγονὼς, πολλὴν ἐπαγόμενος δύναμιν ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, διώρυξί τε καὶ πολεμικαῖς μηχαναῖς τοῖς τείχεσι προσπελάζων· καὶ ταύτην ἂν εἷλε ῥᾳδίως νυκτὸς ἐπιλαβόμενος ἀσελήνου, καὶ ὄμβρου καταῤῥαγέντος ἐξαισίου, εἰ μή τις αὐτοῖς τοῦ θείου γέγονε συμμαχία, τοὺς κατὰ τὴν πόλιν πρὸς ὑλακὴν ἀναστήσαντος κύνας, καὶ νεφέλας πυρὸς (24) τοῖς ἀρκτῴοις ἐπάγοντος τόποις· ἐξ οὗπερ οἱ δῆμοι ἐπεγερθέντες ἤδη τὴν πόλιν ὑπὸ τῷ Φιλίππῳ γενομένην ἐῤῥύσαντο, ἀναλαβόντες τοὺς διαφθαρέντας πύργους τοῖς ἐκ τῶν τάφων παρακειμένοις λίθοις, καὶ ἀνοι-
B κοδομήσαντες τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους, οὗ δὴ χάριν (25) τὸ τεῖχος Τυμβοσύνην ἐκάλεσαν, λαμπαδηφόρον Ἑκάτης ἀναστήσαντες ἄγαλμα. Αὖθις δὲ πρὸς ναυμαχίαν τραπέντες περιφανῶς τοὺς Μακεδόνας ἐνίκησαν. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλυθέντος τοῦ πολέμου Φίλιππος παραχωρεῖ Βυζαντίοις.

Postquam autem Leo quoque excessit e vita, Atheniensium imperator **10** Chares cum quadraginta navibus in auxilium Byzantiorum profectus ad bellum contra Philippum occupavit promontorium Propontidis, quod inter Chalcedonem et Chrysopolim situm est, ibique periculum belli subiit. In eodem loco conjugem, expeditionis comitem, morbo exstinctam sepulturæ tradidit, et aram ei posuit cum columna, in qua damalis seu juvenca conspicitur ex lapide polito; hoc enim nomine nuncupata fuerat Charetis illa uxor, ut liquet ex ascriptis hisce versibus, qui adhuc supersunt:

Ἐπεὶ δὲ καὶ Λέων τὸν βίον μετήλλαξεν, ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς Χάρης, σὺν ναυσὶ μʹ εἰς συμμαχίαν Βυζαντίων ἐλθὼν πρὸς τὸν κατὰ Φιλίππου πόλεμον, κατέλαβε τὴν ἄκραν τῆς Προποντίδος, ἥτις μεταξὺ κεῖται Χαλκηδόνος καὶ Χρυσοπόλεως, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ προσορμίσας ἀπόπειραν ἐλάμβανε τοῦ πολέμου. Ἔνθα καὶ τὴν γυναῖκα συνεπομένην ἔχων αὐτῷ, νόσῳ βληθεῖσαν ἀποβαλὼν ἐν τάφῳ κατέθηκεν, ἀναστήσας αὐτῇ βωμὸν καὶ κίονα, ἐν ᾧ δάμαλις (26) δείκνυται ἐκ ξεστοῦ λίθου. Οὕτω γὰρ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκέκλητο ἐκείνη ἡ
C γυνὴ τοῦ Χάρητος, ὅ περ καὶ διὰ τῶν ἐγγεγραμμένων ἐκεῖσε στίχων ἀριδήλως ἐμφαίνεται, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς διασωζομένων χρόνων. Εἰσὶ δὲ οἱ στίχοι οὗτοι·

Inachiæ non sum signum bovis, haudque vocatur
A me adversum illud Bosporium pelagus.
Hanc etenim prius ira gravis Junonis abegit
Usque Pharum: sed ego mortua sum Cecropis.
Atque Charetis eram conjux, illumque sequebar
Nempe Philippeis navibus oppositum.
Bucula dicta fui: conjunx nunc grata Charetis
Terrarum gemino lætor utroque solo.

Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοὸς τύπος (27), οὐδ' ἀπ' ἐμεῖο
Κλήζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος.
Κείνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρας
Ἐς Φάρον· ἥδε δ' ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμὶ νέκυς.
Εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος, ἔπλων δ' ὅτε πλῶεν ἐκεῖνος
Τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.
Βοίδιον δ' ἤκουον ἐγὼ τότε· νῦν δὲ Χάρητος
Εὐνέτις ἠπείροις τέρπομαι ἀμφοτέροις.

Cum vero Chares Athenas navigasset, Protomachus præturam excepit, qui cum obturbantes Thracas armis subjugasset, ærea tropæa eo in urbis loco qui Miliarium dicitur statuit. Hoc etiam mortuo Timesius **11** quidam Argivorum civitati ascriptus

Τοῦ δὲ Χάρητος εἰς Ἀθήνας ἐκπλεύσαντος, Πρωτόμαχος τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ὃς τοὺς ἐπαναστάντας Θρᾷκας καταδουλωσάμενος τοῖς ὅπλοις ἐν τῷ καλουμένῳ Μιλίῳ τόπῳ τῆς πόλεως χάλκεα ἀνέστησε τρόπαια. Κατοιχομένου δὲ καὶ τούτου,

Meursii et Lambecii notæ.

(24) *Νεφέλας πυρὸς* vocat nubes ardentes et lucidas. Simili loquendi formula utitur Suidas in v. Μαξέντιος· εἶδεν, inquit, ἐν τῷ οὐρανῷ στῦλον πυρός. Lamb.

(25) *Οὗ δὴ χάριν.* Ob eamdem causam aliquot Byzantiorum numismatibus figuram lunæ insculptam videmus, cum hac inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΣΩΤΕΙΡΑ. Lamb.

(26) *Κίονα ἐν ᾧ δάμαλις.* Mansit hæc columna ad tempora usque Constantini Leonis F., ut ex
D Cedreno accipimus. Meurs. — Hujus statuæ meminit antiquus ineditus chronographus, qui in bibliotheca Regia asservatur, his verbis: γίνεται δὲ τῷ Ἰνάχῳ θυγάτηρ ὄνομα Ἰώ. Ταύτης ἐπώνυμος ὁ Βόσπορος ἐκλήθη τοῦ Βυζαντίου, ἀφ' οὗ στήλην ἔστησαν δαμάλεως ἐν κίονι πρὸς τὸ ἀντίπεραν τῆς ἀκροπόλεως Βυζαντίου. Lamb.

(27) Ἰναχίης οὐκ εἰμὶ βοός. Hoc epigramma alii Dioscoridi cuidam, alii Hecatæo adscribunt. Exstat Anthologiæ l. III. Meurs.

Τιμήσιος ἀνὴρ τῶν ἐν Ἀργείοις τραφέντων (28) πρῶτον μὲν κατὰ τὸν Εὔξεινον πόντον πρὸς τῷ λεγομένῳ Ἐφεσιάτῃ (29) (ἔνθα ποτὲ Ἐφέσιοι ἀποικίας πέμψαντες καὶ πόλιν οἰκοδομεῖν πειραθέντες αὖθις τοῦ Βυζαντίου ὑπήκουσαν λόγου·

Ὄλβιοι οἳ κείνην ἱερὴν πόλιν οἰκήσουσιν,
Ἀκτὴν Θρηϊκίην τ' ἔνυγρον παρά τε στόμα Πόντου,
Ἔνθα δύο σκύλακες πολιὴν λάπτουσι θάλασσαν,
Ἔνθ' ἰχθὺς (30) *ἔλαφός τε νομὸν βόσκονται ἐς αὐτόν)*

ἀντικαταστῆσαι πόλιν ἐπιχειρήσας καὶ διαμαρτὼν τῆς ἐλπίδος συνοικίζεται Βυζαντίοις, καὶ στρατηγὸς ἀναδειχθεὶς τοῦ παντὸς δήμου πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πόλιν εἰς τὸ μεῖζον καὶ περιφανέστερον μετεῤῥύθμισε, νόμους περὶ τῶν καθ' ἡμέραν συμβολαίων τιθέμενος, καὶ ἔθη καθιστὰς πολιτικὰ δι' ὧν ἀστείους τε καὶ φιλανθρώπους τοὺς πολίτας ἀνέδειξεν. Ἱερά τε θεῶν πλεῖστα τὰ μὲν αὐτὸς ἀνεστήσατο, τὰ δὲ καὶ πρὶν ὄντα διεκόσμησε· τὸν γὰρ πρὸς τῇ ἄκρᾳ τῆς Προποντίδος θαλάσσης κείμενον ναὸν, ὃν Ἰάσων ποτὲ τοῖς δώδεκα θεοῖς καθίδρυσε, κατηρειπωμένον ἀνήγειρε, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ Φρίξῳ λεγομένῳ λιμένι Ἀρτέμιδος οἶκον ἀνεκαίνισε. Ἐπὶ δὲ τούτῳ Καλλιάδης στρατηγήσας τοῦ Βυζαντίου, ἄριστά τε πρὸς τοὺς ἐθνείους καὶ ἐμφυλίους πολέμους ἀγωνισάμενος, τὸ περιβόητον καὶ θαυμαστὸν τοῦ Βύζαντος ἄγαλμα κατὰ τὴν λεγομένην Βασιλικὴν ἀνέθηκε, καὶ ἐπέγραψεν οὕτως·

Τὸν κρατερὸν Βύζαντα (31) *καὶ ἱμερτὴν Φιδάλειαν*
Κίονι κοσμήσας ἄνθετο Καλλιάδης.

A primum ad pontum Euxinum, in loco nuncupato Ephesiate (ubi quondam Ephesii, coloniis eo deductis, urbem ædificare conati secundo Byzantinum oraculum audiverunt :

Felices, sacram qui Ponti in faucibus urbem.
Threicioque situm condent in littore cives.

Hic ubi cæruleum lambunt duo flumina pontum,
Piscis ubi cervusque cibo vescuntur eodem),

urbem ex adverso condere incipiens, cum spe excidisset, ad Byzantios se contulit, universique populi imperator designatus totam civitatem majorem splendidioremque reddidit. Leges etiam de quotidianis commerciis promulgavit, et consuetu-
B dines instituit civiles, quibus elegantes ac humanos cives effecit ; ad hæc fana deorum plurima partim ipse exstruxit, partim prius exstructa adornavit. Nam templum in promontorio Propontidis positum, quod Jason olim duodecim diis dedicaverat, dirutum restauravit, et in portu Phrixi Dianæ ædem renovavit. Post hunc Calliades Byzantii dux in externis et civilibus bellis strenuus, **12** celebre illud et admirandum Byzantis simulacrum in Basilica consecravit, cum hac inscriptione :

Magnanimum Byzantem cum grata Phidalæa,
Erexit junctis Calliades statuis.

Meursii et Lambecii notæ.

(28) Τραφέντων. Scribe γραφέντων. Sensus est, Timesium non natione sed jure tantum municipali Argivum fuisse. Ejusmodi cives Latine *adscripticii* dicuntur, quibus opponuntur *nativi*. Egregius hac de re Ciceronis locus exstat in oratione pro L. Cornelio Balbo. *In Græcis*, inquit, *civitatibus videmus Athenis Rhodios, Lacedæmonios cæterosque undique adscribi, multarumque esse eosdem homines civitatum.* Idem Archiam poetam adscripticium civem vocat et Heracleæ adscriptum fuisse ait. Hoc loco igitur simplex γράφειν idem est atque πολιτογραφεῖν seu *in civitatem adscribere.* Hinc quoque corrigenda est Latina versio Hesychii : frustra enim ejus interpres antiquam et genuinam codicis Palatini lectionem sollicitat et pro γραφέντων legendum censet τραφέντων. Idem ibidem annotat Timesium hunc fuisse patrem Pescennii Nigri, qui cum Severo de imperio dimicavit. Sed præterquam quod ex Ælio Spartiano et Dione constat Pescennium Nigrum Italum fuisse et patrem habuisse Annum Fuscum, matrem vero Lampridiam, vel sola distantia temporum, quibus vixerunt, errori detegendo sufficit, quia alter Græcia Romanorum consulum armis nondum subjugata floruit, alter autem aliquot centum annis post Severo imperatori fuit coætaneus. Lamb.

(29) Πρὸς τῷ λεγομένῳ Ἐφεσιάτῃ. In uno cod. Vat. legitur πρὸς τὸν λεγόμενον ἐφαστατήν, in alio ἐφεσάτην. Mihi dubium non est quin locus nominatus Ἐφεσιάτης vel Ἐφεσίτης idem sit atque portus Ephesiorum, cujus meminit Dionysius Byzantius his verbis, εἴπερ ἄρα τῶν γνησίων εἰσίν· *His*, inquit, *ante commemoratis locis proximus succedit Phosphorus locus, qui vel a Diana vel a vicina antiqua Pharo cognomen traxit. Huic adjunctum et continens longum littus vocatum Ephe-*
C *siorum est portus, a multis navibus Ephesiorum huc appulsis.* Sed procul dubio ibi scribendum est : *huic adjunctum est continens longum littus et portus vocatus Ephesiorum.* Verisimile enim est Dionysii hæc verba in hunc modum Græce concepta fuisse : Ἔπειτα προσεχής τέ ἐστι καὶ μακρὸς αἰγιαλὸς καὶ ὁ λιμὴν ὁ καλούμενος Ἐφεσίτης vel τῶν Ἐφεσίων. Similiter fere Strabo, de littore Latino loquens, Ἔπειτα ait προσεχής τέ ἐστι καὶ ἀλίμενος, πρὸς αὐτῷ μόνον τῷ Κιρκαίῳ λιμένιον ἔχων. Item, l. IV, ubi agit de ora Ligustica, et passim alibi. Hoc præterea notandum est, portum antiquitus nuncupatum Ἐφεσίτην hodieque paulum immutato nomine Ἀφοσιάτην vocari. Lamb.

(30) Ἔνθ' ἰχθύς. Ultimus hic oraculi versus continet subobscuram periphrasin sinus nuncupati Cornu. Nam cervus denotat formam ejus cornu cervino similem, quoniam in multos sinus quasi in ramos finditur. Per piscem vero significatur
D pelamys, quæ ob vim fluctus intro compellentis et angustiam sinuum numerose illic capitur. Utrumque confirmat Strabo, l. VII his verbis : Ἔστι δὲ τὸ Κέρας προσεχὲς τῷ Βυζαντίων τείχει, κόλπος ἀνέχων ὡς πρὸς δύσιν ἐπὶ σταδίους ἑξήκοντα, ἐοικὼς ἐλάφου κέρατι. Εἰς γὰρ πλείστους σχίζεται κόλπους ὡς ἂν κλάδους τινὰς, εἰς οὓς ἐμπίπτουσα ἡ πηλαμὺς ἁλίσκεται ῥᾳδίως διά τε τὸ πλῆθος αὐτῆς καὶ τὴν βίαν τοῦ συνελαύνοντος ῥοῦ καὶ τὴν στενότητα τῶν κόλπων,

(31) Τὸν κρατερὸν Βύζαντα. Exstat hoc epigramma Antholog., l. IV, legiturque ibi εἰν ἑνὶ pro κίονι. Exstat ibidem alterum etiam p. 298, cujus initium est ἱμερτὴ φιδάλεια. Fuit quoque sinus Phidaliæ, cujus meminit Suidas in Ἡράκλειος. Meurs.

Et hæc quidem Byzantiis partim sub optimatum partim sub tyrannorum imperio diversis temporibus acciderunt. Cæterum postquam consulari virtute Romanum imperium reliquas omnes potestates superaverat, redacta jam in servitutem Græcia merito se quoque illi submiserunt Byzantii. Aliquanto tamen post, Severo Romanis imperante, Nigri Orientis tyranni partes secuti cum imperatore manus conserere ausi sunt; quamobrem jure civitatis multati, mœnibusque urbis funditus eversis, Perinthiorum cognomento Heracliensium servitio addicti sunt. Sed sedata mox Severi indignatione rursus eidem paruerunt imperatori; qui etiam majoribus atque illustrioribus ornamentis Byzantium restituit. Nam balneum extruxit amplissimum juxta Jovis equestris aram, et lucum Herculis, qui domitis ibi Diomedis equis Zeuxippi nomen loco dedisse creditur. Item vicinum Hippodromum, Dioscuris sacrum, tabulatis et porticibus exornavit, ubi usque nunc metæ deorum præsidum indicia 13 exhibent, ova nimirum æneis obeliscis imposita. Quousque igitur Severus superstes fuit, ab ejus filio Antonino urbs Antoninia appellabatur. A Byzante autem usque ad Severum anni 685 elapsi sunt.

A 'Αλλὰ ταῦτα μὲν ἀριστοκρατουμένων τῶν Βυζαντίων, ἔτι δὲ καὶ τυραννουμένων κατὰ διαφόρους συμβέβηκε χρόνους· ὡς δὲ τῇ τῶν ὑπάτων ἐπιστατείᾳ ἡ τῶν 'Ρωμαίων ἀρχὴ πάσας ὑπερεβάλλετο τὰς δυναστείας, κατεδούλωσε δὲ καὶ Ἕλληνας, εἰκότως αὐτῇ καὶ Βυζάντιοι πειθόμενοι διετέλουν. Ἐπεὶ δὲ μετά τινας χρόνους Σεβήρου τῆς 'Ρώμης βασιλεύοντος αὐτοὶ τὴν τοῦ τυραννήσαντος τῶν ἑῴων Νίγρου προτιμήσαντες ἐλπίδα εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐτόλμησαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀφαιρεθέντες τῶν πολιτικῶν δικαίων, καὶ τῆς στεφάνης αὐτῆς τοῦ τείχους καταλυθείσης, Πειρινθίοις ἐτάχθησαν δουλεύειν (32) τοῖς καλουμένοις 'Ηρακλεώταις. Παυσαμένης δὲ τῆς ὀργῆς τοῦ Σεβήρου αὖθις τοῦτον ἔσχον εἰς βασιλέα, ὃς καὶ εἰς μείζονα καὶ περιφανῆ κόσμον ἐπανήγαγε B τὸ Βυζάντιον. Λουτρὸν μὲν μέγιστον κατὰ τὸν τοῦ ἱππίου Διὸς βωμὸν (33), ἤτοι τὸ 'Ηρακλέους καλούμενον ἄλσος, ἀνήγειρεν, ἔνθα δὴ καὶ (34) τὰς Διομήδους δαμάσαντες ἵππους Ζεύξιππον (35) τὸν τόπον ὠνόμασαν. Καὶ τὸν αὐτοῦ πλησιάζοντα χῶρον τοῦ ἱπποδρομίου, τοῖς τοῦ Διὸς ἀνακείμενον κούροις, ἰκρίοις τε καὶ στοαῖς διεκόσμησεν, ἔνθα καὶ νῦν οἱ καμπτῆρες δηλοῦσι τὰ τῶν ἐφόρων γνωρίσματα (36) διὰ τῶν ἐπικειμένων ὠῶν τοῖς χαλκοῖς ὀβελίσκοις. Καὶ μέχρι μὲν οὗ περιῆν ὁ Σεβῆρος, ἀπὸ τούτου παιδὸς 'Αντωνίνου 'Αντωνινία (37) ἡ πόλις κατωνομάζετο· ἀπὸ δὲ τοῦ Βύζαντος μέχρι τοῦ Σεβήρου ἔτη διῆλθον ἑξακόσια ὀγδοήκοντα πέντε.

Meursii et Lambecii notæ.

κόλπων, ὥστε καὶ χερσὶν ἁλίσκεσθαι διὰ τὴν στενοχωρίαν. Pluribus eruditissime de hac re disputat Jo. Tristanus in explicatione nummi Byzantii, cusi in honorem Sabinæ uxoris Hadriani imperatoris, in quo visuntur duæ pelamydes cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. ΕΠΙ. Δ... ΡΟϹ. ΤΟ. Β. Ejusdem generis nummum vidi Romæ apud Franc. Gotofredum, in cujus una parte visitur delphin medius inter duas pelamydes, cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ, ab altera vero effigies mulieris cum inscriptione ΙΟΥΛΙΑ. ΜΑΙΚΑ. ΑΥΓ. Lamb.

(32) *Περινθίοις ἐτάχθησαν δουλεύειν*. Herodianus l. III: ἑάλω ὕστερον λιμῷ, πᾶσά τε ἡ πόλις κατεσκάφη, καὶ θεάτρων τε καὶ λουτρῶν παντός τε κόσμου καὶ τιμῆς ἀφαιρεθὲν τὸ Βυζάντιον κώμη δουλεύειν Περινθίοις δῶρον ἐδόθη. Vide Suidam in Σεβῆρος, Cedrenum, Manassem, Zonaram. Meurs.

(33) *Κατὰ τὸν τοῦ ἱππίου Διὸς βωμόν*. Per Jovem equestrem credo hic intelligi Neptunum, qui etiam Ζεὺς θαλάσσιος nuncupatus fuit. Lamb.

(34) *Ἔνθα δὴ καί*. Scribe ἔνθα δὴ αὐτόν φασιν D τοὺς Διομήδους δαμάσαντα ἵππους Ζεύξιππον τὸν τόπον ὀνομάσαι. Dicuntur autem hæc per parenthesin. Sensus est, thermas Zeuxippi ita nominatas fuisse διὰ τὸ τὸν 'Ηρακλέα ἐκεῖσε ζεῦξαι τοὺς ἵππους τοῦ Διομήδους ὑφ' ἅρμα. Eusebius in Canone chronico eas ita appellatas fuisse ait ad conservandam memoriam Zeuxippi, ultimi Sicyoniorum regis. Lamb.

(35) *Ζεύξιππον*. Multa passim celeberrimi hujus balnei mentio apud scriptores. Conflagravit anno 5 imperii Justinianei, teste Cedreno. Erat autem hic balneum etiam aliud minus, in quod exstat epigramma istud Leontii Scholiastici Anthol. l. IV:

Μὴ νεμέσα, Ζεύξιππε, παραντέλλοντι λοετρῷ·
καὶ μεγάλην παρ' ἅμαξαν ἐρωτύλος ἡδὺ φαείνει.

Meurs.

(36) *Τὰ τῶν ἐφόρων γνωρίσματα*. Hesychii in- C terpres pro ἐφόρων legendum esse monet ἐφόδων, eamque secutus correctionem hæc ita Latine vertit: *ubi etiamnum curvaturæ ascensuum indicia exhibent, per superiora, quæ æneis obeliscis incumbunt*. Sed vertendum est absque ulla Græci textus mutatione: *ubi etiamnum metæ deorum præsidum exhibent indicia, ova nimirum æneis obeliscis imposita*. Nam per ἐφόρους, hoc est præsides et inspectores, intelliguntur Dioscuri, quibus dicatum fuisse Cpolitanum hippodromum ipse Hesychius paulo ante affirmat. Ideoque subjungit ad sua usque tempora castrorum ibi insignia permansisse, ova nimirum supra metas æneis obeliscis imposita. Cæterum post verba τοῖς χαλκοῖς ὀβελίσκοις adde ex Hesychio, quæ apud Codinum perperam omissa sunt, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ στρατιωτικὰ τέλη προσένειμε. Στρατιωτικὰ τέλη hic significant τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, ut apud Homerum Iliad. η'· δόρπον ἔπειθ' εἵλοντο κατὰ στρατὸν ἐν τελέεσσιν. Similiter exponenda sunt illa verba apud Hesy- D chium, cujus interpres longe diverso sensu ita vertit: *et assignavit in hanc rem impensas e militari ærario*. Lamb.

(37) *'Αντωνινία*. Corrige Suidam, apud quem male legitur 'Αντωνινία ἡ πόλις. Meurs. Post 'Αντωνινία ἡ πόλις κατωνομάζετο adde ex Hesychio quæ hic omissa sunt: ἐπειδὴ δὲ τοῖς θείοις τῶν βασιλέων ἀπεδόθη, αὖθις τὸ Βυζάντιον ὠνομάζετο, id est, *postquam autem in numerum divorum relatus est* (sc. Severus), *iterum Byzantii nomen urbs accepit*. Sed apud Hesychium pro ἀπεδόθη necessario scribendum est ἀπεδόθησαν, ut referatur ad utrumque, Severum nempe et Antoninum Caracallam, quoniam ea quæ præcedunt, ita sunt concepta, καὶ μέχρι μὲν οὗ περιῆν Σεβῆρος καὶ ὁ τούτου παῖς 'Αντωνῖνος. Præterea notandum hic occurrit, verba ἐπειδὴ δὲ τοῖς θείοις τῶν βασιλέων ἀπεδόθη idem valere ac si dixisset μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ· *num*, ut ait Tacitus in fine libri XV Annalium,

A 'Αλλ' ἐπαναϰτέον τὸν λόγον (38), ϰαὶ διηγητέον ὅπως Σεβῆρος τοῦ Βυζαντίου ἐϰράτησεν. 'Αναστὰς ἐϰ 'Ρώμης Σεβῆρος (39) ϰατείληφε τὸ Βυζάντιον, ϰρατοῦντος τότε αὐτοῦ Νίγρου τοῦ υἱοῦ Τιμησίου· ϰαὶ εἰρηνιϰὰς σπονδὰς μετὰ Νίγρου ποιήσας εἰσῆλθε μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον. 'Επεὶ δὲ οἱ Βυζάντιοι ὑπὸ Μαϰεδόνων (40) ϰαϰῶς ἐπολιορϰοῦντο ϰαὶ ἐλυμαίνοντο, ἐξῆλθεν ὁ Σεβῆρος ϰατὰ Μαϰεδόνων, ὑπερμαχῶν Βυζαντίων. Μέλλων δὲ ἐξέρχεσθαι τὴν ἰδίαν θυγατέρα τῷ τοῦ Νίγρου υἱῷ εἰς γυναῖϰα παρέδωϰεν· τὸν γὰρ στρατὸν αὐτοῦ ὁ Σεβῆρος ϰατέλιπεν ἐν Χρυσοπόλει. 'Εν δὲ τῇ τοῦ γάμου εὐωχίᾳ ἔστησαν ἐπὶ τῆς τραπέζης (41) δύο φιλόσοφοί τινες 'Ρωμαῖοι, Φόρτων ϰαὶ Μαρϰίων ϰαλούμενοι, ϰαὶ εἶπον πρὸς τοὺς ἐσθίοντας Βυζαντίους· B « Ἠγάγομεν χαρὰν ἀϰερδῆ ϰαὶ λύπην ἀζήμιον. » Προσϰαλεσάμενος δὲ Νίγρος τοὺς φιλοσόφους αὐτοῦ ἐποίει ἔρευναν περὶ τοῦ ῥήματος. 'Αλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη διερμηνεῦσαι αὐτό. Εἷς δέ τις τῶν ἐν τῷ συμποσίῳ ἀναϰειμένων, ἀρχίνους πάνυ, ἤδη γεραιὸς, ἀναλογισάμενος τὸ ἀπόφθεγμα εἶπεν· « Τοῦτό ἐστιν ἱππιϰὸς ϰαὶ ἀγωνιστιϰὸς ἀγών. » Τότε ὁ Σεβῆρος πρὸς θεραπείαν τοῦ συμπενθεροῦ (42) αὐτοῦ Νίγρου ἔϰτισε δύο λουτρὰ, ἔσωθεν μὲν τῆς πόλεως ϰαὶ πλησίον τοῦ παλατίου ἓν, τὸ ϰαλούμενον Ζεύξιππον, ἔξωθεν δὲ τῆς πόλεως τὰ νῦν ϰαλούμενα Καμίνια, λουτρὸν εὐμεγεθὲς ϰαὶ ἀξιοθαύμαστον. 'Εϰ δὲ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ἐν ἑϰάστῃ ἡμέρᾳ δύο χιλιάδες ἐλούοντο. Ἧπτε δὲ τὸ τοιοῦτον λουτρὸν μετὰ τοῦ μηδιϰοῦ πυρός (43). Τὸ C

Sed revocanda oratio est, et narrandum quomodo Severus Byzantio potitus sit. Profectus Roma Severus Byzantium venit, quod Niger Timesii filius tunc occupaverat; parisque fœdere cum Nigro sancito, cum proceribus suis urbem ingressus est. Postea vero cum Byzantii gravi Macedonum obsidione premerentur, Severus contra Macedonas egressus pro Byzantiis pugnavit. Exiturus vero filiam suam Nigri filio uxorem dedit: exercitum enim suum Severus Chrysopoli reliquerat. Cum igitur nuptiæ celebrarentur, duo quidam philosophi Romani, quibus Phorton et Marcion nomen erat, mensæ astiterunt, Byzantinis epulantibus dicentes: «Inane gaudium et dolorem indemnem adduximus.» Quare Niger, vocatis ad se philosophis suis, quid sibi hoc dictum vellet inquisivit, sed nullus interpretari poterat. Unus autem ex convivis admodum ingeniosus jam senex apophthegma illud considerans « Hoc est, » inquit, «equestre et gymnicum certamen. » Tum Severus in honorem affinis sui Nigri duo balnea condidit, unum **14** in urbe vicinum palatio, quod Zeuxippus nuncupatur, alterum vero extra urbem, quod nunc Caminia vocatur, balneum magnum et mirabile, adeo ut propter vastam ejus magnitudinem duo millia hominum quotidie in eo lavarentur. Succendebatur autem hoc balneum igne Medico. Cæterum Hippodromus, qui usque huc integer permansit, ab eodem Severo exstructus fuit, cum prius in eo loco essent horti duorum fratrum et cujusdam viduæ. Erat quippe ad æream usque co-

Meursii et Lambecii notæ.

deum honor principi non ante habetur quam agere inter homines desierit. Simili mortis periphrasi utitur Solinus, ubi ait *Angitiam salubri scientia adversus morbos resistentem, cum inter homines vivere desiisset, deam habitam fuisse.* Ita enim ibi restituendum est ex antiquissimo codice R. P. Sirmondi, pro eo quod vulgo legitur, *cum dedisset hominem vivere.* Sic S. Augustinus de civit. Dei 2, 5: *nec ullo modo*, inquit, *crederet verecundiam laudabilis feminæ ita in contrarium divinitate mutari, ut honoribus eam talibus advocarent cultores sui, qualibus conviciis in quempiam jaculatis, cum inter homines viveret, aures clauderet seseque subtraheret.* Item Seneca apotheosin Claudii enarrans, *et ille quidem*, ait, *animam ebulliit, et eo desiit vivere videri*; atque paulo post subjungit: *ultima vox ejus hæc inter homines audita est.* Etiam Cicero Tuscul. 1: *Abiit*, inquit, *ad deos Hercules. Nunquam abiisset, nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam munivisset.* LAMB.

(38) *'Αλλ' ἐπαναϰτέον τὸν λόγον.* Quæ hucusque Codinus narravit de originibus Byzantii, eadem ad verbum sunt quæ in antiquissimo codice Palatino bibliothecæ Vaticanæ habentur cum hoc titulo, Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως ϰατὰ Ἡσύχιον Ἰλλούστριον. LAMB.

(39) *'Αναστὰς ἐϰ 'Ρώμης Σεβῆρος.* Totum hoc quod sequitur, de reconciliatione Severi et Nigri, futile est et nugatorium. Confundit enim Severum imperatorem cum Severo Aureliano, quem Ælius Spartianus refert filias suas Nigri filiis despondisse. *Sed deceptus est*, inquit (sc. Niger), *consiliis Severi Aureliani, qui filias suas ejus filiis despondens persistere eum fecit in imperio.* Pescennium Nigrum Timesii filium fuisse supra duplici argumento refutavi, scilicet distantia temporum quibus vixerunt, et auctoritate Spartiani et Dionis, qui ipsum Italum fuisse aiunt, et patrem Annum Fuscum, matrem Lampridiam habuisse. Sed cum omnia, quæ hic a Codino de Pescennio Nigro et Severo narrantur, futilitatis summæque levitatis plena sint, inde satis absque alio argumento liquet quam fidem mereantur quæ de Timesio Nigri patre, nunquam alibi lecta, hoc loco refert. LAMB.

(40) *Μαϰεδόνων.* Videtur loqui de legionibus Macedonicis, quibus Severus imperator ad Byzantium expugnandum usus est. LAMB.

(41) 'Επὶ τὴν ϰάτω μοῖραν τραπέζης ἤγουν τοῦ διαζυγίου. Vat. cod. LAMB.

D (42) *Τοῦ συμπενθεροῦ.* Iterum confundit Severum Aurelianum cum Severo imperatore. LAMB.

(43) *Μηδιϰοῦ πυρός.* Quis hic Medicus ignis? quærendum est. Invenio etiam Pomaleum apud Diaconum in Leone et Michaele, quem pariter ignoro. MEURS. — Per ignem Medicum credo intelligendum naphtham, quam Nicander vocat τὸ Μηδείας Κολχηΐδος ἐχθόμενον πῦρ, quia sponsam Jasonis hoc igne a Medea crematam ferunt, teste Plinio 2 105. Alias Græci appellant ἔλαιον Μηδείας, ut refert Procopius Goth. 4: 'Αγγεῖα θείου τε ϰαὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι ϰαὶ φαρμάϰου, ὅπερ Μῆδοι μὲν νάφθαν ϰαλοῦσιν, Ἕλληνες δὲ Μηδείας ἔλαιον. Sed forte apud Procopium pro Μηδείας scriptum fuit Μηδίας, id est Mediæ regionis. Ita Ammianus Marcellinus, l. XXIII et Solinus, c. 21 oleum Medicum nuncupant, et vetus Nicandri scholiastes φάρμαϰον Μηδιϰὸν, et noster auctor hoc loco Μηδιϰὸν πῦρ. De usu autem naphthæ seu ignis Medici in succendendis balneis nihil alibi

lumnam Tetrapleuri planus locus: inde vero usque ad Sphendonen magnas columnas et substructiones erexere, eo quod locus esset valde præruptus, quam etiam ob causam cisternæ quam frigidam vocant destinatus est. Unam quidem graduum partem ipse Severus absolvit, alteram autem imperfectam reliquit, quia ipsi nuntiabatur Gallos Romam depopulari; quare statim illo se contulit, ubi etiam morbo comitiali vitam finivit, anno imperii decimo septimo.

A δὲ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενον ἱπποδρόμιον ἐκτίσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σεβήρου (44), κήπων ὄντων ἐκεῖσε δύο τινῶν ἀδελφῶν καὶ γυναικὸς χήρας. Μέχρι μὲν οὖν τοῦ χαλκοῦ κίονος τοῦ Τετραπλεύρου (45) πεδινὸς ἦν ὁ τόπος, ἀπὸ δὲ τούτου καὶ μέχρι τῆς Σφενδόνης (46) κρημνοῦ ὄντος κίονες εὐμεγέθεις καὶ κτίσματα ἀνηγέρθησαν. Ἔνθα δὴ καὶ ἡ ψυχρὰ καλουμένη κινστέρνα ἐστὶ, διότι πάνυ κρημνώδης (47) ἦν ὁ τόπος. Τὸ δὲ ἓν μέρος τῶν βαθμίδων ἀνεπληρώθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σεβήρου. Κατελείφθη δὲ τὸ ἕτερον ἀτελὲς διὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς αὐτὸν ἀγγελίαν ὅτι Γάλλοι πορθοῦσι τὴν Ῥώμην, καὶ παραγενέσθαι (48) ἐν αὐτῇ. Ἦ δῆτα καὶ τελευτᾷ νόσῳ ἐπιληψίας, βασιλεύσας χρόνους δεκαεπτά.

A morte vero ipsius usque ad imperium Constantini magni anni 60 et ultra elapsi sunt. Cæterum 362 anno post Augusti Cæsaris principatum, cum Roma vetus ejusque res jam declinare cœpissent, Constantinus Constantii filius imperio potitus novam hanc et perpulchram **15** urbem Constantini nomine insignitam condidit. Cumque mirabili pul-

Παρῆλθον δὲ (49) χρόνοι ἑξήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἄχρι τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐν B δὲ τῷ τριακοσιοστῷ (50) καὶ ἑξηκοστῷ δευτέρῳ ἔτει ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος μοναρχίας, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης (51) καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῆς ἤδη πρὸς τὸ πέρας ἀφιγμένων, Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου παῖς (52) τῶν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος τὴν

Meursii et Lambecii notæ.

legi. Cæterum quod Meursius ad hunc locum observat de igne Pomaico, cujus mentio fit in Historia Miscella, nullius plane momenti est. Ibi enim non Pomaicus, sed Romaicus legendum est. Verba Historiæ Miscellæ, l. xxi hæc sunt: *Porro vernali tempore venit Suphian, et comperta Romaici ignis efficacia transcurrit in Bithyniam.* Ibidem paulo post: *Post paululum venit et Gizid: similiter et ipse cum eadem didicisset de humido igne, applicavit penes Satiron.* Ubi nota, qui primo vocatur ignis Romaicus seu Ῥωμαϊκὸς, postea appellari ignem humidum. Est ergo Romaicus sive Romanus ignis C idem qui Græcis dicitur πῦρ ὑγρὸν seu ignis liquidus, quoniam per siphones emittitur. Alias ignis Græcus nuncupatur, ut apud Luitprandum de rebus Imp. 3 6. In antiquo Chronico ms. Cavensi vocatur ignis marinus: *Anno Domini 669, indict. 12, Constantinus filius Constantis superioris. Hujus tempore, anno quinto, ignis adinventus est marinus a Callinico architecto, qui e Syriæ civitate Heliopoli profugus ad Romanos venit.* Hinc corrigendus est Constantinus Porphyrogenitus de administr. Imp. c. 48, ubi agit de igne Græco: Ἰστέον, inquit, ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ Κωνσταντίου, τοῦ καὶ πωγωνάτου καλουμένου, Καλλίνικός τις ἀπὸ Ἡλίου πόλεως Ῥωμαίοις προσφυγὼν τὸ διὰ τῶν σιφώνων ἐκφερόμενον πῦρ ὑγρὸν κατεσκεύασε. Pro υἱοῦ Κωνσταντίου lege υἱοῦ Κώνσταντος, et quæ sequuntur τοῦ καὶ Πωγωνάτου refer ad Constantinum cujus Constans, qui in Sicilia obiit, pater fuit, ut testantur Zonaras, Cedrenus et alii historici. Postea pro ἀπὸ Ἡλίου πόλεως scribe ἀπὸ Ἡλιοπόλεως. Lamb.

(44) *Ἐκτίσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σεβήρου.* Vide Suidam in Σεβῆρος. Meurs.

(45) *Τοῦ Τετραπλεύρου.* Hanc columnam Tetrapleuri collapsam et multo tempore prostratam erexit rursum per Proclum Theodosius imperator. Eamque in rem epigramma exstat Antholog. l. iv (2 p. 239 Jac.): Κίονα τετράπλευρον κ. τ. λ. Dicit poeta κίονα τετράπλευρον, ut Horatius Stertinium acumen et alii alia: itaque errat interpres, qui vertit *columnam quadrilateram.* Erat autem Tetrapleurum locus Cpoli, ubi statuæ nudorum Cupidinum pomis sese petentium, et Ἀνεμοδούλιον quoque dicebatur. V. Nicetas in Andronico Comneno p. 432. Meurs.

(46) *Τῆς Σφενδόνης.* Meminit hujus loci etiam Cedrenus: Κελεύει οὖν ὁ βασιλεὺς πυρὰν ἐν τῇ σφενδόνῃ ἀναφθῆναι καὶ τὸν πραιπόσιτον ἐν αὐτῇ κατακαῆναι. Et hinc observa supplicia ibi de noxiis solita sumi. Meurs.

(47) *Κρημνώδης.* In uno cod. Vat. perperam legitur σκυμνώδης, quam lectionem secutus inferius τόπον σκυμνώδη verterat locum catulis leonum destinatum. Lamb.

(48) *Καὶ παραγενέσθαι.* Ἀκούσας τοῦτο ὁ Σευῆρος παρεγένετο Vat. Lamb.

(49) *Παρῆλθον δέ.* Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ παρῆλθον Vat. Lamb.

(50) *Ἐν δὲ τῷ τριακοσιοστῷ.* Vide Suidam in Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, item in Κωνσταντινούπολις. Meurs.

(51) *Ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος μοναρχίας, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.* Ita ex codicibus manuscriptis et Hesychio hunc locum restitui. Antea perperam legebatur: Ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος ἡ μοναρχία διῆλθεν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ. Lamb. — Hesychius certe aptius (p. 43), δύο καὶ ἑξήκοντα τριακοσίων ἀπὸ τῆς Αὐγούστου Καίσαρος μοναρχίας διεληλυθότων ἐνιαυτῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.

(52) *Ἀφιγμένων, Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου παῖς.* Ita hæc continua serie legenda sunt. In superioribus editionibus post vocem ἀφιγμένων interpunctum erat, novo subsequente titulo: ἀρχὴ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Cætera ita legebantur: Κωνσταντῖνος ὁ Κώνσταντος παῖς etc. Sed antequam ulterius progrediar, libet hic adscribere fragmen- D tum ex incerti cujusdam Julii Pollucis chronico hactenus inedito, cujus collatione, quæ deinceps Codinus narrat de Constantino Magno et instauratione Byzantii, corrigi et illustrari possunt. Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἤρξατο κτίζειν πόλιν εἰς ὄνομα ἴδιον ἐν τῷ πεδίῳ, τὸ πρὸ τοῦ Ἰλίου ὑπὲρ τὸν Αἴαντος τάφον, οὗ δὴ φασὶν τὸν ναύσταθμον ἐσχηκέναι τοὺς ἐς Τροίαν στρατεύσαντας Ἕλληνας, θέλων τὴν βασιλείαν Ῥώμης μετατιθέναι ἐπ' αὐτήν. Θεὸς δὲ κατ' ὄναρ τῷ βασιλεῖ ἐκέλευσεν ἐν τῷ Βυζαντίῳ κτίσαι τὴν νῦν λεγομένην Κωνσταντινούπολιν. Ὅστις καὶ τὸ πρώην τεῖχος τῆς αὐτῆς πόλεως ἀνανεώσας τοῦ Βύζαντος, προσθήσας ἄλλο διάστημα πολὺ τείχους νέου, καὶ συνάψας τῷ παλαιῷ τείχει τῆς αὐτῆς πόλεως· ἀναπληρώσας καὶ τὸ ἱππικὸν, καὶ κοσμήσας αὐτὸ χαλκουργήμασι καὶ πάσῃ ἀρετῇ, κτίσας ἐν αὐτῷ καὶ κάθισμα θεωρίου βασιλικοῦ, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἐν Ῥώμῃ ὄντος. Ἔκτισε δὲ καὶ παλάτιον μέγα καὶ εὐπρεπὲς, καθ'

νέαν ταύτην καὶ περικαλλῆ ἀνέστησε πόλιν, τὴν λεγομένην Κωνσταντίνου (53). Θαυμαστὴν γὰρ προσεργασάμενος τῷ κάλλει πόῤῥωθεν καὶ τὰ τείχη μετέστειλε κατὰ τοὺς Τρωαδικοὺς ἐμβόλους (54), λουτρά τε καὶ ἱεροὺς δύο (55), οἴκους μεγάλους ἀνήγειρε (56), καὶ ἐν τῷ Στρατηγίῳ λεγομένῳ φόρῳ (57),

A chritudine eam adornasset, muros quoque versus Troadenses porticus longe protulit. Præterea balnea ad duo templa magnifica exstruxit, juraque omnia et veteris Romæ instar ei attribuit, et in foro Strategio, ubi olim militum duces dignitates suas suscipiebant, se columnæ lapideæ insculpi curavit. Ad

Meursii et Lambecii notæ.

ὁμοιότητα ὡσαύτως τοῦ ἐν Ῥώμῃ ὄντος πλησίον τοῦ ἱππικοῦ. Ἔκτισε δὲ καὶ φόρον μέγαν καὶ εὐπρεπῆ πάνυ, στήσας ἐν μέσῳ κίονα ὁλοπόρφυρον ἄξιον θαύματος, καὶ ἐπάνω τοῦ αὐτοῦ κίονος ἔστησεν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, ἔχοντα ἐν τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ ἀκτῖνας ζ'. Ὅπερ χαλκούργημα ἤγαγεν ἐκ τῆς Ἡλιουπόλεως οὔσης τῆς Φρυγίας. Ἀγαγὼν δὲ καὶ τὸ παλλάδιον ξόανον ἀπὸ Ῥώμης λάθρα, ἔθηκεν εἰς τὸν αὐτὸν φόρον ὑποκάτω τοῦ κίονος τῆς αὐλῆς αὐτοῦ. Ἔκτισε δὲ καὶ δύο ἐμβόλους ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ παλατίου ἕως τοῦ φόρου εὐπρεπεῖς, κεκοσμημένους ἀνδριάσι καὶ μαρμάροις, καλέσας τὸν τόπον τῶν ἐμβόλων Ῥίγιαν· κτίσας ἐγγὺς καὶ βασιλικὴν, ἔχουσαν κόγχην καὶ ἔξω μεγάλους κίονας καὶ ἀνδριάντας, ἥνπερ ἐκάλεσε Σινάτον, κατεναντίον στήσας τῇ ἰδίᾳ μητρὶ Ἑλένῃ στήλην Αὐγούστης δεσποίνης. Ὁμοίως δὲ ἀνεπλήρωσεν καὶ τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον δημόσιον λουτρὸν, κοσμήσας κίοσι καὶ μαρμάροις ποικίλοις, καὶ χαλκουργήμασιν. Εὗρεν γὰρ αὐτὸ ἀπλήρωτον, ἀρχθὲν πρώην ὑπὸ Σευήρου βασιλέως· καὶ ὅτε πάντα ἐπλήρωσεν, ἐπετέλεσε ἱππικὸν, ἐν πρώτοις θεωρήσας ἐκεῖ φορέσας ἐν τῇ αὐτοῦ κορυφῇ διάδημα διὰ μαργαριτῶν, καὶ λίθων τιμίων, βουλόμενος πληρῶσαι τὴν προφητικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν· « Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου. » Οὐδεὶς γὰρ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τοιοῦτόν τι ποτὲ ἐφόρεσεν. Καὶ ἐπετέλεσεν ἑορτὴν μεγάλην μηνὶ Μαΐῳ, τῷ καὶ Ἀρτεμισίῳ ια' ἔτους κατὰ Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην χρηματίζοντος τοη'. Κελεύσας τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἑορτὴν τοῦ γενεθλίου τῆς πόλεως αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ συμπληρώσει τῆς ὑπατείας αὐτοῦ, ἔῤῥιψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει χαρίσματα τοῖς Βυζαντίοις, καλάμων συντόμια ἄρτων ἡμερησίων πολιτικῶν διαμεριζόντων, οὕς τινας ἄρτους ἐκάλεσε παλατίνους, διὰ τὸ ἐκ τοῦ παλατίου ῥογεύεσθαι τοὺς αὐτοὺς, ἑκάστου ἄρτου ἀφορίσας οἶνον, κρέα, βέστια. Ἀφορίσας πρόσοδον ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῶν ἰδίων, καὶ καλέσας αὐτοὺς παλατικούς. Ὀλίγους δὲ ὁρῶν τοὺς οἰκήτορας, ὡς ἐν μεγέθει τοσούτῳ πόλεως, ἀπό τε Ῥώμης τοὺς ἀξιολόγους κατὰ γένος ἐπιλεξάμενος, ἀπό τε ἑτέρων τόπων, καὶ οἴκους μεγάλους αὐτοῖς οἰκοδομήσας καὶ χαρισάμενος, οἰκῆσαι τὴν πόλιν ἐποίησεν. Ἔκτισε δὲ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοῦ ἁγίου Μωκίου, καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου, τοῦ ἐν τῷ Ἀνάπλῳ. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ Ἀνάπλου παράδοξα σημεῖα, καὶ εἶδεν, καὶ ἤκουσεν. Κατέλυσε δὲ καὶ τοὺς τρεῖς ναοὺς, τοὺς ὄντας ἐν τῇ λεγομένῃ ἀκροπόλει, τοῦ τε Ἡλίου, καὶ Ἀρτέμιδος, καὶ Ἀφροδίτης, καὶ ἐκέλευσεν τοῦ λοιποῦ ἀχρηματίστους τυγχάνειν αὐτούς. Lamb.

(53) *Τὴν νέαν — Κωνσταντίνου*. Hæc verba ex codicibus scriptis et Hesychio ita reformanda sunt: Νέαν ἀνίστησι Ῥώμην τὴν νῦν Κωνσταντινούπολιν λεγομένην, καὶ προθύμως ἀνασχομένην τὴν προσηγορίαν. Lamb.

(54) *Τοὺς Τρωαδικοὺς ἐμβόλους*. Hunc locum interpres non satis intellexit: in verte *Trojana rostra*. Erant autem rostra Cpoli varia. Magna exstruxit quinto imperii anno Arcadius: duo quoque Constantinus, teste Cedreno. Et erant quatuor alia, quæ sub Constantino magno fecerat Eubulus, ut ipse hic auctor infra docet. Meminit etiam Domnini rostrorum Cedrenus et Theodorus Anagnosta Eclog. 2, apud quem tamen corrupte legitur ἐν τοῖς Δρυνύου ἐμβόλοις. Corrige Δομνίνου. Sunt ultima verba Eclogæ. Conflagrarunt autem ea sub Isaacio Angelo, ut testatur Nicetas in ejus Vita. Meurs. — In codd. Vat. Codini et cod. Palatino Hesychii pro Τρωαδικοὺς legitur Τρωαδησίους. Τρωαδήσιος autem formatum est ex Latina terminatione in *ensis*, ut Θρακήσιος *Thracensis*, Ναρβωνήσιος *Narbonensis*, Λουγδουνήσιος *Lugdunensis*, Κιρκήσιος *Circensis*. Intelligunt igitur Codinus et B Hesychius per τοὺς Τρωαδησίους ἐμβόλους nihil aliud quam *Troadenses porticus*, quarum meminit auctor antiquus in descriptione regionis duodecimæ. Hinc patet quantum errent qui Τρωαδικοὺς ἐμβόλους hic vertendum esse censent *Trojana rostra*. Equidem antiquitus ἔμβολος significabat *rostrum navis*: recentioribus vero Græcis ἔμβολοι dicuntur *porticus*, sive *tecta ambulacra*, quo se populus ad caloris incommoda et imbres repentinos arcendos recipiebat. Ita sæpe apud scriptores historiæ Cpolitanæ mentio fit τοῦ δημοσίου ἐμβόλου, τῶν δύο ἐμβόλων τοῦ φόρου, τοῦ ἐμβόλου τῶν Χαλκοπρατείων, τῶν ἐμβόλων τοῦ Εὐβούλου καὶ Δομνίνου. Ad hanc significationem vocis ἔμβολος videtur respexisse Etymologici magni auctor, qui originem ejus derivat παρὰ τὸ τὸν λαὸν ἐμβαίνειν. Apud Latinos quoque hæc vox in eadem significatione occurrit, ut testatur Isidorus 15 2: *Imbuli, vel quia sub volumine sunt, vel quia sub his ambulant:* C *sunt enim porticus hinc inde platearum*. Idem in Glossis: *Imbulus, ab ambulando, ambulatorium*. Sed non advertit Latinum vocabulum *imbulus* a Græco ἔμβολος originem et significationem accepisse. Lamb. — Post ἐμβόλους Hesychius, πρότερον αὐτῶν οὐκ ἔξω τῆς ἐπωνύμου ἀγορᾶς τοῦ βασιλέως κειμένων.

(55) Δύο om. Hes. et Vat. Lamb.

(56) *Ἀνήγειρε, καί*. Hic locus ex codicibus scriptis et Hesychio ita supplendus est et emendandus: ἀνήγειρε, δίκαιά τε πάντα πρὸς ζῆλον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐδωρήσατο, καθὰ καὶ ἐν τῷ Στρατηγίῳ λεγομένῳ φόρῳ .... ἀνέγραψεν ἐπὶ λιθίνης στήλης, ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Ἑλένης ἐπὶ κίονος ἀνέστησεν ἀγάλματα. Lamb.

(57) *Τῷ Στρατηγίῳ λεγομένῳ φόρῳ*. Hoc forum purgari solebat, sed mox desiit, donec morem antiquum revocaret Michael Stratioticus, teste Cedreno. Zonaras Annal. 3 non in Strategio collocat, D sed in Placoto. Meurs. — Quæ hic narrantur de columna Strategii et ejus inscriptione, unice illustrat Socrates Hist. Eccl. 1, 14, ubi de Constantino magno et Byzantio agens, χρηματίζειν δὲ, inquit, δευτέραν Ῥώμην νόμῳ ἐκύρωσεν· ὃς νόμος ἐν λιθίνῃ γέγραπται στήλῃ, καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ καλουμένῳ στρατηγίῳ πλησίον τοῦ ἑαυτοῦ ἐφίππου παρέθηκεν. Interpres vertit: *lege denique sancivit ut secunda Roma vocaretur*, etc. sed χρηματίζειν apud Socratem non significat *nominari*, sed *esse*. Ita Hesychius: Τὴν νέαν, inquit, ἀνίστησι Ῥώμην, ἴσα αὐτὴν τῇ πρώτῃ χρηματίζειν προστάξας, id est, ut interpretatur Nicephorus Callistus, l. viii, ἴσα τῇ πρώτῃ κρατεῖν καὶ οἰκονομεῖν καὶ δυναστεύειν. Hoc enim lex illa Constantini columnæ in Strategio positæ incisa continebat, Romam atque Cpolim idem jus eamdemque dignitatem habere. Lamb.

hæc suam et matris Helenæ statuas erexit, atque locum nominavit Augusteum. Senatoribus etiam Roma ipsum secutis valde munificum se præbuit, et ædes illis donavit, quas propriis sumptibus exstruxerat. Idem aquæductum in urbem perduxit, duosque erexit arcus in foro : ita enim locum vocant. Tum quoque purpuream illam et illustrem columnam, cui ipsius Constantini statua imposita est, quam solis instar civibus prælucere cernimus. Hæc autem statua de columna decidit, et decem circiter homines illic tunc præsentes oppressit, quinto Aprilis, decimæ quartæ indictionis, anno 6614, vicesimo imperii D. Alexii Comneni, hora circiter tertia, oborta caligine et austro vehementer spirante. Hanc vero aeris perturbationem excitaverat stella crinita, dicta acontias, quæ vespera parasceves primæ **18** hebdomadis apparuit. Idem Constantinus quoque senatui curias ædificavit, et locum nominavit Senatum. Ibi Jovis Dodonæi signum et duæ Palladis statuæ sunt positæ. Populo etiam demerendo singulis annis panes diurnos elargitus est, quos palatinos, eo quod ex palatio præberentur, nominavit. Vinum insuper, carnes, oleum et frumentum distribui instituit, quibus etiam usque in præsens tempus civitas fruitur, symbolorum loco tesseras ab ipso sparsas proferens. Præterea commerciorum leges ex æquo et bono promulgavit, et urbem muris amplissimis cingens variisque exornans ad instar veteris Romæ splendi-

A ἔνθα ποτὲ οἱ στρατηγοῦντες τὰς τιμὰς αὐτῶν ἀπεδέχοντο. ἑαυτὸν ἐπὶ λιθίνης ἀνέγραψε στήλης, καὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Ἑλένης ἐπὶ κίονος ἀνέστησεν ἄγαλμα, καὶ τὸν τόπον ἐκάλεσεν Αὐγουσταῖον (58)· τοῖς τε συνακολουθήσασιν αὐτῷ ἀπὸ Ῥώμης συγκλητικοῖς ἐφιλοτιμήσατο, οἴκους αὐτοῖς δωρησάμενος, οὓς ἐξ ἰδίων ἐδείματο χρημάτων. Ἐπὶ δὲ τούτου καὶ ὁ τῶν ὑδάτων ὁλκὸς προσετέθη τῇ πόλει. Ἀνέστησε δὲ καὶ δύο ἁψῖδας (59) πρὸς τὸν καλούμενον φόρον, καὶ ὁ πορφυροῦς (60) καὶ περίβλεπτος κίων ἐφ' οὗπερ ἵδρυται Κωνσταντῖνος (61) ὃν ὁρῶμεν δίκην ἡλίου τοῖς πολίταις ἐκλάμποντα. Τοῦτο γοῦν τὸ ἄγαλμα (62) κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ κίονος, καὶ φόνον τῶν ἐκεῖσε εὑρεθέντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὡσεὶ δέκα εἰργάσατο, κατὰ τὴν πέμπτην δη- B λαδὴ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ καὶ ἑξακοσιοστοῦ τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους, εἰκοστὸν ἔτος ἀγούσης (63) τῆς βασιλείας τοῦ κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὥρα ἦν ὡσεὶ τρίτη, ὅτε γνόφος ἐγένετο καὶ βίαιος νότος ἔπνευσε σφοδρὸς, τοῦ κομήτου ἀστέρος τοῦ ἀκοντίου (64) κληθέντος τὸν τοιοῦτον τοῦ ἀέρος τάραχον ἐξεργασαμένου, τοῦ φανέντος κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς παρασκευῆς (65) τῆς πρώτης ἑβδομάδος (66). Οὗτος δὲ (67) τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐποίησεν οἴκους, καὶ σενάτον τὸν τόπον ὠνόμασεν, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Δωδωναίου Διὸς ἵσταται ἄγαλμα καὶ δύο τῆς Παλλάδος ἱδρύματα (68). Ἐφιλοτιμήσατο δὲ καὶ τῷ δήμῳ καθ' ἓν ἕκαστον ἔτος παρέ-

Meursii et Lambecii notæ.

(58) *Αὐγουσταῖον*. Procopius de ædificiis Justiniani, l. I : Ἔστι δέ τις ἀγορὰ πρὸ τῶν βασιλείων περίστυλος· Αὐγουσταῖον καλοῦσι τὴν ἀγορὰν οἱ Βυζάντιοι. Vocabant etiam Αὐγουστεῶνα, ut Cedrenus aliique et ipse hic noster infra. Vide Suidam in Αὔγουστος. Conflagravit autem anno quinto imperii Justinianei, teste Cedreno. MEURS.

(59) *Ἀνέστησε καὶ δύο ἁψῖδας*. Scribe ut legitur apud Hesychium, ἀνέστησάν τε αἱ δύο ἁψῖδες. LAMB.

(60) *Ὁ πορφυροῦς*. Hujus purpureæ columnæ mentio passim apud auctores rerum Byzanticarum. Et erat alias quoque talium usus. Corrigendus vero per occasionem est Sidonius, l. II, ep. 2 : *Nec pilæ sunt Mediæ, sed columnæ, quas architecti peritiores ædificiorum purpureas nuncupavere*. Hodie editur *purpuras*. MEURS.

(61) *Ἐφ' οὗπερ ἵδρυται Κωνσταντῖνος*. Cedrenus Zonaras et alii. Erant vero isti Constantini statuæ inscripti quatuor hi versus :

Σὺ Χριστὲ κόσμου κοίρανος καὶ Δεσπότης,
Σοὶ νῦν προσῆξα τήν γε σὴν δούλην πόλιν
Καὶ σκῆπτρα τάδε καὶ τὸ τῆς Ῥώμης κράτος.
Φύλαττε ταύτην, σῶζέ τ' ἐκ πάσης βλάβης.

Exstant apud Cedrenum. MEURS.

(62) *Τοῦτο γοῦν τὸ ἄγαλμα*. Omne hoc quod sequitur usque τῆς πρώτης ἑβδομάδος in codicibus Vat. deest. LAMB. — Deest et Hesychio.

(63) *Εἰκοστὸν ἔτος ἀγούσης*. Zonaras Annal. 3. MEURS.

(64) *Τοῦ ἀκοντίου*. Acontiæ vocantur cometæ quæ jaculi modo feruntur, de quibus vide Plinium 2 25. LAMB.

(65) *Τῆς παρασκευῆς*. Recentiores Græci omnes dies Veneris παρασκευὰς appellabant. Vide C Glossarium nostrum. MEURS. — Παρασκευὴν Græci vocant diem Veneris instituto S. Sylvestri, ejus nominis primi pontificis Romani, in cujus actis hæc leguntur : Παρὰ γὰρ τοῖς Ἕλλησι τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος ὀνομαζομένων Ἡλίου, Σελήνης, Ἄρεος, Ἑρμοῦ, Διὸς, Ἀφροδίτης, Κρόνου, ὁ ἅγιος Σίλβεστρος μετωνόμασεν, τὴν μὲν τῆς Σελήνης ἡμέραν καλέσας δευτέραν, τὴν δὲ τοῦ Ἄρεος τρίτην, τὴν δὲ τοῦ Ἑρμοῦ τετράδα, τὴν δὲ τοῦ Διὸς πέμπτην, τὴν δὲ τῆς Ἀφροδίτης παρασκευὴν, τὴν δὲ τοῦ Κρόνου ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης σάββατον· τὴν δὲ τοῦ Ἡλίου, οἷα δὴ τῇ Δεσποτικῇ ἀναστάσει κεκοσμημένην, κυριακὴν ὠνόμασε. LAMB.

(66) Post ἑβδομάδος Vallicellanus, καθ' ἣν ἐννάτην εἶχεν ὁ Φευρουάριος μήν. LAMB. Quadragesimæ septimanas numero suo distinguebant, dicebantque ἡ πρώτη, ἡ δευτέρα, usque ad septimam, quam τὴν μεγάλην appellabant. De prima Nicetas p. 301 19 et 702 21 et primæ hujus hebdomadis quinque D diebus erant pervigilia. Joannes episcopus Citri in resp. ad Cabasilam : αἱ τοιαῦται δὲ παννυχίδες γίνονται μὲν καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν. Sextam nominat Nicetas p. 753 12. At septimam, ut dixi, τὴν μεγάλην vocabant. Itaque apud hunc nostrum libro de Officiis aulæ CP. legitur ἀκολουθία τῆς μεγάλης ἑβδομάδος. Apud Etymologici auctorem ἐδεξιοῦτο τὸ λουτήριον εἰς τὸν κανόνα τῆς μεγάλης ἑβδομάδος. MEURS

(67) *Οὗτος δέ*. De Constantino Magno intelligendum est. In cod. Vat. scriptum reperi, ut in Hesychio, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ, etc. LAMB.

(68) *Τῆς Παλλάδος ἱδρύματα*. Zonaras Annal. 3 non duo palladia sed unum narrat ; et constituit non in senatu, sed in foro Placoto. MEURS.

χων ἄρτους ἡμερησίους (69), ὀνομάσας αὐτοὺς παλατίνους, τοὺς ἐκ τοῦ παλατίου χορηγουμένους, οἴνου τε καὶ κρέας καὶ ἔλαιον καὶ σιτηρεσία τάξας, ὧν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ πόλις ἀπολαύει, τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥιφέντων καλάμων (70) φέρουσα τὰ γνωρίσματα. Νόμους τε καὶ συμβόλαια καθ' ἑκάστην τιθεὶς (71) ἀπὸ τοῦ βελτίστου καὶ δικαίου, τείχεσί τε μεγίστοις περικλείσας τὴν πόλιν, καὶ διαφόροις κοσμήσας τρόποις εἰς ζῆλον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης περιφανεστέραν ἀπέδειξεν. Ὠκοδόμησε δὲ ἐν πρώτοις ἱεροὺς οἴκους δύο, ἕνα μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ἕτερον δὲ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἅπαντα καθεῖλε θρησκεύματα· εἶτα καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀνήγειρεν, οὓς μετ' ὀλίγον εἴπωμεν. Ἔκτισε δὲ τὴν ἁγίαν Σοφίαν ξυλόστεγον· ἀφ' ἧς ἀφῃρέθησαν (72) στῆλαι τετρακόσιαι εἴκοσι ἑπτὰ, καὶ πλείονες μὲν Ἑλλήνων ὑπάρχουσαι, Διὸς καὶ Κάρου τοῦ πατρὸς Διοκλητιανοῦ (73), καὶ τὸ δωδεκάζωδον, καὶ ἡ σελήνη, καὶ ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος ἀστὴρ, παρὰ δύο Περσικῶν στηλῶν βασταζόμενος, ὁ νότιος πόλος (74), καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τοῦ πλευροῦ Ἱέρωνα τὸν φιλόσοφον μαντευόμενον ἔχουσα, τῶν δὲ Χριστιανῶν ὀλίγαι τινὲς, ὡς εἶπον. Ἔκτισε δὲ καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου ὁ ἀγαθοδότης βασιλεὺς, καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, δρομικὸν καὶ τοῦτον ποιήσας καὶ ξυλόστεγον. Ἀλλὰ καὶ μνημοθέσια τῶν βασιλέων, ὧν ἐν ἑνὶ καὶ αὐτὸς τίθειται (75).

A diorem reddidit. Imprimis duo templa exstruxit, unum S. Irenes, alterum SS. Apostolorum. Tum omnes paganorum superstitiones abrogavit. Plura deinde alia templa ædificavit, de quibus paulo post dicemus. Templum S. Sophiæ ligneo tecto opertum condidit, unde 427 statuæ ablatæ sunt, quarum major pars fuere gentilium, Jovis videlicet et Cari et Diocletiani; præterea duodecim signa, Luna quoque et Venus, et Arcturi sidus duabus Persicis columnis impositum, et polus australis, et sacerdos Minervæ, Hieronem philosophum vaticinantem a latere habens; Christianorum vero admodum paucæ, ut dixi. Exstruxit etiam optimus **17** imperator templum S. Agathonici, S. Acacii et SS. Apostolorum, quod adjuvante ejus matre oblongum fecit B et ligneo laqueari operuit. Imperatorum quoque monumenta fecit, in quorum uno et ipse conditus est.

Meursii et Lambecii notæ.

(69) *Αὐτοὺς ἡμερησίους.* Corrigo ἄρτους ἡμερησίους. Vide Glossarium nostrum in παλατῖνοι. Meurs.

(70) *Τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥιφέντων καλάμων.* Quorsum hic calami? Superest ea vox, itaque ejicio. Suidas me confirmat, cujus in hac ipsa re ea verba: προσέθηκε δὲ τούτοις καὶ κρέα καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, ὧν μέχρι τινὸς ἡ πόλις ἠπόλαυσε τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥιφέντων φέρουσα τὰ γνωρίσματα. Nisi pro καλάμων malis reponere παλατίνων. Meurs. Καλάμων γνωρίσματα vocat tesseras panarias, quibus quasi signis et symbolis quibusdam prolatis ii cognoscebantur quos annonarum civicarum erogationibus frui jus erat. Julius Pollux in Fragmento chronico paulo ante citato καλάμων συντόμια vocat. Vide plenissime super hoc Codini loco disserentem Salmasium in notis ad Flavium Vopiscum. Lamb.

(71) *Νόμους τε καὶ συμβόλαια καθ' ἑκάστην τιθείς.* Scribe νόμους τε περὶ τῶν καθ' ἑκάστην συμβολαίων τιθείς. Sic infra νόμους τε inquit περὶ τῶν καθ' ἡμέραν συμβολαίων τιθέμενος. Latinis τὰ καθ' ἑκάστην συμβόλαια dicuntur res quotidianæ; qua significatione Caius IC aliquos de suis commentariis juris inscripsit *rerum quotidianarum*, in quibus disputabat περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινουμένων πραγμάτων, ut refert Theophilus Justinianarum Institutionum interpres. Lamb.

(72) *Ἀφ' ἧς ἀφῃρέθησαν.* Suidas in Σοφία. Meurs.

(73) *Κάρου τοῦ πατρὸς Διοκλητιανοῦ.* An igitur Carus pater Diocletiani? nego clare. Adi Aurelium Victorem: ille tibi Dalmatam dicet et libertum Anulini senatoris. Sed apud Suidam quoque in Σοφία est Κάρου πατρῴου Διοκλητιανοῦ. Quid ergo? scribendum censeo utrobique Κάρου τοῦ πρὸ Διοκλητιανοῦ. Nam Carus prædecessor Diocletiani fuit. Meurs. — Hæc verba in omnibus fere codicibus diverse leguntur. In uno Vat. cod. scriptum inveni καρύου, in alio καὶ Καράτου τοῦ πατρικίου Διοκλητιανοῦ, in anonymi Collectaneis καὶ κάρου τοῦ πατρυοῦ Διοκλητιανοῦ, in cod. Vallicellano καὶ Κάρου καὶ Διοκλητιανοῦ. Apud Suidam legitur καὶ Κάρου πατρῴου Διοκλητιανοῦ. In alio codice scriptum reperi τοῦ τε Διὸς καὶ Κάρου τοῦ πατρὸς καὶ Διοκλητιανοῦ, quod satis mihi C probatur. Nam ut alias observavi Constantium Chlorum, Constantinum magnum, et filios ejus Constantium, Constantem et Constantinum, item Severum imperatorem et Severum Aurelianum, Justinos et Justinianos, Valerianum et Aurelianum imperatores a Codino ob nominum similitudinem inter se confundi, ita hoc quoque loco Cari et Carini ejus filii nomina ipsum confundere existimo, eamque ob causam nomini Cari addidisse τοῦ πατρὸς, scilicet ut Carum patrem a Carino filio distingueret. Meursius pro Κάρου τοῦ πατρὸς Διοκλητιανοῦ legendum censet Κάρου τοῦ πρὸ Διοκλητιανοῦ: quam emendationem ut ingeniosam quidem laudo, sed ut pro genuina Codini lectione habeam, vetat unanimis omnium mss. codicum contradictio. Lamb.

(74) *Ὁ νότιος πόλος.* Satis mihi suspecta est hæc poli australis statua. In anonymi Collectaneis Chronicis n. 191 legitur ὁ νομάτιος πῶλος: quare vereor ne legendum sit ὁ νομάδειος D πῶλος, ut fuerit statua pulli equini, capite proni, forma pascentis, quales in antiquis nummis spectantur plurimi. Subjicere libet pro exemplo rarissimum nummum M. Opelii Macrini imperatoris, in quo visitur equus pascens inter duas faces, cum inscriptione ΕΠΙΜΙΚΤΟΣ. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Possidetur autem hic nummus a Francisco Gotofredo Romano. Lamb.

(75) *Ὧν ἐν ἑνὶ καὶ αὐτὸς τέθειται.* Eusebius de Vita Constantini l. iv, auctor est apostolis eum sepulcra erexisse, suum vero in medio eorum, senis ad utrumque latus monumentis. Meurs. — Post hæc verba adduntur in uno cod. Vat. non pauca, quæ cum in editis tum quoque in cæteris mss. codicibus desiderantur. Sunt autem hæc: ὅτι ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἤρξατο κτίζειν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν ἔτει ‚εωλη', κρατήσας ἐν αὐτῇ χρόνους δεκαεννέα. Περαιωθέντος οὖν τοῦ ἑνδεκάτου ἐνιαυτοῦ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, καὶ ἀρχὴν λαβόντος

A Sciendum autem est quod anno mundi 5837, tertio mense secundæ indictionis, vicesimo sexto Septembris, sole Sagittarii signum ingresso, Cancro horoscopante, primo anno 265 olympiadis, fundamenta murorum Occidentalium jecerint; cumque novem mensibus maritimum et terrestrem murum cum aliis urbanis ædificiis absolvissent, undecimo Maii Encænia urbis celebrata sunt et Cpolis nomen ei impositum est. Constituit vero Constantinus ut imposterum quotannis die urbis natali statua ipsius cum solito honore, ludis circensibus, imperatori populoque ad tribunal Hippodromi spectanda proponeretur. Hæc facta sunt anno **18** duodecimo imperii Constantini magni, adjuvantibus in structura civitatis divino præsidio munitæ Euphrate accubitore, Urbicio et Olybrio præpositis, Isidoro et B Eustorgio et Michaele primo vestiario, utroque patricio, et Honorisio præfecto, quemadmodum memorant Eutychianus a secretis primus, grammaticus, et Eutropius sophista, qui Juliano apostatæ in Perside simul adfuit, et Constantinus epistolegraphus, et Eleusius diaconus philosophus, et Troi-

A Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι τῷ πενταχισχιλιοστῷ (76) ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἑβδόμῳ (77) ἔτει τοῦ κόσμου, τῷ τρίτῳ μηνὶ τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως (78), τῇ εἰκοστῇ ἕκτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ (79), ὄντος τοῦ ἡλίου εἰς τὸ τοῦ Τοξότου ζώδιον, ὡροσκόπει γὰρ Καρκῖνος (80), τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς διακοσιοστῆς ἑξηκοστῆς πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἐπήξαντο τοὺς θεμελίους τῶν δυτικῶν τειχῶν (81) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐν ἐννέα μησὶ τό τε χερσαῖον καὶ παράλιον τεῖχος μετὰ πλείστων οἰκοδομημάτων τῶν ἐν τῇ πόλει δομηθέντων ἀπαρτίσαντες, τῇ ιαʹ τοῦ Μαΐου μηνὸς (82) τὰ ἐγκαίνια τῆς πόλεως (83) γέγονε, καὶ προσηγορεύθη Κωνσταντινούπολις (84). Ἐπὶ δὲ τῇ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρᾳ διέταξεν ἐπὶ τοὺς ἐφε- B ξῆς χρόνους τὴν αὐτοῦ στήλην ὁρᾶσθαι μετὰ τῆς εἰθισμένης τιμῆς, ἱππικοῦ ἀγομένου, τῷ κατὰ καιρὸν βασιλεύοντι καὶ τῷ δήμῳ (85) καὶ ἀνέρχεσθαι μέχρι τοῦ στάματος (86). Ταῦτα ἐπράχθη (87) τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας (88) τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, συμπραττόντων αὐτῷ καὶ συνευδοκούντων εἰς τὴν τοιαύτην οἰκοδομὴν τῆς θεοφρουρήτου

Meursii et Lambecii notæ.

τοῦ δωδεκάτου ἔτους, ἐπεχείρησεν τὴν Βύζαντος πόλιν κτίζειν. *Sciendum est Constantinum Magnum cœpisse condere Cpolim anno* 5878. *et imperasse in ea annos* 19. *Finito igitur anno* 11 *ejus imperii sub principium duodecimi, ædificando Byzantio manum admovit.* LAMB.

(76) *Ὅτι τῷ πενταχισχιλιοστῷ*, etc. Totum hunc Codini locum uti a Scaligero libro quinto de C emendatione temporum correctus est, hic ascripsi: Τῷ πενταχισχιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῷ κόσμου, τῷ τρίτῳ μηνὶ τῆς δευτέρας [τρίτης] ἐπινεμήσεως, τῇ εἰκοστῇ ἕκτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου [Νοεμβρίου] μηνὸς, ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ, ὄντος τοῦ ἡλίου εἰς τὸ τοῦ Τοξότου ζώδιον, ὡροσκόπει γὰρ Καρκῖνος· τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς διακοσιοστῆς ἑξηκοστῆς [ἑβδομηκοστῆς πέμπτης] ὀλυμπιάδος, ἐπήξαντο, etc. LAMB.

(77) *Τριακοστῷ ἑβδόμῳ*. In aliquot codicibus legitur, ὀγδόῳ. LAMB.

(78) *Ἐπινεμήσεως, τῇ εἰκοστῇ ἕκτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός*. Rectius in codice Vaticano legitur, ἐπινεμήσεως, τῆς κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα. LAMB.

(79) *Ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ*. Perperam scriptum est in aliquot codicibus, ἡμέραις τεσσαράκοντα. LAMB.

(80) *Ὡροσκόπει γὰρ Καρκῖνος*. In codice Va- D ticano legitur, Ὡροσκόπος δὲ Καρκῖνος. LAMB.

(81) *Τῶν δυτικῶν τειχῶν*. Cod. Vat. τῶν πρὸς δύσιν τειχῶν. LAMB.

(82) *Τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ Μαΐου μηνός*. Observa : Nova Roma condita est et nomen accepit undecima Maii : at antiqua illa 11 kal. ejus mensis, ut discimus ex kalendario vetere, quod in eum diem Parilia rejicit. MEURS.

(83) *Τὰ ἐγκαίνια τῆς πόλεως*. Simocatus Hist. Maur. 1, 12 : Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρᾳ τῆς πόλεως. Vide Glossarium nostrum. MEURS.

(84) *Προσηγορεύθη Κωνσταντινούπολις*. Et hoc quidem 11 Maii. Clare hic videmus. Quæ sunt igitur illa Nominalia, quæ hiemi et sole ad Capricornum vergente tribuit Agathias l. v (p. 282) ? An loquitur de Saturnalibus, quæ ex veteri Romæ instituto nova quoque celebrabat ? Atqui hæc non erant Nominalia. Ergo error fuerit Agathiæ, qui putaverit Saturnalium originem a dedicatione et lustrico, ut sic dicam, die urbis antiquæ esse. Hoc non erat prætereundum. Vir doctus non recte interpretatur *natalicia*. MEURS. — Post hæc verba adduntur aliqua in codice Vaticano, quæ in editis desunt : ὁ αὐτός. Ὅτι βʹ ἰνδικτιῶνος, ἔτους ͵εωληʹ, ἦρξεν ἐν Ῥώμῃ μετὰ C Μαξιμιανοῦ καὶ Μαξεντίου ἔτη *** μόνος δὲ ἔτη ἕτερα ςʹ, ὡς εἶναι ὁμοῦ τὰ ὅλα ἔτη τῆς αὐτοῦ βασιλείας λβʹ, ἐν Ῥώμῃ ιγʹ, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ιθʹ. LAMB.

(85) Τοῖς κ. κ. βασιλεύουσιν ὄντων καὶ τῶν δημοτῶν cod. 3058 ap. Bandurium.

(86) *Τοῦ στάματος*. Perperam in aliquot codicibus legitur στέμματος et in aliis στόματος. Στάμα hic significat *tribunal Hippodromi*, in quo imperator sedebat, cum ludos spectaret Circenses. Sic infra p. 80, Εἷλκον ἀπὸ τῶν καγκέλλων μέχρι τοῦ βασιλικοῦ στάματος, καὶ στήσαντες ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, et p. 40, εἰσῄει εἰς τὸ στάμα καὶ στεφανωθὲν ἐξῄει, et p. 60, ἐπάνω ἅρματος φέροντες ἦγον ἀπὸ τῶν καγκέλλων ἕως τοῦ στάματος. Idem alias Codinus vocat *κάθισμα* βασιλικὸν et κάθισμα τοῦ ἱπποδρομίου. LAMB.

(87) *Ταῦτα ἐπράχθη*. Verba hæc non intelligenda sunt de encæniis Cpoleos, quæ 25 anno imperii D Constantini celebrata sunt, sed de principio ejus ædificationis, quod incidit in annum imperii Constantini 12, quando Roma Byzantium venit. Ita vero hæc verba esse interpretanda testatur ipse Codinus in paulo ante citato fragmento codicis Vaticani et infra p. 150. LAMB.

(88) *Τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας*. Hoc verum esse non potest : nam antea dicit accidisse tertio mense indictionis secundæ. Atqui indictio complectebatur quindecim annos, fuitque per eam numerari cœptum, cum occiso Maxentio pax Christianis fida ac certa a Constantino data est, decimo demum anno imperii, ut ex Eusebii Chronico discimus. Ergo a principio ipsius imperii ad secundam indictionem, qua facta hæc dedicatio Cpoleos, sunt necessario anni viginti quinque. Et clare Cassiodorus Hieronymusque in Chronicis suis hanc rem in annum vicesimum quintum referunt. Apud Cedrenum corruptus iterum numerus est : τῷ λγʹ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος

πόλεως Εὐφράτου παρακοιμωμένου, Οὐρβικίου καὶ A Ὀλυβρίου τῶν πραιποσίτων, Ἰσιδώρου, καὶ Εὐστοργίου καὶ Μιχαὴλ πρωτοβεστιαρίου, ἀμφοτέρων πατρικίων ὄντων, καὶ Ὠνορισίου (89) ἐπάρχου, καθὼς ἱστοροῦσιν Εὐτυχιανὸς (90) πρωτοασηκρήτης ὁ γραμματικὸς, καὶ Εὐτρόπιος ὁ σοφιστὴς ὁ τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ συμπαρὼν ἐν τῇ Περσίδι (91), καὶ ὁ ἐπιστολογράφος Κωνσταντῖνος (92), Ἐλεύσιός τε διάκονος ὁ φιλόσοφος, καὶ Τρωΐλος ὁ ῥήτωρ ὁ πολλὰς ἀρχὰς μετὰ δόξης ἀνύσας, καὶ Ἡσύχιος ὁ ταχυγράφος. Οὗτοι πάντες αὐτόπται γενόμενοι τῶν τηνικαῦτα πραχθέντων ἀκριβῶς ταυτὶ συνεγράψαντο. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐποίησεν, ὡς εἴρηται, μείζονα τὴν Βύζαντος πόλιν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔκτισε δὲ καὶ τὰ παλάτια τὰ ἀπό τε τῆς B χαλκῆς (93) καὶ τῶν ἐξκουβίτων (94), καὶ ναὸν ἀνήγειρεν ἐκεῖσε τῶν ἁγίων ἀποστόλων (95), καὶ τὴν θόλον τῆς Ἑπταλύχνου, ἣ καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζεται ἔσωθεν τῶν σχολῶν, καὶ τὸ τριβουνάλιον, καὶ τὰ νῦν ὀνομαζόμενα Νούμερα, καὶ αὐτὰ εἰς παλάτιον, καὶ τὰ δεκαεννέα Ἀκκούβιτα (96), καὶ τὸ Στέψιμον, καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου (97), ὅνπερ εἶχε χειμερινὸν κοιτῶνα. Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὴν Μαγναύραν (98) καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν

A lus rhetor, qui multos magistratus cum honore gessit, et Hesychius notarius. Hi omnes, quæ suis oculis tum viderunt, accurate scriptis mandarunt. Anno igitur duodecimo imperii sui, ut dictum est, Constantinus Byzantis urbem ampliavit vocavitque Constantinopolim. Condidit etiam palatia, a Chalce et Excubitis ; ibidemque SS. Apostolorum templum exstruxit, et tholum Heptalychni, qui usque adhuc intus in scholis conservatur ; præterea tribunal ejusdem palatii, et quæ nunc dicuntur Numera ; item novemdecim accubita et Stepsimum et templum S. Stephani, in quo hiberno tempore pernoctabat. 19
Exstruxit quoque Magnauram et templum Dominicum, tum ærarium publicum et privatum et vestiarium et Cabalam et Sigma et Oatum, proximum B Ecclesiæ novæ, et cætera usque ad portam ferream et balneum pellucidum, et palatia superiora usque ad Geranium ; tum Chrysoclavum, et balneum magnum Œconomii, proximum Tzycanisterio, quod septem receptacula habebat et duodecim porticus et amplissimum natabulum figuris variatum. Et septem quidem receptacula similitudinem septem planetarum, duodecim vero porticus duodecim mensium temperamenta referebant. Permansit autem integrum usque ad imperium Nicephori Phocæ,

Meursii et Lambecii notæ.

τελευτᾷ, μετὰ θ' ἔτος τοῦ οἰκισμοῦ καὶ ἐγκαινισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Corrige μετὰ η' ἔτος. Ecce 33 annis detrahe 8 : habebis reliquos 25. Hic est consensus auctorum. Itaque apud eumdem Cedrenum scribendum τῷ κε' ἔτει τῆς βασιλείας. Hodie editur τῷ κ' ἔτει. Proclivis error est, et absorptus numerus quinarius a priore littera vocis sequentis. Ergo magnus error in Codino nostro. Meurs.

(89) *Ὠνορισίου*. In aliquot codicibus legitur Ὀνοταρσίου. Credo legendum esse Ὠνοράτου : videtur enim loqui de Honorato, qui a Constantio Constantini filio ex præfecto prætorii Galliarum primus Cpoli præfectus urbis factus est, ut scribunt Hieron. et Nic. Callistus IX, 44. Lamb.

(90) Ὅ τε Εὐτυχιανὸς γραμματικὸς ὁ πρωτοασηκρῆτις, καὶ ὁ συμπαρὼν τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ ἐν Περσίδι, Εὐτρόπιός τις ὁ σοφιστὴς καὶ ἐπιστολογράφος Κωνσταντίνου, Τρώϊλος Bandurii cod. 3058.

(91) *Συμπαρὼν ἐν τῇ Περσίδι*. Testatur ipse Eutropius, l. x Breviarii rerum Romanarum. *Hinc*, inquit, *Julianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui*. Lamb.

(92) *Ἐπιστολογράφος Κωνσταντῖνος*. Videtur ergo Eutropius Constantino imperatori ab epistolis fuisse. Sic infra p. 134, Plutarchi cujusdam meminit, quem vocat ἐπιστολογράφον Ἰουστινιανοῦ. Lamb.

(93) *Τῆς χαλκῆς*. Domus Anastasii imp. Julianus Antholog. 4, 23 :

Οἶκος Ἀναστασίοιο τυραννοφόνου βασιλῆος
Μοῦνος ὑπερτέλλω πανυπείροχος ἄστεσι γαίης
Θαῦμα φέρων πάντεσσιν.

Prius χαλκόστεγος dicebatur, ut discimus ex Zonara, propter æneum videlicet tectum, cujus etiam meminit Julianus epigrammate citato :

Εἰ καὶ χαλκείων ὀρόφων ἀμαρύγματα πέμπεις.

Conflagravit sub Justiniano, et postea denuo exstructa, cum iterum præ vetustate ruinam minaretur, restaurata a Basilio, qui tribunal esse fecit, in quo jus diceretur. Cedrenus t. II p. 204 statua illic fuit Pulcheriæ sororis Theodosii, teste C Suida. Erat item synagoga Judæorum, quam Justinus minor anno imperii 12 ab iis redemptam convertit in ecclesiam Sanctæ Dei Genitricis, ut accipimus ex Diacono. Postremis temporibus carcer fuit. Zonaras : Τὴν τοῦ παλατίου χαλκόστεγον, ἥτις ἦν ἡ νῦν καλουμένη χαλκῆ καὶ εἰς εἱρκτὴν χρηματίζουσα. Nicetas in Isaacio Angelo l. III. Meurs.

(94) *Τῶν ἐξκουβίτων*. Vide Glossarium nostrum. Meurs.

(95) *Ναὸν ἀνήγειρεν ἐκεῖσε τῶν ἁγίων ἀποστόλων*. Hic sepulcrum erat Juliani apostatæ. Joannes episcopus Citri in resp. : εὑρίσκονται δὲ καὶ δυσσεβῶν βασιλέων τάφοι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἁγίοις ναοῖς, ὡς καὶ τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων. Meurs.

(96) *Τὰ δεκαεννέα* Ἀκκούβιτα. Diaconus in Leone Constant. F. : *In crastino sabbato sancto* D *exibit imperator in tribunalibus decem et novem accubituum*. Meurs. — Græci antiqui ἀνακλιντήρια vocabant. Latinis accubita dicuntur, ut Lampridio in Heliogabalo : *nec cubuit in accubitis facile, nisi iis quæ pilum leporinum habebant aut plumas perdicum*. Vetus Lexicon ms. quod asservatur in bibliotheca Petri Seguieri, magni cancellarii Franciæ, interpretatur ἀκούβιτα στρωμνὰς μαλακὰς εἰς ὕψος ἠρμένας, et addit : αὗται δὲ τρυφῆς καὶ βλακείας εἰσίν. Idem : Ἀκούμβω παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω, ὅθεν καὶ τὰ ἀκούβιτα. Lamb.

(97) *Τὸν ναὸν ἁγίου Στεφάνου*. Hoc templum solo jam collapsum restauravit Basilius Macedo, teste Cedreno. Meurs.

(98) *Τὴν Μαγναύραν*. Diaconus *Manauram* appellat in Mauritio et Constantino Constantis F.; debet *Magnauram* restitui. Incuria est supinorum librariorum. Hic autem personas illustres advenas excipiebant imperatores. Cedrenus : καταλα-

cujus successor Joannes Tzymisces illud evertit, et ex materia Chalcen condidit, in qua sepultus est. Cæterum cupiens etiam Constantinus in urbe sua circum ad imitationem Romani ædificare, eum quem Severus imperfectum reliquerat ipse absolvit, unam nempe graduum partem, quibus ascenditur ad duo ambulacra, et supra cancellos sphendonen, metas et factiones. Omnia autem ærea signa et simulacra ex variis locis et civitatibus collecta ad ornatum urbis erexit. Similiter et columnas ambulacrorum, quæ pavimento stravit tessellato. Ipse vero ibi primum gymnicum et equestrem ludum edidit. Verum statua, quæ **20** pedes alatos habet, deducta est e magna Antiochia, et Bellerophontis est, qui illic colebatur. De reliquis statuis, quot et quales eæ sint, et unde quælibet venerit, et quare fuerint erectæ postremo breviter dicemus.

A καὶ τὸ Ἰδικὸν καὶ τὸ Βεστιάριον, καὶ τὸν Καβαλλᾶν. καὶ τὸ Σῆμα (99), καὶ τὸ Ὤατον (1) τὸ πρὸς τὴν νέαν (2) κείμενον καὶ μέχρι τῆς ὀνομαζομένης σιδηρᾶς πόρτης, καὶ τὸ κάτοπτρον λουτρὸν, καὶ τὰ παλάτια τὰ ἐπάνω μέχρι τοῦ Γερανίου, καὶ τὸ Χρυσόκλαβον, καὶ τὸ μέγα λουτρὸν τοῦ οἰκονομίου τὸ πλησιάζον εἰς τὸ τζυκανιστήριον, ἔχον ἐνθήκας ἑπτὰ καὶ δώδεκα στοὰς, καὶ κόλυμβον εὐμεγέθη ἔνζωδον. Καὶ αἱ μὲν ἑπτὰ ἐνθῆκαι εἰς μίμησιν τῶν ἑπτὰ πλανητῶν, αἱ δὲ δώδεκα στοαὶ τῶν δώδεκα μηνῶν τὰς κράσεις ἴσαζον. Ἐσώζετο δὲ μέχρι τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Τζυμισχῆς κατέλυσεν αὐτὸ, καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἔκτισε τὴν Χαλκῆν, ἔνθα καὶ ἐτάφη. Βουλόμενος δὲ κτίσαι καὶ ἱππικὸν (3) κατὰ τὴν μίμησιν τῆς Ῥώμης εὗρε B τὸ τοῦ Σεβήρου, καὶ ἀνεπλήρωσεν αὐτὸ, ἤγουν τὸ ἓν μέρος τῶν βαθμίδων τῶν δύο περιπάτων, καὶ ἄνω τῶν καγκέλλων καὶ τὸν σφενδόνα καὶ τοὺς καμπτῆρας καὶ τοὺς δήμους (4). Πάντα δὲ τὰ χαλκουργήματα καὶ τὰ ξόανα ἐκ διαφόρων τόπων καὶ πόλεων ἀθροίσας ἔστησεν αὐτὰ εἰς κόσμον τῆς πόλεως. Ὁμοίως καὶ τοὺς κίονας τῶν περιπάτων. Ἐπάτωσε δὲ τοὺς αὐτοὺς περιπάτους μετὰ συγκοπῆς, καὶ ἀπετέλεσεν αὐτὸς πρῶτον γυμνικὸν καὶ ἱππικὸν ἀγῶνα. Ὁ δὲ ἔχων τοὺς ἀρνικοὺς πόδας (5) ἧκεν ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας, ἔστι δὲ ὁ Βελλεροφόντης, καὶ ἐσέβοντο αὐτὸν ἐκεῖσε. Ὁπόσα δὲ καὶ ἄλλα ἀγάλματα, καὶ τίνες εἰσὶ καὶ πόθεν ἥκασιν ἕκαστοι καὶ διὰ τί ἐστηλώθησαν, ἔσχατον λεπτομερῶς ἐροῦμεν (6).

Cæterum cum vellet Constantinus Magnus urbem suam maxime a Romanis habitari, annulos præstantissimi cujusque viri occulte accepit, et misit ipsos contra Persarum regem Saporem : videlicet quatuor magistros Adam, Protasium, Scolymbrum, Philoxenum, et octo patricios, Probum, Domninum Darium, Maurum, Rhodanum, Sallustium præfe-

Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος (7) οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν λαθραίως τὰ δακτυλίδια αὐτῶν ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, ὅστις ἐκαλεῖτο Σάβαρος, τέσσαρας μὲν μαγίστρους, τὸν Ἄδαν, τὸν Πρ… C τάσιον, τὸν Σκώλυμβρον, τὸν Φιλόξενον, ὀκτὼ δὲ

Meursii et Lambecii notæ.

βοῦσα δὲ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, δοχῆς γενομένης, ὡς ἔθος, ἐν μαγναύρᾳ εἰσήχθη πρὸς βασιλέα ἐντίμως. Et alibi. Ejus triclinium celebravit epigrammate Julianus, quod exstat Antholog. 4, 23. Basilius etiam in tribunal convertit et ut jus ibi diceretur constituit, teste Cedreno. MEURS.

(99) *Τὸ Σῆμα*. Puto rescribendum τὸ σίγμα. Invenio in descriptione urbis Cpolitanæ regione tertia *porticum semirotundam, quæ ex similitudine fabricæ sigma Græco vocabulo nuncupatur*. Erat illic templum Deiparæ, quod terræ motu collapsum restituit Basilius Macedo. Auctores Cedrenus et Zonaras. MEURS.

(1) *Ὤατον*. Cubiculum palatii, a forma ovata sic nominatum. Meminit ejus in Vita Anastasii Dicori anonymus historicus ms. bibliothecæ Regis Christianissimi : καὶ βροντῶν, inquit, καὶ ἀστραπῶν περὶ τὸ παλάτιον εἱλουμένων, καὶ τοῦ βασιλέως φεύγοντος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐν ἑνὶ τῶν κοιτωνίσκων τῷ λεγομένῳ Ὠάτῳ κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὀργὴ, ὥστε αἰφνίδιον εὑρεθῆναι νεκρόν. LAMB.

(2) *Τὴν νέαν*. Diaconus in Mauritio *Novas* appellat. MEURS.

(3) *Καὶ ἱππικόν*. De Constantino Magno loquitur. Quod autem Codinus ait Constantinum Hippodromum Severi imperfectum absolvisse, confirmat his verbis chronographus ἀνώνυμος καὶ ἀνέκδοτος in bibliotheca Regia : Τὸ δὲ τοῦ Βυζαντίου ἱππικὸν ἔκτισε Σεβῆρος ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς πρὸς θεραπείαν τῶν Βυζαντίων, ὅπερ οὐκ ἔφθασε τελειῶσαι, καὶ διέμεινεν ἀτέλεστον μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου Χριστιανῶν βασιλέως, ὃς κτίσας τὴν πόλιν μετωνόμασε Κωνσταντινούπολιν· ἣν καὶ κοσμήσας χαλκουργήμασι, καὶ τὸ ἱππικὸν ἀναπληρώσας, πρῶτος ἀπετέλεσεν ἐν τῇ γενεθλίᾳ ἡμέρᾳ τῆς πόλεως τὸν ἱππικὸν ἀγῶνα, ἥτις τελεῖται ια' ἡμέρᾳ Μαΐου. LAMB.

(4) *Τοὺς δήμους*. Δῆμοι hic vocantur loca Hippodromi, ubi sedebant duæ factiones populi, Prasina nempe et Veneta. Alias δῆμοι ipsas factiones significant. LAMB.

(5) *Ὁ δὲ ἔχων τοὺς ἀρνικοὺς πόδας*, etc. In uno cod. Vat. pro ἀρνικοὺς, scriptum inveni ὀρνικούς : crederet igitur quis legendum esse ὀρνιθικούς, hoc est ὀρνιθίους, vel ὀρνιθώδεις. Quod si vera est hæc emendatio, verisimile est Persei potius quam Bellerophontis hanc fuisse statuam. D Hic enim equo Pegaso, ille vero acceptis a Mercurio talaribus per aera iter fecisse perhibetur. Cæterum in alio quodam cod. Vat. hic locus ita conceptus est, τὸ δὲ ζώδιον τοὺς ἱππικοὺς ἔχον πόδας ἤνεγκαν ἀπὸ τῆς, etc. Videtur ergo hic Codinus loqui de statua illa equestri in foro nuncupato Tauro posita, cujus meminit in libro de statuis, num. 48 et 49. LAMB.

(6) *Ἐροῦμεν*. Scilicet in excerptis Περὶ στηλῶν καὶ θεαμάτων. LAMB.

(7) *Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος*. Hæc omnia breviter Sozomenus 2, 3 : Ἐπεὶ δὲ τοὺς αὐτόχθονας οὐχ ἱκανοὺς ἐνόμιζεν εἶναι πολίτας τῷ μεγέθει τῆς πόλεως, μεγίστας οἰκίας ἀνὰ τὰς ἀγορὰς σποράδην οἰκοδομήσας, ἄνδρας ἐν λόγῳ σὺν τοῖς οἰκείοις· δεσπότας ποιήσας ἐν ταύταις κατῴκισε, τοὺς μὲν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τοὺς δὲ ἐξ ἑτέρων ἐθνῶν μετακαλεσάμενος. MEURS.

πατρικίους, τὸν Πρόβον, τὸν Δομνῖνον, τὸν Δαρεῖον, A τὸν Μαῦρον, τὸν Ῥοδανὸν, τὸν Σαλτίωνα, τὸν ἔπαρχον Μόδεστον (8), τὸν Εὔβουλον. Μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς, ποιήσαντας δέκα ἓξ μῆνας (9) ἐν Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην ἀνελάβετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς φαμιλίας. Ὥρισε δὲ καὶ κτίστας μηχανικοὺς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ τε κεῖνται καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς ἀνόδους οἷαι ἦσαν κοχλιώδεις. Καὶ λαβόντες τὰς φαμιλίας τῶν συγκλητικῶν ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς φαμιλίας τούτων. Ἐκεῖσε ἐλθόντες γοῦν ἐκ τῆς Περσικῆς χώρας μετὰ νίκης, B ἀναλαβόμενοι καὶ πάκτα (10) κεντηνάρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, ἐδέξατο αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἄσμενος, καὶ ποιήσας εὐωχίαν εἶπεν αὐτοῖς· « Θέλετε ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην; » δοκιμάζων αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· « Ἀπόψε ἔχω δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν, » προστάξας Εὐφράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐποίησε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον Χριστιανὸν, ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποδοῦναι αὐτῶν τοὺς οἴκους. Ὡς γοῦν εἶδον τοὺς πυλεῶνας καὶ τὰς αὐλὰς καὶ τὰς ἀνόδους ὁμοίας ταῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ ὕψη καὶ τὴν ἀπόβλεψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι ἐκ φαντασίας εἰς τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν C ἐξεπλάγησαν. Ἐρωτήσαντες δὲ τὰς ἑαυτῶν φαμιλίας καὶ μαθόντες ἀκριβῶς, τότε ἐπίστευσαν ὡς οὐκ ἔστι φάντασμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι καὶ ἄκοντας καὶ μὴ βουλομένους ᾤκισεν ἐνταῦθα. Ἐκ δὲ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἰλήφασιν οἱ τόποι τὰς προσηγορίας. Ὁ Φιλόξενος κινστέρναν ἔκτισε τὴν ἐπονομαζομένην Φιλοξένου. Ὁ Πρόβος (11) ἀνήγειρε τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου, ὅνπερ ὁ Καβαλλῖνος ἐποίησεν ἐργοδόσιον τὸ λεγόμενον Πρόβου. Ὁ Δομνῖνος ἔκτισεν οἶκον (12) εἰς τὰ Μαυριανοῦ, ὅνπερ ἔχει ὁ Ἀγρικόλαος. Ὁ Δαρεῖος ἔκτισε τὸν οἶκον τῆς Κανατίσης τοῦ Σκληροῦ. Ὁ Μαῦρος ἔκτισεν οἶκον ὃς λέγεται νῦν τοῦ Βελλονᾶ. Ὁ Ῥοδανὸς

ctum, Modestum et Eubulum cum magno exercitu in Persiam misit, ubi sexdecim menses commorati sunt. Interea Constantinus magnus, missis Romam legatis, eorum uxores, liberos et familias accersivit. Misit etiam architectos, ut domos eorum et cujusvis locum situmque sive in ora maritima sive continenti, tum formam structuræ earumque gradus et scalas observarent. Assumptis igitur familiis senatorum Byzantium redierunt, ibique singula simili modo ædificia exstruxerunt, eorumque 21 familiis dederunt inhabitanda. Cum itaque acceptis 365 centenariis tributi ex Perside victores rediissent, imperator eos convivio excepit, et dixit illis tentandi causa: « Nunquid abituri estis Romam? » Illi autem responderunt se intra duos menses nondum eo reversuros. Tum imperator: « Vesperi, » inquit, « dabo vobis ædes vestras. » Jusserat enim Euphrati accubitori suo, qui et Constantinum magnum Christianum fecerat, ut unicuique suas ædes restitueret. Ut igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram et formam, altitudinem et prospectum fenestrarum Romanis similes, putabant se per somnium esse Romæ; cum vero et familias suas invenirent, obstupescebant. Ubi vero eas interrogarunt, et uti res gesta esset intellexerunt, tum demum crediderunt non esse phantasiam, verum prudentiam imperatoris, qui hoc pacto invitos et nolentes ibi habitare coegisset. Loca autem ex nominibus eorum denominata sunt. Philoxenus cisternam condidit, cui nomen Philoxeni; Probus templum prodromi exstruxit, quod Constantinus Caballinus seu Copronymus mutavit in officinam fabrilem dictam Probi. Domninus in regione Mauriani domum ædificavit, in qua habitat Agricolaus. Darius 22 ædem Canatisæ uxoris Scleri condidit, Maurus vero domum, quæ nunc dicitur Bellonæ. Rhodanus domum nuncupatam *In cœlis* condidit, Sallustius autem eam quæ Contomiti appellatur. Modestus ædificavit domum ad SS. apostolos, quæ Lampri dicitur: tria vero ejus atria Eubulus exstruxit. Idem quatuor porticus condidit a palatio usque ad eum locum terrestris muri in quem sordes efferuntur. Una incipiebat a Tzycanisterio, Manganis,

Meursii et Lambecii notæ.

(8) *Τὸν Σαλτίωνα, τὸν ἔπαρχον Μόδεστον.* Scribe τὸν Σαλούστιον ἔπαρχον, τὸν Μόδεστον. Salustius hic fuit præfectus prætorii imperante Juliano, anno Christi 362, ad quem aliquot exstant leges codicis Theodosiani. Idem sequenti anno 363 consul ordinarius fuit cum Juliano. Nomen ejus bis corruptum legitur apud Eunapium in Vita Maximi: Καίτοι γε ἦν ἔπαρχος Σαλούτιος, ἀνὴρ καὶ ἐπὶ τῆς Ἰουλιανοῦ βασιλείας κοσμήσας, et paulo post: τῷ γοῦν Σαλουτίῳ τὴν ἀρχὴν παραλύσας. Utrobique scribendum est Σαλούστιος et Σαλουστίῳ. LAMB.

(9) *Ποιήσαντας δέκα ἓξ μῆνας.* Verbo ποιεῖν ita hoc loco usus est ut Latini verbo *agere* pro *esse*. Qua significatione dicit Virgilius (*Æn.* v, 51):

Hunc ego Gætulis agerem si Syrtibus exsul.

LAMB.

(10) *Πάκτα.* Πάκτον hoc loco significat *tributum*. D Sic πάκτα διδόναι significat *tributum pendere*. In Menologio Græcorum die 16 Augusti: Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς πάκτα. In eadem significatione utitur hac voce Codinus p. 142, εἰς δὲ τὸν ἄμβωνα καὶ τὴν σωλέαν ἐγένετο ἔξοδος χρόνου πάκτου τῆς Αἰγύπτου κεντηνάρια τξε΄. LAMB.

(11) *Ὁ Πρόβος.* Meminit hujus templi etiam Cedrenus. Substitit hic incendium illud quod accidit sub Justiniano, anno imperii ejus 34. MEURS.

(12) *Ὁ Δομνῖνος ἔκτισεν οἶκον.* Etiam rostra Domnini invenio, et retuli antea. Erat ibi ædes resurrectionis Christi et Anastasiæ martyris, quam refectam lapideo ornavit Basilius fastigio, cum antea ligneum tantum esset. Cedrenus auctor est. MEURS.

acropoli et turre Eugenii, et pertingebat usque ad S. Antonium'; altera a Daphne et palatio Sophiano usque ad ecclesiam Dei Genitricis nuncupatam Raudum. Reliquæ duæ porticus a Chalce Milio et foro usque ad Taurum, Bovem et Hexacionium pertendebant. Supra porticus autem ambulacra erant lapide quadrato strata et statuæ æreæ innumeræ ad ornamentum orbis. Præterea latrinas condidit, et aquæductus ex Bulgaria in urbem perduxit. Fecit etiam cloacas subter universam urbem transeuntes, æquantes profunditate altitudinem porticuum, ne ex malo odore morbus nasceretur, sed omnis **23** fœtida colluvies per eas in mare deflueret. Hæc itaque, ut dictum est, Urbicius præpositus, Sallustius præfectus et reliqui condiderunt. Imperator autem, sexcentis auri centenariis ad porticus, aquæductus et muros exstruendos relictis, ipse adversus Scythas profectus est, illisque subjugatis urbes condidit Persthlabam, Distram, Pliscubam et Constantiam. Hæc Urbicius duobus annis et dimidio, hortatu Hermiæ ædificavit. Præterea exstruxit Constantinus ædes Harmatii vulgo dictas, ubi currum suam currusque posuit, cum Byzantios subjugasset. A

A ἔκτισεν οἶκον ὃς καλεῖται τὰ ἐν οὐρανοῖς (13)· ἔστι δὲ τῆς Μαμαίνης. Ὁ Σαλτίων ἔκτισεν οἶκον ὃς καλεῖται τοῦ Κορδομίτου (14). Ὁ Μόδεστος ἔκτισεν οἶκον εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τὸν λεγόμενον τοῦ Λαμπροῦ. Οἱ δὲ τρεῖς πυλεῶνες (15) ἐκτίσθησαν παρὰ τοῦ Εὐβούλου. Ἔκτισε δὲ ὁ αὐτὸς (16) καὶ τέσσαρας ἐμβόλους, ἀπὸ τοῦ παλατίου μέχρι τῶν χερσαίων τειχῶν (17), ἐγχορήγους θόλους. Ὁ μὲν εἷς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ τζυκανιστηρίου καὶ τῶν μαγγάνων (18) καὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν Εὐγενίου (19), καὶ διήρχετο μέχρι τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου· ὁ δὲ ἕτερος ἀπὸ τῆς Δάφνης καὶ τῶν Σοφιῶν μέχρι τῆς Ῥάβδου (20)· οἱ δὲ ἕτεροι δύο ἔμβολοι ἀπὸ τῆς χαλκῆς καὶ τοῦ Μιλίου (21) καὶ τοῦ φόρου μέχρι τοῦ Ταύρου (22) καὶ τοῦ Βοὸς (23) καὶ τοῦ ἐξακιο- B νίου (24). Ἐπάνω δὲ τῶν ἐμβόλων περίπατοι πλακωτοὶ λίθινοι καὶ στῆλαι χαλκαῖ ἄπειροι εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως. Ἔκτισε δὲ καὶ τοὺς μυδρῶνας (25), καὶ τοὺς ἀγωγοὺς ἔφερεν (26) ἀπὸ Βουλγαρίας. Ἐποίησε (27) δὲ καὶ γάβους (28) ἐγχορήγους ἐπὶ πᾶσαν τὴν πόλιν, βαθεῖς τῷ ὕψει ὅσον τῶν ἐμβόλων διὰ τὸ μὴ εἶναι δυσωδίαν τινά, καὶ ἐνσκήπτουσι νόσοι πολλαί, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος

Meursii et Lambecii notæ.

(13) Ὁ Ῥοδανὸς ὄπισθεν τῆς ἁγίας Σοφίας τὸ νῦν τυγχάνον, ὅπερ λέγεται τὰ Αὐγοράνης Vat. alius.

(14) Κοντομίτης hoc loco cognomen est ex brevitate nasi desumptum: κόντος enim Græco-Barbare brevis dicitur, et μίτη vel μίτος *nasus*. Eodem modo igitur κοντομίτης compositum est ut κοντοσκέλης, κοντχέρης, κοντολέων, κοντοστέφανος LAMB. — Κονδομύτου. Band. 3038.

(15) *Οἱ δὲ τρεῖς π.* Zonaras recenset etiam hospitale ab hoc Eubulo exstructum, quod sub Justiniano conflagravit. MEURS.

(16) Ὁ αὐτὸς τοὺς τέσσαρας ἐγχορήγους θολωτοὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου καὶ μέχρι τοῦ χερσαίου τείχους Vat.

(17) *Τῶν χερσαίων τειχῶν.* Hi conciderunt terræ motu sub Leone, ut testatur Diaconus. MEURS.

(18) *Τῶν μαγγάνων.* Mangana locus erat instrumentis bellicis et materiis mechanicis asservandis destinatus, de quo pluribus agitur, p. 74. LAMB.

(19) *Καὶ τῶν Εὐγενίου.* Interpres vertit *ab Eugenio*. Debuisset *a portis Eugenii*. Nam plurali numero *τὰς πύλας* efferre Græcis non insolens. Erat vero porta Eugenii prope arcem. Ipse hic auctor lib. de Offic. aulæ CP: Προϋπαντᾷ αὐτῇ εἰς τὴν τοῦ Εὐγενίου πύλην ἔφιππος ὢν ὁ βασιλεύς. Exstat in hanc epigramma istud Antholog. l. 4:

Οὗτος Ἰουλιανὸς λαοσσόα τεῖχεα πήξας,
Στῆσε τρόπαιον ἑῆς σύμβολον ἀγρυπνίης,
Σφάζειν ἀντιβίους ἐχθροὺς ἀπάνευθε μενοινῶν,
Ἢ προπάροιθε κροτεῖν τῆς πόλεως πολέμους.
MEURS.

(20) *Μέχρι τῆς Ῥάβδου.* Erant hic templa Demetrii et Æmiliani martyrum. Auctor Cedrenus. MEURS.

(21) *Τοῦ Μιλίου.* Hic capita noxiorum defigebantur. Observo ex Diacono in Constantino Copronymo: *Bagratum autem in vivario decollavit, et hujus caput in Milio suspendit diebus tribus.* MEURS.

(22) *Τοῦ Ταύρου.* Hic nymphæum fuit, exstructum sub Valente a præfecto urbis. Zonaras Annal. 3: Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος νυμφαῖον ἐν τῷ καλουμένῳ Ταύρῳ κατεσκευάκει. Atque hoc incendio periit sub Leone magno, anno imperii quinto. Testis Cedrenus. Forum quoque junctum erat. Evagrius 2, 13: Ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου προσαγορευομένου φόρου μέχρι τῆς τοῦ Ταύρου καλουμένης C ἀγορᾶς. MEURS.

(23) *Τοῦ Βοός.* Unde loco nomen tradit Zonaras in Phoca: τὸ δὲ δύστηνον σῶμα καυθῆναι κατὰ τὸν Βοῦν, ἔνθα ἦν κάμινος ὡς λέγεται ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένη, σχῆμα βοὸς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγάμου κεκόμιστο, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ὠνόμαστο. Ejus vestibula conflagrarunt sub Justiniano, anno imperii ejus 65. MEURS.

(24) *Τοῦ ἐξακιονίου.* Item infra: ἀπὸ τοῦ ἐξακιονίου μέχρι χρυσείας. Tamen apud Cedrenum ἐξωκιόνιον bis, apud Nicetam in Alexio Man. F. semel invenies, et ἐξωκιονίτης monachus: erat enim monasterium, ut ex ipso discimus. Puto autem Codini nostri lectionem esse rectiorem. Sic ἑπτὰ κίονας invenio apud Evagrium Hist. Eccles. 1, 13, et 94 *columnas* apud Victorem in Chronico: *usque ad Constantini forum supra longitudinem plateæ columnarum* 94. Ac diplocionii meminit Phranzes Chron. 1, 39, et 3, 8. MEURS.—Cod. Vat., ἐξωκιο- D νίου, ὅπου ἦν ἡ πόρτα τοῦ χερσαίου τείχους.

(25) *Τοὺς μυδρῶνας.* Vocem μυδρών nunquam alibi legi. Sunt qui Latine exponunt *officinam ferrariam*, quasi derivetur a μύδρος, quod vocabulum significat *ferrum candens*. Sed forte legendum est ὑδρῶνας, id est, ut ego interpretor, *aquaria* vel *loca aquationis*. Græci antiqui ὑδρεῖα vocabant, ut passim Strabo. Item Plinius et Solinus *hydrea* appellant. Sed verisimilius est scribendum esse λυτρῶνας, id est ἀφεδρῶνας sive *latrinas*. LAMB.

(26) *Ἔφερεν.* Δι' ὧν τὸ ὕδωρ ἐκφέρεται, cod. 5038. ap. Band.

(27) *Ἐποίησε.* Μέσον δὲ τῶν ἐμβόλων, ἔνθα ἡ λεωφόρος ἐστὶν ὁδός, καὶ ἐπὶ πάντα ἄλλον τόπον τῆς πόλεως ἔκτισε καναλους θολωτούς Vat.

(28) Γάβοι recentioribus Græcis dicuntur *cavi* seu *loca concava*. Hoc loco autem γάβοι ἐγχόρηγοι significant *cloacas* seu *cavernas*, per quas colluvies effluebat in mare. LAMB.

διέρχεσθαι τὰς δυσώδεις ὕλας καὶ κατέρχεσθαι εἰς τὴν θάλασσαν. Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν, ὡς εἴρηται, παρὰ Οὐρβικίου πραιποσίτου καὶ Σαλουστίου ἐπάρχου καὶ τῶν λοιπῶν. Καταλιπὼν δὲ αὐτοῖς κεντηνάρια χρυσίου ἑξακόσια εἴς τε τοὺς ἐμβόλους καὶ τοὺς ἀγωγοὺς καὶ τὰ τείχη, αὐτὸς ἦν κατὰ Σκυθῶν καὶ ὑποτάξας ἐκείνους ἔκτισε πόλεις ἐκεῖσε, τήν τε Περσθλάβαν, τὴν Δίστραν, τὴν Πλίσκουβαν, καὶ τὴν Κωνσταντίαν. Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν παρὰ τοῦ Οὐρβικίου εἰς χρόνους δύο ἥμισυ, ἀπὸ φωνῆς Ἑρμείου. Ἔκτισε δὲ καὶ τὰ Ἁρματίου. Τὴν δὲ κόρτην αὐτοῦ ἔπηξε καὶ τὰ ἅρματα αὐτοῦ ἐκεῖσε ἀπέθετο, ὅτι ὑπέταξε τοὺς Βυζαντίους (29). Εἰς δὲ τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν ἔκτισε τὰ παλάτια τὰ καλούμενα Κωνσταντινιανὰς καὶ τὰ καλούμενα Κώνστα. Ἔστη δὲ καὶ ὁ οἶκος τοῦ Τουβάκης καὶ τοῦ Ὀβηρίτζη (30), ὅνπερ ἔχει ὁ ἀκροπολίτης. Τοὺς δὲ ναοὺς καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὕστερον εἰς τὰ περὶ κτισμάτων ἐροῦμεν.

A nomine autem trium filiorum condidit palatia, quæ Constantii et Constantis nominantur. Struxit etiam domum Tubacæ et Oberitzæ, in qua præfectus arcis habitat. Cæterum de templis et reliquis, quæ Constantinus Magnus ædificavit, postea in libro de ædificiis dicturi sumus.

Meursii et Lambecii notæ.

(29) Ἁρματεῖα, ἔνθα τὸ πρῶτον, πρὸ τοῦ κατάρχειν τὸ Βυζάντιον, ἔπηξεν τὴν κόρτην αὐτοῦ καὶ τὰ ἅρματα αὐτοῦ ἀπέθετο Vat.

(30) Ἔστησε δὲ καὶ οἴκους τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Ὀβηρίτζου Vat. alter. Μεθ' ὧν καὶ τὰ καλούμενα Κώνστα, ἅπερ εἰσὶν οἶκοι τοῦ τουβάλκη καὶ Ἰβερίτζη alter.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

DE FORMA ET AMBITU URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

B Χρὴ γινώσκειν ὅτι τοῦ Βύζαντος τὰ παλάτια ἐν τῇ ἀκροπόλει ἦσαν· ὁ δὲ ναὸς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ὑπῆρχε πρῶτον τοῦ Διὸς ἱερὸν, ὅθεν δὴ καὶ εἰς τὰς μαρμαρινὰς ἀψῖδας, τὰς ὕπερθεν τῶν δύο μεγάλων κιόνων, ὑπάρχουσιν αἱ στῆλαι τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἔθος γὰρ ἦν (31) τοῖς ἀρχαίοις ἀρχηγοῖς εἰς τὰς ἀκροπόλεις κτίζειν τὰ ἑαυτῶν παλάτια. Ἤρχετο δὲ τὸ τεῖχος, καθὰ καὶ νῦν, ἐπὶ τοῦ Βύζαντος ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς ἀκροπόλεως, καὶ διήρχετο εἰς τὸν τοῦ Εὐγενίου πύργον, καὶ ἀνέβαινε μέχρι τοῦ Στρατηγίου, καὶ διήρχετο εἰς τὸ λεγόμενον τοῦ Ἀχιλλέως λουτρόν. Ἡ δὲ ἐκεῖσε ὁρωμένη ἁψὶς, ἡ λεγομένη νῦν Οὐρβικίου, πρότερον πόρτα ἦν χερσαία τοῦ Βύζαντος, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα τὸ τεῖχος ἕως τοῦ λεγομένου μιλίου. Ἦν δὲ κἀκεῖσε πόρτα τῶν Βυζαντίων χερσαία, καὶ διήρχετο εἰς τοὺς πλεκτοὺς κίονας τῶν τζυκαλαρίων (32),

24 Sciendum est quod Byzantis palatium in acropoli exstiterit, et templum S. Menæ antea fuerit fanum Jovis, quamobrem etiam nunc in marmoreis ejus arcubus, qui duabus maximis columnis sustentantur, Jovis et Saturni statuæ supersunt. Illo nimirum antiquis principibus mos erat, ut nonnisi in arcibus urbium palatia sua exstruerent. Sub Byzante igitur, uti hodieque, incipiebat murus a turri acropoleos et pergebat usque ad turrim Eugenii; inde ascendebat ad Strategium versus, et progrediebatur usque thermas Achilleas. Arcus vero qui ibi visitur et nunc Urbicii 25 appellatur, erat olim terrestris porta tempore Byzantis. Hinc in Chalcopratia tendebat murus, et porro usque ad miliarium, ubi altera erat porta terrestris. Inde procedebat ad C volubiles columnas Tzycalariorum, et descendebat ad Topos, et rursus deflectebat per Mangana et ther-

Meursii et Lambecii notæ.

(31) *Ἔθος γὰρ ἦν.* Huc pertinet quod legitur Geoponicorum II, 2: Ἀκροπόλεις δὲ ἐκάλουν παλαιοὶ τὰς κατασκηνώσεις τῶν βασιλέων, ὡς διὰ τὴν ἀσφάλειαν ἐν ταῖς ἄκραις τῶν πόλεων οἰκοδομουμένων. Lamb.

(32) Τζυκαλαρεῖον Græcis recentioribus dicitur locus ubi fiunt vel venundantur ollæ, a τζυκάλη, id est *olla*. Perperam in aliquot codicibus legitur τζυβαλκρίων. Lamb.

mas Arcadianas, atque ita demum revertebatur in acropolim. Continebat autem totus murus 27 turres.

Hæc igitur erat urbis forma sub Byzante: secunda vero, quam a Constantino magno accepit, ita se habet. Latus quidem maritimum ab acropoli et turri Eugenii promotum est usque ad Zeugma S. Antonii et a Topis ad S. Dei Genitricem cognomine Raudum. Verum murus terrestris protensus est usque ad Hexacionium et a miliario usque ad veterem portam Præcursoris et monasteria Studii et Icasiæ; inde pergebat usque ad cisternam Boni et templum SS. martyrum Manuel, Sabel et Ismael; hinc rursus descendebat ad locum nuncupatum Harmatii, et desinebat in templo S. Antonii. Hæc urbis forma duravit annos 132, decem imperatorum tempore. Theodosius vero junior quinto imperii anno, cum **26** terræ motus esset et muri collaberentur propterea quod Amalechitæ et Chazinzarii in urbe habitabant et trisagium impie irridebant, preces et supplicationes in campo tribunalis una cum patriarcha Proclo instituit. Cæterum cum jam per multas horas Kyrie eleison cantassent, parvus quidam puer cunctis aspectantibus in aerem surreptus audivit angelos cantantes: «Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis.» Puero iterum in terram demisso populus ad eumdem modum cecinit, desiitque terræ motus; et imperator omnes hæreticos ex urbe ejecit, murosque ab Hexacionio usque ad portam Auream protulit. Quare etiam pone elephantos istic collocatos statuam suam erexit, et murum maritimum a Raudo usque ad portam Auream extendit, et a S. Antonio, in loco nuncupato Harmatii sito, usque ad Blachernas et portam Auream. Duæ autem factio-

A καὶ κατέβαινεν εἰς Τόπους, καὶ ἀπέκαμπτε πάλιν διὰ τῶν Μαγγάνων καὶ Ἀρκαδιανῶν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Εἶχε δὲ πύργους τὸ ὅλον τεῖχος εἴκοσι ἑπτά.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἦν ἡ ἐπὶ τοῦ Βύζαντος σχηματογραφία τῆς πόλεως· ἡ δὲ δευτέρα, καθὰ διὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἔκτιστο, ἐστὶν αὕτη. Κατὰ μὲν τὸ παράλιον μέρος προσετέθη ἀπὸ μὲν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Εὐγενίου πύργου μέχρι τοῦ Ζεύγματος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου (33), ἀπὸ δὲ τῶν καλουμένων Τόπων μέχρι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ῥάβδου. Τὸ δὲ χερσαῖον τεῖχος ἀνέβαινεν ἕως τὸ ἑξακιόνιον, ἀπὸ δὲ τοῦ μιλίου προήρχετο μέχρι τῆς παλαιᾶς πόρτας τοῦ Προδρόμου (34) καὶ τῆς
B μονῆς τοῦ Στουδίου καὶ τῆς Εἰκασίας, καὶ διήρχετο μέχρι τῆς Βώνου καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Μανουὴλ Σαβὲλ καὶ Ἰσμαὴλ (35), καὶ κατήρχετο εἰς τὰ Ἀρματίου, καὶ ἐπληροῦτο εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Διήρκεσε (36) δὲ τὸ τοιοῦτον σχῆμα τοῦ τείχους ἔτη ἑκατὸν τριάκοντα δύο, δέκα βασιλέων αὐτοκρατορησάντων. Ὁ δὲ μικρὸς Θεοδόσιος εἰς τὸν πέμπτον χρόνον (37) τῆς βασιλείας αὐτοῦ, σεισμοῦ γεγονότος (38) καὶ τῶν τειχῶν καταπιπτόντων, διὰ τὸ τοὺς Ἀμαληκίτας τοὺς Χατζιντζαρίους (39) οἰκῆσαι ἐν τῇ πόλει καὶ βλασφημεῖν σφοδρῶς εἰς τὸ τρισάγιον (40), ποιήσας ὁ βασιλεὺς ἱκεσίαν καὶ λιτὴν εἰς τὸν κάμπον τοῦ τριβουναλίου (41) μετὰ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου (42) καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, κραζόντων τὸ «Κύριε ἐλέησον»
C ἐπὶ πολλὰς ὥρας, πάντων ὁρώντων ἡρπάγη παιδίον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἤκουσεν ὁ παῖς τῶν ἀγγέλων μελῳδούντων καὶ ὑμνούντων· «Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.» Κατελθόντος δὲ τοῦ παιδὸς ὁ λαὸς οὕτως ἐμελῴδει, καὶ ἔστη ὁ σεισμὸς ἔκτοτε, καὶ ἐξέωσεν ὁ βασιλεὺς πάντας τοὺς αἱρετικοὺς ἐκ τῆς πόλεως. Ἐξέβαλε

Meursii et Lambecii notæ.

(33) Δὲ ἑτέρα σχηματογραφία, ἣν συντέθεικεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Προσέθηκε τοίνυν τὸ τεῖχος ἀπὸ τοῦ Εὐγενίου μέχρι τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου cod. 3058 Band.

(34) *Τοῦ Προδρόμου*. Injuste conqueritur Gyllius *Topogr. CP.*, I, 3 Codinum templum S. Joannis Præcursoris sive Baptistæ intra muros ponere, cum etiam multis annis post Constantinum extra urbem fuerit. Nam si recte ejus verba introspexisset, animadvertisset procul dubio eum simpliciter dicere muros Byzantii a Milio pertendisse usque ad antiquam portam Prodromi seu S. Joannis Baptistæ. Tantum igitur abest ut dicat templum S. Joannis Baptistæ intra muros fuisse, ut ne mentionem quidem templi illius fecerit. Et quamvis dixisset hanc urbis portam a quodam prope sito templo S. Joannis Baptistæ fuisse denominatam, non tamen addidit fueritne extra an intra urbem illud templum. Lamb.

(35) Ἰσμαὴλ, ἐν ᾧ τόπῳ ἀνῃρέθησαν οὗτοι οἱ ἅγιοι, καὶ 3058 et, qui addit παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, Vat.

(36) Ἀντωνίου καὶ ἔκαμπτε εἰς τὸν τοῦ Εὐγενίου. Διήρκεσε 3058.

(37) *Τὸν πέμπτον χρόνον*. Diaconus et Cedrenus tricesimum annum dicunt. Meurs.

(38) *Σεισμοῦ γεγονότος*. Duravit hic terræ motus menses quatuor, ut referunt Cedrenus et Diaconus. Meurs.

(39) De Chatzintzariorum hæresi vide Nicephorum Callist. XVIII, 56. Exorta autem est hæc hæresis temporibus Constantini Heraclii filii, circa annum Christi 640. Lamb.

(40) *Τὸ τρισάγιον*. Vide Glossarium nostrum, in quo abunde satisfecimus. Meurs.

D (41) *Τὸν κάμπον τοῦ τριβουναλίου*. Proprie hic locus *Campus* dicebatur. Diaconus: *ut timentes Byzantii extra civitatem, in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes*. Theodorus Anagnosta Eclog. I: Ἐν ταῖς λιταῖς γενομέναις ἐν τῷ κάμπῳ πεζὸς Μαρκιανὸς ἐξερχόμενος πολλὰς τοῖς δεομένοις δωρεὰς παρεῖχεν. Et hic quoque defigi solita noxiorum capita, colligo ex Diacono in Phoca: *Phocas tyrannus Mauritium peremit, ut prædictum est, una cum masculis quinque pueris ejus, et horum capita jussit poni in Campo tribunalii diebus multis.* Meurs.

(42) *Πρόκλου*. Hic est ille ipse Proclus ad quem exstat Synesii epistola 70. Facile mihi assentieris, qui attendis initium: πέρυσιν οὐχ ἧκει μοι γράμματα παρὰ τῆς ἱερᾶς σου χειρός. Item exordium: Γενέσθω δή τις παραμυθία τὸ δέξασθαι τῆς πατρικῆς σου κεφαλῆς γράμματα, τὸ τιμαλφέστατον ἀπὸ Θράκης ἀγώγιμον. Meurs.

δὲ τὰ τείχη ἀπὸ τοῦ ἐξακιονίου μέχρι τῆς χρυσείας· ἐξ οὗ καὶ στήλην αὐτοῦ ἔστησεν ὄπισθεν τῶν ἐλεφάντων, καὶ ἀνεδίδασε τὸ παράλιον τεῖχος ἀπὸ τῆς Ῥάδδου μέχρι τῆς χρυσείας, καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, τὰ Ἁρματίου, μέχρι τῶν Βλαχερνῶν (43) καὶ τῆς χρυσείας (44). Οἱ δὲ δύο δῆμοι ἔκτισαν τὰ τείχη παρ' αὐτοῦ ὁρισθέντες, καθὼς εἰς τὰ περὶ κτισμάτων περιέχει.

A nes populi, ab ipso ei rei destinatæ, muros istos condiderunt, uti habetur in libro De ædificiis.

Meursii et Lambecii notæ.

(43) *Τῶν Βλαχερνῶν*. Erat illic templum. Cedrenus : καθ' ἣν ἡμέραν εἴθιστο ἀπιέναι πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον ναόν. Atque inde intelligendus Diaconus, qui in Heraclio narrat filium ejus Constantinum in Blachernis a Sergio patriarcha esse baptizatum. Exstruxit hoc Theodosii soror Pulcheria post mortem fratris, teste Zonara. Et hic tradunt vestem ac zonam τῆς Θεοτόκου dedicatas fuisse. Auctores et Nicephorus 15, 14 et Menologium. Erat præterea illic triclinium Anastasii. Vide Suidam in Ἀναστάσιος. Atque hic magnus logotheta jusjurandum accipiebat novi imperatoris. Licet haurire ex Niceta p. 147, 6. Conflagravit sub Joanne Palæologo, viginti circiter annis ante captam urbem a Turcis. Vide Phranzen Chronic. 2, 10. Meurs.

(44) *Τῆς χρυσείας*. Hic erat simulacrum Theodosii majoris, quod corruit ex terræ motu temporibus Leonis. Auctor est Diaconus. Meurs.

ΠΕΡΙ (45) ΑΔΙΑΒΗΝΗΣ.

DE ADIABENE.

Αὕτη ἡ χώρα κεῖται πρὸ τῆς Μεσοποταμίας (46) B ὡς ἐπὶ ἀνατολὴν, πέραν τοῦ Τίγριδος. Ἐν αὐτῇ δὲ ἐστιν ἡ ἄσφαλτος, ἡ λεγομένη νάφθα (47). Λέγεται δὲ Ἀδιαβήνη (48), διὰ τὸ εἶναι πλείονας ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν. Ἐκεῖ πού ἐστι καὶ ἡ Νινευΐ. Τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν (49) ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυροτέρα γίνεται παντὸς σιδήρου. Ἐκεῖσε δὲ ἐστι τὸ Ἄορνον στόμα, ἐξ οὗ δεινὸν πνεῦμα ἀναδίδοται, ὥστ' ἐπίγειον ζῶον ἅπαν καὶ πετεινὸν ἀποφθείρειν, εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι (50)· καὶ οὐ κατ' εὐθεῖαν ἐξέρχεται (51)· ὀλίγον δὲ ἀνερχόμενον ἄνεισι καὶ πάλιν ἀνανακλᾶται, καὶ ἐκ τούτου τὰ ἐν ὑψηλοτέρῳ πετόμενα σώζεται. Καὶ τὰ πέριξ Ἀσίας ὥσπερ πάντα ὀσφραινόμενα φθείρει, πλὴν τῶν εὐνούχων (52).

Hæc regio Mesopotamiæ objacet, orientem versus, ultra Tigridem. In ea naphtha bitumen gignitur. Dicitur autem Adiabene, quod plures in ipsa sint fluvii et transitum reddant difficilem. Ibi etiam sita est Ninive. Cæterum bitumen coctis lateribus et minutis lapillis permistum, ædificia quovis ferro solidiora efficit. Illic quoque est Averni ostium, unde gravis exsudat halitus, qui odore suo quodvis tam terrestre quam volatile animal perimit. Verum non recta egreditur, sed cum paulum emersit, languescit et refringitur, eoque modo aves altius volantes discrimen evadunt : omnia vero, quæ circumsitus Asiæ tractus continet, odore suo corrumpit, præterquam eunuchos.

Meursii et Lambecii notæ.

(45) *Περὶ Ἀδιαβηνῆς*. Caput hoc de Adiabena C regione in pluribus codicibus deest, et nihil omnino facit ad origines Constantinopolitanas. Legitur autem iisdem fere verbis apud Suidam in v. Ἀδιαβήνη, et apud Amm. Marcellinum lib. xxiii. Lamb.

(46) *Πρὸ τῆς Μεσοποταμίας*. In cod. Vat. legitur: πρὸς τῆς, etc., id est, prope Mesopotamiam : ita etiam scribendum apud Suidam. Lamb.

(47) *Ἡ λεγομένη νάφθα*. In codice Vaticano scriptum erat ἄφθα, quod idem est. Auctor Epitomes Strabonis, ὅτι λέγεται ὁ ἄφθας, καὶ ἡ ἄφθα, καὶ ἡ νάφθα, καὶ τὸ νάφθα. Ita ἡ ἄφθα pro ἡ νάφθα legitur apud Constantinum Porph. *De admin. imp.*, et ὁ ἄφθας pro τὸ νάφθα apud Simplicium in Commentario in Categorias Aristotelis. Lamb.

(48) *Λέγεται δὲ Ἀδιαβήνη, διὰ τὸ*, etc. Itidem Ammianus Marcellinus lib. xxiii tradit, veteres credidisse, Adiabenam fuisse cognominatam, quod inter Œnam et Tigridem sita navigeros fluvios, adiri vado nunquam poterit. Sed addit, sibi potius videri ita appellatam esse a duobus amnibus perpetuis, Diaba et Adiaba, qui in ea regione sunt. Lamb.

(49) Cod. Vat., ποιεῖ ἐν τοῖς κτίσμασιν.

(50) *Εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι*. Apud Suidam legitur, εἴ πρὸς τὸ τυχὸν ὀσφρήσαιτο.

(51) *Καὶ οὐ κατ' εὐθεῖαν ἐξέρχεται*. Supple ex codice manuscripto et Suida : καὶ εἰ ἐσκεδάννυτο ἔξω, οὐκ ἂν ᾠκίσθη ὁ χῶρος. Ἀλλὰ οὐ κατ' εὐθεῖαν ἐξέρχεται, etc. « Quod si ille halitus foris dispergeretur, locus non posset habitari. Verum non recta egreditur, sed cum paulum emersit, languescit, et refringitur. » Hinc illa Ammiani subobscura verba illustrari possunt : « In his pagis hiatus quoque conspicitur terræ, unde halitus lethalis exsurgens, quodcumque animal proxime steterit, odore gravi consumit. Quæ lues oriens a profundo quodam puteo, cum os ejus excesserit latum, antequam sublimius vagaretur, terras circumsitas inhabitabiles acerbitate fecisset. » Apud Suidam vero scribendum est, ἀλλὰ οὐ κατ' εὐθεῖαν ἐξέρχεται· ὀλίγον δὲ ἀνερχόμενον ἄνεισι καὶ πάλιν ἀντανακλᾶται. Vulgo perperam legitur, ἀλλὰ κατ' εὐθεῖαν ἄνεισι, καὶ ὀλίγον ἀνερχόμενον πάλιν ἀνD ταναχλᾶται.

(52) *Καὶ ἐκ τούτου πλὴν τῶν εὐνούχων*. Hic locus ex codice Vaticano ita supplendus atque reformandus est : Καὶ ἐκ τούτου τὰ ἐν ὑψηλοτέρῳ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ

ΣΤΗΛΩΝ, ΚΑΙ ΘΕΑΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

—

DE SIGNIS, STATUIS

ET ALIIS SPECTATU DIGNIS CONSTANTINOPOLIS.

—

De simulacro Jani.

Simulacrum Jani quadriforme esse tradunt, propter quatuor anni conversiones. Alii fingunt eum dextra manu clavem gestare, quasi principium temporis, atque anni aperturam et Janitorem. Quidam vero formant ipsum, dextra manu trecentos, sinistra antem sexaginta quinque calculos tenentem, tanquam patrem anni.

De simulacro hastato.

Minervæ simulacrum hastam tenet ad significandum ejus constantiam, et fortitudinem; similiter etiam clypeum, quod omnes insidiæ sapientia repellantur. Minerva enim et mens, idem sunt. Galeam porro illi tribuunt propterea quod sapientiæ culmen sub aspectum non cadit: et oleam ob naturæ

Περὶ ἀγάλματος τοῦ Ἰάνου (53).

Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάνου ἱστοροῦσι τετράμορφον, διὰ τὰς τέσσαρας τροπάς. Ἄλλοι δὲ πλάττουσι αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ κλεῖδα κατέχειν, ὡς ἀρχὴν τοῦ χρόνου, καὶ ἄνοιξιν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ θυρεόν (54)· ἕτεροι δὲ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κρατεῖν ψήφων τριακόσια, τῇ δὲ εὐωνύμῳ ἑξήκοντα πέντε, ὡσανεὶ πατέρα τοῦ χρόνου.

Περὶ ἀγάλματος κρατοῦντος δόρυ.

Τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα δόρυ κρατεῖ, διὰ τὸ σταθερὸν καὶ ἀνδρεῖον· ὁμοίως καὶ ἀσπίδα, διὰ τὸ πᾶσαν ἐπιβουλὴν διὰ τῆς σοφίας ἀπωθεῖσθαι· ἡ αὐτὴ γάρ ἐστι τῷ νῷ. Καὶ περικεφαλαίαν διδόασιν αὐτῇ, διὰ τὸ εἶναι τῆς σοφίας τὸ ἀκρότατον, ἀθέατον· καὶ ἐλαίαν, ὡς καθαρωτάτης οὐσίας οὔσης· φωτὸς γὰρ

Meursii et Lambecii notæ.

κατόμενα σώζεται, καὶ τὰ πέριξ νεμόμενα. Λέγει δὲ ὁ Δίων τοιοῦτόν τι ἑωρακέναι ἐν Ἱεραπόλει τῆς Ἀσίας ὅπερ πάντα τὰ ὀσφραινόμενα φθείρει πλὴν τῶν εὐνούχων, id est: « Eoque modo » (nempe propter refractum et suppressionem noxii illius odoris) « aves altius supra volantes, et quæ circumcirca pascuntur animalia, servantur. Cæterum refert Dio, se simile foramen Hierapoli Phrygiæ vidisse, cujus odor omnia corrumpit, præterquam eunuchos. » Iisdem fere verbis eamdem rem narrat Ammianus: « Cujus simile, » inquit, « foramen apud Hierapolim Phrygiæ, antehac, ut adserunt aliqui, videbatur: unde emergens itidem noxius spiritus perseveranti odore quidquid prope venerat, corrumpebat, absque spadonibus solis. » Odorem hujus foraminis Ammianus perseverantem vocat, comparatione alterius odoris, quem simile foramen Adiabenicum exspirabat. Is enim non perseverabat, sed simulatque ad os foraminis pervenerat, refringebatur, et desinebat esse noxius. Damascius in Vita Isidori, spiraculum illud Hieropolitanum suo etiamnum tempore superfuisse memorat, seque cum Doro philosopho eo descendisse, et salvum inde egressum esse. « Soli enim, » ut ille ait, τετελεσμένοι, hoc est, « consecrati, et initiati intrare, et illæsi intus degere poterant. » — Post εὐνούχων additur in codice Vaticano, ἔστι δὲ ἐν τῇ Διαβηνῇ ἡ Κτησιφῶν, id est, « In regione Adiabena est Ctesiphon. » Ubi nota Διαβηνὴν vocari: quæ alias dicitur Ἀδιαβηνή. Ita in veteri Lexico manuscripto Διαβηνίτης exponitur, ὁ ἀπὸ Διαβηνῆς τόπου, ubi Διαβηνίτης idem valere puto atque Ἀδιαβηνός, ut Σπάνος, idem est atque Ἱσπανος. Lamb.

(53) *Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰανοῦ*, etc. In aliquot codicibus legitur Ἰανουαρίου, uti etiam apud Suidam. Tota autem hæc simulacri Jani descriptio ex Joannis Philadelphiensis libro hactenus inedito « De mensibus, » verbotenus fere desumpta est: Verba ejus super hac re hæc sunt: Ῥητέον τοίνυν περὶ Ἰάνου τίς τε ἄρα ἐστὶ, καὶ τίς ἡ περὶ αὐτοῦ δόξα γέγονε τοῖς ἀρχαίοις. Καὶ οἱ μὲν δίμορφον αὐτὸν μυθολογοῦσι, νῦν μὲν κλεῖδα τῇ δεξιᾷ φέροντα ὡσανεὶ θυρεόν. Νῦν δὲ τῇ μὲν δεξιᾷ τριακοσίας, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ἑξήκοντα πέντε ψήφους ἀριθμοῦντα, ὥσπερ τὸν ἐνιαυτόν. Ἔνθεν καὶ τετράμορφον ἀπὸ τῶν τεσσάρων τροπῶν· καὶ τοιοῦτο αὐτοῦ ἄγαλμα, ἐν τῷ φόρῳ τοῦ Νερβᾶ ἔτι καὶ νῦν λέγεται σεσωσμένον. Id est: « Quocirca nunc dicendum de Jano, quis ille, et quæ veterum de eo fuerit opinio. Alii eum fingunt bifrontem, et vel claves dextra gestantem instar Janitoris, vel trecentos calculos dextra, et sexaginta quinque sinistra instar anni dinumerantem. Unde etiam quadrifrontem a quatuor anni conversionibus fingunt: quale ejus signum adhuc exstare aiunt in foro Nervæ. Lamb.

(54) *Καὶ ἄνοιξιν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ θυρεόν*. Θυρεὸς hoc loco idem est atque θυρωρὸς, hoc est, « janitor, » seu « ostiarius. » Etymologicon magnum: γίνεται παρὰ τὴν θύραν θυρὸς καὶ πλεονασμῷ τοῦ ε θυρεὸς ὁ θύρας τάξιν ἔχων. Ita sumitur in supra citatis Joannis Philadelphiensis verbis; Νῦν μὲν μυθολογοῦσι κλεῖδα τῇ δεξιᾷ φέροντα ὡσανεὶ θυρεὸν, quod est, interprete Macrobio, Saturn. lib. I, cap. 9: « Et cum clave figuratur quasi portarum custos. » Alias θυρεὸς ipsum quoque januæ claustrum significat, ut apud Homerum Odyss. I:

Αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν.

ad quæ verba Eustathius notat, θυρεὸν ab Homero vocari « saxum claudens speluncæ ingressum. » Hinc ergo satis apparet falli viros doctos, quorum unus pro θυρεὸν legendum censet θυρωρὸν, alter θύραν, quasi vero θυρεὸς non aliam quam « scuti » significationem habeat. Lamb.

ὕλη ἡ ἐλαία. Καὶ Γόργονα διδόασιν ἐπὶ τοῦ στήθους A αὐτῇ, διὰ τὸ ταχὺ τοῦ νοῦ.

Περὶ τοῦ ἀγάλματος κρατοῦντος κιθάραν.

Κιθάραν ἐπὶ χειρῶν πλάττουσι τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱονεὶ τὸν ἥλιον τοῦ παντὸς ἁρμονίαν (55). Κιρνάμενος γὰρ τοῖς λοιποῖς ἄστρασι, καὶ τίκτει καὶ ζωογονεῖ.

Περὶ ἀγάλματος κρατοῦντος ψαλίδα χαλκῆν.

Τὴν Ἥραν λέγουσιν εἶναι τὸν ἀέρα· καὶ ἐπεὶ ὁ ἀὴρ καθαίρει, ποιοῦσι τῆς Ἥρας τὸ ἄγαλμα βαστάζειν ψαλίδα χαλκῆν (56). Ἀπὸ μεταφορᾶς ψαλίδος, τῆς ἄνω κειρούσης τὰς τρίχας, καὶ καθαρὸν ἀποδεικνυούσης τὸ σῶμα.

Περὶ ἀγάλματος βαστάζοντος πύργον.

B Τὴν Δήμητραν οἱ παλαιοὶ τὴν γῆν καλοῦσι· καὶ ἐπειδὴ ἕδρα πάσης πόλεως ἡ γῆ ἐστιν, ὡς βαστάζουσα τὰς πόλεις, πλάττεται πυργοφόρος.

Περὶ ἀγάλματος κτένα φέροντος.

Τῆς Ἀφροδίτης τὸ ἄγαλμα κτένα φέρει. Ἐπειδὴ συνέβη ποτὲ ταῖς τῶν Ῥωμαίων γυναιξὶ, κνήφην λοιμώδη γενέσθαι, καὶ ξυρουμένων πασῶν, γεγόνασιν αὐταῖς οἱ κτένες ἀχρεῖοι. Εὐξαμένας (57) δὲ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἀνατριχωθῆναι, τιμῆσαί τε αὐτὴν ἀγάλμασι κτένα φέρουσι. Πλάττουσι δὲ αὐτὴν καὶ γένειον ἔχειν (58)· ἔτι δὲ καὶ ἄῤῥενος καὶ θηλείας ὄργανα (59). Αὐτὴν γὰρ λέγουσι ἔφορον γενέσεως τοῦ παντός· καὶ ἀπὸ τῆς ὀσφύος τῆς ἄνωθεν, λέγουσιν αὐτὴν ἄῤῥενα, τὰ δὲ κάτω θήλειαν (60). C Πλάττουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἔφιππον (61), ὅτι Αἰνείας ὁ υἱὸς αὐτῆς πλεύσας μέχρι τῆς δύσεως, μετὰ τοῦτο ἵππῳ ἐπέβη, καὶ τὴν μητέρα ἐτιμήσατο τοιούτῳ ἀγάλματι.

Περὶ ἀγάλματος τοῦ Διός.

Ἄγαλμα πλάττουσι τοῦ Διὸς καθήμενον, ἔχον τὰ μὲν ἄνω γυμνὰ, τὰ δὲ κάτω σκεπασμένα. Κρατεῖ δὲ

A puritatem, quippe quia hujus materia est olea. Gorgonem quoque in ipsius pectore collocant, ob mentis celeritatem.

De simulacro tenente citharam.

Fingunt Apollinem manibus tenere citharam; solem nempe intelligunt, qui auctor est consonantiæ omnium rerum. Admistus enim reliquis astris, omnia generat et producit.

De simulacro tenente forficem æneum.

Junonem dicunt esse aerem, et quoniam aer purgat, fingunt Junonis simulacrum gestare forficem æneum, sumpta translatione a forfice, quo capilli resecantur et corpus glabrum redditur.

De simulacro turrigero.

B Cererem veteres terram vocant; et quoniam cujusque urbis sedes terra est, fingitur turrita quasi urbes gestaret.

26 *De simulacro pectinem gerente.*

Veneris simulacrum pectinem gerit. Olim enim mulieribus Romanis accidit, ut pestilenti prurigine laborarent: cumque omnes raderentur, nulli usui eis pectines fuerunt. Nuncupantes autem Veneri votum, capillos receperunt, et deam simulacris honorarunt pectinem gerentibus: fingunt eam quoque barbatam, et maris atque feminæ instrumenta genitalia habere: eo quod præsidem esse deam aiunt universæ generationis, et a lumbo quidem superiore virum, cætera feminam. Præterea fingunt eam C equestrem, propterea quod Æneas ejus filius cum ad occasum navigaret, equum postea conscendit, et matrem hujusmodi simulacro honoravit.

De simulacro Jovis.

Simulacrum Jovis fingunt sedere superne nudum, inferne tectum; et læva quidem manu sceptrum te-

Meursii et Lambecii notæ.

(55) *Κιθάραν... ἁρμονίαν.* Lege, τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱονεὶ τοῦ Ἡλίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν αἴτιον τῆς τοῦ παντὸς ἁρμονίας. Id est, « Citharam manibus tenere fingunt Apollinem, seu solem, quoniam is auctor est consonantiæ omnium rerum. » Confirmat hanc lectionem Proclus, cujus de Apolline hæc verba sunt in Commentario ἀνεκδότῳ ad Cratylum Platonis: Τὸ δὲ τῆς μουσικῆς παρίστησιν, ὅτι θεὸς οὗτος αἴτιός ἐστιν πάσης ἁρμονίας, ἀφανοῦς τε καὶ D ἐμφανοῦς διὰ τῶν ἡγεμονικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καθ' ἃς ἀπογεννᾷ σὺν τῇ Μνημοσύνῃ καὶ τῷ Διὶ τὰς Μούσας. Συνδιακοσμεῖ δὲ πᾶν τὸ αἰσθητὸν ταῖς δημιουργικαῖς αὐτοῦ δυνάμεσιν, ἃς δὴ θεουργῶν παῖδες χεῖρας ἀποκαλοῦσιν. Ἐπεὶ καὶ τῆς ἁρμονίας ἐνέργεια τῶν φθόγγων τῆς τῶν χειρῶν ἐξῆπται κινήσεως· ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα διὰ τῶν ἁρμονικῶν λόγων κατακοσμεῖ, οἷον φθόγγοις τισὶ χρώμενος ταῖς διαφόροις αὐτῶν δυνάμεσι. Καὶ κινεῖ ἐναρμονίως καὶ ἐνρύθμως πάντα ταῖς δημιουργικαῖς αὐτοῦ κινήσεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ οὐρανία πᾶσα τάξις καὶ κίνησις τὸ ἐναρμόνιον τοῦ θεοῦ ἔργον ἐνδείκνυται. Huc quoque faciunt illa verba Joannis Lydi libro De mensibus: Ἑρμῆς κιθάραν δίδωσι μυθικῶς τῷ Ἀπόλλωνι, οἷον ὁ λόγος τῷ Ἡλίῳ τὴν τοῦ παντὸς ἁρμονίαν. Lamb.

(56) *Ποιοῦσι τῆς Ἥρας τὸ ἄγαλμα βαστάζειν ψαλίδα.* Ita visitur in nummo Treboniani Galli cum inscriptione, Juno Martialis. Lamb.

(57) *Εὐξαμένας... ἔτι τε καὶ*, etc. Ita hunc locum restitui ex cod. Vat. cum antea corrupte et indistincte ita legeretur: Εὐξαμένας δὲ ἀνατριχωθῆναι τῇ Ἀφροδίτῃ, τιμῆσαί τε αὐτὴν ἀγάλματι. Κτένα φέρουσαν πλάττουσιν αὐτὴν, καὶ γένειον ἔχειν, ἔτι δὲ καὶ, etc. Similiter corrige Suidam v. Ἀφροδίτη. Lamb.

(58) *Πλάττουσιν αὐτὴν καὶ γένειον ἔχειν.* Desumptum est ex Joannis Lydi libro De mensibus: Παμφύλιοι, inquit, καὶ πώγωνα ἔχουσαν ἐτίμησαν Ἀφροδίτην ποτέ. Hanc Latini vocant, « Venerem barbatam. »

(59) *Ἔτι τε καὶ ἄῤῥενος καὶ θηλείας ὄργανα*, scilicet γεννητικά. Venerem utriusque sexus potentem, Græci vocant ἀῤῥενόθηλυν. Joannes Lydus: καὶ γὰρ καὶ ἡ Ἀφροδίτη τὴν τοῦ ἄῤῥενος καὶ θήλεος ἔχουσα φύσιν, ἀῤῥηνόθηλυς καλεῖται. Lamb.

(60) *Καὶ ἀπὸ τῆς ὀσφύος... τὰ δὲ κάτω θήλειαν.* Ex Joanne Lydo desumptum est, cujus hæc verba sunt in libro « De mensibus »: Ἑρμῆς ἐν τῇ κοσμοποιΐα, τὰ μὲν ὑπὲρ ὀσφὺν ἄῤῥενα τῆς Ἀφροδίτης, τὰ δὲ μετ' αὐτὴν θήλεα παραδίδωσι. Lamb.

(61) *Πλάττουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἔφιππον.* Veneris equestris imago visitur in quodam nummo L. Aurelii Veri. Lamb.

nere, dextra vero aquilam protendere. Quod autem sedeat, stabilitatem potentiæ significat : quod superne sit nudum, innuit ipsum intelligentibus et cælestibus mundi partibus esse conspicuum. Cætera teguntur, quod Deus humi repentibus est ignotus. Sceptrum in læva, potestatis indicium : Aquila] altera manu extenta, significat eum spiritibus aeris imperare, ut aquilam volucribus. Alias etiam ipsum fingunt tria mala gestantem manu, quod universus terrarum orbis in tres divisus sit partes.

De simulacro Mercurii alati.

Græci et Romani veteres secundum falsam eorum mythologiam dicunt Mercurium Jovis et Maiæ filium esse, id est, mentis et prudentiæ : nam ex mente et prudentia oritur oratio. Propterea etiam alatum fingunt, quia sermone nihil est velocius : unde Homerus verba vocat alata. Præterea fingunt eum omnium deorum natu minimum, quia non senescit oratio : atque etiam quadratum, ob veri sermonis firmitatem et constantiam.

De simulacro Mercurii marsupium gestante.

Mercurium lucri auctorem perhibent et præsidem mercaturæ, eamque ob causam marsupium illi tribuunt. Phœnices quoque deos suos fingunt gestare aurea marsupia, quod aurum sit potentiæ symbolum. Græci vero eos fingunt armatos, quod armis humanum genus subjugetur.

τῇ μὲν εὐωνύμῳ χειρὶ σκῆπτρον, τῇ δὲ δεξιᾷ ἀετὸν προτείνει· καὶ τὸ μὲν καθέζεσθαι, τὸ ἑδραῖον τῆς δυνάμεως αἰνίττεται· τὸ δὲ τὰ ἄνω γυμνὰ ἔχειν, ὅτι φανερὸς τοῖς νοεροῖς καὶ τοῖς οὐρανίοις τοῦ κόσμου μέρεσι. Τὰ δὲ λοιπὰ σκέπεται, διότι τοῖς χαμαιζήλοις ὁ Θεὸς ἄγνωστος· τὸ δὲ τῇ λαιᾷ σκῆπτρον κατέχειν, τὸ ἐξουσιαστικόν. Τὸ δὲ τῇ ἑτέρᾳ προτείνειν ἀετὸν, δηλοῖ, ὅτι τῶν ἀεροφόρων πνευμάτων κρατεῖ, ὡς ὁ ἀετὸς τῶν μεταρσίων ὀρνέων. Διὰ δὲ τῶν τριῶν μήλων, δηλοῖ τρία κλίματα κατέχειν τὴν πᾶσαν διακόσμησιν (62).

Περὶ ἀγάλματος πτερωτοῦ Ἑρμοῦ.

Τὸν Ἑρμῆν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, κατὰ τὴν αὐτῶν πεπλανημένην μυθολογίαν, υἱὸν Διὸς λέγουσι καὶ Μαίας (63), οἷον τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως· ἐκ νοῦ γὰρ καὶ φρονήσεως ὁ λόγος γεννᾶται. Διὰ τοῦτο καὶ πτερωτὸν αὐτὸν ποιοῦσι, ὡς ταχύν· οὐδὲν γὰρ λόγου ταχύτερον. Καὶ Ὅμηρος, ἔπεα πτερόεντα· πάντων δὲ νεώτατον αὐτὸν ἐργάζονται, διὰ τὸ μὴ γηράσκειν τὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τετράγωνον αὐτὸν ποιοῦσι, διὰ τὴν στεῤῥότητα τοῦ ἀληθοῦς λόγου.

Περὶ ἀγάλματος Ἑρμοῦ βαστάζοντος μάρσιπον.

Τοῦ κέρδους αἴτιον (64) λέγουσι καὶ ἐμπόριον τὸν Ἑρμῆν (65). Ὅθεν τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ἱστῶσι βαστάζειν μάρσιπον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Φοίνικες τοὺς θεοὺς αὐτῶν πλάττουσιν ἐπιφέροντας βαλάντια χρυσᾶ, ὡς τοῦ χρυσοῦ συμβόλου ὄντος δυναστείας (66). Οἱ δὲ Ἕλληνες σιδηροφοροῦντας αὐτοὺς πλάττουσιν, ὡς τοῖς ὅπλοις ὑποταττομένους τὸ ἀνθρώπινον (67).

Meursii et Lambecii notæ.

(62) *Ὀρνέων* etc. Nemo non primo intuitu animadvertet, post vocem ὀρνέων quædam deesse : incipit enim nova descriptio simulacri Jovis tenentis manu tria poma, veluti tres globos, ad significandum, Jovem, ut ait Ovidius « Metamorph. » lib. xv, « Arces temperare æthereas et mundi regna triformis. » Supple igitur ex cod. Vat. et lege : Ἀλλὰ καὶ πλάττουσιν αὐτὸν τρία μῆλα ἐν τῇ χειρὶ βαστάζειν· διὰ δὲ τῶν τριῶν μήλων δηλοῖ τρία κλίματα κατέχειν τὴν πᾶσαν διακόσμησιν. Κλίματα videtur abusive appellare tres antiquis cognitas orbis partes, vel, ut Cicero loqui amat, « tripartitas orbis terrarum oras, » nempe Europam, Asiam atque Africam. Huc facit nummus Augusti imperatoris, in quo visuntur tres globi pyramidatim positi, quorum uni inscriptum est, Eur. alteri, Asi. tertio Afr. ad significandum omnes totius orbis nationes Romano nomini subjectas esse. Cæterum in alio quodam codice Vaticano legitur : Διὰ δὲ τῶν τριῶν μήλων, δηλοῖ ὡς σφαίρας εἰς τρία κλίματα κατέχειν τὴν πᾶσαν διακόσμησιν. Lamb.

(63) *Υἱὸν Διὸς λέγουσι καὶ Μαίας*. In codice Vaticano legitur, καὶ Ῥέας. Omnia autem quæ hoc loco de Mercurio narrantur, iisdem fere verbis exstant in Joannis Lydi libro « De mensibus. » Εἰσὶ δὲ, inquit, οἵ φασι Διὸς καὶ Μαίας τὸν Ἑρμῆν εἶναι ἀλληγορικῶς υἱόν· νοῦν μὲν εἶναι Δία, Μαῖαν δὲ τὴν Φρόνησιν· παῖδα δὲ ἐξ ἀμφοῖν Ἑρμῆν λόγιον αἰνιττόμενον, πάντων δὲ νεώτατα εἰργάσαντο, ἅτε δὴ μὴ γηράσκοντος τοῦ λόγου. Ἔτι μὴν ὠκύτατον πεποίηνται τοῦτον ταρσώσαντες πτεροῖς, νοῦ ὀξύτητα καὶ τάχος λόγου διὰ τῆς τοιᾶσδε τέχνης αἰνιττόμενοι. Ὁ γοῦν ποιητής φησιν, Ἔπεα πτερόεντα. Εἶτα δὲ καὶ τετραγώνῳ σχήματι Ἕλληνες ἀναπλάττουσι τοῦτον, τεκμήριον μέγιστον παρεχόμενοι, λόγον εἶναι τοῦτον, καὶ λόγον ἀληθῆ, etc. Lamb.

(64) *Τοῦ κέρδους αἴτιον*. Joannes Lydus libro « De mensibus, » ηὔχοντο δὲ Μαίᾳ τε καὶ Ἑρμῇ καὶ πραγματευταὶ, ἀκίνδυνα τὰ τῶν κερδῶν εἶναι. Lamb.

(65) *Τοῦ κέρδους—τὸν Ἑρμῆν*. Ἐμπόριος, pro ἐμπορικὸς, nullibi, quod sciam, lectum est : ἔμπορος in ea significatione semel duntaxat apud Nonnum Panopolitam occurrit Paraphrasi in Joannem cap. ii, vers. 15, ubi ἔμπορον ἕδρην vocat τὴν τράπεζαν κολλυβιστικὴν, hoc est, « mensam fœneratoriam, » seu « tabernam trapezicam. » Non male igitur quis pro ἐμπόριον hic legendum censeret, ἔμπορον. Sed mihi scribendum videtur τοῦ κέρδους αἴτιον λέγουσι, καὶ τῶν ἐμποριῶν τὸν Ἑρμῆν. Ita Cæsar lib. vi De bello Gallico : « Deum, » inquit, « Mercurium colunt ; hunc in quæstus pecuniæ mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. » Et Phurnutus de Mercurio agens : Ἐντεῦθεν, ait, καὶ τῶν ἐμποριῶν ἐπιστάτης ἔδοξεν εἶναι, καὶ ἐμπολαῖος, καὶ κερδῷος ἐπωνομάσθη. Apud Suidam legitur : Λέγουσι δὲ αὐτὸν (sc. τὸν Ἑρμῆν) καὶ τοῦ κέρδους αἴτιον καὶ τῶν ἐμποριῶν ἔφορον.

(66) *Ἐπιφέροντας δυναστείας*. Vocem χρυσᾶ perperam antea omissam ex cod. Vat. restitui. Eamdem quoque apud Suidam moneo restituendam esse, voce Ἑρμῆς, ubi itidem deest.

(67) *Ὡς τοῖς ὅπλοις ὑποταττομένους τὸ ἀνθρώπινον*. Hæc lectio præferenda est ei quæ apud Suidam habetur, ὑποταττομένων τῶν ἀνθρώπων.

Περὶ ἀγάλματος Εὐγνωμοσύνης.

A Τὸ ἄγαλμα τῆς Εὐγνωμοσύνης τῇ δεξιᾷ χειρὶ σκῆπτρον κατέχει, ὡς ἀγχίνου οὔσης τῆς Εὐγνωμοσύνης· τῇ δὲ ἀριστερᾷ βιβλίον, διὰ τὸ τὸν εὐγνώμονα δέεσθαι ἀναμνήσεως, ἥτις διὰ βιβλίων γίνεται.

Περὶ ἀγάλματος τοῦ Πριάπου.

Τὸ ἄγαλμα τοῦ Πριάπου, τοῦ Ὥρου παρ' Αἰγυπτίοις καλουμένου, ἀνθρωπόμορφον ποιοῦσι, τῇ δεξιᾷ σκῆπτρον κατέχον, ὡσανεὶ παρὰ τὸ φανῆναι τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν (68). Ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἐντεταμένον, ὅτι τὰ κρυπτὰ ἐν τῇ γῇ σπέρματα φανερὰ καθίστησιν. Ἔχει δὲ καὶ πτερά· κατὰ μέσον δὲ τῶν πτερῶν, δισκοειδεῖς κύκλους· τὰ μὲν πτερά, διὰ τὴν ταχύτητα τῆς B κινήσεως, τοὺς δὲ κύκλους, διὰ τὴν τοῦ δίσκου περιφέρειαν. Ταυτὸν γὰρ εἶναι τῷ ἡλίῳ αὐτὸν δοξάζουσιν (69).

Περὶ ἀγάλματος τῆς Γῆς.

Τὴν γῆν λέγουσιν Ἑστίαν, καὶ πλάττουσιν αὐτὴν γυναῖκα, τύμπανον βαστάζουσαν (70), ἐπειδὴ τοὺς ἀνέμους ἡ γῆ ὑφ' ἑαυτὴν συγκλείει.

Περὶ ἀγάλματος ἔχοντος ἐν τῇ κεφαλῇ κέρατα.

Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Σελεύκου (71) τοῦ δι' ἀνδρείαν ὀνομασθέντος Νικάτορος, τοῦ δόντος τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀντιόχῳ Στρατονίκην τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἐρασθέντι αὐτῆς καὶ διὰ τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτα ἀσθενήσαντι καὶ ἐπικρυπτομένῳ, γνωσθέντι δὲ ὑπὸ Ἐρασιστράτου τοῦ ἰατροῦ. C Φασὶ δὲ συνόντα Σέλευκον Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μακεδόνι ταῦρον θυομένῳ ἀποδράντα, μόνον Σέλευκον περιγενέσθαι αὐτοῦ τῶν κεράτων κρατήσαντα· καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἀγάλματι αὐτοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ περιτιθέασι κέρατα.

Περὶ Ἀτραβατικῶν.

Ἐν ταῖς ἑορταῖς (72) καὶ τοῖς ἐπινικίοις, καὶ παρόντων πρέσβεων, ἐνεδύοντο χλαμύδας ποικίλας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ πορφυρᾶς ἢ ἄλλως πως πολυτελεῖς, ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς συνόδοις ξηραμπελίνας (73) τῷ χρώματι, ἃς ἐκάλουν ἀτραβατικὰς (74) ἀπὸ τοῦ

De simulacro Gratitudinis.

Gratitudinis simulacrum dextera sceptrum tenet, quod ingenio sit candido. Sinistra vero librum, quod probus vir recordatione opus habeat, quæ librorum adminiculo acquiritur.

De simulacro Priapi.

Simulacrum Priapi, quem Horum Ægyptii indigitant, forma humana fingunt, dextra sceptrum tenens, eo quod terra, marique appareat: sinistra vero penem intendens, quod occultata in terra semina producat. Habet etiam alas, et in medio alarum circulos disco similes: illas quidem propter celeritatem ejus motus, hos vero ob rotunditatem corporis solaris. Eumdem enim Priapum atque solem esse existimant.

De simulacro Terræ.

Terram vocant Vestam, eamque fingunt mulierem, tympanum gestantem, quod terra ventos in se concludat.

27 *De simulacro cornuto.*

Simulacrum est Seleuci, qui propter fortitudinem cognominatus est Nicator, et filio suo Antiocho dedit propriam conjugem Stratonicen, amore illius capto et præ amore ægrotanti et dissimulanti morbum, quem Erasistratus medicus deprehendit. Cæterum tradunt Seleucum, cum Alexandro Macedoni sacrificanti taurus effugisset, bestiam cornibus prehensam solum tenuisse, eaque de causa capiti simulacri ejus cornua imponunt.

De Atrabaticis.

In festis et victoriis, et præsentibus legatis, induebant tunicas variegatas, auro et purpura vel alia re ornatas: in vulgaribus autem **28** conventibus xerampelino colore tinctas, quas vocant Atrabaticas, aut quia nigrum appellant atrum, aut quoniam illis

Meursii et Lambecii notæ.

(68) *Ὡσανεὶ παρὰ τὸ φανῆναι τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν.* Ita Themistius in oratione ad Constantium, de sole loquens, Ἡ δύναμις, inquit, ἁπανταχοῦ καὶ αἱ ἀκτῖνες καὶ ἐν γῇ, καὶ ἐν θαλάσσῃ, καὶ ἐν νήσοις, καὶ ἐν ἠπείρῳ, etc, hoc est, « Vis ejus et radii universa pervadunt, terras, maria, insulas, continentem, » etc. Corrigendus ergo Suidas voce Πρίαπος, ubi perperam legitur, ὡσανεὶ παρ' αὐτοῦ φανεῖσαν τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν, quod interpres vertit, « Eo quod ab eo tellus et mare sit monstratum. » Scribe ὡσανεὶ παρὰ τὸ φανῆναι τὴν ξηράν, καὶ τὴν θάλασσαν, et verte, Eo quod terra marique appareat. LAMB.

(69) *Ἔχει δὲ καὶ πτερά..... δοξάζουσιν.* Ita restitui et supplevi hunc locum ex codice Vaticano. Antea legebatur: Ἔχει δὲ καὶ πτερὰ διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως. Τὸν δὲ κύκλον, τοῦ δίσκου περιφέρειαν. Ταύτην γὰρ εἶναι τῷ ἡλίῳ αὐτὸν δοξάζουσιν. Iidem corrige Suidam in v. Πρίαπος, ubi æque corrupte D hæc verba exstant.

(70) *Τὴν γῆν βαστάζουσαν.* Ita ex cod. Vat. restitui. Perperam antea legebatur, γυναῖκα λέγουσι τὴν ἑστίαν, καὶ πλάττουσιν αὐτὴν οἱονεὶ τὴν γῆν, τύμπανον βαστάζουσαν.

(71) *Τοῦ Σελεύκου.* Suidas in Σέλευκος. MEURS.

(72) *Ἐν ταῖς ἑορταῖς.* Suidas in Ἀτραβατικάς. MEURS.

(73) *Ξηραμπελίνας.* Juvenal. sat. 6: *et xerampelinas veteres donaverit ipsi.* Ubi vetus scholiastes notat xerampelinas vocari vestes ampelino colore tinctas, qui inter coccinum et muricem medius est. LAMB.

(74) *Ἀτραβατικάς.* Scilicet quasi ἀτραβαπτάς vel ἀτραβαπτικάς, quod colore atro tinctæ essent. Sed rectius observat Salmasius ad Trebellium Pollionem et Flavium Vopiscum Atrabaticos birros nomen accepisse ab Atrebatis Galliæ populis. LAMB.

una cum trabeis uti solent : nam vestes sumptuosæ nominantur trabeæ.

De Augusteone.

Quinta die mensis Octobris præfecti regionum urbis in Gusteo seu foro-cibario choreas ducebant in honorem imperatoris illius temporis. Hunc igitur locum vulgus Augusteonem nominat. Ibidem Constantinus Magnus sibi suæque matri statuam posuit, eamque ob causam locum vocavit Augusteum seu Augustalem, cum antea Gusteum sive forum cibarium appellabatur.

De statuis in arcu cameræ fori.

In arcu cameræ fori collocatæ erant duæ statuæ, Helenæ et Constantini, et in earum medio crux. cui inscriptum erat : « Unus sanctus, Dominus, Jesus Christus in gloria Dei Patris, amen. » Item visebantur ibi duæ angelorum statuæ alatæ : erectæ autem fuerunt a præfecto fori.

De statua equestri in Augusteone, tenente crucem et globum.

Cum Justinianus templum Sanctæ Sophiæ exædificasset, repurgavit quoque aream ante ipsum sitam, eamque marmoribus exornavit, cum antea Gusteum sive forum cibarium esset; ideoque statuam suam equestrem ibi supra columnam erexit, quæ sinistra manu tenet globum, **29** cui crux superinfixa est, significans quod ob fidem in crucem universi terrarum orbis imperium adeptus sit. Globus nempe terram significat ob rotundam ejus figuram ; fidem vero crux, quia Deus in carne illi fuit affixus. Dexteram manum versus Orientem extendit, Persarum seditionem innuens, eosque extensione et re-

A χρώματος· τὸ γὰρ μέλαν ἄτρον καλοῦσι. Ἢ ὅτι μετὰ τραβέων ταύταις εἰώθασι χρῆσθαι· τραβέαι δὲ (75) λέγονται αἱ πολυτελεῖς χλαμύδες.

Περὶ τοῦ Αὐγουστεῶνος.

Τῇ πέμπτῃ (76) τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐχόρευον οἱ ῥεγεονάρχαι ἐν τῷ Γουστείῳ ἤγουν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς τιμὴν τοῦ βασιλεύοντος κατὰ τὸν καιρόν. Τὸν αὐτὸν οὖν τόπον οἱ ἰδιῶται Αὐγουστεῶνα καλοῦσιν. Ἐν ᾧ καὶ στῆλαι ἔστησαν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς αὐτοῦ μητρός· διὸ καὶ ἐπωνόμασε τὸν τόπον Αὐγουστεῖον, πρότερον Γουστεῖον λεγόμενον (77) ἤγουν ὀψοπώλιον.

Περὶ στηλῶν τῶν ἐν τῇ ἀψῖδι τῆς καμάρας τοῦ φόρου.

B Ἐν μὲν τῇ ἀψῖδι (78) τῆς καμάρας τοῦ φόρου ἵσταντο δύο στῆλαι Ἑλένης καὶ Κωνσταντίνου, καὶ σταυρὸς μέσον αὐτῶν, γράφων (79)· « Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, ἀμήν. » Ὁμοίως καὶ δύο ταχυδρόμων στῆλαι πτερωταί (80)· ἀνετέθησαν δὲ παρὰ τοῦ τὸν φόρον ἐπαρχοῦντος.

Περὶ τοῦ ἐν Αὐγουστεῶνι ἀγάλματος ἐφίππου, κρατοῦντος σταυρὸν καὶ σφαῖραν.

Κτίσας ὁ Ἰουστινιανὸς (81) τὴν ἁγίαν Σοφίαν ἐκαθάρισε τὴν αὐλὴν, καὶ ἐμαρμάρωσεν αὐτὴν, τὸ πρότερον οὖσαν Γουστεῖον ἤγουν ὀψοπώλιον. Διὸ ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ στήλην ἔφιππον ἐπὶ κίονος. Καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὡς διὰ τῆς εἰς τὸν σταυρὸν πί- C στεως τῆς γῆς πάσης ἐγκρατὴς γεγονώς· σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος, πίστις δὲ ὁ σταυρὸς διὰ τὸν αὐτῷ προσηλωθέντα ἐν τῇ σαρκὶ Θεόν. Τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀνατεταμένην ἔχει κατὰ ἀνατολὰς, στάσιν τῶν Περσῶν σημαίνων, καὶ μὴ μεταβαίνειν ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς

Meursii et Lambecii notæ.

(75) *Τραβέαι δέ.* Illustrat hanc trabearum descriptionem Joannes Lydus libro *De mensibus* p. 9. Lamb.

(76) *Τῇ πέμπτῃ.* Apud Suidam in Αὔγουστος est τῇ ιϛ'. Meurs.

(77) Πρότερον Γουστεῖον λεγόμενον et paulo post v. 17 τὸ πρότερον οὖσαν Γουστεῖον. Utrobique rescribo Αὐγουστεῖον. Suidas in Αὔγουστος· οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ Αὐγουστείῳ οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλίῳ. Iterum alibi in Ἰουστινιανός· ἐμαρμάρωσεν αὐτὴν, τὸ πρὶν οὖσαν Αὐγουστεῖον. Descriptio urbis CP : *Tetrapylum aureum unum, Augusteum, Capitolium, Monetam.* Tamen non temere damnem. Vide Glossarium nostrum in hac voce. Meurs. — Ante templum S. Sophiæ et palatium imperatoris forum erat, quod antiquitus vocabatur γουστεῖον sive ὀψοπώλιον, quia obsonia in eo vendebantur. Postquam vero Justinianus ædificato templo S. Sophiæ simul hoc forum purgavit et marmoreo stravit pavimento, pro γουστεῖον nominatum fuit αὐγουστεῖον, et vulgo αὐγουστεών, ut παλατιών pro παλάτιον. Hujus loci ἔκφρασιν scripsit Georgius Pachymerius [editam a Boivino not. ad Gregoram]. Pro ἐν τῷ Γουστείῳ (v. 6) perperam antea legebatur ἐν τῷ αὐγουστεῶνι. Item apud Suidam corrupte legitur ἐν τῷ αὐγουστείῳ. Recte Joannes Lydus libro *De mensibus*, unde hæc desumpta sunt, p. 124 : ἐν τῷ γουστείῳ, inquit, οἷον τῷ ὀψοπωλίῳ εἰς τιμὴν Τιβερίου οἱ σεβαστοφόροι ἐχόρευον. Τὸν δὲ τοιοῦτον τόπον οἱ ἰδιῶται αὐγουστιῶνα καλοῦσιν. Lamb.

(78) *Ἐν μὲν τῇ ἀψῖδι.* Cedrenus : ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀψῖδι τοῦ φόρου ὁ μέγας ἵδρυται Κωνσταντῖνος μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, μέσον ἔχοντες σταυρόν. Vide etiam Suidam in Ἑλένη et στήλη. Meurs.

(79) *Γράφων.* Pro ἐν ᾧ ἐγράφη. Sæpe alias verbum γράφειν apud Codinum hac significatione occurrit. Lamb.

D (80) *Ταχυδρόμων στῆλαι πτερωταί.* Procul dubio angelorum statuæ fuerunt, quibus ad exprimendam eorum celeritatem alas tribuit antiquitas. Ita Paulus Silentiarius εὐπτέρυγας vocat in descriptione templi S. Sophiæ, v. 559.

Πῇ μὲν εὐπτερύγων στρατὸν ἔξεσεν ἀγγελιάων.

Refert autem historiæ Miscellæ auctor l, 2 Constantinum, cum in cœlo signum crucis exterritus admiraretur, sibi astare vidisse angelos dicentes, Ἐν τούτῳ νίκα. Ad conservandam igitur ejus rei memoriam non mirum est quod ait hoc loco Codinus, cruci, ad imitationem illius cœlestis erectæ, angelorum simulacra apposita fuisse. Huc facit quod memorat Anastasius Bibliothecarius, Constantinum magnum Basilicæ Constantinianæ obtulisse quatuor angelos argenteos cruces tenentes. Lamb.

(81) *Ὁ Ἰουστινιανός.* Suidas in Ἰουστινιανός. Acciderunt autem hæc anno 16 imperii ejus, teste Cedreno. Meurs.

γῆς, διὰ τῆς ἀνατάσεως καὶ ἀπώσεως (82) τῆς A χειρὸς βοῶν· « Στῆτε, Πέρσαι, καὶ μὴ πρόσω χωρεῖτε· οὐ γὰρ συνοίσει ὑμῖν (83). »

Περὶ τοῦ ἐν τῷ βορείῳ μέρει φόρου ἱσταμένου σταυροῦ.

Ὅτι περὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ φόρου (84) ἵσταται σταυρὸς, ὡς εἶδεν αὐτὸν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐν τῷ οὐρανῷ χρυσέμπλαστον· καὶ ἐν τοῖς ἀκρωτηριακοῖς μέρεσι στρογγύλοις μήλοις. Ἔνθεν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθορῶνται χρυσέμβαφοι μέχρι τοῦ νῦν.

Περὶ τοῦ Ξηρολόφου.

Ὅτι τὸν Ξηρόλοφον πρώην τινὲς θέαμα (85) ἐκάλουν· ἐν αὐτῷ γὰρ ἔστησαν κοχλίαι δεκαὲξ καὶ Ἀρτέμιδος στήλη καὶ Σεβήρου τοῦ κτίσαντος, καὶ θεαμάτιον τρίπουν. B Ἔνθα ἐθυσίαζε πολλὰς θυσίας Σεβῆρος, καὶ χρησμοὶ πολλοὶ ἐν τῷ τόπῳ γεγόνασι. Καθ' ὃν καιρὸν καὶ κόρη παρθένος ἐτύθη. Καὶ θέσις ἦν ἀστρονομικὴ, τριάκοντα ἓξ χρόνους διαρκέσασα. Ὁ αὐτὸς δὲ Ξηρόλοφος (86), καθὼς ὁ διακρινόμενος λόγος φησὶν, τὴν στήλην εἶχε τοῦ τε μικροῦ Θεοδοσίου καὶ Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Μαρκιανοῦ κάτωθεν τοῦ κίονος. Σεισμοῦ δὲ γενομένου πεπτωκέναι τὰς στήλας (87).

Περὶ τῶν δύο σταυρῶν λῃστῶν, καὶ τοῦ βικίου τοῦ ἔχοντος μύρον.

Ὅτι κάτωθεν τοῦ κίονος τοῦ φόρου κεχωσμένοι εἰσὶν οὗτοι οἱ δύο σταυροὶ (88), καὶ βίκιον μύρου οὗ ἠλείψατο ὁ Χριστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, C ἀσφαλισθέντα δὲ ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.

Περὶ τῆς γεφύρας πέραν τοῦ ἁγίου Μάμαντος.

Ὅτι εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα (89) πέραν ἵστατο

pulsu manus provincias Romanas invadere vetans, his quasi verbis : « State Persæ, nec ulterius progredimini : neque enim conducet vobis. »

De cruce in septentrionali parte fori collocata.

In septemtrionali parte fori collocata est crux, instar illius quam Constantinus in cœlo vidit, auro obducta habensque in apicibus rotunda mala. Ibidem filiorum ejus statuæ auratæ usque in hodiernum diem conspiciuntur.

De Xerolopho.

30 Xerolophum quidem prius Theama vocabant. In illo enim sexdecim cochleæ erant, et statua Dianæ et Severi conditoris, et theamatium tripes. Ibi Severus multa sacrificia fecit, eodemque in loco multa oracula edita sunt ; quo tempore etiam puella virgo illic immolata est. Fuit etiam thesis astronomica, quæ annos 36 duravit. In eodem Xerolopho, ut vulgo fama fertur, collocatæ erant statuæ Theodosii junioris et Valentiniani et Marciani infra columnam, quæ postea terræ motu corruerunt.

De duabus crucibus latronum, et urceolo unguentario.

In inferiori parte columnæ fori depositæ erant duæ cruces duorum latronum, qui una cum Christo crucifixi sunt ; et urceolus vitreus unguenti, quo Christus inunctus fuit, et multa alia admiranda quæ a Constantino magno ibi collocata Theodosius Magnus, quo tutius asservarentur, inde abstulit.

De ponte, qui est ultra S. Mamantem.

Ultra S. Mamantem erat pons magnitudine æqualis

Meursii et Lambecii notæ.

(82) Errant qui pro ἀπώσεως legendum censent ἀπλώσεως· impossibile enim est unam et eamdem manum explicatam simul et complicatam fuisse. Sensus igitur hujus loci est, Justiniani statuam ita figuratam fuisse, ut dextra manu Orientem versus extenta Persas videretur ἀπωθεῖσθαι, hoc est repellere et in provincias Romanas invadentes a progressu arcere. Tali ἀπώσει χειρός, etiam nos hodieque utimur, ubi importune supervenienti signum recessus damus. Cæterum pro τῆς χειρός, quod ex cod. Vat. restitui, perperam antea legebatur τῶν χειρῶν. Itidem corrigendus est Suidas v. Ἰουστινιανός. LAMB.

(83) Post ὑμῖν 3058 Band. Τὸν οὖν αὐτὸν Ἰουστινιανὸν λέγεται ἐπαρθῆναι τοῖς τοῦ Βελισαρίου εὐτυχήμασιν. Οὗτος οὖν σταλεὶς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τῆς ἀνατολῆς παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ πάντας κατατροπωσάμενος, καὶ Γελίμερα κρατήσας ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μαυρουσίαν, ἐκεῖσε τηρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Φαρᾶ. Ὡς εἰς μεγάλην ἔνδειαν ἄρτου γεγονὼς διὰ τὸ μὴ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Μαυρουσίας σῖτον γεωργεῖσθαι, ἀλλ' ἑφθὸν τὰς ὀλύρας σιτεῖσθαι, ἔγραψε τῷ βασιλεῖ στεῖλαι αὐτῷ ἄρτον καὶ σπόγγον καὶ κιθάραν. Ὁ δὲ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τούτοις ἤρετο τὸν ἐπιστολέα τίνος χάριν ταῦτά γε ἐπιζητεῖ. Καὶ ἐξεῖπεν ὅτι ἄρτον μὲν διὰ τὸ αὐτὸν ἐπιθυμεῖν τε καὶ φαγεῖν, σπόγγον διὰ τὸ λούειν τὸ ἅπαν αὐτοῦ σῶμα ὑπὸ τῶν δακρύων, τὴν δὲ κιθάραν διὰ τὸ παραμυθεῖσθαι ἑαυτῷ ταῖς συμφοραῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκπλαγεὶς καὶ θαυμάσας ἔστειλε τούτῳ τὰ αἰτηθέντα. Διὰ ταῦτα οὖν Ἰουστινιανὸς ἐπαρθεὶς ἔφιππον ἑαυτὸν ἔστησεν ἐπὶ κίονος. Ὃς ὕστερον φθονήσας τῷ ῥηθέντι στρατηγικωτάτῳ Βελισαρίῳ ἐξώρυξε τούτου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ προσέταξε τοῦτον καθεσθῆναι εἰς τὰ Λαύρου, καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ σκεῦος ὀστράκινον, καὶ ἐπιῤῥίπτειν αὐτῷ τοὺς διερχομένους ὀβολόν.

(84) *Περὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ φόρου.* Suidas in σταυρός. MEURS.

(85) *Θέαμα.* Sensus est fuisse quosdam qui Xerolophum inter spectacula Cpoleos numerarent, seu D res præ cæteris in ea spectatu dignas. Itidem corrigendus et interpretandus est Suidas in v. Ξηρόλοφος. LAMB.

(86) *Ξηρόλοφος.* Restituendum est per occasionem Xerolophi nomen apud Diaconum in Leone : *cecidit et titulus Arcadii, qui supra Xerolophi columnam stabat.* Hodie male editur *Xerophili.* MEURS.

(87) *Πεπτωκέναι τὰς στήλας.* Accidit id 14 anno imperii Justiniani, teste Cedreno ; qui tamen dextram tantum statuæ cujusdam ibi positæ corruisse auctor est. MEURS.

(88) *Οἱ δύο σταυροί.* Suidas in Φόρος. Sed illic corrige ὑπῆρχον δύο σταυροί. Hodie depravate editur δύο στρατηγοί. Manifestum mendum. MEURS.

(89) *Εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα.* Suidas in Μάμας. MEURS.

A Chalcedonensi duodecim fornicibus constans, infra quem magnus fluvius transibat, in primis mense Februario. Ibidem stabat draco æreus, eo quod quidam draconem in isto ponte habitare crederent, multæque virgines ibi immolatæ sunt, et magna copia ovium, boum et volucrium. Nam quidam Basiliscus, qui a parte Numeriani Cæsaris stetit, loci amore captus ædes ibi **31** exstructas inhabitavit et templum maximum Jovi excitavit, quod cum cæteris omnibus ædificiis Zeno secundo sui imperii anno evertit.

γέφυρα μεγάλη, ὁποία τῆς Χαλκηδόνος, δώδεκα καμάρας ἔχουσα. Ποταμὸς δὲ κατήρχετο παμμεγέθης, καὶ μάλιστα τῷ Φεβρουαρίῳ μηνί. Ἔνθα καὶ δράκων ἵστατο χαλκοῦς, διὰ τὸ λέγειν τινὰς δράκοντα οἰκεῖν τὴν γέφυραν. Διὸ καὶ πολλαὶ παρθένοι ἐτύθησαν καὶ πλήθη προβάτων καὶ βοῶν καὶ ὀρνέων. Βασιλίσκος γάρ τις ἐρασθεὶς τοῦ τόπου, ὃς ἦν εἷς τῶν ἀπὸ Νουμεριανοῦ Καίσαρος (90), κτίσας κατῴκησεν ἐν αὐτῷ. Ἔνθα καὶ ναὸν τοῦ Διὸς ἤγειρε παμμεγέθη. Ταῦτα δὲ πάντα Ζήνων τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατέστρεψεν.

De S. Mena.

Περὶ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ.

Cum ecclesia S. Menæ in arce repurgaretur, magna ibi multitudo ossium gigantum in ampla quadam fossa reperta est, quæ Anastasius imperator cum summa admiratione conspicatus in palatium transponi curavit.

B Ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὄρυγμα εὑρέθη, ὅτε ἐκαθαρίζετο, καὶ ὀστᾶ ἀνθρώπων γιγάντων εἰς πλῆθος, ἅ τινα θεασάμενος Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ παλάτιον κατέθετο τὰ ὀστᾶ εἰς θαῦμα ἐξαίσιον.

De statua eunuchi in Chelone.

Περὶ στήλης εὐνούχου ἐν τῇ Χελώνῃ.

In templo S. martyris Procopii in Chelone statua cujusdam eunuchi posita fuit, in cujus pectore hæc inscripta erant: « Quisque hoc signum loco moverit, laqueo pereat. » Erat autem statua Platonis cubicularii, qui temporibus Basilisci imperatoris vivus arsit. Cum autem cognati ejus postularent ab imperatore, ut memoriæ illorum qui imperatori adversarentur, Platoni eunucho statua poneretur, haudquaquam prohibuit. Cum vero templum S. martyris renovaretur, in Hippodromum statua illa translata est. Ædes autem ipsius eunuchi hodieque supersunt in Chelone.

Ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος (91) Προκοπίου ἐν τῇ Χελώνῃ στήλη ἵσταται εὐνούχου τινὸς, ᾗ ἐν τῷ στήθει ἐγράφη · « Ὁ μετατιθεὶς θεμάτια (92) τῷ βρόχῳ παραδοθήτω. » Ἦν δὲ ἡ στήλη Πλάτωνος κουβικουλαρίου, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Βασιλίσκου πυρίκαυστος γέγονεν. Οἱ δὲ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ ᾐτήσαντο τὸν βασιλέα, εἰς μνημόσυνον τοῖς ἀνταίρουσι βασιλεῖ, στήλην θεῖναι τῷ εὐνούχῳ Πλάτωνι. Ὁ δὲ οὐκ ἐκώλυσεν. Ἐν δὲ τῷ ἀνακαινίζεσθαι τὸν τοῦ ἁγίου μάρτυρος ναὸν μετετέθη εἰς τὸ ἱπποδρόμιον. Οἱ δὲ οἶκοι τοῦ αὐτοῦ C εὐνούχου σώζονται ἐν τῇ Χελώνῃ ἕως τῆς σήμερον.

De loco Cynegio.

Περὶ τοῦ τόπου τοῦ καλουμένου Κυνηγίου.

In Cynegium olim violenta morte perempti projiciebantur eoque in loco statuæ quædam positæ erant. Huc Theodorus anagnostes cum **32** Himerio chartulario profectus vidit statuam minime longam, sed valde latam. Me igitur, inquit Theodorus, eam admirante, dixit Himerius: « Quisnam Cynegium condidit? » Tum ego: « Maximinus condidit, Aristides vero dimensus est. » Quo dicto, protinus statua illa ex alto delapsa Himerium afflixit, ut extemplo mo-

Ἐν (93) τῷ Κυνηγίῳ τὸ πρῶτον ἐρρίπτοντο οἱ βιοθάνατοι (94). Ἦσαν δέ τινες ἐκεῖσε στῆλαι. Ἀπελθὼν δὲ Θεόδωρος ὁ ἀναγνώστης μετὰ Ἱμερίου χαρτουλαρίου εἶδεν ἐκεῖσε στήλην μικρὰν τῷ μήκει καὶ πλατεῖαν πάνυ. Ἐμοῦ δὲ, φησὶν ὁ Θεόδωρος, θαυμάζοντος, ἔφη ὁ Ἱμέριος καὶ αὐτὸς θαυμάζειν ὅστις ὁ κτίσας τὸ κυνήγιόν ἐστιν. Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος · « Μαξιμῖνος ὁ κτίσας καὶ Ἀριστείδης ὁ καταμετρήσας, » παρευθὺ πεσεῖν τὴν στήλην ἐκ τοῦ

Meursii et Lambecii notæ.

(90) Ὃς ἦν εἷς τῶν ἀπὸ Νουμεριανοῦ Καίσαρος. Si genuina est hæc lectio, vertendum videtur: *qui fuit partium Numeriani Cæsaris*. In cod. Vat. legitur ὃς ἦν εἷς τὸν ἀπὸ Νουμεριανοῦ Καίσαρος, in Collectaneis anonymi ὃς εἰς τὸν ἀπὸ Νουμερίου Καίσαρος ὑπῆρχε, apud Suidam ὃς ἦν Νουμεριανοῦ Καίσαρος. Unde quidam probare conantur Basiliscum Numeriani Cæsaris filium fuisse; sed æquius est credere Suidæ hunc locum esse decurtatum, quam dubioso atque unico ejus testimonio Basiliscum Numeriano Cæsari filium affingere. LAMB.

(91) Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος. Suidas in Προκόπιος. MEURS.

(92) Θεμάτια. Scribe ὁ μετατιθεὶς τὸ θεαμάτιον βρόχῳ παραδοθήτω, id est *quisquis hoc signum loco moverit, laqueo pereat*. Similiter corrigendus est Suidas v. Προκόπιος. Similis huic inscriptio est incisa pectori statuæ muliebris, in modum termini factæ, quæ hoc anno reperta est Romæ in regione Transtiberina: *Quisquis hoc sustulerit aut læ-* D *serit ultimus suorum moriatur*. LAMB.

(93) Ἐν. . . πάνυ. Ἐκ τῶν Ἱμερίου χαρτουλαρίου φράσις τῶν παρὰ Θεοδώρου, ὅτε παραγέγονεν ἐν τῷ Κυνηγίῳ θέας χάριν. Πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἐμελήθη περὶ τοῦ ἐρευνῆσαι ἀκριβῶς περὶ ὧν παρεκάλεσας καὶ φανερῶσαι τῇ σῇ ἀρετῇ, ὦ φιλόκαλε. Ἀπελθόντων ἡμῶν ποτὲ ἐν τῷ Κυνηγίῳ σὺν Ἱμερίῳ τῷ προλεχθέντι ἐνδόξῳ χαρτουλαρίῳ, τὰς ἐκεῖσε ἱστορῆσαι εἰκόνας, ἐν οἷς εὕρομεν μίαν στήλην μικρὰν τῷ μήκει καὶ πλατεῖαν καὶ παχεῖαν πάνυ. Reg. 1027.

(94) Ἐρρίπτοντο οἱ βιοθάνατοι. Suidas in κυνήγιον. Fiebat autem hoc quoque in Pelagio. Zonaras Annal. 3: Καὶ ῥῖψαι εἰς τὰ Πελαγίου, ἔνθα ἐρρίπτοντο οἱ πολέμιοι καὶ κατάκριτοι. Fuerat autem fanum S. Pelagiæ, sed Constantinus Copronymus demolitus sepulturæ damnatorum destinavit. Vide Cedrenum et ipsum quoque Zonaram Annal. 3, p. 90. MEURS.

ἐκεῖσε ὕψους καὶ κροῦσαι τὸν Ἱμέριον (95) καὶ A παραυτὰ θανατῶσαι. Ἐμοῦ δὲ φοβηθέντος καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν φυγόντος καὶ καταγγέλλοντος τὸ πραχθὲν, οὐδείς μοι ἐπίστευσεν, ἕως ἂν ὅρκοις αὐτὸ ἐβεβαίωσα (96). Οἱ οὖν οἰκεῖοι τοῦ τελευτήσαντος καὶ οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως σὺν ἐμοὶ ἐπορεύθησαν ἐν τῷ κυνηγίῳ, καὶ πρὸ τοῦ τὸ πτῶμα ἰδεῖν τοῦ ἀνδρὸς τὸ πτῶμα τῆς στήλης ἐθαύμαζον. Ἰωάννης δέ τις φιλόσοφος φησὶν ὅτι εὗρεν ὑπὸ τούτου τοῦ ζωδίου ἔνδοξον ἄνδρα τεθνηξόμενον· ὑφ' οὗ Φιλιππικὸς (97) ὁ βασιλεὺς πληροφορηθεὶς ἐκέλευσε τὸ αὐτὸ ζώδιον ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καταχωσθῆναι (98).

Περὶ τῶν δύο στηλῶν Βηρίνης τῆς τοῦ μεγάλου Λέοντος.

Δύο στῆλαί εἰσι τῆς Βηρίνης, μία μὲν νοτιωτέρα πλησίον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου, μετὰ B τὴν ἄνοδον τῶν ἐκεῖσε βαθμίδων, ἑτέρα δὲ ἄντικρυς αὐτοῦ, πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Βαρβάρας. Καὶ (99) ἡ μὲν τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου γέγονε ζῶντος Λέοντος Μακέλη τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς ἁγίας Βαρβάρας μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, ἡνίκα Βασιλίσκον τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς ἔστεψε, φυγόντος Ζήνωνος τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς (1).

Εὐφημίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς στήλη (2) ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐφημίᾳ τῇ ὑπ' αὐτῆς κτισθείσῃ ἐστηλώθη.

Ἀρκαδίας τῆς γυναικὸς Ζήνωνος, τῆς ἐν τῷ δευτέρῳ συνοικεσίῳ, ἐν τοῖς πλησίον μέρεσι τῶν βάθρων (3) τῶν λεγομένων Τόπων, ἐν τοῖς τοῦ ἀρχιστρατήγου (4) μέρεσιν, εἰς Ἀρκαδιανὰς ἐστηλώθη, ἔνθα Ζήνων ἔκρινε τοὺς μετὰ Βασιλίσκου, καὶ σέ- C κρετον (5) τὸν τόπον ἐποίησε. Τῆς δὲ πρώτης αὐτοῦ

reretur. Me autem perterrito, et ad templum confugiente, et quod acciderat annuntiante, nemo id, donec jurejurando confirmarem, credidit. Aliquot igitur ex perempti cognatis et familiaribus imperatoris mecum ad Cynegium abierunt, et antequam Himerium prostratum animadvertissent, statuæ casum admirati sunt. Cæterum Joannes quidam philosophus pridem se invenisse dixit, fore ut isto signo præclarus quidam vir opprimeretur. Quamobrem Philippicus imperator illud signum in eodem loco terra obrui jussit.

De duabus statuis Verinæ, uxoris Leonis Magni.

33 Duæ sunt statuæ Verinæ, una austrum versus prope S. martyrem Agathonicum post ascensum graduum, altera e regione, prope templum S. Barbaræ. Quæ ad S. Agathonicum est, superstite adhuc Leone Macela ejus marito posita est: quæ prope S. Barbaram, post ejus obitum, quando Basiliscum fratrem suum coronavit, Zenone genero fugato.

Euphemiæ uxoris Justini Thracis statua posita est in templo S. Euphemiæ, quod ipsa condidit.

Arcadiæ secundæ uxoris Zenonis statua collocata est prope gradus, qui vocantur Topi, in regione Michaelis archangeli, in thermis Arcadianis. Ibi olim Zeno judicium exercuit in eos qui Basilisci partes secuti fuerant, et locum illum fecit Secretum. Primæ autem uxoris ejus Ariadnæ ipsiusque Zenonis

Meursii et Lambecii notæ.

(95) *Δοῦναι τὸν Ἱμέριον.* Verbum διδόναι pro κρούειν, id est *affligere* seu *ad terram prosternere*, alias occurrit apud Codinum in libro *De ædificiis*. Τοῦ Λεωμακέλου, inquit, ἐκεῖσε διερχομένου ἐφ' ἵππου, χειμῶνος ὄντος, κρύσταλλον ἔπεσεν καὶ ἔδωκεν αὐτόν. In alio quodam codice totus hic locus paulo mutatus ita legitur: Παρευθὺ πέπτωκεν ἡ στήλη ἐκ τοῦ ἐκεῖσε ὕψους καὶ ἐθανάτωσε τὸν Ἱμέριον. LAMB.

(96) *Ἐβεβαίωσα.* Φοβηθέντος διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον ἐκεῖ ἢ μόνους τοὺς ἡμιόνους ἡμῶν κατέχοντας, καὶ αὐτοὺς ἔξω τῶν ἀναβαθμῶν ὑπάρχοντας, δειλιάσας μὴ κινδυνεύσω, σύρας τῷ δεξιῷ ποδὶ ἔνθα τοὺς καταδίκους ῥίπτειν ἐπεχείρουν. Δειλιάσας δὲ, τὸ ἄχθος ἀφήσας ἐν τῷ στόματι τοῦ ἄχθους ἀνεχώρησα, πρόσφυγος γενόμενος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἀγγέλλων τὸ πραχθὲν ἐν ἀληθείᾳ οὐκ ἐπιστευόμην, ἕως εἰς ὅρκου βεβαίωσιν ἐλθεῖν με, διὰ τό ποτε καὶ τοῦτο μόνον τηρῆσαί με τὸ κατόρθωμα. Reg. 1027.

(97) *Φιλιππικός.* Hic ille Philippicus, qui Justiniano occiso imperium invasit. Certe de Philippo hic locus esse non potest, qui post Gordianum regnavit annis sex. MEURS.

(98) *Καταχωσθῆναι.* Ὅτι μὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, οὕτως εὑρίσκω ἐν τοῖς Δημοσθένους συγγράμμασιν, ὑπὸ τούτου τοῦ ζωδίου ἀποκτανθῆναι ἔνδοξον ἄνδρα. Ὃς καὶ παρευθὺ τῷ βασιλεῖ Φιλιππικῷ πληροφορήσας κελεύεται καταχῶσαι τὸ αὐτὸ ζώδιον ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ὃ καὶ γέγονε διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι καταλύσεως. Ταῦτα, φιλόκαλε, μετὰ ἀληθείας ἐρευνῶν εὔχου μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, καὶ ταῖς ἀρχαίαις στήλαις, καὶ μάλιστα ταῖς Ἑλληνικαῖς πρόσεχε θεωρῶν. Reg. 1027.

(99) Βαρβάρας τοῦ Ἀρτοτυριανοῦ τόπου. Καὶ cod. 3058.

(1) Reg. addit, Κράζοντος τοῦ πρασίνου μέρους, « Βηρίνης ὀρθοδόξου Ἑλένης πολλὰ τὰ ἔτη. » Ἦν γὰρ ὀρθόδοξος πάνυ.

(2) *Στήλη.* Ἐν τοῖς Ὀλυβρίου, πλησίον τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἥτις ἐκκλησία ὑπ' αὐτῆς ἐκτίσθη, στήλη ἐν ἀναβάσει, μικρὰ πάνυ, χρυσέμβαφος ὑπάρχουσα. Reg. addit: Εὐδοξίας γυναικὸς Ἀρκαδίου μεγάλη πάνυ, καὶ Πουλχερίας θυγατρὸς αὐτῆς, καὶ D ἑτέρων δύο θυγατέρων αὐτῆς, ἀμφοτέρων ἀργυραῖ. Ἔτι τῆς αὐτῆς Εὐδοξίας ἐν κίονι χαλκῇ, καὶ ἑτέρα ἐν τοῖς Αὐγουσταίοις, δι' ἣν ὁ Χρυσόστομος ἀνεσκευάσθη.

(3) Βάθρα hic significat *gradus* seu *tribunalia*. Τόποι vero cognomen est, quo tribunalia ista, quorum hic mentio fit, a reliquis dignoscebantur. Vertendum ergo: *prope gradus qui vocantur Topi*. Quare autem cognominati fuerint Topi, plenissime narratur in libro *De ædificiis*. Corrigenda hinc Suidæ versio v. στήλη. LAMB.

(4) Ἀρχιστρατηγός pro *S. Michaele* aliquoties occurrit in libro *De ædificiis*. Apud Suidam legitur ἐν τῷ τοῦ ἀρχιστρατηγοῦ, quod idem valet atque ἐν τοῖς τοῦ ἀρχιστρατηγοῦ μέρεσιν. Interpres perperam vertit: *in prætoris domo*. LAMB.

(5) Σέκρετον dicitur locus in quo judices conveniunt et causas audiunt. Harmenop. lib. III, tit. 4: Βεβαιούσθω ἡ πρᾶσις ἐπὶ σεκρέτῳ. Latini juris auctores secretarium vocant, ut passim videre est

statuæ positæ sunt ad portam regiam domus nuncupatæ Æreæ.

34 Paulo superius in eadem Chalce, prope ambulacrum palatii, erecta est statua inclytæ Pulcheriæ. Ibidem visuntur Zenonis et Ariadnes statuæ, et aliæ duæ pedestres supra columnam exiguam Secundi philosophi distichis ornatæ. Ex adverso autem arcus ejusdem Chalcæ spectantur capita duo Gorgonum, facie muliebri, dimidiata et auro obducta. Ex templo Dianæ Ephesiæ octo statuæ allatæ fuerunt, quarum quatuor in regione Tauri in palatio antiquo collocatæ sunt, Constantini et Juliani et uxoris liberorumque ejus et Galli : reliquæ quatuor positæ sunt in sinistra parte Chalcæ ; ubi et crux a Justiniano posita cernitur, et statua inaurata Belisarii, et Tiberii Thracis et Justiani et cognatorum ejus statuæ septem, aliæ ex ære, aliæ ex marmore factæ. Duo etiam illi equi, qui supra Gorgonum capita in ante dicto arcu stant, ab Justiniano S. Sophiæ conditore ex Dianæ Ephesiæ templo illuc translati sunt. In eodem loco Maximini statua **35** posita est. Conspiciuntur ibidem statuæ totius familiæ Theodosii magni et Mauricii, et uxoris liberorumque ejus.

γυναικὸς Ἀριάδνης καὶ αὐτοῦ τοῦ Ζήνωνος ἐν τῇ βασιλικῇ πύλᾳ (6) τῆς Χαλκῆς ἔστησεν.

Ὅτι ἐν τῇ Χαλκῇ πλησίον ἄνωθεν Πουλχερίας τῆς ἀοιδίμου, ὡς πρὸς τὸν περίπατον τοῦ παλατίου, ἀνηγέρθη στήλη. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ὁ Ζήνων καὶ ἡ Ἀριάδνη ἵστανται. Καὶ ἕτεραι δύο στῆλαι πεζαὶ ἐπὶ κίονος βραχέος ἵστανται, Σεκούνδου φιλοσόφου ἐλεγεῖα ἔχουσαι. Ἀντικρὺς δὲ τῆς χαλκῆς ἀψῖδος γοργονοειδεῖς κεφαλαὶ ἡμίσειαι δύο, αἵτινές εἰσι χρυσέμβαφοι γυναικεῖαι. Ἤχθησαν δὲ καὶ ἀπὸ Ἐφέσου ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος στῆλαι ὀκτώ· καὶ αἱ μὲν τέσσαρες ἐν τοῖς τοῦ Ταύρου μέρεσιν ἐν τοῖς παλαιοῖς παλατίοις προσετάγησαν στῆναι, Κωνσταντίνου καὶ Ἰουλιανοῦ (7) καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ Γάλλου, αἱ δὲ τέσσαρες ἐν τῷ τῆς Χαλκῆς εὐωνύμῳ μέρει. Ἔνθα καὶ σταυρὸς ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ ἐπεπήγει καὶ στήλη χρυσεμβαφὴς Βελισαρίου καὶ Τιβερίου καὶ τοῦ κουρτοειδοῦς (8) Θρᾳκὸς καὶ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ πρῶτος λεπτοειδής. Καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ στῆλαι ἑπτά, αἱ μὲν ἀπὸ μαρμάρων, αἱ δὲ χαλκαῖ. Καὶ δύο ἵπποι, οἱ ἐπάνω τῶν γοργονοειδῶν ἱστάμενοι ἐν τῇ ἀψῖδι· καὶ οὗτοι ἐκ τῆς Ἀρτέμιδος ναοῦ ἀπὸ Ἐφέσου ἤχθησαν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ κτίσαντος τὴν ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ἐστήλωσεν αὐτὰ διὰ τὸ μὴ ἀντιζηλεῖν τοὺς ἵππους. Ὁμοίως καὶ τὸν σταυρὸν διὰ τὸ ἑδραῖον. Καὶ Μαξιμίνου στήλη ἐν αὐτῷ ἵσταται βαρυτάτη, ἔνθα νῦν καὶ τὸ γένος ἅπαν τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ὑπάρχει. Καὶ τοῦ Μαυρικίου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων ἵστανται.

In fornice miliarii statuæ sunt Constantini magni et Helenæ. Ibidem quoque conspicitur crux, quam illi orienti obtendunt. Mediam vero crucem ambiebat catena clausa atque magice consecrata, in qua fortuna urbis credebatur consistere, ut scilicet, quousque illa catena integra maneret, urbs omnium gentium victrix esset futura et at ab hostium incur-

Ἐν δὲ τῇ καμάρᾳ τοῦ μιλίου στῆλαι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης εἰσίν. Ἔνθα καὶ σταυρὸς ὁρᾶται πρὸς ἀνατολὴν βασταζόμενος ὑπ' αὐτῶν. Μέσον δὲ τοῦ σταυροῦ ἡ τύχη τῆς πόλεως, κατήνιον κλειδόμενον καὶ ἐστοιχειωμένον (9), τοῦ παντὸς εἴδους ἀνάλλιπῆ εἶναι καὶ νίκην πᾶσαν τῶν ἐθνῶν ἐπιφέρειν, τοῦ μηκέτι ἰσχύειν προσεγγίσαι ἢ προσ-

Meursii et Lambecii notæ.

in codice Theodosiano et Justinianeo. Puto Græcos recentiores σέκρετον pro *secretarium* dixisse, ut μίλιον pro *miliarium*. In codice Bavarico pro σέκρετον perperam scriptum fuit σεκρέτου. LAMB.

(6) Græci βασιλικὰς πύλας vocant *portas majores*, ut hoc loco Codinus, et p. 143, v. 8 : *Ἔδραμε δὲ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν μέχρι τοῦ ἄμβωνος*. Etiam Latini *regias* nuncupant, ut testatur inscriptio antiqua quæ exstat in descript. Romæ Subterr. p. 107. Et Anastasius Bibl. in Vita Cononis : *ad custodiendas*, inquit, *regias Basilicæ clausas observabant*. LAMB.

(7) In cod. Bavar. pro Ἰουλιανοῦ Ἰουλιανῆς, quam lectionem etiam in uno cod. Vat. Sed quænam est ista Juliana ? Si certo constaret Minervinam, primam Constantini magni uxorem, Juliæ prænomen habuisse, scribendum censerem : Ἰουλίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Cum vero hoc nondum satis probatum sit, transpositis verbis hunc locum ita legendum existimo : Κωνσταντίνου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ Γάλλου καὶ Ἰουλιανοῦ. LAMB.

(8) *Καὶ Τιβερίου καὶ τοῦ κυρτοειδοῦς*. Hic locus ita emendandus ex Collectaneis anonymi : καὶ Τιβερίου τοῦ κυρτοειδοῦς Θρᾳκὸς, καὶ Ἰουστίνου τοῦ πρώτου λεπτοειδής. Id est, *et statua Tiberii Thracis incurva et Justini primi forma macilenta*. Adjectivum λεπτοειδής respondet paulo præcedenti substantivo στήλη. Justinus is primus est, qui alias cognominatur Thrax. LAMB.

(9) Ἐστοιχειωμένον hoc loco idem valet quod τετελεσμένον, hoc est *magice consecratum*. Ita στοιχειώδη τῆς πόλεως φυλακτήρια vocat Nicetas Choniates *statuas* et *imagines consecratas*, quarum virtute urbs credebatur conservari incolumis. Hujusmodi autem statuas conficere et consecrare ipsemet Codinus p. 55 v. 2 ἀγάλματα στοιχειοῦν appellat. Dicit igitur Codinus hoc loco mediam crucem, quam Constantinus et Helena manibus gestabant, ambiisse catenam clausam et magice consecratam, in qua fatum seu fortuna urbis crederetur consistere, ita ut, quousque illa catena integra et obserrata maneret, urbs omnium gentium victrix esset et ab hostium impetu libera. De ejusmodi consecrationibus magicis, quæ ad regnorum et urbium conservationem vel ad hostium incursiones prohibendas antiquitus adhibebantur, prolixe agit Salmasius ad Fl. Vopiscum. Quare non nisi unicum adscribam locum ex Augustini de Civ. Dei 5, 26, quem observavi huic rei illustrandæ servire posse. Verba Augustini sunt hæc : *Victor autem* (Theodosius contra Eugenium tyrannum) *sicut crediderat et prædixerat, Jovis simulacra, quæ adversus eum fuerant nescio quibus ritibus velut consecrata et in Alpibus constituta, deposuit*. LAMB.

ψαῦσαι, ἀλλὰ πόῤῥω ἀπέχεσθαι καὶ ὑποναστεῖν ὡς ἡττωμένους. Ἡ δὲ κλεὶς τοῦ κατηνίου (10) κατεχώσθη εἰς τὰς βάσεις τῶν κιόνων.

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ μιλίῳ στῆλαι ἵστανται τρεῖς, Σοφίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς (11), καὶ Ἀραβίας (12) τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτοῦ.

Ὁ λεγόμενος Πιττάκης ἡ στήλη ἐστὶ τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ Μακέλου, ἣν ἀνήγειρεν Εὐφημία ἡ τούτου γνησία ἀδελφὴ, διότι οἶκος ἦν αὐτῆς ἐκεῖσε, καὶ ἑκάστῃ ἑβδομάδι εἰς αὐτὴν ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς Λέων διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν σώφρονα καὶ παρθένον. Καὶ πάντες οἱ ἀδικούμενοι, εἴτε πολῖται εἴτε θεματικοὶ (13), ἢ καὶ ἀπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖσε εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ κίονος ἐτίθουν τὰ πιττάκια (14) αὐτῶν, φυλασσόντων αὐτὰ ἐκεῖσε τῶν B ταξεωτῶν. Καὶ ὁπόταν ἤρχετο ὁ βασιλεὺς, ἐδίδοντο αὐτῷ, καὶ παρευθὺς ἐλάμβανεν ἐκεῖσε ἕκαστος τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἦν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ παλατίῳ, καθ' ἑκάστην πρωῒαν ἔπεμπε ἑβδομάριόν τινα, καὶ ἀνελαμβάνετο ἀπὸ τῶν ταξεωτῶν τὰ ῥιπτόμενα δεητικὰ πιττάκια (15), καὶ ἐδίδου καθ' ἑκάστην ὁ βασιλεὺς τὰς λύσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν διὰ τῶν πιττακίων τοῖς ἑβδομαρίοις ἢ κοιτωνίταις αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Πιττάκου, καὶ ἐδίδουν τοῖς φυλάσσουσι, κἀκεῖνοι τοῖς δεομένοις. Διὰ καὶ οἱ μέλλοντες διοικεῖσθαι ταχέως ἑσπέρας ἐτίθουν τὰς δεήσεις, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐλάμβανον τὸ πέρας. Ἐκ τούτου ἐκλήθη ὁ τόπος τὰ Πιττάκια.

C Ἐν τῷ τριβουναλίῳ τοῦ παλατίου Εὐδοκίας τῆς γυναικὸς Θεοδοσίου καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοδοσίου Μαρκιανοῦ τε καὶ Κωνσταντίνου στῆλαι ἔστησαν. Ἔνθα καὶ ὀρχήσεις τῶν δύο δημοτικῶν μερῶν ἐγένοντο ἕως Ἡρακλείου.

Ὁ δὲ Ζεύξιππος τὸ λουτρὸν ὑπὸ Σευήρου κατεσκευάσθη, καὶ ἐστοιχειώθη μετὰ κανδήλας ἅπτεσθαι ὑαλίνης, τὸ δὲ ὕδωρ ζέειν σφοδρῶς, καὶ τὸν ἀέρα τοῦ λουτροῦ. Ἀλόγιστοι (16) δέ τινες ἐλθόντες τοῦτο κατέστρεψαν. Ὦ τῆς ζημίας!

Ἡ στήλη ἡ ἱσταμένη ἐν τῷ ἀρμαμέντῳ Φωκᾶ τοῦ στρατιώτου ἐστὶ, καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας περὶ τὸ τέλος σπουδάζων ἀναγαγεῖν αὐτὴν ἐν τῷ κτισθέντι κίονι, καὶ μετὰ τὸ ἀναγαγεῖν αὐτὴν περιελθουσῶν ἡμερῶν δεκαοκτὼ κατηνέχθη τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Τότε δὲ ἦν ὁ Συμεὼν (17) ὁ ὅσιος.

A sionibus libera. Clavis autem catenæ sub basibus columnarum defossa fuit.

In eodem milliario positæ sunt statuæ Sophiæ uxoris Justini Thracis et Arabiæ filiæ ejus et Helenæ consobrinæ ejus.

Statuam magni Leonis Macelæ, nuncupatam Pittacen, erexit Euphemia germana ejus soror, quia ibi domum haberet : solebat autem imperator singulis septimanis eam invisere, quoniam prudens admodum erat et perpetuam servabat virginitatem. Quotquot igitur ab aliis injuria affecti erant, vel cives vel provinciales vel ex quacunque alia orbis parte, libellos suos gradibus ejus columnæ imponebant, asservantibus **36** illos ei rei destinatis ministris, a quibus postea imperatori istuc venienti offerebantur ; et accipiebat ibi ex tempore quilibet sententiam suam. Quando autem in palatio commorabatur imperator, quotidie primo mane ablegabat aliquem ex cubiculariis ad recipiendos a prædictis ministris oblatos libellos supplices, ad quos ipse statim respondebat, et responsiones per hebdomadarios seu cubicularios remittebat ad columnam Pittacii custodibus restituendas, qui illas porro suam cuique supplicantium reddebant. Quare qui cito sibi satisfieri cupiebant, vespera illic deponebant postulationes suas, et postridie primi responsum accipiebant. Hinc locus Pittacia dictus.

In tribunali palatii statuæ collocatæ erant Eudociæ uxoris Theodosii et ipsius Theodosii et Marciani et Constantini. Ibidem solemnes fiebant saltationes duarum popularium factionum usque ad Heraclium.

Thermæ Zeuxippi a Severo conditæ sunt, et arte quadam ita paratæ ut candelis vitreis succenderentur. Aqua autem ferventissime bulliens aerem quoque balnei calfaciebat. Quod postea stolidi quidam mortales sustulerunt.

Statua in armamentario posita Phocæ tyranni est, quam ille septimo anno sui imperii supra columnam erigi curavit, octodecim **37** ante diebus quam imperio dejiceretur. Vivebat tunc temporis S. Symeon.

Meursii et Lambecii notæ.

(10) Κατῆνα et κατήνιον Græcis recentioribus *catenam* significant. Lamb. D

(11) *Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός*. Scribe Ἰουστίνου τοῦ ἀπὸ κουροπαλατῶν. Omnibus scriptoribus historiæ CP constat Justini Thracis uxorem Euphemiam nominatam fuisse, Justini vero curopalatæ Sophiam. Corrigendus etiam Suidas v. μίλιον, ubi legitur Σοφίας τῆς γυναικὸς Ἰουστινιανοῦ : scribendum Ἰουστίνου, scilicet curopalatæ, vel ut loqui amat anonymus in Collectaneis, τοῦ μετὰ τὸν μέγιστον Ἰουστινιανόν. Lamb.

(12) *Ἀραβίας*. Fuit hæc Arabia Justini junioris et Sophiæ filia : Helena vero filia fuit Baduarii Curopalatæ et Arabiæ, neptis Justini junioris. Lamb.

(13) *Θεματικοί*. Hoc est ἐπαρχεῶται seu *provinciales*. Lamb.

(14) *Πιττάκια* hoc loco *libellos supplices* significant. Lamb.

(15) *Πιττάκια δεητικὰ* sunt *libelli supplices* : paulo inferius vocantur δεήσεις, et *ii qui supplicant* seu *libellos supplices offerunt* οἱ δεόμενοι. Lamb.

(16) *Ἀλογίστους* vocat Codinus vel qui omnino Christianæ fidei adversantur, vel qui Christianos quidem se profitentur, sed non catholicos. Ita alias hoc libro Leonem Isaurum iconomachum ἀλόγιστον nuncupat. Lamb.

(17) *Ὁ Συμεών*. Quisnam est hic Symeon quem Codinus tempore Phocæ tyranni vixisse ait? Scio

Idem Phocas templum S. Phocæ exstruxit in Milio, sed absque concameratione; ubi usque nunc mutatio erat equorum cursus publici, eoque in loco nervos equorum incidit. Exinde autem, quoniam ibi olim mutatio erat terrestris, mutatis equis usque ad portam Auream perrexit. Postquam vero in urbem reversus et imperio potitus est, erexit ibi duos equos enervatos et aras quadratas lapideas, prope templum S. Phocæ a se conditum, et locum nominavit Diippium. Ibidem quoque collocavit quatuor imagines Constantini et Helenæ, ex aureis crustis vermiculatas. Cæterum Heraclius ubi in urbem venit et imperium suscepit, ornavit illam ecclesiam tectoque operuit, et commutato nomine sancto apo-

Ὁ αὐτὸς δὲ Φωκᾶς ἔκτισε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Φωκᾶ ἐν τῷ Μιλίῳ, μήπω ὀροφώσας αὐτόν. Ἐκεῖσε δὲ ἦν ἕως τότε ἡ ἀλλαγὴ τῶν κουντούρων (18), καθ' ὃν τόπον ἠντζοκόπησε τὰ κούντουρα καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε, ὅτι ἐχρημάτιζε πρότερον ἀλλαγὴ χερσαία (19), ἤλλαξε μέχρι τῆς Χρυσείας πύλης. Μετὰ τὸ ἀνελθεῖν καὶ βασιλεῦσαι ἔστησεν ἐκεῖσε δύο ἵππους κουντούρους ἠντζοκοπημένους, καὶ βωμοὺς λιθίνους τετραδισίους σύνεγγυς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, ὃν αὐτὸς ἀνήγειρε, Διίππιον (20) αὐτὸν ὀνομάσας τὸν τόπον. Ἐκεῖσε γὰρ καὶ εἰκόνας τέσσαρας μετὰ ψηφίδων χρυσῶν Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἱστόρησεν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐλθὼν καὶ κρατήσας ἐτίμησε (21) τὸν ναὸν, σκεπάσας αὐτὸν

Meursii et Lambecii notæ.

equidem fuisse duos Symeones stylitas, quorum primus temporibus imperatorum Marciani et Leonis Macelli floruit, ut referunt Cedrenus, Suidas et complures alii scriptores : secundus circa annum duodecimum Mauricii imperatoris vitam finivit, ut testantur Evagrius 4, 22, et Nicephorus Callistus 18, 24. Sed cum uterque ante Phocæ imperium vixerit, nihil ad rem præsentem faciunt. In cod. Vat. pro ὁ Συμεὼν legitur ὁ Σικεών ; quare scribendum censeo Τότε δὲ ἦν ὁ Συκεώτης ὁ ὅσιος, vel quod idem valet, τότε δὲ ἦν ὁ ὅσιος Θεόδωρος ὁ Συκεώτης. Ita vero emendandum esse hunc locum patet ex anonymi Collectaneis chronicis, unde quidquid hoc loco Codinus narrat de statua Phocæ et S. Theodoro Syceota desumptum est. Ἡ στήλη, inquit, ἡ ὄπισθεν τῆς μαγναύρας, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ἡλιακοῦ μετεώρου, Φωκᾶ ἐστιν. Καθ' ἣν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ σπουδὴν πολλὴν περὶ τοῦ ἀνελθεῖν ἐπεδείξατο. Μοναχὸς δέ τις ἐκ τῆς τοῦ ὁσίου Θεοδώρου τοῦ λεγομένου Συκεώτου μονῆς, κατὰ ταῦτα γὰρ καὶ ὁ μακάριος Θεόδωρος ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ Φωκᾶ etc. Cæterum cognomen Συκεώτου S. Theodorus accepit a loco quodam Galatiæ nuncupato Συκεών, unde oriundus fuit, ut testatur Menologium Græcorum die 22 Aprilis : Ὁ ὅσιος Θεόδωρος ὁ Συκεώτης ὥρμητο ἐκ τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας ἐκ χωρίου λεγομένου Συκεοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους γεννηθεὶς Ἰουστινιανοῦ τοῦ πάλαι. Ibidem de eo hic versus legitur : Εἰκάδι δευτερίῃ Συκεώτην τύμβος ἔκρυψεν. Ubi nota eum omisso nomine Theodori simpliciter vocari Συκεώτην ; ad eumdem enim modum hoc quoque loco apud Codinum scriptum fuisse et scribendum esse credo, Τότε δὲ ἦν ὁ Συκεώτης ὁ ὅσιος. Lamb.

(18) Κούντουροι et κούνταρα hic significant *equos cursus publici*, uti etiam in titulo 17 libri 57 Eclog. Basilicon, qui ita conceptus est : Περὶ τοῦ δημοσίου δρόμου καὶ τῶν τοῖς κοντούροις χρωμένων. In cod. Vat. pro κουντούρων legitur κουρσώρων. Κουρσῶρες autem Græcis recentioribus vocantur *nuntii* : videtur ergo ἡ ἀλλαγὴ τῶν κουρσώρων exponenda esse *statio*, ubi cursores seu nuntii equos mutabant. Non equidem hoc absurdum est, sed tamen magis mihi placet ut pro τῶν κουρσώρων scribatur τῶν κουρσωρίων, scilicet ἵππων vel ζώων. Ἵπποι κουρσώριοι seu *equi cursorii* dicuntur equi publico cursui destinati. In cod. Theod. appellantur *equi cursuales*, et apud Græcos juris auctores ζῶα δρομικά. Cursorii autem simpliciter hic dicuntur pro *cursoriis equis*, ut apud Sidonium ep. 5 l. 1 *cursoria* pro nave cursoria seu cursui publico maritimo destinata : *Ticini*, inquit, *cursoriam* (sic navigio nomen) *ascendi*. Lamb. — *Ἠντζοκόπησε τὰ κούντουρα.* Sensus hujus loci, quantum conjectura assequi possum, is est, Phocam tyrannum quam nescio ob causam CP profugisse, et, ut iis qui eum insequebantur fugientem elaberetur, equis cursoriis seu publico cursui destinatis nervos incidisse, posteaque in urbem rediisse imperioque potitum ad perpetuam ejus rei memoriam erexisse duas equorum statuas, quibus nervi crurales incisi essent, et locum ab iis denominasse Διίππιον. Sed vereor ne suo more Codinus Phocam tyrannum confundat cum Barda Phoca, Nicephori Phocæ imperatoris nepote, cujus exsilium et affectatio imperii quodammodo quasi umbra sunt hujus fabulæ de Phocæ tyranni fuga et adeptione imperii. Cæterum quod ait Codinus Phocam nervos equorum incidisse, ne usui essent illis qui ipsum insequebantur, ejus rei exemplum exstat apud Zonaram, in vita Justiniani Rhinotmeti secundum imperantis : Εἶτα τοὺς ἵππους πάντας νευροκοπήσαντες, ἵνα μὴ τούτους λάβοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τοῦ στόλου σκάφεσιν ἐμβεβηκότες ἐπανῆλθον εἰς τὸ Βυζάντιον σὺν αἰσχύνῃ πολλῇ. Idem ad eumdem modum refert Cedrenus. Notandum vero apud utrumque eorum νευροκοπεῖν idem significare atque apud Codinum ἀντζοκοπεῖν. Nam ἄντζα vel ἄνζα vel ἄντα recentioribus Græcis dicitur pars exterior cruris tumida vel nervosa, ut testatur Eustathius ad Iliad. π, p. 1061 : Ἔνθα ὅρα, inquit, ὅτι μυὼν ἡ γαστροκνημία ἐστὶν, ἣν ἡ τῶν πολλῶν γλῶσσα ἄντζαν φησὶ, συγκειμένη ἐκ νεύρων πολλῶν καὶ συνεστραμμένων σαρκῶν. Videndus idem ad Iliad. ψ, p. 1326. Lamb. — Κόντουρα, ὅτε καὶ μαγκλαβίοις ἐτύφθη παρὰ Μαυρικίου τοῦ βασιλέως, τολμήσαντος τοῦ αὐτοῦ Φωκᾶ ἐν τῷ κόντῳ αὐτοῦ προσδῆσαι τὸ πιττάκιον, ὅπερ ἀπὸ Λογγιβαρδίας ἐλθὼν ἔφερε, τοῦ στρατοῦ ἐκεῖθεν ἀποστείλαντος τοῦτον διὰ τὴν ῥόγαν αὐτῶν. Καὶ ἐγκαλέσας ἐν ἡμέρᾳ ἱπποδρομίου, ὅτι οὗτος εὑρὼν ἄδειαν καὶ ἀναλαβόμενος τὰ κόντουρα ὑπεχώρησε. Τὰ δὲ καταλειφθέντα ἀντζίσας κατῆλθεν ἕως Λογγιβαρδίαν, ἔτι τὰς πληγὰς ἔχων· διὰ τοῦτο γὰρ προετιμήθη εἰς τὴν βασιλείαν παρὰ τοῦ στρατοῦ. Μετὰ οὖν τὸ cod. 3058 ap. Bandurium.

(19) *Ἀλλαγὴν χερσαίαν* verti *mutationem cursus publici terrestrem*. His autem Codini verbis confirmatur, quod pridem ad ista Sidonii verba, *Ticini cursoriam ascendi*, observavit Jacobus Sirmondus, cursum publicum non tantum per terras equis vehiculisque, sed etiam navigiis per maria fluviosque distributis peragi solitum fuisse. Pro duplici enim hoc modo cursus publici duplices etiam fuere mutationes seu stationes, nempe terrestres et maritimæ. Lamb.

(20) Mihi dubium non est quin pro Δίπτυον (quod antea legebatur) utrobique apud Codinum scribendum sit Διίππιον · dicit enim in præcedentibus hunc locum ita denominatum fuisse a statuis duorum equorum, quas Phocas ibi erexerat. Bis etiam fit Dihippii mentio apud Zonaram in vita Constantini Copronymi. Lamb.

(21) Κρατήσας καὶ τὸν Φωκᾶν τιμωρήσας, καὶ καύσας ἐν τῇ τοῦ Βοὸς ἀγορᾷ ἐτίμησε 3058.

καὶ μετονομάσας εἰς τὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ὄνομα τοῦ Θεολόγου.

Τὰ δὲ Λαύσου οἶκος ἦν Λαύσου πατρικίου καὶ πραιποσίτου, ὅστις ἀρχὰς πολλὰς καὶ δόξας διήνυσεν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου τοῦ υἱοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Ἐκόσμησε δὲ αὐτὸν διὰ ποικίλων καὶ πολυτελῶν μικρῶν κιόνων καὶ μαρμάρων. Οὗτος δὲ ὁ οἶκος ἐκ τῶν δώδεκα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (22) ὑπῆρχεν. Ἐν ᾧ καὶ ἀετοὶ λίθινοι καὶ φιάλαι καὶ βαθμοὶ καὶ βωμοὶ τετράγωνοι εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως ἵστανται μέχρι τῆς σήμερον.

Πλησίον δὲ τῆς ἁψῖδος τοῦ μιλίου στήλη ἐστὶν ἔφιππος Τραϊανοῦ, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἔφιππος B στήλη Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.

Ἀρκαδίου δὲ τοῦ υἱοῦ Θεοδοσίου, καὶ Ἀδριανοῦ, πλησίον τῆς στήλης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἀμφότεροι (23) ἔφιπποι (24) ἵστανται, ἐν τοῖς τοῦ Ταύρου μέρεσι πλησίον τοῦ κιόνος κάτωθεν.

Ἡ δὲ ἐν τῷ Ζευξίππῳ (25) λουτρῷ ἱσταμένη στήλη ἐκ χρωμάτων Φιλιππικοῦ ἐστι τοῦ πραοτάτου.

Περὶ τῆς βασιλικῆς Κινστέρνης.

Ἡ λεγομένη (26) βασιλικὴ Κινστέρνα (27) ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ δὲ καθεζομένη ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐκεῖσε μεγάλη στήλη ἐστὶ τοῦ Σολομῶνος, ἣν ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἀνεστήλωσε, κρατοῦντος τὴν σιαγόνα αὐτοῦ καὶ ὁρῶντος C τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὅτι ἐνικήθη εἰς μῆκος καὶ κάλλος ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῦ κτισθέντων ναῶν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖσε δὲ ἵστατο στήλη καὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐπὶ δύο κιόνων τετραδικῶν χρυσεμβάφων, ὄπισθεν τῆς βασιλικῆς, πλησίον τοῦ μιλίου.

Θέαμα πρῶτον.

Ἐν αὐτῇ τῇ βασιλικῇ χρυσοφόρῳ (28), ὀπίσω τοῦ

A stolo et evangelistæ Joanni, nunc pato Theologo, dicavit.

Lausiaca domus erat Lausi partricii et præpositi, qui multos gessit magistratus multosque adeptus est honores sub Arcadio Theodosii **38** Magni filio. Exornavit autem istam domum variis pretiosisque columnis et marmoribus. Hæc una erat ex duodecim illis quas exstruxit Constantinus Magnus; quare etiam usque ad nostra tempora aquilæ lapideæ et phialæ et gradus et aræ quadratæ pro ornamento urbis ibi supersunt.

Apud arcum miliarii statua est equestris Trajani, et prope hanc alia equestris Theodosii junioris.

Arcadii autem filii Theodosii et Hadriani statuæ equestres positæ sunt juxta statuam Theodosii Magni, in regione Tauri, prope columnam, in parte inferiori.

Statua colorata in thermis Zeuxippi posita Philippici est principis mansuetissimi.

De basilica sive regia Cisterna.

Cisterna basilica a Constantino Magno condita est. Quæ vero ibi visitur magna statua in solio sedens, Salomonis est, quam Justinianus Magnus erexit, maxillam manu sustentantis et S. Sophiam admirantis, **39** quod magnitudine et pulchritudine templum Hierosolymis ab ipso conditum illa superaret. Ibidem collocata erat statua Theodosii Magni supra duas columnas quadratas et auro obductas, pone cisternam regiam prope miliarium.

Spectaculum primum.

In ipsa Basilica prope miliarium posita erat sta-

Meursii et Lambecii notæ.

(22) *Τῶν δώδεκα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.* Supra dixit Codinus Constantinum Roma evocasse quatuor magistros, Adan, Protasium, Scolymbum, Philoxenum, et octo patricios, Probum, Domnium, Darium, Maurum, Rhodanum, Salustium, Modestum et Eubulum, iisque Cpoli suis sumptibus domus ædificari curasse, per omnia similes illis quas Romæ reliquerant. Has igitur duodecim illas domus esse puto, quarum unam Codinus hoc loco ait cognominatam fuisse *Lausi*. LAMB.

(23) Πλησίον δὲ τῆς στήλης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Ἀδριανοῦ ἀμφ. cod. 3058.

(24) Ἐφ' ἵπποις Reg. 1026, additis his, Ὅτε καὶ σιτηρέσια ἐδόθη πολλὰ, ἐξαιρέτως δὲ τῷ πρασίνων μέρει, κράζοντος τοῦ δήμου, « Ὁ γόνος Θεοδοσίου Κωνσταντῖνον ἐνίκησεν. »

(25) *Ἡ δὲ ἐν τῷ Ζευξίππῳ.* Statuarum quæ positæ fuerunt in balneo Cpolitano nuncupato Zeuxippi vel Zeuxippo, elegans exstat descriptio Christodori poetæ, qui vixit sub Anastasio Dicoro. Sed perperam nunc illa in epigrammata dissecta et quinto Anthologiæ libro inserta est. Titulus ejus in codice ms. hic habetur: Χριστοδώρου ποιητοῦ τοῦ Θηβαίου Κοπτίτου ἔκφρασις τῶν ἀγαλμάτων τῶν εἰς τὸ δημόσιον γυμνάσιον τοῦ ἐπικαλουμένου Ζευξίππου. In codicibus impressis male pro Κοπτίτου editum est Κοπίτου · oriundus enim fuit Christodorus ex Copto, celeberrima olim Ægypti urbe et Thebaidos metropoli. Præterea notandum est in iisdem codicibus post versum 120, Οὐ μόθον ἐντύνων Πελοπήϊον, ἱστάμενος δέ, tollendam esse inscriptionem εἰς Πυθαγόραν, et facta interpunctione post vocem Πελοπήϊον verba ἱστάμενος δέ sine distinctione annectenda esse sequenti versui: Ἔπρεπε Πυθαγόρης. LAMB.

(26) *Ἡ λεγομένη.* Ἡ πλακωτὴ βασιλικὴ Κινστέρνα μαλακταρέα ἦν, ὅτε ἐκτίζετο ἡ ἁγία Σοφία. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἄνωθεν αὐτῆς στέγη, ἡ βασιλισκάρα D ὀνομαζομένη, καὶ αὐτὴ μαλακταρέα ἐτύγχανε τοῦ δηλικάτου τῆς ἁγίας Σοφίας 3058.

(27) *Βασιλικὴ Κίνστερνα.* Prope hanc erat palatium in quo habitabat magister œcumenicus cum 12 discipulis, viris in omni genere eminentibus, ac quibus inconsultis ne ipsi quidem imperatori agere quidquam licebat. Vide Glossarium nostrum in διδάσκαλος. Cisternæ vero Cpoli erant plures, una Mocisia, quam Anastasius condidit, teste Suida in Ἀναστάσιος et κίνστερνα: hanc τὴν τοῦ ἁγίου Μωκίου κίνστερναν appellat Cedrenus. Erat item frigida, cujus meminit hic ipse auctor supra. Etiam Asparis, de qua Cedrenus. In descriptione urbis Cpolitanæ tres alias invenio, in regione 5 Theodosianam, in 11 Arcadiacam et Modestiacam. MEURS.

(28) *Ἐν αὐτῇ τῇ βασιλικῇ χρυσορόφου ὀπίσω.* Hic locus ex cod. Vat. et anonymi collectan. Περὶ θεαμάτων ita restituendus est: Τὸ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλικῇ χρυσοφόρῳ, ὀπίσω τοῦ μιλίου, ἀνδροείκελον ἄγαλμα

tua virilis inaurata (ibidem erat Examon Heraclii imperatoris) et genuflexa Justiniani tyranni. Illic Terbelis concionatus est, eodemque in loco stabat ingens elephas a Severo erectus. Erat autem collis ante partem graduum, ubi schola custodum urbis excubabat. Habitabat etiam ibi argentarius qui lancibus iniquis in venditis utebatur. Hujus taberna cum ab elephanto eversa esset, mortem minabatur ejus custodi, nisi belluam cohiberet. Magister autem elephanti cum minas ejus nihili faceret, interfecit ipsum falsus ille libripens, et elephanto devorandum objecit. Bellua vero nondum cicurata ipsum una sustulit. Quo audito Severus elephanto sacrificavit, et in eodem loco ipsius belluæ ejusque magistri statuas erigi curavit. Ibidem quoque Hercules multis sacrificiis colebatur, qui postea in Hippodromum translatus est. Juliano vero consule Romæ Byzantium devectus est cum aliis decem statuis.

Spectaculum secundum prope miliarium.

40 In miliario jam inde ab antiquis temporibus supra duas columnas stabat currus solis quasi volans, cui juncti erant quatuor equi coloris ignei. Ibi vero Porphyrius auriga faustis Venetæ factionis acclamationibus exceptus fuit, postquam vicit factionis Prasinæ aurigas Azotium et Byzantem. Ubi vero ille currus in Hippodromo subversus fuit, fecit Constantinus novam statuam fortunæ urbis, portatam a Sole,

A μιλίου, ἦν ἀνδροείκελον ἄγαλμα χρυσέμβαφον (ἔνθα ἦν τὸ Ἔξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως) καὶ γονυκλινὲς Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου. Ἐκεῖ ὁ Τερβέλις (29) ἐδημηγόρησεν. Ἐν οἷς ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης, ὑπὸ Σευήρου κατεσκευασμένος. Ὅρος δὲ ἦν πρὸ τοῦ μέρους τῶν ἀναβαθμῶν, ἔνθα ἦν καὶ σχολὴ φυλαττόντων τὴν πόλιν. Ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐναντίοις ζυγοῖς (30) τὴν πρᾶσιν ποιούμενος. Καὶ τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ πορθουμένου ἠπείλει τῷ τὸν ἐλέφαντα φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῦτον κρατήσειεν. Ὁ δὲ θηροκόμος οὐκ ἐνεδίδου. Ὃν φονεύσας ὁ ζυγοπλάστης δέδωκε βορὰν τῷ ἐλέφαντι. Τὸ δὲ θηρίον ἀτίθασσον ὂν καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε. Καὶ ὁ Σευῆρος ἀκούσας τῷ θηρίῳ θυσίας ἤνεγκεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ παρευθὺς ἀνετυπώθησαν τό B τε θηρίον καὶ ὁ θηροκόμος. Ἔνθα καὶ Ἡρακλῆς ἐλατρεύθη, πολλὰς θυσίας δεξάμενος· ὃς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ μετετέθη. Ἐπὶ δὲ Ἰουλιανοῦ ὑπατικοῦ ἀπὸ Ῥώμης ἦλθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, εἰσήχθη δὲ μετὰ στηλῶν δέκα.

Θέαμα δεύτερον πλησίον τοῦ Μιλίου.

Ὅτι ἐν τῷ μιλίῳ (31) ἐν τέτρασιν ἵπποις πυρίνοις ἅρμα Ἡλίου ἱπτάμενον παρὰ δύο στηλῶν ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων ὑπῆρχεν. Ἔνθα εὐφημίσθη (32) ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μετὰ τὸ νικῆσαι Ἀζώτιον, ἐπειδὴ καὶ Βύζας ἐκεῖσε εὐφημίσθη. Κατενεχθέντος δὲ τοῦ ἅρματος ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, στυλίδιον καινὸν παρὰ Κωνσταντίνου ἐσκευάσθη εἰς τύχην τῆς πόλεως (33), ὑπὸ Ἡλίου φερόμενον, ὅπερ δορυφορού-

Meursii et Lambecii notæ.

χρυσέμβαφον (ἔνθα ἦν τὸ ἔξαμμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως) καὶ γονυκλινὲς, Ἰουστινιανοῦ ἐστι τοῦ τυράννου, id est, *Statua inaurata virilis et genuflexa, quæ in ipsa Basilica aureo laqueari operta pone milium est collocata, Justiniani tyranni est.* Verba Ἔνθα ἦν τὸ ἔξαμμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως parenthesi includenda : quid vero sibi velint, nondum satis mihi constat. In anonymi Collect. legitur, Ἔνθα τὸ ἔξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κατεσκευάσθη. Apud Suidam, v. βασιλική, præposito ἕως ante Ἡρακλείου inserta est. Ibidem pro Ἰουστίνου τοῦ τυράννου scribendum est Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, id est *Justiniani Rhinotmeti*, ut patet ex anonymi Collect. Περὶ θεαμάτων, ubi prolixius agitur de hac Justiniani Rhinotmeti statua genuflexa. LAMB.

(29) Terbelis Bulgarorum princeps cujus auxilio Justinianus Rhinotmetus imperium recuperavit. LAMB.

(30) *Ἐναντίοις ζυγοῖς.* Suidæ lectionem confirmat, quod paulo post eumdem ζυγοπλάστην vocat : ita autem dicitur *falsus libripens*, seu qui πλαστοῖς ζυγοῖς, hoc est *lancibus adulterinis*, in librando utitur. Quos Suidas πλαστοὺς ζυγοὺς vocat, eos appellat Codinus ἐναντίους ζυγούς, id est *lances iniquas* seu impares, quibus opponuntur ἴσοι ζυγοὶ sive *lances æquæ* et pares. Hine corrigenda Suidæ versio, v. βασιλική, ubi perperam ζυγοπλάστην interpretatur *fabrum librarum*, et ἐν πλαστοῖς ζυγοῖς τὴν πρᾶσιν ποιεῖν *libras a se factas vendere*, vel *in libris a se factis suas merces vendere*. LAMB.

(31) *Ἐν τῷ μιλίῳ.* Suidas in μίλιον. MEURS.

(32) *Ἔνθα εὐφημίσθη.* In anonymi Collectaneis περὶ θεαμάτων ita igitur : Ἔνθα Κωνσταντῖνος ὁ μέγας εὐφημίσθη μετὰ τὸ νικῆσαι Ἀζώτιον καὶ Βύζαν καὶ αὐτήν, κράζοντος τοῦ Βενέτου μέρους· Ἔλες παλίνορσον ἱμάσθλην· ὡς δὲ δὶς ἡβήσας μαίνεαι

C ἐν σταδίῳ. Hinc patet duplex Codini error : primo enim confundit Constantinum magnum imperatorem cum Constantino quodam auriga Circensi, in quem aliquod exstant epigrammata Anthologiæ l. 5, deinde hunc Constantinum confundit cum alio auriga Porphyrio, in quem similiter plurima exstant epigrammata. Unius partem, qua continetur εὐφημισμός seu fausta acclamatio Venetæ factionis, citat in supra citatis verbis anonymus περὶ θεαμάτων. Epigramma hoc est :

Πορφύριον λήξαντα πόνων λύσαντά τε μίτρην
Καὶ πάρος ἀντ' ἀρετῆς χάλκεον ἑσταότα.
Τῇδε πάλιν χαλκοῦ τε καὶ ἀργύρου ἱδρύσαντο.
Πρέσβυ, σὺ δὲ ξείνων ἀντιάσας γεράων,
Δήμου μὲν βοόωντος ἔλες παλίνορσον ἱμάσθλην,
ὡς δὲ δὶς ἡβήσας, μαίνεαι ἐν σταδίοις.

Hic Porphyrius factionis Venetæ auriga is est, quem perperam Codinus Constantinum magnum D vocat et ob devictum Azotium fausta acclamatione exceptum ait, ipsa verba illius acclamationis continentur ultimo disticho citati epigrammatis. Azotium vero intelligo Prasinæ factionis aurigam, qui cum Porphyrio de palma concertavit. Similiter corrigendus et illustrandus est Suidas, qui suo more ea quæ hic apud Codinum leguntur, iisdem omnino verbis lexico suo infarcivit, voce μίλιον. LAMB.

(33) Statuæ Fortunæ urbis et pompæ, qua in tribunal Hippodromi deducebatur, meminit ipse Codinus p. 59 Utrumque Codini locum plenissime illustrat Chronicon Alexandrinum p. 530, ubi Constantinum dicit præter illam statuam porphyreticæ columnæ Fori impositam, aliam sibi fecisse ex marmore, dextra gestantem simulacrum auratum Fortunæ urbis Cpoltanæ, atque constituisse ut imposterum quotannis die

μενον εἰσήει εἰς τὸ στάμα (34) καὶ στεφανωθὲν ἐξῄει. Ἐτίθετο δὲ ἐν τῷ σενάτῳ ἕως τῶν ἐπιόντων γενεθλίων τῆς πόλεως. Διότι δὲ ἐπὶ κεφαλῆς σταυρὸν εἶχεν, ὃν ἐχάραξε Κωνσταντῖνος, Ἰουλιανὸς αὐτὸ βοθύνῳ κατέχωσεν.

Περὶ τοῦ Ἀρείου.

Ἔνθα Ἄρειος (35) τὸν ἔχθιστον θάνατον ἀπὸ τῆς καμάρας τοῦ φόρου τοῦ σενάτου (36) ἀπέδωκεν (37). Ἔνθα καὶ ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ θεοφιλοῦς Θεοδοσίου Ἄρειος ἐν μαρμάρῳ ἀναγλύφῳ, γειτνιῶν τῇ γῇ, καὶ σὺν τῇ τοῦ Ἀρείου καὶ Μακεδονίου (38), Σαβελλίου (39) καὶ Εὐνομίου (40) πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν, ὡς ἂν οἱ παρερχόμενοι κόπρον καὶ οὖρον καὶ ἐμπτύσματα ἐνρίπτωσιν αὐτοῖς.

B

Περὶ τοῦ σενάτου.

Ὅτι τὸ σένατον, ὡς οἱ μὲν λέγουσι, ἐξ ἀρχῆς ἦν τῶν κωδικέλλων φυλακτήριον· ἐκεῖσε γὰρ οἱ πατρίκιοι ἐλάμβανον αὐτοὺς ἕως Κωνσταντίνου. Καὶ Καλλίστρατος πρῶτος (41) τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπάτου ἐκεῖσε ἐδέξατο, τοῦ δήμου (42) κράξαντος, « Καλ-

A quæ magno comitatu in tribunal Hippodromi deducebatur indeque coronata iterum exibat. Ponebatur autem in senatu usque ad diem urbis natalem. Cæterum ob crucem, quam capiti ejus Constantinus insculpi curaverat, Julianus eam in foveam projici et terra obrui jussit.

De Ario.

In eo loco Arius abominanda morte obiit a camera senaculi, quod erat in foro viginti novem palmos. Ibidem pius Theodosius Arium et una cum ipso Sabellium, Macedonium et Eunomium, ad notandam eorum ignominiam, marmori adeo vicino terræ insculpi curavit, ut a prætereuntibus stercore, urina et sputo conspurcarentur.

De senatu.

In senatu, ut quidam tradunt, codicilli antiquitus custodiebantur: nam ibi patricii eos accipiebant usque ad tempora Constantini. Ibidem Callistratus primus dignitatem consularem suscepit, acclamante popolo : **41** « Callistratus fortuna favente insuper

Meursii et Lambecii notæ.

urbis natali ea statua in Hippodromum spectanda deduceretur, exercitu et civibus comitantibus. Inde igitur patet theama seu spectaculum, quod hoc loco Codinus describit, fuisse statuam Constantini Magni, capite radiato instar solis, quadrigam agitantem, porrectaque dextra sustinentem simulacrum Fortunæ urbis Cpolitanæ. Quod divi Constantini Magni statuam fuisse, manifesto testatur Chronicon Alexandrinum ; fuisse figuratam instar solis capite radiato. Codini hæc verba indicant, ὑπὸ ἡλίου φερόμενον: ibi enim per solem intelligenda est Constantini statua instar solis, ut dixi, capite radiato formata. Ita in columna porphyretica fori visebatur Constantinus διὰ τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνας ὡς ἥλιος τοῖς πολίταις ἐκλάμπων, ut refert paulo post Codinus, ubi agitur de columna fori. Visitur etiam in aliquot nummis antiquis Constantinus ἡλιοκέφαλος. Quod præterea dixi, hanc Constantini statuam quadrigam agitasse porrectaque dextra sustinuisse Victoriolam, ex his Codini verbis elicitur, Καὶ ἵπποι χρυσολαμπεῖς τέσσαρες, καὶ διφρηλάτης ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐν τῇ δεξιᾷ φέρων χειρὶ στηλοειδές τι ἄγαλμα, ὅπερ ὡς προεγράφει, εἰς τύχην τῆς πόλεως ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐτίμησε. Quem hic Codinus διφρηλάτην seu aurigam vocat, ipse erat Constantinus, vehens curru quadrigarum et dextra gestans parvum aliquod simulacrum, quod cultum fuisse ait pro Genio seu Fortuna urbis. Sed verisimile mihi videtur, quam Codinus Fortunam urbis vocat, fuisse Victoriolam. Ita in nummo quodam antiquo conspicitur Nero imperator quadrigæ insistens, et sinistra palmam, dextra Victoriam tenens ipsum coronantem. LAMB.

(34) *Στάμα* hic significat τὸ βασιλικὸν κάθισμα τοῦ Ἱπποδρομίου, *tribunal Hippodromi*, in quo imperator sedebat, cum spectaret ludos Circenses. Vide quæ notavi p. 17, v. 18, ad illa verba καὶ ἀνέρχεσθαι μέχρι τοῦ στάματος. LAMB.

(35) Ἄρειος. Vide Suidam in Ἀρειανὸς, Rufinum I, 13, Cedrenum, Zonaram Annal. 3. Loca non exscribo. MEURS. — Quidquid hic narrat Codinus de Ario, fragmentum est tertii theamatis seu spectaculi, quod erat in foro. Integra ejus descriptio exstat in Collectaneis anonymi περὶ θεαμάτων, ex quibus ex codice Vaticano hic Codini locus ita supplendus et reformandus est : Ἔνθα (sc. ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ φόρου) καὶ Ἄρειος τὸν ἔχθιστον θάνατον ὑπέστη, χείρονα Ἑλλήνων βλασφημῆσαι ἀποτολμήσας ὁ δείλαιος, καὶ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως βασιλικῇ χειρὶ καθαρπάσαι βουλόμενος. Ἀλλ' οὐκ Ἀλέξανδρος ὁ πολὺς ἐν θεογνωσίᾳ τοῦτο παρέσχεν, ἕως τῷ ὀλεθρίῳ θανάτῳ τοῦτον παρέδωκεν. Ἐν αὐτῷ οὖν τῷ τόπῳ κθ' παλαιστὰς ἀπὸ τῆς καμάρας τοῦ Σενάτου τοῦ φόρου C ἐπὶ τοῦ θεοφιλοῦς Θεοδοσίου ἐτυπώθη ἡ τοῦ Ἀρείου εἰκὼν, ἐν μαρμάρῳ ἀναγλύφῳ γειτνιῶντι τῇ γῇ, καὶ σὺν τῇ τοῦ Ἀρείου καὶ ἡ Μακεδονίου Σαβελλίου καὶ Εὐνομίου, πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν, ὡς ἂν οἱ παρερχόμενοι κόπρον καὶ οὖρον καὶ ἐμπτύσματα ἐνρίπτωσιν αὐτοῖς. Id est, *Quo in loco* (scilicet in Fornice Fori) *etiam Arius horrenda morte obiit, qui pejus quam ipsi Gentiles Christo maledicere audebat et episcopatum Constantinopoleos fretus potentia imperatoris per vim invadere conabatur. Sed huic Alexander episcopus restitit, usque adeo donec ipsum adegit ad mortem. Ibidem igitur viginti novem palmos a camera Senaculi, quod est in foro, pius Theodosius Arii, et Macedonii, et Sabellii, et Eunomii imagines propter contemptum marmori insculpi curavit adeo humili, ut a prætereuntibus stercore, lotio et sputo contaminarentur*. LAMB.

(36) *Τοῦ φόρου τοῦ Σενάτου*. Scribe τοῦ Σενάτου τοῦ φόρου, hoc est *camera Senaculi, quod est* D *in foro*, scilicet Constantiano, ubi stabat columna porphyretica. LAMB.

(37) *Ἀπέδωκεν*, ποῦ καὶ οἱ παρερχόμενοι οὖρα καὶ κόπρα ἐτίθουν αὐτῷ τῷ ἐχθίστῳ Ἀρείῳ cod. 3058.

(38) *Μακεδονίου*. Hic in locum Pauli episcopi subrogatus ab Arianis anno 5 imperii Constantini magni, anno 24 pellebatur Cpoli. Testis nobis hujus rei est Hieronymus in Chronico. MEURS.

(39) *Σαβελλίου*. Sabellius sub Gallo et Volusiano vixit; de cujus hæresi Eusebius l. VII et Harmenopulus lib. de Sectis. MEURS.

(40) *Εὐνομίου*. Hic sub Valentiniano et Valente vixit. Hieronymus testis in Chronico. MEURS.

(41) *Καὶ Καλλίστρατος πρῶτος*. Hæc prolixius narrantur in anonymi Collect. LAMB.

(42) *Τοῦ δήμου*. Factio intelligitur Prasina. LAMB.

ad aliud provehetur. » Quare ille perterritus ad ecclesiam confugit, et quamvis Constantinus juraret se nullam ei injuriam illaturum, attamen ille minus fidens primum presbyter, postea vero episcopus creatus est.

De columna fori.

In inferiori parte columnæ fori Palladium et multa alia admiranda posita fuerunt. Circuitus autem fori tantus est quantus fuit ambitus tentorii Constantini Magni, quod Romæ Byzantium veniens istic fixerat. Duæ autem illæ semirotundæ porticus tunc temporis stabula erant circum tentorium ; et illa columna, cui Constantinus statuam Apollinis sub nomine suo imposuit, infixis capiti radiorum instar aliquot clavis passionis Christi Dei nostri, ut veluti sol civibus suis præluceret.

De Artopoliis.

In Artopoliis visitur statua, quæ exornata est capitibus pavonis, aquilæ, leonis, leporis, arietum, passerculorum, cornicis, turturis, muris, felis et buculæ ; item Gorgones duæ ex marmore sculptæ, una ad dextram, altera ad sinistram, facie sibi invicem obversa, et demum copiosus porcorum grex. Perstiterunt autem usque ad Zenonem. Cæterum Galenus quidam medicus et philosophus, istac præter Gorgonas transiens, hieroglyphica esse dixit, iisque astronomicum futuri præsagium **42** contineri, et cunctas declaravit historias cum nomine Constantini Magni, qui illa erexit. Cum vero Galenus multum jam enarrasset, et in iis intelligendis occupatus quæ Zenoni a Verina olim eventura essent in risum prorumperet, Callistratus quidam homo nihili, qui cauponariam exercebat, Zenonem Cpolim redeuntem eo usque in

A λίστρατος εὐτυχὴς καὶ εἰς ἄλλο προκόψει. » Ὁ δὲ φοβηθεὶς προσέφυγε τῇ ἐκκλησίᾳ. Κωνσταντῖνος δὲ ἐξωμόσατο μὴ ἀδικῆσαι αὐτόν. Ὁ δὲ μὴ ἀνασχόμενος ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, εἶτα ἐπίσκοπος.

Περὶ τοῦ κίονος τοῦ φόρου.

Ὑποκάτω δὲ τοῦ κίονος τοῦ φόρου ἐτέθη καὶ τὸ Παλλάδιον (43) στοιχεῖον καὶ ἕτερα σημειοφορικὰ πολλά. Ὁ δὲ κύκλος τοῦ φόρου ἐστὶ τὸ ἴσον τῆς ποδέας τῆς κόρτης τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣν αὐτὸς ἔπηξεν ἐκεῖσε, ὅτε ἀνῆλθεν ἀπὸ Ῥώμης. Οἱ δὲ σιγματοειδεῖς δύο ἔμβολοι ἐτύγχανον τότε σταῦλοι γύρωθεν τῆς κόρτης, καὶ ὁ περίβλεπτος οὗτος κίων, καὶ ἡ στήλη τοῦ Ἀπόλλωνος (44), ἣν ἔστησε Κωνσταντῖνος ὁ μέγας δίκην ἡλίου εἰς B ὄνομα αὐτοῦ, θεὶς (45) ἐν τῇ κεφαλῇ ἥλους ἐκ τῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν δίκην ἀκτίνων, ὡς ἥλιος τοῖς πολίταις ἐκλάμπων.

Περὶ τῶν Ἀρτοπωλείων.

Ἐν δὲ τοῖς Ἀρτοπωλείοις κιονάρια ὀκτὼ (46) περιφέρει τυῆ καὶ ταῶνας καὶ ἀετοὺς καὶ λέοντας λαγωούς τε, καὶ κριῶν κάρας καὶ στρουθίων καὶ κορώνης καὶ τρυγόνος καὶ μυὸς καὶ γαλῆς καὶ δαμάλεως, καὶ Γοργόνας δύο, μίαν μὲν ἐκ δεξιῶν καὶ ἑτέραν ἐξ εὐωνύμων, ἡ μία τὴν ἑτέραν κατ' ὄψιν βλέπουσα, ἀπὸ μαρμάρων ἐγγεγλυμμέναι, καὶ χοιρῶν ἀγέλας. Ἵσταντο δὲ μέχρι Ζήνωνος. Γαληνὸς (47) δέ τις, ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος ὑπάρχων, ἐκεῖσε περαιωθεὶς τὰς Γοργόνας ἔλεγεν ἱερογλυ- C φικὰ καὶ ἀστρονομικὰ τῶν μελλόντων, δηλώσας τὰς ἱστορίας πάσας σὺν τῷ ὀνόματι, Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου τυπωσαμένου ταῦτα. Τοῦ δὲ αὐτοῦ Γαληνοῦ ἐπὶ πλεῖστον συχνάσαντος καὶ τοῖς ἀναγνώσμασι προσσχόντος, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν (48) Ζήνωνι παρὰ Βηρίνης εἰπόντος καὶ γελάσαντος,

Meursii et Lambecii notæ.

(43) *Τὸ Παλλάδιον.* In aliquot codd. Vaticanis et Bavarico pro Παλλάδιον perperam legitur Παψάδιον ; quo mendo deceptus Meursius alias inauditum vocabulum παψάδιον inter Græco-barbara retulit. Palladii hujus meminit Chronicon Alexandrinum p. 528 et Julius Pollux in supra citato fragmento Chronici inediti. LAMB.

(44) *Ἡ στήλη τοῦ Ἀπόλλωνος.* Hæc est celebris illa Apollinis statua, quam Heliopoli deductam Constantinus Magnus columnæ porphyreticæ fori imposuit, addita hac inscriptione : Κωνσταντίνῳ λάμποντι ἡλίου δίκην. Inscriptionem hanc reperi apud veterem Chronographum ms. Bibl. Reg. cujus hæc verba sunt, ubi agit de Constantino Magno : Κτίζει δὲ τὴν πόλιν ἀπὸ μὲν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτη κε', ἀπὸ δὲ Ἀδὰμ ἔτος ἦν ,εωλζ'. Ἐντεῦθεν ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἁγίους καὶ ἐμφανεῖς Πατέρας πρὸς τὸ εὐλογηθῆναι παρ' αὐτῶν τὴν πόλιν ἣν ἔκτισεν. Ὠκοδόμησε δὲ παλάτιον καὶ ἱππικὸν καὶ τοὺς δύο τερπνοὺς ἐμβόλους, καὶ τὸν φόρον, ἐν ᾧ κίονα μονόλιθον καὶ ὁλοπόρφυρον ἔστησεν, ἐκ Ῥώμης ἀγαγὼν, ἐκδήσας αὐτὸν διὰ χαλκῶν ζωνῶν γεγραμμένων. Ἱδρύσατο δὲ ἐπάνω αὐτοῦ ἀνδριάντα ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐπιγράψας διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀκτῖνας· Κωνσταντίνῳ λάμποντι ἡλίου δίκην. Ὃς ἦν μὲν ἔργον Φειδίου, ἤχθη δὲ ἐξ Ἀθηνῶν. Restituenda ergo est hæc inscriptio Cedreno, apud quem corrupte legitur : Ἐν ᾧ γέγραπται · Κωνσταντῖνος ἔλαμψεν ἡλίου δίκην· ὃς ἦν μὲν etc. Corrigendus etiam Zonaras, ubi de hac statua loquitur : Λέγεται δὲ καὶ Ἀπόλλωνος εἶναι στήλην τὸ ἄγαλμα, καὶ μετενεχθῆναι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἡλίου. Scribe ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἡλίου. Ita Julius Pollux in supra citato fragmento Chronici. Puto autem statuæ illius solaris exem- D plar esse imaginem, quæ visitur in quodam Constantini Magni nummo, vultu dextraque versus cœlum porrectis, septem in capite radios gerens, atque sinistra manu globum, cum inscriptione *Claritas reipublicæ*. LAMB.

(45) Ἀπόλλωνός ἐστι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣν ἔστησεν οὗτος δίκην ἡλίου, τιθεὶς cod. 3058.

(46) *Κιονάρια ὀκτώ.* Scribe κιονάριον περιφέρει ταῶνος καὶ ἀετοῦ καὶ λέοντος λαγωοῦ τε καὶ κριῶν κάρας. Fuit statua naturæ, quæ innumeris mammis et omnigenorum animalium capitibus circumdata figuratur. Vide quæ notavi ad Anonymi Collectanea περὶ θεαμάτων. LAMB.

(47) *Γαληνός.* Diversus hic est a Galeno, qui sub Marco Commodo et Pertinace imperatoribus vixit. LAMB.

(48) *Τὰ μέλλοντα συμβαίνειν.* Nempe quod Verina, Zenone genero fugato, fratrem suum Basiliscum ad imperium promotura esset. LAMB.

Καλλίστρατός τις συρφετὸς, κάπηλος τὴν τέχνην, μετὰ τὴν ἐπάνοδον Ζήνωνος διαβάλλει τὸν Γαληνόν. Ὁ δὲ Ζήνων τοῦτον ἀνῃρήκει. Λέγουσι δὲ, καὶ ἔστιν ἀληθὲς, ὅτι αἱ ἀγέλαι τῶν χοίρων ἐκεῖσε διερχόμεναι εἰς τὸν Ἀρτοτυριανὸν τόπον, μέσον τῆς καμάρας, ὅθεν ἀνέρχεται, καὶ οἱ τούτους ἐλαύνοντες τύπτουσι τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων σφοδρῶς, μέχρι ὅτου αἷμα χυθὲν ἐκ τῶν ῥινῶν αὐτῶν εἰς θυσίαν τοῦ τόπου ἐκείνου, οὐ μεθίστανται ἐκ τῶν ἐκεῖσε. Ἡνίκα δὲ χυθῇ (49) αἷμα ὀλίγον, ἀθρόως ὁρμᾷ ἡ τῶν χοίρων ἀγέλη. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἀληθές.

Galenum calumniis instigavit ut ipsum interficeret. Porro commemorant, et sane res ita se habet, quod, cum aliquando greges porcorum istac transducerentur ad locum nuncupatum Artotyrianum, in media fornice unde ascenditur, licet subulci porcos vehementer fustibus contunderent, eos tamen loco isto prius movere non potuerint quam sanguinem naribus in speciem sacrificii profunderunt. Quo paulum saltem profluente statim totus porcorum grex uno impetu se ab eo loco commovere cœpit.

Ὅτι ἐν τῷ Ταύρῳ στήλη τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἵσταται. Ἦν δὲ πρώην ἀργυρᾶ. Ἔνθα τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἥκοντας ἐδέχετο ἐκεῖσε: Καὶ πρώην παλάτιον ὑπῆρχε καὶ ξενοδοχεῖον τῶν Ῥωμαίων, δηλονότι εἰς τὸ καλούμενον Ἀλωνίτζιον (50). Ἐπάνω δὲ τοῦ μεγάλου κίονος ἐστήλωται Θεοδόσιος, οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ, ὁ μὲν Ὁνώριος ἐπάνω τῆς λιθίνης ἀψῖδος τῆς πρὸς δυσμὰς, ὁ δὲ Ἀρκάδιος ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν λιθίνῃ ἀψῖδι. Ὕπερθεν δὲ τῶν περιβλέπτων μεγάλων κιόνων τῶν τετραδισίων, μέσον δὲ τῆς αὐλῆς, ἔστιν ἔφιππος ὃν οἱ μὲν λέγουσιν Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ (51), ἕτεροι δὲ τὸν Βελλεροφόντην· ἤχθη δὲ ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας. Τὸ δὲ τετράπλευρον τοῦ ἐφίππου τὸ λιθόξεστον ἔχει ἐγγεγραμμένας ἱστορίας τῶν ἐσχάτων (52) τῇ πόλει, τῶν Ῥωσῶν μελλόντων πορθεῖν τὴν αὐτὴν πόλιν· καὶ τὸ ἐμπόδιον ἀνθρωποειδὲς χαλκούργημα βραχὺ παντελῶς καὶ δεδεμένον γονυκλινὲς ἔχει (53). Ὁ ποῦς ὁ εὐώνυμος τοῦ μεγάλου καὶ αὐτὸς σημαίνει ὅτι ἐκεῖσε ἐγγεγραμμένον (54)

In Tauro collocata est Theodosii Magni statua, quæ prius argentea fuit. Ibi olim palatium erat et hospitale Romanorum nuncupatum Alonitzium, in quod ab exteris nationibus venientes recipiebantur. Ibidem sup a magnam columnam visitur statua Theodosii Magni, filiorum autem ipsius supra arcus lapideos, Honorii ad Occidentem, **43** Arcadii ad Orientem. In medio ejusdem arceæ statuam equestrem magnæ columnæ quadratæ sustinent, quam alii Jesu Navæ, alii Bellerophontis esse dicunt : allata fuit ex magna Antiochia. Cæterum basis lapidea quadrilater equestris illius statuæ habet insculptas historias rerum novissimarum, quæ urbi accident cum a Russis expugnabitur. Item parvum illud signum æreum virile, quod ad pedes ante dictæ equestris statuæ vinctum et genuflexum visitur, eadem continet. Præterea quoque pes lævus equi, quod in eo inscriptum est, præsignificat. Similiter et magna columna concava et Xerolophus ultimos urbis casus figuratos exhibent.

Meursii et Lambecii notæ.

(49) Ἀνέρχεται, ἵστανται ἐνεοὶ καὶ οὐ δύνανται προέρχεσθαι, ὅτε οἱ χοιροδέται οἱ τούτους ἐλαύνοντες τύψωσι τούτους, καὶ τότε μεθίστανται· ἡνίκα γὰρ χυθῇ. 3056.

(50) *Ἔνθα τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἀλωνίτζιον*. Hæc verba ita transponenda sunt : Ἔνθα πρώην παλάτιον ὑπῆρχε καὶ ξενοδοχεῖον τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἥκοντας ἐδέχετο ἐκεῖσε, δηλονότι εἰς τὸ καλούμενον Ἀλωνίτζιον. Ἀλωνίτζιον Græcis recentioribus dicitur domus, quibuscunque sive indigenis sive peregrinis publice alendis destinata. Cpoli κατ' ἐξοχὴν vocabatur Ἀλωνίτζιον palatium a Constantino Magno in regione Tauri exstructum, in quod proceres Romæ antiquæ Cpolim venientes recipiebantur, ut testatur Codinus in libro *de ædificiis* p. 74, v. 9. Hoc loco ξενοδοχεῖον τῶν Ῥωμαίων appellat. Pro Ἀλωνίτζιον etiam contracte scriptum invenitur ἀλωνίτζιν, ut pro χαραβίτζιον χαραβίτζιν, pro πέτριον πέτριν, etc. Lamb.

(51) *Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ*. V. Nicetas Choniates p. 848, et 857 sed quidquid ille dicat, mihi dubium non est quid fuerit antiqui cujusdam Romanorum imperatoris statua equestris : ita enim plerumque formari solitas fuisse, ex nummis et statuis antiquis hodieque videre est. Lamb.

(52) *Ἱστορίας τῶν ἐσχάτων*. Procul dubio inscriptio et cætera ornamenta intelligenda sunt, quæ basi illius equestris statuæ insculpta fuerunt. Sed Codinus hic nugatur more recentiorum Græcorum, qui quascunque inscriptiones et figuras antiquitatis Romanæ oracula et præsagia rerum futurarum interpretantur. Lamb.

(53) *Τὸ ἐμπόδιον — γονυκλινὲς ἔχει*. Si genuina est hæc lectio, verbum ἔχει referendum videtur ad illud quod superius dixit, ἐγγεγραμμένας ἱστορίας τῶν ἐσχάτων τῇ πόλει. Statuam autem virilem vinctam et genuflexam, quam Codinus ait ad pedes (sic enim vertit ἐμπόδιον) equestris illius statuæ fuisse collocatam, nationis cujusdam devictæ simulacrum fuisse verisimile est. Γονυκλινὲς verti *genuflexum*, et hoc revera hic significat, uti etiam supra in descriptione theamatis secundi. Errat igitur Meursius, qui in Glossario Græco-barbaro utrumque Codini locum citans γονυκλινὲς substantive accipi credit, et significare *pulvinar*, quod genibus substernitur. Lamb.

(54) *Ὁ ποῦς — ἐγγεγραμμένον*. In cod. Vat. hæc verba præcedentibus absque interpunctione annexa sunt, et pro τοῦ μεγάλου legitur τοῦ ἵππου. Quare credibile est Codinum scripsisse, Ὁ ποῦς εὐώνυμος ὁ ἐμπρόσθιος τοῦ ἵππου, ὃς τὸ ἀνθρωποειδὲς χαλκούργημα βραχὺ παντελῶς καὶ δεδεμένον γονυκλινὲς ἔχει, καὶ αὐτὸς σημαίνει ὅτι ἐκεῖσε ἐγγεγραμμένον. Id est, *etiam equi pes lævus anterior, cui sigillum æreum virile vinctum et genuflexum inclusum est, præsignificat quæ in eo inscripta sunt*. Nempe respicit Codinus ad illud quod refert Nicetas Choniates p. 849, in anteriori sinistra ungula illius equi latuisse imagunculam consecratam viri clavo transfixi et plumbo undique cincti ; quæ ad conservationem urbis et prohibendas barbarorum incursiones ibi inclusa erat. Cf. idem p. 858. De ejusmodi statuis consecratis alias quædam notavi. Lamb.

ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ ὁ μέγας κίων (55) ὁ κοῦφος καὶ ὁ Ξηρόλοφος τὰς ἐσχάτας ἱστορίας τῆς πόλεως ἔχουσιν ἐν ἱστορίαις ἐγγεγραμμένας.

Spectaculum cui Philadelphii nomen, statuæ A sunt filiorum Constantini Magni : postquam enim ipse obiit, Constantius in partibus Orientis degens et Constans cum Gallo ab Occidente veniens, ambo in hoc loco conjuncti se invicem salutaverunt. Vocatur autem locus ille Philadelphium non propterea quidem, quod ibi conjuncti fuerint, sed quoniam primi eorum congressus signum istic erectum est. Alii vero dicunt locum qui nunc vocatur Philadelphium antiquitus propugnaculum fuisse et portam terrestrem a Caro exstructam. In hoc loco stabat **44** prius statua fori, quam inde curru in forum devexerunt, vel ut alii diverse tradunt, a Manaura.

Statua in foro posita multisque celebrata hymno- B diis ut fortuna urbis ab omnibus adorabatur, erecta supra columnam, sacerdote præsente cum supplicatione et centies clamante : «Kyrie eleison.» Capitulo autem ejus columnæ admiranda quædam et miraculosa superimposuerunt, et solemne festum totos quadraginta dies actum fuit, atque ipse imperator copiosam annonam distribuit. Cæterum postridie natalitia urbis celebrata sunt, et magni circenses acti, eoque die urbs nominata est Cpolis.

Crucem in Philadelphio erexit Constantinus Magnus supra columnam inauratam et lapideis vitreis- C que crustis intextam, ad crucis quam in cœlo vidit, et columnæ porphyreticæ formam. Præterea quoque filiis suis statuas posuit throno insidentes, et e regione earum columnam hieroglyphicis notis inscriptam, quæ ultimum Romanorum rerum statum variis figuris prænuntiant. Stabat autem e regione filiorum Constantini Magni, qui in thronis sedent, et eorum qui se invicem amplectuntur.

45 Modium quod vocant, horologium erat et examen modii, positum supra arcum Amastriani, inter duas manus, a Valentiniano constructum; quare etiam iis vicinum est signum Lamiæ. Infra autem in volumine manuum historiæ inscriptæ sunt, quas periti earum rerum facile interpretantur. Cæterum cum lege sancitum esset ut modius fru- D menti cumulate venderetur, mercator quidam con-

A Ὅτι τὸ καλούμενον Φιλαδέλφιον οἱ υἱοί εἰσι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁπόταν δὲ ὁ μέγας ἐτελεύτησε τοῦ Κωνσταντίνου ὄντος ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς μέρεσι, Κώνσταντος δὲ ἀπὸ δύσεως καὶ Γάλλου ἐρχομένων, συνήφθησαν ἐκεῖσε καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους. Καλεῖται δὲ ὁ τόπος Φιλαδέλφιον οὐχ ὅτι ἐκεῖ συνήφθησαν, ἀλλὰ τῆς ὑπαντήσεως αὐτῶν ἐκεῖσε ἀναστηλωθείσης. Ὡς δὲ ἕτεροί φασιν, ὅτι τὸ νῦν καλούμενον Φιλαδέλφιον, ἐν ᾧ ἐστι βόθρῳ ἀψίς, προτείχισμα ἦν καὶ πόρτα χερσαία τὸ παλαιὸν, ὑπὸ Κάρου κατασκευασθεῖσα. Ἐκεῖ οὖν ἵστατο ἡ στήλη τοῦ φόρου, ἣν εἰς καρούχαν (56) ἤνεγκαν ἀπὸ τοῦ Φιλαδελφίου, ὡς δὲ ὁ διακρινόμενος λέγει, ἀπὸ Μαγναύρας.

B Ἡ ἐν τῷ φόρῳ τεθεῖσα στήλη πολλὰς ὑμνῳδίας δεξαμένη εἰς τύχην τῆς πόλεως προσεκυνήθη παρὰ πάντων, ὑψωθεῖσα ἐν τῷ κίονι, τοῦ ἱερέως μετὰ τῆς λιτῆς παρεστηκότος καὶ μετὰ κραυγῆς τὸ, Κύριε ἐλέησον, βοῶντος ἑκατοντάκις, καὶ ἄνωθεν ἐκεῖσε ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κίονος πολλὰ ἐτέθησαν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα. Καὶ πανήγυρις περὶ τούτου γέγονε τεσσαρακονθήμερος, καὶ σιτηρέσια πολλὰ τότε ὁ βασιλεὺς δέδωκε. Τῇ δὲ ἐπαύριον τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως γέγονε, καὶ μέγα ἱπποδρόμιον, ὅτε ἡ πόλις ὠνομάσθη Κωνσταντινούπολις.

Τὸν δὲ εἰς τὸ Φιλαδέλφιον ὄντα σταυρὸν ἀνέστη- C σεν ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος ἐπὶ κίονος κεχρυσωμένου διὰ λίθων καὶ ὑέλων, κατὰ τὸν σταυροειδῆ τύπον ὃν εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τοῦ κίονος ἐκείνου τοῦ πορφυροῦ. Καὶ ἐποίησε στήλας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἐτύπωσεν ἐπὶ θρόνου καθέζεσθαι. Ἐποίει δὲ καὶ τὸν κίονα ἐκεῖνον, ἱστορίας ἔχοντα ἐν αὐτῷ ἐνζώδους (57), καὶ γράμματα Ῥωμαίοις τὰ ἔσχατα σημαίνοντα. Ἵστατο δὲ ἀντικρὺς τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ τῶν ἐπὶ θρόνου καθεζομένων καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀσπαζομένων (58).

Ὅτι τὸ λεγόμενον (59) Μόδιον ὡρολόγιον ἦν, ἤγουν τὸ ἔξαμον τοῦ μοδίου. Ἵστατο δὲ ἐπάνω τῆς ἀψῖδος τοῦ Ἀμαστριανοῦ, μέσον τῶν δύο χειρῶν, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ, διὰ τὸ καὶ τὴν Λαμίαν εἶναι ἐγγὺς αὐτῶν. Ὑποκάτω δὲ ἐν τῷ εἰλήματι τῶν χειρῶν ἱστορίαι εἰσίν· οἱ δὲ πεπειρα- D μένοι εὑρήσουσιν αὐτάς. Ὡρίσθη δὲ τὸ μόδιον κουμούλιον (60) πιπράσκεσθαι. Εἷς δὲ τῶν ἐμπό-

Meursii et Lambecii notæ.

(55) *Ὁ μέγας κίων*. Columnam cochlidem Theodosii in Tauro sitam hic intelligendam esse censeo, quæ ad summitatem usque intra se pervia erat, et circumcirca figuris sculptis exornata. Manuel Chrysoloras in epistola de comparatione veteris et novæ Romæ κίονας περιγλύφους vocat. Ejus generis columnæ sunt Trajana et Antonina, quæ hodieque Romæ visuntur. Codinus hic suo more nugatur, et figuras Romanas pro oraculis habet. LAMB.

(56) *Καρούχα* et *καρούκα* Græco-barbare dicitur *currus*. LAMB.

(57) Ἱστορίας ἐνζώδους vocat Codinus *historias figuris expressas*. LAMB.

(58) *Τῶν ἀσπαζομένων*. Loquitur de statuis Constantii et Constantis post patris obitum in spem perpetuæ concordiæ erectis in Philadelphio, quarum supra meminit p. 45. LAMB.

(59) *Ὅτι τὸ λεγόμενον*. Legendum esse videtur Ὅτι τὸ λεγόμενον μόδιον ὡρολόγιον ἦν καὶ τὸ ἔξαμον τοῦ μοδίου. Vide quomodo verterim, et quid ea de re notaverim ad p. 65. LAMB.

(60) *Κουμούλιον*. *Cumulus* Latinis dicitur, quod Græci antiqui vocant σώρευμα et ἐπίμετρον, hoc est *quod mensuræ plenæ seu justæ additur*. Idem apud recentiores valet κούμουλος. Sic hoc loco, et p. 66 *modium cumulatum* Codinus appellat μόδιον κουμούλιον. LAMB.

ρων πίπρασκέ τινι σῖτον, ῥίγλιον (61) τὸν μόδιον. A
Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς ἔκοψε τὰς δύο αὐτοῦ χεῖρας, καὶ ἀνεστήλωσεν ὁρᾶσθαι, ὁμοίως καὶ τὸν μόδιον, ὃς ἐχρημάτιζεν (62) ὡρολόγιον.

Ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Ἀμαστριανοῦ Ἥλιος ἵστατο ἐν αὐτῷ, ἐν ἅρματι μαρμαρίνῳ στηλωθεὶς, καὶ Ἡρακλῆς ἀνακείμενος (63). Ἔνθα καὶ ποταμὸς, καὶ ἀπὸ Λύκου λατρευόμενος (64). Καὶ χελῶναι ἐκεῖσε μετὰ ὀρνίθων, καὶ δράκαιναι δεκαοκτώ. Καὶ μαρμάρινος στήλη ἱσταμένη ἐκ χώρας Παφλαγονίας δεσπότου, καὶ ἑτέρα κεχωσμένη ἐν τῇ κόπρῳ καὶ τοῖς οὔροις, δοῦλος τοῦ ἐκ χώρας Ἀμάστρων Παφλαγόνος. Ἐκεῖσε δὲ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐτύθησαν τοῖς δαίμοσιν ἀμφότεροι καὶ ἀνεστηλώθησαν. B
Ἐκεῖσε καὶ καλλωπισμὸς κιόνων λευκῶν σιγματοειδῶς ἀνεγερθέντων. Ἐγένοντο δὲ ἐκεῖσε δαιμόνων ἐπιστασίαι πολλαί.

Εἰς δὲ τὸν καλούμενον Βοῦν (65) κάμινος ἦν παμμεγέθης ἐκτισμένη, βοὸς ἔχουσα κεφαλήν. Ἔνθα καὶ οἱ κακοῦργοι ἐτιμωροῦντο, ὅθεν καὶ Ἰουλιανὸς προφάσει τῶν καταδίκων πολλοὺς ἐν αὐτῇ κατέκαυσε Χριστιανούς. Ἦν δὲ ἡ κάμινος βοὸς τύπος παμμεγεθεστάτου θεάματος, οὗ κατὰ μίμησιν καὶ ἐν τῷ νεωρίῳ βοῦς ἀνετυπώθη. Ἦν δὲ ἡ κάμινος ἕως Φωκᾶ, ἀλλὰ ὑπὸ Ἡρακλείου ἐχωνεύθη λόγῳ φόλεων. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἀψῖδες ὅμοιαι τῷ Ξηρολόφῳ, ἔχουσαι ἀγάλματα πολλὰ καὶ ἱστορίας λιθίνας.

Τὸ Ἑξακιόνιον χερσαῖον ἦν τεῖχος (66) παρὰ C
τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθὲν, διήρκεσε δὲ χρόνους λβʹ μέχρι τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ. Ἔξωθεν δὲ ἵστατο κίων ἔχων στήλην τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τούτου χάριν λέγεται

ira edictum ad regulam alicui vendidit; qua de re certior factus imperator manus illi amputari jussit, easque una cum modio in exemplum publice erigi curavit. Ibidem quoque collocatum erat horologium.

In loco nuncupato Amastriano positæ erant Solis in curru marmoreo et Herculis recubantis statuæ. Ibidem Lycus fluvius est, qui a lupo nomen habet. Item visuntur ibi testudines plenæ avibus, et dracones octodecim, et statua marmorea domini cujusdam Paphlagonis, et alia statua servi ex Amastriana regione Paphlagoniæ oriundi, urina et stercore obruta. Uterque autem in eo loco dæmonibus immolatus fuit. Ibidem visuntur columnæ candidæ in figuram semirotundam erectæ. Multæ etiam dæmonum suscitationes ibi fiebant.

48 In loco nuncupato Bove maxima erat fornax bovis figuram gerens, in qua malefici puniebantur. Quare etiam Julianus multos Christianos in ea combussit. Gerebat autem illa fornax maximi bovis formam, ad cujus exemplar postea similis bos in Neorio exstructus est. Integra autem permansit illa fornax usque ad Phocam tyrannum, qui ultimus omnium ab Heraclio in eo combustus est. In eodem loco arcus erecti erant similes illis qui in Xerolopho spectantur, et continent simulacra et historias lapidibus insculptas.

Hexacionium erat locus muro septus auroque ornatus a Constantino Magno: duravit autem annos 32 usque ad imperium Theodosii junioris. Extra eum stabat columna cum statua Constantini Magni, unde ipse locus Hexacionium appellatus fuit. Ibi-

Meursii et Lambecii notæ.

(61) *Ῥίγλιον*. Ῥίγλα vel ῥῆγλα, quasi regula, Græcis recentioribus dicitur *radius* seu *hostorium*, quod est instrumentum quo raduntur mensuræ. Ita hic μόδιος vel μόδιον ῥίγλιον appellatur *modius radio adæquatus*. Cæterum ῥίγλιος a ῥίγλα derivatur ut a κούμουλος κουμούλιος. LAMB.

(62) *Ἐχρημάτιζεν*. Χρηματίζειν hic significat *esse*, ut supra p. 6. De horologio autem in arcu orientali fori posito, cujus hic mentio fit, pluribus agitur p. 65. LAMB.

(63) *Ἡρακλῆς ἀνακείμενος*. Credo hic significari Herculis cubantis simulacrum, quod prius Romæ collocatum erat in XIV regione, et postea Cpolim deductum atque in Hippodromo positum fuit, ut supra testatur Codinus p. 39 v. 19. Quale autem fuerit hoc simulacrum, accuratissime describit Nicetas Choniates p. 859 ed. Bonn. LAMB.

(64) *Ἔνθα καὶ ποταμὸς καὶ ἀπὸ Λύκου λατρευόμενος*. Hæc est lectio codicis Vaticani, quæ si genuina est, legendum videtur Ἔνθα καὶ ποταμὸς ὁ ἀπὸ Λύκου προσαγορευόμενος, hoc est, *ubi etiam fluvius est qui a lupo nomen habet*. Nempe intelligit fluviolum nomine Lycum, Byzantium transeuntem, cujus infra p. 147 meminit. Ejusdem fluvii mentionem facit Cedrenus, et adversus ejus exundationem Apollonium Tyaneum ait quas nescio consecrationes adhibuisse. In cod. Bavar. pro λύκου scriptum fuit λευκοῦ. Quodsi hæc lectio alteri præferenda est, scribendum videtur Ἔνθα καὶ ποταμὸς ἀπὸ λευκοῦ λίθου ὁρώμενος, id est, *ibidem visitur fluvius seu simulacrum fluvii ex candido lapide*. Ut vero hunc locum ita reformem, auctor mihi est Manuel Chrysoloras, qui in epistola de comparatione veteris et novæ Romæ tradit supra caput rivuli (scilicet Lyci), qui Cpolim perlabitur, positam fuisse statuam ex candido lapide, quæ cubito videbatur inniti: Καὶ ἄλλου δὲ, inquit, (sc. ἀνδριάντος) ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐκ λευκοῦ λίθου ἢ μαρμάρου, ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ διὰ τῆς πόλεως χειμάρρου, δοκοῦντος εἰς ἀγκῶνα ἀνακεῖσθαι. Hoc ergo D
illud simulacrum fluvii esse puto quod nunc Codinus his verbis innuit: Ἔνθα καὶ ποταμὸς ἀπὸ λευκοῦ λίθου ὁρώμενος. LAMB.

(65) *Τὸν καλούμενον Βοῦν*. Hujus loci ita meminit Joannes Tzetzes Chil. 9, 615: Περὶ Βοὸς δὲ ἀγορὰν ἤτοι πρὸς Βοῦν τὸν τόπον. LAMB.

(66) *Τεῖχος* hic non *murum* significat, sed *castellum* seu *locum munitum*. Ita Homerus Iliad. δ Thebas vocat τεῖχος Ἄρειον, et Herodotus l. 1, Sardes appellat τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν, et in oraculo Apollinis Atheniensibus dato τεῖχος ξύλινον significat *munimentum ligneum*. Sæpissime in hac significatione occurrit apud Stephanum De Urbibus, ut νέον τεῖχος, χωλὸν τεῖχος, Ἀβώνου τεῖχος, Ἥραιον τεῖχος, Γορδίου τεῖχος, παλαιὸν τεῖχος, δίδυμον τεῖχος. Χάλκεον τεῖχος exponendum est *castellum æreum*. Similiter apud Constantinum Porph. de admin. Imp. c. 22. LAMB.

dem et aliæ multæ statuæ collocatæ erant, quas una omnes confregit Mauricius. Columnis autem hucusque integre relictis impositæ erant statuæ ex urbe Cyzico allatæ.

Tetrapylum prius Quadrivium vocabatur, et duravit annos 160 usque ad imperium Zenonis. Ibidem cubiculum erat columnis suffultum, a Constantino Magno exstructum ad similitudinem illius quod est Romæ. **47** In isto loco consanguinei defuncti imperatoris, et ipsa Augusta, ante funeris elationem lugebant mortuum intra cubiculum, obductis velis, ne quis e populo intrare aut introspicere posset; et lessum ibi sex horarum cum multo planctu faciebant. Exinde funus comitabantur ad templum SS. Apostolorum; eoque composito revertebantur mulieres.

Statua in Hexacionio columnæ exiguæ imposita septentrionem versus Constantini erat cognomento Cæci junioris filii Irenæ.

In porticu cui nomen Sigma columna statuam Theodosii junioris, filii Arcadii sustinet, quam erexit Chrysaphius eunuchus et accubitor.

Statuæ elephantorum portæ Aureæ allatæ sunt Athenis ex templo Martis a Theodosio juniore, qui condidit murum terrestrem ad Blachernas usque, intra 60 dierum spatium, opera duarum factionum populi, quæ octo millia hominum continebant. Venetæ quidem factionis præfectus erat Mandalas, Prasinæ vero Charsias ejus frater cum Eulampio. Utraque autem factio, Veneta a Blachernis et Prasina a porta Aurea, conjungebatur in porta nuncupata Myriandra, quæ alias quoque nuncupatur Polyandra, quod ambæ factiones ibi unitæ fuerint. Reliquas **48** statuas in porta Aurea posuit Vigilius a secretis et astronomus; uti etiam

A 'Εξακιόνιον (67). Ἵσταντο δὲ ἐκεῖ στῆλαι πολλαί. Συνέτριψε δὲ ταύτας ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος. Ἔτι δὲ εἰς τοὺς νῦν σωζομένους κίονας ἵστανται αἱ ἀπὸ Κυζίκου ἐλθοῦσαι στῆλαι.

Τὸ δὲ τὸ νῦν λεγόμενον Τετράπυλον (68) πρώην ὠνομάζετο Τετράδιον, καὶ διήρκεσεν (69) ἔτη ἑκατὸν ἑξήκοντα μέχρι Ζήνωνος. Ἦν δὲ ἐκεῖσε κουβίκλειον ἐπάνω κιόνων ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθὲν, καθ' ὁμοίωσιν τῆς Ῥώμης (70). Οἱ δὲ συγγενεῖς τοῦ τελευτῶντος βασιλέως καὶ ἡ Αὐγοῦστα προελάμβανον τὸ ἐξόδιον, καὶ ἐθρήνουν ἐκεῖσε τὸν τελευτήσαντα ἔσωθεν τοῦ κουβικλείου, καὶ ἀπέλυον τὰ βῆλα πρὸς τὸ μὴ εἰσέρχεσθαι ἢ κατοπτεύειν τοῦ λαοῦ τινὰ, καὶ κατ' ἰδίαν ἐκόπτοντο οἰμωγὰς καὶ θρήνους σφοδροὺς ἕως ὡρῶν ἕξ.
B Καὶ ἔκτοτε ἐλάμβανον τὸν ἀποιχόμενον μέχρι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκήδευον αὐτόν. Εἶθ' οὕτως ἀνθυπέστρεφον αἱ γυναῖκες.

Ἡ δὲ ἱσταμένη εἰς τὸ 'Εξακιόνιον στήλη ἐπὶ βραχέος κίονος, κατὰ τὸ βόρειον μέρος, ὑπῆρχε Κωνσταντίνου τοῦ Τυφλοῦ τοῦ νεωτερίζοντος υἱοῦ τῆς Εἰρήνης.

Ἡ δὲ ἱσταμένη εἰς τὸ Σίγμα (71) ἐπὶ κίονος ὑπάρχει Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου, ἣν ἀνήγειρε Χρυσάφιος εὐνοῦχος ὁ Τζουμᾶς καὶ παρακοιμώμενος.

Αἱ δὲ στῆλαι τῶν ἐλεφάντων τῆς Χρυσῆς πόρτης ἥκασιν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεος ἀπὸ Ἀθηνῶν, παρὰ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, τοῦ κτίστορος τοῦ χερσαίου τείχους μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, ὅπερ ἔκτισεν εἰς ἑξήκοντα ἡμέρας, ἐχόντων τῶν δύο μερῶν τοῦ δήμου ἀπὸ χιλιάδων ὀκτὼ, ὄντων δημάρχων Μανδαλᾶ μέ-
C ρους τῶν Βενέτων καὶ Χαρσίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ μέρους Πρασίνων, μετὰ καὶ Εὐλαμπίου συγγενοῦς. Ἡνώθησαν δὲ οἱ Βένετοι ἀπὸ Βλαχερνῶν, οἱ δὲ Πράσινοι ἀπὸ Χρυσείας πόρτης, καὶ ἡνώθησαν εἰς τὴν Μυρίανδρον πόρτην (72) τὴν καλουμένην Πολύανδρον. Οὕτως δὲ ἐκλήθη Πολύανδρος διὰ τὸ ἀμφότερα τὰ μέρη ἐκεῖσε ἑνωθῆναι. Αἱ δὲ λοιπαὶ στῆλαι

Meursii et Lambecii notæ.

(67) *Τούτου χάριν λέγεται 'Εξακιόνιος.* Ergo secundum hanc etymologiam necessario scribendum est ἐξωκιόνιον: attamen in omnibus codicibus ἐξακιόνιον scriptum inveni. Mihi videtur hunc locum utroque modo nominatum fuisse, ἐξωκιόνιον nempe et ἐξακιόνιον. Hujusmodi diversas nominis unius loci prolationes sæpius apud Codinum observavi. Sic p. 28 unum eumdemque locum appellari ait Αὐγουστεῖον et Αὐγουστιῶνα, et p. 84 v. 16 φωκόλισθον et φουλκόλισθον, et p. 109 v. 14 ψαμαθέαν et ψευμαθέαν, et p. 117 v. 9 et 18 Ἥραιον et Ἡρίον, et p. 120 v. 9 Μαναύραν et Μαγναύραν, et p. 120 v. 10 σεῖσμα σῆμα et σίγμα, et p. 77 v. 3 μεσόμφαλον et μεσόλοφον, p. 127 v. 3 τὰ Ἥλου et τὰ Ἴλλου. Vera autem ratio diversitatis illarum denominationum habetur apud Procopium lib. *De ædificiis*, ubi locum ad Anaplum, qui antiquitus πρόοχθοι appellabatur, postea βρόχοι nuncupatum fuisse ait, hæc subjungens: Διαφθειρούσης τὰ ὀνόματα τῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀγνοίας, hoc est *pristino nomine ignorantia incolarum corrupto*. LAMB.

(68) Tetrapylum area erat quadrilatera, quatuor porticibus terminata et totidem habens portas, quamobrem Quadrivium quoque seu Τετράδιον antiquitus nominatum fuit. LAMB.

(69) *Διήρκεσεν.* Antiquum Tetrapylum, a Constantino magno exstructum, perduravit usque ad imperium Zenonis, cujus tempore, ut refert Evagrius 3 28, *Mammianus senator novum exstruxit tetrapylum*, hoc est, ut ego interpretor, antiquum de novo reædificavit. De hoc Mammiani tetrapylo puto Codinum loqui p. 50 v. 2: addit enim καὶ διήρκεσαν μέχρι τοῦ Θεοφίλου. Ergo antiquum Tetrapylum Constantini usque ad Zenonem integrum
D mansit, secundum autem Mammiani usque ad Theophilum. LAMB.

(70) Ῥώμης. Καὶ ὅτε τις συγγενὴς βασιλέως ἢ αὐτὸς ἀπέθανε, προελάμβανεν ἡ Αὐγοῦστα καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ τεθνεῶτος βασιλέως, καὶ ἐθρ. cod. 3058.

(71) *Εἰς τὸ σίγμα.* Id est, in porticu semirotunda, quæ a similitudine fabricæ Sigma nuncupatur. Græci antiqui sigma pingebant ut *C* Romanum. LAMB.

(72) *Τὴν Μυρίανδρον πόρτην.* Porta olim nuncupata Μυρίανδρος seu Πολύανδρος hodie vocatur Hadrianopolitana, et medium in muro terrestri locum occupat, ut refert omnium accuratissimus doctissimusque historiæ Turcicæ scriptor Jo. Leunclavius. In hac porta periit oppressus hominum turba Constantinus ultimus Græcorum imperator. LAMB.

αἱ ἱστάμεναι εἰς τὴν Χρυσείαν ἧκασι παρὰ Βιγλίου (73) ἀσηκρήτου καὶ ἀστρονόμου, μετὰ τῆς γυναικείας (74) τῆς κατεχούσης τὸν στέφανον εἰς τύπον τῆς πόλεως. Ἄνωθεν δὲ καὶ κάτωθέν εἰσι καὶ λοιπὰ μικρὰ ξόανα, ἅτινα σημαίνουσι τοῖς πεπειραμένοις ἀκριβῆ πολλὴν γνῶσιν.

A statuam muliebrem coronatam, quæ urbis figuram refert. Sunt præterea supra et infra alia quædam parva simulacra, quæ ejus rei peritis magnam præbent scientiam.

Τὸ καλούμενον Στρατήγιον στήλη ἐστὶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος (75), ἡ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι ἱσταμένη. Καὶ ἵστατο πρώην εἰς τὴν Χρυσόπολιν, ὅτι τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐῤῥόγευσε διπλῆν ῥόγαν (76) τὸν ἕνα χρόνον· καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Χρυσόπολις παρὰ τῶν Μακεδόνων. Τὸ δὲ Στρατήγιον ὠνομάσθη παρὰ τοῦ λαοῦ. Ἵστατο δὲ, ὡς εἴρηται, ἡ στήλη εἰς τὴν Χρυσόπολιν, ὡς ἀνήγειραν αὐτὴν οἱ λαοὶ, χρόνους ἑξακοσίους τεσσαράκοντα ὀκτώ. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἤγειρεν αὐτὴν ἐν B τῇ πόλει. Ἐκεῖσε δὲ ἐπεδοκιμάζοντο οἱ στρατιῶται, ὅτι πεδίον ἦν ὁ τόπος. Ἐκ δὲ τοῦ στρατοῦ ὠνομάσθη Στρατήγιον.

Statua in Strategio supra magnam columnam posita Alexandri Macedonis est, quæ prius Chrysopoli stetit, quoniam ibi exercitui suo duplex stipendium uno eodem tempore erogavit; quare illud oppidum a Macedonibus Chrysopolis nominatum fuit. Annis autem 648, postquam hæc statua Chrysopolis erecta est, Cpolim eam transponi curavit Constantinus Magnus. Propter planitiem vero loci milites ibi exerceri solebant, unde Strategii sive campi militaris a milite nomen accepit.

Τὸ δὲ μονόλιθον τὸ Ἱστάμενον ἐκεῖσε ἀπόκλασμα ἦν τοῦ Ἱσταμένου εἰς τὸ Ἱππικὸν, ἧκε δὲ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν παρὰ Πρόκλου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου.

Ἵστατο δὲ εἰς τὸ αὐτὸ Στρατήγιον καὶ ὁ τρίπους, ἔχων τὰ παρῳχηκότα, τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, καὶ ὁ νότιος πόλος, καὶ ἡ λεκάνη τοῦ Τρικακκάβου, ἡ τεθεῖσα εἰς τὰ Τζύρου· εἰς μαντεῖον γὰρ ἦν ὁ τόπος. Πλησίον δὲ ἐκεῖσε καὶ ἡ τύχη τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Βάρδας ὁ Καῖσαρ, ὁ θεῖος Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως, μετέθηκε καὶ παρέλυσεν αὐτὰ καὶ συνέτριψε. Περὶ δὲ τοῦ μονολίθου ὁ χρονικὸς δηλοῖ τὴν αὐτὴν ἱστορίαν. Ὁ δὲ μικρὸς Στρατήγιος ὑπάρχει στήλη τοῦ Λεωμακέλλου.

Monolithum ibidem positum fragmentum erat illius quod in Hippodromo stat. Allatum autem est Athenis a Proclo patricio, tempore Theodosii junioris.

In eodem Strategio collocatus erat tripos, præteritarum, præsentium et futurarum rerum notitiam continens; item polus australis, **49** et catinus Tricaccabi, qui positus est in loco nuncupato Tzyri: his enim pro oraculo erat. Eidem loco propinqua erat fortuna urbis, quam Bardas Cæsar, patruus imperatoris Michaelis, in alium locum transposuit; reliqua vero confregit. De monolitho C chronicon auctor eamdem refert historiam. Cæterum Strategium parvum dicitur statua Leonis Macelli.

Ὁ λιμὴν τῶν Σοφιῶν ἐκτίσθη παρὰ Ἰουστίνου τοῦ ἀπὸ κουροπαλατῶν, τοῦ ἀνδρὸς Σοφίας τῆς Λωβῆς. Μέσον δὲ τοῦ λιμένος ἵστανται τέσσαρες στή-

Portus Sophianus constructus est a Justino curopalate, marito Sophiæ cognomento Lobes. In medio hujus portus visuntur quatuor statuæ, So-

Meursii et Lambecii notæ.

(73) *Βιγλίου.* Ut βήγλην Græci recentiores vocant vigiliam, ita etiam Vigilium Βίγλιον et Vigilantiam Βιγλεντίαν. Lamb.

(74) *Τῆς γυναικείας.* Quin fuerit hæc muliebris statua simulacrum Cpoleos, dubium non est: sed quomodo dicatur τὸν στέφανον κατασχεῖν, aliquid habet dubitationis. An dextra extenta videbatur coronam porrigere, qualis visitur antiquæ Romæ in nummo Claudii? an sedens dextro brachio in- D flexo tenebat manu coronam genu sustentatam, ut cernitur in horto Cæsiorum Roma de Dacia provincia subacta triumphans? an habebat in capite coronam galeæ circumvolutam, ut spectatur in nummo Constantini magni? Lamb.

(75) *Τὸ καλούμενον Στρατήγιον — ἱσταμένη.* Hic locus ita transformandus est: Ἡ εἰς τὸ καλούμενον Στρατήγιον στήλη, ἡ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι ἱσταμένη, ἔστιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Strategium Cpoli forum erat, in quo antiquitus militum duces creari solebant, ut testatur Hesychius. Ἐν στρατηγίῳ, inquit, λεγομένῳ φόρῳ, ὅθα ποτὲ οἱ στρατηγοῦντες ἄνδρες τὰς τιμὰς ὑπεδέχοντο. Ibidem milites exercebantur, quod locus esset campestris seu planus, ut refert Codinus paulo infra. Videtur ergo Strategium hoc Cpolitanum campo Martio Romæ antiquæ tam usu quam situ simile fuisse. Socrates hist. Eccl. I, 14 memorat Constantini Magni statuam equestrem ibi stetisse: hanc ego eamdem esse puto quam Codinus ait fuisse Alexandri Magni et a Constantino Chrysopoli deductam atque erectam fuisse. Similiter Constantinus Apollinis Heliopolitani statuam pro sua columnæ porphyreticæ fori imposuit. Illa autem verba, ἡ ἱσταμένη ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι, propterea addidit Codinus ut distingueret hanc Alexandri seu Constantini Magni statuam ab alia quadam Leonis Macelli statua, quam paulo post dicit in eodem foro collocatam fuisse et nominatam ὁ μικρὸς στρατήγιος. Cæterum Codini verba, τὸ καλούμενον στρατήγιον στήλη ἐστὶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἡ ἐν τῷ μεγάλῳ ἱσταμένη, præterquam ut supra emendavi, etiam hoc modo corrigi possunt: Τὸ καλούμενον στρατήγιον, ἡ στήλη ἡ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι ἱσταμένη, ἐστὶν Ἀλεξάνδρου. Familiaris admodum est Codino hic loquendi modus. Sic passim τὸ Αὐγουστεῖον, τὸ Φιλαδέλφιον, τὰ πιττάκια, ὁ βοῦς, pro statuis et pro locis in quibus illæ positæ sunt, promiscue accipiuntur. Quare ferri quidem posterior hæc emendatio potest, sed prior præferenda est. Lamb.

(76) *Ῥόγα* Græcis recentioribus dicitur *stipendium* et *donativum*. Inde ῥογεύειν, quod est *erogare*. Lamb.

phiæ nempe et Justini, Arabiæ et Vigilantiæ matris ejus. Earum duæ ablatæ sunt a Philippico: continebant autem notas rerum futurarum.

Portum Eleutherii exstruxit Constantinus Magnus: in eo stabat lapidea statua Eleutherii a secretis, scapulare super humeros et ligonem manu gestans, utrumque lapideum. Cum autem erigeretur statua Theodosii supra columnam in Tauro, terra fossili in hunc portum ingesta totus oppletus est.

Crucem collocatam supra columnam prope Artopolia, in aula lapidibus strata, erexit Constantinus Magnus, quo tempore urbem condidit. Antiquis autem utriusque factionis aurigæ equos ibi agitabant, **50** verba hæc bene ominata proclamantes: « Potentia crucis sit eorum auxilium. » Ibidem quatuor erant portæ æreæ pro numero factionum, et totidem porticus in circuitu, et alia multa admiranda. Hæc ita permansere usque ad Theophilum, qui ejus loco ibi exstruxit vallem Planctus, et mancipia servosque a negotiatoribus ejusmodi istic venum proponi jussit.

De Hospitali Theophili.

In loco nuncupato Zeugmate supra collem, ubi

A λει, Σοφίας καὶ Ἰουστίνου, Ἀραβίας καὶ Βιγλεντίας (77) τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ αἱ μὲν δύο ἀφῃρέθησαν παρὰ Φιλιππικοῦ. Εἶχον δὲ καὶ γράμματα τῶν μελλόντων (78).

Ὁ δὲ λιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου ἐκτίσθη παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἵστατο δὲ καὶ στήλη λιθίνη Ἐλευθερίου ἀσηκρήτου, φέρουσα ἐπ' ὤμων σκαπούλιον καὶ πτύον ἐν τῇ χειρὶ (79), ἀμφότερα λίθινα. Κτισθείσης δὲ τῆς στήλης τοῦ Θεοδοσίου ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Ταύρου, ὁ χοῦς ἐχύνετο εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐγεμίσθη.

Τὸ δὲ σταυρίον (80) τὸ ἱδρυμένον ἐπὶ κίονος πλησίον τῶν Ἀρτοπωλείων, ἐν τῇ αὐλῇ τῇ λιθοστρώτῳ (81), ἀνηγέρθη παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε ἐκτίσθη ἡ πόλις. Εἰς δὲ τὸ παλαιὸν ἔφερον

B ἐκεῖσε τοὺς ἵππους ἑκατέρων τῶν μερῶν ἡνίοχοι, καὶ εὐφημίζοντες ἔλεγον· « Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις βοήθεια αὐτοῖς. » Ἐκεῖσε δὲ ἵσταντο καὶ πύλαι χαλκαῖ τῶν τεσσάρων μερῶν (82), καὶ περίπατοι γύρωθεν τέσσαρες, καὶ σημειοφορικὰ πολλά, καὶ διήρκεσαν μέχρι τοῦ Θεοφίλου. Ἔκτοτε δὲ ἐκλήθη κοιλὰς Κλαυθμῶνος παρ' αὐτοῦ, καὶ προσετάγησαν οἱ σωματοπρᾶται (83) ἐκεῖσε πιπράσκειν τὰ οἰκετικὰ πρόσωπα.

Περὶ τοῦ Ξενῶνος τοῦ Θεοφίλου.

Ἐν δὲ τῷ καλουμένῳ Ζεύγματι ἐπάνω τοῦ λόφου,

Meursii et Lambecii notæ.

(77) *Βιγλεντίας*. Loquitur de Vigilantia sorore Justiniani imperatoris, matre Justini secundi. Lamb.

(78) *Γράμματα τῶν μελλόντων*. Intelligendæ sunt procul dubio inscriptiones basibus statuarum insculptæ. Lamb.

(79) *Φέρουσα — τῇ χειρί*. Antiquus mos est, hodieque observatur, ut novis ædificiis exstruendis primus manum admoveat cujus auctoritas structuræ præest. Sueton. in Vespasiano. *Ipse*, inquit, *restitutionem Capitolii aggressus ruderibus purgandis manus primus admovit, ac suo collo quædam extulit.* Idem in Nerone: *In Achaia Isthmum perfodere aggressus primus rastello humum effodit et corbula congestam humeris extulit.* In antiquis actis Latinis S. Silvestri papæ I simile quid narratur de Constantino Magno basilicas Vaticanam et Lateranensem erigente: *Exuens se chlamyde et accipiens bidentem, terram primus aperuit ad fundamentum basilicæ construendum. Dehinc in numerum duodecim apostolorum duodecim cophinos plenos suis humeris suppositos bajulavit. Altera vero die similiter intra palatium suum Lateranense basilicæ fabricam cœpit.* In actis Græcis de Lateranensis basilicæ erectione prolixius agitur his verbis: Ἵνα δὲ πᾶσι καταφανὲς γένηται ἐξ ὅλης ψυχῆς αὐτὸν πεπιστευκέναι, ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ ἐν τῷ λεγομένῳ Λατερνησίῳ λαβὼν δίκελλαν οἰκείαις χερσὶν αὐτὸς πρῶτος ἤρξατο ὀρύσσειν, καὶ διαγραφὴν ποιησάμενος προσέταξεν ἐκκλησίαν οἰκοδομηθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Quod igitur de Vespasiano et Nerone Suetonius et de Constantino Acta S. Silvestri referunt, idem procul dubio fecit Eleutherius, quem portus ab ipso denominati structuræ Constantinus Magnus præfecerat. Ut autem se hoc fecisse testaretur, statuam suam ibi erexit, quæ dextra ligonem et sinistro humero scapulari tecto gestabat cophinum. Hæc illa est quam et hoc loco describit Codinus et in libro *De ædificiis* p. 104. Σκαπούλιον vero Codinus vocat tegumentum coriaceum, quo plerumque bajuli contra gravitatem oneris humerum solent munire. Lamb.

(80) *Τὸ δὲ σταυρίον*. Errant qui hæc verba ita interpretantur ac si pro τὸ σταυρίον legatur τὸν ταῦρον. Loquitur enim hic Codinus de celeberrima

C illa cruce, quam Constantinus Magnus ad similitudinem illius quam in cœlo viderat, supra columnam ad septentrionalem partem sui fori erexit. Passim ejus mentio fit apud scriptores historiæ CP. Sed vide imprimis Codinum p. 28 et 68. Lamb.

(81) Τῇ αὐλῇ τῇ λιθοστρώτῳ]. Forum Constantini Magni scriptores sæpius per excellentiam vocant τὸν φόρον, vel τὸν μέγαν φόρον. Alias appellant τὸν πλακωτὸν φόρον, quod planis et latis lapidibus stratum esset; vel, ut hoc loco Codinus, nuncupant τὴν αὐλὴν τὴν λιθόστρωτον, id est *aulam lapidibus stratam*. Lamb.

(82) *Τὰ τέσσαρα μέρη* vocat quatuor factiones Circi, nempe Prasinam et Russatam, Venetam et Albatam, quarum duæ priores duabus posterioribus erant contrariæ. Sic quatuor quidem erant diversi colores Circensium aurigarum, sed duæ tantum factiones, quæ sibi invicem repugnabant, quia Prasina et Russata, et contra Veneta et Albata pro

D una et eadem accipiebantur. Secundum hanc factionum Circensium distinctionem populus quoque Cpolitanus in duas divisus erat partes, quarum una Prasino colori, altera Veneto favebat. Procopius Pers. 1, Οἱ δῆμοι, inquit, ἐν τῇ πόλει ἔς τε Βενέτους ἐκ παλαιοῦ καὶ Πρασίνους διῄρηντο. Idem in hist. arcana has duas populi factiones μοίρας vocat: Τοῦ δὲ δήμου, inquit, ἐκ παλαιοῦ ἐς μοίρας δύο διεστηκότος μίαν αὐτὸς τὴν Βένετον ἑταιρισάμενος. Codinus eas appellat τοὺς δύο δήμους et τὰ δύο δημοτικὰ μέρη τοῦ δήμου. Lamb.

(83) Σωματοπρᾶται sunt mangones, qui τὰ δουλικὰ σώματα, hoc est *mancipia*, venditant. Alias vocantur ἀνδραποδοκάπηλοι, quasi μεταβολεῖς τῶν ἀνδραπόδων. Strabo eos appellat σωματεμπόρους. Notandum etiam quod Codinus mancipia nuncupat πρόσωπα οἰκετικά. Lamb

ὅπερ ὁρᾶται εὐμηκες κτίσμα νοσοκόμου (84), ὁ μέγας Κωνσταντῖνος (85) ἀνήγειρεν αὐτὸ εἰς πορνεῖον (86). Ἵστατο δὲ στήλη ἐπὶ κλωστοῦ λιθίνου κίονος τῆς Ἀφροδίτης· τῶν δὲ πολιτῶν ἐκεῖσε ἀπερχομένων καὶ ἐρώντων τὰς ἐκεῖσε οἰκούσας μαχλάδας, ἔξωθεν τοῦ αὐτοῦ οἴκου οὐχ εὑρίσκετο ἕτερον πορνεῖον. Καὶ ἦσαν ἀπόχωροι ἐπὶ τοὺς κίονας (87) μετὰ κρικέλλων καὶ κουρτίνων. Καὶ οὕτως ἐκεῖσε ἐν ἀσωτίᾳ οἱ ἐρῶντες ἐτέρποντο. Ἦν δὲ καὶ στήλη τῶν ἐν ὑπολήψει οὐσῶν καθαρῶν γυναικῶν καὶ παρθένων. Ἐκείνων δὲ μὴ θελουσῶν ὁμολογεῖν, ἔλεγον (88) αὐταῖς οἱ γονεῖς τε καὶ φίλοι· « Ἀπέλθωμεν εἰς τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα, καὶ εἰ καθαρὰ εἶ, ἐλεγχθήσῃ ἐκεῖ ἐπὶ τῆς στήλης. » Καὶ ὅτε ἐπλησίαζον, ἡ μὲν ἄμεμπτος διήρχετο ἀβλαβής, ἡ δὲ διεφθαρμένη, ἡνίκα ἐπὶ τὸν κίονα τοῦ ἀγάλματος ἐπλησίαζεν ἄκουσα καὶ μὴ βουλομένη, ἐπιστασίᾳ ἀθρόᾳ ἐσηκοῦντο τὰ ἱμάτια αὐτῆς, καὶ ἐδείκνυε τὸ ἑαυτῆς αἰδοῖον. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἔχουσαι ἄνδρας, ἐὰν λαθραίως ἐμοιχεύοντο· τοῦτο καὶ ἐπ' αὐταῖς ἐγίνετο, καὶ οὕτως ἀπηλέγχοντο. Καὶ ἐθαύμαζον πάντες, καὶ ἐπίστευον τῇ γενομένῃ πορνείᾳ· ἐκεῖναι γὰρ παρευθὺς ὡμολόγουν. Ἡ δὲ γυναικαδελφὴ Ἰουστίνου τοῦ ἀπὸ κουροπαλατῶν συνέτριψε τὴν στήλην διὰ τὸ καὶ αὐτῆς τὸ αἰδοῖον φανῆναι μοιχευθείσης, καὶ διερχομένης ἐκεῖσε ἐφ' ἵππῳ ἐν τῷ λούματι τῶν Βλαχερνῶν διὰ τὸ ἐξαίσιον ὄμβρον γενέσθαι καὶ μηκέτι (89) δύνασθαί τινα περιπατεῖν πλὴν ἐν τοῖς βασιλικοῖς δρόμωσιν (90).

Τὰ δὲ λεγόμενα Κοντάρια (91) βίγλα ἦν ἐκεῖ με-

A nunc prælongum conspicitur ædificium in quo ægroti curantur, ibi olim a Constantino Magno lupanar exstructum fuerat, præter quod nullum aliud in urbe inveniebatur. Stabat illic supra columnam lapideam Veneris statua, quam colebant meretricum istic habitantium amatores. Circa columnam vero erant cellæ cancellis et cortinis distinctæ, intra quas amantes libidinibus suis perfruebantur. Præterea quoque inserviebat illa statua mulieribus et virginibus, quarum suspecta erat pudicitia. His enim factum fateri nolentibus parentes et cognati dicebant : « Eamus ad statuam Veneris, et illa puritatis tuæ indicium faciet. » Post ubi illuc **51** venerunt, quæ extra culpam erat, illæsa accedebat : contra vero si qua vitiata appropin- B quaret columnæ ejus statuæ, illi licet repugnanti subito quodam impetu vestes discerpebantur, ita ut pudenda palam apparerent. Idem eveniebat uxoribus adulteratis, eademque indicio convincebantur. Huic violatæ pudicitiæ testimonio omnes cum summa admiratione fidem adhibebant, ipsis quoque accusatis factum postea non amplius negantibus. Soror autem uxoris Justini curopalatæ statuam hanc confregit, eo quod ipsa quoque denudatis pudendis adulterii convinceretur equo illac transvehens ad balneum Blachernarum : etenim adeo ingens fuerat pluvia ut alia via nonnisi in dromonibus imperatoris eo adire posset.

Quæ nunc Contaria vocantur, prius vigilum

Meursii et Lambecii notæ.

(84) *Ξενών* significat *hospitale* seu domum excipiendis peregrinis destinatum, qualem, ut hic Codinus refert, Theophilus imperator exstruxit in regione urbis nuncupata *Zeugmate*, loco lupanaris publici, quod ibi a Constantino Magno fuerat constitutum. Meminit ejus rei Cedrenus t. II. LAMB.

(85) Νοσοκομεῖον ἦν ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος εἰς πορνεῖον. Γέγονε δὲ καὶ οἶκος Ἰσιδώρου πατρικίου, εἶτα μοναστήριον γυναικεῖον· καὶ ὁ Θεόφιλος ἐποίησεν αὐτὸ ξενῶνα. Ἵστατο cod. 3058.

(86) Ἀνήγειρεν αὐτὸ εἰς πορνεῖον. His statim subjungenda esse videntur illa verba quæ paulo inferius leguntur, Ἔξωθεν δὲ τοῦ αὐτοῦ οἴκου οὐχ εὑρίσκετο ἕτερον πορνεῖον. LAMB.

(87) Pro ἐπὶ τοὺς κίονας legendum videtur ἐπὶ τὸν κίονα, id est *apud ante memoratam columnam Veneris*. Ἀπόχωροι seu ἀποχωρήματα significant hic *secessus* vel *loca secreta et a turba separata*. Suetonius simili de re loquens *distinctas cellas* vocat : *Lupanar*, inquit, *in palatio constituit distinctisque et instructis compluribus cellis*. Διάχωροι æque probari potest : διάχωροι enim dicuntur *intervalla* seu *spatia intersepta*. Pro κουρτίνων perperam scriptum fuit κουρίων et κουρτίων. Unde patet nihili esse vocabulum κουρτίον, quod unica hujus mendi auctoritate nixus Meursius Glossario suo Græco-barbaro inseruit. Κουρτίνας autem vel κορτίνας Græci recentiores vocant *vela*, quibus aliquid obtegitur. Martyrologium in pass. S. Irenes : Καὶ οὕτω κρυπτόμενος ὑπὸ κορτίνας διδασκέτω γράμματα τὴν θυγατέρα ἡμῶν. Ita etiam hoc loco Codinus κορτίνας appellat *vela*, quibus cellæ meretricum circumdatæ erant. Apud Italos, Gallos et Germanos hodie vulgo nuncupantur C *cortinæ* vela lanea vel linea vel bombycina, quibus lecti circumcluduntur tam ad curiosos oculos quam culices arcendos. Quo facilius autem ejusmodi cortinæ adducantur vel diducantur, solent plerumque circellis vel annulis æreis suspendi. Eidem quoque usui servisse puto istos circellos, quos cum cortinis meretricum latibula ambiisse Codinus hoc loco refert. Cæterum κρικέλλος transpositione litterarum pro κιρκέλλος dictum est, ut κρίκος pro κίρκος, hoc est *circus*. In actis Græcis S. Silvestri PP. I ineditis observavi κρικέλλους vocari *annulos æreos*, in quos catena intromittitur ad obserandum ostium. Verba ipsa hæc sunt : Καὶ εὑρήσεις τὸ σπήλαιον κατέναντι, ἔνθα ὁ δράκων κοιτάζεται, ἐν ᾧ εἰσὶ πύλαι χαλκαῖ ἔχουσαι κρικέλλους. Μετὰ γοῦν τὸ κατελθεῖν σε ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑλκύσεις πρὸς ἑαυτὸν τὰς πύλας, D καὶ ἐν τοῖς κρικέλλοις αὐτῶν εἰσαγάγῃς τὴν ἅλυσιν τῆς κατήνας, καὶ κλείσας ἐρεῖς etc. LAMB.

(88) Γυναικῶν, τῶν τε παρθένων καὶ μή, πλουσίων τε ὁμοῦ καὶ πενήτων. Καὶ ἐάν τις ἔλυσεν αὐτῶν τὴν παρθενίαν, καὶ μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν, ἔλεγον cod. 3058.

(89) *Καὶ μηκέτι*. Μὴ δυναμένης διὰ θαλάσσης ταύτης ἐν τοῖς βασιλικοῖς δρόμωσιν ἐκεῖ ἀπελθεῖν cod. 3058.

(90) *Βασιλικοὺς δρόμωνας* videtur vocare *naves expediti cursus*, quibus imperator utebatur, cum mari iter faceret. In cod. Vat. scriptum inveni δρομάσιν : δρομάδες autem sunt quas Sidonius *cursorias* appellat. LAMB.

(91) Ὅτι τὰ λεγόμενα Κοντάρια βίγλαν εἶχον ἕως ἔτη ζ'. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πόλεμος ἕως ἔτη β'. Καὶ ναὸς εἰδώλων μικρὸς πάνυ, ὃ ἔλεγον Γαληνοῦ εἶναι Reg. 1027.

erant excubiæ, quæ ibi durarunt annos septem. Post bellum autem bienne fanum illic a Gallieno ædificatum est, quo destructo Constantinus Magnus S. Deiparæ templum ejus loco erexit, eique incidi curavit imaginem Christi et sanctæ ejus Matris et sui ipsius, et celebravit festum Dedicationis integras duodecim dies. Hoc templum postea S. Theclæ cognominatum fuit. Tunc temporis fornix miliarii porta erat terrestris, et in loco nuncupato Diippio mutatio equorum cursus publici. Ipsa vero Contaria **52** magnus mons erat, ubi Byzantii populorum occidentalium invasionem metuentes excubias agebant.

Biglentia, ut vocant, firmissima erat custodia Constantini Magni, cum Byzantium occupavit.

Neorii sive natalis prima fundamenta posuit Constantinus Magnus. Illic forum erat eorum qui maritimas negotiationes exercebant, quod postea sub Justiniano translatum est in portum Juliani.

Aquæ ductum magnorum arcuum Valens exstruxit, qualem nunc videre est.

Asparis cisterna sub Leone Magno ab Aspare et Ardaburio patriciis condita est; qua absoluta ambo inibi interfecti fuere. Domus autem Asparis erat quam deinde possedit Basilius accubitor.

Ad cisternam Aetii, quam Aetius patricius construxit, ipsius Aetii statua posita erat.

Cisternam Boni Bonus patricius Roma rediens condidit, eamque cameris cylindricis texit.

Ex simulacris Roma advectis aliquot multa in Hippodromo collocata sunt, in primis vero sexaginta, inter quæ etiam Augusti est. **53** Nicomedia quoque multæ allatæ sunt statuæ, quarum una, nempe Diocletiani, hucusque in Hippodromo superest; stat autem ad medium tribunal imperatoris. Præterea magna statuarum et signorum copia

A γάλη τὸ πρότερον, καὶ ἕως ἑπτὰ χρόνους ἐφυλάττετο ἐκεῖσε. Πολέμου δὲ γινομένου δύο ἔτη ναὸς ᾠκοδομήθη εἰδώλου μικρὸς ὑπὸ Γαληνοῦ (92), ὃν καθελὼν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τῇ Θεοτόκῳ ναὸν ἀνήγειρε, καὶ ἐχάραξε τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα καὶ ἑαυτὸν, καὶ ἐτέλεσε πανήγυριν ἡμέρας δώδεκα· ὅστις ναὸς μετωνομάσθη ἡ ἁγία Θέκλα. Τότε δὲ καὶ τοῦ μιλίου ἡ καμάρα χερσαία πόρτα ἦν, καὶ εἰς τὸ Διίππιον ἦν ἡ ἀλλαγή. Αὐτὰ δὲ τὰ λεγόμενα Κοντάρια μέγα ὄρος ἦν, καὶ ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῆς βίγλης τῶν Βυζαντίων, πτοουμένων τοὺς δυτικούς.

Ὅτι τὰ λεγόμενα Βιγλέντια ἦν ἰσχυροτάτη φυλακὴ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὅτε τὸ Βυζάντιον ἐπόρθει.

B Ὅτι τὸ Νεώριον (93) ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἐστοιχειώσατο, ἐν ᾧ καὶ ἀγορὰ τῶν θαλασσίων ἐμπόρων ἦν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετεποιήθη εἰς τὸν τοῦ Ἰουλιανοῦ λιμένα.

Ὁ ἀγωγὸς τῶν μεγάλων ἀψίδων ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος ἐκτίσθη, ὡς ὁρᾶται (94).

Ἡ καλουμένη Ἀσπάρου κινστέρνα ὑπὸ Ἀσπάρου καὶ Ἀρδαβουρίου ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ μεγάλου Λέοντος, καθ' ἣν ἀμφότεροι πληρωθείσης αὐτῆς ἀνῃρέθησαν (95). Ὁ δὲ οἶκος τοῦ Ἀσπάρου ἦν ὅνπερ εἶχε Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος (96).

Ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἀετίου κινστέρνῃ, ἥτις ὑπὸ Ἀετίου πατρικίου ἐκτίσθη, στήλη ἵστατο ἐκεῖσε τοῦ αὐτοῦ Ἀετίου.

C Τὴν δὲ Βώνου κινστέρναν ἔκτισε Βῶνος πατρίκιος, ἀνελθὼν ἀπὸ Ῥώμης, καὶ ἐσκέπασεν αὐτὴν διὰ κυλινδρικῶν θόλων (97).

Ὅτι ἀπὸ Ῥώμης πολλὰ κομίσαντες εἴδωλα τὰ μὲν ἔστησαν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἐξαιρέτως δὲ ἑξήκοντα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἀπὸ Νικομηδείας στῆλαι πολλαὶ ἥκασιν, ὅθεν καὶ ἡ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σώζεται ἕως νῦν, ἐπίκουφος οὖσα, ἀναμέσον τοῦ καθίσματος ἱσταμένη τοῦ βασιλικοῦ (98). Ὁμοίως καὶ ἀπὸ Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ Κυζί-

Meursii et Lambecii notæ.

(92) Scribendum Γαλλιηνοῦ: loquitur de Gallieno imperatore, Valeriani filio. LAMB.

(93) Νεώριον, quemadmodum Latinorum *navale*, et *portum* significat et locum ubi naves fabricantur. Sic Cpoli duo fuere loca nominata νεώρια, quorum unus erat portus manufactus, quem antiqua urbis descriptio *Neorium portum* vocat et fuisse tradit in regione sexta: alter fabricandis navibus destinatus erat, quem antiqua urbis descriptio *Navalia* appellat et in decima tertia regione fuisse refert. Hoc loco Codinus de Neorio portu loquitur, quem ait factum fuisse a Constantino magno. Idem testatur anonymus in Collectaneis. In aliquot codicibus pro ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας legitur ὁ Κώνων vel ὁ Κώνστανς, et ἐτοιχειώσατο pro ἐστοιχειώσατο, et Ἰουστίνου pro Ἰουστινιανοῦ, et ἐμποριῶν pro ἐμπόριον. LAMB.

(94) *Ὡς ὁρᾶται*. Nempe ex inscriptione. LAMB.

(95) Ἀνῃρέθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, οἵτινες ἐβούλοντο μετὰ τοῦ δήμου καταβιβάσαι Λέοντα τῆς βασιλείας, εἰ μὴ ἐξ ἀγχινοίας οὗτος τούτους ἀνεῖλε δόλῳ. Ὁ 3058.

(96) *Ὁ δὲ οἶκος τοῦ Ἀσπάρου — ὁ παρακοιμώμενος*. Idem p. 67 v. 18 iisdem verbis repetit,
D præterquam quod pro Ἀσπάρου legitur Ἄσπαρος. Utrumque enim dicitur, Ἄσπαρ Ἄσπαρος et Ἄσπαρος Ἀσπάρου, ut Ἀρδάβουρ Ἀρδάβουρος et Ἀρδαβούριος Ἀρδαβουρίου. Basilius vero, quem Codinus ait Asparis habitasse domum, accubitor fuit vel cubicularius Constantini Porphyrogeniti secundum imperantis. Meminit ejus Zonaras, et ipse Constantinus de Administ. Imp. c. 50 et 45, ubi, item ut Codinus, refert domum, quæ olim Aspari seu Asparis fuerat, Basilium accubitorem tunc temporis possedisse. Eo enim loco legendum est ὁ τοῦ Ἀσπάρου, non ut vulgo perperam legitur, ὁ τοῦ βαρβάρου. Similiter quinquies in eodem capite vitiose editum est τὸν τοῦ βαρβάρου οἶκον pro τὸν τοῦ Ἀσπάρου οἶκον.

(97) Αὐτὴν κυλινδρικῷ θόλῳ. Ὁ δὲ οἶκος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν. Ὁ αὐτὸς δὲ ἦν ἐπὶ Ἡρακλείου βασιλέως 3058.

(98) Κάθισμα βασιλικόν hic significat *tribunal imperatoris* in Hippodromo, ubi sedebat cum iu-

A νου καὶ Καισαρείας καὶ Τράλης καὶ Σάρδης καὶ Μωκισσοῦ, καὶ ἀπὸ Σεβαστείας καὶ Σατάλων καὶ Χαλδείας καὶ Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης καὶ Κύπρου, καὶ ἀπὸ Κρήτης καὶ Ῥόδου καὶ Χίου καὶ Ἀτταλείας καὶ Σμύρνης καὶ Σελευκείας καὶ ἀπὸ Τυάνων καὶ καὶ Ἰκονίου ἀπὸ Βιθυνῶν Νικαίας καὶ ἀπὸ Σικελίας, καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως ἦκασι διάφοροι στῆλαι καὶ θεάματα παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἃ καὶ ἐτέθησαν καὶ ἐστηλώθησαν (99).

Ἀρτέμιδος ἡ στήλη ἐν τῷ Ἱππικῷ ἐστιν, ἔνθα οἱ παλαίοντες δοκιμάζονται.

Οἱ δὲ τέσσαρες κεχρυσωμένοι ἵπποι, οἱ ὑπερθεν τῶν καγκέλλων ὁρώμενοι, ἐκ τῆς Χίου ἥκασιν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.

B Ἐν τῷ περιπάτῳ τῶν δύο μερῶν ἔφιπποι στῆλαι καὶ πεζαὶ Γρατιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Θεοδοσίου καὶ τοῦ κυρτοῦ Φιρμιλιανοῦ πρὸς γέλωτα ἔστησαν.

Αἱ δὲ γεννῶσαι θῆρας καὶ ἀνθρώπους ἐσθίουσαι ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἡ μὲν μία ἐστὶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τῶν δευτέρων αὐτοῦ πράξεων (1)· ἡ δὲ ἑτέρα, ἐν ᾗ καὶ πλοῖον ὑπάρχει, οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ Σκύλλα ἐστὶν ἡ ἐκ τῆς Χαρύβδεως ἐσθίουσα τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἔστιν ὁ Ὀδυσσεὺς ὃν κατέχει ἐν τῇ χειρὶ ἐκ τῆς κορυφῆς. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἑπτὰ αἰῶνές εἰσιν οἱ ἐσθίοντες καὶ ἐσθιόμενοι, οἱ δὲ κατακλυσμὸν, ὁ περιὼν δὲ ὁ ἕβδομος οὗτος αἰών.

C Ἡ δὲ καθεζομένη εἰς τὸ σελλίον οἱ μὲν Βηρῖναν τὴν γυναῖκα τοῦ μεγάλου Λέοντος εἶναί φασιν, οἱ δὲ Ἀθηνᾶν ἐξ Ἑλλάδος ἐλθοῦσαν.

Ἡ δὲ ὕαινα ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἤχθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὰ δὲ λοιπὰ ἀγάλματα τοῦ Ἱππικοῦ τά τε ἄῤῥενα καὶ τὰ θήλεα, καὶ οἱ διάφοροι ἵπποι, καὶ τῶν καμπτήρων οἱ λίθινοι κίονες, καὶ οἱ χαλκοῖ (2) ὀβελίσκοι τῶν καμπτήρων, καὶ αἱ ἱστορίαι τοῦ μονολίθου (3), καὶ αἱ ἡνιοχευτικαὶ στῆλαι σὺν ταῖς βάσεσιν αὐτῶν ταῖς ἐνιστόροις, καὶ τῶν περιπάτων οἱ κίονες μετὰ τῶν κεφαλῶν καὶ ποδίσκων αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν σφενδόναις στηθέων καὶ συστρεμμάτων καὶ σκαλίων καὶ σολεῶν, ὁπόθεν (4) ἐκεῖσε, εὑρίσκεται γραφή. Καὶ ἐξαίρετον εἰς τὰς χαλκᾶς πύλας τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τῶν D μελλόντων εἰσὶ πᾶσαι αἱ ἱστορίαι, ἃς ἐστηλώσατο Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς εἰς μνήμην τῶν ἐντυγχανόντων διὰ τὸ ἀνεξάλειπτον εἶναι. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ πάσης τῆς πόλεως τὰ ἀγάλματα ἐστοιχειώσατο (5).

a Constantino Magno deducta est Athenis, Cyzico, Cæsaria, Trallibus, Sardibus, Mocisso, Sebastia, Satalis, ex Chaldia, Antiochia magna, ex Cypro, Rhodo, Chio, Attalia, Smyrna, Seleucia, Tyanis, Iconio, Nicæa Bithyniæ et ex Sicilia omnibusque aliis tam orientis quam occidentis urbibus, quæ sua quæque in columna erectæ et collocatæ fuerunt.

Dianæ statua in Hippodromo posita est, ubi palestritæ exercentur.

Quatuor inaurati equi supra cancellos positi ex Chio allati sunt sub Theodosio Juniore.

In ambulacro duarum factionum stabant equestres statuæ et pedestres, Gratiani, Valentiniani, Theodosii, ut et Firmiliani gibbosi, risus concitandi gratia.

Ex duabus Hippodromi statuis, quæ belluas gignunt, homines devorant, una denotat Justinianum tyrannum et quæ recuperato imperio **54** gessit, altera vero, quæ navim appositam habet, secundum aliquos Scylla est, homines a Charybde absorptos devorans; atque ille quem capite prehensum tenet, Ulyssem refert. Alii autem jam devoratos terram et mare septemque sæcula, vel ut alii volunt, diluvium innuere, illum qui solus superest, septimum hoc sæculum significare aiunt.

Statuam sellæ insidentem alii Verinam uxorem Leonis Magni esse dicunt, alii Minervam ex Græcia deductam.

Statua hyænæ ex magna Antiochia a Constantino Magno advecta est. Quæ præterea in Hippodromo spectantur signa virilia et muliebria, et variæ equorum statuæ, et lapideæ columnæ metarum earumque obelisci ærei, et monolithi sculpturæ, et statuæ curules cum earum basibus figuratis, et porticuum columnæ cum suis sibi capitulis et spiris, item pectora statuarum in sphendone et gradus et solia, hæc omnia unde eo perlata fuerint adscriptum est. Sed præcipue in portis æreis omnes visuntur historiæ ultimorum dierum, quas ibi statuit Apollonius Tyaneus in sempiternam et indelebilem rerum quæ futuræ **55** sunt memoriam. Similiter etiam per totam urbem statuas consecratas erexit; et qui ejus generis apotelesmatum peritiam habent, omnia manifesto depre-

Meursii et Lambecii notæ.

dos spectaret Circenses. In Chronico Alexandrino aliquoties vocatur τὸ δεσποτικὸν κάθισμα τοῦ Ἱππικοῦ. In Anonymi Collectaneis nuncupatur ἡ βασιλικὴ καθέδρα. Codinus aliquoties appellat τὸ βασιλικὸν στάμα. LAMB.

(99) Ἐστηλώθησαν, ἵνα οἱ διερχόμενοι ταῦτα καὶ πεπειραμένοι ἔχωσι τὸ ἀλάθητον τῶν ἐσχάτων. C.

(1) *Τῶν δευτέρων αὐτοῦ πράξεων*. Hoc est, rerum quas gessit post recuperatum imperium. LAMB.

(2) Οἱ κίονες οἵ τε λίθινοι καὶ οἱ χαλκοῖ, καὶ οἱ ὀβελίσκοι τῶν καμπτήρων οἱ χαλκοῖ cod. 3058,

(3) *Αἱ ἱστορίαι τοῦ μονολίθου*. Vide paulo supra not. 75.

(4) Σὺν ταῖς κεφαλαῖς καὶ ποδίσκοις αὐτῶν καὶ ταῖς ἐν τῷ Σφενδόνι καὶ τοῖς στήθεσι καὶ συστεματίοις καὶ σολεοῖς, καὶ ἁπλῶς ὁπόθεν cod. 3058.

(5) *Ἀγάλματα ἐστοιχειώσατο*. Sensus est Apollonium Tyaneum plurimas per urbem statuas consecratas erexisse ad ejus conservationem. Στοιχειοῦν hoc loco significat *consecrare* vel mystica quadam arte concinnare seu conficere. Olympiodorus de re simili loquens vocat ἀφιεροῦν et τελεῖν: Οὐαλέριος δὲ, inquit, παρὰ τόπον παραγενό-

hendent. Præterea quoque in tripodibus Delphicis et statuis equestribus inscriptum est, quam ob causam positæ sint et quid significent.

Augustus Octavianus mense Augusto primum consulatum inivit, eamque ob causam hunc mensem, qui Sextilis antea vocabatur, Augustum appellavit. Ejusdem mensis die 19 obiit. Die autem 23 Septembris natus fuit, et secundo die ejusdem mensis Antonio devicto solus imperium obtinuit: quare hunc mensem honoravit, et indictionem ab eo initium sumere voluit.

Narrant Appianus, Dio atque alii historiæ Romanæ scriptores, Cæsarem aliquando Nicepoli Dyrrhachium navigantem, cum magna tempestate coorta gubernator, Cæsarem dissimulato habitu non cognoscens, animo consternaretur, aperientem se gubernatori dixisse: «Obluctare tempestati: nam Cæsarem vehis et Cæsaris fortunam,» eoque dicto animum gubernatori reddidisse, et tempestate fortuito sedata evasisse incolumem.

56 Cranus, unus septem philosophorum qui Athenis comitati sunt Eudociam uxorem Theodosii Junioris, petiit ab imperatore ut sibi liceret videre signa quæ in Hippodromo asservantur; cumque post cætera omnia vidisset quoque statuam dictam vulgo perichytem et asinum ipsi præeuntem, hic ille ad præsentes se convertens, quis eam posuerit interrogavit, atque ubi Valentiniani esse cognovit: «O miserum,» inquit, «rerum statum, quando ita asini præferentur hominibus, ut hi a tergo illos ærum-

A Οἱ δὲ ἔχοντες δοκιμὴν τῶν στηλωτικῶν ἀποτελεσμάτων εὑρήσουσι πάντα ἀλαθήτως. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ τρίποδες τῶν Δελφικῶν κακκάβων καὶ αἱ ἔφιπποι στῆλαι γράφουσι δι' ἣν αἰτίαν ἔστησαν καὶ τί σημαίνουσιν.

Ὁ Αὔγουστος ὁ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστῳ μηνὶ ὑπάτευσε, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν, Σεξτίλιον τὸ πρότερον λεγόμενον, ὀνομάσας Αὔγουστον. Ἐν αὐτῷ δὲ καὶ ἐτελεύτησε τῇ ιθ' τοῦ μηνός. Τῷ δὲ Σεπτεβρίῳ ἐγεννήθη εἰς τὰς κγ', καὶ τῇ δευτέρᾳ Σεπτεβρίου Ἀντώνιον ἐνίκησε καὶ ἤρξατο τῆς μοναρχίας, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν ἀρχὴν ἰνδίκτου ποιησάμενος ἤτοι ἀρχὴν χρόνου, ὅθεν ὁ Σεπτέβριος τετίμηται (6).

Λέγουσιν οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ ἱστορήσαντες, Ἀππιανὸς Δίων τε (7) καὶ ἄλλοι τινὲς ἱστορικοὶ, ὡς ὁ Καῖσαρ B ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς τὸ Δυῤῥάχιον (8) διαπερῶν μεγάλου κλύδωνος γενομένου, καὶ τοῦ κυβερνήτου ἐξαπορήσαντος, ἀγνοοῦντος δὲ ὅτι τὸν Καίσαρα φέρει (ἦν γὰρ κεκαλυμμένος τοῦ μὴ γνωρίζεσθαι), ἀνακαλυψάμενος εἶπε πρὸς τὸν κυβερνῶντα, «Πάλαιε πρὸς τὸν κλύδωνα· Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν Καίσαρος τύχην.» Ὥστε τὸν κυβερνήτην ἐπιμελέστερον προστεθέντα, καὶ τῆς τύχης διδούσης, γαλήνην γενέσθαι καὶ διασωθῆναι (9).

Κράνος ὁ φιλόσοφος, εἷς τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων τυγχάνων τῶν τῇ Εὐδοκίᾳ συνελθόντων ἐξ Ἀθηνῶν, ἣν ἡρμόσατο ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα Θεοδόσιος ὁ μικρὸς, ᾔτησε τὸν βασιλέα θεάσασθαι τὰ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ στοιχεῖα (10). Καὶ δὴ πάντα ἰδὼν, ἀλλὰ καὶ τὸν Περιχύτην (11) λεγόμενον, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸν C ὄνον πορευόμενον, στραφεὶς ἠρώτα τίς ὁ στήσας· καὶ μαθὼν ὅτι Οὐαλεντινιανὸς, «Ὢ συμφορᾶς,» φησὶ, «καὶ οὐαὶ, ὅταν οὕτως καὶ ὄνος προτιμηθήσεται, τῶν ἀνθρώπων ἐν ταλαιπωρίαις ὀπίσω ἀκο-

Meursii et Lambecii notæ.

μενος μανθάνει παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἱερὸν τὸν τόπον εἶναι καὶ ἐξ ἀρχαίας τελετῆς ἀνδριάντας ἐν αὐτῷ ἀφιερῶσθαι. Et paulo post: Καὶ ἐῴκει, ait, ὁ τῶν ἀνδριάντων ἀριθμὸς κατὰ παντὸς ἔθνους τελεῖσθαι βαρβάρου. Ita Codinus p. 35 v. 6 *catenam*, in qua credebatur fatum seu fortuna urbis consistere, ἐστοιχειωμένην appellat, quasi τετελεσμένην seu ἀφιερωθεῖσαν. Et Nicetas Choniates ejusmodi statuas et imagines consecratas, quales hic Codinus ait Apollonium Tyaneum erexisse, στοιχειώδη τῆς πόλεως φυλακτήρια nuncupat. Appellantur etiam στοιχειωματικοὶ qui hujus generis magice consecrata simulacra componunt. LAMB.

(6) Αὐτὸν ἄρχοντα ἰνδικτιῶνος ἤτοι ἀρχὴν χρόνου, ὅθεν Σεπτέμβριος τετίμηται cod. 3058. — Ἴνδικτος et ἰνδικτιὼν Græcis recentioribus ἐπινέμησιν seu *indictionem* significant. Quæ vero hic Codinus refert de indictionum principio, confirmat Joannes Lydus libro *De mensibus* p. 122. Sed nota indictionem seu ἐπινέμησιν, quæ apud scriptores Græcos in usu est et cognominatur Cæsarea, incepisse post Christum natum anno 312, die 24 Septembris, quo Constantinus Magnus Maxentium devicit et statim post victoriam Christianis libertatem indixit. Altera, quæ Romana vocatur et Latinis scriptoribus usitata est, a calendis Januariis sequentibus incepit. LAMB.

(7) *Ἀππιανὸς Δίων τε.* Ita restituendum duxi, cum perperam in codicibus scriptis legeretur Οὐεσπασιανὸς δι' ὧν τε. Vide Appianum Alexandrinum l. 1 *De bellis civilibus* et Dionem l. XLI, ubi prolixe narratur quam ob causam C. Julius Cæsar Dyrrhachio Brundisium solus et incognitus navigare conatus fuerit, et quomodo tempestate adversa debilitatos nautarum animos sui detectione ad spem erexerit. LAMB.

(8) *Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς τὸ Δυῤῥάχιον.* Hoc falsum est. Corrige igitur Codinum ex Appiani et Dionis locis, quos ipse citavit, et scribe ἀπὸ Δυῤῥαχίου εἰς τὸ Βρεντέσιον. Nempe Cæsar ex castris, quæ apud Dyrrhachium posuerat, conabatur navigare Brundisium, ad transvehendos milites quos D ibi cum Antonio reliquerat. LAMB.

(9) *Γαλήνην γενέσθαι καὶ διασωθῆναι.* Hæc ita narrat Codinus quasi sedata tempestate Cæsari navigatio illa deinceps feliciter successerit: sed neque hoc verum est. Nam nec sævitia tempestatis se remisit, nec navis remorum vi ulterius promoveri potuit; quare adversa puppi Cæsar ad castra sua coactus fuit reverti. LAMB.

(10) Στοιχεῖα hic significant *simulacra* et *statuas*. Supra ea vocavit στήλας, θεάματα et ἀγάλματα τοῦ Ἱππικοῦ. LAMB.

(11) *Περιχύτην.* Anonymus in Collectaneis tradit hanc fuisse statuam virilem, capite galeato et toto corpore nudo, exceptis pudendis. Si ergo pro Περιχύτης legeretur Περίχυτος, verisimile esset propterea hanc statuam ita denominatam fuisse, quod media velamento esset circumdata vel circumcincta. LAMB.

λουθούντων (12). » Ἦσαν δὲ οἱ φιλόσοφοι κατονομαζόμενοι οὕτως· Κράνος, Κάρος, Πέλοψ, Νέρουας, Σιλβανὸς, Ἀπέλλης καὶ Κύρβος. Ἱππεύοντος δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ αὐτῶν ὁρώντων καὶ θαυμαζόντων, ἔφη ὁ βασιλεύς· « Τί ὁρῶντες θαυμάζετε; » ἀποκριθεὶς δ' ἐκ τούτου ὁ Ἀπέλλης εἶπεν· « Θαυμάζομεν, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τῶν Ὀλυμπίων (13) ἀλλασσομένων ἵπποι γενήσονται ἀνθρώπων ἐπιβάται. » Νέρουας ἔφη· « Κακὸν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων (14), ὅτι τῷ στοιχείῳ τῆς τύχης στοιχεῖον συντρέχει. » Σιλβανὸς τὸ ὀκλάζον ζώδιον ἰδὼν ἔφη· « Τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἔσονται καιροὶ ἀγόνατοι. » Ὁ δὲ Κύρβος καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἰδὼν, « Ὦ δῆμε, » ἔφη, « δι' οὗ δήμιοι περισσεύουσιν. » Ὁ δὲ Πέλοψ ἰδὼν τοὺς ὅρους τῶν ἵππων ἠρώτησε τίνος τὸ πρόβλημα· τινῶν δὲ, Θεοδοσίου, B εἰπόντων, ἐκεῖνον φάναι· « Ἢ φιλόσοφος ἄκυρος ἢ βασιλεὺς οὐκ ἀληθής. » Ἑώρα Κάρος θηλύμορφόν τι ζώδιον τετραμερέσι ζωδιακοῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ εἶπεν· « Ὦ τετραπέρατε, ὅτι ἐκ σοῦ κομψοὶ καὶ ἀπείρατοι ἔσονται. » Κάρος δὲ καὶ αὐτὸς προτραπεὶς λαλῆσαι εἶπε· « Δυστυχῆ μοι τὰ πάντα φαίνεται· εἰ γὰρ ταῦτα τὰ στοιχεῖα, ὡς πειρῶνται, ἀληθεύουσιν, ἵνα τί ἡ πόλις (15) διὰ τούτων δοκεῖ συνίστασθαι; »

Καὶ ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ μεγάλου βασιλέως ὁ Ἀσκληπιόδωρος (16) ἰδὼν τὸ ζώδιον τὸ μέγα τὸ ἐν

A nose subsequi cogantur.» Nomina autem illorum septem philosophorum hæc erant: Cranus, Carus, Pelops, Nerva, Silvanus, Apelles et Curvus. Hisce præsentibus imperator aliquando equitans vidit eos admirabundos: sed admirationis causam quærenti imperatori ita respondit Apelles: «Miramur, imperator, quod olim mutatis Olympiis equi homines conscendent.» Item Nerva dixit: «Malum præsagit reginæ urbium, quod cum signo fortunæ aliud signum concurrit.» Post hunc Silvanus videns signum genuflexum: «Hoc,» inquit, «denotat tempora enervata instare.» At Curvus oculos in populum referens exclamavit: «O populum carnificibus aliquando abundaturum.» Pelops autem carceres Hippodromi conspiciens, cujusnam illud repagulum esset B interrogavit; **57** quibusdam vero, Theodosii, affirmantibus respondit: «Aut philosophus sine auctoritate, aut non verus imperator.» Porro Carus signum videns muliebre quadratis Zodiaci figuris conscriptum, dixit: «Versuti pariter atque inexperti ex te procedent.» Idem ille ut pergeret admonitus: «Omnia,» inquit, «infortunata mihi videntur: et si hæc signa, uti experimento constat, vera pronuntiant, quare ergo hæc urbs earum virtute videtur consistere?».

Sub imperatore Anastasio Magno Asclepiodorus philosophus magnum illud signum in Hippodromo

Meursii et Lambecii notæ.

(12) *Ὄνοι προτιμηθήσονται τῶν ἀνθρώπων ἐν ταλαιπωρίαις ὄπισω ἀκολουθούντων.* Quid Cranus philosophus his verbis significare voluerit, explicat Joannes Tzetzes his versibus:

Ὄνος δὲ χαλκοῦς ἱππικοῦ πιπίσκεται
Ἔμπροσθεν ἑστὼς, ἐκ δὲ τῶν ὀπισθίων
Ἄνθρωπος οἰκτρὸς, ζωγραφῶν τὸν νῦν βίον,
Ὥς εἶπε τὸ πρὶν Ἀττικὸς σοφὸς Κράνος,
Ἔφασε καὶ γὰρ τῷ κρατοῦντι τῷ τότε
Φεῦ συμφορᾶς, ἄνθρωπος ἥττων ὢν ὄνου.
Ἔσται χρόνος γὰρ τοῖς μεθύστερον χρόνοις
Ὅταν ὀνώδεις δυσγενεῖς καὶ καυλίαι
Καὶ πᾶς ἄμουσος εἰσρυεὶς κτηνωδίαν
Κρείττων νομισθῇ τῶν σοφῶν καὶ κοσμίων.
LAMB.

Secundum hanc Tzetzæ interpretationem, voluit dicere Cranus philosophus, quod asinus ille aureus Hippodromi, et statua virilis post eum collocata, præsignificarent tempus futurum, quo asi- D ni, ignobiles, ignorantes, et inverecundi, auctoritate et fortunis, doctos, ingenuos et modestos præcessuri essent. In uno codice manuscripto descriptionem istius statuæ virilis, quam Codinus περιτύχην vocat, et Crani philosophi apophthegma paulo diversis verbis ita conceptum reperi: Ὁ δὲ Κράνος ἰδὼν τὸ γυμνὸν ἀνδροείκελον περικεφάλαιον τῇ κεφαλῇ περιφέρον, καὶ τὸν ὄνον ἔμπροσθεν, εἶπεν· Ἕως πότε ὄνος ἄνθρωπος ἔσται, καὶ ὢ τῆς συμφορᾶς, ὅτι ἄνθρωπος ὄνῳ ἀκολουθεῖν οὐκ αἰσχύνεται· hoc est, *Videns Cranus statuam virilem nudam, capite galeato, et asinum ante eam, dixit: Quousque asinus homo erit, et, o calamitatem, quod hominem non pudeat, asinum sequi præeuntem.*

(13) *Τῶν Ὀλυμπίων.* Olympia hic pro ludis Circensibus accipiuntur. LAMB.

(14) *Τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων.* Per reginam urbium intelligit Cpolim. Τὸ στοιχεῖον τῆς Τύ- C χης puto hic significare *simulacrum Fortunæ urbis*, cujus passim apud Codinum mentio fit. LAMB.

(15) *Ἵνα τί ἡ πόλις.* Tanta Cpolitanorum animos occupaverat ignorantia et superstitio, ut quascunque antiquas statuas pro magice consecratis haberent, earumque virtute crederent urbem suam conservari incolumem. Huc igitur pertinent illa verba: Ἵνα τί ἡ πόλις διὰ τούτων δοκεῖ συνίστασθαι. Cæterum quæ hic apud Codinum vocantur στοιχεῖα, Nicetas Choniates appellat στοιχειώδη τῆς πόλεως φυλακτήρια, id est *consecrata urbis munimenta* seu *statuas urbis conservatrices*. Idem refert Latinos, postquam Cpolim expugnaverunt, imprimis evertisse celebres istas statuas consecratas, quæ contra hostes vel aperta vi vel insidiis urbem oppugnantes instar muri ac valli erectæ erant. LAMB.

(16) *Ἀσκληπιόδωρος.* Utraque tam Regii quam D Vaticani codicis lectio vitiosa est. Scribendum enim Ἀσκληπιόδοτος. Hic est Asclepiodotus philosophus et medicus, qui Procli discipulus fuit et temporibus Anastasii Dicori imperatoris claruit. Prolixe de eo agitur apud Photinum in excerptis ex Damascio de vita Isidori, et apud Suidam v. Ἀσκληπιόδοτος et δεισιδαιμονία. Cæterum quam fuerit Proclo charus et amicus, testatur ipse Proclus in prooemio commentarii inediti in Platonis Parmenidem, quem ei dedicat his verbis: Σὺ δὲ, inquit, ὦ φιλοσοφίας ἐπάξιον ἔχων τὸν νοῦν καὶ ἐμοὶ φίλων φίλτατε Ἀσκληπιόδοτε, δέχου τὰ δῶρα τοῦ ἀνδρὸς τέλεα τελέως ἐν γνησιωτάτοις κόλποις τῆς ψυχῆς. Exstat hodieque in bibliotheca Medicea ejusdem Asclepiodoti liber de re militari, cui titulus est Ἀσκληπιοδότου φιλοσόφου τέχνη τακτική. Divisus est in 12 capita, et incipit hoc modo: Τῆς τελείας παρασκευῆς πρὸς πόλεμον διττῆς οὔσης, χερσαίας τε καὶ ναυτικῆς, περὶ τῆς χερσαίας.

videns, quod manu faciem sustulit, repente exclamavit: «O vim ingenii et prudentiæ, cui uni omnium hominum necessitas incumbit.» Cum vero quidam ei litteras marmori incisas ostendisset, iste perlectis illis dixit: «Melius est non enuntiare quæ futura portenduntur; et quantum ad me attinet, felix essem si eas non legissem.»

Thesaurum deum Arabes maxime colunt, cujus simulacrum est lapis quadrangulus, non figuratus, quatuor pedum altitudinem, duarum latitudinem et unius profunditatem habens. Collocatum vero est supra basim inauratam. Huic sacrificant sanguinemque victimæ profundunt: hoc enim illis pro libamento est. Tota ædes ejusque parietes ex auro **58** sunt, et plurima illic offeruntur donaria. Habet ejus simulacrum colitque Petra Arabiæ civitas.

Iconio statuæ Persei et Andromedæ deductæ sunt; ibi enim mirabile illud certamen Persei cum dracone accidisse referunt. Stabulabatur illic draco, cui stato tempore virgo dabatur nobilis et pulchra. Objecta ei fuit Andromeda virgo forma in primis conspicua, cujus lamenta cum Perseus illuc transiens audisset, plangendi causam quæreuti ipsa omnem rem enarravit, nempe quod esca immani bestiæ exposita esset. Hoc audito Perseus abscissum Gorgonis caput, quod virginem intueri antea vetuerat, obtendit et versa retrorsum facie draconi monstravit, qui simulatque illud vidit, periit. Hinc locus ille, ut tradit Philodorus logista, dictus est Iconium, quod Perseus ibi Gorgonium caput draconi ostenderit. Nuncupabatur autem prius illa urbs Danaia, deinde, quoniam impleta erat lamentationibus, Threnus cognominata fuit; et tandem Iconium ob præmissam Philodori narrationem. In hac urbe Perseus et Andromeda vitam exegerunt, unde ipsorum statuæ portæ civitatis **59** fuerunt impositæ, quæ postea Cpolim deductæ collocatæ sunt in thermis Constantinianis prope Tzycanesterium.

A τῷ ἱππικῷ χεῖρα ἐπὶ προσώπου κατέχον· «Ὢ βία,» ἐβόησεν, «ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ἔνδεια εἰς μίαν ἀνθρώπου φρόνησιν ἐζημιώθη.» Καί τις αὐτῷ ὑποδείξας γράμματα ἐν τῷ μαρμάρῳ, ὑπαναγνοὺς φησίν· «Ἀγαθὸν μὴ φράσαι τὰ τότε μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ ὡς ἐμοὶ ἄρα κέρδος ἦν τοῦ μὴ ἀναγνῶναι.»

Θησαυρὸς θεὸς (17) σέβεται, Ἄραβες δὲ μάλιστα τιμῶσι. Τὸ δὲ ἄγαλμα αὐτοῦ λίθος ἐστὶ μέγας τετράγωνος, ἀτύπωτος, ὕψος ποδῶν δ', εὖρος β', βάθος ἕν. Ἀνάκειται δὲ ἐπὶ βάσεως χρυσηλάτου. Τούτῳ θύουσι, καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἱερείου προχέουσιν· τοῦτο αὐτοῖς ἐστιν ἡ σπονδή. Ὁ δὲ οἶκος ἅπας ἐστὶν ὁλόχρυσος· οἵ τε γὰρ τοῖχοι χρύσεοι καὶ τὰ ἀναθήματα πολλά εἰσίν. Ἔστι δὲ τὸ ἄγαλμα ἐν Πέτρᾳ τῆς
B Ἀραβίας, καὶ αὐτοῦ σέβονται αὐτόν.

Ἐκ τοῦ Ἰκονίου Περσέως καὶ Ἀνδρομέδης στῆλαι ἠχθησαν· καὶ γὰρ ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ἱστορεῖται τὸ παρὰ Περσέως πρὸς τὸν δράκοντα γεγονὸς θαῦμα. Δράκων ἦν ἐμφωλεύων ἐκεῖ, καὶ κατὰ καιρὸν συνηθείας ἐδίδουν κόρην περιφανῆ καὶ ὡραίαν. Τότε παρέσχον τὴν Ἀνδρομέδην, παρθένον ὡραίαν καὶ καλήν. Διερχόμενος οὖν ὁ Περσεὺς (18), καὶ τῆς κραυγῆς ἀκηκοὼς τῆς παρθένου, ἐπυνθάνετο τί ἂν ὀδύρηται. Καὶ αὐτὴ ἐξηγήσατο· «Ὅτι τῷ θηρίῳ προτίθεμαι εἰς βοράν.» Καὶ ὃς ἅμα τῷ ἀκοῦσαι Γοργόνην ἐκτεμὼν καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀγαγὼν, τῇ κόρῃ τε μὴ προσβλέψαι τῇ Γοργόνῃ παραγγείλας, καὶ αὐτὸς στραφεὶς ὀπισθοφανῶς δείκνυσιν
C αὐτὴν τῷ δράκοντι, καὶ ἅμα τῷ βλέψαι ἀπενεκρώθη. Καὶ διὰ τοῦτο ἔσχεν τὴν τοιαύτην ἐπωνυμίαν ὁ τόπος, παρὰ Φιλοδώρου (19) λογιστοῦ, διὰ τὸ δεῖξαι τὴν εἰκόνα τῆς Γοργόνης τῷ δράκοντι τὸν Περσέα. Εἶχε δὲ ἡ πόλις πρὸ τούτου ὄνομα Δαναεία (20). Εἶτα ἐπληρώθη θρηνῳδίας, καὶ οὕτως ἐκλήθη Θρῆνος, παρὰ Φιλοδώρου δὲ Ἰκόνιον. Ἔνθα καὶ συμβιώσαντες Περσεὺς καὶ ἡ Ἀνδρομέδη ἐτελειώθησαν. Ἐπάνω οὖν τῆς πύλης τῆς πόλεως ἐστηλώθησαν ἀμφότεροι. Αἵτινες στῆλαι ἤχθησαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν (21), ἔστησαν δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ λουτρῷ τοῦ Κωνσταντίνου (22), πλησίον τοῦ τζυκανιστηρίου.

Meursii et Lambecii notæ.

τὰ νῦν λεκτέον. Finis autem hic est: Αὗται διὰ βραχέων αἱ τοῦ τακτικοῦ καθηγήσεις, τοῖς μὲν χρωμένοις σωτηρίαν πορίζουσαι, τοῖς δὲ ἐναντίοις κινδύνους ἐπάγουσαι. LAMB.

(17) *Θησαυρὸς θεός*. Thesaurum deum eumdem esse puto atque Mercurium, nempe divitiarum præsidem. LAMB.

(18) Ὁ οὖν προειρημένος Περσεὺς ἐκεῖσε οἰκῶν πύθεται κλαιούσης τῆς Ἀνδρομέδης τί ἂν ὠδύρετο. Ἡ δὲ τὸ συμβὰν ἐξηγήσατο. Τοῦ δὲ καθίσαντος καὶ Γοργόνης κεφαλὴν ἐν πήρᾳ κατέχοντος, ὀπισθοφανῶς στραφεὶς δείκνυσι τῷ θηρίῳ τὸ δηλητήριον. Ὅθεν ἰδὸν ἐκεῖνο ἀπέψυξεν. Vat.

(19) Pro Φιλοδώρου non dubito quin legendum sit Φιλοχόρου. Nempe hic Philochorus Atheniensis est, antiquus ille et celebris historicus, qui ab Athenæo, Plutarcho, Harpocratione, Eusebio e aliis passim citatur. Quo autem tempore vixerit et quæ scripserit, plenissime refert Suidas. Cæterum huic Codini loco debetur, quod scimus ipsum fuisse unum ex decem viris Atheniensium nuncupatis λογισταῖς, quibus omnes magistratu functi rationes red-
D debant administrationis rei publicæ. De hisce logistis seu rationum magistris vide Harpocrationem et Aristotelem Polit. 6 8, et Æschinem in oratione contra Demosthenem et Ctesiphontem. Latinis dicuntur curatores rei publicæ, ut *l.* curator. C. de modo multar. curator rei publicæ, qui Græco vocabulo *logista* nuncupatur, multandi jus non habet. LAMB.

(20) Dicit Codinus Iconium alias quoque appellatum fuisse πόλιν Δαναείαν, nempe, ut opinor, a Perseo Danaes filio, sive quod ab eo, quemadmodum aliqui tradunt, hæc urbs condita sit, sive quod ibi Andromedam dracone occiso a morte liberaverit. Similiter ipsum Perseum Ovidius Græcorum imitatione vocat heroem Danaeium. LAMB

(21) Ἤχασιν ἐπὶ Κωνσταντίνου μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν Ἀντιοχέων ἐκκλησίαν cod. 5058.

(22) *Ἐν τῷ μεγάλῳ λουτρῷ τοῦ Κωνσταντίνου.* In anonymi Collectan. legitur ἐν τῷ Κωνσταντιανῷ λουτρῷ. Pro Κωνσταντίνου igitur scribendum videtur Κωνσταντίου. De thermis Constantianis sæpe fit mentio apud scriptores historiæ CP, et apud

Ἐν δὲ τῇ κατωγείῳ πόρτᾳ τῇ νῦν πληρεστάτῃ (23) A στοιχεῖον ἵστατο τῆς Φειδαλίας Ἑλληνίδος, οἶμαι δὲ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκείνης, τῆς γυναικὸς τοῦ Βύζαντος. Ἀρθείσης δὲ κελεύσει τοῦ βασιλέως τῆς στήλης θαῦμα ἦν ἰδέσθαι, τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπὶ πολὺ εἶναι σειόμενον, ὥστε πάντας, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν βασιλέα θαυμάσαι καὶ λιτὴν ἐπελθεῖν, καὶ μόλις παυθῆναι τὸν σεισμὸν, Σάββα (24) τοῦ ὁσιωτάτου τῷ τότε ἐνδημοῦντος καὶ εὐξαμένου ὑπὲρ τούτου.

Ἐν τῇ λεγομένῃ Νεολέᾳ (25) εἰς τοὺς πλεκτοὺς κίονας στήλη γυναικεία χρυσέμβαφος ἵσταται ἐπὶ ἅρματος καὶ βωμὸς μετὰ μοσχαρίου. Ἐν οἷς καὶ ἵπποι χρυσολαμπεῖς τέσσαρες, καὶ διφρηλάτης (26) ἐπὶ τοῦ δίφρου, ἐν τῇ δεξιᾷ φέρων χειρὶ στηλοειδές τι ἄγαλμα (27), ὅπερ, ὡς προεγράφη, εἰς τύχην τῆς πόλεως ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐτίμησε. καὶ B ἕως τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου θέαμα παρὰ τῶν πολιτῶν γενόμενον. Μετὰ κηρῶν (28) λευκοφοροῦντες οἱ πολῖται καὶ ὀψικεύοντες (29), ἐπάνω ἅρματος φέροντες ἦγον ἕως τοῦ στάματος ἀπὸ τῶν καγκέλλων (30). Τοῦτο δὲ ἐξετέλουν, ὅτε τῆς πόλεως ἑόρταζον τὸ γενέθλιον. Ἐκεῖσε δὲ ἔνζωδοι ἐστηλώθησαν εἰς τοὺς δύο κίονας ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, καὶ ἡ Εὐθηνία καὶ ὁ Λιμός.

Ἐν τῷ λεγομένῳ λιμένι τοῦ Νεωρίου (31) βοῦς ἵστατο χαλκοῦς παμμεγεθέστατος. Κράζειν δὲ αὐτὸν ἔλεγον ὡς βοῦν μίαν τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ γίνεσθαι παράπτωμά τι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἔκραξεν (32).

Μαυρικίου στήλη (33) καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν

In subterranea porta, nunc oppleta, signum stabat Phidaliæ, Græcæ Illius, ut opinor, antiquissimæ, quæ uxor fuit Byzantis. Cumque jussu imperatoris statua inde auferretur, terribile visu erat quam locus ille aliquandiu terræ motu concuteretur. Hoc uti omnes, ita ipse quoque imperator valde admiratus processionem instituit; quo facto vix tandem precibus sancti Sabæ, qui tunc temporis Cpoli commorabatur, terræ motus desiit.

In Neolea supra columnas albas posita est inaurata statua muliebris currui insistens, et juxta ipsam ara cum vitulo. Ibidem quoque conspiciuntur quatuor aurati equi et auriga currum agitans, dextera gerens parvam statuam, quam, ut ante dictum est, Constantinus Magnus pro fortuna urbis coluit et cives usque ad Theodosium Magnum solemni celebritate honorarunt. Albis enim omnes induti vestibus statuam illam **60** currui impositam cum cereis deducebant a cancellis usque ad solium imperatorium Hippodromi. Hoc autem fiebat quotannis die urbis natali. Ibidem supra duas columnas collocata erant simulacra Adami et Evæ et Prosperitatis et Famis.

In portu Neorio bos maximus ex ære stabat, quem ferunt semel in anno mugire solitum, eoque die mali quid urbi accidere.

Mauricii ejusque uxoris et liberorum statuæ ad

Meursii et Lambecii notæ.

ipsum Codinum p. 93 v. 14. Suidas refert Helladium Alexandrinum grammaticum, qui tempore Theodosii junioris vixit, scripsisse ἔκφρασιν τοῦ λουτροῦ Κωνσταντιανῶν seu *descriptionem thermarum Constantianarum*. LAMB. C

(23) Forte πλησιεστάτῃ. LAMB.

(24) *Σάββα*. Hic est S. Sabba abbas, qui in Palæstina miro sanctitatis exemplo refulsit, et bis a patriarchis Hierosolymitanis ad Anastasium et Justinianum imperatores Cpolim legatus est, ubi pro fide catholica adversus impugnantes sanctam synodum Chalcedonensem strenue laboravit. Plura vide de eo in Menologiis die 5 Decembris LAMB.

(25) Ἐν τῷ ἅρματι εἰς τοὺς πλ. κ. ἐν τῇ λεγομένῃ Νεολοίᾳ C.

(26) *Διφρηλάτης*. Loquitur de statua quadrigaria Constantini Magni, quæ instar solis capite radiato efficta erat, et dextra gestabat Victoriolam, quæ pro Fortuna urbis colebatur. Jusserat autem Constantinus ut quotannis hæc ejus statua natali urbis D die a civibus et exercitu in Hippodromum ad tribunal imperatorium deduceretur atque solemni et statuto honore afficeretur, uti etiam factum est usque ad imperium Theodosii Magni. De hac Constantini Magni statua et solemni ejus deductione in Hippodromum mentionem facit Hesychius, item Codinus p. 17 v. 16 et p. 40 v. 6. LAMB.

(27) Στηλίδιόν τι ἄγαλμα διατρέχον. Τοῦτο οἱ μὲν λέγουσι Κωνσταντίνου κατασκευὴν τὴν (οἱ δὲ τὴν ?) ζεῦξιν μόνην, τὴν δὲ λοιπὴν ἀρχαίαν εἶναι καὶ μηδὲν παρὰ Κωνσταντίνου κατασκευασθῆναι. Ἕως γὰρ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου θέαμα παρὰ πολίταις γέγονεν ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ, ἀνὰ κηρῶν λευκῶν καὶ χλαμύδων φοροῦντας πάντας εἰσέρχεσθαι τὴν αὐτὴν στήλην ἐπάνω ἅρματος ἤγουν καρούχας ἕως τοῦ στ. 3058 ap. Bandurium.

(28) *Μετὰ κηρῶν*. Prorsus ut in Chronico Alexandrino, πάντων κατεχόντων κηροὺς λευκούς. Utrobique κηροὶ significant *cereos*. Item in Actis S. Silvestri ineditis Constantinus Magnus post publicatam libertatem religionis Christianæ ad palatium suum dicitur revertisse μετὰ κηρῶν καὶ λαμπάδων τῇδε κἀκεῖσε ἀναπτομένων. LAMB.

(29) *Ὀψικεύοντες*, *comitantes*. Supra p. 40 de eadem re loquens vocat *δορυφορεῖν*, quod hic ὀψικεύειν: δορυφορούμενον, inquit, εἰσῆει εἰς τὸ στάμα. Proprie Græcis recentioribus ὀψικεύω dicitur idem atque Latinis *obsequor*; item ὀψίκιον idem atque *obsequium*, quod etiam accipitur pro *comitatu* et *famulitio*. LAMB.

(30) *Ἕως τοῦ στάματος ἀπὸ τῶν καγκέλλων*. ita p. 80 v. 17. LAMB.

(31) *Λιμένι τοῦ Νεωρίου*. Sic etiam antiqua regionum descriptio Portum Neorium appellat. Bos vero, quem Codinus ibi collocatum fuisse ait, ad D exemplum alterius factus erat, qui stabat in foro vocato Tauri, ut ipse testatur p. 46. LAMB.

(32) Ἔκραξεν. Ἐστοιχείωσε δὲ ὁ αὐτὸς Κόνων, ἐν ᾧ καὶ ἀγορὰ τῶν θαλασσίων ἐμπόρων τὸ πρότερον ἦν. Ἐπὶ δὲ Ἰουστίνου μετετέθη εἰς τὸν Ἰουλιανοῦ λιμένα cod. 3058.

(33) *Μαυρικίου στήλη*. Tradunt scriptores historiæ Cpolitanæ Mauricium, postquam milites a chagano captos per avaritiam suam occidi permiserat, quadam nocte somniasse se ab imagine Christi supra portam æream palatii collocata, cum tota sua familia, Phocæ interimendum tradi. Credo igitur, ad perpetuam istius somnii memoriam, Mauricium, apud illam imaginem Christi, suam et uxoris liberorumque statuas, instar supplicantium manibus extensis erexisse. Ceterum pro ἐν τῇ χαλκῇ ἄνωθεν τῆς θεανδρικῆς εἰκόνος legendum

portam æream supra imaginem Christi manibus extensis positæ erant, quas ipse Mauricius fieri curaverat. Reliquæ vero statuæ illic collocatæ ex terra Attica deductæ sunt; inter quas una est philosophi cujusdam, ut tradit Ligurius. Postquam vero Mauricius a Phoca tyranno interfectus fuit, diaconus quidam nomine Acatus, unus ex sectatoribus Eutychis hæretici, videns victos magistros suos et ipse profugit ad castellum cognomento Serapionis situm in regione Persarum, atque statim Perittio præfecto præsidiario significavit debilitatem civium Chalcedonensium, **61** addens insuper ipsum primo accessu facile eos subjugare posse. Quare supradictus Persa sine mora se cum septem mille militibus in viam dedit, tantaque celeritate invasit Chalcedonem, ut civibus vix satis relinqueretur temporis ad transferendum reliquias S. Euphemiæ Cpolim, quam in primis impius ille proditor Acatus ultum ibat pro dedecore Eutychianæ sectæ scriptis illato, et quod infortunato Eutychi istam metropolim concedere noluerant. Inter cætera quæ tunc temporis Persæ prædando abstulerunt, fuit quoque aureum illud et encausto elaboratum signum Solis cognominati Croni, quod in Persiam deductum pro Deo coluere.

Sub Leone Isauro multa antiqua signa eversa et ablata sunt, quod is omnino irreligiosus esset.

In cavis subterraneis templi S. Mocii locus erat

τέχνων αὐτοῦ ἵστατο ἐν τῇ χαλκῇ, ἄνωθεν τῆς θεανδρικῆς εἰκόνος, ἐκτεταμένας τὰς χεῖρας ἔχουσαι. Ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Μαυρικίου κατεσκευάσθησαν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκ τῆς τῶν Ἀθηναίων ἥκασι γῆς. Φιλοσόφου δέ φασιν εἶναι, ὡς λέγει καὶ ὁ Λιγύριος (34). Μετὰ τὸ σφαγῆναι (35) παρὰ τοῦ τυράννου Φωκᾶ Μαυρίκιον, εἷς τις διάκονος τῶν μαθητῶν Εὐτυχίου τοῦ αἱρετικοῦ, ὀνόματι Ἄκατος, ἰδὼν ἡττηθέντας τοὺς περὶ αὐτοῦ διδασκάλους, κἀκεῖνος ἀποδρὰς κατέλαβε κάστρον τι καλούμενον Σεραπίωνα. Τοῦτο δὲ ἐτύγχανεν ὂν ἓν τῶν παρὰ Πέρσαις ῥηγίων (36). Καταμηνύει δὲ Περιττίῳ τῷ φρουράρχῳ τὰ τῆς ἀσθενείας τῶν ἐν τῇ Χαλκηδόνι οἰκούντων, προσθεὶς ὅτι ἅμα τῷ καταλαβεῖν αὐτὸν τούτους χειρώσεσθαι. Καὶ δῆτα (37) ἀμηνυτὶ στρατεύσας ὁ ῥηθεὶς Πέρσης, καὶ ἔχων στρατιωτῶν ἑβδομήκοντα χιλιάδας, καταλαμβάνει τὴν Χαλκηδόνα· οἱ δὲ μόλις ἴσχυσαν διαφυγεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν τιμίων λειψάνων τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ὑπὲρ ἧς τὸ πλέον ἐσπούδαζεν ὁ προδότης καὶ ἀνίερος Ἄκατος, θέλων ἀμῦναι αὐτὴν, διότι τοὺς αἱρέσεως αὐτῶν τόμους κατῄσχυνεν (38), ἅμα δὲ καὶ διότι οὐ συνεχωρήθη Εὐτύχιον τὸν ἀτυχῆ τὴν τοιαύτην εὐτυχῆσαι μητρόπολιν. Λεηλατήσαντες δὲ τότε τὰ ἐκεῖσε πάντα οἱ Πέρσαι ἔλαβον καὶ τὸ χρυσέγκαυστον ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου θεοῦ τοῦ λεγομένου Κρόνου, καὶ ἀπήγαγον εἰς Περσίαν, καὶ ἐτίμησαν ὡς θεόν.

Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου πολλὰ θεάματα ἀρχαῖα παρελύθησαν καὶ ἠφανίσθησαν διὰ τὸ παντελῶς ἀλόγιστον αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ναῷ (39) τοῦ ἁγίου Μωκίου ἐν τοῖς Κού-

Meursii et Lambecii notæ.

censeo ἄνωθεν τῆς χαλκῆς πλησίον τῆς θεανδρικῆς εἰκόνος. Ita Zonaras: τὸ δὲ ὄναρ ἐδόκει παρεστάναι πολὺ τῷ ἄνωθεν τῆς χαλκῆς πύλης τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐκτυπώματι. Vel vox ἄνωθεν adverbialiter accipienda est, ut idem valeat ἐν τῇ χαλκῇ ἄνωθεν, atque ἄνωθεν τῆς χαλκῆς. Ita alias pro κάτωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μωκίου, dicit ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου κάτωθεν. LAMB.

(34) *Αἱ δὲ λοιπαὶ . . . ὁ Λιγύριος*. Ut sensus sit integer, legendum esse videtur φιλοσόφων δέ vel φιλοσόφου δέ φασιν εἶναι τὴν μίαν, ὡς. Nomen Ligurii hic corruptum esse puto. In codice Vat. legitur αἱ δὲ λοιπαὶ δύο στῆλαι αἱ ἐκτεταμέναις ταῖς χερσὶ ἐκ τῆς Θηβαίων γῆς ἥκασι. Φιλόσοφος δέ φησιν ὀλγύριος Ἑλληνικός. Ad anonymi Collectanea notavi pro παρὰ Λιγουρίου scribendum esse παρὰ Ὀλυβρίου. Quare etiam hoc loco forte quis legendum conjectaret Ὀλύβριος ὁ Ἑλληνικός. Sed æque mihi Olybrius quam Ligurius ignotus est. LAMB.

(35) *Μετὰ τὸ σφαγῆναι*. Vaticanæ præferenda esse videtur prior lectio. Hæc enim, ut opinor, est illa Persarum irruptio, cujus in Vita Phocæ tyranni meminit Zonaras. LAMB.

(36) Ῥηγίων et ῥεγεὼν Græcis recentioribus dicitur *regio*, ut *indictio* ἰνδικτιὼν, *actio* ἀκτιὼν, *alluvio* ἀλλουβιών. In alio codice legitur τοῦτο δὲ ἐν τῇ τῶν Περσῶν ῥήγιον τοὔνομα. Ubi locum aliquem peculiarem potius quam regionem significare videtur. LAMB.

(37) *Καὶ δῆτα*. Ὃς πορευθεὶς, τοῦ ἅρματος ἐπιβὰς (οὕτως γὰρ τοῖς ἐν ῥηγίῳ καστροφύλαξι πέφυκε) μετὰ ἑβδομήκοντα χιλιάδων ἔρχεται ἐπὶ τὴν Καλχηδόνος μητρόπολιν. Οἱ δὲ ἐκεῖσε προγνόντες ἔφυγον ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἄραντές μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ τίμια λείψανα τῆς ἁγίας Εὐφημίας· Vat.

(38) *Τοὺς αἱρέσεως αὐτῶν τόμους κατῄσχυνεν*. Cum temporibus Marciani imperatoris Eutychiani, quamvis a Chalcedonensi concilio damnati, nondum tamen quiescerent, sed auctoritatem concilii magis potentia imperatoris quam veritate fidei niti dicerent, convenit tandem inter eos atque catholicos ut utriusque partis dogmata in singulari volumine scripta et consignata simul ambo pectori S. Euphemiæ martyris imponerentur et miraculosa ejus dijudicatione controversia religionis finem caperet. Scriptis igitur ex pacto voluminibus et pectori S. Euphemiæ impositis, post triduum ipso imperatore præsente utrique ad loculum accesserunt, eoque aperto libellus Eutychianorum ad pedes martyris inventus est, catholicorum autem in manu dextra, quem porrexisse fertur imperatori et patriarchæ. Ad hanc historiam Codinus respiciens ait Acatum Eutychianum a reliquiis S. Euphemiæ ultum ire decrevisse suæ sectæ scriptis illatum dedecus. Τόμοι igitur hic significant *chartas*, in quibus Eutychianorum dogmata inscripta erant. Ita Zonaras. LAMB.

(39) *Ἐν δὲ τῷ ναῷ*. In cod. Vat. præcedentibus hæc annexa sunt, et ita concepta: τότε (sc. sub Leone Isauro) καὶ τὸ λεγόμενον Τρίζωδον τὸ εἰς τὰ κοῦφα κάτωθεν τοῦ ἁγίου Μωκίου ὑπάρχον ἐπήχθη. Κοῦφα interpretor *concava, subterranea*. Pro τρίζωδον in aliquot codd. legitur τριέξοδον. Τριέξοδον autem vel τριέξοδος videtur significare locum unde triplex patet exitus. Compositum est ut τρίοδος, τρίχωρον, τρίκλινος, τριεμβολον, etc. Confirmat hanc lectionem quod Codinus addit, in eo loco paganos olim magicas suas superstitiones exercere consuevisse. Trinarius enim numerus cæremoniis magicis accommodatus censebatur. Hinc illa poetæ:

φοις ἦν τὸ λεγόμενον Τρίζωδον κάτωθεν, ἐν ᾧ καὶ A ἀστρονόμουν ποτὲ οἱ Ἕλληνες, εἰδωλείου καὶ τοῦ ναοῦ ὄντος. Ἀλλ' ἐπάρθη καὶ ἠφανίσθη ἱερωθέντος τοῦ ναοῦ. Καὶ τύμβοι δὲ (40) πολλοὶ Ἑλλήνων καὶ Ἀρειανῶν ὑπῆρχον ἐν τῷ πάτῳ, καὶ σκηνώματά τινα συγκεχωσμένα εἰς πλῆθος.

Ἐν δὲ τῇ πρὸς βορρᾶν πόρτᾳ τοῦ κάστρου Πανόρμου, ὃ ὑπὸ Πανόρμου τινὸς Ἕλληνος ἐκτίσθη, διὰ σιδήρου καὶ χαλκοῦ ἀναμεμιγμένου ἵστατο στήλη γυναικεία δικάρηνος. Ἔνθα δὲ καὶ καλόν τι πρᾶγμα ἐγεγόνει· ἐμπρησμοῦ γάρ ποτε τὸ κάστρον κατειληφότος, καὶ πάσης τῆς πόλεως μετὰ καὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς ἀφανισθείσης, τὸ πυργίον ἐκεῖνο τῆς πόρτης, οὗ ἡ ῥηθεῖσα στήλη ἵστατο, οὐ μόνον ὅτι οὐκ ἐβλάβη (41) ὅλως, ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ ὀργυιὰς δεκαπέντε ὑπεχώρει B τοῦ τοιούτου ζωδίου. Ἥτις τοῦ Χοσρόου πολιορκήσαντος τὴν πόλιν παρελήφθη ὑπὸ Περσῶν, καὶ ἔστιν ἕως τοῦ νῦν λατρευόμενον ἐν Περσίδι. Καθ' ὃν χρόνον ᾐχμαλώτευσεν Χοσρόης καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν σὺν τῷ πατριάρχῃ Ζαχαρίᾳ. Ὃν ἀνελὼν ὁ μέγας βασιλεὺς Ἡράκλειος Ῥωμαίων ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἀνελάβετο τὰ ῥηθέντα τιμίου σταυροῦ ξύλα μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἁπάσης, καὶ ἠγάγετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι, καὶ δι' εὐχῆς Μοδέστου τότε πατριαρχοῦντος τῆς τοιαύτης πόλεως.

Τὸ δὲ Σμύρνιον καλούμενον ἔχει (42) ὑποκάτω τῆς C γῆς ἐν τῷ πρὸς βορρᾶν μέρει ὀργυιὰς δέκα, ἐν ᾧ εἰσὶ στῆλαι ἐννέα, ὧν αἱ μὲν ὑπάρχουσι Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαύστης, καὶ τοῦ πραιποσίτου Ἱλαρίωνος, καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Κρίσπου, ὃν Ἡρόδοτος καὶ Ἱππόλυτος (43) οἱ χρονογράφοι λέγουσιν ἀποκεφαλισθῆναι παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ ἰδίου πατρὸς διὰ τὸ εἰς ὑποψίαν ἐλθεῖν μοιχεῦσαι ζητεῖν τὴν μητρυιὰν Φαύστην, ἣν τινα βαλανεῖον πυρωθὲν ἐδέξατο καὶ ἐκεῖ ἀνῃρέθη. Ἑλένη δὲ ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μὴ φέρουσα τὴν τοῦ νέου ἄδικον ἀναίρε-

A nuncupatus Triexodum, ubi olim, cum templum illud idololatriæ adhuc serviret, gentiles sacra sua peragebant: post templi vero consecrationem destructus et eversus fuit, multaque gentilium et Arianorum sepulchra in ejus solo reperta sunt.

62 In septentrionali porta Castri Panormi, quod a pagano quodam Panormo ferro atque ære permisto constructum fuit, posita erat muliebris statua biceps. Ibi res memoranda contigit. Cum enim aliquando illud castrum sævo arderet incendio, totaque urbs una cum muris igne esset consumpta, turris illa, in cujus porta stabat supradicta statua, non tantum non fuit læsa, sed flamma viginti quinque ulnas inde refugit. Post, ubi Chosroes urbem B expugnavit, in Persiam hoc signum deductum est, atque ibi a Persis etiam nunc adoratur. Eodem tempore cepit Chosroes Hierosolymam, auferens inde sanctam et salutarem crucem Christi cum Zacharia patriarcha, quam devicto Chosroe Heraclius Romanorum imperator vicesimo imperii sui anno una cum sacrosancto ligno crucis et omnibus captivis recepit atque Cpolim reduxit, Dei gratia adjuvante, nec non precibus Modesti, tunc patriarchæ illius urbis.

C Locus nuncupatus Smyrnium habet septentrionem versus concavitatem subterraneam decem ulnarum. Ibi positæ sunt novem statuæ, interque eas Constantini Magni et Faustæ uxoris ejus et Hilarionis **63** præpositi, et Crispi filii Constantini, cui Herodotus et Hippolytus chronographi tradunt caput fuisse amputatum a patre Constantino Magno, quod falso suspicaretur ipsum Faustæ novercæ pudicitiam sollicitasse, quæ postea balnei æstu suffocata est. Helena vero Constantini mater ægre ferebat injustam mortem illius juvenis, dignitatem Cæsaris jam adepti, et assiduo nil aliud vel loquebatur vel medita-

Meursii et Lambecii notæ.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore Licia circumdo, terque hæc altaria circum Effigiem duco : numero deus impare gaudet. Et ista : *Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.* Eamdemque ob causam sacra Hecatæ nocturna in triviis frequentabantur. Dico igitur verisimile esse illam quoque magorum speluncam subterraneam, de qua hic Codinus loquitur, instar trivii seu τριόδου constructam fuisse et propterea nuncupatam τριέξοδον. Sed si pro τριέξοδον legendum est τρίζωδον, videtur τρίζωδον significare *statuam triformem ;* cujusmodi fuit illud τρίλιθον ἢ τρικέφαλον ζώδιον πορφυροειδὲς, cujus meminit anonymus auctor in Collectaneis Antiq. CP. ζώδια enim Codinus passim vocat statuas et quascunque alias figuras. LAMB.

(40) *Καὶ τύμβοι δέ.* Cod. Vat. Ἔνθα καὶ τύμβοι Ἑλλήνων καὶ Ἀρειανῶν ὑπάρχουσι κεχωσμένοι, καὶ ἄλλα εἰς πλῆθος σκηνώματα. In aliis aliquot codd. pro τύμβοι perperam legitur τρίμβολοι et τύμβολοι. Posteriori autem hoc mendo deceptus Meursius novum finxit vocabulum τύμβολος, quod nec apud Græcos nec apud Græco-barbaros scriptores reperitur. LAMB.

(41) *Οὐκ ἐβλάβη.* Quod Codinus refert, statuam muliebrem bicipitem, sitam in porta septentrionali castri Panormi, cunctis circum flagrantibus illæsam mansisse, rarum quidem est, sed non novum. Duo D ejus rei exempla exstant apud Tac. Annal. 4 : *Adduntur*, inquit, *sententiæ, ut mons Cælius imposterum Augustus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberii effigies, sita in domo Junii senatoris, inviolata mansisset.* Et statim subjungit : *evenisse id olim Claudiæ Quintæ, ejusque statuam vim ignium bis elapsam majores apud ædem matris deum consecravisse.* LAMB.

(42) *Ἔχει.* Πλησίον τοῦ Τετραδισίου ἐμβόλου, σύνεγγυς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Σφωρακίου, ἔχει 3058 ap. Bandurium.

(43) *Ἡρόδοτος καὶ Ἱππόλυτος.* De Herodoto chronographo, quis sit, non mihi constat. Hippolyti vero, nempe Thebani, meminit Niceph. Callist. Hist. Eccles., l. II. Fragmentum ex ejus opere chronico decerptum exstat t. III Antiq. Lect. Canisii. Sed pro Ἡρόδοτος legendum est Ἡρωδίων· nam Herodionem coætaneum auctorem citat anonymus in Collect. de Antiq. Constantinop. n. 202. LAMB.

batur quam præcipitem et injudicatam ejus condemnationem; quare tandem quoque pater sera permotus pœnitentia integros quadraginta dies ipsum luxit, tanta animi ægritudine ut nunquam nec lavaret corpus nec lecto recumberet. Præterea statuam ei posuit ex argento puro et ex parte inauratam, præter caput, quod ex puro puto auro confectum erat, inscriptis in fronte his verbis: «Filius meus injuria affectus.» Hac igitur ratione pœnitentiam agens, Deum quoque multis et assiduis precibus illius peccati veniam exoravit. Reliquæ statuæ sunt Severi, Harmatii, Zeuxippi, Vigilantii et Eleutherii, qui palatium senatus condidit. Hæ omnes statuæ **64** a Constantino Magno erectæ erant, quas sub Valente hæretico Ariani in eo loco terra obruerunt.

In senatu statuæ aurigarum circensium positæ erant, in organo scilicet astronomico, ubi etiam Dianæ et Veneris statuæ erant collocatæ. Ibidem Arcadius archidiaconus S. Irenæ ab Arianis occisus fuit. Cæterum currus peremptorum aurigarum sub porticu Hippodromi a Theodosio imperatore depositi fuerunt.

Duodecim corbes reliquiarum primum quidem in palatio senatus collocati erant, postea vero in porticum fori transpositi fuerunt.

In ecclesia magna S. Sophiæ, quæ prius forma oblonga erat et idolorum cultui serviebat, stabant 427 statuæ, quas magnus imperator Justinianus, templum illud divino cultui ædificaturus, inde abstulit et per urbem distribuit. Harum non paucas docti urbem perambulantes inveniunt. Major autem earum pars, ut supra dictum est, erant gentilium, **65** Apollinis nempe, Jovis, Cari patricii, Diocletiani et duodecim signorum cœlestium, item Lunæ, Veneris et Arcturi sideris, quod duæ Persicæ columnæ sustinent, et poli australis, et sacerdotis Minervæ, a cujus latere stabat Hero philosophus fatidicus. Christianorum etiam statuæ inter eas erant

A σιν, ἤδη τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξιωθέντος τιμῆς (44), ἠδολέσχει ἐπὶ τῇ ἀκρίτῳ ἀποφάσει τούτου. Διὸ καὶ μεταμεληθεὶς ὁ τούτου πατὴρ ἐπένθησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, μὴ λουσάμενος ὅλως τὸ σῶμα, μηδ' ἐπὶ κλίνης πεσών. Ἐποίησε δὲ καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ ἐξ ἀργύρου καθαροῦ, ἐπιχρυσώσας ἐν μέρει, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐκ χρυσίου τελείου, ἐπιγράψας ἐν τῷ μετώπῳ οὕτως· «Ὁ ἠδικημένος υἱός μου.» Ταύτην δὲ ποιήσας μετάνοιαν πολλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐξελιπάρησεν, ἵνα ἀφεθῇ αὐτῷ τὸ ἁμάρτημα. Αἱ δὲ λοιπαὶ στῆλαι ὑπάρχουσι Σεβήρου, Ἁρματίου, Ζευξίππου, Βίγλεντος τοῦ τὰ βιγλέντια κτίσαντος, καὶ Ἐλευθερίου τοῦ τὰ ἐν τῷ σενάτῳ παλάτια κτίσαντος. Καὶ οὗτοι (45) πάντες παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐστηλώθησαν, οὓς οἱ Ἀρειανοὶ ἐπὶ Οὐάλεντος τοῦ παρανόμου κατέχωσαν ἐκεῖσε.

B Ἐν δὲ τῷ σενάτῳ ἀπετέθησαν οἱ ἡνίοχοι ζευξίππων (46), καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ ἀστρονομικῷ ὀργάνῳ, οὗ καὶ αἱ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης στῆλαι ἵσταντο, καὶ σκυτάλαις ἀπεκεφαλίσθη (47) παρὰ τῶν Ἀρειανῶν Ἀρκάδιος ἀρχιδιάκονος τῆς ἁγίας Εὐφημίας. Αἱ δὲ καροῦχαι τῶν ἀναιρεθέντων ἡνιόχων κατεχώσθησαν ἐν τῷ εἰλήματι τοῦ ἱπποδρομίου παρὰ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.

Οἱ δὲ ιβ' κόφινοι τῶν περισσευμάτων πρότερον μὲν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ σενάτου κατέκειντο, εἶτα ἐν τῷ εἰλήματι τοῦ φόρου κατεχώσθησαν.

Ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, δρομικῇ τὸ πρότερον οὔσῃ, εἰς εἰδωλεῖον τελούσῃ, C τετρακόσιαι εἴκοσι ἑπτὰ στῆλαι ἵσταντο, ἃς ὁ μέγας βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν τῷ μέλλειν κτίσαι τὸν θεῖον ναὸν ἀφείλετο καὶ διεμερίσατο τῇ πόλει. Οἱ δὲ πεπειραμένοι τῶν προειρημένων τὴν πόλιν περιερχόμενοι οὐκ ὀλίγας εὑρήσουσιν. Αἱ πλείονες δὲ ὑπῆρχον Ἑλλήνων, ὡς προείρηται, Ἀπόλλωνος τοῦ τε Διὸς, καὶ Καράτου τοῦ πατρικίου, Διοκλητιανοῦ, καὶ τὸ ζωδεκάζωδον, καὶ ἡ Σελήνη καὶ ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος ἀστὴρ παρὰ δύο Περσικῶν στηλῶν βασταζόμενος, καὶ ὁ νότιος πόλος, καὶ ἡ ἱέρεια τῆς

Meursii et Lambecii notæ.

(44) *Τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξιωθέντος τιμῆς.* Testantur nummi antiqui, in quibus legitur JUL. CRISPUS NOB. CÆ. Item Romualdus in Chron. *Inter hæc*, inquit, *latent causæ cur judicem gladium et destinatam in impios functionem Constantinus imperator in proprios egit effectus. Nam Crispum filium suum interfecit, et Licinium filium sororis, postquam Cæsares sunt creati, occidi jussit.* LAMB.

(45) Οὗτοι πάντες ξίφει παρεδόθησαν, καὶ ὑπὸ ἀδικήσαντος στηλωθέντες συγχώρησιν παρὰ τοῦ πλημμελήσαντος ἐδυσωποῦντο. Παρέλαβον δὲ καὶ τὰ οἰκεῖα τέκνα τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν. Καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἕως Οὐαλῆ τοῦ Ἀρειανοῦ. Οἱ οὖν Ἀρειανοὶ μὴ φέροντες τὴν ἧτταν τὴν διὰ Κωνσταντίνου ἐν τῷ εἰρημένῳ Τετραδισίῳ ἐμβόλῳ, πλησίον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ταύτας κατέχωσαν. Reg. 1027.

(46) *Οἱ ἡνίοχοι ζευξίππων.* Credo fuisse statuas aurigarum Circensium, qui curru excussi perierant: paulo postea enim subjungit αἱ δὲ καροῦχαι τῶν ἀναιρεθέντων ἡνιόχων. Cæterum ἡνιόχους ζευξίππων vel, ut legitur in anonymi Collect. ἡνιόχους ἐν ζευξίπποις interpretor *aurigas agitantes* ζεῦγος, id est *bigas* seu *equos bijuges*. Ζεύξιπποι autem hic dicuntur quos Græci alias ἵππους ζυγίους seu D ἐζευγμένους, Latini vero *equos jugales* nuncupant. Hujusmodi duobus equis jugalibus seu jugo junctis constabat *biga*. Verum *quadriga* 4 quidem junctis equis constabat, sed non jugalibus: nam medii tantum duo ζεύξιπποι erant seu *jugales*, reliqui duo πάριπποι erant seu *ad latera jugalium utrinque funibus alligati*; quamobrem Latinis *funales* et *funarii*, Græcis παράοροι et παράσειροι vocantur. LAMB. — Codd. ap. Bandurium, ἡνίοχοι ἐν ζευξίπποις ἐν τῷ ἀστρ. ὀργάνῳ, ἔνθα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἵσταται στήλη, ἐν αἷς σκυτάλαις ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ Ἀρειανῶν Ἀρκάδιος ἀρχιδιάκονος τῆς ἁγίας Εἰρήνης, omissis reliquis; 3058 et Reg. 1027 vero additis his, ἔνθα καὶ λέγουσι σείεσθαι τὰς στήλας ἕως ἡμερῶν τριῶν τοῦ θανάτου τούτου.

(47) Σκυτάλαις ἀποκεφαλίζεσθαι, hoc est, *scuticis* sive *loris cædi usque ad necem*. Hist. Miscellæ auctor, l. XXII vertit, *flagris occidi*. LAMB.

Ἀθηνᾶς (48), ἀπὸ τοῦ πλευροῦ τὸν Ἱέρωνα φιλόσοφον μαντευόμενον ἔχουσα. Οὐχ ὀλίγαι δὲ Χριστιανῶν· καὶ δέον ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγων ἐπιμνησθῆναι, Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Κώνσταντος καὶ Γάλλου καὶ Θεοδοσίου καὶ Ἰουλιανοῦ Καίσαρος, καὶ ἑτέρου Ἰουλιανοῦ ἐπάρχου, Λικινίου Αὐγούστου, Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Θεοδοσίου, καὶ Ἀρκαδίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Σεραπίωνος ὑπάτου, καὶ Ἑλένης τῆς μητρὸς Κωνσταντίνου τρεῖς, ἡ μὲν μία πορφυρᾶ διὰ μαρμάρων, ἑτέρα διὰ ψηφίδων ἀργυρῶν ἐν χαλκῷ κίονι, καὶ ἡ ἄλλη ἐλεφαντώδης, Κύπρου ῥήτορος προσενέγκαντος.

A non paucæ, ex quarum numero quarumdam facienda est mentio, Constantini Magni, Constantis, Gallieni, Theodosii, Juliani Cæsaris et alterius Juliani præfecti, Licinii Augusti, Valentiniani, Theodosii ejusque filii Arcadii, et Serapionis consulis. Helenæ matris Constantini tres inter eas erant statuæ, una ex marmore porphyretico, altera ex crustis argenteis supra columnam æream, tertia vero ex ebore, quam posuit Cyrus rhetor.

Ὁ Μαναῒμ στρατηγὸς μετὰ τὸ νικῆσαι τοὺς Σκύθας κατὰ κράτος στήλῃ ἠξιώθη τιμηθῆναι ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρείῳ, ὅ τινες καὶ Μόδιον καλοῦσιν (49). Ἦν δὲ καλὸν ὡρολόγιον, ἔνθα νῦν ἵστανται κίονες καὶ ἀψὶς πρὸς τὸν λεγόμενον οἶκον Κρατεροῦ· ἔνθα ἵστατο καὶ μόδιος χαλκοῦς καὶ ὡρεῖον καὶ δύο χεῖρες χαλκαῖ ἐπὶ ἀκοντίων. Τὸν δὲ μόδιον δέον ἐστὶ μὴ παραδραμεῖν ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἐτυπώθη· τότε γὰρ καὶ ἀρχὴ μοδίων ἐπὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκούντων ἀνηρευνήθη· τοῦτο τοῦ ἀργυροῦ τυπώσαντος. Ἄργυρος δὲ ἀπ' ἀρχῆς ἐτυπώθη τὸ νόμισμα. Τοῦτο δὲ καὶ Θεοδώρητος διασαφεῖ τρανότατα. Αἱ δὲ χαλκαῖ χεῖρες ἔκτοτε ἄνωθεν προσετυπώθησαν. Τοῦ βασιλέως τὸ κουμούλιον μόδιον νομοθετήσαντος, μὴ ἀντερεῖν δὲ τοῖς ναυτιῶσι προστάξαντος (50), ἐν τῷ κατωγέῳ μοδίῳ (51) τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀπώλεσεν· ὅθεν καὶ ἐτυπώθησαν αἱ χεῖρες τοῖς λαμβάνουσι καὶ τοῖς διδοῦσιν, ἀμφότερα (52) ἐκ τῶν προτεταγμένων μὴ ἀγανακτεῖν. Ἔνθα τοῦ (53) αὐτοῦ Βαλεντινιανοῦ στήλη ἵστατο εἰς τὴν ἀψῖδα, ἔξαμον ἀργυροῦν τῇ δεξιᾷ κατέχουσα, ὃ καὶ ἡρπάγη εἰς πάκτον παρὰ τοῦ πρωτίκτορος ὑποχωρίου, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀρχῇ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ῥινοτμήτου.

Manaim præfectus militum post Scythas fortiter devictos statuam meruit in loco nuncupato Horreo, quem quidam etiam vocant Modium. Erat autem B olim horreum, ubi nunc stant columnæ et arcus ante domum quæ appellatur Crateri : ibidem collocata erant modius æreus et horologium et duæ manus æreæ hastis infixæ. Neque hoc silentio **66** prætereundum est, modium sub Valentiniano ibi statutum fuisse ; tunc enim modiorum usus Cpoli cœpit. Principio autem modius ille ex argento factus erat, ut perspicue declarat Theodoretus. Cæterum manus æreæ propterea supra modium positæ sunt. Cum imperator sanxisset ut modius frumenti cumulate venderetur et navicularios vetuisset edicto obsistere, uni eorum contra facienti dextra manus amputata est. Hinc igitur manus illæ formatæ sunt, ut neque dantes neque recipientes statutis contradicerent. Ibidem supra arcum ejusdem Valentiniani C statua collocata erat dextra gerens examen argenteum, quod ad pactam barbaris pecuniam solvendam a Cyro protectore ablatum est, quo tempore recuperato imperio Justinianus Rhinotmetus secundum imperabat,

Μενάνδρου μάντεως στήλη ἐπηνέχθη ἐν τῇ πόλει, καὶ ἔστη ἐπὶ τὸν Ἀρτοτυριανὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ ἀρ-

Menandri vatis statua Cpolim deducta fuit et collocata ad ædes sive in Artopolio. Erat autem tota ex

Meursii et Lambecii notæ.

(48) *Ἡ Ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς.* Auges sacerdotis Minervæ statuam, quæ in thermis Zeuxippi posita erat, memorat Christodorus poeta Anthol., l. v. Lamb.

(49) Sensus est, partem fori Constantini nuncupatam *Horreum*, inde nomen habuisse quod antiquitus ibi fuisset horreum, cujus loco postea columnæ erectæ sunt et arcus orientalis fori, alias dictus *Amastriani*, supra quem horologium æreum D Cyzico allatum et exemplar æreum modii cumulati, a Valentiniano instituti, et duæ manus æreæ hastis infixæ, et ipsius Valentiniani imperatoris statua, et simulacrum æreum Fortunæ urbis collocata erant. Ab æreo autem modio ibi positi locus etiam μόδιος vel μόδιον appellatus fuit. Ὡρεῖον vel ὁρεῖον pro horreum, et μόδιος seu μόδιον pro modio frequentissime occurrunt apud scriptores Græco-Barbaros. Ita Suidas eadem de re loquens v. Μαναῒμ, οὗ inquit (sc. Μαναῒμ στρατηγοῦ) στήλη ἵστατο ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρείῳ, ὅ ἐστι Μόδιος· ἦν γὰρ ὡρεῖον, ἔνθα νῦν ἵσταται κίων πρὸ τοῦ οἴκου Κρατεροῦ. Quæ verba ita vertenda sunt : *cujus statua posita erat in loco nuncupato Horreo* sive *Modio. Horreum enim fuit, ubi nunc stat columna ante domum Crateri.* Cæterum quod supra dixi locum nominatum *Horreum* partem fuisse fori Constantiniani, inde elicitur quod Codinus absidem, quam ibi stetisse ait p. 68, appellat arcum orientalem fori, et p. 45, arcum Amastriani nuncupat. Lamb.

(50) Τοῖς αὐτοῦ νόμοις προστάξαντος, εἷς ἐκ τούτων παριδὼν τὴν πρόσταξιν καὶ ῥίγλον πωλήσας τὰς χεῖρας ἀπώλεσεν C. τοῖς ναυτιοῦσι προστάξαντος, καὶ τὰ σιτηρέσια εἷς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ναυτῶν τῷ βασιλεῖ σῖτον ἀπεμπωλοῦν ἐν τοῖς ἐκεῖσε δίχην ἄδικον καταγγείλαντος, ἐν τῷ κατ. Reg. 1026 ; τοῖς ναύταις προστάξαντος, εἷς τῶν ναυτῶν τοῦτο ποιήσας ἐν τῷ κατ. Lambecius e Suida.

(51) *Ἐν τῷ κατωγέῳ μοδίῳ.* Hoc est, ut ego interpretor, *in concavitate subterranea loci nuncupati Modii.* Ναύτας vero simpliciter hoc loco Codinus vocat negotiatores, qui ex Ægypto Phœnice Syria et aliis locis transmarinis frumentum Cpolim advehebant. Supra p. 45, eos appellat ἐμπόρους, ἔμπορος enim proprie significat, ut ait Ulpianus Demosthenis interpres, τὸν πραγματευτὴν ἄνθρωπον, τὸν πλοῦντα θάλασσαν. Lamb.

(52) Scribe ἀμφοτέρους, nempe τοὺς λαμβάνοντας καὶ τοὺς διδόντας. Lamb.

(53) *Ἔνθα τοῦ.* Ἐν δὲ τῇ ἀψῖδι τῶν χειρῶν καὶ τοῦ μοδίου στήλην ἔστησε τοῦ νέου Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ κατεῖχεν ἔξαμον ἀργυροῦν, ὃ καὶ ἡρπάγη ὑπὸ Κύρου προτίκτορος ἐν ἔτει δευτέρῳ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ. Reg.

argento ductili confecta, latitudine **67** octo cubitorum, et quindecim longitudine. Hanc confregit pius imperator Marcianus, et nummos ex ea cusos pauperibus distribuit.

Ardaburius præfectus militum sub Leone Magno imperatore, in regione Thracia, Herodiani statuam invenit incurvam prorsus et obesam. Quare ejus deformitate permotus eam confregit; quo facto in ea invenit 133 libras auri. Hoc vero statim cum magno gaudio imperatori nuntiavit, qui arrepta occasione ipsum e medio sustulit. Ille autem cum jam interficeretur, ultima hæc verba cum lacrymis et lamentis protulit : « Nemo unquam, qui aurum plumbo admiscuit, pœnam meruit, ut nunc mihi evenit. » Hæc ubi dixit, continuo occisus est. Equidem philosophi illac transeuntes non aliam causam mortis Ardaburii fuisse putant quam demolitionem statuæ Herodiani. Simul etiam cum Ardaburio Aspar ejus frater et collega præfecturæ fraterno plane animo mortem obiit; cujus statua equestris in Taurina regione urbis hucusque integra servatur. Domum vero Asparis postea possedit Basilius accubitor.

Ad dextram fori partem statuæ duodecim ex marmore porphyretico erant, et totidem Sirenes inauratæ, quas vulgus equos marinos **68** vocat. Harum duæ subversæ sunt, tres ad ædem sancti

A τοπωλεῖον. Ἦν δὲ ἀργυροέλατος, πλάτος ἔχουσα πηχῶν η' καὶ μῆκος πηχῶν ιε'. Ἣν κατεάξας ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Μαρκιανὸς ἐχάραξεν εἰς ἀργύρια καὶ διένειμε τοῖς πένησι.

Ἀρδαβούριος στρατηγὸς ἐπὶ τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, ἐν τοῖς Θρᾳκῴοις μέρεσιν, Ἡρωδιανοῦ στήλην εὑρὼν ἐπίκυρτον πάνυ καὶ παχεῖαν, καὶ θυμωθεὶς διὰ τὸ ἀνείδεον αὐτῆς, κατέτριψεν αὐτήν· ἐν δὲ τῷ καταθραύειν εὗρεν ἐν αὐτῇ χρυσίου λίτρας ἑκατὸν τριάκοντα τρεῖς, καὶ αὐτίκα μετὰ προθυμίας κατεμήνυσε περὶ τούτου τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς εὑρὼν ἀφορμὴν ἀνεῖλεν αὐτόν. Ἐν δὲ τῷ σφάζεσθαι ὀδυρόμενος ἔλεγεν· « Οὐδεὶς μολύβδῳ χρυσίον καταμίξας ἐπιζήμιος εὑρίσκεται, οἷα παρὰ τῷ κυρτῷ τούτῳ βασιλεῖ εἰς ἐμὲ συμβέ- B βηκεν. » Καὶ οὕτως ἀπεκτάνθη. Ἔνθα καὶ οἱ διερχόμενοι τὸν τόπον μάλιστα φιλόσοφοι οὐ τοῖς προτέροις κακοῖς τὸν θάνατον Ἀρδαβουρίου ἐνέβαλλον, ἀλλ' ἕνεκα τῆς στήλης Ἡρωδιανοῦ καταλύσεως. Ἅμα δὲ (54) καὶ Ἄσπαρ ὁ παραδυναστεύων τῷ τότε καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ σὺν αὐτῷ τὸ πέρας ἀδελφικῶς ἐδέξατο· οὗ καὶ στήλη ἐν τοῖς Ταύρου μέρεσιν ἕως τῆς δεῦρο ἐσώζετο, ἐν ἵππῳ καθημένη. Τὸν οἶκον τοῦ Ἄσπαρος εἶχε Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος.

Κατὰ (55) τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φόρου στῆλαι ἐν μαρμάροις πορφυροῖς ἦσαν δώδεκα, καὶ Σειρῆνες δώδεκα, ἃς οἱ πολλοὶ θαλασσίους ἵππους ἐκάλουν. Ἦσαν δὲ χρυσέμβαφοι. Δύο (56) ἐξ αὐτῶν ἐφ' ἡμῶν καθη-

Meursii et Lambecii notæ.

(54) *Ἅμα δὲ* rectius cod. Vat. Falso enim Codinus Asparem, quem constat patrem fui se Ardaburii, fratrem ejus appellat. Sed necessitas et occasio exigit ut paulo prolixius agam de Asparis familia. Aspar igitur, quem hoc loco Codinus a Leone Macello interemptum fuisse ait, is est qui consul fuit cum Areobindo anno post Christum natum 431, et filios habuit Ardaburium et Patricium. Ex hisce Ardaburius consul fuit cum Alypio anno Christi 447, et una cum patre Aspare a Leone Macello ob affectatum imperium occisus est anno 470. Patricius vero consul fuit cum Ricimere anno 459. Hunc Leo imperator Cæsarem creavit anno 469, et filiam suam Ariadnem ei despondit : sequenti autem anno, patre fratreque ejus occisis, ipsum a filia sua Ariadne per repudium sejunctum in exsilium misit, ut testatur Nicephorus Callistus, l. xv, c. 27. Ἀριάδνην, inquit, τὴν ἐκ Βηρίνης αὐτῷ γεγεννημένην, τῷ παιδὶ τοῦ Ἄσπαρος Πατρικίῳ τῷ ὑπάτῳ εἰς γάμον ἐδίδου. Sed ibi vel pro D τῷ ὑπάτῳ legendum est τῷ ὑπατικῷ, vel videtur Nicephorus voluisse dicere. Leonem imperatorem Patricio Asparis filio eo anno filiam suam Ariadnem despondisse, quo ille consul fuit cum Ricimere. Postquam vero Nicephorus Asparis et Ardaburii cædem narravit, subjungit de eodem Patricio hæc verba : Τὸν δὲ ἕτερον ἐκείνου (sc. Ἄσπαρος) υἱὸν τὸν Πατρίκιον τῆς θυγατρὸς αὐτὸν δ:αζεύξας Ἀριάδνης, ἐκεῖνον μὲν ὑπερόριον ἦγε. Utroque in loco interpres Nicephori non animadvertit Πατρίκιον nomen proprium esse, sed velut dignitatis vocabulum exposuit. Similiter corrigendus Cedrenus, ubi vitiose legitur τῷ δὲ αὐτῷ ἔτει καὶ ὁ Ἄσπ:ρος υἱὸς, πατρίκιος ὤν, Καῖσαρ παρὰ τοῦ Λέοντος γίνεται. Tollendum est participium ὤν· nam, ut dixi, πατρίκιος hic non dignitatis titulus, sed nomen proprium est. Itidem erratum est in C his Zonaræ verbis : Μέχρι δὲ τέλους ἀντέχειν μὴ οἷός τε ὤν, εἴκων ἀνάγκῃ Καίσαρα ποιεῖ ἀπὸ πατρικίου τὸν τοῦ Ἄσπαρος παῖδα, Ἀρδαβουρίου δὲ ἀδελφόν. Non dubito enim quin pro ἀπὸ πατρικίου scribendum sit Πατρίκιον. Cæterum tradunt alii auctores Patricium non in exsilium fuisse missum, sed una cum Aspare patre et fratre Ardaburio occisum fuisse. Marcellinus Comes in Chronico : *Ind.* IX. *Leone Aug.* IV *et Probiano coss. Aspar primus patriciorum cum Ardabure et Patriciolo* (lege Patricio) *filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem cæsare generoque Leonis appellato, Arianus cum Ariana prole, spadonum ensibus in palatio vulneratus interiit.* Item auctor Chronici Alexandrini : Τούτῳ τῷ ἔτει τυραννίδα μελετήσας τις (lege μελετήσαντα) Ἄσπαρα τὸν πατρίκιον ὡς πρῶτον τῆς συγκλήτου ἐφόνευσεν ἐν τῷ παλατίῳ ἔσω, καὶ Ἀρδαβούριον καὶ Πατρίκιον τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Et Evagrius, l. II, c. 16 : Ἀναιρεῖ (sc. ὁ Λέων) Ἄσπαρα D τὴν ἀρχὴν αὐτῷ περιθέντα, παῖδάς τε αὐτοῦ Ἀρδαβούριον καὶ Πατρίκιον, ὃν Καίσαρα πεποίηκε πρότερον. Interpres vertit : *Leo Asparem, qui imperium ei tradiderat, e medio sustulit; quin etiam filios ejus Ardaburium, quem antea Cæsarem creaverat, et Patricium.* Ubi contra auctoris sensum dignitatem Cæsaris, quam habuit Patricius, Ardaburio ejus fratri tribuit. Sed ita alias passim tam in antiquis quam recentioribus historicis duo illi Asparis filii inter se confunduntur. LAMB.

(55) *Κατά.* Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ φόρου τῆς ἀνατολῆς ἐδέξαντο στήλας πορφυρᾶς διὰ μαρμάρων ιβ' καὶ σειρῆνας ιβ'. 3058 et 1027.

(56) *Δύο.* Ἐπὶ δὲ ἡμῶν ἑπτὰ μόναι καθορῶνται. Τὰς δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μέρεσιν ἔθηκαν, καὶ αἱ λοιπαὶ στῆλαι σώζονται 3058 et 1027.

ῥέθησαν, καὶ τρεῖς ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀπηνέχθησαν· αἱ δὲ λοιπαὶ σώζονται.

Ἡ δὲ τύχη τῆς πόλεως ἵστατο χαλκῆ μετὰ μοδίου ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀψῖδι τοῦ φόρου, ἣν Μιχαὴλ ὁ Ῥαγκαβὲ (56*) παρὰ τοῦ βασιλέως κελευσθεὶς ἐχειρίσεν, ἵνα μὴ ἰσχύωσι τὰ δημοτικὰ μέρη ἐπανίστασθαι κατὰ βασιλέων.

A Mamantis translatæ : reliquæ etiamnum ibi exstant.

Fortuna urbis ærea cum modio posita erat in orientali arcu fori. Huic Michael Rangabe jussu imperatoris manus amputavit, ne factiones populi quidquam contra imperatores moliri possent.

Ἐν τῷ (57) φόρῳ ὁ σταυρὸς ὁ μέγας γράφει· « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. » Οὗτος δέ ἐστιν ἀντίτυπος οὗ ἐθεάσατο ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐν τῷ οὐρανῷ. Οἱ δὲ χρυσέμβαφοι υἱοὶ αὐτοῦ εἰσίν. Καὶ ἐν τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι πλησίον τῆς μεγάλης στήλης ἐλέφας χαλκοῦς ἵστατο, ἔνθα καὶ παράδοξον ἐδείχθη θέαμα. Σεισμοῦ γάρ ποτε γεγονότος καὶ πεπτωκότος αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ὄπισθεν ποδῶν κατεαγότος, οἱ ταξεῶται (ἔθος γὰρ ἦν παρ' αὐτῶν τὸν φόρον φυλάττεσθαι) συνδραμόντες τοῦ ἐγεῖραι τὸν ἐλέφαντα εὗρον ἔσωθεν αὐτοῦ ἀνθρώπου ὀστᾶ ἀνελλιπῆ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ πυξίον μικρὸν, ἐν ᾧ γέγραπτο· « Ἀφροδίτης παρθένου ἱερᾶς (58) οὐδὲ θανοῦσα χωρίζομαι. » Ὁ δὲ ἔπαρχος εὔνους τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει τυγχάνων, λαβὼν ὅλον τὸ τοιοῦτον ζώδιον, εἰς προσθήκην τῷ δημοσίῳ νούμια ἐχάραξεν. Ἀλλὰ καὶ χοῖρος ἵστατο ἄνωθεν τῶν κατὰ συστάδην ἱσταμένων κιόνων, σημαίνων τὴν κραυγὴν τῆς πανηγύρεως, καὶ γυμνὴ στήλη πλησίον αὐτοῦ, σημαίνουσα τὸ ἀναίσχυντον τῶν πωλούντων καὶ τῶν ἀγοραζόντων.

In magna cruce fori scriptum est : « Sanctus, sanctus, sanctus ; » eamque Constantinus Magnus ad instar illius fieri curavit quam viderat in cœlo. Statuæ vero inauratæ quæ ibi conspiciuntur filiorum ejus sunt. Præterea olim ad sinistram magnæ statuæ elephas æreus stabat, ubi res visu mirabilis accidit. Cum aliquando terræ motu collapso unus B pedum posteriorum casu difringeretur, Taxeotæ, quos moris erat forum custodire, accurrentes ad erigendum elephantum ossa imminuta in eo invenerunt corporis humani integri, et tabellam cui inscriptum erat : « A Venere virgine sancta ne mortua quidem separor. » Præfectus autem, **69** qui imperatori et urbi bene volebat, totum illud signum augendo ærario publico in nummos redegit. Ibidem etiam stabat porcus supra columnas contiguas, multitudinis strepitum denotans ; et prope visebatur alia statua nuda, significans impudentiam eorum qui vendunt et qui emunt.

Συστημάτια (59) δὲ ἵστανται μέσον (60) τοῦ φόρου ἔνζωδα ἐπὶ κιόνων, ἐν οἷς δηλοῦνται ἐν ἱστορίαις τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι ἐν τῇ πόλει. Ταῦτα

C In medio foro compages quædam seriesque figurarum columnis impositæ visuntur, quæ res urbi aliquando eventuras indicant. Illas vero omnes

Meursii et Lambecii notæ.

(56*) Ἣν ἔφησαν Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ χειροκοπηθῆναι διὰ τὸ μὴ ἰσχύειν τὰ δημοτικὰ μέρη κατὰ τῶν ἀνακτόρων 3058,

(57) *Ἐν τῷ*. Ἰστέον ὅτι ὁ σταῦρος ὁ μεσοσυλλαβῶν καὶ ἀναγινωσκόμενος, Ἅγιος ἅγιος ἅγιος παρὰ τοῦ πρωτοστατοῦντος (προστατοῦντος 1027) τῷ φόρῳ ἀντιγορεύθη (ἀνηγέρθη 1027). Ἔνθεν καὶ δύο ταχυδρόμων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων σώζονται στῆλαι. Εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν ἀψῖδα τοῦ Κωνσταντινιακοῦ φόρου σταυρὸς ἀργυρέμπλαστος, καὶ ἐν τοῖς ἀκρωτηρίοις στρογγύλοις μῆλον ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀνηγέρθη ὑπὸ Κωνσταντίνου, ὡς ἐθεάσατο αὐτὸν ἐν τῷ οὐρανῷ. Οἱ δὲ 3058 et 1027.

(58) *Ἀφροδίτης παρθένου ἱερᾶς*. In codice Vat. scriptum inveni Ἀφροδίτη ἱέραος. Si pro ἱέραος legeretur ἱέρακος, verisimile quodammodo esset Ἀφροδίτη et ἱέραξ nomina esse amantium, qui eodem conditi monumento ne morte quidem sejungi voluerunt. Vertendum igitur esset, *Aphrodite virgo ab Hierace ne morte quidem separor.* Hierax ut nomen proprium apud Suidam et alios scriptores occurrit, Aphrodite autem in antiquo hoc alias inedito epitaphio : Καλλίτεκνον σεμνὴν ὅδε τύμβος ἔχει σε, Ἀφροδίτη, et in alio apud Gruter. p. 756. Tertia diversa lectio istius inscriptionis hæc est : Ἀφροδίτη παρθένῳ ἱερᾷ. Venus cognominata virgo et sancta eadem est quæ alias vocatur οὐρανία sive *cœlestis*, et pro Junone sive Luna culta fuit, ut testatur Julius Firmicus : *nam hunc eumdem*, inquit, (sc. aerem) *nomine Junonis vel Veneris virginis, si tamen Veneri placuit aliquando virginitas, consecrarunt.* Huc pertinet inscriptio quæ legitur in Collectan. anonymi n. 194, Ἀφροδίτη Σελήνη. Epitheton vero Sanctæ tribuitur Veneri in antiqua inscriptione, cujus exemplar subjunxi, quia alias, quod sciam, nondum est edita :

VENERI. SANCT. MORPH.
SACRUM
TI. CLAUDIUS. TI. F. CLU BI
MIL. LEGION. III. PARTHV
VOT. SUSCEPTO. LIBEN.
L. D. D. D.

quarta demum lectio diversa hæc est : Ἀφροδίτη D παρθένῳ ἱερᾷ. οὐ δὲ θαῤῥοῦσα χωρίζομαι. Videant alii an quicquam boni sensus elici hinc possit : mihi sane non videtur. LAMB.

(59) *Συστημάτια ἔνζωδα*. Hoc loco significat *compages* seu *coagmenta compactitia*, quibus figuræ vel insculptæ vel impositæ fuerunt : ζώδια enim, ut alias dixi, Codinus passim figuras et statuas appellat. In aliis aliquot codicibus pro συστημάτια scriptum inveni συστεμμάτια et συστρεμμάτια. LAMB.

(60) Συστημάτιον δὲ μέσον τοῦ φόρου ἔνζωδον ἐπὶ κιόνων ἱστάμενον καὶ ἐν αὐτῷ δηλοῦν τὰς ἱστορίας τῶν μελλόντων ἐσχάτως γίνεσθαι ἐπὶ ταύτῃ τῇ πόλει. Οἱ δὲ στηλωτικοὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ταῦτα πάντα συνίασιν. Ἐστήλωσε δὲ αὐτὰ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς παρακληθεὶς παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ εἰσελθὼν ἐστοιχείωσε τὰ ὀνόματα τῆς ἐπικρατείας ἕως τέλους αἰώνων 3058. Μετὰ ζωδίων pro ἔνζωδα Vat.

erexit Apollonius Tyaneus, astronomiæ scientissimus, iisque nomina successiva imperatorum usque ad sæculorum finem insculpsit.

In magno milliario collocata est Theodosii statua equestris ex ære, manu gerens pomum et parvam statuam ipsum coronantem. In ejus dedicatione annonam largissimam populo præbuit. Octo autem quæ illic sunt columnæ cum suis spiris, totidemque aliæ in Artopoliis positæ, atque columnæ Tzycalariorum et quæ stant in Chalce, omnes illæ multas continent historias, quas Callinas inauravit.

70 In Xerolopho, quem prius theama sive spectaculum quidam vocabant, erant testudines sedecim, et Dianæ statua composita, et complures aliæ supra arcus. Tandem vero denominatus est forum Theodosianum.

Imagines Metrophanis Alexandrini et Pauli a Constantino Magno tabulis ligneis incisæ erant et collocatæ supra magnam columnam porphyreticam ad Orientem, quas Ariani rerum potiti in milliario aureo combusserunt una cum imagine S. Deiparæ et ipsius Jesu Christi infantis, ut Ancyranus chronographus libro decimo et Anastasius memoriæ prodiderunt.

A δὲ πάντα ἐστήλωσεν Ἀπολλώνιος ἐκεῖνος ὁ Τυανεὺς, ὁ σοφὸς καὶ ἄριστος ἀστρονόμος (61), καὶ ἐστοιχειώσατο ὀνόματα ἐπικρατείας ἕως τέλους αἰώνων.

Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ μιλίῳ Θεοδοσίου στήλη ἵστατα· ἐφ' ἵππου χαλκοῦ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ μῆλον καὶ στηλοειδές τι στεφανοῦν ἀνδροείκελον ἄγαλμα ἔχοντος, ἣν ἀνεγείρας τῇ πόλει πολλὰ σιτηρέσια δέδωκεν. Οἱ δὲ ἐκεῖσε ὀκτὼ κίονες καὶ οἱ ποδίσκοι, ὁμοίως καὶ τῶν ἀρτοπωλίων ὀκτὼ κίονες καὶ τῶν τζυκαλαρίων καὶ τῆς χαλκῆς, ἔχουσιν ἱστορίας πολλὰς, ἃς καὶ καλλύνας ἐχρύσωσεν.

Ἐν δὲ τῷ Ξηρολόφῳ, ὃν πρώην θέαμά τινες ἐκάλουν, ἔστησαν κοχλιάδες ις' καὶ σύνθετος B Ἄρτεμις (62) καὶ ἕτεραι πολλαὶ στῆλαι εἰς τὰς ἀψῖδας. Ἔσχατον δὲ ἐκλήθη Θεοδοσιακὸς φόρος.

Ὅτι Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου εἰκόνες ἐν σανίσι γεγόνασιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἵσταντο ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι (63) τῷ πορφυρῷ, πλησίον κατὰ ἀνατολάς· ἅστινας οἱ Ἀρειανοὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι πυρὶ παρέδωκαν ἐν τῷ Κορωνίῳ μιλίῳ (64), μετὰ καὶ τοῦ τῆς Θεοτόκου ἀπεικονίσματος καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ νηπιάσαντος σαρκὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς Ἀγκυριανὸς χρονογράφος ἐν τῷ δεκάτῳ λόγῳ αὐτοῦ καὶ Ἀναστάσιος ἡμῖν παραδεδώκασιν (65).

Meursii et Lambecii notæ.

(61) *Ἀστρονόμος*. Additur in aliquot codicibus C παρακληθεὶς παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Sed hoc falsum est: nam Apollonius Tyaneus sub Domitiano floruit. Cætera etiam omnia, quæ hic Codinus narrat de præsagiis rerum futurarum exstructis ab Apollonio Tyaneo, futilia sunt et nullius momenti. LAMB.

(62) ιϛ'. καὶ Ἄρτεμις συνθετὴ στήλη, καὶ Σευήρου τοῦ κτίσαντος καὶ θεαμάτιον τρίπουν. Ἔνθα καὶ θυσίαι πολλαὶ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Σευήρου γεγόνασιν. Ἔνθα καὶ χρησμοὶ πολλοὶ ἐν αὐτῷ τῷ τοπῳ γεγονάσι. Καθ' ὃν καὶ κόρη παρθένος ἐτύθη καὶ ἀστρονομικὴ θέσις εἰς λϛ' χρόνους διήρκεσεν. Reg. 1027.

(63) *Ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι*. Non dubito quin hic locus ex anonymi Collectaneis ita supplendus et reformandus sit: ἐν τῷ φόρῳ πλησίον τῷ μεγάλῳ κίονι τῷ πορφυρῷ κατὰ ἀνατολήν. LAMB.

(64) *Κορωνίῳ μήλῳ*. Crederet quis pro κορωνίῳ hic scribendum esse κοτωνείῳ, nempe ut κοτώνειον Græco-barbare idem significet atque Græcis antiquis κυδώνιον et Latinis *coloneum*. Sic enim videretur locus hic Cpolitanus, nominatus *Malum Coloneum* sive *Cydonium*, respondisse illi qui fuit in sexta regione Romæ antiquæ et nomen habuit *Malum Punicum*, cujus meminit antiqua urbis descriptio et Suetonius in Dioc etiano. Verum si minus hæc conjectura placet, omnino legendum est, ἐν τῷ ὡρείῳ μιλίῳ, id est *in miliario aureo*. Sic alibi statuam Solis describens, eam positam fuisse ait ἐν τῷ ὡρείῳ μιλίῳ. Quemadmodum igitur Romæ in octava regione erat miliarium aureum, quod Dion l. 54 τὸ χρυσοῦν μίλιον vocat, ita etiam Cpoli, quæ Romam veterem in omnibus imitabatur, in regione quarta miliarium aureum fuit, quod hoc loco μίλιον ὥρειον vocatur: nam ὥρειον vel ὥρεον Græco-barbare dicitur *aureum*. Notandum vero est Cpoli non solum ipsam columnam miliariam nominatam fuisse τὸ ὥρειον μίλιον, sed etiam totum locum circumsitum inde nomen accepisse. Sic aliquoties a Codino mentio fit τῆς καμάρας τοῦ μιλίου et τῶν στηλῶν τοῦ μιλίου, hoc est, ut ego interpretor, fornicis et statuarum positarum in regione urbis vocata *ad miliarium aureum*. LAMB.

(65) *Παραδεδώκασιν*. Hic desinit liber *de Statuis* cui in omnibus codicibus statim subjungitur liber *de ædificiis*, nisi quod in duobus Vaticanis intersita est non contemnenda narratio de 7 synodis generalibus, cujus exemplum subjunxi.

Περὶ συνόδων.

α'. Ἡ πρώτη σύνοδος γέγονεν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντίνου, συνελθόντων τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων καὶ Σιλβέστρου πάπα Ῥώμης, οἳ καθεῖλον Ἄρειον, ὃς ἦν πρῶτος πρεσβύτερος Ἀλέξανδρος (*sic*)· τὸν γὰρ Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι ἐβλασφήμει. Ἴβηρες δὲ τότε ἐχριστιάνισαν. Ἐπὶ δὲ τούτου εἰσῆλθον τὰ λείψανα D τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐβούλετο δὲ καὶ τὴν τοῦ λεγομένου χρυσαργύρου συντέλειαν ἐκκόψαι, ἣν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἡ πόλις μετέλαβε, καὶ τὴν τελουμένην βολὴν ὑπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης τὴν τοῦ πραίτωρος ὑποσειόντων ἀξίαν, εἰ μὴ τοῦτον ταχὺ ὂν τὸ τέλος τοῦ βίου κατέλαβεν.

β'. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου γέγονεν ἡ δευτέρα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων καὶ Δαμάσκου πάπα Ῥώμης καὶ Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου· τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἔλεγε Θεὸν ἀλλ' ἀλλότριον τῆς θεότητος. Ἥτις καὶ προσέθηκε τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ τῆς πίστεως, οὕτως· Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ Κύριον τὸ ζωοποιόν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἀπετέθησαν λείψανα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἑβδόμου· ὁ δὲ Ἀττικὸς ἦν πατριάρχης ὅστις κατέθετο αὐτά.

ΠΕΡΙ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

DE ÆDIFICIIS CPOLITANIS.

A Ὁ ἅγιος Ἀγαθόνικος ὑπὸ Ἀναστασίου πρότερον καὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου τὸ δεύτερον ἀνεκαινίσθη. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ναῷ καὶ πατριάρχαι ἐπεσκόπησαν ἑπτὰ ἐπὶ χρόνους πεντήκοντα, καὶ βασιλεῖς ἐστεφηφόρουν ἐκεῖσε τέσσαρες. Δι' ἣν δὲ αἰτίαν μετεποιήθη ὑπὸ Τιβερίου, οὐ γινώσκεται. Καὶ παλάτιον δὲ ἦν πλησίον τοῦ αὐτοῦ ναοῦ μέγιστον (66). Ὑπὸ δὲ Τιβερίου τοῦ πενθεροῦ Μαυρικίου μετεποιήθη, διολισθὲν εἰς τὰ βασίλεια.

Τὰ δὲ τείχη τῆς δύσεως τῶν μεγάλων πορτῶν ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ εὐσεβοῦς ἀνεκαινίσθη, ὅτε καὶ ἐλιτάνευσαν καὶ τὸ «Κύριε ἐλέησον» τεσσαρακοντάκις ἐξεβόησαν, καὶ ὁ δῆμος τῶν Πρασίνων (67) ἔκραξεν· «Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδόσιος ὁ μέγας καὶ Λέων (68) εἰς κράτος ἐνίκησαν.» B

Τὰ δὲ τείχη τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀνεκαινίζοντο ὑπὸ Τιβερίου Ἀψιμάρου (ἕως γὰρ αὐτοῦ ἠμελημένα ἦσαν πάνυ) καὶ ἐκ δευτέρου ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου.

Τὸν ἅγιον Μώκιον καὶ τὸν ἅγιον Μηνᾶν ἐποίησεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ναοὺς ὄντας τὸ πρὶν εἰδώλων·

71 Templum S. Agathonici primo ab Anastasio, secundo autem ab Justiniano Magno renovatum est. In hoc templo intra quinquaginta annos septem patriarchæ episcopatum gessere, et quatuor imperatores coronati sunt. Ob quam vero causam mutatum sit non novi. Vicinum huic templo erat palatium maximum. Cæterum sub Tiberio socero Mauricii mutatum est, inclusum intra palatium imperatorium.

Murus occidentalis magnarum portarum sub Leone Magno et pio renovatus est; quo tempore supplicatio habita fuit, et cantatum quadragies 72 «Kyrie eleison,» acclamante factione Prasina. «Constantinus et Theodosius Magnus et Leo fortiter vicerunt.»

Muros maritimos antea neglectos Tiberius Apsimarus renovavit, secundo autem restauravit eosdem Theophilus.

Templa SS. Mocii et Menæ dicavit Constantinus Magnus, cum prius essent fana idolorum. Et qui-

Meursii et Lambecii notæ.

γ'. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ γέγονεν ἡ τρίτη σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ, τῶν σ' ἁγίων πατέρων, ἐπὶ καθαιρέσεως Νεστορίου· τὸν γὰρ Χριστὸν καὶ αὐτὸς ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι ἐβλασφήμει· οἳ καὶ συνελθόντες ἀναθεμάτισαν αὐτὸν, καὶ τελείως ἐδίδαξε τὴν ἀδόλωτον καὶ εἰλικρινῆ καὶ τελείαν καὶ ἀμώμητον πίστιν, τὴν ἐν Τριάδι θεότητα ὑμνουμένην ἀεί. C

δ'. Ἐπὶ δὲ Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ γέγονεν ἡ τετάρτη σύνοδος, ἡ ἐν Χαλκηδόνι, τῶν χλ' ἁγίων πατέρων, ἐπὶ Λέοντος πάπα Ῥώμης καὶ Ἀνατολίου Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ Διοσκόρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Εὐτυχοῦς ἀρχιμανδρίτου· οὗτοι γὰρ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρῃτοῦντο καὶ ἐν φαντασίᾳ τὴν σάρκα αὐτοῦ ἐμυθολόγουν.

ε'. Ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου γέγονεν ἡ πέμπτη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἳ καὶ καθεῖλον Ὠριγένην Εὐάγριον καὶ Δίδυμον τοὺς παράφρονας· τὰ γὰρ σώματα ἡμῶν μὴ ἀνίστασθαι ἐδυσφήμουν, καὶ παράδεισον αἰσθητὸν μὴ γενέσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μήτε εἶναι, καὶ ἐν σαρκὶ μὴ πλασθῆναι τοῦ Ἀδὰμ, καὶ τέλος εἶναι τῆς κολάσεως, καὶ δαίμονας ἐλθεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀποκατάστασιν.

ς'. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου Ἡρακλείου καὶ Τιβερίου υἱοῦ αὐτοῦ γέγονεν ἡ ἕκτη σύνοδος, τῶν ρν' D ἁγίων πατέρων, ἐπὶ Ἀγάθωνος πάπα Ῥώμης, κατὰ Κύρου Ἀλεξάνδρου Σεργίου Πέτρου, ἓν θέλημα ἐν μιᾷ ἐνεργείᾳ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχειν, καὶ μετασάρκωσιν τὸν σύνδεσμον τῆς ὀρθοδοξίας διαλῦσαι θελήσαντες οἱ παράφρονες. Συνῆσαν δὲ αὐτοῖς καὶ Μακάριος ὁ νομοθέτης Ἀντιοχείας καὶ Ἰσίδωρος ὁ μαθητὴς αὐτοῦ.

ζ'. Ἐπὶ δὲ Εἰρήνης τῆς μητρὸς Κωνσταντίνου τοῦ τυφλοῦ γέγονεν ἡ ἑβδόμη σύνοδος, τῶν ἁγίων τη' πατέρων, ἐπὶ Ταρασίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ καθαιρέσεως Θεοδοσίου, παρ' οἷς ἐξέθεντο ὅροι πίστεως.

Ἐπὶ δὲ Θεοδώρας αὐτοῦ τῆς . . . μετὰ τὸν θάνατον Θεοφίλου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, σὺν Μιχαὴλ τῷ υἱῷ αὐτῆς γέγονεν ἡ σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς ὀρθοδοξίας, ἥτις ᾄδεται ἕως τῆς σήμερον. LAMB.

(66) Per παλάτιον μέγιστον hic intelligitur palatium imperatoris, quod statim postea vocat τὰ βασίλεια. LAMB.

(67) *Τῶν Πρ.* Τοῦ πρασίνου ἔκραξεν «Λέων Κωνσταντῖνον εἰς κράτος ἐνίκησεν» 3058.

(68) *Λέων.* Ἑλένη Vat. ἐνίκησαν. Ὁ γὰρ μέγας Κωνσταντῖνος ἐνομοθέτησε τὴν κυριακὴν ἀπραξίᾳ τιμᾶσθαι· πρὸ γὰρ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν κυριακὴν πάντες εἰργάζοντο. Reg. Vat.

dem S. Menam, ejectis duntaxat simulacris et novo indito nomine, uti erat reliquit. Integram vero ipsius structuram cum vestibulis et sacris vasis annis 169 post procurarunt Pulcheria et Marcianus. Templum S. Mocii duplo tunc majus quam est, media parte contraxit Constantinus Magnus, et altare ibidem erexit. Quoniam vero ibi olim S. Mocius interemptus fuerat, ea re templum hoc ipsius nomini dicavit ejusque corpus illuc transtulit. Tempore Theodosii Magni ejiciebantur Ariani ecclesia Magna; posteaque reversi permissu imperatoris occuparunt templum S. Mocii. Septimo **73** autem anno postquam hoc templum ab Arianis ædificatum et possideri cœptum fuerat, corruit, dum sacra fiunt, plurimosque illorum oppressit. Tempore autem Justiniani Magni denuo templum illud exstructum fuit, et hucusque salvum permansit.

A καὶ τὸν μὲν ἅγιον Μηνᾶν καθὼς ἦν εἴασεν, ἐκδιώξας δὲ τὰ ἀγάλματα ἐπωνόμασε τὸν ναὸν οὕτως. Τὴν δὲ τελείαν αὐτοῦ οἰκοδομὴν ἐποίησεν μετὰ χρόνους ρξθ' Πουλχέρια καὶ Μαρκιανὸς, σὺν τοῖς προαστείοις καὶ ἱεροῖς σκεύεσι. Τοῦ δὲ ἁγίου Μωκίου ὑπάρχοντος ἄλλα δύο μήκη μείζονος παρ' ὅ ἐστι νῦν, ἐξέκοψε τὸ διμόριον τοῦ ναοῦ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἀνήγειρε τὸ θυσιαστήριον. Διότι δὲ ἀνῃρέθη ὁ ἅγιος Μώκιος ἐκεῖσε, τούτου χάριν ἀνήγειρε καὶ τὸν ναὸν ὡς ἴδιον αὐτοῦ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔφερεν, ὅπερ κεῖται ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐν δὲ ταῖς (69) ἡμέραις Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐξωρίζοντο οἱ Ἀρειανοὶ (70) ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐλθόντες πάλιν κατῴκησαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου, καὶ παρεκάλουν τὸν B βασιλέα κατοικεῖν αὐτοὺς ἐκεῖσε, καὶ γέγονε· καὶ εὐθὺς ἀνεγείρουσι τὸν ναὸν οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ δοξάζεται παρ' αὐτῶν ἔτη ζ', καὶ πίπτει λειτουργούντων αὐτῶν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει, ὅτε καὶ Ἀρειανοὶ ἀπεκτάνθησαν πολλοί. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἀνεγείρεται ὁ αὐτὸς ναὸς καὶ ἵσταται μέχρι τῆς σήμερον.

Constantinus Magnus ædificavit ecclesiam veterem S. Irenæ, et templum S. Sophiæ oblongum, et S. Agathonicum, et S. Acacium cognominatum Heptascalum sive ad Septem gradus. Templum vero SS. Apostolorum una cum ipso mater ejus exstrui curavit, forma oblonga et tecto ligneo opertum. Item monumenta imperatorum, in quorum uno ipse cum matre conditus est.

Monasterium Bethleem condidit S. Helena; item aliud nuncupatum Gastria. Causa autem ejus denominationis hæc est. Helena Constantini mater sacram Christi crucem Hierosolymis afferens ingressa est Cpolim per portam quæ vocatur Littorea, et quæ supra crucem reperta erant, illa phylla, basilica, triacontaphylla, sampsucha, balsama, ea omnia, quo conservarentur, in vasis plantavit atque ibi deposuit, et monasterium in eodem loco nomine Gastria exstruxit.

74 Palatium et gerocomium nomine Littoreum condidit eadem S. Helena; similiter et S. Theodorum cognominatum Claudii.

Urbicius, qui præfuit structuræ, ædificavit templum S. Juliani propriis sumptibus. Ibidem erant castra Romanorum.

In loco nuncupato Alonitzio, prope Taurum, palatium terrestre exstruxerat Constantinus Magnus ad recipiendum Romanos proceres. Theodosius

Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἀνήγειρε τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιὰν, καὶ τὴν ἁγίαν Σοφίαν δρομικὴν, καὶ τὸν ἅγιον Ἀγαθόνικον, καὶ τὸν ἅγιον Ἀκάκιον τὸν ἑπτάσκαλον. Τοὺς δὲ ἁγίους ἀποστόλους ἔκτισεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ σὺν αὐτῷ, δρομικὸν ξυλόστεγον ποιήσασα, καὶ μνημεῖα τῶν βασιλέων, ὧν ἐντὸς κεῖται μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ οὗτος.

Τὴν μονὴν τῆς Βεθλεὲμ ἔκτισεν ἡ ἁγία Ἑλένη, καὶ τὰ Γάστρια (71). Καλοῦνται δὲ οὕτως, διότι κομίσασα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τὸν τίμιον σταυρὸν εἰσήγαγεν αὐτὸν διὰ τῆς πόρτης τοῦ Ψαμάθου, καὶ τὰ C εὑρεθέντα ἐκεῖσε ἐπάνω τοῦ σταυροῦ κρίνα τε καὶ φύλλα καὶ βασιλικὰ καὶ τριακοντάφυλλα καὶ κώστους καὶ σάμψυχα καὶ βάλσαμα ἐφύτευσεν εἰς γάστρας πρὸς τὸ διασωθῆναι. Ἐκεῖσε δὲ ἀπληκεύσασα (72) ὠνόμασε τὸν τόπον Γάστρια, καὶ μονὴν ἀνήγειρεν.

Τοῦ δὲ Ψαμάθου (73) τὰ παλάτια καὶ τὸ γηροκομεῖον ἐκτίσθησαν καὶ αὐτὰ παρὰ τῆς ἁγίας Ἑλένης. Ὁμοίως καὶ ὁ ἅγιος Θεόδωρος τὰ Κλαυδίου.

Τὸν δὲ ἅγιον Ἰουλιανὸν ἀνήγειρεν Οὐρβίκιος ὁ παριστάμενος εἰς τὰ κτίσματα ἐξ οἰκείων ἐξόδων, ἐν ᾧ καὶ ἦσαν ἄπληκτα τῶν Ῥωμαίων.

Εἰς τὸ καλούμενον Ἀλωνίτζιον, τὸ πλησίον τοῦ D Ταύρου, παλάτια ἦσαν χερσαῖα, παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθέντα πρὸς τὸ ἀπληκεύειν τοὺς

Meursii et Lambecii notæ.

(69) *Ἐν δὲ ταῖς*. Δέον γινώσκειν ὅτι ὁ ἅγιος Μώκιος πρῶτον μὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου περιῳκοδομήθη Ἑλλήνων πλήθη ἐκεῖσε κατοικούντων πολλά, καὶ ναὸς ἦν τοῦ Διὸς, καὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ λίθων ἐκτίσθη. Ἐν Band. et Reg.

(70) Ἐξορίζονται οἱ Ἀρειανοὶ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ ἐλθόντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου ἠράσθησαν, καὶ παρακαλοῦσι τῷ βασιλεῖ. Reg.

(71) Γάστρια vel γαστέρια hic significant *vasa ventrosa et patula;* cujusmodi sunt in quibus arbuscula, flores et herbæ plantantur. Cæterum istius monasterii meminit Zonaras. LAMB.

(72) Ἀπληκεύειν idem est atque Latinorum *applicare*. Hic significat *deponere aliquid* seu *applicare in aliquem locum*. Paulo post sumitur pro *diverti ad hospitem* seu *recipere se in hospitium:* ἔξω τοῦ παλατίου, inquit, ἠπλήκευσεν εἰς τὰ Ῥουφίνου. LAMB.

(73) *Τοῦ δὲ Ψ*. Ἀλλὰ καὶ παλάτια καὶ τὸ γηροκομεῖον τὰ εἰς τὰ Ψαμαθᾶ ἡ ἁγία Ἑλένη ἀνήγειρεν. Ὁμοίως καὶ τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Κλαυδίου. 3058 ap. Band.

προκρίτους τῶν Ῥωμαίων. Ἐν οἷς καὶ Θεοδόσιος ὁ μέγας, πένης ὢν καὶ ἀνελθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔξω τοῦ παλατίου ἠπλήκευσεν εἰς τὰ Ῥουφίνου τοῦ σκυτοτόμου, εἰς τὴν βάσιν τοῦ κίονος τοῦ Ταύρου. Ὁ δὲ αὐτὸς Ῥουφῖνος ἔσχατος ἐγένετο παρὰ Θεοδοσίου μάγιστρος, ὃς ἔκτισε τὰς Ῥουφινιανάς.

Τὰ δὲ Μάγγανα ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε λόγῳ τῶν βασιλικῶν ἐργοδοσίων· ἐκλήθη δὲ Μάγγανα διὰ τὸ τὰ μάγγανα πάσης τῆς πόλεως καὶ τὰς μηχανικὰς ὕλας ἐκεῖσε ἀποκεῖσθαι, καὶ τὰ πρὸς τὴν τειχομαχίαν σκεύη.

Τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὴν πανεύφημον, τὴν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ὁ αὐτὸς μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε, κοσμήσας τὸν ναὸν διὰ πολυτελοῦς ὕλης. Μετὰ δὲ υμη' ἔτη ὁ μισόθεος Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ἀρμαμένταν καὶ κοπροθέσιον (74) αὐτὸν ἐποίησε, καὶ τὸ λείψανον τῆς ἁγίας σὺν τῇ λάρνακι εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης κατέρριψεν. Μετὰ δὲ χρόνους λζ' Εἰρήνη ἡ εὐσεβεστάτη Αὐγοῦστα ἡ Ἀθηναία τοῦτον πάλιν ἀνῳκοδόμησε, καὶ τὸ ἅγιον λείψανον ἐν Λέσβῳ (75) εὑροῦσα ἀνεκόμισε.

Μέλλων κτίσαι (76) τὴν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ πῆξαι τὸ θεμέλιον κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην σχηματογραφίαν, πεζὸς ἐξῆλθε μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ. Ἐλθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὸν φόρον (77), ἔλεξαν αὐτῷ οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ· « Ἐνταῦθα ποίησον τὸ τέλος τοῦ τείχους. » Ἐκεῖνος δὲ ἔφη· « Ἕως οὗ στῇ ὁ προαγωγός μου, ἐκεῖσε πληρώσω· » μόνος γὰρ ἐκεῖνος ἑώρα τὸν ἄγγελον προπορευόμενον αὐτοῦ. Ἀπελθὼν οὖν μέχρι τοῦ Ἐξωκιονίου πεζὸς μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, ἐκεῖσε ἐθεάσατο τὸν ἄγγελον τὴν ῥομφαίαν πήξαντα καὶ μηνύσαντα ἕως ἐκεῖ στῆναι αὐτόν. Διὰ γοῦν τοῦτο ἔπηξεν ἕως ἐκεῖσε τὸ τεῖχος, καὶ ἔστι μέχρι τοῦ νῦν τὸ σχῆμα αὐτοῦ.

Λέγουσι δὲ περὶ τοῦ φόρου ὅτι εἰς μίμησιν τοῦ Ὠκεανοῦ ἐκτίσθη κυκλοειδής, καὶ ψεύδονται οἱ τοῦτο λέγοντες· τὴν γὰρ αἰτίαν τοῦ σχήματος τούτου ἤδη προλαβόντες εἴπομεν (78). Ἐκεῖσε δὲ ἦν καὶ ὡρολόγιον χαλκοῦν, ὅπερ ἤχθη ἀπὸ Κυζίκου.

Εὑρὼν δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὰς φυλακὰς τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ Στρατήγιον, ἐκεῖσε καὶ αὐτὸς τοὺς κατακρίτους ἐφρούρει. Διήρκεσαν δὲ χρό-

A Magnus, tenuioris adhuc fortunæ, ut primum Cpolim venit, divertit extra hoc palatium ad Rufinum sutorem, ad basin columnæ Tauri. Hic Rufinus ultimo a Theodosio magister creatus fuit, et ædificavit thermas Rufinianas.

Mangana quoque extruxit Constantinus Magnus ceu officinas imperiales. Dicta autem sunt Mangana quod illic reposita essent omnia instrumenta bellica et materiæ mechanicæ, et apparatus necessarius ad oppugnanda mœnia.

Item templum S. Euphemiæ in Hippodromo con-
B didit Constantinus Magnus, et pretiosa exornavit materia; quod post 448 annos Constantinus
75 Copronymus mutavit in armentarium et sterquilinium publicum, reliquiis S. Euphemiæ cum loculo in mare projectis. Post annos vero 37 pene, Helene, religiosissima Augusta Atheniensis hoc templum reædificavit, et sanctas reliquias apud Lemnum insulam repertas eo iterum transtulit.

Constantinus Magnus urbis suæ fundamenta positurus juxta formam quam designaverat, ipse pedibus circumivit, comitantibus eum proceribus suis; qui, ubi usque in forum perventum fuit, monuere ut illic pomærio finem statueret. Ille vero respondit: «Non nisi ubi is qui me præcedit ductor con-
C stiterit, finem faciam.» Videbat nimirum solus angelum præeuntem. Progressus igitur pedibus cum toto senatu usque ad Exocionium, vidit ibi angelum, defixa in terram romphæa, stationis indicium facere; quare ipse quoque ibi substitit, et finem pomærio statuit.

Forum ad imitationem Oceani circulari forma constructum esse quidam falso referunt. Veram autem formæ ejus causam nos supra diximus. Ibidem horologium æneum, Cyzico deductum, collocatum erat.

76 Cum Constantinus in Strategio carceres
D antiquos Byzantii invenisset, ipse etiam eodem in loco reos asservari voluit. Permansere autem istic

Meursii et Lambecii notæ.

(74) *Ἀρμαμέντα καὶ κοπροθέσιον.* De hac templi et reliquiarum S. Euphemiæ profanatione vide hist. Misc. l. 22, ubi agitur de rebus gestis a Constantino Copronymo anno 26 imperii. Cæterum pro ἀρμαμέντα hic scribendum censeo ἀρμεντάριον, id est *armentarium* seu *stabulum armentorum*. Sic ante Copronymum Maxentius ecclesiam S. Marcelli titulo dedicatam in armentarium mutavit, ut ibidem animalia Catabuli congregata starent, quorum servitio S. Marcellum addixit. Notandum vero etiam in hist. Misc. pro *aimamentarium* substituendum esse *armentarium*. Lamb.

(75) *Ἐν Λέσβῳ.* In hist. Misc. legitur *apud Lemnum insulam*. Item apud Zonaram τῇ νήσῳ Λήμνῳ. Et sic anonymus in Actis S. Euphemiæ apud Baron. Ann. 766. Credo igitur apud Codinum quoque pro Λέσβῳ scribendum esse Λήμνῳ. Lamb.

(76) *Μέλλων κτίσαι.* Idem refert Nicephorus Callistus Hist. Eccl. 8, 4. Lamb.

(77) *Εἰς τὸν φόρον.* Adde ex Zosimo καθ' ὃν ἡ πύλη τὸ ἀρχαῖον ἦν. Φόρος enim hic non ipsum forum significat, sed locum ubi, posteaquam Constantinus ambitum urbis ampliavit, *forum maximum* sive *Constantinianum* constructum fuit. Lamb.

(78) *Ἤδη προλαβόντες εἴπομεν.* Respicit ad illud quod supra dixit p. 41.

carceres publici annos 283, usque ad imperium Phocæ Cappadocis.

Ædificium quod nunc vocatur Prætorium, olim domus erat viduæ patriciæ, nomine Marciæ, quæ sortem acerbam carceribus inclusorum miserata, quod fœtore, caligine et angustia loci excruciarentur, accepto pretio domum suam Phocæ imperatori concessit, qui ex ea fecit Prætorium.

Numera et Chalcen Constantinus Magnus exstruxit : sed quoniam nulli usui erant, ideo Heraclius et reliqui deinceps imperatores ea in custodiam mutarunt.

Templa S. Philemonis et S. Eudoxii ædificavit Eudoxius patricius et præfectus Magni Constantini.

Templum S. Anastasii Irene cum filio Constantino cæcato exstruxit. Martyrium vero consummavit S. Anastasius tempore Heraclii, annis 208 post Constantinum Magnum.

S. Procopium in Chelone et S. Acacium Heptascalum condidit 77 B. Constantinus Magnus ; posteriori vero primus nomen imposuit Justinianus S. Sophiæ conditor.

Mesolophum sive meditullium in medio situm est septem collium urbis : tres scilicet ab utraque parte sunt, et inter utrosque Mesolophum, quod vulgo etiam Mesomphalum sive urbis umbelicum vocant.

In Chalce statuam æream Domini nostri Jesu Christi erexerat Constantinus Magnus : Leo autem pater Caballini sive Constantini Copronymi eam evertit. Quæ hodieque illic visitur musivi operis imago Dei, posita fuit ab Irene Atheniensi. Prima autem illa ærea statua annos 415 ibi stetit, cujus virtute mulier sanguinis profluvio laborans sanata fuit et multa alia facta fuerunt miracula.

Locus nuncupatus Eugenii domus erat Eugenii patricii, qui vixit tempore Theodosii Magni; et mutata fuit ab eo in templum S. Deiparæ.

Templum S. Deiparæ cognominatum Urbicii ædi-

A νους σπγ' μέχρι τῆς βασιλείας Φωκᾶ τοῦ Καππαδοκος.

Τὸ νῦν καλούμενον Πραιτώριον οἶκος ἦν πατρικίας χήρας ὀνόματι Μάρκας· διὰ γὰρ τὸ εἶναι πνιγηρὰς τὰς φυλακὰς καὶ ζοφώδεις καὶ πλήρεις δυσωδίας πάσης, καὶ μὴ ὑποφέρειν τοὺς ἐκεῖσε ἐγκεκλεισμένους, δέδωκεν αὐτὸν εἰς μισθὸν Φωκᾷ τῷ βασιλεῖ, καὶ οὗτος ἐποίησεν. αὐτὸν πραιτώριον.

Τὰ δὲ Νούμερα καὶ τὴν Χαλκῆν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε, καὶ διὰ τὸ εἶναι ἀργὰ ἐποίησεν αὐτὰ φυλακὴν ὁ Ἡράκλειος καὶ οἱ καθεξῆς.

Τὸν ἅγιον Φιλήμονα καὶ τὸν ἅγιον Εὐδόξιον ἀνήγειρεν Εὐδόξιος πατρίκιος καὶ ἔπαρχος τοῦ μεγάλου
B Κωνσταντίνου.

Ὁ δὲ ἅγιος Ἀναστάσιος (79) παρὰ Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου τοῦ τυφλοῦ ἐκτίσθη, ἐπεὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡρακλείου ἐμαρτύρησεν μετὰ ἔτη ση' τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Τὴν Χελώνην τὸν ἅγιον Προκόπιον (80), καὶ τὸν ἅγιον Ἀκάκιον τὸν Ἑπτάσκαλον ὁ ἐν ἁγίοις μέγας Κωνσταντῖνος ἤγειρεν· ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κτίστωρ, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἅγιον Ἀκάκιον.

Τὸ καλούμενον Μεσόλοφον μέσον ἐστὶ τῶν ἑπτὰ λόφων, ἤγουν ἡ μία μοῖρα τῆς πόλεως ἔχει τρεῖς λόφους, καὶ ἡ ἑτέρα τρεῖς, καὶ τοῦτό ἐστι μέσον, ὃ καλοῦσιν οἱ ἰδιῶται μεσόμφαλον (81).

C Ἐν τῇ λεγομένῃ Χαλκῇ στήλη χαλκῆ ἦν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σταθεῖσα. Ὁ δὲ Λέων ὁ πατὴρ τοῦ Καβαλλίνου ταύτην κατήγαγεν. Ἡ δὲ νῦν διὰ ψηφίδων ἱρουμένη εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἱστορήθη παρὰ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας. Ἡ δὲ χαλκῆ ἐτύγχανε χρόνους υιε'· ἐξ ἧς γυνὴ αἱμοῤῥοοῦσα ἰάθη καὶ ἕτερα πολλὰ θαύματα ἐπετελοῦντο.

Τὰ λεγόμενα Εὐγενίου οἶκος ἦν Εὐγενίου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ὃς καὶ ἀνήγειρεν αὐτὸν εἰς ναὸν τῇ Θεοτόκῳ.

Τὰ λεγόμενα Οὐρβικίου ἡ Θεοτόκος παρ' ἄλλου (82)

Meursii et Lambecii notæ.

(79) *Ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος*. Hic est Anastasius Persa monachus, qui 17 anno Heraclii imperatoris seu 627 post Christum natum, sub Chosroe Persarum rege, una cum 70 sociis martyrium consummavit. LAMB.

(80) *Τὴν Χελώνην τὸν ἅγιον Προκόπιον*. Hoc est, ut alias ait, τὸν ἅγιον Προκόπιον ἐν τῇ Χελώνῃ. LAMB.

(81) Μεσόμφαλον seu μεσόλοφον Cpolitanum puto respondisse loco antiquæ Romæ qui nominabatur *umbilicus Romæ*. LAMB.

(82) *Παρ' ἄλλου Οὐρβικίου*. Verba παρ' ἄλλου propterea addidisse puto Codinum, ut Urbicium patricium, quem sub Anastasio de re militari scripsisse ait, diversum esse ostendat ab altero illo, quem supra dixit præpositum fuisse tempore Constantini magni et templum S. Juliani ædificasse. Quid vero vox βαρβάτου sibi velit, non satis mihi constat. Cæterum Urbicius pa- D tricius, de quo in præsentia Codinus loquitur, is est cujus ἐπιτήδευμα sive inventum tacticum a Nic. Rigaltio editum est. Ipse enim inibi testatur se ista sub Anastasio Dicoro scripsisse : καὶ τελεία, inquit, νῦν ἔσται μετὰ Ἀρχιμήδους κἀμοῦ σοφία, ἐπὶ τοῦ καλλινίκου καὶ αὐτοκράτορος ἡμῶν Ἀναστασίου. Idem alibi vocatur Orbicius, ut in Etymologico magno, ubi citatur fragmentum ἐκ τῶν Ὀρβικίου τῶν περὶ τὸ στράτευμα τάξεων. Item in titulo antiqui epigrammatis a Salmasio in notis ad Spartianum editi : Εἰς βίβλον τακτικῶν Ὀρβικίου ἀπὸ ὑπάτων. Exstat hodieque Florentiæ in bibliotheca Medicea omnium, ut creditur, optimus et antiquissimus codex scriptorum Tacticorum, quo inter cætera continentur duodecim libri, quibus præfixa est hæc inscriptio, Οὐρβικίου τακτικὰ στρατηγικά. Sed iidem sunt qui in Barberina et aliis bibliothecis sub nomine Μαυρικίου habentur. LAMB.

Οὐρβικίου ἐκτίσθη, πατρικίου καὶ στρατηλάτου A τῆς ἀνατολῆς βαρβάτου, τοῦ ἱστορήσαντος τὰ στρατηγικὰ ἐν τοῖς χρόνοις Ἀναστασίου τοῦ δικόρου, μετὰ χρόνους ρπʹ τοῦ κτισθῆναι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ οἶκος αὐτοῦ ἦν εἰς τὰ καμίνου (83), καὶ ἕτερος αὐτοῦ οἶκος εἰς τὸ στρατήγιον.

Τὰ καλούμενα Προτασίου, ὁ μὲν τόπος ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ῥηθέντος (84) Προτασίου ἐκλήθη, ἡ δὲ νῦν ἐκκλησία τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐκτίσθη παρὰ Ἰουστίνου τοῦ βασιλέως, τοῦ ἀνδρὸς Σοφίας τῆς λωβῆς, τοῦ ἀπὸ κουροπαλάτων, ἀνεψιοῦ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ Προτασίου ἕως τοῦ κτίστορος Ἰουστίνου διῆλθον χρόνοι σνβʹ.

Τὰ λεγόμενα Στείρου, ὁ ναὸς τῶν ἀρχαγγέλων, ἀπὸ στείρας γυναικὸς ἔλαβε τὴν προσηγορίαν, πατρικίας οὔσης καὶ παιδοποιησάσης· καὶ ἐν τοῖς B χρόνοις Λέοντος τοῦ Μακέλλου εὐκτήριον μικρὸν ἦν. Ἀπὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὠνομάσθη ὁ τόπος, καὶ τελευτησάσης διῆλθοσαν χρόνοι οεʹ, καὶ ἐκτίσθη ὁ ναὸς παρὰ Ἰουστινιανοῦ τοῦ κτίστορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Συμπτωμένου δὲ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, μετὰ χρόνους τληʹ ἀνεκαίνισε αὐτὸν Βασίλειος ὁ βασιλεὺς, ὅστις καὶ ἐκ τοῦ στρατηγίου ἄρας τὴν φιάλην τὴν χαλκῆν τέθεικεν αὐτὴν ἐκεῖσε (85). Παρέλυσε δὲ καὶ τὸν Κωνωπίωνα, ὃς ἦν ἐστηλωμένος κατὰ μυιῶν καὶ κωνώπων καὶ ἐμπίδων καὶ κορίδων.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἡ Ἀρκαδιανὴ παρὰ Ἀρκαδίου ἐκτίσθη, ἐκλεξαμένου καὶ ἐκ τῶν πολιτῶν χιλιάδας ἓξ εἰς ὀψίκιον εἰς τὰ πρόκενσα (86) αὐτοῦ. Ἐκάλεσε δὲ αὐτοὺς Ἀρκαδιανούς (87)· πάνυ γὰρ ἐφίλει αὐτὰ C καὶ ηὐεργέτει.

Οἱ δὲ λεγόμενοι Τόποι οἱ πλησίον τοῦ ἁγίου Λαζάρου διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν οὕτως. Ὁπότε ἐπανέστη Βασιλίσκος δρουγγάριος καὶ πατρίκιος Ζήνωνι τῷ βασιλεῖ, δευτέρῳ ἔτει καὶ δεκάτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ μηνὶ, καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν, καὶ ἐκράτησε Βασιλίσκος τῆς βασιλείας ἔτη δύο. Ὑποστρέψας δὲ ὁ Ζήνων μετὰ δυναστείας στρατοπέδων ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἦλθεν μετὰ ταραχῆς ἐν τῇ πόλει. Τοῦ δὲ Ἀρματίου τὸν στρατὸν τοῦ Βασιλίσκου προδώσαντος τῷ Ζήνωνι, ἔφυγε Βασιλίσκος σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν. Ὁ δὲ Ζήνων ὥρισεν ἐκεῖσε γενέσθαι τόπους κριτηρίων καὶ θρόνους τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ τῆς συγκλήτου, καὶ καθεσθέντων D ἐκεῖσε πάντων ἐνώπιον κατεδίκασε τὸν Βασι-

ficavit alius quidam Urbicius patricius et magister militum Orientis, qui de re militari scripsit tempore Anastasii Dicori, 180 annis post conditam Cpolim. Domuum vero ejus una erat in Tauro, altera in Strategio.

78 Locus dictus Protasii nomen habet a Protasio magistro, cujus supra mentionem fecimus. Quæ vero hodieque ibi visitur ecclesia S. Deiparæ, ædificata est ab imperatore Justino europalate, marito Sophiæ cognomento Lobes, Justiniani Magni ex sorore nepote, annis 252 post Protasii tempora.

Templum archangelorum nominatum Sterilis a patricia quadam sterili cognomen accepit, et fuit tempore Leonis Macelli parvum oratorium. Annis autem 75 postquam illa mulier obiit, exstruxit ibi templum Justinianus Magnæ Ecclesiæ conditor; quod terræ motu subversum post annos 338 renovavit Basilius imperator, et insuper ablatam ex Strategio phialam æream illuc transposuit. Idem evertit statuam dictam Conopionem, quæ muscis, culicibus, cimicibus, lendibusque avertendis istic erecta fuerat.

Ecclesia S. Joannis, cognomento Arcadiana, condita fuit ab Arcadio. 79 qui sex millia civium sibi ad processionis obsequium elegit, eosque vocavit Arcadianos summo enim amore et beneficentia illos prosequebatur.

Topi prope S. Lazarum propterea ita vocati sunt. Basiliscus drungarius et patricius insurrexit adversus Zenonem imperatorem decimo mense post secundum imperii ejus annum, et fugavit ipsum, ejusque loco duos annos imperio præfuit. His exactis Zeno cum potenti exercitu ex urbe Antiochia rediit Cpolim. Basiliscus autem, ubi Harmatium cum omnibus suis copiis ad Zenonem transisse cognovit, continuo cum uxore et liberis in ecclesiam antiquam S. Irenæ confugit. Quare Zeno ibi curavit fieri loca judiciaria et sedes pro universo clero et senatu, in quorum omnium consessu et præsentia condemnavit Basiliscum, et relegavit eum in Limnas castrum regionis Cappadociæ, ubi reserato ostio inclusus fame et siti enectus fuit.

Meursii et Lambecii notæ.

(83) *Τὰ καμίνου.* Supra dixit p. 46 τὸν καλούμενον Βοῦν, seu forum nuncupatam *Bovis*, inde nomen habuisse quod κάμινος, sive fornax instar bovis formata ibi collocata esset, in qua puniebantur malefici. Crederet ergo quis εἰς τὰ καμίνου idem hic esse atque illud quod antea dixit, εἰς τὸν καλούμενον Βοῦν. Verum si non satis probabilis hæc videtur conjectura, scribendum est εἰς τὰ καμίνια, id est, in regione ubi sunt thermæ quæ appellantur *Caminia*. De his thermis supra p. 14 egit. LAMB.

(84) Ἀνωτέρω ῥηθέντος p. 20.

(85) Ἐκεῖσε, καὶ τηνικαῦτα παρελύθη τὸ ἐστοιχειωμένον στοιχεῖον τὸ μέγιστόν τε καὶ ἀναγκαιότατον τῶν ἐν τῇ πόλει, δηλονότι τοῦ τε κωνωπίωνος καὶ τῶν μυιῶν καὶ τῶν ἐμπίδων καὶ ψυλλῶν καὶ κορίδων, πρότερον χρόνους σσʹ μὴ ὄντων ἐν τῇ πόλει 3058.

(86) *Πρόκενσα.* Græco-barbaris dicuntur *processiones solennes* : ὀψικεύειν vero, ut alias dixi, significat *comitari* et *honoris causa prosequi*. LAMB.

(87) *Ἀρκαδιανούς.* Cedrenus : ποιεῖ δὲ (sc. ὁ Ἀρκάδιος) καὶ ἴδιον ἀριθμὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὓς ἐκάλεσεν Ἀρκαδιακούς. Utrumque ergo dicitur, Ἀρκαδιακός, ut Κωνσταντιακός et Κωνσταντιανός et Θεοδοσιακός et Θεοδοσιανός. LAMB.

Ob hunc igitur judicum consessum locus ille Toporum nomen adeptus est. Eousque vero pertingebant triclinia magni palatii a Constantino Magno condita.

80 Templum S. Deiparæ cognomine viæ Ducticis ædificavit Michael Methysta, quem Basilius Macedo interemit. Prius vero oratorium erat complurium cæcorum, qui in fonte ejus loci se lavantes visum receperant; quamobrem ipsum quoque templum viæ Ductricis cognominatum est.

Ecclesiam S. Deiparæ nuncupatam Carabitzin sive navicellam idem Michael exstruxit. Cæterum ob hanc causam ita cognominata est. Erat vidua quædam tempore Theophili patris ejus, quæ triremem habebat miræ magnitudinis, eamque vi ipsi eripuit Nicephorus præpositus, domesticus imperatoris. Et licet vidua ea de re sæpius ad imperatorem appellaret, adeo tamen a supradicto præposito impediebatur ut jus suum contra ipsum obtinere non posset. Quare ad extremam detrusa desperationem in auxilium vocavit aliquot ex mimis, qui coram imperatore jocari solebant : illi vero promiserunt ei se dolo quodam hanc rem imperatori indicaturos esse. Cum igitur ludi Circenses agerentur, introduxerunt naviculam cum carbaso, quam currui impositam a cancellis usque ad solium imperatoris protraxerunt, et coram imperatore **81** collocantes unus alteri acclamabat : « Aperi os, et degluti illam naviculam. » Cumque alter se id facere posse negaret, respondit ille magna voce, ita ut ab imperatore exaudiri posset : « Nicephorus præpositus plenam triremem viduæ deglutire potuit, et tu ne tantillam quidem ? » Quo audito interrogavit imperator an nondum jus suum illa mulier obtinuisset, et cum cognosceret nondum factum esse, illico ad se vocavit Theodorum protospatharium et præfectum nuncupatum Myarchen, et eum jussit apportare ligna et virgulta, et ignem parare in sphendone,

λίσκον, καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Λίμνας (88), χώραν Καππαδοκίας, ἔσωθεν καστελλίου. Τῆς δὲ θύρας σφραγείσης ἀπὸ λιμοῦ καὶ δίψης ἐξέλιπε. Τούτου χάριν ἐκλήθησαν Τόποι, διὰ τοὺς καθεσθέντας ἐκεῖσε κριτάς. Ἔφθανον δὲ ἐκεῖσε τὰ κτίσματα τῶν τρικλίνων παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθέντα.

Τὴν ὑπεραγίαν (89) Θεοτόκον τὴν Ὁδηγὸν Μιχαὴλ ὁ μεθυστὴς ἔκτισεν, ὃς καὶ ἀνῃρέθη ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Πρότερον δὲ εὐκτήριον ὑπῆρχε πολλῶν τυφλῶν ἐν τῇ ἐκεῖσε πηγῇ νιψαμένων καὶ βλεψάντων. Διὰ τὸ ἀναβλέψαι οὖν ἐκεῖσε τοὺς τυφλοὺς ἐκλήθη Ὁδηγός.

Τὸ Καραβίτζιν τὴν Θεοτόκον ὁ αὐτὸς ἔκτισε Μιχαήλ. Ἐκλήθη δὲ οὕτως, ὅτι χήρα γυνή τις ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ βασιλέως Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔχουσα κουμπαρίαν παμμεγέθη, καὶ καθήρπαξε ταύτην Νικηφόρος πραιπόσιτος ὁ οἰκεῖος ἄνθρωπος τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ χήρα πολλάκις ἐγκαλέσασα τὸν βασιλέα ἔμενεν ἀδιοίκητος, κωλυομένη ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος πραιποσίτου. Ἐξαπορήσασα οὖν ἡ γυνὴ τινὰς τῶν παιγνιωτῶν, οἳ ἦσαν εἰωθότες τοῦ βασιλέως ἐνώπιον παίζειν, προσεκαλέσατο εἰς βοήθειαν. Οἱ δὲ ὑπέσχοντο διὰ μηχανῆς τινὸς δηλοποιῆσαι τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ ἱππικοῦ τελουμένου καραβίτζιν ἀγαγόντες μετὰ ἀρμένου, καὶ ἐπάνω τῶν τροχῶν τῆς ἁμάξης θήσαντες, εἷλκον ἀπὸ τῶν καγκέλλων μέχρι τοῦ βασιλικοῦ στάματος, καὶ στήσαντες ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἐπεβόων εἷς τῷ ἄλλῳ· « Χάνε, κατάπιε αὐτό. » Τοῦ δὲ μὴ δύνασθαι τοῦτο ποιῆσαι ἀντιλέγοντος, ὁ ἕτερος μεγάλῃ φωνῇ εἰς ἐπήκοον τοῦ βασιλέως ἐβόησεν· « Ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος τῆς χήρας τὸ κουμπάριον γεμᾶτον κατέπιε, καὶ σὺ οὐκ ἰσχύεις τοῦτο καταπιεῖν; Χάνε, κατάπιε αὐτό. » Τοῦτο τοίνυν ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν· « Ἆρά γε ἀκμὴν οὐκ ἐδιοικήθη ἡ γυνή; » Καὶ μαθὼν (90) μὴ διοικηθεῖσαν ἐκάλεσεν αὐτίκα Θεόδωρον πρωτοσπάθαριον καὶ ἔπαρχον τὸν λεγόμενον Μυάρχην, καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ κομίσαι ξύλα καὶ φρύγανα, καὶ ποιῆσαι κάμινον ἐν τῇ σφενδόνῃ, καὶ κατακαῦσαι (91) ἐν αὐτῇ τὸν πραι-

Meursii et Lambecii notæ.

(88) *Εἰς Λίμνας*. Ita Chron. Alexandr. p. 602. Ejusdem nominis castrum fuit in Messenia, cujus meminit Pausanias, et aliud in Macedonia, cujus mentionem facit Procopius *De ædificiis* l. 4 : sed ibi pro λίμναι perperam legitur λιμναί. Corrigendus quoque est Marcellinus Comes, ubi de interitu Basilisci agit. *In exsilium*, inquit, *missus est in oppidulum, quod Leminis in provincia Cappadociæ dicitur, trusus fame extabuit.* Verisimile est pro *Leminis* scriptum fuisse *Limnetis*, sive λιμνῆτις, quod idem valet atque λιμναία. Cæterum ubi et quomodo Basiliscus peremptus fuerit, dubium est et controversum. Alii enim, ut Chronici Alexandrini auctor et Marcellinus Comes et Codinus, tradunt eum in castrum seu oppidulum Cappadociæ nominatum Λίμνας, in exsilium missum et intra turrim quamdam istius loci fame enectum fuisse. Alii eum in Cappadociam quidem relegatum fuisse aiunt, sed in itinere in mansione quadam nuncupata Ἀχουσῷ fuisse occisum, ut testantur Niceph. Callist. 16, 8 et Evagr. 3, 8. Hinc patet Cedreni error, qui utramque opinionem confundit. Λίμναι igitur et Ἀχουσός sive Κουχουσός diversa sunt loca, non autem synonyma, ut quidam ex citatis Cedreni verbis putant colligi posse. Lamb.

(89) *Τὴν ὑπεραγίαν*. Ὅτι τοὺς Ὁδηγοὺς ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Βασιλείου, πρότερον οἶκον ὑπάρχοντα· καὶ τυφλῶν πολλῶν τῇ ἐκεῖσε οὔσῃ πηγῇ βλεψάντων καὶ ἑτέρων πολλῶν θαυμάτων γεγονότων ἐκλήθη Ὁδηγός 3058.

(90) *Καὶ μαθών*. Ἡ δὲ γυνὴ παρισταμένη πλησίον καὶ πεσοῦσα ἐπὶ πρόσωπον ἐδέετο τοῦ βασιλέως ἐκδικηθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς πάνυ λυπηθεὶς καὶ ὀργισθεὶς ἐκάλεσε τὸν Μυγιάριον λεγόμενον τὸν ἔπαρχον ὀνόματι Θεόδωρον 3058. Καὶ τότε ἡ γυνὴ προσελθοῦσα ἵστατο εἰς τὰς βαθμίδας καὶ ἐδέετο τοῦ βασιλέως δικαιωθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς πάνυ χολέσας ἐκάλεσε Vat.

(91) *Κατακαῦσαι*. Simile quid de Rhodano præposito et Valentiniano imperatore narratur a Cedreno t. 1, p. 544. Lamb.

πόσιτον μετὰ καὶ τῆς στολῆς αὐτοῦ (92). Λάθρα A οὖν τὸν πραιπόσιτον ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἔπαρχον διά τινα ὑπόθεσιν. Κρατήσας δὲ αὐτὸν ὁ ἔπαρχος ἠκόντισεν εἰς τὸν κάμινον. Εἶτα προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπῆρεν ἡ χήρα τὸ ἴδιον κουμπάριον καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πραιποσίτου. Ἐν δὲ τῷ τόπῳ ὅπου ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, ἦν ἡ οἰκία τῆς χήρας, καὶ ἔλαβε προσηγορίαν καλεῖσθαι τὸ Καραβίτζιν.

Τὸ τζυκανιστήριον ὁ μικρὸς Θεοδόσιος ἔκτισε. Τὸ δὲ σταῦλον τὸ τρουλλωτὸν ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου, κοσμήσας αὐτὸν διὰ μαρμάρων πολυτελῶν. Ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν παρεξέβαλε (93) τὸ τζυκανιστήριον καὶ ἐπλάτυνεν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἔκτισε τὴν νέαν ἐκκλησίαν (95) τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τὴν ἐν τῷ φόρῳ, καὶ τὸν B ἅγιον (96) Διομήδην (97).

Τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὰ Σφωραχίου Σφωράκιος πατρίκιος ἔκτισεν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Εἰς δέ τι μέρος (98) τῶν πινσῶν τῶν κατηχουμένων τῆς ἐκκλησίας χρυσίου κεντηνάρια τρία ἀπέθετο. Μετὰ δὲ ρλγʹ ἔτη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μαυρικίου ἐπεκαύθη μέρος τι τοῦ ναοῦ, καὶ ἀνῳκοδομήθη παρ' αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἐλθών τις Ῥωμαῖος εὔξασθαι (99) εἰς τὸν ναὸν εἶδε Ῥωμαῖα γράμματα ἐπί τινος τῶν πινσῶν, καὶ ἀναγνοὺς αὐτὰ ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ (1) τὴν δύναμιν αὐτῶν (2). Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐδωρήσατο αὐτῷ κτήματα, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἰλλούστριον. C

Τὸν Πρόδρομον τὸν εἰς τὴν κόγχην ὁ αὐτὸς Σφωράκιος ἀνήγειρεν.

Τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἔκτισε Μαυρίκιος ὁ βασιλεύς.

Τὸ δὲ τετραδίσιον (3) τὸ ὀκτάγωνον, τὸ πλησίον τῆς Χαλκῆς, στοαὶ ἦσαν ὀκτὼ, ἤγουν καμαροειδεῖς τόποι, ἐν οἷς ἦσαν (4) διδάσκαλοι πάσης γραφῆς (5), οὓς εἶχον εἰς συμβουλὴν οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεύοντες, καὶ δίχα τῆς αὐτῶν συναινέσεως οὐδὲν ἐπράτ-

et præpositum uti erat amictus comburere. Clanculum igitur imperator præpositum sub alio quodam prætextu ablegavit ad præfectum, a quo ille comprehensus et in caminum projectus est. Postea autem, ut jusserat imperator, vidua propriam navem recepit, et insuper dimidiam partem bonorum præpositi. Cæterum ubi nunc est ecclesia, domus antea erat illius viduæ; et hinc locus ille Carabitzin vocatus est.

Tzycanisterium primo condidit Theodosius Junior. Postea vero **82** Michael Theophili filius trullatum addidit stabulum, quod pretioso marmore exornavit. Demum autem Basilius Macedo Tzycanisterium ampliavit. Idem imperator præterea exstruxit ecclesiam novam S. Deiparæ in palatio, et alteram ejus ædem in foro et S. Diomedem.

S. Theodorum cognomento Sphoracii Sphoracius patricius tempore Arcadii et filii ejus Theodosii exstruxit, et in illa templi parte, ubi Pinsi Catechumenorum sunt, abdidit tria centenaria auri. Hujus templi pars quædam post 33 annos sub Mauricio conflagravit, et ab eodem reædificata est. Imperante autem Leone Sapiente Romanus quidam templum illud orandi causa ingressus vidit litteras Latinas in uno Pinsorum scriptas, legitque et imperatori earum significationem declaravit; a quo ille magna renumeratus pecunia, allectus insuper fuit in ordinem illustrium.

Idem Sphoracius ædificavit quoque templum Sancti Joannis Præcursoris in Conche.

83 Oratorium S. Georgii ædificavit Mauricius imperator.

Tetradisium octangulum prope Chalcen octo erant porticus sive loca concamerata, in quibus commorabantur doctores omnium scientiarum, quos semper imperatores in consilium adhibebant, neque fiebat quidquam absque eorum consensu. Multi etiam

Meursii et Lambecii notæ.

(92) *Αὐτοῦ*. Ὁ καὶ παραυτὰ γέγονε. Καὶ ἡ γυνὴ ἀπέλαβε τὸ ἴδιον καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ οὐκ ὀλίγα. Διὰ δὲ τὸ καταμένειν ἐκεῖσε εἰς τὸν ἀπὸ Βαρβάρου οἶκον τοῦ Μαυριανοῦ τὴν γυναῖκα ἐκάλεσε D Καραβίτζιν 3058.

(93) Τζυκανιστήριον Græco-barbaris dicitur, quod Græcis antiquis σφαιριστήριον, id est locus exercitio pilæ destinatus. LAMB.

(94) *Παρεξέβαλε*. Ἐποίησε τὸ τζ. μέγα Vat.

(95) *Τὴν νέαν ἐκκλησίαν* Ecclesiæ novæ B. Virginis a Basilio Macedone in palatio imperatorio exstructæ elegantissima exstat descriptio in oratione Photii patriarchæ CP. die ejus dedicationis habita, quam integre inserendam esse putavi, quoniam hactenus edita non fuit et ad historiam Cpolitanam pertinet. LAMB.

(96) *Διομήδην*. In codice Regio subjungitur καὶ τὸ Στείρου, hoc est templum SS. Archangelorum cognominatum Στείρου. Vide p. 78. LAMB.

(97) *Διομ.* Ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις πλεῖον τούτων ἐπλάτυνε Κωνσταντῖνος ὁ Δοῦκας, κτίσας καὶ τὸν μέγαν τρίκλινον, τὸν ἱππόδρομον καὶ τὸν ἕνα κούβουκλον 3058.

(98) *Δέ τι μέρος*. Δὲ μέρος τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν πινσὸν τῶν κατ. ἐπέθηκε Vat. Δὲ τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας ὀρύσσων τοῦ κτίσαι πίνσον εὗρε χρ. alius.

(99) *Εὔξασθαι*. Τοῦ προσκυνῆσαι εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς πόλεως Vat.

(99*) Γράμματα λίθινα ἐπὶ τινὸς τῶν πινσῶν τῆς τοῦ σφωραχίου ἐκκλησίας Vat.

(1) *Βασιλεῖ*. Βασιλεῖ Λέοντι περὶ χρυσίου τινός. Καὶ στείλαντος καὶ ἀναλαμβανομένου ταῦτα ἐποίησεν αὐτὸν ἰλλούστριον, δοὺς αὐτῷ καὶ χάραγμα λίτρας λʹ 3058.

(2) *Τὴν δύναμιν αὐτῶν*. Scilicet tria centenaria auri ibi abscondita esse. LAMB.

(3) *Τὸ δὲ τετραδίσιον*. Anonymus in Collectaneis vocat τὸν τετραδίσιον ἔμβολον. Notandum vero quod Codinus ἐμβόλους hoc loco interpretatur στοὰς et καμαροειδεῖς τόπους, id est porticus sive *concamerata*. LAMB.

(4) *Ἐν οἷς ἦσαν*. Καὶ διδασκαλεῖον ἐκεῖσε ἐτύγχανεν οἰκουμενικόν Reg. Vat.

(5) Διδασκαλεῖον οἰκουμενικόν significat *academiam*, sive *gymnasium publicum*. Vulgus universitatem vocat. LAMB.

ex illis creabantur patriarchæ et archiepiscopi. Duravit autem ista doctorum successio 114 annos, usque ad decimum annum imperii Leonis Syri, patris Constantini Copronymi. Hic enim divina privatus gratia doctores illos improbitati ejus assentiri nolentes præ ira omnes cum toto ædificio combussit, sedecim nempe numero, professione vero monachos.

τετο· ἐξ ὧν καὶ πολλοὶ ἐγένοντο πατριάρχαι καὶ ἀρχιεπίσκοποι. Καὶ κατὰ διαδοχὰς οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι διήρκεσαν ἔτη ριδ' μέχρι τοῦ δεκάτου χρόνου Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς τοῦ πατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Οὗτος γὰρ παρατραπεὶς τῆς θείας χάριτος καὶ γυμνωθεὶς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ μὴ συγκοινωνεῖν τοὺς τοιούτους διδασκάλους τῇ παρανομίᾳ αὐτοῦ πλησθεὶς ὀργῆς, κατέκαυσεν αὐτοὺς ἅμα τοῖς οἰκήμασι, δεκαὲξ ὄντας, σχήματι μοναχούς.

In Chalcoprateis tempore Constantini Magni habitabant Judæi, et vendebant ibi æramenta. Post centum vero et 32 annos expulit eos inde Theodosius junior, et loco repurgato templum S. Deiparæ exstruxit. Hoc autem templum terræ motu dejectum reædificavit Justinus ex curopalata creatus imperator, et insuper ei possessiones immobiles largitus est.

Εἰς δὲ τὰ Χαλκοπρατεῖα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Ἰουδαῖοι κατῴκουν χρόνους ἑκατὸν καὶ τριάκοντα δύο, καὶ ἐπίπρασκον τὰ χαλκώματα. Ὁ δὲ μικρὸς Θεοδόσιος ἐξέωσεν αὐτούς, καὶ τὸν τόπον ἀνακαθαρίσας ναὸν τῆς Θεομήτορος ἀνήγειρε. Συμπτωθέντα δὲ ὑπὸ σεισμοῦ Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων ἀνήγειρε, καὶ κτήματα ἐπεκύρωσεν αὐτῷ ἀκίνητα.

Locus nominatus Illi domus erat Illi magistri, qui multos gessit **84** magistratus tempore Leonis Macelli et Zenonis. Idem Illus imperium invasit, et collectis ex populo 70,000 militum adversus Zenonem insurrexit, qui ad ipsum debellandum ablegavit fratrem suum Longinum magistrum. Commisso autem prælio apud magnam Antiochiam victus est Longinus, et vix solus universo deleto exercitu Antiochiæ fuga servatus est. Verum Zeno iterum Joannem patricium cognomento Curvum misit cum magna Scytharum et Macedonum manu; cum quo congressus Illus in Seleucia omnino devictus est: sed fuga in quoddam castellum elapsus, et a propriis servis proditus, jussu supradicti Joannis decollatus est. Reliquos etiam ejus proceres comprehendit, et una cum capite Illi hastæ infixo ad Zenonem deduxit. Cæterum imperavit Illus menses 26.

Τὰ δὲ καλούμενα Ἴλλου, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, οἶκος ἦν μαγίστρου τοῦ Ἴλλου, πολλὰς ἀρχὰς διανύσαντος (6) μετὰ πολλῆς δόξης ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λεωμακέλλου καὶ τοῦ Ζήνωνος. Τυραννήσας δὲ ὁ αὐτὸς Ἴλλος καὶ λαοῦ ἀθροίσας ἑβδομήκοντα χιλιάδας εἰς Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην ἀντῆρε κατὰ Ζήνωνος. Ὁ δὲ Ζήνων ἀπέστειλε Λογγῖνον μάγιστρον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ πολεμῆσαι αὐτῷ, καὶ συμβολῆς γενομένης ἡττήθη Λογγῖνος πλησίον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, καὶ μόλις μόνος διεσώθη ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ, τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πάντος κατασφαγέντος, καὶ κατεδυνάστευσεν ὁ Ἴλλος σφόδρα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέστειλεν ὁ Ζήνων Ἰωάννην πατρίκιον, ἐπίκλην Κυρτόν, μετὰ Σκυθῶν καὶ Μακεδόνων. Καὶ ἐν Σελευκείᾳ συμβαλὼν πόλεμον μετὰ Ἴλλου ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος· καὶ φυγὼν (7) ὁ Ἴλλος εἴς τι φρούριον παρεδόθη ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ δούλων, καὶ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν παρὰ Ἰωάννου τοῦ ῥηθέντος. Συλλαβόμενος δὲ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν Ἴλλου ἐπὶ δόρατος ἤνεγκε Ζήνωνι. Ἐτυράννησε δὲ ὁ Ἴλλος μῆνας εἴκοσι ἕξ.

Locus dictus Phocolisthum, ut quidam referunt, cognomentum ex eo habet quod Phocæ tyranni equus ibi excspitaverit et ceciderit. Panodorus autem Ægyptius et Theodorus Thebanus philosophus tradunt hunc locum olim extra Byzantium fuisse multis frequentatum latronibus; Constantinum vero Magnum, cum urbe potitus esset, summa cum **85** diligentia eos pervestigasse, multosque ex iis captos inibi furcis affixisse, atque exinde locum nominatum esse Fulcolestum sive Furcam latronum.

Τὸ δὲ καλούμενον Φωκόλισθον λέγουσί τινες οὕτω κληθῆναι, ὅτι Φωκᾶ τοῦ τυράννου ἐφ' ἵππου βαδίζοντος ὠλίσθησε τὸ ἄλογον αὐτοῦ ἐκεῖσε καὶ ἔπεσεν. Ὁ δὲ Πανόδωρος (8) ὁ Αἰγύπτιος καὶ Θεόδωρος ὁ Θηβαῖος φιλόσοφος φασὶν ὅτι πρὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ τόπος οὗτος ἔξωθεν τῆς πόλεως ἦν, καὶ λῃσταὶ πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖσε καὶ πολλοὺς τῶν Βυζαντίων ἐφόνευον. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος μετὰ τὸ κρατῆσαι καὶ κτίσαι τὴν πόλιν πολλὴν ποιησάμενος ἔρευναν, καὶ κρατήσας τινὰς τῶν τοιούτων λῃστῶν, ἀνεσκολόπισεν ἐκεῖσε αὐτούς, ἤγουν ἐφούλκισεν, ὅθεν καὶ ὁ τόπος ἐκλήθη Φουλκόλῃστος (9).

Meursii et Lambecii notæ.

(6) *Πολλὰς ἀρχὰς διανύσαντος*, nempe consul fuit sine collega anno p. Ch. n. 478. Lamb.

(7) *Καὶ φυγών*. Hæc illustrat et confirmat Marcellinus Comes his verbis: *Leontius interea rex et Illus tyrannus in Papyrio Isauriæ castello capti decollatique sunt. Capita eorum Cpolim allata præfixa hastilibus tabuere.* Hoc factum est Dynamio et Sifidio coss. a. Ch. 488. Lamb.

(8) *Πανόδωρος* hujus ita meminit Georgius Syncellus: Πανόδωρος Αἰγύπτου μοναχὸς ἱστορικός, οὐκ ἄπειρος χρονικῆς ἀκριβείας, ἐν τοῖς χρόνοις ἀκμάσας Ἀρκαδίου βασιλέως καὶ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου. In uno codice Vat. pro Πανόδωρος perperam scriptum inveni Πάνδωρος. Lamb.

(9) *Φουλκόλῃστος* antiquitus ille locus vocabatur ob latrones ibi suspensos seu furcis affixos: postea vero a vulgo corrupte nominatus fuit φωκόλισθον, quasi ὁ τοῦ Φωκᾶ ὄλισθος. Similiter compluria alia loca Cpoli duplicia habebant nomina, ut supra notavi ad p. 46. Cæterum quod Codinus ait Constantinum magnum latrones in eo loco, ubi deliquerant, suspendisse seu in furcas fixisse, jure factum fuit secundum leg. Capitalium § Famosos

A Εἰς δὲ τὸν τόπον (10) τῆς ἁγίας Θέκλης (11), ὅστις ἐπιλέγεται τὰ Κοντάρια, ὄρος, λέγουσι, νῆν ἐπὶ τοῦ Βύζαντος. Καὶ τοῦ Αἵμου τῆς Θράκης βασιλέως ἐλθόντος πολεμῆσαι αὐτῷ, ἔκοψαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ τοῦ τοιούτου τόπου τοῦ ὄρους κοντάρια, καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν παρωνυμίαν. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ἐκεῖσε ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ὁ δὲ Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων (12) εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ἐπλάτυνεν αὐτὸν, καὶ ἐπωνόμασε τῆς ἁγίας Θέκλης.

Ὁ ἀρχιστράτηγος (13) τοῦ Ἀδᾶ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰουστίνου, τὸ δὲ ἐπώνυμον εἴληφεν ἀπὸ τοῦ Ἀδᾶ μαγίστρου ἔχοντος ἐκεῖσε οἶκον.

Τὸν δὲ λιμένα τῆς Σοφίας Σοφία (14) ἡ Λωβὴ ἡ γυνὴ Ἰουστίνου ἔκτισεν, ἔνθα καὶ τὸν οἶκον αὐτῆς εἶχεν. Πρὸ δὲ τοῦ κτισθῆναι στοὰ ἦν ἐκεῖσε μακροειδὴς, B παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθεῖσα, ἐν ᾧ καὶ ἀνήρχοντο οἱ φιλόσοφοι Θηβαῖοι (15), Ἀθηναῖοι καὶ Ἑλλαδικοὶ, καὶ διελέγοντο μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄντων. Καὶ διήρκεσε τοῦτο μέχρι Ἰουστίνου, καὶ πάντοτε ἐνίκων οἱ δυτικοί. Ἐπὶ δὲ τούτου ἡττηθέντες ἄλλοτε οὐκ ἀνῆλθον (16). Περὶ δὲ τοῦ λιμένος τοιοῦτό τι φέρεται. Λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς ῥηθείσης Αὐγούστης ἐν μιᾷ χειμῶνος ἱσταμένης εἰς τὸν ἡλιακὸν τοῦ παλατίου, καὶ ὁρώσης τὰ πλοῖα κλυδωνιζόμενα ἐν τῷ αἰγιαλῷ διὰ τὸ μὴ εἶναι λιμένα, σπλαγχνισθεῖσα ἤρξατο ὀδύρεσθαι, καὶ εἰσελθοῦσα πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἱκέτευσεν αὐτὸν ὅπως αὐτῇ παράσχῃ χρυσίον ἱκανὸν καὶ βασιλικὴν χεῖρα ἱκανὴν εἰς τὸ ποιῆσαι λιμένα. Καὶ καμφθεὶς C τῇ αἰτήσει αὐτῆς ὁ βασιλεὺς προσέταξε Ναρσῇ τῷ πατρικίῳ καὶ πραιποσίτῳ καὶ Τρωΐλῳ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ κτίσαι λιμένα. Οἳ καὶ βόθυνον μέγαν ὀρύξαντες ἐποίησαν τοῦτον κτιστόν. Διὸ καὶ προσηγο-

A Ubi nunc est templum S. Theclæ, quod dicitur ad Contaria, ibi olim tempore Byzantis mons fuit. Quo vero tempore Hæmus Thraciæ rex ad ipsum debellandum venit, Byzantii hastas ceciderunt ex illa montis parte, quæ etiam nunc ex ea re Contaria nuncupatur. Sed Constantinus Magnus templum ibi ædificavit Virgini Deiparæ, quod postea Justinus ex curopalata creatus imperator ampliavit et exornavit, addito cognomento S. Theclæ.

Templum S. Michaelis archangeli cognominatum Adæ ab eodem Justino conditum est, cognomen vero habet ab Ada magistro, cujus domus ibi erat.

Portum Sophianum Sophia cognomento Lobe sive mutilata, uxor Justini, condidit, quo loco ipsius B palatium fuit. Id antequam in eo loco construeretur, erat ibi oblonga porticus a Constantino Magno condita, in qua philosophi Thebani, Athenienses et reliquæ Græciæ disserebant **86** cum Cpolitanis, et semper superarunt occidentales philosophi usque ad Justinum, sub quo semel victi nunquam postea reversi sunt. Cæterum de structura portus hæc narrantur. Stans aliquando hiemali tempore supradicta Augusta in solario palatii vidit naves in littore fluctibus agitari, quod nullus ibi esset portus. Quare permota commiseratione imperatorem adivit, rogavitque daret sibi necessariam auri copiam et regiæ manus sufficiens adminiculum ad faciendum portum. Imperator autem ejus petitioni annuens, Narsæ præposito atque Troilo protovestiario portus condendi C curam injunxit, qui magnam fodientes fossam struxere portum, qui a supradicta Augusta Sophiæ nomen accepit. In medio hujus portus quatuor erexit columnas, quibus statuas superimposuit, suam

Meursii et Lambecii notæ.

D. de pœnis: *Famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furca figendos quampluribus placuit*; quæ verba ita transtulit Harmenopulus lib. 6 tit. 6: Οἱ ἐπίσημοι λῃσταὶ ἐν τοῖς τόποις ἐν οἷς ἐπλημμέλησαν φουρκίζονται. Harmenopuli φουρκίζειν et Codini φουλκίζειν idem significat, nempe *furcæ affigere*, quemadmodum etiam φούλκα et φοῦρκα, hoc est *furca pœnalis*. Sic propter confusionem litterarum λ et ρ dicitur βάλκα pro βάρκα, πλῶρα pro πρῶρα, καρδηνάριος pro καρδηνάλιος. Neque Græco-barbari tantum hasce litteras confundere consueverunt, sed ipsi etiam antiqui Græci, ut testatur Scholiastes Apollonii Rhodii: Διόπερ, inquit, ὠνομάσθη Κλάρος ἀπὸ τῶν δακρύων· συγγενὲς γὰρ τὸ λ τῷ ρ, ὡς ὑδρηλοὶ ἀντὶ τοῦ ὑδρηροί. Errat igitur auctor Glossarii Græco-barbari, qui φούλκαν exponit *laqueum*, et φουλκίζειν diversæ ait esse significationis a φουρκίζειν. Utrumque enim idem significat, scilicet *suspendendo in furcam strangulare*; quod Ulpianus l. Sacrilegii § 1 D. ad leg. Juliam pecul. vocat *in furcas suspendere*, et anonymus auctor apud Suidam κρεμᾶν εἰς φούρκαν, et Cyrillus in Lexico διὰ σχοινίου φουλκίζειν. Idem quoque re vera significat φουλκίζειν in illis Cedreni et Balsamonis verbis, quæ citantur a glossographo. Quod porro attinet ad alterum Cyrilli locum ἀγχόνη βρόχος καὶ πνιγμονὴ ἡ διὰ σχοινίου, ὡς φοῦλκα, nemo non videt Cyrillum non dicere φούλκην idem esse atque ἀρχάνην sive *laqueum* sed voluisse dicere ἀγχόνην significare et laqueum et ipsam suffocationem, quæ fit laqueo, cujusmodi illa est qua necantur in furcas fixi. Quare pro ὡς φοῦλκα scribendum illic est vel εἰς φούλκαν vel ὡς ἐν φούλκᾳ. LAMB.

(10) *Εἰς δὲ τόν.* Ὅτι τὰ λεγόμενα Κοντάρια, ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὅτε ἦλθεν ὁ βασιλεὺς Θρᾴκης πρὸς Βύζαντα, ἔκοψαν 3058.

(11) *Εἰς δὲ τὸν τόπον τῆς ἁγίας Θέκλης.* In cod. Regio hæc paulo diverse concepta sunt, quasi præcedentibus annexa essent: Λέγουσι καὶ περὶ τῆς ἁγίας Θέκλης, ὅτι ὅτε ἦλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Αἵμων εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔκοψαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ D τοῦ ἐκεῖ ὄρους κοντάρια, καὶ οὕτως ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν. Κοντάρια Græcis recentioribus dicuntur *hastæ*. LAMB.

(12) *Ὁ ἀπὸ κουρ.* Ὁ πρωτοκουροπαλάτης ὁ ἀνὴρ Σοφίας τῆς Λωβῆς 3058.

(13) *Ἀρχιστράτηγον* Græci Michaelem archangelum vocant quasi summum cœlestis militiæ principem, ut testatur Luitprandus de reb. Imp. l. 1 c. 1. Cæterum Adæ magistri, qui tempore Constantini magni vixit, meminit supra Codinus p. 20 LAMB.

(14) *Σοφία.* Ἰουστῖνος ἔκτισεν εἰς πρόσωπον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σοφίας 3058 et Vat.

(15) *Οἱ φιλ. Θηβ.* Οἵ τε Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ διελέγοντο μετὰ τῶν πολιτῶν φιλοσόφων G, οἱ φιλόσοφοι δυτικοὶ, Θηβαῖοί τε καὶ Ἀθηναῖοι καὶ διελ. Vat.

(16) Ἡττηθέντες οὐδέποτε ἀνῆλθον μέχρι τῆς σήμερον 3058 ap. Bandurium.

nempe et Arabiæ filiæ suæ et Justini mariti et Narsæ præfecti structuræ. Factus autem est ille portus 252 annis post conditam Cpolim.

A ρίαν εἴληφε τῆς Σοφίας. Μέσον δὲ τοῦ λιμένος ἀνήγειρε τέσσαρας κοίνας, ἐφ' ὧν ἔστησε τάσδε τὰς στήλας, ἑαυτῆς τε καὶ Ἀραβίας τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῆς (17) καὶ Ἰουστίνου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ Ναρσῆ τοῦ ἐκεῖσε παρισταμένου. Ἐξ ὧν αἱ δύο ἀφῃρέθησαν παρὰ Φιλιππικοῦ. Εἶχον δὲ γράμματα τῶν μελλόντων. Μετὰ δὲ τὸ κτισθῆναι τὴν πόλιν σνβ' χρόνων διελθόντων ἐκτίσθη ὁ τοιοῦτος λιμήν.

Buccinum locus ex eo ita appellatus est, quod ibi olim supra murum essent buccinæ æreæ; turris autem in fistularum modum concava erat. **87** Austro igitur vel aquilone vehementius spirante et fluctus maris ad murum allidente spiritus intus cohibitus ascendebat usque ad foramina buccinarum, et Sirenum instar edebat concentum auditu admirabilem; cujus sonum inde resultantem opposita turris excipiebat et similiter resonabat. Quando autem profecturæ erant navales copiæ Romanorum, congregabantur prius in hunc locum, et juxta sonum turrium in navibus quoque tuba canebant, atque ita demum discedebant.

Τὸ λεγόμενον Βύκινον (18) οὕτως ἐκλήθη. Τὸ παλαιὸν γὰρ σάλπιγγες ἦσαν χαλκαῖ ἐπάνω τοῦ τείχους, ὁ δὲ πύργος (19) ἦν κοῦφος καὶ συριγγώδης, καὶ νότου γεγονότος ἢ βοῤῥᾶ σφοδροῦ καὶ τῶν κυμάτων τῷ τείχει προσκρουόντων ἀνήρχετο τὰ πνεύματα βίαια ἄνωθεν πρὸς τοὺς αὐλίσκους τῶν σαλπίγγων, καὶ ὑπηχεῖτο μέλος ξενίζον ἀκοὰς, ὅλον Σειρήνιον. Ἦν δὲ ἄντικρυ τούτου καὶ ἕτερος πύργος, καὶ δεχόμενος τὴν ἠχὼ τοῦ τοιούτου μέλους ἀπεδίδου καὶ αὐτὸς ἦχον τὸν αὐτόν. B Ὅτε δὲ ἤθελε κινῆσαι Ῥωμαϊκὸς στόλος, ὁμοῦ πρῶτον ἐκεῖσε ἠθροίζετο, καὶ κατὰ τὸν ἦχον τῶν πύργων ἐσάλπιζον αἱ νῆες καὶ ἀπεκίνουν.

Locus nominatus Hormisdæ parvus erat portus, navibus stationem præbens, antequam conderetur portus Sophiæ. Postea autem per multos annos neglectus et tandem totus oppletus fuit. Hic olim habitabat Justinianus Magnus, priusquam ad imperium pervenit. Cæterum a conditore ejus Juliano appellatus fuit portus Juliani.

Τὰ δὲ καλούμενα (20) Ὁρμίσδου (21) λιμὴν ἐτύγχανε μικρὸς, ἐν ᾧ ὥρμουν αἱ νῆες πρὸ τοῦ κτισθῆναι τὸν λιμένα τῶν Σοφιῶν. Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν χρόνων ἀμεληθεὶς ἐγεμίσθη. Ἐκεῖσε δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας κατῴκει πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι. Ἀπὸ δὲ τοῦ κτίσαντος αὐτὸν Ἰουλιανοῦ εἴληφε τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ καλεῖται Ἰουλιανοῦ λιμήν.

Templum S. Platonis condidit Anastasius Dicorus, sub principium septimi sæculi. Decem vero columnas sculptura ornatas Thessalonica in hoc templum transtulit; quarum duæ ab imperatore Romano dicto Lecapeno in Chalcen transpositæ fuerunt.

Τὸν ἅγιον Πλάτωνα Ἀναστάσιος ὁ δίκορος ἔκτισεν, ἐναρχομένου ἤδη τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Τοὺς δὲ κίονας τοὺς δέκα, τοὺς ἐνζώδους γλυπτοὺς, ἔφερεν ἀπὸ C Θεσσαλονίκης εἰς τὸν ναὸν, ὧν οἱ μὲν ὀκτὼ ἵστανται ἐν τῷ ναῷ, οἱ δὲ δύο ἤρθησαν παρὰ Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν Χαλκῆν.

88 In templo S. Annæ nominato Diegeteæ maximum erat triclinium, in quo antiquitus demarchi delectum habituri duas populi factiones congregabant; eaque consuetudo duravit annos quingentos. Accidit autem, cum Theodora Augusta Theophili uterum gerens per porticum Blachernas adiret, equum ejus ibi cæspitare ante narthecem ecclesiæ, idemque cum reverteretur in eodem loco ipsi eve-

Εἰς δὲ τὴν καλουμένην Διηγηστέαν ἁγίαν Ἄνναν ἀθροίσεις ἐγένοντο πάλαι τῶν δύο δημοτικῶν μερῶν, καὶ τρίκλινος ἦν ἐκεῖσε παμμεγεθέστατος, καὶ ὅτε ἤθελον ποιήσασθαι οἱ δήμαρχοι ἐκλογὴν, ἐκεῖσε ἠθροίζοντο. Διήρκεσε δὲ χρόνους πεντακοσίους. Θεοδώρας δὲ τῆς Αὐγούστης τοῦ Θεοφίλου ἐγκύου οὔσης, καὶ ἀπερχομένης διὰ τοῦ ἐμβόλου εἰς Βλαχέρνας, καὶ τοῦ ἵππου αὐτῆς ἐκεῖσε ὀλισθήσαντος

Meursii et Lambecii notæ.

(17) *Τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῆς*. Quamvis ita in omnibus codicibus scriptis legatur, attamen dubium non est quin hoc loco scribendum sit, ut supra p. 35 v. 12, καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ Ἑλένης τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῆς. Arabia filia fuit Justini junioris et Sophiæ, Helena autem Arabiæ filia fuit et Baduarii curopalatæ. Lamb.

(18) *Βύκινον* et *βούκινον* Græco-barbaris dicitur *buccina*. Credo autem ejusdem generis locum fuisse, qui in quarta regione antiquæ Romæ fuisse memoratur et nomen habuit *Buccinum aureum*. Lamb.

(19) *Ὁ δὲ πύργος*. Τὸ δὲ τεῖχος ὑποκάτω ἦν συριγγῶδες κοῦφον. Καὶ ὅτε ἦν νότος ἢ βοῤῥᾶς, σφοδρῶς ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἀποκρουούσης ἐκεῖθεν ἀνήρχετο βίαιον πνεῦμα καὶ ἦχε μελῳδίαν δίκην σειρῆνος, καὶ ἀντέλεγεν ὁ ἕτερος πύργος ὁ ἄντικρυς 3058.

(20) *Τὰ δὲ καλ.* Ὅτι τὰ καλούμενα Ὁρμίσδου λιμὴν ἦν μικρὸς, ἐν ᾧ ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἐχρημάτισε κοιτῶνα καὶ ὠνόμασε Σέργιον καὶ Βάκχον. D Ὡσαύτως καὶ ἕτερον ναὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτε τὸν χρισμὸν ἔλαβεν ὑποκάτω τῶν βαθμίδων, ὅτε καὶ τὴν σφαγὴν εἰς τὸ ἱππικὸν ἐποίει. Ἐκλήθη δὲ Ἰουλιανοῦ λιμὴν ὅτι ὁ κτίσας οὕτως ἐκαλεῖτο. 3058 ap. Bandurium.

(21) *Τὰ δὲ καλούμενα Ὁρμίσδου*] Hæc Codini verba interpretanda sunt quasi dixerit εἰς δὲ τὰ καλούμενα Ὁρμίσδου, id est in loco sive regione urbis nominata a *Hormisdæ*. Quod vero postea subjungit, Justinianum ibi habitasse antequam imperaret, testatur etiam Procopius *De ædificiis* l. 1. Lamb.

(22) *Ἰουλιανοῦ λιμήν*. Portus Juliani supra quoque meminit p. 52 v. 7. Perperam autem in aliquot codicibus pro Ἰουλιανοῦ legitur Ἰουστινιανοῦ: jampridem enim hic portus ante Justiniani tempora cognomentum *Juliani* habuit. In cod. Regio a præcedentibus hæc sejuncta sunt, atque ita concepta: Ὁ δὲ Ἰουλιανοῦ λιμὴν παρὰ Ἰουλιανοῦ ἐκτίσθη, ἐπεὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ᾤκει. Lamb.

ἔμπροσθεν τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ, πάλιν δὲ ὑποστρεφούσης εἰς τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ αὐτοῦ ὀλισθήσαντος ἵππου, δι' ἀποκαλύψεως ἐν ὁράματι παρεγγυησαμένη ἀνήγειρε τὸν νῦν ὄντα ναὸν τῆς ἁγίας Ἄννης.

Εἰς δὲ τὰ νῦν καλούμενα Μαυριανοῦ (23) οἶκος ἦν Μαυρικίου τοῦ βασιλέως ἔτι ὄντος πατρικίου καὶ κόμητος τῶν ἐξκουβιτόρων. Μετὰ δὲ τὸ βασιλεῦσαι αὐτὸν ὠνομάσθη ὁ τόπος τὰ Μαυριανοῦ.

Τὸν δὲ θαυμαστὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως (24), τὸν εἰς τὰ Μαυριανοῦ (25), Μαρκιανὸς ὁ ὅσιος (26) ἤγειρεν ἐκ τῆς περιουσίας καὶ τοῦ πλούτου αὐτοῦ (27). Τὸν δὲ αὐτὸν ναὸν θέλων κτίσαι πρῶτον εἰς τὰ Ψῆφα (28), ἔνθα ψηφῖδας ἔθος ἦν πωλεῖν, ὠνήσατο τὸν τόπον εἰς δύο χιλιάδας νομίσματα διὰ τὸ καὶ ὑπομνήματα ἐκεῖσε εὑρεθῆναι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸ ἐτῶν φ' γράφοντα οὕτως· «Ἀνακαινισθήσεται ὁ ναὸς οὗτος (29) εἰς κάλλος καὶ μέγεθος, εὖ οἶδα· τάδε μοι λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.» Πρώην γὰρ εὐκτήριον μικρὸν ἦν ἡ ἁγία Ἀνάστασις καὶ ξυλότρουλλος· ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐσκέπασεν αὐτὴν δι' ὀρόφου χρυσοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὸ πέραμα (30) ὁ αὐτὸς ὅσιος Μαρκιανὸς ἔκτισε (31) καὶ ἐτελείωσεν, εἰδωλεῖον πρώην ὑπάρχουσαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ νοσοκομεῖον.

niro; quare per revelationem in somno monita ædificavit templum S. Annæ, quod nunc ibi visitur.

In loco cui nomen Mauriano habitabat olim Mauricius, cum adhuc patricius esset et comes excubitorum. Postea vero, ubi imperio potitus est, Mauriani nomen locus accepit.

Admirandum templum S. Resurrectionis in Mauriano ædificavit sua impensa beatus Marcianus; et solum ubi illud exstructurus erat, ubi tessellæ olim vendebantur, duobus millibus nummorum emit, eo quod S. Gregorii Theologi commentaria ibi inventa essent, in quibus **89** ante quingentos annos ita scriptum erat: «Bene novi fore olim ut hoc templum majus et pulchrius renovetur, ut mihi prædicit Spiritus sanctus.» Ecclesia autem sanctæ Resurrectionis prius parvum oratorium erat et ligneo trullo tecta; postea vero Basilius Macedo aureo laqueari eam operuit. Idem Marcianus sanctam Irenem ad trajectum condidit et absolvit, cum antea idolorum delubrum fuisset, ubi et nosocomium sive valetudinarium.

Meursii et Lambecii notæ.

(23) *Μαυριανοῦ*. Si, ut ait Codinus, ille locus a Mauricio imperatore nomen accepit, videtur pro Μαυριανοῦ scribendum esse vel Μαυρικίου vel Μαυρικιανά vel Μαυρικιανοῦ, scilicet τόπου μέρη. Item paulo post ubi legitur ὠνομάσθη ὁ τόπος Μαυριανός, scribendum videtur Μαυρικιανός. Verumtamen non expresse dico quid quam mutandum esse, quia omnes codices scripti unanimiter reclamant. Lamb.

(24) *Ἀναστάσεως*. Ἀναστασίας idem est. Ut enim ἀπόστασις et ἀποστασία, ἐπίστασις et ἐπιστασία eamdem habent significationem, ita etiam hoc loco ἀνάστασις et ἀναστασία. Utrumque vero nomen hæc ecclesia habuit vel propterea quod collapsa fides catholica S. Gregorii Nazianzeni concionibus ibi revixerit, vel quia mulier ex alto delapsa precibus præsentium Christianorum miraculose in vitam fuerit revocata. Sed prior denominationis ratio præferenda est, quoniam ab ipso S. Gregorio in oratione ad 150 episcopos confirmatur, ubi templum illud hisce verbis alloquitur: Χαίροις, Ἀναστασία μοι τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμε· σὺ γὰρ τὸν λόγον ἡμῖν ἐξανέστησας ἔτι καταφρονούμενον, τὸ τῆς κοινῆς νίκης χωρίον, ἡ Σηλώμ, ἐν ᾗ πρῶτον τὴν σκηνὴν ἐπήξαμεν. Et in carmine, quo somnium suum enarrat ad illud templum pertinens:

Εὗδον δὴ γλυκὺν ὕπνον, Ἀναστασίαν δέ τ' [ὄνειρος
Στῆσεν ἐμοῖσι φέρων ἠματίοισι πόθοις,
Ἣ πρῶτον Λόγον αἰπὺν ἐνὶ προπόδεσσι μένοντα
Ἤγαγεν ἐς κορυφὴν οὔρεος ἀκροτάτην.
Τοὔνεκ' Ἀναστασίαν μιν ἐπίκλησιν καλέουσι
Νηόν, ἐμῆς παλάμης ἔργον ἀριστόπονον.

Plura de hoc templo vide apud Cedrenum, ubi agit de Valentiniani junioris et Leonis Macelli imperio, et apud Sozomenum 7, 5 et Nicephorum Callistum 15, 22 et in Græcorum Menæis die 10 Januarii. Cæterum in alio codice pro τῆς ἁγίας ἀναστάσεως legitur τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ῥωμαίας, quo probatur quod Metaphrastes, in vita S. Marciani, S. Anastasiæ martyri eam ecclesiam dicatam fuisse tradit. Lamb.

(25) *Εἰς τὰ Μαυριανοῦ*. Metaphrastes et Græci in Menæis aiunt hoc templum Anastasiæ fuisse ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις. Lamb.

(26) *Μαρκιανὸς ὁ ὅσιος*. Hic non est Marcianus imperator, sed œconomus S. Sophiæ, cujus memoria celebratur die 10 Januarii. Vitam ejus scripsit Metaphrastes. Lamb.

(27) *Ἐκ τῆς περιουσίας καὶ τοῦ πλούτου αὐτοῦ*. Hoc est, quod ait Nicephorus Callistus, ἰδίοις ἀνήγειρεν ἀναλώμασι. Rejicienda igitur est codicis Regii lectio: constat enim S. Marcianum pridem ante Asparis et Ardaburii necem templum S. Anastasiæ ædificasse. Lamb.

(28) *Εἰς τὰ Ψῆφα*. Hæc et quæ postea sequuntur de prophetico oraculo S. Gregorii Nazianzeni de ædificatione templi S. Anastasiæ, prolixe narrantur a Metaphraste in vita S. Marciani. Lamb.

(29) *Ἀνακαινισθήσεται ὁ ναὸς οὗτος*. Eodem sensu videntur intelligenda esse illa verba S. Gregorii in oratione ad 150 episcopos: Σύ τε ὁ μέγας ναὸς οὗτος καὶ περιβόητος, ἡ νέα κληρονομία, τὸ νῦν μέγας εἶναι παρὰ τοῦ λόγου λαβών, ὃν Ἰεβοὺς ὄντα πρότερον Ἱερουσαλὴμ πεποιήκαμεν. Tunc temporis enim, quo S. Gregorius templum S. Anastasiæ ita alloquebatur, parvum adhuc erat oratorium. Sed postea secundum propheticum illius præsagium a S. Marciano in magnam basilicam mutatum fuit et a Basilio Macedone splendide exornatum. Lamb.

(30) *Τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὸ πέραμα*. Menologium Græcorum vocat τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν πρὸς θάλασσαν, quod idem est. Hæc enim procul dubio S. Irenæ martyris ecclesia est, quam Procopius sitam fuisse ait ad ostium sinus nuncupati *Cornu* et renovatam ab Justiniano imperatore: Ἐπέκεινα δὲ, inquit, κατ' αὐτὸ μάλιστα τοῦ κόλπου τὸ στόμα, Εἰρήνης μάρτυρος νεὼς ἵδρυται. Ad differentiam hujus templi S. Irenæ martyris, cognominati πρὸς τὸ πέραμα sive πρὸς τὴν θάλασσαν, alterum templum a Constantino magno prope ecclesiam S. Sophiæ conditum et Paci æternæ seu Christo dicatum ἡ ἁγία Εἰρήνη ἡ παλαιὰ, id est *ecclesia vetus S. Pacis*, appellatum fuit. Lamb.

(31) *Ἔκτισε — νοσοκομεῖον*. Ἀνήγειρεν. Ὁ δὲ

S. Theodorum ad Carbonaria Hilarion quidam A patricius tempore Leonis Macelli condidit.

Ecclesia SS. Quadraginta martyrum prætorium erat. Tiberius vero Thrax cum Anastasia uxore eductis inde captivis locum purgavit, et novo posito fundamento muros exstruxit usque ad altitudinem quatuor cubitorum. Quo mortuo Mauricius ejus gener, imperio potitus, structuram ecclesiæ absolvit soliumque in ea posuit.

Orphanotrophium S. Pauli sempiternæ memoriæ imperator Justinus cum Sophia uxore ædificavit; ubi etiam nosocomium sancti **90** Zotici, ubi debilibus quies et alimenta ex eorum constituto præberentur. B

Sub Constantio Constantini Magni filio Zoticus patricius et protovestiarius monachorum fraternitatibus habitacula exstruxit, victum quoque et amictum sufficienter subministravit. Quare a Constantio silvestribus mulis alligatus, iisque ad cursum stimulatis, interemptus fuit.

Ecclesiam S. Deiparæ cognominatam Carpiani ædificavit Carpianus patricius tempore Constantini Pogonati. Quæ vero Bassi dicitur, eam Bassus patricius, cujus domus ibi erat, sub imperatore Justiniano magno condidit. Huic indignata Theodora Justiniani uxor caput fidiculis constringi jussit, ut præfocaretur. C

Templum S. Artemii Anastasius Dicorus titulo S. Joannis Præcursoris primum erexerat, ubi ipse, cum protoasecretis adhuc esset, habitavit. Postquam vero reliquiæ S. Artemii eo translatæ fuerunt, nomen ejus sancti templo impositum fuit. Præterea

Τὸν δὲ ἅγιον Θεόδωρον τὰ Καρβουνάρια Ἱλαρίων τις πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λεωμακέλλου ἀνήγειρε.

Ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα πραιτώριον ἐτύγχανε. Τιβέριος δὲ ὁ Θρᾷξ σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ἀναστασίᾳ τοὺς δεσμίους ἐξαγαγὼν, καὶ τὸν τόπον ἀνακαθαρίσας (32), ἐθεμελίωσε τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα, καὶ ἐξέβαλε τὰ τείχη μέχρι πηχῶν τεσσάρων. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ Μαυρίκιος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ κρατήσας ἀνεπλήρωσε τὸν ναὸν καὶ ἐθρόνισεν αὐτόν.

Τὸν ἅγιον Παῦλον τὸ ὀρφανοτροφεῖον Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἀνήγειραν οἱ ἀείμνηστοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν ὅσιον Ζωτικὸν, καὶ ἐτύπωσαν ἀναπαύεσθαι τοὺς λωβοὺς (33) ἐκεῖσε καὶ σιτηρέσιον λαμβάνειν (34).

Ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Ζωτικὸς πατρίκιος καὶ πρωτοβεστιάριος κτίζει τοῖς ἐν κυρίῳ ἀδελφοῖς κατοικίας, τροφὰς αὐτάρκεις αὐτοῖς ἐπιχορηγήσας καὶ ἀμφία. Διὸ καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου ἡμιόνοις ἀγρίοις προσδεθεὶς, κέντροις πληττόμενος καὶ βιαζόμενος (35) τρέχειν, τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο.

Τὰ Καρπιανοῦ τὴν Θεοτόκον ἀνήγειρε Καρπιανὸς πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου. Τὰ δὲ Βάσσου ἀνήγειρε Βάσσος πατρίκιος ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ (36) τοῦ μεγάλου, ἔχων αὐτοῦ καὶ τὸν ἴδιον οἶκον· οὕτινος εἰς ἔχθραν ἐλθοῦσα Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔσφιγξε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ χόρδας καὶ ἔπνιξεν (37) αὐτόν (38).

Τὸν ἅγιον Ἀρτέμιον Ἀναστάσιος ὁ δίχορος (39) εἰς ὄνομα τοῦ Προδρόμου πρότερον ἀνήγειρεν· ἔτι γὰρ πρωτοασηκρήτης ὢν ἐκεῖσε κατῴκει. Μετὰ δὲ τὸ κομισθῆναι εἰς αὐτὸν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου ὠνομάσθη ὁ ναὸς τῷ ὀνόματι τοῦ (40)

Meursii et Lambecii notæ.

ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐδίδασκεν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοὺς ὀρθοδόξους, εὐχτηρίῳ οὔσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀνάστασιν δὲ ταύτην ὁ ἱστορῶν φησιν ὀνομάζεσθαι ἢ διὰ τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀνάστασιν, ἢ διὰ τὸ γυναῖκα ἐγκύμονα πεσοῦσαν τελευτῆσαι· κοινῆς δὲ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων γενομένης εὐχῆς ἀνέστη. 3058 ap. Bandurium.

(32) Ἀνακαθήρας καὶ διαμετρήσας καὶ τὴν ὕλην ἐναποθέμενος καὶ ἐκβαλὼν τὸ χῶμα ἐθεμ. idem.

(33) Λωβοὶ sive λελωβημένοι dicuntur *mutilati*. Itali vocant *li stroppiati*. Sic Procopius Pers. 1 *privationem oculi* vocat λώβην τοῦ ὀφθαλμοῦ. Errant enim qui λώβην tantum morbum aurium interpretantur, et λωβοὺς appellari aiunt qui eo morbo laborant. Non mirum vero est quod Codinus ait, Sophiam Justini uxorem domum exstruxisse mutilatis alendis destinatam, quia ipsa qua nescio corporis parte fuit mutila, ut indicat cognomentum ἡ λωβὴ seu ἡ λελωβημένη, quod passim ei a Codino tribuitur. Lamb.

(34) Post λαμβάνειν cod. 3058 ap. Bandurium, παρίστατο δὲ Ζωτικὸς ὁ πρωτοβεστιάριος αὐτοῦ τοῖς κτίσμασιν.

(35) *Πληττόμενος καὶ βιαζόμενος*. Licet in codicibus scriptis ita legatur, non tamen dubito quin scribendum sit πληττομέναις καὶ βιαζομέναις, nempe ut referatur ad verba præcedentia ἡμιόνοις ἀγρίοις. Cæterum de martyrio S. Zotici vide Græcorum Menologium die 31 Decembris. Lamb.

(36) *Καρπιανὸς πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου. Τὰ δὲ Βάσσου ἀνήγειρε Βάσσος πατρίκιος ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ*. In codice Regio et aliquot Vaticanis hic locus ita mutilatus est, Καρπιανὸς πατρίκιος ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ etc. Errant igitur qui sola istius lectionis auctoritate confisi Carpianum patricium Justiniani temporibus vixisse et a Theodora occisum fuisse affirmant. Porro Bassum patricium, cujus hic Codinus meminit, eum esse puto qui præfectus prætorio fuit Justiniano Augusto quartum consule. Lamb.

(37) *Ἔπνιξεν αὐτόν*. Hoc vero crudelitatis genus, de quo in præsentia Codinus agit, etiam in alios, præterquam in Bassum, Theodora exercuit. Describit Procopius in Ἀνεκδότοις. Lamb.

(38) *Καὶ ἔπνιξεν αὐτοῦ*. Καὶ ἐξεπήδησαν οἱ τούτου ὀφθαλμοί C. Ἐπήδησαν ἔξω οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ Reg. Vat.

(39) Ὁ Δίχορος ὁ ἀπὸ σιλεντίων ὁ Δυῤῥαχίτης Vat.

(40) *Τὸν ναὸν τοῦ*. Τὸν ἀρχιστράτηγον τὸν ὄντα εἰς τὸν ἅγιον Ἰουλιανόν. Vat.

A ἁγίου. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ ὁ αὐτὸς Ἀναστάσιος ἀνήγειρεν, ὅτι ὅταν ἦλθε μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Δυῤῥαχίου ἔτι παῖς τυγχάνων, ἐκεῖσε ἐμάνθανε τὴν γραμματικήν.

Ὁ δὲ ἅγιος Προκόπιος τὸ Κονδύλιον ἐκλήθη οὕτως διὰ τὸ Κωνσταντῖνον τὸν πατέρα Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου κονδυλίσαι ἐκεῖσε τὸν ἵππον αὐτοῦ καὶ ῥίψαι αὐτόν.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τὰ λεγόμενα Κινθήλια (41) ἀπὸ τοῦ κάμνειν ἐκεῖσε τὰ μικρὰ καρφία τὰ καβαλλαρικὰ οὕτως ἐκλήθη· καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα καρφία λέγεται κινθήλια.

Ὁ Ἀναστάσιος (42) μετὰ Ἀριάδνης ἔκτισε τὸν ναὸν τὸν ὄντα εἰς Κωνσταντιανὰς τῶν ἁγίων μʹ. B Ἀνήγειρε καὶ ναὸν ἕτερον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἔνθα καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον ἐτέθη.

Τὸν ἅγιον Πολύευκτον Ἰουλιανὴ ἡ θυγάτηρ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ κτίστορος τοῦ ἀγωγοῦ ἔκτισεν ἐπὶ χρόνους τέσσαρας καὶ ἥμισυ, τῶν τεχνιτῶν ἀπὸ Ῥώμης ἐλθόντων. Γυναικαδέλφη δὲ ἦν ἡ τοιαύτη τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου.

Τὰ δὲ Μεγεθίας ἀνήγειρε Μεγεθία δέσποινα ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρᾳκός.

Ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος ἡ Πονολύτρια οὕτως ἐκλήθη, ὅτι μεγάλαι ἰάσεις ἐκεῖσε ἐτελοῦντο καὶ πόνοι πολλοὶ ἐλύοντο.

Τὰ Ἀρεοβίνδου (43) τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἀνήγειρε Πέτρος μάγιστρος καὶ κουροπαλάτης, ὁ αὐτάδελφος Μαυρικίου τοῦ βασιλέως· διὰ δὲ (44) τὸ C εἶναι τὸν οἶκον Ἀρεοβίνδου ἐκεῖσε ἐκλήθη οὕτως. Μετὰ δὲ ἐννενήκοντα δύο χρόνους ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς (45) ἐκτίσθη καὶ τὸ λοῦμα.

Τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὰ Ὀλυβρίου ἡ θεομισὴς Εὐδοξία κτίζειν ἀπήρξατο, καὶ ὕψωσεν ἀπὸ γῆς τὸ θεμέλιον μέχρι πηχῶν δύο. Πικρῷ δὲ θανάτῳ ἁρπαγείσης ἀνεπληρώθη παρὰ Ὀλυβρίου μαγίστρου τοῦ Ῥωμαίου, ἐκεῖσε τὸν αὐτοῦ οἶκον ἔχοντος. Ἐκόσμησε δὲ αὐτὴν διὰ πολυτελῶν μαρμάρων, καὶ κτήματα δέδωκε πολλὰ καὶ ἱερὰ σκεύη.

Τὰ δὲ Ἁρματίου (46) οἶκος ἦν Ἁρματίου μαγίστρου τοῦ οἰκείου ἀνθρώπου Ζήνωνος, ὃς καὶ προέδωκε τὸν στρατὸν ἀντάραντος Βασιλίσκου κατὰ

idem Anastasius **91** ecclesiam S. Juliani condidit, quoniam puer cum parentibus suis Dyrrhachio veniens grammaticam ibi didicerat.

Ecclesia S. Procopii cognominata Condulium inde nomen accepit, quod Constantinus Justiniani Rhinotmeti pater in eo loco equum suum pugnis instigans præcipitaverit.

Templum S. Joannis Præcursoris cognominatum Cinthelia ita appellatum est, quod ibi parvi clavi affigendis equorum soleis cuderentur. Ejusmodi enim clavi vocantur cinthelia.

Templum SS. Quadraginta, quod est apud thermas Constantianas, Anastasius cum Ariadna condidit. Idem aliud quoque titulo protomartyris Stephani ædificavit, ubi sanctæ ejus reliquiæ positæ sunt.

S. Polyeuctum Juliana Valentiniani filia exstruxit intra quatuor annos cum dimidio, evocatis Roma architectis. Fuit autem hæc Juliana soror uxoris magni Theodosii.

Ædificium Megethiæ exstruxit domina Megethia tempore Tiberii Thracis.

Ecclesia D. Deiparæ Ponolytræ ita cognominata est, quod magna istic sanationum dona fierent, multique dolores et languores solverentur.

92 Ecclesiam S. Deiparæ cognominatam Areobindi Petrus magister et curopalata, germanus frater Mauricii imperatoris, condidit: sed quod Areobindi domus ibi esset, inde ecclesia ita appellata fuit. Balneum vero ejusdem loci annis 92 post sub Justino Thrace exstructum est.

S. Euphemiam dictam Olybrii Deo exosa Eudoxia condere incepit, et fundamentum ad altitudinem duorum cubitorum supra terram perduxit. Postquam autem illa acerba morte sublata fuit, magister quidam Olybrius Romanus ibi habitans structuram absolvit, multisque pretiosis marmoribus exornavit, et fundis sacrisque vasis ditavit.

Locus vocatus Harmatii domus erat Harmatii magistri, qui domesticus fuit Zenonis, et Basilisci exercitum ei prodidit. Quare ipsius Zeno-

Meursii et Lambecii notæ.

(41) Κινθήλια sive σκυθήλια Codinus paulo post interpretatur τὰ μικρὰ καρφία τὰ βαταλαρικά. Κάρφας et καρφία Græco-Barbari vocant *clavos*. Sic in quadam Leonis imperatoris constitutione equites secum circumferre jubentur πόδικλα σεληναῖα σιδηρᾶ μετὰ καρφίων αὐτῶν, id est *soleas lunatas ferreas cum suis clavis*, scilicet quibus equorum ungulis suffiguntur. An forte etiam hic pro τὰ βαταλαρικὰ legendum est καβαλλαρικά? Interpretor autem καρφία καβαλλαρικὰ *clavos equis calceandis destinatos*. Lamb.

(42) Ὁ Ἀναστάσιος. Hæc in codice Vaticano prolixius narrantur hoc modo: Ὅτι τὸν ναὸν τὸν ὄντα εἰς Κωνσταντιανὰς τῶν ἁγίων μʹ Ἀναστάσιος καὶ Ἀριάδνη ἀνήγειραν. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἀνή- D γειραν ἕτερον ναὸν μικρὸν καὶ ἐπωνόμασαν αὐτὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Lamb.

(43) Ἀρεοβίνδου. Hic Areobindus præfectus prætorio Orientis et Africæ fuit, et Projectam Justiniani neptem uxorem habuit. Lamb.

(44) Διὰ δέ. Ὁ δὲ Ἀρεόβινδος, δι' ὃν ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν, ἐν τοῖς χρόνοις ἦν Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς τοῦ κρατίστου, καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ ἦν ἐκεῖσε 3058. Ὁ δὲ — χρόνοις ἦν Ἰουστινιανοῦ τοῦ κρατίστου καὶ Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός. Μετὰ δὲ δώδεκα χρόνους ἐκτίσθη καὶ τὸ λοῦμα Val.

(45) Ἐπὶ Ἰ. τοῦ Θρ. Ἀπ' ἐκείνου τοῦ Ἀρεοβίνδου 3058.

(46) Ἁρματίου. Tripliciter hoc nomen scriptum inveni, nempe Ἁρματίου, Ἁρμαστίου et Ἁρμάτου. Lamb.

nis jussu interemptus est, cum per testudinem ascenderet ad tribunal Hippodromi.

Prasina autem eo quod Prasinæ factionis stabula essent, sic appellantur. Gerocomium a Marciano et Pulcheria conditum est. Artabasdus autem imperator, qui adversus Constantinum Caballinum insurgens **93** tres annos imperium obtinuit, et postea ab eo debellatus oculisque privatus fuit, is multas immobiles possessiones supradicto Gerocomio confirmavit eo quod domus ejus ibi sita esset. Cæterum vixit Artabasdus annis 280 post conditum Gerocomium.

Cisternam cognomine arietariam, et Gerocomium, et balneum quod est in loco dicto Harmatii, exstruxit Stephanus accubitor Mauricii imperatoris duodecim annis post ejus imperium.

Locus appellatus Zeugma ex eo nomen habet, quod reliquiis S. protomartyris Stephani in urbem allatis usque ad hunc locum deductis, mulæ ibi currui junctæ sunt, quæ eas porro ad thermas Constantianas vexerunt.

Templum SS. Anargyrorum sive Cosmæ et Damiani, in Zeugmate situm, ædificavit sub Theodosio juniore Proclus patriarcha Cpolitanus, discipulus sancti Joannis Chrysostomi.

Templum S. Eliæ, quod Petrion dicitur, legiones totusque exercitus Zenonis ex Perside redux collata magna auri summa, accedente etiam ipsius Zenonis et Ariadnæ auxilio, exstruxerunt, quibus ille in castris apparuerat.

94 S. Euphemiam cognomine Petræam Anastasius Dicorus et uxor ejus Ariadna ædificarunt.

Gerocomium Geragathæ condidit Agatha Petri patricii filia, femina longe pulcherrima. Propterea autem Geragatha nominata fuit, quoniam virginitatem suam usque ad senectutem illibatam servavit.

A Ζήνωνος· ὑπὲρ οὗ καὶ ἀνῃρέθη προτροπῇ Ζήνωνος, ἀνερχόμενος τὸν κοχλίαν (47) τὸν ἀνάγοντα εἰς τὸ κάθισμα τοῦ Ἱπποδρομίου.

Τὰ δὲ λεγόμενα Πράσινα διὰ τὸ εἶναι τοὺς σταύλους τῶν Πρασίνων οὕτως ἐκλήθη. Τὸ δὲ γηροκομεῖον ἀνήγειρε Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία. Ἀρτάβασδος δὲ ὁ βασιλεὺς (48) ὁ γαμβρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου, ὅστις ἐπεβούλευεν αὐτῷ καὶ ἐκράτησε τῆς βασιλείας χρόνους τρεῖς, ἐτυφλώθη δὲ παρὰ τοῦ Κοπρωνύμου ἡττήσαντος αὐτὸν καὶ τῆς βασιλείας πάλιν κρατήσαντος, οὗτος ἀκίνητα πολλὰ κτήματα ἐπεκύρωσε τῷ ῥηθέντι γηροκομείῳ, διότι οἶκος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν. Μετὰ δὲ σπ' ἔτη τῆς κτίσεως τοῦ γηροκομείου ἦν ὁ Ἀρτάβασδος.

Τοὺς δὲ κριοὺς τὴν κινστέρναν καὶ τὸ γηροκομεῖον B καὶ τὸ λοῦμα τὸ ὂν εἰς τὰ Ἁρματίου ἔκτισε Στέφανος παρακοιμώμενος Μαυρικίου τοῦ βασιλέως μετὰ δώδεκα χρόνους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ναὸν ἀνήγειρε.

Τὸ δὲ καλούμενον Ζεῦγμα (49) κατὰ τρόπον τοιοῦτον ἐκλήθη. Τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἀνακομισθέντος καὶ μέχρι τοῦδε τοῦ τόπου ἀχθέντος, ἐκεῖσε ἐζεύχθησαν μοῦλαι καὶ ἦραν αὐτὸ καὶ ἤγαγον μέχρι τῶν Κωνσταντιανῶν.

Οἱ δὲ ἅγιοι Ἀνάργυροι οἱ ἐν τῷ Ζεύγματι παρὰ Πρόκλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μαθητοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκτίσθησαν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.

Τὸν ἅγιον Ἠλίαν τὸ Πέτριον. Ὑποστρέψαντος C Ζήνωνος ἐκ Περσίδος συνέδωκαν τὰ τάγματα αὐτοῦ καὶ ὁ στρατὸς χρυσίον πολὺ, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτοῖς συνδρομὴν μετὰ τῆς Ἀριάδνης ὁμοίως, καὶ ἀνήγειρε τὸν ναὸν, ὅτι ἐνεφανίσθη ἐν τῷ ταξειδίῳ.

Τὴν δὲ ἁγίαν Εὐφημίαν τὴν Πέτραν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος καὶ ἡ Ἀριάδνη ἀνήγειραν.

Τὰ Γηραγάθης τὸ γηροκομεῖον Πέτρου πατρικίου θυγάτηρ ἔκτισε τοὔνομα Ἀγάθη (50), ὡραιοτάτη οὖσα πάνυ. Ἐκλήθη δὲ Γηραγάθη διὰ τὸ φυλάσσειν τὴν παρθενίαν αὐτῆς μέχρι γήρατος. Ὕστερον δὲ

Meursii et Lambecii notæ

(47) *Ἀνερχόμενος τὸν κοχλίαν.* Adeo vicinum erat palatium imperatorium Hippodromo, ut ex palatio in tribunal Hippodromi per scalam cochlidem ascenderetur, ut testatur Chronici Alexandrini auctor : Καὶ παλάτιον, inquit, μέγα ποιήσας πλησίον τοῦ αὐτοῦ Ἱππικοῦ, καὶ ἄνοδον ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸ κάθισμα τοῦ Ἱππικοῦ διὰ τοῦ λεγομένου Κοχλίου. De hac scala cochlide loquitur in præsentia Codinus et p. 112, v. 10, ubi eam vocat τὸν σκοτεινὸν Κοχλίαν. Ita enim undique tecta erat, ne transeuntes foris conspicerentur. Ejusmodi transitus tectos et secretos Codinus in libro de structura S. Sophiæ appellat διαβατικὰ σκεπαστά. De tribunali Circensi imperatoris, quod κάθισμα et στάμα βασιλικὸν τοῦ Ἱπποδρομίου Græci nuncupant, alias satis notavi. LAMB.

(48) *Δὲ ὁ βασ.* Δὲ ὁ τυραννήσας Καβαλῖνον καὶ κρατήσας χρόνους τρεῖς καὶ τυφλωθεὶς ἀκίνητα 3058.

(49) *Ζεῦγμα.* Quæ hic dicuntur de loco nuncupato *Zeugmate* et translatione reliquiarum S. Ste- D phani protomartyris, confirmat Nicetas rhetor in hactenus inedita oratione de passione S. Stephani et corporis ejus inventione, his verbis : Προλαβοῦσα τοίνυν, inquit, Ἰουλιανὴ καὶ διαπεράσασα τοῦτον εἰς τὸ ἐπιλεγόμενον Σταυρεῖον, ὅθεν δὴ τὰς ἡμιόνους ὑποζεύξαντες τῷ ἅρματι καὶ τὴν ἁγίαν αὐτῷ ἐπιθέμενοι σορὸν ἤλαυνον ὡς ἐπὶ τὰ βασίλεια. Ταύτῃ τοι καὶ Ζεῦγμα τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔφασαν κατωνομάσθαι. Et paulo post : Ἦγοντο δὲ τὰ ζῶα συντόνως, ἕως εἰς τόπον ἦλθον Κωνσταντιανὰς ὀνομαζόμενον. Ἐκεῖ δὲ γενόμεναι καὶ ὥσπερ τινὶ δεσμῷ βιαίως κρατούμεναι μεταβαίνειν οὐκ ἴσχυον. Per τὰς Κωνσταντιανὰς thermæ intelliguntur Constantianæ. Perperam igitur in uno cod. Vat. pro μέχρι τῶν Κωνσταντιανῶν legitur μέχρι τῆς Κωνσταντίας. Vide Nicephorum Callistum 14, 9. LAMB.

(50) Ἀγάθη γραῦς ὡραιοτάτη τῷ εἴδει σφόδρα· εἶχε δὲ αὐτὸ οἶκον C.

διέφθειρεν αὐτὴν ὁ Κοπρώνυμος, δοὺς αὐτῇ πλοῦτον πολύν. Ἱππικοῦ δὲ ἀγομένου ἔκραξεν ὁ δῆμος· «Ἡ Ἀγάθη ἐγήρασε, σὺ δὲ αὐτὴν ἀνενέωσας.» Ἦν δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ σεβομένη τὰς ἁγίας εἰκόνας. Πληρωθέντος δὲ τοῦ γηροκομείου ὁ θεοστυγὴς Κοπρώνυμος ἀθροίσας τὰς εἰκόνας κατέκαυσεν ἐκεῖ.

Ὁ δὲ ἅγιος (51) Ἰουλιανὸς ὁ καλούμενος Πέρδιξ καὶ οἱ καθήμενοι ἐκεῖσε μοναχοὶ, σεβάσμιοι ὄντες καὶ ὅσιοι, διὰ τὸ μὴ κοινωνεῖν τῆς μυσαρᾶς θρησκείας τοῦ Κοπρωνύμου κατεκαύθησαν παρ' αὐτοῦ ἅμα τῷ ναῷ. Ὁ δὲ μόλιβδος ἀναλύσας κατῆλθε μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ τῶν Σοφιῶν. Ἐκλήθη δὲ Πέρδιξ, ὅτι ἵστατο πέρδιξ χαλκοῦς εἰς μίαν τῶν καμάρων, στηλωθεὶς παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Τὰ δὲ καλούμενα Ἀντιόχου οἶκος ἦν Ἀντιόχου τοῦ πατρικίου καὶ πραιποσίτου καὶ βαϊούλου Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως (52), πολλὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀρχὰς διανύσαντος. Πλούσιος δὲ γενόμενος σφόδρα πένης ἐτελεύτησε διὰ τὸ ἄδικον καὶ ἐπιβαρὺν γενέσθαι καὶ δόλιον.

Ὁ δὲ ἅγιος Ἡσαΐας καὶ ὁ ἅγιος Λαυρέντιος ἐκτίσθησαν παρὰ Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας τῶν ἀοιδίμων βασιλέων, ὅτε ἤχθη καὶ τὸ ἅγιον σῶμα Ἡσαΐου τοῦ προφήτου ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.

Τὰ δὲ καλούμενα Δεξιοκράτους οἶκος ἦν Πατρικίου οὕτως καλουμένου ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἐν ᾧ (53) ναὸν καὶ γηροκομεῖον ἐδείματο.

Τὰ Καριανοῦ καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ γηροκομεῖον Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ ἐμβόλῳ ἀνήγειρεν. Οἶκος δὲ ἦν πρότερον ἐκεῖσε Καριανοῦ πατρικίου, ἐξ οὗ καὶ προσηγορεύθη ὁ τόπος.

Τὸν ναὸν τὸν μέγαν τῶν Βλαχερνῶν (54) Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία ἀνήγειραν, κοσμήσαντες αὐτὸν διὰ πολυτελῶν μαρμάρων καὶ ποικίλων. Βλαχέρναι (55) δὲ ἐκλήθη τοιῷδε τρόπῳ, ἢ ὅτι βλάχνα ἦσαν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καὶ ἐκόπησαν, καὶ οὕτως

A Hanc tandem Constantinus Copronymus violavit et maximis ditavit opibus. Quare cum celebrarentur ludi circenses, acclamavit ei populus: «Agatham jam vetulam tu renovasti.» Cæterum ipsa clanculum colebat sanctas imagines. Absoluto autem Gerocomio impius ille Copronymus omnes collegit imagines, easque in loco combussit.

Ecclesia S. Juliani nominata Perdix, et qui eam inhabitabant sancti et venerandi monachi, assentiri nolentes detestabili sectæ Constantini Copronymi, ab eo simul combusti fuerunt; et plumbum templi calore dissolutum ad littus Sophianum defluxit. Cognomen vero Perdicis ei dedit perdix ærea in uno ejus arcu ab ipso olim Constantino Magno posita.

B In loco qui vocatur Antiochi, domus erat Antiochi patricii et præpositi, qui bajulus fuit Theodosii Junioris, filii Arcadii imperatoris, **95** et multos sub ipso magistratus gessit. Hic licet valde dives fuerit, attamen obiit pauper, propterea quod injustus esset et damnosus et fraudulentus.

Templa SS. Esaiæ et Laurentii ab imperatore Marciano et ejus uxore Pulcheria ædificata fuerunt, quorum tempore sanctum corpus Esaiæ prophetæ Hierosolyma allatum fuit.

In loco qui vocatur Dexiocratis, domus erat Patricii ita nominati, qui vixit sub Theodosio juniore et ibi templum atque Gerocomium exstruxit.

C Templum et Gerocomium, quæ vocantur Cariana, una cum porticu Mauricius imperator condidit. Quia vero antea ibi domus erat Cariani patricii, locus inde cognomentum accepit.

Magnam ecclesiam Blachernarum Marcianus et Pulcheria ædificarunt, variisque et pretiosis marmoribus exornarunt. Blachernæ autem dictæ sunt vel quasi Blachernæ, quod locus ilicibus esset consitus; **96** vel quasi Lacernæ, quod locus esset la-

Meursii et Lambecii notæ.

(51) *Ὁ δὲ ἅγιος.* Εἰς τὸν ἅγιον Ἰουλιανὸν μοναχοὺς ὁσίους κατέκαυσεν ὁ Καβαλῖνος διὰ 3058.

(52) *Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως.* Quamvis hæc unanimis sit omnium scriptorum codicum lectio, attamen dubium non est quin legendum sit Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου. Hic enim est Antiochus Persa et eunuchus, quem Isdigerdes Persarum rex post mortem Arcadii Theodosio juniori curatorem submisit, ut testantur uno ore Zonaras, Cedrenus, Nicephorus et cæteri scriptores. Eosdem vero quos in præsentia Codinus, etiam Cedrenus Antiocho titulos tribuit: Τῷ λς' ἔτει, inquit, Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχον πραιπόσιτον καὶ πατρίκιον, τὸν βαΐουλον αὐτοῦ, παπᾶν ἐποίησε. Utrobique βαΐουλος Græco-Barbare dicitur monitor vel pædagogus. LAMB.

(53) *Ἐν ᾧ.* Ἐν ᾧ Μαυρίκιος γηροκομεῖον ἀνήγειρε σὺν τοῖς ἐμβόλοις. Ἦν δὲ ἐκεῖ οἶκος Καρπιανοῦ πατρικίου, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἴληφεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν Καρπιανοῦ C, omisso de Cariano loco.

(54) *Τὸν ναὸν τὸν μέγαν τῶν Βλαχερνῶν.* Templum intelligitur B. Virginis, quod in suburbio Blachernis nominato a Pulcheria Marciani uxore

D conditum et ab Justino seniore et Justiniano ampliatum et renovatum fuit. Ejus templi præter Nicephorum Callistum 15, 14, passim fit mentio apud cæteros scriptores historiæ CP. LAMB.

(55) *Βλαχέρναι.* Blachernæ locus erat suburbanus ad ostia Euxini maris; quamobrem etiam Procopius templum B. Virginis ibi exstructum ἐπιθαλάσσιον nuncupat. Triplicem vero rationem nominis affert Codinus, primo βλαχέρναν quasi βλαχνέρναν dici, quod filicibus esset consitus: βλάχνον enim æque atque πτέρις *filicem* significat, ut testatur Phanias apud Athenæum et scholiastes Nicandri; secundo βλαχέρναν quasi λαχέρναν nominari, quoniam locus erat λακκώδης sive *lacunosus* et *palustris.* Etsi quidem duæ etymologiæ veræ non sint, verisimiles tamen sunt ob loci situm. Cæterum tertia paulo obscurior est, nempe ὅτι Βλάχου τινὸς κέρμα ἦν ἐκεῖσε, hoc est, ut ego interpretor, *ob cædem cujusdam Walachi.* Quarta hujus loci etymologia, quod a quodam ibi regnante nomen adeptus sit, futilis est et nullius momenti, licet eam velut ex Dionysio Byzantio excerptam quidam ostentent. LAMB.

cunosus et abundaret aquis; vel ob Vlachi cujusdam cædem.

Ecclesiam S. Deiparæ, quæ nuncupatur conditorium sacrum, exstruxit Leo Macelas; ubi sacram illam arcam collocavit, in qua divina vestis S. Matris Dei reposita erat. Idem quoque balneum ibi ædificavit, multasque possessiones et aurea argenteaque vasa et cimelia ei largitus est. Hoc templum olim extra portam erat: postea vero Heraclius muro illud circumdedit, eo quod multa ibi fierent miracula et plurimi a morbis liberarentur.

Chrysobalandum sive auricrumena domus erat Nicolai patricii et domestici Orientalium, quam ille mutavit in duo templa S. archangeli Michaelis et S. Panteleemonis ob hanc causam. Uxor supradicti domestici marito in castris commorante ab alio quodam adulterabatur. Qua de re ipse certior factus improviso in urbem rediit, et ambos simul deprehensos articulatim consecuit. Postea autem recordatione et metu extremi judicii duo hæc templa condidit. Cum vero absoluta jam fere structura defectu pecuniæ plurimum angeretur, apparuit ei in somno archangelus dicens: « Abi ad illum locum vicinum Asparis cisternæ, et invenies crumenam centum auri libras continentem. » Domesticus igitur **97** eo accedens crumenam invenit, et consummata templorum structura locum, ut antea diximus, nominavit Chrysobalandum.

Monasterium S. Euphrosynæ cognominatum Libadia primum ab Irene Atheniensi exiguum valde et paupertinum conditum fuit: postea autem, ubi Michael Theophili filius cum Theodora matre et soribus suis simultatem habere cœpit, e palatio illas in hoc monasterium detrusit, quod ampliatum multis possessionibus ditavit. Cæterum ab una Euphrosyna, quæ bene et religiose vivebat, ita cognominatum est hoc monasterium.

In loco nuncupato Deutero sive Secundo stabat Justiniani Rhinotmeti statua, quam postea Bardas Cæsar patruus Michaelis filii Theophili dejectam confregit. Appellatus autem est locus Deuteron ob hanc causam. Justinianus Rhinotmetus a Leontio patricio rerum potiente exsul in Chersonem rele-

ἐκτίσθη ὁ ναός, ἢ ἐκλήθη (56) Λακέρνα καὶ Βλαχέρνα, ὅτι λακκώδης ἦν ὁ τόπος, καὶ διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτῷ πολλὰ ὕδατα, ἢ ὅτι Βλάχου τινὸς κέρμα ἦν ἐκεῖσε.

Τὴν ἁγίαν σορὸν (57) τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρε Λέων ὁ Μακέλης, ἔνθα κατετίθετο τὴν ἱερὰν σορὸν, ᾗ ἡ θεία ἐσθὴς τῆς Θεομήτορος ἐναπέκειτο. Ἐκεῖσε πολλὰ ἴχνη καὶ θαύματα γέγονεν. Οὗτος ἔκτισε καὶ τὸ λοῦμα καὶ ἐπεκύρωσε κτήματα πολλὰ καὶ σκεύη καὶ κειμήλια χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ. Ἔξω δὲ τῆς πόρτας ἐτύγχανεν, ὑπὸ δὲ Ἡρακλείου περιεκλείσθη, πολλῶν γενομένων θαυμάτων καὶ ἰάσεων ἐν αὐτῷ.

Τὸ Χρυσοβάλαντον (58) οἶκος ἦν Νικολάου πατρικίου καὶ δομεστίκου τῆς ἀνατολῆς, ὃν ἀνήγειρεν εἰς ναοὺς δύο τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Διὰ δὲ τρόπον τοιοῦτον ἀνήγειρεν αὐτούς. Τοῦ ῥηθέντος δομεστίκου ἐν τῷ ταξειδίῳ χρονίζοντος ἐμοιχεύετο ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Εἶτα ὑπεισελθὼν ἐν τῇ πόλει, καὶ φωράσας τὸ δρώμενον μύσος, συλλαβὼν ἀμφοτέρους μεληδὸν κατέκοψεν. Ὕστερον δὲ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου ἀνήγειρε τούσδε τοὺς ναούς. Περὶ δὲ τὸ τέλος ἐλθὼν τῶν κτισμάτων, καὶ ἀδημονῶν διὰ τὸ μὴ ἔχειν χρυσίον, ὤφθη αὐτῷ κατ' ὄναρ ὁ Ἀρχάγγελος λέγων· « Ἄπελθε εἰς τόνδε τὸν τόπον, πλησίον τῆς τοῦ Ἄσπαρος κινστέρνης, καὶ εὑρήσεις βαλάντιον χρυσίου λίτρας ἔχον ἑκατόν. » Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ εὑρὼν αὐτὸ ἀνεπλήρωσε τοὺς ναοὺς καὶ ἐκάλεσε τὸν τόπον, καθὰ γράφομεν, Χρυσοβάλαντον.

Ἡ μονὴ τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης, ἥτις λέγεται τὰ Λιβάδια (59), ἐκτίσθη παρὰ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας μικρὰ καὶ πενιχρά. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, εἰς ἔχθραν ἐλθὼν μετὰ Θεοδώρας τῆς ὀρθοδόξου τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν, κατεβίβασεν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ παλατίου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν τοιαύτην μονὴν, καὶ μεγαλύνας καὶ κτήματα πολλὰ δωρησάμενος. Ἐκλήθη δὲ Εὐφροσύνης ἀπὸ μιᾶς τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Εὐφροσύνης τοὔνομα, καλῶς βιωσάσης καὶ ἀσκησάσης.

Εἰς τὸ λεγόμενον Δεύτερον (60) ἐν τῷ κίονι ἵστατο στήλη Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου. Ταύτην δὲ κατεβίβασε Βάρδας Καῖσαρ ὁ θεῖος Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, καὶ συνέτριψεν. Ἐκλήθη δὲ ὁ τόπος τὸ Δεύτερον κατὰ τρόπον τοιόνδε. Λεοντίου πατρικίου καταδυναστεύσαντος καὶ κρατήσαντος,

Meursii et Lambecii notæ.

(56) *Ἡ ἐκλήθη.* Ἢ ὅτι λάκκος ἦν ὁ τόπος καί ποτε ἐναποκληθέντα λακέντια ἠγρεύθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Βλαχέρνα καὶ λακαῖρναι διὰ τὸ εἶναι πολλὰ ὕδατα 3058.

(57) *Τὴν ἁγίαν σορόν.* Vide Nicephorum Callistum 15, 24 et Metaphrastem *De inventione vestis B. Virginis.* Erat autem hoc templum in suburbio Blachernis. Quare etiam per illa verba quæ paulo post subjungit, οὗτος ἔκτισε καὶ τὸ λοῦμα, intelligendum esse puto τὸ λοῦμα τῶν Βλαχερνῶν, cujus meminit p. 51, v. 10 et p. 128, v. 1. LAMB.

(58) *Χρυσοβάλαντον.* Secundum Codini etymologiam Χρυσοβάλανδον a vulgo corrupte nominatum fuisse videtur hic locus, cum antiquitus appellaretur Χρυσοβαλάντιον. LAMB.

(59) *Τὰ Λιβάδια.* Videtur hoc monasterium ita cognominatum fuisse, quod situm esset in loco suburbano Cpoleos, qui Λιβάδιον seu *Pratum* appellabatur. LAMB.

(60) *Εἰς τὸ λεγόμενον Δεύτερον.* Hoc templum ab Justiniano magno exstructum fuisse testatur Procopius *De ædificiis* 1, p. 183, 13 Bonn. unde patet locum urbis nuncupatum Δεύτερον sive *Secundum* non ob recuperatum Justiniani Rhinotmeti imperium ita nominatum fuisse, ut tradit Codinus, sed pridem antea cognomentum illud habuisse. LAMB.

ἐξόριστον ἔπεμψε τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς Χερσῶνα, ὅστις ἐποίησε ἐκεῖ χρόνους δέκα. Φυγῇ δὲ μετὰ ταῦτα χρησάμενος ἦλθεν εἰς Τέρβελιν τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων, καὶ ἤγαγε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα, Θεοδώραν τοὔνομα. Ἔλαβε καὶ στρατὸν παρ' αὐτοῦ, ἄνδρας πολεμιστὰς χιλιάδας ιε', καὶ ἐστράτευσε κατὰ τῆς πόλεως, ζητῶν τὴν οἰκείαν ἀρχήν. Μὴ δεχθεὶς δὲ παρὰ τῶν πολιτῶν ὑπέστρεψε πρὸς τὴν παλαιὰν καλουμένην πόρταν (61), καὶ εἰσῆλθε διὰ τοῦ ἀγωγοῦ, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἵσταται ὁ κίων (62)· αὐτόθι γὰρ εἶχε τὴν διάπνοιαν ὁ ἀγωγός. Καὶ δεύτερον βασιλεύσας τὴν ἰδίαν ἀρχὴν τὴν στήλην ἑαυτοῦ ἔθετο ἐπὶ τοῦ κίονος, καὶ ἐκάλεσε τὸν τόπον Δεύτερον. Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε ναὸν τῆς ἁγίας Ἄννης (63) διὰ τὸ εἶναι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔγκυον, καὶ ὀπτανθῆναι παρὰ τῆς ἁγίας εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον κτίσαι αὐτῇ ναόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα καὶ τὸ ὠμοφόριον ἐπὶ τούτου ηκε.

A gatus fuit, ubi eum decem mansisset annos, profugit tandem ad Terbelim Bulgarorum principem, qui filiam suam Theodoram ipsi in uxorem dedit et insuper exercitum 15 millium millia subministravit. Hunc ille contra Cpolim duxit ad repetendum imperium suum. Cum vero cives eum recipere nollent, simulata fuga, apud portam **98** urbis quam vocant antiquam, clanculum per aquæ ductum in urbem introrupit, eo loco ubi nunc columna superest, quod ibi aquæ ductus spiraculum esset. Ita secundum adeptus imperium statuam suam illic erexit, et locum vocavit Deuteron sive Secundum. Ibidem quoque templum S. Annæ ædificavit, quod uxorem ejus gravidam per visum monuit ut in eo B loco templum sibi conderet. Quo postea etiam sanctum ejus corpus una cum ejus humerali translatum fuit.

Τὸ δὲ Ξηροκήπιον ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐκτίσθη παρά τινος πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου.

Templum S. Gregorii, quod cognominatur Xerocepium, exstruxit quidam patricius sub Theodosio majore.

Τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισε, καὶ πλησίον αὐτοῦ τὴν ἁγίαν σορὸν καὶ τὸ λείψανον κατέθετο τοῦ προφήτου Δανιὴλ καὶ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Νικήτα καὶ ἑτέρων πολλῶν προφητῶν λείψανα, ἅπερ ἤγαγε ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἀπελθοῦσα εἰς ψηλάφησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ. Λέγεται δὲ ὅτι οἱ ποιηταὶ τῶν κανόνων, ὁ ἅγιος Ἰωσὴφ καὶ Θεόδωρος (64) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ Στουδίτης, διὰ τὸν φόβον φυγόντες τοῦ Συρογενοῦς Λέοντος τοῦ εἰκονοκαύστου, ἐκεῖσε ἐκάθηντο καὶ ἐποίουν τοὺς κανόνας. Πεντακόσια δὲ (65) ἔτη διῆλθον, ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ὁ ναὸς, μέχρι τῆς τῶν ῥηθέντων ποιητῶν κατοικίας.

Ecclesiam S. Romani B. Helena ædificavit, et prope eam deposuit capsam cum reliquiis prophetæ Danielis et magni martyris Nicetæ, uti et aliorum prophetarum reliquias, quas Hierosolyma secura attulit. In hac ecclesia ferunt canonum auctores S. Josephum et fratrem ejus Theodorum Studitam metu Leonis Armenii Iconomachi profugos latuisse C et canones composuisse. Ex quo autem ecclesia illa condita fuit usque donec supradicti poetæ ibi habitarunt, præterierunt anni quingenti.

Ἀλλὰ καὶ τὴν μονὴν τῶν ἁγίων Κάρπου καὶ Παπύλου ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισεν, εἰς μίμησιν τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ, μετὰ ποικίλων καὶ θαυμαστῶν μαρμάρων, καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεχύρωσε.

Præterea etiam ædificavit S. Helena monasterium SS. Carpi et **99** Babylæ ad imitationem sepulcri Christi ex vario et admirando marmore, multisque possessionibus ditavit.

Τὴν κινστέρναν (66) τοῦ Βώνου Βῶνος ὁ μάγιστρος ἔκτισεν, ὁ οἰκεῖος ἄνθρωπος Ἡρακλείου, ὃν καὶ κατέλιπεν εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως ἀντ' αὐτοῦ, ὅτε ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πόλεως κατὰ Περσῶν.

Cisternam Boni Bonus magister condidit, domesticus Heraclii imperatoris; cui etiam imperator adversus Persas profecturus custodiam urbis et vices suas demandavit.

Τὴν δὲ Μωκισίαν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἔκτισεν. Ὅτε δὲ αὐτὴν ἔκτισεν, λεῖψις ἦν ἐν τῇ πόλει ὕδατος

Cisternam Mocensem Anastasius Dicorus exstruxit, cum tanta in urbe aquæ et frumenti esset ino-

Meursii et Lambecii notæ.

(61) *Τὴν παλαιὰν καλουμένην πόρταν*. De porta urbis nominata *antiqua* pluribus p. 122, v. 9 sqq. agitur. Lamb.

(62) Ἐξῆλθεν εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ κίονος ἔσωθεν τῆς πόλεως 3058.

(63) *Τὸν ἐκεῖσε ναὸν τῆς ἁγίας Ἄννης*. Procul dubio intelligitur templum S. Annæ, quod Procopius ait ab Justiniano in loco urbis nuncupato Δευτέρῳ ædificatum fuisse. Errat igitur hoc loco Codinus, et opus Justiniani magni falso ascribit Justiniano Rhinotmeto. Lamb.

(64) *Ἰωσὴφ καὶ Θεόδωρος* De S. Theodoro abbate monasterii Studiani prolixe agitur in Græcorum Menæis die 11 Novembris. Ejus vero frater S. Josephus Thessalonicæ archiepiscopus fuit, ut testatur Cedrenus: Θεόδωρος, inquit, ὁ ἡγούμενος D τῶν Στουδίων καὶ Ἰωσὴφ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Uterque eorum κανόνας composuit, id est, *hymnos* sive *cantica solemnia festorum*. Sed notandum est S. Josephum Theodori Studitæ fratrem diversum esse a S. Josepho diacono Antiochiæ, qui itidem canonum compositione clarus est et in Menæis Græcorum memoratur die 3 Aprilis. Lamb.

(65) *Πεντακόσια δέ*. Μετὰ δὲ φ' ἔτη τοῦ κτισθῆναι τὸν ναὸν ἦσαν Ἰωσὴφ καὶ Θεόδωρος οἱ ποιηταί. Reg.

(66) *Τὴν κινστέρναν*. Τὴν δὲ Βωνου κινστέρναν ἔκτισε Βῶνος πατρίκιος ἀνελθὼν ἀπὸ Ῥώμης, καὶ ἐσκέπασεν αὐτὴν κυλινδρικῷ θόλῳ. Ὁ δὲ οἶκος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν. Ὁ αὐτὸς δὲ ἦν ἐπὶ Ἡρακλείου βασιλέως cod. 3058 apud Bandurium.

pia ut unus modius integro nummo veniret. Nomen vero hæc cisterna habet a vicino templo S. Mocii.

Locus nuncupatus Porphyropolium antiquitus vestibus purpureis tingendis destinatus erat.

Hospitale nominatum Sampsonis condidit S. Sampson auxilio Justiniani magni, quem ille a morbo liberavit.

In loco appellato Eubuli domus erat Eubuli patricii, ab ipso exstructa tempore Justini Thracis.

Ædificium dictum Isidori B. Isidorus Eubuli frater condidit.

100 Templum S. Tryphonis, quod prope Eubuli est, Justinianus magnus ædificavit : alterum vero, quod est in loco nuncupato Basilisci, Justinus et Sophia condiderunt.

In loco vocato Basilisci domus erat Basilisci patricii et drungarii, quam imperio potitus in amœnissimum palatium mutavit ; quo vetustate abolito locus cognomentum retinet.

Antiquum palatium Sophianum Mauricius ædificavit nomine Anastasiæ uxoris Tiberii, socrus suæ. Post annos autem 82 Heraclius, antequam imperaret, ibi habitavit : plurimum enim illo loco delectabatur ; et ferunt ibidem ei revelatum fuisse fore ut aliquando imperio præesset.

Palatium quod est supra murum et vocatur Bucoleonis, junior Theodosius condidit : Justinianus autem Triclinium exstruxit, quod ab eo nomen habet. Item ædificavit Triclinium aureum et Lausiacum.

Palatia Hiprodromi et Quæstoris Constantinus Magnus ædificavit.

Suburbium Daphne sic dictum est, quod statua ibi collocata esset **101** fatidicæ Daphnes Apollini adamatæ. Ad hæc moris erat ut in eo loco calendis Januariis populus senatui laureas offerret.

Hippodromus palatii ex eo nomen habet, quod

A καὶ σίτου, ὡς πιπράσκεσθαι τοῦ σίτου μόδιον ἓν εἰς τὸ νόμισμα. Ἔλαβε δὲ τὴν τοιαύτην ἐπωνυμίαν ἡ κινστέρνα διὰ τὸ πλησίον εἶναι τοῦ ἁγίου Μωκίου.

Εἰς δὲ τὸ καλούμενον Πορφυροπώλιον τὸ παλαιὸν πορφύρας ἔβαπτον.

Τὸν δὲ ξενῶνα τὸν λεγόμενον τοῦ Σαμψὼν (67) ὁ ὅσιος Σαμψὼν ἔκτισε συνεργείᾳ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, διότι ὁ ὅσιος Σαμψὼν αὐτὸν ἰάσατο ἐκ τῆς νόσου.

Τὰ δὲ Εὐβούλου παρὰ Εὐβούλου πατρικίου ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός, ἐπεὶ οἶκος ἦν αὐτοῦ ἐκεῖσε.

Τὰ δὲ Ἰσιδώρου (68) ὁ ὅσιος Ἰσίδωρος ὁ ἀδελφὸς Εὐβούλου ἔκτισεν.

B Τὸν ἅγιον Τρύφωνα τὸν εἰς τὰ Εὐβούλου Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας ἀνήγειρε, τὸν δὲ εἰς τὰ Βασιλίσκου Ἰουστῖνος καὶ Σοφία.

Τὰ δὲ Βασιλίσκου οἶκος ἦν Βασιλίσκου πατρικίου καὶ δρουγγαρίου, ὅστις βασιλεύσας ἐποίησεν αὐτὸ τερπνὸν παλάτιον, οὗπερ ἐκ τοῦ χρόνου ἀφανισθέντος ὁ τόπος περισώζει ἀκμὴν τὴν ἐπωνυμίαν.

Τὰ παλαιὰ παλάτια τῶν Σοφιῶν Μαυρίκιος ἀνήγειρεν εἰς τὸ ὄνομα Ἀναστασίας τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, γυναικὸς Τιβερίου. Μετὰ δὲ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἔτη Ἡράκλειος, πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι αὐτόν, τὴν κατοικίαν ἐκεῖσε ἐποιεῖτο· πάνυ γὰρ ἐφίλει τὴν τοιαύτην κατοικίαν. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἐκεῖσε ἀπεκαλύφθη ὅτι μέλλει κρατῆσαι (69).

C Τὰ ἐπάνω τοῦ τείχους παλάτια τοῦ Βουκολέοντος ὁ μικρὸς ἀνήγειρε Θεοδόσιος. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρε τρίκλινον, καὶ καλεῖται εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Οὗτος ἐποίησε καὶ τὸν χρυσοτρίκλινον καὶ τὸν Λαυσιακόν.

Τὰ δὲ παλάτια τοῦ Ἱππικοῦ καὶ τοῦ Κοιαίστορος ὁ μέγας ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος.

Ἡ δὲ Δάφνη (70) ἐκλήθη διὰ τὸ ἵστασθαι ἐν τῷ τόπῳ στήλην (71), ἥτις ἦν ἡ μαντικωτάτη καὶ Δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλὰ καὶ τύπος ἦν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῇ πρώτῃ καλανδῶν Ἰανουαρίου λαμβάνειν τοὺς συγκλητικοὺς δάφνας παρὰ τοῦ δήμου.

Ὁ δὲ ἐν (72) τῷ παλατίῳ Ἱππόδρομος ἐκλήθη οὕ-

Meursii et Lambecii notæ.

(67) *Σαμψών*. Quod Codinus hoc loco refert, Justinianum imperatorem a Sampsone miraculose sanatum fuisse, ejusque hortatu veluti pro gratiarum actione amplissimum ædificasse hospitale nuncupatum Sampsonis, confirmant unanimiter Metaphrastes in vita S. Sampsonis et Græcorum Menologia die 27 Junii. Neque minus Procopius l. 1 *De ædificiis Justiniani* idem probat, ut contra aliorum opinionem doctissime declaravit Nic. Alemannus in notis ad Procopii ἀνέκδοτα. Lamb.

(68) *Τὰ δὲ Ἰσιδ.* Ὁ δὲ Ἰσίδωρος ὁ τοῦ Εὐβούλου ἀδελφὸς, τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ποιήσας ναὸν, ἔκτισε καὶ τὸν ἅγιον Τρύφωνα, ἐπικυρώσας καὶ κτήματα πολλά cod. 3050, et mox Reg. Ἔκτισε καὶ ἀνήγειρεν τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς ναὸν καὶ γηροκομεῖον.

(69) *Κρατῆσαι*. Μετὰ γοῦν τὸ βασιλεῦσαι αὐτὸν ἱστόρησε τὸ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ τείχη. Reg.

(70) *Ἡ δὲ Δάφνη*. Videtur loqui de suburbio

D nominato *Daphne*, cujus meminerunt Evagrius Agathias et alii scriptores. Cæterum quod ait Codinus moris fuisse ut quotannis calendis Januarii populus principibus et senatui laureas offerret, eam ob causam fiebat, quoniam laurus prodest ad sanitatem ejusque symbolum est, ut testatur Geoponicorum auctor 2 2 : Λέγουσι δὲ, inquit, καὶ τοῦτο περὶ τῆς δάφνης, ὅτι ὑγιείας ἐργαστήριόν ἐστιν· ὅθεν καὶ φύλλα αὐτῆς ἐπεδίδοντο τοῖς ἄρχουσι παρὰ τοῦ δήμου τῇ πρώτῃ τοῦ Ἰανουαρίου μηνός. Lamb.

(71) Στήλην ὄνομα φέρουσαν Δάφνης, ἥτις ἤχθη ἀπὸ Ῥώμης, ὅπου καὶ μαντεῖον ἦν. Ἐκεῖσε γὰρ καὶ τοὺς στεφάνους τῆς δάφνης οἱ ἄρχοντες ἐλάμβανον κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα 3058 et Reg.

(72) *Ὁ δὲ ἐν*. Ὁ δὲ Ἱππόδρομος ἐκλήθη διότι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἕως τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ἐκεῖσε κατ' ἰδίαν ἐπὶ ἅρματος ἔτρεχον οἱ βασιλεῖς. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὸν Λαυσιακὸν 3058.

τως, ὅτι τύπος ἦν τοῖς βασιλεῦσιν ἔτι κατ' ἰδίαν γυμνάζοντες ἔτρεχον δι' ἵππων ἐκεῖ. Καὶ ἦν τὸ ἔθος κρατοῦν ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας.

Ἡ δὲ τύχη τῆς πόλεως, τὸ ἄγαλμα, ἦν ἐπάνω τῆς ἀψῖδος τοῦ παλατίου ἱσταμένη, ἀχθεῖσα ἀπὸ Ῥώμης παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁ δὲ Μαυρίκιος συνέτριψεν αὐτήν.

Ἡ δὲ σιδηρᾶ πόρτα (73) ἐκλήθη οὕτως. Ὁ πορφυροῦς μέγας κίων τοῦ φόρου πλοϊζόμενος ἀπὸ Ῥώμης διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ τρεῖς χρόνους ἐποίησεν ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἐνταῦθα. Εἰς δὲ τὴν (74) ῥηθεῖσαν πόρταν τῶν Σοφιῶν μέλλοντος ἀχθῆναι τοῦ κίονος ἐκ τῶν σχεδίων, καὶ τοῦ τόπου χαύνου καὶ ἀλσώδους ὄντος, δεδοικότες μὴ ὁ κίων χωσθεὶς οὐ δυνήσεται ἐξελθεῖν, διὰ σιδηρῶν μοχλῶν κατέστρωσαν τὴν περὶ τὴν πόρταν ὁδὸν, καὶ οὕτως ἐκλήθη πόρτα σιδηρᾶ.

Τὸν ἅγιον Λουκᾶν, ἐν ᾧ οἱ τεθνεῶτες θάπτονται, Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία ἔκτισεν, ὅπως δωρεὰν ἐν αὐτῷ θάπτωνται οἱ πένητες. Πάνυ γὰρ εὐσεβεστάτη οὖσα πολλὰ γηροκομεῖα καὶ ξενοδοχεῖα καὶ πτωχοτροφεῖα ἐποίησεν εἰς ἀποτροφὴν τῶν πενήτων. Ἀλλὰ καὶ φόρων (75) βάρη ἐξέκοψε. Τρία δὲ μάλιστα ταῦτα τὰ κυριώτερα ἐποίησεν θανάτου καὶ ζωῆς καὶ ὑγείας, θανάτου μὲν ξενοτάφιον τοῦ ἁγίου Λουκᾶ, ζωῆς δὲ τὸ πιστορεῖον, ὑγείας δὲ τὸν ξενῶνα, τὰ καλούμενα τῆς μακαρίας Εἰρήνης.

Τὸν ἅγιον Διομήδην ἔκτισε μὲν ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος, Βασίλειος δὲ ὁ Μακεδὼν διὰ τὸ λαβεῖν ἀπ' ἐκεῖσε τὸν περὶ τῆς βασιλείας χρησμὸν ἐπλάτυνε καὶ χρήματα πολλὰ ἀπεχαρίσατο.

Τὰ Στουδίου Στούδιος πατρίκιος ἔκτισεν ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Μακέλου, καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεκύρωσε, καὶ μοναχοὺς χιλίους ἀπέκειρε.

Ἡ καλουμένη τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ πόρτα οὕτως ἐκλήθη διὰ τὸ εἶναι πλησίον τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, ὃς πρότερον μὲν ἦν εὐκτήριον μικρὸν, ὅτι δὲ ἤχθη εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μωσέως ἡ ῥάβδος ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐδέξατο αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖσε πεζὸς, καὶ ἀνήγειρε μέγιστον ναὸν τῆς Θεοτόκου, ἔνθα κατετίθετο τὴν ῥάβδον. Ἔκτισε δὲ μείζονα καὶ τὸν ἅγιον Αἰμιλιανόν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπηνέγκατο τὴν ἁγίαν ῥάβδον ἐν τῷ παλατίῳ.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἤχθη ἐλέφας μικρὸς ἀπὸ Ἰνδίας καὶ ἐτρέφετο εἰς τὰ βασίλεια. Ἱππικοῦ δὲ ἀγομένου, καὶ ἀπαγομένου αὐτοῦ πρὸς αὐτὸ, καταλλάκτης τις διερχόμενον αὐτὸν διὰ τοῦ μιλίου ἔπαισε μετὰ ῥάβδου σφοδρῶς. Χρόνων δὲ

A moris esset imperatoribus ibi privatim ludos circenses exercere. Hæc consuetudo duravit a Constantino Magno usque ad Irenen Atheniensem.

Signum fortunæ urbis stabat supra arcum palatii, quod olim Roma a Constantino magno delatum Mauricius postea confregit.

Porta ferrea ob hanc causam ita nominata est. Cum columna porphyretica fori Roma adveheretur, triennium integrum ob enormem magnitudinem in via fuit. Cum vero tandem per supradictam portam ex navibus in urbem introducenda esset, et timerent ne, quia locus fungosus esset et humectus, columna in terram depressa ulterius non posset B provehi, ideo ferreis vectibus viam straverunt circa portam, quæ inde nomen retinuit.

102 Cœmeterium S Lucæ condidit Irene Attica, ut gratis ibi sepelirentur pauperes. Eadem singulari pietate mota complures domus senibus peregrinis et pauperibus sustentandis ædificavit. Item tributorum onera minuit. Imprimis autem tria hæc morti, vitæ et sanitati exstruxit, morti Xenotaphium sive cœmeterium peregrinorum, vitæ pistoriam, sanitati hospitale quod beatæ Irenæ dicitur.

Templum sancti Diomedis primus ædificavit C Constantinus Magnus: post eum autem Basilius Macedo id majus et pulchrius reddidit, multisque donavit divitiis, propterea quod inde oraculum de futuro imperio acceperat.

Monasterium Studii Studius patricius condidit tempore Leonis Macelæ, et plurimis ditavit possessionibus, atque monachos mille in eo instituit.

Porta S. Æmiliani nomen accepit a proximo templo S. Æmiliani, quod prius parvum erat oratorium. Cum autem sub Constantino Magno virga Moysis in urbem afferretur, pedes eam in hoc loco excepit imperator, **103** et magnam condidit ecclesiam S. Deiparæ, ubi eam deposuit, atque templum Æmiliani valde ampliavit. Cæterum postea sacram D illam virgam in palatium transtulit.

Tempore Theodosii Magni juvenis elephas ex India adductus fuit, qui alebatur in palatio imperatoris. Hic cum ad ludos circenses duceretur, collybista quidam ei per milliarium transeunti fustem impegit quam vehementissime. Post annos

Meursii et Lambecii notæ.

(73) *Ἡ δὲ σιδηρᾶ πόρτα.* Quam in præsentia *portam ferream* vocat, paulo post appellat τὴν πόρταν τῶν Σοφιῶν, id est *portam portus Sophiani* sive *portam Sophianam*. LAMB.

(74) *Εἰς δὲ τήν.* Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς Σοφίας, ἐν τῇ πόρτῃ θελόντων ἐκβαλεῖν τὸν κίονα ἀπὸ τῶν σχεδίων, ἐχώσθη εἰς τὸν αἰγιαλὸν πήχεας δ' διὰ τὸ χαῦνον καὶ ἀλσώδη (τελματώδη Reg.) εἶναι τὸν τόπον. Μέλλοντες δὲ τοῦτον ἀποσπᾶν μετὰ ξύλων οὐκ ἠδύναντο, ἀλλὰ μετὰ σιδηρῶν μοχλίων μεγάλων. Καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη. 3058 et Reg.

(75) *Φόρων κουφισμοὺς ἐξέκοψε.* Ἔκτισε καὶ εἰς ταφὴν τοὺς τάφους καὶ εἰς ζωὴν τοὺς τρικλίνους τοῦ πιστωρείου, εἰς ὑγίειαν τὸν ξενῶνα τὰ Εἰρήνης καλούμενον 3058.

vero decem elephas, qui jam succreverat, iterum pro more ad Hippodromum ducebatur, et ubi ad milliarium pervenit, reminiscens ejus a quo olim ibi erat cæsus, et fortuito ipsum mensæ videns assidentem et recognoscens, subito impetu illuc accurrit, et hominem cum barritu adorsus dente eum feriit mediumque discerpsit. Unde omnes in eo animali naturalem offensæ recordationem admirati sunt.

In loco nominato Claudii domus erat Claudii patricii et quæstoris tempore Basilisci imperatoris.

In loco dicto Caniclei domus erat Theoctisti magistri et præfecti caniclei, qui capite plexus fuit in caverna Hippodromi jussu Bardæ Cæsaris, qui patruus fuit Michaelis cognomine Ebriosi.

104 Portum Eleutherii Constantinus Magnus struxit eodem tempore quo ipsam urbem condidit. Nomen vero accepit ab Eleutherio patricio, qui ejus structuræ præfuit. Ejusdem statua ibi posita erat, manu gerens ligonem et cophinum. Cæterum imperator Theodosius junior cum columnam cum statua sua in Tauro erigeret, terram fodiendo erutam in hunc portum ingessit atque eum opplevit: qui antea fundum lapide quadrato pavitum et altissimum habuit.

Ecclesiam S. Panteleemonis Theodora uxor Justiniani Magni exstruxit, quoniam ex Paphlagonia Cpolim veniens ibi habitaverat in porticu, paupercula tunc et lanificio sibi victum quæritans. Sed postquam ad imperium pervenit, ædes illas paupertinas in ecclesiam mutavit.

Quam vocant Narsetis, domus erat Narsetis patricii et præpositi eunuchi tempore Justiniani Magni, quam ipse postea mutavit in hospitale et gerocomium.

Idem Narses templa SS. Probi Tarachi et Andronici ædificavit.

105 Templum S. Thomæ dictum Amantii domus erat Amantii accubitoris tempore Anastasii Dicori, quam ipse mutavit in eccclesiam. Incendio autem consuptam restituit filius ejus Basilius.

Monasterium appellatum Martinacæ condidit Martinaces patricius, avunculus dominæ Theophanus, sub Michaele Methysta et Basilio Macedone.

A διελθόντων δέκα ἀνατραφεὶς ὁ ἐλέφας συνέβη καὶ αὖθις, ὡς ἔθος, ἀπάγεσθαι εἰς τὸ Ἱππικόν. Περὶ δὲ τὸν τόπον τοῦ μιλίου γενόμενος καὶ τοῦ ποτὲ τύψαντος αὐτὸν ἀναμνησθεὶς, καὶ ἰδὼν ἐν τῷ τραπεζίῳ καθεζόμενον καὶ γνωρίσας, ἀθρόως δραμὼν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπιβρυχησάμενος ἔκρουσε μετὰ τοῦ ὀδόντος αὐτοῦ, καὶ ἔσχισεν εἰς μέσον ἄνθρωπον, καὶ ἐθαύμασε πᾶς τὸ φύσει μνησίκακον τοῦ θηρίου.

Τὰ δὲ Κλαυδίου οἶκος ἦν Κλαυδίου πατρικίου καὶ κοιαίστορος ἐν τοῖς χρόνοις Βασιλίσκου τοῦ βασιλέως.

Τὰ δὲ κανικλείου οἶκος ἦν Θεοκτίστου (75) μαγίστρου καὶ ἐπὶ κανικλείου, τοῦ σφαγέντος εἰς κοῖλα τοῦ ἱπποδρομίου παρὰ Βάρδα Καίσαρος τοῦ θείου B Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ.

Τὸν τοῦ (76) Ἐλευθερίου (77) λιμένα ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε, κτίζων τὴν πόλιν. Ἔλαβε δὲ τὴν προσηγορίαν ταύτην ἀπὸ Ἐλευθερίου πατρικίου καὶ παρισταμένου εἰς τὸ κτίσμα. Ἵστατο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι στήλη μαρμάρινος Ἐλευθερίου, φέρουσα πτύον καὶ κόφινον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ὁ μικρὸς τὸν ἀναχωματισμὸν τοῦ κτισθέντος παρ' αὐτοῦ κίονος ἐν τῷ Ταύρῳ χύσας ἐν αὐτῷ κατέχωσε, καὶ ἠφάνισε τὸν λιμένα πλακωτὸν ὄντα κάτωθεν καὶ βαθύτατον.

Τὸν ἅγιον Παντελεήμονα Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἀνήγειρε, διότι ὅτε ἦλθεν ἀπὸ Παφλαγονίας, ἐκεῖσε ἐν τῷ ἐμβόλῳ κατῴκει πένης C οὖσα καὶ ἔρια νήθουσα (78), ἐξ ὧν εἶχε καὶ διατροφήν. Μετὰ δὲ τὸ βασιλεῦσαι ἔκτισε τὴν πενιχρὰν ἐκείνην οἰκίαν εἰς ναόν.

Τὰ Ναρσοῦ οἶκος ἦν Ναρσοῦ πατρικίου καὶ πραιποσίτου εὐνούχου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ (79) τοῦ μεγάλου, καὶ μετετέθη εἰς ξενῶνα καὶ γηροκομεῖον παρ' αὐτοῦ.

Τὸν ἅγιον Πρόβον Τάραχον καὶ Ἀνδρόνικον ὁ αὐτὸς Ναρσῆς ἀνήγειρε.

Ὁ δὲ ἅγιος Θωμᾶς, ὁ τὰ Ἀμαντίου καλούμενος, οἶκος ἦν Ἀμαντίου παρακοιμωμένου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δικόρου. Κἀκεῖνος ναὸν ἀνήγειρεν. Ὕστερον δὲ πυρποληθέντα ὁ υἱὸς Βασίλειος ἀνήγειρεν.

D Τὴν μονὴν τοῦ Μαρτινάκου ἀνήγειρε Μαρτινάκης πατρίκιος ὁ θεῖος τῆς δεσποίνης Θεοφανοῦς (80) ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ καὶ Βασιλείου Μακεδόνος.

Meursii et Lambecii notæ.

(75) De Theoctisto ejusque cæde vide Zonaram in Theophilo. LAMB.

(76) De hac statua Eleutherii satis notavi ad p. 49 v. 15. Pro κόφινον in tribus codicibus Vaticanis diverse legitur, ἐξακάνθινον, ἐξακάνθηκον et ἐξακανθίλευον. Sed quid ista sibi velint, non satis mihi constat. Κόφινος vero dicitur vas ex virgultis, terræ portandæ proprium. LAMB.

(77) Ἐλευθερίου πρωτασηκρήτου φέροντος ἐπὶ τῶν ὤμων καπούλιον καὶ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀμφότερα λίθινα. Κτισθείσης δὲ καὶ τῆς στήλης τοῦ Θεοδοσίου, ἡ ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Ταύρου ἦν, ὁ χοῦς ἐχύνετο εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐγεμίσθη 3058.

(78) *Ἔρια νήθουσα*. Νήθουσα ἔρια ἐπώλει αὐτὰ καὶ ἐκ τοῦ τιμήματος αὐτὴν διῳκεῖτο Reg.

(79) Ἰουστίνου καὶ Σοφίας. Τὸν δὲ ξενῶνα καὶ τὸ γηροκομεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀνήγειρεν ὁ αὐτὸς καὶ τὰ μέχρι τοῦ ὀξυβαφίου καὶ τὸν ἅγιον Πρόβον 3058.

(80) Hæc est Theophano seu Theophania, prima Leonis Sapientis conjux, cujus anniversaria memoria a Græcis colitur 19 die Decembris. De ejus origine hæc verba habentur in Menologio: Ὑπῆρχεν ἐξ αἵματος βασιλικοῦ, τὴν γέννησιν ἔχουσα ἐκ τῶν περιβλέπτων Μαρτινακίων, θυγάτηρ Κωνσταντίνου τὴν ἀξίαν ἰλλουστρίου καὶ μητρὸς Ἄννης ἐκ

Τὸν Πρόδρομον τὰ Πρόβου Πρόβος πατρίκιος ἀνή- A γειρε, καὶ παλάτια ἔκτισε θαυμαστὰ πάνυ.

Τὰ λεγόμενα Τοξαρᾶ οἶκος ἦν Τοξαρᾶ μαγκλαβίτου (81) τοῦ ἀνελόντος κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος Μιχαὴλ τὸν Μεθυστὴν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα (82).

Τὰ Κουράτορος ἐκτίσθη παρὰ Βηρίνης γυναικὸς Λέοντος τοῦ Μακέλου εἰς τύπον τοῦ τάφου Χριστοῦ. Παρίστατο δὲ Κουράτωρ ὁ ἄνθρωπος οἰκεῖος αὐτῆς εἰς τὸ κτίσμα.

Τὰ διακονίσσης (83) ἔκτισε Κυριακὸς ὁ πατριάρχης ἐν τοῖς χρόνοις Μαυρικίου τοῦ βασιλέως. Ἐπεκλήθη δὲ οὕτως, ὅτι ὁ πατριάρχης ἔτι διάκονος ὢν ἐκεῖσε ᾤκει, καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν διακόνισσα. B

Τὴν ἁγίαν Ἀναστασίαν τὴν φαρμακολύτριαν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἀνήγειρεν. Ἦν δὲ ἐκεῖσε οἶκος πατρικίου τινὸς Φαρμακοῦ καλουμένου.

Τὸ λεγόμενον Λεωμάκελλον (84) τρόπον τοιοῦτον ἐκλήθη οὕτως, ὅτι Λέων ὁ Μακέλης, ὃς ἑρμηνεύεται σφαγεὺς, πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι λέγεται ὅτι κρέα ἐπώλει καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἔπλεκε χορδὰς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

Τὰ Φλωρεντίου οἶκος ἦν Φλωρεντίου πατρικίου καὶ δουκὸς Ἀντιοχείας, τοῦ ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως, ὅστις τελευτῶν ἐποίησε τὸν οἶκον αὐτοῦ γηροκομεῖον.

Τὰ Ἀνθημίου οἶκος ἦν Ἀνθημίου μαγίστρου τοῦ ἐν τοῖς χρόνοις Μαρκιανοῦ, ὃς καὶ ἔστεψεν αὐτὸν ἐν C τῇ πόλει, δεδωκὼς αὐτῷ τὴν ἐκ πρώτης γυναικὸς αὐτοῦ θυγατέρα (85), καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην βασιλέα. Ὁ δὲ τὸν αὐτοῦ οἶκον εἰς ναὸν καὶ γηροκομεῖον ἀνήγειρε καὶ λοῦμα.

Τὰ Σπουδῆς Ἄννα ἡ Αὐγοῦστα ἔκτισεν, ἡ Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς. Ἔγκυος γὰρ οὖσα καὶ στρεφομένη ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν, τῆς τοῦ τεκεῖν αὐτὴν ὥρας παραστάσης, εἰσῆλθε κατὰ σπουδὴν εἰς οἶκόν τινος πρωτοσπαθαρίου καὶ ἀπέτεκε, καὶ ἐποίησε τὸν οἶκον ἐκεῖνον μονὴν, καὶ ἐπωνόμασε Σπουδῆς διὰ τὸ κατεπείγειν αὐτὴν καὶ ἐπισπεύδειν τὸν τοκετόν. Ἀλλὰ καὶ τὴν μονὴν τὰ Ἄννης ἡ αὐτὴ ἄνασσα Ἄννα ἐποίησε.

Τὰ Σεβήρου τὸ γηροκομεῖον Σεβῆρος πατρίκιος ἔκτισεν, ὁ ἀδελφοποιητὸς Κώνσταντος βασιλέως τοῦ ἐγγόνου Ἡρακλείου, ὃς ἀνῃρέθη ἐν τῷ βαλανείῳ εἰς D

Templum S. Joannis Præcursoris cognominatum Probi Probus patricius exstruxit; item palatium ædificavit admiratione dignum.

Toxara, ut vocant, domus erat Toxaræ manclavitæ, qui jussu Basilii Macedonis Michaelem Ebriosum in templo S. Mamantis occidit.

Templum Curatoris condidit Verina uxor Leonis Macelæ ad instar sepulchri Christi. Structuræ autem curator quidam domesticus ejus præfuit.

Ecclesiam diaconissæ exstruxit Cyriacus patriarcha tempore Mauricii imperatoris. Ita vero denominata est, quod patriarcha adhuc diaconus ibi habitaret, et soror ejus ibidem esset diaconissa.

106 Ecclesiam S. Anastasiæ pharmacolytræ Anastasius Dicorus ædificavit eo loco ubi Pharmaci cujusdam patricii domus fuit.

Locus dictus Leomacellum ita denominatum fuit, quod Leo Macelas antequam imperio poti-retur, carnes ibi vendiderit et uxor ejus chordas torqueret.

In loco nominato Florentii domus erat Florentii patricii et ducis Antiochiæ, qui vixit tempore Arcadii imperatoris, et domum suam mutavit in gerocomium.

Anthemiana domus erat Anthemii magistri, quem Marcianus imperator in urbe coronavit, et data ei in uxorem filia, quam ex prima uxore susceperat, imperatorem Romam misit. Is vero domum suam in templum gerocomium et balneum mutavit.

Monasterium Festinationis condidit Anna Augusta Leonis Isauri. Cum enim gravida esset et revertens ex Blachernis in via pariendi necessitate urgeretur, præfestine divertit ad quemdam protospatharium et ibi peperit, domumque in monasterium mutatam Festinationis vocavit ob acceleratum partum. Eadem Augusta monasterium Annæ ædificavit.

107 Gerocomium Severi condidit Severus patricius, frater adoptivus Constantini imperatoris, qui nepos Heraclii fuit et in Sicilia in balneo occi-

Meursii et Lambecii notæ.

τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ὁρμωμένης. Hinc patet Μαρτινάκην et Μαρτινάκιον non esse nomen proprium, sed commune cognomen familiæ. Sic Constantinus pater Theophanonis a Zonara simpliciter vocatus ὁ Μαρτινάκιος. LAMB.

(81) Μαγκλαβῖται Græco-barbaris vocantur *janitores aulæ imperatoriæ*, quod μαγκλάβια seu claves manuales gestare solerent. His cum nomine tum re ipsa æquivalent, qui hodieque in Italicorum principum aulis vocantur *li mazzieri*. LAMB.

(82) *Μάμαντα*. Vide p. 115. LAMB.

(83) *Τὰ διακονίσσης*. Templum fuit B. Virginis, ut testatur Zonaras in Mauricio. LAMB.

(84) *Λεωμάκελλον*. Codini opinio de ratione nominis hujus loci falsa est. Nam Λεωμάκελλος et Λεωμακέλλιον et Λεωμακελλεῖον dicitur *macellum publicum*, quemadmodum λεώδατος et λεωφόρος ὁδὸς *via publica*. LAMB.

(85) Verum quidem est quod hoc loco Codinus ait, Marcianum imperatorem Anthemio filiam suam despondisse, sed falsum est quod addit, Anthemium ab eodem Marciano Romam missum atque imperatorem Occidentis constitutum fuisse. Constat enim Anthemium Romam pro imperatore ablegatum fuisse Pusæo et Joanne coss, anno decimo imperii Leonis, qui post Christum natum est 467. LAMB.

sus est. Idem templum quoque exstruxit, quo loco A domus ejus sita fuerat. Imperatore autem supradicto in Sicilia interempto sumpsit sibi hic Severus Romanam classem, et cum ea usque ad locum cui Phœnicis nomen est pervenit.

Gainæ quæ vocatur domus erat Gainæ patricii, qui tempore Arcadii imperatoris imperium affectavit in Thraciæ partibus, atque ibi occisus fuit.

Ædificium nominatum Eusebii Eusebius quidam patricius exstruxit tempore Justini et Sophiæ conjugum piissimorum.

Ecclesiam S. Deiparæ cognominatam Cyri Cyrus patricius et præfectus sub Theodosio Juniore condidit. Idem structuræ terrestris muri præfuit, et a populo adeo dilectus fuit ut publice exclamaret ore ut ad majorem proveheretur dignitatem. Quo audito imperator eum metropolitanum episcopum Smyrnæ fecit.

In Chrysocamera, quæ sita est post Myrelæum, stabat olim signum aureum, a quo Chrysocamera nomen accepit. Hoc autem tempore Bardæ Cæsaris furto inde ablatum fuit. In altera Chrysocamera
108 quæ est prope S. Acacium, ubi est domus Mosele, Christi imago asservabatur.

In duobus illis locis quæ vocantur Myrelæa, unguenta scaturibant, et multi sanitati restituebantur ope Virginis Deiparæ; unde etiam nomen obtinuerunt.

Anemodulium æreum, in quo duodecim ventorum signa posita sunt, tempore Leonis Isauri ab Heliodoro astronomo erectum fuit. Magna autem simulacra ærea Dyrrhachio allata sunt a muliere quadam, quæ in dotem illa acceperat.

Ecclesiam S. Acacii dictam Chaream ædificavit frater Narsetis patricii tempore Justini et Procopiæ.

Templum S. Procopii cognominatum Vigilantiæ, quod situm est in Tauro, primus exstruxit Justinianus, qui etiam multa alia palatia ibi ædificavit nomine Vigilantiæ germanæ suæ sororis. Sed istam Ecclesiam incendio absumptam reædificavit D

A Σικελίαν. Ἀλλὰ καὶ ναὸν ἀνήγειρεν (86), ἐπεὶ οἶκος αὐτοῦ ἐνταῦθα ἦν. Μετὰ γοῦν τὸ σφαγῆναι τὸν ῥηθέντα βασιλέα ἐν Σικελίᾳ παρέλαβεν αὐτὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, καὶ ἀνῆλθεν ἕως τοῦ καλουμένου Φοίνικος (87).

Τὰ Γαϊνᾶ (88) οἶκος ἦν Γαϊνᾶ πατρικίου τοῦ τυραννήσαντος εἰς τὰ Θρᾳκῷα μέρη ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου καὶ σφαγέντος ἐκεῖσε.

Τὰ Εὐσεβίου Εὐσέβιός τις ἔκτισε πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου καὶ Σοφίας τοῦ εὐσεβεστάτου ζεύγους.

Τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὰ Κύρου Κῦρος πατρίκιος καὶ ἔπαρχος ἔκτισεν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, B ὃς καὶ παρίστατο εἰς τὸ κτίσμα τοῦ χερσαίου τείχους, ὅτε ἐκτίζετο παρὰ τῶν δύο μερῶν, καὶ ὑπὸ τῶν δημοτῶν ἀγαπηθεὶς ἦν, ὅτε καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπον « Κῦρος καὶ εἰς ἄλλο (89) νικήσει καὶ προκόψει. » Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐποίησεν αὐτὸν μητροπολίτην εἰς Σμύρναν.

Εἰς δὲ τὸ Χρυσοκάμαρον τὸ ὄπισθεν τοῦ μυρελαίου ζῴδιον ἵστατο χρυσοῦν, ἐξ οὗ ἐκλήθη Χρυσοκάμαρον. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Βάρδα Καίσαρος τοῦ θείου Μιχαὴλ ἐκλάπη. Εἰς δὲ τὸ Χριστοκάμαρον τὸ πλησίον τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, ὅπου ἐστὶ τοῦ Μωσηλὲ ὁ οἶκος, Χριστοῦ ὑπῆρχεν εἰκονισμός.

Εἰς τὰ δύο μυρέλαια μύρα ἔῤῥεε καὶ ἰάματα πολλὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῆς Θεοτόκου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν.

C

Τὸ ἀνεμοδούλιον (90) τὸ χαλκοῦν ἐστηλώθη παρὰ Ἡλιοδώρου ἀστρονόμου ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς· ἐν ᾧ εἰσιν ἐστηλωμένοι οἱ δώδεκα ἄνεμοι. Τὰ δὲ χαλκουργήματα τὰ μεγάλα ἤχθη ἀπὸ τοῦ κάστρου Δυῤῥαχίου, εἶχε δὲ αὐτά τις γυνὴ εἰς προῖκα αὐτῆς (91).

Τὸν ἅγιον Ἀκάκιον τὸν Χαρέαν ἔκτισεν ὁ ἀδελφὸς Ναρσῆ πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου καὶ Προκοπίας.

Ὁ ἅγιος Προκόπιος τὰ Βιγλεντίας εἰς τὸν Ταῦρον ἐκτίσθη παρὰ Ἰουστινιανοῦ, ὃς καὶ ἄλλα πολλὰ αὐτόθι παλάτια ἔκτισε λόγῳ τῆς αὐταδέλφης αὐτοῦ Βιγλεντίας. Ὑπὸ δὲ ἐμπρησμοῦ ἀφανισθέντα Ἀντωνίνα ἡ γυνὴ Βελισαρίου τοῦ μαγίστρου, ἥτις D

Meursii et Lambecii notæ.

(86) *Ἀλλὰ καὶ ναὸν ἀνήγειρεν.* Ἔκτισε δὲ αὐτὸ γηροκομεῖον, διότι οἶκος ἦν αὐτοῦ· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ναὸν ἀνήγειρε, διότι μετὰ τὸ c. 3058 ap. Bandurium.

(87) *Φοίνικος.* Credo intelligendum esse τὸ τῆς Λυκίας νεώριον ὀνομαζόμενον Φοίνικα, cujus meminit Zonaras in Constante nepote Heraclii. LAMB.

(88) *Γαϊνᾶ.* De Gaina patricio et interitu ejus ob affectatum imperium Marcellinus Comes ad ann. 395. LAMB.

(89) *Κῦρος καὶ εἰς ἄλλο.* Similis huic est illa acclamatio p. 41, v. 1 : Καλλίστρατος εὐτυχὴς καὶ εἰς ἄλλο προκόψει. Cæterum in Chronico Alexandrino, ubi eadem de Cyro præfecto et Theodosio Juniore narrantur, diversa habetur acclamatio : Κωνσταντῖνος ἔκτισε, Κῦρος ἀνενέωσεν. LAMB.

(90) *Anemodulium* pyramis erat quadrilateræ insistens basi, in cujus apice simulacrum positum erat, motu suo ventos indicans. Hujus meminit Nicetas Choniates p. 857, 10 Bonn. Cedrenus ait nominatum fuisse Ἀνεμοδήριον, quasi ἀνέμων δῆριν sive *certamen ventorum*. Anonymus in Collect. n. 183 Ἀνεμοδούριον vocat, posito ρ pro λ. Similiter μαγναύρα dicitur pro μαγναύλα, quasi *magna aula*, ut notat Luitprandus *De rebus Imp.* 6, 5. LAMB.

(91) Post αὐτῆς cod. 3058 et Reg. add. Μετὰ πολλῆς δὲ ἐπιστήμης καὶ ἀστρονομίας ἐποίει τοῦτο.

ζωστὴ (92) ἦν Θεοδώρας τῆς γυναικὸς Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, μετὰ τὸ χηρεῦσαι αὐτὴν κατῴκει μετὰ Βιγλεντίας, καὶ συναινέσει αὐτῇ· πάλιν ἀνήγειρε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Προκοπίου τὰ Βιγλέντια καλούμενον.

Τὸ δὲ λεγόμενον Κοντοσκάλιον (93) ἡ πόρτα ἀπὸ Γαληνοῦ τοῦ παρισταμένου εἰς τὸ κτίσμα τοῦ λιμένος (94) ἔλαβε τοὔνομα· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Κοντόσκελος ἐπωνομάζετο.

Ἡ λεγομένη τοῦ Ψαρελαίου μονὴ πρότερον Μυρό?ωνος ἐκαλεῖτο (95). Ὁ δὲ Κοπρώνυμος διερχόμενος ἐκεῖ ἠρώτησε τὸν πατρίκιον τὸν Καμουλιανὸν πῶς κέκληται ἡ μονή· τοῦ δὲ μὴ εἰδέναι εἰπόντος, αὐτὸς, εἰδὼς καὶ ἐνυβρίσαι θέλων τὴν τῶν μοναχῶν βρῶσιν Ψαρελαίου καλεῖσθαι ταύτην ἐκέλευσε, καὶ γέγονε τὸ τούτου ῥῆμα κύριον ὄνομα τῇ μονῇ. Οἱ δὲ ἐκεῖσε μοναχοὶ τηνικαῦτα ἐξέφυγον.

Ὁ χορτοβολὼν ὁ ὢν εἰς τὸ Βύκινον ἐκκλησία ἦν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ἣν ἀνήγειρεν Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας. Ὁ δὲ Καβαλλῖνος ἐποίησεν αὐτὴν χορτοβολῶνα.

Εἰς τὴν καλουμένην Ψαμαθέαν (96) εἴδωλον ἵστατο σεβόμενον παρ' Ἕλληνός τινος. Ἔλεγον οὖν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τὸν σέβοντα αὐτὸ, «Κατὰ ψεῦσμα θεός ἐστι τοῦτο τὸ σὸν εἴδωλον,» καὶ ἐκ τούτου ἔλαβεν ἡ πόρτα τὴν τοιαύτην ἐπίκλησιν. Ἢ ἀπὸ τοῦ ὕψωμα θεῖον, διὰ τὸ ἄνωθεν ἵστασθαι τὸν τίμιον σταυρόν.

Ἡ Πέμπτη λεγομένη πόρτα ἐκλήθη διὰ τὸ εἶναι τὸν ἀριθμὸν τὴν πέμπτην.

Ἡ δὲ Χαρσίου πόρτα ἐκλήθη ἀπὸ Χαρσίου (97) τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μέρους τῶν Βενέτων, ὅτι παρίστατο ἐκεῖσε, ὅτε ἐκτίζετο τὸ χερσαῖον τεῖχος.

Ἡ Ξυλόκερκος πόρτα (98) διὰ τοῦτο ἐκλήθη οὐ-

A Antonina uxor Belisarii magistri, quæ vestitrix fuit Theodoræ uxoris Justiniani magni, suasu ipsius Vigilantiæ, cum qua post mariti sui mortem habitavit.

109 Porta quæ vocatur Contoscalium, nomen accepit a Galeno, qui structuræ portus præerat et cognominabatur Contoscelus.

Monasterium Psarelæi antea nominabatur Myrodonis. Cum autem quodam tempore Constantinus Copronymus illud præteriens Camulianum patricium interrogaret, quomodo id monasterium vocaretur atque is se nomen ejus nescire responderet, imperator, qui bene illud noverat, nominari jussit monasterium Psarelæi, illudens scilicet monachis,

B quod semper comederent pisces. Et monasterium quidem hoc nomen retinuit, monachi vero propterea inde profugerunt.

Fœnile quod est in loco nuncupato Buccino, prius ecclesia erat S. apostoli Andreæ, quam exstruxerat Justinianus magnus. Constantinus vero Copronymus eam mutavit in fœnile.

In porta quæ vocatur Psamathea, idolum stabat quod colebatur a quodam gentili: propterea igitur, quod Christiani ejus cultori dicere solerent: «Falsus est et ementitus deus hoc tuum idolum,» ideo porta sic nominata est; vel propter exaltatum ibi sanctæ et venerandæ crucis signum, quod supra eam positum erat.

C **110** Porta quæ vocatur Quinta, ex eo nomen habet quod numero quinta sit.

Porta Charsiæ ita dicta est a Charsia secundario factionis Venetæ, qui structuræ ejus loci præfuit, cum conderetur murus terrestris.

Porta quæ vocatur Xylocercos, nomen ex eo ha-

Meursii et Lambecii notæ.

(92) *Ζωστή*. Hujus dignitatis alias meminit Codinus p. 125, v 8. LAMB.

(93) *Κοντοσκάλιον*. Secundum Codini etymologiam pro Κοντοσκάλιον legendum esset Κοντόσκελον. Sed cum constet portam hanc maritimam fuisse, verisimilius est eam κοντοσκάλιον sive κοντόσκαλον appellatam fuisse, id est *scalam parvam*. Σκάλην enim et σκάλιον Græco-barbari vocant *scalam*, per quam ad mare descenditur. Ejusmodi vero scalæ maritimæ complures Cpoli fuerunt, ut *scala* D *Sycæna*, *scala Chalcedonensis*, *scala arcis*, *scala Timasii*, etc. Cæterum κοντός Græco-barbare dicitur *parvus*: sic hoc loco Codinus ait Galinum sive Agallianum a brevibus tibiis Κοντόσκελον cognominatum fuisse. Eodemque modo apud Cedrenum Stephanus scholarum occidentalium domesticus et Leo Cephalleniæ præfectus ob humilitatem staturæ Κοντοστέφανος et Κοντολέων nuncupantur. Item Theodorus Petri magistri, qui sub Justiniano vixit, filius Κοντοχέρης appellatus fuit, quod illi manus altera esset brevior. LAMB.

(94) *Τὸ κτίσμα τοῦ λιμένος*. Loquitur de portu manufacto, qui proximus fuit portæ Contoscalii, ut testatur eruditissimus scriptor Jo. Leunclavius in Pand. Hist. Turc. LAMB.

(95) Sensus est, Constantinum Copronymum propterea monasterium mutato pristino nomine Ψαρελαίου appellari jussisse, ut illuderet monachis, quod continue comederent pisces: ψάρια enim Græco-barbari *pisces* vocant, et ψαρεύειν *piscari*, et ψαροπωλεῖον *forum piscarium*. Simili fere cavillatione Cicero ad Atticum 1, 14 Lucullum et Hortensium piscinarios appellat. LAMB.

(96) Portam quam hoc loco Codinus vocat Ψαμαθέαν, eam appellavit p. 75, τὴν πόρταν τοῦ Ψαμάθου, id est *portam arenæ* sive *littoris*. Quemadmodum enim apud Latinos *arena*, ita etiam apud Græcos ψάμαθος tam ipsum *littus* quam *arenam littoream* significat. Cæterum progressu temporis huic quoque portæ evenit quod compluribus aliis locis, ut per ignorantiam vulgi antiquum et genuinum nomen perderet et pro ψαμαθεία appellaretur ψαμαθέα et ψευμαθέα. Hinc patet rationes nominum illius portæ, quas in præsentia Codinus memorat ficticias esse et nullius momenti. Præterea notandum est non tantum illam portam cognominatam fuisse τοῦ Ψαμάθου, sed etiam monasteria, gerocomia et palatia prope eam sita idem habuisse cognomen, ut supra testatur Codinus p. 74. Corrigendus igitur est Constantinus Porphyrogenitus, apud quem c. 45 de administ. imp. pro τοῦ Ψωμαθέως τὴν μονὴν scribendum est τὴν μονὴν τοῦ Ψαμάθου, id est *monasterium littorale*. LAMB.

(97) *Ἀπὸ Χαρσίου*. Hæc supra p. 47 ipsemet prolixius enarrat. LAMB.

(98) *Ἡ Ξυλόκερκος πόρτα*. Hujus portæ meminit Zonaras in Anastasio Dicoro. Neque vero hæc porta tantum ξυλοκέρκου cognomen habuit,

bet quod artifices eam struentes, propter magnam aquæ copiam ibi repertam et crebram maris inundationem, roboreis lignis et palis in aqua defixis fundamentum superposuerunt.

Ecclesiam S. Deiparæ, quæ cognominatur ad Fontem, Justinianus magnus condidit. Cum enim aliquando in Thraciam venatum iret, et ex hoc templo, quod tunc temporis parvum oratorium erat, magnam videret prodire populi multitudinem, interrogavit quidnam illud sibi vellet; Strategio autem quodam magistro et custode imperialis pecuniæ respondente fontem ibi esse morbos sanantem, valde hoc admiratus est imperator, et ex superflua materia Magnæ Ecclesiæ ingens ibi et splendidum ædificavit templum, quod terræ motu collapsum Irene Attica reædificavit 277 annis post primam ejus ædificationem.

111 Templa imaginis non manufactæ et S. Joannis Theologi a beato Constantino primo exstructa fuerunt.

Ecclesiam S. Joannis Baptistæ Theodosius magnus condidit, quia ipso imperante sanctum ejus caput in urbem allatum fuit, quod imperator cum patriarcha Nectario in Hebdomo suburbio excepit et in S. Joannis Evangelistæ templo deposuit, usque dum per Rufinum magistrum ecclesia S. Joannis Baptistæ ædificaretur.

Monasterium Paulini Paulinus magister condidit, qui valde familiaris fuit imperatori Theodosio juniori et una cum ipso educatus. Hunc postea Theodosius zelotypia occidit ob conjugem Eudociam Augustam. quippe offerebatur aliquando imperatori miræ pomum magnitudinis e Phrygia allatum, quod ipse plurimum admiratus eum qui attulerat centum hyperpyris remuneravit, Pomum vero ex templo S. Sophiæ, ubi hoc ipsi oblatum erat, ad Eudociam Augustam misit, quæ illud accipiens æque magnitudinem atque pulchritudinem ejus mirata fuit. Accedens autem ad eam Paulinus, et idem pomum simili cum admiratione **112** spectans, dixit: « Ubinam, domina,

τως, ὅτι οἱ τεχνῖται ἐν τῷ τόπῳ εὑρόντες ὕδατα πολλὰ, καὶ μὴ δυνάμενοι θήσειν τεῖχος διὰ τὴν πολλὴν πλημμύραν, κέρκους καὶ παντουρώματα μετὰ ξύλων ποιήσαντες τεθείκασι τὸ θεμέλιον.

Τὴν Θεοτόκον τὴν καλουμένην Πηγὴν (99) ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἔκτισεν. Ἀπερχόμενος γὰρ εἰς Θρᾴκην ἐπὶ τῷ κυνηγῆσαι εἶδε πλῆθος λαοῦ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ ἐκεῖσε ναοῦ, μικροῦ ἔτι ὄντος εὐκτηρίου, καὶ ἠρώτησε τί ἐστιν· Στρατήγιος δέ τις, μάγιστρος καὶ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων, εἶπεν αὐτῷ, « Ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων ἐστὶ, δέσποτα. » Καὶ ὁ βασιλεὺς θαυμάσας ὥρισε, καὶ ἐκτίσθη ναὸς μέγιστος καὶ περικαλλὴς ἐκ τῆς περισσευσάσης ὕλης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ὑπὸ σεισμοῦ δὲ συμπτωθεὶς ἐκτίσθη πάλιν παρὰ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, ἔχων ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ἕως τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης ἔτη διακόσια ἑβδομήκοντα ἑπτά.

Ἡ δὲ ἀχειροποίητος (1) καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντίνου ἐκτίσθη.

Ὁ δὲ Πρόδρομος ὁ στρογγυλόστεγος ἐκτίσθη παρὰ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ὅτι ἐπὶ ἡμερῶν αὐτοῦ ἦλθη ἡ τιμία κάρα τοῦ Προδρόμου εἰς τὴν πόλιν, ἣν καὶ ἐδέξατο ἀπὸ τοῦ Ἑβδόμου μετὰ Νεκταρίου πατριάρχου, καὶ κατέθετο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεολόγου. Εἶτα διὰ τοῦ μαγίστρου Ῥουφίνου ἔκτισε τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου.

Ἡ μονὴ τοῦ Παυλίνου ἐκτίσθη παρὰ Παυλίνου μαγίστρου τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώπου τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ· σύντροφος γὰρ αὐτῷ ὑπῆρχεν. Ὃς καὶ ἀνήγειρε τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων (2). Οὗτος ὁ Παυλῖνος ἀνῃρέθη παρὰ Θεοδοσίου ζηλοτυπήσαντος αὐτὸν διὰ τὴν ἰδίαν γυναῖκα Εὐδοκίαν τὴν βασίλισσαν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ηὑρέθη μῆλον παμμεγεθέστατον (3), ἀπὸ Φρυγίας κομίσαντός αὐτό τινος, ὅπερ λαβὼν ὁ βασιλεὺς καὶ θαυμάσας δέδωκε τῷ κομίσαντι ὑπέρπυρα ἑκατόν. Τὸ δὲ μῆλον ἀπέστειλεν Εὐδοκίᾳ τῇ βασιλίσσῃ ἐκ τῆς ἁγίας Σοφίας· ἐκεῖσε γὰρ ὄντι τῷ βασιλεῖ ἐκομίσθη. Κἀκείνη λαβοῦσα κατεῖχε, καὶ ἐθαύ-

Meursii et Lambecii notæ.

sed aliqua etiam muri terrestris pars ei adhærens et cætera vicina loca, ut testatur Nicephorus Callistus 18, 41: Τῷ νεῷ, ait, τοῦ μάρτυρος Μάμαντος, ἀγχοῦ τοῦ τείχους ᾧ Ξυλόκερκος ὄνομα, κατετέθησαν. Lamb.

(99) *Τὴν καλουμένην Πηγήν*. De hujus templi structura et miraculoso fonte agit prolixe Nicephorus Callistus 15, 25 et 26. Syntagma vero quod ibidem testatur se scripsisse de miraculis ad fontem ejus templi editis, hodieque manuscriptum exstat in bibliotheca Vaticana. Principium illius hoc est: Εἶτα πηγῆς μὲν ἡδύ τι καὶ ψυχρόν. Cæterum in imaginem B. Virginis, quæ in celeberrimo hoc templo colebatur, exstat Manuelis Philæ epigramma, cujus exemplar apposui, quia alias nondum editum est.

Εἰς εἰκόνα τῆς πηγῆς.

Ζωῆς ἐγὼ βλέπω σε πηγὴν, παρθένε.
Πᾶσαν φλόγα σβεννύεις παντὸς κινδύνου.
Σὺ γὰρ ἀναψύχεις με τοῖς τεραστίοις
Ἀφθαρσίας φέρουσα τοῖς κόλποις φλέβα.

Lamb.

(1) *Ἡ δὲ ἀχειροποίητος*. Hoc est, ut ego interpretor, ὁ ναὸς τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ. Videtur autem hoc templum a Constantino Porphyrogenito exstructum fuisse, quo imperante cum Romano seniore, anno post Christum 944, imago Christi non manufacta ex Edessa urbe Mesopotamiæ Cpolim translata est, Similiter fuit etiam prope Cabalam Thraciæ civitatem monasterium cognominatum τῆς ἀχειροποιήτου Θεοτόκου, quod imago B. Virginis ἀχειροποίητος ibi asservaretur. Quodsi verum est Codinum hic de Constantino magno loqui, alia quærenda erit interpretatio verborum ἡ δὲ ἀχειροποίητος. Lamb.

(2) *Τῶν ἁγίων Ἀναργύρων*. In codd. Vat. additur τὰ βραχέος, nempe ut templum S. Cosmæ et Damiani a Paulino ædificatum diversum esse appareat ab altero quod iisdem sanctis eodem tempore a Proclo patriarcha in loco nuncupato *zeugmate* exstructum fuit. Lamb.

(3) Παμμεγεθέστατον μῆλον ὀπώρας δίκην ἐπέχον μοδίου τὸ μέγεθος C, μοδίου μέγεθος ἔχον. Reg.

μασεν ἐπὶ τῷ μεγέθει καὶ κάλλει αὐτοῦ. Προσελθὼν δὲ Παυλῖνος καὶ ἰδὼν παρὰ τῇ δεσποίνῃ τὸ μῆλον ἐθαύμασεν, εἰρηκὼς αὐτῇ· « Πόθεν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ηὑρέθη, δέσποινά μου; » Ἡ δὲ ἐρῶσα αὐτοῦ, « Λάβε τοῦτο », ἔφη. Ὁ δὲ λαβὼν ἔπεμψε δῶρον τοῦτο τῷ βασιλεῖ, μὴ εἰδὼς ὅτι παρ' αὐτοῦ ἐδόθη τῇ δεσποίνῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς λαβὼν, καὶ γνοὺς ὅτι ὅπερ ἀπέστειλε τῇ βασιλίσσῃ μῆλόν ἐστι, προσεκάλεσε τὴν Αὐγοῦσταν, καὶ ἐπηρώτησε αὐτὴν, « Ὅπερ ἔστειλά σοι μῆλον, ποῦ ἔστιν; Ἡ δὲ εἶπεν (4) « Παυλίνῳ τῷ πιστοτάτῳ ἡμῶν δέδωκα. » Ὁ δὲ αὐτὴν μὲν ἠπείλησε ῥήμασιν αὐστηροῖς, Παυλῖνον δὲ προσέταξε φονευθῆναι εἰσερχόμενον εἰς τὸ παλάτιον. Καὶ δῆτα ἀνερχόμενον τὸν σκοτεινὸν κοχλίαν (5) οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ προσταχθέντες τοῦτον φονεῦσαι, εἰ μὴ τὰ ὦτα αὐτοῦ μόνα ἐξέκοψαν. Καὶ γνοὺς ἐκεῖνος τὴν ἐπιβουλὴν ἔφυγε. Τοῦτο δὲ εἰς θαῦμα τῶν ἁγίων Ἀναργύρων γέγονεν, ὡς ἂν τελειώσῃ τὸν ναὸν αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀκούσας ὅπως αὐτὸς ἔφυγε τὸν προκείμενον φόνον, καὶ αἰσχυνθεὶς ἄγνοιαν προὐβάλλετο καὶ τοὺς τολμητὰς ἀμῦναι ἔλεγεν. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἤδη τετελειωκότα τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἀπεκεφάλισεν (6) αὐτόν (7).

Τὴν ἁγίαν σορὸν (8) τὴν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἀνήγειρεν. Ἐν δὲ τῇ ἀγρυπνίᾳ ἀνεγίνωσκον μεγάλοι ἄνθρωποι, ὅ τε Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ ὁ κουροπαλάτης πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι, καὶ Βάρδας Καῖσαρ ὁ θεῖος Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, καὶ πολλοὶ τῶν μαγίστρων· ἐκεῖσε γὰρ ἐναπόκειται ἡ τιμία ζώνη καὶ ἡ ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ὠμοφόριον ἐν Βλαχέρναις.

Τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν πλησίον αὐτῆς ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἀνήγειρεν, ἔνθα εἰσὶν ἐν σοροῖς λείψανα τῶν ἁγίων νηπίων καὶ τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ θεοδόχου, τοῦ προφήτου Ζαχαρίου καὶ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου. Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τῆς ἁγίας σοροῦ εἰσὶ κείμενα τῶν ἁγίων μυροφόρων γυναικῶν τὰ σώματα, ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ αἱ τρίχες τοῦ τιμίου Προδρόμου.

A egregius ille fructus repertus est? » At ipsa, quæ eum amabat: « Tu, ait, accipe illud. » Paulinus igitur pomum ab ea acceptum imperatori remisit, ignorans ab eo prius Augustæ illud donatum fuisse. Imperator autem pomum recipiens, et cognoscens idem esse quod antea Augustæ miserat, ipsam ad se vocatam interrogavit: « Ubi est pomum quod tibi misi? » Illa vero respondit: « Paulino nostro fidelissimo dedi. » Tunc imperator illam quidem severa interminatione increpuit, Paulinum autem, dum ingrederetur palatium, interfici jussit. Constituti igitur insidiatores eum in ascensu testudinis tenebrosæ aggressi sunt; cui tamen, solis auribus præsectis, vitam adimere non potuerunt: ipse enim, B simul atque per insidias se circumventum sensit, recta inde profugit. Cæterum hoc ita evenit miraculoso auxilio SS. Anargyrorum Cosmæ et Damiani, nempe ut inchoatum eorum templum exædificaret. Imperator vero audiens eum vitæ periculum effugisse, præ pudore nil sibi hac de re cognitum fuisse simulavit, et insuper aggressores se puniturum promisit. Nihilominus, post absolutum templum SS. Anargyrorum, caput ei præcidi jussit.

113 Templum sacri conditorii in Chalcopratiis Justinus et Sophia ædificarunt. In vigilia autem viri magni lectorum officio ibi fungebantur, nempe Michael Rangabe curopalata, antequam imperio poliretur, et Bardas Cæsar, patruus Michaelis filii Theophili, et complures magistri. Ibi enim deposita est C veneranda zona et vestis S. Deiparæ: humerale vero in Blachernis asservatur.

Prope supradictum templum idem imperator ecclesiam S. Jacobi exstruxit, ubi suis in conditoriis asservantur reliquiæ sanctorum innocentium et Simeonis Theodochi et prophetæ Zachariæ et Jacobi fratris Christi. Cæterum in dextra parte sacri conditorii posita sunt corpora sanctarum mulierum quæ unguenta ad Christi sepulcrum tulerant, in sinistra vero coma B. Joannis Præcursoris.

Meursii et Lambecii notæ.

(4) *Εἶπεν*. Εἶπε φαγεῖν αὐτό. Καὶ πάλιν ἠρώτησεν αὐτὴν εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· ἡ δὲ καὶ πάλιν εἶπε φαγεῖν αὐτό. Ὁ οὖν βασιλεὺς ἐξενεγκὼν τὸ μῆλον ἔφη. Καὶ τοῦτο τί ἐστι; καὶ ταύτην μὲν ἠμύνατο ῥήμασιν αὐστηροῖς, τὸν δὲ Παυλῖνον τὸν πιστότατον αὐτῷ φίλον προσέταξεν εἰσερχόμενον εἰς τὸ παλάτιον κατακοπῆναι. Καὶ δῆτα Reg.

(5) *Τὸν σκοτεινὸν κοχλίαν*. Puto hic significari scalam cochlidem per quam transibatur secreto ex Hippodromo in palatium. Vide quæ supra notavi ad p. 92. LAMB.

(6) *Ἀπεκεφάλισεν αὐτόν*. Marcellinus comes Paulinum magistrum officiorum jubente Theodosio interemptum fuisse ait in Cæsarea Cappadociæ, Valentiniano V et Anatolio coss. LAMB.

(7) *Αὐτόν*. Αὐτὸν φανερῶς. Ἡ δὲ δέσποινα ὡς δῆθεν ἀτιμωθεῖσα ᾐτήσατο τὸν βασιλέα ἀπελθεῖν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ συγχωρηθεῖσα ἐξῆλθεν. Ἐκεῖσε ἦν γενομένη καὶ εὐαρεστήσασα τῷ Θεῷ. Ἐν δὲ τῷ μέλλειν τελευτᾷν ἐξωμόσατο μὴ συνειδέναι τι μετὰ Παυλίνου. Reg.

(8) *Τὴν ἁγίαν σορόν*. Duo Cpoli templa fuerunt B. Virginis, quæ cognomen habuere τῆς ἁγίας σοροῦ sive *sacri loculi*. Horum unum in Chalcopratiis a Pulcheria Theodosii junioris sorore exstructum fuit, ut testatur Nicephorus Callistus 14, 2 et 49 et 15, 14, et terræ motu collapsum ab D Justino curopalate et uxore ejus Sophia fuit reædificatum, ut refert hoc loco Codinus et supra p. 83 v. 19. Alterum vero Leo Macellus in suburbio nuncupato *Blachernis* exstruxit, cujus supra Codinus meminit p. 96, et paulo post hisce verbis, Τὸ δὲ ὠμοφόριον ἐναπόκειται ἐν Βλαχέρναις, hoc est ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας σοροῦ ἐν Βλαχέρναις. De hujus templi situ et structura apposui verba Metaphrastæ, quæ ex antiquissimo cod. ms. bibliothecæ Vallicellanæ excerpsi. Χῶρος ἦν, inquit, πρὸ τοῦ τείχους τοῦ ἄστεως ἐγγίζων τῷ θαλαττίῳ κόλπῳ τοῦ Κέρατος. Ὄνομα Βλαχέρναι τῷ τόπῳ. Θεῖος δὲ οἶκος ἀνὰ τὸν τόπον βασιλικαῖς δαπάναις τῇ Θεοτόκῳ οἰκοδομεῖται, καὶ σορὸς ἐξ ἀργυρίου καὶ χρυσίου κατασκευασθεῖσα τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον θησαυρὸν ὑποδέχεται· πλείστοις τε καὶ ἄλλοις ἀναθήμασι καὶ δώροις ὁ οἶκος τιμᾶται. Vide præterea Græcorum Menologium die 2 Julii, et Nicephorum Callistum 15, 24. LAMB.

Thermas Germani Germanus, qui sub Valentiniano prætor fuit Peloponnesi, exstruxit, quod domus ejus ibi esset.

De Bosporii portus denominatione refert Joannes Antiochenus, in illa muri parte quæ a similitudine fabricæ Sigma nuncupatur boves olim venisse, quod etiam moris fuit usque ad Constantinum Copronymum. Accidisse autem aliquando ut bos quidam œstro percitus in mare **114** desiliret et tranaret usque Chrysopolim, atque hinc Bosporium nominis originem traxisse.

Turrim quæ vocatur Centenaria, Constantinus Magnus magnifice et splendide exstruxit, et in ejus structuram centum librarum millia impendit. Hanc postea terræ motu dejectam reædificavit Theophilus ita ut hodieque visitur. Cæterum retinuit cognomen pristinum.

Palatium quod vocatur Petrium, Petrus quidam patricius tempore Justiniani magni condidit, idem qui dictus etiam alio nomine Barsyamianus Syrus multos eo tempore gessit magistratus.

Monasterium Romæ sive Romani condidit tempore Leonis Macelæ Hæmon quidam patricius Romanus : ibi enim in urbem veniens habitavit.

Monasterium Procopiæ exstruxit Procopia filia Nicephori Seleucensis, uxor Michaelis Rangabe ex curopalata imperatoris.

Templum S. Eustathii ædificavit Irene Attica.

Monasterium ad Armamenta sive sancti Panteleemonis primo quidem **115** a Mauricio in armamentarium exstructum fuit. Theodora autem uxor Theophili imperatoris id monasterium mutavit post annos 248.

Ædificium quod vocatur Picridii, condidit Pierides cubicularius tempore Irenæ Atticæ.

Castellum ædificavit Tiberius imperator socer Mauricii, ne Chaganus Bulgarorum princeps classem ejus combureret : ibi enim naves suas subduxit, et locum munivit castello.

A Τὸ λοῦμα τοῦ Γερμανοῦ Γερμανὸς ἐν τοῖς χρόνοις Οὐαλεντινιανοῦ στρατηγὸς γενόμενος Πελοποννήσου ἀνήγειρε, οἶκον αὐτοῦ ἔχων.

Περὶ δὲ (9) τῆς τοῦ Βοσπορίου (10) ἐπωνυμίας ταῦτά φησιν Ἰωάννης Ἀντιοχεὺς, ὅτι εἰς τὸ σιγματοειδὲς τοῦ τείχους (11) εἶχον ἔθος πωλεῖν τοὺς βόας, ὃ καὶ ἐκράτει μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Εἷς δέ ποτε βοῦς οἰστρηλατήσας εἰσῆλθε τὴν θάλασσαν καὶ ἐπέρασεν εἰς Χρυσόπολιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Βοσπόριον.

Τὸν δὲ πύργον ὃς καλεῖται τὸ Κεντηνάριον, μέγαν καὶ περιφανῆ ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἐδαπάνησε κεντηνάριον. Σεισμοῦ δὲ γενομένου B καὶ τελείως χαλασθέντος, ἐκτίσθη παρὰ Θεοφίλου, καθὰ νῦν ὁρᾶται. Φέρει δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐπώνυμον.

Τὸ παλαιὸν Πετρίον Πέτρος τις πατρίκιος (12) ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἔκτισεν. Ἔλεγον δὲ αὐτὸν καὶ Βαρσυαμιανὸν (13) τὸν Σύρον, πολλὰς ἀρχὰς τῷ τότε ἀνύσαντα.

Ἡ δὲ μονὴ Ῥωμαίου ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λέοντος Μακέλου παρὰ Αἵμωνος πατρικίου τοῦ Ῥωμαίου· εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν πόλιν ἐκεῖσε ᾤκει.

Ἡ μονὴ ἡ καλουμένη Προκοπίας παρὰ Προκοπίας ἐκτίσθη τῆς θυγατρὸς Νικηφόρου τοῦ Σελευκηνοῦ καὶ γυναικὸς Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲ τοῦ ἀπὸ κουροπαλάτων.

C Τὸν ἅγιον Εὐστάθιον ἔκτισεν Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία.

Τὰ δὲ Ἀρμαμέντα ἡ μονὴ, ἤγουν ὁ ἅγιος Παντελεήμων, πρώην μὲν ὁ Μαυρίκιος ἀρμαμενταρεῖον αὐτὸ ἔκτισε, μετὰ δὲ χρόνους σμη' Θεοδώρα ἡ γυνὴ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως μονὴν αὐτὸ ἐποίησε.

Τὰ Πικριδίου ἔκτισε Πικρίδιος ὁ κοιτωνάριος ἐν τοῖς χρόνοις Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας.

Τὸ δὲ Καστέλλιον Τιβέριος ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς ὁ πενθερὸς Μαυρικίου διὰ τὸ μὴ καῦσαι τὸν στόλον αὐτοῦ Χάγανον τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας· ἐκεῖσε γὰρ τὰ πλοῖα ἤγαγε καστελλώσας (14) καὶ ὀχυρώσας αὐτὰ ἐκεῖσε.

Meursii et Lambecii notæ.

(9) *Περὶ δέ.* Ὅτι τὸ Βοσπόριον, καθώς φησιν Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεὺς, ὅτε Βύζας ἔκτισε τὸ Βυζάντιον, βοῦν ἀπέστειλεν ἀπὸ τοῦ Προσφορίου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Χρυσόπολιν, καὶ οὕτως ἐκλήθη Βοσπόριον. Ἐκεῖ δὲ ἐπωλοῦντο οἱ βόες καὶ εἰς τὸ σιγματοειδὲς τεῖχος μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Ἐκεῖνος ὥρισεν εἰς τὸν Ταῦρον πωλεῖσθαι cod. 3058.

(10) *Τοῦ Βοσπορίου.* Portus Cpoli fuit in regione quinta e regione Chalcedonis, qui antiquitus vocabatur τὸ Βοσπόριον, scilicet νεώριον seu ὁ Βοσποριανὸς λιμὴν, propterea quod situs esset ad Bosporum Thracium : ita enim, ut tradit Eustathius Dionysii scholiastes, proprie appellabatur τὸ κατὰ Χαλκηδόνα καὶ Βυζάντιον στενόν, id est *mare angustum inter Chalcedonem et Byzantium.* Cæterum progressu temporis et vulgi ignorantia genuinum illius portus nomen Βοσπόριον mutatum fuit in Φωσφόριον et Προσφόριον, ut testatur Stephanus v. Βόσπορος et Joannes Tzetzes Chil. 1, 836. Ne autem primo intuitu pateret corrupta esse hæc D nomina et subrepticia, utrique suam affinxere originem. Nam Phosphorium portum dictum fuisse aiunt, quod cum Philippus Macedo nocte illuni et pluvia urbem prope hunc portum per insidias expugnare tentasset, fortuito lunæ exorta, quam Græci Ἑκάτην φωσφόρον nuncupant, periculum urbis civibus detectum fuerit. Prosphorium vero et Prosphorianum portum vocari tradunt ἀπὸ τῆς προσφορᾶς, quod nimirum eo magna importaretur eduliorum copia. Lamb.

(11) *Τὸ σιγματοειδὲς τοῦ τείχους.* Loquitur de muro maritimo. Lamb.

(12) *Πέτρος τις πατρίκιος.* Ad hunc plurima exstant rescripta Justiniano imperatore, sub quo bis præfectus prætorio fuit. Lamb.

(13) *Βαρσυαμιανόν.* Procopius in Anecdotis Βαρσυάμην eum appellat. Lamb.

(14) Καστελλοῦν Græco-barbaris dicitur castellis et propugnaculis aliquem locum munire. Lamb.

Τὸν Ἀρχιστράτηγον τὸν εἰς τὸν Ἀνάπλουν καὶ τὸ Σωσθένιον (15) ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε.

Τὸν ἅγιον Μάμαντα ὁ Λεωμακέλης ἀνήγειρε (16), διότι ἐκαίετο ἡ πόλις (17) μῆνας ἕξ. Ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς καὶ παλάτια ἔκτισε καὶ ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ οἱ βασιλεῖς ἡνιόχευον, ὅπου καὶ Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἀνῃρέθη παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰ τὴν τότε μονὴν τοῦ ἐμπρησμοῦ καὶ χειμὼν γέγονεν οἷος οὐκ ἐγένετο ἄλλοτε ποτέ. Ἀλλὰ καὶ στακτὴν καθαρὰν ἔβρεξεν, ὡς κεῖσθαι ἐν τοῖς κεράμοις μέχρι σπιθαμῆς. Τότε δὲ καὶ ὁ ὅσιος Δανιὴλ (18) ἐν τῷ Ἀνάπλῳ ἦν.

Τὸν ἅγιον (19) Ταράσιον τὴν μονὴν, λέγουσιν ὅτι ὁ ἅγιος Ταράσιος ὁ πατριάρχης ἐκεῖσε ἐτέθη καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐγένετο μονή.

Τὴν μονὴν τὰ Δαμιανοῦ Δαμιανὸς παρακοιμώμενος ὁ Σθλαβὸς (20) ἔκτισεν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου τοῦ Εἰκονομάχου καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Τὸν ἅγιον Φωκᾶν πέρα Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἔκτισε. Ὁμοίως καὶ τὴν Θεοτόκον ἐν τῷ φόρῳ, καὶ τὴν νέαν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ τὰ παλάτια πέρα τῶν πηγῶν.

Ἡ δὲ πέραθεν τοῦ στενοῦ λεγομένου ἐκκλησία χρυσοκέραμος παρὰ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἐκτίσθη, καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος τὸ ὀρφανοτροφεῖον, καὶ ὁ ὅσιος Ζωτικὸς (21) ὁ εἰς τοὺς λωβοὺς, ἀλλὰ καὶ ὁ λιμὴν τῶν Σοφιῶν καὶ αἱ Σοφιαναὶ τὰ παλάτια πέρα τοῦ στενοῦ.

Τὰ δὲ ζευκτὰ κιόνια παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος ἀνηγέρθησαν καὶ εἶχον τοὺς τιμίους σταυρούς.

Τὰ δὲ Εὐτροπίου ὁ λιμὴν ἐκτίσθη παρὰ Εὐτροπίου πρωτοσπαθαρίου καὶ κοιαίστορος ἐν τοῖς χρόνοις Ζήνωνος καὶ Ἀναστασίου τῶν βασιλέων· ἐν ᾧ λιμένι ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν Μαυρίκιος καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ παρὰ Φωκᾶ τοῦ τυράννου.

Τὰ Μακελλίας (22) ἀνήγειρε Λέων ὁ πρωτοασηκρήτης.

A Templa B. Archangeli Michaelis in Anaplo et Sosthenio Constantinus Magnus ædificavit.

Templum S. Mamantis Leo Macelas ædificavit, cum urbs sex integros menses continuo incendio flagrasset. Ibidem quoque palatium exstruxit et Hippodromum privatæ imperatorum aurigationi destinatum: ubi etiam Michael Theophili imperatoris filius a Basilio Macedone occisus fuit. Ferunt autem durante illo incendio adeo sævam fuisse hiemem ut alias nunquam. Eodem quoque tempore puram putam stactèn pluit, ita **116** ut ad spithamæ altitudinem vasa eo replerentur. Eodem S. Daniel in Anaplo degebat.

Monasterium S. Tarasii nomen habet a Tarasio patriarcha, qui ibi sepultus est. Post obitum vero B illius in monasterium mutatum fuit.

Monasterium Damiani Damianus accubitor natione Sthlavus condidit temporibus Theophili Iconomachi et Michaelis filii ejus.

Ecclesiam S. Phocæ trans fretum Basilius Macedo ædificavit; item S. Deiparæ templum in foro, et ecclesiam novam in palatio, et palatia ultra fontes.

Ecclesiam trans fretum sitam et auratis tegulis tectam piissimi principes Justinus et Sophia condiderunt. Item orphanotrophium S. Pauli et domum mutilatis recipiendis destinatam, quæ dicitur S. Zotici, et portum Sophiæ, et palatia Sophiana trans C fretum.

Columellas junctas, quibus signa crucis imposita erant, Romanus senior erexit.

Portum Eutropii condidit Eutropius protospatharius et quæstor **117** temporibus Zenonis et Anastasii imperatorum; ubi Mauricio et uxori ejus atque liberis capita præcisa sunt.

Ædificium quod vocatur Maceliæ, Leo protoasecretis exstruxit.

Meursii et Lambecii notæ.

(15) *Τὸν Ἀρχιστράτηγον τὸν εἰς τὸν Ἀνάπλουν καὶ τὸ Σωσθένιον.* De his duobus templis S. Michaelis archangeli eorumque situ prolixe agit Procopius l. 1. ædific., ubi utrumque ab Justiniano D instauratum fuisse memorat. Vide Nicephorum Callistum 7, 50. Lamb.

(16) Ἀνήγειρε καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ παλάτια, διότι ἐνεπρήζετο ἡ πόλις μῆνας ς'. Καὶ ἐξελθὼν ὁ Λεωμάκελος ἔκτισεν αὐτὰ καὶ μόλον ἐποίησε καὶ ναὸν ὡσαύτως. καὶ ἑώρα ἀπεκεῖσε τὴν πόλιν ἐμπρηζομένην. Εἶθ' οὕτως ἔβρεξε στάκτην ἐπ' αὐτῇ ὡς σπιθαμὴν τὸ πάχος. Ἔκτισε δὲ καὶ ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ καὶ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ἀνῃρέθη ὑπὸ Βασιλείου, 3058, omissis reliquis.

(17) *Ἐκαίετο ἡ πόλις.* Incendium de quo in præsentia Codinus loquitur, incidit secundum Marcellinum Comitem in annum unum imperii Leonis qui post Christum est 465, Basilisco et Herminerico coss. Lamb.

(18) De hoc Daniele S. Symeonis Stylitæ discipulo et imitatore vide Græc. Menologium die 11 Decembris. Lamb.

(19) *Τὸν ἅγιον.* Τὸν δὲ ἅγιον Ταράσιον λέγουσιν εἶναι προάστειον τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, καὶ ἀνέστησεν ἐν αὐτῷ μονήν. 3058.

(20) *Ὁ Σθλάβος.* Utroque modo Græco-barbare dicitur, ὁ σθλάβος et ὁ σκλάβος, id est *servus*, et ἡ σθλαβία et ἡ σκλαβία, id est *servitus*, et σθλαβοῦν et σκλαβοῦν, id est *in servitutem redigere*. Frustra igitur Glossarii Græco-barbari auctor voces ἐσθλαβώθη et σθλαβογενής ut mendosas rejicit. In præsentia vero Codinus Damianum patricium et cubicularium imperatoris Michaelis Methystæ Σθλαβόν sive σκλαβόν appellat, propterea quod oriundus esset ex Sclavonia sive Dalmatia. Σθλαβός ergo idem hic valet quod Σκλαβηνός vel Σθλαβηνός. Lamb.

(21) *Ζωτικός.* Erat hospitale mutilatis recipiendis destimatum, et dicatum memoriæ S. Zotici. Vide p. 89. Italis diceretur *lo spedale degli stroppiati.* Lamb.

(22) *Τὰ Μακ.* Τῆς δὲ Μαλελίας τὴν μονὴν ἀνήγειρε Μαλέλιος ὁ πρωτοασηκρῆτις οὕτως καλούμενος 3058 Μηλελίας Vat.

Thermas Germani Germanus, qui sub Valentiniano prætor fuit Peloponnesi, exstruxit, quod domus ejus ibi esset.

De Bosporii portus denominatione refert Joannes Antiochenus, in illa muri parte quæ a similitudine fabricæ Sigma nuncupatur boves olim venisse, quod etiam moris fuit usque ad Constantinum Copronymum. Accidisse autem aliquando ut bos quidam œstro percitus in mare 114 desiliret et tranaret usque Chrysopolim, atque hinc Bosporium nominis originem traxisse.

Turrim quæ vocatur Centenaria, Constantinus Magnus magnifice et splendide exstruxit, et in ejus structuram centum librarum millia impendit. Hanc postea terræ motu dejectam reædificavit Theophilus ita ut hodieque visitur. Cæterum retinuit cognomen pristinum.

Palatium quod vocatur Petrium, Petrus quidam patricius tempore Justiniani magni condidit, idem qui dictus etiam alio nomine Barsyamianus Syrus multos eo tempore gessit magistratus.

Monasterium Romæ sive Romani condidit tempore Leonis Macelæ Hæmon quidam patricius Romanus : ibi enim in urbem veniens habitavit.

Monasterium Procopiæ exstruxit Procopia filia Nicephori Seleucensis, uxor Michaelis Rangabe ex curopalata imperatoris.

Templum S. Eustathii ædificavit Irene Attica.

Monasterium ad Armamenta sive sancti Panteleemonis primo quidem 115 a Mauricio in armamentarium exstructum fuit. Theodora autem uxor Theophili imperatoris id monasterium mutavit post annos 248.

Ædificium quod vocatur Picridii, condidit Picrides cubicularius tempore Irenæ Atticæ.

Castellum ædificavit Tiberius imperator socer Mauricii, ne Chaganus Bulgarorum princeps classem ejus combureret : ibi enim naves suas subduxit, et locum munivit castello.

A Τὸ λοῦμα τοῦ Γερμανοῦ Γερμανὸς ἐν τοῖς χρόνοις Οὐαλεντινιανοῦ στρατηγὸς γενόμενος Πελοποννήσου ἀνήγειρε, οἶκον αὐτοῦ ἔχων.

Περὶ δὲ (9) τῆς τοῦ Βοσπορίου (10) ἐπωνυμίας ταῦτά φησιν Ἰωάννης Ἀντιοχεύς, ὅτι εἰς τὸ σιγματοειδὲς τοῦ τείχους (11) εἶχον ἔθος πωλεῖν τοὺς βόας, ὃ καὶ ἐκράτει μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Εἷς δέ ποτε βοῦς οἰστρηλατήσας εἰσῆλθε τὴν θάλασσαν καὶ ἐπέρασεν εἰς Χρυσόπολιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Βοσπόριον.

Τὸν δὲ πύργον ὃς καλεῖται τὸ Κεντηνάριον, μέγαν καὶ περιφανῆ ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἐδαπάνησε κεντηνάριον. Σεισμοῦ δὲ γενομένου B καὶ τελείως χαλασθέντος, ἐκτίσθη παρὰ Θεοφίλου, καθὰ νῦν ὁρᾶται. Φέρει δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐπώνυμον.

Τὸ παλαιὸν Πετρίον Πέτρος τις πατρίκιος (12) ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἔκτισεν. Ἔλεγον δὲ αὐτὸν καὶ Βαρσυαμιανὸν (13) τὸν Σύρον, πολλὰς ἀρχὰς τῷ τότε ἀνύσαντα.

Ἡ δὲ μονὴ Ῥωμαίου ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λέοντος Μακέλου παρὰ Αἵμωνος πατρικίου τοῦ Ῥωμαίου· εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν πόλιν ἐκεῖσε ᾤκει.

Ἡ μονὴ ἡ καλουμένη Προκοπίας παρὰ Προκοπίας ἐκτίσθη τῆς θυγατρὸς Νικηφόρου τοῦ Σελευκηνοῦ καὶ γυναικὸς Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲ τοῦ ἀπὸ κουροπαλατῶν.

C Τὸν ἅγιον Εὐστάθιον ἔκτισεν Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία.

Τὰ δὲ Ἀρμαμέντα ἡ μονή, ἤγουν ὁ ἅγιος Παντελεήμων, πρώην μὲν ὁ Μαυρίκιος ἀρμαμενταρεῖον αὐτὸ ἔκτισε, μετὰ δὲ χρόνους σμη' Θεοδώρα ἡ γυνὴ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως μονὴν αὐτὸ ἐποίησε.

Τὰ Πικριδίου ἔκτισε Πικρίδιος ὁ κοιτωνάριος ἐν τοῖς χρόνοις Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας.

Τὸ δὲ Καστέλλιον Τιβέριος ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς ὁ πενθερὸς Μαυρικίου διὰ τὸ μὴ καῦσαι τὸν στόλον αὐτοῦ Χάγανον τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας· ἐκεῖσε γὰρ τὰ πλοῖα ἤγαγε καστελλώσας (14) καὶ ὀχυρώσας αὐτὰ ἐκεῖσε.

Meursii et Lambecii notæ.

(9) *Περὶ δέ*. Ὅτι τὸ Βοσπόριον, καθώς φησιν Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεύς, ὅτε Βύζας ἔκτισε τὸ Βυζάντιον, βοῦν ἀπέστειλεν ἀπὸ τοῦ Προσφορίου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Χρυσόπολιν, καὶ οὕτως ἐκλήθη Βοσπόριον. Ἐκεῖ δὲ ἐπωλοῦντο οἱ βόες καὶ εἰς τὸ σιγματοειδὲς τεῖχος μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Ἐκεῖνος ὥρισεν εἰς τὸν Ταῦρον πωλεῖσθαι cod. 3058.

(10) *Τοῦ Βοσπορίου*. Portus Cpoli fuit in regione quinta e regione Chalcedonis, qui antiquitus vocabatur τὸ Βοσπόριον, scilicet νεώριον seu ὁ Βοσποριανὸς λιμήν, propterea quod situs esset ad Bosporum Thracium : ita enim, ut tradit Eustathius Dionysii scholiastes, proprie appellabatur τὸ κατὰ Χαλκηδόνα καὶ Βυζάντιον στενόν, id est *mare angustum inter Chalcedonem et Byzantium*. Cæterum progressu temporis et vulgi ignorantia genuinum illius portus nomen Βοσπόριον mutatum fuit in Φωσφόριον et Προσφόριον, ut testatur Stephanus v. Βόσπορος et Joannes Tzetzes Chil. 1, 836. Ne autem primo intuitu pateret corrupta esse hæc D nomina et subrepticia, utrique suam affinxere originem. Nam Phosphorium portum dictum fuisse aiunt, quod cum Philippus Macedo nocte illuni et pluvia urbem prope hunc portum per insidias expugnare tentasset, fortuito lunæ exorta, quam Græci Ἑκάτην φωσφόρον nuncupant, periculum urbis civibus detectum fuerit. Prosphorium vero et Prosphorianum portum vocari tradunt ἀπὸ τῆς προσφορᾶς, quod nimirum eo magna importaretur eduliorum copia. Lamb.

(11) *Τὸ σιγματοειδὲς τοῦ τείχους*. Loquitur de muro maritimo. Lamb.

(12) *Πέτρος τις πατρίκιος*. Ad hunc plurima exstant rescripta Justiniano imperatore, sub quo bis præfectus prætorio fuit. Lamb.

(13) *Βαρσυαμιανόν*. Procopius in Anecdotis Βαρσυάμην eum appellat. Lamb.

(14) Καστελλοῦν Græco-barbaris dicitur castellis et propugnaculis aliquem locum munire. Lamb.

A Τὸν Ἀρχιστράτηγον τὸν εἰς τὸν Ἀνάπλουν καὶ τὸ Σωσθένιον (15) ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε.

Τὸν ἅγιον Μάμαντα ὁ Λεωμακέλης ἀνήγειρε (16), διότι ἐκαίετο ἡ πόλις (17) μῆνας ἕξ. Ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς καὶ παλάτια ἔκτισε καὶ ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ οἱ βασιλεῖς ἡνιόχευον, ὅπου καὶ Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἀνῃρέθη παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰ τὴν τότε μονὴν τοῦ ἐμπρησμοῦ καὶ χειμὼν γέγονεν οἷος οὐκ ἐγένετο ἄλλοτέ ποτε. Ἀλλὰ καὶ στακτὴν καθαρὰν ἔβρεξεν, ὡς κεῖσθαι ἐν τοῖς κεράμοις μέχρι σπιθαμῆς. Τότε δὲ καὶ ὁ ὅσιος Δανιὴλ (18) ἐν τῷ Ἀνάπλῳ ἦν.

Τὸν ἅγιον (19) Ταράσιον τὴν μονήν, λέγουσιν ὅτι ὁ ἅγιος Ταράσιος ὁ πατριάρχης ἐκεῖσε ἐτέθη καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐγένετο μονή.

B Τὴν μονὴν τὰ Δαμιανοῦ Δαμιανὸς παρακοιμώμενος ὁ Σθλαβὸς (20) ἔκτισεν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου τοῦ Εἰκονομάχου καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Τὸν ἅγιον Φωκᾶν πέρα Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἔκτισε. Ὁμοίως καὶ τὴν Θεοτόκον ἐν τῷ φόρῳ, καὶ τὴν νέαν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ τὰ παλάτια πέρα τῶν πηγῶν.

Ἡ δὲ πέραθεν τοῦ στενοῦ λεγομένου ἐκκλησία χρυσοκέραμος παρὰ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἐκτίσθη, καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος τὸ ὀρφανοτροφεῖον, καὶ ὁ ὅσιος Ζωτικὸς (21) ὁ εἰς τοὺς λωβούς, ἀλλὰ καὶ ὁ λιμὴν τῶν Σοφιῶν καὶ αἱ Σοφιαναὶ τὰ παλάτια πέρα τοῦ στενοῦ.

C Τὰ δὲ ζευκτὰ κιόνια παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος ἀνηγέρθησαν καὶ εἶχον τοὺς τιμίους σταυρούς.

Τὰ δὲ Εὐτροπίου ὁ λιμὴν ἐκτίσθη παρὰ Εὐτροπίου πρωτοσπαθαρίου καὶ κοιαίστορος ἐν τοῖς χρόνοις Ζήνωνος καὶ Ἀναστασίου τῶν βασιλέων· ἐν ᾧ λιμένι ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν Μαυρίκιος καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ παρὰ Φωκᾶ τοῦ τυράννου.

Τὰ Μακελίας (22) ἀνήγειρε Λέων ὁ πρωτοασηκρήτης.

Templa B. Archangeli Michaelis in Anaplo et Sosthenio Constantinus Magnus ædificavit.

Templum S. Mamantis Leo Macelas ædificavit, cum urbs sex integros menses continuo incendio flagrasset. Ibidem quoque palatium exstruxit et Hippodromum privatæ imperatorum aurigationi destinatum: ubi etiam Michael Theophili imperatoris filius a Basilio Macedone occisus fuit. Ferunt autem durante illo incendio adeo sævam fuisse hiemem ut alias nunquam. Eodem quoque tempore puram 'putam stactèn pluit, ita **116** ut ad spithamæ altitudinem vasa eo replerentur. Eodem S. Daniel in Anaplo degebat.

Monasterium S. Tarasii nomen habet a Tarasio patriarcha, qui ibi sepultus est. Post obitum vero illius in monasterium mutatum fuit.

Monasterium Damiani Damianus accubitor natione Sthlavus condidit temporibus Theophili Iconomachi et Michaelis filii ejus.

Ecclesiam S. Phocæ trans fretum Basilius Macedo ædificavit; item S. Deiparæ templum in foro, et ecclesiam novam in palatio, et palatia ultra fontes.

Ecclesiam trans fretum sitam et auratis tegulis tectam piissimi principes Justinus et Sophia condiderunt. Item orphanotrophium S. Pauli et domum mutilatis recipiendis destinatam, quæ dicitur S. Zotici, et portum Sophiæ, et palatia Sophiana trans fretum.

Columellas junctas, quibus signa crucis imposita erant, Romanus senior erexit.

Portum Eutropii condidit Eutropius protospatharius et quæstor **117** temporibus Zenonis et Anastasii imperatorum; ubi Mauricio et uxori ejus atque liberis capita præcisa sunt.

Ædificium quod vocatur Maceliæ, Leo protoasecretis exstruxit.

Meursii et Lambecii notæ.

(15) *Τὸν Ἀρχιστράτηγον τὸν εἰς τὸν Ἀνάπλουν καὶ τὸ Σωσθένιον.* De his duobus templis S. Michaelis archangeli eorumque situ prolixe agit Procopius l. 1. ædific., ubi utrumque ab Justiniano instauratum fuisse memorat. Vide Nicephorum Callistum 7, 50. LAMB.

(16) Ἀνήγειρε καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ παλάτια, διότι ἐνεπρήζετο ἡ πόλις μῆνας ς'. Καὶ ἐξελθὼν ὁ Λεωμάκελος ἔκτισεν αὐτὰ καὶ μόλον ἐποίησε καὶ ναὸν ὡσαύτως. καὶ ἑώρα ἀπ᾽ ἐκεῖσε τὴν πόλιν ἐμπρηζομένην. Εἶθ' οὕτως ἔβρεξε στάχτην ἐπ' αὐτῇ ὡς σπιθαμὴν τὸ πάχος. Ἔκτισε δὲ καὶ ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ καὶ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ἀνῃρέθη ὑπὸ Βασιλείου, 3058, omissis reliquis.

(17) *Ἐκαίετο ἡ πόλις.* Incendium de quo in præsentia Codinus loquitur, incidit secundum Marcellinum Comitem in annum unum imperii Leonis qui post Christum est 465, Basilisco et Herminerico coss. LAMB.

(18) De hoc Daniele S. Symeonis Stylitæ discipulo et imitatore vide Græc. Menologium die 11 Decembris. LAMB.

(19) *Τὸν ἅγιον.* Τὸν δὲ ἅγιον Ταράσιον λέγουσιν εἶναι προάστειον τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, καὶ ἀνέστησεν ἐν αὐτῷ μονήν. 3058.

D (20) *Ὁ Σθλάβος.* Utroque modo Græco-barbare dicitur, ὁ σθλάβος et ὁ σχλάβος, id est *servus*, et ἡ σθλαβία et ἡ σχλαβία, id est *servitus*, et σθλαβοῦν et σχλαβοῦν, id est *in servitutem redigere*. Frustra igitur Glossarii Græco-barbari auctor voces ἐσθλαβώθη et σθλαβογενής ut mendosas rejicit. In præsentia vero Codinus Damianum patricium et cubicularium imperatoris Michaelis Methystæ Σθλαβόν sive σχλαβόν appellat, propterea quod oriundus esset ex Sclavonia sive Dalmatia. Σθλαβός ergo idem hic valet quod Σχλαβηνός vel Σθλαβηνός. LAMB.

(21) *Ζωτικός.* Erat hospitale mutilatis recipiendis destinatum, et dicatum memoriæ S. Zotici. Vide p. 89. Italis diceretur *lo spedale degli stroppiati.* LAMB.

(22) *Τὰ Μακ.* Τῆς δὲ Μαλελίας τὴν μονὴν ἀνήγειρε Μαλέλιος ὁ πρωτοασηκρῆτις οὕτως καλούμενος; 3058 Μηλελίας; Vat.

In monasterio dicto Pelamidæ statua marmorea collocata erat, quam erexit Theophilus tempore Constantini Porphyrogeniti.

Palatia sita in Heræo Justinianus magnus ædificavit, quæ postea exornavit Justinus ejus nepos. Vocatur autem locus ille Heræum, quod antiquitus ibi templum Junonis esset; vel Erium, quoniam cives olim ibi sepeliebantur, uti etiam nunc testantur multa marmorea monumenta.

Palatia quæ sunt in Bryante, Tiberius imperator et Mauricius ejus gener ædificarunt. Dictus autem est ille locus Bryas prophetico præsagio futuri urbis fremitus, qui ibi olim exaudietur. Cum enim ultimus hujus urbis imperator jussu divino ex urbe discedet et proficiscetur Hierosolymam, traditurus Deo una cum suo diademate imperium Romanorum, tunc in hoc colle nominato Bryante ipse et omnes qui eum **118** comitabuntur, clamorem audient et strepitum populi remanentis in urbe.

A Ἐν δὲ (23) τῇ μονῇ τῇ λεγομένῃ Πηλαμίδου (24) στήλη ἵστατο μαρμάρινος, ἣν ἀνήγειρε Θεόφιλος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ πορφυρογεννήτου.

Τὰ δὲ ἐν τῷ Ἡραίῳ (25) παλάτια ἐκτίσθη παρὰ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ· ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστῖνος (26) ἐκαλλώπισεν. Ἡραῖον δὲ ἐκλήθη, ὅτι πάλαι τῆς Ἥρας ἦν ὁ ναὸς ἐκεῖ. Ἡ Ἠρίον (27), ὅτι τὸ παλαιὸν ἐκεῖ ἐθάπτοντο οἱ πολῖται· καὶ δηλοῖ τοῦτο τὰ πολλὰ μαρμάρινα κιβούρια.

Τὰ εἰς τὸν Βρύαντα (28) παλάτια Τιβέριος ὁ βασιλεὺς ἔκτισε καὶ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Μαυρίκιος. Ἐκλήθη δὲ Βρύας (29) προφητικῇ ῥήσει διὰ τὸν μέλλοντα αὐτόθι ἀκουσθῆναι βρυγμὸν τῆς πόλεως· B καὶ γὰρ ὁ ταύτης τῆς πόλεως ἔσχατος βασιλεὺς μέλλων ἐξελθεῖν προστάξει Θεοῦ καὶ ἀπελθεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ (30) καὶ ἀποδοῦναι τῷ Κυρίῳ τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων ἅμα τῷ διαδήματι αὐτοῦ, ἐπειδὰν γενήσεται ἐν τῷ τοιούτῳ βουνῷ τῷ Βρύαντι, μέλλει ἀκοῦσαι μετὰ πάντων τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ τὴν βοὴν καὶ τὸν βρυγμὸν τοῦ ἐναπομείναντος λαοῦ, τῆς πόλεως ἤδη ποντιζομένης.

Palatia Damatrii iidem imperatores ædificarunt. Visitur autem ibi πήδημα Constantini, qui a matre Irene Attica excæcatus fuit.

Τὰ τοῦ Δαματρίου παλάτια οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἔκτισαν. Ἔστι δὲ ἐκεῖσε τὸ πήδημα (31) Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, τοῦ τυφλωθέντος παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

Ædes Florentii et Callistrati duo germani fratres ita nominati exstruxerunt; quæ post eorum mortem in monasteria mutatæ fuerunt. Hic post 428 annos tempore Irenæ Atticæ Paulus patriarcha, de-

Τὰ Φλωρεντίου καὶ τὰ Καλλιστράτου (32) ἀπὸ δύο αὐταδέλφων οὕτω καλουμένων ἐκτίσθη. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτῶν ἐγένετο δύο μοναστήρια ἐν τοῖς C χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Μετὰ δὲ τι-

Meursii et Lambecii notæ.

(23) Ἐν δέ. Τὴν δὲ Πηλαμίδα ἀνήγειρε Λέων ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. LAMB.

(24) *Πηλαμίδου*. Rectius in cod. Vat. legitur τοῦ Πηλαμιδίου. Πηλαμήδιον enim vel Πηλαμύδιον suburbium erat maritimum, propterea ita nominatum quod pelamides pisces numerose ibi caperentur. In cod. Reg. simpliciter legitur ἐν δὲ τῷ λεγομένῳ Πηλαμιδίῳ. Hujus suburbii meminit Cedrenus, ubi agit de imperio Joannis Tzimiscæ. ID.

(25) *Ἡραίῳ*. Ἡραῖον promontorium est Chalcedonis, quod Stephanus vocat τὴν Ἡραίαν ἄκραν. Antiquitus vero ita nominatum fuit a fano Junonis, quod in eo situm erat. Postea vero, prisco et genuino nomine abolito, corrupte appellari cœpit Ἱερεῖον, Ἡρίον et Ἡέριον sive Ἀέριον. Etymologiæ enim, quas Græci recentiores corruptis hisce nominibus attribuunt, non originales sunt, sed tantum ficticiæ. LAMB.

(26) *Ἰουστῖνος*. Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἐκαλλώπισαν αὐτά 3058.

(27) *Ἡ Ἠρίον*. Quod hoc loco Codinus ait, Ἠρίον appellatum fuisse illud promontorium propterea quod cives Chalcedonenses ibi sepeliuntur, infra etiam p. 119 v. 4 repetit. Eamdemque nominis rationem confirmat fragmentum ex mss. quibusdam biblioth. Reg. Collect. excerptum, cujus exemplar apposui: Ὅτι τὸ τῆς Χαλκηδόνος ἀκρωτήριον τὸ παλαιὸν Ἠρίον καὶ ὂν καὶ λεγόμενον (ταφεῖον γὰρ ἦν τῆς πόλεως Χαλκηδόνος) ὁ μὲν Ἰουστινιανὸς ἀνασκάψας τὸ ὅλον ἀκρωτήριον καὶ ἀνακαθάρας τὸν τόπον βασίλεια ἔκτισε περιφανέστατα, καὶ Ἡερία ὁ τόπος μετωνομάσθη ἢ Ἀερία. Sed quidquid illi dicant, neque Ἡέριον neque Ἠρίον genuinum et proprium hujus promontorii nomen fuit, sed Ἡραῖον, ut paulo ante notavi et Stephanus testatur. LAMB.

(28) Locus nuncupatus Βρύας memoratur a Zonara in Theophilo: Ἐπέταξεν, inquit, ἐν τῷ Βρύαντι δείμασθαι ἀνάκτορα. Fuit autem, ut opinor, ita nominatus unus ex septem collibus Cpolitanis. Nam paulo post subjungit Codinus: Ἐπειδὰν γενήσεται ἐν τῷ τοιούτῳ βουνῷ τῷ Βρύαντι. Meminit etiam palatii in Bryante siti Constantinus Porphyrogenitus *De administr. Imp.* c. 51: Διὰ τὸ, inquit, καὶ ὑπ' αὐτοῦ (sc. Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος) κτισθῆναι τὰ τοιαῦτα παλάτια, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Ἕβδομον καὶ εἰς τὴν Ἱερείαν (vel Ἱερείαν) καὶ εἰς τὸν Βρύαντα. Sic enim ibi scribendum est pro eo quod vulgo per- D peram legitur, καὶ εἰς τὴν Εἰρίαν καὶ εἰς τὴν Βροίαν. LAMB.

(29) Βρύας ὅτι μέλλοντος τοῦ ἐσχάτου ἐξελθεῖν βασιλέως καὶ κατοικίσαι εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν αὐτῷ Βρύαντι μέλλει ἀκοῦσαι βρυγμὸν καὶ τὴν βοὴν τοῦ κλαυθμῶνος τῆς πόλεως cod. 3058.

(30) Quæ Codinus hic narrat de etymologia loci nominati Βρύαντος, meræ nugæ sunt et fabulæ aniles. In cod. Regio pro Βρύας legitur Βρύον. LAMB.

(31) Quid vox πήδημα hic significet, nondum mihi liquet. LAMB.

(32) *Τὰ Φλωρεντίου καὶ τὰ Καλλιστράτου*. Utriusque mentio fit in Menologio die 31 Decembris, in Actis S. Zotici. In cod. Reg. et aliquot Vaticanis pro Φλωρεντίου legitur Φλώρου. Quæ vero paulo post Codinus narrat de Paulo patriarcha habentur apud Zonaram in imperio Irenæ et filii ejus Constantini. LAMB.

A τρακόσια καὶ εἴκοσι ὀκτὼ ἔτη Παῦλος πατριάρχης ἐν τοῖς χρόνοις Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας παρῃτήσατο, καὶ κατελθὼν τοῦ πατριαρχείου ἐκεῖσε ἡσυχήσας μετὰ μῆνας τέσσαρας τέθνηκε.

Τὰ παλάτια τῶν Ἐλευθερίου καὶ τὰ ἐργοδόσια ἡ αὐτὴ Εἰρήνη ἔκτισεν. Ἀπὸ δὲ τῶν Ἐλευθερίου παλατίων μέχρι τοῦ Ἀμαστριανοῦ ἱπποδρόμιον ἦν, παρὰ τοῦ δευτέρου κτίστορος τῆς πόλεως τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου κατασκευασθὲν, ὅπερ κατέλυσεν ἡ Ἀθηναία καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῷ τὰ πιστώρια.

Τὸ δὲ καλούμενον μέγα Λουτρὸν πλησίον τοῦ Βοὸς ἐκτίσθη παρὰ Νικήτα εὐνούχου καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπὶ τοῖς χρόνοις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως.

Ὁ ἀρχιστράτηγος τὰ Ἀβάκια, ὁ πλησίον τοῦ Ξηρολόφου, ἐκτίσθη παρὰ Λεωμακέλου. Ἐκλήθη δὲ οὕτω διὰ τὸ εὑρεθῆναι ἐκεῖσε ἀβάκια παμμεγέθη B καὶ ἀξιοθαύμαστα.

Ἡ παναγία Θεοτόκος τὸ Κρύσταλλον διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη, ὅτι τοῦ Λεωμακέλου ἐκεῖσε διερχομένου ἐφ' ἵππῳ χειμῶνος ὄντος κρύσταλλον ἔπεσε καὶ ἔδωκεν αὐτόν (33).

Περὶ δὲ τῶν Ἠρίων λέγεται ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες τῶν πολιτῶν πρὸ τοῦ κτισθῆναι τὸν ἅγιον Λουκᾶν ἐκεῖσε ἐθάπτοντο. Ἔκτισε δὲ ἐκεῖσε ναὸν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Ἰστέον ὅτι καὶ πρῶτον εἰς τὸ Βυζάντιον ἐλθὼν ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ἐκεῖσε ἐκάθισε καὶ ἐδίδασκεν, εἶτα ἐχειροτόνησε τὸν ἅγιον Στάχυν (34) εἰς τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τοῦ Γαλάτου πέραθεν· ἐκλήθη δὲ οὕτως ἀπό τινος Γαλάτου ἀνδρὸς ἐκεῖσε οἰκοῦντος. Ὁ δὲ ἅγιος Ἀνδρέας πρὸ C τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ εἰς τὰ λεγόμενα Ἁρματίου ἐποίησε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ καὶ ἐκάθητο διδάσκων. Ἐποίησε δὲ καὶ σταυρὸν ἰδιοχείρως, λατομήσας αὐτὸν καὶ γλύψας, ὃν ἔστησεν εἰς τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὸ νεώριον, εἰς τὸ καλούμενον κερατέμβολον, καὶ ἐδίδασκε κἀκεῖσε. Ἐκλήθη δὲ οὕτως (35) ὁ τοιοῦτος ἔμβολος, διότι στήλη τις ἦν, καὶ ἐπάνω αὐτῆς ἵστατο ζώδιον ἔχον ἐν τῇ κεφαλῇ τέσσαρα κέρατα, καὶ θαῦμα ἐγένετο ἐν αὐτῷ· ὅστις γὰρ εἶχεν ὑπόληψιν τοῦ εἶναι κερατίαν (36), ἡνίκα ἐλθὼν προσήγγιζε τῇ στήλῃ, εἰ ἦν ὡς ὑπελαμβάνετο, ἐγύριζεν ἡ στήλη ἐκ τρίτου· εἰ δὲ οὐκ ἦν, ἵστατο σιγῇ.

Ὁ τρίκλινος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου λέγεται D Μαναῦρα διὰ τὸν τρόπον τοιοῦτον. Ἀναστάσιος βασιλεὺς ὁ Δίκορος τῷ κϛ' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ τῷ τετάρτῳ μηνὶ, βροντῶν καὶ ἀστραπῶν περὶ

posita patriarchali dignitate, requievit et post quatuor menses mortuus est.

Palatia Eleutheriana et officinas eadem Irene condidit. Hippodromum vero, qui inter ædes Eleutherianas et Amastrianas a secundo urbis conditore Theodosio juniore exstructus erat, demolita est Augusta, ejusque loco pistrina ædificavit.

Thermas magnas, quæ sunt prope Bovem, exstruxit Nicetas eunuchus et præfectus mensæ tempore Theophili imperatoris.

Templum B. archangeli Michaelis nuncupatum ad Abaces, quod est prope Xerolophum, ædificavit Leo Macelas. Ita vero nominatum est, quod ibi inventi fuerint Abaci magnitudinis admirandæ.

119 Ecclesia S. Deiparæ ad Glaciem inde cognomen habet, quod Leonem Macelam equo illac transvehentem hiemali tempore glacies delapsa afflixerit.

De loco nuncupato Erio referunt olim cives ibi sepeliri solitos, antequam conderetur cœmeterium S. Lucæ. Ibidem Constantinus magnus templum S. Georgii condidit. Sciendum est quod S. Andreas apostolus Byzantium veniens primum in eo loco consederit atque docuerit, et deinde ordinaverit S. Stachyn episcopum ecclesiæ S. Irenæ trans fretum, in loco qui a Galata quodam ibi habitante Galata vocatur. S. Andreas autem ante Constantinum magnum Byzantium venit, et in loco qui dicitur Harmatii tabernaculum struxit, atque ibi docuit. Sculpsit etiam propria manu signum crucis ex lapide, collocavitque in ecclesia antiqua S. Irenæ. Postea migravit in Neorium, et ibi quoque docuit in porticu quæ cornuta ob hanc causam vocatur. Stabat ibi columnæ imposita statua quatuor cornua in capite gerens. Quisquis igitur suspectam habebat pudicitiam uxoris, ad hanc statuam accedebat, et si res ita se haberet ut suspicabatur, ter in gyrum se vertebat statua; sin minus, stabat immobilis.

120 Triclinium magni Constantini propterea Manaura dicitur. Cum imperator Anastasius Dicorus 26 annos et 4 menses imperasset, accidit ut tonitrua et fulgura circum undique palatium vehe-

Meursii et Lambecii notæ.

(33) *Ἔδωκεν αὐτόν*. Διδόναι hic idem est atque κρούειν, id est *affligere* sive *ad terram dare*. Sic Florus 4, 2, de Cæsare loquens, *Tribus*, inquit, *et viginti vulneribus ad terram datus est*. Et Plautus, *Quemcunque icero, ad terram dabo*. Vide notas ad p. 32. LAMB.

(34) S. Stachys, qui a B. Andrea apostolo primus Byzantii episcopus ordinatus est, meminit Nicephorus patriarcha. Vide præterea Martyrologium et Menæa Græcorum die 31 Octobris et 30 Novembris, et Nicephorum Callistum 8, 7. LAMB.

(35) *Ἐκλήθη δὲ οὕτως*. Originatio inepta. LAMB.

(36) Κερατίαν sive *cornutum* Codinus vocat qui uxorem habet adulteram. Eodem modo apud Artemidorum 2, 12 uxor adultera dicitur marito fecisse cornua. Refert enim cuidam uxorem ducturo, qui visus sibi fuerat arieti insidere et ab eo excuti, somniorum interpretem ita respondisse : Ἡ γυνή σου πορνεύσει, καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον κέρατά σοι ποιήσει. Idem loquendi genus apud Italos, Gallos et Germanos hodieque in usu est. LAMB.

mentor impeterent. Quare consternatus imperator, et hinc inde præ formidine cursitans, in hoc demum triclinio numinis ira perculsus et penetrabili fulminis ictu ambustus fuit. Moribundus autem extrema hæc verba magna voce protulit : «O Mana, aura pereo, » atque hinc triclinium illud Manauræ nomen retinuit.

Ecclesiam S. Dei Genitricis quæ vocatur Sigma, Constantinus magnus primo condidit, deinde Justinianus Magnus restauravit. Post annos autem 328, imperante Basilio Macedone, magno terræ motu totum hoc templum collapsum est, die Dominico qui nonus erat Januarii et S. Polyeucto sacer. Hæc ruina omnes, quotquot in eo erant, oppressi sunt, et templum inde cognominatum fuit Sisma, id est conquassatio, sive Sema, id est sepulcrum. Vulgo autem vocatur Sigma.

Ecclesiam novam B. archangeli Zeno et Ariadne ædificarunt.

Monasterium Procopiæ sanctimonialium patruus Justiniani magni cum uxore Euphemia condidit, et post obitum ibidem sepultus est.

121 Monasterium Choræ prius oratorium erat. Postquam vero Priscus præfectus et gener Phocæ tyranni eo relegatus fuit, sua impensa magnum et pulchrum monasterium ejus loco exstruxit, multasque possessiones ei largitus est. Cognominatur autem hoc monasterium Chora, quod ibi olim ager seu prædium esset ; quemadmodum etiam monasteria Studii et Xerocerami extra urbem sita erant.

Templum S. Mamantis condidit soror Mauricii imperatoris. Illa enim, Mauricio et liberis ejus a

A τὸ παλάτιον εἰλουμένων, ἀδημονῶν καὶ μὴ φέρων ἐκ τόπου εἰς τόπον ἔφευγε. Καὶ δὴ εἰσελθόντα εἰς τὸν τοιοῦτον τρίκλινον κατέλαβεν ἐκεῖσε αὐτὸν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ὑπὸ γὰρ βροντῆς βιαίας καὶ κεραυνοῦ ἀπέψυξε καὶ ἐγένετο πυρίκαυστος. Ὅτε δὲ ἀπέθνησκε, φωνῇ μεγάλῃ ἔφη· « Ὦ Μάνα (37), ὑπὸ αὔρας ἀπόλλυμαι. » Καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ὁ τρίκλινος Μαναῦρα.

Τὸ Σίγμα (38) τὴν Θεοτόκον πρῶτον μὲν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισεν, εἶτα δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας ἀνέκτισε. Μετὰ δὲ τριακόσια εἴκοσι ὀκτὼ ἔτη ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, σεισμοῦ μεγάλου γεγονότος, συνεπτώθη παντελῶς ὁ ναὸς ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, μηνὸς Ἰανουαρίου θʹ, τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου, καὶ τοὺς ἐκεῖσε ἀνθρώπους B διέφθειρε, καὶ ἔκτοτε ἐκλήθη Σεῖσμα ἢ Σῆμα. Ἰδιωτικῶς δὲ καλοῦσι Σίγμα.

Τὸν μικρὸν ἀρχιστράτηγον τὴν νέαν Ζήνων καὶ Ἀριάδνη ἀνήγειραν.

Τὴν γυναικείαν μονὴν τῆς Προκοπίας ὁ θεῖος τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἔκτισε σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημίᾳ, ἔνθα καὶ θανὼν ἐτάφη.

Ἡ χώρα (39) πρῶτον μὲν εὐκτήριον ἦν, Πρίσκος (40) δὲ ὁ ἔπαρχος καὶ γαμβρὸς Φωκᾶ (41) τοῦ τυράννου περιορισθεὶς ἐκεῖ (42) παρὰ τοῦ ἰδίου ἔκτισε ταύτην μονὴν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος, ἀποχαρισάμενος καὶ κτήματα πολλά. Ἐκλήθη δὲ Χώρα, διότι τῶν Βυζαντίων χωρίον ἦν ἐκεῖ, καθὰ καὶ ἡ τοῦ Στουδίου μονὴ ἔξω τῆς πόλεως ὑπῆρχε, καὶ ἡ C μονὴ τοῦ Ξηροκεράμου.

Ὁ ἅγιος Μάμας ἐκτίσθη παρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαυρικίου (43) τοῦ βασιλέως· μετὰ γὰρ τὸ ἀναι-

Meursii et Lambecii notæ.

(37) *Ὦ Μάνα*. Proprie μάνα Græco-Barbaris dicitur *mater :* deinde etiam accipitur pro interjectione exclamandi, ut in præsentia apud Codinum et apud Luitprandum in Legatione : *Obviantes mihi*, inquit, *mulieres, quæ prius in stuporem mentis versæ Mana Mana clamabant.* Originatio autem nominis Manauræ vel Magnauræ deducta ex ultimis Anastasii Dicori verbis, Ὦ Μάνα, ὑπὸ αὔρας ἀπόλλυμαι, atque mihi probatur atque altera illa quam Luitprandus *de rebus imperat.* 6, 3 enarrat his verbis : *Est Cpoli domus palatio contigua miræ magnitudinis ac pulchritudinis, quæ a Græcis ρ loco λ posita, Megaura vel Magnaura quasi magna aula dicitur*, Lamb.

(38) De templo B. Virginis in *Sigmate*, et terræ motu quo temporibus Basilii Macedonis fuit dejectum, mentio fit in Menologio, 10 Januarii, his verbis : Τελεῖται δὲ ἡ σύναξις διὰ τὸν μέγαν γεγονότα σεισμὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν (scilicet τὴν δεκάτην τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου) ἐν ἀρχῇ βασιλείας Βασιλείου, ὅτε καὶ ὁ ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὁ ἐν τῷ Σίγματι, καὶ πολλαὶ ἕτεραι ἐκκλησίαι καὶ ἰδιωτικοὶ κατέπεσον οἶκοι. Codinus a Menologio paulum discrepat, et collapsum fuisse ait hoc templum die nono Januarii, quo a Græcis anniversaria memoria S. Polyeucti colitur. Quod vero subjungit pristinum ejus templi cognomen Σίγμα postea mutatum fuisse a vulgo in Σεισμός et Σῆμα, satis probabile est : refert enim Plutarchus in Cimone Athenis quoque tumulum eorum, quos ruina ex terræ motu oppressit, Σεισματίαν appellatum fuisse. Lamb.

(39) *Ἡ χώρα.* Id est ἡ μονὴ τῆς χώρας. Hujus monasterii meminit Synodicon vetus : Καὶ τὸν ἀρχιεράρχην Καλλίνικον ἀπόμματον ποιήσας τῷ σεμνείῳ τῆς χώρας παρέπεμψε. Lamb.

(40) Pro Πρίσκος perperam in aliquot codicibus legitur Κρίσπος. Similiter aliquoties erratum est apud Zonaram in Heraclio, uti etiam apud Niceph. Callist. 18, 37 et 55. Lamb.

(41) Φωκᾶ. Τοῦ Καππάδοκος καὶ ἀπηνοῦς Φωκᾶ D 3058.

(42) Περιωρίσθη ἐκεῖσε, ὅτι ἐν ὑπολήψει γέγονε τοῦ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτῷ συγκροτήσας ὁ αὐτὸς Κρίσπος, καὶ κρατήσας διὰ τῆς θαλάσσης τὴν βασιλείαν, γαμβρὸς τυγχάνων Φωκᾶ. Καὶ μετὰ τοῦτο βασιλέως γράμματα κατ' αὐτοῦ δεξάμενος ὁ Ἡράκλειος ἔφη αὐτῷ οὕτως. « Ἄθλιε, γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, καὶ πῶς ἀληθῆ φίλον ποιήσεις ; » Διὰ ταῦτα οὖν ἐκεῖσε περιορισθείς. Lamb.

(43) *Παρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαυρικίου.* Zonaras, Nicephorus Callistus et alii scriptores templum S. Mamantis, in quo Mauricius cum familia sua sepultus fuit, ædificatum fuisse referunt non a sorore Mauricii, sed Pharasmane eunucho, qui sub Justiniano cubiculi præfectus fuit. Quod vero paulo post Codinus ait Mauricio uxorem et filias ejus aliquanto superfuisse, testatur etiam Nicephorus Callistus 18, 41. Lamb.

ρεθῆναι παρὰ τοῦ Φωκᾶ τὸν Μαυρίκιον ἅμα τοῖς τέκνοις αὐτοῦ λαβοῦσα τὰ σώματα αὐτῶν κατέθετο ἐκεῖσε. Ἡ δὲ σύμβιος Μαυρικίου μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτῆς ἐφρουρεῖτο παρὰ τῶν τοῦ Φωκᾶ ἐν τῇ νέᾳ καλουμένῃ μονῇ πρὸς ὀλίγον τινὰ καιρόν. Ὕστερον δὲ ἀνῃρέθη παρ' αὐτοῦ καὶ αὐτὴ διὰ ξίφους ἀποτμηθεῖσα, καὶ πᾶσα ἡ συγγένεια Μαυρικίου, καὶ τῇ θαλάσσῃ ἐῤῥίφησαν.

Τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Εὐφημίας καὶ τοὺς τάφους τοὺς ὄντας ἐν τῷ Πετρίῳ καὶ τὸ λουτρὸν Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀνήγειρε, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἐκεῖσε ἀπέκειρε.

Τὴν ἁγίαν Ζωὴν τὴν οὖσαν εἰς Μωκισίαν ὁ ὅσιος ἀνήγειρε Μαρκιανὸς, οὗ καὶ θανὼν κατετέθη.

B Τοὺς ἁγίους Νοταρίους ὁ μέγας Θεοδόσιος ἀνήγειρε καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεκύρωσε.

Τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Μανουὴλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαὴλ (44) ἐπὶ τὸ χερσαῖον τεῖχος ὁ μέγας ἀνήγειρε Θεοδόσιος· μετὰ γὰρ τὸ καυθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ τὰ σώματα αὐτῶν ἐκεῖ κατέθετο, ἐπεὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀνῃρέθησαν οἱ ἅγιοι.

Τὴν δὲ (45) Παλαιὰν λεγομένην πόρταν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε, καὶ ἕως ἐκεῖ ἦν τὸ ἀρχαῖον καὶ παρ' αὐτοῦ κτισθὲν χερσαῖον τεῖχος.

Τὸν ἅγιον Ἐλευθέριον Βασίλειός τις ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου ἀνήγειρε.

C Αἱ δύο μοναὶ τῆς ἁγίας Δομνίνας, ἡ τε ἐπονομάζεται τὰ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ ἄλλη ἡ λέγεται τὰ Μαύρας, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐκτίσθησαν. Ἐλθοῦσαι γὰρ ἀπὸ Ῥώμης εὗρον ἄοικον τὸν τόπον, καὶ αἰτησάμεναι τὸν βασιλέα, δέδωκεν αὐταῖς τὸν τόπον καὶ συνδρομὴν, καὶ ἀνήγειραν τὰς μονάς. Ὡσαύτως καὶ ὁ ὅσιος Δῖος (46) αἰτησάμενος τὸν βασιλέα, τόπον λαβὼν, ἔκτισε τὴν μονὴν τοῦ Δίου καλουμένην.

Ἡ μονὴ ἡ λεγομένη τὸ Μυροκέρατον ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις Μαρκιανοῦ τοῦ βασιλέως. Φασὶ δὲ πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν ὅτι τὸ κέρας ἐκεῖνο τοῦ ἐλαίου, ᾧ ἔχριε Σαμουὴλ ὁ προφήτης τοὺς βασιλέας, εἰς τὴν τοιαύτην μονὴν ἐκρεμᾶτο, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Μυροκέρατον.

D Ἡ μονὴ τοῦ Ξυλινίτου (47) ἐκτίσθη παρὰ μαγίστρου Νικήτα ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς τοῦ πατρὸς Καβαλίνου, παρ' οὗ καὶ ἀπεκεφαλίσθη εἰς τὸν σφενδόνα. Ἔχει δὲ τὸ ὄνομα ἡ μονὴ

A Phoca tyranno interfectis, corpora eorum collegit atque ibi deposuit. Cæterum uxor Mauricii cum suis filiabus primum quidem a Phoca aliquantulum in monasterio dicto novo inclusa fuit. Postea autem et ipsa et universa Mauricii cognatio ferro ab eo interempta est et in mare projecta.

Monasterium S. Euphemiæ, et sepulcra quæ sunt in Petrio, et balneum Basilius Macedo condidit, et filias suas ibidem attondit.

122 Ecclesiam S. Zotici prope cisternam Mocisiam prius imperator Marcianus exstruxit; in qua etiam mortui corpus depositum fuit.

B Templum S. Notariorum Theodosius ædificavit et multis ditavit possessionibus.

Ecclesiam SS. Manuel, Sabel et Ismael, quæ sita est ad murum terrestrem, Theodosius magnus condidit. Postquam enim a Juliano apostata fuerunt cremati, reliquiæ eorum ibidem in loco supplicii depositæ sunt.

Portam quæ vocatur Antiqua, Constantinus magnus exstruxit, eo enim usque antiquus et ab eo erectus murus terrestris pertingebat.

Templum S. Eleutherii Basilius quidam tempore Arcadii ædificavit.

C Duo monasteria, quorum unum S. Domninæ cognomento Alexandri, alterum vero S. Mauræ dicitur, tempore Theodosii magni condita fuerunt. Tunc enim sanctæ illæ feminæ Roma venerunt, et, impetrata ab imperatore loci hujus tunc inhabitati copia, monasteria ibi ædificarunt. **123** Similiter etiam S. Dius locum ab imperatore petiit, et monasterium in eo exstruxit, quod vocatur Dii.

Monasterium quod vocatur Myroceratum, tempore Marciani imperatoris conditum fuit. Referunt autem multi historici fuisse in hoc monasterio suspensum cornu olei, quo propheta Samuel reges Judæorum junxit, atque hinc ita nominatum esse monasterium.

D Monasterium Xylinitæ Nicetas magister condidit tempore Leonis patris Constantini Caballini, a quo etiam decollatus fuit in sphendone Hippodromi. Nomen vero Xylinitæ inde habet hoc monasterium,

Meursii et Lambecii notæ.

(44) *Μανουὴλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαήλ.* Horum mentio fit in Martyrologio Romano die 17 Junii. Sed hac tantum in parte ab eo discrepant Codinus et Menologium Græcorum, quod non Chalcedone illos martyrium consummasse tradunt, sed Cpoli in muro terrestri sive versus Thraciam sito. Nam Idem apud Codinum est τὸ χερσαῖον τεῖχος atque in Menologio πρὸς Θρᾴκην τεῖχος τὸ ἐπιλεγόμενον Κωνσταντίνου. Templum vero SS. martyrum Manuel, Sabel et Ismael meminit alias Codinus, p. 25, ubi agit de muro terrestri. LAMB.

(45) *Τὴν δέ.* Τὸν δὲ Πρόδρομον τὴν παλαιὰν ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Τὸ δὲ κτίσμα ἠκούμβιζεν εἰς τὸ χερσαῖον τεῖχος. 3058 et Reg.

(46) S. Dii et monasterii ab eo conditi mentio fit in Martyrologio Romano die 8 Februarii, et in Menologio Græcorum die 19 Julii, et in Actis concilii Chalcedonensis. LAMB.

(47) Ξυλινίτης cognomen fuit Nicetæ magistri. Quare etiam monasterium ab eo conditum τοῦ Ξυλινίτου appellatum fuit. Falso enim Codinus illud cognominatum fuisse putat a sandaliis ligneis quibus utebantur monachæ in eo inclusæ. LAMB.

quod monachæ loco calceorum soleis ligneis utе-rentur.

Monasterium Icasiæ ædificavit Icasia, virgo sanctimonialis piissima et pulcherrima, quæ valde erudita fuit, et multos hymnos et stichera et alia quædam admirabiliter composuit tempore Theophili imperatoris.

Monasterium Smaragdi Smaragdus patricius et præfectus militum tempore Tiberii Thracis condidit, cujus illic domus fuit.

124 Ecclesiam S. Marci prope Taurum primo Theodosius magnus cum trullo ligneo exstruxit : postea terræ motu collapsam reædificavit Romanus senior cognomine Lecapenus.

Æreus culex et musca et alia insecta supra occidentalem arcum Tauri ab Apollonio Tyaneo posita erant. Quandiu autem illa permanserunt integra, nec muscæ, nec pulices, nec culices urbem intrarunt. Cæterum imperator Basilius Macedo ea dejecit atque confregit.

Statua muliebris ærea, posita in Phiala Hippodromi, Irenæ Atticæ est, quam in honorem ejus Constantinus filius posuit.

Locus nuncupatus Necra sive Cadaverum, ex eo nomen habet, quod sub Justiniano magno civium supplicio affectorum cadavera ibi deponerentur. Alibi enim ea sepeliri vetitum erat. Idem vero scalas ab ostio laterali usque ad Camilaucium muro sejunxit atque ita defunctorum corpora ibi condebant.

125 Maxima illa ædificia, prope templum S. Sergii, ædes fuerunt Justiniani magni, cum patricius adhuc esset.

De ecclesiæ S. Deiparæ cognomine Patriciæ memoriæ proditum est imperatores et Augustas tempore processionis ad S. Sophiam ibi stationem facere consuevisse. Etenim illic amplissimum erat palatium, a Constantino magno exstructum. Huc igitur accedebant patricii et præpositi, et succingebant imperatorem : matronæ vero, quæ vocantur Zostæ, imperatricem.

Templum S. Nicolai cognominatum Basilidæ, domus erat Basilidæ patricii et quæstoris Justiniani magni.

Portæ æreæ, quæ prius stabant in Tricymbalo

A διὰ τὸ τὰς μοναζούσας χρᾶσθ[αι]
οὕτως καλουμένοις ξυλίνοις.

Ἡ μονὴ τῆς Εἰκασίας ἐκτίσθη [...] μοναχῆς εὐσεβεστάτης καὶ κα[...] εἴδει, ἥτις σοφωτάτη οὖσα κα[...] καὶ στιχηρὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἀξι[...] καὶ ἐμελῴδησεν ἐν τοῖς χρόνοις [...] λέως.

Τὰ Σμαράγδου ἐκτίσθη παρὰ [...] κίου καὶ στρατηγοῦ ἐν τοῖς χρό[νοις ...] Θρᾳκός. Οὕτως δὲ ἐκλήθη, ἐπεὶ οἶ[κος ...]

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ πλησίον τοῦ [...] ἦν μεγάλη ξυλότρουλλος, κτισθεὶ[ς ...] τοῦ μεγάλου. Εἶτα ὑπὸ σεισμοῦ κατ[...] γειρεν αὐτὴν Ῥωμανὸς ὁ γέρων ὁ [...]

B Χαλκοῦς (49) δὲ κώνωψ καὶ μυῖα [...] ζωΰφια ἐπάνω τῆς δυτικῆς ἀψῖδ[ος ...] ἵσταντο, ἐστοιχειωμένα παρὰ Ἀ[πολλωνίου τοῦ] Τυανέως. Καὶ ἕως μὲν οὖν ἵσταντ[ο ...] τῇ πόλει μυῖαι ἢ ψύλλοι ἢ κώνωπες [...] Βασίλειος ἐξ οἰκείας ἀγνοίας κατήγαγ[ε ...] αὐτά.

Ἡ δὲ γυναικοειδὴς στήλη ἡ χαλκ[ῆ ...] εἰς τὴν φιάλην τοῦ Ἱπποδρομίου, εἰς [...] Εἰρήνης ἐστὶ τῆς Ἀθηναίας, ἣν ἀνήγει[ρε ...] τῖνος ὁ υἱὸς αὐτῆς εἰς θεραπείαν αὐτῆς.

Ὁ τόπος ὃς καλεῖται τὰ Νεκρὰ, οὕτ[ως ...] ἐπώνυμον, ὅτι τὰ σώματα τῶν ἀναιρεθ[έντων] τῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἐν τ[...]

C μίᾳ ἐκεῖσε ἐτέθησαν, διὰ τὸ μὴ χωρεῖ[ν ...] θάψαι αὐτά. Ἀπέφραξε δὲ καὶ τὰ σκάλ[ας ...] παραθύρου (50) καὶ μέχρι τοῦ καμιλα[υκίου, καὶ] οὕτως ἐτίθουν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν.

Τὰ δὲ παμμεγεθέστατα κτίσματα εἰς [τὸν ἅγιον] Σέργιον (51) οἶκοι ἦσαν Ἰουστινιανοῦ τοῦ [...] ἔτι ὄντος αὐτοῦ πατρικίου.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τὰ Πατρι[κίας ...] γραπται ὅτι ὅτε ἤρχοντο οἱ βασιλεῖς μ[ετὰ τῶν] δεσποινῶν ἐπὶ προελεύσεως εἰς τὴν ἁγίαν [...] ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ ἵσταντο· ἦν γὰρ οἶκος [...] μέγας κτισθεὶς παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταν[τίνου.] Καὶ οἱ μὲν πατρίκιοι καὶ πραιπόσιτοι ἐκεῖσε [...] καὶ ἐζώννυον τὸν βασιλέα. Ὁμοίως καὶ αἱ ζω[σται ...] ἐζώννυον τὴν δέσποιναν.

D Τὰ Βασιλίδου ὁ ἅγιος Νικόλαος οἶκος ἦν πα[τρι]κίου Βασιλίδου καλουμένου καὶ κοιαίστορος τοῦ [με]γάλου Ἰουστινιανοῦ.

Αἱ χαλκαῖ πύλαι, αἱ πρότερον μὲν ἱστάμεναι [...]

Meursii et Lambecii notæ.

(48) *Παρὰ Εἰκ.* Παρ' αὐτῆς μοναχῆς γεγονυίας, ὅτε τῆς βασιλείας ἀπέτυχε παρὰ Θεοφίλου βασιλέως, σεβασμίας καὶ ὡραίας τυγχανούσης. Ἥτις καὶ κανόνας καὶ στιχηρὰ ποιήσασα ἐν τοῖς χρόνοις Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔζη ἐν αὐτῇ. cod. 3058 ap. Bandurium.

(49) **Χαλκοῦς.** Ἀλλὰ καὶ κωνωπίων ἐστοιχειώθη καὶ ἵστατο ἐστηλωμένος χαλκοῦς ἐπάνω τῆς δυτικῆς ἀψῖδος τοῦ αὐτοῦ ταύρου. Ἦν δὲ κώνωψ καὶ μυῖα καὶ τὰ ἄλλα ζωΰφια, καὶ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἀπεφοίτα τι τῇ πόλει. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἠφάνισε συν-

τρίψας. Reg.

(50) Παράθυρα proprie dicuntur parvulæ portæ majoribus adjunctæ, quas Græco-barbari παραπόρτια vocant. Qua vero in significatione [...] καμιλαύκιον hic accipienda sit nondum mihi li[...]quet. Lamb.

(51) *Σέργιον.* Vide Procopium *de ædificiis* l. I, ubi prolixe agit de hoc templo et domo Justiniani, quam habitavit antequam imperium adeptus est. Id.

..αλον τοῦ Τζυκανιστηρίου, ἐπήρθησαν ...ίου τοῦ Μακεδόνος ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου (52) ...ς τὴν νέαν.

...τῶν Δαλμάτου παρὰ Δαλμάτου πατρι-...ῳ, ἐξ οὗ καὶ Ἀψίμαρος, ὃς καὶ Τιβέριος, ...μετὰ τῶν χελανδίων καὶ ἐκράτησε τῆς ...τὸν βασιλέα Λεόντιον καταγαγὼν καὶ ἐκεῖσε, εἶτα ῥινοκοπήσας ἐν τῇ τοιαύτῃ ...ῇ.

...ν Γεώργιον τὰ Χαλκίδου (53) Σέργιος ὁ ...ἔκτισεν ὁ αἱρετικὸς, ἐν ᾧ καὶ τὸ βέβη-...ῶμα κεῖται. Ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τοῖς ...οις εὐκτήρια πάντα ὁ αὐτὸς ἔκτισε, δοὺς ...κειμήλια καὶ ἀργυρᾶ καὶ πορφύρας ...

...ν Στέφανον τὸν πλησίον τοῦ Σίγματος ὁ ...σταντῖνος ἔκτισεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ...ς ἐσμίκρυνε τοῦτον, καὶ τὴν ὕλην (54) ...τε μάρμαρα καὶ κίονας καὶ τὰς χρυσᾶς ...πέθετο εἰς τοὺς Ἁγίους (55) πάντας, ὅπου λείψανα τοῦ ἁγίου Ἰσακίου.

...ιον Μητροφάνην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ... Ὡσαύτως καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν οὖσαν ...ξωκιόνιον, τὴν νῦν δὲ ἁγίους Ἀποστόλους ...ένην. Συμπτωθέντας δὲ ὕστερον ὁ μέγας ...ανὸς ἔκτισε.

...τοῦ Προδρόμου τοῦ Ἴλλου λέγεται ὅτι ...ἐν τῷ τόπῳ, καὶ δράκων ἐφώλευε παμμε-...τος (ἦν δὲ ταμεῖον βασιλικὸν ἐκεῖ) καὶ πολ-...έπτως ἐρχομένους κατήσθιεν. Ὁ δὲ ἅγιος ...ς προσελθὼν (56) ἐπάταξε τὸν θῆρα μετὰ ...δου αὐτοῦ, ἐχούσης ἧλον κάτωθεν σιδηροῦν, ...νευσεν αὐτὸν, ἐξ οὗ καὶ ἔσχεν ὁ τόπος τὴν ...ίαν (57). Ἢ καθότι καὶ ἀνώτερον (58) εἴπο-...ὸ Ἴλλου μαγίστρου τοῦ τυραννήσαντος καὶ ...θέντος παρὰ Βασιλίσκου.

...ἁγίαν Θεοφανὼ (59), τὴν οὖσαν ἔξωθεν τῆς ...ς κόγχης τῶν μνημοθεσίων τῶν βασιλικῶν ...ὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀνήγειρε Κωνσταντῖ-...πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ ...ῦ.

A Tzycanisterii, a Basilio Macedone ex porticu fori in ecclesiam novam translatæ fuerunt.

Monasterium Dalmatæ Dalmata patricius condidit. Quare etiam Tiberius Apsimarus, postquam cum chelandiis suis Byzantium pervenit, et imperio potitus est, Leontium imperatorem, naso præciso, in hoc monasterio inclusum custodivit.

126 Templum S. Georgii cognominatum Chalcidæ Sergius patriarcha hæreticus exstruxit: ubi etiam profanum ejus cadaver sepultum est. Idem quoque ædificavit oratoria, quæ sunt in catechumenis, et multa templo largitus est aurea et argentea cimelia, et purpureas vestes auro dis-B tinctas.

Ædem S. Stephani, prope Sigma, Constantinus magnus condidit: imperator vero Leo philosophus ad minorem formam redegit, et omnem ejus materiam, marmora, columnas et aureas crustulas in templum omnium sanctorum transtulit, ubi depositæ reliquiæ S. Isaacii.

Ecclesiam S. Metrophanis Constantinus magnus exstruxit: uti etiam ædem Sanctæ Trinitatis, quæ sita est in Exocionio, et nunc vocatur SS. Apostolorum. Utramque vero vetustate collapsam Justinianus magnus restauravit.

De templo S. Joannis Præcursoris cognomine Illi tradunt maximum draconem olim in eo loco C latitasse, ubi tum ærarium imperiale erat, et multos incaute illac transeuntes devorasse. Tandem vero S. Hypatius eo accessit, et fustem subtus clavatum draconi impegit, **127** atque eum interemit. Hinc igitur locus denominatus est, vel, ut supra quoque diximus, ab illo magistro, qui ob affectatum imperium ab imperatore Basilisco occisus fuit.

Ecclesiam S. Theophanis, quæ sita est extra veterem testudinem monumentorum imperialium in templo SS. Apostolorum, ædificavit Constantinus primus Porphyrogenitus, filius Leonis Sapientis.

Meursii et Lambecii notæ.

(52) Τῶν ἐμβόλων τοῦ φόρου τῶν χαλιναρίων. ...πάθησαν δὲ παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ...κρὺ τοῦ Σενάτου. Κτίσας δὲ τὴν νέαν ἐπῆρε ...κας καὶ ἀπῆγεν ἐκεῖσε 3058.

(53) *Τὰ Χαλκ*. Τὸν ἐκ Χαλκηδόνι id. cod.

(53') Ἔκτισεν· ὁμοίως καὶ τὴν Θεοτόκον τὰ Μαρ-...ίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κεῖται, id. cod. ...issis reliquis.

(54) Τὴν ὕλην πᾶσαν τῶν χρυσῶν ἀψίδων, πολυ-ποικίλων λίθων καὶ κίονας ἀπέθετο εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ ναὸν ἀνήγειρε τοὺς Ἁγίους πάν-τας 3058.

(55) Ἁγίους ἀποστόλους, καὶ ναὸν ἔκτισε τοὺς ἁγίους πάντας καλούμενον Reg.

(56) *Προσελθών*. Παραγενόμενος μετὰ τῆς ῥά-βδου αὐτοῦ ἐχούσης κάτωθεν ἥλους σιδηροῦς, καὶ σφραγίσας καὶ κρούσας τὸν δράκοντα ἀπέψυξε, καὶ λαβὼν αὐτὸν μέσον τοῦ φόρου προὔθηκε νεκρὸν καὶ ἔκαυσεν αὐτόν. 3058 et Reg.

(57) *Ἐξ οὗ καὶ ἔσχεν ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν*. Hinc patet templum S. Joannis Baptistæ, de quo in præsentia Codinus agit, duplex habuisse cognomen, Ἤλου nempe et Ἴλ-D λου, quorum hoc antiquum est et genuinum, illud supposititium et ignorantia vulgi introductum. Lamb.

(58) *Ἀνώτερον*. Scilicet p. 83. Id.

(59) De S. Theophanone, prima uxore Leonis Philosophi, supra mentionem fecit p. 105. Quæ vero hic narrantur de templo memoriæ ejus dicato, in duobus Vaticanis codicibus ita concepta sunt: Τὴν τερπνοτάτην ἐκκλησίαν τὴν εἰς τὰ μνήματα τῶν βασιλέων εἰς τοὺς Ἁγίους ἀποστόλους, ἣν ὀνομάζομεν ἁγίαν Θεοφανὼ, Κωνστάντιος ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀνήγειρεν, ἐκαλλώπισε δὲ Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Sed verisimilius est pro Κωνστάντιος ὁ υἱὸς, etc., scribendum esse Λέων ὁ Φιλόσοφος ἀνήγειρεν, ἐκαλλώπισε δὲ Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Etiam Zonaras hujus templi structuram Leoni ascribit. Id.

quod monachæ loco calceorum soleis ligneis utentur.

Monasterium Icasiæ ædificavit Icasia, virgo sanctimonialis piissima et pulcherrima, quæ valde erudita fuit, et multos hymnos et stichera et alia quædam admirabiliter composuit tempore Theophili imperatoris.

Monasterium Smaragdi Smaragdus patricius et præfectus militum tempore Tiberii Thracis condidit, cujus illic domus fuit.

124 Ecclesiam S. Marci prope Taurum primo Theodosius magnus cum trullo ligneo exstruxit : postea terræ motu collapsam reædificavit Romanus senior cognomine Lecapenus.

Æreus culex et musca et alia insecta supra occidentalem arcum Tauri ab Apollonio Tyaneo posita erant. Quandiu autem illa permanserunt integra, nec muscæ, nec pulices, nec culices urbem intrarunt. Cæterum imperator Basilius Macedo ea dejecit atque confregit.

Statua muliebris ærea, posita in Phiala Hippodromi, Irenæ Atticæ est, quam in honorem ejus Constantinus filius posuit.

Locus nuncupatus Necra sive Cadaverum, ex eo nomen habet, quod sub Justiniano magno civium supplicio affectorum cadavera ibi deponerentur. Alibi enim ea sepeliri vetitum erat. Idem vero scalas ab ostio laterali usque ad Camilaucium muro sejunxit atque ita defunctorum corpora ibi condebant.

125 Maxima illa ædificia, prope templum S. Sergii, ædes fuerunt Justiniani magni, cum patricius adhuc esset.

De ecclesiæ S. Deiparæ cognomine Patriciæ memoriæ proditum est imperatores et Augustas tempore processionis ad S. Sophiam ibi stationem facere consuevisse. Etenim illic amplissimum erat palatium, a Constantino magno exstructum. Huc igitur accedebant patricii et præpositi, et succingebant imperatorem : matronæ vero, quæ vocantur Zostæ, imperatricem.

Templum S. Nicolai cognominatum Basilidæ, domus erat Basilidæ patricii et quæstoris Justiniani magni.

Portæ æreæ, quæ prius stabant in Tricymbalo

A διὰ τὸ τὰς μοναζούσας χρᾶσθαι εἰς ὑπόδεσιν τοῖς οὕτω καλουμένοις ξυλίνοις.

Ἡ μονὴ τῆς Εἰκασίας ἐκτίσθη παρὰ Εἰκασίας (48) μοναχῆς εὐσεβεστάτης καὶ παρθένου ὡραίας τῷ εἴδει, ἥτις σοφωτάτη οὖσα καὶ κανόνας πολλοὺς καὶ στιχηρὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἀξιοθαύμαστα ἐποίησε καὶ ἐμελῴδησεν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως.

Τὰ Σμαράγδου ἐκτίσθη παρὰ Σμαράγδου πατρικίου καὶ στρατηγοῦ ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρᾳκός. Οὕτως δὲ ἐκλήθη, ἐπεὶ οἶκος ἦν αὐτοῦ ἐκεῖ.

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ πλησίον τοῦ Ταύρου ἐκκλησία ἦν μεγάλη ξυλότρουλλος, κτισθεῖσα ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Εἶτα ὑπὸ σεισμοῦ κατενεχθεῖσαν ἀνήγειρεν αὐτὴν Ῥωμανὸς ὁ γέρων ὁ Λακαπηνός.

B Χαλκοῦς (49) δὲ κώνωψ καὶ μυῖα καὶ ἄλλα μικρὰ ζωΰφια ἐπάνω τῆς δυτικῆς ἀψῖδος τοῦ Ταύρου ἵσταντο, ἐστοιχειωμένα παρὰ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως. Καὶ ἕως μὲν οὖν ἵσταντο, οὐκ ἐφοίτων τῇ πόλει μυῖαι ἢ ψύλλοι ἢ κώνωπες· ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος ἐξ οἰκείας ἀγνοίας κατήγαγε καὶ ἠφάνισεν αὐτά.

Ἡ δὲ γυναικοειδὴς στήλη ἡ χαλκῆ, ἡ ἱσταμένη εἰς τὴν φιάλην τοῦ Ἱπποδρομίου, εἰς τὸ στυράκιον, Εἰρήνης ἐστὶ τῆς Ἀθηναίας, ἣν ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτῆς εἰς θεραπείαν αὐτῆς.

Ὁ τόπος ὃς καλεῖται τὰ Νεκρὰ, οὕτως ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον, ὅτι τὰ σώματα τῶν ἀναιρεθέντων πολιτῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ἐκεῖσε ἐτέθησαν, διὰ τὸ μὴ χωρεῖν ἀλλαχόθι C θάψαι αὐτά. Ἀπέφραξε δὲ καὶ τὰ σκάλια ἀπὸ τοῦ παραθύρου (50) καὶ μέχρι τοῦ καμιλαυκίου, καὶ οὕτως ἐτίθουν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν.

Τὰ δὲ παμμεγεθέστατα κτίσματα εἰς τὸν ἅγιον Σέργιον (51) οἶκοι ἦσαν Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ἔτι ὄντος αὐτοῦ πατρικίου.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τὰ Πατρικίας γέγραπται ὅτι ὅτε ἤρχοντο οἱ βασιλεῖς μετὰ τῶν δεσποινῶν ἐπὶ προελεύσεως εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ ἵσταντο· ἦν γὰρ οἶκος ἐκεῖσε μέγας κτισθεὶς παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Καὶ οἱ μὲν πατρίκιοι καὶ πραιπόσιτοι ἐκεῖσε ἤλασαν καὶ ἐζώννυον τὸν βασιλέα. Ὁμοίως καὶ αἱ ζωσταὶ ἐζώννυον τὴν δέσποιναν.

D Τὰ Βασιλίδου ὁ ἅγιος Νικόλαος οἶκος ἦν πατρικίου Βασιλίδου καλουμένου καὶ κοιαίστορος τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

Αἱ χαλκαῖ πύλαι, αἱ πρότερον μὲν ἱστάμεναι εἰς

Meursii et Lambecii notæ.

(48) *Παρὰ Εἰκ.* Παρ' αὐτῆς μοναχῆς γεγονυίας, ὅτε τῆς βασιλείας ἀπέτυχε παρὰ Θεοφίλου βασιλέως, σεβασμίας καὶ ὡραίας τυγχανούσης. Ἥτις καὶ κανόνας καὶ στιχηρὰ ποιήσασα ἐν τοῖς χρόνοις Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔζη ἐν αὐτῇ. cod. 3058 ap. Bandurium.

(49) *Χαλκοῦς.* Ἀλλὰ καὶ κωνωπίων ἐστοιχειώθη καὶ ἵστατο ἐστηλωμένος χαλκοῦς ἐπάνω τῆς δυτικῆς ἀψῖδος τοῦ αὐτοῦ ταύρου. Ἦν δὲ κώνωψ καὶ μυῖα καὶ τὰ ἄλλα ζωΰφια, καὶ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἀπεφοίτα τι τῇ πόλει. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἠφάνισε συντρίψας. Reg.

(50) Παράθυρα proprie dicuntur parvulæ portæ majoribus adjunctæ, quas Græco-barbari παραπόρτια vocant. Qua vero in significatione vox καμιλαύκιον hic accipienda sit nondum mihi liquet. Lamb.

(51) *Σέργιον.* Vide Procopium *de ædificiis* l. I, ubi prolixe agit de hoc templo et domo Justiniani, quam habitavit antequam imperium adeptus est. Id.

τὸ Τρικύμβαλον τοῦ Τζυκανιστηρίου, ἐπήρθησαν A παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου (52) τοῦ φόρου εἰς τὴν νέαν.

Ἡ μονὴ τῶν Δαλμάτου παρὰ Δαλμάτου πατρικίου ἐκτίσθη, ἐξ οὗ καὶ Ἀψίμαρος, ὃς καὶ Τιβέριος, ὅτε ἀνῆλθε μετὰ τῶν χελανδίων καὶ ἐκράτησε τῆς βασιλείας, τὸν βασιλέα Λεόντιον καταγαγὼν καὶ περιορίσας ἐκεῖσε, εἶτα ῥινοκοπήσας ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐφρούρει μονῇ.

Τὸν ἅγιον Γεώργιον τὰ Χαλκίδου (53) Σέργιος ὁ πατριάρχης ἔκτισεν ὁ αἱρετικὸς, ἐν ᾧ καὶ τὸ βέβηλον αὐτοῦ σῶμα κεῖται. Ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τοῖς κατηχουμένοις εὐκτήρια πάντα ὁ αὐτὸς ἔκτισε, δοὺς ἐκεῖ χρυσᾶ κειμήλια καὶ ἀργυρᾶ καὶ πορφύρας διαχρύσους.

B

Τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν πλησίον τοῦ Σίγματος ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ὁ φιλόσοφος ἐσμίκρυνε τοῦτον, καὶ τὴν ὕλην (54) πᾶσαν, τά τε μάρμαρα καὶ κίονας καὶ τὰς χρυσᾶς ψηφῖδας ἀπέθετο εἰς τοὺς Ἁγίους (55) πάντας, ὅπου κεῖται τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Ἰσακίου.

Τὸν ἅγιον Μητροφάνην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν. Ὡσαύτως καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν οὖσαν εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον, τὴν νῦν δὲ ἁγίους Ἀποστόλους ὀνομαζομένην. Συμπτωθέντας δὲ ὕστερον ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἔκτισε.

Περὶ δὲ τοῦ Προδρόμου τοῦ Ἴλλου λέγεται ὅτι πηγὴ ἦν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ δράκων ἐφώλευε παμμεγεθέστατος (ἦν δὲ ταμεῖον βασιλικὸν ἐκεῖ) καὶ πολ- C λοὺς ἀσκέπτως ἐρχομένους κατήσθιεν. Ὁ δὲ ἅγιος Ὑπάτιος προσελθὼν (56) ἐπάταξε τὸν θῆρα μετὰ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ, ἐχούσης ἧλον κάτωθεν σιδηροῦν, καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν, ἐξ οὗ καὶ ἔσχεν ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν (57). Ἢ καθότι καὶ ἀνώτερον (58) εἴπομεν, ἀπὸ Ἴλλου μαγίστρου τοῦ τυραννήσαντος καὶ ἀναιρεθέντος παρὰ Βασιλίσκου.

Τὴν ἁγίαν Θεοφανὼ (59), τὴν οὖσαν ἔξωθεν τῆς παλαιᾶς κόγχης τῶν μνημοθεσίων τῶν βασιλικῶν εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

A Tzycanisterii, a Basilio Macedone ex porticu fori in ecclesiam novam translatæ fuerunt.

Monasterium Dalmatæ Dalmata patricius condidit. Quare etiam Tiberius Apsimarus, postquam cum chelandiis suis Byzantium pervenit, et imperio potitus est, Leontium imperatorem, naso præciso, in hoc monasterio inclusum custodivit.

126 Templum S. Georgii cognominatum Chalcidæ Sergius patriarcha hæreticus exstruxit: ubi etiam profanum ejus cadaver sepultum est. Idem quoque ædificavit oratoria, quæ sunt in catechumenis, et multa templo largitus est aurea B et argentea cimelia, et purpureas vestes auro distinctas.

Ædem S. Stephani, prope Sigma, Constantinus magnus condidit: imperator vero Leo philosophus ad minorem formam redegit, et omnem ejus materiam, marmora, columnas et aureas crustulas in templum omnium sanctorum transtulit, ubi depositæ reliquiæ S. Isaacii.

Ecclesiam S. Metrophanis Constantinus magnus exstruxit: uti etiam ædem Sanctæ Trinitatis, quæ sita est in Exocionio, et nunc vocatur SS. Apostolorum. Utramque vero vetustate collapsam Justinianus magnus restauravit.

De templo S. Joannis Præcursoris cognomine Illi tradunt maximum draconem olim in eo loco C latitasse, ubi tum ærarium imperiale erat, et multos incaute illac transeuntes devorasse. Tandem vero S. Hypatius eo accessit, et fustem subtus clavatum draconi impegit, **127** atque eum interemit. Hinc igitur locus denominatus est, vel, ut supra quoque diximus, ab illo magistro, qui ob affectatum imperium ab imperatore Basilisco occisus fuit.

Ecclesiam S. Theophanis, quæ sita est extra veterem testudinem monumentorum imperialium in templo SS. Apostolorum, ædificavit Constantinus primus Porphyrogenitus, filius Leonis Sapientis.

Meursii et Lambecii notæ.

(52) Τῶν ἐμβόλων τοῦ φόρου τῶν χαλιναρίων. Ἐστάθησαν δὲ παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀντικρὺ τοῦ Σενάτου. Κτίσας δὲ τὴν νέαν ἐπῆρε ταύτας καὶ ἀπῆγεν ἐκεῖσε 3058.

(53) *Τὰ Χαλκ.* Τὸν ἐκ Χαλκηδόνι id. cod.

(53') Ἔκτισεν· ὁμοίως καὶ τὴν Θεοτόκον τὰ Μαρνακίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κεῖται, id. cod. omissis reliquis.

(54) Τὴν ὕλην πᾶσαν τῶν χρυσῶν ἀψίδων, πολυποικίλων λίθων καὶ κίονας ἀπέθετο εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ ναὸν ἀνήγειρε τοὺς Ἁγίους πάντας 3058.

(55) Ἁγίους ἀποστόλους, καὶ ναὸν ἔκτισε τοὺς ἁγίους πάντας καλούμενον Reg.

(56) *Προσελθών*. Παραγενόμενος μετὰ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ ἐχούσης κάτωθεν ἥλους σιδηροῦς, καὶ σφραγίσας καὶ κρούσας τὸν δράκοντα ἀπέψυξε, καὶ λαβὼν αὐτὸν μέσον τοῦ φόρου προὔθηκε νεκρὸν καὶ ἔκαυσεν αὐτόν. 3058 et Reg.

(57) *Ἐξ οὗ καὶ ἔσχεν ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν*. Hinc patet templum S. Joannis Baptistæ, de quo in præsentia Codinus agit, duplex habuisse cognomen, Ἥλου nempe et Ἴλλου, quorum hoc antiquum est et genuinum, illud D supposititium et ignorantia vulgi introductum. LAMB.

(58) *Ἀνώτερον*. Scilicet p. 83. ID.

(59) De S. Theophanone, prima uxore Leonis Philosophi, supra mentionem fecit p. 105. Quæ vero hic narrantur de templo memoriæ ejus dicato, in duobus Vaticanis codicibus ita concepta sunt: Τὴν τερπνοτάτην ἐκκλησίαν τὴν εἰς τὰ μνήματα τῶν βασιλέων εἰς τοὺς Ἁγίους ἀποστόλους, ἣν ὀνομάζομεν ἁγίαν Θεοφανὼ, Κωνστάντιος ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀνήγειρεν, ἐκαλλώπισε δὲ Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Sed verisimilius est pro Κωνστάντιος ὁ υἱὸς, etc., scribendum esse Λέων ὁ Φιλόσοφος ἀνήγειρεν, ἐκαλλώπισε δὲ Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Etiam Zonaras hujus templi structuram Leoni ascribit. ID.

Templum Salvatoris in Chalce Romanus senior A condidit, et sub duabus parvis columellis altare, ut nunc conspicitur, institutis ibidem 12 clericis. Deinde vero Joannes Tzimisces illud in præsentem magnitudinem et pulchritudinem provexit, et 50 clericos in eo instituit. Præterea multis sacris donariis exornavit, et quidquid bonorum post reditum ex suo præsidio possidebat, ibi obtulit. Collocavit etiam in eo sacram Christi imaginem Beryto allatam, et ejus sandalia. Ipse quoque ibidem sepultus est.

128 Sacrum balneum in Blachernis Basilius junior filius Romani Porphyrogeniti, cognomine pueri, pretiosius quam ante fuerat exornavit et auro argentoque obduxit.

Monasterium sancti Lazari imperator Leo Sapiens B condidit, et monachos eunuchos in eo instituit. Eo etiam transtulit reliquias S. Lazari et Mariæ unguentiferæ, ex Cypro et Bithynia allatas.

Monasterium Tzautzæ tempore ejusdem Leonis Tzautzes magister exstruxit; cujus filiam Zoen Leo Sapiens concubinam habuit.

Monasterium Libis tempore Romani senioris et Constantini Porphyrogeniti ædificatum fuit a Libe patricio et drungario classis navalis, qui etiam hospitale condidit.

De ingentibus istis saxis quæ sita sunt extra murum maritimum, hæc narrantur. Cum Constantinus C magnus urbem hanc conderet et fere totus ejus situs saxosus esset, lapicidæ ad porticus exstruendas loca **129** deplanantes montium apices exciderunt, iisque ad mare devolutis et undique disjectis totum littus adversus irruentem fluctuum violentiam communierunt; ideoque murus maritimus intra hasce petras erectus fuit, ut mare turbatum eis illisum frangeretur et tranquille muris affluerel.

Τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν Χαλκῆν Ῥωμανὸς ὁ γέρων ἀνήγειρεν, ὑπὸ στυρακίων (60) μικρῶν δύο, ὡς ἔστιν ὁρώμενον τὸ θυσιαστήριον, ποιήσας κληρικοὺς ιβ'. Ὁ δὲ Τζιμίσκης Ἰωάννης (61) ἀνήγειρεν αὐτὸν εἰς ὅπερ ὁρᾶται νῦν μέγεθος καὶ κάλλος, τυπώσας κληρικοὺς πεντήκοντα. Πολλοῖς δὲ ἱεροῖς ἀναθήμασιν αὐτὸν κατεφαίδρυνε, προσκυρῶν ἅπερ ἀπὸ τοῦ ταξειδίου κατευοδούμενος ἐκτᾶτο. Ἀπέθετο ἐκεῖσε καὶ τὴν ἐκ Βηρυτοῦ ἁγίαν εἰκόνα καὶ τὰ σανδάλια τοῦ Χριστοῦ, καὶ θανὼν ἐτάφη ἐν αὐτῷ.

Τὸ ἅγιον λοῦμα τῶν Βλαχερνῶν ὁ νέος Βασίλειος ὁ υἱὸς (62) Ῥωμανοῦ τοῦ καλουμένου παιδίου τοῦ πορφυρογεννήτου πολυτελεστέρως ἐκόσμησε, χρυσώσας καὶ ἀργυρώσας πλέον παρ' ὃ ἦν.

Ἡ μονὴ (63) τοῦ ἁγίου Λαζάρου παρὰ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἐκτίσθη. Μοναχοὺς δὲ εὐνούχους ἐν αὐτῇ τετύπωκεν. Ἔφερε καὶ τὰ λείψανα ἀπὸ Κύπρου καὶ Βιθυνίας τῆς τε μυροφόρου Μαρίας καὶ Λαζάρου, καὶ ἐκεῖ ἀπέθετο.

Ἡ μονὴ τοῦ Τζαούτζου ἐκτίσθη παρὰ Τζαούτζου μαγίστρου, οὗτινος τὴν θυγατέρα ἐμοίχευσε Λέων ὁ Σοφὸς, Ζωὴν ὀνομαζομένην.

Ἡ μονὴ τοῦ Λιβὸς ἐν τοῖς χρόνοις Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ πορφυρογεννήτου ἐκτίσθη παρὰ Λιβὸς πατρικίου καὶ δρουγγαρίου τῶν πλωΐμων, ὃς καὶ ξενῶνα ἐποίησε.

Περὶ δὲ τῶν παμμεγεθεστάτων πετρῶν τῶν ἔξωθεν κειμένων τοῦ παραλίου τείχους λέγεται ὅτι, κτιζομένης τῆς πόλεως παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ σχεδὸν ἁπάσης πετρώδους ὑπαρχούσης, ἰσάζοντες τοὺς τόπους οἱ λιθοξόοι, ὡς ἂν κτίσωσι τούς τε ἐμβόλους καὶ τὰ ἐξάερα, ἔκοπτον τὰς κορυφὰς τῶν πετρῶν καὶ τῶν ὀρέων καὶ κατεκύλιον (64) πρὸς τὴν θάλασσαν. Πανταχόθεν οὖν τοῦ αἰγιαλοῦ ῥιφέντες ἐποίησαν εἴργεσθαι τὴν ἐπιφορὰν τῶν κυμάτων. Διὸ καὶ ἔσωθεν αὐτῶν ἔκτισαν τὸ παράλιον τεῖχος, ὡς ἵνα κινουμένη ἡ θάλασσα καταθραύηται ταῖς πέτραις καὶ γαληνιῶσα προσπελάζῃ τοῖς τείχεσιν.

Meursii et Lambecii notæ.

(60) Videtur στυράκιον idem hic esse atque στῦλος sive *columna*. Item supra p. 124, ubi στήλην ἱσταμένην εἰς τὸ στυράκιον verti *statuam columnæ impositam*; sed an recte, ipsemet adhuc dubito. Nam στυράκιον pro columna nunquam alias legi. Attamen ex supra citatis duobus Codini locis probabiliter quodammodo videtur colligi posse columnas appellari στυράκια, a similitudine ligni oblongi et rotundi hastæ, quod Græci στύρακα et στυράκιον nuncupant. LAMB.

(61) Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Τζιμίσκης ἐπλάτυνε καὶ ἀνήγειρεν αὐτὸν καλλύνας ἐκ χρυσίου καὶ ἀργύρου πολλοῦ. Ἐποίησε δὲ καὶ κληρικοὺς λϛ', τιθεὶς αὐτοῖς καὶ ῥόγας καὶ ἀννώνας καὶ ἀνὰ νομισμάτων λ'. Τὰ δὲ ἱερὰ καὶ τὰ στέμματα καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τοὺς δίσκους καὶ τὰς λυχνίας καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τὰ ἀμφια τὰ βασιλικὰ ἰδιόκτητα αὐτοῦ ὄντα ἀπεχαρίσατο πρὸς τὸν ναόν. Ὡσαύτως καὶ τὰ ἀκίνητα αὐτοῦ κτήματα ἐπεκύρωσεν αὐτῷ, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ταξειδίου ἐφέρετο τὴν τιμίαν εἰκόνα τῆς ἁγίας σταυρώσεως τῆς ἐν τῇ Βηρύτῳ καὶ τὰ ἅγια σανδάλια τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐν ποικίλοις χρυσίοις καὶ διὰ λίθων κιβουρίοις. Ἐποίησεν οὖν καὶ τὸ ἑαυτοῦ μνῆμα ἐκεῖσε ὁλόχρυσον μετὰ χυμεύσεως, ἐν ᾧ καὶ ἐτέθη. 3058 et Reg.

(62) Ὁ υἱός. Ὁ εὐσχήμων υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ D νέου πορφυρογεννήτου παρέλυσε καὶ ἀνήγειρε νεωστὶ, καλλωπίσας καὶ χρυσώσας περιφανέστερον παρ' ὃ ἦν, καὶ ἐξ ἀργυρίου καὶ χρυσίου πολλοῦ εἰκόνισε καὶ κατεκόσμησεν αὐτόν. 3058.

(63) *Ἡ μονή*. Ὁ δὲ ἅγιος Λάζαρος ἐκτίσθη μὲν παρὰ τοῦ Μακεδόνος, ὕστερον δὲ παρὰ Λέοντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπλατύνθη, ἀποχαρισαμένου ἐν τῷ τοιούτῳ ναῷ καὶ κτήματα πολλά. Εἰς εὐνούχων μονὴν ταύτην ἀποκατέστησεν. Ἔφερε δὲ ἀπὸ Κύπρου καὶ τὰ ἅγια λείψανα τοῦ ἁγίου Λαζάρου καὶ ἀπὸ Βιθυνίας τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς μυροφόρου, καὶ ἐπέθετο ἐκεῖσε ταῦτα. Id. cod.

(64) Κατεκύλιον τοὺς λίθους τοὺς κειμένους ἔξω τῶν τειχῶν ἀπὸ τῆς Βαρβάρας μέχρι τοῦ παλατίου καὶ τῶν Σοφιῶν καὶ τῶν Ἐλευθερίου μέχρι Χρυσέας, καὶ ἔσωθεν τῶν αὐτῶν λίθων ἔπηξε τὰ τείχη εἰς διάστιξιν τοῦ τείχους καὶ πῆξιν αὐτοῦ, ὅπως κυμαινομένη ἡ θάλασσα εἰς τὰς πέτρας κρούσασα γαληνιᾷ. Id. et Reg.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ
ΤΟΥ
ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ *

DE STRUCTURA
TEMPLI SANCTÆ SOPHIÆ.

A Τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἤγουν τῆς ἁγίας Σοφίας, εἰδωλείου τὸ πρὶν οὔσης, καὶ πολλῶν ἀγαλμάτων ἐκεῖσε ἱσταμένων, ἀφεῖλεν αὐτὰ, καθὼς προείρηται (65), ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ Ἰουστινιανός. Καὶ ὁ μὲν μέγας Κωνσταντῖνος πρώην αὐτὴν ἀνήγειρε δρομικὴν (66), ὁμοίαν τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου καὶ τῆς ἁγίας Δυνάμεως. Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιὰν πλησίον αὐτῆς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἤγουν τῆς ἁγίας Σοφίας. Καὶ πληρώσας αὐτὴν τὴν ἁγίαν Σοφίαν στήλας ἔστησε πολλὰς, ὡς προείπομεν. Διήρκεσε δὲ τὸ κτίσμα ἐκεῖνο μέχρι τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἐκείνου, κατὰ τὴν δευτέραν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, στασιάσαντες οἱ Ἀρειανοὶ κατέφλεξαν τὸ στέγος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, B ὄντος πατριάρχου Νεκταρίου τοῦ ἁγιωτάτου, εἰς τὴν Εἰρήνην καθεζομένου τὴν παλαιάν. Διήλθοσαν δὲ χρόνοι δεκαὲξ, καὶ ἦν ἀσκεπὴς ἡ ἁγία Σοφία. Προστάξας δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος Ῥουφῖνον τὸν μάγιστρον ἐσκέπασε τὸ στέγος διὰ κυλινδροειδῶν καμάρων. Καὶ διήρκεσεν οὕτως μέχρι τῆς βασιλείας (67) Ἰουστινιανοῦ. Εἰς δὲ τὸν πέμπτον χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας, μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν σφαγὴν (68) ἐν τῷ Ἱππικῷ τῶν τριακονταπέντε χιλιάδων (69), ἀναιρεθέντων ἐκεῖσε διὰ τὸ ἀναγορευθῆναι παρὰ τῶν δημοτικῶν δύο μερῶν Ὑπάτιον τὸν πατρίκιον (70) καὶ δήμαρχον μέρους τῶν Βενέτων, ἐνέπνευσεν ὁ πανάγαθος Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τοῦ οἰκοδο-

A Cum olim Magna Ecclesia, videlicet S. Sophia, idolorum esset delubrum, simulacra ibi collocata Constantinus Magnus et Justinianus, ut antea dictum est, inde abstulerunt. Primum quidem Constantinus Magnus eam instar circi oblongam exstruxit, templi S. Agathonici et S. Potentiæ similem. Ædificavit quoque prope Magnam Ecclesiam sive S. Sophiam templum S. Irenæ, quod cognominatur antiquum. Postquam vero S. Sophiam absolvit, multas in ea collocavit statuas, ut jam ante diximus. Structura autem illa duravit usque ad imperium Theodosii magni: hujus enim tempore, cum secunda synodus Cpoli haberetur, Ariani seditione excitata tectum Magnæ Ecclesiæ exusserunt, sub patriarchatu **131** sanctissimi Nectarii, B in antiqua Irene præsidentis. Exinde totis sexdecim annis tecto S. Sophia caruit. Imperator vero Theodosius Rufinum magistrum operi præficiens tecto ex cylindrace fornicibus composito eam operuit; et ita permansit usque ad imperium Justiniani. Quinto autem anno ejus imperii post illam stragem in qua 35 hominum millia in Hippodromo interfecti sunt, quia duæ populi partes Hypatium patricium et præfectum Venetæ factionis imperatorem salutarant, Deus optimus et humanissimus imperatori Justiniano mentem dedit ut templum, quale ab Adamo non fuit neque fiet, ædificaret. Scripsit etiam præsidibus, toparchis, satrapis, ducibus et omnibus præfectis omnium provinciarum

Meursii et Lambecii notæ.

(65) *Καθὼς προείρηται.* Nempe p. 64 et 16. LAMB.

(66) *Δρομικήν.* Templa δρομικὰ Græcis dicuntur, quæ instar Circi oblonga sunt. ID.

(67) *Εἰς δὲ τὸν πέμπτον χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας.* Inquiramus hic. Codinus noster quintum annum imperii ponit, Matthæus Palmerius in Chronico dicit orsum esse ædificationem anno 31, Zonaras indictione 15, id est anno imperii C ejus 17. Vide dissidium in historia, quod quis componat? LAMB.

(68) *Τὴν σφαγήν.* Vide Cedrenum et Zonaram Annal. 3. MEURS.

(69) *Τῶν λε' χιλιάδων.* Consentit Cedrenus. Zonaras tradit quadraginta millia, Procopius De bell. Vand., et Evagrius IV, 13 tantum triginta.

(70) *Ὑπάτιον τὸν πατρίκιον.* Erat hic cognatus Anastasii imperatoris, teste Zonara. MEURS.

* Cf. Anonymus *De antiquitatibus Cpolitanis*, quem in appendice ad Psellum (t. CXXII) edidimus. EDIT. PATR.

imperii ad orientem, occidentem, septentrionem et meridiem, ut sibi mitterent materiam ad exstruendum tam mirabile et Dei præsidio munitum custoditumque et pulchritudine conspicuum templum, ubicunque videlicet invenirent columnas, lapides, tabulas et clathratas januas. Omnes igitur ei rei ab imperatore Justiniano destinati alacresque imperatori materiam ejusmodi submiserunt, collectam ex delubris idolorum, palatiis, balneis et ædibus omnium provinciarum universi terrarum orbis. Cæterum octo columnas Romanas, ut refert Plutarchus, primus a secretis et ab epistolis Justiniano, vidua quædam nomine **132** Marcia, quæ in dotem illas acceperat, Roma curavit eo ratibus pervehi. Stabant autem Romæ in templo Solis, quod Valerianus Romanus imperator, qui seipsum Persis in manum dedit, construxerat. Sic vero imperatori scripsit : Mitto tibi, domine imperator, octo columnas Romanas, longitudine et rotunditate, audeo dicere, et pondere æquales, pro animæ meæ salute. Alias octo columnas admirandas, coloris prasini, Constantinus dux e latomiis excisas secum Epheso adduxit. Reliqua omnis materia et columnæ Cyzico advectæ sunt : alias ex Troade, alias ex Cycladibus insulis et Athenis præfecti imperatoris miserunt. Omnis autem hæc materia septem annis cum dimidio collecta est. Anno vero duodecimo imperii Justiniani templum a fundamentis everterunt. Omnem autem ejus materiam seorsim deposuit: nullo enim modo ea opus habebat, quoniam multo meliorem coacervaverat et ad manus habebat.

A μῆσαι ναόν, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπὸ Ἀδὰμ οὔτε γενήσεται. Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τοπάρχαις καὶ σατράπαις καὶ δουξὶ καὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀρχηγέταις πάντων τῶν βασιλικῶν θεμάτων ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, πέμψαι αὐτῷ ὕλην ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνεγεῖραι τοιοῦτον ἀξιοθαύμαστον καὶ θεοφρούρητον καὶ θεοφύλακτον καὶ περικαλλῆ ναόν, ὅπου δηλαδὴ εὑρεθῶσι, κίονάς τε καὶ συστημάτια στήθεά τε καὶ ἀβάκια καὶ καγκελοθύρια. Πάντες δὲ οἱ παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ὁρισθέντες χαίροντές τε καὶ ἀγαλλιώμενοι ἔπεμπον τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ τὴν τοιαύτην ὕλην, συναγαγόντες αὐτὴν ἀπό τε ναῶν εἰδωλικῶν καὶ παλατίων λουτρῶν τε καὶ οἴκων ἀπὸ πάντων τῶν θεμάτων τῆς οἰκουμένης.
B Καὶ τοὺς μὲν ὀκτὼ κίονας τοὺς Ῥωμαίους, καθώς φησι Πλούταρχος πρωτασηκρῆτις καὶ ἐπιστολογράφος Ἰουστινιανοῦ, μετὰ σχεδίων ἀπεστάλησαν παρὰ γυναικὸς χήρας ἀπὸ Ῥώμης, ὀνόματι Μαρκίας· οὕστινας εἶχεν εἰς προῖκα αὐτῆς. Ἵσταντο δὲ εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου τὸν κτισθέντα παρὰ Οὐαληριανοῦ (71) τοῦ βασιλέως Ῥώμης, τοῦ προδόντος ἑαυτὸν Πέρσαις. Ἔγραψε δὲ τῷ βασιλεῖ οὕτως· « Ἀπέστειλά σοι, δέσποτα βασιλεῦ, ὀκτὼ κίονας Ῥωμαίους, ἰσομήκεις, ἰσοκύκλους, τολμῶ εἰπεῖν καὶ ἰσοστάθμους, ὑπὲρ ψυχικῆς μου σωτηρίας. » Τοὺς δὲ ἑτέρους ὀκτὼ πρασίνους κίονας τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἐκόμισεν ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος ἀπὸ Ἐφέσου λελατομημένους. Ἡ δὲ
C λοιπὴ πᾶσα ὕλη καὶ πάντες οἱ κίονες ἀπὸ Κυζίκου ἤχθησαν. Ἑτέρους δὲ ἀπὸ Τρῳάδος καὶ ἄλλους ἀπὸ Κυκλάδων νήσων καὶ ἀπὸ Ἀθηνῶν οἱ ἄρχοντες βασιλέως ἔπεμπον. Συνήχθη δὲ πᾶσα ἡ ὕλη χρόνους ἑπτὰ ἥμισυ. Τῷ δὲ δεκάτῳ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἐκ θεμελίων κατέλυσαν τὸν ναόν. Τὴν δὲ ἅπασαν ὕλην αὐτοῦ ἰδίως ἀπέθεντο· οὐ γὰρ εἶχον χρείαν αὐτῆς τὸ σύνολον διὰ τὸ πολλὴν καὶ ἄπειρον κρείττονα ὕλην ἀθροῖσαι καὶ ἑτοιμάσαι.

Cœpit igitur emere domos illic atque in contiguis ædibus habitantium, ac primum cujusdam viduæ nuncupatæ Annæ, quæ cum recusaret imperatori vendere, dixit: Etiam si quingentas libras nummum mihi obtuleris, tamen eam non tibi tradam. Imperator vero cum multos ex proceribus suis misisset, ut blanditiis mulierem demulcerent, nihil impetravit. Ipse autem mulierem accedens obnixe rogavit ut suam domum **133** venderet. Illa cum vidisset imperatorem, cecidit ad pedes ejus suppliciter dicens: « Domine imperator, non quidem par est me sero ædium pretio quidquam a te accipere; volo autem me in partem venire sumptuum structuræ hujus templi, ut et ego in die judicii habeam mercedem et post mortem meam sepeliar prope ædes meas, et identidem meæ donationis memoriam fieri. » Locus autem ædium ejus, quem dedit Magnæ Ecclesiæ, totum scevophylacium cum templo S. Petri

Ἤρξατο γοῦν ἐξωνεῖσθαι οἰκήματα τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων καὶ πλησιαζόντων, καὶ πρῶτον μὲν χήρας τινὸς γυναικὸς, ὀνόματι Ἄννης. Ἐκείνης δὲ μὴ βουλομένης ταῦτα πρᾶσαι τῷ βασιλεῖ, ἔλεγε· « Μέχρι νομισμάτων λίτρας φ' ἐὰν μοι παράσχῃς, οὐ δίδωμί σοι ταῦτα. » Ὁ δὲ βασιλεὺς πολλοὺς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἀποστείλας πρὸς θεραπείαν τῆς γυναικὸς οὐδὲν ἤνυε. Παραγενόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς ἱκεσίαν τῆς γυναικὸς ἐδέετο αὐτῆς περὶ τῆς
D διαπράσεως τῶν οἰκημάτων αὐτῆς. Ἡ δὲ θεασαμένη τὸν βασιλέα ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ δεομένη καὶ λέγουσα· « Δέσποτα βασιλεῦ, ἐγὼ μὲν χάριν τιμῆς τῶν οἰκημάτων οὐκ ὀφείλω λαβεῖν τι ἀπὸ σοῦ, θέλω δὲ κοινωνὸν κἀμὲ γενέσθαι εἰς τὸν κτιζόμενον ναόν, ἵνα ἔχω κἀγὼ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μισθὸν καὶ μετὰ θάνατόν μου ταφῶ πλησίον τῶν οἰκημάτων μου, καὶ διηνεκῶς μνημονεύεσθαί με ὡς κτῆμα δοῦσαν αὐτά. » Ἔστι δὲ ὁ τόπος τῶν οἰκημάτων

Meursii et Lambecii notæ.

(71) Pro Αὐρηλιανοῦ scribo Οὐαληριανοῦ : nam Valerianus est qui captivum se Sapori Persarum regi tradidit, non Aurelianus, qui inter Cpolim et Heracleam in itinere fraude servi circumventus ab amicis trucidatus erat. Notum hoc historiæ Romanæ vel paulum modo peritis. MEURS.

αὐτῆς, ὃν δέδωκεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸ σκευοφυλάκιον ὅλον σὺν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον ἅγιον Φρέαρ (72) καὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ὅλον καὶ ὁ τόπος τοῦ ἄμβωνος, ἕως τῆς μέσης τοῦ ναοῦ, ὑπῆρχεν οἶκος Ἀντιόχου τινὸς ...στιαρίου καὶ εὐνούχου, ὃς ἀπετιμήθη εἰς ὑπέρπυρα ...ίτρας ν'. Τούτου δὲ δυσχεραίνοντος τοῦ μὴ πρᾶσαι ...ίως τὸν ἴδιον οἶκον τῷ βασιλεῖ, ὁ βασιλεὺς φιλο...αιος ὢν καὶ μισοπόνηρος πρὸς τὸ μὴ θέλειν ...ὰ λυπῆσαι ἢ ἀδικῆσαι, ἠθύμει ἀδημονῶν τί ἂν ...οι εἰς αὐτόν. Στρατήγιος δὲ μάγιστρος καὶ ...ξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων, καὶ τοῦ βασιλέως ...ὰδ...οποιητὸς, ὑπέσχετο τῷ βασιλεῖ τοῦ νικῆσαι αὐ... διά τινος μηχανῆς καὶ πιπρᾶσαι τὰ οἰκήματα αὐ... καὶ μὴ βουλομένου. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἀντίοχος καὶ ...ιάριος ἐφίλει τὸ κυάνεον χρῶμα φιλιππό-δρομ...ῶν, καὶ ἀντεποιεῖτο αὐτοῦ λίαν καὶ ἔχαιρεν ἐπ' α...ῷ. Ἱππικοῦ δὲ μέλλοντος γίνεσθαι, ὁ μάγι-στ... Στρατήγιος τὸν ὀστιάριον ἐφρούρησε καὶ κα...ξεν αὐτὸν εἰς τὸ πραιτώριον (73) τῇ ἡμέρᾳ τ... ἱππικοῦ. Ἐκεῖνος δὲ ἐβόα μετὰ κλαυθμοῦ ὀδυ-...ῆς, καὶ ἔλεγεν· « Ἴδω τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἱππικοῦ, τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως ποιήσω. » Ὑπομνη-...ντος δὲ τοῦ βασιλέως ἤγαγον αὐτὸν ἐν τῷ καθί-...ατι καὶ ἐποίησαν ἐκεῖ τὴν πρᾶσιν, παρόντος καὶ ...ῦ κοιαίστορος καὶ ὑπογραψάσης πάσης τῆς συγ-...λήτου. Ἐπράθησαν δὲ εἰς χρυσίου λίτρας πε'. Τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ γυναικίτου ἕως τοῦ κίονος τοῦ ...γίου Βασιλείου ὑπῆρχον οἰκήματα Χαρίτωνος εὐ-...ούχου τοῦπίκλην Χηνοπόδη, ἃ καὶ μετ' εὐχαρι-...τίας πολλῆς δέδωκε τῷ βασιλεῖ, διπλῷ τιμήματι ...ποτιμηθέντα λίτρας ιβ'. Τὸ δὲ εὐώνυμον μέρος τοῦ ...υναικίτου μέχρι τοῦ κίονος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ...οῦ θαυματουργοῦ ὑπῆρχον οἰκήματα Ξενοφῶντός τινος ῥάπτου, καὶ ᾐτήσατο τὸν βασιλέα ἵνα λάβῃ διπλοῦν τὸ τίμημα λίτρας ιδ', καὶ ποιήσῃ αὐτὸν ...ῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἱππικοῦ καθεζόμενον προσκυνεῖσθαι ...πὸ τῶν τεσσάρων ἡνιόχων. Τῶν δὲ δήμων καὶ ...άσης τῆς συγκλήτου εἰπόντων τῷ βασιλεῖ· « Οὐκ ...στι προσκυνεῖσθαι αὐτὸν οὕτως, εἰ μὴ μόνον τὸν ...σιλέα, » προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἐξόπισθεν προσ-...εῖσθαι αὐτὸν καὶ ὀνομάζεσθαι ἄρχοντα τῶν ...αχθονίων· καὶ τοῦτο φυλάσσεται μέχρι τοῦ νῦν. Τὸ δὲ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ λουτὴρ καὶ οἱ ...άρθηκες καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν οἶκος ἦν Δαμιανοῦ πατρικίου Σαλευκείας, ἅτινα ἀπετιμήθησαν εἰς λίτρας ς', καὶ μετὰ πολλῆς εὐφροσύνης δέδωκεν αὐτὰ τῷ βασιλεῖ.

A continet. Porro locus nuncupatus Puteus sacer et sanctum altare et locus suggesti, usque ad mediam partem templi, erat domus cujusdam Antiochi ostiarii et eunuchi, quam quinquaginta nummorum libris æstimabat. Indignante vero ipso quod non posset justo pretio suam domum imperatori vendere, imperator justitiæ et probitatis amans, quod nollet quemquam injuria vel damno affici, mœstus animo cogitabat quid cum illo ageret. Strategius autem magister, thesauri imperatoris præfectus ejusque adoptivus frater, imperatori promisit se aliquo commento illum victurum, ut ædes suas etiam invitus vendere cogeretur. Prædictus enim Antiochus ostiarius Circensium studio flagrans venetum colorem sive cæruleum amabat, illoque ad-B modum delectabatur. Cum igitur ludi Circenses exercendi essent, magister Strategius ostiarium comprehendit, **134** eumque in prætorium inclusit ipso ludorum die. At ille cum ejulatu et dolore clamans dicebat: «Circenses spectem, et quidquid imperator jusserit faciam.» Imperatoris igitur jussu statim in caveam adductus est, ibique ædes suas præsente quæstore et universo senatu subscribente vendidit, idque 85 libris auri. Dextera pars, ubi gynæconitis, usque ad columnam S. Basilii erat domus Charitonis eunuchi, cognomento Anseripedis, quam cum grata animi significatione imperatori obtulit, duplo pretio, 12 libris æstimatam. Sinistra vero pars gynæconitidis usque ad columnam S. Gregorii C Thaumaturgi erant ædes cujusdam Xenophontis sutoris, qui ab imperatore duplum pretium, libras 14 petiit, et ut Circensium die in circo sedentem quatuor agitatorum factiones adorarent. Sed populo et universo senatu imperatori dicentibus: «Non licet nobis ipsi eum honorem soli imperatori debitum exhibere,» jussit imperator eum a tergo adorari et vocari principem inferorum, quod etiam ad hoc usque tempus observatur. Templi vero area, lavacrum et porticus narthecis, et quæ in ambitu ejus sunt, erat domus Damiani patricii Seleuciæ, quam sex libris æstimatam lubentissimo animo imperatori obtulit.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, καταμετρήσας τὸν τόπον εὗρε στεφαναίαν πέτραν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἕως τῆς κάτω ἀψῖδος, καὶ ἐθεμελίωσεν ἐκεῖ γύρωθεν τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου τρούλλου· ἀπὸ δὲ τοῦ βήματος μέχρι τοῦ ἔξω νάρθηκος εὗρε τόπον ἀλσώδη καὶ χαῦνον, καὶ ἐθεμελίωσεν. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ θεμελιοῦσθαι, προσκαλεσάμενος Εὐτύχιον τὸν πατριάρχην ἐποίησεν εὐχὴν περὶ συστάσεως ἐκκλησίας. Ὁ

D Imperator vero cum locum dimensus esset, invenit rotundum lapidem **135** ab altari usque ad inferiorem arcum, et circum illum fundamenta jecit apsidis majoris sive trulli magni. A suggesto vero usque ad exteriorem narthecem solum palustre et fungosum invenit. Cum autem fundamenta ponere ordiretur, Eutychio patriarcha accersito pro structura ecclesiæ precatus est. Postea impera-

Meursii et Lambecii notæ.

(72) *Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον Ἅγιον Φρέαρ.* Cedrenus appellat τὸ Φρέαρ τοῦ μαρτυρίου. Constantinus de Administr. Rom. Imp. Εἰσέρχονται ἐν τῷ ...ῳ τῷ κρεμαμένῳ τὸ εἰς τὸ ἅγιον Φρέαρ. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patriarchæ Cp. Διὰ τοῦ ἁγίου Φρέατος ἀνάγεται. Meurs.

(73) *Τὸ πραιτώριον.* Quod Justinus imperator reparavit. Exstat hac de re epigramma Pauli Silentiarii Antholog. l. iv, c. 23. Id.

imperii ad orientem, occidentem, septentrionem et meridiem, ut sibi mitterent materiam ad exstruendum tam mirabile et Dei præsidio munitum custoditumque et pulchritudine conspicuum templum, ubicunque videlicet invenirent columnas, lapides, tabulas et clathratas januas. Omnes igitur ei rei ab imperatore Justiniano destinati alacresque imperatori materiam ejusmodi submiserunt, collectam ex delubris idolorum, palatiis, balneis et ædibus omnium provinciarum universi terrarum orbis. Cæterum octo columnas Romanas, ut refert Plutarchus, primus a secretis et ab epistolis Justiniano, vidua quædam nomine **132** Marcia, quæ in dotem illas acceperat, Roma curavit eo ratibus pervehi. Stabant autem Romæ in templo Solis, quod Valerianus Romanus imperator, qui seipsum Persis in manum dedit, construxerat. Sic vero imperatori scripsit : Mitto tibi, Domine imperator, octo columnas Romanas, longitudine et rotunditate, audeo dicere, et pondere æquales, pro animæ meæ salute. Alias octo columnas admirandas, coloris prasini, Constantinus dux e latomiis excisas secum Epheso adduxit. Reliqua omnis materia et columnæ Cyzico advectæ sunt : alias ex Troade, alias ex Cycladibus insulis et Athenis præfecti imperatoris miserunt. Omnis autem hæc materia septem annis cum dimidio collecta est. Anno vero duodecimo imperii Justiniani templum a fundamentis everterunt. Omnem autem ejus materiam seorsim deposuit: nullo enim modo ea opus habebat, quoniam multo meliorem coacervaverat et ad manus habebat.

A μῆσαι ναόν, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπὸ Ἀδὰμ οὔτε γενήσεται. Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τοπάρχαις καὶ σατράπαις καὶ δουξὶ καὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀρχηγέταις πάντων τῶν βασιλικῶν θεμάτων ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, πέμψαι αὐτῷ ὕλην ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνεγεῖραι τοιοῦτον ἀξιοθαύμαστον καὶ θεοφρούρητον καὶ θεοφύλακτον καὶ περικαλλῆ ναόν, ὅπου δηλαδὴ εὑρεθῶσι, κίονάς τε καὶ συστημάτια στήθεά τε καὶ ἀβάκια καὶ καγκελοθύρια. Πάντες δὲ οἱ παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ὁρισθέντες χαίροντές τε καὶ ἀγαλλιώμενοι ἔπεμπον τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ τὴν τοιαύτην ὕλην, συναγαγόντες αὐτὴν ἀπό τε ναῶν εἰδωλικῶν καὶ παλατίων λουτρῶν τε καὶ οἴκων ἀπὸ πάντων τῶν θεμάτων τῆς οἰκουμένης. B Καὶ τοὺς μὲν ὀκτὼ κίονας τοὺς Ῥωμαίους, καθώς φησι Πλούταρχος πρωτασεκρῆτις καὶ ἐπιστολογράφος Ἰουστινιανοῦ, μετὰ σχεδίων ἀπεστάλησαν παρὰ γυναικὸς χήρας ἀπὸ Ῥώμης, ὀνόματι Μαρκίας· οὕστινας εἶχεν εἰς προῖκα αὐτῆς. Ἵσταντο δὲ εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου τὸν κτισθέντα παρὰ Οὐαληριανοῦ (71) τοῦ βασιλέως Ῥώμης, τοῦ προδόντος ἑαυτὸν Πέρσαις. Ἔγραψε δὲ τῷ βασιλεῖ οὕτως· « Ἀπέστειλά σοι, δέσποτα βασιλεῦ, ὀκτὼ κίονας Ῥωμαίους, ἰσομήκεις, ἰσοκύκλους, τολμῶ εἰπεῖν καὶ ἰσοστάθμους, ὑπὲρ ψυχικῆς μου σωτηρίας. » Τοὺς δὲ ἑτέρους ὀκτὼ πρασίνους κίονας τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἐκόμισεν ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος ἀπὸ Ἐφέσου λελατομημένους. Ἡ δὲ C λοιπὴ πᾶσα ὕλη καὶ πάντες οἱ κίονες ἀπὸ Κυζίκου ἤχθησαν. Ἑτέρους δὲ ἀπὸ Τρῳάδος καὶ ἄλλους ἀπὸ Κυκλάδων νήσων καὶ ἀπὸ Ἀθηνῶν οἱ ἄρχοντες βασιλέως ἔπεμπον. Συνήχθη δὲ πᾶσα ἡ ὕλη χρόνους ἑπτὰ ἥμισυ. Τῷ δὲ δεκάτῳ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἐκ θεμελίων κατέλυσαν τὸν ναόν. Τὴν δὲ ἅπασαν ὕλην αὐτοῦ ἰδίως ἀπέθεντο· οὐ γὰρ εἶχον χρείαν αὐτῆς τὸ σύνολον διὰ τὸ πολλὴν καὶ ἄπειρον κρείττονα ὕλην ἀθροῖσαι καὶ ἑτοιμάσαι.

Cœpit igitur emere domos illic atque in contiguis ædibus habitantium, ac primum cujusdam viduæ nuncupatæ Annæ, quæ cum recusaret imperatori vendere, dixit: Etiam si quingentas libras nummum mihi obtuleris, tamen eam non tibi tradam. Imperator vero cum multos ex proceribus suis misisset, ut blanditiis mulierem demulcerent, nihil impetravit. Ipse autem mulierem accedens obnixe rogavit ut suam domum **133** venderet. Illa cum vidisset imperatorem, cecidit ad pedes ejus suppliciter dicens: «Domine imperator, non quidem par est me sero ædium pretio quidquam a te accipere; volo autem me in partem venire sumptuum structuræ hujus templi, ut et ego in die judicii habeam mercedem et post mortem meam sepeliar prope ædes meas, et identidem meæ donationis memoriam fieri.» Locus autem ædium ejus, quem dedit Magnæ Ecclesiæ, totum scevophylacium cum templo S. Petri

Ἤρξατο γοῦν ἐξωνεῖσθαι οἰκήματα τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων καὶ πλησιαζόντων, καὶ πρῶτον μὲν χήρας τινὸς γυναικός, ὀνόματι Ἄννης. Ἐκείνης δὲ μὴ βουλομένης ταῦτα πρᾶσαι τῷ βασιλεῖ, ἔλεγε· « Μέχρι νομισμάτων λίτρας φ' ἐάν μοι παράσχῃς, οὐ δίδωμί σοι ταῦτα. » Ὁ δὲ βασιλεὺς πολλοὺς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἀποστείλας πρὸς θεραπείαν τῆς γυναικὸς οὐδὲν ἤνυε. Παραγενόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς ἱκεσίαν τῆς γυναικὸς ἐδέετο αὐτῆς περὶ τῆς D διαπράσεως τῶν οἰκημάτων αὐτῆς. Ἡ δὲ θεασαμένη τὸν βασιλέα ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ δεομένη καὶ λέγουσα· « Δέσποτα βασιλεῦ, ἐγὼ μὲν χάριν τιμῆς τῶν οἰκημάτων οὐκ ὀφείλω λαβεῖν τι ἀπὸ σοῦ, θέλω δὲ κοινωνὸν κἀμὲ γενέσθαι εἰς τὸν κτιζόμενον ναόν, ἵνα ἔχω κἀγὼ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μισθὸν καὶ μετὰ θάνατόν μου ταφῶ πλησίον τῶν οἰκημάτων μου, καὶ διηνεκῶς μνημονεύεσθαί με ὡς κτῆμα δοῦσαν αὐτά. » Ἔστι δὲ ὁ τόπος τῶν οἰκημάτων

Meursii et Lambecii notæ.

(71) Pro Αὐρηλιανοῦ scribo Οὐαληριανοῦ : nam Valerianus est qui captivum se Sapori Persarum regi tradidit, non Aurelianus, qui inter Cpolim et Heracleam in itinere fraude servi circumventus ab amicis trucidatus erat. Notum hoc historiæ Romanæ vel paulum modo peritis. Meurs.

αὐτῆς, ὃν δέδωκεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸ σκευοφυλάκιον ὅλον σὺν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον ἅγιον Φρέαρ (72) καὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ὅλον καὶ ὁ τόπος τοῦ ἄμβωνος, ἕως τῆς μέσης τοῦ ναοῦ, ὑπῆρχεν οἶκος Ἀντιόχου τινὸς ὀστιαρίου καὶ εὐνούχου, ὅς ἀπετιμήθη εἰς ὑπέρπυρα λίτρας ν'. Τούτου δὲ δυσχεραίνοντος τοῦ μὴ πρᾶσαι ...ίως τὸν ἴδιον οἶκον τῷ βασιλεῖ, ὁ βασιλεὺς φιλο...αιος ὢν καὶ μισοπόνηρος πρὸς τὸ μὴ θέλειν ...ὰ λυπῆσαι ἢ ἀδικῆσαι, ἠθύμει ἀδημονῶν τί ἂν ...οι εἰς αὐτόν. Στρατήγιος δὲ μάγιστρος καὶ ...ξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων, καὶ τοῦ βασιλέως ...οποιητός, ὑπέσχετο τῷ βασιλεῖ τοῦ νικῆσαι ...διά τινος μηχανῆς καὶ πιπρᾶσαι τὰ οἰκήματα ...καὶ μὴ βουλομένου. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἀντίοχος ...άριος ἐφίλει τὸ κυάνεον χρῶμα φιλιππόδρομ...ων, καὶ ἀντεποιεῖτο αὐτοῦ λίαν καὶ ἔχαιρεν ἐπ'...ῷ. Ἱππικοῦ δὲ μέλλοντος γίνεσθαι, ὁ μάγιστρ... Στρατήγιος τὸν ὀστιάριον ἐφρούρησε καὶ ...ξεν αὐτὸν εἰς τὸ πραιτώριον (73) τῇ ἡμέρᾳ ...ππικοῦ. Ἐκεῖνος δὲ ἐβόα μετὰ κλαυθμοῦ ὀδυ...ς, καὶ ἔλεγεν· « Ἴδω τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἱππικοῦ, τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως ποιήσω. » Ὑπομνη...ντος δὲ τοῦ βασιλέως ἤγαγον αὐτὸν ἐν τῷ καθί...ατι καὶ ἐποίησαν ἐκεῖ τὴν πρᾶσιν, παρόντος καὶ ...ῦ κοιαίστορος καὶ ὑπογραψάσης πάσης τῆς συγ...λήτου. Ἐπράθησαν δὲ εἰς χρυσίου λίτρας πε'. Τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ γυναικίτου ἕως τοῦ κίονος τοῦ ...γίου Βασιλείου ὑπῆρχον οἰκήματα Χαρίτωνος εὐ...ούχου τοὐπίκλην Χηνοπόδη, ἃ καὶ μετ' εὐχαριστίας πολλῆς δέδωκε τῷ βασιλεῖ, διπλῷ τιμήματι ἀποτιμηθέντα λίτρας ιβ'. Τὸ δὲ εὐώνυμον μέρος τοῦ γυναικίτου μέχρι τοῦ κίονος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ ὑπῆρχον οἰκήματα Ξενοφῶντός τινος ῥάπτου, καὶ ᾐτήσατο τὸν βασιλέα ἵνα λάβῃ διπλοῦν τὸ τίμημα λίτρας ιδ', καὶ ποιήσῃ αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἱππικοῦ καθεζόμενον προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἡνιόχων. Τῶν δὲ δήμων καὶ ...σης τῆς συγκλήτου εἰπόντων τῷ βασιλεῖ· « Οὐκ ...στι προσκυνεῖσθαι αὐτὸν οὕτως, εἰ μὴ μόνον τὸν ...σιλέα, » προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἐξόπισθεν προσ...εῖσθαι αὐτὸν καὶ ὀνομάζεσθαι ἄρχοντα τῶν ...χθονίων· καὶ τοῦτο φυλάσσεται μέχρι τοῦ νῦν. Τὸ δὲ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ λουτὴρ καὶ οἱ νάρθηκες καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν οἶκος ἦν Δαμιανοῦ πατρικίου Σελευκείας, ἅτινα ἀπετιμήθησαν εἰς λίτρας ς', καὶ μετὰ πολλῆς εὐφροσύνης δέδωκεν αὐτὰ τῷ βασιλεῖ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, καταμετρήσας τὸν τόπον εὗρε στεφαναίαν πέτραν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἕως τῆς κάτω ἀψῖδος, καὶ ἐθεμελίωσεν ἐκεῖ γύρωθεν τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου τρούλλου· ἀπὸ δὲ τοῦ βήματος μέχρι τοῦ ἔξω νάρθηκος εὗρε τόπον ἀλσώδη καὶ χαῦνον, καὶ ἐθεμελίωσεν. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ θεμελιοῦσθαι, προσκαλεσάμενος Εὐτύχιον τὸν πατριάρχην ἐποίησεν εὐχὴν περὶ συστάσεως ἐκκλησίας. Ὁ

A continet. Porro locus nuncupatus Puteus sacer et sanctum altare et locus suggesti, usque ad mediam partem templi, erat domus cujusdam Antiochi ostiarii et eunuchi, quam quinquaginta nummorum libris æstimabat. Indignante vero ipso quod non posset justo pretio suam domum imperatori vendere, imperator justitiæ et probitatis amans, quod nollet quemquam injuria vel damno affici, mœstus animo cogitabat quid cum illo ageret. Strategius autem magister, thesauri imperatoris præfectus ejusque adoptivus frater, imperatori promisit se aliquo commento illum victurum, ut ædes suas etiam invitus vendere cogeretur. Prædictus enim Antiochus ostiarius Circensium studio flagrans venetum colorem sive cæruleum amabat, illoque admodum delectabatur. B Cum igitur ludi Circenses exercendi essent, magister Strategius ostiarium comprehendit, **134** eumque in prætorium inclusit ipso ludorum die. At ille cum ejulatu et dolore clamans dicebat : «Circenses spectem, et quidquid imperator jusserit faciam.» Imperatoris igitur jussu statim in caveam adductus est, ibique ædes suas præsente quæstore et universo senatu subscribente vendidit, idque 85 libris auri. Dextera pars, ubi gynæconitis, usque ad columnam S. Basilii erat domus Charitonis eunuchi, cognomento Anseripedis, quam cum grata animi significatione imperatori obtulit, duplo pretio, 12 libris æstimatam. Sinistra vero pars gynæconitidis usque ad columnam S. Gregorii C Thaumaturgi erant ædes cujusdam Xenophontis sutoris, qui ab imperatore duplum pretium, libras 14 petiit, et ut Circensium die in circo sedentem quatuor agitatorum factiones adorarent. Sed populo et universo senatu imperatori dicentibus: «Non licet nobis ipsi eum honorem soli imperatori debitum exhibere,» jussit imperator eum a tergo adorari et vocari principem inferorum, quod etiam ad hoc usque tempus observatur. Templi vero area, lavacrum et porticus narthecis, et quæ in ambitu ejus sunt, erat domus Damiani patricii Seleuciæ, quam sex libris æstimatam lubentissimo animo imperatori obtulit.

D Imperator vero cum locum dimensus esset, invenit rotundum lapidem **135** ab altari usque ad inferiorem arcum, et circum illum fundamenta jecit apsidis majoris sive trulli magni. A suggesto vero usque ad exteriorem narthecem solum palustre et fungosum invenit. Cum autem fundamenta ponere ordiretur, Eutychio patriarcha accersito pro structura ecclesiæ precatus est. Postea impera-

Meursii et Lambecii notæ.

(72) *Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον Ἅγιον Φρέαρ.* Cedrenus appellat τὸ Φρέαρ τοῦ μαρτυρίου. Constantinus de Administr. Rom. Imp. Εἰσέρχονται ἐν τῷ ...ῳ τῷ κρεμαμένῳ τὸ εἰς τὸ ἅγιον Φρέαρ. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patriarchæ Cp. Διὰ τοῦ ἁγίου Φρέατος ἀνάγεται. MEURS.

(73) *Τὸ πραιτώριον.* Quod Justinus imperator reparavit. Exstat hac de re epigramma Pauli Silentiarii Antholog. l. IV, c. 23. ID.

tor primus omnium calcem cum testa accipiens fundamenti initium posuit. Condidit etiam oratorium S. Joannis, juxta horologium, Baptisterium vulgo dictum, et ædificia vicina Metatorii, ut ibi subinde cum proceribus suis commoraretur et cibum sumeret. Inde etiam usque in palatium porticum transitoriam tectam fecit, ut quoties vellet eo accederet. Erant autem magistri numero centum, centenos singuli manuarios opifices mercenarios sub se habentes, ita ut summa decem millia operariorum essent; quorum quinque millia a dextera, quinque a sinistra parte opus cœperunt. Magno autem studio contendebant ut quam celerrime opus absolverent. Cæterum templi formam angelus per somnium imperatori ob oculos posuit. Erat autem machinator quidam summæ peritiæ in exstruendis templis. Stabant etiam cacabi magni hordei bullientis, cujus liquorem calce et testa miscebant: liquor autem ille hordei tepidus aquæ vicem supplebat. **136** Quin etiam dissectos ulmi cortices admiscebant calci et in massam redigebant; qua nec calida nimis neque frigida ad structuram utebantur, sed tepida, quo tenacius adhærescebat et lapides instar ferri conglutinaret. Fundamento autem duobus cubitis supra terram elevato, ut dictus auctor et expensæ rationum scriba refert, 452 auri centenaria expensa fuerant. Miliarisia vero quotidie afferebant, terræque ea permiscentes juxta horologium et circumsita ædificia humo obruebant. Ita cum ab opere abituri suam singuli terram circumcirca lustrarent, multa hinc inde inveniebant, et læti discedebant. Alia etiam miliarisia in horologio reposita servabantur, et singulis qui lapidibus calce tegulis aut cocto latere onusti ascendebant, pro labore argentum distribuebatur, ne cui conviciandi aut conquerendi occasio esset. Quidam vero ex iis cum ingemiscens væ exclamasset, statim praceps dilapsus et casu contusus exspiravit. Cæterum post pilarum eductionem et erectionem magnarum columnarum decreverant etiam una cum illis Romanas columnas collocare; quod tamen minime factum fuit, sed eas quatuor conchis fulciendis apposuerunt. Imperator autem, somno pomeridiano abstinens magnoque studio operi incumbens, fabros et quadratarios circumeundo inspectabat, comitante eum Troilo cubiculario. Verum Strategius, adoptivus imperatoris frater ejusque pecuniarum custos expensarum, rationibus præerat. Præceperat autem ei imperator ut citra mercedem et diurnum **137** argentum bis illos singulis septimanis stipe aliqua muneraret. Quoties

A δὲ βασιλεὺς, οἰκείαις χερσὶ (74) λαβὼν ἄσβεστον μετὰ ὀστράκου, ἔβαλεν εἰς τὸν θεμέλιον πρὸ πάντων. Καὶ ἔκτισε τὸν ἅγιον Ἰωάννην (75) τὸν ὄντα εἰς τὸ ὡρολογεῖον (76), τὸν λεγόμενον Βαπτιστῆρα, καὶ τὰ πλησιάσαντα τοῦ Μετατωρίου, ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐσθίῃ· ἐν ᾧ καὶ τὰ διαβατικὰ σκεπαστὰ τοῦ παλατίου ἐποίησεν, ἵνα διέρχηται ὁσάκις ἂν ἐθέλῃ. Ὑπῆρχον δὲ μαΐστορες τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, ἔχοντες ἀνὰ ἑκατὸν μισθίους προσχειριαρίους. Ὁμοῦ οἱ κάμνοντες χιλιάδες δέκα. Καὶ αἱ μὲν πέντε χιλιάδες τὸ δεξιὸν μέρος ἤρξαντο, αἱ δὲ πέντε τὸ εὐώνυμον. Εἶχε δὲ αὐτοῖς ἔρις καὶ πολλὴ σπουδὴ εἰς τὸ ταχέως κτίζεσθαι. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ναοῦ ἄγγελος κατ' ὄναρ ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ. Ἦν δὲ μαΐστωρ εἷς μηχανικὸς
B καὶ πολλῆς γνώσεως γέμων εἰς τὸ ἀνεγείρειν ναοὺς ἐπιτηδείους. Ἡ δὲ κριθὴ ἵστατο βράζουσα εἰς κακάβους εὐμεγέθεις, καὶ τὸν ζωμὸν αὐτῆς ἐμίγνυον μετὰ τοῦ ἀσβέστου καὶ τοῦ ὀστράκου. Ἀντὶ δὲ ὕδατος αὐτοῖς ὑπῆρχεν ὁ ζωμὸς τῆς κριθῆς χλιαρός. Ἔκοπτον δὲ καὶ τοὺς φλοιοὺς τῆς πτελέας, καὶ ἐμίγνυον μετὰ τοῦ ἀσβέστου, καὶ ἐποίουν μάζας. Καὶ οὔτε ἄγαν θερμὸν οὔτε πάλιν ψυχρὸν ἐτίθουν, ἀλλὰ χλιαρὸν διὰ τὸ κολλητικώτερον εἶναι καὶ τοὺς λίθους κολλᾷν δίκην σιδήρου. Δύο δὲ πήχεις τοῦ θεμελίου ἀπὸ τῆς γῆς ὑψωθέντος, ὥς φησιν ὁ εἰρημένος ποιητὴρ καὶ ἀπογραφόμενος τὴν ἔξοδον, ἐξωδιάσθησαν χρυσίου κεντηνάρια υνβ'. Μιλιαρίσια δὲ ἔφερον καθ' ἑκάστην, καὶ ἐμίγνυον
C τὸν χοῦν καὶ ἔχυνον εἰς τὸ ὡρολογεῖον καὶ τῶν πέριξ κτισμάτων. Καὶ ἡνίκα ἔμελλον ὑποχωρεῖν γυρεύοντες τὸν χοῦν ἕκαστος αὐτῶν διάφορα εὕρισκε, καὶ ἀπῄει χαίρων. Καὶ ἕτερα μιλιαρίσια ἀπέκειντο εἰς τὸ ὡρολογεῖον, καὶ ὅσοι ἀνεβίβαζον καὶ ἐκόμιζον λίθον ἢ ὄστρακον μετὰ ἀσβέστου ἢ βησάλου, ἑνὶ ἑκάστῳ ἐκ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐδίδου ἀργύριον διὰ τὸ μὴ βλασφημῆσαι ἢ στενάξαι τινά. Ἐξ αὐτῶν δὲ εἷς στενάξας καὶ εἰπὼν τὸ οὐαὶ ἔπεσεν ἀθρόως καὶ συνετρίβη καὶ ἀπέψυξε. Τῶν δὲ πινσῶν ὑψωθέντων καὶ τῶν μεγάλων κιόνων σταθέντων ἔμελλον μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς Ῥωμαίους κίονας στῆσαι. Ἀλλ' οὐκ ἐποίουν, ἀλλ' ἔστησαν τούτους εἰς τὰς τέσσαρας κόγχας. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ δειλινὸν οὐκ ἐκάθευδεν, ἀλλὰ πολλὴν σπουδὴν
D ἐποιεῖτο τοῦ ἔργου, καὶ ἐπορεύετο βλέπων τοὺς λιθοξόους καὶ τοὺς οἰκοδόμους. Ἤρχετο δὲ μετὰ Τρωΐλου κουβικουλαρίου αὐτοῦ. Τὴν δὲ ἐξόδον κατεῖχε Στρατήγιος ὁ ἀδελφοποιητὸς τοῦ βασιλέως, ὁ καὶ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων. Ἐπηγγείλατο δὲ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ αὐτῶν καὶ τῶν καθημερινῶν ἀργυρίων δὶς τῆς ἑβδο-

Meursii et Lambecii notæ.

(74) *Ὁ δὲ βασιλεὺς οἰκείαις χερσί*. Augusti alicujus operis principia ipsi imperatores aut viri cæteroqui principes dabant. Vides hic in ædificatione templi Sophiæ de Justiniano. Et narrat de Nerone Suetonius c. 19 : *In Achaia Isthmum perfodere aggressus prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaque signo da o primus rastello humum effodit et corbula congestum humeris extulit.* MEURS.

(75) *Τὸν ἅγιον Ἰωάννην*. Templa Joannis Baptistæ Cpoli duo, hoc in Strobelo, illud in Macedonianis ; quorum unum magna ex parte reparavit Basilius, alterum a fundamentis exstruxit. Cedrenus. MEURS.

(76) *Τὸ ὡρολογεῖον*. quod condidit Justinianus anno imperii 7. auctor Cedrenus. MEURS.

μάδης εὐεργετεῖν αὐτούς. Ὁσάκις δὲ ἤρχετο εἰς θεωρίαν, ἐφόρει λευκὸν κωλόδιον, καὶ ῥάβδον λεπτὴν κατεῖχε τῇ χειρί.

Σκεπάσαντες δὲ ἐπάνω τὰς ἀψῖδας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῶν ἐμβόλων τῶν γυναικίτων (77), καὶ ἀναλαβόντες εἰς τοὺς πινσοὺς μέχρι τῶν κατηχουμένων, προσέταξε Στρατήγιος ἡμέρᾳ ἑβδόμῃ ὥρᾳ τρίτῃ μιλιαρίσια προσαγαγεῖν εἰς πλῆθος, καὶ τοὺς μαΐστορας κατελθεῖν εἰς τὸ ἄριστον. Ὁ δὲ μαΐστωρ Ἰγνάτιος κατέλιπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καθορᾷν πάντα τῶν τεχνιτῶν τὰ ἐργαλεῖα. Ἦν δὲ ὁ παῖς ὡσεὶ χρόνων δεκατεσσάρων. Καθεζομένου δὲ αὐτοῦ ἐφώνησεν αὐτῷ λευκοφόρος τις, εὐνοῦχος δῆθεν ἐκ τοῦ παλατίου πεμφθείς, λέγων αὐτῷ· « Τίνος χάριν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ταχέως οὐκ ἐπλήρωσαν οἱ κάμνοντες, ἀλλὰ καταλιπόντες αὐτὸ ἀπῆλθον πάντες καὶ ἐσθίουσιν; » Ὁ δὲ παῖς λέγει· « Ταχέως, κύριέ μου, παραγίνονται. » Κἀκεῖνος πάλιν εἶπεν· « Ἄπελθε ταχέως, φώνησον αὐτούς. » Τοῦ δὲ παιδὸς φοβουμένου διὰ τὸ μὴ ἀπολέσθαι τι τῶν ἐργαλείων, ὁ φανεὶς ἄγγελος ἔφη μεθ' ὅρκου τῷ νέῳ· « Ἄπελθε, λάλησον αὐτοῖς· ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῶν ὧδε οὐχ ὑποχωρῶ, ἕως ἂν ἔλθῃς, μὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὴν νῦν κτιζομένην. » Τοῦτον οὖν τὸν ὅρκον ἀκούσας ὁ παῖς κατῆλθε, καὶ εὗρε τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰγνάτιον, καὶ ἐξηγήσατο αὐτῷ ταῦτα, καὶ αὐτὸς ἤγαγεν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ἐκεῖσε ἐσθίοντι τότε ἐν τῷ βαπτιστῆρι (78). Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς μετεκαλέσατο πάντας τοὺς εὐνούχους. Καὶ μηδένα ἐξ αὐτῶν γνωρίσας ὁ παῖς, τότε ἔγνω ὁ βασιλεὺς ὅτι ἄγγελός ἐστι Κυρίου. Ἐσημειώσατο δὲ τὸν ὅρκον ὃν εἶπεν ὁ παῖς, καὶ ὅτι λευκοφόρος ἐστὶν ὁ λαλήσας τῷ νέῳ, καὶ αἱ παρειαὶ αὐτοῦ πῦρ ἀπέπεμπον, καὶ ἐνηλλαγμένη ἦν ἡ ὄψις αὐτοῦ. Μεγάλως δὲ χαρεὶς ὁ βασιλεὺς ἐδόξασε τὸν Θεὸν, ὅτι εὐδοκεῖ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ ἔκτοτε ἔλαβεν ὁ ναὸς τὴν προσηγορίαν ἡ ἁγία Σοφία, καίπερ διασκεπτομένου τοῦ βασιλέως τί καλέσει τὸν ναόν. Βουλευσάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς πολλοὺς ὁσίους καὶ ἀρετὴν μετιόντας, εἶπον μὴ δεῖν ὑποστρέφειν τὸ παιδίον ἐκεῖσε· ἂν γὰρ στραφῇ, ὁ φύλαξ ἄγγελος ὑποχωρεῖ τοῦ τόπου. Ὃ καὶ ἐποίησε· πλουτίσας γὰρ τὸν παῖδα εἰς τὰς νήσους ἐξέπεμψε διάγειν αὐτὸν, ὥστε φυλάσσειν τὸν ἄγγελον μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸν ὅρκον αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν παῖδα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πινσοῦ πλησίον τοῦ Συλλαγόνου.

Φθασάντων δὲ εἰς τὰ δεύτερα κατηχούμενα καὶ τοὺς κίονας ἀνηγέρθησαν αἱ καμάραι. Σκεπασθέντων δὲ τῶν πέριξ ἐγένετο τὸν βασιλέα ἀθυμεῖν διὰ τὸ μὴ ἔχειν χρυσικὴν ποσότητα. Ἱσταμένου δὲ

A vero spectandi causa accedebat, albam gestabat tunicam, et exiguum baculum manu tenebat.

Cum vero fornices porticuum muliebrium utrinque tegerentur, et a pelis usque ad catechumenia opus iterum inchoaretur, jussit Strategius die septima hora tertia, miliarisiorum summam magnam afferri et magistros ad prandium accedere. Magister autem Ignatius filium suum reliquit, ut omnia instrumenta opificum sua inspectione custodiret; erat vero puer annorum circiter quatuordecim. Puerum autem sedentem quidam candida veste indutus compellavit, quasi eunuchus e palatio missus, dicens: Qua de causa fabri opus Dei celeriter non perfecerunt, sed eo relicto omnes ad comedendum abierunt? Respondit puer: « Primo quoque tempore, mi domine, aderunt. » At ille: « Abi cito, inquit, et accerse eos. » Puero autem metuente ne qua ferramenta perirent, angelus, qui ei apparuerat, cum jurejurando dixit: « Abi et voca illos: nam ego hinc non discedam donec redieris. Testor sanctam Sophiam, quæ est Verbum Dei, nunc ædificari cœptam. » Tale igitur juramentum puer audiens descendit, et invenit patrem suum Ignatium, cui hæc omnia enarravit. Pater autem eum ad imperatorem in baptisterio tunc prandentem duxit. Ille his auditis omnes eunuchos ad se vocavit, cumque **138** neminem ex iis puer agnosceret, intellexit imperator angelum Domini fuisse. Cæterum juramentum quod puer retulerat observabat, tum quod albis vestibus amictus fuisset is qui cum adolescente locutus erat; et quod genæ ejus ignem spirassent, aliusque ab humano fuisset aspectus ejus. Imperator igitur valde lætatus, Deum, quod opere ipsius oblectaretur, celebravit; et exinde nominatum fuit templum S. Sophia, tametsi imperator de nomine illi imponendo deliberasset. Cum vero imperator a multis sanctitate et virtute præcellentibus viris consilium petiisset, suaserunt ipsi ne puerum eo reverti permitteret: si enim reverteretur, fore ut angelus custos inde recederet. Horum ergo consilio paruit, et puerum muneribus ditatum ablegavit in insulas, ut ibi vitam transigeret. Angelus itaque juxta suum juramentum usque in hodiernum diem locum tuetur. Alloquium vero angeli, quo puerum compellavit, in dextera pilæ parte prope Sylagonum contigit.

Cæterum cum usque ad secunda catechumenia eorumque columnas pervenissent, fornices exstruxerunt; quibus circum undique tectis imperator propter inopiam auri vehementer angi cœpit.

Meursii et Lambecii notæ.

(77) *Τῶν γυναικίτων*. Erat hoc palatium imperatricis. Zonaras Annal. 3. MEURS.

(78) *Τῷ βαπτιστῆρι*. Errant interpretes, qui *Baptisterium* vertunt: *in templo Joannis Baptistæ*. Ipse hic noster supra: Καὶ ἔκτισε τὸν ἅγιον Ἰωάννην, τὸν ὄντα εἰς τὸ ὡρολογεῖον, τὸν λεγόμενον βαπτιστῆρα. Cedrenus: Καὶ εὐξάμενος πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου μετῆλθεν εἰς τὸν μέγαν βαπτιστῆρα. MEURS. Ἐν τῷ βαπτιστῆρι, id est ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆρος sive τοῦ Βαπτιστοῦ. Nihil apud Codinum frequentius reperitur hoc loquendi genere. Βαπτιστὴρ autem Græcis recentioribus pro βαπτιστής dicitur, ut ποιητὴρ pro ποιητής et κτιστὴρ pro κτίστης. Errant igitur qui hoc loco et supra p. 135 id esse credunt βαπτιστὴρ atque βαπτιστήριον. LAMB.

tor primus omnium calcem cum testa accipiens fundamenti initium posuit. Condidit etiam oratorium S. Joannis, juxta horologium, Baptisterium vulgo dictum, et ædificia vicina Metatorii, ut ibi subinde cum proceribus suis commoraretur et cibum sumeret. Inde etiam usque in palatium porticum transitoriam tectam fecit, ut quoties vellet eo accederet. Erant autem magistri numero centum, centenos singuli manuarios opifices mercenarios sub se habentes, ita ut summa decem millia operariorum essent; quorum quinque millia a dextera, quinque a sinistra parte opus cœperunt. Magno autem studio contendebant ut quam celerrime opus absolverent. Cæterum templi formam angelus per somnium imperatori ob oculos posuit. Erat autem machinator quidam summæ peritiæ in exstruendis templis. Stabant etiam cacabi magni hordei bullientis, cujus liquorem calce et testa miscebant: liquor autem ille hordei tepidus aquæ vicem supplebat. **136** Quin etiam dissectos ulmi cortices admiscebant calci et in massam redigebant; qua nec calida nimis neque frigida ad structuram utebantur, sed tepida, quo tenacius adhærescebat et lapides instar ferri conglutinaret. Fundamento autem duobus cubitis supra terram elevato, ut dictus auctor et expensæ rationum scriba refert, 452 auri centenaria expensa fuerant. Miliarisia vero quotidie afferebant, terræque ea permiscentes juxta horologium et circumsita ædificia humo obruebant. Ita cum ab opere abituri suam singuli terram circumcirca lustrarent, multa hinc inde inveniebant, et læti discedebant. Alia etiam miliarisia in horologio reposita servabantur, et singulis qui lapidibus calce tegulis aut cocto latere onusti ascendebant, pro labore argentum distribuebatur, ne cui conviciandi aut conquerendi occasio esset. Quidam vero ex iis cum ingemiscens væ exclamasset, statim præceps dilapsus et casu contusus exspiravit. Cæterum post pilarum eductionem et erectionem magnarum columnarum decreverant etiam una cum illis Romanas columnas collocare; quod tamen minime factum fuit, sed eas quatuor conchis fulciendis apposuerunt. Imperator autem, somno pomeridiano abstinens magnoque studio operi incumbens, fabros et quadratarios circumeundo inspectabat, comitante eum Troilo cubiculario. Verum Strategius, adoptivus imperatoris frater ejusque pecuniarum custos expensarum, rationibus præerat. Præceperat autem ei imperator ut citra mercedem et diurnum **137** argentum bis illos singulis septimanis stipe aliqua muneraret. Quoties

A δὲ βασιλεὺς, οἰκείαις χερσὶ (74) λαβὼν ἄσβεστον μετὰ ὀστράκου, ἔβαλεν εἰς τὸν θεμέλιον πρὸ πάντων. Καὶ ἔκτισε τὸν ἅγιον Ἰωάννην (75) τὸν ὄντα εἰς τὸ ὡρολογεῖον (76), τὸν λεγόμενον Βαπτιστῆρα, καὶ τὰ πλησιάσαντα τοῦ Μετατωρίου, ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐσθίῃ· ἐν ᾧ καὶ τὰ διαβατικὰ σκεπαστὰ τοῦ παλατίου ἐποίησεν, ἵνα διέρχηται ὁσάκις ἂν ἐθέλῃ. Ὑπῆρχον δὲ μαΐστορες τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, ἔχοντες ἀνὰ ἑκατὸν μισθίους προσχειριαρίους. Ὁμοῦ οἱ κάμνοντες χιλιάδες δέκα. Καὶ αἱ μὲν πέντε χιλιάδες τὸ δεξιὸν μέρος ἤρξαντο, αἱ δὲ πέντε τὸ εὐώνυμον. Εἶχε δὲ αὐτοὺς ἔρις καὶ πολλὴ σπουδὴ εἰς τὸ ταχέως κτίζεσθαι. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ναοῦ ἄγγελος κατ' ὄναρ ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ. Ἦν δὲ μαΐστωρ εἷς μηχανικὸς καὶ πολλῆς γνώσεως γέμων εἰς τὸ ἀνεγείρειν B ναοὺς ἐπιτηδείους. Ἡ δὲ κριθὴ ἵστατο βράζουσα εἰς κακάβους εὐμεγέθεις, καὶ τὸν ζωμὸν αὐτῆς ἐμίγνυον μετὰ τοῦ ἀσβέστου καὶ τοῦ ὀστράκου. Ἀντὶ δὲ ὕδατος αὐτοῖς ὑπῆρχεν ὁ ζωμὸς τῆς κριθῆς χλιαρός. Ἔκοπτον δὲ καὶ τοὺς φλοιοὺς τῆς πτελέας, καὶ ἐμίγνυον μετὰ τοῦ ἀσβέστου, καὶ ἐποίουν μάζας. Καὶ οὔτε ἄγαν θερμὸν οὔτε πάλιν ψυχρὸν ἐτίθουν, ἀλλὰ χλιαρὸν διὰ τὸ κολλητικώτερον εἶναι καὶ τοὺς λίθους κολλᾷν δίκην σιδήρου. Δύο δὲ πήχεις τοῦ θεμελίου ἀπὸ τῆς γῆς ὑψωθέντος, ὡς φησὶν ὁ εἰρημένος ποιητὴρ καὶ ἀπογραφόμενος τὴν ἔξοδον, ἐξωδιάσθησαν χρυσίου κεντηνάρια υνβ'. Μιλιαρίσια δὲ ἔφερον καθ' ἑκάστην, καὶ ἐμίγνυον C τὸν χοῦν καὶ ἔχυνον εἰς τὸ ὡρολογεῖον καὶ τῶν πέριξ κτισμάτων. Καὶ ἡνίκα ἔμελλον ὑποχωρεῖν γυρεύοντες τὸν χοῦν ἕκαστος αὐτῶν διάφορα εὕρισκε, καὶ ἀπῄει χαίρων. Καὶ ἕτερα μιλιαρίσια ἀπέκειντο εἰς τὸ ὡρολογεῖον, καὶ ὅσοι ἀνεβίβαζον καὶ ἐκόμιζον λίθον ἢ ὄστρακον μετὰ ἀσβέστου ἢ βησάλου, ἑνὶ ἑκάστῳ ἐκ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐδίδου ἀργύριον διὰ τὸ μὴ βλασφημῆσαι ἢ στενάξαι τινά. Ἐξ αὐτῶν δὲ εἷς στενάξας καὶ εἰπὼν τὸ οὐαὶ ἔπεσεν ἀθρόως καὶ συνετρίβη καὶ ἀπέψυξε. Τῶν δὲ πινσῶν ὑψωθέντων καὶ τῶν μεγάλων κιόνων σταθέντων ἔμελλον μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς Ῥωμαίους κίονας στῆσαι. Ἀλλ' οὐκ ἐποίουν, ἀλλ' ἔστησαν τούτους εἰς τὰς τέσσαρας κόγχας. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ δειλινὸν οὐκ ἐκάθευδεν, ἀλλὰ πολλὴν σπουδὴν D ἐποιεῖτο τοῦ ἔργου, καὶ ἐπορεύετο βλέπων τοὺς λιθοξόους καὶ τοὺς οἰκοδόμους. Ἤρχετο δὲ μετὰ Τρωΐλου κουβικουλαρίου αὐτοῦ. Τὴν δὲ ἐξίον κατεῖχε Στρατήγιος ὁ ἀδελφοποιητὸς τοῦ βασιλέως, ὁ καὶ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων. Ἐπηγγείλατο δὲ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ αὐτῶν καὶ τῶν καθημερινῶν ἀργυρίων δὶς τῆς ἑβδο-

Meursii et Lambecii notæ.

(74) *Ὁ δὲ βασιλεὺς οἰκείαις χερσί.* Augusti alicujus operis principia ipsi imperatores aut viri cæteroqui principes dabant. Vides hic in ædificatione templi Sophiæ de Justiniano. Et narrat de Nerone Suetonius c. 19 : *In Achaia Isthmum perfodere aggressus prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaque signo dato primus rastello humum effodit et corbula congestum humeris extulit.* Meurs.

(75) *Τὸν ἅγιον Ἰωάννην.* Templa Joannis Baptistæ Cpoli duo, hoc in Strobelo, illud in Macedonianis ; quorum unum magna ex parte reparavit Basilius, alterum a fundamentis exstruxit. Cedrenus. Meurs

(76) *Τὸ ὡρολογεῖον.* quod condidit Justinianus anno imperii 7. auctor Cedrenus. Meurs.

μάδης εὐεργετεῖν αὐτούς. Ὁσάκις δὲ ἤρχετο εἰς θεωρίαν, ἐφόρει λευκὸν κωλόβιον, καὶ ῥάβδον λεπτὴν κατεῖχε τῇ χειρί.

Σκεπάσαντες δὲ ἐπάνω τὰς ἀψῖδας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῶν ἐμβόλων τῶν γυναικίτων (77), καὶ ἀναλαβόντες εἰς τοὺς πινσοὺς μέχρι τῶν κατηχουμένων, προσέταξε Στρατήγιος ἡμέρᾳ ἑβδόμῃ ὥρᾳ τρίτῃ μιλιαρίσια προσαγαγεῖν εἰς πλῆθος, καὶ τοὺς μαΐστορας κατελθεῖν εἰς τὸ ἄριστον. Ὁ δὲ μαΐστωρ Ἰγνάτιος κατέλιπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καθορᾷν πάντα τῶν τεχνιτῶν τὰ ἐργαλεῖα. Ἦν δὲ ὁ παῖς ὡσεὶ χρόνων δεκατεσσάρων. Καθεζομένου δὲ αὐτοῦ ἐφώνησεν αὐτῷ λευκοφόρος τις, εὐνοῦχος δῆθεν ἐκ τοῦ παλατίου πεμφθεὶς, λέγων αὐτῷ· « Τίνος χάριν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ταχέως οὐκ ἐπλήρωσαν οἱ κάμνοντες, ἀλλὰ καταλιπόντες αὐτὸ ἀπῆλθον πάντες καὶ ἐσθίουσιν; » Ὁ δὲ παῖς λέγει· « Ταχέως, κύριέ μου, παραγίνονται. » Κἀκεῖνος πάλιν εἶπεν· « Ἄπελθε ταχέως, φώνησον αὐτούς. » Τοῦ δὲ παιδὸς φοβουμένου διὰ τὸ μὴ ἀπολέσθαι τι τῶν ἐργαλείων, ὁ φανεὶς ἄγγελος ἔφη μεθ' ὅρκου τῷ νέῳ· « Ἄπελθε, λάλησον αὐτοῖς· ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῶν ὧδε οὐχ ὑποχωρῶ, ἕως ἂν ἔλθῃς, μὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὴν νῦν κτιζομένην. » Τοῦτον οὖν τὸν ὅρκον ἀκούσας ὁ παῖς κατῆλθε, καὶ εὗρε τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰγνάτιον, καὶ ἐξηγήσατο αὐτῷ ταῦτα, καὶ αὐτὸς ἤγαγεν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ἐκεῖσε ἐσθίοντι τότε ἐν τῷ βαπτιστῆρι (78). Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς μετεκαλέσατο πάντας τοὺς εὐνούχους. Καὶ μηδένα ἐξ αὐτῶν γνωρίσας ὁ παῖς, τότε ἔγνω ὁ βασιλεὺς ὅτι ἄγγελός ἐστι Κυρίου. Ἐσημειώσατο δὲ τὸν ὅρκον ὃν εἶπεν ὁ παῖς, καὶ ὅτι λευκοφόρος ἐστὶν ὁ λαλήσας τῷ νέῳ, καὶ αἱ παρειαὶ αὐτοῦ πῦρ ἀπέπεμπον, καὶ ἐνηλλαγμένη ἦν ἡ ὄψις αὐτοῦ. Μεγάλως δὲ χαρεὶς ὁ βασιλεὺς ἐδόξασε τὸν Θεὸν, ὅτι εὐδοκεῖ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ ἔκτοτε ἔλαβεν ὁ ναὸς τὴν προσηγορίαν ἡ ἁγία Σοφία, καίπερ διασκεπτομένου τοῦ βασιλέως τί καλέσει τὸν ναόν. Βουλευσάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς πολλοὺς ὁσίους καὶ ἀρετὴν μετιόντας, εἶπον μὴ δεῖν ὑποστρέφειν τὸ παιδίον ἐκεῖσε· ἂν γὰρ στραφῇ, ὁ φύλαξ ἄγγελος ὑποχωρεῖ τοῦ τόπου. Ὃ καὶ ἐποίησε· πλουτίσας γὰρ τὸν παῖδα εἰς τὰς νήσους ἐξέπεμψε διάγειν αὐτὸν, ὥστε φυλάσσειν τὸν ἄγγελον μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸν ὅρκον αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν παῖδα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πινσοῦ πλησίον τοῦ Συλλαγόνου.

Φθασάντων δὲ εἰς τὰ δεύτερα κατηχούμενα καὶ τοὺς κίονας ἀνηγέρθησαν αἱ καμάραι. Σκεπασθέντων δὲ τῶν πέριξ ἐγένετο τὸν βασιλέα ἀθυμεῖν διὰ τὸ μὴ ἔχειν χρυσικὴν ποσότητα. Ἱσταμένου δὲ

A vero spectandi causa accedebat, albam gestabat tunicam, et exiguum baculum manu tenebat.

Cum vero fornices porticuum muliebrium utrinque tegerentur, et a pelis usque ad catechumenia opus iterum inchoaretur, jussit Strategius die septimo hora tertia, miliarisiorum summam magnam afferri et magistros ad prandium accedere. Magister autem Ignatius filium suum reliquit, ut omnia instrumenta opificum sua inspectione custodiret; erat vero puer annorum circiter quatuordecim. Puerum autem sedentem quidam candida veste indutus compellavit, quasi eunuchus e palatio missus, dicens : Qua de causa fabri opus Dei celeriter non perfecerunt, sed eo relicto omnes ad comedendum abierunt? Respondit puer : « Primo quoque tempore, mi domine, aderunt. » At ille : « Abi cito, inquit, et accerse eos. » Puero autem metuente ne qua ferramenta perirent, angelus, qui ei apparuerat, cum jurejurando dixit : « Abi et voca illos : nam ego hinc non discedam donec redieris. Testor sanctam Sophiam, quæ est Verbum Dei, nunc ædificari cœptam. » Tale igitur juramentum puer audiens descendit, et invenit patrem suum Ignatium, cui hæc omnia enarravit. Pater autem eum ad imperatorem in baptisterio tunc prandentem duxit. Ille his auditis omnes eunuchos ad se vocavit, cumque **138** neminem ex iis puer agnosceret, intellexit imperator angelum Domini fuisse. Cæterum juramentum quod puer retulerat observabat, tum quod albis vestibus amictus fuisset is qui cum adolescente locutus erat; et quod genæ ejus ignem spirassent, aliusque ab humano fuisset aspectus ejus. Imperator igitur valde lætatus, Deum, quod opere ipsius oblectaretur, celebravit; et exinde nominatum fuit templum S. Sophia, tametsi imperator de nomine illi imponendo deliberasset. Cum vero imperator a multis sanctitate et virtute præcellentibus viris consilium petiisset, suaserunt ipsi ne puerum eo reverti permitteret : si enim reverteretur, fore ut angelus custos inde recederet. Horum ergo consilio paruit, et puerum muneribus ditatum ablegavit in insulas, ut ibi vitam transigeret. Angelus itaque juxta suum juramentum usque in hodiernum diem locum tuetur. Alloquium vero angeli, quo puerum compellavit, in dextera pilæ parte prope Sylagonum contigit.

Cæterum cum usque ad secunda catechumenia eorumque columnas pervenissent, fornices exstruxerunt; quibus circum undique tectis imperator propter inopiam auri vehementer angi cœpit.

Meursii et Lambecii notæ.

(77) *Τῶν γυναικίτων*. Erat hoc palatium imperatricis. Zonaras Annal. 3. MEURS.

(78) *Τῷ βαπτιστῆρι*. Errant interpretes, qui *Baptisterium* vertunt : *in templo Joannis Baptistæ*. Ipse hic noster supra : Καὶ ἔκτισε τὸν ἅγιον Ἰωάννην, τὸν ὄντα εἰς τὸ ὡρολογεῖον, τὸν λεγόμενον βαπτιστῆρα. Cedrenus : Καὶ εὐξάμενος πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου μετῆλθεν εἰς τὸν μέγαν βαπτιστῆρα. MEURS. Ἐν τῷ βαπτιστῆρι, id est ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆρος sive τοῦ Βαπτιστοῦ. Nihil apud Codinum frequentius reperitur hoc loquendi genere. Βαπτιστήρ autem Græcis recentioribus pro βαπτιστής dicitur, ut ποιητήρ pro ποιητής et κτιστήρ pro κτίστης. Errant igitur qui hoc loco et supra p. 135 id ipsum esse credunt βαπτιστήρ atque βαπτιστήριον. LAMB.

Stante autem ipso in superiori fornicis parte et structuram inspiciente, apparuit ei eunuchus facie venusta, dicens : «Quid de pecunia sollicitus es? da mihi cras mane quosdam ex tuis proceribus, et afferam tibi pecuniæ quantum **139** velis.» Sequenti vero die cum imperator ad structuram contemplandam prodiisset, ecce eunuchus illi apparens dixit : «Da mihi aliquem virum, et ibimus.» Dedit autem illi prædictum Strategium, Basilidem quæstorem, Theodorum patricium et præfectum urbis, et Colocynthen, octo præterea famulos, et mulos cum bulgis viginti. Eunuchus his secum ductis urbe egressus est, cumque ad tribunal venisset, palatia mirabilia non manu facta apparuerunt. Cumque ex equis descendissent, eunuchus unum cubiculum aperuit, cujus pavimentum aureis nummis plenum erat ; acceptaque pala, eunuchus singulis jumentis centenaria quatuor, quæ simul octoginta conficiunt, imposuit et ad imperatorem misit, claudens iterum coram ipsis cubiculum. Sed ut imperatori aurum attulerunt, interrogavit eos unde redirent, quis ille vir, quæ domus fuisset. Retulerunt itaque imperatori quæ viderant. Imperator autem, cum eunuchus diu exspectatus non venisset, misit ad illum quosdam qui cum eo venissent, invenerunt aream planam nullis ædibus occupatam. Hac de re certior factus imperator divinum miraculum esse intellexit, Deoque gloriam tribuit.

Cum vero altare ædificaturi essent, jussit imperator concham ejus perlucidam fieri, ne locus nullis suffultus tignis nimio pondere gravaretur. **140** Opifices autem dicebant unam cameram altari illuminando sufficere. Angebatur itaque magister fabrum, quod imperator quandoque de uno, quandoque de duobus fornicibus loqueretur. Stante autem ipso et ædificante venit angelus Domini, Justiniani imperatoris similis et ejusmodi vestibus quibus ille usque ad pedes indutus, dixitque magistro : «Tres cameras propter levitatem exstrue.» Ignatius statim palatium ingressus dixit imperatorem in eodem proposito non manere. Tunc imperator intellexit angeli illa verba fuisse et dixit : «Si tibi heri quid dixi, facias,» quamvis imperator eo non venisset.

Omnes vero trabes ferreis vinculis cohibitæ et plumbo ferruminatæ sunt. Extrinsecus autem universo ædificio consolidando calx cum oleo, loco aquæ, illita est propter firmitatem. Ita demum parietes marmore incrustarunt. Cæterum imperator misit Troilum cubicularium, Theodorum præfectum et Basilidem quæstorem in insulam Rhodum, ut ibi lateres maximos pondere æquales fieri curarent. His lateribus impressa fuere hæc verba :

A αὐτοῦ ἐν τῇ ἀψῖδι ὕπερθεν καὶ ὁρῶντος τὰ κτίσματα, ἐφάνη αὐτῷ εὐνοῦχος ὡραῖος εἰρηκὼς αὐτῷ· «Τί λυπῇ περὶ χαράγματος; δός μοί τινας αὔριον πρωῒ ἐκ τῶν μεγιστάνων σου, καὶ κομίσω σοι χάραγμα ὅσον ἂν βούλῃ.» Τῇ δὲ ἑξῆς πορευομένου τοῦ βασιλέως καὶ ὁρῶντος τὰς κτίσεις, ἰδοὺ ὁ εὐνοῦχος ὤφθη τῷ βασιλεῖ λέγων· «Δός μοι ἄνθρωπον καὶ πορευθῶμεν.» Δέδωκε δὲ αὐτῷ τὸν εἰρημένον Στρατήγιον καὶ Βασιλίδην κοιαίστωρα καὶ Θεόδωρον πατρίκιον καὶ ἔπαρχον καὶ Κολοκύνθην, καὶ ὑπηρέτας μέχρι τῶν ὀκτὼ, καὶ ἡμιόνους μετὰ βουλγιδίων εἴκοσι. Τούτους λαβὼν ὁ εὐνοῦχος ἐξῄει τῆς πόλεως, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἐφάνησαν παλάτια ἀχειροποίητα θαυμαστὰ ἐκτισμένα. Ἐκ δὲ τῶν ἵππων καταβάντες, ἤνοιξεν ὁ
B εὐνοῦχος κουβούκλιον ἓν, καὶ ἦν τὸ ἔδαφος πεπληρωμένον χρυσίου χαράγματος. Καὶ λαβὼν πτύον ὁ εὐνοῦχος ἔβαλεν ὑφ' ἓν ἕκαστον σαγμάριον κεντηνάρια δ', ὁμοῦ κεντηνάρια π'. Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὰ πρὸς τὸν βασιλέα, κλειδώσας πάλιν ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸ κουβούκλιον. Κομισάντων δὲ τὸ χρυσίον τῷ βασιλεῖ, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς πόθεν ἀπῆλθον καὶ τίς ὁ οἶκος καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὅσα οὖν ἐθεάσαντο εἶπον τῷ βασιλεῖ. Ἐκδεχόμενος οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν εὐνοῦχον, οὐκ ἦλθεν. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς πρὸς αὐτόν. Οἱ δὲ ἀπελθόντες εὗρον ἄοικον τὸν τόπον, πεδίον ὄντα. Γνωρίσαντες οὖν ταῦτα τῷ βασιλεῖ, ὑπέλαβεν ὅτι Θεοῦ θαῦμά ἐστι, καὶ ἔδωκε δόξαν τῷ Θεῷ.

C Μελλόντων δὲ τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομεῖν, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι τὸν μύακα διάφωτον διὰ τὸ μὴ δέξασθαι βάρος τὸν τόπον, ὅτι ἐκεῖσε ἰκριώματα οὐκ ἔθεντο. Οἱ δὲ τεχνῖται ἔλεγον μίαν καμάραν φωτίζειν τὸ θυσιαστήριον. Ἠδημόνει οὖν ὁ μαΐστωρ ὅτι ὁτὲ μὲν λέγει ὁ βασιλεὺς δύο καμάρας, ὁτὲ δὲ μίαν. Ἑστῶτος οὖν αὐτοῦ καὶ κτίζοντος ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου ἐν ὁμοιώματι τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, καὶ τοιαῦτα ἠμφιεσμένος μέχρι ποδῶν οἷα ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν τῷ μαΐστορι· «Τρεῖς καμάρας ἔγειρε διὰ τὸ ἐλαφρότερον.» Παρευθὺς δὲ ὁ Ἰγνάτιος ἀνελθὼν ἐν τῷ παλατίῳ ἔφη τῷ βασιλεῖ μὴ ἔχειν λόγον ἕνα. Τότε ἔγνω ὁ βασιλεὺς ὅτι ἀγγέλου τὰ ῥήματά εἰσι, καὶ εἶπεν, ὅτι Εἴ τι ἄν σοι εἶπον τὴν χθὲς, ποίησον, καίτοι τοῦ βασιλέως μὴ ἀπελ-
D θόντος ἐκεῖσε.

Πάντες δὲ οἱ μοχλοὶ ὑπὸ σιδηρῶν μοχλῶν κατέχονται, ἐγχλιασμένοι σὺν μολίβδῳ (79). Ἔξωθεν δὲ τοῦ συνδέσμου τοῦ ὅλου κτίσματος ἡ ἄσβεστος μετὰ ἐλαίου χριστοῦ ἐστι πεπλασμένη ἀντὶ ὕδατος διὰ τὸ ἑδραῖον καὶ πάγιον. Οὕτως ἔστησαν τὰς ὀρθομαρμαρώσεις (80). Ἀπέστειλε δὲ ὁ βασιλεὺς Τρωΐλον κουβικουλάριον καὶ Θεόδωρον ἔπαρχον καὶ Βασιλίδην κοιαίστωρα εἰς τὴν νῆσον τὴν Ῥόδον, ὥστε κάμνειν ἐκεῖσε βήσαλα παμμεγέθη, σταθμοῦ

Meursii et Lambecii notæ.

(79) *Ἐγχλιασμένοι σὺν μολίβδῳ*. Perperam antea legebatur ἐγγιλισμένων. Hesychius ἐγχλιᾶσθαι exponit ἐμφῦναι. Lamb.

(80) Ὀρθομαρμάρωσιν Codinus vocat *incrustationem marmoream parietum*, et ὀρθομαρμαροῦν *parietem marmore incrustare* vel *crustis marmoreis obducere*. Lamb.

A ἔχοντα ἐπ' ἴσης. Ἐσφράγιζον δὲ αὐτὰ σφραγῖσι περιεχούσαις οὕτως· « Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωῒ πρωΐ. » Καὶ σφραγίζοντες ταῦτα μεμετρημένα ἀπέστελλον τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ σταθμὸς τῶν πέντε βησάλων ἐκείνων ἑνὸς βησάλου ἡμετέρου εὑρίσκεται διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖνα κοῦφα καὶ σπογγώδη καὶ λεπτὰ καὶ λευκά. Ἐξ οὗ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν φέρεται λόγος ὅτι ὁ τροῦλος κισσήρινός (81) ἐστιν. Οὐκ ἔστι δὲ, ἀλλ' ἐλαφρὸς ὁ πηλὸς καὶ λευκός. Μετ' αὐτοῦ δὲ ἐξήγειρε τὰς τέσσαρας ἀψῖδας εὐμεγέθεις, εἶθ' οὕτως τὸν τροῦλον ἀνὰ δώδεκα τιθέντες βησάλων. Ἐποίησε δὲ ὁ ἱερεὺς εὐχὴν περὶ συστάσεως ἐκκλησίας, καὶ ἐποίουν ὀπὰς, βάλλοντες διάφορα λείψανα ἁγίων πάντων, ἕως ἂν τρουλωθῇ ὁ
B τροῦλος. Ἦν δὲ νεωτερικὸς ὄρθιος ἱστάμενος. Εἶθ' οὕτως ἐμουσίωσαν καὶ ὠρθομαρμάρωσαν αὐτὸν, καὶ εἰς τοὺς πινσοὺς καὶ εἰς τὰς στοὰς καὶ εἰς τὰ μεγάλα κιόνια ἔβαλον λείψανα ἁγίων ἐπισήμων. Τὸν δὲ πάτον διὰ ποικίλων καὶ πολυτελῶν μαρμάρων κατέστρωσαν, διά τε Ῥωμαίων πηγανουσίων (82) καὶ τῶν λοιπῶν ῥοδοποικίλων. Τὴν δὲ ἁγίαν τράπεζαν, προσκαλεσάμενος τεχνίτας, ἐβουλεύσατο βαλεῖν χρυσὸν καὶ ἄργυρον λίθους τε τιμίους ἐκ πάντων, μαργαρίτας, χαλκὸν, σίδηρον, μόλιβδον, ὕελον καὶ πᾶσαν ὕλην τετριμμένην. Καὶ καταμίξαντες ἀμφότερα καὶ χωνεύσαντες ἔχωσαν ἀβάκιον. Καὶ ἐγένετο θαυμαστὸν καὶ ἀτίμητον, καὶ ὁρώμενον ἦν ἔκθαμβον. Καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν ὁ βασιλεὺς
C δύο ἥμισυ χιλιάδας ἀργύρια ἔχυνεν εἰς τὸν χοῦν· καὶ ὅτε ἐπλήρουν ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἔργον, ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανεν. Ἐβούλετο δὲ ὁ βασιλεὺς τὰς ὀρθομαρμαρώσεις καὶ τὸν πάτον ὅλον χρυσοῦν ποιῆσαι. Ἀντεῖπον δὲ αὐτῷ Μαξιμιανὸς καὶ Ἱερόθεος ὁ καὶ σύμβουλος, Ἀθηναῖοι, φιλόσοφοι ὄντες καὶ ἀστρονόμοι, λέγοντες ὅτι μέλλουσιν ἐλθεῖν ἐν τῇ ἐσχάτῃ γενεᾷ ἄνακτες πένητες, καὶ ἐξεδαφίσαι τὸν ναόν. Εἰ δὲ εἰσὶ λίθοι, συνίστασθαι μέλλει ὁ ναὸς ἕως τῆς συντελείας τοῦ κόσμου. Καὶ ἐκ τῆς συμβουλῆς ἐγένετο οὕτως.

A «Deus in medio ejus, non commovebitur. Adjuvabit eam Deus mane diluculo. » Lateres his verbis inscriptos et ad eamdem mensuram exactos imperatori miserunt. Quinque autem istiusmodi lateres unum laterem nostratem pondere æquant: nam illi leves sunt, spongiosi, tenues et candidi. Hinc vulgus falso credit trullam **141** esse pumiceam, quia lutum illud leve est et candidum. Quin etiam quatuor magnos fornices eadem materia exstruxit; et deinde ipsam trullam duodecim lateribus eadem serie positis erexerunt. Interim sacerdos pro structura ecclesiæ preces fundebat. Fecerunt etiam foramina, quibus varias omnium sanctorum reliquias indiderunt, donec trulla armato opere perficeretur.
B Quam, simul atque erecta fuit, recentem adhuc musivo opere et marmorea incrustatione exornarunt. Intra pilas vero et porticus magnasque columnas reliquias celebrium sanctorum abdiderunt. Pavimentum quoque diversis et pretiosis straverunt marmoribus, Romanis, scilicet rutæ colore virentibus, et cæteris roseo rubore variegatis. Ad sacræ vero mensæ structuram de communi artificum concilio, auro, argento, lapidibus pretiosis et margaritis, ære quoque et ferro, plumbo et vitro, omnisque generis materia comminuta invicem permista et conflata, abacum sive tabulam fuderunt adeo admirabilem et pretiosum ut spectantibus stuporem injiceret. Imperator vero quotidie bis mille quingentos argenteos tumulo condebat, unde quisque opere suo absoluto mercedem
C accipiebat. Cæterum volebat imperator parietaria marmora et totum pavimentum auro obducere: refragabantur autem ipsi Maximianus et Hierotheus consiliarius, Athenienses, philosophi et astronomi, qui dicebant postremo sæculo venturos pauperes **142** reges, qui templum solo æquaturi essent: si vero lapidum fieret, fore ut usque ad consummationem mundi permaneret. Eorum ergo consilio obtemperatum fuit.

Καὶ ἡ μὲν ὕλη, ὡς εἴρηται, συνήχθη εἰς ἑπτὰ χρόνους καὶ μῆνας δέκα, πολλοὶ δὲ τῶν χρονογράφων λέγουσιν εἰς δεκαεπτὰ ἔτη κτισθῆναι, καταριθμοῦντες, ὡς ἔοικε, τοὺς ἑπτὰ χρόνους οὓς συν-
D ήγετο ἡ ὕλη. Ἐποίησε δὲ κιβώριον (83) καὶ τοὺς κίονας καὶ τὰ στήθεα τοῦ θυσιαστηρίου (84) ἐξ ἀργύρου, καὶ χρυσώσας αὐτὰ, τὸ δὲ μῆλον καὶ τὰ κρίνα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ κιβωρίου ὁλόχρυσα, τὸν

Materia autem, ut dictum est, collecta fuit spatio septem annorum et decem mensium. Multi vero historici septendecim annis esse conditum templum
D affirmant, annumerantes, ut videtur, septem annos, quibus materia congesta est. Fecit etiam ciborium, columnas et fulcra altaris ex argento deaurato, pomum vero et lilia et crucem ciborii ex auro, suggestum item et solium ex auro, addens etiam lapi-

Meursii et Lambecii notæ.

(81) *Κισσήρινος*, id est κισσηρώδης sive *pumiceus*. Antea legebatur κισσάρινος, quasi κίσσινος, hoc est *hederaceus*. LAMB.

(82) *Πηγανουσίων*. Anonymus in Collectaneis statuæ Veneris meminit, quam factam fuisse ait ἐκ μαρμάρου πηγανουσίου. Utrobique πηγανούσιον idem mihi videtur significare atque πηγανώδες, hoc est *quod rutæ colorem refert*. LAMB.

(83) *Κιβώριον*. Mysticam ciborii interpretationem tradit Germanus in Hist. Eccles.: Τὸ κιβώριόν ἐστιν ἔνθα ἐστὶν ἡ σταύρωσις, ἀντὶ τοῦ τόπου ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Χριστός· ἐγγὺς γὰρ ὁ τόπος καὶ ὑπὸ βόθρος ὅπου ἐτάφη. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν συντομίᾳ ἐμφέρεσθαι τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν Χριστοῦ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέτακται, et quæ sequuntur. MEURS.

(84) *Τοὺς κίονας καὶ τὰ στήθεα τοῦ θυσιαστηρίου*. Germanus ita mystice interpretatur loco citato: Κίονα ἤτοι τὰ στήθεα τὰ διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ εἰσερχομένου εἰς προσευχήν. Τὸ δὲ ἔσωθεν, ἤτοι τὸ βῆμα, δηλοῖ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, εἰς ὃ καὶ μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μετ' αὐτῶν εἰσίασιν. MEURS.

illis sardonychas et sapphiros unionibus et auro fusili ornatas. Vasa etiam aurea duodecim festorum et discos aureos et thuribula aurea fecit. Præterea 365 prædia suburbana ei assignavit, et mille clericos constituit, qui cellas in circuitu templi habitabant. Operculum vero lapideum ex Samaria allatum fuit: erat autem illud cui insidebat Christus, quando cum Samaritana loquebatur. Præterea tubæ ex Hierichunte allatæ sunt, quibus sonantibus muri ejus corruerant. Supra has sella B. Constantini in superiori parte sancti putei collocata erat: veneranda vero crux in Sceuophylacio posita ad modum staturæ Christi Dei nostri adaptata Hierosolymis allata est. Cæterum in ambonem et soleam 365 centenaria **143** annui tributi Ægyptii impensa sunt, quæ olim a Constantino Magno cum Sapore Persarum rege constituta fuerant. In templum vero sine apparatu sacro, indumentis et materia, quæ gratis imperatori mittebatur, 3200 centenariorum expensa sunt.

A δὲ ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν χρυσᾶ, σαρδόνυχας καὶ σαπφείρους λίθους διὰ μαργάρων καὶ χρυσίου χυμευτοῦ. Ἐποίησε καὶ σκεύη χρυσᾶ τῶν δώδεκα ἑορτῶν, καὶ δίσκους χρυσοῦς, καὶ θυμιατήρια χρυσᾶ προσεχύρωσε καὶ προάστεια, τξε' ποιήσας, καὶ κληρικοὺς χιλίους. Τὰ δὲ πέριξ κελλία ἦσαν τῶν κληρικῶν. Τὸ δὲ στόμιον τὸ λίθινον ἤχθη ἀπὸ Σαμαρείας· αὐτὸ δὲ ἦν εἰς ὅπερ ἐκαθέσθη ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος τῇ Σαμαρίτιδι. Αἱ δὲ σάλπιγγες ἀπὸ Ἱεριχῷ ἥκασιν, αἵτινες ἤχησαν, καὶ ἔπεσον τὰ τείχη αὐτῆς. Ἡ δὲ σέλα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ὕπερθεν ἵστατο τοῦ φρέατος τοῦ ἁγίου ἐπάνω τῶν σαλπίγγων. Ὁ δὲ τίμιος σταυρὸς ὁ ἱστάμενος εἰς τὸ σκευοφυλακεῖον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τὸ μέτρον ἔλαβεν τῆς ἡλικίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Εἰς B δὲ τὸν ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν ἐγένετο ἔξοδος, χρόνου (85) πάκτου τῆς Αἰγύπτου, κεντηνάρια τξε', καθὼς ἐτυπώθησαν παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπὸ τοῦ Σαβάρου βασιλέως Περσῶν. Ὁ δὲ ναὸς ἔχει ἔξοδον, χωρὶς τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἐνδυτῶν καὶ τῆς ὕλης τῆς ἐλθούσης δωρεὰν τοῦ βασιλέως, κεντηνάρια γσ'.

Vicesimo autem secundo die mensis Decembris totius templi structura absoluta est. Imperator itaque ex palatio usque ad portam Augustei quadrigis vectus, inde cum cruce et patriarcha Eutychio ad templum processit: a valvis autem regiis usque ad ambonem curriculo transcurrit, et manibus extensis in hæc verba erupit: « Gloria Deo, cujus dignatione tale opus ad finem perducere merui. Vici te, Salomon. » Fecit igitur sparsiones consulares, populoque centenaria per Strategium magistrum distribuit. Justinianus vero solus ecclesiam absolvit, nulla alterius cujusquam ope adjutus. Erat autem res mira visu, templum quodammodo maris similitudinem referre ob varietatem pavimenti et auri fulgorem, quo ornamenta intercolumniorum et columnarum capitella obducta erant.

Cæterum duravit novus ambitus ab illo conditus annis septemdecim. Post obitum vero ejus Justinus

Ἐτελειώθη δὲ ὁ ναὸς τῇ κβ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. Καὶ ἦλθεν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου ἕως τῆς πύλης (86) τοῦ Αὐγουστεῶνος (87) ἐπὶ ἅρματος τετραΐππου, καὶ εἰσώδευσε μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου. Ἔδραμε δὲ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν μέχρι τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἶπε· « Δόξα τῷ Θεῷ τῷ καταξιώσαντί με τελέσαι τὸ τοιοῦτον ἔργον. Νενίκηκά σε, Σολομών. » Καὶ ἐποίησεν ὑπάτια, καὶ ἔδωκε C κεντηνάρια τῷ λαῷ διὰ Στρατηγίου μαγίστρου. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς μόνος ἐξετελείωσε τὴν ἐκκλησίαν, μηδενὸς ἑτέρου οἱανδήποτε συνδρομὴν ποιήσαντος. Θαῦμα δὲ ἦν ἰδεῖν· ἀπὸ γὰρ τῆς ποικιλίας τοῦ ἐδάφους δίκην θαλάσσης ἐφαίνετο ἐκ τῆς χρυσοθέας τῶν κόσμων καὶ λαγαρικῶν καὶ τῶν κεφαλοκιονίων (88) πάντων.

Διήρκεσε δὲ ὁ νεωτερικὸς κύκλος (89) ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτισθεὶς χρόνους δεκαεπτά. Μετὰ δὲ τὸν θάνα-

Meursii et Lambecii notæ.

(85) Χρόνου. Videtur χρόνιον idem hic esse atque ἐνιαύσιον sive *annuum*: χρόνος enim apud Codinum et alios ejus generis scriptores passim sumitur pro anno. Πάκτον vero, ut alias notavi, *tributum* significat, quod victoribus a devictis solvitur: ita in præsentia Codinus χρόνιον πάκτον τῆς Αἰγύπτου vocat *tributum*, quod quotannis Ægyptus pendebat imperatori Justiniano, nempe 365 centenaria, cujusmodi olim Constantino Magno Sapores Persarum rex solverat. Respicit autem ad illud quod supra scripsit p. 20. Nota etiam quod, uti ibi, ita hic quoque Saporem appellat Σάβαρον pro Σαβώρην vel Σαπώρην. LAMB.

(86) Τῆς πύλης. Corrigo τῆς στήλης. Cedrenus et rectius inf a κειμένης παρ' αὐτοῦ τῆς στήλης τοῦ αὐγουστεῶνος. MEURS.

(87) Τοῦ Αὐγουστεῶνος. In codice scripto legitur τοῦ αὐγουστείου, quod idem est. Errant autem qui pro τῆς πύλης hic legendum existimant τῆς στήλης. Per portam enim *Augustei* intelligitur porta major templi S. Sophiæ, antequam area Augustalis erat sive forum nominatum Αὐγουστεῖον sive Αὐγουστεών, palatio imperatoris, curia senatus aliisque præclaris ædificiis cinctum. Vide notas ad p. 28. Notandum præterea τὴν πύλην τοῦ D Αὐγουστείου eamdem esse quam paulo post βασιλικὴν sive regiam nuncupat. Media enim erat majorque ecclesiæ porta. Hæc vero regiæ vocantur. LAMB.

(88) Ἀπὸ γὰρ — κεφαλοκιονίων. Quid revera sibi hæc verba velint, nondum satis intelligo. Attamen aliquanto verisimilius me ea interpretatum esse scio quam antea factum fuit. Verti enim quasi post verbum ἐφαίνετο inserta esset particula conjunctionis καί, et pro τῶν κόσμων καὶ λαγαρικῶν legeretur τῶν κόσμων μαρμαρείων vel μαρμαρίνων. Per ornamenta autem marmorea hic intelligo τὰς ὀρθομαρμαρώσεις seu *incrustationes marmoreas parietum*, quas ex parte inauratas fuisse superius dixit. LAMB. — Τῶν κεφαλοκιονίων. Ea sunt capitula columnarum. Viri docti male interpretantur *præcipuas columnas*. Cedrenus appellat κιονόκρανα. MEURS.

(89) Ὁ νεωτερικὸς κύκλος. De Trullo loquitur. LAMB.

τον Ἰουστινιανοῦ ἐκράτησεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστῖνος (90) ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων ὁ δικαιότατος, καὶ εἰς τὸν δεύτερον αὐτοῦ χρόνον ἡμέρᾳ ἕκτῃ ὥρᾳ πέμπτῃ συνέβη πεσεῖν τὸν τροῦλον, καὶ συντρῖψαι τὸν ἀξιοθαύμαστον ἄμβωνα (91) καὶ τὸν πολυτίμητον σωλέαν καὶ τὸν πολυποίκιλον πάτον. Αἱ δὲ τέσσαρες ἀψῖδες καὶ οἱ κίονες πάντες καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα ἔμειναν ἀσάλευτα. Ὁ δ' αὐτὸς βασιλεὺς προσκαλεσάμενος τεχνίτας ἔτι τότε περιόντας ἐκ τῶν ἐκεῖσε καμνόντων ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη τοῦτο. Οἱ δὲ εἶπον· « Σπουδαίως ἔχων ὁ βασιλεὺς ἐπαρεῖν τοὺς ἀντινύκτας καὶ τὰς παντουρώσεις, ἅτινα ἐδέχοντο τὸν τροῦλον, ἀπῆρασι ταῦτα ταχέως πρὸς τὸ μουσιῶσαι. Καὶ ὅτι ὁ τροῦλος ὑψηλὸς ἐγένετο πολὺ πρὸς τὸ ὁρᾶσθαι πανταχόθεν, καὶ ὅτι τὰς σκαλώσεις κόπτοντες οἱ τεχνῖται ἔρριπτον εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἀπὸ τούτου ἔπεσεν ὁ τροῦλος. » Εἶπον δὲ οἱ τεχνῖται ἵνα γένηται ἐπίπεδος ὁ τροῦλος καὶ κυμβαλικὸς καθώς ἐστι νῦν. Ἔπεμψε δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Ῥόδον, καθὼς καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ πρώην πηλοῦ καὶ τῶν σφραγίδων ἐποίησε βήσαλα, καὶ ἔκτισε τὸν τροῦλον. Στοχαζόμενοι δὲ οἱ τεχνῖται ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ταχέως χαλάσῃ, ἔκοψαν ἐκ τοῦ πρώην ὕψους ὀργυιὰς ιε', εἴασαν δὲ τὰ ξύλα, τοὺς ἀντινύκτας καὶ τὰς παντουριώσεις, χρόνον ἕνα, ἕως ἔλαβεν τὸ ἔργον πῆξιν. Τὸν δὲ ἄμβωνα καὶ τὸν σωλέαν μὴ δυνάμενος ποιῆσαι καθὼς ἦσαν πρότερον, ἐποίησεν ὡς ὁρᾶται νῦν ἀργυρένδυτον. Ὁμοίως καὶ τὸν ἄμβωνα. Καὶ μὴ δυνάμενος εὑρεῖν πολυποικίλους λίθους, ἀπέστειλε Ναρσῆν τὸν πατρίκιον ἐν Προκοννήσῳ, καὶ ἔκοψαν ἐκεῖθεν μάρμαρα τῆς γῆς ὅμοια. Τὰ δὲ πράσινα τέσσαρα ποτάμια κατὰ μίμησιν τῶν τεσσάρων ποταμῶν ἐγένοντο, τῶν ἐκβαινόντων ἀπὸ τοῦ παραδείσου εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅτε δὲ ἔκοψαν τὰς σκαλώσεις καὶ ἔμελλον ἐπαρεῖν τοὺς ἀντινύκτας τοῦ τρούλου, ἐγέμισαν τὴν ἐκκλησίαν ὕδατος ἕως τῶν πρώτων κατηχουμένων, καὶ οὕτως ἔρριπτον τὰ ξύλα. Τούτου δὲ χάριν λέγουσί τινες ὅτι καὶ ὁ Ἰουστῖνος αὐτὴν ἔκτισεν. Ἀλλὰ ψεύδονται. Ἔχει δὲ ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ἐκτίσθη χρόνους υνη' (92).

Πλησίον δὲ τοῦ ναοῦ ἔστησεν τὴν στήλην αὐτοῦ εὐχαριστοῦσαν τῷ Θεῷ, καὶ δεικνύουσαν τοῖς ἀνθρώποις τοῖς πολίταις ὅτι Ἐγώ εἰμι ὁ κτίστωρ. Τὸν δὲ εἰρημένον μαΐστωρα τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας τὸν Ἰγνάτιον, διὰ τὸ ἀγαπᾶσθαι παρὰ πάντων ἕνεκεν τῶν θαυμαστῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίει, φοβηθεὶς ὁ βασιλεὺς μή ποτε φημισθῇ καὶ ἀναγορευθῇ ὑπὸ τῶν δημοτικῶν δύο μερῶν (93), μὴ θέλων δὲ τοῦ-

A curopalates, Justiniani ex sorore nepos, cognomento justissimus, imperio potitus est; secundoque ejus imperii anno, feria sexta, hora quinta, trulla corruit, mirabilemque **144** ambonem cum pretioso solio et pavimentum variegatum contrivit. Quatuor autem fornices, omnes columnæ et structuræ reliquæ salvæ manebant. Quare imperator, accitis architectis qui adhuc superstites erant, sciscitabatur quid hoc rei esset. Responderunt illi, cum imperator obnixe urgeret ut destinæ et fulcimenta quæ trullam sustinebant tollerentur, citius quam par erat sublata fuerunt ad musivum opus perficiendum: tum quod trulla altior esset quam ut undique conspici posset, quodque artifices scalas in terram B projecissent; indeque trullam corruisse. Suadebant autem opifices ut trulla plana et cava exstrueretur, sicut nunc visitur. Imperator vero, quemadmodum avunculus ejus, in Rhodum misit, et ex eodem illo luto lateres eodem sigillo impressos fieri curavit, trullamque condidit. Opifices vero operam dantes ne et illa cito corrueret, priorem altitudinem ad orgyas quindecim præciderunt; ligneas autem substructiones et fulcimenta annum integrum reliquerunt, donec firmius opus consolidaretur. Cæterum ambonem et solium, cum non posset in pristinam formam restituere, argento obduxit, ut nunc videre est, similiter etiam ambonem. Cum vero non posset variegatos lapides invenire, Marsen patricium in Proconnesum misit, ut illinc lapides terræ colore similes C adveheret. Quatuor autem prasini **145** coloris fluvii ad imitationem quatuor fluminum ex paradiso in mare exeuntium facti sunt. Cum vero scalas conscendissent et destinas ad trullam suffulciendam erecturi essent, ecclesiam aqua impleruut usque ad prima catechumenia, et ita ligna in aquam projecerunt. Hujus rei gratia quidam dicunt Justinum quoque eam condidisse: sed falluntur. Cæterum 458 anni, ex quo templum conditum est, elapsi sunt.

Prope templum statuam suam collocavit, quæ Deo gratias agens civibus indicat quod ipse tanti operis conditor. Cum vero prædictus Ignatius Magnæ ecclesiæ ædificator propter mirabilia opera, quæ faciebat, ab omnibus diligeretur, metuens imperator D ne quando a duabus populi factionibus imperator salutaretur (neque tamen eum volebat occidere, sicut multi ipsi anxio suadebant), contentus fuit ut

Meursii et Lambecii notæ.

(90) *Ἰουστῖνος*. Cedrenus et Zonaras tribuunt Justiniano. Meurs.

(91) *Συντρῖψαι τὸν ἀξιοθαύμαστον ἄμβωνα*. Zonaras Annal. Ἡ πεσοῦσα τό τε κιβώριον τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ αὐτὴν τὴν ἐκείνην ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὸν ἄμβωνα συνέτριψεν. Meurs.

(92) *Χρόνους υνη'*. Exstructum hoc templum est anno 22 Justiniani, qui fuit Christi 543. Adde hos 458; incides in millesimum et primum. Sed cave hæc Codini esse verba putes: sunt enim illius e quo hæc noster descripsit; qui longe certe infra ista tempora vivit, puta sub Palæologis, ut initio diximus. Nos tamen hoc voluimus explicare, ne quem temere implicaret. Meurs.

(93) *Τῶν δημοτικῶν δύο μερῶν*. Id est Prasinis et Venetis. Hæc duo μέρη intelligit etiam Suidas in στήλην et τριβουνάλιον. Latini veteres *factiones* dicebant. Diaconus in Mauritio *partes* extulit, recentiorum Græcorum more: *Germanus autem mittit ad Sergium demarchum Prasinæ partis, ut auxiliaretur sibi gratia imperandi, repromittens se partem Prasini honoraturum*. Meurs.

statuæ ab ipso in Augusteo erectæ, scalis ablatis, A inclusus relinqueretur et ita fame periret. Cognoscens itaque Ignatius, cum equestrem imperatoris statuam jam perfectam erexisset, se ibi derelictum, vicem suam deplorabat. Vespere autem facto prudens commentum excogitavit: tenuem nempe funiculum, quem in suo marsupio habebat, circiter 55 orgyiarum, et pallium et subindusiale et interculam et tiaram suam connexuit et glomeravit, **146** tentavitque num ad terram usque pertingerent. Interim uxori suæ cum magno ejulatu et planctu supervenienti conquestus est, universa civitate quiescente (erat enim profunda nox), sibi istic moriendum esse, dixitque ei: « Abi et clanculum crassum funiculum eme et liquida pice inunge; media autem nocte revertere. » Cumque sequenti nocte illa venis- B set, dimisit ipse quæ habebat, et funiculum ab uxore annexum sursum ad se retraxit, et pedi statuæ alligavit, eoque prehenso incolumis inde descendit. Fecit autem hoc eo ut funiculus liquida pice inunctus manibus tenacius hæreret, ne alioqui præceps in terram delatus contunderetur, et ut funiculus postquam se demisisset combureretur. Proinde assumpta uxore et liberis noctu Adrianopolim profectus est, ibique tres annos in habitu monastico transegit, omnibus credentibus dicentibusque eum apud statuam fame enectum esse. Postea Cpolim rediit, ibique commoratus est. Imperatori vero in processione ad templum SS. Apostolorum obviam occurrit, petens ab illo ut ejus misereretur et absque me- C tu vivere permitteret. Imperator tandem illum agnoscens cum universo senatu miratus est. Verum imperator facto ignorationem prætendit, et multis beneficiis Ignatium afficiens indemnem dimisit, dicens: « Ecce quem Deus vult vivere, mille homines non interficient. » Ex eo igitur tempore Ignatius magna cum tranquillitate vixit.

τον ἀποκτεῖναι, καθὼς πολλοὶ συνεβούλευον αὐτῷ, βλέποντες αὐτὸν ἀθυμοῦντα, συνήνεσαν αὐτῷ ἐκ δευτέρου ἵνα κτιζομένης παρ' αὐτοῦ τῆς στήλης τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐάσει αὐτὸν ἐκεῖσε καὶ ἄρωσι τὰς σκαλώσεις, ὅπως ὑπὸ τοῦ λιμοῦ τελευτήσει. Ὃ καὶ ἐποίησε. Γνοὺς τοίνυν ὁ Ἰγνάτιος, μετὰ τὸ τελειῶσαι καὶ στῆσαι τὴν ἔφιππον στήλην τοῦ βασιλέως, ὅτι εἰάθη ἐκεῖσε, ὠδύρετο. Ὀψίας δὲ ἤδη γενομένης εὗρε ἐπιτήδευμα ἄριστον. Τὸ λεπτὸν σχοινίον ὅπερ εἶχεν εἰς τὸ περσίκιον αὐτοῦ, τὸ ὡσεὶ ὀργυιῶν πεντήκοντα πέντε, καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑποκαμισοβράχιον καὶ τὸ σφικτούριον καὶ τὸ φακεώλιον αὐτοῦ λαβὼν συνέδησεν αὐτὰ καὶ ἔκλεισε καὶ ἐδοκίμασεν εἰ φθάνουσιν ἕως κάτω. Εὑρὼν δὲ οὕτως ταῦτα, ἐλθούσης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ μετὰ κλαυθμοῦ πολλοῦ καὶ ὀδυρμοῦ ἐφώνησεν αὐτῇ, κοιμωμένης πάσης τῆς πόλεως (νὺξ γὰρ ἦν βαθεῖα), ὅτι Ὧδε κατελείφθην ἀποθανεῖν, ἀλλ' ὕπαγε καὶ κρυφίως ἀγόρασον παχὺ σχοινίον, καὶ ἄλειψον αὐτὸ ὑγροπίσσῳ, καὶ πάλιν ἐλθὲ μεσούσης νυκτός. Καὶ καταλαβούσης τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐχάλασεν ἐκεῖνος ἅπερ εἶχεν, καὶ συνδήσασα ἡ γυνὴ τὸ σχοινίον, ἔσυρεν ἐκεῖνος ἐπάνω καὶ προσέδησεν εἰς τὸν πόδα τοῦ ἵππου, καὶ κρατῶν αὐτὸ κατέβη ὑγιής. Ἐποίησε δὲ τοῦτο, ἵνα κολλᾷ τὸ σχοινίον ἐκ τοῦ ὑγροπισσίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὅπως μὴ συρεὶς ἀθρόως πέσῃ καὶ τριβείη, καὶ ἵνα τὸ σχοινίον καυθήσεται ὑπὸ τοῦ πυρὸς μετὰ τὸ καταβῆναι. Λαβὼν τοίνυν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τοὺς παῖδας νυκτὸς κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, μετασχηματισθεὶς κατὰ μοναχούς, χρόνους τρεῖς, πάντων οἰομένων καὶ λεγόντων ὅτι ἐπὶ τῷ κίονος ἐτελεύτησεν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἦν διατρίβων ἐν αὐτῇ. Καὶ διερχομένου τοῦ βασιλέως εἰς προέλευσιν τῶν ἁγίων ἀποστόλων (94) ἐπήντησεν αὐτῷ ἐκεῖσε, αἰτῶν λόγον συμπαθείας τοῦ μὴ φοβηθῆναι. Γνωρίσας οὖν τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος αὐτοῦ. Προεβάλλετο δὲ ὁ βασιλεὺς ἄγνοιαν ἐπὶ τῷ γεγονότι ἐπὶ τὸν Ἰγνάτιον, καὶ πολλὰ δῶρα δοὺς αὐτῷ ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ, εἰπών· « Ἴδε, ὃν θέλει ὁ Θεὸς ζῆν, χίλιοι οὐκ ἀποκτείνουσι. » Καὶ ἔκτοτε ἔζησεν ἐν εἰρήνῃ πολλῇ.

147 Hucusque autem pertinet narratio eorum quæ ad Magnam ecclesiam spectant. Templum magnum SS. Apostolorum, sicut dictum est, forma oblonga, trulla lignea, tectoque ligneo opertum invenit, quod Constantinus Magnus et Helena condiderunt. Verum Theodora magni Justiniani uxor D multam curam adhibuit, eo quod Lycus amnis isthac subterlaberetur, magnisque fundamentis positis tem-

Καὶ ἕως μὲν ὧδε (95) τὸ πέρας τῶν κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν· τοὺς δὲ ἁγίους ἀποστόλους τοὺς μεγάλους, καθὼς προείρηται (96), εὗρε δρομικὴν ἐκκλησίαν, ξυλόστεγον, ξυλότρουλον, κτισθεῖσαν παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (97). Ἡ Θεοδώρα δὲ ἡ γυνὴ τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, ἡ καὶ πολλὴν σπουδὴν θεμένη διὰ τὸ διέρχεσθαι κάτωθεν τὸν ποταμὸν τὸν Αὐ-

Meursii et Lambecii notæ.

(94) *Εἰς προέλευσιν τῶν ἁγίων ἀποστόλων.* Fiebat hæc processio 2 die Paschatis. Cedrenus: Τῇ δὲ δευτέρᾳ τοῦ ἁγίου Πάσχατος ἀπελθοῦσα ἡ βασίλισσα ἐπὶ τῇ κατὰ τύπον γενομένῃ προελεύσει εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους δείλης προῆλθεν ἐν ὀχήματι χρυσῷ ἐποχουμένη τέσσαρσιν ἵπποις. MEURS.

(95) *Καὶ ἕως μὲν ὧδε.* Operæ pretium esse duxeram huic narrationi de structura templi S. Sophiæ corollarii instar adjicere duplicem delineationem, quarum una iconographiam ejus repræsentat, altera autem formam ejus exteriorem. Utriusque participem me fecit nobilissimus atque eruditissimus vir Cassianus a Puteo. Verum mutato consilio in aliud tempus differre placuit. LAMB [v. ad Pauli Silentiarii Descriptionem S. Sophiæ.]

(96) *Προείρηται.* Supra p. 17. LAMB.

(97) *Ἐκκλησίαν — κτισθεῖσαν παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.* Hujus templi mentio fit etiam in disput. Gregentii cum Herbano: Πῶς δὲ αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνον τὸν ναὸν, ὃν ἐδείματο ἡ βασιλὶς Ἑλένη, μετοικίζεις τὴν λέξιν; conversum est in patriarcheium ab Amurathe capta Cpoli. Testis Phranzes Chronic. 3, 19. MEURS.

χον (98), ἀνεγείρασα θεμελίους παμμεγέθεις καὶ λίθους μεγίστους, ἔκτισε τὸν ναόν. Τὰ δὲ σκάριφα καὶ τὸ σχῆμα ἀπῆρε τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπὸ Ἐφέσου. Τὴν δὲ ὕλην ἅπασαν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἁγίας Σοφίας μετὰ τὸ τελειωθῆναι αὐτὴν καὶ τὰ εὐκτήρια αὐτῆς· ἀφ' ὅτου γὰρ ἤρξατο κτίζεσθαι ἡ ἁγία Σοφία, μετὰ τέσσαρα ἔτη ἤρξατο καὶ αὐτὸς κτίζεσθαι ὁ ναός. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ μουσιώματος ἔλειψε τῇ δεσποίνῃ χρυσίου ποσότης. Καὶ ἀδημονούσης ἐπὶ τοῦτο τῆς Αὐγούστης, κατ' ὄναρ ἐφάνησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι λέγοντες αὐτῇ· « Μὴ λυποῦ περὶ χαράγματος χρυσίου, μηδὲ Ἰουστινιανῷ τῷ ἀνδρί σου ἐπιζητήσῃς νομίσματα· ἀλλὰ ἀπελθοῦσα ἔξωθεν τῆς πόρτης Δεξιοκράτους εἰς τὸν αἰγιαλὸν εὑρήσεις δώδεκα κεράμια γέμοντα χρυσίου κεχωσμένα. » Ἡ δὲ Αὐγούστα ἀποστείλασα B εὗρεν αὐτὰ γέμοντα, καὶ ἔχοντα ἕκαστον αὐτῶν ἐπιγραφὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰ ὀνόματα. Καὶ λαβοῦσα ταῦτα, δοξάσασά τε Θεὸν, ἐξωδίασεν αὐτὰ εἰς τὸν ναόν. Καὶ πολλὰ κτήματα καὶ ἀναθήματα καὶ σκεύη χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ προσεκύρωσε. Τελειώσασα δὲ τὸν ναὸν ἔμελλεν κρεμάσαι τὰς χαλκᾶς ἁλύσεις καὶ τὰς λυχνίας, ὅπως ἐνθρονιάσῃ τὸν ναὸν (99) καὶ ἐγκαινίσῃ αὐτόν. Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐφθόνησεν, ἵνα μὴ προλάβῃ καὶ ἐγκαινισθῇ πρὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ παρήγγειλε πανταχοῦ τῆς πόλεως ἵνα μὴ ποιήσωσιν ἁλύσεις καὶ κρεμάσωσιν ἐκεῖσε. Ἡ δὲ βασίλισσα ἐποίησεν ἀπὸ μετάξης πλεκτὰ σχοινία πίστει καὶ μόχθῳ, καὶ κρεμάσασα τὰς πολυφώτους ἀργυρᾶς λυχνίας ἐνεκαίνισε καὶ ἐνεθρονίασε τὸν ναὸν, προλαβοῦσα τὴν C Μεγάλην ἐκκλησίαν. Τὰ δὲ λείψανα τὰ κείμενα κάτωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἤχθησαν παρὰ Κωνσταντίνου βασιλέως, υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, διὰ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου. Τὸ δὲ βῆμα, καθὼς ἐστι μέσον, οὕτω καὶ γέγονεν παρὰ τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας. Τὸ δὲ μνημοθέσιον τῆς ἁγίας Θεοφανῶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος (1) ἐποίησε. Τὸ δὲ ἔξω μνημοθέσιον τῶν τε ὀρθοδόξων καὶ τῶν αἱρετικῶν ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἐποίησε, καὶ διὰ μουσίων ἐκαλλώπισεν αὐτὸ, καὶ ἐκεῖσε ἐτάφη. Ὡσαύτως καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Θεοδώρα ἡ κτίσασα τὸν ναόν. Τὸ δὲ Μουσεῖον ἐκεῖνο καὶ τὰ μάρμαρα ἀπῆρε Βασίλειος ὁ βασιλεὺς, ὅτε ᾠκοδόμησε τὴν νέαν καὶ τὸν φόρον.

A plum renovavit. Formam quidem et delineationem a templo S. Joannis Theologi quod Ephesi est desumpsit; omnem vero materiam a S. Sophia, postquam ea cum oratoriis suis perfecta esset, accepit: nam quadriennio post inchoatam S. Sophiæ structuram templum hoc condi cœptum est. Cæterum cum jam musivo opere incrustandum esset, aurum Augustam defecit; cumque ob hoc angeretur, sancti apostoli per somnium ipsi apparuerunt, dicentes: « De pecunia ne sollicita sis, neque a Justiniano marito tuo nummos pete; sed abi extra portam Dexiocratis ad littus, et ibi invenies humo condita duodecim vasa fictilia auro impleta. » Augusta igitur eo mittens invenit ea plena, et singula nominibus sanctorum apostolorum inscripta. Itaque accipiens gratiis B Deo actis in templum expendit, et multos fundos, ornamenta, vasa aurea et argentea ei donavit. Templo **148** itaque absoluto ut dedicari et consecrari posset, æreas catenas lucernis sustinendis in eo suspendere cogitavit. Verum imperator Justinianus, hoc intellecto, concedere noluit ut prius quam S. Sophia consecraretur; et proposuit tota urbe edictum ne quis catenas fabricaret et ibi suspenderet. Verum Augusta funiculos ex serico bona fide multaque industria contexuit, et argenteis candelabris suspensis consecravit et dedicavit templum, Magnam ecclesiam antevertens. Reliquæ vero sanctorum apostolorum sub altari repositæ Constantino imperatore, magni Constantini filio, opera sancti martyris Artemii allatæ sunt. Suggestum autem uti etiam- C num in medio situm est, ita a Theodora Augusta exstructum fuit. Memoriam S. Theophanus magnus Constantinus posuit; monumentum vero exterius orthodoxorum et hæreticorum magnus Justinianus condidit, et musivo opere exornavit, ibidemque sepultus est cum conjuge Theodora, quæ templum ædificavit. Cæterum musivum opus et marmora ejus templi Basilius imperator abstulit, cum ecclesiam cognomine novam forumque ædificaret.

Meursii et Lambecii notæ.

(98) *Τὸν Λύκον*. De fluviolo Lyco Byzantium transeunte supra quædam notavi ad p. 45. LAMB.

(99) *Ἐνθρονιάσῃ τὸν ναόν*. De hoc consecrandorum templorum more diximus in Gloss. nostro in voce ἐγκαίνια. MEURS.

(1) *Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος*. De Constantino D Porphyrogenito loquitur, qui, ut supra dixit p. 127, sacellum S. Theophanonis templo SS. apostolorum adjunctum exædificavit. Vide præter ea quæ de S. Theophanone prima uxore Leonis Philosophi notavi ad p. 105. LAMB.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΚΤΙΣΕΩΣ ΚΟΣΜΟΥ ΕΤΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤῌ Τῌ ΒΑΣΙΛΙΔΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΑΡΗΝΩΝ ΤΑΥΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ.

149 DE ANNIS AB ORBE CONDITO

USQUE AD IMPERIUM CONSTANTINI MAGNI: ET DE IIS QUI IN IPSA URBIUM REGINA REGNARUNT, USQUE DUM AB AGARENIS CAPTA EST.

Ab Adamo usque ad diluvium sunt anni 2242. A

A diluvio usque ad turris ædificationem sunt anni 525.

A turris ædificatione usque ad Abraham sunt anni 530.

Ab Abrahamo usque ad exitum filiorum Israel ex Ægypto sunt anni 430.

Ab exitu usque ad ædificationem templi Salomonis sunt anni 700.

Ab ædificatione templi usque ad captivitatem Israelitarum sunt anni 425.

150 A captivitate usque ad Alexandrum Macedonem sunt anni 319.

Ab Alexandro usque ad descensionem Christi sunt anni 331.

B In summam vero usque eo dum Christus humanam induit naturam anni sunt 5500.

Sed sciendum est quod salutaris crucifixio Domini nostri Jesu Christi facta sit anno mundi 5534, cyclo solis 18, lunæ quinto, feria sexta, hora nona, decimo octavo anno imperatoris Tiberii.

A Christo autem usque ad Constantinum Magnum sunt anni 325, et in summa ab orbe condito usque ad Constantinum Magnum anni sunt 5825.

Imperio igitur potitus est Constantinus Magnus supradicto anno 5825, et duodecimo anno sui imperii Cpolim ædificavit. Simul autem Romæ et Cpoli imperavit annos 33.

C Constantius filius ejus imperavit annos 24, dies 11.

Julianus Apostata profanus et Deo repugnans annos 2, dies 15.

Ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη ,βσμβ'.

Ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τῆς πυργοποιίας ἔτη φκε'.

Ἀπὸ τῆς πυργοποιίας ἕως τοῦ Ἀβραὰμ ἔτη φλ'.

Ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου ἔτη υλ'.

Ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἕως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἔτη ψ'.

Ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἕως τῆς αἰχμαλωσίας ἔτη υκε'.

Ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἕως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἔτη τιθ'.

Ἀπὸ Ἀλεξάνδρου ἕως τῆς συγκαταβάσεως Χριστοῦ ἔτη τλα'.

Ὁμοῦ χρόνοι μέχρι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἔτη ,εφ'.

Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἡ σωτήριος σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γέγονε κατὰ τὸ ,εφλδ' ἔτος. Κύκλος τοῦ μὲν ἡλίου ιη', τῆς δὲ σελήνης πέμπτος. Ἡμέρα ἕκτη, ὥρα ἐννάτη, τῷ ὀγδόῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Τιβερίου. [Ἦν δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης, τουτέστι τὸ νομικὸν φάσκα, μηνὸς Ἀπριλλίου ιη', ἡ δὲ ἁγία ἀνάστασις τῇ εἰκοστῇ.]

Ἀπὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἔτη τκε'. Ὁμοῦ τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἔτη ,εωκε'.

Ὁ οὖν μέγας Κωνσταντῖνος ἐκράτησε τῆς βασιλείας τῷ εἰρημένῳ ἔτει ,εωκε', καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολιν (2)· ἐβασίλευσε δὲ τὰ ὅλα ἔν τε Ῥώμῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἔτη λγ'.

Ὁ Κωνστάντιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐβασίλευσεν ἔτη κδ' ἡμέρας ια'.

Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ὁ βέβηλος καὶ θεήλατος ἔτη δύο ἥμισυ ἡμέρας ιε'.

Meursii et Lambecii notæ.

(2) *Ἐν τῷ δωδεκάτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολιν.* Quo sensu hæc dicantur, ipse supra exposuit his verbis: Πεnowρωθέντος οὖν, inquit, τοῦ ἑνδεκάτου ἐνιαυτοῦ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως (sc. Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου) καὶ ἀρχὴν λαβόντος τοῦ δωδεκάτου ἔτους, ἐπεχείρησεν τὴν Βυζαντος πόλιν κτίζειν. Lamb.

Οὐαλεντινιανὸς ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος σὺν Οὐάλεντι τῷ δυσσεβεῖ καὶ Ἀρειανῷ ἔτη ιδʹ.

Γρατιανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ ῥηθέντος Οὐάλεντος ἔτη γʹ.

Θεοδόσιος ὁ Μέγας ὁ ἐξ Ἱσπανίας, ὁ εὐσεβέστατος καὶ μισοπόνηρος, ἔτη ιζʹ.

Ἀρκάδιος καὶ Ὁνώριος οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἔτη ιγʹ.

Θεοδόσιος ὁ μικρὸς ὁ υἱὸς Ἀρκαδίου, ὁ καλλιγράφος, ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλάγαθος, ἔτη μβʹ.

Μαρκιανὸς ὁ ἀποκαλυφθεὶς ἀπὸ Θεοῦ, ὁ πάσης καλοκαγαθίας ἔμπλεος, ἔτη ςʹ καὶ ἥμισυ.

Λέων ὁ Μακέλης ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστότατος ἔτη ιηʹ.

Λέων ὁ μικρὸς ὁ ἔκγονος αὐτοῦ, υἱὸς Ζήνωνος, ἔτος αʹ.

Ζήνων ὁ ἐπικληθεὶς Ἀγόνατος, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἔτη βʹ καὶ ἥμισυ, ἡμέρας κδʹ.

Βασιλίσκος ὁ εὐσεβὴς ἔτη βʹ, μῆνας ηʹ, ἡμέραν αʹ.

Καὶ πάλιν Ζήνων ἔτη ιαʹ ἡμέρας ιεʹ.

Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος, ὁ ἀπὸ Σελέτρων (3), ἔτη κζʹ, μῆνας δʹ, ἡμέρας γʹ, ὁ πυρίκαυστος καὶ αἱρετικός.

Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ὁ κράτιστος καὶ εὐσεβὴς καὶ εὐμετάδοτος ἔτη ηʹ.

Ἰουστινιανὸς ὁ ἀδελφόπαις αὐτοῦ, ὁ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας (4), ἔτη ληʹ καὶ ἥμισυ.

Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ κουροπαλάτων, ὁ ἀδελφόπαις αὐτοῦ, ὁ δικαιότατος, ἔτη ιγʹ.

Τιβέριος ὁ Θρᾷξ ἔτη εʹ.

Μαυρίκιος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ὁ εὐσεβέστατος καὶ μισοπόνηρος ἔτη κʹ.

Φωκᾶς ὁ Καππάδοξ ὁ τύραννος καὶ αἱμοβόρος καὶ δυσσεβὴς ἔτη ηʹ καὶ ἥμισυ, ἡμέρας ηʹ.

Ἡράκλειος ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀφρικῆς ἔτη λʹ.

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτος αʹ.

Κωνσταντῖνος ὁ ἔκγονος Ἡρακλείου, ὁ δυσσεβὴς καὶ μιαιφόνος, ἔτη καʹ (5).

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Πωγωνάτος, ὁ τοῦ Δυῤῥαχίου, ὁ εὐσεβέστατος καὶ πραότατος, ἔτη ιζʹ.

Τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἔτη ,ςρκαʹ.

Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινότμητος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ἀγριώτατος καὶ ἀκρατὴς θυμοῦ τυραννουμένου, ἔτη ιʹ.

Λεόντιος ἔτη γʹ.

Ἀψίμαρος ὁ καὶ Τιβέριος ἔτη ζʹ.

Ἰουστινιανὸς τὸ δεύτερον ἔτη ςʹ.

Φιλιππικὸς ὁ καὶ Βαρδάνιος, ὁ δυσσεβὴς καὶ αἰσχρὸς καὶ μιαρὸς, ἔτη βʹ.

A **151** Valentinianus pius et Dei amans, cum Valente impio et Ariano, imperavit annos 14.

Gratianus filius supradicti Valentiniani imperavit annos 16.

Theodosius Magnus, ex Hispania oriundus, piissimus et mali osor, imperavit annos 17.

Arcadius et Honorius filii ejus annos 13.

Theodosius junior, filius Arcadii, calligraphus, piissimus et virtutis amans, annos 42.

Marcianus a Deo declaratus, omni probitate plenus, imperavit annos sex cum dimidio.

Leo Macela, pius et religiosissimus, annos 18.

Leo junior, ipsius nepos, filius Zenonis, imperavit annum unum.

B Zeno cognominatus Agonatus, pater Leonis junioris, imperavit annos duos cum dimidio, dies 24.

Basiliscus imperavit annos 2, menses 8.

Iterum Zeno imperavit annos 11, dies 15.

Anastasius Dicorus, ex Silentiario, imperavit annos 27, menses 4, dies 3. Hic hæreticus fuit et fulmine combustus.

Justinus Thrax, potens, pius et liberalis, imperavit annos 5.

152 Justinianus Magnus, nepos ejus ex sorore, Magnæ ecclesiæ conditor, imperavit annos 38 cum dimidio.

Justinus, ex curopalata, Justiniani ex fratre nepos, C justissimus, imperavit annos 13.

Tiberius Thrax imperavit annos 5.

Mauricius ejus gener, piissimus et probissimus, imperavit annos 20, menses 4.

Phocas Cappadox, tyrannus sanguinarius et impius, imperavit annos 8 cum dimidio, dies 8

Heraclius præfectus Africæ imperavit annos 30.

Constantinus ejus filius imperavit annum unum.

Constantinus nepos Heraclii, impius et homicida, imperavit annos 27.

Constantinus filius ejus dictus Pogonatus, Dyrrhachinus, piissimus et mansuetissimus, annos 17.

A creatione mundi usque ad imperium Justiniani Rhinotmeti anni sunt 6121.

Justinianus Rhinotmetus, Constantini Pogonati D filius, ferox et animi tyrannici impotens, annos 10.

Leontius annos 3.

Tiberius Apsimarus annos 7.

Justinianus secundus annos 6.

153 Philippicus Bardanes, impius, impurus et scelestus, annos 2.

Meursii et Lambecii notæ.

(3) Scribe ὁ ἀπὸ σιλεντιαρίων. Sic inscriptio antiqua:

JULIUS. FELIX. VALENTINIANUS. V. C. ET
EX SILENTIARIO. SACRI PALATII COM
CONSISTORII. COM. DOM.

Ratio autem nominis Silentiariorum in excerptis ex Joannis Lydi libro περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν habetur *). LAMB.

(4) *Ὁ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας*, scilicet κτίστης. LAMB.

(5) καʹ. Scribendum esse videtur κζʹ, ut legitur apud Nicephorum patriarcham. LAMB.

* Imo *De mensibus*, p. 11. Vide Has. proleg. p. XLVIII.

Anastasius, qui et Artemius, piissimus, protoasecretis et philosophus, annos 2.

Theodosius Adramytenus, mansuetissimus et misericors, annum unum.

Leo Conon ex Isauria oriundus, impurus, Deoque et sanctis inimicus, annos 24 cum dimidio et dies 5.

Constantinus Copronymus, filius ejus impius et impurus, qui a vermibus corrosus periit, annos 34, menses 3.

Leo filius ejus, ex Chazara natus, profanus et abominandus, annos 5.

Constantinus Leonis et Irenes filius, a matre excæcatus, annos 16.

Irene sola annos 5.

Nicephorus ex Seleucia oriundus, misericors, justus, ex generali logotheta, annos 9.

Stauracius filius ejus annum unum, menses 4.

Michael Rangabe, gener Nicephori, probus et piissimus, annos 2.

Leo ex Armenia oriundus, impius et ferox, cum Constantino filio, annos 7, menses 5.

154 Michael Balbus, Amoræus, amens, ineptus et imaginum hostis, cum Theophilo filio, annos 8, menses 3.

Theophilus filius ejus annos 12, menses 3.

Michael filius ejus, cognomento ebriosus, cum Theodora matre sua piissima et orthodoxa, annos 15. Hic imperare cœpit anno 6349, et imperavit solus annos 10.

Item Michael cum Basilio Macedone annum unum et mensem unum.

Basilius Macedo, qui imperator creatus est anno 6374, imperavit solus annos 19.

Leo filius ejus cognomento Sapiens, cum Alexandro, anno 6397, imperavit annos 27, menses 8.

Constantinus primus Porphyrogenitus, filius Leonis Sapientis, imperavit cum matre annos 8, anno 6422.

Romanus filius Abastacti Lacapenus, cognomento senior, socer Constantini Porphyrogeniti, imperavit cum ipso et filiis suis annos 26. Hic Romanus imperator creatus est die undecimo Decembris, octava indictione, anno 6428. Postquam vero biennium imperavit, prima scilicet indictione anni 6430, edidit novellam de jure prælationis. Indictione 155 autem secunda anni 6437 edidit novellam de poten-

A 'Αναστάσιος ὁ καὶ 'Αρτέμιος ὁ εὐσεβέστατος καὶ πρωτοασηκρήτης καὶ φιλόσοφος, ἔτη β'.

Θεοδόσιος ὁ 'Ατραμυτηνὸς (6), ὁ πραότατος καὶ συμπαθέστατος, ἔτος α'.

Λέων Ἴσαυρος ὁ Κόνων, ὁ Συρογενής, ὁ μισάγιος καὶ ἐναγὴς καὶ ἀντίθεος, ἔτη κδ' καὶ ἥμισυ, ἡμέρας ε'.

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Κοπρώνυμος, ὁ δυσσεβὴς καὶ παμμίαρος, γεγονὼς καὶ σκωληκόβρωτος πρὸ τοῦ τεθνάναι, ἔτη λδ', μῆνας γ'.

Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας, ὁ βέβηλος καὶ ἀποτρόπαιος, ἔτη ιε' (7).

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ νεωτερίζων τυφλωθεὶς, ὁ υἱὸς τῆς Εἰρήνης, ἔτη ις'.

Εἰρήνη μόνη ἔτη ε'.

B Νικηφόρος ὁ Σελευκεὺς (8), καὶ συμπαθὴς καὶ φιλοδίκαιος καὶ φιλόδακρυς, ἀπὸ γενικοῦ, ἔτη θ'.

Σταυράκιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', μῆνας δ'.

Μιχαὴλ ὁ 'Ραγγαβὲ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, ὁ φιλάγαθος καὶ εὐσεβέστατος, ἔτη β'.

Λέων ὁ παραβάτης, ὁ 'Αρμένιος, ὁ δυσσεβὴς καὶ ἀνήμερος, καὶ Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ζ', μῆνας ε'.

Μιχαὴλ ὁ τραυλὸς, ὁ 'Αμωραῖος, ὁ καὶ ἀφροσύνης καὶ ἀπειροκαλίας ἔμπλεος καὶ εἰκονομάχος, σὺν Θεοφίλῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἔτη η', μῆνας γ'.

Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ' μῆνας γ'.

Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ μεθυστὴς μετὰ Θεοδώρας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς εὐσεβεστάτης καὶ ὀρθοδόξου, ἔτη ιε'. C 'Ο τοιοῦτος ἀνηγορεύθη κατὰ τὸ ς' ἔτος (9). Καὶ μόνος ὁ μεθυστὴς ἔτη ι'.

'Ο αὐτὸς Μιχαὴλ σὺν Βασιλείῳ τῷ Μακεδόνι ἔτος α', μῆνα α'.

Καὶ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὃς ἀνηγορεύθη κατὰ τὸ ,ςτ' ἔτος, ὁ μὲν η'. Ἕτερος ιθ' (10).

Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σοφὸς σὺν 'Αλεξάνδρῳ, κατὰ τὸ ,ςτξε' (11) ἔτος, ἔτη κζ', μῆνας η'.

Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ σοφοῦ, σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἔτη η', κατὰ τὸ ,συκβ'.

'Ρωμανὸς ὁ υἱὸς 'Αβαστάκτου ὁ Λακαπηνὸς, ὁ πρέσβυς, ὁ πενθερὸς τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, σὺν αὐτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἔτη κς'. 'Ο τοιοῦτος 'Ρωμανὸς ἀνηγορεύθη μηνὶ Δεκεμβρίῳ ια', ἰνδικτιῶνος η', D ἔτους ,συκη'. Μετὰ δὲ διετῆ χρόνον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κατὰ τὴν πρώτην ἰνδικτιῶνα τοῦ ,συλ' ἔτους, ἐξέθετο τὴν περὶ προτιμήσεως νεαρὰν (12). Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἰνδικτιῶνα τοῦ

Meursii et Lambecii notæ.

(6) Sic in nummo Heliogabali apud virum illustrem Franciscum Gothofredum ΑΔΡΑΜΥΤΗΝΩΝ legitur. Attamen dicitur etiam 'Ατραμυτινός, ut testatur Stephanus. LAMB.

(7) *Ἔτη ιε'*. Scribendum esse videtur ἔτη ε', vel ἔτη δ', μῆνας ια'. LAMB.

(8) *Νικηφόρος ὁ Σελευκεύς*. Item in libro de statuis eum vocat Σελευκηνόν. LAMB.

(9) *Κατὰ τὸ ς' ἔτος*. Cœpit imperare cum matre anno Christi 841; ergo hic scribendum ,ςτμθ'. LAMB.

(10) *'Ο μὲν η'. Ἕτερος ιθ'*. Scribendum esse videtur μόνος ἔτη ιθ', vel οἱ μὲν ιη', ἕτεροι δὲ ιθ', hoc est, *imperavit, ut quidam tradunt, annos* 18, *vel ut alii*, 19. LAMB.

(11) *,ςτξε'*. Scribendum esse videtur ,ςτϙζ', id est 6397. Nam si ab hoc numero detrahas annos 5508, quot Græci numerant a creatione mundi usque ad Christum, remanet annus Christi 889, quo imperare cœpit Leo Sapiens. LAMB.

(12) Romani senioris Novella περὶ προτιμήσεως cujus hic Codinus meminit, illa est quæ in jure

,ϛυλζ' ἔτους τὸ περὶ τῶν ὑπεισερχομένων δυνατῶν A εἰς ἀνακοινώσεις πενήτων. Ἀνακλᾷ δὲ καὶ ἡ τοιαύτη νεαρὰ καὶ εἰς τὴν παρελθοῦσαν τηνικαῦτα πρώτην ἰνδικτιῶνα (13), τουτέστι τὸν τοῦ λιμοῦ τοῦ μεγάλου καιρόν. Κατὰ δὲ τὴν πέμπτην τοῦ ,ϛυνε' ἔτους ἐπεκύρωσεν (14) τοιαύτην νομοθεσίαν ὁ βασιλεὺς κύριος Κωνσταντῖνος. Τὰ δὲ ιη' ἔτη, ὧν ὁ Δεκαπολίτης (15) ἐν τῇ λυ' μέμνηται, οὐκ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς πρώτης ψηφίζονται νομοθεσίας, ἤτοι τοῦ ,ϛυλζ' ἔτους, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛυλϛ' ἔτους ἤτοι τοῦ λιμοῦ, εἰς ὃν (16) καὶ ἀνακλᾷ ἡ τοιαύτη νομοθεσία, μέχρι τῆς αὐτοῦ αὐτοκρατορίας τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

tibus in consortia pauperum succedentibus; quæ etiam ad præteritam primam indictionem sive tempus magnæ famis pertinet. Eamdem novellam indictione quinta anni 6455 imperator Constantinus confirmavit. Cæterum 18 anni, quorum Decapolita in ... meminit, numerantur a prima indictione anni 6437, sed ab indictione prima anni 6430 sive tempore famis, ad quod hæc quoque constitutio refertur usque ad imperium imperatoris Constantini.

Καὶ πάλιν Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος μετὰ Στεφάνου καὶ Κωνσταντίνου, οἳ ὑπ' αὐτοῦ τῆς βασιλείας ἐξεβλήθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν.

Iterum Constantinus Porphyrogenitus imperavit cum Stephano et Constantino, qui ab ipso imperio detrusi et in exsilium acti sunt.

Ὁ οὖν ῥηθεὶς Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ἐκράτησε τῆς βα- B σιλείας ἔτη ζ'. Καὶ πάλιν μετὰ Στεφάνου καὶ Κωνσταντίνου τῶν γυναικαδέλφων αὐτοῦ ἡμέρας μβ'. Καὶ μονοκράτωρ σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ῥωμανῷ, κατὰ τὴν τρίτην ἰνδικτιῶνα τοῦ ,ϛυλζ' ἔτους, ἔτη ιε', ἡμέρας ιθ'.

Imperavit igitur, ut supra dictum est, Constantinus Porphyrogenitus cum matre annos 7, et iterum cum Stephano et Constantino uxoris suæ fratribus dies 42; et solus cum Romano filio annos 15, dies 19, indictione tertia anni 6437.

Ὁ κύριος Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὸ παιδίον, σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ Βασιλείῳ τῷ Βουλγαροκτόνῳ καὶ Κωνσταντίνῳ τοῖς πορφυρογεννήτοις ἔτη γ', μῆνας δ'. Ὁ δὲ Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ τούτου υἱοί, πάμβρεφοι ὄντες, ἡμέρας ϛ'.

Dominus Romanus filius ejus, cognomento Puer, cum filiis suis Basilio et Constantino Porphyrogenitis imperavit annos 3, menses 4. Basilius autem et Constantinus filii ejus, infantes, imperaverunt dies 6.

Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ὁ ἅγιος, ὁ σφαγεὶς ὑπὸ τοῦ Τζιμισχῆ, ἔτη ϛ', μῆνας γ', ἡμέρας ϛ'.

156 Nicephorus Phocas, qui a Tzimisce interfectus est, imperavit annos 6, menses 3, dies 6.

Ἰωάννης ὁ Τζιμισχῆς ἔτη ϛ', μῆνα α'.

Joannes Tzimisces annos 6 et mensem unum.

Ὁ κύριος Βασίλειος ὁ πορφυρογέννητος ἔτη νβ', μῆνας ια', μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου C τοῦ πορφυρογεννήτου, ἤγουν ὁ κύριος Βασίλειος χρόνους ν', ὁ δὲ κύριος Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ μονοκράτωρ χρόνους β', μῆνας ια'. [Καὶ προστάξας γενέσθαι τὰ ἰσωδικὰ ἐτελείωσε ταῦτα ἐν ἔτει τῷ ,ϛφγ'. Τὴν δὲ νεαρὰν (17) αὐτὸς τὴν μεγάλην ἐκθέμενος ἐξεφώνησε ταύτην μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος θ', ἔτους ,ϛφδ'.]

Dominus Basilius Porphyrogenitus cum fratre Constantino Porphyrogenito imperavit annos 52, menses 11, nimirum dominus Basilius annos 50, et dominus Constantinus post mortem fratris solus annos 2, menses 11.

Maursii et Lambecii notæ.

Græco-Romano primum locum obtinet, atque ita incipit: Θεσπίζομεν ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ ἀπὸ τῆς παρελθούσης α' ἰνδικτιῶνος, ἐν τῷ ,ϛυλ' ἔτει ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ λιμοῦ. Eamdem alia ejusdem tituli Novella confirmavit Nicephorus Phocas, quæ incipit: Θεσπίζομεν τὴν περὶ τῶν προβεβασιλευκότων ἐκτεθεῖσαν νομοθεσίαν διενεργεῖν. Lamb.

(13) *Τὴν παρελθοῦσαν πρώτην ἰνδικτιῶνα.* Hæc ita supplenda sunt: τὴν παρελθοῦσαν πρώτην ἰνδικτιῶνα τοῦ ,ϛυλ' ἔτους. Lamb.

(14) *Ἐπεκύρωσεν.* Novella, qua Constantinum Porphyrogenitum Romani senioris Novellam περὶ τῶν ὑπεισερχομένων δυνατῶν confirmasse ait Codinus, illa est quæ incipit Παρὰ πολλῶν ἀνέμαθεν. Lamb.

(15) *Ὁ Δεκαπολίτης.* Dubium non est quin hic loquatur Codinus de Theodoro Decapolita patricio et quæstore, quem plerasque Novellas a Constantino Porphyrogenito editas composuisse constat. Earum prima sic inscribitur: Περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἣν ὑπηγόρευσε Θεόδωρος πατρίκιος καὶ κοιαίστωρ ὁ Δεκαπολίτης. Similiter reliquæ inscribuntur, præterquam quod pro Θεόδωρος perperam legitur Θεόφιλος et Θεοδόσιος: nam certum est tres illas Novellas Constantini ab uno eodem Theodoro Decapolita compositas fuisse, cujus hic Codinus mentionem facit. Erravit etiam interpres, qui κοιαίστωρ ὁ Δεκαπολίτης vertit *quæstor Decapoleos*, quoniam ὁ Δεκαπολίτης cognomentum est, a patria desumptum, ut Τριπολίτης. Cæterum quid illud ἐν τῇ λυ' significet, nondum mihi liquet, D Lamb.

(16) *Οὐκ ἀπὸ τοῦ— εἰς ὅν.* Hunc locum ita reformandum esse censeo: οὐκ ἀπὸ τῆς πρώτης ψηφίζονται ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛυλϛ' ἔτους, ἀλλ' ἀπὸ τῆς α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛυλ' ἔτους, ἤτοι τοῦ καιροῦ τοῦ λιμοῦ, εἰς ὅν. Sed utrum recte emendaverim necne, intelliges, ubi introspexeris secundam Novellam Constantini Porphyrogeniti, et primam atque secundam Romani senioris. Notes etiam posteriora illa Codini verba, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ἰνδικτιῶνος, respondere verbis secundæ Novellæ Constantini, quæ subjunxi: Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ τῆς α' ἰνδικτιῶνος, ἤτοι ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ λιμοῦ μέχρις ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἀναγορεύσεως, ἀδιαφόρως etc. Lamb.

(17) *Τὴν δὲ νεαράν.* Basilii autem Porphyrogeniti Novella, cujus hic Codinus meminit, illa est quæ incipit Ἐπειδή περ ἡ βασιλεία μου. Lamb.

Constantinus Porphyrogenitus, frater ejus, annos 2, menses 11.

Romanus Argyropylus cum Zoe filia supradicti Constantini annos 5, menses 6.

Michael Paphlago ab eadem Zoe ad imperium vocatus anno 6541 imperavit annos 7, menses 9.

Michael Calaphates, nepos ejus, ex Cæsare imperator creatus et excæcatus in Sigmate, imperavit menses 4, dies 19. Hic imperio detrusus confugit in monasterium Studii, et inde a populo extractus et in columna Sigmatis excæcatus est a Nicephoro præfecto.

Cæterum duæ sorores et Augustæ, nimirum domina Zoe et domina Theodora, postquam solæ imperaverant menses 3, accersiverunt **157** Constantinum Monomachum in insula Mitylene exsulantem, et Zoe ei in matrimonium data imperatorem creaverunt, die Junii undecimo, indictione decima anni 6550. Imperavit autem Monomachus annos 13, menses 7.

Domina Theodora Porphyrogenita imperavit sola annum 1, menses 8, dies 20; postea dominum Michaelem seniorem Stratioticum declaravit imperatorem, et cum eo vixit dies 5. Obiit autem die 22 Augusti, indictione nona anni 6564.

Dominus Michael Senior ac Stratioticus dictus imperare cœpit die 22 Augusti, indictione nona anni 6564. Detrusus autem est imperio, cum imperasset annum 1, dies 11.

Dominus Isaacius Comnenus cum Hacaterina uxore sua imperavit annos 2, menses 2, dies 24.

Dominus Constantinus Ducas imperavit annos 7, menses 6, et moriens imperii hæredes reliquit Augustam Eudociam uxorem suam et filios dominum Michaelem et dominum Constantinum Porphyrogenitum. Imperavit igitur domina Eudocia Augusta cum duobus filiis menses 7, dies 10. Postea assensu patriarchæ et universi senatus nupsit domino **158** Romano Diogeni, et imperatorem eum declaravit mense Martio, indictione 5 anni 6575.

Dominus Romanus Diogenes cum domina Eudocia imperavit annos 3, menses 8; et diversis expeditionibus Persas aggressus, in tertia ipsemet a sultano et Turcis captus est. Ejus loco imperator creatus est Michael Ducas, et una cum matre sua Eudocia imperavit mensem 1; postea vero eam in monasterium detrusit, et solus imperium administravit.

Imperavit igitur dominus Michael Ducas, filius domini Constantini et dominæ Eudociæ, cum Maria uxore sua annos 6 cum dimidio. Dein proditione conjugis a Botaniate imperio dejectus et in

A Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη β', μῆνας ια'.

Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρόπουλος σὺν Ζωῇ τῇ θυγατρὶ τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἔτη ε', μῆνας ς'.

Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν ἐν ἔτει ,ςφμα' σὺν τῇ αὐτῇ Ζωῇ ἔτη ζ', μῆνας θ'.

Μιχαὴλ ὁ ἀπὸ Καῖσαρ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Καλαφάτης λεγόμενος, ὁ τυφλωθεὶς εἰς τὸ σίγμα, μῆνας δ', ἡμέρας ιθ'. Ὃς καὶ ἐκπεσὼν τῆς βασιλείας προσέφυγε τῇ μονῇ τῶν Στουδίου, κἀκεῖσε παρὰ τοῦ λαοῦ καταχθεὶς ἐν τῇ κιονίῳ τοῦ σίγματος ἐτυφλώθη παρὰ Νικηφόρου ἐπάρχου τοῦ Καπάνεως.

Αἱ δὲ δύο αὐτάδελφαι καὶ δέσποιναι, ἥ τε κυρὰ Ζωὴ καὶ κυρὰ Θεοδώρα, μοναρχήσασαι μῆνας τρεῖς, B ἀνεκαλέσαντο Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, ἐξόριστον ὄντα ἐν τῇ νήσῳ τῇ Μιτυλήνῃ, καὶ ἐποίησαν αὐτὸν βασιλέα συζυγέντα τῇ Ζωῇ, μηνὶ Ἰουνίῳ ια', ἰνδικτιῶνος ι', ἔτους ,ςφν'· καὶ ἐκράτησε τῆς βασιλείας ὁ Μονομάχος ἔτη ιγ', μῆνας ζ'.

Ἡ κυρὰ Θεοδώρα ἡ πορφυρογέννητος ἔφθασε μοναρχῆσαι ἔτος α', μῆνας η', ἡμέρας κ'. Εἶτα τὸν κύριον Μιχαὴλ τὸν γέροντα, τὸν ἀπὸ στρατιωτικοῦ, βασιλέα ἀναγορεύσασα καὶ ζήσασα μετ' αὐτοῦ ἡμέρας ε', ἐτελεύτησε κατὰ τὴν κβ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, τῆς θ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςφξδ' ἔτους.

Ὁ κύριος Μιχαὴλ ὁ γέρων ὁ στρατιωτικὸς ἐκράτησε κατὰ τὴν κβ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, τῆς θ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςφξδ' ἔτους. C Ἐξεβλήθη δὲ τῆς βασιλείας κρατήσας ἔτος α', ἡμέρας ια'.

Ὁ κύριος Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς μετὰ Αἰκατερίνης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἔτη β', μῆνας β', ἡμέρας κδ'.

Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας ἔτη ζ', μῆνας ς'. Καὶ τελευτήσας κατέλιπε βασιλεύουσαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν δέσποιναν, τὴν κυρὰν Εὐδοκίαν τὴν Μακρεμβολίτισσαν, σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ κυρῷ Μιχαὴλ καὶ τῷ κυρῷ Κωνσταντίνῳ τῷ πορφυρογεννήτῳ. Ἐκράτησεν οὖν καὶ ἡ κυρὰ Εὐδοκία ἡ δέσποινα σὺν τοῖς δυσὶν υἱοῖς αὐτῆς μῆνας ζ', ἡμέρας ι'. Εἶτα λαβοῦσα ἄνδρα γνώμῃ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης τὸν κύριον Ῥωμανὸν τὸν Διογένην, D ἀνηγόρευσεν αὐτὸν βασιλέα κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς ε' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ςφοε' ἔτους.

Ὁ κύριος Ῥωμανὸς ὁ Διογένης μετὰ τῆς κυρᾶς Εὐδοκίας ἔτη γ', μῆνας η'. Καὶ διαφόρως ἐκστρατεύσας κατὰ Περσῶν, ἐν τῇ τρίτῃ αὐτοῦ ἐκστρατείᾳ ἐκρατήθη αἰχμάλωτος παρὰ τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν Τούρκων. Ἀνηγορεύθη δὲ βασιλεὺς ὁ κύριος Μιχαὴλ ὁ Δούκας, καὶ ἐκράτησε τῆς βασιλείας ἅμα τῇ μητρὶ αὐτοῦ Εὐδοκίᾳ, καὶ συνεβασίλευσε ταύτῃ μῆνα α'. Κατεβίβασε δὲ πάντως καὶ ἀπέκειρε, μόναρχος αὐτὸς κληθείς.

Ὁ οὖν κύριος Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Μακρεμβολιτίσσης κυρᾶς Εὐδοκίας, μετὰ Μαρίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἔτη ς' καὶ ἥμισυ. Καταβιβασθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Βοτανιάτου

ἀπὸ προδοσίας τῆς συμβίου αὐτοῦ, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνδυθεὶς, ἀπεστάλη εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου. Ὕστερον δὲ γέγονε καὶ μητροπολίτης Ἐφέσου.

Ὁ κύριος Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης ἔτη γ' καὶ ἥμισυ. Κατεβιβάσθη δὲ τῆς βασιλείας κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς δ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛφπθ' ἔτους, καὶ ἀποσταλεὶς ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου ἀπεκάρη.

Ὁ κύριος Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ὁ πάππος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως (18), ἐβασίλευσεν εὐσεβῶς ἔτη λζ', μῆνας δ' καὶ ἥμισυ, ἐτελεύτησε δὲ κατὰ τὴν ιε' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, ἤτοι τῆς ἡμέρας τῇ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἰνδικτιῶνος ια' τοῦ ,ϛχκϛ' ἔτους.

Ὁ κύριος Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ὁ πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐκράτησε μηνὶ Αὐγούστῳ ιε', ἰνδικτιῶνος ια' τοῦ ,ϛχκϛ' ἔτους, καὶ εὐσεβῶς ἐβασίλευσε καὶ θεαρέστως ἔτη κδ', μῆνας ζ, ἡμέρας κγ'.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος κύριος Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἐκράτησε μηνὶ Ἀπριλλίῳ α', ἰνδικτιῶνος ϛ' τοῦ ,ϛχνα' ἔτους, καὶ ἐβασίλευσεν εὐσεβῶς ἔτη λζ', μῆνας ε', ἡμέρας κγ'. Ἐξεδήμησε δὲ πρὸς Κύριον τῇ κδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛχπθ' ἔτους, ὥρᾳ α', διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ματθαῖος μοναχὸς μετονομασθείς. Κατὰ δὲ τὴν ι' μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἰνδικτιῶνος γ' ἔτους ,ϛχοη', ἤγουν ἐν τῷ κη' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐγεννήθη ὁ κάλλιστος υἱὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος κύριος Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Ἐστέφθη δὲ παρ' αὐτοῦ ὁ τοιοῦτος εἰς βασιλέα κατὰ ἰνδικτιῶνα ε' τοῦ ,ϛχπ' ἔτους. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιζ', ἰνδικτιῶνος ι' ἔτους ,ϛχπε', γέγονεν ἐν τῷ κατάλυσις τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Κατὰ δὲ τὴν ιγ' ἰνδικτιῶνα τοῦ ,ϛχπη' ἔτους, μηνὶ Μαρτίῳ β', ἡμέρᾳ κυριακῇ, συνέζευξε τὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν υἱὸν αὐτοῦ γυναικὶ τῇ κυρᾷ Ἄννῃ, τῇ θυγατρὶ τοῦ εὐγενεστάτου ῥηγὸς Φραγγίας, μετὰ ἀραβῶνος εὐχῆς τούτοις δοθείσης παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Θεοδοσίου τοῦ Ἀντιοχείας. Κατὰ δὲ τὴν κδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛχπθ' ἔτους, ὥρᾳ α' τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ ἀείμνηστος πατὴρ αὐτοῦ τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἠλλάξατο τὴν οὐράνιον, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, καὶ ἐβασίλευσεν εὐσεβῶς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ τῇ δεσποίνῃ τῇ κυρᾷ Μαρίᾳ, τῇ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ξένῃ μετονομασθείσῃ, ἐχούσῃ παραδυναστεύοντα τὸν πρωτοσεβαστὸν καὶ πρωτοβεστιάριον κύριον Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνὸν ἔτος α', μῆνας ια', ἡμέρας γ'. Εἶτα δῆθεν μόνης ἀναιρεθείσης τῆς ἁγίας γυναικὸς ἐκείνης παρὰ τοῦ τυράννου ἐκεῖ, καὶ αὐτοῦ τοῦ τυράννου αὐθεντικῶς ποιοῦντος ὅσα ἐβούλετο, χρόνον ἕνα, μῆνας ια', ἡμέρας κδ'· εἶτα

A monasterium Studii detrusus et postea Ephesi metropolita factus est.

Dominus Nicephorus Botaniates imperavit annos 3 cum dimidio. Amisit autem imperium primo die Aprilis, 4 indictione anni 6589. Et ablegatus est in monasterium Deiparæ cognomento Spectabilis seu admirandæ.

Dominus Alexius Comnenus, avus potentis et sancti imperatoris nostri, imperavit pie annos 37, menses 4 cum dimidio. Obiit **159** die 15 Augusti, seu vespera Assumptionis B. Deiparæ, indictione 11 anni 6626.

B Dominus Joannes Comnenus, Porphyrogenitus, filius ejus, imperare cœpit die 15 Augusti, indictione 11 anni 6626, et pie imperavit annos 24, menses 7, dies 23.

Filius ejus Porphyrogenitus Manuel Comnenus imperare cœpit primo die Aprilis, indictione 6 anni 6651, et imperavit pie annos 37, menses 5, dies 23. Obiit 24 die Septembris, indictione 14 anni 6689, hora tertia, et mutato nomine dictus fuit Matthæus monachus. Decimo autem die Septembris, indictione 3 anni 6678, sive anno 28 imperii ejus, natus est pulcherrimus filius ejus Porphyrogenitus dominus Alexius Comnenus. Coronatus autem est C a patre indictione 5 anni 6680. Die autem 17 Septembris, indictione 10 anni 6685, imperio decessit dominus Manuel Comnenus. Indictione vero 13 anni 6688, secundo die Martii, die Dominica, domino Alexio filio suo in matrimonium dedit dominam Annam, nobilissimi regis Franciæ filiam, cum arrhabone orationis, opera domini Theodosii patriarchæ Antiochiæ. Cæterum die 24 Septembris, **160** indictione 14 anni 6689, hora tertia diei quo pater ejus imperium terrestre cum cœlesti commutavit, imperator renuntiatus est, et pie imperavit cum matre sua domina Maria, quæ post assumptum ordinem monasticum Xene sive Peregrina nominata fuit, et imperii collegam habuit dominum Andronicum Comnenum protosebastum et protovestiarium, annum 1, menses 11, dies 3. Postea D vero sanctam illam feminam Andronicus tyrannus clanculum interfici curavit, et annum 1, menses 11, dies 24 omnia pro lubitu administravit, atque demum ipso Alexio Porphyrogenito strangulato aperte imperavit annum 1, menses 10, dies 10. Deinde Isaacius Angelus ad ecclesiam confugit, et inde cum incomposita populi colluvie et custodibus atque quibusdam suis cognatis et amicis, ipsoque patriarcha domino Basilio Camatero, ad magnum

Meursii et Lambecii notæ.

(18) *Τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως.* Hinc liquet auctorem hujus chronici sive indicis imperatorum Cpolitanorum vixisse sub Manuele Comneno: quæ ergo deinceps sequuntur a recentiori adjuncta sunt. LAMB.

palatium ivit, atque eo ingressus Imperium suscepit. Andronicus autem quamvis sese in fugam dedisset, attamen ventorum adversorum vi impeditus et captus est in Ponto Euxino sive mari magno, atque illa passus est quæ ipsum quidem pati par erat, Christianos vero et Romanos agere non conveniebat. Imperavit igitur dominus Isaacius Angelus annos 9. Ejus tempore in Zagoria initium cœpit bellum Walachorum et **161** Bulgarorum adversus Christianos Romanos, quo omnis anima prædando abacta, et tota fere occidentalis regio potestati Romanæ subjecta devastata est. Sed cum longo tandem post tempore Romani expergefacti expeditiones in eos pararent, et non mediocres coegissent exercitus, et nihilominus tamen cum solita pigritia et timiditate procederent, cum ad Cypsela perventum esset, frater imperatoris dominus Alexius, conciliato sibi favore exercitus et quorumque eorum qui ei præerant, fratrem suum earum rerum incusare cœpit quas ipse, postquam imperio potitus est, multo amplius commisit, et imperator salutatus solium ejus sine controversia occupavit. Quo audito imperator Isaacius, qui venatum iverat, fugam tentavit : sed captus a familiaribus suis, quos præ cæteris magni æstimaverat sibique fidissimos, excæcatus est in claustro Maciæ, imperavitque dominus Alexius annos 7. Væ autem Romaniæ in illis diebus ! imperatore enim Sardanapali instar vivente, et neque ipso neque ministris ejus ad militarem disciplinam et gubernationem imperii intentis, multa ex reliquis castris et regionibus occidentalibus et maritimis in Walachorum et Comanorum potestatem devenerunt, plurima vero integre a Joannitze occupata sunt. Tandem quoque **162** ipsa urbium regina Cpolis, quæ sola in imperatoris potestate supererat, turpi ipsius et inutili fuga Latinis prodita est. Cum enim nepos ejus dominus Alexius domini Isaacii filius, qui in Alemaniam confugerat ad Philippum sororis suæ maritum, collectis undique militibus cum magna Latinorum classe inde reverteretur de patria sibi erepta dimicaturus, primo quidem imperator bellum adversus Latinos de die in diem differre videbatur, demum vero per noctem quasi venale mancipium aufugit. Quare nepos ejus dominus Alexius noctu palatium Blachernarum ingressus et cum patre suo domino Isaacio imperator salutatus est, imperavitque menses 5. Plebs vero cum Latinos pro libito magnum palatium intrare videret, et quod postea eventus comprobavit, se magnum malum ab iis passuros esse conjectaret, in Magnam ecclesiam convenit, et post multas turbas et tumultuationes imperatorem salutavit dominum Nicolaum Cabanum, qui paucissimos dies ærumnose in ecclesia Magna permansit. His

A ἀποπνιγέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ πορφυρογεννήτου παρὰ τοῦ τυράννου, ἐβασίλευσεν ἀναφανεὶς ὁ αὐτὸς Ἀνδρόνικος ἔτος ἕν, μῆνας ι', ἡμέρας ι'. Μετὰ ταῦτα ὑστέρως αὐτοῦ ὁ κύριος Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος προσφυγὼν τῇ ἐκκλησίᾳ, κἀκεῖθεν ἀπελθὼν σὺν τῷ συρφετώδει λαῷ καὶ τοῖς φυλακίταις καί τισι τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτοῦ καὶ αὐτῷ τῷ πατριάρχῃ κυρῷ Βασιλείῳ τῷ Καματηρῷ εἰς τὸ μέγα παλάτιον, καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ καὶ τῆς βασιλείας δεξάμενος, τοῦ Ἀνδρονίκου φυγόντος. Ἑάλω δὲ ἀνέμων βιαίων ἀντιπνευσάντων αὐτῷ ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ ἤτοι τῇ μεγάλῃ θαλάσσῃ (19), καὶ ἔπαθεν ὅσα αὐτὸν ἴσως ἔδει παθεῖν. Χριστιανοὺς δὲ καὶ Ῥωμαίους ταῦτα πρᾶξαι ἀνοίκειον ἦν ὅμως. Ἐβασίλευσε ὁ κύριος Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἔτη θ'. Ἐπ' αὐτοῦ B ἔσχεν ἀρχὴν ἡ ἐν Ζαγορίᾳ Βλάχων καὶ Βουλγάρων κατὰ τῶν Χριστιανῶν Ῥωμαίων ἐπανάστασις, καὶ ἐλεηλατίσθη πᾶσα ψυχὴ, καὶ ἠφανίσθη πᾶσα σχεδὸν δυτικὴ χώρα, ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν οὖσα ἐπικράτειαν. Ὀψὲ δέ ποτε ἐγερθέντες δῆθεν ἐκεῖνοι καὶ ὁρμήσαντες ἐκστρατεῦσαι κατ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπισυναγαγόντες στρατεύματα, ὅμως καὶ οὕτως μετὰ τῆς συνήθους νωθρείας ἢ δειλίας περιπατοῦντες, ἢ ὅ τι ἂν εἴποι τις, καὶ διὰ τῶν κατ' αἰγιαλῶν κατερχομένου κάστρων, καὶ ἀπελθόντες μέχρι τῶν Κυψέλων, ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ κύριος Ἀλέξιος ὑποποιησάμενος τὸ στρατόπεδον καί τινας τῶν ὑπερεχόντων, μετὰ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα αἰτιᾶσθαι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἅπερ αὐτὸς μετὰ τὸ ἐγκρατὴς γενέσθαι C τῆς βασιλείας πολλαπλασίονα ἐνεδείξατο, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς αὐτοκράτωρ καὶ ἀμάχως ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ, ἐκείνου πρὸς κυνηγέσιον ἀπελθόντος. Ὃ καὶ μαθὼν ἐκεῖνος φυγῇ ἐχρήσατο. Ἁλοὺς δὲ παρὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, καὶ οὓς ἐν τάξει μεγάλων ἀνθρώπων εἶχε καὶ πιστοτάτων ἀνθρώπων, ἀπετυφλώθη ἐν τῇ κλεισούρᾳ τῆς Μάκρης (20), καὶ ἐβασίλευσεν ὁ κύριος Ἀλέξιος ἔτη ζ'. Οὐαὶ δὲ τὴν Ῥωμανίαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· αὐτοῦ γὰρ Σαρδαναπάλου διάγοντος, καὶ μηδ' ὅλως μήτε αὐτοῦ μήτε τῶν θεραπευτῶν αὐτοῦ οἱανδήτινα στρατιωτικὴν ἢ ἀρχοντικὴν οἰκονομίαν ἐνησχολημένων, τὰ μὲν περιλειφθέντα κάστρα καὶ αἱ χῶραι τῆς δύσεως λεία Βλάχων γεγόνασι καὶ Κομάνων, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν παραλίων, καὶ τὰ πλείω δὲ D ὑπὸ τὸν Ἰωαννίτζην γεγόνασι καθ' ὁλόκληρον. Τέλος δὲ καὶ αὐτὴν τὴν μόνην περιλειφθεῖσαν εἰς βασιλείαν αὐτοῦ βασιλίδα τῶν πόλεων τοῖς Λατίνοις προέδοτο, αὐτὸς ἀνάνδρως καὶ ἀχρήστως φυγών. Τοῦ γὰρ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ κυρίου Ἀλεξίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ κυρίου Ἰσαακίου, φυγόντος ἐντεῦθεν, ἀπελθόντος εἰς Ἀλαμανίαν εἰς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν Φίλιππον, τοῦ μετὰ στόλου Λατινικοῦ βαρέως ἀπελθόντος, μετὰ τὸ ἐπισυναχθῆναι πανταχόθεν τοὺς στρατιώτας καὶ σφαδάζειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἐφαίνετο αὐτὸς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸν πρὸς

Meursii et Lambecii notæ.

(19) *Τῇ μεγάλῃ θαλάσσῃ*. Sic hodieque pristino nomine deperdito Euxinus pontus vocatur *il mare maggiore*. Lamb.

(20) *Τῆς Μάκρης*. *Macram* recentiores Græci vocant, quæ antiquitus *Stagira* nominabatur. Testis est Nicetas Choniates p. 595. Lamb.

τοὺς Λατίνους ὑπερθέμενος πόλεμον. Τέλος νύκτωρ ὡς ὠνητὸν ἀπέδρα ἀνδράποδον. Εἰσῆλθεν οὖν διὰ τῆς νυκτὸς ἐκεῖ εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ κύριος Ἀλέξιος, καὶ ἀνηγορεύθη σὺν τῷ πατρὶ αὐτοῦ κυρίῳ Ἰσαακίῳ, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη * μῆνας ε'. Ὅτε δὲ ἑώρα ὁ χυδαῖος δῆμος αὐθεντικῶς εἰσερχομένους ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ τοὺς Λατίνους καὶ μέγα κακὸν παθεῖν ἐξ αὐτῶν ὑπώπτευσαν, ὃ καὶ ἐξ ἀποτελέσματος ἐδόλησθὲς ἐφάνη, συνῆλθον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ μετὰ πολλὰς ὀχλήσεις καὶ ἀναστασίας ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν σεβαστὸν κύριον Νικόλαον τὸν Καναβὸν, καὶ διήρκεσεν ὁ καλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος κακοπαθῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ὀλιγίστας τινὰς ἡμέρας. Μαθόντες γὰρ ταῦτα οἱ ἐν τῷ παλατίῳ τὸν μὲν κύριον Ἀλέξιον παρέστειλαν τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ Δούκαν κύριον Ἀλέξιον τὸν λεγόμενον Μούρτζουφλον ἀνηγόρευσαν, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπέῤῥευσαν τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ παλάτιον πρὸς τὸν Δούκαν Ἀλέξιον· ὁ δὲ Καναβὸς ἑάλω. Καὶ ἐβασίλευσεν ὁ Δούκας κύριος Ἀλέξιος μῆνας β'. Ἔκτοτε οὖν ἀναισχυντότερον καὶ ἀναφανδὸν ἤρξαντο οἱ Λατῖνοι τὴν ποτὲ βασιλίδα πολιορκεῖν τῶν πόλεων, καὶ εἰς ἔργον τὸ προβουλευθὲν διὰ βραχέος ἐξηνέχθη, καὶ ὁ βασιλεὺς ᾐχμαλωτίσθη, καὶ δούλη γέγονεν ἡ κυρία καὶ παντάπορος ἡ πολύολβος, καὶ ἐβεβηλώθησαν! οἴμοι οἴμοι, τὰ ἅγια, αἱ ἅγιαι εἰκόνες κατεπατήθησαν, ἱπποστάσια γεγόνασιν οἱ θεῖοι ναοὶ, εἰπεῖν δι' ὀλίγου τὸ πᾶν, ἐγκατελείφθη ἡ θυγάτηρ Σιὼν ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ, ἔρημος παντὸς ἀγαθοῦ, πλήρης παντοίων κακῶν.

A enim de rebus certiores facti qui erant in palatio, dominum Alexium imperio abdicarunt, et ejus loco imperatorem creaverunt dominum Alexium Ducam Murtzuphlum. Paulo itaque post populus ab ecclesia in palatium discessit ad dominum Alexium Ducam; captoque **163** Canabo imperavit dominus Alexius Ducas menses 2. Tunc Latini Cpolim, olim reginam urbem, gravius et manifestius obsidere cœperunt, et brevi cœptum ad finem perductum est, captoque imperatore urbs domina in servitutem redacta est et omnigenis oppleta miseriis: nam sacra profanata sunt, et sanctæ imagines conculcatæ, et Deo sacrata templa in stabula equorum mutata, et ut summatim omnia dicam, derelicta est filia Sion ut umbraculum in vinca et B sicut tugurium in cucumerio, vacua omni bono et referta omnigenis miseriis.

Θεόδωρος ὁ Λασκάρης, ἀνὴρ γεννάδας καὶ κραταιός. Οὗτος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν μέχρι τοῦ πρώτου Παλαιολόγου κυρίου Μιχαὴλ διῆγον ἔχοντες τὰ βασίλεια ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῇ ἀντιπέραν δηλαδὴ Κωνσταντινουπόλεως, φυγάδες ὄντες τοῖς Λατίνοις, ἔτη ιθ'.

Theodorus Lascares, vir generosus et potens, et cæteri post ipsum usque ad primum Palæologum dominum Michaelem, fugati a Latinis, imperii sedem posuerunt in Asia, e regione scilicet Cpoleos; imperavitque Theodorus Lascares annos 19.

Μετὰ τοῦτον ἐκράτησεν Ἰωάννης ὁ Δούκας ὁ λεγόμενος Βατάτζης, συνετὸς καὶ βριαρόχειρ ἀναφανής, ἔτη λγ'.

Post hunc imperavit Joannes Ducas cognomento C Batatzes annos 33.

Ὁ κύριος Θεόδωρος ὁ Λασκάρης ὁ δεύτερος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος, ἔτη γ' καὶ ἥμισυ.

Dominus Theodorus Lascares secundus, filius ejus Porphyrogenitus, imperavit annos 3 cum dimidio.

Μετὰ τοῦτον ἐκράτησεν καὶ ἐβασίλευσεν ὁ κραταιὸς Μιχαὴλ ὁ πρῶτος τῶν Παλαιολόγων, ὃς ἐξέωσε τοὺς Λατίνους τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ πάλιν τὸν οἰκεῖον αὐτῆς κόσμον, ἔτη κδ', μῆνας β', ἡμέρας κ'.

Post hunc imperio potitus est Michael primus Palæologorum, qui Latinos Cpoli expulit, eique pristinum splendorem restituit, imperavitque annos 24, menses 2, dies 20.

Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ εὐσεβέστατος καὶ νοῦς ἀσύγκριτος, ἔτη με', μῆνας ς'.

164 Andronicus filius ejus, piissimus et animi incomparabilis, imperavit annos 45, menses 6.

Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ δεύτερος, ὁ λόγῳ καὶ πράξει βασιλεὺς ὄντως, ἔτη ιγ', ἡμέρας κβ'.

Michael filius ejus, secundus istius nominis ex Palæologis, nomine et re ipsa imperator, imperavit annos 13, dies 22.

Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος, ἡ τῶν χαρίτων συνδρομὴ, ἔτη λα', μῆνας τρεῖς.

Andronicus filius ejus Porphyrogenitus, gratia-D rum compendium, imperavit annos 31, menses tres.

Μανουὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος, ὁ στρατηγικώτατος καὶ τῶν ἀνακτόρων κλέος, ἔτη μα'.

Manuel filius ejus Porphyrogenitus, militum flos et imperatorum decus, imperavit annos 41.

Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς (21), ὁ τῷ σχήματι μετονομασθεὶς Ἰωασὰφ μοναχὸς, ἔτη ιδ'.

Joannes Cantacuzenus, qui postquam factus fuit monachus, nominari voluit Joasaph, imperavit annos 14.

Lambecii et Meursii notæ.

(21) *Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός.* Asservatur in bibliotheca Eminentissimi Card. Francisci Barberini codex ms. Tacticorum, in cujus folio quodam vacante quidam Demetrius Leontarus, cujus codex ille fuit, notavit natales liberorum suorum, inserta mentione de die obitus Joannis Cantacuzeni his verbis: Ἐν ἔτει ,ςϡιθ', μῆνας α', ἐγεννήθη Ἄννα Λασκαρίνα Λεονταρίνα ἡ ἐμὴ θυγάτηρ, ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ κα', τὰ εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἰωσὴφ μοναχοῦ. Obiit ergo, si fides

Joannes illius nominis secundus, Palæologorum sextus, Porphyrogenitus, assumpto habitu monachi dictus Joasaph, imperavit annos 2 cum dimidio.

Manuel secundus ejus nominis, filius Joannis, Porphyrogenitus, imperavit annos 12, menses 4, dies 25.

Joannes ejus nominis tertius, filius Manuelis, Porphyrogenitus, qui synodum convocavit Florentiæ, et necessitate coactus ad Latinos inclinavit, una præsentibus cum aliis viris delectis, tum vero etiam ipso domino Marco metropolita Ephesino, imperavit annos 23, menses 3 et dies 10.

Constantinus Palæologorum ultimus, frater Joannis, Porphyrogenitus, justissimus, solus totius Peloponnesi dominus fuit, et post mortem fratris domini Joannis ad imperii fastigium evectus est, imperavitque annos 4, menses 5.

Sub hoc imperatore anno 6961 Cpolis ab impiis Agarenis expugnata est, et quæ prius omnium urbium regina fuerat, hostili manu capta est. Ipse etiam imperator cum omnibus fere proceribus inter illam urbis desolationem ab iis occisus est et martyrii coronam obtinuit, cum neque palatium imperatorium impiis illis prodere vellet, neque periculum effugere, quamvis posset.

A Ἰωάννης τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος ὁ ἕκτος, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Ἰωασὰφ μοναχὸς, ὁ πορφυρογέννητος, ἔτη β' καὶ ἥμισυ.

Μανουὴλ ὁ δεύτερος, ὁ υἱὸς Ἰωάννου, ὁ πορφυρογέννητος, ἔτη ιβ', μῆνας δ', ἡμέρας κε'.

Ἰωάννης τρίτος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ πορφυρογέννητος, ὁ συγκροτήσας τὴν σύνοδον ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ καὶ συγκλίνας κατ' ἀνάγκην τοῖς Λατίνοις, συμπαρόντων τῶν τε ἄλλων λογάδων καὶ αὐτοῦ τοῦ κυροῦ Μάρκου τοῦ εὐγενικοῦ καὶ μητροπολίτου Ἐφέσου, ἔτη κγ', μῆνας γ', ἡμέρας ι'.

Κωνσταντῖνος τῶν Παλαιολόγων ὁ ὕστερος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ πορφυρογέννητος, ὁ δικαιότατος, μόνος ὢν δεσπότης ἁπάσης τῆς Πελοποννήσου, καὶ μετὰ B τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κυροῦ Ἰωάννου εἰς τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἀρθεὶς, ἔτη δ', μῆνας ε'.

Ἐπὶ τούτου ἐγένετο, οἴμοι! ἡ ἅλωσις τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐν ἔτει ,ςϡξα', καὶ ἐγένετο δορυάλωτος ἡ πρὶν βασιλὶς πασῶν τῶν πόλεων. Ὡς καὶ ἀπεκτάνθη τότε παρ' αὐτῶν ἐν τῇ γενομένῃ χαλάστρᾳ (22), αὐτός τε καὶ πάντες οἱ λογάδες σχεδὸν, καὶ ἐκομίσατο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, μὴ θελήσας προδοῦναι τοῖς ἀνόμοις τὰ βασίλεια, μήτε μὴν θελήσας τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, δυνατοῦ ὄντος (23).

Meursii et Lambecii notæ.

habenda est huic supputationi, anno Christi 1451, die 20 Novembris. Sed an potius illa verba intelligenda sunt de Joanne Palæologo Andronici junioris C filio, quem pariter ut Joannem Cantacuzenum Codinus ait factum fuisse monachum, assumpto Joasaphi nomine? Lamb.

(22) Χαλάστρα hic significat *desolationem, destructionem*. Sic in Corona pretiosa χαλασμένος exponitur *destructus*, κατεργασμένος. Lamb.

(23) Δυνατοῦ ὄντος. His in plerisque codicibus subjungitur carmen jambicum domini (nam sic illud κυροῦ explicandum est, non autem *Cyri*, quasi esset nomen proprium) Theodori Prodromi de patriarchis Cpolitanis, quod in delineatione apparatus historiæ Byzantinæ editum est. Incipit ἀρχιθύτης πρώτιστος ἐν πόλει μέγας. Hoc finito sequitur ejusdem Georgii Codini liber *De dignitatibus et officiis magnæ ecclesiæ et aulæ Cpolitanæ*, qui jampridem doctorum virorum opera illustratus separatim in lucem prodiit. Lamb.

ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΧΡΟΝΙΚΑΙ.

BREVES ENARRATIONES CHRONOGRAPHICÆ.

Interprete ANSELMO BANDURIO, O. S. B. monacho * (1).

De templo Sancti Mocii, ac de Arianis qui ibi commorabantur.

Sciendum est templum sancti Mocii a Constantino Magno pridem exstructum esse, cum multi-

D Δέον γινώσκειν, ὅτι ὁ ἅγιος Μώκιος πρώην μὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου παρῳκοδομήθη,

Anselmi Bandurii notæ.

(1) Hoc opus anonymi scriptoris, primum Græce tantum edidit Lambecius ad calcem Codini, sub titulo, *Anonymi Collectanea de antiquitatibus Constantinopolitanis*, ac notis brevioribus illustravit;

* In *Imperio Orientali* Paris. 1711 fol. Tom. I.

Ἑλλήνων πλήθη ἐκεῖσε κατοικούντων πολλά· καὶ A ναὸν εἶναι τοῦ Διὸς ἐκεῖσε, καθ' ἣν ἔκτισε τὸν ναόν. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐξορίζονται οἱ Ἀρειανοὶ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ ἐλθόντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου, ἠράσθησαν, καὶ παρακαλοῦσι τῷ βασιλεῖ κατοικεῖν αὐτοὺς ἐκεῖ, ὃ καὶ γέγονε. Παρευθὺ οὖν ἀνεγείρουσι τὸν αὐτὸν ναὸν οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ δοξάζεται παρ' αὐτῶν (2) ὁ ναὸς ἔτη ζ'· καὶ πίπτει, ὡς λόγος, ἔτι λειτουργούντων αὐτῶν, ἐν τῷ ζ' ἔτει, καθ' ὃν Ἀρειανοὶ ἀπεκτάνθησαν πολλοί. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ἀνεγείρεται ὁ αὐτὸς ναὸς, καὶ ἵσταται ἕως ἡμῶν. Ἐν δόλῳ (3) Μάρκελλος Ἀναγνώστης φησὶν ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κόνωνος τοῦ Ἰσαύρου (4) πίπτει ὁ ναός.

tudo Græcorum istic sedes haberet, ac templum illud prius Jovi sacrum esset. Theodosio autem Magno imperatore, pulsi ecclesiis Ariani cum ad sancti Mocii templum venissent ac loci desiderio capti essent, imperatorem rogant ut sibi istic habitare liceat, quod etiam impetrarunt. Confestim ergo Ariani templum excitant, in quo annis septem divinas laudes persolverunt. Quod, ut fertur, illis sacra peragentibus, anno septimo corruens, Arianorum plurimos oppressit. Justiniano autem rerum potiente, idem rursus templum instauratur, hodieque perstat incolume. Falso Marcellus Lector scribit, anno imperii Cononis Isauri secundo, templum hoc corruisse.

De templo Sancti Agathonici, in quo olim patriarchæ commorabantur ac imperatores coronabantur.

Ὁ ἅγιος Ἀγαθόνικος ὑπὸ Ἀναστασίου τὸ πρότερον (5) B καὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου τὸ δεύτερον ᾠκοδομήθη· ἐν ᾧ καὶ πατριάρχαι ἐπεσκόπησαν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ζ' ἐπὶ χρόνους ν'· καὶ βασιλεῖς στεφηφοροῦσιν (6) ἐκεῖσε. Δι' ἣν αἰτίαν μετεποιήθη ὑπὸ Τιβερίου (7) οὐ γινώσκεται. Τοῦτο δὲ παρέδωκαν οἱ πρὸ ἡμῶν, ὅτι καὶ παλάτιον μέγιστον πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου ἦν· ὑπὸ δὲ Τιβερίου τοῦ πρώτου μετεποιήθη διολισθὲν εἰς τὰ νῦν βασίλεια.

Templum sancti Agathonici ab Anastasio primum, atque a Justiniano postea exstructum est. In quo etiam templo septem patriarchæ annis quinquaginta episcopatum gesserunt. Istic item imperatores coronabantur. Quam vero ob causam mutatum sit a Tiberio, nescitur. Tradunt porro majores nostri fuisse palatium maximum huic templo vicinum, collapsum vero, a Tiberio seniore in imperatorias ædes, quæ etiamnum supersunt, mutatum fuisse.

De muris maritimis, ac de muro occidentali.

Τὰ τείχη τὰ πρὸς θάλασσαν ἀνακαινίζονται ἐπὶ Τιβερίου Ἀψιμάρου. Ἕως γὰρ αὐτοῦ ἠμελημένα ἦσαν πάνυ. Τὰ δὲ τείχη τῆς δύσεως τῶν μεγάλων πορτῶν, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου καὶ εὐσεβοῦς· καθ' ἣν καὶ ἐλιτάνευσαν, καὶ τὸ Κύριε ἐλέη- C

Maritimi muri instaurati sunt Tiberio Apsimaro imperatore, cum antea prorsus neglecti fuissent. Occidentalis autem magnarum portarum murus, Leone Magno et pio principe constructus est: quo tempore publica supplicatio habita, et quadrage-

Anselmi Bandurii notæ.

Illud exscripserat ex codice ms. membranaceo bibliothecæ regiæ, duodecimi sæculi, ut aiunt; estque inter codices ejus bibliothecæ num. 1027. Hoc autem opusculum, compilatum ex Eusebio, Socrate, Marcello Lectore, Papia, Theodoro Lectore, et compluribus aliis inscribitur, Παραστάσεις σύντομοι χρονικαί, atque ex eo Codinus illam partem, quæ tractat περὶ στηλῶν καὶ θεαμάτων, verbotenus, ut putat Lambecius, exscripserat. Sed de ætate, qua floruerat hic anonymus scriptor, non constat. Prodiit autem iterum hoc idem incerti scriptoris opus, sed extra corpus Historiæ Byzantinæ, in *Manipulo originum rerumque Cpolitanarum* cum interpretatione Latina ac notis eruditissimi Francisci Combefisii Parisiis 1664, in 4°, cum titulo: *Breves demonstrationes chronographicæ.* Ut autem ipse hoc idem opus cum Latina interpretatione suo loco reponerem, et corpori Historiæ Byzantinæ restituerem quamplurimi ex amicis monuere; quibus sane libentissime morem gessi; quippe iterum cum ms. codice Regio collatum ac commentariis illustratum cum nostra Latina interpretatione hic exhibeo, tribus tantum, ni fallor, capitibus ex Combefisiana interpretatione relictis, utpote quæ undique mendis scaterent, et res futiles ac nullius momenti continerent.

(2) *Δοξάζεται παρ' αὐτῶν*. Perperam Lambecius interpretatur καὶ δοξάζεται παρ' αὐτῶν, *et possideri cæptum fuerat*; δοξάζεσθαι non significat *possideri*, sed *divinas laudes canere* et *divinis laudibus frequentare*, quod Italis dicitur *officiare la chiesa*, Gallis vero, *desservir une église*.

(3) *Ἐν δόλῳ*. Lambecius τὸ, ἐν δόλῳ, jungit præcedenti periodo, scilicet καὶ ἵσταται ἕως ἡμῶν ἐν δόλῳ, ac legendum esse putat ὅλως, vel σὺν δόλῳ; ipse vero cum Combefisio sejunctim lego et sic periodum finio, καὶ ἵσταται ἕως ἡμῶν. Ἐν δόλῳ Μάρκελλος ἀναγνώστης φησὶν ὅτι, etc., et sic verto: *Falso Marcellus lector prodit*, etc. Sic et Anonymus noster (*a*) ubi de Asparis cisterna, Asparem et Ardaburium interfectos scribit ab imperatore Leone M. eo quod conjuratione cum populo inita Leonem D imperio dejicere statuissent, εἰ μὴ ἐξ ἀγχινοίας οὗτος τούτους ἀνεῖλε δόλῳ, *nisi forsan de industria eos dolo sustulerit imperator*. Nec displicet ingeniosa Combefisii conjectura, qui pro ἐν δόλῳ legendum putat, ἐν δ' λόγῳ, scilicet *libro quarto Marcellus Lector scribit*, etc.

(4) *Κόνωνος τοῦ Ἰσαύρου*. Scilicet Leonis Isauri qui et Conon et ob dejectas imagines Iconomachus passim est appellatus: testatur præ cæteris Cedrenus: Λέων, ὁ καὶ Κόνων, ὁ Ἰσαυρὸς, καὶ εἰκονομάχος, etc.

(5) *Ὑπὸ Ἀναστασίου τὸ πρότερον*, etc. Ab Anastasio non conditum sed renovatum fuisse templum S. Agathonici testatur Procopius lib. I *De ædific.*, cap. 4.

(6) *Στεφηφοροῦσιν*. Lego ἐστεφηφόρουν.

(7) *Ὑπὸ Τιβερίου*. MS. habet, ὑπὸ θυμοῦ; at legendum ὑπὸ Τιβερίου cum Lambecio sequentia suadent.

(*a*) Is est quem jam edidimus in Appendice ad Michaelem Psellum tom. CXXII. Edit. Patr.

sies, *Kyrie eleison*, conclamatum est, succlamante factione Prasina, *Vicit Leo Constantinum*.

A σον μ' ἐδόησαν· καὶ ὁ δῆμος τοῦ Πρασίνου ἔκραξαν, *Λέων Κωνσταντῖνον εἰς κράτος ἐνίκησεν* (8-9).

De statua Phidaliæ, quæ stabat in porta subterranea.

In subterranea porta, quæ oppleta aggere est, signum stabat Phidaliæ cujusdam mulieris Græcæ. Hinc sublata statua, magnum inde spectaculum superfuit, quod diu multumque locus ille motibus succussus sit; ita ut imperator obstupefactus, eo in loco supplicationem institueret, eoque modo terræ motus cessavit; quod S. Sabæ precibus impetratum est.

Ἐν τῇ κατωγαίᾳ πόρτῃ τῇ πληρεστάτῃ, στοιχεῖον ἵστατο Φειδαλίας τινὸς Ἑλληνίδος. Ἀρθείσης δὲ τῆς στήλης, θαῦμα ἦν ἰδέσθαι μέγα, τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπὶ πολὺ σείεσθαι, ὥστε καὶ τὸν βασιλέα θαυμάσαι, καὶ λιτὴν ἀπελθεῖν ἐν τῷ τόπῳ καὶ οὕτως παῦσαι, Σάβα τοῦ ὁσίου δι' εὐχῶν τοῦτο ποιήσαντος.

De loco Neolea cognomine, ac statuis ibidem erectis.

In Neolea, ut vocant, erecta erat muliebris statua, araque et agnellus tener. Ibidem quoque exstant quatuor equi auro splendidi et auriga currui insidens. Multi quoque Græci et Ariani istic tumulantur: aliaque ibi bene multa cadavera comparent.

B Ἐν τῇ λεγομένῃ Νεωλέᾳ ἵστατο γυναικεία στήλη καὶ βωμὸς καὶ ἀρνίον μικρὸν (10), ἐν οἷς καὶ ἵπποι χρυσίῳ διαλαμπεῖς τέσσαρες καὶ διφρελάτης ἐπὶ τοῦ δίφρου. Οἱ δὲ πολλοὶ Ἑλλήνων καὶ Ἀρειανῶν ὑπάρχουσι κεχωσμένοι, καὶ ἄλλα εἰς πλῆθος σκηνώματα (11).

De Castro Panormo, ac statua quæ in porta septentrionali ejusdem Castri stabat.

Castrum Panormum a Panormo quodam Græco conditum est duplici muro instructum, atque ceu ex ferro et ære commistum. In septentrionali autem ejus porta erat turris quædam squallida, cui biceps muliebris statua imposita erat; ubi etiam res mira contigit. Nam cum in castro incendium grassaretur, urbsque tota cum muris solo æquata fuisset, stetit turris illa portæ, cui statua imposita erat. Sed et sæpius igne propius accedente, quasi quopiam depellente, flamma a statua ulnas quinque recedebat. Eam porro sustulit Chosroes Persarum tyran-

Τὸ δὲ Πάνορμον Κάστρον ὑπὸ τοῦ Πανόρμου Ἕλληνος ἐκτίσθη, διπλότειχον ὑπάρχον, σιδήρου καὶ χαλκοῦ δίκην ἀναμεμιγμένον. Ἐν δὲ τῇ πρὸς βορρᾶν πόρτῃ τοῦ αὐτοῦ Κάστρου ἵστατο πυργίον αὐχμῶδι (12), καὶ στήλη γυναικεία δικέφαλος· ἔνθα καὶ θέαμα γέγονεν. Ἐμπυρισμοῦ γάρ ποτε τὸ C κάστρον κατειληφότος, καὶ πάσης τῆς πόλεως ἐδαφισθείσης μετὰ καὶ τῶν τειχῶν, ἵσταται τὸ πυργίον ἐκεῖνο τῆς πόρτης, ἔνθα καὶ ἡ στήλη συνίστατο. Ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοῦ πυρὸς προσεγγίζοντος τῷ τόπῳ, ὡς ὑπό τινος διώκοντος αὐτὸ, ὄπισθεν ὡς

Anselmi Bandurii notæ.

(8-9) *Λέων Κωνσταντῖνον εἰς κράτος ἐνίκησεν.* Suspecta hæc lectio Lambecio visa, ac ita eam emendat Λέων καὶ Κωνσταντῖνος εἰς κράτος ἐνίκησαν; ipse vero, ut ingenue fatear, non castigatum sed corruptum a Lambecio locum puto; quid enim magis obvium historiam evolventibus occurrit, quam ejusmodi plebis adulationibus principes segnes æquiparatos, imo sæpe sæpius prælatos principibus, qui bellica laude et omni virtutum ornatu clari exstitere; dum plebs præsens principis beneficium considerat, vel futurum sperat? Idcirco corrigendus est ex chronographo Codinus qui ita habet, Κωνσταντῖνος, καὶ Θεοδόσιος ὁ Μέγας, καὶ Λέων, εἰς κράτος ἐνίκησαν, lego Κωνσταντῖνον καὶ Θεοδόσιον, etc. Optime quidem hæc Anonymus noster: Ἑλένη καὶ Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδόσιος εἰς κράτος ἐνικήθησαν, id est, *Helena, Constantinus et Theodosius prorsus victi sunt*. Falso autem hanc murorum terrestrium instaurationem Leoni magno Chronographus, Anonymus noster et Codinus ascribunt, cum Theophanes, Cedrenus et Manasses muros hos, anno XXXIV Leonis Isauri terræmotu collapsos et ab eodem Augusto restauratos memoriæ prodiderint.

(10) *Καὶ βωμὸς καὶ ἀρνίον μικρόν.* Ita cum Combefisio lego. Ms. habet, καὶ βωμὸς καρίδιον μικρόν. Lambecius emendat, καὶ μοσχάριον.

(11) *Σκηνώματα.* Σκήνωμα hic idem significat quod λείψανον, *cadaver*. Chronicon Alexandrinum anno V Theodosii Magni, καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει εἰσῆλθεν τὸ σκήνωμα Κωνσταντίας — καὶ κατετέθη, etc. Ita idem scriptor ad annum I Arcadii et alibi. Hac significatione sæpe etiam usurpatur hoc nomen apud scriptores ecclesiasticos.

(12) *Ἵστατο πυργίον αὐχμῶδι.* Scilicet *turris squalida seu neglecta*. Ita ex contextu restituimus; paulo quippe infra habet, ἵστασθαι τὸ πυργίον ἐκεῖνο τῆς πόρτης. Ms. habet στυράκιον in primo loco, neque spernenda hæc lectio foret, nisi contextus aliud moneret; nam στυράκιον non solum hastæ cuspidem, ut putat Combefisius in notis ad eumdem locum, significat, verum etiam Græcis recentioribus pro columella passim usurpatur; sic Anonymus noster et Codinus Ἡ δὲ γυναικοειδὴς στήλη ἡ ἱσταμένη εἰς τὴν φιάλην τοῦ Ἱπποδρομίου, εἰς τὸ στυράκιον, Εἰρήνης ἐπὶ τῆς Ἀθηναίας: et alibi cum de templo Salvatoris in Chalce a Romano Seniore D exstructo: Τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν Χαλκῆν Ῥωμανὸς ὁ γέρων ἀνήγειρεν, ὑπὸ στυρακίων μικρῶν δύο, etc. Ubi cod. Reg. 2 ὑπὸ στηλῶν δύο μικρῶν habet. Pro ἠχμῶδι vero, lego cum Combefisio αὐχμῶδι (sic enim pleraque neutra sequiores Græci in ι terminant), *squallida* scilicet, *neglecta, situ horrens*. Ducangius αἰχμώδη legendum putat; Lambecius vero αἰχμῶδες, vel στυράκιον ἢ αἰχμή, nihilque erroris suspicatur in priori voce, licet cum contextu pugnet, et cum Codino qui sic habet, ἐμπρησμοῦ γάρ ποτε τὸ κάστρον κατειληφότος, καὶ πάσης τῆς πόλεως μετὰ καὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς ἀφανισθείσης τὸ πυργίον ἐκεῖνο τῆς πόρτης, οὗ ἡ ῥηθεῖσα στήλη ἵστατο, etc. Ubi Lambecius hallucinatus est dum reddit, *turris illa, in cujus porta stabat supradicta statua*; nam textus non in porta turris statuam stetisse ait, sed turrim in porta Castri Panormi, atque turri impositam statuam perhibet.

ὀργυιὰς ε' (13) ὑπεχώρει τῆς στήλης. Αὕτη δὲ παρελήφθη ὑπὸ Χοσρόου (14) τοῦ Περσῶν τυράννου, καί ἐστιν εἰς Περσίδα λατρευομένη ἕως τοῦ νῦν, καθὼς ὁ παράδεισιος διοικητὴς ἐκεῖσε κρατηθεὶς καὶ ἐκφυγὼν δῆλα πεποίηκεν ἐν τῷ Χρονικῷ Ἱππολύτου, τὸ τρίτον δημοσιευόμενον. Ζήτει ἱστορίαν ἐξαίσιον.

A nus, hactenusque ea in Perside colitur, ut vivarii præfectus illic captus, ac fuga elapsus declarat in Hippolyti Chronico, quod tertio vulgatum est. Quære narrationem eximiam.

De loco cognominato Smyrnium, ac de statuis, quæ ibidem erectæ erant.

Τὸ δὲ καλούμενον Σμύρνιον, πλησίον τοῦ Τετραδισίου ἐμβόλου, ἔχει ὑποκάτω τῆς γῆς, τὸ πρὸς βοῤῥᾶν μέρος, ὀργυιὰς ι'· στῆλαι θ' πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. Εἰσὶ δὲ αἱ στῆλαι αἱ μὲν τρεῖς Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαύστης, καὶ Ἱλαρίωνος πραιποσίτου, καὶ τετάρτη τοῦ παιδὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κρίσπου (15), ὃν Ἡρόδοτος καὶ Ἱππόλυτος (16) χρονογράφοι λέγουσιν ἀποκεφαλισθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρός· ὃν καὶ λυπηθεὶς ὁ πατὴρ μετενόησε, καὶ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ μ' ἡμέρας, ὡς ὁ λόγος ἔχει, μὴ λουσάμενος τὸ σῶμα, μὴ ἀναψύξας ἐν κοίτῃ. Ἐποίησε δὲ τὴν στήλην ἐξ ἀργύρου καθαροῦ, βάψας αὐτὴν χρυσῷ πλείστῳ. Τὴν δὲ κεφαλὴν μόνην ἐκ χρυσίου τελείου, γράφουσαν ἐν τῷ μετωπιδίῳ, Ο ΗΔΙΚΗΜΕΝΟΣ ΥΙΟΥ ΜΟΥ. Ταύτην στήσας (17), μετάνοιαν βαλὼν, ἐλιπάρει Θεῷ, ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλησεν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ε' στῆλαι ὑπάρχουσι Σεβήρου, Ἁρμάτου, Ζευξίππου, Βιγλεντίου τοῦ τὰ Βιγλέντια κτίσαντος, καὶ Ἐλευθερίου, τοῦ εἰς τὸ Σενάτον τὸ παλάτιον κτίσαντος. Οὗτοι πάντες ξίφει παρεδόθησαν, καὶ ὑπὸ ἀδικήσαντος στηλωθέντες, συγχώρησιν παρὰ τοῦ πλημμελήσαντος ἐδυσωποῦντο. Παρέλαβον δὲ καὶ τὰ οἰκεῖα τέκνα τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν, καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ, ἕως Οὐαλῆ τοῦ Ἀρειανοῦ. Οἱ οὖν Ἀρειανοὶ, μὴ φέροντες τὴν ἧτταν τὴν διὰ Κωνσταντίνου, ἐν τῷ εἰρημένῳ Τετραδισίῳ ἐμβόλῳ, πλησίον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου (18) ταύτας κατέχωσαν.

Smyrnium, ut vocant, prope Tetradisiam porticum, specum habet subterraneam septentrionem versus decem ulnarum : ibi novem statuæ sunt, haud procul a templo sancti Theodori. Sunt autem statuæ, tres quidem Constantini magni, ejusque uxoris Faustæ et Hilarionis præpositi ; quarta Crispi filii Constantini : cui Herodotus et Hippolytus
B chronographi abscissum caput a patre narrant. Hunc pater, cum cædis pœniteret, diebus quadraginta luxit, atque ablutione corporis et lectuli quiete abstinuit. Fecitque statuam ex argento puro, auro multo oblitam : caput ex auro puro, fronti insculptis hisce verbis : *Filius meus injuste necatus*. Hac statua erecta pœnitentium more, corpore et capite inclinato, sceleris veniam a Deo efflagitabat. Reliquæ vero quinque statuæ sunt, Severi, Harmati, Zeuxippi, Vigilantii, qui Vigleatia exstruxit, et Eleutherii, qui in senatu palatium excitavit. Hi omnes gladio obtruncati sunt, erectisque statuis ab eo qui læserat, veniam rogabantur. Mosque ad liberos transiit ex iisque ad alios ad usque tempus Valentis Ariani. Ariani itaque ex illata sibi a Con-
C stantino clade ira perciti, in ea quam diximus Tetradisia porticu ad sancti Theodori templum, statuas terra obruerunt.

De statuis quæ in senatu erectæ erant, et de aurigarum curribus.

Ἐν δὲ τῷ Σενάτῳ ἀπετέθησαν ἡνίοχοι ἐν Ζευξίπποις ἐν τῷ ἀστρονομικῷ ὀργάνῳ, ἔνθα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἵσταται στήλη, ἐν αἷς κυτάλαις ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν Ἀρκάδιος ἀρχιδιάκονος τῆς ἁγίας Εἰρήνης· ἔνθα καὶ λέγουσι σείεσθαι τὰς στήλας ἕως ἡμερῶν τριῶν

In senatu statuæ aurigarum Circensium positæ erant, in organo Astronomico, ubi etiam Dianæ e Veneris statuæ collocatæ fuerant ; ad quas Arcadius sanctæ Irenæ archidiaconus fustibus ab Arianis interfectus est. Fertur que tribus totis ab ejus cæde diebus motu succussas fuisse. Aurigarum

Anselmi Bandurii notæ.

(13) *Ὀργυιὰς ε'*. Codinus habet ὀργυιὰς ιε'.

(14) *Αὕτη δὲ παρελήφθη ὑπὸ Χοσρόου*. Eadem [illegible]rro, sed paulo diversis verbis, refert Codinus, [illegible]i insuper addit, eo ipso tempore a Chosroe Jerolymam captam, ac sanctam et salutarem Christi [illegible]ucem una cum Zacharia patriarcha inde abla[illegible]m ; quam urbem cum postea Heraclius vicesimo [illegible]perii sui anno, devicto Chosroe, una cum omni[illegible]s captivis recepisset, sacrosanctum Crucis lignum [Co]nstantinopolim reportavit, Dei gratia adjuvante, [illegible]cnon precibus Modesti, tunc patriarchæ illius [illegible]bis.

(15) *Καὶ τετάρτη τοῦ παιδὸς Κωνσταντίνου τοῦ [Κρ]ίσπου*. Ita Combefisius emendat ; corrupte quip[pe] in ms. legitur, τοῦ τρίτου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ [ἐπ]ωνύμου.

(16) *Ὃν Ἡρόδοτος καὶ Ἱππόλυτος*, etc. Quis [He]rodotus iste chronographus fuerit, vel quo tem-
D pore vixerit, mihi non liquet ; nisi forte pro Ἡρόδοτος legendum sit Ἡρωδίων, quem etiam infra chronographus noster citat. Hippolyti vero, nempe Thebani, meminit Glycas parte tertia Annalium ; Nicephorus quoque Callist. *Hist. Eccl.* lib. II. Hujus Chronicon Romæ exstare in bibliotheca Vaticana tradit Conradus Gesnerus in bibliotheca sua. Et tom. III. *Antiq. Lect.* Canisii exstat fragmentum ex hujus Chronographia decerptum.

(17) *Ταύτην στήσας*. Ita ex Anonymo nostro restituimus. Ms. habet στείλας, Lambecii editio στήλας. Pluribus hæc omnia habentur in Anonymo nostro.

(18) *Πλησίον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου*. Scilicet proxime templum S. Theodori Tyronis, quod in tractu Sphoracii exstitisse perhibet Anonymus noster, haud procul a Magna Ecclesia.

autem currus Theodosio imperante in Hippodromi area defossi sunt.

τοῦ θανάτου τούτου· αἱ δὲ καροῦχαι ἐν τῷ εἰλήματι κατεχώσθησαν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως.

De decem cophinis, qui in novo senatus palatio depositi erant.

165*a* Narratur item duodecim cophinos annis decem in novo senatus palatio exstitisse: quod Metrophanis episcopi Constantinopolitani consilio Constantinus Magnus, imperator effecit.

Καὶ τοῦτο δὲ ἐμφέρεται (19), ὅτι οἱ δώδεκα κόφινοι δέκα ἔτη ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τοῦ Σενάτου τεποιήκασι· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ εἰλήματι τοῦ φόρου κατεχώσθησαν, Μητροφάνους ἐπισκόπου (20) Κωνσταντινουπόλεως τοῦτο συμβουλεύσαντος τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

De imaginibus Metrophanis, Alexandri et Pauli a Constantino M. in foro erectis.

Hoc item multorum sermone percrebuit Metrophanis, Alexandri et Pauli imagines in tabulis ligneis expressas, auctore Constantino Magno, et in Foro prope magnam statuam, quæ in columna ad orientem posita visitur, collocatas esse: quas imagines Ariani jam rerum potientes in Milliario aureo, una cum Sanctæ Deiparæ ipsiusque pueri Jesu imagine, igni tradiderunt; ut Ancyrianus chronographus in suo Decalogo, Anastasio accuratius, ipseque Anastasius tradiderunt.

Καὶ τοῦτο δὲ ἐμφέρεται εἰς τοὺς πολλοὺς, ὅτι Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου (21) αἱ εἰκόνες ἐν σανίσι γεγόνασιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἵσταντο ἐν τῷ φόρῳ πλησίον τῆς μεγάλης στήλης, τῆς ἐν τῷ κίονι κατὰ τὴν ἀνατολήν· ἅς τινας εἰκόνας οἱ Ἀρειανοὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι τῷ πυρὶ παραδέδωκαν ἐν τῷ Κορονίῳ Μιλίῳ (22), μετὰ καὶ τῆς Θεοτόκου ἀπεικονίσματος καὶ αὐτοῦ τοῦ νηπιάσαντος Ἰησοῦ, καθὰ Ἀγκυριανὸς χρονογράφος (23) ἐν τῇ Δεκαλόγῳ αὐτοῦ ἀκριβέστερον παρὰ Ἀναστάσιον ἡμῖν παραδέδωκε. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ αὐτὸς Ἀναστάσιος.

De statuis quæ olim in Sancta Sophia erectæ erant, et a Justiniano per urbem distributæ.

In magna ecclesia, quæ nunc Sancta Sophia nuncupatur, statuæ sublatæ sunt quadringentæ viginti septem, quarum pleræque Gentilium erant: inter multas vero alias istæ erant, Jovis, Cari patris ac Diocletiani; item duodecim signorum cœlestium Lunæ, Veneris et Arcturi sideris duabus Persicis columnis fulti, Poli Australis ac Sacerdotis Minervæ habentis a latere Iridem sine Philosophia vaticinantem. Christianorum item non paucæ aderant, ad octoginta circiter, quarum paucæ ex multis me-

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ νῦν ὀνομαζομένῃ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, στῆλαι ἀφῃρέθησαν υκζ' αἱ πλεῖσται μὲν Ἑλλήνων ὑπάρχουσαι, αἵ τινες ἐκ τῶν πολλῶν ὑπῆρχον, τοῦ τε Ζεῦ καὶ Διὸς, καὶ Κάρου πατρὸς (24) καὶ Διοκλητιανοῦ· καὶ τὸ δωδεκάζωδον, καὶ Σελήνη, καὶ ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ὁ Ἀρκτοῦρος ἀστὴρ, παρὰ δύο περσικῶν στηλῶν βασταζόμενος· καὶ ὁ νότιος πόλος (25), καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς (26), ἀπὸ τοῦ πλευροῦ τὴν Ἶριν ἀφιλόσοφα μαντεύουσαν ἔχουσα. Ἐκ δὲ τῶν Χριστιανῶν ...

Anselmi Bandurii notæ.

(19) *Καὶ τοῦτο δὲ ἐμφέρεται.* Ita ex contextu et ex sequenti capite restituimus. Perperam legitur in ms. ἐμφαίνεται.

(20) *Μητροφάνους ἐπισκόπου,* etc. Anno imperii Constantini vicesimo quinto Alexander Metrophanis successor Ecclesiam Constantinopolitanam jam ab aliquot annis regebat; et sic quod Metrophani chronographus attribuit, temporis ratio non admittit.

(21) *Καὶ Παύλου.* Paulus sub Constantio episcopatum adeptus, a quo statim deturbatus, Romam coactus est petere; falso igitur prodit chronographus hujus imaginem una cum Metrophanis et Alexandri tabulis ligneis a Constantino Magno incisam, et in foro prope magnam statuam collocatam fuisse, ut optime ad eumdem locum observat Combefisius.

(22) *Ἐν τῷ Κορονίῳ Μιλίῳ.* At legendum est ἐν τῷ ὡρείῳ Μιλίῳ; nam idem chronographus infra ubi de secundo spectaculo agit, ἐν τῷ ὡρέῳ Μιλίῳ habet. Ita et Lambecius legendum putat; Combefisius vero ms. lectionem ut genuinam tuetur, scilicet, ἐν τῷ Κορονίῳ Μιλίῳ, et vertit *in Milio Coronato.* Vide hac de re Anonymum nostrum, apud quem scribitur ἐν τῷ ὡρείῳ Μιλίῳ.

(23) *Καθὰ Ἀγκυριανὸς χρονογράφος.* Codinus habet Ἀγγυριανός; at Lambecius legendum censet Ἀγκυρανός, tanquam ab Ἀγκύρας Galatiæ oppido.

(24) *Καὶ Κάρου πατρός.* Ita restituimus genuinam lectionem codicis Vallicellani, quam Lambecius affert.

(25) *Καὶ ὁ νότιος πόλος.* Polus Australis. Nescio quare Lambecio suspecta sit hæc lectio, ut pro νότιος πόλος legendum putet ὁ νομάδειος πῶλος, statua videlicet pulli equini, capite proni, herba pascentis, quales, inquit, in antiquis nummis passim spectantur, præcipue in nummo M. Opilii Macrini imperatoris, in quo visitur equus pascens inter duas faces cum inscriptione ΕΠΙΜΑΤΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ, quem nummum possedisse inquit Franciscum Gotefredum Romanum: sed hæc sunt Lambecii conjecturæ, quibus non est opus in re tam clara. Anonymus quippe et Codinus postquam duodecimus signorum Zodiaci figuras ibi exstitisse narrassent, Lunæ item, Veneris et Arcturi sideris, quid vetat quin et poli australis seu stellæ polaris australis figura exstiterit? Imo hanc veram et genuinam lectionem esse censeo; sic etiam habet Combefisius in Notis.

(26) *Καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς,* etc. Ita habet Codinus pag. 54, et hanc veram lectionem esse censet Lambecius in notis ad eumdem Codini locum. In cod. Reg. 1 et Colbertino legitur καὶ ἡ ἱεριδία τῆς Ἀθηνᾶς. Ita et chronographus habet. In Cod. Reg. 2 scribitur καὶ ἡ ἐριδία τῆς Ἀθηνᾶς

ὀλίγαι μὲν, ὡσεὶ ὀγδοήκοντα, καὶ δέον ἐκ τῶν A πολλῶν ὀλίγας μνημονεῦσαι· Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, Κωνσταντίου, Κωνσταντίου, Κώνσταντος, Γαληνοῦ κυαίστορος (27), Λικινίου Αὐγούστου, Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Θεοδοσίου καὶ Ἀρκαδίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Σεραπίωνος ὑπατικοῦ· καὶ Ἑλένης μητρὸς Κωνσταντίνου τρεῖς· ἡ μὲν μία πορφυρᾶ διὰ μαρμάρων· ἡ δὲ ἑτέρα διὰ ψηφίδων ἀργυρῶν ἐν χαλκῷ κίονι· καὶ ἡ ἄλλη ἐλεφαντώδης, Κύπρου ῥήτορος προσενέγκαντος· ἃς τινας Ἰουστινιανὸς μερίσας τῇ πόλει τὸν ναὸν τὸν μέγιστον ἀνεγείρει μετὰ πίστεως καὶ πόνου. Οἱ δὲ πεπειραμένοι τῶν προειρημένων, περιερχόμενοι τὴν πόλιν, καὶ ζητοῦντες εὑρίσκουσιν οὐκ ὀλίγας.

A morandæ; Constantini Magni, Constantini, Constantii, Constantis, Galeni quæstoris, Licinii Augusti, Valentiniani, Theodosii, Arcadii filii ejus et Serapionis consularis. Helenæ matris Constantini tres statuæ; alia ex marmore porphyretico, alia ex tessellis argenteis super columnam æneam; tertia ex eboro: quam posuit Cyprus rhetor. Has statuas Justinianus imperator per civitatem distribuens, fide permotus maximum templum ingenti labore construxit. Multi vero harumce rerum periti, dum civitatem lustrant, ejusmodi statuas non paucas offendunt.

De Oreo seu Modio ac de statuis ibidem positis.

Μαναναῆν στρατηγοῦ νικήσαντος Σκύθας κατὰ B κράτος, στήλη ἠξιώθη τιμηθῆναι ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρίῳ (28), ὅ τινες καλοῦσι Μόδιον. Τὸ δὲ Μόδιον δέον ἐστὶ μὴ παραδραμεῖν ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἐτυπώθη. Τότε γὰρ καὶ Ἀρχιμόδιον παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκούντων ἀνηρευνήθη, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀργύρου (28*) τυπώσαντος, ἄργυρος ἀπαρχῆς ἐτυπώθη τὸ νόμισμα. Τοῦτο δὲ καὶ Θεοδώρητος διαφατεύει τρανότατα. Αἱ δὲ χαλκαὶ χεῖρες ἔκτοτε ὑπεράνω ἐτυπώθησαν. Τοῦ γὰρ βασιλέως τοῦτο τὸ κουμούλιον μόδιον νομοθετήσαντος, μὴ ἀντερεῖν δὲ τοῖς ναυτιοῦσι προστάξαντος· καὶ τὰ σιτηρέσια (29) εἷς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ναυτῶν τῷ βασιλεῖ σῖτον ἀπεμπωλοῦν ἐν τοῖς ἐκεῖσε δίκην ἄδικον καταγγείλαντος, ἐν τῷ κατωγαίῳ Μοδίῳ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀπώλεσεν. Ὅθεν καὶ ἐτυπώθησαν αἱ C

B Mananaes dux profligato Scytharum exercitu, statua dignatus est in loco qui dicitur Oreum, quem nonnulli Modium nuncupant. Modium vero silentio præterire non licet; quod nempe Valentiniano imperante præscriptus Modius est. Ad hanc enim etiam ætatem Constantinopolitani Modii originem reducunt. Atque ideo cum argentei pretium constituisset, argenteum ab initio nomisma percussum est. Quod quidem et Theodoretus apertissime narrat. Magnus autem æreæ supra positæ jam tum effectæ sunt. Cum enim imperator sanxisset ut cumulatus modius esset, vetuissetque ne nautæ decreto obsisterent; ex illis quispiam delatus imperatori quod congia injusto pretio venderet, in subterraneo Modio manu dextera truncatus est. C Hinc manus æreæ confectæ, quibus vendentes et

Anselmi Bandurii notæ.

(27) *Γαληνοῦ κυαίστορος*. Γαληνοῦ simpliciter habet Codinus, Anonymus vero noster, καὶ Γάλλου, cujus lectionem cæteris præfero.

(28) *Ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρίῳ*. Id est, *statuam meruit ad Horologium ut vocant*. Paulo diversa in Codino habentur: Στήλη ἠξιώθη τιμηθῆναι ἐν καλουμένῳ Ὡρείῳ, ὅ τινες καὶ Μόδιον καλοῦσιν. Ἦν δὲ καλὸν ὡρολόγιον, ἔνθα νῦν ἵστανται κίονες καὶ ἀψὶς πρὸς τὸν λεγόμενον οἶκον Κρατεροῦ. Ἔνθα ἵστατο καὶ μόδιος χαλκοῦς, καὶ ὡρεῖον, καὶ δύο χεῖρες χαλκαῖ ἐπ' ἀκοντίων. Sed Lambecius, nulla mss. auctoritate fultus, ex sola conjectura, licet sæpe alias vir doctus eruditas ac ingeniosas afferat, hic omnia confundit; legendum quippe ipse sic putat: Στήλη ἠξιώθη τιμηθῆναι ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρείῳ, ὅ τινες καὶ Μόδιον καλοῦσιν. Ἦν δὲ πάλαι ὡρεῖον, ἔνθα νῦν ἵστανται κίονες καὶ ἀψὶς πρὸς τὸν λεγόμενον οἶκον Κρατεροῦ. Ἔνθα ἵστατο καὶ μόδιος χαλκοῦς, καὶ ὡρολόγιον, καὶ δύο χεῖρες χαλκαῖ ἐπ' ἀκοντίων. *Sensus*, inquit, *est*, *pariem Fori Constantini nuncupatam* HORREUM, *inde nomen habuisse quod antiquitus ibi fuisset horreum, cujus loco postea columnæ erectæ sunt, et arcus orientalis fori, alias dictus* AMASTRIANI, *supra quem horologium æreum Cyzico allatum, et exemplum æreum modii cumulati, a Valentiniano instituti, et duæ manus æreæ hastis infixæ et ipsius Valentiniani imperatoris statua, et simulacrum æreum Fortunæ urbis collocata erant.* Gratis hæc Lambecius ut reliqua ibidem asserit; Suidam citat, sed Suidæ textui nullus corruptior; Æmilii Porti interpretatio sæpe claudicat, uti pluribus alias monuimus, necnon in Præfatione generali. Ipse ex cod. Reg. 1 lego, ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρείῳ, et red- D do, *ad horologium ut vocant*; et paulo infra, ἔνθα ἵσταται καὶ ὁ χαλκοῦς μόδιος, καὶ τὸ Ὡρεῖον, καὶ δύο χεῖρες χαλκαῖ ἐπ' ἀκόντου. Id est, *ibidem exstat modius æneus seu horologium ac duæ manus æreæ hastæ infixæ*. Hac quidem lectione confirmatur superior et vice versa. Ὡρεῖον vero hic spiritu denso scribitur quasi ἀπὸ τῆς ὥρας, *hora*, et significat horologium; sed hæc plus satis de re haud magni momenti, et ubi nulla argumenta certa suppetant.

(28*) *Τότε γὰρ Ἀρχιμόδιον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκούντων ἀνηρευνήθη. Διὰ τοῦτο τοῦ ἀργυροῦ*, etc. Videlicet, tunc enim primum modii usus Constantinopolitanis cœpit: atque ideo cum argentei pretium constituisset, argenteum ab initio nomisma percusum est. Lambecius vero vertit, *tunc enim modiorum usus Constantinopoli cœpit: principio autem modius ille ex argento factus erat*. In Suida paulo diversa habentur, sed quæ faveant nostræ interpretationi; τοῦτο δὲ ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς, πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι. *Lege statuit Valentinianus frumenti duodecim modios numismate vendi*. Suidas loquitur forsan de nomismate argenteo vel aureo vel majoris ponderis, et ideo ait duodecim modios nomismate vendi Valentinianum statuisse. Anonymus vero et Chronographus de nomismate minoris ponderis, vel inferioris materiæ: alia quippe et alia τοῦ νομίσματος fuit materia et pondus: nam et æreum atque etiam aureum nomisma fuisse legimus.

(29) *Καὶ τὰ σιτηρέσια*, etc. Locus corruptus. Vide quæ de hac re habet Anonymus noster.

ementes admonerentur ne latam legem iniquius ferrent. Ibi etiam Valentiniani ejusdem statua arcui imposita erat, manu dextera examum argenteum gestans : quæ pro pacta Barbaris solvenda pecunia, quia argentea, etsi parvæ molis, erat, Justiano [secundum] imperatore a Curio protectore ablata est.

χεῖρας τοῖς λαμβάνουσι καὶ τοῖς διδοῦσιν, ἀμφοτέρους ἐκ τῶν προστεταγμένων μὴ ἀγανακτεῖν. Ἔνθα καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ βασιλέως στήλη ἵστατο ἐν τῇ ἀψίδι, ἔξαμον ἀργυροῦν ἐν δεξιᾷ χειρὶ κατέχουσα, ἁρπαγῆναι εἰς πάκτον διὰ τὸ καὶ αὐτὴν εἶναι ἀργυρᾶν μικρὰν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Προτίκτορος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ [τὸ δεύτερον].

De statua Menandri vatis, quæ ad Artotyrianas ædes erecta erat.

Menandri Cretensium vatis statua Constantinopolim advecta est, quam ad Artotyrianas ædes ad spectaculum erexerant, quod esset longitudine cubitorum quindecim, latitudine autem octo. Hanc statuam quod non fusa, sed ductilis esset, Marcianus in minutos obolos ducens, in publico ærario reposuit.

Μενάνδρου μάντεως Κρητῶν (30) ἧκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰκὼν, ἣν ἔστησαν ἐπὶ τὸν Ἀρτοτυριανὸν οἶκον (31) εἰς θέαν, διὰ τὸ εἶναι τὴν στήλην εἰς μῆκος πηχῶν ιε', πλάτος δὲ πηχῶν η', ἥν τινα χυτὴν μὴ ὑπάρχουσαν, ἀλλ' ἐλατὴν Μαρκιανὸς εἰς ὀβόλους ἐλάσας, τοῖς δημοσίοις προσέθηκεν.

De Herodiani statua ab Ardaburio duce in Thracia reperta ac confracta.

Ardaburius dux exercitus Leone Magno imperante quam in Thraciæ partibus invenit Herodiani statuam gibbosam et spississimam ira motus, demolitus est. Demoliendo centum triginta tria librarum auri talenta reperit. Quod ille statim magno gaudio imperatori nuntiavit. Imperator vero Ardaburium neci damnavit. Tum ille dolens, Nemo, inquit, plumbum auro commiscens talem pœnam meruit, qualis mihi a gibboso hoc imperatore contigit. Quare qui illac iter haberent præsertim philosophi, non ob priora scelera Ardaburio illatam necem dicebant, sed quod Herodiani statuam destruxisset. Tunc etiam Aspar cum illo enectus fuit. Asparis statua in Tauri regione hactenus integra exstat, ubi quasi lascivienti ac eleganti equo insidet.

Ἀρδαβούριος στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος τοῦ πάνυ, ἐν τοῖς Θρᾳκῴοις μέρεσιν, Ἡρωδιανοῦ στήλην εὑρὼν ἐπίκυρτον πάνυ καὶ παχεῖαν, θυμωθεὶς ὤλεσεν· ἥν τινα ὀλέσας, χρυσίου λιτρῶν ρλγ' τάλαντα εὗρεν· ἃ μετὰ προθυμίας τῷ βασιλεῖ κατεμήνυσεν. Ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐσφάττετο, καὶ ὀδυνώμενος ἔλεγεν, Οὐδεὶς μολίβδῳ χρυσὸν καταμίξας ἐπιζήμιος ηὑρίσκετο (32), οἷα παρὰ τῷ κυρτῷ τούτῳ βασιλεῖ εἰς ἐμὲ συμβέβηκεν. Ὅθεν καὶ οἱ διερχόμενοι τῷ τόπῳ (33), καὶ μάλιστα φιλόσοφοι, οὐ τοῖς προτέροις κακοῖς τῷ θανάτῳ Ἀρδαβούριον ἔβαλλον, ἀλλ' εἵνεκεν στήλης Ἡρωδιανοῦ καταλύσεως. Ὅτε καὶ Ἄσπαρ σὺν αὐτῷ τὸ πέρας ἐδέξατο (34). Ἄσπαρος δὲ στήλη (35) ἐν τοῖς Ταύρου σώζεται ἕως τῆς δεῦρο κατοχυῖα ἐν ἵππῳ... γαννύῳ δεξιολαβεῖ, καθὼς ὁρᾶται.

De signis ac statuis, quæ in foro ad dexteram orientis partem erectæ erant.

In foro ad dexteram Orientis partem, duodecim statuæ ex porphyretico marmore exstabant, totidemque sirenes auro obductæ, quas vulgus equos marinos vocat. Porro nostra ætate septem dum-

Ἐν δὲ τῷ φόρῳ τῷ δεξιῷ τῆς ἀνατολῆς μέρει, ἐδέξαντο στήλας πορφυρᾶς διὰ μαρμάρων ιβ' (36). Καὶ σειρῆνας ιβ', ἅς τινας σειρῆνας οἱ πολλοὶ ἵππους θαλασσίους καλοῦσιν χρυσεμβάφους. Ἐπὶ δὲ

Anselmi Bandurii notæ.

(30) *Μενάνδρου μάντεως Κρητῶν*. Quod Lambecius putat scribendum, Μενάνδρου μὲν τοῦ ἀσηκρήτου. Ego vero Menandri vatis statuam fuisse puto a Creta insula Constantinopolim advectam, unde pro Κρητῶν scribendum esse censeo ἀπὸ Κρήτης ; sed ex sola conjectura nolui textum emendare.

(31) *Ἐπὶ τὸν Ἀρτοτυριανὸν οἶκον*. Codinus habet ἐπὶ τὸν Ἀρτοτυριανὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ Ἀρτοπωλεῖον ; unde pro οἶκον utrobique forsan scribendum est, φόρον. In cod. Colbert. scribitur περὶ τοῦ Ἀρτοπωλείου. Ἀρτοπώλιον, hoc est, forum panis venalis, seu pistorium, uti appellatur apud Petrum Victorem in descriptione veteris Romæ, partem fori Theodosii occupasse, aut proximum illi fuisse liquet et Scylitze et Zonara, ubi de Nicephoro Phoca, et supplicatione ab eo indicta. Ἀρτοπωλεῖον vero est officina, in qua ars pistoria exercetur et panes fiunt. Vide Suidam eodem verbo.

(32) *Ἐπιζήμιος ηὑρίσκετο*. Ita ex Codino Combefisius restituit. In ms. corrupte legitur, ἐπὶ ζημίας ἠνδρίζετο.

(33) *Καὶ οἱ διερχόμενοι τῷ τόπῳ*. Leg. τὸν τόπον.

(34) *Ὅτε καὶ Ἄσπαρ σὺν αὐτῷ πέρας ἐδέξατο*. Aspar Ardaburii pater, qui consul fuit anno 434, primusque patriciorum dictus est a Leone, cui imperium asserueral, una cum duobus filiis ab eodem interficitur ob affectatum imperium anno 471. Perperam igitur habet Codinus, ἅμα δὲ καὶ Ἄσπαρ ὁ παραδυναστεύων τῷ τότε καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ σὺν αὐτῷ τὸ πέρας ἀδελφικῶς ἐδέξατο.

(35) *Ἄσπαρος δὲ ἡ στήλη*, etc. Pluribus hæc Codinus : οὗ καὶ στήλη ἐν τοῖς Ταύρου μέρεσιν ἕως τῆς δεῦρο ἐσώζετο ἐν ἵππῳ καθεμένη. Τὸν οἶκον τοῦ Ἄσπαρος εἶχε Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος.

(36) *Ἐδέξαντο στήλας πορφυρᾶς διὰ μαρμάρων ιβ'. καὶ σειρῆνας ιβ'*. Ita habet et Anonymus noster ; sed utrobique lego, ἵσταντο στῆλαι πορφυραῖ διὰ μαρμάρων ιβ' καὶ σειρῆνες ιβ'. Scilicet, in foro ad dexteram orientis partem, stabant duodecim statuæ ex porphyretico marmore, totidemque sirenes. Codinus habet : Κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φόρου, στῆλαι ἐν μαρμάροις πορφυροῖς ἦσαν δώδεκα, καὶ σειρῆνες δώδεκα. Quod Lambecius vertit : *Ad dexteram fori partem statuæ duodecim ex marmore porphyretico erant, et totidem sirenes.*

ἡμῶν ἑπτὰ μόνον καθορῶνται· τὰς δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ὁ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μετατέθεικε μέρεσιν, αἱ δὲ δ' σώζονται ἕως τῆς δεῦρο.

A taxat, conspiciuntur, quarum tres ille qui ævo nostro imperium tenuit, ad sancti Mamantis ædes transtulit, quatuor autem hactenus illæsæ perstant.

De cruce, in cujus medio, Sanctus, inscriptum erat.

Δέον γινώσκειν ὅτι ὁ σταυρὸς ὁ μεσοσυλλαβῶν (37) ἀναγινωσκόμενος Ἅγιος, παρὰ τοῦ προστατοῦντος τῷ φόρῳ ἀνηγέρθη (38)· ἔνθεν καὶ ταχυδρόμων δύο (39). καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων σώζονται στῆλαι. Τὸ δὲ προσέρχεσθαι πρὸς βοῤῥᾶν καὶ ἀπέρχεσθαι πρὸς ἀνατολὴν, σταυρὸς ἀργυρέμπλαστος (40) καὶ ἐν τοῖς ἀκρωτηρίοις στρογγύλοις μῆλον, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἀνηγέρθη, ὡς ἐθεάσατο αὐτὸν ἐν οὐρανῷ. Ἔνθεν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθορῶνται χρυσέμβαφοι.

165 *b* Sciendum est crucem, in cujus medio, *Sanctus*, inscriptum est, fuisse a fori præside erectam. Hinc quoque duorum angelorum ipsiusque Constantini et Helenæ a dextris et a sinistris statuæ visuntur. Crux autem illa argento obducta a septentrione versus orientem posita, in extremitatibus rotundis malum habens, eodem ipso loco a Constantino Magno erecta est, instar illius quam in cœlo viderat. Ubi etiam filiorum ejus statuæ B auro obductæ conspiciuntur.

De elephantis statua, quæ in foro erecta erat.

Ἐν αὐτῷ τῷ φόρῳ καὶ ἐλέφαντος στήλη φοβερὰ ἵστατο, ἐν τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι, πλησίον τῆς μεγάλης στήλης, ὃ καὶ παράδοξον ἐδείκνυτο θέαμα. Σεισμοῦ γὰρ γενομένου ποτὲ, καὶ αὐτὸς πεπτωκὼς, ἀπώλεσεν ἕνα τῶν ὄπισθεν πόδα. Οἱ δὲ τοῦ ἐπάρχου βοήσαντες ταξεῶται (ἔθος γὰρ τὰ τοῦ φόρου παρ' αὐτοῖς φυλάττεσθαι), συνδραμόντες ἐγεῖραι, εὗρον ἐν τῷ αὐτῷ ἐλέφαντι ἀνθρώπου ὀστᾶ ἀμφότερα (41) ὅλου τοῦ σώματος, καὶ πύξιον μικρὸν, οὗ ἐν τῇ κεφαλῇ ἔγραφεν· *Ἀφροδίτης παρθένου* (42) *Ἱέραος, οὐδὲ θανοῦσα χωρίζομαι*, ὅπερ ὁ ἔπαρχος τῷ δημοσίῳ προσέθηκεν εἰς νομίσματα τοῖς προαναδεδηλωκόσι (43).

In eodem foro etiam elephantis terribili specie statua a sinistris stabat haud procul a magna statua ubi mirabile spectaculum accidit. Nam collapso ex terræ motu elephante, unus e posterioribus ejus pedibus effractus est. Tum præfecti Taxeotæ, quibus moris erat forum custodire, sublato clamore, cum statuam erecturi cucurrissent, duorum hominum ossa integra in eodem ipso elephanto invenerunt cum tabella hoc titulo : A *virgine Venere Hieraus nec mortua separabor*. Præfectus autem signum illud pro ærario publico in nummos redegit.

De Theodosii equestri statua quæ in Milliario stabat.

Ἐν δὲ τῷ λεγομένῳ Μιλίῳ, Θεοδοσίου στήλη ἵστατο ἐφ' ἵππου χαλκοῦ, ἣν ἀνεγείρας πολλὰ σιτηρέσια τῇ πόλει προσέθηκεν.

C In Milliario, ut vocant, stabat Theodosii statua equestris ærea, quam cum ille erexit annonam largissimam populo erogavit.

De equestribus statuis quæ in porticu erectæ erant.

Αἱ δὲ ἐν τῷ Περιπάτῳ ἔφιπποι στῆλαι, γένος Γρατιανοῦ ἅπαν καὶ Θεοδοσίου καὶ Βαλεντινια-

Quæ vero equestres statuæ in porticu visuntur Gratiani genus et Theodosii et Valentiniani sunt : a

Anselmi Bandurii notæ.

(37) *Ὁ σταυρὸς ὁ μεσοσυλλαβῶν*, etc. Multis in locis de cruce agit Anonymus noster. Perperam autem editum fuit στρατηγὸς pro σταυρὸς, ut optime monet et Combefisius.

(38) *Ἀνηγέρθη*. Anonymus noster habet ἀνηγορεύθη : at utraque lectio probabilis.

(39) *Ἔνθεν καὶ ταχυδρόμων δύο*. Perperam interpretatur Combefisius, *velocium duorum cursorum*.

(40) *Σταυρὸς ἀργυρέμπλαστος*, etc. Sic ex Anonymo nostro restituimus ; prius enim legebatur, σταυρὸς ἀργυρέμπλαστος ἐν τοῖς ἀκρωτηριακοῖς στρογγύλοις μήλοις. Quod quidem Combefisius sic interpretatur, *Crux argenteis laminis, decurtatis pomis ac sphærulis*.

(41) *Ἀνθρώπου ὀστᾶ ἀμφότερα*, etc. Paulo diversa Codinus habet ; εὗρον ἔσωθεν αὐτοῦ ἀνθρώπου ὀστᾶ ἀνελλιπῆ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ πυξίον μικρὸν ἐν ᾧ γέγραπτο, etc., quod Lambecius vertit, *ossa imminuta in eo invenerunt corporis humani integri, et tabellam, cui inscriptum erat*, etc. Cæterum vox ἀμφότερα denotat utraque ossa integri hominis, idcirco lectio Combefisiana mihi probatur quam ex conjectura restituit, videlicet δυοῖν ἀνθρώπων ὀστᾶ, duorum hominum ossa, utraque integra in eodem ipso elephante invenerunt, ubi ceu in urna D reposita forsan erant.

(42) *Ἀφροδίτης παρθένου*, etc. Anonymus noster habet : Ἀφροδίτης παρθένου ἱερᾶς οὐδὲ θανοῦσα χωρίζομαι. Vide Lambecium ad Codinum supra p. 68, not. 58.

(43) *Τοῖς προαναδεδηλωκόσι*. Locus mutilus sic ex Anonymo nostro supplendus : Τοῖς προαναδεδηλωκόσι καὶ χοῖρος ἵστατο σημαίνων τὴν κραυγὴν πανηγύρεως, καὶ γυμνὴ ὡσαύτως στήλη σημαίνουσα τὸ ἀναίσχυντον τῶν τε ἀγοραζόντων καὶ πωλούντων. Id est. *Præter superius memorata erigebatur porcus, multitudinis strepitum denotans, et proxime nuda statua significans impudentiam eorum qui emunt et vendunt*. Combefisius, non advertens locum hunc mutilum esse, ita eum interpretatur : *Præfectus statuam ærario adjecit in eorum stipem qui rem priores retulerant*. Quibus verbis nullum inesse sensum nemo non videt ; quippe si statuam illam in eorum stipem, qui rem priores retulerant deputasset, ærario utique eam non adjecisset.

quo etiam gibbosi cujusdam Firmiliani statua ad risum erecta est, hactenusque servatur.

νοῦ· ἐξ αὐτοῦ καὶ κυρτοῦ Φερμιλλιανοῦ πρὸς γέλωτα γέγονεν, ἣ καὶ σώζεται ἕως τῆς σήμερον.

De Xerolopho, et signis ibidem erectis.

Xerolophon, olim Theama, seu spectaculum quidam vocabant. In eo enim duodecim cochleæ, et Diana, statua composita, et Severi qui construxit, ac Theamatium tripes. Ubi etiam a Severo plurimæ mactatæ victimæ sunt, multaque in eodem ipso loco oracula edita fuere: ubi etiam immolata virgo fuit, et astronomica positio annis triginta sex duravit.

Τὸν δὲ Ξηρόλοφον (44) πρώην Θέαμα τινὲς ἐκάλουν. Ἐν αὐτῷ γὰρ κοχλίαι ιβʹ· καὶ Ἄρτεμις συνθετὴ στήλη, καὶ Σευήρου τοῦ κτίσαντος καὶ Θεαμάτιον τρίπουν. Ἔνθα καὶ θυσίαι πολλαὶ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Σευήρου γεγόνασιν, ἔνθα καὶ χρησμοὶ πολλοὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ γεγόνασι. Καθ' ὃν καὶ κόρη παρθένος ἐτύθη, καὶ ἀστρονομικὴ θέσις εἰς λςʹ χρόνους διήρκεσεν.

De signis atque statuis in Exocionio erectis.

Exocionium quod vocant, habuit aliquando Leporem, Canem et Nembrod immani statura; tria hæc uno ex ferro fabrefacta, aliaque bene multa spectaculo digna, eodem loco servabantur. Hæc Marcianus amovit, atque S. Mamantis ædibus addixit. Sed et ingens balneum erat, in quo multis periculum fuit, quod dicerent non suscepisse oraculum.

Τὸ δὲ Ἐξακιόνιον (45) τὸ λεγόμενον ἔσχε ποτὲ Πτῶκα, καὶ Κύνα καὶ Νεβρώδ (46) παμμεγέθη, τὰ τρία ἀπὸ ἑνὸς σιδήρου, καὶ πολλὰ ἕτερα θεάματα ἐν αὐτῷ τόπῳ ἐσώζοντο. Ταῦτα Μαρκιανὸς παρέστειλε (47), καὶ ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μέρεσι προσέθηκε. Καὶ λουτρὸν δὲ ἦν εἰς μέγεθος, ἐν ᾧ καὶ πολλοὶ ἐκινδύνευον διὰ τὸ λέγειν, μὴ δέξασθαι χρησμόν.

De ponte apud sanctum Mamantem, et de dracone æreo ibidem erecto.

Ad S. Mamantem quondam pons fuit ingens duodecim pilis et arcubus instructus. Grandis quippe fluvius illac transibat, maxime vero, ut aiunt, mense Februario. Ibidem stabat æneus draco, et quod quidam dicerent in isto ponte draconem habitare, multæ virgines ibi immolatæ sunt, magna item ovium, avium et boum copia. Nam Basiliscus quidam vir in Numeriani Cæsaris aula primarius, loci amore captus, exstructis sibi ædibus, quas incolebat, templum ibi maximum Jovi excitavit. Hæc

Ἐν δὲ τῷ Ἁγίῳ Μάμαντι ποτὲ ἵστατο γέφυρα φοβερὰ, περὶ δώδεκα λόφους καὶ καμάρας ἔχουσα (48). Ποταμὸς γὰρ κατήρχετο ἐκεῖσε παμμεγέθης· καὶ μάλιστα, ὡς ἔλεγον, τῷ Φεβρουαρίῳ μηνί. Ἔνθα καὶ δράκων ἵστατο χαλκοῦς παμμεγέθης, διὰ τὸ λέγειν τινὰς δράκοντα κατοικεῖν ἐν τῷ γεφυρίῳ ἐκείνῳ, ἐν αὐτῷ οὖν πολλαὶ παρθένοι ἐτύθησαν, καὶ προβάτων καὶ ὀρνέων πλήθη πολλὰ καὶ βοῶν. Βασιλίσκος (49) γάρ τις, ἐρασθεὶς τὸν τόπον, ὢν εἷς τῶν ἀπὸ Νουμεριανοῦ (50) Καίσαρος ὑπ-

Anselmi Bandurii notæ.

(44) *Τὸν δὲ Ξηρόλοφον*, etc. Hæc omnino diversa apud Anonymum nostrum leguntur: Ἐν τῷ Ξηρολόφῳ. πρώην θέαμα τινὲς ἐκάλουν, ἐν αὐτῷ κοχλίαι ιςʹ καὶ σύνθετος Ἄρτεμις, καὶ ἕτερα ἄλλα εἰς τὰς ἀψῖδας· ἔσχατον δὲ ἐκλήθη φόρος Θεοδοσιακός· καὶ ἦν μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου. Id est: *In Xerolopho locus, quem prius Theama sive spectaculum quidam vocabant, habebat cochleas sexdecim et Dianæ statuam compositam, ac alia quædam supra arcus. Tandem vero appellatus est Forum Theodosiacum, duravitque usque ad Constantinum Copronymum.* Hunc sensum videtur efficere: quippe Xerolophus septimus erat collis, ab aliis sex collibus, ut ait Petrus Gyllius, valle lata divisus plurimaque ædificia cum publica tum privata continebat. In Codino hæc nonnihil diversa leguntur pag. 37: Ἐν δὲ τῷ Ξηρολόφῳ, ὃν πρώην Θέαμα τινὲς ἐκάλουν, ἔστησαν κοχλιάδες ιςʹ, καὶ σύνθετος Ἄρτεμις, καὶ ἕτεραι πολλαὶ στῆλαι εἰς τὰς ἀψῖδας. Chronographus hæc omnino diversa perhibet sicut et Codinus pag. 17. Ibidem enim præter sexdecim cochleas exstitisse narrat, Dianæ statuam, et Severi conditoris, et Theamatium tripodem; multaque ibidem a Severo sacrificia facta, ac eodem in loco multa oracula edita fuisse. Quo tempore etiam puella virgo illic immolata est. Insuper ibidem exstitisse thesim Astronomicam, quæ annos triginta tres duravit. Præterea eodem in Xerolopho collocatas fuisse fertur statuas Theodosii Junioris, et Valentiniani, et Marciani infra columnam, quæ postea terræ motu corruerunt. Nec multum diversa a Chronographo habet Suidas præterquam quod θέμα pro θέαμα perperam scribit, ut optime monuit et Lambecius.

(45) *Τὸ δὲ Ἐξακιόνιον*. Ἐξακιόνιον et Ἐξωκιόνιον scribitur apud Anonymum nostrum necnon apud alios Byzantinos scriptores; sed si etymon spectetur, Ἐξωκιόνιον scribendum puto; siquidem inde Exocionium nuncupatum perhibent, quod extra terrestrem murum a Constantino exstructum statua ejusdem Constantini exstaret.

(46) *Νεβρώδ*. Fuit statua cujusdam venatoris cum cane et lepore. Hinc Græculus noster Nemrod eam fuisse statuam asserit, quod cap. x, vers. 9, Gen. Nemrod *robustus venator* dicatur. Sed non advertit Chronographus quod Nemrod in Scripturis appellatur *robustus venator* non modo ferarum, sed hominum, quos instar prædonis et tyranni, partim vi et armis, partim insidiis ac dolo captabat et sibi subjiciebat.

(47) *Ταῦτα Μαρκιανὸς παρέστειλε*. Anonymus noster narrat hæc omnia a Mauricio confracta fuisse.

(48) *Καὶ καμάρας ἔχουσα*. Ita ex Anonymo nostro emendo; perperam quippe in ms. legitur, καὶ μαρμάρας ἔχουσα; sic et Lambecius et Combefisius legunt.

(49) *Βασιλίσκος*. Ita ex eodem Anonymo lego. Corrupte ms. Βασιλικός.

(50) *Νουμεριανοῦ*. Sic legit et Lambecius. Ms. Νουμερίου.

ἦρχε, κτίσας κατῴκησεν ἐν αὐτῷ· ἔνθα καὶ A ναὸν παμμεγέθη τοῦ Διὸς ἤγειρε. Ταῦτα δὲ Ζήνων ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς βασιλείας καιρῷ παρέλυσεν.

autem Zeno, imperii sui anno secundo evertit.

De crucibus ac aliis sacris monumentis, quæ infra columnam Fori deposita erant.

Ἐν τῷ φόρῳ κάτωθεν τῆς μεγάλης στήλης (51) ὑπάρχουσι σταυροὶ εἰς πλῆθος, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ μεγάλου φέροντες· ἔνθα καὶ τῶν δύο λῃστῶν, τῶν συσταυρωθέντων τῷ Χριστῷ αὐτῷ τῷ τόπῳ κεχωσμένοι εἰσὶν ἕως τῆς σήμερον. Ἀλλὰ καὶ βίσσιον (52) ὑελοῦν μύρου, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς ἠλείψατο, καὶ πολλὰ ἕτερα εἰς πλῆθος σημειοφορικὰ ὑποκάτω τοῦ κίονος τοῦ φόρου (53) ὑπάρχουσιν, παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τεθέντα, καὶ παρὰ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἀσφαλισθέντα (54), ἅ τινα κατ' ὄνομα εἰς μῆκος τοῦ μνημονεῦσαι ἐξαγόμεθα.

In foro infra majorem columnam complures cruces habentur, magnæ crucis signum præferentes: ubi etiam duorum latronum, una cum Christo crucifixorum, cruces in hodiernum usque diem sepultæ sunt. Sed et urceolus vitreus unguenti, quo Christus inunctus fuit: et alia bene multa queis miracula perpetrantur in inferiore parte columnæ fori a Constantino Magno deposita sunt, et a magno Theodosio communita, quæ ad longum recensere nolim.

De magno Strategio ac monumentis quæ ibidem exstabant.

Πολλὰ ἐν τῷ Στρατηγίῳ τῷ μεγάλῳ (55) Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἠρέσκετο· ὅθεν καὶ νουμία Ἑλληνικὰ εἰς χάος πλῆθος παρέδωκεν. Ὡς δὲ ἐγγράφως μὲν τοῦτο οὐχ εὕρομεν, παρὰ δὲ ἀνδρῶν τῶν ἐν πείρᾳ τῆς γραφῆς τυγχανόντων ἠκούσαμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ Στρατηγίῳ καὶ χρυσὸς εἰς πλῆθος κατεχώσθη εἰς χάος πολύ. Καὶ οὐκ ἠπίστησα ἀκούσας, ὅτι ἃ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξέδωκαν ἡμῖν, τὰ πλείω ἀγράφως καὶ οὐκ ἐγγράφως, ὡς ἴσασιν οἱ φιλομαθεῖς. Ἐν δὲ τῷ μικρῷ Στρατηγίῳ, μόλιβδος πολὺς χρηματίζει, καὶ αὐτὸς ὁ μόλιβδος, ἡ μολίβδου διάθεσις, ἔγγραφος. Ἀλλὰ καὶ χρυσίου καὶ ἀργυρίου διὰ μαρμάρων γραφῶν ποίησις· τοῦτο δὲ ἐκ στίχων πινακιδίων μαρμαρικῶν, ἢ ἀναγνόντες, ἢ παρὰ τῶν ἀναγνωσάντων ἐρευνήσαντες, ταῦτα γεγραφήκαμεν.

B Magno Strategio magnus Constantinus plurimum delectabatur, unde etiam ingentem Græcorum nummorum vim ad complanandum terræ hiatum clargitus est. Quod qua ratione contigerit, etsi scripto traditum non invenerimus, a viris tamen litterarum peritis id audivimus: nempe, in eodem Strategio magnam vim auri in terræ hiatum ingentem conjectam fuisse. Neque dictis fidem negavi, quia multa vel a nobis ipsis vel a majoribus gesta sine scripto sæpius quam scripto celebrantur, ut norunt periti. In minore autem Strategio ingens est plumbi copia, plumbumque ipsum, plumbique affectio scripto consignata est. Sed et auro argentoque vermiculatæ marmorum picturæ. Id ex tabellis marmoreis, quas partim ipsi legimus, partim ab iis qui legerant accepimus, scripto C tradidimus.

De gigantum ossibus apud S. Menam repertis.

Ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ (56) ὄρυγμα εὑρέθη μέγα, ὅτε ἐκαθαίρετο, καὶ ὀστᾶ ἀνθρώπων γιγάντων εἰς πλῆθος, ἅ τινα θεασάμενος ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος καὶ ἐκπλαγεὶς, ἐν τῇ φόσσᾳ κατέθετο (57) εἰς θαῦμα ἐξαίσιον.

165c In templo S. Menæ, cum purgaretur, profundissima fossa reperta est, et ossa gigantum innumera: quæ cum videret Anastasius, obstupefactus ea in arce ad spectaculum admirandum deposuit.

De statua Platonis eunuchi quæ in templo S. Procopii in Chelone erigebatur.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Προκοπίου, τοῦ ἐν τῇ Χελώνῃ, στήλη ἵστατο εὐνούχου τινὸς, ἧς ἐν

In templo S. martyris Procopii in Chelone statua eunuchi cujusdam erigebatur, in cujus pectore

Anselmi Bandurii notæ.

(51) *Κάτωθεν τῆς μεγάλης στήλης*. Perperam in ms. legitur πύλης pro στήλης; et ταυροὶ pro σταυροὶ, uti optime Lambecius primum monuit, et deinde Combefisius.

(52) *Ἀλλὰ καὶ βίσσιον*. Lambecius pro βίσσιον βικίον legendum putat; quapropter nec immerito a Combefisio reprehenditur; nam crebro apud scriptores βήσσιον et βίσσιον reperitur, eadem qua βικίον significatione; cum omnes hæ voces a βῖκος, quod est *vas* aut *urna habens ansas*, deducæ videantur. Vide Ducangii Gloss. v. Βῆσα.

(53) *Ὑποκάτω τοῦ κίονος τοῦ φόρου*. Ita ex contextu restituimus; nam in editis et in ms. habetur, ὑποκάτω τοῦ φόρου, *in inferiori parte fori*.

(54) *Καὶ παρὰ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἀσφαλισθέντα*. Ita habet et Codinus. Perperam legitur apud Suidam ibidem, ἀφανισθέντα. Theodosius enim ea quæ Constantinus posuerat non abstulit, sed firmius duntaxat consistere fecit. Ἀσφαλισθέντα D δὲ παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου Lambecius vertit, *Theodosius Magnus, quo tutius asservarentur, inde abstulit*.

(55) *Ἐν τῷ Στρατηγίῳ τῷ μεγάλῳ*. In Strategio milites exerceri solitos narrat Anonymus noster, ubi etiam plurima simulacra exstitisse refert.

(56) *Τοῦ ἁγίου Μηνᾶ*. Templum hoc S. Menæ ponitur ab Anonymo nostro in Acropoli, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει.

(57) *Ἐν τῇ φόσσᾳ κατέθετο*. Anonymus noster habet, εἰς τὸ παλάτιον κατέθετο.

scriptum erat, *Quisquis signa magice consecrata loco moverit, laqueo pereat.* Erat autem statua Platonis cubicularii, qui temporibus Basilisci imperatoris vivus exustus fuit. Cum autem parentes ejus ab imperatore flagitarent ut statua Platoni eunucho poneretur, in monumentum et exemplum iis qui adversus imperatorem rebelles forent, id non prohibuit. Cum vero S. martyris templum restauraretur, statua translata est in Hippodromum. Eunuchi autem istius ædes hactenus in Chelone supersunt.

Ex Hemerii chartularii rebus a Theodoro conscriptis, cum ad Cynegium lustrandi causa venit. Magna enim nobis fuit in iis vestigandis sollicitudo, ut quæ rogaveras, vir præclare, virtuti tuæ nota faceremus.

Cum aliquando una cum prædicto Hemerio illustri chartulario, ad Cynegium profecti, simulacra ibi posita lustraremus, statuam perbrevem, sed admodum latam crassamque reperimus. Cum autem ego, inquit Theodorus, non tam inspicerem, quam miro spectaculo attonitus hærerem, ait Hemerius, ipse pariter obstupefactus : Quisnam Cynegium extruxit ? Respondi, Maximianus excitavit, Aristides dimensus est. Vix dixeram, et collapsa ex alto statua Hemerium confestim oppressit. Ego casu perterritus, quod exceptis pueris mulos tenentibus, ipsisque extra gradus consistentibus, adesset nemo, veritus ne quid inde mihi periculi emerge- C

A τῷ στήθει ἐγράφη (58) *Ὁ μετατιθεὶς θεμάτια* (59), *τῷ βρόχῳ παραδοθήτω.* Ἦν δὲ ἡ στήλη Πλάτωνος κουβικουλαρίου, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις βασιλέως Βασιλίσκου πυρίκαυστος γέγονε. Τῶν δὲ γονέων αὐτοῦ αἰτησάντων τὸν βασιλέα (60), στηλωθῆναι τὸν εὐνοῦχον Πλάτωνα εἰς μνημόσυνον τοῖς ἀνταιροῦσι βασιλεῖ, οὐκ ἐκώλυσεν. Ἐν δὲ τῷ ἀνακαινίζεσθαι τὸν τοῦ μάρτυρος ναὸν, μετετέθη εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον. Οἱ δὲ οἶκοι τοῦ αὐτοῦ εὐνούχου σώζονται ἐν τῇ Χελώνῃ (61) ἕως τῆς σήμερον.

Ἐκ τῶν Ἡμερίου χαρτουλαρίου (62), φράσις τῶν παρὰ Θεοδώρου, ὅτε παραγέγονεν ἐν τῷ Κυνηγίῳ θέας χάριν. Πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἐμελέθη περὶ τοῦ ἐρευνῆσαι ἀκριβῶς, περὶ ὧν παρεκάλεσας, καὶ φανερῶσαι τῇ σῇ ἀρετῇ, ὦ φιλόκαλε. B

Ἀπελθόντων ἡμῶν ποτε ἐν τῷ Κυνηγίῳ σὺν Ἡμερίῳ τῷ προλεχθέντι ἐνδόξῳ χαρτουλαρίῳ, τὰς ἐκεῖσε ἱστορῆσαι εἰκόνας, ἐν οἷς εὕρομεν μίαν στήλην μικρὰν τῷ μήκει, καὶ πλατεῖαν καὶ παχεῖαν πάνυ. Ἐμοῦ δὲ, φησὶν ὁ Θεόδωρος (63), θαυμάζοντος, καὶ μὴ ἱστοροῦντος, φησὶν ὁ Ἡμέριος καὶ αὐτὸς θαυμάζων, Ὅστις ὁ κτίσας τὸ Κυνήγιόν ἐστιν. Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος, Μαξιμιανὸς ὁ κτίσας, καὶ Ἀριστείδης ὁ καταμετρήσας· παρευθὺ πεσεῖν τὴν στήλην ἐκ τοῦ ἐκεῖσε ὕψους τοσούτου ὑπάρχοντος, καὶ κροῦσαι τὸν Ἡμέριον, καὶ παρ' αὐτὰ θανατῶσαι. Ἐμοῦ δὲ φοβηθέντος, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον ἐκεῖ, ἢ μόνους τοὺς ἡμιόνους ἡμῶν κατέχοντας, καὶ αὐ-

Anselmi Bandurii notæ

(58) *Εὐνούχου τινὸς, ἧς ἐν τῷ στήθει ἐγράφη.* Ita ex Anonymo nostro restituimus; sic porro et Lambecius scribendum putat; perperam vero Combefisius legit cum ms. ἡ ἐν τῷ στήθει ἔγραφεν.

(59) *Θεμάτια.* Sic ex Anonymo nostro emendamus. Perperam Lambecius et Combefisius Θεαμάτια legunt. Θεμάτιον siquidem *statuam magico ritu consecratam* significat, non solum apud Anonymum nostrum et Codinum eodem loco, verum etiam apud Cedrenum ad annum 12 Heraclii : ἐν τῷ ιβ' ἔτει ἐγένετο θεμάτιον τῶν Σαρακηνῶν παρὰ Στεφάνου Ἀλεξανδρέως, etc. Eadem autem notione Θέμα usurpatur apud Eustachium in Vita S. Eutychii patr. Constantinopol., num. 55. ubi de Veneris statua loquitur, ὅτε οὖν ἐξώρυξεν ὁ αὐτὸς μουσωτής τὸ θέμα τῆς ἀκαθάρτου Ἀφροδίτης, etc. Vide Gloss. Ducangii eodem verbo.

(60) *Αἰτησάντων τὸν βασιλέα.* Perperam in ms. legitur et in editione Combefisiana τῷ βασιλεῖ. Ita hæc Anonymus noster narrat; οἱ δὲ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ ᾐτήσαντο τὸν βασιλέα στήλην θεῖναι τῷ εὐνούχῳ Πλάτωνι. Ὁ δὲ οὐκ ἐκώλυσεν.

(61) *Ἐν τῇ Χελώνῃ.* Id est, *in Testudine.* Tractus quidem urbis ita nuncupatus.

(62) *Ἐκ τῶν Ἡμερίου χαρτουλαρίου*, etc. Hinc patet quædam etiam alia de Hemerio scripsisse Theodorum, ex quibus istud unum sit electorum. At cum nulla Hemerii mentio occurrat in illis duobus libellis, qui titulo Ἱστορίας ἐκκλησιαστικῆς, Theodori Lectoris nomine inscripti circumferuntur, credere procul dubio licet, Nicephorum Callisti non integram historiam, sed ea tantum quæ excerptu digniora putavit, collegisse. Hæc siquidem non solum nostra conjectura, sed etiam, licet diverso argumento, doctissimi Gerardi Joannis Vossii comprobatur ex ipsis codicibus manu exaratis, qui in Veneta Bessarionis bibliotheca exstant hoc titulo : *Epitomes historiarum ecclesiasticarum Theodori Lectoris et Philostorgii.* Alter, *Theodori Lectoris compositio ecclesiastica e variis auctoribus.* Hujus autem secundi codicis nuper ad nos Venetiis misit quidam amicus titulum, initium operis et finem ; nimirum : ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΕΚΛΟΓΗ ΕΚ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ. Initium : Καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι χρήσιμον, καὶ λαμπρὸν φανεῖται, εἰ δ' ἂν ἐπιθήσει τις δάκτυλον τῇ δοκιμασίᾳ τῇ σῇ. Πρόεισι δέ μοι ἡ γραφὴ ἀπὸ τῆς Κρίσπου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Καισάρων τρίτης ὑπατείας μέχρι τῆς ἕκτης καὶ δεκάτης τῆς σῆς. Ἔδοξε δέ μοι καλῶς ἔχειν, etc. Finis : D Καὶ τὸ μὲν ὧδε γέγονεν, ὃ οἱ προφῆται. Καίπερ πρὸ πλείστων γενεῶν ὑπὸ γῆν κείμενος σῶος ἀνεφάνη, ἐν χρῷ κεκαρμένος, εὔθυρις, γενειάδα μετρίως καθειμένην ἔχων, τὴν δὲ κεφαλὴν . . . καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀλίγῳ ἐν βάθει ταῖς ὀφρῦσι καλυπτομένους. Hinc manifesto apparet integrum opus Theodori Anagnostæ seu Lectoris, quod cum magno detrimento rei litterariæ amissum credebatur, Venetiis in bibliotheca sancti Marci delitescere. Sed de hac re pluribus alibi. Cæterum titulum supra dictum ita emendat Lambecius : Ἐκ τῶν Θεοδώρου Ἀναγνώστου φράσις τῶν περὶ Ἡμερίου χαρτουλαρίου, ὅτε, etc. Atqui nullus est morbus, nulla medicina adhibenda; obscurat enim potius auctoris mentem Lambecii castigatio, ut optime Combefisius admonet.

(63) *Ἐμοῦ δὲ, φησὶν ὁ Θεόδωρος*, etc. Ita ex codice Vaticano hunc locum emendat Lambecius.

τοὺς ἔξω τῶν ἀναβαθμῶν ὑπάρχοντας. δειλιάσας μὴ κινδυνεύσω, σύρας τῷ δεξιῷ ποδὶ, ἔνθα τοὺς καταδίκους ῥίπτειν ἐπεχείρουν. Δειλιάσας δὲ, τὸ ἄχθος ἀφήσας ἐν τῷ στόματι, τοῦ ἄχθους ἀνεχώρησα, πρόσφυγος γενόμενος ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀγγέλλων τὸ πραχθὲν ἐν ἀληθείᾳ οὐκ ἐπιστευόμην, ἕως εἰς ὅρκου βεβαίωσιν ἐλθεῖν με, διὰ τό ποτε καὶ τοῦτο (64) μόνον τηρῆσαί με τὸ κατόρθωμα. Οἱ οὖν οἰκεῖοι τοῦ τελευτήσαντος, καὶ οἱ τοῦ βασιλέως φίλοι, σὺν ἐμοὶ ἐπορεύθησαν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ πρὸ τοῦ τὸ πτῶμα τοῦ ἀνδρὸς προσεγγίσαι, τὸ πτῶμα τῆς στήλης ἠτένιζον θαυμάζοντες. Ἰωάννης δέ τις φιλόσοφός φησιν, Ὅτι μὰ τὴν θείαν πρόνοιαν οὕτως εὑρίσκω ἐν τοῖς Δημοσθένους συγγράμμασιν, ὑπὸ τούτου τοῦ ζωδίου ἀποκτανθῆναι ἔνδοξον ἄνδρα. Ὃς καὶ παρευθὺ τῷ βασιλεῖ Φιλιππικῷ πληροφορήσας κελεύεται καταχῶσαι τὸ αὐτὸ ζώδιον ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· ὃ καὶ γέγονε, διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι καταλύσεως. Ταῦτα, φιλόκαλε, μετὰ ἀληθείας ἐρευνῶν, εὔχου μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, καὶ ταῖς ἀρχαίαις στήλαις, καὶ μάλιστα ταῖς Ἑλληνικαῖς πρόσεχε θεωρῶν.

A ret, dextro pede tractum cadaver eo conjicere tentabam, quo rei projiciuntur. Verum metu correptus, relicto ad ostium onere in magnam Ecclesiam profugi. Cumque misso nuntio rem enarrarem, nulla mihi fides habita est, quoad jurisjurandi religio accessit; quod hoc solum mihi superesset quod agerem ad salutem. Defuncti igitur familiares, et imperatoris amici, mecum ad locum profecti, antequam ad viri cadaver accessissent, statuæ casum intentis oculis admirati sunt. Tum Joannes quidam philosophus, per divinam providentiam, inquit, ita reperio in scriptis Demosthenis, ab hac statua virum illustrem necatum iri. A quo statim certior factus Philippicus imperator, statuam eodem loco defodi jubet; quod etiam factum est, quia dissolvi statua non posset. B Hæc, vir optime, vere scrutatus, precare ne intres in tentationem, atque ad antiquas statuas, præsertim Græcorum, spectandas animum adverte.

Θεοδώρου Ἀναγνώστου ἔτι συντομία γυναικῶν.

Βερήνης γυναικὸς Λέοντος Μεγάλου ἡ στήλη πλησίον τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου ἄνωθεν τῶν βάθρων (65) ἐν κίονι χαλκῇ· ἔτι τῆς αὐτῆς ἐν τῷ Ἀνεμοδουρίῳ πρὸς νότον (66), πλησίον τῆς ἁγίας Βαρβάρας. Ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη ἐν τῷ ἁγίῳ Ἀγαθονίκῳ ἔτι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ζῶντος ἔστη· ἡ δὲ ἄνωθεν τῆς ἁγίας Βαρβάρας, μετὰ τὴν τελευτὴν Λέοντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ φυγὴν Ζήνωνος τοῦ

Theodori Lectoris brevis tractatus de mulieribus.

Verinæ Leonis Magni uxoris statua prope sanctum Agathonicum supra gradus in columna ænea erigitur. Ejusdem item in Anemodulio ad meridiem prope sanctam Barbaram. Ac prior quidem ad sanctum Agathonicum viro adhuc superstite posita est. Quæ vero supra sanctam Barbaram post Leonis mariti mortem, et Zenonis generi fugam, cum scilicet Basiliscum fratrem suum coronavit,

Anselmi Bandurii notæ.

(64) *Διὰ τό ποτε καὶ τοῦτο*, etc. Id est, *quod hoc solum mihi superesset, quod agerem*. Fides si quidem dictis non est habita, testes nulli aderant, recurrendum igitur erat ad jurisjurandi religionem; quod sola canonica purgatio eum servare posset. Aliter vero hunc locum interpretatur Combefisius, *quod et mihi quandoque unum istud facinus constiterit.*

(65) *Ἄνωθεν τῶν βάθρων.* Duas item Verinæ statuas recenset Anonymus noster, quarum unam stetisse ait magis ad austrum vergentem quam sancti Agathonici templum post ascensum graduum, non vero supra gradus uti placuit Chronographo, alteram e regione proxime S. Barbaræ templum in Artotyriano loco, seu Artopoliis, situm. Cæterum Codinus etiam loquens de hac Verinæ statua quæ austrum versus prope S. martyrem Agathonicum stabat, μετὰ τὴν ἄνοδον τῶν ἐκεῖσε βαθμίδων exstitisse perhibet. Ita habet et Suidas v. *Βηρίνη*, ubi perperam Æmilius Portus interpretatus est: Βηρίνης τῆς γυναικὸς τοῦ μεγάλου Λέοντος δύο στῆλαι ἦσαν, *Verinæ magni Leonis uxoris duæ columnæ fuerunt*; Nam hic στήλη non columnam sed statuam significat, qua significatione passim apud Byzantinos scriptores occurrit; quod autem hic στήλη non columnam sed statuam significet, ex ipso Chronographo manifesto evincitur: Βηρίνης, inquit, γυναικὸς Λέοντος Μεγάλου ἡ στήλη πλησίον τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου ἄνωθεν τῶν βάθρων ἐν κίονι χαλκῇ: scilicet, *Verinæ Leonis Magni uxoris statua prope sanctum Agathonicum supra gradus columnæ æneæ insidens visitur.*

(66) *Ἐν τῷ Ἀνεμοδουρίῳ πρὸς νότον.* Hæc optime conveniunt cum Anonymo nostro, qui proxime sanctæ Barbaræ templum in Artotyriano C loco seu Artopoliis situm, alteram Verinæ statuam stetisse perhibet: siquidem Anemodulium in ipsis Artopoliis exstitisse creditur. Hic vero Ἀνεμοδούριον pro Ἀνεμοδούλιον scriptum puto sive pro Ἀνεμοδήριν; quomodo etiam apud Cedrenum scriptum reperio. Anemodulium graphice describit Nicetas Choniates in narratione de statuis Constantinopolitanis, quas Latini, capta urbe confractas, in monetam conflaverunt (a). Idem Nicetas lib. II in Andronico perhibet, habuisse etiam in animo Andronicum æream suam statuam supra columnam in sublimi æneo Tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulium vocant, erigere. Cæterum id quod Anonymus noster, Nicetas atque alii Ἀνεμοδούλιον vocant, Cedrenus, Ἀνεμοδήριον, D quasi ἀνέμων δῆριν, *certamen* scilicet *ventorum*, nuncupat; ac Theodosio Magno ascribit, quod Leoni Isauro Anonymus noster et Codinus: ait enim pag. 323: Τὸ τετρασκελὲς τέχνασμα, ὃ Δῆριν λέγουσιν ἀνέμων, ἤγειρεν ὁ μέγας Θεοδόσιος πυραμίδος σχῆμα ζωγραφοῦν, καὶ ζώοις πλαστοῖς κεκοσμημένον βλαστοῖς τε καὶ καρποῖς καὶ ῥοΐσκοις, γυμνοί τε ἔρωτες ἵστανται προσγελῶντες ἀλλήλοις ἡμέρως, καὶ τοῖς κάτω περῶσιν ἐμπαίζοντες· ἄλλοι δὲ ἐποχλάζοντες ἔμπαλιν νέοι, σάλπιγξι χαλκαῖς ἐμφυσῶντες ἀνέμους· χαλκοῦν δὲ βρέτας ὑψόθεν περιστρεφόμενον, πνοὰς λιγείας δεικνύει τῶν ἀνέμων. *Quatuor pedibus suffultum opus, quod Contentionem ventorum vocant, Theodosius Magnus erexit, pyramidis formam depingens, et fictilibus exornans germinibus, fructibus, atque malis Punicis. Stant et nudi amores invicem sibi blande arridentes, et infra transeuntibus illudentes. Rursum alii adolescentes subsidentes æreis tubis ventos inflant, et imago ærea in sublimi volans, acutos flatus ventorum edit.*

(a) Hæc narratio Nicetæ Historiæ nunc subjicitur.

acclamante factione Prasina, *Verinæ orthodoxæ Helenæ multi anni*. Erat enim orthodoxæ fidei addictissima.

A γαμβροῦ αὐτῆς, ὅτε Βασιλίσκον ἔσταψε τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς, κράζοντος τοῦ Πρασίνου μέρους, Βερίνης ὀρθοδόξου Ἑλένης πολλὰ τὰ ἔτη. Ἦν γὰρ ὀρθόδοξος πάνυ.

De statua Euphemiæ Augustæ, quæ in tractu Olybrii erecta erat.

Euphemiæ uxoris Justini Thracis statua posita est in Olybrii tractu prope sanctam Euphemiam (quam illa ecclesiam excitavit) in ascensu, quam minima et auro oblita.

Εὐφημίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς, ἐν τοῖς Ὀλοβρίου πλησίον τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἥ τις ἐκκλησία ὑπ' αὐτῆς ἐκτίσθη (67), στήλη ἐν ἀναβάσει, μικρὰ πάνυ χρυσέμβαφος ὑπάρχουσα.

De statuis argenteis Eudoxiæ et ejus filiarum.

Eudoxiæ uxoris Arcadii ingens statua, et Pulcheriæ filiæ ejus aliarumque ipsius duarum filiarum, omnes argenteæ. Præterea ejusdem Eudoxiæ altera in columna ænea, atque alia in Augustæis, cujus causa Chrysostomus exsilio multatus est.

Εὐδοξίας γυναικὸς Ἀρκαδίου μεγάλη πάνυ, καὶ Πουλχερίας θυγατρὸς αὐτῆς, καὶ ἑτέρων δύο θυγατέρων αὐτῆς, ἀμφοτέρων ἀργυραῖ· ἔτι τῆς αὐτῆς Εὐδοξίας ἐν κίονι χαλκῇ· καὶ ἑτέρα ἐν τοῖς Αὐ- B γουσταίοις (68), δι' ἣν ὁ Χρυσόστομος ἀνεσκευάσθη.

De statua Arcadiæ Augustæ ad Topos erecta, necnon aliis Ariadnæ et Zenonis ad Chalces portam positis.

Arcadiæ secundæ Zenonis uxoris statua in gradibus, qui vocantur Topi, ad ædes S. Michaelis archangeli; quo loco Zeno judicium tulit de iis qui ad Basilisci partes desciverant, locumque ipsum secretum fecit. Insuperque prioris ejus uxoris Ariadnæ, ipsiusque Zenonis ad regiam portam Chalces.

Ἀρκαδίας γυναικὸς Ζήνωνος τῆς δευτέρας, ἐν τοῖς πλησίον τῶν βάθρων λεγομένων Τόπων (69), ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου Ἀρχιστρατήγου, ἔνθα Ζήνων ἔκρινε τοὺς μετὰ Βασιλίσκου, καὶ σέκρητον τὸν τόπον ἐποίησε. Ἔτι τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς Ἀριάδνης, μετὰ καὶ αὐτοῦ Ζήνωνος ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ τῆς Χαλκῆς (70).

De statua Pulcheriæ quæ in Chalce visebatur.

165*d* In eadem Chalce superius versus ambulacrum, quod est ante palatium, inclytæ Pulcheriæ cernitur statua.

Ἐν αὐτῇ τῇ Χαλκῇ πλησίον ἄνωθεν, Πουλχερίας τῆς ἀοιδίμου, ὡς ἐν τῷ περιπάτῳ τῷ ἐν τῷ πα- C λατίῳ ἔμπροσθεν ὑπάρχοντι, ἄνωθεν τῆς Χαλκῆς.

De statuis Constantini et Helenæ super Milliarii fornicem erectis.

Super fornicem Milliarii ad orientem, Constantini et Helenæ statuæ; ubi etiam crux visitur in cujus medio est Fortuna urbis.

Ἐν τῷ Μιλίῳ τῷ πρὸς ἀνατολὴν, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἄνωθεν τῆς καμάρας· ἔνθα καὶ σταυρὸς, καὶ μέσον τοῦ σταυροῦ (71) τῆς πόλεως ἡ Τύχη.

Anselmi Bandurii notæ.

(67) *Ἥτις ἐκκλησία ὑπ' αὐτῆς ἐκτίσθη.* Ædem sanctæ Euphemiæ Olybrii nuncupatam exstruere cœpit Eudoxia Valentiniani Junioris uxor; sed cum illa acerba morte sublata esset, Olybrius Romanus dignitate magister, qui juxta habitabat, eam absolvit: ita Codinus in Excerptis. Chronicon Alexandrinum loquens de Olybrio, qui Romæ imperator appellatus fuit, et Placidia ejus uxore: Οὗτοι, inquit, κτίζουσι τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὰ Ὀλυβρίου. Ex quibus apparet, ædem sanctæ Euphemiæ Olybrii dictam, ab Euphemia Augusta uxore Justini Thracis instauratam tantum fuisse, D non vero de novo excitatam. In eadem autem æde sanctæ Euphemiæ concilium celebratum esse anno xxviii Justiniani scribit Theophanes pag. 194 Fuit vero in ea monasterium virorum; nam Basiliscus presbyter et archimandrita τῆς ἁγίας Εὐφημίας τῆς ἐν Ὀλυβρίου subscripsit libello monachorum ad synodum sub Hormisda, et Dioscorus hegumenus interfuit concilio Constantinopolitano sub Mena. Cæterum vide quæ de statua Euphemiæ Augustæ, quæ erat ad hanc Ecclesiam, habet Codinus in Excerptis.

(68) *Καὶ ἑτέρα ἐν τοῖς Αὐγουσταίοις.* Hanc statuam Eudoxiæ, quam Chronographus in Augustæo ponit, Socrates et Sozomenus argenteam pariter fuisse docent, erectamque supra porphyreticam columnam secundum latus meridianum ædis Sophianæ, via duntaxat lata intercurrente, ante domum magnæ Curiæ; ejusdemque causa Chrysostomum exsilio multatum fuisse; nam cum in ejus conspectu ludi publici saltatorum et mimorum ederentur de more, qui jamdudum invaluerat colendi regias imagines, Joannes Chrysostomus hoc contra religionem Christianam fieri existimans, populum pro concione hac de re reprehendit. Quare Eudoxia iis se perstrictam ducens, in exsilium Chrysostomum pellit.

(69) *Ἐν τοῖς πλησίον τῶν βάθρων λεγομένων τόπων.* Topi Constantinopoli unde dicti, satis aperte ostendit Anonymus noster; scilicet Zeno cum post biennium ingentibus copiis urbem ingressus, magnaque populi ac senatus frequentia exceptus esset, ac Armatius Basilisci præfectus cum omni exercitu ad Zenonem transisset, Basiliscus continuo una cum uxore et liberis in ecclesiam antiquam S. Irenæ confugit. Quare Zeno voluit ibi fieri loca judiciaria et sedes pro universo clero et senatu, ac ubi omnes consedissent, condemnavit Basiliscum, et in Limnas locum Cappadociæ relegavit. Et ob hunc judicum consessum locus ille Toporum nomen nactus est. Vide Chron. Alex. pag. 326.

(70) *Ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ τῆς Χαλκῆς.* Πύλαι βασιλικαί eæ sunt quas *regias* a Latinis appellari diximus. Cæterum quas statuas Zenonis et Ariadnæ ad Regiam Chalces portam Chronographus ponit, has Anonymus noster in Chalce proxime quasi ante palatii ambulacrum stetisse perhibet, ubi etiam inclytæ Pulcheriæ, ac pedestres duas exiguæ columnæ insidentes, Secundi philosophi distichis ornatas, exstitisse ait.

(71) *Καὶ μέσον τοῦ σταυροῦ.* Quomodo autem in medio crucis urbis Fortuna erat, pluribus ex-

De aliis statuis quæ in Milliario positæ erant.

Ἐν τῷ αὐτῷ Μιλίῳ Σοφίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ μετὰ τὸν μέγιστον Ἰουστινιανὸν, καὶ Ἀραβίας θυγατρὸς αὐτῶν, καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτῶν (72) εὐμορφοτάτης πάνυ, κεχρυσωμένη· Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου υἱοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς πλησίον Θεοδοσίου στήλης τοῦ πατρὸς, ἀμφότεραι ἐφ' ἵπποις· ὅτε καὶ σιτηρέσια ἐδόθη πολλὰ, ἐξαιρέτως δὲ τῷ Πρασίνων μέρει, κράζοντος τοῦ δήμου, *Ὁ γόνος Θεοδοσίου Κωνσταντῖνον ἐνίκησεν.*

A In eodem Milliario, Sophiæ uxoris Justini, Justiniani maximi successoris, et Arabiæ filiæ eorum, atque Helenæ formosissimæ neptis eorum statua auro obducta. Arcadii item et Theodosii ejus filii haud procul statua Theodosii patris, ambæ equestres, in quarum dedicatione annonæ largitio splendida fuit, iis maxime qui Prasinæ factionis erant, acclamante populo, *Theodosii soboles Constantinum vicit.*

De statuis quæ in tribunali palatii erectæ erant.

Ἐν τῷ τοῦ παλατίου τριβουναλίῳ, Εὐδοκίας γυναικὸς Θεοδοσίου τοῦ ἐγγόνου Θεοδοσίου (73), Μαρκιανοῦ τε καὶ Κωνσταντίνου· ἔνθα καὶ ὀρχήσεις πλεῖσται ἕως Ἡρακλείου, τοῦ τε Πρασίνου καὶ Βενέτου μέρους γεγόνασιν.

In tribunali palatii Eudociæ uxoris Theodosii alterius Theodosii nepotis, item Marciani et Constantini statuæ collocatæ erant. Ubi etiam saltationes plurimæ Prasinæ et Venetæ factionis ad B Heraclii usque tempora perstiterunt.

ΠΕΡΙ ΘΕΑΜΑΤΩΝ (74).

Θέαμα α'.

Τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ κινστέρνᾳ τῇ χρυσορόφῳ (75) ἀνδρείκελον, χρυσέμβαφον ἄγαλμα ὑπάρχον (ἔνθα τὸ Ἔξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κατεσκευάσθη) τὸ γονυκλινὲς, Ἰουστινιανοῦ ἐστι, τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν τυραννήσαντος, καὶ πλησίον αὐτοῦ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀδελφῆς Βουσήρου Γλιαβάρου (76), μετὰ τὴν ἧτταν Τιβερίου

166 DE SPECTACULIS.

Spectaculum I.

Simulacrum auro obductum in Basilica Cisterna auro laqueata (ubi Heraclii imperatoris Examum constructum est) virili specie in genua provolutum, Justiniani est, secundo Constantinopoli tyrannidem exercentis, ac prope eum uxoris ejus, sororis Buseri Gliabari, devicto Tiberio Apsimare; quando et Philippicus 167 eodem ipso in loco Basilicæ

Anselmi Bandurii notæ.

ponit Anonymus noster, scilicet in medio crucis erat catena clausa, atque magice consecrata, ut nimirum, quousque illa catena integra maneret, C urbs omnium gentium victrix esset, et ab hostium incursionibus libera; ita ut eam nec adire nec lædere possent; sed statim quasi victæ retrocederent. Quis vero hæc superstitiosa et pene ethnici ritus non videt?

(72) *Καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτῶν.* Ita restituimus; omnes siquidem mss. habent αὐτοῦ vel αὐτῆς. Codinus καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτοῦ. Cod. Reg. 1, καὶ Ἀράβας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτῆς. *Reg.* 2, Ἀρράβας. Suidas vero, καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, καὶ Ἑλένης τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῆς. Chronographus item noster nonnihil diverse. At quidem utrobique legendum puto αὐτῶν. Helena quippe filia fuit Baduarii Curopalatæ et Arabiæ, Justini Junioris et Sophiæ filiæ. Neptis itaque fuit Helena utriusque, non vero consobrina, ut vertit Lambecius.

(73) *Τοῦ ἐγγόνου Θεοδοσίου.* Male Combefisius legit τοῦ ἔγγονος Θεοδοσίου, et pejus interpretatur: *In palatii tribunali statuæ collocatæ erant Eudociæ uxoris Theodosii, et ipsius Theodosii, et Marciani,* etc. Τοῦ ἐγγόνου lego et sic interpretatus sum: *In tribunali palatii Eudociæ uxoris Theodosii, alterius Theodosii nepotis, item Marciani,* etc.

(74) *Περὶ θεαμάτων.* Philo Byzantinus scripsit περὶ τῶν ἑπτὰ θεαμάτων τοῦ κόσμου, hoc est, ut interpretatur Vitruvius, *de septem orbis spectaculis.* A. Gellius item lib. x, cap. 18, *septem omnium terrarum spectacula* vocat. At apud Chronographum et Codinum θεάματα dicuntur simulacra et statuæ, et cætera id genus ἔργα περιφανέστατα.

(75) *Τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ κινστέρνᾳ τῇ χρυσορόφῳ.* Ita quoque Lambecius et Combefisius legunt; corrupte enim in ms. habetur, τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ στηρᾷ τῆς χρυσορόφου, etc. Anonymus vero noster ita habet: Εἰς δὲ τὸν τῆς βασιλικῆς χρυσορόφου ὄπισω τοῦ Μιλίου, ἦν ἀνδρείκελον ἄγαλμα χρυσέμβαφον, ἔνθα ἦν τὸ Ἔξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως καὶ γονυκλινὲς Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, etc., id est, *In ea parte ipsius basilicæ pone Milliarium, quæ aureo laqueari operta est, stabat statua virilis inaurata, ubi etiam visebatur Examum Heraclii imperatoris, ac genuflexa Justiniani tyranni statua,* etc. Igitur præter statuam Justiniani genuflexam stabat altera auro obducta.

(76) *Τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀδελφῆς Βουσήρου Γλιαβάρου.* Perperam hæc Combefisius legit et interpretatur, *ac prope eum, uxoris ejus et sororis, uxoris Buseri Gliabari.* Putat quippe legendum, καὶ τῆς ἀδελφῆς, non Chagani, sed vel ipsius Justiniani, vel Theodoræ ejus uxoris, ἡ Βουσήρου Γλιαβάρου, quæ uxor fuisset Buseri Gliabari; eoque, inquit, forsitan nomine statuam meruisset, quod cum sorore fratris insidias marito detexisset. At non animadvertit vir doctus hanc conjecturam non cohærere subsequentibus: siquidem paulo infra habet Chronographus: Πάκτα οὖν οὐκ ὀλίγα ἐκεῖσε D ἐδόθησαν, ἔνθα αὐτοῦ τοῦ τυράννου καὶ τῆς γυναικὸς τὰ ἀγάλματα. Ego vero nullam medicinam adhibendam esse puto, ubi nullus adest morbus; sicque interpretatus sum, *ac prope eum uxoris ejus, sororis Buseri Gliabari.* Bis quippe nuptias iniisse Justinianum Rhinotmetum constat: at prioris uxoris ex qua filiam procreavit, nomen ac familiam non produnt scriptores. Altera fuit Theodora, Buseri, vel ut alii scribunt, Busiri Chazarorum chagani seu ducis filia, quam tum demum duxit cum in exsilio agens, paulo antequam imperium reciperet, ad eumdem Chaganum, insidiis Chersonitarum petitus, profugit. Verum cum Chaganum una cum Apsimaro sibi insidias struere comperisset, ab eo clam discedens, filiam patri remisit, sed haud diu post recuperato imperio Terbelis Bulgarorum principis ope uxorem cum filio Tiberio in urbem revocat, utrumque corona donat. Vide S. Niceph. CP *Breviar. hist.* pag. 124 et seqq. edi-

auro laqueatæ abrogatus est : ubi plerumque Terbelis Bulgarus Gliabarus et Chazarus sederunt. Ibi non paucæ pactæ pecuniæ datæ sunt, quo loco item tyranni et uxoris ejus statuæ sunt, inter quas stat elephas tantæ magnitudinis, ut asserentibus belluarum custodibus nullus majore mole elephas reperiatur. Elephas autem ille a Severo Caro Græco effictus est ad spectaculum, ut aiunt. In illa quippe Basilica auro laqueata statutum fuerat ut elephas consisteret ad ostentum singularissimum. Collem enim esse aiebant ante partem graduum octoginta duorum, ubi et schola custodum urbis excubabat. Ibi, ut narratur, Carcinelo argentario, iniquis lancibus vendenti, elephas molestiam creabat, ita ut ille gubernatori elephanti plerumque interminatus sit, additis etiam necis inferendæ minis, nisi elephantum, qui sibi tabernam evertebat, cohiberet. Ille vero quod oleum conveheret, elephanto imperare non poterat. Quem tandem occisum iniquus argentarius, elephanto devorandum apponit. Bestia vero nondum cicurata, illum quoque interemit. Quo audito Severus, hostias bestiæ non paucas obtulit : atque eo ipso loco confecta statua fuit, ubi etiam Hercules multis hostiis et sacrificiis cultus fuerat. Utque multo

τοῦ Ἀψιμάρου· ὅτε καὶ Φιλιππικὸς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς χρυσορόφου βασιλικῆς ἀπεδοκιμάσθη (77), Τερβελλ τοῦ Βουλγαρίας ἐκεῖσε (78) πολλάκις καθήσαντος, καὶ Γλιαβάρου Χαζάρου· πάκτα οὖν οὐκ ὀλίγα ἐκεῖσε ἐδόθησαν, ἔνθα αὐτοῦ τοῦ τυράννου καὶ τῆς γυναικὸς τὰ ἀγάλματα. Ἐν οἷς ἐλέφας ἵσταται παμμεγέθης, ὡς οἱ θηριοδέκται ἡμῖν ἐβεβαίωσαν, μὴ γενέσθαι ἐπάνω αὐτοῦ τὸ μέγεθος τῶν ἐλεφάντων· τῶν δὲ μεγάλων ἕως οὕτως. Ὁ ἐλέφας ὑπὸ Σεβήρου τοῦ Καροῦ Ἕλληνος ἐτυπώθη θέαμά τι, κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἐν γὰρ τῇ αὐτῇ χρυσορόφῳ βασιλικῇ τὸν ἐλέφαντα παραμένειν εἰς θέαμα ἐξαίσιον. Ὅρον γὰρ εἶναι πρὸς τοῦ μέρους (79) τῶν ἀναβαθμῶν τῶν οβ' ἔλεγον, ἔνθα καὶ σχολὴ φυλαττόντων πόλιν. Ἐν αὐτῷ δὲ φασὶ τὸν ἐλέφαντα παραμένειν Καρκινήλῳ ἀργυροκόπῳ ἐν πλαστοῖς ζυγοῖς (80) τὴν πρᾶσιν ποιουμένῳ· ὥστε διατρέφοντι τὸν ἐλέφαντα, φασὶν, ἀπειλεῖν, ὅτι καὶ ἀπορθεῖται τούτου τὸ οἴκημα· καὶ πολλάκις διαβεβαιωσαμένου θάνατον τῷ θηριοτρόφῳ, εἰ μὴ τοῦτον κρατήσειεν (81)· αὐτὸς δὲ διὰ τὰς βαγύλας ἐλαιοφόρους κρατῆσαι οὐκ ἐνεδίδου· ὃν καὶ φονεύσας ὁ αὐτὸς ζυγοπλάστης, τῷ ἐλέφαντι εἰς βρῶσιν προέβηκε· τοῦ δὲ θηρίου ἀτιθάσσου ὄντος, καὶ αὐτὸν ἐξηνάλωσεν. Ὁ καὶ Σεβῆρος ἀκούσας, θυσίας τῷ θηρίῳ οὐκ

Anselmi Bandurii notæ.

tionis Petavianæ; Theoph. pag. 314. Hinc corrigendi sunt Anonymus noster et Codinus cæterique recentiores, qui, cum de S. Anna Deuteron cognominata loquuntur, Justinianum Rhinotmetum profugisse ad Terbelim Bulgarorum principem perhibent, qui filiam suam Theodoram ipsi in uxorem dedit, et insuper quindecim millia militum subministravit; nam non Terbelis Bulgarorum principis filiam Theodoram fuisse, sed Buseri Chazarorum chagani sororem satis constat ex laudato S. Nicephori loco, necnon Theophane ac Chronographo.

(77) *Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς χρυσορόφου βασιλικῆς ἀπεδοκιμάσθη*. Philippicus, cum biennium et menses aliquot imperasset, ipso die natalis urbis editis Circensibus ludis, post prandium in palatio meridians a conjuratis capitur, et ad Circum ductus oculis privatur. Vide S. Niceph. pag. 150. Quod autem hic S. Nicephorus Sabbato Pentecostes γενέθλιον τῆς πόλεως illo anno incidisse tradat, impossibile omnino est, cum in Menologio Græcorum ad XI Maii notetur τὸ γενέθλιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Oportet itaque hoc anno Pentecosten in Maii XII incidisse. Annus a fastorum conditoribus Christi DCCXIII statuitur, ind. XI, cyclo lunæ XI, cyclo solis Constantinopolitano XVII, epactæ solis VI, luna XIV, Aprilis XV, quæ cum concurrentibus dat feriam VII. Ideo postridie XVI ejusdem mensis Pascha, cyclo solis Romano XXII, lit. A; Pentecoste vero Junii IV, longe post XII Maii. Sed neque ante hunc annum præterquam a. DCXLII, Pentecoste in Maii XII incidit; neque post, nisi tantum a. DCCXXVI, ut ex Bedæ ac Dionysii Cyclis patet. Proinde falsum τὸ γενέθλιον Constantinopoleos ipso anno in Sabbatum ante Pentecosten incidisse. Vide doctissimi Petavii Notas ad laudatum Nicephori locum.

(78) *Τερβελλ τοῦ Βουλγαρίας ἐκεῖσε*, etc. Terbelim Bulgarorum principem extra Blachernarum mœnia stationem habuisse perhibet Nicephorus noster; ubi etiam omni honore ac munificentia a Justiniano exceptum scribit : Τῶν δὲ Βουλγάρων ἄρχοντα Τέρβελιν ἔξω τείχους Βλαχερνῶν σκηνούμενον πολλὰ φιλοφρονησάμενος, τέλος παραγενόμενος πρὸς αὐτὸν χλαμίδα τε περιβάλλει βασιλικὴν, καὶ Καίσαρα ἀναγορεύει. Καὶ συμπάρεδρον ποιησάμενος προσκυνεῖσθαι σὺν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκέλευσε. Καὶ πλεῖστα παρασχόμενος δῶρα πρὸς τὰ ἑαυτοῦ ἐξέπεμψε. Præterea Justiniano secundum imperatore statua Valentini argentea, examum tenens in dextera argenteum, ad pactam Barbaris pecuniam solvendam a Curio protectore ablata est forsan hæc quoque Bulgaris data, testatur idem Chonographus supra cum de Modio, Codinus item pag. 35, de eadem re loquens.

(79) *Ὅρον γὰρ εἶναι πρὸς τοῦ μέρους*, etc. Collem ibi exstitisse referunt Anonymus noster et Codinus. Combefisius legit : Ὅρον γὰρ εἶναι πρώτου μέρους, et interpretatur, *Metam enim esse ajebat primæ partis graduum octoginta duorum*. Hæc quidem lectio mihi non probatur : at ejus conjectura mihi arridet, φόρον scilicet pro ὅρον legendum. Forum sane rerum venalium ibi exstitisse sequentia denotant, quod argentarii taberna illic esset, quod elephas onera conveheret, quodque illic schola custodum urbis excubaret; nam milites in Foro collocari solitos superius docuit Chronographus; ἔθος γὰρ, inquit, τὰ τοῦ φόρου παρ' αὐτοῖς φυλάττεσθαι : quo in foro terribilem elephantis statuam exstitisse perhibet; num eadem ac eodem in loco ignoratur, sed certe haud procul.

(80) *Ἐν πλαστοῖς ζυγοῖς*. Ita Lambecius et Combefisius ex Suida emendant; perperam quippe in ms. legitur, ἐν πλατῦς. Anonymus noster habet, ἐναντίοις ζυγοῖς : et paulo post argentarius ζυγοπλάστης appellatur ab eodem Anonymo, necnon a Suida ubi Portus jure merito a Lambecio et a Combefisio reprehenditur, quod utrobique male interpretetur, *qui in libris a se factis venditionem faciebat*.

(81) *Κρατήσειεν*. Scribæ inscitia κρατήσει in ms. legitur; sed plura hujusmodi, ubi manifestus scribæ error apparebat, nulla addita nota emendavimus, a supervacaneis quippe notis quantum licuit, abstinuimus; neque res ab aliis illustratas illustrare aggressi sumus, nisi aliquid inde novi et inobservati nobis appareret.

ὀλίγας προσήνεγκεν. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ τόπῳ παρευθὺ καὶ ἀπετυπώθησαν· ἔνθα καὶ Ἡρακλῆς ἐλατρεύθη, παμπόλλας θυσίας δεξάμενος, καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ μετετέθη (82) εἰς θέαμά τι μέγιστον. Τὸ δὲ πρότερον ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ Ἰουλιανοῦ ὑπατικοῦ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον εἰσήχθη, μετὰ καρούχας καὶ νηὸς καὶ στηλῶν δώδεκα. Αὕτη, φασὶν, ἡ ἱστορία τοῦ θεάματος Σευήρου ἡ ξένη γέγονεν ἐπὶ Ἀνθίμου ὑπάτου· οὕτινος τὰ Ἀνθίμου κατὰ τὴν κέλευσιν Νουζαμήτου ὑπάρχου τῆς πόλεως τοῦ ἀπὸ Περσῶν ἀντὶ πάκτων ἐχρηματίσθησαν, ἐν ταῖς ἡμέραις Βύζα καὶ Ἀντίου, καὶ ἕως τῆς σήμερον τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἐν πείρᾳ προτέθειται θέαμα.

A magis spectaculo esset in Hippodromum invectus est; cum **168** prius Roma Byzantium Juliano consule cum carruca et nave ac decem aliis statuis translatus fuisset. Contigit vero stupenda hæc spectaculi Severiani historia, Anthimo consule: cujus Anthimi bona, jubente Nuzameto urbis Præfecto Persa, pro pacta pecunia solvenda vendita sunt, in diebus Byzæ et Antii, hodieque philosophantibus ad experimentum hoc spectaculum prostat.

ΘΕΑΜΑ Β'. *Τῶν ἐν τῷ Ὡρέῳ Μιλίῳ.*

Ἐν τῷ Ὡρέῳ Μιλίῳ, Ἡλίου ἅρμα (83) ἐν τετράσιν ἵπποις πυρίνοις ἱπταμένοις παρὰ δύο στηλῶν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὑπῆρχεν, ἔνθα Κωνσταντῖνος εὐφημίσθη (84) μετὰ τὸ νικῆσαι Ἀζώτιον, καὶ Βύζαν καὶ Ἄντην, κράζοντος τοῦ Βενέτου μέρους,

..... *Εἵλες παλίνορσον ἱμάσθλην,*
Ὡς δὲ δὶς ἡβήσας μαίνεαι ἐν σταδίοις·

τοῦ δὲ Πρασίνου μέρους λέγοντος, Οὐ χρῄζομέν σε, λωβέ· οἱ Θεοὶ ἀνώτεροι αὐτοῦ εἷλον. Τοῦ δὲ Ἡλίου ἅρματος κατενεχθέντος ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, δορυφορούμενον εἰσῄει στηλίδιον καινὸν παρὰ Κωνσταντίνου κατασκευασθὲν ὑπὸ Ἡλίου φερόμενον, Τύχη πόλεως· ἐν βραβείοις πλείστοις εἰς τὸ στάμα εἰσῄει, καὶ ἔλαβεν ἆθλα παρὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ στεφανωθὲν ἐξῄει, καὶ ἐτίθετο ἐν τῷ Σενάτῳ, ἕως τῶν Γενεθλίων τῆς πόλεως. Ὑπὸ δὲ Ἰουλιανοῦ, διὰ τὸν χαραχθέντα σταυρὸν, ἐν αὐτῷ βοθύνῳ, ὅπου τὰ πλεῖστα θεάματα, καὶ αὐτὸ παρεδόθη.

SPECTACULUM II. *De iis quæ in Aureo Milliario erant.*

In Aureo Milliario jam inde ab antiquis temporibus currus Solis trahente quadriga equorum ignei coloris quasi volantium a duabus columnis visebatur: ubi B Constantinus post victos Azotium, Byzantem et Antem, Venetæ factionis his acclamationibus exceptus est:

. . . Vertisti retro flagellum,
Ac velut bis pubescens, insanis in stadiis.

Prasina ex opposito factione dicente, *Non te opus habemus, injuriose; Dii illo superiores traxere.* Solis autem curru in Hippodromum deducto, statua illa exigua, urbis scilicet Fortuna, quam Constantinus fabricaverat, Sole vecta, multis braviis instructa in Hippodromi tribunal veniebat, receptisque a Constantino imperatore victoriæ præmiis, **169** inde coronata exibat, atque in senatu usque ad diem urbis natalem reponebatur. A Juliano autem quod insculptam crucem haberet, in eam fossam C projecta et terra obruta est, in quam plurima quoque alia spectacula.

ΘΕΑΜΑ Γ'. *Τῶν ἐν τῷ Φόρῳ.*

Βαλμασὰ κεντυρίων φίλος εἰδώλων πάνυ κατέαξε τὸ εἴλημα τοῦ Φόρου (85) ὡρολογίου, θέας χάριν, ὡς ἔλεγεν· ὡς δὲ ἐν τῷ δοκεῖν μᾶλλον ἕνεκα τοῦ κλέμματος (86) καὶ τοῦτο ποιήσας (87), ἔκλεψε τὸ Παλλάδος εἴδωλον ἀργυροῦν. Καὶ τὰ βαλάντια Ἀσκληπιοδώρου (88) εὑρέθησαν τῶν τριῶν λιτρῶν

SPECTACULUM III. *De iis quæ in Foro exstant.*

Balmasa centurio, idolorum studiosissimus, horologii in Foro stantis involucrum spectandi causa, ut aiebat, confregit; ut autem vero similius erat, furandi causa id egit: Minervæ quippe signum argenteum furatus est, Asclepiodori quoque marsupia trium librarum reperta sunt, item corona Cleo-

Anselmi Bandurii notæ.

(82) *Καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ μετετέθη.* Hanc statuam ex ære cælatam fuisse, auctore Lysimacho, testatur Nicetas Choniates in Narratione *de statuis Constantinopolitanis*, etc.

(83) *Ἡλίου ἅρμα.* Ita ex Anonymo nostro restituimus. Perperam quidem legit et interpretatus est Combefisius: Ἐν τῷ Ὡρέῳ Μιλίῳ Ἡλίου ἅρμα, etc. *In aureo Solis Miliario, jam inde ab antiquis temporibus Jovis currus*, etc. Ego vero Anonymi nostri ectionem secutus sum. Miliarium aureum in nova Roma adinstar veteris Romæ exstitisse scriptores mnes perhibent. Nullus vero Miliarii Solis neminit. De curru autem Solis, hoc est, statua Contantini, capite radiato, qualem in nummis ejusdem mperatoris videre est, loquuntur Chron. Alex., Anoymus noster, Codinus et alii complures.

(84) *Ἔνθα Κωνσταντῖνος εὐφημίσθη.* Ita ex uida restituimus. Perperam sane in ms. legitur, Ἔνθα Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας εὐφημίσθη; nam Contantinus hic non imperator, sed auriga celeberrius fuit in quem aliquot epigrammata exstant nthologiæ lib. v. Quia autem sequentes versus a hronographo laudati desumpti sunt ex epigrammate Porphyrium aurigam Venetæ factionis, putat D Lambecius pro *Constantinus* legendum *Porphyrius.*

(85) *Τὸ εἴλημα τοῦ Φόρου.* Corrupte in ms. legitur τοῦ πύρου. De horologio Fori loquuntur Anonymus noster et Codinus.

(86) *Ἕνεκα τοῦ κλέμματος.* Ita et Lambecius legit. Perperam in ms. habetur, ἕως τοῦ κλέμματος.

(87) *Καὶ τοῦτο ποιήσας.* Vel καὶ τοῦτο ποιήσαντος αὐτοῦ. Male Combefisius legit, καὶ τοῦτο ποιήσαντος, etc.

(88) *Καὶ τὰ βαλάντια Ἀσκληπιοδώρου.* Hoc perperam interpretatur Combefisius: *Esculapii quoque lances inventæ sunt trium librarum pondo:* βαλάντια siquidem *marsupia* significant, nullibi pro lancibus usurpatum reperi; neque Asclepiodorum pro Æsculapio vel contra; nomina quidem propria sunt omnino diversa: Asclepiodorum forsan pictorem intelligit, qui ætate Apellis floruit. Olymp. scilicet CXII. Hunc in symmetria mirabatur ipse Apelles. Quod autem marsupia ipsi Chronographus attribuit, hinc fortassis fabulæ origo, quod Asclepiodoro huic Mnason tyrannus pro XII diis dederit in singulos mnas trecenas: testis est Plinius. Sed istæ, mi lector, conjecturæ: ænigma ægnigmate solvitur.

patriæ ex smaragdis colore alabastrino. Re cognita, imperator Constantinus centurionem morte damnavit. Etsi autem impudenter negaret, ac deos obtestaretur, capite truncatus est in uno e gradibus ipsius Fori, ubi olim epulæ ac prandia fiebant. Scelus vero in altero fornice perpetratum non tacebimus. Maxentii mœchi simulacrum divinis honoribus illic colebatur; et quod multi idololatrarum ignorabant, Deus eques adorabatur. Quapropter Constantinus simulacrum evertit, ac eos, qui id temere ausi essent, capite mulctavit. Ubi etiam Arius postea fœda morte periit; qui cum blasphema dicta Græcanicis pejora miser **170** pronuntiasset, quando cum comitatu et pompa Constantinopolitanum thronum, imperatoria manu stipatus raptum procederet. Verum Alexander, vir divina scientia præditus, non prius cessavit quam illum funestæ morti tradidit. Eodem loco, qui a fornice viginti novem palmos habet, sub religioso imperatore Theodosio, Arius marmorea statua effictus est quæ solo tantillum sublimior erat, ac cum illo Sabellius, Macedonius, Eunomius; ut eos qui præterirent tales sibi magistros adscribere puderet; utque ii qui Filio honorem detraxerant, stercore, urina, sputo et lu-

A καὶ ἡ κορωνὶς Κλεοπάτρας (89) κατασκευασθεῖσα σμαραγδινὰς πάνυ ἀλάβαστρος. Τοῦτο γνοὺς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τὸν αὐτὸν κεντυρίωνα (90) Βαλμασὰ ἐπετίμησεν ἄξιον θανάτου. Τοῦ δὲ ἀναισχυντοῦντος, καὶ θεοὺς ἐπικαλουμένου, ἀπετμήθη εἰς ἓν τῶν σκαλίων τοῦ αὐτοῦ φόρου, ἔνθα τὰ ἄριστα τὰ πρῶτα ὑπῆρχεν (91). Τὸ δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ καμάρᾳ γεγονὸς ἄθεσμον οὐ σιωπήσομεν. Τὸ τοῦ μοιχοῦ Μαξεντίου (92) εἴδωλον ἐκεῖσε προσεκυνεῖτο λατρευόμενον, καὶ τοῖς πολλοῖς εἰδωλολάτραις ἀγνοούμενον, θεὸς ἱππόσυνος ἐλατρεύετο· διὸ Κωνσταντῖνος αὐτὸ μὲν κατέβαλε· τοὺς δὲ τοῦτο τολμήσαντας ἀπεκεφάλισεν. Ἔνθα καὶ Ἄρειος μετὰ ταῦτα τὸν μιαρὸν θάνατον ὑπέστη, χείρονα Ἑλλήνων βλασφημῆσαι ἀποτολμήσας ὁ δείλαιος, μετὰ B λιτῆς καὶ τιμῆς (93) τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τῇ βασιλικῇ χειρὶ καθαρπάσαι βουλόμενος· Ἀλλ' οὐκ Ἀλέξανδρος ὁ πολὺς ἐν θεογνωσίᾳ τοῦτο παρεσ... (94) ἕως τῷ ὀλεθρίῳ θανάτῳ τοῦτον παρέδωκεν. Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ (95) ἀπὸ τῆς καμάρας ἕως κθ' παλαιστὰς ἔχοντι, ἐπὶ θεοφιλοῦς Θεοδοσίου ἀπετυπώθη Ἄρειος ἐν μαρμάρῳ συγγειτνιῶντι τῇ γῇ, καὶ σὺν αὐτῷ Σαβέλλιος, Μακεδόνιος, Εὐνόμιος, πρὸς αἰσχύνην τοῖς διερχομένοις (96) σφετερίζειν

Anselmi Bandurii notæ.

(89) *Καὶ ἡ κορωνὶς Κλεοπάτρας*. Κορωνὶς et κορώνα, et κορώνα et κουρούνα recentioribus Græcis pro *corona* accipitur. Vide Ducangii Gloss. med. et inf. Græc.

(90) *Τὸν αὐτὸν κεντουρίωνα*. Scribæ mendum τῷ αὐτῷ κεντουρίωνι, ut et Lambecius animadvertit.

(91) *Ἔνθα τὰ ἄριστα τὰ πρῶτα ὑπῆρχεν*. Id est, *capite truncatus est in uno e gradibus ipsius fori, ubi olim epulæ ac prandia fiebant*. Loquitur hic forsan Chronographus de tribunali in Foro Constantini, quod in regione tertia statuitur in veteri urbis Descriptione, ac proinde eidem usui deserviebat, quo tribunal novemdecim accubitorum seu accubituum, cujus descriptio habetur apud Luitprandum lib. VI *Hist.* cap. 3: *Est domus*, inquit, *juxta Hippodromum, aquilonem versus, miræ et altitudinis et pulchritudinis, quæ Decaennea cubita vocatur. Quod nomen non abs re, sed ex apparentibus causis sortita est Δέκα enim Græce, Latine decem*, ἐννέα *novem*, *cubita a cubando, inclinata vel curvata possumus dicere. Hoc autem ideo, quoniam quidem decem et novem mensæ in ea, quæ secundum carnem est Domini nostri Jesu Christi Nativitate apponuntur: in quibus imperator pariter et convivæ non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo epulantur: quibus in diebus non argenteis, sed aureis vasis ministratur.*

(92) *Τὸ τοῦ μοιχοῦ Μαξεντίου*. Ita etiam Lambecius et Combefisius legendum putant. Corrupte scribitur in ms. τοῦ μυχοῦ Μαξεντίου. Quantus enim erat Maxentius in rapiendis constuprandisque aliorum uxoribus testatur Euseb. lib. VIII, ubi hæc de eo leguntur cap. 26, μοιχείας καὶ παντοίας ἐπιτελῶν φθορᾶς. Cæterum nimis scrupulosus videtur Combefisius, qui pro Μαξεντίου *Maximini* scribendum censet, eo quod Maxentius propensior in rem christianam esset, Maximinus vero Græcanicæ superstitionis vindex acerrimus Christianisque iniquior. Quandoquidem Maxentius initio, populi demerendi gratia tantum, Christianis favere visus est, ac persecutioni modum adhibuit: at mox in omni se crudelitatis ac flagitii genere volutavit. Testatur Euseb. eodem lib. cap. 14; Optatus item lib. 1.

(93) *Μετὰ λιτῆς καὶ τιμῆς*. Scilicet, *quando cum comitatu et pompa Constantinopolitanum thronum, imperatoria manu stipatus raptum procederet*. Perperam interpretatur Combefisius, *supplicationis pompa* C *ac honore Constantinopolitanam sedem imperatoriæ abusu potestatis armata manu atque vi esset rapturus*. Neque hic λιτὴ *supplicationis pompam*, seu *supplicationem*, ut putat Combefisius, significat, aut *processionem ecclesiasticam*, qua notione in Euchologio et passim apud scriptores occurrit, sed pro *comitatu et pompa* sumitur, ut manifeste ex Cedreno liquet pag. 296: Τῇ γὰρ ἑξῆς ὁ ἀνόσιος μετὰ φαντασίας καὶ γαυριάματος εἰς τὴν ἐκκλησίαν προερχόμενος, ἐπειδὴ ἐν τῷ φόρῳ πλησίον τοῦ λεγομένου Σινάτου ἐγένετο, τῆς γαστρὸς νυξάσης αὐτὸν, τοῖς ἐκεῖσε ἀφεδρῶσιν ἀποκεχωρηκὼς, ἀγγελικῇ καταπλάται χειρὶ, τῆς τε κοιλίας αὐτοῦ καὶ τῶν σπλάγχνων σὺν τῇ ψυχῇ ῥαγέντων καὶ εἰς ἀφεδρῶνας καταβληθέντων. *Nam Arius cum postridie magno cum fastu et ostentatione ad ecclesiam procederet, cum in Foro non procul a curia abesset, ventre stimulante ad latrinam abiit: ibique ab angelo ictus, intestina in latrinam egessit atque exanimatus est.*

(94) *Τοῦτο παρεσ*. Lego παρέσχεν, scilicet Alexander, Constantinopolitanus episcopus, cum ei ab D imperatore mandatum esset, ut Arium in Ecclesiam reciperet, anxius, ut par erat, animi, totam noctem ad Dominum precibus fusis Arium pessumdedit, testatur Cedrenus laudato loco.

(95) *Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ*, etc. Locus forsan ille de quo loquitur Anonymus noster, cum de statua Fortunæ urbis, quæ a Juliano in foveam projecta est, quod crucem capiti insculptam haberet; ἔνθα Ἄρειος, inquit, τὸν ἔχθιστον θάνατον ἀπὸ τῆς καμάρας τοῦ Φόρου τοῦ Σενάτου ἀπέδωκεν· ποῦ καὶ οἱ παρερχόμενοι οὖρα καὶ κόπρα ἐτίθουν αὐτῷ τῷ ἐχθίστῳ Ἀρείῳ.

(96) *Πρὸς αἰσχύνην τοῖς διερχομένοις*. Id est *ut eos qui præterirent tales sibi magistros ascribere puderet; utque ii qui Filio honorem detraxerant, stercore, urina, sputo et ludibriis deturparentur*. Combefisius vertit, *ad eorum probrum, qui sibi hos vindicare student; et ut ii qui Filio honorem detraxerant,*

τούτους, καὶ κόπρῳ καὶ οὔρῳ καὶ ἐμπτύσματι, καὶ A ἀτιμίαις ὀνειδίζεσθαι τοὺς τὸν Υἱὸν ἀτιμήσαντας. Ἅτινα καὶ καθορῶνται σῶα ἕως τῆς σήμερον, τοῖς τὰ γεγραμμένα παρ' ἡμῶν μετὰ φιλοσοφίας καὶ πόνου διερευνῶσι.

ΘΕΑΜΑ Δ'. *Τὸ ἐν τοῖς Ἀρτοπωλίοις πόροις* (97) *ὑπάρχον.*

Κυνάριον ἀπὸ μαρμάρου (98) οὔθατα πλεῖστα ἐν τῇ νεμέσει περιφέρον, ὡς οἴκοθεν μυρμηκιὰ λατρεύειν ἐπεχείρουν, τοῖς θεωρεῖν κατὰ πᾶν ἐθέλουσι, τοῖς πᾶσι προὔκειτο· ταοῦ δὲ καὶ ἀετοῦ καὶ λεαίνης, λαγωοῦ τε καὶ κριῶν κάραι, καὶ στρουθῶν, καὶ κορωνῶν καὶ τρυγόνος, μυὸς καὶ γαλῆς, καὶ δαμάλεων ἐμαοῦσαι, καὶ Γοργονίδες δύο ἀμφότεραι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, ἡ μία τῇ ἑτέρᾳ κατ' ὄψιν B βλέπουσα, ἀπὸ μαρμάρων, ἀναγεγλυμμέναι, τὰ φυραθέντα κάτω τῶν αὐτῶν πόρων ἤτοι Ἀρτοπωλίων, θέας τοὔνεκεν Κωνσταντίνου δρᾶμα. Ἀλλὰ γὰρ καὶ Βούλγαρος ὑπὲρ βοὸς καθαρὸς ὑπάρχων, ὡς τῇ γῇ διορύττειν ἐθέλειν τοῖς ὁρῶσι θέαμά τι μέγιστον. Διέκειτο δὲ τοῦτο ἕως τῶν πολλῶν, καὶ μέχρι Ζήνωνος ἀρκέσαι τὴν ἱστορίαν. Γαληνὸς δέ τις ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος ὑπάρχων, ὡς αὐτὸς ἐδίδαξεν, ἀπὸ χρονογράφων περαιωθεὶς, ἐδεβαιώθη τὰς Γοργονίδας τὰς μαρμαρίνους, ἅτε τὴν μίαν ἐκ δεξιῶν, ἅτε δὲ τὴν ἐξ εὐωνύμων, ἱερογλυφικά τινα καὶ ἀστρονομικὰ ἐχίδνια συλλαβούσας τῶν βασιλέων γράφειν τὰς ἱστορίας, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τοῦτο ποιήσαντος. Τοῦ δὲ αὐτοῦ Γαληνοῦ ἐπὶ πλεῖστον συχνάσαντος, καὶ τοῖς ἀναγνώσμασιν τούτου C προσέχοντος, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν Ζήνωνι παρὰ Βερήνης ἐγέλασε. Καλλίστρατος δέ τις, συρφετὸς μὲν τῷ γένει, κάπηλος δὲ τῇ ἀξίᾳ, ἐμβατεύονει τῇ ἱστορίᾳ τῶν Γοργονίδων Γαληνῷ καὶ μάλιστα συχνῶς προσέχων μετὰ τὴν ἀνάκαμψιν Ζήνωνος τὴν ἀπὸ Ἰσαυρίας τὸ δεύτερον, φατειασθεὶς ὁ αὐτὸς Γαληνὸς παρὰ τοῦ αὐτοῦ Καλλιστράτου, τοσούτους ἐμπαιγμοὺς ἐπ' ἐνιαυτοῦ καὶ βολίδας ὑπέμεινεν, ὥστε μέχρι τέλους τὸ πέρας ἐν τῇ αὐτῇ Ἀρτοπωλίων καλενδίᾳ, ἐν αὐτοῖς τοῖς ζῳδιακοῖς τετραπόδοις καὶ πετεινοῖς Σελεντίου ὑπ' ἄρχοντος ξίφει ἀποκεφαλισθῆναι, κράξαντος τοῦ Πρασίνου μέρους καὶ τοῦ ὄχλου, *Δικαία ἡ κρίσις*. Ἀριστείδης δὲ φιλόσοφος ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ τόπῳ τοιῷδε, ὃ καὶ φαίνεται ἕως τῆς σήμερον, *Γαληνοῦ θηρία*, *ἀδικία νεμομένη Ζήνωνι*· καὶ τυπώσας τὴν γραφίδα, ἀπέδρα ἐν Χερσῶνι, καὶ ἐσώθη ἕως τῆς σήμερον.

dibriis deturparentur. Quæ hactenus integra conspiciuntur ab iis, qui scripta nostra philosophice et studiose scrutantur.

SPECTACULUM IV. *De iis quæ in Artopoliis exstant.*

Catellam marmoream multis mammis distribuendis muneribus præditam, confertim animantes adorare tentabant: quod iis qui considerare vellent erat expositum, pavonis scilicet, aquilæ, leænæ, leporis, arietumque capita, passerum item, cornicum, turturis, muris et felis: itemque buculæ mugientes, Gorgones duæ a dextris et sinistris, obversa mutuo facie, ex marmore sculptæ. Quæ in Artopoliis sculpta a Constantino ad spectaculum facta sunt. Sed etiam Bulgarus mundus **171** bovi insidens, qui quasi spectaculum videntibus maximum, humo defodi voluerit. Hæc multis temporibus constitere, et usque ad Zenonem oculis contemplari licebat. Galenus vero quispiam medicus et philosophus, ut ipse docuit ex Chronographis mutuatus asseverabat, Gorgones marmoreas, quarum alia a dextris, a sinistris alia erat, hieroglyphicas quasdam et astronomicas viperulas continentes, imperatorum historias complecti, magno Constantino ejus rei auctore. Cum vero idem Galenus eo crebrius ventitaret, et lectioni attenderet, de iis quæ a Verina Zenoni eventura erant, in risum effusus est. Callistratus vero quidam ex infima plebe caupo, Galenum Gorgonas sæpius adeuntem, easque assidue considerantem, apud imperatorem Zenonem ex Isauria secundo reversum accusavit: qui Galenus multa ludibria et plagas per annum sustinuit, donec tandem in ipsa Artopoliorum calendia, et ad ipsam quadrupedum animalium atque volucrum statuam, a Silentii præfecto capite plecteretur, clamante Prasina factione ac plebis promiscua turba, *Justum judicium*. Aristides vero philosophus ejusmodi nomen loco imposuit, hodieque manet, *Galeni bestiæ*, *Zenoni iniquitas attributa*. Scriptaque lamina, in Chersonem aufugit, hactenusque incolumis est.

Anselmi Bandurii notæ.

stercorum, urinarum, sputorum ludibrio prætereuntibus habeantur. ac dehonestentur. Hoc autem Lambecius ita legendum putat: Ὥστε τοὺς διερχομένους ἐφεδρίζειν τούτοις, καὶ κόπρῳ, καὶ οὔρῳ, καὶ ἐμπτύσματι, καὶ, etc.

(97) *Τὸ ἐν τοῖς Ἀρτοπωλίοις πόροις*. Combefisius loco πόροις legendum putat φόροις.

(98) *Κυνάριον ἀπὸ μαρμάρου*, etc. Hoc quidem sic legendum putat Lambecius, κιονάριον ἀπὸ μαρμάρου οὔθαρα πλεῖστα ἐν τῇ νεμήσει περιφέρον, ὡσεὶ τέκνοις μυρίοις δαιτρεύειν ἐπιχειροῦν. Statuam, inquit idem Lambecius, naturæ describit, quæ innumeris mammis et omnigenorum animalium ca- D pitibus circumdata figuratur, quod quasi communis mater, omnia lacte suo nutriat. Posset etiam sic corrigi, ait ipse, hic locus: κιονάριον ἀπὸ μαρμάρου οὔθαρα πλεῖστα ἐν τῇ νεμήσει περιφέρον ὡσεὶ μυρμήκια, id est, Statua marmorea plurimis mammis circumdata, quasi nævulis seu verrucis. Nam nævuli sunt cutis eminentiæ, quas Græsi ἀκροχορδόνας vocant. Similiter Gellius lib. XII, cap. 1. *An tu quoque*, inquit, *putas naturam feminis mammarum ubera, quasi quosdam nævulos venustiores non liberorum alendorum, sed pectoris ornandi causa dedisse?* Hæc autem Lambeciana lectio, seu potius erratorum castigatio nobis etiam arridet.

SPECTACULUM V. 172 *Ad Amastrianum Caracallæ præpositi.*

Quod a Trajano spectaculum seu idolum Byzantinæ urbis primum occurrit Mecas et Glaucus : ex quibus Theodorus chronographus lectionibus clarus. Jupiter ; Sol eodem in loco, marmoreo curru invectus. Jovis scuticam ferens, Aristides. Hercules, auriga recumbens, hoc Deum titulo donans, *Apollo Pancratiastes*. Ubi Cytli fluvius ; Aetius, a Lyco impuro cultore adoratus. In eo testudines plenæ avibus, et dracones octodecim, Acuntius item philosophus idolorum antistes, uxoris immolator ac duorum liberorum ; matris Aglaidis et sororis Graphentiæ. Eodem in loco dæmonum [quippe regum] visiones afflatusque philosophis obtingunt ; maxime si lingua semineve adulteris reges fuerint exitiosi. Idcirco ad nudam oculos conjicientes statuam, sideritimque herbam cochleari concalefacientes, atque naribus adurentes, regis amicos lactari ; ac si forte ex his innotescere velit, divinum eos responsum accipere. Ingens pecuniæ vis, præsertim denariorum humo defossa, quin et auri thesaurus, quod cum theatrum esset die Jovis, populus **173** conferta multitudine spectaculi admiratione defixus, terræ motu, circa tempus Byzæ et Antis, in ipsa cavea absorptus sit. Contigit vero cum necdum Constantinus Dei cultor Urbi innotuisset, sed Romæ. Equi autem et aviculæ, Galinduchii ducis sunt, quæ ad Artemisii ignem hodieque conspiciuntur. Idcirco, quanquam multis laboribus tuæ virtutis causa, vir probe, perfuncti, nihil tamen indigne tulimus.

ΘΕΑΜΑ Ε'. *Τὸ ἐν τοῖς Ἀμαστριανοῦ Καρακάλλου πραιποσίτου.*

Θεαμάτιον ἤτοι εἰδώλιον (99) τῆς Βυζαντίου πόλεως προτερεῦον ἀπὸ Τραϊανοῦ, Μεκᾶς καὶ Γλαῦκος· ἐξ ὧν Θεόδωρος χρονογράφος ἀναῤῥωσθεὶς ἀναγνώσμασιν. Ζεὺς, Ἥλιος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐν ἅρματι μαρμαρευθέτῳ. Διὸς σκυταλίδης Ἀριστείδης, Ἡρακλῆς, ὁ ἀνακείμενος ἡνίοχος θεὸν ἐπιγράφων, Ἀπόλλων παγκρατιαστής. Ἔνθα ὁ ποταμὸς ὁ Κύτλου, Ἀέτιος ὁ ἀπὸ Λύκου μυκολατρευόμενος, ἐν αὐτῷ χελῶναι μεσταὶ ὀρνίθων· ἐν αὐταῖς δράκαιναι ιη', καὶ Ἀκούντιος φιλόσοφος εἰδώλων πρωτοστάτης, καὶ θύτης γυναικὸς καὶ δύο τέκνων, μητρὸς Ἀγλαΐδης καὶ ἀδελφῆς Γραφεντίας. Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ δαιμόνων ἐπιστασίαι καὶ πτώσεις, ἅτε βασιλέων, τοῖς φιλοσοφοῦσι· μάλιστα ἐὰν πόρνοις εἶεν τῇ γλώττῃ ἢ τῇ σπορᾷ, οἱ βασιλεῖς ὀλέθριοι. Διὰ τοῦτο τῷ γυμνῷ προσεχέτωσαν ζωδίῳ, καὶ σιδηρέαν βοτάνην σὺν κοχλίδι περιζέσαντες, καὶ τοῖς μυκτῆρσιν ὀπτήσαντες, γαλουχεῖται τοῖς φίλοις τοῦ ἄνακτος· καὶ ἣν γνωστὰ ἐκ τούτων ἴσως θέλεται, εἰς αὐτοὺς γενέσθαι ἡμῖν. Πολὺς δὲ ἄργυρος καὶ μάλιστα δηναρίων κατέχωσται κάτωθεν, ἅτε δὴ καὶ θησαυρὸς χρυσίου, ὅτι θέατρον ὑπάρχων, καὶ τοῖς πολλοῖς βλέπειν ἐν ἡμέρᾳ Διὸς θυσίας καὶ θαυμάζουσιν· σεισμοῦ δὲ γενομένου, ἀποθανεῖν ἐν αὐτῷ τῷ πέλματι, ὡς ἐπὶ Βύζᾳ καὶ Ἄντῃ, πρὶν Κωνσταντῖνος τῇ πόλει, ἀλλὰ τῇ Ῥώμῃ, θεὸν γινώσκων ἐφαίνετο. Οἱ δὲ ἵπποι καὶ αἱ κιννύρες Γαλινδουχίου (1) τοῦ δουκὸς· ἅτινα καθορῶνται ἐν τῷ πυρὶ Ἀρτεμισίῳ ἕως τῆς δεῦρο· ὅθεν, φιλόκαλε, πολλοὺς κόπους διὰ τὴν σὴν ἀρετὴν ὑπομείναντες, οὐδὲν ἠγανακτήσαμεν.

De Foro Bovis.

Spectaculum quod in Foro Bovis positum erat, clare tibi describemus, quando id sæpe sæpius, vir

Τοῦ Βοός.

Τὸ δὲ ἐν τῷ Βοῒ θέαμα τρανῶς σοι ὑποδείξομεν, ὅπερ πλειστάκις δι' ἐπιστολῶν ἡμῖν ἐσήμανας δηλῶν

Anselmi Bandurii notæ.

(99) *Θεαμάτιον ἤτοι εἰδώλιον*. etc. Cum totum hoc caput seu spectaculum quintum non unico laborare mendo, sed undique, ut aiunt, scatere ulceribus animadvertissem, a nova interpretatione manum submovendam esse duxi, ne et ipse mirificus chirurgus, τὸ κακὸν τῷ κακῷ ἰώμενος videar ; interpretationem vero Combefisii, commodo lectoris consulens, qualiscunque sit, in medium attuli, non quod ipsa mihi probetur, sed ut ad manus, inquam, sit lectori. A notis quoque abstinemus, tum eadem de causa, tum etiam, cum res fere nullius momenti sint, tempus in iis terere supervacaneum visum est. Notas si placet ac conjecturas Combefisii et Lambecii videas. Cæterum de Amastriano, seu urbis tractu Ἀμαστριανοῦ nuncupato, necnon de statuis atque aliis monumentis quæ eodem in loco steterunt, loquuntur Anonymus noster et Codinus, qui a statuis binis marmoreis duorum Amastrianorum, vel certe Paphlagonum, ibi defossis, locum sic appellatum perhibent.

(1) *Γαλινδουχίου*. Hic apposite afferenda sunt quæ hac de re pereruditus Ducangius adnotavit, loquens de notis Combefisianis ad eumdem locum. «Qui feliciter, inquit, opinor, pro Γαλινδουχίου legendum Παλινδουχίου, conjecit : sed quod hac voce intelligi Constantinum ipsum Ducam censet, non assentior ; malim enim Pseudo-Constantinum innui, qui, exstincto ac cæso Duca, rursum eumdem mentitus est, ita ut ea ætate Παλινδούκας Δούκας, quasi *redivivus Ducas* a vulgo appellaretur. Hanc conjecturam non minime firmant manus æreæ, quæ ad Horreum in Amastriano stetere, ἐπάνω τῆς ἀψίδος τοῦ Ἀμαστριανοῦ, *supra fornicem Amastrianum*, uti a nobis observatum ad *Alexiadem* pag. 385. Manus quippe istæ æreæ videntur fuisse *Palinducæ* seu *Pseudoducæ* istius, quæ in rebellionis et sumptæ de eo pœnæ memoriam, in Amastriano defixæ sunt : non vero, uti nugantur Græculi, quod supplicium truncationis manuum de aliquo falsis mensuris vendente sumptum designarent. Addit Anonymus hæc omnia hactenus conspici ἐν τῷ πυρὶ Ἀρτεμισίῳ, ubi legendum, ἐν τῷ πυρείῳ seu *horreo*, a πυρὸς, *frumentum triticum* : nam ad horreum stetere manus æreæ. Sed cur Ἀρτεμισίῳ addatur, haud omnino constat, ut de vocis Κιννύραις notione, nisi referatur ad *equos*, qui in Amastriano stetere, ita ut de eorum genere fuerint, quos κινούρας vocabant, κακούργους, nempe ἵππους, uti vocem hanc interpretatur Hesychius ; cujusmodi forte fuerit equus Pseudoducæ, cum in hostium manus venit, cujus figura hic expressa fuerit.» Hæc Ducangius ; cujus verba, commodo lectoris consulens, hic attuli.

σοι γενέσθαι, ὦ φιλόκαλε· Βαλεντινιανοῦ τοῦ πραιποσίτου (2) Κώνσταντος ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ οἰκοδομηθῆναι γινώσκομεν. Κάμινος δὲ παμμεγέθης μεγάλη ἔω; ἡμῶν διασωθεῖσα (3), ἔνθα Ἰουλιανὸς ὁ θεοστυγὴς προφάσει τῶν καταδίκων πολλοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανοὺς κατέκαυσε. Ἦν δὲ ἡ κάμινος φέρουσα βοὸς χαλκοῦ παμμεγεστάτου θέαμά τι, οὗπερ κατὰ μίμησιν ἐν τῷ Νεωρισίῳ λιμένι κατετυπώθη. Τῷ δὲ αὐτῷ βοῒ τῷ χαλκῷ ἕνεκεν καύσεως παρηκολούθησέ τι μῶμον ἕως Φωκᾶ τοῦ ἀναξίου· καὶ μετὰ τὸ καυθῆναι τὸν αὐτὸν Φωκᾶν (4), ὑπὸ Ἡρακλείου χωνευθῆναι (5) τὸν βοῦν εἰς Ἀχουλχαταμίον (6), καὶ εἰς τὸν Πόντον περάσαι ἕνεκεν στρατολογίας. Ἦν δὲ τὸ Ἀχουλχάτον ἐν τῷ Πόντῳ, σταθμῶν τοῦ ἀργυρίου κδ' διὰ τὸ εἶναι αὐτὸ χρυσεγχυτόν· ὅπερ καὶ ἐνταῦθα σώζεται ἕως τῆς σήμερον τοῖς ὁρῶσιν, εἰς λεχμία χωνευτὰ σκυθρωπὰ πάνυ.

A studiose, missis ad nos litteris efflagitasti. Novimus sane Valentinianum Constantis imperatoris sacri cubiculi præpositum in Hippodromo illud ædificasse. Fuit vero fornax ingens et ad nostra usque tempora duravit. Ibi Deo perosus ille Julianus multos Christianos quasi maleficos combussit. Erat autem caminus bovis æneî immanis staturæ figuram referens, cui similis in Neorio portu postea confectus est. Huic autem deinde Bovi æneo ad nequissimum usque Phocam quædam infamia inhæsit eo nomine, quod exurendis reis usurparetur. Postquam vero ab Heraclio ipse Phocas exustus est, Bos in Aculcati ærarium conflatus est, atque ad conscribendum militem in Pontum missus. Erat autem in Ponto, quod Aculcatum vocant, **174** argenti pondo quatuor supra viginti, eo quod ipsum B esset auro solidum. Quod hic quoque hodieque servatur, ac cernitur, in fusis lechmiis tetricum valde vultum præferentibus.

Ζ'. *Ἐκ τοῦ Μιλίου* (7) *θεάματος τοῦ ὀφφικίου Διοσκόρου, ἐκ τῶν καθ' ὥραν Μαυρικίου Αὐγούστου.*

Ὅτι τὸ Σενᾶτον τὸ λεγόμενον τοῦ Φόρου οὐδὲν ἄλλο ἐτυμολογεῖται, ἢ (8) μόνον Σινάτου οἰκοδομήσαντος τὸν Σινᾶτον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τρίλιθον ζώ-

VII. *Ex Milliario spectaculi officii Dioscori, ex Mauricii Augusti Diario.*

Quod vocant Fori Senatum, a nullo alio tale nomen obtinuit, quam quod Senatus a Senato ædificatus sit, necnon illud trium lapidum opus, id est

Anselmi Bandurii notæ.

(2) *Βαλεντινιανοῦ τοῦ πραιποσίτου*, etc. Videtur deesse præpositio ὑπὸ, nisi forte talis fuerit recentioris Græciæ locutio, cum sæpe in mss. recentioribus, præpositiones omissas comperiam, præcipue ὑπὸ, sed an scribarum inscitia hoc factum nescitur. Quod autem ait, bovem illum æneum a Valentiniano Constantis imperatoris sacri cubiculi præposito constructum in Hippodromo esse, non convenit cum Cedreno et Zonara, qui Pergamo bovem illum æneum advectum perhibent.

(3) *Ἕως ἡμῶν διασωθεῖσα.* Hæc verba non ad Chronographum referenda puto, sed ad eum a quo hæc excerpta sunt. Chronographus quippe multo posterior Heraclio, a quo conflatus in folles bos ille æneus, seu fornax ænea ad instar bovis constructa, convincitur ex pluribus ejusdem Chronographi locis, ut cuilibet facile videre licet.

(4) *Καὶ μετὰ τὸ καυθῆναι τὸν αὐτὸν Φωκᾶν.* Chronicon Alex. et Zonaras Phocæ cadaver crematum in Bove perhibent.

(5) *Ὑπὸ Ἡρακλείου χωνευθῆναι*, etc. His castigatiora habet Anonymus noster: ὑπὸ δὲ Ἡρακλείου ἐχωνεύθη λόγῳ φόλεων.

(6) *Εἰς Ἀχουλχαταμίον*, etc. Hæc et quæ sequuntur mendo non carent; neque ex Anonymo nostro et Codino restitui possunt, cum istæc in utroque desiderentur. Interpretationem Combefisii lectori exhibemus. Vide igitur ejusdem notas. — Ἀχουλχαταμίον, seu potius, ἀκουλκαταμεῖον. *Aculcati ærarium.* Χυτὸν ἀκουλκάτον: moneta sic Justino II cusa. Sed quid illud σταθμῶν τοῦ ἀργυρίου κδ'. Num tanti existimata bovis materia, etsi ille æreus erat, quod ere solidior ac fusus erat? COMBEFIS.

(7) *Ἐκ τοῦ Μιλίου*, etc. Lambecius βιβλίου emendandum censet. Id quidem κατὰ τὸ πρόχειρον expeditius. At quid cogit sine codice? Quidni auctor hoc librum titulo donaverit, analogia quadam ad Milium seu Miliare; ut sicut illud regula erat atque mensura spatii locorum ac distantiæ, sic liber ille velut C norma quædam mensuraque haberetur, vel ipse loca ipsa describens, ac quæ in eis exstarent spectatu digna exhibens, seu etiam in eis gesta referens. Sic certe liberales titulis librorum auctores. Ut nobis exstaret ille liber, non tantus divinandi labor. Sequentia ex τῶν καθ' ὥραν Μαυρικίου Αὐγούστου, quæ sic emendo, cum esset καθόραν, indicio sunt, continuisse eum librum plurium imperatorum res gestas, expeditiones, itinera, ac quæ Græci ταξίδια vocant, diarii in morem, brevique chronographia, quo nomine non obscurum unde auctor τὸ Μίλιον potuerit inscribere. Subtiliorem conjectorem libens audiam. De Fausta restitui quæ clausa repræsento quod probatorum omnium auctorum affirmatione firmum sit, Faustam non Diocletiani, sed Maximiani Herculii fuisse filiam, ac proclive fuerit eas voces omitti per antiquarii socordiam. Auctor Actorum Silvestri, Constantini uxorem Maximinam vocat, ac Diocletiani filiam, penes quem fides; nisi et ipse male luxatus, ad certiores regulas componendus est. Alterius loci et operæ sit propensius in hæc inquirere. COMBEFIS.

D (8) *Οὐδὲν ἄλλο ἐτυμολογεῖται, ἢ μόνον*, etc. Nugas hic nugatur Chronographus cum ait Senatum non aliunde nomen accepisse quam a quodam Senato ejus conditore, cum ex scriptoribus fide dignis constet Senatum sic appellari, quod in eam domum senatus et viri delecti deliberatum convenire solerent, et ipse imperator cum vestem consularem sumebat; sic Zonaras in Leone M. pag. 41: Καὶ κατέκαυσε πρὸς τοῖς ἄλλοις τόν τε ἐν τῷ Σενάτῳ καλούμενον μέγιστον οἶκον, εἰς ὃν γερουσία καὶ οἱ λογάδες συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὅτε στολὴν ὑπατικὴν ἀνελάμβανεν, ἔργον περιφανὲς καὶ ὑπέρλαμπρον. *Absumpsit præ cæteris maximam domum, quem Senatum vocant, in quam senatus et viri delecti deliberatum convenire solebant, et ipse imperator cum vestem consularem sumebat, opus illustre et splendidissimum.* Ita habet, sed diversis verbis et Cedrenus in eodem Leone. Procopius lib. I *De Ædif.*, cap. 10, prodit, in ea æde

triceps porphyreticum simulacrum, quod quidam in medio Constantinum magnum, a sinistris Constantium, a dextris Constantem repræsentare dicebant. Erat illud duobus fultum pedibus, sexque manibus instructum. Spectaculum plane novum et insolens, alium aliunde conspiciens, nam unum caput erat. Incendio autem ibidem grassante, cum omnes una eniterentur ut mirum illud signum suffurarentur, Theodosio juniore Arcadii filio imperante. Is statim misso cursore in loca remota et ad maris oras, iis qui sustulerant interminatus est ni repræsentarent. Qui vero auferre ausi fuerant cum non possent in patriam illud reducere, occupante imperatorio cursore, desperatione ducti sese cum simulacro **175** in mare præcipitarunt; ita ut multis adductis naviculis et funibus, urinatoribusque, quod id imperator molestissime ferret, multisque donis propositis usque ad quinquaginta centenaria, horrendis cum juramentis promissa si quis ex mari extrahere posset, nemo id præstare potuerit. Quamobrem ardens ira Theodosius, quatuor columnis fultam Senatus ædem flammis dedit: atque Helenæ matris Constantini, ipsius item Constantini, et uxoris illius Faustæ, Maximiani Herculii, Diocletiani generi, filiæ statuas in eumdem Senatum transtulit: ipsius quidem et uxoris statuas ex ære fusas partimque lapillis ornatas; illius autem ex marmore porphyretico: quæ hodieque supersunt.

A δ:ον, ἤτοι τρικέφαλον (9) πορφυροειδὲς, ὃ ἔλεγόν τινες Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν μέσον, Κωνστάντιον εὐώνυμον, Κώνσταν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσιν, εἰς πόδας ἀρκούμενον δύο, εἰς δὲ χεῖρας ἕξ. Ξένον τοῖς ὁρῶσι θέαμα, ἄλλον ἀλλαχόθεν ὁρῶν, καὶ ἡ κεφαλὴ μία. Ἐμπυρισμοῦ ἐν αὐτῷ δή ποτε γενομένου ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, καὶ πάντων ἐκεῖσε ἀσχολουμένων, ὡς εἰπεῖν, κλαπῆναι τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (10) τοῦ Ἀρκαδίου, ὃς εὐθὺς διὰ ταχυδρόμου ἐν τοῖς διαστάτοις καὶ ἐν τοῖς θαλαττίοις μέρεσι μετὰ ἀπειλῆς, εἰ μὴ φάνειεν τὸ θέαμα· καὶ οἱ τοῦτο τολμήσαντες, οὐκ ἰσχύσαντες εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα ἀπενεγκεῖν· φθαζόμενοι δὲ τῷ δρόμῳ τῷ βασιλικῷ (11) ἀποπνιησάμενοι ἑαυτοὺς, τό τε θέαμα καὶ ἑαυτοὺς ἐν τῷ βυθῷ ῥίψαντες, B κατεποντίσθησαν· ὡς πολλῶν πλοίων καὶ σαργάνων ἐλθόντων καὶ κολυμβητῶν τινων, διὰ τὸ ἀδημονεῖν τὸν βασιλέα, δῶρά τε εἰς πλῆθος ταττομένου, καὶ ὡς φ' κεντηναρίων μεθ' ὅρκων φρικτῶν βεβαιουμένου, τοῖς μέλλουσιν αὐτὸ ἐκβάλαι ἐκ τῆς θαλάσσης, οὐκ ἴσχυσέ τις. Τότε ὀργισθεὶς ὁ αὐτὸς Θεοδόσιος, καὶ τὸν Σινάτου οἶκον τῷ πυρὶ παραδέδωκεν, ὑπὸ τεσσάρων κιόνων βασταζόμενον (12). Καὶ μετέθηκεν τὴν στήλην Ἑλένης μητρὸς Κωνσταντίνου, καὶ αὐτοῦ, καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαύστης θυγατρὸς [Μαξιμιανοῦ (13) τοῦ Ἑρκουλίου, γαμβροῦ] Διοκλητιανοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ Σινάτῳ· αὐτοῦ μὲν καὶ τῆς γαμετῆς, χαλκεγχύτων καὶ μέρος λιθενδύτων· αὐτῆς δὲ ἐκ πορφυροῦ μαρμάρου C περιέχουσα· ἅτινα καὶ σώζονται ἕως τῆς δεῦρο.

EX PAPIA.

In loco quem Staterem vocant, quam Molium

ΠΑΠΙΑ (14).

Ἐν τῷ λεγομένῳ Στατῆρι, ὅπερ λέγεται Μόλιον

Anselmi Bandurii notæ.

senatum Romanum ineunte anno convenisse, festumque solemne ex veteri more et instituto celebrasse: Ἔνθα δὴ ξυνιοῦσα ἔτους ἀρχομένου ἡ Ῥωμαίων βουλὴ σύγκλητος ἐνιαύσιον ἑορτὴν ἄγει, τὰ τῆς πολιτείας ὀργιάζουσα ἀεὶ νόμιμα. Anonymus noster loquens de Senatu ait, in Senatu codicillos asservatos esse, ibique patricios eos accepisse, ubi Callistratus primum dignitatem consularem suscepit.

(9) *Τρίλιθον ζώδιον, ἤτοι τρικέφαλον*. Scilicet, *necnon illud trium lapidum opus, id est triceps porphyreticum simulacrum*. Ita fere interpretatur et Combefisius. Sed quid τρίλιθος proprie significet, nondum viri docti assecuti sunt. Holstenius, triplex lapidum genus hac voce significari putat. Ducangius vero existimat τρίλιθον dici id quod crustis triplicis marmoris distinctum est. Quod autem addit idem Ducangius, forsitan per τρίλιθον intelligi fusile opus, scilicet quod ex triplici lapidum seu marmorum genere fusum seu conflatum est, cujusmodi complures columnas Romæ et alibi exstitisse, ex veterum invento, hodie deperdito, censebat Scaliger in Scaligerianis, Scaligerianæ næniæ. Vide *Diarium Italicum* doctissimi D. Bernardi de Montfaucon, pag. 247.

(10) *Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ*. Non quidem sub Theodosio juniore, sed sub Arcadio conflagrasse Senatum eo incendio quod propter Chrysostomum excitatum est, testatur Zosimus lib. V: Ἐνέπεσε δὲ τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν εἰωθότα δέχεσθαι τὴν γερουσίαν οἶκον, πρὸ τῶν βασιλείων ὄντα, εἰς πᾶν κάλλος καὶ φιλοτιμίαν ἐξησκημένον. *Irruit ignis et in illam domum, in qua senatus haberi solebat, quæ ante palatium sita, et ad omnem elegantiam et magnificentiam elaborata est.*

(11) *Τῷ δρόμῳ τῷ βασιλικῷ*. Scilicet, *imperatorio cursore*, seu, ut Combefisius ad verbum interpretatur, *cursu regio*; nam δρόμον βασιλικὸν eadem hic significare, quæ Græcis δρόμος δημόσιος, una cum Lambecio puto.

(12) *Ὑπὸ τεσσάρων κιόνων βασταζόμενος*. Perperam hæc intelligit ac interpretatur Combefisius, qui τὸν Σινάτου οἶκον ὑπὸ τεσσάρων κιόνων βασταζόμενον, ædem ipsam Senatus putat esse; nam vix credatur Senatus ædem cum esset amplissima et capax totius senatus novæ Romæ, quatuor tantum D columnis suffultam fuisse: unde τὸν Σινάτου οἶκον hic interpretatus sum, *Senatus, seu basilicæ vestibulum*; sic autem vertendum esse etiam ex contextu patet, nam paulo infra ait statuas Helenæ, Faustinæ, etc., igne consumpta senatus æde, translatas fuisse ad eumdem Senatum. Quali autem et quanta magnificentia Senatus postmodum a Justiniano reædificatus sit, una cum ipsius porticu, seu vestibulo, testatur Procopius lib. I *De ædif.*, cap. 10.

(13) *Φαύστης θυγατρὸς Μαξιμιανοῦ*. Ita restituit post Lambecium Combefisius; perperam quippe in ms. habetur Φαύστης θυγατρὸς Διοκλητιανοῦ. Nemo quidem vel mediocriter antiquitatis veterumque scriptorum peritus, nisi scholasticus fuerit, ignorare potest, Faustam Constantini magni uxorem filiam fuisse Maximiani Herculii, qui Valeriam Diocletiani filiam uxorem habuit.

(14) *Παπία*. Breviatum hoc, pro ἐκ τῶν Παπία,

A ἀλωπὸν εἶναι ἐκ μαρμάρου πηγανουσίου εἰς μῆκος ὀργυιὰς ε', πλάτος δὲ ὀργυιᾶς δύο ἥμισυ πρὸς νότον ἐν τοῖς ἀνακτορικοῖς οἴκοις· πρὸς δὲ βοῤῥᾶν πρὸς τὸν παλαιὸν ναὸν, ὅπερ ἐν τῷ στήθει ἔγραφεν, δι' ἐμπλαστῶν χρυσέων καὶ ἀργυρέων γραμμάτων, Ἀφροδίτη Σελήνη. ἐδόθη Πέρσαις εἰς πάκτον, ἐπὶ Ἀναστασίου βασιλέως, ἀντὶ σταθμῶν χιλίων χρυσοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ αὐτὸς Παπίας ἐδίδαξεν ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ὅτι αἱ Γοργονοειδεῖς κεφαλαὶ ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ, πρὸς μὲν τὸ πρόσθεν περιπατοῦντι εὐωνύμως, πρὸς δὲ τὸ ὄπισθεν δεξιῶς, τῆς Ἀρτέμιδος θεᾶς, ἐκ τοῦ ναοῦ Ἐφεσίου ἥκασι· τὰς μὲν τέσσαρας ἐν τοῖς Ταύρου μέρεσιν, ἐν τοῖς παλαιοῖς παλατίοις προσπηχθέντα Κωνσταντίνου, ἔνθα καὶ Ἰουλιανοῦ καὶ τῆς τούτου γαμετῆς· ἀλλὰ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ B Γάλλου καθορῶνται ἀγάλματα· τὰς δὲ δ' ἐν τῆς προειρημένης πύλης εὐωνύμῳ μέρει, ἔνθα καὶ σταυρὸς πεπηγὼς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ πάλαι καὶ Βελισαρίου, καινουργηθεῖσαι (15) ἵστανται, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς Βελισάριος καθορᾶται χρυσέμβαφος, ἡλιοκέφαλος, καὶ Τιβέριος ὁ κυρτοειδὴς Θρᾷξ, καὶ Ἰουστῖνος ὁ πρῶτος λεπτοειδὴς ἐπίφορος κατ' ἰδέαν πάνυ (16), καὶ τῶν συγγενῶν ἑπτὰ, αἱ μὲν ἐκ μαρμάρου, αἱ δὲ καὶ χαλκαῖ, ἐκ τῶν ζωσμάτων ἐπιγινωσκόμεναι (17) ἀκριβῶς τοῖς παροῦσι.

Vulpinam appellant ex marmore Peganusio ulnarum quinque longitudinis, duarumque cum dimidio latitudinis, ad Austrum in palatii ædibus; ad Aquilonem vero veteris Ecclesiæ respectu. In cujus pectore hæc inscriptio aureis et argenteis insertis litteris legitur, *Venus Luna*, Anastasio imperatore Persis pro pacta pecunia data est pro mille auri librarum pondere. Quod ipsum suis in scriptis Papias docuit. Gorgonum capita in Chalces **176** porta a sinistris quidem ante, a dextris vero retro Dianam deam ambulanti, ab Ephesino templo advecta sunt: quatuor quidem in Tauri partibus in palatio veteri Constantini affixa, ubi etiam Juliani ejusque conjugis; Constantini quoque Magni et filiorum ejus, necnon Galli statuæ conspiciuntur: quatuor autem in memoratæ portæ lævo latere, ubi etiam crux defixa sub Justiniano olim et Belisario restaurata consistunt. Ibi quoque ipse Belisarius conspicitur deauratus, capite solaribus radiis micante, et Tiberius gibbosus Thrax, Justinus senior exigua statura, vultu admodum concitato; itemque ex cognatis septem statuæ, partim marmoreæ, partim æneæ, quas ex cingulis facile est adstantibus cognoscere.

De imagine Pulcheriæ Augustæ; necnon de statuis Marciani et Pulcheriæ.

Πολλὰ τῇ βασιλίδι Πουλχερίᾳ Λέων ὁ Μέγας ἐμακάριζεν· ὅθεν καὶ μνήμην αὐτῆς τῆς τελειώσεως ἐπετέλει, καὶ ἐν τῷ τάφῳ αὐτῆς αὐτὸς ἱστόρησε τὸ ταύτης ἴνδαλμα. Καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις δὲ θεωρῶν C αὐτὴν ἐν ἱστορίᾳ, τὸν βίον ὅλον αὐτῆς ἐμακάριζεν. Μαρκιανοῦ δὲ στήλην καὶ Πουλχερίας ὁ αὐτὸς Λέων ἐν τοῖς Θεοδοσιανοῖς ἐμβόλοις μεταστήσας, τῇ βασιλίδι πόλει προσέθηκεν.

Leo Magnus beatissimam Pulcheriam Augustam multum celebrare solebat: unde etiam ejus consummationis, sive exitus memoriam venerabatur, ejusque imaginem sepulcro ipsius apposuit, atque in ædibus imperatoriis ejus depictam effigiem contemplans, totam vitam ejus deprædicabat. Marciani vero et Pulcheriæ statuas idem Leo in Theodosianos embolos translatas, imperatoriæ urbi adjecit.

Anselmi Bandurii notæ.

ex ejus scilicet commentariis. Meminit hujus auctoris Niceph. lib. I, cap. 1. Ἀφροδίτη Σελήνη. Quæ supra Ἀφροδίτη παρθένος, *Venus virgo*, habetur, ad hanc nihil Venerem spectare videtur. Hæc enim dea, et pro Junone sumitur, οὐρανίη scilicet Venus, cujus nomine aer Græcis consecratus, ut auctor est Julius Firmicus, ipsaque Luna, ut hæc inscriptio fidem facit. Illa, puella quædam amasia est, sic eodem condita tumulo, elephanti statua, cum amasio seu amasia. Τὸ, Μόλιον ἀλωπὸν, cui hæc inesset inscriptio, etsi reddidi *Molium vulpinam*, quidnam proprie videatur ab alio discere velim. Ut sic redderem, ac vocem retinerem, ceu propriam, auctor mihi Hesychius, qui Μολιονίδας, γυναικός τινος υἱοὺς tradit, *mulieris cujusdam filios*, quæ utique Μόλιον ipsa dicta sit. Num et hæc Græcorum superstitione Veneris nomine ac Lunæ consecrata? vel potius sic dicta Venus, quod Jove nata, qui ipse Molio dictus, a quodam suo ejus nominis hospite. Quod Vulpina, scitum sane Veneris epithetum. COMBEFIS.

(15) *Καινουργηθεῖσαι ἵστανται*. Perperam in ms. sejuncta leguntur uti Lambecius edidit, καὶ νουργηθῆσαι, pro quo legendum idem putat καὶ Ναρσοῦ στῆλαι ἵστανται, et Combefisius pro τοῦ πάλαι legit ὁ πάνυ. Ego vero nullum errorem ibi deprehendo, et sic verto: *Quatuor autem in memoratæ lævo latere, ubi etiam crux defixa, sub Justiniano olim et Belisario restaurata consistunt*. Scilicet Gorgonum capita.

(16) *Λεπτοειδὴς ἐπίφορος κατ' ἰδέαν πάνυ*. Nimirum, *Justinus senior exigua statura, vultu admodum concitato*. Combefisius κατ' ἰδέαν omittit, et vertit *Justinus senior, exili vultu, incitatus nimis*.

(17) *Ἐκ τῶν ζωσμάτων ἐπιγινωσκόμεναι*. Scilicet, *quas ex cingulis facile est astantibus cognoscere*. D Non quidem cum Lambecio inde concludo: Cinctura igitur cognatorum imperatoris statuæ a reliquis dignoscebantur; sed forte quod cingulis seu zonis inscripta erant nomina, ideo ex cingulis, inquit, facile est eas astantibus cognoscere; perperam vertit Combefisius, ἐπιγινωσκόμεναι, *si legantur*. Perperam item idem Combefisius zostas donatas fuisse cingulo putat; nam non a zona zostæ appellatæ sunt, sed quod earum munus esset Augustam succingere, vel vestire: unde idem sonat quod Latine ornatrix, et Græce κοσμήτρια. Qui autem verba Cedreni et Zonaræ ita interpretantur, dum de Theodora loquuntur, male sapiunt: Διαδήματι δὲ τῆς Θεοδώρας καταστεφθείσης, καὶ ἡ ταύτης μήτηρ Θεοκτίστη, ζωστή τε καὶ πατρικία τετίμηται. *Theodora diademate coronata: ejus quoque mater cingulo donata, ac patriciæ dignitate aucta*. Vide Ducangii Gloss. med. et inf. Græcitatis.

De Juliani moneta a Theodosio abolita; ac de ejusdem statua.

Juliani monetam Theodosius Magnus abrogavit; ac postea ejus statuam extra monetariam officinam stantem conspicatus erubuit, exque comitibus cujus esset figura sciscitatus est; illis autem respondentibus **177** Juliani esse, statim ille, Nigri hominis, ait, statuam conspexi: multumque rubore suffusus, eam statim confregit, edictoque jussit: Si quis usquam hujusmodi figuræ obsignatos nummos repererit, nec publice denuntiaverit, is, proscriptis bonis, extra Constantinopolim exsulatum mittatur.

A Ἰουλιανοῦ χαραγὰς Θεοδόσιος ὁ Μέγας ἠμαύρωσε, μεθ' ὧν καὶ τὴν τούτου στήλην ἔξω τῆς χαραγῆς (18) ἑστηκυῖαν θεασάμενος, ἠρυθρίασε, καὶ τοῖς συνοδεύουσιν ἐπύθετο, τίνος ἂν εἴη τὸ χάραγμα. Τῶν δὲ Ἰουλιανοῦ φησάντων, εὐθὺς ἐκεῖνος εἶπεν, Ὅτι μέλανος ἀνθρώπου (19) στήλην τεθέαμαι· καὶ πάνυ ἠρυθρίασε· καὶ παραυτίκα ταύτην κατέαξεν, καὶ δόγμα προέθηκεν, Ὅτι ὅπου ἐὰν εὑρεθῇ ἐν χαραγαῖς νουμίων τὸ τοιοῦτον ὑπόδειγμα, καὶ μὴ τῷ δημοσίῳ καταμηνυθῇ, δημευθεὶς ὁ τοιοῦτος ἐξόριστος Κωνσταντινουπόλεως γένηται.

De idolorum statuis imperatorum specie a Juliano effictis.

Multum Julianus præstigiis deditus erat: unde aiunt idolorum statuas imperatorum specie effingere solitum, ipsas velut imperatorum adorare coegisse. Inter hæc vero, Apollinis statuam inauratam Nicomediæ, quæ metropolis est, ac similiter Dianæ deæ fabricatus, lata lege adorari sanxit, quasi suam et conjugis effigiem: quæ causa fuit ut innumera multitudo, vel inscia, in idololatriam laberetur.

Πολὺς ἦν Ἰουλιανὸς ἐν μαγγανείαις· ὅθεν καὶ τοῖς εἰδώλοις εἰς στήλας βασιλικὰς, φασὶν, ἐξεικόνιζε, καὶ προσκυνεῖσθαι ταύτας, ὡς βασιλέων εἰκόνας, B ἠνάγκαζε· μεθ' ὧν καὶ ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἄγαλμα χρυσέγκαυστον κατασκευάσας, καὶ τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, νόμοις ὁμοίοις ἐνομοθέτει προσκυνεῖσθαι, ὡς αὐτοῦ φησιν εἶναι καὶ τῆς γαμετῆς ἰνδάλματα· ὅθεν καὶ ἄπειρον πλῆθος κλαπὲν εἰς εἰδωλολατρείαν κατέπεσεν.

De statua Jesu ac Hæmorrhoissæ a Juliano in Paneadis partibus reperta ac confracta.

In Paneadis, quam Cæsaream Philippi vocant, partibus, cum Julianus iter haberet, Hæmorrhoissæ et ipsius Jesu statuam, quam, ut fertur, illa posuerat, conspicatus est. Erat vero mulier venerantis more inclinata, fimbriamque statuæ Jesu dextera contingebat. In medio autem herbæ species quædam curandis quibuscumque morbis apta nascebatur, tantæ virtutis, ut aiebant, ut etiam cæcis ab utero visum tribueret. Quam rem Eusebius Pamphili, et qui Hæsitantium sectæ est, **178** diligentius memorat. Hæc ut vidit Julianus myste-

Ἐν τοῖς Πανεάδος (20) μέρεσι τῇ ἐπονομαζομένῃ Καισαρείᾳ, τῇ Φιλίππου, διερχομένου Ἰουλιανοῦ, τὸ τῆς Αἱμοῤῥούσης ἴνδαλμα θεασάμενος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἀνδριάντα, ὡς ἔλεγον, ὑπ' αὐτῆς κατασκευασθέντα· ἐν οἷς κεκυφυῖα ἡ γυνὴ, καὶ τῇ δεξιᾷ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἀνδριάντος Ἰησοῦ ἁπτομένη· μέσον ποῦ βοτάνης εἶδος, ἀλεξητήριον φάρμακον πρὸς πᾶσαν νόσον ἐπιτήδειον, ἐκφυέν· καὶ τυφλοὺς, ὥς φασι, τοὺς ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐξελθόντας C ἰάσασθαι. Τοῦτο δὲ καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου (21), καὶ ὁ Διακρινόμενος (22), ἀκριβέστερον

Anselmi Bandurii notæ.

(18) *Ἔξω τῆς χαραγῆς*. Scilicet, *ac postea ejus statuam extra monetariam officinam stantem conspicatus erubuit*, etc. Hoc perperam interpretatur Combefisius, *ejusque statuam seorsim erectam, non nummo incisam, conspicatus, erubuit*, etc. Nam χαραγὴ hic non pecuniam seu monetam signatam significat, sed officinam monetariam. Eodem fere modo quo apud Romanos moneta sumitur nunc pro moneta, hoc est pecunia, seu nummis, nunc vero pro moneta, seu officina monetaria, hoc est, pro loco quo cuditur moneta. Quemadmodum in Gallia *la Monnoye*, et officinam monetariam, et signatam pecuniam denotat. Hinc corrige Ducangii Gloss. Med. Græc. v. *Χαραγή*.

(19) *Ὅτι μέλανος ἀνθρώπου.* Ita Lambecius restituit; corrupte quidem in Ms. legitur, Ὅτι μέλαν ἄνθρωπον τὴν στήλην τεθέαμαι. Cæterum μέλανος ἀνθρώπου, scilicet *nigri hominis* hic sumitur μέλανος pro κακοῦ, quemadmodum apud Latinos *niger* pro malo accipitur. Horatius:

Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

Hac etiam notione apud Juvenalem et Ciceronem reperitur.

(20) *Ἐν τοῖς Πανεάδος*. Panias Ptolemæo Phœniciæ urbs, quæ etiam Cæsarea Philippi dicitur; nota est ipsis geographiæ tironibus.

(21) *Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου*. *Historiæ Ecclesiasticæ* lib. VII, cap. 18.

(22) *Καὶ ὁ Διακρινόμενος*. Hæretici Διακρινόμενοι, ita nuncupati, qui synodum Chalcedonensem partim rejecerunt, partim receperunt. Cæterum quis Διακρινόμενος iste sit, quem hic laudat Chronographus, pluribus docet doctissimus P. Lequien in dissertatione quam hic exhibemus. Sic igitur ille: « Quem auctor incertus Demonstrationum Chronographicarum τὸν Διακρινόμενον, *Hæsitantem* D vel *Segregatum* appellat, hoc est Acephalum et concilio Chalcedonensi refractarium; hunc alio in loco diserte *Joannem* nominat, καθὼς Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος λέγει. Combefisius existimavit Joannem istum eumdem esse ac Joannem Malalam: quia ad calcem orationis 3 S. Joannis Damasceni *de imaginibus* recitatur fragmentum τῆς χρονογραφίας Ἰωάννου Ἀντιοχείας, τοῦ καὶ Μαλάλα, *Chronographiæ Joannis Antiocheni, qui et Malalas dictus est*; in quo similia referuntur illis quæ anonymus demonstrationum scriptor de muliere Paneadensi ejusque statua strictim narrat. Falsam vero esse viri doctissimi conjectationem facili negotio deprehendet, quisquis Malalæ Chronographiam, quæ typis tandem excusa est in Anglia, contulerit cum iis quæ Photius perhibet in Bibliotheca cod. 41 de historiis Joannis τοῦ Διακρινομένου. Testatur abs se lectos quinque scriptoris libros, qui complecterentur res gestas ab imperio Theodosii junioris, et Nestorianæ blasphemiæ exortu, ad usque Zeno-

μέμνηται. Ταῦτα Ἰουλιανὸς (23) θεασάμενος, ἐπύθετο τὸ μυστήριον· καὶ μαθὼν Ἰησοῦ εἶναι τὸν ἀνδριάντα, κατέκλασεν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς Βερονίκης (24), ὡς ὁ Διακρινόμενος μέμνηται καλεῖσθαι τὴν Αἱμοῤῥοοῦσαν· καὶ τὸ φυτὸν δὲ κατέκαυσε· καὶ Διὸς εἴδωλον καὶ Ἀφροδίτης ἐν τῷ τόπῳ ἀνατεθεικὼς, καὶ ἑαυτοῦ· ἐν οἷς καὶ ναὸν οἰκοδομήσας, ἐπέγραψε, *Τάδε Θεῷ Διὶ παντεπόπτῃ Ἰουλιανὸς Πανεάδι εἰς δῶρον ἄγει.* Ἔνθα καὶ Μαρτύριος ἐπίσκοπος πολλὰ ἐξουθενήσας αὐτὸν, ἐκάη πλησίον τοῦ ναοῦ, ὡς ἔλεγον, εἰς θυσίαν θεοῖς.

A rium sciscitatur, utque didicit esse Jesu statuam, confregit illam: similiter Veronicæ, Hæmorrhoissam sic vocatam prodit idem Hæsitans: plantam autem illam igni tradidit, erectoque ibidem Jovis et Veneris simulacro, necnon sui ipsius, templum etiam cum hac inscriptione excitavit, HÆC DEO JOVI OMNIUM INSPECTORI, JULIANUS PANEADI DONO DEDIT. Ibi etiam Martyrius episcopus multa per contemptum in eum locutus, proxime templum flammis traditus, atque, ut aiebant, diis immolatus est.

De statua Juliani imperatoris a Demophilo duce super columnam porphyreticam erecta.

Ἰουλιανοῦ βασιλεύοντος πρὶν ἢ τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν, στήλην ἐν Βυζαντίῳ τούτου ἀνέστησαν ἐν τοῖς Κωνσταντινιανοῦ ἐμβόλοις· καὶ ὁ στρατηλάτης δὲ Δημόφιλος, χαίρων τῇ τῶν εἰδώλων θρησκείᾳ, ἐν πορφυρῷ κίονι ταύτην ἀνέθηκε, *Μέγας θεοσεβὴς ὑπάρχων Ἰουλιανός*. Διὰ τοῦτο, ἢ μόνον ἐβασίλευσεν καὶ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ εἰκόνας αὐτῷ ἔν τε σανίσι καὶ χαλκουργήμασι μεγίστοις ἀνέθετο.

Juliani imperatoris, antequam Romam occupasset, statuam Byzantii ad Constantini Fori porticus B collocarunt, quam Demophilus dux exercitus, idolorum cultus studiosissimus, columnæ porphyreticæ cum hoc titulo imposuit: MAGNUS ET RELIGIOSUS JULIANUS. Ideo statim atque imperium Romæ et Antiochiæ adeptus est, in tabulis, magnæque molis æneis operibus imagines ejus collocabat.

Anselmi Bandurii notæ.

nis imperatoris primordia, et Petri impii sive Fullonis, ex Antiochena sede expulsionem primum: Ἄρχεται ἀπὸ τῆς Θεοδοσίου τοῦ νέου βασιλείας, ἀπ' αὐτῆς που τῆς Νεστορίου βλασφημίας καὶ καθαιρέσεως, καὶ κάτεισι μέχρι Ζήνωνος καὶ καθαιρέσεως Πέτρου τοῦ αἱρετικοῦ, ὃς τὸν Ἀντιοχικὸν ὑφήρπασε θρόνον. Addit, Joannem pollicitum esse historiam se exporrecturum ad decem libros. Quod quidem eum præstitisse mihi extra dubium est. Nam in septima synodo generali act. 5, col. 370 edit. Labb. excerptum legitur historiæ Joannis τοῦ Διακρινομένου, quo narratur quanto studio Xenaias seu Philoxenus impius præsul Hierapolitanus imagines Christi et sanctorum supprimere sategisset. Atqui Xenaias hæc patraverat sub Anastasio Zenonis successore. Quin etiam Theodorus Lector ex eodem auctore narrat, Anastasium Severo monacho Antiochenam sedem concessisse ea lege ut a synodo Chalcedonensi proscribenda abstineret: Severum vero pactis conventis non stetisse, sed synodo anathema statim pronuntiasse. Scribebat Theodorus sub Justino I, aut circa Justiniani Augusti initia, fuitque adeo Joanne posterior. Insuper Joannes ὁ Διακρινόμενος nequaquam mihi videtur alius esse a Joanne Rhetore, quem Evagrius sparsim citat, et clariss. Valesius in notis ad cap. 16 lib. I Evagrius Antiochenum fuisse colligit, perindeque observat res Theodosii junioris, Marciani, Leonis et Zenonis principatu gestas exposuisse. Liberatus Diaconus *Breviarii* cap. 19 tanquam ex Joanne Rhetore narrat Macedonium Constantinopolitanum antistitem, impulsore Severo monacho, qui Antiochenam Ecclesiam paulo post occupavit, deturbatum ab Anastasio fuisse velut Nestorianum, non quod Trisagium hymnum interpolari passus non esset, ut vulgo tradunt scriptores catholici, sed quod Evangelia atque Epistolas Pauli falsasset. Ex quibus evincitur rhetorem ultra Zenonis imperium historiam produxisse. Enimvero eruditissimum Valesium fugerat, Evagrium libro IV, c. 5, scripsisse Joannem Rhetorem historiam absolvisse narrato terræ motu et incendio, quibus Antiochena civitas corruit anno 7 Justini Thracis seu senioris. Hic porro Joannes Rhetor, quia iniquiorem se præbuit erga Macedonium, quem orthodoxi ceu virum sanctum venerati sunt, ideo censeri debet ex caterva eorum qui, cum Chalcedonensis concilii decreta repudiarent, διακρινόμενοι, *hæsitantes*, sive *separati*, audierunt. Quo nomine Acephali seu Monophysitæ

C vocitantur apud Leontium, Timotheum CP., Photium cod. 24, et alios quos recensere longum foret. Quando itaque constat Joannem τὸν Διακρινόμενον historiam non contexuisse rerum ab exordio mundi gestarum, aut ante imperium Theodosii junioris, neque ad obitu Justini senioris: Joannem vero Malalam initium dicendi fecisse a creatione mundi usque ad exitum saltem Justiniani imperatoris, omnino concludendum est, non unum utrorumque Annalium auctorem fuisse, sed diversissimos prorsus. Quin imo Malalam catholicum fuisse multa ejus Chronographiæ loca significant. Præterea apud Malalam non habentur quæ incertus demonstrationum chronographicarum scriptor, tanquam ex Joanne Hæsitante accepta refert, ὡς ὁ Διακρινόμενος μέμνηται; puta Julianum Apostatam, visis miraculis quæ circa statuam Paneadensem fiebant, quæsito mysterio, cum audisset ea Dominum Jesum repræsentari, hanc confregisse, plantam quæ inibi nascebatur incendisse, eoque in loco erexisse Jovis idolum ac Veneris, cum hac inscriptione: *Hæc Deo Jovi omnium inspectori Julianus Paneadi consecravit*. Insuper Martyrium episcopum, cum Julianum multis objurgasset, a gentilibus juxta templum, ceu diis victimam, crematum fuisse. Plura hinc inde alia Anonymus ex Joanne τῷ Διακρινομένῳ recitat, quæ frustra quæsieris apud Malalam. Quanquam Joannem Malalam multa ab Hæsitante, quemadmodum ab aliis, surripuisse nullus dubito. Cæterum D audiendus Photius non est, ubi conjicit Joannem τὸν Διακρινόμενον eumdem esse atque Joannem Ægeatam. Nam ipsemet cod. 52 fatetur Joannem Ægeatam nestorianum fuisse, atque adeo Dioscorianis et Monophysitis infensissimum; cum e contra ipso rursum Photio teste, ὁ Διακρινόμενος in historia sua Dioscorum ejusque synodum Ephesinam, quæ vere prædatrix fuit, ceu divinam commendasset: ἣν οὕτως ἐκθειάζει, καὶ τὸν ταύτης ἡγεμόνα Διόσκορον. Sed de his plura in Dissertationibus Damascenicis.

(23) *Ταῦτα Ἰουλιανός*. Asterius hanc statuam Jesu a Maximino confractam fuisse narrat.

(24) *Ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς Βερονίκης*, etc. Id est *Similiter Veronicæ statuam confregit; Hæmorrhoissam sic vocatam prodit idem Hæsitans*. Perperam hæc Combefisius interpretatur: *Similiter etiam Berenicæ ejus feminæ nomen esse, Hæsitans ille prodidit*. Loqui quidem hic Chronographum de statua Hæmorrhoissæ laudata, quam una cum statua Jesu Julianus confregit, nemo non videt.

De statuis argenteis Gratiani et ejus uxoris Romæ erectis.

Gratianus, postquam uxorem duxerat, Romam venit, ac sui uxorisque statuas argenteas ad aliud spectaculum Romæ proposuit.

A **Γρατιανὸς μετὰ τὸ γῆμαι ἐν Ῥώμῃ παρεγένετο, καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν γαμετὴν ἐν ἀργυραῖς στήλαις εἰς ἄλλο θέαμα τῇ Ῥώμῃ προέθηκεν.**

De Valentiniani Junioris statua, quæ in Leontii porticibus visebatur.

Mira Valentiniani junioris statua in Leontii porticibus visebatur, quem locum invisens Zeno, Valentiniani statuam conspicatus, Infelices, inquit, Cæsares, quorum imagines ad memoriam non conspicerentur.

Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου, ἐν τοῖς Λεοντίου ἐμβόλοις ὑπῆρχε στήλη θαυμάσιος, ἔνθα Ζήνων τὰς ἐποψίας ἐποιεῖτο. Ζήνων, Οὐαλεντινιανοῦ τὴν στήλην θεασάμενος, ἀτυχεῖν ἔφησε τοὺς μὴ εἰκόσιν εἰς μνήμην καθορᾶσθαι Καίσαρας.

De cruce argentea in Bove erecta, a Constantino et Helena sustentata.

179 In Constantini Bove maximum commissum lium est; aciem contra illum instruxit Byzas, ubi, prænarrante Socrate, Græcorum viginti millia ceciderunt. Statimque in eodem ipso Bove crux argentea deaurata confecta est, necnon servorum Dei Constantini et Helenæ imagines, crucem manibus complectentes.

Ἐν τῷ Βοῒ τοῦ Κωνσταντίνου φωσάτον παρεσκευάσθη μέγιστον, καὶ πόλεμον αὐτῷ Βύζας παρ- B **ετάξατο, καὶ ἀπέθανον Ἕλληνες, ὡς ὁ Σωκράτης φησὶν, εἴκοσι χιλιάδες. Παρευθὺ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ Βοῒ, σταυρὸς ἀργυροῦς κεχρυσωμένος ἐτυπώθη, καὶ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης εἰκόνες, ἀμφοτέρων αἱ χεῖρες τὸν σταυρὸν κατέχουσαι, φησὶ, τῶν θεοδούλων.**

De Contariis, ac idolorum delubro ibidem existente, quod postmodum in Deiparæ ædem conversum fuit.

Contaria, ut vocant, excubias ad annos septem habuerunt: eodemque loco ad biennium bellum gestum fuit. Erat idolorum delubrum exiguum, quod Gallieni esse dicebant. Quo diruto, Constantinus Deiparæ ædem excitavit, seseque cum matre, Jesuque ac Virgine nummo insculpens, festa publica diebus duodecim celebravit.

Ὅτι τὰ λεγόμενα Κοντάρια, βίγλαν εἶχον ἕως ἔτη ζ', καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πόλεμος ἕως ἔτη β', καὶ ναὸς εἰδώλων μικρὸς πάνυ, ὃν ἔλεγον Γαληνοῦ (25) εἶναι· ὃν καθελὼν Κωνσταντῖνος, τῆς Θεοτόκου οἶκον ἀνήγειρε, καὶ ἑαυτὸν ἐγχαράξας, καὶ τὴν μητέρα, καὶ Ἰησοῦν καὶ τὴν Παρθένον, πανηγυρικὰς ἑορτὰς ἐπετέλει ἕως ἡμέρας ιβ'.

De loco Viglentia nuncupato.

Ad Viglentia validissimæ erant Constantini excubiæ, quas ante crucis visionem in urbe habitam locavit. Nam illic, ut fertur, etiam crucem ipsis oculis circa vesperam conspexit. Eodem quoque loco ad Viglentia Severus Gazæis sedes et domicilium præscripserat; in quos instructo bello Maximinus, Constantini exercitus dux, quasi octo millia eorum concidit. Tum reliqui, equis exsilientes, confractisque gladiis, Maximini pedibus advoluti, vitam supplices deprecati nactique, ex proprio armorum ære statuam Constantino posuere.

C Ἐν τοῖς Βιγλεντίου ὑπῆρχεν ἡ ὀχυροτάτη βίγλη Κωνσταντίνου, ἣν πρὸ τῆς ὀπτασίας [τῆς τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ (26)] τῆς πόλεως ἔστησεν. Ἐκεῖ γὰρ, ὡς ἔλεγον, καὶ τὸν σταυρὸν περὶ δειλινὸν ὀφθαλμοφανῶς ἐθεάσατο. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ τοῖς Βιγλεντίου, Σευῆρος Γάζους κατῴκισεν, οὓς καὶ πολεμήσας (27) Μαξιμῖνος στρατηγὸς Κωνσταντίνου, ὡσεὶ ὀκτὼ χιλιάδας ἀπέκτεινεν. Καὶ τότε οἱ λοιποὶ καταβάντες τῶν ἵππων, καὶ τὰ ξίφη κλάσαντες, τοῖς ποσὶ Μαξιμίνου ἐγκυλινδούμενοι, σωτηρίας τυχεῖν ἱκέτευον· καὶ τυχόντες, ἐκ τῶν ἰδίων χαλκουργημάτων Κωνσταντίνῳ στήλην ἀνέθεντο.

Anselmi Bandurii notæ.

(25) *Γαληνοῦ*. Hic et in notis ad Codinum Lambecius pro Γαληνοῦ legit Γαλλιηνοῦ. Utrobique de Galieno imperatore Valeriani filio sermonem esse censet. Locus ille (*Contaria*) communi forsan appellatione ita dictus, quod ad Propontidem situs esset; cum a monasterio sancti Georgii in Manganis, Bosporo imminenti, nomen inditum Brachii sancti Georgii fuerit non solum Freto ac Bosporo, sive Hellesponto, sed et toti Propontidi, ut pluribus superius monuimus cum de hoc monasterio ac Manganis egimus. Cæterum hæc ita a Codino narrantur: Εἰς δὲ τὸν τόπον τῆς Ἁγίας Θέκλης ὅστις ἐπιλέγεται τὰ Κοντάρια, ὄρος λέγουσι ἦν ἐπὶ τοῦ Βύζαντος, καὶ τοῦ Αἵμου τῆς Θρᾴκης βασιλέως ἐλθόντος πολεμῆσαι αὐτῷ, ἔκοψαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ τοῦ τοιούτου τόπου τοῦ ὄρους Κοντάρια, καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν παρωνυμίαν. *Ubi nunc est templum S. Theclæ, quod dicitur ad Contaria, ibi olim tempore Byzantis mons fuit. Quo vero tempore Hæmus Thraciæ rex ad ipsum debellandum venit, Byzantii hastas exciderunt ex illa montis parte quæ etiam nunc ex re Contaria nuncupatur.* Chronographus vero noster omnino diversa refert; nam Contaria inquit, excubias ad annos septem habuisse: eodemque loco ad biennium bellum gestum fuisse. Cæterum in cod. Reg. 1, ultimo loco pro Κοντάρια scribitur Κονταρίζια.

(26) Istæc supplevit Combefisius; vide ejusdem notas. — Necessario supplevi quæ clausa repræsento. Qui pugnaturo adversus Maxentium Constantino eam crucem apparuisse dicunt, non facile admittent, sic visam Constantinopoli, seu Byzantii. Unde etiam illud, ὡς ἔλεγον, ut fama, vulgique rumore ita ferri significetur, non certis monumentis proditum esse. Combefis.

(27) *Οὓς καὶ πολεμήσας*. Scribendum putat Lambecius οἷς καὶ, vel καθ' ὧν.

De populi acclamationibus quibus in Foro Constantinus M. exceptus est; et de Canonaris Philosophi cæde.

Ἐν τῷ φόρῳ μ' ἡμέρας Κωνσταντῖνος ἐδοξάσθη A καὶ εὐφημίσθη παρὰ τοῖς μέρεσι καὶ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῆς αὐτῆς πόλεως. Κανονάρις δὲ Φιλόσοφος ἐν ὑψηλῷ τόπῳ ἀνελθὼν, μετὰ τὸ παῦσαι τοὺς ὄχλους, μεγάλῃ φωνῇ ἔκραξεν, Ὑπὲρ προγόνων μὴ φρόνει, ὁ τῶν προγόνων καθαιρέτης· ὃν ὁ Κωνσταντῖνος μετακαλεσάμενος συνεχρότει, καὶ παρεκάλει τοῦτον παύσασθαι ἑλληνίζειν. Ὁ [δὲ] ἰσχυρᾷ τῇ βοῇ ὑπὲρ προγόνων καὶ ἀποθνήσκειν ἑλόμενος, ἐκαρατομήθη ἐν τοῖς αὐτοῖς Βιγλεντίου ἐμβόλοις, εἰς φόβον τῶν καταλειφθέντων Γάζων.

In Foro Constantinus per quadraginta dies faustis plebis senatusque **180** acclamationibus exceptus ac celebratus est. Canonaris autem philosophus, editum in locum conscendens, cessante turba, alta voce clamavit: *Ne plusquam majores sapias, qui majores sustulisti.* Quem evocatum Constantinus, lenibus hortabatur dictis ut paganismum profitendi finem faceret. Ille vero dum edita voce clamat se pro majoribus mortem oppetiturum, capite cæsus in iisdem ad Viglentia porticibus, residuis Gazæis timendi exemplo fuit.

De statua Fortunæ urbis in Foro posita.

Ἡ στήλη ἡ ἐν τῷ φόρῳ πολλὰς ὑμνῳδίας ἐδέ- B ξατο. Ἐν αὐτῇ τὸ πολίτευμα, καὶ Ὀλβιανὸς ἔπαρχος, καὶ οἱ Σπαθάριοι, οἱ Κουδικέλλιοι (28), καὶ μὴν καὶ Σιλεντιάριοι μετὰ κηρῶν ὀψικεύσαντες, λευκὰς στολὰς ἀμφότεροι περιβεβλημένοι, ἀπὸ τοῦ καλουμένου ἀρτίως Φιλαδέλφιν, τότε δὲ Προτείχισμα καλούμενον, ἐν οἷς καὶ πόρτα ἦν τὸ πρότερον ὑπὸ Κάρου κατασκευασθεῖσα, ἀνήνεγκαν ἐποχουμένην εἰς καροῦχαν. Ὡς δὲ ὁ Διακρινόμενός φησιν, ὅτι ἐκ τῆς καλουμένης Μαγναύρας· ἐν οἷς ἐν τῷ φόρῳ τεθεῖσα, καὶ πολλὰς, ὡς προείρηται, ὑμνῳδίας δεξαμένη, εἰς Τύχην τῆς πόλεως προσεκυνήθη παρὰ πάντων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξέρκετα. Ἔσχατον πάντων ὑψοῦτο ἐν τῷ κίονι, τοῦ ἱερέως μετὰ τῆς λιτῆς παρεστηκότος, καὶ τὸ *Κύριε ἐλέησον* πάντων βοώντων ἐν ρ' μέτροις. Πολλὰ οὖν ὁ Διακρινόμενος ἄνω- C θεν τοῦ κίονος φάσκει πράγματα τεθῆναι, ἔνθα ἡ στήλη ἵσταται, ἐν οἷς καὶ χαραγὴ βασιλικὴ Κωνσταντίνου ἡ λεγομένη Σωτηρίκιος (29) χίλια κεντηνάρια. Τότε εὐφημίσθη ἡ πόλις κληθεῖσα (30) Κωνσταντινούπολις, τῶν ἱερέων βοώντων, *Εἰς ἀπείρους αἰῶνας εὐόδωσον ταύτην, Κύριε*· καὶ οὕτω μετὰ πολλῆς δορυφορίας ἐμμέτρως μ' ἡμέρας πανηγυρίσαντες, τοῦ βασιλέως σιτηρέσια πάμπολλα τοῖς ὄχλοις χαρισαμένου, ἀπῆλθεν ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ. Καὶ οὕτως τῇ ἐπαύριον τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως γέγονεν, καὶ ἱπποδρόμιον μέγα, πολλὰ κἀκεῖσε χαρισαμένου, καταλείψας τὰ τοιαῦτα γενέθλια εἰς μνήμην αἰώνιον. D

Statua in Foro posita multis cantibus exornata fuit. Hanc populi cœtus, Olbianusque præfectus, Spatharii, Codicillares ac Silentiarii cum cereis comitantes, candido utrique amictu, a loco nunc Philadelphium, tunc autem Antemurale dicto, ubi etiam porta erat a Caro structa, curru vectam extulerunt: ut autem Hæsitans ille narrat, a Magnaura, ut vocant, ibidem in Foro constituta laudibus canticisque multis, ut jam dictum est, exornata, ab omnibus, ab ipsoque exercitu, tanquam Fortuna urbis adorata est. Demum in columna erecta est, adstante ac supplicante sacerdote, cunctisque, *Domine miserere*, centies acclamantibus. Ait porro Hæsitans multa super columnam, qua statua innitebatur, fuisse reposita; in iisque signatæ Constantini monetæ, quam Sotericium vocant, mille centenaria. Tunc multis acclamationibus Constantinopolis appellata fuit, **181** clamantibus sacerdotibus, *In infinita sæcula eam prospere agere facito, Domine.* Sic cum multo militum satellitio, per dies quadraginta solemnia celebrassent, Imperatore copiosam plebi annonam elargiente, singuli domum abierunt. Atque insequente luce urbis Natalia peracta sunt, majoresque circenses editi, ubi etiam largissimam distributionem fecit imperator, ejusmodi Natalia in æternam rei memoriam celebranda relinquens.

De habitatione æstiva Constantini proxime Taurum.

Ἐν τοῖς πλησίον τοῦ Ταύρου μέρεσι, Κωνσταν-

In partibus Tauro vicinis Constantinus Magnus

Anselmi Bandurii notæ.

(28) *Σπαθάριοι, οἱ Κουδικέλλιοι.* Pro Κουδικέλλιοι Lambecius legit κουδικουλάριοι; hujus conjecturam et ego sequor.

(29) *Σωτηρίκιος.* Moneta Constantini Magni, in qua Servator efficius erat; de hac ipsa moneta loquitur forsan Joannes Damascenus in synodica ad Theophil. pag. 112, quam Constantino Magno ascribit idem Damascenus: Πρώτιστον καὶ ἐξαίρετον καλλιέρημα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν εὐσεβείας ἐγχαράττει τῷ βασιλικῷ τῆς πολιτείας νομίσματι, τότε οὐρανοφανὲς σημεῖον τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, καὶ θεανδρικὸν Χριστοῦ χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ μετὰ τοῦ ἰδίου ἀνετυπώσατο· ἐνδεικνύντος τὴν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως αὐθεντίαν πρὸς τὸν ἐπίγειον γεγονυῖαν, etc. *Pietatis in Christum verum Deum nostrum præcipuum argumentum fuit, quod imperatorio ac publico numismati salutaris crucis quod in cælo viderat signum, Christique Dei hominis venerandam imaginem, cum sua ipsius impresserit, quo scilicet cœlestis Regis præ terreno majorem potentiam declararet.* At nullus hujuscemodi nummus reperitur.

(30) *Τότε εὐφημίσθη ἡ πόλις κληθεῖσα.* Ita habent Anonymus noster, Codinus, et quotquot de hac re agunt scriptores. Perperam quidem hic pro κληθεῖσα edidere Lambecius et Combefisius ἀληθεῖσα.

æstate securus agebat; ubi Severi, Cari filii, palatium erat, ac templum idolorum, *Dei Severi*, nuncupatum: ubi etiam quatuor fornices maximi, alii aliis impositi, ab ipso Severo exstructi, in quibus ut multorum narratu fertur, ad divinandi usum erant beatorum æternorum deorum et deorum inferorum simulacra, argentea, ænea, eburnea et marmorea, quod, ut aiunt, in iisdem fornicibus vota conceperit; moxque conserto prœlio Constantinus Severum Herculium vicit, atque in fornicibus ejus procerumque ipsius capita ad septem dies suspendit: deindeque partim confractis idolis, alia iisdem ex marmoribus casu coaptata ad spectaculum reliquit. Eodem autem loco usque ad Juliani tempora rei plectebantur. Ibidem tabula superposita longissima figuris insculpta, ad tertium usque terræ motum stetit, bella Constantini **182** declarans. Illic item Constantini statua in superiori parte supremi fornicis efficta erat, crucis signum manu dextera tenens.

A τίνος ὁ μέγας ἐν τῷ θέρει ἀδεῶς διέτριβεν· ἔνθα Σεβήρου τοῦ υἱοῦ Κάρου (31) ὑπῆρχε παλάτιον, καὶ ναὸς εἰδώλων Θεοῦ Σεβήρου ὀνομαζόμενος· ἔνθα καὶ τέσσαρες συνθεταὶ καμάραι παμμεγέθεις καὶ αὐταὶ ὑπὸ Σεβήρου κατασκευασθεῖσαι, πολλὰς μαντείας εἰς χρῆσιν αἰωνίων θεῶν μακάρων καὶ θεῶν Βητγάμων (32) ἔχουσαι εἴδωλα, ἀργυρᾶ τε καὶ χαλκᾶ, καὶ ἐξ ἐλεφαντίνων καὶ μαρμάρων, λόγος φέρει πολλῶν· ὡς εὐχε, φησὶν, ἐν αὐταῖς ταῖς καμάραις· καὶ πόλεμος Κωνσταντίνου γέγονε, καὶ Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον ἐνίκησε (33), καὶ ἐν ταῖς καμάραις τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέραις ἐκρέμασε· καὶ μετὰ ταῦτα τὰ εἴδωλα συγκλάσας εἰς μέρος, αὐτουργικὰ B ὑπάρχοντα ἐκ τῶν αὐτῶν μαρμάρων, εἰς θέαν εἴασεν. Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἕως Ἰουλιανοῦ ἐτιμωροῦντο κατάδικοι· ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὑπερκειμένη πλὰξ εἰς μῆκος ἄγαν καὶ ζωδίοις ἀναγεγλυμμένοις, τοὺς πολέμους Κωνσταντίνου ἕως τοῦ τρίτου σεισμοῦ προέκειτο δεικνύουσα. Κωνσταντίνου στήλη ἐκεῖσε ἄνωθεν τῆς καμάρας τῆς πρὸς τὸ ἄνωθεν μέρος ἐτυποῦτο, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κατέχουσα.

De porta cognomine Philadelphii, ac statuis a Constantino erectis.

Ad portam quam Philadelphii vocant Constantinus in somnis visum habuit. Illic primum omnium crucis figuram conspexit, quam ea qua viderat longitudine et latitudine confectam, columnæ porphyreticæ quadrangulari, deauratam imposuit, spongiæque signum in crucis pede firmum reposuit: matris item Helenæ, sui et filiorum imagines ex ipsa quadrangulari columna efformavit, ac thronis honoris causa imposuit. Multa quoque Constantinus Magnus

Ἐν τοῖς Φιλαδελφίου τῆς καλουμένης πόρτης μέρεσιν, ἐνυπνιάσθη Κωνσταντῖνος· ἐκεῖ πρῶτον πάντων τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἐθεάσατο, τυπώσας αὐτὸν εἰς μῆκος καὶ πλάτος, ὡς εἶδεν, ἐν κίονι πορφυρῷ τετραπλεύρῳ, χρυσώσας αὐτὸν, καὶ σημεῖον σπόγγου ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ σταυροῦ ἀσφαλισάμενος, τῆς μητρὸς Ἑλένης, καὶ αὐτοῦ, καὶ τῶν υἱῶν, ἐξ C αὐτοῦ τοῦ τετραπλεύρου κίονος ἀνατυπώσας, εἰς θρόνους ἐτίμησε. Πολλὰς ὑπατείας ὁ μέγας Κων-

Anselmi Bandurii notæ,

(31) *Σεβήρου τοῦ υἱοῦ Κάρου.* Hic Chronographum loqui putat Lambecius de Flavio Severo, qui una cum Maximino a Gal. Maximiano Cæsar creatus fuit. Sed quid illi cum Caro? Potius quidem de Maxentio Herculii filio, ut ex subsequentibus patet, nisi quod loca confundit.

(32) *Καὶ θεῶν Βητγάμων.* Id est, deorum inferorum, quos opponit diis μάκαρσι. Ita et Combefisius interpretatur, cujus non minus ingeniosam quam eruditam adnotationem vide ibidem. — Opponit diis μάκαρσι, id est beatis, seu cœlestibus, ut dii sint inferi: quod velut *Saturnalium, deorum Saturno patre inferorum* explicatius reddidi, Verinum secutus sum, diligentem certe grammaticum ac lexicographum, cui Βητάγων, ὁ Κρόνος ὑπὸ Φοινίκων, *Phœnices Saturnum vocant Betagum.* Liquet enim eamdem utriusque vocis vim esse; quæ partim duntaxat detorta sit ex varia aut pronuntiatione aut certe scriptione. Porro diis inferis accenseri Saturnum, auctor nobis Plutarchus, in Quæstionibus Romanis. Dum enim quærit cur Romani ἀπαρακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, *capite retecto*, Saturno sacrificent, post primam rationem, quod ejus sacra Æneα sint antiquiora, qui ita operto capite diis faciendum sanxerit, alteram hanc affert: "Η ὅτι τοῖς οὐρανίοις ἐπικαλύπτονται· τὸν δὲ Κρόνον ἡγοῦνται θεὸν ὑπουδαῖον καὶ χθόνιον. *An quod caput operiant coram cœlestibus diis, Saturnum autem inter inferos terrestresque deos numerant*; ut sit infelix pater tantæ sobolis, quantam sibi inferis deditam cæca gentilitas consecravit. De Severo, quæ tanta auctor loquitur, non consentiunt, ut de Severo Cæsare a Maxentio oppresso intelligantur, qui et Italiam atque Africam tenuit, nec in Constantinum pugnavit: num Cari filius, incertum: ex sorore nepotem Galerii, historiæ produnt. An Carus ille ex Herculii stirpe, ut ita Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον vel Ἑρκουλίου, dicere auctor potuerit? De Maxentio res clarior, quem Romæ oppressum a Constantino constat, non Byzantii, ut forte auctor utrobique gesta confundat; nisi alius quispiam obscurior in Oriente Constantini hostis Severus nomine et Cari filius, idolorum impensius cultor dæmonumque præstigiis deditior, fuit. Ut ut sit, lego, ὃν εὔξασθαί φασιν· καὶ Σεύηρον τὸν Ἑρκούλιον. Combefis.

(33) *Καὶ Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον ἐνίκησε.* Pro Σευῆρον legendum esse Μαξέντιον τοῦ Ἑρκουλίου D nemo non videt; sed quod gestum est Romæ, Chronographus Byzantii ait, et sic omnia confundit. Maxentii quippe caput hastæ infixum in Urbem ad triumphum allatum, moxque in Africam missum prodit Nazarius in Panegyr. Constant. Forsan hic confundit Chronographus monumenta novæ Romæ cum veteris Romæ monumentis, ac locum ubi Maxentius ante commissum prœlium victimas diis obtulit, denotare vult; quo quidem peracto sacrificio copias ex urbe produxit, ac prœlium conseruit. Sic porro Zosimus habet: Μαξέντιος δὲ ἐναποκλείσας ἑαυτὸν, τοῖς θεοῖς ἱερεῖα προσήγαγε, καὶ τῶν ἱεροσκόπων περὶ τῆς τοῦ πολέμου τύχης ἀνεπυνθάνετο, καὶ τὰ Σιβύλλης διερευνᾶτο· καί τι θέσφατον εὑρὼν σημαῖνον ὡς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ βλάβῃ πράττοντα Ῥωμαίων, οἰκτρῷ θανάτῳ περιπεσεῖν, etc.

σταντῖνος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πεποίηκεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τόπῳ ἐτιμήθησαν κεντυρίωνες, διὰ τὸ τὸν σταυρὸν ἐν προτιμήσει βαστάζειν γενόμενοι, ὑπεράνω τοῦ λαβάρου καταστήσαντες (34).

A eodem loco consularia munia obiit. Ibidemque centuriones honore aucti, quod crucis in labaro gestandæ prærogativa donati fuerant.

De statuis a Constantino in Foro positis, et de Callistrati Consulatu.

Πολλὰς Κωνσταντῖνος στήλας ἐν τῷ φόρῳ προέθηκε, μεθ' ὧν καὶ ἐξ ἰδίας κατασκευῆς ἕως λ'. Πρῶτον ὕπατος ἐν τῷ φόρῳ Καλλίστρατος ἐτιμήθη· καὶ ἕως βασιλείας Κωνσταντίνου ὕπατοι κοδικέλλους ἐν τῷ φόρῳ ἐλάμβανον. Ὁ δὲ Καλλίστρατος ὕπατος μεγάλως ἐτιμήθη ἐν τῷ φόρῳ, ὡς πρῶτος τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπάτου δεξάμενος, τοῦ Πρασίνου μέρους βοῶντος, *Καλλίστρατος εὐτυχής, καὶ εἰς ἄλλο προκόψει*. Ὁ δὲ φοβηθεὶς, τὸ τοῦ ἁγίου... τέμενος καταλαμβάνει, καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ, ἐζήτει ἄδειαν (35). Πολλὰ Κωνσταντῖνος τῷ Καλλιστράτῳ ἐξωμόσατο, μὴ ἀδικῆσαι· ὁ δὲ οὐχ ἠνέσχετο, καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας ἐξέρχεται· ὃς καὶ ἐπεσκόπησεν ὕστερον· ὅθεν μοι τὰ πολλὰ ἐμφέρεται διηγήματα.

Multas in Foro Constantinus statuas locavit; quibuscum etiam triginta reposuit ab se fabricatas. Primus in Foro Callistratus consul renuntiatus est: et ad usque Constantini imperatoris tempus, codicillos in Foro consules accipiebant. Callistratus vero consul magnificis in Foro honoribus auctus, quod ibi primum consulari dignitate ornatus fuisset, Prasina factione clamante, *Callistratus fortuna favente insuper ad aliud provehetur*. Ille vero perterritus ad B Sancti... templum se proripuit, eoque ingressus, securitatem poposcit. Multis vero se Constantinus juramentis obstrinxit, nihil injuriæ accepturum illum esse. Ille vero non **183** acquievit, atque presbyter ordinatus ex ecclesia egreditur: qui etiam postea episcopus fuit. Qua de re multa enarrari comperi.

De statuis Roma exportatis, et in Hippodromo erectis.

Ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ἀπετέθησαν εἴδωλα ἐκ τῆς Ῥώμης ἥκοντα ὡσεὶ ξ', ἐν οἷς καὶ Αὐγούστου, ὡς οὐ γέγραπται μὲν, λέγεται δὲ, τὸ ὁμοίωμα.

In Hippodromo depositæ sunt statuæ Roma exportatæ circiter sexaginta; in quibus Augusti; non quod scripta ulla monumenta habeant, sed, ut ferunt, vera effigies.

De aliis statuis quæ in Hippodromo visebantur.

Πολλὰ ἡμῖν διεβεβαιοῦτο Φίλιππός ἔπαρχος, ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ὑπάρχον ὁμοίωμα θετταλὸν, κατασκεύασμα ὑπάρχει Ποντίου τινὸς, τὸ ἄνωθεν τῆς βασιλικῆς καθέδρας ἱστάμενον. Ἐν δὲ τοῖς γυναικείοις ὁμοιώμασι τῶν Μήδων τοῦ Ἐλεγίου (36)· αἱ γεννῶσαι θῆρας (37) καὶ ἀνθρώπους ἐσθίουσαι. Τὴν μὲν μίαν Ἡρωδίων μοι ἐτράνωσεν, Ἰουστι-

Affirmabat Philippus præfectus ac certum esse narrabat simulacrum ex Thessalico marmore in Hip- C podromo supra imperatorium thronum constitutum, opus esse Pontii cujusdam. Inter simulacra vero mulierum, Elegii Medorum sunt, quæ belluas gignunt, et homines devorant. Unam mihi Herodio explanavit, quæ impii Justiniani secundum impera-

Anselmi Bandurii notæ.

(34) *Ὑπεράνω τοῦ λαβάρου καταστήσαντος*. ita et Lambecius legit, scilicet, *Ibidemque centuriones honore aucti, quod crucis in labaro gestandæ prærogativa donati fuerant*. Corrupte quidem in ms. habetur, ὑπεράνω Βαλλέριον καθήσαντες. Pro Βαλλέριον Combefisius legit καβαλλαρίων, sicque interpretatur: *Ibidem loci centuriones honore aucti, quodque aliis ferenda cruce prælati, hoc nacti sunt, ut superiori equitibus loco considerent*. Sed pluris sane facio Lambecii conjecturam, quæ Sozomeni auctoritate comprobatur lib. I, cap. 4, de Constantino Magno: Ἐκέλευσεν ἄνδρας ἐπιστήμονας χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις εἰς σταυροῦ σύμβολον μετασκευάσαι τὸ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενον Λάβαρον· σημεῖον δὲ τοῦτο πολεμικῶν τῶν ἄλλων τιμιώτερον. Labarum quidem ita appellatum fuit præsertim sub Constantino Magno vexillum in quo Christi monogramma describi curavit, quod cæteris pretiosius et sanctius haberi, imperatorem semper præcedere, a militibus adorari, et in prœliis a fortioribus exercitus militibus ambiri et stipari præcepit, uti referunt scriptores ecclesiastici. Hos quidem milites esse eos plerique putant, quos *præpositos laborum* appellat Codex Theodosianus. Cæterum de Labaro consule doctissimi Ducangii Dissert. De Impp. Constantinopolit. nummis num. 20, ejusdem utrumque Gloss., item Fullerum lib. II *Exerc. sacr.* cap. I, lib. IV, cap. 13.

(35) *Ἐζήτει ἄδειαν*. Scilicet, *securitatem poposcit*. Ita et Combefisius legit. In ms. habetur, ἐζήτει πρεσβείαν.

(36) *Τῶν Μήδων τοῦ Ἐλεγίου*. Emendarem, τοῖς μέσον τοῦ Ἐλεγίου, ni paulo post, magna Justiniani statua ære equestris in illa ipsa Hippodromii parte posita haberetur, μετὰ τὴν νίκην Μήδων· *post relatam de Medis victoriam*. Potuit ergo ambitiosus princeps, eam Circi par- D tem ad rei memoriam Medorum Ἐλεγεῖον vocare, sive quod ibi ascripti ejus rei testes, Elegi, sive quod locus ipse statua victoris clarus, Medorum, seu etiam Persarum luctus, ab eorum clade, monumentum erat. COMBEFIS.

(37) *Αἱ γεννῶσαι θῆρας*. His nonnihil lucis accedere potest ex Anon. nostro: Αἱ δὲ γεννῶσαι θῆρας καὶ ἐσθίουσαι ἀνθρώπους ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἡ μὲν μία ἐστὶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τῶν δευτέρων αὐτοῦ πράξεων. Ἡ δὲ ἑτέρα ἐν ᾗ πλοῖον ὑπάρχει, οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ Σκύλλα ἐστιν, ἡ ἐκ τῆς Χαρύβδεως ἐσθίουσα τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἔστιν Ὀδυσσεὺς, ὃν κατέχει ἐκ τῆς κορυφῆς. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἑπτὰ αἰῶνές εἰσιν οἱ ἐσθίοντες καὶ ἐσθιόμενοι. Similia refert etiam Codinus pag. 29.

æstate securus agebat; ubi Severi, Cari filii, palatium erat, ac templum idolorum, *Dei Severi*, nuncupatum: ubi etiam quatuor fornices maximi, alii aliis impositi, ab ipso Severo exstructi, in quibus ut multorum narratu fertur, ad divinandi usum erant beatorum æternorum deorum et deorum inferorum simulacra, argentea, ænea, eburnea et marmorea, quod, ut aiunt, in iisdem fornicibus vota conceperit; moxque conserto prœlio Constantinus Severum Herculium vicit, atque in fornicibus ejus procerumque ipsius capita ad septem dies suspendit: deindeque partim confractis idolis, alia iisdem ex marmoribus casu coaptata ad spectaculum reliquit. Eodem autem loco usque ad Juliani tempora rei plectebantur. Ibidem tabula superposita longissima figuris insculpta, ad tertium usque terræ motum stetit, bella Constantini **182** declarans. Illic item Constantini statua in superiori parte supremi fornicis effecta erat, crucis signum manu dextera tenens.

A τῖνος ὁ μέγας ἐν τῷ θέρει ἀδεῶς διέτριβεν· ἔνθα Σεβήρου τοῦ υἱοῦ Κάρου (31) ὑπῆρχε παλάτιον, καὶ ναὸς εἰδώλων Θεοῦ Σεβήρου ὀνομαζόμενος· ἔνθα καὶ τέσσαρες συνθεταὶ καμάραι παμμεγέθεις καὶ αὐταὶ ὑπὸ Σεβήρου κατασκευασθεῖσαι, πολλὰς μαντείας εἰς χρῆσιν αἰωνίων θεῶν μακάρων καὶ θεῶν Βητγάμων (32) ἔχουσαι εἴδωλα, ἀργυρᾶ τε καὶ χαλκᾶ, καὶ ἐξ ἐλεφαντίνων καὶ μαρμάρων, λόγος φέρει πολλῶν· ὡς εὖχε, φησὶν, ἐν αὐταῖς ταῖς καμάραις· καὶ πόλεμος Κωνσταντίνου γέγονε, καὶ Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον ἐνίκησε (33), καὶ ἐν ταῖς καμάραις τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέραις ἐκρέμασε· καὶ μετὰ ταῦτα τὰ εἴδωλα συγκλάσας εἰς μέρος, αὐτουργικὰ B ὑπάρχοντα ἐκ τῶν αὐτῶν μαρμάρων, εἰς θέαν εἴασεν. Ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἕως Ἰουλιανοῦ ἐτιμωροῦντο κατάδικοι· ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὑπερκειμένη πλὰξ εἰς μῆκος ἄγαν καὶ ζωδίοις ἀναγεγλυμμένοις, τοὺς πολέμους Κωνσταντίνου ἕως τοῦ τρίτου σεισμοῦ προέκειτο δεικνύουσα. Κωνσταντίνου στήλη ἐκεῖσε ἄνωθεν τῆς καμάρας τῆς πρὸς τὸ ἄνωθεν μέρος ἐτυποῦτο, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κατέχουσα.

De porta cognomine Philadelphii, ac statuis a Constantino erectis.

Ad portam quam Philadelphii vocant Constantinus in somnis visum habuit. Illic primum omnium crucis figuram conspexit, quam ea qua viderat longitudine et latitudine confectam, columnæ porphyreticæ quadrangulari, deauratam imposuit, spongiæque signum in crucis pede firmum reposuit: matris item Helenæ, sui et filiorum imagines ex ipsa quadrangulari columna efformavit, ac thronis honoris causa imposuit. Multa quoque Constantinus Magnus

Ἐν τοῖς Φιλαδελφίου τῆς καλουμένης πόρτης μέρεσιν, ἐνυπνιάσθη Κωνσταντῖνος· ἐκεῖ πρῶτον πάντων τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἐθεάσατο, τυπώσας αὐτὸν εἰς μῆκος καὶ πλάτος, ὡς εἶδεν, ἐν κίονι πορφυρῷ τετραπλεύρῳ, χρυσώσας αὐτὸν, καὶ σημεῖον σπόγγου ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ σταυροῦ ἀσφαλισάμενος, τῆς μητρὸς Ἑλένης, καὶ αὐτοῦ, καὶ τῶν υἱῶν, ἐξ C αὐτοῦ τοῦ τετραπλεύρου κίονος ἀνατυπώσας, εἰς θρόνους ἐτίμησε. Πολλὰς ὑπατείας ὁ μέγας Κων-

Anselmi Bandurii notæ,

(31) *Σεβήρου τοῦ υἱοῦ Κάρου*. Hic Chronographum loqui putat Lambecius de Flavio Severo, qui una cum Maximino a Gal. Maximiano Cæsar creatus fuit. Sed quid illi cum Caro? Potius quidem de Maxentio Herculii filio, ut ex subsequentibus patet, nisi quod loca confundit.

(32) *Καὶ θεῶν Βητγάμων*. Id est, deorum inferorum, quos opponit diis μάκαρσι. Ita et Combefisius interpretatur, cujus non minus ingeniosam quam eruditam adnotationem vide ibidem. — Opponit diis μάκαρσι, id est beatis, seu cœlestibus, ut dii sint inferi: quod velut *Saturnalium, deorum Saturno patre inferorum* explicatius reddidi. Verinum secutus sum, diligentem certe grammaticum ac lexicographum, cui Βητάγων, ὁ Κρόνος ὑπὸ Φοινίκων, *Phœnices Saturnum vocant Betagum*. Liquet enim camdem utriusque vocis vim esse; quæ partim duntaxat detorta sit ex varia aut pronuntiatione aut certe scriptione. Porro diis inferis accenseri Saturnum, auctor nobis Plutarchus, in Quæstionibus Romanis. Dum enim quærit cur Romani ἀπαρακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, *capite relecto*, Saturno sacrificent, post primam rationem, quod ejus sacra Ænea sint antiquiora, qui ita operto capite diis faciendum sanxerit, alteram hanc affert: Ἢ ὅτι τοῖς οὐρανίοις ἐπικαλύπτονται· τὸν δὲ Κρόνον ἡγοῦνται θεὸν ὑπουδαῖον καὶ χθόνιον. *An quod caput operiant coram cœlestibus diis, Saturnum autem inter inferos terrestresque deos numerant*; ut sit infelix pater tantæ sobolis, quantam sibi inferis deditam cæca gentilitas consecravit. De Severo, quæ tanta auctor loquitur, non consentiunt, ut de Severo Cæsare a Maxentio oppresso intelligantur, qui et Italiam atque Africam tenuit, nec in Constantinum pugnavit: unum Cari filius, incertum: ex sorore nepotem Galerii, historiæ produnt. An Carus ille ex Herculii stirpe, ut ita Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον vel Ἑρκουλίου, dicere auctor potuerit? De Maxentio res clarior, quem Romæ oppressum a Constantino constat, non Byzantii, ut forte auctor utrobique gesta confundat; nisi alius quispiam obscurior in Oriente Constantini hostis Severus nomine et Cari filius, idolorum impensius cultor dæmonumque præstigiis deditior, fuit. Ut ut sit, lego, ὃν εὔξασθαί φασιν· καὶ Σεύηρον τὸν Ἑρκούλιον. Combefis.

(33) *Καὶ Σευῆρον τὸν Ἑρκούλιον ἐνίκησε*. Pro Σευῆρον legendum esse Μαξέντιον τοῦ Ἑρκουλίου D nemo non videt; sed quod gestum est Romæ, Chronographus Byzantii ait, et sic omnia confundit. Maxentii quippe caput hastæ infixum in Urbem ad triumphum allatum, moxque in Africam missum prodit Nazarius in Panegyr. Constant. Forsan hic confundit Chronographus monumenta novæ Romæ cum veteris Romæ monumentis, ac locum ubi Maxentius ante commissum prœlium victimas diis obtulit, denotare vult; quo quidem peracto sacrificio copias ex urbe produxit, ac prœlium conseruit. Sic porro Zosimus habet: Μαξέντιος δὲ ἐναποκλείσας ἑαυτὸν, τοῖς θεοῖς, ἱερεῖα προσήγαγε, καὶ τῶν ἱεροσκόπων περὶ τῆς τοῦ πολέμου τύχης ἀνεπυνθάνετο, καὶ τὰ Σιβύλλης διερευνᾶτο· καί τι θέσφατον εὑρὼν σημαῖνον ὡς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ βλάβῃ πράττοντα Ῥωμαίων, οἰκτρῷ θανάτῳ περιπεσεῖν, etc.

σταντῖνος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πεποίηκεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τόπῳ ἐτιμήθησαν κεντυρίωνες, διὰ τὸ τὸν σταυρὸν ἐν προτιμήσει βαστάζειν γενόμενοι, ὑπεράνω τοῦ λαβάρου καταστήσαντες (34).

A eodem loco consularia munia obiit. Ibidemque centuriones honore aucti, quod crucis in labaro gestandæ prærogativa donati fuerant.

De statuis a Constantino in Foro positis, et de Callistrati Consulatu.

Πολλὰς Κωνσταντῖνος στήλας ἐν τῷ φόρῳ προέθηκε, μεθ' ὧν καὶ ἐξ ἰδίας κατασκευῆς ἕως λ'. Πρῶτον ὕπατος ἐν τῷ φόρῳ Καλλίστρατος ἐτιμήθη· καὶ ἕως βασιλείας Κωνσταντίνου ὕπατοι κοδικέλλους ἐν τῷ φόρῳ ἐλάμβανον. Ὁ δὲ Καλλίστρατος ὕπατος μεγάλως ἐτιμήθη ἐν τῷ φόρῳ, ὡς πρῶτος τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπάτου δεξάμενος, τοῦ Πρασίνου μέρους βοῶντος, *Καλλίστρατος εὐτυχῆς, καὶ εἰς ἄλλο προκόψει*. Ὁ δὲ φοβηθεὶς, τὸ τοῦ ἁγίου... τέμενος καταλαμβάνει, καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ, ἐζήτει B ἄδειαν (35). Πολλὰ Κωνσταντῖνος τῷ Καλλιστράτῳ ἐξωμόσατο, μὴ ἀδικῆσαι· ὁ δὲ οὐχ ἠνέσχετο, καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας ἐξέρχεται· ὃς καὶ ἐπεσκόπησεν ὕστερον· ὅθεν μοι τὰ πολλὰ ἐμφέρεται διηγήματα.

Multas in Foro Constantinus statuas locavit; quibuscum etiam triginta reposuit ab se fabricatas. Primus in Foro Callistratus consul renuntiatus est: et ad usque Constantini imperatoris tempus, codicillos in Foro consules accipiebant. Callistratus vero consul magnificis in Foro honoribus auctus, quod ibi primum consulari dignitate ornatus fuisset, Prasina factione clamante, *Callistratus fortuna favente insuper ad aliud provehetur*. Ille vero perterritus ad Sancti... templum se proripuit, eoque ingressus, securitatem poposcit. Multis vero se Constantinus juramentis obstrinxit, nihil injuriæ accepturum illum esse. Ille vero non **183** acquievit, atque presbyter ordinatus ex ecclesia egreditur: qui etiam postea episcopus fuit. Qua de re multa enarrari comperi.

De statuis Roma exportatis, et in Hippodromo erectis.

Ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ἀπετέθησαν εἴδωλα ἐκ τῆς Ῥώμης ἥκοντα ὡσεὶ ξ', ἐν οἷς καὶ Αὐγούστου, ὡς οὐ γέγραπται μὲν, λέγεται δὲ, τὸ ὁμοίωμα.

In Hippodromo depositæ sunt statuæ Roma exportatæ circiter sexaginta; in quibus Augusti; non quod scripta ulla monumenta habeant, sed, ut ferunt, vera effigies.

De aliis statuis quæ in Hippodromo visebantur.

Πολλὰ ἡμῖν διεβεβαιοῦτο Φίλιππος ἔπαρχος, ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ὑπάρχον ὁμοίωμα θετταλὸν, κατασκεύασμα ὑπάρχει Ποντίου τινὸς, τὸ ἄνωθεν C τῆς βασιλικῆς καθέδρας ἱστάμενον. Ἐν δὲ τοῖς γυναικείοις ὁμοιώμασι τῶν Μήδων τοῦ ἐλεγίου (36)· αἱ γεννῶσαι θῆρας (37) καὶ ἀνθρώπους ἐσθίουσαι. Τὴν μὲν μίαν Ἡρωδίων μοι ἐτράνωσεν, Ἰουστι-

Adfirmabat Philippus præfectus ac certum esse narrabat simulacrum ex Thessalico marmore in Hippodromo supra imperatorium thronum constitutum, opus esse Pontii cujusdam. Inter simulacra vero mulierum, Elegii Medorum sunt, quæ belluas gignunt, et homines devorant. Unam mihi Herodio explanavit, quæ impii Justiniani secundum impera-

Anselmi Bandurii notæ.

(34) *Ὑπεράνω τοῦ λαβάρου καταστήσαντος*. ita et Lambecius legit, scilicet, *Ibidemque centuriones honore aucti, quod crucis in labaro gestandæ prærogativa donati fuerant*. Corrupte quidem in ms. habetur, ὑπεράνω Βαλλέριον καθήσαντες. Pro Βαλλέριον Combefisius legit καβαλλαρίων, sicque interpretatur: *Ibidem loci centuriones honore aucti, quodque aliis ferenda cruce prælati, hoc nacti sunt, ut superiori equitibus loco considerent*. Sed pluris sane facio Lambecii conjecturam, quæ Sozomeni auctoritate comprobatur lib. I, cap. 4, de Constantino Magno: Ἐκέλευσεν ἄνδρας ἐπιστήμονας χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις εἰς σταυροῦ σύμβολον μετασκευάσαι τὸ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενον Λάβαρον· σημεῖον δὲ τοῦτο πολεμικῶν τῶν ἄλλων τιμιώτερον. Labarum quidem ita appellatum fuit præsertim sub Constantino Magno vexillum in quo Christi monogramma describi curavit, quod cæteris pretiosius et sanctius haberi, imperatorem semper præcedere, a militibus adorari, et in prœliis a fortioribus exercitus militibus ambiri et stipari præcepit, uti referunt scriptores ecclesiastici. Hos quidem milites esse eos plerique putant, quos *præpositos laborum* appellat Codex Theodosianus. Cæterum de Labaro consule doctissimi Ducangii Dissert. De Impp. Constantinopolit. nummis num. 20, ejusdem utrumque Gloss., item Fullerum lib. II *Exerc. sacr.* cap. I, lib. IV, cap. 13.

(35) *Ἐζήτει ἄδειαν*. Scilicet, *securitatem poposcit*. Ita et Combefisius legit. In ms. habetur, ἐζήτει πρεσβείαν.

(36) *Τῶν Μήδων τοῦ ἐλεγίου*. Emendarem, τοῖς μέσον τοῦ Ἐλεγίου, ni paulo post, magna Justiniani statua ære equestris in illa ipsa Hippodromii parte posita haberetur, μετὰ τὴν νίκην Μήδων· *post relatam de Medis victoriam*. Potuit ergo ambitiosus princeps, eam Circi par- D tem ad rei memoriam Medorum Ἐλεγεῖον vocare, sive quod ibi ascripti ejus rei testes, Elegi, sive quod locus ipse statua victoris clarus, Medorum, seu etiam Persarum luctus, ab eorum clade, monumentum erat. COMBEFIS.

(37) *Αἱ γεννῶσαι θῆρας*. His nonnihil lucis accedere potest ex Anon. nostro: Αἱ δὲ γεννῶσαι θῆρας καὶ ἐσθίουσαι ἀνθρώπους ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἡ μὲν μία ἐστὶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τῶν δευτέρων αὐτοῦ πράξεων. Ἡ δὲ ἑτέρα ἐν ᾗ πλοῖον ὑπάρχει, οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ Σχύλλα ἐστιν, ἡ ἐκ τῆς Χαρύβδεως ἐσθίουσα τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἔστιν Ὀδυσσεὺς, ὃν κατέχει ἐκ τῆς κορυφῆς. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἑπτὰ αἰῶνές εἰσιν οἱ ἐσθίοντες καὶ ἐσθιόμενοι. Similia refert etiam Codinus pag. 29.

toris historiam referat. In quibus et navis est, non ut impleatur, sed ut exspectet. Quo audito collacrymatus sum, mecum reputans, num id etiam absurdi Constantinopoli contingere debeat. Justinianus magnus in Circi sedibus æneo equo vehebatur, post victoriam de Medis partam. Mulier in Hippodromo in sede ærea sedens, æque superiori loco, ut jam dictum est, ut quidem narrat Herodio, Verina magni Leonis uxor est; ut autem ego pluribus narrantibus audivi, statua est Minervæ ex Græcia advecta, quod etiam verum arbitror.

A νιανοῦ τοῦ ἀθέου δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τὸ δεύτερον· ἐν οἷς καὶ πλοῖον ὑπάρχει, μὴ πληρωθῆναι, ἀλλὰ περιμένειν· ὅπερ ἀκούσας ἐδάκρυσα, εἰ ἄρα γε τοιοῦτον πάλιν, τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπέλθῃ ἄλγημα. Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας ἐν τοῖς τοῦ καθίσματος κατεποχεῖτο ἐν ἵππῳ χαλκῷ μετὰ τὴν νίκην Μήδων (38). Ἡ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ καθεζομένη γυνὴ ἐν σελλίῳ χαλκῷ, καὶ αὕτη ἄνωθεν, ὡς προείπομεν, ὁ μὲν Ἡρωδίων ἐδίδαξε Βερίναν εἶναι τοῦ μεγάλου Λέοντος· ὡς δὲ ἐγὼ παρὰ πλειόνων ἤκουσα, ἐξ Ἑλλάδος εἶναι τὸ εἴδωλον μᾶλλον τῆς Ἀθηνᾶς (39), ὅπερ καὶ ἐπίστευσα.

De draconis statua quæ Arcadium repræsentabat, et de hyæna.

Multa Philippus dynasta enarravit ut didicerat, draconis scilicet statuam Arcadii figuram esse, Honorii autem fratris ejus Romæ imperantis **184** præferre speciem. Unde item oracula pridem et ad hoc usque tempus, non pauca extiterunt. Hyæna autem quæ supra draconis statuam visitur ex Antiochia veteri Constantinopolim, Constantino magno imperatore, ut memoratus Philippus refert, translata est.

B Πολλὰ Φίλιππος ἱστόρησεν ὁ δυνάστης, μαθὼν καὶ τοῦτο παρέδωκεν, ὅτι τὸ δρακονταῖον, Ἀρκαδίου μὲν ἐκτύπωμά ἐστιν· Ὀνωρίου δὲ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπίδειξις, ἐν Ῥώμῃ βασιλεύοντος. Ἔνθεν καὶ χρησμοὶ (40) καὶ πρὸ ἡμῶν, καὶ ἕως τῆς δεῦρο, οὐκ ὀλίγοι γεγόνασιν. Ἡ δὲ ἄνωθεν τοῦ δρακονταίου ὕαινα, ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς πρώτης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλήλυθεν, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καθὼς ὁ προειρημένος Φίλιππος ἱστόρησεν.

De cæde Anastasii Monachi in Hippodromo facta, ubi et multæ aliæ cædes perpetratæ sunt.

In Hippodromo multæ cædes plurimaque mala perpetrata sunt, maximeque temporibus quæ nos præcesserunt: ubi ætate nostra Anastasius monachus, ob veritatem imperatori repugnans, crematus est.

Ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ πολλοὶ φόνοι καὶ κακὰ γεγόνασι· καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν· ἐν οἷς καὶ ἐφ' ἡμῶν Ἀναστάσιος ὁ μοναχὸς δι' ἀληθείας τρόπον ἀντιλέγων τῷ βασιλεῖ ἐκαύθη.

De septem Philosophis qui Eudociam Atheniensem comitati sunt Constantinopolim, ac de eorum dictis, dum Hippodromi signa lustrarent.

Eudocia Atheniensis paternæ causa hæreditatis litem intentans, formæ gratia fortunam invenit; cujus fratres, miram illam et novam sororis sortem audientes, cum philosophis septem adscendentes fortunæ ex infortunio ut sibi placaretur, supplicabant. Theodosius vero imperator in philosophorum gratiam ad Circum concessit, nemoque eorum eo pergere neglexit. Erant autem numero septem, Cranus, Carus, Pelops, Apelles, Sylvanus, Curvus, Nerva. Hi cum imperatore ludos in Circo spectandi causa aderant. Theodosius vero admiratione captos viros conspicatus, sic eos alloquitur: *O philosophi, si miramini, victi in philosophia estis.*

Εὐδοκίας Ἀθηναίας κατὰ μοῖραν (41) δικασθείC σης, κατὰ χάριν ηὕρατο τύχην, καθ' ἣν οἱ αὐτάδελφοι τὸ ξένον τῆς συγγόνου ἀκηκοότες εὐτύχημα, ἀνελθεῖν συνεπειρῶντο φιλοσόφοις ζʹ, καὶ τῇ τύχῃ ἐξ ἀτυχίας (42) ἐδεήθησαν ἱλασθῆναι. Θεοδόσιος δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ἱππικὸν ἥλατο, τοῖς φιλοσόφοις ἀρέσκων· καὶ τις αὐτῶν οὐκ ἐνέλησεν. Ἦσαν δὲ τὸν ἀριθμὸν ζʹ, Κράνος, Κάρος, Πέλοψ, Ἀπελλῆς, Συλβανὸς, Κύρβος, Νερούας. Οὗτοι συνῆσαν εἰς τὸ Ἱππικὸν τῷ βασιλεῖ, θέας ἕνεκεν Ὀλυμπίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος, ὁρῶν τοὺς φιλοσόφους θαυμάζοντας, ἔφη πρὸς αὐτοὺς, Ὦ Φιλόσοφοι, εἰ θαυμάζετε, κατεφιλοσοφήθητε. Ὡς αὐτίκα ἀποκριθῆναι

Anselmi Bandurii notæ.

(38) *Μετὰ τὴν νίκην Μήδων*. In hanc statuam Justiniani equestrem in Hippodromo erectam, ob victoriam de Medis et Scythis partam, habentur duo epigrammata lib. IV Anthol. cap. 4.

(39) *Τὸ εἴδωλον μᾶλλον τῆς Ἀθηνᾶς*. Perperam hæc interpretatur Combefisius: *Ut autem a pluribus audivi, Minervæ potius Athenis allatum simulacrum est, magisque credidit.* Non quidem hic τῆς Ἀθηνᾶς Athenis, sed *Minervæ*. Nostra interpretatio comprobatur ex Anonymo nostro et Codino.

(40) *Ἔνθεν καὶ χρησμοί*. Vide quæ Anonymus noster et Codinus habent de statuis in Hippodromo, et aliis monumentis ab Apollonio Tyaneo magice consecratis.

(41) *Κατὰ μοῖραν*. Eudociæ Atheniensis histo-D riam pluribus referunt auctor Chronici Alex. pag. 312 et seq., Socrates lib. VII, cap. 21, Evagrius lib. I, cap. 20; Theophanes pag. 72. Vide notas Jacobi Goar ad Theophanem, pag. 569.

(42) *Καὶ τῇ τύχῃ ἐξ ἀτυχίας*, etc. Scilicet, *Fortunæ ex infortunio ut sibi placaretur, supplicabant.* Ita ad verbum interpretatus sum: verum autem sensum hunc esse puto, *Eudociæ, quæ ex infortunio fortunam nacta erat, ut sibi placaretur, supplicabant.* Refert quippe Chronicon Alexandrinum fratres Eudociæ, cum eam imperare Constantinopoli intellexissent, metu ob injuriam eidem illatam correptos in fugam se conjecisse; mox illam, data securitate, per nuntios accersitos ad dignitates provexisse.

ἵνα ἐξ αὐτῶν, Ἀπελλῆν ὀνόματι, καὶ εἰπεῖν, Μὴ θαυμάζειν (45) ἐμὲ τοὺς ἵππους τῷ ἐπιβάτῃ, εἰδὼς ἀκριβῶς, ὅτι ἵπποι ἀνθρώπων ἐπιβάται γενήσονται, ἀλλασσομένων τῶν Ὀλυμπίων, καὶ τὸ θαυμάζον ἀμβλυωπιάσει. Νερούας δὲ ἀπεκρίνατο, Κακὸν τῇ βασιλίδι (44) στοιχεῖον, ὁρῶ τῷ στοιχείῳ τῆς τύχης συντρέχοντα. Καὶ Συλβανὸς ὁρῶν τὸ πρὸς μεσημβρίαν ζῴδιον, εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ καμήλου δίκην (45) κεκμηκότος ἔφη· Καλὸς ὁ στοιχειωσάμενος· καιροὶ γὰρ ἐπὶ τούτου ἀγόνατοι ἔσονται. Ὁ δὲ Κύρβος, ἐν τῷ δήμῳ ὁρῶν, εἶπεν· Ὦ δῆμε, δι' ὃν δήμιοι περισσεύουσι. Πέλοψ δὲ, τοὺς ὅρους τῶν ἵππων (46) ὁρῶν, εἶπε, Τίνος τὸ πρόβλημα; Θεοδοσίου δὲ φήσαντος, Κωνσταντίνου, εἰπεῖν ἐκεῖνον, Ἢ φιλόσοφος ἄκυρος, ἢ βασιλεὺς οὐκ ἀληθής. Ἑώρα γὰρ Κράνος (47) ὁ φιλόσοφος θηλύμορφόν τι ζῴδιον, τετραμερέσι ζῳδιακοῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ εἶπεν· Ὦ τετραπέρατε, ἐξ οὗ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀπέρατοι ἔσονται (48). Κάρος δὲ, προτραπεὶς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις λαλῆσαι, φησὶν, Δυστυχῆ μοι τὰ πάντα φαίνεται, ὅτι εἰ ταῦτα τὰ στοιχεῖα, ὡς πειρῶνται, ἀληθεύουσιν, ἵνα τί ἡ Κωνσταντινούπολις συνέστηκε; Κράνος δὲ, ὅστις καὶ λογιστὴς (49) τῆς Ἀθηναίων φιλοσοφίας ἐλέγετο, μειδιῶν ἐπεκοκκύα. Τοῦ δὲ βασιλέως πυνθανομένου, Τίς ἡ αἰτία, ἀπεκρίνατο ἐναντία, τὸ πλεῖον γελῶν καὶ σκώπτων. Νάρκισσος δὲ πραιπόσιτος δίδωσι τῷ φιλοσόφῳ ῥαπίσματα, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· Τῷ Ἡλίῳ ὡς ἡλίῳ ἀποκρίνου, σκότος ὑπάρχων. Τοῦ δὲ καὶ τὴν ἄλλην στρέψαντος, δίδωσιν ὁ Νάρκισσος. Ὁ δὲ φιλόσοφος τῷ Ναρκίσσῳ ἔφη· Οὐ διὰ σὲ λαλήσω, ἀλλὰ τοῖς γράμμασι δυσωπούμενος. Τὸ δὲ πρόβλημα τοῦ Κράνου τοιοῦτόν ἐστιν. Ἤτησε τὸν βασιλέα τὰ ἐν τῷ ἱππικῷ στοιχεῖα θεάσασθαι· εἵλετο εὐθὺς ἐκεῖνος. Ἔστι δὲ ἀνδροεικελόν (50) τι ἄγαλμα, ἐπικεφαλαίαν τῇ κεφαλῇ περιέχον, γυμνόν τοι ὅλως, καὶ ἐν τοῖς βρετγάνοις διδύμοις ἐπικεκαλυμμένον. Τοῦ δὲ φιλοσόφου πυθομένου, Τίς ἄν, ἔφη, ὁ στήσας; ἔφη τις ἀναγνώστης, Ὅτι Οὐαλεντινιανὸς τοῦτο προσθήκεν. Εἶπεν δὲ ὁ φιλόσοφος, Πότε καὶ τὸν ὄνον; τοῦ δὲ φήσαντος, Ὁμοῦ· εἰπεῖν ἐκεῖνον, Ὅτε ὄνος ὡς ἄνθρωπος ἔσται, ὢ συμφορᾶς, ὅτι ἄνθρωπος ὄνῳ ἀκολουθεῖ.

A Tum ex illis unus Apelles dictus: Non ego homines equorum ascensores miror, cum probe sciam fore ut equi hominum ascensores sint, mutato Olympicorum ordine, et quod admirationi est hebescet. Nerva dixit: Malum regiæ urbi signum video cum signo **185** fortunæ concurrere. Sylvanus, videns signum ad meridiem positum elato genu cameli instar fessi ait: Præclarus es, cujus hoc signum ac figura est; nam tempora aderunt, queis genua defutura sunt. Curvus, populum conspicatus, dixit: O popule, cujus causa multi futuri carnifices. Pelops equorum metas intuens, Cujus problema? inquit. Respondente Theodosio, Constantini: reponit ille, Aut philosophus vanus aut imperator non verus. Porro Carus, muliebre quoddam signum videns quadratis zodiaci B figuris conscriptum, dixit, O quadritermine, ex quo Constantini infiniti emergent; idem autem Carus, ut loqui pergeret a philosophis admonitus ait: Infortunata mihi omnia videntur, quia si hæc signa, ut conantur asserere, vera dicunt, cur Constantinopolis consistit? Cranus vero, qui et Atheniensis philosophiæ logistes dicebatur, subridens coccyzabat. Sciscitante autem imperatore, quid causæ esset, contraria respondit, multum ridens et cavillans. Narcissus vero præpositus philosopho alapas impegit, talia loquens: Soli ut soli responde, qui tenebræ es. Illo autem alteram maxillam tendente, alteram Narcissus dat alapam. Philosophus vero Narcisso dixit, Non tui causa loquar, sed quia figuris reve- C rentiam habeo. Crani problema tale est. Rogavit imperatorem ut sibi signa in Circo posita spectare liceret. Ille propositionem accepit. Est autem ibi virilis statua, galeato capite, **186** nudo prorsus corpore, obtectis solummodo verendis. Rogante philosopho quis statuam posuisset, respondit quidam lector, Valentinianum posuisse, Cui philosophus, Quando etiam asinum? Ille vero, Simul. Tum philosophus: Quando asinus ut homo erit, o calamitatem! quippe asinum homo sequitur. Verum absit. Valia hoc problema in tomis Leonis Magni, quod Cranus philosophus edidit, repertum est a Ligurio astronomo et viro primario ejusdem Leonis imperatoris.

Anselmi Bandurii notæ.

(45) *Μὴ θαυμάζειν*, etc. Lambecius ita legendum putat: Μὴ θαυμάζομεν τῶν ἵππων τοὺς ἐπιβάτας· ἀλλ' εἰδότες, etc., et paulo post ita legit, καὶ μὴ θαυμάζων ἀμβλυωπήσει.

(44) *Κακὸν τῇ βασιλίδι*, etc. Codinus habet κακὸν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, ὅτι τῷ στοιχείῳ τῆς τύχης στοιχεῖον συντρέχει.

(45) *Καμήλου δίκην*. Ita et Ducangius legendum putat; corrupte quidem in ms. legitur, χάμου δίκην κεκμηκότα. Lambecius vero sic emendat, τὸ γόνυ καμπτὸν, δίκην κεκμηκότος.

(46) *Τοὺς ὅρους τῶν ἵππων*. Scilicet, *Pelops equorum metas intuens*. Ita ex contextu videtur interpretandum. Lambecius ad Codinum et Combefisius hic interpretantur: *Pelops autem carceres Hippodromi conspiciens*. etc.

(47) *Ἑώρα γὰρ Κάρος*. Ita ex Codino restituimus. In ms. Habetur, ἑώρα γάρ τινα ὁ φιλόσοφος θηλύμορφον ζῴδιον.

(48) *Ἐξ οὗ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀπέρατοι ἔσονται*. Codinus habet, ὅτι ἐκ σοῦ κομψοὶ καὶ ἀπείρατοι D ἔσονται. Quod Lambecius reddit, omittens vocem præcedentem ὦ τετραπέρατε: *Versuti pariter atque inexperti ex te procedent*.

(49) *Καὶ λογιστής*. Posset reddi, *æstimator*, *censor*, *rationalis*. Romanus magistratus, qui provinciæ procurator; et qui officiales ab actis haberet: ipse qui sub regibus, διοικητής, *diœcetes*. Significatur excellens quædam judicii auctoritas inter Athenienses philosophos, quibus velut regula limesque esset. Sic quoque in Actis Metaphrasteis S. Catharinæ, supremus quidam philosophus inducitur, quo victo, reliqui animum despondere. Videatur Athenis λογιστὴς φιλοσόφων, qui Constantinopoli ὕπατος, quo nomine celebris Michael Psellus, quem consulem qui velit et reddat, nescio an probus satis interpres habendus sit. Combefis.

(50) *Ἔστι δὲ ἀνδροεικελόν*. Hanc statuam cui asinus præibat, vulgo nuncupatam fuisse Perichytem Codinus prodit pag. 30.

λουθεῖ. Ἀλλὰ μὴ ἔστω. Τοῦ μάντεως τοῦτο τὸ πρόβλημα εὑρέθη ἐν τοῖς τόμοις τοῦ Λέοντος τοῦ Μεγάλου ὃ ἐφιλοσόφησε Κράνος, παρὰ Αἰγουρίου (51) ἀστρονόμου καὶ ὑπάτου τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Λέοντος.

De dicto Asclepiodori, dum signum majus in Hippodromo lustraret.

Sub Anastasio, Asclepiodorus, conspicatus signum A majus in Circo cogitantis more capiti admotam manum tenens, ait, O vim! quod omnis humana indigentia, una hominis prudentia condiatur. Cum autem ipsi aliquis litteras marmori insculptas ostenderet, iis perlectis, Optandum est, ait, ad ea quæ tunc futura sunt non pervenire; adeoque mihi non legisse utilius fuisset.

Ἀσκληπιόδωρος (52) ἐπὶ Ἀναστασίου ἰδὼν τὸ ζώδιον τὸ μέγα, τὸ ἐν τῷ Ἱππικῷ, τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ προσώπου κατέχον, ἔφη, Ὦ βία, ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ἔνδεια, εἰς μίαν ἀνθρώπου φρόνησιν ζυμωθεῖσα. Καί τις αὐτῷ ἐπέδειξε γράμματα ἐν τῷ μαρμάρῳ, τοῦ δὲ ὑπαναγνόντος, ἔφη· Ἀγαθὸν μὴ φθάσαι τοῖς τότε μέλλουσιν εἶναι· ὡς κἀμοί τι κέρδος τοῦ μὴ ἀναγνῶναι.

De statua Theodosii argentea in Tauro erecta.

Sciendum, statuam Taurum dictam magnum Theodosium esse. Ad eam olim imperator exteros dynastas excipere solebat. Erat autem quondam argentea, ut docet Sozomenus; Clemens vero similes variæque formæ marmoreas Constantii Constantini filii esse ait.

Δέον γινώσκειν ὅτι ἡ καλουμένη Ταῦρος, Θεοδόσιός ἐστιν ὁ Μέγας· ἐν ᾗ ποτε ἐδέχετο (53) ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν δυνάστας. Ἀργυρεῖ δέ τις ἦν πρώην, ὡς ὁ Σωζόμενος διδάσκει. Κλήμης (54) δὲ τὰς ὁμοίας καὶ πολυμόρφους μαρμαρίνας, Κωνσταντίου εἶναι φάσκει, τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου.

De statua Leonis Macelæ Pittaces dicta.

Quam Pittacen statuam vocant, Leo Magnus est, B quem vulgo Macelam nuncupant, ad quam libellos supplices imperatores accipiebant. **187** Imo et palatium illic olim erat, proxime veterem ecclesiam Sanctæ Irenes, ut narrat Joannes Hæsitans.

Ὁ Πιττάκης ὁ λεγόμενος (55), Λέων ὁ Μέγας ἐστὶν, ὁ παρὰ πολλοῖς Μακελάριος λεγόμενος, καθ' ἣν... τὰ δεξήματα τῶν βασιλέων ἐκεῖσε ἐγένοντο. Ἀλλὰ καὶ παλάτιον ἦν ποτε συνιστάμενον, πλησίον παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καθὼς Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος λέγει.

De statuis quæ in Augustæo erectæ erant.

Sciendum est Augustæum, ut vocant, tres successive

Δέον γινώσκειν ὅτι τὸ λεγόμενον Αὐγουσταῖον

Anselmi Bandurii notæ.

(51) *Παρὰ Αἰγουρίου*, etc. Non placet, quod Lambecius emendat, de hac ipso oraculo, quod auctor ait inventum in tomis Leonis Magni, παρὰ Αἰγουρίου ἀστρονόμου, καὶ ὑπάτου τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Λέοντος, dum ait: *Pro* Αἰγουρίου, *scribe* Ὀλυβρίου. C *Consul autem fuit hic Olybrius anno octavo imperii Leonis Macelæ.* Ita id quidem. At quis audivit imperatoris cujusquam vocari consulem, qui illo principe, at ne quidem ejus collega, consulatum gessit? Quænam vero hæc Olybrii nota ut mathematicus, non vir clarissimus ac nobilissimus, demumque Augustus ac imperator Romæ audiret? Fuit ille consul Leonis anno VII, ut ponit Chronicon Alexandr., Rustico ejus collega, missusque Romam a Leone, βιασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε Ῥωμαίων χειροτονεῖται βασιλεύς. *Invitus a Romanis illic degentibus imperator creatur*, inquit idem. Mathematicum hominem qui prodiderit, scio neminem. Quid si ἀστρονόμων ὑπάτου, sicque loquatur auctor ævi sui more, quo principes quique cujusvis facultatis proceres ac magistratus, nec ii summi, sic vocarentur, ut ex Vitis τῶν νέων βασιλέων videre licet, sive jam editis, sive quæ meliores prelum exspectant, mihique suppetunt. Leonis Macelæ tomi rerum astronomicarum, satis obscuri: Leo Basilii filius eo D nomine clarior, quo et Sapientem vulgo dicunt. Ego cum Leone Philosopho sic dicto, ipsoque magno astronomo confundi mihi visus sum ostendere, in recensitis *Bibl. PP. Concionatoriæ* auctoribus. Gentis certe istud grande vitium, quod sic addicta ejuscemodi superstitiosis; quibus illi non salus comparata, sed demum exitium (Deo scilicet ultore) et interitus. Quid si magnus Leo auctori, non ipse vere Magnus sicque vulgo dictus, sed forte, quem dixi, Basilii filius: sic enim scriptorum libitu, Magni vocantur, alias non magni, uti statim *Magnus Anastasius* in Codino, quæ vox melius Anonymo desideratur. Nec enim tanti Anastasius aliquis Romanus imperator fuit, ut jure Magnus dici debuerit. Citat Codinus num. 68 Αἰχύριον de Mauricii et familiæ statuis; nec alius esse videatur quam hic ipse Αἰγούριος· nec necesse ipso jam Mauricii tempore, seu illi supparem vixisse, ut Leonis ὕπατος astronomorum, quod dico, majus conjectura, resque ipsa videri possit. COMBEF.

(52) *Ἀσκληπιόδωρος*. Lambecius pro Ἀσκληπιόδωρος legendum putat Ἀσκληπιόδοτος. Asclepiodotus philosophus et medicus qui Procli discipulus fuit, et temporibus Anastasii Dicori floruit. Hujus autem Asclepiodoti exstat hodieque in bibliotheca regia Etruriæ liber de re militari, cui titulus est, ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΤΕΧΝΗ ΤΑΚΤΙΚΗ. Divisus est in duodecim capita, et sic incipit: Τῆς τελείας παρασκευῆς πρὸς πόλεμον διττῆς οὔσης, χερσαίας τε καὶ ναυτικῆς, περὶ τῆς χερσαίας τὰ νῦν λεκτέον, etc. Finis autem hic est, Αὗται διὰ βραχέων αἱ τοῦ τακτικοῦ καθηγήσεις, τοῖς μὲν χρωμένοις σωτηρίαν πορίζουσαι, τοῖς δὲ ἐναντίοις κινδύνους ἐπάγουσαι.

(53) *Ἐν ᾗ ποτε ἐδέχετο*. Anonymus noster in Foro Tauri exstare inquit Theodosii Magni statuam, quæ primitus argentea fuit, et ad quam legati exterarum gentium excipiebantur.

(54) *Κλήμης* Clemens hic historicus, cujus meminit Suidas, auctorque est scripsisse *de imperatoribus Romanis* et alia.

(55) *Ὁ Πιττάκης ὁ λεγόμενος*. Statuam hanc Leonis erectam fuisse ab Euphemia ejus sorore germana, quod ibi domum haberet, pluribus narrat Anonymus noster.

A στήλας τρεῖς διαδέχεται, Κωνσταντίνου, τοῦ πρῶτον ἐν ᾧ . . . καὶ βασιλικαὶ ἦσαν κάτω ε', τοῦ κίονος Κωνσταντίνου, Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίου, Κωνσταντίας τε καὶ Λικινίου· ἀλλὰ καὶ ὕστερον Ἰουλιανοῦ. Ἐπὶ Θεοδοσίου οὖν τοῦ Μεγάλου στήλη ἑτέρα τῷ κίονι διαδέχεται, ἀργυραία καὶ αὐτή· ἀλλὰ καὶ Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου πρ . . . τῇ γῇ, ὡς ὁ Θεόδωρός φησι. Ἐν δὲ τοῖς Σωζομένου γράμμασι, φησὶν, Ἰουστινιανός ἐστιν, ὃ νῦν καθορᾶται, τὸ μέγιστον τοῦ φόρου ζώδιον (56), καθά φησι Θεοδώρητος (57) καὶ Εὐσέβιος, ἐν οἷς δοκοῦσι σοράλεσθαι βιβλίοις, Ἕλληνος εἶναι στήλην· καθ' ἣν ἀφιερώσας ὁ μακάριος Κωνσταντῖνος δι' εὐχῆς ἔστησεν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀπολλιναρίου καὶ Ἀλεξάνδρου συγγράμμασι, Κωνσταντίνου εἶναι τοῦ Μεγάλου, καθὰ καὶ Μιλίχιος (58) ὁ χρονογράφος ἐξηγήσατο. B

statuas habuisse; Constantini primum... erantque subter columnam imperatoriæ statuæ quinque, Constantini scilicet, Constantis et Constantii, Constantiæ et Licinii; quin et postea Juliani. Sub Theodosio itaque Magno statua alia primam excepit, quæ argentea et ipsa erat; sed etiam Arcadii et Honorii... quemadmodum Theodorus ait. In scriptis vero Sozomeni dicitur, Justinianum esse qui nunc conspicitur, quæ est maxima Circi figura, ut aiunt Theodoretus et Eusebius. quibus libris eorum videntur collectæ sententiæ, hominis Græci esse statuam quam beatus Constantinus fusis precibus dedicavit. In scriptis vero Apollinarii et Alexandri, Constantini Magni esse traditur ut etiam Milichius chronographus enarrat.

De tripode, qui in magno Strategio positus erat.

Ὁ τρίπους ὁ ἐν τῷ Στρατηγίῳ τῷ μεγάλῳ, καθὰ Προμούντιος Ἀλέξανδρον λέγει εἶναι τὸν Μακεδόνα. Ἐπίστατο δὲ καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων, καὶ ὅσοι τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ ἐμφιλοχωροῦσι, μάλιστα οἱ ταῖς μαντείαις στοιχειοῦντες, ἐπιγινώσκουσι τὸν Ἀλέξανδρον εἶναι. Γράφει δὲ ὁ αὐτὸς, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν ἅγιον ἐκεῖ πρῶτον φόρον τῇ πόλει ταύτῃ ἀναστῆσαι.

Tripus qui in Strategio magno visitur, Alexander Macedo est, narrante Promuntio. Id vero noverat ex perscriptis litteris, itemque quotquot in ejus versati sunt libris, maximeque qui divinationibus dant operam; cum pro Alexandro agnoscunt. Refert idem scriptor sanctum Constantinum ibi primum Forum urbi excitasse.

De Philadelphio ac statuis ibidem erectis.

Τὸ καλούμενον Φιλάδελφιν, Κωνσταντίνου εἶναι τοῦ Μεγάλου τοὺς υἱούς, ἀπὸ Γαλλίας τὸν ἕνα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλθόντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, μεγάλης ὑπαντῆς καὶ χαρᾶς γενομένης, C ἀσπάσασθαι ἀλλήλους, καὶ παρευθὺ στήλας αὐτῶν ἀνεγεῖραι τῇ πόλει τὸ σχῆμα ὑποσωζούσας. Ἰουλιανοῦ δὲ στήλη καὶ Ἀναστασίας τῆς αὐτοῦ γαμετῆς, ἣν διὰ τὸ εἶναι Χριστιανὴν, ἐξέβαλε τῆς βασιλείας. Αὕτη δὲ ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Προμούντου ἀπεκείρατο. Αἱ δὲ αὗται στῆλαι μέχρι τοῦ νῦν σώζονται ἐν τῷ Φιλαδελφίῳ.

188 Quod vocant Philadelphium aiunt esse filios Constantini Magni; quorum alter ex Gallia post patris obitum Constantinopolim venit; magnusque et lætitia plenus occursus fuit, seseque illi mutuo amplexati sunt. Statimque statuæ illis in Urbe erectæ sunt, quibus hæc spectacula repræsentarentur. Juliani item et Anastasiæ uxoris ejus statuæ, quam ille, quod Christiana esset, repudiavit: illa vero in Promunti monasterio detonsa est; illæ, inquam, statuæ hodieque in Philadelphio manent.

De statua Theodosii Junioris, ac aliis statuis in Xerolopho erectis.

Ὁ λεγόμενος Ξηρόλοφος στήλην μὲν ἔχει, καθὼς ὁ Διακρινόμενος λέγει, τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου, καὶ Βαλεντινιανοῦ κάτωθεν τοῦ κίονος καὶ Μαρκιανοῦ. Σεισμοῦ δὲ γενομένου πεπτωκέναι στήλην, καὶ ὡς λόγος λέγει, ἀνελθεῖν τῶν ἑπτὰ κιόνων, καὶ ὑποστρέψαι Μαρκιανοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ ἐν τῷ τριβουναλίῳ. D

Quem vocant Xerolophum, Theodosii Junioris, Hæsitante auctore, statuam habet; itemque Valentiniani infra columnam, et Marciani. Terræ motu autem corruisse illam aiunt, utque vulgo dicitur septem columnas conscendit; Marciani vero et Valentiniani statuæ in campum tribunalis redierunt.

Anselmi Bandurii notæ.

(56) *Τὸ μέγιστον τοῦ φόρου ζώδιον.* De hac statua Justiniani in Augustione erecta, vide Augustionis Pachymerii Descriptionem, necnon Anonymum nostrum et Codinum.

(57) *Καθά φησι Θεοδώρητος*, etc. Hæc series perplexa videtur; exhibemus Combefisii versionem; vide ejusdem notas. — Sunt hæc satis implexa: nec enim Theodoretus aut Eusebius de Justiniano loqui potuere. De statua quæ prius Constantini erat, vel ab eo Græci hominis erecta fuerat, ac dedicata, quamque Justinianus sua mutaverit, locutos esse, nihil vetat: τὸ, σοράλεσθαι, reddebam *asserere*, quod non occurrebat quid melius divinarem. At re melius inspecta, placuit, καίτοι φασὶ Θεοδώρητος. Sic enim nihil hiulcum aut scabrum est. *Tametsi aiunt Theodoretus et Eusebius*, etc., ut sit τὸ, σοράλεσθαι, idem ac σορεύεσθαι, quod Hesychio est συνάγειν· *quibus libris eorum collectæ sententiæ*, velut fere per electa, ut in Tripartita, Theodori scilicet Lectoris Historia, ex qua ista Sozomeni aliorumque auctor habeat, nempe pleniori quam ea quæ nobis exstat. Plura enim desiderari etiam Vossius aliique observavere: nec plures Theodoros Lectores qui Historiam scripserint, necesse confingere. COMBEFIS.

(58) *Καθὰ καὶ Μιλίχιος.* Puto legendum pro Μιλίχιος, Milesius Chronographus, scilicet Hesychius Illustris Milesius.

De portu Neorio, quem Conon magice consecravit.

Neorius, ita nuncupatus, qui et Arcadius, quem Conon, ubi locum plurimis Constantini Magni laboribus excultum offendit, magice consecravit, in quo et maritimarum mercium fora antea erant; Justino autem imperante, in Juliani portum translata sunt. A

Ὁ λεγόμενος Νεώριος, ὁ καὶ Ἀρκάδιος (59), ὃν Κόνων ἐστοιχειώσατο (60), εὑρὼν τὸν τόπον πλείστοις πόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου πονηθέντα· ἐν ᾧ καὶ ἀγοραὶ τῶν θαλασσίων ἐμπορευμάτων πρώην ὑπῆρχον ἐκεῖ· ἐπὶ Ἰουστίνου δὲ (61) μετεποιήθησαν εἰς τὸν Ἰουλιανοῦ λιμένα.

De Balneo Zeuxippi, Hippodromo ac Thermis Constantianis.

Zeuxippus balneum Severus appellatur quippe a Severo ædificatum est. Cum illo item Hippodromus paulatim ædificari cœptus est, Constantianæ Thermæ a Constantino Magno exstructæ sunt, necnon
189 Fossa, ut vocant. Multæ vero statuæ mirabili forma quæ in Thermis Constantianis erant, corruerunt.

Ὁ Ζεύξιππος τὸ λουτρὸν Σευῆρος καλεῖται (62)· ὑπὸ Σευήρου γὰρ ἐκτίσθη. Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸ Ἱπποδρόμιον (63) τὸ πρῶτον ἔλαβε κτίσμα· ἐν ὀλίγῳ καὶ Κωνσταντιαναὶ (64) ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐκτίσθησαν, καὶ ἡ λεγομένη Φοῦσσα (65). Στῆλαι δὲ πολλαὶ οὖσαι ἐν Κωνσταντιαναῖς διέπεσαν ἄξιαι θαύματος.

De Aquæductu Valentis. De Basilica Cisterna; ac de statua Phocæ pone Magnauram.

Aquæductus a Valente Ariano ædificatus est, uti scribit Theodorus. Basilica Cisterna a Constantino Magno. Ænea vero statua in Basilica Cisterna sedens Theodosii Junioris est. Statua pone Magnauram ad Orientalem partem sublimis Solarii, est Phocæ, qui septimo imperii anno multam in evehenda illa operam posuit. Tum vero monachus quidam monasterii Theodori Syciotæ (nam eodem tempore beatus Theodorus in vivis erat, Phoca principe, Thoma recentis memoriæ Constantinopoleos patriarcha), evocato S. Theodoro consilium cum eo iniit, ut Phocæ renuntiaret, abstinendum esse ab immanibus illis cædibus: quod etiam vir sanctus præstitit, imperatorem cohortatus, ne immiti adeo crudelitate subditis abuteretur. Imperator vero, qui podagra laborabat, signum C petiit a Patre in se circa podagram exhiberi, quo B

Ὁ ἀγωγὸς ὑπὸ Οὐάλεντος τοῦ Ἀρειανοῦ ἐκτίσθη, καθὼς γράφει Θεόδωρος. Ἡ βασιλικὴ κινστέρνη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Ἡ δὲ χαλκῆ στήλη ἡ ἐν τῇ Βασιλικῇ κινστέρνῃ καθημένη Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐστίν. Ἡ στήλη ἡ ὄπισθεν τῆς Μαγναύρας, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Ἡλιακοῦ μετεώρου, Φωκᾶ ἐστι, καθ' ἣν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει (66) τῆς βασιλείας αὐτοῦ σπουδὴν πολλὴν περὶ τοῦ ἀνελθεῖν ἐπεδείξατο. Μοναχὸς δέ τις ἐκ τῆς τοῦ ὁσίου Θεοδώρου τοῦ λεγομένου Συκεώτου (67) μονῆς· κατὰ ταυτὸν γὰρ καὶ ὁ μακάριος Θεόδωρος ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ Φωκᾶ, ἐπὶ Θωμᾶ τοῦ νέου (68) πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὃς καὶ σύνθεμα ἐποίησε, παρακαλέσας τὸν ὅσιον Θεόδωρον εἰπεῖν τῷ Φωκᾷ, παύσασθαι ἐκ τῶν ἀκαίρων φόνων, ὃ καὶ C ποιήσας ὁ ὅσιος, παρῄνει τῷ βασιλεῖ μὴ ἀπανθρώπως χρῆσθαι τοῖς ὑπηκόοις. Ὁ δὲ βασιλεὺς ᾔτησε

Anselmi Bandurii notæ.

(59) *Ὁ λεγόμενος Νεώριος, ὁ καὶ Ἀρκάδιος.* Hoc ita legendum ait Lambecius, τὸ λεγόμενον Νεώριον ὁ Ἀρκάδιος ἐστοιχειώσατο. Combefisius vero nihil mutandum censet, et Νεώριον pro ipsa statua Arcadii, quæ in eo portu stetit, accipit.

(60) *Ὃν Κόνων ἐστοιχειώσατο.* A quodam Conone magicis præstigiis consecratum Neorium prodit et Anonymus noster. Codinus vero sic habet: Ὅτι τὸ Νεώριον ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐστοιχειώσατο, etc., quod Lambecius interpretatur: *Neorii sive Navalis prima fundamenta posuit Constantinus Magnus*, etc. At ἐστοιχειώσατο, *magicis præstigiis consecravit* significat, non vero *prima fundamenta posuit*. Sic et Combefisius.

(61) *Ἐπὶ Ἰουστίνου δὲ*, etc. Ita ex cod. Colbert. restituimus.

(62) *Σευῆρος καλεῖται.* Scilicet, *Zeuxippus Balneum Severus appellatur, quippe a Severo ædificatum est.* Ita ad verbum interpretatus sum; sed malim cum Ducangio Σευήρου, nam ita nuncupatum observare est apud Zonaram in Justiniano pag. 51, τὸ Σευήρου λουτρὸν, τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον. Et in Chronico Alexandrino ad annum v ejusdem Justiniani; Ἐκαύθη τὸ βαλανεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου, *conflagravit balneum Alexandri*, Severi nempe.

(63) *Καὶ τὸ Ἱπποδρόμιον.* Unam Hippodromi partem a Severo exstructam refert Anonymus noster. Cedrenus item pag. 252: Οὗτος καὶ τὸ Ζεύξιππον λουτρὸν ἔκτισε Βυζαντίοις, καὶ τὸ πρῶτον κτίσμα τῷ Ἱπποδρόμῳ παρέδωκε. *Hic et Zeuxippum, balneum ita nuncupatum, Byzantiis condidit, et Circi prima ædificia.* Ita habent et cæteri fere omnes rerum Byzantinarum scriptores.

(64) *Καὶ Κωνσταντινιαναί.* Variæ quidem has thermas a variis scriptoribus appellari comperimus. Nam alii Constantianas nuncupant, alii vero Constantinianas. Perperam Combefisius vertit, *ædes Constantianas*; nam hic non de ædibus seu palatiis Constantianis, sed de thermis occurrit sermo.

(65) *Καὶ ἡ λεγομένη Φοῦσσα.* Hæc ad verbum interpretatus sum; sed forsan pro ἡ λεγομένη D φοῦσσα legendum est, καὶ ἐν τῇ λεγομένῃ φούσσᾳ στῆλαι πολλαὶ οὖσαι ἐν Κωνσταντιαναῖς διέπεσαν ἄξιαι θαύματος. Scilicet, *Plurimæ statuæ quæ in thermis Constantianis erant, in fossam deciderunt.*

(66) *Καθ' ἣν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει*, etc. Non animadvertit Combefisius hic anachronismum; octo quidem fere annis regnavit Phocas.

(67) *Τοῦ λεγομένου Συκεώτου.* Ita Lambecius et Combefisius emendant. In ms. quidem τοῦ λεγομένου Σικαιῶν legitur. Vide Lambecium ad Codinum.

(68) *Ἐπὶ Θωμᾶ τοῦ νέου.* Interpretatus sum cum Combefisio, *recentis memoriæ*, quod non alius hoc nomine ea in sede præcesserit.

A σημεῖον παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰς αὐτὸν γενέσθαι διὰ τὴν ποδάγραν, καὶ παύσασθαι τῶν πολλῶν φόνων. Εὐξαμένου δὲ τοῦ ὁσίου, ἐῤῥύσθη τῆς νόσου. Αὐτὸς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπαύσατο ἀποκτείνων. Ὁ δὲ προειρημένος μοναχὸς ἐθάῤῥησέ τινι περὶ τοῦ Φωκᾶ, ὅτι μετὰ τὸν καιρὸν τοῦτον δεινῷ θανάτῳ θνήσκει, ἔτι φιλοσοφοῦντος Σεργίου, τοῦ μετὰ τὸν νέον Θωμᾶν ἐπισκοπήσαντος. Αὐτὸς γὰρ καὶ τῷ μοναχῷ ἐθάῤῥησεν. Ἔρχεται οὖν τοῦτο ἐν τοῖς ὠσὶ τοῦ βασιλέως Φωκᾶ, ἔτι τῆς στήλης ἐλαυνομένης· καὶ τοσαύτῃ σπουδῇ ἐχρήσατο περὶ τῆς ἀναθέσεως τῆς στήλης, ὥστε καθὼς οἱ τότε ἐξηγήσαντο, ἔτι καὶ ἔτι πλείω φόνους αὐτὸν πεποιηκέναι. Ἀλλὰ καὶ χρήματα πάμπολλα τοῖς δουλεύουσιν ἐχαρίσατο πρὸς τὸ ταχῦναι· καὶ μετὰ ιη' ἡμέρας τοῦ σταθῆναι τὴν αὐτὴν στήλην κατηνέχθη τῆς βασιλείας, οὐδὲν ἄμεινον ὧν ἔπραξεν ἀπενεγκάμενος, ἢ τὸν πικρὸν θάνατον.

peracto in cædibus temperaturum sit. Ac sancti viri precibus morbo ereptus est. At ne sic quidem ille desiit carnificinam exercere. Memoratus autem monachus cuidam prædicere ausus est, brevi fore ut Phocas dira morte periret, cum adhuc Sergius philosopharetur, qui post Thomam recentis memoriæ episcopalem sedem nactus est; nam et ipse monacho detexit. Ea vero fama ad aures Phocæ imperatoris pervenit, cum adhuc columnæ opus 190 promoveretur, in quod tanto usus studio est, ut sicut affirmarunt qui tum præsentes erant, plures alias ideo cædes perpetrarit; sed etiam multas effudit servis pecunias ut opus maturaret. Post decimum octavum vero diem ab erecta statua, imperio ipse dejectus est: quicum ea acerbitate actum, qua B ipse usus fuerat, nam dira morte periit.

De statua Valentiniani Junioris in tractu Martinacii posita.

Ἐν τοῖς Μαρτινακίου (69) στήλη ἵστατο, ἐν ᾗ καὶ παράδοξον θέαμα γέγονε. Σεισμοῦ γὰρ γενομένου, καὶ παντὸς τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπὸ θεμελίου φθαρέντος, καὶ τῆς στήλης πεσούσης κάτω τοῦ κίονος, σταθῆναι αὐτὴν ὀρθὴν, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν ἐξηγήσαντο. Δοκιμασθείσης γὰρ τῆς στήλης εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνατεθῆναι, ἔμεινεν ἄχθος βαρύτατον ἔχουσα. Τοῦτο δὲ ἔλεγον γενέσθαι ἕως πλειόνων καιρῶν. Τὴν δὲ στήλην εὑρίσκομεν εἶναι Βαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου· ὥς τινα φιλόσοφον διασαφήσασθαι τότε διὰ τὸν ἄδικον θάνατον Βαλεντινιανοῦ C τοῦ νεωτέρου (70) σημειωθῆναι τὴν στήλην. Ἕως γὰρ τότε δικαίαν ψῆφον ἀπένειμον τὸν θάνατον τοῦ Ἀετίου.

In tractu Martinacii erigebatur statua in qua stupendum contigit spectaculum. Nam terræ motu facto, totoque loco a fundamentis pene everso, statua e columna delapsa recta stetit, ut majores nostri retulerunt. Nam ubi tentatum est statuam pristinum in locum reponere, ex gravissimo pondere illa immota mansit. Aiebant multo tempore ita se rem habuisse. Statuam vero Valentiniani Junioris esse comperimus; ita ut quidam philosophus tunc renuntiaret, ob iniquam Valentiniani necem conflatam statuam fuisse. Eousque enim ob interfectum Aetium jure sublatum fuisse putabant.

De statua Diocletiani Nicomedia advecta, et in Hippodromi throno erecta.

Ἐκ τῆς λεγομένης Νικομηδείας στῆλαι πλεῖσται ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἥκασιν. Ὅθεν καὶ Διοκλητιανοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σώζεται ἕως τῆς δεῦρο, ἐπίχουφος οὖσα, ἀναμέσον τοῦ λεγομένου καθίσματος.

Nicomedia statuæ bene multæ Constantinopolim advectæ sunt. Ex quibus Diocletiani statua levis hactenus in medio imperatoris throni in Hippodromo servatur.

De statua Maximiani ac aliis in Chalce positis.

Μαξιμιανοῦ στήλη ἐν τοῖς τῆς Χαλκῆς μέρεσιν ὑπάρχει βαρυτάτη πάνυ. Ἔνθα καὶ τὸ γένος ἅπαν Θεοδοσίου τοῦ Σπάνου καθορᾶται ἐν στήλαις ἕως τῆς σήμερον.

Maximiani statua in Chalces partibus longe gravissima visitur: ubi etiam tota Theodosii Hispani familia statuis hactenus repræsentatur.

De Gorgonum signis in templo Chalcei erectis.

Αἱ Γοργονίδαι λεγόμεναι τέσσαρες ἐκ τῆς Ἐφέσου D

191 Quatuor Gorgones, ut vocant, Epheso ex

Anselmi Bandurii notæ.

(69) Ἐν τοῖς Μαρτινακίου, ita legendum monet et Lambecius. Perperam in ms. legitur, ἐν τοῖς Μαρινακίου. Non solum autem in urbe fuit monasterium, sed etiam tractus τὰ Μαρτινακίου, ita dictus a perillustri Martinaciorum familia cujus sub Theophilo meminit continuator Theophanis lib. III pag. 75, qui narrat Theophilum imperatorem, cum ex quadam muliere Agarena Pythonico spiritu obsessa, didicisset, Martinaciorum familiam post ejus filium imperaturam, Martinacem licet affinitate sibi conjunctum in monachum totondisse, ejusque ædes in monasterium redegisse. Tractus autem τὰ Μαρτινακίου scribendum est, non vero Μαρινακίου, ut Ducangius putat, cum nulla mentio apud scriptores (quod sciam) occurrat tractus τὰ Μαρινακίου dicti, bene autem τὰ Μαρτινακίου.

(70) *Βαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου*. Scilicet Valentiniani tertii. Is enim suspectam habens Aetii patricii potentiam, eum dolo interfecit: ipse vero insequenti anno ob adulteratas plurimorum uxores a Maximo in palatium irruentis fœdissima morte sublatus est.

Dianæ templo advectæ sunt, in Chalces delubro locatæ, ubi signum Crucis iis imminens erigitur.

A αἱ κατα τὸν σηκὸν (71) τῆς Χαλκῆς περιφέρονται, ἔνθα καὶ σταυροῦ σημεῖον ἄνωθεν αὐτῶν ἵσταται.

De statua Dianæ in Hippodromo.

Dianæ statua in Hippodromo erecta cernitur, ubi pugiles exercentur

Τῆς λεγομένης Ἀρτέμιδος ἡ στήλη ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ἵσταται, ἔνθα γυμνάζονται οἱ παλαίοντες.

De statua Zenonis et Ariadnes in Chalce.

In Chalce palatii porta Zenonis et Ariadnes, quæ cum prius impudica fuisset, casta demum evasit, pedestres statuæ columnis impositæ sunt, iambis tristibus a Secundo philosopho exornatæ.

Ἐν τῇ Χαλκῇ πύλῃ (72) τοῦ παλατίου Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης τῆς σώφρονος ἔσχατον καὶ αἰσχρᾶς τὸ πρότερον (73), ἐν κίοσιν ἵστανται πεζαὶ στῆλαι, ἰάμβους ἐλεγίους ἔχουσαι, παρὰ Σεκούνδου φιλοσόφου μερισθεῖσαι.

De statua Justiniani et Theodoræ ad Zeuxippum erecta.

Statua ad Zeuxippum respiciens, quæ scilicet e regione posita est, Justiniani est et Theodoræ: quam Justinianus cum erigeret, faustis acclamationibus exceptus est, vociferante Prasina factione, *Justinianus et Constantinus novi apostoli.* Ubi etiam Sophia uxor ejus a Plumbato philosopho iambicis versibus celebrata est.

B Ἡ στήλη ἡ πρὸς τὸ Ζεύξιππον θεωροῦσα, ἤτοι ἔμπροσθεν, Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας ἐστί· καθ' ἣν καὶ ἐδοξάσθη Ἰουστινιανὸς, ὅτε ἐτίθετο ἡ αὐτὴ, κράζοντος τοῦ Πρασίνου μέρους, *Ἰουστινιανὸς καὶ Κωνσταντῖνος νέοι ἀπόστολοι*· ἐν οἷς καὶ Σοφία ἡ αὐτοῦ γαμετὴ (74) παρὰ Πλουμβάτου φιλοσόφου ἰαμβικοῖς μέτροις τοὺς ἐπαίνους ἐδέξατο.

De statua Philippici in Zeuxippo.

Statua in vetustissimis Thermis coloribus depicta, id est in Zeuxippo, Philippici mansueti est, qui ex ignorantia erravit: atque, ut vulgo fertur, talis est, quale exemplar fuit. Artificem quippe pictores magnis laudibus extulerunt, quod effigiem ab exemplari non discrepantem ediderit.

Ἡ ἐν τῷ παλαιοτάτῳ λουτρῷ ὑπάρχουσα στήλη ἐκ χρωμάτων, ἤτοι τῷ Ζευξίππῳ, Φιλιππικοῦ τοῦ πράου (75) ἐστὶ, τοῦ κατ' ἄγνοιαν πλανηθέντος· ὡς δ' ἔχει ὁ λόγος, τοιοῦτον αὐτὸν εἶναι, οἷον τὸ πρωτότυπον. Μεγάλως γὰρ ἐπῄνεσαν οἱ ζωγράφοι τὸν γράψαντα, ὅτι οὐκ ἐχώρησε τὴν τοῦ βασιλέως μορφὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον.

De statua Jovis in Hippodromo erecta.

Iconio Constantinopolim plurimæ statuæ transmissæ sunt, e quarum numero est illa Jovis, quæ in Hippodromo superest.

C Ἐκ τοῦ λεγομένου Ἰκονίου στῆλαι ἥκασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει πλεῖσται, καθ' ἣν καὶ τοῦ Διὸς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ σώζεται.

De quatuor equis inauratis Hippodromi.

192 Quatuor illi equi deaurati, in supernis Hippodromi partibus collocati, ex Chio insula Theodosio Juniore imperante adducti sunt.

Τὰ τέσσαρα ἱππάρια τὰ χρυσόβαφα, τὰ φερόμενα ἄνωθεν τοῦ Ἱππικοῦ, ἐκ τῆς Χίου νήσου ἥκασιν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

De statuis Persei ac Andromedæ.

Ex Iconio supra memorata urbe, Persei statua et

Ἐκ τοῦ προειρημένου Ἰκονίου, Περσέως στή-

Anselmi Bandurii notæ.

(71) *Αἱ κατὰ τὸν σηκόν.* Delubrum seu oratorium a Joanne Tzimisce exstructum Christi Servatoris et Chalces perinde nomine insigne fuit; hallucinatur igitur Lambecius, qui pro κατὰ τὸν σηκὸν legendum ait ex Codino καταντικρύ.

(72) *Ἐν τῇ Χαλκῇ πύλῃ.* Anonymus noster Zenonis et Ariadnes statuas in Chalce prope ambulacrum exstitisse narrat.

(73) *Καὶ αἰσχρᾶς τὸ πρότερον.* Turpitudinis indicium in Ariadna est, quod maritum Zenonem comitiali quandoque morbo laborantem exstinxerit, nec morientis ejulatu animum flexerit, ut Anastasio copularetur, cui, vivente adhuc Zenone, προφιλιωθῆναι auctor Cedrenus, καὶ προφιλιωθῆναι ἔτι ζῶντος τὴν Ἀριάδνην τῷ Ἀναστασίῳ, in amoribus habuisse ac deperisse. Ubi fœdissime Xyland., ut Luparenses typi, *Et ipso adhuc vivente Ariadna Zenonem amabat.* Miror P. Goar, qui in alia animadvertit, oculos fugisse ac diligentiam. Combefis.

(74) *Καὶ Σοφία ἡ αὐτοῦ γαμετή.* Puto pro Σοφία scribendum esse Θεοδώρα, ut optime et Lambecius monuit. Sophiam quippe Justini Curopalatæ uxorem fuisse nemo ignorat.

D (75) *Φιλιππικοῦ τοῦ πράου.* Reddendum forte auctore Suid. *Philippicus segnis*, qui sic incuria errore abactus sit. Quis autem ille sit, ab alio habens audierim. Nec enim Philippicus tyrannus, sextæque synodi hostis, ac vindex capitum illi damnatorum (Honorii atque Sergii) per duos circiter annos, cujus imperium tenuit. Qua de re Joannes Constantinopolitanus epistola ad Constantinum papam, quam in Hæresi Monothelitarum luculentissimum monumentum produxi, iterumque et nova collatione, ex collegii Clarom. altero codice, repræsentaturum se inter conciliorum generalium acta, cum aliis pene mihi eo argumento vulgatis (num ex eodem Tiliano codice, quem et ipsum Ducæus excripserit?) R. Philippus Labbe prodromo ad ea suo pollicetur. Num Mauricii ex sorore levir, ipse ei aliquando suspectus, a littera nominis initiali Φ, donec Phocam tyrannum fore ex visione nocturna cognovit? At unde hic *lenis*? Combefis.

A λη (76) καὶ Ἀνδρομέδης θυγατρὸς βασιλικῆς (77) ὑπαρχούσης, ἣν οἱ μῦθοί φασι καί τις τῶν ἱστορικῶν, δίδοσθαι θυσίαν τῷ ἐκεῖσε ἐμφωλεύοντι δράκοντι. Οὕτως γὰρ ἦν ἐκ παλαιᾶς συνηθείας, δίδοσθαι παρθένον κόρην τῷ θηρίῳ· καθ' ἣν Ἀνδρομέδα δεθεῖσα, θανάτου αἰτία τῷ θηρίῳ ἔμελλε δίδοσθαι. Ὁ γοῦν προειρημένος Περσεὺς ἐκεῖσε ἥκων, πύθεται κλαιούσῃ τῇ Ἀνδρομέδῃ, τί ἂν εἴη δεδεμένη καὶ θρηνοῦσα. Ἡ δὲ τὸ συμβὰν ἐξηγήσατο. Τοῦ δὲ καθίσαντος ἧκε τὸ θηρίον. Αὐτὸς δὲ Γοργόνης κεφαλὴν ἐν πήρᾳ κατέχων, ὀπισθοφανῶς στραφεὶς, δείκνυσι τῷ θηρίῳ. Ὅπερ ἰδὼν ἐκεῖνος, ἀπέψυξεν. Ἐκλήθη οὖν Ἰκόνιον (78) παρὰ Φιλοδώρου ἡ πόλις, διὰ τὸ ἡκέναι τὸν Περσέα καὶ σῶσαι τὴν Ἀνδρομέδαν. [Φόνοις ἀτύχημα τῇ πόλει ἐκ τοῦ ἥκοντος Περσέως.] Ἦν δὲ ὄνομα τῇ πόλει, τὸ ἀπὸ γενέσεως, Δορία (79)· ἔπειτα ἐκλήθη Θρηνῳδία· παρὰ δὲ Φιλοδώρου τοῦ Λογιστοῦ, ἐκ τοῦ ἥκειν τὸν Περσέα, ἐκλήθη Ἰκόνιον· ἔνθα ἐτελειώθη ὁ αὐτὸς Περσεὺς σὺν τῇ Ἀνδρομέδῃ· ἐπάνω δὲ τῆς πόρτης τῆς πόλεως (80) ἐστηλώθη ἀμφότερα· καθ' ἣν καὶ θυσίαι πολλαὶ γεγόνασιν ἐκεῖσε παρὰ Δεκίου καὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ· ἔνθα πλεῖστοι ἅγιοι ἐμαρτύρησαν. Ἥκασιν οὖν τοῦ τε Περσέως καὶ Ἀνδρομέδης αἱ στῆλαι, ὡς λόγος ἔχει, ἐπὶ Κωνσταντίου (81), μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν Ἀντιοχέων ἐκκλησίαν.

Andromedæ regiæ filiæ, quæ, ut fabulose fertur, et etiam a quodam historico proditum est, draconi illic in latibulis agenti ad victimam data fuit. Hic quippe mos olim erat, ut feræ virgo traderetur: quare vincta Andromeda, draconi, cui mortis causa fuit, tradenda erat. Memoratus vero Perseus cum istac haberet iter, lugentem Andromedam percontatur, cur sic vincta lugeret. Rem illa narrat ut contigerat. Illo autem sedente fera irruit. Tum Perseus Gorgonis caput, quod in pera habebat, retro conversus feræ ostendit. Quo illa conspecto exspiravit. Unde urbs a Philodoro Iconium vocata est: quia Perseus eo ivisset, Andromedamque liberasset. Nomen autem urbis a conditu suo Doria fuerat: hinc B Threnodia nuncupata est, demum ab adventu Persei Iconium a Philodoro Logista appellata fuit. In qua tum Perseus, tum Andromeda mortem obierunt, quorum statuæ supra portam urbis erectæ sunt; quo loco multa a Decio, Diocletiano et Maximiano oblata sunt sacrificia, ubi item sancti multi martyrio perfuncti sunt. Advectæ itaque sunt, ut fertur, Persei et **193** Andromedæ statuæ, Constantio imperante, postquam Antiochena ecclesia absoluta est.

De statua Anastasii in Thermis Constantianis erecta.

Ἐν τῷ Κωνσταντιαναῖς λουτρῷ (82) Ἀναστασίου στήλη ὑπάρχει, ἡ ὄπισθεν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μηνᾶ, ἥτις στήλη ἐστάθη μετὰ τὸ παύσασθαι τὴν C

In Constantianis thermis Anastasii statua consistit, pone sanctum Menam martyrem, quæ ibidem locata est, postquam boum sacrificia idolis fieri solita.

Anselmi Bandurii notæ.

(76) *Περσέως στήλη*. Perperam interpretatur Combefisius, *Persei columna*; nam hic στήλη non columnam, sed statuam significat, ut ex contextu liquet.

(77) *Θυγατρὸς βασιλικῆς*. Scilicet, *regiæ filiæ*. Perperam legitur in ms. et in editis, θυγατρὸς Βασιλίσκου. Andromeda enim non Basilisci filia, sed Cephei Æthiopum regis et Cassiopes filia fuit. Vide Euripidem in *Andromeda*.

(78) *Ἐκλήθη οὖν Ἰκόνιον*. Anonymus noster Iconium appellatum a Philodoro Logista ait, διὰ τὸ τὸν Περσέα δεῖξαι τὴν εἰκόνα ἐκεῖσε τῆς Γοργόνης. Stephanus vero *De urbibus* ex alia fabula ejusdem vocis etymologiam ducit; quod scilicet exstincto per diluvium humano genere, illic primum a Prometheo fictæ imagines et simulacra εἰκόνες, quas spiritus afflans animaverit. Unde ait, καὶ ἔδει διὰ διφθόγγου. Cæterum quem Anonymus noster, Chronographus ac Codinus Philodorum vocant, Lambecius Philochorum esse contendit. Vide ejusdem ad Codinum notas. Quæ autem sequuntur et clausa repræsentantur corrupta et Combefisio visa sunt, et mihi videntur: neque absque novi codicis ope sanari possunt, nisi hariolando, quæ ars, licet ea usi sint passim superiori tempore viri doctissimi, nunquam mihi placuit, nisi codicis manu exarati auctoritas accedat, vel contextus suadeat.

(79) *Δορία*. Emendat Lambecius Δανάεια, quod ita Codinus habeat, etsi variant ejus exemplaria, habentque ipso teste alia Δανία, alia Δάνεια. At quis tantus Codinus, auctor sic nuperus, vel si Δανάεια constanter habeat, ut Anonymo, ex quo pleraque hausit, ac qui centenis aliquot annis antiquior est, debeat præscribere? Quod ait Anonymus ἀπὸ τῆς γενέσεως, *cum primum condita est*, sic appellatam urbem, Lambecii conjecturas omnes elidit. Longe enim antiquior ejus origo, quam vel Perseus, vel ejus parens Danae, siquidem Argos jam erat, eique Persei parentes imperitabant, cum ex Stephano ad primos a diluvio homines Iconii origo spectare videatur. Una trium urbium Homero nominatarum, Δώριον est,

Καὶ Πτελεὸν καὶ Ἕλος καὶ Δώριον.

Sed alio spectare videatur. Unum est non esse hoc nomen in antiquis urbibus novum, ut illo Codini sic facile sit mutandum. Danaen in Italiam commigrasse, ac illic Ardeam condidisse auctor Julius Polyhistor, *A Danae Ardeam*. Item Virg. VII *Æneid.*

D

Quam dicitur olim,
Acrisionæis Danae fundasse colonis.

COMBEFIS.

(80) *Ἐπάνω δὲ τῆς πόρτης τῆς πόλεως*, etc. Ita ex Anonymo nostro restituimus: corrupte quippe in ms. et in editis legitur, Ἔνθα ἐτελειώθη ὁ αὐτὸς Περσεὺς σὺν τῇ Ἀνδρομέδῃ ἐπάνω τῆς πόρτης τῆς πόλεως. Non quidem supra portam diem obierunt, sed cum Iconii Perseus et Andromeda vitam exegissent, ipsorum statuæ portæ urbis impositæ sunt.

(81) *Ἐπὶ Κωνσταντίου*. Has Persei et Andromedæ statuas tempore Constantini advectas, postquam absoluta fuit ecclesia Antiochenorum, perhibet Anonymus noster, ac in Magno Balneo Constantini prope Tzycanisterium collocatas ait.

(82) *Ἐν τῷ Κωνσταντιαναῖς λουτρῷ*. Scilicet, *in Constantianis thermis*. Socrates lib. VI, cap. 16 habet, ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ ἐν Κωνσταντιαναῖς.

sublata sunt, ac locus in lupanar versus fuit, ita jubente imperatore, ad locum infamia notandum.

A βοοθυσίαν τῶν εἰδώλων, καὶ γενέσθαι πορνεῖον τὸν τόπον, τοῦ βασιλέως τοῦτο κελεύσαντος, ἐπὶ τὸ ἀτιμασθῆναι τὸν τόπον.

De statua Valentis Imperatoris in Cisterna Aetii posita.

In Cisterna, quam Aetii vocant, ab Aetio patricio exstructa Valente imperatore, ejusdem Valentis statua visitur, adstante ac satellitium agente Aetio.

Ἐν τῇ καλουμένῃ Ἀετίου κινστέρνῃ, ἥτις ὑπὸ Ἀετίου πατρικίου κτισθεῖσα ἐν ταῖς ἡμέραις Βάλεντος· ἔνθα ἡ στήλη αὐτοῦ τοῦ Βάλεντος ἐν τῇ κιστέρνῃ σώζεται, δορυφοροῦντος αὐτὴν τοῦ Ἀετίου (83).

De Cisterna Asparis cognominata.

Cisterna quæ Asparis vocatur ab Aspare et Ardaburio structa est, qui Leone Magno imperatore vixerunt: qua absoluta Aspar et Ardaburius necati sunt.

Ἡ λεγομένη Ἄσπαρος (84) ὑπὸ Ἄσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου, τῶν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου οἰκοδομεῖται· καθ' ἣν Ἄσπαρ καὶ Ἀρδαβούριος, πληρωθείσης αὐτῆς, τὸν ὄλεθρον ὑπομένουσι.

De insula Cranum nuncupata.

Quam vocant Cranum insulam Verina magice B consecravit: nec ulla ejus consecrationis ratio excogitari potest. Dum autem magice consecraretur, complures repente exstiterunt mortes, quamobrem deserta mansit usque ad templum Justiniani tertii, qui illam, ut penitus aboleret, mari obrui jussit.

Τὴν λεγομένην Κράνου νῆσον ἐστοιχειώσατο Βερῖνα, καθ' ἣν οὐδεμία εὑρίσκεται φρονεῖς, τίνος χάριν ταύτην στοιχειοῦσαι. Ἐν δὲ τῷ στοιχειωθῆναι τὴν αὐτὴν νῆσον, ἀθρόως θάνατοι γεγόνασι πλεῖστοι, ὅθεν ἠρημῶσθαι διαρκέσασα μέχρι τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ τρίτου, τὴν θάλασσαν προστάξαντος ἀναπλοῦσαι ἐν αὐτῇ, εἰς τέλειον ἀφανισμόν.

Anselmi Bandurii notæ.

(83) *Δορυφοροῦντος αὐτὴν τοῦ Ἀετίου*. Id est, *astante ac satellitium agente Aetio*. Perperam interpretatur Combefisius, *cujus Aetii satellitis more latus cingit*. Cæterum quod ait Chronographus, Aetii cisternam conditam esse Valente imperante, non cohæret cum eo quod de hac cisterna scribit Marcellinus comes; ipse enim Cisternam Aetii constructam ait sub Theodosio Juniore anno Christi 421, Eustathio et Agricola coss.

(84) *Ἡ λεγομένη Ἄσπαρος*, etc. Subintelligitur κινστέρνα. Pro ὑπὸ Ἄσπαρος, male in ms. et in editis habetur ἐπὶ Ἄσπαρος. De Asparis cisterna pluribus loquitur Anonymus noster. Ἡ δὲ λεγομένη Ἀσπάρου κινστέρνα ὑπὸ Ἀσπάρου καὶ Ἀρδαβουρίου ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ μεγάλου Λέοντος. Καθ' ἣν ἀμφότεροι, πληρωθείσης αὐτῆς, ἀνῃρέθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, οἵτινες ἐβούλοντο μετὰ τοῦ δήμου καταβιβάσαι Λέοντα τῆς βασιλείας, εἰ μὴ ἐξ ἀγχινοίας οὗτος τούτους ἀνεῖλε δόλῳ. Ὁ δὲ οἶκος τοῦ Ἀσπάρου ἦν, ὅνπερ εἶχε Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος. *Asparis Cisternam Aspares et Ardaburius exstruxere tempore Leonis Magni. Qua absoluta, ambo inibi interfecti sunt ab eodem imperatore, eo quod conjuratione cum populo inita, Leonem ab imperio ejicere statuerant, nisi de industria eos dolo* C *sustulisset imperator. Cæterum domus Asparis erat, quam deinde possedit Basilius accubitor.* Cæterum cisterna hæc Asparis ædificari cœpta est anno II Leonis M. imperatoris, Ricimere et Patricio coss., ut testatur scriptor Chronici Alexandrini, qui sic habet: Τούτῳ δὲ ἐνιαυτῷ ἤρξατο Ἄσπαρ ὁ στρατηλάτης κτίζειν τὴν μεγάλην κινστέρναν πλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους. *Hoc anno Aspar magister militum cœpit ædificare cisternam maximam juxta antiquum urbis murum.*

ΦΩΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΚΦΡΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΙΣ ΝΕΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΥΠΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΘΕΙΣΗΣ.

PHOTII

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

NOVÆ SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS ECCLESIÆ, IN PALATIO A BASILIO MACEDONE EXSTRUCTÆ, DESCRIPTIO

Vide tomum nostrum CIV, ubi hoc opusculum jam edidimus.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΑΦΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΝΑΩ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

DE SEPULCRIS IMPERATORUM

QUÆ SUNT IN TEMPLO SS. APOSTOLORUM.

(*Anselmus Bandurius, Imperium Orientale*, tom. I, p. 121.)

Ἐν τῷ ἡρῴῳ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου (1) ἔμπροσθεν κατὰ ἀνατολὰς (2) κεῖται ἡ λάρναξ τοῦ αὐτοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πορφυρᾶ (3), ἐν ᾗ ἀπόκειται αὐτὸς μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης (4). A

Ἑτέρα λάρναξ πορφυρᾶ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς (5) τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

194-203 In heroo sancti et magni Constantini versus Orientem jacet urna ejusdem magni Constantini porphyretica, in qua depositus est ipse cum matre sua Helena.

Alia urna porphyretica, in qua depositus est Constantinus, filius magni Constantini.

Anselmi Bandurii notæ.

(1) *Ἐν τῷ ἡρῴῳ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου.* Templum SS. Apostolorum conditum fuisse a Constantino Magno scribit Anonymus noster qui subjungit, templum sanctorum Apostolorum exstructum fuisse a Constantino Magno ac matre ejus Helena, forma oblonga, et tecto ligneo opertum; præterea monumentum imperatorum, in quo B et ipse conditus est. His consona habent Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theophanes aliique ex vetustioribus; solus vero Zonaras diserte tradit ædem SS. Apostolorum ædificatam a Constantio fuisse; nam Philostorgii verba indicant potius, templum hoc dedicatum fuisse a Constantio, non vero conditum. Sed qui plura hac de re cupit, consulat doctissimum Ducangium, qui omnia accuratissime pro more refert. Cæterum quanta fuerit hujus ædis Constantinianæ amplitudo, quæ elegantia, quæve atria ac ædificia eamdem ædem ambiebant, aut ei erant adjuncta, pluribus prodit Eusebius lib. IV, *De Vita Constantini* cap. 59, quæ cum sint longiuscula, et liber cuique obvius, consulto prætereo.

(2) *Ἔμπροσθεν κατὰ ἀνατολάς.* Nimirum in *anteriori parte versus orientem*, seu potius ἔμπροσθεν subintelligitur τοῦ ναοῦ, hoc est, *ante ipsum templum orientem versus*; nam non in ipso templo sed in porticu quam ad id condiderat idem Con- C stantinus tumulantur imperatores. Joannes Chrysostomus adversus gentiles, et homil. XXVI, et LX ἐν τοῖς προθύροις, hoc est, in templi vestibulo, Constantinum Magnum humatum fuisse scribit. Zonaras vero quemadmodum structuram templi SS. Apostolorum, ita etiam sepulcra imperatorum Constantio adscribit, et præcipue sepulcrum ejus patris, quod in porticu ad id condita a Constantio filio, ponit idem scriptor, Καὶ ἐν τῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κατέθετο ἱερῷ, ἐν ἰδιαζούσῃ μέντοι στοᾷ, ἣν ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ πατρὸς αὐτὸς ᾠκοδόμησεν. Manuel Chrysoloras loquens de sepulcris imperatorum a Constantino Magno conditis, subjungit, sua adhuc ætate non pauca imperatorum sepulcra superesse circa ædem Apostolorum: Τί γὰρ ὁ τοῦ κτίστου μὲν καὶ πολιούχου βασιλέως τάφος, καὶ οἱ τῶν ἄλλων περὶ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ πολυανδρίου, ὃ μόνον θαῦμα ἦν ἰδεῖν, πολλοὶ μὲν κύκλῳ σωζόμενοι περὶ τὸν ναὸν τῶν Ἀποστόλων, πολλοὶ δὲ ἤδη D καὶ ἀπολωλότες, καὶ ἄλλοι δὲ ἀλλαχοῦ τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν προναίων; *Nam imperatoris, quem conditorem et tutelarem urbs agnoscit, et ei adjuncta cæterorum Augustorum sepulcra in hoc imperatorio cœmeterio, rem vel solo aspectu admirandam, quid commemorem quorum non pauca adhuc supersunt circa ædem Apostolorum, multa quoque jam interierunt, alia etiam passim in templorum pronais exstant?*

(3) *Πορφυρᾶ.* Sepulcrum Constantini Magni ac ejus situm describit Eusebius lib. IV *De Vita Constantini* cap. 60. Δώδεκα δ' οὖν αὐτόθι θήκας ὡσανεὶ στήλας ἱερὰς ἐπὶ τιμῇ καὶ μνήμῃ τοῦ τῶν ἀποστόλων ἐγείρας χοροῦ, μέσην ἐτίθει τὴν ἑαυτοῦ αὐτὸς λάρνακα, ἧς ἑκατέρωθεν τῶν ἀποστόλων ἀνὰ ἓξ διέκειντο. Καὶ τοῦτο γοῦν, ὡς ἔφην, σώφρονι λογισμῷ, ἔνθα αὐτῷ τὸ σκῆνος τελευτήσαντι τὸν βίον εὐπρεπῶς μέλλον διαναπαύεσθαι ἐσκόπει. *Loculos igitur duodecim, quasi sacras columnas in apostolorum chori honorem et memoriam erigens, medium inter ipsos sepulcrum suum statuit, quod utrinque seni claudebant apostoli: sano certe, ut dixi, consilio præcogitans, quod ubi vitam cum morte commutasset, illius corpus ibi digne ac decenter quiesceret.* Cedrenus pag. 296 scribit, corpus Constantini Magni depositum fuisse una cum matre Helena, ἐν λάρνακι πορφυρᾷ, ἤτοι Ῥωμαίᾳ. Cedreno autem ac scriptori nostro adstipulatur Paulus Diaconus lib. II *Hist. Misc.* scribens de Constantino: *Funus ejus sepultum est in ecclesia Apostolorum in* C *sepulcro porphyretico.* At Eusebius, Socrates, Sozomenus aliique tradunt, corpus Constantini Magni in theca aurea reconditum fuisse, atque a Constantio filio in ædem SS. Apostolorum illatum. Ab hujus sepulcro aurea ornamenta a furibus ablata fuisse, scribit Choniates in Alexio lib. I extremo. Vide quid Gyllius de sepulcro Constantini Magni narrat lib. IV, cap. 2. Cæterum quid sentiam de inscriptione sepulcrali Constantini Magni, ac explicatione earumdem litterarum, auctore Gennadio Scholario, quæ in variis bibliothecis reperitur et a nobis in hoc volumine edita lib. VII, pluribus ibidem monemus. (*Vide apud nos in Gennadio ad an.* 1440. EDIT. PATR.)

(4) *Μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης.* Prima omnium Helena Augusta Constantini mater in templo SS. Apostolorum tumulata fuit, si qua fides Eusebio, Cedreno, Nicephoro Callisti, et nonnullis aliis. Sed de his plura viri docti.

(5) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱός.* Sic D Græculus noster. Atqui scriptores fide digni, tradunt Constantinum Juniorem, commisso ad Aquileiam cum fratre Constante prælio, ab eodem fusum, ac postmodum interfectum, illiusque corpus

A Alia urna porphyretica, in qua depositus est Theodosius Magnus.

Alia urna porphyretica, ubi tumulatur Theodosius Junior.

Alia urna prasina Thessalica, in qua jacet Zeno.

204 Alia urna prasina hieracitis (id est ex marmore viridi obscuro), ubi reconditus est Leo Magnus.

Alia urna porphyretica, ubi tumulantur Marcianus et Pulcheria.

Alia urna Niceliana, in qua jacet Anastasius Dicorus cum Ariadna.

Alia urna prasina Thessalica, ubi tumulantur Basilius Macedo, Eudocia et Alexander.

Alia urna Sangarina Phlegemenusia, in qua depositus est Leo Philosophus et Constantinus filius B ejus.

Alia urna alba, quæ dicitur Basilica, in qua jacet Constantinus filius ejus.

Alia urna prasina Thessalica, in qua reconditæ

Ἑτέρα λάρναξ πορφυρᾶ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδόσιος ὁ Μέγας (6).

Ἑτέρα λάρναξ πορφυρᾶ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδόσιος ὁ Μικρός (7).

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ζήνων (8).

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος ἱερακῖτις (9), ἐν ᾗ ἀπόκειται Λέων ὁ Μέγας.

Ἑτέρα λάρναξ πορφυρᾶ, ἐν ᾗν ἀπόκειται Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία (10).

Ἑτέρα λάρναξ Νικητιανή (11), ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος μετὰ Ἀριάδνης.

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (12), Εὐδοκία καὶ Ἀλέξανδρος.

Ἑτέρα λάρναξ Σαγγαρινή (13) φλεγμενούσιος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Λέων ὁ Φιλόσοφος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ (14).

Ἑτέρα λάρναξ λευκή, ἡ λεγομένη Βασιλική (15), ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται

Anselmi Bandurii notæ.

in Alsam fluvium non longe ab Aquileia projectum. Sic Victor Epit. Socrates lib. II, cap. 4; Zosimus lib. II, Idatius in Fastis, Theophanes, cæterique.

(6) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδόσιος ὁ Μέγας.* Corpus Theodosii Magni ab Arcadio filio Mediolano Constantinopolim advectum, atque in templo sanctorum Apostolorum conditum scribunt Marcellinus, Socrates lib. V, cap. 1, Cedrenus pag. 327, aliique nonnulli ex scriptoribus.

(7) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδόσιος ὁ Μικρός.* Caput hoc ex cod. Colbertino reponimus. Theodosium Juniorem in templo Apostolorum tumulatum scribit et Theodorus Lector pag. 194, Cedrenus pag. 343. Idem repetit paulo infra scriptor noster, ubi de porticu, quæ suo tempore tecto carebat, ubi tres urnulæ porphyreticæ depositæ erant, una nimirum Arcadii ad meridiem, secunda Theodosii ejus filii ad septentrionem : tertia Eudoxiæ ad orientem.

(8) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Ζήνων.* Caput etiam hoc ex cod. Colbertino supplemus. Vide quæ de Zenonis sepulcro narrat Cedrenus pag. 355.

(9) *Ἱερακῖτις.* Seu potius, Ἱερακίτης, de quo lapide seu gemma sic Plinius lib. XXXVII, cap. 10 : *Hieracites alternat milvinis nigrisque veluti plumis.* De quo sic erud. Harduinus in notis ad eumdem Plinii locum : Hieracitis ab ἱέραξ, quæ vox accipitrem et milvum sonat. Ἱερακίτης λίθος. Aetio, lib. II cap. 30, ex ms. Cod., ὑπόχλωρος μέν ἐστι, καὶ πρὸς τὸ D μέλαν ἐντετραμμένος, ἐπιγεγραμμένος χροιαῖς ἑτέραις, ὡς ποικίλος εἶναι, ὥς φησι Διογένης ἐν τῷ *Περὶ λίθων. Lapis subviridis ad nigredinem vergens, aliisque subinde alternatis coloribus toto corpore interstinctus, ut varii coloris dici possit, ut narrat Diogenes in libro* De lapidibus.

(10) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία.* Sic Cedrenus : Μαρκιανὸς ὁ βασιλεὺς τελευτᾷ, καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρῴῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, *Moritur Marcianus imperator, et cadaver ejus deponitur in heroo sanctorum Apostolorum.* Pulcheriæ autem Augustæ, uxoris Marciani statuam positam fuisse a Leone M. imp. in ipsius monumento, scribit Chronographus noster qui etiam ait, festum ejusdem Augustæ institutum fuisse ab eodem Leone. Cæterum Græci memoriam Pulcheriæ celebrant die 10 Septembris, ac rursus utriusque festum, nimirum Marciani et Pulcheriæ, 17 Februarii.

(11) *Νικητιανή.* In codice Colbertino pro Νικητιανῇ legitur, Ἀναχητιανὸς, ubi fortassis quispiam legeret, *Ananchitis*, de quo lapide seu gemma sic Plinius lib. XXXVII, cap 11 : *Ananchitide in hydromantia dicunt evocari imagines deorum.* Cedrenus pag. 363 cadaver Anastasii et Ariadnæ depositum fuisse scribit in templo Apostolorum, ἐν λάρνακι Ἀχυντιανῇ; Ἐτέθη δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν λάρνακι Ἀχυντιανῇ, μετὰ Ἀριάδνης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ προτελευτησάσης. Ad quem Cedreni locum sic adnotat doctissimus Goar : Ἀχυντιανῇ. « Ex Acyntiano marmore *flavo*, ex Acyntio monte ad Chalcedonis littus delato. »

(12) *Βασίλειος ὁ Μακεδὼν*, etc. Leo Grammaticus, Alexandrum imperatorem eodem sepulcro cum patre Basilio repositum fuisse scribit in eodem Alexandro : Ἀπέθετο δὲ Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς τάφοις μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

(13) *Σαγγαρινή.* Seu potius Σαγαρινή. Sic ex cod. Colbert. et ex contextu reponimus ; nam licet hic in cod. Reg. legatur Ἀγαρινή, infra ubi loquitur de sepulcro Constantis, filii Constantini, filii Heraclii, ac ejusdem Constantis uxoris sepulcro scribitur Σαγγαρινή. De lapide autem Sagarino seu Sagario sic Porphyrogenitus in avi Vita cap. 84 edit. Combef. : Ἡ δὲ πρὸς βοῤῥᾶν ἐκ τοῦ Σαγαρίου λεγομένου λίθου, ὃς τῷ παρά τινων Ὀστρίτῃ καλουμένῳ λίθῳ καθέστηκεν ἐμφερής, etc. *Quæ autem ad aquilonem ex Sagario sic nuncupato concinnata lapide, haud absimili Ostriti, ut quidam vocant.*

(14) *Καὶ Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.* Constantinum Porphyrogenitum in æde SS. Apostolorum sepultum fuisse una cum patre Leone scribit et Symeon Magister in eodem Constantino pag. 496. Καὶ θάπτεται ἐν τῷ ναῷ ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ Λέοντος βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Sic Cedrenus pag. 64.

(15) *Ἡ λεγομένη Βασιλική.* Constantinus igitur eodem in loco quo pater, non vero eadem in urna tumulatus fuit; illius siquidem Saugarina fuit, hujus vero alba.

A τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς (16) καὶ Εὐδοκίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς (17).

Ἑτέρα λάρναξ Βιθυνή, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ζωὴ ἡ δευτέρα γυνὴ Λέοντος (18) τοῦ Φιλοσόφου.

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ τρίτη γυνὴ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος (19).

Ἑτέρα λάρναξ Προικοννησία, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ θυγάτηρ Λέοντος Ἄννα (20).

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Ἀμορῥαῖος (21).

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ λεγόμενος τὸ καλὸν παιδίον (22).

B Ἔσωθεν δὲ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἀδελφὸς βασιλέως Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (23). Οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ῥωμανοῦ τοῦ λεγομένου καλοῦ παιδίου καὶ μητρὸς αὐτῶν Θεοφανοῦς, ἐν ᾗ ἀπόκειται καὶ αὐτὴ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ αὐτοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Ἡρῷον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ (24).

Λάρναξ κατὰ ἀνατολὰς ἀπὸ λίθου ξένου καὶ ἀλλο-

sunt reliquiæ S. Theophanonis et Eudociæ filiæ ejus.

Alia urna Bithynica, in qua tumulatur Zoe secunda uxor Leonis Philosophi.

Alia urna prasina Thessalica, ubi deposita est tertia uxor ejusdem Leonis.

Alia urna Proconnesia, in qua jacet Anna Leonis filia.

Alia urna, in qua reconditur Nicephorus Phocas.

Alia urna, in qua depositus est Michael Amorrhæus.

205 Alia urna, in qua tumulatur Romanus Constantini Porphyrogeniti filius, qui bonus puer cognominabatur.

Intra templum alia urna, in qua depositus est Constantinus Porphyrogenitus, frater imperatoris Basilii qui Bulgaros concidit. Hi sunt filii Romani, qui bonus puer cognominabatur, et Theophanonis, quæ deponitur in eadem urna ad dextrum ejusdem templi S. Constantini latus.

Heroum magni Justiniani.

Urna ad Orientem ex lapide peregrino et extra-

Anselmi Bandurii notæ.

(16) *Τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς*. Nimirum Leonis imperatoris primæ uxoris quæ quidem a Græcis sanctorum catalogo ascripta fuit, cujusque festum colitur die XVI Decembris. Hujus nomine ecclesiam conditam fuisse a Leone imperatore non procul C ab æde sanctorum Apostolorum, et in ea corpus ejus depositum, scribit Symeon Magister pag. 463: Καὶ πλησίον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐξωνησάμενος οἰκήματα Λέων ὁ βασιλεὺς κτίζει ἐκκλησίαν περικαλλῆ εἰς ὄνομα Θεοφανοῦς τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, καὶ κατατίθησι καὶ ταύτην ἐκεῖ. *Prope etiam templum sanctorum Apostolorum, coemptis Leo imperator ædibus, perpulchram ecclesiam ædificat, prioris suæ conjugis Theophanus nomine, cujus et funus in ea deponit.* Similia fere habent Scylitzes, Zonaras, et nonnulli alii ex scriptoribus Byzantinis. Hujus Augustæ elogium ac panegyricum conscripsit Nicephorus Gregoras, ut aiunt Allatius *De Simeon.* pag. 107, et Lambecius lib. IV Bib. Cæsar. p. 61.

(17) *Καὶ Εὐδοκίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς*. Altum est apud scriptores silentium de nomine filiæ Theophanonis, quæ scriptori nostro Eudocia nuncupatur. Eam autem peperisse Leoni filiam, quæ statim post partum obiit, præter nonnullos alios scriptores, prodit idem Porphyrogenitus in argumento libelli D unionis, quod quidem habetur editum in Jure GR. Rom. pag. 103. Λέων ὁ σοφώτατος εἶχε μὲν πρώτην γαμετὴν τὴν ἁγίαν Θεοφανώ, μεθ' ἧς καὶ θυγατέρα ἔτεκεν· ἀλλὰ τάχιον ἐτεθνήκει. *Imperator ille sapientissimus Leo primam quidem uxorem habuit, sanctam Theophanonem, ex qua filiam procreavit; sed ea cito rebus humanis excessit.* Verum idem Porphyrogenitus *De adm. imp.* cap. 26, scribit se habuisse sororem nomine Eudociam, dum ait, se curasse ut Bertæ, Romani filii conjugi, Eudociæ nomen imponeretur, in aviæ et sororis, quæ eo donabantur, memoriam: Μετωνομάσθη δὲ Εὐδοκία, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς τε μάμμης καὶ ἀδελφῆς Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου. At, cum nemo ex scriptoribus, quod sciam, prodat Leonem imperatorem ex Zoe quarta uxore suscepisse alteram prolem præter Constantinum, non est dubium quin id intelligat Porphyrogenitus de sua sorore ex patre non vero uterina, quam Leo ex Theophanone suscepit, ut tradit scriptor noster.

(18) *Ζωὴ ἡ δευτέρα γυνὴ Λέοντος*. Dum hujus Augustæ cadaver humaretur, inventam fuisse urnam ejusmodi litteris intus insculptam, *Filia Babylonis misera*; et haud procul, exstructo templo, titulo sanctæ Zoes, eam ibi sepultam fuisse, auctor est Symeon Logotheta in eodem Leone pag. 465: Ἐφεῦρον δὲ λάρνακα εἰς τὸ ἀποτεθῆναι τὸ σῶμα αὐτῆς, ἔχουσαν ἔσωθεν γράμματα κεκολαμμένα, γράφοντα οὕτως, *Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος*. Πλησίον δὲ, τοῦ Μαΐου μηνὸς, οἰκοδομήσας ναὸν, τὴν ἁγίαν Ζωὴν, κατατίθησιν αὐτήν.

(19) *Ἡ τρίτη γυνὴ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος*. Ea est Eudoxia ex Themate Obsequiano oriunda, insignis formæ femina, quæ una cum prole mascula ex fœtu paulo post exstincta fuit.

(20) *Ἡ θυγάτηρ Λέοντος Ἄννα*. Anna Leonis filia quam ex Zoe altera uxore Leo suscepit. Hanc a patre imperatoria corona donatam statim post matris obitum scribunt Leo Grammaticus pag. 481 et Scylitzes pag. 509.

(21) *Μιχαὴλ ὁ Ἀμορῥαῖος*. Idem qui *Balbus*. Caput hoc ex cod. Colbertino reposuimus.

(22) *Ὁ λεγόμενος τὸ καλὸν παιδίον*. Corrupte in cod. Regio, ὁ λεγόμενον, etc. Παιδίν Græci recentiores pro παιδίον. Nimirum *cognomento bonus* seu *pulcher puer*.

(23) *Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου*. Hujus cadaver humatum fuit in templo sancti Joannis Evangelistæ in Hebdomo.

(24) *Ἡρῷον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ*. Cum ædem Constantinianam sanctorum Apostolorum funditus demolitus esset Justinianus, aliam pulchriorem ac elegantiorem in formam crucis ædificavit, in cujus medio ingens testudo assurgebat, non absimilis in alio Sophianæ, nisi quod ædis sanctorum Apostolorum testudini nullæ suberant fenestræ. Auctor est Procopius lib. I *De ædif.* cap. 4, ubi forma ac elegantia ædis Justinianæ sanctorum Apostolorum pluribus ab eodem historico describuntur. Sic etiam Evagrius lib. IV cap. 30, ac scriptor Actorum S. Lucæ hujus

neo, medium colorem habente Bithynicum et Chalcedonitem inter atque Ostritum; in qua depositus est Justinianus.

Alia urna ex lapide Hieropolitano, in qua jacet Theodora uxor ejus.

Alia urna ad occidentem in dextro latere, colore roseo maculis distincto, in qua jacet uxor Justini.

Alia urna alba Proconnesia, ubi recon litus est Justinus junior.

Alia urna Proconnesia, ubi deposita est Sophia uxor Justini.

206 Alia urna ex lapide albo Docimino onychita, ubi jacet Heraclius.

Alia urna prasina Thessala, in qua deposita est Flavia uxor ejus.

Alia urna Proconnesia, in qua jacet Constantinus Pogonatus.

A κότου, μέσην χροιὰν ἔχουσα τοῦ τε Βιθυνοῦ καὶ Χαλκηδονίτου παρὰ λίθου ὀστρίτου, ἐν ᾗ Ἰουστινιανός (25).

Ἑτέρα λάρναξ ἀπὸ λίθου Ἱεροπολίτου (26) ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδώρα ἡ γυνὴ αὐτοῦ.

Ἑτέρα λάρναξ πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, τὴν χροιὰν ῥοδοποίκιλος, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἰουστίνου (27).

Ἑτέρα λάρναξ λευκὴ Προικοννήσιος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἰουστῖνος ὁ μικρός (28).

Ἑτέρα λάρναξ Προικοννήσιος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Σοφία ἡ γυνὴ Ἰουστίνου.

Ἑτέρα λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ Δοκιμίνου (29) ὀνυχίτου, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἡράκλειος (30).

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται B Φλαβία ἡ γυνὴ αὐτοῦ (31).

Ἑτέρα λάρναξ Προικοννησία, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος (32).

Anselmi Bandurii notæ.

ædis structuram Justiniano imperatori attribuunt; Zonaras vero, Glycas, Constantinus Manasses, et nonnulli alii ex recentioribus scriptoribus eam Theodoræ Augustæ ascribunt. Restaurata autem hac æde Justinianus sepulcra imperatorum et patriarcharum in ea vel ad eam condidit. Evagrius lib. IV cap. 30: Ἐν ᾧ οἵ τε βασιλεῖς, οἵ τε ἱερώμενοι νενομισμένης ταφῆς τυγχάνουσι, *In qua et imperatores et pontifices debitam sepulturam consequuntur.* Debitam, inquit; nam in hac æde humari alios quam patriarchas et eos qui ex Augusta familia erant, vetant Gratianus, Valentinianus, et Theodosius Augusti in l. 6. Cod. Th. *De sepulcris violatis.* C Hæc autem sepulcra varie appellantur a scriptoribus: aliis dicuntur μέγα ἡρῷον Ἰουστινιανοῦ; aliis, οἱ βασιλικοὶ τάφοι; aliis, τὰ βασίλεια τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μνήματα; aliis, τὰ βασιλικὰ μνήματα; aliis, τὰ τῶν βασιλέων κοιμητήρια; aliis, βασιλικὸν πολυάνδριον. Neque solius Justiniani sepulcra ita varie a scriptoribus appellantur, sed et ἡρῷον Constantini Magni, de quo supra (not. 4.)

(25) Ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἰουστινιανός. Justiniani sepulcrum ex auro puro confectum fuisse scribit Corippus lib. III De laudibus Justini:

Donec apostolici subeuntes atria templi,
Inclyta sacrato posuissent membra sepulcro,
Quod prius ipse sibi puro construxerat auro.

(26) Ἀπὸ λίθου Ἱεροπολίτου. Codex Colbertinus, Ἱεραπολίτου, ubi perperam legit Ducangius Τετραπολίτου. Hierapolis et Hieropolis urbs, ubi fortassis lapis sic dictus reperiebatur.

(27) Ἡ γυνὴ Ἰουστίνου. Hic videtur loqui scriptor noster de Euphemia Justini Thracis conjuge; nam infra capite ab hinc tertio loquitur de Sophia Justini Junioris uxore. At fallitur idem scriptor, dum Euphemiæ Augustæ corpus humatum fuisse scribit in æde Apostolorum: nam ejus corpus una cum Justino conjuge in monasterio Augustæ in urna prasina depositum fuit, ut auctor est Cedrenus pag. 366. Καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν μονῇ τῆς Αὐγούστης, ἐν λάρνακι πρασίνῃ, μετὰ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐφημίας. Sic etiam et Anonymus noster.

(28) Ἰουστῖνος ὁ μικρός. Corpus Justini Junioris una cum Sophia ejus conjuge depositum fuisse in urna Proconnesia scribit et Cedrenus pag. 391. Καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρῴῳ Ἰουστινιανοῦ, ἐν λάρνακι Προικοννησίῳ, μετὰ Σοφίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.

(29) Δοκιμίνου. Sic cod. Regius. Perperam legitur in Colbertino, Δοκημιανοῦ; Δοκίμινον quippe marmor sic appellatum a Docimio urbe Phrygiæ. Stephanus: Δοκίμειον, πόλις Φρυγίας, ὡς εὐδαίμων· τὸ ἐθνικὸν, Δοκιμεὺς, κατὰ τέχνην, κατὰ δὲ τὴν συνήθειαν, Δοκιμηνὸς, ἀφ' οὗ τὰ μάρμαρα οὕτω φασί. De marmore Docimino loquitur Continuator Theophanis lib. III, n. 42. Πεντεκαίδεκα κίοσιν ἥδρασται ἐκ λίθου Δοκιμίνου. Idem n. 42, ὑπὸ τεσσάρων κιόνων ἐστηριγμένον Δοκιμίνων.

(30) Ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἡράκλειος. Quæ de cadavere Heraclii narrat Cedrenus pag. 430, hic exscribere libet: Ἐθέτη δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν λάρνακι, καὶ ἔμεινεν ἀσκεπὲς ἡμέρας δ'. Συνετάφη δὲ αὐτῷ καὶ στέμμα χρυσοῦν, καὶ οὕτως ἐσκεπάσθη. *Corpus ejus in arcam repositum per quatuor dies sine tegmine mansit. Una sepulta est etiam aurea corona, sicque tectus fuit.* Et paulo infra loquens de Constantino Pogonato, Heraclii filio, sic idem scriptor: Τούτῳ τινὲς λέγουσιν, ὅτι τὸ στέμμα, ἐν ᾧ ἐστέφθης, σὺν τῷ πατρί σου ἐτάφη. Καὶ ἐκέλευσε Καλλινίκῳ κουβικουλαρίῳ, κομίσαι αὐτό. Ἀπελθὼν οὖν, καὶ ἀνοίξας, εὗρε τὸ σῶμα διαλυθὲν ὡσεὶ ὕδωρ, τὸ δὲ στέμμα συμπαγὲν τῇ κεφαλῇ. Καὶ ἀνέσπασεν αὐτὸ σὺν τῇ κόμῃ, πενθῶν καὶ ὀδυρόμενος, καὶ ἀπήγαγε τοῦτο τῷ Κωνσταντίνῳ. Ὁ δὲ ἐκέλευσε τοῦτο παραλυθῆναι καὶ τιμηθῆναι. Ὃ καὶ διετιμήθη λίτρας ο'. *Is a quibusdam admonitus, coronam, qua regno inauguratus fuerat, cum patre esse sepultam, Callinico cubiculario mandat, uti eam sibi afferat. Abit ille, et sepulcro recluso cadaver Heraclii aquæ instar dissipatum reperit, coronamque capiti adhærescentem: eam cum crinibus revellit mœstus atque lamentans, et Constantino adfert. Is solvi ac æstimari jubet corona*D *nam, et æstimata est libris septuaginta.*

(31) Φλαβία ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Uxorem Heraclii Flaviam appellat et Isidorus Pacensis in Chronico æra 648. Scriptor vero Chronici Alexandrini eam Fabiam Eudociam vocat, ac mortuam fuisse scribit die XIII Augusti, XV Ind., feria I, in secessu Blachernarum, cadaver vero ejus in æde sanctorum Apostolorum conditum: Καὶ τῇ ιγ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῆς αὐτῆς ιε' ἰνδικτιῶνος, ἡμέρᾳ πρώτῃ, ἐτελεύτησεν εἰς τὸ προκένσον Βλαχερνῶν Εὐδοκία ἡ Αὐγούστα, ἡ καὶ Φαβία. Καὶ ἐνεχθέντος τοῦ λειψάνου αὐτῆς πλοίῳ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ ἑξῆς ἐκηδεύθη καὶ ἐτάφη εἰς τοὺς Ἀποστόλους. *Et Augusti mensis die 13, ejusdem XV Indictionis, feria I, mortua est in secessu Blachernarum. Eudocia Augusta, Fabia dicta, illiusque funus navigio in urbis palatium illatum, postridie factis exsequiis, in æde Apostolorum conditum est.*

(32) Κωνσταντῖνος, ὁ Πωγωνάτος. Hujus cada-

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος Θετταλή, ἐν ᾗ ἀπόκειται A Φαύστα (33).

Ἑτέρα λάρναξ Σαγγαρινή (34), ἐν ᾗ ἀπόκειται Κώνστας ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου (35), υἱοῦ Ἡρακλείου.

Ἑτέρα λάρναξ ἑκατοντάλιθος Σαγγαρινή (36), ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ γυνὴ αὐτοῦ (37).

Ἑτέρα λάρναξ Ἱεραπολῖτις, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ γυνὴ τοῦ Κοπρωνύμου (38).

Ἰστέον ὅτι ἡ λάρναξ τοῦ Κοπρωνύμου (39) ἐξ-

Alia urna prasina Thessala, ubi recondita est Fausta.

Alia urna Sangarina, in qua depositus est Constans filius Constantini, filii Heraclii.

Alia urna centum lapidum Sangarina, in qua recondita est uxor ejus.

Alia urna Hierapolitana, in qua jacet uxor Copronymi.

Sciendum est urnam Copronymi ejectam fuisse

Anselmi Bandurii notæ.

ver humatum fuisse in æde sanctorum Apostolorum scribit et Nicephorus CP. : Καὶ κατατίθεται αὐτοῦ τὸ λείψανον ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μνήμασι.

(33) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Φαύστα.* Nescio cujus sit ista Fausta, cum hic non de Fausta Augusta, altera Constantini Magni uxore agatur, neque aliam ex imperatricibus præter hanc sic appellatam fuisse patet ex historicis. Igitur vel est aliqua ex consanguineis imperatorum, cujus quidem nomen silent scriptores; vel cum de hujus sepulcro loquatur scriptor noster, postquam de Constantino Pogonato egisset, fortassis librarius per errorem loco Anastasiæ quæ erat uxor Constantini Pogonati, Faustæ nomen inseruit. Istæc damus cum meliora non suppetant.

(34) *Σαγγαρινή* seu Σαγαρινή. Vide quæ supra (not. 13) de lapide Sangarino seu Sagarino adnotavimus. In codice Colbertino legitur Σαγγαρική, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνστάντιος ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου. Atqui nullus ex Heraclii nepotibus Constantius appellatus fuit; bene tamen Constantinus et Constans. Capite autem sequenti ubi in C cod. Regio loquitur de sepulcro uxoris Constantis filii Constantini III, cod. Colbertinus describit sepulcrum ipsius Constantis sic: Ἑτέρα λάρναξ ἑκατοντάλιθος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κώνστας ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου.

(35) *Κώνστας ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου.* Is occisus fuit Syracusis in balneo cui Daphne nomen erat; cadaver vero ejus a Constantino Pogonato filio Constantinopolim allatum est, atque in templo SS. Apostolorum juxta patrem ejus repositum: auctor est Cedrenus pag. 436. Καὶ καταστήσας τὰ Ἑσπέρια, ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται ἀποκομίσας καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ἰδίου πατρός. Καὶ τοῦτον μὲν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατατίθησι.

(36) *Ἑκατοντάλιθος Σαγγαρινή.* Deest in cod. Colbertino Σαγγαρινή. Quid vero significet Ἑκατοντάλιθος pluribus conatur docere Ducangius in Gloss. Græc. v. τρίλιθος, cujus verba hic exscribere licet: *Ut ut sit, eodem ratione, non aliud fuerit* ἑκατοντάλιθος *quam marmor distinctum multis ac variis crustis: hic enim centenarius numerus pro multiplici sumitur: Symeon Thessalonicensis in Chron. ms. De Philippico imp.* Ὁ δὲ Θεοδόσιος ἀβλαβῆ τοῦτον τηρήσας, ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξώρισεν· ἀνακομισθὴ δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀναιρεθῆναι παρὰ Λέοντος, καὶ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν ἑκατονταλίθῳ λάρνακι, ἣν Κοχλανίτην λέγουσι. *Origines, seu Πάτρια Constantinopoleos a nobis ex mss. laudata lib. iv Constantinopol. Christ. pag. 110, ubi de sepulcris imperatorum:* Ἑτέρα λάρναξ ἑκατοντάλιθος ἐν ᾗ ἀπόκειται Κώνστας ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου Ἡρακλείου. *Infra:* Ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου ἑκατονταλίθου, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνα ἡ τοῦ Μαυρικίου γυνή. *Quod vero istiusmodi lapidem* Κοχλανίτην *vocet Logotheta, id forte causæ fuerit, quod crustæ illæ cochlearum, ut aliæ apud Plinium, ovorum et orbium, figuram expresserint.* Istæc in hanc rem Ducangius; cujus quidem conjectura, nescio an aliis placuerit, mihi sane non probatur. Puto ipse lapidem hunc ἑκατοντάλιθον appellatum, eo quod B natura sua multicolor sit, quemadmodum apud Plinium lib. 37 cap. 10, lapis qui reperiebatur in Troglodytica regione hexecontalithos dicebatur, eo quod multicolor erat: *hexecontalithos*, inquit Plinius citato loco, *in parvo magnitudine multicolor hoc sibi nomen adoptavit.* Et Solinus istæc clarius cap. 31, pag. 58, de Troglodytis: *Tantum lapide suo gloriantur, quem* ἑξηκοντάλιθον *nominamus, tam diversis notis sparsum, ut sexaginta gemmarum colores in parvo ejus orbiculo deprehendantur.* Hæc totidem ferme verbis Marbodeus cap. 37, Albertus pag. 231, Isidorus lib. xvi *Origin.* cap. 12. Si alicui hæc conjectura non arridebit, potiorem proferat. Cæterum lapis iste ἑκατοντάλιθος Σαγγαρινή vel Σαγγαρινὸς dicitur scriptori nostro, quod fortassis in flumine Sangario reperiretur, quod flumen Asiæ Minoris est, teste Ptolemæo, Arriano, etc.

(37) *Ἡ γυνὴ αὐτοῦ.* Videlicet uxor Constantis, filii Constantini III, cujus quidem uxoris nomen a C scriptoribus non est proditum, licet Constantis tres filii numerentur, nimirum Constantinus Pogonatus, Heraclius ac Tiberius. Cæterum in hac urna ex lapide ἑκατοντάλιθος dicto facta humatum fuisse corpus Constantis filii Constantini III dicitur in cod. Colbertino, uti supra monuimus.

(38) *Ἡ γυνὴ τοῦ Κοπρωνύμου.* Sic in cod. Regio: in cod. vero Colbertino legitur sic: Ἑτέρα λάρναξ Ἱεραπολίτης, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ γυνὴ αὐτοῦ, nimirum uxor Constantis filii Constantini III. Deinde capite sequenti describit sepulcrum uxoris Constantini Copronymi sic: Ἑτέρα λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικοννήσου, ἐν ᾗ ἀπόκειται ἡ γυνὴ τοῦ Κοπρωνύμου. De qua autem uxore Copronymi loquatur hic scriptor noster non liquet; nam Constantinum Copronymum ter nuptias iniisse tradunt scriptores; primum quidem, parente adhuc superstite, cum Irene Chazarorum chagani filia, secundo cum Maria, tertio vero cum Eudocia.

D (39) *Ἰστέον ὅτι ἡ λάρναξ τοῦ Κοπρωνύμου.* Hæc in cod. Colbertino præcedentibus juncta sunt, ac diversa. Sic ibi: Ἰστέον ὅτι ἡ λάρναξ τοῦ Κοπρωνύμου ἐξεβλήθη καὶ ἐκαύθη. Ὁ δὲ λίθος τοῦ τάφου ἐμπρήσθη· καὶ ἐχρημάτισεν εἰς συστήματα τοῦ παλατίου, καὶ ἀβάκια τὰ ὄντα ἐν τῷ Φόρῳ. Corpus autem Copronymi humatum fuisse in æde sanctorum Apostolorum, ac postmodum, imperante Michaele Theophili filio, inde amotum et in Foro Amastriano crematum esse prodit Cedrenus pag. 468: Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ τεθὲν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν ταῖς ἡμέραις Μιχαὴλ υἱοῦ Θεοφίλου, βουλῇ καὶ παραινέσει τοῦ Καίσαρος ἀπαχθὲν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ἀμαστριανοῦ, ἐκαύθη. Ubi perperam interpres vertit, Βουλῇ καὶ παραινέσει τοῦ Καίσαρος, *jussu hortatuque ipsius imperatoris*. Interpretor *Cæsaris*, nimirum Bardæ avunculi Michaelis. Titulus quippe Cæsaris a nemine ex scriptoribus Byzantinis imperatori, seu Augusto tribuitur; nam Cæsaris titulo donatos fuisse primitus imperii

ex heroo a Michaele et Theodora, exsecrandumque cadaver ejus combustum fuisse. Lapis autem sepulcri serra dissectus est et ad palatii compages destinatus.

Alia urna ex lapide Proconnesio, in qua jacet Leo Isaurus.

Alia urna Proconnesia Michaelis Balbi et Theclæ ejus uxoris.

Alia urna Prasina, ubi depositus est Theophilus.

Porticus altera, quæ jam tecto caret, in qua tres urnulæ porphyreticæ **207** Romanæ depositæ sunt, quarum ea quæ ad meridiem locatur Arcadii est; quæ ad septentrionem, Theodosii filii ejus; quæ ad orientem, Eudoxiæ.

Porticus alia ejusdem templi ad septentrionem, in qua jacet urna ex lapide pretioso Romano, ubi depositum est exsecrandum cadaver Juliani apostatæ.

A ἐβλήθη ἀπὸ τοῦ ἡρῴου παρὰ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας, καὶ τὸ μὲν μιαρὸν αὐτοῦ σῶμα κατεκαύθη, ὁ δὲ λίθος τοῦ τάφου ἐπρίσθη, καὶ ἐχρημάτισεν εἰς συστήματα τοῦ παλατίου.

Ἑτέρα λάρναξ ἐκ λίθου Προικοννησίου (40), ἐν ᾗ ἀπόκειται Λέων ὁ Ἴσαυρος.

Ἑτέρα λάρναξ Προικοννήσιος (41) Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ καὶ Θέκλας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.

Ἑτέρα λάρναξ πράσινος, ἐν ᾗ ἀπόκειται ὁ Θεόφιλος.

Στοὰ ἑτέρα, ἥτις ἐστὶ τὰ νῦν ἀσκέπαστος, ἐν ᾗ ἀπόκειται λαρνάκια τρία πορφυρᾶ Ῥωμαῖα, τὸ πρὸς μεσημβρίαν Ἀρκαδίου (42), τὸ δὲ πρὸς ἄρκτον Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (43), τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὴν Εὐδοξίας (44).

B Στοὰ ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἄρκτον, ἐν ᾗ κεῖται λάρναξ ἀπὸ λίθου τιμίου Ῥωμαίου, ἐν ᾗ ἀπετέθη τὸ παμμίαρον σῶμα Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου (45).

Anselmi Bandurii notæ.

designatos successores manifestum est; et ne altius rem repetam, sic Valerius Maximianus a Diocletiano Cæsar creatus fuit; Constantius Chlorus et Gal. Maximianus a Diocletiano et Val. Maximiano; Severus et Maximinus a Galerio Maximiano: Constantinus M. a patre Constantio: Constantinus Junior, Constantius ac Constans a patre Constantino, etc. Sed et omnes imperatorum filii fere semper *Cæsaris* titulo donabantur: quod quidem factum est etiam posterioribus longe sæculis. Cæterum quod attinet ad sepulcrum Copronymi videndus Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinopolitani, pag. 694 ed. 1618.

(40) *Ἐκ Προικοννησίου λίθου.* Sic ex cod. Colbertino. In cod. Reg. legitur: Ἑτέρα λάρναξ ἀπὸ λίθου, ἐν ᾗ ἀπόκειται ὁ Ἴσαυρος. Hujus Augusti cadaver humatum fuisse in æde sanctorum Apostolorum scribit et Cedrenus pag. 458: Καὶ θνήσκει σὺν τῷ σωματικῷ καὶ τὸν ψυχικὸν θάνατον, νόσῳ δυσεντερίας βληθείς· καὶ τίθεται τὸ δύστηνον αὐτοῦ σῶμα ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. *Mortuus est ex intestinorum morbo, anima cum corpore pereunte: infelix ejus cadaver reconditum est in templo sanctorum Apostolorum.*

(41) *Ἑτέρα λάρναξ Προικοννήσιος.* Caput hoc integrum ex cod. Colbertino reponimus. Cæterum Cedrenus pag. 513 scribit Michaelis Balbi cadaver humatum fuisse in æde Apostolorum in urna prasina Thessalica: Ἐτάφη δὲ ὁ τούτου νεκρὸς ἐν τῷ κατὰ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους μεγάλῳ ἡρῴῳ Ἰουστινιανοῦ, ἐν λάρνακι πρασίνῳ Θετταλικῇ. *Cadaver ejus* D *repositum est in magno Justiniani heroo, ad templum sanctorum Apostolorum in urna prasina Thessalica.*

(42) *Τὸ πρὸς μεσημβρίαν Ἀρκαδίου.* Sic habet et Cedrenus pag. 33: Ἐτέθη δὲ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν τῇ μεσημβρινῇ στοᾷ, ἔνθα καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Εὐδοξία. *Sepultus est in templo Apostolorum, in porticu meridiana, cum Eudoxia uxore.*

(43) *Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.* Theodosii Junioris cadaver depositum fuisse in æde SS. Apostolorum scribit et Cedrenus pag. 343: Καὶ τίθεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

(44) *Τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὴν Εὐδοξίας.* Cujus autem Eudoxiæ, matrisne Theodosii Junioris ac uxoris cadaver ibi depositum fuerit non exprimit scriptor noster. At Eudociæ matris ejus corpus una cum Arcadio ejus conjuge tumulatum fuisse in æde sanctorum Apostolorum scribit Cedrenus pag. 334, ubi de Arcadii sepultura.

(45) *Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου.* Cadaver Juliani Apostatæ a militibus Tarsum perlatum, et in suburbio humatum, ac ejus monumento sequens epigramma inscriptum prodit Zonaras lib. XIII, pag. 27: Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἡ στρατιὰ εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας κομίσασα, ἔθαψεν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως· οὗ τῷ τάφῳ καὶ τόδε τὸ ἐπίγραμμα ἐπεγράφη·

C Κύδνῳ ἐπ' ἀργυρόεντι ἀπ' Εὐφράταο ῥοάων
Περσίδος ἐκ γαίης ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ
Κινήσας στρατιὴν τόδε Ἰουλιανὸς λάχε σῆμα,
Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.

Cadaver ejus milites Tarsum perlatum, in suburbio humarunt, cujus monumento hoc epigramma inscriptum fuit:

Rex bonus et sævis bellator fortis in armis
Julianus jacet hic ad Cydni fluminis undas:
Dum ferus Euphrates et Persica tela cruenti
Martis opus cœptosque negant inire triumphos.

Errat igitur Cedrenus, dum pag. 308 scribit, Juliani cadaver statim advectum fuisse Constantinopolim, atque in arca porphyretica, cylindri forma, repositum, cum prædicta inscriptione; etenim si Zonaræ auctoritas tanti non esset, saltem vel Cydni mentio, ad cujus undas tumulatus dicitur in epigrammate, satis evincit, epitaphium hoc Tarsi inscriptum fuisse tumulo, in quo primum depositum fuerat ejus cadaver. Zosimus lib. III, pag. 755, Ἔν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ humatum fuisse ait: inscriptionem vero sepulcri paulo aliter recitat idem Zosimus:

Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγριν ἀγάῤῥοον ἐνθάδε κεῖται,
Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Tigride Julianus jacet hic post fata relicto,
Rex pariter bonus, et bellator acerrimus idem.

Quod vero attinet ad id quod scribit Zonaras in Joviano, nimirum ab eodem Augusto ornatum fuisse Juliani sepulcrum: Ἐξ Ἀντιοχείας τε εἰς Ταρσὸν γεγονὼς, καὶ τὸ μνῆμα κοσμήσας τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπανῄει, consulendi sunt Ammianus lib. XXV, Socrates lib. III, cap. 22; Theodor. lib. IV, cap. 4; Philostorg. lib. VIII, cap. 1; Sozom. lib. IV, cap. 6. Cæterum Juliani cadaver postmodum

Ἑτέρα λάρναξ ἀπὸ λίθου Ῥωμαίου, ἐν ᾗ ἀπόκει- A ται Ἰοβιανός (46).

Ἰστέον ὅτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Μάμαντος, πλησίον τοῦ τείχους τῆς πόρτης τῆς Ξυλοκέρκου, ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας ἐξ ἀριστεροῦ μέρους ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου ἑκατονταλίθου, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντία ἡ τοῦ Μαυρικίου γυνὴ μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῇ καταφυγῇ τῆς αὐτῆς μονῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐξ ἀριστερῶν ἵσταται λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται τὸ σῶμα Μαυρικίου σφαγέντος ἀπὸ Φωκᾶ.

Ἰστέον ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ἐπονομαζομένης τὰ Σταυρακίου, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἵσταται λάρναξ Σταυρακίου βασιλέως (48) καὶ Θεοφανοῦς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.

Εἰ δὲ ἐν τῇ μονῇ τῶν Λιβαδίων (49) τῆς κυρᾶς B Εὐφροσύνης ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου Βιθυνοῦ, ἐν

Altera urna ex lapide Romano, ubi reconditur Jovianus.

Sciendum est, in monasterio S. Mamantis, proxime murum portæ Xylocerci, in narthece ecclesiæ a sinistro latere urnam stare ex lapide tessellis lapideis distincto, in qua reconditur Constantia Mauricii uxor cum filiis suis. In loco autem abdito ejusdem monasterii ad orientem a sinistro latere stat urna, in qua reconditur corpus Mauricii, qui a Phoca occisus est.

Sciendum est, in monasterio S. Trinitatis, quæ cognominatur Stauracii, a dextro latere ecclesiæ, in oratorio S. Joannis Præcursoris, stare urnam Stauracii imperatoris et Theophanonis uxoris ejus.

Et in monasterio Libadiorum dominæ Euphrosynæ locatur urna ex lapide Bithyno, in qua jacet

Anselmi Bandurii notæ.

translatum fuisse Constantinopolim tradit et Zonaras superius citato loco: Ὕστερον δὲ ἀνεκομίσθη εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, *Post in reginam urbium translatum est*. Sic et Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philosophum : Ἀπεκομίσθη δὲ αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐτέθη ἔνθα καὶ τοῦ Ἰοβιανοῦ ἐν λάρνακι πορφυρέῳ κυλινδροειδεῖ μετὰ Ἑλένης τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ γυναικὸς αὐτοῦ. Gregorius Nazianzenus orat. IV Tarso Constantinopolim translatum fuisse, et ἐν λάρνακι κυλινδροειδεῖ conditum scribit. In templo autem sanctorum Apostolorum humatum fuisse tradit Joannes episcopus Citri in Responsis ad Cabasilam : Εὑρίσκον- C ται δὲ καὶ δυσσεβῶν βασιλέων τάφοι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἁγίοις ναοῖς, ὡς καὶ τοῦ Παραβάτου Ἰουλιανοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων. *Inveniuntur etiam impiorum imperatorum tumuli in nostratibus sacris templis, ut Juliani Apostatæ in templo sanctorum Apostolorum.*

(46) *Ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἰοβιανός*. Sic ex cod. Colbertino. Perperam legitur in cod. Reg. Ἰουλιανός. Joviani imperatoris cadaver in æde sanctorum Apostolorum depositum fuit, ubi post uxor ejus Charito sepulta est ; auctor est Zonaras pag. 29. Ὁ μέντοι νεκρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομισθεὶς, ἐν τῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐτάφη ναῷ, ὅπου μετὰ ταῦτα συνετάφη αὐτῷ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Χαριτώ. *Corpus ejus Byzantium perlatum in sanctorum Apostolorum æde sepultum est, ubi post uxor etiam ejus Charito est sepulta.* Vide Ammianum lib. XXIV, pag. 332, Philostorg. lib. VIII, cap. 8. Cæterum Zonaræ tradenti Charitonem post Jovianum conju- D gem sepultam fuisse in æde sanctorum Apostolorum repugnat Cedrenus, qui Charitonem mortuam scribit antequam Jovianus ad imperium evectus esset.

(47) *Ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Μάμαντος*. Georgius monachus in Vita Romani Lacapeni n. XIII, narrat, istius Augusti ætate inventas fuisse in æde sancti Mamantis tres urnas sepulcrales, in quibus fama erat Mauricium imperatorem cum liberis tumulatum : Τηνικαῦτα δὲ καὶ Πετρωνᾶς αἰδεσιμώτατος, προστάξει Ῥωμανοῦ βασιλέως, ἤγαγε λάρνακα ἔνζωδον, καὶ ἕτερα δύο γλυφῆς ἀμοιροῦντα ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μονῆς ἀνδρείας, τῆς πλησίον οὔσης τῆς Ξυλοκέρκου λεγομένης πόρτης · ἐν οἷς φασὶν ἐναποκεῖσθαι Μαυρίκιον σὺν τοῖς αὐτοῦ παισίν · ἃ καὶ ἀπετέθη ἐν τῇ τοῦ βασιλέως μονῇ, ἤτοι εἰς τὸ Μυρέλαιον. *Sub idem tempus Petronas vir venerabilissimus, Romani imperatoris jussu urnam unam figuris ac imaginibus sculptam, aliasque duas nulla cælaturæ arte sculptas, ex sancti Mamantis virorum monasterio, quod est prope portam quam Xylocerci vocant, advexit ; in quibus fama est conditum fuisse Mauricium cum liberis : quæ et in Romani monasterio (in Myrelæo scilicet) fuere depositæ.* Cæterum hic et in sequentibus agit scriptor noster de iis sepulcris quæ erant extra ædem sanctorum Apostolorum ; nam post Mauricii tempora plures imperatores tumulati fuere in variis monasteriis, ut videre est apud scriptores Byzantinos.

(48) *Σταυρακίου βασιλέως*. Monasterium hoc sanctæ Trinitatis Stauracii dictum ex quo ibi C Stauracius humatus fuit, *Braca* etiam appellatur, ut scribit Zonaras, qui in eodem monasterio Stauracium imperatorem una cum conjuge Theophanone sepultura donatum fuisse tradit, cum prius vitam monasticam in eodem monasterio ambo professi essent : Καὶ τὴν γαμετὴν δὲ Σταυρακίου Θεοφανὼ καρεῖσαν τὴν κόμην, καὶ μέλαιναν ἐνδυσαμένην στολὴν, χρήμασι πολλοῖς ἐδωρήσατο, καὶ οἶκον εἰς κατοικίαν αὐτῇ προσαπένειμεν, ὃν εἰς μοναζουσῶν ἐκείνη μετεποίησε καταγώγιον, ἔνθα καὶ ὁ Σταυράκιος τέθαπται, θανὼν ἐκ τῆς πληγῆς ἣν ὁ λόγος ἐδήλωσε, δύο μῆνας αὐταρχήσας μόνους ἐπὶ ἡμέρας ἕξ. Ἥτις μονὴ ἐξ ἐκείνου ἐκλήθη τοῦ Σταυρακίου ὠνομασμένη, βαρβαριζομένου δὲ τοῦ ὀνόματος παρὰ τοῦ συρφετώδους ὄχλου λέγεται τὰ Βρακᾶ, παρά τινων δὲ τὴν ἀληθῆ κλῆσιν ἀγνοησάντων, μεταγόντων δὲ ταύτην δῆθεν πρὸς τὸ Ἑλληνικώτερον, ὀνομάζεται τὰ Ἑβραϊκά. *Theophanem Stauracii conjugem, quæ tonsa coma nigram stolam induerat, magna pecunia* D *donavit, ædibus ei ad habitandum assignatis, quas illa in monasterium convertit, quod a Stauracio ibi sepulto nomen est sortitum. Nam ex vulnere, quod supra memoravimus, decessit, cum duos duntaxat menses et sex dies imperasset. Id monasterium appellatione corrupta vulgo Braca dicitur, et a nonnullis qui vocem ad Græcam formam detorquere conantur, originis ejus ignari, Hebraica.* Theophanes pag. 418 paulo diversa habet. Vide Anastasium pag. 176. Cæterum ex scriptore nostro docemur, hoc monasterium, in quo Stauracius imperator una cum conjuge Theophanone humatus fuit, sanctissimæ Trinitati sacrum fuisse.

(49) *Ἐν τῇ μονῇ τῶν Λιβαδίων*. Hoc monasterium Euphrosynæ cognominatum fuit etiam Libatia. Notandum, in hoc ipso monasterio humatum etiam fuisse Joannis Tzetzæ patrem, ut idem scriptor testatur Chil. V. cap. XVII.

Ὃς μέχρι νῦν ἀκέραιος νεκρὸν τελῶν ἐν τάφῳ,
Ἐν Εὐφροσύνης τῇ μονῇ τὴν κλῆσιν καλουμένῃ.

Constantinus filius Irenes, ab ea excæcatus, et Maria ejus prima uxor, abneptis S. Philareti Eleemonis, **208** duæque ipsorum filiæ, Irene et Euphrosyne, quæ fuit uxor Michaelis Balbi, et Anna filia Theophili imperatoris.

ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Εἰρήνης (50) ὁ τυφλωθεὶς παρ' αὐτῆς, καὶ Μαρία ἡ πρώτη αὐτοῦ γυνὴ, ἡ γεγονυῖα ἐγγόνη τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου (51) τοῦ Ἐλεήμονος, καὶ αἱ δύο αὐτῶν θυγατέρες, Εἰρήνη καὶ Εὐφροσύνη (52), ἡ γυνὴ Μιχαὴλ βασιλέως τοῦ Τραυλοῦ, καὶ Ἄννα ἡ θυγάτηρ Θεοφίλου (53) τοῦ βασιλέως.

Sciendum est, in monasterio gynæcei Gastriorum, ad dextrum latus ecclesiæ versus orientem, sepultum esse corpus S. Theodoræ, uxoris Theophili imperatoris, tresque filias ipsius, Theclam, Anastasiam et Pulcheriam.

Ἰστέον ὅτι ἐν τῇ γυναικείῳ μονῇ τῶν Γαστρίων (54), εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας, ἐτάφη τὸ σῶμα τῆς ἁγίας Θεοδώρας τῆς γυναικὸς Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, καὶ αἱ τρεῖς αὐτῆς θυγατέρες, Θέκλα, Ἀναστασία καὶ Πουλχερία.

Anselmi Bandurii notæ.

(50) *Ὁ υἱὸς Εἰρήνης*. Constantini Augusti cadaver ubi depositum fuerit, scriptores, quod sciam, non produnt; cum, quo tempore idem obiarit, non satis constet; alii enim tradunt, haud multo post exstinctum; alii vero superstitem volunt, etiam Nicephoro imperante.

(51) *Ἡ γεγονυῖα ἐγγόνη τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου*. Sic emendatus. Perperam legitur in ms. ἡ γεγοσῖα ἐγγονὴ, etc. Mariam vero uxorem Constantini, ex Armenia oriundam sancti Philareti Cappadocis abneptim fuisse volunt Menæa; qui sane ex ea affinitate, ut tradunt, ad consulatus dignitatem evectus postmodum fuerit, cum ei antea vix ad vitam necessaria superessent.

(52) *Εἰρήνη καὶ Εὐφροσύνη*. Constantinus ex Maria prima uxore Euphrosynam tantum suscepit, quæ Michaeli Balbo imperatori, qui imperium post Nicephorum excepit, nupsit. Ex altera vero uxore Theoduta Leonem tantum suscepit qui infantulus admodum obiit. Ex qua autem ex his filiam Irenem susceperit, quam illi scriptor noster attribuit, non liquet, cum nemo ex scriptoribus Byzantinis filiæ ejus Irenæ meminerit.

(53) *Καὶ Ἄννα ἡ θυγάτηρ τοῦ Θεοφίλου*. Anna filia Theophili una cum Therla, Anastasia ac Pulcheria sororibus, detonsis crinibus, in monasterio Euphrosynes inclusa fuit a Michaele imperatore ejus fratre.

(54) *Ἐν τῇ γυναικείῳ μονῇ τῶν Γαστρίων*. In eodem monasterio cadaver Theodoræ depositum fuisse a Basilio Macedone, et filias ejusdem Theodoræ translatas fuisse scribit Cedrenus pag. 545: Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα μετ' οὐ πολὺ τῶν τῇδε μεθίσταται. Ἧς τὸν νεκρὸν μετὰ ταῦτα βασιλεύσας ὁ Βασίλειος, καὶ τὰς αὐτῆς θυγατέρας, πρὸς τὸ τῆς Μάμαντος ἐξαπέστειλε μοναστήριον ἐνδιαιτᾶσθαι, ὃ Γάστρια κατονομάζεται. *Neque multo post Theodora e vivis discessit. Ejus cadaver Basilius imperator, et filias ejus in Aviæ monasterium transtulit, quod Gastria nominabatur.* Pluribus autem Theodora Augusta a scriptoribus celebratur ob fidei integritatem, ac sacrarum imaginum cultum, quem, marito fatis functo, in Ecclesia Orientali rursus restituit. Ex quo sane a Græcis ipsis in Ecclesiæ canonem relata est, ejusque festum agitur die undecima Februarii.

SÆCULO XV.

DUCAS

NOTITIA

(Hankius De rer. Byzant. Script. Græc., p. 640.)

Ducas noster, cujus prænomen incognitum nobis est, ex Ducarum imperatoria prosapia Michaelem Ducam, virum eruditum, qui, cum Joannem Cantacuzenum (post imperatorem Andronicum Palæologum juniorem A. C. 1341 vivis exemptum) imperatoris Joannis Palæologi tutorem adversarii bello persequerentur, cæteris amicis plerisque Constantinopoli trucidatis, in Asiam profugus, tandem in Europa sedem apud Ephesios tutam fuit adeptus, avum habuit. Hoc indicat in Historia Byzantina cap. 5, interprete Ismaele Bullialdo: *inter eos equidem* (Joannes Cantacuzeni amicos plus quam ducentos in carcerem conjectos et, exceptis sex, neci datos) *qui tanto periculo erepti sunt, fuit avus meus paternus Michael Ducas. Ipsi porro monachorum illius monasterii* (in cujus subterraneo specu delituerant) *mantis seu cappis induti Constantinopoli aufugerunt, et in oppositum continentem Asiam transvecti, in regiones orientales, alius in Bithyniam, alius alio discesserunt, avusque meus Asiam petiit, adivitque Jesæum* (quem Bajazetes Turcarum sultanus Ioniæ principem con-

stituerat) *filium Atenis, et ei, sibi quæ acciderant, narrat. Eruditus equidem erat et scientiarum liberaliumque artium peritissimus, medicæ artis non ignarus, genus ducens ab antiquis illis Ducis, inque prosapia ista, veluti catenæ annulus aureus, splendebat. Hunc ergo honorifice excepit tyrannus, providetque, ut cuncta necessaria commeatusque rerum omnium ei præberentur, beneficiisque cumulato Ephesum habitandum concessit : quæ sedes peregrinæ æque ac patria gratæ ipsi ac charæ fuerunt.*

Ipse Ducas noster, post Constantinopolin a Turcis occupatam, principum Christianorum quos Lesbus Ægei maris insula dominos habuit, Turcis tributariorum minister fuit. A Dorino Gateluzo, Lesbiorum principe, missus, anno mundi Græco 6963, post Byzantium a Turcis subactum altero, Christi 1455, ad Hamzam, Turcicæ classis præfectum, munera perferebat, et amicitiam inter utrumque stabiliebat, ut ipse tradit in Historia Byzantina, cap. 43. Mortuo Dorino Gateluzo, Ducas in Dominici Gateluzi, Lesbiorum principis, aula vivebat. Ab eo missus, eodem anno Christi 1455, tributa Lesbiorum Lemniorumque Mahometi II Turcarum tyranno Adrianopolin afferebat. *Anno illo* 6963, inquit in Historia sua, cap. 44, *Junii die tricesima, Dorinus Gateluzus insulæ Lesbi princeps obiit. Augusti deinde die prima ab ejus filio novo principe Adrianopolin destinatus sum, ut tributa annua, Lesbi ratione tria millia nummum, Lemni vero duo millia trecenta viginti quinque solverem. Hanc siquidem insulam Lesbi principi, tributum, de quo inter eos convenerat, stipulatus tyrannus concesserat.* Ibidem post paucissima : *Principem igitur adoraturus, ut mos est, adivi, ejusque manum deosculatus, coram ipso, donec pransus esset, sedi : quo demum salutato recessi. Aureos nummos veziris postridie numeravi.*

Mox, cum Mehemetes Dominicum Gateluzum, ut principatum præsenti concederet, ad se venire jussisset, Ducas ejusdem comes ad Mehemetem, in castris prope vicum Bulgaricum positis commorantem, revertebatur : sicut ibidem narrat. *Nec ut Lesbi princeps appelletur*, inquiunt ad Ducam veziri, post acceptum tributum, *fieri potest, nisi postquam celsissimum principem adierit, et ab eo principatum impetraverit. Abi itaque et da operam, ut illum huc conducas. Sin minus obtemperaverit, novit ille quid futurum sit. Reversus itaque Mitylenem, cum aliquot præcipuis viris Latinis et Romæis Lesbi principem adduxi. Spe nostra in Deum reposita, ex insula solvimus, et Chersonesum emensi Adrianopolin pervenimus. At princeps ob grassantem pestem sedes subinde mutabat : quippe ista pestiferi morbi contagio Chersoneso et toti Thraciæ ita infesta erat, ut in triviis insepulta cadavera jacerent. Cum itaque principem Philippopoli morari comperissemus, eo contendimus : postquam vero illuc advenimus, ipsum ante biduum inde, ob vim morbi sævientem discessisse, et Sophiam versus movisse didicimus. Philippopoli itaque abeuntes montibus arduis ac asperis superatis, tridui itinere ad vicum quemdam Bulgarorum Izlati dictum, ubi tyrannus castra habebat, pervenimus. Nobiles et satrapas Mahmutem et Seidi Ahmetem bassas, plurima dona ostentantes, convenimus ; postridie coram imperatore nos stitimus, cujus manum postquam deosculatus est Mitylenes princeps, subito ab eo exivimus.* Interpositis paucis, cum inter Mehemetem et Gateluzum acta descripsisset : *Vestem auro intextam ipsum* (Gateluzum) *nosque ejus domesticos ac comites sericas tum induerunt : conscriptis pactis sacramento mutuo firmatis discessimus, et die decimo tertio in Lesbum, collaudantes Deum, qui ex manibus iniqui nos salvos eripuerat, pervenimus.*

Paulo post, Genuzes Turcicus contostablus, id est maris præfectus, Nicolao Gateluzo Lemniorum principi de quadam biremi, feminam nobilem Chiam, resque multas pretiosas continente, litem movebat. Hujus causa Ducas a Dominico Gateluzo Lesbiorum principe Lemniorum principis fratre, Constantinopolin ad Mehemetem II Turcarum imperatorem mittebatur. A quo cum nihil impetravisset, post Phocæam veterem Lesbiæ ditionis urbem a Turcis, die 24 Decembris, anno mundi Græco 6964, Christi 1455, occupatam, dimittebatur. Commemorat hæc in eodem cap. 44. *At Lesbi princeps*, ait, *Mitylenem profectus, de iis quæ acciderunt a fratre certior factus ; utque socrus sua, utpote Chia nobilis aliaque a contostablo repetebantur, causam suam apud imperatorem ut agerem, me misit. Constantinopolim cum venissem, apud veziros causam egi, et cum contostablo Genuza litigavi, quæcunque attuleram, vera esse jurejurando affirmavi. Ille pariter, etsi falsa ac ficta, juratus, quæ dixit, vera esse asseruit ; secundum quem, me victo, vindiciæ datæ sunt. Alterum etiam e duobus imperator eligendum proponit, aut aureorum nummorum decem millia solvere, aut, quod Lesbiis inferretur, bello se parare. Tam alienæ ab æquo et bono injuriæ cum obsisterem, ipse omnibus insciis, suorum satellitum unum mittit, qui Phocæam veterem, ditionis Lesbii principis oppidum, Decembris mensis die 24, anno mundi 6964, occupavit. Captam Phocæam ubi rescivit tyrannus, solutum me dimisit.*

Eodem anno mundi Græco 6964, Christi 1456, tributum Dominici Gateluzi, Lesbiorum principis, annuum Turcis Adrianopolin afferebat. Id docet cap. 45 : *Tyrannus* (Turcarum ab Hungaris) *contumeliam ac repulsam passus*, inquiens, *Adrianopolin remeat, bello se petiturum anno novo Belogradum minitatus ; hæcce porro anni prædicti* (6964) *mense Julio gesta sunt. Sequente Augusto, ut tributum, quod Lesbi princeps annuum pendit, solverem, missus sum. Eo numerato, quos Lemnii, tanquam proditionis reos tradiderant, repetenti mihi negati : jubetque tyrannus ipsos Adrianopoli carceribus inclusos capite plecti ; dumque ad supplicium ducerentur, pœnitentia actus, venundari imperat, milleque nummis veniere.*

Idem Mehemetes II Turcarum tyrannus, sub autumni initium, anno mundi Græco 6971, Christi 1462, insulam Lesbum, quæ tum Nicolaum, Dominici fratrem, Gateluzum principem

habebat, occupato per proditionem oppido Mitylene, subegit. Eo tempore superstitem Ducam hæc indicant, quæ sub Historiæ suæ finem tradit : *Anno* 6971, *classe triremium sexaginta naviumque septem instructa, mense Septembri, in insulam Lesbum* [tyrannus Turcicus] *movet : terrestri vero profectione copiis secum ductis accedit. Insulam a Nicolao Gateluzo, qui ei tunc dominabatur, sibi dedi poscit. Hic Dominici decessoris sui, quem ditione spoliatum laqueo necaverat, frater erat, quartusque annus ab occupata dominatione agebatur.*

Historiam Byzantinam, qua res imperii Constantinopolitani postremas complectitur, scripsit. Eam, summis annorum ab orbe condito ad imperatoris Andronici Palæologi junioris mortem, A. C. 1341, præmissis, incipit a Joannis Cantacuzeni rebus qui Joannis Palæologi tutor ab Andronico Palæologo patre constitutus, imperium, quod administrabat, ipse consecutus est, id est ab A. C. 1341 : terminat insula Lesbo, quæ tum Dominicum Gateluzum principem habebat, a Turcis expugnata, id est in A. C. 1462. Prodiit Græce et Latine, interprete Ismaele Bullialdo, cum ejusdem notis, Parisiis e typographia Regia, per Sebastianum Cramoisium, 1649.

DUCÆ

MICHAELIS DUCÆ NEPOTIS

HISTORIA BYZANTINA

RES IN IMPERIO GRÆCORUM GESTAS COMPLECTENS A JOANNE PALÆOLOGO I AD MEHEMETEM II.

ACCESSIT

CHRONICON BREVE, QUO GRÆCORUM, VENETORUM ET TURCORUM, ALIQUOT GESTA CONTINENTUR,

E Bibliotheca Regia primum in lucem edita, versione Latina et notis illustrata studio et opera Ismaelis Bullialdi.

(Parisiis, e Typographia Regia, MDCXLIX).

ISMAELIS BULLIALDI EPISTOLA NUNCUPATORIA.

Eminentissimo ac illustrissimo Julio S. R. E. Cardinali Mazarino Ismael Bullialdus.

Ad te, Cardinalis eminentissime, hoc Ducæ opus historicum, animique mei in edendo illo quemcunque fœtum affero : apud quem Musis earumque mystis amicum, tenellus ille et infirmus felicius adolescere, et virium incrementum suscipere possit ; quibus injurias invidorumque calumnias propellere queat. Aliud equidem tutius nobiliusque patrocinium eligere non habui: et genium jam habere liber, victurusque mihi videtur, quod clientelæ tuæ se crediderit, tuque, Cardinalis eminentissime, eum admiseris. Inscriptum celeberrimum nomen tuum, ceu ornamentum dignitate ac splendore conspicuum, in fronte cum gestet : quodque inter cæteros libros adnumerandus etiam sit, quibus artium scientiarumque omnium officinam, bibliothecam tuam superbissimam ac magnificentissimam ψυχῆς ἰατρεῖον exornas, magnum inde decus ipsi accessurum spero. Nomen auctoris, cujus majores Byzantii olim regnarunt, ab oblivione vindicabitur, inscriptum illi bibliothecæ, amplitudine sua omnia complectenti, cujus structura famæ tuæ perpetuitati in omne ævum consuluisti. Ita equidem est, Cardinalis eminentissime, per ora virorum tandiu nomen feretur tuum, quandiu terras genus humanum incolet. Veram stabilemque hanc esse laudem, non fictam aut fluxam, Ptolemæi Philadelphi Ægypti regis post bis mille annos asserit probatque notissima fama : quam non gestamina regia, sceptrum vel diadema, non rerum bello gestarum claritudo, illustrem ad nostra etiamnum tempora transmisere, sed regio cultu ac sumptu pluribus librorum myriadibus instructa bibliotheca. Diceris

aliis, qui cæteras virtutes tuas digne prædicare possunt : attonitus illas admirabundusque suspicio, simulque mæstus, quod facundia ac eloquentia me deficiant, quibus illas meritis laudibus efferre possim. Perge quod facis, Cardinalis eminentissime, litteratorum votis et otio favere, eorumque studia benignitate tua fovere. Vale.

AD LECTOREM.

Benevole Lector, ad operis regii ac magnifici structuram, ex Regia bibliotheca materias sine furto alio non transferendas, cum potuerim, comportare debui. Illi equidem, quo Byzantina historia huc et illuc sparsa, ac velut inter rudera jacens, in superbi ædificii molem ac compagem assurgit, operam nostram utcunque navavisse, et particulæ nomen nostrum inscripsisse, aliquantam laudem nobis allaturum spero. Sostratus siquidem Gnidius architectus, Alexandriæ pharum Ptolemæo ædificans, nominis sui ac famæ perpetuitati, structuræ illud permittente rege inscribendo, prospexit. Ex bibliothecæ igitur Regiæ manu scripto codice opus transcriptum affero, styli quidem elegantia haud ornatum et comptum : barbarum potius, impolitum ac rude dixero, sed rerum momento ac gravitate eximium earumque narratione prudenti gratum. Infelici sæculo, quo Græcia ærumnis cladibusque continuis attrita Turcorumque tyrannide oppressa, ultimos ducebat spiritus, styli barbaries ascribenda est : quæ totam illam gentem tam late pervaserat, ut paucissimos, venustatem illam antiquam leporemque sermonis suis circumdare scriptis sineret. Noster idcirco auctor, qui rebus etiam agendis expediendisque negotiis, potius quam evolvendis libris operam suam impendebat, barbaris non solum vocibus utitur (quod et anteriorum sæculorum castigatiores auctores quique sermonis nitorem affectaverunt, fecere) : sed etiam Græca verba absurda constructione seu solœcismo perturbat ac permiscet. Inter vepres tamen spinasque illas flos quidam non ineruditi ingenii se explicat : legerat quippe sacros libros aliosque historiarum auctores : ita ut linguam Græcam antiquam calluisse, verum scribendi usu ac peritia destitutus fuisse mihi videatur. Criticum propterea agere nolui, vel de verbis litem illi movere, qui, grammatices deserto foro, ad alienum peregrinumque se transtulit. Satis mihi visum fuit sensum verborum assequi et qua potui bona fide ac diligentia in Latinum sermonem convertere, in gratiam illorum qui linguam Græcam aut penitus ignorant aut imperfecte didicerunt.

Byzantini imperii res ad interitum festinantes, et postremorum imperatorum Christianorum tempora describere aggressus, rerum usu peritum ac sapientia politica instructum se approbat, dum causas et principia exquirit et investigat eorum quæ acciderunt, Græcorumque rebus ultimam perniciem attulere. Trium equidem novissimorum imperatorum auspicio res gestas enarrare ipsi propositum fuit, urbisque et imperii excidium scriptis mandare. Quamobrem Turcorum, qui illud debellarunt, mentionem ubique facere non solum oportuit, sed ab annis pluribus jam elapsis narratio repetenda fuit, et Joannis Cantacuzeni Joannisque Palæologi bella civilia discordiæque domesticæ in memoriam revocandæ fuerunt : quæ Turcis in Europam trajiciendi occasionem tum primum præbuere : cum inauspicato ac tristi consilio, Turcos in Europam Græci insanientes accersiverunt, sibique et aliis gentibus Christianis, cur perirent funditus, auctores exstitere. Manuelis Palæologi ejusque filiorum Joannis ac Constantini res ad captam urbem deinceps persequitur. Ad Turcorum statum quantum spectat, in Asia qualis fuerit sub Andronico seniore, paucis indicat, suspensoque pede Othmanidarum principum seriem ad Bajazitem primum percurrit, breviterque de Othmane, Orchane et Morate primo disserit. Bajazitis gesta, tam adversus Turcorum regulos et Temyrem (quem vulgus *Tamerlanem* vocat), quam Christianos principes, prolixius enarrat. Lanienam cædesque mutuas liberorum Bajazitis, Isæ nimirum, Musulmani, Mosis, Mustaphæ ac Mehemetis exponit. Cineitis, qui Ioniæ imperium aliquando sibi adrogaverat, variam fortunam, fraudulentum versutumque ingenium, modo ad has, modo ad illas propendens ejusque tandem eversionem ac ruinam describit. Moratis denique secundi, Mehemetisque itidem secundi, cum contra Turcos et Christianos in Asia, tum in Europa contra Græcos, Hungaros, Venetos, Servios, Walachos, Genuenses, Rhodiorumque Equitum collegium præcipuas res gestas enarrat. Omnia momenta adnotat, quibus Byzantinum imperium a Turcis subinde labefactatum Christianis tandem ereptum est. Othmanicorum principum (quibus occasio propagandi fines imperii vix unquam neglecta aut omissa est) artes, curas acres

assiduumque laborem in debellandis nationibus indicat. Neque etiam illa prætermisit, quæ ad religionem tam nostram Christianam, quam Musulmanicam pertinent. Concilii Florentini ab Eugenio papa celebrati, cui Joannes Palæologus imperator, Josephus patriarcha Constantinopolitanus, et Græci cæteri interfuerunt, historiam breviter contexuit. Novam vero sectam, quæ inter Turcos a quodam Bercligia Mustapha invecta est statimque deleta, intactam non reliquit. Ad captam a Turcis Constantinopolim historiam solummodo perducere sibi proposuerat; verum, spe ductus futuræ aliquando eversionis potentiæ Turcicæ, gentemque Græcam in pristini splendoris statum reducendam fore ratus, post urbis captæ annum narrationem produxit. Hunc porro auctorem Laonico et Phranzi multum præstare propterea censeo, quod rerum principia et causas diligentius investiget, narrationisque filum parcius interrumpat. Laonicus enim, dum de rebus Turcorum confusam sæpe narrationem instituit, ad describendas, imperite ut plurimum, occidentalium regnorum politeias digreditur. Phranzes autem præter rem et nullius momenti multa suis inseruit; nec accurate et diligenter, præter Constantinopolitanam obsidionem, quam recte instituit et persequitur, res gestas narrat. Cum Turcorum annalibus et historia, a Leunclavio, acerrimi judicii viro, editis, Noster admodum sentit: quo nomine magnifaciendus mihi videtur. In illis quæ ad Joannem utrumque, Cantacuzenum et Palæologum, pertinent, ab ipso Cantacuzeno non valde dissentit quamvis temporum seriem interturbasse alicubi deprehendatur. Nec silentio transmittendus est consensus qui inter ipsum ac Leonardum Chiensem intercedit in Constantinopoleos obsidione ac expugnatione describenda. Quæ quidem diversorum scriptorum concordia historiæ fidem conciliat, et quæ vera quæve falsa sint, discernendi copiam facit. In rebus porro Hungaricis imperitum se prodit, statumque regni illius a morte Sigismundi imperatoris ignorasse.

De auctoris hujus Historiæ, quam sub manu habemus, nomine et genere paucissima dicenda occurrunt. Et nisi avi sui paterni nomen capite 5 edidisset, anonymus liber proditurus erat. Verum cum ab antiquis illis Ducis qui Constantinopoli regnarunt, se ortum dicat, et Michaelem Ducam avum suum appellet, Historiæ titulum inscripturi, avi nomen proprium ac gentilitium repetitum præfiximus, ut auctoris proprium nomen, nobis ignotum, tali circumstantia determinaretur. Christianæ pietatis tenacissimum et catholicæ Ecclesiæ communionis studiosissimum se ubique approbat. Græcis levitatem malamque fidem objicit, qui ficte ac simulate cum Romana Ecclesia concordiam inierant, nec alio animo pacem composuerant quam ut a principibus occidentalibus, papa præcipue, auxilia contra Turcos consequerentur. Institutum vitæ quale fuerit ex ipso discere possumus, qui se politicis rebus ac negotiis tractandis occupatum fuisse tradit. Apud Gateluzios, Lesbi principes, vitæ partem transegit, fide ac gratia valuit, ab illisque ad sultanum Mehemetem secundum post urbem captam legatus missus est. Rerum quarumdam, quas narrat, spectator fuit: cumque principibus istis Lesbiis operam navaverit, in Asia res gestas, in qua ipsum natum fuisse verisimile est, vel in Lesbo, accuratius novisse potuit. Atque de Duca ejusque scribendi ratione hactenus.

Quæ vero in hoc edendo libro ipsi præstiterimus deinceps exponenda sunt. Unico codice bibliothecæ Regiæ usi sumus; operis finis in eo desideratur, nec scriptura ejus castigata et emendata est, at pronuntiationis hodiernæ vitio, confusione nimirum ε tenuis cum αι diphthongo, iotacismo etiam continuo corrupta, ita ut sæpe vocalis una pro alia, diphthongus pro vocali, ac vice versa succedant. Textus illius continuus est, non sectionibus aut capitibus distinctus, cui marginales notulæ indices quibusdam locis appositæ sunt. Faciliorem lectionem ut redderemus, textum in capita dividere visum est, marginibus etiam notulas apponere indices eorum quæ in textu narrantur. Cumque temporum quibus res gestæ sunt, epochæ omnino necessariæ sint ut clara ac perspicua narratio evadat, illas cum ex historia Musulmanica, tum ex aliis Græcis ac Latinis excerptas apposuimus. Annos etiam Hegiræ, ubi necesse fuit, et ab orbe condito secundum Græcos, Christianæ æræ annis adjectis ascripsimus. Historiam Byzantinam appellare placuit, quoniam Ducas res in illo imperio gestas Manuele, Joanne et Constantino imperantibus describit. Notas libro subjecimus, ut consensum ac dissensum narrationis Ducæ cum Laonico, Phranze, Leunclavio et aliis indicaremus, vel alia notatu digna adnotaremus. Ne nimium crescerent inhibuimus, illasque, quantum penes nos fuit, contraximus. Ducæ Historiæ chronicum breve, ex bibliotheca Regia descriptum, attexere ad rem visum est: quod Græcorum, Turcorum ac Venetorum res gestas et casus aliquot insignes adnotet. Græcus aliquis Peloponnesius, Cephallenius aut Zacynthius, dominii Veneti subditus illud conscripsit.

DUCÆ

MICHAELIS DUCÆ NEPOTIS

HISTORIA BYZANTINA

A JOANNE PALÆOLOGO, ANNO CHRISTI 1341, AD ANNUM 1462.

---

1 CAPUT PRIMUM.

Generationum ab Adamo ad Christi Nativitatem brevis enarratio. Annorum elapsorum a Christo ad Constantini initia enumeratio. A Constantino ad Justinianum, a Justiniano ad Constantinum et Irenen. Ab his ad Alexium Comnenum. Brevis deinceps Impp. Constantinopolitanorum enumeratio ad urbem a Latinis captam.

Ἀριθμοὶ ἐτῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἕως τῆς ἡμετέρας γενεᾶς.

Ἀπὸ Ἀδὰμ (1) τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἕως Νῶε, ἐφ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονε, γενεαὶ δέκα γεγόνασι· πρώτη ἡ καὶ παρὰ Θεοῦ, τοῦ Ἀδάμ. Μετὰ δὲ σλ' ἔτη δευτέρα ἡ τοῦ Σὴθ παρὰ τοῦ Ἀδάμ. Μετὰ δὲ τὸν Σὴθ σε' ἔτη τρίτη ἡ τοῦ Ἐνὼς ἐκ τοῦ Σήθ. Μετὰ δὲ τὸν Ἐνὼς ρϛζ' ἔτη τετάρτη ἡ τοῦ Καϊνὰν ἐκ τοῦ Ἐνώς. Μετὰ δὲ τὸν Καϊνὰν ρο' ἔτη πέμπτη ἡ τοῦ Μαλελεὴλ ἐκ τοῦ Καϊνάν. Μετὰ δὲ τὸν Μαλελεὴλ ρξε' ἔτη ἕκτη ἡ τοῦ Ἰάρεδ ἐκ τοῦ Μαλελεήλ. Μετὰ δὲ τὸν Ἰάρεδ ρξβ' ἔτη ἑβδόμη ἡ τοῦ Ἐνὼχ ἐκ τοῦ Ἰάρεδ. Μετὰ δὲ τὸν Ἐνὼχ ρξε' ἔτη ὀγδόη ἡ τοῦ Μαθουσάλα ἐκ τοῦ Ἐνώχ. Μετὰ δὲ τὸν Μαθουσάλα ἑκατὸν καὶ ἑξήκοντα ἑπτὰ ἔτη ἐννάτη τοῦ Λάμεχ ἐκ τοῦ Μαθουσάλα. Μετὰ δὲ Λάμεχ ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ἔτη δεκάτη ἡ τοῦ Νῶε. Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς. Ὥστε ἀριθμεῖσθαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη ͵βσμβ'. Ὁμοίως καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως Ἀβραὰμ γενεαὶ δέκα, ἔτη χίλια ἑκατὸν εἴκοσι ἕν. Ἀβραὰμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομηκονταπέντε ὅτε μετῴκησε εἰς γῆν Χαναὰν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, κἀκεῖ διατρίψας ἔτη εἴκοσι πέντε ἔτεκε τὸν Ἰσαάκ· ἔτεκε δὲ Ἰσαὰκ παῖδας δύο,

A *Numeri annorum a primo homine ad ætatem nostram.*

Ab Adamo primo homine usque ad Noachum, cujus ævo diluvium accidit, decem exactæ sunt generationes. Prima cum Adam a Deo creatus est. Post annos 230 secunda cum Sethus nascitur Adamo. Post Sethum ann. 205 tertia, tunc Enos Setho natus est. Post Enos ann. 197 quarta, quando Cainanus nascitur Enos. Post Cainanum ann. 170 quinta, nascitur Maleleel filius Cainani. Post Maleleelem annos 165 sexta, Jaredus nascitur Maleleelo. Post Jaredum ann. 162 septima, Enochus nascitur Jaredo. Post Enochum ann. 165 octava, Mathusala nascitur Enocho. Post 2 Mathusalam ann. 167 nona, Lamechus nascitur Mathusalæ.
B Post Lamechum ann. 188 decima, tuncque natus est Noe. Noachus autem natus erat annos sexcentos cum aquarum diluvium terram obruit. Ab Adamo itaque ad diluvium anni numerantur supra bis mille ducenti quadraginta duo. A diluvio pariter ad Abrahamum generationes decem transierunt, et anni supra mille centum viginti et unus. Abraham porro annum septuagesimum quintum exegerat, cum Mesopotamia relicta discessit in Chananæorum regionem, ibique annos viginti quinque commoratus ge-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(1) Initio hujus operis propositum auctoris fuit, annorum a mundi ortu et creatione exactorum synopsim ob oculos ponere juxta Ecclesiæ Orientalis calculum; quæ ab initio mundi ad annum primum æræ Christianæ vulgaris annos integros 5508, a Septembri antecedente Kal. Januar anni primi numerat.
C Nullus vero eorum, qui in Chronologia parumper versati sunt, nescit Græcos annum suum ab illo termino Kal. Septemb. ordiri: ita ut Christus anno 5509, sive autumno, sive ineunte hieme Θεοτόκος cum genuisse dicatur, natus sit. Norunt etiam omnes, Septuaginta, ita appellatos ac creditos, veteris Testamenti interpretes, plures annos a mundi exordio ad Abrahamum in versione sua computavisse, quam in textu Hebraico reperiantur. Qua ratione id contigerit assequi arduum. Textus equidem Hebraicus ab Adamo ad diluvium annos exactos solummodo exhibet 1655, cum interim LXX interpretes numerant 2242. In hujus enim capitis verbis, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη ͵βσμβ' rectus est: etsi e generationum explicatarum numeris colligantur 2249. A diluvio ad Abrahamum textus Hebraicus numerat annos 292, at interpretes numerant annos 1178, hic noster 1121. De hac computandi dissensione non est dicendi nunc locus; nec propositum est nobis disquirere et scrutari num textus Hebraicus, quo illi usi sunt, ab eo, qui omnibus probatus circumfertur, variaverit. Num etiam aliqua ratione ducti illi viri, qui gentilium, Ægyptiorum præcipue ac Græcorum oculis ac judicio sacram historiam subjiciebant, annos aliquot ab orbe condito ad diluvium, et inde ad Abrahamum intercalarint, importunas gentium ob idololatriam cæcutientium objectiones declinaturi.

nuit Isaac. Duos vero filios genuit Isaac, Esau nimirum et Jacobum. In Ægyptum deinde profectus est Jacobus, cum annos centum et triginta exegisset, illucque cum duodecim suis filiis nepotibusque venit, qui septuaginta quinque erant. Incoluit Abrahamus cum posteris suis terram Chanaan per spatium annorum quadringentorum triginta trium. Illiusque posteri numero aucti in duodecim tribus digesti et distributi sunt : et multitudo posterorum duodecim filiorum Jacobi ad sex millia chiliadum numerata est. Horum autem sunt nomina : Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Zabulon, Nephthalim, Gad, Aser, Dan, Joseph et Benjamin. Moses et Aaron genus a Levi ducunt, hic quidem sacerdotio primus functus est, Moses vero reipublicæ administrationem capessivit, atque anno ætatis suæ octogesimo Erythræum mare transivit, eduxitque populum Ægypto. Hic Moses floruit temporibus Inachi, qui primus regnavit [apud Græcos.] Quare Judæi sunt Græcis antiquiores. Transactis deinde per deserta annis quadraginta, Josuæ filio Nave annis 25 paruerunt ; resque Israelitarum publica, per viros ab ipsis Judices appellatos, administrata est annis quadringentis quinquaginta quatuor, usque ad Saulis unctionem, qui primus apud eam gentem rex constitutus est, cujus imperii anno primo magnus nascitur David. Adeo ut ab Abrahamo ad Davidem quatuordecim generationes colligantur, et anni mille viginti quatuor. Atque a David ad transportatos Babylonem Judæos totidem generationes 14, et anni sexcenti novem. A transportatione usque ad Christi nativitatem quatuordecim pariter numerantur generationes, anni etiam quingenti quaterni. Simul vero temporum seriem, et intervalla ad calculum revocantes, colligimus a primo

A Ἠσαῦ καὶ Ἰακώβ. Γενόμενος δὲ Ἰακὼβ χρόνων ἑκατὸν καὶ τριάκοντα κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον ἅμα τοῖς δώδεκα υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ τὴν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα πέντε. Παρῴκησε δὲ Ἀβραὰμ σὺν τῷ σπέρματι εἰς γῆν Χαναὰν ἔτη τετρακόσια τριακοντατρία, καὶ πληθυνθὲν εἰς δωδεκάφυλον ἐλογίσθη. Καὶ πλῆθος εἰς ἑξακισχιλίας χιλιάδας (2) ἐψηφίσθη ἐκ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ· ὧν τὰ ὀνόματα ταῦτα· Ῥουβὴμ, Συμεὼν, Λευΐ, Ἰούδας, Ἰσάχαρ, Ζαβουλὼν, Νεφθαλὶμ, Γὰδ, Ἀσὴρ, Δὰν, Ἰωσὴφ καὶ Βενιαμίν. Καὶ τοῦ μὲν Λευῒ ἀπόγονοι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών· καὶ ὁ μὲν τὸ ἱερατεύειν ἤρξατο, ὁ δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ ἄρχειν μεθίστατο· ὃς ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔτει τῆς ζωῆς αὐτοῦ πατεῖ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ ἐξάγει τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου. B Οὗτος ὁ Μωσῆς (3) ἤκμασεν ἐν τοῖς καιροῖς Ἰνάχου, πρώτου βασιλεύσαντος· οὕτως ἀρχαιότεροι Ἑλλήνων Ἰουδαῖοι. Διατρίψαντες δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα, καὶ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀρχόμενοι ἔτη εἰκοσιπέντε, καὶ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἔτη τετρακόσια πεντηκοντατέσσαρα μέχρι τῆς βασιλείας Σαούλ, πρώτου παρ' αὐτοῖς καταστάντος βασιλέως· ἐφ' ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ μέγας τίκτεται Δαβίδ. Ὥστε συναθροίζεσθαι ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαβὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη χίλια καὶ εἴκοσι τέσσαρα. Καὶ ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη ἑξακόσια ἐννέα, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη πεντακόσια τέσσαρα. C Ὁμοῦ κατὰ τὰς τῶν χρόνων ἀκολουθίας συμψηφίσαντες εὕρομεν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ (4) ἕως τοῦ Χριστοῦ ἔτη πεντακισχίλια πεντακόσια. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας (5) ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (6) ἔτη τιη'. Ἀπὸ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(2) Id est sex milliones.

(3) *Οὗτος ὁ Μωσῆς.* At Eusebii Chronicon initium annorum Inachi alligat anno ætatis Abrahami 161, eo ipso quo natus est Jacob seu Israel. Mosem vero natum prodit anno ab Abrahami nativitate 435, ita ut annis totis 274 posterior sit Inachi initio Mosis nativitas.

(4) *Εὕρομεν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀδάμ.* In enumerandis annis ab orbe condito ad Incarnationem hallucinatus est hujus historiæ auctor, vel, qui illum transcripsit, lapsus est. Ab anno namque primo D æræ mundi ad annum primum Christi Ecclesia Græca numerat annos 5508, et tali intervallo Epocharum utitur in sequentibus hic scriptor ; legendum itaque hoc loco ἔτη ,εφη', 5508.

(5) *Ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας.* Mysterium adorandum Incarnationis Filii Dei Græci Theologi et scriptores appellant ἔνσαρκον οἰκονομίαν.

(6) *Ἕως τοῦ μεγάλου Κωνστ.* Post Christi epocham mentionem facit Constantini, qui ob redditam Christianæ Ecclesiæ pacem et tranquillitatem clarus, Deo ac hominibus acceptus, Græco etiam homini religiose cultus est. Hujus enim imperatoris matrisque Helenæ Ecclesia Orientalis memoriam die 21 Maii celebrat. Et Constantinopolitani imperatores, referente Codino Curopalata lib. *De officiis palatii Constantinopolit.* in templum SS. Apostolorum die illa se conferebant. Κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα καὶ ἡ ἁγία τούτου σορὸς κεῖται. *Die quo magni Constantini memoria celebratur, confert se imperator in templum SS. Apostolorum, in quo illius sanctus loculus situs est.* Græcorum insuper universitati chara Constantini memoria est, qui, translata imperii Romani sede ab Italis ad Græcos, nomini suo novam, quam condidit Romam, consecravit. Byzantii appellatione omissa urbem immensum in modum auctam atque ornatam Constantinopolim appellavit. Justinianus etiam de S. Sophiæ magnificentissimo ac elegantissimo, quod exstruxit, templo jure commendatur. Anno porro secundo regni sui Justinianus S. Sophiam restitutam ac ædificatam consecravit. Georgius Cedrenus: Τῷ ια' ἔτει γέγονε τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιτὴ ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἀναστάσεως μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ βασιλέως σὺν τῷ λαῷ. Ἀπὸ δὲ τῆς ἡμέρας τῆς καύσεως αὐτῆς μέχρι τῶν ἐγκαινίων ἔτη ε', μῆνες ια', καὶ ἡμέραι ι', παρῆλθον· ἐν γὰρ τῷ ,ςη' ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἰνδικτ. ιε' τῆς κγ' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, ὥρᾳ πρώτῃ τῆς ἡμέρας τὴν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνοικοδομὴν ἤρξατο ποιεῖν ὁ Ἰουστινιανός. *Anno Justiniani* III *Magnæ Ecclesiæ encænia, seu consecratio, celebrata sunt. Litanias et preces recitantes patriarcha et imperator, comitante populo, a Sanctæ Anastasiæ templo egressi processerunt. A die porro, quo flammis periit, ad encænia anni* 5, *menses* 11, *dies decem transierunt. Anno enim ab orbe condito* 6008, *Indict.* 15, *Februarii die* 23, *hora diei prima, Justinianus instaurationem magnæ Ecclesiæ auspicatus est.* In

τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἕως τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ἔτη σι'. Ἐν τῷ αὐτοῦ ᾠκοδομήθη τὸ μέγα τέμενος τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας Σοφίας παρ' αὐτοῦ σκευασθέν. Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔτη σξ'. Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Εἰρήνης ἕως τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἔτη σϟε'. Ἐβασίλευσε δὲ Ἀλέξιος ἔτη λζ' καὶ μῆνας δ' καὶ ἥμι. Ἰωάννης ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κδ' μῆνας η'. Μανουὴλ ὁ υἱὸς Ἰωάννου ἔτη λζ' μῆνας θ'. Ἀλέξιος ὁ υἱὸς Μανουὴλ καὶ Ἀνδρόνικος ὁ φονεὺς Ἀλεξίου ἔτη γ'. Ὥστε εἶναι τὰ πάντα ἔτη τῆς βασιλείας τῶν Κομνηνῶν ἔτη ρα', μῆνας θ'. Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἔτη θ' μῆνας η'. Ἀλέξιος δὲ ὁ Ἄγγελος ἀδελφὸς Ἰσαακίου ἔτη θ'. Δούκας ὁ Μούρτζουφλος μῆνας β'. Ὥστε εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τῆς βασιλείας Δούκα, ἐν ᾗ καὶ ἑάλω ἡ Κωνσταντινούπολις παρὰ τῶν Λατίνων (7)

A homine Adamo ad Christum annos supra quinquies mille quingentos. Ab incarnatione vero usque ad Constantinum Magnum anni numerantur 318; ab imperio deinde Constantini Magni ad Justinianum imperatorem anni ducenti et decem, quo imperante sumptusque præbente magnum templum exstructum est nominique sanctæ Dei Sophiæ [id est Sapientiæ] dicatum. Ab imperio Justiniani, ad Constantini, et Irenes matris ejus imperium anni elapsi sunt [1] ducenti sexaginta; ab Irene ad Alexium Comnenum anni effluxerunt ducenti nonaginta quinque. Imperium tenuit Alexius [2] annos 37, menses 4 cum semisse. Joannes filius ejus [3] annos 24 menses 8. Manuel [4] filius Joannis ann. 37 mens. 9. Alexius [5] Manuelis filius et Andronicus [6], qui Alexium occidit, imperarunt B annos 3, ita ut omnes anni dynastiæ Comnenorum colligantur centum et unus [7] cum mensibus novem. Post Andronicum vero Isacius Angelus [8] obtinuit imperium per annos 9 menses 8. Alexius Angelus [9] Isacii

Ismaelis Bullialdi notæ.

hoc Cedreni loco mendum librarii occurrit in annis mundi hic enumeratis; cœpit Justinianus anno Christi 527, mundi 6035 Kal. April. Anno ejus quinto, id est, 531 Christi, mundi vero 6039, vel 6040, seditio Constantinopoli orta est. Februario mense cœpta est reædificari S. Sophiæ Basilica; et anno ejus undecimo consecrata est, id est, anno Christi 537; ab April. Kal. ad similem diem anni 538, et ut quod sentio dicam, anno mundi 6040 Februario mense cœpit instaurari templum S. Sophiæ indictione 9, ita ut legendum sit ,ςμ' ἔτει ἰνδικτ. θ' anno 6040. indict. 9. Præter illud alia collapsa, aut seditione factionum Prasinæ ac Venetæ combusta instauravit. Xenodochia et monasteria fabricari jussit, iisque reditus annuos ingentes attribuit: imperii fines Barbarorum incursionibus angustiores redditos dilatavit. De quibus omnibus Procopii tractatus sex περὶ τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων legendi sunt.

Ab æræ Christianæ vulgaris initio ad Constantinum computantur anni 305, et unius semissis cum diebus aliquot. Nam mortuo anno 306, Julii die 25, Constantio Chloro, ipse imperii fasces suscepit. Perperam igitur noster a Christo ad Constantinum numerat annos 318. A Constantino pariter ad Justinianum erravit statuens annorum 210 intervallum, cum revera intercesserint ab anno 306 Julii 25, ad annum 527, Kal. April, quo imperium adeptus est Justinianus, anni 221 fere; quatuor quippe propemodum menses desunt. Ista numerorum perturbatio etiamdum cernitur in illo temporis intervallo, quo Justiniani initia distant a Constantino Leonis IV F. et hujus conjuge Irene, quod noster Historicus statuit annorum 260, cum tamen juxta historicam veritatem anni tantum 253 numerentur. Etenim cum Irene matre cœpit Constantinus anno Christi 780. A Constantino et Irene ad Alexium Comnenum numerat annos noster 295. Simul itaque collectis intervallis, quæ a Christo ad Alexium Comnenum statuit, reperiuntur anni elapsi 1083. Ideo cœpisset Alexius 1084 ineunte. Juxta veritatem vero chronologicam anno Christi 1081 imperium adeptus est Alexius Comnenus. Propterea a Constantino et Irene ad Alexium verum temporis intervallum statuitur annorum 301. Videtur equidem historiæ hujus auctor has temporum epochas et intervalla ex memoria descripsisse; nam ista cum sequentibus committi ac concinnari nequeunt. Cum enim occupatam a Latinis urbem Constantinopolim anno mundi 6712, hoc anno Christi 1204, Aprilis die 12 statuat: numeretque Ducæ Murtzuphli, Alexii Angeli, ejusque fratris Isaaci annos, quibus regnarunt, 19 fere; Comnenorum vero dynastiam annorum 103 (quæ summa colligitur ex numeris annorum attributorum singulis ex gente Comnena imperatoribus) non vero 101, ut in textu legitur: summa annorum, quibus Angeli ac Comneni regnarunt fit 122. Quam cum ab annis C 1204 rejecerimus ad annum 1082 et initium Alexii Comneni regrediendo pervenimus. At ex intervallis antecedentibus initia dynastiæ Comnenorum anno Christi 1084, hunc auctorem alligare invenimus. Non sibi itaque constat Ducas in hac calculi subductione.

(7) *Ἐν ᾗ καὶ ἑάλω ἡ Κωνσταντινούπολις παρὰ τῶν Λατίνων.* Huc advocandæ sunt Kalendarii notæ vulgares, ut nobis constet num auctor in assignanda die erraverit. Anno Christi 1204 fuit cyclus lunæ 8, solis 9, litteræ Dominicales D. C. Pascha igitur Aprilis 25. Dominica τῶν Βαΐων, sive Palmarum Aprilis 18. Ergo dies Aprilis 12 fuit feria 2, seu dies lunæ sextæ septimanæ jejuniorum, ut a Nostro notatur: quæ in libris Græcorum ecclesiasticis Δευτέρα τῆς ἕκτης τῶν νηστειῶν vocatur. Huic etiam temporis notæ consentit Nicetas Acominatus Choniates. Flandriæ Comes Balduinus ab Henrico Dandulo Venetiarum duce, D cæterisque 12, vel, ut aliis placet, quindecim electoribus, imperator electus est 6. Kal Maii, hoc est, postridie Paschatis, quod eo anno incidit in 7 Kal. Maii, seu 25 Aprilis. Coronatur vero 17 Kal. Junii, hoc est, Maii 16. Hæc tradit Jacobus Meyerus Baliolanus Annal. Flandriæ lib 7, sub finem. Villharduinus scribit diem coronationis indictam fuisse tribus post Pascha septimanis, hoc est 16 die Maii, quæ fuit Dominica *Jubilate*.

Inducit Villharduinus Dandulum promittentem se imperatoris nomen proclamaturum *hora qua Deus natus est*. Quæ verba me inducunt, ut credam vigilia Paschatis electionem factam, et post Pa-

[1] Cœperunt anno Christi 780. [2] Cœpit Alexius anno Christi 1081. [3] Joannes cœpit anno 1118. [4] Manuel 1143. [5] Alexius 1180. [6] Andronicus 1182. [7] Colliguntur 103. [8] Isacius 1185. [9] Alexius Angelus 1195

frater imperavit annis novem. Ducas qui Murtzuphlus dictus est, mensibus duobus fasces imperii tenuit.

A ἔτη ,ϛψιβ'. Ἀπριλίῳ ιβ', ἡμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς ἕκτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν.

Adeo ut a creatione mundi ad Ducæ imperium, quo regnante a Latinis Constantinopolis occupata est Aprilis die 12, feria secunda sextæ septimanæ jejuniorum [id est jejunii quadragesimalis] anni colliguntur supra sexies mille septingenti et duodeni [10].

CAPUT II.

Imperatorum ab urbe a Latinis capta series. Michael Palæologorum primus. Asiæ minoris, quæ Anatolia dicitur, status. Turcorum reguli in Asia. Andronicus Senior, Joannes ejus F. Ægæi maris insulæ ab externis occupatæ.

Post occupatam vero a Latinis urbem, Theodorus Lascaris [11] Nicææ annis 12 imperavit. Joannes Ducas [12] qui et Batatza, generque Theodori Lascaris, imperii sedem habuit Magnesiæ ad Sipylum annis 33. Theodorus Lascaris ejus filius [13] annis 4. Joannes Lascaris [14], qui, priusquam coronam imperato-

Μετὰ δὲ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν ἐβασίλευσε Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ (8) ἔτη ιη'. Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης (9), καὶ γαμβρὸς Θεοδώρου τοῦ Λασκάρη ἐπὶ θυγατρὶ ἐν τῇ Μαγνησίᾳ τῇ ἐν Σιπύλῳ ἔτη λγ'. Θεόδωρος Λάσκαρις (10) ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη δ'. Ἰωάννης Λάσκαρις (11), ὁ καὶ πρὸ

Ismaelis Bullialdi notæ.

scha incoronationem Balduini dilatam : ita ut Calvisio adhæreamus, qui electionem 24 Aprilis Sabbato sancto factam asserit. Et fortasse Villharduinus scripsit aut scribere voluit, *Hora, qua Deus resurrexit*, hoc est, summo mane die Paschatis, paulo post mediam noctem. Hic tamen omittere non debemus, imperatorem Balduinum in epistola quam de Constantinopoli expugnata scripsit monere se electum fuisse Dominica *Misericordias Domini*, quæ contigit Maii die 9, sublimatum vero Dominica *Cantate*, hoc est, Maii die 23. Epistolam illam edidit Aubertus Miræus in codice *Donationum piarum a Flandriæ comitibus factarum*.

(8) *Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ*. Exstincto a Latinis Alexio Duca Murtzuphlo, qui Alexium Angelum veneno bis frustra aggressus, laqueo tandem necaverat, Balduinus Belga seu Flander, adjuvante Henrico Dandulo Venetiarum Duce CPolitanus imperator renuntiatur. Theodorus vero Lascaris occupata a Latinis urbe in Orientem abiit, et Ni-
C cææ imperator salutatur. Ita Nicephorus Gregoras lib. I *Hist. Byzant.* post urbem captam, Ἕως ὀψὲ καὶ μόλις περὶ τὴν Νικαίων μητρόπολιν ἀναγορευθῆναι συμπέπτωκε βασιλέα Θεόδωρον Λάσκαριν τριακοντούτη ἤδη τυγχάνοντα· *Donec in Nicæa metropoli vix tandem acciderit Theodorum Lascarim annos jam triginta natum imperatorem renuntiari*. Clarius vero, lib. IV, cap. 2 : Ἐντεῦθεν εἰς Νίκαιαν αὖθις ὑποστρέφει. Αὕτη γὰρ ἐγεγόνει Ῥωμαίων βασίλειον μετὰ τὴν τῆς Βυζαντίδος ἅλωσιν. Inde Nicæam rediit, quæ regia sedes imperatorum Romanorum post captam Byzantium fuit. Nicetas enim Choniates in Annalibus Theodorum Lascarim in Asia regnasse scribit duobus in locis: Ὁ δὲ Λάσκαρις Θεόδωρος ὡς γένει εὐπρεπέστατος καὶ κήδει βασιλείῳ περίδοξος, ἀποκρουσάμενος ἐκεῖνον, τὸ ἐρυθρὸν πέδιλον ὑποδύεται, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὑφ' ὅλων τῶν ἑῴων ἀναγορεύεται πόλεων. *Theodorus Lascaris genere nobilissimus, et imperatoris affinitate clarus, illo
D repulso* [Manuele Maurozome] *calceos purpureos induit, et a cunctis urbibus provinciarum Orientalium imperator proclamatur*. Et infra, Κατὰ δὲ τὴν Ἕω Προυσαῖοι μὲν καὶ Νικαεῖς Λυδοί τε καὶ οἱ Φιλόμολποι, καὶ Σμύρνη, καὶ Ἔφεσος, καὶ τὰ μεταξὺ τούτων κείμενα Θεοδώρῳ προσανεῖχον τῷ Λάσκαρι· *In Oriente vero Prusæi et Nicæenses, Lydi et Philomolpi, Smyrna et Ephesus, quæque regiones illas interjacent urbes, Theodori Lascaris partibus adhærebant*. Nescio igitur cujus auctoritate fulti Sethus Calvisius, in prima editione suæ Chronologiæ, quam postea correxit et ampliorem reddidit; et

B post eum Christophorus Helvicus dixerint Lascarim Adrianopoli regnasse : imprimis vero Calvisium demiror, qui Nicephorum auctorem citat. Non extra rem erit si lectorem moneamus populum illum, qui Φιλόμολποι hic vocantur, apud nullum geographum reperiri : et procul dubio error est librariorum, et forte ex duobus Φυλακήνσιοι καὶ Ἱεροπολῖται coaluit vox Φιλόμολποι. Phylacensii autem et Hierapolitæ populi sunt Phrygiæ majoris, quæ Lydiæ, cui Theodorus Lascaris imperavit, finitimi et contermini sunt.

(9) *Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης*. Nicephorus Gregoras, lib. II, cap. 1 : Ὀκτωκαίδεκα δὲ βασιλεύοντι τούτῳ [Λάσκαρι] παρεῤῥύησαν ἔτη, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀμείβει, διάδοχον τῆς βασιλείας καταλελοιπὼς τὸν ἐπὶ θυγατρὶ Εἰρήνῃ γαμβρὸν Ἰωάννην τὸν Δούκαν. *Cum annos 18 Lascaris in imperio egisset, ex hac migravit vita, successore relicto Joanne Duca, qui filiam ejus Irenem uxorem duxerat.* Sed
C sedem habuisse Joannem Batatzam, seu Vataciam, Magnesiæ potius quam Nicææ non constat ex illo loco, cap. 6, ait Joannem, lustrata Macedonia et Thracia, per æstatem Nicæam recessisse, et in hiberna militem dimisisse, et cap. 12, Joannem ædificasse Magnesiæ templum, ὄνομα τῆς Θεομήτορος Σώσανδρα καλούμενον, aliudque, ἐντὸς τῆς Νικαίας εἰς ὄνομα Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου. Hic Vatacia Didymotœcho oriundus erat, et protovestiarii dignitatem adeptus a Lascari gener ascitus est. Georgius logotheta in Chronico.

(10) *Θεόδωρος Λάσκαρις ἔτη δ'*. Hic Theodorus junior senioris ex filia nepos, annos triginta tres natus erat, quando fasces imperii suscepit. Anno enim quo pater ipsius Joannes imperator designatus fuit, natus est Theodorus, ut scripsit Gregoras lib. II, sub finem.

(11) *Ἰωάννης Λάσκαρις*. Hic filius Theodori junioris fuit, cui pater moriens Arsenium patriar-
D cham et Muzalonem protovestiarium tutores dederat, ut res imperii administrarent, donec Joannes qui sexennis solummodo erat, adolevisset. Muzalo dum funus Theodori effertur, et Magnesiæ in magno templo Sosandrio defuncti commemoratio agitur, ad ipsam sacram mensam ab irruentibus militibus confoditur. Arsenius deinde patriarcha rerum usu ac consilio destitutus Michaelem Palæologum in imperatorem coronat, ea conditione ut adulto Joanni imperio cedat, seque abdicet. Michael coronatus Joannem custodiendum Magnesiam mittit, tandemque excæcat, hocque scelere ineptum ac inhabilem imperio reddit. Niceph. Gregoras, lib.

[10] Christi 1204. [11] Theodorus 1204. [12] Ducas 1222. [13] Theodorus 1255. [14] Joan. Lascar. 1259.

τοῦ στεφθῆναι τυφλωθεὶς παρὰ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἐξωσθεὶς τῆς βασιλείας ἐν τῷ γ' αὐτοῦ ἔτει. Ἐξώσθησαν καὶ οἱ Λατῖνοι ἐκ τῆς πόλεως (12), καὶ εἰσῆλθε βασιλεύων ἐκ τῆς Ἀνατολῆς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος. Μέχρι τῆς βασιλείας τούτου ἡ μικρὰ Ἀσία, Παφλαγονία, Μυσία, ἡ καὶ Βιθυνία, Φρυγία μεγάλη, Φρυγία Καππατιανή, Καρία, καὶ μέρος Κιλικίας ὑπὸ Ῥωμαίους τελῶν ἦν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐγκάτοικοι Λυκαονίας ὄντες τὰ ἐπέκεινα ἦρχον, ἤτοι Λυκαονίαν, Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Παμφυλίαν, Ἀρμενίαν, Ἑλενόποντον, Πισιδίαν, Λυκίαν, Κοίλην Συρίαν, καὶ ἕτερα. Ἐβασίλευσε δὲ καὶ Μιχαὴλ ἔτη κδ'. Μετὰ δὲ τὸν Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος (13) ὁ Παλαιολόγος ἔτη μγ'. Ἐν τῷ... ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἑάλω μητρόπολις τῆς Ἀσίας Ἔφεσος, καὶ ἡ ἐπαρχία Καρίας παρὰ τοῦ Μανταχία· καὶ ἡ Λυδία παρὰ τοῦ Ἀτὴν ἄχρι Σμύρνης· καὶ ἡ Μαγνησία μέχρι Περγάμου, καὶ πάσης Μαγεδῶν ἐπαρχίας (14) παρὰ τοῦ Σαρχάν·

A riam susceptisset, à Michaele Palæologo excæcatur, et anno tertio quam imperare cœperat regno pellitur. Latini quoque urbe excedere coguntur, eamque ingressus est Michael Palæologus [15], ab Orientis partibus, assumpto imperatorio nomine, profectus. Ad hunc usque imperatorem Romano imperio subditæ fuerunt, tributumque solverunt hæ provinciæ : Asia minor, Paphlagonia, Mysia, quæ et Bithynia, Phrygia magna, Phrygia Capatiana, Caria, atque etiam pars Ciliciæ ; Turci vero, qui Lycaoniam jam occuparant, provinciis quoque ulterioribus remotioribusque imperabant ; Lycaoniæ scilicet, Cappadociæ, Galatiæ, Pamphyliæ, Armeniæ, Helenoponto, Pisidiæ, Lyciæ, Syriæ cavæ, et aliis. Imperium tenuit Michael annos 24. Michaelem secutus est filius ejus Andronicus [16] Palæologus qui regnavit annis 43. B Hujus imperii anno... Asiæ metropolis Ephesus, et Caria provincia in potestatem Mantachiæ devenerunt, Lydiamque Smyrnam usque subegit Atin. Magnesiam Pergamum usque,

Ismaelis Bullialdi notæ.

II, sub finem. et lib. IV. Georgius Phranzes. lib. I, capp. 3 et 5. Michael Palæologus ex gente antiqua et nobilissima oriundus erat, quem, ut ex aliis Petrus Bizarus refert, lib. I *De bello Veneto* : *Ex Italia adeoque Viterbo ipso Hetruriæ civitate haud sane ignobili (quæ olim Vejusa nuncupata, tanquam trium urbium septa vel mœnia in se complectens), originem traxisse nonnullis places.*

(12) *Ἐξώσθησαν καὶ οἱ Λατῖνοι τῆς πόλεως.* In margine ascriptum ἐν ἔτει ,ςψξη' Ἰουλίου κε'. *mundi anno* 6768, [Christi 1260.] *Julii* 25. Referri debet hæc temporis nota ad annum I imperii Michaelis Palæologi. Quippe urbs a Græcis recuperata fuit anno Christi 1262, mundi juxta Græcos anno 6770. Nam collectis annis Theodori Lascaris, Joannis Vataciæ, Theodori, et Joannis annis tribus, fit summa annorum 58, qui cum additi fuerint annis 1204, exhibebunt annum 1262, quo Joannes cui imperialis corona nunquam imposita fuit, a Palæologo Michaele excæcatus et imperio pulsus est, et Latini urbe exacti sunt. Libro etiam IV, Gregoras de urbe recuperata per Cæsarem Strategopulum verba faciens notat, Δύο ἐξῆς ἠνύετο ἔτη ἀφ' οὗ τῶν τε βασιλικῶν θρόνων ἐγκρατὴς ὁ Μιχαὴλ ἐγεγόνει. Quo igitur anno urbs capta est, jam duos in imperio annos integros Michael exegerat : unde constat ipsum clypeo insidentem imperatorem proclamatum esse anno 1260. Phranzes, cap. 4, lib. I dynastiam Francorum annos 59, mens. 3., dies 4, CPoli durasse ait. Georg. Logotheta in Chron. CPolitano sub finem ait urbem a Latinis captam anno 6712, et eam tenuisse annis 58, recuperatam anno 6769, indict. 4, in quo sibi non constat ; nam mensis Julii 25 captam ait CPolim a Græcis. Post annos 58, qui additi cum fuerint annis 6712, dabunt annos 6770, et indictionem 5, transcriptoribus fortasse hic error imputandus est, non logothetæ.

(13) *Μετὰ δὲ τὸν Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος.* Sub Michaele Palæologorum primo cœperunt Turci provincias Asiaticas, quæ imperatoribus CPolitanis adhuc parebant, vexare ac perpetuis latrociniis vastare. Gregoras, lib. V, et lib. VII, c. 1; statum provinciarum Asiæ talem fuisse narrat. Κατέσχον ὁ μὲν Καρμανὸς Ἀλισούριος τὰ πλείω τῆς μεσογείου Φρυγίας, καὶ ἔτι τὰ μέχρι Φιλαδελφίας, καὶ τῶν ἔγγιστα πάντων ἀπὸ τῆς περὶ Μαίανδρον ποταμὸν Ἀντιοχείας, τὰ δὲ ἐκεῖθεν μέχρι Σμύρνης καὶ τῶν ἐντὸς παραλίων τῆς Ἰωνίας ἕτερος ὄνομα Σαργάνης· τὰ γὰρ περὶ Μαγνησίαν καὶ Πριήνην καὶ Ἔφεσον φθάσας ὑφείλετο σατράπης ἕτερος ὄνομα Σασάν. Τὰ δὲ ἀπὸ Αἰολίδος ἄχρι Μυσίας τῆς πρὸς τῷ Ἑλλησπόντῳ ὅ τε Καλάμης λεγόμενος, καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ Καρασῆς· τὰ δὲ περὶ τὸν Ὄλυμπον καὶ ὅσα τῆς Βιθυνίας ἐξῆς ἕτερος ὄνομα Ἀτμᾶν. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου μέχρι Παφλαγονίας μεμερισμένως εἰς τοὺς Ἀμουρίου διέβησαν παῖδας. C *Caramanus itaque Alisurius maximam Phrygiæ mediterraneæ partem occupaverat, et Philadelphiam atque Antiochiam ad Mæandrum usque omnia ditioni suæ subjecerat. Quæ vero regiones ab illis locis ad Smyrnam et Ioniæ maritima pertingunt, alius Surchanes appellatus illis dominabatur. Sasan etiam, qui vocabatur, satrapa Magnesiam Prienen et Ephesum, (Romæis) eripuerat. Calames ejusque filius Carasis ab Æolide usque ad Mysiam Hellesponto adjacentem regnabat. Bithyniam et quæ Olympo monti circumjecta sunt alius nomine Atman obtinebat. A Sangario tandem fluvio Paphlagoniam usque Amurii filii inter se regionem partiti erant.* Qui nostro Carmian appellatur Gregoræ est Caramanus Alisurius. Sarchanem et Carasim uterque habet ; pro Othmane Gregoras legit Atman. Sasanem Noster, ut et Amurii seu Homuris filios nescit. Gregoras Mantachiam ignorat, etiamque Atinen. Laonicus Chalcocondylus lib. D I *De reb. Turc.*, non longe ab initio, lib. etiam II hos duces fuisse Aladinis Selzuccii, qui sedem imperii Iconii habuerat, ministros asserit. Quique Laonico est Ædines nostro vocatur Atin, et qui illi Mendesius nobis est Mantachias. Phranzes, lib. I, cap. 26. hos duces enumerat ut Gregoras, easdemque ditiones attribuit. Leunclavius in *Pandectis historiæ Turcicæ*, num. 13, duces istos aliter enumerat, ita ut in tanta varietate auctorum nomina illa, ducumque numerus in incerto aliquatenus maneant, Asiæ statu interim misero imperiique vastatione pro compertis habitis. Cantacuz. l. II, c. 29, Atinis sive Ætinis filios ait fuisse Χετὴρ καὶ Ἀμοὺρ, id est, Cheterem et Homurium. Carasem vero Phrygiæ regulum tradit lib. III, c. 82.

(14) *Καὶ πάσης Μαγεδῶν ἐπαρχίας.* Valde pro-

[15] Anno a creatione mundi 6768, Julii die 25, Christi 1260, cœpit Michael. [16] Andronicus 1283.

et totam Magedorum provinciam suæ ditionis fecit Sarchan. Phrygiam universam occupavit Carmian. Altera Phrygia magna, quæ ab urbe Asso ad Hellespontum extenditur a Carase occupata est. Bithynia tota, et Paphlagoniæ pars Othmano cesserunt, atque hi omnes Turcorum principes ac duces erant. Post Andronicum Michael filius ejus [17] imperii fasces obti-

A Φρυγία πᾶσα παρὰ τοῦ Καρμιάν· ἑτέρα Φρυγία μεγάλη ἀρχομένη ἀπὸ Ἀσσοῦ πόλεως ἄχρι καὶ Ἑλλησπόντου (15) παρὰ τοῦ Καρασῆ· Βιθυνία πᾶσα καὶ μέρος τῶν Παφλαγόνων παρὰ τοῦ Ὀθμάν, οἳ ἦσαν ἀρχηγοὶ Τούρκων. Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον ἐβασίλευσε Μιχαὴλ (16) ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη... Μετὰ δὲ τὸν Μιχαὴλ ἐβασίλευσεν Ἀνδρόνικος ὁ ἐπονομα

Ismaelis Bullialdi notæ.

habile est Magedi vel Magidi præfecturam hic vocari, quæ in ms. Notitia episcopatuum CP. diœceseos sub Sardium metropolita legitur ὁ Σετῶν ἤτοι Μαγίδου. Sub Sylæo etiam sive Pergæo metropolita Pamphyliæ secundæ habetur in eadem Notitia Μαρύδου episcopatus, sed in alio exemplari legitur Μαγύδου, quæ ab alia differt. Hæc secunda forte illa est quam Nagidon appellat Leunclavius, et Turci Nigde. Magydum habet in Pamphylia Ptolemæi interpres, textus Græcus Μάτυλον non longe a Cestri fluvii ostiis. Nagidon non habet Ptolemæus : Stephanus de urbibus Νάγιδος πόλις μεταξὺ Κιλικίας καὶ Παμφυλίας ubi citat Hecatæum. Estque eadem cum Matylo. Casaubonus in Strabonem lib. XIV, in his verbis Τοῦτο δ' ἐστὶ Ἄγιδος πόλις ex Stephano corrigit et Νάγιδος legit.

(15) *Ἀπὸ Ἄσσου πόλεως ἄχρι καὶ Ἑλλησπόντου*. Assus urbs ad Propontidem in littore Asiatico, quam Strabo lib. XIII. a Methymnæis conditam scribit, teste Myrsilo, Φησὶ δὲ Μυρσίλος Μεθυμναίων κτίσμα εἶναι τὴν Ἄσσον. Stephanus de urbibus duas facit Assos, unam in Lycia πλησίον Ἀτάρνης, alteram in Æolide ad Hellespontum. Hic obiter notabimus Stephanum errasse, dum Assos duas facit, primamque in Lycia collocat Atarnæ vicinam ; in Lycia siquidem Atarna sita non est, ut ipse scribit, sed in Mysiæ et Lydiæ finibus, Ἀτάρνα πόλις μεταξὺ Μυσίας καὶ Λυδίας, Strabo quoque lib. XIII, Atarneam habet prope Assum : nec ipse nec Ptolemæus Assum in Lycia ponunt. Notitia episcopatuum sub throno Constantinopoleos habet Ἄσσον sub Ephesino metropolita.

(16) *Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον ἐβασίλευσε Μιχαήλ*. Hic auctor noster male ac perperam scribit Michaelem in imperio successisse Andronico patri : simul namque pater et filius regnarunt : et Michael anno 6829 [Christi 1320], Octob. 12, die Dominica ante patrem obiit, accepto Thessalonicæ nuntio Manuelem secundo genitum filium ab Andronico natu majore (quem ejus frater Manuel in meretricis, cum qua consueverat ille, domo quærebat), occisum fuisse, cum quis esset Andronici satellites ignorarent, rivalemque esse suspicarentur. De quibus adeundus Gregoras, lib. VIII, in principio. Cantacuzenus, lib. I *Hist.* cap. 1. generis mortis nullam mentionem facit, quo Manuel exstinctus est. Diligenterque animadvertendum dissidii causam inter Andronicos avum et nepotem orti, quo mutuis odiis certarunt, in avum a Cantacuzeno transferri ; et Gregoram ab isto, utpote scriptorem mendacem, asperis aliquando verbis castigatum esse, quod ipse scripsit Cantacuzenus, lib. IV, capp. 24 et 25, cui tamen potior fides hac in re adhibenda sit nescio. Nam Cantacuzenus cum juniore Andronico a puero educatus adoleverat, inter hujus fidissimos ac maxime familiares semper numeratus, ita ut ab eo ad dignitatem usque imperatoriam, tutoris munere cohonestatus, provectus fuerit : quapropter non levi suspicione perstringendus venit, actis et gestorum ab Andronico juniore memoriæ nimio studio indulgens, dum Andronico seniori æquum minus forte se præbet.

Phranzes protovestiarius lib. I, cap. 10, sub finem tradit Andronicum seniorem cum Michaele regnasse annos 45. et Andronicum juniorem cœpisse anno mundi 6836, qui fuit Christi 1328. Gregoras lib. VIII. notat Andronicum juniorem coronatum fuisse Februarii ἡμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος. Hæc indictio 8 congruit cum Christi anno 1325, B ita ut hic auctor noster, annos impp. Andronici ejusque F. Michaelis dum numerat 43, terminum istum incoronationis junioris Andronici respiciat, quæ anno 1325, Februarii die 2, indict. 8 peracta est. Quibus etiam consentit Cantacuzenus, lib. I, cap 41. Post quam incoronationem nepotis, Andronicus avus annos 3 in imperio adhuc vixit : ita ut totos annos 46 cum filio et nepote regnaverit, quos 45 solummodo numerat protovestiarius, anno siquidem 1328 nepos solus imperio potitus est. Christi deinde anno 1330 senior Andronicus ad vitam monasticam a nepote invitus cogitur, ut ait Gregoras ; inque monasterio mutato nomine Antonius appellatus biennium vixit, summaque rerum necessariarum inopia pressus anno demum 1332 obiit

Cantacuzenus, lib. II Hist. cap. 16, Andronicum seniorem ad vitandas insidias, quas sibi aliquos struere tyrannidem affectantes suspicabatur, sponte monasticam vestem induisse asserit : ærumnis ac C miseriis colluctantem obiisse silentio transmittit, ne sibi dedecus accersat, et Andronico juniori invidiam et odium conciliet ; quandoquidem præcipuum inter consiliarios hujus Andronici apud quem præ cæteris gratia potentiaque valuit, habitum esse notum sit. Hic Andronicus ad vitam privatam coacto avo solus regnavit ab anno 1338, ad annum 1341, Junii diem 15, orbis conditi 6849, ita ut annos 13 imperaverit. Notandum etiam Andronicum seniorem anno ætatis suæ 74, fato concessisse : ex quo vero imperium assecutus fuerat anno 50, ut adnotavit Gregoras, lib. IX, monodia in eum scripta, et in eo cum aliis convenit. Tradit præterea ipsum, vivente patre Michaele Palæologorum primo, imperatorem designatum et appellatum esse, quod contigit circa annum 1281. Michael secundus Palæologus Andronici F., tradente Cantacuzeno, lib I, cap. 1, anno mundi 6829, Octobris 12, vitam cum morte commutavit. id est, anno D Christi 1320, non vero 1321, ut in editione Parisiensi typographiæ Regiæ in margine ascriptum est ; at ex Niceph. Greg. in lib. VII calce annus alius colligi potest. Narrat quippe Joannis Glyci patriarchæ anno 2 vehementi Borea flante crucem e manibus statuæ æneæ, quæ columnæ imposita ante vestibulum templi S. Sophiæ stabat, excussam fuisse anno mundi 6825, id est anno Christi 1316. A Kal. Septemb. ad easdem Kal. anni 1317, paulo post dicit, Irenen ex Alemania Andronico juniori avum despondisse : Michaelem deinde imperatorem Thessalonicam abiisse, et anno ibi exacto rebus humanis exemptum esse, ex quibus annum orbis 6827, Christi 1319, concludere possumus : verumtamen Cantacuzeno, qui annum et diem ascripsit, adhærebimus.

[17] Pater et filius simul annis supra dictis 43.

A ζόμενος γέρων ἔτη ιγ'. Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος (17) ὁ υἱὸς αὐτοῦ νέος ὤν, καὶ παιδαγωγούμενος παρὰ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κανταχουζηνοῦ. Ἐν τῷ αὐτοῦ ἔτει... ἤρξαντο οἱ Τοῦρκοι (18) περᾷν τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκ μὲν τῆς Ἀσίας Ὁμοῦρ ἔγγονος Ἀτὴν ἀρχηγὸς Τούρκων δεσπόζων Σμύρναν, Ἔφεσον, καὶ τὰ πέριξ, ἐκ δὲ Προύσης Ὀρχὰν ἔκγονος τοῦ ῥηθέντος Ὀθμάν. Περῶντες γοῦν λῃστρικῷ τρόπῳ, ἐπόρθουν Χεῤῥόνησον πᾶσαν, καὶ παράλιον Θρᾴκης μὴ ἔχοντες τὸν ἀνθιστάμενον, ἢ ἀνταίροντα, ἀφόβως ἄχρι Διδυμοτοίχου (19), καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἄχρι Σηλυμβρίας (20) κατέτρεχον, ὡς τὴν πᾶσαν Θρᾴκην ὑπὸ χεῖρα ποιήσοντες. Ἐν τῇ βασιλείᾳ γοῦν τοῦ ῥηθέντος Ἰωάννου ἔτι μείρακος ὄντος ἑάλω Χίος νῆσος παρὰ τῶν Γενουϊτῶν, καὶ αἱ λοιπαὶ Κυκλάδαι B νῆσοι ἐκ τῶν Ναυάρας ἀφικομένων Φράγκων (21).

nuit annis... Michaeli successit Andronicus [18] senior [19] dictus, annisque 13 imperio præfuit. Andronicum sequitur filius ejus Joannes [20] Palæologus, qui cum juvenis esset sub tutela domini Joannis Cantacuzeni regebatur. Anno imperii hujus... Turci Hellespontum primo transfretarunt [21]. Ex Asia quidem Homur filius Atinis Turcorum dux movit, qui Smyrnam, Ephesum, et loca vicina tenebat. Orchanes vero filius memorati Othmani Prusa profectus est. Superato itaque freto, prædonum more totam Chersonesum populati sunt. Thraciæque loca maritima secure, nulloque, qui incurrentes reprimeret, obvio facto usque Didymotœchum, etiamque versus imperii sedem Constantinopolim Selymbriam usque incursionibus infestarunt, tanquam Thraciam universam subacturi. Imperante quoque Joanne prædicto eoque adhuc juvene, Chium insulam Genuenses occupa-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(17) *Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος*. Andronicus junior filium suum, quem ex Anna, Nostro Alemanna, Cantacuzeno e Sabaudia, aliis Pannonia, susceperat, imperii hæredem reliquit. Joannes Andronico nascitur post avi Andronici obitum anno mundi 6840, Christi 1332, Junii die 18, ut adnotavit Gregoras lib. x, cap. 3, obiit autem Andronicus junior anno mundi 6849, Christi 1341, ita ut impubes admodum esset Joannes, annum agens cum imperium adeptus est nonum : quot etiam fuisse tradit Cantacuzenus, lib. III, cap. 2. Quamobrem pater moriens rebus imperii administrandis tutorem testamento dedit hunc Joannem Cantacuzenum magnum domesticum, historiæ jam sæpius allegatæ auctorem, virum equidem Gregoræ et Nostro laudatum : Phranzæ affectati regni suspectum, et quod voluerit ad liberos suos imperium transferre insimulatum. Legendus Phranzes, lib. I, cap. 13, 14 et 15. Illum Cantacuzenum tanti fecit Andronicus junior, ut testamento suo, quod anno Christi 1330 gravi morbo decumbens condidit, præteritis in illo Andronico avo adhuc superstite nondumque monacho, matre etiam sua Xena, tutorem eum posthumo filio suo daret, si ex Anna uxore sua tunc prægnante nasceretur. Nec etiam omittenda sunt, quæ a Codino Curopalate de Andronici erga Joannem Cantacuzenum benevolentia et amore referuntur lib. *De offic. palat. Constantinopolit.* Ἐποίησε τὸν μέγαν δομέστικον Κανταχουζηνὸν Ἰωάννην, ὃς ἐγεγόνει καὶ βασιλεύς, ἰσοστάσιον τῷ πανυπερσεβάστῳ. *Magnum domesticum Joannem Cantacuzenum, qui postea imperavit, æqualem summo panhypersebasto reddidit.* Paucisque lineis interjectis, post Andronici senioris obitum ab hoc juniore Cantacuzenum auctum esse narrat : Ὑπερέχοντα πάντων ἐποίησε, τῶν μὲν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἀνεψιῶν, ἑαυτοῦ δὲ θείων, τῶν ἑτέρων τε πάντων τοῦ πανυπερσεβάστου, βεστιαρίου· ἣν οὖν οὗτος ἐνταῦθα ὁ μέγας δηλαδὴ δομέστικος μετὰ τὸν Καισάρχη. *Supra cæteros eum extulit, avi sui imperatoris nepotibus, suisque avunculis, cæterisque omnibus summo panhypersebasto et vestiario dignitatis ordine anteposuit, hacque sanctione secundus erat a Cæsare magnus domesticus.*

(18) *Ἐν τῷ αὐτοῦ ἔτει... ἤρξαντο οἱ Τοῦρκοι.* Hæc Turcorum in Europam irruptio prima est sub auspiciis Oguziorum sive Othmanidum regnante Orchane sive Urchane : antea enim in Europam transierant Turci, a Catelanis bellum Andronico seniori et Michaeli ejus F. inferentibus evocati, ut lib. VII *Hist. Rom.* narrat Gregoras, et post eum Laonicus, lib. I. Transierunt etiam Turci paulo post annum 1300 eodem Laonico teste, lib. I. Hujus quoque Turcorum in Europam expeditionis meminit idem loco citato, verum jam defuncto Orchane, et Suleimane ejus filio regnante. Nostro tamen consentit Turcorum narratio a Leunclavio adducta lib. IV *Hist. Musulmanicæ;* et Phranzes, lib. I, capp. 15 et 27, quibus potior fides habenda est. Adnotatur autem ille transitus, quoniam Turci tunc primum sedes in Europa fixerunt, occupata Callipoli anno juxta Annales Turcicos 758, Christi 1357. C Matthæus Villanius *Hist. Florent.* lib. VI, c. 29, transitum Turcorum accidisse ait anno 1356.

(19) *Ἄχρι Διδυμοτοίχου.* Didymotœchus oppidum Thraciæ, quod Hebrus alluit. Nicetas Choniates duobus locis illius meminit : Καὶ ῥαγδαίας βροχῆς θεόθεν ἀφορισθείσης ἐν τοῖς ἀνόπιν τοῦ Διδυμοτοίχου μέρεσιν ὁ τῷ φρουρίῳ παραρρέων Εὖρος διευρυνθεὶς ὕετῷ, etc. : *Imbre subito ac impetu cadente in locis supra Didymotichum sitis, qui oppidum alluit Hebrus, undas dilatavit.* Turcis Dimotuc.

(20) *Ἄχρι Σηλυμβρίας.* Stephanus, Σηλυμβρία πόλις Θρᾴκης. Κέκληται δὲ ἀπὸ Σήλυος, Βρία γὰρ κατὰ Θρᾷκας ἡ πόλις. *Selymbria Thraciæ urbs : nomen a Selye trahit; Bria enim Thracibus urbs dicitur.*

(21) *Ἐκ τῶν Ναυαρας ἀφικομένων Φράγγων.* Franci ex Navarra sunt ii, quos alibi Catelanos appellat, qui Hispaniam Tarraconensem habitant. Illa Genuensium expeditio ab Augustino Nebiensi, D Uberto Folieta, et Petro Bizaro facta adnotatur anno Christi 1346, quo Simone Vignosio duce Genuenses, Chium, Smyrnam et Phocæam utramque dominio suo adjecerunt. Idem testatur Joannes Villanius, *Hist. Florent.*, lib. XII, cap. 163, *l'anno 1346. el simile feciono all' isola del Silo in Arcipelago di Romania e quella presono, e sonne signori e tolsolla a Greci, ove nasce la Mastica la quale e di grande frutto e rendita.* Non video autem quare Navarros hoc loco adducat, nisi quia illis temporibus Petrus IV Arragoniæ rex Philippi III Navarræ regis filiam Mariam anno 1334 uxorem duxerat.

[18] Andronicus 1328. [19] Junior, ὁ νέος. [20] Hic Joannes coronatus est Novemb. XIX an. 6850 (1341).
[21] Transitus Turcorum Othmaneorum in Europam ann. Hegiræ 758, Christi annis 1356 et 1357. Cœpit annus Hegiræ 758 anno 1356, Decemb. die XXV, Dominica, Cyclo solis XXI, litteris C. B., Joannis Palæologi anno XVI.

runt [27], cæterasque Cycladas insulas Franci ex Navarra profecti. Universa insuper Peloponnesus, præter Lacedæmonem et Monembasiam, et quæ in Ionia sitæ sunt Phocææ ab iisdem Genuensibus suæ ditioni adjectæ sunt.

A Καὶ Πελοπόννησος πᾶσα πλὴν Λακεδαιμόνων καὶ Μονεμβασίας, καὶ αἱ κατ' Ἰωνίαν Φώκαιαι παρὰ τῶν Γενουϊτῶν.

CAPUT III.

Orchanis Osmanidæ mors: Morates ejus F. imperium adeptus Lazaro Despotæ Serviæ bellum infert. A juvene Servio occiditur; post cujus cædem prœlium Turci ineunt, Servios cædunt, et magna clade afficiunt. Lazarus vivus et multi Serviorum proceres capiuntur et in Moratis tentoriis interficiuntur. A Veziris Ildrim Bajaziti imperium defertur natu minori filiorum Moratis. Fratrem natu majorem fraude oppressum excæcat Bajazites.

Eodem anno labente nobis supra memoratus Orchanes Turcorum princeps obiit, relicto filio Morate ditionum atque principatus hærede, qui Thraciæ urbibus potitus imperii limites producit, obsessamque Adrianopolim occupat, atque universam, excepta Thessalonica, Thessaliam; velut ergo Romanorum provinciis omnibus perdomitis et subactis, in Triballos movit, et quamplurima ipsorum oppida pagosque funditus delevit, incolasque captivos in objectam Europæ Asiam per fretum Chersonesi abductos trajecit. Quibus cum attendisset Serviæ Crales [id est rex] Lazarus Stephani Cralæ F., conscripto ex omnibus ditionibus suis exercitu, cum tyranno acie decertat, eoque prœlio utriusque exercitus plurimi ceciderunt. Admissum deinde novum quoddam, præterque id quod dici aut cogitari potest callide susceptum facinus. Vir quidam Servius e primaria

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐτεθνήκει καὶ ὁ προῤῥηθεὶς Ὀρχὰν (22) ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, καταλιπὼν τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Μουρὰτ, ὃς ἐγκρατέστερος τῶν Θρᾳκικῶν πόλεων γενόμενος, πολιορκήσας τὴν Ἀδριανούπολιν ἔσχε (23), καὶ Θετταλίαν πᾶσαν πλὴν Θεσσαλονίκης· ὡς οὖν σχεδὸν
B πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων γῆν ὑπὸ χεῖρα κατέχων, καὶ ἐς Τριβαλλοὺς ἀφίκετο, καὶ πολλὰ τῶν αὐτῶν πολίχνια, καὶ κώμας ἀφανίσας, καὶ τοὺς οἰκήτορας αἰχμαλώτους ποιῶν, ἐς τὴν περαίαν διὰ τοῦ ἐν Χεῤῥονήσῳ πορθμοῦ ἀπέπεμπε· ὁρῶν οὖν ταῦτα ὁ τότε τὴν Σερβίαν κραλεύων Λάζαρος, υἱὸς Στεφάνου τοῦ Κράλη Σερβίας συναγηοχὼς πᾶσαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ δύναμιν συμπλέκεται τῷ τυράννῳ, καὶ ἐξ ἀμφοῖν τῶν δυνάμεων πίπτουσι πλεῖστοι· εἶτα γίνεταί τι καινὸν καὶ ὑπὲρ λόγον τεχνούργημα. Ἀνήρ τις τῶν ἐνδόξων Σέρβος νέος (24), ἀνδρεῖος, καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

Rex Navarræ seu Vasconiæ his fœderibus nuptialibus urbes aliquot Arragonio concesserat: vicissimque Arragonius illi; propterea Navarri seu Vascones Arragonensibus juncti atque Catelanis in Orientem profecti sunt. Tunc etiam Vascones in illis expeditionibus Catelanis ultro magis se adjunxerunt; quod in regni successione Maria sorori suæ Joannæ prælata esset, si Philippo patri mascula proles deesset. Genealog. Dom. Franciæ clarissimorum virorum fratrum Sammarthanorum lib. XXII; Mariana, lib. XVI, cap. 4, *Hist. Hispanic.*

(22) *Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐτεθνήκει ὁ προῤῥηθεὶς Ὀρχάν.* Duæ sunt de anno obitus Orchanis opiniones: alii e vita migrasse volunt anno Hegiræ 759, id est, Christi 1358; nam cœpit annus 759, anno 1357, Decemb. 14, feria 5, et ita Calvisius sentit. Leunclavius sub finem lib. IV aliam sequitur, quæ mortuum Orchanem asserit anno 760, qui cœpit anno 1358, Decembris die 3, feria 2. Annales Turcici adnotant post captam Callipolim Suleimanem inter venandum equo lapsum humi tam graviter afflictum fuisse, ut statim exspiraret, et duobus mensibus ante patrem obiisse. Quæ narratio non consentit illis quæ infra cap. 10 Ducas noster narrat, deletum scilicet exercitum Turcorum a Matthæo Cantacuzeno, et Suleimanem occisum, antequam imperio cessisset Joannes Cantacuzenus, id est, ante annum 1355.

(23) *Τὴν Ἀδριανούπολιν ἔσχε.* Ex Leunclavii *Hist. Musul.* lib. V, Adrianopolis occupata est anno Hegiræ 763, Christi 1362. At annales referunt ad annum 761, id est Christi 1360, quem annum Calvisius retinuit.

(24) *Συλλαμβάνεται οὖν ὁ Λάζαρος.* Laonicus lib. I, sub finem, hanc Serviorum infelicem expeditionem clademque acceptam narrat secundum

C Græcorum sententiam, hujus Nostri narrationi paucis mutatis prope similem: Lazarumque Eleazarum appellat; Moratem peremptum inter prœliandum tradit; at Phranzes a Lazaro necatum fuisse scribit. Nomen illius, qui Moratem occidit, Miloes traditur a Laonico: Milos Cobilitzius appellatur a Leunclavio: Milos Cobilik Lazari despotæ gener a Mauro Orbino. Lazarus ille, ut hic Orbinus in Slavorum historia scribit, partem imperii defuncti Stephani Cralis seu imperatoris occupavit, alii alias: cum Vroscus Stephani F. ignavia ac desidia tempus transigeret. Hic Lazarus primus fuit Serviæ despota e familia Privazia sive Pribazia. Pugna porro illa commissa est in campo Cossovo anno Hegiræ 791, Christi 1389; non vero anno 1390, ut vult Leunclavius in *Pandectis Turcicis*, cap. 54. Annus enim 791 cœpit anno Christi 1388, Decemb. 30, fer. 4, cyclo solis 25. litt. E, D. Propter occisum vero ex insidiis Moratem, morem ac consuetu-
D dinem inde manasse ait Leuncl. ut nullus legatus Sultanum accedat, nisi a duobus capigis brachia complectentibus ducatur. Ex parte verum esse concedatur: honoris nihilominus gratia, id etiam nunc fieri constat: et anno 1647, vezir-azemum seu primum vezirum palatio suo egredientem, rursumque illud ingredientem vidi, duorum famulorum manibus brachia complectentium sublevatum. Eodemque modo genitzerorum agam seu præfectum qui eumdem vezirum conveniebat, duorum famulorum manibus sublevatum incedere aspexi. Hic lector monendus est falli Leunclavium, lib. VI *Hist. Musulm.*, quando mense Junio Ramazan celebratum esse ait anno Hegiræ 791; Neomenia enim hujus mensis Ramazan jejunii Turcorum eo anno incidit in Augusti diem 24 anni 1389 æræ Christi.

[27] Christi anno 1346.

τολμηρὸς ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν τότε, καθὼς ἀπεδείχθη, ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς φάλαγγος τῶν Χριστιανῶν, εἰς μέσον τῆς παρατάξεως τῶν Τούρκων ὡς αὐτόμολος πίπτει. Καὶ δῆτα ἁρπάσαντες οἱ Τοῦρκοι τοῦτον, αὐτὸς δὲ τὸν ἡγεμόνα ὀνομαστὶ καλῶν, καί, Βούλομαι τοῦτον ἰδεῖν, καὶ λόγους τινὰς ὑποψιθυρίσαι ὡς ἐγκρατὴς γενέσθαι τουτουῒ τοῦ πολέμου, *ἕνεκα γὰρ τούτου αὐτόμολος ἐληλύθειν*, εἰπὼν, τὸν ἡγεμόνα δεικνύουσι. Ὁ Μουρὰτ δὲ διὰ τῆς χειρὸς δειγματίσας τοῦτον ὡς πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ὁ νέος ὁρμήσας καὶ πλησίον ἐλθὼν, ξιφιδίῳ κατὰ καρδίας καιρίαν δίδωσι τὴν πληγὴν, καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν πελεκυφόρων καὶ ὑπασπιστῶν τοῦ Μουρὰτ μεληδὸν κατατέμνεται. Τότε οἱ Τοῦρκοι τὸ παρ' ἐλπίδα καινὸν θεασάμενοι, καὶ οἷον κακὸν αὐθωρὸν ἐπ' ὄψιν ἐπιπεσὸν μὴ ἐνεγκάμενοι, βουλὴν εὐσύνοπτον βουλεύονται μάλα καὶ σοφιστικήν· ἐν μέσῳ τῆς παρατάξεως σκηνὴν πεπηγότες, εἴσω τὸν ἡμιθανῆ Μουρὰτ τεθείκασι· αὐτοὶ δὲ ὡς οὐδένα τοὺς πολλοὺς κινδύνους ἀπώσαντες, εἴσω τῶν παρατάξεων ὡς κύνες λυττῶντες ἐχώρησαν. Οἱ δὲ Σέρβοι ἀγνοοῦντες τὴν εἰς αὐτοὺς γενηθεῖσαν παρὰ τοῦ καλοῦ νέου ἐκείνου εὐστοχίαν, καὶ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ ἡγεμόνος ζημίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεγνωκότες, ὡς ὁ καλὸς ἐκεῖνος στρατηγὸς ἄτερ κέρδους τοῦ προσδοκωμένου ἀπώλετο, δειλοκαρδίως κἀκεῖνοι πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντεῖχον, ἕως οὗ τέλος ὁ πόλεμος εἴληφε. Συλλαμβάνεται οὖν ὁ Λάζαρος (24), καὶ σὺν αὐτῷ τῶν μεγιστάνων οἱ πλεῖστοι, οὓς ἀπαγαγόντες ἐν τῇ σκηνῇ ᾗ ἔκειτο ὁ Μουρὰτ ἤδη τὰ λοίσθια πνέων, σὺν τῷ Λαζάρῳ πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρδην κατέσφαξαν, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ Μουρὰτ ἄμφω τέλος ἐδέξαντο. Τὸ δεξιὸν κέρας μήπω τῶν πραττομένων αἰσθόμενόν τι, ἀλλ' οὔτε τὸ ἀριστερὸν, ἐν δὲ τῇ οὐραγίᾳ ταῦτα ἐπράχθησαν. Ἦν δὲ ὁ ἔξαρχος τοῦ δεξιοῦ κέρατος Σαβούτζιος ὁ πρῶτος τῶν υἱῶν Μουρὰτ, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ ὁ δεύτερος ὁ καὶ Παγιαζὴτ, δεινὸς, καὶ δραστήριος ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων, ὃν καὶ μετακαλέσαντες οἱ τῆς βουλῆς ἐξοχώτατοι τοῦ Μουρὰτ, οὓς καὶ βεζήριδας κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν καλοῦσιν, ἀνακαλύπτουσι τὰ γινόμενα, καὶ τὸ πτῶμα τὸ πατρικὸν ἐμφανίζουσι. Ὁ δὲ, οὐδὲ σχῆμα οἰμωγῆς ἢ κλαυθμοῦ ἐν ταῖς παρειαῖς ἀναφανὲν, μετακαλεῖται Σαβούτζιον τὸν ἀδελφὸν, ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ πατρὸς ἵνα σκέψωνταί τι βαθύτερον. Ἀγνοοῦντος δὲ Σαβουτζίου (25) τὸ δρᾶμα ἑκὼν ἔρχεται ὡς πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἄκων συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται. Καὶ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ὁ Παγιαζὴτ ἀναδείκνυται, ἀνὴρ δεινὸς καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα γρήγορος Χριστιανομάχος ὡς οὐδεὶς τῶν κατ' αὐτὸν, ἐν τῇ τῶν Ἀράβων θρησκείᾳ μα-

nobilitate, juvenis fortis, et audax, si quis alius coætaneorum tunc fuit, talisque exitu approbatus, a Christianorum acie in medios Turcorum ordines velut transfuga procurrit, statimque a Turcis comprehenditur. Ipse vero Turcorum principem nomine compellans dicebat cupere se eum videre, et verba quædam in aurem ipsi facere, ut hoc bello superior evaderet: *Hujus enim causa*, inquit, *transfuga huc transivi*: ducem itaque suum illi ostendunt. Moratesque manu significat, ut ad se accederet: cum ergo prope accessisset juvenis, sica lethale vulnus præcordiis tyranni infligit, ipseque ab hastatis Moratis satellitibus, custodibusque membratim concisus est. Tunc Turci novum casum præter spem contuiti, tamque acerbæ cladis, cujus ipsi spectatores fuerant, impatientes, consilium prudens atque callidum ineunt: in media acie tentorio erecto intus semimortuum Moratem deponunt, ac veluti nullum subiissent periculum, multis interim devitatis, intra ordines ut canes rabidi se receperunt. Servii vero, quæ a forti ac generoso juvene illo tam solerter et feliciter, proque salute sua gesta erant, non solum non cognoverunt, quamque Turci cladem amisso duce acceperant; sed animo insuper fracti ac despondentes, ut eximius ille belli dux sperato fructu delusus periit et ipsi ignave ac timide Turcis restiterunt, tantisper dum talem exitum prœlium haberet. Comprehenditur Lazarus, et cum eo procerum atque belli ducum quamplurimi, qui in tentorium, in quo Morates jacebat animam jam agens, adducti trucidantur, idem mortis genus ac Morates experti. Horum vero quæ gerebantur nondum quidquam senserant, qui in lævo dextroque aciei cornu stabant: in postrema quippe acie pugnatum erat. Dextrum ducebat cornu Sabuc us major natu filiorum Moratis: lævo præerat alter eorum Bajazites, vir acer, et præ cæteris promptus quem accersiverunt, qui vezirides eorum lingua vocantur, præcipui Moratis consiliarii, eique exponunt quæ acciderant, casumque patris. Lacrymis itaque compressis omnique luctus specie, Sabucium fratrem tanquam jussu patris cum eo de rebus gravioribus acturus ad se vocat. Sabucius itaque veluti patri obtemperans sponte accedit fraudis ac doli ignarus, invitusque a fratre comprehenditur et excæcatur. Turcorum deinde princeps renuntiatur Bajazites, vir acris ingenii, inque rebus bellicis sedulus atque impiger, præ cæteris sui ævi hominibus Christianorum hostis, superstitionis Arabum observator studiosissimus: et Mohamedis impiis præceptis adhærens ea accuratissime observabat. Noctes insomnes ducebat consilia struens, dolosque nectens adversus Christi rationabiles oves.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(25) *Ἀγνοοῦντος δὲ Σαβουτζίου*. Conveniunt inter se historici de Bajazitis ad imperium evectione. Ducas excæcatum fuisse prodit Sabucium; Laonicus et Phranzes strangulatum asserunt. Leunclavius lib. v eodem mortis genere perisse scribit, et Bajazitem Gilderum, nostro Iltrim, quod nomen *fulmen* interpretantur, natu majorem; fratremque illius Jacupem Zelebim natu minorem fuisse. Laonicus Suleimanem fuisse natu majorem, Bajazitem vero minorem tradit. Phranzes illum Musulmanum, Turci Jacupem, Laonicus et Græci Suleimanem appellant, quem Ducas Sabucium nominat.

θητής τοῦ Μωάμεδ θερμοτάτης, φυλάττων τὰς ἀθέσμους αὐτοῦ ἐννολὰς ἄχρι καὶ τῆς ὑστάτης στιγμῆς· ἄγρυπνος καὶ διανυκτερεύων ἔν τε βουλαῖς καὶ μηχανουργίαις κατὰ τῶν Χριστοῦ λογικῶν προβάτων.

CAPUT IV.

Baiazites Serviis tributa imperat, Stephanum Lazari F. sibi militare jubet, ejusque sororem Mariam uxorem ducit. Carmianum Phrygiæ regulum spoliat. Ioniam invadit. Sarchanem deditione accipit, et Asiæ regulos in ordinem cogit. Philadelphiam occupat et Callipoleos arcem instaurat.

Hic adepto principatu, post Moratis et Lazari cædem a nobis expositam, Servios primum tributa pendere coegit, obsidibusque acceptis has conditiones tulit, Lazari illius filius Stephanus post cladem Serviis illatam Crales ab eis constitutus, quocunque cum exercitu moveret Bajazites (26), sub ejus signis militaret, Maria Lazari filia (27) virgo tenera adhuc et florens Stephani soror Bajaziti nuberet, plurimaque argenti talenta ex 7 Serviæ fodinis metallicis ei solverentur. His legibus data atque obstricta Turcis Serviorum fide, collecto universo Thracico atque Thessalico equitatu, proficiscitur Bajazites versus orientem in provincias ultra mare sitas, trajectoque freto quod Callipolim et Lampsacum interjacet, cum ingentibus Turcorum atque Romæorum, quos devicerat, copiis Cotyæum Phrygiæ metropolim tendit, urbeque et Carmiano Phrygiæ principe potitur. Rebus deinde illic constitutis Carmianus a Bajazite Prusam dimittitur, nec multo post ad Persas confugit. Totam postea Phrygiam itineribus emensus Bajazites, a Laodicea Ephesum delatus tota Ionia potitur, et Jesæum filium Atenis Ioniæ principem, eique tunc imperantem Nicæam Bithyniæ ablegatum ibi subsistere jussit: et reliquum deinceps vitæ tempus Jesæus illic transegit. Hinc superato Mæandro flumine, trajectisque universis copiis, Cariam totam et Lyciam sine aliquo tumultu bellico occupat, istarum provinciarum principe Eliez ad Persas aufugiente: exercitum in Lydiam inde reducit, perque Tmolum altissimum montem Sardeis Lydiæ metropolim venit. Magnesiam deinde ad Sipylum sitam tendenti occurrit

A Οὗτος τὴν ἡγεμονίαν ἀναδυσάμενος πρῶτον μὲν Σέρβους μετὰ τὴν πτῶσιν Λαζάρου καὶ τοῦ Μουράτ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ὑποτελεῖς καὶ ὑποφόρους πεποίηκεν, ὁμήρους τε καὶ συνθήκας λαβών, ὡς ὁ τοῦ Λαζάρου ἐκείνου υἱὸς Στέφανος, ὃν καὶ Κράλην ἡ Σερβία μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην κεχειροτόνηκεν, εἴη σὺν τῇ στρατείᾳ αὐτοῦ ὅποι διάγει ὁ Παγιαζῆτ, κἀκεῖνος συνεκστρατεύεσθαι· καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν τὴν τοῦ Λαζάρου θυγατέρα εἰς γάμον ἐκδώσειν αὐτῷ παρθένον οὖσαν καὶ τρυφεράν· καὶ ἀργύρου τάλαντα ἱκανὰ ἐκ τῶν μετάλλων Σερβίας (28). Καὶ οὕτω μὲν Σέρβοι τοῖς Τούρκοις ὑπόσπονδοι γεγονότες, ὁ Παγιαζῆτ πᾶσαν τὴν ἱππικὴν τῶν Θρακικῶν, καὶ B Θετταλικῶν δυνάμεων συναγηοχώς, ἐπὶ τὴν περαίαν τὴν πρὸς ἕω τὴν πορείαν ποιεῖ, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν τὸν ἐν μέσῳ Καλλιουπόλεως, καὶ Λαμψάκου (29), μετὰ πολλοῦ συμμαχικοῦ Τούρκων τε καὶ Ῥωμαίων τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἐπὶ τὸ Κοτύαιον (30) ἀνατρέχει μητρόπολιν τῆς Φρυγίας, καὶ τήν τε πόλιν εἷλε, καὶ τὸν Καρμιὰν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Φρυγίας. Γενόμενος δὲ ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Φρυγίας ὁ Παγιαζῆτ Καρμιάνον ἐν τῇ Προύσῃ ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ ἀποδράσας εἰς Πέρσας ἐξέφυγεν. Ὁ δὲ Παγιαζῆτ τὴν Φρυγίαν διαβὰς, καὶ ἀπὸ Λαοδικείας (31) εἰς Ἔφεσον κατελθών, ἐγκρατὴς τῆς Ἰωνίας ἐγένετο. Καὶ τὸν Ἰεσαὶ ἔκγονον τοῦ Ἀτὴν ἀρχηγὸν ὄντα τῆς Ἰωνίας κατασχών, ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν Νικαίᾳ ἐξώρισεν, κἀκεῖ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ C διεβίβασεν. Τὰς δὲ δυνάμεις πάσας διαβιβάσας τὸν Μαίανδρον (32), καὶ Καρίαν πᾶσαν καὶ Λυκίαν ἀψοφητὶ λαβών, καὶ ὁ τούτων ἀρχηγὸς Ἐλιὲζ πρὸς

Ismaelis Bullialdi notæ.

(26) De Bajazitis expeditione in Asiæ Minoris regulos Turcos adeundi Laonicus lib. II, Leuncl. lib. VI, et Phranzes lib. I cap. 29.

(27) De Lazari despotæ filia Maria Stephani sorore, quam Bajazites uxorem duxit, non convenit cum Leunclavio Noster; ille enim lib. VI *Histor. Musulm.* Bajazitem Bulcoghi principis Christiani filiam uxorem duxisse refert; et cap. 54, *Pandect. Hist. Turc.* in Genealogia Bulcorum accuratius explicat quænam illa fuerit, Stephani nempe Serviorum despotæ filiam, non sororem facit, et loco historiæ citato adnotavit Mariam illam Serviam Bajazitem vinum bibere primam docuisse, cum Osmanidæ abstemii hactenus fuissent. Cum Nostro faciunt Laonicus, lib. III, qui Eleazari, qui Lazarus est, filiam fuisse scribit, et a Temyre captam, non sine Bajazitis indignatione summa, illi pocula ministrasse. Maurus quoque Orbinus in historia de regno Slavorum illam fuisse Lazari filiam scribit, ejusque nomen Milievam fuisse prodit: eamque Bajaziti in matrimonium collocatam a matre sua Miliza Lazari vidua, ut benevolum ac pacatum cum sibi pararet.

(28) *Ἐκ τῶν μετάλλων Σερβίας.* Illarum argenti fodinarum meminit Bonfinius D. 3. lib. 8: *Mehemetes superiorem prius Mysiam ingressus, fodinas argenti quæ despotis erant, occupare nititur. Novum montem Trepciam et Prifren ejus oppida, argenti metallorumque feracissima, obsidet et oppugnat.* Maurus etiam Orbinus in Slavorum regno: *Monte nero ove il Turco ha richissime minere d'oro e d'argento.*

(29) *Ἐν μέσῳ Καλλιουπόλεως καὶ Λαμψάκου.* Callipolis urbs ad Hellespontum in Europa sita, a Callia Atheniense olim condita: cum a Turcis Suleimane bassa duce Callipolis seu Calliopolis D capta fuit, et tantæ jacturæ nuntius Constantinopolim perlatus, eo vesaniæ cæci Græci devenerant, ut dicerent, *Amphoram vini a Turcis ereptam*, nec de illa arce recuperanda cogitarent. Lampsacum in Asia est, et *Lapsaco* hodie a Græcis vocatur.

(30) *Ἐπὶ τὸ Κοτυαῖον.* Majoris Phrygiæ urbs, quam Turci *Cutahige* appellant.

(31) *Καὶ ἀπὸ Λαοδικείας.* Laodicea urbs Phrygiæ Capatianæ, Diospolis antea appellata.

(32) *Τὸν Μαίανδρον.* A Turcis *Madre* appellatur.

Πέρσας φυγὰς ᾤχετο. Λαβὼν δὲ τὰς δυνάμεις πάσας ἐπισθορμῶν ἐν τῇ Λυδίᾳ παραγίνεται, τὴν πορείαν ἀπὸ τοῦ Τμώλου τοῦ μεγίστου ὄρους τῆς Λυδίας ἐς Σάρδεις μητρόπολιν τῆς Λυδίας κατελθών. Καὶ πρὸς Μαγνησίαν τὴν ἐν Σιπύλῳ τὴν πορείαν ποιούμενος, ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ Χχηδὴρ ὁ ἀρχηγὸς Λυδίας, καὶ τῶν Αἰολίδων πόλεων, ὁ ἔγγονος τοῦ Σαρχὰν, καὶ παρέδωκεν ἑαυτόν. Αὐτὸς δὲ μεταδοὺς μερικῆς τιμῆς, ἐπεὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ ἦν ὁ Χχηδὴρ, πέμπει τοῦτον πρὸς Προῦσαν. Ὡς ἐν ὀλίγῳ δὲ καὶ φαρμάκῳ τοῦτον ἀπέκτεινεν. Ὁ δὲ Παγιαζὴτ τὴν πρὸς Φιλαδέλφειαν (33) ἀπάγουσαν εἶχεν ὁδόν· καὶ γὰρ αὕτη ὡς ὑπερέχουσα τῷ μεγέθει, καὶ πολύανδρος οὖσα ἐπεκράτει ἔγγιστά που τοῖς ρ' ἔτεσι, καὶ ἡ ὑφήλιος πᾶσα ἦν ὑποχείριος παρὰ τῶν Τούρκων· ἡ δὲ πόλις αὕτη δίκην ἀστέρος B ἐν συννεφώδει μεσουρανήματι φαίνουσα ἦν. Πολιορκήσας δὲ ταύτην. . . . . καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν τροφῶν παρεδόθησαν. Λαβὼν δὲ τὰς δυνάμεις πάσας τῆς Ἕω προκαταστήσας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνας, οὓς αὐτὸς ἐβούλετο, πρὸς τὰ ἑσπέρια χωρεῖ. Καὶ δὴ τὸν πορθμὸν διαβὰς, ἐπεὶ τὸ τῆς Καλλιουπόλεως φρούριον πρὸ πολλοῦ καιροῦ παρά τε τῶν Κατελάνων παρ' αὐτῶν Τούρκων διεφθαρμένον καὶ ἐς παντελῆ ἀφανισμὸν ἦν, αὐτὸς ἐκ βάθρων ἄλλο καινὸν ᾠκοδόμηκε, καὶ ὁρμητήριον ἕνεκα τριήρων φυλακὴν, καὶ πύργον ὑπερμεγέθη πρὸς ἀντιπαράταξιν ὑπερεστηκότα τοῦ λιμένος ᾠκοδόμησεν.

A Cheder filius Sarchanis Lydiæ Æolidumque civitatum princeps, eique se dedidit. Hunc Chederem Bajazites quem impertito honore cohonestaverat collocata ei in matrimonium sorore sua, Prusam mittit, moxque veneno sustulit. Movit inde Bajazites, et Philadelphiam proficiscitur, (cum enim totus Oriens ab annis fere centum Turcorum imperio premeretur, hæc urbs amplissima, hominumque frequentia celeberrima interim hactenus steterat, neque dum istorum tyrannidi cervicem submiserat, ipsaque, instar stellæ inter nubes in cœli vertice micantis, splendebat), et obsessam urbem ad deditionem compellit deficiente cives commeatu. Constitutis deinde pro libitu provinciarum rectoribus et præfectis, ad occidentales regiones cum omnibus B copiis tendit: jamque fretum transvectus arcem ad fauces Callipoleos, a Catalanis ipsisque Turcis jam diu dirutam penitusque excisam, a fundamentis novam excitavit, portumque seu stationem unde triremes excurrere, in quem deinde tuto se recipere possent, construxit, eique turrim amplissimam imminentem ad arcendos hostiles incursus imposuit.

CAPUT V.

Initia discordiæ inter Joan. Cantacuzenum et imperatricem Annam ejusque aulæ proceres. Cantacuzenus urbe discessit, dolo eum aggrediuntur adversarii; ab amicis monetur, qui adeo ab Alexio Apocauco in carcerem conjiciuntur; Apocaucum interficiunt, et propter ea omnes fere necantur. Michael Ducas auctoris avus paternus.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης (34) ὑπερβὰς τὴν μειρακιώδη, καὶ νεανικὴν, μεθ' ἡλικίωσιν καὶ τὴν ἀνδρῴαν μεθ' ὅσης ναρκότητος πρὸς τὴν πρεσβυτικὴν ἡτοιμάζετο τῷ τότε καιρῷ· καὶ γὰρ νέος ὤν, καὶ παιδαγωγῷ χρώμενος κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ προρρηθέντι Κανταχουζηνῷ, ἀνδρὶ συνετῷ καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ μαχιμωτάτῳ, καὶ τῶν εὐγενῶν, ὡς εἴποι τις, ἄνθος εὔοσμον. Τοιοῦτον γὰρ ὄντα, καὶ ὁ προεβασιλευκὼς Ἀνδρόνικος κατὰ πάντα ὡς ἀδελφὸν

C § Dum hæc geruntur imperator Joannes exacta juvenili ætate virilique consumpta, socordiæ ac desidiæ totus immersus senescebat. Hunc adhuc juniorem rexerat nobis memoratus dominus Joannes Cantacuzenus, vir prudens reique militaris peritissimus ac strenuus, nobilium, ut ita dicam, flos suavissimi odoris; talem equidem Andronicus imperator decessor Joannis, in omnibus non aliter quam fratrem habuit, ejusque fidei imperium ac filium

Ismaelis Bullialdi notæ.

(33) *Ὁ δὲ Παγιαζὴτ τὴν πρὸς Φιλαδελφίαν.* Chalcondylas lib. II, refert imperatorem Manuelem per Paduceatorem jussisse Philadelphiæ cives, ut se Bajaziti dederent ac permitterent: quibus parere recusantes Bajazites obsidione cinxit, urbeque potitus est. Libro etiam VI *Historiæ Musulm.* narrat Leunclavius Bajazitem anno hegiræ 792, Christi 1390, Philadelphiam subegisse; quæ per multos annos steterat, postquam cæteras Asiæ urbes in ditionem suam Turci redegissent. Philadelphia Lydiæ urbs est, Sardium metropolitæ olim subdita.

(34) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης.* Quæ ab Orchane usque filio Moratæ gesta sunt dum Christianorum et vicinorum Turcorum se rebus immiscent, leviter enarravit hujus historiæ auctor. Bajazitis inde initia usque ad Joannis obitum leviter hactenus perstrinxit: ad eorum deinde narrationem redit, quæ in aula Constantinopolitana, et in imperio Græcorum, quibus Joannes regnavit temporibus, acciderunt. Rerum ac eventuum præcipuorum seriem exponit, et infortunia narrat, quibus labantis illius imperii Constantinopolitani reliquiæ, sub Andronico et Joanne tanquam procellosis turbinibus circumactæ ac jactatæ, tandem perierunt. D Quarum ampliorem notitiam qui habere cupit, Cantacuzeni historiam et Gregoræ adeat. Jam diximus Cantacuzenum illum ob generis splendorem, eximias insignesque virtutes, quibus domi militiæque claruit, a Gregora et Nostro laudatum, accusatum vero a Phranze affectatæ tyrannidis, et in Joannem perfidiæ. His de objectis sibi criminibus passim in historia, quam scripsit, purgat se Cantacuzenus, omnemque suspicionem a se, quantum potest, amolitur. Quicquid sit, coronam imperialem sibi et uxori bis imponi voluit. Matthæum liberorum suorum primogenitum despotam designavit, calceosque purpureos induere jussit; Manuelem natu minorem Spartæ despotam proclamavit: ita ut viam ad imperium sibi suisque usurpandum ac retinendum, sternere voluisse videatur. Ut vero inceptum omitteret, vires, quibus instructus erat, infirmæ ac fluxæ, rerum imperii perturbatio, quæ attritæ in pejus quotidie ruebant, atque imminentia a Turcis pericula suaserunt.

moriens commisit. Sed Romæorum improspera et iniqua fortuna odium ei invidiamque conflavit: maxime etenim invidere solent homines illis, quos virtus ad altiora evehit: quapropter cum Joannem imperatorem adhuc adolescentem generum sibi habere Cantacuzenus vellet, nuptum data illi Helena filia sua, cæteri senatorii ordinis viri invidia exagitati matrem imperatoris adeunt, uxoremque ei ex Germania petendam pro consuetudine jamdiu usurpata dicunt, nullatenus vero ex subditis, ut a Germanis (aiunt) auxilia, et suppetias, si tempus ita exegerit, consequi possimus. His cum annuisset domina Anna, quæ Germana quoque fuit, et cui admodum cordi erat eodem sanguine imperatoris ac filii purpuram connubiali fœdere intingere, negligitur respuiturque Cantacuzenus, qui tutelæ ac administrationis onere excusso Constantinopoli egressus in Macedoniam secessit. Hinc opportunam occasionem nacti, qui invidia in illum ardebant, crimen majestatis in illum confingunt, totumque commentum pro re comperta ad imperatricem imperatorisque matrem referunt, dantque consilium ut res accurate exploretur. Jubeat, inquiunt, Majestas tua domesticum omnes turmas Macedonicas confestim cogere, Byzantiumque deducere. Horum etenim alterutrum animo versabant, aut ad jussa imperatoris præsto futurum, captivumque quem optant habituros; aut, si obsequi renuerit, accusationem criminis manifesti illi intentaturos, aliumque, qui rerum administrationem capessat, suffecturos. At interea Cantacuzeni consanguinei, et affines scriptis 9 clam litteris machinationem fraudemque illi aperiunt, monentque, si volet luce frui, tenebrasque effugere, contumacia usus mandata

A ἡγεῖτο, καὶ τὴν βασιλείαν σὺν τῷ παιδὶ τελευτῶντος ἀνέθετο. Ἀλλ' ἡ τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἀγαθὴ τύχη μῖσος ἐνέσπειρε, καὶ φθόνον ἀπέτεκε. Καὶ γὰρ φθονοῦσι μᾶλλον τοῖς μᾶλλον ἐπ' ἀρετῇ προϊοῦσιν, ὅθεν καὶ κατὰ τὸν τότε καιρὸν νέως ὢν ἔτι ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἠβούλετο ὁ Καντακουζηνὸς κηδεστὴς αὐτοῦ γενέσθαι (35) ἐπὶ θυγατρὶ Ἑλένῃ. Οἱ δὲ λοιποὶ τῆς συγκλήτου φθονοῦντες πρὸς τὴν μητέρα τοῦ βασιλέως ἐξ Ἀλαμανῶν καὶ Γερμανῶν, ὡς ἐκ συνήθους μακροῦ, τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ἀγαγέσθαι νύμφην ἔφασκον, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ ὑπηκόου, ὅπως ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ἐν καιρῷ δεομένῳ παρὰ τοῦ γένους ἐκείνου σχοίημεν. Συγκατανευούσης οὖν εἰς τοῦτο καὶ τῆς δεσποίνης Ἄννης ὡς ὅτι καὶ ἐξ Ἀλαμανῶν ἦν (36), καὶ προθύμως B εἶχε πάλιν ἐκ τῶν αὐτῶν αἱμάτων πορφύραν βάψαι τῷ βασιλεῖ καὶ παιδὶ, παροραται Καντακουζηνὸς καὶ αὐτὸς τῆς ἐπιτροπῆς τὸν φόρτον ἀποφορτίζεται, ἔξεισι τῆς Κωνσταντίνου, καὶ πρὸς Μακεδονίαν μεθίσταται. Καὶ οἱ τὸν φθόνον τρέφοντες εὗρον εὐκαιρίαν, καὶ καθοσίωσιν κατ' αὐτοῦ πλάττουσι, καὶ τῇ βασιλίσσῃ καὶ μητρὶ τοῦ βασιλέως τὸ πλάσμα ὡς πρᾶγμα βέβαιον ἀπαγγέλλουσι, καὶ δοκίμιον τοῦ πράγματος τῇ δεσποίνῃ συμβουλεύονται, Γενηθήτω, λέγοντες, πρόσταγμα παρὰ τῆς σῆς βασιλείας πρὸς τὸν δομέστικον ὥστε λαβεῖν τὰς τῶν Μακεδόνων ἴλας καὶ ἐλθεῖν ταχὺ πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐνενόουν, εἰ μὲν ἀπαντήσει πρὸς τὸ θέσπισμα, τὸν θηρώμενον ἕξουσιν ὡς ἀνδράποδον· εἰ δ' ἀποκρούσει τὸ προσταχθὲν, C εὔδηλον τὴν κατηγορίαν καταγγέλλουσι, καὶ ἄλλον ἐν τοῖς πράγμασιν χειροτονήσουσι ἔφεδρον. Οἱ δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ προσγενεῖς τε καὶ φίλοι τὸ δρᾶμα λαθραίως διὰ γραφῆς δηλοῦσι, καὶ, Εἰ μὲν

Ismaelis Bullialdi notæ.

(35) *Ἠβούλετο ὁ Καντακουζηνὸς κηδεστὴς αὐτοῦ γενέσθαι.* Phranzes lib. I, c. 12, tradit Andronicum morti vicinum mandatis supremis præcepisse, ut filius suus ac hæres Joannes filiam Cantacuzeni uxorem duceret, quam ob causam potiori jure affinitatem illam contractam Cantacuzenus cupiebat. Verum senatorii ordinis huic adversata est sententia, in quam Annam adducere haud difficile fuit. Rerum quippe summa ex testamento Andronici jam potiebatur Cantacuzenus, quod Annæ imperatrici Joannis matri grave ac molestum erat. Contracto deinde matrimonio illo, pluribus nitebatur munimentis tutor socerque imperatoris factus. Hoc loco lectorem monebimus historicum nostrum in enarrandis rebus, quæ sub imperatore Joanne gesta sunt, donec Cantacuzenus monachus et anachoreta fieret, ab hoc non multum dissentire: ex quo non parum auctoritatis ac commendationis ei accedere debet, cum Cantacuzenus diligens ac judicio præstans historicus sit. Paucis indicabimus illa quæ diversa apud Catacuzenum occurrunt, qui res illas singulas amplius et exquisite magis explicatas complexus est.

Lib. III, cap. 3, Cantacuzenus queritur se a patriarcha et Apocaucho statim post excessum Andronici petitum esse. Cumque in Triballos seu Servios, qui fines imperii populabantur, moturus esset, urbe excedit, prius vero quam abeat, imperatricem adit ei valedicturus. Dum inter se colloquuntur, Cantacuzenum Anna hortatur, ut ante discessum filiam suam imperatori Joanni despondeat, quod ut faceret, adduci tunc non potuit, et sponsalia illa post reditum suum distulit. Πρὶν δὲ Βυζαντίου ἐξελθεῖν γενόμενος ἐν βασιλείοις αὖθις ὡς συνταξάμενος τῇ βασιλίδι, τὴν θυγατέρα κελευούσης βασιλεῖ τῷ νέῳ Ἰωάννῃ τὸν μέγαν δομέστικον κατεγγυᾷν, ἀνεβάλλετο εἰς τὴν ἐπάνοδον ἐκεῖνος τὴν ἐκ τῆς Ἑσπέρας. *Antequam vero Byzantio discederet, in palatium iterum abiit imperatrici valedicturus: quæ cum hortata ipsum fuisset, ut Joanni imperatori adolescenti filiam suam desponderet, id facere post reditum suum ex Occidente distulit.* D Dissentit ergo a Cantacuzeno Ducas noster, qui eum ambiisse generum sibi imperatorem adsciscere narrat: eumque repulsæ impatientem, invidiaque procerum se peti animadvertentem Constantinopolim deseruisse.

(36) *Ἄννης ὡς ὅτι καὶ ἐξ Ἀλαμανῶν ἦν.* Ducas eam ex Alemania fuisse dicit; quod fortasse Sabaudiæ comites imperio subditos esse sciverit: vel quod eadem regione ortam, ac imperatricem ex ducum Brunsvicensium prosapia Annam Andronici senioris uxorem, crediderit. Verum Cantacuzenus ipsam ex Sabaudiæ comitibus ortam asserit. Quod confirmat Lambertus Vander-Burchius in Sabaudorum ducum principumque historia gentilitia, sed illam vocat Joannam: sic itaque ille: *Joanna uxor Andronici Palæologi imperatoris Byzantini, Amedei IV Sabaudiæ comitis VIII, et Joannæ Brebantinæ filia.* Gregoras, lib. VIII, c. penult. appellatam fuisse Annam, mutato nomine, tradit.

βούλει τὸν ἥλιον ὁρᾷν, καὶ σκότους ἀπέχεσθαι, τὰ πρωτεῖα τῇ παρακοῇ νέμε, γεγράφασιν· εἰ δ' ὑπήκοος γένῃ, ἕξεις πρὸ θανάτου τὴν σκότωσιν (37). Καὶ ταῦτα μαθὼν ὁ Καντακουζηνὸς, καὶ τοῦ θεσπίσματος καταφρονήσας προφανῶς ἀντέστη. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ (38) ψηφίζουσιν ἔπαρχον, Ἀλέξιον τὸν Ἀπόκαυκον, ἄνδρα ἀγενῆ τε καὶ ἄνανδρον, πλὴν ποικίλον ἐν πανουργίᾳ καὶ δεινὸν ἐν σκαιότητι, ὃν καὶ μέγαν Δοῦκαν ἡ βασιλὶς ὠφφικίωσεν. Οὗτος μαθὼν τοὺς τὸν Καντακουζηνὸν (39) ἀπαγγείλαντας τὰ γενόμενα, καὶ συλλαβὼν ἅπαντας προσγενεῖς τε καὶ φίλους, ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀπέκλεισε, τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ διακοσίους ἄνδρας, ἡμιθέους, ἥρωας, καὶ Πελοπιδῶν, καὶ Αἰακιδῶν ἀπογόνους. Τούτους ἔχων ἔνδον ὡς στρουθία εἰς πάγην, καὶ φοβηθεὶς μή ποτε νεωτερίσαντες ἀντέχωσι τοῦ φρουρίου, καὶ γένωνται οἱ δέσμιοι ἐγκρατεῖς δι' ἐπισκέψεως τῶν συγγενῶν

A imperatoria detrectet, quibus obsequentem manent ante mortem tenebræ. Hæc ubi intellexit Cantacuzenus jussis imperatoris spretis palam rebellat: tuncque qui in urbe erant in locum ejus alium præfectum constituunt Alexium Apocaucum, virum timidum et ignavum, vafrum tamen et astutum, scelerumque peritum artificem, quem etiam magni ducis officio et dignitate imperatrix auxit. Iste, cum rescivisset eos qui Cantacuzeno insidiarum machinationem et seriem patefecerant, comprehensos omnes ejus consanguineos et amicos supra ducentos viros, heroas et semones, Pelopidarum et Æacidarum abnepotes, in carcere magni palatii conclusit. Tanquam passeres itaque intra retia præpeditos dum retinet, veretur ne quando novi aliquid moliti B custodibus superiores evadant, et vincti palatium occupent, consanguineorum et amicorum studio et opera adjuti. Potior namque civium pars, cum se-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(37) *Πρὸ θανάτου τὴν σκότωσιν*. Excæcationem ut vitet monent: vero simile enim est ipsum excæcandum fuisse, si tunc captus fuisset, ut imperio ineptus redderetur; ipseque Cantacuzenus lib. IV, sub finem genero suo Joanni gratias agit, quod Matthæum Cantacuzenum filium non excæcaverit: hic enim imperium affectabat, et regnante patre Cantacuzeno despota designatus fuerat. Theophylactus Simocatta, *Hist. Mauricianæ*, lib. IV, cap. 6, de excæcato Hormisda Persarum rege a subditis suis verba faciendo hisce exponit: Νύκτα κατ' αὐτοῦ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς ἐψηφίζοντο. *Nocte perpetua eum damnarunt*, ne ut Cabades olim aufugeret, et contumelias sibi illatas ulcisceretur.

(38) *Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ*. In Cantacuzenum, dum Constantinopoli abest rei publicæ causa, invidia et odio accensi patriarcha et Apocauchus conjurant, et ut hostem proscribunt, hicque præfectus urbi creatus est. Cantacuzenus lib. III, cap. 22: Ἀπόκαυχον δὲ τὸν παρακοιμώμενον ἄρχοντα Βυζαντίου ἀποδείξαντες, ἐκέλευον τὸν πόλεμον κινεῖν ὅθεν ἂν αὐτῷ δοκοίη βέλτιον. *Apocauchum vero accubitorem Byzantii præfectum crearunt, jusseruntque in quascunque partes, prout ipsi e re publica visum erit, bellum movere.* Quisnam fuerit iste Apocauchus, et unde ortus, discimus a Cantacuzeno lib. III: Οὗτος γὰρ δὴ ὁ παρακοιμώμενος ἐκ Βιθυνίας ὁρμώμενος καὶ ἄσημος ἐκ φαύλων φὺς, τὰ πρῶτα μὲν ὑπεγραμμάτευσε πολλοῖς τῶν τὰ δημόσια χρήματα εἰσπραττόντων ὀλίγου ἕνεκα μισθοῦ, etc. *Hic accubitor* [Apocauchus] *ex Bithynia profectus, inglorius, parentibusque vilibus et obscuris natus, primum quidem operam suam mercede tenui vectigalium redemptoribus ad scriptum faciendum locavit.* Vocatur etiam a Nostro ἀγενὴς καὶ ἄνανδρος. Fortuna tamen usus secunda ad præcipuas palatii dignitates provectus est, ita ut magnus dux creatus sit.

(39) *Οὗτος μαθὼν τοὺς τὸν Καντακουζηνόν*. Noster historicus semel in carcerem compactos Cantacuzeni amicos indicat: sed hic historiæ suæ libro tertio capp. 86, 87 et 88, sæpius incarceratos fuisse queritur. His vero duobus postremis capitibus de constructione istorum ergastulorum loquitur, et de nece Apocaucho illata, cap. 87, sic narrat: Δεσμωτήριον δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καινὸν ποιεῖν διενοεῖτο. Οἴκου γὰρ ὄντος ἐκεῖ μεγάλου Ἰουστινιανείου προσαγορευομένου, τὴν στέγην ὑπὸ τοῦ χρόνου διεφθαρμένου, πᾶσαν εἴσοδον ἀναφράξας, οἰκίσκους ἔνδον ἐκείνου πλείστους διελεῖν ἐφ' ἑκατέρῳ μέρει, καὶ τούτοις κατακλεῖσαι τοὺς δεσμώτας ἄνωθεν καλωδίοις καθιείς, ὥστε νυκτὸς μὲν τοῖς οἰκίσκοις χρῆσθαι, ἡμέρας δὲ πρὸς μετρίαν ἄνεσιν τῷ ὑπολελειμμένῳ μεταξὺ χωρίῳ. *Carcerem novum in Constantini Magni palatio exstruere cogitavit: in quo domus ampla de Justiniani nomine appellata stabat, cujus tecta temporis lapsu diruta erant: aditibus omnibus præclusis, intra illius parietes tuguriola plurima a se invicem separata ex utraque parte ædificare volebat, in quæ per superius ostium carcerati funibus demitterentur, in hisque totam noctem agerent: per diem vero in area levandæ ægritudinis causa deambulare iis liceret.* C Quomodo vero interemptus fuerit Apocauchus sequenti capite 88 narrat eodem fere modo, quo Ducas noster. Alia vero Constantinopoli gesta sunt, quæ recenset Cantacuzenus, ex quo Apocauchus præfecturam urbis inivit, ad ipsius cædem per incarceratos illos patratam. Statim namque præfectus urbi creatus Apocauchus, aliquos Cantacuzeni amicos interfecit; aliquos in vincula conjecit; quo territi alii ad hunc aufugiunt, et hortantur ne longiores moras nectat: imperatorisque nomen et insignia quanto ocius sumat: quorum monitis tandem paruit; et ornamenta imperatoria induit. Quæ cum ad Annam et senatum Constantinopolitanum allata essent, iis placuit Joannem imp. Palæologum coronari. Apocauchus porro auctoritate sibi concessa per superbiam ac proterviam abutendo, Cantacuzeni matrem diris ac inhumanis modis in carcere vexat; quæ febri tandem correpta, medicorum ope, alimentisque opportunis immanitate sævissima ei negatis, anno 6850 D [Christi 1342], Januarii die 5 diem obiit. His peractis ad Serviæ seu Triballorum Cralem Stephanum Cantacuzenus abit, et junctis cum eo fœderibus auxilia sibi parat. Ubi dum moratur, Atinis seu Aidinis F. Amur sive Homur superato Hellesponti freto Didymotœchum advolat, ei opem laturus, qui a Cantacuzena humane ac magnifice excipitur: et per longum tempus frustra exspectato Cantacuzeno in Asiam revertitur. Unde ab illo evocatus opem fert, et auxiliares copias ei adducit. Cum vero Smyrna a Latinis capta fuisset, eam oppugnaturus Amurius abit, frustraque tentat. Imperatrix ad Orchanem auxilia rogatum legatos mittit et fœdus cum eo init: quod Cantacuzenus, Orchane in partes suas tracto, interrumpit; iterumque Amurium ut sibi opem ferat accersit. Apocauchi deinde consilium de exstruendo carcere secutum est, et cædes illius ab incarceratis patrata.

natus, tum plebs Cantacuzenum suspiciebat, quem magnificentissimum et in omnes maxime beneficum experti erant: hac de causa ejusmodi consilium improbum init: omnes inter se versari familiariterque colloqui intra carceris septa interdiu permittere, per noctem vero separatos binos singulos vel etiam ternos in quibusdam domunculis custodiæ securioris causa concludere. Jamque consilium peragebatur, asseresque et ligna apparabantur, et fabri advocati erant, cum illud, qui sub custodia tenebantur, senserunt, inque sui certam ac manifestam perniciem parari cognoverunt: illamque per noctem singulorum separationem, strangulationem aut in profundum mare demersionem prænuntiare, hosque sermones dum inter se agitant, animo despondent. Interim Apocaucus fabris ostensurus modum et ordinem, quem teneant in cameris illis exstruendis, nullo comitante equite, sed uno servo, eoque, ut mos ipsi erat, pedibus sequente venit, intraque januam carceris ingreditur; quem mox conspectum, ut communem omnium pestem, vitæque singulorum insidiantem, unus eorum inter præcipuos ex genere *Raoul* apprehensa vice gladii tabula obvia, quæ ad limen statuendum dedolata erat, invadit, ejusque caput percutit, et Apocaucus ab equo, velut alius Satan de cœlo, cadit. At Apocauci servus cum Raoul colluctatur, et ambo tanquam in certamine singulari stant: dumque simul confligunt, incarceratorum alius arrepta de fabri manibus securi, **10** humi jacentis caput abscindit, illudque palo infixum in propugnaculi quadam parte depangit. Tantum facinus non parum attonitos reddidit Byzantinos, imperatricem ipsam, totumque exercitum; omnes itaque concursu ad palatium promiscue facto ingrediuntur, non tamen citra pugnam cædemque, sed multa vi facta sibi via: omnesque trucidarunt, præter sex, qui in subterraneo templi novi monasterii specu delitescentes salvi evaserunt; plurimos etiam in medio templo mactaverunt, nec adytorum, aut altaris majestas et reverentia, ut parceretur ulli, quidquam valuere. Inter eos equidem, qui tanto periculo erepti sunt, fuit avus meus paternus MICHAEL DUCAS: ipsi porro monachorum illius monasterii mantis seu cappis induti Constantinopoli aufugerunt, et in oppositam continentem Asiam transvecti, in regiones orientales alius in Bithyniam, alius alio discesserunt, avusque meus Asiam petiit, adivitque Jesæum filium Atenis, et ei, sibi quæ acciderant, narrat. Eruditus equidem erat,

A (καὶ φίλων καὶ γὰρ τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως μέρος ὅσον τῆς γερουσίας, ὅσον τὸ συρφετὸν ἐσέβετο τὸν Κανταχουζηνὸν ὡς μεγαλοδωρότατον, καὶ εἰς ἅπαντας εὐεργετικώτατον), βουλεύεται βουλὴν πονηρὰν· τὴν μὲν ἡμέραν ἔχειν ἀλλήλοις τὸν ὅμιλον, καὶ συνδιάγειν ἐντὸς τοῦ φρουρίου τοὺς ἅπαντας, τὴν δὲ νύκτα κατὰ μέρος σὺν δύο, καὶ σὺν τρεῖς ἀσφαλίζεσθαι ἐν οἰκίσκοις τισί. Τὸ δὲ βουληθὲν εἰς ἔργον ἤγετο, καὶ δὴ σανίδες, καὶ ξύλα, καὶ τέκτονες παρεσκευάζοντο. Ὡς δὲ τὸ πραττόμενον οἱ φρουρούμενοι ἔγνωσαν, εἶπον ἐν αὐτοῖς, Οὐκ ἄλλο τοῦτο πλὴν προφανὴς ἡμέτερος ὄλεθρος. Ἡ γὰρ ἀπ' ἀλλήλων διάστασις τὴν νυκτώδη πνιγμονὴν, ἢ τὴν ἐν βυθῷ τῆς θαλάσσης καταπόντωσιν προμαντεύεται. Ταῦτ' ἔφασκον, καὶ εἰς ἀθυμίαν ἐνέπεσον. Ὁ δ'
B Ἀπόκαυκος ἐλθὼν τοῦ μεθοδεῦσαι τὰς σκηνὰς, πῶς δεῖ πῆξαι τοῖς ἀρχιτέκτοσιν, μόνος ἔφιππος οὐκ ἄλλου τινὸς συνιππεύοντος πλὴν ἑνὸς δούλου, καὶ τούτου πεζοποροῦντος ὡς ἔθος· ἐντὸς δὲ τῆς θύρας τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τοῦτον οἱ ἐκεῖ κατεχόμενοι ὡς φθορέα κοινὸν, καὶ ψυχάρπαγα θεασάμενοι, μίαν τῶν παρατυχόντων [παρατυχουσῶν] σανίδων φλιᾶς ἕνεκα λεπτυνθεῖσαν, λαβὼν εἷς τῶν προὐχόντων ἐκ γένους Ῥαοὺλ ἀντὶ ξίφους παίει κατὰ κεφαλῆς τὸν Ἀπόκαυκον. Ὁ δὲ κατὰ γῆς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὡς ἀπ' οὐρανοῦ ἄλλος Σατὰν πίπτει. Ὁ δὲ δοῦλος πλέκεται τῷ Ῥαοὺλ (40) καὶ ἄμφω μονομαχοῦντες εἱστήκεσαν. Τούτων δὲ ἀσχολουμένων ἐπὶ τῇ πάλῃ, ἕτερος τῶν ἐγκλείστων πέλεκυν παρὰ τῶν
C τοῦ τέκτονος χειρῶν ἁρπάσας τὸν χαμαὶ πεσόντα καρατομεῖ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐν ἑνὶ μέρει τῶν προμαχώνων ξύλῳ πεπερονημένην προσπήγνυσι. Τοῦτο οὐκ ἐς μικρὰν ἀθυμίαν ἐνέβαλε τοὺς Βυζαντίους σύναμα τῇ κρατούσῃ, καὶ παντὶ τῷ στρατῷ· ἀλλὰ φύρδην ἅπαντες συνδραμόντες ἐντὸς τοῦ παλατίου εἰσῆλθον οὐκ ἀκόπως οὐδ' ἀναιμακτὶ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς βίας, καὶ πάντας κατέσφαξαν πλὴν ἓξ σωθέντων ἐν τῷ ὑπογείῳ τοῦ ναοῦ τοῦ νέου· καὶ γὰρ τοὺς πλείονας ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ τούτου κατέθυσαν, οὐκ αἰδοῖ, ἢ φειδοῖ χρησάμενοι τῶν ἀδύτων ἕνεκα καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐξ ὧν εἷς ὁ πατρὸς πατὴρ (41) καὶ ἐμὸς πάππος ἐτύγχανε ΜΙΧΑΗΛ ΔΟΥΚΑΣ· οἳ καὶ ἄμφια ἐνδυθέντες μοναχῶν τῶν ἐκ τῆς μονῆς ἐξῄεσαν τῆς Κωνσταντίνου, καὶ τὴν περαίαν διαβάντες εἰς τὰ μέρη τῆς ἕω
D διεσπάρησαν, οἱ μὲν εἰς Βιθυνίαν, ἕτερος ἀλλαχοῦ· ὁ δ' ἐμὸς πάππος εἰς Ἀσίαν, καὶ δὴ ἐντυχὼν τῷ Ἐσὲ τῷ υἱῷ τοῦ Ἀτὴν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν δῆλα ποιήσας, καὶ γὰρ ὑπῆρχε παιδείας μεστὸς, καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(40) *Ἐκ γένους Ῥαούλ.* Unde genus duxerit Raulus ille non mihi constat; cujusdam ejusdem nominis mentionem facit Gregoras, lib. VI, duobus in locis, qui a Muzalone relictam Theodoram, Michaelis imperatoris ex ejus sorore Eulogia neptem, uxorem duxit: Γυνὴ δὲ πρότερον τοῦ Μουζάλωνος τοῦ πρωτοβεστιαρίου ὕστερον καὶ τοῦ Ῥαοὺλ πρωτοβεστιαρίου καὶ αὐτοῦ γενομένου. Et infra refert Constantinum Porphyrogenitum Rauli filiam uxorem duxisse; Phranzes, lib. III, c. 23 et 25, Georgii Rauli viri nobilitate generis eximii meminit, qui num ex eadem gente ortus fuerit non mihi constat.

(41) *Ὧν εἷς ὁ πατρὸς πατήρ.* Ex hoc loco discimus Historiæ hujus auctorem ex Ducarum antiqua gente originem paternam duxisse: ex qua imperatores aliquot orti sunt, Constantinus Ducas, Michael, Alexius Murzuphlus dictus, et quartus Joannes Vatacia cognominatus: si tamen hic ex eadem gente ortus sit; quem Didymotœcho oriundum ex Georgio logotheta didicimus.

πάσης τῆς ἄλλης ἔξω σοφίας ἀνάπλεως, καὶ ἰατρικῆς τέχνης οὐκ ἄμοιρος, γένει τε καταγόμενος τῶν ἀνέκαθεν Δουκῶν κἀκ τῆς αὐτῆς σειρᾶς χρυσόκοσμος κρίκος. Δεξιοῦται τοῦτον ὁ τύραννος, καὶ προνοεῖ, καὶ φιλοτιμεῖται τὸν ἄνδρα σιτηρεσίοις παντοίοις καὶ εὐεργεσίαις ἀμείψας, καὶ τοῦτον ἐν Ἐφέσῳ καθίστησι, καὶ τὴν μετοικίαν ὡς πατρίδα ἐνηγκαλίσατο. Καὶ τὸν ἀλλογενῆ καὶ βάρβαρον ὡς θεόσεπτον ἔσεβε καὶ ἐτίμα, εἰς νοῦν λαμβάνων τὰς ἀτασθαλίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ προβλέπων ὡς ὅτι ἐν ὀλίγῳ πάντα τὰ τῆς Θρᾴκης, καὶ μέχρι Δανούβεως, ὑπὸ χεῖρας τῶν Τούρκων πεσοῦνται, καὶ αὐτοκράτορες φανήσονται ὡς ἐν ὀλίγῳ, καθὼς καὶ πρὸ ὀλίγου ἐν Φρυγίᾳ τε καὶ Ἀσίᾳ, καὶ τῶν ἐπέκεινα ἐγένοντο, Θεοῦ παραχωροῦντος διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν τότε πολιτευομένων Ῥωμαίων, καὶ ἡμετέρων ἀποπάππων.

A et scientiarum liberaliumque artium peritissimus, medicæ artis non ignarus, genus ducens ab antiquis illis Ducis, inque prosapia ista veluti catenæ annulus aureus splendebat. Hunc ergo honorifice excepit tyrannus, providitque ut cuncta necessaria commeatusque rerum omnium ei præberentur, beneficiisque cumulato Ephesum habitandam concessit: quæ sedes peregrinæ æque ac patria gratæ ipsi ac charæ fuerunt; barbarum vero et alienigenam non aliter quam divina providentia constitutum regem veneratione ac cultu prosecutus est, reputans Romæorum scelera, prævidensque brevi Thraciam universam cæterasque ad Danubium pertinentes regiones Turcos invasuros, et subacturos: ut paulo ante Phrygiam, Asiam ulterioresque provincias de-
B bellarant, ita annuente Deo, et peccata Romæorum tunc viventium majorumque nostrorum vindicante.

CAPUT VI.

Cantacuzenus calceos purpureos induit, imperator salutatur et ad Serviæ Cralem fugit, et cum eo fœdus percutit (42).

Ὁ γὰρ Ἰωάννης ὁ Κανταχουζηνὸς, ὃν καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε, μαθὼν τὴν γεγονυῖαν εἰς τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς τε καὶ φίλους ἄδικον σφαγὴν, καί τινες ἐκ τῆς πόλεως εἰς αὐτὸν ἀφικόμενοι οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, προσγενεῖς ὄντες αὐτοῦ καὶ τῶν φονευθέντων καθ' αἷμα, καὶ ἐξ ἀγχιστείας πλείονες μελανειμονοῦντες παρέστησαν τῷ Κανταχουζηνῷ κλαίοντες, καὶ ὀλοφυρόμενοι, καὶ καταβοῶντες αὐτοῦ, ὡς Ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ τοὺς ἡμετέρους ἀποβαλλόμεθα, καὶ τὸ ἄνθος τῶν Ῥωμαίων κατεμαράνθη, καὶ ἔλωλεν· ἡ βασιλεία ἐν χερσὶ γυναικείαις κερκίδος δίκην παραχλωθεῦσα καὶ παρατρακτοῦσα τὴν ἀλουργίδα, ἡ ἀρχὴ ἐν ὑπομαζίῳ βρέφει, μόλις τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶτταν ἐν παιγνίοις καὶ ψελλίσμασι ἐνεργεῖν δυναμένῳ. Ἡ δυναστεία ἐν ἀγοραίοις καὶ μηδαμινοῖς ἀνδράσι. **Πείσθητι τῶν ῥημάτων ἡμῶν, καὶ ἀντιλαβοῦ τὴν ἡγεμονίαν, καὶ περίζωσε τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, καὶ ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε ἕνεκεν ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης.** Τότε δ' ὁ Κανταχουζηνὸς (43), ἀναλογισάμενος τὰς ἐπαναστάσεις τῆς

Joannes itaque Cantacuzenus in superioribus sæpius dictus audita amicorum ac consanguineorum tam inique patrata cæde [vehementer perculsus est] conspectisque non paucis sanguine et affinitate proximis, tam sibi, quam occisis, qui pullati urbe relicta ad eum transierunt, **11** ejulatibusque ac singultibus mistas querelas in eum jactarunt, se suosque propter illum quotidie trucidari, Romæorum-
C que florem cædibus convulsum radicitus languescere, imperii sceptrum feminæ manibus tractari, in iisque transformatum in radium textorium, colo fusoque additis, texendis purpuris inservire, dignitatem imperialem infanti adhuc lactenti innixam, qui crepundia vix dignoscat et lingua balbutiente eorum nomina vix proloquatur, magistratus forensis turbæ homines vilesque obtinere. *Crede*, inquiunt, *verbis nostris, imperiique fasces sume, accinge gladium super femur tuum, intende, procede et regna propter veritatem, mansuetudinem et justitiam.* Cantacuzenus, animo tum revolvens ab imperatrice et senatu invidia exagitatis adversum se præter rationem excitatas turbas, insidiisque se petitum, Ro-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(42) Quæ hoc capite Ducas enarrat, videntur potius ante Apocauci mortem, quam postea accidisse: anno nempe 6850 (Christi 1342), quo tempore Joannes imperator Palæologus annos 10 natus erat; cui ætati impuberi conveniunt verba illa ἡ ἀρχὴ ἐν ὑπομαζίῳ, etc.; post mortem enim Apocauci non longo tempore CPolim ingressus est Joan. Cantacuzenus anno 6855 [Christi 1347], quo tempore Palæologus annos fere 15 natus erat, nec amplius lactens balbutiensque appellari poterat.

(43) *Τότε ὁ Κανταχουζηνός*. Hortatu suorum amicorum imperatoria ornamenta induit Cantacuzenus, crepidas sericas coccinei seu purpurei coloris, quæ insignia fuerunt ab impp. Constantinopolitanis usurpata. Zonaras tom. III, de Basilino quodam remige imperatoriæ triremis Michaelis Theodoræ filii mentionem faciendo, Ἐδίδου αὐτῷ τὰ φοινικόχροα πέδιλα, καὶ προσέταττεν ὑποδήσασθαι, καὶ βασιλέα ἀνεῖπε. *Dedit ei* (id est Michael impera-
D tor Basilino) *purpureos calceos, et induere præcepit, eumque imperatorem appellavit.* Nicetas Choniates in *Annalibus* duobus locis: primo cum Alexius Comnenus Joannem filium suum successorem designat, Ἐρυθροῦ τέ οἱ πεδίλου μετεδεδώκει καὶ βασιλέα ἐδεδώκει ἀναγορεύεσθαι. *Crepidas purpureas ei concessit, imperatoremque appellavit*: et tomo III de Theodoro Lascari, Τὸ ἐρυθρὸν πέδιλον ὑποδύεται, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὑφ' ὅλων τῶν ἑῴων ἀναγορεύεται. *Calceos purpureos induit, et Romanorum imperator ab Orientalibus omnibus proclamatur.* Gregoras etiam libro tertio de Palæologorum generis splendore disserens, et de contracta affinitate ab Alexio Angelo imperatore cum Palæologo Alexio, cui Irenem primogenitam filiam despondit, eamque imperio destinavit: Ὃς ἐπειδὴ γονῆς ἄῤῥενος αὐτὸς οὐκ ηὐμοίρει, ταύτην ἐρυθροῖς ὑποδεδέσθαι κρηπῖσι προσετετάχει· ἵνα εἴη αὐτή τε, καὶ ὁ ταύτῃ συζευχθησόμενος τῆς βασιλείας διάδοχος. *Qui* [Alexius

mæis obtemperat, calceosque purpureos et sericos induit, imperatorque ab universo exercitu salutatur, Deo, ut mihi visum est, cor ejus indurante, ut seditionibus intestinis scissum Romanum imperium Turci invaderent, omnesque illius provincias vastarent: atque etiam alias gentes, Triballos, Mysos, Albanos cæterasque ad occasum sitas; justitia divina, quæ cuncta providet, pœnas exigente a gentibus, quæ continuis incursibus Romanum imperium lacessierant, vindicante etiam Romæorum perjuria. Juramentis namque præstitis, addito excommunicationis anathemate diro, fidem suam obstrinxerant imperium servaturos Lascaris filio, nec unquam Palæologi defectioni adhæsuros, aut opem illi laturos: contrario nihilominus jurejurando sanxerunt imperatorem Romanorum se agnoscere Palæologum, excæcato prius Joanne Lascari. Anathemate itaque percussi, in se ipsos maledictionem, ut Judæi tempore passionis Domini, atque exsecrationem accersiverunt, penitusque perierunt, ut narrationis series ostendet, iisdem pœnis ac Judæi, quorum scelera imitabantur, damnati. Statim itaque collectis copiis Thracicis, simulque ab urbe transfugis, ad Serviæ Cralem pergit, sibique illatam præter omne jus et fas contumeliam ei ab initio exponit, suorumque affinium cædem. His etenim temporibus Stephanus, hoc enim erat Cralæ nomen, admodum illustris et potens erat; sic namque accidere solet, ut, corporibus multa mole assurgentibus, multoque gravitatis pondere depressis ac demersis, quæ levia et tenuia sunt, in sublime ferantur. Romæorum certe infortunia et quotidiani seque **12** serie continua excipientes tumultus bellici atque intestinæ seditiones, Barbarorum colluviem superiorem ipsis potioremque reddiderant. Unde Serviorum principi audacia nata vires acquirendi, et Cralæ nomen assumendi: quæ barbara appellatio Græce reddita βασιλεὺς (id est imperatorem) designat. Cum audiisset ergo Cantacuzeni querelas lætitia completus, suppetias ei se laturum, ut Romæis resistat, pollicetur, etiamque tulit. At Byzantines, ubi certiores facti sunt de Cantacuzeni defectione, ipsumque imperii insignia induisse, et ab omnibus, qui Thraciam tenebant, Selymbriam usque procla-

A βασιλίδος, καὶ τῆς συγκλήτου φθόνῳ φερόμενοι [φερομένων] κατ' αὐτοῦ, ἄνευ τινὸς εὐλόγου αἰτίας, καὶ τῆς τυχούσης ἐπιβουλῆς, συνυπακούει τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ἀμφιέννυται τὰ κόκκινα καὶ τὰ σηρικὰ πέδιλα, καὶ βασιλεὺς παρὰ τοῦ στρατοῦ ἀναγορεύεται, οἶμαι τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο σκληρύναντος τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τοῦ διχοστατῆσαι τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων, καὶ διὰ μέσου τούτων εἰσάξαι τοὺς Τούρκους τοῦ καταφθεῖραι πᾶσαν γῆν Ῥωμαίων τὴν ὑπὸ χεῖρα, καὶ οὐ μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ Τριβαλλῶν, καὶ Μυσῶν, καὶ Ἀλβανιτῶν, καὶ παντὸς ἄλλου δυτικοῦ ἔθνους· κρίμασιν ὡς οἶδεν ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τὰ μὲν ἄλλα γένη τιμωρῶν διὰ τὰς συνεχεῖς ἀντάρσεις κατὰ Ῥωμαίων· τοὺς δὲ Ῥωμαίους διὰ τοὺς φρικωδεστάτους ὅρκους (44), B καὶ ἀφορισμοὺς ἀφορήτους οὓς ἔφερον κατὰ κεφαλῆς αὐτῶν ὀμνύντες, καὶ ἐξομνύντες τοῦ φυλάξαι τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ τοῦ Λάσκαρι, καὶ μηδ' ὅλως συνομαρτεῖν καὶ συναντaίρειν τῷ Παλαιολόγῳ πρὸς ἀποστασίαν. Ἀντιστρόφως δὲ πάλιν ἀντομνύειν ὥστε ἔχειν καὶ στέργειν βασιλέα Ῥωμαίων τὸν Παλαιολόγον, ἀποτυφλώσαντες πρῶτον Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν, καὶ ἀναθέματι καθυπαχθέντες αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ δεσποτικοῦ πάθους, ἐπισπάσαντες τὴν ἀράν. Οἳ καὶ ἄρδην ἀπώλοντο, ὡς παρακατιὼν ὁ λόγος δηλώσει, τὴν ταυτοπάθειαν τῶν Ἰουδαίων κατακριθέντες ζηλωταὶ τῶν παρανομιῶν γενόμενοι. Εὐθέως οὖν παραλαβὼν ἃς εἶχε δυνάμεις Θρᾳκικὰς, καὶ τοὺς ἐκ C τῆς πόλεως αὐτομόλους, πρὸς Κράλην Σερβίας παραγίνεται, καὶ τὴν ἅπασαν ἣν ἀδίκως ὑπέστη ζημίαν, καὶ ὄνειδος, καὶ τὴν ἐκ τοῦ γένους τῶν οἰκείων φθορὰν ἅπαντα καταγγείλας. Ἦν γὰρ εὐδοκιμῶν ὁ Στέφανος τῷ τότε καιρῷ, οὕτω γὰρ ἦν τῷ Κράλῃ ὄνομα. Καὶ γὰρ, ὡς ἔθος, τὸ ὀγκῶδες καὶ βαρὺ ταπεινωθὲν, τὸ κοῦφον καὶ λεπτὸν εἰς ὕψος αἴρεται. Αἱ γὰρ δυστυχίαι τῶν Ῥωμαίων, καὶ αἱ καθημεριναὶ ἀλλεπάλληλοι ταραχαὶ, καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, τοὺς βαρβάρους καὶ ἀγελαίους ὑπερέχοντας αὐτῶν πεποιήκασιν. Ὅθεν ὁ τῶν Σέρβων ἀρχηγὸς ἐτόλμησεν ἀναδύσασθαι κράτος, καὶ Κράλης ὀνομάζεσθαι. Τοῦτο γὰρ τὸ βάρβαρον ὄνομα ἐξελληνιζόμενον βασιλεὺς ἑρμηνεύεται. Ἐνωτισθεὶς οὖν τῶν ῥημάτων Καντακουζηνοῦ (45),

Ismaelis Bullialdi notæ.

Angelus] *postquam prolem masculam non suscepit, crepidas purpureas induere hanc* Irenem filiam suam *præcipit, ut ipsa et qui ei junctus esset, in imperio ei succederent.*

(44) *Τοὺς δὲ Ῥωμαίους διὰ τοὺς φρικωδεστάτους ὅρκους.* Theodorus Lascaris II, Joannis Batatzæ seu Vataciæ filius, Joannem filium suum pupillum moriens reliquit, tutoresque ei dedit Arsenium patriarcham et Musalonem. Theodorus, quod futurum verebatur, a successore suo avertere voluit, ideoque semel atque iterum ab aulæ suæ proceribus infimisque jusjurandum exegit, ut filio suo fideles obsequentesque eo constricti se præberent; post illius etiam obitum repetitum ac statim violatum est. Hoc de negotio adeundus Gregoras lib. 3, cap. 6, et Phranzes lib. I, cap. 3. Michael etiam Palæologus, et Muzalonis cædis rei, anathemate D dirisque devoti et excommunicati sunt.

(45) *Ἐνωτισθεὶς οὖν τῶν ῥημάτων τοῦ Καντακουζηνοῦ.* Stephanus Serviæ Cralēs Cantacuzeno auxilium roganti conditiones tulit, quibus ei opem ferre cogitabat: at duras nimis visas Cantacuzenus haud admisit. Stephanus propterea Cantacuzeno indignatus de vi ei inferenda consilium agitavit, verum per uxorem Cralænam reconciliatus statim fuit. Cantacuzenus lib. III, cap. 43 et 44. Monendus hic lector hunc Serviæ despotam seu Cralem Stephanum, ad quem Cantacuzenus confugit, ex Nemagna gente fuisse, vocatumque imperatorem, Byzantinique imperii provincias Thessalonicam usque dominationi suæ supposuisse. Regnare cœpit hic Stephanus anno 1331, quo patrem suum Uroscum aulicorum consilio gula fracta interfici jussit. Regnavit ad annum usque 1354, cum ad

καὶ πλήρης ἡδονῆς γεγονὼς, συνέθετο τοῦ δοῦναι αὐτῷ βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν πρὸς ἀντιπαράταξιν τῶν Ῥωμαίων, ὃ καὶ πεποίηκεν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως μαθόντες τὴν ἀποστασίαν Καντακουζηνοῦ, καὶ τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἐνδυθέντα, καὶ παρὰ πᾶσιν ὡς βασιλέα ἀναγορευόμενον τοῖς ἐν τοῖς Θρᾳκῴοις μέρεσιν οἰκοῦσιν ἄχρις αὐτῆς Σηλυμβρίας, κατωδυνῶντο τὴν ψυχήν. Καὶ πλήρεις δειλίας καὶ φόβου γενόμενοι συνείχοντο κοινολογοῦντες ὁ καθεὶς πρὸς τὸν γείτονα τί ἄρα ἔσται τὸ ἀποβησόμενον, τί δὲ ἡ πρὸς τὰ κακὰ ῥέπουσα τύχη τοῖς Ῥωμαίοις ἔκλωσεν.

matum imperatorem et agnitum, vehemens animi dolor invasit; tuncque perculsi metu ac terrore omnes, conventus et colloquia agitando disserere intér se vicini de incerto imminentium exitu, in quamve partem fortuna anceps Romæis tot calamitatibus afflictis inclinaret.

CAPUT VII.

Homur Atinis filius trajecto Hellesponto in Europam venit, Callipolim appellit. et Didymotœchum, ubi Cantacuzeni uxor substiterat, proficiscitur. Turci Thraciam vastant. Smyrna ab equitibus militiæ Hierosolymitanæ capta. Eam frustra recuperare tentat Homur, et in oppugnatione occumbit.

Τῶν τοῦ Ἀτὴν Τούρκου υἱὸς εἷς Ὀμοὺρ ἐπονομαζόμενος, ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ Σμύρνῃ πολιχνίων, καὶ αὐτῆς Σμύρνης κατὰ διαδοχὴν λαβόντος [λαβὼν] τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀτὴν τολμηρὸς ὢν, καὶ θρασυκάρδιος· ἐντυχὼν καὶ λιμένας οἵους ἐγκολπίζεται ἡ Ἰωνία, καὶ δρυμῶνας πολυξύλους καὶ πρὸς κατασκευὰς φορτικῶν νηῶν καὶ μακρῶν τριήρων ἐπιτηδείους, κατεσκεύασεν αὐτάρκως πρὸς ἃς ἠβούλετο ληστρικὰς διήρεις τε καὶ τριήρεις. Καὶ ἐπεμβαίνων αὐτὰς, ἐπόρθει τὰς περικύκλῳ πόλεις καὶ νήσους Μιτυλήνην σὺν πάσῃ νήσῳ Λέσβῳ, Χίον, Σάμον, Ναξίαν καὶ πάσας τὰς περικύκλῳ νήσους. Μαθὼν δὲ τὴν διχοστασίαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὅπως Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς ἀνὴρ εὐγενής τε καὶ τῶν πάλαι ἡρώων ἀπόγονος, ἀνδρεῖος, μαχιμώτατός τε περὶ τὰ πολεμικὰ, καὶ συνετὸς ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς ἤθεσι, βουλὴν βουλεύεται πονηράν. Στόλον γὰρ εὐπρεπίσας τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα λέφη, καὶ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος πρὸς Καλλιούπολιν ἀφίκετο αὐτοκάλεστος· κἀκεῖθεν ἐξελθὼν διὰ ξηρᾶς ἄχρις Διδυμοτοίχου ἀφίκετο. Ἔτυχε γὰρ ἐκεῖσε διάγουσα ἡ γυνὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ πανοικί. Ἀπερχομένου γὰρ αὐτοῦ ἐν Σερβίᾳ συναγαγὼν πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ πᾶσαν ἄλλην περιουσίαν, καὶ παῖδάς τε καὶ γυναῖκα, ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ εἰς Διδυμότοιχον ἤγαγε, καὶ πᾶσαν ἄλλην τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν τοῦ πολιχνίου παρασκευάσας τότε πρὸς τὸν Κράλην ἀφίκετο. Ὁ δὲ Ὑμοὺρ μὴ εὑρὼν τὸν ποθούμενον ἐδεινοπάθει καὶ ἐδυσχέραινε· ἐπεθύμει γὰρ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ ὁμιλῆσαι καὶ ὅρκους διδόναι, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ, τοῦ εἶναι ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτῶν ἀδελφοὺς καὶ συλλήπτορας. Ἡ δὲ Καντακουζηνὴ δεξιωσαμένη τοῦτον, καὶ φιλοφρόνως ἀποδεξαμένη συμπάσῃ δαψιλεῖ ζωοτροφίᾳ, καὶ ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς, διήρκεσε μῆνας τρεῖς ἐκδεχόμενος τὸν Καντακουζηνὸν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἕως πεντακοσίους Τούρκους ἱππεῖς, καὶ ἑτέρους τόσους πεζοὺς ἐκ τῶν αὐτοῦ τριήρων· οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ στόλου συναθροισθέντες, καὶ εἰς τὰ τῶν ὑπερεχόντων πλοίων ἐμβάντες τὴν παράλιον πᾶσαν ἐλεηλάτουν ἐξ αὐτῆς-

Atinis Turcorum principis filiorum unus, Homur dictus, Smyrnæ oppidorumque tractus illius princeps, quam ditionem a patre Atine jure hereditario obtinuerat, audax ipse et generosus: quosque Ioniæ littora in sinus curvata portus efficiunt occupabat, sylvasque arboribus densissimas aptis ad fabricandum naves actuarias longasque triremes; ex quibus materias abunde coegit ad prædatorias biremes triremesque pro libitu construendas; quas cum conscendisset, urbes et insulas in ambitu circumjacentes vastavit, et depopulatus est Mitylenen cum tota insula Lesbo, Chium, Samum, Naxum cætérasque alias vicinas insulas. Cum vero nuntius ad ipsum perlatus esset de Romæorum discordia civili, innotuissentque ipsi Joannis Cantacuzeni nobilitas genusque ab heroibus olim deductum, bellica etiam virtus reique militaris peritia, quæ morum probitati ac prudentiæ conjunctæ erant, consilium improbum inivit. Instructam enim classem quadraginta navium portu deduxit, et Callipolim nullo sollicitante appulit, exscensione demum facta terrestri itinere Didymotœchum inde pervenit, ubi Cantacuzeni uxor cum tota familia substiterat; **13** in Serviam enim discedens Cantacuzenus universam supellectilem auream atque argenteam cæterasque opes convasatas, liberos simul et uxorem Adrianopoli deduxerat, et Didymotœchum transportarat; securitati insuper oppidi hujus ab ipso provisum cum ad Cralem se contulit. At Homur cum illum, quem tantopere cupiebat, non invenisset, moleste id tulit; magna siquidem videndi eum cupiditate tenebatur, et alloqui mutuoque jurejurando fœdus ferire, societatemque fraternam et amicitiam firmare, cujus præter mortem non esset alius terminus. Humane ac comiter exceptum Cantacuzena opipare et lautissime omni rerum ciborumque copia domi cum quingentis equitibus Turcis, totidemque peditibus qui triremibus vecti erant, per trimestre tempus commorantem, et tantisper dum Cantacuzenus rediret exspectantem habuit. Cæteri interim classiarii simul collecti majoribus navigiis conscensis oram mari-

Ismaelis Bullialdi notæ.

Divolopotamum Thraciæ urbem fato concessit. Successit illi Uroscus unicus filius, qui imperium ignavia amisit, avique diras et imprecationes, in filium ejusque posteros jactatas, expertus est. Supra notavimus Lazarum Vulci filium Urosco partem imperii paterni ademisse. Maurus Orbinus in *Hist. de regno Slavorum*. Vide etiam ad caput 30, infra.

timam universam a Callipoli Selymbriam usque deprædari, tanquam Cantacuzeno opem jam ferrent. Id autem specie tantum agebatur, dum serio Thraciæ situm, locorum aditus exitusque explorabant et speculabantur; ipse vero terrestri itinere cum suis Rhedæstum usque obvia diripiens et vastans excurrit, et inde Didymotœchum rediit. Cantacuzeni vero reditum cum nimis serum fore intellexisset, velletque ad sua reverti (audierat enim ordinis militaris Hierosolymitani Rhodios fratres classe instructa ad Smyrnæ portum applicuisse, jamque arcem in ipso ædificare cœpisse nomine sancti Petri dedicatam, in quam fugitivi captivi tuto se recipere possent) ad pacem ineundam, amicitiamque contrahendam optime dispositus discessit, et Cantacuzena dona quamplurima largita hospitem dimisit. Abiit itaque, captivos multos secum abducens, hasque primitias erroris sui perceperunt Romæi Thraciam cæterasque Occidentis partes incolentes. Nam Bithyni, et Phryges, cæterarumque Orientis præfecturatum incolæ a Turcis in servitutem annis prætoritis redacti erant. Smyrnam tandem revectus Homur oppidulum a fratribus militibus jam perfectum absolutumque cernit, crebrosque et frequentes in eo viros bellicosos et apprime industrios, nihilque constructioni ejus deesse. Acerbo itaque animi dolore correptus, jugiter secum agitare aut oppidum occupandi, aut vitam perdendi consilium. Oppugnatione deinde cœpta non cessavit machinas bellicas experiri, novasque comminisci: noctu ac interdiu ad **14** pugnam velitationibus lacessere, et cuniculis actis cæterisque molitionibus adhibitis muros perfodere, et evertere; tandemque, velut alter Bacchus, frequentibus oppugnationibus et præliis in oppidi fossam penetravit, scalisque mœnibus admotis, tanquam canis rabidus, primus murum subire ausus est, solique sibi victoriæ tropæum erigere. Verum divina providentia, quæ omnia quo vult agit et transfert, ferocem animum istius et vehementem impetum intuita, de illo ita decrevit. Cum ad medios scalæ gradus jam pervenisset, galeamque ab oculis parum rejecisset, ut, quantum esset propugnaculi pinna inferior, cerneret, sagittarius e superiore propugnaculo cum vulnerat adacto inter media supercilia telo. Percussus Homur ex alto præceps in

A Καλλιουπόλεως ἄχρι Σηλυμβρίας, ὡς δῆθεν συμμαχῶν [συμμαχοῦντες] τῷ Καντακουζηνῷ, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἰχνηλατῶν [ἰχνηλατοῦντες] τῆς Θρᾴκης γῆν· αὐτὸς δὲ διὰ ξηρᾶς σὺν τοῖς αὐτοῦ κατέδραμεν ἄχρι Ῥεδαιστοῦ, καὶ κουρεύσας, καὶ ἀπολέσας ἐστράφη εἰς Διδυμότοιχον. Ἰδὼν οὖν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καντακουζηνοῦ βραδεῖαν οὖσαν, καὶ βουληθεὶς ὀπισθόρμητος γενέσθαι (ἤκουσε γὰρ ὅτι οἱ τῆς Ῥόδου φρέριοι (46) στόλον κατασκευάσαντες ἀφίκοντο ἐν τῷ λιμένι τῆς Σμύρνης, καὶ ἤρξαντο οἰκοδομεῖν φρούριον ἐν αὐτῷ, ὡς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἕνεκα σωτηρίας τῶν φυγάδων αἰχμαλώτων), τὰ πρὸς εἰρήνην καὶ φιλίαν καλῶς διατεθεὶς αὐτὸς, ἡ δὲ Καντακουζηνὴ σὺν δώροις ὅτι πλείστοις φιλοξενήσασα ἀπέπεμψεν, ἐλθὼν μετ' αἰχμαλωσίας B ἱκανῆς, ἀπαρχῆς οὔσης τοῦ καρποῦ τῆς ἁμαρτίας τῶν Ῥωμαίων τῶν κατοικούντων ἐν Θρᾴκῃ, καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς κατὰ δύσιν μέρεσιν. Οἱ γὰρ Βιθυνοὶ, καὶ Φρύγες, καὶ οἱ ἐν πάσαις τῆς ἑῴας οἰκοῦντες ἐπαρχίαις, προλαβὼν γὰρ ὁ χρόνος κατέφθειρεν, οἳ καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεφθάρησαν· ἐλθὼν δὲ ὁ Ὁμοὺρ ἐν τῇ Σμύρνῃ, καὶ ἰδὼν τὸ πολίχνιον ἤδη ὑπὸ τῶν φρερίων πεπληρωμένον, μεστὸν ἀνθρώπων πολεμικῶν καὶ εὐμηχάνων, πλῆρες κατειργασμένον καὶ μηδεμιᾶς ἄλλης δεούσης οἰκοδομῆς, ὠδυνήθη τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιμόνως καθ' ἑαυτὸν ἐβουλεύσατο, ἢ τὸ φρούριον κατασχεῖν, ἢ τὴν ψυχὴν ἀποβαλέσθαι. Ἀρξάμενος δὲ μάχεσθαι καὶ ἀντιμάχεσθαι, καὶ πολεμικὰς μηχανὰς ἐξετάζειν καὶ ἐφευρίσκειν, C οὐ διέλιπε νύκτα καὶ ἡμέραν διεγείρων πολέμους διά τε ἀκροβολισμῶν καὶ γαιορυγμάτων, καὶ τοιχορυγμάτων καὶ πασῶν ἄλλων κατασκευῶν. Ἤδη δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγωνίσμασι καὶ παλαίσμασιν ὥσπερ τις ἄλλος Αὐαῖος ἀντιμαχόμενος ἠδυνήθη εἰς τόσον, ὡς καὶ τὴν τάφρον τοῦ πολιχνίου διαπεράσαι σὺν τοῖς αὐτοῦ, καὶ κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσι θεῖναι, καὶ ὡς λυσσητὴρ κύων, ὥρμησεν αὐτὸς πρῶτος ἀναβῆναι, καὶ τὸ τρόπαιον αὐτὸς μόνος λαβεῖν. Ἡ δὲ ἄνω Πρόνοια, ἡ τὰ πάντα καλῶς ἄγουσα καὶ μεταφέρουσα, ὁρῶσα τὸ θηριόγνωμον αὐτοῦ καὶ δρακόντιον ὅρμημα, μεσάζοντος ἤδη τῆς ἀναβάσεως τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος, καὶ ἀναπετάσας μικρὸν τὴν περικεφαλαίαν ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ ἰδεῖν τί τὸ ἐλλεῖπον ἀπὸ τοῦ προμαχῶνος, καὶ D βέλος ἀφίεται τζαγρόβελος κατ' αὐτοῦ, καὶ περονᾶ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(46) *Ἤκουσε γὰρ ὅτι τῆς Ῥόδου φρέριοι.* Jacobus Bosius qui historiam religionis et militiæ S. Joannis Hierosolymitani Italice scripsit, Smyrnam a fœderatis captam ait anno Christi 1344, sed de castro ædificato nullam mentionem facit Recte equidem convenit hæc temporis nota cum illis quæ a Cantacuzeno narrantur; nam belli civilis hujus initio Homur Didymotœchum venit. Bosio consentit Cantacuz. lib. III. cap. 68, et a Rhodiis equitibus aliisque belli fœdere consociatis captam Smyrnam tradit. Τριήρεις γὰρ τέτταρες, καὶ εἴκοσι Λατινικαὶ ἔκ τε Ῥοδίων καὶ τινων ἑτέρων παρεσκευασμέναι ἐπέπλευσαν τῇ Σμύρνῃ, καὶ τὸ πρὸς τῷ λιμένι φρούριον εἷλον, καὶ ναῦς ἐνέπρησαν οὐκ ὀλίγας Περσικάς. Ἀμοὺρ δὲ παρὼν καὶ ἀμυνόμενος οὐκ ἴσχυε περιγενέσθαι τῆς Λατινικῆς δυνάμεως. *Triremes 24 Latinæ Rhodiorum equitum, aliorumque Smyrnam bene instructæ appulsæ sunt, et ab iis castrum portui impositum occupatur, navesque plurimæ Persicæ incenduntur. Quo cum accessisset Homur, et pro viribus Latinos oppugnaret, ipsos nusquam superare potuit.* Manifeste sibi adversantur Ducas noster et Cantacuzenus: nam si, quæ Cantacuzenus narrat, vera sunt, post Smyrnam scilicet a Latinis occupatam Homurem eam expugnare frustra tentavisse, Cantacuzeno deinde suppetias laturum fretum Hellespontiacum denuo trajecisse: non potuit in oppugnanda Smyrna, ut noster narrat, occubuisse. Qui porro Frerii Rhodi appellantur, sunt religiosi ac milites Ordinis S. Joannis Hierosolymitani, qui hodie vulgo equites Melitenses appellantur.

ται τὸ ἐπισκήνιον διὰ μέσου τῶν ὀφρύων, καὶ A πίπτει κύμβαχος ἄνωθεν κάτω, καὶ οὕτω βιαίως ἀπέῤῥηξε τὴν ψυχήν. Ἁρπάσαντες δ' αὐτὸν οἱ στρατιῶται ἔνδον πεσόντος [πεσόντα] τῆς τάφρου πολλῶν πεσόντων Τούρκων, ἔφερον αὐτὸν νεκρὸν ἐν τῷ πολιχνίῳ τῆς Σμύρνης (47) τὸ κείμενον ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους, ὅπερ φρούριον ἐτύγχανε ἀκρόπολίς ποτε τῆς παλαιᾶς καὶ διεφθαρμένης Σμύρνης, ἀνακαινίσας αὐτὸ προλαβὼν ὀλίγοις ἔτεσιν Ἰωάννης ὁ Δούκας βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων· ὁ Ἀτὴν δὲ ἀρχηγὸς Τούρκων, ὁ καὶ πατὴρ τοῦ Ὀμοὺρ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος ἔλαβε καὶ κατεῖχε· τοιοῦτον ἤδη τὸ τέλος ὁ Ὀμοὺρ ἔσχεν.

caput cadit, vitamque hoc violento exitu finivit. In fossam lapsum milites Turci magno numero accurrentes mortuum in oppidum Smyrnæ vertici montis impositum raptim efferunt: quod castrum veteris eversæque Smyrnæ arx quondam fuerat, non multos ante annos a Joanne Duca Romanorum imperatore iterum ædificata, quam Atin Turcorum princeps Homuris pater Andronico seniore imperante a Romanis postea recepit et obtinuit.

CAPUT VIII.

Cantacuzenus in Thraciam redit. Anna imperatrix auxilia ab Orchane petit et impetrat. Turci imperii provincias populantur et captivos abducunt.

Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς συνθήκας ποιήσας μετὰ B τοῦ Κράλη καὶ φιλίαν ἄσπονδον [ἔνσπονδον], μεσολαβούντων κάστρων, καὶ πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς δυστυχοῦς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀντὶ Ῥωμαίους δεσπότας κληροδοθέντες [κληροδοθέντων] εἰς ἡγεμόνας βαρβάρους, Τριβαλούς τε, καὶ Σέρβους· ἤρξατο δὲ κατατρέχειν καὶ αὐτὸς, καὶ ληϊλατεῖν, καὶ φθείρειν πάσας τὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης ἄχρις αὐτῆς Σηλυμβρίας. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἐννοήσαντες τὸ γεγονὸς παρὰ τοῦ Ὀμοὺρ τὸν πέρυσι χειμῶνα, καὶ σκοποῦντες ὅτι τοῦτον ὁ Καντακουζηνὸς μετεπέμψατο, καὶ αὐτὸς ἦν αἴτιος τῆς ἐνδημίας τοῦ Ὀμοὺρ, οὐκ εἰδότες ὅτι αὐτόκλητος ἐλήλυθε, ἢ ὅτι κλώθουσα ἀντιστρόφως τὰ νήματα κακὴ τύχη τῶν Ῥωμαίων προὐξένησεν αὐτὸν τοῦ ἐλθεῖν καὶ καταπατῆσαι χώματα εὐθαλῆ Ῥωμαίων γῆς, βουλὴν C βουλεύονται πονηρὰν, καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ὀργὴν καὶ μῆνιν θεήλατον· προξενοῦσι τῇ δεσποίνῃ Ἄννῃ τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἔτι μείρακος τοῦ στεῖλαι πρέσβεις εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βιθυνίας καὶ Φρυγίας, ἔτι δὲ καὶ Παφλαγονίας, τὸν ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, τὸν Ὀρχὰν, τοῦ αἰτῆσαι ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν, ὡς ἵνα καταπολεμήσῃ τῷ Καντακουζηνῷ ἀποστάτῃ ὄντι τῆς βασιλείας· συνθεμένη δοῦναι αὐτῷ ποσότητα χρυσίου πολλοῦ, καὶ οὓς ἀνδραποδίζουσιν οἱ Τοῦρκοι Ῥωμαίους ὑπηκόους τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἔχωσι ἄδειαν πωλεῖν καὶ πιπράσκειν ἔνθα βούλονται· καὶ τοὺς μὴ θέλοντας πωλῆσαι τοὺς αὐτοῦ αἰχμαλώτους, ἀνεμποδίστως περᾷν αὐτοὺς ἀπὸ Σκουταρίου, καὶ ἄγειν καὶ φέρειν D αὐτοὺς ἔνθα βούλονται. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ Ὀρχὰν, καὶ ἡδέως ἀκούσας, ἐδίψα γὰρ τὴν τοιαύτην πρὸ πολλοῦ γεῦσιν, καὶ θαρσαλέως πηδήσας, καὶ μετὰ πολλῆς ἡδονῆς τὸ μετὰ χαρᾶς προσειπὼν πέμπει τοὺς πρέσβεις ἀγαλλομένους καὶ χαίροντας, οὐκ εἰδότες οἱ ἄθλιοι τίνα μετακαλοῦνται εἰς βοήθειαν,

At Cantacuzenus cum Crale icto fœdere initaque amicitia, cum præteriisset interjecta castra, urbes provinciasque infortunati Romani imperii, quæ dominos alios Romæis pulsis sortitæ erant, præfectosque barbaros Triballos et Servios, excurrere Selymbriam usque, cunctas Thraciæ urbes vastare prædamque agere cœpit. At illi qui urbis mœnibus se continebant, quæ ab Homure anni superioris hieme gesta erant, reputant, et Cantacuzenum accersivisse istum considerant, auctoremque ei fuisse susceptæ profectionis; latebat tamen eos sponte sua Homurem advenisse, aut malam Romæorum fortunam versa vice seriem malorum ducentem occasionem ipsi præbuisse accedendi et peragrandi colles amœnos Romanæ regionis. Consilium ergo perniciosum (Deo iis irato, minimeque **15** propitio) capiunt, apud dominam Annam Joannis imperatoris etiamnum adolescentis matrem agunt, eique suadent ut ad Bithyniæ, Phrygiæ et Paphlagoniæ principem Orchanem, nobis in superioribus memoratum, legatos mittat, qui auxilia et suppetias ab illo petant, quibus Cantacuzenum rebellem opprimat; magnam itaque vim auri daturam se pollicetur Anna, conceditque Turcis, ut libere ac secure vendant et distrahant, ubicunque libitum fuerit, quoscunque Romanos captivos ceperint Cantacuzeni partibus adhærentes: iis etiam, qui mancipia vendere nollent, dat liberam trajiciendi deducendique Scutarium facultatem, eaque abducendi quocunque vellent. Hæc a legatis proposita avido lætoque animo excipit Orchanes, qui antea impotenti atque ardenti libidine talia expetebat: multaque confidentia exsultans, ingenti voluptate completus comiter et benevole legatos amplectitur, eosque allocutus hilares et gaudio perfusos dimittit. Nesciebant certe miseri quem advocarent ad opem sibi ferendam, qualemque her-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(47) *Ἐν τῷ πολιχνίῳ τῆς Σμύρνης.* Anno 1647 vidimus adhuc castrum illud in montis vertice locatum, cujus mœnia integra ferme sunt. Verum omnia ædificia, præter templum, quod in meschitam Turci transformarunt, diruta sunt. Exstat etiam in eo cisterna amplissima, cujus laquearia ac fornices multis columnis fulciuntur. Castrum illud quadratum oblongum est, vicinum illi urbis antiquæ regioni, in qua Acropolis, cujus adhuc mœnium pars cernitur, sita erat. Castrum inferius ad littus maris et portus ingressum situm est, nuncque integrum videtur.

bam interferent ad levandum emplastro morbum, quem sceleribus suis contraxerant. Misit itaque Orchanes militum decem millia, qui trajecto freto intra urbis mœnia a civibus gaudio exsultantibus accipiuntur, perque vias urbis et muros ambulant, eosque lustrant; benigne ab imperatrice habiti cæterisque Romæis urbe excedunt, et adversus Cantacuzenum proficiscuntur. Ex altera vero parte Cantacuzenus præsidiis impositis castra arcesque firmat, commeatumque et cætera necessaria invehit, progrediturque cum Romæorum sibi adhærentium copiis Serviorumque exercitu, prælioque semel atque iterum commisso nullum damnum a Turcis passus est; erat quippe vir bellicosissimus, robustus et artis bellicæ præ cæteris sui temporis hominibus peritus. Quotquot igitur prælio ceperunt, Turcos peremerunt, Romæos vero vestibus spoliatos domum nudos remiserunt. At Turci omissa pugna ad pagos diripiendos discurrunt. Jamque longa agmina mancipiorum catenis vinctorum trahebant, abducebantque Constantinopolim viros, mulieres, lactentes infantes, adolescentes, sacerdotes et monachos velut oves, et tanquam Scythas aut Abasgos per vias vendendi gratia agebant; quodque acerbius erat, nisi redemptor statim accederet, spectantibus Romæis Romæi a Barbaris, proh inhumanum scelus! flagris cædebantur. Isque malus percutientis erat animus, ut nempe miseratione motus quispiam eos redimeret: qui vero redempti non sunt, eos trans fretum Prusam **16** statim avexerunt, inque alias regiones mediterraneas inter Turcos vænum miserunt. Omnium erat miserabilis aspectus, ubique luctus, lamenta et lacrymæ intuentibus Romæis, neque ullus Græcus aut Barbarus miserebatur.

A καὶ ποίαν βοτάνην ἐκθλίβουσιν, ἵνα ποιήσωσι ἔμπλαστρον εἰς τὴν νόσον ἣν ἡ ἁμαρτία αὐτοῖς προεξένησε· στείλας οὖν Τούρκους τὸν ἀριθμὸν χιλιάδας δέκα ὁ Ὀρχὰν, καὶ τὸν πορθμὸν διαβάντας τῆς πόλεως δέχονται τούτους μετὰ χαρᾶς οἱ πολῖται, καὶ τὰ τῆς πόλεως τείχη, καὶ τὰς ἔνδον ἀγυιὰς καταπατήσαντες, καὶ φιλοξενηθέντες παρὰ τῆς δεσποίνης καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐξίασι κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς, ἀσφαλτώσας τὰ φρούρια (48), καὶ ζωοτροφίας καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἅπαντα καλῶς ἐπιμελησάμενος, ἔξεισι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ῥωμαϊκῶν καὶ Σερβικῶν στρατευμάτων, καὶ συμπλακεὶς καὶ πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν, οὐκ εἶχον οἱ Τοῦρκοι κερδᾶναί τι τῶν αὐτοῦ. B Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ περὶ τὰ πάντα πολεμικώτατος, ἀλκὴν ἔχων καὶ τέχνην τῶν πολέμων ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων τοῦ τότε καιροῦ. Ὅσοι μὲν τῶν Τούρκων ἠνδραποδίζοντο, μαχαίρας αὐτοὺς παρανάλωμα ἐποίησαν· ὅσοι δὲ τῶν Ῥωμαίων μόνον τοῖς ἐνδύμασι αὐτοὺς ἀφελόντες, γυμνοὺς ἀφίεσαν οἴκαδε πορεύεσθαι. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ πολεμεῖν ἀφέντες τὸ σκυλεύειν τὰς κώμας κατέτρεχον, καὶ δὴ ὁρμαθοὺς ἀναριθμήτους ἐξ ἁλύσεων ἀνθρώπους συμπλέξαντες εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, θηλάζοντα νήπια καὶ ἐφήβους νέους, ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς ἅπαντας φύρδην, ὡς πρόβατα ἐν τῇ λεωφόρῳ, ὡς Σκύθας ἢ Ἀβασγοὺς (49) ἀπεμπολοῦντες ἐκόμιζον. Καὶ τὸ δεινότερον ὅτι εἰ ἔτυχε μὴ παραχρῆμα οὐχ εὑρίσκετο ἀγοράζων, ἐν C ταῖς ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων δεινῶς οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν βαρβάρων, ὢ τῆς ἀσπλαγχνίας! ἐμαστίζοντο. Οὐκ ἄλλο τὸ πανουργευόμενον, ἢ ὅτι καμφθέντες αὐτοὺς ἐξωνήσουσι· τοὺς δὲ μὴ ἐξωνουμένους παρευθὺς τὸν πορθμὸν διαβιβάσαντες ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ ἀνωτέρω τούτους ἀπέπεμπον ἐν τοῖς Τούρκοις πιπραθησομένους. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινὸν, πανταχοῦ κλαυθμοὶ, πανταχοῦ ὀδυρμοὶ, πανταχοῦ δάκρυα ἐν ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν οὔθ' Ἕλλην οὔτε Βάρβαρος.

CAPUT IX (50).

Cantacuzenus Orchani filiam suam uxorem dare pollicitus, eum a fœdere cum Anna icto avertit, et auxilia ab eo obtinet. Nuptiæ celebrantur. Cantacuzenus Constantinopolim proficiscitur, civesque ut se dedant frustra hortatur, in urbem amicorum ope intrat.

Civium Constantinopoleos adversus alios Romæos nefarie admissum tam indignum facinus, cum animo versaret Cantacuzenus, nec id ferre posset

D Τότε Καντακουζηνὸς, εἰς νοῦν λαβὼν τὸ γεγονὸς, καὶ μὴ φέρων τὴν ἄτοπον πρᾶξιν ἣν ἀθέσμως μετεχειρίσαντο οἱ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς ἔξω Ῥωμαίους,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(48) Ἀσφαλτώσας τὰ φρούρια. Metaphora a re navali ducta: ut enim naves firmiores sint, nec facile aquam admittant, pice et sebo inunguntur. Quod etiam ad navigationis celeritatem confert. Usus est autem hoc verbo ἀσφαλτοῦν, *bitumine inducere*, quod pro πιττοῦν etiam, id est impicare, usurpatur. Sed fortasse voluit scribere ἀσφαλίσας.

(49) Abasgi, de quibus hoc capite loquitur, populi sunt olim Iberi dicti ad Euxinum pontum pertinentes. Cantacuzenus harum turpium et Christiano nomine indignarum conditionum non meminit, quibus cum Orchane fœdus et societatem belli Annæ contraxit.

(50) Hoc capite de nuptiis Orchanis et Cantacuzeni filiæ Theodoræ agitur. In eo notanda est varietas et dissensio inter nostrum auctorem et Cantacuzenum; hic quippe asserit, lib. III, cap. 92, Orchanem filiæ suæ nuptias ambiisse; quas cum in aliud tempus rejiceret Cantacuzenus, imo proco respondere differret, ab Homure eam affinitatem utilem sibi fore suasus filiam suam Orchani despondet. Cantacuzeno soli in sua causa credendum non est, et verisimilius videtur quod dicit Noster, Cantacuzenum filiæ nuptias Orchani proposuisse, ut fœdus, quod cum eo jungere cupiebat, arctiori vinculo stringeret, et Orchanem a priori cum Anna pacto aver-

βουλὴν βουλεύεται πονηρὰν, Θεοῦ σκληρύνοντος, οἶμαι, τὴν καρδίαν αὐτοῦ, διὰ τὸ καταποντισθῆναι ἄρδην τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ στείλας πρέσβεις εἰς τὸν Ὀρχὰν αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ὡς ἀδικούμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὡς ἐπίτροπος ὢν τῆς βασιλείας τοῦ ἀποιχομένου βασιλέως Ἀνδρονίκου· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι φθονήσαντες ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ κατέσφαξαν τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, κἀκεῖνον φυγάδα πεποίηκαν. Εἰ οὖν ἀντιλάβοι τε αὐτὸν, καὶ χεῖρα βοηθείας ὀρέξῃ, ἔχει δοῦναι αὐτῷ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα μετὰ καὶ πολλῶν θησαυρῶν χάριν προικὸς, καὶ ἔχειν αὐτὸν ὡς υἱὸν, καὶ ὑπακούειν αὐτῷ εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ. Τότε ὁ Ὀρχὰν ἀκούσας τοὺς πρέσβεις παρ' ἐλπίδα γαμικῶν συναλλαγμάτων φθεγγομένους φωνὰς, καὶ θησαυρῶν ἀπείρων ἀγγελίας, κεχηνὼς οὕτωσὶ ὡς βοῦς διψῶν ἐν καύσωνι θέρους ἐν λάκκῳ πλήρες [πλήρει] ὕδατος ψυχροτάτου πίνων μὴ κορεννύμενος τῶν ναμάτων, οὕτω καὶ οὗτος ἐνωτισθεὶς ὑπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἀκολασίας. Καὶ γὰρ ἀκράτητον τὸ ἔθνος αὐτὸ καὶ οἰστρομανὲς ὡς οὐδὲ ἓν τῶν πασῶν [πάντων] γενῶν ἀκόλαστον ὑπὲρ πάσας φυλὰς, καὶ ἀκόρεστον ἀσωτίαις. Τοσοῦτον γὰρ πυροῦται, ὅτι καὶ κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν ἐν θηλείαις, ἐν ἄρρεσιν, ἐν ἀλόγοις ζώοις ἀδεῶς καὶ ἀκρατῶς μιγνύμενον οὐ παύεται· καὶ τοῦτο τὸ ἀναιδὲς καὶ ἀπάνθρωπον ἔθνος εἰ Ἑλληνίδα, ἢ Ἰταλὴν, ἢ ἄλλην τινὰ ἑτερογενῆ προσλάβηται, ἢ αἰχμάλωτον ἢ αὐτόμολον, ὡς Ἀφροδίτην τινὰ ἢ Σεμέλην ἀσπάζονται, τὴν ὁμογενῆ δὲ καὶ αὐτόγλωττον ὡς ἄρκτον ἢ ὕαιναν βδελύττοντες. Ἀκούσας τοίνυν ὁ ῥηθεὶς ἀρχηγὸς Ὀρχὰν τὴν πρὸς γάμον τῆς κόρης συνάφειαν, ἦν γὰρ ὡραία τῷ εἴδει, καὶ τὴν ὄψιν οὐκ ἄχαρις, καὶ τὸν τῆς προικὸς ὄγκον, καὶ τὰ σταλθέντα παρὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ προγαμιαῖα δωρήματα, συνένευσεν εὐχόλως· καὶ φιλοτιμήσας τοὺς πρέσβεις ἀπέπεμψεν ὅρκους δοὺς καὶ λαβὼν, ὡς ἀπὸ τοῦ γε εἰς τὸ ἑξῆς ἔσται γαμβρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ εἰς πᾶσαν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα ἀόκνως ἑτοιμασθήσεται· μόνον τὴν μελλονύμφην σὺν τῇ φερνῇ συντόμως πρὸ τοῦ ἔαρος εἰ μεταπέμψει. Ἔτυχε γὰρ αὕτη ἡ μιαρὰ μνηστεία ἐν Ἰανουαρίῳ μηνὶ γενέσθαι τοῦ τότε χρόνου· καὶ σὺν τούτοις ἐστάλθησαν ὡς πέντε χιλιάδες Τοῦρκοι τῷ Καντακουζηνῷ ἄνδρες μαχιμώτατοι, καὶ ὀξεῖς εἰς θυμὸν, καὶ τῶν Ῥωμαίων φθορεῖς, ὡς εἰκάσει τις αὐτοὺς εἰς κύνας καρχαρόδοντας, ἢ Χάροντας. Ἀποδεξάμενος οὖν αὐτοὺς ὁ Καντακουζηνὸς, κατὰ τὴν συνήθη φιλοφροσύνην μετὰ δώρων ὅτι πλείστων, ὑποσχέσεων καταχορέσας αὐτοὺς, ἡτοιμάζετο τὴν πρὸς τὸν Βυζάντιον παρασκευὴν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸ στῖφος τῶν Τούρκων, καὶ ἑτέρους τόσους, ἢ καὶ πλείονας

A perniciosum consilium, Deo, ut videtur, cor ejus indurante, eligit quo Romæi funditus perirent. Legatis ad Orchanem missis auxilium ab eo poscit, ut a Romæis injuriam passus, et imperii Andronici defuncti imperatoris administratione, cujus ipse tutor erat, invidia pulsus: suos etiam consanguineos occisos queritur, seque fugere coactum. Si itaque opem ferre velit, adjutoremque se præbere, pollicetur ei nuptum filiam se daturum, multosque dotis nomine thesauros, habiturumque eum pro filio, inque omnibus ei obtemperaturum. Tunc Orchanes cum legatos de connubialibus pactis disserentes præter spem audivisset, ingentesque auri pollicitationes, non secus ac bos ore hiante per æstatis ardentem æstum e lacu frigidissimæ aquæ pleno hauriens, quamvis largissimo potu sitim non restinguit: B hæc auribus insinuata promissa secundum innatam Barbaris libidinem atque aviditatem amplectitur. Gens enim ista cæteras nationes intemperantia atque inexplebilis luxuriæ furore vincit, qui eo erumpit, ut non solum juxta naturæ leges, sed etiam contra fas, et ordine præpostero cum feminis, et maribus, atque brutis audacia effreni stupra exerceat. Præcipue vero impudens et inhumana gens si Græcam aut Italam, aliamve peregrinam mulierem captivam aut transfugam possideat, ut Venerem aliquam aut Semelen amplectitur, suas vero concives feminas ut ursum aut hyænam aversatur. Prædictus itaque princeps Orchanes cum de conjugio puellæ, quæ C præstanti forma ac venusta erat, deque dotis amplitudine verba percepisset, missisque a Cantacuzeno donis antenuptialibus captus esset, facile petitionibus legatorum annuit, eosque honorifice habitos dimisit, et jurejurando interposito generum Cantacuzeni deinceps **17** gessit, et ad suppetias, ut filium, patri ferendas apparaturum se pollicitus est: hac solum addita conditione, ut futuram uxorem sine mora ante vernum tempus accersat: hæc enim sponsalia scelesta mense Januario anni illius celebrata sunt. His actis missa sunt militum Turcorum quinque millia bellicosorum et manu promptorum, qui Romæorum totidem pestes erant, ut etiam quivis eos cum canibus dentes exasperantibus, aut Charontibus rite comparaverit. Hos Cantacuzenus pro more solito comiter atque humane D suscipit, dona quamplurima largitur, promissisque ipsos onerat. Apparat deinde adversus Byzantium expeditionem, agmen Turcorum post se trahens, aliosque totidem vel etiam plures Servios et Romæos, quicunque Thraciam tunc habitabant. Jamque cum dote et pompa splendida multaque magnificentia ad Orchanem filia transmissa, ad bellum se ipse accingebat, et a Selymbria Constantinopolim

Ismaelis Bullialdi notæ.

teret; alliciendus erat princeps ille: nec gratiori aut suaviori esca eum in partes suas trahere poterat Cantacuzenus, quam nuptiarum spe ac ingentis dotis promissis. Phranzes, cap. 15, lib. 1, has inter imperatores discordias ad tempora Ameræ Moratis falso transfert. Quod hoc loco notandum fuit.

usque direptionibus atque incendiis vastare pagos et urbes cœpit: infelicesque Romæi aut Serviorum præda facti in Serviam dimissi sunt, aut a Turcis capti freto trajecto Prusam cæterasque urbes translati sunt, et in servitutem abducti; miserabile spectaculum omnibus exhibitum; nam qui in servitutem redigebat, et qui vinciebatur, percussor et percussus Romæus erat uterque; quique occidebant et occidebantur, o acerba calamitas! Romæi erant. Profectus Cantacuzenus, ut jam dixi, usque ad portas Constantinopolis plurimis Romæis occisis aut captis, omnibus circumjacentibus locis desolatis et eversis urbem occupare quærebat, taliaque verba dicit: *Non illaturus alicui injuriam, viri Byzantini, veni, neque hactenus. Insuli, qui antea contumeliam prius sum passus imperii tutor ab Andronico imperatore novissimo sum electus. Adolescens ipse imperii hæres, imperator meus est filiusque per adoptionem; sic enim pater ejus coram Deo mihi mandavit. Quid peccavi si generum adsciscere illum volui? an latet vos quod pater ejus tanquam fratrem genuinum me semper foverit, et dilexerit? et imperii curam, ut et illum ipsum, mihi commiserit, et mecum partitus fuerit? Nobilis certe sum, illustris et clarus, summusque inter eos qui se divites prædicant, eorumque qui arma bellumque tractant fortissimus. Quare vobis infimæ sortis hominibus, barbarorumque labe inquinatis despectus sum et spretus? Propter hoc accessi, o cives, non ut quemquam damno afficiam, sed potius ut ex æquo et bono suum cuique tribuam. Iis profecto qui peccaverunt veniam concedo, eorumque, qui detrimentum aliquod* **18** *senserunt, propriis impensis damna resarciam, Romanam rempublicam constituam, eique pacem stabiliam. Quid si, ut Deus jubet, vindicarem scelera vestra? Aperite ergo mihi portas, Dominum Christum juro illiusque penitus intemeratam matrem, quod me nulli hostem, sed omnibus benevolum exhibebo.* Byzantini vero nullum responsum, verba Cantacuzeni aspernati, dederunt: quin etiam de plebis fæce homines ex propugnaculis verba contumeliosa in eum jactabant, ipsumque probris proscindebant, conjugem atque filiam ejus Helenam, quæ brevi tempore interjecto eorum domina atque imperatrix constituenda erat, ut scortum conviciis onerabant. Tunc intellexit Cantacuzenus admonendo, aut verbis castigando urbem recipere non posse: ad alias vero se convertit artes, belloque experitur, ac tandem ope amicorum et propinquorum, qui in urbe remanserant, ingreditur, ad quem conspiciendum omnes confluunt, faustis acclamationibus prosequuntur, imperatoremque salutant.

A Σέρβους, καὶ Ῥωμαίους ὅσους ἡ Θρᾴκη τότε ἔχειν ἠδύνατο. Καὶ δὴ ἑτοιμάσας τὰ τῆς προικὸς, καὶ πέμψας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ Ὀρχὰν σὺν πάσῃ τιμῇ καὶ περιφανείᾳ καὶ δόξῃ καὶ πολλῇ τῇ λαμπρότητι, αὐτὸς εἰς πόλεμον ἠσχολεῖτο, καὶ δῆτα ἀρξάμενος ἀπὸ Σηλυμβρίας ληΐζειν καὶ καίειν πάσας κώμας καὶ πόλεις ἄχρις αὐτῆς πόλεως, καὶ τοὺς δυστυχεῖς Ῥωμαίους οὓς μὲν Σέρβοι ᾐχμαλώτευον εἰς Σερβίαν ἀπέπεμπον· οὓς δὲ Τοῦρκοι τὸν πορθμὸν διαβιβάζοντες εἰς Προῦσαν καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις δορυαλώτους ἐπόμπευον. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν. Τίνες οἱ αἰχμαλωτίζοντες; Ῥωμαῖοι. Τίνες οἱ αἰχμαλωτιζόμενοι; Ῥωμαῖοι. Τίνες οἱ σπαθίζοντες; Ῥωμαῖοι. Τίνες οἱ σπαθιζόμενοι; Ῥωμαῖοι. Τίνων τὰ νεκρὰ σώματα; Ῥωμαίων. Τίνες B οἱ νεκρώσαντες; Ῥωμαῖοι. Ὢ δεινῆς συμφορᾶς! Ἐλθόντος δὲ τοῦ Κανταχουζηνοῦ (51) σὺν αὐτῷ τῷ στρατῷ, ὅπερ εἰρήκαμεν, ἄχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντίνου, πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων φθείρας, καὶ δορυαλώτους πλείστους, καὶ πάντα τὰ πέριξ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἀφανισμῷ καταστήσας, ἐζήτει τὴν πόλιν λέγων, ὡς *Οὐκ ἀδικήσων τινὰ, ἢ ἀδικήσας ἐλήλυθα, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὡς ἀδικηθεὶς καὶ ἀδικούμενος. Ἐπίτροπός εἰμι τῆς βασιλείας Ῥωμαίων παρὰ τοῦ ἀποιχομένου βασιλέως Ἀνδρονίκου. Ὁ νέος αὐτὸς καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ἐμός ἐστι βασιλεὺς, καὶ υἱὸς κατὰ θέσιν· οὕτως γάρ μοι ἀνέθηκεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τί κακὸν ἔπραξα, εἰ βούλομαι λαβεῖν* C *αὐτὸν γαμβρόν; Οὐκ οἴδατε ὅτι πατὴρ αὐτοῦ ὡς ἀδελφὸν γνήσιον καὶ ἑώρα, καὶ ἐπρόσεχε, καὶ ἐφίλει, καὶ τὴν βασιλείαν πολλάκις, ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν, καὶ ἀνετίθη καὶ συνεμέριζε ταύτην μετ' ἐμοῦ; Οὐκ εἰμὶ τῶν ἐνδόξων, τῶν εὐγενεστάτων, τῶν περιφανῶν; τῶν ἐν πλούτῳ καυχωμένων ὁ ὑπέροχος; τῶν ἐν στρατηγίαις ὁ ἀλκιμώτατος; Τί καταφρονεῖτε; καὶ ταῦτα γένος τῆς κάτω τύχης καὶ μιξοβάρβαρον τυγχάνοντες. Διά τοι τοῦτο ἦλθον, ὦ πολῖται, οὐκ ἀδικήσων τινὰ, ἀλλὰ μᾶλλον δικαιώσων. Καὶ τοὺς μὲν ἐπταικότας ἀφίημι τὰ παραπτώματα, τοὺς δὲ ἀδικηθέντας δικαιώσω ἐκ τῶν ἐμῶν θησαυρῶν, καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν εἰσάξω ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πολιτείᾳ. Εἰ δ' οὖν τὸ πᾶν* D *ἐκδικήσω; καὶ ἀνταποδώσω Θεοῦ κελεύοντός μοι διὰ τὰς ἀνομίας ὑμῶν; Ἀνοίξατέ μοι πύλας, ὄμνυμι τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ τὴν πανυπέραγνον αὐτοῦ μητέρα, οὐχ ὡς ἐχθρὸς, ἀλλ' ὡς φίλος φανήσομαι.* Οἱ δὲ τῆς πόλεως (52) τὸ παράπαν ἀπόκρισιν μὴ δόντες ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ καταφρονοῦντες, καὶ ἀτίμους λόγους οἱ τοῦ δήμου χυδαῖοι ἐκ τῶν προμαχώνων κατέχεον. Αὐτὸν δὲ λοιδοροῦντες, καὶ τὴν αὐτοῦ σύζυγον, καὶ τὴν θυγατέρα Ἑλένην, ἣν ὡς ἐν ὀλίγῳ δέσποιναν καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(51) *Ἐλθόντος δὲ τοῦ Κανταχουζηνοῦ.* Adeundus ipse Cantacuz. lib. III cap. 99, ubi de se modestius verba facit, quam Noster eum loquentem inducit. Hortatus est equidem Annam, ut se ad pacis conditiones adduci pateretur, neve pertinacia sibi ac liberis malum extremum arcesseret.

(52) *Οἱ δὲ τῆς πόλεως.* Videndus Cantacuz. lib. III, cap. 96, ubi queritur se contumeliis a Constantinopoleos incolis sæpius petitum fuisse.

κυρίαν αὐτῶν ὁ χρόνος ἔμελλε χειροτονῆσαι, αὐτοὶ ὡς μαχλάδα διὰ γλώττης κατέσυρον. Τότε ὁ Καντακουζηνὸς ὁρῶν ὅτι διὰ δημηγοριῶν καὶ νουθετικῶν λόγων οὐκ ἦν τὸ παράπαν χειρώσασθαι, τὴν ἄλλην ἔφερε· καὶ δὴ διὰ πολεμικῶν, καὶ διὰ τῶν ἐντὸς εὑρισκομένων οἰκείων αὐτῷ, εἴσεισιν ἐν τῇ πόλει (53), καὶ πάντες συνέῤῥεον ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ εὐφημοῦντες, καὶ ὡς βασιλέα δοξάζοντες.

CAPUT X (54).

Cantacuzenus intra palatium accipitur. Annam, quæ animo intrepido vultuque imperterrito sedebat, adit, et veneratur, placatam sibi reddit, tumultum componit, plebemque demulcet. Celebratio nuptiarum Joannis Palæologi et Cantacuzenæ Helenæ. Coronatur Cantacuzenus. Turci Chersonesum vastantes duce Suleimane Orchanis filio a Matthæo despota Cantacuzeno clade magna afficiuntur.

Ἡ δὲ βασιλὶς Ἄννα ἔνδον τοῦ παλατίου ἐγκλεισθεῖσα σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς καὶ ὀλίγοις στρατιώταις, οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλὰ κατεβόα, καὶ, Ἠδίκημαι, λέγουσα οὐκ ἐπαύετο. Οἱ δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐβούλοντο μὲν εἰσπηδῆσαι, καὶ ἐντὸς ἐλθεῖν, καὶ ἀτάκτως τὰ ἄνω χαμαὶ, καὶ τὰ κάτω εἰς τὸν ἀέρα λικμῆσαι, ἀλλ' ὁ Καντακουζηνὸς ἐκώλυε· οἱ δὲ στρατιῶται ἀναμιμνήσκοντες τὰς ἀδολεσχίας, καὶ τῶν βαναύσων ὕβρεις, ἃς κατέχεον ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠγανάκτουν κατ' αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ διὰ λόγων πιθανῶν ἐπράϋνε τὸν ὄχλον. Τότε οἱ τοῦ παλατίου ἰδόντες ὅτι κινδυνεύουσι τοῦ θανεῖν, παρέδοσαν ἑαυτούς. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ παλατίῳ ἀπῆλθεν ἕως τῶν ἐνδοτάτων οἰκίσκων, εὗρε τὴν δέσποιναν σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς καθεζομένην, μὴ φροντισάσης τὸ B καθόλου μηδὲ παρασαλευθείσης τὸ οἱονοῦν τῆς μήνιδος ἧς ἐπεφέρετο κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ· ἀλλ' ἐκάθητο ἀτρεμοῦσα, καὶ μὴ φοβηθεῖσα τὸ καθόλου. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἀνακεκαλυμμένῃ τῇ κορυφῇ (55) προσεγγίσας κατεφίλει τὴν χεῖρα τοῦ νέου· εἶτα ὡς ἔθος προσκυνήσας καὶ τὴν μητέρα καὶ δέσποιναν τοῦ νέου, εὐφήμησεν αὐτοὺς ὡς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων. Τότε ἅπαν τὸ στράτευμα ἰδὸν τὴν ἄκραν αὐτοῦ ἀγαθότητα, καὶ τὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀνεξικακίαν, εὐφήμησε καὶ ἐδόξασε. Τοὺς δὲ Τούρκους φιλοξενήσας ὡς ἔπρεπε σὺν δώροις πλείστοις ἀπέπεμψε, χάριτας ὁμολογῶν τῷ ἡγεμόνι καὶ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Ὀρχάν· τοὺς δὲ πολίτας φιλοτησίαις, καὶ γέρα πλεῖστα δωρήσας. Καὶ δεσποίνῃ [τὴν δέσποιναν] θεραπεύσας ἐν ἡδύσμασι λόγων, καὶ προ- C βλεπτικαῖς πράξεσιν ἔπεισε [ἐποίησε] ταύτην καταπειθῆ, τοῦ λαβεῖν εἰς νύμφην τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ἑλένην εἰς τὸν αὐτῆς υἱὸν Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, καὶ υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, τὸν ὃν προφθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε. Ἑτοιμάζονται τοίνυν γάμοι (56), καὶ ὁ ναὸς τῆς

A At imperatrix Anna, quæ intra palatium clausam se continebat cum filio paucisque militibus, nequaquam cedere, sibi vim atque injuriam fieri vociferari : interim Cantacuzeni milites urbem invadere, in eamque perrumpere tentant, omnia sus deque subversuri, quorum impetum ipse repressit. Cumque ei in memoriam revocarent probra et contumelias in eum jactatas, sordidorumque hominum propudiosa verba, ipsi indignabantur, quos tumultuantes sermonis suavitate ac dulcedine sedavit. Tunc ergo cum illi, qui intra palatium clausi erant, se in mortis discrimen adductos cernerent, sese dedunt. Ingressus palatium Cantacuzenus in interiora cubicula penetrat, invenitque imperatricem cum B filio suo sedentem, ira, qua in Cantacuzenum erat accensa, nullatenus commotam aut tristiorem factam : quieta enim atque intrepida sedebat. At Cantacuzenus nudato capite accedens imperatoris adolescentis manum deosculatur: deinde, ut mos erat, matrem ejus et dominam **19** salutat, eosque ut Romanorum imperatores congruis verbis compellat. Cernens itaque universus exercitus animum ejus summe generosum, ergaque inimicos moderatum æquumque, illum laudibus ac præconiis extulit. Ipse vero cum Turcos, ut decebat, multis donis cumulasset, dimittit, gratiasque Orchani principi genero suo agit. Cives epulis demeretur, multisque largitionibus ac congiariis, imperatricem vero blandis sermonibus ita demulcet, et providendo C omnibus, prudenterque se gerendo eam tandem persuasit, ut sibi nurum deligeret filiam ipsius Helenam, et nuptui collocaret Joanni imperatori filio, quem ex Andronico Palæologo supradicto pepererat. Nuptiæ itaque apparantur, et benedictæ dominæ nostræ Deiparæ templum in Blachernis adornatur, cum sacrorum celebratione coronationis so-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(53) *Εἴσεισιν ἐν τῇ πόλει.* Cantacuz. lib. III, cap. 99. Cpolim occupavit Februarii 8, anno 6855 (Christi 1347) indict. XV.

(54) Consentit omnino Cantacuzenus his quæ narrantur a Duca : adeundus est a cap. 99, lib. III, ad cap. 10, lib. IV.

(55) *Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἀνακεκαλυμμένῃ τῇ κορυφῇ.* Gestus est venerantis, salutantis, et officium exhibentis. Codinus Curopalates *De offic. palat. Constantinop.*, ubi de Protovestiarii officio agit, ipsum nudato capite ad imperatorem accedere notat, ut e veste ejus floccos, vel quidvis sordium, si casus ita tulerit, auferat : ita ut apud Græcos caput nudum habere venerationis causa in usu fuerit. Verba Codini talia sunt ; Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἴδιον καὶ ἐξαίρετον, καὶ ἐάν τι ζουφίδιον ἴδῃ, ἢ πηλὸν, ἢ ἄλλο τι περὶ τοῦ ἱματίου τοῦ βασιλέως, τὸ σκιάδιον, ἢ ὡς τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐκβάλλων, τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἐπαίρει ἢ καθαίρει τοῦτο ἀνερωτήτως. *Hoc etiam ei soli* [Protovestiario] *officium peculiare obeundum, ut si togæ imperatoris floccum, lutum aliasve sordes adhærere viderit, umbella seu capitis tegmine deposito manum extendat non vocatus, et detergat.*

(56) *Ἑτοιμάζονται τοίνυν γάμοι.* Cantacuz. lib. D IV, cap. I, ait in Blachernis, et templo sanctissimæ Virginis nuptiarum solemnia peracta esse, quoniam anno superiore 6854 [Christi 1346] terræmotu S. Sophiæ templum quassatum fuerat, et vestibuli pars conciderat ; cubæ etiam seu tholi pars rimis dehiscebat : quas ruinas Joannes imperator instauravit. Nuptiæ porro celebratæ sunt Maii die 21, quo memoria Constantini Magni, ejusque matris Helenæ ab Ecclesia Orientali peragitur.

lemnis ritus peragitur, et acclamationes lætitiæ publicæ signa exaudiuntur, quibus Joanni Palæologo piissimo, imperatori Romanorum potentissimo, et Helenæ religiosissimæ Augustæ multos annos optabat populus. Simul vero Joannes Cantacuzenus imperatoris socer cum conjuge sua coronatur, et imperator proclamatur, et Matthæus filius ejus despota renuntiatur. In hoc celebri epulo cernere erat choream imperatorum et imperatricum, dominorum et dominarum, quale fuisse olim traditur deorum duodecim convivium; imperator siquidem Joannes adolescentiæ flore vigebat, Helenaque imperatrix annos tredecim nondum egressa erat; ex imperatore vero cum concepisset, filium ei peperit primogenitum, quem Andronicum nominarunt. At ille virilem ætatem adeptus sceleribus se polluere cœpit, juveniliterque agere, non armis tractandis deditus, sed stupris et mœchationibus, quæ multorum animos vellicabant, et e cordibus fumum acrem et mordicantem excitabant. At Cantacuzenus somno et quieti haud se permittebat; cumque Turci antea exploravissent et cognovissent Thraciæ claustra, eorumque aditus et exitus, fretum assidue, alii Sesto Abydum, alii Lampsaco minoribus navigiis trajiciebant, et Chersonesum depopulabantur. Cantacuzenus equidem jugiter tuendis arcibus et castris in Serviæ finibus sitis invigilabat:

A εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ὁ ἐν Βλαχέρναις ἑτοιμάζεται· καὶ ἱεροτελεστίαι καὶ στέψεις ὁμοῦ γίνονται, καὶ φήμη εὐπαῤῥησίαστος· Ἰωάννου τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων τοῦ Παλαιολόγου, καὶ Ἑλένης τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης, πολλὰ τὰ ἔτη (57). Ὁμοίως καὶ ὁ Κανταχουζηνὸς Ἰωάννης (58) καὶ πενθερὸς τοῦ βασιλέως, καὶ αὐτὸς στεφθεὶς σὺν τῇ συζύγῳ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνηγορεύετο, καὶ Ματθαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ δεσπότης. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν τῇ παιδαισίᾳ ἐκείνῃ ὁρμαθὸν βασιλέων καὶ βασιλίδων, δεσποτῶν καὶ δεσποινῶν, ὡς τὸ πάλαι δωδεκάθεον. Ἦν γὰρ ὁ βασιλεὺς ὁ Ἰωάννης τῇ ἡλικίᾳ μεσάζων ἔφηβος· ἡ δὲ βασιλὶς Ἑλένη τρισκαιδέκατον ἔτος ἄγουσα. Ἔγκυος δὲ γενομένη ἔτεκε τῷ βασιλεῖ υἱὸν πρωτό- B τοκον ἄῤῥενα, ὃν καὶ Ἀνδρόνικον ἐπωνόμασε. Ἀρξάμενος δὲ προσχωρεῖν εἰς τὸν τῆς ἀφηλικιότητος χρόνον, ἀτασθαλεῖν ἤρξατο καὶ νεωτερίζειν, οὐκ ἐν αἰχμαῖς καὶ δόρασι, ἀλλ' ἐν κοίταισι καὶ ἀσελγείαις, καὶ ταῦτα δακνούσαις, καὶ καπνὸν δριμὺ ἀποπεμπούσαις ἀπὸ καρδίας πολλῶν. Ὁ δὲ Κανταχουζηνὸς οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς βλεφάροις, οὐδὲ τοῖς κροτάφοις νυσταγμόν· ἀλλ' ὡς εἶδον καὶ ἔμαθον τὸν παρεληλυθότα χρόνον οἱ Τοῦρκοι τὰ τῆς Θρᾴκης εἰσόδια καὶ ἐξόδια, οὐ διέλειπον περῶντες οἱ μὲν ἐκ Σηστοῦ πρὸς Ἄβυδον (59), οἱ δὲ ἐκ Λαμψάκου σὺν ὀκατίοις πάνυ σμικροῖς ἐλεηλάτουν Χεῤῥόνησον. Ὁ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(57) *Πολλὰ τὰ ἔτη. Ad multos annos.* Mos usurpatus in aula Constantinopolitana, in festis celebrioribus annos multos imperatoribus precari, ut apud Codinum Curopalatem videre est multis locis: et uno verbo dicebant, πολυχρονίζειν τὸν βασιλέα. Hicque mos adhuc durat in Ecclesia Constantinopolitana; ut sacram liturgiam celebranti patriarchæ ex Ecclesiæ officialibus unus aliquoties, sed per intervalla acclamet, Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα. Quæ etiam verba tanquam εὐχαριστικὰ a Græcis nunc usurpantur, cum gratiam officio vel muneri accepto verbis reponunt, dicunt enim, Εἰς πολλὰ ἔτη, multos annos precantes.

(58) *Ὁμοίως καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης.* Cap. 4, lib. IV, iterum se coronatum fuisse hoc anno Maii 13 scripsit: voluisse etiam uxorem suam coronari. Adrianopoli jam coronatus fuerat; quare denuo sibi coronam imponi voluerit, hanc ipse rationem affert: Καίτοιγε αὐτὸς ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπὸ Λαζάρου τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχου ἐστέφθη· καὶ ἀπέχρησεν ἂν ἡ τοῦ ἁγίου μύρου χρίσις ἐκείνη παρ' εὐφρονοῦσιν· ἵνα δὲ μηδεμία εἴη πρόφασις τοῖς ὑβρισταῖς ὡς ἄρα μὴ ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῶν βασιλέων ἔθος ἐστέπτο, καὶ τὸ δεύτερον αὖθις ἐτελεῖτο. *Jam ipse Adrianopoli ab Hierosolymorum patriarcha Lazaro coronatus fuerat: illaque sancti chrismatis unctio apud benevolos sufficiebat. Ne vero occasio ulla calumniandi maledicis et sibi iniquis relinqueretur, quod ex more ab imperatoribus antiquitus servato Byzantii coronam non suscepisset, solemnis iterum incoronatio repetita et peracta est.* Hic ritus aliquatenus necessarius ad res in illo imperio auctoritate imperatoria gerendas habitus est. Quoniam equidem Constantinus, qui in Constantinopoleos expugnatione occubuit, coronatus non fuit, imperator a nostro censeri non videtur; Joannem enim Palæologum Manuelis F. Palæologinæ stirpis ultimum intra appellat, et Constantinum illius fratrem despo- C tam solummodo vocat, postquam mortuo Joanne ipse res imperii Constantinopoli administravit. Michael Palæologorum primus ut res imperii administraret, ejusque auctoritate et auspiciis gereretur, coronam suscepit: interim cum legitimus hæres non coronaretur, quod per ætatem puerilem rebus gerendis ineptus esset, eaque solemni cæremonia imperii non tantum insignia, sed et legitimam potestatem traditam esse videri po est; et ad tempus etiam concedi potuisse, siquidem patriarcha Arsenius, qui Michaelem coronavit, imperium ei continuum non concessit. Πλὴν (ait Gregoras lib. IV) οὐκ αὐτῷ γε διενεκῆ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν χαρίζεται, ἀλλ' ὡς τῶν πραγμάτων τέως ἀναγκαζόντων διοικεῖν αὐτὸς αὐτήν, μέχρις ἂν ἐς ἥβην ὁ γνήσιος τῆς βασιλείας κληρονόμος ὁμοῦ καὶ διάδοχος φθάσῃ· τότε δὲ αὐτὸν ἑκόντα παραχωρεῖν ἐκείνῳ μόνῳ τῶν τε αὐτοκρατορικῶν θρόνων, καὶ πάντων ἅμα βασιλικῶν συμβόλων. *Verumtamen perpetu- D um ipsi imperium non concessit, sed ut tantisper, rebus ita flagitantibus, imperium administraret, dum legitimus hæres adolescentiæ annos adeptus in imperio etiam succederet: tum solio imperatorio ac ornamentis illi soli sponte cederet.* Ex Cantacuzeno idem constat, lib. III, cap. 36. Nam ut auctoritatem Joannis Palæologi Cantacuzeno opponerent Anna imperatrix senatusque Constantinopolitanus, illum coronari curarunt, ut ejus auspiciis ac auctoritate legitima res geri possent. At ubi certa est in imperio successio, statim ac decessor obiit, hæredi jus ac titulus, regiæque majestatis insignia cedunt: nec illa unctione aut coronatione opus habet, ut regem agat, rerum summa potiatur, ejusque auspiciis ac nomine cuncta gerantur.

(59) *Περῶντες οἱ μὲν ἐκ Σηστοῦ πρὸς Ἄβυδον.* Ducas invertit situm locorum. Turci enim ex Asia in Europam trajicientes ἐξ Ἀβύδου πρὸς Σηστὸν vehebantur; Abydus enim Asiæ littori, Sestus Europæo adjacet.

δὲ Καντακουζηνὸς οὐ διέλειπε προσέχων τὰ φρούρια τὰ πρὸς τὴν Σερβίαν. Τότε καὶ Σουλειμὰν εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ὀρχὰν (60) περάσας ἀπὸ Λαμψάκου σὺν στρατείᾳ πλείστῃ ἐλεηλάτει Χεῤῥόνησον. Ὁ δὲ δεσπότης Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνὸς συναντήσας αὐτῷ, περί που τὸ ἐν Χεῤῥονήσῳ Ἑξαμίλιον συνάπτει πόλεμον, καὶ πολλοὺς τῶν Τούρκων ὤλεσε, καὶ αὐτὸν τὸν Σουλειμάν.

A tunc etiam Suleimanes Orchanis filiorum unus Lampsaco solvens fretum cum valido exercitu trajecit, Chersonesumque diripit ac devastat: cui dominus Matthæus Cantacuzenus occurrit, et prope Hexamilium in Chersoneso extructum cum eo acie conflixit, plurimosque Turcos cum eorum duce Suleimane cecidit.

20 CAPUT XI (61).

Joannes imperator a socero alienatus in Italiam discedit, unde reversus Tenedum cum Catalusio consilia agitat de recuperandis imperio et urbe. Stratagemate Catalusii Joannes Palæologus Constantinopolim recuperat, et Cantacuzenus vitam monasticam amplectitur.

Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὁρῶν ἐν στενῷ τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα τυγχάνοντα, τὸν δὲ γαμβρὸν αὐ-

In angusto positas res Romæorum cum videret Cantacuzenus, generumque suum imperii socium

Ismaelis Bullialdi notæ.

(60) *Τότε καὶ Σουλειμὰν εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ὀρχάν.* Videndus Cantacuzenus, lib. IV, cap. 10, qui Suleimanem Orchanis filium in hac expeditione occubuisse non refert: ejusdemque libri cap. 38, illum Callipolim terræ motu eversam de integro ædificasse et munivisse narrat. Leunclavius *Historiæ Musulmanicæ* lib. IV. in quo res ab Orchane gestas exponit: nulla prorsus mentione facta fœderis inter Annam imperatricem et Orchanem sociati: aut etiam affinitatis inter hunc et Cantacuzenum contractæ: res Turcorum auspiciis gestas solummodo narrat, Suleimanisque in Chersonesum expeditionem: ubi fato illum concessisse scriptores Turci tradunt: in hoc tamen variant, cum quidam asserant ante captam a Turcis Callipolim Suleimanem obiisse; alii ejus ductu et auspiciis compulsam ad deditionem fuisse.

(61) Hoc capite narrat Ducas noster causas ob quas Joannes Palæologus imperator a socero iterum alienior factus, Constantinopoli relicta, in Italiam et Germaniam discesserit: ubi transacto biennio, et collectis pecuniæ subsidiis, ad urbem adversus Turcos tuendam, Tenedum revertitur: ibique Gatelusium nactus, cum eo de Constantinopoli et imperio recuperandis consilia agitat. Phranzes, lib. I, cap. 15, Gatelusii nullatenus meminit, nec etiam profectionis Joannis Palæologi in Italiam, antequam socerum urbe ac imperio pelleret. Imo cap. 17, postquam solus regnare cœperat, auxilii contra Turcos petendi causa illam profectionem suscepisse scribit. Cantacuzenus, lib. IV, c. 33, tradit Joannem Palæologum, quem candidum ac simplicem dicit, a quibusdam aulicis ei familiaribus excitatum ac irritatum fuisse, hisque rationibus in sententiam eorum pertractum: quod scilicet Cantacuzenus res imperii solus gereret ac moderaretur, totam potentiam in se traheret, destinatisque ad imperium filiis, Joannem legitimum hæredem privatam agere vitam artibus suis cogeret. Ab iisdem etiam Cantacuzeno objiciebatur, quod inermis Joannes Thessalonicæ relictus Turcorum incursionibus expositus esset: dum universas copias contra Serviæ Cralem duxerat Cantacuzenus. His itaque permotus Palæologus etiamnum adolescens cum socero simultates odiaque occulta exercere cœpit, Tenedum aufugit, et inde Constantinop. spe potiundi urbe ductus revertitur. Verum Cantacuzeni factio, opes, apud multitudinem gratia, atque etiam imperatricis Cantacuzenæ diligentia, Joannis molimina irrita reddiderunt, utque Galatam se reciperet, adegerunt. Tandem, cum Palæologus socerum in imperatorio sedere solio diutius ferre non posset, Tenedum repetit, ubi conscensa una biremi, Constantinopolim vectus urbem recuperat, simulque Cantacuzenus

B vitam monasticam amplectitur. Nullum equidem de Gatelusio verbum facit Cantacuzenus, quamvis certissimum sit Genuensem illum egregiam operam Joanni Palæologo navavisse. Quodque Cantacuzenus Gatelusii facinus tacuerit, merito in suspicionem venit multa silentio transmisisse, quæ ipsi dedecus ac famæ detrimentum creare poterant. De Gatelusio, præter nostrum Ducam, præclare disserunt Genuensis historiæ scriptores. Augustinus Justinianus episcopus Nebiensis in Annalibus Italice scriptis ad ann. 1355: *L' imperator di Constantinopoli nominato Calo-Joanni con aggiuto di Francesco Gattilusio Genoese scaccio uno nominato Catacozino, che gli occupava parte del imperio: e per gratitudine diede sua sorella per moglie al detto Francesco, e per dote li diede l'isola di Metellino.* Ubertus Folieta *Hist. Genuensis. lib.* 7: *Nonnulla in historia nostra inserere haud abs re duxi, quæ a civibus Genuensibus privatim gesta, quanquam rempublicam* C *nihil attingunt, dignitatem tamen civitatis nostræ augent, quæ tales viros tulerit, qui virtute clarisque gestis rebus, ad magnos honores magnamque potentiam apud maximos principes pervenerunt, qualis fuit Franciscus Catalusius, cujus viri in Græcorum historia plurima est mentio. Is igitur vir classium Græcarum præfectus, fortem et fidelem Joanni Græco imperatori multorum annorum navatam operam egregio facinore cumulavit. Conatu enim Cantacuzeni magnæ nobilitatis ac potentiæ hominis, ingentibus motibus adversus Cæsarem consurgentis, bona ditionis Constantinopolitanæ parte jam illi adempta, opera et consilio suo compressit. Quod promeritum Cæsar insigni præmio remuneratus est, insula Lesbo illi et successoribus fiduciaria tradita, sororeque sua in matrimonium data.* Quæ anno 1355 accidisse notat etiam Folieta. Petrus quoque Bizarus lib. VI. *Histor. senatus populique Genuensis* eadem de Catalusio scripsit; addidit solummodo, *triremes in subsidium Calo-Joannis Græci imperatoris cum Ge-* D *nuensibus confœderati, adversus Cantacuzenum, qui magnam imperii partem illi abstulerat Byzantium transmissæ.* Vult itaque auspiciis viribusque reipublicæ Genuensis, non privati viri Catalusii opibus gestum id fuisse. Adeundus etiam Laonicus lib. X *De rebus Turcicis*, ubi de Catalusiis, occasione sibi, ex narratione status insularum maris Ægæi totiusque Archipelagi, data, obiter disserit. Ita ut dedita opera nomen Catalusii subticuisse Cantacuzenus videri possit; ne imperator in imperii sede, privati hominis stratagemate oppressus diceretur, quod ipsi turpe ac infame futurum erat: præcipue cum illius uxor Cantacuzena imperatrix tam egregiam ac strenuam operam antea navasset: ut Constantinopolim invadentem Joannem Palæologum repelleret, et Galatam petere cogeret.

Joannem deliciis immersum crapulæque deditum, acri dolore animi perstringitur, eique aliquando libere apertisque verbis vitia exprobravit. At Joannes urbe excedit, et duabus triremibus Italiam petit. Solus itaque regendo imperio Cantacuzenus relictus, pro viribus hostium tam Turcorum, quam Serviorum invasionibus et insultibus resistit. Frequenter itaque Turci irrumpentes Chersonesum deprædabantur. Exacto demum in Italia et Germania biennio, multaque pecunia specie collatæ opis erogata ad tuendam urbem, Joannes imperator revertitur, et ad Tenedum insulam appulit, quæ tunc colonis frequens erat, Romæisque parebat, sollicitus quomodo ab imperatore socero suo susciperetur. Per id tempus quidam nobilis Genuensis, qui instructis duabus triremibus Genua solverat, ad Hellespontum ferebatur. Fractis enim rebus Romanis ac penitus eversis, ipse Genuæ portu solverat, ut aliquas arces Chersonesi occuparet, illarumque dominium usurparet, ut et alii Chium, aliique alia loca Genuenses et Veneti tenebant: dumque præteryehitur imperatori forte fit obvius; habitisque mutuis inter se colloquiis, suum ei consilium aperit imperator, quem etiam voluntati suæ obsequentem nactus est, paratumque ad auxilium sibi quovis modo ferendum, fidemque ab eo exegit, et jurejurando obstrinxit pro salute sua caput periculis eum objecturum, et urbe Cantacuzeni manibus erepta, si Deus ita annuat, Romanorum imperatorem se solum intra et extra urbem ab eo constituendum esse. Hic appellabatur Franciscus Gateluzus, cui imperator vicissim pollicetur: *Si modo res Deo volente felicem sortiatur exitum, et in recuperando imperio opera tua usus fuero, Mariam sororem meam tibi nuptum dabo.* Cum utrisque conditiones et pollicitationes placuissent, ipsi Hellespontum strenue navigant, et per noctem ante urbem accedunt juxta portam quæ dicitur Hodegetriæ, id est *Ducis viæ*. Austroque

τοῦ συμβασιλεύοντα Ἰωάννην ἐν σπατάλῃ καὶ μέθῃ διάγοντα, ἐδυσχέραινε. Καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν κατονειδίσας αὐτὸν ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, ἐξῆλθε τῆς πόλεως σὺν δυσὶ τριήρεσι, καὶ εἰς Ἰταλίαν ἀφίκετο (62). Ὁ δὲ βασιλεὺς Κανταχουζηνὸς μόνος ἀπολειφθεὶς βασιλεὺς ὅσον ἡ δύναμις ἀντικαθίστατο τοῖς ὑπεναντίοις, πῇ μὲν Τούρκοις, πῇ δὲ Σέρβοις. Συχνάκις οὖν οἱ Τοῦρκοι πηδῶντες ἐπόρθουν Χεῤῥόνησον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης διέτη χρόνον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ διαβιβάσας, καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν θησαυροὺς ἐγκολπωσάμενος χάριν εὐεργεσίας, ἕνεκα τῆς πόλεως παραφυλακὴν ἐστράφη, καὶ ἐν τῇ Τενέδῳ νήσῳ ἐλθὼν, ἣν γὰρ τότε οἰκουμένη, καὶ τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχεν, ἐν φροντίδι δὲ ἦν, πῶς αὐτὸν ὁ πενθερὸς, καὶ βασιλεὺς ὑποδέξεται. Τότε εἷς τῶν εὐγενῶν Γενουΐτης σὺν δύο τριήρεσι πλεύσας ἐκ Γενούας πρὸς Ἑλλήσποντον, ἐπεὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων τέθραυστο καὶ εἰς παντελῆ ἀφανισμὸν καθέστηκε τὰ πράγματα, ὥρμησε καὶ αὐτὸς ἐκ Γενούας τοῦ λαβεῖν μέρος τι τῶν Χεῤῥονήσου φρουρίων, τοῦ δεσπόζειν, ὡς ἕτεροι Χίον, καὶ ἄλλοι ἄλλους τόπους, Γενουΐται, καὶ Βενετοί· καὶ κατὰ πάροδον ἐντυχὼν τῷ βασιλεῖ καὶ λόγους συνάραντες, καὶ τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς ἀνακαλύψας αὐτῷ εὗρε τὸν ἄνδρα καταπειθῆ, καὶ εἰς παντοίαν βοήθειαν ἕτοιμον· καὶ πιστώσας αὐτὸν ὅρκοις, ὥστε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὴν πόλιν ἐξᾶραι ἐκ χειρὸς τοῦ Κανταχουζηνοῦ, Θεοῦ συνεργοῦντος, καὶ αὐτὸν μόνον βασιλέα Ῥωμαίων καταστήσει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, Φραντζῆσκος ἦν οὗτος ὁ Γατελοῦζος τὴν ἐπωνυμίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, *Εἰ τοῦτο Θεοῦ συνεργοῦντος γενήσεται, καὶ ἕξω σε βοηθὸν ἐν τῇ ἐπαναλήψει τῆς ἐμῆς βασιλείας, γαμβρόν σε ποιήσομαι ἐκ ἀδελφῇ τῇ ἐμῇ Μαρίᾳ.* Στέρξαντες οὖν ἀμφότεροι τὰς ὑποσχέσεις ἔτεμον τὸν Ἑλλήσποντον ὡς ἐχρῆν. Καὶ δὴ πλεύσαντες ἀντικρὺ πόλεως διὰ τῆς νυκτὸς, ἔφθασαν ἐν τῇ μικρᾷ πύλῃ, τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς *Ὀδηγητρίας* (63)· καὶ ἀνέμου σφοδροῦ πνέοντος

Ismaelis Bullialdi notæ.

(62) *Καὶ εἰς Ἰταλίαν ἀφίκετο.* Parachronismum procul dubio hic admisit Ducas, qui Joannem Palæologum in Italiam profectum esse tradit, antequam imperio Cantacuzenum deturbaret. Phranzes, ut jam notavimus, ei adversatur. Laonicus etiam, lib. I, Joannis profectionem post expulsum Cantacuzenum contigisse memorat, rerum apud Turcos summam obtinente Morate, qui patri suo Orchani anno 1359 successit, quatuor post Cantacuzenum regno pulsum annis. Profectionem illam susceptam fuisse a Joanne Palæologo ab anno Christi 1367 ad 1371, ex Pauli Mauroceni patricii Veneti historia constat lib. XIII: *Percio Giovanni Paleologo imperatore non contento de soli officii de gli ambasciatori, per rappresentare il bisogno, si risolse venire egli medesimo in Italia, e nelle provincie Occidentali, sperando con la forza di sua presenza dal pontefice e dagl'altri principi ottenere quei aiuti, che fossero al suo pericoloso stato necessarii. Nel ritornare a Constantinopoli si condusse a Venetia, onde con ogni cortesia et honore recevuto, di vinti cinque mila ducati fù accomodato, et in oltre per le sue galee di quattro cento stara di biscotto, et il figliuolo che haveva seco con altro nobil dono presentato.* Laonicus et Phranzes cum Mauroceno non sentiunt in modo, quo Venetiis habitus est Joannes. Ille lib. I, tradit a mercatoribus Venetis, qui pecunias ei crediderant, quo minus discederet, nisi soluto ære alieno, prohibitum fuisse. Hic cap. 17, lib. I, Manuelem Joannis filium pecuniam patri attulisse quo se alieno ære exsolveret.

(63) *Τῆς Ὀδηγητρίας.* Parva hæc porta Hodegetriæ, seu viæ monstratricis, ea forte est quam Græci Contoscalii vocant, quæ in murorum parte Bosphoro adjacente aperta est; de qua Leuncl. in *Pandectis Hist. Turc.* num. 201; Gillius Condescalam vocat, lib. I, cap. 20 *Topograph. Constantinopoleos.* Cantacuz. lib. IV, cap. 39, de illo appulsu Joannis Palæologi ad Constantinopolim. Ἀθρόον μηδενὸς εἰδότος ἐπέπλευσε Βυζαντίῳ, καὶ ἐγένετο νυκτὸς ἔνδον τοῦ ἐν Ἑπτασκάλῳ νεωρίου. *Confestim omnibus insciis Byzantium navigavit, nocte navale Heptasculi ingressus est.* Porta illa inter portas Psamatii et Catergolimenis sita est; et a Nostro vocatur Ὀδηγητρίας, a monasterio τῶν Ὀδηγῶν, in quo beatissimæ Virginis Mariæ imago miraculis clara colebatur.

A νότου ὁ Φραντζῆσκος σοφίζεται πανουργίαν τινά. Ἐν γὰρ ταῖς τριήρεσιν αὐτοῦ ἦσαν ἐλαιοδόχα ἀγγεῖα πολλά. Ἦν γὰρ ἔχων ἀπὸ Ἰταλίας μερικὸν φορτίον ἐλαίου, ὃ καὶ πέπρακε, καὶ τὰς λαίνας (64) κενὰς ἔφερε. Κελεύσας οὖν τοὺς ἐρέτας σύνδυο τὴν μίαν βαστάζοντες ἐν τῷ τοίχῳ τῆς πόλεως συνέθλαττον, καὶ ἦχος οὐκ ὀλίγος ἐξήρχετο, καὶ οὐ διέλειπον κρούοντες καὶ βοὴν ἀποτελοῦντες, ἕως οἱ φύλακες ἀκούοντες ἐπήδησαν ἔξυπνοι· ἐρωτήσαντες δὲ, τίς ὁ θροῦς, οἱ τῶν τριήρεων ἀπεκρίναντο, ὅτι Ἐμπορικὰ νῆά ἐσμεν, φέροντες ἔλαιον πολὺ, τὰ μὲν ἐν τῇ Ποντικῇ θαλάσσῃ, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ, καὶ παρεικήσαντες ἰδοὺ τὸ ἓν τῶν νηῶν συνεθλίβη. Γενέσθω οὖν ἀρρωγή τις ἐξ ὑμῶν πρὸς ἡμᾶς, καὶ πάντα τὸν καταλειφθέντα φόρτον ὡς B ἀδελφοὶ διαμερισόμεθα, μόνον μὴ βλαβέντες τὰ σώματα. Ἦν γὰρ ἡ θάλασσα πρὸς τὸ ἀγριώτερον ὁρῶσα, καὶ κλυδωνικὸν σίελον ἀποπτύουσα. Τότε οἱ ἐντὸς τῆς θύρας ἀνοίξαντες, καὶ ἐξελθόντες ὡς εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, οἱ παρακαθήμενοι ἔνοπλοι ἐκ τῶν κατέργων ὡς πεντακόσιοι εἰσῄεσαν, καὶ τοὺς εὑρεθέντας ἐν τῷ πύργῳ φύλακας κατέσφαξαν, καὶ τὰς τριήρεις κενὰς ἀφέντες, εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς πόλεως ὡς δισχίλιοι σὺν πάσῃ τῇ ὁπλοθήκῃ καὶ παρατάξει. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν, καὶ παρευθὺ στείλας τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἐν τοῖς οἰκήμασι τῶν Παλαιολόγων, καὶ τῶν πατρικῶν αὐτοῦ φίλων, ἐσήμανε τὴν αὐτοῦ ἄφιξιν, καὶ πάντες ἔθεον· ἦν γὰρ νύξ. Ὁ δὲ Φραντζῆσκος ἀνελθὼν εἰς ἕνα τῶν πύργων, καὶ ὀχυρώσας αὐτὸν σὺν ὑπασπισταῖς καὶ λοχαγοῖς, ἀνεβίβασε τὸν C βασιλέα περιφράξας αὐτὸν Λατίνοις καὶ Ῥωμαίοις ὁπλίταις. Ὁ δὲ αὐτὸς ἔτρεχε ἐπάνω τοῦ τείχους σὺν πλείστοις δορυφόροις, βοῶν μεγαλοφώνως, Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ Παλαιολόγου βασιλέως Ἰωάννου. Ἤρξατο δὲ λυκαυγίζειν, καὶ ὁ δῆμος ἐνωτισθεὶς τὴν βοὴν ἔτρεχε εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Πρωΐας δὲ γενομένης, καὶ οἱ τοῦ παλατίου, καὶ οἱ τοῦ δήμου πλεῖστοι σωρηδὸν συνεισήρχοντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς ἐν συντόμῳ τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου εἰσελθὼν κείρεται τὴν κόμην, καὶ ἀμφιέννυται τὰ μέλανα, καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ γαμβρῷ μηνύει τὴν τοῦ παλατίου δι᾽ αὐτὸν ἑτοιμασθεῖσαν εἴσοδον. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατελθὼν ἀπὸ τοῦ ὀχυρώματος, τὴν πρὸς τὸ παλάτιον φέρουσαν ὥδευε σὺν πᾶσι τοῖς Ἰταλοῖς D καὶ τῷ ἀρχηγῷ αὐτῶν τῷ Φραντζήσκῳ, καὶ παντὶ τῷ πλήθει τῆς πόλεως ὅσον τῶν εὐγενῶν, καὶ ὅσον τῶν τοῦ δήμου ἀκόλουθον. Τότε καὶ ἡ δέσποινα προϋπαντήσασα τῷ βασιλεῖ σὺν τῷ Ἀνδρονίκῳ βρεφυλλίῳ ὄντι, κατησπάζοντο ἀλλήλους, καὶ ἀγαλλόμενοι εἰσῆλθον εἰς τὸ παλάτιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς, ἀφεὶς καὶ δόξαν, καὶ βασιλείαν, καὶ τρυφὴν τὴν κατὰ κόσμον, ἐζήτει παρὰ τοῦ βασιλέως λόγον ἐξελθεῖν τῆς πόλεως, καὶ ἐλθεῖν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει, καὶ μονάσαι ἐν ἑνὶ τῶν μοναστηρίων· ὃ καὶ πεποίηκε, καὶ διαβιβάσας χρόνον ἱκανὸν καλῶς ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. Τότε καὶ ὁ Ὀρχὰν ἐγγὺς

valido flante, Franciscus stratagema ejusmodi comminiscitur. Habebat in triremibus **21** suis olearia vasa plurima. Ab Italia namque discedens triremes oleo partim oneraverat, quo postea distracto ac divendito amphoras vacuas ferebat; jussit ergo remiges binos singulos amphoram unam gestare, et urbis muro allisam confringere, unde strepitus vehemens erumperet; itaque quassandi finem non fecerunt, aut vociferandi, donec custodes audito fragore excitati surgerent, et cum interrogassent causam tanti fragoris ac strepitus, triremium vectores responderunt, Navibus actuariis mercatores vehimur, multum oleum nobiscum portantes, partim in mari Pontico distracturi, partim Constantinopoli, dumque navigamus, ecce navium nostrarum una quassata est: velitis ergo adjumento nobis esse, et vobiscum quasi fratribus residuas merces partiemur, nos saltem illæsos salvosque præstate, mare etenim exasperabatur, inque spumas fluctus assurgebant. Tunc qui intra portas custodes erant, eas aperiunt, et numero viginti extra prodeunt: at qui armati in insidiis stabant prope quingenti triremibus erumpentes ingrediuntur, et custodes turris, in quos inciderunt, trucidant; triremibus demum vacuis relictis prope bis mille armati et acie instructa procedentes urbem ingrediuntur, statimque imperator familiares aliquos in domos Palæologorum paternorumque amicorum mittit, qui adventum suum eis nuntiarent; interim omnes, dum noctis tenebræ sunt, discurrunt. Franciscus in turrium unam ascendit, eique militum præsidium imponit, et in ea collocat imperatorem satellitibus atque hastatis qui eum protegerent cinctum, ipse vero cum magno militum agmine supra muros discurrit clamando intensa voce, Vivat multos annos imperator Joannes Palæologus. Jamque lucescebat, cum populus audito clamore in hippodromum cucurrit, ortóque sole etiam ii qui in palatio erant, et plerique alii turmatim confluxerunt. Joannes autem Cantacuzenus monasterium venerandæ [Virginis] ingressus confestim comam tondet, pullamque vestem induit, ac imperatori genero suo significat palatii portas ipsi patere. De turre deinde descendit Joannes imperator et viam, quæ in palatium ducit, capessit, comitantibus omnibus Italis, eorumque duce Francisco, populi etiam multitudine tam patriciorum et illustrium, quam plebis. Tum etiam Augusta in occursum imperatoris processit cum filio Andronico adhuc infantulo, mutuisque amplexibus se salutant, et læti palatium ingrediuntur. Jamque Cantacuzenus abdicato imperio, dimissisque deliciis et mundana gloria, imperatorem rogat, ut urbe discedendi **22** copia sibi detur, possitque in sacrum montem secedere, ibique in aliquo monasterio vitam monasticam agere, quod vitæ institutum etiam secu-

Ismael s Bullialdi notæ.

(64) *Τὰς λαίνας.* Vox est idiomatis vulgaris Græci; figulus λαΐνας dicitur, vas fictile λαΐνι.

tus est, longoque tempore ibi exacto in pace pie quievit. Eodem fere tempore Orchanes obiit, filioque suo Morati principatum reliquit.

A ἐπλήρωσε τὸ τῆς ζωῆς αὐτοῦ τέλος, τὴν ἡγεμονίαν καταλιπὼν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Μωράτ.

CAPUT XII.

Joannis imperatoris filiorum natu major Andronicus, et Cuntuzes Moratis filius secundogenitus in parentes conjurant, deque occupanda tyrannide consilia agitant: quibus patefactis Morates filium suum oculis privat, significatque Joanni, si pacem secum habere vult, ut Andronicum etiam excæcet, cui Joannes morem gerens filio atque etiam ex eo nepoti visum adimit (65), et in carcerem conjicit. Andronicus Genuensium ope liberatus imperium invadit, patrem et fratres carceri mancipat; carcere astu se liberant, et Joannes in solium imperatorium restituitur. Manuel ei successor designatur. Nuptiæ Catalusii et Mariæ Palæologinæ.

Imperator Joannes, cum annis viginti quinque major esset virilemque ætatem adeptus, præter Andronicum genuit filios duos Manuelem et Theodorum. Omnes equidem coætaneos superabat Andronicus corporis robore, multosque proceritate ac forma excellebat. Morates etiam filios genuit Sabucium, de quo mentionem fecimus, Kuntuzem et Bajazitem; æqualis porro ætatis erant Kuntuzes et Andronicus, cumque data occasione inter se collocuti essent, et oblectandi animi causa simul convenissent, fama ferebatur ipsos conspirasse, rebellionemque esse meditatos, qua patrem suum uterque de medio tolleret: Kuntuzes Moratem, Andronicus vero Joannem; et in posterum fraterna amicitia fœdusque intercederent, hicque imperium, ille principatum adipisceretur. Hæc cum ad Moratem delata essent, post diligens et accuratum rei examen, compertusque sermones esse veros, quos inter se habuerant, filio suo Kuntazio oculos effodi jubet, epistolamque ad imperatorem Joannem dirigit, qua significat filium suum jussu suo excæcatum, causamque facti exponit: Andronicum etiam ejus filium conjurationis participem accusat: quem nisi tali pœna mulctaverit, bellum internecinum illaturum minatur. Tunc Joannes Augustus, aut imbecillitatis, qua laborabat, conscius, veritusque hostem in se concitare Moratem, vel crassa ignorantia gravatus [obtemperavit]. Erat enim ut plurimum hebes ac stupidus, nullaque negotia tractabat: sed totus in captandis formosis mulieribus et venustis occupabatur, ut aliquam quomodocunque alliceret, et illaquearet. **23** Cæteras vero res omissas fortunæ volvendas permittebat, neque de earum exitu, quo tandem abirent, erat sollicitus, verum ad bonos vel malos successus indifferens. Excæcavit ergo Andronicum; neque eum solum, sed etiam ex illo nepotem Joannem, infantem admodum et vix balbutientem, inque locum ejus alterum filium Manuelem Romanorum imperatorem coronatum suffecit. Tertiumque Theodorum dictum

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὑπερβὰς τὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη, καὶ τὴν ἀνδρῴαν ἡλικίαν ἐνδύς, ἐποίησεν υἱοὺς μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον δύο, Μανουὴλ καὶ Θεόδωρον. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὑπερεῖχε πάντας τοὺς συνηλικιώτας ἔν τε ῥώμῃ σώματος, καὶ ἐν ἡλικίᾳ καὶ κάλλει διαφέρων πολλούς. Ὁ δὲ Μωρὰτ καὶ αὐτὸς ἔχων υἱοὺς τόν τε Σαβούτζιον τὸν προῤῥηθέντα, καὶ Κουντούζην, καὶ Παγιαζήτ. Ὁ δὲ Κουντούζης
B ἰσήλικος ὢν σὺν τῷ Ἀνδρονίκῳ, καὶ κατὰ καιρὸν συνὼν αὐτῷ καὶ συνευφραινόμενος, ἐῤῥέθη λόγος, ὡς ὀμόσαντες ἄμφω ἀνταρσίαν εἰσπράξονται· καὶ ὁ μὲν Κουντούζιος τὸν Μωρὰτ, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τὸν Ἰωάννην τὸν πατέρα αὐτοῦ διαχειρίσονται, καὶ ἔσονται ἀδελφοὶ εἰς τὸ ἑξῆς. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος τὴν βασιλείαν, ὁ δὲ Κουντούζης τὴν ἡγεμονίαν ἀναδέξεται. Ἐνωτισθεὶς δὲ ταῦτα ὁ Μωρὰτ, καὶ ἐξετάσας ἀκριβῶς, καὶ μαθὼν τὰ λαληθέντα ἀληθῆ, ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κουντουζίου· καὶ στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην γραφὰς δηλούσας τὴν τύφλωσιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τυφλώσεως, καὶ συναίτιον δηλῶν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ υἱὸν αὐτοῦ· καὶ εἰ μὴ καὶ αὐτὸς
C τὰ ὅμοια δράσει τῷ Ἀνδρονίκῳ, ἐγερεῖ μάχην ἄσπονδον κατ' αὐτοῦ. Τότε ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἢ διὰ τὴν ἀδυναμίαν ἣν εἶχε, μὴ φέρων ἐχθρωδῶς διακεῖσθαι τῷ Μωράτ· ἢ διὰ τὴν ὑστέρησιν τῆς γνώσεως, ἦν γὰρ ὡς ἐπιπολὺ κοῦφος, καὶ μὴ πολυπραγμονῶν ἐν ἄλλοις τὰ πράγματα πλὴν ἐν γυναιξὶν ὡραίαις καὶ καλαῖς τῷ εἴδει, καὶ τίνος καὶ πῶς παγιδεύσει αὐτήν· ἐν δὲ πράγμασιν ἑτέροις, ὡς ἔλθοι κατὰ τύχην, καὶ κατατροχάδην ἀποῤῥεύσει, οὕτω καὶ ἐδέχετο, καὶ ἀντελάμβανε· ἐτύφλωσεν οὖν καὶ αὐτὸς τὸν Ἀνδρόνικον· καὶ οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην νήπιον ὄντα, καὶ μόλις ψελλίζοντα, ἀντ' αὐτοῦ δὲ στέφει τὸν δεύτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς βασιλέα Ῥωμαίων, τὸν Μανουήλ. Τὸν δὲ τρίτον, τὸν καὶ Θεόδωρον, δεσπότην Λακεδαιμονίας καθίστησι.
D Τὸν δὲ τυφλὸν Ἀνδρόνικον μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰωάννου καὶ τῆς γυναικὸς ἐγκλείστους ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ (66) καθείργνυσιν· διετίαν δὲ ἐν

Ismaelis Bullialdi notæ

(65) De excæcatione Cuntuzis et Andronici adeundus Laonicus lib. I qui Sauzen, non Cuntuzem appellat, et natu maximum filiorum Moratis fuisse dicit. Joannes imp. aceto fervido Andronici oculis infuso eum excæcavit. Phranzes lib. I, c. 16, Moratis istum filium appellat Mosen Zelebin, et patris jussu capite plexum fuisse ait. De illorum excæcatione Leunclavius nullum verbum facit.

(66) *Ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ.* Leunclavius in *Pandectis Histor. Turcorum* docet se a Zygomala didicisse Constantinopoli turres illas, quas Leonardus Chiensis in narratione expugnationis Constantinopoleos Aveniades appellat, vero nomine Anemanis turres vocari, et esse eas, quæ in arce Pentapyrgo, ad angulum urbis orientalem, juxta Blachernarum templum, sita visebantur.

φυλακῇ (67) ἔγκλειστοι γενόμενοι συνδρομῇ τῶν τοῦ Γαλατᾶ Λατίνων ἀπὸ τοῦ πύργου ἐξέφυγον, καὶ οἱ Γενουῖται τοῦτον δεξάμενοι, ἤρξαντο ἀντιμάχεσθαι τοῖς πολίταις προσωπεῖον κεκτημένοι τὸν Ἀνδρόνικον. Καὶ πολεμήσαντες ἡμέρας ἱκανὸς πατὴρ πρὸς υἱὸν, καὶ υἱὸς πρὸς πατέρα (τοῦτο τῆς Ῥωμαίων ἀπανθρωπίας, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἔχθρας) διὰ τῶν φρικωδεστάτων ὅρκων γενομένης παραβάσεώς ποτε εἴσεισιν ἐν τῇ πόλει Ἀνδρόνικος, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται. Τὸν δὲ πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Μανουὴλ καὶ Θεόδωρον ἐγκλείστους ὁ πύργος, ὃν αὐτὸς εἶχεν ὡς τάρταρον, ὡς ὁ Ζεὺς τὸν πατέρα καὶ Κρόνον, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Πλούτωνα καὶ Ποσειδῶνα ἔνδον κατεῖχε, καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀντεποιεῖτο. Διετίαν οὖν καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ πύργῳ γενόμενοι, ἀπέδρασαν συνεργείᾳ τινὸς ἀλάστορος· ὄνομα μὲν αὐτῷ Ἄγγελος, τῇ δὲ ἐπωνυμίᾳ διάβολος· καὶ μίγδην φέροντες σὺν τῇ ἐπωνυμίᾳ τὸ ὄνομα, ἐκαλεῖτο Διαβολάγγελος. Αὐτὸς τοίνυν ἐκβάλλων ἀπὸ τοῦ πύργου εἴτε ἀγγέλου, εἴτε δαίμονος τέχνῃ ἐπέρασεν αὐτοὺς ἐμβάλλων ἐν ἀκατίῳ πέραν εἰς τὸ Σκουτάριον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησεν εἰς μακρὰν γενέσθαι τὰ δυστυχήματα Ῥωμαίοις, οὐδὲ αὐτὸς εἶναι τῶν κακῶν αἴτιος· ἀλλὰ μετακαλεῖται τὸν πατέρα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς δοὺς πίστεις ἐνόρκους, καὶ εἰσάγει τούτους ἐν τῇ πόλει, καὶ ἀναβιβάζει τὸν πατέρα ἐν τοῖς τῆς βασιλείας θώκοις, καὶ πίπτει ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ζητεῖ λύσιν τῶν ἐγκλημάτων, καὶ αὐτὸς ἀφίησιν. Ἦν γὰρ ὁ Ἀνδρόνικος τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔχων ἀνεῳγμένον, ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο σκαρδαμυκτῶν, καὶ παραβλὼψ θεωρῶν. Τότε ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς, καὶ ἐπὶ τῷ γεγονότι πάθει σφοδρῶς λυπηθεὶς, ἔπεμψεν αὐτὸν σὺν τῷ παιδὶ καὶ τῇ γυναικὶ οἰκεῖν ἐν Συληβρίᾳ [Σηλυμβρίᾳ] δωρήσας αὐτῷ ταύτην, καὶ Δάνειον, καὶ Ἡράκλειαν (68), Ῥεδαιστόν τε καὶ Πάνιδον·

A Lacedæmonis principem constituit. Excæcatum Andronicum cum nepote Joanne et illius uxore in turri Anemæ concludit; cumque per biennium ibi detenti fuissent, concursu Latinorum e Galata facto evaserunt. Genuensesque hunc Andronicum suscipientes, ejusque obtendentes nomen civibus Constantinopolis bellum inferre cœperunt. Per plures itaque dies cum pater et filius mutuis præliis certassent (ita feri erant Romani, et Deum sic odio habebant), Andronicus conceptis exsecrandis juramentis, quæ deinde violavit, ingreditur civitatem, et Romanorum imperator proclamatus, patrem deinde fratresque suos Manuelem et Theodorum, ut olim Jupiter Saturnum patrem, fratresque suos Plutonem et Neptunum, incarcerat in ea turri, in B qua captivus detentus fuerat, quam etiam æque ac Tartarum aversabatur, imperiique solium invadit. Per biennium quoque isti in turri manserunt, evaseruntque ope cujusdam perditi nebulonis, qui vocabatur Angelus, cognomenque ei erat diabolus: conjunctisque nomine ac cognomine vocabatur Diabolangelus. Is igitur, cum eos turri extraxisset sive angeli sive dæmonis arte, navigio impositos Scutarium ultra mare trajecit. Verum Andronicus, cognita patris fratrumque fuga, noluit amplius auctor esse calamitatum et infortuniorum, quibus Romæi premebantur; patremque accersit et fratres, obstricta iis per jusjurandum fide eos in urbem accipit, parentemque solio imperii restituit, et ejus pedibus C advolutus errorum veniam rogat et consequitur Andronicus equidem ille oculorum alterum apertum habebat, Joannes vero filius ejus utroque luscitiosus erat, et oblique intuebatur. Imperator filii precibus jam delinitus, et eorum quæ acciderant pertæsus, eum cum uxore et filiolo Selymbriam ad habitandum misit, quam ei concedit Daniumque, Heracleam et Panidum. Manuelem deinde imperiali diademate ornat. Francisco Gateluzo, quem ami-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(67) *Διετίαν δὲ ἐν φυλακῇ*. In carcerem conjectus est Andronicus a patre excæcatus, ut c. 16 narrat Phranzes; ex eo vero extractus est, cum proceres Constantinopolitani Ameram Moratem ut liberaretur exoratum habuerunt. Narrat postea Joannem in Italiam profectum, Andronicum excæcatum despotam rebus imperii interea procurandis præfecisse: at, ubi reversus fuit, Manuelem filium suum secundogenitum, universis applaudentibus, imperatorem proclamasse. Quod indigne ferens Andronicus ad Bajazitem aufugit: et auxilia ab eo consecutus, urbem noctu ex improviso adortus, patrem fratremque cepit, et in carcerem compegit: qui post duos annos cum semisse, Bulgaris custodibus deceptis, ad Bajazitem aufugerunt: tributa annua pendere polliciti, in imperium reducti sunt. Hac de re Leonici narratio lib. I, *Hist. de rebus Turc.* valde confusa est, nec his consentit. Vult etiam ante Andronici excæcationem Joannem in Italiam discessisse. De Andronici ad Bajazitem profectione, lib. II, agit.

(68) *Δάνειον καὶ Ἡράκλειαν*. Apud alios legitur Daonium: oppidum est Thraciæ maritimum sub Heracleensi metropolita. Heraclea, quæ hodie Propontidi adjacet, et metropolis est, olim Perin- D thus appellata fuit, ut clare docet inscriptio, quam Heracleæ anno 1647, Maii die 1, ex marmore transcripsimus. Lapis ille marmoreus olim fuit Stylobates, cui imperatoris Severi statua imposita erat. Parieti templi metropolitanæ Heracleensis, quod templorum Christianorum per Græciam universam residuorum elegantissimum est, transverse insertus visitur lapis ille, non erectus: et qui illum inseruere fabri, forinsecus inscriptionem apparere, ut legeretur, voluerunt: illam in marmoribus Arundellianis Seldenus transcripsit, pag. 55, sed corruptam; qualem ipsi legimus, hic proponimus:

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑΡΑ
ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ ΣΕΟΥΗΡΟΝ*
ΕΥΣΕΒΗ ΠΕΡΤΙΝΑΚΑ
ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟΝ
ΑΔΙΑΒΗΝΙΚΟΝ ΠΑΡΘΙΚΟΝ

* Ultimæ syllabæ duarum vocum Σεπτίμιον Σεούηρον ita scriptæ sunt, ut intra O τὸ N comprehendatur.

cum optimum et exploratæ fidei supra memoravimus, nuptui collocat sororem suam, dotisque nomine Lesbum insulam ei tradidit, nuptiarumque solemnitate peracta Mitylenen **24** abierunt, eamque ad nostra tempora eorum posteri successione perpetua possederunt. Quoniam vero narrationis series a Bajazite regressa ad Orchanem illius avum nos retraxit, propter crimina Cantacuzeno objecta, in viam rursus redeamus, et ad Bajazitis res, potius vero Rom. infortunia exponenda pergamus, narrationemque earum ad finem perducamus.

A τὸν δὲ Μανουὴλ στέφει ταινίαις (69) καὶ βασιλέα ἀναγορεύει Ῥωμαίων. Τὸν δὲ Φραντζῆσκον Γατελοῦζον, ὃν ὁ λόγος ὡς φίλον καλὸν καὶ πιστότατον ἐδήλωσε προλαβὼν, δίδωσι τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν ὁ βασιλεὺς εἰς γυναῖκα, καὶ εἰς προῖκα τὴν νῆσον Λέσβον, καὶ τοὺς γάμους τελέσαντες ἀπῆραν ἐκεῖθεν καὶ ἐν τῇ Μιτυλήνῃ κατῴκησαν μέχρι τοῦ νῦν κατὰ διαδοχὴν ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν τὴν νῆσον ταύτην κυριεύοντες οὐκ ἔλειψαν. Ἐπεὶ δ' ὁ λόγος ἡμᾶς ἀναποδίζων ἀπὸ τοῦ Παγιαζὴτ εἰς τὸν πάππον αὐτοῦ τὸν Ὀρχὰν ἕνεκα τῶν αἰτιαμάτων τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀναχαιτίσας κατήντησε, φέρε πάλιν τὴν αὐτὴν ῥύμην ἀρξάμενοι πρὸς τὰ τοῦ Παγιαζὴτ εὐθυδρομήσωμεν, μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ τῶν Ῥωμαίων δυστυχήματα· καὶ ἴδωμεν τὴν διήγησιν ἄχρι ποῦ καταντῆσαι σπουδάζει.

CAPUT XIII.

Bajazites tributa Joanni imperat, et sibi militatum venire alterum ex ejus filiis postulat. Cycladas insulas invadit. Joannes Constantinopolim munit, Baiazitis jussu exstructa a se propugnacula diruit, tandemque obiit. Manuel qui Baiazi militabat inque ejus aula versabatur, audita patris morte, clam Constantinopolim advenit. Baiazites id ægre ferens graves durasque conditiones ipsi imponit, Thessalonicam occupat, Constantinopolim vexat et cibaria in eam intercipit. Hungari ac maxima pars occidentalium principum in Baiazitem movent, et ad Nicopolim a Turcis cæduntur et vincuntur.

Postquam Bajazites omnes Asiæ principatus, qui plures erant, evertit, et Bithyniæ, Phrygiæ, Mysiæ, Cariæ monarcham se gessit, adversus Constantinopolim mentem et oculos direxit. Primum omnium missis ad imperatorem apocrisiariis tributum poscit, ejusque filiorum unum cum militibus centum ad bellum paratis mitti. Destitutus imperator regum omnium auxilio, desertusque a rebus publicis Bajaziti obtemperat; semel etiam atque iterum Manuel cum cohorte centum armatorum mi-

B Ἐπεὶ δ' ὁ Παγιαζὴτ (70) τὰς πολυαρχίας πάσας ἐξῆρεν ἐκ προσώπου τῆς Ἀσιάτιδος γῆς, καὶ Βιθυνίας, καὶ Φρυγίας, Μυσίας λέγω καὶ Καρίας, καὶ μονάρχης ἐγένετο, τότε κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἔστησε. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον (71) πέμψας ἀποκρισιαρίους εἰς βασιλέα ᾐτήσατο φόρους διδόναι, καὶ ἐν ἐξπεδίτῳ ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ πέμπειν σὺν στρατιώταις ἑκατόν· ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ ἔχων βοήθειαν ἔκ τινος τῶν ῥηγάδων, ἢ τῶν ἀριστοκρατούντων, ἢ τῶν δημοκρατούντων

Ismaelis Bullialdi notæ.

ΜΕΓΙΣΤΟΝ Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ
Ο ΔΗΜΟΣ ΤΩΝ
ΝΕΟΚΟΡΩΝ
ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ.

Quæ statua posita fuit procul dubio a Perinthiis: C quando capta a Severo quæ ei fame compulsa se permisit, Byzantium, muris, balneis, publicisque ædificiis ejus dirutis, in vici formam redacta, omni jurisdictione privata, Perinthiis attributa est, ut Dion Nicæus in Severo prodidit, Καὶ δασμοφόρον ἀποφήνας τάς τε οὐσίας τῶν πολιτῶν δημεύσας, αὐτήν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς τοῖς Περινθίοις ἐχαρίσατο. *Vectigalem eam reddidit, civiumque bona in fiscum publicum redegit, ipsamque et ejus agrum Perinthiis gratuito attribuit.* In ista inscriptione hæc verba. Ὁ δῆμος τῶν νεοκόρων, significant *universitatem, vel collegium sacerdotum, vel æditnorum.* Latini hac etiam voce usi sunt, ut apud Grutherum inscriptionum libro legimus pag. 1102:

VETTIO AGORIO PONTIFICI.
VESTÆ PONTIFICI.
SOLI QUINDECIMVIRO, AUGURI,
TAUROBOLIATO, CURIALI, NEOCORO,
HIEROFANTÆ, PATRI SACRORUM.

D Zosimus, qui tempore erecti hujus monumenti posterior est, lib. I etiam testatur suis temporibus Perinthi nomine omisso, Heracleam vocatam fuisse. Διατρίβοντι αὐτῷ κατὰ τὴν Πέρινθον, ἢ νῦν Ἡράκλειον μετωνόμασται. Stephanus de urbibus idem testatur.

(69) *Τὸν δὲ Μανουὴλ στέφει ταινίοις.* Annum quo Manuel imperator designatus est, excæcato Andronico, habemus in themate cœlesti erecto ad meridianum Constantinopoleos ipso meridie, anno mundi 6882, Septembris 25, id est, anno Christi 1373. Sic se habet, Θέμα γεγονὸς ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει κυρίου Μανουὴλ, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτει ʹϛωπβʹ, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ κέ, ἐπ' αὐτῆς τῆς μεσημβρίας. Horoscopus Sagittarii gradus 17, Dom. 2, Capricorni grad. 19, m. 40, dom. 3; Aquarii grad. 27, m. 20, dom. 4, Arietis grad. 10, dom. 5; Arietis 27, m. 20, dom. 6, Tauri grad. 19, m. 40; oppositæ domus sex inde haberi possunt. Loca vero planetarum sic se habuerunt: Sol in Libræ gradu 10, m. 21; Luna Capricorni gradu 8, m. 44; Saturnus, Capricorni grad. 27, m. 30; Jupiter, Cancri grad. 26, m. 22. Mars, Arietis grad. 12, m. 28; Venus, Libræ grad. 12, m. 10; Mercurius, Libræ grad. 18, m. 37: Nodus ascendens seu caput Draconis, Virginis grad. 28; Κλῆρος βασιλέως, seu Sors regia in Capricorni grad. 9; Τύχη, seu Pars Fortunæ, Piscium grad. 15, 43. Quivis ex istis, themate delineato, planetas et alia puncta cœli per domus distribuere poterit. Hocce porro thema cœleste nacti sumus in bibliotheca serenissimi Magni Etruriæ Ducis Ferdinandi II, principis sapientissimi et erga litteratos humanissimi.

(70) *Ἐπεὶ δὲ ὁ Παγιαζὴτ.* Supra cap. 4 legenda sunt quæ scripsit Ducas.

(71) *Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον.* Supra adnotavimus Byzantinos imperatores tributa obtulisse. Laonicus porro, Phranzes et Leunclavius nullam mentionem faciunt munitæ a Joanne imperatore Constantinopoleos: aut tributa ei a Bajazite imperata fuisse.

A εἰς τοῦτο κατένευσε· καὶ μίαν, καὶ δευτέραν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ σὺν ἑκατὸν (72) στρατιώταις ὁπλίταις Ῥωμαίοις ἐπέμφθη παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως εἰς ὑπουργίαν συστρατεύων τῷ Παγιαζὴτ, ὅτε πρὸς Παμφυλίαν κατὰ Τούρκων ἐχώρει. Τὴν δὲ σιτοπομπίαν ἐκώλυσε, τὴν κατ' ἔτος λαμβανομένην ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς νήσους Λέσβον λέγω, Χίον, Λῆμνον, Ῥόδον καὶ τὰς ἑξῆς. Καὶ δὴ στόλον ἑτοιμάσας πέμπει ἐν Χίῳ μακρὰς νῆας ἑξήκοντα, καὶ πυρὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾷ, καὶ τὰς πέριξ κώμας ἀφανίζει, καὶ τὰς κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Εὔβοιαν, καὶ τὰ τῶν Ἀθηνῶν μέρη. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρῶν τοῦ τυράννου τὸ ἀποκάλυπτον καὶ αὔθαδες, ἤρξατο κτίζειν εἰς ἓν μέρος τῆς πόλεως τὸ λεγόμενον Χρυσείαν πύλην, κατασκευάσας πύργους δύο ἐν B τῷ θατέρῳ τῶν μερῶν τῆς πύλης λευκῷ μαρμάρῳ συνηρμοσμένῳ, οἰκοδομήσας αὐτοὺς οὐ διὰ λιθοξόων, οὐδὲ διὰ οἰκείων ἀναλωμάτων, ἀλλὰ δι' ἑτέρων ἀναθημάτων (73) καλλίστων, κατεάξας τὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι πάντων τῶν ἁγίων κτισθέντα παρὰ κυρίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ μεγάλου βασιλέως, καὶ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα καλῶς οἰκοδομηθέντα, καὶ αὐτὸν παρὰ τοῦ βασιλέως Μαυρικίου· καὶ τὰ παραλειπόμενα τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μωκίου, ὃν ἀνήγειρεν ὁ μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ἐχώρησεν οὖν μέρος τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς Χρυσείας πύλης (74) ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν κατασκευάσας, καὶ ὁρμητήριον ἔχων αὐτὸ πρὸς καταφυγὴν ἐν καιρῷ. Ἀπαρτισθέντος οὖν τοῦ πολιχνίου, ὁ Παγιαζὴτ ἠβουλήθη ἐκστρατεῦσαι κατὰ C Τούρκων κειμένων ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ Πέργην τῆς Παμφυλίας. Καὶ δὴ καλέσας τὸν βασιλέα πέμπει τὸ σύνηθες τὸν υἱὸν, καὶ βασιλέα Μανουὴλ σὺν τοῖς ἑκατὸν στρατιώταις. Καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον μηνύει τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Προύσῃ ὄντος τοῦ Μανουὴλ, ἢ τὸ τῆς Χρυσείας πολίχνιον, ὃ ἀνήγειρεν ἐκ νέου, χαλάσαι, καὶ ἐρείπιον ἀφεῖναι, ἢ τὰς τοῦ Μανουὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κόρας ἐξορύξας ταχέως εἰς αὐτὸν πέμπει τετυφλωμένον. Ὁ οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης (75), ὁρῶν τὴν τοσαύτην δυναστείαν, καὶ μὴ ἔχων ὅ τι δράσει (ἦν γὰρ κατάκοιτος, καὶ ἀλγῶν

A litum Romæorum a patre missus, ut Bajaziti operam suam præberet, subque ejus signis militaret in expeditione ab eo adversus Turcos Pamphyliam tenentes suscepta. Frugum insuper convectionem annuam ex Asia in insulas Lesbum, Chium, Lemnum, Rhodum et alias prohibuit Bajazites. Classe deinde instructa sexaginta longas naves in Chium mittit, urbem incendio delet, pagos vicinos diruit, Cycladas insulas affligit, Eubœam et Atticæ regionis partem. Tunc imperator cognita tyranni ambitione manifesta atque audacia, aggressus est munire quamdam urbis partem, quæ Aurea porta dicitur, duabus ad utrumque portæ latus marmore albo bene expolito exstructis turribus, non propriis B tamen impensis ex latomiis convecto, sed e magnificentissimis, quæ diruit ipse, donariis consecratis olim ab aliis imperatoribus. Namque templum nomini Omnium Sanctorum dedicatum, quod Leo imperator, Philosophus et Magnus exstruxerat, evertit; aliud quoque Sanctorum **25** Quadraginta, quod imperator Mauricius ædificari jusserat; residuaque ad opus absolvendum congessit rudera Basilicæ sancti Mocii, quam Constantinus Magnus ædificandam locaverat. Hoc munimento exstructo partem civitatis ab Aurea porta ad littus maris meridiei objacens, cinxerat, sibique effugii locum quo se reciperet, paraverat. Jam absolutum erat illud propugnaculum cum Bajazites adversus Turcos, qui agrum Pergæum in Pamphylia tenebant, C expeditionem meditabatur: quam imperatori significat: qui, quod jam facere assueverat, Manuelem filium atque imperatorem cum centum militibus mittit. Ex qua expeditione cum rediisset Bajazites, et Manuel Prusæ commoraretur, Joanni imperator significat, ut propugnaculum Aureæ portæ dirueret, soloque rudera æquaret, alias excæcatum Manuelem effossis pupillis ei se remissurum statim minatur. Formidans itaque Joannes tyranni istius vires, animi pendens, consilii viriumque inops (in lecto etenim decumbebat podagra confectus, et uti verum dicam, deliciis nimioque cibo et potu semimortuus),

Ismaelis Bullialdi notæ.

(72) *Ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ σὺν ἑκατόν*. Non solum Manuel, si Phranzæ credimus, sed et illius pater Joannes Bajaziti militarunt, ut narrat lib. I, cap. 16, et Laonicus lib. II.

(73) *Ἀλλὰ δι' ἑτέρων ἀναθημάτων*. Georgius Cedrenus in Mauricio meminit templi illius quadraginta martyribus dicati: quodque a Tiberio inchoatum a Mauricio imperii sui anno octavo absolutum. Ejus verba talia sunt: Τῷ δὲ αὐτῷ ἔτει Μαυρίκιος τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων τεσσαράκοντα, ὃ ἀπήρξατο Τιβέριος, ἀνεπλήρωσε. Zonaras iisdem fere verbis tomo tertio. De templo sancti Mocii mentionem facit idem Cedrenus in Basilio, qui collapsum refecit. Ἐποιήσατο καὶ τὸ μέγα τέμενος Μωκίου τοῦ μάρτυρος, καὶ τὸ ἄδυτον τούτου καταβληθὲν ἄχρι γῆς, ὡς καὶ τὴν ἱερὰν κατεάξαι τράπεζαν, ἐπιμελείας ἠξίωσε καὶ τοῦ πτώματος ἤγειρε. *Martyris Mocii templum deinceps absolvit: adytuque in terram usque prolapsa, quorum ruina sacra mensa fracta ac disrupta fuerat, refici et de integro instaurari* D *curavit*. Joannes quoque Curopalates hujus templi, quique illud refecit, Basilii meminit. De Omnium Sanctorum templo, de quo Ducas hoc loco verba facit, nihil præterea legi.

(74) *Ἀπὸ τῆς χρυσείας πύλης*. Arcem istam Joannes ædificaverat in mœnium urbis angulo, qui ostio Propontidis et Bosphori Thracii adjacet; in quo Mehemetes II post captam CP. castrum ædificari jussit, quod a septem turribus *Jedi-cula* Turcice appellatur: hodie desertum pene visitur, et a paucis hominibus habitatum. Aurea illa porta nunc etiam, ut et Leunclavii temporibus, clausa est. De hac arce infra, cap. 45, Ducas mentionem facit.

(75) *Ὁ οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης*. De hoc Joanne imperatore, ejusque libidinibus et lascivia Laonicus lib. II, ubi scribit ipsum Manueli filio suo sponsam Trapezuntini imperatoris F. abstulisse, et quamvis podagra confectum, uxorem duxisse.

nullum etiam præter Manuelem superstitem filium habens, quem hæredem imperii sibique successòrem relinqueret, propugnaculum solo æquat, certisque indiciis notum facit tyranno, peracta esse quæ jusserat. Imperator certe cum tam acerba nefariaque mandata ipsi nuntiata sunt, corporis doloribus adhuc conflictatus, fato cessit. Manuel audita patris morte noctu in fugam se conjicit, inque urbem pervenit, et postquam parentem mortuum de more luxisset, sollicitus atque anxius admodum propter tyrannum erat, dubius an se et urbem ille bello petat. At tyrannus, cognita imperatoris morte Manuelisque fuga, ægre et moleste id ferens, in domesticos ira ac furore percitus excanduit, quod eorum nullo animadvertente aufugisset; illum quippe occidere destinaverat, si in potestate sua habuisset. Statim ergo ad imperatorem Manuelem apocrisiarios mittit, qui ei denuntiarent sibi visum esse, ut in urbe Constantinopoli suorum judicum et jurisperitorum unus, quem Cadin ipsi appellant, resideret ac jus diceret: non æquum esse asserens Musulmanos mercaturam exercentes et Constantinopolim frequentantes, natis litibus et controversiis in jus vocari, et pro tribunali Cavuridum vadimonio adesse; sed oportere Musulmanum a Musulmano judicari, aliaque similia supra modum iniqua et injusta per calumniam proponit. Hæc tandem ferociter ac superbe addit: *Nisi velis quæcunque tibi impero exsequi, quæque postulo concedere,* **26** *portis urbis clausis in ea regna, quæ extra muros sunt, omnia possideo.* Eodem tempore tyrannus ex Bithynia in Thraciam trajicit, omniaque oppida et vicos, intra præfecturæ urbanæ limites a Panido ad urbis mœnia evertit, incolasque alio transportat. Thessalonicam

τοὺς πόδας, ἡμιθανής, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ πολλῆς ἀδηφαγίας, καὶ πολυποσίας, καὶ τῶν ἡδυπαθειῶν), μὴ ἔχων ἕτερον ἀντὶ τοῦ Μανουὴλ στέψαι καὶ καταλιπεῖν βασιλέα, βάλλει τὸ φρούριον κάτω, καὶ μηνύει τῷ τυράννῳ δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων ὅτι τὸ κελευσθὲν πέρας εἴληφεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας τὸ πικρὸν καὶ ἀπαίσιον μήνυμα, ἔτι ὄντος [ὢν] ἐν ὀδύναις σωμάτων, ἀπέδωκε τὸ χρεών (76). Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διὰ νυκτὸς φυγὰς ᾤχετο, καὶ δὴ καταλαβὼν τὴν πόλιν, καὶ τὸ πένθος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὡς ἔθος πληρώσας, ἐκάθητο μεριμνῶν περὶ τοῦ τυράννου, καὶ ἄρα βούλεται κατὰ αὐτοῦ, καὶ κατ' τῆς πόλεως. Ὁ δὲ τύραννος μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Μανουὴλ, ἠνιᾶτο καὶ ἐδυσχέραινε· καὶ κατὰ τῶν οἰκείων ἐμαίνετο πῶς διέδρα, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἔγνω. Ἠβούλετο γὰρ θανατῶσαι αὐτὸν, εἰ ἐν χερσὶν ἔτυχεν ὤν. Τότε στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἀποκρισιαρίους ζητῶν ὅτι βούλεται τοῦ εἶναι καὶ διαμένειν ἐντὸς τῆς πόλεως ἕνα τῶν αὐτοῦ κριτῶν (77) καὶ νομιμαρίων, ὃν αὐτοὶ καλοῦσι Καδίν· οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων τοὺς Μουσουλμάνους ἐν ἐμπορίαις ἀσχολουμένους, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου ἀπερχομένους, διά τινων ὑποθέσεων, καὶ ἀμφιβολιῶν παρίστασθαι τοὺς Μουσουλμάνους ἐν κριτηρίῳ Καβουρίδων, ἀλλὰ τὸν Μουσουλμάνον δεῖ Μουσουλμάνον κρῖναι, καὶ ἕτερα παραπλήσια γέμοντα φόρτους ἀδικίας καὶ συκοφαντίας· τέλος· *Εἰ οὐ βούλει ποιῆσαι, καὶ δοῦναι ὅσα σοι προστάττω, κλεῖσον τὰς θύρας τῆς πόλεως, καὶ βασίλευε ἐν μέσῳ αὐτῆς. Τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμὰ πάντα εἰσίν.* Τότε ὁ τύραννος (78) περάσας ἀπὸ Βιθυνίας εἰς Θρᾴκην, πάντα τὰ τῆς πόλεως ἄστη κατέσκαψε, καὶ τοὺς οἰκοῦντας μετῴκισεν ἀπὸ Πανίδου (79) ἄχρι αὐτῆς πόλεως. Εἷλε καὶ Θεσσα-

Ismaelis Bullialdi notæ

(76) Obiit imp. Joannes anno mundi 6899, indict. x, Christi 1391.

(77) *Ἕνα τῶν αὐτοῦ κριτῶν*. Omnes Musulmani hoc semper ambierunt, ut in Christianorum, quas incoluerunt, urbibus Cadizios seu Cazileros, a quibus judicarentur, suos haberent. Messitas se habuisse Constantinopoli jactant Musulmani, Constantino Copronymo ejusque successore Leone regnantibus: quod tradit Leuncl. lib. I *Hist. Musulm.* Inter monumenta mss. Nicolai Fabri Pierescii viri clarissimi, et in antiquitate investiganda accuratissimi, repertum est exemplar pactorum olim fœderum inter imperatorem Fredericum Siciliæ regem, et Abu-Issac F. Abu-ebroim, nepotis Abi-Hafri, anno Hegiræ 628, Ziumadiachir, id est, secundo mediante seu die 15. Fuit annus Christi 1231, Aprilis 21, die Dominica: eo namque anno littera Dominicalis fuit E. Cœpit vero annus Hegiræ 628, anno 1230, Novembris 9, feria 7. In illorum fœderum diplomate talia verba leguntur ex versione Marci Coelii Citeronis: *Et ut etiam detur illis dimidium tributi insulæ Cosiræ signatum et ordinarium tempore messis solitæ. Neque habeant Christiani in prædicta insula Cosira jurisdictionem super ullum Mahumetanum, præter præfectum Mahumetanum missum a prædicto rege Siciliæ nomine suo, ad regendos tantummodo populos unitatis, et sit occupatus in negotiis populi Unitatis, quem Deus honorificet.* Ex quibus patet omnino Musulmanos seu Mahumetanos semper in eo laborasse, ut a Christianis judicibus lites eorum minime dirimerentur, sed a suis Cadiziis. In verbis allegatis notandum est Cosiram vel Cossyram insulam jacere inter Siciliam et Africam, hodieque *Pantalaream* appellari. Per populos unitatis Mahumetani intelligendi sunt, non propterea quod Deum haud in personarum Trinitate, sed in unitate tam essentiæ quam personæ adorent; verum dicuntur populi unitatis, id est concordiæ, quoniam inter se concordiam et consensum diutissime servarunt, et propterea Islami, id est unanimes, sunt appellati, ut passim adnotat Leunclavius. Fridericus, qui cum Abu-Issac fœdus inivit, nomine secundus est, Friderici Ænobarbi nepos. De isto judice Musulmano Constantinopoli instituto Laonicus lib. II adnotat, Andronicum luminibus privatum hanc conditionem Bajaziti, cujus opibus ac viribus imperium recuperare sperabat, proposuisse, præter vectigal annuum imperii causa solvendum, καὶ ἁρμοστὴν ἔχειν ἐν τῇ πόλει, *Judicem se in urbe habiturum*: quem scilicet e Musulmanis Bajazites dedisset. Verum Laonici perturbatæ narrationi ac confusæ parum fidei adhibendum esse mihi videtur.

(78) *Τότε ὁ τύραννος*. Leunclavius, lib. VI, in Gilderune Bajazite agrum Thessalonicensem tunc solummodo occupatum fuisse a Turcis memorat, urbem nentiquam, prout a quibusdam trad.tum est.

(79) *Ἀπὸ Πανίδου*. Panidus urbs ad Propontidem sita, olim Pactya dicta et Paros. Plinio lib. IV cap 11. Pactie vocatur.

λονίκην (80), καὶ τὰ μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην χωρία. Εἰς Πελοπόννησον δὲ πέμπει Ἀβρανέζην ἀρχηγὸν (81), καὶ ἐλεηλάτει πᾶσαν Λακεδαιμονίαν καὶ Ἀχαΐαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς πρὸς Εὔξεινον πόντον κειμέναις πέμπει Τουραχάνην (82), καὶ ἐρημίᾳ ἠρήμωσεν αὐτάς· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τὰ πάντα ἠφανίσθη, καὶ γεγόνασιν ἄοικα, ἡ δὲ πόλις οὐκ εἶχεν (83) οὔτε τὸν θερίζοντα, οὔτε τὸν ἀλοῶντα, ἀλλὰ τῷ μεγέθει τοῦ λιμοῦ ἐστενοχωρεῖτο, καὶ ἀπεβάλλετο τὴν ψυχήν. Οὐ γὰρ ἐπολέμει ταύτην ὁ τύραννος, οὐδὲ ῥιψεπάλξεις, οὐδὲ τοιχεπάλξεις, οὐδ' ἀκροβολισμοὺς οὐδ' ἄλλο τι τῶν μηχανικῶν ἀντεπήγαγεν, ἀλλὰ μόνον ἀνθρώπους ὑπὲρ μυρίους καθημένους κύκλῳ μακρόθεν, καὶ προσέχοντας τὰς διεξόδους, τοῦ μὴ ἐξέρχεσθαι, ἢ εἰσέρχεσθαί τι ἐν αὐτῇ. Ἐγένετο οὖν B λιμὸς ἰσχυρὸς ἔνδον τῆς πόλεως ἀπό τε σίτου, οἴνου, ἐλαίου, καὶ ἑτέρων εἰδῶν· πρὸς δὲ χρείαν ἄρτου, καὶ πάσης ἄλλης κατασκευῆς, ἣν ὑπουργοῦσι μαγείρων παῖδες, ἐνδείας οὔσης ξύλων, κατέῤῥιπτον τοὺς ἐξαισίους οἴκους, καὶ τὰς δοκοὺς κατέκαιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἀπορήσας, καὶ μηδεμίαν βοήθειαν οὖσαν ἐξ ἅπαντος γράφει πρὸς πάππαν, πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγγίας, πρὸς τὸν Κράλην Οὐγγρίας, μηνύων τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὴν στενοχωρίαν τῆς πόλεως· καὶ εἰ μὴ τάχος φθάσει ἀρωγή τις καὶ βοήθεια, παραδίδοται εἰς χεῖρας ἐχθρῶν τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Καμφθέντες οὖν ἐπὶ τούτοις τοῖς λόγοις (84) οἱ τῶν ἑσπερίων ἀρχηγοὶ, καὶ πρὸς ἀντιπαράταξιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ καθοπλίσαντες ἑαυτοὺς, ἦλθοσαν εἰς Οὐγγρίαν, ἔαρος C ἀρξαμένου, ὅ τε ῥὴξ Φιλάνδρας [Φλάνδρας], καὶ ἐκ τῶν Ἰγγλήνων πλεῖστοι, καὶ τῆς Φραγγίας οἱ μεγιστᾶνες, καὶ ἐκ τῶν Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγοι· καὶ δὴ πρὸς τὰς ἐπιτολὰς τοῦ Κυνὸς ἔπηξαν τὰς σκηνὰς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δανούβεως, ἔχοντες μετ' αὐτῶν τὸν Κράλην Οὐγγρίας Σιγισμοῦνδον, ὃς καὶ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχέ τε καὶ ἐλέγετο· καὶ δὴ περάσαντες τὴν παραίαν ἐν Νικοπόλει, καὶ καλῶς ἑτοιμασθέντες κατὰ τοῦ Παγιαζὴτ ὡπλίζοντο. Ὁ δὲ Παγιαζὴτ πρὸ ἱκανὰς ἡμέρας μαθὼν τὴν ἄθροισιν τῶν γενῶν τῶν ἀπὸ ἑσπερίων, καὶ συναθροίσας καὶ αὐτὸς ἅπαντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, καὶ αὐτοὺς τοὺς φυλάσσοντας τὴν πόλιν, κατὰ πρόσωπον ἤλαυνε· καὶ περάσας τὴν Φιλίππου, D καὶ τὰ ὄρη τὰ ὑπερμεγέθη, καὶ τοῖς λιβάσι καταν-

A inde cepit, oppidulaque ulterius sita. Abranezem etiam in Peloponesum mittit, qui universam Spartanam regionem Achaiamque diripuit; et adversus urbes ad Pontum Euxinum sitas Turachanem, qui eas devastavit. Utque plane quod res est dicam, omnia eversa ac desolata sunt, intraque urbem non messor erat, non qui triticum trituraret, sed ira, fame ac desperatione laborabatur. Tyrannus equidem bello non tentabat urbem, pinnas murorum dejiciendo, eosve machinis ullis quatiendo, nec præterea velitationibus aut levibus oppugnationibus lacessebat: sed aderant militum supra decem millia, quos longe a muris in ambitu habebat obsidentes aditus, observantesque, ne quid in urbem importaretur, aut ea exportaretur. Fames B propterea in urbe ingravescebat, deficientibus tritico, vino, oleo cæterisque alimentorum speciebus: utque panem coquerent cæteraque obsonia, quæ coqui conficiunt, quod lignum ipsos deficeret, domos altas diruerunt, trabibusque earum ad ignem usi sunt. In ejusmodi angustiis constitutus imperator, nullumque præsens auxilium cernens, ad papam, regem Franciæ, et Hungariæ cralem scribit, monetque Constantinopolim obsidione cingi, et in ea conclusum se esse ad rerum omnium penuriam redactum, et nisi prompte auxilium opemque ipsi tulerint, in hostium fidei Christianæ manus urbem concessuram. His permoti occiduarum regionum principes ad resistendum crucis hostibus C armantur, ineunteque vere in Hungariam accedunt Flandriæ comes, Anglorumque manus magna, Franciæ quoque proceres, et Italorum non pauci; perque sidus caniculæ ad Danubii ripam castrametati sunt; quibus Hungariæ Crales Sigismundus se adjunxerat: Romanorum imperator is erat, et ita appellabatur, et cum Nicopoli in alteram oppositamque Danubii ripam trajecissent, ad prælium contra Bajazitem strenue capessendum sese comparavere. Ante multum tempus certior factus erat Bajazites, gentes Occidentales exercitum conscribere, quapropter Orientis atque Occidentis copias in unum coegit: quibus adjunxit eas quæ urbem obsidebant, et in occursum Occidentalium educit; D prætergressusque Philippopolim, montesque altissimos ad paludes, quæ Sophiæ vicinæ sunt, 27

Ismaelis Bullialdi notæ.

(80) Anno Hegiræ 793, Ziumasiulachir 19, Christi 1391, Maii 25, Thessalonica capta est a Bajazite.

(81) *Ἀβρανέζην ἀρχηγόν*. His temporibus res gessisse Eurenosem in Thessalia ad Serras Leunclavius tradit, sed Phranzes, lib. I, cap. 20, item cap. 29, Brenezem in Peloponnesum missum esse scribit, et ita cum nostro Duca sentit. Hic Eurenoses ab uno e tribus ducibus, cum quibus Othmanes fœdus ac societatem inivit, et qui inter Turcos nobiles habentur, genus ducebat; alii erant Marcozogli, a quodam Marco religionis Christianæ desertore, et Michalogli ab alio Michaele appellato, pariterque apostata, genus ducentes.

(82) *Τουραχάνην*. Turachanides a quodam Turachane nobili etiam inter Turcos habito. Infra de nobilitate ac antiquitate generis illustribus, cap. 26, pag. 95, Leunclav. in *Pandectis* cap. 27.

(83) *Ἡ δὲ πόλις οὐκ εἶχεν*. Per totum fere decennium urbs Constantinopolis a Bajazite circumsessa fuit admodumque vexata, ut narrat Phranzes, lib. I, cap. 19, sub finem. Verum cœpisse circumdari milite Turco, postquam pugnatum ad Nicopolim fuit, memorat. Ducas vero noster ante prælium id commissum cœptam obsideri scribit: et cum eo convenit Leunclavius, lib. VI *Hist. Musulm.*, qui Bajazitem terra marique Constantinopolim obsedisse narrat ante pugnam ad Nicopolim initam.

(84) *Καμφθέντες οὖν ἐπὶ τούτοις τοῖς λόγοις*. Adeundi Laonicus, lib. II; Phranzes lib. I, cap. 19; Leunclavius, lib. VI *Hist. Musulm.*; Bonfinius *Hist. Hungaricæ decadis* III, lib. II; Froissardus, vol. IV, cap. 79 et seqq., aliique.

A secessit, illicque exspectans substitit. Postridie Christiani acie instructa in conspectum Turcici exercitus procedunt, et testudine facta primo impetu mediam hostium phalangem perrumpunt, et strenue admodum pugnant; et donec ad postremam aciem hostium penetrassent, omnes, qui restiterunt, concidunt. Iterumque globo conferto rem ita strenue gesserunt, ut Turcorum funditorum et sagittariorum operam inutilem redderent. Ubi demum Flandricæ cohortes pugnam adversus Turcos feliciter cedere animadverterunt, et horum plerosque fugæ se committere, effuso cursu turbatisque ordinibus tergo instant, et in medios Turcicæ aciei ordines penetrant, occisorumque cruore cœnosas lacunas camporum complent; inque ordines eosdem remeando impetu ruunt. B Tum demum principis Bajazitis satellites, qui *Porta* vocantur, veluti ad aulæ palatinæ januam stantes, pecunia empti omnes, exque variis Christianis gentibus supra decem millia coacti, in insidiis delitescentes, uno impetu ac clamore in Francos ac Hungaros impressionem faciunt, eosque undique circumdatos consertis manibus partim ferro cædunt, partim in fugam vertunt. Flandri vero a prælio se recipientes ubi fugatos Hungaros fusosque vident, Turcosque lætitiæ vocibus ac clamoribus aerem complere, et a tergo instare, fugam capessunt: partimque ab hostibus cum clamore et tubarum clangore insequentibus profligantur, partim equis deturbantur. Repugnantes neci dederunt Turci, C cæterosque ad Danubii ripam persecuti sunt, quorum plurimi in fluvium præcipites ruerunt, et aquis absorpti sunt. Multos itaque principes viros ac magnates vivos ceperunt, ducem Burgundiæ, qui et Flandriæ comes erat, aliosque Francos et

A τήσας τοῖς πρὸ Σοφίαν, ἐκεῖ αὐτοὺς ἀπεξεδέχετο. Τῇ ἐπιούσῃ τοίνυν ἐμφανεῖς γενόμενοι οἱ Χριστιανοὶ, καὶ κατὰ σειρὰν παραστάντες, συνασπισμὸν ποιησάμενοι, πρῶτον τὸ μέσον διέῤῥηξαν τῆς τῶν πολεμίων φάλαγγος, λίαν εὐρώστως ἀγωνιζόμενοι, καὶ κατακόπτοντες τοὺς ἀνθισταμένους, ἕως διήλασαν καὶ ἐς αὐτὴν τῶν πολεμίων οὐραγίαν. Καὶ συστρέψαντες αὖθις πάντ' ἔδρων τὰ κράτιστα, ὡς ἀπράκτους ἤδη φαίνεσθαι τοὺς τῶν Τούρκων σφενδονήτας τε καὶ τοξότας. Ὡς δ' οἱ τῆς Φλάνδρας εἶδον τὸν πόλεμον δεξιῶς πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντικαθιστάμενον, καὶ τὰ πρὸς φυγὴν ὁρμώμενοι, καὶ αὐτοὶ χύδην ὄπισθεν ἔτρεχον, καὶ τὰς παρεμβολὰς τῶν Τούρκων διαβάντες, καὶ αἱματόφυρτα τὰ τέλματα τοῦ πεδίου ἐργασάμενοι, εἰς τὰς αὐτῶν παρεμβολὰς B ὑπέστρεφον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι σὺν τῷ ἀρχηγῷ Παγιαζῆτ, οἵτινες *Πόρτα* καλεῖται, οἷον θύρα τοῦ παλατίου τῆς αὐλῆς ὄντες, ἀργυρώνητοι πάντες, καὶ ἐκ διαφόρων γενῶν τῶν ἀπαριθμουμένων ἐν Χριστιανοῖς, ὑπὲρ μυρίους ὄντες καὶ ἐν λόχμῃ τινὶ κεκρυμμένοι διὰ τὸ ἀνύποπτον, συμφρονήσαντες αὐτοβοεί τε κατὰ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Οὔγγρων ὁρμήσαντες, καὶ κατὰ κύκλον περιελθόντες, καὶ συμμίξαντες, τοὺς μὲν ἔργον ἀπέφαινον ξίφους, τοὺς δὲ φυγάδας ἐποίουν. Στραφέντες δὲ οἱ τῶν Φρανδάλων, καὶ ἰδόντες τὴν τροπὴν τῶν Οὔγγρων, καὶ τοὺς Τούρκους ἀλαλάζοντας, καὶ εἰς ἀέρα φωνὰς πέμποντας καὶ κατόπιν τρέχοντας, ἐξαίφνης ἄλλοι σὺν βοῇ ταραχώδει, καὶ σαλπίγγων ἠχῇ ἐπεισπεσόντες τοῖς Φράγκοις, τοὺς μὲν ἐδίωξαν, ἄλλους δὲ ἔβαλον κάτω C τῶν ἵππων, καὶ τοὺς ἑτέρους τοὺς ἀνθισταμένους κατέσφαξαν· καταδιώξαντες τοὺς λοιποὺς ἄχρι Δανούβεως, ὧν πλεῖστοι ἐν τῷ ποταμῷ ἔῤῥιψαν ἑαυτοὺς καὶ ἀπεπνίγησαν. Ἐζώγρησαν οὖν ζῶντας μεγιστᾶνας τὸν δοῦκα τῶν Φρανδάλων [Φλάνδρων] (85)

Ismaelis Bullialdi notæ.

(85) *Τὸν δοῦκα τῶν Φλάνδρων*. Hic est Joannes dux Nivernensis, Philippi Audacis Burgundiæ Ducis filius, Joannis Galliarum regis nepos. Omnes porro ævi illius æquales historici acceptæ a Sigismundo tam insignis cladis culpam in nostros conferunt, qui, Turcorum modum ac artem pugnandi nescientes, temerario impetu in perniciem suam cæterorumque ruerunt. Annus autem hujus prælii varie a diversis proditus est. Turcorum annales, quos sequitur Leunclavius, illam Christianorum stragem editam a Musulmanis tradunt anno Hegiræ 794, qui cœpit anno Christi 1391, Novemb. 29, fer. 4. Quapropter pugna illa commissa est anno Christi 1392. Turcorum chronologiam secutus est Calvisius in prima editione: sed perperam scribit anno 1391, Novemb. 27 cœpisse annum Hegiræ 794, fortasse error est typographicus: in posteriori vero editione ad annum 1396 transtulit. Quare vero Turci anno Hegiræ 794, hocce prælium commissum esse scripserint, causam, ut mihi videtur, valde probabilem adducam. Ex *Hist. Hungarica* Bonfinii decad. 3, lib. II, constat Sigismundum Hungariæ regem, post cæsum profligatumque Walachorum Turcorumque exercitum, Nicopolim minorem obsedisse et expugnasse anno Christi 1392, hanc cladem a suis passam, ut ex annalibus suis expungant Turci; anno 1392, quo eorum exercitus cæsus est, prælium Nicopolitanum assignant, insigne Christianorum strage D ac cæde: duas ergo pugnas confundunt, et sibi prosperam in annum 1392 transferunt, ut improsperæ memoriam obliterent. His adversatur Froissardus loco citato, qui accidisse ait anno 1396, die lunæ seu feria 2, ante festum S. Michaelis, qui fuit Septembris 25. Quoniam anno illo fuerunt litteræ Dominicales B, A, Bonfinius decad. III. lib. II contigisse ait Kalend. Octob. anno 1396. Brassoviæ seu Coronæ in Transsylvania in Ecclesiæ parietibus ita scriptum legitur: *Anno 1396, Sigismundus infeliciter pugnat ad Nicopolim contra Bajazitem Septemb. 28*; ita in volumine scriptorumque *Hist. Hungaricæ*. His Maurus Orbinus in Slavorum Historia consentit. Buntingus et Ubo Emmius in Chronologia anno 1395 contigisse scribunt. At Phranzes, quem hactenus Latine solum habemus, illam cladem ad annum mundi 6900, id est, Christi 1392, refert, et Turcicis congruit Annalibus. Ubi notandum etiam, Phranzem post pugnam illam Nicopolitanam, Christianis tam lugubrem, Manuelis in Italiam discessum, ut et Ducam collocare; ex *Hist. Veneta* constat, anno 1395, Manuelem Constantinopoli solvisse, et Venetias accessisse: quod si hujus profectio cladem ad Nicopolim secuta est, annus prælii Nicopolitani antecessit annum 1395. Quomodo conciliari possint ista, non video: sed nostris auctoribus fidendum potius existimo, qui accuratius, et hoc loco meliori, quam Turci, fide tempora observarunt.

καὶ Μπεργονίας, καὶ ἑτέρους Φρανζέζιδας, καὶ ὑψηλοτάτους μπαρούνιδας, οὓς πέμψας ἐν τῇ Προύσῃ ἀπέκλεισε, καὶ διὰ πολλῶν χρημάτων ἀπεμπόλησε, δόντες ἐγγύην τὸν αὐθέντην Μιτυλήνης (86), καὶ υἱὸν τοῦ προῤῥηθέντος Φραντζήσκου τοῦ Γατελούζου.

A illustres barones, quos Prusam misit Bajazites, et illic captivos vinctosque detinuit: multisque deinde pecuniis vendidit, sponsore vadeque accepto Mitylenes principe, Francisci Gateluzi supra memorati filio.

28 CAPUT XIV.

Bajazites Constantinopolim sibi dedi petit: et Joannem ejecto Manuele imperatorem constituit. Manuel saluti urbis ac plebis consulens Constantinopoli discedit in Peloponnesum, hinc in Italiam proficiscitur, et occidentalibus regnis ac provinciis peragratis in Peloponnesum revertitur.

Φυσιωθεὶς οὖν (87) ἐν τῷ τοιούτῳ εὐτυχήματι, καὶ λίαν ἐπαρθεὶς, πέμπει πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἀποκρισαρίους, ζητῶν τὴν πόλιν· αὐτὸς δὲ οὐδ' ἀπόκρισιν ἔδωκεν. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῆς πόλεως βιαζόμενοι ὑπὸ τοῦ λιμοῦ συνεθλίβοντο μὲν, καὶ δώσειν προῃροῦντο τὴν πόλιν· ἀλλ' ὑπομιμνήσκοντες τὰ πραχθέντα ἐν τῇ Ἀσίᾳ παρὰ τῶν Τούρκων, τὴν φθορὰν τῶν πόλεων, τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἱερῶν τεμενῶν, τοὺς καθ' ἑκάστην ὥραν πειρασμοὺς καὶ συκοφαντίας τοῦ ἐξομόσασθαι τὴν εὐσέβειαν, ὀπισθόρμως τὸν νοῦν ἤλαυνον, λέγοντες· *Μὴ ἀποκάμωμεν, θήσωμεν εἰς Θεὸν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν, ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν· καὶ τίς οἶδεν εἰ ἄρα ὁ Θεὸς παριδὼν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὡς ποτὲ τοὺς Νινευΐτας ἐλεήσει, καὶ σώσει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θηρίου τούτου;* Ὁ δὲ τύραννος ὅσον ἔβλεπε τοὺς πολίτας ἀνθισταμένους, καὶ μὴ ἐνδόντας τοῖς αὐτοῦ θελήμασι, τοσοῦτον ἠγρίαινε καὶ ἐθυμοῦτο κατὰ τῆς πόλεως. Τί δὲ συνέβη; Ὁ πρὸ μικροῦ λαληθεὶς Ἀνδρόνικος (88), καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, ἦν τεθνηκὼς ἐν Σηλυμβρίᾳ, ὁ δὲ μεῖραξ Ἰωάννης ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνδρωθεὶς, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τὸν πατρικὸν, ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ Παγιαζὴτ Σηλυμβρίαν. Ὁ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, λέγων, καὶ διηγούμενος τὴν ἀδικίαν ἣν ἔπαθε παρὰ τοῦ πάππου αὐτοῦ αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ·

Tam prospero successu superbiens, ac supra modum elatus Turcus ad imperatorem Manuelem apocrisiarios mittit, urbemque Constantinopolim sibi tradi per eos poscit, nec tamen aliquod responsum B accipit. Maxima pars interim civium fame laborantes conflictabantur, urbemque Turco prodi malebant: tamen cum eorum memoriam subirent, quæ in Asia a Turcis patrata erant, urbiumque eversiones, sacrorum templorum desolationes ac pollutiones, quibusque calumniis et vexationibus tentarentur singulis horis, adque pietatem ejurandam cogerentur, animum a tali proposito revocabant, his additis verbis: *Labore atque ærumna ne fatiscamus, speque nostra in Deum reposita ad breve tempus sustineamus; nam quis novit an Deus erroribus ac peccatis nostris dissimulatis, sicut olim Ninivitarum, nostri non miserebitur, et a fera ista salvos integrosque præstabit?* At tyrannus quanto obfirmatos civium animos videt suæque libidini haud ob-C temperantes, tanto feritas illius in eos exasperabatur. Quid demum accidit? Andronicus ille paulo prius nobis dictus, imperatoris Manuelis frater Selymbriæ superstite filio Joanne adolescente jam obierat. Hic virilem ætatem adeptus ditionem paternam obtinuit, a quo Bajazites Selymbriam sibi tra-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(86) *Δόντες ἐγγύην τὸν αὐθέντην Μιτυλήνης.* Idem scribit Froissardus de sponsione facta a Principe Mitylenes; verum in rebus ac geographia regionum Orientalium ignarum admodum ac imperitum se prodit. Hoc autem loco rem adnotare, quæ ad pugnæ illius Nicopolitanæ historiam pertinet, alienum prorsus non erit. Inter Galliæ principes qui ei interfuerunt, Philippus Artesius regiæ prosapiæ princeps, Comes de Eu, et Franciæ conestabuliarius recensetur: isque una cum Joanne Nivernensium duce captus est. De ejus obitus die et loco, ubi fato concessit, historicos nostros et monumenta, quæ Constantinopoli exstant, inter se dissentire animadverto; clarissimi viri Sammarthani fratres Genealogiæ domus Franciæ, lib. xxx, Philippum Artesium Prusæ, vulgo Burusæ, die 3 Junii 1397 fato functum fuisse tradunt: ejusque cadaver in Galliam translatum, et in choro templi monasterii seu abbatiæ S.-Laurentii Essuorum, vulgo de *Eu*, conditum esse. Dum vero anno 1647, per menses Februarium, Martium et Aprilem Constantinopoli agebamus, in monasterii S. Francisci Galatensis sacello uno, peristylio seu claustro contiguo, sepulcrum illius principis marmoreum vidimus, cui sequens epitaphium characteribus Gotthicis insculptum legitur: † *Sepulcrum magnifici domini Philippi de Artoes, comitis de Eu, et Conestabiliarii Franciæ, qui obiit in Micalici* 1387 *Junii die* 15 *in...q.. est carne sua: anima cujus requiescat in pace.* Hocce epitaphium crux in medio posita in duas partes divi lit. Ad latus insignia gentilitia Franciæ, qualia tunc indefinito liliorum numero constabant, addita Artesiæ familiæ peculiari trifidæ laciniæ in scuti fronte distinctione, cernuntur. Micalici seu Michalizi urbs et regio est, non plus decem milliaribus distans a lacu Lopadio, ejusdemque nominis urbe; quam hodie Græci Lupadi, Turci Ulubat appellant. Burusa D etiam bidui itinere abest. Laonicus lib. iv regionis Michalizii, et Leunclavius *Histor. Musulm.* libb. iv et xiii, atque in Pandectis, cap. 86, meminerunt. In illo epitaphio quid significet illud ..g.. assequi hactenus non potui.

(87) *Φυσιωθεὶς οὖν.* Leunclavius lib. vi, idem scribit, caduceatorem scilicet a Bajazite missum, qui Constantinopolim sibi dedi, Manuelemque ea decedere juberet.

(88) *Ὁ πρὸ μικροῦ λαληθεὶς Ἀνδρόνικος.* De Joanne Andronici excæcati filio in imperium a Bajazite constituto Ducas a Phranze multum discrepat. Hic namque lib. i, cap. 20, Joannem a patruo suo Manuele in Italiam discedente rebus Constantinopoleos administrandis præfectum fuisse refert, non vero a Bajazite sultano in solium imperatorium collocatum. Laonicus omnia confuse lib. ii describit.

di poscebat: quod minime tolerans Joannes, patri sibique illatam ab avo injuriam allegavit; quod cum imperii successio ad patrem ejusque posteros jure deferretur, avus inique in eos se gerens secundo filio illud tradiderit, et *patri*, inquit, *meo hoc oppidulum concesserit, quod si occupaveris damno haud mediocri afficior.* Tunc Bajazites cum aliam occasionem nactus esset, a proposito tali divertit. Jam diu ille, quibus artibus Constantinopolim invaderet, animo versabat: non omisit itaque nomen obtendere Joannis, qui Manuelis ex fratre nepos erat, jubetque Manuelem urbe cedere, et Joannem in illam introduci, ad quem naturæ lege imperium pertinebat; pollicebatur insuper cum civibus Constantinopoleos deinceps se pacifice acturum. Cum itaque populum dissidiis agitatum sensisset Manuel,
29 et adversum se seditione ac clamoribus insurgere, aliosque audaciam sumentes conclamare, ut Joannes introduceretur, et tollerentur scandala: audiissetque passim murmurantes et accusantes, quod imperii solio non cederet, illudque legitimo successori non restitueret, sed tyrannice regnare vellet salutis publicæ immemor: ipse prudentia ac eruditione apprime instructus, sapiens commodumque consilium init: et Joanni, qui in castris Turcorum cum exercitu duodecim millium militum erat, denuntiat, eum in urbem accepturum esse et introducturum, accepto datoque utrimque juramento, eique imperium restituere velle, modo sibi liceat urbe excedere, quoque versum Deo visum fuerit abire, triremesque ad navigandum aptas, quæ in portu reperirentur, abducere. Jurato itaque Manueli fidens Joannes ingreditur urbem, benigne ab eo exceptus, eamque eum palatio recepit. Manuel deinde, coram cœtu nobilium primorumque plebis oratione habita, triremem conscendit cum uxore et liberis, urbe cessit et imperio, Joannique summam rerum tradidit. Bajazitis equidem scopus cum eo, quem sibi proponebat Manuel, fine haud congruebat. Animum induxerat ille posse se Joanni urbem eripere, quod et antea ab eo stipulatus fuerat, isque vicissim consenserat: additaque jurejurando Bajazites ei promiserat daturum esse pro urbe Peloponnesum, et pacem firmam inter eos in posterum intercessuram. Imperator equidem Christianissimus, inque divinis eximie eruditus, cum videret cunctos subditos inopia afflictos (modius enim tritici pluris quam viginti nummis vænibat), vini pariter cæterorumque ciborum, quibus vita sustinetur, penuria pressos: plebem tot ærumnis confectam, ad prodendam insigni perfidia patriam vergere præsentiscebat, singulisque diei horis hæc verba ad Deum dirigebat: *Absit a me, Christe Rex, ut apud longinquas nationes fama exeat, quod Manuelis imperatoris temporibus urbs hostibus prodita sit, impiisque Christianorum adversariis tradita sancta ac pretiosa supplex.* Quare cum vidisset Joannem tyranno operam suam locare, ut imperio potiretur, Turcumque totum negotium tractare, quasi rebus

A καὶ ἀνέκειτο εἰς αὐτοὺς τὸ βασίλειον. Ὁ δὲ, ἀδικήσας αὐτοὺς, ἔδωκε τὴν βασιλείαν τῷ δευτέρῳ υἱῷ, καὶ *τὸν ἐμὸν πατέρα τὸ πολίχνιον τοῦτο ὡς ὁρᾷς· εἰ δὲ καὶ σὺ τοῦτο λάβοις, ὑπερηδίκημαι.* Τότε ὁ Παγιαζὴτ χώραν εὑρὼν ἄλλην ἐτράπη· ζητῶν γὰρ ἔκτοτε τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Μανουὴλ ὄνομα οὐκ ἔλιπε, λέγων· Ἔξελθε σὺ, Μανουὴλ, ἐκ τῆς πόλεως, εἰσαχθήτω ὁ Ἰωάννης ὡς φύσει κληρονόμος τῆς βασιλείας, καὶ ἐγὼ παντοίαν γαλήνην ἕξω, καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν σὺν τοῖς πολίταις. Τότε ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁρῶν τὸν δῆμον ἐν διχοστασίαις σαλευόμενον, καὶ τὸ μὲν ἀνταίρων ἦν καὶ καταβοῶν, τὸ δὲ καὶ μάλα ἐθαῤῥύνετο, καὶ ἐκέκραγεν, ὡς Ἰωάννης εἰσαχθήτω, καὶ ἀρθήτω τὰ σκάνδαλα· ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ
B καὶ σύννους ὢν, καὶ παιδείας μεστὸς, ὁρῶν τὸν χυδαῖον λαὸν παραψιθυρίζοντα καὶ αἰτιῶντα, ὡς οὐ παραχωρεῖ τῷ ἐφέδρῳ τὴν καθέδραν, ἀλλὰ τυραννικῶς ἡγεμονεύειν ἐθέλων οὐ φροντίζει τὰ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κοινοῦ, βουλὴν βουλεύεται σοφωτάτην καὶ μάλα συνετικήν. Μηνύει τῷ Ἰωάννῃ παρακαθημένῳ τότε τῇ Κωνσταντίνου σὺν Τούρκοις χιλιάσι δέκα, καὶ δίδωσι ὅρκους αὐτῷ, καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰσαχθῆναι ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ παραδοῦναι αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων, αὐτὸς δὲ ὁ Μανουὴλ ἐξελθεῖν σὺν ταῖς τριήρεσι ταῖς εὑρισκομέναις, καὶ ἀπελθεῖν ὅπου ἄρα Θεὸς βούλεται. Πεισθεὶς οὖν τοῖς ῥήμασι καὶ τοῖς ὅρκοις εἴσεισι· καὶ δὴ φιλοφρόνως δεξάμενος αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ παραδοὺς αὐτῷ τὸ παλάτιον, καὶ δημηγορήσας κατ-
C ενώπιον πάντων τῶν ἀρίστων, καὶ τῶν τοῦ δήμου, αὐτὸς ἐν τριήρεσιν ἐμβὰς σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις ἐξῆλθε τῆς πόλεως, παραδοὺς τὴν βασιλείαν τῷ Ἰωάννῃ. Τίς δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ Παγιαζὴτ, καὶ τίς ὁ τοῦ βασιλέως Μανουήλ; Ὁ μὲν Παγιαζὴτ ἐφαντάζετο τὴν πόλιν ἔχειν ἐκ χειρὸς τοῦ Ἰωάννου· καὶ γὰρ προεζήτησε τοῦτο καὶ αὐτὸς ὑπέσχετο, καὶ ὁ Παγιαζὴτ ἀντὶ τῆς πόλεως ὑπέσχετο δώσειν τὴν Πελοπόννησον ἐνόρκως, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἔχειν εἰρηναίαν κατάστασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Χριστιανικώτατος ὢν, καὶ μεμυημένος τὰ θεῖα, καὶ ἐν φρονήσει μεστὸς, ὁρῶν τὸ ὑπήκοον ἅπαν ταλαιπωρούμενον ὑπὸ ἐνδείας (μόδιος γὰρ σίτου ὑπὲρ τὰ εἴκοσι νομίσματα καὶ ποῦ νόμισμα) οἴνου τὸ ὁμοίως καὶ ἄλλων ἀναγ-
D καίων τροφῶν λεῖψις· ἐξ ἀνάγκης ὁ κοινὸς λαὸς εἰς ἀπιστίαν, καὶ προδοσίαν πατρίδος ἑώρα, καὶ αὐτὸς ἐξωμολογεῖτο καθ' ἑκάστην ὥραν τε καὶ ἡμέραν τῷ Θεῷ, λέγων, *Μή μοι γένοιτο, Χριστὲ βασιλεῦ, μηδὲ ἀκουσθήτω ἐν τοῖς ἀπείροις ἔθνεσι τῶν Χριστιανῶν, ὅτι ἐν ἡμέραις Μανουὴλ τοῦ βασιλέως παρεδόθη ἡ πόλις, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια καὶ τίμια σκεύη τοῖς ἀσεβέσι καὶ Χριστομάχοις.* Εὑρὼν οὖν τότε τὸν Ἰωάννην συνεργοῦντα τῷ τυράννῳ τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα· καὶ ὁ τύραννος φροντίζων τὴν πραγματείαν ὡς ὑπὲρ ἐκείνου, ὁ Μανουὴλ εἴρηκε τὸ, *Σώζων σώζου, καὶ μὴ μελέτω σοι περὶ βασιλείας.* Ἐλθὼν δὲ ἐν τοῖς παραλίοις τοῦ Πέλοπος, ἀφῆκε τὴν δέσποιναν σὺν τοῖς τέκνοις ἐκεῖ. Εἶχε γὰρ τὸν Ἰωάννην βρέφος, καὶ τὸν Θεό-

δωρον νήπιον. Καταλείψας δ' αὐτοὺς ἐν Μεθώνῃ, καὶ τὰς τριήρεις ὄπισθεν πέμψας, αὐτὸς ἐν μιᾷ τῶν μεγάλων νηῶν εἰσελθὼν ἔπλει εἰς Βενετίαν (89), εἰς Μεδιόλανα, Γένουαν, Φλορέντζιαν, Φεραρίαν, καὶ ἅπασαν Ἰταλίαν διελθὼν, ἀπὸ Προβέντζας ἐχώρει εἰς Γερμανίαν, ἤτοι Φραγγίαν· καὶ πάντες οἱ ῥηγάδες, καὶ δοῦκες, καὶ κόντιδες ἐτίμων αὐτὸν, καὶ ὡς ἡμίθεον δώροις ἠμείβοντο. Διελθὼν δὲ πᾶσαν Φραγγίαν, καὶ εἰς τὰ τῶν Ἀλαμανῶν ὅρια περάσας, πάλιν ἦλθεν εἰς Βενετίαν. Οἱ δὲ Βενετοὶ πρεπόντως φιλοξενήσαντες, καὶ σὺν δώροις πλείστοις ἀποπέμψαντες, ἐστράφη εἰς Μεθώνην (90) σὺν ταῖς αὐτῶν τριήρεσι· καὶ συντυχὼν τῇ δεσποίνῃ καὶ τοῖς τέκνοις, ἐκάθητο καραδοκῶν τὰ τῆς πόλεως ἀτυχήματα, μᾶλλον τὰ τοῦ ἔθνους τῶν Ῥωμαίων δυστυχήματα.

A illius studeret, talia dixit: *Urbis saluti consulendo te ipse salva, neque de imperio retinendo sis sollicitus.* Ad littora deinde Peloponnesi delatus, imperatricem et liberos quos ex ea susceperat, Joannem recens natum Theodorumque infantem, Methonæ reliquit, triremibusque remissis navium magnarum unam conscendit, **30** et Venetias appulit: lustravitque deinceps Mediolanum, Genuam, Florentiam, Ferrariam totamque Italiam peragravit, et ubi in (Narbonensem) Provinciam venit, hinc demum in Franciam et Germaniam profectus est. Hunc certe reges omnes, duces et comites maximo honore habuerunt, et velut semideum donis cumularunt. Ubi ergo totam Galliam peragravit, in Germaniam abiit, indeque Venetias repetit: quem Veneti, ut B decebat, amice et benevole tractarunt, eique multa dona largiti sunt, eorumque triremibus vectus Methonem reversus est ad imperatricem et liberos, et cum eis, urbis malam fortunam, potiusque totius Græcorum gentis cladem exspectans, tranquillam privatamque vitam agebat.

CAPUT XV.

Joannes precarium imperium obtinet a Baiazite, et cadin (91) seu judicem Musulmanum intra urbis mœnia accipit. Ad Baiazitem voluptatibus immersum veniunt a Temire Chame legati, qui contumeliose a Baiazite habiti recedunt: ipse deinde in Armenium movet. Constantinopolim a Joanne repetit, sed Constantinopolitani deditionem facere renuunt. Temyr Syriam invadit, urbes expugnat, in incolas immaniter sævit. Damascum, et Halepum diripit et vastat.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει, καὶ στεφθεὶς βασιλεὺς, εἰσῆξε πρῶτον κατὰ τὸ αἴτημα τοῦ Παγιαζῆτ κριτὴν Τοῦρκον, ὃς τὰς ἀμφιβολίας τὰς ἀναμεταξὺ συμβαινούσας Ῥωμαίοις καὶ Τούρκοις αὐτὸς διέκρινε κατὰ τὸν Ἀραβικὸν νόμον· καὶ πάντα ὅσα εἶχον Ῥωμαῖοι μέχρι Σηλυμβρίας, C καὶ αὐτὴ Σηλυμβρία τοῦ Παγιαζῆτ ἐγένοντο, καὶ ὁ Ἰωάννης ἦν βασιλεύων μόνον ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Παγιαζῆτ καθήμενος ἐν Προύσῃ, καὶ τὰ τῆς εὐτυχίας ὑψίκομα δένδρα ὁρῶν καρποῖς βρίθοντα, καὶ καθεκάστην ἡμέραν ἀδεῶς κατατρυφῶντα ἐν διαφόροις στρουθῶν κελαδίσμασιν (92), οὐ γὰρ ἔλειπέ τι τῶν ἐν τοῖς γένεσι τῶν γλωσσῶν ὡραῖον, εἴτε ἐν σώματι ζώου, ἢ μετάλλου, ἢ ἄλλης τινὸς ἐν τῷ κόσμῳ δοθείσης παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡδείας ὄψεως, τοῦ μὴ εἶναί τε καὶ εὑρίσκεσθαι ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ. Ἐκλεγόμενα τοίνυν τὰ καθαρὰ τῶν σωμάτων, καὶ τῶν ὡραῖα τῇ ὄψει ἀῤῥένων τε καὶ θηλείων παρίσταντο, παιδάρια νέα καὶ τρυφερὰ, καὶ κόραι ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπουσαι. Τίνων; Ῥωμαίων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανιτῶν, Οὔγγρων, Σάξων (93), Βουλ- D

Postquam imperator Joannes urbem ingressus diadema imperatorium sumpsit, ante omnia conditionem a Bajazite latam adimplens, judicem Turcum in urbe constituit, qui de litibus et controversiis inter Græcos et Turcos ortis cognosceret, et eas ex lege Arabica dirimeret. Omnia insuper oppida ad Selymbriam usque sita, ipsaque Selymbria in ditionem Bajazitis cesserunt, Joanne intra muros urbis tantummodo imperante. Interea Bajazites Prusæ agere, et prosperæ fortunæ fructibus, quos ex illa tanquam ex arbore pendentes et inter avium cantus quotidie incrementum capientes suscipiebat, potiri, et luxui ac deliciis quotidie deditus, variis libidinum generibus secure vacare. In thesauris quippe congestum habebat quidquid pulchri ac venusti cunctæ gentes mittere possunt, cum animalia corporis forma præstantia, tum metalla et alia, quæ oculis grata Deus in rerum natura produxit. Selecti astabant pusiones et puellæ forma et corpore integri, florenteque ætate teneri, virgines etiam oris venustate ac præstantia solis splendori officien-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(89) *Ἔπλει εἰς Βενετίαν*. Nicolaus Doliouus *Histor. Venetæ* lib. VI scribit Emmanuelem imperatorem Christi anno 1395 Constantinopoli discessisse, Venetiasque appulsum in Galliam inde transiisse, ut adversus ingruentem singulisque diebus auctam Turcorum potentiam, opem et suppetias impetraret. Joannes Juvenalis Ursinius adnotavit Manuelem anno Christi 1400 Parisios venisse; anno demum 1402 ab aula regis Christianissimi post biennium cum anni semisse in ea transactum discessisse. Augustinus Justinianus in Annalibus Genuensibus tradit ipsum Genuam advenisse Januarii die 22, anno 1403.

(90) *Εἰς Μεθώνην*. Urbs Peloponnesi Methone, quæ hodie *Modon* appellatur, in sinu Messeniaco, vulgo *Golfo di Coron*.

(91) Leunclavius lib. VI tradit cazim seu cadim ab imperatore Byzantino Constantinopoli admissum anno Hegiræ 795, qui fuit Christi 1393.

(92) *Ἐν διαφόροις στρουθῶν κελαδίσμασι*. Passeres pro omni genere avium hic sumuntur: e rure tamen petitum schema illud: nam aliæ sunt aves magis vocales, quarumque suavior vocis inflexionibus variis cantus sentitur.

(93) *Σάξων*. Cur hic Saxonum potius meminerit Noster, quam Alemannorum seu Germanorum, nescio: aut si per Saxones quos hic nominat, eos intelligat qui Transylvaniæ partem unam incolunt, reliquis duabus a Siculis et Transylvanis occupatis. Dubitare etiam possumus an Polonos intelligat: infra siquidem cap. 32, ῥῆγα τῶν Σάξων appellat Hungariæ regem Ladislaum Casimiri Poloniæ regis fratrem. Leunclavius adeundus infra in Pandectis num. 122.

tes: iique omnes Græci erant, Servii, Valachi, Albani, Hungari, Saxones, Bulgari et Latini, singulique lingua, **31** sua populari, etiam inviti, canebant. Ille itaque otio resolutus ac luxu diffluens, venereis voluptatibus, in mares ac feminas promiscue insaniendo, indesinenter indulgebat: eaque peccatorum ac scelerum nostrorum præmia, divino Numine in nos merito animadvertente, referebamus. Sed tu, Domine, secundum opera eorum retribue etiam illis, et peccata nostra post tergum projice, neque tradas nos sicut cannabis calamum conterendos, sed oculis propitiis nos intuere. Per id tempus Bajaziti voluptatibus indulgenti nuntius affertur, ex Persia legatos adventasse, qui eum convenire peterent. Cumque interrogasset a quo et undenam ad se mitterentur, dixerunt a Temyre Chan Persiæ et Babylonis sultano missos; jussit itaque hospitium illis, ut se reficerent a via, præberi. Post paucos demum dies vocat ad se legatos et ab eis, quæ in mandatis habebant, petit. Accedentes itaque ad eum, dixerunt: *Magnus Chan Temyr per nos servos suos tibi nuntiat, non licere tibi aliena rapere, et hac ratione te præpotentem principem evadere. Contentus esto illis, quæ Deo concedente infidelibus abstulisti. Alias provincias, quas cæteris principibus more prædonis eripuisti, animo mutato statim restitue, ut Deum tibi propitium facias, aliorumque principum gratiam demerearis, laudemque ab eis consequaris. Sin minus hæc facere tibi libuerit, eorum, Deo juvante, vindex ero.* Cum hæc aliaque plura exposuissent, jussit Bajazites barbas iis novacula abradi, contumeliisque affectos dimitti, responsumque tale dedit: *Abite, renuntiate domino vestro, ut celeriter veniat, quodque eum venientem expecto. Si vero non*

A γάρων καὶ Λατίνων· ἕνα ἕκαστον μελῳδοῦντα τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μὴ βουλευομένων. Αὐτὸς δὲ καθήμενος, καὶ κατασπαταλῶν, οὐκ ἐπαύετο ἀφροδισιάζων, ἐν ἄῤῥεσιν ἀσελγαίνων καὶ θήλεσι. Ταῦτα τῶν παρανομιῶν ἡμῶν τὰ ἐπίχειρα, δικαία ἡ τοῦ Θεοῦ παίδευσις. Ἀλλὰ σὺ, Κύριε, ἀπόδος καὶ αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, πάριδε τὰς ἀνομίας ἡμῶν, Δέσποτα, καὶ μὴ ἐάσῃς συντριβῆναι ἡμᾶς ὡς καλάμην στυππείου, ἀλλὰ βλέψον εἰς ἡμᾶς ἱλέῳ ὄμματί σου. Κατασπαταλῶντος οὖν (94) μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἰδοὺ μήνυμα, ὡς ἀποκρισιάριοι ἦλθοσαν ἀπὸ Περσίας ζητοῦντες ἰδεῖν τὸν ἡγεμόνα. Ἀπὸ τίνος; ἀπεκρίνετο. Οἱ δὲ, Παρὰ τοῦ Τεμὺρ Χὰν σουλτάνου Περσίας καὶ Βαβυλῶνος. Ὁ δὲ προσέταξε τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τόπον εἰς ἀνάπαυσιν. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας προσκαλεσάμενος
B αὐτοὺς, ἐζήτει τὰ τῆς πρεσβείας ἀκοῦσαι. Οἱ δὲ ἐλθόντες, καὶ παραστάντες ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔφησαν· *Ὁ μέγας Χὰν Τεμὺρ δι' ἡμᾶς τοὺς δούλους αὐτοῦ μηνύει σοι λέγων, ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἁρπάζειν τὰ ἀλλότρια, καὶ δι' αὐτῶν γενέσθαι σε μέγας ἀρχηγός. Ἀρκοῦ εἰς ὅσα σοι ὁ Θεὸς δέδωκε παρὰ τῶν ἀπίστων λαβών. Τὰς δὲ ἐπαρχίας ἃς παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων λῃστρικῶς ἥρπασας, παρευθὺ στρέψας δὸς, ἵνα καὶ παρὰ Θεῷ εὖ σοι γένηται, καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων εὐχαριστίας καὶ ἐπαίνους ἕξεις. Εἰ δὲ μὴ, ἐγὼ ἔσομαι σὺν Θεῷ ἐκδικητὴς αὐτῶν.* Ταῦτα καὶ ἄλλα πλεῖω εἰπόντες, ὁ Παγιαζὴτ ἐκέλευσε ξυρίῳ καθᾶραι τοὺς πώγωνας (95), καὶ ἀποπέμψαι ἀτίμους, φήσας αὐτοῖς· *Ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τῷ*
C *κυρίῳ ὑμῶν· ἐρχέσθω ταχὺ, ἐκδέχομαι γὰρ αὐτόν. Ἔστω κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ νομίμου γαμετῆς* (96) *εἰ μὴ ἔλθοι.* Ταῦτα καὶ ἕτερα ἀδολεσχήματα εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς ἀτίμως ἀπέπεμ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(94) *Κατασπαταλῶντος οὖν.* De legatione Temyris, qui vulgo Tamerlanes dicitur, ad Bajazitem, legendi sunt Phranzes lib. I. cap. 21. Laonicus lib. II, sub finem, et Leunclavius lib. VII *Histor. Musulm.*

(95) *Ἐκέλευσε ξυρίῳ καθᾶραι τοὺς πώγωνας.* Principes Turcos ignominiæ inurendæ causa barbam alicui præcidi jubere mos fuit. Leunclavius lib. IV in Urchane Gasi, ubi de pristinis Turcorum institutis agit, hæcce scribit: *Si cui rex iratus esset, ignominiæ et pœnæ causa barbam homini præcidi jubebat.* Et lib. X, exemplum hujus
D affert, dum Suleimanus filiorum Bajazitis unus bellum cum fratre suo Moyse gerebat, Chasani Agæ barbam injuriæ ac contumeliæ inferendæ causa præcidi mandavit. Apud Cantacuz. etiam lib. IV, c. 22 legimus Stephanum Serviæ Cralem, postquam Macedoniæ Edessam in potestatem suam, prodentibus aliquot civibus, redegisset, jussisse, τὸ γένειον ἐπ' αὐτοῦ τίλλεσθαι, *barbam e mento se coram velli Lyzico ejus urbis præfecto*; quod se acrius urbem intranti opponere voluisset. Leunclavius lib. VII, legatos illos Temyris Bajazitem indigne habuisse, dona sibi missa flocci fecisse, tandemque epistolam superbe ac insolenter scriptam eis tradidisse narrat.

(96) *Ἔστω κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ νομίμου γαμετῆς.* Laonicus lib. II sub finem alia verba respondisse Bajazitem legatis Temyrianis tradit, Τὸν δὲ Παγιαζήτην ὑπολαβόντα ἐς τὴν ἄγγελον φάναι, Εἰ τοίνυν μὴ ἐπίῃ μαχέμενος ἡμῖν, ἐς τρὶς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω ἀπολαβὼν, *Si itaque bellum nobis non intulerit, uxorem suam* [dimissam] *ter apud se admittat.* Exponit deinceps virum quando uxorem repudiavit, jurejurando affirmare eam apud se nunquam admissurum, ita ut ipsi fas non sit, cum a trinis splenibus dimisit uxorem, eam iterum domici accipere nisi adulterio pollutam: idem Laonic. lib. III ubi de Turcorum moribus disserit adeundus. Ratio ob quam turpissimum habetur ad uxorem dimissam redire hæc est: perjurii ac levitatis nota ac macula se aspergit, qui se non amplius admissurum juravit, deinceps vero admittit: ab honesto denique et decoro alienum est adulterio pollutam sibi uxorem adjungere. Quando igitur Bajazites dixit, *a legitima uxore separetur*, cætera subaudienda sunt, illamque repudiatam a tribus splenibus apud se accipiat, quo dedecus ipsi adultera ducta accedat, levitatisque ac perjurii nota inuratur. Leunclavius lib. VII non longe a fine Temyris ad Bajazitem verba refert, quæ lucem istis afferunt, *Quid opus erat te quosdam ad me mittere, tot nugas mihi renuntiaturos, atque etiam addere, te pro marito meretricis me habiturum, ni tuis in regionibus te quæsitum irem, ac vice versa ni tu bello me venires oppugnatum, ut a te libera esset mulier tua, hoc est, divortio separata; rursumque tibi nuberet ab alio prius polluta?* Quibus verbis manifestus fit hujus loci sensus.

ψαν. Αὐτὸς δὲ μὴ ἀμελήσας, ἀλλὰ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ πρὸς τὰ ἀνώτερα μέρη τῆς Ἀρμενίας ἐστράτευσεν· ἣν γὰρ τῷ προλαβόντι χρόνῳ λαβὼν τὴν τῆς Καππαδοκίας μεγάλην Σεβάστειαν (97). Ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ ταύτῃ διαβὰς τὰ ὅρια τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, καὶ εἰς τὴν τῶν Τουρκοπερσῶν (98) γῆν εἰσελθὼν, ἐκράτησε μίαν τῶν πόλεων λεγομένην Ἀρσυγγὰν (99)· ἐπαναζεύξας δὲ ἦλθεν ἐν Προύσῃ· ἀπάρας δὲ ἐκ τῆς Προύσης, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν, ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ μηνύει λέγων, ὅτι *Ἐγὼ μὲν εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐξέωσα τῆς πόλεως, οὐ διὰ σὲ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τοῦτο πεποίηκα· εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναί σε ἡμέτερον φίλον, μετάστηθι τῶν ἐκεῖ, καὶ δώσω ἐπαρχίαν ἣν ἂν βούλῃ· εἰ δὲ μή γε, μάρτυς μοι Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης* (1), *οὐ φείσομαί τινος, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω.* Ταῦτα καὶ ἕτερα ὁ Παγιαζὴτ ὀργίλα πέμψας μηνύματα, αὐτοὶ τῷ Θεῷ τὰς ἐλπίδας ἀνέθεντο. Ἦσαν γὰρ προμεμελετηκότες ἐκ πολλῶν ὀλίγα πρὸς τροφήν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο λέγοντες, *Ὑπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν, Ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες, καὶ δυναστείᾳ* [ἀδυναστείᾳ] *πολλῇ, οὐκ ἔχομεν ποῦ καταφυγεῖν, εἰ μὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα τοὺς ἀδυνάτους, καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας, καὶ εἴ τι βούλει, ποίει.* Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἦλθον μηνύματα φέροντες ἐξ Ἀμασείας, ὡς ὁ Τεμὺρ Χὰν στρατεύει κατὰ τῆς Συρίας. Ὁ Παγιαζὴτ δὲ περάσας, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ διάγων πέμψας ἁπανταχοῦ προσεκαλεῖτο τὰς δυνάμεις πάσας τῆς ἑῴας καὶ τῆς δύσεως. Ὁ δὲ Τεμὺρ Χὰν, διαβὰς τὴν Ἀρμενείαν, ἐχειρώσατο πρῶτον τὸ Ἀρσυγγὰν πολέμου νόμῳ, καὶ πάντας τοὺς οἰκισθέντας παρὰ τοῦ Παγιαζὴτ ξίφει κατέσφαξεν· εἶτα ἐλθὼν εἰς Σεβάστειαν (2) καὶ μεγαλόπολιν οὖσαν, ἔπηξε χάρακα· καὶ ζητήσας τὴν πόλιν, καὶ μὴ ἐνδόντες οἱ ἐντὸς, κατορύξας γύρωθεν ἔστησεν αὐτὴν ἐπάνω τῶν δοκῶν καὶ τῶν σανίδων κάτωθεν ἐκ θεμέθλων, μὴ γνόντος τινὸς τῶν ἐντὸς τί ἄρα ἐγεγόνει τὰ κατ' αὐτῶν. Ἦσαν γὰρ οἱ ὀρυκταὶ ἀρξάμενοι τὴν ὀρυγὴν ἀπὸ μακρόθεν τῆς πόλεως μίλιον ἓν καὶ πλέον. Ἦν δὲ ἡ πόλις ἐκ πλίνθου ὠμῆς (3) οἰκοδομηθεῖσα. Τότε πάλιν ἐμήνυσε τοῖς ἔνδον λέγων, Εἰ βούλεσθε τοῦ σώζεσθαι, παράδοτε τὴν πόλιν. Αὐτοὶ δὲ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ λοιδορίας ἐκχέαντες ἀμέτρους, πῦρ ἐνίησι

A *accesserit, ab uxore legitima separetur.* Hisque per fastum ac jactantiam factis verbis contumeliose eos dimisit. Ipse vero rerum suarum haud negligens cum universis copiis in Armeniam superiorem contendit. Cumque prius Sebastiam magnam in Cappadocia occupasset, hac expeditione Armeniæ majoris limites transcendit, inque Turco-Persarum regionem penetravit, quamdamque urbem nomine Arsyngam in potestatem suam redegit; indeque relato pede Prusam reversus est. Illinc postea discedens fretum trajicit, et Adrianopolim venit. Talia deinde imperatori Joanni denuntiat: *Manuelem urbe non ejeci, ut ea potiaris, sed ut eam ditioni meæ adjungerem; quod si me amicum tibi habere volueris, abscede, aliam, quamcunque provinciam elegeris,* B *tibi concedam. Quod si ita facere recusaveris, Deum testor ejusque magnum prophetam, quod nulli parcam, sed omnia penitus perdam.* Ejusmodi et alia minarum atque iræ plena mandaverat Bajazites; at cives **32** Constantinopolitani, cum in Deum spem suam reposuissent, annonamque et cibos aliquos in urbem jamdiu importari providissent, responsum id dederunt: *Abite, nuntiate domino vestro nos imbecillos et viribus destitutos nullum præter Deum perfugium habere, qui infirmis auxiliatur, et potentes deturbat, denique quod meditaris, aggredere.* Dum hæc geruntur nuntii Amasia advenerunt, qui Temyrem Chan in Syriam tendere afferunt, quapropter Bajazites superato freto Prusam contendit, ibique C commorans copias suas tam ab Occidente, quam ab Oriente ex omni parte evocatas collegit. Interea Armeniam pertransiit Temyr Chan, primumque Arsyngam expugnat, omnesque colonos, qui a Bajazite illuc deducti erant, interficit. Sebastiam deinde urbem, quæ ampla erat, venit, ibique castra metatus illam deditione a civibus facta recipere quærebat; cumque ei non auscultarent, muros per ambitum ab imis fundamentis suffodit, sublicisque et trabibus fulcit. Neque quibus artibus hostis aggrederetur urbem muris ex latere non cocto cinctam, cives noverant, quod fossores plusquam uno ab urbe milliari cuniculos agere cœpissent. Eo opere peracto monet iterum, sollicitatque cives, ut se dedant, si se salvos velint. At illi spreto hoste, con- D vicia in eum atrocesque contumelias torquent; pro-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(97) Sebastia anno 796 Hegiræ, 1394 Christi capta; Hegiræ 798, Christi 1396, ex *Historia Musulmanica* Leunclavius.

(98) *Καὶ εἰς τὴν τῶν Τουρκοπερσῶν.* Turco-Persæ atque etiam Persæ appellati sunt Turci, postquam in Persidem a Muchumete Imbrailis filio vocati, in eumque deinceps rebellantes duce Tagrolipice, regionis illius dominium adepti sunt circa annum Christi 1042, unde a Zengi, vel Tzinghi-Chane pulsi, circa annum Christi 1200 in Anatoliam venerunt. Turci etiam Iconienses hac appellatione comprehenduntur.

(99) *Ἀρσυγγάν.* Olim Dascuta, seu Dascusa, ut habet Itinerarium Antonini, sita ad Euphratis ripam, in finibus Cappadociæ et Armeniæ majoris. Illam Leunclav., lib. vi et vii, Ersintzanem appellat.

(1) *Καὶ ὁ μέγας προφήτης.* Bajazites intelligit prophetam suum Mohammedem.

(2) *Σεβάστειαν.* Sebastia, urbs Cappadociæ, quam Turci Sivas et Sivaste appellant: cuniculis ductis eam cepisse Temyrem anno Hegiræ 802, Christi 1400, refert Leunclav. lib. vii; Laonicus vero lib. iii tradit Temyrem suffossa trabibus sustentasse mœnia, illisque igne injecto consumptis, ista corruisse.

(3) *Πλίνθου ὠμῆς.* Hodie etiamnum in Anatolia istis lateribus crudis ad domos ædificandas utuntur: qui ex terra aqua modice subacta formantur in lignea forma quadrata, et ad solem siccantur.

tes: iique omnes Græci erant, Servii, Valachi, Albani, Hungari, Saxones, Bulgari et Latini, singulique lingua, **31** sua populari, etiam inviti, canebant. Ille itaque otio resolutus ac luxu diffluens, venereis voluptatibus, in mares ac feminas promiscue insaniendo, indesinenter indulgebat: eaque peccatorum ac scelerum nostrorum præmia, divino Numine in nos merito animadvertente, referebamus. Sed tu, Domine, secundum opera eorum retribue etiam illis, et peccata nostra post tergum projice, neque tradas nos sicut cannabis calamum conterendos, sed oculis propitiis nos intuere. Per id tempus Bajaziti voluptatibus indulgenti nuntius affertur, ex Persia legatos adventasse, qui eum convenire peterent. Cumque interrogasset a quo et undenam ad se mitterentur, dixerunt a Temyre Chan Persiæ et Babylonis sultano missos; jussit itaque hospitium illis, ut se reficerent a via, præberi. Post paucos demum dies vocat ad se legatos et ab eis, quæ in mandatis habebant, petit. Accedentes itaque ad eum, dixerunt: *Magnus Chan Temyr per nos servos suos tibi nuntiat, non licere tibi aliena rapere, et hac ratione te præpotentem principem evadere. Contentus esto illis, quæ Deo concedente infidelibus abstulisti. Alias provincias, quas cæteris principibus more prædonis eripuisti, animo mutato statim restitue, ut Deum tibi propitium facias, aliorumque principum gratiam demerearis, laudemque ab eis consequaris. Sin minus hæc facere tibi libuerit, eorum, Deo juvante, vindex ero.* Cum hæc aliaque plura exposuissent, jussit Bajazites barbas iis novacula abradi, contumeliisque affectos dimitti, responsumque tale dedit: *Abite, renuntiate domino vestro, ut celeriter veniat, quodque eum venientem exspecto. Si vero non*

γάρων καὶ Λατίνων· ἵνα ἕκαστον μελῳδοῦντα τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μὴ βουλευομένων. Αὐτὸς δὲ καθήμενος, καὶ κατασπαταλῶν, οὐκ ἐπαύετο ἀφροδισιάζων, ἐν ἄῤῥεσιν ἀσελγαίνων καὶ θήλεσι. Ταῦτα τῶν παρανομιῶν ἡμῶν τὰ ἐπίχειρα, δικαία ἡ τοῦ Θεοῦ παίδευσις. Ἀλλὰ σὺ, Κύριε, ἀπόδος καὶ αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, πάριδε τὰς ἀνομίας ἡμῶν, Δέσποτα, καὶ μὴ ἐάσῃς συντριβῆναι ἡμᾶς ὡς καλάμην στυππείου, ἀλλὰ βλέψον εἰς ἡμᾶς ἱλέῳ ὄμματί σου. Κατασπαταλῶντος οὖν (94) μετὰ τῶν ἡμερῶν ἰδοὺ μήνυμα, ὡς ἀποκρισιάριοι ἤλθοσαν ἀπὸ Περσίας ζητοῦντες ἰδεῖν τὸν ἡγεμόνα. Ἀπὸ τίνος; ἀπεκρίνετο. Οἱ δὲ, Παρὰ τοῦ Τεμὺρ Χὰν σουλτάνου Περσίας καὶ Βαβυλῶνος. Ὁ δὲ προσέταξε τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τόπον εἰς ἀνάπαυσιν. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐζήτει τὰ τῆς πρεσβείας ἀκοῦσαι. Οἱ δὲ ἐλθόντες, καὶ παραστάντες ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔφησαν· *Ὁ μέγας Χὰν Τεμὺρ δι' ἡμᾶς τοὺς δούλους αὐτοῦ μηνύει σοι λέγων, δεῖ οὐκ ἔξεστί σοι ἁρπάζειν τὰ ἀλλότρια, καὶ δι' αὐτῶν γενέσθαι σε μέγας ἀρχηγός. Ἀρκοῦ εἰς ὅσα σοι ὁ Θεὸς δέδωκε παρὰ τῶν ἀπίστων λαβών. Τὰς δὲ ἐπαρχίας ἃς παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων λῃστρικῶς ἥρπασας, παρευθὺ στρέψας δὸς, ἵνα καὶ παρὰ Θεῷ εὖ σοι γένηται, καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων εὐχαριστίας καὶ ἐπαίνους ἕξεις. Εἰ δὲ μὴ, ἐγὼ ἔσομαι σὺν Θεῷ ἐκδικητὴς αὐτῶν.* Ταῦτα καὶ ἄλλα πλείω εἰπόντες, ὁ Παγιαζὴτ ἐκέλευσε ξυρίῳ καθάραι τοὺς πώγωνας (95), καὶ ἀποπέμψαι ἀτίμους, φήσας αὐτοῖς· *Ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν· ἐρχέσθω ταχὺ, ἐκδέχομαι γὰρ αὐτόν. Ἔστω κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ νομίμου γαμετῆς* (96) *εἰ μὴ ἔλθοι.* Ταῦτα καὶ ἕτερα ἀδολεσχήματα εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς ἀτίμως ἀπέπεμ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(94) *Κατασπαταλῶντος οὖν.* De legatione Temyris, qui vulgo Tamerlanes dicitur, ad Bajazitem, legendi sunt Phrantzes lib. I, cap. 21. Laonicus lib. II, sub finem, et Leunclavius lib. VII *Histor. Musulm.*

(95) *Ἐκέλευσε ξυρίῳ καθάραι τοὺς πώγωνας.* Principes Turcos ignominiæ inurendæ causa barbam alicui præcidi jubere mos fuit. Leunclavius lib. IV in Urchane Gasi, ubi de pristinis Turcorum institutis agit, hæcce scribit: *Si cui rex iratus esset, ignominiæ et pœnæ causa barbam homini præcidi jubebat.* Et lib. V, exemplum hujus affert, dum Suleimanus filiorum Bajazitis unus bellum cum fratre suo Moyse gerebat, Chasani Agæ barbam injuriæ ac contumeliæ inferendæ causa præcidi mandavit. Apud Cantacuz. etiam lib. IV, c. 22 legimus Stephanum Serviæ Cralem, postquam Macedoniæ Edessam in potestatem suam, prodentibus aliquot civibus, redegisset, jussisse, τὸ γένειον ἐπ' αὐτοῦ τίλλεσθαι, *barbam e mento se coram velli Lyzico ejus urbis præfecto*; quod se acrius urbem intranti opponere voluisset. Leunclavius lib. VII, legatos illos Temyris Bajazitem indigne habuisse, dona sibi missa flocci fecisse, tandemque epistolam superbe ac insolenter scriptam eis tradidisse narrat.

(96) *Ἔστω κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ νομίμου γαμετῆς.* Laonicus lib. II sub finem alia verba respondisse Bajazitem legatis Temyrianis tradit, Τὸν δὲ Παγιαζήτην ὑπολαβόντα ἐς τὸν ἄγγελον φάναι, Εἰ τοίνυν μὴ ἐπίῃ μαχέμενος ἡμῖν, ἐς τρὶς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω ἀπολαβών, *Si itaque bellum nobis non intulerit, uxorem suam* [dimissam] *ter apud se admittat.* Exponit deinceps virum quando uxorem repudiavit, jurejurando affirmare eam apud se nunquam admissurum, ita ut ipsi fas non sit, cum a trinis splenibus dimisit uxorem, eam iterum domici accipere nisi adulterio pollutam; idem Laonic. lib. III ubi de Turcorum moribus disserit adeundus. Ratio ob quam turpissimum habetur ad uxorem dimissam redire hæc est: perjurii ac levitatis nota ac macula se aspergit, qui se non amplius admissurum juravit, deinceps vero admittit: ab honesto denique et decoro alienum est adulterio pollutam sibi uxorem adjungere. Quando igitur Bajazites dixit, *a legitima uxore separetur*, cætera subaudienda sunt, illamque repudiatam a tribus splenibus apud se accipiat, quo dedecus ipsi adultera ducta accedat, levitatisque ac perjurii nota inuratur. Leunclavius lib. VII non longe a fine Temyris ad Bajazitem verba refert, quæ lucem istis afferunt, *Quid opus erat te quosdam ad me mittere, tot nugas mihi renuntiaturos, atque etiam addere, te pro marito meretricis me habiturum, ni tuis in regionibus te quæsitum irem, ac vice versa ni tu bello me venires oppugnatum, ut a te libera esset mulier tua, hoc est, divortio separata; rursumque tibi nuberet ab alio prius polluta?* Quibus verbis manifestus fit hujus loci sensus.

ψεν. Αὐτὸς δὲ μὴ ἀμελήσας, ἀλλὰ σὺν πάσῃ τῇ στρατείᾳ πρὸς τὰ ἀνώτερα μέρη τῆς Ἀρμενίας ἐστράτευσεν· ἣν γὰρ τῷ προλαβόντι χρόνῳ λαβὼν τὴν τῆς Καππαδοκίας μεγάλην Σεβάστειαν (97). Ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ ταύτῃ διαβὰς τὰ ὅρια τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, καὶ εἰς τὴν τῶν Τουρκοπερσῶν (98) γῆν εἰσελθὼν, ἐκράτησε μίαν τῶν πόλεων λεγομένην Ἀρσυγγὰν (99)· ἐπαναζεύξας δὲ ἦλθεν ἐν Προύσῃ· ἀπάρας δὲ ἐκ τῆς Προύσης, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν, ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ μηνύει λέγων, ὅτι *Ἐγὼ μὲν εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐξέωσα τῆς πόλεως, οὐ διὰ σὲ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τοῦτο πεποίηκα· εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναί σε ἡμέτερον φίλον, μετάστηθι τῶν ἐκεῖ, καὶ δώσω ἐπαρχίαν ἣν ἂν βούλῃ· εἰ δὲ μή γε, μάρτυς μοι Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης* (1), *οὐ φείσομαί τινος, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω.* Ταῦτα καὶ ἕτερα ὁ Παγιαζῆτ ὀργίλα πέμψας μηνύματα, αὐτοὶ τῷ Θεῷ τὰς ἐλπίδας ἀνέθεντο. Ἦσαν γὰρ προμεμελετηκότες ἐκ πολλῶν ὀλίγα πρὸς τροφήν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο λέγοντες, *Ὑπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν, Ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες, καὶ δυναστείᾳ* [*ἀδυναστείᾳ*] *πολλῇ, οὐκ ἔχομεν ποῦ καταφυγεῖν, εἰ μὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα τοὺς ἀδυνάτους, καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας, καὶ εἴ τι βούλει, ποίει.* Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἦλθον μηνύματα φέροντες ἐξ Ἀμασείας, ὡς ὁ Τεμὺρ Χὰν στρατεύει κατὰ τῆς Συρίας. Ὁ Παγιαζῆτ δὲ περάσας, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ διάγων πέμψας ἁπανταχοῦ προσεκαλεῖτο τὰς δυνάμεις πάσας τῆς ἑῴας καὶ τῆς δύσεως. Ὁ δὲ Τεμὺρ Χὰν, διαβὰς τὴν Ἀρμενείαν, ἐχειρώσατο πρῶτον τὸ Ἀρσυγγὰν πολέμου νόμῳ, καὶ πάντας τοὺς οἰκισθέντας παρὰ τοῦ Παγιαζῆτ ξίφει κατέσφαξεν· εἶτα ἐλθὼν εἰς Σεβάστειαν (2) καὶ μεγαλόπολιν οὖσαν, ἔπηξε χάρακα· καὶ ζητήσας τὴν πόλιν, καὶ μὴ ἐνδόντες οἱ ἐντὸς, κατορύξας γύροθεν ἔστησεν αὐτὴν ἐπάνω τῶν δοκῶν καὶ τῶν σανίδων κάτωθεν ἐκ θεμέθλων, μὴ γνόντος τινὸς τῶν ἐντὸς τί ἄρα ἐγεγόνει τὰ κατ' αὐτῶν. Ἦσαν γὰρ οἱ ὀρυκταὶ ἀρξάμενοι τὴν ὀρυγὴν ἀπὸ μακρόθεν τῆς πόλεως μίλιον ἓν καὶ πλέον. Ἦν δὲ ἡ πόλις ἐκ πλίνθου ὠμῆς (3) οἰκοδομηθεῖσα. Τότε πάλιν ἐμήνυσε τοῖς ἔνδον λέγων, Εἰ βούλεσθε τοῦ σώζεσθαι, παράδοτε τὴν πόλιν. Αὐτοὶ δὲ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ λοιδορίας ἐκχέαντες ἀμέτρους, πῦρ ἐνίησι

accesserit, ab uxore legitima separetur. Hisque per fastum ac jactantiam factis verbis contumeliose eos dimisit. Ipse vero rerum suarum haud negligens cum universis copiis in Armeniam superiorem contendit. Cumque prius Sebastiam magnam in Cappadocia occupasset, hac expeditione Armeniæ majoris limites transcendit, inque Turco-Persarum regionem penetravit, quamdamque urbem nomine Arsyngam in potestatem suam redegit; indeque relato pede Prusam reversus est. Illinc postea discedens fretum trajicit, et Adrianopolim venit. Talia deinde imperatori Joanni denuntiat: *Manuelem urbe non ejeci, ut ea potiaris, sed ut eam ditioni meæ adjungerem; quod si me amicum tibi habere volueris, abscede, aliam, quamcunque provinciam elegeris, tibi concedam. Quod si ita facere recusaveris, Deum testor ejusque magnum prophetam, quod nulli parcam, sed omnia penitus perdam.* Ejusmodi et alia minarum atque iræ plena mandaverat Bajazites; at cives **32** Constantinopolitani, cum in Deum spem suam reposuissent, annonamque et cibos aliquos in urbem jamdiu importari providissent, responsum id dederunt: *Abite, nuntiate domino vestro nos imbecillos et viribus destitutos nullum præter Deum perfugium habere, qui infirmis auxiliatur, et potentes deturbat, denique quod meditaris, aggredere.* Dum hæc geruntur nuntii Amasia advenerunt, qui Temyrem Chan in Syriam tendere afferunt, quapropter Bajazites superato freto Prusam contendit, ibique commorans copias suas tam ab Occidente, quam ab Oriente ex omni parte evocatas collegit. Interea Armeniam pertransiit Temyr Chan, primumque Arsyngam expugnat, omnesque colonos, qui a Bajazite illuc deducti erant, interficit. Sebastiam deinde urbem, quæ ampla erat, venit, ibique castra metatus illam deditione a civibus facta recipere quærebat; cumque ei non auscultarent, muros per ambitum ab imis fundamentis suffodit, sublicisque et trabibus fulcit. Neque quibus artibus hostis aggrederetur urbem muris ex latere non cocto cinctam, cives noverant, quod fossores plusquam uno ab urbe milliari cuniculos agere cœpissent. Eo opere peracto monet iterum, sollicitatque cives, ut se dedant, si se salvos velint. At illi spreto hoste, convicia in eum atrocesque contumelias torquent; pro-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(97) Sebastia anno 796 Hegiræ, 1394 Christi capta; Hegiræ 798, Christi 1396, ex *Historia Musulmanica* Leunclavius.

(98) *Καὶ εἰς τὴν τῶν Τουρκοπερσῶν.* Turco-Persæ atque etiam Persæ appellati sunt Turci, postquam in Persidem a Muchumete Imbrailis filio vocati, in eumque deinceps rebellantes duce Tagrolipice, regionis illius dominium adepti sunt circa annum Christi 1042, unde a Zengi, vel Tzingi-Chane pulsi, circa annum Christi 1200 in Anatoliam venerunt. Turci etiam Iconienses hac appellatione comprehenduntur.

(99) *Ἀρσυγγάν.* Olim Dascuta, seu Dascusa, ut habet Itinerarium Antonini, sita ad Euphratis oram, in finibus Cappadociæ et Armeniæ majoris. Illam Leunclav., lib. VI et VII, Ertzintzanem appellat.

(1) *Καὶ ὁ μέγας προφήτης.* Bajazites intelligit prophetam suum Mohammedem.

(2) *Σεβάστειαν.* Sebastia, urbs Cappadociæ, quam Turci Sivas et Sivaste appellant: cuniculis ductis eam cepisse Temyrem anno Hegiræ 802, Christi 1400, refert Leunclav. lib. VII; Laonicus vero lib. III tradit Temyrem suffossa trabibus sustentasse mœnia, illisque igne injecto consumptis, ista corruisse.

(3) *Πλίνθου ὠμῆς.* Hodie etiamnum in Anatolia istis lateribus crudis ad domos ædificandas utuntur: qui ex terra aqua modice subacta formantur in lignea forma quadrata, et ad solem siccantur.

tinus ergo igne immisso sublicis trabibusque, quibus suffossi muri sustentabantur, ab imo corruunt: hostesque urbem ingressi cives promiscue cædere, eorumque res compilare ac diripere cœperunt. Jussit præterea Temyr Chan præcipuos omnes urbis viros in unum locum cogi: lacus in modum amplorum sepulcrorum effodi, illosque vinciri modo tyrannis anteactorum temporum ignoto. Adducta enim inter femora cervix tantisper flectebatur, dum nares miseri ac infelicis illius, quisquis fuerit podici immitterentur, suræque et genua ab utraque aure penderent: tum is in globum, tanquam echinus, convolutus ac constrictus in sepulcrum conjiciebatur: et ubi in unam fossam decem vel plures abjecti sunt, terra non obruebantur; sed tabulis fossæ superstratis terra congerebatur, ne cito ac facile suffocati vita privarentur; taleque tormentum tyranni commentum fuit. Urbe postmodum illa eversa ac deleta, in Phœniciam discessit, et Damascum usque pervenit, omnia igne vastat, diripit, ingentes divitias congerit, ac plurimos captivos abducit. Damasco itaque devastata et in solitudinem redacta, Halepum profectus est, quam quoque evertit, multosque artifices in **33** Persiam inde transtulit. Arabas demum veritus, Samarchandum Persiæ caput reversus est. Cum Bajaziti nuntiata essent, quæ ad Arsyngam et Sebastiam gesta erant, quamque cladem Syria, Damascus et Halepum accepissent, celeritate summa atque diligentia in orientalibus partibus et Asia militem recenset, novumque et præter modum numerosum conscribit exercitum. Imperator ærumnosique cives Constantinopolitani manibus ad Deum protensis, lacrymisque affatim fusis interea ita supplicare: *Domine Deus, miserere nostri quamvis inutilium servorum tuorum, istique, qui nobis, huic domui, et iis quæ in ea sunt, exitium minatur, aliam sollicitudinem et curam, aliudque propositum suggere, ut illius tyrannide absoluti te Patrem et Filium sanctumque Spiritum, Deum unum per sæcula celebremus ac collaudemus. Amen.*

A ταῖς δοκοῖς αἷς ἐνίδρυτο ἡ πόλις, καὶ ἐκ τῶν θεμελίων κατέπεσε, καὶ εἰσελθόντες ἤρξαντο ἀφειδῶς κατακόπτειν, καὶ σκυλεύειν τοὺς πολίτας. Ὁ δὲ Τεμὺρ Χὰν ἐκέλευσε πάντας τοὺς προὔχοντας τῆς πόλεως συναθροῖσαι εἰς ἕν, καὶ προστάξας λάκκους ὀρύττειν ὡς τάφους εὐμεγέθεις, καὶ δεσμεῖν αὐτοὺς δεσμὸν, ὃν οὐκ ἐσοφίσατό τις τῶν τυράννων· τὸν γὰρ αὐχένα ὑποκλίναντες, καὶ ἐν μέσῳ τῶν σκελῶν ὠθήσαντες, ἄχρις ἡ ῥὶν τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου, ὁποῖος ἄρα καὶ εἴη, κατάντης ἐν τῷ πρωκτῷ, αἱ δὲ κνῆμαι σὺν τοῖς γόνασι ἐξ ἑκατέρων τῶν ὤτων ἀπῃωρημέναι. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὥσπερ χανδόχοιρος [pro ἐχανθόχοιρος] σφαιροειδὴς ἐν τῷ τάφῳ ἠκοντίζετο· καὶ δέκα ἢ καὶ πλείονες ἐν ἑνὶ μνημείῳ ὄντες, οὐ συνέκλειον χώμασιν· ἀλλὰ σανίσιν ἀσφαλίσαντες, B ἐπάνω τῶν σανίδων ἐχωμάτιζον, ἵνα μὴ εὐκόλως πνιγέντες ἀποβάλωνται τοῦ ζῆν. Τοιαύτην ὁ Σκύθης ἐπενοήσατο βάσανον. Ἐπεὶ οὖν αὐτὴν εἰς τέλος ἠφάνισεν, ἔρχεται εἰς τὰ τῆς Φοινίκης μέρη, καὶ ἕως αὐτῆς Δαμασκοῦ (4), καὶ ἐμπιπρᾷ καὶ λεηλατεῖ, καὶ λαμβάνει πλοῦτον ἀναρίθμητον, καὶ αἰχμαλωσίαν πολλήν. Καὶ τὴν Δαμασκὸν ἐρημώσας, ἐπὶ τὸ Χάλεπ διαβαίνει, καὶ αὐτὸ ἠφάνισε, καὶ πολλοὺς τῶν τεχνῶν ἐπιστήμονας εἰς Περσίαν μετῴκισε, καὶ τοὺς Ἄραβας φοβήσας, ἐπανέζευξεν εἰς Σαμαρχὰν μητρόπολιν Περσίας. Ὁ δὲ Παγιαζήτ, ἀκούων τὰ γενόμενα ἐν τῷ Ἀρσυγγὰν, ἐν Σεβαστείᾳ τῇ πόλει, ἐν Συρίᾳ, καὶ ἐν τῇ Δαμασκῷ, καὶ τῷ Χάλεπ, οὐκ ἐπαύετο ποιῶν ἀπογραφὰς ἔν τε ἑῴᾳ, καὶ ἐν τῇ C Ἀσίᾳ ἀθροίζων νέον στρατὸν, καὶ ὑπὲρ περισσοῦ τοῦτον πληθύνων. Οἱ δὲ πτωχοὶ πολῖται σὺν τῷ βασιλεῖ χεῖρας πρὸς Θεὸν αἴροντες, σὺν δάκρυσι πολλοῖς ἱκέτευον, λέγοντες· *Θεὲ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, ἐλέησον ἡμᾶς τοὺς ἀχρείους δούλους σου· καὶ δὸς τὸν ἐπαπειλοῦντα ἡμᾶς, καὶ τὸν σὸν οἶκον τοῦτον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἅγια ἄλλην μέριμναν, ἄλλην φροντίδα, ἄλλον λογισμὸν, ἵνα ἐλευθερωθέντες τῆς αὐτοῦ τυραννίδος δοξάσωμέν σε τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.*

CAPUT XVI.

Temyr versus Tanaim movet. Baiazites exercitum conscribit, et Temyri ad Ancyram castra habenti occurrit. Cometa fulget. Pugna initur a Temyrianis cum Bajazitis copiis: Bajazites deseritur a magna copiarum suarum parte. Vincitur. Captus ad Temyrem, qui Zatrichio seu Schachis ludebat, adducitur. Temyr Bajazitem consolatur et humane erga eum se gerit, arcte nihilominus custodit. Per totam minorem Asiam copiæ Temyris se diffundunt. Mehemetes patrem suum, sed frustra, liberare aggreditur. Chociapherulzes Eunuchorum princeps cum Baiazite domino suo captus, jussu Temyris capite plectitur.

Temyr Chan ineunte vere ex Persia versus Tanain movet, collectoque Taurescytharum, Zynchorum et

D Ἔαρος δ' ἀρξαμένου ἰδοὺ καὶ ὁ Τεμὺρ Χὰν ἐκ Περσίας πρὸς τὰ τοῦ Ναΐδος [Ταναΐδος] μέρη ἐλθὼν,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(4) *Καὶ ἕως αὐτῆς Δαμασκοῦ.* Leunclavius lib. VII, *Hist. Musulm.* et in *Annal. Turcicis* Halepum primum captam, deinde Damascum tradit: hoc contigit anno Hegiræ 802, Christi 1400, ut etiam Augustin. Justinian., episcop. Nebiens., in Annal. Genuensibus adnotavit. Diris modis ac inhumanis Damascum afflixit ac vastavit Temyr, cujus illatæ cladis causa a Turcicæ historiæ scriptoribus talis traditur. Iezides princeps, hæreticus a Musulmanis habitus, Hasanem et Huseinem prophetæ Muhametis e filia nepotes occidit, ejusque familiam contumeliis gravibus affecit: tandem mortuus Damasci sepultus est. Illius itaque sepulcrum perquiri Temyr, et eo reperto ossa refodi ac comburi, stercore etiam humano sepulcrum oppleri jussit. Quod ergo Iezides Damasci sepultus esset, erga Damascenos tam crudeliter ac immaniter se gessit. Mitiori vero modo Hamusenos, olim Emisenos dictos, habuit: quod inter ipsos Halidis (*qui Velidis filius erat*) et Amru (*Humeia patre nati*) Mohametis sociorum ac discipulorum sepulcra ac monumenta exstarent.

A καὶ τοὺς Ταυροσκύθας, καὶ Ζυχχοὺς (5), καὶ Ἀβασγοὺς ἀθροίσας, καὶ τὰ ἐν τῷ Βοσπόρῳ πολίχνια κατασκάψας, διέβη πρὸς τὰ τῆς Ἀρμενίας μέρη, καὶ τὴν Καππαδοκίαν διελθὼν σὺν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων οὐκ ὀλίγους παραλαβὼν πρὸς τὰ τῶν Γαλατῶν μέρη ἀφίκετο, στρατὸν ἔχων ὡς ὁ ποτὲ Ξέρξης πολυαρίθμητον. Ὁ δὲ Παγιαζὴτ καὶ αὐτὸς πᾶσαν στρατιὰν συνάξας Θρᾳκικήν τε καὶ ἀνατολικὴν καὶ νεόλεκτον ἄλλον στρατὸν, καὶ τὸν Σέρβον ἔχων ὁμοῦ Στέφανον τὸν τοῦ Λαζάρου υἱὸν σὺν δορυφόροις πλείστοις, ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς, συναντήσων τῷ Τεμύρ. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς προσήγγισε τοῖς μέρεσι Γαλατίας, ἔμαθεν ὅτι Τεμὺρ ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ πόλει πληκεύων ἦν (6). Ἐγγίσας δὲ κἀκεῖνος πλησίον, καὶ τὰς σκηνὰς πήξας ἐν μέσῳ τοῦ κάμπου πλησίον Ἀγκύρας (7), εἶχε καὶ τὸν ποταμὸν εὐθυῤῥοοῦντα, καὶ τὸ B πότιμον ὕδωρ διά τε τὴν χρείαν τοῦ στρατοῦ, καὶ τῶν ἵππων, καὶ πάσης τῆς παρατάξεως. Ὁ δὲ Τεμὺρ ἦν οἰκῶν ἐν ἀνύδρῳ γῇ. Πλὴν τί γίνεται; Κελεύει ὁ Παγιαζὴτ διαλαλιὰς γενέσθαι ἐν μέσῳ τοῦ φωσάτου, τῇ ἐπιούσῃ ἐξελθεῖν ἅπαντας ἐν κυνηγεσίῳ. Ἐξῆλθεν οὖν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, τρεῖς ἡμέρας κυνηγετῶν καὶ ἐλάφους διώκων. Ὁ δὲ Τεμὺρ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ τόπου οὗ ἦν, ἦλθε, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ, ὅπου ἐκάθητο πρώην ὁ Παγιαζήτ. Ὕδατος τοίνυν σπανίζοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος ἐν τῷ Λέοντι τὴν πορείαν ἐποίει, ὁ Τεμὺρ οὐκ ἐφρόντιζε πλέον περὶ ὑδροποσίας· ἀλλ' ὁ Παγιαζὴτ ἀλαζονευόμενος, καὶ ὑπεροπτικῶς δεικνύων τὴν συμπλοκὴν τοῦ Τεμὺρ, ὡς ἐκ δευτέρου λόγου προσέχων C αὐτὴν, ἐνήργησε τὰ κυνηγέσια· καὶ ἡ πρώτη τῆς αὐτοῦ δυστυχίας ἐμβολὴ ὑπῆρχεν αὕτη· ἐξελθὼν γὰρ, καὶ τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν μεσουρανήματι, οἱ στρατιῶται ὑπὸ τοῦ καύσωνος ἀπελέγοντο τῇ ζωῇ. Καὶ ἐζήτουν ὕδωρ, καὶ οὐκ ἦν, καὶ ἐλειποψυχοῦντο, καὶ ἀπέθνησκον. Ἀπέθανον οὖν ἐν τῇ κακοπαθείᾳ αὐτῇ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας στραφεὶς ἐν ᾧ τόπῳ ἔκειτο, εὗρε τὸν Τεμὺρ ἐκεῖ κατευνεύσαντα καὶ τὸ ὕδωρ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν αὐτοῦ ἦν, ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ τόπου ἀπεμάκρυνε τοῦτο, καὶ οὐκ εἶχον εὐκόλως. Ἐξ ἀνάγκης οὖν ἔγνωσαν ὅτι τῇ ἐπιούσῃ ἐξ ἀνάγκης μέλλουσι συνάψαι πόλεμον. Ἐν

Abasgorum ingenti numero, eversisque oppidis, quæ Bosporo (Cimmerio) adjacent, in Armeniam dein et Cappadociam accessit : adjunxitque copiis suis Armeniorum agmen numerosum ; indeque in Galatiam venit, exercitum ducens ei, quem Xerxes olim conscripsit, multitudine parem. Bajazites vero cum universis copiis Thraciis et orientalibus simul collectis, novoque conscripto milite et auxiliaribus Serviorum hastatorum cohortibus, quas ducebat Lazari filius Stephanus, in occursum Temyris processit. Cumque ad Galatiæ limites pervenisset, certior factus est Temyrem ad Ancyram castra habere. Exercitum itaque prope admovet, castraque in medio campo Ancyræ vicino collocat, fluvium illic vicinum labentem habuit, aquationemque facilem et commodam universo exercitui et equis : cum Temyr loca arida et aquis carentia teneret. Verum quid accidit? Jubet Bajazites in mediis castris edictum **34** promulgari, ut postridie omnes ad venationem exirent. Cum universo itaque exercitu per triduum venationi cervorum operam dedit ; quo temporis spatio, quem tenebat locum, deserit Temyr et castra movet, inque fluminis locat ripa in qua Bajazites pridie consederat. Aquæ tunc penuria erat, quod anni tempus ageretur, quo signum Leonis sol permeat, nec tamen de aquatione Temyr amplius fuit sollicitus. Verum Bajazites vane superbiens, venatione tempus terendo demonstrabat contemnere se, et aliis rebus posthabere pugnam, si cum Temyre ineunda esset : unde infortunium ac cladis ejus initium habuerunt. Nam ipso meridie egresso, æstu fervente milites intercipiebantur, et aquam frustra quærentes deficiebant, et extinguebantur : atque penuria aquæ quinque millia militum perierunt. Post triduum ad castra, quæ tenuerat, reversus Bajazites deprehendit Temyrem ea præoccupavisse, nec aquandi facultatem amplius se habere : hinc prævisum omnibus postridie pugnandi sibi impositam necessitatem. Eo anno vero jam affecto, dum sol Geminorum dodecatemorion emetiebatur, in occidentali plaga signum in cœlo malorum nuntium apparuit. Cometes is erat luci-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(5) *Καὶ τοὺς Ταυροσκύθας καὶ Ζυχχούς*. Tauroscythæ sunt, qui inter Borysthenem et Tanaim, et Tauricam Chersonesum habitant. Zinchi populi sunt ad Euxinum pontum, Sindi alias dicti. Plinius, lib. VI, cap. 7 : *A Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Archi, Zingi, Pessii.* Qui Zyngi Plinio ii Zinchi sunt, in peninsula Corocondama siti. Sindi et Zinchi iidem sunt Eustathio ad Περιηγήσεως Διονυσίου hunc versum,

Σίνδοι, Κιμμέριοί τε καὶ οἱ πέλας Εὐξείνοιο, ὅτι Σαυρομάτας ἐπέχουσι οἱ Σίνδοι, οἱ καὶ Ζίχχοι λεγόμενοι κατά τινας· *Sauromatis succedunt Sindi qui apud quosdam Zinchi appellantur.* Regio Zinchorum Ζυχχία appellatur in biblioth. Regiæ ms. libro, in formulis subscriptionum et inscriptionum epistolarum patriarchæ Constantinopoleos : et habetur inter Metropolitas, quibus scribit patriarcha, ὁ Ματράγων ὃς καὶ Ζηχχίας. Constant. Porphyro- D genitus, lib. de administratione imperii, sub finem de Zinchia hoc adnotatum reliquit, Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ Ζηχχίᾳ πρὸς τὸν τόπον τῆς Παπαγίας, τῆς οὔσης πρὸς τὸ μέρος τῆς Πανάγιας, ἐν ᾗ κατοικοῦσι Ζηχχοὶ, ἐννέα πηγαί εἰσι ἄφθας ἀναδιδοῦσαι. *Tenendum in Zinchiæ parte ad fontem qui Papagiam respicit, quam Zinchi incolunt, novem esse fontes, quorum aqua pota ulcera labiis atque pustulas affert.*

(6) *Πληκεύων ἦν*. Leonis imperatoris *Tacticæ* lib. I, cap. 2, hunc titulum habet, Περὶ ἀπλήκτων διάταξις. Ἄπληκτον vero et φοσσάτον eadem sunt, et *castra* significant, et verbum ἀπληκεύειν, *castra locare* eodem loco significat. Per apocopen τοῦ α scripsit Ducas πληκεύων, quæ figura Græcis etiam nunc tam familiaris est, ut unum verbum vix integrum ab iis pronuntietur, nec antiqui Græci idiomatis vestigia cernantur.

(7) *Πλησίον Ἀγκύρας*. Ancyra urbs Galatiæ est.

dus et clarus, comam crectam explicans ignis flammantis specie; supraque quatuor cubitos, non secus ac hastam, ab occasu in ortum radios jaculabatur: et sole infra horizontem demerso propriis radiis effusis omnes orbis terræ terminos collustrabat, nec aliis stellis lumen exserere concedebat, aut aerem noctis umbra infuscari: quod ejus lumen aliorum splendorem vinceret, et ad cœli verticem flammans protenderetur, quandiu supra horizontem exstabat. Hoc portentum conspexerunt Indi, Chaldæi, Ægyptii, Phryges, Persæ, Asiæ minoris incolæ, Thraces, Hunni, Dalmatæ, Itali, Hispani, et Germani, et si quæ aliæ gentes Oceani littora accolunt: rutilansque ac splendens hoc maxime horrendum portentum, qui Lampadias vocatur, usque ad æquinoctium autumnale perduravit, cum sol Libræ signum permeare incepit.

A δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις (8), ὁπότε τὴν ἐαρινὴν ὥραν ὁ ἥλιος ἐποίει, διιὼν τοὺς Διδύμους, περὶ τὰ ἑσπέρια μέρη σημεῖον ἐφάνη ἐξ οὐρανοῦ, καὶ προάγγελος κακῶν. Τὸ δὲ ἦν κομήτης περιφανὴς, ὄρθιον ἔχων τὴν κόμην, καὶ ὡς πῦρ φλογερὸν, ὑπὲρ πήχεις τέτταρας ἀπὸ δύσεως ἐν ἑῴᾳ ὡς δόρυ κινῶν τὴν ἀκτῖνα· ὁπότε δ' ἂν ὁ ἥλιος ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα δύνας ἦν τότε καὶ αὐτὸς ἐξήπλου τὴν ἰδίαν ἀκτῖνα, καὶ κατηύγαζε πάντα τὰ γῆς πέρατα, καὶ οὐκ ἐδίδου τοῖς λοιποῖς ἄστρασιν ἐξαυγάζειν οὐδὲ τὸν ἀέρα μελανίζειν· ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερεξετείνετο καὶ ἐν τῷ μεσουρανήματι, ὑπερεκκέχυτο ἡ φλὸξ, ἕως ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα περιωρίζετο. Τοῦτο τὸ σημεῖον ἑωράκασιν Ἰνδοὶ, Χαλδαῖοι, Αἰγύπτιοι, Φρύγες, Πέρσαι, καὶ οἱ τὴν μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες, Θρᾷκές τε καὶ Οὖννοι, B Δαλμάται, καὶ Ἰταλοὶ, καὶ Ἰσπανοὶ, καὶ Γερμανοὶ, καὶ ἄλλο εἴ τι ἔθνος ἦν οἰκῶν ἐν τοῖς τοῦ ὠκεανοῦ ῥεύμασιν. Ἔστη οὖν τὸ τοιοῦτον φρικωδέστατον τέρα; ἀπανταχοῦ φαῖνον καὶ λάμπον, ὃ καὶ λαμπαδίας καλεῖται, ἄχρι τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας τοῦ ἡλίου ἐν τῷ Ζυγῷ τὴν πορείαν ἀρξαμένου ποιεῖσθαι.

Verum ad rem rursus redeamus, consideremusque quomodo Deus novo mirabilique prodigio Pharaonem unum in profundum mare per alterum demerserit, qui etiam Dei populus a malis et ærumnis vacationem cessationemque obtinuerit; at quam non vidit nec intellexit. Scytha igitur vespere per castra ubique edixit, ut omnes sequenti luce equis insidentes et armati adsint. Ipse deinde summo mane lecto excitatus, cohortium præfectos et chiliarchas in aciem ordinavit; **35** dextroque cornu filium natu majorem præfecit; sinistro, quem ex eo habebat, nepotem: annos etenim sexaginta Temyr jam excesserat: ipse vero aciem postremam duxit; his deinde verbis suos adhortatus est: *O multitudo mea, invicte exercitus, naturæ adamantinæ murus ahenee, generatio insuperabilis, audistis, quæ a principio majores nostri præclare gesserunt, non inter orientales gentes, Oriens quippe patria nostra est, sed in Europa et Africa, et, ut verbo dicam, per universum orbem terrarum. Accurate novistis adversus Græcos expeditionem a Xerxe et Artaxerxe susceptam, Græcos inquam, semideos et heroas, cum quibus profecto hi Turci semibarbari hybridæ comparari nequeunt, nisi quomodo confertur cum leone locusta; neque ut in vobis audaciam excitem talia in memoriam vestri omnium revoco, jam etenim præda manibus nostri elabi non potest; verum ne locus effugiendi detur huic terriculamento: utque etiam vivum integrumque capiatur, hincque in Persidem abducamus spectaculum futurum liberis nostris: erudiamusque ut in posterum nos per conjuges nostras non adjuret. Vos itaque jubeo hunc la-*

Ἀλλ' ἐπανίωμεν αὖθις, καὶ ἴδωμεν τὰ τοῦ Θεοῦ ξένα τεράστια, πῶς τὴν Φαραὼ κατεπόντισε δι' ἑτέρου Φαραὼ, καὶ πῶς ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς εὗρεν ἀνακωχὴν τῶν πολλῶν πόνων αὐτοῦ· ἀλλ' οὐκ εἶδεν, οὐδὲ συνῆκε. Ὁ Σκύθης οὖν διαλαλιὰς ἀφ' ἑσπέρας ποιήσας ἐν παντὶ τῷ στρατοπέδῳ, ὥστε πρωῒ εὑρεθῆναι C τοὺς πάντας ἐποχουμένους καὶ περιπεφραγμένους τοῖς ὅπλοις, ἀναστὰς ἤδη ὄρθρου βαθέος παρετάξατο πάντας τοὺς ταγματάρχας καὶ χιλιάρχους, καὶ ἐν μὲν τῷ δεξιῷ κέρατι ἔστησεν ἀρχηγὸν τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ τὸν ἔκγονον αὐτοῦ, ἦν γὰρ ὑπὲρ τὰ ξʹ ἔτη ὁ Τεμύρ. Ἐν δὲ τῇ οὐραγίᾳ αὐτὸς ἐτέτακτο. Τότε προσέταξεν αὐτοῖς λέγων· *Ὦ ἐμὸν ἄθροισμα, καὶ στρατὸς ἀκαταγώνιστος, φύσις ἀδαμάντινος, καὶ στεῤῥὸν τεῖχος, καὶ γενεὰ δυσανάλωτος, ἠκούσατε τὰς ἐξ ἀρχῆς γεγενυίας παρὰ τῶν πατρῶν ἡμῶν ἀριστείας, οὐκ ἐν τῇ ἑῴᾳ, καὶ γὰρ αὕτη ἡμετέρα πατρίς ἐστιν, ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐν Λιβύῃ, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Οἴδατε ἀκριβῶς τὴν Ξέρξου καὶ* D *Ἀρταξέρξου καθ' Ἑλλήνων ἐπανάστασιν, Ἑλλήνων λέγω τῶν ἡμιθέων ἡρώων ἀνδρῶν· οὔτε γὰρ οἱ μιξοβάρβαροι Τοῦρκοι ὡς ἀκρὶς πρὸς λέοντας ἐγγὺς ἐκείνων εἰκάζονται· οὐ γὰρ θαῤῥύνων ὑμᾶς ἀναμιμνήσκω ταῦτα, καὶ γὰρ ἤδη ἐν χερσὶν ἡμετέραις τὸ θήραμα. Ἀλλὰ μὴ ἀποδρασάτω τὸ μορμολύκειον τοῦτο ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν· ἀλλ' ἀγρευθήτω σῶον καὶ ὑγιὲς, ἵνα ἐν τῇ Περσικῇ γῇ ἀπαγαγόντες δείξωμεν αὐτὸ τοῖς τέκνοις ἡμῶν, καὶ παιδεύσωμεν αὐτὸν τοῦ μὴ ἀφορκίζειν ἡμᾶς κατὰ τῶν συζύγων ἡμῶν. Βούλομαι τοίνυν τὸ δρώμενον τοῦτο μέγα χωρίον περικυκλωθῆναι,*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(8) *Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.* Joannes Juvenalis Ursinius illius cometæ, qui anno 1401 fulsit, et Buntingus in *Chronologia* meminerunt; hicque mense Februario visum esse addit. Cometa autem λαμπαδίας dictus, quod ardentes imitetur faces, Plin. lib. II, cap. 25.

καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κυκλοφορικῶς ἀγέσθω, ὁμοίως καὶ τὸ ἀριστερόν· καὶ χαρακώσατε τὸ πεδίον ἅπαν, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐν μέσῳ ὡς κέντρον τοῦ πόλου εὑρεθήτω. Τότε τὰ δύο κέρατα, τὸ μὲν ἐκ δεξιῶν, τὸ δὲ ἐξ εὐωνύμων ἤρξαντο κυκλεῖν τὸ περίγειον, ἔτι πρωΐας οὔσης. Ὁ δὲ Παγιαζὴτ, ἡλίου ἀνατέλλοντος, καὶ αὐτοὺς τοὺς λεγεῶνας συντάξας καὶ τὸ ἐνυάλιον ἠχήσας, ἵστατο ἐκδεξόμενος ἀφετηρίας παρὰ τοῖς Σκύθαις. Οἱ δὲ ἔπραττον τὰ προσταχθέντα ἄνευ φωνῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ ἢ τοῦ τυχόντος ἤχου, ἐργαζόμενοι ὡς ἄοκνοι μύρμηκες. Ἤρξατο οὖν ὁ Παγιαζὴτ ἀδολεσχῶν, καὶ ὑβρίζων τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ, καὶ τοὺς τζιαβούσιδας (9) ὑποβιβάζων καὶ δέρων, ὡς οὐ καλῶς τὸν πόλεμον ἀντιτίθενται· εἷς δὲ τῶν ὑπερεχόντων ἀπὸ τοῦ βάνδου τοῦ Ἀτὴν (10), B ἐνωτισθεὶς ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ ὁ Ἀτὴν σὺν τῷ ἀδελφῷ κατὰ πρόσωπον εἱστήκει, ἀφεὶς ὅλας τὰς ἡνίας, καὶ λαβὼν τὸ βάνδον σὺν πεντακοσίοις ὁπλίταις αὐτόμολος εἰς τοὺς ἐναντίους ἔδραμεν. Οἱ δὲ τοῦ Σαρχὰν καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια ἔπραττον, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ Μανταχία καὶ τοῦ Καρμιὰν, ὁρῶντες τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν κράζοντας καὶ σημειοῦντας, εἰς αὐτοὺς ἅπαντες ἔφευγον, καὶ πρὸς τοὺς ὑπεναντίους ἐχώρουν· ὁ δὲ Παγιαζὴτ, ὡς κολοιὸς (11), κατ' ὀλίγον ἐψιλοῦτο. Ὁ χορὸς δὲ τῶν Σκυθῶν ἐκυκλοῦτο, καὶ σφαῖρα ὡς ἄρτι ἐγένετο. Ἰδὼν δὲ Στέφανος ὁ τοῦ Λαζάρου υἱὸς, καὶ γυναικάδελφος τοῦ Παγιζὴτ, ἔτι συνὼν αὐτῷ σὺν πεντακισχιλίοις ἀνδράσι Σέρβοις δορυφόροις, καὶ μὴ φέρων τὴν ἧτταν, ἀρεϊκῷ θυμῷ πρὸς τοὺς Σκύθας χωρεῖ, στήσαντες τὰ δόρατα πάντα κατὰ πρόσωπον C τῶν Σκυθῶν. Οἱ δὲ Σκῦθαι ἰδόντες τὴν τόλμαν πλήρης [πλήρη] θυμοῦ, ἀνοίξαντες θύραν ἔδωκαν αὐτοῖς διέξοδον. Οἱ δὲ Σκῦθαι ἐξόπισθεν ἔβαλλον βέλεσι τοὺς στρατιώτας ἐν τοῖς ὀπισθίοις τῶν ἵππων· τοὺς γὰρ ἐπιβάτας οὐκ εἶχον ἀδικῆσαί τι, περιπεφραγμένους ὄντας μέλανι σιδήρῳ. Οἱ δὲ Σέρβοι πάλιν ἐπαναστραφέντες, καὶ πάλιν θύραν ἀνοίξαντες, οἱ Σκῦθαι ἔδωκαν αὐτοῖς εἴσοδον· πλὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔπεσον οὐκ ὀλίγοι. Πλησιάσας δὲ ὁ Στέφανος τῷ Παγιαζὴτ, καὶ εἰπὼν εἰς τὸ οὖς ἱκανὰ ῥήματα, οὐκ ἐποίησεν αὐτὸν καταπειθῆ τοῦ ἀποδρᾶσαι· ἤδη γὰρ περιεκύκλωσαν αὐτὸν κύνες πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον αὐτόν. Ὁ δὲ Στέφανος, ὁρῶν τὰ γενόμενα, καὶ προβλέπων τὰ μετ' ὀλίγον ἐσόμενα, τοὺς ἰδίους D λαβὼν, καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τοῦ Παγιαζὴτ τὸν λεγόμενον Μουσουλμὰν (12), κρούσας ἐν μέσῳ πάλιν τῶν ὑπεναντίων, καὶ σὺν δυνάμει πολλῇ ἀραιώσας αὐτοὺς, καὶ ἀποβάλλων πολλοὺς, καὶ αὐτὸς κατα-

A *tum campum in ambitu circumdare; dextrumque cornu et sinistrum pariter in falcem curvata acie procedere: totum itaque campum circumvallate, ut hostis in medio, velut punctum polare, reperiatur.* Ambo inde cornua dextrum sinistrumque, cum adhuc mane esset, campum circulo facto claudere cœperunt. Bajazites etiam oriente sole legiones suas disposuit, aciemque instruxit, classicum cani jussit, Scytharum deinde impressionem exspectans stabat. Scythæ sine strepitu et clamoribus ducis sui jussa capessunt, tacentesque, velut impigræ formicæ, operi incumbunt. Quare Bajazites verba plurima effutire cœpit, contumeliisque exagitare præcipuos hostilis exercitus viros, Giabuzidasque deprimere, probrisque proscindere, quod in pugna B haud strenue se gererent. At unus inter primarios, qui sub vexillis Atinis stipendia meruerat, cum audiisset dominum suum Atinem cum fratre in acie Temyris adesse, effusis habenis vexilloque rapto cum quingentis armatis equitibus ad Scythas transfugit: quos secuti sunt Sarchanis subditi, Mantachiæ et Carmiani a principibus suis clamore ac gestu accersiti. Ad hostes igitur omnes transeunt, et, tanquam fabulæ graculus, Bajazites sensim spoliatur. Scytharum interim multitudo in orbem disponi, circulumque statim concludere. Quod cum animadvertisset Stephanus Lazari filius Bajazitis sororius, quique in hoc prælio quinque millia hastatorum Serviorum ducebat, vinci se non ferens, martiali C animo in Scythas **36** hastis in eorum ora versis impressionem facit. Cujus audaciam furentemque impetum videntes, minime sustinuerunt, sed ex utroque latere cedentes exitum ei patefecerunt Scythæ, qui telis ac sagittis in equorum posteriora missis, cum ferreis loricis armatos vectores nequirent, equos vulnerarunt. At Servii, flexis equis in hostes iterum invecti, viam denuo sibi, Scythis cedentibus, et ab utraque parte multis cadentibus, aperuerunt. Accessit deinde Stephanus ad Bajazitem, multumque sermonem in aurem ei fecit, sed persuadere nequit, ut fugam arripiat. Illum equidem jam concluserant canes multi, tauri pingues ambiebant. Attendens ergo Stephanus ad ea quæ gerebantur, exitumque prælii instantem prævidens, co- D pias suas et primogenitum Bajazitis filium Musulmanum abduxit, mediosque rursus hostes valida impressione perrumpit ac disturbat: tandemque manu sua multis hostibus cæsis, suorum plurimis

Ismaelis Bullialdi notæ.

(9) *Τζιαβούζιδάς.* Hanc periodum non ita claram ob auctoris impurum stylum, constructionemque barbaram, vertimus hoc sensu, ut Bajazitem Persis ignaviam exprobrantem exposuerimus; cum antea de se multa jactavisset, et contumeliose erga eos se gessisset. Non sine ratione etiam potest intelligi Bajazites suis iratus, quod pugnam segnius inirent, probra in eos jactasse; tuncque per Tiabuzidas Tzauzios intelligere oportebit.

(10) *Ἀπὸ τοῦ βάνδου τοῦ Ἀτήν.* Omnes isti Turcorum reguli hic enumerati, antea a Bajazite spoliati fuerant, et ditionibus suis exuti, ut supra Noster enarravit. Leuncl. lib. VII idem de Bajazite ab illorum regulorum subditis deserto testatur. Βάνδον autem significat *vexillum*, et βανδοφόρος, *vexillifer*. Βάνδον Turcis *Sangiak*.

(11) *Ὁ δὲ Παγιαζὴτ ὡς κολοιός.* Fabula notissima graculi, qui plumis alienis se adornaverat, ab aliis deinde avibus, dum suas quæque repetit, spoliatus est.

(12) *Καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τοῦ Παγιαζὴτ τὸν λεγόμενον Μουσουλμάν.* Laonicus, lib. III, non

amissis ipse circumstantes vix effugit, quod Scytharum ordines, a primo circulo ad interiorem et confertiorem, densati admodum essent. Stephanus itaque fugæ se mandat, et Prusam versus viam direxit. At Scythæ Turcos omnes aufugientes nemini parcendo occiderunt, donec Bajazites in tumulum quemdam, qui in medio campo erat, per angustias ascendisset, in quo collocatos habebat decem millia servorum pecunia emptorum quos Genitzaridas vocant, cum cæteri in fugam versi dilaberentur. Quapropter Scythæ, Turcorum tergo instantes, ut Bajazitem veluti lucium subsilientem ac palpitantem, intra media retia conspexere, ac pactione facta, ut a cædibus utrimque abstineretur, spoliatos dimiserunt. Hanc equidem legem a majoribus ad posteros derivatam non solum Romani, sed etiam Persæ, Triballi et Scythæ, quod eamdem religionem profiteantur, inviolatam servant, *solam vestem auferre; corpora libera dimittere, nullumque extra prælium occidere.* Tunc Bajazitis satellites tanquam leones in Scythas irruunt; qui quod multitudine superiores longe essent, Turcorum vim represserunt et ad internecionem deleverunt; qui etenim decem adversus centum obsistere possent? eoque improspera fortuna Bajazitem adduxit, ut ad eum Scythæ accurrentes clamarent: *Equo descende, domine Bajazites, hucque accede, te accersit Temyr Chan.* Tumque, etsi invitus, ab Arabico maximique pretii equo desilit; isti vero humili vilique equo instrato Bajazitem imponunt, et ad Chan Temyrem

A σφάξας πλείστους, μόλις ἐξῆει τὰς ἐνέδρας. Ἦσαν γὰρ οἱ Σκῦθαι πεπυκνωμένοι ἀπὸ τοῦ πρώτου κύκλου, εἰς τὸ ναστὸν καταντήσαντες. Ὁ δὲ Στέφανος τὴν πρὸς Προῦσαν ἀπάγουσαν φεύγων ἦν, καὶ ὁ Μουσουλμὰν σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ Σκῦθαι πάντας τοὺς Τούρκους, ὅσοι φεύγοντες ἦσαν, ἅπαντας ἀφειδῶς κατέτεμον, ἕως οὗ ὁ Παγιαζὴτ (13) ἀνῆλθεν ἐν μέσῳ τοῦ κάμπου δι' ἄκραν στενοχωρίαν ἐν βουνῷ τινι, ἔχων παραλειπομένους ὡς δέκα χιλιάδας ἀργυρωνήτους σὺν αὐτῷ δούλους αὐτοῦ, τούς, οὓς καλοῦσι Γενητζαρίδας· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν χύδην ᾤχετο. Οἱ δὲ Σκῦθαι διώκοντες τοὺς Τούρκους, ὡς εἶδον τὸν Παγιαζὴτ ἐν μέσῳ τῶν ἀκρύων ἤδη ὡς λάβρακα σπαίροντα, διαλαλιᾶς γενομένης μηδεὶς φονεῦσαί τινα, γυμνοὺς ποιοῦντες ἀφίεσαν· νόμος γάρ ἐστιν οὗ- B τος (14), ἄνωθεν ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους κτιῶν ἀκήρατος, οὐ μόνον Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ Πέρσαις καὶ Τριβαλλοῖς, καὶ Σκύθαις διὰ τὴν ταυτότητα τῆς πίστεως *τὰ μὲν πράγματα μέτα σκυλλεύειν, τὰ δὲ σώματα μὴ ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ φονεύειν ἔξω τῆς πολεμικῆς παρατάξεως μηδ' ἕνα.* Τότε οἱ τοῦ Παγιαζὴτ δοῦλοι ὡς λέοντες ἀντέπιπτον τοῖς Σκύθαις. Οἱ δὲ Σκῦθαι διὰ τὴν ὑπὲρ περισσοῦ αὐτῶν σύνταξιν ἀντικαθίσταντο τοῖς Τούρκοις· τί γὰρ εἶχον ποιῆσαι δέκα πρὸς ἑκατὸν Σκύθας; πλὴν πάντες ἐσφάγησαν, καὶ τόσον κατηντήκει τὰ τοῦ Παγιαζὴτ δυστυχήματα, ὡς πλησιάσει τοὺς Σκύθας, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· *Κατάβηθι τοῦ ἵππου, κύριε Παγιαζὴτ, καὶ δεῦρο, καλεῖ σε Τεμὺρ Χάν.* C Τότε καὶ μὴ θέλων κατέβη τοῦ ἵππου (15)· ἦν γὰρ ὁ

Ismaelis Bullialdi notæ.

longe a fine Bajazitem cum uxore et liberis suis Musulmane, Jesu et Mehemete captum esse tradit. At Leunclavius, lib. VIII, in principio, solum Musam (id est, Mosem) cum patre captum fuisse testatur: et cum eo sentit Phranzes lib. I, cap. 23. Leuncl. ibidem scribit Emirem Suleimanem ab Eisnes-Bego et Hassan-Aga pugnæ subtractum in Europam abductum fuisse. Hic Suleimanes Ducæ est Musulman, quem Stephanus, Leunclavio lib. VII Vulcoglius, res desperatas videns arrepta fuga e prælio abduxit.

(13) *Ἕως οὗ ὁ Παγιαζὴτ.* Leunclavius his consentit, dum Genitzeros Bajazitem ultimos deseruisse scribit: nec deditionem eos fecisse, nisi cum nulla spe salutis reliqua Bajazitem mox captum iri vidissent.

(14) *Νόμος γάρ ἐστιν οὗτος.* Quod pro lege auctor noster adducit, Leunclav. lib. VII Temyris propositum fuisse tradit, et illius ad Bajazitem verba refert: *Quo tempore*, ait, *meis e regionibus ipse discedebam, hanc suscepturus expeditionem, juratus promisi Deo, siquidem prælio victor evaderem, neminem me deinceps a pugna commissa interfecturum.* Cum vero Ducas Romæos eadem consuetudine usos ait, intelligere oportet erga Romæos; sicut Musulmani erga Musulmanos utuntur.

(15) *Τότε καὶ μὴ θέλων κατέβη τοῦ ἵππου.* Hanc Bajazitis cladem et captivitatem referunt Turci ad annum Hegiræ 803, post triduum finientem, qui fuit annus Christi 1401, Augusti 7, feria I; cœpit enim annus 804 Augusti II, feria 5; confirmat hanc temporis epocham cometa visus vere antecedente, quem Juvenalis Ursinius fulsisse testatur anno 1401, et in Chronologia Buntingus, ut jam diximus, quæ nota cæteris, anni etiam characteribus vulgaribus, certior est. Congruit etiam tempus anni calidissimum quo Leonis dodecatemorion Sol permeabat. Ursinius tamen anno 1402 prælium initum fuisse tradit; Phranzes eodem anno contigisse vult Julii die 28, ut colligitur ex lib. I, capp. 21 et 22. In illo natum se scribit anno mundi 6909, Augusti die 30, dum Constantinopolis obsidebatur; certum est autem solutam fuisse urbis obsidionem diu antequam Temyr Bajazitem bello vicisset; quare 28 Julii, quo Phranzes hosce principes acie dimicasse tradit, erit annus 6910, Christi 1402, quod etiam confirmatur ejus verbis, D quibus profitetur, cap. 21, se scripturum deinceps ea quæ ab anno 6910 præclara facinora ac memoria digna contigerunt: unde excluditur annus ille 6909. Non dissimulatum est, notam seu characterem temporis, quem ex Hanivaldana historia refert Leunclavius, congruere cum 28 Julii anni mundi 6910 [Christi 1402]; dicit enim feria 6, quæ Zuma Juni, id est, *dies templi*, Turcis dicitur, ad Ancyram pugnatum fuisse: et ille dies Julii 28 fuit feria 6 Hegiræ anno 804 finiente, et post triduum 805 incipiente anno 805, Augusti die 1, feria 3. Paulus Interianus in *Annal. Genuens.* lib. V, Ubertus Folieta lib. IX, Petrus Bizarus quoque lib. IX *Historiæ Genuens.*, Augustin. Justinian. in *Annalibus Genuensibus* pugnam anno 1402 commissam scribunt. Damascum a Temyre captam et vastatam anno 1400 testatur Augustinus Justin. cujus urbis clades, secundum nostrum Ducam, anno uno pugnam ad Ancyram antecessit. Verumtamen cometæ supradicti

ἵππος Ἀραβικὸς (16) πολλοῦ τιμήματος ἄξιος· οἱ δὲ A ἔστρωσαν ἱππάριον σμικρὸν, καὶ καθίσαντες αὐτὸν ἐπάνω πρὸς τὸν Τεμὺρ Χὰν ἀπήγαγον. Ὁ δ' αὐτὸς ἐνωτισθεὶς ὅτι Παγιαζὴτ ἐν χερσὶν ἦν, κελεύσας πῆξαι σκηνὴν, ἐκάθητο μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἔνδον τῆς σκηνῆς παίζων ζατρίκιον (17), ὃ οἱ Πέρσαι *ζαντράτζ* καλοῦσιν, οἱ δὲ Λατῖνοι *σκάκκον*· δηλῶν ἐν αὐτῷ, ὡς Οὐκ ἔτι μοι φροντὶς ἦν περὶ τῆς τοῦ Παγιαζὴτ θηρεύσεως· εἶχον γὰρ αὐτὸν διὰ τῆς ἀναριθμήτου μου δυνάμεως ὡς στρουθίον ἐν παγίδι. Πλὴν τὸ ἀληθὲς ἦν ὑποκρίνων τὴν ἀλήθειαν· καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐπὶ διπλασίονα ἐχώρει τὰ τούτου στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλη φροντὶς καὶ κότος συνεῖχεν αὐτῷ, ἕως οὗ τὰ τῆς τύχης εἶδεν εὐμαρῶς εἰς αὐτὸν διαῤῥέοντα· τότε καὶ ἐτεχνάζετο, καὶ εἰς μύθους ἐχώρει, B καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας ἐμέτρει τὰ τῆς τύχης δωρήματα. Ἀπαγαγόντες οὖν αὐτὸν, καὶ ἐν τῇ πύλῃ τῆς σκηνῆς στήσαντες ὄρθιον, ἦραν φωνὴν, εὐφημοῦντες τὸν Τεμὺρ Χὰν, καὶ σὺν τῇ εὐφημίᾳ καὶ τὸ τοῦ Παγιαζὴτ ὄνομα ἐπὶ χείλεσιν, Ἰδοὺ, λέγοντες, *καὶ ὁ τῶν Τούρκων ἀρχηγὸς παρειστήκει σοι δέσμιος*. Ὁ δὲ Τεμὺρ ἀσχολούμενος ἐπὶ τῇ μελέτῃ τῶν σκάκων οὐκ ἀνέθορε πρὸς τοὺς εὐφημοῦντας αὐτόν. Τότε πάλιν γεγωνοτέρᾳ φωνῇ εὐφήμουν οἱ παρεστηκότες, καὶ τὸ τοῦ Παγιαζὴτ ὄνομα ἐκ δευτέρου ἀνήγγειλαν· τότε καὶ ὁ Τεμὺρ ἡττηθεὶς ἐν τῷ τοῦ σκάκου παιγνίῳ παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, δοὺς αὐτῷ Περσιστὶ Σιαχροὺχ (18), ὃ λέγεται παρ' Ἰταλοῖς Σκάκω ζόγκω, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔκτοτε Σιαχροὺχ, ἤγουν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ἀτενίσας οὖν C καὶ ἰδὼν τὴν φάλαγγα, καὶ τὸν Παγιαζὴτ ἐν μέσῳ ὡς κακοῦργον, ἠρώτησεν αὐτοὺς, λέγων· *Οὗτός ἐστιν ὁ πρὸ μικροῦ διαζευγνύων τὰς ἡμετέρας γυναῖκας, εἰ μὴ ἀντιπαραταξόμεθα;* Ὁ δὲ Παγιαζὴτ, ἀντιλαβὼν τὴν ἀπόκρισιν, ἔφη, *Ἐγώ εἰμι· οὐδὲ γάρ σε τοσοῦτον καταφρονεῖν τοὺς πεπτωκότας· ἀλλ' ἴσθι καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς ὢν φυλάττειν σε τοὺς ὅρους τῆς ἡγεμονίας*. Τότε ὁ Τεμὺρ αἰσθόμενος τὴν εἰς ὑπερβολὴν χολώδη ὑπέκκαυσιν αὐτοῦ, ἣν

A deducunt. Qui cum audivisset Bajazitem in suam potestatem devenisse, **37** jussit tentorium erigi sub quo cum filio sedit zatrichium ludens, quem ludum Persæ *Santrats* vocant, Latini vero *scaccum*. Hoc ludicro oblectamento, quod de Bajazite comprehendendo non ita sollicitus fuerat, demonstrare voluit, certamque copiis suis innumeris prædam intra retia habuisse; at, quod res fuit, dissimulabat. Quamvis enim aciem duplo majoribus copiis instructam habuisset, anxius tamen admodum ac iratus apud se erat, donec feliciter res sibi cessisse sensit; tuncque astute et vafre disserere ipse, et fortunæ dona fortitudine sua admetiri et æstimare. Bajazitem demum adducunt, stantemque in tentorii vestibulo collocant, elataque voce Chan Temyrem B faustis acclamationibus prosecuti sunt, interque illas nomen Bajazitis sæpius est auditum: *Ecce Turcorum princeps vinctus coram te stat*. Temyr porro scaccorum ludo intentus ad acclamantium voces non exsiliit: rursus ergo contentiori voce acclamare astantes, nomenque Bajazitis denuo repetere. Ludo scaccorum tunc Temyr a filio victus ei nomen Siachruch imposuit, eoque deinceps appellavit; quæ vox Persica ab Italis per *Scaccum zoccum* redditur, victi regulo ad extremas angustias redacto. Intentis itaque in turbam circumfusam oculis, Bajazitem in medio tanquam scelestum reum intuitus, eos sic interrogat: *Hiccine est, qui paulo ante a conjugibus nostris divortium nobis mandabat, nisi* C *bellum ei inferremus?* Ad quæ respondit Bajazites: *Ille sum, nec te deceat victos tam superbe habere et despicere: sed disce tu, qui princeps quoque es, imperio limites et modum imponere*. Ex iis tunc cognovit Temyr bilem illius immodice accensam, quod a mane ad vesperam jejunus permansisset, æstuque acerrimo et pulvere desiccatus ac retorridus esset. Et cum rectus staret, jussit Temyr coram se eum sedere, mitique ac blando sermone delinivit, et consolatus est. Imperavit deinde tria tabernacula

Ismaelis Bullialdi notæ

nota cæteris aliis certior est, ita ut in ea sententia stemus, quæ anno 1401 pugnatum fuisse asserit: Sethus Calvisius in Chronologia pugnam istam anno Christi 1399 alligat, anno Hegiræ 801 jamjam finientis Septemb. 2, fuisse quoque feriam 6 scribit: a vero longius recedit illa sententia, et a nota illustri quam Ducas protulit, prorsus aliena est. Si enim biduo vel triduo ante Septemb. diem 2 pugna commissa est, sol tunc Virginem, non Leonem tenuerit, contra indicatum a Duca insignem characterem. Jacobus Bosius in *Historia Ordinis Militiæ Hierosolymitanæ* annum prodidit Christi 1398. Qui a vero longissime distat, ut et Bonifius Decad. 3. lib. dum obitum Temyri anno Christi 1399 accidisse scribit.

(16) *Ἦν γὰρ ὁ ἵππος Ἀραβικός* Hic et infra commendantur equi Arabici. Leunclavii locus in supplemento Annalium Turc. ad annum Christi 1584 confirmat principes Osmancos his equis ut maxime agilibus usos fuisse. Zonaras in Romano Diogene de equis Arabicis talia scribit: Οἱ γὰρ ἵπποι τοῖς Ἄραψι ταχεῖς μέν εἰσι τὴν πρώτην ὁρμὴν, καὶ τῶν λοιπῶν ποδωκέστατοι, οὐκ ἐπὶ πολὺ δὲ τὸν δρόμον ἐκτείνουσι· ἀλλ' ἀποκναίουσι τάχιστα. *Arabum equidem equi primo impetu prompti et præ cæteris celeripedes sunt, cursum vero per longum spatium* D *statim deficientes minime continuant.*

(17) *Ζατρίκιον*. Ita appellatur ludus schaccorum ab Artemidoro in *Oneirocriticis*.

(18) *Δοὺς αὐτῷ Περσιστὶ Σιαχρούχ*. Si Leunclavium sequimur, legendum erit Σχὰρχρούχ, quo Ducas noster id significare vult, quod Itali *Scacco matto*, Galli *Eschec mat* appellant: quando in zatrichii ludo Regulus ad angustias ita redactus est, ut mox capiendus et deturbandus, in nullam amplius se movere possit partem, ut salvus evadat. Leunclavius lib. xii, Schach-Ruch duas distinctas voces facit, quibus Rex Ruchus significetur: eo nomine sic vocatus est Temyris filius, qui Laonico Sachruchus dicitur. Ad hunc Schacchorum, ut mihi videtur, ludum alludebat Sinanes Bassa, cum anno 1583 allato nuntio cladis in Perside á Turcis acceptæ, Sultanos Morati III dixit *Schachum Schacho*, id est regem regi opponendum esse, ut res Turcorum a Persis fractas in melius restitueret.

splendida ac magnifica, quæ *tentæ* vulgo dicuntur, erigi; dixitque illi: Secede et quiesce, et noli reformidare ut in te admittam, quæ in alios patravisti: per Deum tibi juro ejusque prophetam, quod nullus alius animam tuam a corpore separabit præter Deum, qui illam conjunxit. Bajazites tentoria statim ingreditur, quæ Temyr ipsi concesserat: quibus etiam hujus mandato fossa circumducta est, et illis asservandis custodiendisque per ambitum mille armati Persæ impositi, extra fossam vero quinque millia expeditorum militum ex domesticis lectorum collocata sunt, singulisque noctibus ac diebus deducta, aliis custodiæ vices obeuntibus.

A γὰρ ἀπὸ πρωῒ ἕως δείλης νῆστις, καὶ ὑπὸ τοῦ καύσονος τοῦ δριμυτάτου, καὶ τῆς ἀχλύος κατάξηρος, σταθεὶς ὄρθιος, ἐκέλευσε καθίσαι τῷ Παγιαζὴτ ἄντικρυ τούτου. Καὶ ψυχαγωγήσας, καὶ παρηγορήσας (19) διὰ λόγων, ἐκέλευσε πῆξαι σκηνὰς τρεῖς, ἤγουν *τέντας* ἐντίμους, εἰπὼν αὐτῷ· Ὕπαγε, ἀναπαύσθητι, καὶ μὴ λογίζου πράττειν εἰς σὲ, ἃ σὺ εἰς ἄλλους πέπραχας· ὄμνυμί σοι Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ προφήτην, ὡς οὐκ ἄλλος χωρίσει τὴν ψυχήν σου ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς, εἰ μὴ Θεὸς ὁ ἑνώσας αὐτήν. Τότε ὁ Παγιαζὴτ εἰσελθὼν ἐν ταῖς σκηναῖς ἃς ὁ Τεμὺρ ἐδωρήσατο, ἐκέλευσεν ὁ Τεμὺρ τάφρον ὀρύξαι γύρωθεν τῶν σκηνῶν, καὶ κύκλῳ τῶν σκηνῶν φυλάττειν χιλίους ὁπλίτας Πέρσας, ἐκτὸς δὲ τῆς τάφρου πεντακισχιλίους εὐζώνους ἐκ τῶν οἰκιακῶν, καθ' ἑκάστην νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐναλλάσσων αὐτούς.

In 38 campo itaque, ubi pugnam conseruerant, octo dies consumpsit, per quos Persicus exercitus a Galatia in Phrygiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Asiam minorem, Cariam, Lyciam, et Pamphyliam sese diffudit, ita ut in singulis provinciis totus Temyris exercitus cum ipso duce adesse videretur: hoc igitur octiduo multitudo illa diffusa restagnavit. Jamque Temyr divitiis ingentibus compilatis, mancipiisque pluribus Ancyra abductis, Cotyæum Phrygiæ metropolim accedit, obvios quoscumque flammis tradens, Bajazitem quoque in custodia diligenter asservatum, quomodo supra diximus, trahebat. Contigit autem dum Ancyræ morabantur quidpiam cujus meminisse operæ pretium est. Dum Bajazites bellum adhuc gerebat, aderant ei in exercitu quatuor filii, quorum natu grandior Musulmanus, secundus Esses, tertius Mehemetes, quartus tandem Moses; domi vero duos adhuc infantes Mustapham et Orchanem tenebat. Anno autem illo quo pugnatum est, Mehemeti liberorum tertio Galatiam provinciam, ut eam regeret, pater attribuerat: qui cum patrem in Scytharum manus jamjam venturum vidit, cum suis aufugit, et rerum exitum exspectando per montes fugitivus vagabatur. Inventis itaque fossoribus apprime industriis ac impigris noctu de montibus in planitiem descendit; terram-

B Ἐποίησεν οὖν ἡμέρας ὀκτὼ ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ ὅπου ὁ πόλεμος ἐγένετο. Καὶ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις διεσκεδάσθη τὸ Περσικὸν στράτευμα ἀπὸ Γαλατίας εἰς Φρυγίαν, Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν, Ἀσίαν μικρὰν, Καρίαν, Λυκίαν, καὶ Παμφυλίαν, ὥστε ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει δοκεῖν εἶναι ἅπαν τὸ στράτευμα τοῦ Τεμὺρ καὶ αὐτὸν τὸν Τεμύρ· ἐν αὐταῖς ταῖς ὀκτὼ ἡμέραις ὑπερεχύθη, καὶ ἐπλημμύρησεν. Ὁ δὲ Τεμὺρ λαβὼν πλοῦτον (20), καὶ αἰχμαλωσίαν πολλὴν ἐξ Ἀγκύρας, καὶ τοὺς συναντῶντας φλέγων καὶ καταναλίσκων, ἦλθεν εἰς Κοτυαεῖον μητρόπολιν τῆς Φρυγίας, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Παγιαζὴτ, καλῶς περιπεφραγμένον τῷ τρόπῳ, ᾧ προλαβόντες εἰρήκαμεν. Πλὴν ἐγεγόνει ἐν Ἀγκύρᾳ τι, ὅπερ ἐστὶ μνήμης ἄξιον. Ἔτι ὄντος τοῦ Παγιαζὴτ ἐν τῷ καιρῷ C τοῦ πολέμου (21), ἦσαν σὺν αὐτῷ τέσσαρες τῶν υἱῶν αὐτοῦ, πρῶτος ὁ Μουσουλμὰν, ὁ μετὰ τοῦτον Ἐσσὲς, καὶ τρίτος ὁ Μεχεμὲτ, καὶ τέταρτος ὁ Μωσῆς. Εἶχε δὲ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ (22) δύο, Μουσταφὰν καὶ Ὀρχὰν, ἔτι νήπια ὄντα· εἶχε δὲ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαλατίας κληρωθεῖσαν τὸ ἔτος ἐκεῖνο παρὰ τοῦ πρὸς αὐτοῦ ὁ Μεχεμὲτ ὁ τρίτος. Ὡς οὖν εἶδε κἀκεῖνος τὸν πατέρα ἔτι ἐν χερσὶ τῶν Σκυθῶν ὡς ἐν ὀλίγῳ ἐσόμενον, ἀπέδρα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἦν ἐν ὄρεσι φυγαδεύων, καὶ καραδοκῶν τὸ μέλλον. Εὑρὼν οὖν τεχνίτας ὀρυκτὰς (23) ἐπιτηδείους

Ismaelis Bullialdi notæ.

(19) *Καὶ ψυχαγωγήσας καὶ παρηγορήσας*. Adeundus Leuncl. lib. VII *Historiæ Musulmanicæ*, ubi modum explicat, quo Temyr Bajazitem excepit et habuit. Phranzes lib. I, cap. 29, et Laonicus lib. III non longe a fine, sed uterque a Duca et Leunclavio dissentiunt.

(20) *Ὁ δὲ Τεμὺρ λαβὼν πλοῦτον*. Crudelissimum et avarissimum fuisse Temyrem testantur Laonicus et Leunclavius.

(21) *Ἔτι ὄντος τοῦ Παγιαζὴτ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου*. Leunclavius, lib. VIII, in principio, omnes Bajazitis filios enumerat, quorum nomina hæc fuere: Ertogrul, emir Suleiman, Mustapha Zelebis, Isa Zelebis, Musa Zelebis, sultanus Mehemetes, Cassimes vel Cassumes Zelebis. Occisus est Ertogrul in pugna contra Casim Bucharedinem; Mustaphas in prælio Temyriano periit. Suleimanes ex eo subtractus salvus evasit, etiamque Mehemetes rebus deploratis excessit. Isa Prusam seu Burusam venit, illicque imperii sedem habuit. Musa captus est cum patre; interea vero Cassumes in Serraio educabatur. Hoc D loco noster Mustaphæ nomen omisit, eumque infra in pugna non occubuisse asserit: quem porro Esse vocat Ducas, eum Laonicus Jesum, Leunclavius Isam appellant: hodieque Turci Dominum redemptorem nostrum *Prophetam Isam* vocant.

(22) *Εἶχε δὲ ἐν τῷ οἴκῳ*. Hic Mustaphas postea in scenam prodibit adversus Mehemetem, qui Musulmano, Mose et Ese seu Isa occisis, ac Mustapha hocce debellato. Osmanici imperii summam solus obtinebit. Discrepat ergo Leunclavius a nostro tam in Mustaphæ ætate, quam in natu minimi nomine, qui Orchanes Nostro, Cassumes illi dicitur.

(23) *Εὑρὼν οὖν τεχνίτας ὀρύκτας*. Laonicus, lib. III, prodidit a Bajazitis ducibus, non a Mehemete ejus filio, tentatum fuisse, ut in libertatem ille assereretur, corruptis grandi pecunia Temyris fossoribus, qui cuniculum in eam partem in qua Bajazites erat, egerunt: demumque in ipso opere deprehensi capti sunt. Leunclavius et Phranzes hujus facinoris egregii et audacis nullam mentionem faciunt.

εἰς ἄγαν, καὶ κατελθόντες διὰ τῆς νυκτὸς ὤρυξαν τὴν τάφρον, καὶ ἕως τὸ μέσον αὐτῶν σκηνῶν καταντήσαντες, εἶχον γὰρ τελεσιουργήσαντες τὸ πανούργημα, εἰ μὴ θεία τις δύναμις ἐκώλυσε τοῦ μὴ ἐλευθερωθῆναι τὸν ἀλάστορα. Καὶ δὴ πρωΐας οὔσης, ἦν γὰρ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος ὁ ἥλιος ἐννέα που ὥρας ἐν τῷ Λέοντι βαδίζων, ἦλθεν ἡ παράταξις ἡ νέα, καὶ ἰδὼν τὰ χώματα τῆς ὀπῆς ἐβόησαν, καὶ ἐγερθέντες οἱ φυλάσσοντες τὴν νύκτα ἀνεβόησαν, καὶ θόρυβος μέγας ἐγεγόνει παντὶ τῷ στρατῷ. Καὶ εἰσπηδήσαντες εὗρον τὸν Παγιαζὴτ ἱστάμενον ἐν μέσῳ τῆς τέντας, καὶ τὸν Χοτζιαφερούζ τὸν ἀρχιευνοῦχον αὐτοῦ, ἦν γὰρ οὗτος ὁμοῦ ἑαλωκὼς σὺν αὐτῷ. Οἱ δ' ὀρυκταὶ ἔφυγον, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ Μεχεμέτ. Πρωΐας δὲ παραστὰς τῷ Τεμὺρ (24) καὶ λοιδορήσας αὐτὸν, καὶ λόγους ἐπαπειλητικοὺς εἰπὼν αὐτῷ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, προστάξας ἀπεκεφάλισαν τὸν Χοτζιαφερούζ. Ἔκτοτε οὖν ἐγένετο μεγάλη φυλακὴ εἰς αὐτὸν, καὶ σιδηροῖ κλοιοὶ, καὶ χειροπέδες [χειροπέδαι] διὰ τῆς νυκτός· τῇ δὲ ἡμέρᾳ μόνον συχνοὶ στρατιῶται οὐ διέλειπον φυλάσσοντες.

A que vertendo ab eis in media tentoria perventum erat opusque jam perfectum, nisi divina virtute quadam obsistente prohibiti fuissent, quominus scelus illud liberarent. Jamque orta luce, sol eo tempore novem horas infra horizontem consumebat Leonem permeans, recens custodum cohors ad stationem advenit, qui conspectis ad ostium fossæ aggeribus clamorem sustulerunt, quo nocturni custodes excitati pariter vociferantur, ingensque trepidatio per universum exercitum est orta. Postea ingressi Bajazitem in medio tabernaculo stantem, et Chotziapheruzem eunuchorum ejus principem, qui simul captus fuerat, invenerunt: fossores vero et Mehemetes aufugerunt. Mane jam facto Temyr adiit, ac probris eum et conviciis laceravit, cumque B eo sermonem minarum plenum habuit, et Chotziapheruzi caput abscindi coram jussit. Sub arcta custodia deinceps habitus est Bajazites, ferreis compedibus ac manicis per noctem vinctus; interdiu militibus tantummodo frequentibus assiduisque custoditus.

39 CAPUT XVII (25).

Temyr Asiæ urbes aliquot adit et capit, incendiis ac direptionibus omnia devastat. Bajazitis thesauros Prusæ seu Burusæ asservatos rapit. Smyrnam expugnat; ad eum Phocæarum principes ut sibi placatum reddant, legatos mittunt, donisque conciliant. Cariam lustrat, et deinceps Salutariam iter flectit, ibique Bajazites moritur. Temyr in Persidem, anno in expeditione exacto, redit.

Ἀπάρας δὲ ἀπὸ τοῦ Κοτυαίου, φθείρας, αἰχμαλωτεύσας, λαβὼν πάντα θησαυρὸν τὸν εὑρισκόμενον σὺν βασάνοις καὶ τιμωρίαις πλείσταις· καίων, κρεμάζων, ζωντοθάπτους δεικνύων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πᾶσαν ἄλλην τιμωρίαν ποιῶν, ἦλθεν εἰς Προῦσαν· καὶ ἀνοίξας τοὺς θησαυροὺς ἐξήντλει τὰ παρὰ τῶν Ῥωμαίων κερδηθέντα κειμήλια χρυσᾶ, ἀργύρεα, λίθους τιμίους, μαργαρίτας δίκην κόκκων σίτου μετρουμένους ἐν χοίνικι. Εὗρεν οὖν ἐκεῖ καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ, καὶ τὰς παλλακὰς, καὶ σὺν αὐταῖς τὴν θυγατέρα Λαζάρου (26). Καὶ λαβὼν πάντα τὰ τῆς Προύσης, Νικαίας, Νικομηδίας καὶ τῶν πέριξ πόλεων τοὺς ἀκενώτους θησαυροὺς, εἰς Φρυγίαν τὴν κάτω ἀφίκετο· καὶ πορθήσας ἅπαντα πολίχνιά τε καὶ πόλεις ἦλθεν εἰς Ἀσίαν. Καὶ παρελθὼν Ἀδραμύντιον (27), καὶ Ἄσσον, ἦλθεν εἰς

Cotyæo discedens Temyr, omnia evertens, servituti cunctos mancipans, omnes thesauros contrectans, suppliciis variis adhibitis, urendo scilicet miseros, et suspendio afficiendo, vivos sepeliendo, C cæterisque tormentorum generibus torquendo, Prusam venit, reseratosque thesauros exhaurit, et, quæ Romanis erepta fuerat, compilat auream argenteamque supellectilem, pretiosos lapides margaritasque, quas, tanta fuit earum copia, velut grana frumenti chœnice admetiebatur. Illic quoque uxores Bajazitis pellicesque invenit, interque eas Lazari filiam; omnibusque abreptis, spoliatisque thesauris, quos nactus est Prusæ, Nicææ, Nicomediæ et in vicinis urbibus, in Phrygiam inferiorem ire pergit, omnesque in itinere urbes ac oppida populatur, et in Asiam abit, prætcritisque Adra-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(24) *Πρωΐας δὲ παραστὰς τῷ Τεμύρ.* Nescio quare Ducas caveam illam ferream ita reticeat, ut nullum de ea verbum ipse fecerit, cum accurate alis cætera recenseat. Equidem, ut quod sentio aperiam, cum bona dissentientium venia, caveam illam, ad immanitatem et sævitiam Temyris-chani exaggerandam, commentos esse temporis illius homines ingenue dicam: vel fortasse manicas pedicasque ferreas, quibus noctu vinciebatur Bajazites, caveam ferream ipsos appellavisse. Leunclavius, lib. VII, narrationem Ducæ partim confirmat, quæ ad Chotziaferuzen seu Hozzapherizem-Begum spectat, ipsum nempe in pugna captum fuisse: at ipsi caput fuisse abscissum omisit, quod noster factum esse narrat.

(25) Hoc capite res gestas a Temyre accuratius Ducas, quam Leunclavius, aut Laonicus, narrat: Smyrnæ præcipue expugnationem describit, quam optime, ob locorum viciniam, bidui siquidem itinere Lesbos a Smyrna dissita est, nosse potuit; atque etiam ex principis Lesbi seu Mitylenes monumentis, qui Temyri honorem cultumque, ad sævitiam ejus iracundiamque devitandam, exhibuit. Ducas vero illius Lesbi principis successori in præcipuis negotiis operam suam navavit, et inter ejus maxime familiares ac consiliarios habitus est. Jacobus Bosius in *Hist. ord. Militiæ Hierosolymitanæ* Smyrnam a D Temyre expugnatam fuisse prodidit, ut et Laonicus, lib. III, qui breviter expeditionem illam explicat et machinas, quibus ad urbium expugnationem utebatur Temyr, describit. Leunclavius Smyrnam expugnatam fuisse non docet.

(26) *Καὶ σὺν αὐταῖς τὴν θυγατέρα Λαζάρου.* Leunclavius, lib. VII, Lazari filiam, quæ in superioribus Maria appellatur, ad convivium Temyris mandato venire jussam tradit: cum apud Zagataios Scythas id vitio aut dedecori non verteretur. Injuriam nihilominus sibi fieri Bajazites Gilderum ex more gentis suæ reputans, id ægerrime tulit. Videndus etiam hac de re Laonicus, lib. III.

(27) *Ἀδραμύντιον.* Urbs maritima Phrygiæ

mutio et Asso Pergamum accessit, ibique diebus aliquot immoratus thesauros urbium vicinarum compilat, puerosque et puellas captivos comprehendit, omnesque Turcos et Romanos suppliciis diris vexavit, ut aurum et argentum ab eis extorqueret; aliosque igni tradidit, alios conclusos fame enecavit. Cunctis itaque divitiis earum urbium corrasis Magnesiam ad Sipylum montem sitam profectus est; illic congessit universam Lydiæ auream argenteamque supellectilem, omnemque quam Sardeis, Philadelphia et Attalus possidebant. Smyrnam deinde profectus castra metatur juxta oppidulum ab Hierosolymitanæ militiæ fratribus Rhodiis equitibus tempore memorati Homuris exstructum, idque sibi dedi postulat. At Rhodii fratres equites id renuere, quod plurimi viri feminæque in illud confugissent, Ephesii, Thyræi, Nymphæi, aliarumque urbium Christiani, loci firmitate freti, nec a quoquam expugnatum iri confidentes. Cum enim illud vi frustra sæpe tentasset Bajazites, quotannis præsidiis impositis aditus occupabat, ut fame expugnaret. Tum expugnandæ arcis consilio capto, Temyr portus ingressum obsepire aggreditur, edicitque sub vesperam, ut crastina luce singuli milites lapidem afferant, et in portus fauces projiciant.

40 Quod deinde factum, iis qui in oppido conclusi erant, timorem ingentem objecit, triremes porro, cæteraque navigia, nisi prima diei hora in altum deduxissent, a Scythis incensa forent: qui cum ab aurora ad solis ortum lapides congerere cœpissent, utrumque littus aggere junxerunt, et portus ostium desiccaverunt. Atque decima pars militum, quid decimam dico? ipsa centesima operi faciundo plusquam satis fuit. Ubique enim innumera militum multitudo diffusa aberat, omnem regionem per ambitum occupantium, aliamque ex alia, priusquam de eorum adventu quicquam præsciretur, percurrentium. Uno equidem die tridui itinere emenso, ut volucrum nubes terras sæpius circumcursabant, nullis impedimentis gravati, sed iis solum sarcinis et commeatu, quæ ad facile vincendum satis sunt : ad quod apte se comparant, dum numero magnam satis multitudinem, ipsamque celerem ac expeditam educunt. Quodque horum præcipuum est, sibi nullatenus parcunt, et adversus hostes ferarum agrestium more in pugnam procedunt. Portus ostio jam superato ad fossas oppidi accedere Scythæ : at equites Rhodii fortiter e propugnaculis obsistere, Scythasque, ut passeres locustas, in fossas dejicere, quæ eorum cadaveribus

Πέργαμον, κἀκεῖ ποιήσας ἡμέρας, καὶ ἀθροίσας τῶν πέριξ πόλεων τοὺς θησαυροὺς, καὶ αἰχμαλωτίσας νέους καὶ παιδίσκας, καὶ κολάσας, καὶ τιμωρήσας πάντας Τούρκους τε καὶ Ῥωμαίους, πυρικαύστους, καὶ ἐγκλείστους ὑπὸ ἀσιτίας λιμοκτονήσας ἕνεκα χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου, πάντα πλοῦτον σωρεύσας, ἦλθεν εἰς Μαγνησίαν τὴν ἐν Σιπύλῳ κειμένην. Κἀκεῖ συναθροίσας πάντα τὰ τῆς Λυδίας χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, καὶ πάντα τὸν ἐν ταῖς Σάρδεις, καὶ Φιλαδελφίᾳ, καὶ Ἀττάλῳ (28) σωρεύσας πλοῦτον, ἦλθεν εἰς Σμύρναν. Κἀκεῖ τεντώσας ἐν τῷ πολιχνίῳ τῶν φρερίων, ὃ ἀνήγειραν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ προῤῥηθέντος Ὀμοὺρ, ἐζήτει τοῦτο παρ' αὐτῶν. Ὡς δὲ ἀντέλεγον οἱ φρέριοι, ἦσαν γὰρ πλεῖστοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες προσφυγόντες ἐν τῷ φρουρίῳ, Ἐφέσιοι, Θύραιοι, Νύμφαιοι (29), καὶ ἀπὸ ἄλλων πόλεων Χριστιανοὶ, θαῤῥοῦντες, ὡς οὐ κυριευθήσεται παρά τινος· καὶ γὰρ ὁ Παγιαζήτ κατ' ἔτος ἐπολέμει, καὶ οὐ διέλειπεν ἀσφαλῶς τὰς διεξόδους τηρῶν, ὅπως ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἐγκρατὴς γένηται τοῦ πολιχνίου, ὑπὸ γὰρ πολέμου οὐδὲν ἤνυεν· τότε ὁ Τεμὺρ εἰς νοῦν λαβὼν φράττει τὸ τοῦ λιμένος στόμα, διαλαλιὰς ποιήσας ἀφ' ἑσπέρας, ἵνα τὸ πρωῒ ὁ καθεὶς τῶν στρατιωτῶν ἀνὰ λίθον ἄρας, ῥίψει ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος, ὃ καὶ γέγονεν. Ὁρῶντες δὲ οἱ τοῦ κάστρου, ἐδειλίασαν· καὶ εἰ μὴ εἵλκυσαν τὰς τριήρεις καὶ τὰ πλοῖα ἔξω τοῦ λιμένος ἐν τῷ πελάγει, τῇ πρώτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας, ἐτεφρώθησαν ἂν παρὰ τῶν Σκυθῶν· ἀρξάμενοι δὲ πρωῒ ἄχρι τῆς πρώτης ὥρας, ἐποίησαν τὴν ὑγρὰν ξηράν· οὐδὲ τὸ δέκατον, τί λέγω δέκατον; οὐδὲ τὸ ἑκατοστὸν ὑπούργησε τὸ τῆς διαλαλιᾶς πρόσταγμα. Ποῦ γὰρ ἦν ὁ πᾶς ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ τότε, καθὼς ἔφημεν, περικυκλώσαντες τὴν ἅπασαν ἄλλην ἐξ ἄλλης, πρὶν ἀκουσθῆναι καταλαμβάνοντες γῆν, καὶ τριῶν διὰ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις, δίκην πτηνῶν αἰθεριῶν, περιτρέχοντες οἰκουμένην, μηδὲν μὲν ἐπαγόμενοι, πάντα δ' οὖν ἔχοντες ὅσα πρὸς τὸ ῥᾳδίως νικᾷν ἐφόδια κράτιστα. Εἶναι γὰρ ταυτὶ, τό τε κατὰ πλῆθος ἐξιέναι μικροῦ καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον, τό τε τῆς κινήσεως εὔστροφον καὶ ὀξύτατον· καὶ ὃ τούτων μεῖζον τὸ τελέως ἀφειδεῖν ἑαυτῶν καὶ κατὰ πρόσωπον δίκην ἀγρίων θηρῶν ἀπαντᾷν εἰς τὰς μάχας. Διαβάντες τοίνυν τὸ στόμα τοῦ λιμένος, καὶ παραστάντες τὴν τάφρον, οἱ μὲν φρέριοι διὰ τῶν βελῶν ἀνδρείως ἐμάχοντο ἐκ τῶν προμαχώνων, καὶ δίκην ἀκρίδων κατακοπτομένων ὑπὸ στρουθῶν ἐν τῇ τάφρῳ ἔπιπτον, καὶ ἡ τάφρος ὑψοῦτο τοῖς σώμασι τῶν Σκυθῶν· καὶ οἱ Σκύθαι ὡς αἱ κεφαλαὶ τῆς ὕδρας

Ismaelis Bullialdi notæ.

inferioris vel Lydiæ Asso vicina, hodie appellatur Landrimyti, Ephesino olim metropolitæ subdita.

(28) Ἀττάλῳ. Notitia patriarchatus Constantinopoleos sub Sardium metropolita habet Ἀτταλείας episcopum, alium ab eo, qui Sylæi seu Pergæ metropolitæ subest.

(29) Νύμφαιοι. Veteres geographi non meminerunt loci illius prope Magnesiam ad Sipylum. Plinius, in Asiæ descriptione, in Cilicia collocat Nymphæum, lib. v, cap. 27. Ideo conjicere possumus, Nymphæum, de quo hoc loco Ducas mentionem facit, multis sæculis Plinio et aliis geographis posterius esse. De illo duobus locis Gregoras meminit, lib. III, sub finem, traditque Joannem Vataciam imp. illic obiisse, lib. deinde VI, appellatque Νύμφαιον τῆς Λυδίας. Logotheta quoque in Chronico Constantinopolitano.

ἐφύοντο. Πληρωθείσης οὖν τῆς τάφρου τῶν σωμάτων, οἱ παραλειπόμενοι ὑπὲρ μέτρον Σκύθαι πατήσαντες τὰ τεθνηκότα τῶν σωμάτων, καὶ κλίμακας ἐπιθέντες ἀνέβαινον, οἱ μὲν ἄνω, οἱ δὲ τὴν πρὸς ᾅδην φέρουσαν κάθοδον, μὴ φροντίζων ὁ ζῶν διὰ τὸν τεθνηκότα εἰ πατήρ ἐστιν ἢ υἱὸς γνήσιος· ἀλλὰ τὸ σπουδαζόμενον ἓν ἦν ἐν ταῖς τῶν ἁπάντων ψυχαῖς, τίς πρῶτος ἀναβαίνειν, καὶ τὸ σκῆπτρον θεῖναι ἐν τῷ πύργῳ. Τότε ἐκ πάντων τῶν μερῶν ἀναβάντες, καὶ τοὺς φρερίους εἰς τὸ ἐνδότερον καταδιώξαντες, φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπεμελοῦντο, τὰς δὲ τριήρεις ἐγγὺς τῆς ἀκροπόλεως ἑλκύσαντες, φύρδην καὶ ἀτάκτως εἰσήρχοντο, ἔχοντες τὸν Μπαΐουλον αὐτὸν ὁμοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς φρερίους. Οἱ δὲ ἐλθόντες τοῦ φυλαχθῆναι ἐκ τῶν ἐκτὸς Χριστιανοὶ ἅπαντες σὺν γυναιξὶ B καὶ τέκνοις, οἱ μὲν ἐν τῇ θαλάσσῃ, οἱ δὲ κρατοῦντες τὰ πηδάλια τῶν τριήρεων, οἱ δὲ τὰς κώπας, ἄλλοι τὰ τῆς πρώρας καλώδια καὶ τὰς ἀγκύρας, ἐβόων πρὸς τοὺς ἐπιβάτας· *Ἐλεήσατε ἡμᾶς Χριστιανοὺς ὄντας, καὶ μὴ ἐγκαταλείπητε ὧδε.* Αὐτοὶ δὲ σὺν ῥοπάλοις κρούσαντες εἰς χεῖρας τὰς ἀπηωρημένας, καὶ πτερώσαντες τὰ ἱστία, ἀφέντες αὐτοὺς ἡμιθανεῖς ἔπλεον. Οἱ δὲ Σκύθαι παραλαβόντες καὶ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ εἰς ἓν ἀθροίσαντες τὴν αἰχμαλωσίαν, ἦσαν γὰρ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὑπὲρ τοὺς χιλίους, καὶ ἀπαγαγόντες αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Τεμύρ, ἐκέλευσε πάντας ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι· καὶ οἰκοδομήσας πύργον ἕνα, μίαν πέτραν ἐνθεὶς, καὶ μίαν κεφαλὴν συναρμόσας (30), ὥστε τὸ πρόσωπον ἵστασθαι καθ' εἱρμόν· καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ C τάξει, ὅπου ἡ πέτρα ἦν ἐπάνω ταύτης κεφαλή· καὶ ὅπου κεφαλὴ ἦν ἐπάνω ταύτης πέτρα, καὶ τὰ πρόσωπα πάντα φαινόμενα περὶ τὴν ἔξω ἐμφάνειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον τέρας καὶ ἀπάνθρωπον ἐπινόημα.

Αἱ δὲ Φώκαιαι ἔστειλαν πρέσβεις πρὸ τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Ἰωνίας, καὶ προσεκύνησαν σὺν δώροις πλείστοις· καὶ αὐτὸς ὑπεδέξατο, καὶ εἰρήνην σὺν αὐτοῖς ἐσπείσατο· ἦν γὰρ ἡ μία τῶν Γενουϊτῶν, ἡ καὶ νέα καλουμένη· ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μιτυλήνης ἀνέκειτο, ἡ καὶ παλαιὰ καλουμένη. Ὁ δὲ Τεμὺρ ἐλθὼν ἐν τῇ Σμύρνῃ, καὶ πολεμίζων αὐτὴν, ἔστειλε τὸν υἱωνὸν αὐτοῦ ἱστορήσων τὰς Φωκαίας· καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ τῆς Λέσβου D ἡγεμὼν, ἐμβὰς ἐν τριήρει ἦλθεν εἰς Φωκαίας· καὶ ἐξελθὼν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ φιλοξενήσας ὡς ἐχρῆν τὸν υἱωνὸν τοῦ Τεμὺρ, φαγόντες, καὶ πιόντες, καὶ εὐφρανθέντες ὁμοῦ, σὺν δώροις πλείστοις ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ τοῦ Τεμὺρ ἔκγονος δοὺς αὐτῷ σκῆπτρον σημεῖον ἀγάπης, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὁ μὲν ἐν τριήρει, ὁ δὲ ἀναβὰς ἐφ' ἵππου, ἀπ' ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ εὑρὼν τὴν Σμύρναν κατασκαφεῖσαν ἕως τῶν θεμελίων, πρὸς τὴν Ἔφεσον τὴν πορείαν ἐποίουν, καὶ πανταχόθεν τὸ στράτευμα

A complebantur. Illi vero, ut hydræ capita, succrescere. Congesta itaque cadaveribus fossa residui immenso numero Scythæ cæsorum calcantes cadavera, scalasque admoventes ascenderunt, aliique in mœniorum pinnas evaserunt, alii, quæ ad inferos et lethum ducit, viam ingressi sunt. Neque superstes cæsorum patris aut liberorum cadavera calcare aversabatur, aut eorum ab aliis discrimen aliquod faciebat: sed uni tantum intentus erat quisque, quomodo prior ascenderet, telumque turri infigeret. Undequaque igitur muros subeuntes, in interiorem arcis locum fratres compellunt, qui salutem fuga quærentes triremes prope arcem adducunt, ipsasque tumultuantes ac trepidantes ingressi sunt Ballivus et cæteri fratres. At Christiani, qui in id oppidum securitatis causa ex aliis locis se receperant, omnes cum uxoribus et liberis mare ingressi, partim triremium clavis adhærentes, partim in remos nitentes, alii funibus anchorisque arreptis vectorum fidem inclamabant: *Miseremini nostri, qui Christiani sumus, neque hic nos deserite.* Vectores vero manus vociferantium protensas contis quatientes ac submoventes, pansis velis in altum feruntur, hosque semimortuos deserunt. Scythæ expugnato castro coactos in unum supra mille captivos, mulieres ac pueros ad Temyrem adducunt, quos **41** ad unum interfici imperat, occisorumque capita abscindi; in ædificanda deinde turre, ordines lapidibus capitibusque distinxit, ita ut caput unum ad lapidis latus coagmentaretur, faciesque ordine dispositæ essent: atque in secundo ordine lapidi caput, lapis capiti (*opere reticulato*) superstruebatur: vultusque in exteriorem superficiem omnes versi erant; conspiciendum illic exhibebatur novum prodigium, inhumanumque commentum.

At Phocæarum principes legatos ad eum destinarunt, priusquam in Ioniam pervenisset, et multis donis placavere: quibus ille acceptis pacem cum iis composuit. Harum altera, quæ nova vocabatur, Genuensibus parebat; altera, quæ et vetus, Mitylenes duci subdita erat. Cum Smyrnam Temyr accederet, eamque bello peteret, nepotem suum Phocæas exploratum misit; quod cum rescivisset Lesbi princeps, conscensa trireme Phocæam appulit: urbeque egressus in occursum Temyris nepotis, comiter ac perhumane, prout decebat, eum suscepit; et, postquam conviviis ac compotationibus indulserunt, et se simul oblectaverunt, cum multis donis remisit. Temyris etiam nepos sceptrum illi dilectionis amorisque signum largitus est, et mutuis tandem salutationibus ac osculis sese complexi discesserunt, ille quidem trireme vectus, hic equo insidens: qui ad castra reversus Smyrnam a fundamentis eversam dirutamque offendit, atque adeo

Ismaelis Bullialdi notæ.

(30) *Μίαν πέτραν ἐνθεὶς, καὶ μίαν κεφαλὴν συναρμόσας.* Genus illud structuræ ad similitudinem reticulatæ facta erat, de qua sic Vitruvius, lib. II, cap. 8: *Structurarum genera sunt hæc, reticulatum, quo nunc omnes utuntur, et antiquum quod incertum dicitur: ex his venustius est reticulatum, sed ad rimas faciendas ideo paratum, quod in omnes partes dissoluta habeat cubilia et coagmenta.*

Ephesum versus tendentem exercitum, eoque confluentem. Edixerat namque Temyr Ancyra digrediens, ut omnes proceres magnatesque, ubicunque agerent, eum Ephesi adirent, illucque convenirent; Epheso quippe discedens imperii sui provincias repetiturus erat. Ibi castris collocatis triginta dies consumpsit, interimque ex viciuis illi urbi oppidis et vicis omnes incolas congregat : multisque cruciatibus et deustionibus ab iis extorquet, quidquid a majoribus auri argentique, pretiosarum rerum, vestisque relictum erat; hinc Mylasum Cariæ metropolim profectus est : tamque aspera et acris hiems invasit, geluque ita intensum est, ut quadrupedes, volucres aeriæ aquatiliaque animalia gelu induruerint, eorumque naturalis calor frigore exstinctus sit. Cum vero ab una urbe in aliam migraret exercitus Temyris, eam, unde movebat, tam desertam ac solitudinis horrore plenam reliquit, ut neque canis latrare usquam audiretur, non aves domesticæ et cicures cucurrire, non infans vagire ; sed quo pacto laxato reti, et in littus postea ex mari reducto, quicquid implicitum sive minutus piscis sive amplus occurrit, in terram piscator trahit, etiamque pisciculum vilissimum, **42** cancrumque minutulum ; non aliter isti totam Asiam egerunt et tulerunt, et Mylasso relicta in Phrygiam Cappatianam, cuncta pariter agendo ferendoque, iter direxerunt. A Laodicea vero viam capessiverunt, quæ in Phrygiam Salutariam ducit, quam provinciam lingua sua Turci Karasar appellant : illic ærumnis confectus Iltrim Bajazites fato concessit. Affirmant plurimi quod veneno mortem ipse sibi consciverit. Volebat equidem Temyr hunc vivere, et in Persidem abducere, ut universæ genti ostenderet qualem cujusque soli feram comprehenderat, spectandumque exhibere ad triumphi ornatum et magnificentiam ; tandem multis ærumnis ac miseriis attritum ad mortem sibi inferendam ipsum cogere. Verum ubi animam agere cœpit, postremaque suspiria ducere, Temyri talia significat : *Vitam cum morte jam commuto; tu lætus et hilaris mortuum me conspice, cadaverque meum*

A συνέῤῥεεν. Ἦν γὰρ πρόσταγμα παρ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν ἐξ Ἀγκύρας· Ὅπου ἂν τύχωσι οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ σατράπαι σὺν τοῖς ὑπ' αὐτοὺς, οἱ πάντες εὑρεθῶσιν ἐν Ἐφέσῳ· καὶ γὰρ ἐξ Ἐφέσου ἦν ἀναποδίζων πρὸς τὰ πάτρια· ἐκεῖ δὲ πήξας τὰς σκηνὰς ἐποίησεν ἡμέρας τριάκοντα, καὶ τὰ πέριξ ἅπαντα τῆς πόλεως κάστρα, καὶ πόλεις, καὶ κώμας ἀθροίσας ἅπαντας, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν προγόνων καταλειφθέντα χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ἄλλην πᾶσαν τιμίαν ὕλην, καὶ ἱματισμὸν πολυτελῆ, διὰ πολλῶν βασάνων καὶ καυστηριασμῶν συλλέξας, ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὴν Μιλησίων (31) [Μυλάσσων] μητρόπολιν Καρίας ἔρχεται, χειμῶνος οὕτω σφοδροῦ γενομένου, κρύους τε καὶ παγετοῦ, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν τετραπόδων φύσιν τῶν ζώων, καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ἀέρια, καὶ τὰ B ἔνυγρα ζῶα παγιωθῆναι, καὶ εἰς κρύσταλλον μεταμεῖψαι τὴν φύσιν αὐτῶν. Ἐξερχομένου δὲ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπιέναι, τὴν καταλελειμμένην εἰς τόσον ἀφίεσαν ἔρημον, ὅτι οὔτε κυνὸς ὑλακὴ τὸ παράπαν ἠκούετο, οὐδὲ ὄρνιθος ἡμέρου κοκκυσμὸς, οὐδὲ παιδίου κλαυθμυρισμός· ἀλλ' ὥσπερ σαγήνην χαλῶν ἁλιεὺς, ἕλκει ταύτην ἐν τῇ ξηρᾷ ἀπὸ τοῦ πελάγους, εἴ τι ἂν συναντεῖ τοῦτο καὶ ἕλκει πρὸς τὴν ξηρὰν, κἄν τε μέγαν ἰχθὺν κἄν τε σμικρὸν, καὶ αὐτὸ τὸ φαυλότατον ἰχθύδιον καὶ καρκινίδιον· οὕτω καὶ οὗτοι τὴν ἅπασαν Ἀσίαν ληηλατήσαντες ᾤχοντο. Ἀπὸ δὲ Μιλησίων εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν Καπατιανὴν ᾔεσαν, τὰ ὅμοια πράττοντες. Ἀπὸ δὲ Λαοδικείας εἰς Φρυγίαν Σαλουταρίαν (32) κατήντησαν, C ἣν καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν οἱ Τοῦρκοι Καράσαρ λέγουσιν· ἐκεῖ καὶ ὁ πολυπαθὴς Ἰλτρὶμ Παγιαζὴτ ἀπέθανεν. Ἄδεται οὖν παρὰ πολλῶν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν φαρμάκῳ τῆς ζωῆς ἐστέρησεν. Ὁ γὰρ Τεμὺρ ἠβούλετο μὲν αὐτὸν ζῆν, καὶ ἐν τῇ Περσίᾳ ἄγειν, καὶ δεῖξαι τοὺς Πέρσας ποδαποῦ θηρίου ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ θεατρίσαι, καὶ πομπεῦσαι· καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πολλῆς στενοχωρίας τοῦ ζῆν ἀπαλλάξειν ποιῆσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ λοίσθια πνέων ἦν, μηνύει τῷ Τεμὺρ, ὡς *Ἐγὼ νῦν μεταλλάττω τὸν βίον· σὺ δὲ ἱλαρῶς βλέψον τεθνηκότα με, καὶ τὸ σῶμά μου δὸς ταφῆναι ἐν τῷ παρ' ἐμοῦ δομηθέντι μνημείῳ.* Ἀκούσας δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα

Ismaelis Bullialdi notæ.

(31) *Καὶ πρὸς τὴν Μιλησίων.* Correximus Μυλάσσων, in Caria enim fuit Mylassa vel Mylas ; a Stephano etenim et aliis ita appellatur. In notitia Thronorum sub Constantinopolitano patriarcha, metropolitæ Staurupoleos subjicitur episcopus τῶν Μυλάνσων, vel ut alius ms. codex correctius exhibet τῶν Μυλάσσων, et propterea Mylassum reddidimus, quod ad hodiernam pronuntiationem magis accedat.

(32) *Ἀπὸ δὲ Λαοδικείας ἐς Φρυγίαν Σαλουταρίαν.* Quo in loco mortuus sit Bajazites non prodiderunt Laonicus, Phranzes et Leunclavius. Animi ægritudine confectum obiisse docet Laonicus ; causam addit Leunclavius, quod Bajazites a Temyre intellexisset, fore ut Semerkandum transferretur, idque Ducas aliquatenus innuit. Venenum a Temyre ipsi propinatum aliqui volunt, quod Leuncl. in calce lib. VII *Hist. Musulm.* scribit. Ducas in Phrygia Salutaria, Turcis Carasar dicta, Ba- D jazitem diem supremum clausisse docet. Locus autem ille Carasar, quo nomine noster Phrygiam Salutariam intelligit, procul dubio est, quem Kara-Chisarem Turci appellant, id est arcem nigram; Græci medii ævi locum illum Μαυρόκαστρον, hoc est *nigrum castrum*, quem antiqui Corycum appellarunt, ut notat Leuncl. lib. III, et cap 144, *Pandect. Turcic.* Contigit mors Bajazitis anno Hegiræ 804, id est Christi 1402, postquam annos 14 regnasset ; ita tradit Leunclavius lib. VII, at lib. VIII mortuum ait anno Hegiræ 850. Laonici textus admodum depravatus est, qui annos 25 eum regnasse prodit. Orbinus scribit uxorem Bajazitis, Lazari filiam Milievam (Ducas Mariam appellat), altero post maritum die obiisse ; cui ut illuderet Temyr, vestes illius ad pudenda usque rescindi jussit, et eo habitu mensæ accumbentibus ministrare coegit.

ὁ Σκύθης ἐκάμφθη τῇ γνώμῃ· καὶ στείλας αὐτὸν δι' ἐνταφιαστῶν δούλων αὐτοῦ ὡς ἑκατὸν ἐλευθερώσας αὐτοὺς, ἀπήγαγον αὐτὸν ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ μνημείῳ, ὃ αὐτὸς ᾠκοδόμησεν. Ὁ δὲ Τεμὺρ ἀπάρας ἐκεῖθεν πρὸς Λυκαονίαν ἀφίκετο, κἀκεῖθεν εἰς Καισαρίαν, εἶτα εἰς Ἀρμενίαν μικράν τε καὶ μεγάλην. Πληρώσας ἐνιαυτὸν ἕνα ἐκτὸς τῆς Περσίας, καὶ μετὰ τὸν χρόνον εἰσῆλθε νικητὴς, τροπαιοῦχος, φέρων λάφυρα καὶ λείαν, ὡς οὐδεὶς τῶν πώποτε τυράννων Περσῶν. Ἀλλ' ἐπανίωμεν (33) πάλιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡγεμόνας τῶν Ὀθμανῶν, καὶ ἴδωμεν καὶ ποίῳ τρόπῳ μετέπεσον εἰς αὐτοὺς τὰ τῆς ἡγεμονίας εὐτυχήματα.

A *trade sepeliendum in monumento quod mihi ædificavi.* His auditis Scytha animi rigore remisso emollitus est, et libertatem centum illius servis concessit, qui funus procurarent; Prusamque cadaver abducendum permittitur, ubi in sepulcro, quod vivus sibi posuerat, sepultum. Temyr in Lycaoniam inde movit, deincepsque Cæsaream pervenit, tandemque in Armeniam minorem ac majorem reversus est. Annum in expeditione extra Persiam exegit, demumque victor ac triumphator rediit, præda ac spoliis onustus, quanta nullus unquam Persarum tyrannus reportavit. Sed iterum redeamus ad Othmanicæ familiæ principes, qui postea successerunt, et attendamus quomodo in eos imperium feliciter concesserit.

CAPUT XVIII.

Manuel imperator Byzantium revertitur, et Joannem ex fratre nepotem in Lemnum relegat. Cum Musulmano Bajazitis filio fœdus amicitiamque init. Rerum status in Asia post Temyris Chanis discessum. Ese, seu Isa, Bajazitis filius, bello a fratre Mehemete petitus Temyrle duce capitur, et laqueo præfocatur. Cineites Smyrnæus immolescit, Atinis filios ex Ionia pellit, Musulmani partes sequitur. Atinis filii Mantachiæ ope Ephesum expugnant. Homur Atinis filius cum Cineite affinitatem contrahit, et paulo post obit. Musulmani adversus Cineitem expeditio. Asiæ reguli adversus Musulmanum conjurant, sed mutuis suspicionibus a se invicem dissociantur.

Ὁ γὰρ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐνωτισθεὶς τὴν ἧτταν τῶν Τούρκων, καὶ τὴν τοῦ Παγιαζὴτ ἀθρόαν μεταβολὴν (34) πῶς ἀπ' οὐρανοῦ ὡς ἀστραπὴν πεσόντα, παρευθὺ πρὸς Βυζάντιον ἄνεισι. Καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ παραχωρεῖ τῶν οἰάκων τῆς βασιλείας, καὶ αὐτὸς ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ πέμπεται. Καὶ ὁ Μανουὴλ μόνος βασιλεὺς παρὰ τοῦ παλατίου καὶ τοῦ δήμου εὐφημίζεται. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν περάσας ἐν τῇ δύσει, εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ πίπτει ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ βασιλέως, καὶ δέεται τούτου λέγων, ὅτι *Ἐγὼ ἔσομαί σοι εἰς υἱὸν, σὺ δὲ πατήρ ἐμὸς ἔσῃ· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν μέσῳ ἡμῶν οὐ φύσει ζιζάνιον, ἀλλ' οὔτε σκάνδαλα ἔσονται· μόνον ἀναγόρευσόν με ἡγεμόνα Θρᾴκης, ὅσην καὶ ἄλλην γῆν διὰ τῶν γονέων ἐπεκτησάμην·* δοὺς αὐτῷ καὶ ὁμήρους ἕνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ (35) τῶν ἀνήβων, καὶ μίαν τῶν ἀδελφίδων Φατμακάτουν ἐπονομαζομένην· ὑποσχεθεὶς δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ τὰ τοῦ Στρυμόνος (36) ἄχρις αὐτοῦ Ζητουνίου, καὶ τὴν Πελοπόννησον· τὰ δὲ τῆς πόλεως πέριξ ἀπὸ Πανίδου μέχρι ἱεροῦ στομίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ στομίου μέχρι Βάρνας ἅπαντα τὰ παράλια κάστρα, τὰ ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ κεί-

B Imperator Manuel cum cladem Turcorum audivisset, subitamque Bajazitis, qui velut fulgur e cœlo ceciderat, fortunæ mutationem, Byzantium confestim rediit, et clavum imperii regendum a nepote, quem in Lemnum 43 relegat, recepit. Solus igitur Manuel a palatinis officialibus et populo imperator salutatur. At Musulmanus fretum transvectus in occidentales regiones se contulit, Constantinopolim ingressus imperatoris pedibus accidit, et apud eum hanc supplicem orationem habet : *Ego tibi filius ero, tuque mihi pater eris : et ab hoc tempore nulla inter nos discordiæ zizania disseminabitur, nullæ offensiones intercedent ; tantummodo Thraciæ præfectum me constitue et aliis regionibus, quantas majores mei* C *possederunt.* Obsides quoque tradidit ex fratribus suis impuberibus unum, sororemque unam Phatma-catun appellatam : promisitque imperatori Thessalonicam, oppida ad Strymonem Zetunium usque sita, et Peloponnesum redditurum esse, atque etiam oppida urbi vicina a Panido usque ad ostium sacrum, et hinc Varnam usque cunctas arces maritimas littoribus Euxini Ponti impositas. Impera-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(33) *Ἀλλ' ἐπανίωμεν.* Post mortem Bajazitis interregnum constituunt Turcici Annales annorum 12, donec sultanus Mehemetes rerum summa et imperio potiretur.

(34) *Καὶ τὴν τοῦ Παγιαζὴτ μεταβολήν.* Hoc loco addendum καὶ αὐτὸν, absque quibus verbis constructio orationis claudicat.

(35) *Ἕνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ.* Ducas hoc loco duos Bajazitis liberos obsides datos ait, marem unum, feminam alteram nomine Phatma—Catun. At infra, cap. 29, narrat tres obsides fuisse datos, duos mares impuberes, et illam Phatmam : quorum alter, isque natu grandior, et Phatma redditi sunt : minor Constantinopoli remansit, Christianisque sacris initiatus obiit. Leunclavius lib. x, cui Suleimanicus titulus est, Suleimanem Græcorum auxilia sibi parare cogitantem, fratrum natu minimum Cassimem, et sororem suam Sultanam Fatimam obsides dedisse tradit. Phranzes, cap. 30, lib. I, eum qui Christianus obiit, Jusuphum, id est Josephum, appellat. Porro Phatma, seu Fatima-Catun idem est ac Domina Fatima, Italis *Signora Fatima* : ista enim vox *Caden* Turcis est quod Italis *Signora ovvero Madamigella* : Armeni Cadun vel Catun per *u* Italicum pronuntiant. Nomen illud Fatima Turcis familiare est ac venerandum : sic enim appellabatur unica Muhamedis filia, quam ex Aische Ebubekiris filia suscepit, et Hali patrueli suo nuptam dedit.

D (36) *Τὰ τοῦ Στρυμόνος.* Strymon Macedoniæ fluvius est ; Zetunium oppidum est, cujus episcopus Larissæo secundæ Græciæ metropolitæ olim suberat, et ad Thermopylas situm Sperchii fluminis ripis adjacet. Laonicus, lib. II, Τό τε Ζητοῦνιν τὸ ἐν Θερμοπύλαις. Sperchius olim, postea Ἀγριομέλας appellatus est, qui in sinum Pelasgicum, hodie *del Volo* appellatum influit. Zetunii mentionem faciunt Joannes Curopalata Scillitza in Basilio et Constantino : et in iisdem Georgius Cedrenus.

tor, pace inita, Adrianopolim eum misit, Demetriumque Leontarium virum prudentem et in bello impigrum ad recipiendam Thessalonicam destinat, qui negotium confectum imperatori scribit, et Joannem in eam urbem introducit, imperatoremque totius Thessaliæ proclamat. Præterea Manuel Romanos illustres viros in alias urbes et oppidula misit, qui eas pulsis Turcis receperunt. Eo tempore tota Thracia profunda pace et secura tranquillitate fruebatur; at orientales provinciæ tumultu ingenti turbabantur, subitaque principum per provincias mutatione agitabantur. Vere itaque inchoante, postque horrendam illam procellam, sedato æstu, fames dira, pestisque vehemens grassatæ sunt per provincias omnes, quas Scythæ invaserant, bellaque intestina orta. Carmianus namque qui Alysar cognominabatur, facultatem a Temyre consecutus in paternam ditionem redeundi, eam recuperavit; Sarchan pariter Lydiam paternum principatum recepit. Orchan et Atinis ambo filii, Homur et Esses, Ioniam totam sortiti sunt. Mantachiæ filius Elias Cariam et Lyciam obtinuit; qui vero in oriente relicti erant Bajazitis filii, eorum unus Mehemetes, cum provinciam nullam obtineret, Ancyræ in Galatia substiterat, cum quo frater ejus minor natu Moses etiamnum puer degebat. Eses vero alius eorum huc et illuc vagabundus oberrabat, dignitate ac imperio prorsus destitutus, ejusdemque conditionis erat Mustaphas. Quare Mehemetes quemdam e magnatibus, qui patrem ejus comitabantur, Temirtem cognominatum, Ancyra adversus Esen, qui in regionibus illis tunc agebat, progredi jussit: prælio cum eo commisso Temirtes victor evasit, 44 Esemque capite truncavit: unde Mehemetes in Galatia nomen famamque sibi fecit.

Interim in Ioniæ partibus, quas possederat Atin quidam, Cineites appellatus, ejus, qui Karasupasi vocabatur, filius innotuit, vir fortis ac generosus

A μενα. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰρηναίαν κατάστασιν ποιήσας, καὶ αὐτὸν ἐν Ἀδριανουπόλει πέμψας, ἔστειλε Δημήτριον τὸν Λεοντάρω (37), ἄνδρα συνετὸν καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ εὔστροφον, τοῦ παραλαβεῖν Θεσσαλονίκην. Ὁ δὲ παραλαβὼν αὐτὴν, καὶ μηνύσας τῷ βασιλεῖ, εἰσάγει τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἐντὸς, καὶ δεικνύει τοῦτον βασιλέα πάσης Θετταλίας. Ὁμοίως καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι, καὶ τοῖς πολιχνίοις ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίους τῶν ἐνδόξων, καὶ παρέλαβον πάντα διώξαντες τοὺς Τούρκους· καὶ ἐν τοῖς Θρᾳκῴοις μέρεσιν εἰρήνη παντοία, καὶ ἀστασίαστος γαλήνη· τὰ δὲ τῆς ἕω ἐν μεγάλῃ ταραχῇ καὶ ἀθρόᾳ μεταβολῇ τῶν ἡγεμόνων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἔαρος τοίνυν ἀρξαμένου, καὶ τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος ἐκείνου καὶ κλύδωνος παρελθόντος, ἐγέ-

B γόνει λιμὸς ἰσχυρὸς, καὶ λοιμὸς ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, αἷς οἱ πόδες τῶν Σκυθῶν ἐπάτησαν, καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Καταβὰς τοίνυν ὁ Καρμιὰν (38), δοὺς ὁ Τεμὺρ ἄδειαν, ἔλαβε τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν, Ἀλυσὰρ ἐπονομαζόμενος. Ὁμοίως καὶ Σαρχὰν Λυδίαν τὴν πατρικὴν ἐπαρχίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐποιήσατο. Ὁ Ὀρχὰν, καὶ οἱ τοῦ Ἀτὴν δύο υἱοὶ Ὀμοὺρ καὶ Ἐσὲς, καὶ αὐτοὶ τὴν Ἰωνίαν πᾶσαν ἐκληρώσαντο. Καὶ ὁ τοῦ Μανταχία Ἐλιὲζ, καὶ αὐτὸς Καρίαν καὶ Λυδίαν ἐπεκτήσατο. Οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐν τῇ ἑῴᾳ τοῦ Παγιαζὴτ υἱοὶ, ὁ μὲν Μεχεμὲτ (39) ἐν Ἀγκύρᾳ ἦν τῆς Γαλατίας, ἐπεὶ οὐκ εἶχε κληρονόμον, ἢ ἐπαρχίαν· ἦν δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετ' αὐτὸν ἔτι παιδαρίσκος ὤν. Ὁ δὲ Ἐσὲς

C ὁ ἕτερος ἦν πλανώμενος ἔνθεν κἀκεῖθεν, μὴ ἔχων αὐθεντίαν, ὁμοίως καὶ Μουσταφᾶς. Ὅθεν στείλας ὁ Μεχεμὲτ τινὰ τῶν μεγιστάνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Τεμηρτὲς ἐπονομαζόμενον, ἐξ Ἀγκύρας [πρὸς] διάγοντα τότε τὸν Ἐσὲν ἐν τοῖς μέρεσι ἐκείνοις, καὶ συνάψας πόλεμον μετ' αὐτοῦ ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἦν μεγαλυνόμενος ἐν Γαλατίᾳ.

Ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἰωνίαν μέρει (40) τοῦ Ἀτὴν ἠγέρθη τις ὄνομα Τζινεὴτ, υἱὸς τοῦ λεγομένου Καρασούπαση, ἀνὴρ γενναῖος, καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(37) *Δημήτριον τὸν Λεοντάριν*. Pro Λεοντάριον more vulgaris idiomatis: hujus Demetrii meminit Phranzes lib. I, cap. 39.

(38) *Καταβὰς τοίνυν ὁ Καρμιάν*. Leuncl. lib. IX *Hist. Musulm.* narrat Temyrem principibus a Bajazete spoliatis ditiones restituisse: qui hic vocatur Carmian Alysar, Laonico Caramanus Alosurius dicitur lib. II. Videndus Leuncl. in *Pandectis hist. Turcicæ*, num. 56.

(39) *Παγιαζὴτ υἱοὶ, ὁ μὲν Μεχεμέτ*. Leunclavius, lib. IX, X, et XI, hanc fratrum lanienam stragesque narrat. Lib. IX, quæ adversus Isam-begum gessit Mehemetes, exponit; Temirtasem a partibus Ese vel Isæ stetisse, et a militibus Mehemetis occisum fuisse, Isamque, postquam se fugæ commisit, nusquam conspectum fuisse tradit. Verum noster Temirtem, qui cum Temirtasi idem est, Mehemeti militasse affirmat. Laonicus, lib. IV, Jesum seu Isam contra Musulmanum bellum gessisse, et captum prælio morte affectum fuisse scribit: cui Phranzes, lib. I, cap. 30, consensit. Sed quod lib. X, initio, dicit Leunclavius verissimum est, Laonici narrationem confusam et mutilam esse, et qua vel acutiores sese extricare et expedire vix

D possint. Becani Annales et Historia Verantiana, eodem Leuncl. teste, et eos improbante, Isam a Musa occisum tradunt.

(40) *Ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἰωνίαν μέρει*. Hujus Cineitis mentio frequentissima est in hac nostra historia. Laonicus, libb. IV et V, de eo verba fecit, et Ζουναΐτην appellat. Leunclavius ejus meminit primum lib. X, in quo Dusme, seu suppositilii Mustaphæ historiam contexuit, eumque Tzoneitem nominat. Ducas ubique Τζινεὴτ habet, quod nomen Cineitem reddidimus, ita ut, *ci*, prima syllaba pronuntiatione Italica efferatur. Hic Cineites a Leunclavio Ismyroglii, id est Smyrnæ principis, filius dicitur: Ducas vero eum Kara-Supassi, id est, nigri Subassi filium fuisse prodit, et Adinis, seu Atinis filios, qui Ismyroglii, et Smyrnæ principes erant, Ionia expulisse. Obiter hic lectores monebimus, in enarrandis interregni rebus Ducam nostrum a Laonico et Leunclavio multum differre.

ἔνδοξος· ἔχων πρόνοιαν τῆς Σμύρνης ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Παγιαζῆτ, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον ἡγεμονίαν, ὡς καθολικὸν οἱ Σμυρναῖοι τοπάρχην ἐσέβοντο. Τότε ἤρατο μάχην πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀτήν· ᾤκουν γὰρ αὐτοὶ ἐν Ἐφέσῳ. Ὁ δὲ Τζινεῆτ ἀθροίσας Σμυρναίους, καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ὡς πεντακοσίους, κατερχόμενος ἐλῄστευε τοὺς ἐν τῷ κάμπῳ Ἐφέσου· ὡς ἐν ὀλίγῳ δὲ συναθροίσας ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Ἐφεσίων ἀφίκετο. Καὶ δὴ παρακαθίσας τὸ πολίχνιον, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ὁ τοῦ Ἀτὴν υἱὸς ἀφεὶς ἀπέδρα, καὶ ὁ Τζινεῆτ κύριος καθειστήκει τῆς ἡγεμονίας. Πλὴν διὰ παντὸς ἔγραφεν ἐν τῇ Θρᾴκῃ πρὸς τὸν Μουσουλμάν, ὡς· *Ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ πάσχω, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἀτὴν οὐ δι' ἐμέ, ἀλλὰ διὰ σὲ ταύτην ἐγκολποῦμαι· στεῖλον οὖν μοι βοήθειαν ἵνα εἰς τέλος ἀντιπαρατάξωμαι τοὺς ἐχθρούς σου.* Ὁ δὲ Μουσουλμὰν ἀπὸ Καλλιουπόλεως ἐν Σμύρνῃ καὶ μίαν, καὶ πολλάκις ἀπέστειλε θησαυρὸν πολύν, καὶ δι' ἐκεῖνον στρατεύων ἦν καθ' ἑκάστην, ἕως οὗ τοὺς κληρονόμους τοῦ Ἀτὴν ἐδίωξε. Ἔαρος δὲ ἀρχομένου, καὶ τὸν δεύτερον ἤδη χρόνον [καὶ τοῦ δευτέρου ἤδη χρόνου] μετὰ τὴν παραδρομὴν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου κατακλυσμοῦ, ἄρξαντες ὁ εἷς τοῦ Ἀτὴν υἱὸς, ὁ καὶ Ὁμοὺρ καλούμενος (41), τοῦ ἑτέρου τεθνηκότος, πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Μανταχία Ἐλιέζπεγην (42) τὸν ἡγεμόνα Καρίας ἐπανέρχεται, καὶ ἱκετικῶς προσπίπτει τοῖς ποσὶν αὐτοῦ δεόμενος βοηθείας. Ὁ δὲ καὶ μάλα ἀσπασίως αὐτὸν ὑποδέχεται, καὶ τὸ αἰτηθὲν πληρεῖ, καὶ συνάξας τὸν ἅπαντα στρατὸν αὐτοῦ, ἐν Ἐφέσῳ σὺν τῷ Ὁμοὺρ ἔρχεται, ἄγων σὺν αὐτῷ ὡς ἑξακισχιλίους ἄνδρας. Οἱ δὲ τῆς πόλεως σὺν τῷ Καρασούπασῃ τῷ πατρὶ τοῦ Τζινεῆτ ἦσαν ὡς τρισχίλιοι. Ὁ γὰρ Τζινεῆτ εὑρέθη ἐν τῇ Σμύρνῃ ὑπάρχων. Τότε μὴ ὑποκύψαντες οἱ Ἐφέσιοι, ἀλλὰ καρτερῶς ἀντικαθιστάμενοι, πῦρ ἀφιᾶσιν ἐν τῇ πόλει, καὶ διὰ τῶν τεσσάρων μερῶν ἀναφθείσης τῆς φλογὸς κατεδαπάνα τὰς οἰκίας· καὶ τὰ καταλειφθέντα παρὰ τῶν Σκυθῶν τὸ πῦρ ὡς χόρτον κατήσθιε. Καὶ ἦν ἡ πᾶσα πόλις τέφρα, καὶ κόνις ἐν δυσὶν ἡμέραις. Οἱ δὲ Ἐφέσιοι ἰδόντες τὴν τοσαύτην ζημίαν, προσεκύνησαν. Ὁ δὲ Καρασούπασης γενόμενος ἔγκλειστος ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἀντεμάχετο ἄχρι φθινοπωρινοῦ καιροῦ, ἐκδεχόμενος βοήθειαν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τζινεῆτ. Ὁ δὲ οὐκ ἠδύνατο, ἀφεὶς τὴν Σμύρνην, ἀπελθεῖν ἐν Ἐφέσῳ, ἦν γὰρ σπάνις πολλὴ τῶν στρατιωτῶν. Τότε ἀνοίξας τὰς πύλας ἐξῆλθε, καὶ πεσὼν ὑπετάγη τῷ Μανταχίᾳ. Παραλαβὼν οὖν αὐτὸν σὺν τοῖς ἄλλοις τῶν ὄντων ἐν τῷ πολιχνίῳ, δεσμίους εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἤγαγε. Τῷ δὲ παιδὶ τοῦ Ἀτὴν τῷ Ὁμοὺρ ἐγκαθιζάνει ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῇ πατρικῇ. Τὸν δὲ Καρασούπασην

A bellique peritia clarus; hujus parens, Bajazite rerum summam obtinente, Smyrnam rexerat, et quod diuturnum regimen ejus fuisset, Smyrnæi tanquam generalem toparcham et præfectum venerabantur. Hoc igitur tempore bellum adversus Atinis filios capessit, qui Ephesi principatus sedem habebant; collectisque Smyrnæis, et ex circumjacentibus oppidulis quingentis ferme viris, in agrum Ephesium venit, colonosque deprædatur. Brevi vero cum præter quingentos coegisset alios, ad ipsam urbem Ephesum accessit, arceque, post paucorum dierum obsidionem, potitur, et principem illius se gerit, cum ea deserta Atinis filius aufugisset. Verumtamen litteris ad Musulmanum, qui in Thracia agebat, datis aperte his professus B est verbis: *Ego in tui gratiam tot labores sustineo, principatumque Atinis invasi, non ut mihi, sed tibi acquiram. Auxilium propterea ad me mitte, ut hostibus tuis quandiu steterint, obsistam.* His fidem præbens Musulmanus semel atque iterum sæpiusque pecunias multas Calliopoli Smyrnam transmisit, quibus belli impensas quotidianas sustinebat, donec Atinis hæredes expulit. Ineunte vere, alteroque anno ab horrenda illa Scytharum excursione, Atinis filiorum unus, qui Homur quoque vocabatur, alio demortuo superstes, ad avunculum suum Mantachiam Eliezpegum Cariæ principem se confert, et supplex ad pedes illius prostratus auxilium rogat; quem perbenigne suscepit Mantachias, ejus- C que petitioni annuit, omnemque exercitum cogit, et in comitatu Homurem habens circiter sex militum millia Ephesum ducit: urbis porro incolæ, quibus præerat Karasupasi Cineitis pater, ter mille tantum numero erant, quod hic Smyrnæ tunc ageret; nec cesserunt propterea Ephesii, sed forti animo obstiterunt: at hostes per quatuor urbis regiones ignem immiserunt, quo domus absorptæ sunt; et reliquias, quæ Scytharum vastationi superarant, tanquam fœnum flammæ devorarunt: biduique spatio tota urbs in cineres versa est. Tunc Ephesii tantam cladem contuiti, hostibus se permiserunt. Karasupasis vero intra arcem se recipit, et in autumnum dilata deditione, dum a filio opem exspectat, obsidionem toleravit. Is Smyrna D deserta opem ferre patri, et Ephesum accedere nequibat, quod militum paucitas id fieri vetaret. Tandem **45** ergo portis reclusis arcem dedit, inque manus Mantachiæ devenit: qui illum aliosque in arce comprehensos intra ditionis suæ limites vinctos abduxit, reddita Atinis filio paterna hæreditate. Karasupasim aliosque Othmanicarum partium viros in castri cujusdam, qui Mamalus dicitur, turrem conjecit, et conclusos tenuit. Quid vero

Ismaelis Bullialdi notæ.

(41) *Ὁ Ὁμοὺρ καλούμενος*, Homur iste fuit frater Ese seu Isæ, et uterque Homuris illius nepotes, cui Smyrna ab Equitibus Militiæ Hierosolymitanæ erepta fuit, uti supra, cap. 7, narratum. Vocantur autem isti Atinis filii, quod ab Atine Turcorum duce genus duxerunt; filiorum etiam nomine nepotes et posteri continentur.

(42) *Ἐλιέζπεγην*. Id est, Eliam-begum ex Mantachiæ posteris.

molitur Cineites? Smyrna cum una biremi solvit, et Cariæ littora legens Mamalo appulit, clamque incarceratis per nuntium significat illuc advenisse, ut furtim eos asportaret. Illi itaque cunctos custodes suos ad convivium vocant, meracioribusque calicibus ad satietatem porrectis soporem ipsis, ita ut pro mortuis haberentur, conciliaverunt: turri deinde se proripuere, funibus de muro se demittentes, birememque conscenderunt, et gaudio perfusi, quod clanculum ita se subduxissent, Smyrnam navigant.

Hieme deinde incipiente Cineites adversus Ephesum castra movet, intraque arcis mœnia Homurem compellit, urbemque totam militibus diripiendam permittit: et præter corpora, quæ libera remanserunt, quæcunque cives illius residua post Scytharum incursionem possederant, ademerunt, pluresque etiam trucidarunt: aliaque sexcenta horrenda perniciosus ille patravit. Cum res eo loci essent, cum Homure paciscitur, filiamque suam ei despondet: et ubi a Cineite jusjurandum accepit de servandis pactis, castro egreditur: tumque parentum ac liberorum more in mutuos amplexus eunt, et juramento interposito Musulmano obsequium Cineites renuntiat, Atinisque generalis proclamatur. Cineites deinde Homurem comitatus totum illius principatum lustrat, et in suas partes cunctas urbes ad Mæandrum sitas trahit: quæque ad Boream sitæ sunt, Philadelphiam, Sardeis et Nymphæum usque ad Hermonem fluvium. Cumque in iis collocasset viros sibi maxime fidos, earumque omnium regimen et administrationem cognatis et amicis suis concredidisset, cum futuro genero Ephesi agebat. Quodam vero die mane inter cives rumor differtur, ducem obiisse: post solis ergo ortum funus extulerunt in castrum, quod pyrgion, id est turricula, appellatur, ad Tmoli montis radices situm, et majorum sepulcro mandarunt. Jam Cineites viribus auctus provinciam, quam regebat, paternam hæreditatem reputans, supremus Asiæ dux appellatur. Quamobrem cum Musulmanus tantam ejus insolentiam haud ferret, in Bithyniam trajicere destinat, confestimque fretum transvectus Prusam ingreditur, eumque Prusensium universitas alacri bonoque animo excepit, omnesque **46** hilares admodum atque læti paratos se ad mortem pro

A ἔγκλειστον ἐν πολιχνίῳ τινὶ ἐντὸς πύργου δεσμήσας ἔῤῥιψε, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Ὀτμανίδας· Μάμαλος ὀνομάζεται (43) τὸ πολίχνιον. Ὁ δὲ Τζινεῆτ τί δαὶ ἄρα δρᾷ; Ἐκ τῆς Σμύρνης ἐξελθὼν σὺν διήρει μιᾷ, πλεύσας ἐν τῇ Καρίᾳ, ἔρχεται εἰς Μάμαλον, κἀκεῖ κρυφίως πέμπει πρὸς τοὺς ἐγκλείστους, ὡς ἤδη κλέψων ἦλθεν αὐτούς. Οἱ δὲ τοὺς φύλακας πανδαισίαν ποιήσαντες, καὶ εἰς κόρον τὸν ἄκρατον κεράσαντες, καὶ κοιμήσαντες ὡς τεθνηκότας, αὐτοὶ ἐξῆλθον τοῦ πύργου· καὶ διὰ τοῦ τείχους χαλασθέντες καλωδίοις, εἰσῆλθον ἐν τῇ διήρει, καὶ πλεύσαντες ἦλθον εἰς Σμύρναν. Ἐγένετο οὖν μεγάλη χαρὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ κλοπῇ.

Χειμῶνος δὲ ἀρχομένου ὁ Τζινεῆτ στρατεύει εἰς Ἔφεσον, καὶ κλείει ἐντὸς τοῦ πολιχνίου τὸν Ὀμοὺρ,
B καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις πρέδαν ποιεῖται· καὶ πλὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅ τι οὐκ ᾐχμαλωτίζοντο, τὸ πᾶν, ὃ ἐπεκτήσαντο μετὰ τὴν παραδρομὴν τῶν Σκυθῶν, ἐσκύλευσαν, καὶ πολλοὺς τῶν πολιτῶν κατέσφαξαν, καὶ ἄλλα μυρία δεινὰ πέπραχεν ὁ ἀλάστωρ. Τότε εἰς συμβιβάσεις ἐλθὼν μετὰ τοῦ Ὀμοὺρ, καὶ τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα αὐτῷ δοὺς, καὶ ὅρκοις πιστώσας τὴν ἀλήθειαν, ἔξεισι τοῦ Κάστρου· καὶ περιπτύσσονται ὡς πατὴρ μετὰ υἱοῦ, καὶ ἀποβάλλεται ἐνόρκως τὴν πρὸς τὸν Μουσουλμὰν εὐπείθειαν, καὶ Ἀτήνης καθολικὸς (44) ἀναδείκνυται. Σὺν αὐτῷ οὖν διαδραμὼν τὴν πᾶσαν ἡγεμονίαν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἑλκύσας τὰς πάσας πόλεις, τὰς πρὸς Μαίανδρον, καὶ τὰς πρὸς ἄρκτον,
C Φιλαδέλφειαν, Σάρδεις, Νύμφαιον μέχρι τοῦ Ἕρμονος ποταμοῦ (45); καὶ οἰκήσας [οἰκίσας] τοὺς πιστοτάτους αὐτῷ, καὶ τὴν πᾶσαν ἡγεμονίαν εἰς χεῖρας τῶν αὐτοῦ συγγενῶν καὶ φίλων ἐνθεὶς, αὐτὸς ἐν Ἐφέσῳ σὺν τῷ μελλογάμβρῳ διάγων, θροῦς ἀναπηδήσας πρωῒ ἐν τῷ δήμῳ, ὡς ὁ ἡγεμὼν ἐτεθνήκει, καὶ δὴ ἡλίου ἀνατείλαντος ἄραντες τὸ πτῶμα αὐτοῦ, ἔφερον ἐν τῷ πολιχνίῳ, ὃ Πυργίον καλεῖται, ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ Τμώλου ὄρους κείμενον· ἐκεῖ αὐτὸν ἔθαψαν ἐγγὺς τῶν πατρῴων αὐτοῦ. Ὁ δὲ Τζινεῆτ εἰς ὕψος ἀρθεὶς, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὡς πατρικὸν κλῆρον ἡγησάμενος, αὐτόνομος ἡγεμὼν Ἀσίας ἐκλήθη. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν, μὴ φέρων (46) τὴν αὐτοῦ ἀναίδειαν, ἠβουλήθη περᾶσαι ἐν τῇ Βιθυνίᾳ. Καὶ δὴ περάσας, καὶ εἰσελθὼν ἐν
D Προύσῃ, ἅπαντες οἱ Προυσαεῖς ἀσπασίως αὐτὸν ὑπεδέξαντο, καὶ μεθ' ὅσης χαρᾶς ἑτοίμως τοῦ θανεῖν ὑπὲρ αὐτὸν ᾑρετήσαντο [ὑπὲρ αὐτοῦ ᾑρετίσαντο]. Τότε δὲ ἔαρος ἀρξαμένου, στρατὸν ἀθροί-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(43) *Μάμαλος ὀνομάζεται.* Hoc castrum ad maris littus situm fuisse, quæ mox sequuntur, ostendunt: et fortasse illud est, quod tabulæ geographiæ Guillelmi Blaeu ad sinum Halicarnassi, vel castri S. Petri situm ostendunt, et *Castelmarmora* appellant. Habent equidem Strabo, Ptolemæus et Stephanus Μάλλον ἐν Κιλικίᾳ, sed non est ille de quo noster hic verba facit, quippe situs est Mallus in extrema fere Cilicia versus Amani portas et Issum; Mamalus vero in Caria esse debet. Turci *Mermere* appellant, unde in Rhodum brevis est trajectus.

(44) *Καὶ Ἀτήνης καθολικός.* Legatus generalis, seu vicarius Atinis, id est, Adinensis ditionis, quam Turci Aidin Ili appellant; cum Homure enim ab Atine orto, affinitate contracta, soceri sui vicarius generalis proclamatus est.

(45) *Τοῦ Ἕρμονος ποταμοῦ.* Hermus est qui Smyrnæos campos alluit.

(46) *Ὁ δὲ Μουσουλμὰν μὴ φέρων.* Expeditionem suscepisse hunc Musulmanum seu Solemanem adversus Mehemetem, et in Asiam transiisse Leunclav., lib. x, ex Hanivaldana historia tradit.

ζειν ἤρξατο κατὰ τοῦ Τζινεήτ. Ὁ δ' αὐτὸς Τζινεὴτ σὺν ὀλίγοις ἵπποις δρομαῖος εἰς Ἰκόνιον μητρόπολιν τῆς Λυκαονίας ἔρχεται, καὶ τῷ Καραμὰν ὁμιλήσας, κατέρχεται εἰς Κοτύαιον, καὶ τῷ Καρμιὰν τὰ αὐτὰ εἰπὼν, ἕλκει αὐτοὺς μεθ' ὅπλων εἰς Ἔφεσον. Οἱ δὲ λόγοι οὓς ὡμίλησε μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἦσαν· *Οἴδατε ἀκριβῶς τὴν ζημίαν, ἣν ὑπέστητε παρὰ τοῦ Παγιαζήτ· καὶ τοὺς ὑμετέρους γονεῖς, οὓς μὲν ἔσφαξεν, οὓς δὲ ἀγχόνῃ ἀπέπνιξε, καὶ αὐτὸς μονάρχης ἐγένετο, καὶ ὑμᾶς ἐξορίστους ἐποίησεν. Νῦν δὲ ἐπεὶ δικαίᾳ Θεοῦ κρίσει ὁ ἀλάστωρ ἠφάνισται, μὴ καταπιέτω ἡμᾶς τὸ τῆς ἀσπίδος ἔκγονον, ἀλλὰ προθύμως ἔτι [οὔπω] ἀκμάζον ὂν συντρίψωμεν αὐτοῦ τὴν κάραν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐν ἀμεριμνίᾳ διάξωμεν.*

Τότε οἱ ἡγεμόνες ἐνωτισθέντες τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ εἰς συμφέρον αὐτῶν λογισάμενοι, ἐχώρουν ἐν ἅρμασι· καὶ ὁ μὲν Καραμὰν ἐν τριάκοντα [f. τρισὶ] χιλιάσιν, ὁ δὲ Καρμιὰν ἐν δέκα, καὶ ὁ Τζινεὴτ ἐν πέντε χιλιάσιν ἐν Ἐφέσῳ ἐστρατοπέδευσαν. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆς Προύσης ἐν Λοπαδίῳ ἐλθὼν, καὶ τὸν πάντα στρατὸν αὐτοῦ ἐν εἰκοσιπέντε χιλιάσιν ἀριθμήσας, καὶ ἀπὸ Λοπαδίου ἐγερθεὶς, ἦλθεν εἰς Πέργαμον ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ Μαινομένου (47), ἀπὸ δὲ τοῦ κάμπου ἐν Σμύρνῃ. Μαθὼν δὲ τὴν συνέλευσιν τοῦ Καραμὰν καὶ τοῦ Καρμιὰν, ἠπορεῖτο καὶ ἤσχαλεν. Ἀπὸ δὲ Σμύρνης πρὸς Ἔφεσον ἀπάρας, ἦλθε πήξας τὰς σκηνὰς εἰς τόπον λεγόμενον Μεσαύλιον (48)· κἀκεῖ φοβηθεὶς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ πυκνώσας τὰς τέντας, τάφρον ἔσκαψε, καὶ χώματα ἀνήγειρε· καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκάθητο. Οἱ δὲ ὑπεναντίοι ἐν Ἐφέσῳ ἀπέχοντες ἡμερῶν [ἡμέρας] οὐδὲ τὸ ἥμισυ, ἤγουν ἓξ ὡρῶν διάστημα ἀπ' ἀλλήλων, οὔτε αὐτὸς χωρῶν πρὸς ἐκείνους διὰ τὴν δειλίαν, οὔτε ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ἀνισότητα. Τοῦ πράγματος οὖν ἐν ἀμελείᾳ κειμένου, πρόσεισι τῷ Τζινεὴτ εἷς τῶν αὐτοῦ μυστικῶν φίλων, καὶ λέγει αὐτῷ, Ὁ Καραμὰν καὶ ὁ Καρμιὰν ὁμονοήσαντες βούλονται τῇ νυκτὶ ταύτῃ παραδοῦναί σε εἰς χεῖρας τοῦ Μουσουλμάν· ἐκεῖνοι δὲ εἰρηναίαν κατάστασιν πράξαντες, ἀνατρέψουσιν ἀφόβως εἰς τὰ ἴδια· ἐν ταύτῃ οὖν τῇ νυκτὶ τὸ πᾶν διαπράξονται. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Τζινεὴτ (49), καὶ καταλαβούσης τῆς ἑσπέρας φανοὺς καὶ λαμπάδας ἀνάψας ἐν ταῖς αὐτοῦ σκηναῖς, αὐτὸς τοὺς ταχυδρόμους τῶν ἵππων ἀναλεξάμενος, ἄνεισιν ἐν τῇ ἀκροπόλει πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Παγιαζήτ· ἦν γὰρ φύλαξ τοῦ

A eo obeundam dixerunt. Jamque vere inchoato exercitum adversus Cineitem conscribit; hic vero paucis equitibus comitantibus, cursu Iconium Lycaoniæ metropolim advolat, et Caramanum alloquitur, hinc Cotyæum venit, et cum Carmiano de iisdem habito sermone, ipsos cum militibus Ephesum pertrahit. Hancce vero apud eos orationem habuit: *Accurate novistis quam magna damna Bajazites vobis intulit parentibusque vestris: quos partim occidit, partim eis gulam laqueo fregit, ipseque monarcha vobis pulsis evasit; quandoquidem vero pestis illa justo Dei judicio de medio sublata est, non absorbeat nos aspidis proles, sed quanto ocius et alacriter caput illius contundamus, quando nondum viget ac valet, securamque vitam in posterum agamus.*

B Ejus verba cum audiissent principes, utiliaque sibi, quæ monuerat, rati, curribus vecti accesserunt; triginta militum millia adduxit Caramanus, Carmianus vero decem, quibus Cineites quinque millia adjunxit, et Ephesi castrametati sunt. Musulmanus vero Prusa Lopadium venit, et in exercitu viginti quinque millia hominum recenset: cumque Lopadio movisset, Pergamum in campum Mænomeni accessit, unde Smyrnam contendit. Valde quidem anxius ac sollicitus restitit, quod Caramanum Carmianumque copias conjunxisse didicisset. Quare Smyrna digressus Ephesum versus movet, et in loco, quod Mesaulium vocatur, castra locat; illicque hostes reformidans tentoria C constipat, fossam castris circumducit, et aggeres excitat, seque intra vallum cum exercitu continet. At hujus hostes Ephesi castra habebant, nec dimidii diei, hoc est sex horarum, itinere remoti a se invicem erant. Sed neque Musulmanus ad pugnam lacessere, eosque aggredi timiditate præpeditus ausus est, neque illi, quod viribus impares essent. Cum igitur utrique pugnam detrectarent, neque belli opus ferveret, unus inter secretos intimosque Cineitis amicos eum adiit, monetque Caramanum et Carmianum ex compacto decrevisse proxima nocte Musulmano eum tradere, et pace composita secure, ad sua esse reversuros; et hac procul dubio ingruente nocte totum negotium absolvendum esse. Cum talia audivisset Cineites, vespere facto D in tentoriis suis funales et lampades accendit; selectis celeribus equis in arcem ascendit ad Bajazitem fratrem suum, qui ejus custodiæ præerat, quem postquam rerum suarum statum accurate

Ismaelis Bullialdi notæ.

(47) *Ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ Μαινομένου.* Hodie retinet idem nomen, et ab omnibus Smyrnæ incolis appellatur Μαίνεμαι, *Meneme.* Planities camporum illa, quam Hermus alluit, Smyrnæ ejusque sinui a Septentrione objacet. Fertilis est ager, vini generosi, peponum, aliorumque fructuum ferax. Ille locus est de quo Leunclavius, lib. VI, mentionem facit, eumque in Sarchanis seu Saruchanis ditione situm fuisse, et a Turcis *Meimen* appellari docet: ubi tunc temporis salis officinæ erant.

(48) *Μεσαύλιον.* De illo loco nihil legi: si cui forte appellatio loci illius corrupta videtur, dispiciat num ex Νέας Αὐλῆς degeneraverit; quam urbem Catalogus seu Notitia episcopatuum sub patriarchali Constantinopoleos throno constitutorum refert, suppositam esse Ephesino metropolitæ.

(49) *Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Τζινεήτ.* Vafer admodum ac versipellis hic Cineites fuit, ingenioque tam versatili præditus, ut sæpius ad contrarias partes transierit. Diuturnos carceres toleravit in Lemno et tandem a ducibus sultani Moratis captus vitam laqueo finivit.

educuit, et ut diligenter urbem in tempus matutinum custodiat, hortatus est, ipse cum cæteris domesticis ad Musulmanum **47** abit: cumque media nocte Caramani ac Carmiani milites in Cineitis tentoria venissent, neminem offenderunt. Orta jam luce Cineites laqueum collo pendentem gestans, coram Musulmano lacrymas fundens se sistit, taliaque locutus est: *Peccavi, domine, morte dignus sum. Quare collo meo laqueum injeci, de me, prout libuerit, statue ac decerne: cuilibet enim pœnæ jure sum obnoxius.* Musulmanus eo sermone delinitus, ejusque commiseritus, veste nitida induit: et interrogavit ubinam duces illi cum exercitu starent? Respondit iste, Ephesi. Quod si velis exercitum mihi credere, ad eos pergam, vinctosque adducam. At Musulmanus veritus ut fraus aliqua subesset, et simulate hæc agerentur, noluit eos insequi: sed orto sole equo insidens cum omnibus copiis Ephesum pergit, et Cineitem secum abducit. Cumque, ut jam diximus, Caramanus et Carmianus circa mediam noctem ad Cineitis tentoria venissent, nec ullus in iis comparuisset, insidias sibi strui suspicati sunt; quare in castris vehementer tumultuatum est, dum hi equos inquirunt, illi sellas et stragula, alii camelos et mulos, alii currus ut sarcinas et impedimenta eis imponerent. Orto jam sole, omnibusque ad discedendum rite instructis, duces cum equitatu et copiis pedestribus in edito loco stabant, ut cameli et muli, quos cum omnibus impedimentis ante se agebant, claustra Mæandri transirent; ipsi vero tandiu in acie steterunt, donec graviora onera fauces illas superasse vidissent: ipsi demum servatis ordinibus claustra illa ingrediuntur, et cum jam illi, qui postremam aciem claudebant, intrassent illa, Musulmanus pedites suos ponte, qui Galesio monti vicinus est, transmisit et Ephesum ingressus est, hora diei quarta, sole Libræ signum tenente. At Cineites multa frustra commentus est, quibus hunc principem induceret ad eos insequendum: sed ille nusquam se persuaderi passus est. Nam præterquam quod admodum facilis esset, et alienis miseriis tangeretur, dolos et machinas Cineitis reformidabat. Eratque Musulmanus tam probus et simplex, quam Cineites improbus ac veterator. Castris itaque in agro Ephesio locatis quadrimestre tempus genio indulgens, voluptatesque captans, per luxum ac delicias ibi transegit: præ cæteris enim vino deditus erat, et in libidinem pronus.

A κάστρου καὶ πρόμαχος· καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς ἱστορήσας, καὶ παραγγείλας τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως ἐπιμελῶς ἄχρι πρωΐας διατηρεῖν, αὐτὸς σὺν τοῖς λοιποῖς οἰκειακοῖς πρὸς τὸν Μουσουλμὰν ἐπάνεισι· καὶ διὰ μέσης νυκτὸς οἱ τοῦ Καραμὰν καὶ τοῦ Καρμιὰν εἰς τὰς τέντας τοῦ Τζινεῆτ ἐλθόντες οὐδένα εὗρον. Ὁ δὲ Τζινεῆτ, πρωΐας ἤδη γενομένης, καὶ βρόχον ἐνθεὶς τῷ τραχήλῳ, ἦλθεν ἐνώπιον τοῦ Μουσουλμὰν, κλαίων καὶ λέγων· *Κύριε, ἥμαρτον, ἄξιός εἰμι τοῦ θανεῖν. Ἐγὼ αὐτὸς τῷ τραχήλῳ μου τὸν βρόχον ἀνηρτησάμην. Ὡς βούλει εἰς ἐμὲ πρᾶττε, ὑπεύθυνός εἰμι παντοίας καταδίκης.* Ὁ δὲ Μουσουλμὰν καμφθεὶς τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ συμπαθήσας αὐτὸν, καὶ στολὴν φαιδρὰν ἐνδύσας, ἠρώτησε· Ποῦ εἰσι νῦν οἱ ἡγεμόνες ἐκεῖ- B νοι, καὶ ποῦ ἡ παράταξις αὐτῶν εὑρίσκεται; Ὁ δὲ εἶπεν. Ἐν Ἐφέσῳ· καὶ εἰ βούλει χώρησόν μοι στρατὸν, κἀγὼ ἐλθὼν αὐτοὺς δεσμίους ἄγω πρὸς σέ. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν φοβηθεὶς μή πως πανουργία ἐν μέσῳ τούτων τῶν ὑποκρίσεων πράττηται, οὐκ ἠθέλησε καταδιῶξαι ὀπίσω αὐτῶν· ἀλλ' ἤδη τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος, καὶ αὐτὸς ἐφ' ἵππου ἐπιβὰς, σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ πρὸς Ἔφεσον ἐχώρει, ἔχων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Τζινεῆτ. Ὁ δὲ Καραμὰν καὶ Καρμιὰν, καθὼς ἔφημεν, περὶ τὰς μέσας νύκτας ἐλθόντες εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Τζινεῆτ, καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν, ἐνόησαν τὴν ἐνέδραν· καὶ μέγας θροῦς ἐγεγόνει ἐν τῷ φωσάτῳ καὶ ταραχή· οἱ μὲν ἐρευνῶντες τοὺς ἵππους αὐτῶν, οἱ δὲ τὰς ἐφεστρίδας, ἄλλοι τὰς C καμήλους καὶ τοὺς ἡμιόνους, πρὸς τὰ φορτία τῶν παρασκευῶν ἐπιθεῖναι, ἕτεροι δὲ ἐν ἅρμασιν. Καὶ δὴ ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου τὰ πάντα καλῶς παρασκευάσαντες, οἱ μὲν ἱππεῖς σὺν τοῖς ἡγεμόσι, καὶ τῷ πεζικῷ στρατῷ ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ ἱστάμενοι, τὰς ἡμιόνους καὶ τὰς καμήλους σὺν παντὶ τῷ φορτικῷ τάγματι προέπεμψαν, περάσαντες τὰς κλεισούρας τὰς πρὸς Μαίανδρον· αὐτοὶ δὲ ἵσταντο ἕως εἶδον, ὅτι τὰ δύσβατα μέρη διέβησαν. Τότε καὶ αὐτοὶ κατὰ τάξιν εἰς τὰς κλεισούρας εἰσῆλθοσαν. Ὅτε δὲ τὸ τέλος τῆς οὐραγίας ἐν τῷ στόματι τοῦ στενοῦ ἦν, τότε καὶ τὸ τοῦ Μουσουλμὰν πεζικὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς πρὸς Γαλήσιον ὄρος (50) κειμένης διαβὰς ἐν Ἐφέσῳ ἦλθεν· καὶ τῇ τετάρτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας, ἡλίου ἐν τῷ Ζυγῷ τὴν πορείαν ποιοῦντος, καὶ ὁ Μουσουλμὰν D ἐν Ἐφέσῳ. Ὁ δὲ Τζινεῆτ πολλὰ συμβουλεύσας τοῦ ποιῆσαι καταπειθῆ τὸν ἄνδρα τοῦ καταδιῶξαι ὀπίσω αὐτῶν, οὐκ ἠνέσχετο, τὸ μὲν διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ συμπάθειαν, τὸ δὲ καὶ φοβούμενος αἰεὶ τὰς ῥᾳδιουργίας τοῦ Τζινεῆτ· ἦν γὰρ ὁ Μουσουλμὰν τοσοῦτον ἀγαθὸς καὶ ἁπλούστατος, ὅσον ὁ Τζινεῆτ πονηρὸς καὶ περίεργος. Πήξας οὖν τὰς σκηνὰς (51)

Ismaelis Bullialdi notæ.

(50) *Πρὸς Γαλήσιον ὄρος*. Mons ille Galesius Epheso vicinus est, et procul dubio nomen ab urbe Galesio traxit, cujus meminit Stephanus de urbibus: Γαλήσιον πόλις Ἐφέσου. Παρθένιος ἐν ἐπικηδείῳ τῷ εἰς Αὐξίθεμιν. *Galesium urbs Epheso subdita. Parthenius in Auxithemin epicedio.* Abrahamus Ortelius de illo monte perperam opinatur, cum vicinum Constantinopoli illum facit, et Gregoram ut suam tueatur sententiam, adducit.

(51) *Πήξας οὖν τὰς σκηνάς*. Lib. x, *histor. Musulm.* notat Leuncl. hunc fuisse Soleimanis seu Musulmani genium, ut diuturnis, aliquando quadrimestribus, compotationibus indulgeret: quæ ignavia ac socordia ultimam perniciem ei tandem attulerunt.

ἐν τῷ τῆς Ἐφέσου κάμπῳ, καὶ ποιήσας μῆνας τέσσαρας, οὐκ ἄλλο ἦν τὸ δρώμενον πλὴν τρυφῆς καὶ σπατάλης· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ οἰνοπότης, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ εἰς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀδεῶς ἐμπίπτων.

48 CAPUT. XIX.

***Moses** (52) a Mehemete fratre suo deficit et in Valachiam secedit, fratrem suum Musulmanum invadit et vincit. Musulmanus dum fuga sibi consulit, et in quodam oppido a juvenibus occiditur; Moses oppidum et incolas comburit, in Serviam movet, deinde Constantinopolim frustra oppugnat. Manuel imperator Mehemetem adversus Mosem evocat et concitat. Mehemetes bis victus Byzantium se recipit: tandem Mosem vincit; hic inter fugiendum occiditur, ejusque cadaver Prusam sepeliendum defertur.*

Ὁ δὲ Μωσῆς, ὃν λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, διάγων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεχεμὲτ ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας καὶ φυγὼν, ἧκεν ἐν Σινώπῃ ἡγεμονεύοντος Σπεντιὰρ τοῦ Τουρκουμάνου (53). Φιλοξενήσας οὖν αὐτὸν, ὡς ἔδει, ἐζήτησε περᾶσαι Μωσῆς τὴν περαίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου, τὰ πρὸς Βλαχίαν. Ὁ δὲ ἀσπασίως τὴν αἴτησιν αὐτοῦ πληρώσας ἀφίησι, καὶ εἰς Βλαχίαν περᾷ. Καὶ τῷ Μύλτζῃ βεηβόδᾳ (54) συντυχὼν, καὶ πληροφορήσας αὐτῷ τίς τε εἴη, καὶ πόθεν ἧκε, καὶ πῶς, δίδωσιν αὐτῷ ἄδειαν τοῦ περιπατεῖν ἐν πάσῃ Βλαχίᾳ, καὶ πράττειν τὰ δόξαντα. Οἱ δὲ τῆς δύσεως σατράπαι, καὶ τὰ τοῦ Δανούβεως μέρη φυλάττοντες, μαθόντες τὴν εἰς Βλαχίαν εἴσοδον τοῦ Μωσῆ, γράφουσι καὶ δηλοῦσι τῷ Μουσουλμὰν τὰ γενόμενα· καὶ ὅπως, εἰ μὴ φθάσας περάσει ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Θρᾴκης, τὴν δύσιν ὁ Μωσῆς κληρώσεται, καὶ αὐτὸς ἐν Ἀσίᾳ διάγων εἰς αὐτὴν καὶ καταλήξει. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν ἐνωτισθεὶς τοῖς λόγοις τούτοις, συντόμως ἐξ Ἐφέσου πρὸς Λάμψακον ἔρχεται, ἄγων ὁμοῦ καὶ τὸν Τζινεὴτ, ἄλλον ἔπαρχον καταστήσας ἀντ' αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ. Ἦν δὲ ἐν Λαμψάκῳ κτίζων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μουσουλμὰν πύργον ἕνα παμμεγέθη, ἐν τῇ ἀκτῇ τῇ ἀπέναντι Καλλιουπόλεως. Ὁ δὲ δομήτωρ ἦν Σαλαγρούζω δὲ Νέγρω (55) Γενουΐτης εἷς τῶν εὐγενῶν, ὃν καὶ οἰκοδομήσας ὡς ἔπρεπε, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Μουσουλμὰν, ἐδωρήσατο αὐτῷ πλεῖστα χρήματα. Καὶ περάσας ἐν Καλλιουπόλει, καὶ καθίσας ἐν πότοις καὶ ἀμεριμνίαις, εὐφραινόμενος, καὶ ἀσελγαίνων οὐκ ἐφρόντιζε περὶ τοῦ Μωσῆ. Ὁ δὲ Μωσῆς οὐ διέλειπε γράφων τοῖς μεγιστάνοις, καὶ τάττων αὐτοῖς πάντα τὰ χρήσιμα, εἰ ἐγκρατὴς τῆς ἡγεμονίας γενήσεται· καὶ οὐ μόνον ἦν ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ Τούρκους ἀθροίσας ἐκ τῶν τοῦ Ἴστρου μερῶν, παρ' αὐτῶν πάσης Θρᾴκης καὶ Θετταλίας καὶ Ἰλλυρικοῦ ἡγεμὼν ἀνηγορεύετο. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν τὸν Τζινεὴτ πρὸς τὰ μέρη τῆς Βουλγαρίας, ἐν τοῖς μέρεσι τῶν Ἀχριδῶν (56)

At Moses, quem in superioribus nominavimus, cum fratre suo Mehemete Ancyræ in Galatia agebat; unde Sinopem aufugit ad Spentiarem Turcomanum, ejus urbis principem. Cumque ab eo benigne susceptus esset Moses, rogavit, ut in objectam continentem Valachiam versus trajicere ejus ope et auxilio posset, quod etiam facillime ab eo obtinuit, et in Valachiam trajecit. Ad Vaivodam deinde Myltzem se confert, cui certis indiciis notum fecit, quisnam esset, unde et quomodo illuc accessisset. Quare Vaivoda libertatem ei concedit secure per totam Valachiam eundi, et prout ei placuerit agendi facultatem. Cum vero Bassis, qui Occidentis provincias ad Danubium sitas regebant, Mosis in Valachiam adventus innotuisset, Musulmano rem totam scriptis litteris exponunt, monentque nisi celeriter in Thraciam transierit, limites imperii sui intra Asiam, in qua tempus terit, fixum iri: Mosem vero occiduas provincias in ditionem suam redacturum. Iis monitis cum paruisset Musulmanus, quanto ocius Epheso Lampsacum proficiscitur, comitemque expeditionis Cineitem abducit, in ejus locum Epheso totique provinciæ alio præfecto. Per id tempus Musulmano auctore et mandante Salagruzus de Negro patricius Genuensis turrem amplam Lampsaci exstruebat in littore Callipoli objecto: quam, ut par erat, solide constructam, ubi conspexit Musulmanus, multas ei pecunias largitus est. Inde Calliopolim transvectus, compotationibus et crapulæ operam dedit, et omnibus curis remissis, deque Mose haud sollicitus, voluptatibus carpendis exercendisque libidinibus attentus erat. Non cessabat interea Moses ad magnates primariosque viros scribere, et polliceri, si rerum summa potiatur, fore ut eorum commodo ac utilitati studeat; neque his solum intentus Turcos etiam ex Istri tractu collegit, ab eisque totius Thraciæ, Thessaliæ et Illyrici princeps proclamatur.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(52) Leunclavius lib. x, Mosis adversus Suleimanem seu Musulmanum gesta narrat, auctorumque dissentientes narrationes notat.

(53) *Ἡγεμονεύοντος Σπεντιὰρ τοῦ Τουρκομάνου.* Istendiares a Leunclavio appellatur, ejusque genealogiam descripsit. A Turcis Omeroglii et Isfendiaroghi appellati sunt. Laonicus, lib. IV, Mosem ad Sinopes principem profectum esse etiam narrat.

(54) *Καὶ τῷ Μύλτζῃ βεηβόδα.* Mirkien Iflakum, seu Marcum Valachum appellat illum Leunclavius; Laonicus, lib. IV, Myrxen. Hic est Dani frater, de quo infra fit mentio cap. 29.

(55) *Σαλαγρούζω δὲ Νέγρω. Annales Genuenses* nullam isto tempore hujus Nigri mentionem faciunt: cujusdam alius, qui sæculo superiore vixit, nomen ab illis celebratur.

(56) *Ἐν τοῖς μέρεσιν τῶν Ἀχριδῶν.* In ms. lib. bibliothecæ Regiæ catalogus urbium et locorum, quorum nomina mutata sunt, exstat: in eo Πρεβέλλις ἡ Ἀχρίδα. In alio ms. ejusdem bibliothecæ exstant formulæ inscriptionum et subscriptionum, quibus Constantinopolitanus patriarcha in litteris ad papam, patriarchas et metropolitas utitur. Inter illos exstat, πρὸς τὸν Ἰουστινιανῆς, his verbis: Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς, Ἀχρίδων καὶ πάσης τῆς Βουλγαρίας ἐν ἁγίῳ Πνεύματι· ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος. *Beatissime archiepiscope Justinianæ primæ, Achri-*

A Musulmanus vero Cineitem in Bulgariam misit, eumque viciis Achridarum **49** provinciæ partibus præfecit; ipse Adrianopolim profectus eam ingreditur, et ab omnibus, ut bonorum omnium auctor atque largitor, laudibus in cœlum effertur. Et revera talis erat Musulmanus: quamcunque enim urbem aut vicum adiret, ut dies triginta ibi moraretur, divitibus et pauperibus, illisque, qui præ inopia mendicabant, abunde largiebatur: tum ergo coactum exercitum adversus Mosem misit, dum ipse dies solidos in compotationibus consumebat. Moses itaque pugna commissa victor evasit, exercitumque Musulmani usque ad portas Sophiæ insecutus est, et fama ubique sparsa ipsum in occidente regnaturum. Ubi autem Musulmanus intel-B lexit brevi Adrianopoli affuturum Mosem, ad quem undequaque turmatim omnes confluebant, etiamque ex primariis plurimi, sero tandem veterno solutus et excitatus ad mentem sobriam rediit, et Constantinopolim petere decrevit, viamque cum paucis equitibus ingressus, ab eis ad Mosem deficientibus deseritur. Musulmanus in quoddam oppidum iter faciendo venit: quem ubi conspexere oppidani, ex equi forma, vestium ornatu et vultu, principem esse cognoverunt, et ad spectandum illum accurrunt: cumque juvenes quinque sagittarii pharetrati eum currendo prævenissent, tum turbatus telum in eos emittit, quo percussus eorum unus pronus in caput cecidit: secundo deinde emisso alium sternit: tunc tres qui supererant, quod fratres germani isti quinque essent, uno consensu tela C in Musulmanum torquent, equo dejiciunt et lapso caput abscindunt. Mosem etiam, quem longum satellitum agmen comitabatur, Adrianopolitani cives in urbem accipiunt, et quam exquisito possunt cultu venerantur, ibique Occidentis princeps proclamatur. Cognita porro morte fratris sui Musulmani eum luxit, et milites satraparumque præcipuos misit, qui defuncti cadaver Adrianopolim apportarunt; Prusam postea magna pompa perlatum, monumento, quod ipse posuerat, intulerunt. Diligentem etiam inquisitionem exercuit in eos qui

ἔπαρχον καταστήσας ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν πορείαν ἐποίει, καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἅπαντες αὐτὸν ὡς εὐεργέτην καὶ δωτῆρα πάντων καλῶν ἀνηγόρευον. Καὶ ἐν ἀληθείᾳ οὕτως ἦν· ὅπου γὰρ ὁ Μουσουλμὰν ἤρχετο κἄν τε ἐν πόλει, κἄν τε ἐν κώμῃ τοῦ ποιῆσαι ἐκεῖ ἡμέρας τριάκοντα, καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ πένητες καὶ αὐτοὶ οἱ δι' ἔνδειαν τροφῶν προσαιτοῦντες, πάντες αὐτάρκεις ἐγένοντο. Τότε ὁ Μουσουλμὰν ἀπ' Ἀδριανουπόλεως συλλέξας στρατὸν κατὰ τοῦ Μωσῆ ἔπεμψε, καὶ αὐτὸς διημέρευεν ἐν πότοις. Ὁ δὲ Μωσῆς συνάψας πόλεμον, καὶ ὑπέρτερος φανεὶς, καὶ διώξας τὸν στρατὸν τοῦ Μουσουλμὰν ἐγγύς που Σοφίας, ἐγένετο ἁπανταχοῦ φήμη, ὡς ὁ Μωσῆς μέλλει τῆς δύσεως τοπάρχης γενέσθαι. Καὶ δὴ B ἐνωτισθεὶς ὁ Μουσουλμὰν τὴν ὡς ἐν ὀλίγῳ μέλλουσαν εἰσέλευσιν ἐν Ἀδριανουπόλει τοῦ Μωσῆ· ἦν γὰρ συῤῥέων ἅπαν τὸ πλῆθος ἐν αὐτῷ, καὶ ἐκ τῶν προὐχόντων οὐκ ὀλίγοι· αὐτὸς ὀψέ ποτε ἀνανήψας ἐκ τοῦ κάρους τῆς μέθης ἠβουλήθη πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἀπιέναι· καὶ σὺν ὀλίγοις ἐπιβάταις τὴν ὁδὸν ἀρξάμενος, καὶ αὐτοὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον, καὶ πρὸς τὸν Μωσῆν ἤλαυνον. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν ἐν χωρίῳ τινὶ (57) καθ' ὁδὸν ἐντυχών· καὶ οἱ τοῦ χωρίου εἶδόν τε αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ ἐκ τῶν ἱματίων, καὶ ἐκ τῆς μορφῆς, καὶ γνωρίσαντες ὡς ὁ ἡγεμών ἐστιν, ἔθεον ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ. Καὶ προκαταλαβόντες νεανίσκοι πέντε τοξόται, φέροντες τόξα καὶ βέλη· ὁ Μουσουλμὰν ταραχθεὶς ἀφίησι βέλος κατ' αὐτῶν, καὶ ὁ εἷς κύμβαχος ὀλισθήσας C ἔπεσε, καὶ δεύτερον πέμψας ῥίπτει τὸν ἕτερον· τότε οἱ τρεῖς ὁμονοήσαντες, ἦσαν γὰρ καὶ οἱ πέντε ὁμοπάτριοι καὶ ὅμαιμονες, ὀφιᾶσι τὰ βέλη κατὰ τοῦ Μουσουλμὰν, καὶ πίπτει τοῦ ἵππου, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνουσιν. Ὁ δὲ Μωσῆς εἰσάγεται ἐν Ἀδριανουπόλει μετὰ δορυφορίας καὶ τιμῆς ὅσης, καὶ ἡγεμὼν δύσεως ἀναδείκνυται. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μουσουλμὰν ἐπένθησε· καὶ στρατιώτας πέμψας, καὶ τοὺς πρώτους τῶν σατραπῶν, ἔφερον τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει, ἔπεμψεν αὐτὸ ἐντίμως ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι μνημείῳ. Ὁ

Ismaelis Bullialdi notæ.

darum, et universæ Bulgariæ in Spiritu sancto dilecte modicitatis nostræ frater. Ex his verbis videri posset Justiniana prima differre ab Achridis, illaque esse urbs, hæc regio dici posset: cui conveniunt verba libri ms. 1932 bibliothecæ Regiæ, Θρᾴκη ἐστὶν ἡ Ἀδριανούπολις μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς Σοφίας, καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ὠχρίδος καὶ τῶν μερῶν αὐτῆς. *Thracia ab Adrianopoli ad Constantinopolim extenditur, et Sophia, Bulgaria et Ochride ejusque partibus terminatur.* Ita ut Ochris seu Achris pro provincia et regione hoc loco, non pro urbe accipiatur; Justinianam primam Turci Giustandil appellant. Urbs Achris a Gregora, lib. III, in Macedonia collocatur, quæ et Bulgarici regni in Illyricum usque protensi, pars fuit. Libro etiam II habet: Περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Βουλγαρίας τῆς καὶ Ἀχρίδος καλουμένης, *De archiepiscopatu Bulgariæ, qui et Achridis dicitur,* cujus metropolis Justiniana prima dicta. Georg. D logotheta in Chron. de Achridis mentionem facit. Laonic. lib. I, Macedoniæ urbem Ochridem nominat. Acta etiam Leonis papæ IX adversus Michaelem Cerularium, et Leonem Achridæ episcopum, urbem esse clare exponunt: in illis exstat epistola Michaelis et Leonis quæ sic incipit: *Michael universalis patriarcha novæ Romæ, et Leo archiepiscopus Achridæ metropolis Bulgarorum dilecto fratri Joanni Cannensi episcopo.* Cantacuzenus etiam πόλιν ἑσπέριον eam appellat, lib. II, cap. 20, ita ut dubium omne tollatur, et Achridam esse urbem constet.

(57) *Ὁ δὲ Μουσουλμὰν ἐν χωρίῳ τινί.* Ejus mortem eodem fere modo accidisse Beccani Annales et historia Verantiana narrant. Dissentit ab illis Hanivaldana. Leunclavius, lib. X, annum devicti Musulmani ascribit Hegiræ anno 815, qui cœpit Maii 6, feria 3, ann. Chr. 1410. Laonicus, lib. IV, rem aliter quam alii narrat.

δὲ Μωσῆς ἀκριβῆ ἔρευναν ποιήσας εἰς τοὺς φονεῖς τοῦ Μουσουλμὰν, καὶ εὑρὼν καὶ τοὺς τρεῖς, καὶ πέμψας ἐν τῷ χωρίῳ ὃ [οὗ] ἐφονεύθη· καὶ ἀθροίσας πάντας τοὺς χωρίτας, καὶ δεσμήσας τὸν καθένα σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἀσφαλίσας τὸν καθένα ἐν ταῖς καλύβαις αὐτῶν, πῦρ ἀφιᾶσιν· καὶ τέκνα καὶ γονεῖς, καὶ συγγενεῖς, καὶ αἱ καλύβαι, καὶ τὸ χωρίον ἅπαν κατετεφρώθη, καὶ εἰς κόνιν ἐγένοντο. Τοιαύτην ποινὴν ὁ ἀπάνθρωπος εἰς ἀνθρώπους εἰργάσατο, δεικνύων τὴν ἀπαρχὴν τῶν κακῶν, ὧν ἤμελλε κατεργάζεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ. Ἀθροίσας οὖν τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν· ἦσαν γὰρ συνηθροισμένοι πάντες εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ· δημηγορήσας εἴρηκε πρὸς αὐτούς· *Ὦ ἄνδρες καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς φίλοι, καὶ γὰρ οὐ δούλους* B *λέγω, οἴδατε ἀκριβῶς τὴν ἣν ὑπέστη παρὰ τοῦ Τεμὺρ ἀπειλὴν ἡ τῆς Ἀσίας μερίς· καὶ τὸ πλέον, ὅτι ὁ ἐμὸς πατὴρ παρεδόθη εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὡς στρουθίον. Οὐκ ἄλλο τοίνυν ἦν τὸ καταβιβάσαν τοὺς Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος ἐν τοῖς ἡμετέροις σκηνώμασι, πλὴν ἡ Κωνσταντίνου, καὶ σὺν αὐτῇ οἱ ἐν ταύτῃ βασιλεύοντες. Ἐλθὼν οὖν ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς, καὶ κυριεύσας τὰ Θρᾳκῷα μέρη, καὶ τὴν λείπουσαν γῆν, ἣν ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς* [*πατὴρ*] *ἐκυρίευεν, οὐ μόνον τὴν πρὸς τὸ πάτριον σέβας στοργὴν οὐκ ἐνεδείξατο· ἀλλὰ μᾶλλον, εἰ χρὴ λέγειν, καὶ ἐφ' ἥμισεος καβοὺρ ἐγένετο* (58). *Ἐν τούτῳ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν παραβλέψας, εἰς τὴν* C *ἐμὴν χεῖρα τὴν ῥομφαίαν τοῦ προφήτου* (59) *δέδωκε, τοῦ διχοτομῆσαι τὸν ἄπιστον, τὸν δὲ πιστὸν ὑπερυψῶσαι καὶ ἀναβιβάσαι. Ἕνεκα γοῦν τούτου οὐ χρὴ τοσαύτην γῆν ἡ Κωνσταντίνου κληρώσασθαι, οὐδὲ πόλεις Μακεδονικὰς, καὶ ταῦτα τὴν Θεσσαλονίκην, ἣν διὰ πολλῶν ἱδρώτων ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐκληρώσατο, καὶ τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων εἰς ἱερὰ τεμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου μετέστησεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα τῶν πόλεων, καὶ τὸν φονέα τοῦ ἐμοῦ πατρὸς, εἰ Θεῷ θελητόν ἐστι, διὰ συνδρομῆς ἐμῆς ἡμετέραν καταστήσω· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ προσευχῆς οἴκους.* Τότε οἱ πάντες εὐφήμισαν, καὶ *τεμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου τελέσω* ὡς παρὰ Θεοῦ τοὺς μιαροὺς αὐτοῦ λόγους ἐδέξαντο.

A Musulmanum interfecerant, tresque illos, qui cædem patraverant, comprehensos in oppidum, ubi occisus fuerat, misit: et in unum convocatos omnes oppidanos, cum uxoribus et liberis singulos vinxit, et in singulis tuguriis conclusit; immissoque igne liberi cum parentibus cognatisque, tuguria etiam, totumque oppidum conflagrant, et in cineres vertuntur. Tali supplicio inhumanus ille in homines animadvertit, primitias ac specimen malorum scelerumque, quorum auctor temporibus suis futurus erat, exhibens. **50** Convocatis deinde Thraciæ, Macedoniæ aliarumque provinciarum proceribus, qui ad eum venerandum convenerant, oratione habita talia locutus est: *O viri patris mei amici, neque enim servos appello, probe novistis quanto cum horrore Asia ad Temyris minas trepidaverit: atque etiam, quod gravius est, patrem meum in manus illius velut passerem traditum esse. Non alius tamen, præter Constantinopolim ejusque imperatorem, accersivit Scythas et Persas, cæterasque gentes in patriam nostram evocavit. Cum vero frater meus, qui Thraciæ cæterisque regionibus, quas pater possederat dominabatur, non solum venerationem ac pietatem patriæ debitam non exhibuerit: quin potius, si ita fari licet, cavour, id est infidelis, ex semisse factus est: eapropter Deus illum aversatus, in manum lanceam prophetæ mihi tradidit, ut infidelem discindam, fidelem vero exaltem et honoribus extollam. Propterea non convenit Constantinopolim tam late imperare, aut urbes Macedonicas, imprimis vero Thessalonicam retinere, quam tot laboribus et ærumnis parens meus conquisierat, idolorumque altaria in sacra Dei, ejusque prophetæ templa commutaverat: atque ipsum cæterarum urbium caput, patrisque mei homicidam, si Deo ita placuerit, operi gnaviter incumbens, imperio meo submittam, et templa, quæ in illa urbe stant Deo et prophetæ ejus consecrata domos orationis constituam.* His dictis omnes faustis acclamationibus applauserunt, verbaque ejus, non secus ac Dei, auribus hauserunt.

Ἀθροίσας οὖν στρατὸν ἱκανὸν, πρῶτον μὲν ἐν D Σερβίᾳ κατέδραμεν (60) (ἔφθασε γὰρ ὁ δεσπότης

Ingenti itaque conscripto exercitu Serviam primum invadit (quam quidem Stephanus Lazari fi-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(58) *Καβοὺρ ἐγένετο.* Gaurum et Gauros scribit Leunclavius: Turci *Giaour*, dissyllabum Gallica pronuntiatione: verbum contumeliosum est, quod *infidelem* significat. Moses porro fratrem suum Musulmanum Gaurum seu infidelem appellat, ob fœdus cum imperatore Manuele ab eo percussum obsidesque fratrem ac sororem datos.

(59) *Τὴν ῥομφαίαν τοῦ προφήτου.* De Halis acinace hic locus intelligendus est: de quo Leuncl. *Hist. Musul.* lib. I, ex Arabum et Turcorum monumentis sic disserit: *Hinc illæ Muhametanorum fabellæ de illius* Sulficare (*sic Alis acinacem nominare consueverunt*) *quem narrant quoties vagina educeretur, ita se divisisse, ut geminus efficeretur, cubi-* D *tos 18 longus, et Alim eo contra Gauros utentem, ab utroque latere non aliter ipsos ac segetem messores prosternere solitum, ac montes etiam seu scopulos eo dissecuisse. Mos inidem inolevit, ut in militaribus signis Musulmano um hic Alis acinax, sive* Sulficar, *velut inauspicatus Christianis, faustus ipsis exprimatur*, etc. In superliminaribus quarumdam ædium publicarum Constantinopoli, hoc sulficar expressum bifidi ensis figura vidi, et gladium Halis appellari ab incolis audivi: hoc μορμολυκείῳ et terriculamento pavorem Christianis injicere gens viribus suis nimium confisa credit.

(60) *Πρῶτον μὲν ἐν Σερβίᾳ κατέδραμεν.* Adeundus Leunclavius lib. II *Histor. Musulm.* A Muhamede

lius deseruerat tanti hostis adventu perculsus, ad cujus etiam nomen solum pavescebat) et in quamplurima oppida agrosque patentes excursione facta, venustos juvenes corpore ac vultu formosos mancipia abduxit; cæteros gladio peremit: cumque tria castra expugnasset, omnes ense demessos prostravit. Super cadaveribus deinde Christianorum mensa instructa, convivio splendido ac celebri præcipuos suorum magnatesque excepit. Serva excedens Adrianopolim pedem refert, brevique spatio quieti dato ad Constantinopolim expugnandam bellicas machinas apparat: et exercitu haud exiguo in Thessaliam misso Thessalonicam oppugnat, occupatisque omnibus, excepto Zetunio, castris Strymoni impositis, ipse Constantinopolim tendit, omniaque oppida deserta, unde imperator Manuel incolas in urbem transtulerat, invenit eaque deussit. Dispositis deinde castris animo confisus eam in potestatem suam redacturum sperabat. Rem e longinquo gerebat, copias procul ab urbe tenens: verum singulis diebus ad pugnam **51** lacessendo, hostes cædebat, lacessitus quandoque ipse et cæsus. Erumpentes namque Constantinopolis cives prælio cum Turcis congrediebantur. horumque cæsorum numerus Romæorum numerum triplo superabat. Neque interim imperatori ejusmodi victoriæ gratæ erant. Romæos enim ipsi charos ac commendabiles, non minus ac pupillam oculi, eorum paucitas reddebat. Quid commodi, inquit, ad me redit, si decem milites Romæos ex centum amisero? quantamve cladem accipit Moses, si ex mille Turcis centum perierint? Verumtamen audacia freti Romæi haud se continuerunt, ac eruptione facta prælio Turcos aggredi non cessavere. Inter pugnandum vero comprehenderunt Turci quemdam illustrium, Joannis olim imperatoris, Manuelisque F. pincernam, quem capite truncarunt. Cognita cæde cadaver pugnæ subtraxerunt Romæi, postque diuturnam pugnam ac vociferationem illud in urbem importarunt: at ejus caput ad Mosem attulere Turci. Occisi pater Nicolaus Notarius imperatoris D. Manuelis interpres, quique prædives erat, caput abscissum multis centenis nummis illico redemit, et una cum cadavere sepelivit. Ingenti dolore Romæorum juvenis ille desideratus est, patrisque et Lucæ fratris, qui sub imperatore Joanne ultimo Palæologo Mesazontis officio fungebatur; postremo in civitatis universæ clade cum liberis capite plexus est. Verum ad narrationis seriem revertamur.

Manuel equidem imperator cum tyranni ferum ac immanem animum cerneret, bellumque interneci-

Στέφανος ὁ τοῦ Λαζάρου υἱὸς μὴ φέρων ἐν τοῖς ὠσὶν τὴν ἐπιδρομὴν), καὶ παμπληθῆ χωρία, καὶ κάμπους καταδραμὼν, τὰ μὲν ὡραῖα τῇ ὄψει καὶ νέα σώματα ᾐχμαλώτιζεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ξίφει κατέσφαττε. Λαβὼν δὲ καὶ πολίχνια τρία πολέμῳ πάντας ἐθέρισε· καὶ θερίζων, ἐν τοῖς σώμασι τῶν Χριστιανῶν τράπεζαν ἐφήπλου, καὶ πανδαισίαν ἐποίει μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ. Ἀπὸ δὲ Σερβίας στραφεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενος, τὰ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου παρεσκεύαζε πολεμικὰ τειχομηχανήματα· πέμψας δὲ στρατὸν οὐκ ὀλίγον ἐν Θετταλίᾳ, ἐπολιόρκει Θεσσαλονίκην, καὶ τὰ παρὰ τὸν Στρυμόνα χωρία ἅπαντα παραλαβὼν, πλὴν Ζητουνίου, αὐτὸς πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐχώρει, καὶ πάντα τὰ χωρία εὑρὼν ἔρημα· ἦν γὰρ μετοικήσας αὐτὰ ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐντὸς τῆς πόλεως· πάντα πυρὶ παρέδωκεν· αὐτὸς δὲ πήξας τὰς σκηνὰς, τῇ μὲν γνώμῃ θαῤῥῶν ἦν, ὅτι γενήσεται ταύτης κύριος· τῇ δὲ πράξει καὶ τῇ λοιπῇ δυνάμει μακρόθεν ἦν ἑστώς· πλὴν καθ' ἡμέραν οὐκ ἐπαύετο πολεμῶν, καὶ πολεμιζόμενος, καὶ σφάττων, καὶ σφαζόμενος παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἐξερχόμενοι γὰρ οἱ πολῖται συνεπλέκοντο τοῖς Τούρκοις, καὶ εἰς ἕνα Ῥωμαῖον τρεῖς ἔπιπτον Τοῦρκοι. Τὸν δὲ βασιλέα οὐκ ἤρεσκε τοῦτο. Εἶχε γὰρ τοὺς Ῥωμαίους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὴν ὀλιγότητα φυλάττων αὐτοὺς ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Ἔλεγε γὰρ, Τί μοι ὄφελος, εἰ ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας Ῥωμαίους ὀλέσω δέκα; Ἢ τίς τῷ Μωσῇ ζημία, εἰ ἀπὸ τοὺς χιλίους Τούρκους ὀλέσει ἑκατόν; Πλὴν ἡ θρασύτης τῶν Ῥωμαίων οὐ διέλιπε τοῦ ἐξέρχεσθαι καὶ συμπλέκειν τοῖς Τούρκοις. Ἔλαβον οὖν ἐν πολέμῳ οἱ Τοῦρκοι ἕνα τῶν ἐνδόξων, τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης Ἰωάννου τοῦ χρηματίσαντος βασιλέως, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ υἱοῦ, ὃν καὶ ἀπέτεμον αὐτοῦ τὴν κεφαλήν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μαθόντες τὸ γεγονὸς ἐξεπόρτησαν. Καὶ διὰ πολλοῦ πολέμου καὶ κραυγῆς, ἔφερον τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως· τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι τῷ Μωσῇ ἐκόμισαν. Τότε Νικόλαος Νοταρᾶς πατὴρ τοῦ τεθνηκότος, διερμηνευτὴς ὢν τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ, πλούσιος ὢν σφόδρα, ἐξαγοράσας διὰ πολλῶν κεντιναρίων τὴν κεφαλὴν ἔθαψε σὺν τῷ σώματι. Μέγα πένθος ποιήσας Ῥωμαίοις ὁ νέος ἐκεῖνος καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ Λουκᾷ· ὃς καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑστάτου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου μεσάζων ἐχρημάτισε, καὶ ἐν τῇ παντελεῖ φθορᾷ τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς τέκνοις ἐκαρατομήθη. Ἀλλ' ἐπανιτέον ἡμῖν πρὸς τὴν διήγησιν.

Ὁ βασιλεὺς γὰρ Μανουὴλ ὁρῶν τοῦ τυράννου τὸ ἀπηνὲς, καὶ τὸ πρὸς τὴν τῶν Χριστιανῶν μάχην

Ismaelis Bullialdi notæ.

per legatos ad fœdus amicitiamque contrahendam Manuelem imperatorem sollicitatum Verantiana et Hanivaldana historiæ tradunt. Illa victum a Mehemete Mosem primo congressu, hæc vero secundo prælio asserit: et utraque Mosem in fratris sui Mehemetis manus vivum devenisse affirmant. De Mose Laonicus, lib. IV, adeundus. Phranzes etiam, lib. I, cap. 30, istorum Bajazitis filiorum res gestas narrat : nostroque consentit, cum semel atque iterum victum Mehemetem a Mose recessisse, tertio tandem prælio victoria potitum esse scribit.

ἄσπονδον ἔχθραν, μηνύει τῷ Μαχουμὲτ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔτι διάγων ἐν Προύσῃ, τὸ ἐλθεῖν εἰς τὸ Σκουτάριον· καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τριήρεσι διαβιβάσει ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Ἀπὸ δὲ Κωνσταντινουπόλεως βοηθείᾳ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως ἐξερχόμενος συμπλακήσεται τῷ τυράννῳ. Καὶ εἰ μὲν τὸ τῆς τύχης ἐπὶ τὸν τύραννον ῥέψει, ἡ πόλις πάντοτε ἑτοίμως ἔσται εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· *Εἰ δὲ τοὐναντίον, ὃ καὶ ἐπιθυμητὸν ἡμῖν ἐστι, τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς γενήσῃ, καὶ ὡς ἐμὸς υἱὸς ἔσῃ.* Ὁ δὲ Μαχουμὲτ ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους, καὶ πρόθυμος γενόμενος, προθύμως εἰς τὸ Σκουτάριον ἤλαυνε πάσας τὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαθὼν ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ πέραν, τὰς τριήρεις ἑτοίμους ἔχων περᾷ, καὶ τῷ Μαχουμὲτ ἐντυχών, καὶ λόγους ἐνόρκους λαβὼν καὶ δούς, περᾷ τὸν Μαχουμὲτ σὺν αὐτῷ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ μεγάλην πανήγυριν ἐν τῇ εἰσόδῳ ποιήσας ὁ βασιλεὺς τρεῖς ἡμέρας, τῇ τετάρτῃ ἔξεισι τῆς πόλεως ὁ Μεχεμὲτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ καὶ σὺν ὀλίγοις στρατιώταις Ῥωμαίοις· καὶ συμμίξας τῷ Μωσῇ ἡττήθη, καὶ ἡττηθεὶς κατέφυγεν ἐν τῇ πόλει. Ὁ δὲ βασιλεὺς θεραπεύσας αὐτὸν διὰ λόγων σοφιστικῶν, καὶ πραγμάτων στρατιωτικῶν ὧν ἀπώλεσεν, ἐπεμελεῖτο πάλιν τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ δευτέρου, καὶ συμπλακῆναι τῷ Μωσῇ. Ὁ δὲ Μωσῆς ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων πάντα τὸν δυτικὸν στρατὸν σὺν αὐτῷ, παρεσκευάζετο κατὰ τοῦ Μεχεμὲτ καὶ τῆς πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ πάλιν ἐκ δευτέρου ὁ Μεχεμὲτ καὶ πάλιν ἡττήθη, καὶ πάλιν ἐν τῇ πόλει κατέφυγε, καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὑπεδέξατο. Τότε ὁ Μεχεμὲτ ἐν ἀδημονίᾳ γεγονώς, καὶ τὴν τῆς τύχης μεταφορὰν ὡς σφενδόνης στρεπτὸν ἡγησάμενος, εἴρηκε τῷ βασιλεῖ· *Σὺ μέν, πάτερ ἅγιε, ζυγοσταθμῶν, καὶ προβλέπων τὰς πλάστιγγας, οὐκ ἀφίῃς μοι, ἄνω καὶ κάτω τὴν τύχην ὁρῶν, τοῦ προδοθῆναι ἢ παραδοθῆναί μοι τὸν ἐχθρὸν παρ' αὐτῆς. Ἐγὼ δὲ λέγω, πᾶν τὸ ἐν μετώποις γραφὲν* (61) *ἑνὸς ἑκάστου δακτύλῳ Θεοῦ ἀπαραιτήτως προβήσεται. Κέλευσον οὖν μοι σὺν τοῖς ἐμοῖς τὴν πρὸς Ἀδριανοῦ φέρουσαν τρίβον ἄρξασθαι· καὶ μόνον εὔχου μοι ὡς πατὴρ υἱόν, καθὰ καὶ εἰμί, τὰ δὲ μέλλοντα τῷ Θεῷ μελέτω.* Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ περιπλακεὶς αὐτόν, καὶ ἀσπασάμενος, καὶ δεῖπνον εὐτρεπίσας πολυτελῆ, καὶ χαρμονικῶς εὐφρανθέντες· πρωΐας ἤδη γενομένης ἔξεισιν ὁ Μεχεμὲτ τῆς πόλεως, καὶ εἰς δύο μερίσας τὸν στρατόν, τὸ μὲν ἓν μέρος πρὸς τὰ τοῦ Εὐξείνου μέρη ἔπεμψε, τὸ δὲ ἄλλο πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ φέρουσαν ὥδευε. Τότε ὁ Μωσῆς πάλιν ἀκούσας, καὶ μαθὼν πῶς εἰς δύο κατατομὰς τὰ φοσάτα ἐμέρισε, τὰ πρὸς τὸν πόντον μέρη ἐδίωκεν· καὶ δὴ ἐπεισπεσόντα ἄμφω τὰ στρατόπεδα, καὶ οἱ τοῦ Μωσῆ ἡττηθέντες πρὸς τὸν Μεχεμὲτ ἠθροίζοντο. Ὁ δὲ ἀσπασίως ὑπεδέχετο. Ὁ δὲ Μωσῆς τὸ γεγονὸς ἰδών, καὶ τὸ τῆς

A num adversus Christianos odio implacabili eum gerere, Mahometem fratrem ipsius Prusæ tunc adhuc degentem monet, ut Scutarium accedat, unde Constantinopolim triremibus imperatoriis trajiceret; Constantinopoli deinde faventibus Deo ac imperatore egressus pugna cum tyranno experiretur: ita ut ipsi urbs ad tute se recipiendum pateat, si tyranno fortuna arriserit: *Sin minus id contigerit (quod impense nobis optandum), principatum adipisceris, et mihi, non secus ac liberi, charus eris.* His auditis alacer promptusque factus Mahometes, quascunque copias habebat, Scutarium confestim duxit. Imperator ergo, ubi eum advenisse ad oram oppositam didicit, triremibus, quas instructas habebat, eo trajicit; et cum Mahomete collocutus, B mutuo jurejurando fide utrimque obstricta, eum Constantinopolim secum vehit. Exceptum celebri pompa tridui spatio magnifice habuit: quarto demum die Mahometes urbe egreditur cum universo exercitu et parva manu militum Romæorum: initaque **52** cum Mose pugna victus in urbem fuga se recepit. Tum imperator animum illius sermonibus aptis erexit; curavitque apparatum bellicum iterum instaurari, et amissa resarciri, ut eum Mose acie denuo confligeret. At Moses ex finibus Constantinopolitanis occiduarum regionum omnes copias deduxit, aciemque adversus et Mahometem et urbem instruxit. Altera igitur vice erumpens Mahometes, accepta iterum clade in urbem refu- C git, fugientemque imperator suscipit. Tunc mœstus et anxius, reputans fortunam, æque ac fundam, mutabilem volubilemque esse, his verbis imperatorem alloquitur: *Tu, pater sancte, qui momenta rerum perpendis, lanciumque reciprocam librationem prævides, cum fortunam contempleris susque deque res meas versare, non dimittis me, ut ipsa me prodat, aut in manus meas hostem mihi tradat. Ego vero te coram hoc assero: quidquid in frontibus uniuscujusque nostri Dei digito scriptum est, id irrevocabile esse, ac necessario eventurum. Jubeas igitur me cum omnibus meis copiis viam, quæ Adrianopolim ducit, capessere: mihi bona faustaque solummodo precare et opta, ut patrem filio decet, futura vero Dei providentiæ permittamus.* Hunc sermonem D ubi audivit imperator, ipsum complexus ac deosculatus est: cœna deinde opipare et laute instructa, hilares et læti genio indulserunt. Orta demum luce urbe exiit Mahometes, copiasque in acies binas partitur; quarum altera versus Euxinum incessit, altera Adrianopolim contendit. Moses autem, ubi cognovit exercitum suum Mahometem in duo agmina divisisse: illud, quod ad Euxinum Pontum properabat, insequitur, assequiturque; cumque ambæ oppositæ acies concurrissent, Mosisque copiæ victæ fuissent, ad Machometis partes transie-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(61) *Πᾶν τὸ ἐν μετώποις γραφέν.* Juxta mentem Musulmanicæ religionis, quæ prædestinationem inevitabilem astruit, nihilque ex hominis voluntate libera fieri asserit.

runt, qui eos benevole admisit. Moses hoc casu fortunæque inconstantia perculsus aufugit, inque paludem locorum ignarus incidit. Fugientem vero insequebatur et urgebat quidam ex satrapis, qui Mahometi militabant, quem conversus Moses occidit. At satrapæ servus equo insidens Mosem invadit, eique brachium dextrum ab humero rescindit, et in paludem decutit. Altero itaque brachio ipsi amputato, et sanguine affatim profluente, animo deficiens ex equo devolvitur. Reversus satrapæ servus ad imperatorem heri sui mortem nuntiat, Mosisque vulnus: ad paludem deinde cum ventum esset, mortuum offenderunt, cadaverque in Mahometis conspectum attulere. Quod contemplatus, et pro more istius gentis fero ac inhumano cum luxisset fratrem mortuum, Prusam conditum mittit **53** in majorum suorum sepulcro. Mahometes his prospere gestis magnis itineribus Adrianopolim petit, ibique paterno in solio sedit: accessere deinde singulis diebus proceres ac magnates Occidentis ipsum veneraturi. Per id autem tempus, quo Moses bello a fratre suo Mahomete nondum petitus fuerat, Thraciam deserens clam aufugit Cineites, et superato Hellesponto in Asiam venit: collectoque e Smyrnæis Thyræisque exercitu Ephesum occupat; quemque illius custodiæ imposuerat Musulmanus, capite truncat, totiusque Asiæ mox potitur, priusquam in Thraciam Mahometus advenisset.

A τύχης εὐμετάβολον, ἔφυγεν. Εἰς ἕλος δέ τι μὴ γνοὺς ἐμπεσων, καὶ εἷς τῶν σατραπῶν τοῦ Μεχεμὲτ καταδιώκων, στραφεὶς ὁ Μωσῆς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Ὁ δὲ τοῦ σατράπου δοῦλος φθάσας ἱππότης, ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὴν δεξιὰν ἀπὸ τοῦ ὤμου, ῥίψας αὐτὴν ἐν τῷ ἕλει· μονόχειρ δὲ εἰσελθὼν, καὶ διὰ τῆς ῥύσεως τοῦ αἵματος λειποψυχήσας ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου. Ὁ δὲ δοῦλος τοῦ σατράπου ἐλθὼν εἰς τὸν ἡγεμόνα, ἀπήγγειλε καὶ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ τοῦ Μωσῆ τὴν πληγήν· ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ ἕλει εὗρον τεθνηκότα (61*), καὶ ἦραν τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Μαχουμέτ. Ἰδὼν δὲ καὶ θρηνήσας κατὰ τὸ ἀπάνθρωπον ἔθος αὐτῶν, ἔπεμψε τὸ πτῶμα αὐτοῦ ταφῆναι ἐν Προύσῃ ἐν τοῖς πατράσιν ἐγγύς. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἐπαναζεύξας ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ καB θίσας ἐν τοῖς θώκοις τοῖς πατρικοῖς, εἰσήρχοντο καθ' ἑκάστην οἱ τῆς Δύσεως προὔχοντες στρατηγοὶ, καὶ προσεκύνουν αὐτῷ. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἔχων σχολὴν καὶ ἀγωνίαν ὁ Μωσῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαχουμὲτ, ἔλαθε φεύγων ὁ Τζινεῒτ τὰ Θρᾳκῷα μέρη, καὶ περάσας τὸν Ἑλλήσποντον κρύφα καὶ εἰς Ἀσίαν ἐλθὼν, καὶ στρατὸν ἀπὸ Σμύρνης καὶ Θυρέων συναγαγὼν ἔρχεται εἰς Ἔφεσον. Καὶ τὸν ἡγεμόνα, τὸν ὃν Μουσουλμὰν χειροτονήσας ἀφῆκεν, καρατομεῖ, καὶ κύριος ὢς ἐν ὀλίγῳ πάσης Ἀσίας γίνεται πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν Μαχουμὲτ ἐν τῇ Θρᾴκῃ.

CAPUT XX.

Manuel ad Mahometem Apocrisiarios mittit (62), *alii quoque principes legatos mittunt, quos Mahometes benigne excipit, pacemque cum omnibus amplectitur. Manuel Joanni filio suo uxorem dat Russiæ magni Ducis filiam, quæ peste moritur, filiorumque Bajazitis unus, isque baptizatus. Secundæ ac tertiæ Joannis nuptiæ. Manuelis in Peloponesum profectio.*

Postquam igitur imperator Manuel nuntium accepit, summam rerum penes Mahometem esse, delectos magnates e præcipua nobilitate apocrisiarios ad eum mittit, et ex fœdere, dum Constantinopoli ageret, inito, res repetit, quæ pactis conventis comprehendebantur. Hos comiter suscepit Mahometes; firmatisque juramento pactis, arces omnes Euxino ponto impositas restituit: oppida quoque et castra Thessaliæ ac Propontidi vicina. Honorifice demum habitos, plurimisque donis cumulatos pacifice dimisit, responso hocce dato: *Abite et nuntiate patri meo Romæorum imperatori, me, auxiliante Dei numine, patreque meo imperatore opem ferente, paternum regnum recuperavisse. Ab hoc vero, et in posterum illi, quemadmodum filium decet, me subditum iri. Non immemor etenim sum, neque beneficiorum acceptorum unquam obliviscar. Pro libitu imperet, quam promptissime jussa ipsius exsequar.* Legatos quoque missos a Serviis, Walachis, Bulgaris, et duce Johannino-

C Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ μαθὼν τὴν μοναρχίαν τοῦ Μαχουμὲτ, καὶ ἀποκρισιαρίους στείλας τοὺς εὐγενεστέρους τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὅσα συγκατετέθη δοῦναι ἔτι ἐν Κωνσταντίνου διάγοντος. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ δεξιῶς αὐτοὺς ἰδὼν, καὶ συνθήκας ἐνόρκους ποιήσας, δοὺς ἅπαντα τὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου κάστρα, καὶ τὰ πρὸς Θετταλίαν χωρία, καὶ κάστρα, καὶ τὰ τῆς Προποντίδος ἅπαντα, φιλοτιμήσας, καὶ δώροις πλείστοις κορέσας, ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων· *Ὑπάγετε, εἴπατε τῷ ἐμῷ πατρὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὅτι βοηθείᾳ Θεοῦ καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐζωσάμην τὴν δύναμιν τὴν πατρικήν. Ἀπὸ τοῦ νῦν δέ εἰμι καὶ ἔσομαι ὑπήκοος αὐτῷ, ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα. Οὐκ* D *εἰμὶ γὰρ ἀγνώμων, οὐδ' ἀχάριστος ὀφθήσομαι. Κελευέτω μοι τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς ὅτι πλείστης ἔχω τοῦ δουλεύειν αὐτῷ.* Ὁμοίως καὶ πρέσβεις Σερβίας καὶ Βλαχίας, Βουλγαρίας τε, καὶ δουκὸς τῶν Ἰωαννίνων (63), καὶ τοῦ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(61*) Moses vincitur et interficitur anno Hegiræ 816, qui cœpit anno Christi 1413, April. 1, feria 2.

(62) Leunclavius, libb. XII et XIII, eorum quæ inter Manuelem imperatorem et principes Othmanicos gesta sunt, nihil attigit.

(63) *Καὶ δουκὸς τῶν Ἰωαννίνων*. Urbs Epiri sub metropolita Naupacti Ætoliæ, olim Cassiope appellata, nunc Joannina.

δεσπότου Λακεδαιμονίας καὶ πρίγκιπος Ἀχαΐας, καὶ πάντας ἡμέρως προσαγορεύσας, καὶ ἐν ἀρίστῳ ὁμοτραπέζους συγκαθεδρίσας, καὶ ταῖς φιλοτησίαις εἰς ἀνάδειξιν πάντων ἐγκαταστήσας, ἀπέλυσε τοὺς πάντας ἐν εἰρήνῃ, λέγων αὐτοῖς· *Ἀναγγείλατε τοῖς κυρίοις ὑμῶν, ἐγὼ μετὰ πάντων εἰρήνην δίδωμι, καὶ εἰρήνην λαμβάνω. Ὃς πανουργεύει τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης κατ' αὐτοῦ·* Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐν ἀδείᾳ ὢν, καὶ μὴ ἔχων τὸν παρεμποδίζοντα, ἐβουλήθη γάμους ποιῆσαι τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ. Καὶ στείλας εἰς τὸν ῥῆγα Ῥωσίας (64) ἠγάγετο νύμφην τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Καὶ ἁρμόσας ταύτην, μετακαλέσας τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἄνναν, οὐκ ἠβουλήθη στέψαι τότε εἰς βασιλέα [βασιλίδα]· ἦν γὰρ ἡ κόρη τὸ ἑνδέκατον ἄγουσα ἔτος· περαιουμένων δὲ τριῶν ἐτῶν, καὶ λοιμικῆς νόσου καταλαβούσης τῇ πόλει, καὶ πολὺ πλῆθος λαοῦ διὰ τοῦ βουβῶνος τεθνηκότος, ἐτελεύτησε καὶ ἡ βασιλὶς Ἄννα, μέγα πένθος καταλιποῦσα τοῖς πολίταις. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Παγιαζῆτ, ὁ εἰς ὁμήρους ἀνατεθεὶς παρὰ τοῦ Μουσουλμὰν τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, ὁ μὲν εἷς ὁ καὶ πρῶτος σὺν ἀδελφῇ τῇ Φατμᾷ ἀπελύθη, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ ἐτρέφετο· ὁ δ' ἄλλος ἠράσθη (65) παιδείας Ἑλληνικῆς, ἔτι συνὼν τῷ τοῦ βασιλέως υἱῷ Ἰωάννῃ· καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἐρχόμενος ἐμυῆτο γράμμασι, καὶ ἐδιδάσκετο. Τοσοῦτον οὖν ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς μαθήσεως καὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου παιδοτριβῆς, ὡς καὶ προσεῖναι τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, καὶ δεόμενος τοῦ βαπτισθῆναι Χριστιανικῷ νόμῳ. Καὶ ὁμολογῶν τῷ βασιλεῖ καθ' ἑκάστην ὡς Χριστιανός ἐστι, καὶ οὐ προσίεται τὰ τοῦ Μωάμεδ δόγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἤθελεν ἀκοῦσαι, ἵνα μὴ σκανδάλων ἀφορμὴ γένηται. Τότε ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῆς νόσου καταδαπανώσης, καὶ ἀφανιζούσης τὰ σώματα, μὴ αἰδουμένης καὶ μὴ φειδομένης τῆς τυχούσης ἡλικίας, ἔφθασε καὶ εἰς τὸν ἄνηβον παῖδα τὸν τοῦ Παγιαζῆτ. Μηνύει οὖν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ λέγων· *Ὦ βασιλεῦ τῶν Ῥωμαίων, ἐμοὶ δὲ αὐθέντα καὶ πάτερ, ἤδη παρίσταμαι, καὶ μὴ θέλων ἀφίημι πάντα, καὶ ἀπέρχομαι εἰς τὰ ἐκεῖ δικαιωτήρια. Ἐγὼ γὰρ ὁμολογῶ ὅτι Χριστιανός εἰμι, σὺ δὲ τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς πίστεως καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Πνεύματος οὐ δίδως μοι. Γίνωσκε τοίνυν, θανὼν ἀβάπτιστος ἔχω κατηγορίας φέρων κατὰ σοῦ ἐν τῷ κριτηρίῳ τοῦ ἀδεκάστου Θεοῦ.* Τότε ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς τοῖς ῥήμασι τούτοις, πέμψας ἐβάπτισεν αὐτὸν, αὐτὸς ἀνάδοχος γεγονώς· καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τέθνηκεν. Ὁ βασιλεὺς δὲ μεθ' ὅσης τιμῆς ἔθαψεν αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου, ἐν τοῖς Στουδίου ἐν μαρμαρίνῳ λάρνακι πλησίον τοῦ ναοῦ ἐντὸς τῆς πύλης.

A rum, Lacedæmonis despota et principe Achaiæ benigne ac clementer allocutus ad mensæ suæ sacra admisit, et inter compotandum singulis compellatis propinavit, demumque pacifice dimisit, et responsum quod referrent tale dedit : *Nuntiate dominis vestris me pacem omnibus offerre, ab iisque oblatam amplecti. Qui fraude pacem corruperit, ipsi Deus pacis infestus esto.* Rebus ergo Manuelis imperatoris in tuto collocatis, nulliusque injuriæ obnoxiis, **54** decrevit uxorem filio suo Joanni dare ; quare per legatos a Russiæ rege *(Moscoviæ duce)* filiam ejus puellam adhuc obtinuit. Contracto deinde matrimonio Annam appellavit mutato proprio nomine. Neque tamen imperatoriam coronam ei imponere voluit, quod tunc undecimum B annum tantummodo ageret. At exactis tribus annis, morboque pestilenti per Constantinopolim grassante, ingenti plebis numero bubonibus exstincto, obiit etiam imperatrix Anna, quam acerbo luctu prosecuti sunt mœsti cives. Bajazitis quoque filiorum, quos obsides Manueli dederat Musulmanus, unus isque natu grandior cum sorore sua Phatma remissus fuerat, et Prusæ educabatur. At alter litteras Græcas addiscendi amore tenebatur, et cum Joanne imperatoris F. familiariter versabatur, scholamque frequentans in litteris erudiebatur. Porro eo usque processit ejus erga scientias liberales studium, et sibi cum Joanne communem educationem tanti faciebat, ut Manuelem C imperatorem adierit, rogaveritque, ut juxta Christianum ritum baptisma suscipere liceret, per singulos dies apud eum professus se Christianum esse, neque Mohamedis dogmatibus consentire. Istis auscultare noluit imperator, ne scandala inde orirentur. Verum per id tempus morbo sæviente, funeribusque omnis promiscue ætatis frequentissimis exhausta urbe, corripitur illo impubes Bajazitis filius; qui Joannem imperatorem his verbis monet : *Romæorum imperator, domine mi ac pater, jamjam vadimonium obeo, invitus omnia dimitto, et ad tribunalia, quæ illic in altera vita sunt, abeo. Profiteor equidem me Christianum esse ; tu vero fidei Christianæ arrhabonem et signaculum Spiritus suscipere mihi non concedis. Scias D velim, quoniam non baptizatus mortem obeo, tibi accusationem inscripturum me apud tribunal Dei judicis incorruptibilis.* His verbis imperator emollitus ac flexus misit, qui eum baptizaret ; ipseque e sacro lavacro suscepit ; postridie tandem baptizatus fatis concessit. Honorifico funere eum extulit Manuel, sepelivitque in monasterio Studitarum nomini sancti Joannis Baptistæ Præcursoris dicato ; conditumque est cadaver in arca marmorea intra monasterii portas juxta templum.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(64) *Καὶ στείλας εἰς τὸν ῥῆγα Ῥωσίας.* De his nuptiis pauca Phranzes, lib. I cap. 38. Illius Annæ a Rhosia seu Russia obitum accidisse anno 6925, Christi 1417, et peste consumptam fuisse scribit.

(65) *Ὁ δὲ ἄλλος ἠράσθη.* Hunc filiorum Bajazitis natu minimum Christianum fuisse testantur Laonicus lib. IV, qui Jesum eum appellat, et Phranzes, lib. I, cap. 30, eique Jusuph seu Josephum nomen fuisse tradit.

At hoc elapso triennio aliam uxorem despondere voluit Joanni liberorum primogenito, atque etiam Theodoro natu minori. Quamobrem legatos in Italiam misit ad marchionem Montisferrati, qui ejus filiam Joanni despondendam obtinuerunt. Eis pariter comes Malatesta filiam suam, ut Theodoro nuberet, tradidit. Constantinopolim cum reversi essent, nuptias secundum **55** leges et ritus connubiorum celebrat pater imperator, Romæorumque imperatorum diadematibus redimitos eos designat. Nuptias quoque Theodori et filiæ comitis Malatestæ celebrat, eumque Lacedæmonis principem ornamentis ac symbolis impositis proclamavit. Verum imperator Joannes uxorem suam aversabatur, quamvis decenti esset corpore, formoso collo, flavisque crinibus, capillos cincinnatos ad instar radiantis auri ad talos usque defluentes gestabat, lati illi erant humeri, brachia, pectus et manus egregia proportione compositæ. Digiti ipsius chrystalli nitorem ac splendorem imitabantur, corporis statura erecta ac mediocri procerior: cæterum formosissimo erat vultu, naso, oculis et superciliis; ita ut, juxta vulgare proverbium: *Anterius Quadragesimæ, pone vero Paschati similis esse videretur.* Talem conspiciens imperator Joannes ab ea abstinuit, solamque semper in lecto jacentem neglexit. Quamobrem illa in Palatii parte remota seorsim agebat. Cogitabat imperatoris Joannes eam in Italiam remittere ad paternos lares, nisi eum vetuisset amor, quo Manuelem imperatorem prosequebatur. Cum itaque penitus nosset imperatrix animum ipsius obstinatum ac pertinacem, e medio eorum clam se subducere meditabatur: tandemque aufugit, communicatis de fuga, quam parabat, consiliis cum Genuensibus qui Galatam incolebant. Quadam ergo die urbe egressa, oblectandi animi gratia abit in hortos ad captandas delicias consitos, quam secutæ sunt mulieres famulæ suæ conterraneæ: aliqui etiam adolescentes, quos secum domo paterna discedens abduxerat. Sub vesperam deinde biremen unam instructam præcipui Galatæ oppidani conscendunt, littori appellunt, et imperatricem cum honore et reverentia susceptam Peram trajecerunt, cui omnes, utpote dominæ et imperatrici, obviam processere, eamque obsequiis cunctis præstitis venerati sunt. Nihil vero eorum quæ gerebantur, quidquam vespere jam facto senserunt cives; at postridie mane per totum palatium res innotuit, quam omnes ægre tulere:

A Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ παραδρομὴν ἐτῶν τριῶν ἐγγύς που ἠβουλήθη ἑτέραν ἀγαγέσθαι νύμφην τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῷ δευτέρῳ τῷ Θεοδώρῳ· καὶ στείλας ἐν Ἰταλίᾳ (66), ἠγάγετο θυγατέρα Θεοδώρου μαρκεσίου Μόντης Φεράρα τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ· τῷ δὲ Θεοδώρῳ θυγατέρα κόντε Μαλατέστα· καὶ εἰσελθόντων ἐν τῇ πόλει, καὶ στεφανώσας αὐτοὺς ὁ πατὴρ νόμῳ γάμου τεινιροῖ τούτους, καὶ βασιλεῖς Ῥωμαίων ἀναδείκνυσι· τὴν δὲ θυγατέρα τοῦ Μαλατέστα τῷ Θεοδώρῳ, καὶ δεσπότην Λακεδαιμονίας εὐφήμισεν, ἐνδύσας αὐτὸν τὰ παράσημα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἦν μὴ στέργων τὴν σύνοικον· ἡ κόρη γὰρ τῷ μὲν σώματι καὶ μάλα εὐάρμοστος· τράχηλος εὐειδής, θρὶξ ὑποξανθίζουσα, καὶ τοὺς πλοκάμους ὡς ῥύακας χρυσαυγίζοντας, μέχρι τῶν ἀστραγάλων B καταῤῥεομένους ἔχουσα. Ὤμους πλατεῖς, καὶ βραχίονας, καὶ στέρνα καὶ χεῖρας ἐμμέτρους, καὶ δακτύλους κρυσταλλοειδεῖς, καὶ τὴν πᾶσαν ἡλικίαν τοῦ σώματος ἀνωῤῥεπῆ, καὶ πολὺ εἰς τὸ ὄρθιον ἱσταμένη· ὄψις δὲ καὶ χείλη, καὶ ῥινὸς κατάστασις, καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ὀφρύων σύνθεσις εὐειδεστάτη πινάκεσιν, ὡς ἔπος χυδαῖον εἰπεῖν· *Ἀπ' ἔμπροσθεν Τεσσαρακοστή, καὶ ὄπισθεν Πάσχα.* Τοιαύτην οὖν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης οὐκ ἐμίγη ταύτην, οὐδὲ τὸ παράπαν σύγκοιτος ταύτης ἐγένετο. Διὸ καὶ μονάζουσα ἦν ἐν ἑνὶ τῶν κοιτώνων τοῦ παλατίου. Ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἠβουλήθη πέμψαι ἐν Ἰταλίᾳ ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς δόμοις, καὶ διὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ στοργὴν ἐκωλύετο. Ἡ δὲ C βασιλὶς ὁρῶσα τὸ ἀμετάθετον (67) τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἠβουλήθη διαδρᾶσαι ἐκ μέσου αὐτῶν· ὃ καὶ πεποίηκε πέμψασα εἰς τοὺς Γενουΐτας τοῦ Γαλατᾶ, καὶ δηλώσασα τὴν αὐτῆς ἀποδημίαν. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἔξεισι τῆς πόλεως ἔν τινι τῶν τερπνῶν κήπων εὐθυμίας χάριν σὺν ταῖς γυναικωνίτισι ταῖς ὁμογλώσσοις, καὶ σὺν ὀλίγοις νέοις, οὓς ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ οἴκου ἐξήγαγε. Καὶ πρὸς ἑσπέραν διήρη μίαν ἑτοιμάσαντες, καὶ οἱ τοῦ Γαλατᾶ προὔχοντες εἰσελθόντες, καὶ τῷ αἰγιαλῷ πλησιάσαντες, ἐντίμως αὐτὴν λαβόντες τὴν περαίαν διέβησαν, καὶ πάντες προϋπήντων αὐτήν, καὶ δουλικῶς προσεκύνουν ὡς κυρίαν αὐτῶν καὶ δέσποιναν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως μηδ' ὁπωσοῦν ἐννοήσαντες τὸ δρᾶμα ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης· τῇ ἕωθεν οἱ τοῦ παλατίου πάντες D μαθόντες τὸ γεγονὸς ἐδυσχέραινον· καὶ μὴ φέροντες τὴν καταφρόνησιν ἣν ὑπέστησαν παρὰ τῶν τοῦ Γαλάτου, ἡτοιμάζοντο καταδραμεῖν, καὶ ἀφανίσαι τὰ αὐτῶν προάστεια. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐκώλυσεν (68)· ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ γεγονὸς ἀπ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(66) *Καὶ στείλας ἐν Ἰταλίᾳ.* Hæ secundæ Joannis imperatoris nuptiæ juxta Phranzem celebratæ sunt anno 6927 (Christi 1419), Januarii 19, ita ut biennium intercedat ut plurimum inter mortem Annæ a Russia, et secundas istas nuptias: nequaquam vero triennium secundum Ducæ calculum, qui hanc alteram Joannis uxorem Sophiam appellatam, eximia et absoluta pulchritudine nitentem ironice describit: ejusque partes anteriores Quadragesimæ, posteriores Paschati, proverbio non nimis honesto, comparat. Hinc facie macilenta ac florida deformemque fuisse concludere licet. De illa Laonicus, lib. IV non longe a fine illam narrat ἐπιεικῆ μὲν τὸν τρόπον, ἀηδῆ δὲ τὴν ὄψιν, *moribus quidem honestis, sed ingrata ac deformi facie* fuisse.

(67) *Ἡ δὲ βασιλὶς ὁρῶσα τὸ ἀμετάθετον.* Cap. ultimo lib. I Phranzes eam aufugisse testatur anno 6934 (Christi 1426), Augusto mense.

(68) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐκώλυσε.* Phranzes et Ducas dissentiunt in assignando tempore,

δέξετο· ἣν δὲ τὰ φορτία φέρουσα μία ναῦς ὑπερμεγέθης τῶν Γενουϊτῶν, ἑτοίμως ἔχουσα τοῦ πλεῦσαι ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀνέμου δὲ βοραῖος [βοῤῥαίου] πνεύσαντος, εἰσῆλθεν ἐντίμως μετὰ δόξης ἡ βασιλὶς ἐν αὐτῇ, καὶ τὰ ἱστία πτερώσαντες εἰς Ἰταλίαν ἀφίκοντο, ἄλλο μηδὲν ἕτερον κερδάνασα, πλὴν τοῦ οὗ ἐστέφθη στέμματος, εἰποῦσα καὶ τοῦτο, Ἀρκεῖ μοι τοῦτο εἰς μαρτύριον ὅτι βασίλισσα τῶν Ῥωμαίων ἐγενόμην, καὶ εἰμί· περὶ δὲ θησαυρῶν μυριοταλάντων οὐ μέλει μοι. Ἐλθοῦσα δὲ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπαρχίας τῶν Φεράρων, καὶ μαθόντες οἱ τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης προὔχοντες, σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς μαρκεσίῳ ἐξῆλθον εἰς συνάντησιν αὐτῆς, καὶ προπέμψαντες αὐτὴν μέχρι τῶν παλατίων τῆς πατρικῆς ἑστίας. Αὐτὴ εἰς ἓν τῶν μοναστηρίων ἐλθοῦσα ἐκεῖ τὴν οἴκησιν ᾑρετίσατο, καὶ τῷ Θεῷ ἑαυτὴν ἀναθεῖσα τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἀνεπλήρωσεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης (69) στείλας εἰς Κομνηνὸν Ἀλέξιον βασιλέα Τραπεζοῦντος, ἡρμόσατο τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν εἰς γυναῖκα, ὡραίαν καὶ κάλλει καὶ ἤθει· καὶ ἀγαγόντες ἀπὸ Τραπεζοῦντος, κατήγαγον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσὴφ διὰ τῶν συνήθων ἱεροτελεστιῶν εἰς ἓν συνῆψε, καὶ δέσποινα Ῥωμαίων ἀνηγορεύθη. Ὁ βασιλεὺς δ' ἀπάρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως (70) σὺν τριήρεσι πλείσταις, κατῆλθεν ἕως Πελοπόννησον. Καὶ τὸν πρίγκιπα Ἀχαΐας ὑποτάξας, καὶ ἑτέρους ἀπογόνους, τοὺς ἐκ τῆς Ναυάρας καταγομένους ὑποχειρίους λαβών, ἀνῆκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καταλιπὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον δεσπότην πάσης Πελοποννήσου. Ἐπαναζεύξας δὲ καὶ εἰς Καλλιούπολιν ἐντυχὼν τῷ Μαχουμέτ· καὶ τοσαύτην πίστιν ἐνδειξάμενος εἰς τὸν βασιλέα, ὡς καὶ ἐν τῇ τριήρει

A nec se contemptos ac spretos ab oppidanis Galatæ insultosque sustinebant; jamque ab ipsis arma sumpta ad invadenda funditusque evertenda suburbia eorum, nisi impetum coercuisset Manuel imperator. Cæterum his quæ acta erant, lætatus est Joannes. Aderat autem actuaria navis prægrandis Genuensis, quæ in Italiam mox solvebat. Orto itaque Borea vento, illam decenter apparatam conscendit imperatrix, velisque expandis in Italiam contendit. Hæc equidem præter coronationis gloriam ac decus nihil lucri reportaverat: taliaque verba **56** jactabat: Hoc unum mihi sufficiens testimonium est, quod Romæorum imperatrix facta, titulum istum retineam: nec de thesauris amplissimis sollicita sum. Tandem cum ad fines di-
B tionis Montisferrati venisset, ad famam adventus obviam processit frater ipsius marchio, quem comitabantur regionis illius proceres et nobiles, eamque in palatium paternum deduxere. In monasterium quoddam ipsa deinde secedens habitationem illic elegit, et reliquum vitæ tempus Deo devota et consecrata exegit. Uxorem deinde imperator Joannes sibi habuit Mariam Alexii Comneni Trapezuntini imperatoris filiam, formosam certe et moribus commendabilem, quam ab eo consecutus est, missis Trapezuntem legatis, qui Constantinopolim eam advexerunt. Patriarcha deinde Josephus per solemnes ritus sacros simul conjunxit, ipsaque Romæorum despœna seu imperatrix appellata est. Imperator quoque Manuel Constantinopoleos
C portu solvens cum plurimis triremibus in Peloponesum usque navigavit. Achaiæ principem in ordinem reductum sibi parere coegit: aliosque, a

Ismaelis Bullialdi notæ.

quo Sophia in Italiam aufugit. Ducas Manuele superstite id factum tradit: contra vero Phranzes jam obiisse diem Manuelem astruit: fato siquidem concessit Manuel, ut refert Phranzes, lib. I, cap. ultimo, anno mundi 6933 [Christi 1425] Julii die 21. Sophia vero anno 6934, mense Augusto, aufugit, post mortem scilicet Manuelis. Aliud etiam hoc loco notabimus circa temporis momenta a Phranze indicata de Manuelis obitu et Joannis initiis. Mors Manuelis contigit anno prædicto 6933 Julii 21. Capite deinde primo lib. II, narrat anno 6934 mense Augusto rerum summam ad Joannem imperatorem devolutam fuisse. Quod equidem verisimile mihi non videtur, Joannem jam coronatum imperatorem post annum a morte patris Manuelis, rerum summam adeptum esse. Phranzem ergo, aut qui illum transcripsit, errasse puto, vel, pro Septembre mense Augustum scripsisse: vel si Augusto mense Joannes imperii administrare res cœpit, pro anno 6934 legendum esse anno 6933.

(69) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης*. Phranzes, lib. II, cap. 1, anno 6935 [Christi 1427] Augusti 29, Mariam Trapezuntinam Constantinopolim advenisse, et anno 6936 [eodem Christi anno 1427,] mense Septembri, nuptiarum solemnia celebrata esse scribit. At Laonicus rerum ordinem perturbans narrat, postquam marchionis Μονφερράτ; filia aufugisset, aliam uxorem Joannem duxisse ἀπὸ τῆς Σαρματίας τοῦ Σαρμάτων ἡγεμόνος θυγατέρα. *E Sarmatia Sarmatarum*, id est, Russiæ seu Moscoviæ, *regis filiam*; quod duobus testibus Ducæ et Phranzi repugnat, qui tertiam Joannis uxorem Trapezuntini imperatoris filiam esse asserunt.

(70) *Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπάρας ἀπὸ Κωνσταντινούπ.* Auctor noster trium uxorum Joannis historiam digressione usus hactenus pertexuit. Redit deinceps ad narrationis seriem, exponitque Manuelis in Peloponnesum profectionem: quam imperator hicce, anno adventum Annæ a Russia sequenti, teste Phranze suscepit, mundi nempe 6923 (Christi 1415), cujus mense Martio die 23, in Cenchrearum por-
D tum salvus venit. Anno deinde sequente 6924, Constantinopolim rediit. Profectionis illius mentionem facit Laonicus, lib. IV, Hexamiliumque, quod et Phranzes testatur, ab eo refectum. Martinus papa V indulgentias plenarias postea concessit illis qui ad Hexamilium propugnandum abire vellent. Quoniam vero de Cenchrearum navali et portu hic mentio injecta est, lectorem admonebimus Leunclavium, lib. XIV *Historiæ Musulmanicæ*, et in *Pandectis Historiæ Turcicæ*, cap. 120, nec sibi constare nec veritatem assecutum omnino esse. Non sibi similis est, quod lib. XIV, Geremen in Isthmo Corinthiaco prope Corinthum collocet; cap. vero 120 *Pandect.* in Laconia seu Tzaconia. Quod impossibile est, in duobus locis eamdem urbem sitam esse. Veritatem partim assecutus est, cum Geremen in Isthmo Corinthiaco prope Corinthum sitam dixit; at Corinthus non est, sed Cenchreæ in Saronico sinu, ubi quondam fuerunt Corinthiorum navalia.

Navarræis illuc profectis genus ducentes, in ditionem suam redegit: indeque Constantinopolim revertitur, relicto Theodoro filio universæ Peloponnesi domino. Cum vero Callipolim appulisset, cum Mahomete collocutus est: qui, quantum imperatori confideret, triremem ejus ingressus, cibumque simul capiens palam approbavit. Imperator quoque, multa dona ei largitus ejusque purpuratis, inde cum cæteris triremibus solvit, et summa cum lætitia navigationem absolvit. Advenientis etiam in occursum processit universus Constantinopolis populus cum patriarcha et senatu: faustisque acclamationibus et hymnis prosecuti in palatium deduxerunt: hunceque exitum expeditio ejus sortita est.

τῇ βασιλικῇ εἰσελθὼν, καὶ συνεστιαθεὶς τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν σὺν δώροις πλείστοις, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεξιώσας, ἐξῆλθε· καὶ αἱ τριήρεις σὺν τῷ βασιλεῖ μετὰ χαρᾶς ὅτι πλείστης τὴν ἐπάνοδον ἤνυον. Καὶ οἱ τῆς Κωνσταντίνου ἅπαντες σὺν τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ συγκλήτῳ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, καὶ μετ' εὐφημίας καὶ ὕμνων ἐν τῷ παλατίῳ ἀπήγαγον· καὶ τὰ τῆς ἐπανόδου ἐπεπλήρωτο.

57 CAPUT XXI.

Mahometes in Asiam trajicit. Cineitem in ordinem redigit (71), *cujus insolentia maxima erat. Magnus Rhodi magister castrum Smyrnæ instaurat, sed a Mahomete prohibetur. Smyrna ab uxore Cineitis Mahometi deditur. Magno magistro concessum ædificare castrum in Cariæ et Lyciæ finibus. Cineites veniam impetrat. Turci bello navali Naxum aggrediuntur, prælio a Veneta classe superantur. Veneti Lampsaci turrim frustra tentant. Cineites Nicopoli ad Danubium præficitur. Novam religionis sectam in Ionia a monacho Turco institutam multi amplectuntur, adversus quos Muhametes Susmani filium et deinde Hali Begum misit: qui re infeliciter gesta occubuerunt. Tandem a Morate Mahometis filio Bajazite Bassa oppressi ac deleti sunt, et paupertatem voluntariam profitentes interfecti.*

At Mahometes, rebus in occidentalibus provinciis rite constitutis, turbis ubique compositis, in partes orientales trajecit: Prusam venit, ibique refectis ædificiis quæ Caramanus incenderat, illinc in Asiam profectionem instituit. Etenim Caramanus per illud tempus, quo Mahometes Constantinopolim profectus bellum adversus Mosem gessit, ab Iconio cum exercitu Prusam advolat, eamque diripit. Bajazitis quoque, qui et Mahometis parens fuerat, ossa e sepulcro eruta igni tradidit. Iste enim Bajazites hujus Caramani patrem Iconii olim capite truncari jusserat. Asiam itaque ingressus Mahometes Cineitem superbia elatum sensit, et supra metas, ut vulgo dicitur, transilientem. Ubi vero Pergamum Asiæ devenit, illico Cineitem monet, ut locis, quæ illic occupabat, cedat, provinciaque excedat. Verum Cineites eum prorsus floccifaciens castra munire, quietusque exspectare illius adventum. Mahometes igitur Cymam veniens, quæ Cineitis partes sequebatur, præsidiariis, ut se dedant, per feciales denuntiat, recusantesque deinde expugnat. Omnes qui Cineiti militabant neci dedit, indigenasque liberos esse jussit. Illinc discedens venit in Campum Mænomeni, in quo exstructum erat castrum munitum, quod Archangeli nomine appellabatur, Turcis vero nomine mutato Kagiacik: id magna vi oppugnatum recepit, indeque Nymphæum profectus est: quo

Ὁ δὲ Μαχουμὲτ τὰ τῆς δύσεως μέρη καλῶς ἀπαρτίσας, καὶ ταραχὴν οὐδεμίαν ἐξόπισθεν ἀφεὶς, περᾷ τὰ τῆς ἑῴας μέρη· καὶ ἐν τῇ Προύσῃ ἐλθὼν, καὶ τὰ ἀφανισθέντα καὶ πυρὶ παραδοθέντα οἰκοδομήματα παρὰ τοῦ Καραμὰν ἀνανεώσας, ἐκεῖθεν εἰς Ἀσίαν καταίρει. Ὁ γὰρ Καραμὰν, ὅτε ὁ Μαχουμὲτ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν ἠγωνίζετο κατὰ τοῦ Μωσῆ, ἀπάρας ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Προῦσαν σὺν δυνάμει κατῆλθε, καὶ λεηλατήσας αὐτὴν, καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ Παγιαζῆτ τοῦ πατρὸς τοῦ Μαχουμὲτ ἀνακομίσας ἐκ τοῦ τάφου, πυρὶ παρέδωκεν. Ὁ γὰρ αὐτὸς Παγιαζῆτ ἀπεκεφάλισέ ποτε ἐν Ἰκονίῳ τὸν πατέρα τοῦ ῥηθέντος Καραμάν. Κατελθὼν δὲ ἐν Ἀσίᾳ εὗρε τὸν Τζινεῆτ μεγαλυνθέντα, καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντα· ἐλθὼν δὲ ἐν Περγάμῳ τῆς Ἀσίας μηνύει τῷ Τζινεῆτ παραχωρῆσαι, τῶν ἐκεῖ δὲ ἀφεῖναι τὴν ἐπαρχίαν. Ὁ δὲ Τζινεῆτ οὐδὲ τὸ παράπαν ἡγησάμενος, ἠσφαλίσατο τὰ κάστρα, καὶ ἐκάθητο ἐκδεχόμενος τὴν ὑπαντὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ ἐλθὼν εἰς Κύμην (72), καὶ ζητήσας τὸ φρούριον, ἦν γὰρ κρατῶν διὰ τὸν Τζινεῆτ, πολεμήσας κατέσχε. Καὶ τοὺς μὲν ὁπλίτας αὐτοῦ ξίφει ἀνεῖλε, τοὺς δὲ ἐγχωρίους ἠλευθέρωσεν. Ἀπάρας δὲ ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὸν τοῦ Μαινομένου κάμπον, ἦν δὲ ἐκεῖ φρούριον ὀχυρὸν, τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου λεγόμενον, οἱ Τοῦρκοι δὲ Καγιατζῆκ (73) μετωνόμασαν, κἀκεῖνο σὺν πλείστῃ δυνάμει καὶ ἀκροβολισμοῖς παραλαβὼν ἦλθεν εἰς Νύμφαιον (74)· καὶ τὸ Νύμφαιον σὺν πολέμῳ λαβὼν

Ismaelis Bullialdi notæ.

(71) Leunclavius, *Histor. Musulm.* lib. XII, et in *Annalibus Turcicis* expeditionis Mohametis contra Cineitem, qui illi Ismyroglius est, nullum verbum facit, sed adversus Caramanum in Asiam movisse scribit.

(72) *Ἐλθὼν εἰς Κύμην*. Κύμη πόλις Αἰολίδος· πρὸ τῆς Λέσβου, ἀπὸ Κύμης Ἀμαζόνος. Stephanus De urbibus. Idem Strabo, lib. II, Dominicus Marius Niger vult esse Phocæam novam, quæ Lesbo objacet.

(73) *Τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου λεγόμενον, οἱ Τοῦρκοι δὲ Καγιαζῆκ*. Notitia Metropoleon sub Smyrnæ throno habet ἐπίσκοπον τοῦ Ἀρχαγγέλου, qui procul dubio is est cujus hic nomen a nostro refertur.

(74) *Τὸ Νυμφαῖον*. Urbis istius nomen in partibus Æolidis, Lydiæ, aut Ioniæ in antiquis Geographis non reperitur: Ptolemæus, Strabo et Stephanus in Taurica Nymphæum habent inter Panticapæum et Theodosiam. Abrahamus Ortelius hujus nostri in Lydia Nimphæi nullum verbum facit. At Gregoras duobus in locis de eo loquitur oppido, lib. II, in fine, ubi de Joannis Ducæ obitu, qui in eo obiit, περὶ τὸ Νυμφαῖον τότε ποιούμενος τὰς διατριβάς, et lib. VI, cap. 13, ubi de Porphyrogenito verba facit, ἐπεὶ δὲ τέως περὶ τὸ Νυμφαῖον τῆς Λυδίας ἐτύγχανε, etc.

ἦλθεν εἰς Σμύρναν. Τὴν δὲ Σμύρναν ὡς ἔπρεπε τειχίσας, καὶ πλείστους τῶν στρατιωτῶν ἐμβαλὼν, καὶ μεγάλην σύνταξιν ἑτοιμάσας διά τε ὅπλων καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἑτέρων ἀναγκαίων παρασκευῶν, ὁ Τζινεὴτ αὐτὸς εἰς Ἔφεσον ἦλθε, καταλιπὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Παγιαζὴτ, καὶ τὰ τέκνα ἐν Σμύρνῃ ἔγκλειστα. Τὸν δὲ γαμβρὸν αὐτοῦ καὶ δοῦλον, Αὐδουλᾶν ὀνόματι, εἰς τὸ Νύμφαιον εὑρόντες οἱ τοῦ Μαχουμὲτ, ἦν γὰρ φύλαξ τοῦ φρουρίου, ἀπήγαγον παραστήσοντες τῷ Παγιαζὴτ Βεζίρῃ ἤγουν μεσάζοντι τοῦ Μαχουμέτ· ἦν γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ καὶ ἀδείᾳ πολλῇ, δεύτερος ἀρχηγὸς ὡς ἔπος εἰπεῖν· δοῦλος γὰρ ὑπῆρχε τοῦ Μαχουμὲτ, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ δουλείαν κατέστησεν ἄρχοντα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ ῥηθεὶς Παγιαζὴτ ἔτι ὄντος ἐν Θρᾴκῃ τοῦ Μαχουμὲτ γράφει πρὸς τὸν Τζινεήτ· *Εἰ βούλει τοῦ εἶναί σε κύριον Ἰωνίας καὶ μὴ ἔχειν τὸν τυχόντα πειρασμὸν παρ' ἡμῖν, δός μοι τὴν σὴν θυγατέρα νόμῳ γάμου, καὶ ἔσομαί σοι γαμβρὸς, σὺ δ' ἐμὸς πενθερὸς γενήσῃ, καὶ ἔκτοτε ἔσο ἀμερίμνως διάγων ἐν τῇ σῇ ἡγεμονίᾳ.* Ὁ Τζινεὴτ δὲ θέλων δηλῶσαι τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ καὶ ὑπερηφανίαν ἐνώπιον τοῦ πυκτακοκομιστοῦ (75), παρισταμένου τοῦ Αὐδουλᾶ δούλου ὑπάρχοντος αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτόν· *Τίνος εἶ δοῦλος;* Ὁ δὲ, *Τῆς σῆς αὐθεντίας.* Ὁ δὲ Τζινεὴτ, *Καὶ ποίου γένους;* Αὐδουλᾶς δὲ, *Τῶν Ἀλβανῶν. Ποίας θρησκείας;* Ὁ δὲ Αὐδουλᾶς, *Πρώην μὲν Καβοὺρ ὑπῆρχον, νῦν δὲ Μουσουλμάνος.* Ὁ δὲ Τζινεὴτ πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ φησιν· *Τὴν σήμερον ἡμέραν κατ' ἐνώπιον πάντων ὑμῶν ἰδοὺ δίδωμι τὴν ἐμὴν θυγατέραν εἰς γυναῖκα νόμιμον τῷ ἐμῷ δούλῳ Αὐδουλάχ· καὶ ποιῶ τοῦτον ἐλεύθερον καὶ γαμβρὸν ἀπὸ τὴν σήμερον, καὶ ἕνα τῶν ἐμῶν συγγενῶν.* Εὐφημήσαντες δὲ πάντες τὸν Τζινεὴτ οἱ συνεδριάζοντες, ἀνοίξας τὸ στόμα πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοὺς λόγους τούτους εἴρηκεν· *Ἀνάγγειλον τῷ κυρίῳ σου Παγιαζὴτ, ὅτι ἀνελάβομεν γαμβρὸν ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ὡς ἐκεῖνον, δοῦλον ἀργυρώνητον ὡς ἐκεῖνον, νεώτερον ὑπὲρ ἐκεῖνον, καὶ φρονιμώτερον παρ' ἐκεῖνον.* Ὁ δ' ἀπεσταλμένος συνιεὶς τοὺς λόγους, ἀπεκάλυψε πᾶσαν τὴν περίληψιν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ ἦν ἔκτοτε τρέφων μανίαν ἄσπονδον κατὰ τοῦ Τζινεήτ. Εὑρὼν δὲ καιρὸν ὃν ἐδέετο συλλαβὼν τὸν Αὐδουλᾶν εἰς τὸ Νύμφαιον τοὺς ὄρχεις αὐτοῦ ἐξεθέρισεν εὐνουχίσας αὐτόν. Ἀλλ' ἐπανίωμεν αὖθις εἰς τὸν τῆς ἱστορίας εἱρμόν.

Ὁ γὰρ Μαχουμὲτ ἐλθὼν εἰς Σμύρναν, καὶ περικυκλώσας αὐτὴν, εὗρεν ἐκεῖ τὸν μεγαμαγίστοραν Ῥόδου σὺν τριήρεσι τρισὶ, ἀνοικοδομοῦντα τὸ φρούριον τὸ παρὰ τοῦ Τεμὺρ φθαρὲν, καὶ μὴ θέλοντος τοῦ Τζινεήτ. Τότε οἱ τῶν πέριξ νήσων ἡγεμόνες μαθόντες τὴν ἄφιξιν τοῦ Μαχουμὲτ ἐν τῇ Σμύρνῃ, ἅπαντες ἦθεον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ διὰ δύο τινῶν αἰτιῶν,

A expugnato Smyrnam abiit. Cineites autem Smyrnam validis propugnaculis munlverat, magnamque manum præsidiariorum militum imposuerat. Instructo deinde armorum apparatu ingenti, militumque numero magno conscripto, cæterisque necessariis comparatis, Ephesum discessit, relictis matre ac fratre Bajazite, liberisque suis intra Smyrnæ muros conclusis: **58** gener ipsius, qui et servus erat, Audulasque vocabatur a Mahometis ducibus Nymphæi, cujus custodiæ præfectus erat, comprehenditur, et in conspectum Bajazitis veziri, id est mesazontis, Mahometis adducitur. Hic potentia ac opibus cæteros antecellebat, et ut alter imperator eminebat. Inter mancipia Mahometis B fuerat; quodque servitio promptus et habilis magis videretur, familiæ totius directio ipsi concredita est. Hic itaque, de quo nobis sermo, Bajazites ad Cineitem, cum in Thracia adhuc ageret Mahometes, scripsit: *Si dominium Ioniæ retinere cupis, neque a nobis ullatenus lacessiri, filiam tuam legitimo conjugio mihi junge, tuus gener ero, tu vero socer meus eris, deincepsque securus et quietus in tua ditione vives.* At Cineites animi superbiam ac fastum ostentare cogitans, coram nuntio, qui litteras ipsi attulerat, ad se venire jubet mancipium Audulam, qui ipsi serviebat, eumque interrogat: *Cujusnam es servus?* Respondit iste, *Dominationis tuæ.* Cineites iterum, *Unde natus es?* Ad quem Audulas, *Albanus sum. Cujus religionis?* respondit C Audulas: *Antea Cavur eram, nunc Musulmanus sum.* Conversus illico ad proceres aulæ suæ Cineites fatur: *Hodie coram vobis omnibus filiam meam uxorem legitimam servo meo Andulach nuptum do: eumque libertate dono, generumque in posterum adscisco, et inter affines meos.* His Cineitis sermonibus universus consessus applausit. Ipse vero ad nuntium Bajazitis hocce responsum dedit: *Renuntia hero tuo generum mihi ex Albanis, cujus gentis ipse quoque est, adscivisse; mancipium pecunia emptum, paris etiam ac ipse conditionis, verum ipso juniorem et prudentiorem.* Nuntius igitur Bajazitis intellectis ejusmodi verbis, ad herum reversus omnia refert, qui deinceps adversus Cineitem odio capitali exarsit: occasione demum, D quam avide expetebat, oblata, injuriam spretæ affinitatis ultus, captum Audulam apud Nymphæum resectis testiculis eunuchum fecit. Redeamus autem ad historiæ seriem.

Mahometes Smyrnam profectus obsidione eam cingit. At Rhodi magnum Magistrum illic invenit cum tribus triremibus, castrum, quod a Temyre eversum fuerat, invito etiam Cineite instaurantem. Cum vero Mahometis Smyrnam adventus fama diffusa fuisset, ad illum conveniunt omnes insularum vicinarum duces duabus de causis: cum prop-

Ismaelis Bullialdi notæ

(75) *Πυκτακοκομιστοῦ.* Phavorinus, Πυκτὸς πίναξ παρ' Ὁμήρῳ τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τοῖς ὕστερον δηλοῖ. Πυκτός *apud Homerum abacum seu tabulam significat, apud recentiores epistolam.*

ter ipsius bonam mansuetamque indolem, viresque cæteris superiores, tum propter Cineitis fraudes et deprædationes. Accesserunt ergo Phocæarum principes, partim itinere terrestri, partim mari vecti. Carmianus Phrygiæ superioris princeps, Mantachias Cariæ, Mitylenes Regulus triremibus delatus, Chii quoque dominus **59** et ipse nave advectus; jamque illic aderat magnus Rhodi magister. Cuncti isti, ut colerent eum, illuc sunt profecti, ut etiam gratularentur ipsi de Cineitis pessumdato; quos omnes fraterna amicitia complexus est. Per decem dies oppugnata Smyrna, insularibus omnibus, pro virium modo singulis, auxilia navalia ferentibus adversus obsessos: decimo die Cineitis mater, et uxor ipsius cum liberis urbe excedunt, et ad Mahometem supplicantium habitu accedunt, veniam erroris ac criminis admissi orantes. Ab iis traditam Smyrnam recepit, deinde multis in locis muros solo æquavit, propugnacula quoque et turres partim diruit, incolisque habitandam mœnibus nudatam permisit. Interea magnus Rhodi magister turrim quamdam capacissimam ad portus ingressum ædificabat, jamque supra altitudinis semissem illam erexerat: cum Turci, Mahometis jussu, noctu eam radicitus demoliti sunt. Mane cum facinus cognovisset magnus Rhodi magister, id ægre ac graviter ferens ad principem Mahometem accessit, longamque orationem ad ipsum habuit: in medium adducens, quod, dum regioni illi imperasset Atines, castrum illud impensis Rhodiorum constructum sit. Sin minus locum dederit ei instaurando, difficilia utrinque jurgia intercessura inter dominationem ipsius et beatissimum papam: fore etiam ut ingens exercitus ab occiduis partibus profectus ditionis ejus magnam partem devastet ac evertat. Mahometes hisce sermonibus æquo animo auditis, nihil inclementius respondit. Recens enim adhuc Turcorum animis inhærebat memoria eorum quæ a Scythis, in eos severe ac aspere animadvertentibus, passi erant: *Ego quidem, inquit, o pater, erga omnes Christianos liberalis ac magnificus esse cupiebam. Regium enim hoc præcipue est, bonos beneficiis locupletare, pravos pœnis subjicere, etiamque subditorum utilitati studere. Sane cum in has regiones advenissem, multi coram me se stiterunt Musulmani, qui animum nostrum ad id incitarunt hac ratione ducti; quamvis Temyr in Asia nihil, quod utile sit, patraverit, insigne tamen servatæ Ioniæ monumentum posuit, eversa ac diruta arce, quæ Smyrnæ imposita erat: omnes enim servilis conditionis Iones, in illam arcem confugientes liberi evadebant. Qui vero terrestre iter*

A διὰ τὴν αγαθότητα, καὶ ἡμερότητα, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν τῆς δυνάμεως τοῦ Μαχουμὲτ, καὶ διὰ τὸ πανοῦργον καὶ ληστρικὸν τοῦ Τζινεῆτ. Οἱ τῶν Φωκαιῶν οὖν ἔξαρχοι οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης· ὁ Καρμιὰν τῆς ἄνω Φρυγίας, ὁ Μανταχίας Καρίας, ὁ Μιτυλήνης διὰ τριήρεων, ὁ Χίου καὶ αὐτοὶ [αὐτὸς] διὰ τριήρεος, ὁ Ῥόδου καὶ ἦν ἐκεῖ, ἅπαντες εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ καὶ συνδρομὴν ἕνεκα τῆς καταλύσεως τοῦ τυράννου· καὶ τοὺς ἅπαντας ἀσπασίως ὡς ἀδελφοὺς ἠσπάσατο. Ποιήσας οὖν ἡμέρας δέκα πολεμῶν τὴν Σμύρναν, καὶ συμβοηθοῦντες ὡς δυνατὸν καὶ οἱ τῶν νήσων διὰ θαλάσσης, ἐν τῇ δεκάτῃ ἐξῆλθεν ἡ μήτηρ τοῦ Τζινεῆτ σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν τῷ Μαχουμὲτ αἰτοῦντες συγχώρησιν τῶν ἐπταισμένων.
B Παρέδωκαν οὖν τὴν Σμύρναν, καὶ παραλαβὼν αὐτὴν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη κατεάξας ἕως γῆς τὰ τείχη ταύτης, καὶ τοὺς προμαχῶνας, καὶ πύργους αὐτῆς καθελὼν ἐκ μέρους ἀφῆκε τοὺς οἰκήτορας κατοικεῖν ἀπεριφράκτους. Ὁ μέγας δὲ μαγίστωρ (76) ἦν οἰκοδομῶν πύργον ἕνα παμμεγέθη ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος, ἀναβιβάσας αὐτὸν ὑπὲρ τὸν ἥμισυν. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ διὰ τῆς νυκτὸς κελεύσας τοῖς Τούρκοις ἤρειψαν ἀπὸ βάθρων. Πρωΐας δὲ ἰδὼν ὁ μαγίστωρ τὸ γεγονὸς, καὶ δεινοπαθήσας ἦλθεν εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ πολλοὺς λόγους εἰπὼν, καὶ παραστήσας πῶς τὸ φρούριον ἐκτίσθη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἀτὴν διὰ ἀναλωμάτων τῆς Ῥόδου· καὶ εἰ μὴ δώσει χώραν τοῦ ἀνοικοδομηθῆναι, ἔσονται σκάνδαλα ἀνὰ μέσον ἡγεμονίας αὐτοῦ καὶ τοῦ μακαριωτάτου
C πάππα. Καὶ ἐλεύσεται δύναμις μεγάλη ἀπὸ τὰ ἑσπέρια μέρη, καὶ ἀφανιεῖ πολλοστὸν μέρος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ πράως φέρων τοὺς λόγους αὐτοῦ εὐήθως ἀπεκρίνατο. Ἦν γὰρ ἀκμὴν κρατοῦσα ἡ τῶν Σκυθῶν παιδεία, καὶ τιμωρία ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Τούρκων· *Ἐγὼ μὲν, πάτερ, ἐβουλόμην εἶναι πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου Χριστιανοῖς μεγαλόδωρος καὶ φιλότιμος· καὶ γὰρ τὸ τῆς ἡγεμονίας ἴδιον τοῦτ' ἐστὶ, τὸ τοὺς καλοὺς εὐεργετεῖν, καὶ τοὺς πονηροὺς τιμωρεῖν· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ὑπηκόου συμφέρον δεῖν πραγματεύεσθαι· ἐλθὼν γὰρ ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις, εὗρον πολλοὺς τῶν Μουσουλμάνων παροτρύνοντάς μου καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, λέγοντας· Εἰ*
D *καὶ οὐδὲν χρηστὸν εἰργάσατο ὁ Τεμὴρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ τὸ διαφθεῖραι καὶ ἐρείπιον ἀφεῖναι τὸ πολίχνιον τὸ ἐν Σμύρνῃ, μέγα μνημόσυνον ἀνέθηκε τῇ Ἰωνίᾳ· οἱ γὰρ ἐν τύχῃ δουλείας Ἰωνεῖς δουλεύοντες πάντες εἰς ἐκεῖνο καταφεύγοντες ἐλευθερίας ἐτύγχανον· καὶ οἱ ἐν τριόδοις διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ πελάγους ἐν θαλάσσῃ πλέοντες διὰ τῶν ληστρικῶν ἀκατίων πάντες τύχῃ*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(76) *Ὁ δὲ μέγας μαγίστωρ.* Magnus magister militiæ Hierosolymitanæ tunc fuit frater Philibertus de Nailaco natione Gallus, et antequam magnus magister electus fuisset, Aquitaniæ prior. Creatus fuit sociorum suffragiis anno 1396, ut lib. IV tradit Jacobus Bosius, anno 1409. Pisas appulit, ad concilium proficisci cogitans, et Constantiensi interfuit. Rhodum deinde rediit anno 1420, et sequenti 1421 obiit, ut idem Bosius lib. V testatur. Verum de illius incepto Smyrnæ castrum iterum excitandi, deque cum sultano Mehemete colloquiis verbum nullum facit.

A *δουλείας ἐδεσμοῦντο, καὶ ἦν ἄσπονδος ἔχθρα τῶν φρερίων ἔν τε ἠπείρῳ, ἔν τε θαλάττῃ μετὰ τῶν Τούρκων. Ἐμακαρίζετο οὖν διὰ τοῦτο ὁ ἀσεβὴς Τεμύρ. Νῦν δὲ βούλει τοῦ εἶναί με ἀσεβέστερον τοῦ τυράννου ἐκείνου; οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι. Πλὴν γενέσθω καὶ τὸ σοὶ βουλητὸν, καὶ τὸ παρὰ τῶν Τούρκων αἰτηθὲν ἀσάλευτον· δίδωμί σοι ἐν τοῖς ὁρίοις Καρίας καὶ Λυκίας τόπον ὅσον βούλει, καὶ ἄπελθε οἰκοδομήσων, ὁποῖον βούλει πολίχνιον.* Τότε ὁ μέγας μαγίστωρ ἐνωτισθεὶς τοὺς λόγους τούτους, εἴρηκε πρὸς τὸν Μαχουμέτ· *Ὦ ἡγεμὼν, δός μοι τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τόπων μέρος, καὶ μή με ἀποπέμψῃς ἐν ἀλλοτρίαις ἐπαρχίαις.* Ὁ δὲ ἡγεμὼν, *Ἐκ τῶν ἐμῶν δίδωμί σοι, κἀγὼ τῷ Μανταχίᾳ ἐδωρησάμην* B *τὴν ἐπαρχίαν, καὶ μή σοι μελέτω περὶ τούτου.* Αἰτήσας δὲ πρόσταγμα, καὶ λαβὼν ἀπῆλθεν· ὁμοίως καὶ οἱ Χίου, καὶ Λέσβιοι, καὶ Φωκαεῖς πάντες, τὰς αἰτήσεις αὐτῶν ἀσμένως προσδεξάμενος, καὶ πληρώσας τὰ θελήματα, ὁ ἡγεμὼν ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Τζινεήτ ἱκετικῶς δυσωποῦσα οὐκ ἐπαύετο, μέχρις οὗ εἰσακουσθεῖσα, ἠλευθέρωσε τὸν υἱὸν αὐτῆς τοῦ θανάτου. Ὃς καὶ ἐλθὼν, καὶ προσκυνήσας τὸν Μαχουμὲτ, ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ μηκέτι ἀτακτεῖν, ἀλλὰ πιστῶς διάγειν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ καὶ κυρίους, καὶ δεσπότας ἔχειν καὶ καλεῖν τοὺς ἐκ τῶν Ὀθμάνων καταγομένους, ἔδωκε τὴν ἐπαρχίαν τῷ υἱῷ Ἀλεξάνδρου τοῦ Συσμάνου (77), ὃν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν μετεσκεύασε· τὸν δὲ Τζινεήτ κελεύσας σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Θρᾴκῃ ἐλθεῖν, C καλῶς τὰ τῆς ἀνατολῆς φροντίσας εἰς τὴν δύσιν ἐπανέζευξε. Καὶ ἐν Καλλιουπόλει ἐλθὼν, στόλον ἀπαρτίζει κατὰ τοῦ δουκὸς Ναξίας (78), καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων νήσων, τῶν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα, αἰτιῶν αὐτὸν ὡς οὐ πρώην, οὕτω καὶ ἐν τῇ Σμύρνῃ, οὐκ ἦλθε προσαγορεύσων τῷ Μαχουμέτ. Ἀπάρας οὖν ἀπὸ τῆς Καλλιουπόλεως ὁ στόλος, ἔχων ἀμηραλὴν τὸν Τζαλισπέγην σὺν τριήρεσι καὶ διήρεσιν ὁμοῦ τριάκοντα ἦλθεν ἐν Ἄνδρῳ τῇ νήσῳ, ἐν τῇ Πάρῳ, ἐν Μύλῳ (79)· καὶ πολλοὺς τῶν νησιωτῶν ἀθροίσας, καὶ ζημίαν πλείστην ποιήσας, ἐπανέζευξεν.

A *illac capessebant, homines liberi quique mari navigabant, prædatoriis navibus intercepti sub servitutis jugum mittebantur, et hostiliter tam mari, quam terra in se invicem invehebantur fratres Rhodii equites et Turci. Hac de causa bene audiebat impius Temyr. Visne igitur, ut isto tyranno magis impie me geram? abhorret ab hoc animus.* 60 *Verumtamen ut tuæ libidini satisfiat, et Turcorum preces irritæ non evadant, concedo tibi locum, quam amplissimum volueris, in Cariæ et Lyciæ finibus; illuc te confer, et, prout libitum erit, arcem ædifica.* Mahometis sermones cum percepisset magnus magister, eum sic allocutus est: *Partem aliquam, o imperator, mihi largire intra imperii tui fines, neque me in alienum transmitte.* Cui occurrendo re- B spondit imp.: *Quod tibi concedo meum est, quippe ipse ego principatum Mantachiæ concessi, neque porro de his sis sollicitus.* Rogavit itaque magnus magister sibi rescriptum imperatorium dari: quod postquam obtinuit, inde discessit. Chii pariter et Lesbii, Phocæensesque abierunt, acceptis ab eo benignis responsis, super illis quæ petierant; quæcunque enim ab eo quæsivere consecuti sunt, et pacifice ab eo dimissi. Interim Cineitis mater supplicare ipsi non cessavit, donec alloquendi se copiam ei fecisset, et a mortis pœna filium ejus exsolvisset. Cineites etiam se coram Mahomete stitit, eumque adoravit, et jurejurando se obstrinxit in posteram nullas res novas moliturum, sed in fide mansurum per totum vitæ C tempus: dominosque et heros re ac nomine agniturum eos qui ab Othmanica gente genus ducunt. Provinciæ istius administrationem credit Mahometes Alexandri Susmani filio, quem ad impiam superstitionem suam seductum traxerat. Jussit quoque Cineitem se in Thraciam sequi: rebusque in oriente optime constitutis in occiduas partes perrexit. Calliopolim ingressus classem instruit adversus Naxi insulæ ducem, cæterasque, ejus parentes imperio, Cycladas insulas. Objiciebatur ei, quod ad Mahometem nuper non convenisset, nec officiis exhibitis coluisset; ut nec Smyrnam antea eum salutaturus accesserat. Egressa Callipoleos portu tota classis triremium ac biremium simul triginta, cui amiralius, id est Archithalassus, præerat Giali Begus, Andrum insulam, Paron et Mylon appulit: multisque insularibus captis, illatoque gravi damno discessit.

Οἱ δὲ Βενετικοὶ μαθόντες τὸ γεγονὸς οὐχ ὑπέμειναν. Ἦν γὰρ ὁ Δούκας πρὸ πολλοῦ τοῖς Βενετικοῖς

D At Veneti tantam injuriam non tulere: ille quippe Naxi dux jamdiu in Venetorum fidem et amicitiam

Ismaelis Bullialdi notæ

(77) *Τῷ υἱῷ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σουσμανοῦ.* Susmanus ille Mysiæ inferioris dux fuit, a Bajazite vivus captus, et in carcerem detrusus. Ut vitam impetraret, filius patri cognominis musulmanissavit, quod a Leunclavio lib. v scriptum est. Susmani quoque, lib. I, Laonicus mentionem habet. Cantacuzenus meminit etiam lib. III, cap. 2, Sismani; qui Michaelis Mysorum regis filius erat, qui ad Turcos primum, deinde Constantinopolim profugit. Illum repetebat Alexander Mysorum rex qui Michaeli successerat.

(78) *Κατὰ τοῦ δουκὸς Ναξίας.* Leunclavius de illo bello et prælio nihil habet. Laonicus, lib. IV, non longe a fine, more suo confuso et intricato illud narrat, et classis Venetæ ducem fuisse Petrum Lauredanum asserit. A Duca dissentit in eo quod scripsit de Venetis, Τήν τε Λάμψακον πολιορκίᾳ παρέστήσαντο, καὶ φυλακὴν ἐγκατέλιπον· καὶ αὐτοὶ ᾤχοντο ἐπ' οἴκου ἀποπλέοντες. *Lampsacum deditione acceperunt, impositoque præsidio, domum renavigarunt.* Ducas ipsos frustra tentasse scribit, et Constantinopolim navigasse. Phranzes, lib. I, cap. 31, paucissimis verbis de illo bello disserit, ducemque classis Venetæ Petrum Lauredanum fuisse notat.

(79) *Ἐν τῇ Πάρῳ καὶ Μύλῳ.* Juxta hodiernam pronuntiationem scripsit Μύλῳ, cum Μῆλον antiqui dixerint, Latini *Melum*.

venerat, illorumque vexillo et insignibus se tutabatur. Vere itaque adventante triremes decem ipsi instruxerunt, quas in statione habuerunt in sinu Adriatico, circa Eubœam, Cretam et Cycladas insulas. Triremes porro septem Tenedum usque navigarunt, ita ut in hostium conspectum venirent: faucibus deinde Hellesponti superatis, Lampsacum usque pervenere. Turcica tunc classis supra modum instructa, stationem habebat in portu Callipoleos. **61** Deprehenso interim velo uno exiguo, quod e Constantinopoleos portu solverat, quodque Turcicum conjiciebant Venetæ classis duces: triremem unam ad illud navigium invadendum mittunt. Id cum Turci conspexissent, rati unum e suis esse, quod insequebantur, Veneti illius tutandi causa triremem unam in altum vela facere jubent. Lesbium porro erat Constantinopoli profectum. Veneti itaque cernentes Turcicas triremes portu exire, ad catenæ instar ordine servato, in ipsas feruntur: et, cum classicum cecinissent, pugnam ineunt. Primo impetu triremem amiralii Giali Begi appellunt, in eamque irruentes omnes promiscue ferro cædunt, ipsumque Giali Begum membratim conciderunt. Alius deinde in aliam irruit et insilit: omnibus denique triremibus captis, immaniter Turcos frustulatim discindunt, spectantibus eorum conjugibus et liberis Callipoleos littore, quod a loco, ubi pugna commissa est, milliari uno distat. Inclinato jam die Veneti receptui canunt, triremesque septem et viginti Turcicas cum suis in Tenedum insulam velis pansis deducunt. Portumque ingressi, omnibus accurate perpensis et perspectis Turcos omnes seorsim contractos confodere. In Christianos aliter anquisitum: qui enim captivi vinctique in triremibus detinebantur, iis vita concessa est. Illi vero, qui accepta mercede, aut quovis alio præmio ducti, operam suam sponte locaverant, cuncti in insula Tenedo suspendio affecti sunt. Tuncque cernere erat per totum insulæ ambitum furcas ad instar vitium dispositas, ab eis dependentia, veluti racemos, cadavera. Ubi Cretam appulerunt triremes Venetæ, Christiani captivi remiges partim per eam insulam distributi, partim per Eubœam sparsi, Venetias quoque partim transvecti sunt. Post exactam deinde hiemem, ineunteque vere classis Veneta portu Venetiarum iterum solvit, et Hellespontum ingressa turrim, quæ Lampsaci erat a Musulmano exstructa, tentat. E triremibus itaque eam Veneti oppugnant et quatiunt, cum in littus exscendere nequivissent. Aderat enim illic Chamzas, Bajazitis Mesazontis frater, cum exercitu decem millium et amplius millium, qui Venetorum incessum observabat. Qui cum suos conatus irritos cernerent, Constantinopolim abiere, turris obsidione omissa: quam semidirutam ac quassatam reliquerunt: tecto ipsius a vertice ad imum decusso, et ad

A ὑποκύπτων, καὶ τὴν σημαίαν αὐτῶν φέρων· καὶ καταλαβόντος τοῦ ἔαρος ηὐτρέπισαν καὶ αὐτοὶ τριήρεις δέκα· καὶ προσέχοντες ἦσαν τὸν Ἀδριανοῦ κόλπον (80), Εὔβοιαν, Κρήτην, καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους· ἐλθοῦσαι δὲ τριήρεις ἑπτὰ μέχρι Τενέδου, ἠβουλήθησαν ἐμφανεῖς γενέσθαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰσελθόντες τὴν Ἑλλήσποντον διέβησαν μέχρι Λαμψάκου. Καὶ δὲ τριήρεις τῶν Τούρκων ἵσταντο ἐν τῷ λιμένι Καλλιουπόλεως ἕτοιμαι εἰς ἐξοχήν. Αἱ τριήρεις δὲ τῶν Βενετικῶν ὁρῶσαι ἱστίον ἓν σμικρὸν κατερχόμενον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν, καὶ δοκοῦντες Τουρκικὸν εἶναι, στέλλουσι μίαν τῶν τριήρεων τοῦ λαβεῖν αὐτό. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ὁρῶντες τὸ δρώμενον, καὶ εἰκάζοντες τὸ διωκόμενον αὐτῶν εἶναι, B ἐξῆλθε καὶ ἐξ αὐτῶν ἑτέρα τριήρης, δεφενδεῦσαι θέλων αὐτό. Ἐκεῖνο δὲ ἦν Λέσβιον πλοῖον κατερχόμενον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν. Ἰδόντες δὲ οἱ Βενετικοὶ τὰς τριήρεις τῶν Τούρκων, δίκην ὁρμαθοῦ ἐξιούσας, ὥρμησαν κατ' αὐτῶν, καὶ τὸ ἐνυάλιον ἤχησαν, συνεπλάκησαν. Πρῶτον μὲν δὴ προσκρούσαντες τὴν τοῦ ἀμιραλῆ Τζαλίσπεγι τριήρη, ἅπαντας ἀφειδῶς ἐξεθέρισαν, καὶ αὐτὸν Τζαλίσπεγιν μεληδὸν κατέτεμον· εἶτα ἄλλος ἄλλην ἐπεμβαίνοντες πάσας παρέλαβον, ἀνηλεῶς κατατέμνοντες τοὺς Τούρκους ἐνώπιον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων αὐτῶν, μακρὰν ἀπέχοντες τὴν ἐν Καλλιουπόλει ξηρὰν ὡς μίλιον ἕν. Οἱ δὲ Βενετικοὶ ἤδη πρὸς ἑσπέραν τοῦ πολεμεῖν σιγήσαντες, καὶ τὰς τριήρεις τῶν Τούρκων ὡς κζ' τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὰς αὐτῶν πτερώ- C σαντες, κατῆρσαν εἰς Τένεδον νῆσον. Κἀκεῖ ὁρμισθέντες ἐν τῷ λιμένι, καὶ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς, καὶ χωρίσαντες τοὺς Τούρκους ἅπαντας ἔσφαξαν. Εἰς δὲ τοὺς Χριστιανοὺς ἑτέραν ἔρευναν ἐρευνήσαντες· καὶ τοὺς μὲν ἀγγαρικῷ τρόπῳ εἰσαχθέντας ἐν τῷ στόλῳ, τὴν ζωὴν ἐδωρήσαντο, τοὺς δὲ διὰ προσόδου καὶ τῆς τυχούσης προνοίας πάντας ἀνεσκολόπισαν ἐν τῇ Τενέδῳ. Καὶ ἦν ἰδεῖν γυρόθεν τὴν πᾶσαν νῆσον ὡς ἀμπέλους τὰς φούρκας, καὶ ὡς βότρυας τοὺς ἐν αὐταῖς κρεμαμένους. Αἱ δὲ τριήρεις κατελθοῦσαι ἐν Κρήτῃ τοὺς μὲν ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ, τοὺς δὲ ἐν Εὐβοίᾳ, τοὺς δὲ ἐν Βενετίᾳ διέσπειραν, καὶ ἠρημένους ἐρέτας Χριστιανοὺς ὑπάρχοντας. Χειμῶνος δὲ παρελθόντος, καὶ τοῦ ἔαρος ἀρχομένου πάλιν ἀπὸ Βενετίας τριήρεις· καὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ εἰσελ- D θοῦσαι ἠβουλήθησαν παραλαβεῖν τὸν πύργον τὸν ἐν Λαμψάκῳ ὃν ἀνήγειρεν ὁ Μουσουλμὰν, καὶ διὰ θαλάσσης ἀκροβολισμοὺς ποιήσαντες, διὰ ξηρᾶς οὐκ ἠδυνήθησαν ἐξελθεῖν· ἦν γὰρ προσέχων ὁ Χαμζᾶς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παγιαζῆτ τοῦ Μεσάζοντος, σὺν στρατῷ χιλιάδας δέκα καὶ πλέον. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Βενετικοὶ μηδὲν μηδὲν ἀνύοντες, ἀφίεσαν αὐτὸν, καὶ εἰς Κωνσταντίνου ἔπλεον, καταλιπόντες αὐτὸν ἡμίθραυστον, καὶ τὸ στέγος αὐτοῦ καταβάλλοντες, ἀπὸ κάτωθεν ἕως ἄνω, κοσκινηδὸν κατετρύπησαν. Τότε ὁ Χαμζᾶς ἰδὼν τὰς τριήρεις ἐκλειπούσας, αὐτὸς τοὺς Τουρ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(80) Ἀδριανοῦ κόλπον. Improprie appellat Adriani sinum. Mare Adriaticum ab urbe Hadria nomen habet, non ab Adriano. Notandum porro per sinum Adriaticum hic intelligi mare Ionium, quod Siciliam et Peloponnesum interfluit: et hodie a nautis *il Golfo* adhuc appellatur.

κους κελεύσας ἕως θεμέθλων κατέῤῥαξεν εἰπών· A Ἄνευ κέρδους οὐ πρέπον ἐστὶν ὄνειδος κερδᾶναι. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ τὸν Τζινεὴτ περάσας ἐν Καλλιουπόλει, δέδωκεν αὐτῷ πρόνοιαν ἐν τοῖς μέρεσι Νικοπόλεως ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Δανούβεως, παραγγείλας αὐτὸν φυλάττειν τὰς ἄκρας καλῶς, καὶ ὑπερμαχεῖν ἕνεκα τῶν Μουσουλμάνων.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις (81) ἠγέρθη τις τῶν Τούρκων ἰδιώτης καὶ ἄγροικος ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ ὄρους, τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐμβολῇ τοῦ κόλπου τῆς Ἰωνίας, ὃ κοινῶς καλοῦσι Στυλάριον (82), πρὸς ἀνατολὴν καταντικρὺ Χίου. Καὶ ἐδίδαξε τοῖς Τούρκοις ἀκτημοσύνην, καὶ πλὴν τῶν γυναικῶν τὰ λοιπὰ πάντα κοινὰ ἐδογμάτισε, καὶ τροφὰς, καὶ ἐνδύματα, καὶ ζεύγη, καὶ ἀρούρας. *Ἐγὼ εἰς τὸν σὸν οἶκον* B *ὡς ἐμὸν, σὺ δὲ εἰς τὸν ἐμὸν ὡς σὸν, πλὴν τοῦ θήλεος μέρους.* Πλανήσας δὲ τοὺς πάντας ἀγροίκους ἐν αὐτῷ τῷ δόγματι, ὑπούλως ἐπραγματεύετο καὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν φιλίαν. Ἐξέθετο γὰρ δόγμα, *Ὅστις τῶν Τούρκων εἴποι, ὅτι Χριστιανοὶ οὐχ ὑπάρχουσι θεοσεβεῖς, οὗτος ἀσεβής ἐστι.* Καὶ πάντες οἱ ὑπήκοοι τοῦ φρονήματος αὐτοῦ, συναντῶντές τινα τῶν Χριστιανῶν ἐφιλοξένουν, καὶ ὡς ἄγγελον τοῦ Θεοῦ ἐτίμων· αὐτὸς δὲ καθ' ἑκάστην ἐν Χίῳ οὐ διέλιπε στέλλων ἐν τοῖς ἡγεμόσι, καὶ τοῖς κλήρου τῆς Ἐκκλησίας κατειλεγμένοις ἀποστόλους, μηνύων αὐτοῖς τὸ αὐτοῦ φρόνημα, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι τῶν ἁπάντων, εἰ μὴ ἐν τῇ ὁμονοίᾳ τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν. Ἔτυχε δὲ τῷ καιρῷ C ἐκείνῳ κατοικεῖν ἐν τῇ νήσῳ ἀναχωρητὴν ἕνα Κρῆτα γέροντα, ἐν τῇ μονῇ τῇ καλουμένῃ Τουρλωτῇ. Καὶ στείλας ὁ ψευδαββᾶς ἐκεῖνος δύο τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τῶν μονοχιτώνων, ἔχοντας τὴν κεφαλὴν κατεψιλωμένην ἀσκεπῆ, καὶ τοὺς πόδας χωρὶς σανδάλια, καὶ πῖλον ἕνα μονοχιτωνίσκον ἐνδεδυμένους προσαγορεύων αὐτὸ, καὶ μηνύων, ὡς ὅτι *Κἀγὼ συνασκητής σού εἰμι, καὶ τῷ Θεῷ ᾧ λατρεύεις, ἐκείνῳ κἀγὼ τὴν προσκύνησιν φέρω, καὶ μετὰ σοῦ εἰμι νύκτωρ διαβαίνων ἀψόφῳ ποδὶ τὸ πέλαγος.* Ὁ δὲ ἀληθὴς ἀββᾶς πλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ ψευδαββᾶ, ἤρξατο καὶ αὐτὸς ἀλλόκοτα ὑπὲρ ἐκείνου φθέγγεσθαι, λέγων, ὅτι *Ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ σχολάζων, καὶ αὐτὸς συνασκητής μου ἐγένετο· καὶ*

cribri modum pertuso. Confestim vero Chamzas, ubi classem Venetam recessisse vidit, jussit Turcos turrim funditus evertere, hac ratione adducta, non decere sine lucro et utilitate **62** contumeliam referre. Per id tempus Mahometes Cineitem Callipoli transmissum præfecit Nicopoli ad Danubium sitæ, hortatus ipsum ut limites imperii strenue tueretur, et Musulmanos ab exteris propugnaret.

Eodem etiam tempore Turcus quidam simplex et agrestis innotuit in regione montis, qui sinus Ionii ostio adjacet, et vulgo Stylarius appellatur, Chio insulæ ad ortum objectus. Docebat ille Turcos paupertatem *voluntariam*; omniaque, præter uxores, annonam, vestes, currus et arva communia esse debere prædicabat. *Ego*, aiebat, *tua domo, ut mea, utor; tu mea, ut tua, uteris, salva uxoris reverentia.* Cumque in istud dogma omnes agrestes pertraxisset, clam ac subdole in Christianorum amicitiam venire satagebat. Hocce etenim effatum evulgavit: *Quicumque Turcus dixerit Christianos non esse erga Deum religiosos, hic impius habeatur.* Quotquot igitur præceptis ejus obsequebantur, quemcunque Christianum, in quem incidissent, benigne amplectebantur et suscipiebant, eique tanquam angelo Dei honorem habebant. Ipse vero quotidie nuntios mittere magistratibus Chiis, et præcipuis eximiisque inter clericos propositum suum ipsis manifestans, profiterique non aliter omnes salvari posse, nisi in fidei Christianæ communione. Contigit etiam sub id tempus anachoretam quemdam Cretensem, in insulæ illius monasterio, quod Turlotæ dicitur, monasticam vitam agere. Ad hunc falsus ille abbas misit binos apostolos suos unica veste indutos, capite nudo ac raso, pedibusque sandaliis non opertis, rhenone unico vestitos incedentes, per quos talia ipsi significat: *Ego, sicut tu, idem asceticæ vitæ institutum sequor, eumdem Deum, cui tu servis, veneror; ad te de nocte sine strepitu venio mare pedibus trajiciendo.* Verus itaque abbas, ab impostore illo falso abbate deceptus, cœpit et ipse absurda de illo prædicare his verbis: *Dum Sami morarer, mecum asceticam vitam ipse egit; nunc per dies singulos trajiciens mecum versatur, et simul colloquimur*, aliaque fabularum monstra effutiebat coram me, qui hæc scribo.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(81) *Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.* Hanc de D nova secta historiam persequitur Leuncl. lib. XII, et in *Annal. Turc.* Bedredinis Semavinæ F. nomen nostro ignotum est, sicut etiam monachus Cretensis Leunclavio ignotus. Magna singularique prudentia sultani Mehemetis huic nascenti sectæ itum obviam, quæ seditiones et tumultus excitasset: quales postea contigerunt sub Soleimano anno 1526 in Asia minore excitati, ut lib. XVIII Leuncl. notat.

(82) *Ὃ κοινῶς καλοῦσι Στυλάριον.* Nautæ Itali in tabulis suis nauticis loci illius nomen, *Capo Stylari*, eumque a Smyrna milliaribus 40, Phocæa veteri, *Foia Vecchia* milliaribus 20, a Chii sancta Panagia milliaribus 10. distare asserunt. Dominicus Marius Niger in Comment. Asiæ primo, disserens de Chersoneso Chalcitide, talia scribit: *In cujus altero cornu promontorium est Numantis* (Mimantis dicendum erat) *quod recentiores caput Stilari appellant.* Antiquis temporibus Μέλαινα, ut Strabo lib. XIV refert, appellabatur, inque eo promontorio latomiæ molarium lapidum erant; quæ appellatio antiqua hodiernæ Turcicæ respondet: appellatur enim hodie Kara-borru, Kara-bornu vulgo pronuntiatur, id est, niger nasus, seu nigrum promontorium. Fallitur Leunclavius, lib. XII cit. qui Caraboru, vel Caraburum Lyciæ oppidum, Turcicamque appellationem inde derivatam putat. Caraborum, ubi secta illa increverat, in Aidinensi ditione situm est, cui Adin seu Atin imperaverat, cujus pars Ionia fuit. Cara-borum illud seu Caraboru promontorium est altissimum, quod sinum, cui Smyrna adjacet, intrantibus ad dextram objacet.

Susmani ergo filius nobis supra memoratus, qui a Mahomete provinciæ gubernandæ impositus erat, conscripto exercitu adversus illum falsum abbatem contendit: verum angustias Stylarii montis superare haud penes eum fuit. Stylarii incolæ contra agmine facto, collectis supra sex millia militibus, stantes ad angustias et aditus fere impervios, totum exercitum cum ipso duce Susmano deleverunt. Confestim turba omnis quæ Perceligiam Mustapham, falso enim abbati hoc nomen erat, sequebatur, spes suas in **63** istum impostorem collocavit, nomen illius supra prophetas laudibus extollendo; ab iis deinde decretum, caput pileo, qui *sarculas* dicitur, non tegere: sed una tantum veste indui, sub dio agere, potiusque Christianis, quam Turcis adhærere. Rebus ita gestis Lydiæ gubernatori Hali Bego dat in mandatis Mahometes, ut cum universis Lydiæ et Ioniæ copiis in Stylarios moveat: Stylarii iterum viarum aditus, montiumque angustias occupant: cumque copiarum hostilium maxima pars fauces illas ingressa esset, ab agrestibus omnes fere occisi sunt, ut vix cum paucis Halibegus salvus Magnesiam evaserit. Hanc acceptam cladem cum audivisset Mahometes, filium suum Moratem etiamnum impuberem, annosque duodecim solummodo natum illuc mittit, eique comitem adjungit Bajazitem Mesazontem. Hi collectis universis copiis Thraciæ, Bithyniæ, Phrygiæ, Lydiæ et Ioniæ per arctas illas vias aditu difficillimas magna vi irrumpunt: obvios omnes sine discrimine cædunt, senes et infantes, viros et mulieres, utque verbo dicam, in omnem ætatem immaniter sævitum est: donec ad montem perventum, quem tuendum isti monochitones (id est una veste utentes) susceperant. Pugnatum illic acerrime, innumeris, qui Morati militabant, cadentibus, quo usque omnium illorum cum suo falso abbate deditio secuta est. Comprehensos vinctosque Ephesum cunctos abduxere, ubi impostorem illum, quamvis variis tormentis subjectum, intrepidum nihilominus experti sunt, inque sua opinione constantem ac pertinacem. Illum igitur camelo imponunt in cruce extensum, manibus expansis, clavisque tabulæ affixis, ac velut ad triumphi speciem per urbis medium transvexere. Hujus etiam discipulos qui doctoris sui errores abnegare noluerunt, ipso intuente cunctos confodiunt: quorum alia verba exaudita non sunt, præter ista *Tete sultan eris*, hoc est, *Domine abbas accelera*, quibus p olatis illico mortem alacres oppetivere. Per aliquod

A *νῦν ἡμέραν παρ' ἡμέραν διαβαίνων συνομιλεῖ μοι*· καὶ ἄλλα τινὰ τέρατα, ἃ ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ γράφοντος ἔλεγε. Ὁ δὲ τοῦ Μαχουμὲτ ἐπίτροπος, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ὁ τοῦ Σουσμάνου υἱὸς (83), ὃς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἡγεμονίας αὐθέντευε, στρατὸν ἀθροίσας, καὶ ἐλθὼν κατ' αὐτοῦ, οὐκ ἠδυνήθη διαβῆναι τὰ στενωπὰ τοῦ Στυλαρίου. Οἱ δὲ Στυλάριοι εἰς ἓν συναχθέντες, καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους ὄντες εἰς τὰ δύσβατα στάντες, ἅπαντας τοὺς σὺν τῷ Σουσμάνῳ κατέσφαξαν, καὶ αὐτὸν ὁμοῦ τὸν Σούσμανον. Τότε οἱ τοῦ Περκλιτζία Μουσταφᾶ, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο, τὴν αὐτῶν ὑπόληψιν ἐν τῷ ψευδαββᾷ στερεώσαντες, καὶ ὑπέρτερον προφήτου τοῦτον ὑμνήσαντες, ἐξέθεντο δόγμα τοῦ μὴ ἐνδύεσθαι τὴν κεφαλὴν, πῖλον, ὃ καλοῦσι ζαρκουλᾶν· ἀλλὰ B ζῆν μονοχίτωνα καὶ ἀσκεπῆ βίον, καὶ προστίθεσθαι πλέον Χριστιανοῖς ἢ Τούρκοις. Μετὰ δὲ ταῦτα μηνύει ὁ Μαχουμὲτ τῷ ἐπάρχῳ Λυδίας Ἀλίπεγι, τοῦ στρατεῦσαι σὺν πάσῃ δυνάμει Λυδίας καὶ Ἰωνίας κατὰ τῶν Στυλαρίων· οἱ δὲ Στυλάριοι πάλιν φυλάξαντες τὰς ἐμβολὰς τῶν στενώδων, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ὑπεναντίων εἰσελθὸν πάντας οἱ ἀγροῖκοι ἐφόνευσαν, ὡς μόλις σὺν ὀλίγοις ὁ Ἀλίπεγις διασωθεὶς εἰς Μαγνησίαν ἧκε. Τότε ὁ Μαχουμὲτ μαθὼν τὸ δρᾶμα, πέμπει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωρὰτ παιδίον ὄντα δωδεκαετὲς, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Παγιαζὴτ Μεσάζοντα σὺν τῷ Θρᾳκικῷ στρατῷ· καὶ Βιθυνοὺς, καὶ Φρύγας, καὶ Λύδους, καὶ Ἴωνας πάντας ἀθροίσας, εἰσεισιν ἐν τοῖς δυσβάτοις ἐκείνοις τόποις σὺν δυνάμει C πολλῇ· καὶ ἀπαντῶντας πάντας ἀφειδῶς ἐξεθέριζε, γέροντας ὁμοῦ καὶ νήπια, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πᾶσαν ἡλικίαν ἀνηλεῶς ἔσφαττον· ἕως οὗ φθάσαντες ἐν τῷ ὄρει, ὃ εἶχον εἰς φυλακὴν οἱ μονοχίτωνες, καὶ κροτήσαντες πόλεμον, μετὰ πολλῶν τῶν πεσόντων ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Μωρὰτ ὑπὲρ ἀριθμὸν, παρεδόθησαν σὺν τῷ ψευδαββᾷ. Παραλαβόντες δὲ καὶ δεσμήσαντες αὐτοὺς ἦλθον εἰς Ἔφεσον, κἀκεῖ ἐξετάσαντες αὐτὸν διὰ πολλῶν τιμωριῶν, εὗρον ἀκλόνητον καὶ ἀμετάπτωτον τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Τότε σταυρώσαντες αὐτὸν, καὶ ἐπιθέντες καμήλῳ ἐκτεταμένας ἔχοντα τὰς χεῖρας, πεπερονημένας ἐν σανίσι διὰ τῶν ἥλων ἐθριάμβευσαν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Τοὺς δὲ μαθητὰς αὐτοῦ μὴ ἀπαρνησαμένους τὸ φρόνημα τοῦ D διδασκάλου αὐτῶν, πάντας ἐπ' ὄψει τούτου κατέσφαττον, οὐκ ἄλλο λέγοντες πλὴν τὸ, *Τετὲ σουλτὰν ἐρὴς* (84), ἤγουν, *Κύριε ἀββᾶς, φθάσον*. Καὶ τότε ἡδέως τὸν θάνατον ἐλάμβανον. Ἐκράτει γὰρ ἄχρι καιροῦ δόξα πολλῶν τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν, ὡς

Ismaelis Bullialdi notæ.

(83) *Ὁ τοῦ Σουσμανοῦ υἱός*. Historiæ Turcicæ, quas edidit Leunclavius, expeditionum ab Alexandro Susmano, et Hali-bego in sectæ novæ auctorem ejusque se luaces susceptarum non meminerunt; ultimæ, cujus Morates Mehemetis filius, et Bajazites Mesazon duces fuerunt, solummodo meminere. Illubenter enim Turci se victos fatentur; nec hactenus nisi semel atque iterum, prælio fractos fuisse se agnoscunt: bello nempe Temyriano et navali ad Naupacti, *Lepanto* vulgo, sinum, a fœderatis cum Veneta repub. principibus Christianis superati: quem porro Ducas Bercligiam Mustapham, Leuncl. Boruglusem Mustapham appellat.

(84) *Τετὲ σουλτὰν ἐρὴς*. Pronuntiatur *Dede*, qua appellatione viris sanctitate ac gravitate præstantibus venerationem exhibent. *Dede* Turcice *avum* significat. Dervisium quemdam ab ipsis *Sidik Dede* appellatum audivi, id est, *intime fidelem avum*, quod honoris causa ab ipsis factum: secundus enim a præsule Dervisiorum erat.

οὐ τέθνηκεν, ἀλλὰ ζῇ· ὡς καὶ τῷ ἀσκητῇ τῷ προειρημένῳ ἐντυχὼν ἐγὼ μετὰ τὸ ταῦτα γενέσθαι, καὶ ἐρωτήσας περὶ τούτου, τί ἄρα τὸ δοξάζον περὶ ἐκείνου; εἴρηκέ μοι, ὅτι ἐκεῖνος οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ περάσας ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ, ἐκεῖ καὶ ὡς πρώην αὐλίζεται· εἰς οὐδὲν ἐγὼ τὰς φαντασίας αὐτοῦ, οὔτε πιστεύσας, οὔτε κατὰ νοῦν λαβών. Ὁ δὲ Παγιαζῆτ λαβὼν τὸ παιδίον, καὶ διελθὼν τὴν Ἀσίαν, Λυδίαν, καὶ ὅσους ἐντυχὼν ἐν ἀκτημοσύνῃ ζῶντας Τουρκοκαλογήρους ἅπαντας πικρῷ θανάτῳ παρέδωκεν. Περάσας δὲ τὴν Φρυγίαν, καὶ τὸν πορθμὸν διαβὰς ἦλθεν ἐν Ἀδριανοῦ, παραστήσας τὸν υἱὸν Μωρὰτ τῷ πατρὶ Μαχουμὲτ νικητὴν τροπαιοῦχον. Τότε καὶ ὁ Μαχουμὲτ ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀμασείας καὶ τὰ πρὸς τὴν Καππαδοκίαν μέρη ἔτι νέῳ ὄντι, καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ πρακτικῶν ἕνα διοικητὴν τῶν πραγμάτων κατέστησε, Γεωργίτζπεγιν οὕτω καλούμενον.

A equidem tempus inter discipulos ejus opinio invaluit ipsum mortuum non esse, sed in vivis superare: talique errore implicitus tenebatur nobis memoratus asceta, quem istis transactis allocutus sum; cum enim interrogassem, quid de illo sentiret? respondit mihi eum non obiisse, sed in Samum insulam trajecisse, ubi pristinas sedes habuerat. Verum hujus deliramenta aspernatus, nullamque fidem adhibens, iis diutius attendere non sustinui. His demum rebus constitutis Bajazites adolescentem Moratem secum circumducens, peragravit Asiam et Lydiam, omnesque Turcocalogeros (*id* 64 *est monachos Turcos*) acerbis tormentis enecavit, quotquot in paupertate voluntaria viventes ipsi occurrerunt. Phrygia deinceps lustrata fretum trajecit, venitque B Adrianopolim, Moratemque salvum de hostibus triumphantem ad parentem suum Mahometem reduxit. Hic filio suo admodum juveni tunc Amasiam totamque Cappadociam gubernandam commisit, consiliario ac ministro adjuncto quodam e purpuratis, eoque rerum gerendarum apprime perito, qui Georgiz-Begus appellabatur.

CAPUT XXII.

Rhodi magnus Magister castrum Petronium in Cariæ finibus ædificat. Mahometes in Asiam trajicit, Caramanum invadit et in ordinem cogit. Mustapha Bajazitis F. innotuit, eisque se adiungit Cineites, qui a Mahomete prope Thessalonicam vincuntur. Mahometes istos qui Thessalonicam confugerant a Demetrio Leontario repetit. qui rem ad imp. rejicit. Manuel tradilurum se eos Mahometi negat. Mustaphas et Cineites a Leontario Constantinopolim mittuntur. inde in Lemnum uterque custodiendus relegatur. Mahometes Walachis bellum infert. Theologus quidam Philadelphius vir improbus ac perfidus. Mahometes inter venandum apoplexia affectus paucos post dies hemiplecticus factus moritur. Rationes ob quas Mahometes filium suum Amasiæ præfecerat. Bajazitis Bassæ erga Mahometem fidelis servi officia. Mahometis ad Bajazitem Bassam mandata. Mahometis mors quibus artibus per dies XL *occultata sit usque ad Moratis adventum.*

Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς μέγας Μαΐστωρ (85) ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει στόλον ἀπαρτίσας σὺν διήρεσι τρισί, καὶ νηῶν μέρος, τὴν ἅπασαν παρασκευὴν ἔνδον εἰσάξας, οἷον ἄσβεστον, λίθους ἀκρογωνιαίους, ξύλα, σανίδας, καὶ εἴ τι ἄλλο, τὸ πρὸς οἰκοδομεῖν κάστρον συμφέρον, ἐν τοῖς ἄκροις τῆς ἐπαρχίας Καρίας, ἐν ἑνὶ ἀκρωτηρίῳ ἐλθὼν φρούριον ἔπηξεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, Πετρόνιον αὐτὸ καλέσας. Καλῶς οὖν τὴν βάσιν πήξας, καὶ ἀρξάμενος κτίζειν τὰ τείχη, ἦκε καὶ ὁ Μανταχίας Ἐλιέξπεγιν σὺν δυνάμει πολλῇ, κωλύσειν μέλλων τὸ ἐπιχειρισθὲν ἔργον· ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσεν. Ἀπαρτίσας οὖν καλῶς τὸ φρούριον καὶ πύργους ἀεροβάμους ἁρμόσας, καὶ φρερίους ἔνδον φύλακας ἐγκαταστήσας, ἐπανῆκεν εἰς Ῥόδον· νόμους καὶ ἔθη ἐπαφεὶς τοῖς φύλαξι τοῦ φρουρίου, τοῦ νήφειν ἀεὶ καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ τὴν πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν εἰς τοὺς φυγάδας αἰχμαλώτους· τοῦ ἀντιλαμβάνειν, καὶ σώζειν αὐτοὺς εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἐλευθέρους γράφεσθαι παρὰ τοῦ ἁγίου Πέτρου (86)· ὃ καὶ νῦν μέχρι τὴν σήμερον σώζεται.

Eodem anno nobis supradictus magnus Rhodi Magister classem biremium trium, aliquot præterea navium instruxit: quibus imposuit omnem apparatam materiam, bitumen nempe, lapides angulares, ligna, asseres et si quid aliud opus ipsi esset C ad arcem in finibus Cariæ provinciæ ædificandam: profectusque designavit in quodam promontorio propugnaculum, quod, de Petri apostolorum principis nomine, Petronium appellavit. Fundamentis deinde solidis jactis, postquam in altitudinem mœnia assurgere cœpissent, cum multis copiis accessit Mantachias Eliez Begus, opus inchoatum disturbaturus: verum re infecta retro pedem tulit. Egregie igitur absoluto propugnaculo, turribus altissimis per ambitum munito, militibusque fratribus custodia illius commissa, Rhodum rediit magnus Magister. Discedens porro leges dedit custodibus, vivendique modum, ut sobrie semper vescantur vigilentque, sintque seduli ac prompti ad suscipiendos captivos fugitivos, tutumque eis receptum in arce D præbeant: appellenturque *sancti Petri libertini*: quæ appellatio ad hanc usque diem usurpatur.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(85) *Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς μέγας Μαΐστωρ* Philibertus de Nailaco appellatus.

(86) *Καὶ ἐλευθέρους γράφεσθαι παρὰ τοῦ ἁγίου Πέτρου.* Bosius, lib. IV *Hist. ord. Milit. Hierosol.* scribit anno 1399 Smyrnam a Temyre expugnatam: statimque magnum magistrum in Cariam cum classe navigasse: locum illic situ tutissimum inter sinus Ceramicum et Jasium, qui hodie *Golfo di San Pietro* appellatur, ubi quondam steterat Halicarnassus, occupavisse, et S. Petri castrum ædificavisse, de quo sic loquitur Bosius: *Il quale fu pot di gran gloria e riputazione a quest ordine e di grand utile alla Cristianità*; addítque canes in eo castro nutritos fuisse, qui interdiu vincti, noctu ad castri custodiam emittebantur: quorum adeo exquisita erat sagacitas, ut Christianos a Turcis

Mahomete ineunte vere conscripto in occiduis provinciis 65 exercitu Adrianopoli discedit, Thraciaque superata Prusam venit: accersitis deinde ad se cunctis Anatoliæ satrapis, cum universo exercitu Lycaoniam versus castra movit, animo volvens vindictam, quam de Caramani facinoribus flagitiisque Prusæ patratis sumere cupiebat. Ulcisci namque statuerat contumeliam cineribus et reliquiis majorum suorum, per ludibrium effossis. ossibusque paternis, quæ Caramanus igne cremaverat, illatam. Ad illa igitur loca cum pervenisset complura oppida et vicos incendio delevit, Iconiumque celeri gradu profectus id recepit. Caramanus in Syriæ montes, fuga saluti consulens, se receperat: unde per legatos supplex ac submissus admissorum criminum pœnam deprecabatur, veniamque sibi condonari orabat. Precibus denique suis Mahometem flexit, occupatamque ditionem eo condonante recuperat: postquam jurejurando cavit se in fide mansurum, fœderi nullam fraudem facturum, nec unquam Othmanici imperii fines invasurum. Hactenus insequendi fine facto, Prusam revertitur Mahometes, et fretum rursus transvectus Adrianopolim petit: ubi dum moratur, nuntios accipit, qui monent fratrem suum natu minimum Mustapham Bajazitis supra memorati filium in Walachia degere. His nuntiis auditis quamprimum mancipia mittit, quæ Cineitem capite obtruncarent, quem non offenderunt; nudiustertius enim fluvium trajecerat, et Mustaphæ se conjunxerat: cui jurejurando fidem suam obstrinxit, se auxilio ei fore, eamdem cum eo fortunam experturum, imperiumque orientis et occidentis ipsi conciliaturum. Postquam itaque cognovit Mahometes Cineitem ad Mustapham transfugisse, damnum declinare cupiens, quod sibi ab eis imminebat, exercitum ingentem conscribit, Thraciaque excedens Macedoniam intrat. Illic certior factus Mustapham et Cineitem Istrum transiisse, inque Thessa-

A Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἤδη ἔαρος ἀρχομένου (87), καὶ τὸν τῆς δύσεως στρατὸν ἀθροίσας ἔξεισι τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ περάσας τὴν Θρᾴκην εἰς Προῦσαν ἔρχεται· καὶ τοὺς τῆς ἑῴας σατράπας καλέσας, σὺν παντὶ τῷ στρατῷ πρὸς τὰ τῆς Λυκαονίας μέρη ἀνέδραμεν, ἐκδικῆσαι θέλων τὰ παρὰ τοῦ Καραμὰν τολμηθέντα ἐν τῇ Προύσῃ, τὴν ἀνασκαφὴν τῶν πατρῴων αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ὀστέων τῶν πατρικῶν ἐν πυρὶ δαπανηθεῖσαν παρὰ τοῦ Καραμὰν τόλμαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ πολλὰς πόλεις καὶ κώμας πυριφλέκτους ἀναδείξας, ἔφθασεν εἰς Ἰκόνιον, καὶ παραλαβὼν αὐτὸ, ὁ Καραμὰν ἦν φεύγων ἐν τοῖς πρὸς Συρίαν ὄρεσι· πρέσβεις δὲ πέμψας, ἱκετικῶς ἐδέετο τοῦ ἀφεθῆναι αὐτῷ τὸ πλημμέλημα. Ὁ δὲ καμφθεὶς ἐπὶ ταῖς δεήσεσιν, ἀφίησιν αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν αὐ- B τοῦ· καὶ δίδει ἀσφάλειαν δι' ὅρκου τοῦ εἶναι πιστὸν, καὶ ἀδολώτατον φίλον ἀεὶ, καὶ μὴ ἐπεμβαίνειν ὅλως ποτὲ ἐν τοῖς ὁρίοις Ὀθμάν. Καὶ ἀφεὶς τοῦ διώκειν, ἐστράφει ὄπισθεν ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν ἧκεν εἰς Ἀδριανούπολιν· κἀκεῖ διάγων ἦλθε μήνυμα, πῶς ὕστατος ἀδελφῶν αὐτοῦ, Μουσταφᾶς (88) ὀνομαζόμενος, υἱὸς τοῦ προῤῥηθέντος Παγιαζῆτ, ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἦν διάγων. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον πέμπει τοὺς τῶν δούλων ἐκκρίτους δύο, τοῦ ἀποκεφαλίσαι τὸν Τζινεῒτ· οἱ δὲ οὐχ εὗρον αὐτὸν, ἦν γὰρ πρὸ δύο ἡμέρας τὸν ποταμὸν περάσας ἑνωθεὶς τῷ Μουσταφᾷ· καὶ ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ συνδραμεῖν, καὶ συγκακοπαθῆσαι, καὶ ἄρχοντα καταστῆσαι δύσεως καὶ ἑῴας. Μαθὼν οὖν τὴν φυγὴν τοῦ C Τζινεῒτ ὁ Μεχεμὲτ, καὶ μὴ φέρων τὴν ζημίαν, ἣν ὑποστῆναι μέλλει παρ' αὐτοῦ, στρατὸν ἀγείρει πολὺν, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ Θρᾴκην ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν· κἀκεῖ μαθὼν ὅτι ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεῒτ περάσαντες τὸν Ἴστρον, ἔχοντες Βλάχους εἰς βοήθειαν, καὶ ἀπὸ τῶν Τούρκων οὐκ ὀλίγον στρατὸν, πρὸς τὰ τῆς Θετταλίας μέρη κατέρχονται. Καὶ αὐτὸς τὴν πρὸς αὐτοὺς σὺν τῷ στρατῷ πορείαν ἐποίει. Ἀπαντηθέντες ἐγγὺς εἰς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης μέρη, καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

olfactu dignoscerent: hos dilaniarent, illos ad castri portam salvos deducerent. Lib. quoque v, idem Bosius de isto castro disserit. Notandum ergo discrimen quod inter Ducam et monumenta a Bosio in historiam suam relata intercedit, quorum tempora annis, ut minus 17, a se invicem distant. Si, quæ Ducas scripsit, vera sunt, et anno 1416, vel 1417, acciderunt, non potuit magnus magister, qui tunc concil. Constantiæ intererat, Smyrnam venire, castrum reficere, et cum Mehemete colloqui: oportet itaque legatum magni magistri aliquem, qui classi præesset, a Duca magnum magistrum appellari. Porro verosimile non est Rhodios istos anno ipso, quo Smyrna a Temyre capta est, castrum sancti Petri in Caria ædificasse: totus enim ille Asiæ tractus a Temyriano exercitu occupatus erat. Præterea Smyrnæ situs opportunus magis est in medio fere intervallo ponti Euxini, et maris Carpathii: cum S. Petri castrum in Caria, Asiæ minoris angulo locatum sit. Hac de causa prius tentasse Rhodios Smyrnam iterum occupare, quam alias sedes quæsivisse; et procul dubio Smyrnam facilius confugere poterant Christiani, et in libertatem se vindicare; quod iis quidem utile erat, atque etiam illi Rhodiorum equitum societati: qui ex illa confugientium multitudine socios navales, volonesque remiges legere poterant, et ad navales expeditiones excursionesque eorum opera uti.

D (87) *Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἤδη ἔαρος ἀρχ.* Hæc est expeditio, cujus meminit Leuncl. l. XII.

(88) *Πῶς ὁ ὕστατος ἀδελφῶν αὐτοῦ Μουσταφᾶς.* Hic est Mustaphas, de cujus natalibus controvertitur. Historici Musulmani, quos sequitur Leunclavius, supposititium esse contendunt, eum propterea *Dusme* lingua Turcica appellant. Phranzes, lib. I, cap. 32, legitimum eum fuisse asserit, Moratisque secundi patruum, ab eoque victum et strangulatum. Laonicus, lib. IV, Μουσταφᾶς γέ τοι ὁ τῶν Παϊαζήτου παίδων εἷς, *Bajazitis filiorum unus, Mustaphas.* Ducas pariter illius filium fuisse asserit, idque adversus reclamantes Turcos contendit. Leunclavius porro et Phranzes eum innotuisse sub Morate II tradiderunt: Laonicus sub Mahomete Moratis patre: qua in parte cum nostro sentit. Atque in enarrandis primordiis tumultus ab isto Mustapha excitati, Cineitis ad ejus partes transitu, amborumque carcere mediocris est.

A δὴ συνάψαντες πόλεμον, καὶ τὴν νικῶσαν ὁ Μεχεμὲτ λαχὼν, ἐδιώχοντο παρ' αὐτοῦ μέχρι καὶ τῶν πυλῶν Θεσσαλονίκης (89) ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ. Ἀνθίσταντο δὲ σὺν ὀλίγοις βοηθούμενοι παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἑσπέρας δὲ ἤδη γενομένης, καὶ μὴ θέλοντες εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει· Δημήτριος δὲ Λάσκαρις ὁ Λεοντάρις φιλοξενήσας αὐτοὺς, καὶ παρηγορήσας, λέγων θαῤῥεῖν εἰς τὸ τῆς τύχης εὐμετάβολον, καὶ μηδεμίαν ἐν νῷ βάλλειν φροντίδα τοῦ προδοῦναι τούτους τῷ Μεχεμὲτ, εἰ ἐπρόκειτο Θεσσαλονίκη παραδοθῆναι τοῖς Τούρκοις. Θαρσήσαντες δ' ἐπὶ τούτοις τοῖς ὑποσχομένοις παρὰ τοῦ Δημητρίου, ἀφροντίστως ἐδείπνησαν, καὶ εἰς ὕπνον ἐτράπησαν. Πρωΐας δὲ γενομένης πέμπει πρὸς τὸν Λεοντάριον ὁ Μαχουμὲτ ἕνα τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ,
B λέγων· *Οἶδας ἀκριβῶς τὴν ἀγάπην ἣν κέκτημαι, καὶ τὴν ἀῤῥαγῆ φιλίαν σὺν τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων· μὴ βουληθῇς οὖν διασπαράξαι ταύτην, καὶ εἰς τέλος ἀφανίσαι, καὶ παντὶ τῷ γένει Ῥωμαίων ζημίαν προξενῆσαι, καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰσάξαι ἔχθραν ἄσπονδον· ἀλλὰ τὴν κυνηγηθεῖσαν παρ' ἐμοὶ θήραν ἀπόδος μοι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσεις, χαίρειν εἰπών μοι τὴν φιλίαν τὴν ἔχθραν ἀσπάσομαι· καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ τὴν πόλιν σου παραλάβω, καὶ τοὺς ἔνδον αἰχμαλωτίσω, καὶ σοῦ τὴν ζωὴν ἀφελῶ, καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἐν χερσὶν ἐμαῖς ἕξω.* Τότε ὁ κὺρ Δημήτριος φρονιμώτατος ὢν ἀντέγραψε, λέγων· *Ἐπίστασαι, Κύριε ἡγεμὼν, ὅτι
C ἐγὼ οὐκ εἰμὶ δεσπότης, ἀλλὰ δοῦλος τυγχάνω, καὶ οὐ μόνον τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ σός· ἐπεὶ υἱὸς αὐτοῦ ἐτάχθης εἶναι· τὸ γοῦν προσταττόμενον παρὰ σοὶ χρέος ἐστὶ τοῦ πληρῶσαι, καὶ εἰς πέρας ἄγειν. Πλὴν χρέος καὶ τοῦτο ἐμόν ἐστι, τὸ τὰ συμβάντα καὶ τῷ ἐμῷ βασιλεῖ γνωστὰ ποιῆσαι· καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τῶν τυχόντων Τούρκων ὁ ἐν τῇ αὐλῇ εἰσελθὼν τοῦ βασιλέως, διωκόμενος ὡς πέρδιξ ὑπὸ ἱέρακος, ἕνεκα σωτηρίας, ἀλλ' ἀδελφὸς σὸς, ὡς ἔμαθον· εἰ δὲ καὶ τῶν τυχόντων εἷς, οὐδ' αὐτὸν ἂν σοι δέδωκα τοῦ βασιλέως μὴ προτρέψαντος. Διὸ ἱκετεύω δουλικῶς, ὑπόμεινον ὀλίγον· ἐγὼ δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ μηνύω τῷ βασιλεῖ τὰ γενόμενα,
D καὶ ὡς χρὴ κελεύειν κελευέτω· ἐγὼ δὲ τὸ προσταχθὲν πληρώσω.*

Ἀκούσας οὖν τοὺς λόγους τούτους ὁ Μαχουμὲτ, συγκατέθετο τοῦ γενέσθαι τὸ μήνυμα· γράψας καὶ αὐτὸς τὸν βασιλέα τὰ δοκοῦντα, καὶ παρακαλῶν

liam contendere cum Turcorum haud exiguo numero, auxiliaribusque Walachorum copiis, ipse quoque contra illos cum toto exercitu iter dirigit: cumque ambo exercitus in agro Thessalonicensi obviam sibi invicem facti essent, utrinque acie concurritur, tandemque victoria Mahometi cessit, qui Mustapham et Cineitem ad portas usque Thessalonicæ fugientes insecutus est: cui restiterunt paucorum civium auxilio protecti. Vespere deinde, quamvis inviti, in urbem admissi sunt, et a Demetrio Lascari Leontario humane ac comiter suscepti, ejusque sermonibus consolati. Ipsos enim de fortuna, quæ variabilis admodum est, bene sperare **66** hortatur, neque vel minima suspicione aut metu turbari, ne Mahometi prodantur, etsi Thessalonicam Turcis dedi oporteat. His Demetrii verbis animo erecti omni sollicitudine deposita cœnant, et dormitum abeunt. Ubi vero illuxit, Mahometes unum de ducibus suis ad Leontarium mittit, qui sic eum alloqueretur: *Probe nosti, quam constanti amicitia ac dilectione imperatorem Romæorum prosequar. Cave ergo ne eam labefactes, prorsusque perimas, neque etiam universæ Romæorum genti damnum accersas, aut inter nos et Romæos inimicitias capitales exercendi causam præbeas; quin potius prædam, in retia compulsam redde mihi. Sin minus hoc præstiteris, a te renuntiata mihi amicitia, tuum hostem me profiteor: quam celerrime urbem tuam debellabo, omnesque illius incolas sub jugum mittam, e virorum numero te expungam, cunctosque hostes meos in potestatem meam reducam.* Dom. Demetrius pro ea, qua pollebat, prudentia his verbis illico respondit: *Nosti, Domine imperator, penes me non esse hujus urbis dominium, sed pro servo ac ministro me gerere, non tantum imperatoris Romæorum, sed et tuo; siquidem inter illius liberos te adscitum voluisti. In ea proinde conditione sum, ut mandata tua exsequi, et ad finem perducere debeam. Verumtamen aliunde etiam officii mei ratio postulat, ut imperatorem meum de eventu rerum certiorem faciam. Non etenim de Turcorum turba ille est, qui in imperatoris domum confugit, non aliter quam perdix ab accipitre compulsa, salutem sibi quærens; at frater tuus ille est. Neque etiam hunc tibi, quamvis infimæ sortis hominem, traderem, nisi id in mandatis mihi dedisset imperator. Quapropter ut servum decet, supplex te oro, ut paulisper exspectare velis, ipsoque temporis momento imperatorem de his quæ contigerunt certiorem reddam, ipse vero pro libitu jubeat, mandata ipsius accurate exsequar.*

Talia cum audiisset Mahometes, consensit ut ad imperatorem de istis referretur; ipse quoque per litteras animi sententiam ei aperit, hortaturque ne

Ismaelis Bullialdi notæ.

(89) *Μέχρι καὶ τῶν πυλῶν Θεσσαλονίκης.* Laonicus dicit Thermam venisse, captos Constantinopolim deductos fuisse: verum auctoris nostri narratio amplior est, et circumstantiis appositis lucidior. In margine editi Laonici, anno 1615 Coloniæ Allobrogum, Therma vocatur Thessalonica; Therma equidem a Thessalonica non longe abest, et sinus Thermaici oris utraque adjacet. Posterioribus temporibus Thessalonica appellata est, quæ olim Therma: si verum est testimonium auctoris, qui Catalogum descripsit urbium aliquot, quorum nomina mutata sunt: Θέρμη καὶ Ἠμαθία ἡ Θεσσαλονίκη. Exstat in ms. lib. 1334 Bibl. Reg.

propter illa, quæ acciderant, in offensiones mutuas incurrerent. At Manuel imperator ad Mahometem his verbis rescripsit : *Apprime nosti me futurum tibi patrem pollicitum esse, teque contra mihi fore filium promisisse. Sane vero si uterque promissis steterimus, ecce Deum timebimus, et mandata ejus servabimus. Quod si ea transgressi fuerimus, ecce pater filii proditor traducetur, et filius parricidii arguetur. Ego equidem jusjurandum non violabo : tu vero id observare non vis. Deus judex justus eum vindicet, cui fit injuria. Eos itaque, qui ad me confugiunt, nefas sit dicere aut audire in manus tuas a me traditos esse, hocce etenim facinus regium non est, sed tyrannicum. Equidem si fratrem meum insequerer, ipseque compulsus sub alas tuas* **67** *confugeret, eumque dedi peterem, occidendum mihi tradere haud deberes. Quod si tradideris, in leges humanas committis, proditor cum sis et homicida. Noveris itaque tam exsecrandum scelus me nunquam patraturum. Quoniam vero inter nos convenit, ut patris vices erga te obeam, Deum unum tibi juro, qui apud nos Christianos in Trinitate laudatur, nunquam e carcere profugam Mustapham exiturum, nec ejus viæ comitem Cineitem quandiu imperio ac vita frueris. Postquam vero ex hac vita migraveris, prout res cesserint de illis decernam. Quod si hoc propositum nostrum accceptum tibi non fuerit, libidini tuæ obtempera.* Ad Demetrium quoque Leontarium scribit, eique talia imperat : *Ubi ea, quæ litteris nostris tibi mandamus, legeris, illico exsequere. Profugos istos Mustapham et Cineitem, eorumque comites uni triremi impositos quam celerrime ad nos transmitte, neque præter mandata nostra quidquam tentaveris.* Mahometes animo versans quæ successura erant, si in offensionem imperatoris incurreret : certiorque redditus se vivo Mustapham ac Cineitem semper detentum iri, Thessalonicam ultra non infestavit, illincque digressus Adrianopolim se confert, multis curis et animi anxietatibus expeditus, quibus antea angebatur reputans Mustaphæ et Cineitis manifestam rebellionem. Demetrius etiam Leontarius triremen unam paravit, ambosque captivos ea vectos ad imperatorem transmittit. Qui post breve tempus Mustapham in Lemnum ablegat, incolisque sub diligenti et accurata custodia tenendum committit : at Cineitem monasterio beatissimæ Virginis inclusit, ubi quietus otiabatur. Imperator apocrisiarios statim misit qui sumptus a Mahomete peterent in Mustapha alendo faciendos, in cujus quidem comitatu erant viri triginta ; cum Cineite vero decem aderant : quapropter singulis annis accepit imperator ex redditibus et ærario Mahometis trecenta asprorum millia, interposito juramento de Mustapha non liberando, quandiu in vivis superesset Mahometes :

A αὐτὸν τοῦ μὴ εἶναι αἰτίαν σκανδάλων τὰ συμβεβηκότα πράγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ γράφει πρὸς τὸν Μαχουμέτ· *Ἐγὼ μὲν, ὡς οἶδας ἀκριβῶς, ὑπεσχέθην τοῦ εἶναί με πατὴρ εἰς σὲ, σὺ δὲ υἱὸς εἰς ἐμέ. Καὶ εἰ μὲν ἀμφότεροι φυλάξομεν τὰ ὑποσχεθέντα, ἰδοὺ καὶ φόβος Θεοῦ καὶ τήρησις ἐντολῶν· εἰ δὲ παρεκβῶμεν αὐτὰ, ἰδοὺ ὁ πατὴρ ὡς προδότης υἱοῦ φανεῖται, καὶ ὁ υἱὸς ὡς πατρὸς φονεὺς κληθήσεται. Ἐγὼ μὲν φυλάξω τοὺς ὅρκους, σὺ δὲ οὐ βούλει φυλάξαι. Ἔστω ὁ ἐκδικῶν τὸν ἀδικούμενον Θεὸς ὁ δίκαιος κριτής. Περὶ οὖν τῶν προσφύγων* (90) *οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐδὲ τοῖς ὠσὶν ἀκοῦσαι τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς χεῖράς σου· τοῦτο γὰρ τὸ ἔργον οὐκ ἔστι βασιλικὸν, ἀλλὰ τυραννικόν. Καὶ εἰ μὲν* B *ἐγὼ κατεδίωκον ἐμὸν ἀδελφὸν, διωκόμενος οὖν κατέφυγεν ὑπὸ τῶν πτερύγων τῶν σῶν, καὶ ζητῶν, οὐκ ἄν μοι ἔδωκας αὐτὸν τοῦ θανατῶσαι· εἰ δὲ καὶ ἔδωκας, ἐποίησας ἂν ὑπὲρ ἄνθρωπον προδότης γεγονὼς, καὶ φονεύς. Ἴσθι οὖν τοῦτο, ὡς οὐδέποτε γενήσεται δι' ἐμοῦ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο ἔργον. Πλὴν ἐπεὶ οὕτως ἐτάχθην τοῦ εἶναί με εἰς τρόπον πατρός σου, ὄμνυμί σοι τὸν ἕνα Θεὸν, τὸν ἐν Τριάδι ὑμνούμενον παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, τοῦ μηδ' ὅλως ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τὸν πρόσφυγα Μουσταφᾶν, οὔτε τὸν αὐτοῦ συνοδοιπόρον Τζινεήτ, μέχρις οὗ παύσῃ τῆς ἡγεμονίας, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς· παρελθόντος δέ σου, καὶ καθὼς* C *συναντήσει τὰ πράγματα. Εἰ δὲ οὐ βούλει, πράττε ὃ βούλει.* Τὸν δὲ Δημήτριον τὸν Λεοντάριν διὰ προστάγματος λέγων γράφει· *Ἀναγνοὺς τὰ παρ' ἐμοὶ προσταχθέντα συντόμως πλήρωσον. Βάλλων τοὺς πρόσφυγας αὐτοὺς, τὸν Μουσταφᾶν σὺν τῷ Τζινεήτ, καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας ἐν τριήρει μιᾷ, πέμψον διὰ τάχους εἰς ἡμᾶς. Καὶ παρὰ τὸ προσταχθὲν μὴ πράξεις.* Ὁ Μαχουμὲτ δὲ εἰς νοῦν λαβὼν τὰ μέλλοντα γενέσθαι, εἰ προσκρούσει τῷ βασιλεῖ, καὶ μαθὼν ὡς ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ τῷ Μουσταφᾷ οὐκ ἔσται ἐλευθερία τῆς φυλακῆς, οὔτε τῷ Τζινεήτ, ἐπαύσατο τοῦ ἐνοχλεῖν Θεσσαλονίκην, καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπαλλαγεὶς πολλῶν φροντίδων καὶ ἐννοιῶν, καταδαμαζόμενος ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ D ἕνεκα τῆς φανερώσεως τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Τζινεήτ. Ὁ δὲ κῦρις Δημήτριος ὁ Λεοντάρις τριήρη μίαν ἑτοιμάσας καὶ τοὺς δύο ἔνδον ἐμβαλὼν, ἀπέστειλε τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν μὲν Μουσταφᾶν μετ' ὀλίγον ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ ἔπεμψε, προστάττων τοὺς αὐτοῦ φυλάττειν ἐπιμελῶς· τὸν δὲ Τζινεὴτ ἔδωκε μονὴν αὐτῷ ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου, καὶ ἦν ἐκεῖ ἡσυχάζων. Τότε ὁ βασιλεὺς στείλας ἀποκρισιαρίους, ἐζήτει παρὰ τοῦ Μαχουμὲτ τὰς δαπάνας, ἃς ἔμελλε δαπανᾷν ὁ Μουσταφᾶς·

Ismaelis Bullialdi notæ.

(90) *Περὶ οὖν τῶν προσφύγων.* Manuel imperator, ut principem summum, alienæ clientelæ non obnoxium, generosum ac magnanimum virum decet, Mehemeti respondit. Indignum enim se facinus flagitiumque admisisset, seque Mehemetis subditum ac clientem confessus fuisset, si, asylorum ac hospitalitatis jure violato, confugientes ad se Mustapham et Cineitem tradidisset.

ἦσαν γὰρ σὺν αὐτῷ νέοι τριάκοντα, καὶ σὺν αὐτῷ Τζινεῆτ δέκα. Ἐποίησεν οὖν κατ' ἔτος λαμβάνειν ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Μεχεμὲτ τριακοσίων χιλιάδων ἄσπρων ἀριθμὸν, λαβὼν ὅρκους τοῦ μὴ ἀπολυθῆναι τὸν Μουσταφᾶν ἐφ' ὅρου ζωῆς τοῦ Μαχουμέτ. Μετὰ δὲ τὸ θανεῖν ὡς ἴδοι τοὺς μεταγενεστέρους πράττοντας εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς τὸ συμφέρον ἐκλέξεται. Λαβόντες οὖν σύμφωνα ἐγγράφως καὶ ὅρκους, οἱ πρέσβεις ἀπῇεσαν. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ κατὰ τῶν Βλάχων τρέφων ἔχθραν ἕνεκα τῆς τοῦ Μουσταφᾶ ἀναῤῥήσεως, πέμπει στρατὸν πολὺν καὶ λεηλατεῖ, καὶ πυρπολεῖ, καὶ ζημιοῖ τὰ πλεῖστα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤρξατο ἐν κρυφοῖ τρέφειν ἔχθραν κατὰ τῆς πόλεως. Ἦν γὰρ ταῦτα κρύπτων εἰς βάθος, ἀλλ' οὐ φανερῶς τὸ παράπαν ἐδείκνυε.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις (91) ἦν τις ἀνὴρ ἐκ πόλεως Φιλαδελφείας ἄνθρωπος τὸ μὲν γένος Χριστιανὸς, τὴν τύχην εἷς ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως Φιλαδελφείας, τὴν πρᾶξιν πανοῦργος καὶ δόλιος. Οὗτος ἐν τῇ τῶν Σκυθῶν ἐπιδρομῇ εἷς ὢν τῶν προκαθημένων, κατέδωκε πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ἐν χερσὶ τῶν ἀσεβῶν ἕνεκα αἰτίας, πλουσίους ὑπάρχοντας, ἀποδοῦναι τὸ γραφὲν τῷ Τεμὺρ τέλος· κἀκεῖνοι δὲ μὴ ἔχοντες ἀποδοῦναι πυρὶ κατέφλεξαν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι· ὡς καὶ τὸν ἀρχιερέα Φιλαδελφείας εἰς τοσούτους πειρασμοὺς εἰσάξαι, καὶ βάσανα, τοῦ ἐξομόσασθαι τὸ σέβας τῶν Χριστιανῶν. Οὗτος ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τινὶ τῶν τοῦ παλατίου ἐντυχὼν, καὶ σὺν αὐτῷ συχνάκις εἰσερχόμενος, μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῷ παλατίῳ ἐγένετο ζήτησίς τινος διερμηνευτοῦ, χρείας κατεπειγούσης. Ὁ δὲ ἑτοίμως εἰσέρχεται, καὶ τὰ παρὰ Τούρκων λαλούμενα αὐτὸς ἐξῃλλήνιζεν· ἦν γὰρ τὴν διάλεκτον τῶν Τούρκων εἰς ἄκρον μεμαθηκώς. Ἔκτοτε οὖν οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλέως εἶχον ὁμοῦ καὶ τὸν θεολόγον, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο, συνερχόμενον διὰ τὴν διάλεκτον. Συχνάκις οὖν τὰ τῆς πρεσβείας οὐ διέλειπον, διὰ τινῶν συμβαινόντων αἰτιῶν, καὶ ὁ θεολόγος σὺν τοῖς πρέσβεσιν· οἰκειωθεὶς τοίνυν τῷ Παγιαζῆτ τῷ Μεσάζοντι τοῦ Μαχουμὲτ, ἐγένετο μέγας τὸ καθ' ἡμέραν φίλος αὐτοῦ, λαμβάνων παρὰ τῶν Ῥωμαίων μυστήριά τινα, καὶ ῥίπτων ἐν τοῖς ὠσὶ τοῦ Παγιαζῆτ. Καὶ δεικνύων ἀκραιφνῆ πίστιν εἰς αὐτοὺς, παρὰ δὲ τῶν Τούρκων ἐκ μέρους ἀνακαλύπτων. Κατήντησεν οὖν εἰς τοσοῦτον ἄκρον τῆς τύχης, ὡς καὶ καθολικὸς ὑποκρισιάριος τοῦ βασιλέως γενέσθαι, καὶ σύνδειπνος τοῦ Παγιαζῆτ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Μαχουμὲτ πολλάκις· ἐλέγετο γὰρ παρὰ πολλῶν καὶ ἠκούετο, ὡς ὁ θεολόγος οὐκ ἦν ἀληθὴς συνεργὸς τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ καλῷ· καὶ τὸν ῥηθέντα Μουσταφᾶν ἕνεκα φόβου, τοῦ μὴ φυγαδεῦσαι τοῦτον ἐκ τῆς πόλεως, ἐν τῇ Λήμνῳ ἐξώρισαν. Καὶ ἄλλα τινὰ, σιτοδοσίας λέγω, καὶ τὰ

A post mortem vero ipsius concessum imperatori quemadmodum erga se affectos cognoverit Mahometis posteros, et e re sua erit, decernere. Legati postmodum suis petitionibus congrua ac idonea promissa scriptis mandata et jurejurando firmata secum referentes abierunt. Mahometes autem Walachis infensus, eo quod adversum se in apertam rebellionem Mustapha erupisset, in eos numerosum exercitum duci jubet, qui deprædationibus et incendiis agros vastat, et quamplurima damna infert. Inde etiam inimicitias occultas adversus Constantinopolitanam urbem exercere cœpit, profunda tamen dissimulatione tectas, nec palam, vel minimum, prorumpentes.

B Per illud etiam tempus vir quidam **68** innotuit Christianus Philadelphius inter cives primarius, cæterum subdolus et veterator. Hic cum unus inter reipublicæ administratores esset, quando Scythæ in Asiam irruperunt, complures Christianos, quod opulenti essent, impiis istis tradidit, ut a Temyre imperatas pecunias solverent : quos, cum solvendo non essent, Barbari combusserunt : atque etiam Philadelphiæ archiepiscopum tam diris sævisque tormentis divexavere, ut Christianam religionem ejeraverit. Constantinopolim Philadelphius ille venit, ubi in cujusdam aulici familiaritatem admissus est : cumque ad eum frequenter accederet, accidit ut in aula imperatoria propter negotia urgentia interpres aliquis C conquireretur. Confidenter ergo ingressus Turcorum verba Græce interpretabatur, quorum linguam apprime callebat. Legati imperatoris hunc, qui Theologus etiam appellabatur, comitem deinceps habuerunt, quod linguæ Turcicæ peritus esset. Cum frequentes igitur legationes pro vario quarumdam rerum eventu obirent, theologus in eorum comitatu aderat. Familiaris exinde factus Bajazeti Mesazonti seu veziro Mahometis, arctiorem in dies cum illo amicitiam contrahit, eique secreta a Romæis sibi credita Bajazeti prodit ; at sinceram fidem erga legatos profesus quæ ex Turcis resciverat, eis ex parte tantum detegebat. Eo itaque aura fortunæ secunda eum provexit, ut generalis aprocrisarius imperatoris fieret, et Bajazetis commensalis, sæpiusque ipsius Mahometis. Inter plures vero D sinistri jactabantur de theologo sermones, maleque ipse audiebat, utpote qui fidelem operam Romæis non navaret, nec ad bonum finem collimaret. Prædictumque Mustapham in Lemnum relegaverunt, ne urbe ab isto theologo ejiceretur. Inciderunt et alia, promissas nempe ad Mustapham alendum expensas per aliquod temporis spatium, quominus solverentur, Turcos prohibuisse. Per alios igitur legatos imperator de hoc questus nihil perfecit, donec accedens

Ismaelis Bullialdi notæ.

(91) *Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις*. Infra hujus theologi, qui Corax dicebatur, scelera et proditiones, ob quas acerbissimo supplicio mulctatus est, latius explicantur ; cujus apud alios nullum verbum invenio.

theologus totum negotium expediret. Suspectus propterea fuit Romæis, qui de eo pessime sentiebant: at imperator Manuel nulla unquam eum suspicione perstrinxit, vel, si quæ animo inhæreret, non patefaciebat. Verumtamen ut sapiens architectus Deus omnia momento destruit, firmiterque stantia evertit, quæ vero eversa jacent erigit; ita theologi, sive potius thollogi (92) machinationes non sine numine evanuerunt; cum equidem quæ de illis tunc passim asserebantur vera essent, prout exitus patefecit. Mahometi enim inter venandum equitanti aper ex dumis exsiliens occurrit: in feram igitur jaculum vibrando, ab equo cadit sanguinis ictu percussus **69** et hemiplecticus factus: sublatum illico in palatium reportarunt, in vicinis enim Adrianopoli campis venabatur. Accersiti deinde medici peritissimi, qui in viciniis habitabant, e longinquo etiam petiti celerem opem ægrotanti tulerunt. Universus interim exercitus dolere, cupereque imperatoris aspectum. Mane igitur omnibus conspiciendus secundum morem foras educitur, quem conspectum universi læti faustis acclamationibus salutarunt. Postridie epilepsia iterum correptus, vocis ac linguæ usu privatur: vespere tandem in lecto decumbens debitum naturæ persolvit. Cum ergo Mahometes totum fere, quo regnavit, tempus pacifice cum Romæorum imperatore omnibusque, præter Venetos, Christianis transegisset, fato nulla vi externa properato concessit; tranquille enim Adrianopoli in palatio, quod exstruxerat, brevi morbo conflictatus animam efflavit; mortis genere ereptus, quod nulli majorum obtigerat. Aliis enim veneno necatis, aliis strangulatis, hic unus morti violentæ exemptus est: parca declinante, ut puto, cum propter amicitiam, quæ cum imperatore intercedebat, ab eo semper sincere cultam: tum quia erga Christianos misericordem ac clementem se præbuit. Viam itaque ad inferos ducentem, eamque irremeabilem ingressus, primogenitum filiorum suorum Moratem dictum Turcorum imperatorem, successorem reliquit. Is tunc in finibus imperii Amasiæ regnabat. Tradito enim sibi a patre imperio, regebat provincias in confinio Perso-Turcorum sitas, quibus Karajulucus imperabat, vicinus Lazis ac Persis, Alexii Comneni imperatoris Trapezuntini gener, cujus filiam uxorem duxerat. Sæpius equidem seditionibus agitabantur

A ὑποσχεθέντα εἰς δαπάνην τοῦ Μουσταφᾶ κατὰ καιρὸν ἐκωλύοντο παρὰ τῶν Τούρκων. Καὶ μηνύων ὁ βασιλεὺς δι' ἑτέρων πρέσβεων οὐδὲν ἤνυεν, ἕως ἐλθὼν ὁ θεολόγος πάντ' ἔπραττεν. Εἶχον οὖν οἱ Ῥωμαῖοι κακὰς ὑπολήψεις εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ οὔτε ὑπώπτευεν, ἀλλ' οὐδ' ἐδείκνυεν, εἰ καὶ ἔνδον εἶχέ τι· πλὴν καθὼς μετασκευάζει ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων Θεὸς τὰ πάντα, καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ τὰ καλῶς ἱστάμενα καταστρέφει, τὰ δὲ κακῶς κείμενα ἀνεγείρει, οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεολόγου, μᾶλλον δὲ θολλόγου, βουλεύματα, εἰ καὶ ἀληθῆ τὰ παρὰ πολλῶν λεχθέντα τότε, καθὼς καὶ τὸ τέλος ἔδειξεν, εἰς κενὸν μετεστράφησαν. Ὁ γὰρ Μαχουμὲτ ἐν κυνηγίῳ ἱππεύων, καὶ ὗς ἐξερχομένου ἐκ B τοῦ δρυμῶνος, καὶ αὐτὸς τὸ δόρυ κινῶν κατὰ τοῦ θηρίου, πίπτει τοῦ ἵππου ἐπιληψίᾳ κεκρατημένος ἡμίξηρος· ἄραντες δ' αὐτὸν ἤγαγον ἐν τῷ παλατίῳ· ἦν γὰρ ἐγγὺς τῆς Ἀδριανοῦ θηρεύων. Μετακαλεσάμενοι οὖν τοὺς δοκιμωτάτους τῶν ἰατρῶν, καὶ τοὺς ἐγγὺς, καὶ τοὺς πόῤῥω, ἀνεβοήθουν αὐτὸν τάχα. Ὁ δὲ στρατὸς ἅπας ἦν ἀδημονῶν καὶ ζητῶν τὸν ἡγεμόνα θεάσασθαι. Πρωῒ παράστασις γενομένη, κατὰ τὸ ἔθος ἐξήγαγον αὐτὸν ἔξω. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν πάντες, εὐφήμησαν καὶ ἐχάρησαν. Τῇ δ' ἐπιούσῃ πάλιν ἐπιληψίας εἰσπεσούσης, καὶ φωνὴν καὶ γλῶτταν κωλυθεὶς, ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης ἀπέδωκε τὸ χρεὼν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς αὐτοῦ. Παρελθόντος οὖν τοῦ Μαχουμὲτ (93) ἐν εἰρήνῃ τὸ πλέον τῆς ἀρχηγίας αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασι- C λέως Ῥωμαίων, καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πλὴν τῶν Βενετικῶν, ἐτελεύτησεν ἀποδοὺς τὸ χρέος ἀτάραχον. Καὶ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐντὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ δομηθεῖσι παλατίοις νόσῳ μικρᾷ προσομιλήσας ἐξέψυξε, θάνατον δοὺς τὸν, ὃν ἐκ προγόνων ἡ τύχη οὐκ ἔκλωσεν. Καὶ γὰρ οἱ μὲν φαρμάκῳ, οἱ δὲ πνιγμονῇ, ἕτεροι μαχαίραις τὸν βίον κατέλυσαν πλὴν τούτου· τῆς ἀτρόπου παραβλεψάσης, ὡς οἶμαι, ἕνεκα φιλίας ἣν ἔσχε καθαρὰν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, καὶ συμπάθειαν ἣν ἐδείκνυ πρὸς τὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπήκοον. Διαβὰς οὖν τὴν πρὸς τὸν ᾅδην ἀμεταστρεφῆ ὁδὸν, κατέλιπε τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν (94) αὐτοῦ ἀρχηγὸν Τούρκων, τὸν καλούμενον Μορὰτ, τότε ἐν τοῖς ὁρίοις Ἀμασείας ἡγεμονεύοντα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ τὰς ἄκρας D ἐκείνας ἔλαχεν αὐθεντεύων, δοθείσας παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅρια τυγχάνοντα τῶν Περσοτούρκων, οὓς ἦρχε Καραϊουλοὺκ (95) γειτνιάζων Λάζους καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(92) *Μᾶλλον δὲ θολλόγου*. Θολλόγος, sordium aut fæcium collector. Θολὸς enim significat cœnum, sordes, fæces.

(93) *Παρελθόντος οὖν τοῦ Μαχουμέτ*. Mortem Mahometis I anno Hegiræ 824, qui cœpit anno Christi 1421, Januarii 6, feria 2, Annales Turcici contigisse volunt. Leunclavius et alii, quo perierit morbo, non scripsere.

(94) *Κατέλιπε τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν*. Leunclavius, lib. XII, ita tradit imperii hæredem primogenitum filium suum Mehemetem morientem declaravisse: et, ut quam celerrime accerseretur ille, mortemque suam in occulto Bassæ tenerent, donec advenisset, jussisse. Idem factum Morate II mortuo, ejusque mors celata, infra cap. 33.

(95) *Οὓς ἦρχε Καραϊουλούκ*. Hic Karajulucus, sive Kara-oilucus apud Leuncl. lib. XIV *Hist. Musulm.* filium habuit nomine Habilem a Damascenis, id est, Mizirensibus seu Ægyptiis in servitutem redactum. Laonicus, lib. V, Caralluci filios Leucarnas appellatos dicit. Turcice porro Kara-oiluc idem est ac Latine *nigra meridies*, sicque a calore climatis, et terræ colore appellatur Mesopotamia. Eodem quoque libro notat Leuncl. Kisulis Cozæ, hoc est, *rubri senis* filios Amasianam provinciam seu Sangiacatum latrociniis infestasse: eosque

A Πέρσας, ὅς καὶ θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζούντων εἰς γάμον ἠγάγετο· καὶ γὰρ ἀτακτοῦντες πολλάκις οἱ τῆς Ἀμασίας, καὶ τοὺς Τουρκοπέρσας προσκαλοῦντες, ἐπεὶ ὁμογενεῖς καὶ ὁμοδίαιτοι τυγχάνουσιν, εἰς ἀποστασίαν χωροῦντες ἐφαίνοντο. Δεῖν ᾠήθη ὁ παρελθὼν Μεχεμὲτ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐγχειρίσαι τὴν ἐπαρχίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ καταστῆσαι τοῦτον κύριον ἐν τοῖς ὁρίοις ἐκείνοις, καὶ κεφαλὴν πρὸς Πέρσας ἀντιπαρατάττουσαν· ὡς κἀκεῖνος ἐν τῇ Ἀδριανοῦ πρὸς Ῥωμαίους, Οὔννους, Βλάχους, Σέρβους, Βουλγάρους δόρυ κινῶν, ἐν πάσῃ τῇ Ἀσίᾳ καὶ Θρᾴκῃ τὸ ὑπήκοον ἐν εὐπραγίᾳ διάγειν.

Κληρωθεὶς οὖν ὁ Μουρὰτ Πὲγ τὴν ἀρχηγίαν, οὐκ ἀταράχως, οὐδ' ἄνευ ζάλης εἰσῆλθεν, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ θορύβου, καὶ μεγάλης ζημίας τὸν κότι- B νον ἔλαβεν, ὡς ὁ λόγος φθάσας δηλώσει· καὶ γὰρ ὁ τούτου πατὴρ νοσηλευθεὶς προσκαλεῖται τὸν πρῶτον τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ὃν καὶ βεζίρην καὶ πασσὰν κατὰ τὴν αὐτῶν καλοῦσι φωνήν, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρίκιον καὶ μεσάζοντα λέγουσι. Ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Παγιαζὴτ (96), γένους Ἀλβανῶν, ἐκ παιδόθεν τὴν δουλικὴν τύχην λαχών, καὶ τῷ Μεχεμὲτ Πὲγ συνὼν ἔν τε δυσπραγίαις καὶ θλίψεσιν. Ἔτι νέος ὢν ὁ Μεχεμὲτ παρὰ τοῦ Ταμὺρ, τοῦ τὸν πατέρα τούτου κτείναντος, διωκόμενος ἐν τοῖς ὄρεσι Γαλατίας ἐν ὁρίοις Ἀγκύρας τῆς πόλεως, ἐν οἷς καὶ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ὁ μέγας, ὃν προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε, πολλὰ δεινὰ καὶ ταλαιπωρίας ὅτι πλείστας ἐν ἐξορίαις διάγων, καὶ διωκόμενος παρὰ C τῶν Περσῶν, ὁ ῥηθεὶς Παγιαζὴτ συνεδυσπράγει καὶ συνεθλίβετο. Καὶ ταῦτα πῶς; Πεζοὶ τὴν πορείαν ποιούμενοι ἄμφω οἱ δύο, παῖς ὢν ἔτι ὁ Μεχεμὲτ, καὶ μὴ φέρων τῆς ὁδοῦ τὸν ἀγῶνα· ἀλλὰ τοὺς πόδας ἐξογκωθεὶς, καὶ μηκέτι βαδίζειν δυνάμενος· ὁ Παγιαζὴτ ἐν τοῖς ὤμοις φέρων, πορείας ὁδὸν ἡμερῶν ἱκανῶν, ὡς ὄνος Λιβυστικὸς, ἐν τῇ τοῦ πατρὸς ἡγεμονίᾳ αὐτὸν ἐπανέσωσεν· καὶ πολλάκις ἄσιτος διαμένων, αὐτὸς ἐν σχήματι μονοχίτωνος (97) ὑπεισδύων, καὶ τὰς κώμας περιθέων, ἄρτους αἰτῶν ὡς προσαίτης, τὸν Μαχουμὲτ διεψώμιζεν, δοῦλος φανεὶς ἀγαθὸς καὶ πιστὸς, καὶ οὐχ οἷός τ' ἦν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνδρωθεὶς, καὶ τὴν πατρικὴν ἡγεμονίαν ὡς ἀνακτηθέντα κλῆρον λαβὼν, καὶ αὐτὸς ἀντημείψατο, κατὰ τὸν εἰπόντα Κύριον, *Ἐπὶ ὀλίγα ἧς πι-* D *στὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω*· τοῦτον καὶ αὐτὸς κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ κατέστησε, καὶ πάσης τῆς γῆς παρ' αὐτοῦ ἀρχομένης. Ὁ Προμηθεὺς οὖν οὗτος ὁ ῥηθεὶς Παγιαζὴτ καλῶς, καὶ ὡς εἶχε διοικήσας τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὴν ἐπιστασίαν πᾶσαν

Amasii, et Turco-Persas ejusdem secum generis, similiumque morum homines, ad suas partes trahebant, ita ut defectioni proximi nutantesque in fide viderentur. Quamobrem defunctus Mahometes hujus pater, filium suum isti provinciæ præficere necessarium duxit: istorum limitum dominum constituere bellique ducem adversus Persas opponere; quo pacto ipse, Adrianopoli imperii sede collocata ad coercendos Romæos, Hunnos, Walachos, Servios et Bulgaros, in armis semper erat, in eo laborans ut subditi sui, per Asiam et Thraciam, secundis rebus paceque fruerentur.

Itaque cum hæreditario jure imperium adeptus fuisset Morates Begus, haud sine tumultu et cladibus magnis thronum conscendit: verum, turbis variis vexatus damnisque affectus, victoriæ coronam oleagineam reportavit, ut mox narraturi sumus. Hujus equidem pater cum morbo decubuisset, ad se vocat magnatum aulæ suæ principem quem vezirem et bassam lingua sua appellant, 70 Romæi vero patricium et mesazonta nominant. Vir ille natione Albanus Bajazites appellabatur, qui a puero servitutem servierat, et Mahometi rebus adversis conflictato comes semper adfuerat. Mahometem etiamnum adolescentem Temyr, qui patrem ejus occiderat, per Galatiæ montes Ancyræis agris vicinos insecutus fuerat, in quibus celebris illa pugna commissa est quam supra descripsimus. Fugiens ille in graves calamitates ac ærumnas incidit, exsul huc et illuc vagatus, et a Persis pulsus; eamdem fortunam malam cum eo expertus est supradictus Bajazites. At quos labores pertulit? Pedes ambo iter faciebant, cumque puer adhuc esset Mahometes, neque viæ laborem lassitudinemque ferre posset, pustulis tumentibus pedibus, neque amplius ad incedendum valeret: plurium dierum itinere confecto, sicut asinus Libysticus humeris eum gestans, intra paterni imperii fines salvum reduxit. Cumque sæpius fames Mahometem vexaret, hic monochitonis, sive dervisii habitu vicos ingressus circumibat, panem ut mendicus quærens unde Mahometi cibum præberet: quibus servum bonum ac fidelem, qualem alium invenire non est, se approbavit. Ille profecto virilem ætatem adeptus, paternoque imperio jure hæreditario potitus, officiorum sibi exhibitorum memor, mercedem ei rependit secundum verba Domini: *In paucis fuisti fidelis, super multa te constituam;* domesticis itaque rebus gerendis, universisque, quibus imperabat,

Ismaelis Bullialdi notæ.

auctores fuisse Chasani-bego Dulgadiris filio et Habili-bego Kara-oiluc-oglio in eas provincias pariter grassandi: quos Cozzæ filios Iorguzes bassa captos occidit, et Turcomannis prædas agendi facultatem in posterum ademit.

(96) *Ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Παγιαζὴτ*. Hunc Bajazitem fuisse vezir-azemum seu summum ex Leunclavio intelligere licet. Ille enim post Mehemetis mortem communicatis cum Chasi-einase, et Abrahamo bassa consiliis, res omnes usque ad Moratis adventum administravit. Quæ porro de officiis Mehemeti a Bajazite bassa præstitis, quæque de ærumnis quas ille post Temyrianam pugnam toleravit, nullus præter nostrum Ducam narrat.

(97) *Μονοχίτωνος*. Per Monochitonem dervisium seu monachum musulmanum tunica una indutum intelligit.

regionibus administrandis præfecit. Iste igitur A Prometheus nobis dictus Bajazites, quam recte posuit, rebus imperii gestis ac administratis Asiam Thraciamque, ut e re domini sui erat, rexit. Omnem curam ad exercitus alendos adhibuit, reique militaris supplementum bellicis expeditionibus necessarium comparandum, pacis denique ac belli negotia expedivit, dum Mahometes pacifice imperans vixit. In morbum vero cum incidisset, Bajazitem accersit, testamentoque condito supremam voluntatem suam declarat, et de rebus suis omnibus decernit. Adjuravit quoque eum per Deum prophetamque suum, panem et salem, quos ei præbuerat, et in eo alendo expenderat, ut fidelem servum erga Moratem filium suum se gerat, qualem eum olim ipse expertus fuerat; tradatque ei imperium B paternum, constituatque ipsum dominum domus paternæ: alios vero duos liberos masculos (Morates enim tunc adolescere incipiebat, aliique duo octuennes et septennes erant), ambos, inquam, testamento jussit Manuelis imperatoris fidei committi ut is tutor eorum esset. De his omnibus sic statuit, veritus ne Morates juxta gentis morem eos aliquando strangulatos perimeret, quod postea contigit. **71** Recte ergo rebus omnibus, testamento prospiciens, et confisus imperii statum, ubi e vita migrasset, pacatum fore, filiosque in tuto positos, a scopo destinato ejus providentia longe deerravit. Sic enim secum reputabat: Si ambo filii mei in potestate imperatoris erunt, Morates, seditionibus et C tumultibus solutus, universis subditis meis imperabit, neque rebelles ac seditiosi prætextum novas res moliendi nanciscentur; infantes quoque a cæde injusta liberabuntur: sumptusque necessarii per totum vitæ tempus a principe Morate eis suppetent. Imperator, tales obsides apud se custodiendo, spem concipiebat intercessuræ cum Morate sinceræ ac non fictæ amicitiæ, sicut Hercules cani terrorem clava injiciens. Quod si aliquando Moratis fortuna defessa, aliquo casu interciperetur: sperabat imperator opera sua constitutum principem mansuetum fore, et cicurem serpentem in sinu suo benigne fotum: qui, si forte morsu appetierit, ut malorum natura indomita permanet, virus tamen dentium impressione non infundat. Hæc apud se somnians imperator lætabatur; at Romæorum fortuna futuri gnara gemebat.

Mortuo igitur Adrianopoli, sicut narravimus, D

A Ἀσίας τε καὶ Θρᾴκης, πᾶσαν φροντίδα στρατοῦ τε καὶ πολέμων, καὶ εἰρηνικῆς καὶ μαχίμου καταστάσεώς τε καὶ συμπλοκῆς διευθύνας ὡς ἔπρεπεν, ἔτι ζῶντος τοῦ Μαχουμὲτ, καὶ εἰρηνικῶς αὐθεντεύοντος. Νοσήσας αὐτὸς προσκαλεῖται τὸν Παγιαζῆτ, καὶ διατίθεται πάντα τὰ κατ' αὐτὸν διαθήκην συντάξας, καὶ ὑστεραίαν βούλησιν, λέγων ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν τῷ προφήτῃ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ ἅλατι (98) τῷ παρ' αὐτοῦ δοθέντι, καὶ δαπανηθέντι εἰς βρῶσιν αὐτῷ, ἤγουν τῷ Παγιαζῆτ, ὡς ἔσται πιστὸς δοῦλος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μωρὰτ, καθὼς καὶ ἐν αὐτῷ ἦν· καὶ παραδώσει τούτῳ τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικὴν, καὶ καταστήσει αὐτὸν κύριον τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τὰ δὲ ἕτερα δύο τέκνα, ἔτυχε καὶ γὰρ ὁ Μουρὰτ τότε τὴν ἐφηβον B ἡλικίαν ἐντρέχων, τὰ δὲ δύο ἄνηβα ὀκταέτη (99), καὶ ἑπταετῆ τυγχάνοντα, ταῦτα οὖν ἐν τῇ διατάξει προστάξας, ὡς ἵνα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ἐγχειρίσει, καὶ ὁ βασιλεὺς ἔσται τούτων ἐπίτροπος· ταῦτα γὰρ πάντ' ἔπραττε φοβούμενος μή πως ὁ Μουρὰτ διὰ πνιγμονῆς αὐτὰ, καθὼς ἔθος αὐτῶν ἐστι, φθείρῃ, ὡς καὶ γέγονε· καλῶς οὖν διαταξάμενος, καὶ θαῤῥῶν, ὡς καὶ θανὼν εὑρήσει τὰ πράγματα σὺν τοῖς τέκνοις εἰρηναίαν κατάστασιν, ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ πόῤῥω βαλών. Καὶ γὰρ ἐνενόει, ὅτι Εἰ τὰ δύο μου τέκνα ἔσονται ἐν ταῖς βασιλικαῖς χερσὶν, ἔσται ὁ Μορὰτ, ἄνευ ζάλης καὶ θορύβου, κύριος πάντων τῶν ὑπηκόων, μὴ ἔχοντες οἱ στασιασταὶ χεῖρας ἆραι. Τὰ δὲ νήπια ἐλευθερωθήσονται C φόνου ἀδίκου, ἔχοντα τὸ ἀρκοῦν παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ εἰς παντοίαν ζωήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τῶν ὁμήρων ὑπενόει τούτων, ὡς ἕξει καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ Μορὰτ, ἐκφοβῶν τὸν κύνα διὰ τῶν ῥοπάλων, ὡς Ἡρακλῆς· καὶ εἴ ποτε τὰ τῆς τύχης ἀποκαμοῦνται νήματα τοῦ Μορὰτ, ἕξει τὸν ἀρχηγὸν ὁ βασιλεὺς συνήθη καὶ ἡμερόχειρον, ὄφιν καλῶς ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ τραφέντα· καὶ εἰ λαθὼν δάκει, ὡς τὰ τῆς φύσεως ἀμετάτρεπτα, ἀλλὰ κἂν τι φάρμακον οὐκ ἀποξενῶσι τοῖς ὀδοῦσι. Ταῦτα ὀνειροπολῶν ὁ βασιλεὺς ἔχαιρεν. Ἡ δὲ τύχη τῶν Ῥωμαίων ὁρῶσα τὸ μέλλον ἔστενε [ἔστενε].

Θανὼν δὲ ὁ Μαχομὲτ Πὲγ (1), καθὼς προέφημεν,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) *Καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ ἅλατι.* Bajazitem bassam per panem et salem, quos ei præbuerat, adjuravit Mehemetes, quæ ipsi mandabat, exsecuturum se esse. Apud Leuncl. lib. x, Emirem Suleimanem alloquitur Hali-bassa, et de suorum imminente defectione eum monet, et verba ista adjicit: *Nec ab alio putes admonitionem hanc animo proficisci, quam illius hominis, qui diu et copiose patris tui panem et salem comedit.* Dominus itaque hoc historiæ hujus loco adjurat per panem quo victus præcipue constat, et per salem, quo edulia condiuntur, magisque grata palato parantur: quorum nomine servus domino tenetur.

(99) *Τὰ δὲ δύο ἄνηβα ὀκταέτη.* Tres ergo solum mares superstites liberos reliquit Mehemetes. At Leuncl. quatuor fuisse ex Verantiana Historia asserit, lib. XII et XIII, in Dusme Mustapha. Mares quinque susceperat, sed Ahmetes tertiogenitus res humanas ante patrem reliquit. Fuerunt ii Morates, Mustapha, Ahmet, Jusuphus et Machmutes. Laonicus, lib. IV sub finem, alio modo de Mehemetis liberis ejusque testamento disserit: duos scilicet illi tantum, Moratem et Mustapham, fuisse filios: huicque Asiæ, illi Europæ imperium dedisse, quod ita verisimile non est.

(1) *Θανὼν δὲ Μαχουμὲτ Πεγ.* Paulo antequam obiret, occultari mortem suam, donec filius suus Morates adveniret, jussit.

ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐντὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ δομηθεῖσιν οἰκήμασι, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔκρυπτον τὸ πτῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ᾗ ἔκειτο ἄταφον, τινὸς μὴ γινώσκοντος ὅτι τέθνηκε παρὲξ τεσσάρων Παγιαζὴτ, καὶ Ἰπραῒμ τῶν πατρικίων ἢ βεζιρίδων, καὶ δύο ἰατρῶν, οἳ καὶ καθ' ἡμέραν εἰσερχόμενοι ἐξήρχοντο, κενολογοῦντες τοῖς μεγιστᾶσιν, ὡς ὁ ἀρχηγὸς νοσηλεύεται, καὶ ἀνάγκη τινῶν χρειωδῶν ἐστι πρὸς θεραπείαν ἁρμοδία. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀπεσταλμένων πλῆθος πολύ· τοὺς μὲν ἐν Σερβίᾳ, τοὺς δὲ ἐν τῇ Κωνσταντίνου, ἄλλους ἐν ταῖς νήσοις ἐρευνῶντας τὰ πρὸς ἰατρείαν χρήσιμα. Ὁ δὲ μέλλων πομματίζεσθαι παρὰ τῶν ἰατρῶν, τοῦ κενῶσαι τῶν ἐντέρων τὸ βάρος, καὶ κουφίσαι πνεύμονα καὶ ἧπαρ, διεῤῥάγη κοιλίαν, καὶ πᾶσαν τὴν ἔνδον πλῆσιν αὐτοῦ τῇ γῇ παραδεδώκασιν ἐντὸς τοῦ δοματίου, οὗ ἔκειτο· τὸ δὲ σῶμα μύροις ἀλείψαντες, καὶ σινδόνι εἱλήσαντες κατέθηκαν ἐπὶ στρωμνῆς ὡς ἀσθενῆ ζῶντα. Ταῦτα οὖν πάντα ἐπράττοντο παρὰ τῶν δύο βεζιρίδων, καὶ τῶν παίδων τοῦ παλατίου· οἳ οὐκ ἐξήρχοντο, οὔτε ἐκοινολογοῦντο μετά τινος. Ὁ σκοπὸς οὖν τοιόσδε· Εἰ μάθωσι τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ πέριξ ἔθνη, Ῥωμαῖοι, Σέρβοι, Γενουῖται, Βενετοὶ, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Καραμὰν, οὐ δυνήσεται κατελθεῖν ἐκ τῶν ὁρίων Περσίας ὁ κληρονόμος Μορὰτ, καὶ γενήσεται θόρυβος ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ στάσις ἐν τῷ στρατῷ· καὶ τὰ τῆς Ἑῴας πάντα ἀφειδῶς ὁ Καραμὰν λεηλατήσει, καὶ δὲ τῆς Θρᴘ́κης οἱ Χριστιανοὶ, καὶ ἔσονται Τοῦρκοι δυστυχοῦντες, καὶ Ῥωμαῖοι τοῖς εὐτυχήμασι θάλλοντες.

A Machomete Bego in ædibus ab eo constructis, per dies quadraginta cadaver illius occultarunt in quadam ædium parte, ubi jacuit insepultum: omnesque mors illius latebat præter viros domesticos quatuor, Bajazitem et Hibraimum patricios sive veziros, duosque medicos, qui quotidie ingressi et exeuntes vanos sermones de imperatoris valetudine apud proceres jactabant: morbo quidem ipsum detineri, et ad curandum illum quibusdam medicamentis idoneis opus esse: et cernere erat plures partim in Serviam, partim Constantinopolim missos, alios in insulas, ad conquirenda pharmaca ejus morbo curando necessaria. Qui vero potionem a medicis simulate conquisitam, ut vulgo credebatur, hausturus erat ad evacuanda intestina, B dejiciendum viscerum onus, et ad levandum pulmonem et jecur, reipsa per medium ventrem dissectus est, eique omnia viscera detracta: quæ humi, in parte domus quam habitabat, defossa sunt. Cadaver reliquum inunctum aromatis condierunt, et sindone involutum super lectum deposuerunt, ac si vivus adhuc ægrotasset. Hæc omnia amborum vezirorum consilio agebantur, famulorumque palatinorum opera, qui intra domus limina coerciti, cum nullo colloquebantur: in eumque finem, ne, si mors imperatoris innotuisset Romæis, Serviis, Genuensibus, Venetis, atque in Oriente Karamano, ex Persiæ finibus ad exercitus penetrare non posset **72** Morates imperii hæres, neve etiam tumultibus bellicis respublica distraheretur, seditionibus exercitus æstuarent; cunctas quoque Orientis provincias Caramanus immaniter vastaret, Thraciamque Christiani deprædarentur, proinde Turcorum res infeliciter succederent, Romæis interim florente ac prospera fortuna utentibus.

CAPUT XXIII.

Morates Prusam venit. Mahumetis mors in vulgus a bassis editur. Prusam abeunt veziri, defuncti sultani cadaver secum deferentes. Legati a principibus vicinis ad Moratem missi. Manuel a Morate fratres ejus impuberes, ex testamento Mahumetis sibi tradi, frustra poscit, et ideo Mustapham et Cineitem in scenam adversus Moratem producit. Mores quidam Turcorum explicantur.

Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, καὶ διὰ ταχυδρόμου τινὸς (2) τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τῷ Μορὰτ ἀπαγγείλαντες, ἐν Ἀμασείᾳ τότε διάγοντος, μετὰ παρέλευσιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ ὃν ἔστειλαν ἄγγελον ἔφθασε μηνύων αὐτοῖς τὴν ἔλευσιν Μορὰτ· καὶ ὡς κατῆλθεν ἐγγύς που Προύσης ἐν κώμῃ τινὶ καλουμένῃ Μελαίνα, καὶ γραφὰς αὐτοῖς ἐνεχείρισε τοῦ Μορὰτ, δηλούσας τὴν αὐτοῦ ἔλευσιν ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ ὁριζούσας τῷ Παγιαζὴτ ὅπως λαβὼν τὸ πτῶμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ἐπανήκῃ ἐν Προύσῃ· ἵνα καὶ τὸν πατέρα θάψωσι, καὶ αὐτὸν ἀρχηγὸν ἀναγορεύσωσι. Τότε ὁ Παγιαζὴτ μεθ' ὅσης ἡδονῆς καὶ χαρᾶς δεξάμενος τὰ γράμματα, τῇ ἐπ' αὔριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, σὺν πᾶσι τοῖς σατράπαις καὶ μεγιστᾶσι, καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου τῆς πόλεως, ἤρξατο δημηγορεῖν τοιάδε· *Ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, οὐ χρὴ λέγειν καὶ δημηγορεῖν, ἐκ ποίας εἰς ποίαν τύχην ὑψώθη-*

C Dum res eo loci stant, per cursorem Morati Amasiæ sedem habenti mortem patris ocyssime nuntiant; exactis tandem diebus quadraginta nuntius ille, quem miserant, rediit, ipsisque nuntiat Moratis adventum: quodque non longe a Prusa ad vicum qui Melæna appellatur, devenisset: litteras insuper Moratis ipsis reddidit, quibus monebat jam Prusam se advenisse: jubetque Bajazitem ut, cum toto cœtu patriciorum, Prusam ad se veniat, patrisque sui cadaver advehat ad id sepeliendum, ut etiam se imperatorem proclament ac salutent. His litteris summa cum voluptate et gaudio perlectis, postridie suggestum conscendit Bajazites, comitantibus eum satrapis cunctis ac proceribus, et maxima civium parte circumstante, D talemque ad eos orationem habere cœpit: *Supervacuum fuerit, o viri, apud vos verba facere, quæ in memoriam vobis revocent, ex quibus primordiis*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(2) *Καὶ διὰ ταχυδρόμου τινός.* Cursor ille erat primus Cesnegir, id est, prægustator, nomine Eluanbegus.

atque initiis ad eam, qua nunc fruimur, fortunam, Deo annuente, et propheta nostro apud eum intercedente, erecti simus. Plerique rebus ipsis interfuistis, vel a parentibus vestris audivistis, nondum sexaginta annos elapsos esse, vel certe paulo amplius, ex quo ab Othmano genus ducentes principes, trajecto freto Thraciam universam armis suis subegerunt, Romæorumque imperium ac Servios tributa sibi pendere coegerunt, hosque non solum, verum etiam Walachos ultra Danubium, Hunnos, populosasque nationes Albanos et Bulgaros. Omnes, ut verbo dicam, in servitutem redactos tantis tributis oppresserunt, ut ipsorum ærarium, ac publica vectigalia, nobis solvenda tributa ac stipendia non æquarent. Verum etiam ad id calamitatis compulsi sunt, ut filias suas puerosque imperatoribus serviliter **73** *mitterent. At qua de causa? Clementiam ac commiserationem erga se excitaturi, ærumnarumque inducias ac pacem a nobis petentes. Hoc insuper potentiam hujus imperii dignitatemque auget, sapienter ac prudenter collectos ex omnibus gentibus homines, eosque ut plurimum sortis infimæ et agrestes, Deum unicum, quem propheta prædicavit, non colentes, ad veram pietatem ipsos conduxisse: fortunatos, dignitatibus et honoribus ornatos, claros que duces effecisse. Ex quorum numero ipse ego, et vestrum pars maxima, quæ me loquentem audit, sumus. Animo itaque despondere haud convenit, neque socordiæ deditos esse, sed sobrios vigilare. Et singuli, tanquam filii naturales et genuini Othmanis, pugnare debemus pro paterna hæreditate; nec negligentia nostra eam disperdi sinere debemus. Etenim et pater et dominus et beneficus et bonorum largitor ipse unus est Mahometes, ipsiusque successor Morates, primogenitus liberorum ac dilectissimus: qui in throno patris sui nunc sedit in amplissima urbe Prusa. Pater ipsius dominus noster commune debitum solvit.* Hæc locutus cum ejulatu et lacrymis vehementer planxit, simulque omnes proceres et satellites ingenti cum tumultu et strepitu uno spiritu lamentabiliter flebant. Tum Bajazites et Hibraimus cadaver portantes in atrio palatii posuerunt, multoque luctu mortuum prosecuti, copias Orientis versus Callipolim postridie incedere jusserunt, quas pedibus subsequebantur magnates cum Bajazite cadaver comitantes. Trajectum deinde freto Prusam id detulerunt, et in sepulcrum deposuerunt, quod sibi vivus exstruxerat; per octiduum luxerunt, et, ad defuncti memoriam celebrandam, juxta nationis ritum justa peregerunt: luctu postmodum finito Moratem im-

μεν, συνευδοκοῦντος Θεοῦ διὰ παρακλήσεως τοῦ προφήτου. Οἴδατε γὰρ ἀκριβῶς οἱ μὲν αὐτοψί, οἱ δὲ παρὰ τῶν γονέων ἐνωτισθέντες, ὡς οὐκ ἔστιν οὔπω ἑξακοστὸν ἢ πλέον τι, ἀφ' οὗ τὸν πορθμὸν διαβάντες οἱ τοῦ Ὀθμὰν, ἔτος, τὴν Θρᾴκην πᾶσαν ἐκράτησαν· καὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων καὶ Σέρβων ὑποτελῆ καὶ ὑπόφορον ἔδειξαν· ἀλλὰ καὶ Βλάχους ὑπὲρ τὸν Δάνουβιν, καὶ Οὔννους, καὶ μυριάριθμον γένος Ἀλβανοὺς καὶ Βουλγάρους· Πάντας, σχεδὸν εἰπεῖν, τοσοῦτον εἰς τέλος αἰχμαλωτίζοντες ἐταπείνωσαν, ὡς καὶ τὰ δημόσια αὐτῶν τέλη μὴ ἐξισχύειν, τοὺς φόρους τοὺς ἐτησίους τοὺς διδομένους ἡμῖν, ἐξαρκεῖν· ἀλλὰ καὶ τὰς θυγατέρας, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐξαποστέλλειν πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀρχηγοὺς δουλοπρεπῶς. Πῶς; Ἔλεον ζητοῦντες, καὶ οἶκτον, ἀνακωχὴν δεινῶν, καὶ εἰρήνην παρ' ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐγκρατὲς καὶ περὶ τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἀξιωματικώτερον, σοφῶς καὶ ἐπιστημόνως συλλέξαντες ἐκ πασῶν τῶν γενεῶν (3), *καὶ ταῦτα τὸ πλέον κακοτυχὲς, καὶ ἀγροτικὸν, καὶ Θεὸν ἕνα μὴ σέβοντες τὸν, ὃν ὁ προφήτης ἐκήρυξεν· καὶ θεοσεβεῖς, καὶ εὐτυχεῖς ἀξιωματικούς τε καὶ λαμπροὺς ἡγεμόνας ἀπέδειξαν· ἐξ ὧν κἀγὼ, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀκουόντων, ἃ λέγω, τυγχάνομεν. Δεῖ τοίνυν μὴ ῥαθυμεῖν, μηδὲ ὀκνεῖν, ἀλλὰ νήφειν καὶ ἐγρηγορεῖν. Καὶ ὡς υἱὸς γνήσιος τοῦ Ὀθμὰν ἀφ' ἡμῶν ὁ καθεὶς ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μὴ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ἀμελήσαντες φθείρωμεν. Καὶ γὰρ καὶ πατὴρ, καὶ δεσπότης, εὐεργέτης τε καὶ δωτὴρ ὁ αὐτὸς εἷς ἐστιν ὁ Μεχεμὲτ, καὶ ὁ αὐτοῦ διάδοχος Μορὰτ ὁ πρῶτος, καὶ ποθεινότατος τῶν υἱῶν αὐτοῦ· ὃς καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκάθισεν ἐν τῇ μεγαλοπόλει Προύσῃ νυνί· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡμέτερος δεσπότης ἀπέδωκε τὸ κοινὸν χρέος.* Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐκόψατο κοπετὸν μέγαν μεθ' οἰμωγῆς καὶ δακρύων, καὶ ἅμα πάντες οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ῥαβδοῦχοι μιᾷ φωνῇ ἀλαλάξαντες μετὰ θορύβου καὶ κρότου πολλοῦ γοερῶς ἔκλαιον. Τότε ὁ Παγιαζὴτ σὺν τῷ Ἰπραῒμ (4) βαστάσαντες τὸ πτῶμα, ἔθηκαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ παλατίου, καὶ ἱκανῶς θρηνήσαντες, ἐκέλευσαν τῇ ἐπιούσῃ τὰ στρατεύματα τῆς ἕω πορεύεσθαι πρὸς Καλλιούπολιν, οἱ δὲ μεγιστᾶνες σὺν τῷ Παγιαζὴτ βάδην κατόπισθεν σὺν τῷ νεκρῷ. Καὶ διαβάντες τὸν πορθμὸν ἔφερον αὐτὸν ἐν Προύσῃ, καὶ κατέθεντο ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι βωμῷ, πένθος ποιήσαντες ὀκταήμερον· τὰ μνημόσυνα δὲ ὡς καθὼς ἔθος αὐτοῖς ἐστι ποιήσαντες, καὶ τὸ πένθος ἀποβάλλοντες

Ismaelis Bullialdi notæ.

(3) *Συλλέξαντες ἐκ πασῶν τῶν γενεῶν*. Horates primus nomine hujus militiæ Genitzerorum ex nationibus cunctis collectorum auctor fuit, sapienti equidem prudentique consilio usus. Inexhaustus enim fundus ille militum est, qui a nullo præter principem præmiorum spe dependent: cujus non solum mancipia, sed etiam alumni ac veluti filii sunt.

(4) *Παγιαζὴτ σὺν τῷ Ἰπραῒμ*. Primi veziri cadaver defuncti imperatoris gestant, Romanos imitati senatores, qui funus Augusti humeris extulerunt; vel consulares, qui urnam, qua Severi cineres Romam asportati sunt, humeris gestarunt, ut notat Herodianus, lib. IV *Hist.* post Marcum.

τὸν Μουρὰτ ἀρχηγὸν ἀνηγόρευσαν· καὶ τὰ εἰκότα ἑορτάσαντες, καὶ φιλοτιμίας οὐκ ὀλίγας, καὶ εὐεργεσίας τοῖς ἄρχουσιν ἀμείψας· καὶ αὐτοὶ σὺν δώροις τὴν προσκύνησιν ἕκαστος ἀποδεδωκότες, περὶ τῆς ἡγεμονίας ἐφρόντιζον· καὶ δὴ πρέσβεις ἡτοίμαζον πρὸς τὸν Καραμὰν, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων, μηνύοντες τὸν θάνατον Μαχομὲτ, καὶ τὴν ἀναγόρευσιν Μορὰτ, καὶ πίστεις ἀνανεοῦντες εἰρηνικὰς, ὡς ἔθος τοῖς νέοις ἀρχηγοῖς καὶ ἡγεμόσι. Καὶ γὰρ ἐβούλοντο τὰ τῆς Ἕω προοικοδομῆσαι καὶ ἀσφαλίσαι, ὡς χρὴ, διὰ συνθηκῶν καὶ ὅρκων μετὰ τοῦ Καραμὰν, καὶ τότε τὰ τῆς Θρᾴκης σκέψασθαι περάσαντες τὸν πορθμόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ προαρπάσας τὸν καιρὸν, στέλλει πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, τὸν Παλαιολόγον Λαχηνὴν (5), καὶ θεολόγον Κώρακα, ὡς δῆθεν παραμυθῶν, καὶ τῆς ἀρχῆς τὰ εἰσόδια συγχαιρόμενος· πρὸς τούτοις ἀναμιμνήσκοντες, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑστεραίαν βούλησιν, αἰτοῦντες τὰ παιδία δοθῆναι τῷ βασιλεῖ, εἴπερ βούλονται ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ, καθὼς καὶ μετὰ τοῦ πατρὸς ἦσαν. Εἰ δ' οὐ βούλονται διδόναι, καὶ τοῖς πατρικοῖς θεσμοῖς μὴ προσήκειν, αὐτὸς, ἤγουν ὁ βασιλεὺς, ἔχει τὸν ἔφεδρον, καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καταστήσει τοῦτον ἄρχοντα Μακεδονίας, καὶ Χεῤῥονήσου, καὶ πάσης Θρᾴκης, οὐ μετουπολὺ δὲ καὶ Ἀσίας, καὶ πάσης ἄλλης Ἀνατολῆς· ἐσήμαινε δὲ τῷ προδηλωθέντι Μουσταφᾷ. Ὁ δὲ Παγιαζὴτ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ νέου ἀρχηγοῦ Μουρὰτ ἔδωκε πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπόκρισιν, λέγων, ὡς οὐκ ἔστι καλὸν, καὶ τοῖς τοῦ προφήτου θεσπίσμασι συνᾷδον, Μουσουλμάνων παῖδας τρέφεσθαι παρὰ Καβουρίδων, καὶ παιδαγωγεῖσθαι, τουτέστιν, εὐσεβῶν παῖδας παρ' ἀπίστων ἐπιτροπεύεσθαι· ἀλλ' εἰ θέλει ὁ βασιλεὺς, *ἐχέτω τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, καὶ μενέτω κατὰ τὰς πρώτας συνθήκας φίλος, καὶ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν τούτων πάντων, ἐκτὸς ἄλλης ἐπιτροπικῆς διαθέσεως. Ἕξομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ φιλίαν ὡς ἕρμαιόν τι, καὶ καθολικὸν ἐπισφράγισμα τηροῦντες, μὴ ἐπεμβαίνειν τι τῶν ἀπαισίων, μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾷν τις ἀφ' ἡμῶν· ἀλλ' ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἔστωσαν ὅρκοι, καθάπερ σιδηροῦς τοῖχος, καὶ ἀσφαλὲς περίφραγμα· τὸ δὲ αἰτεῖν τέκνα, καὶ ἔχειν, καὶ ἐπιτροπεύειν, ἀδύνατόν ἐστι αἰτοῦντι συντίθεσθαι. Τὸ δὲ δοῦναι μᾶλλον ἀδυνατώτερον.*

Τούτοις τοῖς λόγοις ἀποπεμφθέντες οἱ τοῦ βασιλέως πρέσβεις, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πάντα ἀναλέξαντες, ἔδοξε τὰ ῥή' δείγματα. Καὶ δὴ τὴν ψυχὴν καμὼν, καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἐλθὼν ῥημάτων, ὧν συνετάξατο τῷ Μουσταφᾷ, ἄρτι ἐν τῇ Λήμνῳ νήσῳ διάγοντι, ἐξ ὅτου παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἐπέμφθη ἐξόριστος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, μετακαλεῖται Δημήτριον Λάσκαριν τὸν Λεοντάριον, ἄνδρα, καὶ ὡς χρὴ εἰπεῖν, στρατηγὸν γενναῖον, εὐδοκιμήσαντα ἔν τε Λακεδαιμονίᾳ καὶ Θετταλίᾳ τὸ

A peratorem proclamant ac salutant. Celebritate deinde pro majestate imperii decenter transacta, multa ac magni pretii dona largitus est imperator aulæ suæ purpuratis: ipsique vicissim munerum oblatione adjuncta eum venerati sunt, de rebus deinde imperii consultarunt. Legatos illico ad Caramanum et Romæorum imperatorem destinant, ut ipsos de Mahometis obitu et Moratis inauguratione monerent, ac pacis fœdera renovarent, pro more a principibus ad imperium recenter assumptis usurpato. Rebus etenim Orientis imprimis prospectum cupiebant earumque securitati, pacta per jusjurandum cum Caramano amicitia, deinceps vero ad res Thraciæ curas conversuri, ubi in eam trajecissent. At imperator Manuel prævertit missis B legatis Palæologo Lachyne et theologo Corace, qui Moratem consolarentur, et primordia imperii ipsi gratularentur. De postrema deinde patris 74 ejus voluntate mentionem faciunt, et secundum illam postulant pueros imperatori tradi: siquidem concordiam et amicitiam, quæ inter eum patremque ejus intercesserunt, integras ac incorruptas permanere velint. Quod si tradere pueros patrisque legibus obtemperare recusaverint, successorem apud se imperator habet, quem brevi Macedoniæ principem, Chersonesi ac totius Thraciæ constituet; confestim etiam Asiæ et totius Orientis. Idque consilium supra memorato Mustaphæ aperuit Manuel. Ad hæc Bajazites pro novo imperaC tore Morate respondit legatis, asserendo minime honestum esse, neque prophetæ legibus et oraculis consonum, Musulmanorum liberos apud Cavuridas educari et institui, hoc est piorum filios sub impiorum tutela esse; sed, si velit imperator, *amicitiam nobiscum ineat, eamque colat juxta priora fœdera, sitque pater horum, quotquot sunt, puerorum, at a tutelæ munere prorsus abstineat. Ejus quoque amicitiam lucro apponemus, eamque loco diplomatis catholici sigillo firmati habebimus: cavebimusque ne quis nostrum præter fas et æquum quidquam tentet, aut terminos transiliat. Verum etiam demus juramenta mutua, quæ sint tanquam murus aheneus et munitum vallum inter nos. Petitionibus vero vestris, quibus pueros apud vos habere postu*D *latis, eorumque tutelam gerere, annuere impossibile est, tradi vero ipsos multo minus factu possibile.*

Cum hoc responso dimissi imperatoris legati, ad eum omnia renuntiant, quæ ipsi visa sunt aspera. Quare animo æger, memorque eorum quæ nuperrime transacta erant cum Mustapha, qui in Lemno insula commorabatur, ex quo illuc relegatus fuerat, ad se venire jubet Demetrium Lascarim Leontarium, virum, ut verum dicam, fortissimum belli ducem, qui Lacedæmone et in Thessalia multis animi sui fortitudinem approbaverat, dum vixit et regnavit in illis Joannes Palæologus

Ismaelis Bullialdi notæ.

(5) *Παλαιολόγον Λαχηνήν.* Infra, pag. 102, Λαχανὴν, ut alii etiam, appellat.

imperatoris ex fratre nepos: apud quem hic Demetrius summos honores adeptus est, primosque magistratus gessit. At Joanne mortuo, tertium filiorum suorum Thessaliæ principem coronavit Manuel, illucque regnatum misit. Illinc ad se Leontarium vocavit, eumque Constantinopoli in aula sua habuit, utpote virum prudentem et rei bellicæ peritum. Imperator equidem Manuel sex masculorum prole auctus erat, quorum primus erat Joannes, qui a patre Romæorum imperator coronatus et designatus est; secundus Theodorus, quem Lacedæmonis despotam constituit; tertius Andronicus Thessaliæ imperavit; quartus Constantinus regiones ad Pontum sitas Chazariæ **75** finitimas sortitus est; quintus Demetrius, sextus Thomas, qui, quod infantes essent, in domo patris educabantur. Itaque, cum rerum status tunc urgeret, triremes decem optime instructas, quæ in portu Constantinopoleos erant, Demetrio Lascari dedit, eumque in insulam Lemnum mittit, datque in mandatis, ut relegatum Mustapham cum sæpius dicto Cineite accipiat, in Chersonesum ipsos exponat cum copiis, quas in triremibus haberet: constituat etiam Mustapham Thraciæ principem (ut qui filius naturalis esset demortui Bajaziti) universique patrimonii hæredem, regionum ac præfecturarum. Quod mox factum fuit. Consuetudo etenim inter Turcos olim invaluit, non curiose perpendere ex quo natus hic aut ille foret, verum unum solum ad imperium adipiscendum sufficiebat, Othmanica stirpe ortum esse; quod si ab ea genus aliquis non duxerit, obsequium ei præstari, et ut imperatori honorem haberi impossibile erat. Illinc vero data occasione incipiam narrare consilium a Turcis olim initum, quo hactenus se gerunt, Christianos fortiter invadunt, de ipsorum strage tropæa erigunt, perpetuasque victorias, non ut aliæ gentes, de ipsis reportant.

Cum Turci sedes, quas in Persia habebant, com-

A πρῶτον, ζῶντος τοῦ ἐν αὐτῇ βασιλεύσαντος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος· καὶ γὰρ ὁ Δημήτριος οὗτος εἶχε τὰ πρῶτα τῶν τιμῶν παρ' αὐτῷ. Θανόντος δ' αὐτοῦ πέμπει τὸν τρίτον τῶν υἱέων αὐτοῦ, στεφανώσας δεσπότην ἐν Θετταλίᾳ· τὸν δὲ Λεοντάριον μεταπέμψας ἐκεῖθεν, εἶχεν ἐν Κωνσταντίνου πλησίον αὐτοῦ, ὡς ἄνδρα συνετὸν καὶ περὶ τὰ στρατιωτικὰ δόκιμον· καὶ γὰρ ηὐτύχει ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐν ἓξ παισὶν ἄῤῥεσιν, ὧν ὁ πρῶτος ἦν Ἰωάννης, ὃς καὶ στεφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνηγορεύθη· ὁ δεύτερος Θεόδωρος, ὃν καὶ δεσπότην Λακεδαιμονίας κατέστησεν· ὁ τρίτος Ἀνδρόνικος, ὃς καὶ Θετταλίας δεσπότης ἐγένετο· ὁ τέταρτος Κωνσταντῖνος, ὃς καὶ τὰ Ποντικὰ μέρη τὰ πρὸς Χαζαρίαν (6) ἐκληρώ- B σατο· πέμπτος δὲ Δημήτριος, καὶ ἕκτος Θωμᾶς, οἳ σὺν τῷ πατρὶ διῆγον νήπια τυγχάνοντες. Τότε οὖν χρείας κατεπειγούσης, τριήρεις δέκα, ὡς χρὴ, ἐκ τῆς Κωνσταντίνου τῷ Δημητρίῳ τῷ Λάσκαρι παραδοὺς, ἔπεμψεν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ, προστάξας αὐτὸν λαβεῖν τὸν ἐξόριστον Μουσταφᾶν σὺν τῷ πολλάκις προῤῥηθέντι Τζινεῆτ, καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν Χεῤῥονήσῳ σὺν τῇ δυνάμει τῶν τριήρεων. Καὶ τὸν Μουσταφᾶν ἀρχηγὸν καταστήσει Θρᾴκης (ὡς υἱὸν ὄντα φυσικὸν τοῦ προαπερχομένου Παγιαζῆτ) καὶ ὡς καθολικὸν κληρονόμον τῶν πατρικῶν αὐτοῦ πραγμάτων, τόπων, καὶ ἐπαρχιῶν· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Καὶ γὰρ ἔθος ἦν ἀρχαῖον τοῖς Τούρκοις τὸ μὴ πολυπραγμονεῖν τίνος οὗτος, καὶ τίνος ἐκεῖνος παῖς, C πλὴν καὶ μόνον εἰ τοῦ Ὀθμὰν ἀπόγονός ἐστι. Εἰ δὲ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἀδύνατον ὑπείκειν, καὶ ὡς ἀρχηγὸν τιμᾶν. Ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν τὴν ἐκ πάλαι γενομένην παρὰ τῶν Τούρκων ἐπίνοιαν διηγήσασθαι, ἣ καὶ ἄχρι τοῦ νῦν σώζεται, καὶ δι' αὐτῆς ἀνδρείως τῶν Χριστιανῶν ἐφίστανται, καὶ τρόπαια κατ' αὐτῶν διεγείρουσι, καὶ ἐς ἀεὶ τὴν νικῶσαν ὡς οὐκ ἄλλο γένος κεκλήρωνται.

Οἱ Τοῦρκοι καταράντες ἐκ Περσίδος (7), καὶ τὰ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(6) *Πρὸς Χαζαρίαν*. Constantinus Porphyrogenitus lib. *De admin. imperii*, cap. 5, Chazarorum mentionem facit; qui populi sunt ad boream ultra Pontum Euxinum siti et Borysthenem accolentes, Chersonorumque vicini. Bulgari oram Danubii australem accoluere: ripam oppositam Patzinacæ, seu Patzinacitæ, quæ hodie regiones a Valachis, Moldavis et Podolis occupantur. Versus Borysthenem et boream sequebantur Uzii, Chazari et Alani. Eodem lib. c. 37, de Patzinacitis loquitur Constantinus: Κεῖνται παρ' αὐτοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὰ ἀνατολικώτερα καὶ βορειότερα μέρη ἐναποβλέποντα, πρός τε Οὐζίαν, καὶ Χαζαρίαν, καὶ Ἀλανίαν καὶ τὴν Χερσῶνα, καὶ τὰ λοιπὰ κλίματα, *Ad Danapris seu Borysthenis ripam jacent, Patzinacitæ ad ortum et boream, Uziam, Chazariam, et Alaniam, et Chersonem, aliaque climata respicientes*. Hos Patzinacitas Uzii et Chazari sedibus expulerunt antiquis: illique has occuparunt. Pulsis itaque Patzinacitis, probabile est Uzios et Chazaros ea simul occupasse loca: et partem illam Ponto Euxino ostiisque Danubii vicinam, Chazariam ab illis populis appellatam esse. Aliter certe constare non potest, quod Ducas scribit. Tunc temporis enim imperante Joanne, nihil ultra Thraciam, nedum Æmum montem aut Danubium, Constantinopolitani imperatores tenebant: ita ut D vicinia locorum, quibus imperabat Constantinus Palæologus accipi nequeat de Chazariæ antiquæ regione, sed de ista quam Chazari, pulsis Patzinacitis, occuparunt: quæ Ponto Euxino adjacens et Danubii ostiis, vicina aliquatenus dici potest Mesembriæ, aliorumque castrorum Euxini oræ Thracicæ impositorum. De Chazaris Chersonæ seu Chersoneso Tauricæ vicinis mentionem faciunt Georg. Cedrenus, et Zonaras in Justiniano Rhinotmeto. Paulus etiam Diaconus, *Historiæ Miscellæ* libro XX.

(7) *Οἱ Τοῦρκοι καταράντες ἐκ Περσίδος*. Circa annum Christi 1042, imperante Romano Argyro, Turci in Persiam primo evocati sunt a Muchumete Imbrailis F. qui eorum opera adversus rebellantes Indos et Babylonios, uti volebat. Turcorum rex tria militum millia, quorum dux erat Tagrolipix Mucaletus, e Selzucciorum gente nobili ortus, Muchumeti suppetias mittit. Post navatam egregie adversus Babylonios operam ad suos redire voluerunt, cum interim ipsos in Indiam ducere cogitaret Mu-

τῆς Ἀρμενίας ὅρια διαβάντες, καὶ ἀρξάμενοι λεηλατεῖν τὰ τῆς ἄνω Καππαδοκίας μέρη, καὶ τῆς Λυκαονίας, ἐκήρυττον ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχηγοῦ διὰ τοῦ κήρυκος, ὡς εἴ τις βούλοιτο εἰς ἐπιδρομὴν ἀπίστων ἐλθεῖν, ἐλθέτω. Ἦν γὰρ τὸ ἔθνος τῶν Τούρκων, ὡς οὐκ ἄλλο, φιλάρπαγον, καὶ φιλάδικον, πρὸς ἄλληλα γὰρ ἦν· εἰ δὲ κατὰ Χριστιανῶν (8), τί χρὴ καὶ λέγειν; Καὶ εἰ μόνον τὴν τοῦ κήρυκος φωνὴν ἀκούσωσι, ὡς πρὸς ἐπιδρομὴν, ὃ καλεῖται κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν Ἄκκην (9), τότε πάντες χύδην, καὶ ὡς ποταμὸς ῥέων, αὐτόκλητοι ἄνευ βαλαντίου καὶ πήρας οἱ πλεῖστοι, καὶ αἰχμῶν, καὶ ἀκινακῶν· ἕτεροι πεζοὶ τὴν πορείαν, μυριαρίθμους παρεμβολὰς στοιχήσαντες, θέουσιν. Οὐκ ἄλλο οἱ πλείονες, ἀλλ' ἢ ῥόπαλον ταῖς ἑκάστου χερσὶ, καὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὁρμῶντες, ὡς πρόβατα τούτους ἐζώγρουν· ἀῤῥήτοις Θεοῦ κρίμασι τοῦτο καθ' ἡμῶν τὸ ψήφισμα δεδωκότος ἕνεκα πλήθους ἁμαρτιῶν τοῦ ἡμετέρου γένους. Καὶ ἡ ἐπιδρομὴ ἡ συνεχὴς κρατοῦσα ἄχρι τοῦ νῦν· οὐ μόνον τὰ ἀνατολικὰ θέματα (10), ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Θρᾴκης κρατήσαντες, ἀπὸ Χεῤῥονήσου μέχρι τοῦ Ἴστρου πάσας τὰς ἐπαρχίας καθυποτάξαντες. Τὸ καθ' ἑκάστην μὴ ἀμελοῦντες, ἀλλὰ σήμερον πρὸς εἰρήνην μετασχηματιζόμενοι (11) τοῖς Σέρβοις, αὔριον τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Λακεδαιμονίας, Ἀχαΐας καὶ Ἑλλάδος ἐληΐζοντο. Μετὰ τὴν αὔριον δὲ τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἐδόκει, τὴν εἰρήνην ἐπισπώντων, θρῆνος, καὶ οὐαὶ τοῖς Σέρβοις ἐπέῤῥεεν· εἶτα Βουλγάροις· μετέπειτα Ἀλβανίταις. Καὶ καθεξῆς λυμαίνοντες ἅπαν ἀγριόν

A mutassent, Armeniæ confinia transcendissent, et a deprædatione superioris Cappadociæ et Lycaoniæ latrocinia sua auspicati essent, principis nomine et auctoritate significabant tubicinum voce, ut, si quis vellet in infideles incursionem facere, ad eos conveniret. Gens equidem Turcica rapinis dedita erat, injuriisque inferendis præ cæteris assueta: seque etiam mutuis direptionibus infestabant. Quod si adversus Christianos aliquid, vel verbis solis, tentandum fuerit, una præconis seu tubicinis vox audita, ad incurrendum ciet, quod apud ipsos *Ackin* dicitur; omnes ergo effusi, velut amnis rapidus, sponte sua, sine commeatu et pecunia, sine jaculis et acinacibus plerique, alii pedes in densa et numerosa agmina conglobati ruunt. Neque B alia arma plurimi præter clavas manu gestantes, inque Christianos, Dei judicio arcano tam gravibus suppliciis ac pœnis, propter multitudinem peccatorum gentis nostræ, damnatos, irruentes, vivos velut pecudes eos capiebant. Cumque continenter ad hæc usque tempora in nos irruperint, Anatoliæ non solum themata, sed et Thraciæ subegerunt, a Chersoneso ad Istrum provinciis omnibus domitis. Nec etiam quotidianos casus ac eventus neglexere; cum Serviis enim, mutato consilio, hodie pacem ineuntes, sequenti die Atticam, Lacedæmonem, Achaiam et Hellada populabantur. **76** Postridie cum Romæorum regiones pacem ac tranquillitatem, ut videbatur, adepturæ erant, luctus et clades Serviis imminebant, deincepsque Bulgaris, post-

Ismaelis Bullialdi notæ.

chumetes. Hinc simultates ortæ, quæ Turcis Saracenos latrociniis vexandi primum causæ exstiterunt, et in apertum tandem bellum proruperunt. Muchumetes victus a Turcis et occisus est: Selzuccii deinde Tagrolipicis posteri in Perside regnarunt, sedemque imperii in Belche seu Balcha Chorazmnis (Chorasminis vero provinciæ secundum Georgii Chrysococcæ catalogum in *Astronomia Philolaica* a nobis editum) urbe habuerunt. Annis demum 160, vel secundum Turcos 170, postquam illic regnarunt, a Zengi-chane post annum 1200 Perside pulsi fuere. Turcis tum imperabat Aladines, qui relicta Perside in Lycaoniam venit, et Iconii sedem imperii fixit. Inde latrociniis et excursionibus Asiam minorem infestare, omniaque ferre et agere cœperunt Turci.

(8) *Εἰ δὲ κατὰ Χριστιανῶν.* Hujus animorum promptitudinis luculentum exemplum notare quivis potest apud Leunclav. lib. v, cum Morates I adversus Lazarum Serviæ despotam ad bellum se compararet. *Mox igitur universis regibus vicinis, Caramanoglio, Tekensi, Aidinio, Mentesio et Saruchanio, indicta profectio fuit, et ingens adversus Gauros expeditio. Illi vero lubentibus animis assensi, coacta, quam quisque poterat, maxima multitudine militum, ad religiosum (ut ipsi quidem existimabant) hoc bellum semel accingebant. Præterea diversis e regnis ac provinciis tam extraneis, quam Osmanidarum imperio subjectis, ad sultanum Muratem magno reguli numero confluebant.*

(9) *Ἄκκην.* Leunclav. In secundo Onomastico cum unico κ scribit Akin. Quæ vox *incursum, grassationem et depopulationem* significat: unde Akinzileri, vel Akenzilari appellati sunt.

(10) *Τὰ ἀνατολικὰ θέματα.* Id est, provincias: C Constantinus Porphyrogenitus lib. I *Περὶ θεμάτων*, nomen ad id significandum recens usurpatum ait, Græcum tamen: Αὐτὸ γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος Ἑλληνικόν ἐστι, καὶ οὐ Ῥωμαϊκὸν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον. *Nomen thematis ipsum Græcum est, non Romanum*, [id est, Latinum] *quod a thesi* [id est positione] *deducitur.* In themata illa distributum erat Romanum imperium, quod in ἐπαρχίας etiam aliquando divisum fuit; aliquando in præfecturas prætorio. Appellantur autem themata orientalia, ut idem Constantinus docet, Ὅτι πρὸς ἡμᾶς τοὺς κατοικοῦντας Βυζάντιον, καὶ τὴν τῆς Εὐρώπης γῆν λέγεται ἀνατολικόν. *Quoniam respectu nostri, qui Byzantium incolimus et Europam, Oriens appellatur.*

(11) *Ἀλλὰ σήμερον πρὸς εἰρήνην μετασχηματιζόμενοι.* Qui gentis Turcicæ historias parum attente legerit, notasse potest duobus simul bellis hactenus se implicitam noluisse, singulos adortam cum cæteris pacem coluisse: quos etiam bello in- D festaverit, pacem oblatam, cujus beneficio a toleratis ærumnis se recrearent, nunquam recusasse: et quanta quidem gentis illius prudentia tunc fuit, tantus Christianorum error mentisque cæcitas notari potest, qui res suas adversus Turcos stare posse temporibus istis arbitrati sunt, quod cunctos simul bello non lacesserent: quasi a toto rescissa parte illud nec minueretur nec decresceret. Nostri ergo otiosi (atque utinam a mutuis bellis, incendiis, urbium oppidorumque direptionibus ac eversionibus otiati fuissent, nec lanienis mutuis cædibusque vires suas attrivissent) singulos opprimi permiserunt; quo admisso errore Bulgari, Servii, Græci et Hungarii maxima e parte perierunt, Venetorumque respublica ad angustiores terminos, amissa Cypro insula, redacta est.

modum Albanis et finitimis gentibus, omnesque sine discrimine feras aut mansuetas nationes disperdere non cessaverunt isti barbari, nec hactenus cessant, utque mihi videtur finem non facient, donec Dei timorem in animos induxerimus. In Deum equidem impie nos gessimus, qui baptizati sumus in nomine Patris, Filii, et sancti Spiritus divinitatis unius, qua despectui habita, mandata Dei veri transgredimur et irrita facimus : propterea traditi sumus impiis, pœnas a nobis merito exigentibus, Deo ita recte ac juste decernente. Non solum autem gentes innumeras, quæ citra Istrum habitant, subegerunt, sed et ultra quamplurimas alias, in quibus Walachi sunt, penitus debellavere. In Hunnos gentem numerosissimam etiam penetraverunt. Atqui in eas gentes irrumpunt non solum finitimi, qui nempe Thraciam, Atticam, Illyricum, Æmum montem incolunt, quique juxta Serviam accolunt (sane, ut mihi videtur, frequentior his temporibus est populus, illum dico, qui imperatoribus Othmani stirpe oriundis paret, a freto Calliopoleos ad Danubium usque quam in partibus Anatoliæ), sed etiam Turci qui Asiam et Phrygiam habitant. Quid inquam? Lycaones qui Armeniæ finitimi sunt, Amasini, Cappadoces, Cilices, Lycii et Cares Danubium usque pedes proficiscuntur, ut latrociniis Christianos devastent. Si centum namque millia ipsorum provinciam quamlibet invadant, latronum more nihilominus grassantur direptisque omnibus aufugiunt. His incursionibus in Thracia universa ad Dalmatiæ limites solitudinem fecerunt. Albanos gentem hominibus frequentissimam ad paucos redegerunt. Walachos pariter ac Servios, tandemque Romæos penitus deleverunt. His in servitutem hoc modo redactis quintam prædæ partem ac spoliorum imperatori addicunt, juxta eorum novellam constitutionem, eamque ex præstantioribus selectam imperio consecrant. Si quando vero juvenis aliquis robustus inter captivos comparuerit, hunc vili pretio emptum; rerum principis procuratores imperio acquisitum mancipiumque appellant; talesque imperator militem novitium, sua vero lingua Genitzeros vocat : quos etiam ad impiam religionem suam traductos circumcisosque, domesticos suos nominat: dona ipsis omnimoda largitur: aulicis muneribus et officiis illustrissimis honorat:

A τε καὶ ἥμερον ἔθνος οἱ βάρβαροι, οὐκ ἐπαύσαντο, καὶ οὐ παύονται ἄχρι τὴν σήμερον· ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ οὐ παύσονται, ἄχρις ἂν ἡμεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐν νῷ λάβωμεν. Καὶ γὰρ εἰς τὸ Θεῖον ἡμεῖς ἀσεβοῦντες, βάπτισμα ἔχοντες εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς Θεότητος, καὶ τούτου καταφρονοῦντες, ἀθετοῦμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ· τοῖς ἀσεβέσι παρεδόθημεν, καὶ δικαίως ὑπ' αὐτῶν κολαζόμεθα, τοῦ Θεοῦ τοῦτο καλῶς καὶ δικαίως ὁρίσαντος. Καὶ οὐ μόνον τὰ πρὸ τοῦ Ἴστρου μυριάριθμα ἔθνη, καὶ πάμπολλα· ἀλλὰ καὶ μετὰ Ἴστρον Βλάχους ἐς τέλος ταπεινώσαντες· Οὔννους αὐτοὺς τὴν ἀμέτρητον πληθὺν εὐδιάμετρον κατεργάσαντες· καὶ οὐ μόνον οἱ γειτνιῶντες Τοῦρκοι κατατρέχουσιν, οἱ τῆς Θρᾴκης, οἱ τῆς Ἀττικῆς, B οἱ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οἱ τοῦ Αἰμιμόντου, καὶ οἱ γειτνιῶντες Σερβίαν (καὶ γὰρ, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, πολὺ πλέον τυγχάνει τὸ γένος τοῦτο τὴν σήμερον, ἀπὸ πορθμοῦ Καλλιουπόλεως ἄχρι τοῦ Ἴστρου, παρ' ὅσον ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσι τὸ κατοικοῦν· λέγω τὸ ὑπήκοον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐκ τῶν Ὀθμὰν), ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἀσιάτιδος γῆς, καὶ οἱ τὴν Φρυγίαν οἰκοῦντες· καὶ τί λέγω; Λυκάονες οἱ ἐν τοῖς Ἀρμενίων ὁρίοις κείμενοι, Ἀμασινοὶ, Καππαδόκαι, Κύλικες, Λύκιοι, Κάρες ἄχρι Δαννούβιον πεζοὶ πορείαν ποιοῦντες, ἕνεκα τοῦ κλέψαι Χριστιανόν. Καὶ γὰρ εἰ καὶ μυριάκις μύριοι ἐπέλθωσι τῇ τυχούσῃ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ ληστρικῶς ἐπεμβαίνουσι, καὶ ἁρπάζοντες φεύγουσι. Τοῦτο τὴν Θρᾴκην πᾶσαν C ἄχρι Δαλματίας ἔρημον ἀπειργάσατο· τοῦτο τοὺς Ἀλβανοὺς, γένος ὑπὲρ ἀριθμὸν ὄντα, εὐαριθμήτους ἐποίησεν. Βλάχους ὁμοίως, Σέρβους, καὶ Ῥωμαίους εἰς τέλος ἠφάνισεν. Τούτων οὕτως αἰχμαλωτιζομένων, τὸ πέμπτον (12) τῶν λαφύρων τῷ ἀρχηγῷ προσκυροῦσι, κατὰ τὴν αὐτῶν νεαράν. Καὶ ἀφοσιοῦσι τοῦτο τὸ πέμπτον τῇ ἀρχῇ· καὶ ταῦτα τὰ κρείττονα· εἶτα καὶ οἱ τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐξισωταὶ (13). Ὅπου δ' ἂν νέον καὶ εὔρωστον ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἴδωσι, τοῦτον δι' ἐλαχίστου τιμήματος ὠνήσαντες, εἰσποιητὸν τῇ ἀρχῇ καὶ δοῦλον κατονομάζουσι. Καὶ τούτους ὁ ἀρχηγὸς νεόλεκτον στρατὸν, κατὰ δὲ τὴν αὐτῶν γλῶτταν Γενίτζερι, καλεῖ. Οὓς καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ δυσσέβειαν μετάγων καὶ περιτέμνων, οἰκείους αὐτῷ κατονομάζει· δοὺς αὐτοῖς D πάμπολλα δῶρα, καὶ ὀφφικίων τὰ λαμπρότατα, προνοίας οὐ τῆς τυχούσης, καὶ παντοίων ἄλλων ἀγαθῶν· ὁμοτραπέζους καὶ συμπότας ποιῶν αὐτούς·

Ismaelis Bullialdi notæ.

(12) *Τούτων οὕτως αἰχμαλωτ. τὸ πέμπτον.* Novella ista constitutio circa annum Christi 1362 capta Adrianopoli, regnante sultano Morate I sancita est, quod apud Leuncl. *Hist. Musulm.* lib. V videre est. Cujus auctor fuit Cara-Rustemes Molla, seu Meulana, aut Talismanus, id est, legis Musulmanicæ peritus, illiusque verba talia referuntur: *Quintum quodque, respondit Cara Rustemes, ex illis mancipiis, quæ Turci milites nostri capiunt, de præscripto legis divinæ, sultano debetur.* Hactenus equidem mancipiorum quinta pars sultano addicta non fuerat : sed prædæ reliquæ solummodo, cujus exemplum habemus in Ertogrul-bego apud eumdem Leuncl. lib. II : *Prædæ quintam partem excepit, in milites reliqua lucra distribuit. Inde dictam spoliorum quintam partem, seu principi debitam, gratulabundus sultano Aladini misit.* Illa porro mancipiorum quinta pars Genitzerorum ordini ac numero adjuncta est.

(13) *Ἐξισωταί.* Sunt illi qui res inspiciunt, et ex arbitrio, secundum jus et æquum eas æstimant. Suidas, ὁ ἰσωτὴς, ὁ ἐπόπτης. Idemque significat ἔφορος, qui recognoscendi, recensendi ac inspiciendi jus habet.

A ἔχων εἰς αὐτοὺς στοργὴν ὡς πατὴρ πρὸς τέκνα· καὶ ταῦτα τίνας; Αἰπόλεις καὶ ποιμένας, βουκόλους τε καὶ χοιροβοσκοὺς, γεωργῶν παῖδας καὶ ἱπποφορβῶν· πρὸς γὰρ τὴν τοιαύτην διάθεσιν κἀκεῖνοι ὑπὲρ τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς οὐδὲν λογίζοντες, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς δόξης ἧς ἔτυχον ἀποβαλόντες, ἵνα μὴ ἐκπέσωσι ταύτης, πάσχουσιν ἐν καιρῷ πολέμου ὑπὲρ ἄνδρας, καὶ τὴν νικῶσαν λαμβάνουσι. Τὸ γνωριστικὸν δὲ σημείωμα τούτων τὸ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, ὃ κατὰ τὴν κοινὴν γλῶτταν Ῥωμαίων Ζαρκολᾶν λέγουσι (14). Καὶ γὰρ κοινοὶ πάντες Τοῦρκοι τὸ αὐτὸ χρῶνται ὡς κεφαλῆς περιβόλαιον· οἱ μὲν πάντες ὅσοι ἐξ ἰδιωτῶν καὶ ἐξ εὐγενῶν τυγχάνουσι, κοκκινοβαφὲς τοῦτο χρῶνται· ὅσοι δὲ τῶν ἀλλογενῶν τῷ τῆς δουλείας ὑπέπεσον ζυγῷ, B γραφέντες δοῦλοι τοῦ ἀρχηγοῦ, οὗτοι λευκόχροα φοροῦσι τὰ τῆς κεφαλῆς περιβόλαια ἐκ πίλου λευκοτάτου· ἡμισφαιρὲς ὅσον χωρεῖν κεφαλὴ, ἔχον περιττεῦον ἄνωθεν τῆς κορυφῆς ὅσον καὶ σπιθαμῆς, εἰς ὀξὺ καταλῆγον. Τοῦτο τοίνυν τὸ νεόλεκτον σύνταγμα καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπερπεριττεῦόν ἐστι, καὶ εἰς τὸ ἓν ἑκατοντάκις ἓν ἀριθμεῖται. Καὶ γὰρ δοῦλοι δούλους κτῶνται, καὶ τῶν δούλων οἱ δοῦλοι δούλους· καὶ πάντες ὀνομάζονται, καὶ εἰσὶ τοῦ ἀρχηγοῦ δοῦλοι. Οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς οὔτε Τοῦρκος οὔτε Ἄραψ, ἀλλὰ πάντες Χριστιανῶν παῖδες, Ῥωμαίων, Σέρβων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων, Βλάχων, καὶ Οὔννων· οἵτινες ἀσεβήσαντες, καὶ τοῦ παρόντος τὰς ἀπολαύσεις, ὡς χοῖροι λαχάνων, κατατρυφῶντες, παρόμοιοι κύC νεσι λύτταν νοσοῦντες, κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἔχθραν ἄσπονδον θανατηφόρον ἀεὶ φέρουσι. Ὡς γὰρ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ὅτι ὑπήκοον μεταβάλλεται (15) ἐξ ἄλλου εἰς ἕτερον ἀρχηγὸν εὐκόλως· πλὴν ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης τοῦ Ὀθμὰν εἶναι τὸν ἤδη, (16) τὸν νεωστὶ ἄρξαντα, καὶ οὐκ ἄλλοθεν. Καὶ τὸ δοῦλον φῦλον, ὃ διήλθομεν τὴν ἱστορίαν, καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν ὁρμὴν κέκτηται· ἀρκεῖ γὰρ εἶναι τὸν νέαρχον Ὀθμάνιον. Πάντες γὰρ οἱ Ὀθμάνιοι πάτρωνες αὐτῶν λογίζονται, καὶ εἰσί· καὶ αὐτοὶ ὡς ἰδίους ἀπελευθέρους αὐτοὺς ἔχουσι. Ἐπὰν δὲ ῥεύσει ἡ ἀρχὴ ἐξ ἄλλου εἰς ἕτερον, ἢ ἐκ πατρὸς πρὸς υἱὸν, ἢ εἰς ἀδελφὸν ἐξ ἀδελφοῦ, τὸν ὃν ἡ τύχη καλῶς προσβλέψει, ἐκεῖ καὶ τὸ δοῦλον πιστότατα τὴν παράστασιν ἀπεργάζεται. Ἀρξόμεθα δὲ πάλιν τὴν ἱστορίαν, ὅθεν καὶ ὁ λόγος τοῦ D διηγήματος ἦρξατο.

A ipsisque non perfunctorie providet, cætera, bona impertiendo. Ad comessationes compotationesque 77 eos admittit, et amore paterno ipsos tanquam se progenitos, complectitur: etiamque caprarios, opiliones, bubulcos et subulcos, rusticorum et veterinariorum prolem. Erga imperatorem equidem, in eos ita pronum, ita se gerunt, ut vitam suam pro illo profundant: magisque pro tuendo honore et gloria quibus aucti sunt; et ne iis excidant, in bellicis expeditionibus supra humanas vires ærumnas ac labores tolerant: unde victoriam reportant. Discernuntur vero illi capitis ornamento, quod vulgari lingua Romæi Zarcolam dicunt. Universa namque multitudo Turcorum formæ ejusdem galero, eoque coccineo ad tegendum caput utitur, B sive nobiles, sive plebei. Quotquot vero peregrini fuerint sub servitutis jugum missi, mancipia imperatori ascripta albos gestant pileos, ex lana candidissima compilatos, qui hemisphærii formam referunt, quo caput contegitur; qui insuper supra capitis verticem palmi magnitudine erecti, in acutum desinunt. Hic profecto novæ militiæ ordo annis singulis multiplicatur, et uni centum accensentur. Servi quippe mancipia possident, qui allorum heri sunt, omnesque putantur, prout revera sunt, imperatoris servi. Inter ipsos non Turcus aut Arabs reperitur; verum omnes Christianorum filii, Romæorum scilicet, Serviorum, Albanorum, Bulgarorum, Walachorum et Hunnorum; qui, abjuC rata pietate, vitæ hujus fruuntur deliciis, velut porci oleribus: similesque canibus rabie contactis, cum consanguineis suis inimicitias capitales semper exercent. Ut equidem supra narravimus, nullo negotio subditi hunc vel illum imperatorem agnoscunt, dummodo ex eadem stirpe Othmanica, non ex alia, decessor ac successor prognati sint: istaque mancipiorum natio, cujus historiam persequimur, eodem animi affectu impellitur. Hoc quippe ipsi satis est imperatorem novum ex gente Othmanica ortum esse. Omnes namque ab ea oriundi patroni ac domini ipsorum, velut libertorum, sunt et habentur. Cum autem imperium ab uno ad alium transfertur, vel a patre ad filium, aut a fratrum uno ad alterum, eum nempe cui forD tuna arriserit: et huic ista servorum natio fidelissimam operam præstat. Iterum ad historiæ seriem revertamur, unde digressi narrationem istam incepimus.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(14) *Ζαρκολᾶν λέγουσι.* Capitis est tegumentum e lana alba, quo utuntur Genitzeri, cujus formam et figuram multis in libris expressam habemus. Fimbria aurea circumdata est Zarcula; et in parte ejus anteriore assurgit cylindroides argentea vel ænea fistula; et a vertice in dorsum syrma trium spithamarum longitudine demittitur. Genitzeris est album, quibusdam aliis rubrum id capitis tegumentum.

(15) *Ὅτι ὑπήκοον μεταβάλλεται.* Hujusce indifferentiæ in principibus agnoscendis luculenta exempla exhibita sunt in Bajazitis I liberis quatuor. In Mehemetis I duobus filiis, Morate et Mustapha. In filiis Mehemetis II Bajazite II ejusque fratribus: sultani quoque Suleimanis liberis: et tandem hocce sæculo in Achmetis sultani fratre Mustapha, et liberis.

(16) *Videntur hic deesse aliqua verba*, τεθνεῶτα καὶ, *vel forte deest tantum* καὶ.

78 CAPUT XXIV.

Demetrius Leontarius Mustapham et Cineitem in Thraciam trajicit, de recipiendis aliquot urbibus cum iis pactus. Mustaphas Callipolim oppugnat, et ad deditionem, quæ secuta est, sollicitat. Arx interim in fide stat, quam oppugnat Leontarius. Morates, Mustaphæ rebellione cognita, Bajazitem bassum, cæterorum veziroram sententiæ obtemperans, exercitui præficit, et contra Mustapham mittit. Bajazites deficientibus in pugnæ initio ad Mustapham exercitus sui ducibus copiisque, et ipse permittere se victori coactus est : jussu deinde Cineitis caput ei amputatum. Mustaphas Adrianopolim proficiscitur. Callipolis Leontario se dedit, quam cum ex pactis imperatori acquisitam præsidio firmare parat, a Cineite impeditur, delususque Constantinopolim redit.

Demetrius Leontarius secum ductis Mustapha filio Iltrim Bajazitis, simulque prædicto Cineite, ut supra narravimus, jurejurando prius cavit, per se nunquam irritum fore imperatoris Manuelis consilium : sed semper, velut filium, in illius, tanquam patris fore potestate : ideoque fidei suæ pignora ac obsidem filium suum apud ipsum deposuisse. Cum eis deinde pactus est, ut Callipolim, quæ in Chersoneso, regionesque Ponto Euxino adjacentes usque ad Walachiæ limites imperatori traderent, Thessaliæ insuper oppida usque ad Erissum et Montem Sanctum, aliaque loca quæ nec facile recipi ac tradi poterant. Mutua ergo fide data, et jurejurando adhibito, velis expansis versus Callipolim navigant. At Moratis legati præsidio sufficienti arcem firmaverant : in portum scaphas atque triremes subduxerant, et turri quæ portui imminet milites provide imposuerant, qui hostium appulsum quieti exspectarent. Demetrius, exposito in terram Cineite, cum parva Turcorum, quos adduxerat, manu, Romæorumque exercitu haud invalido, oppugnare oppidum aggreditur. Levis porro armaturæ milites, plebsque Callipoleos cominus pugnantes ad resistendum Cineiti impares erant ; vir etenim ille fortis erat, artisque militaris præ Turcis cæteris peritus ; quare vel inviti terga dant, et in fugam oppidani vertuntur. His animadversis audacior factus Mustaphas e triremibus fiducia plenus exivit ; ad vesperam usque deinceps pugnatur, sub quam rursus Mustaphas et Demetrius regiam triremem conscendunt . cumque ambo in ejus puppi consedissent, hortatus est Mustaphas contra se pugnantes oppidanos, ut, fide ipsis data, se coram

A 'Ο Δημήτριος λαβὼν τὸν Μουσταφᾶν (17) υἱὸν ὄντα τοῦ Ἰλτρὴμ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν προῤῥηθέντα πολλάκις Τζινεὴτ, ὅρκοις αὐτοὺς ἀσφαλίσας πρότερον, ὡς οὐκ ἀθετήσει ποτὲ τὴν βασιλικὴν βουλὴν, ἀλλὰ ἀεὶ ἔσται ὑπήκοος ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, δοὺς αὐτῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς πίστιν· καὶ συνθήκας ποιήσαντες, δώσειν τῷ βασιλεῖ τὴν ἐν Χεῤῥονήσῳ Καλλιούπολιν, καὶ τὰ Ποντικὰ μέρη ἄχρις ὁρίων Βλαχίας, καὶ τὰ τῆς Θεσσαλίας ἄχρι Ἐρισσοῦ (18), καὶ Ἁγίου ὄρους, καὶ ἄλλα τινὰ δύσδοτα καὶ δυσκατέργαστα δώματα· ἀσφαλίσαντες οὖν αὐτοὺς ὅρκοις, καὶ τὰ ἱστία πτερύσαντες ἐπὶ τὴν Καλλιούπολιν ἔπλευσαν. Καὶ δὴ καὶ οἱ τοῦ Μουρὰτ ἀσφαλίσαντες, ὡς ἔδει, τὸ πολίχνιον, καὶ ἐν τῷ λιμένι τὰς σκάφας καὶ τὰς τριήρεις εἰσάξαντες, καὶ τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ τὸν πύργον, B τὸν ἐν τῷ λιμένι, καλῶς ἐφαρμόσαντες, ἐκάθηντο προσδεχόμενοι πόλεμον. Ὁ δὲ Δημήτριος ἐξαγαγὼν τὸν Τζινεΐτην μετ' ὀλίγων, ὧν εἶχε, Τούρκων, καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγον στρατὸν, ἤρξατο πόλεμον αἴρειν. Καὶ δὴ τὸ Βασμουλικὸν (19) τῆς Καλλιουπόλεως, καὶ τὸ δημοτικὸν κατὰ πρόσωπον μαχεσάμενοι, οὐκ ἦσαν ἀρκοῦντες εἰς ἀντίστασιν τῷ Τζινεὴτ· ἀνδρεῖος γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρότατος, ὡς οὐδεὶς τῶν τότε Τούρκων· τότε καὶ μὴ θέλοντες νῶτα δίδωσι, καὶ εἰς φυγὴν οἱ τῆς πόλεως ἐτρέποντο. Ὁ Μουσταφᾶς οὖν ταῦτα ὁρῶν, καὶ θάρσους πλήρης γενόμενος, σὺν πολλῷ τῷ θράσει ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς τῶν τριήρεων. C Καὶ δὴ ἕως ἑσπέρας ἀρεικῶς πολεμήσαντες, τῇ ἑσπέρᾳ πάλιν ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Δημητρίῳ ἐν τῇ βασιλικῇ τριήρει εἰσελθόντες, καὶ ἄμφω ἐν τῇ πρύμνῃ καθίσαντες· καὶ κελεύσας ἀφόβως τοὺς ἐναντίους ἀπέναντι τούτου κατὰ πρόσωπον στάντας, πίστεις δοὺς ὡς ὀλίγους τινὰς λόγους συνάροι μετ'

Ismaelis Bullialdi notæ.

(17) *Ὁ Δημήτριος λαβὼν τὸν Μουσταφᾶν.* Laonicus lib. v de reducendo in imperium Occidentis Mustapha initum consilium alio, quam noster, modo exponit. Dissensisse nempe inter se imperatores ; Manuelemque pactis cum Mehemete fœderibus stare voluisse, atque ejus filio Joanne annitente Romæos Mustaphæ partes fovisse. Phranzes etiam lib. I, cap. 40, rem brevissime narrat : uterque sane jejune, et Leontarii nomine omisso. Ducæ et Laonico contrarius est Phranzes, dum Joannem imperatorem reduxisse e Peloponneso Mustapham scribit. Leunclavius, lib. XIII Hist. Musulm. de Mustapha Dusme historiam auspicatur ; eumque post sultani Mehemetis I mortem in Selanicensi seu Thessalonicensi urbe primum innotuisse scribit.

(18) *Θεσσαλίας ἄχρι Ἐρισσοῦ.* Aliter Ἱερισσὸς appellatur, in catalogo urbium, quarum nomina mutata sunt, qui habetur in cod. manuscripto Biblioth. Regiæ, Ἱερισσὸς ἡ Ἀπολλωνία, Jeriasus nunc appellata, Apollonia olim vocata fuit. Notitia patriarchalis throni Constantinopoleos, sub Thessalonicensi metropolita habet ὁ Ἱερισσοῦ, ἤτοι Ἁγίου ὄρους, *Jerissi episcopus, vel montis Sancti* : id est, Athi Montis. Mela Acroathon illam appellat, et Ptolemæus Ἄθω ἄκρον, *promontorium Athi*. Hoc tamen loco notandum Erissum et Athon in Macedonia, non vero in Thessalia, sitos esse : et Ducam aut errasse, aut aliis finibus regiones illas terminatas fuisse, quam quos antiqui geographi produnt.

(19) *Καὶ δὴ τὸ Βασμουλικόν.* Scriptum reperitur etiam Γασμουλικόν. Nicetas in Manuele Comneno D Βασμούλους vocat, et levis armaturæ milites exponit : Καὶ τὸ τοῦ στρατοῦ ἐλαφρὸν, τοὺς παρ' ἡμῖν λεγομένους Βασμούλους. Niceph. Gregoras lib. VI Γασμουλικὸν appellat. Georgius etiam Pachymerius in historia Gasmulicum, et natos tales milites viris Latinis, mulieribus Romanis, id est Græcis, ad bella animosos esse dicit : eadem etiam significant Gregoræ verba loco citato, qui eos Græcis Latinisque moribus assuetos dicit, ab his fortitudinem, ab illis audaciam didicisse.

αὐτῶν, εἰς συμφέρον τῆς πόλεως. Ἤρξατο δὲ δημηγορήσας αὐτολεξεὶ οὕτως· *Ὦ ἄνδρες, οἴδατε ἀκριβῶς ὅτι τοῦ Ἰλτρὴμ ὑπάρχω υἱός, ὑμεῖς δὲ δοῦλοι τοῦ 'μοῦ πατρός. Τίνι τρόπῳ τὸ σέβας οὐκ ἀπονέμετε τῷ κυρίῳ ὑμῶν; Οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ προαυθεντεύσας ὑπῆρχεν ἐμὸς ἀδελφός; Κἀκεῖνος τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν φονεύσας, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἄχρι τοῦ νῦν παραλαβών, ἐμὲ φυγάδα, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν χερσὶ Ῥωμαίων ἔγκλειστον ἀποκαταστήσας. Νῦν Θεοῦ νεύσει πρός με τῆς τύχης ἱλαρῶς ἐπιβλεψάσης, καὶ ἀπροσκόπως προτρεχούσης, εἰσῆξέ με εἰς τὴν πατρικὴν ἡγεμονίαν· ὑμεῖς ἀντωθεῖτε, καὶ οὐκ ἐᾶτε προβῆναι. Εἰ μὲν οὖν νεύσετε πρός με, καὶ παραχωρήσετέ μοι, καὶ δώσετε τὴν ὁδὸν ἀπάγουσάν μοι ἐν τῇ Ἀδριανοῦ, ἐν τῷ οἴκῳ τῷ πατρικῷ, ἔσεσθέ μοι ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ δοῦλοι, ἀλλ' ἀδελφοί, καὶ τὴν πατρικὴν εὔνοιαν φυλάξω εἰς ὑμᾶς, καὶ ὑπερεκθήσω χάρισι χάριτας, καὶ ταῖς δωρεαῖς δωρεάς. Εἰ δ' ἀντισταθείητε, ἐγὼ μὲν ἐγκρατὴς γενήσομαι τῶν πραγμάτων τῶν πατρικῶν, συνεργούσης τῆς τύχης, καὶ συγκοπιῶντος τοῦ ἐμοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως. Καὶ γὰρ τῷ Μουρὰτ οὐκ ὀρεχθήσεται ἡ πρὸς τὰ ἑσπέρια ἀπάγουσα ὁδός· ἐπὰν δὲ γενήσομαι κύριος τῶν ἐμῶν, καὶ λάβω καιρόν, ἐγὼ ὑμᾶς κρινῶ.* Τούτων οὕτως ἐνωτισθέντων, αὐτόμολοι τῶν προὐχόντων τινὲς ἦλθον καὶ προσεκύνουν, καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι. Πρωΐας δὲ ἐξελθὼν ἐκ τῶν τριήρεων σὺν τῷ Τζινεήτ, ἐπιβάντες ἵπποις, καὶ τὸ ἐνυάλιον ἠχήσαντες, C ἐκ τῶν τριήρεων ὥρμησαν, ὡς πρὸς πόλεμον, σὺν τοῖς ἐνόπλοις Ῥωμαίοις τε καὶ Τούρκοις. Καὶ δὴ τὸ τοῦ δήμου πλῆθος ἅπαν ὅσον ἔνοπλον, καὶ ὅσον θεατρῶδες, αὐθωρὸν ἀπένειμαν τὴν προσκύνησιν· καὶ πάντες εὐφήμουν αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν, καὶ τοῦ Ὀθμὰν ἀπόγονον· καὶ συνέῤῥεον ἄχρις ἑσπέρας αἱ πέριξ κῶμαι, καὶ προσκυνοῦντες εὐφήμουν. Οἱ δὲ τοῦ πολιχνίου ἐντὸς οὐκ ἐνεδίδουν· ἀλλ' ἀνθίσταντο λέγοντες, καὶ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ εὐφημίζοντες τῷ Μουρὰτ ὡς ἀρχηγῷ αὐτῶν, καὶ καθολικῷ δεσπότῃ, τὸν δὲ Μουσταφᾶν ὀνειδίζοντες. Τότε ὁ Μουσταφᾶς ἀπάρας τὰς δυνάμεις, πρὸς τὸ ἑξαμίλιον τῆς Χεῤῥονήσου ἔξεισι, καὶ πάντες οἱ τῆς Χεῤῥονήσου καὶ τῶν ἔξω συνέθεον εὐφημοῦντες. Ὁ δὲ Δημήτριος ἐπολιόρκει τὸ φρούριον τῆς Καλλιουπόλεως. D Ἐπαναγάγωμεν οὖν τὸν λόγον εἰς τὰ τοῦ Μουράτ· δηλοποιήσων ἡμῖν πῶς καὶ τίνι τρόπῳ τὴν ἀρχὴν ἔσχε, καὶ πῶς τὰ τῶν Ῥωμαίων βουλεύματα εἰς κενὸν κατηντήκεσαν· καὶ ποίῳ τρόπῳ ὁ Μουσταφᾶς ἀπέδρα θανατωθείς, καὶ ὁ Τζινεὴτ πῶς αὐτὸν καταλιπὼν ἔφυγε.

A sine metu sisterent, quod cuperet cum ipsis quosdam sermones conferre eorum civitati utiles. Hanc itaque orationem ad eos habuit: *Notum vobis probe* **79** *est, viri, me Iltrim Bajazitis filium esse, vos vero patris mei mancipia fuisse. Quare venerationem et obsequium domino vestro non exhibetis? num ignoratis eumdem fuisse decessorem ac fratrem meum? Ille quidem fratricida fuit imperiumque ad hanc diem per vim et injuriam occupavit: meque fugitivum in Romæorum manus, velut in carcerem, compulit. Nunc vero prospera magis ac lætiori fortuna, annuente Deo, utenti, citraque impedimentum rebus mihi procedentibus, paternumque imperium adepto vos adversamini, nec sinitis res meas incrementa* B *suscipere. Si itaque partes meas secuti fueritis obsequio mihi præstito, et via, quæ Adrianopolim domum paternam ducit, aperta: in posterum mancipia mea vos non reputabo, sed fratrum loco habebo, paternamque benevolentiam intactam erga vos servabo: beneficiisque beneficia, largitionibus largitiones superaddam. Si secus vero, ac hostiliter adversum me vos geratis, adjuvante fortuna, et imperatore Manuele patre meo, ditiones paternas recuperabo; ubi quoque illas recepero, occasione mihi data vos condemnabo.* Talia cum audiissent, sponte transierunt ad Mustapham aliquot ex oppidi primariis, eorumque exemplum alii secuti, ipsum imperatorem salutaverunt. Postridie ubi illuxit, ex triremibus cum Cineite exscendit, et equis conscensis signum pugnæ datum: exque triremibus veluti ad prœlium Romæi Turcique armati procedunt. Confestim plebeiorum multitudo, quotquot armati erant, cæterique qui tanquam scenæ spectatores erant, eum salutarunt ac venerati sunt: cunctique utpote duci atque imperatori Othmanica stirpe edito, acclamando plauserunt; continenter etiam ad vesperam ex pagis ac vicis proximis universi confluxere venerabundi, ac fausta precantes. Qui vero arcem intra urbem sitam propugnabant, ipsi se Mustaphæ non permisere: quin etiam animose resistentes, alta voce Morati felicem eventum augurabantur, imperatori nempe suo universorumque domino, jactis rursum in Mustapham probris. Tunc ergo Mustaphas, deducto inde exercitu, ad Chersonesi hexamilium tendit: universique Cherronesii, et qui extra Peninsulam habitant, concursu facto eum salutant; intereaque castellum Callipoleos Demetrius oppugnat. Sed ad res Moratis narrandas redeamus, ut nobis innotescat quibus modis imperium obtinuerit: quomodo etiam Romæorum irrita consilia successu caruerint: ut etiam Mustaphas aufugerit, necique deditus fuerit, ipsumque deseruerit arrepta fuga Cineites.

Ἐπειδὴ διάγοντος ἐν τῇ Προύσῃ τοῦ Μουρὰτ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, καὶ τοῦ ὑπηκόου τὸ κρεῖττον καθ' ἑκάστην συῤῥέοντος ἐπ' αὐτόν, ὡς δῆθεν τὴν πατρικὴν θανὴν παραμυθῆσαι βουλόμενοι, καὶ τὸ τῆς ἀρχηγίας εἰσόδιον χαιρετίζοντες· αἴφνης μή-

Cum Prusæ ageret Morates, ut jam diximus, potiorque pars subditorum quotidie ad ipsum accederent de morte patris consolaturi, eique ad imperii **80** assumptionem congratulaturi: subito nuntius Lampsaco affertur, triremes quam-

plurimas Callipoli in statione esse; vociferationem, tumultum, machinarumque fragorem ac strepitum super mœnium pinnis exaudiri, aliaque signa hostilis irruptionis. Moratis itaque consiliarii probatissimi, procerumque præcipui Bajaziti olim invidentes, quod cæteris, qui honores gerebant, potentia præstaret, superbe quoque se gereret, nihilique omnes, penderet (superciliosus quippe vir ille erat, inque multos contumeliosus), tempus aptum et libertatem sibi oblatam loquendi rentur. Morates etenim adolescens manibus suis imperii habenas non moderari, sed procerum tyrannis, ceu mulus indomitus, huc et illuc recalcitrare, puerumque imperatorem nihili facere: in quo ne libertatis loquendi scintilla micabat · ille potius satrapas suos complecti, et supra modum charos habere, ad quem ejusmodi orationem habuerant: *Cernis, domine, quam diligenter res nostras præfectus noster curet, quæ in occidentalibus partibus jam perierunt. Regni tui corona Mustaphæ capiti imposita est. Thraciæ gazarum viriumque is brevi potietur: statimque, nisi aliquatenus provideatur, adversus nos confirmanda ejus potentia est. Impera itaque cum copiis omnibus, quæ hic præsto sunt, Bajazitem fretum trajicere, et contra Mustapham eas ducere, priusquam huic provinciarum occidentalium se adjungant copiæ. Inter satrapas equidem tuos, nullus est Bajazite aptior ad repellendum et in fugam convertendum hostem: universa siquidem Thraciæ militia eum æque ac dominum suum respectat: ipseque quo vult, non secus quam famulos suos ducit, obsequentesque omnino submissosque habet.*

Hæc libenter audivit Bajazites, et quam celeriter potuit, ad fretum sacri ostii Propontidis pervenit: cumque paucis militibus comitantibus in continentem ulteriorem trajecit: biduoque Adrianopolim accedens, validum exercitum illic contraxit. In omnibus enim, ut prædiximus, vir ille acer ac promptus erat: ab omnibusque observabatur. Communicatis deinde consiliis cum provinciarum occidentalium rectoribus, ipsos sacramento adegit, nunquam, etiamsi cladem quoquomodo acciperet, defecturos: quin etiam fortiter ac generose adversus hostem se gesturos, et operam suam, quo victor Deo juvante evaderet, navaturos. His atque similibus inter eos actis, præpotentem exercitum eduxit Bajazites:

νυμα ἐκ Λαμψάκου, ὡς τριήρεις ἐν τῇ Καλλιουπόλει ὅτι πλεῖσται· καὶ φωναὶ καὶ ταραχαὶ, καὶ ὀργάνων ἦχοι, καὶ κτύποι ἐπάλξεων· καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα ἐχθρῶν ἀπαγγέλλοντες. Οἱ δὲ τοῦ Μοράτ δοκιμώτατοι (20), καὶ τῶν ὑπερεχόντων περιφανέστατοι, φθόνον τρέφοντες ἔκπαλαι κατὰ τοῦ Παγιαζῆτ, ὡς ὑπερέχοντα πάσης τιμῆς, καὶ μεγαλαυχοῦντα, καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενον τοὺς πάντας, καὶ γὰρ ὑπέροφρυς ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῖς πολλοῖς σκωπτικός· καιρὸν εὑρόντες ἁρμόδιον καὶ τὸ παῤῥησιαστικὸν πρὸς αὐτοὺς ῥέπον· καὶ γὰρ ὁ Μουράτ νέος ὤν, καὶ τῆς ἀρχῆς τὰς ἡνίας οὔπω ταῖν χεροῖν κρατῶν· ἀλλ', ὡς ἡμίονος ἀδάμαστος, ἡ τυραννὶς ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀπολακτίζων τὼ πόδε, καὶ καταφρονῶν τῷ παιδί· οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ παῤῥησίας σπινθὴρ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τοὺς σατράπας στοργὴ, καὶ πέρα τοῦ μέτρου διάθεσις· Ἔλεγον πρὸς αὐτόν· *Ὁρᾷς, κύριε, τὴν τοῦ ἐπιστάτου ἡμῶν ἐπιμέλειαν· ἤδη τὰ τῆς Δύσεως ὄλωλε. καὶ ἡ τῆς σῆς αὐθεντίας κορωνὶς ἐτέθη ἐν τῇ τοῦ Μουσταφᾶ κεφαλῇ. Ὡς ἐν ὀλίγῳ γὰρ ἐγκρατὴς γενήσεται πάντων τῶν Θρᾳκικῶν θησαυρῶν καὶ δυνάμεων· καὶ μετ' οὐ πολὺ ἰσχύσει καὶ καθ' ἡμῶν, εἰ μὴ ἄρα γένηταί τις ἐπιμέλεια. Κέλευσον οὖν σὺν ταῖς δυνάμεσι, ταῖς εὑρισκομέναις ὧδε περᾶσαι τὸν πορθμὸν, καὶ ἀντιπαρατάξαι τῷ Μουσταφᾷ, πρὸ τοῦ ἐλθεῖν καὶ συναφθῆναι τὰς δυτικὰς δυνάμεις σὺν αὐτῷ. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τῶν σῶν σατραπῶν ἕτερος, ὡς ὁ Παγιαζῆτ, ἀντιστῆναι, καὶ κατατροπώσασθαι τοὺς ἐναντίους, ὡς αὐτός· ἐπεὶ καὶ τὰ Θρᾳκικὰ τάγματα ὡς κύριον αὐτὸν σέβονται πάντες· καὶ αὐτὸς ὡς οἰκείους αὐτοὺς ἄγει ἔνθα καὶ βούλεται, δεικνύντες εἰς αὐτὸν ἄκραν ὑπακοὴν καὶ ταπείνωσιν.*

Τότε ὁ Παγιαζῆτ προθύμως τὸ λεχθὲν ἀκούσας, καὶ μετὰ σπουδῆς πολλῆς, ὡς εἶχε, τὸν πορθμὸν τῆς Προποντίδος τοῦ ἱεροῦ στομίου (21) καταλαβών· καὶ τὴν περαίαν διαβὰς σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν εὐαρίθμοις, ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις τὴν Ἀδριανούπολιν καταλαβὼν, κἀκεῖ συναγηοχὼς παμπληθῆ στρατόν· καὶ γὰρ, ὡς εἰρήκαμεν, ἐμβριθὴς ἦν ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς πᾶσι· καὶ πάντες πρὸς αὐτὸν ἐκαραδόκουν. Καὶ κοινολογησάμενος σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν δυτικῶν μερῶν, καὶ πίστεις παρ' αὐτῶν λαβὼν, ὡς οὐκ ἀποστατήσουσιν, οὔτε [κἂν] τὴν τυχοῦσαν ὑποστῇ βλάβην· ἀλλὰ γενναίως ἀντισταθῶσι τῷ ἐχθρῷ· καὶ τοῦτον Θεοῦ συνεργοῦντος νικητὴν ἀναδείξωσι· ταῦτα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια λέξαντες, ἔξεισι μετὰ δυνάμεως πλείστης. Καὶ δὴ τὴν ἐν Χεῤῥονήσῳ φέ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(20) *Οἱ δὲ τοῦ Μωρὰτ δοκιμώτατοι.* Quam Ducas orationem veziros ad Moratem habuisse hoc loco narrat, quicum historia Verantiana apud Leunclavium consentit, eam ad Bajazitem bassam illos habuisse Morates Dragomanuus apud eumdem asserit. In narrandis enim rebus hisce a Bajazite gestis, Morates a Duca et Verantiana historia discrepat, dum bassam illum, ad solam famam prosperi rerum Mustaphæarum successus, a Morate defecisse scribit.

(21) *Τῆς Προποντίδος τοῦ ἱεροῦ στομίου.* Ducas Bosporum Thracium, errorem vulgi secutus, Propontidem perperam vocat: illis quippe temporibus, binæ Propontides a Græcis imperitis ferebantur. Codex Reg. ms. Προποντίδες δύο, ἡ μὲν κατὰ τὴν Ἄβυδον, ἡ δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν καὶ Ψαμμάθιον. *Una ad Abydum: alia ad* [ostium] *sacrum et Psammathion.* Ἱερὸν στόμιον, ad Bosporum pertinet Thracium: ubi in angustissimam latitudinem coartatur fretum. In utroque littore castrum ædificatum est. Gillius, lib. III, 5, de Bosporo Thracio adeundus.

A ρουσαν ὁδὸν εὐθυδρόμως ἀρξάμενοι, ταχυδρόμοι τινὲς ἦσαν προπεμφθέντες παρ' ἐκείνου. Καὶ δὴ ἐπανελθόντες ἀγγέλλουσι τῷ Παγιαζῆτ, ὡς ὁ Μουσταφᾶς μετὰ δυνάμεως πλείστης ἀπάρας τῶν ἐκεῖσε, καὶ περαιωθεὶς τὴν νεωστὶ παρὰ τῶν Τούρκων μεγαλυνθεῖσαν κώμην, καὶ εἰς πολυάνθρωπον τελέσθεῖσαν, ἥτις μεγάλη Καρύα (22) κέκληται, ἐγγύς που τῷ κάμπῳ τῆς Ἀδριανοῦ τῷ πρωῒ μέλλει· κατουνεῦσαι. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ Παγιαζῆτ, καὶ μέσον θράσους καὶ δειλίας πρυτανευόμενος, ἔξεισι τῆς Ἀδριανοῦ μετὰ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πλειόνων, ὑπὲρ τριάκοντα χιλιάδας ὄντων. Φθασάντων δὲ ἔν τινι ὑδατώδει πεδίῳ (καὶ αὐτὸ πλησίον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ κάμπου, ὥστε τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ φαίνεσθαι ἀμυδρῶς ἐξ αὐτοῦ, ἀλσώδει ὄντι καὶ λίαν καθύγρῳ), B ἐν τούτῳ τὰ τοῦ πολέμου ηὐτρεπίζετο. Καὶ γὰρ ἔφθασε καὶ ὁ Μουσταφᾶς σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν, καὶ ἄμφω τὰ στρατόπεδα ἐξ ἀνάγκης ἐχρῆν συμπλακῆναι, εἰ καὶ ὁ τόπος ἐδόκει ἀσύμφορος. Τότε ὁ Παγιαζῆτ ἅμα καὶ τὴν δημηγορίαν, καὶ τὴν ἐν ἅρμασι καὶ ἵπποις παρακέλευσιν συνάψας, πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς δύσεως ταῦτα εἴρηκεν·

Ἄνδρες ἀδελφοὶ, καὶ ὅσον ὑπὸ τὴν ὑμετέραν χεῖρα κοινὸν, οἴδατε ἀκριβῶς τοῦ παρῳχηκότος ἡμῶν δεσπότου τὴν ἀγάπην, ἣν ἐδείκνυε πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὸ εὐδιάθετον τῆς γνώμης αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἐχρᾶτο ὑμᾶς ὡς δούλους, ἀλλ' ὡς ἀδελφούς· καὶ οὐ τόσον ἐφρόντιζε τῆς οἰκείας ὀρέξεως, ὡς τὸ συμφέρον ὑμῶν· καὶ ὡς ἕρμαιον ἡγεῖτο τὸ C *κοινὸν ἀγαθὸν, καὶ κατὰ σκοπὸν εἶχε τοῦ αὐξάνεσθαι τὸ τοῦ προφήτου ἔθνος; καὶ ἐλαττοῦσθαι τὸ τῶν Ῥωμαίων· καὶ πόλεις πολλὰς συνῆψε καὶ ἐπαρχίας τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἀρχῇ· καὶ οὐκ ἔλιπεν ἄχρι τελευτῆς αὐτοῦ προστίθεσθαι, καὶ πλεονάζειν δυνάμεις καὶ πράγματα. Νῦν δὲ ὁ παρὼν οὗτος ψευδότουρκος, ὃς καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις ἠγέρθη, ἤδη τὴν αὐθεντίαν μερίζων πρὸ τοῦ λαβεῖν· καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τὰ κρείττω πρὸ τοῦ ἔχειν παραδίδωσι, ἅτινα οἱ τοῦ ἀρχηγοῦ ἡμῶν πατέρες μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ πόνων ἐκτήσαντο. Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι ἡ Καλλιούπολις, καὶ ὁ ταύτης πορθμὸς κλεὶς ἐστιν Ἀνατολῆς τε* D *καὶ Δύσεως, Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου; Καὶ εἰ ταύτην Ῥωμαῖοι βασιλεύουσιν, ἥκιστα Τοῦρκοι Ῥωμαίους αἰχμαλώτους εἰς Ἑῴαν διαπορθμεύουσι· Ῥωμαῖοι δὲ Τούρκους καὶ μάλα· καὶ ἔσται ἀρχὴ ὀδυνῶν τὰ ἡμέτερα, ἐλευθερίας*

cumque viam, quæ recta in Cherronesum ducit, ingressus essèt, speculatores ab eo præmissi festinanter redeunt, nuntiantque Mustapham cum ingenti exercitu, relictis locis illis, trangressum esse juxta vicum **81** a Turcis nuper exstructum, hominumque frequentia celebrem (Magna Carya is vocatur), postridie vero castrametaturum in agro Adrianopoleos. Hoc nuntio accepto Bajazites suspensus animi, inter audaciam et metum anceps, Adrianopoli egreditur, copiasque supra tringinta militum millia educit. Cumque pervenissent in quemdam campum uliginosum (cujus extrema pars agro Adrianopolitano vicina est : ita tamen ut obscure Adrianopolis inde conspiciatur, quod silvis sit consitus, valdeque humidus locus), ad prælium se comparat. Jam quoque illuc cum suis accesserat Mustaphas, et utrumque exercitum ad conserendum inter se manus necessitas adigebat, quamvis incommodus situs videbatur. Hic Bajazites orationem parænelicam curru vectus ac equitans meditatus, Occidentis duces sic allocutus est :

Viri fratres, universique qui vestro imperio parent, probe vobis cognitum est, quam clemens atque mansuetus in vos fuerit dominus noster defunctus. Ejus animum mitem ac facilem experti estis, qui vos non servorum, sed fratrum loco habebat. Is profecto voluptatibus suis haud indulgebat æque ac utilitatibus vestris studebat : quodque in universos conferebat bonum, id lucro sibi apponi rebatur. Eo tendebat ille, ut prophetæ genus incrementa susciperet, resque Romæorum accisæ imminuerentur. Multas proinde urbes ac provincias Musulmanorum imperio adjunxit, nec cessavit ad obitus usque sui diem vires ac potentiam augere, ampliorésque reddere. Nunc vero qui hic castra habet falsus Turca, qui propter peccata nostra caput hoc tempore extulit, imperium nondum a se occupatum sibi arrogat : Romæisque potiorem ejus nondum acquisiti partem tradit, quod regis nostri majores multo sudore ac labore partum possidebant. An non clare intelligitis hanc Callipolim ejusque fretum claves esse Orientis ac Occiden is, Ægæi maris et Euxini ? Quod si hanc sub ditione sua Romæi retineant, Turci captivos Romæos in Orientem transvehere minime poterunt, Romæi vero nullo arcente Turcos captivos trajicient. Jamque res vestræ, Romæis se in libertatem assereutibus, labare incipient. Vos hac de causa hortor, ut huic falso

Ismaelis Bullialdi notæ.

(22) ***Μεγάλη Καρύα.*** Ptolemæus et Stephanus in Thracia Chersoneso habent Καρδίαν ; quam Dominicus Marius Niger comment. 10 in Europ. Geographiam Cardiaspolim appellat. Illam quoque exhibent Tabulæ geographicæ Cæsiorum in Chersoneso Thracica, quæ procul dubio illa est Μεγάλη Καρύα, pro Καρδία, a Græcis antiquis appellata. Leunclavius in *Pandectis Historiæ Turcicæ* cap. 26, in Thracia Cherepolim locat, quam Græci Chariupolim appellant. Notitia episcopatuum sub patriarcha Byzantino exhibet Χαριούπολιν, Heracleensi Thraciæ metropolitæ subditam. Cantacuzenus, lib. I, cap. 42, habet etiam mentionem illius urbis, Μεγάλη Καρύα, κατὰ τοῦ Λίπηκος λεγόμενος ὄρος, *Magna Carya juxta Lipicem montem sita*. Lib. III, cap. 76, de ea loquitur, ita ut Hexamilio Chersouesi Thraciæ vicina sit ; ubi et cap. etiam 77 illam Chariupolim vocat.

A *ac commentitio Mustaphæ, et cum eo sentientibus Romæis opemque ferentibus egregie obsistatis. Neque equidem sanguine Othmanico satus est impius iste fidei nostræ infestus. Ille enim Mustaphas domini nostri frater, quod ab eo olim audivi, infans admodum fato cessit. Hunc equidem ex infima Turcorum plebe unum, imperator Manuel Mosem viventem veritus, Iltrim Bajazitis filium jactabat. Deinde impostor iste, ut vidit imperatorem jurejurando teneri, amicitiam* **82** *concordiamque inter ipsum dominumque nostrum stabilitam esse, aufugit in Walachiam, ibique cum Myltza Mysorum tunc temporis principe moratus est, seque filium Bajazitis Iltrim jactans auxilium rogabat. Quod ubi obtinuit, inops equidem parvique momenti, Thessaliam invadit ac latrocinia exercet: obvios mercatores cæterosque spoliat:* B *Iltrim Bajazitis filium se prædicat, exque Othmani prosapia editum. Quod ob flagitium dominus noster, ut probe scitis, exercitum justum adversus eum expedivit; et inito prope Thessalonicam prœlio, cum non posset sceleratus ille impetum sustinere, fuga in urbem istam pervenit. Tunc temporis etiam Cineites domino nostro militabat; qui quidem, Asiæ dum præest, ducis generalis Smyrnæ et Ephesi titulo ibi arrogato antea defecerat. Inde valido exercitu a rege nostro pulsus, jussusque eum comitari et in occidentalibus provinciis degere. Iste ergo occasionem nactus Thessalonicam aufugit, et hac de causa Mustaphæ se conjunxit. Cumque cives in eo proposito non prodendi hunc impostorem, pertinaciter starent, dominus noster ad ipsorum imperatorem scripsit,* C *taliaque ei clare significat: Cum exivissem ad venationem, imperator illustrissime, ut feram comprehenderem, jamque lupo abacto prædam, quam sectabar, in manibus haberem, imperii tui mandras lupus iste ingressus est, salvusque evasit. Peto itaque prædam meam mihi reddi, ne tuis ac meis pecudibus temporis lapsu perniciem afferat. Istis imperator respondit: Etsi lupus sit qui salutem sibi in mea mandra quæsivit, mansuetæ tamen ac humanæ sum indolis; neque ex aliena cæde voluptatem capio. Lupi custos ero, non proditor. Hoc contentus sis, ut eum frenatum cohibeam meæ potestati suppositum, eique non permittam procurrere, et aliquid quod tuum sit devastare. Securus ergo omnibusque ubertim* D *abundans regna dum vixeris, fœderibusque sta, quæ jurati ambo pepigimus. Dehinc hunc Mustapham ac Cineitem Constantinopoli detinuit, et post quadriennium in Lemnum insulam illum transmisit, ubi hactenus degerat. Nunc cum nocere nobis imperator haud possit, intelligatque consilia sua exitum non sortiri (volebat quippe duos infantes regios penes se habere, suisque viribus terrorem nobis per ipsos injicere), transfugam istum Cineitem ac Mustapham, ceu canes feros et rabie citatos, in nos immisit. Ad caprarum quidem modum aut leporum contra hostes nos non præbeamus; quin etiam tanquam leones insiliamus, hastasque nostras, quæ flecti nesciunt, in eos directe quatiamus. Animum addat nostrorum*

A δὲ ἀπαρχὴ τὰ τῶν Ῥωμαίων. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς ὡς χρὴ ἀντιστῆναι τῷ πλαστῷ τούτῳ Μουσταφᾷ, καὶ τοῖς συνασπισταῖς, καὶ ὁμόφροσι τούτου Ῥωμαίοις. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν αἱμάτων Ὀθμὰν οὗτος ὁ δυσσεβὴς, καὶ ἐχθρὸς τῆς πίστεως. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁ Μουσταφᾶς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἐτεθνήκει κομιδῇ νήπιος ὢν, καθὼς ὁ κύριος ἡμῶν ἔλεγε πρός με. Οὗτος γὰρ τῶν χυδαίων Τούρκων εἷς ὢν, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ προπαρῳχηκότος Μωϋσῆ, ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ τοῦτον, ὡς υἱὸν τοῦ Ἰλτρὴμ, ἐφανέρωσε, ἐκφοβῶν τὸν Μωϋσῆν. Εἶτα ὁ πλάνος οὗτος ὡς εἶδε τὸν βασιλέα ὅρκοις συνδεθέντα, καὶ ἄκραν ἀγάπην ἀλλήλοις ἐκ συμφώνου σὺν τῷ κυρίῳ ἡμῶν μεταδώσαντας, ἀποδρὰς ἐς Βλαχίαν ἀφίκετο, συνδιάγων τῷ Μύλτζῃ τότε τῶν Μυσῶν B ἀρχηγῷ ὄντι, υἱὸν αὐτὸν τοῦ Ἰλτρὴμ ἀποκαλοῦντα, καὶ βοήθειαν ἐξαιτούμενον. Κἀκεῖθεν λαβὼν ὀλίγην τινὰ βοήθειαν, καὶ εἰς τὰ Θετταλίας μέρη λῃστρικῶς εἰσελθὼν, τοὺς συναντῶντας ἐμπόρους καὶ οἱονουσδήτινας ἐξεγύμνου, καλῶν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Ἰλτρὴμ, καὶ τοῦ Ὀθμὰν ἀπόγονον. Ὅθεν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ὡς ὑμεῖς οἴδατε, στρατὸν ἀξιόλογον πέμψας κατ' αὐτοῦ, ἐγγύς που τῆς Θεσσαλονίκης συνάψαντες πόλεμον, μὴ δυνηθεὶς ἀντιστῆναι ὁ ἀλάστωρ, φυγὼν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εἴσεισι. Τότε καὶ ὁ Τζινεὴτ συνδιάγων τῷ ἡμετέρῳ κυρίῳ, καὶ γὰρ ἦν ἀποστατήσας τὸ πρότερον, αὐθεντεύων τὴν ἐπαρχίαν Ἀσίας, καὶ καθολικὸν ἡγεμόνα Σμύρ- C νης τε καὶ Ἐφέσου ἀποκαλῶν ἑαυτὸν, καὶ σὺν πολλῇ δυνάμει τοῦτον ἐξελάσας ἐκεῖθεν, σὺν αὐτῷ διάγειν ἐκέλευεν ὁ ἡμέτερος κύριος εἰς τὰ τῆς Δύσεως μέρη. Τότε καὶ αὐτὸς καιροῦ δραξάμενος εἰσῆλθεν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ φυγὰς, καὶ τῷ Μουσταφᾷ δι' αἰτίαν ῥηθεῖσαν συνήφθη. Ὡς δ' οὖν οἱ τῆς πόλεως ἀνενδότως ἱστάμενοι, καὶ μὴ προδοῦναι βουληθέντες τὸν ἀπατεῶνα τοῦτον, ὁ ἡμέτερος δεσπότης γέγραφε πρὸς τὸν βασιλέα αἰτῶν αὐτὸν, καὶ παραδειγματικῶς ἐμφήνας λέγων· Ἐξελθὼν τοῦ θηρεῦσαι θήραν, ἐκλαμπρότατε βασιλεῦ, καὶ λύκου κυνηγετουμένου, καὶ δὴ ἐν χερσὶ τὴν ἄγραν ἔχων, εἰσπηδήσας ἐσώθη ἐν τῇ μάνδρᾳ τῆς σῆς βασιλείας. Ἀξιῶ D οὖν τοῦ δοθῆναι τὸ ἐμὸν θήραμα· ἵνα μὴ καὶ τῶν σῶν καὶ τῶν ἐμῶν θρεμμάτων λυμαντὴρ γένηται καιροῦ προϊόντος. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντέγραψε πρὸς αὐτόν· Εἰ καὶ λύκος τὸ διασωθὲν ἐν τῇ ἐμῇ μάνδρᾳ, ἀλλ' ἐγὼ τὸ γαληνὸν ἔχων καὶ φιλάνθρωπον, καὶ τὸ μὴ χαίρειν ἐπ' ἀλλοτρίοις φόνοις, σωτὴρ ἔσομαι τοῦ λύκου, καὶ οὐ προδότης. Ἀρκεῖ σοι τοῦ χαλινῶσαι τοῦτον ἐγὼ, καὶ ἐν χερσὶν ἔχειν· καὶ μὴ ἐᾶσαι προβαίνειν μήτε φθείρειν τι τῶν σῶν, ἀλλ' ἐν ἀδείᾳ καὶ ἀφθονίᾳ ἡγεμονεύειν σε ἄχρις ὅρου ζωῆς σου, φυλαττομένων τῶν ἐν ὅρκοις γενομένων ἡμετέρων συνθηκῶν. Ἔκτοτε οὖν εἶχε τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει σὺν τῷ Τζινεὴτ· καὶ μετὰ χρόνους τέσσαρας ἔπεμψεν αὐ-

τὸν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ, κἀκεῖ διῆγεν ἄχρι τοῦ νῦν. Νῦν δ' ὁ βασιλεὺς μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν, ὁρῶν μὴ εἰς τέλος τὸ αὐτοῦ βούλημα ἐξερχόμενον· καὶ γὰρ ἐβούλετο τοὺς δύο παῖδας, τοὺς νηπίους, ἐν ταῖς χερσὶν ἔχειν· καὶ δι' ἐκείνων ἡμᾶς ἐκποιῆσθαι τῷ αὐτοῦ κράτει· ἤδη τὸν ἀποστάτην τοῦτον σὺν τῷ Μουσταφᾷ, ὡς ἀγρίους κύνας καθ' ἡμῶν λυττῶντας, ἀφῆκεν· ἡμεῖς δ' οὐχ ὡς δορκάδες ἢ πτῶκες εἰς τοὺς ὑπεναντίους φανοῦμεν, ἀλλ' ὡς λέοντες ἐπεισπηδήσομεν. Καὶ ἀμεταστρεπτεὶ τὰ δόρατα εἰς αὐτοὺς σείσομεν εὐστόχως· καὶ γὰρ οἱ ἡμέτεροι πλείονες. Ὁρᾶτε τοίνυν τοὺς σὺν αὐτῷ εὐαριθμήτους ὄντας, καὶ ἔτι ἐν ταῖς ῥαγάσι τῶν ὀδόντων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου μου φέροντας· καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν αὐθωρὸν ἔσονται, αὐτὸν ὡς πεπλανημένον πρόβατον καταλήψοντες· μόνον εἰ προθύμως τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσβολῆς τοῦ πολέμου ὑπεισέλθωμεν.

A *major numerus, inferiorque eorum, qui ipsi militant: quos cernitis panem regis mei in dentium interstitiis adhuc ferre.* **83** *Eos adjutores mox habebimus in pecude aberrante retrahenda. Hoc unum nobis sat erit, si prœlium prompti atque alacres inierimus.*

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ τὰς φάλαγγας κατὰ τάξιν εὐαρμόστως συντάξας, τὸ ἐνυάλιον ἤχησεν. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεὴτ καὶ αὐτὸς τούς, οὓς εἶχεν, ἐγκαρδίως στεῤῥώσας, καὶ ὀμόσας, ὡς εἰ τῆς ἀρχῆς ἐπιλάβοι, πάντων πραγμάτων ὡς αὐτός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται κύριοι, καὶ τιμῶν καὶ δώρων ὅτι καὶ πλείστων ἀπολαύσονται παρ' αὐτοῦ· καὶ τοῖς μικροῖς μεγάλα, καὶ τοῖς μεγάλοις ὑπερμεγέθη τάξας τὰς ἀμοιβάς, καὶ τὰς χάριτας. Καὶ δὴ ὁρῶν ὁ Μουσταφᾶς ἤδη σαλευόμενον τὸ τοῦ πολέμου πτερόν, καὶ οἱ ὑπεναντίοι προσώρμησαν, ἐπισείοντες τὰ δόρατα, καὶ τοξοβολισμοὺς οἱ τοξόται προέπεμπον, στὰς ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου τὸν πόλεμον καταλιπὼν τῷ Τζινεὴτ, καὶ γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνδρεῖος, καὶ τοῖς πολέμοις συνήθης, ἔκραξε μεγαλοφώνως· Ἄνδρες ἀδελφοί, οὐ γὰρ οὐ δούλους καλῶ, εἰς τί ἡ ἀσέβεια αὕτη; Δοῦλος κατὰ δεσπότου; καὶ ταῦτα ἐξ Ἀλβανῶν. Γένος βάρβαρον πρὸς ἐμὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰλτρὴμ, τὸν κύριον ἡμῶν; Καὶ γὰρ εἰ ἔζη ὁ ἐμὸς ἀδελφός, εἶχεν ἂν λόγον ἡ ἀσέβεια αὕτη, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου τὴν ζωὴν θύσειν μέλλων, ὁ βιοθανὴς ἐν ὀλίγῳ μέλλων γενέσθαι οὗτος· νῦν δὲ θανόντος ἐκείνου, τίς κληρονόμος αὐτοῦ ὁ υἱός; Ἀλλ' οὐκ ἔχει χώραν ἐν Θρᾴκῃ· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἑῴας· καὶ γὰρ οὐ τοῖς πράγμασιν ἐπεμβαίνω τοῖς πατρικοῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῖς τοῦ ἐμοῦ πατρός· εἰ γὰρ οὐκ εἰμὶ υἱός, λέγει τις, τοῦ Ἰλτρὴμ, ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν φανερὰν ἐπιδείξω· εἰ δὲ καὶ πολεμεῖν με θέλει, οὐχ ὁ ἐμὸς δοῦλος, ἀλλ' ὁ ἐμὸς ἀνεψιὸς ἐλθέτω· καὶ εἴ τινι νέμει τὸ κράτος ἡ τύχη, καὶ κρατείτω ἐκεῖνος. Θαυμάζω δὲ καὶ ὑμᾶς τοὺς εὐδοκιμήσαντας ἐν ταῖς στρατείαις τοῦ ἐμοῦ πατρός, καὶ ἐπισταμένους τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ, καὶ τὸν τῦφον καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ τριοβολιμαίου τούτου· καὶ εἰ εὐτυχήσει ἐν τῇ παρούσῃ συμπλοκῇ, τίς ἔσται ὃς δυνήσεται συνᾶραι λόγον μετ' αὐτοῦ; Διὸ, παρακαλῶ, μὴ γίνεσθε πολεμισταί, ἀλλὰ μᾶλλον συμμαχήσατέ μοι, καὶ μετὰ ἐπιεικείας προσέλθετε. Καὶ τῶν ὑμετέρων, μάρτυς Θεός, οὐ στερήσω τι· ἀλλὰ μᾶλλον προσθήσω, καὶ ἔτι πλείονα αὐξήσω. Τούτων οὕτω λεχθέντων, αἴφνης ὁ τὸ δεξιὸν κέρας ὑπερασπίζων σατράπης ἀποσπασθείς, ὡς δῆθεν συμπλακῆναι θέλων τῷ Τζινεὴτ, σὺν τοῖς σὺν αὐτῷ ἦλθον ἐνώπιον τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων ἅπαντες, τὴν δουλικὴν προσκύνησιν ἀπένειμαν αὐτῷ. Μετ'

His dictis aciem disponit, agminibus ex arte locatis, et classicum cani jubet. Ex altera quoque parte Mustaphas præsente Cincite animos suorum
B confirmat: juratus iis pollicetur, si imperium adeptus fuerit, rerum omnium dominos æque ac se fore: honores ac dona quamplurima a se reportaturos, amplam mercedem infimis ostentans, proceribus immensa supra modum præmia promittens. Ubi etiam vidit Mustaphas bellum alas jam quatere (id est, ad belli discrimen ventum esse), hostesque hastis incussis, ac jaculis intortis impressionem fecisse, tradita Cinciti, viro inter cæteros bellicosissimo, prœliis etiam assueto, ineundæ pugnæ cura, ipse in edito loco stans, contenta voce sic infit: *Viri fratres, neque enim servos appello, quo impietas ista tendit? servus domino bellum infert? isque genere Albanus? Barbaræ gentis proles, mihi, qui vester sum dominus,*
C *et Iltrim Bajazitis filius? Enimvero si superesset frater meus, colorem aliquem hæc impietas præ se ferret, utpote vitam suam pro illo profusurus esset iste, cujus cervicibus cruentum fatum impendet. Nunc vero fratre meo mortuo, quis ex eo prognatus hæres? neque, si supersit, in Thracia juris quidquam habet. Longe lateque in Oriente imperat. Haud etiam paternas ipsius opes invado, patris mei ditiones solummodo occupo. Quod si negaverit ullus me Iltrim filium esse, ei me verum clare approbabo. Quod si etiam bello decernendum, accedat fratris mei filius, non vero mancipium meum, quicum experiar. Cui porro fortuna potiorem partem attribuerit, ille regnet. Vos demiror, qui in patris mei exercitibus*
D *virtutem militarem vestram omnibus probaveritis, qui probe etiam nostis hujus triobolaris jactantiam, superbiam ac supercilium. Cui si prospere cesserit hujus pugnæ exitus, quis adire ipsum verbis audebit? Vos propterea hortor, ne belli gerendi animo potius quam me adjuvandi estote, et cum æquanimitate procedite. Nullis præmiis aut mercede, testis Deus adest, vos frustrabor, quin etiam amplioribus vos honorabo.* Ubi finem dicendi fecit, subito qui Bajazitis exercitus dextro cornu præerat, satrapa a suis digressus, quasi cum Cincite manus conserturus, quique ipsius latera cingebant, Mustaphæ se stiterunt, et ab equis cum desiluissent, cuncti quam servi dominis, venerationem exhibuerunt. Confestimque, qui sinistrum aciei regebat cornu,

pariter transfugit. Peregrinam quamdam mutationem videre erat, Mustapham temporis momento plumis ornatum, simileinque alte volanti aquilæ; Bajazitem vero veluti monedulam plumis **84** spoliatum, et famulis solis eum comitantibus a cæteris desertum. Cumque intelligeret raro admodum domino superiorem servum evadere, videretque fortunam filum in partes sibi contrarias ducere, obsequii promptitudine salutem quærit: et ex equo desiliens fraterque ejus Hamza, servili more ac gestu, Mustaphæ obviam procedunt salutantque. Defuncti igitur prœlio Mustaphæ milites, duci suo tentoria decora ac convenientia pangunt, eique ex equo sublevato, ut totius Romanæ ditionis imperatori acclamarunt. Bajaziti vero procul sedere jusso, satellites custodiæ causa appositi sunt. Accedens deinde Cineites, cum videret eum aura vitali adhuc frui, intelligeretque intra casses irretitum, præclusis omnibus effugiis teneri, cjusmodi orationem ad Mustapham habuit: *Quousque impius iste solem videbit, qui nec tenebris palpabilibus etiam dignus?* Cui respondit Mustaphas, *Consilio tuo utere.* Jubet itaque extra castra non procul tracto caput misero amputari: quod illico factum ipso spectante, et talia verba proferente: *Nosti, pessime, testiculos demetere?* Cineitis etenim genero Audulæ testiculi exsecti fuerant Bajazitis jussu. Duxerunt et hujus fatrem Hamzam capite quoque plexuri; at Cineites ejus misertus quod juvenis esset, eum dimitti jussit: *Quippe*, dixit, *non est ferus et inhumanus ut ille, quem morte violenta affecimus, nullum adhuc scelus hic patravit, sit itaque libertus meus.* Non intellexit infelix Cineites se fovere eum, qui perniciem ipsi allaturus erat: quique brevi vitam crudeliter erepturus erat illi, qui erga se misericordia commotus fuerat.

οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸ ἀριστερὸν κέρας κρατῶν, κἀκεῖνος ἔπραττε τὰ ὅμοια. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην ἀλλοίωσιν, τὸν Μουσταφᾶν ὡς ἐν ἀκαρεῖ πτερωθέντα, καὶ ὡς ἀετὸν ὑψιπετοῦντα παρόμοιον· τὸν δὲ Παγιαζὴτ ὡς κολοιὸν καταψιλωθέντα, καὶ ἔρημον μόνον μετὰ τῶν ἰδίων ἱστάμενον. Τότε κατὰ νοῦν λαβὼν ὡς σπανίως ὑπερισχύει δοῦλος δεσπότου, καὶ ὁρῶν ὡς ἤδη τὰ τῆς τύχης νήματα ἀντιστρόφως κλώθονται, πραγματεύεται τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐν τάχει· καὶ καταβὰς τοῦ ἵππου σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Χαμζᾷ, δουλικῶς καὶ αὐτοὶ προσυπήντων, καὶ προσεκύνουν αὐτῷ. Τότε οἱ τοῦ Μουσταφᾶ τὸν πόλεμον λύσαντες, καὶ σκηνὰς ἡγεμόνι πρεπούσας πήξαντες, ἀποβιβάσαντες τοῦ ἵππου τὸν Μουσταφᾶν, ὡς ἀρχηγὸν αὐτὸν καὶ ἡγεμόνα πάσης γῆς Ῥωμαίων εὐφήμουν· τῷ δὲ Παγιαζὴτ κελεύσαντι [κελευθέντι] καθεσθῆναι μακρόθεν, φύλακας ἐπέτρεψε τοῦ φυλάττειν αὐτόν. Ἐλθὼν δὲ ὁ Τζινεὴτ (23), καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἔτι ζῶντα, καὶ γὰρ ἦν κρατῶν τὰς ἄκρας, τοῦ μὴ διαδρᾶναι τὸν ἀντικείμενον, καὶ μαθὼν ὅτι ἐν ἄρκυσι ἦν, λέγει τῷ Μουσταφᾷ· *Ἕως πότε ὁ ἀνέσιος οὗτος τὸν ἥλιον ὁρᾷ, ὁ μηδὲ ψηλαφητοῦ σκότους ὢν ἄξιος;* Ὁ δὲ Μουσταφᾶς, *Ὡς βουλητόν ἐστί σοι, ποίει*, εἰπὼν, κελεύει μικρὸν ἑλκύσαντες ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ἄθλιον τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι. Ὃ καὶ γέγονεν, ὁρῶν καὶ αὐτὸς τὴν καρατόμησιν, καὶ λέγων· *Οἶδας, ὦ κάκιστε, θερίζειν ὄρχεις;* Καὶ γὰρ ἔτυχε κοπῆναι τοὺς ὄρχεις τοῦ Αὐδουλᾶ γαμβροῦ τοῦ Τζινεὴτ, προλαβὼν τοῦ Παγιαζὴτ τοῦτο κελεύσαντος. Τότε ἤγαγον καὶ τὸν Χαμζᾶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, θέλοντες κἀκεῖνον καρατομῆσαι· ὁ δὲ Τζινεὴτ ἐλεήσας αὐτὸν νέον ὄντα, *Ἄφετε αὐτὸν*, εἶπεν· *οὐ γάρ ἐστιν ὡς ἐκεῖνον τὸν βιοθανῆ καὶ ἀπάνθρωπον οὗτος· οὐδὲ ἐκ τῶν χειρῶν τούτου ἐξέρχεται τι τοῦ πρᾶξαι κακόν· ἔστω οὖν ἐμὸς ἀπελεύθερος.* Οὐκ οἶδεν ὁ δύστηνος Τζινεὴτ, ὅτι τὸν θανατηφόρον αὐτοῦ ζώπυρον, καὶ ὃν ἐλεεῖ αὐτὸς, ἀνηλεῶς μέλλει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὡς ἐν ὀλίγῳ λαβεῖν.

Novus itaque imperator Mustaphas liber factus ac audacior Adrianopolim cum universis copiis intrat: in cujus occursum egressi sunt multa cum fiducia et lætitia cives, hilari voce ipsi acclamantes. Præsidiarii autem Callipoleos custodiæ impositi ubi, quæ gesta erant, rescivere, spe omni abjecta, pacto inito ac jurejurando addito sese dediderunt. Demetrius Leontarius igitur, qui speraverat urbe se potiturum (sic enim inter eos

Τότε ὁ νέος ἀρχηγὸς Μουσταφᾶς μετὰ παῤῥησίας καὶ θάρσους ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν εἴσεισι σὺν παντὶ τῷ στρατῷ. Καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ παῤῥησίας πολλῆς ἐξῆλθον οἱ πολῖται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, εὐφημοῦντες ἱλαρᾷ τῇ φωνῇ. Οἱ δὲ τῆς Καλλιουπόλεως (24) μαθόντες τὸ γεγονὸς, καὶ ἀπελπίσαντες οἱ τοῦ φρουρίου, μεθ' ὅρκων καὶ συνθηκῶν παρέδωκαν τὸ φρούριον. Ὁ δὲ Λεοντάριος ἐλπίζων κατὰ τὰς συνθήκας τὰς ἐνωμότους, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐν

Ismaelis Bullialdi notæ.

(23) *Ἐλθὼν δὲ ὁ Τζινεὴτ.* Laonicus lib. v, Bajazitem Bassam jussu Mustaphæ interfectum: et Phranzes, lib. I, cap. 40, scriptum reliquere. Leunclavius lib. XIII, ex historia Verantiana tradit, occisum fuisse vezirorum invidia, qui ut diutius veziri munere apud Mustapham fungeretur, pati nequibant. Ex Morate Dragomanno addit, necatum fuisse in loco quodam Sali-dere dicto. Hamzam hujus Bajazitis fratrem a magnatum parte, qui salvum eum volebant, servatum fuisse Verantiana Historia narrat.

(24) *Οἱ δὲ τῆς Καλλιουπόλεως.* Laonicus et Phranzes delusos fuisse Græcos a Turcis narrant: hi siquidem illis Callipolim relinquere, ut inter ipsos convenerat, noluerunt: causam, cur id facere recusarent Turci, affert: quod sibi rebusque suis nondum satis confirmatis, talem urbem Græcis concedi haud expediret. Phranzes id sibi religiosum esse Turcos dixisse, docet: in eo quippe loco cæremonias litaniasque juxta Musulmanicum ritum primum celebraverant, postquam in Europam transierunt: lege propterea sibi vetitum Christianis eum tradere. A Phranze non dissentiunt Mustaphæ ad Leontarium verba.

τοῦ φρουρίου τοὺς φύλακας καὶ πᾶσαν τὴν παρασκευὴν, ἣν εἶχον ἔνδον, κατὰ τὰς πίστεις αἳ ἐγένοντο μετ' αὐτῶν, αὐτὸς ἐκ τῶν τριήρεων ἐξαγαγὼν θώρακας, περικεφαλαίας, δόρυ, τζάγρας, καὶ πᾶν εἶδος ἁρμάτων, ἤρξατο εἰσάγειν ἐν τῷ φρουρίῳ. Φθάσας οὖν ὁ Τζινεὴτ, καὶ ἰδὼν τὰ γενόμενα, ὁρῶν δὲ καὶ τὸν δῆμον τῶν Τούρκων θορυβούμενον καὶ ταραχώδη ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ καὶ ἀπροσδοκήτῳ μεταβολῇ, ἤρξατο σκώπτειν καὶ σκληρολογεῖν τὸν Δημήτριον, λέγων· Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ στρατηγὲ Δημήτριε, τὸν ἀγῶνα, ὃν ἠγωνισάμεθα, καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ὑπέστημεν, ἕνεκα τοῦ γένους τοῦ σοῦ, καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ὑπολαμβάνεις γεγονέναι; Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστι· τὸ γενόμενον εἰς ἡμᾶς ἐγκλείστους ὄντας ἀπολυθῆναι, καὶ δούλους ὄντας δεσπότας γενέσθαι, οὐχ ὑμᾶς τοὺς Ῥωμαίους τῆς δωρεᾶς ταύτης αἰτίαν κρίνομεν, ἀλλὰ τῷ ἐπουρανίῳ Θεῷ. Ὑμᾶς δὲ τοὺς συμπασχήσαντας καὶ κοπιάσαντας ἐν τῇ μεταθέσει ταύτῃ, Θεοῦ θελήσει κεκοπιάκατε ὀρθῶς, ὑπολαμβάνομεν. Ἕνεκα οὖν τῶν κόπων, καὶ τῶν ἀμφοτέρων τῶν καμάτων, τῷ μόνῳ Θεῷ προσφέρομεν εὐχαριστίας. Ὑμᾶς δὲ διὰ δώρων ἱκανῶν, καὶ φιλίας, καὶ ταύτης προσκαίρου, παραπέμψαι· τὸ δὲ πόλεις καὶ φρούρια λαβεῖν παρ' ἡμῖν. Ἀρκεῖ σοι σῶον πεμφθῆναι ἐν Κωνσταντίνου, ἀναμιμνήσκοντες τῶν Λημνίων κακῶν, καὶ τὸν ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου τῶν καλογήρων ὀνειδισμόν· ἔχεις μισθοῦ χάριν σώαν τὴν κεφαλὴν, τὸ τοῦ λύκου φθέγξομαι. Αἶρε κώπας, ἔχεις τὸν Εὖρον πνέοντα γλυκερὸν ἀέριον· φθάνε τὴν Κωνσταντίνου, ἄσπασαι τοὺς βασιλεῖς ἀφ' ἡμῶν· λέγε πῶς Θεὸς τὴν αὐθεντίαν ἡμῖν ἐδωρήσατο· ἔστω μεθ' ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ διάγων, καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ, ἀπέστω ζήτησις Καλλιουπόλεως. Ταῦτα τὸν στρατηγὸν τὰ ῥήματα οὐκ ὀλίγον ἐτάραξαν· καὶ θυμωθεὶς, Οὐκ οἶδας, ἔφη, τὸν ἐμὸν βασιλέα ποίας συνέσεως καὶ γνώσεως, καὶ ποίας ἄλλης μεγαλογνωμοσύνης ἐστὶν, ἀποπέμπειν με κενὸν τοιούτοις ῥήμασι φαύλοις ἀποπτύοντα ἐκ τοῦ στόματος, ὦ Τζινεήτ; Ἴσθι ὅτι ὡς ἐν ὀλίγῳ, ὡς ὁρῶ, πάλιν ἕξει σε ἡ Κωνσταντίνου, καὶ τότε μάθῃς ἃ εἴρηκας. Πλὴν οὐ σόν ἐστι τὸ διδόναι με λόγον καὶ ἀποπέμπειν, ἀλλὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Μουσταφᾶ, ὃν ὁ Θεὸς καὶ ἡ τύχη Ῥωμαίων ὕψωσε. Σὺ δὲ, εἷς τῶν πολλῶν τυγχάνων, παῦσαι τοῦ λέγειν, ὅτι οὐκ ἔχεις τὸν ἀκούοντα. Ἐγερθεὶς οὖν εἰσῆλθεν εἰς τὰς τριήρεις πλήρης ὢν χόλου καὶ πικρίας, μὴ ἔχων τί ποιῆσαι, κατὰ νοῦν φέρων τὴν τῶν ὅρκων ἀθέτησιν, καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς παρ' αὐτῶν γενομένας. Ὅμως ἵστατο ἐκδεχόμενος παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ τὴν ἀπόκρισιν, εἰ μέλλει κατὰ τὰς συνθήκας λαβεῖν τὸ φρούριον, ἢ οὔ, καὶ τότε ἐπαναζεῦξαι. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ἐλθὼν, καὶ λόγους συνάραντες ἱκανοὺς ἄμφω, τῷ Δημητρίῳ ἔφη· Ἐγὼ μὲν, ὦ φίλε, καὶ τοῦ ἐμοῦ ὑπερασπιστοῦ περιπόθητε, οἶδα ἀκριβῶς τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπεσχέθην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου αὐτοῦ· καὶ ὅτι ἐν μέσῳ τούτων ἦν καὶ τὸ

convenerat) ubi præsidium decessisset, asportavisselque secum omnia vasa et sarcinas, quas in urbe miles habebat, hac siquidem conditione se dediderant, exportari thoraces ex triremibus curat cassidesque et galeas, hastas, zagaias, id est jacula, et omne genus armorum in arcem importari cœptum. At Cineites accurrens quod factum erat cernit, Turcorum multitudinem turbatam ac tumultuantem, ob mutationem insperatam ac inexspectatam: contumeliosis ideo asperisque verbis Demetrium sic affatus est: *Imperator Demetri,* 85 *ut mihi videtur, existimas nos, nationi tuæ gratificaturos imperioque Romæo, prælium obiisse et pericula adiisse? aliter equidem se res habet. Quod nobis inclusis accidit in libertatem asseri, ex servis rerum dominos fieri, tantum beneficium Deo, qui cœlestia habitat, acceptum ferimus; nec auctores illius vos Romæos judicamus. Existimamus profecto opera vestra prospere nos usos esse, qui, sociatis nobiscum laboribus, belli ærumnas in hac rerum conversione toleratis. Soli itaque Deo gratias agimus, qui a laboribus et cassibus præteritis integros servavit; vosque cum donis, quanta vester capit status, et amicitiæ vobis opportunæ pignoribus dimittimus. Urbes vero et castella nos vobis tradere absit! Tibi, o Demetri, salvo satis sit Constantinopolim repetere. Memoria animis adhuc hæret malorum, quæ in Lemno passi sumus, quamque contumeliose a monachis habiti in Beatissimæ monasterio. Caput integrum mercedis nomine domum refers, Lupi ac Ciconiæ apologo utar. Remos impelle, lenis ac sudus Eurus spirat. Constantinopolim proficiscere, imperatores nomine nostro saluta, et iis annuntia, quomodo Deus dominationem nobis concesserit. Inter imperatorem nosque pax integra maneat atque tranquillitas, nec ulla de Callipoli quæstio fiat.* Tali oratione non mediocriter turbatus est dux exercitus Demetrius, ad iramque versus ait: *An non tibi cognitus est imperator meus, quamque prudens, rerum peritus ac magnanimus sit? his contumeliis, quas ore tuo evomuisti, o Cineites, honoratum, nudumque dimittis? persuasum habe, quod prævideo, te brevi Constantinopolim, ut ad asylum, profecturum: tunc, quid prosunt verba ista tua, cognosces. Verumtamen pro imperio neque jubere, vel me dimittere potes, at Mustaphas imperator, quem Deus Romæorumque fortuna evexerunt. Tu vero cum de turba et plebe unus sis, abstine a verbis, quibus obtemperantem nullum habes.* Cum itaque surrexisset ira tumens ac indignabundus, triremes conscendit quid faceret anceps, animo revolvens promissa istorum, quæ perjurio corruperant. Remansit tamen exspectando quodnam sibi a Mustapha responsum daretur: an ex fœdere arcem sit recepturus, necne; acceptoque responso redire statuit. Accessit itaque ad eum Mustaphas, et post longum colloquium, Demetrio hæc dixit: *Ego quidem, o amice, protectori meo charissime, eorum recte memini, quæ coram Deo ejusque pro-*

pheta promisi, quodque his etiam arx Callipoleos contineretur. De cæteris equidem omnibus rationem reddere debeo in die illa judicii novissimi tremenda, nisi pactis stetero, eaque adimplevero. Quod autem ad castrum spectat, satius est mihi jusjurandum violare, quam in Dei offensionem incurrere, manibus impiorum pios tradendo, liberæ conditionis 86 *homines in servitutem redigendo, gentemque Deo dicatam ac consecratam subjiciendo infidelium imperio, qui Deum unicum cœli et terræ nesciunt. Quod si in eam impietatem præceps laberer, quod absit! Domine, Musulmanorum natio neque me imperatorem ferret, vel tibi arcis ingressum concederet. Abi itaque, quam maximas pro viribus meis gratias referam. Quæcunque vero ditionis meæ non sunt, sed publico acquisita meoque prophetæ, illa intacta relinquo, consuetudinibus Musulmanorum prophetæque præceptis fraudem ullam facere recusans, cum Musulmanus sim. Indesinenter equidem laborabo ut urbium numerum multiplicem, eas augeam, regionesque Cavuridum adjiciam Musulmanorum ditioni. Urbem vero ut Christianis concedam, etiamque Callipolim (quæ Musulmanorum fauces sunt, totum genus Christianum absorbentes: qui etiam laqueus est, quo Christiani jugulantur ac pereunt), nunquam animum inducam, nec quidquam tam absurdum admittam.*

Hæc dum audit Leontarius (tanquam leo, cui præda se subtraxit, in terram caput inclinans, et cauda laxata terram verrens), vultum præ dolore demittit, quasi phrenesi superveniente mente dejectus, donec absurdum sermonem finivisset ille. Postmodumque attollens oculos eum sic alloquitur: *Accurate novimus, domine dux, quomodo vos Musulmani multis abhinc annis erga nos affecti estis. Elapsi sunt equidem anni centum quinquaginta, ex quo proavus tuus Othman Bithyniam, Paphlagoniam et Phrygiam majoribus nostris ereptas imperio suo subdidit. Cum vero filius ejus Orchan hæreditario jure eadem themata seu provincias consecutus esset, fœderum initorum immemor perjurio fidem datam, fines transgressus, quos Deus et veritas stabiles posuerunt, violavit. Jamque ab eo tempore anni centum transierunt, quo Occidentem devastare cœpit. Illius deinde nepos pater tuus Ilrim Bajazites, cum successionis jure rerum summa omnibusque provinciis potiretur, et ipse perjurii reus peractus est; tandemque ipsum imperiumque ejus universum Deus Persis tradidit. Ad hanc diem ab ejus obitu tricesimus fere agitur annus, tuique fratres Musulmanus et Moses, jurejurando violato, infelici exitu imperium ac vitam amiserunt. Solus Mehemetes, qui jam obiit, imperator fraterque tuus, juramentum non violavit: ipse propterea mitiori fato concessit, postquam re-*

A *τῆς Καλλιουπόλεως φρούριον. Ἕνεκα οὖν τῶν ἄλλων ἁπάντων ἔχω λόγον ἀποδοῦναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ, εἰ μὴ κατὰ τὸ συμφωνηθὲν οὐκ ἀπιβήσεται. Περὶ δὲ τοῦ φρουρίου κρεῖσσον παραβαίνειν ὅρκον, ἢ προσκρούειν Θεῷ, εὐσεβεῖς ἐν χερσὶν ἀσεβῶν ἀποτιθέναι, καὶ ποιεῖν δοῦλον τὸ ἐλεύθερον, καὶ τῷ Θεῷ ἀφιερωμένον ἔθνος εἰς χεῖρας ἀπίστων, καὶ τῶν ἕνα Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μὴ εἰδότων. Εἰ δὲ καὶ ἐς τοσαύτην ἀσέβειαν καταχρημνισθῶ, ὃ μὴ γένοιτο, Κύριε, τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος οὔτ' ἐμοὶ τὴν ἀρχηγίαν παραχωρήσει, οὔτε σοὶ τοῦ χωρίου τούτου χαρίσει τὴν εἴσοδον. Ἄπιθι τοιγαροῦν, κἀγὼ εἰς ὅσον εὐπορῶ, τόσον καὶ τὴν ἀντιμοιβὴν παρεκτείνω. Ὅσα δὲ οὐ παρὰ τὴν* B *ἐμὴν κτῆσιν εἰσιν, ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ κεκλήρωται, καὶ τῷ ἐμῷ προφήτῃ, οὐ θέλω παρασαλεῦσαί τι τῶν Μουσουλμανικῶν ἐθῶν, καὶ τῶν προσταγμάτων τοῦ προφήτου, Μουσουλμάνος τυγχάνων. Καὶ γὰρ ἐπιμόνως ἐργάσομαι τοῦ προσθεῖναι καὶ ἐπαυξῆσαι πόλεις, καὶ χώρας Καβουρίδων ποιῆσαι τῶν Μουσουλμάνων εἶναι. Τὸ δὲ πόλιν, καὶ ταῦτα Καλλιούπολιν, ἥτις ἐστὶ λαιμὸς τῶν Μουσουλμάνων, καταρροφῶν ἅπαν γένος τῶν Χριστιανῶν, καὶ πνιγμονὴ τῶν Χριστιανῶν καταπνίγων καὶ ὀλεθρεύων αὐτούς, πώποτε οὔτε κατὰ νοῦν ἐπεισπεσεῖται τὸ τοιοῦτον παραλόγισμα, οὔτε εἰς τέλος ἐξάγω.*

C Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ Λεοντάριος (καὶ ὥσπερ λέων τῆς θήρας ἀστοχήσας, κάτω τὴν κεφαλὴν φέρων, καὶ τῇ οὐρᾷ τὴν γῆν ἐπιῤῥιπίζων, ὑποχαλῶν αὐτήν), οὕτω καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς λύπης, ὡς ἐν ἐκστάσει φρενίτιδι γενόμενος, κάτω τὴν κεφαλὴν ἔχων, ἕως οὗ καταλήξας τὸν παράλογον λόγον ἔστη, ἄρας τὸ ὄμμα πρὸς αὐτὸν ἔφη· *Ἡμεῖς μὲν, ὦ κύριε καὶ ἀρχηγὲ, τῶν Μουσουλμάνων οἴδαμεν ἀκριβῶς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκ πολλῶν χρόνων διάθεσιν· καὶ γὰρ ἤδη ἐπέκεινα τὰ ἔτη τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀφ' οὗ ὁ σὸς πρόπαππος Ὀθμὰν τὰ τῆς Βιθυνίας, καὶ Παφλαγονίας, καὶ Φρυγίας μέρη ἁρπάσας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡμετέρων γονέων κατέσχε. Ὁ δὲ ἔκγονος αὐτοῦ* D *Ὀρχὰν γενόμενος κύριος καὶ κληρονόμος τῶν αὐτῶν θεμάτων, οὐ διέμεινέ ποτε ταῖς συνθήκαις καὶ ὅρκοις, παραβαίνων καὶ μεταπηδῶν ὅρια, ἃ ἠσφαλίσαντο Θεὸς καὶ ἀλήθεια. Ἄγων ἔτος ἔκτοτε ἐγγύς που ἑκατοστὸν, ἀφ' οὗ τὰ τῆς δύσεως ἤρξατο φθείρειν· εἶτα ὁ ἔκγονος αὐτοῦ, ὁ σὸς πατὴρ Ἰλτρὴμ, γενόμενος κύριος τῶν πραγμάτων καὶ θεμάτων κατὰ διαδοχὴν, καὶ αὐτὸς παραβαίνων τοὺς ὅρκους, ἐπὶ τῷ τέλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν καὶ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐν χερσὶ Περσῶν παρέδωκεν. Νῦν δ' ἐκείνου παρελθόντος ἐγγύς που τὰ τριάκοντα ἔτη* (25) *τελούμενα ἕως σήμερον οἱ ὑμέτεροι ἀδελφοὶ Μουσουλμὰν, Μω-*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(25) *Ἐγγύς που τὰ τριάκοντα ἔτη.* Fieri nequit, ut a Bajazitis Iltrim obitu ad hanc diem anni triginta numerentur, cum Bajazites obierit anno Christi 1403, Leontarius vero anno 1422 hæc ad Mustapham verba habuerit.

σῆς παραβάντες ὅρκους, κακῶς καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ζωῆς ἐξέπεσον. Μόνον ὁ ἤδη νεωστὶ παρελθὼν Μεχεμὲτ ἀρχηγὸς ὁ σὸς ἀδελφὸς, αὐτὸς τοὺς ὅρκους ἐτήρησεν καὶ αὐτὸς τὸ τέλος εἰρηνικὸν καὶ τὴν τρυφὴν τῆς ἡγεμονίας εὐδαιμόνως ἀπέλαβεν. Σὺ δὲ ταῦτα ποιῶν, οὐκ εἰς μακρὰν γελάσει ἡ τύχη, συναίρουσα καὶ βοηθοῦσά σοι. Ἀδίκους γὰρ ὁ Θεὸς πρὸ καιροῦ παραπέμπει εἰς ᾅδην, καὶ τοὺς ἀθετοῦντας αὐτὸν εἰς τέλος ἀφανίζει. Ὅτε γὰρ φεύγων εἰσῆλθες ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων παρεδίδου σε τῷ Μεχεμὲτ, καὶ ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν σου ἐλάμβανε· εἶχον ἂν πολλοὶ αἰτιᾶσθαι κατακρίνειν Ῥωμαίους ὡς προδότας, καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς προσφυγόντων δεινοὺς φονέας, καὶ τὰ ἐναντία τοῦ δικαίου πράττοντας. Ἄρτι δέ σε ἀρχηγὸν ἀναδείξαντες μετὰ Θεὸν οἱ Ῥωμαῖοι, γράφεις μὲν Θεῷ τὸ πᾶν, καὶ τοῦτο καλῶς εἴρηκας, οὐδ' ἐγὼ ἀντιλέγω· τοὺς δὲ συγκοπιάσαντας ὡς ἐχθροὺς λογίζῃ, καὶ ἀντιστρέφεις τὸ πρόσωπον. Ὑγίαινε οὖν εὐφραινόμενος. Ἡμεῖς δὲ πρὸς τοὺς ἰδίους οἴκους ἀπελθόντες, καὶ τῷ βασιλεῖ ἀναγγείλαντες τὰ τῆς ἀπάτης, τὸ πᾶν Θεῷ ἀναθέμενοι προσκαρτερήσομεν, ἐκδεχόμενοι τὴν αὐτοῦ δικαίαν ἀπόφασιν. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος, καὶ τὰ ἱστία πτερώσας, τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν πορείαν ἔπλευσεν.

giis deliciis ac luxu affatim satiatus est. Tu vero his patratis haud diu uteris propitia et adjutrice fortuna. Iniquos **87** *enim Deus ad inferos immatura morte detrudit; ipsique non auscultantes in æternum delet. Cum equidem exsul ingressus es Thessalonicam, si Romæorum imperator Mehemeti te tradidisset, et laqueo vitam finivisses: Romæos, ut proditores, eorumque qui ad ipsos confugiunt, crudeles mactatores, æquitati justitiæque adversantes, multi accusare et condemnare potuissent. Romæi equidem adjuvante Deo, imperatorem te constituerunt; Deo enim omnia ascribis, idque recte dixisti, nec quidquam oppono; eos vero, qui opem tibi tulerunt, hostium loco habes dorsumque eis obvertis. Sanitate voluptatibusque fruere. Ad nostros reversi imperatori nos dolo circumventos esse narrabimus: Deoque omnibus remissis, cum patientia justam ejus sententiam exspectabimus.* Hæc locutus e portu expansis velis solvit, versusque Constantinopolim cursum direxit.

CAPUT XXV.

Manuel imperator cum Morate fœdus pangere cogitat. Mustaphas res suas constituit, otio deinde et ignaviæ totum se dat. Morates de recuperando imperio serio agitat, Abrahamum Bassam ad Manuelem destinat, qui re infecta discessit. Aluminis in Phocide confectio. Phocæa nova condita, ab Andrea et Jacobo Cataneis gubernata, fit Turcis tributaria. Joannes Adornus Phocææ rector Mahometem, et deinde Moratem adit, et huic per litteras in eo copiisque trajiciendis operam suam pollicetur. Mustaphas ad nuntium transitus Moratis in Europam fit mœstus. Eum alloquitur Cineites et objurgat, suadetque ut in Asiam transeant; interim ipse de deserendo Mustapha secum agitat. Mustaphas Lampsacum venit, et Lopadium usque progreditur, cujus pontem prior occupat disrumpitque Morates.

Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ (26), καὶ λύπῃ πολὺ συσχεθεὶς, καὶ θυμοῦ πλήρης γενόμενος, μὴ ἔχων ὅ τι ποιῆσαι, ἐβουλεύσατο κατὰ νοῦν τὴν ἑτέραν βαδίσαι, καὶ στεῖλαι πρέσβεις τῷ Μουράτ. Καὶ εἰ βούλεται πληρῶσαι τὴν πατρικὴν θέλησιν, καὶ δοῦναι τὰ δύο βρέφη ὁμήρους, ἐπεὶ ἐκποδὼν ἐγεγόνει ὁ Παγιαζὴτ, πάλιν Θεοῦ ἀρωγοῦντος ἀποκαταστήσει τοῦτον εἰς τὴν πατρῴαν ἡγεμονίαν. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς, καὶ γὰρ εἰς αὐτὸν ἐπαναδραμέτω ὁ λόγος, ὀχυρώσας τὸ φρούριον, καὶ συντάξας καλῶς, καὶ νουθετήσας τὸν δῆμον, καὶ καταστήσας δρουγγαρίους καὶ κόμητας (27) οἰκείους τοῦ μεγάλου στόλου, καὶ τὸν πύργον τὸν ἐν τῷ λιμένι καλῶς ὡς ἐχρῆν ἀσφαλίσας, καὶ ὅρκους διδοὺς αὐτοῖς, καὶ δωρεαῖς ἀμείψας, ἐν τῇ Ἀδριανοῦ τὴν πορείαν ἐποιεῖτο. Καὶ δὴ εἰσελθὼν ἐν τοῖς δόμοις τοῦ ἀποιχομένου Μεχεμὲτ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ εὑρὼν θησαυροὺς ἀναριθμήτους, καὶ ἑτέραν ἄλλην παρασκευὴν ὑπέρμετρον, ἐνδύματα, καὶ λίθους, καὶ μαργάρους πολυτελεῖς, γυναῖκας ὡραίας, καὶ νέους παιδίσκους εὐπροσώπους καὶ κάλλει διαφέροντας, καὶ πᾶσαν

At Manuel imperator de istis certior factus, mœrore simul ac ira correptus, quidque ageret anceps, aliam viam ingredi statuit, legatosque ad Moratem mittere, acturos de eo, favente divino numine, in paternum imperium reducendo; quandoquidem Bajazites Bassare infecta e vivis excesserit: ea tamen conditione si patris voluntatem ratam habere voluerit, et duos infantes obsides dare. Interea Mustaphas, ad cujus res narrandas redeundum, arcem Callipoleos munit, recte constituit, in plebem etiam animadvertit, præficitque drungarios et comites domesticos magnæ classi. Turi etiam tuendæ, quæ portui imminet, præsidium imponit omnibusque necessariis instruit: jurejurando benevolum se fore promittit, donaque largitus Adrianopolim contendit. Palatium illic, quod habitaverat frater ejus Mehemetes, ingressus, divites supra modum thesauros consequitur, aliamque immensam supellectilem, vestem, lapillos ac margaritas pretiosissimas: feminas quoque pulchras, **88** pueros et juvenes oris ac vultus decore præstantes,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(26) *Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Μανουήλ.* Verisimiliora sunt quæ noster hic explicat, quam illa quæ Phranzes et Laonicus, quasi per transennam et negligentissime, percurrunt. Delusus enim a Mustapha, qui opem tulerat, Manuel ira commotus consilia, quibus istum pessumdare, suasque in tuto res collocare possit, jure agitat, et ad finem perducere laborat.

(27) *Δρουγγαρίους καὶ κόμητας.* Drungarii sunt classis præfecti, quibus inferiores erant comites. Videndus Curopalates in officiis aulæ Constantinopolitanæ.

aliaque Walachiæ spolia : tum otiose tradere, has divitias profundere, et quotidie libidini ac crapulæ se dedere. Morates autem etiamnum juvenis, quippe vicesimum annum nondum impleverat, Prusæ Bithyniæ morabatur, iisdem moribus assuetus : modestior tamen, quod curis sollicitaretur, erat, nec effrenatum eum sinebant de rebus suis cogitationes ; agitabat quippe anima, quibus modis paternum imperium recuperare posset, quod pater suus magnis laboribus partum possidebat, ipse vero nullo suo flagitio amiserat. Aderant ei magnatum præcipui, præter Bajazitem, quem jam diximus fato malo periisse. Intellecta autem arcis Callipoleos traditione, quodque Leontarius deceptus ac vacuus dimissus esset, atque etiam Mustaphas, intemperato luxui ac libidinibus obnoxius, curam tuendo imperio non adhiberet, consilium capit, ei, quod inierat imperator, simile ; priorque ad hunc legatum mittit, Abrahamum quemdam fratrem Hali, de quo mentionem fecimus, virum prudentem et probum, Turcorum propudiosis verbis ac libidinibus inassuetum. Qui, cum vivo Bajazite Bassa secundo loco haberetur, eo mortuo primos honores adeptus est, procerumque princeps, et Moratis imperii Mesazon fuit. Venit is Constantinopolim, ubi eorum, quæ molitus erat imperator, nullum verbum fecit. Turci quippe iram immanem mente repostam in occulto tenebant, donec tempus res eorum in melius verteret; oculis placidis ac serenis, et ad fraudem animo composito, lupum, quem intus gerebat, in ovem mansuetam foris transformabat. Mansuetis itaque verbis ac submissis auxilium rogat; causam crimenque omnium quæ patrata erant in Bajazitem Bassam transfert : extra culpam esse se, pariterque Romæos profitebatur, tali sermone usus : *Si ita visum fuerit majestati tuæ, brevi tempore dominum meum Moratem paterno regno iterum reddes, quomodo etiam erga patrem ejus, imperator illustrissime, te gessisti. Clavum quippe manu tenes, et navem quocunque libuerit convertis, cujus gubernacula perite dirigis. Qualem sane ejus patri te præbuisti, qui viribus tuis fretus Mosi restitit, sic facias, et miserere nostri, neque sinas imperium obtinere illum, qui nedum specu dignus est.* Mehemetes enim (nobis sæpius dictus) dum adhuc regnabat in Asia, Mose Thraciam, post occisum fratrem Musulmanum, occupante, hostis infestus et capitalis Romæis et urbi (quod supra monuimus) fuit. *Illo tempore, o imperator, Prusa Mehemetem accersivisti, quem cum exercitu* **89** *trajectum fide data intra Constantinopoleos mœnia accepisti. Is vero cum copias eduxisset, semel atque iterum, sæpiusque cum Mose pugna inita, victus Constantinopolim se recepit : denuoque ut bello ex-*

A ἄλλην ὕλην Βλαχίας, ἐκάθητο κατασπαταλῶν, καθ' ἡμέραν μεθύων καὶ ἀσελγαίνων. Ὁ δὲ Μουρὰτ ἔτι νέος ὢν, καὶ οὔπω τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἐλάσας, ἐκάθητο ἐν Προύσῃ τῆς Βιθυνίας καὶ αὐτὸς τὰ ὅμοια πράττων· πλὴν οὐ τόσον· καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς φροντίδος ἐδάκνετο, καὶ οὐκ εἴα τοῦτον ὁ λογισμὸς ἀχαλίνωτον· ἀλλ' ἐσκέπτετο πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ ἀνακαλέσηται πρὸς αὐτὸν τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικὴν, ἣν ὁ πατὴρ ἐκτήσατο διὰ πολλῶν κόπων, αὐτὸς δὲ ἄνευ ἐπηρείας τινὸς ἔφθασεν ἀπολέσαι. Εἶχε γὰρ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν μεγιστάνων τοὺς προὔχοντας πλὴν τοῦ Παγιαζῆτ· καὶ γὰρ πρὸ ὀλίγου κακῶς ἀπεβίω, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσεν. Μαθόντες γὰρ ὡς τὸ φρούριον τῆς Καλλιουπόλεως παρεδόθη, καὶ ὁ Λεοντάριος κενὸς ἀπεπέμφθη, καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἔτι ἀκο-B λάστως κατασπαταλᾷ, μὴ ἔχων φροντίδα πῶς δεῖ φυλάξαι τὴν ἡγεμονίαν ἀσινῆ, βουλὴν βουλεύεται, τὴν ἣν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσατο, καὶ πρέσβεις προφθάσας οὗτος πέμπει πρὸς βασιλέα Ἰπραῒμ (28) τινα ἀδελφὸν ὑπάρχοντα τοῦ Ἀλὴ, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἄνδρα συνετὸν καὶ εὐήθη, καὶ πρὸς τὰς τῶν Τούρκων ἀναιδεῖς βλακείας καὶ ἀσελγείας ἀσυνήθη· ὃς καὶ τὰ δευτερεῖα τοῦ Παγιαζῆτ φέρων, τὰ πρωτεῖα ἐκείνου παρελθόντος ἔλαβε, καὶ τῶν μεγιστάνων πρῶτος ἦν, καὶ μεσάζων τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μουράτ (29). Ἐλθὼν οὖν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ περὶ μὲν τῶν ὧν ἔπραξεν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐγένετο μνήμη· ἀλλ' ἐν τῷ νῷ διατρέφοντες θυμὸν ἀχαλίνωτον, ἕως ἂν ὁ χρόνος εἰς εὐδαιμονίαν ἄξη τὰ περὶ αὐτῶν, ταῦτα ἐκρύπτοντο· ἱλαρῷ δὲ βλέμ-C ματι, καὶ ὑπούλῳ γνώμῃ τὸν ἔνδον λύκον ὡς πρόβατον ἔξω ἐδείκνυε. Καὶ δὴ λόγους συνάρας πρᾴους τε καὶ λίαν ταπεινοὺς, βοήθειαν ἐξεκάλει, ὡς ἐξ αἰτίας γεγονότα, ὅσα δὴ καὶ γεγόνασι, λέγων τοῦ Παγιαζῆτ· ἀθῴους αὐτοὺς ἀποδεικνύων, ὡσαύτως καὶ Ῥωμαίους, λέγων, *Εἰ θελήσει τὸ σὸν κράτος, ὡς ἐν ὀλίγῳ ἀποκαταστήσεις πάλιν εἰς πατρικὴν ἡγεμονίαν τὸν ἐμὸν δεσπότην Μουράτ, καθὼς καὶ ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰργάσω, λαμπρότατε βασιλεῦ. Ἔχεις γὰρ ὑπὸ τὴν χεῖρα τὸ πηδάλιον, καὶ ὅπου ἂν βούλῃ ἐκεῖ καὶ τὴν ναῦν μεταστρέφεις καλῶς ἰθύνων τοὺς οἴακας. Ὡς γὰρ εἰργάσω ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἀντιστάντος τῷ σῷ κράτει Μωσῆ, οὕτω καὶ νῦν συμπάσχησον, καὶ* D *μὴ ἐάσῃς τὴν ἡγεμονίαν κατέχειν, ὃς μηδὲ μιᾶς καλύβης ἄξιος.* Καὶ γὰρ ὁ (πολλάκις προλεχθεὶς) Μεχεμὲτ ἔτι ἡγεμονεύων ἐν τῇ ἀνατολῇ, τοῦ Μωσῆ τότε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θρᾴκης ἔχοντος, καὶ τὸν ἀδελφὸν Μουσουλμὰν κτείναντος, ἐναντίος ἐφάνη Ῥωμαίοις, καὶ τῆς πόλεως ἐχθρὸς ἄσπονδος (ὡς προλέλεκται). *Τότε, ὦ βασιλεῦ, μετακαλεσάμενος ἀπὸ τῆς Προύσης τὸν Μεχεμὲτ, καὶ πίστεις δοὺς, εἰσάξας αὐτὸν ἐντὸς τῆς Κωνσταντίνου σὺν τοῖς στρατεύμασι περαιωθέντα· καὶ ἐξελθὼν καὶ μίαν,*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(28) *Πέμπει πρὸς βασιλέα Ἰπραῒμ.* Frater hujus Abrahami fuit Hali-begus : quem cap. 21, fugatum vidimus a Percligiæ Mustaphæ sectatoribus.

(29) *Καὶ μεσάζων τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μωράτ.* Μεσάζων hic pro συμβούλῳ, seu consiliario, Turcis vezir dictus.

καὶ δὶς, καὶ πολλάκις, καὶ συμμίξας τῷ Μωσῇ, καὶ ἡττηθεὶς, καὶ εἰσελθὼν πάλιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ πάλιν ἐξελθὼν, ἕως οὗ εἰς τέλος τὸν Μωσῆν ἠφάνισε, καὶ τέλος ἐθανάτωσε τὴν ἡγεμονίαν λαβών. Οὕτω καὶ νῦν, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, ἔργασον καὶ εἰς τὸν Μουρὰτ, τάττων καὶ ὑπερμεγέθη δωρήματα, καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια, πλὴν τῆς Καλλιουπόλεως, καὶ τῶν δύο παίδων τὴν ἐγχείρισιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλ' εἰς βέβαιον καὶ ἀμετάθετον ἐτήρει τὴν αὐτοῦ γνώμην, καὶ εἰς τέλος ἐξεῖναι τὰ βουλευόμενα. Ἐν τούτοις ὄντες, καὶ ὁ Ἰπραῒμ ἡμέρας ἱκανὰς ἐνδιατρίβων, τοῦ λαβεῖν τέλος τῶν ὧν ἐζήτει συμφωνιῶν. Ἕτερος εἰσπηδήσας ὡς ἐπὶ παλαίστρας, τὸ ζητούμενον παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ πολλῆς παρακλήσεως γενέσθαι, καὶ φιλοτιμίας καὶ χάριτος, αὐτὸς ὡς δῶρόν B τι μέγα τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐγχειρισθῆναι αὐτῷ παρεκάλει. Καὶ δὴ ἐξ ἀρχῆς ποίῳ τρόπῳ διέβη τὸν πορθμὸν ὁ Μουρὰτ, καὶ μετὰ πάσης παρασκευῆς, καὶ τίς ὁ περάτης, καὶ ποῦ τὴν θάλασσαν ἐπέρασε, καὶ τίνες οἱ ναύαρχοι, λέξων ἔρχομαι.

A perireiur inde erupit, atque iterato tandemque occiso Mose, imperio potiretur. Nunc itaque, ait, pariter opem feras, donaque immensa nobis impera, quæ beneficio in nos collato respondeant: ne petieris tamen Callipolim ambosque pueros tibi tradi. Veruntamen his non assensit imperator, propositumque suum, ut ad finem id perduceret, firmiter tenuit. Rebus eo loci positis, Abrahamus multos dies moratus est, ut sortirentur exitum illa, de quibus paciscendum erat. Quidam alius, velut in palæstram descendens, quod ab imperatore petebatur cum multa adhortatione, magnificentia et gratia fieri contendebat: ac velut donum aliquod magnum, hoc imperatori deferri ac concedi hortabatur. Ab initio jam dicturus sum, quomodo fretum trajecerit Morates cum toto belli apparatu, quisnam quoque fuerit portitor, qua mare transierit, quibusque nautis usus fuerit.

Ἐν τῇ Φωκίδι (30), τῇ κατὰ τὴν Ἰωνίαν πλησίον, ὄρος ἦν ἐν ᾧ μέταλλον στυπτηρίας ὑπάρχει, καὶ ὁ λίθος ἅπας τῆς ἀκρωρείας πυρὶ προσομιλήσας, εἶτα ὕδατι ὡς ψάμμος γίνεται· τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ λίθου γενομένην ψάμμον εἰς λέβητα βάλλοντες σὺν ὕδατι, καὶ καχλάζοντος οὐ τόσον, ἡ βληθεῖσα ψάμμος διαλύεται. Καὶ τὸ μὲν παχὺ καὶ οὐσιῶδες αὐτῆς ἐν τῷ ζωμῷ μένον ὡς γάλα τυρῶδες· τὸ ξηρὸν καὶ γεῶδες αὐτῆς ἔξω ῥίπτουσιν ὡς ἄχρηστον· τὸν δὲ ζωμὸν εἰς σκάφας κενώσαντες, ἄχρις ἡμερῶν C τεσσάρων παραδρομὴν, εὑρίσκεται ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ὑποδόχων ἀγγείων πεπαγωμένος ὁ ζωμὸς, καὶ ὑπεραυγίζων ὁμοίως κρυστάλλῳ· ἐν δὲ τῷ πυθμένι τοῦ ἀγγείου, καὶ αὐτῷ πλῆρες ψηγμάτων κρυσταλλοειδῶν. Ἐξαντλοῦντες οὖν τὸν ζωμὸν τὸν περιττεύοντα μετὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας, εἰσβάλλουσιν ἐν τῷ λέβητι, προσχέαντες καὶ ἕτερον ὕδωρ, καὶ πάλιν ψάμμον ἐμβάλλοντες βράζουσι, καὶ ἐν ταῖς σκάφαις ἐκχέουσιν, ὡς προδεδήλωται. Τὴν δὲ στυπτηρίαν ἐκβάλλοντες ἐν ταῖς ἀποθήκαις ταμιεύουσι· ἔστι δὲ ἀναγκαῖον χρῆμα τοῖς δευσοποιοῖς. Ἅπασαι γὰρ αἱ νῆες αἱ ἀπὸ τῆς ἑῴας εἰς τὰ ἑσπέρια μέρη πλέουσαι ἀναγκαῖον ἡγοῦνται τὸν φόρτον εἶναι τῆς νηὸς τὴν ἐν τῷ πυθμένι στυπτηρίαν. Καὶ γὰρ Φράγγοι, Γερμανοὶ, D Ἰγγλῖνοι, Ἰταλοὶ, Ἱσπανοὶ, Ἄραβες, Αἰγύπτιοι, Σύροι, ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐκείνου τὴν στυπτηρίαν πορίζονται ἕνεκα τῶν δευσοποιῶν τεχνῶν. Ἐν ταῖς ἡμέ-

In Phocide, quæ Ioniæ adjacet, mons erat metalli aluminis ferax, cunctique lapides, qui in vertice montis, in ignem primum, postmodum in aquam missi in arenam comminuuntur. Hæc ex istis lapidibus collecta in cacabum aqua mista demittitur, ac ubi parum aqua injecta ferbuit, arena liquefit. Quod densum est ejus offæ simile, ad modum lactis in caseum coagulati servatur: quod durum et terrestre, ut inutile abjicitur. Offa vero illa in vasa defusa per quatuor dies in eis subsidit: posteaque circa oras summas vasorum concreta, splendensque ad instar crystalli reperitur; fundi etiam vasorum similibus segmentis et frustis replentur. Exhaustum deinceps liquorem, qui post hoc quatriduum non coaluit et induruit, in lebetem defundunt, eique aquam recentem miscent, rursusque arenam injiciunt, eam bullire faciunt, et modo jam descripto in scaphas defundunt. Alumen hac arte confectum in reconditoriis asservant, metallum equidem tinctoribus necessarium. Omnes etiam nautæ, qui ab Oriente in Occidentem navigant, conveniens onus ac utile navium carinis onerandis alumen existimant. Franci quippe, Germani, Angli, Itali, Hispani, Arabes, Ægyptii, et Syri ex illo monte effossum alumen, arti fullonicæ ac tinctoriæ inserviens, comparant. Dum autem re

Ismaelis Bullialdi notæ.

(30) *Ἐν τῇ Φωκίδι.* Plinius lib. v, c. 29, *Finis Ioniæ Phocæa.* Idem, qui lib. xxxv, loca omnia, in quibus alumen gignitur, enumerat, hujus in Phocide Asiatica montis, in quo alumini conficiendo apti lapides reperiantur, non meminit. A multis etiam annis omissæ sunt illæ aluminis officinæ: nec hodie occidentalium provinciarum mercatores, Phocææ novæ confectum, in Occidentem advehunt. Quoniam vero de alumine conficiendo hic sermo est, ex Petri Bizari senatus populique Genuensis Historiæ lib. xiii, lineas aliquot transcribemus, quibus in Occidente restitutam aluminis confectionem anno 1459 adnotavit: *Bartholomæus Pernix, civis ac negotiator Genuensis solertis ingenii, rerumque naturalium diligentissimus investigator, in Ischia insula plures scopulos ad alumen conficiendum aptos reperit: adeo ut, parte illorum desumpta, et in fornace decocta, optimum ac præstantissimum alumen inde conflaverit; fuitque primus, qui hanc artem diu in Italia et plerisque aliis regionibus intermissam, ac fere exstinctam, cum incredibili multorum beneficio, in usum tanquam postliminio reduxerit, dignus profecto cujus nomen ab omni interitu vindicetur.* Hoc idem adnotavit Augustinus Justinianus lib. v *Chron. Genuensium.*

guabat Michael Palæologus, ex gente sua primus imperator, accesserunt quidam Itali, qui hunc montem sibi concedi petierunt, pensionem annuam, quam pacti fuerint, solvere polliciti. Per idem quoque tempus Turci vias obsidentes, 90 latrociniis suis Lydiam Asiamque provincias, Sardeis etiam usque et Magnesiam excurrendo, infames reddebant. Itali igitur, ut præviderunt loca illa Turcorum irruptionibus patere, sibi cavere ab iis volentes, castellum quoddam parvum, ad se suaque tuendum operariosque quinquaginta vel plures, ædificavere. Cumque Romæi vicinarum regionum incolæ hoc construi castrum audiissent, ii nempe qui Mænomeni campum, Magnesiam et Nymphæum habitant, illuc profecti opus jam inceptum videat : atque, velut ex pacto convento, cum Latinis communicato consilio, opem ferre ipsis promiserunt, et ad exstruendum castrum operam ac laborem suum collaturos : non solum etiam in castro construendo, sed et in magna urbe ædificanda laborum socios fore, ea conditione, ut si casus exegerit, in eam recipiantur, et æque ac illi qui eam possident, in ea salvare res suas possint. Placuerunt utrisque hæ conditiones, et opus simul aggressi Romæi Latinique Phocæam novam ad maris littus et illius montis radices ædificarunt, quæ ad hanc diem Dei beneficio custodita stat. Objicitur ab ortu mons ille, ab occasu insula Lesbos, a septentrione finitimum habet Elææ sinum, meridiem versus Ioniæ sinum respicit. Istius autem oppidi domini erant Andreas et Jacobus Genuenses e gente Catanea, idque Phocæam novam, in qua etiam domum possideo, appellarunt, nomine ab ea quæ olim steterat, translato. Rerum porro summa a Romæis in Turcos devoluta, illius loci incolæ impugnationibus Turcorum impares, cædis Christianorum impatientes (Turci quippe totum agrum usque ad portas oppidi occupaverant) Romæi Latinique fœdus feriunt cum Lydiæ duce Sarchane, seque ei vectigales ac tributarios reddunt

A ραις δὲ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ (31) τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ πρώτως βασιλεύσαντος ἐν Παλαιολόγοις, ἦλθόν τινες Ἰταλοὶ, αἰτοῦντες τὸ ὄρος δοθῆναι αὐτοῖς, καὶ λαμβάνειν κατ' ἔτος τὸ συμφωνηθέν. Τότε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνεδρεύοντες ἦσαν λῃστρικῶς τὰ πέριξ μέρη Λυδίας τε καὶ Ἀσίας, καὶ κατέτρεχον ἕως Σάρδεων, καὶ αὐτῆς Μαγνησίας. Ὡς οὖν ᾔσθοντο οἱ Ἰταλοὶ τὴν τῶν Τούρκων ἔφοδον, φοβηθέντες ἤρξαντο οἰκοδομεῖν φρούριόν τι σμικρότατον, ὅσον εἰς φυλακὴν αὐτῶν, καὶ τῶν εὑρισκομένων ἐργατῶν πεντήκοντα ἢ καὶ πλείω. Ἐνωτισθέντες δὲ οἱ τὰ πέριξ οἰκοῦντες Ῥωμαῖοι, ἔν τε τῷ κάμπῳ τοῦ Μαινομένου, καὶ τῆς Μαγνησίας, καὶ Νυμφαίου, ἐλθόντες εὗρον αὐτοὺς ἄρξαντας τοῦ ἔργου. Καὶ δὴ ὡς ἐκ συνθήματος B κοινολογησάμενοι σὺν τοῖς Λατίνοις ὑπέσχοντο τοῦ συμβοηθῆσαι, καὶ συμπασχῆσαι, καὶ συμπρᾶξαι ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει τοῦ φρουρίου· καὶ οὐ φρούριον, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλην πόλιν ἀποκαταστῆσαι τὸ οἰκοδομούμενον· εἰ μόνον χρείας κατεπειγούσης καὶ αὐτοὶ ὡς κτήτορες τοῦ τοιούτου χωρίου ἔσονται ἐντὸς φυλαττόμενοι. Ἀρεσάντων γοῦν ἄμφω τῶν μερῶν τὸ τοιοῦτον συμφώνημα, ἤρξαντο ἅμα Ῥωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι, καὶ ᾠκοδόμησαν τὴν ἄχρι τοῦ νῦν παρὰ Θεοῦ φρουρουμένην νέαν Φώκαιαν, ἐν τῇ τοῦ ὄρους ὑποβάσει, πλησίον τῆς θαλάσσης, ἔχουσαν τὰ πρὸς τὴν ἀνατολὴν μέρη τὸ ὄρος κείμενον, πρὸς δὲ τὴν ἑῴαν [ἑσπέραν] τὴν νῆσον Λέσβον, πρὸς ἄρκτον δὲ τὸν τῆς Ἐλαίας κόλπον· πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὁ κατ' Ἰωνίαν κόλπος. Ἦσαν δὲ οἱ ῥηθέντες τῆς πόC λεως αὐτῆς κτήτορες ἐκ τῶν Κατανέων Γενουῖται Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῆς παλαιτέρας Φωκίδος ἐκτήσατο, ταύτην νέαν Φώκαιαν καλέσαντες, ἐν ᾗ καὶ οἴκησιν κέκτημαι. Μεταπεσόντων οὖν πραγμάτων ἀπὸ Ῥωμαίους ἐν χερσὶ τῶν Τούρκων μετ' οὐ πολὺ, οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῇ πόλει μὴ φέροντες τὰς καθ' ἑκάστην συμπλοκὰς τῶν Τούρκων, καὶ τὰς τῶν Χριστιανῶν σφαγὰς (καὶ γὰρ ἦσαν ἄχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐγκρατεῖς γεγονότες οἱ Τοῦρκοι), ἄμφω Λατῖνοί τε καὶ Ῥωμαῖοι συνθήκας ἐνόρκους ποιήσαντες μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Λυδίας Σαρχὰν, καὶ ὑποφόρους στέρ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(31) *Ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ.* Nicephorus Gregoras lib. XI, cap. I, de Phocæa Cataneis concessa, sic loquitur : Κλῆρος δὲ αὐτῷ περιελθὼν ἦν ἀπὸ προγόνων ἡ Φώκαια, πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ πάππου τοῦ βασιλέως σφίσι δοθεῖσα ἐπιτροπῆς ἕνεκα, καὶ χρημάτων τινὸς περιστοῦ. Διὸ καὶ κατὰ χρόνους τακτοὺς οἱ ταύτης ἐφορίαν διαδεχόμενοι γράμμασι βασιλικοῖς ἀνανεοῦντες ἀεὶ διετέλουν τὴν δόσιν τοῦ κλήρου, μὴ λάθῃ παρακρουσαμένη τὴν βασιλικὴν δεσποτείαν ἡ μεταξὺ τοῦ χρόνου μακρὰ περίοδος. *Phocæa jure hæreditario ei [Catanea] obtigerat a majoribus accepta, quibus ab imperatoris avo, eoque imperatore, ut eam regerent, vectigal et pensionem eo nomine ipsi solverent, concessa erat. Idcirco definito temporis intervallo, qui regimen illius capessunt, bulla imperatoria donationem hæreditatis sibi renovari postulant, ne temporis lapsu contra dominium jusque imperatorium præscribant.* Catanea iste, de quo loquitur Gregoras, Mitylenem invasit (ut etiam ex Cantacuz. Hist. D lib. II, c. 29, discimus), et imperatorem Andronicum juniorem viribus imminutum sprevit: cui tamen Genuenses Phocæam et Mitylenem postea dediderunt. Ex illis Gregoræ verbis constat, Phocæam tanquam feudum Cataneis concessam fuisse; aut potius contractu emphyteutico ab imperatore locatam pensionis seu vectigalis annui accipiendi causa. Cum vero de imperatoris Andronici junioris avo hic loquatur Gregoras, de seniore intelligendum esset Andronico, quem junior excepit. At verba illa, ἀπὸ τῶν προγόνων, ostendunt Cataneam illum non a patre, aut avo, sed abavo saltem, successionis jure accepisse: propterea tempore exigente ratione Michaelem Palæologum I, qui teste Bizaro lib. IV. *Hist. Genuens.*, Smyrnam et Chium Genuensibus anno 1261 donavit eam concessisse. Ita ut Ducas rem accurate tradiderit; qui prout gesta erat probe nosse potuit : utpote qui Lesbi principis negotia procuravit, et Phocææ domum possedit.

ξαντες εἶναι, ἔστησαν κατ' ἔτος δοῦναι τῷ Σαρχὰν ἀργυρίων λεπτῶν ἀριθμὸν χιλιάδων δεκαπέντε, εἰς ποσότητα ἰσουμένην νομισμάτων πεντακοσίων· καὶ ἀνὰ ἔτος ὁ τυχὼν ἡγεμὼν τῆς πόλεως ἐξέρχεσθαι, καὶ ἀσπασμὸν ποιεῖν τῷ ῥηθέντι ἀρχηγῷ σὺν δώροις ἀργυρίων χιλιάσι δέκα. Καὶ οὕτω ἐν εἰρήνῃ διάγειν ὁμοῦ Τοῦρκοί τε καὶ Ῥωμαῖοι, μὴ ἔχοντες τὸν τυχόντα πειρασμὸν παρά τινος· ἀλλ' ἐξέρχεσθαι ἀκωλύτως, καὶ ἐμπορεύεσθαι. Ὁμοίως καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχεσθαι ἀφόβως ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀφθόνως ἀπολαμβάνειν, ὡς φίλοι συνδιάγοντες. Κρατεῖ οὖν ἡ τοιαύτη συμφωνία ἕως σήμερον, ἐγγύς που ἔκτοτε μέχρι νῦν ρπ' ἔτη τυγχάνοντα. Ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς αὐτῆς πόλεως ἐστιν οὕτως. Ἐπεὶ ἡ Γενοῦα δημοκρατικῶς ἄρχεται, καὶ οὐδεὶς δύναται τυραννικῶς ἄρχειν ἐν αὐτῇ, σύνηθές ἐστι κατ' ἔτος, ἢ καὶ πλείονα καιρὸν, στέλλειν ὀφφικιαλίους εἰς τὰ τῆς ἑῴας μέρη ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Γενοῦαν πόλεσι, οἷον ἐν νήσῳ Χίῳ, ἐν ταύτῃ τῇ Φωκαίᾳ, ἐν τῷ Γαλατᾷ, ἐν τῇ Ἀμισῷ, ἐν τῇ Ἀμάστριδι, ἐν Καφᾷ (32). Καὶ τοῦ καιροῦ παρελθόντος τοῦ ὡρισμένου, ἕτερον αὖθις στέλλουσι, καὶ ὁ παλαιὸς ἔξεισι παραχωρῶν τὴν καθέδραν τῷ νέῳ· ὃν καὶ *Ποδεστὰν* κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν καλοῦσιν, ἐξουσιαστὴν εἴποι τις κατὰ Ῥωμαίους.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἔτι ζῶντος τοῦ Μεχεμὲτ, ἦλθεν ἀπὸ Γενούας *Ποδεστὰς* εἷς, ὧν τῶν ἐνδοξοτάτων τῆς Γενούας, Ἰωάννης Ἀδοῦρνος ὀνόματι, νέον ἄγαν τὸ ἔτος καὶ παλαιὸν φρόνημα, σὺρ Γεωργίου Ἀδούρνου υἱὸς, ὃς καὶ δοὺξ Γενούας ἐχρημάτισεν· ἐν δέκα δὲ ἔτεσι τὴν Ποδεστατίαν ἐγχειρισθεὶς ἐπανῆκεν ἐκ Γενούας εἰς Φώκαιαν. Καὶ δὴ κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος ἐξελθὼν, καὶ μετὰ τοῦ Ἀμηρᾶ Μεχεμὲτ ἐντυχὼν, καὶ τελέσας τὴν συνήθη προσκύνησιν· τέλος καὶ τὸ τῆς στυπτηρίας μετάλλου λαβὼν, ὡς κατ' ἔτος, ἀποδοῦναι εἴκοσι χιλιάδων ἀριθμὸν νομίσματα καθαροῦ χρυσίου, ἐν ἔτεσι δέκα, εἰς τὴν Φώκαιαν ἐπανέστρεψε, μεταλλεύειν ἀρξάμενος σὺν ἀναλώμασι πλείστοις. Περαιουμένων τοίνυν ἐτῶν ἕξ, καὶ τὸ τέλος τοῦ προῤῥηθέντος Ἀμηρᾶ ἔφθασε, καὶ ἡ ἀνάῤῥησις τοῦ προλεχθέντος Μουσταφᾶ ἐγεγόνει. Καὶ ὁ Τζινεὴτ τὴν ἐλπιζομένην αὐτῷ χαίρων εἶδεν ἡμέραν· καὶ ὁ Παγιαζὴτ τὴν ἀπαίσιον αὐτῷ εἶδεν ὥραν, καὶ πάντα, ἃ γέγραφα, γεγόνασι. Τότε ὁ ῥηθεὶς Ἰωάννης Ἀδοῦρνος ἔχων ἀφορμὴν τοῦ ἀφικέσθαι πρὸς τὸν νέον ἀρχηγὸν τὸν Μωρὰτ, καὶ ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι, καὶ νέα προστάγματα δέξασθαι, καὶ ἀποδοῦναι τὰ ὀφειλόμενα τέλη τῶν ἓξ ἐτῶν· εἶχε γὰρ ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις ἦν μάχη καρτερὰ ἀνὰ μέσον Γενουϊτῶν καὶ Καταλάνων· καὶ ἐκώλυον τὰς νῆας τῶν Γενουϊτῶν οἱ Καταλάνοι τοῦ μὴ πλέειν ἐν τοῖς μέρεσι Ἰταλίας καὶ Φραγγίας, Ἱσπανίας τε καὶ Ἰγγλίνων, καὶ ἡ στυπτηρία ἦν ἀργὴ καὶ ἀμετακίνητος· καὶ ὁ Ἀδοῦρνος εἰς πάμ-

pensionem annuam promittunt minorum argenteorum millia quindecim, quæ numismatum quingentorum pretium æquant: conventum insuper, ut qui annuum urbis magistratum gessisset, Sarchanem venerandi ac salutandi gratia adiret, donumque decem millium argenteorum afferret. Compositis hunc in modum rebus, Turcos et Romæos pacate inter se, nullo ipsos infestante, acturos: et amicitia inter utrosque intercedente, liberum fore his oppido egredi et secure commercia exercere: illis pariter tuto illud ingredi et ibi necessaria comparare. Ad hanc usque diem hocce fœdus, antē annos fere centum et octoginta initum, integrum mansit. Hujus autem oppidi politeia talis est. Cum Genuensis respublica democratice regatur, nullusque possit tyrannidem occupare, singulis annis, **91** vel post longius etiam temporis intervallum, officiales seu magistratus mittere in regionum orientalium urbes dominio suo subjacentes consuevit: ex quibus sunt Chos insula, hæcce Phocæa, Galata, Amisus, Amastris, Capha. Tempore magistratus transacto novus sufficitur, cui imperium decessor tradit: hunc sua lingua *Podestam* appellant, Romæo idiomate ἐξουσιαστὴς reddi potest.

Per illud autem tempus, quo Mehemetes adhuc in vivis erat, venit Phocæam *Podesta* seu magistratus unus e clarissimis Genuæ familiis, nomine Joannes Adornus, ut annis juvenis sic prudentia senex, domini Georgii Adorni, qui dux Genuæ fuerat, filius; is in decennium creatus Phocææ magistratus, Genua discedens illuc venit. Ex more itaque, qui inoleverat, Phocæa egressus Amiram Mehemetem adit, et venerabundus eum salutat; impositumque sibi vectigal aluminis metalli, spondet pensionis annuæ vice, decennio transacto soluturum auri puri nummos vicies mille. Inde Phocæam redit, et magnis sumptibus alumen effodere ac coquere cœpit. Elapsis dehinc sex annis Mehemetes Amiras obiit, statimque imperator proclamatur prædictus Mustaphas: Cineites etiam speratam sibi diem lætus aspexit, Bajazites vero lethalem horam vidit: et cuncta, quæ narravi, acciderunt. Eodem tempore idem Joannes Adornus occasionem nactus est accedendi ad novum imperatorem Moratem; ad quem admissus, ei cultum et venerationem exhibuit; ad ejus jussa capessenda promptum se professus, tributum, quod integri sexennii debebatur, solvit. Damna quidem non levia per hos sex annos passus est, quibus bellum atrox gerebatur inter Genuenses et Catalanos. Navigationem quippe Genuensium Catalani interceperunt, et impediverunt ut adire possent Italiam, Galliam, Hispaniam et Angliam, aluminisque commercium interciderat, nec transportari poterat.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(32) *Ἐν τῇ Ἀμισῷ, ἐν τῇ Ἀμάστριδι, ἐν Καφᾷ.* Amisus, seu Aminsus Galatiæ oppidum, Turcis *Hemid*. Amastris Bithyniæ metropolis olim, *Samastro* vulgo. Capha olim Theodosia Tauricæ Chersonesi.

Quare Adornus cum ære alieno premeretur, nec haberet unde rebus suis subveniret, consilium generosum ac sapiens ad lucrum sibi apponendum, cæterum plurimis damnosum Christianis, inivit. Oblata enim occasione sibi nunquam sperata, ad Moratem, antequam is Amasia discederet, litteras, quas transcripsi, mittit, quibus amicitiam ac familiaritatem, quæ cum ejus patre Mehemete ipsi intercesserat, quamque cum ipso de novo inire cupit, commemorat. Ejusmodi autem erat epistola: *Ad omne obsequium paratus sum, et ad opem tibi ferendam: atque ut te triremibus ac navibus ex oriente in occidentem trajiciam; hocque officium tam prompte ac alius exhibiturus sum. Impera solummodo, jussa tua* **92** *celeriter exsequar.* Harum litterarum verba jucunda acceptaque fuerunt Morati, qui ad eas sic respondit: *Brevi Prusam venturus sum: illuc accedat aliquis familiaris tuus, tibique fidissimus, ut simul hoc de negotio, quidque et quomodo nos sumus gesturi, deliberemus.* Post aliquot itaque dies Demetrium quemdam cognomine Aga cum epistolis magni momenti, quas transcripsi, mittit ad Moratem, ejusque viziros Hali Begum, Hacinivat, et Homurem Begum; jam enim a Mustapha occisus erat Bajazites. Dispositis ergo rite atque ordinatis cum Demetrio cunctis, eum remittunt, addito comite Hatipine Turco in prudentissimis et præstantissimis uno, qui fidem Adorno daret; qui etiam secum habebat nummos quinquagies mille, ut classem mercede conduceret, appararetque ad fretum Callipoleos trajiciendum autumno jam ineunte. Ubi intellexit Mustaphas consilium apparatumque Moratis, et novæ Phocææ classem adversum se instrui, animi dolore affectus est, ejusque mentem cogitationes suæ remordebant. Phocæamque subinde in ore habuit, et eversionem ipsius meditabatur. Delicias tamen, luxum et crapulam non omisit: et velut equus ferox et hinniens in libidinem effusus, feminis ac maribus promiscue abutebatur. At Cineites, istis quoque compertis, quo erumperent exspectans, vidensque Mustapham nugis ac ineptiis intentum, nullamque belli mentionem, aut apparatum contra hostes suos facere, palatium ejus ingreditur, orationemque ad eum cum exprobratione talem habuit: *Num te latet, o princeps, solam, quam Thraces incolunt, regionem in fide manere? cæteras vero instar maris longe lateque patentes provincias, occidentis dico, nutare, et rerum futurarum exitum, quo fortuna ferat, exspectare? Ad istos enim populos perlatum est, Moratem cum imperatore agere, ut sibi auxilium ferat, inque paternum imperium restituat. Nunc etiam cum Francis amicitiam contraxit. Orientales provinciæ in potestate illius sunt. Nos interim Adrianopoli securi et quieti considimus, omisso penitus militari studio. Sentio equidem ex-*

A πολυ χρέος, καὶ οὐκ εἶχεν ὅ τι ποιῆσαι, βουλεύεται βουλὴν γενναίαν καὶ συνετὴν ἕνεκα κέρδους αὐτοῦ, διὰ πολλῶν δὲ Χριστιανῶν βλάβην. Καιρὸν γὰρ ἐπιτυχὼν τὸν ὃν οὐκ ἤλπιζε, στέλλει γραφὰς πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ἐξ Ἀμασείας τῷ Μουράτ, τὰς ἃς ἐγὼ γέγραφα, δεικνύων τὴν ἄκραν φιλίαν καὶ οἰκειότητα ἣν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν Μεχεμέτ, καὶ ἣν βούλεται ἀνανεῶσαι νῦν σὺν αὐτῷ. *Εἰμί*, γράφων, *ἕτοιμος ἐν πάσῃ δουλείᾳ τοῦ βοηθῆσαι, καὶ διαπεράσαί σε ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἐν τριήρεσι καὶ νηυσί, καὶ ὑπουργῆσαι τὸ τοιοῦτον ὑπούργημα, ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων· μόνον κέλευσόν μοι, καὶ τὸ προσταχθὲν μοι συντόμως γενήσεται.* Ἐνωτισθεὶς οὖν ὁ Μουρὰτ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀσπασίως ἐδέξατο, καὶ ἀντέγραψεν εἰπών, ὅτι *Σὺν Θεῷ*
B *ἐν ὀλίγαις ἡμέραις μέλλω κατελθεῖν ἐν τῇ Προύσῃ· κἀκεῖ ἐλθέτω εἷς ἐκ τῶν οἰκείων καὶ πιστοτάτων σου, ὡς ἵνα περὶ τούτου σκέμματος εἴδωμεν, τί ἄρα καὶ πῶς ποιήσομεν.* Μετὰ δέ τινας ἡμέρας στέλλει Δημήτριόν τινα Ἀγᾶν ἐπονομαζόμενον σὺν γράμμασι ἀξιολογωτάτοις, ἃ κἀκεῖνα ἐγὼ γέγραφα, πρός τε τὸν Μουράτ, καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ Βεζίριδας Ἀλίπεγιν, Χατζιαηβάτ, καὶ Ὁμοὺρ πέγιν· ὁ γὰρ Παγιαζὴτ προεσφάγη παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ. Τότε σὺν τῷ Δημητρίῳ ἅπαντα καλῶς διαταξάμενοι, στέλλουσι μετ' αὐτοῦ Χατήπην ὀνόματι, Τοῦρκον ἕνα τῶν φρονιμωτάτων καὶ τῶν ἐλλογίμων, ὅρκον δώσοντα τῷ Ἀδούρνῳ, καὶ σὺν αὐτῷ νομίσματα χιλιάδας πεντήκοντα, τοῦ ῥογεῦσαι καὶ ἀπαρ-
C τίσαι στόλον, τοῦ περᾶσαι τὸν πορθμὸν τῆς Καλλιουπόλεως ἤδη τοῦ φθινοπώρου ἄρξαντος. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς μαθὼν τὰ μελετηθέντα παρὰ τοῦ Μουράτ, καὶ πῶς ἡ νέα Φώκαια ἑτοιμάζει στόλον κατ' αὐτοῦ, εἶχε μὲν ὀδύνας ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐδάκνετο ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ, καὶ τὴν Φώκαιαν συνεχῶς ἐπὶ γλώττης εἶχε, καὶ καταστροφὴν αὐτῆς ἐμελέτα· ἀλλὰ τὸ τρυφᾶν καὶ κατασπαταλᾶν καὶ μεθύειν οὐκ ἔλειπεν, ἀγριαίνων ὡς ἵππος ἀγέρωχος καταχρεμετίζων, καὶ ἀσελγαίνων ἔν τε θηλείαις καὶ ἄῤῥεσιν. Ὁ δὲ Τζινεὴτ ἀκούων ταῦτα, καὶ καραδοκῶν τὰ μέλλοντα, καὶ ὁρῶν τὸν Μουσταφᾶν ἐν βλακείαις ζῶντα, καὶ περὶ οὐδενὸς αὐτῷ μνεία ἢ πολέμου ἢ ἄλλης παρασκευῆς κατ' ἐχθρῶν, εἴσεισιν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ
D Μουσταφᾶ, καὶ λόγους ἤρξατο λέγειν πρὸς αὐτὸν ὀνειδιστικοὺς τούσδε· *Οὐκ οἶδας, ὦ ἡγεμών, ὅτι τὴν, ἣν οἰκοῦσι Θρᾷκες, γῆν καὶ μόνην κατέχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ ἄπλετα πελάγη τῶν ἐπαρχιῶν, λέγω τῆς δύσεως, πάντα ἐν τρυτάνῃ ἀπῃωρημένα εἰσί, προσδοκῶντες τὸ μέλλον, τί ἂν ἀποβῇ; Καὶ γὰρ ἤκουον, ὡς ὁ Μωρὰτ ἐν λόγοις ἦν σὺν τῷ βασιλεῖ τοῦ ἀντιλαβέσθαι τοῦτον, καὶ εἰσάξαι εἰς τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικήν. Νῦν δὲ καὶ σὺν τοῖς Φράγκοις διέθετο* (33). *Τὰ δὲ τῆς Ἕω ἐν χερσὶ πάντα ἦν. Ἡμεῖς οὖν ἐν Ἀδριανοῦ καθέζοντες ἀμερίμνως οὐδὲν στρατηγικὸν πράττομεν. Ὡς ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, πρὸ τοῦ περᾶσαι τοὺς ἐχθροὺς τὸν πορθμόν,*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(33) *Καὶ σὺν τοῖς Φράγκοις διέθετο.* Id est, cum Adurno. Occidentales namque omnes Germani, Itali, quique occidentaliores illis sunt, Franci ab orientalibus appellantur.

κἂν τε Λαμψάκου, κἂν τε Σκουταρίου, καὶ δοῦναι θροῦν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς δύσεως, καὶ γενέσθαι διχόνοιαν ἐν τῷ στρατῷ, κρεῖττόν ἐστι προλαβόντας ἡμᾶς σὺν τοῖς δυτικοῖς στρατεύμασι διαβῆναι, καὶ σὺν τάχει ἀόκνως περᾶσαι τὴν ἐν Λοπαδίῳ γέφυραν, καὶ τῷ Μουρὰτ συμπλακῆναι. Ἡμεῖς, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, καὶ ἐν ἅρμασι καὶ ἐν ἵπποις ὑπερέχομεν τοὺς ὑπεναντίους, καὶ μόνον ἐνωτισθέντες τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν, ὁ νοῦς αὐτῶν ὡς κάλαμος συντριβήσεται, καὶ αἱ βουλαὶ αὐτῶν διασκεδασθήσονται, καθὼς μέλλει γενέσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς, εἴπερ ἀμελήσαντες δώσομεν αὐτοῖς χώραν διαπερᾶσαι.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἄλλα πλείω ὁ Τζινεήτ, μόλις ἀνανήψας ἐκ τοῦ κάρους τῆς μέθης ὁ Μουσταφᾶς ἐπείθετο τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ὁ γὰρ Τζινεὴτ οὐκ ἐτεχνάζετο τόσον ὑπὲρ τοῦ Μουσταφᾶ τὸ ἐγκαθιδρῦσαι αὐτὸν ἐν τῇ ἑῴᾳ ἄρχοντα· ἀλλὰ πονηρὸς ὢν (34), καὶ προβλέπων τὴν τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἐν τάχει γενομένην κατάλυσιν, ὑπέρ τε τῆς αὐτοῦ βλακείας, καὶ μέθης καὶ ἀσελγείας, καὶ τὸ ἀστρατήγητον αὐτοῦ, ἠβουλήθη τοῦ διαδρᾶναι. Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ, ἐλογίζετο ἐν ἑαυτῷ, ὅτι εἰ μὲν ἐν τῇ Θρᾴκῃ ἢ ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ τῆς δύσεως τοῦτο μεταχειρίζεται, εὐκόλως ἐμπεσεῖται πάλιν ἐν ταῖς ἄρκοις (35) τοῦ βασιλέως. Καὶ πάλιν Λῆμνος ἢ ἑτέρα νῆσος αὐτὸν ἐξόριστον διαδέξεται, καὶ πικρὰ παρὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς αὐτὸν διέλθῃ ποινή. Ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ, καὶ κατὰ νοῦν εἶχε, καὶ ἔτρεφε τὸν ἄνδρα ἡ τῆς ἐπαρχίας ἐλπίς, ἣν καὶ πρώην ἦρχε· καὶ εὐκόλως τὸ ἀποδρᾶναι ἔχειν. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν μυχοῖς τοῦ ᾅδου ἐκρύπτετο. Καὶ δὴ συναθροίσαντες τὸν στρατὸν, καὶ ταχυδρομήσαντες ἦλθον εἰς Καλλιούπολιν· καὶ τὸν πορθμὸν διαβάντες σὺν πλείστῃ δυνάμει, προσεκαρτέρησαν ἐν τῇ Λαμψάκῳ ἡμέρας τρεῖς· ἐρχόμενοι δὲ οἱ τῶν πέριξ πόλεων προὔχοντες Φρύγες προσεκύνουν τῷ Μουσταφᾷ. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἀκούσας τὴν ἔφοδον τοῦ Μουσταφᾶ, ἀπάρας ἐκ τῆς Προύσης σὺν εὐαριθμήτῳ στρατῷ, διὰ νυκτὸς ἦλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον (36), ἔχων σὺν αὐτῷ τοὺς ἐν γνώσει καὶ πολέμῳ ἐπιστατοῦντας, τόν τε Χατζιαηβάτην (37), καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τεμιορτέσπεγι, Ἀλὶν, Ὁμοὺρ, καὶ Ὀρούτζπεγιν, ἄνδρας γενναίους καὶ ἀρίστους. Ἦν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ Χαμζάπεγις ἀδελφὸς τοῦ Τζινεήτ, ὃς ἐκπαιδόθεν ἦν διάγων μετὰ τοῦ Μωράτ. Φθάσαντες οὖν ἐν τῇ γεφύρᾳ πρὸ τοῦ τὸν Μουσταφᾶν σῶσαι, λύουσιν αὐτὴν, καὶ

A *pedire nobis, potiusque esse, cum copiis omnibus regionum occidentalium prævertere, celeriter et impigre pontem Lopadii occupare et superare, denique cum Morate pugnare, priusquam Lampsaco vel Scutario fretum hostes trajiciant, tumultus in his provinciis occidentalibus, discidium seditionemque in exercitu excitent. Curribus et equis, favente Deo, superiores hostibus sumus. Adventus nostri fama animum eorum sicut calamum conteret, consiliaque ducis eorum disturbabit. Quæ procul dubio calamitas in nos recidet,* **93** *si neglectis rebus nostris, hosti locum trajiciendi concesserimus.*

Hæc atque plura dixit Cineites, vixque veterno excusso expergefactus Mustaphas hujus monitis B paruit. Neque sane Cineites adeo sollicite moliebatur, ut Mustapham Orientis dominum constitueret: sed cum ipse scelestus ac veterator esset, instantem isti ruinam ex ineptia, crapula, libidine, reique militaris neglectu atque inscitia prospiciens, fugam meditabatur. Hoc apud se stabilito proposito, hanc rationem inibat, se in laqueos imperatoris facile rursus venturum, si in Thracia, aut alia occidentis provincia in fugam se conjiciat. Iterum enim in Lemno aut alia insula sibi exsulandum esse: acerbasque pœnas Romæos a se exacturos. Cogitabat vero in orientem: sperabatque commodiorem sibi præfecturam, quam paulo ante occupabat, fore, et effugia faciliora in ea sibi patere. Talia equidem in inferorum recessu latebant. C Coacto igitur exercitu Callipolim accessere, fretoque superato cum plerisque copiis, Lampsaci triduo substiterunt: profectique ad Mustapham Phrygum primarii, cultum ei ac venerationem exhibuerunt. Morates, comperta Mustaphæ irruptione, Prusa cum exiguo exercitu movit, noctuque Lopadium pervenit: ei aderant rerum militiæque periti Haciaivat, filiique Temirtes begi, Hali, et Homur, Horuciusque begus, viri strenui ac generosi omnes. Hamza quoque begus ipsum comitabatur, Cineitis frater, qui ab infantia in Moratis familiaritate adoleverat. Pontem itaque occupant, priusquam præsidio Mustaphas eum firmasset; eum dissolvunt, viamque, qua ad ipsos perveniri D poterat, præscindunt. Profectus deinde Mustaphas cum universo exercitu, castra ad paludis ripam metatus est; in opposita pariter Morates tentoriis

Ismaelis Bullialdi notæ.

(34) *Ἀλλὰ πονηρὸς ὤν*. Cineites ubique perfidus: sponte equidem Mustaphæ partes secutus fuerat, ejusque natalium statum testimonio suo vindicabat, Bajazitis filium verum esse asserendo, cum se Mustaphæ adjunxit, cum magis strenuum forsitan crediderat; cumque spe ac opinione se deceptum sensit, rebus suis consulere eum deserendo, quam cum eo perire maluit. Multos Cineites sectatores habet, pauciores Cicero: qui cum Pompeii imprudentiam negligentiamque perviderel, Cæsarem vero acrem magis ac strenuum cognosceret; volens sciens partibus Pompeianis perituris adhærendo, pericula victis impendentia potius obire, quam fidem corrumpere elegit.

(35) *Ἐν ταῖς ἄρκοις*. Pro ἐν ταῖς ἄρκυσι. Sicque voluit scribere; sed vitiosæ pronuntiationis perpetuus iotacismus, in scribendo etiam ista οι, η, ει, υ, ι, confundit, nisi linguæ Grecæ peritissimus sit scriptor.

(36) *Ἦλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον*. Lopadium Turcis *Ulubat* dicitur. Leuncl.

(37) *Τόν τε Χατζιαιβάτην*. Ille est quem Leunclavius, lib. XIII, Chazi- Eivazem appellat. Chazi apud Turcos ille dicitur, qui religionis causa Meccam aut Medinam adivit.

erectis consedit: neuterque ab altero vel minimum metuebat. Pontem enimvero solvisse prudenter factum: disrupto quippe, dum ultra tendunt hostes, transitu ob aquæ latitudinem ac profunditatem prohibiti sunt: Moratisque copiæ sine tumultu interea cogebantur; quod si quis circumire totam paludem voluerit, inque oppositam ripam pervenire, tridui itinere non conficiet: eoque magis quod viæ arctæ, montesque asperi superandi sint.

A ἄβατον τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁδὸν τοῖς ὑπεναντίοις ἐποίησαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ ὁ Μουσταφᾶς σὺν τοῖς στρατεύμασιν, ἔπηξε τὰς σκηνὰς ἐν τῇ ὄχθῃ τῆς λίμνης· ὁμοίως καὶ ὁ Μωρὰτ ἐν τῇ περαίᾳ, καὶ αὐτὸς τεντώσας ἐκάθητο, μὴ ἔχων ἕκαστος τὸ τυχὸν δέος παρὰ τοῦ ἑτέρου. Καὶ γὰρ τὸ λῦσαι τὴν γέφυραν μεγάλης βουλῆς ἔργον ἦν· εὑρόντες γὰρ οἱ ἐλθόντες τὴν γέφυραν κατεαγμένην, ἐκωλύθησαν τὴν πορείαν· οἱ δὲ τοῦ Μωρὰτ ἀτρόμως συνηθροίζοντο· ἦν γὰρ τὸ ῥεῦμα βαθὺ καὶ παντάπασιν ἄπλετον· ἣν δὲ βουληθείη τις τοῦ περιοδεῦσαι τὴν λίμνην ἅπασαν, καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν ἀντιπέραν, οὐκ ἀρκέσουσιν αὐτῷ ἡμερῶν τριῶν ὧραι, καὶ ταῦτα στενωπὰ καὶ τραχέα ὄρη ἐν μέσῳ καὶ δύσβατα.

94 CAPUT XXVI.

Consilium meunt Moratis veziri de perdendo Mustapha, et Cineitem per Hamzam ejus fratrem ad defectionem sollicitant (38). *Hamzæ et Cineitis colloquia. Cineites Mustapham deserit et in Ioniam fugit. Mustapham Homuris filium ex Atine oriundum bello petit, et in pugna interficit.*

Castris sic locatis, et sese ex adverso respicientibus, cum neuter movere se, et progredi contra alterum posset, agitant inter se Moratis consiliarii, quibus artibus Mustapham pessumdare ac perdere possint. Hocce igitur consilium animum eorum subiit. Hamzam, cujus jam mentionem fecimus, Cineitis fratrem accersunt, hisque verbis alloquuntur: *Si fratrem tuum contra Mustapham irritaveris, nihil autem præterea petimus, quam ut ipsum deserat; ecce, annuente ac decernente domino nostro Morate, Atinis ditionem ipsi concedimus. Diplomate etiam scripto ipsi cavebimus, illam se ac posteros suos jure hæreditario possessuros: jusjurandum solummodo præstabit se in fide mansurum, amicitiam sine fraude culturum, seque Moratis clientem professurum. Utque per universam ditionem notum sit, Cineitem Moratis imperio omnino subditum esse, singulis annis mittet filiorum suorum unum, cultus et honoris imperatori exhibendi gratia, qui Moratem comitetur, ipsique militet, militiæque istius nomine ab imperatore stipendia congrua accipiat.* Placuerunt Hamzæ isti sermones: et sequenti nocte servum unum mittit, qui natando paludem trajecit. Ille Cineitis tentoria ingressus secunda noctis custodia, sedentem eum invenit valdeque anxium, ipsique dixit: *Frater tuus herus meus Hamza begus tecum colloqui nullo conscio cupit. Ergo si tibi libitum erit, circa mediam noctem ad fluminis ripam ponti proximam solus accede: tu quidem ex hac parte, ille ex altera inter vos colloquemini de illis arcanis.* Hæc verba benigne audivit Cineites, nuntiumque dimisit, qui in alteram ripam enatavit. Nocte proxima circa secundam custodiam, ad ripam ponti vicinam ex composito accessit Hamzas: illeque ab altera parte, solusque soli signis quibusdam cognitus. Prior Hamzas dixit: *Probe scis, domine mi frater, me patre tuo esse genitum, teque matris meæ prolem esse, quodque sim natu minor. Optarem igitur te orbi universo dominari, in partem quippe imperii vocarer.*

Κατουνευσάντων τοίνυν τῶν στρατευμάτων ἐξ ἐναντίας, καὶ μὴ τὰ πρόσω χωρεῖν ἰσχύοντα τὸ ἓν κατὰ τοῦ ἑτέρου, συμβούλιον ἔλαβον οἱ τοῦ Μωράτ,
B πῶς καὶ τίνι τρόπῳ καταστρέψωσι καὶ ὀλέσωσι τὸν Μουσταφᾶν. Σκέπτονται οὖν οὕτως. Μετακαλοῦσι τὸν Χαμζᾶν, τὸν ὃν εἰρήκαμεν ἀδελφὸν τοῦ Τζινεήτ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι *Εἰ μὲν διὰ τῆς σῆς πιθανότητος διεγείρῃς τὸν σὸν ἀδελφὸν κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ οὐχ ἕτερόν ἐστι τὸ ζητούμενον τοῦ ἀποσχισθῆναι καὶ χωρισθῆναι ἀπ' αὐτοῦ· ἰδοὺ δίδομεν αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀτὴν ὁρισμῷ καὶ θελήσει τοῦ ἡμετέρου ἡγεμόνος Μωράτ· διὰ προστάγματος ἐγγράφου τοῦ ἔχειν αὐτὴν κατὰ διαδοχὴν γονικότητος, μόνον ἐνόρκως τοῦ εἶναι πιστὸν καὶ ἀδολώτατον φίλον, καὶ οἰκεῖον ἡγεμονίας τοῦ Μωράτ. Καὶ διὰ τὸ δοκεῖν ἐν πάσῃ τῇ ἡγεμονίᾳ εἶναι ὑπήκοον τὸν Τζινεὴτ ἐν πᾶσι τοῖς προστάγμασι τοῦ Μωράτ, στέλλειν κατ' ἔτος*
C *ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς προσκύνησιν, καὶ στρατεύειν ὁμοῦ καὶ συνδιάγειν· καὶ αὐτὸς ἰδίως ἔχειν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὴν πρέπουσαν πρόνοιαν.* Ἤρεσεν ὁ λόγος τῷ Χαμζᾷ· καὶ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ πέμπει ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ νηξάμενος περᾷ τὴν λίμνην, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Τζινεὴτ εὗρεν αὐτὸν ἐν ἀγωνίᾳ λογισμῶν καθεζόμενον· δευτέραν φυλακὴν ἔχουσα ἡ νύξ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὡς *Ὁ σὸς ἀδελφός, ἐμὸς δὲ κύριος Χαμζάπεγις θέλει λόγους ἆραι μετὰ σοῦ, πρὸς οὓς οὐκ ἔστιν ἑτέρῳ ἐνωτισθῆναι. Εἰ οὖν βουλητόν ἐστί σοι, περὶ τὰς μέσας ὥρας τῆς νυκτὸς ἐλθὲ μόνος περὶ ὄχθας ποταμοῦ πρὸς τὴν γέφυραν, κἀκεῖ σὺ μὲν ἐκ τῶν ὧδε, ἐκεῖνος δὲ ἐκ τῶν*
D *ἐκεῖ, καὶ τὰ αὐτῶν ἀπόῤῥητα διεξείπητε.* Ἀσμένως οὖν δεξάμενος τὸν λόγον καὶ ἀπολύσας αὐτὸν πάλιν νηξάμενος διέβη τὴν περαίαν. Τῇ δ' ἐπιούσῃ νυκτὶ περὶ δευτέραν φυλακὴν ἐλθὼν ὁ Χαμζᾶς κατὰ τὸ ἀντεθὲν ἐν τῇ ὄχθῃ, τῇ πρὸς τὴν γέφυραν, κἀκεῖνος ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος μόνος μόνῳ, καὶ διὰ σημείων τινῶν ἀνακαλυφθέντες, ἤρξατο ὁ Χαμζᾶς λέγειν· *Ἐπίστασαι ἀκριβῶς, κύριέ μου ἀδελφέ, ὡς*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(38) Scriptorum, præter Ducam, nullus accurate narrat, quibus artibus Cineites a Moratæis sollicitatus Mustapham deseruerit.

ὅτι κἀγὼ τοῦ σοῦ πατρός εἰμι γόνος, καὶ σὺ τῆς ἐμῆς μητρὸς καρπὸς εἶ, καὶ ὕστατός σου τυγχάνω. Ἐβουλόμην οὖν, καὶ ἤθελον εἶναί σε κύριον πάσης τῆς οἰκουμένης, καὶ δεσπόζειν τὰ πάντα, ὅτι καὶ ἐμοὶ προσῳκείωτο ἂν μερὶς καὶ κλῆρος. Ὡς οὖν ἡδέως ἤθελον τοῦτο, οὕτω καὶ ἀπεχθὲς, καὶ ἀβούλητον, καὶ μισητόν μοι τυγχάνει τὸ εἶναί σε ἐν στενοχωρίᾳ καὶ κινδύνοις, καὶ ἐν μέσῳ φθόνον τρεφόντων πολλῶν κατὰ σοῦ. Καὶ γὰρ οὐκ ἄμοιρος ἔσομαι τῶν σῶν δυστυχημάτων καὶ συμφορῶν. Ἆρά γε οἶδας τίνι συνιππεύεις, ἢ τίνι συνδιάγεις; Τὸ μὲν πρῶτον οἱ πάντες καταβοῶσιν ὡς οὐκ ἔστι τοῦ γένους τῶν Ὀθμάνων ὁ Μουσταφᾶς· καὶ τοῦτο πανταχοῦ κατεκωμωδήθη τὸ διαλάλημα· δεύτερον ὅτι καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων συγκρινομένων παριστᾷ τὸ ἀστρατήγητον αὐτοῦ καὶ θηλυμανές. Καὶ γὰρ οἱ ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ἡμετέρων ἡγεμόνων καταγόμενοι ἀρεϊκὰ ἐπεδείξαντο τὰ φρονήματα, καὶ φανερὰ τὰ ἑκάστου ἀνδραγαθήματά τε καὶ στρατηγήματα. Τρίτον ὅτι εἰ μοναρχήσει ὁ θηλυδρίας οὗτος καὶ βάρβαρος ἰδιώτης, οἱ ἔκπαλαι γεγονότες τῆς δύσεως, καὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἴστρου φύλακες, λέγω Ἀβρανέζιδες καὶ Τουραχάνιδες, καὶ ἄλλο πᾶν ἀπόγονον τῶν ὧντινων ἐξ ἀρχῆς ἡ δύσις ἀκρέμονας τῆς ἡγεμονίας ἐγνώρισεν· καὶ τί λέγω τοὺς δυτικούς; καὶ γὰρ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἐὰν ἡ τύχη βλέψῃ ἱλαρῶς πρὸς Μουσταφᾶν, ὁ αὐτὸς Μουσταφᾶς πάντας τοὺς τῆς ἑῴας ἐξάρχους δεξιῶς ἐγκολπωσάμενος, τὸν καθ' ἕκαστον τὰς γονικὰς ἀποδώσει τιμάς. Σὺ δὲ ὅτε ταῦτα γενήσεται, τί προσδοκᾷς; οὐκ ἄλλο εἰ μὴ τέλος ζωῆς. Καὶ τοῦτο οὐκ ἄξιον τῆς σῆς ἀνδρίας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπρεπές τε καὶ ἄτιμον. Ἴσασι γὰρ οἱ πάντες τῶν ἐπιφανῶν τὴν σὴν ὁρμητικὴν ψυχὴν, καὶ τὸ πρὸς τὰς παραταγὰς τῶν πολέμων τὸ τολμηρὸν, καὶ θρασὺ, καὶ λεόντιον. Καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ἐπιβλέπει φθόνος ὀξέως, καὶ τὸν φθόνον ἀντιλαμβάνει φόβος· καὶ οἱ λογιζόμενοι κατ' αὐτῶν ὄλεθρον παρὰ σοὶ φθονεροὶ, αὐτοὶ προφθάνουσι κατὰ σοῦ τὸν φθόνον ἐνεργήσοντες, προμνηστευόμενοι τὴν ἀφοβίαν, τὸν φόβον ἀποδιώκοντες. Διὰ γοῦν ταύτας τὰς ἐπεμβαινούσας αἰτίας, αἳ εἰς ὄλεθρον ἄγουσι τὰς τῶν ἡρώων ψυχὰς, ὡς καὶ ἡ σὴ μία τῶν ἐκείνων ὁμοία εἶναι δοκῶ, ἀπαλλάγηθι τοῦ βδελυροῦ τούτου καὶ μετάστηθι. Ἤδη γὰρ ὁ ἐμὸς κύριος Μωρὰτ διὰ παρακλήσεως τῶν αὐτοῦ μεγιστάνων καὶ ἐμοῦ ἀφίησι πάντα τὰ σφαλέντα καὶ παρὰ σοῦ πραχθέντα· καὶ τὰς ἀντάρσεις καὶ ὧν ἐπεχειρήσω κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν. Καὶ ἵλεῳ ὄμματι προσβλέπει σε· καὶ δωρεῖταί σοι δι' ἐμοῦ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀτὴν κατὰ γονικότητος χάριν, ὡς καὶ σὺ, οὕτω καὶ οἱ ἐκ τῆς σῆς ὀσφύος ταύτην ὡς προῖκα νεμηθήσονται· πλὴν ἕνεκα τοῦ γινώσκειν σε ὅτι ὑπὸ ἀρχὴν ὑπάρχεις, καὶ ὑπήκοος εἶ, κατὰ καιρὸν ἕνα τῶν υἱῶν σου πέμπεις ἐν τῇ στρατείᾳ. Ταῦτά σοι φίλων λαλῶ. Σὺ δέ μοι λέγε ἃ σοι δοκεῖ.

A *Id optare sicut mihi* **95** *jucundum, ita grave ac ingratum est, res tuas in angusto locatas esse, te in periculis versari, atque inter multos, qui invidiam in te animo gerunt, agere. Nec equidem infelicitatum et calamitatum tuarum expers ero. An nosti quicum equites et agas? Primum omnes adversus Mustapham clamant; genere Othmanico satum negant: hæcque vulgata fama ubique invaluit. Deinde quod imbellem se ac libidinis impotentem prodiderit, quibuslibet ejus facta perpendentibus. Qui etenim a principibus nostris genus continua serie ducunt, bellicoso se animo fuisse probaverunt: singulorumque manifesta sunt præclara facinora, expeditionesque militares orbi terrarum cognitæ. Tertio, si effeminatus iste ac barbarus idiota imperium obtinuerit, qui* B *ab antiquo occidentis et finium Danubii custodes sunt Abranezides et Turachanides, cæterique posteri eorum, quotquot ab initio occidens summos duces agnovit, præmiis honorabuntur. Sed quid occidentales memoro? Si fortuna namque, quod Deus avertat, Mustaphæ rebus propitia subvenerit, ipse omnes orientis duces amplexus, eis singulis paternos honores reddet. Tu vero, ubi ista evenerint, quid, nisi vitæ finem, eumque turpem ac tua fortitudine indignum, exspectas? Omnes quippe illustres viri animi tui promptitudinem audaciamque leoninam ad pugnas ineundas norunt. Invidia virtutes sævis ac immitibus aspicit oculis. Invidiam excipit timor; quique perniciem ne sibi afferas, metuunt, tibi invident.* C *Præoccupabunt ipsi, securitatem quærentes, metumque removere cupientes, necem tibi inferre. Has ob rationes adeo urgentes, quæ spretæ heroum, quibus te parem existimo, animas perdunt, hunc infamem desere, et ad nos transi. Jam enim dominus meus Morates aulæ suæ proceribus meque hortantibus, omnes culpas et crimina tibi condonat: cuncta simul quæ adversus ipsum, patrem imperiumque rebellando molitus es. Oculo pacato ac propitio te respicit, et me sponsore Atinis præfecturam tibi concedit, a te posterisque tuis e lumbis tuis ortis, tanquam dotem, hæreditario jure possidendam: hac sola conditione lata, ut, cum tempus exegerit, filiorum tuorum unum ipsi militatum mittas, idque ut te ejus imperio subjectum agnoscas. Amice, hæc tibi dico; tu vero quid* D *sentias mihi explica.*

Πρὸς ταῦτα ὁ Τζινεῆτ ἤρξατο λέγειν τῷ Χαμζῇ· Ἐπίστασαι ἀκριβῶς, ἀδελφὲ, ὅτι παρὰ τῶν Ὀθμάνων ἐγὼ οὐδὲν εἶδόν τι κέρδος, ἢ φιλοτιμίαν, ἢ ἀξίωμα. Ἐκεῖνοι δὲ παρ' ἐμοῦ ἐν ταῖς δυσπραγίαις αὐτῶν πολλά· καὶ παμπληθῆ ἀρεϊκὰ ἔργα ἐνήργησαν οἱ βραχίονες οὗτοι. Μετὰ γὰρ

Ad illa Hamzæ respondere cœpit Cineites: *Accurate nosti, frater, ab Othmanis principibus nullum me lucrum retulisse, honorem vel dignitatem ab eis nusquam me consecutum esse. Illis vero, dum res eorum ad incitas reductæ erant, operam multam navavi: hæcque brachia mult[illegible]*

96 A *bellica facinora patraverunt. Post Tatarorum enim irruptionem, hanc ipsam præfecturam, quam nunc mihi Morates pollicetur, quis e manibus Homuris Atinis filii eripuit? nonne Cineites? Fratrem hujus Isam nonne persecutus sum, et in castello Palæopoleos conclusi? cumque in manus meas devenisset, interemi? Nonne Homurem istius fratrem? ambos scilicet præfecturæ naturales et legitimos hæredes, fraude ac astu aggressus neci dedi? Musulmanus vero avunculus Moratis, quem tu dominum tuum appellas, otiosus in Thracia degebat genio indulgens. At ego Ephesi totiusque Ioniæ dominum Mekemetem Moratis patrem proclamavi. Postea, ubi me expulit, ea præfectura honoravit Kelpaxisi virum genere Triballum ac mancipium* B *emptum. In eo autem statu res sunt. Præfecturam illam, quam mihi nunc largitur, Homuris Atinis filii, cui caput abscidi, filius obtinet, et in ditionis paternæ possessionem missus est: illi jam per annum fere et ultra imperat, omnesque ei subditi sunt ac famulantur. Si Deus illam militaribus meis facinoribus præmium concesserit; quam gratiam Morati hac de re habiturus sum? Nullam profecto. Avus enim Moratis ille Bajazites Ilitrim hujus Mustaphæ avo Atini eam eripuit, utque suam consecutus est. Ego pariter ope divina illius dominus fiam. Quandoquidem autem ad hoc venisti, frater, coram Deo ejusque propheta tibi promitto, in posterum Morati amicum sincerum me fore, et cum opus erit, e filiis meis unum ei mi-* C *litaturum. Ego quippe ex tuis sermonibus, sepositis hisce pactis, in Ioniam eram discessurus, ut illic cum Mustapha Atinis nepote experirer. Cum ergo tibi, qui mecum eodem patre genitus sentis, placuerit Morati amicum esse me, ita me præstiturum fidem do, et nocte proxima promissis fides exstabit.*

τὴν τῶν Ταττάρων ἐπιδρομὴν (39), *αὐτὴν τὴν, ἥν μοι ὑπόσχεται δοῦναι ἡγεμονίαν νυνὶ, τίς ἐλυτρώσατο ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ὀμοὺρ υἱοῦ τοῦ Ἀτὴν; οὐχ ὁ Τζινεήτ; Οὐ κατεδίωξα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἐσσαΐ, καὶ ἀπέκλεισα αὐτὸν ἐν τῷ πολιχνίῳ τῆς Παλαιουπόλεως, καὶ χειρωσάμενος αὐτὸν ἔκτεινα; Οὐ τὸν Ὀμοὺρ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δολοφονήσας ἀπέκτεινα; καὶ ταῦτα κληρονόμοι φυσικοὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐπαρχίας τυγχάνοντες. Ὁ δὲ Μουσουλμὰν, ὁ θεῖος τοῦ Μωρὰτ, ὃν σὺ κύριόν σου καλεῖς, ἐκάθητο ἐν τῇ Θράκῃ καταναλῶν. Ἐγὼ δὲ εὐφήμουν αὐτὸν κύριον Ἐφέσου καὶ πάσης Ἰωνίας. Ὕστερον δὲ ἐκβάλλων με δέδωκεν αὐτὴν τῷ Κελπάξησι ἀνδρὶ Τριβαλλῷ* (40) *καὶ ἀργυρωνήτῳ. Τὸ δὲ νῦν ἔχον τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν, ἥν μοι δωρεῖται νῦν, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀτὴν ἐκείνου τοῦ Ὀμοὺρ ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα, ἐκεῖνος αὐτὴν αὐθεντεύει, καὶ ἐγεγόνει κύριος τῶν πραγμάτων τῶν πατρικῶν· καὶ δεσπόζει τὴν ἐπαρχίαν ἔτος που ὑπάρχων ἓν ἢ καὶ πλέον· καὶ πάντες ὑπήκοοι καὶ οἰκεῖοι τυγχάνουσιν αὐτοῦ. Εἰ δωρήσηταί μοι ταύτην ὁ Θεὸς δι' ἔργων μου στρατιωτικῶν, τίς χάρις ἡ τοῦ Μωράτ; Οὐδεμία. Καὶ γὰρ ὁ πάππος τοῦ Μωρὰτ, ἐκεῖνος ὁ Ἰλτρὴμ Παγιαζὴτ, παρὰ τοῦ πάππου τοῦ νῦν Μουσταφᾶ τοῦ Ἀτὴν οὕτως ἥρπαξε, καὶ ἐκληρώσατο ταύτην. Οὕτω κἀγὼ σήμερον γενήσομαι κύριος Θεοῦ διδόντος μοι. Ἐπεὶ οὖν εἰς τοῦτο ἐλήλυθας, ἀδελφὲ, ὑπόσχομαι τῇ ὥρᾳ ταύτῃ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου, ὡς ἵνα ἔσομαι καθαρὸς φίλος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τοῦ Μωράτ. Καὶ ὅτε χρεία στρατοῦ, ὁ εἷς τῶν υἱῶν μου συνοδεύει ἀεὶ τῷ Μωράτ. Ἐγὼ γὰρ καὶ διὰ τῶν σοῦ λόγων, καὶ χωρὶς τῶν συνθηκῶν τούτων ἔμελλον τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, καὶ συμπλακῆναι τῷ Μουσταφᾷ τοῦ Ἀτήν. Ἐπεὶ τοίνυν σὺ ὁ ὁμόψυχος καὶ ὁμοπάτριος ἐμὸς ἀδελφὸς ᾑρετίσω τοῦ εἶναί με φίλον τοῦ Μωράτ, ἤδη ὑπόσχομαι, καὶ τῇ ἐρχομένῃ νυκτὶ ἄρχομαι δι' ἔργον ἀποδεικνύειν τὰ συμφωνηθέντα μοι.*

Ubi invicem discesserunt, colloquia et pacta Hamzas ad Moratem ejusque consiliarios refert, quibus omnibus ea grata fuerunt, iique audaciam inde spesque bonas conceperunt. Sequenti vespera, primaque noctis custo- D dia Cineites erecta tentoria, ut erant, lucernis quam plurimis in eorum medio accensis reliquit: omnibusque ad hoc negotium utilibus, curribus nempe, equis probatissimis, cæteraque auri et argenti supellectile collectis, servos pecunia coemptos, et amicos non paucos, septuaginta circiter, equos conscendere jubet; ferebat in veste unusquisque partem oneris congruam, auri vel argenti, aliusve pretiosæ supellectilis, cui haud nimis

Διαστάντε οὖν ἀπ' ἀλλήλων, ὁ Χαμζᾶς τὰ λαληθέντα καὶ συμφωνηθέντα, καὶ ἀπαγγείλας τῷ Μωρὰτ καὶ τῇ βουλῇ, ἤρεσε τοὺς πάντας, καὶ θάρσος ἔλαβον, καὶ ἐλπίδας χρηστάς. Τῇ οὖν ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀφ' ἑσπέρας ὁ Τζινεὴτ ἀναστὰς πρώτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς, ἀφεὶς τὰς σκηνὰς πεπηγμένας, καὶ ἐν μέσῳ φῶτα διάφορα· καὶ λαβὼν ἅπαν τὸ εἰς παρασκευὴν χρήσιμον, οἷον ἅρματα καὶ ἵππους τοὺς δοκιμωτάτους, καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἔχων μετ' αὐτοῦ τοὺς οἰκείους ἀργυρωνήτους καὶ φίλους οὐκ ὀλίγους, ἐπέβησαν τοῖς ἵπποις ὡς ἑβδομήκοντα· ἕκαστος ἐν τῇ ἐφεστρίδι φέρων καὶ μοῖραν φορτίου ἔμμετρον χρυσίου, ἢ ἀργύρου, ἢ ἄλλης τιμίας ὕλης, μὴ ἐχούσης ὄγκον ὑπερβαρῆ, καὶ ἀπῆεσαν τὸ παράπαν τινὸς μὴ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(39) *Μετὰ γὰρ τῶν Ταττάρων ἐπιδρομήν.* Ex his constat Cineitem non fuisse ex Atinis seu Aidinis posteris; quamvis id velit Leunclavius.

(0) *Κελπάξισι ἀνδρὶ τριβαλλῷ.* Supra cap. 21 Alexandri Susmani filium illum appellavit.

ἐνωτισθέντος, ἢ συνιέντος. Τὰ δὲ βαρέα σκεύη καὶ A δυσβάστακτα ἅπαντα εἴασαν· ὁμοίως καὶ ἵππους, καὶ καμήλους, καὶ ἡμιόνους, καὶ πᾶσαν ἄλλην παρασκευήν. Δι' ὅλης δὲ νυκτὸς διελθόντες καὶ διαβάντες ὄρη τε καὶ κάμπους, ἕως πρωῒ ἔφθασαν τὰ ὅρια ἐγγύς που τῆς Λυδίας ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς πρὸς τὰ Χλιερὰ καὶ Θυάτιρα (41), ὁδεύσαντες ἡμερῶν δύο ὁδὸν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ. Καὶ πρὸς ὥραν τρίτην τῆς ἡμέρας περάσαντες τὸν Ἕρμονα ποταμὸν, ἕως ἑσπέρας ἤλθασιν εἰς Σμύρνην, μὴ ἐμποδισθέντες παρά τινων τὸ σύνολον· πλὴν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἕρμονος ποταμοῦ βουληθέντες διαβῆναι, τινὲς τῶν ἐκεῖ Τοῦρκοι ἐκώλυον τὴν διάβασιν, λογιζόμενοι ἐκ τῶν τοῦ Μουσταφᾶ εἶναι. Καὶ γὰρ ἅπασα ἡ Ἀσία ἐταράχθη ἐπὶ τῇ πρὸς τὰ ἔσω πεζείᾳ τοῦ Μουσταφᾶ. B Ὁ Τζιναήτης στραφεὶς καὶ καταδιώξας αὐτοὺς, τοὺς μὲν ξίφει κατέσφαξε, τοὺς δὲ βέλεσι κατατρώσας, αὐτὸς ἀφόβως τὴν ὁδὸν ἤνυε. Οἱ δὲ Σμυρναῖοι ὁρῶντες τὴν φάλαγγα, καὶ διαπορούμενοι τίνος ἐστὶ, καὶ τίς ὁ ταύτης ἀρχηγὸς, ὡς ἔμαθον ὅτι ὁ Τζινεήτ ἐστιν, ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔθεον ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Τζινεήτ. Ἦν γὰρ Σμυρναῖος γέννημα, καὶ θρέμμα, καὶ συνανάτροφος πάντων. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὡς ὁ Μουσταφᾶς τοῦ Ἀτὴν ἐν Ἐφέσῳ καὶ Θυρέοις διάγει, αὐτὸς πρὸς τὰ ἐνδότερα, ὅπου εἰσὶ τὰ Βρύελα καὶ αἱ Ἐρυθραὶ, Κλαζόμεναί τε καὶ ἄλλα χωρία, εἰσῆλθεν· οἱ δὲ τῶν ὀρέων ἐκείνων γειτνιάζοντες Τοῦρκοι ἅπαντές εἰσι μαχιμώτατοι, καὶ λίαν πολεμικοὶ, καὶ φίλοι πάτριοι τοῦ Τζιναήτ. Συναθροίσας δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς δισχι- C λίους, καὶ ἐκ τῶν δρυμώνων δόρατα κατασκευάσας, καὶ χαλκεύσας λόγχας διασυντόμως, κακοσφύρους καὶ ἀνίσους ἐν ἑβδομάδι μιᾷ ἐποίησε, καὶ τοξότας, καὶ πελεκυφόρους, καὶ δορυφόρους ἐπέκεινα τῶν δισχιλίων.

Ὁ δὲ Μουσταφᾶς μαθὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ Τζινεήτ, καὶ σωρεύσας πλῆθος στρατοῦ, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἐφέσου, καὶ πρὸς τὴν Σμύρνην ἀφίκετο ἀπαντήσων αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ μαθὼν, ἀπῄει ἀπαντήσων. Καὶ δὴ συναντηθέντες ἀλλήλοις ἐν ἑνὶ τόπῳ ὃ καλεῖται Μεσαύλιον, καὶ τὰς παρατάξεις ἑκατέρων τῶν μερῶν ὡς δυνατὸν ἑτοιμάσαντες, ἦν γὰρ ὁ τόπος ἑλώδες, καὶ πολύξυλος, τὸ ἐνυάλιον ἤχησε τοῦ Μουσταφᾶ. Ὁ γὰρ Τζινεήτ οὔτε σάλπιγγα οὔτε τι ἄλλο D τῶν συνήθων ἐκέκτητο. Συμμίξαντες οὖν ἄμφω τὰ στρατεύματα, ὁ Τζινεήτ, ὡς ἀετὸς ἐν μέσῳ στρουθίων, εἰσελθὼν, καὶ διασκεδάσας ἐν τῷ μέσῳ τῶν δένδρων, ἐντυχὼν αὐτῷ που τῷ Μουσταφᾷ βάλλει κατὰ κεφαλῆς διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου, καὶ μὴ φέρων τὴν πληγὴν ὁ δύστηνος, πίπτει πρηνὴς ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ ἐξέπνευσεν. Τότε πάντες οἱ τοῦ Μουσταφᾶ προσελθόντες ἠσπάζοντο τὸν Τζινεήτ, καὶ ὡς ἡγεμόνα εὐφήμουν. Καὶ δὴ παρευθὺς σὺν μεγάλῃ δορυφορίᾳ πρὸς τὴν Ἔφεσον ἤλαυνον, κἀκεῖ αὐτὸν

ponderis inesset; eoque apparatu inscitis omnibus abierunt. Graves vero sarcinas et omnia portatu difficilia omiserunt; equos pariter, camelos, mulos et cætera impedimenta reliquere. Cumque **97** tota nocte processissent montibus et campis superatis, ad fines ferme Lydiæ circa Chliera et Thyatira diluculo accesserunt, ea nocte bidui iter emensi. Deinde circa horam diei tertiam Hermo fluvio superato, ad vesperam Smyrnam pervenerunt, nullo uspiam impediente: nisi cum ad Hermi ripam profectos, et transire paratos aliquot Turci arcere tentaverunt, Mustaphæ milites, cujus expeditione ac profectione tota Asia territa erat, esse rati. Cineites eos adortus insequitur, partimque occisis, partim vulneratis, iter citra metum pergit. Smyrnæi hac turma conspecta, primo ignorare cujus esset, quique eam duceret: at ubi cognoverunt Cineitem adesse, omnes, uxoribus ac liberis comitantibus, ut ipsum conspicerent, accurrerunt. Genere enim Smyrnæus erat, illic nutritus et cum cæteris educatus. Ab eis autem ubi rescivit Ephesi et Thyreis Mustapham Atinis nepotem degere, in provinciæ loca interiora, ubi Bryela, Erythræ, Clazomenæ aliique vici siti sunt, penetravit. Qui hos fines porro incolunt Turci, pugnacissimi sunt omnes et bellicosissimi, et cum Cineitis patre amicitia ipsis intercesserat. Coactis igitur istorum duobus millibus, exque ramis arborum aptatis hastis, lanceisque festinanter, unius septimanæ intervallo, fabricatis, iisque impolitis ac tortis, sagittarios securibus ac hastis armatos bis mille eis adjunxit.

At Mustaphas ubi intellexit Cineitem adversus se castra movere, contractum exercitum Epheso eduxit, Smyrnamque, ei occursurus, contendit. Comperta deinde Mustaphæ profectione, Cineites ei obviam progreditur. Cum igitur quodam in loco, qui Mesaulion dicitur, uterque exercitus in conspectum hostium venisset, aciem, ut quisque ipsorum artem novit, optime instruunt, utque situs locorum paludibus ac silvis refertorum patitur; classicum deinde Mustaphas cani jubet. Neque enim tubam, aut quidpiam aliud, quo pugnæ signum dari solet, Cineites habebat. Utrinque igitur acie concurritur, Cineitesque, velut aquila in passeres involans huc et illuc eas in diversas arbores dissipat, Mustapham invadit, clavaque ferrea in capite vulnerat: qui accepti vulneris impatiens pronus ab equo infelix cadit et exspirat. Subito totum, quod Mustapham seque-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(41) *Χλιερὰ καὶ Θυάτιρα*. Sub Ephesino metropolita episcopus urbis Chlieræ constitutus erat, locumque ultimum tenebat: eidemque metropolitæ subditi sunt Thyræorum, quæ hodie Thyria dicitur, Bryelæ sive Βριούλων, Erythrarum et Clazomenarum episcopi. At Sardium metropolitæ subditus erat Thyatiræ episcopus. Eadem, quæ Ducas, Stephanus et Strabo urbium nomina habent.

batur, agmen ad Cineitem convenit, ipsum salutat, utque duci suo acclamat, illico etiam magna militum turma stipatus Ephesum contendit : ubi applausu magno, utpote dux, exceptus et ut antea proclamatus est. **98** Cadaver tandem Mustaphæ a nobilissimis viris maxima cum pompa efferri jussit, et in turricula cum majoribus ejus sepeliri. Hoc itaque pacto dux iterum renuntiatus est Cineites.

A εὐφημήσαντες, ἡγεμόνα ὡς καὶ πρότερον ἀνηγόρευσαν. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Μουσταφᾶ ἐκέλευσε σὺν ὅτι πλείστῃ τιμῇ τοῦ βαστάσαι, καὶ φέρειν αὐτὸ διὰ εὐγενῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ πυργίῳ, κἀκεῖ θάψαι σὺν τοῖς προγόνοις αὐτοῦ. Καὶ οὕτω ἐγένετο ἡ δευτέρα ἀνάῤῥησις τοῦ Τζινεήτ.

CAPUT XXVII.

De Cineitis fuga varii sermones, qua cognita Mustaphas fugam capessit et in Thraciam trajicit. Adurnus Moratem ejusque copias ex Asia in Europam transfert, quem Mustaphas, id ne faciat, frustra promissis amplis tentat. Morates cum copiis in terram expositus Mustaphæos in fugam vertit, Callipolim recipit, et Adrianopolim petit. Mustaphas captus, et in urbis loco publico laqueo suspensus ac strangulatus.

Reversi vero videamus, quos Lopadii reliquit aufugiens Cineites, quæque ipsis acciderint. Ubi mane surrexerunt proceres, et ut mos erat, convenissent, inter se disserere, ut nocte præteriia magnus in Cineites tentoriis tumultus excitatus fuerit. Alii dicere transfugam ipsum Morati in ripa ulteriore se adjunxisse. Alii, qui invidia eum prosequebantur, jactare, quod factum erat, a se prædictum : Moratis etiam exercitus, qui in ripa opposita considebat, Cineitem revera aufugisse cognovit. Tunc in ejus castris exaudire erat tubarum aliorumque instrumentorum sonum, clamores, lætitiæ signa, quæ cœlum usque pertingebant : simulque in paludis oris equitantes conspiciebantur. Excitatus deinde Mustaphas, comperta Cineitis fuga, ipsum ad Moratem transiisse, eique se conjunxisse, nec aliud præterea suspicatus est ; turbatusque ac territus illinc abire festinat : exercitum porro ipsius trepidantem pavore injecto cernere erat. At hostes contra insequi clamore sublato, probris lacessere, sua lingua *Dur, Dur, Catlan*, audacter vociferando, id est, *Sistite gradum, sistite, nec fugite*. Ponte namque rupto Moratis miles transire haud poterat, cumque adversariis manus conserere. Mustaphas deinde equo insidens Lampsacum versus discessit, trajicere in continentem oppositam festinans. Morates pontem eodem die lignis trabibusque magnis comportatis resarcitum ac refectum transiit ; eique occurrentes obviam plerique Mustaphæ milites applaudunt, cultum ac venerationem exhibent. Mustaphas Lampsacum venit, proverbialis vere graculus plumis spoliatus ; unoque navigiolo, quod paratum invenit, quatuor solummodo servis, quibus cursoribus utebatur, comitantibus Callipolim trajicit, ejusque urbis levis armaturæ milite coacto, quid futurum esset, exspectabat. Morates equidem ponte **99** superato, cursores Phocæam ad Adurnum mittit, qui nuper gesta nuntiarent, ipsum monerent, ut quanto ocius ad fretum tota classe navigaret. Is itaque quas paratas naves habe-

Ἐπαναστραφέντες τοίνυν ἴδωμεν καὶ τοὺς, οὓς ἐν τῷ Λοπαδίῳ ἀποδεδρακὼς ἀφῆκεν ὁ Τζινεήτ, πῶς ἄρα τὰ κατ' αὐτῶν ἐγεγόνεισαν. Πρωΐας ἐγερθέντες, κατὰ τὸ ἔθος εἰς παράστασιν ἐρχόμενοι οἱ μεγιστᾶνες ἐκοινολογοῦντο ἀλλήλοις, ὡς τῇ νυκτὶ ταύτῃ μέγας ἐγεγόνει θροῦς ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ Τζινεήτ. Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι τὴν περαίαν διαβὰς μετὰ τοῦ Μωρὰτ ἡνώθη. Ἕτεροι δὲ, οἱ καὶ φθόνον κατ' B αὐτοῦ τρέφοντες, τὸ γεγονὸς προεφήτευον· οἱ δὲ τὴν περαίαν οἰκοῦντες οἱ τοῦ Μωρὰτ ἔμαθον ὡς ἀληθῶς ὁ Τζινεὴτ διέδρα. Καὶ τότε ἦν ἰδεῖν ὀργάνων καὶ σαλπίγγων ἦχον πολὺν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μωρὰτ, καὶ ἱππηλασίας ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς λίμνης, καὶ βοὰς, καὶ ἀλαλαγμοὺς φθανούσας ἕως οὐρανοῦ. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ἐγερθεὶς καὶ μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ Τζινεὴτ, ᾔσθετο ὡς οὐκ ἀλλαχοῦ εἰ μὴ τὴν περαίαν διαβὰς μετὰ τοῦ Μωρὰτ ἠυλίσθη, καὶ σύντρομος γεγονὼς ἔσπευδεν ἀναχωρῆσαι τῶν ἐκεῖ. Καὶ ἦν ἰδεῖν δειλίαν μεγάλην ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ταραχὴν καὶ θόρυβον. Οἱ δὲ ὑπεναντίοι τὰ ἀντίῤῥοπα κατέτρεχον βοῶντες, καὶ ὀνειδίζοντες, κράζοντες ἀδεῶς κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν, *Στῆτε,* C *στῆτε, μὴ φεύγετε*· οἷον *Τούρουν, Τούρουν, Κατζιάν*. Οὐκ εἶχον γὰρ πόρον, διεφθαρμένης οὔσης τῆς γεφύρας, τοῦ περᾶν καὶ συμμῖξαι. Ὁ Μουσταφᾶς οὖν ἐπιβὰς τοῦ ἵππου ᾤχετο πρὸς τὰ τῆς Λαμψάκου μέρη, σπουδάζων τὴν περαίαν καταλαβεῖν. Ὁ δὲ Μωρὰτ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ συναρμόσας τὴν γέφυραν διὰ ξύλων μεγάλων δοκῶν, περᾷ τὴν γέφυραν, καὶ οἱ πλεῖστοι τοῦ Μουσταφᾶ τρέχοντες προσεκύνουν αὐτῷ καὶ εὐφήμουν. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς φθάσας ἐν Λαμψάκῳ, κατεψιλωμένος κολοιὸς τὸ ἀληθὲς τῆς παροιμίας, εὑρὼν ἑτοίμην μίαν τῶν σκαφῶν περᾷ ἐν Καλλιουπόλει σὺν τέτταρσι καὶ μόνοις τῶν ταχυδρόμων δούλων αὐτοῦ. Καὶ συναθροίσας τὸ γασμουλικὸν τῆς Καλλιουπόλεως ἵστατο ἐκδεχόμενος τὸ μέλλον. Ὁ δὲ Μωρὰτ μετὰ τὸ περάσαι D τὴν γέφυραν στέλλει ταχυδρόμους εἰς Φώκαιαν δηλῶν τὰ γεγονότα τῷ Ἀδούρνῳ· καὶ μηνύων ὡς τάχιστα εὑρεθῆναι σὺν ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν πορθμόν. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος (42) ἑτοίμας ἔχων τὰς ναῦς, εἰσελθὼν καὶ τὰ ἱστία πτερώσας ἔπλει πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τὸν ἄνεμον ἔχων φυσῶντ' ἀπὸ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(42) *Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος* Laonicus lib. v, et Leuncl. lib. viii, nave una Genuensi, quæ fortuito ad Lampsaci oram appulerat, usum esse ad transfretandum Moratem narrant. Phranzes lib. i, cap. 40, Moratem, ut trajiceret, navibus usum esse ait.

πρώρας (43), καὶ διὰ νυκτὸς νήξας τὸ πέλαγος, A πρωΐας ἀντιπαρέστη μέσον Λαμψάκου καὶ Καλλιουπόλεως, καὶ ὁ Μωρὰτ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐν ταῖς ἀκταῖς. Ἐγγὺς οὖν γεγονυῖαι, ἦσαν γὰρ ἑπτὰ ὑπερμεγέθεις, εἰσῆλθεν ὁ Μωρὰτ ἐν τῇ κρειττοτέρᾳ καὶ μειζονοτέρᾳ. Ἔδωκε γοῦν ὁ Ἀδοῦρνος μεγάλην τιμὴν τῷ Μωρὰτ, ὡς ἐχρῆν, καὶ ὁ Μωρὰτ τῷ Ἀδούρνῳ, καὶ συνηδρίαζον ὁμοῦ ἐν τῇ νηῒ καὶ ὡμίλουν. Εἶχε γὰρ ἐν φροντίδι μήποτε οἱ Φράγκοι, καταφρονήσαντες τοὺς ὅρκους, ἔκδοτον ποιήσωσι τὸν Μωρὰτ ἐν χερσὶ τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ λαβόντες θησαυροὺς πλείστους ἀπέλθωσιν. Εἶχε δὲ ὁ Μουρὰτ σὺν αὐτῷ ὁπλίτας οἰκείους δούλους σὺν τοῖς σατράπαις αὐτοῦ, ἐν τῇ νηῒ ᾗ ἐπέβη, ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος ἐν τῇ αὐτῇ νηῒ ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους B γενναίους ὁπλίτας Φράγκους· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ναυσὶν ὑπῆρχον τόσοι ἐπιβάται Τοῦρκοι, ὅσον ὁπλιτικὸν Φράγκων ἑκάστη ἐκέκτητο. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος ἦν φυλάττων τοὺς ὅρκους αὐτοῦ ἀκεραίως ἄνευ δόλου τινός. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ πορθμοῦ ἀναστὰς ὁ Ἀδοῦρνος, καὶ γόνυ κλίνας ἔναντι τοῦ Μωρὰτ, ᾐτήσατο τὸ ὀφειλόμενον χρέος τοῦ μετάλλου τῆς στυπτηρίας. Καὶ ὁ Μωρὰτ ἀγαλλόμενος ἐδωρήσατο, καὶ ἐβάπτετο κάλαμος· ἐξαλείφων παλαιοῦ χρέος ἀπότισιν· τὸ δὲ χρέος ἦν ὡς εἰκοσιεπτὰ χιλιάδας νομισμάτων ἀπαρίθμησιν.

Ὁ δὲ Μουσταφᾶς εἰς τὸ πέραν ἑστὼς, καὶ θεωρῶν τὰς ναῦς, ὡς πολίχνια ἐν μέσῳ πελάγους, ἢ ὡς νή- C σους, ἐτιτρώσκετο τῇ ψυχῇ· ἦν γὰρ εὔδιος ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Καὶ οὐκ ἔχων τί δρᾶσαι στέλλει ἓν τῶν ἀκατίων μετακαλῶν τινα τῶν εὐνουστέρων τοῦ Ἀδούρνου, ὡς ἔχων λόγους τινὰς τοῦ ὁμιλῆσαι. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος στέλλει τὸν αὐτοῦ βικάριον Βαρνάβαν δὲ Κορνήλια, καὶ τυχὼν μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, ὑπέσχετο τοῦ δοῦναι τῷ Ἀδούρνῳ πεντήκοντα χιλιάδας νομίσματα, μόνον μὴ ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἔξω τῆς νηὸς, ἀλλ' ἀποπέμψαι ἑτέρωθι ἔνθα καὶ βούλεται. Ὁ δ' Ἀδοῦρνος οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἀκούσας τὰ γενόμενα ἐνηγκαλίσατο τῷ Ἀδούρνῳ, καὶ εἶπεν· *Ἔσο ἀπὸ τοῦ νῦν ἡμέτερος ἀδελφὸς καὶ φίλος πιστός.* Τότε παραστάντες ἀντικρὺ Καλλιουπόλεως, οὐκ ἀφῆκαν οἱ τοῦ Μουσταφᾶ τὸ σύνολον D πλησιάσαι ἐν τῷ λιμένι. Οἱ δὲ κυβερνῆται τῶν νηῶν πρὸς τὰ τοῦ λιμένος μέρη τὰ κάτω, ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ πελάγει τὰ ἱστία χαλάσαντες, ὁμοῦ καὶ τὰς ἀγκύρας ἡτοιμάζοντο εἰς παρατάξεις τοῦ ἐξελθεῖν ἐν τῇ ξηρᾷ. Καὶ οἱ τοῦ Μουσταφᾶ διὰ ξηρᾶς διαδραμόντες ἀπεναντίας εἱστήκεσαν, κωλύοντες τὴν ἔξοδον. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος ἑτοιμάσας τὰς βάρκας, καὶ τὰ σκάφη καὶ ἀκάτια τῶν νηῶν ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔπεμψε, ἵνα λάβωσι γῆν, ὄντες ἐντὸς τούτων ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους Φράγκους τζαγρατόρους καὶ δορυπόμπους. Ἐξελθόντες οὖν καὶ ἀποπέμψαντες τοὺς τοξότας ὡς μίλιον ἓν μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ, καὶ διαφενδεύοντες τὴν ἀκτὴν, ἀσφαλῶς ἐξῆλθε καὶ ὁ

bat, conscendit, velisque explicatis Hellespontum versus vento a puppi flante navigavit, noctuque emenso mari, inter Lampsacum et Callipolim diluculo comparuit, cum eodem etiam tempore Morates in littore esset. Appulsis ergo septem magnis navibus, earum ampliorem præstantioremque Morates conscendit. Adurnus, ut decuit, maximos honores ac cultum Morati detulit, qui vicissim Adurnum quoque honorifice habuit; consederunt postmodum et inter se collocuti sunt. Verumtamen anxius erat Morates, formidabatque ne Franci spreto jurejurando ipsum Mustaphæ traderent, thesaurisque ingentibus acceptis discederent. Hac de causa Morates in nave qua vehebatur, secum habuit supra quingentos servos domesticos armatos, Adurnusque eidem supra octingentos armis instructos Francos, eosque strenuos imposuerat: in cæterisque navibus tot vectores Turci, quot armati Franci erant. Adurnus equidem bona fide, et sine fraude inviolatum jusjurandum observabat. Dum autem in medio freto starent, surrexit Adurnus genibusque coram Morate flexis, quod vestigalis nomine debebat aluminis metalli causa, donari sibi rogat; quod Morates benigne lubenterque concessit. Tum veteris debiti, quod numismatum viginti septem fere millia æquabat, tabula calamo inducta est.

Mustaphas interim in opposito littore considere et conspectis navibus, serenum quippe tunc cœlum erat, castellis in medio mari, insulisve paribus, animo percelli; quove se verteret nescius, navigium unum mittit, ut aliquem ex intimis Adurni amicis evocaret, quædam cum eo communicanda habere prætexens. Vicarium suum Barnabam de Cornelia ad Mustapham mittit Adurnus. Illi ad colloquendum admisso pollicetur Mustaphas numismata quinquagies mille Adurno soluturum, si Moratem in terram exponere nolit, sed aliquo pro libitu suo amandet. Quibus auscultare aversatus est Adurnus. His compertis hunc complexus est Morates, dixitque : *Frater noster ac fidus amicus in posterum sis.* At qui Mustaphæ militabant, Moratis naves portum ingredi prohibebant. Quare navium rectores ad partes inferiores portus ultra urbem vecti vela contrahunt, anchorasque expediunt, ut in terram militem exponerent. Mustaphæ vero copiæ ad littus accurrunt, contraque steterunt, excensu in terram eos prohibere laborantes. **100** Adurnus autem lembos, acatia scaphasque apparatas supra viginti mittit, quibus vecti terram appellerent Franci, plures quingentis zagratores et jaculatores : quibus in terram expositis, et littoris tuendi gratia milliare unum a mari sagittariis procedere jussis, secure Morates, sagittariis mille ambidextris stipatus, tribus insuper militum pugnacissimorum et robustissimorum millibus cinctus navi egredi-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(43) *Leg. procul dubio*, ἀπὸ πρύμνης.

tur. Cumque Franci in aciei fronte consisterent, lanceis incussis, lapidibusque emissis viam late aperuerunt, et illico Moratis milites cum Francis tubarum clangore semel edito, in Mustaphæos impressionem cum impetu fecerunt: quos in fugam versos persequi, nisi maxima parte interempta, non destiterunt. Morates deinde ad castrum pergit. Mustaphas interim Adrianopolim quam ocissime contendit: ingressusque gazophylacium, in quo thesauri reconditi erant, pecunia ac supellectile, quantas auferre libuit, convasatis, viam Walachiam versus, incitatis quam maxime equis, carpit. Morates triduo Callipoli transacto, in deditionem accepto castro, cunctisque, qui ipsi, ne in portu exscenderet, obstiterant, promiscue occisis, Adrianopolim magnis itineribus profectus est, ingentem exercitum ex oriente et occidente collectum secum ducens. Ipsum etiam comitabantur Joannes Adurnus omnesque simul navium præfecti, sequebatur Italorum peditum supra bis mille agmen, strenuorum animoque bellum spirantium, quibus corporis tegumentum ære nigro confectum, armaque hastæ ac secures erant. Accedenti porro Adrianopolim, effusi cives obviam processerunt, faustisque acclamationibus eum prosecuti sunt: ipseque comiter omnes allocutus est. Ingressus deinceps patris palatium convivio opiparo omnes promiscue excepit; Adurnum cæterosque Latinos ad id vocavit; omniumque lætantium, fausta feliciaque precantium vocibus ipsi acclamatum. Adurno præterea plurimis muneribus honorato, Peritheorion castellum quoddam in occidente situm, commercia etiam Phocæarum, ut iis, quandiu viveret, uteretur ac frueretur, concessit. Alios navium præfectos vestibus pretiosis, aliisque donis magnificis remuneratos, gratiis etiam actis, benevole dimisit: qui Callipolim profecti aptatis velis Phocæam versus renavigarunt. Morates interim velocissimos juvenes, ducesque expedivit, qui juxta Istri ripam Mustapham comprehenderunt; Constantinopolim enim cogitabat, sed præterita, quorum sibi conscius erat, quæque animo revolvebat, ab isto proposito revocabant. Ad Moratem **101** itaque retractum adducunt: qui sententia lata laqueo ipsi gulam frangi, in loco etiam publico ut scelestorum uni, jussit; ut in hominum animis, si non universorum, maximæ saltem partis plebis, opinio invalesceret, eum Bajazitis Othmanici filium non esse, sed subditi-

A Μωρὰτ σὺν τοξόταις χιλίοις ἀμφοτεροδεξίοις, καὶ μαχίμοις ἀλκιμωτάτοις ἐπέκεινα τῶν τρισχιλίων. Οἱ δὲ Φράγκοι ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως διὰ τῶν τζαγροβολισμάτων καὶ πετροβόλων τὴν ὁδὸν λίαν ἐποίουν. Τότε οἱ τοῦ Μωρὰτ σὺν τοῖς Φράγκοις μίαν ἀλαλαγὴν σαλπιγγώδη ποιήσαντες, κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ ἔθεον, καὶ αὐτοὶ νῶτα διδόντες ἔφευγον, καὶ οὗτοι διώκοντες οὐκ ἐπαύοντο, ἕως οὗ πολλοὺς κατέσφαξαν· καὶ ὁ Μωρὰτ πρὸς τὸ πολίχνιον ἐλαύνων τῆς πόλεως. Ὁ Μουσταφᾶς ὡς εἶχε πρὸς τὰ τῆς Ἀδριανοῦ ᾤχετο, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ταμείῳ ᾧ οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, καὶ λαβὼν χρήματα ὅσα ἠβούλετο, πρὸς τὰ τῆς Βλαχίας μέρη σὺν ὀλίγοις τὴν ὁδοιπορίαν ἐποίει, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ὅσον ἐδύνατο. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἐν Καλλιουπόλει τρεῖς ἡμέ- B ρας ποιήσας, καὶ τὸ φρούριον λαβὼν, καὶ τοὺς κωλύσαντας μὴ ἐξελθεῖν ἐν τῷ λιμένι πάντας ἀφειδῶς κατασφάξας, εἰς Ἀδριανούπολιν σπεύδων ᾤχετο, ἔχων μετ' αὐτοῦ πλεῖστον στρατὸν ἐξ ἑῴας καὶ δύσεως, καὶ τὸν Ἀδοῦρνον Ἰωάννην ὁμοῦ σὺν πᾶσι τοῖς ἐπιστατοῦσι τὰς νῆας, καὶ στρατὸν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, ἄνδρας Ἰταλοὺς καταπεφραγμένους μέλανι χαλκῷ, καὶ δορυφοροῦντας, καὶ πελεκυφόρους πεζοὺς ἀρεϊκῷ θυμῷ ζέοντας. Ἐν δὲ τῇ Ἀδριανοῦ εἰσερχόμενος, ἅπαντες οἱ τῆς πόλεως ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν, εὐφημοῦντες αὐτῷ· ἐκεῖνος δὲ μετὰ περιχαρείας τοὺς ἅπαντας προσηγόρευε. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ εὐωχίαν μεγάλην καὶ πανδαισίαν ποιήσας, ἐκάλεσε πάντας C τοὺς Λατίνους σὺν τῷ Ἀδούρνῳ, καὶ εὐφρανθέντες εὐφήμησαν αὐτὸν ἅπαντες. Δωρήσας δὲ τῷ Ἀδούρνῳ δωρήματα πλεῖστα, ἐδωρήσατο καὶ τὸ Περιθεώριον (44) ἕνα τῶν πολιχνίων τῆς δύσεως τοῦ ἔχειν καὶ νέμεσθαι τοῦτο ἐφ' ὅλης ζωῆς αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ τὰ κομμέρκια τῶν Φωκαιῶν· καὶ τοὺς ἄλλους κυρίους τῶν νηῶν ἀλλάξας στολαῖς βαρυτίμοις, καὶ ἄλλοις πολυτελέσι δωρήμασιν, ἀπέλυσεν αὐτοὺς εὐχαριστήσας ἐν εἰρήνῃ· ἐλθόντες δὲ ἐν Καλλιουπόλει, καὶ πτερώσαντες τὰς νῆας ἔτεμον τὴν πρὸς Φώκαιαν θάλασσαν. Ὁ δὲ Μωρὰτ σὺν τάχει πολλῷ ἐξαποστείλας ὠκυπτέρους νεανίας καὶ στρατηγοὺς ἀνδρείους, συνέλαβον τὸν Μουσταφᾶν ἐγγύς που τῆς τοῦ Ἴστρου ὄχθης. Ἠβούλετο γὰρ εἰσελθεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλὰ τὰ προγεγονότα εἰς νοῦν D λαμβάνων ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐκωλύετο. Παρέστησαν γοῦν αὐτὸν τῷ Μουρὰτ· ὁ δὲ ἔδωκεν ἀπόφασιν τοῦ δι' ἀγχόνης θανατῶσαι αὐτὸν ἐν τῷ δημοσίῳ τόπῳ (45), ὡς ἕνα τῶν κακούργων· ἵνα ἡ τῶν

Ismaelis Bullialdi notæ.

(44) *Περιθεώριον.* Castrum est; sub Trajanopolitano metropolita episcopatus. De illo loco ita loquitur Cantacuz. *Hist.* lib. II, c. 38, dum recenset oppida ab Andronico Juniore instaurata: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ Θρᾴκην παράλιον ἑτέραν πόλιν, κατεσκαμμένην καὶ αὐτὴν ἧς φασιν Ἀναστάσιον βασιλέα Ῥωμαίων οἰκιστὴν, καὶ ἐξ ἐκείνου προσαγορευομένην, ἀνέστησεν αὖθις, οὐ πᾶσαν, ἀλλ' ὅσον μάλιστα ἐνῆν ἀπολαβὼν, Περιθεώριον προσηγόρευσεν. *Verum etiam in Thracia maritimam aliam urbem ædificavit antea dirutam; cujus conditæ auctorem Anastasium imperatorem dicunt, et de ejus nomine Anastasiopolim vocatam fuisse. Illum* [Andronicus] *refecit; non totam equidem, sed quantum spatii concludere potuit, Peritheoriumque appellavit.* Urbs illa Æno urbi vicina est in Thracis sita, non longe ab insula Thaso.

(45) *Ἐν τῷ δημοσίῳ τόπῳ.* De castelli pinna suspensus a Leunclavio dicitur lib. XIII, in loco autem publico factum, ut supposititium Mustapham homines crederent. Principes enim Musulmani clam et extra hominum conspectum fratres et consanguineos necare consueverunt.

Porro quod ad annorum notam spectat, obser-

ἀνθρώπων ὑπόληψις, εἰ καὶ οὐχὶ πάντες, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν τοῦ δήμου, καταλάβοι, ὡς οὐχ ὑπῆρχε υἱὸς τοῦ Παγιαζὴτ Ὀθμὰν, ἀλλ' ἦν πλαστὸς καὶ κατεσκευασμένος παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἡ δὲ ἀλήθεια οὕτως ἔχει ὡς τοῦ Παγιαζὴτ ὑπῆρχεν υἱός.

A tium, et ab imperatore Manuele Palæologo personatum in scenam productum esse. Veruntamen eum fuisse Bajazitis genuinum filium verissimum erat.

CAPUT XXVIII.

Morates Constantinopolim oppugnare aggreditur, Joanne imperatore, ob Manuelis senectutem et morbos, res imperii administrante. Corax Theologus proditionis reus damnatur; cujus mortem ulcisci cupiens Morates, Michaelem Pyllim, ob delatum Coracem, morte afficere properat; Pylles, Christum et fidem impie abnegando, vitam servat. Manuel Mustapham, octuennem puerum, Moratis fratrem, contra hunc suscitat, et statim moritur. Mustaphas Nicææ captus a fratre strangulatur. Morates Thessaliam et Peloponnesum invadit. Cineiti per bassas suos bellum infert, et debellat: tandemque illum, totumque ejus genus, internecione delet.

Καθίσαντος οὖν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἡγεμονίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἤδη χειμῶνος ἄρξαντος, ἐν ἔαρι διαλαλιὰς πανταχοῦ, καὶ κηρύγματα πέμψας, στρατὸν B ἀθροίσας πολὺν, καὶ κατὰ τῆς πόλεως Κωνσταντίνου τὴν ἑτοιμασίαν ἐποίει. Καὶ ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ πρὸ πολλοῦ τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ ἀναθεὶς αὐτὸς γέρων ὢν, ἐκάθητο, σχολάζων ἐν μελέτῃ θείων λόγων. Μαθὼν οὖν ὅτι ὁ Μωρὰτ στρατεύειν μέλλει κατ' αὐτοῦ τῷ μηνὶ ἐκείνῳ, ἦν γὰρ Ἀπρίλιος, στέλλει ἀποκρισιάριον πρὸς αὐτὸν, ὀνόματι Θεολόγον Κώρακα, ἄνθρωπον ἐκ Φιλαδελφείας ὁρμώμενον, καὶ μετὰ τὴν τῶν Τατάρων εἰς τὴν Ἀσίαν ἔφοδον μετοικήσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἦν γὰρ πανοῦργος ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων τῷ τότε καιρῷ, καὶ εἰς τὰς τῶν Τούρκων πράξεις καὶ διαβολὰς πονηρότατος, συχνάζων μετά τινας τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ παλατίῳ, ἐγένετο καὶ τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ γνώριμος. Καὶ διὰ τὸ ἀσκεῖν τὴν Τούρκων γλῶτταν, καὶ C ἐπίστασθαι αὐτὴν, ὡς ἐχρῆν, ἐστέλλετο σὺν τοῖς πρέσβεσι τοῦ βασιλέως ἀεὶ, ὑπηρετῶν καὶ μεθερμηνεύων τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν πρέσβεων πρὸς τοὺς μεσάζοντας τοῦ ποτὲ Μαχουμὲτ ἡγεμόνος. Τοῦ καιροῦ τοίνυν ἀναλισκομένου συχνάκις εἰς τὸ τοιοῦτον ὑπούργημα, γίνεται γνώριμος καὶ τῷ ἡγεμόνι Μαχουμὲτ, καὶ τῷ μεγάλῳ μεσάζοντι Παγιαζὴτ· καὶ τοσοῦτον ἐφιλιώθη, ὅτι εἴ τι ἦν τὸ βουλόμενον παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Μαχουμὲτ, καὶ παρὰ τοῦ Μαχουμὲτ πρὸς τὸν βασιλέα, ἐν ἀκαρεῖ καιροῦ ῥοπῇ ὁ Θεολόγος ἐξύφαινε· καὶ ἐφαίνετο καὶ εἰς τοὺς δύο μέγας διορθωτὴς πραγμάτων πολλῶν. Ὁ τὰ πάντα γοῦν τὰ καλὰ βασκαίνων φθόνος ἐστοχάζετο καὶ πρὸς τὸν Θεολόγον ὀξέως. Τοῦ Μαχουμὲτ D οὖν παρελθόντος, καὶ Παγιαζὴτ τοῦ μεσάζοντος, καὶ μεταπεσόντα τὰ πράγματα ἐν τῷ προῤῥηθέντι

Morates, postquam hiems jam cœpisset, in imperii paterni solio collocatus fuerat; proximo deinde adventante vere, edicto publico præconumque voce jussis militatum venire militibus, ingentem exercitum cogit, et ad oppugnandam Constantinopolim se accingit. Jam diu tunc erat cum imperator Manuel filio Joanni imperio cesserat, ipseque senex divinarum Scripturarum studio quietus attendebat. Comperto itaque Moratis consilio, bellum ipsi inferre mense Aprili tunc labente destinantis, apocrisiarium ad eum mittit nomine Coracem Theologum, qui Philadelphia venerat, et Constantinopolim, Tataris Asiam invadentibus, habitationis sedem transtulerat. Erat equidem iste supra cunctos sui temporis homines astutus et fraudulentus: Turcorum more calumniis quemlibet appetere promptus, et assuetus. In palatio cum quibusdam principibus viris familiaritate contracta, ipsi quoque Manueli imperatori innotuerat. Quod etiam linguam Turcicam egregie calleret, et loqueretur, ab imperatore cum legatis missus est: interpretisque munere apud veziros tunc regnantis Mahometis functus, Turcice reddendo, quæ a legatis dicebantur. Cum itaque diu sæpiusque hoc munere defunctus esset, principi Mahometi, et magno veziro Bajaziti etiam innotuit: eique tanta cum ipsis intercessit familiaritas ac amicitia, ut si quid imperator Manuel apud
102 Mahometem agendum haberet, vel apud imperatorem Mahometes, id statim Theologus pertexeret. Et æstimabatur inter hos duos multorum negotiorum componendorum magnus auctor. Invidia tandem, quæ omnibus perniciem affert, infesta tela in Theologum impegit. Cum equidem Mahometes obiisset, Bajazitesque vezirus periisset, opera et

Ismaelis Bullialdi notæ.

vandum est Leunclavium, *Hist. Musulm.* lib. XIII, bellum a Mustapha Morati illatum, et universas ad illius interitum res gestas, ad annum Hegiræ 825 [Christi 1422] referre; cœpit enim ille 825 Hegiræ anno, Christi 1421, Decembris 26, fer. 6, cyclo solis 2, littera E. Adque eumdem annum lib. I, cap. 40, ista Phranzes retulit. Idem vero Leunclavius in Annalibus Turcicis ad annum 827 Hegiræ, Christi 1424 (perperam 1425 apud Leunclavium legitur) Moratem salutatum esse imperatorem, capto strangulatoque Mustapha Dusme, narrat. Ista igitur conciliare tali discrimine adhibito oportet; ita ut dicamus, post mortem Mehemetis adversus ejus filium Moratem statim Mustapham rebellasse, ac pro imperatore se gessisse: id bellum triennio gestum esse: ac tandem capto strangulatoque Mustapha anno Hegiræ 827 [Christi 1424] finitum esse. Hunc equidem Mustapham triennio regnasse testis est Laonicus lib. V: Ἐτελεύτησε δὲ Μουσταφᾶς βασιλεύσας ἐν Εὐρώπῃ ἔτη τρία. *Vitam finivit Mustaphas, postquam tres annos in Europa regnaverat.* Plura equidem gesta sunt, negotia plura agitata, legati de jungendis fœderibus ultro citroque missi, quam ut anni unius spatio perfici potuerint. Recte itaque Calvisius in Chronologia Mustaphæ mortem anno 827 Arabum (Christi vero 1424) assignat: quem etiam, Annalesque Turcicos sequimur.

auxilio Romæorum rerum summa ad Mustapham prædictum devolvitur. Et prius ab iis mutuo culta suavis amicitia, translato rursus ad Moratem imperio, in odium ac simultates versa est. Quas cum imperator mitigare ac placare decrevisset, ad Moratem apocrisiarios mittit Palæologum Lachanem, et Marcum Jagarin viros nobilitate ac prudentia insignes, qui rationibus ac verbis verisimilibus Morati suaderent, eorum quæ ipsi contigerant, auctorem Manuelem imperatorem non esse, sed Bajazitem, qui res imperii tum administrabat: nolueratque infantes imperatori tradere, ut patris ipsorum testamento jussus erat, hortationibusque monitus Bajazites: quin etiam contumeliose legatos, qui illos repetebant, dimiserat. At Morates hos apocrisiarios nec videre nec audire voluit, et paucos dies seorsim custoditos tenuit: donec quæ huic expeditioni militari ad urbem Constantinopolim oppugnandam necessaria ipsi erant, comparasset. Illos postea hoc dato responso dimisit: *Abite et nuntiate imperatori vestro brevi me venturum esse.* Paucos post dies, in unum coactis totis viribus, ingentem exercitum ducentorum milium pluriumve militum contra Constantinopolim ducit. Cives hac de causa in suspicionem de re aliqua atroci contra Theologum adducti dicebant, ipsum fraudem et dolos urbi struxisse, ægre ferentem se cum legatis profectum non esse. Erga Turcos duces etenim ut plurimum benigne affectus erat, ipsorumque imperatorem diligebat Theologus. Cognita tumultuantis multitudinis in Theologum invidia, Manuel ad Moratem de pace acturum eum mittit; urbem quippe corona ac vallo jam cinxerat Morates, et tentoria intra templum Fontis prope muros erexerat. Urbe egressus Theologus Moratem ejusque proceres adit; cum quibus multis de pace sermonibus collatis, tyrannum ad eam componendam adducere ulla ratione haud potuit. Plurium autem opinione ferebatur, cum Turco hac conditione pacisci voluisse. Si, inquit, fidem tuam jurejurando obligaveris urbis præfectum me fore, illam tibi tradam; quæ verba ex fidissimis amicis ejus, qui aderat, unus auribus excepit. Talia pactus in urbem redit, ut qua die condicta ac
103 præstituta urbem expugnaturi Turci erant, ad Fontis portam suis stipatus staret, illosque introduceret. Theologus continuo imperatorem convenit, rationem eorum quæ legatus agitasset, redditurus. Ille vero alius, quæ verba superius recitata audierat, ad turbam retulit, patefacitque proditionem, quam Theologus meditabatur, indiciisque quibusdam fidem verbis suis conciliat. Ubi deinde ab imperatore Manuele, qui senex et infirma

A Μουσταφᾷ διὰ συνδρομῆς τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὸ τῆς φιλίας γλυκὺ εἰς ἔχθραν πικρίας κατηντηκὸ, τῶν πραγμάτων πάλιν μεταπεσόντων εἰς τὸν Μουράτ· καὶ θέλων ὁ βασιλεὺς τὸ πικρὸν μεταβάλλειν πάλιν εἰς γλυκὺ, στέλλει πρὸς τὸν Μωρὰτ ἀποκρισιαρίους Παλαιολόγον τὸν Λαχανᾶν, καὶ Μάρκον Ἰάγαριν ἄνδρας εὐγενεῖς καὶ συνετοὺς, τοῦ παραστῆσαι διὰ λόγων πιθανῶν, ὅτι τὰ συμβάντα τῷ Μωρὰτ οὐκ ἦν αἰτία ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὁ Παγιαζῆτ, ὁ τῶν πραγμάτων τῆς ἡγεμονίας ἐπίτροπος· καὶ οὐκ ἠβουλήθη δοῦναι τὰ νεογνὰ ἐν χερσὶ τοῦ βασιλέως, καθὼς ἐνδιαθήκως προέτρεψεν ὁ πατὴρ αὐτῶν τῷ Παγιαζῆτ· ἀλλ' ἀτίμως τοὺς αἰτοῦντας αὐτὰ πρέσβεις ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ Μωρὰτ τοὺς ῥηθέντας ἀποκρισιαρίους μήτε ἰδεῖν μήτε ἀκοῦσαι θελήσας,
B περιορίσας αὐτοὺς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις (46), ἕως οὗ ἀπαρτίσαι δυνηθείη τὰ πρὸς χρείαν αὐτῷ πολεμικὰ κατὰ τῆς πόλεως, τότε ἀπέλυσεν εἰπών· *Ὑπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἤδη ἔρχομαι ταχύ.* Ἐν ὀλίγαις δ' ἡμέραις ἀθροίσας ἅπαντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὑπεράριθμον ὄντα εἰπεῖν ἐπέκει τῶν διακοσίων χιλιάδων, κατὰ τῆς πόλεως ἔξεισιν. Οἱ δὲ πολῖται κατὰ τοῦ Θεολόγου ὑπενόουν κακὴν ὑπόνοιαν, λέγοντες ἐν νῷ, ὅτι διὰ μὴ ἀφίκεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ πρεσβείᾳ ἔρραψε δόλον κατὰ τῆς πόλεως· ἦν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φιλικῶς διακείμενος σὺν τοῖς ἀρχηγοῖς Τούρκοις, καὶ σὺν αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι ὁ Θεολόγος. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ, ὁρῶν τὸν θόρυβον ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου κατὰ τοῦ Θεολόγου, στέλλει τοῦ-
C τον πρὸς τὸν Μουρὰτ ὡς δῆθεν πρεσβεύσων τὰ τῆς εἰρήνης· ἦν γὰρ ὁ Μωρὰτ περικυκλώσας καὶ χαρακώσας τὴν πόλιν, πήξας αὐτοῦ τὰς σκηνὰς ἐν τῷ ναῷ τῆς Πηγῆς ἔνδον, πλησίον τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος καὶ ἐντυχὼν τῷ Μωρὰτ, καὶ τοῖς μεγιστάνοις αὐτοῦ, καὶ πολλὰ καμὼν, καὶ λαλήσας περὶ εἰρήνης, οὐκ ἐδυνήθη καταπειθῆ ποιῆσαι τὸν τύραννον, ὥς τινὲς λέγουσιν· ὡς δὲ οἱ πλεῖστοι ὑπώπτευσαν, ἐλάλησε πρὸς τὸν Τοῦρκον, ὅτι Εἰ ποιήσεις μοι συνθήκας ἐνόρκους τοῦ εἶναί με ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τῆς πόλεως, ἐγώ σοι ταύτην παραδώσω. Εἷς δὲ τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ ἐνωτισθεὶς τὰ λεγόμενα· καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ πόλει μετὰ τὸ ποιῆσαι τὰς συνθήκας, ὅτι τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει
D γενέσθαι ὁ πόλεμος, αὐτὸς ἐν τῇ τῆς Πηγῆς πύλῃ μετὰ τῶν αὐτοῦ εἰσάξει τοὺς Τούρκους ἐντός. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος, καὶ τυχὼν τῷ βασιλεῖ, καὶ διηγούμενος τὰ τῆς πρεσβείας, ἐκεῖνος ἀνήγγειλε τοῖς ἔξω τὰ περὶ τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ, πιστούμενος τὰ λεγόμενα διὰ τεκμηρίων τινῶν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος ἐκ τῆς μονῆς, ἦν γὰρ οἰκῶν τότε ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου ἀσθενὴς καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(46) *Ἐν ὀλίγαις δὲ ἡμέραις.* Hanc Constantinopoleos obsidionem Phranzes refert ad annum mundi 6930, ut et Joannes Cananus, brevi a doctissimo clarissimoque viro Leone Allatio edendus. Noster Ducas eodem anno, quo Mustaphas strangulatus est tradit, id est, anno Christi 1424, mundi 6932. Laonicus lib. v, post interfectum Mustapham, Constantinopolim a Morate, frustra tamen obsessam ait; idemque Phranzes lib. I, cap. 32. Quod Annales Turcici silentio transmittunt.

De Theologo illo Corace, et Pylle nihil apud Phranzem et Laonicum legimus.

A γέρων· ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ἠσχολεῖτο πρὸς τὰ ἀντίμαχα τῆς πόλεως, καὶ μέρος τῶν ἀρχόντων, καὶ τὸ βασμουλικὸν ἅπαν κατεβόησαν κατὰ αὐτοῦ ὕβρεις καὶ λοιδορίας ἐκχέοντες. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τὴν ταραχὴν ἠρώτα τί τὸ γενόμενον. Οἱ δὲ παρέστησαν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον διηγούμενον τὰ περὶ τῆς προδοσίας. Θέλων δὲ ὁ βασιλεὺς καταπραῦναι ὄχλον, ἐκέλευσε περιορισθῆναι τὸν Θεολόγον, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν προδότην αὐτοῦ, ἵνα τὴν αὔριον ἐτάσῃ τὴν ἀλήθειαν. Οἱ δὲ Κρῆτες ὄντες ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ φύλακες, καὶ ἀκούσαντες τὰ τῆς προδοσίας ἔδραμον λέγοντες τῷ βασιλεῖ (ἦσαν γὰρ οἱ Κρῆτες ἀεὶ πιστότατοι καὶ ζῆλον θεῖον ἔχοντες πρὸς τὰ τεμένη ἁγίων, καὶ εἰς τὰ σφῶν λείψανα, καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῆς πόλεως), εἶπον οὖν αὐτῷ· B *Ὦ βασιλεῦ, ἄδικόν ἐστι ἡμᾶς προτιμᾷν τὴν πόλιν ὑπὲρ τὴν ἐνεγκαμένην, καὶ ποθεῖν τοῦ ἐκχεῖσθαι τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς βασιλευούσης· οἱ δ' αὐτόχθονες, καὶ οἱ τὸ εὐδοξεῖν ἐκ ταύτης ἔχοντες, εἶναι προδόται τῶν θείων μυστηρίων, καὶ τῆς βασιλείας σου. Κέλευσον οὖν ἵνα παραδώσωσιν εἰς χεῖρας ἡμῶν τὸν Θεολόγον, καὶ ἡμεῖς ἐξετάσομεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τούτου.* Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ μὲν δειλιῶ μή πως κατὰ φθόνον κινδυνεύει ὁ ἄνθρωπος· *Εἰ γὰρ ἐγίνωσκον ὅτι ἐν ἀληθείᾳ στρεβλός ἦν, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ κατεδίκαζον αἰσχίστῳ θανάτῳ. Ἄρατε οὖν ὑμεῖς καὶ ἐξετάσατε, καὶ εἰ μὲν ἀθῷος, ἄφετε· εἰ δὲ ἐπὶ τῷ κρίματι, τισάσθω τὴν τιμωρίαν.* C Λαβόντες οὖν τὸν Θεολόγον καὶ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς, καὶ διὰ τιμωριῶν, καὶ διὰ σημείων τινῶν, ὧν ἐρευνήσαντες εὗρον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ διάφορα σκεύη χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ χρυσοΰφαντα πέπλα, καὶ ἐγγράφους ἀποδείξεις ἃς ἐποίει κατὰ τοῦ βασιλέως· τὰ δὲ σκεύη ἐδίδοσαν παρὰ τοῦ βασιλέως ὡς ἀποκομισόμενα τῷ Τούρκῳ, ὁ δ' αὐτὸς ἐνοσφίζετο ταῦτα· τότε οἱ Κρῆτες σύραντες αὐτὸν διὰ τῆς λεωφόρου ἕως τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς, ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσιν ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως· οὕτω γὰρ ἐξέγλυψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὡς μηδὲ τύπον φαίνεσθαι βλεφάρων ἢ δέρματος. Βαλόντες τοίνυν ἐν τῇ φυλακῇ ἐν τρισὶ ἡμέραις ἀπέθανε· τὴν δὲ οἰκίαν αὐτοῦ δημεύσαντες ἐνέπρησαν πολὺν θησαυρὸν γέμουσαν. D

Ὁ Μουρὰτ οὖν ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ Θεολόγου, καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ φόνου, ἐθυμώθη τε καὶ ἐλυπήθη, καί τινες παρέδωκαν εἰς αὐτὸν, ὡς ὅτι αἴτιος τοῦ φόνου τοῦ Κώρακος οὐκ ἦν ἄλλος εἰ μὴ Μιχαὴλ ὁ Πύλλης. Οὗτος γὰρ ὁ Πύλλης ἦν ἐξ Ἐφέσου Ῥωμαῖος γένει [τὸ γένος], τὸ σέβας Χριστιανὸς, τὴν τύχην ἐξ εὐγενῶν τῆς αὐτῆς πόλεως· τὴν τέχνην καὶ τὸ ἐπιτήδευμα γραφεὺς ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ἡγεμόνος ἐν γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἀραβικοῖς· τὴν πρᾶξιν καὶ τὸν τρόπον δύσχρηστος, λάγνος, ἄσωτος, καὶ παμβέβηλος. Οὗτος συνὼν τότε τῷ τυράννῳ, παρέδωκαν αὐτὸν λέγοντες, ὅτι οὗτος

valetudine afflictus in venerandæ (Virginis) monasterio habitabat, discessit Theologus, Joannes imperator, qui ad propulsandum hostium impetum intentus erat, primores urbis aliquot, levisque armaturæ milites simul vociferando contumelias et probra in eum jaciebant. Hoc tumultu cognito, Manuel quid contigerit, interrogat: tum qui aderant eum qui proditionem aperuerat, coram ipso adducunt. Tumultum sedare istum volebat Manuel, jussitque Theologum ejusque accusatorem in custodia haberi, ut postridie quid rei sit, clare cognoscere possit. Cretenses porro qui ad imperatoris portam excubabant, audito de proditione rumore, eum allocuturi concursu facto adeunt (fidelissimam usquequaque operam navaverant Cretenses, erga templa sanctorum eorumque reliquias amore divino flagrabant, urbisque majestatem imperatoriam salvam esse vehementer cupiebant); illi itaque dixerunt: *Imperator, haud æquum est hanc urbem patriæ nos præferre, et sanguinis nostri pro hujus urbis imperatoriæ tutela nos esse prodigos: indigenas vero, quique gratia et auctoritate in ea valent, divina mysteria imperiumque tuum prodere velle. Jube igitur Theologum nobis tradi, examini accurato rem totam subjiciemus.* Respondit imperator Manuel vereri se, ut invidia oppressus iste in vitæ periculum adducatur, hisque talia verba adjecit: *Si revera cognovissem sceleris cujusvis reum, subito turpissima morte eum multassem. De illo itaque vincto cognoscite, et quæstionem habete. Siquidem insons fuerit, absolvite. Si reus peragitur, pœnas luat.* De Theologo igitur, qui in vinculis erat, diligenter anquiritur tormentis adhibitis: et indicia quædam exacte inquirentibus patuerunt, inventis in ejus domo vasis aureis, argenteisque quamplurimis, vestibus etiam auro intextis, scriptis insuper in imperatorem haud dubie compositis. Illa equidem vasa ab imperatore ipsi tradita erant, ut Turcis postea donaret, quæ furto admisso apud se occultabat. Tunc Cretentes ad portam palatii imperatoris via tracto, oculos immani et ab humanitate prorsus aliena sævitia, effodiunt. Quos sic exsculpserunt, ut ne vestigia quidem palpebrarum vel **104** cutis apparerent. Conjectus deinde in carcerem post triduum moritur: ejusque domus, multis thesauris qui in ea erant direptis, incendio deletur.

Intellecta Theologi cæde, ejusque causa, Morates ira ac dolore accensus est; cui suggerunt quidam alium non esse hujus cædis auctorem præter Michaelem Pyllim. Hic Pylles Ephesius erat genere Romæus, ritu Christianus, ex illius urbis familia nobili oriundus. Romaicæ et Arabicæ linguæ peritus scriptum in præfecti palatio faciebat. Moribus porro corruptis ac improbis, luxuria ac intemperantia diffluebat, omninoque profanus erat. Eum in tyranni aula tunc versantem adducunt, arguuntque imperatori Manueli, ut Corax Theologus urbem proditurus erat, epistola patefecisse; ejusque

indicio reum peractum Coracem morte damnatum esse. Eum deinde vinciunt, sævis tormentis vexant, invidiam quippe et odium apud omnes sibi conflaverat; ad accensum denique rogum miserum attractum interrogant, num velit fidem Christianam abjurare, ut salvus evadat, alias igne comburendum esse minantur. Tum qui ante abjurationem moribus ac factis Turcus erat, fidem Christianam abjurando prodidit : circumcisus deinde cum pompa deductus est. Post multos vero annos in illa exsecranda professione, persoluto naturæ debito, animam abjecit. Decumbens autem imperator Manuel, cui singulis, ut ita dicam, diebus ob oculos mors obversabatur, adversus Moratem, quod dicturus sum, excogitavit. Duorum Mehemetis filiorum, fratrumque suorum alterum laqueo jam Morates interemerat, recepta inter ipsos immani ac nefanda consuetudine. Alterum nomine quoque Mustapham, quidam ex magnatibus dictus Eliez, qui pincernæ munus obibat, Turcice Siaraptar appellatus, post patris obitum suffuratus occultavit, et in Anatoliæ partes Cappadociam versus transportavit. Ad hunc Siaraptarim Eliez clam litteras scribit imperator, quibus illum invitat et hortatur, ut Prusam puerum illum adducat. Mittit simul magnam pecuniæ vim, ut militem mercede conduceret, exercitum novum instauraret, puerumque in Bithyniæ provinciam introduceret. Vacabat interim Morates fabricandis machinis ad deturbandas mœnium pinnas, ac velitationibus obsessos fatigabat Constantinopoleos potiundi cupidus, cum paucis diebus cursorum unus accessit, nuntium Morati afferens fratrem ejus Mustapham Prusam, a civibus ut principem suum benigne ac cum plausu susceptum, intrasse. Prusa deinde cum Siaraptari Eliez abeuntem Nicæam profectum **105** esse. His auditis Morates talia secum agitat : *Romæorum imperator alium paratum habet Mustapham, per quem mihi negotia facessat.* Hac rerum novitate permotus Morates hostilibus factis abstinuit ; exercitum immensum, facta abeundi copia, dimisit. Turribus et machinis ad urbem expugnandam et debellandam omissis, Adrianopolim revertitur.

Dum hæc aguntur, imperator Manuel, paraplecticus factus, ultimosque spiritus ducens jacebat, et intra triduum naturæ tributum persolvit. Sapientissimus fuit, virtutibus clarus, temperantia ac modestia insignis, imperium filio suo Joanni Romæorum imperatori ultimo reliquit, qui sane dignis imperio virtutibus cæteros omnes anteibat. Tres menses cum exercitu suo Morates ur-

A ὁ Πύλλης ἔγραψε τότε τῷ βασιλεῖ πῶς ὁ Θεολόγος μέλλει προδοῦναι τὴν πόλιν, καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ μηνύματος ἀπέθανεν ὁ Κώραξ. Δεσμώσαντες οὖν τοῦτον καὶ βασανίσαντες ἀνηλεῶς, ἦν γὰρ μισητὸς παρὰ πάντων, ὕστερον πυρκαϊὰν ἀνάψαντες παρέστησαν ἐν αὐτῇ τὸν ἄθλιον. Καὶ ἐρωτήσαντες εἰ βούλεται ἐξομόσαι τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν, σωθήσεται· εἰ δὲ μὴ, τὸ πῦρ δαπανήσει. Τότε ὁ πρὸ τῆς ἀρνήσεως Τοῦρκος κατὰ τὰς πράξεις ἠρνήσατο, καὶ περιέτεμον αὐτὸν πομπεύσαντες. Μετὰ χρόνους δὲ ἱκανοὺς τὴν ψυχὴν ἀπέῤῥιψεν, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ τῇ ἀπαισίῳ δοὺς τὸ τέλος. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ (47) κατάκοιτος ὢν, καὶ καθ' ἑκάστην ἔχων εἰπεῖν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον, σοφίζεται κατὰ τοῦ Μωρὰτ ὃ λέξων ἔρχομαι. Τὰ B δύο τέκνα τοῦ Μεχεμὲτ, ἀδέλφια δὲ τοῦ Μωρὰτ, τὸ μὲν ἓν φθάσας ἔπνιξε, κατὰ τὴν κρατοῦσαν εἰς αὐτοὺς μιαιφόνον συνήθειαν· τὸ δὲ ἄλλο, ὃ καὶ Μουσταφᾶς ἐκαλεῖτο, θανόντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν, εἷς μεγιστάνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὀνόματι Ἐλιὲζ, τὸ ὀφφίκιον αὐτοῦ πιγκέρνης, ὁ λεγόμενος κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλῶσσαν Σιαραπτὰρ, κλέψας αὐτὸ, καὶ περάσας εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς μέρη τὰ πρὸς Παφλαγονίας, πέμπει κρυφίως γραφὰς πρὸς τὸν Σιαραπτὰρ Ἐλιὲζ ὁ βασιλεὺς, τοῦ ἄγειν τὸ παιδίον ἐν τῇ Προύσῃ, στείλας πρὸς αὐτὸν καὶ χρυσίου μέρος πολὺ τοῦ ῥογεῦσαι, καὶ στῆσαι νεόλεκτον στρατὸν, καὶ εἰσάξαι τὸ παιδίον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βιθυνίας. Ὁ Μουρὰτ οὖν ἠσχολεῖτο ἐν ἑλεπόλεσιν C καὶ ἀκροβολισμοῖς τοῦ λαβεῖν τὴν Κωνσταντίνου. Ἐν ὀλίγαις οὖν ἡμέραις ἔρχεται εἷς τῶν ταχυδρόμων ἀπαγγέλλων τῷ Μουρὰτ, ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ὁ Μουσταφᾶς εἰσῆλθεν ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ ὑπεδέξαντο οἱ τῆς πόλεως, καὶ εὐφήμησαν αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα. Καὶ ἀπάρας ἐκ τῆς Προύσης σὺν τῷ Σιαραπτὰρ Ἐλιὲζ ὑπάγει εἰς Νίκαιαν. Ταῦτα μαθὼν ὁ Μωρὰτ, καὶ ἐν νῷ βάλλων, ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ἔχει καὶ ἕτερον Μουσταφᾶν, τοῦ ἐνέγκαι με πειρασμοὺς, ἀφίησι τὴν ἔχθραν, καὶ λύει τὰς παρατάξεις, καὶ τὰς μελετωμένας ἐπάλξεις, καὶ ἑλεπόλεις, καὶ δίδωσι λύσιν τῷ μυριαρίθμῳ στρατῷ, καὶ αὐτὸς ἀφεὶς τὸ πολεμεῖν ἐπανέζευξεν ἐν τῇ Ἀδριανοῦ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἔκειτο (48) τὰ λοίσθια D πνέων, γενόμενος παράπληκτος, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπέδωκε τὸ χρεών. Ὄντως σοφώτατος, καὶ ἐνάρετος, ἔν τε σωφροσύνῃ καὶ κοσμιότητι, καταλείψας τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ τῷ ὑστάτῳ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πρώτῳ ἐν πᾶσι, τὰ τῆς βασιλείας ἔχων ἰδιώματα. Ἐποίησε γοῦν ὁ Μωρὰτ σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ ἐπάνω τῆς

Ismaelis Bullialdi notæ.

(47) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ.* Hunc Mustapham Moratis fratrem, Mustaphopulum Phranzes lib. I, cap. 40, appellat, Byzantiumque venisse tradit. Laonicus vero illum apud Caramanum degisse, quæque ad victum necessaria sunt, ab eo accepisse scribit. Constantinopolim deinde venisse : Græcorum tandem factione in Asiam transvectum, ab Aliaze Saraphtare, cui Mehemetes eum crediderat, Morati proditum, hujusque jussu strangulatum. Leunclavius lib. XIV ex Verantii et Hanivaldi monumentis illam historiam fusius explanavit.

(48) *Μανουὴλ ἔκειτο.* Mortem Manuelis Phranzes accidisse tradit anno 6933, Julii 21 (id est Christi 1425).

πόλεως μῆνας τρεῖς· μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι, καὶ εἰσελθεῖν ἐν τῇ Ἀδριανοῦ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔρχεται ἐν Καλλιουπόλει. Καὶ περάσας σὺν ἱκανῷ πεζικῷ καὶ ὀλίγοις ἱππεῦσι, τινὸς μὴ γινώσκοντος ποῦ πορεύεται, δι' ἑνὸς ἡμερονυχθίου πρωῒ ἔτι σκοτίας οὔσης φθάνει Νίκαιαν, καὶ προσημαίνει τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τοῖς πιστοῖς. Καὶ αὐτοὶ θροῦν ποιήσαντες ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ἀνοίγονται αἱ θύραι, καὶ ἀνατέλλων εἰσάγεται ὁ Μουρὰτ ἐντὸς, καὶ εὑρὼν τὸν μείρακα ἔπνιξε, καὶ τοὺς αὐτοῦ ὑπερασπιστὰς κατέσφαξεν. Ἦν δὲ ὁ Μουσταφᾶς ὡς ἐτῶν ἕξ. Τότε ὡς εἶδε τὸ παιδίον τεθνηκότα, ἐκέλευσεν ἄγειν αὐτὸ ἐν τῇ Προύσῃ, καὶ παραδοῦναι τῷ τάφῳ πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ἐν τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἀπέθανον τρεῖς ἀρχηγοὶ Μουσταφάδες, εἷς ὁ καὶ πλαστὸς παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενος, ἄλλος ὁ τοῦ Μουρὰτ ἀδελφὸς, καὶ ἕτερος ὁ τοῦ Ἀτὴν, ὃν ἀπέκτεινε Τζινεῆτ, καὶ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ὁ Μανουήλ. Ὁ δὲ Μουρὰτ ἐπανελθὼν ἐν Ἀδριανουπόλει, οὐκ ἐπαύετο νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐρευνῶν ἀφορμήν τινα, ὥστε ἀντᾶραι τῷ Τζινεῆτ. Μηνύει οὖν αὐτῷ λέγων· *Οἶδας τὰς συνθήκας, ἃς μοι συνέθου· καὶ εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναι φίλον ἐμὸν, πέμψον μοι τὸν σὸν υἱὸν διαταχέων, ὅτι μέλλω περᾶν τὸν Ἴστρον· εἰ δὲ οὖν, ἔσο μοι διακείμενος σὺν τοῖς ἐμοῖς ἀνηκόοις, κἀγὼ τὸ ὅπερ Θεῷ βουλητὸν εἰς σὲ πράξω.* Ὁ Τζινεῆτ γοῦν ἀπεκρίνατο, *Ὃ σοι βουλητὸν πρᾶττε· τὴν δὲ ἀπέκβασιν τῷ Θεῷ ἄφες.* Στέλλει οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει Ἀκιντζίδας (49) ἐν Βλαχίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ δεικνύων τὴν ἀνάῤῥησιν αὐτοῦ. Ἔρχονται οὖν ἀποκρισιάριοι πάντοθεν προσαγορεύοντες αὐτῷ τὰ τῆς ἡγεμονίας εἰσόδια· καὶ ἀπὸ τὸν δεσπότην Σερβίας, καὶ ἀπὸ βαϊβόδαν Βλαχίας· ἐποίησεν οὖν εἰρήνην σὺν ἐκείνοις. Μετὰ δὲ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου οὐκ ἦν τὸ σύνολον ἡμερωθῆναι, ἀλλ' ἔτρεφεν ἔχθραν ἄσπονδον. Ὡς οὖν οὐκ ἠδυνήθη τι πρᾶξαι κατὰ τῆς πόλεως, πρὸς τὰ μέρη τῆς Θετταλίας τὴν ὁρμὴν τοῦ νοὸς εἶχε, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς τοῖς κατὰ τὸν Στρυμόνα. Πέμψας οὖν ἱκανὰ στρατεύματα, ἔκλεισε Θεσσαλονίκην καὶ τὰ πέριξ ἐλεηλάτει. Τὸ Ζητούνιον καὶ τὰ πέριξ ἐκούρσευε. Ἦν δὲ τότε ἐν Ζητουνίῳ σταλεὶς εἰς ὑπατείαν Καντακουζηνὸς ὁ Στραυομήτης ἀνδρὸς [ἀνὴρ] γενναῖος, εἰ χρὴ καλεῖν αὐτὸν ἄνδρα, ποιήσας μεγάλην ζημίαν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, τοὺς κατοικοῦντας Τούρκους, καὶ περιέπων ἀσφαλῶς τὰ πέριξ τοῦ Ζητουνίου, καὶ τὸ πολίχνιον. Ἑτοιμάσας τὸν τῆς Ἑῴας στρατὸν (50), πέμπει στρατάρχην ὀνόματι Χαλίλιν τινὰ Ῥωμαῖον τῷ γένει, γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ προμνημονευθέντος Παγιαζῆτ, ὃν ἀπέκτεινε Τζινεῆτ ἔτι ὢν σὺν τῷ Μουσταφᾷ· καὶ δὴ λαβὼν τὰς δυνάμεις ἁπάσας πρὸς τὰ μέρη Φιλαδελφείας. Ὁ δὲ Τζινεῆτ τὸ πα-

A bem oppugnando transegit. Soluta deinde obsidione Adrianopolim regressus, tribus ibi transactis diebus, Callipolim proficiscitur. Superato freto cum magna peditum manu, paucis vero equitibus, nullo, quo tenderet, gnaro, diei unius ac noctis itinere mane, antequam lucesceret, Nicæam pervenit; advenisseque significat iis qui in fide manserant. Per quos, excitato in media urbe tumultu, portæ ipsi aperiuntur, orienteque sole Morates intra muros accipitur. Inventum Mustapham annorum fere sex puerum strangulat, et ejus satellites perimit: utque puerum mortuum conspexit, cadaver Prusam ferri, et in paterno monumento sepeliri jussit. Anno illo tres principes, quibus Mustaphas nomen erat, fato conces-
B serunt: unus qui Bajazitis filius subdititius a multis creditus est; alter Moratis frater; tertius Atinis nepos, quem Cineites occidit; eodemque anno imperator Manuel obiit. Morates postea Adrianopolim reversus noctu et interdiu meditabatur, qua specie ac prætextu Cineitem adoriri posset: quapropter ejusmodi mandatum ei significat: *Quas conditiones tibi tulerim, tuque acceperis recte meministi; itaque si in amicitia mecum perseverare velis, filium tuum illico ad me mitte, Istrum quippe trajicere cogito. Sin vero ita affectus erga me fueris, ut jussa mea detrectes: in te prout Deo visum fuerit me geram.* Ad ea respondit Cineites: *Pro libitu tuo age, successum*
C *vero Deo permitte.* Ille igitur in Walachiam et Serviam Akincidas mittit, qui nuntiarent ipsis se regem proclamatum esse. Undequaque igitur accedunt apocrisiarii, qui ipsi principatus initia congratulantur. Venerunt etiam a despota Serviæ et vaivoda Walachiæ, cum quibus pacem firmavit: cum imperatore Joanne in gratiam et amicitiam redire omnino aversabatur, animo odium capitale gestans. Cum itaque in urbe **106** Constantinopoli oppugnanda quidquam proficere non posset, Thessaliam animi impetu actus, Peloponnesi isthmum, et maritima loca ad ostia Strymonis sita invadit. Misso etiam ingenti agmine Thessalonicam circumdat, agrumque circumjectum prædationibus vastat. Zetunium vicinaque loca incur-
D sionibus populatur. Zetunio tunc præerat Cantacuzenus Stravometis vir, si dicendus vir est, generosus, qui illas regiones ipsumque Zetunium tutabatur, maximaque damna Turcis illic habitantibus intulerat. Cum autem Morates Orientis copias in unum adunasset, ducem iis Halilin quemdam præfecit genere Romæum, qui Bajazitis a Cineite Mustaphæ partes sequente occisi sororem conjugem habuerat. Is ducto secum toto exercitu Philadelphiæ vicinas regiones adit. Verum

Ismaelis Bullialdi notæ.

(49) *Ἀκιντζίδας*. Id est, cursores, *Ackin* excursio. Dicuntur etiam Akenzii.

(50) *Ἑτοιμάσας τὸν τῆς Ἑῴας στρατόν*. Quæ ex Hanivaldinis monumentis refert Leunclavius, Ducæ narrationi magis congruunt, quam quæ ex Verantiano lib. excerpta sunt. Laonicus hujus adversus Cineitem expeditionis nullum verbum facit.

Cineites, his nequidquam territus, exercitu etiam magno conscripto, usque ad Thyatiræ agrum in occursum Halilis progreditur. Uterque castra metatus est, ita ut se invicem conspicerent, nec plus stadiis quinque inter se distarent. Ubi illuxit, ab utraque parte classicum canitur, acie deinde instructa, agminibusque ordine dispositis, junior filiorum Cineitis, qui Curtis, id est Lupus, cognominabatur, scutiferis aliisque turmis, quas ducebat, stipatus in hostes invehitur, per mediamque eorum aciem perfractam viam sibi, velut aper, patefecit. At legiones et agmina Halilis cedendo ordines a primis ad ultimos aperiunt, ita ut haud magno damno illato penetraverit. Tum Halil imperito isto ac rei militaris ignaro deprehenso, copias suas in locum arctum confestim traduxit, jussitque alba capitis tegumenta abscondere singulos, Curtim eadem via regressurum opinatus. Cineites interim primam Halilis aciem adoriri paratus stabat, dum simul remeans Curtis ultimam aggrederetur. Metuebat enim, ne, si ipse recta Curtim sequeretur in hostes etiam illatus, cætera agmina dilaberentur, et Halili se adjungerent : propterea statione sua se non movebat Curtim exspectando. Hic autem insolenter superbiens cum equitatu cæterisque militibus lento gressu revertebatur. Jamque stadiorum decem itinere cursim confecto, obviis quibuscunque cæsis, recta, qua perrexerat via, rediit. Conspectaque in edito loco magna militum manu, audito tubarum cantu, signisque similibus his quæ in patris sui exercitu erant, visis, patrem suum a tergo hostibus institisse, et in fugam Halilim vertisse retur. At cum propius accessisset hostesque eos esse cognovisset, flexo equo terga dat, et ut lepus fugiens retrocessit. **107** Fugientem insecuti sunt velites canibus volantibus celeritate pares, brevique cursu Lupum comprehensum Halili adducunt. Illius moræ impatiens erat Cineites, quod otiosus interim staret. Qui, ubi intellexit filium suum in hostium manus devenisse, cum reliquis copiis montes, qui Smyrnam spectant, repetit : perque vias arduas et difficiles eo usque incedit, donec in arcem quamdam nomine Hypselen pervenisset. Huic ante omnia necessaria providerat, curribus et navigiis munierat, convectis etiam omnimodis cibariis. Situm porro est hoc castrum ad quemdam Ioniæ sinum, Samoque oppositum in ipso maris littore. Halil interea filium ipsius Curtim catenis ferreis vinctum Adrianopolim ad Amiram mittit, veluti primitias mox falce rescindendi Cineitis. Curtim, avunculumque ejus Hamzam supra memoratum vinctos Callipolim Amiras Morates misit : ibique manicis ferreis impositis in carcerem detrusit. Halil deinde Her-

A ράπαν μὴ δειλιῶν, ἔχων στρατὸν ἱκανὸν, καὶ αὐτὸς ἐξέρχεται καὶ προσυπαντᾷ τῷ Χαλὶλ ἐν τῷ κάμπῳ τῶν Θυατείρων. Καὶ τεντώσαντες ἀπ' ἀλλήλων ἀντικρὺ ἀπέχοντες ὡς στάδια πέντε, πρωῒ σαλπίγγων ἠχησάντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ πάντων ἐνορδίνως ταξάντων τὰς φάλαγγας, ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὃς καὶ Κούρτης ἐπωνομάζετο, ὃς λέγεται λύκος, εἴσεισι σὺν τοῖς ἀσπιδοφόροις αὐτοῦ καὶ τῷ λοιπῷ τάγματι, καὶ ἐν μέσῳ τῆς παρατάξεως, ὥσπερ ὗς ἄγριος διέβη. Τὰ δὲ τάγματα, καὶ οἱ λεγεῶνες τοῦ Χαλὶλ παραχωρήσαντες καὶ τόπον δόντες διέβη, μέσον ὀλίγην ζημίαν ποιήσας. Ὁ δὲ Χαλὶλ, ἰδὼν τὸ ἄτεχνον αὐτοῦ, καὶ ἀστράτευτον, μετέστησε τὰ στρατεύματα ἐν ὀλίγῳ τόπῳ ὡς ἐν παρόδῳ, καὶ ἐκέλευσε τὰς λευκὰς καλύπτρας ὑποκρύπτειν τὸν καθένα, ὑπολαβὼν ὅτι ὁ Κούρτης ἐν
B ὑποστροφῇ πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν διαβήσεται. Τζινεήτης μὲν ἵστατο παρητοιμασμένος, ὡς ὅταν ὁ Κούρτης ἐπαναστρέψῃ εἰς τὴν οὐραγίαν, τότε καὶ αὐτὸς ἐξέλθῃ συναντήσων τῷ Χαλίλ. Ἐφοβεῖτο γὰρ μή πως ὄπισθεν καὶ αὐτὸς ἐλθὼν τοῦ Κούρτη, εἰς τὸν λοιπὸν στρατὸν γένηταί τις διάῤῥοια, καὶ ῥέψωσιν εἰς τὸν Χαλίλ. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ μετεκινεῖτο προσδοκῶν τὸν Κούρτην. Ὁ δὲ Κούρτης ἀλαζονευόμενος, καὶ ἀγερωχῶν σὺν τῷ ἵππῳ καὶ τοῖς ἑτέροις ὁμαίχμοσι στρατιώταις ἐβράδυνε στρέφων. Καὶ δὴ μέχρι σταδίων δέκα δρόμον περάσας, καὶ τοὺς συναντῶντας κατασφάξας, ἐστράφη πρὸς τὴν εὐθεῖαν, ἣν διέβη ἐκεῖνος, ὁδόν. Καὶ ἰδὼν ἐν ἐμφανεῖ τόπῳ στρατιώτας πολλοὺς, καὶ ὀργάνων ἦχον,
C καὶ σημαίας ὁμοίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔδοξεν ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξόπισθεν ἐτροπώσατο τὸν Χαλίλ. Ἐγγίσας οὖν τὸν τόπον, καὶ γνωρίσας ὅτι οἱ ὑπεναντίοι εἰσὶν, στρέψας τὰς ἡνίας καὶ ὀπισθοδρόμως ἐλαύνων, ἔφευγε μὲν ὡς λαγωὸς, ἐδιώκετο δὲ παρὰ τῶν ταχυδρόμων, ὡς εἴποι τις, ἀεροβάτων κυνῶν. Ὁ δὲ Τζινεήτ ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ἀργίᾳ ἐδυσχέραινε. Ὡς ἐν ὀλίγῳ οὖν ἠγρεύθη ὁ Λύκος, καὶ παρέστη τῷ Χαλίλ. Ὁ δὲ Τζινεήτ, μαθὼν τὴν τοῦ υἱοῦ ἅλωσιν, στραφεὶς σὺν τῷ λοιπῷ στρατῷ, τὰ πρὸς τὴν Σμύρνην ὄρη, καὶ δυσβάτους τόπους διέβαινεν, ἕως οὗ κατηντήκει ἐν πολιχνίῳ τινὶ Ὑψηλὴ ἐπονομαζόμενον (51). Εἶχε γὰρ αὐτὸ προμεμελετημένον, καὶ καλῶς ἠσφαλισμένον ἐν ἅρμασι, καὶ νέοις
D [νηυσὶ], καὶ παντοίᾳ τροφῇ. Ἦν δὲ τὸ πολίχνιον τοῦτο ἐν ἑνὶ κόλπῳ τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν Ἰωνίαν ἀπέναντι νήσου Σάμου, ἔνδον (52) τῆς θαλάσσης. Ηὐλίσθη οὖν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Χαλὶλ στέλλει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κούρτην σιδηρόδετον ἐν Ἀδριανοῦ πρὸς τὸν Ἀμηρᾶν, ὡς ἀπαρχὴν τοῦ θερισμοῦ Τζινεὴτ καλήν. Ὁ δὲ Ἀμηρᾶς Μωρὰτ στέλλει τοῦτον δέσμιον μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Χαμζᾶ, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἐν τῇ Καλλιουπόλει, καὶ χειροδεσμήσαντες, καὶ σιδηροδήσαντες ἔβαλον αὐτοὺς ἐν τῷ πύργῳ. Ὁ δὲ Χαλὶλ διαβὰς τὸν Ἕρμονα ποταμὸν, καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(51) *Ὑψηλὴ ἐπονομαζόμενον*. Turcis appellatur Ala-Sar, vel Alachisar, id est, altum castrum. Hypsilin quoque eam vocant, quæ nostro maritima est.

(52) Glossa interlin. ἐν ἀκτῇ.

εἰς Νύμφαιον ἐλθών. Κἀκεῖ ἀπὰ εἰς Ἔφεσον [κἀκεῖθεν ἀπάρας εἰς Ἔφεσον] ἦλθε, καὶ πάντας τοὺς μεγιστᾶνους, καὶ τοὺς ἐν ἐξουσίαις ἔδωκε πίστεις καὶ ἔλαβε, τοῦ εἶναι ἀθώους ἀπὸ παντὸς δόλου. Καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ὑπέσχετο τοῦ δοῦναι ἑνὸς ἑκάστου τὸ σιτηρέσιον, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὴν τιμήν. Αὐτὸς δὲ γράφει καὶ πέμπει πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπαγγέλλων ἅπαντα τὰ γενόμενα. Ὡς ἤκουσε τὴν τοῦ Τζινεῆτ φυγὴν, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τοῦ Χαλὶλ γεγονυῖαν ἀριστείαν, ἔδωκε τὴν ἐπαρχίαν τῷ Χαλίλ. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ στέλλει τὸν Χαμζᾶν, ὃς ἦν γυναικάδελφος τοῦ Χαλὶλ, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Παγιαζῆτ (ὃν ἐφόνευσε Τζινεῆτ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μουσταφᾶ), τοῦ περιβλέπειν καὶ περισκοπεῖν τὴν Ὑψηλὴν καὶ πολεμίζειν αὐτὴν, καὶ προσέχειν ἐπιμελῶς τοῦ μὴ B διαδρᾶναι. Ὁ δὲ, ὁρῶν ἐν στενῷ τὰ πράγματα ὄντα, ἔπλευσε διὰ θαλάσσης. Εἶχε γὰρ ἐν τῇ Ὑψηλῇ τρία πλοῖα διήρη, καὶ εἰσελθὼν εἰς αὐτὰ ἔπλει τὴν πρὸς Παμφυλίαν θάλατταν. Καταστήσας ἐν τῇ Ὑψηλῇ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Παγιαζῆτ καλούμενον ἄρχοντα, καὶ παραγγείλας αὐτὸν τοῦ ἐπιμελεῖσθαι ὅση δύναμις τὸ πολίχνιον· εἶχε γὰρ πᾶσαν ἐντὸς καὶ ἁρμάτων, καὶ βρωμάτων, καὶ παντοίων χρειῶν, καὶ νεῶν πλείστων παντοίαν παρασκευὴν ἱκανήν: αὐτὸς δὲ ἐξελθὼν εἰς Ἀμώριον (53), καὶ μηνύσας τῷ ἀρχηγῷ τοῦ Ἰκονίου τῷ Καραμὰν, ὡς βούλεται τοῦ συνευρεθῆναι μετ' αὐτοῦ, καὶ λόγους δοῦναι, καὶ λαβεῖν ἀναγκαίους· ἔστειλεν αὐτῷ ἵππους διακοσίους, καὶ λόγον σὺν μερικοῖς ἄρχουσιν ὁρίσας, C Ἐλθέτω. Τὰς γαλεώτας δὲ ἔστειλεν ὄπισθεν· καὶ δὴ εὑρεθέντες ὁμοῦ, καὶ πολλὰ λαλήσαντος αὐτοῦ τοῦ ἐλθεῖν μετὰ δυνάμεως, καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ, ὁ Καραμὰν οὐκ ἐπείσθη, ἀναμνήσας τῶν πρώην γενομένων ἐπιβουλιῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Μουσουλμὰν, ὡς ὁ λόγος προλαβὼν ἐδήλωσεν. Ἀπέπεμψεν αὐτὸν, δοὺς αὐτῷ ἱκανὰ χρήματα καὶ φ' ἄνδρας εἰς βοήθειαν. Ἀπάρας δὲ ἐκεῖθεν καὶ κατελθὼν σὺν τοῖς πεντακοσίοις ἱππεῦσι, καὶ διαβὰς τὴν Σαλουταρίαν κατῆλθεν εἰς Λαοδίκειαν. Ἐκεῖθεν δὲ ἀναβὰς τὸ μέγα ὄρος τοῦ Τμώλου κατῆλθεν εἰς Σάρδεις· ἀπὸ δὲ Σάρδεις εἰς Νύμφαιον. Ἐκεῖ δὲ τὴν πορείαν τεμὼν, ἀφεὶς τὴν πρὸς δεξιὰ ὁδὸν, διὰ τοῦ ῥύακος ἐλθὼν, νυκτὸς ἔμεινεν εἰς χωρίον λεγόμενον τὰ Τριάκοντα (54). Διαπεράσας δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὰ D πρὸς Γαλήσιον ὄρος κείμενα πρὸς θάλατταν ὄρη, πρώτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς παρέστη τῇ Ὑψηλῇ, καὶ ἐξαίφνης σὺν βοῇ καὶ κρότῳ ἀλαλάξαντες τὸ παρακείμενον φωσάτον ἐτράπη. Καὶ οἱ μὲν ἔφευγον, οἱ δὲ ἀντεμάχοντο, καὶ τὸ πολίχνιον τὰς θύρας ἀναπετάσας ἐξῆλθον οἱ ἔνδον· καὶ σὺν τοῖς ἔξω συμμίξαντες τοὺς ὑπεναντίους ἔσφαττον. Πρωΐας δὲ γενομένης, καὶ τοῦ στρατοῦ ἀθροισθέντος εἰς ἓν, ἔβαλον πάντας ἐν τῷ πολιχνίῳ καὶ μὴ βουλομένους, καὶ αὐτὸν τὸν Τζινεῆτ· ἦσαν γὰρ οἱ ἐκτὸς ἐπέκεινα

A mum fluvium trajicit, Nymphæumque venit : inde discedens Ephesum contendit, ubi convocatis omnibus primoribus fidem dedit, invicemque sacramento eos adegit, nullam fraudem insidiasve sibi mutuo structuros. Promisit insuper commeatum singulis se largiturum, officia, et honores attributurum. Litteris quoque ad principem dati, quæ gesta erant, commemorat. Comperta Cineitis fuga, et Halilis præclaro facinore, qui filium illius debellatum cœperat, provinciam regendam ei concedit. Successorem vero sororium ejus Hamzam Bajazitis fratrem (quem Cineites, Mustapha de imperio certante, morte affecit) qui exercitui præesset, misit : utque Hypselam exploraret, ac per ambitum specularetur, expugnaretque : diligentia insuper exacta omnia effugia Cineiti præscinderentur. Hic, res suas in angusto redactas animadvertens, mari evasit. Hypselæ enim paratæ ipsi erant tres biremes, quibus conscensis Pamphyliæ oris appulit, castri custodiam fratri suo Bajaziti, qui princeps vocabatur, commisit; eumque hortatus est, ut quantum posset ei, ne quid damni acciperet, provideret; curribus equidem, cibis cæterisque omnibus necessariis castrum instruxerat, navigiaque parata plurima illic habebat. Ipse Amorium pergit, significatque Caramano Iconii satrapi, eum convenire velle, quod cum eo communicet habere, et quædam ab eo audire se cupere. Caramanus itaque ducentos equos ad eum mittit, et habita cum toparchis deliberatione, accedat, dixit. Cineites navigia retrocedere jussit. Cum igitur simul convenissent, multaque dixisset Cineites **108** eum hortatus ut viribus suis suppetias ferret, Caramanus illis haud auscultavit, memor insidiarum quas olim struxerat iste, dum nobis dictus Musulmanus imperio potiebatur. Largitus tamen ipsi magnam pecuniæ vim, in auxiliumque quingentis militibus adjunctis eum dimisit. Inde digressus Cineites quingentis equitibus stipatus Phrygiam Salutariam prætervectus Laodiceam venit. Illinc deflectens relicta quæ dextrorsum ducit, via, iter per torrentem capessit, et in loco cui Triginta nomen pernoctavit. Eadem die emensis, qui Galeso monti subjiciuntur, campis, quique mari adjacent, montibus superatis, prima noctis custodia Hypselam redit : subitoque clamore edito, strepituque excitato, aliis quidem fugientibus, aliis repugnantibus, vallum, quo arx cincta erat, evertitur. Apertis etiam castri portis præsidiarii, qui muris se continebant, erumpunt, cum obsidentibus manus conserunt, repugnantesque cædunt. Ubi illuxit, universusque exercitus in unum collectus est, cunctos vel invitos ipsumque Cineitem intra castri mœnia

Ismaelis Bullialdi notæ.

(53) *Ἀμώριον*. Phrygiæ majoris urbs.
(54) *Τὰ τριάκοντα*. Alibi non exstat hujus loci nomen.

compulerunt. Numerus quippe oppugnantium quinquaginta millia superabat; qui vero castrum tuebantur, censis etiam auxiliaribus, mille vix æquabant. Animadvertit Hamzas, dum terra castrum oppugnat firmissimum, et in edito loco situm, nihil promovere: Moratem monet ut in auxilium naves Genuensium sibi mitti provideat. Castrum enim, qua mare aspicit, patere, nudaque omnia pandere, totumque situm internum illac observari. Morati postquam Adurnus obiit, quidam Genuensis notus erat, Persivas Palavicinus appellatus, qui cum illo pactus expeditionem ad castrum expugnandum suscipit. Chium itaque insulam appulsus, tres magnas naves mercede conducit, quibus Hypselam devehitur. Visis navibus, qui Cineiti in castro militabant, pavore perculsi sunt, cumque prima die dimicassent, postridie se ad deditionem compulsum iri præsenserunt; eoque magis quod quingenti Caramani milites nocte ipsa patefactis sibi castri portis aufugissent: quorum pars altera salva evasit, altera ab obsidentibus cæsa est. Odiis namque mutuis semper inter se certabant Othmanici imperii subditi, quique Caramani partes sequebantur. Postridie mane sensit Cineites suos tumultuari, veritusque ne proxima nocte aufugerent, seque desererent, quemdam sibi familiarem ad Halilim mittit, qui ea septimana arcis obsidioni præerat, dum Hamzas Ephesi diversabatur, significatque illi, si fidem dare velit, eum se non occisurum, sed vivum **109** Morati adducturum, vel transmissurum, arcem tradere paratum esse. Data ad Halile fide jurejurandoque obligata, castro egressi Cineites, ejusque frater Bajazites, Halilim venerati sunt, qui tentoria ipsis ad quiescendum attribuit. Sub vesperam in castra rediit Hamzas, auditisque ab Halile sororio suo quæ gesta erant, quatuor carnifices misit, qui alto sopore oppresso ac stertenti, ob actas ante noctes pervigiles, caput elidunt; Bajaziti pariter caput amputatum, ejus filio, cæterisque eo prognatis; nec infantibus etiam ejus stirpis parcunt. Interemptorum capita ad principem Adrianopolim celeriter feruntur; isque continuo Callipolim mandata mittit, quibus caput amputari incarceratis (Curti et avunculo ejus Hamzæ) jubet. Ac ita factum. Talique casu Cineitis genus internecione omnino deletum est.

A τῶν πεντήκοντα χιλιάδων· οἱ δὲ ἐντὸς μόλις χίλιοι σὺν τοῖς τοῦ Καραμάνου. Ὁρῶν οὖν ὁ Χαμζᾶς ὅτι διὰ ξηρᾶς οὐκ ἰσχύει, ἦν γὰρ ὀχυρώτατον καὶ ἐν ὑψηλῷ τόπῳ κείμενον, μηνύει τῷ Μουρὰτ ἵνα διὰ θαλάσσης προνοήσωσι νῆας Γενουΐκὰς εἰς βοήθειαν· ἦν γὰρ τὸ φρούριον ὡς πρὸς θάλατταν κεχηνὸς, καὶ τὴν ἔνδον ἅπασαν θέσιν ἀποδεικνύον τὴν θάλατταν, καὶ γυμνὰ πάντα ἀποσκευάζον. Εἷς δὲ τῶν Γενουΐτων γνώριμος τῷ Μουρὰτ Περσιβᾶς ὀνόματι Παλαβιτζῖνος (55) τὴν ἐπωνυμίαν συνέθετο τῷ ἀρχηγῷ, τοῦ ἀπελθεῖν καὶ λαβεῖν τὸ φρούριον· ὁ γὰρ Ἀδοῦρνος προετεθνήκει. Ὁ δὲ ἐλθὼν ἐν νήσῳ Χίῳ, καὶ μισθωσάμενος νῆας τρεῖς παμμεγέθεις ἦλθε διὰ θαλάσσης ἐν τῇ Ὑψηλῇ. Οἱ δὲ ἔνδον σὺν B τῷ Τζινεὴτ ἰδόντες τὰς ναῦς ἐδειλίασαν, καὶ πολεμήσαντες τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἔγνωσαν, ὅτι τῇ μετ' αὐτὴν παραδοθήσονται. Οἱ γὰρ φ' ἄνδρες τοῦ Καραμὰν διὰ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀνοίξαντες τὰς θύρας τοῦ κάστρου ἔφυγον, οἱ μὲν σωθέντες, οἱ δὲ κατακοπέντες παρὰ τῶν ἔξω. Ἦσαν γὰρ ἀεὶ ἐχθρωδῶς διακείμενοι οἱ τοῦ Καραμὰν μετὰ τοῦ Ὀθμάν. Πρωΐας δὲ γενομένης ὁρῶν ὁ Τζινεὴτ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, καὶ φοβηθεὶς μή ποτε τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ φεύγωσι πάντες ἀφέντες αὐτὸν, στέλλει πρὸς τὸν Χαλὶλ ἕνα τῶν οἰκείων αὐτοῦ· ἦν γὰρ ἐκεῖνος πολεμῶν τὸ φρούριον τῇ ἑβδομάδι ἐκείνῃ· ὁ δὲ Χαμζᾶς (56) ἦν ἐν Ἐφέσῳ διάγων. Μηνύει γοῦν τῷ Χαλὶλ, ὡς εἰ δώσει πίστεις τῷ Τζινεὴτ τοῦ μὴ θανατῶσαι αὐτὸν, ἀλλὰ ζῶντα τηρήσας ἄγει αὐτὸν C τῷ Μωράτ, ἢ πέμψει, ἐξελθὼν παραδοθήσεται, καὶ τὴν πόλιν καταλείψει αὐτῷ. Ὁ δὲ Χαλὶλ δοὺς πίστεις ἐνόρκους, ἐξῆλθεν ὁ Τζινεὴτ σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Παγιαζῆτ, καὶ προσεκύνησαν τῷ Χαλίλ. Ἔδωκεν οὖν αὐτοῖς σκηνὰς, καὶ ηὐλίσθησαν. Ὁ δὲ Χαμζᾶς ἤδη πρὸς ἑσπέραν ἐλθὼν, καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Χαλὶλ τὰ πραχθέντα, στείλας τῶν δημίων τέσσαρας, ἦν γὰρ κοιμώμενος καὶ ῥέγχων ὑπὸ πολλῆς ἀγρυπνίας παννύχου, συνέθλασαν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν κοιμωμένου. Ὁμοίως καὶ τοῦ Παγιαζῆτ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμον, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκγόνων. Οὐκ ἐφείσαντο καὶ τῶν νηπίων τῶν ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ. Τὰς κεφαλὰς οὖν αὐτῷ ἔστειλαν ἐν τάχει ἐν Ἀδριανοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, πέμψας ἐν Καλλιουπόλει, D ἀπέτεμον τὰς κεφαλὰς τῶν ἐγκλείστων, τοῦ Κούρτη λέγω καὶ Χαμζᾶ τοῦ θείου αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐτελειώθη παγγενεὶ ὁ Τζινεήτ.

CAPUT XXIX.

Joannes pacem cum Morate initam observat. Morates cum aliis principibus pacem firmat, a qua Veneti ob occupatam Thessalonicam exclusi: Narrantur obiter causæ propter quas Thessalonica in Venetorum potestatem venerit. Thessalonica obsessa et a Morate expugnata et direpta, et novi incolæ in eam missi. Veneti, tristiora reformidantes, cum Morate pacem ineunt. Walachiæ principes se invicem throno regio deturbant; Draculius aliis interfectis superest Walachiæ vaivoda. Ob equum sibi a Caramano negatum, ei Morates bellum infert: et inter utrumque pax paulo post stabilitur.

Joannes igitur imperator, compositis rebus, cumque Morate stabilita ac firmata pace, urbibus ac

Ὁ βασιλεὺς οὖν Ἰωάννης, ποιήσας κατάστασιν, καὶ τελείαν εἰρήνην μετὰ τοῦ Μωράτ, δοὺς αὐτῷ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(55) *Πέρσιβας Παλαβιτζῖνος.* De isto nihil reperio in Genuensi Historia.

(56) *Ὁ δὲ Χάμψας.* Hic Hamzas est, qui Cineite servatus fuit, Bajazitis Bassæ frater; de quo supra actum cap. 24.

τὰς πόλεις καὶ κώμας, ἃς εἶχεν ἡ Ποντικὴ θάλασσα, πλὴν τῶν κάστρων ὧν οὐκ ἠδυνήθη λαβεῖν ἐν τῇ μάχῃ, οἷον Μεσημβρίας, Δέρκους, καὶ ἄλλα, καὶ τὸ Ζητούνιον σὺν ταῖς λοιπαῖς χώραις τοῦ Στρυμόνος, καὶ κατ' ἔτος τέλος ἄσπρων τριακοσίων χιλιάδων, εἰρηνεύων κατὸ δυνατὸν ἐκάθητο. Ὁ δὲ Μωρὰτ ὡς ἡ τύχη πρὸς αὐτὸν χαροπὸν ἔβλεψε, καὶ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τέλος ἠφάνισε, καὶ οὐκ εἶχε τὸν φοβήσαντα, ἢ τὸν κωλύσαντα, περᾷ τὴν Θρᾳκην, καὶ ἐν Προύσῃ γέγονε. Κἀκεῖθεν ἀπάρας καὶ τὴν γέφυραν περάσας τοῦ Λωπαδίου κατῆλθεν εἰς Πέργαμον. Ἀπὸ δὲ Περγάμου εἰς Μαγνησίαν ἀφίκετο· ἀπὸ δὲ Μαγνησίας εἰς Σμύρνην, ἀπὸ δὲ Σμύρνης εἰς Θύραια καὶ Ἔφεσον. Συνέῤῥεον δὲ τῶν πέριξ ἡγεμόνων ἀποκρισιάριοι, ἀλλὰ καὶ τῶν μακράν. Ἔστειλε γὰρ ὁ βασιλεὺς τὸν κύριον Λουκᾶν Νοταρᾶν τὸν αὐτοῦ μεσάζοντα σὺν δώροις πολλοῖς. Ὁμοίως καὶ Λάζαρος (57) ὁ δεσπότης Σερβίας, ἀλλὰ καὶ Ντανὸς ὁ Βλαχίας ἡγεμὼν, ὁ Μιτυλήνης αὐθέντης, καὶ Χῖοι, καὶ Ῥόδιοι ἅπαντες εὐφημήσοντες. Πάντες οὖν ἔλαβον πίστεις παρ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκαν, τοῦ εἶναι εἰρηναῖοι καὶ φιλίας μεστοὶ σὺν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς σὺν αὐτοῖς, πλὴν τῶν Βενετικῶν, δι' αἰτίαν τὴν ἣν λέξων ἔρχομαι. Ὁ δεσπότης Ἀνδρόνικος (58), ὁ μετὰ τὸν βασιλέα Ἰωάννην, καὶ Θεόδωρον τρίτος υἱὸς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, ἣν δεσπόζων Θεσσαλονίκην, ὃς καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς νόσου ἔφθαρτο. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης τοῦ Μωρὰτ, λέγω καὶ πρὸ τῆς μάχης τῆς πόλεως, ἀφ' οὗ ὁ Μουσταφᾶς ἐξῆλθε τῆς Λήμνου, εἶχε μάχην Θεσσαλονίκη, καὶ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θετταλίας, Αἰτωλίας, Φθίας, Θηβῶν, καὶ πέρα Ἰωαννίνων συνέθλιβον, καὶ ἀπέκλειον Θεσσαλονίκην, οἱ τοῦ Ἀβρανέζου υἱοὶ, καὶ ὁ Τουραχὰν, καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Ἀγανακτήσαντες οὖν οἱ Θεσσαλονικεῖς τὴν καθ' ἑκάστην ἔφοδον τῶν Τούρκων, καὶ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα ποθὲν, ἡ γὰρ πόλις ἔφερε τὰ κατ' αὐτῆς δεινὰ, καὶ οὐχ ὑπέφερεν, ἐλίμωττον γὰρ οἱ Θεσσαλονικεῖς ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων· στέλλουσι τινὰς τῶν ἀρχόντων πρὸς Βενετικοὺς μετὰ βουλῆς τοῦ δεσπότου θέλοντος, ἢ καὶ μὴ θέλοντος, τοῦ παραδοῦναι τὴν Θεσσαλονίκην αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ οἱ Βενετικοὶ ἀσπασίως τὴν ἀγγελίαν δεξάμενοι, συνέθεντο τοῦ φυλάξαι, καὶ θρέψαι, καὶ εὐτυχῆσαι τὴν πόλιν, καὶ εἰς δευτέραν Βενετίαν μετασχηματίσαι. Καὶ αὐτοὶ Θεσσαλονικαῖοι ἔστερξαν τοῦ εἶναι πιστοὶ ἐν τῇ

A vicis, qui mari Pontico adjacent deditis, præter arces, quas non potuit Morates expugnare, nempe Mesembriam, Dercos et alias : Zetunium etiam, cæteraque loca, quæ Strymon alluit : annuum insuper tributum pendere asprorum ter centum millia pollicitus tranquillitate fruebatur. Morates etiam, fortuna secunda ac propitia usus, hostibus suis ad unum deletis, a quoquam negotium sibi facessi haud metuens, Thraciam peragrat Prusamque accessit. Illinc profectus pontem Lopadii transit, Pergamumque devenit. Relicto Pergamo, Magnesiam contendit, inde Smyrnam invisit ; Thyrea tandem et Ephesum adivit. Principum vicinorum, etiamque longe terrarum intervallo dissitorum per id tempus legati Moratem adierunt. Imperator quippe B Joannes dominum Lucam Notaram consiliarium primarium suum multa dona ferentem misit. Pariterque Lazarus Serviæ despota, Danus Walachiæ princeps. Mitylenes dux, Chii quoque atque Rhodii legatos miserunt, de lætis faustisque rebus omnes ei **110** congratulati. Fidem etiam obligaverunt pacem amicitiamque se mutuo culturos. Veneti hoc fœdere exclusi sunt, ob eam quam narraturus sum, causam. Andronicus despota Manuelis imperatoris illius post Joannem imperatorem et Theodorum tertio genitus, quique sacro morbo consumptus est, Thessalonicæ dominabatur. Quo vero tempore Morates, ante oppugnatam Constantinopolim dico, bellum gessit, postquam Mu- C staphas ex Lemno discesserat, Thessalonica bello vexata est, omnesque Thessaliæ duces, Ætoliæ, Phthiæ, Thebarum et qui ultra Joanninam præfecti erant, Abranezis nempe posteri, Turachanes aliique plurimi arcta obsidione Thessalonicam cinxerunt. Quapropter indignati Thessalonicenses Turcorum incursiones quotidianas, nec ab ullo suorum liberatum iri sperantes, quod urbs calamitatibus intestinis premeretur, nec tolerare posset famem urgentem, omniumque necessariorum penuriam ; consilio habito, despota volente nolente, primarios urbis cives ad Venetos misere, qui Thessalonicam eis dederent. Legatos benigne ac comiter susceperunt Veneti, pactoque convento urbem custodire atque alere promittunt, felicique D statui reddituros, alterasque Venetias eam præstituros. Thessalonicensibus placuit in fide et socie-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(57) *Ὁμοίως καὶ Λάζαρος.* Non appellabatur Lazarus, sed Stephanus Lazari F. Hic locutus est Turcorum more : qui Serviæ despotas Lazaros sive Lazar-oglios appellarunt.

(58) *Ὁ δεσπότης Ἀνδρόνικος.* Laonicus, lib. IV, ab Andronico qui elephantiasi postea obiit, venditam Venetis Thessalonicam, quod ad tuendam illam impar esset. Lib. deinde V, post Mustapham a Morate fratre suo occisum, Thessaloniram ab hoc Morate expugnatam fuisse tradit. Hoc loco meminisse oportet a Laonico Thessalonicam Thermam vocari. Phranzes lib. I, capp. 21 et 32, etiam adeundus. Sed, cap. 21, errorem admisit et parachronismum : ait enim Andronicum eodem anno Thessalonicam vendidisse quo Theodorus Lacedæmonem Rhodiorum collegio Spartam vendidit. quod est falsissimum. Nicolaus Doglionius, *Venetæ Hist.* lib. VI, Thessalonicam a Morate II captam anno 1430 scribit, postquam per annos quatuor sub Venetiarum dominio stetisset. Annales Turcici ad annum 833 referunt, qui cœpit anno 1429, Sept. 30, feria 6. Phranzes, lib. II, cap. 9, mense Aprili anno 6938 [Christi 1430], occupatam a Turcis Thessalonicam scribit. Paulus Maurocenus, Patricius Venetus, *Hist.* lib. XX, anno 1430, tradit Andream Dandulum, qui ducis titulo res gerebat, et Paulum Contarenum capitanei munere fungentem, ignavia ac socordia sua Thessalonicam perdidisse.

tate Venetorum manere, tanquam Venetiis nati atque educati ipsi fuissent. His conditionibus ratis habitis ducem cum triremibus decem Thessalonicam adducunt, et tradito ei urbis regimine despotam Andronicum exportant: novo deinde duci fausta ominati in Bœotiam triremibus renavigarunt. Hinc bellorum pugnarumque origo. Turci quippe hanc urbem sibi vindicabant, his rationibus adductis: *Nisi hujus urbis vires fregissemus, vobis nunquam se permisisset.* Hac enim mente potiundæ urbis Turci bellum acriter gesserant, superioresque exstiterant, fame afflictis Thessalonicensibus. Latini vero, veriti, ut quoquo modo Romæi ad angustias redacti rebellarent: Turcosque, in quorum ditione antea fuerant, expulsis Venetis, in urbem admitterent, nobilium Romæorum familias alio transmittere cœperunt; his quidem in Eubœam, illis in Cretam, aliis Venetias translatis, hanc fabulam, quæ vulgo canitur, allegant; penuriam scilicet necessariorum, qualia sunt frumentum, hordeum, legumina, carnes cæteraque cibaria et alimenta. Ut igitur pauciores rarioresque familiæ in urbe remanerent, ab hisque angustiis liberarentur cives, primores eorum sedes mutarunt, alioque transtulerunt, in patriam, Deo adjuvante, **111** postea redituri. Plerisque ergo huc et illuc traductis, multis in alto mari demersis: aliis supplicio affectis, tanquam proditionis rei peracti fuissent: cæteros in urbe residuos flagitiis et contumeliis vexavere.

Ad Moratem, ubi ex Asia in Thraciam reversus est, oratores Veneti mittunt pacem petentes. Aliud autem, præter istud, responsum ab eo non tulerunt: *Urbs illa paternæ ditionis meæ est, avusque meus Bajazites Romæis vi ereptam in suam potestatem redegit. Quod si Romæi eam nunc occuparent, injuriam me ipsis facere merito queri possent. At vos Latini cum sitis, et Italia advecti, quo jure harum regionum vos immiscetis rebus? Si vobis ita visum fuerit, ad propria redite, alioquin brevi adero.* Re itaque infecta reversi, responsum, quod retulerant, Venetias per custodiæ (Italice *della guardia*) seu speculatorias triremes miserunt. Vere deinde inchoante Adrianopoli discedit Morates, Serrhasque venit: ibique ex provinciis occidentalibus contracto exercitu, ad Hamzam scripsit, ut copias Orientis secum adduceret, fretoque superato Thessaliæ fines ingrederetur: cum universis deinde copiis in unum conjunctis Thessalonicam proficisci jubet. Morates interim Serrhis substitit, delicias captans ex rebus quæ illic sunt; conviviis enim delectabatur, cum juvenis esset, annumque vicesimum quintum ageret. Hamzas autem vallo circumdat Thessalonicam oppugnationi quotidie intentus. Qui porro mœnibus urbis se tutabantur, si eorum numerus iniretur, cum oppugnantium

A κοινότητι τῶν Βενετικῶν, ὥσπερ αὐτοὺς τοὺς ἐν Βενετίᾳ καὶ γεννηθέντας, καὶ τραφέντας. Γενομένων οὖν τῶν συνθηκῶν διὰ δέκα τριήρεων, ἄγουσι Δούκαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ εἰσάγουσιν αὐτὸν ἐντὸς, καὶ ἐξάγουσι τὸν δεσπότην Ἀνδρόνικον. Καὶ τὸν νέον Δούκαν εὐφημήσαντες ὑπέστρεψαν αἱ τριήρεις ἐν Βοιωτίᾳ. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἔκτοτε πλῆθος πολέμων, λέγοντες οἱ Τοῦρκοι, *Ἡ πόλις αὕτη ἡμετέρα ὑπάρχει· Εἰ γὰρ ἡμεῖς ταύτην ἀσθενοῦσαν οὐκ ἀπεδείξαμεν, οὐκ ἂν εἰς ὑμᾶς ἀπέκλινεν.* Ἐν γὰρ τούτῳ τῷ φρονήματι καρτερὰ μάχη ἐγένετο, καὶ ὑπερίσχυον οἱ Τοῦρκοι, ἐλίμωττον δὲ οἱ Θεσσαλονικεῖς. Οἱ δὲ Λατῖνοι, φοβούμενοι μή πως οἱ Ῥωμαῖοι στενοχωρηθέντες ποιήσουσιν ἔνταρσιν, καὶ εἰσάξουσι τοὺς Τούρκους, τοὺς δὲ Βενετικοὺς
B διώξουσιν, ἦν γὰρ καὶ προλαβὼν ἡ πόλις τῶν Τούρκων, ἤρξαντο τοὺς τῶν εὐγενῶν Ῥωμαίων οἴκους μεταστέλλειν, τοὺς μὲν εἰς Εὔβοιαν, τοὺς δὲ ἐν Κρήτῃ, ἄλλους ἐν Βενετίᾳ· ἡ ᾀδομένη οὖν ἐπίπλαστος ἀφορμὴ, ὅτι τὰ πρὸς χρείαν εἰσὶ σπάνια, οἷον σῖτος, κριθαὶ, ὄσπρια, κρέα καὶ ἄλλο εἴ τι τρόφιμον. Διὰ τὸ ἀραιῶσαι οὖν τὰς οἰκίας, μετοικισάτωσαν οἱ προὔχοντες ἕνεκα τῆς στενοχωρίας ταύτης, καὶ εἰς τὸ μετέπειτα Θεοῦ ἀρωγοῦντος ἐπανελεύσονται. Μετήγαγον οὖν πλείστους ὧδε κἀκεῖσε, καὶ πολλοὺς ἐν τῷ βυθῷ ἔρριψαν· ἄλλους ὡς ἀπίστους ἐκόλαζον· τοὺς δὲ ἐναπολειφθέντας ἐν μυρίαις ἀσελγείαις ἐκάκουν.

C Μετὰ δὲ τὸ ὑποστρέψαι τὸν Μωρὰτ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Θρᾴκην, ἔστειλαν οἱ Βενετικοὶ ἀποκρισιαρίους πρὸς αὐτὸν αἰτοῦντες εἰρήνην. Ὁ δὲ οὐκ ἀπόκρισιν παρέσχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ μόνον, ὅτι *Ἡ πόλις αὕτη πατρικόν μου κτῆμά ἐστι, καὶ ὁ ἐμὸς πάππος Παγιαζὴτ δυνάμει, χειρὶ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ταύτην ἔλαβεν. Εἰ γὰρ ἦσαν Ῥωμαῖοι οἱ δυναστεύοντές, μοι εἶχον ἂν πρόφασιν τοῦ λέγειν ἐ ἀδικῶν. Ὑμεῖς δὲ Λατῖνοι ὄντες, καὶ ἀπὸ Ἰταλίας, τίς ἡ προσχώρησις τῶν ὧδε; Μετανάστητε, εἰ βούλεσθε· εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαι ταχύ.* Στραφέντες οὖν ἄπρακτοι ἔγραψαν τὴν ἀπόκρισιν ἐν Βενετίᾳ σὺν ταῖς τριήρεσι τῆς *γαρδίας*, ἤγουν τῆς παραφυλακῆς. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἔαρος ἀρ-
D ξαμένου ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ εἰς Σέῤῥας ἦλθε (59)· κἀκεῖ τὸν στρατὸν συναθροίσας ἐκ τῆς Δύσεως, ἔγραψε τῷ Χαμζᾷ λαβεῖν τὰς δυνάμεις τῆς Ἕω, καὶ περᾶσαι τὸν πορθμὸν τοῦ ἐλθεῖν ἐν Θετταλίᾳ. Συναφθέντες οὖν ὁμοῦ, στέλλει τοῦτον ἐν Θεσσαλονίκῃ σὺν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἦν ἐν Σέῤῥαις κατατρυφῶν τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν· ἦν γὰρ φιλῶν τὰ συμπόσια, νέος γὰρ ὑπῆρχε τότε, ἄγων ἔτος που εἰκοστὸν πέμπτον. Ὁ δὲ Χαμζᾶς ἐδίδου σκόλοπα τὸ καθ' ἑκάστην πολεμίζων Θεσσαλονίκην. Οἱ δὲ ἐντὸς ὡς πρὸς τοὺς ἔξω ἦσαν ἑκατὸν πρὸς ἕνα. Τότε κατασκευάσας κλίμακας, καὶ ἑλε-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(59) *Εἰς Σέῤῥας ἦλθε.* Serræ Thessaliæ urbs metropolis, thronum 58, sub Leone Philosopho tenuit.

A πόλεις πλείστας, καὶ κατασκευὰς πολλὰς, ἐμήνυσε τῷ Μωρὰτ τοῦ ἐλθεῖν ἵνα δώσωσι τὸν πόλεμον. Οἱ δὲ ἐντὸς ἵσταντο ἐκδεχόμενοι τὰς τριήρεις ἀπὸ τῆς Βενετίας. Καὶ ὁ Μωρὰτ ἦλθε, καὶ τὰ τοῦ πολέμου καλῶς κατεσκεύαστο, καὶ αἱ τριήρεις οὐκ ἦσαν. Τότε ὁ Μωρὰτ ἐκήρυξε διὰ τῆς σάλπιγγος, λέγων· Ἰδοὺ δίδωμι πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑμᾶς, ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, ἄργυρον, χρυσόν· μόνον τὴν πόλιν ἐμοὶ ἄφετε. Τότε ἠχησάντων τῶν ὀργάνων καὶ τῶν κλιμάκων τεθέντων (τί γὰρ εἶχον πρᾶξαι πεντακόσιοι, ἢ χίλιοι, ἢ δισχίλιοι ἄνδρες ἐν τοσαύτῃ πόλει; Μόλις γὰρ ἐν δέκα προμαχῶσιν εἷς τζαγραδόλος ἵστατο), ἐπιβάντες οὖν τοῖς κλίμαξιν αὐθωρὸν ἐντὸς εὑρέθησαν· καὶ ἀνοίξαντες μίαν πύλην, ὡς σμῆνος μελισσῶν ἅπας ὁ στρατὸς ἐντὸς εἰσῄει. B Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον τέρας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, σὺν νέοις καὶ παρθένοις ἀφήλιξι καὶ βρεφυλλίοις, ὁρμαθοὺς ὁ καθεὶς τῶν ἱππέων ἔχων ἐν χερσὶν ἕλκοντας. Αὐτοὶ δὲ *Οὐαὶ* μόνον ἑλκόμενοι ἔκραζον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν, οὐδὲ ὀρέγων χεῖρα βοηθείας. Ἀπαρχὴ κακὴ, καὶ ἀπαίσιος τῶν μελλόντων κακῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ἐγυμνώθησαν οἶκοι, ἠρημώθησαν ναοὶ, ἐκκλησιῶν εὐπρέπειαι, κειμήλια ἱερὰ ἐν χερσὶ μιαρῶν, παρθένοι σεμναὶ ἐν ἀγκάλαις ἀσώτων· γυναῖκες εὐγενεῖς ἐν χερσὶν ἀγενῶν, καὶ τὰ πάντα κακά. Τί; καὶ πῶς; καὶ διατί; Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ κενωθεῖσα ἡ τοσαύτη πόλις ἔμεινεν ἔρημος. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀθροίσας ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ πόλεων ἐγκατοίκους Τούρκους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατέστησε, κε- C λεύσας· Εἴ τις τῶν Ῥωμαίων ἐξαγορασθείη, καὶ ἐλευθερωθείη, ἐχέτω ἄδειαν τοῦ ἐλθεῖν καὶ οἰκῆσαι πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. Τὰ δὲ τῶν μοναστηρίων κρειττότερα, ὧν αἱ φῆμαι πανταχοῦ ἐκηρύττοντο, ἐποίησε βωμοὺς τῆς αὐτῶν θρησκείας, πλὴν τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Δημητρίου. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ εἰσελθὼν, καὶ θύσας κριὸν ἕνα οἰκείαις χερσὶν προσηύξατο, εἶτα ἐκέλευσε τοῦ εἶναι ἐν χερσὶ τῶν Χριστιανῶν (60). Πλὴν καὶ τὸν τοῦ τάφου κόσμον, καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τῶν ἀδύτων ἅπαντα οἱ Τοῦρκοι ἐνοσφίσαντο, τοίχους μόνον ἀφέντες κενούς. Ἀπάρας δὲ ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἦλθεν ἐν Ἀδριανουπόλει. Μετ' ὀλίγον δὲ οἱ Βενετικοὶ στείλαντες ἀποκρισιαρίους ἐποίησαν εἰρήνην, φοβούμενοι μήπως ὀλέσωσι καὶ τὴν Εὔβοιαν.

comparatus rationem unius ad centum habebat. Apparatis etiam scalis machinisque bellicis quamplurimis, Moratem venire hortatur, ut expugnandam urbem adoriantur. Triremes interim Venetiis exspectabant, qui intra urbem obsessi tenebantur. Accessit ergo Morates, et cuncta perite apparata invenit, nec comparebant triremes. Tunc Morates tubicinis voce talia militibus edixit: Ecce omnia, quæ in hac urbe sunt, vobis concedo, viros, feminas, pueros, argentum et aurum; urbem solummodo mihi partam volo. His per tubicinem publicatis, tubarum clangor cietur, et scalæ muris admoventur. (Quid, quæso, quingenti, mille, vel bis mille viri in tam magna urbe præstare poterant? cum vix unus sagittarius in decem turribus adesset.) Scalis itaque in muros subierunt, et simul in urbem se conjecerunt: et per portarum unam ab eis patefactam totus exercitus, velut examen apum intravit. Obversabatur tunc oculis spectaculum prodigio simile. Equitum singuli catenas manibus tenentes, viros, feminas, pueros puellasque impuberes, et infantes **112** post se trahebant. Qui trahebantur hanc solam vocem, *Væ* emittebant, nec erat qui eorum miseriis tangeretur, manumve adjutricem protenderet. Malum omen et funestum calamitatum, quæ urbi imperiali impendebant. Direptæ sunt domus, desolata templa; ecclesiarum ornamenta et sacra vasa manibus pollutis impiorum contrectata sunt: virgines venerandæ in amplexus impudicorum venere: feminæ nobiles ignobilium mancipia factæ sunt; omnia tandem mala eos obruerunt. Quid hoc? quomodo et quare accidit? Propter peccata nostra. Unius igitur diei spatio tanta urbs omnibus incolis orbata, desolata penitus stetit. At Morates imperator ex vicis et oppidis proximis novos colonos Turcos cum uxoribus et liberis in eam deduxit. Præterea edixit, ut, si quis Romæorum, redemptionis soluto pretio, in libertatem postliminio rediisset, in eam venire et secure habitare posset. Præcipua monasteria, quorum fama celebris ubique erat, suæ religioni templa, præter insignis martyris Demetrii ædes, consecravit. Quamvis enim id ingressus templum suis manibus arietem immolasset, Deum- D que precatus esset, Christianis tamen restitui postea jussit. Ornamentum vero sepulcri et memoriæ martyris, templi et adytorum quodcunque erat, Turci furati sunt, parietibus nudis solummodo relictis. Thessalonica deinde abscessit Morates et Adrianopolim repetivit. Paucos post dies Veneti legatos ad eum mittunt, qui pacem composuerunt, metu adducti ne Eubœa sibi insuper eriperetur.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἠγέρθη τις τῶν υἱῶν τοῦ βαϊβόδα Βλαχίας Μύλτζου (61), εἶχε γὰρ πολλοὺς

Per id quoque tempus Mylcæ Walachiæ vaivodæ nothorum filiorum (quales multos Veneri admodum

Ismaelis Bullialdi notæ.

(60) *Εἶτα ἐκέλευσε εἶναι ἐν χερσὶ τῶν Χριστιανῶν.* Hoc notavit Auctor noster, quoniam Turcorum instituto adversari videtur: qui Christianorum templa, in quibus preces suas recitaverint, lege vetiti restituere se posse negant.

(61) *Τοῦ βαϊβόδα Βλαχίας Μύλτζου.* Ut Ducæ

deditus susceperat) unus Constantinopoli excessit, A ubi in palatio Joannis imperatoris militari habitu degebat : et cum Walachis adolescentibus ad bellandum rebellandumque aptis, tunc temporis Constantinopoli commorantibus, familiariter versabatur. Hunc illi in quamdam arcem Walachiæ abducunt, et ad eos illic congregatos multi quotidie confluunt, exercitusque potens colligitur. Levis quippe Walachorum gens, et ad struendas principi suo insidias instabili mobilique animo proclivis. Walachis tunc imperabat Danus, Mylcæ ex fratre Dano etiam appellato nepos. Ille, comperta Mylcæ morte, dum Morati urbem oppugnanti militabat, ut qui ad manus conserendas semper paratus esset, ad locum quemdam insidiis quæsitum cum Turcis currit, et occasionem hinc nactus B occulte in urbem se recipit. Apud imperatorem quisnam esset professus, portis postea Romæis in hostes erumpentibus 113 se jungere, et adversus Turcos præclara facinora edere. Soluta urbis obsidione, speque deluso Morate, qui a scopo quem intendebat, deerravit, Danus ab imperatore missionem venerabundus petiit, viamque sibi aperiri, qua ad suos rediret. Ipsum honorifice dimisit imperator, et navi maxima vectum mari Pontico Asprocastrum usque transmisit. Illic qui occurrerunt Walachiæ magnates principem salutaverunt, et occiso Mylcæ filio notho, avito principatui eum reddiderunt. Postquam vero totius Walachiæ do-

νόθους ἀσώτως ζῶν, καὶ ἀπάρας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦν γὰρ ἐκεῖ διάγων ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐν στρατιωτικῷ σχήματι· καὶ συνομιλῶν καθ' ἑκάστην σὺν νεωτέροις, καὶ πρὸς τὰ μάχιμα καὶ ἀνταρτικὰ ἐπιδεξίοις· ἦσαν γὰρ καὶ Βλάχοι τινὲς εὑρισκόμενοι τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Κωνσταντίνου. Καὶ δὴ λαβόντες αὐτὸν ἀπῆσαν ἐν ἑνὶ ἄκρῳ Βλαχίας· κἀκεῖ ἀθροισθέντες ἱκανοὶ τὸ καθ' ἡμέραν ἠθροίζοντο, καὶ παρεμβολὴ κραταιὰ ἐγένετο. Ἦν γὰρ τὸ γένος τῶν Βλάχων ἀσύστατον, καὶ πρὸς ἐπιβουλίαν τῶν ἡγεμόνων ῥέπων τὴν γνώμην εὐκίνητον. Ὁ γὰρ βαϊβόδας τοῦ τότε καιροῦ ὑπῆρχεν ἀνεψιὸς τοῦ Μύλτζα, υἱὸς ἀδελφοῦ Ντάνου ἐπονομαζομένου. Μαθὼν οὖν ὅτι τέθνηκε Μύλτζας, ἐκεῖνος δὲ ἦν διάγων σὺν τῷ Μουράτ, ὅτε ἐστράτευσε κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ὡς ἐν παρατάξει πολέμου ἕτοιμος, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς Τούρκοις δραμὼν εἰς ἐνέδραν, ἔλαθεν εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει. Καὶ ἐμφανῆ ποιήσας ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ, ἐξήρχετο σὺν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ἠνδραγάθει κατὰ τῶν Τούρκων. Ὡς οὖν ὁ Μωρὰτ ἀπέστη τῆς πόλεως, μὴ τυχὼν ὃ ἐν ἐλπίσι ἦν, ἀλλ' ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ, καὶ ὁ Ντάνος προσκυνήσας τῷ βασιλεῖ ἐζήτει ἐλευθερίαν, καὶ ὁδὸν εὐθεῖαν τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ βασιλεὺς φιλοτιμήσας δὲ, καὶ εἰς μίαν τῶν μεγίστων νηῶν εἰσάξας, ἔστειλεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ποντικοῦ πελάγους εἰς τὸ Ἀσπρόκαστρον. Ἐκεῖ δὲ οἱ τῆς Βλαχίας εὑρισκόμενοι ἄρχοντες εὐφήμησαν αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα, καὶ εἰς τὴν παππικὴν ἡγεμονίαν ἀποκατέστησαν, κτεί-

Ismaelis Bullialdi notæ.

narratio, quam de Valachis hic prosecutus est, rite intelligatur, principum istorum seriem genealogicam subjiciemus : qualem ex textu ipsius colligimus.

N
- Mylce, seu Mirkes, de quo cap. 19, et hoc 29.
  - N. filius nothus a Dano Dani F. occisus.
  - Dracula alter filius nothus, qui Danum Dani F. occidit.
- Danus
  - Danus a Dracula occisus.
    - N. a Joanne Hunniade excæcatus. *Hist. Hung.*
  - N. a Morate in Valachiam ut ei imperaret missus : et a Dracula victus et interfectus.

De Mirke et Dano Joannes Thwrozius in Chronicis Hungaricis, anno 1415, cap. 17, mentionem facit, eodem sanguine natos, non tamen fratres fuisse : quorum hic Turcorum auxilia, ille Sigismundi opem imploravit. Antonius pariter Bonfinius rerum Hungaric., decad. III, lib. III, anno 1415, sic loquitur : In causa Valachorum duo fuere principes, Daan alter, alter Merkes dictus, uterque eodem genere natus ; dominandi gratia est nata discordia. Daan cum se viribus inferiorem esse cerneret, præcipiti consilio tractus ad Turcarum opem confugit : a quibus auxilia, quæ petierat, facile impetravit, cum occupandæ illi Daciæ potissimam hanc esse ducerent occasionem. Quare ut cognatum sibi infensum regno exigeret, profanas legiones induxit. Merkes, ne Turcas Daciam invadere pateretur, neve fœdæ gentis opibus regno ejiceretur, ad Sigismundi opem confugit, etc. Losoncius cum exercitu ad tuendum Merkem missus a Turcis et Valachis cæsus est. Laonicus, lib. IV, de Myrke, et Tano verba facit, quorum opibus et auxiliis usus est Moses adversus Musulmanum, lib. V, Draculium ab Huniade victum, et Daciæ seu Valachiæ Danum C præpositum fuisse : qui omnes Draculii consanguineos et affines occidit : qui duces Myrxæ filii nothi erant, ait Laonicus. Ex Joanne vero Thwrozio discimus, post cladem Varnensem ab Hungaris acceptam, Joannem Hunniadem Corvinum fuga salutem sibi quærentem in Walachiam evasisse, ibique a Draculio vaivoda captum, aliquandiu detentum fuisse. Tali injuria accepta ira incensus Hunniades in Draculium, anno 1446, movet, captumque cum filio ejus primogenito capite plectit. Dani quoque vaivodæ filium luminibus privat. Laonicus, lib. VII, de capto a Draculio Hunniade etiam disserit : et hunc in Dacos movisse, ut Danum in possessionem Walachiæ mitteret. Belli exitus is fuit : Daci Draculium deserunt, et ad Danum transfugiunt. Draculius a suis desertus fugæ se mandat, a qua per Danum, qui eum insecutus fuerat, retrahitur, ab eoque una cum filio interficitur. Aut igitur Laonicus de Dano isto falsa scribit, aut duos fuisse necesse est : D unum juxta Hungaricam historiam, excæcatum : alterum, qui, juxta Laonicum, Draculium interfecit. De his Mirke et Dano pauca Leunclavius in *Pandectis*, num. 71, sed quæ nullius sunt momenti.

ναντες τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Μύλτζα. Ὡς δὲ ἐγένετο κύριος πάσης Βλαχίας, ἔστειλεν εἰς τὸν Μωρὰτ ἀποκρισιαρίους εἰρηνεύσων αὐτὸν, καὶ ἐγένετο. Ἦν γὰρ χρηστὸς τῷ ἤθει, καὶ ἥμερος ὁ Μωράτ· ἐδίδοτε γοῦν παρ' αὐτοῦ τὸ κατ' ἔτος τέλος, καὶ εἶχε παντοίαν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν Βλαχίαν ὁ Ντάνος αὐθέντευεν. Ἀλλ' ἐπανίτω μοι νῦν ὁ λόγος εἰς τὸν Δραγούλιον· οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο πανοῦργος τοῖς τρόποις ὤν· καὶ γὰρ τὸ Δραγούλιος ὄνομα πονηρὸς ἑρμηνεύεται. Κροτήσας οὖν πόλεμον μετὰ τοῦ Ντάνου ἀπέτεμε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν, καὶ κύριος τῆς ἡγεμονίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατέστη. Ὁ δὲ Μωράτ, μαθὼν τὸ δρᾶμα, βαρέως ἔφερεν· εἶχε γὰρ ἐν χερσὶν ἄλλον ἀδελφὸν τοῦ Ντάνου, καὶ βουληθεὶς τοῦ καταστῆσαι αὐτὸν ἡγεμόνα ἀντὶ τοῦ φονευθέντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἔστειλεν αὐτὸν σὺν δυνάμει ἐν Βλαχίᾳ. Ὁ δὲ Δραγούλιος πόλεμον στεῤῥὸν ἐγείρας κατὰ τῶν ἐπεμβαινόντων ἔτρεψε, καὶ εἰς τέλος ἠφάνισε, καὶ τὸν Δραγούλιον (62) ἔκτεινε, καὶ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐκληρονόμησεν. Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ ἔτει (63) ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν τοῦ Καραμὰν ἀπαγγέλλων τῷ Μουρὰτ, ὅτι ἐν τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἐστιν εἷς τῶν Ἀραβικῶν ἵππων ἔν τε πράξει, ἔν τε ἡλικίᾳ, ἐν χρώματι, ἐν ἰσότητι τῶν μελῶν τε καὶ ἄρθρων ὡς οὐδεὶς τῶν παρὰ τοῖς Ἄραψι καλῶς καὶ ἐπιμελῶς τρεφομένων καὶ παιδευομένων. Ὁ Μουρὰτ οὖν, ἐλθὼν εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ ἵππου, στέλλει ἕνα τῶν τιμίων αὐτοῦ δούλων καὶ ζητεῖ τὸν ἵππον, ἐλπίζων ὁ Μουρὰτ κατὰ τὴν πρώτην ἀγγελίαν τοῦ δοῦναι τὸν ἵππον χάριν φιλίας, ἢ ἀνταλλαγῆς τινος τιμήματος. Ἦν γὰρ ὁ Μουρὰτ ἀεὶ δέρων, καὶ ἐπαπειλῶν αὐτὸν πάντοτε, ἐκ πατρόθεν καὶ πάππων εὐτυχὴς ὢν κατὰ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Καραμάν. Ἐθάῤῥει τοίνυν κατὰ πολλοὺς τρόπους τοῦ ἔχειν τὸν ἵππον. Ὁ δὲ Καραμὰν, τὰ ἐναντία φρονῶν, ἀπελογήσατο τῷ δούλῳ τοῦ Μουρὰτ, *Δύναται ὁ κύριός σου ἐπιβῆναι τῷ ἵππῳ τούτῳ;* δεικνύων δακτυλοδείκτως καὶ τὸν ἵππον· ὁ δὲ εἶπεν· *Εἰ δύναται ἢ οὐ δύναται, οὐκ ἐμοὶ τυγχάνει τὴν ἀπόκρισιν δοῦναι·* αὐτὸς γὰρ δύναται τοῦ ἀνταποκριθῆναί σοι· ἐμοὶ δὲ ἀπόκριναι τί τὸ μέλλον ἀνταποκρῖναι τῷ κυρίῳ μου. Ὁ δὲ Καραμὰν ἔφη, Ἀνάγγειλον τῷ κυρίῳ σου, ὅτι *Οὐ δυνήσῃ καθῖσαι ἐν τῷ ἵππῳ ἀγέρωχος ὑπάρχων, μόλις γὰρ ἐγὼ τὴν ἐπίβασιν τίθημι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ πέμπω σοι.* Ὁ δὲ Μουρὰτ, ἀκούσας τοὺς λόγους, ἐσκληρύνθη, καὶ σπουδῇ τὰ στρατεύματα συναγαγὼν, καὶ περάσας τὸν Πορθμὸν εἰς Προῦσαν ἀφίκετο, κἀκεῖ μικρὸν ἀναμείνας Ἕως καὶ τὰ τῆς Ἀνατολῆς συναχθῶσι. Καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ῥηθεὶς Δραγούλιος ὁ βαϊβόδας Βλαχίας ἔφθασε διαβὰς τὸν πορθμὸν, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ τυχὼν τῷ Ἀμηρᾷ Μουράτ· καὶ προσκυνήσας αὐτῷ ὑπετάγη, ὑποσχεθεὶς ὁπόταν δέῃ περᾶσαι ὁ Μουρὰτ ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ, αὐτὸς δώσει

A minationem adeptus est, ad Moratem placandum legatos mittit, qui exoratum eum habuerunt. Mansuetus quippe erat Morates, laudabilibusque moribus præditus: cui vectigali annuo soluto, pace ac Walachiæ imperio potiebatur Danus. Sed ad Draculium redeamus, eo etenim nomine, cui pravi notio inest, cum improbus esset appellabatur. Is itaque debellato Dano caput amputat, patrisque sui principatum obtinet. Hoc facinus ægre tulit Morates: cumque Dani fratrem apud se haberet successorem principatui proclamat, et viribus instructum in Walachiam dimittit. Draculius, bello adversus invadentes fortiter gesto, eos in fugam vertit, omninoque delevit, et Dani fratre occiso regnum obtinuit. Anno illo venit quidam ex Cara-
B mani servis, qui Moratem monet, in illius equili egregie ac diligenter curatum equum Arabem ali, præ cæteris ejusdem generis agilem ac docilem: ætate, colore, ac membrorum concinnitate præstantem. Quare Morates, equum avide concupiscens, quemdam servum suum primarium, qui eum peteret, mittit: fiducia plenus, quamprimum significaret eum se cupere, Caramanum amicitiæ stabiliendæ, vel quampiam rem aliam vicissim consequendi gratia, illico concessurum. Morates quippe manus ei intentans minis usquequaque terrebat; prospereque semper majores sui ipseque adversus Caramanum res suas gesserant: multis etiam de causis confidebat equum se consecuturum esse.
C Verumtamen secus sentiens Caramanus Moratis servum his verbis interrogavit: *Dominus tuus hunc equum* (quem digito demonstrabat). *conscendere potest?* Respondit servus, *Possit necne, dicere meum non est;* ipse enim, tuis verbis quæ reponat, habet; mihi vero responsum redde, quod ad dominum meum referre possim. Ad eum itaque ejusmodi verba habuit Caramanus, Domino tuo nuntia meo nomine: *Equo insidere nequires, cum ardua cervice superbus exsistat, vix enim sessorem me patitur, cum propterea tibi non mitto.* His exasperatus Morates exercitum velociter conscribit, fretoque trajecto **114** Prusam venit, illicque, dum Orientis copiæ se conjungerent substitit. Paulo ante memoratus Draculius Walachiæ vaivoda fretum etiam trans-
D vectus Prusam ad Ameram Moratem accessit: veneratusque subditum se professus est, fidemque dedit se Morati, quandocunque in Hungariam movere voluerit, transitum concessurum, et ad fines usque Germaniæ et Russiæ viam ei praiturum. Tantis promissis motus Morates, convivam compotoremque ad mensam suam admisit: multisque donis illum, ac comites plusquam trecentos honoratos amice complexus dimisit. Prusa deinde, Gotyæum profectus, indeque progrediens, fines ditio-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(62) Scriptum interlin. Δάνου adde ἀδελφὸν et dele Δραγούλιον.

(63) *Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ ἔτει.* Hujus belli Caramano illati Laonicus lib. v, et Leuncl. lib. XIV, mentionem faciunt.

num Caramani invasit, urbesque duas recepit, unam Akslari, alteram Pegsiari Turcorum lingua appellatas: hæcque Iconio vicina satis est, bidui itinere ab ea dissita. Quod invadenti opponeret, Caramanus non habebat: quare legatos ad eum mittit ditionis suæ præcipuos viros, qui magnam pecuniæ vim, equum, duasque subactas urbes, earum etiam agros et vicos, si tamen retrocedere velit, offerrent. Ad Moratem etiam soror ejus, (quam Caramanus uxorem duxerat, eaque affinitate contracta Moratis sororius erat) litteras hortatorias scripsit: quibus ad pacis conditiones adductus, eam jurejurando sancivit, et ad sua reversus est.

A πόρον, αὐτὸς γενήσεται προοδοποιὸς ἄχρις ὁρίων Ἀλαμανίας τε καὶ Ῥωσίας. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἀγασθεὶς ἐπὶ τοῖς ὑποσχεθεῖσι, καὶ ὁμοτράπεζον καὶ συμπότην αὐτὸν ποιήσας, καὶ λίαν φιλοτιμήσας, καὶ δῶρα πλεῖστα αὐτόν τε, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἦσαν γὰρ ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, καὶ ἀσπασάμενος ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἐκ τῆς Προύσης εἰς Κοτύαιον ἐλθὼν, ἐκεῖθεν ἀπάρας εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Καραμάν. Καὶ χειρωσάμενος πόλεις δύο, ἡ μία καλεῖται κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλῶσσαν Ἀκσιαρη, ἡ δὲ ἑτέρα Πεγσιάρη (64), ἦν δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς Ἰκονίου ἀπέχουσα δύο ἡμερῶν ὁδόν. Τότε ὁ Καραμὰν μὴ ἔχων τι δρᾶσαι, στέλλει πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τοὺς ἐντιμοτέρους τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ χρήματα ἱκανὰ καὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰς δύο πόλεις ἃς ἔλαβε σὺν τοῖς κάμποις καὶ τοῖς χωρίοις, μόνον τοῦ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω. Στείλασα καὶ γραφὰς παρακλητικὰς ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν, ἦν γὰρ Καραμὰν γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Μωράτ· ὁ δὲ καμφθεὶς ταῖς παρακλήσεσι αὐτῶν ἐποίησεν εἰρήνην σὺν ὅρκοις, καὶ ὑπέστρεψεν.

CAPUT XXX.

Serviam a Georgio Wulci F. Morales repetit. Georgius filiam suam ei nuptum dat, concessa in dotem Serviæ parte. Morates duce Draculio Hungariam frustra invadit. Morates socero suo Georgio bellum infert, urbes capit, sororios suos luminibus privat. Draculius in carcerem detrusus datis filiis obsidibus liberatur. Morates Bellogradum frustra oppugnat.

Postquam vero Adrianopolim Morates venit, Despotam Serviæ Stephanum Lazari filium, Bajazitis sororium, cujus meminimus in Bajazitis litrim rebus enarrandis, fato cessisse rescivit. Ab ejus successore Georgio per legatos totam Serviam repetit; hæredem quippe decessor non genuerat; supererat nepos ex Maria Lazari filia, et defuncti Stephani sorore. Erat equidem Georgius Wulci filius etiam Lazari gener. Admissos legatos ut decebat honorifice suscipit. Secumque cogitat draconis fraudes; qui, si comederit, et aliquatenus satiatus fuerit, quietus recumbet; alias, si nulla ei offa in os injiciatur, Serviam, Bulgariam paternasque ditiones suas omnes hiante ore devoraturus. Occasione **115** itaque usus filiam suam ei despondet, maxima Serviæ parte dotis nomine concessa: hac solummodo conditione apposita, ut cito pax

B Ἐλθὼν δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ μαθὼν, ὅτι ὁ δεσπότης Σερβίας υἱὸς τοῦ Λαζάρου (65), καὶ γυναικάδελφος τοῦ Παγιαζὴτ ἀπέθανεν, ὃν ὁ λόγος ἐν τοῖς τοῦ Παγιαζὴτ χρόνοις, τοῦ Ἰλτρὴμ λέγω, ἱστόρησεν, πέμπει πρὸς τὸν αὐτοῦ διάδοχον ἀποκρισιαρίους ζητῶν τὴν ἅπασαν Σερβίαν· ἦν γὰρ ὁ ἀποθανὼν μὴ ἔχων κληρονόμον, καὶ γὰρ ἄπαις ἐτελεύτησεν. Εἶχεν οὖν ἀδελφιδοῦν ἐκ τῆς Μάρω τῆς θυγατρὸς Λαζάρου, καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ τοῦ τεθνηκότος Στεφάνου. Ἦν γὰρ Γεώργιος υἱὸς Βούλκου καὶ γαμβρὸς Λαζάρου. Ἰδὼν οὖν ἀποκρισιαρίους καὶ τιμήσας αὐτοὺς ὡς ἐχρῆν· καὶ κατὰ νοῦν λαβὼν τὰς τοῦ δράκοντος ἐπηρείας, ὅτι εἰ μὲν φάγει, καὶ κορεσθῇ μικρὸν, ταπεινωθήσεται· εἰ δ' οὔ, καὶ Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν, καὶ τοὺς C πατρικοὺς τόπους αὐτοῦ ἅπαντα χανὼν ῥοφήσει. Καὶ πραγματεύεται τὸν καιρὸν, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν

Ismaelis Bullialdi notæ.

(64) Ἀκσιάρη, Πεγσιάρη. Leuncl. lib. XIV, capitas has urbes dicit, quas vocat Acscheherem et Beg-Scheherem, et eodem libro Boscara appellat. In tabulis geographicis vulgatis Sari, quæ forte Acsiari, sita est ad septentrionem Iconii, Bogas, quæ Begsiari vel Boscara est, ad ortum et meridiem Iconii respectu jacet. Fallitur Ortelius, qui Ac-Serai Leunclavii Anazarbum facit: cum Anazarbus in Ciliciæ finibus orientalibus olim fuerit, quæ ab Iconio plurium dierum itinere distat.

(65) Ὅτι ὁ δεσπότης Σερβίας υἱὸς τοῦ Λαζάρου. Ut clarior sit legentibus Historia Ducæ in illis, quæ ad Serviæ despotas spectant, repetemus hic ex Mauro Orbino, qui Italice regnum Slavorum scripsit, genealogias duas, unam ex parte gentis, Nemagnæ scilicet; alteram Privaziorum.

Pars genealogiæ gentis Nemagna.

MILUTINUS, vel UROSCUS SANCTUS.

WLADISLAUS.	UROSCUS a filio Stephano alqueo interemptus anno 1331.	CONSTANTINUS.

PRIMISCIA, vel SIMISSA,	STEPHANUS DUSCIANUS obiit ad Διπόταμον, ab Andronico juniore exstructum oppidum, anno 1354, ætat. 45.	NEDA Michaelis Bulgarum regis uxor. De illa Cantacuzenus, lib. III, cap. 2,

UROSCUS rex ultimus gentis Nemagnæ: quem Cantacuzenus, lib. IV, cap 43. Οὔρεσιν appellat Craiæ filium: qui adversus Simonem avunculum suum Acarnaniæ principem bellum gessit.

αὐτοῦ θυγατέρα εἰς γάμον (66), καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Σερβίας εἰς προῖκα, τάχα μόνον ἐνόρκως ποιήσωσι τὴν εἰρήνην· χρυσίου δὲ καὶ ἀργύρου ταλάντων ἀριθμὸν τίς διηγήσεται; Στέλλει ἀποκρισιαρίους, καὶ πείθουσι τὸν ἡγεμόνα· καὶ πέμπει τὸν Σαριτζίαν ἕνα τῶν βεζιρίδων τοῦ μνηστεῦσαι τὴν κόρην, καὶ δοῦναι ὅρκους τῷ Γεωργίῳ καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἀσφάλειαν. Ἐντυχὼν οὖν ὁ Σαρατζίας τῷ δεσπότῃ Γεωργίῳ, καὶ τελειώσας τὴν τῶν μνήστρων πρᾶξιν ἐπανῆλθεν. Αἰτήσας λύσιν τοῦ οἰκοδομῆσαι πολίχνιον ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ Δανούβεως, δέδωκεν αὐτὴν ὁ Μουράτ, καὶ ἀπελύθη ὁρισμὸς εἰς αὐτὸν, καὶ ἤρξατο κτίζειν ὁ δεσπότης τὸ Σμεδρόβόν. Ὁ δὲ Μωρὰτ ἤδη θέρους (67) ὥρας ἐγγὺς οὔ-

A jurejurando sanciretur, auri vero et argenti talenta quæ solvit, quis numerare potest? Destinat deinde legatos, qui principem Moratem ad has pacis conditionis suasionibus adducunt. Ille vezirum suum Sariciam mittit, qui puellæ, quam uxorem ducturus erat, sponsalibus nomine suo interesset, fidemque Georgio daret vicissimque ab eo accipperet. Profectus itaque Saracias ad despotam Georgium post celebrata sponsalia rediit. Licentiam ædificandi castrum ad Danubii ripam petiit etiam despota, qua Moratis decreto concessa, Smedrovum construere cœpit. Ingruente deinde æstate in Hungariam Morates movit, Danubioque ad Nicopolim trajecto ei occurrit Draculius, qui,

Ismaelis Bullialdi notæ.

Unde patet Ducam, cap. III, hujus historiæ errasse cum Lazarum Stephani, qui in hac genealogia Duscianus est, filium asserit; quod forte crediderit alium præter filium Stephano Cralæ non successisse. Lazari itaque genealogiam exhibebimus, ut ultimorum Serviæ et Rasciæ despotarum originem videamus.

Genealogia gentis Pribaziæ ex qua ultimi Serviæ despotæ.

PRIBASIUS.

Despota LAZARUS occisus in prælio ad Cossovum campum: is Urosco, Stephani Dusciani F. imperii partem armis ademit.

STEPHANUS despota Serviæ.	MARA, vel MARIA uxor Wki Branchovikii.	JELINA, vel HELENA uxor Nicolai de Gara.	DESPINA, uxor Balsæ.	WCOSAVA, uxor Milos Kobilichii, qui Moratem occidit.	MILIEVA, uxor Wk. Bajazitis primi.

STEPHANUS.	GEORGIUS, despota Serviæ succedit avunculo suo Stephano. ejus uxor Irene Cantacuzena.	GREGORIUS.
		JOANNES.

GEORGIUS.	Wk.	MARIA, uxor Bonifacii Marchionis Montisferrati.	CATHARINA comitis Ciliæ Uldarici uxor.	LAZARUS.	MARIA uxor Moratis II.	NN. filii duo a Morate luminibus privati.
	JOANNES.		MARIA, uxor Stephani Bozinæ regis.	IERINE, vel IRENE uxor Joannis S. Petri in Galatina ducis.	MILIZA, uxor Leonardi despotæ Lartensis.	
	MARIA, uxor Ferdinandi Frangipani.					

Ex ista genealogia et ex historiæ consensu Leunclavii error confutatur, qui Bajazitis I uxorem Georgii despotæ filiam asserit: et omnino falsa est genealogia, quam in *Pandectis* num. 54, exhibuit. Lazari filius, qui liberis nullis superstitibus obiit anno 1421, Stephanus est: cui successit Georgius Brancovikius Lazari nepos ex Mara, quam Maro Ducas appellat. Quod vero dicit noster Georgium fuisse Lazari generum, non autem nepotem, perperam scriptum; et certe scribere debuit, υἱὸς Βούλκου τοῦ γαμβροῦ τοῦ Λαζάρου. Si enim Stephanus despota, superstite ex sorore sua Maro, seu Mara, nepote, qui ei successit, obiit: alius esse non potest præter Georgium, a quo novi juris repertor Morates Serviam repetebat; quia sine liberis Stephanus ejus avunculus obierat. Morates Mahometis F. Bajazitis N. Milievam aviam non habuit: ex ea enim liberos suscepisse Bajazitem nullus auctor tradidit.

(66) *Καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα εἰς γάμον.* Maurus Orbinus in regno Slavorum notat Moratem in Georgium Serviæ despotam post Stephani, qui Lazaro natus erat, obitum movisse, et loca aliquot occupasse: quem ut placaret Georgius, tributarium ac vectigalem Moratis se profitetur. Verum cum Morates Georgium promissis haud stare cerneret, bellum rursus anno 1435 ei intulit. Legatum vero Georgius ad eum mittit, per quem

C se vectigal solvere paratum, et ad jussa capessenda promptum fore pollicetur. Morates ergo per Saraziam Bassam non solum vectigal, sed et Mariam Georgii filiam uxorem sibi dari postulat. Ut tributum solvere paratus erat Georgius; ita nuptias illas aversabatur. Victus tamen Ierinæ sive Irenes uxoris suæ precibus, quæ hoc matrimonio Serviis placatum Moratem sperabat, filiam suam Chalili Bassæ ad Moratem adducendam tradit. De Serviæ parte dotis nomine a Georgio concessa nullum verbum facit Orbinus. Ibidemque refellit Reinerium, Reineccium et alios, qui dixerunt Mariam illam Georgii filiam Semendriæ seu Smedrovi deditione in Turcorum manus devenisse, Morati deinde matrimonio junctam: in qua etiam opinione deprehenditur Bonfinius *Rerum Hungaricarum* decad. III, lib. IV, Mariamque captam fuisse scribit. De Smedrovo, Morate concedente, ædificato Leunclavius et Laonicus nihil tradunt; qui de nuptiis

D illis mentionem faciunt hic lib. V, ille 14.

(67) *Ὁ δὲ Μωρὰτ ἤδη θέρους.* De hac expeditione Moratis, Draculio duce, quam ad annum Hegiræ 840, qui cœpit anno 1436, Julii 14, feria VI, historiæ Turcicæ referunt, adeundus Leunclavius lib. XIV. quo loco *Direcolam* hunc vocat. Zipinium vero Cibinum est seu Hermenstadium Transsylvaniæ, quam Ardeliam appellat Laonicus, urbs inter præcipuas.

lætitia exsultans, eum salutat : et conjunctis copiis quas ducebat, Morati viæ comitem se adjungit. Cumque quadridui itinere intra fines Hungariæ eum duxisset, solitudinem invenerunt. Comperta enim Moratis expeditione, e vicis, pagis castrisque minoribus incolas alio transportaverant Hungari ; quamobrem Turci per regionem desertam incedebant, nulla re, præter castellum quoddam parvum, parta ; quod præter spem etiam occuparunt. Cum enim præsidiarii ad necessaria usibus suis conquirenda exivissent, mane casu cursim prætervecti, Turci portas patentes invenerunt, nulloque renitente ingressi sunt, et cuncta deprædati excesserunt. At Zipinium usque profecti ex Hungariæ urbibus insignibus unam, propius ipsam admovere ausi non sunt. Cum itaque illius incolæ Turcos invadentes indignabundi aspicerent, portis urbis patentibus pugnam cum eis ineunt, multosque cædunt. Quare Turci retrocedunt, viæ semper dutore Draculio, a quo Morates insidias sibi strui metuebat. Ad fluvii ripam ubi devenerunt, iterum eum trajiciunt. Hocce tempore Hungariæ rex infans adhuc erat, nec, qui rem bellicam administraret, vicarium habebat. Quapropter, cognita Turcorum audacia, quemdam ex nobilibus præfectum generalem exercitibus regina constituit ; virum equidem audacem, animosum, alterumque in re bellica Achillem, vel Hectorem. Morates, amne trajecto, Adrianopolim se recepit, mittitque Sariciam velut pronubum, qui sibi desponsatam adduceret. In Serviam cum advenisset, eum benigne ac magnifice excepit despota, qui hac ipsa hieme incoronatus fuerat. Imperator namque Joannes, missis ei per Georgium Philanthropininum
116 principatus insignibus, despotam Serviæ appellaverat. Pronubus ille tandem Servia excessit abducta virgine puella, quæ thesauros immensos vestesque auro intextas asportabat, ambos etiam fratres suos secum ducebat. Adrianopolim ubi ventum est, summa lætitia nuptiæ celebratæ sunt : aliam porro uxorem antea duxerat Morates Spentiaris filiam : hanc tamen magis ardebat, quod forma eximia, præstantique ingenio polleret. Nuptiis consummatis sororios suos, dona multa ipsis largitus, benigne dimisit ; Adrianopoli deinceps quod autumnus iniret, commoratus, nunc venatione, alias spectaculis ac compotationibus vacando tempus terebat. At vere inchoante pravum malignumque consilium adversus despotam socerum suum init, a quodam procerum suorum, qui Pha-

A στης στρατεύει εἰς Οὐγγρίαν, καὶ περάσας τὸν Δάνουβιν διὰ τῆς Νικοπόλεως, συναντᾷ τοῦτον Δραγούλιος, καὶ μετὰ περιχαρείας ἀσπασάμενος σὺν τῷ στρατῷ αὐτοῦ συνοδεύει τῷ Μωρὰτ, καὶ ἐκβιβάσας αὐτὸν ἐντὸς τεττάρων ἡμερῶν πορείαν, εὗρον ἔρημον τὸν τόπον· μαθόντες γὰρ οἱ Οὔγγροι τὴν ἐπέλευσιν τοῦ Μωρὰτ ἐμετοίκησαν τὰς κώμας, καὶ τὰ μικρὰ πολίχνια. Καὶ κατεπάτησαν οἱ Τοῦρκοι γῆν πολλὴν ἔρημον, μὴ κερδήσαντές τι πλὴν ἑνὸς κάστρου σμικροτάτου, καὶ αὐτὸ παρ' ἐλπίδα. Οἱ γὰρ ἄνδρες ἐξελθόντες τοῦ εὑρεῖν τὰ τῶν ἀναγκαίων χρειώδη, καὶ μείναντες ἔξω τῆς πόλεως, οἱ Τοῦρκοι πρωῒ παρατρέχοντες εὗρον τὰς πύλας ἀνεῳγμένας, καὶ εἰσῆλθον τινὸς μὴ ὄντος τοῦ ἀντιπαράττοντος· λαβόντες δὲ τὴν λείαν ἐξῄεσαν. Ἐλθόντες
B δὲ ἄχρι Ζιπηνίου, αὕτη δέ ἐστι μία τῶν περιφανῶν πόλεων Οὐγγρίας, οὐκ ἐτόλμησαν προσεγγίσαι. Οἱ πολῖται δὲ ἀγριωπὸν πρὸς τοὺς Τούρκους βλέψαντες, καὶ κατὰ στόμα ἀντιμαχησάμενοι, μὴ κλείσαντες τὰς πύλας, ἦσαν γὰρ ἀνεῳγμέναι, καὶ πολλοὺς τῶν Τούρκων φονεύσαντες, ὀπισθώρμησαν, ἔχοντες ἀεὶ τὸν Δραγούλιον προοδοποιόν. Ἐφοβήθη γὰρ ὁ Μωρὰτ μήπως ἐνέδρα γένηται κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Δραγουλίου, καὶ ἐλθόντες ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ ποταμοῦ ἐπέρασαν. Ἦν γὰρ τότε καιροῦ ῥὴξ βρεφύλλιων, καὶ οὐκ ἦν ἐπιτροπεύων. Ὡς εἶδον τοίνυν τὴν τόλμην τῶν Τούρκων, ἔστησεν ἡ ῥήγενα τῶν γενέων [εὐγενῶν] ἕνα μεγαδομέστικον τοῦ φωσάτου ἄνδρα τολμηρὸν καὶ εὐκάρδιον, καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ
C ἕτερον Ἀχιλλέα, ἢ Ἕκτορα. Ὁ δὲ Μουρὰτ, διαβὰς τὸν ποταμὸν, καὶ ἐν Ἀδριανοῦ καταντήσας στέλλει τὸν Σαριτζίαν ὡς νυμφαγωγὸν, τοῦ ἀγαγεῖν τὴν νύμφην ἐκ τῆς Σερβίας. Καὶ ἐλθὼν, καὶ δεξιωσάμενος αὐτὸν ὁ δεσπότης φιλοτίμως, ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ χειμῶνι στεφθείς. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης, πέμψας τὸν Γεώργιον τὸν Φιλανθρωπίνινον σὺν τοῖς παρασήμοις, ἐποίησεν αὐτὸν δεσπότην Σερβίας. Ἀπάρας οὖν ὁ νυμφαγωγὸς σὺν τῇ νύμφῃ ἔχοντες θησαυροὺς ἀμετρήτους καὶ χρυσοϋφάντους στολὰς, ἄγουσα μετ' αὐτῆς καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς αὐτῆς. Ἐλθόντες δὲ καὶ χαρὰν μεγάλην καὶ γάμους ποιήσαντες. Ἦν γὰρ ἔχων καὶ ἑτέραν (68) πρόλαβων τοῦ Σπεντιὰρ θυγατέρα γυναῖκα· ἀλλὰ ταύτην ἐπόθει πλέον ὡραίαν οὖσαν καὶ ψυχῇ καὶ σώματι·
D τῶν γάμων δὲ πληρωθέντων, καὶ τοὺς γυναικαδέλφους αὐτοῦ ἀσμένως ἀποπέμψας μετὰ δώρων πολλῶν, αὐτὸς ἐν Ἀδριανουπόλει φθινοπώρου ἀρχομένου ἐκάθητο, πῇ μὲν ἐν κυνηγεσίοις ἐξερχόμενος, πῇ δὲ ἐν θεάτροις καὶ πότοις ἀσχολούμενος. Ἔαρος δὲ ἀρχομένου (69) βουλὴν βουλεύεται πονηρὰν κατὰ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(68) *Ἦν γὰρ ἔχων καὶ ἑτέραν.* Hic locus, et qui infra cap. 33, probant Moratem ex ista Maria Mehemetem non suscepisse, quod aliqui, inter quos Reinerius, Reineccius, ab Orbino confutati scripserunt.

(69) *Ἔαρος δ' ἀρχομένου.* Post obitum Sigismundi imperatoris, qui incidit in annum 1437, ut notant Thwroczius et Bonfinius, bellum Georgio erviæ despotæ Turci anno 1438 intulerunt, dum Albertus Austriacus, Sigismundi gener et successor, bello Polonico distinebatur. Impar viribus Georgius Savum transvectus ac Danubium, cum nobilibus et sacerdotibus, et filiorum uno Lazaro, in Hungariam, in qua oppida possidebat, abiit. Synderoviam quæ Smedrovum, sancti Andreæ castrum appellatum, tuebatur filiorum Georgii unus. Synderoviam fame expugnatam Turci ditione accipiunt. Gregorius Stephani frater capitur et excæcatur. Hæc Bonfinius, dec. III, lib. IV. Laonicus, lib. V, Smedrovi obsessæ ac deditæ meminit.

τοῦ δεσπότου καὶ πενθεροῦ αὐτοῦ, ἔχων εἰς τοῦτο ἕνα τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ σύμβουλον, ἄνθρωπον κακοποιόν, καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐχθρὸν ἄσπονδον, ὀνόματι Φαδουλάχ· οὗτος γὰρ ἦν πρῶτον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἡγεμονίας μέγας χαρτουλάριος· εἶτα ὁρῶν αὐτοῦ τὸ πανοῦργον ὁ ἡγεμὼν ὀξὺ καὶ πρὸς τὰς βουλὰς αὐστηρὸν, καὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐχθρωδῶς διακείμενον, ποιεῖ αὐτὸν καὶ μεσάζοντα. Καὶ τῷ Μουρὰτ μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἴρηκεν· *Ἵνα τί, κύριε, τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμετέρας πίστεως εἰς τέλος οὐκ ἀφανίζεις; Θεὸς γὰρ διδοὺς τὴν τοσαύτην ἡγεμονίαν, σὺ καταφρονῶν αὐτὴν οὐκ ἐπιβλέπεις εἰς αὐτοὺς, ὡς τῷ Θεῷ δοκοῖν, ἀλλὰ φιλανθρώπως εἰς μακροθυμίαν τοὺς ἀπίστους περιθάλπεις. Οὐκ ἔστιν οὖν τοῦτο, οὐκ ἔστι Θεῷ βουλητόν, ἀλλὰ ἡ μάχαιρά σου φαγέτω κρέα τῶν ἀσεβῶν, ἕως οὗ ἐπιστρέψωσιν ἐν τῇ τοῦ μόνου Θεοῦ καὶ τοῦ μεγάλου προφήτου διδασκαλίᾳ. Γίνωσκε οὖν, ὁ ἡγεμὼν, ὅτι τὸ πολίχνιον ὃ ἐπῳκοδόμησεν ὁ δεσπότης Σερβίας οὐκ ἔστι συμφέρον ἡμέτερον. Ἀρθήτω οὖν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἕξομεν αὐτὸ διάβασιν ἀπὸ Σερβίας εἰς Οὐγγρίαν. Ἄρωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὰς πηγὰς τὰς ἀειζώους, τὰς βρυούσας ὡς ὕδωρ ἀέναον τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν, καὶ σὺν αὐτὰς κερδήσομεν Οὐγγρίαν, καὶ ἐπέκεινα Ἰταλίας φθάσομεν, ταπεινώσαντες τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμετέρας πίστεως.* Ὁ δὲ ἡγεμὼν, ἁπλούστατος ὢν, καὶ μὴ ἔχων πονηρίαν ἐν καρδίᾳ, ἔδωκεν ὦτα τοῖς λόγοις τοῦ Σατανᾶ· πέμπει οὖν ἀποκρισιαρίους εἰς τὸν δεσπότην Σερβίας, ζητῶν τὸ πολίχνιον ὃ νεωστὶ ἐδείματο οἷον τὸ Σμέδροβον. Ὁ δὲ ἀνταπέστειλεν αὐτῷ λόγους, ἀναμιμνήσκων τοὺς ὅρκους καὶ τὴν συγγένειαν. Ὁ δὲ τύραννος, μηδὲ ὁπωσοῦν εἰς νοῦν λαβὼν τὰ τοῦ δεσπότου ῥήματα, στρατεύει κατ' αὐτοῦ· καὶ δὴ πρῶτον ἔρχεται εἰς Σμέδροβον ὥρᾳ θέρους. Ἦν γὰρ ἡ σιτοθήκη τοῦ κάστρου κενὴ (70), καὶ τὰ λοιπὰ τῶν τροφῶν ταμεῖα. Καὶ σκοπήσας καιρὸν ἀπέκλεισε τὸ πολίχνιον, καὶ παρακαθίσας αὐτῷ μῆνας τρεῖς, ἀπὸ τῆς ὑστερήσεως τῶν αὐταρκιῶν παρεδόθη, ὅρκους δοὺς καὶ πίστεις τοῦ μὴ ἀδικῆσαί τινα. Ἀνοίξαντες δὲ τὰς θύρας ἐξῆλθον εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ ἐντὸς ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ δεσπότου, καὶ ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος αὐτοῦ Θωμᾶς ὁ Καντακουζηνός. Ἔβαλε γοῦν Τούρκους ἱκανοὺς εἰς φύλαξιν, αὐτὸς δὲ ἀπάρας ἐκεῖθεν ἔρχεται εἰς Νοβόπριδον μητέρα τῶν πόλεων, καὶ καταπολεμήσας εἷλε ταύτην, καὶ παρέδωκε Τούρκοις καὶ ὅλην Σερβίαν. Χειμῶνος δὲ φθάσαντος ἐστράφη ἐν τῇ Ἀδριανοῦ. Τοὺς δὲ δύο υἱοὺς τοῦ δεσπότου, ἦν γὰρ ὁ εἷς εὑρεθεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει στρατεύοντος ἐν τῷ Σμεδρόβῳ τοῦ Μουρὰτ, ὁ δὲ ἕτερος συλληφθεὶς ἐν αὐτῷ τῷ πολιχνίῳ ἤχθη ἐν

A dulach appellabatur, incitatus. Vir iste malignus ac pravus erat, Christianoque nomini hostis infestissimus. Imperii Turcici redituum ac vectigalium magnus chartularius primum fuerat; inspecta vero ejus solertia, et in consiliis ineundis ingenii acumine et promptitudine, quodque Christianis infensus esset, in Mesazontôn seu Vezirorum ordinem princeps allegit. Is igitur aliquando hæc Morati dixit: *Quare, domine, fidei nostræ hostes internecione non deles? Cum enim ad tantum imperium Deus te provexerit, ipsum negligis, nec in Christianos secundum Dei placitum animadvertis; quin imo humanus et longanimis infideles foves ac protegis. Id nequaquam Deo acceptum. Gladius porro tuus impiorum carnes devoret, donec ad unius* B *Dei et magni prophetæ disciplinam convertantur. Animum itaque adverte, o princeps, illudque castrum, quod Serviæ despota ædificavit, nullatenus rebus nostris conducere, considera. Eo depellatur, et transitum a Servia in Hungariam nobis apertum habebimus. Fontes sempiternos ipsi eripiamus, qui aurum et argentum velut aquam perennem profundunt. Hungariam his opibus subigemus, inque Italiam postmodum profecti, fidei nostræ adversarios debellabimus.* Princeps equidem vir simplicissimus, minime malus, hujus Satanæ verbis aures præbuit, et ad despotam Serviæ legatos destinat, qui castrum Smedrovum nuper exstructum dedi peterent. Ad istius legatos despota respondit, jusjurandum C fidemque datam in memoriam eis revocat, et contractæ affinitatis admonet. At tyrannus, ne minima quidem ratione talium despotæ monitorum habita, in eum movet, et per æstatem Smedrovum accessit. Exhausta erant castri horrea et reliqua cibariorum penus. Tempore igitur apto observato castrum obsidione cinxit, et ad tres menses integros ea protracta, **117** rebus necessariis deficientibus tandem deditur, fide data injuriam nulli illatum iri. Patefactis itaque portis obsessi decedunt, et ad Moratem venerandum accessere. Istam obsidionem toleraverant primogenitus despotæ filius, ejusque avunculus Thomas Cantacuzenus. Ad castri custodiam Turcorum præsidio valido imposito, illinc digressus Novopridum urbium D aliarum matrem (*metropolim*) proficiscitur, eam expugnat, Turcorumque imperio cum universa Servia subjicit, et hieme superveniente Adrianopolim revertitur. Despotæ etiam ambos filios (quorum alter Adrianopoli agebat, dum Smedrovum oppugnabatur, alter eo dedito captus Adrianopolim ductus est) in Asiam vinctos, Amastrim consilio Phadulachi transmittit, oculosque utrique eruit. Draculius etiam per idem tempus obsequium ac

Ismaelis Bullialdi notæ.

(70) *Ἦν γὰρ σιτοθήκη τοῦ κάστρου κενή.* Notavit Maurus Orbinus Sinderoviam fame expugnatam fuisse; cum Irene Georgii uxor avara mulier omne frumentum, ut pecuniam corraderet, distraxisset. Quo simili errore muliebri et impotenti avaritia aliæ urbes in hostium potestatem concessere.

venerationem exhibiturus Moratem adiit, qui vinctum Callipolim eum misit, ubi turri inclusus sub custodia habetur. Ei objiciebatur meditata proditio, dum in Hungariam expeditionis viæ dux erat: alia item in eum confingebantur crimina quorum Phadulachus artifex erat. Cum vero per plures dies in illo carcere Draculius mansisset, ambos filios obsides ab illo petierunt, quos adhuc impuberes ad se per nuntium accersitos tradidit. Eos Nymphæum imperator Morates transmittit, situm id in Asia castrum, mandatque ut arcte custodiantur. At Draculium, postquam sacramento adactus cavit se in fide nunc et in posterum mansurum, in Walachiam dimisit.

A Ἀδριανοῦ, πέμψας οὖν αὐτοὺς δεσμίους ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐν Ἀμασίᾳ, ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν δύο, συμβουλίᾳ τοῦ Φαδουλάχ. Ὁ δὲ Δραγούλιος ἐλθὼν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, πέμπει αὐτὸν δέσμιον ἐν Καλλιουπόλει φυλακίσας αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ· εὑρὼν αἰτίαν ὅτι ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ ἔμελλε προδώσειν αὐτὸν, ὅτε προωδοποίει, καὶ ἄλλα τινὰ ἐφευρέματα ἃ διενόει ὁ Φαδουλάχ. Ποιήσας οὖν ἡμέρας πολλὰς ἐν τῷ πύργῳ, ἐζήτησαν παρ' αὐτῷ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὁμήρους, καὶ πέμψας ἔφερε, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ἔτι ἀφήλικας ὄντας. Ὁ δὲ λαβὼν αὐτὰ στέλλει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐν Ἀσίᾳ ἐν κάστρῳ τινὶ Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον, παραγγείλας φυλάττειν ἐπιμελῶς αὐτά. Τὸν δὲ Δραγούλιον, δοὺς ὅρκους καὶ λαβὼν, ὡς ἔσται πιστὸς ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἀπέλυσεν ἐν Βλαχίᾳ.

Vere deinde inchoante validum exercitum B conscribit Morates, in unum copiis tam Asiæ quam Europæ collectis et ad oppugnandam Belogradum (*Albam Græcam*) expeditionem suscipit. Hæc porro Serviæ urbs est, situ tuta, et facili expugnationi haud exposita, ad confluentem duorum fluviorum, Danubii scilicet et Savi, condita. Hanc equidem Hungariæ rex sibi permitti poposcerat; veritusque despota Georgius, ne Turci illam occuparent, et in oppositam ripam trajecti Hungarorum, suasque urbes quas in Hungaria multas possidebat, caperent, Hungaris, ut potentioribus et magis bellicosis, illam urbem tuendam concedit. Quo tempore autem Smedrovum Morates obsidebat, ultra Istrum despota, cui Turci admodum infensi erant, C transierat, et in ditionis suæ urbibus, Hungarorum agmine ad sui custodiam cinctus, degebat. Belogradum ergo ubi accessit Morates, castra per ambitum metatus est, machinas plurimas, quibus lapides jacularetur, cum magnas, tum parvas fabricavit, aggeres congessit, triremesque ultra
118 centum, quibus fluvius navigaretur, apparavit. In totos deinde sex menses obsidio protrahitur, frustra cum terra, tum fluvio tentata expugnatione. Quinetiam multorum procerum famulorumque domesticorum jacturam fecit, quos pestis missilisque urbis machinis excussa ab-

Ἔαρος δὲ ἀρξαμένου στρατὸν ἐγείρει μέγαν καὶ πολὺν ἔκ τε Ἀσίας καὶ Θράκης, καὶ κατὰ τοῦ Πελογράδου ἐστράτευσεν (71). Ἦν δὲ τὸ Πελογράδον πόλις Σερβίας ὀχυρὰ καὶ δυσάλωτος, ἔχων τοὺς θεμελίους ἀνὰ μέσον ποταμῶν δύο, Δανούβεώς τε καὶ Σάβα. Πρὸ ὀλίγου δὲ αἰτήσας αὐτὴν (72) τὴν πόλιν ὁ Κράλης Οὐγγρίας, δέδωκε πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης Γεώργιος, φοβούμενος μήπως οἱ Τοῦρκοι παραλαβόντες αὐτὴν, τὴν περαίαν διαβάντες ἕλωσι τὰς πόλεις Οὔγγρων καὶ τοῦ δεσπότου· ἔχει γὰρ ὁ Σέρβος ἐν τῇ περαίᾳ πόλεις ἱκανάς· ὡς δυνατωτέρους τοίνυν καὶ μαχιμωτέρους, ἔδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς Οὔγγρους ἵνα φυλάττωσι. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης εἶχε περάσας τὸν Ἴστρον, ὅτε ὁ Μουράτ ἐζήτει τὸ Σμέδροβον, καὶ ἦν αὐλιζόμενος ἐν ταῖς αὐτοῦ πόλεσιν, ἔχων φυλάσσοντας αὐτὸν τοὺς Οὔγγρους. Ἐν τούτῳ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐχθρωδῶς διετέθησαν εἰς αὐτόν. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῷ Πελογράδῳ καὶ τὰς σκηνὰς πήξας γυρόθεν, καὶ πετροβολισμοὺς πολλοὺς κατασκευάσας μικρούς τε καὶ μεγάλους, καὶ χώματα ἀνεγείρας, καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ τριήρεις ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν πλέειν ἑτοιμάσας, ἐν ὅλοις ἓξ μησὶν παρακαθίσας καὶ διὰ ξηρᾶς, καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ, οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεβάλλετο καὶ πολλοὺς τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ, διά τε τῆς λοιμώδους νόσου, καὶ διὰ τῶν μηχανῶν τῶν πεμπομένων ἐκ τοῦ κάστρου. Ἔπεμπον γὰρ εἰς αὐτοὺς βολίδας μολιβδίνας, ὅσον καρύου

Ismaelis Bullialdi notæ.

(71) *Καὶ κατὰ τοῦ Πελογράδου ἐστράτευσεν.* Bonfinius D. III, l. V: « Eo fere anno quo Albertus obiit, Amurathes Mysiam occupavit, Albam Græcam obsedit, et frustra expugnare tentat. Ad annum Hegiræ 843 [Christi 1439] ea referunt Turci. Laonicus, lib. V, de illa Belogradi obsidione mentionem facit. Belogradum multis nominibus appellatur, Alba Græca, Alba Bulgarica, Nandor Alba.

(72) *Πρὸ ὀλίγου δὲ αἰτήσας αὐτήν.* Ducas Sigismundum, quem Hungariæ Cralem appellat, Albam Græcam a Georgio, tuendæ illius causa adversus Turcos, petiisse scribit. At Hungaricarum rerum scriptores aliter narrant. Thwroczius Georgium Sigismundo cessisse Nandor Albam, et cum eo permutasse anno 1425 scribit. Bonfinius, decadis III lib. III, Sigismundo cessisse Albam Græcam Georgium D scribit. *Frequentavit quoque illius aulam Georgius, superioris Mysiæ princeps, quem Despotam nominant. Hic Sigismundi beneficentia victus, Albam Græcam, ibi ad Danubii ac Savi confluenta sitam, ubi Taurinium olim fuerat, in perpetuæ fidelitatis pignus, veluti tuti obsidis loco, imperatori sponte dono dedit: quod quidem in Mysia, et ea, quæ ad Turcos nunc spectat, Hungaria, unicum est propugnaculum. Contra ille, ne bene merendo cederet, hæc illi castella in regno rependit, Zalon, Kemem, Bekem, Kelpem, Vilagosuarum, Tochaium, Monkacium, Thaalliam, Rhegesum, oppida vero, Zathmar, Bezernem, Debreczem, Thur, Varsan, et pleraque alia: Budæ autem magnificas ædes, quæ regiæ loco haberi possunt.* Sunt tamen alii auctores, qui hanc permutationem factam ab Alberto Austriaco Hungariæ rege dicant.

A Ποντικοῦ τὸ μέγεθος, ἀπὸ κατασκευῆς χαλκῆς ἐχούσης ἐντὸς τὰς βολίδας καθ' ὁρμαθὸν πέντε ἢ καὶ δέκα. Ἐξόπισθεν οὖν τῆς χαλκῆς καλάμου βοτάνης σκευασία (73) ἐκ νίτρου τεάφης, καὶ κορδούνου ἰτέας πλήρης. Ὀσμὴν οὖν ἀσπίθος ἦν τοῦ σπινθῆρος πυρὸς, εἰ πλησιάσειεν. Τῇ ἀναμιγῇ ταύτῃ αἴφνης ἐξάπτει, καὶ στενοχωρουμένου τοῦ πνεύματος ὑπὸ τῶν βολίδων, ἐξ ἀνάγκης ὠθεῖ τὰς βολίδας, καὶ ὠθουμένων ἡ πρὸς τὴν βοτάνην ἐγγὺς ὠθεῖ τὴν πρὸ αὐτῆς, ἡ δ' αὐτὴ τὴν ἔμπροσθεν. Καὶ οὕτως ἡ δύναμις μέχρι τὴν εἰς τὸ στόμιον προκειμένην βολίδα πέμπεται, καὶ ἀποπέμπει ταύτην ἄχρι μιλίου ὁδόν· καὶ τὸν τυχόντα εἰ ἄνθρωπον, εἴτε ζῶον, εἰ καὶ σιδηροφοροῦσιν. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς βοτάνης τόσον ὑπερισχύει, ὅσον καὶ περονήσας ἡ βολὶς τὸν ἕνα οὐ χαυνοῦται πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ B οὐδὲ ἐν τοῖς δυσὶ σώμασιν ἀτονεῖται ἡ δύναμις, εἰ καὶ σιδηροφόροι καὶ ἔνοπλοι. Ἀλλ' ὅταν ἡ βολὶς τύχῃ σιδήρου, ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης ὁπλοποιΐαν [ὁπλοποιΐᾳ] στενοχωρουμένης, τὸ σφυρῶδες [σφαιρῶδες] εἰς γραμμὴν μετασχηματίζει, καὶ ὥσπερ ἧλος ὁ βόλος γίνεται· καὶ διέρχεται τοῖς τῶν ἐγκάτων ἐντέροις καθὰ ποταμὸς πύρινος.

sumpserunt. In ipsos enim globulos plumbeos, nuci Ponticæ magnitudine pares, machina ænea, cui recta serie imponebantur, quinque vel decem expulsos mittebant. Post æneum autem tubum (*fistulæ enim seu arundinis formam oblongam machina imitatur*) receptaculum erat pulvere repletum, qui nitro, sulphure et carbone saligno contritis ac commistis conficitur. Odorem bituminis, si naribus admoveatur ignis scintilla, refert. Sic temperatus statim accenditur, ignisque spiritus in arcto a globulis cohibitus eos vi expellit; hac violentia dum impelluntur, qui pulveri proximus est contiguum propellit, hicque antecedentem. Vis illa tandiu durat donec per foramen tubi pulvis accensus erumpat, qui milliaris unius spatio fertur: et obvium quidquid habet, sive hominem, sive quodcunque aliud brutum animal quamvis ferro tectum penetrat, quod vis pulveris vehemens et acris sit. Globulus etiam cum per unum transadactus fuerit, in sequenti non deficit; non etiam penetratis duobus corporibus ferro tectis vis illa remittitur. Quod si globus ferreus fuerit, vel ex alia qualibet materia malleo condensata, percussione rotunditas in oblongam figuram versa clavo assimilatur, et interiora viscera ceu fluvius igneus pervadit.

CAPUT XXXI.

Ad synodum celebrandam (74) *proficiscitur in Italiam imperator, quem patriarcha et alii comitati sunt. Quid Florentiæ actum sit, et quid post Græcorum in patriam reditum acciderit, narratur.*

Ἐν δὲ τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἔπλει ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐν Ἰταλίᾳ σὺν τῷ πατριάρχῃ κυρίῳ Ἰωσὴφ καὶ

Anno illo imperator Joannes, patriarcha domino Josepho, cæterisque episcopis et Eccle-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(73) *Βοτάνης σκευασία.* Βοτάνης appellant Græci moderni pulverem tormentarium seu pyrium. Hoc loco Τεάφης, per T scribitur in cod. ms, sed in dictionariis Græco-Barbaris θειάφι, sulphur. Verba porro illa, Ὀσμὴν οὖν ἀσπίθος ἦν τοῦ σπινθῆρος πυρὸς, εἰ πλησιάσειεν, reddidi ut in textu leguntur. Et pro ἀσπίθῳ, ἀσφάλτου voluisse dicere probabile est, cum ἀσπίθος, Græco-Barbara vox, idem significet ac σπινθήρ. Deinde quis odor scintillæ illius pulveris accensi, nisi sulphureus, cui bituminis odor proximus est?

(74) Ad synodum Florentinam celebrandam imperator e portu Constantinopoleos solvit anno 6946, Novemb. 25, Indict. 1, Christi 1437. Post multas rixas, contentiones atque dissidia, quæ pacem ac concordiam Ecclesiarum convulserunt, sub Photio Constantinop. patriarcha, qui Ignatio ejecto sedem invasit, schisma secutum est: quod instar ulceris carcinomatici serpsit, nec postea sanari potuit, quamvis Christianæ pacis studiosi medicamina et unguenta ei adhibere conati sint. Sub Constantino demum Monomacho, patriarcha Constantinopolitanus factus Michael Cerularius, odio capitali Ecclesiam Romanam ejusque præsules prosecutus est: illiusque malis artibus discordia invaluit. Alexio patriarchæ successit Cerularius anno mundi 6551 (Christi 1043), Martii 25, ut scripsere Georgius Cedrenus, et Joann. Curopalates Scylitza. Quæ in Ecclesiam Romanam molitus sit ille Michael, quantumque fuerit Leonis IX pacis ac concordiæ studium, in hujus contra Acridanum actis, et apud Baronium videre licet anno 1055. Quod ut magis confirmemus, malevolumque Cerularii animum ostendamus, Græci, anonymi quidem, testimonium adducemus, quod exstat in bibliothecæ Regiæ ms.

C Σημείωσαι, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἀναχθεὶς εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος, ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι, τὸν πάππα Ῥώμης ἐξέβαλε τῶν διπτύχων, τὸ τῶν Ἀζύμων ζήτημα ἐπενεγκὼν αὐτῷ τῆς ἐκβολῆς αἴτιον, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκην, ὥς φασι. Συνήργησεν αὐτῷ ὁ Πέτρος Ἀντιοχείας ὁ πατριάρχης καὶ Λέων ὁ Βουλγαρίας. Ἦν δὲ ἡ βασιλεία τοῦ ῥηθέντος τοῦ Μονομάχου κατὰ τὴν χρονικὴν τοῦ Σκυλίτζη περίληψιν ἐν ἔτει ,ςφνζ'. Εἰσὶν οὖν ἐν τῷ παρόντι ,ςϡξα' ἔτει (ἐν ᾧ καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν ἀθέων Τούρκων γέγονε, Μαΐῳ κθ' ἡμέρᾳ τρίτῃ) ἔτη υθ' ἀφ' οὗπερ ἐγένετο τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ῥωμαίων καὶ Φράγκων τελείως. Ὁ δὲ αὐτὸς Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἐπὶ πλέον ἀνήγειρε τὸ σχίσμα, καὶ τὴν φλόγα ἐξέκαυσεν αὐτοῦ. Καὶ διά τινα κοσμικὰ πράγματα, ἅπερ ἔφθασε διακοχήσας ὁ Ἰταλὸς Ἀργυρος· ἐπὶ D πλέον δὲ διὰ τὸ ἐθέλειν τὸν πατριάρχην ἐκεῖνον, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν, εἶναι μὲν ἀνεγκλήτους καὶ ἀκρίτους παρὰ τοῦ Ῥώμης, ἀντιπεριστῆσαι δὲ εἰς ἑαυτοὺς καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων κράτος, καὶ εἶναι τὸν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ πάντων, ὅπερ ἦν πρότερον ὁ Ῥώμης τῶν πάντων ἐξάρχων. *Imperante Constantino Monomacho in sedem patriarchalem collocatus est Michael Cerularius, qui statim ubi creatus fuit, papam Romæ e sacris diptychis abrasit, ei objiciens quod pane azymo Eucharistiam conficeret, et Symbolo additam Spiritus sancti a Filio processionem. Hoc in negotio adjutores ipsi fuere Petrus Antiochiæ patriarcha et Leo Bulgariæ archiepiscopus. Regnabat porro Monomachus ille juxta Scylitzæ Chronicon anno* 6557 (Christi 1049).

siæ præsulibus cum comitantibus, in Italiam ad celebrandam synodum navigavit. Præmeditatus erat Ecclesiarum unionem, legatosque Romam ad papam Eugenium antea destinarat: qui sumptus omnes illius profectionis se facturum pollicitus est: reditus insuper palatii officialibus, Ecclesiæ præsulibus, ipsisque imperatori ac patriarchæ in Italia attributurum. Ubi ex Asia, Thracia, insulis atque etiam ex monte sancto monachi circiter ' palatiique officiales quasi **119** Constantinopoli convenerunt, triremes, quas papa ex Italia pecunia sumptibus faciendis instructas

A λοιποῖς ἐπισκόποις καὶ ἄρχουσι, κροτῆσαι τὴν σύνοδον. Ἦν γὰρ προμεμελετηκὼς τὴν ἕνωσιν, καὶ πέμψας ἐν Ῥώμῃ πρέσβεις προλαβὼν τῷ πάπᾳ Εὐγενίῳ, ὑπέσχετο τὴν πᾶσαν καθ' ὁδὸν δαπάνην αὐτὸς δοῦναι, καὶ προσόδους ἐν Ἰταλίᾳ τοῖς τοῦ παλατίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἄρχουσι, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ, καὶ τῷ πατριάρχῃ. Οἱ δὲ ἀθροισθέντες (75) ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ Θράκης, καὶ τῶν τῆς νήσου εὑρισκομένων, τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου ὄρους εὑρισκομένων μοναχῶν τὸν ἀριθμὸν ὡς καὶ οἱ τοῦ παλατίου σὺν τῷ βασιλεῖ ὡς ' καὶ τριήρεις πέμψας ὁ πάππας (76) ἐξ Ἰταλίας, καὶ τὰ πρὸς

Ismaelis Bullialdi notæ.

Inde ad annum 6961 (*quo Cpolis ab atheis Turcis capta est Maii* 29, *feria* 3) *anni* 404 *elapsi sunt*, B *quibus schisma inter Romæos seu Græcos et Francos seu Occidentales perseveravit. Michael ipse Cerularius schismatis malum auxit, et in majus discordiæ incendium prorumpere fecit. Italus quoque quidam nomine Argyrus, rebus quibusdam sæcularibus admistis, vulnus illud exasperavit. maxime vero ac præcipue patriarchæ libido: qui se suosque successores Romanæ sedis jurisdictioni subtrahere voluit, nec ad papam amplius provocari, nec ab eo judicari. Propositum insuper illius erat, in aliorum patriarcharum thronos auctoritatem et jurisdictionem in se trahere: quamque antea papa Romæ in cæteros habuerat, potestatem ad Cpolitanum patriarcham transferre.* Hoc schisma ad Michaelis I Palæologi tempora perseveravit: qui anno 1274 in concilio Lugdunensi illud conciliare, discordias inter Græcos et Latinos componere per legatos laboravit, et Græcam Ecclesiam in communionem a Romana recipi effecit. Verum unionis decreto Græci plerique contradixe- C runt: frustraque fuit Michaelem imperatorem unionem amplexum esse, Joannemque Beccum patriarcham, qui dum privatus vixerat, eam aversatus fuerat, tandem approbasse. Andronicus enim Michaelis filius, et Georgius Cyprius patriarcha illam improbarunt et condemnarunt. Andronicus etiam patrem suum Michaelem defunctum sepulturæ pompa ac consuetis honoribus privavit, quod cum Latinis sensisset. Joannes deinde Cantacuzenus, cum res ejus ad angustias redactæ essent, illam Ecclesiarum unitatem meditatus est, et Græcam Ecclesiam cum Romana in gratiam redire cupiebat, ut summum Pont. Latinosque in suas partes adversus Annam et senatum Cpolitanum traheret, quod ipse in historia, quam scripsit, testatur. Verum quem ex ea unione fructum sperare poterat, in tanta Græcorum ab Ecclesia Romana dissensione? quam maximam fuisse, et sæviisse in Latinos acerbissimo odio Orientales ex ipso Cantacuzeno constat. Ille D enim, de Apocauci perditissimi viri malis artibus disserendo, tradit istum ad summum Pont. imperatricis Annæ nomine, eaque inscia litteras scripsisse: quibus Anna Orientalem Ecclesiam Romanæ restituebat, et Papæ jurisdictioni subjiciebat. Item serio agi verasque esse litteras persuasus pontifex, ad Annam rescribit: de tam sancto proposito eam laudat, hortaturque ut in eo perseveret. Pontificis litteræ Apocauco redditæ sunt, quas apud se occultabat, adversus Annam in medium illas adducturus, si eam abhorrere a conjugio Joannis imperatoris et filiæ suæ sensisset: in publicum siquidem pontificis litteris editis, clerum Cpolitanum plebemque in Annam concitaturum se sciebat, illique Ecclesiarum unioni Græcos prorsus adversari noverat. Manuele porro Palæologo imperante, cum Græcorum res a Turcis attritæ fuissent, nec imperium nisi precarium, ut ita dicam, Turcis vectigales facti, obtinerent: ultima necessitate cogente, opem rebus afflictis suis implorantes, ad Latinos confugiunt: utque facilius impetrent, spem ad Ecclesiæ communionem redeundi Latinis faciunt, et circa annum Christi 1417, a Manuele missus in Italiam Eudæmon Joannes, Cpolitanam Ecclesiam totamque Orientem Ecclesiæ Romanæ redditurus erat, et cum illius anni die 11 Novemb. summus pontifex electus fuisset Martinus V, cum eo de Ecclesiarum conciliatione agit: imperatoris et patriarchæ affectum, quo promovere tam ingens bonum student, exponit. Martinus papa Eudæmonem Joannem benigne amplexus est, indulgentiasque concessit illis, qui militatum irent ad Hexamilium propugnandum. Litteras etiam ad imperatorem et patriarcham scribit, quibus significat, quanta animi cupiditate Ecclesiarum unionem optet. Postquam vero Manuel obiit, Joannes ejus successor legatos ad papam de reconcilianda concordia semel atque iterum mittit. Secundam legationem, cujus meminit Phranzes, l. II, c. 9, obierunt circa annum 1430 Marcus Jagaris magnus stratopedarcha, Curunus Manganorum præsul, et Demetrius Angelus Clidas, qui imperatori a secretis erat. Actum deinde de concilio indicendo, ut in eo transigerent decernerentque Ecclesiæ unionem. Concilium per id tempus Basileæ habebatur, ad quod Orientalem Ecclesiam Patres invitabant: sed Græci summi Pont. partibus adhærent, et in Italiam veniunt, cumque Latinis concilium Ferrariæ, Florentiæ demum celebrant: quod, qualem exitum habuerit, ex hac historia Ducæ colligere licet.

(75) Οἱ δὲ ἀθροισθέντες. Archipræsules a patriarcha electi eum comitati sunt, et synodo interfuerunt, Ephesi, Trapezuntis, Heracleæ, Cyzici, Sardium, Nicomediæ, Nicææ, Tornovi, Monembasiæ, Lacedæmonis, Amasiæ, Mitylenes, Stauropoleos, Moldaviæ, Rhodi, Melenici, Dramæ, Ganni, Dristræ et Anchiali: omnes numero viginti. Venit ad concilium et Russiæ archipræsul cum episcopo. Ex archontibus etiam Ecclesiæ adfuerunt magnus sacellarius, magnus σκευοφύλαξ, seu vasorum custos, magnus chartophylax, magnus Ecclesiæ præfectus, protecdicus, nomophylax, et alii officiales omnes fere, excepto hieromnemone, qui tunc morbo decubuit. Præsules vero monasteriorum fuerunt, Greg. Pantocratoris præsul, Malei præsul, S. Basilii præsul. Ex hieromonachis Pachomius, Moyses Lauræ monasterii, Dorotheus Batopædii monasterii monachi. Alexandrini patriarchæ vicarius fit Heracleensis archiepiscopus. Antiochiæ patriarchæ vices obeunt Greg. pneumaticus, et Russiæ archiepiscopus. Hierosolymitani tandem Ephesi et Sardium archiepiscopi.

(76) Καὶ τριήρεις πέμψας ὁ πάππας. Illæ triremes Venetæ circa finem Septembr., anno 1437, quibus præfectus erat Antonius Condolmerius, Eugenii papæ nepos, Constantinopolim appulsæ sunt, terræque motus ipso die factus adnotatur.

δαπάνην νομίσματα, εἰσῆεσαν πλέοντες ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου εἰς Βενετίαν (77). Ἐξελθόντες οὖν εἰς Βενετίαν, ἀσπασίως ἐδέξαντο οἱ Βενετικοὶ τοὺς Ῥωμαίους, τὸν βασιλέα ὡς δεύτερον μονάρχην καὶ προνοητὴν τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας. Ὁμοίως καὶ τὸν πατριάρχην, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς. Ἔδωκαν οὖν αὐτοῖς (78) καὶ ἱερὸν τέμενος, καὶ εἰσῆλθον ἐκτελέσοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Ἠθροίσθησαν γοῦν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες τοῦ ἰδεῖν καὶ ἐνωτίσασθαι θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἰδόντες καὶ δακρύσαντες, καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς κράξαντες τό, Κύριε, σὺ φύλαξον τὴν Ἐκκλησίαν σου ἄτρωτον ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ· σὺ εἰς ἓν σύναψον· σὺ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου διάῤῥηξον· ἡμεῖς γὰρ οἱ μήπω B ἑωρακότες Γραικοὺς, οὔτε τὴν αὐτῶν τάξιν εἰδότες, ἠκούομεν ἐξ ἄκρας φωνῆς, καὶ ὡς βαρβάρους ἐλογιζόμεθα. Νῦν δὲ οἴδαμεν, καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ πρωτότοκοι τῆς Ἐκκλησίας υἱοὶ, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. Ἀπάραντες οὖν ἐκ Βενετίας διὰ ξηρᾶς ἤλθασιν ἐν Φεραρίᾳ. Κἀκεῖ ἀρξάμενοι τὰ τῆς συνόδου, κατέλαβε θανατηφόρος ἐν Φεραρίᾳ νόσος· κἀκεῖθεν ἀπάραντες ἦλθον ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Φλωρεντίᾳ ἐπληρώθη ἡ σύνοδος. Ἦν δὲ ἔξαρχος τοῦ μέρους τῶν Γραικῶν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ὁ Ἐφέσου Μάρκος· ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Ἰταλῶν ὁ Καδδηνάλιος τοῦ τιμίου σταυροῦ Ἰουλιανὸς, μέγας ἐν τῇ ἔξω σοφίᾳ καὶ ἐν τοῖς δόγμασι τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· C ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐν Ἑλληνικοῖς μαθήμασιν καὶ ὁρίοις τῶν ἁγίων συνόδων, κανὼν καὶ στάθμη ἀπαρέκβατος· ὁ Βησαρίων Νικαίας, καὶ ὁ Ῥωσίας Ἰσίδωρος. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ λογιώτεροι τῶν ἀρχιερέων, καὶ μέγας χαρτοφύλαξ ὁ Βαλσαμῶν, καὶ ἀρχιδιάκονος. Ἀπὸ δὲ τῆς συγκλήτου ὁ Γεμιστὸς ἐκ Λακεδαιμονίας, Γεώργιος ὁ Σχολάριος καὶ καθολικὸς κριτής, καὶ Ἀργυρόπουλος· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ μετέχοντες λόγου, ἐκ μέρους δὲ καὶ Ῥωμαϊκοῦ

A miserat, conscendunt, et Constantinopoli solventes versus Venetiam navigarunt. Illuc appulsos Romæos respub. cum humanitate suscepit; imperatoremque ut alterum monarcham et saluti animorum providentem, patriarcham pariter et cæteros metropolitas excepit. Ipsis templum sacrum datum, in quod sacrificium incruentum celebraturi venerunt. Qui tum Venetiis vivebant, in id templum viri et feminæ confluxerunt, ut divinam sacramque mystagogiam juxta Orientalis Ecclesiæ ritum viderent et audirent. Attente illum considerantes, fusis ex imo corde lacrymis clamabant: Domine, Ecclesiam tuam a maligni telis illæsam tuere: in unum eam coagmenta, ex medio ejus scandala extirpa. Qui nunquam Græcos videramus, quique eorum ritum et cæremoniarum ordinem fama tantum noveramus, ipsos equidem barbaros existimabamus. Nunc vero cognovimus et credidimus primos Ecclesiæ fœtus eos esse, et Spiritum divinum eorum ore loqui. Venetia profecti Ferrariam terrestri itinere contendunt. Illic inchoata synodo lethalis morbus grassari cœpit; Ferraria ideo relicta, Florentiam venerunt, ubi synodus peracta et conclusa est. Primas partes inter Græcos metropolitas agebat Marcus Ephesinus: inter Italos vero cardinalis Julianus titulo sanctæ Crucis, cum in scientiis profanis, tum in fidei Christianæ dogmatibus peritissimus. Marcus equidem Ephesi Metropolita in Græcis litteris atque sacrarum synodorum decretis apprime eruditus erat, canon ipse et statera invariabilis. Aderant etiam Bessarion Nicææ, et Isidorus Russiæ metropolitæ. Hi inter cæteros archipræsules doctissimi erant: etiamque magnus chartophylax Balsamo et archidiaconus. Ex senatoribus aderant quoque Gemistus Lacedæmonius, Georgius Scholarius et judex universalis, et Argyropulus: hi sapientes erant, et in Græcorum scientia aliquatenus eru-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(77) *Ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου εἰς Βενετίαν.* Constantinopoli solverunt Novemb. 24, anno 1437, quo die Constantinopoli terræmotus accidit. Phranzes, cap. 14, lib. II, ait imperatorem advenisse Venetias Februarii 8, anno 6946 (Christi 1438). Qui tum etiam cum imperatore et patriarcha aderant, tradunt Venetias advenisse Sabbato τοῦ Ἀσώτου, id est, Sabbato pridie Dominicæ qua Orientalis Ecclesia Evangelium prodigi filii, quod habetur Lucæ c. XV, in liturgia recitat. Experiendum est num conveniat Phranzes cum his. Anno illo 1438 cyclus lunæ fuit 14, solis 19, littera Dom. E; ergo Pascha fuit Aprilis die 13: a quo si retro numeremus Dominicas 9, perveniemus ad Februarii diem 9, Dominicam τοῦ Ἀσώτου, seu filii prodigi. Pridie ergo fuit Sabbatum Februarii dies 8. Dominica illa Ἀσώτου nobis Latinis Septuagesima dicitur. Ab illa Dominica ad sequentem, quæ τῆς Ἀπόκρεω appellatur, carnibus egregie vescuntur Græci. Convenit etiam notatio diei 8 Martii anni illius, qui fuit Σάββατον δεύτερον τῶν Νηστειῶν, quo die patriarcha Josephus papam salutavit osculo pacis in Domino, ut refert Phranzes cap. 16, lib. II, et qui concilio interfuerunt Græci idem tradunt, adduntque patriarcham noluisse juxta Occidentalium consuetudinem papam salutare.

D (78) *Ἔδωκαν οὖν αὐτοῖς.* Quodnam templum Veneti Græcis ad liturgiam celebrandam tunc concesserint nescio, nisi forte S. Georgii, in quo Venetias reversi pro defuncto patriarcha liturgiam celebrarunt. Notant qui adfuerunt Græci, a Venetiarum duce rogatum imperatorem a concilio Venetias reversum, ut Græcos in D. Marci templo liturgiam celebrare juberet; quod factum. Ad celebrandum protosyncellus, quos Latinis norat maxime adversari, elegit: et præsente Venetiarum duce patriciisque, sacra liturgia, iis probantibus cæremoniasque laudantibus, peracta est. Excusant hanc celebrationem in Latinorum templo peractam dicuntque in proprio Antimensio celebrasse, vasis suis usos esse, omnemque ordinem et cæremonias Ecclesiæ suæ servasse. Nec omittendum est Heracleæ archiepiscopum cum Lacedæmoniensi celebrare noluisse, eo quod irregularis ipsi factus videretur, quod ad ordinem sacerdotalem quemdam homicidam promovisset.

diti. A partibus vero Latinorum ejusmodi plures illuc convenerunt. Variis autem colloquiis habitis, altercationibus tandem remotis, in unum consentientibus Italis et, præter Marcum, Græcis, decretum jurejurando sancitum est, cui qui contradiceret unquam, anathemate ac diris imprecationibus eum devoverunt. Ex illo hunc fructum collegerunt, ut in eo consentirent omnes, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, tanquam ex uno principio et unica processione, quod Græci dicunt ex Patre per Filium; cui fidei confessioni cum omnes subscripsissent, Florentia **120** abierunt celebrata simul primum divina liturgia, sumpta sacra communione, et osculo pacis invicem dato; quibus omnibus Marcus solus non interfuit. Hujus animum perstringebat additio symbolo facta: dicebatque Latinis, illam ex fidei confessione expungite. Ubicunque libitum fuerit apponatur, reciteturque in ecclesiis: sicut cantatur aliis in canticis ista, *Unigenitus Filius, et Verbum Dei immortale existens*. Quibus Latini contradicebant, sic disserentes: Si quis blasphemam esse additionem nobis demonstret, eam non solum a sacro symbolo, sed etiam ab omnibus libris statim delebimus, quibus Patres res theologicas tractaverunt, Cyrillus nempe, Ambrosius, Gregorius uterque, Nazianzenus et Nyssenus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, aliique plurimi. Si vero nos Latini confitemur unum principium et causam, fontem et radicem Patrem esse Filii et Spiritus sancti, duobus principiis non suppositis, quid opus est additionem delere? Additionem quippe non dicimus, sed declarationem et explicationem. Florentiæ post sancitam unionem obiit patriarcha. Iter postea capessunt imperator et synodi Patres, terraque Venetias, papa sumptus ad id præbente, venerunt. Venetiis vero in Bœotiam triremibus Venetis papa sic jubente vecti sunt. Inde Constantinopolim transierunt, partim imperatoris, partim Venetorum triremibus usi. Urbem ingressi

A μαθήματος. Ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν
πολλοί. Ἐγεγόνεισαν δὲ συνελεύσεις
λος παυσαμένης τῆς φιλονεικίας, εἰς ἓν
τες Ἰταλοὶ καὶ Γραικοὶ, πλὴν Μάρκου,
ὅρος ὀμόσαντες, καὶ ἀρὰς ἐπιθέντες, ἐκ
τιολογήσουσι πώποτε. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ
ὅτι *Τὸ Πνεῦμα ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρ*
Υἱοῦ, ὡς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, καὶ μοναδικῆς
τὸ ὅπερ λέγουσιν οἱ Γραικοὶ *ἐκ Πατρὸς δι'*
πάντες οὖν ὑπογράψαντες (80) ἐν αὐτῇ
γίᾳ, ἐξῆλθον ἐκ τῆς Φλωρεντίας συλλε
τες πρῶτον, καὶ συγκοινωνήσαντες, καὶ
μενοι ἀλλήλους, πλὴν Μάρκου. Τὸ δὲ
Μάρκου ἦν ἡ προσθήκη τοῦ συμβόλου·
Ἀπαλείψατε αὐτὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας τῆς
B καὶ ὅπου ἂν βούλησθε, τιθέσθω καὶ
ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς ἐν ἄλλοτε τὸ, *Ὁ μον*
Υἱὸς, καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος
Οἱ δὲ Λατῖνοι ἀντέλεγον· Εἰ ἔχει τὸ βλ
προσθήκη, δεῖξον, καὶ ἀπαλείψομεν αὐτὴν
τοῦ ἁγίου συμβόλου, καὶ ἀπὸ πάντων βιβ
[οἷς] ἐθεολόγησαν οἱ Πατέρες· λέγω Κύριλ
βρόσιος, Γρηγόριος, καὶ Γρηγόριος, Βασ
Ἱερώνυμος, Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Χρυσόστομος
ἕτεροι πλεῖστοι. Εἰ δὲ ὁμολογοῦντες ἡμεῖς
νοι μίαν ἀρχὴν, καὶ αἰτίαν (81), καὶ πηγὴν
ῥίζαν τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύμ
μὴ ποιοῦντες δύο ἀρχὰς, τίς ἡ χρεία τοῦ
φειν προσθήκην; καὶ γὰρ ἡμεῖς οὐ προσθ
ταύτην καλοῦμεν, ἀλλὰ σαφήνειαν καὶ ἀνάπτ
C Ἐκοιμήθη οὖν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕν
σιν (82) ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ. Ἀπάραντες δὲ ὁ βασιλ
καὶ ἡ σύνοδος, ἦλθοσαν ἐν Βενετίᾳ διὰ ξηρᾶς
ἀναλώμασι καὶ δαπάναις τοῦ πάππα· ἀπὸ δὲ Βε
τίας ἐν Βοιωτίᾳ σὺν τριήρεσι τῶν Βενετικῶν
ὁρισμοῦ τοῦ πάππα· καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κω
σταντινούπολιν (83) σὺν τριήρεσι βασιλικαῖς
τῶν Βενετικῶν. Ἐλθόντες δὲ εὗρον τὴν δέσποιν
Κυραμαρίαν τεθνηκυῖαν τοῦ βασιλέως Ἰωάν
καὶ τὴν βασίλισσαν τοῦ δεσπότου Δημητρίου
φοῦ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσ
πρὸς τὸν Μουρὰτ (84), δεικνύων εὐγνωμοσύνην

Ismaelis Bullialdi notæ.

(79) *Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου.* Illa de additione, seu potius explicatione, Symbolo facta, contentio exorta est circa tempora Leonis Papæ IV, qui anno 847 assumptus est, anno vero 855 obiit.

(80) *Πάντες οὖν ὑπογράψαντες.* Julii die 5 Dominica, anno 1439, Græci decreto subsignarunt, excepto Ephesino Marco. Papa deinde subsignatione sua confirmavit et probavit: rem porro infectam esse dixit, cum Ephesinum non subscripsisse intellexit. Postridie Julii 6, fer. 2, liturgia celebrata est. Cantores papæ et musici cecinerunt, deinde Græci τὴν μεγάλην δοξολογίαν. Decretum in ea lectum. Philanthropinus mantile, quo manus abstersit papa, porrexit. Et celebrata illa Missa, unio perfecta est. Petiit deinde a papa imperator, ut eo præsente Græci quoque liturgiam celebrarent. Quod obtinere nequivit.

(81) *Μίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν.* Græci theologi aliquando utuntur hoc verbo αἰτία in explicando SS. Trinitatis mysterio: sed eo sensu intelligunt, D ut Filius genitus a Patre generante, ut principi tum a principio, non vero tanquam effectus a ca sa differat, ut ὁμοουσίου ratio integra servetur.

(82) *Καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕνωσιν.* concilio adfuerunt, aliter tradidere: patriarch scilicet Junii die 10, indict. 11, patriarchatus anno ineunte et ante dies 20 cœpto, dum cœnaret obiis Decreto vero non subsignaverunt Græci, nisi lii sequentis die 5.

(83) *Καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινού λιν.* Constantinopolim redierunt Græci anno 14 Februarii die 1, indict. 3, feria 2, τῆς Τυροφάγ fuit enim hoc anno Pascha Martii die 27, cy Lunæ 16, solis 21, litteris C, B., unde Domi τοῦ Ἀσώτου, seu Septuagesimæ concurrit cum nuarii die 24, et Dominica τῆς Ἀπόκρεω cum Januarii: ita ut Februarii dies prima fuerit fe secunda τῆς Τυροφάγου septimanæ, qua Gr caseis ad Dominicam sequentem vesci possunt.

(84) *Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς*

A ...αιφνη φιλίαν εἰς αὐτόν. Ἦν προκατειλημμέ... ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, ὡς διαβὰς ἐν Φραγγίᾳ ὁ ...σιλεὺς ἐποίησεν ὁμόνοιαν σὺν τοῖς Φράγγοις, καὶ ...γόνει Φράγγος, καὶ μέλλουσι στρατεῦσαι κατὰ ... Μουρὰτ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τοῦ ἐξᾶραι αὐ... ἐκ τῆς δύσεως. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπαγγείλαντες ...τῷ καὶ παραστήσαντες, ὅτι Περὶ τῶν ὧν ἠκού...ησαν ῥημάτων, οὐκ ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἰτα..., ἀλλὰ περὶ διαφορᾶς δογμάτων τῆς αὐτῶν πί...εως ἱλαρώθη τῇ γνώμῃ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ...πὸ τῶν τριήρεων ἀποβάντες, καὶ οἱ τῆς Κωνσταν...νου κατὰ τὸ σύνηθες ἠσπάζοντο αὐτούς, ἐρωτῶν...ες· Πῶς τὰ ὑμέτερα; Πῶς τὰ τῆς συνόδου; Εἰ ...ρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; Οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· ...επράκαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν. Ἀντηλλάξαμεν τῇ B ...σεβείᾳ τὴν εὐσέβειαν, προδόντες τὴν καθαρὰν θυ...ίαν. Ἀζυμῖται γεγόναμεν. Ταῦτα καὶ ἄλλα αἰσχρό...ερα, καὶ ῥερυπασμένα λόγια. Καὶ ταῦτα τίνες οἱ ...ποογράψαντες ἐν τῷ ὅρῳ; Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώ...νιος (85), καὶ οἱ πάντες· εἰ γάρ τις πρὸς αὐτοὺς ἤρετο· Καὶ διά τί ὑπεγράφετε; ἔλεγον· Φοβούμενοι τοὺς Φράγγους. Καὶ πάλιν ἐρωτῶντες αὐτούς, εἰ ἐβασάνισαν οἱ Φράγγοι τινά, εἰ ἐμαστίγωσαν, εἰ εἰς φυλακὴν ἔβαλον; Οὐχί. Ἀλλὰ πῶς ἡ δεξιὰ αὕτη ὑπέγραψεν; ἔλεγον, Κοπήτω· ἡ γλῶττα ὡμολόγησεν, ἐκριζούσθω. Οὐκ ἄλλο εἶχον τί λέγειν· καὶ γὰρ ἦσάν τινες τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν (86) λέγοντες· Οὐχ ὑπογράφομεν, ἐὰν [μὴ] τὸ ἱκανὸν ἡμῖν τῆς προσόδου παράσχοιτε. Οἱ δὲ ἔδιδον, καὶ ἐβάπτετο κάλαμος· ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ ἦσαν C τὰ δαπανηθέντα εἰς αὐτοὺς νομίσματα, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μετρηθέντα ἑκάστου τῶν Πατρῶν. Εἶτα μεταμεληθέντες οὐδὲ τὰ ἀργύρια μετέστρεψαν. Πρὸς τὴν φωνὴν οὖν αὐτῶν, ὅτι τὴν πίστιν αὐτων πέπρακαν, καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἰούδα ἥμαρτον, τοῦ στρέψαντος τὰ ἀργύρια· *ἀλλ' οἶδε Κύριος, καὶ ἀνεβάλλετο· καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακὼβ, καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.*

despœnam dominam Mariam Joannis imperatoris uxorem obiisse comperiunt, pariterque reginam, conjugem Demetrii despotæ imperatorisque fratris, fato concessisse. Ad Moratem postea legatos misit imperator, gratum benevolumque animum suum, amicitiamque cum eo integram per eos testatus. Morates enim hanc opinionem animo præceperat, imperatorem in Franciam transiisse fœdus cum Francis initurum, ipsum eis adhærere, et terra marique bellum inferre conjurasse, ut ex Occidentis provinciis eum expellerent. At legati ipsum edocuerunt imperatorem in Italiam non transiisse, ut de his quæ fama vulgata erant et ad eum perlata, ageret, sed ut de fidei suæ controversis dogmatibus cum Italis dissereret et communicaret. At postquam archiepiscopi, episcopi et præsules triremibus exscenderunt, cives Constantinopoleos, ut mos est, eos salutant interrogantque: Ut se res vestræ habent? quomodo transacta est synodus? num vicimus nos? Responderunt illi: Fidem nostram pretio vendidimus; religionem nostram impietate commutavimus; et Azymitæ facti purum sacrificium prodidimus. Istos
121 et turpiores dictu sermones habebant, etiamque ex iis qui decreto subscripserant, Heracleæ nempe metropolita Antonius, ac cæteri. Si quis vero eis objiceret, Et quare subscripsistis? respondebant continuo, Francorum formidine id egimus. Interrogantibus insuper, num Franci tormentis ipsos subjecissent? num flagellassent, et in carcerem detrusissent? respondebant non ita habitos fuisse, sed quomodo hæc dextra subscripsit, dicebant, ita abscindatur: lingua confessa est, radicitus evellatur: nec quidquam aliud respondere poterant. Ex archiepiscopis etiam aliqui, cum subscribendum erat decretum, dixerunt: Nisi pecunias, quæ nobis sufficiant, præbueritis, nequaquam subscribemus. Qua numerata, illico calamum atramento tingentes subscripsere. Erogatæ equidem erant ad eos alendos immensæ ae pene infinitæ pecuniæ; unicuique etiam Patrum præsens pecunia numerata fuerat. Postquam vero eos pœnituit, argenteos non retulerunt. Sua ergo confessione, quod fidem vendidissent, quam Judam ipsum, qui argenteos reddidit, gravius peccavisse arguuntur; *Sed novit Dominus et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit super Israel* [1].

[1] Psal. LXXVII, 26.

Ismaelis Bullialdi notæ.

Μωράτ. Phranzes, lib. II, cap. 13, notat Amiram Moratem, ad quem Andronicus Iagrus seu Iagris missus est, voluisse ab illa profectione imperatorem avertere. Alii dicunt Joannem imperatorem ad Moratem misisse Paulum Asanem, ut de profectione sua eum certiorem faceret. Moratem discessum imperatoris in Italiam dissuasisse, veritum ne quod fœdus cum Latinis contra Turcos iniret. Veziros etiam Asani dixisse tradunt sultani amicitiam, quam Latinorum utiliorem imperatori fore.

(85) *Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος*. Hic Antonius Heracleensis metropolita, postquam Constantinopolim Græci reversi de eligendo patriarcha egerunt, vel invitus electioni adfuit, non ut suffragium ferret; negavit enim id laturum; sed ut coram universo clero, peccatum, quod admiserat subscri- D bendo decreto Florentino confiteretur ac exsecraretur; seque dignum, cui manus, qua subscripserat, præscinderetur, quibusdam familiariter secum versantibus se fassus est.

(86) *Τινὲς τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν*. Qui ex clero Constantinopolitano concilio Florentino adfuerunt, negant, quando decreto subsignatum est, Græcos σιτηρέσιον, id est cibaria et pecunias, petiisse, aut Latinos promisisse: quod Græcis tamen in patriam reversis objectum est, ipsosque auro suffragia sua vendidisse. Iidem equidem fatentur pecuniam accepisse aliquos: plures tamen eorum decreto non subsignavisse. De illo Florentino concilio adeundus Laonicus, lib. VI, cap. 13 et seqq. usque ad 17.

dii. A partibus vero Latinorum ejusmodi plures illuc convenerunt. Variis autem colloquiis habitis, altercationibus tandem remotis, in unum consentientibus Italis et, præter Marcum, Græcis, decretum jurejurando sancitum est, cui qui contradiceret unquam, anathemate ac diris imprecationibus eum devoverunt. Ex illo hunc fructum collegerunt, ut in eo consentirent omnes, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, tanquam ex uno principio et unica processione, quod Græci dicunt ex Patre per Filium; cui fidei confessioni cum omnes subscripsissent, Florentia **120** abierunt celebrata simul primum divina liturgia, sumpta sacra communione, et osculo pacis invicem dato; quibus omnibus Marcus solus non interfuit. Hujus animum perstringebat B additio symbolo facta: dicebatque Latinis, Illam ex fidei confessione expungite. Ubicunque libitum fuerit apponatur, reciteturque in ecclesiis: sicut cantatur aliis in canticis ista, *Unigenitus Filius, et Verbum Dei immortale existens.* Quibus Latini contradicebant, sic disserentes : Si quis blasphemam esse additionem nobis demonstret, eam non solum a sacro symbolo, sed etiam ab omnibus libris statim delebimus, quibus Patres res theologicas tractaverunt, Cyrillus nempe, Ambrosius, Gregorius uterque, Nazianzenus et Nyssenus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, aliique plurimi. Si vero nos Latini confitemur unum principium et causam, fontem et radicem Patrem C esse Filii et Spiritus sancti, duobus principiis non suppositis, quid opus est additionem delere? Additionem quippe non dicimus, sed declarationem et explicationem. Florentiæ post sancitam unionem obiit patriarcha. Iter postea capessunt imperator et synodi Patres, terraque Venetias, papa sumptus ad id præbente, venerunt. Venetiis vero in Bœotiam triremibus Venetis papa sic jubente vecti sunt. Inde Constantinopolim transierunt, partim imperatoris, partim Venetorum triremibus usi. Urbem ingressi

A μαθήματος. Ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Λατίνων πολλοί. Ἐγεγόνεισαν δὲ συνελεύσεις πολλαί. Τέλος παυσαμένης τῆς φιλονεικίας, εἰς ἓν ὁμονοήσαντες Ἰταλοὶ καὶ Γραικοὶ, πλὴν Μάρκου, ὑπεστρώθη ὅρος ὀμόσαντες, καὶ ἀρὰς ἐπιθέντες, ὡς οὐκ ἐναντιολογήσουσι πώποτε. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου (79), ὅτι *Τὸ Πνεῦμα ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ*, ὡς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, καὶ μοναδικῆς προβολῆς, τὸ ὅπερ λέγουσιν οἱ Γραικοὶ *ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ*· πάντες οὖν ὑπογράψαντες (80) ἐν αὐτῇ τῇ ὁμολογίᾳ, ἐξῆλθον ἐκ τῆς Φλωρεντίας συλλειτουργήσαντες πρῶτον, καὶ συγκοινωνήσαντες, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, πλὴν Μάρκου. Τὸ δὲ κνίζον τοῦ Μάρκου ἦν ἡ προσθήκη τοῦ συμβόλου· λέγων, Ἀπαλείψατε αὐτὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, B καὶ ὅπου ἂν βούλησθε, τιθέσθω καὶ ᾀδέσθω ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς ἐν ἄλλοτε τὸ, *Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων*. Οἱ δὲ Λατῖνοι ἀντέλεγον· Εἰ ἔχει τὸ βλάσφημον ἡ προσθήκη, δεῖξον, καὶ ἀπαλείψομεν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου συμβόλου, καὶ ἀπὸ πάντων βίβλων ᾧ [οἷς] ἐθεολόγησαν οἱ Πατέρες· λέγω Κύριλλος, Ἀμβρόσιος, Γρηγόριος, καὶ Γρηγόριος, Βασίλειος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Εἰ δὲ ὁμολογοῦντες ἡμεῖς οἱ Λατῖνοι μίαν ἀρχὴν, καὶ αἰτίαν (81), καὶ πηγὴν, καὶ ῥίζαν τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος, μὴ ποιοῦντες δύο ἀρχὰς, τίς ἡ χρεία τοῦ ἀπαλείφειν προσθήκην; καὶ γὰρ ἡμεῖς οὐ προσθήκην ταύτην καλοῦμεν, ἀλλὰ σαφήνειαν καὶ ἀνάπτυξιν. C Ἐκοιμήθη οὖν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕνωσιν (82) ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ. Ἀπάραντες δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ἦλθοσαν ἐν Βενετίᾳ διὰ ξηρᾶς σὺν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις τοῦ πάππα· ἀπὸ δὲ Βενετίας ἐν Βοιωτίᾳ σὺν τριήρεσι τῶν Βενετικῶν δι' ὁρισμοῦ τοῦ πάππα· καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινούπολιν (83) σὺν τριήρεσι βασιλικαῖς καὶ τῶν Βενετικῶν. Ἐλθόντες δὲ εὗρον τὴν δέσποιναν Κυραμαρίαν τεθνηκυῖαν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ τὴν βασίλισσαν τοῦ δεσπότου Δημητρίου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν Μουρὰτ (84), δεικνύων εὐγνωμοσύνην καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(79) *Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου.* Illa de additione, seu potius explicatione, Symbolo facta, contentio exorta est circa tempora Leonis Papæ IV, qui anno 847 assumptus est, anno vero 855 obiit.

(80) *Πάντες οὖν ὑπογράψαντες.* Julii die 5 Dominica, anno 1439, Græci decreto subsignarunt, excepto Ephesino Marco. Papa deinde subsignatione sua confirmavit et probavit: rem porro infectam esse dixit, cum Ephesinum non subscripsisse intellexit. Postridie Julii 6, fer. 2, liturgia celebrata est. Cantores papæ et musici cecinerunt, deinde Græci τὴν μεγάλην δοξολογίαν. Decretum in ea lectum. Philanthropinus mantile, quo manus abstersit papa, porrexit. Et celebrata illa Missa, unio perfecta est. Petiit deinde a papa imperator, ut eo præsente Græci quoque liturgiam celebrarent. Quod obtinere nequivit.

(81) *Μίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν.* Græci theologi aliquando utuntur hoc verbo αἰτία in explicando SS. Trinitatis mysterio: sed eo sensu intelligunt, D ut Filius genitus a Patre generante, ut principiatum a principio, non vero tanquam effectus a causa differat, ut ὁμοουσίου ratio integra servetur.

(82) *Καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕνωσιν.* Qui concilio adfuerunt, aliter tradidere: patriarcham scilicet Junii die 10, indict. 11, patriarchatus anno 24 ineunte et ante dies 20 cœpto, dum cœnaret obiisse. Decreto vero non subsignaverunt Græci, nisi Julii sequentis die 5.

(83) *Καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινούπολιν.* Constantinopolim redierunt Græci anno 1440, Februarii die 1, indict. 3, feria 2, τῆς Τυροφάγου; fuit enim hoc anno Pascha Martii die 27, cyclo Lunæ 16, solis 21, litteris C, B., unde Dominica τοῦ Ἀσώτου, seu Septuagesimæ concurrit cum Januarii die 24, et Dominica τῆς Ἀπόκρεω cum 31 Januarii: ita ut Februarii dies prima fuerit feria secunda τῆς Τυροφάγου septimanæ, qua Græci caseis ad Dominicam sequentem vesci possunt.

(84) *Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν*

ἀκραιφνῆ φιλίαν εἰς αὐτόν. Ἦν προκατειλημμένος ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, ὡς διαβὰς ἐν Φραγγίᾳ ὁ βασιλεὺς ἐποίησεν ὁμόνοιαν σὺν τοῖς Φράγγοις, καὶ ἐγεγόνει Φράγγος, καὶ μέλλουσι στρατεῦσαι κατὰ τοῦ Μουρὰτ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τοῦ ἐξᾶραι αὐτὸν ἐκ τῆς δύσεως. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπαγγείλαντες αὐτῷ καὶ παραστήσαντες, ὅτι Περὶ τῶν ὧν ἠκούσθησαν ῥημάτων, οὐκ ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ περὶ διαφορᾶς δογμάτων τῆς αὐτῶν πίστεως ἱλαρώθη τῇ γνώμῃ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ἀπὸ τῶν τριήρεων ἀποβάντες, καὶ οἱ τῆς Κωνσταντίνου κατὰ τὸ σύνηθες ἠσπάζοντο αὐτοὺς, ἐρωτῶντες· Πῶς τὰ ὑμέτερα; Πῶς τὰ τῆς συνόδου; Εἰ ἄρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; Οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· Πεπράκαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν. Ἀντηλλάξαμεν τῇ B ἀσεβείᾳ τὴν εὐσέβειαν, προδόντες τὴν καθαρὰν θυσίαν. Ἀζυμῖται γεγόναμεν. Ταῦτα καὶ ἄλλα αἰσχρότερα, καὶ ῥερυπασμένα λόγια. Καὶ ταῦτα τίνες οἱ ὑπογράψαντες ἐν τῷ ὅρῳ; Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος (85), καὶ οἱ πάντες· εἰ γάρ τις πρὸς αὐτοὺς ἤρετο· Καὶ διά τί ὑπεγράφετε; ἔλεγον· Φοβούμενοι τοὺς Φράγγους. Καὶ πάλιν ἐρωτῶντες αὐτοὺς, εἰ ἐβασάνισαν οἱ Φράγγοι τινὰ, εἰ ἐμαστίγωσαν, εἰ εἰς φυλακὴν ἔβαλον; Οὐχί. Ἀλλὰ πῶς ἡ δεξιὰ αὕτη ὑπέγραψεν; ἔλεγον, Κοπήτω· ἡ γλῶττα ὡμολόγησεν, ἐκριζούσθω. Οὐκ ἄλλο εἶχον τί λέγειν· καὶ γὰρ ἦσάν τινες τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν (86) λέγοντες· Οὐχ ὑπογράφομεν, ἐὰν [μὴ] τὸ ἱκανὸν ἡμῖν τῆς προσόδου παράσχοιτε. Οἱ δὲ ἔδιδον, καὶ ἐβάπτετο κάλαμος· ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ ἦσαν C τὰ δαπανηθέντα εἰς αὐτοὺς νομίσματα, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μετρηθέντα ἑκάστου τῶν Πατρῶν. Εἶτα μεταμεληθέντες οὐδὲ τὰ ἀργύρια μετέστρεψαν. Πρὸς τὴν φωνὴν οὖν αὐτῶν, ὅτι τὴν πίστιν αὐτῶν πέπρακαν, καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἰούδα ἥμαρτον, τοῦ στρέψαντος τὰ ἀργύρια· *ἀλλ' οἶδε Κύριος, καὶ ἀνεβάλλετο· καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακὼβ, καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.*

A despœnam dominam Mariam Joannis imperatoris uxorem obiisse comperiunt, pariterque reginam, conjugem Demetrii despotæ imperatorisque fratris, fato concessisse. Ad Moratem postea legatos misit imperator, gratum benevolumque animum suum, amicitiamque cum eo integram per eos testatus. Morates enim hanc opinionem animo præceperat, [imperatorem in Franciam transiisse fœdus cum Francis initurum, ipsum eis adhærere, et terra marique bellum inferre conjurasse, ut ex Occidentis provinciis eum expellerent. At legati ipsum edocuerunt imperatorem in Italiam non transiisse, ut de his quæ fama vulgata erant et ad eum perlata, ageret, sed ut de fidei suæ controversis dogmatibus cum Italis dissereret et communicaret. At postquam archiepiscopi, episcopi et præsules triremibus exscenderunt, cives Constantinopoleos, ut mos est, eos salutant interrogantque: Ut se res vestræ habent? quomodo transacta est synodus? num vicimus nos? Responderunt illi: Fidem nostram pretio vendidimus; religionem nostram impietate commutavimus; et Azymitæ facti purum sacrificium prodidimus. Istos **121** et turpiores dictu sermones habebant, etiamque ex iis qui decreto subscripserant, Heracleæ nempe metropolita Antonius, ac cæteri. Si quis vero eis objiceret, Et quare subscripsistis? respondebant continuo, Francorum formidine id egimus. Interrogantibus insuper, num Franci tormentis ipsos subjecissent? num flagellassent, et in carcerem detrusissent? respondebant non ita habitos fuisse, sed quomodo hæc dextra subscripsit, dicebant, ita abscindatur: lingua confessa est, radicitus evellatur: nec quidquam aliud respondere poterant. Ex archiepiscopis etiam aliqui, cum subscribendum erat decretum, dixerunt: Nisi pecunias, quæ nobis sufficiant, præbueritis, nequaquam subscribemus. Qua numerata, illico calamum atramento tingentes subscripsere. Erogatæ equidem erant ad eos alendos immensæ ac pene infinitæ pecuniæ; unicuique etiam Patrum præsens pecunia numerata fuerat. Postquam vero eos pœnituit, argenteos non retulerunt. Sua ergo confessione, quod fidem vendidissent, quam Judam ipsum, qui argenteos reddidit, gravius peccavisse arguuntur; *Sed novit Dominus et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit super Israel* [1].

[1] Psal. LXXVII, 26.

Ismaelis Bullialdi notæ.

Μωράτ. Phranzes, lib. II, cap. 13, notat Amiram Moratem, ad quem Andronicus Iagrus seu Iagris missus est, voluisse ab illa profectione imperatorem avertere. Alii dicunt Joannem imperatorem ad Moratem misisse Paulum Asanem, ut de profectione sua eum certiorem faceret. Moratem discessum imperatoris in Italiam dissuasisse, veritum ne quod fœdus cum Latinis contra Turcos iniret. Veziros etiam Asani dixisse tradunt sultani amicitiam, quam Latinorum utiliorem imperatori fore.

(85) *Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος*. Hic Antonius Heracleensis metropolita, postquam Constantinopolim Græci reversi de eligendo patriarcha egerunt, vel invitus electioni adfuit, non ut suffragium ferret; negavit enim id laturum; sed ut coram universo clero, peccatum, quod admiserat subscri- D bendo decreto Florentino confiteretur ac exsecraretur; seque dignum, cui manus, qua subscripserat, præscinderetur, quibusdam familiariter secum versantibus se fassus est.

(86) *Τινὲς τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν*. Qui ex clero Constantinopolitano concilio Florentino adfuerunt, negant, quando decreto subsignatum est, Græcos σιτηρέσιον, id est cibaria et pecunias, petiisse, aut Latinos promisisse: quod Græcis tamen in patriam reversis objectum est, ipsosque auro suffragia sua vendidisse. Iidem equidem fatentur pecuniam accepisse aliquos: plures tamen eorum decreto non subsignavisse. De illo Florentino concilio adeundus Laonicus, lib. VI, cap. 13 et seqq. usque ad 17.

CAPUT XXXII.

Serviæ despota ab Hungaris auxilia implorat, duceque Joan. Hunniade Turcorum provincias invadit. Morates subita Hungarorum irruptione perculsus, pacem cum despota et Hungaris stabilivit. Caramani deinde ditionem invadit. Aladines Moratis primogenitus diem obit. Imperio successor destinatur Mehemetes, et imperator salutatur. Morates vitam privatam acturus Prusam secedit. Hungari Turcis bellum inferunt, Morates cum copiis in Europam trajicit, filio se conjungit; ad Varnam Ladislaus Hungariæ rex interficitur, magnaque strage Christiani cæduntur. Ad vitam privatam redit Morates, unde revocatur ab Halile Bassa. Hunniades in Turcos iterum, sed improspere movet. Morates Peloponnesum invadit.

Interea nobis dictus Georgius despota Serviæ, cum devastatam ac desolatam ditionem suam cerneret, nulla spe alia sustentatus, quam paucorum castrorum, quæ in Hungaria sita erant, possessione, gemeretque quotidie, nullo ejus miseria permoto, ad Hungariæ regem, qui puer admodum erat, venit. Omnia tunc regina illius mater, exercituumque præfectus Jancus moderabantur. Sortem itaque suam deflendo hortatur, ut ejus miserti subveniant. Quibus permota regina, magisque reformidans ne Servia deserta devastator in Hungariam penetraret, præfectum sumptus facienti Georgio auxilium ferre jubet. Is quidem dives pecuniæ erat: stipendiariorum **122** itaque equitum ac sagittariorum viginti quinque millia sumptibus suis conscribit, fluviumque trajicit. Celeri profectione Sophiam usque urbem perveniunt, igneque supposito eam, aliaque in circuitu oppida et pagos, nihil integrum relinquentes, comburunt. Universa vero præda in flumen mersa illud trajecerunt, et viam, quæ Philippopolim ducit, pergunt. Verum Morates in Occidente copias contractas Philippopolim adducit, cum temporis angustia pressus ex Anatolia vires ad se accersere haud potuisset. Hungari usque ad vicum quemdam, quem Bulgari Izlati (id est aureum) appellant, processere. Is inter Sophiam et Philippo-

A Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς δεσπότης Γεώργιος (87), ἰδὼν τὴν αὐτοῦ γυμνωθεῖσαν δεσποτείαν, καὶ μὴ ἔχων ἑτέραν ἐλπίδα πλὴν ὀλίγων πολιχνίων κειμένων ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ, καὶ στενάζων τὸ καθ' ἑκάστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν, ἔρχεται πρὸς Κράλην Οὐγγρίας, ἦν γὰρ νέος πάνυ· πλὴν τὰ πάντα ἐκυβερνῶντο διὰ χειρὸς τῆς ῥηγένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάγγου τοῦ πρωτοστράτορος· καὶ παρακαλεῖ, καὶ ὀδύρεται τοῦ τυχεῖν ἐλέους. Ἡ δὲ ῥήγενα καμφθεῖσα, μᾶλλον καὶ φοβηθεῖσα μήπως ἐρήμη καταλιμπανομένη Σερβία, καὶ εἰς Οὐγγρίαν ὁ φθορεὺς φθάσει, κελεύει τὸν στρατηγὸν σὺν τοῖς ἀναλώμασι Γεωργίου τοῦ βοηθῆσαι· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα· καὶ δὴ ῥογεύσας, καὶ λαβὼν ἱππεῖς καὶ τοξότας ἄχρι χιλιάδας εἰκοσιπέντε πέραν τὸν ποταμὸν,
B καὶ ταχυδρομήσαντες ἕως τῆς πόλεως τῆς καλουμένης Σοφίας (88), καὶ πῦρ βάλλοντες ἐνέπρησαν, καὶ τὰς πέριξ πάσας πόλεις καὶ κώμας, μηδὲν ἀφέντες. Τὴν δὲ λείαν πᾶσαν πέμψαντες ἐν τῷ ποταμῷ διεπέρασαν· οἱ δὲ πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν ἤλαυνον. Ὁ δὲ Μουρὰτ τὸν τῆς Δύσεως στρατὸν ἀθροίσας· οὐκ εἶχε γὰρ εὐχερίαν τοῦ μετακαλέσασθαι καὶ τὰ τῆς Ἀνατολῆς φωσάτα· ἦλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Οἱ δὲ Οὖγγροι σὺν τῷ δεσπότῃ ἐλθόντες μέχρι τῆς κώμης τῆς καλουμένης Ἰζλατὴ (89), κατὰ τὴν τῶν Βουλγάρων γλῶτταν, ὃ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(87) *Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς δεσπότης Γεώργιος.* Hoc cap. Ducas in rebus Hungaricis parum peritum se prodit, cum eo tempore Hungariam a regina gubernatam et Ianco scribit. Sic autem se res habet: Albertus Austriacus, Sigismundi gener, cum socero defuncto successisset in Hungariæ regno, biennio fere regnavit, obiitque anno 1439, Octob. die 27, Elizabetha conjuge prægnante relicta, quæ an. 1440, Februarii die 22, Ladislaum posthumum peperit. Nuptias quoque Ladislai Poloni, regis Poloniæ Casimiris fratris, aspernata, anno eodem in festo Pentecostes filium suum infantulum Hungariæ regem coronari curat. Seditiosi interea aliquot Hungariæ proceres Ladislaum Polonum regem eligunt, et in Hungariam evocant. Adventantem Polonum cum Elizabetha sensisset, in Austriam filio secum abducto, et Hungariæ corona clam subrepta ac asportata, ad Fridericum III imperat. aufugit. Ladislaus Polonus die 17 Julii Hungariæ rex coronatur: eique corona, qua S. Stephani regis reliquiæ coronatæ erant, imponitur, quod aliam regina suffurata esset secumque. abstulisset. Polonus Hungariam usque ad cladem Varnensem rexit. Eoque interfecto, Ladislaus posthumus, cujus mater Elizabetha regina anno 1441 obierat, Hungariæ rex iterum anno 1445 proclamatur: simulque Joannes Hunniades Corvinus interrex et regni gubernator eligitur, eique reipublicæ Hungaricæ summa traditur; quam ad annum usque 1453, cum Ladislaus posthumus ex Austria in Hungariam reversus est, rexit. Georgius Serviæ despota, post Sigismundi obitum et Smedrovum a Morate occupatum, tota Servia spoliatus cum filio suo Lazaro Antibarium, vulgo, *Antivari*, se recepit. Eum Morates
C ab hujus urbis incolis repetit, et Ragusium aufugere cogit. Cumque Ragusæos Morates, ut Georgium sibi dederent, sollicitaret, molestiam et incommodum Ragusæis creare despota veritus, in Hungariam ad regem Wladislaum sive Ladislaum Polonum confugit, eumque rogat, ut sibi contra Turcos opem ferat. Ladislaus Georgii ærumnis ac calamitate motus, simul ut Turcorum audaciam retunderet, in Turcos movere destinat, bellumque ad annum 1443 protractum est. Veritus Morates illius belli exitum, inducias decennales cum Ladislao et despota pepigit: huicque ditiones suas ipsamque Semendriam restituit. Vix compositis induciis ad arma reditum est: Julianoque cardinale Cæsarino auctore atque impulsore, Ladislaus inducias et jusjurandum violat, fœderaque confundit. Denuo itaque conscripto exercitu Ladislaus, anno 1444, Morati bellum infert. Pœnas vero repetente Nemesi a fœderum corruptoribus, juris-
D quejurandi contemptoribus, ad Varnam, Tiberiopolim olim appellatam, ad Pontum Euxinum sitam, prœlium committitur: in quo Ladislaus et Julianus cardinalis occubuerunt, magnaque clade Christiana respublica afflicta est. Bonfinius, D. III, libb. IV, V et VI; Thwroczius, in *Chronicis Hungaricis*; Gerardus de Roo, *Histor. Austriacæ* lib. V, et Maurus Orbinus in Slavorum regno.

(88) *Τῆς καλουμένης Σοφίας.* Urbs Serviæ Sophia.

(89) *Ἰζλάτη.* Hunc locum angustias saltus Isladini Leunclavius appellat.

ἑρμηνεύεται χρυσῆ, ἦν γὰρ τὸ χωρίον ἀνὰ μέσον Σοφίας καὶ Φιλιππουπόλεως. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὄρη καὶ δρυμῶνες δύσβατοι ἕως ἐγγὺς Φιλίππου, ἐβούλοντο γὰρ περᾶσαι τὰ ὄρη, πλὴν διὰ πελεκυφόρων καὶ δενδροτόμων ἀνδρῶν ποιῆσαι πορείαν πρῶτον, εἶτα εἰσελθεῖν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι περάσαντες τὰ δύσβατα, καὶ ἐλθόντες ἀντικρὺ τοῦ φωσάτου τῶν Οὔγγρων δειλιάσαντες, οὐ κατῆλθον ἐκ τοῦ ὄρους ἐν τῷ πεδίῳ. Οἱ δὲ Οὔγγροι καὶ μάλα θαρσαλέως ἀνέβησαν ἕως ἡμίσεως τοῦ ὄρους. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τοξοβολοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, πλὴν οὐδὲν ἤνυον· τέλος ὁρῶντες τὰ δύο μέρη μηδὲν ἀρεϊκὸν πράττοντες διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ τόπου, ἐστράφησαν ὄπισθεν ὅθεν ἦλθεν ὁ καθεὶς. Τότε ὁ Μουρὰτ ἐδειλίασε, βαλὼν κατὰ νοῦν ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐκ εἶδε δύναμιν Οὔγγρων διαβῆναι τὸν ποταμὸν, καὶ νῦν ὁ δεσπότης τοῦτο ἐνήργησε, πέμπει ἀποκρισιάριον εἰς τὸν δεσπότην, καὶ δίδωσι τὰς πόλεις ἁπάσας αὐτοῦ καὶ τὸν Σμέδροβον. Πέμπει οὖν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τυφλοὺς ὄντας, καὶ τοῦ Δραγουλίου ὁμοίως, καὶ ποιεῖ συνθήκας ἐνόρκους. Καὶ μηνύει ἐν Οὐγγρίᾳ τῇ ῥηγένῃ (90) καὶ τῷ τοποτηρητῇ τῆς βασιλείας. Ἦν γὰρ πρωτοστράτωρ ὁ Ἰάγγος (91). Ὁ δὲ τοποτηρητὴς τοῦ Κράλη Οὐγγρίας ἦν ὁ ῥὴξ τῶν Σάξων (92)· μετεκαλέσαντο γὰρ αὐτὸν, καὶ ἐποίησαν ἐπίτροπον, διὰ τὸ εἶναι νέον τὸν καθολικὸν Κράλην (ἦν γὰρ τότε πεντεκαιδέκατον ἄγων ἔτος). Καὶ ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι ἐν Οὐγγρίᾳ, ἤγουν οἱ πρέσβεις, καὶ δίδωσιν ὅρκους τῷ ῥηγὶ Σάξων, καὶ λαμβάνουσιν ὅρκους τοῦ εἶναι φίλοι καὶ ἠγαπημένοι· μήτε οἱ Οὔγγροι περάσουσι τὸν ποταμὸν τοῦ ἐλθεῖν κατὰ τοῦ Μουρὰτ, μήτε οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν Οὔγγρων. Ὁ δὲ Ἰάγγος οὐκ ὤμοσε λέγων (93), Ἐγὼ δεσπόζομαι, οὐ δεσπόζω.

Τότε, εἰρηνεύσαντες οἱ Τοῦρκοι, ὁμοίως καὶ Οὔγγροι καὶ Σέρβοι, αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμὰν (94) ποιεῖται τὴν παρασκευήν. Καὶ συναθροίσας πᾶσαν τὴν τῆς Θρᾴκης καὶ Θετταλίας δύναμιν, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν, πήξας τὰς σκηνὰς ἐν τῇ Προύσῃ, παρεσκεύαζε καὶ τὰ ἀνατολικὰ στρατεύματα. Ὁμοίως πέμπει καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρῶτον, Ἀλατίνην ὀνόματι, τοῦ συλλέξαι στρατὸν ἐκ τῆς Ἀμασείας, καὶ ἐλθεῖν ἐν Ἰκονίῳ· ὃ καὶ πεποίηκεν.

A polim æquali ab utraque distantia situs erat. Et quæ has urbes interjacet via, difficilis atque ardua, montibus ac saltibus ad Philippopolim fere porrectis, redditur. Montes superare Hungaris propositum erat, viamque sibi lignatorum opera sternere, deincepsque ingredi. Turci vero, viis illis arduis et salebrosis superatis, progrediuntur, donec ipsis Hungarorum castra conspecta sunt; metu repressi ex monte in campum non descenderunt. Quare Hungari audacia majori montem ad dimidiam acclivitatem subierunt, a Turcis perpetuis missilibus, nullo tamen damno accepto, petiti. Tandem cum utrique cernerent se loci angustia prohiberi, quominus egregium aliquod facinus ederent, in suum quisque, unde venerant, locum revertuntur. Metu
B Morates tunc perculsus, animo revolvebat, non visas prius Hungarorum copias fluvium transiisse, nunc despotam eas adduxisse; quare legatos ad despotam destinat, omnes urbes, quas ei eripuerat, ipsumque Smedrovum restituit. Filios etiam excæcatos ei remisit, Draculio etiam suos, quos carcere clausos tenebat, reddidit; pacemque fide data ac jurejurando sancivit, quam reginæ Hungariæ et regni totius proregi et gubernatori significat; Jangus enim præfectus exercituum erat; regnum vero prorex et administrator procurabat Saxonum regulus, quem Hungari curatorem regni constituerant. Turci itaque legati accedunt, cumque Saxonum regulo pacem ineunt; amicitiam mu-
C tuam inter ipsos intercessuram jurati pollicentur; in eam conditionem quoque descensum, Hungaros fluvium non transituros ut Morati bellum inferant: nec Turcos pariter, ut in Hungaros moveant. Jangus his pactis non subscripsit, nec jusjurandum præstitit, subditum se esse allegans, non vero dominum.

Pace his conditionibus inter Turcos, Hungaros et Servios composita, Morates adversus Caramanum belli expeditioni se accingit: collectisque 123
Thraciæ et Thessaliæ copiis fretum trajicit, et Prusæ castra metatus ad bellum se parat, Orientisque illic milites cogit. Aladini quoque primogenito suo mandat ut Amasiæ exercitum conscribat, et Iconium accedat; quibus paruit Aladines. Caramanus
D equidem, quo tempore despota et Jangus Morati

Ismaelis Bullialdi notæ.

(90) *Καὶ μηνύει ἐν Οὐγγρίᾳ ῥηγένῃ*. Fieri nequit istud, ut ex superioribus liquet. Aufugerat anno 1440 regina, et in Austriam transierat, anno sequenti 1441, res humanas reliquit: quare gestis anno 1443 interesse non potuit.

(91) *Ἦν γὰρ πρωτοστράτωρ ὁ Ἰάγγος*. Verum est Iancum seu Joannem Hunniadem præfectum generalem Hungaricæ militiæ fuisse.

(92) *Ὁ δὲ τοποτηρητὴς τ. κ. Οὐ. ἦν ῥὴξ τῶν Σάξων*. Hoc falsum. Ladislaus enim Polonus rex fuit Hungariæ, eamque regio nomine, non tutorio aut vicario rexit: nec unquam Saxonum, qui hoc loco pro Polonis a Duca sumuntur, rex fuit: sed Casimiri Poloniæ regis frater. Videndus Leuncl. lib. XIV, de istis motibus bellicis et pace cum Hungaris Turcisque inita.

(93) *Ὁ δὲ Ἰάγγος οὐκ ὤμοσε λέγων*. Cum istis non bene conveniunt, quæ hujus capitis initio dixit Ducas: omnia scilicet in Hungaria per reginam et Hunniadem gesta fuisse et gubernata: hic vero per proregem et regis adolescentis tutorem. Quamvis vero Ducas res Hungariæ personarumque principum statum ignoraret, res inter Turcos et Hungaros gestas optime persecutus est. De istis bellis adeundi Laonicus, libb. VI et VII; Leunclavius, lib. XIV, et Phranzes, lib. II, cap. 18.

(94) *Αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμάν*. Laonicus, lib. VI, et Leuncl, lib. XIV, hujus quoque belli, post motus Hungaricos Serviosque compositos, historiam narrant.

bellum intulerant, occasionem nactus eum invadit, urbesque sibi a Morate ereptas recuperat. Hæcque fuit belli origo. Prusa motis castris Morates Cotyæum venit, unde in Phrygiam Salutariam perrexit: ubi bellico apparatu, quantum necesse erat, instructo, Iconium deinde venit. At Caramanus cum suis fugit, montesque Syriæ finitimos, qui tutum ei receptum præbebant, occupat. Morates Iconium hostiliter deprædatus magnam vim auri atque argenti hinc secum portans urbem Laranda accessit; Larandinos omni calamitatis et ærumnarum genere vexavit: indeque deflectens grassatur populabundus, prædamque agendo ex omnibus oppidis totaque Caramani ditione, damnaque Turcis ejusdem, ac ipse erat, gentis inferendo. Excedere vero ex Caramani finibus in animo habens, filium suum dimisit, qui Amasiam reversus est; ipse vero Prusam rediit, et exacta jam æstate in Thraciam trajecit: Caramanus deinde ditionis suæ loca repetit. Hieme deinceps appetente venit ex Amasia Aladinis Moratis filii servorum unus, qui eum diem obiisse nuntiat. Hunc pater acerbo luctu planxit, quippe annum decimum octavum jam agens, formosus admodum et audax erat. Luctu finito, omnibus ducibus ac satrapis suis convocatis, imperatorem principemque omnium sibi subditorum Mehemetem secundogenitum filium suum, impuberem etiamnum admodumque puerum, designavit; in Anatoliam deinde profectus, vitam privatam Prusæ quietus agebat.

Appetente deinde vere, ab Hungariæ finibus speculatores venerunt, qui novo imperatori ejusque consiliariis res imperii procurantibus Halili, Saricia et Zagano nuntiant, Hungarorum et Walachorum ingens agmen ad Danubii ripam convenire: quem nuntium patri suo Mehemetes mittit. Morates de violatis jurejurando ac fide attonitus, quid acturus esset deliberabat. Æstate deinde inchoata, sub ortum Caniculæ cunctas Orientis copias contraxit. At ex Ægæo mari viginti quinque triremes venerunt, et Callipolim usque progressæ transitum impedierunt. Pars illarum etiam usque ad ostium sacrum processere, **124** illac quoque trajectum prohibituræ. Hungari vero postquam Danubium transierunt, iter securi pergunt, omnia obstacula removentes, et deditione castra accipientes, et Varnam usque progrediuntur. Cumque Morates trajectu arceretur, tædio affectus mœrebat: quique Mehemeti aderant, in ancipiti stantes, animos despondebant. Progressus tandem Morates ad hostium superius sacro vicinum, tutus et liber a triremium insecu-

A Ὁ γὰρ Καραμὰν, ὅτε ὁ δεσπότης σὺν τῷ Ἰάγγῳ ἦλθασι κατὰ τοῦ Μουρὰτ, εὑρὼν καὶ οὗτος χώραν κατῆλθε, καὶ ἔλαβε τὰς πόλεις αὐτοῦ, ἃς προλαβὼν εἶλεν ὁ Μουράτ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μάχης. Ἀπάρας δὲ ἐκ Προύσης ἦλθεν εἰς Κοτύαιον, ἐκεῖθεν ἐν Σαλουταρίᾳ, κἀκεῖ ποιήσας παρασκευὴν ἱκανὴν ἔρχεται εἰς Ἰκόνιον. Ὁ δὲ Καραμὰν φεύγων σὺν τῷ στρατεύματι, εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῖς πρὸς Συρίαν ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς. Μουρὰτ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἀφειδῶς κουρσεύσας, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἱκανὸν ἐκεῖθεν κομίσας, ἐν τῇ τῶν Λαράνδων (95) ἔρχεται πόλει, κἀκεῖ πάνδεινα κακὰ ἐργασάμενος τοῖς Λαρανδινοῖς, ἐστράφη λεηλατῶν, καὶ κουρσεύων πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῦ Καραμὰν, τὴν ζημίαν ποιῶν ὁμοίως αὐτοῦ Τούρκοις. B Βουλόμενος δ' ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Καραμὰν, ἀπέλυσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σὺν τῷ στρατῷ, καὶ ἐστράφη εἰς Ἀμάσειαν. Αὐτὸς δὲ κατελθὼν ἐν τῇ Προύσῃ ἐπέρασεν εἰς Θρᾴκην θέρους ἤδη παρερχομένου. Ὁ δὲ Καραμὰν ἐστράφη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τόποις. Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος (96), ἦλθεν ἐξ Ἀμασείας εἷς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, μηνύων τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ὁ δὲ Μωρὰτ μέγα πένθος ποιήσας, ἦν γὰρ ὁ Ἀλατὴν ἄγων ἔτος ὀκτὼ καὶ δέκατον, ὡραῖος πάνυ καὶ εὔτολμος· μετὰ δὲ τὸ πένθος καλέσας πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς, καὶ σατράπας αὐτοῦ, ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὑπηκόου παντὸς τὸν δεύτερον υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Μεχεμὲτ, ἀφῆλιξ ἔτι καὶ παιδίον νέον ὑπάρχων· αὐτὸς δὲ περάσας ἐν τῇ Ἀνα- C τολῇ ἰδιωτεύων ἐν Προύσῃ ἐκάθητο.

Ἔαρος δὲ ἀρξαμένου, ἦλθασι κατάσκοποι ἐκ τῶν τῆς Οὐγγρίας μερῶν ἀπαγγέλλοντες τῷ νέῳ ἡγεμόνι, καὶ τοῖς φροντίζουσιν αὐτῷ, Χαλὴλ, Σαριτζία, καὶ Ζάγανος, ὅτι ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἴστρου συνάγεται πλῆθος Οὔγγρων καὶ Βλάχων πολύ. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ μηνύει τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουρὰτ, θαυμάσας ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὅρκων, ἐλογίζετο τί ἄρα μέλλει γενέσθαι. Θέρους οὖν ἀρχομένου, ἐκάλει πρὸς αὐτὸν τὰς ἁπανταχοῦ δυνάμεις τῆς Ἕω, πρὸς τὰς τοῦ Κυνὸς ἐπιτολάς· καὶ ἐξ Αἰγαίου πελάγους (97) ἀνεφάνησαν τριήρεις εἰκοσιπέντε. Καὶ ἐλθοῦσαι ἀντικρὺ Καλλιουπόλεως ἐκώλυον τὸν πόρον. Ὁμοίως καὶ μέρος τῶν αὐτῶν τριήρεων ἔπλεε μέχρι τοῦ ἱεροῦ στομίου, κωλύουσαι τὰς ἐκεῖ πορείας. Οἱ δὲ Οὖγ- D γροι περάσαντες τὸν πόρον τοῦ Δανούβεως, ἤρχοντο ἀδεῶς καθαίροντες τὴν ὁδὸν, καὶ λαμβάνοντες τὰ κάστρα· ἦλθοσαν οὖν μέχρι Βάρνας. Ὁ δὲ Μουρὰτ μὴ εὑρίσκων πορείαν ἤσχαλλεν· οἱ δὲ τοῦ Μεχεμὲτ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες ἠθύμουν. Τότε ἀναβὰς πρὸς τὸ τοῦ ἱεροῦ στόμιον ἐγγὺς, καὶ εὑρὼν ἄδειαν ἀπὸ τῶν τριήρεων, ἐπέρασε καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(95) *Λάρανδα*, urbs Lycaoniæ sub Iconii throno.

(96) *Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος*. Leunclavius Aladinis mortem ex historiis Turcicis anno 846, et ex Annalibus anno 847 contigisse statuit: ante bellum a Joanne Hunniade et Georgio despota Turcis illatum. Ducas vero post bellum illud confectum pacemque cum Hungaris et Serviis compositam tradit.

(97) *Καὶ ἐξ Αἰγαίου πελάγους*. Leunclavius idem notat, lib. XIV, et in *Annalibus Turcicis* classem Italorum fuisse dicit.

Οἱ δὲ τοῦ Μεχεμὲτ κρατοῦντες Βύγλας (98), καὶ μαθόντες τὴν διάβασιν τοῦ Μουρὰτ, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἠνώθησαν. Καὶ δι' ἑτέρας δύο ἡμέρας ἔφθασαν ἐν τῇ Βάρνῃ (99). Καὶ τῇ ἐπιούσῃ συνάψαντες πόλεμον φοβερὸν καὶ φρικώδη ἀπὸ πρωΐας ἕως ὥρας ἐννάτης, κατέκοπτον ἀφειδῶς οἱ Χριστιανοὶ τοὺς Τούρκους. Περὶ δὲ ὥραν δεκάτην, μείνας μόνος σὺν πεντακοσίοις ἢ πλέον, ἢ ἔλαττον, στρέφει τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου ὁ ῥὴξ Σάξων κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἐκώλυεν (1)· αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπείσθη· καὶ προσεγγίσας καιρίαν δέχεται ὁ ἵππος πληγὴν, καὶ τὸν ἀναβάτην κύμβαχον ἐφαπλοῖ, καὶ καρατομοῦσιν αὐτὸν παρευθύ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἰσθεὶς τὸ γεγονὸς, ἦν γὰρ ἡ κεφαλὴ ἀπηωρημένη τῷ δορὶ, καὶ κραυγαὶ, καὶ ἀλαλαγμοὶ, καὶ, *Ὁ φεύγων φυγέτω*. Κατέκοψαν οὖν οἱ Τοῦρκοι πλείστους, καὶ ἡ νὺξ κατέλαβε, καὶ ὁ Ἰάγγος μόλις διασωθεὶς ἐπέρασε τὸν ποταμόν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἐπανέζευξαν. Τότε ὁ εὐτυχὴς Μωρὰτ πάλιν τὴν περαίαν περᾷ, καὶ ἐν τῇ Μαγνησίᾳ ἀφικνεῖται, κἀκεῖ τὴν κατοίκησιν ἐμπορεύεται.

Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ μήπω νοήσαντες, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν εἰσιν οἱ ἐμπεδοῦντες ἡμᾶς, καὶ αἱ κακίαι ἡμῶν εἰσιν οἱ τὰ κακὰ προξενοῦντες, πάλιν ἑτέραν ἀφίησι καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἡ τύχη. Ὁ γὰρ Χαλὶλ (2) πρακτικὸς ὑπάρχων περὶ τὰ τῆς ἀρχῆς μεθοδεύματα, καὶ ὅτι ὁ νέος οὐκ εὐτυχήσει ποτὲ, ἄγεται πάλιν παρ' αὐτοῦ ὁ Μουρὰτ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Ἀδριανοῦ, καὶ εὐφημίζεται ὡς ἡγεμών. Ὁ δὲ νέος ἡγεμὼν Μεχεμὲτ ὁ υἱὸς αὐτοῦ στέλλεται παρὰ τοῦ πατρὸς, τοῦ ἀρχηγεῖν ἐν τῇ Μαγνησίᾳ. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Ἰάγγος περᾷ τὴν περαίαν τοῦ Ἴστρου ἐξ ἄλλης ὁδοῦ, καὶ διαβὰς τὰ στενωπὰ πάντα ἔρχεται πρὸς τὸ Νῆσιν (3), ἢ πρὸς τὸν Κόσοβαν. Καὶ ὁ Μουρὰτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ ἕτοιμος. Καὶ δὴ πολεμήσαντες ἀφ' ἑσπέρας, πρωῒ σκοτίας οὔσης ἐγείρεται σὺν μερικοῖς στρατιώταις, καὶ ὡς δῆθεν ἑτοιμάσων πρὸ ὥρας τὸν πόλεμον, αὐτὸς διέδρα. Οἶδε γὰρ τὴν στρατιὰν τοῦ Τούρκου ὑπερέχουσαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τοὺς Οὔγγρους δειλιῶντας καὶ

tione cum suis transfretavit. Sub Mehemete qui militabant Ryglis occupatis, Moratisque transitu cognito, unius diei itinere ei se conjunxerunt, alterisque castris Varnam perveniunt. Postridie prœlium horrendum ac cruentum a diluculo ad horam diei nonam commissum. Christiani nulli parcentes Turcos ceciderant; verum circa horam decimam Saxonum regulus solus, suorum quingentis præterpropter stipatus in Turcos equum impellit. Hoc ne committeret, dehortabatur Jangus, cui tamen haud paruit; et propius cum accessisset, lethale vulnus equus accipit, sessoremque regulum in caput pronum excutit, cui caput Turci illico amputarunt. Casum statim cognovit Jangus; caput enim hastæ præfixum sublime conspiciebatur, clamoresque et vociferationes excitatæ erant, *Qui fugit fugiat*. Magnam itaque stragem Turci edunt: et nocte superveniente, vix superato fluvio, Jangus salvus evasit. Turci, parta victoria, fugatisque hostibus se receperunt: et Morates prospera fortuna usus in oppositam Europæ Asiam iterum transit, Magnesiam petit, habitationemque sibi illic eligit

In nos porro Christianos nondum satis intelligentes peccatis nostris irretitos teneri, vitiisque et flagitiis damna et calamitates in nos accersere, aliud telum irata fortuna immisit. Halil enim artium, quibus imperium regi debet, peritus, et adolescentulum Mehemetem nunquam fortunatum fore suspicatus, Moratem iterum in palatium Adrianopoleos reducit, imperatoremque salutat. Junior vero princeps Mehemetes a patre Magnesiam missus est, ut res imperii illis in partibus administraret. Hoc cum rescivisset Jangus, Istrum alia via transit, omnibusque angustiis superatis Nisim accedit, quæ ad Cosovam sita est. Morates huic cum toto exercitu paratus occurrit. Sub vesperam jam prœlium initum erat, mane, priusquam illuxisset, cum agminis parte movet Jangus, et ad mature pugnandum omnibus simulate dispositis, aufugit. Turcorum enim exercitum copiis suis multitudine longe superiorem sciebat: Hungaros trepidare et fugæ inten-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) *Κρατοῦντες Βύγλας*. Forte hic intelligenda urbs in Odrysis, quæ Βούκελος appellatur, sub metropolita Adrianop. Æmi montis. Bilgiur a Turcis appellatur, ut ex vocabulorum elementis probabile fit.

(99) Pugna ad Varnam et accepta a Christianis clades Novemb. 10, anno 1444, Hegiræ 848, qui cœpit 19 Apr. die Dominica. Novemb. 10 erat Regeb vel Regiad mensis dies 29 feria III.

(1) *Ὁ δὲ Ἰάγκος ἐκώλυεν*. Idem Phranzes, lib. II, cap. 18, tradit. Laonicus, lib. VII, Wladislaum, ut castra Moratis aggrederetur a quibusdam impulsum, qui Hunniadi invidebant, scribit.

(2) *Ὁ γὰρ Χαλίλ*. Leunclavius lib. XIV, et Laonicus, lib. VIII, quibus artibus Chalil Moratem in regium solium reduxerit, exponunt. Id factum adnotant Annales Turcici anno Hegiræ 850 (id est, Christi 1446), expeditionemque Moratis in Moream eodem anno. Sed ita intelligendum est, anno 849 [Christi 1445], Moratem in thronum imperatorium reductum; in Peloponnesum sub finem anni 1445, at Hegiræ 849, venisse, et anno 1446, Hegiræ 850, Hadrianopolim rediisse. Tam annales Turcici quam historia Hungarica adnotant Moratis in Moream expeditionem plusquam biennio antevertere Hunniadis cum Morate in campo Cosovo prælium: quod equidem verum est. Expeditio siquidem in Moream contigit circa finem anni 1445, et initium 1446, pugna in campo Cosovo anno 1448. Phranzes tamen et Chronicum breve, quod hic dedimus, ad annum 6955, mensemque Decembrem [id est, Christi 1446] referunt. Ducas forte hujus quoque pugnæ mentionem statim subjicit illis, quæ de Varnensi narravit, quod ad res Hungaricas et Serviorum pertineant.

(3) *Πρὸς τὸ Νῆσιν*. Nisis urbs Serviæ ad Ibarem fluvium. Ptolemæo in IX Europæ Tabula habet Νέσον in superiore Mysia: in qua habetur etiam fluvius Ciabrus, quem aliqui volunt esse Ibarem: verum in illa Ptolemæi tabula longissime abest Ciabrus fluvius ab urbe Neso. Laonicus, lib. VII, Νῆσον vocat.

tos esse. Morates orto sole **125** Hungarorum tentoria dissipata cernens, et fugæ ipsos se commisisse, in eos impressionem facit; partim spoliat, partim interficit, aliis fuga evadentibus. Is equidem celebrem victoriam adeptus, clade insigni Jangum affecit. Hac insuper victoria lætus converso itinere in Peloponnesum movit. Constantinus enim, qui Lacedæmonis despota erat, comperta regis expeditione, triremiumque ad Hellespontum appulsu, Turcas internecione perituros prædixerat: ultraque Hexamilium progressus Thebas vicosque vicinos occupaverat. Morates rebus prospere admodum gestis reversus, legatum mittit urbes sibi ereptas repetitum: quibus se decessurum negavit Constantinus. In hunc propterea movit Morates: et ad Hexamilium, quod ante annos quatuor refecerat, Constantinus castra metatur. Cum sexaginta militum millibus intra murum se continebat Constantinus, quem facile superat Morates. Illum ejusque fratrem Thomam Achaiæ despotam Albani statim prodiderunt: qui, patefacta eorum fraude, fuga sibi consuluerunt. Morates interim Patras usque et Clarenciam excurrit, cunctis sibi obviis deletis, Hexamilioque everso et in ruderum congeriem redacto, mancipiis etiam ultra sexaginta millia captis, retrocessit.

A εἰς φυγὴν μελετῶντας. Τότε ὁ Μουρὰτ ἡλί[ου] αὐγάζοντος ὁρῶν τὰς σκηνὰς τῶν Οὔγγρων ἐσκε[]δασμένας, καὶ εἰς φυγὴν βλέποντας, ἐπέπεσεν [] αὐτούς, καὶ τοὺς μὲν ἐσκύλευσε, τοὺς δὲ κατέσφα[]ξεν· ἄλλοι ἔφυγον, καὶ ἐγένετο μεγάλη νίκη Μουρά[τ] καὶ ἧττα τοῦ Ἰάγγου. Στραφεὶς δὲ μετὰ νίκης μεγάλης, κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐστράτευεν. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν τότε Λακεδαιμονίας, [] ἰδὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ ῥηγὸς, καὶ τὰς τριήρεις [] Ἑλλησπόντῳ, ἐμαντεύσατο παντελῆ ἀπώλειαν [] Τούρκων, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἑξαμιλίου [] Θήβας καὶ τὰ πέριξ χωρία. Στραφεὶς δὲ ὁ Μουρὰτ σὺν εὐτυχίᾳ πλείστῃ, στέλλει ἀποκρισιάριον, ζητ[ῶν] τὰς πόλεις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος (4) οὐκ ἠθέ[λησε]. Καὶ στρατεύσας, καὶ θεὶς χάρακα ἐν τῷ Ἑξα- B μιλίῳ, ἣν γὰρ πρὸ τεσσάρων χρόνων οἰκοδομήσας αὐτό· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος σὺν ἑξήκοντα χιλιάσιν [] ἐντὸς, αὐτὸς εἰσῆλθε· καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ αὐτὸς [] Θωμᾶς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δεσπότης ὢν Ἀχαΐας πα[ρε]δίδοντο ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (5)· πλὴν αὐτοὶ τὴν [] ἐννοήσαντες ἀπέδρασαν. Ὁ δὲ Μουρὰτ μέχρι Πα[]τρῶν καὶ Γλαρέντζας (6) δραμὼν, καὶ ἀφανίσας παραδοὺς πάντα τὰ ἐκεῖ, ὑπανέστρεψε χαλάσας [] Ἑξαμίλιον, ἐρείπιον καταλιπὼν αὐτό· αἰχμαλωτί[σας] πλῆθος λαοῦ ἐπέκεινα χιλιάδας ἑξήκοντα.

CAPUT XXXIII.

Joannes imperator moritur, et Constantinopolim Constantinus despota venit. Moratemque sibi conciliat. Morates fi[lio] suo Mehemeti uxorem dat, postque celebratas nuptias statim moritur. Mehemetes de patris morte certior fa[ctus] Adrianopolim venit, imperator salutatur, et de imperii rebus tractat. Moratis mores et ingenium, morbus, et insomn[ia] ante mortem ei oblatum. Mehemetes fratrem suum strangulat. Georgio Serviæ despotæ filiam, novercamque [] Mehemetes petenti remittit. Per legatos Byzantini cum Mehemete pacem constituunt, et pensionem ad alendum [Or]chanem ab eo accipiunt. Principum et urbium legationes ad moratem.

Per idem tempus imperator Joannes longa annorum serie podagra conflictatus, post reditum ex Italia multis curis ac sollicitudinibus oppressus, cum propter Ecclesiarum perturbationem ac dissensionem, tum ob despœnæ interitum, morbo correptus est, et paucos post dies Romæorum ultimus imperator ipse fato cessit. Qui ergo Constantinopoli res imperii administrabant, legatos ad Constantinum miserunt, qui in urbem eum adducerent. Is legatos ad Moratem misit, donis verbisque suavibus animum ejus captavit, et offensionum præteritarum omni causa remota placavit. Morates etiam cum uxorem dare filio suo decrevisset, **126** a principibus Armeniæ finitimis sponsam ei petivit Turcatiris filiam Turcomanorum, qui ultra Cappadoces

C Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης (7) ποδαλγίᾳ πιεζόμενος ἐν πολλοῖς ἔτεσι, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ Ἰταλίας ἐν πολλαῖς θλίψεσι καὶ δυσφορίαις ὢν, τῇ μὲν διὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ταραχὴν, τῇ δὲ διὰ τὴν [ζη]μίαν τῆς δεσποίνης, κατέλαβεν αὐτὸν νόσος, [καὶ] ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐτελεύτησεν, ὕστατος βασιλεὺς [] χρηματίσας Ῥωμαίων. Τὸν δὲ Κωνσταντῖνον [] ψαντες, οἱ τῆς Κωνσταντίνου ἤγαγον αὐτὸν ἐν [τῇ] πόλει. Καὶ πρέσβεις στείλας εἰς τὸν Μουρὰτ, [] δεξιώσας αὐτὸν σὺν δώροις, καὶ μειλιχίοις [] εἰρήνευσεν αὐτὸν, ἄρας ἐκ μέσου πάντα παρελη[λυ]θότα σκάνδαλα. Βουληθεὶς δὲ γάμους ποιῆσαι (9) τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἠγάγετο νύμφην ἐκ τῶν ἡγεμόνων [] τὰ τῆς Ἀρμενίας ὅρια κειμένων, θυγατέρα τοῦ Τουργατὴρ (10) ἀνδρὸς ἀρχηγοῦ τῶν ἐκεῖσε []

Ismaelis Bullialdi notæ.

(4) *Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος.* Adeundus Laonicus lib. VII, ubi diffusius illam expeditionem narrat, et cum nostro prorsus sentit. Phranzes, lib. II, cap. 19.

(5) *Παρεδίδοντο ὑπὸ τῶν Ἀλβανιτῶν.* Moreæ seu Peloponnesi partem Albanos habitasse testatur Phranzes, lib. III, cap. 21, qui ipsos vocat Peloponnesios Albanitas.

(6) *Μέχρι Πατρῶν καὶ Γλαρέντζας.* Patræ urbs Achaiæ in Peloponneso metropolis. Clarenza vulgo *Chiarenza*, olim Cyllene, in Elide Peloponnesi. Aliis est Dyme. Sita est in ora occidua Moreæ seu Peloponnesi.

(7) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης.* Phranzes, lib. II c. ult.; Laonic. lib. VII, sub finem. Constantinus imD peratoris Joannis frater, Demetrio fratri natu majori prælatus est. Metuebant enim Constantinopolitani, ne Constantinus repulsam passus, Demetrio et sui bellum inferret, resque Græcorum reliquas perderet.

(8) *Ὕστατος βασιλεύς.* Joannes ultimus imperator appellatur, quia nunquam Constantinus e[jus] successor coronatus est.

(9) *Βουληθεὶς δὲ γάμους ποιῆσαι.* Leuncl. lib. XIV, hanc mulierem Dulgadiris, qui est Turcatir, neptem et Suleimani filiam fuisse tradit, ex historia Hanivaldana: noster Ducas Turcatiris seu Dulgadiris filiam dicit, in quo cum Verantiana Historia consentit.

(10) *Θυγατέρα τοῦ Τουργατὴρ.* Hujus Dulgadiris sive Turcatiris ditio, Anadole, sed vera pronuntia-

κειμένων Τουρκομάνων, ὑπεράνω Καππαδόκων. Τὴν δὲ συγγένειαν ταύτην οὐ κατεδέξατο, ὡς ἐν δυνάμει καὶ πλούτῳ ἰσοτερίζων αὐτῷ· ἀλλ' ὅτι ἐν μέσῳ τῶν Τουρκοπερσῶν καὶ τοῦ Καραμὰν, οἰκῶν ὁ ῥηθεὶς Τουργατὴρ, εἶχε πάντοτε συμμαχεῖν τῷ ἐν τῇ Ἀμασίᾳ ἡγεμονεύοντι υἱῷ τοῦ Μωρὰτ, καὶ προσκρούειν καὶ τῷ Καραμὰν κάτωθεν ὁρμῶντι, καὶ τῷ Καρὰ Ἰουσοὺφ ἄνωθεν, καὶ μεσιτευούσης τῆς συγγενείας, κεκτῆσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν τυχοῦσαν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν· ὅθεν καὶ στείλας ἕνα τῶν αὐτοῦ βεζιρίδων τὸν λεγόμενον Σαριτζίαν, ἤγαγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου πατρὸς μετὰ τιμῆς ὅτι πλείστης καὶ δόξης, φέρουσαν θησαυροὺς πολλοὺς, καὶ φερνὴν πολυτάλαντον. Ὁ δὲ Μωρὰτ καὶ πενθερὸς αὐτῆς, μαθὼν ἐγγίζουσαν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Καλλιουπόλεως, ἔπεμψε μεγιστᾶνας ἀπ' Ἀδριανοῦ, καὶ στρατὸν εὔζωνον, καὶ ὑπαντὴν ποιήσαντες, ἤγαγον εἰς τοὺς οἴκους τοῦ ἡγεμόνος ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁ δὲ ἡγεμὼν μετὰ πλείστης χαρᾶς ἀποδεξάμενος τὴν νύμφην, ἤρξατο τελεῖν τοὺς γάμους. Καὶ καλέσας πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνας, οὕτω Τούρκους καθὰ Χριστιανοὺς, ἅπαντες ἔθεον σὺν δώροις πολλοῖς ἑορτάσοντες τὰ γαμήλια· ἀρξάμενοι ἀπὸ μηνὸς Σεπτεβρίου, καὶ τελειώσαντες τὸν μῆνα Δεκέβριον, ἐτελείωτο καὶ ὁ γάμος. Τοὺς σὺν αὐτῇ οὖν ἐλθόντας οἰκείους τοῦ πατρὸς αὐτῆς δαψιλῶς φιλοφρονήσας, καὶ παντοίαν εὐεργεσίαν ἀμείψας εἰς τὰ ἴδια ἔπεμψε. Τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ τὸν νεόνυμφον ἅμα τῇ γυναικὶ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Λυδίᾳ ἀπέλυσεν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Μαγνησίαν, τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἤδη μεσαζομένου, καὶ παρελθόντος τούτου ἄγων ὁ Φεβρουάριος πέμπτην, εἷς τῶν ταχυδρόμων ὡς ὠκύπτερός τις ἀετὸς ἐπέστη, ιδοὺς αὐτῷ γραφὴν εἰς χεῖρας ἀσφαλῶς κατεσφραγισμένην. Ἀνοίξας οὖν αὐτὴν καὶ ἀναγνοὺς, ἔγνω ὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (11). Ἡ δὲ γραφὴ ν σταλεῖσα παρὰ τῶν βεζιρίδων τοῦ τε Χαλὶλ, καὶ ῶν ἑτέρων. Ἐδήλου οὖν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὐτοῦ, καὶ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τοῦ ἀναλινώσκοντος ὴ βραδῦναι, ἀλλ' εἰ δυνατὸν ἐπιβῆναι πηγάσῳ ππῳ πτερόεντι, καὶ ἀφίκεσθαι ἐν Θρᾴκῃ, πρὸ τοῦ κουσθῆναι εἰς τὰ πέριξ ἔθνη ἡ ἀγγελία τῆς τελευῆς τοῦ ἡγεμόνος. Ὃ καὶ πεποίηκεν, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ πιβὰς ἑνὶ τῶν δρομαίων Ἀραβικῶν ἵππων. Οὐκ ἶπεν ἄλλο τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ πλὴν, *Ὁ ἀγαπῶν ε ἀκολουθήτω μοι*. Αὐτὸς δὲ ταχέως ᾤχετο ἔχων μπροσθεν τοὺς οἰκείους δούλους τοξότας, καὶ ὠκυρόμους ἀμφοτεροδεξίους εἰπεῖν γίγαντας πάντας εζούς· τοὺς δὲ ξιφηφόρους καὶ ἀκοντιστὰς ἱππέας πισθεν· καὶ δὴ ἐν ἡμέραις δυσὶν ἀπὸ Μαγνησίαν ιαβὰς τὸν πορθμὸν ἐν Χεῤῥονήσῳ κατέστη. Καὶ ναμείνας ἐν Καλλιουπόλει ἄλλας δύο ἡμέρας, τοῦ υνασθροισθῆναι τοὺς ἀκολουθήσαντας, ἕνα τῶν ταυδρόμων πέμψας ἐν Ἀδριανοῦ, ἐμήνυσε τὴν αὐτοῦ

siti sunt, principis. Hanc affinitatem non ambiebat, quod viribus ac divitiis sibi par esset, verum quia ditiones illius Turcatiris Turcopersas et Caramanum interjacebant; poteratque cum eo societatem belli semper inire filius suus, qui Amasiæ provinciam regebat; Caramano ab inferioribus seu maritimis locis, et Cara Iusup (id est nigro Josepho) a superioribus bellum inferentibus sese opponere. Intercedente igitur inter ipsos affinitate, auxilium quantumcunque ab eo sperabat. Unum itaque vezirorum suorum Sariciam misit, qui summo honore et gloria ornatam, thesauros multos secum ferentem, dotemque ditissimam domo paterna abduxit. Morates hujus sponsæ socer ut ad fretum Callipoleos ipsam accedere cognovit, Adrianopoli proceres ei obviam misit, manumque expeditam militum, qui susceptam Adrianopolim in principis palatium deduxerunt. Lætus admodum et hilaris sponsam excepit imperator, nuptiarumque celebrationi initium dedit, invitatis omnibus ditionis suæ ducibus et principibus, cum Turcis, tum Christianis: qui multis cum donis præsto fuere, nuptialibusque festivitatibus interfuere. Mense Septembri eas celebrare cœperunt, et transacto Decembri nuptialibus festis finem imposuerunt. Qui etiam patris sponsæ servi domestici ipsam comitati erant, opipare habuit Morates, et omnimodis beneficiis affectos ad propria remisit. Filium deinde suum novum maritum cum uxore in Lydiam Asiæ minoris provinciam, ut eam regeret, dimisit. Cumque post medium Januarium Magnesiam venisset, eoque mense exacto Februarii dies quintus advenisset, cursorum unus, ad instar aquilæ celeriter volantis, accedit, epistolamque diligenter obsignatam ei tradit: qua resignata ac lecta, patris sui obitum didicit Mehemetes. Illam scripserant veziri, Halil scilicet ac cæteri, qua patris ejus mortem nuntiabant, hortabanturque ut ea lecta profectionem suam minime differret, sed, si possibile fuerit, equum Pegasæum conscenderet, inque Thraciam, priusquam gentes vicinæ principem obiisse resciverint, proficisceretur. His paruit, et confestim cursorem equum Arabicum conscendit, nil præterea magnatibus suis, quam ista, locutus: *Qui me diligit me sequatur.* Eum itaque diligenter abeuntem celeripedes servi domestici sagittarii, velut ambidextri gigantes, præcedebant. Equites jaculatores et ensiferi sequebantur:
127 biduoque a Magnesia in Chersonesum freto superato pervenit. Duobus sequentibus diebus Callipoli substitit, ut eos qui secuti fuerant, exspectaret. Cursorem etiam Adrianopolim præmisit, qui eum in Chersonesum trajecisse nuntiaret. Crebris deinde sermonibus et fama ubique vulgatum est principem Callipoli adesse, ne plebs infima tu-

Ismaelis Bullialdi notæ.

one Aladeule, ut vult Leunclavius in *Pand. Histor. urcic.* Cappadocia ad Boream et occasum terminaur: ad meridiem Syria et Caramania ei objacent: orum Armenia minor. Leunc. cap. 163 adeundus.

(11) *Ἔγνω τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.* De Moratis morte et Mehemetis initiis Laonicus, lib. VII, in calce, et VIII, in capite adeundus. Leunclavius etiam libb. XIV et XV, et Phranzes lib. III, cap. 2.

siæ præsulibus cum comitantibus, in Italiam ad celebrandam synodum navigavit. Præmeditatus erat Ecclesiarum unionem, legatosque Romam ad papam Eugenium antea destinarat: qui sumptus omnes illius profectionis se facturum pollicitus est: reditus insuper palatii officialibus, Ecclesiæ præsulibus, ipsisque imperatori ac patriarchæ in Italia attributurum. Ubi ex Asia, Thracia, insulis atque etiam ex monte sancto monachi circiter * palatiique officiales quasi **119** Constantinopoli convenerunt, triremes, quas papa ex Italia pecunia sumptibus faciendis instructas

A λοιποῖς ἐπισκόποις καὶ ἄρχουσι, κροτῆσαι τὴν σύνοδον. Ἦν γὰρ προμεμελετηκὼς τὴν ἕνωσιν, καὶ πέμψας ἐν Ῥώμῃ πρέσβεις προλαβὼν τῷ πάπᾳ Εὐγενίῳ, ὑπέσχετο τὴν πᾶσαν καθ' ὁδὸν δαπάνην αὐτὸς δοῦναι, καὶ προσόδους ἐν Ἰταλίᾳ τοῖς τοῦ παλατίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἄρχουσι, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ, καὶ τῷ πατριάρχῃ. Οἱ δὲ ἀθροισθέντες (75) ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ Θρᾴκης, καὶ τῶν τῆς νήσου εὑρισκομένων, τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου ὄρους εὑρισκομένων μοναχῶν τὸν ἀριθμὸν ὡς καὶ οἱ τοῦ παλατίου σὺν τῷ βασιλεῖ ὡς * καὶ τριήρεις πέμψας ὁ πάππας (76) ἐξ Ἰταλίας, καὶ τὰ πρὸς

Ismaelis Bullialdi notæ.

Inde ad annum 6961 (quo Cpolis ab atheis Turcis capta est Maii 29, feria 3) anni 404 elapsi sunt, B *quibus schisma inter Romæos seu Græcos et Francos seu Occidentales perseveravit. Michael ipse Cerularius schismatis malum auxit, et in majus discordiæ incendium prorumpere fecit. Italus quoque quidam nomine Argyrus, rebus quibusdam sæcularibus admissis, vulnus illud exasperavit. maxime vero ac præcipue patriarchæ libido: qui se suosque successores Romanæ sedis jurisdictioni subtrahere voluit, nec ad papam amplius provocari, nec ab eo judicari. Propositum insuper illius erat, in aliorum patriarcharum thronos auctoritatem et jurisdictionem in se trahere: quamque antea papa Romæ in cæteros habuerat, potestatem ad Cpolitanum patriarcham transferre.* Hoc schisma ad Michaelis I Palæologi tempora perseveravit: qui anno 1274 in concilio Lugdunensi illud conciliare, discordias inter Græcos et Latinos componere per legatos laboravit, et Græcam Ecclesiam in communionem a Romana recipi effecit. Verum unionis decreto Græci plerique contradixe- C runt: frustraque fuit Michaelem imperatorem unionem amplexum esse, Joannemque Beccum patriarcham, qui dum privatus vixerat, eam aversatus fuerat, tandem approbasse. Andronicus enim Michaelis filius, et Georgius Cyprius patriarcha illam improbarunt et condemnarunt. Andronicus etiam patrem suum Michaelem defunctum sepulturæ pompa ac consuetis honoribus privavit, quod cum Latinis sensisset. Joannes deinde Cantacuzenus, cum res ejus ad angustias redactæ essent, illam Ecclesiarum unitatem meditatus est, et Græcam Ecclesiam cum Romana in gratiam redire cupiebat, ut summum Pont. Latinosque in suas partes adversus Annam et senatum Cpolitanum traheret, quod ipse in historia, quam scripsit, testatur. Verum quem ex ea unione fructum sperare poterat, in tanta Græcorum ab Ecclesia Romana dissensione? quam maximam fuisse, et sæviisse in Latinos acerbissimo odio Orientales ex ipso Cantacuzeno constat. Ille D enim, de Apocauci perditissimi viri malis artibus disserendo, tradit istum ad summum Pont. imperatricis Annæ nomine, eaque inscia litteras scripsisse: quibus Anna Orientalem Ecclesiam Romanæ restituebat, et Papæ jurisdictioni subjiciebat. Rem serio agi verasque esse litteras persuasus pontifex, ad Annam rescribit: de tam sancto proposito eam laudat, hortaturque ut in eo perseveret. Pontificis litteræ Apocauco redditæ sunt, quas apud se occultabat, adversus Annam in medium illas adducturus, si eam abhorrere a conjugio Joannis imperatoris et filiæ suæ sensisset: in publicum siquidem pontificis litteris editis, clerum Cpolitanum plebemque in Annam concitaturum se sciebat, illique Ecclesiarum unioni Græcos prorsus adversari noverat. Manuele porro Palæologo imperante, cum Græcorum res a Turcis attritæ fuissent, nec imperium nisi precarium, ut ita dicam, Turcis vectigales facti, obtinerent: ultima necessitate cogente, opem rebus afflictis suis implorantes, ad Latinos confugiunt: utque facilius impetrent, spem ad Ecclesiæ communionem redeundi Latinis faciunt, et circa annum Christi 1417, a Manuele missus in Italiam Eudæmon Joannes, Cpolitanam Ecclesiam totamque Orientem Ecclesiæ Romanæ redditurus erat, et cum illius anni die 11 Novemb. summus pontifex electus fuisset Martinus V, cum eo de Ecclesiarum conciliatione agit: imperatoris et patriarchæ affectum, quo promovere tam ingens bonum student, exponit. Martinus papa Eudæmonem Joannem benigne amplexus est, indulgentiasque concessit illis, qui militatum irent ad Hexamilium propugnandum. Litteras etiam ad imperatorem et patriarcham scribit, quibus significat, quanta animi cupiditate Ecclesiarum unionem optet. Postquam vero Manuel obiit, Joannes ejus successor legatos ad papam de reconcilianda concordia semel atque iterum mittit. Secundam legationem, cujus meminit Phranzes, l. II, c. 9, obierunt circa annum 1430 Marcus Jagaris magnus stratopedarcha, Curunus Manganorum præsul, et Demetrius Angelus Clidas, qui imperatori a secretis erat. Actum deinde de concilio indicendo, ut in eo transigerent decernerentque Ecclesiæ unionem. Concilium per id tempus Basileæ habebatur, ad quod Orientalem Ecclesiam Patres invitabant: sed Græci summi Pont. partibus adhærent, et in Italiam veniunt, cumque Latinis concilium Ferrariæ, Florentiæ demum celebrant: quod, qualem exitum habuerit, ex hac historia Ducæ colligere licet.

(75) *Οἱ δὲ ἀθροισθέντες.* Archipræsules a patriarcha electi eum comitati sunt, et synodo interfuerunt, Ephesi, Trapezuntis, Heracleæ, Cyzici, Sardium, Nicomediæ, Nicææ, Tornovi, Monembasiæ, Lacedæmonis, Amasiæ, Mitylenes, Stauropoleos, Moldaviæ, Rhodi, Melenici, Dramæ, Ganni, Dristræ et Anchiali: omnes numero viginti. Venit ad concilium et Russiæ archipræsul cum episcopo. Ex archontibus etiam Ecclesiæ adfuerunt magnus sacellarius, magnus σκευοφύλαξ, seu vasorum custos, magnus chartophylax, magnus Ecclesiæ præfectus, protecdicus, nomophylax, et alii officiales omnes fere, excepto hieromnemone, qui tunc morbo decubuit. Præsules vero monasteriorum fuerunt, Greg. Pantocratoris præsul, Malei præsul, S. Basilii præsul. Ex hieromonachis Pachomius, Moyses Lauræ monasterii, Dorotheus Batopædii monasterii monachi. Alexandrini patriarchæ vicarius fit Heracleensis archiepiscopus. Antiochiæ patriarchæ vices obeunt Greg. pneumaticus, et Russiæ archiepiscopus. Hierosolymitani tandem Ephesi et Sardium archiepiscopi.

(76) *Καὶ τριήρεις πέμψας ὁ πάππας.* Illæ triremes Venetæ circa finem Septembr., anno 1437, quibus præfectus erat Antonius Condolmerius, Eugenii papæ nepos, Constantinopolim appulsæ sunt, terræque motus ipso die factus adnotatur.

δαπάνην νομίσματα, εἰσῆεσαν πλέοντες ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου εἰς Βενετίαν (77). Ἐξελθόντες οὖν εἰς Βενετίαν, ἀσπασίως ἐδέξαντο οἱ Βενετικοὶ τοὺς Ῥωμαίους, τὸν βασιλέα ὡς δεύτερον μονάρχην καὶ προνοητὴν τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας. Ὁμοίως καὶ τὸν πατριάρχην, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς. Ἔδωκαν οὖν αὐτοῖς (78) καὶ ἱερὸν τέμενος, καὶ εἰσῆλθον ἐκτελέσοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Ἠθροίσθησαν γοῦν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες τοῦ ἰδεῖν καὶ ἐνωτίσασθαι θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἰδόντες καὶ δακρύσαντες, καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς κράξαντες τό, Κύριε, σὺ φύλαξον τὴν Ἐκκλησίαν σου ἄτρωτον ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ· σὺ εἰς ἓν σύναψον· σὺ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου διάῤῥηξον· ἡμεῖς γὰρ οἱ μήπω ἑωρακότες Γραικούς, οὔτε τὴν αὐτῶν τάξιν εἰδότες, ἠκούομεν ἐξ ἄκρας φωνῆς, καὶ ὡς βαρβάρους ἐλογιζόμεθα. Νῦν δὲ οἴδαμεν, καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ πρωτότοκοι τῆς Ἐκκλησίας υἱοί, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. Ἀπάραντες οὖν ἐκ Βενετίας διὰ ξηρᾶς ἦλθασιν ἐν Φεραρίᾳ. Κἀκεῖ ἀρξάμενοι τὰ τῆς συνόδου, κατέλαβε θανατηφόρος ἐν Φεραρίᾳ νόσος· κἀκεῖθεν ἀπάραντες ἦλθον ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Φλωρεντίᾳ ἐπληρώθη ἡ σύνοδος. Ἦν δὲ ἔξαρχος τοῦ μέρους τῶν Γραικῶν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ὁ Ἐφέσου Μάρκος· ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Ἰταλῶν ὁ Καδδηνάλιος τοῦ τιμίου σταυροῦ Ἰουλιανός, μέγας ἐν τῇ ἔξω σοφίᾳ καὶ ἐν τοῖς δόγμασι τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐν Ἑλληνικοῖς μαθήμασιν καὶ ὅροις τῶν ἁγίων συνόδων, κανὼν καὶ στάθμη ἀπαρέκβατος· ὁ Βησαρίων Νικαίας, καὶ ὁ Ῥωσίας Ἰσίδωρος. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ λογιώτεροι τῶν ἀρχιερέων, καὶ μέγας χαρτοφύλαξ ὁ Βαλσαμῶν, καὶ ἀρχιδιάκονος. Ἀπὸ δὲ τῆς συγκλήτου ὁ Γεμιστὸς ἐκ Λακεδαιμονίας, Γεώργιος ὁ Σχολάριος καὶ καθολικὸς κριτής, καὶ Ἀργυρόπουλος· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ μετέχοντες λόγου, ἐκ μέρους δὲ καὶ Ῥωμαϊκοῦ

A miserat, conscendunt, et Constantinopoli solventes versus Venetiam navigarunt. Illuc appulsos Romæos respub. cum humanitate suscepit; imperatoremque ut alterum monarcham et saluti animorum providentem, patriarcham pariter et cæteros metropolitas excepit. Ipsis templum sacrum datum, in quod sacrificium incruentum celebraturi venerunt. Qui tum Venetiis vivebant, in id templum viri et feminæ confluxerunt, ut divinam sacramque mystagogiam juxta Orientalis Ecclesiæ ritum viderent et audirent. Attente illum considerantes, fusis ex imo corde lacrymis clamabant: Domine, Ecclesiam tuam a maligni telis illæsam tuere: in unum eam coagmenta, ex medio ejus scandala extirpa. Qui nunquam B Græcos videramus, quique eorum ritum et cæremoniarum ordinem fama tantum noveramus, ipsos equidem barbaros existimabamus. Nunc vero cognovimus et credidimus primos Ecclesiæ fœtus eos esse, et Spiritum divinum eorum ore loqui. Venetia profecti Ferrariam terrestri itinere contendunt. Illic inchoata synodo lethalis morbus grassari cœpit; Ferraria ideo relicta, Florentiam venerunt, ubi synodus peracta et conclusa est. Primas partes inter Græcos metropolitas agebat Marcus Ephesinus: inter Italos vero cardinalis Julianus titulo sanctæ Crucis, cum in scientiis profanis, tum in fidei Christianæ dogmatibus peritissimus. Marcus equidem Ephesi C Metropolita in Græcis litteris atque sacrarum synodorum decretis apprime eruditus erat, canon ipse et statera invariabilis. Aderant etiam Bessarion Nicææ, et Isidorus Russiæ metropolitæ. Hi inter cæteros archipræsules doctissimi erant: etiamque magnus chartophylax Balsamo et archidiaconus. Ex senatoribus aderant quoque Gemistus Lacedæmonius, Georgius Scholarius et judex universalis, et Argyropulus: hi sapientes erant, et in Græcorum scientia aliquatenus eru-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(77) *Ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου εἰς Βενετίαν.* Constantinopoli solverunt Novemb. 24, anno 1437, quo die Constantinopoli terræmotus accidit. Phranzes, cap. 14, lib. II, ait imperatorem advenisse Venetias Februarii 8, anno 6946 (Christi 1438). Qui tum etiam cum imperatore et patriarcha aderant, tradunt Venetias advenisse Sabbato τοῦ Ἀσώτου, id est, Sabbato pridie Dominicæ qua Orientalis Ecclesia Evangelium prodigi filii, quod habetur Lucæ c. XV, in liturgia recitat. Experiendum est num conveniat Phranzes cum his. Anno illo 1438 cyclus lunæ fuit 14, solis 19, littera Dom. E; ergo Pascha fuit Aprilis die 13: a quo si retro numeremus Dominicas 9, perveniemus ad Februarii diem 9, Dominicam τοῦ Ἀσώτου, seu filii prodigi. Pridie ergo fuit Sabbatum Februarii dies 8. Dominica illa Ἀσώτου nobis Latinis Septuagesima dicitur. Ab illa Dominica ad sequentem, quæ τῆς Ἀπόκρεω appellatur, carnibus egregie vescuntur Græci. Convenit etiam notatio diei 8 Martii anni illius, qui fuit Σάββατον δεύτερον τῶν Νηστειῶν, quo die patriarcha Josephus papam salutavit osculo pacis in Domino, ut refert Phranzes cap. 16, lib. II, et qui concilio interfuerunt Græci idem tradunt, adduntque patriarcham noluisse juxta Occidentalium consuetudinem papam salutare.

D (78) *Ἔδωκαν οὖν αὐτοῖς.* Quodnam templum Veneti Græcis ad liturgiam celebrandam tunc concesserint nescio, nisi forte S. Georgii, in quo Venetias reversi pro defuncto patriarcha liturgiam celebrarunt. Notant qui adfuerunt Græci, a Venetiarum duce rogatum imperatorem a concilio Venetias reversum, ut Græcos in D. Marci templo liturgiam celebrare juberet; quod factum. Ad celebrandum protosyncellus, quos Latinis norat maxime adversari, elegit: et præsente Venetiarum duce patriciisque, sacra liturgia, iis probantibus cæremoniasque laudantibus, peracta est. Excusant hanc celebrationem in Latinorum templo peractam dicuntque in proprio Antimensio celebrasse, vasis suis usos esse, omnemque ordinem et cæremonias Ecclesiæ suæ servasse. Nec omittendum est Heracleæ archiepiscopum cum Lacedæmoniensi celebrare noluisse, eo quod irregularis ipsi factus videretur, quod ad ordinem sacerdotalem quemdam homicidam promovisset.

diti. A partibus vero Latinorum ejusmodi plures illuc convenerunt. Variis autem colloquiis habitis, altercationibus tandem remotis, in unum consentientibus Italis et, præter Marcum, Græcis, decretum jurejurando sancitum est, cui qui contradiceret unquam, anathemate ac diris imprecationibus eum devoverunt. Ex illo hunc fructum collegerunt, ut in eo consentirent omnes, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, tanquam ex uno principio et unica processione, quod Græci dicunt ex Patre per Filium; cui fidei confessioni cum omnes subscripsissent, Florentia **120** abierunt celebrata simul primum divina liturgia, sumpta sacra communione, et osculo pacis invicem dato; quibus omnibus Marcus solus non interfuit. Hujus animum perstringebat additio symbolo facta: dicebatque Latinis, Illam ex fidei confessione expungite. Ubicunque libitum fuerit apponatur, reciteturque in ecclesiis: sicut cantatur aliis in canticis ista, *Unigenitus Filius, et Verbum Dei immortale existens*. Quibus Latini contradicebant, sic disserentes: Si quis blasphemam esse additionem nobis demonstret, eam non solum a sacro symbolo, sed etiam ab omnibus libris statim delebimus, quibus Patres res theologicas tractaverunt, Cyrillus nempe, Ambrosius, Gregorius uterque, Nazianzenus et Nyssenus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, aliique plurimi. Si vero nos Latini confitemur unum principium et causam, fontem et radicem Patrem esse Filii et Spiritus sancti, duobus principiis non suppositis, quid opus est additionem delere? Additionem quippe non dicimus, sed declarationem et explicationem. Florentiæ post sancitam unionem obiit patriarcha. Iter postea capessunt imperator et synodi Patres, terraque Venetias, papa sumptus ad id præbente, venerunt. Venetiis vero in Bœotiam triremibus Venetis papa sic jubente vecti sunt. Inde Constantinopolim transierunt, partim imperatoris, partim Venetorum triremibus usi. Urbem ingressi

A μαθήματος. Ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Λατίνων πολλοί. Ἐγεγόνεισαν δὲ συνελεύσεις πολλαί. Τέλος παυσαμένης τῆς φιλονεικίας, εἰς ἓν ὁμονοήσαντες Ἰταλοὶ καὶ Γραικοὶ, πλὴν Μάρκου, ὑπεστρώθη ὅρος ὀμόσαντες, καὶ ἀρὰς ἐπιθέντες, ὡς οὐκ ἐναντιολογήσουσι πώποτε. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου (79), ὅτι *Τὸ Πνεῦμα ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ*, ὡς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, καὶ μοναδικῆς προβολῆς, τὸ ὅπερ λέγουσιν οἱ Γραικοὶ *ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ*· πάντες οὖν ὑπογράψαντες (80) ἐν αὐτῇ τῇ ὁμολογίᾳ, ἐξῆλθον ἐκ τῆς Φλωρεντίας συλλειτουργήσαντες πρῶτον, καὶ συγκοινωνήσαντες, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, πλὴν Μάρκου. Τὸ δὲ κνίζον τοῦ Μάρκου ἦν ἡ προσθήκη τοῦ συμβόλου· λέγων, Ἀπαλείψατε αὐτὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, B καὶ ὅπου ἂν βούλησθε, τιθέσθω καὶ ᾀδέσθω ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς ἐν ἄλλοτε τὸ, *Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων*. Οἱ δὲ Λατῖνοι ἀντέλεγον· Εἰ ἔχει τὸ βλάσφημον ἡ προσθήκη, δεῖξον, καὶ ἀπαλείψομεν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου συμβόλου, καὶ ἀπὸ πάντων βίβλων ᾧ [οἷς] ἐθεολόγησαν οἱ Πατέρες· λέγω Κύριλλος, Ἀμβρόσιος, Γρηγόριος, καὶ Γρηγόριος, Βασίλειος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Εἰ δὲ ὁμολογοῦντες ἡμεῖς οἱ Λατῖνοι μίαν ἀρχὴν, καὶ αἰτίαν (81), καὶ πηγὴν, καὶ ῥίζαν τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος, μὴ ποιοῦντες δύο ἀρχὰς, τίς ἡ χρεία τοῦ ἀπαλείφειν προσθήκην; καὶ γὰρ ἡμεῖς οὐ προσθήκην ταύτην καλοῦμεν, ἀλλὰ σαφήνειαν καὶ ἀνάπτυξιν. C Ἐκοιμήθη οὖν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕνωσιν (82) ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ. Ἀπάραντες δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ἦλθοσαν ἐν Βενετίᾳ διὰ ξηρᾶς σὺν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις τοῦ πάππα· ἀπὸ δὲ Βενετίας ἐν Βοιωτίᾳ σὺν τριήρεσι τῶν Βενετικῶν δι' ὁρισμοῦ τοῦ πάππα· καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινούπολιν (83) σὺν τριήρεσι βασιλικαῖς καὶ τῶν Βενετικῶν. Ἐλθόντες δὲ εὗρον τὴν δέσποιναν Κυραμαρίαν τεθνηκυῖαν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ τὴν βασίλισσαν τοῦ δεσπότου Δημητρίου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν Μουρὰτ (84), δεικνύων εὐγνωμοσύνην καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(79) *Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου*. Illa de additione, seu potius explicatione, Symbolo facta, contentio exorta est circa tempora Leonis Papæ IV, qui anno 847 assumptus est, anno vero 855 obiit.

(80) *Πάντες οὖν ὑπογράψαντες*. Julii die 5 Dominica, anno 1439, Græci decreto subsignarunt, excepto Ephesino Marco. Papa deinde subsignatione sua confirmavit et probavit: rem porro infectam esse dixit, cum Ephesinum non subscripsisse intellexit. Postridie Julii 6, fer. 2, liturgia celebrata est. Cantores papæ et musici cecinerunt, deinde Græci τὴν μεγάλην δοξολογίαν. Decretum in ea lectum. Philanthropinus mantile, quo manus abstersit papa, porrexit. Et celebrata illa Missa, unio perfecta est. Petiit deinde a papa imperator, ut eo præsente Græci quoque liturgiam celebrarent. Quod obtinere nequivit.

(81) *Μίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν*. Græci theologi aliquando utuntur hoc verbo αἰτία in explicando SS. Trinitatis mysterio: sed eo sensu intelligunt, D ut Filius genitus a Patre generante, ut principiatum a principio, non vero tanquam effectus a causa differat, ut ὁμοουσίου ratio integra servetur.

(82) *Καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἕνωσιν*. Qui concilio adfuerunt, aliter tradidere: patriarcham scilicet Junii die 10, indict. 11, patriarchatus anno 24 ineunte et ante dies 20 cœpto, dum cœnaret obiisse. Decreto vero non subsignaverunt Græci, nisi Julii sequentis die 5.

(83) *Καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινούπολιν*. Constantinopolim redierunt Græci anno 1440, Februarii die 1, indict. 3, feria 2, τῆς Τυροφάγου; fuit enim hoc anno Pascha Martii die 27, cyclo Lunæ 16, solis 21, litteris C, B., unde Dominica τοῦ Ἀσώτου, seu Septuagesimæ concurrit cum Januarii die 24, et Dominica τῆς Ἀπόκρεω cum 31 Januarii: ita ut Februarii dies prima fuerit feria secunda τῆς Τυροφάγου septimanæ, qua Græci caseis ad Dominicam sequentem vesci possunt.

(84) *Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν*

ἀκραιφνῆ φιλίαν εἰς αὐτόν. Ἦν προκατειλημμένος ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, ὡς διαβὰς ἐν Φραγγίᾳ ὁ βασιλεὺς ἐποίησεν ὁμόνοιαν σὺν τοῖς Φράγγοις, καὶ ἐγεγόνει Φράγγος, καὶ μέλλουσι στρατεῦσαι κατὰ τοῦ Μουρὰτ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τοῦ ἐξᾶραι αὐτὸν ἐκ τῆς δύσεως. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπαγγείλαντες αὐτῷ καὶ παραστήσαντες, ὅτι Περὶ τῶν ὧν ἠκούσθησαν ῥημάτων, οὐκ ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ περὶ διαφορᾶς δογμάτων τῆς αὐτῶν πίστεως ἱλαρώθη τῇ γνώμῃ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ἀπὸ τῶν τριήρεων ἀποβάντες, καὶ οἱ τῆς Κωνσταντίνου κατὰ τὸ σύνηθες ἠσπάζοντο αὐτοὺς, ἐρωτῶντες· Πῶς τὰ ὑμέτερα; Πῶς τὰ τῆς συνόδου; Εἰ ἄρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; Οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· Πεπράκαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν. Ἀντηλλάξαμεν τῇ B ἀσεβείᾳ τὴν εὐσέβειαν, προδόντες τὴν καθαρὰν θυσίαν. Ἀζυμῖται γεγόναμεν. Ταῦτα καὶ ἄλλα αἰσχρότερα, καὶ ῥερυπασμένα λόγια. Καὶ ταῦτα τίνες οἱ ὑπογράψαντες ἐν τῷ ὅρῳ; Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος (85), καὶ οἱ πάντες· εἰ γάρ τις πρὸς αὐτοὺς ἤρετο· Καὶ διά τί ὑπεγράφετε; ἔλεγον· Φοβούμενοι τοὺς Φράγγους. Καὶ πάλιν ἐρωτῶντες αὐτοὺς, εἰ ἐβασάνισαν οἱ Φράγγοι τινὰ, εἰ ἐμαστίγωσαν, εἰ εἰς φυλακὴν ἔβαλον; Οὐχί. Ἀλλὰ πῶς ἡ δεξιὰ αὕτη ὑπέγραψεν; ἔλεγον, Κοπήτω· ἡ γλῶττα ὡμολόγησεν, ἐκριζούσθω. Οὐκ ἄλλο εἶχον τί λέγειν· καὶ γὰρ ἦσάν τινες τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν (86) λέγοντες· Οὐχ ὑπογράφομεν, ἐὰν [μὴ] τὸ ἱκανὸν ἡμῖν τῆς προσόδου παράσχοιτε. Οἱ δὲ ἔδιδον, καὶ ἐβάπτετο κάλαμος· ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ ἦσαν C τὰ δαπανηθέντα εἰς αὐτοὺς νομίσματα, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μετρηθέντα ἑκάστου τῶν Πατρῶν. Εἶτα μεταμεληθέντες οὐδὲ τὰ ἀργύρια μετέστρεψαν. Πρὸς τὴν φωνὴν οὖν αὐτῶν, ὅτι τὴν πίστιν αὐτῶν πέπρακαν, καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἰούδα ἥμαρτον, τοῦ στρέψαντος τὰ ἀργύρια· *ἀλλ' οἶδε Κύριος, καὶ ἀνεβάλλετο· καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακὼβ, καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.*

A despœnam dominam Mariam Joannis imperatoris uxorem obiisse comperiunt, pariterque reginam, conjugem Demetrii despotæ imperatorisque fratris, fato concessisse. Ad Moratem postea legatos misit imperator, gratum benevolumque animum suum, amicitiamque cum eo integram per eos testatus. Morates enim hanc opinionem animo præceperat, imperatorem in Franciam transiisse fœdus cum Francis initurum, ipsum eis adhærere, et terra marique bellum inferre conjurasse, ut ex Occidentis provinciis eum expellerent. At legati ipsum edocuerunt imperatorem in Italiam non transiisse, ut de his quæ fama vulgata erant et ad eum perlata, ageret, sed ut de fidei suæ controversis dogmatibus cum Italis dissereret et communicaret. At postquam archiepiscopi, episcopi et præsules triremibus exscenderunt, cives Constantinopoleos, ut mos est, eos salutant interrogantque: Ut se res vestræ habent? quomodo transacta est synodus? num vicimus nos? Responderunt illi: Fidem nostram pretio vendidimus; religionem nostram impietate commutavimus; et Azymitæ facti purum sacrificium prodidimus. Istos
121 et turpiores dictu sermones habebant, etiamque ex iis qui decreto subscripserant, Heracleæ nempe metropolita Antonius, ac cæteri. Si quis vero eis objiceret, Et quare subscripsistis? respondebant continuo, Francorum formidine id egimus. Interrogantibus insuper, num Franci tormentis ipsos subjecissent? num flagellassent, et in carcerem detrusissent? respondebant non ita habitos fuisse, sed quomodo hæc dextra subscripsit, dicebant, ita abscindatur: lingua confessa est, radicitus evellatur: nec quidquam aliud respondere poterant. Ex archiepiscopis etiam aliqui, cum subscribendum erat decretum, dixerunt: Nisi pecunias, quæ nobis sufficiant, præbueritis, nequaquam subscribemus. Qua numerata, illico calamum atramento tingentes subscripsere. Erogatæ equidem erant ad eos alendos immensæ ac pene infinitæ pecuniæ; unicuique etiam Patrum præsens pecunia numerata fuerat. Postquam vero eos pœnituit, argenteos non retulerunt. Sua ergo confessione, quod fidem vendidissent, quam Judam ipsum, qui argenteos reddidit, gravius peccavisse arguuntur; *Sed novit Dominus et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit super Israel* [1].

[1] Psal. LXXVII, 26.

Ismaelis Bullialdi notæ.

Μωράτ. Phranzes, lib. II, cap. 13, notat Amiram Moratem, ad quem Andronicus Iagrus seu Iagris missus est, voluisse ab illa profectione imperatorem avertere. Alii dicunt Joannem imperatorem ad Moratem misisse Paulum Asanem, ut de profectione sua eum certiorem faceret. Moratem discessum imperatoris in Italiam dissuasisse, veritum ne quod fœdus cum Latinis contra Turcos iniret. Veziros etiam Asani dixisse tradunt sultani amicitiam, quam Latinorum utiliorem imperatori fore.

(85) *Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος*. Hic Antonius Heracleensis metropolita, postquam Constantinopolim Græci reversi de eligendo patriarcha egerunt, vel invitus electioni adfuit, non ut suffragium ferret; negavit enim id laturum; sed ut coram universo clero, peccatum, quod admiserat subscri- D bendo decreto Florentino conficeretur ac exsecraretur; seque dignum, cui manus, qua subscripserat, præscinderetur, quibusdam familiariter secum versantibus se fassus est.

(86) *Τινὲς τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν.* Qui ex clero Constantinopolitano concilio Florentino adfuerunt, negant, quando decreto subsignatum est, Græcos σιτηρέσιον, id est cibaria et pecunias, petiisse, aut Latinos promisisse: quod Græcis tamen in patriam reversis objectum est, ipsosque auro suffragia sua vendidisse. Iidem equidem fatentur pecuniam accepisse aliquos: plures tamen eorum decreto non subsignavisse. De illo Florentino concilio adeundus Laonicus, lib. VI, cap. 13 et seqq. usque ad 17.

CAPUT XXXII.

Serviæ despota ab Hungaris auxilia implorat, duceque Joan. Hunniade Turcorum provincias invadit. Morates subita Hungarorum irruptione perculsus, pacem cum despota et Hungaris stabilivit. Caramani deinde ditionem invadit. Aladines Moratis primogenitus diem obit. Imperio successor destinatur Mehemetes, et imperator salutatur. Morates vitam privatam acturus Prusam secedit. Hungari Turcis bellum inferunt, Morates cum copiis in Europam trajicit, filio se conjungit; ad Varnam Ladislaus Hungariæ rex interficitur, magnaque strage Christiani cæduntur. Ad vitam privatam redit Morates, unde revocatur ab Halile Bassa. Hunniades in Turcos iterum, sed improspere movet. Morates Peloponnesum invadit.

Interea nobis dictus Georgius despota Serviæ, A cum devastatam ac desolatam ditionem suam cerneret, nulla spe alia sustentatus, quam paucorum castrorum, quæ in Hungaria sita erant, possessione, gemeretque quotidie, nullo ejus miseria permoto, ad Hungariæ regem, qui puer admodum erat, venit. Omnia tunc regina illius mater, exercituumque præfectus Jancus moderabantur. Sortem itaque suam deflendo hortatur, ut ejus miserti subveniant. Quibus permota regina, magisque reformidans ne Servia deserta devastator in Hungariam penetraret, præfectum sumptus facienti Georgio auxilium ferre jubet. Is quidem dives pecuniæ erat: stipendiariorum **122** itaque equitum ac sagittariorum viginti quinque millia sumptibus suis conscribit, fluviumque trajicit. Celeri profectione Sophiam B usque urbem perveniunt, igneque supposito eam, aliaque in circuitu oppida et pagos, nihil integrum relinquentes, comburunt. Universa vero præda in flumen mersa illud trajecerunt, et viam, quæ Philippopolim ducit, pergunt. Verum Morates in Occidente copias contractas Philippopolim adducit, cum temporis angustia pressus ex Anatolia vires ad se accersere haud potuisset. Hungari usque ad vicum quemdam, quem Bulgari Izlati (id est aureum) appellant, processere. Is inter Sophiam et Philippo-

Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς δεσπότης Γεώργιος (87), ἰδὼν τὴν αὐτοῦ γυμνωθεῖσαν δεσποτείαν, καὶ μὴ ἔχων ἑτέραν ἐλπίδα πλὴν ὀλίγων πολιχνίων κειμένων ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ, καὶ στενάζων τὸ καθ' ἑκάστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν, ἔρχεται πρὸς Κράλην Οὐγγρίας, ἦν γὰρ νέος πάνυ· πλὴν τὰ πάντα ἐκυβερνῶντο διὰ χειρὸς τῆς ῥηγένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάγγου τοῦ πρωτοστράτορος· καὶ παρακαλεῖ, καὶ ὀδύρεται τοῦ τυχεῖν ἐλέους. Ἡ δὲ ῥήγενα καμφθεῖσα, μᾶλλον καὶ φοβηθεῖσα μήπως ἐρήμη καταλιμπανομένη Σερβία, καὶ εἰς Οὐγγρίαν ὁ φθορεὺς φθάσει, κελεύει τὸν στρατηγὸν σὺν τοῖς ἀναλώμασι Γεωργίου τοῦ βοηθῆσαι· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα· καὶ δὴ ῥογεύσας, καὶ λαβὼν ἱππεῖς καὶ τοξότας ἄχρι χιλιάδας εἰκοσιπέντε περᾷ τὸν ποταμόν, καὶ ταχυδρομήσαντες ἕως τῆς πόλεως τῆς καλουμένης Σοφίας (88), καὶ πῦρ βάλλοντες ἐνέπρησαν, καὶ τὰς πέριξ πάσας πόλεις καὶ κώμας, μηδὲν ἀφέντες. Τὴν δὲ λείαν πᾶσαν πέμψαντες ἐν τῷ ποταμῷ διεπέρασαν· οἱ δὲ πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν ἤλαυνον. Ὁ δὲ Μουρὰτ τὸν τῆς Δύσεως στρατὸν ἀθροίσας· οὐκ εἶχε γὰρ εὐχερίαν τοῦ μετακαλέσασθαι καὶ τὰ τῆς Ἀνατολῆς φωσάτα· ἦλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Οἱ δὲ Οὔγγροι σὺν τῷ δεσπότῃ ἐλθόντες μέχρι τῆς κώμης τῆς καλουμένης Ἰζλατῆ (89), κατὰ τὴν τῶν Βουλγάρων γλῶτταν, ὁ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(87) *Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς δεσπότης Γεώργιος.* Hoc cap. Ducas in rebus Hungaricis parum peritum se prodit, cum eo tempore Hungariam a re- C gina gubernatam et Ianco scribit. Sic autem se res habet: Albertus Austriacus, Sigismundi gener, cum socero defuncto successisset in Hungariæ regno, biennio fere regnavit, obiitque anno 1439, Octob. die 27, Elizabetha conjuge prægnante relicta, quæ an. 1440, Februarii die 22, Ladislaum posthumum peperit. Nuptias quoque Ladislai Poloni, regis Poloniæ Casimiris fratris, aspernata, anno eodem in festo Pentecostes filium suum infantulum Hungariæ regem coronari curat. Seditiosi interea aliquot Hungariæ proceres Ladislaum Polonum regem eligunt, et in Hungariam evocant. Adventantem Polonum cum Elizabetha sensisset, in Austriam filio secum abducto, et Hungariæ corona clam subrepta ac asportata, ad Fridericum III imperat. aufugit. Ladislaus Polonus die 17 Julii Hungariæ rex coronatur: eique corona, qua S. Stephani regis reliquiæ coronatæ erant, imponitur, quod aliam regina suffurata esset secumque abstulisset. D Polonus Hungariam usque ad cladem Varnensem rexit. Eoque interfecto, Ladislaus posthumus, cujus mater Elizabetha regina anno 1441 obierat, Hungariæ rex iterum anno 1445 proclamatur: simulque Joannes Hunniades Corvinus interrex et regni gubernator eligitur, eique reipublicæ Hungaricæ summa traditur; quam ad annum usque 1453, cum Ladislaus posthumus ex Austria in Hungariam reversus est, rexit. Georgius Serviæ despota, post Sigismundi obitum et Smedrovum a Morate occupatum, tota Servia spoliatus cum filio suo Lazaro Antibarium, vulgo, *Antivari*, se recepit. Eum Morates ab hujus urbis incolis repetit, et Ragusium aufugere cogit. Cumque Ragusæos Morates, ut Georgium sibi dederent, sollicitaret, molestiam et incommodum Ragusæis creare despota veritus, in Hungariam ad regem Wladislaum sive Ladislaum Polonum confugit, eumque rogat, ut sibi contra Turcos opem ferat. Ladislaus Georgii ærumnis ac calamitate motus, simul ut Turcorum audaciam retunderet, in Turcos movere destinat, bellumque ad annum 1443 protractum est. Veritus Morates illins belli exitum, inducias decennales cum Ladislao et despota pepigit: huicque ditiones suas ipsamque Semendriam restituit. Vix compositis induciis ad arma reditum est: Julianoque cardinale Cæsarino auctore atque impulsore, Ladislaus inducias et jusjurandum violat, fœderaque confundit. Denuo itaque conscripto exercitu Ladislaus, anno 1444, Morati bellum infert. Pœnas vero repetente Nemesi a fœderum corruptoribus, jurisquejurandi contemptoribus, ad Varnam, Tiberiopolim olim appellatam, ad Pontum Euxinum sitam, prœlium committitur: in quo Ladislaus et Julianus cardinalis occubuerunt, magnaque clade Christiana respublica afflicta est. Bonfinius, D. III, libb. IV, V et VI; Thwroczius, in *Chronicis Hungaricis*; Gerardus de Roo, *Histor. Austriacæ* lib. V, et Maurus Orbinus in Slavorum regno.

(88) *Τῆς καλουμένης σοφίας.* Urbs Serviæ Sophia

(89) *Ἰζλάτη.* Hunc locum angustias saltus Isladini Leunclavius appellat.

ἑρμηνεύεται χρυσῆ, ἦν γὰρ τὸ χωρίον ἀνὰ μέσον Σοφίας καὶ Φιλιππουπόλεως. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὄρη καὶ δρυμῶνες δύσβατοι ἕως ἐγγὺς Φιλίππου, ἐβούλοντο γὰρ περᾶσαι τὰ ὄρη, πλὴν διὰ πελεκυφόρων καὶ δενδροτόμων ἀνδρῶν ποιῆσαι πορείαν πρῶτον, εἶτα εἰσελθεῖν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι περάσαντες τὰ δύσβατα, καὶ ἐλθόντες ἀντικρὺ τοῦ φωσάτου τῶν Οὔγγρων δειλιάσαντες, οὐ κατῆλθον ἐκ τοῦ ὄρους ἐν τῷ πεδίῳ. Οἱ δὲ Οὔγγροι καὶ μάλα θαρσαλέως ἀνέβησαν ἕως ἡμίσεως τοῦ ὄρους. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τοξοβολοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, πλὴν οὐδὲν ἤνυον· τέλος ὁρῶντες τὰ δύο μέρη μηδὲν ἀρεῖκὸν πράττοντες διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ τόπου, ἐστράφησαν ὄπισθεν ὅθεν ἦλθεν ὁ καθεῖς. Τότε ὁ Μουρὰτ ἐδειλίασε, βαλὼν κατὰ νοῦν ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐκ εἶδε δύναμιν Οὔγγρων διαβῆναι τὸν ποταμὸν, καὶ νῦν ὁ δεσπότης τοῦτο ἐνήργησε, πέμπει ἀποκρισιάριον εἰς τὸν δεσπότην, καὶ δίδωσι τὰς πόλεις ἁπάσας αὐτοῦ καὶ τὸν Σμέδροβον. Πέμπει οὖν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τυφλοὺς ὄντας, καὶ τοῦ Δραγουλίου ὁμοίως, καὶ ποιεῖ συνθήκας ἐνόρκους. Καὶ μηνύει ἐν Οὐγγρίᾳ τῇ ῥηγένῃ (90) καὶ τῷ τοποτηρητῇ τῆς βασιλείας. Ἦν γὰρ πρωτοστράτωρ ὁ Ἰάγγος (91). Ὁ δὲ τοποτηρητὴς τοῦ Κράλη Οὐγγρίας ἦν ὁ ῥὴξ τῶν Σάξων (92)· μετεκαλέσαντο γὰρ αὐτὸν, καὶ ἐποίησαν ἐπίτροπον, διὰ τὸ εἶναι νέον τὸν καθολικὸν Κράλην (ἦν γὰρ τότε πεντεκαιδέκατον ἄγων ἔτος). Καὶ ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι ἐν Οὐγγρίᾳ, ἤγουν οἱ πρέσβεις, καὶ δίδωσιν ὅρκους τῷ ῥηγὶ Σάξων, καὶ λαμβάνουσιν ὅρκους τοῦ εἶναι φίλοι καὶ ἠγαπημένοι· μήτε οἱ Οὔγγροι περάσουσι τὸν ποταμὸν τοῦ ἐλθεῖν κατὰ τοῦ Μουρὰτ, μήτε οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν Οὔγγρων. Ὁ δὲ Ἰάγγος οὐκ ὤμοσε λέγων (93), Ἐγὼ δεσπόζομαι, οὐ δεσπόζω.

Τότε, εἰρηνεύσαντες οἱ Τοῦρκοι, ὁμοίως καὶ Οὔγγροι καὶ Σέρβοι, αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμὰν (94) ποιεῖται τὴν παρασκευήν. Καὶ συναθροίσας πᾶσαν τὴν τῆς Θρᾴκης καὶ Θετταλίας δύναμιν, καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν, πήξας τὰς σκηνὰς ἐν τῇ Προύσῃ, προεσκεύαζε καὶ τὰ ἀνατολικὰ στρατεύματα. Ὁμοίως πέμπει καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρῶτον, Ἀλατίνην ὀνόματι, τοῦ συλλέξαι στρατὸν ἐκ τῆς Ἀμασείας, καὶ ἐλθεῖν ἐν Ἰκονίῳ· ὃ καὶ πεποίηκεν.

A polim æquali ab utraque distantia situs erat. Et quæ has urbes interjacet via, difficilis atque ardua, montibus ac saltibus ad Philippopolim fere porrectis, redditur. Montes superare Hungaris propositum erat, viamque sibi lignatorum opera sternere, deincepsque ingredi. Turci vero, viis illis arduis et salebrosis superatis, progrediuntur, donec ipsis Hungarorum castra conspecta sunt; metu repressi ex monte in campum non descenderunt. Quare Hungari audacia majori montem ad dimidiam acclivitatem subierunt, a Turcis perpetuis missilibus, nullo tamen damno accepto, petiti. Tandem cum utrique cernerent se loci angustia prohiberi, quominus egregium aliquod facinus ederent, in suum quisque, unde venerant, locum revertuntur. Metu
B Morates tunc perculsus, animo revolvebat, non visas prius Hungarorum copias fluvium transiisse, nunc despotam eas adduxisse; quare legatos ad despotam destinat, omnes urbes, quas ei eripuerat, ipsumque Smedrovum restituit. Filios etiam excæcatos ei remisit, Draculio etiam suos, quos carcere clausos tenebat, reddidit; pacemque fide data ac jurejurando sancivit, quam reginæ Hungariæ et regni totius proregi et gubernatori significat; Jangus enim præfectus exercituum erat; regnum vero prorex et administrator procurabat Saxonum regulus, quem Hungari curatorem regni constituerant. Turci itaque legati accedunt, cumque Saxonum regulo pacem ineunt; amicitiam mu-
C tuam inter ipsos intercessuram jurati pollicentur; in eam conditionem quoque descensum, Hungaros fluvium non transituros ut Morati bellum inferant: nec Turcos pariter, ut in Hungaros moveant. Jangus his pactis non subscripsit, nec jusjurandum præstitit, subditum se esse allegans, non vero dominum.

Pace his conditionibus inter Turcos, Hungaros et Servios composita, Morates adversus Caramanum belli expeditioni se accingit: collectisque 123 Thraciæ et Thessaliæ copiis fretum trajicit, et Prusæ castra metatus ad bellum se parat, Orientisque illic milites cogit. Aladini quoque primogenito suo mandat ut Amasiæ exercitum conscribat, et Iconium accedat; quibus paruit Aladines. Caramanus
D equidem, quo tempore despota et Jangus Morati

Ismaelis Bullialdi notæ.

(90) *Καὶ μηνύει ἐν Οὐγγρίᾳ ῥηγένῃ*. Fieri nequit istud, ut ex superioribus liquet. Aufugerat anno 1440 regina, et in Austriam transierat, anno sequenti 1441, res humanas reliquit: quare gestis anno 1443 interesse non potuit.

(91) *Ἦν γὰρ πρωτοστράτωρ ὁ Ἰάγγος*. Verum est Iancum seu Joannem Hunniadem præfectum generalem Hungaricæ militiæ fuisse.

(92) *Ὁ δὲ τοποτηρητὴς τ. κ. Οὐ. ἦν ῥὴξ τῶν Σάξων*. Hoc falsum. Ladislaus enim Polonus rex fuit Hungariæ, eamque regio nomine, non tutorio aut vicario rexit: nec unquam Saxonum, qui hoc loco pro Polonis a Duca sumuntur, rex fuit: sed Casimiri Poloniæ regis frater. Videndus Leuncl. lib. XIV, de istis motibus bellicis et pace cum Hungaris Turcisque inita.

(93) *Ὁ δὲ Ἰάγγος οὐκ ὤμοσε λέγων*. Cum istis non bene conveniunt, quæ hujus capitis initio dixit Ducas: omnia scilicet in Hungaria per reginam et Hunniadem gesta fuisse et gubernata: hic vero per proregem et regis adolescentis tutorem. Quamvis vero Ducas res Hungariæ personarumque principum statum ignoraret, res inter Turcos et Hungaros gestas optime persecutus est. De istis bellis adeundi Laonicus, libb. VI et VII; Leunclavius, lib. XIV, et Phranzes, lib. II, cap. 18.

(94) *Αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμάν*. Laonicus, lib. VI, et Leuncl, lib. XIV, hujus quoque belli, post motus Hungaricos Serviosque compositos, historiam narrant.

bellum intulerant, occasionem nactus eum invadit, urbesque sibi a Morate ereptas recuperat. Hæcque fuit belli origo. Prusa motis castris Morates Cotyæum venit, unde in Phrygiam Salutariam perrexit : ubi bellico apparatu, quantum necesse erat, instructo, Iconium deinde venit. At Caramanus cum suis fugit, montesque Syriæ finitimos, qui tutum ei receptum præbebant, occupat. Morates Iconium hostiliter deprædatus magnam vim auri atque argenti hinc secum portans urbem Laranda accessit; Larandinos omni calamitatis et ærumnarum genere vexavit : indeque deflectens grassatur populabundus, prædamque agendo ex omnibus oppidis totaque Caramani ditione, damnaque Turcis ejusdem, ac ipse erat, gentis inferendo. Excedere vero ex Caramani finibus in animo habens, filium suum dimisit, qui Amasiam reversus est; ipse vero Prusam rediit, et exacta jam æstate in Thraciam trajecit : Caramanus deinde ditionis suæ loca repetit. Hieme deinceps appetente venit ex Amasia Aladinis Moratis filii servorum unus, qui eum diem obiisse nuntiat. Hunc pater acerbo luctu planxit, quippe annum decimum octavum jam agens, formosus admodum et audax erat. Luctu finito, omnibus ducibus ac satrapis suis convocatis, imperatorem principemque omnium sibi subditorum Mehemetem secundogenitum filium suum, impuberem etiamnum admodumque puerum, designavit; in Anatoliam deinde profectus, vitam privatam Prusæ quietus agebat.

Appetente deinde vere, ab Hungariæ finibus speculatores venerunt, qui novo imperatori ejusque consiliariis res imperii procurantibus Halili, Saritiæ et Zagano nuntiant, Hungarorum et Walachorum ingens agmen ad Danubii ripam convenire : quem nuntium patri suo Mehemetes mittit. Morates de violatis jurejurando ac fide attonitus, quid acturus esset deliberabat. Æstate deinde inchoata, sub ortum Caniculæ cunctas Orientis copias contraxit. At ex Ægæo mari viginti quinque triremes venerunt, et Callipolim usque progressæ transitum impedierunt. Pars illarum etiam usque ad ostium sacrum processere, **124** illac quoque trajectum prohibiturae. Hungari vero postquam Danubium transierunt, iter securi pergunt, omnia obstacula removentes, et deditione castra accipientes, et Varnam usque progrediuntur. Cumque Morates trajectu arceretur, tædio affectus mœrebat : quique Mehemeti aderant, in ancipiti stantes, animos despondebant. Progressus tandem Morates ad hostium superius sacro vicinum, tutus et liber a triremium insecu-

A Ὁ γὰρ Καραμὰν, ὅτε ὁ δεσπότης σὺν τῷ Ἰάγγῳ ἦλθασι κατὰ τοῦ Μουρὰτ, εὑρὼν καὶ οὗτος χώραν κατῆλθε, καὶ ἔλαβε τὰς πόλεις αὐτοῦ, ἃς προλαβὼν εἶλεν ὁ Μουράτ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μάχης. Ἀπάρας δὲ ἐκ Προύσης ἦλθεν εἰς Κοτύαιον, ἐκεῖθεν ἐν Σαλουταρίᾳ, κἀκεῖ ποιήσας παρασκευὴν ἱκανὴν ἔρχεται εἰς Ἰκόνιον. Ὁ δὲ Καραμὰν φεύγων σὺν τῷ στρατεύματι, εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῖς πρὸς Συρίαν ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς. Μουρὰτ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἀφειδῶς κουρσεύσας, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἱκανὸν ἐκεῖθεν κομίσας, ἐν τῇ τῶν Λαράνδων (95) ἔρχεται πόλει, κἀκεῖ πάνδεινα κακὰ ἐργασάμενος τοῖς Λαρανδινοῖς, ἐστράφη λεηλατῶν, καὶ κουρσεύων πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῦ Καραμὰν, τὴν ζημίαν ποιῶν ὁμοίως αὐτοῦ Τούρκοις. B Βουλόμενος δ' ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Καραμὰν, ἀπέλυσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σὺν τῷ στρατῷ, καὶ ἐστράφη εἰς Ἀμάσειαν. Αὐτὸς δὲ κατελθὼν ἐν τῇ Προύσῃ ἐπέρασεν εἰς Θράκην θέρους ἤδη παρερχομένου. Ὁ δὲ Καραμὰν ἐστράφη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τόποις. Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος (96), ἦλθεν ἐξ Ἀμασείας εἷς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, μηνύων τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ὁ δὲ Μουρὰτ μέγα πένθος ποιήσας, ἦν γὰρ ὁ Ἀλατὴν ἄγων ἔτος ὀκτὼ καὶ δέκατον, ὡραῖος πάνυ καὶ εὔτολμος· μετὰ δὲ τὸ πένθος καλέσας πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς, καὶ σατράπας αὐτοῦ, ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὑπηκόου παντὸς τὸν δεύτερον υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Μεχεμὲτ, ἀφῆλιξ ἔτι καὶ παιδίον νέον ὑπάρχων· αὐτὸς δὲ περάσας ἐν τῇ Ἀνα-C τολῇ ἰδιωτεύων ἐν Προύσῃ ἐκάθητο.

Ἔαρος δὲ ἀρξαμένου, ἦλθασι κατάσκοποι ἐκ τῶν τῆς Οὐγγρίας μερῶν ἀπαγγέλλοντες τῷ νέῳ ἡγεμόνι, καὶ τοῖς φροντίζουσιν αὐτῷ, Χαλὶλ, Σαριτζίᾳ, καὶ Ζάγανος, ὅτι ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἴστρου συνάγεται πλῆθος Οὔγγρων καὶ Βλάχων πολύ. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ μηνύει τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουρὰτ, θαυμάσας ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὅρκων, ἐλογίζετο τί ἄρα μέλλει γενέσθαι. Θέρους οὖν ἀρχομένου, ἐκάλει πρὸς αὐτὸν τὰς ἁπανταχοῦ δυνάμεις τῆς Ἕω, πρὸς τὰς τοῦ Κυνὸς ἐπιτολάς· καὶ ἐξ Αἰγαίου πελάγους (97) ἀνεφάνησαν τριήρεις εἰκοσιπέντε. Καὶ ἐλθοῦσαι ἀντικρὺ Καλλιουπόλεως ἐκώλυον τὸν πόρον. Ὁμοίως καὶ μέρος τῶν αὐτῶν τριήρεων ἔπλεε μέχρι τοῦ ἱεροῦ στομίου, κωλύουσαι τὰς ἐκεῖ πορείας. Οἱ δὲ Οὔγ-D γροι περάσαντες τὸν πόρον τοῦ Δανούβεως, ἤρχοντο ἀδεῶς καθαίροντες τὴν ὁδὸν, καὶ λαμβάνοντες τὰ κάστρα· ἦλθοσαν οὖν μέχρι Βάρνας. Ὁ δὲ Μουρὰτ μὴ εὑρίσκων πορείαν ἤσχαλλεν· οἱ δὲ τοῦ Μεχεμὲτ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες ἠθύμουν. Τότε ἀναβὰς πρὸς τὸ τοῦ ἱεροῦ στόμιον ἐγγὺς, καὶ εὑρὼν ἄδειαν ἀπὸ τῶν τριήρεων, ἐπέρασε καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(95) *Λάρανδα*, urbs Lycaoniæ sub Iconii throno.

(96) *Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος*. Leunclavius Aladinis mortem ex historiis Turcicis anno 846, et ex Annalibus anno 847 contigisse statuit : ante bellum a Joanne Hunniade et Georgio despota Turcis illatum. Ducas vero post bellum illud confectum, pacemque cum Hungaris et Serviis compositam tradit.

(97) *Καὶ ἐξ Αἰγαίου πελάγους*. Leunclavius idem notat, lib. XIV, et in *Annalibus Turcicis* classem Italorum fuisse dicit.

Οἱ δὲ τοῦ Μεχεμὲτ κρατοῦντες Βύγλας (98), καὶ μαθόντες τὴν διάβασιν τοῦ Μουρὰτ, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἡνώθησαν. Καὶ δι' ἑτέρας δύο ἡμέρας ἔφθασαν ἐν τῇ Βάρνῃ (99). Καὶ τῇ ἐπιούσῃ συνάψαντες πόλεμον φοβερὸν καὶ φρικώδη ἀπὸ πρωΐας ἕως ὥρας ἐννάτης, κατέκοπτον ἀφειδῶς οἱ Χριστιανοὶ τοὺς Τούρκους. Περὶ δὲ ὥραν δεκάτην, μείνας μόνος σὺν πεντακοσίοις ἢ πλέον, ἢ ἔλαττον, στρέφει τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου ὁ ῥὴξ Σάξων κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἐκώλυεν (1)· αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπείσθη· καὶ προσεγγίσας καιρίαν δέχεται ὁ ἵππος πληγὴν, καὶ τὸν ἀναβάτην κύμβαχον ἐφαπλοῖ, καὶ καρατομοῦσιν αὐτὸν παρευθύ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἰσθεὶς τὸ γεγονὸς, ἦν γὰρ ἡ κεφαλὴ ἀπῃωρημένη τῷ δορὶ, καὶ κραυγαὶ, καὶ ἀλαλαγμοὶ, καὶ, *Ὁ φεύγων φυγέτω*. Κατέκοψαν οὖν οἱ Τοῦρκοι πλείστους, καὶ ἡ νὺξ κατέλαβε, καὶ ὁ Ἰάγγος μόλις διασωθεὶς ἐπέρασε τὸν ποταμόν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἐπανέζευξαν. Τότε ὁ εὐτυχὴς Μωρὰτ πάλιν τὴν περαίαν περᾷ, καὶ ἐν τῇ Μαγνησίᾳ ἀφικνεῖται, κἀκεῖ τὴν κατοίκησιν ἐμπορεύεται.

Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ μήπω νοήσαντες, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν εἰσιν οἱ ἐμπεδοῦντες ἡμᾶς, καὶ αἱ κακίαι ἡμῶν εἰσιν αἱ τὰ κακὰ προξενοῦντες, πάλιν ἑτέραν ἀφίησι καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἡ τύχη. Ὁ γὰρ Χαλὶλ (2) πρακτικὸς ὑπάρχων περὶ τὰ τῆς ἀρχῆς μεθοδεύματα, καὶ ὅτι ὁ νέος οὐκ εὐτυχήσει ποτὲ, ἄγεται πάλιν παρ' αὐτοῦ ὁ Μουρὰτ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Ἀδριανοῦ, καὶ εὐφημίζεται ὡς ἡγεμών. Ὁ δὲ νέος ἡγεμὼν Μεχεμὲτ ὁ υἱὸς αὐτοῦ στέλλεται παρὰ τοῦ πατρὸς, τοῦ ἀρχηγεῖν ἐν τῇ Μαγνησίᾳ. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Ἰάγγος περᾷ τὴν περαίαν τοῦ Ἴστρου ἐξ ἄλλης ὁδοῦ, καὶ διαβὰς τὰ στενωπὰ πάντα ἔρχεται πρὸς τὸ Νῆσιν (3), ἢ πρὸς τὸν Κόσοβαν. Καὶ ὁ Μουρὰτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ ἕτοιμος. Καὶ δὴ πολεμήσαντες ἀφ' ἑσπέρας, πρωῒ σκοτίας οὔσης ἐγείρεται σὺν μερικοῖς στρατιώταις, καὶ ὡς δῆθεν ἑτοιμάσων πρὸ ὥρας τὸν πόλεμον, αὐτὸς διέδρα. Οἶδε γὰρ τὴν στρατιὰν τοῦ Τούρκου ὑπερέχουσαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τοὺς Οὔγγρους δειλιῶντας καὶ

A tione cum suis transfretavit. Sub Mehemete qui militabant Ryglis occupatis, Moratisque transitu cognito, unius diei itinere ei se conjunxerunt, alterisque castris Varnam perveniunt. Postridie prælium horrendum ac cruentum a diluculo ad horam diei nonam commissum. Christiani nulli parcentes Turcos ceciderunt; verum circa horam decimam Saxonum regulus solus, suorum quingentis præterpropter stipatus in Turcos equum impellit. Hoc ne committeret, dehortabatur Jangus, cui tamen haud paruit; et propius cum accessisset, lethale vulnus equus accipit, sessoremque regulum in caput pronum excutit, cui caput Turci illico amputarunt. Casum statim cognovit Jangus; caput enim hastæ præfixum sublime conspiciebatur, clamoresque et B vociferationes excitatæ erant, *Qui fugit fugiat*. Magnam itaque stragem Turci edunt: et nocte superveniente, vix superato fluvio, Jangus salvus evasit. Turci, parta victoria, fugatisque hostibus se receperunt: et Morates prospera fortuna usus in oppositam Europæ Asiam iterum transit, Magnesiam petit, habitationemque sibi illic eligit

In nos porro Christianos nondum satis intelligentes peccatis nostris irretitos teneri, vitiisque et flagitiis damna et calamitates in nos accersere, aliud telum irata fortuna immisit. Halil enim artium, quibus imperium regi debet, peritus, et adolescentulum Mehemetem nunquam fortunatum forè suspicatus, Moratem iterum in palatium Adrianopo- C leos reducit, imperatoremque salutat. Junior vero princeps Mehemetes a patre Magnesiam missus est, ut res imperii illis in partibus administraret. Hoc cum rescivisset Jangus, Istrum alia via transit, omnibusque angustiis superatis Nisim accedit, quæ ad Cosovam sita est. Morates huic cum toto exercitu paratus occurrit. Sub vesperam jam prœlium initum erat, mane, priusquam illuxisset, cum agminis parte movet Jangus, et ad mature pugnandum omnibus simulate dispositis, aufugit. Turcorum enim exercitum copiis suis multitudine longe superiorem sciebat: Hungaros trepidare et fugæ inten-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) ***Κρατοῦντας Βύγλας.*** Forte hic intelligenda urbs in Odrysis, quæ Βούκελος appellatur, sub metropolita Adrianop. Æmi montis. Bilgiur a Turcis appellatur, ut ex vocabulorum elementis probabile fit.

(99) Pugna ad Varnam et accepta a Christianis clades Novemb. 10, anno 1444, Hegiræ 848, qui cœpit 19 Apr. die Dominica. Novemb. 10 erat Regeb vel Regiad mensis dies 29 feria III.

(1) *Ὁ δὲ Ἰάγκος ἐκώλυεν*. Idem Phranzes, lib. II, cap. 18, tradit. Laonicus, lib. VII, Wladislaum, ut castra Moratis aggrederetur a quibusdam impulsum, qui Hunniadi invidebant, scribit.

(2) *Ὁ γὰρ Χαλίλ*. Leunclavius lib. XIV, et Laonicus, lib. VIII, quibus artibus Chalil Moratem in regium solium reduxerit, exponunt. Id factum adnotant Annales Turcici anno Hegiræ 850 (id est, Christi 1446), expeditionemque Moratis in Moream eodem anno. Sed ita intelligendum est, anno 849 [Christi 1445], Moratem in thronum imperatorium reductum; in Peloponnesum sub finem anni 1445, at Hegiræ 849, venisse, et anno 1446, Hegiræ 850, D Hadrianopolim rediisse. Tam annales Turcici quam historia Hungarica adnotant Moratis in Moream expeditionem plusquam biennio antevertere Hunniadis cum Morate in campo Cosovo prælium: quod equidem verum est. Expeditio siquidem in Moream contigit circa finem anni 1445, et initium 1446, pugna in campo Cosovo anno 1448. Phranzes tamen et Chronicum breve, quod hic dedimus, ad annum 6955, mensemque Decembrem [id est, Christi 1446] referunt. Ducas forte hujus quoque pugnæ mentionem statim subjicit illis, quæ de Varnensi narravit, quod ad res Hungaricas et Serviorum pertineant.

(3) *Πρὸς τὸ Νῆσιν*. Nisis urbs Serviæ ad Ibarem fluvium. Ptolemæo in IX Europæ Tabula habet Νέσον in superiore Mysia: in qua habetur etiam fluvius Ciabrus, quem aliqui volunt esse Ibarem: verum in illa Ptolemæi tabula longissime abest Ciabrus fluvius ab urbe Neso. Laonicus, lib. VII, Νῆσιον vocat.

tos esse. Morates orto sole **125** Hungarorum tentoria dissipata cernens, et fugæ ipsos se commisisse, in eos impressionem facit; partim spoliat, partim interficit, aliis fuga evadentibus. Is equidem celebrem victoriam adeptus, clade insigni Jangum affecit. Hac insuper victoria lætus converso itinere in Peloponnesum movit. Constantinus enim, qui Lacedæmonis despota erat, comperta regis expeditione, triremiumque ad Hellespontum appulsu, Turcas internecione perituros prædixerat: ultraque Hexamilium progressus Thebas vicosque vicinos occupaverat. Morates rebus prospere admodum gestis reversus, legatum mittit urbes sibi ereptas repetitum: quibus se decessurum negavit Constantinus. In hunc propterea movit Morates: et ad Hexamilium, quod ante annos quatuor refecerat, Constantinus castra metatur. Cùm sexaginta militum millibus intra murum se continebat Constantinus, quem facile superat Morates. Illum ejusque fratrem Thomam Achaiæ despotam Albani statim prodiderunt: qui, patefacta eorum fraude, fuga sibi consuluerunt. Morates interim Patras usque et Glarenciam excurrit, cunctis sibi obviis deletis, Hexamilioque everso et in ruderum congeriem redacto, mancipiis etiam ultra sexaginta millia captis, retrocessit.

A εἰς φυγὴν μελετῶντας. Τότε ὁ Μουρὰτ ἡλίου ἤδη αὐγάζοντος ὁρῶν τὰς σκηνὰς τῶν Οὔγγρων διεσκεδασμένας, καὶ εἰς φυγὴν βλέποντας, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ τοὺς μὲν ἐσκύλευσε, τοὺς δὲ κατέσφαξεν· ἄλλοι ἔφυγον, καὶ ἐγένετο μεγάλη νίκη Μουρὰτ, καὶ ἧττα τοῦ Ἰάγγου. Στραφεὶς δὲ μετὰ νίκης μεγάλης, κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐστράτευεν. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν τότε Λακεδαιμονίας, καὶ ἰδὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ ῥηγὸς, καὶ τὰς τριήρεις ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἐμαντεύσατο παντελῆ ἀπώλειαν τῶν Τούρκων, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἑξαμιλίου εἷλε Θήβας καὶ τὰ πέριξ χωρία. Στραφεὶς δὲ ὁ Μουρὰτ σὺν εὐτυχίᾳ πλείστῃ, στέλλει ἀποκρισιάριον, ζητῶν τὰς πόλεις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος (4) οὐκ ἤθελε. B Καὶ στρατεύσας, καὶ θεὶς χάρακα ἐν τῷ Ἑξαμιλίῳ, ἣν γὰρ πρὸ τεσσάρων χρόνων οἰκοδομήσας αὐτό· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος σὺν ἑξήκοντα χιλιάσιν ὢν ἐντὸς, αὐτὸς εἰσῆλθε· καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ αὐτὸς καὶ Θωμᾶς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δεσπότης ὢν Ἀχαΐας παρεδίδοντο ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (5)· πλὴν αὐτοὶ τὸν δόλον ἐννοήσαντες ἀπέδρασαν. Ὁ δὲ Μουρὰτ μέχρι Πατρῶν καὶ Γλαρέντζας (6) δραμὼν, καὶ ἀφανισμῷ παραδοὺς πάντα τὰ ἐκεῖ, ὑπανέστρεψε χαλάσας τὸ Ἑξαμίλιον, ἐρείπιον καταλιπὼν αὐτό· αἰχμαλωτεύσας πλῆθος λαοῦ ἐπέκεινα χιλιάδας ἑξήκοντα.

CAPUT XXXIII.

Joannes imperator moritur, et Constantinopolim Constantinus despota venit. Moratemque sibi conciliat. Morates filio suo Mehemeti uxorem dat, postque celebratas nuptias statim moritur. Mehemeles de patris morte certior factus Adrianopolim venit, imperator salutatur, et de imperii rebus tractat. Moratis mores et ingenium, morbus, et insomnium ante mortem ei oblatum. Mehemetes fratrem suum strangulat. Georgio Serviæ despotæ filiam, novercamque suam Mehemetes petenti remittit. Per legatos Byzantini cum Mehemete pacem constituunt, et pensionem ad alendum Orchanem ab eo accipiunt. Principum et urbium legationes ad moratem.

Per idem tempus imperator Joannes longa annorum serie podagra conflictatus, post reditum ex Italia multis curis ac sollicitudinibus oppressus, cum propter Ecclesiarum perturbationem ac dissensionem, tum ob despœnæ interitum, morbo correptus est, et paucos post dies Romæorum ultimus imperator ipse fato cessit. Qui ergo Constantinopoli res imperii administrabant, legatos ad Constantinum miserunt, qui in urbem eum adducerent. Is legatos ad Moratem misit, donis verbisque suavibus animum ejus captavit, et offensionum præteritarum omni causa remota placavit. Morates etiam cum uxorem dare filio suo decrevisset, **126** a principibus Armeniæ finitimis sponsam ei petivit Turcatiris filiam Turcomanorum, qui ultra Cappadoces

C Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης (7) ποδαλγίᾳ πιεζόμενος ἐν πολλοῖς ἔτεσι, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ Ἰταλίας ἐν πολλαῖς θλίψεσι καὶ δυσφορίαις ὢν, πῇ μὲν διὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ταραχὴν, πῇ δὲ διὰ τὴν ἐκδημίαν τῆς δεσποίνης, κατέλαβεν αὐτὸν νόσος, καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐτελεύτησεν, ὕστατος βασιλεὺς (8) χρηματίσας Ῥωμαίων. Τὸν δὲ Κωνσταντῖνον πέμψαντες, οἱ τῆς Κωνσταντίνου ἤγαγον αὐτὸν ἐν τῇ πόλει. Καὶ πρέσβεις στείλας εἰς τὸν Μουρὰτ, καὶ δεξιώσας αὐτὸν σὺν δώροις, καὶ μειλιχίοις λόγοις εἰρήνευσεν αὐτὸν, ἄρας ἐκ μέσου πάντα παρεληλυθότα σκάνδαλα. Βουληθεὶς δὲ γάμους ποιῆσαι (9) τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἠγάγετο νύμφην ἐκ τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὰ τῆς Ἀρμενίας ὅρια κειμένων, θυγατέρα τοῦ Τουργατὴρ (10) ἀνδρὸς ἀρχηγοῦ τῶν ἐκεῖσε παρα-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(4) *Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος.* Adeundus Laonicus lib. VII, ubi diffusius illam expeditionem narrat, et cum nostro prorsus sentit. Phranzes, lib. II, cap. 19.

(5) *Παρεδίδοντο ὑπὸ τῶν Ἀλβανιτῶν.* Moreæ seu Peloponnesi partem Albanos habitasse testatur Phranzes, lib. III, cap. 21, qui ipsos vocat Peloponnesios Albanitas.

(6) *Μέχρι Πατρῶν καὶ Γλαρέντζας.* Patræ urbs Achaiæ in Peloponneso metropolis. Clarenza vulgo *Chiarenza*, olim Cyllene, in Elide Peloponnesi. Aliis est Dyme. Sita est in ora occidua Moreæ seu Peloponnesi.

(7) *Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης.* Phranzes, lib. II c. ult.; Laonic. lib. VII, sub finem. Constantinus im- D peratoris Joannis frater, Demetrio fratri natu majori prælatus est. Metuebant enim Constantinopolitani, ne Constantinus repulsam passus, Demetrio et urbi bellum inferret, resque Græcorum reliquas perderet.

(8) *Ὕστατος βασιλεύς.* Joannes ultimus imperator appellatur, quia nunquam Constantinus ejus successor coronatus est.

(9) *Βουληθεὶς δὲ γάμους ποιῆσαι.* Leuncl. lib. XIV, hanc mulierem Dulgadiris, qui est Turcatir, neptem et Suleimani filiam fuisse tradit, ex historia Hanivaldana: noster Ducas Turcatiris seu Dulgadiris filiam dicit, in quo cum Verantiana Historia consentit.

(10) *Θυγατέρα τοῦ Τουργατήρ.* Hujus Dulgadiris sive Turcatiris ditio, Anadole, sed vera pronuntia-

κειμένων Τουρκομάνων, ὑπεράνω Καππαδόκων. Τὴν A δὲ συγγένειαν ταύτην οὐ κατεδέξατο, ὡς ἐν δυνάμει καὶ πλούτῳ ἰσοτερίζων αὐτῷ· ἀλλ' ὅτι ἐν μέσῳ τῶν Τουρκοπερσῶν καὶ τοῦ Καραμὰν, οἰκῶν ὁ ῥηθεὶς Τουργατὴρ, εἶχε πάντοτε συμμαχεῖν τῷ ἐν τῇ Ἀμασίᾳ ἡγεμονεύοντι υἱῷ τοῦ Μωρὰτ, καὶ προσκρούειν καὶ τῷ Καραμὰν κάτωθεν ὁρμῶντι, καὶ τῷ Καρὰ Ἰουσοὺφ ἄνωθεν, καὶ μεσιτευούσης τῆς συγγενείας, κεκτῆσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν τυχοῦσαν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν· ὅθεν καὶ στείλας ἕνα τῶν αὐτοῦ βεζιρίδων τὸν λεγόμενον Σαριτζίαν, ἤγαγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου πατρὸς μετὰ τιμῆς ὅτι πλείστης καὶ δόξης, φέρουσαν θησαυροὺς πολλοὺς, καὶ φερνὴν πολυτάλαντον. Ὁ δὲ Μωρὰτ καὶ πενθερὸς αὐτῆς, μαθὼν ἐγγίζουσαν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Καλλιουπόλεως, ἔπεμψε μεγιστᾶνας ἀπ' Ἀδριανοῦ, καὶ B στρατὸν εὔζωνον, καὶ ὑπαντὴν ποιήσαντες, ἤγαγον εἰς τοὺς οἴκους τοῦ ἡγεμόνος ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁ δὲ ἡγεμὼν μετὰ πλείστης χαρᾶς ἀποδεξάμενος τὴν νύμφην, ἤρξατο τελεῖν τοὺς γάμους. Καὶ καλέσας πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνας, οὕτω Τούρκους καθὰ Χριστιανοὺς, ἅπαντες ἦθεον σὺν δώροις πολλοῖς ἑορτάσοντες τὰ γαμήλια· ἀρξάμενοι ἀπὸ μηνὸς Σεπτεβρίου, καὶ τελειώσαντες τὸν μῆνα Δεκέβριον, ἐτελείωτο καὶ ὁ γάμος. Τοὺς σὺν αὐτῇ οὖν ἐλθόντας οἰκείους τοῦ πατρὸς αὐτῆς δαψιλῶς φιλοφρονήσας, καὶ παντοίαν εὐεργεσίαν ἀμείψας εἰς τὰ ἴδια ἔπεμψε. Τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ τὸν νεόνυμφον ἅμα τῇ γυναικὶ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Λυδίᾳ ἀπέλυσεν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Μαγνησίαν, τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἤδη μεσαζομένου, καὶ C παρελθόντος τούτου ἄγων ὁ Φεβρουάριος πέμπτην, εἷς τῶν ταχυδρόμων ὡς ὠκύπτερός τις ἀετὸς ἐπέστη, διδοὺς αὐτῷ γραφὴν εἰς χεῖρας ἀσφαλῶς κατεσφραγισμένην. Ἀνοίξας οὖν αὐτὴν καὶ ἀναγνοὺς, ἔγνω τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (11). Ἡ δὲ γραφὴ ἦν σταλεῖσα παρὰ τῶν βεζιρίδων τοῦ τε Χαλὴλ, καὶ τῶν ἑτέρων. Ἐδήλου οὖν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τοῦ ἀναλινώσκοντος μὴ βραδῦναι, ἀλλ' εἰ δυνατὸν ἐπιβῆναι πηγάσῳ ἵππῳ πτερόεντι, καὶ ἀφίκεσθαι ἐν Θρᾴκῃ, πρὸ τοῦ ἀκουσθῆναι εἰς τὰ πέριξ ἔθνη ἡ ἀγγελία τῆς τελευτῆς τοῦ ἡγεμόνος. Ὃ καὶ πεποίηκεν, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιβὰς ἑνὶ τῶν δρομαίων Ἀραβικῶν ἵππων. Οὐκ D εἶπεν ἄλλο τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ πλὴν, *Ὁ ἀγαπῶν με ἀκολουθήτω μοι.* Αὐτὸς δὲ ταχέως ᾤχετο ἔχων ἔμπροσθεν τοὺς οἰκείους δούλους τοξότας, καὶ ὠκυδρόμους ἀμφοτεροδεξίους εἰπεῖν γίγαντας πάντας πεζούς· τοὺς δὲ ξιφηφόρους καὶ ἀκοντιστὰς ἱππέας ὄπισθεν· καὶ δὴ ἐν ἡμέραις δυσὶν ἀπὸ Μαγνησίαν διαβὰς τὸν πορθμὸν ἐν Χεῤῥονήσῳ κατέστη. Καὶ ἀναμείνας ἐν Καλλιουπόλει ἄλλας δύο ἡμέρας, τοῦ συναθροισθῆναι τοὺς ἀκολουθήσαντας, ἕνα τῶν ταχυδρόμων πέμψας ἐν Ἀδριανοῦ, ἐμήνυσε τὴν αὐτοῦ

A siti sunt, principis. Hanc affinitatem non ambiebat, quod viribus ac divitiis sibi par esset, verum quia ditiones illius Turcatiris Turcopersas et Caramanum interjacebant; poteratque cum eo societatem belli semper inire filius suus, qui Amasiæ provinciam regebat; Caramano ab inferioribus seu maritimis locis, et Cara Iusup (id est nigro Josepho) a superioribus bellum inferentibus sese opponere. Intercedente igitur inter ipsos affinitate, auxilium quantumcunque ab eo sperabat. Unum itaque vezirorum suorum Sariciam misit, qui summo honore et gloria ornatam, thesauros multos secum ferentem, dotemque ditissimam domo paterna abduxit. Morates hujus sponsæ socer ut ad fretum Callipoleos ipsam accedere cognovit, Adrianopoli B proceres ei obviam misit, manumque expeditam militum, qui susceptam Adrianopolim in principis palatium deduxerunt. Lætus admodum et hilaris sponsam excepit imperator, nuptiarumque celebrationi initium dedit, invitatis omnibus ditionis suæ ducibus et principibus, cum Turcis, tum Christianis: qui multis cum donis præsto fuere, nuptialibusque festivitatibus interfuere. Mense Septembri eas celebrare cœperunt, et transacto Decembri nuptialibus festis finem imposuerunt. Qui etiam patris sponsæ servi domestici ipsam comitati erant, opipare habuit Morates, et omnimodis beneficiis affectos ad propria remisit. Filium deinde suum novum maritum cum uxore in Lydiam Asiæ C minoris provinciam, ut eam regeret, dimisit. Cumque post medium Januarium Magnesiam venisset, eoque mense exacto Februarii dies quintus advenisset, cursorum unus, ad instar aquilæ celeriter volantis, accedit, epistolamque diligenter obsignatam ei tradit: qua resignata ac lecta, patris sui obitum didicit Mehemetes. Illam scripserant veziri, Halil scilicet ac cæteri, qua patris ejus mortem nuntiabant, hortabanturque ut ea lecta profectionem suam minime differret, sed, si possibile fuerit, equum Pegasæum conscenderet, inque Thraciam, priusquam gentes vicinæ principem obiisse resciverint, proficisceretur. His paruit, et confestim cursorem equum Arabicum conscendit, nil præterea magnatibus suis, quam ista, locutus: *Qui me diligit me sequatur.* Eum D itaque diligenter abeuntem celeripedes servi domestici sagittarii, velut ambidextri gigantes, præcedebant. Equites jaculatores et ensiferi sequebantur:
127 biduoque a Magnesia in Chersonesum freto superato pervenit. Duobus sequentibus diebus Callipoli substitit, ut eos qui secuti fuerant, exspectaret. Cursorem etiam Adrianopolim præmisit, qui eum in Chersonesum trajecisse nuntiaret. Crebris deinde sermonibus et fama ubique vulgatum est principem Callipoli adesse, ne plebs infima tu-

Ismaelis Bullialdi notæ.

tione Aladeule, utvult Leunclavius in *Pand. Histor. Turcic.* Cappadocia ad Boream et occasum terminatur: ad meridiem Syria et Caramania ei objacent: ad ortum Armenia minor. Leunc. cap. 163 adeundus.

(11) *Ἔγνω τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.* De Moratis morte et Mehemetis initiis Laonicus, lib. VII, in calce, et VIII, in capite adeundus. Leunclavius etiam libb. XIV et XV, et Phranzes lib. III, cap. 2.

multu excitato ferociret. Consueverant enim in principum mutatione populi seditionibus agitari: quare morte sæpius celata, principem morbo laborare apud multitudinem rumores disseminant: eaque arte, cum successor longius abest a locis, in quibus decessor obiit, eam deludunt. Cum Callipoli discessisset, iter pergenti populi multi, ut eum venerarentur, obviam venerunt. Et ubi agro Adrianopolitano appropinquavit, omnes aulæ ordines officialesque vesiri, satrapæ, provinciarum et oppidorum rectores, impuræque suæ religionis mystæ et doctores, quique scientiarum ac artium periti erant, multitudo denique plebis in ejus occursum egressi sunt. Postquam illa multitudo uno milliari obviam principi ordinatim processit, equis omnes desiliunt, et pedes incedunt. At princeps et qui comites ei aderant, equis insidebant. Milliaris deinde semissem emensi, labiis compressis magnoque silentio, gradum sliterunt, planctumque ingentem cum lacrymis omnes simul ediderunt. Ipse quoque princeps equo tunc desiliit, quique in ejus comitatu erant, pariterque ac illi planxerunt, clamoribus et ejulatibus aerem verberantes. Illa die luctum ingentem ac planctum ab utraque parte cernere erat. Ubi convenerunt magnates principem, ejus manum deosculati, venerati sunt. Conscensis deinde equis urbem ingressi, principemque comitati usque ad palatii portam processerunt: ipsoque palatium ingresso, in domum unusquisque suam divertunt. Postridie cum frequentes ad concionem ex more (etiamque quam antea celebriorem, quod princeps juvenis, et nuperrime imperium adeptus esset) convenissent, sedebat ipse in solio paterno (quod utinam non contigisset! verumtamen Deo permittente factum propter peccata nostra), coram vero et procul patris sui satrapæ et veziri Halil et Isaac Bassæ stabant. Ejus vero veziri Siachin eunuchus et Abrahamus, ut mos est, ei adstabant. Tunc imperator Siachin mesazontem suum interrogavit: *Quare patris mei mesazontes procul stant? ipsos voca, et dic Halili ut locum consuetum repetat. Isaacus vero cum cæteris Orientis præfectis Prusam abeat, ut patris mei cadaver sepulturæ mandet:* **128** *provinciisque orientalibus præfectus earum curam gerat.* His auditis celeri passu ad ejus manum deosculandam accedunt; et Halil Mesazontis dignitatem retinuit. At Isaacus, magnatibus plurimis stipatus, cadaver principis defuncti magna pompa deducit, quod postmodum in ædicula sepelivit, quam vivens Morates construxerat: dumque funus effertur, nummorum magnam vim pauperibus distribuit Isaacus.

A ἐν Χεῤῥονήσῳ διάβασιν. Καὶ διαλαλιᾶς συχνῆς γενομένης καὶ φήμης ἁπανταχοῦ, ὡς ὁ ἡγεμὼν ἐν Καλλιουπόλει, ἵνα μὴ ὁ συρφετώδης ὄχλος ἀτακτήσας ἀφηνιάσῃ· ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἀλλαγαῖς τῶν ἡγεμόνων ἐνεργεῖν στάσιν· διὰ τοῦτο καὶ τελευτὴν πολλάκις κρύπτοντες, λέγουσι τῷ λαῷ, ὡς ὁ ἡγεμὼν ἀσθενεῖ. Καὶ τοῦτο ποιοῦσι ὅτε μέλλων διαδέξασθαι οὐχ εὑρίσκεται, ἐν ᾧ τόπῳ ὁ τελευτῶν ὑπάρχει. Μετὰ ταῦτα ἀπάρας ἀπὸ Καλλιουπόλεως, συνέῤῥεον πλήθη πολλὰ προσκυνοῦντες αὐτῷ. Ἐλθόντος δὲ πλησίον τοῦ κάμπου, ἐξῆλθεν ἅπασα ἡ τάξις τῆς ἡγεμονίας, οἵ τε βεζίριδες, καὶ σατράπαι, καὶ ἔπαρχοι, καὶ δήμαρχοι, καὶ οἱ τῆς μιαρᾶς αὐτῶν θρησκείας μῦσται καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἐν ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀσχολούμενοι, καὶ μέρος πολὺ τοῦ
B συρφετώδους λαοῦ εἰς τὴν αὐτοῦ ὑπαντήν. Ἐλθόντος οὖν τοῦ ὄχλου κατὰ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος, ὡς μίλιον ἐν στοιχηδὸν, καὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων πάντες, πεζοὶ τὴν πορείαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐβάδιζον. Ὁ δὲ ἡγεμὼν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἵσταντο ἐποχούμενοι. Ἐλθόντων οὖν ἄχρι ἡμίσεος μιλίου, ἄκρας σιωπῆς ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτῶν οὔσης, ἀθρόον στάντες, κοπετὸν μέγα μετὰ δακρύων ἀνήγειραν. Τότε καὶ αὐτὸς ἀποβὰς τοῦ ἵππου σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν, καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια ἔπραττον, βοῆς σὺν κλαυθμῷ τὸν ἀέρα πληροῦντες. Καὶ ἦν ἰδεῖν μέγα πένθος καὶ κοπετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Συνελθόντες οὖν καὶ προσεγγίσαντες ἀλλήλοις, προσεκύνησαν οἱ μεγιστᾶνες τῷ ἀρχηγῷ, ἀσπασάμενοι τὴν αὐτοῦ χεῖρα.
C Καὶ ἐπιβάντες τῶν ἵππων εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει ἄχρι τῆς πύλης τοῦ παλατίου· καὶ ὁ ἡγεμὼν εἰσελθὼν, ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια ἀνεχώρησε. Τῇ δὲ ἐπαύριον παραστάσεως γενομένης μεγάλης κατὰ τὸ ἔθος (καὶ πλέον τι, ὡς τοῦ ἡγεμόνος ἔτι ὄντος νέου, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ νεωστὶ εἰσελθόντος) ἐν τῇ καθέδρᾳ τῇ πατρικῇ καθεσθεὶς (ὡς οὐκ ὄφελον, πλὴν παραχωρήσει Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν), ἵσταντο ἐξ ἐναντίας πάντες οἱ σατράπαι ἀπὸ μακρόθεν, καὶ οἱ βεζίριδες τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅ τε Χαλὶλ πασίας, καὶ ὁ Ἰσαὰκ πασίας. Οἱ δὲ τούτου βεζίριδες Σιαχὴν ὁ εὐνοῦχος, καὶ Ἰπραῒμ ἦσαν προσεγγίζοντες αὐτῷ καθὰ τὴν συνήθειαν. Τότε ὁ ἡγεμὼν Μεχεμὲτ ἠρώτησε τὸν Σιαχὴν τὸν αὐτοῦ μεσάζοντα· *Τί ὅτι ἀπὸ μακρόθεν ἵστανται οἱ μεσάζοντες τοῦ μοῦ πατρός; Κάλεσον αὐ-*
D *τοὺς, καὶ εἰπὲ τῷ Χαλὶλ ἑστάναι ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἀπελθέτω ἐν Προύσῃ σὺν τοῖς λοιποῖς τῆς Ἑῴας ἄρχουσι, ταφῇ δοῦναι τὸ σῶμα τοῦ μοῦ πατρός. Ἐχέτω δὲ καὶ τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων τὴν φροντίδα.* Ἀκούσαντες οὖν ταῦτα, παρευθὺ δραμόντες κατὰ τὸ σύνηθες, ἠσπάσαντο τὴν αὐτοῦ χεῖρα· καὶ ὁ μὲν Χαλὶλ ἔμεινε μεσάζων· ὁ δὲ Ἰσαὰκ λαβὼν τὸ πτῶμα τοῦ ἡγεμόνος σὺν πλείστοις ἄρχουσι καὶ οἰκονομίᾳ πολλῇ, εἰς Προῦσαν ἀπῆλθε, καὶ ἔθαψεν αὐτὸ ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι βωμῷ, πλεῖστα νομίσματα κενώσας (12) ἐν χερσὶ πενήτων ἐν τῇ κηδείᾳ.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(12) *Πλεῖστα νομίσματα κενώσας.* Leunclavius in *Annalibus Turcicis*, Selimem II in funere patris ingentem pecuniæ summam erogavisse scribit, et funebre epulum apparasse. In funere Bajazitis I tum

'Ο θάνατος οὖν τοῦ Μωρὰτ (13) οὐκ ἦν πολυνοσωδέστατος, οὔτ' ἀχθηφόρος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀτιμωρητότερος, καὶ παθῶν καὶ νόσων ἐλευθερώτερος, οἶμαι Θεοῦ κρίνοντος κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸ κοινὸν εὔνοιαν, καὶ τὴν συμπαθεστάτην πρὸς τοὺς πένητας διάθεσιν· οὐ μόνον γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῦ κατὰ γένος, καὶ κατ' ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Χριστιανοῖς, ἃς ἐνόρκους συνθήκας ἔπραττε, ταύτας εἰς τέλος ἀσινεῖς καὶ ἀθολώτους ἐφύλαττεν. Εἰ γὰρ καὶ παρὰ σπονδὰς τῶν Χριστιανῶν τινες, καὶ παραβάσεις τῶν ὅρκων μεταχειρισθέντες, τὸν ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸν οὐκ ἔλαθον· καὶ τὴν δίκην δικαίως τιμωρηθέντες παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐκδικητοῦ· οὐκ εἰς μακρὰν τὰ τῆς μήνιος ἐξετείνοντο πλέθρα, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην οὐ κατεδίωκεν ὁ βάρβαρος. **B** Οὐκ εἰς τέλος τὸν ἀφανισμὸν ἐδίψα τοῦ τυχόντος ἔθνους· ἀλλ' ἅμα αἱ ἡττηθέντες πρεσβεῦσαι τὰ τῆς εἰρήνης ἐσκέψαντο, καὶ αὐτὸς προθύμως ἐδέχετο, καὶ τοὺς πρέσβεις μετ' εἰρήνης ἀπέλυε, μισῶν τὰς μάχας, ἀγαπῶν τὴν εἰρήνην· καὶ ὁ Πατὴρ τῆς εἰρήνης ἀντεμέτρησε τὴν τελευτὴν τοῦ βαρβάρου ἐν εἰρήνῃ, καὶ οὐκ ἐν μαχαίρᾳ. Ἦσαν δὲ αἱ τῆς νόσου πᾶσαι ἡμέραι τέσσαρες. Ἐξελθὼν γὰρ ἐκ τοῦ παλατίου σὺν ὀλίγοις νεανίσκοις διέβη τὴν νῆσον (14), ἣν οἱ ποταμοὶ διαῤῥαγέντες πλησίον τῆς πόλεως, αὐτὴν εἰς εὐρυχωρίαν κατέστησαν, καὶ λιπαρᾶς οὔσης τῆς γῆς βοσκήματα, καὶ τροφαὶ τῶν ἀλόγων ζώων χλοεραὶ φύονται. Ἀγελάζονται γὰρ ἐν αὐτῇ φορβάδες, καὶ ἡμίονοι, καὶ τῶν ἵππων οἱ ἀγέρωχοι τοῦ ἡγεμόνος, οἰκοδομάς τε διαφορωτάτας εἰς θάλ- **C** ψιν τε καὶ τέρψιν κατὰ καιρούς, καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον εἰς ἀπόλαυσιν. Ἐβούλετο δὲ διατρίψαι ἡμέρας ἱκανὰς ἐκεῖ ἰδιάζων σὺν ὀλίγοις οἰκειοτάτοις πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ἀνακωχὴν τῶν φροντίδων, καὶ κόπων τοῦ παρελθόντος γάμου. Διαβὰς οὖν, καὶ ποιήσας ἡμέραν μίαν, καὶ τρυφήσας οὐχ ὡς σύνηθες, τῇ ἐπιούσῃ ἐκέλευσεν ἄγεσθαι εἰς τὸ παλάτιον, εἰπὼν ὡς κεφαλὴν, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα καταβαρὲς καὶ ναρκῶδες περίεστι. Κατακλιθεὶς οὖν, καὶ τρεῖς ἡμέρας νοσήσας ἐπιλειψήσας ἀπέθανεν δευτέρᾳ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς (15) τοῦ ,ϛϡνη' ἔτους. Λέγεται

A Morates equidem haud diuturno gravique morbo conflictatus fato cessit, verum longe, quam suus pater, doloribus et ægritudinibus minus vexatûs. Hoc ei tributum Dei decreto mihi videtur; cui hujus viri erga genus humanum benigna mens, et erga pauperes miseratio perspectæ erant. Non solum enim, quæ cum genere ac impia superstitione sibi conjunctis jurejurando fœdera sanciverat, integra semper servavit, sed etiam pactis conventis cum Christianis stetit. Si quando enim pacis conditiones a Christianis violatæ fuerunt, fœderaque confusa, Dei oculum, cui nihil est absconditum, non latuerunt, ab iisque injuriarum acceptarum vindex ille meritas pœnas exegit: non perduravit tamen ipsius ira, nec partam victoriam barbarus est per- **B** secutus. Nullius gentis eversionem totalem cupiebat: sed quam primum victi pacem per legatos petere voluerunt, ad eos admittendum promptus erat, et pace confecta dimittebat pugnas, adversatus, concordiæque studiosus. Hac de causa pacifica morte nec ferro properata, pacis Pater eum remuneratus est: quatuorque tantum diebus decubuit. Is aliquot adolescentibus comitibus palatio suo relicto in insulam urbi vicinam trajecit; hanc fluvius in alveos divisus longam latamque efficit, in cujus pingui solo pecoribus apta pascua virent ac luxuriant; ibique greges ovium, mulorum et equorum, quos princeps originis generosæ habet, armenta pascunt. In ea quoque insula egregiæ ac splendidæ **C** ædes visuntur, cum ad balneorum usum, tum ad delicias, utilitatesque et commoda, pro anni tempestate captanda comparatæ. Multos illic dies privatim cum suis sibi familiarissimis transigere decreverat, ut a curis et laboribus, quibus nuptiarum celebratione defessus fuerat, respiraret. Ad insulam cum transiisset, diem unum genio præter consuetudinem indulgens exegit. Sequenti die in palatium se transferri jubet, capitis gravedine premi, corporisque partes omnes stupore correptas esse questus. Cum ergo per triduum morbo decubuisset, secunda Februarii die obiit, anno mundi

Ismaelis Bullialdi notæ.

seu Gilderunis epulum, etiam instructum lib. VIII *Hist. Musulm.* in fine.

(13) *'Ο θάνατος οὖν τοῦ Μωράτ.* De genere mortis Moratis et ejus indole, eadem, quæ Ducas, ex Turcorum historiis Leunclavius tradit.

(14) *Διέβη τὴν νῆσον.* Illam sic explicat Leunclav. Insula vero Adrianopolitana vocatur interjectum fluminibus duobus, Meritzæ Tunsæque, spatium, quod amœnos admodum hortos, campos et prata complectitur. Meritza olim appellatus fuit Hebrus, Tunsa vero Tænarus.

(15) *Δευτέρᾳ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός.* Hoc loco notabimus discordiam auctorum in assignando anno Christi, quo obiit sultanus Morates II. Hic Bosius et noster Ducas anno 1450 contigisse asseruut: verum refragantur Phranzes, lib. 3, cap. 2, qui asserit mortuum anno mundi 6959, mense Februario, et Leunclavius, lib. 14, et in *Annalibus Turcicis*, e vita migrasse refert anno 855, mense Meherem die Mercurii seu feria 4; totis 13 diebus mors **D** illius occultata est: die vero 16 Meherem Adrianopolim accessit Mehemetes. Cœpit annus Hegiræ 855, Februarii die 3, feria 4, anno 1451, cum cyclus solis esset 4, littera C. Obiit Morates die Mercurii seu feria 4, Meherem seu Muharram mense: usque ad filii adventum, mors ejus in occulto per dies 13 habita est, et die 16 Muharram Mahemetes Adrianopolim venit. Dies 16 fuit feria 5, seu dies Jovis, qui congruebat tunc cum die 18 Februarii. A quo si retrocedamus per 13 dies, proximam feriam 4 reperiemus Muharram diem 1, Februariique diem 3. Unde concludere possumus Moratem obiisse Februarii die 3, quæ fuit Neomenia Muharram, deincepsque ejusdem mensis die 16, seu 14 Muharram, mortem Moratis vulgatam, simulque sultani Mahemetis Callipolim adventum: biduo post, nempe 6 Meharram et Februarii 18, Mehemetem imperatorem salutatum fuisse. In hocce Ducæ textu transcriptoris, non auctoris errorem esse, ut credam, adducor eo quod, quid quoque anno gesserit Mehemetes,

6958 (Christi 1450). Fertur ipsi post nuptias antequam in insulam abiret, **129** nocte quadam tale insomnium oblatum esse. Virum specie ac habitu terribili coram ipso astitisse, et pavore perculsi manum apprehendisse; quemque annulum in pollice manus dextræ gestabat princeps, vir ille visus a pollice detractum in vicinum digitum indicem immisit: inde extractum in sequentem medium induxit, deinceps in sequentem, ac tandem minimo digito postremoque imposuit: quo peracto excussum ex principis digito annulum vir ille evanescens secum abstulit. Somno solutus princeps divinos suos ac somniorum interpretes ad se vocavit, et per insomnium visum sibi phantasma eis declarat. Alii itaque annulo dominatum denotari interpretabantur: digitorum primum seu pollicem ipsum principem significare; cæteris digitis posteros ejus censeri debere, qui successione continua imperio potituri essent. Alii occulte et secreto magnum digitum ultimum vitæ tempus indicare, annulo exutum fuisse ad imperii fasces ab eo deponendas pertinere conjiciebant; annuli porro extractionem et immissionem per cæteros ordine digitos factam, annos successoris in imperio designare, quibus exactis regnare desineret.

Verum ad historiæ seriem redeamus, inspiciamusque, quibus fera ista sanguinis avide sitiens perniciem attulerit, quæque consumpserit ac everterit. Patris funere procurato, ejus cadavere Prusam elato, ibique sepulto, arcas et thesauros paternos scrutari cœpit, quos immensos, aureis argenteisque vasis lapillisque pretiosis plenos, signatæque pecuniæ locupletissimos invenit; hancque gazam recondit, et sigillo suo gazophylacium obsignat. Infantem deinde masculum invenit, quem pater suus ex principis Sinopes filia conjuge le-

A δὲ ὅτι μετὰ τοὺς γάμους, καὶ πρὸ τοῦ διαβῆναι τὴν νῆσον μιᾷ τῶν νυκτῶν ἰδεῖν ὅραμα τοιοῦτον· ἵνα φοβερὸν ἄνδρα ἑστάναι ἐνώπιον αὐτοῦ· τὸν δὲ συσταλέντα τῷ φόβῳ ἐκράτησεν αὐτὸν τῆς χειρὸς ὁ φανεὶς ἀνήρ, ἐφόρει δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ σφενδόνην χρυσῆν, εἰς τὸν ἀντίχειρα δάκτυλον. Ἐκβαλὼν οὖν ὁ φανεὶς τὴν σφενδόνην (16) ἀπὸ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ἡγεμόνος, ἔβαλεν αὐτὴν ἐν τῷ λιχανῷ τῷ μετὰ τὸν ἀντίχειρα· εἶτα ἐξορμαθίσας αὐτὴν ἐκ τοῦ δακτύλου τοῦ λιχανοῦ, ἥρμοσεν αὐτὴν εἰς τὸν μεσαίτατον δάκτυλον, μετὰ δὲ τοῦτον εἰς τὸν μετὰ τὸν μεσαίτατον, καὶ αὖθις εἰς τὸν ὕστατον τὸν μικρόν. Μετὰ ταῦτα ἐκβαλὼν τὴν σφενδόνην ὁ φανείς, καὶ λαβὼν ἀφανὴς γέγονε. Καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐξ ὕπνου γενόμενος προσεκαλέσατο τοὺς αὐτοῦ μάντεις, B εἰρηκὼς τὸ ὁραθέν. Αὐτοὶ δὲ τὴν μὲν σφενδόνην τῇ ἡγεμονίᾳ διέκριναν, τοὺς δὲ δακτύλους, τὸν μὲν πρῶτον εἰς αὐτόν, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τοὺς μετ' αὐτόν, αὐθεντεύσοντας ἐξ αὐτοῦ. Ἕτεροι δὲ κρύβδην καὶ σιωπηρῶς τὸν μὲν μεγαδάκτυλον τὸν αὐτοῦ τῆς ζωῆς ὕστατον χρόνον διέκριναν, τὴν δὲ ἀφαίρεσιν τῆς σφενδόνης τὴν δεσποτείαν. Τὰς δὲ εἰσάξεις καὶ ἐξάξεις τῶν ἑτέρων τεσσάρων διὰ τῆς σφενδόνης δακτύλων, τὸν μετ' αὐτὸν ἡγεμονεύσειν μέλλοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ἡγεμονίας ἐσύγκριναν, καὶ τότε τέλος ἕξει ἡ τυραννίς.

Ἀλλ' ἐπανίωμεν αὖθις πρὸς τὴν διήγησιν, καὶ ἴδωμεν, τί τὸ αἱμοβόρον τοῦτο θηρίον ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ κατέφθειρε, καὶ κατεδαπάνησε, καὶ εἰς C τέλος ἠφάνισε. Πέμψας τοίνυν τὸ σῶμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς ταφὴν ἐν τῇ Προύσῃ, αὐτὸς ἤρξατο ἐρευνᾷν τὰ ταμεῖα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοὺς πατρικούς, καὶ εὑρὼν ἀναριθμήτους ἐν ἀργυροῖς σκεύεσιν, ἐν χρυσοῖς, ἐν λίθοις τιμίοις, καὶ ἐν νομίσμασι πολυταλάντοις, αὐτὸς οἰκείᾳ σφραγῖδι κατασφραγίσας ἐν τῷ ταμείῳ πάλιν ἀπέθετο· εἶτα εὑρὼν παιδίον (17) ἄῤῥεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὡς μηνῶν ὀκτὼ γεννηθὲν

Ismaelis Bullialdi notæ.

diligenter persequitur. Ab anno itaque urbis captæ 1453, si regrediendo annos computemus, per res a Mehemete gestas: anno 1452, illum occupatum in ædificando castro ad Bosphori fauces videbimus: anno vero 1451, bellum Caramano intulisse, eodem nempe quo Morates ipsius pater fatis concessit. Unde dubitandum non est, quin error transcriptoris sit in textu, in quo legendum, ,ςϠνθ' Φεβρουαρίου κγ', 6959, Feb. 23.

(16) *Ἐκβαλὼν οὖν ὁ φανεὶς τὴν σφενδόνην*. Apud oneirocriticos, annuli ejectio significat rerum amissionem. Artemidorus, lib. v, cap. 32: "Ἔδοξέ τις τὸν δακτύλιον ᾧ πάντα κατεσημαίνετο, ἐκβαλεῖν. Εἶτα ζητῶν καταλαβεῖν τὸν ἐν αὐτῷ λίθον κατεαγμένον εἰς πολλά, ὥστε ἄχρηστον εἶναι, διέπνευσεν αὐτῷ πάντα τὰ τῶν πραγμάτων ἡμερῶν πέντε καὶ πεντήκοντα. *Visus est sibi quis annulum suum, quo omnia obsignabat ejecisse: et postea quæsisse, ac reperisse lapidem ei infixum in multa fragmina comminutum, et ad obsignandum inutilem: Dissipatæ ac disperditæ sunt cunctæ res illius quinquaginta quinque diebus.* Et juxta Persas ac Ægyptios tradit Achmetes in Oneirocriticis, cap. 260, annulum reges et regiam potestatem significare. Τὸ δακτυλίδιον εἰς κύρωσιν βασιλείας κρίνεται. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐξ αὐτοῦ

κρίνονται, καὶ ἄνευ στέμματος. *Annulus ad regni confirmationem refertur. Sæpius enim reges, etsi absque corona, ex eo intelliguntur.* Et infra: Καθ' ὅλου τὸ δακτυλίδιον πρὸς τοὺς ποιοῦντας ἐξουσιάζειν ἢ βασιλεύειν οὕτω κρίνεται· τοὺς δὲ μὴ ποιοῦντας, χαρὰν καὶ τέκνον μετὰ γυναικὸς σημαίνει. D *Generaliter annulus, eorum respectu, qui res gerunt et administrant, potentiam et regnum indicat. Privatæ vero conditionis hominibus gaudium, liberos et uxorem prænuntiat.* Σφενδόνη est proprie pala annuli, sed pro ipso annulo hic accipitur.

(17) *Εἶτα εὑρὼν παιδίον*. Leuncl. lib. XIV sub finem hunc puerum Cutzug-Achmetem appellat, nec a fratre suo necatum tradit: imo ex Moratis II liberis, solum Mehemetem superstitem fuisse. Quod etiam disertis verbis scripsit Phrantzes lib. III, c. 2. At Laonicus hunc puerum, spiritu aqua ei intercluso, necatum fuisse docet. Hic ex Spendiaris, seu Isfendiaris filia natus erat, Leunclavio teste loco citato; et verba Ducæ, qui Mehemetem ancilla natum tradit, confutant Reineccium et Philippum Lonicerum, qui scripsere ortum ex Maria Georgii uxore filia et religionis Christianæ dogmatibus ab ea imbutum. Quod si res ita se habuisset, credibile non est, illam, Morate mortuo, ad patrem remissam fu sse.

ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Σινώπης Σπεντιὰρ A νομίμου γυναικός· καὶ γὰρ οὗτος ἐκ δουλίδος ἐγένετο· ὄντος οὖν τῆς μητρὸς τοῦ παιδὸς, καὶ μητρυιᾶς αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν τῷ παλατίῳ ἕνεκα παραμυθίας τοῦ τυράννου, στείλας ἕνα τῶν ἀρχόντων ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἐδρενὲζ Ἀλὴν ὀνόματι πρωτοοστιάριος (18) ὢν τῷ τότε καιρῷ, ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ῥηθείσης τὸ παιδίον ἔπνιξε. Ἐπὶ τὴν αὔριον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλὴν ἐθανάτωσε, τὴν δὲ μητέρα τοῦ παιδὸς, καὶ μὴ βουλομένην τῷ δούλῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῷ Ἰσαὰκ εἰς γάμον ἡρμόσατο. Τὴν δὲ ἑτέραν αὐτοῦ μητρυιὰν τὴν θυγατέρα Γεωργίου δεσπότου Σερβίας Χριστιανικωτάτην οὖσαν ἐβούλετο μὲν καὶ αὐτὴν ἑτέρῳ τῷ τυχόντι δούλῳ δοῦναι· ἀλλὰ φοβηθεὶς μήπως ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐγείρῃ κατ' αὐτοῦ τὴν B τῶν Οὔγγρων μάχην, τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἔτι μὴ παγιωθείσης, ἀλλὰ ἀκμὴν εἰς σύστασιν προχωρησάσης, ὃ ἐβουλήθη οὐκ ἐδύνατο πρᾶξαι. Ὁ δεσπότης γὰρ ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Μωρὰτ, καὶ τὸν Μεχεμὲτ τὴν ἡγεμονίαν ἀναζωσάμενον, εὐθὺς ἀποκρισιαρίους ἔπεμψε παραμυθῆσαι αὐτὸν, καὶ παρηγορῆσαι ὡς ἀπορφανισθέντα· καὶ τὰς συνθήκας καὶ συνομοσίας, ἃς εἶχε μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀνανεῶσαι, καὶ ἀσφαλίσασθαι δι' ὅρκων· ἔτι τε καὶ τὴν θυγατέρα ζητῆσαι καὶ λαβεῖν εἰς τὰ ἴδια· ἃ καὶ πεποίηκεν, οὐχ ὡς θέλων εἰρηνικῶς καὶ εὐνοϊκῶς διάγειν, καὶ ἡγεμονεύειν, ἀλλὰ καιρὸν ἐξαγοράζων. Ὅταν γὰρ λάβῃ ἐκεῖνος, ἀδικίας καὶ ἀνομίας ποιήσει. Ταῦτα καὶ ἕτερα τὴν ἀρνίου δορὰν ὑπενδυθεὶς ἔπραττε, λύκος ὢν καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως. C Φιλοφρόνως οὖν δεξιωσάμενος τοὺς ἀποκρισιαρίους, καὶ ἐνωμότους συνθήκας δοὺς καὶ λαβὼν, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ, στείλας καὶ τὴν αὐτοῦ μητρυιὰν πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς μετὰ μεγάλης δόξης τε καὶ τιμῆς, εὐεργεσίας τε πλείστας, καὶ χώρας ἀπονείμας αὐτῇ ἐκ τῶν ὁρίων Σερβίας, εἰς διατροφὴν καὶ θεραπείαν παντοίαν αὐτῆς.

Ὁμοίως καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει (20) τότε οἰκοῦντες δύστηνοι Ῥωμαῖοι, καὶ δυστυχεῖς σὺν τῷ δεσπότῃ Κωνσταντίνῳ, μαθόντες καὶ αὐτοὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἡγεμονίας, ἔστειλαν πρέσβεις χάριν παραμυθίας καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν καθέδραν προσαγορεύσοντες. Τίνες τίνα; Οἱ ἄρνες τὸν λύκον, οἱ στρουθοὶ τὸν ὄφιν, οἱ ψυχοῤῥαγοῦντες τὸν θάνατον. D Ἐκεῖνος δὲ ὁ πρὸ τοῦ Ἀντιχρίστου Ἀντίχριστος, ὁ τοῦ Χριστοῦ μου ποίμνης φθορεὺς, ὁ ἐχθρὸς τοῦ σταυροῦ, καὶ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα, φιλικὸν προσωπεῖον ἐνδυθεὶς, ὡς μαθητὴς τοῦ μεταμορφωθέντος εἰς ὄφιν Σατανᾶ, ἀποδέχεται τὴν πρεσβείαν, καὶ γράφει νέας διαθήκας, καὶ ὀμνύει Θεὸν τοῦ ψευδοπροφήτου, καὶ τὸν συνώνυμον αὐτοῦ προφήτην, καὶ τὰς μιαρὰς αὐτοῦ βίβλους, καὶ ἀγγέλους, καὶ ἀρχαγγέλους, τοῦ στέργειν καὶ ἐμμέ-

gitima susceperat, cum ipse ancilla natus esset. Cumque infantis mater, in palatium privignum suum Mehemetem consolatura venisset, ipse interim e proceribus suis unum Halim Eurenesis filium primum hostiarium in ædes prædictæ novercæ suæ misit, qui puerum strangularet. Postridie patrati hujus fratricidii Halim quoque morte affecit: puerique occisi matrem vel invitam patris sui mancipio, qui Isaacus vocabatur, nuptum dedit. Alteram quoque suam novercam Georgii Serviæ despotæ filiam, Christianæ pietatis tenacissimam, volebat et ipse alii cuidam servo connubio jungere: sed veritus ne pater ejus Hungaros ad bellum sibi inferendum exciret, antequam recens susceptum imperium stabilivisset, libidine sua abuti prohibitus est. Despota quippe, de generi sui Moratis obitu certior factus, et rerum summam obtinere **130** Mehemetem, apocrisiarios ad eum statim destinat consolandi ac doloris levandi, quod patre orbatus esset, gratia; ut etiam fœdera et pacta, quæ sibi cum ejus patre intercesserant, renovaret, et sacramento stabiliret. Insuper etiam, ut filiam suam repeteret et domum paternam reduceret: quæ omnia Mehemetes præstitit, non eo tamen animo, ut pacifice regnare amicitiamque colere vellet, sed, quam adversum se occasionem dari metuebat, redimeret; quam ubi sibi commodam nactus fuerit, contra jus fasque injurias inferret. Hæc et alia, sub agni pelle, antequam quoque nasceretur, latitans lupus faciebat. Apocrisarios amice benigneque suscepit, mutuoque sacramento fœdera renovavit, et pacifice eos dimisit; simulque novercam ejus patri splendide ac honorifice habitam remisit: beneficiis etiam ac muneribus quamplurimis eam locupletavit, locis in Serviæ finibus, unde se dignitatemque sustentaret ac tueretur, assignatis: omniaque ad victum, cæterosque vitæ usus suppeterent.

Eodem tempore Romæi Constantinopolitani ærumnosi ac infelices, despota quoque Constantinus de novi principis ad imperium evectione certiores facti, legatos consolandi gratia, simulque cum eo gratulandi de principatus initiis, destinant. Verum qui? et ad quem mittebant? Agni ad lupum, passeres ad serpentem, qui mortem sinu gestando ultima suspiria ducunt. Ille vero præ Antichristo Antichristus, Christi Domini mei caularum devastator, crucis, et in eum, qui cruci affixus est, credentium hostis, amici personam indutus, Satanæ, qui in anguem se transformaverat, discipulus, legatos suscipit, nova fœdera pangit, Deum falsi prophetæ sui, et prophetam sibi cognominem impurosque ejus libros jurat, angelos et archangelos testatus pacem se servaturum: et per totum vitæ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(18) *Πρωτοοστιάριος.* Turcici *Capigi-bachi.*

(19) *Τῷ Ἰσαὰκ εἰς γάμον ἡρμόσατο.* Laonicus, lib. VII, idem de Spentiaris filia Isaaco-Bassæ nupta, et de Georgii despotæ filia, ad ipsum remissa.

(20) *Ὁμοίως καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει.* Laonicus, lib. VII, pacem a Græcis initam et fœdera sancita cum Mehemete tradit.

tempus cum urbe et despota Constantino, cum omnibus circumjectis oppidis et castris hujus ditioni subditis, amicitiam ac concordiam sibi intercessuras. Quo etiam affectu animoque benevolo pater suus erga imperatorem Joannem, qui prædecessorat, et Constantinum despotam se gesserat, eodem quandiu vixerit, ipsos se prosecuturum. His speciosis promissis donum adjecit, Romæorum imperio trecenta millia asprorum ex annuis reditibus locorum, quæ Strymon alluit, largitus. Ærumnosissimi eam pecuniam petierunt, unde Orchanem Othmanicum alerent, cæterosque sumptus ei necessarios facerent. Amicitia itaque ex animi sententia firmiter stabilita, legati læti redierunt. Qui pariter ex **131** Walachia venerant, et Bulgaria: insulares quoque Mitylenæi, Chii, Rhodii et Genuenses Galatam incolentes undequaque profecti, donis allatis eum, dæmonem revera carnivorum, venerati sunt, et accepta ab eo fide discesserunt.

νειν ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ μετὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ δεσπότου Κωνσταντίνου, σὺν πᾶσι τοῖς περιχώροις καὶ πόλεσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν δεσποτείαν. Καὶ τὴν εὔνοιαν, καὶ διάθεσιν ἣν ἐκέκτητο ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ προβεβασιλευκότος, καὶ τοῦ δεσπότου Κωνσταντίνου τοῦ νῦν, ἐν αὐτῇ τῇ γνώμῃ, καὶ αὐτὸς ζῆσαι, καὶ τεθνῆξαι· ἐπέκεινα δὲ τούτων τῶν καλῶν ὑποσχέσεων ἐδωρήσατο καὶ κατ' ἔτος τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα κειμένων χωρίων ἀριθμὸν ἄσπρων τ'. Αἰτήσαντες ταῦτα οἱ τρισάθλιοι ἕνεκα τροφῆς, καὶ ἑτέρας ἐξόδης τοῦ Ὀρχὰν τοῦ προλεχθέντος (21) ἀπογόνου τοῦ Ὀθμάν. Καὶ δὴ καλῶς κατὰ τὸ δοκοῦν ποιήσαντες τὴν ἀγάπην ἀπῆεσαν καὶ αὐτοὶ χαίροντες· ὁμοίως καὶ οἱ τῆς Βλαχίας, καὶ οἱ τῶν Βουλγάρων. Καὶ οἱ τὰς νήσους κατοικοῦντες, Μιτυληναῖοι, Χῖοι, Ῥόδιοι, ἐκ τοῦ Γαλάτου Γενουῖται, ἐκ πάντων ἐλθόντες (22) σὺν δώροις προσεκύνησαν τῷ ὡς ἀληθῶς σαρκοφόρῳ δαίμονι, καὶ λαβόντες τὰ πιστὰ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀπῆεσαν.

CAPUT XXXIV.

Mehemetes inducias cum Iango, id est Joanne Hunniade, triennales componit: Caramano bellum infert. Byzantini ad Mehemetem legatos mittunt, falsoque coronatum esse Constantinum significant. Halil Bassa Græcos increpat, et Mehemetes legatorum verbis offensus, pacem cum Caramano componit. Græcos variis modis vexare incipit Mehemetes, ad Bospori angustias castrum ædificat. Novitate ista territi Byzantini per legatos cum Mehemete expostulant, qui superbe respondet, et minatur. Arx ad Bospori fauces ædificata. Ager Constantinopolitanus vastatus: Byzantinis bellum indicit Mehemetes.

Omnibus, ut iste malignus putabat, rite et ut e re sua erat compositis, cum Christianis universis ficta pace inita, induciisque in tres annos cum Iango Hungariam regente pactis, in Caramanum bellum hanc causam prætexens movet, quod cum inter se Christianosque, quibus benevolum se præstabat, quamvis gente ac religionis ritu omnino distinctos, amicitia mutua sincera nec simulata intercederet, Caramanus interim Musulmanus ipse, Mahometisque religionis cultor, semper et ubique bellum et turbas excitare, arrepta occasione imminentis rebus Othmanicis periculi, non cessaret. Consultatione habita id decrevit, et libidini suæ fortunam obtemperantem habuit. Antea enim Mehemetes intellexerat, Caramanum Moratis morte comperta ultra fines imperii sui excurrisse; castra tria et longum agrorum tractum subegisse: quæ equidem Morates a majoribus suis non acceperat, sed Caramano viribus superior, ut in superiori-

Τὰ πάντα οὖν, ὡς αὐτὸς ἐλογίζετο, ἀπαρτίσας καλῶς ὁ κακὸς, καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν πεπλασμένως ἐνδείξας ἅπασι τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ σὺν αὐτῷ τῷ ἐπιτρόπῳ Οὐγγρίας τῷ Ἰάγγῳ (23), τριῶν ἐτῶν εἰρήνην ἀσφαλισάμενος, αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμὰν ἐκστρατεύει (24) προφάσει αἰτίας, ὡς αὐτὸς τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει φίλος ἀκίβδηλος, καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχουσιν ἀδόλωτον ἀλλοεθνεῖς ὄντες, καὶ ξένης θρησκείας· ὁ δὲ Καραμὰν Μουσουλμάνος ὢν, καὶ λατρεύων τὰ τοῦ Μωάμεδ, ἀεὶ καὶ πάντοτε οὐ παύεται διεγείρων πολέμους καὶ ταραχὰς ἐν καιρῷ περιστάσεως. Βουληθεὶς [βουλευθεὶς] οὖν ἠθέλησε, καὶ θελήσας ἐγένετο. Ἔφθασε γὰρ ἐνωτισθεὶς ὁ Μεχεμὲτ, ὡς ὁ Καραμὰν ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ Μωρὰτ κατέδραμεν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτοῦ, καὶ ἐχειρώσατο φρούρια τρία (25) καὶ γῆν ἱκανήν· ἀλλ' οὐκ ἦν ἐκ τῶν προγόνων ἡ τῶν φρουρίων καὶ τῆς γῆς τῷ Μωρὰτ κατοχὴ, ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐκ τῶν τοῦ Καραμὰν κατα-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(21) *Τοῦ Ὀρχὰν τοῦ προλεχθέντος*. Hic Orchanes, secundum Turcos Dusme seu supposititius fuit: Orchanis filius ferebatur, Suleimanis, qui Ducæ Musulmanus, nepos, et Bajazitis I pronepos. De quo Orchane sic loquitur Leunclavius, lib. II: *Emir Suleiman rebus humanis excedens, Urchanem filium superstitem, cum filia quadam unica reliquit. Ambo simul arrepta, Musæ patrui metu, fuga, Constantinopolim se receperunt.* (Infra cap. 40) In urbis expugnatione Orchanes, de quo hoc loco fit mentio, agnitus, occisus est.

(22) *Ῥόδιοι*, etc. *ἐλθόντες*. Ex Jacobi Bosii *Histor. militiæ Hierosolymitanæ*, lib. VI, discimus magnum Rhodi magistrum fratrem Joannem Lasticum legatum ad Mehemetem destinasse Petrum Zinottum, qui pacem cum Mehemete, anno mundi 6959, ind. 15 [Christi 1450], Decemb. 25, Hegiræ vero 855, firmavit.

(23) *Καὶ σὺν αὐτῷ ἐπιτρόπῳ Οὐγγρίας τῷ Ἰάγγῳ*. Mehemetem pacem cum Triballis seu Serviis iniisse, statim ac fasces imperii suscepit, testis est Laonicus.

(24) *Κατὰ τοῦ Καραμὰν ἐκστρατεύει*. Hanc expeditionem, statim post patris obitum, suscepisse Mehemetem anno Hegiræ 855 [Christi 1451] tradit Leunclavius, et Laonicus, lib. VII sub finem.

(25) *Φρούρια τρία*. Videnda sunt capp. 29 et 32 supra.

δυναστεύων ἀφήρπαξεν, ὡς καὶ ὁ λόγος φθάσας A ἐδήλωσεν. Εὑρὼν οὖν εὔλογον αἰτίαν ὁ υἱὸς τοῦ ἅρπαγος κατὰ τοῦ πρώην ἀδικηθέντος, καὶ διὰ τοῦτο ἀνερευνῶντος τὰ ἴδια, σὺν δυνάμει κατ' αὐτοῦ ἐστράτευσε. Καὶ δὴ περάσας τὸν πορθμὸν σὺν τοῖς στρατεύμασι τῆς Δύσεως, καὶ εἰς τὴν Προῦσαν ἀναμείνας τὰ τῆς Ἀνατολῆς στρατεύματα, ἀπάρας ἐκεῖθεν εἰς Κοτύαιον ἀφίκετο· κἀκεῖθεν εἰς Σαλουταρίαν τῆς Φρυγίας, τὸ καὶ Καρασάρην παρὰ Τούρκοις λεγόμενον ἐγγὺς ὂν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Καραμάν. Τότε ὁ Καραμὰν, ἀκούσας τὴν ἄφιξιν τοῦ Μεχεμὲτ, ἔστειλε πρέσβεις ἐκ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, αἰτῶν λύσιν τῶν ἐσφαλμένων σὺν ἀποδόσει τῶν, ὧν ἀφείλετο, φρουρίων. Καὶ ὁ τύραννος κατένευσε δι' αἰτίαν τὴν ἣν λέξων ἔρχομαι. Ἡ γὰρ μωρὰ τῶν Ῥωμαίων B συναγωγὴ ἐσκέψατό τινα ματαίαν βουλὴν στείλασα πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, λέγοντες πῶς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος· οὔπω γὰρ ἦν στεφθεὶς, ἀλλὰ οὐδὲ στεφθῆναι ἔμελλε διὰ τὸ προῤῥηθὲν, πλὴν βασιλέα ἐκάλουν Ῥωμαίων· λέγουσιν οὖν πρῶτον τὰ τῆς πρεσβείας μηνύματα τοῖς μεσάζουσι, ὡς ἔθος αὐτοῖς, ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων τὴν τῶν κατ' ἔθος ἄσπρων τριακοσίων χιλιάδων (26) ποσότητα, οὐ καταδέχεται. *Καὶ γὰρ ὁ Ὀρχὰν, ὅς ἐστι καὶ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Ὀθμὰν, καθὰ καὶ ὁ ὑμέτερος ἀρχηγὸς Μεχεμὲτ, ὑπάρχει, τέλειος ἀνὴρ τῇ ἡλικίᾳ· καὶ καθ' ἑκάστην συῤῥέουσιν ὅτι πλεῖστοι πρὸς αὐτὸν κυριωνυμοῦντες, καὶ ἀρχηγὸν ἀναγορεύοντες. Αὐτὸς δὲ θέλων φιλοτιμῆσαι, καὶ δωρήσασθαι οὐκ ἔχει ποῦ τὰς χεῖρας ἁπλῶσαι. Αἰτῶν C οὖν τὸν βασιλέα, ὁ βασιλεὺς οὐκ εὐπορεῖ τοῦ δοῦναι τόσον, ὅσον αἰτεῖ. Ἐκ τῶν δύο οὖν ἓν αἰτοῦμεν, ἢ τὴν πρόσοδον διπλασιάσητε, ἢ τὸν Ὀρχὰν ἀπολύομεν. Οὐκ ἔστι γὰρ τοῦτο χρέος ἡμέτερον τὸ τρέφειν τοὺς Ὀθμάνου παῖδας, ἀλλὰ δεῖ τρέφεσθαι ἐκ τῶν δημοσίων. Ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν ἡ τούτου κατάσχεσις, καὶ ἡ μὴ τοῦ ἐκβῆναι τῆς πόλεως κώλυσις.* Ταῦτα καὶ ἄλλα πλείω ὁ Χαλὶλ Πάσιας ἀκούσας (καὶ γὰρ ἦν διὰ παντὸς φίλος τῶν Ῥωμαίων ἐκ δύο τινῶν αἰτιῶν, ἡ μὲν μία τὸ εἶναι προσηνὴ κατὰ γνώμην, καὶ ἥμερον, ἡ δὲ ἑτέρα ὅτι ἦν δωρολήπτης· καὶ εἴ τις αὐτῷ διελέγετο φέρων ἐπὶ χεῖρας χρυσίον καὶ δεικνύων ὡς κάτοπτρον, ἀπροσκόπτως ἀπέπτυε διὰ γλώττης ἄνευ φόβου πάντα λόγον σκληρόν· ἀκούσας οὖν τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως D λόγους καὶ συγκλήτου τοὺς μηνυθέντας τῷ ἡγεμόνι Μεχεμὲτ, οὕτως πρὸς τοὺς ἀποκρισιαρίους ἐφθέγξατο· *Ὦ ἀνόητοι καὶ μωροὶ Ῥωμαῖοι, τὰ τῆς διανοίας ὑμῶν πανουργεύματα οἶδα ἐγὼ πρὸ πολλοῦ· ἄφετε ἃ κατέχετε. Ὁ παρῳχηκὼς ἡγεμὼν ἥμερος, καὶ εἰς πάντας ἀκραιφνὴς φίλος ἐτύγχανε, καὶ χρηστῆς συνειδήσεως ἄνθρωπος· ὁ δὲ νῦν ἡμέτερος ἡγεμὼν Μεχεμὲτ οὐκ ἔστι*

A bus narravimus, ante paucos annos eripuerat. Nactus ergo justam causam raptoris filius, ei, qui tertius injuria affectus erat, et propterea recuperare sua tentaverat, bellum infert. Jamque fretum transvectus cum copiis occidentalibus, dumque orientis exercitus ei se conjungerent, Prusæ transacto tempore, inde Cotyæum abiit; unde in Phrygiam Salutariam, Turcis Carasarin dictam, vicinam Caramani finibus perrexit. Cognita Mehemetis profectione Caramanus magnates aliquot suæ ditionis legatos ad eum misit, qui admissorum veniam orarent ac peterent, et ablata castra reddere paratum esse dicerent. Quibus propter dicendam mox causam tyrannus acquievit. **132** Romæorum enim stultus ac insipiens cœtus consilium imB prudens iniit, dum ad eum legatos destinant, qui Constantinum imperatorem salutatum esse nuntiarent. Hunc, quamvis nondum coronatum, nec ob prædictas causas coronandum, Romæorum imperatorem nihilominus appellabant. Mesazontibus itaque, ut mos est, quæ in mandatis habebant exponunt legati, queruntur que Romæorum imperatorem consuetam asprorum trecentorum millium pensionem annuam non accepisse. *Orchanes enim, inquiunt, Othmani prosapia, æque ac dux vester, oriundus est, vir ætatis perfectæ: ad quem singulis diebus quamplurimi confluunt: dominum ducemque appellant, ac salutant. Ipse vero, unde ipsis largiatur, donisque honoret, non habet: ideoque imperatorem rogat, qui petenti, cum ipsum pecunia de*C *ficiat, satisfacere nequit. Alterum itaque postulamus, aut duplam pensionem nobis solvi, vel Orchanem liberum dimittere nobis licere. Neque enim Othmani posteros alere tenemur; sed in id ex ærario vestro pecunia erogari debet; illum custodiendi, et ne urbe profugiat prohibendi, nobis oneris satis incumbit.* Hæc et similia audivit Halil Bassa, qui Romæis duabus de causis favebat, quod facilis ac mansuetæ indolis esset, quodque dona libenter ab iis acciperet. Si quis sane quovis de negotio cum eo acturus, aurum in ejus manum misisset, et tanquam politum speculum ostendisset, sermones quantumvis asperos, sine offensionis metu effutire poterat. Cum, inquam, audiisset, quos ab imperatoD re et senatu Mehemeti principi legati sermones afferebant, eos sic allocutus est: *O stulti et insipientes Romæi, consilia vestra astuta et fraudulenta jamdiu est cum intelligo; illa omittite. Defunctus princeps, et rectæ conscientiæ vir, idemque mansuetus, sinceram cum omnibus amicitiam coluit: noster vero modernus Mehemetes non ea est, quam vos persuasi estis, sententia. Si namque manus ipsius cujus audacia, ferocitas et impetus mihi perspecti*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(26) *Ἄσπρων τριακοσίων χιλιάδων.* Si pro singulis piastris Hispanicis, argentea aspra 120 tunc computabantur, accipiebant Græci annuam pensionem ad Orchanem alendum, piastrorum 2500. Hocce vero tempore 80 solummodo aspris piastrum mutant, edicto imperatorio de re monetaria ante quinque circiter annos lato: dum vezir azemus erat Kara Mustapha Bassa: vir, quamvis ineruditissimus, ut qui nec legere, nec scribere sciebat, in rebus gerendis negotiisque expediendis solertissimus ac promptissimus.

sunt, Constantinopolis effugerit, tunc certissime A cognoscam, calumnias vestras mentemque pravam Deum vindicare nondum velle. Viri fatui, quam heri et nudius tertius pacem sacramento invicem adacti sancivimus, domum tantum non portamus; et, si ita dicere liceat, in tabulis exarata scriptura nondum desiccata est. Nunc vero quare in Anatoliam transiistis et in Phrygiam pervenistis, ostentatione terriculamentorum, vobis ex more confictorum metum nobis injecturi? Viribus invalidi, et rerum notitia carentes pueri haud sumus. Vos, si quid valetis, efficite. Orchanem si Thraciæ principem renuntiare vultis, hoc agite. Si Hungaros cis Danubium accersere cogitatis, trajiciant **133** ipsi. Si nostra quoque invadere, quæque ante plures annos amisistis, repetere ac recuperare vobis propositum B fuerit, id quoque licet. Id vos tamen scire velim, nihil horum ex voto vobis cessurum: quin etiam ea eripientur vobis, quæ possidere existimatis. Ista omnia denique domino meo nuntiabo, quodque visum ei fuerit, fiet.

His auditis, ira succensus Mehemetes anceps animi hærebat: cum Caramano propterea ad pacis conditiones adductus est, quem totis viribus pessumdare decreverat. Verum ita secum cogitabat rationibus his motus: *Dum, inquit, in Anatolia dego, Romæorum imperator cæteras gentes Christianas in me concitabit, et Orchanem liberum dimittet; harumque nationum ope Occidentis provinciæ Ro-* C *mæis cedent, dum Orchanes orientem retinebit.* Hæc et similia animo volvens, sereno ac mansueto vultu Caramani legatos admittit: minaces sermones opportune ad eos habet: mansuete ac benigne alias præter tempus alloquitur, donec pacem sacramento adactus constituisset, et amice complexus dimisisset. Ad imperatoris autem legatos hæc verba respondit: *Adrianopoli brevi aderimus; illuc cum venerimus, omnia quæ imperatori et urbi necessaria sunt, nobis exponite: quodcunque rogaveritis, id præstare paratus sum.* His et aliis sermonibus blandis usus, eos dimisit. Mehemetes ergo paucis diebus fretum transvectus Adrianopolim accessit: statimque quemdam servorum suorum in regionem ad Strymonis ripas sitam mittit, qui D reditus imperatori concessos ei solvi vetaret: illorumque administratores et procuratores, qui anni unius solummodo pensionem perceperant, expelleret. Hoc peracto rem aliam damnosam admodum ac perniciosam Romæis aggreditur. Hieme adventante per provincias singulas Occidentis ac Orientis edicta promulgari jubet, mandatque ut fabri et architecti mille, in unoquoque loco ratione multitudinis eorum habita, operarii etiam numero fabrorum congruentes, et calcis coctores congregarentur: et, ut omnia verbo dicam, cuncta

τῆς τοσαύτης γνώμης, ἣν ὑμεῖς θαῤῥεῖτε. Καὶ γὰρ εἰ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀποδράσει Κωνσταντινούπολις, πρὸς τὸ θρασὺ καὶ ἄγριον, καὶ ὀρμητικὸν αὐτοῦ λέγω, γινώσκων γνώσομαι ὅτι ἔτι Θεὸς παριβλέπει τὰς ὑμῶν διαβουλὰς καὶ διαστροφάς. Ἄνθρωποι μωροὶ τὴν χθὲς καὶ πρότριτα γενομένην μεθ' ἡμῶν ἔνορκον πρᾶξιν ἤδη φέρομεν, καὶ εἰ δυνατὸν εἰπεῖν τὰ γεγραμμένα οὔπω ἐξήρανται. Νῦν δὲ διότι τὴν Ἀνατολὴν διαβάντες, καὶ ἐν Φρυγίᾳ διάγοντες θέλετε φοβῆσαι ἡμᾶς, δεικνύντες τὰ παρ' ὑμῖν κατεσκευασμένα συνήθη μορμολύκεια (27); *Οὐκ ἐσμὲν παιδάρια ἄνευ γνώσεως, ἢ δυνάμεως, εἰ τι δύνασθε πρᾶξαι πράξατε. Εἰ βούλεσθε τὸν Ὀρχὰν δεῖξαι ἡγεμόνα ἐν Θρᾴκῃ, δείξατε. Εἰ τοὺς Οὔγγρους μελετᾶτε διαπερᾶσαι τὸν Δάνουβιν, ἐλθέτωσαν. Εἰ καὶ ὑμεῖς βούλεσθε τοῦ καταδραμεῖν καὶ λαβεῖν, ἃ πρὸ πολλοῦ ἀπωλέσασθε, τοῦτο ποιήσατε. Πλὴν γινώσκετε, ὅτι εἰς οὐδὲν τούτων εὐδοκιμήσετε, ἀλλὰ μᾶλλον, καὶ ὃ δοκεῖτε ἔχειν ἀρθήσεται ἀφ' ἡμῶν. Πλὴν ἐγὼ ἀναγγελῶ τῷ κυρίῳ μου, καὶ τὸ αὐτῷ βουλητὸν γενέσθω.*

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Μεχεμὲτ καὶ θυμοῦ πλησθεὶς, οὐκ εἶχε τί ποιῆσαι, καὶ τῷ Καραμὰν συνεσπείσατο· εἶχε γὰρ ἐπιλογισμὸν τοῦ ἀφανίσαι αὐτὸν κατὰ κράτος. Ἀλλὰ κατὰ νοῦν ἐσκόπει, μήπως ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὄντος μου, προσκαλέσηται τὰ λοιπὰ τὰ ἔθνη τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐκβαλοῖ, καὶ ἀπολύσοι τὸν Ὀρχὰν, καὶ σὺν τῇ ἀρωγῇ τούτων γενήσεται κύριος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὰ τῆς Δύσεως παραχωρήσει τοῖς Ῥωμαίοις. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια λαβὼν κατὰ νοῦν βλέπει τοὺς πρέσβεις τοῦ Καραμὰν ἱλαρῷ βλέμματι, καὶ κατὰ καιρὸν ἐπαπειλητικοὺς λόγους αὐτοῖς ἐδίδου, παρὰ καιρὸν δὲ καὶ πράους, ἕως οὗ τὴν εἰρήνην ἐνόρκως ἠσφαλίσατο, καὶ μετὰ ἀγάπης ἀπέπεμψε. Τοὺς δὲ τοῦ βασιλέως πρέσβεις ἀπεκρίνατο, ὡς *Ἤδη διασυντόμως ἐν Ἀδριανουπόλει μέλλομεν εἶναι, κἀκεῖ ἐλθόντες ἅπαντα τὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ τῇ πόλει ἀναγκαῖα ἀναγγείλατέ μοι, καὶ ἑτοίμως ἔχω τοῦ δοῦναι πᾶν τὸ ζητούμενον.* Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἑτέροις μειλιχίοις λόγοις κολακεύσας ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ, διαβὰς δι' ὀλίγων ἡμερῶν τὸν πορθμὸν, καὶ ἐν τῇ Ἀδριανοῦ εἰσελθὼν, παρευθὺ στείλας ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐν τοῖς κατὰ τὸν Στρυμόνα χωρίοις, ἐκώλυσε τὴν πρόσοδον τὴν εὐεργετηθεῖσαν τῷ βασιλεῖ. Καὶ τοὺς ἐπιβλέποντας καὶ οἰκοδεσποτεύοντας ταύτην ἐδίωξε, τὸν πρῶτον χρόνον μόνον γευσάμενος [γευσαμένους]. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἑτέρου ἥψατο λίαν ἐπιζημίου, καὶ θανασίμου κατὰ Ῥωμαίων. Χειμῶνος γὰρ ἀρξαμένου προστάγματα καὶ διαλαλιὰς ἔν τε Δύσει ἔν τε Ἀνατολῇ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, τοῦ ἑτοιμάσαι οἰκοδόμους τεχνίτας χιλίους, καὶ ἐργάτας κατὰ ἀναλογίαν τῶν τεχνιτῶν, καὶ ἀσβεστοκαύστας· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πᾶσαν ἐργασίαν καὶ παρακομιδὴν, τοῦ εἶναι ἑτοίμους ἐν ἔαρι, εἰς

Ismaelis Bullialdi notæ.

(27) *Συνήθη μορμολύκεια.* Apud Theophylactum Simocattam lib. 2, cap. 14, in oratione cujusdam senis ad Commentioli exercitum, Οὐ γὰρ καθάπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύττεται τοῖς σοφίσμασι.

κατασκευὴν κάστρου ἐν τῷ στομίῳ τοῦ ἱεροῦ ὑπεράνω τῆς πόλεως. Τότε οἱ Ῥωμαῖοι ἀκούσαντες τὴν πικρὰν ταύτην ἀγγελίαν, καὶ οἱ ἐν Κωνσταντίνου, καὶ οἱ ἐν πάσῃ τῇ Ἀσίᾳ τε, καὶ Θράκῃ, καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις οἰκοῦντες Χριστιανοὶ ὑπερήλγησαν, ἐξηράνθησαν, οὐκ ἦν ἐν ἀλλήλοις γλῶσσα ἢ διαλαλιὰ πλήν· Νῦν τὸ τέλος ἤγγισε τῆς πόλεως· νῦν τὰ σήμαντρα τῆς φθορᾶς τοῦ ἡμετέρου γένους· νῦν αἱ ἡμέραι τοῦ Ἀντιχρίστου. Καὶ τί γένωμεν, ἢ τί ποιήσομεν; Ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, Κύριε, καὶ μὴ ἴδοσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων σου τὴν φθορὰν τῆς πόλεως, μηδὲ εἴπησαν οἱ ἐχθροί σου, δέσποτα, Ποῦ εἰσιν οἱ φυλάσσοντες ταύτην ἅγιοι; Ταύτην γὰρ τὴν φωνὴν σὺν κλαυθμῷ οὐ μόνον οἱ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς Ἀνατολῆς
B
σποράδην οἰκοῦντες Χριστιανοί, καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις, καὶ οἱ ἐν τῇ Δύσει τὸ αὐτὸ μετὰ κλαυθμοῦ ἐβόων. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ, ἤδη τοῦ ἔαρος ἀρξαμένου, ἔστειλεν ἁπανταχοῦ τοὺς τεχνίτας καὶ τοὺς ἐργάτας συνάγων. Ὁ βασιλεὺς δὲ στείλας ἐν Ἀδριανουπόλει πρέσβεις, οὐχ ὅτι ζητῆσαί τι τῶν ὧν ἠβούλετο, οὐδὲ διπλασιάσαι τὴν πρόσοδον, ἀλλ' εἶπον αὐτῷ· Ἡμεῖς ἤδη τὴν σήμερον ἔτος ἐστί που ἑκατοστὸν (28) καὶ ἐπέκεινα, ἀφ' οὗ τὴν Ἀδριανούπολιν ὁ σὸς πάππος Μωρὰτ ὁ τοῦ Ὀρχὰν υἱὸς ἔλαβε· καὶ ἔκτοτε συνθήκας ποιήσαντες οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ καταγόμενοι μέχρι σοῦ, οὐδεὶς ἐμελέτησε πύργον ἢ καλύβην πῆξαι ἐν τῇ αὐλῇ τῆς πόλεως. Εἰ γὰρ καὶ αἰτία τις εὑρίσκετο, καὶ μάχην ἀμφότεροι συνίστων, ἀλλὰ δι' ἄλλης συμ-
C
βιβάσεως τὰ τῆς εἰρήνης ἐπράττοντο. Ὁ γὰρ σὸς πάππος ὁ Μεχεμὲτ, βουληθεὶς ἐν τῇ πρὸς Ἀνατολὴν κειμένῃ τοῦ πορθμοῦ γῇ κτίσαι φρούριον, παρακλητικῶς, καὶ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, τὴν αἴτησιν οὐ μικρὰν ὁ Μεχεμὲτ πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐποίησεν. Ὅθεν καὶ κατένευσεν ἐπὶ σκοπῷ, ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ᾠκοδόμητο τὸ ἔργον. Καὶ ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα πρὸ χρόνων πολλῶν ἦν αὐτοῖς προσῳκειωμένη. Τὸ δὲ σὺ τὴν νῦν καλῶς ἐχόντων πάντων σὺν σοί, ὁρῶμεν ἀσφαλῶς ὅτι μέλλεις τὴν θάλασσαν τὴν Ποντικὴν ἄβατον ποιῆσαι τοῖς Φράγκοις, καὶ τὴν πόλιν λιμοκτονῆσαι, καὶ τὰς εἰσόδους τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων κομμερκίων κωλῦσαι· δεόμεθα οὖν, ταύτην
D
τὴν βουλὴν ἀπόκοψον, καὶ ἐσόμεθα φίλοι σου χρηστοὶ καθὰ καὶ σὺν τῷ πατρί σου τῷ χρηστῷ ἡγεμόνι· εἰ βούλει καὶ τέλος διδόναι, δώσομεν. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ ἐκ τῆς πόλεως οὐ λαμβάνω τι, ἐκτὸς τῆς τάφρου οὐκ ἔχει, οὔτε κέκτηταί τι. Καὶ γὰρ εἰ ἤθελον κτίσαι ἐν τῷ ἱερῷ στομίῳ φρούριον, οὐκ εἶχε δίκαιον τοῦ κωλύειν με. Πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν εἰσί, καὶ τὰ πρὸς Ἀνατολὴν κείμενα τοῦ στομίου φρούρια, καὶ ἐντὸς αὐτῶν Τοῦρκοι κατοικοῦσι·

A quæ ad opus absolvendum, et ad comportandas materias necessaria erant, vere appetente præsto essent, ad castrum in ostio sacro supra Constantinopolim ædificandum. Hoc nuntio jam ingrato ac acerbo allato, Romæi, qui Constantinopolim, quique Thraciam et Asiam incolebant, insulares etiam Christiani, animi ægritudine ac mœrore consumpti, alios sermones ad invicem præter istos non habebant: *Nunc vicinus est urbis finis: portenta imminentis genti nostræ ruinæ nunc videbuntur: dies Antichristi advenerunt. Quid de nobis statuetur? quid faciemus? Vita nobis,* **134** *Domine, prius eripiatur, quam oculi servorum tuorum urbis eversionem videant. Ne dicant inimici tui, Domine: Ubi sunt sancti, qui urbem illam*
B
tuentur? Has voces cum ejulatu et fletu non solum Constantinopolitani, sed et cuncti Christiani per Anatoliam, insulas, et occidentem dispersi, easdem lacrymis ac lamentis mistas fundebant. Mehemetes vere inchoato, undequaque artifices et operarios collegit. At imperator Adrianopolim legatos misit, non quæ vellet, aut reditus duplo ampliores sibi dari, per eos petiturus: sed ejusmodi orationem legati ad Mehemetem habuerunt: *Annus jam centesimus agitur, vel etiam plures elapsi sunt, ab erepta nobis per tritavum tuum Moratem Orchanis filium Adrianopoli: et ab illo tempore, principum genus ab eo ducentium nullus præter te tugurium, nedum turrim, in urbis ipsius vestibulo post inita*
C
fœdera ponere cogitavit. Quamvis enim suborta belli causa, ad pugnam ventum sit, ad conditiones tamen pacis descensum postea; et reconciliata concordia in tranquillum iterum statum res constitutæ sunt. Volueral olim avus tuus Mehemetes, in littore orientali freti castrum a fundamentis excitare: quare ut id ab imperatore Manuele consequeretur, diu multumque, ut filius patrem solet, eum precatus persuadere conatus est. Illi tandem annuit, et castrum in littore orientali ædificare permisit; cum etiam multos ante annos ab ejus majoribus tota Anatolia possessa fuisset. Tu vero, quicum pacifice, et prout decet, nos gerimus, videris procul dubio navigationem Ponti Euxini intercipere velle; ab ea Francos arcere: urbem fame enecare et consumere; reditus-
D
que, qui ex mercium vectigalibus in ea percipiuntur, rescindere. Hoc consilium a nobis exoratus omitte; quam cum patre tuo, optimo principe amicitiam coluimus, tecum fidelem ac integram servabimus. Tributum insuper, si nobis imperas, id pendere parati sumus. Ad ista respondit Mehemetes: *Quod urbis sit, quæ extra fossas nihil possidet, nec dominium habet, non occupo. Si ad sacrum etenim ostium ædificare castrum volui, id me facere nullo jure prohiberi possum. Omnia quippe castra ad ortum ostii*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(28) Ἔτος ἐστί που ἑκατοστόν. Bonfinius, *Hist. Hungar.* decad. III, lib. 8, Constantinum questum esse de hoc novo opere apud sultanum Mehemetem tradit. In annorum intervallo fallitur Ducas, Adrianopolis enim capta est anno 1360, vel 1362, Mehemetes vero anno 1452 castrum ædificabat. Anni itaque tantum 70 vel 92 elapsi sunt.

sacri sita, quæque Turci habitant, ditioni meæ subdita sunt. Qui vero agri derelicti occasum spectant, mei sunt, cum in illis Romæi secure degere nequeant. Num meministis ad quas angustias pater meus redactus fuerit, quantaque pericula ipsi impenderent, quo tempore fœdus cum Hungaris imperator pepigit. Hi dum terra moverunt, navibus suis Franci Hellespontum usque provecti sunt; et Callipoleos freto præcluso, patrem meum transitu arcuerunt; qui superiora loca petiit, et ad castrum, a patre suo prope ostium sacrum constructum, venit: ubi cum acatiis, quamvis **135** *illic imperatoriæ triremes transitum impediture stationem haberent, Deo favente trajecit. Per id tempus Hungarorum adventum, qui Varnæ vicina loca populabantur: exspectando puer etiamnum Adrianopoli degebam. At imperator lætus exsultabat, et gente Musulmanorum ærumnis pressa Cavurides gaudebant. Multa post pericula exantlata superato freto, juravit pater meus, castrum aliud se excitaturum in occidentali littore, e regione ejus quod in orientali positum est. Tempus illi ad id opus non superfuit, quod nunc Dei ope adjutus aggredior. Ut quid vetatis? annon mihi licet in ditione mea quod libuerit facere? Abite. Imperatori talia nuntiate. Cum hoc, qui nunc regnat, principe decessores sui haud componendi sunt; quæ non potuerunt illi præstare, prompte ac facile perficere hic potest: quæ noluerunt, valde vult. Quicunque vero deinceps legationem hac de re obierit, ei vivo pellis detrahetur.*

A *καὶ τὰ ἐν τῇ Δύσει ἄοικα ἐμά εἰσι, καὶ γὰρ Ῥωμαῖοι οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας τοῦ οἰκῆσαι· ἢ οὐκ οἴδατε ἐν ποίᾳ στενοχωρίᾳ ὑπέστη καὶ δεινῇ περιστάσει ὁ ἐμὸς πατὴρ, ὅταν τοῖς Οὔγγροις ὁ βασιλεὺς συνετέθη, καὶ διὰ ξηρᾶς ἐλθόντες ἐκεῖνοι, διὰ θαλάσσης τὰς τῶν Φράγγων τριήρεις ἐν ταύτῃ τῇ Ἑλλησπόντῳ ἠγάγετο, καὶ τὸν Καλλιουπόλεως πορθμὸν ἀποκλείσαντες οὐκ ἐδίδουν πορείαν τῷ ἐμῷ πατρί. Ἀναβὰς οὖν μέχρι τοῦ τόπου τοῦ ἱεροῦ στομίου ἐγγὺς, καὶ ἐν τῷ πολιχνίῳ, ὃ ἐδείματο ὁ πατὴρ αὐτοῦ, σὺν ἀκατίοις περάσας Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Καὶ γὰρ αἱ τριήρεις τοῦ βασιλέως ἐκεῖ κατεσκόπευον τοῦ κωλῦσαι τὴν διάβασιν· ἐγὼ δὲ ἐκαθήμην ἐν Ἀδριανουπόλει παιδίον ὢν, ἐκδεχόμενος τὴν* B *τῶν Οὔγγρων ἄφιξιν. Οἱ δὲ Οὔγγροι ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Βάρνης, καὶ ὁ βασιλεὺς εὐφραίνετο, καὶ τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος ἐδυσφόρει, καὶ οἱ Καβούριδες ἐχαίροντο. Τότε ὁ ἐμὸς περάσας μετὰ πολλοὺς τοὺς κινδύνους ὤμοσε τοῦ ποιῆσαι καταντικρὺ τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου πρὸς Ἀνατολὴν ἕτερον φρούριον πρὸς Δύσιν. Ἐκεῖνος οὐκ ἔφθασε τοῦ ποιῆσαι, ἐγὼ τοῦτο μέλλω ποιῆσαι Θεοῦ ἀρωγοῦντος. Τί με κωλύετε; ἢ οὐκ ἔξεστι ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς ὃ βούλομαι; ἀπέλθατε, εἴπατε τῷ βασιλεῖ· Ὁ νῦν ἡγεμὼν οὐκ ἔστι τῶν πρώην ὅμοιος· ἃ οὐκ ἠδύναντο* (29) *ἐκεῖνοι ποιῆσαι, οὗτος ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ εὐκόλως ἔχει τοῦ πρᾶξαι· καὶ ἃ οὐκ ἐβούλοντο ἐκεῖνοι, οὗτος θέλει καὶ βούλεται. Καὶ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ* C *τοῦ νῦν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀφαιρεθήσεται τὴν δοράν.*

Legati ubi responsa tyranni, iram et furorem spirantia, acceperunt, in urbem revertuntur, et cuncta ad imperatorem referunt. Universi tunc cives animam propemodum agentes, metu correpti ac attoniti colloquiis mutuis hæcce agitant: *Hic est qui urbem occupaturus et devastaturus est; cunctos sub jugum mittet, sacra pedibus conculcabit. Egregia et eximia templa solo æquabit; depositasque in iis virorum divino Spiritu plenorum ac martyrum reliquias, per plateas et trivia dissipabit ac disperdet. Hei! quid faciemus? quo aufugiemus?* Hæc et alia, vitæ suæ ærumnas ac miserias deflentes, lamentis ac ejulationibus verba intercisa mittebant. At Mehemeti, vere jam ineunte mense Martio elapso, parata jam erat calx, in furnis plurimis ad Cata-

Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἀκούσαντες τοῦ τυράννου τὴν ὀργῆς καὶ θυμοῦ πνέουσαν ἀπόκρισιν, εἰς τὴν πόλιν ὑπέτρεψαν ἀναγγείλαντες τῷ βασιλεῖ πάντα. Τότε οἱ τῆς πόλεως ἅπαντες ἐν ἀγωνίᾳ καὶ φόβῳ συνεχόμενοι ἀλλήλοις ὁμιλοῦντες ἔλεγον· *Οὗτός ἐστι ὁ μέλλων εἰσιέναι ἐν τῇ πόλει, καὶ φθεῖραι, καὶ αἰχμαλωτίσαι τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ καταπατῆσαι τὰ ἅγια, καὶ ἀφανίσαι τοὺς τιμίους ναοὺς, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κείμενα λείψανα θεοφόρων ἀνδρῶν καὶ μαρτύρων, ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ταῖς τριόδοις ἀναποῤῥίψαι. Οἴμοι τί πράξωμεν; ποῦ φύγωμεν;* Ταῦτα καὶ ἕτερα οἱ δυστυχεῖς κλαίοντες τὴν αὐτῶν ζωὴν ἐταλάνιζον. D Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἤδη ἔαρος ἄρξαντος (30), καὶ Μαρτίου μηνὸς ἤδη παρεληλυθότος, ἡ ἄσβεστος ἕτοιμος γέγονεν ἐν τοῖς κατα-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(29) Ἃ *οὐκ ἠδύναντο.* Mehemetes χειροδίκην hic se profitetur, jusque habere in manibus et armis. Quæ ratio aliena invadendi, universum terrarum pervasit orbem: ita ut, qui viribus pollent jure ac causa superiores esse se credant: quasi fortioribus ac validioribus, infirmi ac invalidi jure naturali parere teneantur. Leones cæteraque ferocia animalia, quæ rapto vivunt imitantur isti: quæ quidem solitarie vagantur, nec gregatim ambulant. Illi ergo homines, societatem cæteris renuntiare, et se diversæ, a vera genuinaque humanitate differentis speciei esse prædicare debent: ut et leones ab ovibus, vulturos et aquilas a gruibus differre novimus. Humana equidem natura ad societatem nata, secundum verum dictamen rationis, imperium, non viribus, sed sapientiæ defert: quæ suum cuique tribuere, neminem lædere, alienaque non rapere docet.

(30) *Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἤδη ἔαρος ἀρξ.* Phrantzes Martii 28 castrum ædificari cœptum lib. III cap. 7, tradit.

φυγίοις (31), τὰς καμίνους παμπληθεῖ ἐργασάμενοι, καθ' ἑκάστην ἐξέφερον· ἐκ δὲ Νικομηδίας καὶ Ποντοηρακλείας τὰς δοκούς· ἐκ δὲ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς λίθους. Κατὰ δὲ τὸ προσταχθὲν προλαβόντες ἅπαντες οἱ ἐν ἐξουσίᾳ, οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἀγγαρευθέντας ἀπῆεσαν. Τότε καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ, κατήντησεν ἐν τῷ τόπῳ ὃ ἔμελλε δεῖξαι τοῦ πῆξαι τὸν θεμέλιον τοῦ κάστρου. Καὶ δὴ καταλαβὼν μίαν ῥαχίαν κάτωθεν τοῦ Σωσθενίου καλουμένην ἔκπαλαι Φονέαν, ἐκεῖ ὡς ἐν τριγώνῳ σχήματι τὸν θεμέλιον ὡρίσατο πηγνύναι, ὃ καὶ γενόμενον. Τὴν κλῆσιν τοῦ κάστρου Πασχεσὲν (32) ἐκέλευσε καλεῖσθαι, ἐξελληνιζόμενον δὲ ἑρμηνεύεται *κεφαλοκόπτης*, ἔχον ἀντικρὺ καὶ τὸ φρούριον ὃ ἐδείματο ὁ πάππος αὐτοῦ. B Διένειμεν οὖν τὴν οἰκοδομὴν οὕτως. Τῷ μὲν Χαλὶλ Πασίᾳ δέδωκε μίαν τῶν γωνιῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ κειμένων, τοῦ οἰκοδομῆσαι πύργον ἕνα ὑπερμεγέθη, καὶ στεῤῥὸν ὡς ἀκρόπολιν· τῷ δὲ Ζάγανος ἕτερον ἐν τῇ ἑτέρᾳ γωνίᾳ τῇ κειμένῃ ἐν τῇ ξηρᾷ, μέγαν καὶ αὐτόν· τῷ δὲ Σαριτζίᾳ ἄλλον ἐν τῇ τρίτῃ γωνίᾳ· τοὺς αὐτοὺς τρεῖς πύργους ὡς ἀντίμαχα καὶ ἀκροπόλεις ἐκ τῶν οἰκείων ἀναλωμάτων. Τὸ δὲ τεῖχος, καὶ τὴν ἑτέραν ἄλλην τοῦ κάστρου οἰκοδομὴν αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἀνελάβετο. Καὶ ἦν ἰδεῖν συῤῥέοντα τὰ πλήθη ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς μερῶν σὺν τοῖς Καδδίσι, ἤγουν τοῖς κριταῖς, ἐπάνω κεφαλικῆς τιμωρίας τοῦ τυράννου προστάξαντος. Καὶ διαμερίσας τὴν κτίσιν ἀνὰ πήχεος τῷ τεχνίτῃ· οἱ τεχνῖται ὡς χίλιοι, καὶ ἐν ἑκάστῳ τεχνίτῃ ὑπουργοὶ δύο ἐγγὺς C αὐτοῦ, ἔξωθεν τοῦ τείχους· καὶ ἔσωθεν ἕτεροι τοσοῦτοι, καὶ τεχνῖται καὶ ὑπουργοί. Οἱ δὲ κομίζοντες πέτρας, ἄσβεστον, πλίνθους ὀπτοὺς ὑπὲρ ἀριθμόν· καὶ αὐτοὶ οἱ μεγιστᾶνες κατὰ καιρὸν ὑπούργουν, καὶ πέτρας, καὶ ἄσβεστον ἐδίδουν ὁρῶντες τὴν τοῦ τυράννου ὠμότητα. Τὴν δὲ παρακομιδὴν καὶ ἐκ τῆς περαίας, καὶ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἅπασαν, παρὰ τῶν ἐρειπίων τῶν κειμένων τῶν ποτὲ μεγάλων ἀναθημάτων ἐλάμβανον· ἐξ ὧν καὶ τινὰς κίονας μετακομίσαντες ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ ταξιάρχου Μιχαὴλ (33). Τινὲς τῶν τῆς πόλεως ζήλῳ κινούμενοι ἐξῆλθον τοῦ κωλῦσαι τοὺς Τούρκους, καὶ δὴ συλληφθέντες πάντες διὰ μαχαίρας ἀπέθανον.

Ὁ βασιλεὺς οὖν, ἰδὼν ὅτι εἰς τέλος προχωροῦσι τὰ τοῦ τυράννου βουλεύματα, τὴν ἄλλην ἐτράπετο,

A phygia constructis cocta, quotidie in destinatum locum comportata. Advectæ etiam e Nicomedia et Heraclea Ponti trabes, ex Anatolia lapides subvecti; omnesque principis imperio obsecuti, cum qui munera et magistratus gerebant, tum orientis ac occidentis provinciis præfecti, ductis secum iis a quibus operæ exigebantur, illuc abierunt. Ipse etiam princeps Adrianopoli profectus est ad locum, in quo castri fundamenta designaturus erat. Infra Sosthenium itaque, Phoneam antiquitus dictam, in acclivi loco determinato triangularis figuræ fundamenta jaci præcipit: idque celeriter factum. Castrum hocce oppositum ei quod avus suus exstruxerat, Bascesen appellari jussit, quod latine redditum nomen *capitis amputatorem* significat. Ædificandi castri munia suis ita distribuit. Halilis Bassæ alterum castri angulum mari adjacentem curæ commisit, ut turrem prægrandem arci firmæ ac validæ parem in illo angulo ædificaret. Zaganum angulo continentem **136** spectanti præposuit, ad turrim quoque altam ibi construendam. Sariciæ tertiam turrim in tertio angulo erigendam mandavit: illaque turrium trias, quæ totidem propugnacula et arces erant, suorum impensis absolvitur. Cæterum mœnium, et aliarum castri partium curam in se princeps recepit. Cernere tunc erat multitudinem ex omnibus partibus concurrentem, quam Cadisi (id est judices) jussi adducebant: capitis quippe pœna imperium detrectantibus a tyranno indicta erat. Is unicuique fabro singulos cubitos, qui mille erant, assignavit: binasque operas extra castri ambitum, et intra totidem, materias fabris laborantibus ministrantes operas attribuit. Innumeri etiam aderant, lapides, calcem, lateresque coctos portantes. Ipsi proceres lapides et calcem, tyranni crudelitate perspecta, fabris quandoque ministrabant. Omnes porro illæ materiæ ex continente opposita afferebantur; et ex locis Byzantio vicinis, jacentia rudera superborum quondam templorum extracta in id opus fuere. Inter quæ etiam columnas quasdam advexerunt ex templi ruderibus, quod militiæ cœlestis duci Michaeli olim dicatum fuerat. Cives interea aliqui zelo religionis impulsi ad Turcos prohibendum urbe exierunt; qui capti fuerunt, ferro omnes periere.

Postquam animadvertit Imperator tyranni consilia exitum sortiri, aliam viam capessere sta-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(31) *Καταφύγια*. Nescio, num sit locus Bospori littori Asiatico adjacens, Καταγγεῖον appellatus, et nomen illius mutatum fuerit.

(32) *Πάσχεσεν*. Laonicus lib. VIII. hocce castrum appellat λαιμοκοπίαν: sed juxta vulgi errorem sripsit, istam arcem ædificatam esse κατὰ τὴν Προποντίδα ἐν Βοσπόρῳ. Differunt enim et appellatione et situ Propontidis et Bosporus Thracius. Leunclavius a Turcis *Kesseu hisari* appellatum fuisse monet. Gyllius in Bospori Thracii descriptione arcem illam in promontorio Hermæo ædificatam fuisse. Sosthenium vero et Phonea Ponto Euxino viciniora sunt, et propterea Hermæo superiora: de quibus Gyllius adeundus, lib. II, *De Bosporo Thracico*, capp. 12 et 13. Ista porro appellatio *Bâsc-Kesen* recte reddita est a Duca κεφαλοκόπτης, *Basc* enim caput significat, *Kesmek* scindere, et participium *Kesen* scindens.

(33) *Τοῦ ναοῦ τοῦ ταξιάρχου Μιχαήλ*. Vocabatur templum illud τῶν ἀσωμάτων, id est, *Incorporeorum*: quoniam dicatum erat S. Michaeli Archangelo, angelorum et militiæ cœlestis archistratego. Vocabatur etiam Michaelium: quo in loco Estiis ab antiquis appellato ædificatum fuerat. Sozomenus, lib. II, Τόπος ὁ ἐν Ἑστίαις, in quo τὸ Μιχαήλιον. Archangelus Michael ibi apparuit, multæque morborum miraculosæ curationes factæ sunt, ut tradunt Græci.

A tuit, et per apocrisarios ab eo poscit præsidiarios, qui vicos suburbicarios, illorumque incolas tuerentur : ne Turci huc et illuc vagantes segetes agricolarum corrumperent, cum æstas jam instaret, propemodum maturas. Varia etiam ei dona, ac esculenta etiam et potulenta quotidie, vi ac necessitate coactus, mittebat; draconem ferum honore prosecutus. Verum Mehemetes servorum suorum aliquos misit, quibus mandat, ut diligenter speculentur et observent, ne Turcos, qui ad pascendum mulos equosve, sive alia veterina animalia castro ædificando inservientia, in agros immitterent vel agerent, ullatenus prohibeant illi, quibus damnum inferretur; sed eos libere pascere sinant. Si quando vero Romæi indignati sese opposuerint, tunc etiam Turcis se conjungere, simulque Romæis obsistere jussi sunt. Eodem etiam tempore Spendiaris filius, Moratis gener, Mehemetisque sororius nobis supra memoratus, principis edicto publico obtemperans, cum suis Adramyntio profectus, operam quoque suam in castri ædificatione principi navaturus venit : cumque prope turrim quæ Epibata dicitur accessisset, suorum, quod ducebat agmen, **137** pedibus incedere cœpit, frenisque levatos equos, cæteraque jumenta, quæ impedimenta et sarcinas portabant, in Romæorum messes agunt, quibus spicæ, ac cætera olera, et legumina vastantur et corrumpuntur. Agris a se cultis et aratis damnum inferri Romæus quidam animadvertens accurrit, et inde equos abegit. Turcorum agasonum unus Romæum percutit: percussi affines unus et alter accurrunt, ex adversa etiam parte Turci. Manibus itaque consertis ex Romæis Turcisque aliquot ceciderunt. Postridie, qui Kagia Begus vocabatur, principem adit, cui de more salutato cuncta quæ in Epibatis contigerant, narrat. Rem ab alio accuratius cognoscere aut de ea ulterius inquirere sprevit princeps: jubetque subito Kagiam Begum sua cohorte stipatum festinanter abire, omnesque vici illius incolas gladiis frustulatim conscindere : quod factum deinde. In messores enim, qui mane ad metendum exierant, ex improviso irruunt milites, et circiter quadraginta trucidant. Hæc fuit belli, quod consecutum est, gentisque Romæorum eversionis origo.

His compertis portas urbis claudi jussit imperator : et Turcos, quotquot in urbe reperti sunt, in carcerem detrusit, triduoque elapso dimisit. Quid enim faceret? Inter eos qui in urbe capti sunt, pueri eunuchi e palatio principis

καὶ δὴ πέμψας ἀποκρισιαρίους ἐζήτει τινάς δεφένσορας, τοῦ δεφενδεύειν τοὺς εἰς τὰς κώμας τῆς πόλεως Ῥωμαίους· ἵνα μὴ οἱ Τοῦρκοι διερχόμενοι λυμήνωσι τὴν αὐτῶν γεωργίαν, ἦν γὰρ ἐγγὺς φθάσας τὸ θέρος. Στείλας αὐτῷ καὶ διάφορα δωρήματα, καὶ πρὸς τροφὴν καὶ πόσιν, καθ' ἑκάστην φιλοτιμῶν τὸν ἀνήμερον δράκοντα ἐξ ἀνάγκης καὶ βίας. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἐκ τῶν αὐτοῦ δούλων ἔστειλέ τινας, ὁρίσας αὐτοὺς τάχα τοῦ ἐπισκοπεῖν καὶ τηρεῖν τοὺς ζημιουμένους, παραγγείλας αὐτοῖς μὴ κωλύειν εἰς τέλος τοὺς εἰς τὰς νομὰς τῶν Ῥωμαίων εἰσερχομένους Τούρκους τοῦ θρέψαι τὰ αὐτῶν ζῶα, ἤτε ἡμίονοι ὦσιν, ἤτε ἵπποι, ἢ ἄλλα τινὰ τῶν ἀχθηφόρων ζώων, ἃ ἐν τῇ δουλείᾳ τοῦ κάστρου τυγχάνουσιν, ἀλλ' ἐᾷν αὐτούς. Καὶ ὁπότε οἱ Ῥωμαῖοι θυμωθέντες ἀντιστήσονται τοῖς Τούρκοις, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν τοῖς B Τούρκοις ἀντίστητε. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ υἱὸς τοῦ Σπεντιὰρ, ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Μωρὰτ ἀδελφῆς τοῦ Μεχεμὲτ, ἣν ὁ λόγος προλαβὼν ἐμνημόνευσεν, ἐκ τοῦ Ἀδραμυντίου (34), κατὰ τὸ κοινὸν θέσπισμα, καὶ οὗτος σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐκστρατεύσας, ἀπῄει ἐν τῷ ἡγεμόνι ὑπουργήσων καὶ αὐτὸς τὴν κοινὴν ἀγγαρείαν ἐν τῷ κάστρῳ. Καὶ δὴ πλησίον πεζεύσας τοῦ πύργου, τοῦ λεγομένου Ἐπιβάτας, ἀπολύσαντες τοὺς ἵππους, καὶ τὰ σκευοφόρα ζῶα ἐν τοῖς καρποῖς τῶν Ῥωμαίων, ἐλυμήναντο τοὺς στάχυας καὶ τὴν ἄλλην παντοίαν χλόην. Εἷς δὲ τῶν Ῥωμαίων ὁρῶν τὴν γενομένην ζημίαν ἐν τοῖς πολυκόποις αὐτοῦ γεωργήμασιν, δραμὼν ἐδίωξε τοὺς ἵππους ἐκ τοῦ ἀγροῦ. C Εἷς δὲ τῶν ἱππηλατῶν Τοῦρκος φθάσας παίει τὸν Ῥωμαῖον. Ἄλλος δὲ προσγενὴς τοῦ τυφθέντος ἔδραμε, καὶ μετ' αὐτὸν ἕτερος, ὁμοίως καὶ οἱ Τοῦρκοι ξιφήρεις. Συμπλακέντες οὖν ἀλλήλους ἐσφάγησαν ἐκ τῶν Τούρκων, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων. Τότε ὁ Καγιάπεγ, οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ ὄνομα, ἐπὶ τὴν αὔριον φθάσας εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ προσκυνήσας αὐτὸν κατὰ τὸ ἔθος, ἀπήγγειλε πάντα τὰ γενόμενα ἐν ταῖς Ἐπιβάταις· καὶ αὐτὸς μὴ δεηθεὶς ἑτέρας ἀγγελλίας, ἢ παραστάσεως, προστάξας αὐτῷ τῷ Καγιάπεγ τοῦ ἀπελθεῖν ἐν σπουδῇ σὺν τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις, καὶ πατάξαι τούτους ἐν μαχαίρᾳ πάντας τοῦ χωρίου ἐκείνου, ὃ καὶ γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐξαίφνης πρωῒ, καὶ οἱ γεωργοὶ ἐξελθόντες εἰς τοὺς D ἀγροὺς τοῦ θερίζειν, ἐπεισπεσόντες οἱ Τοῦρκοι πάντας κατέσφαξαν τὸν ἀριθμὸν ὡς τεσσαράκοντα. Αὕτη αἰτία τῆς μάχης καὶ ἀφανισμὸς τῶν Ῥωμαίων.

Τότε ὁ βασιλεὺς, ἀκούσας τὸ γεγονὸς, ἔκλεισε τὰς θύρας τῆς πόλεως, καὶ ὅσους ἔτυχεν εὑρὼν ἐντὸς Τούρκους πάντας δεσμήσας ἐν φρουρᾷ ἔθετο, καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς πάλιν ἀπέλυσε. Τί γὰρ εἶχε τοῦ δρᾷν; ἔτι ἐν τοῖς εὑρεθεῖσι Τούρκοις ὑπῆρχον ἐκ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(34) *Ἐκ τοῦ Ἀδραμυντίου*. Isphendiaris filius Sinopes reguli Adramyttio, seu ut Ducas habet Adramyntio Epibatas venit : quod castrum non longe a Selymbria situm est. Adramyttium, urbs est Æolidis ad mare sita, quæ hodie *Landrymiti* appellatur. Quare probabile est hunc Isfendiaris filium, Moratis sultani defuncti generum Adramyttii tunc degisse, non vero in Synopensi provincia. Aliqua de causa voluit Morates generum suum apud se degere, et Adramyttii sedem habitationis habere. Non enim ad Epibatas accessisset, aut Adramyntio profectus esset, si ex mari Pontico ad castrum novum profectus fuisset. Adramyttium porro urbs Metropolita Ephesio.

A τοῦ παλατίου τοῦ ἡγεμόνος εὐνουχόπουλοι, οἳ καὶ παραστα θέντες τῷ βασιλεῖ εἶπον· *Εἰ μὲν ἀπολύσεις ἡμᾶς, ὦ βασιλεῦ, πρὸ τοῦ τὸν ἥλιον κλῖναι πρὸς δυσμὰς, χάριν εἴσομέν σοι· εἰ δὲ μετὰ δύσιν ἡλίου, μὴ εὑρεθέντες ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, γνῶθι τὸ μετὰ ταῦτα ἀπολυθῆναι, οὐκ ἔσται ἡμῖν πρόσχαρι, ἀλλὰ καὶ λίαν θανάσιμον. Διὸ ποίησον εἰς ἡμᾶς ἔλεος, καὶ ἀπόλυσον τῇ ὥρᾳ ταύτῃ· εἰ δ' οὐ μὴ, κέλευσον ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλάς· κρεῖττον γὰρ παρ' ὑμῶν τεθνάναι, ἢ παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης ὀλέθρου.* Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκάμφθη τῇ γνώμῃ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ στείλας ἀποκρισιαρίους πρὸς τὸν τύραννον εἶπεν· *Ἐπεὶ τὰ τῆς μάχης ᾑρετίσω, καὶ οὔτε ὅρκοις οὔτε κολακείαις* B *πεισθῆναι ποιῆσαί σε ἔχω, ποίει ἃ βούλει. Ἐγὼ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγω, καὶ εἰ θελητὸν αὐτῷ ἐστι τοῦ δοῦναι καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖράς σου, τίς ὁ ἀντειπεῖν δυνάμενος; Εἰ δὲ πάλιν ἐμφυτεύσει εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τοῦτο ἀσπασίως ἀποδέχομαι. Πλὴν κατὰ τὸ παρὸν λάβε σου τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους· ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς πύλας τῆς πόλεως κεκλεισμένας ἔχων, καὶ τοὺς ἔνδον φυλάξω ὅσον ἡ δύναμις· σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάστευε, ἕως ὁ δίκαιος κριτὴς ἀποδώσει ἑκάστῳ, ἐμοί τε καὶ σοὶ, τὴν δικαίαν ἀπόφασιν.* Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ βάρβαρος, καὶ μηδὲ τὸ οἱονοῦν εἰς νοῦν μελετήσας ἀπολογίαν, παρευθὺ ἐκέλευσε διαλαλιὰν μάχης γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, προορῶν τὸ μέλλον, πρὸ ἓξ C μηνῶν εἶχε τὰ φρούρια ἐν ἐπιμελείᾳ, καὶ τοὺς χωρίτας τοὺς ἐγγὺς τῆς πόλεως ἔνδον· καὶ τὸν θεριζόμενον στάχυν, καὶ τὰς λικμιζομένας ἅλωνας (35) ἔνδον ἐκόμιζον. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπαρτίσας καλῶς τὸ φρούριον, καὶ εἰς πάχος τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους λ' σπιθαμὰς ἐκτείνας, καὶ τὸ ὕψος εἰς τὸ ἀρκοῦν. Καὶ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Χαλὶλ Πασία χῶνας χαλκοῦς, ἀπολύοντας πέτρας ὑπὲρ ἑξακοσίων λιτρῶν τὸ βάρος, καὶ τῶν αὐτοῦ πιστοτάτων δούλων Φερούζ Ἄγαν (36) ὀνόματι παραδοὺς τὸ πολίχνιον· παραγγείλας αὐτῷ ναῦς τὰς ἀφ' Ἑλλησπόντου πρὸς Πόντον, καὶ τὰς ἀπὸ Πόντου πρὸς Ἑλλήσποντον, κἂν ὁποίας ἄρα αὐθεντίας τυγχάνουσι, ἤτε Γενουῖται, ἤτε Βενετοὶ, Κωνσταντινουπολῖται, Καφατινοὶ, Τραπεζούντιοι, Ἀμυσινοὶ, Σινώπεοι, καὶ οἱ ἐκ D τῆς ἐμῆς αὐθεντίας ὁποιασοῦν τύχης κἂν ὦσι. Νῆες, τριήρεις, διήρεις, βάλκαι, ἀκάτια, μὴ πλείτωσαν πρὶν χαλάσοντες τὰ ἱστία, τὸ κομμέρκιον διδόναι, καὶ οὕτως τὴν ὁδὸν αὐτῶν πορευέσθωσαν. Ἡ δὲ ἀπειθήσασα ναῦς, καὶ μὴ ἐνδοῦσα σὺν τῇ πετροβόλῳ καταποντισθήτω. Ταῦτα καὶ ἕτερα διαταξάμενος ὁ ἀλαζὼν, δοὺς αὐτῷ καὶ τετρακοσίους νέους εἰς φυλακὴν τοῦ πολιχνίου, αὐτὸς εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπορεύετο τέτρασι μησὶ τὸ πᾶν ἀπαρτίσας, ἤδη τῆς

aliquot reperti sunt, qui coram imperatore adducti dixerunt: *Si nos, o imperator, priusquam ad occasum sol vergat, dimiseris, maximam tibi gratiam habebimus. Quod si post solis occasumcoram principe non adfuerimus, tibi persuasum cupimus, non ingratam tantum esse, sed etiam perniciem, dimissionem ac domuitionem allaturas; quapropter nostri misertus nunc liberos remitte; sin minus, capita nobis amputari impera. Satius enim nobis est manibus vestris confici, quam a communi orbis universi devastatore neci dedi.* Hisce flexus et emollitus imperator liberos abire illico permisit. Tyranno deinde per legatos talia significat: *Quandoquidem bellum pace potius duxisti, neque te jurejurando aut obsequiis ad concordiam revocare possum, libidini tuæ indulge. Ad Deum ego confugio, cui si decretum ac propositum sit hanc urbem tibi tradere, quis obloqui vel resistere poterit? Si rursus in animum tuum pacis cogitationes instillaverit, in eas libenter concedam. Verumtamen impræsens pactis fœderibus, quibus te jurejurando astrinxisti, solutus sis: portas urbis deinceps occlusas tenebo, cujus incolas pro viribus meis propugnabo. Tu potentior regna, donec justus judex de utroque nostrum sententiam ferat.* Hæc cum audiisset barbarus, neque, qua se excusaret, causam aliquam adducere sollicitus, bellum indici **138** subito jussit. Imperator rebus sibi prævisis prospiciens, ante sex menses præsidia suppleverat, et rusticos vicinorum pagorum intra mœnia urbis receperat: qui omnem messem in spica, triticumque vanno purgatum ac ventilatum in urbem comportaverant. Castrum interea princeps Mehemetes omnibus partibus absolvit, muro et turribus triginta palmorum crassitudine, altitudine etiam convenienti fabricatis. Inque turri, quam Halil Bassa ædificaverat, tormenta ænea collocavit, quæ lapides supra sexcentarum librarum pondo explodebant. Arcis custodiæ Pheruzium Agam sibi fidelissimum servum præfecit; mandatque ei, ut naves, triremes, biremes, navigia et acatia, quæcunque ab Hellesponto ad Pontum, vel a Ponto ad Hellespontum navigarent, cujuscunque dominationis ac ditionis, Genuenses, Venetæ, Constantinopolitanæ, Trapezuntiæ, Amysinæ, Sinopenses, sive etiam, inquit ille, subditorum meorum fuerint, prænavigare prohibeantur, nisi prius contractis velis vectigal navarchæ solvant, quo penso prætervehi queant: quæ vero navis non obtemperaverit, tormento quassata demergatur. His aliisque constitutis, Pheruzio quadringentorum juvenum ad castri custodiam præsidium reliquit, et Adrianopolim insolens ille ac superbus revertitur, qua-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(35) Ἅλωνας. Hæc vox, locum seu aream in qua messis trituraretur, significat, at pro ipso frumento hic usurpatur.

(36) Φερούζαγαν. Leunclavio Pherizes-begus appellatur. In historia Hungarica Frige-begus.

drimestri tempore fine operi imposito, imperii sui anno secundo labente; qui fuit ab orbe condito 6961 (Christi 1452).

A ἡγεμονίας αὐτοῦ τρέχοντος δευτέρου ἔτους, ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ,ϛϡξα'.

CAPUT XXXV.

Mehemetes de occupanda Constantinopoli consilia agitat. Bombardarum fusor Mehemeti tormentum æneum prægrande fundit. Navis Veneta Bosporum navigans demergitur, cujus navarchus et rectores capti, Mehemetis jussu crudeliter interfecti. Bombardæ vim Adrianopoli probant. Mehemetes Halilem Bassam noctu ad se vocat, et cum eo de Constantinopoli subjuganda consilia tractat. Halil magno se periculo ereptum putans, lætus a Mehemete discedit.

Æstate jam exacta, autumnoque inchoante domi agebat Mehemetes pervigil ac irrequietus: interdiu namque ac noctu, quibus artibus ac machinis urbem occupare posset, suoque dominio adjicere, meditabatur. Contigit autem, dum in castro exædificando occupatus erat, æneorum tormentorum fusorem Hungarum, artificem celeberrimum urbe relicta abiisse. Jam diu erat, cum is Constantinopolim B profectus Mesazontibus imperatoris artem suam exposuerat, de qua etiam ad imperatorem 139 retulerunt: qui artifici tanto sportulam quotidianam, ejus arti ac scientiæ minime parem, attribuit; quam tamen, quantumvis exiguam et tenuem, ei non demetiebantur. Quare de vita sustinenda desperans, quadam die ad Barbarum urbe relicta cursim abiit: a quo blande et amice susceptus, victum et vestes honorifice habitus accepit. Mercedem etiam adeo amplam ei condixit, ut si quartam ejus partem ab imperatore accepisset, Constantinopoli nusquam aufugisset. Hunc interrogavit Mehemetes, num possit bombardam fusilem fabricare tantæ magnitudinis, ut lapidem prægrandem eo impetu emittere C possit, qui murorum firmitudinem ac latitudinem vincat. Respondit artifex: *Si tibi libitum erit, tormentum æneum fundere possum cujuslibet lapidis capax. Muri urbis accurate etiam mihi explorati sunt, quos non solum, sed et Babylonios quoque, lapidibus tormento meo explosis, in pulverem comminuam. Totum, quod artis ac operis mei est, rite absolvam. Quam longus vero futurus sit jactus, nec scio, nec assero.* Hæc cum intellexisset princeps, fabricari tormentum æneum jussit, de lapidum emissione et jactu determinando postea deliberaturus. Æs itaque conquisitum, modulusque operis ab artifice deformatus, tribusque mensibus conflatum fusumque est monstrum quoddam formidabile et horrendum. D

Θέρους οὖν παρελθέντος, καὶ τῆς μετοπωρινῆς ὥρας ἀρχούσης, οἴκοι διάγων οὐκ ἐδίδου ἀνάπαυσιν τοῖς βλεφάροις, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τὴν φροντίδα τῆς πόλεως εἶχε, πῶς αὐτὴν λάβοι, καὶ κύριος αὐτῆς γένοιτο. Ἔτι ὄντος οὖν αὐτοῦ ἐν τῷ πολιχνίῳ καὶ οἰκοδομοῦντος, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως εἷς τεχνίτης (37) ὁ τὰς πετροβολιμαίους χώνας κατασκευάζων, τὸ γένος Οὖγγρος, τεχνίτης δοκιμώτατος· οὗτος πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐλθὼν καὶ σημάνας τοῖς μεσάζουσι τῷ βασιλεῖ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἀνέφερον τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς γράψας αὐτῷ σιτηρέσιον οὐκ ἄξιον πρὸς τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ, οὐδ' ἐκεῖνο τὸ μηδαμινὸν, καὶ εὐαρίθμητον ἐδίδοσαν τῷ τεχνίτῃ. Ὅθεν καὶ ἀπογνοὺς καταλιπὼν τὴν πόλιν, μιᾷ τῶν ἡμερῶν τρέχει πρὸς τὸν βάρβαρον. Καὶ αὐτὸς ἀσπασίως ἀποδεξάμενος, καὶ τροφὰς, καὶ ἐνδύματα φιλοτιμήσας αὐτὸν δίδωσι, καὶ ῥόγαν τόσην, ὅσην εἰ ὁ βασιλεὺς τὸ τέταρτον ἔδιδεν, οὐκ ἂν ἀπεδίδρασκε τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐρωτηθεὶς οὖν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, εἰ δύναται κενῶσαι χωνείαν μεγάλην πέτραν φέρουσαν ὑπερμεγέθη, ὅσον πρὸς τὴν ἀλκὴν καὶ τὸ πάχος τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Αὐτὸς δὲ ἀνταπεκρίνατο· *Δύναμαι, εἰ βούλει, κατασκευάσαι χωνείαν, ὅση τὸ μέγεθος τυγχάνει τῆς δεικνυομένης μοι πέτρας. Ἐγὼ γὰρ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἀκριβῶς ἐπίσταμαι, οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὰ Βαβυλώνια τείχη, ὡς χοῦν λεπτυνεῖ ἡ παρὰ τῆς χωνείας τῆς ἐμῆς ἀφεθεῖσα. Πλὴν ἐγὼ τὸ πᾶν τοῦ ἔργου καλῶς ἀπαρτίσω· τὴν δὲ βολὴν οὐκ ἐπίσταμαι, οὐδὲ συντάσσομαι.* Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν ἔφη, Κατασκεύασόν μοι τὴν χωνείαν, περὶ δὲ τῆς βολῆς τοῦ λίθου αὐτὸς ὄψομαι. Ἤρξαντο συναθροίζειν χαλκόν. Τοίνυν καὶ ὁ τεχνίτης τὸν τύπον τῆς σκευῆς ἔπλαττεν. Ἐν τρισὶν οὖν μησὶ κατεσκευάσθη, καὶ ἐχωνεύθη τέρας τι φοβερὸν καὶ ἐξαίσιον.

Per id tempus, cum navarchus quidam Venetus nomine Ricius, magna navi ab ostio sacro ad castrum Bascesen navigaret, nec vela con-

Ἐν δὲ τῷ Πασκεσὲν πολιχνίῳ τὰς ἡμέρας ἐκείνας κατερχομένης νηὸς ἐκ τοῦ στομίου μεγάλης τῶν Βενετικῶν, Ῥύτζος ὁ ναύαρχος τοὔνομα (38), καὶ μὴ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(37) *Ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως εἷς τεχνίτης.* De illo artifice Leonardus Chiensis in enarratione captivitatis Constantinopoleos. [Itaque artifex cui provisio negata fuit ex nostris, ad Teucros (Turcos dicere vult) reductus, quanto ingenio potuit, naves frangere studuit.] Laonicus de eodem lib. VIII: Τηλεβολιστὴς δὲ ἦν τοῦ βασιλέως, τοὔνομα Ὀρβανος, Δὰξ τὸ γένος, καὶ πρότερον παρ' Ἕλλησι διατρίβων, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀπολιπὼν δεόμενος βίου ἀφίκετο παρὰ τὰς θύρας τοῦ βασιλέως. *Sultani porro bombardarius erat Dacus quidam nomine Urbanus, qui inter Græcos primum habitaverat; victus vero quotidiani inopia coactus, eos reliquit, et ad sultani portam se contulit.*

(38) *Ῥύτζος ὁ ναύαρχος τοὔνομα.* Phrantzes, lib. III, cap. 3, de isto Riccio mentionem facit, et a Turcis interfectum fuisse insinuat his verbis: *Et ego 14 Septembris anni 6960, Christi 1451,*

χαλάσας τὰ ἱστία, πέτραν ἀκοντίσαντες οἱ τοῦ κάστρου ὑπερμεγέθη, τὴν ναῦν διέῤῥηξε, καὶ εἰσδυομένη τῷ βυθῷ ὁ ναύαρχος σὺν λοιποῖς τριάκοντα ἐν ἀκατίῳ ἐμβάντες ἐξῆλθον ἐν τῷ αἰγιαλῷ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι λαβόντες αὐτοὺς, καὶ δήσαντες τὰς χεῖρας καὶ τοὺς τραχήλους ἐν ἁλύσει, περάσαντες ὡς ἐν μιᾷ σειρᾷ, τούτους πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπήγαγον τότε ἐν Διδυμοτείχῳ διάγοντα. Ἐκέλευσεν οὖν τοὺς πάντας ἀποκεφαλισθῆναι· τὸν δὲ ναύαρχον ἐν τῷ πάλῳ διὰ τοῦ ἀφεδρῶνος τὴν ψυχὴν ἀποῤῥίψαι, καὶ ἀτάφους ἀφεῖναι, οὓς καὶ εἶδον ἐγὼ, μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἐκεῖ διαγομένου μου. Ἐλθὼν δὲ ἀπὸ Διδυμοτοίχου ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ, καὶ πᾶσαν σκευασίαν πολεμικὴν ἑτοιμάσας, τὴν χωνείαν ἣν ὁ τεχνίτης ἐκεῖνος κατεσκεύασεν, †ἐβουλήθη δοκιμάσαι. Καὶ δὴ παραστήσας αὐτὴν τεχνηέντως ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης πύλης τῆς αὐλῆς τῶν παλατίων, τῶν παρ' αὐτοῦ τὸ ἔτος ἐκεῖνο κτισθέντων· καὶ τὴν πέτραν καλῶς ἐνθεὶς, καὶ τὴν βοτάνην σταθμήσας, τὴν αὔριον ἔμελλεν ἀπολύσων αὐτὴν, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἀδριανουπόλει φανερὸν ἐγένετο, τοῦ κατὰ νοῦν ἔχειν τὴν βοὴν καὶ τὸν κτύπον τὸν οὐρανόβροντον, ἵνα μὴ ἐξαίφνης ἐνωτισθέντες τινὲς ἄφωνοι μείνωσι, καὶ γυναῖκες ἐν γαστρὶ ἔχουσαι τὰ ἔμβρυα ἀπολέσωσι. Πρωῒ οὖν βαλὼν πῦρ ἐν τῇ βοτάνῃ, καὶ διαθερμανθέντος τοῦ πνεύματος, καὶ ἐκκρουσαμένης τῆς πέτρας, ἀπελύθη τῆς χωνείας σὺν ἤχῳ βαρεῖ ἀεροβάτῳ πληροῦντι τὸν ἀέρα καπνοῦ καὶ ὀμίχλης. Ἡ δὲ βοὴ ἀφίκετο μέχρι σταδίων ρ' τὸ μῆκος· ὁ δὲ λίθος ἔπεσε μακρόθεν τοῦ ἀφεθέντος τόπου ὡς μίλιον ἕν. Ἐν δὲ τόπῳ τῷ πεσόντι ἐγένετο βόθρος ὅσον ὀργυιᾶς μιᾶς. Τοσαύτη ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἀναμιγῆς τῶν βοτάνων τῆς ἀκοντιζούσης τὸν λίθον.

Ἔχων οὖν ἡγεμὼν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τὴν πᾶσαν φροντίδα, καὶ μέριμναν κοιτώμενος καὶ ἀνιστάμενος, καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς αὐτοῦ καὶ ἐκτὸς, ποίῳ πολέμῳ, καὶ ποίᾳ μηχανῇ καθέξει τὴν Κωνσταντινούπολιν· πολλάκις ἑσπέρας γενομένης σὺν δυσὶ, καὶ μόνοις ἱππεύων, ἐν ἄλλοις πεζὸς ἅπασαν τὴν Ἀδριανοῦ ἐν σχήματι στρατιώτου μετερχόμενος ἀκούων τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ τῶν πολλῶν τις κατέλαβεν ἐν νῷ ὅτι ἡγεμών ἐστι, καὶ ἠβουλήθη προσαγορεῦσαι αὐτὸν σὺν εὐφημίᾳ κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ αὐτὸς αὔθωρον καιρίαν ἐδίδου τὴν πληγὴν μὴ φειδόμενος, μὴ ἐλεῶν· ἀλλ' ὥσπερ τις ψύλλαν συντρίβων αἰσθάνεταί τινος ἡδονῆς, οὕτω καὶ οὗτος οἰκείᾳ χειρὶ φονεύων, ὁ φόνου ἄξιος, ἐδροσίζετο· μιᾷ οὖν τῶν νυκτῶν περὶ δευτέραν φυλακὴν στείλας τῶν τῆς αὐλῆς φυλάκων τινὰς ἤγαγον τὸν Χαλὶλ Πασίαν· ἐλθόντες δὲ, καὶ τοῖς τούτου εὐνούχοις εἰπόντες τὸ μήνυμα, αὐτοὶ ἐν τῷ κοιτῶνι εἰσελθόντες ἀπήγγειλαν, πῶς ὁ ἡγεμὼν καλεῖ αὐτόν· αὐτὸς δὲ σύντρομος γενόμενος ἀπαγορεύσας ἑαυτὸν, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τέκνα κατασπασάμενος ἀπῄει, φέρων μεθ' αὐτοῦ δίσκον ἕνα χρυσοῦν πλήρη

A traxisset: in navem illam globum ingentis molis lapideum præsidiarii emiserunt: cujus ictu quassata ac fracta in profundum demersa est. Navarchus et triginta alii acatio conscenso in littus evadunt: quos comprehensos Turci manibus et collo catenis injectis vinciunt; et una catena omnes vinctos Didymotichum ad principem, qui tum ibi morabatur, ducunt. His omnibus caput amputari, navarchum adacto per anum palo necari, insepultaque eorum cadavera projici jussit, quæ paucos post dies, illis in locis tunc agens, vidi. Didymoticho postquam abiit Adrianopolim Januario labente, omniaque bellica instrumenta apparavit; tormentum æneum ab illo artifice fusum probare et experiri vo- B luit. Illud ergo machinis, ante portam majorem vestibuli ædium, quas hoc ipso anno princeps exstruxerat, ab artifice adducitur: lapis ei, pulverisque pondus perpensum immittuntur; postridieque ignem injiciendum esse Adrianopolitanis omnibus significatur; ut quantus futurus erat fragor ac strepitus tonitru similis, moniti, nullus eo audito, pavore ex improviso perculsus, **140** mutus fieret; ut etiam mulieres prægnantes partum abortu non abjicerent. Mane ergo accenso pulvere, et intra bombardam calefacto spiritu, lapis horrendo cum sono emittitur: totusque aer fumo et caligine completur. Ad centesimum porro stadium fragor sonusque pervenerunt: lapisque ad milliare usque unum, C a loco unde emissus fuit, latus est. Ubi tandem cecidit, ad orgyiæ unius altitudinem in terram penetravit: tanta vis est hujus pulveris, quo lapides emittuntur.

His intentus princeps noctu et interdiu, in lecto jacens, et postquam surrexerat in palatio sedens, vel foras incedens anxius ac sollicitus animo versabat, quomodo oppugnandam Constantinopolim aggrederetur, quaque arte eam expugnaret. Adventante vespera duobus ascitis comitibus alias equo vectus, alias pedes incedens, per totam Adrianopolim habitu militari simplici sæpe ambulabat, qui vulgo sermones de se jactabantur, exploraturus. Si quis porro D plebeius agnitum principem salutare, faustaque precari, ut mos est, voluisset: ille nullius misertus lethale vulnus statim infligebat: et ut quivis pulicem conterendo voluptatem carpit, sic iste, morte dignus equidem, sua manu interficiendo delectabatur. Nocte quadam, circa secundam custodiam, aliquot aulæ suæ satellites, qui Halilim Bassam ad se ducerent, mittit. Hi domum illius veniunt, et eunuchis mandata principis exponunt, qui cubiculum heri sui ingressi principem eum ad se accersere nuntiant. Trepidans itaque, conclamatamque salu-

Ismaelis Bullialdi notæ.

Constantinopolim incolumis reverti, in navi optimi viri Antonii Ritzii, qui postea propter Christi fidem martyrium pertulit.

tem suam putans, uxorem ac liberos complexus abiit, secumque auream pateram aureis nummis plenam defert. Propter causam enim memoratam metu intra se semper torquebatur. Ingressus principis cubiculum videt ipsum sedentem ac vestibus indutum; quem cum adorasset, coramque pateram apposuisset, his verbis interrogatus est a principe: *Quid hoc sibi vult, Lala? ac si quis nostro vulgari idiomate* τατὰ, *id est præceptor.* Ille respondit, *Domine, mos est satrapis et proceribus, si quando hora intempesta eorum quemquam vocaverit princeps, nusquam vacuos ipsum adire. Nihil equidem ex meis opibus te adeundo attuli, verum tua ex tuis tibi offero.* Respondit princeps: *Tuis haud indigeo: plura, quam tu possides, tibi dabo: unum a te peto, ut in Constantinopoleos possessionem me mittas.* His verbis Halil, qui Romæos semper protexerat, et quo velut manu dextra utebantur, ejus manum donis etiam complentes, territus est. De eo quoque has voces vulgo jactabant, Cavur Ortachi (id est *infidelium sodalis* **141** *et auxiliator*). Respondit principi hunc in modum Halil: *Domine, Deus, qui maximam partem ditionis Romæorum imperio tuo subjecit, urbem etiam tibi tradet. Ut enim mihi videtur, Dei ope viribusque, quibus polles, admotis, manus tuas non effugiet. Ego omnesque servi tui, collatis non solum pecuniis, sed et sanguine nostro profuso, certatim operam nostram tibi navabimus: de hoc proposito nostro certus sis ac securus.* Hæc ad tempus ferum illum ac immitem placaverunt; qui Halili dixit: *Hoc cervical conspicis, totam noctem transegi illud ab una sponda in aliam versando; recumbensve vigilans, somnum oculis non cepi. Hoc te moneo, auro et argento te corrumpi haud patiaris, et proposito tuo ne dimovearis. Firmo constantique animo cum Romæis pugnemus; Dei decreto, ac prophetæ precibus confisi urbem occupabimus.* His similibusque verbis blandis usus, curis illum, quibus memor sibique multorum conscius animus angebatur, sanguisque adurebatur, pacifice dimissum solvit. Cuncta contra urbem machinatus ac molitus, omnes noctes illas insomnes egit. In charta etiam situm ambitumque urbis delineabat, et cum iis communicabat, qui propugnaculorum mœniumque urbis statum noverant. Consiliaque agitabat, ubi et quomodo machinæ admovendæ, plutei pangendi, vineæ agendæ, et qua cuniculi, ut in fossam perveniretur, ducendi essent, qua tandem ad subeundum murum scalæ admovendæ: et ut verbo dicam, omnem apparatum noctu excogitatum et delineatum, mane fabrefieri et perfici curabat.

A νομισμάτων χρυσῶν. Εἶχε γὰρ ἀεὶ τὸν φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ δι' αἰτίαν τὴν ἣν προλαβὼν ἐδήλωσα. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἡγεμόνος, εἶδε καθήμενον καὶ ἐνδεδυμένον· προσκυνήσας δὲ καὶ ἔμπροσθεν θήσας τὸν δίσκον, ὁ ἡγεμὼν εἶπε· *Τί εἰσι ταῦτα, Λαλά* (39); (*ὡς εἴποι τις κατὰ τὴν ἡμετέραν κοινὴν γλῶτταν, τάτα, ἤγουν παιδαγωγέ.* Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· *Κύριε, ἔθος ἐστὶ τοῖς σατράπαις, ὅταν ὁ ἡγεμὼν φωνήσῃ τινὰ τῶν μεγιστάνων παρ' ὥραν, μὴ εἰσέρχεσθαι κενὸς εἰς θεωρίαν αὐτοῦ. Ἐγὼ οὖν οὐδὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἤνεγκον εἰς θεώρετρα, ἀλλ' ἐκ τῶν σῶν τὰ σὰ προσέφερον.* Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπεκρίνατο. *Οὐκ ἔτι μοι χρεία τῶν σῶν, μᾶλλον καὶ ἔτι πλείονα δωρήσομαί σοι· ἕν ἐστι τὸ ζητούμενον, τὸ τὴν πόλιν*
B *διδόναι μοι.* Ὁ δὲ Χαλὶλ ἐπὶ τῷ λόγῳ σύντρομος γέγονε, ἦν γὰρ ἀεὶ ὑπερασπίζων τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτον ὡς δεξιὰν χεῖρα ἐκέκτηντο, καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ δώροις ἐπλήρουν· ἦν δὲ παρὰ πάντων τὸ ᾀδόμενον, Καβοὺρ Ὀρταγὴ, οἷον *τῶν ἀπίστων ὁ σύντροφος, ἢ βοηθός.* Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Χαλὶλ τῷ ἡγεμόνι εἶπε· *Κύριε, ὁ Θεὸς, ὁ δοὺς σοι εἰς χεῖρας τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς γῆς τῶν Ῥωμαίων, αὐτός σοι καὶ τὴν πόλιν δωρήσεται. Ὡς γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ, ἐκ τῶν χειρῶν σου οὐ φεύξεται καὶ σὺν Θεῷ καὶ τῷ κράτει σου· καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ δοῦλοί σου συναγωνισόμεθα, οὐκ ἐν πλούτῳ μόνον, ἀλλὰ σὺν σαρκὶ καὶ αἵματι, καὶ περὶ τούτου τοῦ σκέμματος ἀμέριμνος ἔσο.*
C Ταῦτα πρὸς ὀλίγον ἡμέρωσαν τὸν ἄγριον θῆρα· καὶ λέγει τῷ Χαλίλ. *Βλέπεις τὸ προσκεφάλαιον, τὴν πᾶσαν νύκτα διεβίβασα ἕλκων ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας τοῦ κοιτῶνος εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης εἰς τὴν ἑτέραν, ἀνακλινόμενος καὶ ἐξεγειρόμενος, καὶ ὕπνος τοῖς ὀφθαλμοῖς μου οὐκ ἐρχόμενος· λέγω οὖν, ἀργύριον ἢ χρυσίον μὴ σε δελεάζων ἀποῤῥίψει τῆς ἀποκρίσεως, ἧς ἀπεκρίνω μοι νῦν. Ἀλλὰ σταθηρῶς ἀνταγωνισόμεθα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ θαῤῥοῦντες Θεοῦ τῇ νεύσει, καὶ τῇ εὐχῇ τοῦ προφήτου τὴν πόλιν ληψόμεθα.* Σὺν τούτοις οὖν καὶ ἑτέροις κολακευτικοῖς λόγοις, ἐχούσας ἐν τῷ μέσῳ τῶν καχειῶν καὶ τὰς καρδίαν στυφούσας, καὶ τὸ αἷμα ξηραινούσας δακνώδεις μνήμας, ἀπέλυσεν, εἰπών,
D Ὕπαγε ἐν εἰρήνῃ. Τὰς πάσας οὖν νύκτας ἐκείνας οὐκ ἔλιπε διανυκτερεύων καὶ μεριμνῶν τὰ κατὰ τῆς πόλεως, λαμβάνων ἐν χερσὶ χάρτην καὶ μέλαν, καὶ σκιαγράφων τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως. Καὶ δεικνύων τοῖς ἐπιστήμοσι τῶν ἐπάλξεων, ποῦ καὶ πῶς μέλλουσι θεῖναι τὰς σκευὰς τῶν προβόλων, καὶ τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰς κατορυγὰς καὶ τῆς τάφρου τὴν εἴσοδον, καὶ τὰς κλίμακας ἐν ποίῳ τείχει· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τὴν πᾶσαν παρασκευὴν ἀπεικόνιζε διὰ τῆς νυκτὸς, καὶ τὸ πρωῒ κελεύων ἐγένετο πάντα, στοχαστικῶς καὶ πανούργως ἐπιμελῶν.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(39) Λαλά. Sultanus vezirem suum hac voce compellans ei adblanditur, et anxietate metuque liberat.

CAPUT XXXVI.

Constantinus imp. auxilia petit a papa, unionisque Ecclesiarum opus absolvi. Isidorus cardinalis a papa Constantinopolim mittitur. Græci civili discordia laborant ob unionis reconciliationem, paucis eum amplectentibus, maxima parte eam, Gennadio auctore, abhorrente. Liturgia in S. Sophiæ templum celebratur ab Henoticis, cui cardinalis Isidorus interfuit. Græcorum sublesta fides. Constantinus cibaria in urbem comportari curat.

A Οἱ δὲ τῆς πόλεως, ἔλθωμεν δὴ καὶ ἐπ' αὐτήν, καὶ ἴδωμεν τίς ἡ φροντὶς αὐτῶν, καὶ μέριμνα τοῦ διασώσασθαι τὴν πόλιν ἐκ χειρὸς τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ὁ βασιλεὺς ἦν στείλας ἐν Ῥώμῃ προλαβὼν, αἰτῶν βοήθειαν, καὶ ὅπως συντεθῶσιν τῇ ὁμονοίᾳ, καὶ ἑνώσει τῇ γεγονυίᾳ ἐν Φλωρεντίᾳ· καὶ λάβῃ τὸ μνημόσυνον ὁ πάππας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος (40) ἐπανελεύσεται ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ· καὶ μετεκαλεῖτό τινας ἀφικέσθαι τῶν τοῦ πάππα, ὅπως εἰρηνεύσει τὴν ἄσπονδον ἔχθραν τοῦ σχίσματος. Ἔστειλε δ' ὁ πάππας τὸν Καρδηνάλιον Πολωνίας, τὸν ποτὲ ἀρχιεπίσκοπον Ῥωσίας Ἰσίδωρον, ἄνδρα συνετὸν καὶ σώφρονα, καὶ πεπαιδευμένον ἐν δόγμασιν ὀρθοῖς, Ῥωμαῖον τὸ γένος, καὶ αὐτὸν ἕνα τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου ὑπάρχοντα πατέρα τίμιον, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε· καὶ B ἐλθόντος ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ μετὰ νηὸς μεγίστης τῶν Γενουϊτῶν, ἐποίησεν ἡμέρας ἱκανάς, ἕως οὗ οἱ ἔμποροι τῆς νηὸς πραγματεύσωνται, καὶ δώσωσι τὰ χρεώδη, καὶ λάβωσι τὰ ζητούμενα, ἀναμένοντες καὶ ἑτέραν ναῦν, ἥτις ἔμελλε συμπλέειν ἄχρι Καφᾶ. Ὁ Καρδηνάλιος οὖν (41) ἔχων μεθ' αὐτοῦ τῶν Ἰταλῶν ἄχρι πεντήκοντα, ἐρόγευσε καὶ ἑτέρους πλείστους ἐκ τῆς Χίου Λατίνους. Καὶ δὴ φανεῖσα ἡ ἐκδεχομένη παρ' αὐτῶν ναῦς, ἐξῆλθον ἐκ τῆς Χίου, πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἔπλευσαν, καταντήσαντες ἐν αὐτῇ τὸν Νοέμβριον μῆνα τοῦ ,ςϡξα' ἔτους. Καὶ ὁ βασιλεὺς δεξιῶς ἀποδεξάμενος, καὶ τιμήσας ὡς ἔπρεπεν, ἦλθον εἰς τοὺς τῆς ἑνώσεως λόγους, καὶ εὑρὼν τὸν βασιλέα εἰς τοῦτο κατανεύσαντα, καὶ μερικοὺς τῶν C τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πλεῖστον οὖν μέρος τοῦ ἱερατικοῦ (42) καὶ μοναχικοῦ τάγματος, ἡγούμενοι, ἀρχιμανδρῖται, μονάζουσαι. Τί λέγω τὸ πλεῖστον; παρκίνησάν με γὰρ αἱ μονάστριαι εἰπεῖν καὶ γράφειν, οὐδεὶς ἐξ ἁπάντων, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς πεπλασμένως κατένευσεν. Πλὴν ἐλθόντες οἱ φαινόμενοι κατὰ τὸ δοκοῦν τῆς ἑνώσεως ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἱερεῖς τε καὶ διάκονοι τῶν τοῦ κλήρου, καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ συγκλήτῳ ἐβούλοντο κοινῇ ὁμονοίᾳ λειτουργῆσαι Θεῷ, καὶ ἀποδόσαι τὰς εὐχὰς ἀδόλῳ γνώμῃ. Ὅτε τὸ σχισματικὸν μέρος ἐλθὼν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ἐν τῇ κέλλῃ τοῦ Γενναδίου, τοῦ ποτὲ Γεωργίου Σχολαρίου, ἔλεγον αὐτῷ, Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; Αὐτὸς δὲ ἐγκλεισθεὶς, καὶ χάρτην λαβὼν, καὶ γράψας τὴν γνώμην αὐτοῦ, διὰ τῆς γραφῆς ἐδήλου καὶ τὴν συμβουλήν. Τὰ γραφέντα οὖν δηλοῦν οὕτως· *Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι, εἰς τί ἐπλανήθητε, καὶ ἀπεμακρύνατε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγ-*

Verum in urbem Constantinopolim redeamus, et quid animo volvebant Constantinopolitani, quamque curam et sollicitudinem adhibuere, ut Nabuchodonosoris manibus ereptam servarent, perpendamus. Imperator suppetias rogatum Romam jam antea miserat: ut etiam concordia Florentiæ reconciliata stabiliretur: inque magnæ Ecclesiæ liturgiis papæ nomen e sacris diptychis recitaretur; ad thronum etiam suum patriarcha Gregorius rediret: hortantibus etiam **142** legatis, aliquos papa mitteret, qui schismatis causa orta capitalia odia placarent. His papa permotus Poloniæ cardinalem Isidorum, qui Russiæ archiepiscopus fuerat, misit: virum equidem prudentem ac modestum, in orthodoxis dogmatibus eruditum, et natione Romæum: qui, ut jam diximus, pater eximius Florentino concilio interfuerat. Nave maxima Genuensi vectus ad Chium insulam appulit, pluresque illic dies transegit; donec mercatores, quorum navis erat, negotia sua, distractis mercibus quas attulerant, et necessariis comparatis, absolvissent, eisque se conjunxisset navis alia, quæ ad Capham usque navigatura erat. Præter quinquaginta Italos, qui eum comitabantur, plurimos etiam alios ex Chio Latinos mercede conduxit. Tandem cum exspectata navis comparuisset, e Chio solverunt, et versus Constantinopolim navigarunt, ad cujus portum Novembri mense anni ab orbe condito 6961 (Christi 1452) appulerunt. Comiter ac honorifice, utque decebat, cardinalem imperator suscepit. Habitisque de Ecclesiarum concordia colloquiis, imperator et Græcæ Ecclesiæ privati homines, ad eam stabiliendam propensos se exhibuerunt. At sacri ordinis maxima pars et monachorum, abbates et archimandritæ, moniales etiam hanc reconciliatam concordiam aversati sunt. Quid plerosque dico? Moniales equidem ita me commoverunt ut scribendo asseram, nullum omnino ei assensisse: ipsumque imperatorem ficte ac simulate illi adhæsisse. Nihilominus, qui henotico decreto obtemperare videbantur, clerici, sacerdotes ac diaconi, imperator et senatus in magnam Ecclesiam convenerunt, ut concordibus animis et unitis divinam liturgiam celebrarent, sinceraque mente Deo precibus litarent. Tum etiam schismatici ad Pantocratoris monasterium currunt, Gennadium, antea Georgium scholarium appellatum, adeunt, consiliumque ab eo, quomodo se gerere debeant, petunt. Is inclusum se cella tenebat, accepta ergo charta sententiam suam

Ismaelis Bullialdi notæ.

(40) *Καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος.* Hic Gregorius teste Phrantze, lib. III, cap. 5, anno 1451, mense Augusto ab urbe instar exsulis discesserat.

(41) *Ὁ καρδηνάλιος οὖν.* Inter eos qui mercede conducti sunt a cardinali Sabinensi Isidoro, fuit D Leonardus Chiensis Mitylenes archiepiscopus, ut ipse testatur in *principio* narrationis de captivitate Constantinopolitana.

(42) *Τὸ πλεῖστον οὖν μέρος τοῦ ἱερατικοῦ.* Idem testatur Leonardus Chiensis.

consiliumque rogatus, scripto aperit, quo talia continebantur : *Miseri Romæi, quare aberrastis ? et a spe, quæ in Deo reposita est, Francorum viribus confisi longe recessistis ? cum ipsa urbe veram religionem, brevi in ea evertendam, perdidistis. Væ! propitius mihi sis, Domine. Coram te testor ab ejusmodi culpa et offensione me abesse, insontemque et purum esse. Advertite, miseri cives, quid hodie fiat ? Servitutis, quæ cervicibus vestris impendet, ærumnas augendo, a parentibus majoribusque vestris acceptam fidem abnegastis, impietatem professi. Væ vobis dum* **142** *judicatis.* Hæc et alia plura cum scripsisset, cellæ suæ januæ a cunctis postea lecta clavo affixit, iterumque intra eam se conclusit. Continuo quæ vitæ integræ ac puræ censebantur moniales, Deoque servire recta ac orthodoxa dogmata profitendo, earum doctore Gennadio, monasteriorum abbatibus, pneumaticis seu confessariis, cæterisque sacerdotibus, ac laicis conspirantibus, arbitrio suo ac sententia synodi decretum, et eos qui illud probaverant, quique in posterum probarent, anathemate damnarunt. Infima deinde forensisque turba e monasterii claustris dilapsa in œnopolia, manibus phialas mero plenas tenentes, henoticos, id est unitati adhærentes, diris devovebant : et in honorem imaginis Deiparæ exhaustis poculis, eam invocabant, ut urbi præesset et auxiliaretur, et quomodo olim adversus Chosroem, Chaganum, et Arabes pugnaverat, ita nunc adversus Mehemetem præliaretur : *Latinorum enim* (inquiunt) *auxiliis non opus est nobis : procul sit a nobis Asymitarum ritus.* Qui vero in magna Ecclesia convenerant Christiani, votis ac precibus prolixis Deo oblatis, cardinalisque oratione audita, decreto concordiæ et unitatis Ecclesiarum paruerunt. In id etiam utrique consenserunt, ut, a Turcis impendente periculo remoto, ac tranquillitate reddita, selecti aliquot insignes et probati viri decretum examinent ; ut, siquid minus orthodoxum sit, corrigant ac emendent. Hac itaque reconciliata concordia, inter illos convenit, ab Italis et Græcis in magna Ecclesia liturgiam communem celebrari, commemorationem Nicolai papæ in sacris diptychis, atque etiam Gregorii patriarchæ tunc exsulantis fieri. Decembris die 12, anno mundi 6961 (Christi 1452), sacra illa mystagogia celebrata fuit.

A *κων, καὶ σὺν τῇ πόλει ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι, ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας* [*Forte* εὐσέβειαν. Οὐαί]. *Ἵλεός μοι, Κύριε. Μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιούτου πταίσματος. Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖται, καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν. Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι.* Ταῦτα καὶ ἕτερα πλείω γράψας, καὶ εἰς τὴν θύραν τοῦ κελλίου αὐτοῦ προσηλώσας, ἐκλείσθη ἔνδον, καὶ ὁ χάρτης ἀνεγινώσκετο. Τότε αἱ δοκοῦσαι καθαραὶ, καὶ εἰς Θεὸν ἐν ὀρθοδοξίᾳ σχολάζουσαι μονάστριαι, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐταῖς, καὶ τὸν αὐτῶν διδάσκαλον Γεννάδιον, ἅπασαι σὺν τοῖς ἡγουμένοις, καὶ πνευματικοῖς, καὶ λοιποῖς ἱερεῦσι, καὶ λαϊκοῖς τὸ ἀνάθεμα B ἐξεβόησαν, καὶ τὸν ὅρον τῆς συνόδου, καὶ τοὺς στέρξαντας, καὶ στέργοντας, καὶ μέλλοντας στέρξαι ἀνεθεμάτισαν. Ὁ χυδαῖος οὖν καὶ ἀγοραῖος λαὸς ἐξελθόντες ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου ἐν καπηλίοις, κρατοῦντες ἐν χερσὶ τὰς φιάλας πλήρεις ἀκράτου, ἀνεθεμάτιζον τοὺς ἑνωτικούς, πίνοντες εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, καὶ παρακαλοῦντες αὐτὴν τοῦ γενέσθαι προστάτης καὶ ἀρωγὸς τῆς πόλεω, ὡς ποτὲ κατὰ τοῦ Χοσρόου (42*), καὶ τοῦ Χαγάνου, καὶ κατὰ Ἀράβων, οὕτω καὶ νῦν κατὰ τοῦ Μεχεμέτ. *Τὴν γὰρ Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε τὴν ἕνωσιν χρήζομεν· ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν Ἀζυμιτῶν λατρεία.* Οἱ δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀθροισθέντες Χριστιανοὶ, δέησιν πρὸς τὸν Θεὸν C ἐκτενῆ ποιήσαντες, καὶ τοὺς λόγους τοῦ καρδηναλίου ἐνωτισθέντες, ἔστερξαν τὸν τῆς ἑνώσεως ὅρον. Καὶ αὐτοὶ μετὰ συμφωνίας, ὡς ὅτι παρελθούσης τῆς περιστάσεως τῶν Τούρκων, καὶ γαλήνης γενομένης, καθίσαντες τινὲς τῶν ἐλλογίμων ἴδωσι τοὺς ὅρους, καὶ εἴ ἐστι τι τὸ μὴ τελέως ὀρθοτομοῦν, διορθώσωσιν. Ἐν τῇ συμφωνίᾳ οὖν αὐτῇ ἔστερξαν τοῦ γενέσθαι λειτουργίαν κοινὴν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τελεσθεῖσα παρ' Ἰταλῶν καὶ Γραικῶν καὶ μνημονεύσαντες τὸν πάππαν Νικόλαον ἐν τοῖς διπτύχοις, καὶ τὸν ἐξόριστον πατριάρχην Γρηγόριον. Τὰ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας ἐπληρώθη ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ (43) ιβ' τοῦ ,ς϶ξα' ἔτους. Ἦσαν δὲ καὶ πολλοὶ, οἳ οὐκ ἐλάμβανον προσφορὰν ἀντιδώρου, ὡς βδελυκτὴν θυσίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἑνωτικῇ λειτουργίᾳ. Ὁ δὲ καρδηνάλιος ἀνιχνεύων πᾶσαν καρδίαν, καὶ πάντα σκοπὸν τῶν Γραικῶν, οὐκ ἐλάνθανον γὰρ τὰ μαγγανεύματα

Ismaelis Bullialdi notæ.

(42*) *Ὡς ποτὲ κατὰ τοῦ Χοσρόου.* Heraclio imperante Hunnorum Avarum rex Chaganus Constantinopolim adortus est, dum Chosroes in Asia imperii provincias populabatur, et Heraclium in Persarum propulsandis incursionibus distineret. Post annos vero 36, imperante Constantino Pogonato, Agareni Constantinopolim obsederunt. Tertio sub Leone Isaurio iidem Agareni urbem oppugnarunt. Hisque angustiis pressæ urbi ter beatissima virgo Hodegetria opem tulit, ut Græci docent. Has ob causas, et tanti beneficii memores Constantinopoleos incolæ, Sabbato quintæ septimanæ jejuniorum, id est more nostro loquendi Sabbato ante Dominicam Passionis, secundam Vigiliam palatii celebrabant, quæ τῆς ἀκαθίστου vocabatur. In qua hymnus ἀκάθιστος et ὁλονύκτιος, a Clero et laicis stantibus per totam noctem canebatur. Ἀκάθιστος enim appellata est illa solemnitas, propterea quod a stantibus, non sedentibus, indesinenter hymnus canebatur.

(43) *Ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ.* Leonard. Chiensis : *Verum quoniam nec ratio, nec auctoritas, nec variæ Scholarii, Isidori Neophytique opiniones adversus Romanæ Ecclesiæ fidem stare poterant, actum est industria et probitate præfati domini cardinalis, ut sancta unio assentiente imperatore senatuque (si non ficta fuit) firmaretur celebrareturque secundo Idus Decembris, Spiridionis episcopi sancti die.* Qui pridie Idus Decembris duodecimus est mensis.

καὶ αἱ ἀπάται τῶν Γραικῶν αὐτῷ· ἀλλ' ὡς τοῦ αὐτοῦ γένους ὤν, σὺν ὀλίγῃ ὁρμῇ ἔσπευδε βοηθῆσαι τῇ πόλει· καὶ ἦρχει πρὸς ἀπολογίαν τῷ πάππᾳ ὅσον γέγονε, τὸ δὲ πλέον ἀνετίθετο τῷ Θεῷ τῷ πάντα οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον. Ἀλλ' ὁ λαὸς ὁ ἀπηνής, καὶ μισόκαλος, ἡ ῥίζα τῆς ὑπερηφανείας, ὁ κλάδος τῆς κενοδοξίας, τὸ ἄνθος τῆς ὑψηλοφροσύνης, ἡ τρυγία τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἡ καταφρονοῦσα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων καταφρόνησις ἀληθινή, πάντα τὰ γενόμενα ἐλογίζοντο ὡς μὴ γενόμενα· ἔλεγον οὖν ὁμιλοῦντες οἱ τῆς ἑνώσεως τοῖς Σχισματικοῖς, *Ἄφετε ἴδωμεν* (44) *εἰ ἐξάραι ὁ Θεὸς τὸν ἐχθρὸν τοῦτον τὸν ἀνθιστάμενον ἡμῖν, τὸν μέγαν δράκοντα τὸν καυχώμενον ἄρδην καταπιεῖν τὴν πόλιν· καὶ τότε ὄψεσθε εἰ τοῖς ἀζυμίταις ἡμεῖς ἑνωθῶμεν.*

A Multi vero a sacris donis oblatis abstinuerunt, quod illa liturgia concordiæ reconciliandæ celebrata, impurum ac abominandum sacrificium peractum existimarent. Cardinalis interea animos et corda, Græcorumque propositum explorabat ac rimabatur, quorum fraus ac dolus eum non fugiebant. Cum vero ex eadem gente esset, auxilium urbi ferri procurabat; segnius tamen ac remissius ab eo id actum: et quæ deinceps acciderunt, excusationem legitimam papæ ministrarunt: et illorum casuum plerique Dei voluntati ascripti sunt, qui cuncta ad utilem finem dirigit. Verum plebs fera, bonis infensa, arrogantiæ germen et radix, vanæ gloriæ ramus, superbiæ flos, fæx nationis Græcæ, quæ cæteras gentes, contemptibilis ipsa, despectui habet, B acta omnia pro infectis reputabat. Qui ergo Henoticorum **144** partes secuti cum schismaticis colloquebantur, his sermonibus usi sunt: *Sinite et videamus num Deus hunc hostem de medio tollat; draconem immanem, qui in acie contra nos stat, qui hanc urbem penitus devoraturum se jactat. Si Deus eum perdiderit, compertum vobis tunc, clarumque erit, an cum Azymitis in concordiam et amicitiam redierimus.*

Ταῦτα λέγοντες οὐκ ἔγνωσαν οἱ ἄθλιοι, ὅτι οἱ τοσοῦτοι ὅρκοι ἕνεκα τῆς συστάσεως καὶ ὁμονοίας τῶν Χριστιανῶν, ἤγουν τῶν ἐκκλησιῶν· ἡ ἐν τῷ Λουγδούνῳ γενομένη σύνοδος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πρώτου Παλαιολόγου, ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένη σύνοδος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ὑστάτου τῶν βασιλέων Παλαιολόγων, καὶ νῦν ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ μυσταγωγίᾳ ταύτῃ· οἱ γενόμενοι σὺν ἀφορισμοῖς ἀλύτοις ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος μέλλουσιν ἐξᾶραι τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἐκ γῆς, καὶ σὺν αὐτοῖς τὸ τῆς πόλεως. Ὦ ἄθλιοι, τί κενὰ μελετᾶτε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Ἰδοὺ οἱ ἱερεῖς σου καὶ αἱ ἱέρειαι, καὶ C οἱ μοναχοί σου, καὶ οἱ νεωκόροι, καὶ αἱ νεωκόροι, οἳ οὐκ ἤθελον κοινωνῆσαι τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἱερέων τῶν Γραικῶν, τῶν ὑπουργούντων τὰ θεῖα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Ἀνατολῆς παράδοσιν· λέγοντες μεμιασμένα ὑπάρχειν, καὶ οὐκ εἰσὶ Χριστιανικά, καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν ἱερέων ἀποφεύγοντες, καὶ τοὺς ναοὺς βωμοὺς καλοῦντες, αὔριον ἐν χερσὶ τῶν Βαρβάρων παραδοθήσονται· καὶ μιανθήσονται, καὶ μολυνθήσονται καὶ ψυχήν, καὶ σῶμα· εἶδον γὰρ οἰκείοις ὄμμασι μονάστριαν, καὶ τὰ θεῖα λόγια μεμυημένην, οὐ μόνον κρεωφαγοῦσαν, καὶ ἄμφια τῶν Βαρβάρων τῷ σώματι περιφέρουσαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ψευδοπροφήτῃ θυσίαν φέρουσαν, καὶ τὴν ἀσέβειαν D ἀνεπαισχύντως ὁμολογοῦσαν. Ἀλλὰ τί τὸ ποιῆσάν με πηδῆσαι πέντε μηνῶν διάστημα; Αὔριον γὰρ κἀκεῖνο καὶ παραπόδας σταθήσεται, καὶ μεθ' οἰμωγῶν λεχθήσεται. Ὁ βασιλεὺς οὖν στείλας τινὰς τῶν αὐτοῦ ἀρχόντων ἐν ταῖς νήσοις, καὶ ἐν ἑτέραις ἐπαρχίαις τῶν Χριστιανῶν ὠνήσασθαι σῖτον, καὶ παντοδαπὰ ὄσπρια, καὶ ὅσα τὰ πρὸς τροφήν, ἐκδεχόμενοι τὴν ἄφιξιν τοῦ τυράννου ἐν ἔαρι. Ἦσαν οὖν νῆες τέσσαρες παμμεγέθεις συνάγουσαι ἐκ πάντων τῶν χρειωδῶν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ, σίτου, οἴ-

Hæc cum jactarent miseri, eorum mentem non subibat tantum totiesque ab ipsis repetitum, pacis ac concordiæ Christianarum Ecclesiarum stabiliendæ causa, jusjurandum, cum in concilio Lugdunensi, dum regnabat Palæologorum primus, tum in Florentino sub imperatore Palæologinæ stirpis ultimo, ac nuperrime inter sacram liturgiam celebrandum: ob repetitum, inquam, jusjurandum (spretumque) excommunicationis insolubilis conditione in S. Trinitatis nomine addita, memoriam eorum ac urbis inter homines delendam fore. Ut quid inanibus futilibusque cogitationibus animos vestros pascitis? Ecce sacerdotes tui, monachi, moniales, æditui et ædituæ, qui ministrantibus sacerdotibus Græcis, et rem divinam secundum Ecclesiæ orientalis ritum et traditiones peragentibus, immaculati corporis et sanguinis participes fieri noluerunt: polluta esse sacrificia nec Christiana dicentes, benedictionem sacerdotum aversati, templaque pro gentilium aris habentes, in Barbarorum manus anima et corpore polluendi cras devenient. Monialem enim in divinis Scripturis initiatam ac eruditam, carnibus non tantum vesci, barbara veste indutam oculis meis aspexi, sed etiam pseudoprophetæ hostiam offerre: impietatemque, pudore ac verecundia abjectis, profiteri. At quomodo abreptus quinque mensium intervallum transilii? Crastinus dies hanc calamitatem cum lacrymis enarrandam secum feret. Imperator, quod vere ineunte a tyranno se obsessum iri suspicaretur, in insulas aliasque provincias Christianas, ad frumentum omniaque leguminum genera, et quæcunque cibaria necessaria coemendum aliquos e proceribus aulæ suæ misit. Ad id quatuor naves magnæ in insulam Chium destinatæ, quibus frumentum, vinum, oleum, caricæ, cicer, hordeum cæteraque legumina adve-

Ismaelis Bullialdi notæ

(44) Ἄφετε, ἴδωμεν. Allegata quam proxime verba Leonardi (*si non ficta fuit*) confirmat hic Ducas.

herentur: navis insuper oneraria e Peloponneso exspectabatur. Hæcque navium quinque simul junctarum classis fortibus ac generosis vectoribus multis, armatisque non paucis instructa Constantinopolim profectura erat. Omnes interea insulæ de urbis salute anxiæ admodum ac sollicitæ, variis opinionibus ac sententiis distrahebantur: alii expugnandam a Barbaris, et occupandam **145** conjiciebant. Alii, quomodo pater et avus istius, suo quisque tempore, hanc expeditionem susceperant, et re infecta discesserant, ita hunc iisdem vestigiis insistentem, non plus profecturum opinabantur.

νου, ἐλαίου, ἰσχάδων, κερατίων, κριθῶν, καὶ πάσης ἄλλης ἰδέας ὀσπρίων· ἐκδεχόμενοι καὶ ἑτέραν φορτηγὸν ναῦν ἀπὸ Πελοποννήσου. Καὶ οὕτω γενομένων πέντε σὺν μεγάλοις καὶ ἀνδρείοις ἐπιβάταις, λέγω δὲ καὶ πολλοῖς, καὶ σὺν πανοπλίᾳ οὐκ ὀλίγῃ πλεῦσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἦσαν οὖν ἅπασαι αἱ νῆσοι ἐν στενοχωρίᾳ καὶ ἀθυμίᾳ περὶ τῆς πόλεως. Καὶ οἱ μὲν ἐσκόπουν ὡς καταπολεμισθήσεται, καὶ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων ἁλωθήσεται· οἱ δὲ ἐδόξαζον ὡς ὁ πατὴρ καὶ πάππος αὐτοῦ, βουληθεὶς εἷς ἕκαστος τοῦ λαβεῖν αὐτὴν, ἐφάνησαν εἰς κενὸν κεκοπιακότες, οὕτω καὶ οὗτος τὴν αὐτὴν τρίβον βαδιοῖ.

CAPUT XXXVII.

Mehemetes tormentum illud æneum seu bombardam prope Constantinopolim vehi curat. Turci urbes ad Pontum Euxinum sitas occupant, et præter Selymbriam oppida Propontidi adjacentia. Græci intra muros Constantinopoleos inclusos se tenent, discordiaque ob reconciliatam Ecclesiarum concordiam laborant. Gennadius discordiæ faces subdit. Ducas male sanam mentem Græcis exprobrat, et in schismate pertinaciam. Mehemetes copias colligit. Obsidione urbem cingit, et Græci ab unione Ecclesiarum alienos magis ac magis se ostendunt.

Januario mense elapso, sub Februarii initium, prope Constantinopolim tormentum æneum advehi jussit princeps: sexaginta boves validissimi triginta curribus juncti illud trahebant; ab utroque tormenti latere ducenti homines incedebant, ut id, ne in via titubaret, hac et illac trahendo in æquilibrio retinerent. Currus præcedebant fabri quinquaginta, operariique ducenti, qui pontes ligneos ad complanandas vias fabricarent. Elapsi sunt itaque Februarius et Martius, cum in locum quemdam milliaribus quinque ab urbe dissitum tractum est. Caracia Begus antea cum copiis ad Ponti oppida Mesembriam, Acheloum, Byzum et alia præmissus, ea ad deditionem compulit. Versus Selymbriam quoque, sancti Stephani turres, omnibus qui intra erant cæsis, vi expugnavit. Cætera castella, et qui Epibatæ vocabantur, se dedidere. Quotquot victori se permiserunt servati, repugnantibus capita abscissa sunt; una Selymbria hostium impetum fortiter excepit. Ad locum itaque destinatum hæc machina perducta est, cujus custodiæ Caracia-begus assidere jussus, cumque omnibus viribus et copiis in omnes partes urbi vicinas, Romæis intra portas urbis coercitis, excurrere. Per totam quoque superiorem hiemem Mysorum ac Paphlagonum turmæ sub tribus vexillis circa urbem in hibernis stationem habuerunt, ut Romæorum in Turcos eruptiones reprimerent, nec eos urbe excurrere sinerent. Romæi quidem extra portas prodire non poterant tantis hostium viribus circumdati: verumtamen biremibus ac triremibus mare excurrebant, prædis ab usque Cyzico ex Turcorum vicis maritimis actis; captivis etiam

Παρελθόντος οὖν τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, καὶ τοῦ Φεβρουαρίου ἄρξαντος ἐκέλευσε τὴν χωνείαν μετακομισθῆναι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει (45), καὶ ζεύξας ἁμάξας τριάκοντα, εἷλκον αὐτὴν ὄπισθεν οἱ ξ βόες, λέγω βόες βοῶν· καὶ ἐκ πλαγίου τῆς χωνείας ἄνδρες σ′ καὶ εἰς τὸ ἓν, καὶ εἰς τὸ ἕτερον, τοῦ ἕλκειν καὶ ἐξισοῦν αὐτὴν, ἵνα μὴ ὀλισθήνῃ τοῦ δρόμου· καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἁμαξῶν τέκτονες ν′, τοῦ κατασκευάζειν γεφύρας ξυλίνας εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐργάται σὺν αὐτοῖς σ′. Ἐποίησε γοῦν τὸν Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον, ἕως οὗ κατήντησεν ἐν τόπῳ μακρὰν τῆς πόλεως ἀπὸ μιλίων ε′. Ἦν γὰρ ὁ Καρατζιάπεγις πρὸ καιροῦ σταλθεὶς σὺν δυνάμει εἰς τὰ τοῦ Πόντου κάστρα, ἤγουν Μεσημβρίαν, Ἀχελῷον, Βυζὸν, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐποιήσατο. Ὁμοίως καὶ πρὸς τὴν Σηλυμβρίαν κείμενα πυργία τοῦ ἁγίου Στεφάνου σὺν πολέμῳ λαβὼν πάντας τοὺς ἔνδον κατέσφαξεν· οἱ δὲ λοιποὶ πύργοι προσεκύνησαν, καὶ οἱ ἐπιβάται. Ὅσοι γοῦν παρεδόθησαν ἀβλαβεῖς ἐσώθησαν· οἱ δὲ ἀντισταθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἡ δὲ Σηλυμβρία (46) μαχίμως ἀνθίστατο. Φέροντες οὖν τὴν σκευὴν ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐκελεύσθησαν, καὶ τῷ Καρατζίαπεγ πρόσταγμα τοῦ φυλάττειν αὐτὴν, ἔφθασε σὺν ταῖς δυνάμεσι, καὶ κατατρέχειν τὰ πέριξ τὰ τῆς πόλεως, καὶ μὴ ἐᾷν τοὺς Ῥωμαίους τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐξέρχεσθαι. Ἦσαν δὲ καὶ τὸν χειμῶνα ὅλον ἐκεῖ παραχειμασθέντα σκῆπτρα (47) εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, τοῦ μὴ ἐξέρχεσθαι, καὶ καταδρομὰς ποιεῖν τοῖς Τούρκοις οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ Μυσίας, καὶ Παφλαγονίας τρία. Ἐγένετο οὖν ἡ παρεμβολὴ μεγάλη, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὐκ ἴσχυον ἐξελθεῖν· ἀλλ' ὅμως ἐκ θαλάσσης καὶ αὐτοὶ σὺν διήρεσι καὶ τριήρεσι ἄχρις Κυζίκου πλεῖ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(45) Laonicus l. VIII in principio consulendus qui apparatum istum describit, machinæque advectionem; Leonard. etiam Chiensis adeundus, et Phrantzes l. III, c. 8.

(46) *Ἡ δὲ Σηλυμβρία.* Capta Constantinopoli Selymbria deditionem fecit.

(47) *Σκῆπτρα.* Hic pro turmis equitum tribus usurpatum σκῆπτρα τρία, quæ sub totidem bandis seu vexillis stipendia faciebant.

λάτουν τὰ κατ' αἰγιαλὸν κείμενα χωρία τῶν Τούρκων καὶ πολλοὺς ἐκούρσευον, καὶ οὓς μὲν ἔσφαττον, οὓς δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγόντες ἐπίπρασκον.

Καὶ σὺν αὐτοῖς τοῖς προσκρούσμασι καὶ ἔαρ ἐπέστη, καὶ αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι. Καὶ ἡ τῆς Ἐκκλησίας στάσις οὐκ ἔληξε, ἀλλ' ἦν ἰδεῖν ξένην στάσιν ἐν τοῖς ἐμπιστευθεῖσι ἀκούειν λογισμοὺς ἀνθρώπων. Καὶ ἐρχόμενοι οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐξομολογήσασθαι τὰ σφάλματα αὐτῶν, ἠρωτῶντο παρ' ἐκείνων, οἱ μὲν εἰ ἐκοινώνησε τοῖς ἀκοινωνήτοις, καὶ εἰ ἔτυχεν ἀκοῦσαι λειτουργίαν παρὰ τοῦ ἐνωτικοῦ ἱερέως. Ταῦτα καὶ κανὼν δριμὺς (48), καὶ ἐπιτίμιον βαρύ· μετὰ δὲ τὸ δουλεῦσαι τὸν κανόνα κατὰ τὸ ἔθος, ὁ ἄξιος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ εἰς τὸ κοινωνῆσαι, μὴ προσελθεῖν τοῖς τῆς ἑνώσεως ἱερεῦσι μετ' ἐπιτιμίου βαρέος. Οὔτε γὰρ ἱερεῖς εἰσιν, οὔτε τὰ προσφερόμενα τέλεια, ἔλεγον. Εἰ γὰρ ἐκαλοῦντο ἐν κηδείᾳ νεκροῦ, ἢ ἐν μνημοσύνῳ τεθνεῶτος, καὶ ἐφαίνετό τις τῶν ἑνωτικῶν ἐκεῖ ἱερεὺς, κατευθὺς τὰς φελώνεις (49) ἐκδυόμενοι ὡς ἀπὸ πυρὸς ἔφευγον. Καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὡς καταφύγιον δαιμόνων, καὶ βωμὸς Ἑλληνικὸς αὐτοῖς ἐλογίζετο. Ποῦ κηροί; Ποῦ ἔλαιον ἐν ταῖς λυχναψίαις; Τὰ πάντα σκοτεινὰ, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων. Ἔρημον τὸ ἅγιον τέμενος ἐφαίνετο, προσημαῖνον τὴν ἐρημίαν ἣν ὑποστῆναι μέλλει μετ' ὀλίγον διὰ τὰς παραβάσεις καὶ ἀνομίας τῶν κατοικούντων. Ὁ δὲ Γεννάδιος ἔγκλειστος ἐδίδασκε, καὶ ἀρὰς ὑπετίθει τοῖς τὴν εἰρήνην ἀσπαζομένοις. Ἔτυχον ἐγὼ μετὰ ταῦτα μιᾷ τῶν εὐγενίδων αἰχμαλωτευθείσῃ, καὶ διηγήσατό μοι, πῶς ὠδίνουσα τοῦ τεκεῖν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τετράδι τοῦ ἔτους ἐκείνου μετεκαλέσατο τὸν πνευματικὸν αὐτῆς Ἰάκωβον ὀνόματι, καὶ ἐξωμολογήσατο. Καὶ αὐτὸς προέτρεψεν αὐτῇ τοῦ κοινωνῆσαι, καὶ αὐτὴ ἐρωτήσασα τὸν γέροντα, εἰ κωλύει τι τοῦ μεταλαβεῖν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, τοῦ λειτουργοῦντος ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς (50), ἔνδον τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπάρχοντι (ἦν γὰρ ὁ ἱερεὺς συμφορέσας τοῖς ἑνωτικοῖς μόνον ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τότε τῇ ιβ' τοῦ Δεκεβρίου, οὐ μὴν δὲ καὶ συγκοινωνήσας· οὐ γὰρ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς συναριθμηθῆναι τοῖς συλλειτουργοῖς τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλ' ἔτυχεν ἔξω σὺν ἄλλοις βραδεῖαν τυχόντες

multis, quorum pars cæsa, pars **146** Constantinopoli venumdata est.

Dum ver adventabat hisce pugnis levibus tempus transactum, jejuniorumque dies numerari cœpti, nec interim Ecclesiæ discidium cessabat. Omnium conspectui portentosa discordia obversabatur, in studia contraria discedentibus iis qui confessiones audiendi munere fungebantur. Ad eos enim accedentes Christiani peccata sua confessuri, interrogabantur, num cum iis qui ab Ecclesiæ communione rescisi sunt, communicassent; num ab Henotico celebratæ liturgiæ interfuissent; fatentibusque pœnitentiæ causa dura pœna inflicta, multaque gravis dicta. Peracta deinde ex more pœnitentia, qui participatione corporis et sanguinis Dominici dignus censebatur, illa percipere a sacerdote henotico, gravi pœna indicta, vetabatur: talem enim sacerdotem non esse, nec perfecte oblationem ab eo peragi. Ad funus porro efferendum, vel mortui commemorationem faciendam vocati, ubi henoticus sacerdos illic comparuisset, stolis subito exuti, velut e flammis mediis se proripiebant. Magna etiam ecclesia dæmoniorum specus, et Græcorum gentilium delubrum censebatur. Ubi cerei? ubi oleum in lychnis accendendis? Omnia tenebris plena: nec ullus, qui eas dissiparet, aderat. Templum sacrum desertum conspiciebatur, solitudinem, qua mox, propter peccata et iniquitates in eo habitantium, complendum erat, portendens. Gennadius etiam inclusus, pacis reconciliationem amplectentes diris devovendo interim docebat. Post urbem captam, in nobilem feminam captivam casu incidi: quæ mihi narravit, quomodo ipsa partus doloribus correpta, anni illius sancta magnaque feria quarta, pneumaticum seu confessarium suum, Jacobum nomine, ad se vocaverat: quam, peccatorum confessione peracta, hortatus est ille, ut sacram communionem sumeret. Cumque senem illum interrogasset, num obstaret quidquam, ut ex manibus sacerdotis, qui in templo intra domus suæ septa sito celebrabat, sumeret (ille quippe sacerdos die tantum 12 Decembris in Magna

Ismaelis Bullialdi notæ.

(48) *Κανὼν δριμύς*. Canon hic pro pœnitentia et pœna quæ pœnitenti indicitur.

(49) *Φελώνεις*. Penulam interpretantur alii: sed genus vestis communis olim fuit. *Pallium* vertere nolui, siquidem sacerdotibus non convenit, sed solis archiep. quibus a summo pontif. confertur. A quo etiam olim patriarchæ CPolit. id acceperunt. Stolam interpretari placuit, quæ omnibus sacerdotibus convenit et propria est. Hodie apud Græcos non solum patriarchæ, sed et episc. pallium gerunt.

(50) *Ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς*. Vocabantur oratoria illa εὐκτήρια. De quibus canon 31 synodi 6, in Trullo, Τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργοῦντας κληρικοὺς ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου ὁρίζομεν. Ὥστε εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο οὕτως παραφυλάξῃ, καθαιρείσθω. *Clericos, qui in oratoriis intra domus privatæ parietes constructis sacra faciunt, sacras Liturgias celebrare in illis ex episcopi loci sententia et assensu decernimus. Quod si quis clericus decreto nostro non paruerit, deponatur.* Et Leo Philosophus novella 4 de illis ita statuit; Ὁρίζομεν οὖν, οὐ μόνον τοὺς ἑκάστης καθολικῆς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἑκάστης οἰκίας, ἄδειαν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱερᾶσθαί τε καὶ μυσταγωγεῖν, οὓς ἂν προσκαλεῖσθαι αἱροῖτο ὁ ἑκάστης οἰκίας δεσπόζων. *Decernimus itaque non solum singularum ecclesiarum catholicarum* (id est hoc loco parœcialium), *sed etiam uniuscujusque domus sacerdotes, libere in omnibus domibus sacram mystagogiam celebrare posse, quos singularum domuum dominis vocare visum fuerit.* Novella deinde sequente in iis baptizare quoque permittit. Adeundus Theodorus Balsamo.

ecclesia henoticis adfuerat, nec communicaverat, cum in numerum altari ministrantium ab initio liturgiæ allectus non fuisset; sed extra cancellos cum aliis, qui tardius venerant, nihilque aliud præter sacra indumenta gestaverant, steterat). pneumaticus ei dixit: *Tibi concessum est, Deus condonabit tibi; abi, et communionem, omni dubio remoto, percipe. Ipse sacerdos ac minister est, discrimine illo omisso communica.* Illa vero mulier, quod a schismaticorum partibus staret, scrupulose nimis perpensa **147** senis, qui omnes obices revellebat, sententia, alium nomine Neophytum confessarium accersit, eique a pneumatico suo datam sibi licentiam declarat. Iste porro Neophytus loquendi libertatem ac confidentiam sibi assumpserat, quod pneumatici munere in imperatoriis palatiis procerumque ædibus fungeretur: quare illam allocutus a communione his verbis deterruit: *Id tibi haud licet; si enim ex istius manibus communionem sumpseris, panem manducabis, et vinum bibes.* Quam admiranda, rex Christe longanimitas tua! Etsi sacerdos Latinus esset, stultitia tua, tenebris excæcate, aliqua, quamvis absurda, ratione excusari posset. Quod scilicet Latino sermone ad Deum preces recitasset, quod non esset fermentatus panis, nec aqua calida adhibita; aliaque absurda allegare potuisses, quæ orthodoxus tamen ore nunquam proferret; nec, vel minimum, adversus divina mysteria hoc modo peracta murmurabit; talia enim quilibet ausus, lapidibus obruendus est. Quid? vel quomodo obloqui potes divinis mysteriis idiomate tuo celebratis? quid illis precibus opponere? quibus tibi cum cæteris orientis sacerdotibus communis est usus. Aliud allegare non potes, o Pharisæe vane, nisi quod purus es et intactus, a cæterisque Christianis separatus, addam ego, et excommunicatus. Illa porro mulier nobilis inter contraria præcepta animo fluctuans communione die illo abstinuit; ita ut nocte sequenti, non sumpta prius Eucharistia, pepererit. Quod si mors subsequebatur, damno spiritus illius anima obsignata fuisset (id est damnum, non accepto Spiritus divini signaculo, anima illius passa fuisset) Neophyti culpa, et mali spiritus, quo agebatur, errore. Sed redeamus ad narrationis nostræ fluctus: et mare furens, gubernatore excusso, arcam Noe absorbere et in profundum deprimere intueamur, mundaque volatilia, tanquam immunda, impollutorum unguibus discerpenda projicere contemplemur.

A τὴν ἔλευσιν, καὶ ἵσταντο ἐν τῷ ναῷ φοροῦντες τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολὰς μόνον). Ὁ δὲ πνευματικὸς εἶπεν αὐτῇ· *Συγκεχωρημένον ἐστίν, ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι· ἄπελθε, κοινώνησον ἀποβάλλουσα πάντα σκότον. Καὶ γὰρ ἱερεύς ἐστι καὶ λειτουργός, ἀδιακρίτως κοινώνησον.* Ἡ δὲ ἐπὶ τῇ ἀνεμποδίστῳ ἀπολογίᾳ τοῦ γέροντος δειλιάσασα, ἦν γὰρ ἐκ τοῦ μέρους τῶν σχισματικῶν, μετακαλεῖται ἄλλον Νεόφυτον ὀνόματι, καὶ δηλοῖ αὐτῷ τὴν λύσιν τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς· ἦν γὰρ αὐτὸς ὁ Νεόφυτος παῤῥησίαν ἔχων, καὶ πνευματικεύων ἐν ἀνακτόροις καὶ μεγιστάνων οἴκοις. Ἐκώλυσε δὲ ταύτην, λέγων, *Ἀσυγχώρητόν ἐστιν. Εἰ γὰρ λάβοις* (51) *κοινωνίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἄρτον ἔφαγες, καὶ οἶνον ἔπιες.* Ὢ τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστὲ βα-
B σιλεῦ! Σκοτεινὲ καὶ τυφλέ· εἰ ὁ ἱερεὺς ἦν Λατῖνος, εἶχεν ἂν λόγον ἄλογον ἡ μωρία σου· ὡς ὅτι Λατινικῶς τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ ἀπέδωκε, καὶ ὁ ἄρτος οὐκ ἦν ἔνζυμος (52), καὶ τὸ ὕδωρ οὐκ ἦν ζέον, καὶ ἄλλα τινὰ ἄλογα αἰτιάματα, ἃ οὐκ ἔξεστιν ὀρθοδόξῳ στόμα ἀνοῖξαι, καὶ γλῶτταν κινῆσαι κατὰ τῶν θείων μυστηρίων τῶν οὕτω τελουμένων· ὁ γὰρ τοῦτο τολμήσας ἄξιος λιθοστρωθῆναι. Πῶς, ἢ τί ἔχεις ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν θείων μυστηρίων τῶν τελεσθέντων ἐκ γλώττης σῆς, καὶ εὐχῶν ὧν σὺ καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς ἱερεῖς χρῶνται; Οὐκ ἔχεις ἄλλο εἰπεῖν, ὦ Φαρισαῖε κενὲ, πλὴν ὅτι καθαρὸς εἶ, καὶ μολυσμοῦ ἀμέτοχος, καὶ κεχωρισμένος τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, προσθήσω δὲ κἀγὼ τὸ, καὶ ἀφωρισμένος. Ἡ δὲ εὐγενὴς ἐκείνη γυνὴ, διχονοοῦσα ἐν μέσῳ τῶν
C δύο τούτων προστάξεων, ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ, καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ μετέλαβε· καὶ διὰ τῆς νυκτὸς ἀκοινώνητος τέτοκεν. Εἰ γὰρ ἐπηκολούθησεν θάνατος, εἶχεν ἂν ἡ ψυχὴ αὕτη τὴν σφραγῖδα ζημίαν τοῦ Πνεύματος δι' αἰτίαν τοῦ Νεοφύτου, καὶ τοῦ κατοικοῦντος ἐν αὐτῷ πονηροῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἐπανίωμεν πρὸς τὰ τῆς διηγήσεως κύματα, καὶ ἴδωμεν τὴν ἀγριαινομένην θάλασσαν πῶς μέλλει χᾶναι, καὶ καταποντίσαι τὴν κιβωτὸν, τὴν τὸν Νῶε τὸν κυβερνήτην διώξασαν, καὶ τὰ καθαρὰ πετεινὰ ὑπὸ τῶν μὴ καθαρῶν ὡς ἀκάθαρτα παραβλέψασαν.

Tyrannus enim, Martio incipiente, nuntiis in omnes provincias missis, singulos ad urbem oppugnandum militatum venire jussit. Cuncti ergo, qui datis nominibus stipendia merebant, accesserunt; numero infinito eorum, qui sponte castra sequebantur, iis adjuncto. Universi enim, qui urbem oppugnandam esse audierunt, tam pueri ob ætatem

D Ὁ γὰρ τύραννος ἀπ' ἀρχῆς Μαρτίου μηνὸς ἔπεμψε μηνυτὰς, καὶ κήρυκας εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας, τοῦ ἐξέρχεσθαι ἕκαστον ἐν τῇ στρατιᾷ κατὰ τῆς πόλεως. Τὰ στρατεύματα μὲν οὖν, ὅσα διὰ προσόδων καὶ ῥόγας ἦσαν γεγραμμένα, συνέῤῥεον· τὰ δὲ ἄγραφα τὰ καὶ μυριάριθμα τίς διηγήσεται; Πᾶς γὰρ ἕκαστος ἀκούων κατὰ τῆς πόλεως ἔτρεχεν, οὐ-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(51) *Εἰ γὰρ λάβοις.* Quasi corporis Dominici consecratione conficiendi potestatem, unionem amplexus amisisset: insaniisse Græcos ac transversos actos fuisse certissimum est.

(52) *Οὐκ ἦν ἔνζυμος.* Ista ad Ecclesiæ Græcæ ritum pertinent, quæ panem fermentatum adhibet et aquam calidam calici immiscet.

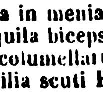
τως ὁ μὴ δυνάμενος βαδίζειν ἕνεκα παιδικῆς ἡλι- A κίας, καθὼς ὁ μὴ δυνάμενος τρέχειν ἕνεκα γήρους. Οἱ δὲ πολῖται ἱκέτευον Θεὸν, τοῦ μὴ ἐπελθεῖν τῇ ἁγίᾳ ἑβδομάδι, διότι ἤκουον ὡς ὁ τύραννος ἐφ' ἅρματος καὶ ἤδη ἔρχεται. Τῇ Παρασκευῇ οὖν τῆς Διακαινησίμου (53) καὶ ὁ Ναβουχοδονόσωρ ἐπὶ θύραις Ἱερουσαλὴμ· καὶ πήξας τὰς αὐτοῦ σκηνὰς κατέναντι τῆς πύλης τοῦ Χαρισοῦ (54) ὄπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης (55), τῆς κειμένης ἐγγὺς τοῦ παλατίου, ἕως τῆς Χρυσῆς πύλης (56) τῆς πρὸς νότον· καὶ ἔτι ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἕως τοῦ Κοσμηδίου (57), καὶ ἀπὸ τοῦ νότου εἰς πλάτος ὅσον περιέφερον κάμπον οἱ ἄμπελοι· καὶ γὰρ ἦσαν προλαβὼν φθαρέντες παρὰ τοῦ Καρατζία· καὶ περιεχαράκωσεν αὐτὴν

teneram vix gradientes, quam senes annis gravati, accurrerunt. Constantinopolitani interim Deo supplicare, ut hebdomada sancta tyrannus, qui curru adventare nuntiabatur, urbis oppugnationem non aggrederetur. Die igitur Parasceves Diacænesimæ 148 septimanæ (id est feria 6 seu die Veneris post Pascha) ad portas Hierusalem Nabuchodonosor venit : et tentoria sua ante Charsi portam post collem fixit. A porta vero, quæ Ligni appellatur, palatio vicina, usque ad Auream portam, quæ meridiem respicit, ab eademque Ligni porta usque ad Cosmedium et meridiem versus, quantum vineta a Caracia jam devastata in latitudinem capere poterant, omnes ejus copiæ castra locaverunt. Aprilis ergo die sexta, Parasceve post Pa-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(53) *Τῇ Παρασκευῇ οὖν τῆς Διακαινησίμου.* B Hebdomada illa Diacænesimi, seu renovationis, ea est, quæ Paschalis diem sequitur : cujus Codinus Curopalates meminit c. 14, lib. *De officiis aulæ Constantinop.* Vocatur etiam νέα, id est nova, ob renovatos baptismate catechumenos, qui Paschate baptizati fuerant. Latina Balsamonis commentarior. in Canones apostol. canone 69 versio, quorum textus Græcus non exstat, sic habet : *Hebdomas autem* τῆς Διακαινησίμου, *tanquam ipse magnus dies Dominicus reputatur.* Anno illo aureus numerus seu lunæ cyclus fuit 10, cyclus solis 6, littera G. Pascha Aprilis 1, feria 6, diacænesimi Aprilis 6, Pentecoste. Maii 20, Dominica omnium SS. Maii 27. Juxta Ducam ergo, cœpit Contantinop. obsidio Aprilis die 6. Juxta vero Leonard. Chiensem, et, qui eum secutus est, Bzarum, cœpit Nonis seu die 5 Aprilis. Phranzes April. 2 obsideri cœpisse, l. III, c. 8, asserit. Hist. Turc. oppugnationem tradunt Rebiul-euel die 17, qui fuit Martii dies 28.

(54) *Κατέναντι τῆς πύλης τοῦ Χαρισοῦ.* Alibi habet Χάρσου. Gyllius, lib. I, cap. 28 *Topographiæ Constantinopoleos*, portæ Charsianæ meminit. Leunclavius, cap. 200 *Pandectar. Hist. Turcicæ*, hodie vocari a Turcis *Egri capi*, id est *obliquam portam* docet. Græca vox χάρσιος *obliquum* significat : et tramite obliquo, in urbem per illam portam patet ingressus, qualem, in portis arcium urbiumque muniendarum locandis, architecti nostri regulam servant. Loco citato notat Leunclavius, a quodam Charsia portam illam Charsiam appellatam, quem Venetæ factionis fuisse *Paralipomena originum Constantinopolitanarum* a Gretzero edita tradunt et Magdalæ cujusdam tribuni plebis collegam; quando Theodosius junior, diebus sexaginta, muros terrestres ad Blachernas usque construxit. Vicina est illa porta palatio, Constantini vulgo dicto, Blacherniano olim appellato. Leonardus Chiensis portam illam appellat Caligaream; sive Caligariorum, qui sutores sunt. In illo Constantini palatio, cubiculi superioris concamerationis januæ boream spectantis, et qua in meniana patet exitus, lapidi superli inari aquila biceps alis expansis insculpta est : et in columellarum, quæ meniana ambiunt, capitulis lilia scuti Francici cernuntur; aliquot etiam scuta hac forma expressa in palatio illo videntur. Aliquando putavi Pascha legi debere : et a Francis nostris scuta illa in sculpta fuisse cum mentione Paschatis : quod Constantinopoli capta, utrumque Paschatisfestum in urbe celebrassent, quod etiam Balduinus in festo Paschatis, ut historici tradunt, et eorum aliqui in ipsa Paschatis vigilia, Constantinopolitanus imperator electus sit.

(55) *Ἀπὸ δὲ τῆς Ξυλοπόρτης.* Xyloporta est illa quæ vicinissima est occidentali urbis angulo. Blacherniana olim dicta fuit, quod Blachernarum templo proxima esset. Videndus Gillius lib. I, c. 20, Leunclavius, *Pandectis Hist. Turc.* 200, appellat eam Xylokercon Verum diversas fuisse persuadeor, hancque Xylokercon, eam esse quam Ducas Kercoportam infra appellat, quæ jam a longo tempore occlusa tenebatur. Quod ut credamus et asseramus auctor nobis est Cantacuzenus, lib. III, c. 9 : Καὶ διελέγετο κρύφα τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις, ἐὰν δύναιντο τὴν πόλιν αὐτῷ παραδοῦναι· ἐπηγγέλλοντό τε τὴν τῆς Ξυλοκέρκου λεγομένην πύλην ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπῳκοδομημένην διορύξαντες εἰσάγειν. *Clam etiam cum amicis suis, qui Constantinopoli morabantur, colloquitur et agit, quomodo sibi urbem tradere possent. Promittebant illi portam, quæ Xylokerci di-* C *citur, quæque a multis annis pariete clausa erat, perfossuros, et ut illa ingrederetur urbem, patefacturos.*

(56) *Τῆς Χρυσῆς πύλης.* Aurea porta adhuc clausa est. Selymbriæ porta olim appellabatur, ut notat Leunclav. loco citato. Ad illam extra muros fons adhuc exstat, prope quem templum B. Mariæ Deiparæ exstructum erat. In marmore sculpti Herculei labores Auream portam ornantes cernuntur. Sed calcis albo, cum anno 1647 eos considerabam ut et totus mœnium ambitus, inducti erant : ita ut oculos fugeret sculpturæ elegantia.

(57) *Ἕως τοῦ Κοσμηδίου.* De Cosmedio Zonaras *Annal.* tom. III, in Romano Lecapeno : ex quo ad littus Ceratini sinus extra urbem situm fuisse patet, Καὶ κατὰ τὸν τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλόν, etc. Nicetas etiam, in *Annalibus*, Ἡ δὲ ἵππος μετὰ τῆς προβεβλημένης πεζῆς στρατιᾶς τῷ Κοσμιδίῳ ἐφίσταται, μικρὰν ἐφευρηκότες ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντίστασιν D περὶ τὴν ἐκεῖ που γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον Τρυπητὸν λίθον. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα, καὶ αἱ νῆες, καὶ οἱ δρόμωνες ἐκεῖ που προσίσχουσι. *Copiæ equestres* (*Latinorum*) *cum peditatu, qui antecedebat, Cosmedium occupant : cum languide ipsis restitissent Romæi, qui ad pontem illic constructum, et lapidem Perforatum appellatum stationem habebant.* Fuisse autem locum illum extra urbis muros ex eodem loco constat, σκηνὰς τε ὀρθὰς ἑώρων οἱ ἐν τοῖς τείχεσι. *Erecta tentoria* (*Latinorum*) *videbant, qui intra muros erant.* Et capite seq. satis ostendit Ducas ad littus Ceratini sinus extra urbem Cosmidium situm fuisse. Locus ergo ille ad extremum littus sinus Ceratini situs erat juxta pontem S. Mamantis : et alius esse nequit, præter eum qui hodie Aibazari appellatur : cui vicina est Meschita IVP appellata ; in qua collegii doctorum et legisperitorum pontif. Muphti appellatus, imperatori novo imperium adepto, pre ibus quibusdam additis, acinacem cingit.

scha, obsidione urbem cinxit Mohemetes. Constantinopolitani a quo die in ecclesia Magna facta est concordiæ reconciliatio, illam ut Judæorum synagogam refugiebant; nec in ea oblatione holocausto aut incenso litabatur. Si quis sacerdotum divinam liturgiam die aliquo insigni celebrare voluisset, qui precabantur, quousque ad oblationem sacrorum donorum ventum fuisset, astabant: deincepsque omnes tam mulieres quam viri, monachi atque moniales exibant. Quid pluribus opus est? templum illud pro delubro et ara gentilium, et sacrificium, perinde ac Apollini factum, æstimabant. Quare Isaias tanquam ex ore Dei sic loquitur: «Ecce, ut hunc populum transmigrare faciam, paratus ero; translatione eum transferam: sapientiam eorum qui sapiunt, disperdam; prudentiumque prudentiam dissipabo. Væ illis qui profunda consilia, non expetito Domini consilio, ineunt. Qui consilia occulta capiunt, tenebrisque opera sua abscondunt. Qui dicunt, Quis nos videbit? quis nos vel opera nostra cognoscet? Propterea hæc dicit Dominus: Væ filiis apostatis! consilium me inconsulto habuistis: utque peccata peccatis adjiceretis, pacta, Spiritu meo nequaquam ducti, pepigistis.» Gennadius interim adversus Henoticos docere ac scribere singulis diebus non cessabat: et sapientissimum beatumque Thomam Aquinatem ejusque scripta, Demetrium etiam Cydonem hæresis arguere contendens, rationes syllogismosque adversus eos texebat. Conscius ei erat operisque socius, e senatoribus primus Mesazon, idemque dux magnus; cujus contra Latinos, magis vero contra ipsam urbem, temeraria impudentia eo usque prorupit, cum Turcorum ingenti exercitu se peti viderunt Romæi, ut dixerit, Turcorum mitram ac redimiculum in media urbe dominari, quam Latinorum galerum regnantem conspicere, potius esse, cum interim Romæi, omni salutis abjecta spe, hæc vota conciperent: *Utinam in Latinorum potestatem, qui Christum ejusque matrem Deiparam invocant, urbs nostra deveniret, nec Turcis impiis traderemur!* quibus **149** contraria, quæ retulimus, Mesazon prædicabat. Sed ad eum Isaias

A Ἀπριλίῳ ς' ἡμέρα, Παρασκευῇ τῇ μετὰ τὸ Πάσχα. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐγένετο τάχα ἡ ἕνωσις ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὡς Ἰουδαίων συναγωγὴν ταύτην ἀπέφευγον, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτῇ οὔτε προσφορά, οὔτε ὁλοκαύτωσις, οὔτε θυμίαμα. Εἰ ἔτυχέ τις τῶν ἱερέων λειτουργῆσαι Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ ἐπισήμῳ, οἱ προσευχόμενοι μέχρι τῆς ὥρας τῆς προσφορᾶς ἵσταντο· καὶ τότε πάντες ἐξήρχοντο οὕτω γυναῖκες ὡς ἄνδρες, οὕτως μοναχοὶ ὡς μονάζουσαι. Τί χρὴ λέγειν; καὶ τὸν ναὸν ὡς βωμὸν, καὶ τὴν θυσίαν ὡς Ἀπόλλωνι τελουμένην ἐνόμιζον. Διὰ τοῦτο Ἠσαΐας ὡς ἐκ στόματος Θεοῦ φησιν· *Ἰδοὺ προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ μεταθήσω αὐτοὺς μεταθέσει, καὶ ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν* B *σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Οὐαὶ τοῖς βαθέως ποιοῦσι βουλὴν, καὶ οὐ διὰ Κυρίου. Οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐροῦσιν· Τίς ἡμᾶς ἑώρακε; καὶ τίς ἡμᾶς γνώσεται, ἢ ἃ ἡμεῖς ποιοῦμεν; Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος, Οὐαὶ τέκνα ἀποστάται, ἐποιήσατε βουλὴν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ Πνεύματός μου, τοῦ προσθεῖναι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίαις.* Ὁ δὲ Γεννάδιος οὐ διέλειπε καθ' ἑκάστην διδάσκων, καὶ γράφων κατὰ τῶν Ἑνωτικῶν, καὶ πλέκων συλλογισμοὺς καὶ ἀντιφάσεις κατὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ μακαρίτου Θωμᾶ τοῦ δὲ Ἀκίνου (58), καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, καὶ κυρίου Δημητρίου τοῦ Κυδώνη (59) ἀποδεικνύων C αὐτοὺς αἱρετικούς· ἔχων ἐκ τῆς συγκλήτου τὸν πρῶτον Μεσάζοντα τὸν μεγαδοῦκα συνεργὸν (60) καὶ συνίστορα· τὸν καὶ τοσοῦτον εἰπεῖν τολμήσαντα κατὰ Λατίνων, ὅτε εἶδον οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἀναρίθμητον στρατὸν τῶν Τούρκων, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς πόλεως, Κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικήν. Καὶ γὰρ ἀπογνόντες οἱ τῆς πόλεως ἔλεγον, *Εἴθε ἐδόθη ἡ πόλις ἐν χερσὶ τῶν Λατίνων τῶν ὀνομαζόντων τὸν Χριστὸν καὶ Θεοτόκον, καὶ μὴ ἀποῤῥιφθῶμεν ἐν ταῖς τῶν ἀσεβῶν παλάμαις!* Τότε καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο ἐφθέγξατο. Ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἠσαΐας ἐφθέγξατο, καθὰ καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ· *Ἄκουσον τὸν λόγον Κυρίου Σαβαώθ· Ἰδοὺ ἡμέ-*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(58) *Κατὰ τοῦ σοφωτάτου* etc. *Θωμᾶ τοῦ δὲ Ἀκίνου.* Beatus Thomas de Aquino opusculum scripsit *Adversus Græcos*: quod Urbano quarto pontifici Maximo dedicavit. Exstat editum in operum illius tomo XVII, eodemque continetur aliud opusculum ordine tertium, *Adversus Græcos, Armenos et Saracenos* scriptum.

(59) *Δημητρίου τοῦ Κυδώνη.* Joan. Cantacuz., lib. IV. cap. 16 *Histor.*, hujus viri eruditissimi, cujus plura doctrinæ ac eruditionis monumenta exstant, mentionem facit. Fuit Cantacuzeno familiaris hic Demetrius, vitamque monasticam cum Nicolao Cabasila amplecti aliquando meditatus est. In serenissimi Hetruriæ magni ducis bibliotheca Laurentiana, Ptolemæi mathematicæ Syntaxeos volumen in membranis elegantissime scriptum asservatur, quod hic Cydones in bibliotheca sua olim habuit. In illo tres lunares eclipses Thessalonicæ D observatæ, earumque momenta adnotantur, ex quibus epicycli lunaris quantitas demonstratur. Has observationes a Cydone et Cabasila habitas et consignatas fuisse arbitror; quarum prior facta adnotatur anno Alexandri 1665, Athyr 13 in 14, lucescente hora 2, m. 24, post mediam noctem sole Sagittarii gradum 16, m. 7, percurrente.

(60) *Μεγαδοῦκα συνεργόν.* Hic est Lucas Notaras de quo cap. 19 supra mentio facta est, quem Leonardus Chiensis chir Lucam appellat, id est κύριον Λουκᾶν, *signor Luca*: qui cum Scholario sentiebat, de quibus talia verba facit Leonardus, *Intendebat ex una parte Scholarius, ex altera chir Luca quandoque ad præsentiam semel apostolicam conferre, ut hi essent, qui soli rem intellexisse viderentur, quique primi laudarentur tantæ unionis auctores.*

ραι ἔρχονται, καὶ λήψονται πάντα τὰ ἐν τῷ A *οἴκῳ σου. Καὶ ὅσα συνήγαγον οἱ πατέρες σου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, εἰς Βαβυλῶνα ἥξει, καὶ οὐδὲν οὐ μὴ καταλειφθῇ· καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων σου τῶν ἐξερχομένων ἀπὸ σοῦ, ὧν γεννήσεις, λήψονται, καὶ ποιήσουσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων.*

sicut et Ezechiæ locutus est: « Audi verbum Domini exercituum. Ecce dies veniunt, quibus cuncta, quæ domi possides, diripientur; omnesque divitiæ a majoribus tuis comparatæ in Babylonem transferentur, nec earum residui quidquam tibi supererit. Filii tui qui tibi nati sunt, etiamque nascituri, rapti emasculabuntur, et spadones facti in regis Babyloniorum domo servient. »

CAPUT XXXVIII.

Constantinus et Galatini urbi tuendæ attendunt, atque etiam Veneti. Joannes Justinianus Constantinopolim cum militibus appulit, et ab imperatore honore maximo afficitur. Obsidionis initio erumpunt in hostes obsessi. Galatini Mehemetem sibi placatum volunt. Byzantinis tamen favent et opem ferunt. Mehemetis classis prope Constantinopolim accedit. Naves quinque cibariis onustæ Constantinopoleos portum, frustra Turcis obstantibus, ingrediuntur, et hac de causa Mehemetes Contostaulum suum Paldam contumelia verberibusque afficit. Mehemetes terra e Bosphoro in sinum Ceratinum navigia et biremes transfert. Terra Constantinop. oppugnat Mehemetes, et tormentis muros quassat. Medicamen tormentis ne disrumpantur adhibitum. Joannis Huniadæ legatus consilium perniciosum adversus obsessos bombardario Mehemetis, falsa opinione ductus dedit. Muri urbis ad S. Romani portam diruti. Obsessi strenue resistunt, sed Constantinus percellitur et ut Mehemetem ad pacem et obsidionis solutionem adducat, vectigal offert, quod respuit Mehemetes. Justinianus infelici successu Turcorum biremes in sinu Ceratino incendere tentat. Turci Galatinorum navem demergunt. Pontem in Ceratino sinu Mehemetes fabricat.

Ὁ βασιλεὺς οὖν Κωνσταντῖνος ὅσον δύναμις B ἐπιμελούμενος ἐπεμελεῖτο σὺν τοῖς τοῦ Γαλατᾶ Γενουΐταις· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ εἶχον κατὰ νοῦν ἀπαραίτητον λογισμὸν, ὅτι ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ, καὶ τὸ φρούριον αὐτῶν ἔρημον γενήσεται. Ἐν τούτῳ στείλαντες ἐν τῇ Γενούᾳ προλαβὸν γραφὰς δεόμενοι βοηθείας, ἀντέγραψαν, ὡς ἤδη ἔρχεται μία ναῦς σὺν φ' ὁπλίταις εἰς βοήθειαν τοῦ Γαλατᾶ. Καὶ αἱ τῶν Βενετικῶν ἐμπορικαὶ τριήρεις (61) κατελθοῦσαι ἐκ τῆς Μαιώτιδος λίμνης, καὶ τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ, καὶ ἐκ Τραπεζοῦντος, ὁ βασιλεὺς οὖν, καὶ οἱ Βενετικοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει, οὐκ εἴασαν αὐτὰς καταίρειν ἐν Βενετίᾳ, ἀλλ' ἔμειναν εἰς βοήθειαν τάχα τῆς πόλεως. Ὁμοίως καὶ ἐκ τῆς Γενούας ἐλθὼν εἷς ὀνόματι Ἰωάννης Λόγγος (62) ἐκ τῶν Ἰουστινιάνων σὺν δυσὶ νηυσὶν ὑπερμεγέθεσιν, C ἔχων καὶ πολεμικὰς παρασκευὰς πολλὰς καὶ καλὰς, σὺν ἐνόπλοις νέοις Γενουΐταις ἀρεϊκὸν πνέοντας θυμόν. Καὶ ὁ αὐτὸς Ἰωάννης ἐπιδέξιος ἀνὴρ, καὶ εἰς παραταγὰς καὶ συνασπισμοὺς πολέμων δοκιμώτατος. Ἐδεξιώσατο τοῦτον ὁ βασιλεὺς, καὶ ῥόγας ἐμέτρησε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, καὶ εὐεργεσίας ἔνειμε, καὶ πρωτοστράτορα τοῦτον ἐτίμησε, καὶ αὐτὸς τὴν φύλαξιν τῶν πρὸς τὸ παλάτιον κειμένων τειχέων ἀνελάβετο. Καὶ γὰρ ἦσαν ὁρῶντες τὸν τύραννον ἐκεῖ τὰς σκευὰς τὰς πετροβόλους πηγνύοντα, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀντίμαχον ἐν τοῖς τείχοις παράταξιν. Εὐηργέτησε δὲ τούτῳ καὶ διὰ χρυσοβούλλου γράμματος τὴν νῆσον Λῆμνον· εἰ ἀποκρουσθήσεται ὁ Μεχεμὲτ, καὶ ὑποστραφήσεται ἄπρα- D κτος, ἐξ ὧν θαῤῥεῖ κερδᾶναι τῆς πόλεως. Ἔκτοτε οὖν ἐμάχοντο ἡρωϊκῶς οἱ Λατῖνοι σὺν τῷ Ἰωάννῃ, ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ ἱστάμενοι ἐν τῷ ἔξω κάστρῳ, καὶ ἐν τῇ τάφρῳ· πολλάκις καὶ ἐκτὸς τῆς τάφρου ἐκπηδῶντες ἐσυνεπλέκοντο τοῖς Τούρκοις Ῥωμαῖοι, ποτὲ μὲν ἀφέντες, ποτὲ δὲ

At vero Constantinus imperator urbi tuendæ, quantum viribus pollebat, cum Genuensibus Galatæ incolis erat intentus. Hi namque opinionem præceperant, a qua haud dimovere ipsos promptum erat, urbe capta, castrum suum etiam devastatum iri. Hac de causa Genuam litteras antea scripserant, quibus opem ac suppetias sibi mitti rogabant; ad quas Genuenses respondere, navem unam, quæ quingentos milites Galatæ castro tuendo veheret, ad eos proficisci. Venetorum etiam triremes actuarias commercio inservientes a palude Mæoti, Tanai et Trapezunte reversas, imperator et Veneti, qui in urbe habitabant, retinuerunt, nec Venetias redire permiserunt; ut si fors ita ferret, urbi auxilio et usui esse possent. Advenerat Genua Joannes Longus ex gente Justiniana, duabus navibus magnis vectus; quæ, præter multas machinas eximias cæterumque belli apparatum, militibus ætatis robore præstantibus ac generosis instructæ erant. Joannes ipse vir solers in ordinanda acie pugnisque ineundis expertus ac peritissimus erat. Illum benigne **150** suscepit imperator stipendiaque ejus militibus solvit: præterea beneficiis et protostratoris exercituum dignitate eum cohonestavit. Is itaque urbis murorum partem palatio vicinam tuendi ac propugnandi onus suscepit; nam tyrannum tormenta ænea lapidibus emittendis parata, cæterasque ad oppugnandum machinas adversus illam partem collocare animadverterant. Imperator insuper aurea bulla Lemnum insulam Joanni Longo donavit, si urbis obsidionem solvere coactus, frustra adhibitis machinis, reque infecta pedem Mehemetes referret. Latini Joanne duce alias portis urbis erumpentes, alias in exteriori muro stantes, quandoque in fossam desi-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(61) *Βενετικῶν ἐμπορικαὶ τριήρεις.* Tres fuerunt, ut adnotat Leonardus, qui intra urbis muros tunc agebat. Aderant insuper duæ agiles seu leves triremes Venetæ actuarias illas comitatæ. Bizarus, lib. XII, naves Genuenses septem, Cretenses tres, et Chienses paucas in Byzantii portu fuisse tradit.

(62) *Ἰωάννης Λόγγος.* Leonardus eadem de Longo narrat, deque extra portas obsessorum eruptionibus.

lientes fortissime pugnaverunt. Sæpius etiam fossa superata Romæi vario successu, modo cedentes, modo captivos Turcos trahentes, cum his manus conseruere. Hoc tamen Romæis minime conducebat; quippe verum dictu adversus viginti Turcos Romæum unum stetisse. Cominus cum Turcis pugnando, eruptione e portis facta, quid commodi ad eos redibat? Propterea consilium datum est, ut Romæi per propugnacula stationes habentes, alii quidem jaculis, alii sagittis pugnarent: alii cannis ferreis globulos plumbeos in hostes emitterent; hi quini vel deni, nucum Ponticarum magnitudine, pulvere ignescente simul emissi, vim perforandi ac penetrandi habent; ita ut in hominem ferro armatum si ceciderit unus, clypeum et corpus transadactus pervadat in aliumque obvium transiliat, et ab hoc in alium, donec vis pulveris refrigescat: hócque impetu duos vel tres homines interfici simul possibile. Machinam istam ejusque usum didicerunt ampliorémque fecerunt Turci.

Aprilis mensis trientes duo paucis velitationibus subitisque præliis transacti sunt, dum tyrannus novis copiis contractis exercitum suum augeret; ad quem multitudo innumerabilis militum, tam qui nomina vocati militiæ dederant, quam qui sponte venerant, confluxit; qui itaque illum considerabant, quadringenta hominum millia superare conjecerunt. Galatini equidem Genuenses, dum tyrannus Adrianopoli adhuc ageret, destinatis ad eum legatis amicitiam integram illibatamque servare, renovatis scriptis olim fœderibus profitentur. Amicum se eis esse respondit, nullaque ab eis quos diligeret, causa se divelli passurum, modo urbi auxilium ipsos non tulisse constaret: quod se haud facturos polliciti sunt. Verumtamen unus ab altero, quod successus probavit, delusus ac derisus est. Galatini enim, quomodo superioribus 151 temporibus urbem bello petitam, ac obsidione ab illius majoribus, qui re infecta recesserant, frustra cinctam noverant: eumdem exitum hunc manere principem persuasi, Constantinopolitanis benevoli ac amici, ex oppidanis suis cohortes auxiliares miserunt: quodque Mehemetis amicitia ipsis valde suspecta erat fictaque videbatur, clam urbi, prout ipsos decebat, opem ferebant. Secum rursus hæc dicebat tyrannus: *Serpentem dormire sinam, quousque draconem occidero: uno deinde, eoque levi, ictu capiti impacto vertigine circumactum calcabo*; quod etiam postea contigit. Eodem etiam

A λαμβάνοντες. Πλὴν τοῦτο οὐκ ἦν ἀπᾷδον τοῖς Ῥωμαίοις. Καὶ γὰρ εὔλογον ἂν εἰπεῖν εἶναι ἕνα Ῥωμαίων πρὸς εἴκοσι Τούρκους· τί ἐδύναντο καταπροσωπῆσαι, καὶ ἐξελθεῖν; Πλὴν ἡ βουλὴ ἐδίδοτο, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους ἀντιμαχεῖν ἐκ τῶν τειχῶν διὰ τῶν προμαχώνων, οἱ μὲν διὰ τζαγραβολικῶν βελῶν, οἱ δὲ διὰ τοξικῶν, ἄλλοι διὰ μολυβδοβόλων ἀπολυομένων διὰ βοτανῶν πέντε καὶ δέκα ὁμοῦ, σμικρὰ ὡς κάρυα ποντικὰ τὸ μέγεθος, ἀποτελοῦντα δύναμιν τρήσεως· ὡς εἰ τύχοι ἐμπεσεῖν σιδηροφόρῳ σώματι, καὶ τὴν ἀσπίδα, καὶ τὸ σῶμα διατρήσας ἐξέρχεται, καὶ εἰς ἄλλο μεταπηδᾷ, εἰ τύχοι, εἶτα ἐξ αὐτοῦ εἰς ἕτερον ἕως οὗ ψυχρανθῇ ἡ δύναμις τῆς βοτάνης· καὶ διὰ μιᾶς προσβολῆς δύναται ζημιῶσαι δύο καὶ τρεῖς. Ἔμαθον οὖν καὶ οἱ B Τοῦρκοι, καὶ χρῶνται καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια καὶ ἐπέκεινα.

Περαιωθέντος οὖν τοῦ Ἀπριλίου τὸ δίμοιρον ἐν ὀλίγοις ἀντιμάχοις, ὁ γὰρ τύραννος εἰς πλέον ἠθροίζετο, συνήχθησαν οὖν ἄνδρες κλητοὶ καὶ αὐτόκλητοι ὑπὲρ ἀριθμὸν δυνατὸν εἰπεῖν. Ἔλεγον οὖν ὅσοι κατεσκόπευον, εἶναι ὑπὲρ τετρακοσίας χιλιάδας. Καὶ οἱ τῶν τοῦ Γαλατᾶ Γενουῖται (63), καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν τύραννον ἔτι ὄντα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἔστειλαν πρέσβεις, ὀγγέλλοντες τὴν εἰς αὐτὸν ἀκραιφνῆ φιλίαν, καὶ ἀνανεοῦντες τὰ προγεγραμμένα ἐκτυπώματα· καὶ αὐτὸς ἀπελογεῖτο, ὡς φίλος αὐτῶν εἶναι, καὶ ἀδιάσπαστος τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης, μόνον μὴ εὑρεθῶσι βοηθοῦντες τῇ πόλει· καὶ αὐτοὶ ὑπέσχοντο. Πλὴν εἷς ἐκ τῶν δύο κατεγε- C λᾶτο, ὡς τὸ τέλος ἔδειξεν· οἱ γὰρ τοῦ Γαλατᾶ ἐνενόουν, ὡς καθὰ καὶ ἐν ἑτέροις χρόνοις ἡ πόλις καταπολεμισθεῖσα παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ, οὐδὲν ὠνήσαντο ἀπελθόντες ἄπρακτοι· οἱ δὲ τοῦ Γαλατᾶ σὺν ἐκείνοις φιλίαν δεικνύντες, τοὺς μὲν πολίτας ἐδίδοσαν τὴν παρ' αὐτοῖς ἐξερχομένην βοήθειαν, οὕτω θαῤῥοῦντες γενέσθαι καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτου· ὡς πλάνον μὲν τὴν φιλίαν ὑπώπτευον, τῇ δὲ πόλει τὰ εἰκότα συνεμάχοντο κρυφίως. Ὁ δὲ τύραννος πάλιν ἐν ἑαυτῷ ἔλεγεν· *Ἐάσω κοιμᾶσθαι τὸν ὄφιν ἕως οὗ καθελῶ τὸν δράκοντα, καὶ τότε μία πληγὴ ἐλαφρὰ κατὰ κεφαλῆς καὶ τοῦτον σκοτοδινιάσει*· ὃ καὶ γέγονε. Τότε συνήχθησαν καὶ διὰ θαλάσσης τὰ πλοῖα αὐτοῦ σὺν τριήρεσι, διήρεσι, D πλοιαρίοις ἕως τριακόσια τὸν ἀριθμόν. Ὁ δὲ λιμὴν τῆς πόλεως ἦν κεκλεισμένος σὺν τῇ ἁλύσει (64), ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς πύλης τῆς πόλεως τῆς καλου-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(63) *Καὶ οἱ τῶν τοῦ Γαλατᾶ Γενουῖται.* Leonard. clam Galatinos opem tulisse obsessis ait: verum eos ignaviæ arguit, quod castrum ad fauces Bosphori ædificari non impedierint.

(64) *Ἦν κεκλεισμένος σὺν τῇ ἁλύσει.* Constantinopoleos portum catena ferrea clausum fuisse securitatis causa constat, cum Galli Constantinopolim expugnarunt; ut Nicetas in Annalibus docet. Ὡς δὲ οἱ μὲν ἐπίγειοι, οἱ δὲ ἐνάλιοι τῷ φρουρίῳ ἐπέστησαν, ἐν ᾧ εἴθισται Ῥωμαίοις σιδηρᾶν βαρυτάλαντον ἀποδέειν ἅλυσιν, ἡνίκα πλοίων πολεμίων ἐνσταίη τις ἔφοδος, εὐθὺς προσβάλλουσι τῷ ἐρύματι. *Ut vero, qui terra profecti et mari advecti erant, ad castrum accessere: in quo retinaculum fixum est, cui catenam ferream gravissimamque alligare solent Romæi, si classis hostilis irruptio immineat: statim illud oppugnant.* Laonicus, lib. VIII, catena ferrea clausum fuisse portum hocce obsidionis tempore tradit.

μένης Ὡραίας, εἰς τὸ τοῦ Γαλατᾶ μέρος, καὶ αἱ νῆες ἵσταντο ἔνδον ὁρμαθηδὸν προσέχοντες τὴν λιμένα καὶ τὴν ἅλυσιν. Αἱ δὲ νῆες, ἃς εἰρήκαμεν πέντε (65), μία ἡ τοῦ βασιλέως φέρουσα φόρτον τὸν ἐκ Πελοποννήσου σῖτον, αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες ἐκ Γενούας ῥογευθεῖσαι παρὰ τοῦ βασιλέως, ἵσταντο μὲν ἐν Χίῳ μέχρι Μαρτίου μηνὸς ὅλου διά τινας αὐτῶν χρείας. Εἰσελθόντος οὖν Ἀπριλίου, καὶ βουλομένων ἆραι τὰς ἀγκύρας, ὁ βορέας αὐτοὺς ἐνεπόδιζε. Ἦσαν οὖν οἱ πολῖται ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ· ὡσαύτως καὶ αἱ νῆες. Τοῦ βορέου οὖν καταπρανοῦς πεσόντος, καὶ νότου ἄρξαντος πνεῖν, ἐξῆλθον τῆς Χίου λιμένος· καὶ κατ' ὀλίγον πνέοντος τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τῇ δευτέρᾳ ἐκραταιοῦτο, καὶ βιαίως ἐφέροντο ὑπ' αὐτοῦ αἱ νῆες. Ἵσταντο οὖν οἱ τῆς πόλεως, ἐκδεχόμενοι τὴν καλὴν ταύτην ἀπανδοχὴν, εἰ καὶ μηδὲν ὤνησαν. Φανέντων οὖν τῶν νηῶν, εὐθὺς ὁ τύραννος ὡς ἄγριος δράκων ὥρμησε κατὰ τῶν αὐτοῦ τριήρεων καὶ τῶν λοιπῶν πλοίων, λέγων καὶ προστάσσων αὐτοῖς, ὅτι ἐκ τῶν δύο πρόκειται γενέσθαι τὸ ἓν, ἢ τὰς νῆας λαβεῖν, ἢ κωλῦσαι τοῦ μὴ εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι. Τότε ἐξελθόντες τὰ πλοῖα ἵσταντο ἐκδεχόμενα τὴν ἄφιξιν τῶν νηῶν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς χρυσῆς Πύλης ἐκτός. Αἱ δὲ νῆες ἐλθοῦσαι κατὰ τὴν ἴσην ὁδὸν, καὶ βουλόμεναι περᾶσαι τὸν Μεγαδημήτριον τὴν ἀκρόπολιν, τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ, τὰ πλοῖα ἀνθίσταντο ταῖς ναυσίν. Ἦν γὰρ καὶ ἡ θάλασσα ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εὔδιος, ἀνέμου μὴ πνέοντος. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην θέαν· καταστρωθεῖσα γὰρ ἡ θάλασσα τοῖς ἱστίοις τριακοσίοις τῶν Τούρκων, καὶ πέντε μεγίστοις τῶν νηῶν, ἐξήπλωτο ἡ θάλασσα ὡς χέρσος, καὶ ὑπὸ τῶν βελῶν οὐδὲ τὰς κώπας ἠδύναντο καταφέρειν ἐν τοῖς ὕδασιν. Οἱ δὲ τῆς νηὸς, ὡς ἀετοὶ ὑπόπτεροι, ἄνωθεν, ὡς κεραυνοὺς, τὰ βέλη τῶν τζαγρῶν κατέπεμπον, καὶ τὰς σκευὰς ἀπέλυον, καὶ φόνος οὐκ ὀλίγος τῶν Τούρκων ἐγένετο. Ὁ δὲ τύραννος ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀλαζονείας ὁρμήσας ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐποχούμενος ἵππῳ, ἐφαντάζετο σχίζειν τὴν θάλασσαν, καὶ ἕως αὐτῶν τῶν νηῶν διὰ τοῦ ἵππου πλεῦσαι· τόσον ἐθυμοῦτο ἐν τοῖς αὐτοῦ, καὶ ἡ ἔνοπλος στρατιὰ σὺν αὐτῷ. Τότε ἀνέμου πνεύσαντος, καὶ τὰ ἱστία φυσηθέντα, σχίσαντες τὰ πλοῖα τὴν ἐν τῷ λιμένι ὁδὸν ἔπλεον, τὰ δὲ πλοῖα ἔμειναν. Εἰ γὰρ ἦν ἔμπροσθεν αὐτῶν τότε ὁ στόλος τοῦ βαρβάρου, ἐδύναντο ἂν αἱ πέντε αὗται νῆες καταποντίσαι καὶ τὰ τριακόσια. Ὁ δὲ τύραννος μὴ γινώσκων τὴν τῆς θαλάττης ἐπιστήμην μόνον ἐκέκραγεν. Ὁ δὲ μέγας Κοντόσταυλος αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι, καὶ γὰρ παραλόγως ἐπρόστατεν. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος ὥρισε τὸν στόλον ἀπελθεῖν ἐν τῷ διπλῷ κίονι, τὸν δὲ μέγαν Κοντόσταυλον ἀχθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀχθέντος οὖν, καὶ κατὰ γῆς ῥιφέντος, καὶ ὑπὸ τεσσάρων τανυσθέντος, αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν οἰκείαις χερσὶν ἔτυψε, δοὺς ἑκατὸν σὺν μιᾷ χρυσῇ ῥάβδῳ, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου καθαροῦ σταθμίου λίτραι

A tempore Mehemetis navigia; acatia; biremes, et triremes trecentæ simul prope urbem appulerunt. At portum urbis catena extensa, a porta, quæ Pulchra appellatur, ad Galatæ littus claudebat; navesque continua serie connexæ, portus latitudinem et catenæ longitudinem occupantes, intra eam stationem habebant. Classis porro quinque navium nobis memorata, quarum una e Peloponneso cibaria subvehens imperatoris erat, cæteræ quatuor mercede conductæ Genuensium erant, in Chii portu, dum sibi necessaria comparant, totum mensem Martium transegere. Ineunte Aprili e portu solvere cum decrevissent, boreas spirans obstitit. Quamobrem Constantinopolitani, pariterque navium illarum vectores mœsti admodum, animoque valde consternati erant. B At borea cadente cum auster flare cœpisset, portu solverunt. Prima die vento leni ac mediocri lati; altera vehementius flante austro celerius etiam ferebantur, Constantinopolitanis hanc egregiam, nihilque ipsis profuturam, rerum copiam interim exspectantibus. Ubi vero in urbis conspectum venere naves, ad triremes suas cæteraque navigia celeri impetu accurrit tyrannus, taliaque imperat; alterum e duobus faciendum incumbit, vel naves capiendæ, vel portus ingressu arcendæ sunt. A littore itaque progressa ejus navigia, in medio freto, navium appulsum extra portum Aureæ portæ exspectando, stabant. Navibus autem rectam viam tendentibus, annitentibusque Megademetrium arcem, ut sinum Ceratinum ingredi possent, C superare, navigia obstabant; mare quippe, vento tunc posito, tranquillum erat. Spectaculum etiam visendum exhibebatur strati maris Turcorum velis trecentis, et quinque magnis navibus, videbaturque æquor ad campi planitiei instar complanatum; nec propter telorum frequentiam remi in aquam demergi poterant. Navium vectores, ut aquilæ alatæ e superiori loco in navigia humiliora balistis tela, velut fulmina, **152** emittebant, quorum machinas disruperunt, Turcorum ingenti strage edita: Tyrannus ingenita superbia et vanitate impulsus, undas findere posse, et equo vectum ad naves usque suosque armatos penetrare confidebat; tantus animi, quo in rebus suis agendis ferebatur, impetus D erat. Vento interea excitato velaque sinuante, naves per acatia media, quæ stationem suam non deseruerunt, in portum deferuntur. Quod si tunc universa classis barbari obvia stetisset, illam quassando ac demergendo quinque naves istæ pares erant. Tyrannus, rei nauticæ ignarus, ad clamores et vociferationes conversus est; quibus magnus ejus Contostaulus, eum absurda juberet, auscultare noluit. Ira tunc accensus tyrannus classem ad duas columnas abire et coram se magnum Contostaulum adduci jubet. Quem attractum et in terram dejectum, quatuor satellitibus illius membra distendenti-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(65) *Αἱ δὲ νῆες, ἃς εἰρήκαμεν πέντε.* Tres fuisse Chienses narrat Leonardus, et navale prælium describit: Laonicus etiam, lib. VIII, adeundus.

bus, princeps ipse suis manibus aurea virga librarum quingentarum pondo (quam ad tyrocinium in verberando faciendum comparaverat), centum plagis inflictis verberavit. Ille vero Contostaulus, natione Bulgarus, nomine Palda, quodam inter suos principe viro ortus erat. Jamdiu ante mancipium factus a patria religione et pietate defecerat, Mehemetisque patri servitutem servierat. Is ante quatuor annos in Lesbum piraticam exercens excurrerat, multosque captivos abduxerat; remigibus porro ac nautis invisus ut qui prædam ipsis subtraheret ac surriperet. Ut ergo eum a tyranno spretum, virgis cæsum ac contumeliose habitum vident, Azapidum unus, genæ ipsius lapide incusso, alterum oculum eruit. At naves portum ingressæ, a Constantinopolitanis soluta catena, intra ipsam accipiuntur. Tyrannus naves octo magnas, minores plures viginti, triremesque imperatoris ac Venetas, aliaque plurima parva navigia portum occupare conspiciens, illo se non posse potiri cognovit. Stratagema ideo audax, generoso fortique viro dignum comminiscitur. Per dumeta et vepres post Galatam sitas rectam viam a parte, quæ orientem infra duas columnas respicit, usque ad alteram partem littori Ceratini sinus e regione Cosmedii conterminam, sterni imperat: et pro loci qualitate quantum possibile fuit, complanata via, phalangiis impositas biremes, velis expansis ex trajecto ostii sacri terra circumactas et tractas in Ceratinum sinum inferri jubet; statimque illud factum est. Biremes itaque trahebantur, in quarum singulis unus proræ gubernator assidebat, alius ad puppim clavum regebat. Tertius antennas moderabatur, **153** velaque agitabat, alius tympanum pulsabat; carmen etiam nauticum a tubicine cantatum. Dumeta interim ac torrentes navi-

A πεντακόσιαι (66)· ἣν αὐτὸς κατεσκεύασεν ἵνα παίζῃ αὐτήν, ὡς δοκίμιον. Ἦν δὲ ὁ ἄνθρωπος τὸ γένος ἐκ τῶν Βουλγάρων ἕλκων, τινὸς τῶν ἀρχόντων Βουλγαρίας υἱὸς Πάλδα ἐπονομαζόμενος (67). Ἐδουλώθη οὖν πρὸ καιροῦ, καὶ ἐξωμόσατο τὸ πάτριον σέβας, καὶ ἦν δοῦλος πατρικὸς τοῦ Μεχεμέτ. Αὐτὸς ἦν ὁ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐλθὼν ἐν τῇ Λέσβῳ, καὶ αἰχμαλωτίσας αἰχμαλωσίαν ἄπειρον. Ἦν δὲ καὶ τοῖς ἀπελάταις οὐ καλὸς φίλος, ἁρπάζων αὐτῶν τὰ λάφυρα. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ὑπὸ τοῦ τυράννου καταφρονηθέντα καὶ ῥαβδισθέντα, εἷς τῶν Ἀζαπίδων λίθον ἄρας, καὶ κατὰ κόρρης κρούσας, ἐξώρυξε τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. Αἱ δὲ νῆες ἐλθοῦσαι ἐν τῷ λιμένι, καὶ οἱ τῆς πόλεως χαλάσαντες τὴν ἅλυσιν ἔδωκαν εἴσοδον αὐτάς. Τότε ὁ τύραννος ἰδὼν τὰς
B νῆας τὰς μεγάλας ὀκτὼ οὔσας, τὰς μικρὰς ἐπέκεινα τῶν κ', καὶ τριήρεις βασιλικάς, καὶ τριήρεις τῶν Βενετικῶν, καὶ ἄλλα πλεῖστα μικρά, ἔγνω ὡς οὐκ ἔστι δυνατὸν τοῦ κατασχεῖν τὸν λιμένα, καὶ τεχνάζεται γενναῖόν τι καὶ ἀνδρεῖον σόφισμα. Προστάττει τοῦ εὐθυδρομηθῆναι (68) τὰς νάπας τὰς ὄπισθεν κειμένας τοῦ Γαλατᾶ, ἀπὸ τὸ μέρος τὸ πρὸς ἀνατολὴν κάτωθεν τοῦ διπλοῦ κίονος (69), ἕως τὸ ἄλλο μέρος τοῦ Γαλατᾶ τὸ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Κερατίου κόλπου κείμενον ἀντικρὺ Κοσμηδίου. Καὶ ποιήσαντες τὴν ὁδὸν ὁμαλήν, ὅσον ἐδύναντο, διὰ τῶν φαλάγγων (70) ἐπιβιβάσας τὰς διήρεις, καὶ τὰ ἱστία πτερώσας ἐκέλευσεν ἕλκειν διὰ ξηρᾶς ἐκ τοῦ πορθμοῦ τοῦ ἱεροῦ στομίου (71), καὶ εἰσάγειν εἰς
C τὸν Κεράτιον κόλπον τὰ πλοῖα· ὃ καὶ γέγονεν. Εἵλκοντο δὲ τὰ σκάφη, καὶ ἐν ἑκάστῳ πρωρεύς, καὶ ἄλλος ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος· ἕτερος δὲ τὸ πτερὸν κρατῶν τὸ ἱστίον ἐτίνασσεν. Ἄλλος τύμπανον, ἕτερος σάλπιγγα κρούων ἐμελῴδει θαλάσσιον μέλος. Καὶ ἐξ οὐρίας πλέοντες, τὰς νάπας καὶ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(66) *Λίτραι πεντακόσιαι*. Hoc per hyperbolam dixit Ducas; quingentas etiam uncias æquavisse incredibile est, nedum tot libras verum fuerit. Fortasse drachmæ hic intelligendæ sunt, quarum quingentæ æquant uncias 62 cum semisse unius, id est libras nostras quatuor, minus sescuncia.

(67) *Πάλδα ἐπονομαζόμενος*. Balthoglum appellat illum Leonardus: cui vitam concessisse Mehemetem procerum precibus flexum: fortunis tamen omnibus honoribusque privatum scribit. Laonicus lib. VIII, paulo aliter de Palda, quem Pantoglen vocat, disserit, et inter præliandum a suis læsum fuisse tradit. Phranzes quoque adeundus, lib. III, cap. 10.

(68) *Προστάττει τοῦ εὐθυδρομηθῆναι*. Hoc factum fuisse asserit etiam Leonardus Chiensis: et per stadia 70 terra tractas fuisse biremes. Res equidem ardua, et locorum peritis tanto magis difficilis videtur, quod e mari per clivum sursum trahendæ fuerunt. Augustinus Justinianus in Chronicis Genuensibus terra tractas in *aquas dulces* tradit: id est in fluviorum Barbysæ et Cydaris ostia, quibus in sinum Ceratinum influunt. Leunclavius, lib. XV, transvectionem illam navigiorum terra factam quoque asserit, ut et Laonicus lib. VIII, et Phranzes lib. III, cap. 10. Exstat apud Zonaram in Basilio Macedone, et apud Cedrenum, tale traductarum terra navium ex uno mari in aliud exemplum

Nicetas Ooryphas Saracenos ut imparatos et ex improviso opprimeret, e Cenchrearum portu in sinum Corinthiacum terra traduxit. Zonaras, Διὰ τοῦ κατὰ Κόρινθον ἰσθμοῦ ταχέως διαγαγὼν τὰς τριήρεις ἐν τῇ ξηρᾷ ἐπιτίθεται τοῖς πολεμίοις ἀνωΐστ[ως] etc. *Per isthmum Corinthiacum terra triremes celeriter traxit, et ex improviso hostes adoritur.*

(69) *Κάτωθεν τοῦ διπλοῦ κίονος*. Uno verbo
D Διπλοκιόνιον dicitur. Turcis vero *Bitziktachs*, id est *Cunarum Saxum*: quod a Galata ad Pontum Euxinum navigantibus post superatum locum, qui *Ortachioi* appellatur, ad sinistram statim occurrit.

(70) *Διὰ τῶν φαλαγγίων*. Phalangia ligna sunt, quibus naves dum in terram subducuntur, aut in navali repositæ stant, fulciuntur. Phranzes adeundus, lib. III, cap. 10. Notabit lector in Latina versione pro voce illa *trajecto* quæ nobis excidit, legi oportere *ex ostii sacri freto*.

(71) *Ἐκ τοῦ πορθμοῦ τοῦ ἱεροῦ στομίου*. Hoc loco στόμιον ἱερὸν juxta Διπλοκιόνιον collocare videtur Ducas, unde navigia in sinum Ceratinum terra tracta sunt. In quo locorum situ cum Gillio et Leunclavio non consentit: qui στόμα ἱερὸν supra castella locant versus Pontum Euxinum: ita vocatum a templo Jovis Urii, quod in Christianæ religionis templum a Constantino Magno postea commutatum est.

τοὺς ῥύακας, τὴν ξηρὰν διήρχοντο, ἕως οὗ καταντήσαντες ἐν τῇ ὑγρᾷ, ταύτας ἀνήγαγον ὀγδοήκοντα τὸν ἀριθμὸν, αἱ διήρεις ὑπάρχουσαι, τὰς δὲ λοιπὰς εἴασεν ἐκεῖ. Τίς εἶδε τοιοῦτον; ἢ τίς ἤκουσεν; Ὁ Ξέρξης τὴν θάλασσαν ἐγεφύρωσε, καὶ ὡς ξηρὰν ὁ τοσοῦτος στρατὸς ἐπάνω ταύτης διῆλθεν. Οὗτος δὲ ὁ νέος Μακεδὼν, καὶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν γενεῶν αὐτοῦ τύραννος ὕστατος, τὴν γῆν ἐθαλάσσωσε, καὶ ὡς κατὰ κυμάτων, τὰ πλοῖα κατὰ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ἀπέζευξεν. Ἀλλ' ὑπὲρ τὸν Ξέρξην οὗτος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον, παρὰ τῶν Ἀθηναίων αἰσχύνην ἐνδυθεὶς ὑπέστρεψεν. Οὗτος δὲ τὴν ξηρὰν ὡς ὑγρὰν διαβὰς, τοὺς Ῥωμαίους ἠφάνισε, καὶ τὰς χρυσᾶς ὄντως Ἀθήνας, τὰς κοσμούσας τὸν κόσμον, τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων εἷλε.

A gantium specie superant, triremesque octoginta terra tractas ab uno littore, ubi cæteræ relictæ sunt, ad aliud littus deducunt. Quis talium spectator unquam vel auditor fuit? Mari equidem navibus constrato pontem imposuit Xerxes, super quo ingentem exercitum trajecit. At hic novus Alexander Macedo, stirpisque suæ, uti spero, tyrannus ultimus, navigiis per collium juga, velut per maris undas, actis, in terram mare induxit. Xerxem insuper opere ac successu superavit, qui Hellespontum transvectus, accepta ab Atheniensibus clade, turpiter recessit. Mehemetes vero terra, quasi navigabili reddita remorumque patiente, trajecit, Romæos delevit, aureasque revera Athenas, urbem imperatoriam, mundi ornamentum expugnavit.

B

Ταῦτα μὲν διὰ θαλάσσης· διὰ δὲ ξηρᾶς, τὴν χωνείαν ἐκείνην τὴν παμμεγέθη φέρων ἀντικρὺ τοῦ τείχους, ἔστησεν ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ πλησίον. Καὶ λαβὼν σημεῖον ὁ τεχνίτης, εἶχε γὰρ ἐκ πλαγίου φολέας δύο κατεσκευασμένας, χωρούσας πέτρας ὡς λιτρῶν (72) αὐτοφυῶς τεχνασμένας. Καὶ ὅτε ἠβούλετο ἀπολύειν τὴν μεγάλην (73) ἐσημειοῦτο τὸν τόπον, πρῶτον πέμπων τὴν μικράν· καὶ τότε στοχαστικῶς ἐσφενδόνει τὴν μεγίστην. Καὶ κρούσας τὴν πρώτην βολὴν, καὶ ἀκούσαντες τοῦ κτύπου οἱ τῆς πόλεως, ἐννεοὶ γεγόνασι, καὶ τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*, ἔκραζον. Ἦν δὲ τότε, κατὰ τὸ ἔθος, εὑρεθεῖσα (74) ἡ εἰκὼν τῆς πανυπεράγνου Θεοτόκου τῇ ἑβδόμαδι τῆς Διακαινησίμου ἐν τῷ παλατίῳ· καὶ ἔκτοτε συχνάκις ἐλιτάνευον ἐν τῇ μονῇ τῆς χώρας (75), καὶ ἡ εἰκὼν ἐκεῖ ἵστατο μέχρις ἁλώσεως.

Atque ista quidem mari gerebantur. Terra vero tormentum bellicum illud immane in mœnium conspectum tractum, non longe a sancti Romani porta locatum est; ad scopum destinatum artifex collimaturus sic se parabat. Bombardæ binæ locatæ erant ex obliquo, lapidum in globos affabre deformatorum librarum ...pondo capaces; majorem ille explosurus, locum imprimis designatum minori primum quassabat: certo deinde ictu majorem emittebat. Ad fragorem et sonitum accensæ bombardæ, explosique primi globi, Constantinopolitani attoniti mutique restitere: rupto deinde silentio in has voces, *Domine, miserere*, eruperunt. Per id tempus purissimæ ac castissimæ Deiparæ imago C Diacænesimi septimana, ex recepta consuetudine, in palatio palam proposita exstabat; ubi usque ad

Ismaelis Bullialdi notæ.

(72) Laonicus dicit fuisse semissis talenti, id est, 50 libras, pondo.

(73 *Καὶ ὅτε ἠβούλετο ἀπολύειν* τ. μ. Hoc bombardarius faciebat, ut certius dirigeret ictum majoris tormenti: quem, ut efficaciorem, ad locum destinatum certo dirigi, magis intererat. Laonicus lib. VIII, narrat, ad latera majoris tormenti duo minora apposita fuisse: ita ut tribus bombardis murus quateretur: primo minoribus, majori deinde, quod lapides trecentarum librarum pondo emittebat.

(74) *Ἦν δὲ τότε κατὰ τὸ ἔθος εὑρεθεῖσα.* Quotannis feria 5 quintæ septimanæ jejuniorum (cum μέγας κανὼν ab Andrea Cretensi compositus recitatur, atque etiam vigilia prima in palatio peragebatur) imago B. Mariæ Virginis Hodegetriæ, a monasterio τῶν Ὀδηγῶν in palatium deferebatur. Codinus, cap. 12 *Offic. Constantinop.* Ἀπὸ δὲ πρώτης αὐτῶν ἐπιδημοῦσα ἐν τῷ παλατίῳ εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, μένει μέχρι καὶ τῆς μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Ἥντινα εἰκόνα ἐρχομένην μὲν ὑπαντᾷ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου αὐλῆς· τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀπερχομένην προπέμπει μέχρι καὶ τῶν ὑψηλῶν ἐκτὸς Καὶ γενομένης ἐκεῖσε μνήμης τῶν βασιλέων ὁ βασιλεὺς ὑποστρέφει. *A prima quatuor istarum vigiliarum sanctissimæ Deiparæ imago in palatium venit, et usque ad magnam Paschæ Dominicam in eo moratur. Cui venienti ad portam aulæ palatii occurrit imperator. Feria vero secunda post Pascha, abeuntem deducit ad usque gradus altos exteriores: factaque ibi imperatorum commemoratione imperator revertitur.* De hac sanctissimæ Virginis imagine adeundus Gregoras, libro V, qui Michaelem Palæologum primum urbem, post exactos Latinos, intrasse, præeunte sancta imagine scribit. Lib. IX. Andronicum seniorem ante illam orasse, dum ipsius nepos junior D Andronicus ipsum invadit, tuncque in palatio stetit sancta imago extra tempus consuetum, capta siquidem fuit ab Andronico juniore Constantinopolis Maii 24, multis post Pascha celebratum diebus, quæ etiam hujus ultimæ obsidionis tempore, in palatio ad expugnatam usque urbem mansit. Cantacuzenus quoque lib. IV, cap. 1, narrat Annam imperatricem ejusque filium Joannem imperatorem orantes ante imaginem SS. Virginis Hodegetriæ stetisse, cum ipse Cantacuzenus, occupata urbe in palatium penetravit. De illa qui plura volet, adeat Jacobi Gretzeri commentar. in cap. 12 Curopalatæ Codini.

(75) *Ἐν τῇ μονῇ τῆς χώρας.* Hujus monasterii hoc loco et pag. 162 mentionem facit Ducas. Illud Gregoras lib. IX, cap. penult. a Justiniano ædificatum, collapsum deinde ab Alexii imp. socru instauratum, tandem a Theodoro Metochita ruinæ proximum refectum fuisse lib. VIII scribit. Gregoræ interpres vertit Choræ monasterium: quare vero Χώρας appellatum sit nescio. In versione vertimus, tanquam Χώρας hoc loco regionem vel vicum significaret. Sed videtur melius esse, si Choræ monasterium appellemus; forte quia in urbis parte, quæ Χώρα proprie appellabatur, et quæ palatio vicina fuisse videtur, constructum esset.

diem captæ urbis stetit; atque interim in vici illius monasterio omnes precibus crebro litabant. Quæ Deus per prophetam Jeremiam dixerat, tunc impleta sunt: *Ut quid ex terra longinqua thus Sabæum et cinnamomum mihi affers? Holocautomata vestra mihi accepta non sunt, et sacrificia vestra non me delectant. Hæcce propterea minatur Dominus: Infirmum ac invalidum hunc populum reddam: in ipsa urbe parentes ac filii languore simul deficient, vicini simul peribunt. Hæc præterea dicit Dominus: Ecce populus, gens magna a Borea venit. Reges multi, ab ultimis terminis terræ excitati, arcum gladiumque arripient. Impudens est, et non miserebitur: vox illius mari æstuanti similis; equis et curribus, filia Sion, in acie sicut ignis adversum te stabunt.* Perniciosæ porro illius machinæ inventor ac faber noto sibi quodam medicamine prospexerat, quominus tormentum æneum rumperetur.
154 Tormentis illis lapides emitti vidimus ac novimus: post explosionem vero, nisi pilis ex lana densissime compactis contecta statim forent, ad vitri modum disrumpi: etiamque tali cura adhibita, duabus vel tribus explosionibus, in metalli poros subeunte aere, id pati. At qua arte id vitabat? Emisso lapide æneum tormentum nitri ac sulphuris vapore calefactum oleo statim perfusum, quo obstructi pori aeris penetrantis injuriam arcebant: et olei calore vis frigoris retundebatur: sicque explosionibus sustinendis illa machina par fuit, donec urbi ruinam attulisset. Integra etiamnum ad tyranni usus, cum ipsi libuerit, superest. Impulsa ac quassata muri parte, in eamdem collimabat lapidem denuo emissurus: sed cum Ianchi apocrisiarius, qui ibi tum aderat, destinatum ictum risu excepisset, eique collimanti dixisset: *Si muros in terram nullo negotio ruere velis, a parte muri prius diruta ad proxime quinque vel sex orgyis distantem conversa machina, ictus unum et alterum æqualis altitudinis destina; quibus accurate directis ac libratis, tertio murum quate, ita ut in trianguli figuram dispositi cernantur, illam mœnium partem in terram ruere conspicies.* Placuit consilium, cui paruit artifex, nec successu caruit. Qua ratione vero impulsus Hungarus ille tyrannum hac de re monuerit, enarrabo. Anno illo Hungariæ rex Romanorum imperator designatus fuerat, et a papa Nicolao coronam acceperat. Exauctorato etiam Ianco, qui curatoris nomine res administraverat, rex ipse imperator administrationem regni universam capessi-

A Τότε ἐπληροῦτο τὸ ῥηθὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος· *Ἵνα τί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρεις, καὶ κιννάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; Τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ ἔστι δεκτὰ, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἥδυνάν μοι. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθένειαν· καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ ἅμα· γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται. Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ λαὸς ἔρχεται ἀπὸ Βοῤῥᾶ, καὶ ἔθνος μέγα· καὶ βασιλεῖς πολλοὶ ἐξεγερθήσονται ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, τόξον καὶ ζιβύνην κρατήσουσιν. Ἰταμός ἐστι, καὶ οὐκ ἐλεήσει. Φωνὴ αὐτοῦ ὡς θάλασσα κυμαίνουσα· ἐφ' ἵπποις καὶ ἅρμασι παρατάξονται, ὥσπερ πῦρ εἰς πόλεμον ἐπὶ σὲ,*
B *θύγατερ Σιών.* Ὁ δὲ σοφιστὴς τῆς κακίας ἐκείνης ὁ τεχνίτης τι μέθοδον ἠπίστατο τοῦ μὴ διαῤῥαγῆναι τὴν χωνείαν. Καὶ γὰρ οἴδαμεν χωνείας ἀπολυούσας προβόλους· μετὰ γοῦν τὸ ἀπολυθῆναι τοῦ σκεύους, εἰ καὶ μὴ ἐφυλάττετο σκεπαζομένη ὑπὸ πίλων ἐξ ἐρίων παχέων, παρευθὺς ὡς ὕελος διεῤῥήγνυτο. Καὶ μετὰ τοσαύτην ἐπισκοπὴν, ἢ δὶς, ἢ τὸ πλέον τρὶς ἀποπέμπων ἐσχίζετο, τοῦ ἀέρος χωροῦντος ἐν τοῖς κοίλοις τῶν μετάλλων ὑποβαθύμασιν. Οὗτος δὲ τί ἐποίει; Μετὰ τὸ σφενδονισθῆναι τὴν πέτραν τῆς χωνείας ζεούσης ἀπὸ τῆς θερμότητος τοῦ νίτρου καὶ τοῦ τεάφου, παρευθὺ κατέβρεχεν αὐτὴν ἐλαίῳ, καὶ σὺν τούτῳ ἐπληροῦντο τὰ ἔνδον αὐτῆς ἀερώδη πάθη, καὶ οὐκ ἐνήργει τὸ ψυχρὸν
C λεανθὲν ὑπὸ τῆς τοῦ ἐλαίου θερμότητος, καὶ ἐβάσταζε τὸν κόπον εὐκόλως, ἄχρις οὗ ὑπούργησε τὸν ὄλεθρον τῆς πόλεως· καὶ ἔτι μετὰ ταῦτα φυλάττεται σῶα, καὶ ἐνεργεῖ πρὸς τὸ τοῦ τυράννου θέλημα. Κρούσας οὖν καὶ διασείσας τὸ τεῖχος, ἠβουλήθη ἐκ δευτέρου ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ βάλλειν ἄλλον ἕνα λίθον· τυχὼν δὲ ἀποκρισιάριος τοῦ Ἰάγκου ἐκεῖ ἔσκωψε τὴν βολὴν, λέγων, *Εἰ βούλει καταπεσεῖν εὐκόλως τὰ τείχη, μετάθες τὴν σκευὴν ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ τείχους, ἀπέχοντι ἀπὸ τῆς πρώτης βολῆς ὀργυιὰς ε' ἢ ἕξ, καὶ τότε ἐξισῶν τὴν πρώτην ἄφες ἑτέραν βολήν. Τῶν δύο οὖν ἄκρων κρουσθέντων ἐπιμελῶς, τότε βάλλε καὶ τρίτην, ὡς εὑρεθῆναι τὰς τρεῖς βολὰς ἐς τριγώνου σχῆμα, καὶ τότε*
D *ὄψει τὸν τοιοῦτον τεῖχον εἰς γῆν καταπίπτοντα.* Ἤρεσεν οὖν ἡ βουλὴ, καὶ οὕτως πέπραχεν ὁ τεχνίτης, καὶ οὕτως ἀπέβη. Πόθεν δὲ παρακινηθεὶς ὁ Οὔγγρος οὕτως τὴν βουλὴν ταύτην τῷ τυράννῳ δέδωκεν, ἤδη λέξω. Ὁ ῥὴξ τῆς Οὐγγρίας (76) τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει παρα-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(76) *Ὁ ῥὴξ τῆς Οὐγγρίας.* Ita se res habet. Anno 1453, Idib. Februarii, Ladislaus posthumus Alberti filius, Hungariæ rex, Budam venit: et a Joanne Hunnia de Corvino, qui a Varnensi clade prorex Hungariæ fuerat, et Hungaricam rempublicam administraverat, arces quam plurimæ ei, administrationem regni tunc capessenti, redditæ sunt. Quod vero Turcorum mala fides suspectos ipsos semper redderet, Hungariæ partes inferiores tuendas Corvinus suscepit. Perque multos dies in regia aula versatus, et secum omnibus consiliis communicatis, a Ladislao honorifice dimittitur. Sed de pace inter Mehemetem et Corvinum inita, aut de pacis illius instrumento scripto reddito, missoque ad Mehemetem nuntio, nullum verbum historia Hungarica facit. Imo, ubi Ladislaus regni administrationem suscepit, adversus Turcos, Joanne Capistrano adhortatore, Corvinus statim se accinxit.

A λαβὼν, καὶ στεφθεὶς παρὰ τοῦ πάππα Νικολάου, καὶ ἀναζωσάμενος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἐξεβλήθη τῆς ἐπιτροπικῆς ἐξουσίας ὁ Ἰάγκος, καὶ ἀνελάβετο τὴν πᾶσαν φροντίδα τῆς ἀρχῆς ὁ ῥὴξ καὶ βασιλεύς. Ἔχων δὲ ὅρκους μετὰ τοῦ Μεχεμὲτ ἀγάπης προσδιοριστικῆς τριῶν ἐτῶν, ἤδη πληρωθέντος τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως, ἐμήνυσε τῷ Μεχεμὲτ λέγων, ὡς *Ἐγὼ τὴν βασιλείαν παρέδωκα τῷ κυρίῳ μου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐκ εἰμὶ τοῦ δεφενδεύειν ἃ ὑπεσχέθην· λάβε τὰ ἔγγραφα ἃ ἔδωκας, καὶ δὸς τὰ ἡμέτερα, καὶ ἔσο ὡς βούλει μετὰ τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγγρίας.* Αὕτη ἦν ἡ αἰτία τῆς ἀφίξεως. Περὶ δὲ βουλῆς, ἧς οὐκ ἔδει συμβουλεῦσαι ὡς ὑπάρχων Χριστιανὸς, οὕτως ἀκούσας γράφω. Λέγεται ὅτι μετὰ τὴν τρίτην ἧτταν (77), ἣν φθάσας ὁ λόγος B ἐδήλωσε, φεύγων ὁ Ἰάγκος, καὶ οὐχ ὡς ἤθελεν, ἢ ὡς ἔπρεπε καταλαβὼν τὰ οἰκεῖα, ἔτυχέ τινος τῶν πνευματοφόρων ἀνδρῶν διηγούμενος τὰ τῆς ἥττης, καὶ ὀδημονῶν πῶς ἡ τύχη τὰ τῶν Ῥωμαίων κατέλιπε, καὶ πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς χαρωπὸν ἔβλεψεν. Ὁ δὲ γέρων ἀπεκρίνατο, *Ἴσθι, τέκνον, εἰ μὴ παντελὴς φθορὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέλθοι, οὐκ ἐπιγελάσει τοῖς Χριστιανοῖς ἡ τύχη· δεῖ γὰρ τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων φθαρῆναι, καὶ οὕτω τὰ τῶν Χριστιανῶν δυστυχήματα τέλος ἕξουσι.* Ἔχων οὖν ἐν ὠσὶ τὴν ἀπαίσιον ταύτην προφητείαν ὁ τοῦ Ἰάγκου ἄγγελος, ἐπεθύμει συντομώτερον τὴν πόλιν ἁλῶναι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν βουλὴν, πῶς δεῖ, καὶ μέλλει τὸ τεῖχος εὐκόλως πεσεῖν, ἐδίδασκε. Πεσόντα δὲ δύο τείχη ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ πύργον ἕνα, καὶ C ὁ πρὸς τῇ πύλῃ πύργος τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ (78) ἔκειντο χαμαὶ, ὁρῶντες τοὺς ἔνδον, καὶ ὁριώμενοι ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς Ἰωάννης γενναίως ἐμάχετο σὺν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν [αὐτοῦ], καὶ τοῖς τοῦ παλατίου, ἔχοντες ἐκ τοῦ Γαλατᾶ μέρος οὐκ ὀλίγον ἀνδρῶν ἐνόπλων, καὶ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ δεικνύντες ἀγάπην. Καὶ ἐξερχόμενοι διῆγον ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ φοσάτου ἀφόβως, καὶ τὰ ζητούμενα χρειώδη ἐδίδοσαν ἀφθόνως τῷ τυράννῳ, καὶ ἔλαιον διὰ τὰς σκευὰς, καὶ ἄλλο εἴ τι αἰτοῦντες οἱ Τοῦρκοι ἐφαίνοντο. Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κρύφα, καὶ διὰ τῆς νυκτὸς διαβαίνοντες τὴν ἡμέραν πᾶσαν συμμαχοῦντες ἦσαν· τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐναλλαττόμενοι ἄλλοι ἐν τῇ πόλει, καὶ αὐτοὶ ἐν τοῖς οἴκοις D καὶ τῷ φοσάτῳ διέτριβον διὰ τὸ λανθάνειν τοὺς Τούρκους. Οἱ δὲ Βενετικοὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ πύλῃ (79) μέχρι τοῦ Κυνηγοῦ σὺν Ῥωμαίοις ὁμοῦ τοῖς Τούρκοις ἐμάχοντο. Ὁ δὲ μέγας Δοῦκας σὺν φ' ἐνόπλοις ἐν τῇ πόλει περιεπόλευε, θαῤῥύνων ἁπανταχοῦ τοὺς στρατιώτας, καὶ στοχαζόμενος τὰς βίγλας, καὶ ἐρευνῶν τοὺς παραλελοιπομένους, καὶ τοῦτο ἐποίουν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Οὐ γὰρ συνεκρότησε πόλεμον

A vit ac suscepit. Cumque pacem in triennium cum Mehemete pactus esset Iancus, sesquianno ipsius jam exacto, talia Mehemeti significavit: *Regni administratione ipse me abdicavi, et domino meo eam tradidi: quæ pollicitus sum, in posterum integra præstare amplius nequeo; quas scriptas ergo tabulas nobis credidisti tibi habe, nostrasque mihi redde, cum Hungariæ porro rege, ut tibi visum erit te gesseris.* Hoc de negotio acturus apocrisiarius legationem obierat. De consilio vero, quod hunc, cum Christianus esset, nusquam dare decuit, ab aliis quæ accepi, referam. Fama est Iancum, postquam tertio victus turpi fuga domum invitus repetiisset, cuidam viro spiritu prophetico impulso, in quem casu incidit, cladem, quem acceperat, narravisse: et Romæorum rebus, B quos fortuna, ad impios conversa iisque arridens, deseruisset, illacrymasse; huicque senem talia respondisse: *Istud a me disce, fili, non prius Christianos quam internecione Romæi deleti penitus fuerint, prospera fortuna usuros esse. Urbem a Turcis vastari ac*
155 *diripi necesse est, hacque clade Christianorum infortunia terminari.* Ianci fecialis infaustam ejusmodi prophetiam auribus haustam, in animum induxerat: quare citius urbem expugnari cupiens, rationem, qua citius rueret quassatus murus, docuit. Dirutis ergo, qui turris lateribus adhærebant, mœnibus, turre etiam sancti Romani portæ vicina solo æquata, hostes et qui intra urbem erant se invicem conspiciebant. Illic Joannes C Justinianus, suis palatiique militibus cinctus, fortiter pugnabat; auxiliarii etiam non pauci armati Galatini, qui amicos multis modis se probaverant, strenue præliabantur. Isti equidem extra oppidi sui muros in Turcorum castris secure versabantur, tyranno necessaria copiose præbentes, oleum in machinæ tormentariæ usum, et quidvis aliud quod Turci peterent, ministrantes. Romæis vero occulte auxiliari, et noctu Constantinopolim trajicientes per diem illis militare; sequenti deinde nocte permutatis vicibus succedere alii: ita ut, qui pridie in urbe manserant, in oppido et castris ad Turcos fallendum celandumque postridie agerent. Veneti quoque a porta imperatoria Cynegum usque Romæis immisti adversus Turcos præliabantur. Dux D interim magnus militibus ubique animum faciendo, vigilias explorando, et militum, qui desiderabantur, numerum ineundo, quingentis armatis stipatus urbem quotidie obibat; neque enim oppugnationem urbis manifestam malignus ille aggrediebatur, dum tempus ab hariolis suis indicatum exspectat. Imperator mœnium ruinam considerans urbi sibique infausta augurabatur; æ temporibus quippe

Ismaelis Bullialdi notæ.

(77) *Ὅτι μετὰ τὴν τρίτην ἧτταν.* Quæ accidit anno 1448, ad Cossorum campum seu Merulæ.

(78) *Ὁ π. τ. π. πύργος τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ.* Sancti Romani porta hodie vocatur a Turcis *Top capi*, id est, tormentorum bellicorum seu bombardarum porta: eo quod machinas illas, ad expugnandam urbem, contra istam portam præcipue direxerit Mehemetes. Stat autem ipsa inter Adrianopolitanam et novam Turcis *Genicapi* appellatam.

(79) *Ἐν τῇ Βασιλικῇ πύλῃ.* Hæc porta Regia Leunclavio eadem est cum Pulchra.

Constantini sanctissimi per tot tantaque bella Scythica, Persica et Arabica, vel unius libræ pondo lapidem e muris dejici nusquam contigerat. Tanta itaque murorum ruina ejus oculis obversante, immenso exercitu ac classe premi se, iterque planum in urbem hosti apertum animadvertens, abjecta spe omni animo ita frangitur, ut legatos ad tyrannum miserit, qui ipsum orarent, ut, annuo tributo quantum liberet, urbis etiam opibus et divitiis majore imperato, aliis etiam injunctis, obsidionem solveret, et castris ab urbe motis pacem amplecteretur. Legatis hunc in modum respondit tyrannus: *Ab obsidione recedere nullatenus possum: vel urbem capiam, aut ipsa vivum me mortuumve capiet. Si vero urbe mihi sponte decedere, nec coactus volueris, Peloponnesum tibi concedo; fratribus tuis alias ditiones donabo, et proinde amicitia mutua inter nos sociati ac conjuncti erimus. Quod si intra urbem me pacifice non acceperis, eamque vi expugnatam ingressus fuero, te magnatesque* **156** *tuos omnes calcatos gladio confodiam; cæteramque multitudinem militi meo, cum urbs vacua mihi satis sit, diripiendam relinquam.* His allatis auscultare, vel parere imperator nunquam animum induxit; neque enim possibile erat urbem Romæis ereptam Turcis tradere. Hocce enim flagitio admisso, quam viam ipsi capessèrent, quem in locum abirent, in

A ἀληθῆ ὁ ἀλάστωρ, ἐκδεχόμενος τὴν ὥραν (80) τὴν σκοπευομένην παρὰ τῶν μάντεων. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἰδὼν τὰ τείχη (81) πεσόντα, καὶ κακὸν σημεῖον κατὰ τῆς πόλεως, καὶ κατ' αὐτοῦ κρίνων τὴν πτῶσιν. Καὶ γὰρ οὐκ ἔτυχεν ἀπὸ τοὺς καιροὺς Κωνσταντίνου τοῦ ἁγιωτάτου ἐν τοσούτοις πολέμοις Σκυθικοῖς, Περσικοῖς, Ἀραβικοῖς τοῦ γενέσθαι πτῶσιν ἑνὸς λίθου βαροῦντος λίτρας μιᾶς. Τότε δὲ τοσοῦτον ἑώρα, καὶ τόσον στρατὸν ἀναρίθμητον, καὶ στόλον βαρὺν, καὶ πλατεῖαν ὁδὸν, ἀπεγνώκει, ἀπήλπισε, καὶ στείλας πρέσβεις (82) ἐδέετο τοῦ τυράννου ἵνα ὅσον βούλεται τέλος κατ' ἔτος, καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν, καὶ ἄλλα ζητήματα, μόνον ἀναχωρῆσαι τῶν ἐκεῖ, δοῦναι καὶ εἰρήνην ἀσπάσασθαι. Ὁ δὲ τύραννος εἶπεν· *Οὐκ ἔστι δυνατὸν ἀναχωρῆ-*
B *σαί με· ἢ τὴν πόλιν λαμβάνω, ἢ ἡ πόλις λαμβάνει με ἢ ζῶντα ἢ τεθνεῶτα. Εἰ μὲν βούλει τοῦ ἀναχωρῆσαι ταύτης, μετ' εἰρήνης δίδωμι σοι τὴν Πελοπόννησον· καὶ αὐτοῖς τοῖς σοῖς ἀδελφοῖς δώσω ἑτέρας ἐπαρχίας, καὶ ἐσόμεθα φίλοι. Εἰ δὲ οὐ παραχωρήσεις μοι τὴν εἴσοδον εἰρηνικῶς, καὶ διὰ μάχης εἰσέλθω, πάντας τοὺς μεγιστάνους σου σὺν σοὶ κατάξω ῥομφαίᾳ, καὶ τὸν λοιπὸν ἅπαντα λαὸν τῷ βουλομένῳ παντὶ τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ χορηγήσω παιδεῦσαι, κἀμοὶ ἡ πόλις ἀρκεῖ μοι κενή.* Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀκούσας (83), καὶ μηδ' ὁπωσοῦν ἐν τῷ νῷ βάλλων·

Ismaelis Bullialdi notæ.

(80) *Ἐκδεχόμενος τὴν ὥραν.* Huc referri debent quæ in Legatione Constantinopolitana Luitprandi Cremonensis episcopi leguntur: quam ipse anno 968 obiit pro Othonibus Augustis et Adelheida ad Nicephorum Phocam. Ejus verba talia sunt: *Sed cur exercitum non in Assyrios duxerit, quæso, advertite. Habent Græci et Saraceni libros, quos ὁράσεις, seu visiones Danielis vocant: ego autem Sibyllanos, quibus scriptum reperitur, quot annis imperator quisque vivat: quæ sint futura, eo imperitante, tempora: pax an simultas; secundæ Saracenorum res, an adversæ. Legitur itaque hujus Nicephori temporibus, Assyrios Græcis non posse resistere, huncque septennio tantum vivere, post cujus obitum imperatorem isto deteriorem (sed timeo quod inveniri non possit) et magis imbellem debere surgere: cujus temporibus prævalere debent adeo Assyrii, ut in Chalcedoniam usque, quæ distat Constantinopoli haud longe, potestative cuncta debeant obtinere. Considerant enim utrique tempora; una eadem re Græci animati insequuntur, Saraceni desperati non resistunt; tempus exspectantes cum et ipsi insequantur, Græci interim non resistant.* Hactenus inter Turcos piratas iste mos invaluit, ut librum quemdam, in pretio habitum et religiose observatum adeant: sortes ex eo ducant: ut olim Homericas et Virgilianas, et omnium æstimatione ac religiosa opinione præcipue cultas Prænestinas consuluisse veteres novimus. Quod si ex libro pirata faustam sortem duxerit, naves quascunque aggredi haud dubitat, nec cunctatur. Sæpe tamen delusus, stultæ credulitatis ac barbaræ superstitionis pœnas, præda ipse factus, luit. Gentis Turcicæ moribus satis congruit, hariolos et Isicos, vel ut Laonicus Zichidas appellat, qui in Mehemetis exercitu plures erant, tempus commodum urbi expugnandæ indicasse: sic enim spes obsidentibus injecta urbe potiundi, auctique ad cœptum perficiendum animi.

C (81) *Ὁ δὲ βασιλεὺς ἰδὼν τὰ τείχη.* Notant historici Saraceni a gente sua Constantinopolim sæpius obsessam fuisse. Primo imperante Constante Heraclii nepote, anno ejus 13, Christi 654, tuncque totus ager Constantinopolitanus direptus fuit. Secundo Constantini Pogonati anno 5, Christi 672. Tertio Leone Isaurico imperante, anno Christi 717. Quarto Constantini Copronymi temporibus, anno Christi 743. Verum hujus obsidionis quartæ gloriam totam falso sibi arrogant, suisque auspiciis bellum gestum fuisse prædicant. Juxta Græcos siquidem sic se res habet. Dum Ardavasdam usurpatorem Copronymus bello petit, et imperium recuperare conatur, Constantinopolim obsidet ac capit anno prædicto 743. Quinto obsessa fuit ejusdem Copronymi anno 24, Christi 764. Sexto tandem anno quarto Leonis Copronymi F. Irenes mariti, qui fuit annus Christi 779. Anno præterea Christi 798, regnante Irene, Saraceni in Thraciam penetrant, et ad suburbia Constantino-
D poleos omnia deprædantur. Postea anno 821, a servo quodam fugitivo Thoma, qui ad Saracenos transfugerat, fidemque Christianam ejuraverat, Constantinopolis obsessa fuit. Anno quoque 914, Bulgari urbem obsidione cinxerunt. A Gallis et Venetis anno 1204 obsessa ac expugnata fuit, eam quoque Morates II, per trimestre tempus obsedit, et tandem anno 1453 a Mehemete II expugnatur; qui tormentis æneis, quæ anteriora sæcula ignorabant, muros quassavit ac diruit.

(82) *Καὶ στείλας πρέσβεις.* Laonicus lib. VIII, narrat Mehemetem legatum ad obsessos misisse Ismailem Spentiaris F. ut eos ad deditionem hortaretur, vel potius ut urbis statum exploraret. Ad illum vero Græcos respondisse, nullo modo se dedituros, sed extrema ut urbem tuerentur passuros.

(83) *Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀκούσας.* Leunclavius, lib. XV, contrarium ex historia Turcorum re-

οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν παραδοθῆναι τὴν πόλιν τοῖς Τούρκοις ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ῥωμαίων. Εἰ γὰρ εἶχε τοῦτο γενέσθαι, ποίαν ὁδὸν, ἢ ποῖον τόπον, ἢ πόλιν εἶχον μετοικῆσαι Χριστιανῶν τοῦ μὴ καταπτύειν, καὶ ὀνειδίζειν, καὶ σφακελίζειν τοὺς Ῥωμαίους; Οὐχὶ μόνον Χριστιανοὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι εἶχον ἐξουθενεῖν αὐτούς.

Τότε ὁ Λόγγος Ἰουστινιανὸς (84) ἐσκέψατο διὰ τῆς νυκτὸς προσεγγίσαι ταῖς διήρεσι, καὶ ἐμπρῆσαι ταύτας. Καὶ δὴ ἑτοιμάσας μίαν τῶν τριήρεων, καὶ βαλὼν ἐν αὐτῇ τοὺς δοκιμωτάτους τῶν Ἰταλῶν, καὶ παντοῖα μηχανικὰ σκεύη ἵσταντο ἐκδεχόμενοι τὴν ὥραν. Οἱ δὲ Γενουῖται τοῦ Γαλατᾶ μαθόντες τὸ δρώμενον ἀπήγγειλαν τοῖς Τούρκοις. Οἱ δὲ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἄγρυπνοι διανυκτερεύσαντες, καὶ σκευὰς ἑτοίμους παραταξάμενοι τοὺς Λατίνους ἐκδέχοντο. Οἱ δὲ Λατῖνοι μὴ γνόντες τὸ μηνυθὲν παρὰ τῶν τοῦ Γαλατᾶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς, περὶ μέσας νύκτας ἄρασα τὰς ἀγκύρας ἡ τριήρης ἀψοφητὶ τοῖς πλοίοις πλησιάζων ἦν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐν τῇ βοτάνῃ τῆς σκευῆς πῦρ βάλλοντες, ἦσαν γὰρ ἐν ὅλῃ τῇ νυκτὶ ἐγρηγορότες, καὶ δὴ ἐκπεμφθεὶς ὁ λίθος κατὰ τῆς τριήρεος, καὶ σὺν ἤχῳ πλείστῳ κρούσας αὐτὴν, ἔβαλε κάτω ὑποβρύχιον σὺν τοῖς ἐπιβάταις, πέμψας εἰς βυθόν. Τοῦτο τοὺς Λατίνους εἰς φόβον καὶ ἀγωνίαν οὐ μικρὰν ἐνέβαλε, καὶ τὸν Ἰωάννην οὐκ εἰς μικρὰν ἀθυμίαν· ἦσαν γὰρ οἱ καταποντισθέντες ἅπαντες ἐκ τῆς αὐτοῦ νηὸς εὔζωνοι νέοι, καὶ λίαν πολεμισταὶ ὑπὲρ τοὺς ρν'. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπαρθέντες ἐπὶ τῇ εὐδοκιμίᾳ, καὶ φωνὴν μεγάλην ἄραντες σὺν ἀλαλαγμῷ πάντες, καὶ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις, καὶ οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς τόσον ἦχον ἐν οὐρανοῖς ἐξέπεμψαν, ὡς δοκεῖν τὸ κλίμα ἐκεῖνο τῆς γῆς σείεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ φόβου καὶ οἱ τῆς πόλεως, καὶ οἱ τοῦ Γαλατᾶ πάντες ἐβόων. Ἡμέρας οὖν γενομένης, καὶ χαρμοσύνως τε καὶ εὐθαρσῶς καταπολεμίζοντες, ἐναβρυνόμενοι ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ καταβολῇ τῆς τριήρεως, ἄλλον λίθον καὶ αὐτὸν παμμεγέθη τῇ φολεᾷ τῆς χωνείας ἐνήρμοσαν. Καὶ δὴ ἱσταμένης μιᾶς νηὸς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Γαλατᾶ ἐγγὺς, φερούσης φόρτον ἐμπορικὸν παντοίων εἰδῶν, καὶ μελλούσης ἐν Ἰταλίᾳ πλέειν, ἦν γὰρ καὶ ἡ ναῦς, καὶ ὁ φόρτος τῶν ἐμπόρων τοῦ Γαλατᾶ, ἀφέντες οἱ Τοῦρκοι τὸν λίθον διέῤῥηξε τὴν γαστέρα τῆς νηὸς, καὶ διαῤῥαγείσης ἄρδην κατεποντίσθη ἐν τῷ βυθῷ. Τοῦτο τὸ δῶρον ἀντάμειψις τῆς ἀκραιφνοῦς φιλίας, ἧς ἐπεδείξαντο Τοῦρκοι τοὺς Γαλατίνους. Ἀπῆεσαν γὰρ ἐν τοῖς μεγιστάνοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ βοῶντες, ὡς Ἡμεῖς φίλοι ὄντες, καὶ τὰ τῆς φιλίας πράττοντες ἐσημάναμεν τὴν ἔλευσιν τῆς τριήρεος· *Καὶ γὰρ εἰ οὐκ ἐστὲ παρ' ἡμῖν ἐνωτισθέντες τὴν ἔλευσιν αὐτῆς, εἰς κενὸν ἂν ἦσαν οἱ τόσοι κόποι τῶν*

A quam Christianorum urbem migrarent Romæi, ubi a probris, contumeliis et contemptu tuti et securi agerent? a Christianis enim non solum, sed ab ipsis Turcis et Hebræis merito spreti ac contumeliose habiti essent.

Per id tempus Justinianus Longus hostium biremes noctu invadere, ignemque iis injicere cogitabat. Ad hoc trireme una, Italorum probatissimis ei impositis, machinisque omnibus idoneis instructa, tempus commodum observabat. At Galatini Genuenses rem sibi compertam Turcis prodidere; qui noctem illam totam insomnem vigiliasque egerunt, tormentisque ad excipiendum Latinorum B impetum paratis, venientes exspectarunt. Latini istius proditionis ignari, anchoras circa mediam noctem sine strepitu tollunt, et triremi ad navigia feruntur. Tunc Turci, qui tota nocte vigilaverant, igne bombardæ injecto lapideum globum triremi impegerunt; quæ cum ingenti fragore quassata, una cum vectoribus omnibus in profundum demersa est. Tali casu Latini vehementer territi ac attoniti fuere; Joannesque ipse pavore haud mediocri perculsus est: fluctibus enim absorpti plures quam centum et quinquaginta juvenes prompti ac bellicosi perierant, qui in ejus nave stipendia omnes faciebant. Turci vero ob tam apposite destinatum ictum animo elati, omnes C cum qui in navigiis, tum qui subtentoriis erant, simul vehementer vociferantur, tantumque clamorem in cœlum mittunt, ut tractus ille terræ concuti videretur; formidine etiam Constantinopolitani ac Galatini trepidantes clamoribus similibus aerem complevere. Ubi vero dies illuxit, Turci lætabundi sibique admodum confidentes oppugnaré urbem pergunt, istaque inexspectata triremis depressione superbientes lapidem magnum bombardæ canali immittunt, et in navem quæ mercatorum Genuensium erat directo ictu, ejus costas disrumpunt, et in profundum demergunt. Hæc navis juxta muros ad portam Galatæ stationem in portu habebat, mercibus omnigenis onusta in Italiam mox navigatura; hocque facinore, ceu redhosti- D mento, quomodo amicitiam Galatinorum colerent, Turci probaverunt. Eodem hoc die ad magnates, cum ipsis expostulaturi, Galatini se **157** conferunt; quod cum amici eorum essent, talesque prodita triremi se præbuissent, tanta injuria illata ipsis esset: *Si vobis*, inquiunt, *incompertus fuisset triremis appulsus, tantos labores, in trahendis terra biremibus octoginta inque portum deducendis,*

Ismaelis Bullialdi notæ.

fert, Constantinum scilicet et chir Lucam de deditione facienda cogitasse : nisi Italorum auctoritate, et factione, qui et nusquam consensuri erant, ab hoc proposito retracti fuissent.

(84) *Τότε ὁ Λόγγος Ἰουστινιανός.* Hujus cœpti meminerunt Laonicus, lib. VIII Leonardus Chiensis et Phranzes, lib. III, c. 11. De nave Genuensi a Turcis demersa idem Phranzes capite 19 disserit, sed a nostro in quibusdam dissentit.

frustra subiissetis; in cinerem namque a Romanis versæ fuissent. Vos itaque ob tantum officium gratiam reponentes, tam grave damnum nobis intulistis. Responderunt Mesazontes: *Navem illam vestram esse ignorabamus, idque a nobis hostilem esse persuasis actum est. Bono estote animo; utque urbem occupemus, cujus equidem expugnatio vicina est, vota concipite: damnum vobis illatum resarcietur, et quodcunque vobis debetur, numerabitur.* His blandis et ad fraudem compositis verbis placati, reversi sunt miseri, ad calamitatem cladenique cæcutientes, qua una cum capta ac expugnata urbe obruendi erant. Tyrannus interim pontem ligneum a Galatæ littore ad Cynegum horce artificio compactum stravit. Dolia supra mille collecta rudentibus colligata cohærebant; ita ut bina secundum eorum longitudinem apposita latitudinem pontis caperent; series binæ doliorum, totam pontis longitudinem capientes, simul etiam connexæ coagmentantur: trabes deinde ad oram utramque clavis affixæ, quibus tabulatum tandem instratum est, tantaque erat pontis latitudo, ut milites quinque fronte incedere facile possent.

A *διὰ ξηρᾶς εἰσαχθέντων ἐν τῷ λιμένι ὀγδοήκοντα πλείων. Τέφρα γὰρ ἔμελλον γεγονέναι καὶ κόνις παρὰ τῶν Ῥωμαίων. Ὑμεῖς δὲ τὴν ἀντιμισθίαν πληρώσαντες ἐποιήσατε ἡμῖν τὴν τοσαύτην ζημίαν.* Οἱ δὲ μεσάζοντες ἀπεκρίναντο, ὅτι *Μὴ γινώσκοντες ὑμετέραν εἶναι τὴν ναῦν, ἀλλὰ θαῤῥοῦντες τῶν ὑπεναντίων εἶναι, τοῦτο καὶ πεπράχαμεν. Ἔχετε οὖν θάῤῥος, καὶ εὔχεσθε τοῦ λαβεῖν ἡμᾶς τὴν πόλιν· καὶ γὰρ ἤδη πάρεστιν καὶ ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστι, καὶ τότε πᾶσα ζημία, καὶ πᾶν ἕτερον τὸ ὀφειλόμενον ὑμῖν δοθήσεται.* Σὺν τούτοις τοῖς μειλιχίοις λόγοις ἀπῆεσαν· μὴ εἰδότες οἱ ἄθλιοι ὅτι καὶ αὐτοὶ, καὶ ἡ πόλις αὐτῶν, ὡς ἡ Κωνσταντίνου, οὕτω καὶ αὐτοὶ γενήσονται μετ' ὀλίγον. Ὁ δὲ τύραννος κατεσκεύασε καὶ γέφυραν (85) ξυλίνην ἀπὸ τῶν τοῦ Γα-
B λατᾶ βλέπων εἰς Κυνηγόν. Ἡ δὲ κατασκευὴ ἦν οὕτως· ἀθροίσας κελεύσει οἰνοδόχα ἀγγεῖα ὑπὲρ τὰ χίλια, καὶ δήσας καλωδίοις εἰς πλάτος ὅσον τὰ δύο ἀγγεῖα κατὰ μῆκος τίθενται, ὁρμαθὸν ἕνα, καὶ ἕτερον πάλιν ὁρμαθὸν ὅμοιον τῷ πρώτῳ· εἶτα συνάψας, καὶ συναρμόσας τοὺς δύο ὁρμαθοὺς, καὶ δοκοὺς ἐκ τῶν δύο μερῶν προσηλώσας, σανίδας κατέστρωσεν. Καὶ ἐγεγόνει εἰς πλάτος ἡ γέφυρα, ὥστε ἀπόνως πέντε κατὰ πλάτος διέρχεσθαι στρατιώτας πεζούς.

CAPUT XXXIX.

Mehemetes Constantinum ad deditionem frustra hortatur, propterea ad expugnandam urbem se accingit. Justinianus dirutam muri partem munit. Maii 27 acriter et vehementer Turci urbem oppugnant, et postridie usque ad horam diei nonam. Die 28 Maii post occasum solis acrius pugnatum. Mehemetes suos hortatur. Justinianus glande plumbea in manu læsus pugnam omisit; obsessi isto casu percelluntur. Turci tandem in muros ascendunt, propugnatores deturbant, et rebus desperatis Græci fugiunt, Turcique in urbem irrumpunt. Constantinus interficitur. Turci obvios passim cædunt, templa, monasteria et domos diripiunt. Græci in sanctæ Sophiæ templum confugiunt, falsa opinione salvos se in eo fore credentes. Turci eos invadunt, omnes captivos abducunt. Templum pollutum ac direptum. Magnus dux capitur, et Mehemetis jussu domi custoditur. Justinianus suos a pugna revocat. Naves aliquot et Galatinorum non pauci aufugiunt. Cæteri per Zaganum a fuga revocantur. Galatini Mehemeti se dedunt. Græci omnes et qui in urbe capta vivi superfuerunt, in naves aut castra Turcorum translati.

Omnibus ad expugnandum urbem, ut Mehemeti videbatur, rite instructis, caduceatorem, qui imperatori talia diceret, destinat: *Omnia ad expugnationem jam parata esse, et quod jamdiu ante decrevi,* **158** *deinceps efficiendi tempus adesse certiorem te facio. Incepti nostri exitum Deo, a cujus nutu pendet, credimus. Ad deditionem compellantibus nobis quid respondes? Urbe decedere tibi placet, et quocunque libuerit, cum aulæ tuæ proceribus, eorum supellectile ac divitiis, abire? hac etiam conditione ut nostri neuter populo damnum inferat? An obsistere ac repugnare tibi certum est? proindeque vitam divitiasque tuas, et tuorum perdere, populum quoque captivum per omnes regiones a Turcis distrahendum prodere?* Imperator præsente senatu respondit: *Si pacem nobiscum majores tuos imitatus habere velis, gratias ob id Deo agimus. Illi equidem majores meos, velut parentes venerati, coluerunt ac observarunt: hanc urbem, apud quam ca-*

C Ἀπαρτίσας οὖν τὰ πάντα (86), ὡς αὐτῷ ἐδόκει, καλῶς, ἔπεμψεν ἔ.δον λέγων τῷ βασιλεῖ· *Γίνωσκε τὰ τοῦ πολέμου ἤδη ἀπηρτίσθαι, καὶ καιρός ἐστιν ἀπὸ τοῦ νῦν πρᾶξαι τὸ ἐνθυμηθὲν πρὸ πολλοῦ παρ' ἡμῖν νῦν. Τὴν δὲ ἔκβασιν τοῦ σκοποῦ τῷ Θεῷ ἀφίεμεν. Τί λέγεις; βούλει καταλείπειν τὴν πόλιν, καὶ ἀπελθεῖν ἔνθα καὶ βούλει μετὰ καὶ τῶν σῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καταλιπὼν τὸν δῆμον ἀζήμιον εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν, καὶ παρὰ σοῦ; ἢ ἀντιστῆναι, καὶ σὺν τῇ ζωῇ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀπολέσεις· σύ τε καὶ οἱ μετὰ σοῦ, ὁ δὲ δῆμος αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων διασπαρῶσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ;* Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπεκρίνατο σὺν τῇ συγκλήτῳ· *Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζη-*
D *σαν, εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συνζῆσαι καὶ σὺ, τῷ Θεῷ χάρις. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς πατέρας ἐλόγιζον, καὶ οὕτως ἐτίμων, τὴν δὲ πόλιν ταύτην ὡς πατρίδα. Καὶ γὰρ ἐν καιρῷ*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(85) *Κατεσκεύασε καὶ γέφυραν.* Leonardus Chiensis, Laonicus, lib. VIII, Leunclav. lib. XV, Phranzes lib. III, cap. 10, adeundi.

(86) *Ἀπαρτίσας οὖν τὰ πάντα.* Cap. proximo diximus quisnam fuerit ille legatus, et quo animo a Mehemete fuerit missus. Præter Laonicum adeundi Leonardus Chiensis, atque etiam Paulus Maurocenus *Historiæ Venetæ* lib. XXV.

περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες A *ἐσώθησαν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντισταίνων ἐμακροβίω. Ἔχε δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἁρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν, ὡς δίκαια. Καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους* (87) *τόσους, ὅσους κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν κατ' ἔτος τοῦ δοῦναί σοι, καὶ ὕπελθε ἐν εἰρήνῃ. Τί γὰρ οἶδας εἰ θαῤῥῶν κερδᾶναι, εὑρεθῇς κερδανθείς; Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτ' ἐμόν ἐστι, οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν, καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν.*

Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος, καὶ ἀπογνοὺς τὴν εἰρηνικὴν τῆς πόλεως προδοσίαν, ὥρισε διαλαλιὰς γενέσθαι ἐν πάσῃ τῇ στρατιᾷ· καὶ ἐδήλωσε τὴν B ἡμέραν τοῦ πολέμου, ὀμόσας ὡς οὐκ ἔτ' ἄλλο χρήζει κέρδος πλὴν τὰς οἰκοδομὰς, καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως· τὸν δ' ἄλλον ἅπαντα θησαυρὸν, καὶ αἰχμαλωσίαν ἔστωσαν ὑμῶν κέρδη. Τότε οἱ πάντες εὐφήμησαν. Ἑσπέρας δὲ γενομένης κήρυκας κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου στείλας, ἐπρόσταττε ἐν πάσῃ σκηνῇ φῶτα μεγάλα καὶ πυρκαϊὰς ἀνάψαι· καὶ τῶν φώτων ἀναφθέντων πάντας σὺν ἤχῳ καὶ βοῇ ἀλαλάξαι τὴν μιαρὰν αὐτῶν φωνὴν (88), τὴν δηλοῦσαν τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ξένον τέρας· τὰ γὰρ φῶτα ὑπερεκχυθέντα ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμπον, τὴν πᾶσαν πόλιν, τὸν Γαλατᾶν, τὰς νῆας ἁπάσας, καὶ τὰ πλοῖα πέρα τὸ Σκουτάριον. Καὶ ἐπιφάνεια πᾶσα τῆς ὑγρᾶς τοσοῦτον ὑπερήστραπτον, ὅσον εἴποι τις κεραυνοῦ δίκην. C Καὶ γὰρ εἴθε ἦν κεραυνὸς, οὐ φωτίζων μόνον, ἀλλὰ καὶ κατακαίων καὶ δαπανῶν! Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδόκουν πῦρ ἐμπεσεῖν ἐν τῷ στρατεύματι. Καὶ κατέτρεχον ἕως τοῦ ἐρειπίου. Καὶ ὁρῶντες αὐτῶν τὰς ὀρχήσεις, καὶ τὰς εὐφροσύνους ἀκούοντες ἀλαλαγὰς τὰς γενομένας, προεώρων τὸ μέλλον, καὶ σὺν καρδίᾳ συντετριμμένῃ πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγον, Κύριε, φεῖσαι ἡμᾶς τῆς δικαίας σου ἀπειλῆς, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀντικειμένου. Οἱ δὲ δημόται μόνον ἰδόντες τὴν τοσαύτην θέαν, καὶ τὴν βοὴν ἀκούσαντες, ὡς ἡμιθανεῖς ἔπνεον, μὴ δυνάμενοι ἕλκειν πνεῦμα μήτ' ἀποφυσᾷν. Ὁ δὲ Ἰωάννης διὰ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀγωνισάμενος, καὶ κελεύσας τὰς κληματίδας ἁπάσας τὰς εὑρισκομένας ἐν τῇ D πόλει συναγαγεῖν καὶ τεθῆναι ἐν τοῖς ἐρειπίοις, κατασκευάσας ἄλλην τάφρον ἔνδοθεν τοῦ φυλάττεσθαι τὰ τείχη τὰ φθαρέντα. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἰδόντες τὴν εἰσοδοέξοδον αὐτῶν φανερὰν γενομένην, καὶ μὴ δυναμένους ἐξιέναι ἔξω τῆς πύλης, καὶ ἀνθίστασθαι τοῖς Τούρκοις ἐν τῷ ἔξω κάστρῳ ἀπερικαλύπτους ὄντας τῶν τειχέων καταπεσόντων. Ἦσάν τινες τῶν γερόντων ἐπιστάμενοι παραπόρτιον ἓν, πρὸ πολλῶν

A *lamitate et ærumnis pressi salutem sibi quæsierunt, patriæ loco habuerunt, quorum etiam nullus qui oppugnatione illam tentavit, longævus fuit. Castris et regionibus, contra fas jusque nobis ereptis, tanquam juste partis fruere. Tributa annua, quam magna ac gravia pendere poterimus, impera, et pace constituta recede. Num spe lucri delusus, an aliis præda futurus sis omnino nescis; urbem vero tibi dedere, neque penes me est, neque in civium cujusquam incolarumve potestate. Unum quippe universorum propositum est, ultro mori, nec vitæ nostræ parcere.*

His auditis, tyrannus deditione sponte facta urbem recipere desperavit: quamobrem copiis suis B per castra oppugnationis diem edixit: quibus juratus significat, alia præda, præter mœnia et domos urbis, se non indigere.; thesauros ac mancipia cæteramque prædam militi suo dimittere. Ei hac de causa universæ copiæ cum plausu acclamarunt. Sub vesperam per universa castra tubicinibus missis, in tentoriis singulis lumina et ignes ingentes accendi jubet; luminibusque accensis, cunctos vocem infandam, impie eorum religionis signum, clamore intenso ac alacri sonare. Portento quid simile videndum audiendumque oblatum est; lucernæ etenim terra marique confertim dispositæ solis splendorem vincebant, totumque oppidum, Galatam, naves omnes, et navigia ultra Scutarium stantia illustrabant; marisque superficies acriter ad fulgetri aut fulminis instar corusca- C bat. Ac utinam fulmine non solum collustrante, sed et comburente ac absumente classis et castra tyranni de cœlo tacta tunc fuissent! Romæi incendio ardere castra rati, usque ad muri ruinam exploraturi processere : ex conspectis vero eorum saltationibus, plausu lætisque eorum vocibus auditis, quod futurum erat, conjecere : et ad Deum corde contriti sic clamavere : Parce nobis, Domine, justasque minas tuas averte, et e manibus oppugnantium **159** nos eripe. Plebs etiam hoc unico spectaculo ac vociferatione perterrita ac semimortua, respiratione velut intercepta ducens suspiria singultiebat. Joannes porro nocte illa strenue laboravit, omniaque sarmenta, quæ in urbe D reperiri possent, comportari jussit, ut mœnium ruderibus injecta illa loricam ac munimentum, quo milites protegerentur, efficerent, fossamque intra ambitum ipse duceret, qua dirutam eorum partem tueretur. At Romæi interim dubii hærent, cernentes hostium conspectui patere viam, qua urbe egredi, inque eam remeare possent; nec propterea liberum sibi esse ea erumpere, ut cum

Ismaelis Bullialdi notæ.

(87) *Καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους.* Non conveniunt de hujus tributi solutione Ducas et Laonicus. Ille quippe Constantinum inducit, quamlibet vectigalis annui summam pollicitum, quantam Meheinentes imperaret : quod hunc respuisse supra narravit. Laonicus vero decem myriadas nummorum tributi nomine sibi solvi Mehemetem petiisse scribit.

(88) *Τὴν μιαρὰν αὐτῶν φωνήν.* Intelligit voces illas *Alla hu*, id est, *Deus est*, et illas *Alla-hu-hekber*, id est *Deus magnus est*. Quas quidem Ducas μιαρὰν φωνὴν appellat, quia a pollutis impiorum labiis, Dei nomen contra ipsum, ejusque Ecclesiam usurpantibus, pronuntiatur.

Turcis in exteriore propugnaculo pugnarent, quod muro diruto corpora nuda hostibus objicerent, nec, quo se protegerent, haberent; senum itaque quorumdam indicio, porta subterranea, ante multos annos valde munita, in palatii parte inferiori imperatori innotescit, quam statim aperiri jubet: eaque Romæi muris protecti eruptione facta in aggere extra muros cum Turcis pugnabant. Hæc autem cæca porta Cercoporta olim appellata fuit.

Tyrannus porro die Dominica urbem ab omni parte oppugnare cœpit, præliisque continuis a vespera per totam noctem Romæos exercuit ac fatigavit; erat autem illa Dominica festivitas Omnium sanctorum, Maii dies vicesimus septimus. Postquam illuxit ad horam usque diei novam remissius pugnatum: exercitum deinde in duo agmina a palatio usque ad portam Auream distribuit. Octoginta etiam biremes a Ligni porta usque ad Plateam collocat; cætera navigia, quæ ad duas columnas stabant, per ambitum circumacta fuere a porta Pulchra ultra arcem Megademetrium, et portam Parvam Hodegetriæ (id est viæ ductricis) monasterio vicinam; ultra portum etiam, quem circumdabant, usque ad Blanca locata erant. Unoquoque horum scalæ mœnium altitudini pares aliaque bellica instrumenta vehebantur. Post solis occasum classicum sonuit, et tyrannus ipse hora noctis secunda fidelissima juventute fortiter et acriter pugnante, decem millium suorum mancipiorum numero cinctus et equo insidens, in parte muri dejecta cominus pugnabat. A tergo vero et a lateribus supra centum equitum strenuorum millia aderant. In partibus vero inferioribus usque ad portæ Aureæ portum plures centum millibus milites locati erant; et a principis statione ad summam usque palatii partem alia quinquaginta millia militum id spatii occupabant. Navigia vero et pontem alia infinita multitudo tenebat. Obsessi quoque stationes ad propugnandum partiti erant. Imperator
160 et Joannes Justinianus mœnium partem dirutam, in aggere exteriori pugnantes, cum tribus Latinorum Romæorumque millibus tuebantur. Ad palatium cum quingentis magnus dux stabat. Mœnia vero, quæ mari objecta sunt, et propugnacula, a porta Lignea usque ad Pulchram,

A χρόνων ἀσφαλῶς πεφραγμένον ὑπόγαιον, πρὸς τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ παλατίου, καὶ δηλώσαντες τῷ βασιλεῖ, διὰ προστάξεως αὐτοῦ ἠνοίχθη· καὶ ἐξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ περισκεπόμενοι τοῖς τείχεσι τοῖς ὑγιαίνουσι, καὶ ἀντεμάχοντο τοῖς Τούρκοις ἐν τῷ περιβολαίῳ. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς κρυφῆς ἐκείνης πύλης ἐκαλεῖτό ποτε Κερκόπορτα (89).

Ὁ δὲ τύραννος ἤρξατο ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνάπτειν πόλεμον καθολικόν· καὶ δὴ ἑσπέρας γενομένης οὐκ ἔδωκεν ἀνάπαυσιν τοῖς Ῥωμαίοις τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· ἦν γὰρ ἡ Κυριακὴ ἐκείνη τῶν ἁγίων Πάντων, ἄγων ὁ Μάϊος ἡμέρας κζ'. Ἐπιφωσκούσης δὲ τῆς ἡμέρας συνῆψε πόλεμον οὐ τόσον ἄχρις ὥρας ἐννάτης. Μετὰ
B δὲ τὴν ἐννάτην διεῖλε τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ παλατίου μέχρι τῆς Χρυσῆς. Καὶ τὰ ὀγδοήκοντα πλοῖα ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἄχρι τῆς Πλατέας (90)· τὰ δὲ ἕτερα ἱστάμενα ἐν τῷ διπλοκιονίῳ περιεκύκλωσαν ἀπὸ τῆς Ὡραίας πύλης (91), διαβάντα τὸν Μεγαδημήτριον (92) τὴν ἀκρόπολιν, καὶ τὴν πόρταν τὴν μικράν, τὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὁδηγητρίας (93). Καταβάντες τὸ μεγαπαλάτιον, καὶ διαβάντες τὸν λιμένα περιεκύκλωσαν ἄχρι τοῦ Βλάγκα (94). Ἕκαστον αὐτῶν ἔχον ἀνὰ κλίμακα ἰσόσταθμον τοῖς τείχεσι, καὶ παντοίαν ἄλλην παρασκευήν. Δύναντος οὖν τοῦ ἡλίου, τὸ ἐνυάλιον ἤχησε, καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος ἔφιππος τῇ δευτέρᾳ ἑσπέρας, καὶ ἦν ἡ παράταξις μεγάλη σφόδρα. Ἐμάχετο οὖν κατὰ πρόσωπον τῶν πεσόντων τειχέων σὺν τοῖς αὐτοῦ πιστοῖς δούλοις νέοις καὶ
C παναλκέσιν, ὑπερμαχοῦντες ὡς λέοντες ἐπέκεινα τῶν δέκα χιλιάδων. Ἐξόπισθεν δὲ καὶ ἐκ πλαγίων ἄνδρες μάχιμοι ἱππόται ὑπὲρ τὰς ρ' χιλιάδας. Ἐν δὲ τοῖς κάτω μέρεσιν ἄχρι τοῦ λιμένος τῆς Χρυσῆς ἕτεραι ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα· καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου οὗ ἵστατο ὁ ἡγεμὼν ἕως τοῦ παλατίου τὰς ἄκρας ἕτεραι πεντήκοντα χιλιάδας· καὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ τὴν γέφυραν ὑπὲρ ἀριθμόν. Οἱ δ' ἐντὸς καὶ αὐτοὶ διαμερισθέντες· ὁ μὲν ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Ἰωάννῃ Ἰουστινιανῷ ἐν τοῖς τείχεσι τοῖς πεσοῦσιν, ἔξω τοῦ κάστρου, ἐν τῷ περιβόλῳ, ἔχοντες μετ' αὐτοὺς Λατίνους καὶ Ῥωμαίους ὡς τρισχιλίους· ὁ δὲ μέγας Δούκας ἐν τῇ βασιλικῇ ἔχων ὡς πεντακοσίους. Τὰ
D δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχη, καὶ οἱ προμαχῶνες ἀπὸ τῆς Ξυλίνης πόρτας ἕως τῆς ὡραίας τζαγράτοροι, καὶ τοξόται ἐπέκεινα πεντακοσίων. Ἀπὸ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(89) Ἐκαλεῖτό ποτε Κερκοπόρτα. De illa ne verbum quidem faciunt Gylius et Leunclavius. Videnda sunt quæ supra cap. 39 attulimus, ubi de Xyloporta mentio habetur.

(90) Ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἄχρι τῆς Πλατέας. Hagio bazari, vulgo Ai-vazari appellatur his temporibus; vicina est Occidentali urbis anguli. Verum differt a porta Xylocerco appellata. Hæc quippe Xyloporta semper aperta fuit: at Xylocercos etiam Cantacuzeni temporibus, hujusque etiam obsidionis clausa erat. Platea Cynego vicina est.

(91) Ἀπὸ τῆς Ὡραίας πύλης. Pulchra porta appellabatur, quæ hodie *Bacze-capi*, id est *Horti porta* vocatur, vel *Cifut-capi*, quod magna frequentia portæ illius proximi vici, ab Hebræis habitentur, qui per contumeliam *Cifut* appellantur.

(92) Τὸν Μεγαδημήτριον. Arx illa fuit in promontorio quod Bosphorus Thracius et sinus Ceratinus ambiunt: in quo hodie sultani Saraium ædificatum cernitur.

(93) Τὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὁδηγητρίας. Ex hoc loco et superiori cap. 11 colligere licet monasterium τῶν Ὁδηγῶν non longe fuisse dissitum a muris Bosphoro objectis.

(94) Ἄχρι τοῦ Βλάγκα. Non longe distat hic locus ab arce Heptapyrgo, *Iedi-cula* Turcice dicta.

τῆς Ὡραίας ποιῶν τὸν γύρον ὅλον ἄχρι τῆς Χρυσῆς πύλης ἐν ἑκάστῳ προμαχῶνι εἷς ἢ τοξότης, ἢ τζαγρότης, ἢ πετροβολιστής· πᾶσαν οὖν τὴν νύκτα διαβάντες ἀγρύπνως, μηδ' ὁπωσοῦν κοιμηθέντες. Οἱ δὲ Τοῦρκοι σὺν τῷ ἡγεμόνι ἔσπευδον πλησιάσαι τὰ τείχη, φέροντες κλίμακας ὑπὲρ ἀριθμὸν προκατασκευασθείσας. Ὁ τύραννος οὖν ἐξόπισθεν τῆς παρεμβολῆς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ἐλαύνων πρὸς τὰ τείχη τοὺς τοξότας, πῇ μὲν κολακεύων ἐν λόγοις, πῇ δὲ ἀπειλῶν, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἀντεμάχοντο ἀνδρείως ὅσον ἡ δύναμις. Ὁ δὲ Ἰωάννης γενναίως παρίστατο σὺν τοῖς αὐτοῦ, ἔχων καὶ τὸν βασιλέα ἔνοπλον, σὺν πάσῃ τῇ παρατάξει ἀντιμαχόμενοι.

Ὡς οὖν ἔμελλον μεταπεσεῖν τὰ τῆς τύχης ἀνδραγαθήματα ἐν χερσὶ τῶν Τούρκων, ἀφεῖλεν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μέσου τῆς παρεμβολῆς τῶν Ῥωμαίων τὸν στρατηγὸν αὐτῶν γίγαντα, καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνθρωπον πολεμιστήν. Ἐπλήγη γὰρ διὰ μολυβδοβόλου ἐν τῇ χειρὶ ὄπισθεν τοῦ βραχίονος, ἔτι σκοτίας οὔσης, καὶ διατρήσας τὴν σιδηρᾶν χλαμύδα, καὶ ἥτις ὑπῆρχε κατεσκευασμένη ὡς τὰ τοῦ Ἀχιλλέως ὅπλα, οὐκ ἠδύνατο ὑπὸ τῆς πληγῆς ἠρεμεῖν. Καὶ λέγει τῷ βασιλεῖ, Στῆθι θαρσαλέως, ἐγὼ δὲ μέχρι τῆς νηὸς ἐλεύσομαι, κἀκεῖ ἰατρευθεὶς τάχος ἐπαναστρέψω. Ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ πληροῦσθαι τὰ διὰ τοῦ Ἱερεμίου λεχθέντα τοῖς Ἰουδαίοις· *Οὕτως ἐρεῖτε πρὸς Σεδεκίαν· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· Ἰδοὺ ἐγὼ μεταστρέφω τὰ ὅπλα τὰ πολεμικὰ τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, ἐν οἷς ὑμεῖς πολεμεῖτε ἐν αὐτοῖς τὸν βασιλέα Βαβυλῶνος, καὶ τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλεικότας ὑμᾶς ἔξωθεν τοῦ τείχους· καὶ εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ταύτης. Καὶ πολεμήσω ἐγὼ ὑμᾶς ἐν χειρὶ ἐκτεταμένῃ, ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, μετὰ θυμοῦ, καὶ ὀργῆς, καὶ παροξυσμοῦ μεγάλου· καὶ πατάξω τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ κτήνη θανάτῳ μεγάλῳ, καὶ ἀποθανοῦνται. Οὐ φείσομαι ἐπ' αὐτοῖς, καὶ οὐκ οἰκτείρω αὐτούς.* Ὁ βασιλεὺς δὲ ἰδὼν τὸν Ἰωάννην ἀναχωρήσαντα, ἐδειλίασε, καὶ οἱ μετ' αὐτόν· πλὴν ὅσον ἡ δύναμις ἀντεμάχοντο. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ κατ' ὀλίγον προσεγγίσαντες τὰ τείχη ἀσπιδοφοροῦντες ἐπέθεσαν κλίμακας· πλὴν οὐδὲν ἤνυον· ἐκώλυον γὰρ αὐτοὺς λιθοβολοῦντες ἄνωθεν, ὡς οὖν ἐμποδιζόμενοι εἰστήκεσαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πάντες σὺν τῷ βασιλεῖ ἀντιπαρατάσσοντες ἦσαν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἅπασα ἡ δύναμις, καὶ ὁ σκοπὸς ἦν, τοῦ μὴ ἀφεῖναι τοῖς Τούρκοις τὴν εἴσοδον γενέσθαι ἐκ τῶν καταπεσόντων τειχέων, ἔλαθον δι' ἄλλης ὁδοῦ τούτους εἰσάξας ὁ θελήσας Θεός. Ἰδόντες γὰρ τὴν πύλην, ἣν προλαβόντες εἰρήκαμεν, ἀνεῳγμένην, καὶ εἰσπηδήσαντες ἐντὸς ἐκ τῶν ὀνομαστῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν δούλων τυράννου ὡς πεντήκοντα, καὶ ἀναβάντες ἐπάνω τῶν τειχέων, πῦρ πνέοντες, καὶ τοὺς συναντήσαντας κτείναντες, τοὺς ἀκροβολιστὰς ἔπαιον. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα φρίκης μεστόν. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι καὶ Λατῖνοι, οἱ κωλύοντες τοὺς τὰς κλίμακας προσηλοῦντας τοῖς τείχεσι, οἱ μὲν παρὰ τῶν κατεκόπησαν, οἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς καμμύσαντες

A jaculatores et sagittarii plusquam quingenti propugnabant. In singulis denique propugnaculis, inter portas Pulchram et Auream, per totum murorum ambitum, sagittarius unus, jaculator, vel sclopetarius impositus erat : totaque illa nocte vigilias egerunt. At Turci, concitante principe suo, scalas ad subeundos muros infinitas admovere festinant. Tyrannus post aciem virgam ferream gestans, alias blandiendo, alias minitando sagittarios ad mœnia impellere, quorum impetum totis viribus obnitendo sustinebant obsessi, Joannes stipatus suis, et qui arma indutus imperator aderat cum copiis universis acriter præliari.

B Cum ergo ad Turcos fortuna prospera se mox conversura fuit, ex Romæorum acie media, ducem gigantem bellicosum fortemque virum Deus abstulit. Is glande plumbea in manus parte posteriori antequam lucesceret vulneratus, perrupta chlamyde ferrea, armis Achillæis opere pari, præ dolore stare amplius non poterat. Imperatori ideo dixit : Firmiter ac strenue hic sta, vulnus curaturus ad navem me confero, hincque statim revertar. Illa quippe hora adimplenda erant, quæ Judæis a Jeremia dicta sunt : *Ad Sedekiam sic loquemini : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego tela bellica, quæ manibus vestris gestatis, quibus pugnatis adversus regem Babylonis et Chaldæos, qui obsidione muros vestros cinxerunt, in vos convertam : et in urbem mediam illos inducam.* C *In vos ira ac indignatione commotus, manu extensa, et brachio elato contra vos præliabor; hujus urbis incolas feriam. Homines et jumenta strage magna interficientur : non parcam eis, neque ipsorum miserebor.* Imperator ejusque milites, quamvis eos, postquam Joannes recessit, pavor invasisset, totis tamen viribus resistebant. Verum Turci muris paulatim appropinquantes clypeis protecti scalas, nec tamen aliquo successu, admovere : lapidibus enim e superiori parte ita deturbati ac obruti sunt, ut incepto desisterent. Romæi omnes et imperator ipse hostibus dum obsistunt, totisque viribus obnixi contendunt, ne Turci per muri ruinam viam sibi in urbem facerent, hi alia parte, ita volente Deo, clam in eam D penetravere. **161** Conspecta enim, quam Cercoportam diximus, porta patente, quinquaginta ferme viri inter tyranni satellites insignes per eam irruperunt : qui postquam in muri pinnas evasere, cum ardore pugnantes obvios quosque, qui inde jaculabantur, cædunt. Horrendum tunc spectaculum oculis obversabatur : Romæorum etenim Latinorumque, Turcos scalas muris admoventes repulsantium, alii cæsi, alii clausis oculis præcipites e muris se dedere; membrisque contusis vita tandem acerbo fato privati sunt. Facile deinceps scalis applicatis in muros, aquilæ volanti similes, subierunt Turci.

ἀπὸ τοῦ τείχους ἔπιπτον, κατεῤῥωγότες τὰ σώματα, καὶ δεινῶς τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀποβάλλοντες. Τὰς δὲ κλίμακας ἀκωλύτως ἐπήγνυον, καὶ ἀνέβαινον ὡς ἀετοὶ πετόμενοι.

A Nec ista interim quæ gerebantur, imperator eique militantes Romæi resciverant; quod longius ab eorum statione, qua Turci irruperunt, porta aberat, præsertim vero quia adversus oppugnantes toti intenti erant. Turci quippe viginti pugnis assueti contra Romæum unum bello minus, quam quivis eorum, aptum præliabantur, ac propterea Turcis resistere solummodo cogitabant. Cum itaque ex improviso e murorum parte superiori missilibus se peti ac necari sensissent, et Turcos in urbem penetrasse conspexissent, in partes interiores ejus tumultuantes fuga se recepere. Per portam vero, quæ Charsi dicitur, multitudine coarctatis ac oppressis non patente introitu, qui viribus ac robore præstabant, invalidorum corporibus calcatis pervasere. B Tunc quoque tyranni acies Romæorum fuga animadversa, clamore sublato miserisque conculcatis ac cæsis, in urbem irrupit. Ad portam vero collapsorum animamque agentium corporibus obseptam cum devenissent, ingredi nequivere; per muri itaque ruinam plurimi via sibi quæsita obvios trucidarunt. Tunc imperator, omni abjecta spe, animo ac corpore fatiscens, clypeum ensemque manibus gestans, lamentabilem ac commiseratione dignam vocem emisit: *Nullusne adest Christianus qui caput mihi amputet?* ab omnibus quippe desertus erat. Simul cum his verbis Turcus quidam vulnus ei in faciem impressit, quo accepto nudum caput genamque alteram alii Turco præbuit. C Lethali denique vulnere confossus, a tergo eum invadente alio, concidit: sic interfectum, nec pro imperatore agnitum, tanquam manipularem militem omiserunt. Porro dum in urbem hora diei prima nondum orto sole perrumpunt Turci, suorum tres solummodo desideraverunt. Urbem ingressi, et a Charisi porta ad palatium diffusi, obvios pariter ac fugientes interfecerunt. Numerumque militum, qui urbi tuendæ operam navarent, quinquaginta millia æquare Turci persuasi ac formidantes, duo illorum **162** millia neci dederunt. Quibus si compertum fuisset, universam bello aptam multitudinem octo millia non superare, nullus eorum periisset. Avaritiæ etenim adeo obnoxia hæc gens est, ut quilibet cædis paternæ vindictam omittat, auroque accepto sicarium liberum D abire sinat: quanto magis eum, qui, nulla ipsis prius illata, ab eis injuriam patitur: confecto bello a multis, quibuscum collocutus sum, talia audivi: Terrore ac formidine ab eis qui in prima acie pugnaverant, perculsi, quotquot primi occurrerunt cecidimus: siquidem vero tantam in urbe militum infrequentiam ac paucitatem cognovissemus, omnes tanquam pecudes venumdatos distraxissemus.

Interea etiam tyranni Azapides, qui Ienitzeri vo-

A Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σὺν τῷ βασιλεῖ οὐκ ἐγίνωσκον τὸ γενόμενον· ἦν γὰρ ἀπὸ μακρόθεν ἡ γενομένη τῶν Τούρκων εἴσοδος, καὶ ἄλλως ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀντιμαχόντων ἅπας ὁ σκοπὸς ἦν. Ἦσαν γὰρ ἀντιπολεμοῦντες ἄνδρες μάχιμοι Τοῦρκοι εἴκοσι πρὸς ἕνα Ῥωμαῖον, καὶ τοῦτον οὐ τόσον πολεμιστὴν ὡς τὸν τυχόντα Τοῦρκον. Πρὸς ἐκείνους γοῦν ἦν καὶ ὁ σκοπὸς, καὶ ἡ φροντίς. Τότε ἐξαίφνης ὁρῶσι βέλη ἐκ τῶν ἄνω κατιόντα, καὶ κατασφάττοντα τούτους. Ἀναβλέψαντες ὁρῶσι Τούρκους· ἰδόντες δὲ εἰς φυγὴν ἔνδον ἐτράπησαν. Καὶ μὴ δυνάμενοι εἰσελθεῖν διὰ τῆς πύλης τῆς ἐπονομαζομένης Χαρσοῦ, στενοχωρούμενοι διὰ τὸ πλῆθος, οἱ μὲν ἀλκὴν περισσοτέραν ἔχοντες, τοὺς ἀνάνδρους καταπατοῦντες, εἰσήρχοντο. Τότε ἡ τοῦ τυράννου παράταξις ἰδόντες B τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων, μιᾷ φωνῇ βοήσαντες εἰσέδραμον, καταπατοῦντες τοὺς ἀθλίους, καὶ κατασφάττοντες. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν πύλην οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν· ἦν γὰρ φραγεῖσα ὑπὸ τῶν καταπεσόντων σωμάτων καὶ λειποψυχησάντων. Ἐκ τῶν τειχέων οὖν οἱ πλεῖστοι διὰ τῶν ἐρειπίων εἰσήρχοντο, καὶ τοὺς συναντῶντας κατέκοπτον. Ὁ βασιλεὺς οὖν ἀπαγορεύσας ἑαυτὸν, ἱστάμενος βαστάζων σπάθην καὶ ἀσπίδα εἶπε λόγον λύπης ἄξιον· *Οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ;* ἦν γὰρ μονώτατος ἀπολειφθείς. Τότε εἷς τῶν Τούρκων δοὺς αὐτῷ κατὰ πρόσωπον, καὶ πλήξας, καὶ αὐτὸς τῷ Τούρκῳ ἑτέραν ἐχαρίσατο, τῶν ὄπισθεν δ' ἕτερος καιρίαν δοὺς C πληγὴν, ἔπεσε κατὰ γῆς· οὐ γὰρ ᾔδεσαν ὅτι ὁ βασιλεύς ἐστι, ἀλλ' ὡς κοινὸν στρατιώτην τοῦτον θανατώσαντες ἀφῆκαν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Τοῦρκοι, πλὴν τριῶν ἐν τῇ εἰσελεύσει οὐδεὶς ἄλλος ἀπώλετο. Ἦν γὰρ ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας, οὔπω ὑπὲρ γῆν φανέντος. Εἰσελθόντων δὲ, καὶ διασκεδασθέντων ἀπὸ τῆς πύλης Χαρισοῦ ἕως τοῦ παλατίου τὸν ἀπαντήσαντα ἐφόνευον ὁμοίως καὶ τὸν φεύγοντα. Κατέσφαξαν οὖν ἄνδρας μαχίμους ἕως χιλιάδας δύο. Καὶ γὰρ οἱ Τοῦρκοι ἐδεδοίκεσαν· ἦσαν γὰρ ἀεὶ διαλογιζόμενοι, ὅτι ἐντὸς τῆς πόλεως τοὐλάχιστον ἔσονται πολεμισταὶ ὡς πεντηκοντακισχίλιοι. Ἐν τούτῳ τοὺς δισχιλίους κατέσφαξαν. Εἰ γὰρ ᾔδεσαν, ὅτι πᾶς τῶν ἐνόπλων στρατὸς οὐχ ὑπερβαίνει τοὺς ὀκτακισχιλίους, οὐκ ἂν ἀπώλεσάν τινα· φιλοχρήD ματον γὰρ ὂν τὸ γένος τοῦτο, εἰ καὶ φονεὺς πατρικὸς ἐμπέσοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, διὰ χρυσοῦ ἀπολύουσι· πόσῳ μᾶλλον ὁ μὴ ἀδικήσας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ ἀδικούμενος; καὶ γὰρ μετὰ τὸν πόλεμον ἐνέτυχον ἐγὼ πολλοῖς, καὶ διηγήσαντό μοι, Πῶς φοβούμενοι τοὺς ἔμπροσθεν, ἐσφάττομεν τοὺς προλαβόντας. Καὶ γὰρ εἰ ᾔδειμεν τοσαύτην ἀπορίαν ἀνδρῶν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ πόλει, τοὺς πάντας ὡς πρόβατα πεπράκαμεν ἄν.

Οἱ δὲ τῆς αὐλῆς τοῦ τυράννου Ἀζάπιδες (95), οἱ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(95) Ἀζάπιδες. Hæc vox proprie significat pedites: et jenitzeri eo nomine appellari possunt, quod pedites etiam sint.

καὶ γενίτζαροι κέκληνται, οἱ μὲν ἐν τῷ παλατίῳ κατέδραμον, οἱ δὲ πρὸς τὴν μεγάλου Προδρόμου μονὴν, τὴν ἐπικεκλημένην Πέτραν, καὶ ἐν τῇ μονῇ τῆς χώρας, ἐν ᾗ καὶ ἡ εἰκὼν τῆς πανάγνου μου Θεομήτορος ἦν εὑρισκομένη τότε ἐκεῖ. Ὦ γλῶσσα, καὶ χείλη, ἡ μέλλουσα φθέγξασθαι τὰ τῇ εἰκόνι συμβάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας σου! Ἀγωνιζόμενοι οἱ ἀποστάται τοῦ καταδραμεῖν καὶ ἄλλοθι, πέλεκυν ὁ εἷς τῶν ἀσεβῶν ἐκτείνας, ὑπουργούντων τῶν μιαρῶν χειρῶν αὐτοῦ, εἰς τέσσαρα διεῖλε, καὶ σὺν τῷ τυχόντι κόσμῳ, ἕκαστος τὸ ἴδιον μερίδιον ἔλαβε, κλῆρον βάλλοντες, καὶ τὰ τῆς μονῆς τίμια σκεύη ἁρπάσαντες ᾤχοντο. Καὶ εἰς τὸν τοῦ πρωτοστράτορος οἶκον ἐμβάντες, θησαυροὺς ἤνοιξαν τοὺς πρόπαλαι θησαυρισθέντας ἐξ ἡμερῶν παλαιῶν, ἐξυπνίζοντες τὰς εὐγενίδας ἐκ τῆς κοίτης· ἦν γὰρ ὁ Μάϊος φέρων εἴκοσι ἐννέα (96), καὶ ὁ πρωϊνὸς ὕπνος ἡδὺς ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν νέων καὶ νεανίδων. Ὡς χθὲς γὰρ καὶ πρότριτα θαῤῥοῦντες ἀμερίμνως ἐκοιτάζοντο. Τότε στῖφος πολὺ τῶν ἀσεβῶν ᾤχετο τὸν δρόμον, τὸν ἀπάγοντα ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἦν ἰδεῖν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τι τέχνασμα. Πρωΐας γὰρ οὔσης, ἔτι λυκοφεγγούσης τῆς ἡμέρας, τινὲς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ εἰσβολῇ τῶν Τούρκων καὶ τῇ φυγῇ τῶν πολιτῶν ἔφθασαν φεύγοντες τοῦ καταλαβεῖν τὰς οἰκίας, καὶ προμηθεύσασθαι τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. Διαβαίνοντες οὖν τοῖς μέρεσι τοῦ Ταύρου (97) καὶ περαιοῦντες τὸν κίονα τοῦ Σταυροῦ, αἱματόφυρτοι ὄντες ἠρωτῶντο παρὰ τῶν γυναικῶν, τί ἄρα τὸ ἀποβάν. Ὡς οὖν ἤκουσαν τὴν ἀπευκταίαν ἐκείνην φωνὴν, Ἐντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως πολέμιοι κατασφάττοντες τοὺς Ῥωμαίους· τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὑβρίσαντες, καὶ ἐξουθενίσαντες, ὡς ἀπαίσιον μηνυτήν· ὄπισθεν δὲ τούτου ἕτερον, καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλον, ὅλους αἱματοφύρτους, ἔγνωσαν, ὅτι ἤγγικεν ἐν χείλεσι τὸ ποτήριον τῆς ὀργῆς Κυρίου. Πᾶσαι οὖν γυναῖκες, καὶ ἄνδρες, μοναχοὶ, μονάζουσαι ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἔθεον, βαστάζοντες ἐν ταῖς ὠλέναις τὰ νήπια αὐτῶν, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀφέντες τοὺς οἴκους αὐτῶν τῷ βουλομένῳ χωρεῖν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀγυιὰν ἐκείνην πεπυκνωμένην πλήρη ἀνθρώπων. Τὸ δὲ προσφεύγειν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τοὺς πάντας, τί; ἦσαν πρὸ πολλῶν χρόνων ἀκούοντες παρά τινων ψευδομάντεων, πῶς μέλλει Τούρκοις παρα-

cantur, partim in palatium, partim in monasterium magni Præcursoris sancti Joannis Baptistæ, quæ Petra dicebatur, concursant. Alii monasterium regionis urbis, in quo tunc palam proposita conspiciebatur imago intemeratæ Matris Dei Dominæ meæ, invadunt. Qua lingua, quibusve labiis eloqui, quisquis tandem tu es, poteris ea quæ propter peccata tua imagini illi tunc contigerunt? Inter apostatas istos impios, alio currere diripiendi causa festinantes, unus acinace stricto eam, et quidquid ornamenti inerat, impuris manibus suis in frusta quatuor discidit, et sorte ducta suum quisque tulit: direpta tandem monasterii pretiosa supellectile abierunt. In domum deinde Protostratoris irruptione facta, thesauros multis annis congestos effractis arcis recluserunt, feminas nobiles somno lectoque excitarunt; Maii etenim mensis dies vicesimus nonus agebatur, adolescentium puellarumque palpebris suavis ac dulcis somnus antelucanus ea diei hora insidebat, cum securi ac rebus suis confisi, ut heri ac nudiustertius, somno indulgerent. Impiorum quoque densum agmen cursim et cum impetu in Magnam ecclesiam fertur: speciesque strategematis quædam inter istas turbas utrinque conspiciendam se dedit. Sub auroram quidem Romæi, Turcis in urbem irrumpentibus, civibusque terga dantibus, in domus suas uxorum ac liberorum saluti consulturi confugerunt, et dum cruentati per urbis regionem a Tauro denominatam, ultraque Crucis columnam transcurrunt, a feminis, quid rei esset, interrogantur. Primo quidem verba ista abominanda, hostes intra muros urbis penetrasse, ac Romæos ab iis cæsos, asserenti fides non solum negata, sed etiam contumeliæ ac probra, ut in nuntium infaustum ac inauspicatum, jacta sunt. Ubi vero alterum, tertiumque a tergo subsequentes **163** totos cruore aspersos conspexere, tunc iræ Domini calicem labiis suis admotum esse demum senserunt. Omnes itaque viri, mulieres, monachi, et moniales in Magnam ecclesiam concursant; patres matresque familias sinu et ulnis infantes suos in illud templum gestantes, desertas domos suas reliquere: viamque eo ducentem hominum turba conferta plenam videre tum licuit. Quamobrem vero ad ecclesiam Magnam om-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(96) *Ὁ Μάϊος φέρων εἴκοσι ἐννέα.* Capta fuit Constantinopolis anno 1453, Maii 29, ut quoque Phranzes et Leonardus, qui obsidionem toleravere, testantur: quare nulli chronologi contra horum auctoritatem audiendi sunt. Annus Hegiræ 857 tunc agebatur et Tziumadi-evel dies 20; cœperat autem annus ille Januarii die 12, 1453. Fuerunt itaque initia mensium, Muharam Januarii 12, Sepher Februarii 11, Rebi-ulevel Martii 12, Rebi-ulachir Aprilis 11, Tziumad-evel Maii 10, cujus proinde mensis dies 29 fuit Tziumad-evel dies 20.

Qui conferre volet Ducæ narrationem de expugnata Constantinopoli cum aliorum narrationibus, adeat Leonardum Chiensem cum Philippi Loniceri historia editum: Laonicum lib. VIII, Phranzem, qui accurate omnia, quæ ad urbis obsidionem pertinent, complexus est lib. III a cap. 12 ad 19. Justinianus porro apud plerosque male audit, et propter omissam muri propugnationem, accepto levi tantum vulnere, ignaviæ accusatur. Errorem etiam gravem admissum ab ipso notant: quod, loco cui præerat decedens, nullum, qui imperaret, substituit. In insula Chio inglorius postea obiit, ut tradit Petrus Bizarus *Historiæ S. P. Q. Genuensis* lib. XII. Augustinus Justinianus in *Annalibus*, et Folieta lib. X, vulnus lethale ipsum accepisse scribunt.

(97) *Τοῖς μέρεσι τοῦ Ταύρου.* Tauri regio est illa, in qua sultani Bajazitis meschita et balnea ædificata sunt.

nes confugiebant? Ante multos annos a falsis quibusdam vatibus sub Turcorum jugum urbem mittendam esse audierant; ipsosque in eam vi irrupturos, Romæosque trucidando, ad magni Constantini columnam usque processuros esse. Ubi eo ventum foret, angelum e cœlo descensurum, qui strictum gladium, simulque imperium viro cuidam obscuro, tenui admodum ac egeno, columnæ illi insidenti, talibus affatus cum verbis, traderet: Gladium hunc accipe, et populum Dei vindica; statimque terga daturos Turcos; quibus fugientibus Romæi magna strage edita instarent: illos urbe non solum, sed etiam ex Occidentis regionibus, ipsaque Anatolia, ad locum usque Monodendrium dictum in Persiæ finibus situm, expellerent. Hæc exitum habitura persuasi quidam ad ecclesiam currebant, aliosque sequi hortabantur. Hanc Romæi a multis jam annis opinionem, ut etiam factis docuerunt, præceperant, ut, si post se Crucis columnam relinquerent, iram Dei impendentem suis cervicibus declinarent. Quapropter in Magnam ecclesiam confugere. Templi itaque illius amplissimi cum inferior area, tum superiores pergulæ, vestibula, peristylia, omnesque anguli, horæ unius spatio turba virorum ac mulierum infinita referti fuere, cujus etiam portis clausis intus se multitudo loco freta, salutemque inde sperans continuit. Infelices ac miseri Romæi, templum illud, quod heri ac nudiustertius speluncam et altare hæreticorum appellabatis, quod nullus vestrum, ne pollueretur, adibat, ob celebratam in eo liturgiam ab iis qui concordiam Ecclesiarum amplectuntur, Deo nunc irato ac succensente, meritasque pœnas a vobis exigente, in illud velut salutis portum confugitis. Sed neque vindici justæ Dei iræ pœnas luentes, intra viscera vestra pacis cogitatione et desiderio commovemini. In tanta siquidem clade ac calamitate, si angelus cœlo adveniens vos ad hunc modum alloqueretur: *Pacem et concordiam Ecclesiæ dummodo colatis et amplectamini, hostes urbe pellam*; in eam conditionem haud consentiretis; ad quam etiam adducti, ficte tamen et simulate id ageretis. **164** Hujus sibi conscii sunt illi, qui paucos ante dies in Turcorum, quam Francorum potestatem devenire, satius esse dicebant.

Interea vero Turci, dum discursant, cædunt, in servitutem rapiunt, ad templum illud hora diei prima nondum exacta pervenere. Valvas clausas securibus confestim deturbant ac dejiciunt: strictis deinde gladiis illud ingressi, ac populi multitudinem innumeram contuiti, mancipia nullo intercedente, vel obsistente, omnibus etiam seipsos pecudum more prodentibus, singuli vinciunt. Quis cladem ac calamitatem illam enarrabit? quis lamentabiles ejulationes infantiumque vagitus referet? quis matrum lacrymas patrumque fletus describet? Turcus de turba quivis delicatiorem interque moniales formosam contrectat. Virginem abducit aliquis, quam validior superveniens

A δοθῆναι ἡ πόλις, καὶ εἰσελθεῖν ἐντὸς μετὰ δυνάμεως, καὶ κατακόπτεσθαι τοὺς Ῥωμαίους παρ' αὐτῶν, ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (98). Μετὰ δὲ ταῦτα καταβὰς ἄγγελος φέρων ῥομφαίαν, παραδώσει τὴν βασιλείαν σὺν τῇ ῥομφαίᾳ ἀνωνύμῳ τινὶ ἀνδρὶ, εὑρεθέντι τότε ἐν τῷ κίονι ἱσταμένῳ, λίαν ἀπερίττῳ καὶ πενιχρῷ, καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Λάβε τὴν ῥομφαίαν ταύτην, καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου. Τότε τροπὴν ἕξονται οἱ Τοῦρκοι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καταδιώξουσιν αὐτοὺς κόπτοντες· καὶ ἐξελάσουσι καὶ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν, ἄχρις ὁρίων Περσίας, ἐν τόπῳ καλουμένῳ Μονοδενδρίῳ. Ταῦτά τινες ὡς ἀποβησόμενα ἔχοντες ἔτρεχον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐσυμβούλευον τρέχειν. Αὕτη ἦν τῶν Ῥωμαίων ἡ σκέ-

B ψις, ἣν καὶ πρὸ χρόνων πολλῶν ἦσαν μελετῶντες, τὸ νῦν πραχθὲν, ὅτι Εἰ καταλείψομεν τὸν κίονα τοῦ Σταυροῦ ἐξόπισθεν ἡμῶν, φευξόμεθα τῆς μελλούσης ὀργῆς. Καὶ αὕτη ἦν ἡ φυγὴ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἰσόδου. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ κάτω καὶ ἄνω, καὶ ἐν τοῖς περιαυλίοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἱστήκεσαν, τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν ἐλπίζοντες. Ὦ δύστηνοι Ῥωμαῖοι, ὦ ἄθλιοι, τὸν ναὸν ὃν ἐκαλεῖτε χθὲς, καὶ πρὸ τὴν χθὲς σπήλαιον καὶ βωμὸν αἱρετικῶν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ εἰσήρχετο ἐξ ὑμῶν ἐντὸς, ἵνα μὴ μιανθῇ, διὰ τὸ ἱερουργῆσαι ἔνδον τοὺς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας

C ἀσπαζομένους, νῦν ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ὀργῆς ὡς σωτήριον λύτρον ἐνδύεσθε. Ἀλλ' οὐδὲ τῆς δικαίας ὀργῆς ἐπελθούσης, ἐκίνησεν ἂν τὰ σπλάγχνα ὑμῶν πρὸς εἰρήνην. Καὶ γὰρ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει, εἰ ἄγγελος κατήρχετο ἀπ' οὐρανοῦ, ἐρωτῶν ὑμᾶς· *Εἰ δέχεσθε τὴν ἕνωσιν, καὶ τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, διώξω τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῆς πόλεως*· οὐκ ἂν συνετίθεσθε. Εἰ δὲ καὶ συνετίθεσθε, ψεῦδος ἂν ἦν τὸ συντιθέμενον; Ἴσασιν οἱ λέγοντες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, Κρεῖττον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἢ Φράγκων.

Τότε οἱ Τοῦρκοι κουρσεύοντες, σφάττοντες, αἰχμαλωτίζοντες, ἔφθασαν ἐν τῷ ναῷ, οὔπω πρώτης ὥρας

D παρελθούσης, καὶ εὑρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, σὺν ταῖς πελέκεσιν ἔβαλον κάτω μὴ βραδύναντες. Ἐλθόντες δὲ ξιφήρεις ἐντὸς, καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον δῆμον, ἕκαστος τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον ἐδέσμει. Οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων, ἢ ὁ μὴ προδιδοὺς ἑαυτὸν ὡς πρόβατον. Τίς ἐστιν ὃς διηγήσεται τὴν ἐκεῖ συμφοράν; Τίς τοὺς γεγονότας τότε κλαυθμοὺς καὶ φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ σὺν βοῇ δάκρυα τῶν μητέρων, καὶ τῶν πατέρων τοὺς ὀδυρμοὺς τίς διηγήσεται; Ὁ τυχὼν Τοῦρκος τὴν τρυφερωτέραν ἐρευνᾷ, τὴν ὡραίαν ἐν μονάζουσαις προκατεῖχε μὲν εἷς· ἄλλο, δὲ δυνάστης ἁρπάζων ἐδέσμει, ἡ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) Ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Eadem est cum columna crucis; hodie *columna cremata* appellatur, quod incendiis tota deformata sit.

τῆς ἁρπαγῆς καὶ τοῦ ἑλκυσμοῦ. αἰτία πλόκαμοι τριχῶν, στηθέων καὶ μασθῶν ἀποκαλύψεις, βραχιόνων ἐκτάσεις. Τότε ἐδεσμεῖτο δούλη σὺν τῇ κυρίᾳ· δεσπότης σὺν τῷ ἀργυρωνήτῳ· ἀρχιμανδρίτης σὺν τῷ θυρωρῷ· τρυφεροὶ νέοι σὺν παρθένοις, παρθένοι δὲ οὐχ ἑώρα ἥλιος, παρθένοι δὲ ὁ γεννήσας μόλις ἔβλεπεν, ἑλκόμεναι· εἰ γὰρ καὶ βίᾳ ἀντωθοῦντο, καὶ ῥαβδιζόμεναι. Ἠβούλετο γὰρ ὁ σκυλεύσας εἰς τόπον ἄγειν, καὶ παρακαταθέμενος ἐν ἀσφαλείᾳ, στραφῆναι καὶ δευτέραν πραῖδαν ποιῆσαι καὶ τρίτην. Ἐβιάζοντο οἱ ἅρπαγες, οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντας ἦν ἰδεῖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ δεσμωθέντας, τοὺς μὲν ἄῤῥενας σὺν καλωδίοις, τὰς δὲ γυναῖκας σὺν τοῖς σουδαρίοις αὐτῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ, ὥσπερ ἀγέλας, καὶ ποίμνια προβάτων, κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν. Τὰ δὲ τοῦ ναοῦ πῶς; τί εἴπω; ἢ τί λαλήσω; Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου. Οὐ δύναμαι ἑλκῦσαι πνεῦμα, τοῦ στόματός μου σφραγέντος. Αὐθωρὸν οἱ κύνες τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέκοψαν, τὸν κόσμον ἀφελόντες, τὰς ἁλύσεις, μανουάλια, ἐνδυτὰς τῆς ἁγίας τραπέζης. Τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα ἄλλα φθείροντες, ἕτερα λαμβάνοντες. τὰ τοῦ ἱεροῦ σκευοφυλακίου τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ἐξ ἄλλης τιμίας ὕλης κατασκευασθέντα ἅπαντα ἐν μιᾷ ῥοπῇ συνήγαγον, ἀφέντες τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνὸν, μηδ' ὁτιοῦν καταλείψαντες. Τότε ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Σιὼν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀμὼς τοῦ προφήτου λεγόμενα· *Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· Ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βεθὴλ, καὶ κατασκαφήσεται, τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου συντρίψω, καὶ πεσοῦνται ὑπὸ τὴν γῆν· καὶ πατάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν. Καὶ ἀπολοῦνται οἱ οἶκοι οἱ ἐλεφάντινοι, καὶ ἀφανισθήσονται οἶκοι ἕτεροι πολλοί, λέγει Κύριος. Ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς ἑορταῖς* [πανηγύρεσι *interl.*] *ὑμῶν. Διότι εἰ ἐνέγκητέ μοι ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με. Ἥκει τὸ πέρας ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ· οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτὸν, καὶ ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος. Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρωῒ πένητα, καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ λέγοντες, Πότε διελεύσεται ὁ μὴν, καὶ ἐμπωλήσομεν; καὶ πότε ἥξει τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς, τοῦ ποιῆσαι μικρὸν τὸ μέτρον, καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμιον, καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἄδικον, τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς ἀνθ' ὑποδημάτων; ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ φωτός. Καὶ μεταστρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρῆνον.*

Ἔτυχε γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς συν-

A abripit. Ad rapiendum trahendumque comæ cirri ac cincinni, pectus ac papillæ denudatæ, brachia etiam jactando extensa invitabant. Domina cum ancilla, herus cum mancipio suo empto vinciebantur. Archimandrita cum janitore suo; delicati ac teneri juvenes cum virginibus, quas solis ardor non infuscarat, quasque pater vix conspexerat; et si raptorem vi repellere conatæ fuissent, fuste verberatæ agebantur. Prædam quippe suam in locum tutum deducere volebat prædo, iterum tertioque ad diripiendum reversurus. Horæ unius spatium prædonibus istis, iræ divinæ ministris ac vindicibus, ad vinciendum omnes satis fuit. Mares equidem funibus revinctos, feminas vero fasciis earum redimiculisque alligatas; concatenatorum B deinde longos innumerosque ordines ejulantium, ærumnæque suæ illacrymantium e templo adytisque exeuntes intueri licebat; nec, qui eorum miseria ac calamitate tangeretur, ullus aderat. De templo autem quid loquar? Adhæsit lingua faucibus meis, ore obducto spiritum ducere nequeo. Canes illi sanctas imagines ornamentis, torquibus nempe et armillis ablatis, illico disruperunt. Sacram mensam contegentes mappas rapuerunt. Lucernis sustinendis vasa partim fregerunt, partim tulerunt. In sacrario pretiosa et sancta, quæ asservabantur, ex auro, argento aliave eximia materia vasa, temporis momento cuncta compilarunt ac convasarunt, omnibusque rebus spoliatum ac nudatum templum solitudine compleverunt. C Tunc in nova Sion, quæ per prophetam Amos Deus locutus est, exitum habuerunt: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens: De altaribus Bethel vindictam sumam, et cornua altaris suffossa cadent, terraque* **165** *obruentur; conteram et deturbabo domum altam seu pinnatam in æstivam. Peribunt domus eburneæ, multæque aliæ solo æquabuntur, dicit Dominus. Festivitates vestras aversatus sum, neque earum celebritates me delectant. Holocausta et victimas si mihi obtuleritis, propterea non respiciam. Odarum tuarum sonum apage a me, organorum tuorum psalmum non audiam. Dixitque mihi Dominus: Populi mei Israel finis adest; ultionem de illo amplius non differam. In illa die ululabunt templi laquearia, ait Dominus. Audite jam* D *ista vos qui pauperem mane affligebatis, mendicisque terræ imperabatis. Qui dicunt, Quando mensis exactus erit, ut vendamus? quando aderunt Sabbata, ut thesauros (horrea) aperiamus, imminutaque mensura merces (frumentum) in illis reconditas vendamus; pondus earum corruptarum interim augeamus, et libra ad fallendum corrupta, parva pecunia mendicos emamus, humilisque sortis homines pro calceis possideamus? Die illa, dicit Dominus, sol meridie occidet, et die lucido tenebræ terræ offundentur. Festivitates vestras in luctum convertam, et omnes cantus vestros in planctum et lamentationes.*

Horrenda equidem illa die, qua urbs expugnata

nes confugiebant? Ante multos annos a falsis quibusdam vatibus sub Turcorum jugum urbem mittendam esse audierant; ipsosque in eam vi irrupturos, Romæosque trucidando, ad magni Constantini columnam usque processuros esse. Ubi eo ventum foret, angelum e cœlo descensurum, qui strictum gladium, simulque imperium viro cuidam obscuro, tenui admodum ac egeno, columnæ illi insidenti, talibus affatus cum verbis, traderet: Gladium hunc accipe, et populum Dei vindica; statimque terga daturos Turcos; quibus fugientibus Romæi magna strage edita instarent: illos urbe non solum, sed etiam ex Occidentis regionibus, ipsaque Anatolia, ad locum usque Monodendrium dictum in Persiæ finibus situm, expellerent. Hæc exitum habitura persuasi quidam ad ecclesiam currebant, aliosque sequi hortabantur. Hanc Romæi a multis jam annis opinionem, ut etiam factis docuerunt, præceperant, ut, si post se Crucis columnam relinquerent, iram Dei impendentem suis cervicibus declinarent. Quapropter in Magnam ecclesiam confugere. Templi itaque illius amplissimi cum inferior area, tum superiores pergulæ, vestibula, peristylia, omnesque anguli, horæ unius spatio turba virorum ac mulierum infinita referti fuere, cujus etiam portis clausis intus se multitudo loco freta, salutemque inde sperans continuit. Infelices ac miseri Romæi, templum illud, quod heri ac nudiustertius speluncam et altare hæreticorum appellabatis, quod nullus vestrum, ne pollueretur, adibat, ob celebratam in eo liturgiam ab iis qui concordiam Ecclesiarum amplectuntur, Deo nunc irato ac succensente, meritasque pœnas a vobis exigente, in illud velut salutis portum confugitis. Sed neque vindici justæ Dei iræ pœnas luentes, intra viscera vestra pacis cogitatione et desiderio commovemini. In tanta siquidem clade ac calamitate, si angelus cœlo adveniens vos ad hunc modum alloqueretur: *Pacem et concordiam Ecclesiæ dummodo colatis et amplectamini, hostes urbe pellam*; in eam conditionem haud consentiretis; ad quam etiam adducti, ficte tamen et simulate id ageretis. **164** Hujus sibi conscii sunt illi, qui paucos ante dies in Turcorum, quam Francorum potestatem devenire, satius esse dicebant.

Interea vero Turci, dum discursant, cædunt, in servitutem rapiunt, ad templum illud hora diei prima nondum exacta pervenere. Valvas clausas securibus confestim deturbant ac dejiciunt: strictis deinde gladiis illud ingressi, ac populi multitudinem innumeram contuiti, mancipia nullo intercedente, vel obsistente, omnibus etiam seipsos pecudum more prodentibus, singuli vinciunt. Quis cladem ac calamitatem illam enarrabit? quis lamentabiles ejulationes infantiumque vagitus referet? quis matrum lacrymas patrumque fletus describet? Turcus de turba quivis delicatiorem interque moniales formosam contrectat. Vinctam abducit aliquis, quam validior superveniens

A δοθῆναι ἡ πόλις, καὶ εἰσελθεῖν ἐντὸς μετὰ δυνάμεως, καὶ κατακόπτεσθαι τοὺς Ῥωμαίους παρ' αὐτῶν, ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου 98). Μετὰ δὲ ταῦτα καταβὰς ἄγγελος φέρων ῥομφαίαν, παραδώσει τὴν βασιλείαν σὺν τῇ ῥομφαίᾳ ἀνωνύμῳ τινὶ ἀνδρὶ, εὑρεθέντι τότε ἐν τῷ κίονι ἱσταμένῳ, λίαν ἀπερίττῳ καὶ πενιχρῷ, καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Λάβε τὴν ῥομφαίαν ταύτην, καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου. Τότε τροπὴν ἕξονται οἱ Τοῦρκοι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καταδιώξουσιν αὐτοὺς κόπτοντες· καὶ ἐξελάσουσι καὶ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν, ἄχρις ὁρίων Περσίας, ἐν τόπῳ καλουμένῳ Μονοδενδρίῳ. Ταῦτά τινες ὡς ἀποβησόμενα ἔχοντες ἔτρεχον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐσυμβούλευον τρέχειν. Αὕτη ἦν τῶν Ῥωμαίων ἡ σκέ-
B ψις, ἣν καὶ πρὸ χρόνων πολλῶν ἦσαν μελετῶντες, τὸ νῦν πραχθὲν, ὅτι Εἰ καταλείψομεν τὸν κίονα τοῦ Σταυροῦ ἐξόπισθεν ἡμῶν, φευξόμεθα τῆς μελλούσης ὀργῆς. Καὶ αὕτη ἦν ἡ φυγὴ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἰσόδου. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ κάτω καὶ ἄνω, καὶ ἐν τοῖς περιαυλίοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἱστήκεισαν, τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν ἐλπίζοντες. Ὦ δύστηνοι Ῥωμαῖοι, ὦ ἄθλιοι, τὸν ναὸν ὃν ἐκαλεῖτε χθὲς, καὶ πρὸ τὴν χθὲς σπήλαιον καὶ βωμὸν αἱρετικῶν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ εἰσήρχετο ἐξ ὑμῶν ἐντὸς, ἵνα μὴ μιανθῇ, διὰ τὸ ἱερουργῆσαι ἔνδον τοὺς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀσπαζομένους, νῦν ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ὀργῆς ὡς
C σωτήριον λύτρον ἐνδύεσθε. Ἀλλ' οὐδὲ τῆς δικαίας ὀργῆς ἐπελθούσης, ἐκίνησεν ἂν τὰ σπλάγχνα ὑμῶν πρὸς εἰρήνην. Καὶ γὰρ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει, εἰ ἄγγελος κατήρχετο ἀπ' οὐρανοῦ, ἐρωτῶν ὑμᾶς· *Εἰ δέχεσθε τὴν ἕνωσιν, καὶ τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, διώξω τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῆς πόλεως*· οὐκ ἂν συνετίθεσθε. Εἰ δὲ καὶ συνετίθεσθε, ψεῦδος ἂν ἦν τὸ συντιθέμενον; Ἴσασιν οἱ λέγοντες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, Κρεῖττον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἢ Φράγκων.

Τότε οἱ Τοῦρκοι κουρσεύοντες, σφάττοντες, αἰχμαλωτίζοντες, ἔφθασαν ἐν τῷ ναῷ, οὔπω πρώτης ὥρας
D παρελθούσης, καὶ εὑρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, σὺν ταῖς πελέκεσιν ἔβαλον κάτω μὴ βραδύναντες. Ἐλθόντες δὲ ξιφήρεις ἐντὸς, καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον δῆμον, ἕκαστος τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον ἐδέσμει. Οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων, ἢ ὁ μὴ προδιδοὺς ἑαυτὸν ὡς πρόβατον. Τίς ἐστιν ὃς διηγήσεται τὴν ἐκεῖ συμφοράν; Τίς τοὺς γεγονότας τότε κλαυθμοὺς καὶ φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ σὺν βοῇ δάκρυα τῶν μητέρων, καὶ τῶν πατέρων τοὺς ὀδυρμοὺς τίς διηγήσεται; Ὁ τυχὼν Τοῦρκος τὴν τρυφερωτέραν ἐρευνᾷ, τὴν ὡραίαν ἐν μοναζούσαις προκατεῖχε μὲν εἷς· ἄλλο, δὲ δυνάστης ἁρπάζων ἐδέσμει, ἢ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) Ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Eadem est cum columna crucis; hodie *columna cremata* appellatur, quod incendiis tota deformata sit.

τῆς ἁρπαγῆς καὶ τοῦ ἑλκυσμοῦ αἰτία πλόκαμοι τριχῶν, στηθέων καὶ μασθῶν ἀποκαλύψεις, βραχιόνων ἐντάσεις. Τότε ἐδεσμεῖτο δούλη σὺν τῇ κυρίᾳ· δεσπότης σὺν τῷ ἀργυρωνήτῳ· ἀρχιμανδρίτης σὺν τῷ θυρωρῷ· τρυφεροὶ νέοι σὺν παρθένοις, παρθένοι δὲ οὐχ ἑώρα ἥλιος, παρθένοι δὲ ὁ γεννήσας μόλις ἔβλεπεν, ἑλκόμεναι· εἰ γὰρ καὶ βίᾳ ἀντωθοῦντο, καὶ ῥαβδιζόμεναι. Ἠβούλετο γὰρ ὁ σκυλεύσας εἰς τόπον ἄγειν, καὶ παρακαταθέμενος ἐν ἀσφαλείᾳ, στραφῆναι καὶ δευτέραν πραῖδαν ποιῆσαι καὶ τρίτην. Ἐβιάζοντο οἱ ἅρπαγες, οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντας ἦν ἰδεῖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ δεσμωθέντας, τοὺς μὲν ἄῤῥενας σὺν καλωδίοις, τὰς δὲ γυναῖκας σὺν τοῖς σουδαρίοις αὐτῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ, ὥσπερ ἀγέλας, καὶ ποίμνια προβάτων, κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν. Τὰ δὲ τοῦ ναοῦ πῶς; τί εἴπω; ἢ τί λαλήσω; Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου. Οὐ δύναμαι ἑλκῦσαι πνεῦμα, τοῦ στόματός μου σφραγέντος. Αὐθωρὸν οἱ κύνες τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέκοψαν, τὸν κόσμον ἀφελόντες, τὰς ἁλύσεις, μανουάλια, ἐνδυτὰς τῆς ἁγίας τραπέζης. Τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα ἄλλα φθείροντες, ἕτερα λαμβάνοντες, τὰ τοῦ ἱεροῦ σκευοφυλακίου τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ἐξ ἄλλης τιμίας ὕλης κατασκευασθέντα ἅπαντα ἐν μιᾷ ῥοπῇ συνήγαγον, ἀφέντες τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνὸν, μηδ' ὁτιοῦν καταλείψαντες. Τότε ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Σιὼν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀμὼς τοῦ προφήτου λεγόμενα· *Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· Ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βεθὴλ, καὶ κατασκαφήσεται, τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου συντρίψω, καὶ πεσοῦνται ὑπὸ τὴν γῆν· καὶ πάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν. Καὶ ἀπολοῦνται οἱ οἶκοι οἱ ἐλεφάντινοι, καὶ ἀφανισθήσονται οἶκοι ἕτεροι πολλοὶ, λέγει Κύριος. Ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς ἑορταῖς* [πανηγύρεσι *intell.*] *ὑμῶν. Διότι εἰ ἐνέγκητέ μοι ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με, Ἥκει τὸ πέρας ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ· οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτὸν, καὶ ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος. Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρωῒ πένητα, καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ λέγοντες, Πότε διελεύσεται ὁ μὴν, καὶ ἐμπωλήσομεν; καὶ πότε ἥξει τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς, τοῦ ποιῆσαι μικρὸν τὸ μέτρον, καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμιον, καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἄδικον, τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς ἀνθ' ὑποδημάτων; ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ γῆς ἐν ἡμέρᾳ φωτός. Καὶ μεταστρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρῆνον.*

Ἔτυχε γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς συν-

A abripit. Ad rapiendum trahendumque comæ cirri ac cincinni, pectus ac papillæ denudatæ, brachia etiam jactando extensa invitabant. Domina cum ancilla, herus cum mancipio suo empto vinciebantur. Archimandrita cum janitore suo; delicati ac teneri juvenes cum virginibus, quas solis ardor non infuscarat, quasque pater vix conspexerat; et si raptorem vi repellere conatæ fuissent, fuste verberatæ agebantur. Prædam quippe suam in locum tutum deducere volebat prædo, iterum tertioque ad diripiendum reversurus. Horæ unius spatium prædonibus istis, iræ divinæ ministris ac vindicibus, ad vinciendum omnes satis fuit. Mares equidem funibus revinctos, feminas vero fasciis earum redimiculisque alligatas; concatenatorum
B deinde longos innumerosque ordines ejulantium, ærumnæque suæ illacrymantium e templo adytisque exeuntes intueri licebat; nec, qui eorum miseria ac calamitate tangeretur, ullus aderat. De templo autem quid loquar? Adhæsit lingua faucibus meis, ore obducto spiritum ducere nequeo. Canes illi sanctas imagines ornamentis, torquibus nempe et armillis ablatis, illico disruperunt. Sacram mensam contegentes mappas rapuerunt. Lucernis sustinendis vasa partim fregerunt, partim tulerunt. In sacrario pretiosa et sancta, quæ asservabantur, ex auro, argento aliave eximia materia vasa, temporis momento cuncta compilarunt ac convasarunt, omnibusque rebus spoliatum ac nudatum templum solitudine compleverunt. Tunc in nova Sion,
C quæ per prophetam Amos Deus locutus est, exitum habuerunt: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens: De altaribus Bethel vindictam sumam, et cornua altaris suffossa cadent, terraque* **165** *obruentur; conteram et deturbabo domum altam seu pinnatam in æstivam. Peribunt domus eburneæ, multæque aliæ solo æquabuntur, dicit Dominus. Festivitates vestras aversatus sum, neque earum celebritates me delectant. Holocausta et victimas si mihi obtuleritis, propterea non respiciam. Odarum tuarum sonum apage a me, organorum tuorum psalmum non audiam. Dixitque mihi Dominus: Populi mei Israel finis adest; ultionem de illo amplius non differam. In illa die ululabunt templi laquearia, ait Dominus. Audite jam*
D *ista vos qui pauperem mane affligebatis, mendicisque terræ imperabatis. Qui dicunt, Quando mensis exactus erit, ut vendamus? quando aderunt Sabbata, ut thesauros (horrea) aperiamus, imminutaque mensura merces (frumentum) in illis reconditas vendamus; pondus earum corruptarum interim augeamus, et libra ad fallendum corrupta, parva pecunia mendicos emamus, humilisque sortis homines pro calceis possideamus? Die illa, dicit Dominus, sol meridie occidet, et die lucido tenebræ terræ offundentur. Festivitates vestras in luctum convertam, et omnes cantus vestros in planctum et lamentationes.*

Horrenda equidem illa die, qua urbs expugnata

nes confugiebant? Ante multos annos a falsis quibusdam vatibus sub Turcorum jugum urbem mittendam esse audierant; ipsosque in eam vi irrupturos, Romæosque trucidando, ad magni Constantini columnam usque processuros esse. Ubi eo ventum foret, angelum e cœlo descensurum, qui strictum gladium, simulque imperium viro cuidam obscuro, tenui admodum ac egeno, columnæ illi insidenti, talibus affatus cum verbis, traderet: Gladium hunc accipe, et populum Dei vindica; statimque terga daturos Turcos; quibus fugientibus Romæi magna strage edita instarent: illos urbe non solum, sed etiam ex Occidentis regionibus, ipsaque Anatolia, ad locum usque Monodendrium dictum in Persiæ finibus situm, expellerent. Hæc exitum habitura persuasi quidam ad ecclesiam currebant, aliosque sequi hortabantur. Hanc Romæi a multis jam annis opinionem, ut etiam factis docuerunt, præceperant, ut, si post se Crucis columnam relinquerent, iram Dei impendentem suis cervicibus declinarent. Quapropter in Magnam ecclesiam confugere. Templi itaque illius amplissimi cum inferior area, tum superiores pergulæ, vestibula, peristylia, omnesque anguli, horæ unius spatio turba virorum ac mulierum infinita referti fuere, cujus etiam portis clausis intus se multitudo loco freta, salutemque inde sperans continuit. Infelices ac miseri Romæi, templum illud, quod heri ac nudiustertius speluncam et altare hæreticorum appellabatis, quod nullus vestrum, ne pollueretur, adibat, ob celebratam in eo liturgiam ab iis qui concordiam Ecclesiarum amplectuntur, Deo nunc irato ac succensente, meritasque pœnas a vobis exigente, in illud velut salutis portum confugitis. Sed neque vindici justæ Dei iræ pœnas luentes, intra viscera vestra pacis cogitatione et desiderio commovemini. In tanta siquidem clade ac calamitate, si angelus cœlo adveniens vos ad hunc modum alloqueretur: *Pacem et concordiam Ecclesiæ dummodo colatis et amplectamini, hostes urbe pellam*; in eam conditionem haud consentiretis; ad quam etiam adducti, ficte tamen et simulate id ageretis. **164** Hujus sibi conscii sunt illi, qui paucos ante dies in Turcorum, quam Francorum potestatem devenire, satius esse dicebant.

A δοθῆναι ἡ πόλις, καὶ εἰσελθεῖν ἐντὸς μετὰ δυνάμεως, καὶ κατακόπτεσθαι τοὺς Ῥωμαίους παρ' αὐτῶν, ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου 98). Μετὰ δὲ ταῦτα καταβὰς ἄγγελος φέρων ῥομφαίαν, παραδώσει τὴν βασιλείαν σὺν τῇ ῥομφαίᾳ ἀνωνύμῳ τινὶ ἀνδρὶ, εὑρεθέντι τότε ἐν τῷ κίονι ἱσταμένῳ, λίαν ἀπερίττῳ καὶ πενιχρῷ, καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Λάβε τὴν ῥομφαίαν ταύτην, καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου. Τότε τροπὴν ἕξονται οἱ Τοῦρκοι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καταδιώξουσιν αὐτοὺς κόπτοντες· καὶ ἐξελάσουσι καὶ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν, ἄχρις ὁρίων Περσίας, ἐν τόπῳ καλουμένῳ Μονοδενδρίῳ. Ταῦτά τινες ὡς ἀποβησόμενα ἔχοντες ἔτρεχον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐσυμβούλευον τρέχειν. Αὕτη ἦν τῶν Ῥωμαίων ἡ σκέ-
B ψις, ἣν καὶ πρὸ χρόνων πολλῶν ἦσαν μελετῶντες, τὸ νῦν πραχθὲν, ὅτι Εἰ καταλείψομεν τὸν κίονα τοῦ Σταυροῦ ἐξόπισθεν ἡμῶν, φευξόμεθα τῆς μελλούσης ὀργῆς. Καὶ αὕτη ἦν ἡ φυγὴ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἰσόδου. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ κάτω καὶ ἄνω, καὶ ἐν τοῖς περιαυλίοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἱστήκεσαν, τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν ἐλπίζοντες. Ὦ δύστηνοι Ῥωμαῖοι, ὢ ἄθλιοι, τὸν ναὸν ὃν ἐκαλεῖτε χθὲς, καὶ πρὸ τῆς χθὲς σπήλαιον καὶ βωμὸν αἱρετικῶν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ εἰσήρχετο ἐξ ὑμῶν ἐντὸς, ἵνα μὴ μιανθῇ, διὰ τὸ ἱερουργῆσαι ἔνδον τοὺς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀσπαζομένους, νῦν ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ὀργῆς ὡς
C σωτήριον λύτρον ἐνδύεσθε. Ἀλλ' οὐδὲ τῆς δικαίας ὀργῆς ἐπελθούσης, ἐκίνησεν ἂν τὰ σπλάγχνα ὑμῶν πρὸς εἰρήνην. Καὶ γὰρ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει, εἰ ἄγγελος κατήρχετο ἀπ' οὐρανοῦ, ἐρωτῶν ὑμᾶς· *Εἰ δέχεσθε τὴν ἕνωσιν, καὶ τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, διώξω τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῆς πόλεως*· οὐκ ἂν συνετίθεσθε. Εἰ δὲ καὶ συνετίθεσθε, ψεῦδος ἂν ἦν τὸ συντιθέμενον; Ἴσασιν οἱ λέγοντες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, Κρεῖττον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἢ Φράγκων.

Interea vero Turci, dum discursant, cædunt, in servitutem rapiunt, ad templum illud hora diei prima nondum exacta pervenere. Valvas clausas securibus confestim deturbant ac dejiciunt: strictis deinde gladiis illud ingressi, ac populi multitudinem innumeram contuiti, mancipia nullo intercedente, vel obsistente, omnibus etiam seipsos pecudum more prodentibus, singuli vinciunt. Quis cladem ac calamitatem illam enarrabit? quis lamentabiles ejulationes infantiumque vagitus referet? quis matrum lacrymas patrumque fletus describet? Turcus de turba quivis delicatiorem interque moniales formosam contrectat. Vinctam abducit aliquis, quam validior superveniens

Τότε οἱ Τοῦρκοι κουρσεύοντες, σφάττοντες, αἰχμαλωτίζοντες, ἔφθασαν ἐν τῷ ναῷ, οὔπω πρώτης ὥρας
D παρελθούσης, καὶ εὑρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, σὺν ταῖς πελέκεσιν ἔβαλον κάτω μὴ βραδύναντες. Ἐλθόντες δὲ ξιφήρεις ἐντὸς, καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον δῆμον, ἕκαστος τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον ἐδέσμει. Οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων, ἢ ὁ μὴ προδιδοὺς ἑαυτὸν ὡς πρόβατον. Τίς ἐστιν ὃς διηγήσεται τὴν ἐκεῖ συμφοράν; Τίς τοὺς γεγονότας τότε κλαυθμοὺς καὶ φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ σὺν βοῇ δάκρυα τῶν μητέρων, καὶ τῶν πατέρων τοὺς ὀδυρμοὺς τίς διηγήσεται; Ὁ τυχὼν Τοῦρκος τὴν τρυφερωτέραν ἐρευνᾷ, τὴν ὡραίαν ἐν μοναζούσαις προκατεῖχε μὲν εἷς· ἄλλος, δὲ δυνάστης ἁρπάζων ἐδέσμει, ἡ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(98) Ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Eadem est cum columna crucis; hodie *columna cremata* appellatur, quod incendiis tota deformata sit.

τῆς ἁρπαγῆς καὶ τοῦ ἑλκυσμοῦ αἰτία πλόκαμοι τρι- A χῶν, στηθέων καὶ μασθῶν ἀποκαλύψεις, βραχιόνων ἐντάσεις. Τότε ἐδεσμεῖτο δούλη σὺν τῇ κυρίᾳ· δεσπότης σὺν τῷ ἀργυρωνήτῳ· ἀρχιμανδρίτης σὺν τῷ θυρωρῷ· τρυφεροὶ νέοι σὺν παρθένοις, παρθένοι δὲ οὐχ ἑώρα ἥλιος, παρθένοι ἃς ὁ γεννήσας μόλις ἔβλεπεν, ἑλκόμεναι· εἰ γὰρ καὶ βίᾳ ἀντωθοῦντο, καὶ ῥαβδιζόμεναι. Ἠβούλετο γὰρ ὁ σκυλεύσας εἰς τόπον ἄγειν, καὶ παρακαταθέμενος ἐν ἀσφαλείᾳ, στραφῆναι καὶ δευτέραν πραῖδαν ποιῆσαι καὶ τρίτην. Ἐβιάζοντο οἱ ἅρπαγες, οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντας ἦν ἰδεῖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ δεσμωθέντας, τοὺς μὲν ἄῤῥενας σὺν καλωδίοις, τὰς δὲ γυναῖκας σὺν τοῖς σουδαρίοις αὐτῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ, ὥσπερ ἀγέλας, καὶ ποίμνια προβάτων, B κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν. Τὰ δὲ τοῦ ναοῦ πῶς; τί εἴπω; ἢ τί λαλήσω; Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου. Οὐ δύναμαι ἑλκῦσαι πνεῦμα, τοῦ στόματός μου σφραγέντος. Αὐθωρὸν οἱ κύνες τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέκοψαν, τὸν κόσμον ἀφελόντες, τὰς ἁλύσεις, μανουάλια, ἐνδυτὰς τῆς ἁγίας τραπέζης. Τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα ἄλλα φθείροντες, ἕτερα λαμβάνοντες. τὰ τοῦ ἱεροῦ σκευοφυλακίου τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ἐξ ἄλλης τιμίας ὕλης κατασκευασθέντα ἅπαντα ἐν μιᾷ ῥοπῇ συνήγαγον, ἀφέντες τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνὸν, μηδ' ὁτιοῦν καταλείψαντες. Τότε ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Σιὼν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀμὼς τοῦ προφήτου λεγόμενα· *Τάδε λέγει Κύριος* C *ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· Ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βεθὴλ, καὶ κατασκαφήσεται, τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου συντρίψω, καὶ πεσοῦνται ὑπὸ τὴν γῆν· καὶ πάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν. Καὶ ἀπολοῦνται οἱ οἶκοι οἱ ἐλεφάντινοι, καὶ ἀφανισθήσονται οἶκοι ἕτεροι πολλοὶ, λέγει Κύριος. Ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς ἑορταῖς* [πανηγύρεσι *interl.*] *ὑμῶν. Διότι εἰ ἐνέγκητέ μοι ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με. Ἥκει τὸ πέρας ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ· οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτὸν, καὶ ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν* D *ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος. Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρωῒ πένητα, καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ λέγοντες, Πότε διελεύσεται ὁ μὴν, καὶ ἐμπωλήσομεν; καὶ πότε ἥξει τὰ Σάββατα, καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς, τοῦ ποιῆσαι μικρὸν τὸ μέτρον, καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμιον, καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἄδικον, τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς ἀνθ' ὑποδημάτων; ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς ἐν ἡμέρᾳ φωτός. Καὶ μεταστρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρῆνον.*

Ἔτυχε γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς συν-

abripit. Ad rapiendum trahendumque comæ cirri ac cincinni, pectus ac papillæ denudatæ, brachia etiam jactando extensa invitabant. Domina cum ancilla, herus cum mancipio suo empto vinciebantur. Archimandrita cum janitore suo; delicati ac teneri juvenes cum virginibus, quas solis ardor non infuscarat, quasque pater vix conspexerat; et si raptorem vi repellere conatæ fuissent, fuste verberatæ agebantur. Prædam quippe suam in locum tutum deducere volebat prædo, iterum tertioque ad diripiendum reversurus. Horæ unius spatium prædonibus istis, iræ divinæ ministris ac vindicibus, ad vinciendum omnes satis fuit. Mares equidem funibus revinctos, feminas vero fasciis earum redimiculisque alligatas; concatenatorum deinde longos innumerosque ordines ejulantium, ærumnæque suæ illacrymantium e templo adytisque exeuntes intueri licebat; nec, qui eorum miseria ac calamitate tangeretur, ullus aderat. De templo autem quid loquar? Adhæsit lingua faucibus meis, ore obducto spiritum ducere nequeo. Canes illi sanctas imagines ornamentis, torquibus nempe et armillis ablatis, illico disruperunt. Sacram mensam contegentes mappas rapuerunt. Lucernis sustinendis vasa partim fregerunt, partim tulerunt. In sacrario pretiosa et sancta, quæ asservabantur, ex auro, argento aliave eximia materia vasa, temporis momento cuncta compilarunt ac convasarunt, omnibusque rebus spoliatum ac nudatum templum solitudine compleverunt. Tunc in nova Sion, quæ per prophetam Amos Deus locutus est, exitum habuerunt: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens: De altaribus Bethel vindictam sumam, et cornua altaris suffossa cadent, terraque* **165** *obruentur; conteram et deturbabo domum altam seu pinnatam in æstivam. Peribunt domus eburneæ, multæque aliæ solo æquabuntur, dicit Dominus. Festivitates vestras aversatus sum, neque earum celebritates me delectant. Holocausta et victimas si mihi obtuleritis, propterea non respiciam. Odarum tuarum sonum apage a me, organorum tuorum psalmum non audiam. Dixitque mihi Dominus: Populi mei Israel finis adest; ultionem de illo amplius non differam. In illa die ululabunt templi laquearia, ait Dominus. Audite jam ista vos qui pauperem mane affligebatis, mendicisque terræ imperabatis. Qui dicunt, Quando mensis exactus erit, ut vendamus? quando aderunt Sabbata, ut thesauros (horrea) aperiamus, imminutaque mensura merces (frumentum) in illis reconditas vendamus; pondus earum corruptarum interim augeamus, et libra ad fallendum corrupta, parva pecunia mendicos emamus, humilisque sortis homines pro calceis possideamus? Die illa, dicit Dominus, sol meridie occidet, et die lucido tenebræ terræ offundentur. Festivitates vestras in luctum convertam, et omnes cantus vestros in planctum et lamentationes.*

Horrenda equidem illa die, qua urbs expugnata

penitus absumpta est, sanctæ martyris Theodosiæ memoriam celebrari contigit: cujus solemnitati frequens populus interfuit; plurimique viri ac feminæ ad sanctæ monumentum pervigilium egerunt. Ubi etiam illuxit, multæ mulieres conjuges suos comitatæ, ornatæ ac comptæ, cereos et incensum ad venerationem sanctæ ferentes, derepente et ex improviso in Turcorum laqueos sese induunt. Quomodo enim tam repentinam Dei iram temporis puncto urbem tam amplam pervadere persuaderi possent? Qui in ea versati sunt, iis amplitudo urbis cognita est. Ili porro, quos diximus, minaces ignes ardentesque a Charsi sanctique Romani portis, palatii quoque partibus ubique diffundebantur. Classis vero, quæ in portu contra Turcos stabat, quominus in muros scalis subirent, prohibuit, illicque Turcis Romæi superiores, lapidibus ac missilibus ad horam usque diei tertiam eos infestavere, donec pars eorum, qui inane in urbem penetraverant, jamque prædas egerant, illuc accederent. Qui, ubi Romæos obnixe contra oppugnantes pugnare conspexerunt, totis pectoris viribus vociferando in superiorem muri partem evadunt. Romæi Turcis intra urbem conspectis, voce lamentabili, *Hei mihi*, missa, viribus ac robore destituti e muris præcipites cadere. Qui in navigiis Turci, **166** simul ac suos in urbem penetrasse animadverterunt, captam quoque intellexere, celeriterque admotis scalis muros scandunt, et in eam perveniunt; portis deinde effractis, via omnibus irruentibus patuit. Magnus etiam dux ad Regiam portam, quam tuebatur, Turcos venisse cernens, domum suam paucis stipatus abiit. Eo enim deserto plerique diffugerant, domosque nondum assecuti multi capti sunt. Alii ædes suas desertas ingressi, abductis uxore et liberis, omnibusque opibus direptis, suspiriis ac planctui, quo miserias suas deflere possent, spatium haud invenere, manibusque post terga vinctis trahuntur. Alii domum se recipientes, cum conjugibus et liberis charissimis jamjam abducendis vinciuntur. Senes vero, qui domi vel morbo, vel ætatis imbecillitate detenti, foras exire nequibant, omnes viri feminæque immanitate fœda ac summa trucidati, infantesque recens nati per plateas projecti. Dux vero magnus ad liberos et uxorem ægrotantem turri inclusos, et ab ingressu Turcos arcentes cum venisset, ipse interim, cum iis qui ipsum sequebantur, captus est. Militibus statim aliquot, qui illum ejusque domum custodirent, a tyranno missis, cum tota familia et domo asservatur; Turcis porro, qui domum suam circumsederant, multos nummos largitus est, ita ut jurejurando adactos ipsos emere videretur.

τελείας τῆς πόλεως ἑορτάζεσθαι καὶ πανηγυρίζειν τὴν μνήμην τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας (99). Ἐτελεῖτο οὖν ἑορτὴ πάνδημος· ἦσαν γὰρ καὶ ἀφ' ἑσπέρας πλεῖστοι καὶ πλεῖσται διανυκτερεύσαντες ἐν τῇ σορῷ τῆς ὁσίας. Οἱ πλείονες δὲ πρωῒ ἡμέρας γενομένης, αἱ γυναῖκες σὺν τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν ἀπερχόμεναι εἰς προσκύνησιν, φέρουσαι κηροὺς καὶ θυμιάματα, περικεκαλλωπισμέναι καὶ περικεκοσμημέναι οὖσαι, ἐξαίφνης ἐν ταῖς παγίσι τῶν Τούρκων ἐνέπεσον. Ποῦ γὰρ εἶχον ἐννοῆσαι τὴν ἐξαίφνης ὀργὴν εἰς τοσοῦτον εὖρος τῆς πόλεως; Ἴσασι οἱ εἰδότες τὸ μέγεθος. Αὕτη ἡ ἀπειλὴ, ἣν εἰρήκαμεν, ὑπῆρχεν ἀναφθεῖσα, καὶ καίουσα ἐκ τῆς Χαρσοῦ πύλης, καὶ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, καὶ τοῦ μέρους τοῦ παλατίου. Ἡ δὲ τῶν πλοίων καὶ τοῦ λιμένος ἀντίστασις οὐκ ἐνεδίδου χώραν τοῖς Τούρκοις τοῦ στῆσαι τὰς κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσιν. Ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι τῶν Τούρκων, βάλλοντες λίθοις καὶ βέλεσιν ἄχρι τρίτης ὥρας τῆς ἡμέρας· ἕως οὗ ἐλθὸν, καὶ καταντῆσαν μέρος τῶν σκυλευόντων ἀπὸ πρωΐας ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ ἰδόντες τοὺς Ῥωμαίους πολεμίζοντας τοὺς ἔξω, καὶ φωνὴν ὅση δύναμις ἀφέντες, ἔδραμον ἐπάνω τῶν τειχῶν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Τούρκους ἰδόντες ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ φωνὴν ἀφέντες ὀδυνηρὰν, τὸ *Οἴμοι*, ἀπὸ τοῦ τείχους κατέπιπτον. Οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ πλέον ἰσχὺς, οὔτε δύναμις τοῖς Ῥωμαίοις. Τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις, θεασάμενοι τοὺς Τούρκους ἐντὸς, ἔγνωσαν, ὅτι ἡ πόλις ἑάλω, καὶ ὡς ἐν τάχει τὰς κλίμακας θέντες, ἐντὸς ἐβιβάσθησαν, καὶ τὰς πύλας κατεάξαντες ἅπαντες ἔνδον εἰσῄεσαν. Ἰδὼν δὲ καὶ ὁ μέγας δοὺξ τοὺς Τούρκους ἐλθόντας οὗ ἵστατο τόπου, ἦν γὰρ ἐπιβλέπων τὴν βασιλικὴν πύλην, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον οἶκον ἀνεχώρησεν σὺν ὀλίγοις· καὶ γὰρ ἦσαν ἅπαντες διασκεδασθέντες· καὶ οἱ μὲν πρὸ τοῦ τὴν οἰκίαν καταλαβεῖν ᾐχμαλωτίζοντο· οἱ δὲ τὰς αὐτῶν οἰκίας καταλαβόντες ἐρήμους παίδων, καὶ γυναικὸς, καὶ πραγμάτων εὕρισκον· καὶ αὐτοὶ πρὸ τοῦ στοναχῆσαι καὶ κλαῦσαι, ἐδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὄπισθεν. Ἕτεροι ἐρχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ εὑρόντες τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα ἤδη ἀπαγόμενα, καὶ συνεδέδεντο, καὶ ἐδεσμοῦντο σὺν τοῖς φιλτάτοις καὶ τῇ συζύγῳ. Τοὺς δὲ γέροντας τοὺς ἐν οἴκῳ, τοὺς μὴ δυναμένους ἐξελθεῖν ἐκ τῆς οἰκίας ἢ διὰ νόσου ἢ διὰ γήρους, πάντας καὶ πάσας ἀνελεῶς ἔσφαττον· τὰ βρέφη τὰ ἀρτιγέννητα ἐν ταῖς πλατείαις ἔῤῥιπτον. Ὁ δὲ μέγας δοὺξ, εὑρὼν τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ τοὺς υἱοὺς, καὶ τὴν γυναῖκα, ἦν γὰρ ἀσθενοῦσα, ἐν τῷ πύργῳ κεκλεισμένους, καὶ κωλύοντας τοῖς Τούρκοις τὴν εἴσοδον, αὐτὸς μὲν συνελήφθη σὺν τοῖς ὑπακολουθοῦσιν αὐτῷ· ὁ δὲ τύραννος πέμψας τινὰς ἐφύλαττον καὶ αὐτὸν, καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτοῦ. Τοὺς δὲ καταλαβόντας, καὶ περικυκλώσαντας τὸν οἶκον αὐτοῦ Τούρκους ἔδωκεν ἱκανὰ ἀργύρια, ὥστε δοκεῖν ἐξαγοράζειν αὐτοὺς διὰ τὸν ὅρκον· ἐφυλάττετο οὖν πανοικί.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(99) *Μάρτυρος Θεοδοσίας*. Templum illius sanctæ in ea parte, quæ *Casun Bassa* hodie appellatur, ultra sinum Ceratinum sita, Galatæ adjacente, in meschitam postea conversum est. At quomodo potuerunt sinum transire cum Turci omnia littora complerent?

Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἅπαντες εἰσελθόντες ἐν τῇ πόλει, καὶ αὐτοὶ οἱ βόσκοντες τὰς ἡμιόνους, καὶ οἱ μάγειροι πάντες ἐξαντλοῦντες ἔφερον. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς, ὃν φθάσας ὁ λόγος ἔπεμψεν ἐν τῇ νηῒ, τοῦ θεραπευθῆναι τὴν πληγὴν ἣν ὑπέστη, κατευθὺς ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ λιμένι, τινὲς τῶν αὐτοῦ φεύγοντες ἔδραμον λέγοντες, πῶς οἱ Τοῦρκοι εἰσίασιν ἐν τῇ πόλει, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐσφάγη. Ἀκούσας τὸν πικρότατον καὶ δριμὺν λόγον οὖν, προστάττει τοὺς κήρυκας διὰ σαλπίγγων ἀνακαλεῖν τοὺς αὐτοῦ ὑπασπιστὰς καὶ συμπλώτας. Ὁμοίως καὶ αἱ λοιπαὶ νῆες ἐτοιμάζοντο. Ἦσαν γὰρ αἱ πλεῖσται ἀποβαλλόμεναι τοὺς ναυάρχους αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντας. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινὸν ἐν τῇ παραθαλασσίᾳ τοῦ λιμένος, ἄνδρας, γυναῖκας, μοναστρίας, μονάζοντας βοώσας οἰκτρῶς, καὶ τύπτουσαι τὰ στήθη ἐδέοντο τοὺς ἐν ταῖς ναυσὶ τοῦ ἀντιλαβέσθαι αὐτῶν. Ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατόν· ἅπαξ ἐπροωρίσθη τοῦ πιεῖν τὸ ποτήριον τὸ πλῆρες τῆς ὀργῆς Κυρίου. Εἰ γὰρ καὶ νῆες ἐβούλοντο, ἀλλ' οὐκ ἠδύναντο· καὶ γὰρ εἰ καὶ μὴ ἠσχολοῦντο τὰ πλοῖα τοῦ τυράννου ἐν τῇ πραίδᾳ καὶ τῷ σκυλμῷ τῆς πόλεως, οὐκ ἂν ἀφέθη μία καὶ μόνον· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀφέντες τὰ πλοῖα πάντες ἔνδον ἦσαν, καὶ οἱ Λατῖνοι ἄδειαν εὑρόντες ἐξήρχοντο τοῦ λιμένος. Ὁ δὲ τύραννος ἔτριζε μὲν τοὺς ὀδόντας, ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο πλέον τι πρᾶξαι, καὶ ἄκων ἐκαρτέρει. Οἱ δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἰδόντες ταύτην τὴν ἀνήκεστον συμφορὰν, καὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔτρεχον ἐν τῷ αἰγιαλῷ, περισκοποῦντες τὰς βάρκας. Καὶ ὅπου ἔτυχον ἀκατίου εἰσερχόμενοι ἐν ταῖς ναυσὶν εἰσέδυον, ἀφέντες καὶ πράγματα καὶ οἰκίας. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἵτινες ἀπὸ τῆς βίας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν τῷ βυθῷ παρέπεμψαν, καὶ ἄλλας δεινὰς ζημίας ὑπέστησαν. Εἷς τῶν τοῦ τυράννου μεσαζόντων, ὡς καὶ ἠγαπᾶτο τότε παρὰ τοῦ Μεχεμὲτ, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ συγκροτήσας τῷ τυράννῳ τὴν μάχην γενέσθαι, δραμὼν ἐν τοῖς τοῦ Γαλατᾶ μέρεσι, Ζάγανος αὐτῷ τὸ ὄνομα, ἐβόα· *Μὴ φεύγετε*, καὶ κατώμνυε τὴν κεφαλὴν τοῦ τυράννου ὁρκῶν, ὅτι *Μὴ φοβεῖσθε· ὑμεῖς γὰρ τοῦ ἡγεμόνος ἐστὲ φίλοι, καὶ ἕξετε τὴν πόλιν ὑμῶν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς εἴχετε μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ μεθ' ἡμῶν κρειττόνως ἕξετε. καὶ ἄλλο μὴ φροντίζετε. ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν κινήσητε τὸν ἡγεμόνα.* Ταῦτα ὁ Ζάγανος εἰπὼν, ἐκώλυσε τοὺς Φράγκους τοῦ Γαλατᾶ μὴ ἀναχωρῆσαι. Πλὴν ὅσοι ἐδυνήθησαν φεύγειν ἔφυγον. Τότε συμβουλευθέντες οἱ λοιποὶ, ἔλαβον τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου σὺν τῷ ποδεστάτῳ αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον προσκυνήσοντες τῷ τυράννῳ· καὶ προσκυνήσαντες, καὶ δόντες τὰς κλεῖς, αὐτὸς περιχαρῶς ἔλαβε, καὶ τούτους σὺν ἱλαροῖς λόγοις καὶ βλέμματι ἔπεμψεν. Αἱ δὲ νῆες τὰ ἱστία πτερώσαντες πέντε μόνον αἱ μεγάλαι, αἱ δὲ ἄλλαι οὐκ ἠδυνήθησαν ἐξελθεῖν, ἦσαν γὰρ νῆες ἀπολειφθεῖσαι, καὶ οἱ ναύαρχοι αὐτῶν φυγόντες σὺν ταῖς ἄλλαις ἐσώζοντο. Καὶ νῆες φυγοῦσαι, καὶ τοὺς ναυάρχους αἰχμαλώτους καταλιποῦσαι τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Ἐξελθοῦσαι οὖν ἐκ τοῦ λιμένος, καὶ

Cæterum Turci, urbem promiscue intrantes, agasones etiam et lixæ ubique diripere ac prædam agere. Joanni vero Justiniano, quem ut vulnus curaret, in navem abiisse diximus, portum intranti affertur a suorum aliquot fuga arrepta accurrentibus, Turcos in urbem irrupisse, et imperatorem vulneribus occubuisse. Nuntio tam gravi et acerbo accepto, tubicines, ad milites suos navigationis comites revocandum, receptui canere jubet. Cæteræ pariter naves, quarum pleræque navarchos in servitutem actos amiserant, ad discessum se comparare. Spectaculum etiam miserandum in portus crepidine intuentibus oblatum, viri, mulieres, moniales, et monachi lamentabiliter clamare, pectora tundere, vectores navium rogare ut se in eas susciperent. Verum hoc possibile non erat, quod semel decretum, ut iræ Domini plenum poculum haurirent. Nec, etiamsi nautis eos accipere propositum fuisset, id exsequi concessum; cum ne una quidem navis salva evadere potuisset, nisi tyranni classis milites, sociique navales prædæ ac urbi diripiendæ intenti, dilapsi huc et illuc fuissent. At dum Turci per urbem discursant, e portu solvendi citra periculum tempus Latinis datum. Tyrannus **167** interim dentibus stridere, et ægre id ferre, cum plus præstare ipse nequiret. Galatini calamitatis hujus intolerabilis spectatores, cum uxoribus et liberis ad littus accurrunt, scaphas et acatia circumspiciunt: et primo quoque obvio ad naves feruntur, easque, ædibus ac cunctis opibus derelictis, conscendunt. Multi etiam thesauros suos in profundum mare vi coacti abjecere, aliaque gravia damna sunt passi. Interea tyranni mesazontôn unus Zaganus nomine, Mehemeti tunc charus, quod oppugnationem decernentis consilium probasset ac laudasset, versus Galatam accurrens, voce contenta, per tyranni quoque caput juratus, his verbis a fuga revocabat: *Ne fugite, aut quidquam reformidate, principis amici cum sitis. Oppidum vestrum ab omni injuria et damno immune erit. Fœdera, quæ cum Romæorum imperatore inieratis, potiori vobis meliorique conditione nobiscum sociabuntur; aliud omne propositum omittite, ne principis iram in vos accendatis.* His dictis Zaganus Francos Galatinos, ne abirent, persuasit; quibus tamen, quotquot aufugere potuerunt, fidem haud habuere. Cæteri, qui oppidum non deseruerunt, habito consilio, magistratum comitati, tyrannum veneraturi clavesque ei oblaturi abeunt. Venerationis officio exhibito, traditas claves ipse lætus accepit, eosque grato sermone vultuque blando allocutus dimisit. Naves quinque magnæ tantum vela ventis dedere; cæteræ e portu solvere nequiverunt; quod a nautis, qui illas quinque saluti consulentes conscenderant, derelictæ essent. Quæ ergo aufugerunt naves, navarchis aliis captivis relictis, salvæ evasere, eque portu egressæ plenis velis flante Borea ferebantur, urbis calamitatem suspiriis ac lamentis prosecutæ. Actuariæ quoque Venetorum triremes vela fecerunt.

At universam populi multitudinem, a nautis spretam ac desertam, extra urbem nacti Turci classiarii, viros et mulieres in navigia deduxerunt: urbis vero reliqui incolæ extra mœnia abacti in castris pecudum more stabulabantur.

A ἀνέμου πνεύσαντος βοῤῥαίου, τὰ ἱστία πλήρη γενόμενα ἔπλεον, σὺν ἀναστεναγμοῖς καὶ θρήνοις κλαίοντες τὴν τῆς πόλεως συμφοράν· ὁμοίως καὶ αἱ τριήρεις τῶν Βενετικῶν αἱ ἐμπορικαί. Τὸν δὲ λαὸν ἅπαντα οἱ τῶν πλοίων Τοῦρκοι ἔξω τῆς πόλεως εὑρόντες παρητιμασμένον, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πάντας, ὅπου καὶ ἦσαν συναθροίσαντες, εἰς τὰ πλοῖα εἰσήγαγον. Ὁ δὲ λοιπὸς λαὸς τῆς πόλεως ἔξω εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ φοσάτου ἐμανδρίζετο.

168 CAPUT XL.

Mehemetes urbem ingreditur; et in S. Sophiæ templum venit, precesque suas ibi recitare Imamem jubet. Magnum ducem ad se vocatum alloquitur. Constantini caput agnitum columnæ in Augustio affigitur. Alia de magno duce et Orchane narratio. Mehemetes magnum ducem consolatur, et illustrium nomina describit. Magni ducis uxorem invisit, et blande alloquitur. Ad convivium natu minorem filiorum magni ducis venire jubet Mehemetes; cum mittere filium magnus dux recusaret, Mehemetes ipsum interfici jussit. Magnus dux filios suos, ut mortem æquo ac forti animo subeant, hortatur, et ipse demum capite plectitur. Proceres omnes a Mehemete redempti, et interfecti.

Quæ hactenus narrata, ab hora diei prima ad octavam usque cuncta peracta sunt. Omni suspicione ac metu tunc remotis, tyrannus mesazontibus B aliisque satrapis suis stipatus urbem intravit, ante et post etiam cinctus satellitum suorum ignem spirantium manu, qui Apolline sagittario præstantiores, herculea vi juvenes, singuli aliis decem pugnando pares erant. Ad Magnam ecclesiam ubi devenit, equo desiliit, eam ingressus huc et illuc dispiciens admirabundus attonitusque restitit. Turcum vero quemdam marmor confringere cum animadvertisset, interrogat, quare pavimentum sic corrumperet: respondit iste, fidei zelo id se facere. Extensa tum manu Turcum gladio, hæcce fatus, percutit: *Thesauri ac captivi vobis sufficiunt, urbis porro ædificia mea sunt.* Pacti equidem cum militibus suis conventi tyrannum, thesauros exhaustos atque abductos captivos cernentem, pœnituit. C Turcum porro illum semianimem pedibus tractum extra templi limina projecere. Ipse vero princeps unum ex impuris suis sacerdotibus vocatum ad se ambonem ascendere jussit, ubi profanas preces suas recitavit, principe filio iniquitatis, Antichristi præcursore super sacra mensa interim locato, precesque suas recitante. Proh calamitatem! proh horrendum monstrum! hei mihi quo loci res nostræ devenerunt! heu! heu! quid vidimus! Turcum impium sanctum altare pedibus calcantem, stantemque super apostolorum et martyrum reliquiis in eo repositis. Perhorrescat sol. Ubinam Agnus Dei? ubi Filius et Verbum Patris super altari illo mactatus, manducatus, nec unquam consumptus? D Pro nothis et adulterinis revera æstimati sumus. Religionem nostram et cæremonias propter peccata nostra gentes floccifecerunt. Templum quod Verbi Dei sapientiæ nomini exstructum ac consecratum erat, templum Sanctæ Trinitatis appellatum, 169

Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐγεγόνεισαν ἀπὸ ὥρας πρώτης τῆς ἡμέρας ἕως ὥρας ὀγδόης. Τότε καὶ ὁ τύραννος (1), πᾶσαν ὑποψίαν καὶ φόβον ἀποθέμενος, B εἰσῄει ἐντὸς τῆς πόλεως σὺν τοῖς αὐτοῦ μεσάζουσι καὶ ἑτέροις σατράπαις, ἔχων ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τοὺς αὐτοῦ δούλους πῦρ πνέοντας, πάντας τοξότας ὑπὲρ τὸν Ἀπόλλωνα, νέους Ἡρακλείδας, ὁ εἷς πρὸς δέκα ἀντιπαρατάξασθαι ἕτοιμος. Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποβὰς τοῦ ἵππου, καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς, ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ. Εὑρὼν δὲ ἕνα τῶν Τούρκων κατεάξαντα μίαν τῶν μαρμάρων ἐκείνων, τὸν μὲν Τοῦρκον ἠρώτα τίνι τρόπῳ φθείρει τὸ ἔδαφος. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, Ἕνεκα πίστεως. Αὐτὸς δὲ τείνας τὴν χεῖρα παίει τῷ ξίφει τὸν Τοῦρκον, λέγων καὶ τοῦτο· *Ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία, αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμὲ τυγχάνουσιν.* Ἦν γὰρ ὁ τύραννος C μετανοήσας ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τῇ γενομένῃ, ὁρῶν τὸν ἐξαντλούμενον θησαυρὸν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ἄμετρον. Ἑλκύσαντες δὲ τὸν Τοῦρκον ἐκ τῶν ποδῶν ἔξω ἡμιθανῆ ἔῤῥιψαν. Αὐτὸς δὲ κελεύσας ἕνα (2) τῶν αὐτοῦ μιαρῶν ἱερέων, ἀνέβη ὁ κληθεὶς ἐπ' ἄμβωνος, καὶ διελάλησε τὴν μιαρὰν αὐτοῦ προσευχήν. Ὁ δὲ υἱὸς τῆς ἀνομίας, ὁ πρόδρομος τοῦ Ἀντιχρίστου, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐποίησε τὴν προσευχήν. Βαβαὶ τῆς συμφορᾶς! Φεῦ τοῦ φρικώδους τέρατος! οἴμοι τί γεγόναμεν; αἶ, αἶ, τί εἴδομεν; Τοῦρκος ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, ἐν ᾧ λείψανα ἀποστόλων καὶ μαρτύρων ἵδρυνται, καὶ ἐπάνω αὐτοῦ ἀσεβής; Φρίξον, ἥλιε. Καὶ ποῦ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ποῦ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς, D ὁ θυόμενος ἐπάνω καὶ ἐσθιόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανώμενος; Ὄντως εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν· ἡ λατρεία ἡμῶν εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη τοῖς ἔθνεσι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὁ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς ναὸς, καὶ τέμενος τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνομαζόμενος, καὶ Μεγάλη ἐκκλησία

Ismaelis Bullialdi notæ.

(1) *Τότε καὶ ὁ τύραννος.* Phranzes videtur nobis consentire cap. 18, lib. III, et eo ipso captæ urbis die illam ingressum esse Mehemetem affirmare. Alii, inter quos Leonardus et Bizarus, tertio ab urbe capta die intrasse illam asserunt.

(2) *Αὐτὸς δὲ κελεύσας ἕνα.* In templo S. Sophiæ recitatas ab Imamo seu doctore Huthbeas preces, die Veneris expugnationem urbis sequenti, qui fuit Junii dies primus, tradit Leunclavius, l. XV. *Primo post urbem captam Veneris die celebratum ad Aiam Sophiam (sic Turci scribunt) hoc est ad Hagiam seu Sanctam Sophiam, festum fuit longe maximum: conceptæque preces Huthbeæ sultani Muhamedis nomine, pro ipsius tam incolumitate, quam prosperitate, ritu veteri, quo Turci suis omnia fausta principibus optare solent.*

καὶ νέα Σιὼν, σήμερον βωμὸς Βαρβάρων, καὶ οἶκος A τοῦ Μωαμὲθ ἐπεκλήθη καὶ γέγονεν. Δικαία ἡ κρίσις σου, Κύριε. Ἐξελθὼν οὖν ἐκ τοῦ βωμοῦ, ἐζήτησε τὸν μεγαδοῦκα, καὶ αὖθις παρέστησαν αὐτόν. Ἐλθὼν οὖν καὶ προσκυνήσας, εἶπεν αὐτῷ· *Καλῶς ἐποιήσατε, τοῦ μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν. Ἴδε πόση ζημία ἐγεγόνει, πόσος ὄλεθρος, πόση αἰχμαλωσία.* Ὁ δὲ δοὺξ ἀπεκρίνατο· *Κύριε, οὐκ εἴχομεν τόσην ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σε τὴν πόλιν, οὐδὲ βασιλεὺς αὐτός· ἄλλως ὅτι καὶ τινές τῶν σῶν ἐδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις γράφοντες· Μὴ φοβοῦ* (3)· *οὐ γὰρ ἰσχύσει καθ' ὑμῶν.* Τοῦτο γοῦν ὑπέλαβεν ὁ τύραννος διὰ τὸν Χαλὶλ πασίαν, ἦν γὰρ τρέφων θυμὸν κατ' αὐτοῦ. Τότε ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, ἠρώτησεν εἰ ὁ βασιλεὺς ἀπέδρα (4) σὺν ταῖς ναυσί. Καὶ ὁ B δοὺξ ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐκ οἶδεν· ἦν γὰρ αὐτὸς ἐν τῇ Βασιλικῇ πύλῃ τότε, ὅτε οἱ Τοῦρκοι συνήντησαν, εἰσελθόντες ἐν τῇ πύλῃ τῆς Χαρσοῦ, τῷ βασιλεῖ. Ἀποσπασθέντες οὖν ἐκ μέσου στρατοπέδου δύο νέοι, εἴρηκεν ὁ εἷς τῷ τυράννῳ· *Κύριε, ἐγὼ τοῦτον ἀπέκτεινα, βιαζόμενος σὺν τοῦ εἰσελθεῖν, καὶ ἁρπάσαι σὺν τοῖς σὺν ἐμοί, εἴασα αὐτὸν νεκρὸν καταλείψας.* Ὁ δ' ἄλλος εἶπεν· *Ἐγὼ τοῦτον ἐπάταξα πρῶτον.* Τότε ὁ τύραννος στείλας καὶ τοὺς δύο, ἐνετείλατο φέρειν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ταχυδρομήσαντες εὗρον, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεμόντες παρέστησαν τῷ ἡγεμόνι. Ὁ δὲ τύραννος ἔφη πρὸς τὸν μεγαδοῦκα· Εἰπέ μοι τὸ ἀληθὲς, εἰ ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐστὶ τοῦ βασιλέως σου. Τότε καταστοχα- C σάμενος αὐτὴν εἴρηκεν, Ἐκείνου ἐστὶ, κύριε. Εἶδον οὖν αὐτὴν καὶ ἕτεροι, καὶ ἐγνώρισαν. Τότε προσήλωσαν αὐτὴν ἐν τῷ κίονι τοῦ Αὐγουστείου (5), καὶ ἵστατο ἕως ἑσπέρας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκδείρας, καὶ ἀχύροις τὸ δέρμα στοιβάσας, ἔπεμψε πανταχοῦ, δεικνύων τὰ τῆς νίκης σύμβολον τῷ τῶν Περσῶν ἀρχηγῷ, καὶ τῶν Ἀράβων, καὶ τοῖς ἄλλοις Τούρκοις.

Ἕτεροι δέ φασιν, ὡς ὁ δοὺξ εὑρέθη μετὰ τοῦ Ὀρχὰν ἐν τῷ πύργῳ τῷ τοῦ καστελλίου τοῦ Φραντζεσκίδων, κἀκεῖ παρεδόθησαν, ὁρῶντες ὡς οὐκ ἦν δυνατὸν ἀνθίστασθαι πλέον τοῖς Τούρκοις. Ὄντων D δὲ πλείστων ἐκεῖ καὶ εὐγενῶν ἀρχόντων σὺν τῷ δουκὶ, ᾐτήσατο ὁ Ὀρχὰν ἀπό τινος μοναχοῦ τὰ ἄμφια αὐτοῦ, καὶ φορέσας αὐτὰ ἔδωκε τῷ μοναχῷ τὰ αὐτοῦ· καὶ διὰ μιᾶς τοξοβολικῆς θυρίδος, ἔβαλεν ἑαυτὸν κατὰ γῆς ἔξω τῆς πόλεως· καὶ λαβόντες οἱ τῶν πλοίων, καὶ δεσμώσαντες, ἔβαλον ἐντὸς σὺν τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις. Οἱ δὲ τοῦ πύργου παραδοθέντες καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τοῦ πλοίου ἐκείνου εἰσηχ-

A ecclesia Magna, nova Sion, hodie in Barbarorum aram et Mohamedis domum re ac nomine transformata est. Quam rectum judicium tuum, Domine! Templo cum exiisset tyrannus, ad se venire ducem magnum jussit: qui illico adductus principem veneratus est. Hisce tyrannus eum allocutus est verbis: *Vos equidem, urbe mihi non dedita, egregie gessistis. Damnum ac jacturam quanta sint, æstimatione metire, cæsorum immanem stragem, captivorumque numerum considera.* Istis dux respondit: *Hac in urbe, domine, nec imperator, nedum ipse ego, tanta auctoritate pollebamus, ut illam tibi permittere penes nos fuerit: præcipue cum inter tuos nonnulli bonum animum nos habere juberent, scriptis ad imperatorem in hunc B modum litteris: «Ne formida, neque enim viribus suis vos debellabit.»* Hæc ab Halide Bassa scripta suspicatus est tyrannus, in quem odio ac ira jam flagrabat. Imperatoris nomine audito, num aufugisset cum navibus interrogat. Id se ignorare dux respondit: ad portam siquidem regiam in statione tunc se fuisse, quando Turci, in urbem porta Charsi irruentes, imperatorem adorti sunt. E mediis castris duo juvenes mox exciti sunt, quorum alter tyranno dixit: *Domine, illum occidi, et cum turba a tergo urgente progredi vi cogerer, una cum meis commilitonibus prædam acturus, mortuum ipsum omisi.* Alter se priorem vulnus inflixisse jactavit. Ambos hosce juvenes tyrannus illico abire ad conC quirendum, sibique ejus caput afferendum jussit. Mandato confestim paruere, inventique cadaveris amputatum caput principi attulere. Magnum ducem allocutus tyrannus, an revera hoc sit imperatoris caput, interrogat; ex indiciis agnitum, illius esse fassus est; aliisque conspectum pariter approbatum. Ab iis deinde columnæ, quæ in Augustio locata est, clavis affixum, ad vesperam usque ibi spectaculo fuit. Pellis denique detracta, paleaque referta, per Persarum Arabumque principum, aliorumque Turcorum ditiones, ut victoriæ symbolum, ostentanda ejus mandato circumfertur.

Alii porro narrant, in turre, quam Franci tuebantur, ducem cum Orchane latitasse, ibique, cum Turcis resistendo impares se agnoD scerent, in eorum potestatem deditione devenisse, plurimosque nobiles ac proceres cum duce illic adfuisse. Inter eos etiam, ut referunt, monachus erat, a quo vestes, quibus indutus erat, Orchanes petiit, illisque suas commutavit: per fenestram deinde quamdam sagittis emittendis accommodatam extra oppidi muros præcipitem se dedit; quem comprehensum nautæ vinxerunt, et cum cæteris **170** captivis navibus imposue-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(3) *Μὴ φοβοῦ.* Phranzes, lib. III, cap. 14, Halilem Bassam consilium Mehemetis patefecisse obsessis et animum ipsis addidisse narrat.

(4) *Εἰ ὁ βασιλεὺς ἀπέδρα.* Phranzes, lib. III, c. 18, agnitum imperatorem ex calceis purpureis, aquilisque in eis depictis scribit, qualibus uti imperatores consueverant.

(5) *Ἐν τῷ κίονι τοῦ Αὐγουστείου.* Forum Augustinum non longe a S. Sophia ædificatum, et in quo columna a Justiniano erecta fuit, suaque statua equestris ei imposita. Procopius de ædificiis Justiniani, sermone I.

sunt. Qui in turre erant cæteri et ipsi se Turcis permisere, inque navem eamdem abducti sunt. Ex his quidam captivus Romæus in libertatem se asserere sollicite satagens, talia navarcho dixit : *Si me libertati restitueris, Orchanem magnumque ducem hodie tibi tradere possum.* Hoc ut intellexit navarchus, eum libertate donaturum se juravit. Illico igitur Orchanes nigris vestibus indutus, captivi istius indicio proditus est. Navarchus itaque Orchanem illum esse pro comperto habens, caput ei amputavit. Vivum deinde magnum ducem, Orchanisque caput principi, in Cosmedio tum versanti, obtulit : qui navarcho gratiis actis, multa etiam largitus est. Magnum vero ducem sedere jussum consolatus est, ejusque liberos et uxorem per castra et classem a tubicine conquisitos adduci imperat. Singulis aspra mille distribuit princeps, demumque magnum ducem bene sperare hortatus, longo humanoque sermone ejus dolorem levat, dicitque : *Hanc adeo amplam urbem fidei tuæ regendam ac curandam credere volo, illustrioribusque, quam quos in imperatoris aula gessisti, honoribus honestabo, animum saltem ne despondeas.* Gratiis actis, ejusque manu deosculata, magnus dux domum suam abiit. Cum autem ab eo intellexisset Mehemetes nobilium illustriumque palatii et aulæ principis officialium nomina, singula descripsit; quos per classem et castra conquisitos, redemptosque mille aspris singulos, locum in unum conduxit. Postridie illius tenebrosæ diei, qua genus nostrum internecione deletum est, in urbem venit tyrannus, ducisque magni domum se contulit ; in cujus occursum dux processit, eumque veneratus excepit ; eo tempore conjux ipsius morbo decumbebat, ad ægrotantis ergo lectum, sub ovis specie latens, accessit, et eam alloquitur his verbis : *Salve, mater, ne te, quos isti dies tulere, casus mærore conficiant ; Dei decreto parendum, plura amissis tibi largiri possum, hoc unum, ut valeas, cura.* Ducis quoque magni filii ipsum adoraturi accesserunt : gratias demum de tanta humanitate ei cum egissent, exivit ipse, et urbem lustrando obiit. In ea penitus deserta, nec homo qui mutiret nec avis aut quadrupes, quæ vocem mitterent, exaudiebantur ; domos solummodo scrutabantur, qui invalidi rapere quidquam et deprædari haud poterant. Mutuis hac de causa cædibus se confoderunt multi, dum spolia sibi invicem rapiunt, quæ validiori ac robustiori, imbecillioribus lethali vulnere oppressis, cessere. Altera ab urbe capta die, Maii tricesima labente iterum eam intrant, et **171** prædæ reliquias corradunt. Tyrannus, majore urbis parte

A θησαν. Τότε εἷς τῶν αἰχμαλώτων τῶν Ῥωμαίων, καταπραγματευσάμενος τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν, εἴρηκε τῷ ναυάρχῳ· *Εἰ ἐλευθερώσεις με σήμερον, ἔχω σοι δοῦναι τὸν Ὀρχὰν καὶ τὸν μεγαδοῦκα ὁμοῦ.* Τότε ἀκούσας ὁ ναύαρχος, ὤμωσε τοῦ ἐλευθερῶσαι αὐτόν. Καὶ τότε δείξας τὸν μελαμφόρον Ὀρχάνην, καὶ μαθὼν ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἐκεῖνός ἐστιν, ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Τὸν δὲ μεγαδοῦκα (6) ζῶντα, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀρχὰν λαβὼν εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀπήγαγεν ἐν τῷ Κοσμηδίῳ. Ἐκεῖνος δὲ τῷ ναυάρχῳ εὐεργετήσας, καὶ πλεῖστα δοὺς ἀπέλυσεν. Τὸν δὲ μεγαδοῦκα ἐκέλευσε καθῖσαι, καὶ παρηγορήσας αὐτὸν, ὥρισε διαλαληθῆναι ἐν τῷ φοσσάτῳ καὶ ἐν τοῖς πλοίοις διὰ τῶν παίδων καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ παρευθὺς συνήχθησαν. Τότε ὁ
B ἡγεμὼν δοὺς ἀνὰ χιλίων ἄσπρων κατὰ κεφαλὴν ἀπέλυσε πάντας ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν μεγαδοῦκα θαρρύνας αὐτὸν, καὶ παρηγορήσας τὰ πλεῖστα εἰπὼν αὐτῷ ὅτι *Τὴν πόλιν ταύτην σοι μέλλω παρακαταθέσθαι, τοῦ ἔχειν τὴν ἅπασαν αὐτῆς φροντίδα, καὶ ποιήσω σε εἰς κρειττοτέραν δόξαν παρ' ἣν εἶχες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βασιλέως, καὶ μὴ ἀθύμει.* Εὐχαριστήσας οὖν, καὶ ἀσπασάμενος τὴν αὐτοῦ χεῖρα ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτοῦ τὰ ὀνόματα τῶν εὐγενῶν, τῶν ἐν τῷ παλατίῳ διαπρεψάντων ὀφφικιαλίων, πάντων τὰ ὀνόματα κατέγραψε. Καὶ ἐν τοῖς πλοίοις, καὶ ἐν ταῖς σκηναῖς, συναθροίσας οὖν πάντας, ἐξηγόρασεν ἀνὰ χιλίων ἀσπρῶν δοὺς τοῖς Τούρ-
C κοις. Πρωΐας δὲ γενομένης, παρελθούσης ἐκείνης τῆς πρώτης καὶ ζοφερᾶς ἡμέρας, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ πανωλεθρία τοῦ γένους ἡμῶν, εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει ὁ τύραννος, καὶ εἰς τοὺς οἴκους τοῦ μεγάλου δουκὸς ἐλθών· ἐξελθὼν δὲ εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσας αὐτὸν εἰσῆλθεν ἐντός. Ἦν δὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀσθενοῦσα κλινήρης. Τότε ὁ προβατόσχημος λύκος ἐγγίσας τῇ κλίνῃ, ἔφη προσαγορεύσας αὐτῇ· *Χαῖρε, ὦ μῆτερ, μὴ λυποῦ ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι. Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. Ἔχω ἔτι πλείονα παρ' ὧν ἀπώλεσας τοῦ δοῦναί σοι· μόνον ὑγίαινε.* Ἐλθόντες δὲ οἱ παῖδες αὐτοῦ προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ εὐχαριστήσαντες αὐτὸν ἐξῆλθε, περιοδεύων τὴν πόλιν. Ἦν γὰρ ἡ πᾶσα ἄοικος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτ' ὄρνεον κραυγάζων, ἢ
D λαλῶν ἐντός· μόνον τινὲς τῶν μὴ δυνηθέντων σκυλεῦσαί τι, διὰ τὸ ἀνίσχυρον αὐτῶν· διότι καὶ πολλοὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐφονεύθησαν, ἕλκων ὁ εἷς ἐξ ἑτέρου τὰ λάφυρα· καὶ ὁ δυνηθεὶς ἥρπαζεν, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι, καιρίαν λαμβάνων πληγὴν, ἔκειτο. Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, τριακοστὴν ἄγων ὁ Μάϊος, εἰσῆλθον, καὶ τὰ ἐγκαταλειπόμενα αὐτοὶ συνέλεγον. Τότε ὁ τύραννος διελθὼν τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως, καὶ πρὸς τοῖς τοῦ παλατίου μέρεσι συμπόσιον ποιήσας εὐφραίνετο· καὶ δὴ καταβαπτισθεὶς ὑπὸ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(6) *Τὸν δὲ μεγαδοῦκα.* Dissentiunt a se invicem Ducas et Phranzes, in iis quæ ad magnum ducem Lucam Notaram pertinent. Hic quidem inimicum et infensum nimis ei se profitetur. Laonicus ad nostri Ducæ sensum magis accedit.

τοῦ οἴνου καὶ μεθυσθεὶς, ὥρισε τῷ ἀρχιευνούχῳ αὐτοῦ, καὶ προστάξας εἶπεν· Ἄπελθε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μεγάλου δουκὸς, καὶ εἰπὲ αὐτῷ, *Ὁρίζει ὁ ἡγεμὼν, ἵνα στείλῃς τὸν υἱόν σου τὸν νεώτερον ἐν τῷ συμποσίῳ·* ἦν γὰρ εὐειδὴς ὁ νέος ἄγων τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος. Ἀκούσας οὖν ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς ἀπενεκρώθη, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ἠλλοιώθη, καὶ λέγει τῷ ἀρχιευνούχῳ· *Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαγωγῇ τοῦ παραδοῦναι τὸ ἐμὸν παιδίον οἰκείαις χερσὶν μιανθῆναι παρ' αὐτοῦ· κρεῖττον ἂν ἦν μοι τοῦ στεῖλαι δήμιον, καὶ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ.* Ὁ δὲ ἀρχιευνοῦχος συμβουλεύσας αὐτὸν τοῦ δοῦναι τὸ παιδίον, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν ἐκκαύσῃ τὸν τύραννον. Ὁ δὲ μὴ πεισθεὶς, ἀλλ' εἰπὼν, ὅτι *Εἰ βούλει λαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀπελθεῖν, λαβὼν ἄπελθε. Τὸ δὲ ἐγὼ σοι τοῦτο διδόναι οἰκείῳ θελήματι οὐ γενήσεται πώποτε.* Τότε ὁ ἀρχιευνοῦχος στραφεὶς εἶπε τῷ ἡγεμόνι ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς λαληθέντα, καὶ πῶς τὸ παιδίον οὐκ ἠβουλήθη δοῦναι. Τότε ὁ τύραννος θυμωθεὶς εἴρηκε τῷ ἀρχιευνούχῳ· *Λάβε τὸν δήμιον σὺν σοὶ, καὶ στραφεὶς ἄγε μοι τὸ παιδίον. Ὁ δὲ δήμιος ἀγαγέτω τὸν δοῦκα, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ.* Τότε ἐλθόντες, καὶ μαθὼν τὸ μήνυμα ὁ δοὺξ ἠσπάσατο τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐπορεύετο σὺν τῷ δημίῳ αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ὁ Καντακουζηνός. Τὸ δὲ παιδίον ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἀρχιευνοῦχος. Εἰσελθὼν οὖν καὶ δείξας τὸ παιδίον τῷ ἡγεμόνι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου ἱσταμένους, ὥρισε τῷ δημίῳ ξίφει τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀποτμηθῆναι. Τότε λαβὼν αὐτοὺς μικρὸν κάτωθεν τοῦ παλατίου, εἶπεν αὐτοῖς ὁ δήμιος τὴν ἀπόφασιν. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν σφαγὴν ἔκλαυσεν. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ γενναίως σταθεὶς ἐνεδυνάμωσε τοὺς νέους, στηρίζων αὐτοὺς καὶ λέγων· *Τεκνία, εἴδετε τὴν χθὲς ἡμέραν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τὰ ἡμέτερα πάντα φροῦδα γεγονότα. Ὁ πλοῦτος ἡμῶν ὁ ἀκένωτος· ἡ δόξα ἡ θαυμαστὴ, ἣν εἴχομεν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ, καὶ δι' αὐτῆς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἣν οἰκοῦσι Χριστιανοί. Νυνὶ δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ οὐκ ἐνελείπετο ἄλλο εἰς ἡμᾶς πλὴν ἡ παροῦσα αὕτη ζωή. Ἔσται δὲ ἡμῖν αὕτη οὐκ ἀτελεύτητος, ὀψέ ποτε γὰρ θνηξόμεθα. Καὶ ταῦτα πῶς; Ὑστερούμενοι τῶν ἀγαθῶν ὧν ὠλέσαμεν, τῆς δόξης, τῆς τιμῆς, τῆς αὐθεντίας, παρὰ πάντων ὀνειδειζόμενοι, καταφρονούμενοι, καὶ ταλαιπωρούμενοι, ἄχρις οὗ ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὁ θάνατος, λαβὼν ἐκ τῶν ὧδε ἀτίμους. Ποῦ ὁ ἡμέτερος βασιλεύς; οὐκ ἐσφάγη χθές; Ποῦ ἐμὸς συμπένθερος, καὶ σὸς πάτηρ ὁ μέγας δομέστικος; Ποῦ ὁ Παλαιολόγος, καὶ πρωτόστράτωρ σὺν τοῖς δύο υἱέσιν αὐτοῦ; οὐκ ἐσφάγησαν χθὲς ἐν τῷ πολέμῳ; Εἴθε καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνομεν σὺν αὐτοῖς! πλὴν καὶ αὕτη ἡ ὥρα ἱκανή ἐστι, μὴ πλημμελήσομεν πλέον· τίς γὰρ οἶδε τὰ ὅπλα τοῦ διαβόλου, εἰ καὶ βραδύνοντες πληγῶμεν παρὰ τῶν ἰοβόλων βελῶν αὐτοῦ; Νῦν τὸ στάδιον ἕτοιμον, ἐν ὀνόματι τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ*

A lustrata, convivioque in palatii regione vicina instructo hilariter epulatus est; jamque vino madidus ac temulentus archieunucho suo talia imperat: Domum magni ducis abi, et eum ita alloquere: *Mandat princeps, ut filium tuum natu minorem* (is equidem forma oris pulchra, annos quatuordecim natus erat) *ad convivium mittas.* Ad quæ verba adolescentis pater fere exanimatus est, vultusque colore mutato archieunucho dixit: *Legis nostræ instituta haud ferunt, ut, me ministro ac perductore, filius meus stupro viliandus tradatur; carnificem mittere, qui caput meum amputatum auferret, potius erat.* Ut vero iram tyranni devitaret, consilium dabat archieunuchus, ut adolescentulum dimitteret. Cui parere recusans dixit: B *Si illum abducere tibi propositum est, ita fac; absit vero, ut illum tibi sponte dedam.* Reversus ergo archieunuchus a magno duce, adolescentem mittere renuente, acceptum responsum principi affert. Quo percitus ira tyrannus archieunucho mandat: *Carnifice tecum ducto redi, et adolescentem huc adducas; carnifex vero magnum ducem ejusque liberos huc agat.* Domum magni ducis veniunt, qui tali nuntio accepto, liberos et uxorem complexus, filio ac genero suo Cantacuzeno comitibus, carnificem secutus est. Adolescentulum perductum principi stitit archieunuchus, cæteros interim ad palatii portam stare innuit, quos subito princeps a carnifice plecti imperat. Paulo infra C palatium deductis, principis jussa carnifex declarat; quæ cum audiisset magni ducis filius, instantem cædem deflere; at pater forti ac erecto animo liberos suos adolescentes his verbis confirmare: *Hesterna die vidistis, filii, omnia nostra, opes inexhaustas, gloriam admirabilem, cujus claritudine in hac magna urbe, ac per totum proinde orbem Christianum splendebamus, temporis momento evanuisse. Ex his omnibus, præter hanc vitam, nihil nobis nunc superest, quam in sempiternum producere haud datur; tandem enim, quamvis sero, ex ea nobis migrandum; at quo statu quæso? Opibus, dignitatibus, honoribus et auctoritate spoliati, probris traducti, et ab omnibus contumeliose habiti et spreti, ærumnis pressi vitam tandiu trahemus,* D *donec mors superveniens despectos ac contemptos istis miseriis nos subtrahat. Ubi noster imperator? nonne heri occisus est? ubi consocer meus, idemque pater tuus magnus domesticus? ubi Palæologus et cum filiis suis protostrator? nonne inter præliandum occubuere? utinam et nos eodem fato consociati fuissemus! Verumtamen hæc ipsa hora nobis satis opportuna, ultra non peccabimus: quis enim* 172 *novit arma diaboli? num dilata morte, ab illius venenatis telis appetemur? nunc paratum stadium in nomine illius, qui pro nobis mortuus ac crucifixus, a mortuis resurrexit. Ipsi ergo commorientes, bonis ejus fruamur.* His sermonibus adolescentium animos erexit, confirmatosque ad mortem alacriter subeundam promptos reddidit. Ad satellitem deinde

conversus ait : Ab adolescentibus incipiendo, quæ in mandatis habes exsequere. Statim, spectante magno duce, gratiis Deo actis, hisce etiam verbis, *Justus es, Domine*, ab eo prolatis, adolescentium capita carnifex amputavit ; quem etiam dux ita rogat : *Tantisper cunctare, amice, dum ingressus Deum orem*, vicina quippe erat ædicula ; spatio orandi a satellite concesso, in illo templo preces Deo obtulit ; quibus peractis, liberorum cadaveribus adhuc palpitantibus exivit, laudibusque iterum Deo magnificato, capite plexus est. Cæsorum capita, nudis illic insepultisque cadaveribus relictis, feræ illi sanguinem sitienti, tumque convivanti spectanda attulit. Quotquot etiam nobiles, palatii officiales proceresque redemerat, per missos satellites neci dedit. Ex eorum uxoribus et liberis delectu habito formosas virgines pulchrosque pueros sibi sepositos, archieunuchi curæ ac diligentiæ custodiendos mandavit. Reliquam mancipiorum turbam, donec Babylonem, Adrianopolim dico, abduceretur, curandam aliis dedit. Universi tum demum urbis incolæ et opes in castrorum tentoriis conspecti ; urbs vero deserta, exanimis, nuda, voce carens, specie ac decore spoliata jacebat.

A ἡμῶν καὶ θανόντος, καὶ ἀναστάντος, ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα σὺν αὐτῷ ἀπολαύσωμεν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ. Ταῦτα εἰπὼν καὶ στηρίξας τοὺς νέους, ἐγεγόνεισαν πρόθυμοι τοῦ θανεῖν. Καὶ λέγει τῷ σπεκουλάτορι· *Ποίησον τὸ κελευσθέν σοι, ἀρξάμενος ἀπὸ τοὺς νέους*. Καὶ ὑπακούσας ὁ δήμιος ἀπέτεμε τὰς κεφαλὰς τῶν νέων, ἱστάμενος ὁ μέγας δοὺξ καὶ λέγων τὸ, *Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε*, καὶ τὸ, *Δίκαιος εἶ, Κύριε*. Τότε εἶπε τῷ σπεκουλάτορι· *Ἀδελφὲ, δός μοι ὀλίγην ἀνοχὴν τοῦ εἰσελθεῖν καὶ προσεύξασθαι*· ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ναὸς μικρός. Ὁ δὲ ἀφῆκε, καὶ εἰσελθὼν προσεύξατο. Τότε ἐξελθὼν ἐκ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ, ἦσαν γὰρ ἐκεῖ τὰ σώματα τῶν παίδων αὐτοῦ ἔτι σπαραττόμενα, καὶ πάλιν δοξολογίαν πέμψας Θεῷ ἀπετμήθη τὴν B κεφαλήν. Λαβὼν οὖν ὁ δήμιος τὰς κεφαλὰς ἦλθεν εἰς τὸ συμπόσιον, ἐμφανίσας αὐτὰς τῷ αἱμοβόρῳ θηρίῳ· τὰ δὲ σώματα γυμνὰ ἐκεῖ καὶ ἄταφα κατέλιπεν. Ὁμοίως καὶ ὅσους τῶν εὐγενῶν καὶ ὀφφικιαλίων τοῦ παλατίου μεγιστᾶνας ἐξηγόρασε, πάντας στείλας τὸν σπεκουλάτορα κατέσφαξε. Τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παῖδας αὐτῶν ἐξελέξατο τὰς ὡραίας κόρας, καὶ εὐειδῆ ἄῤῥενα, καὶ παρέδωκε τῷ ἀρχιευνούχῳ τοῦ τηρεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Τὴν δὲ λοιπὴν αἰχμαλωσίαν παρέδωκεν ἄλλοις τοῦ φροντίζεσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἄχρις οὗ εἰσαχθῶσιν εἰς Βαβυλῶνα τὴν Ἀδριανοῦ. Καὶ ἦν εἰδεῖν τὴν ἅπασαν πόλιν ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ φοσσάτου, τὴν δὲ πόλιν ἔρημον, νεκρὰν, κειμένην, γυμνὴν, ἄφωνον, μὴ ἔχουσαν εἶδος, οὐδὲ κάλλος.

CAPUT XLI.

Ducæ super urbe capta, deletoque Christianorum in Oriente imperio Monodia.

Urbs, o urbs, cunctarum urbium caput ! quatuor mundi partium centrum, Christianorum gloria; quæ Barbarorum splendorem hebetatum ac languescentem reddebat ! O urbs, paradisus alter, omnibus plantarum ac arborum generibus, ex quibus fructus spirituales nascuntur, consitus ! Quo decor tuus ? quo gratiarum spiritualium corpori et animo benefica irrigatio diffugit ? Ubinam apostolorum Domini mei corpora, a longo tempore in semper virenti paradiso deposita ? circumdantia purpuream togam, lanceam, spongiam et arundinem ; quæ dum **173** venerabamur, eum qui in crucem sublatus est, cernere cogitabamus. Ubi sanctorum, ubi martyrum reliquiæ ? Ubi magni Constantini, cæterorumque imperatorum cineres ? Viæ, porticus, trivia, agri, vineta reliquiis sanctorum passim sparsis, nobilibus olim, castisque Ascetarum et Ascetriarum corporibus, proh damnum ! strata sunt. Posuerunt, Domine, morticinia servorum tuorum escas volatilibus cœli ; carnes sanctorum tuorum feris terræ in circuitu novæ Sion, nec erat, qui sepeliret. O templum ! o terrenum cœlum ! cœleste altare ! divinæ et sacræ ædes ! o pulchritudo ecclesiarum ! o libri sacri, et divina eloquia ! o leges antiquæ et novæ ! tabulæ Dei digito scriptæ ! O Evangelia ore Dei annuntiata ! o theologiæ, angelorum corporibus vestitorum dogmata ! doctrinæ virorum divino Spiritu afflatorum, instituta heroum semideorum ! o respublica, populе, exercitus, olim supra modum eximii,

C Ὦ πόλις, πόλις, πόλεων πασῶν κεφαλή ! ὦ πόλις, πόλις, κέντρον τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν ! ὦ πόλις, πόλις, Χριστιανῶν καύχημα, καὶ Βαρβάρων ἀφανισμός ! ὦ πόλις, πόλις, ἄλλη παράδεισος φυτευθεῖσα πρὸς δυσμὰς, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ παντοῖα, βρίθοντα καρποὺς πνευματικούς ! ποῦ σου τὸ κάλλος, παράδεισε ; ποῦ σου ἡ τῶν χαρίτων τοῦ Πνεύματος εὐεργετικὴ ῥῶσις ψυχῆς τε καὶ σώματος ; Ποῦ τὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου μου σώματα, τὰ πρὸ πολλοῦ φυτευθέντα ἐν τῷ ἀειθαλεῖ παραδείσῳ ; ἔχοντα ἐν μέσῳ τούτων τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὸν κάλαμον· ἅτινα ἀσπάζοντες ἐφανταζόμεθα τὸν ἐν σταυρῷ ὑψωθέντα ὁρᾷν. Ποῦ τὰ τῶν ὁσίων λείψανα ; Ποῦ τὰ τῶν μαρτύρων ; Ποῦ τὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῶν D λοιπῶν βασιλέων πτώματα ; αἱ ἀγυιαὶ, τὰ περίαυλα, αἱ τρίοδοι, οἱ ἀγροὶ, οἱ τῶν ἀμπέλων περιφραγμοὶ, τὰ πάντα καὶ πλήρη μεστὰ λειψάνων ἁγίων, σωμάτων εὐγενῶν, σωμάτων ἀγενῶν [*l.* ἁγνῶν], ἀσκητῶν, ἀσκητριῶν, ὢ τῆς ζημίας ! [Ἔθεντο, Κύριε, τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς κύκλῳ τῆς νέας Σιὼν, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.] Ὦ ναέ ! ὦ ἐπίγαιε οὐρανέ ! ὦ οὐράνιον θυσιαστήριον ! ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ τεμένη ! ὦ κάλλος ἐκκλησιῶν ! ὦ βίβλοι ἱεραὶ, καὶ Θεοῦ λόγια ! ὦ νόμοι παλαιοί τε καὶ νέοι ! ὦ πλάκες γραφεῖσαι Θεοῦ δακτύλῳ ! ὦ Εὐαγγέλια λαληθέντα Θεοῦ στόματι ! ὦ θεολογίαι σαρκοφόρων ἀγγέλων ! ὦ δόγ-

A σκαλίαι πνευματοφόρων ἀνθρώπων! ὦ παιδαγωγίαι ἡμιθέων ἡρώων! ὦ πολιτεία, ὦ δῆμος, ὦ στρατὸς ὑπὲρ μέτρον τὸ πρὶν, νῦν δὲ ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναῦς ἐν τῷ πλεῖν! Ὦ οἰκίαι, καὶ παντοδαπὰ παλάτια, καὶ ἱερὰ τείχη! σήμερον συγκαλῶ πάντα, καὶ ὡς ἔμψυχα συνθρηνῶ, τὸν Ἱερεμίαν ἔχων ἔξαρχον τῆς ἐλεεινῆς τραγῳδίας. Πῶς ἐκάθισεν μόνη ἡ πόλις, ἡ πεπληθυμμένη λαῶν; Ἐγενήθη ὡς χήρα ἡ πεπληθυμμένη ἐν ἔθνεσιν. Ἄρχουσα ἐν χώραις, ἐγενήθη εἰς φόρον. Κλαίουσα ἔκλαυσεν ἐν νυκτὶ, καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῆς, καὶ οὐχ ὑπάρχει παρακαλῶν αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαπώντων αὐτήν. Πάντες οἱ φιλοῦντες αὐτὴν ἠθέτησαν ἐν αὐτῇ, ἐγένοντο αὐτῇ εἰς ἐχθρούς. Μετῳκίσθη ἡ Ἀσία [*l.* ἐν Ἀσίᾳ] ἀπὸ ταπεινώσεως αὐτῆς, καὶ ἀπὸ πλήθους δουλείας αὐτῆς. Ἐκάθισεν ἐν ἔθνεσι, οὐχ εὗρεν ἀνάπαυσιν. Πάντες οἱ καταδιώκοντες αὐτὴν κατέλαβον αὐτὴν ἀνὰ μέσον τῶν θλιβόντων. Ὁδοὶ πόλεως πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους εἰς ἑορτήν· πᾶσαι αἱ πύλαι αὐτῆς ἠφανισμέναι· οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάζουσιν, αἱ παρθένοι αὐτῆς ἀγόμεναι, καὶ αὐτὴ πικραινομένη ἐν ἑαυτῇ. Ἐγένοντο οἱ θλίβοντες αὐτὴν εἰς κεφαλήν. Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς εὐθηνοῦσιν, ὅτι Κύριος ἐταπείνωσεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῆς. Τὰ νήπια αὐτῆς ἐπορεύθη ἐν αἰχμαλωσίᾳ κατὰ πρόσωπον θλίβοντος. Καὶ ἐξῆλθεν ἐκ θυγατρὸς Σιὼν πᾶσα ἡ εὐπρέπεια αὐτῆς. Ἐγένοντο οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ὥσπερ κριοὶ οὐχ εὑρίσκοντες νομὴν, καὶ ἐπορεύοντο ἐν οὐκ ἰσχύϊ κατὰ πρόσωπον διώκοντος. Ἰδόντες οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς ἐγέλασαν ἐπὶ μετοικεσίᾳ αὐτῆς. Ἁμαρτίαν ἥμαρτεν Ἱερουσαλήμ· διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο. Χεῖρα αὐτοῦ ἐξεπέτασεν ὁ θλίβων ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς. Ἴδε γὰρ ἔθνη εἰσελθόντα εἰς τὸ ἁγίασμα αὐτῆς, ἃ ἐνετειλω μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σου. Πᾶς ὁ λαὸς αὐτῆς καταστενάζοντες, ζητοῦντες ἄρτον. Ἔδωκαν τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς ἐν βρώσει, τοῦ ἐπιστρέψαι ψυχήν. Ἴδε, Κύριε, καὶ ἐπίβλεψον. Πάντες οἱ παραπορευόμενοι ὁδὸν, ἐπιβλέψατε, καὶ ἴδετε, εἰ ἔστι ἄλγος κατὰ τὸ ἄλγος μου. Ὃς ἐπεφύλλισέ μοι ἐξ ὕψους αὐτοῦ ἐξαπέστειλε πῦρ ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ κατήγαγεν αὐτὸ ἐπ' ἐμέ. Διεπέτασε δίκτυον τοῖς ποσί μου· ἀπέστρεψέ με εἰς τὰ ὀπίσω. Ἔδωκέ με ἠφανισμένην ὅλην τὴν ἡμέραν ὀδυνωμένην. Ἐξῆρε πάντας τοὺς ἰσχυροὺς μου ὁ Κύριος ἐκ μέσου μου. Ἐκάλεσεν ἐπ' ἐμὲ καιρὸν τοῦ συντρίψαι ἐκλεκτούς μου. Ληνὸν ἐπάτησε Κύριος παρθένῳ θυγατρὶ Ἰούδα· ἐπὶ τούτοις ἐγὼ κλαίω. Ἐγένοντο οἱ υἱοί μου ἠφανισμένοι, ὅτι ἐκραταιώθη ὁ ἐχθρός. Δίκαιός ἐστι Κύριος, ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ παρεπίκρανα. Ἀκούσατε δὴ, πάντες λαοὶ, καὶ ἴδετε τὸ ἄλγος μου. Αἱ παρθένοι μου καὶ οἱ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ μου. Ἐκάλεσα τοὺς ἐραστάς μου, αὐτοὶ δὲ παρελογίσαντό με. Οἱ ἱερεῖς μου καὶ οἱ πρεσβύτεροί μου ἐν τῇ πόλει ἐξέλιπον. Ἀκούσατε δὴ ὅτι στενάζω ἐγώ. Ἐγένετο Κύριος ὡς ἐχθρὸς, καὶ ἐξέσπασεν ὡς ἄμπελον τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, διέφθειρεν ἑορτὴν αὐτοῦ. Ἐπιλαθέσθαι ἐποίησε

A nunc vero defeci, et, non secus ac navis inter navigandum profundo mari hausta, obrui! O domus et palatia omnimodæ structuræ, sacri etiam muri! Omnia hodie compello, vobisque velut animatis, Jeremiæ miserabilis tragœdiæ vestigia premens, condoleo. Quomodo deserta sedet urbs populo frequentissima? Quæ inter gentes fecundissima erat, tanquam vidua redacta est. Quæ dominabatur regionibus, multis tributum pendere jussa est. Tota nocte acerbe ejulando genas suas lacrymis rigavit, nec eorum qui eam diligunt, ullus consolatur. Qui se amicos ei jactabant, hostes facti amicitiam renuntiavere. Multi incolæ ejus captivi per Asiam in colonias deducti sunt, iisque spoliata vilescit. Inter gentes vexata, nec quiete levata habitavit. Ab
B iis qui ipsi infesti erant, in medio ærumnarum ac cladium deprehensa est. Viæ urbis lugent, quod nulli ad festivitates accurrant; cunctæ illius portæ deturbatæ sunt; sacerdotibus gementibus abductisque virginibus ipsa intra præcordia sua acri dolore conflictatur. Qui affligunt illam hostes, imperium adepti dominantur ei, quam ob flagitia ac scelera prope infinita Deus dejecit ac prostravit. Abacti infantes ab eversionis ejus auctoribus servitutem servire abierunt. Decor et forma filiæ Sion penitus evanuerunt. Principes ipsius arietibus, quos pascua deficiunt, similes evaserunt: insequentibus terga dantes, languidi et infirmi incesserunt. Ab hostibus, ipsam alio migrare videntibus, risu ac subsannatione excepta est. Procella jactata et agitata est Jerusalem, propter
C peccata sua. Manibus suis contrectavit hostis omnia, quibus suaviter et cum **174** voluptate fruebatur. Vidit enim gentes sanctuarium suum ingressas, de quibus præceperas, ut in ecclesiam tuam non intrarent. Omnis populus ejus panem mendicando gemit. Quæ chara ipsis ac valde cupita, esca, ad revocandam sustinendamque animam, permutarunt. Respice, Domine, et considera. Omnes qui transitis per viam attendite: et, num dolori meo par ægritudo alium vexet, videte. Qui ad racemationem usque mea corrasit et decerpsit, ignem in me vibratum, et ad ossa mea penetrantem e sublimi sede sua jaculatus est. Extendit laqueum pedibus meis, post tergum suum me abjecit. Delevit me, et ut tota die gemerem, fecit. Omnes viribus eximios abstu-
D lit mihi Dominus, egregiorumque virorum, qui me tuebantur stragem acceleravit. Virgini Judæ torcular calcavit Dominus, ex quo cæsorum profusus sanguis manavit. Hæcce lugeo ac comploro. Superior viribus hostis filios meos perdidit. Justus tamen est Dominus, qui, ore suo scelerum meorum acerbitate exasperato, me respuit. Auscultate jam, populi, et dolorem meum conspicite. Virgines et adolescentes, quos sinu meo fovi, sub servitutis jugum mecum missi sunt. Præterita ac neglecta sum a procis meis, quorum suppetias frustra inclamavi. Sacerdotes et seniores mei in urbe defecerunt. Suspiriorum meorum argumentum discite. Hostilem erga me animum indutus Dominus, taber-

naculum suum tanquam vitem avulsit, festosque A dies suos abolevit. Festum et Sabbatum in urbe oblivioni tradidit Dominus; iraque fremens imperatorem et sacerdotem exagitavit. Altare suum aversatus est Dominus, sanctuarium suum demolitus est: fundamentorum molem manu sua diruit ac contrivit. Voces bellicæ in domo Domini exauditæ sunt, psalmorum vice a Levitis diebus festis decantatorum. Vide, Domine, et considera, an quemquam simili clade rescideris. Lactantes infantes cæsi sunt. In sanctuario Domini si prophetam et sacerdotem trucidabunt. In terra, in quam migrarunt, humi senex et puer jacuere. Virgines et adolescentes mei captivi abierunt, iram suam Dominus ad finem perduxit, eam impetu effudit; ignem in urbe, quo ejus fundamenta cremata et absumpta sunt, accendit. Recordare, Domine, quid acciderit nobis: contumeliis et probris, quibus traducimur, adverte. Hæreditas nostra ad alienos translata est, extranei domus nostras occupaverunt; in orphanorum, qui patre orbati sunt, ordinem coacti sumus, matresque nostræ pro viduis habitæ sunt. Pulsi ac defessi requiem non cepimus. Patres nostri peccaverunt, **175** et his cladibus subducti obierunt: nos vero errorum, quos admiserunt, pœnas luimus. Servilis conditionis homines dominati sunt nobis, nec quisquam ab ipsis nos redimit. Pellis nostra quasi senio jam desiccata, ad clibani instar fuligine atrata, inaruit; dira ac horrenda fame corrugata ac contracta est. Viri C eximii in pistrinis molas versarunt, et adolescentuli lignis suspensi sunt. Senes a porta, seu tribunali judiciali, exciderunt, et egregii psalmos suos canere cessaverunt. Gaudium ex animis nostris fugatum est, choreæ nostræ in luctum versæ sunt. Corona capitis nostri decidit. Væ nobis, quia in hoc peccavimus. Cor nostrum dolore et ægritudine coarctatum est. Oculis hac de causa nostris offusa caligo est a lacrymis, quas ob deletam novam Sion fudimus. In ipsa vulpes discursarunt. Tu vero, Domine, in æternum habitas, sedes tua a generatione in generationem permanet. Utquid in ira tua oblivisceris nostri, nosque in longitudinem dierum derelinques? Ad te, Domine, converte nos, et ad te revertemur. Dies nostri, sicut olim erant, renoventur. Tu ipse nos repulisti, cum a nobis repulsam tuleris; et ideo in nos ira tua vehementer exarsit.

A Κύριος ἐν τῇ πόλει ἑορτῆς καὶ Σαββάτου· καὶ παρώξυνεν ἐν ἐμβριμήματι ὀργῆς αὐτοῦ βασιλέα καὶ ἱερέα. Ἀπώσατο Κύριος θυσιαστήριον αὐτοῦ. Ἀπετίναξεν ἁγίασμα αὐτοῦ. Συνέτριψεν ἐν χειρὶ αὐτοῦ τεῖχος βάσεων αὐτῆς. Φωνὴν πολέμου ἔδωκαν ἐν οἴκῳ Κυρίου, ὡς ψαλμὸν Λευϊτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς. Ἴδε, Κύριε, καὶ ἐπίβλεψον, τίνι ἐπεφύλλισας οὕτως. Ἐφονεύθησαν νήπια θηλάζοντα μασθούς. Εἰ ἀποκτενοῦσιν ἐν ἁγιάσματι Κυρίου ἱερέα καὶ προφήτην. Ἐκοιμήθησαν εἰς γῆν ἐξόδων παιδάριον καὶ πρεσβύτης. Παρθένοι μου καὶ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν, συνετέλεσε Κύριος θυμὸν αὐτοῦ. Ἐξέχεε θυμὸν ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ ἀνῆψε πῦρ ἐν τῇ πόλει, καὶ κατέφαγε τὰ θεμέλια αὐτῆς. Μνήσθητι, Κύριε, τί ἐγένετο ἡμῖν, ἐπίβλεψον, καὶ B ἴδε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις, οἱ οἶκοι ἡμῶν ξένοις. Ὀρφανοὶ ἐγενήθημεν ὡς μὴ ἔχοντες πατέρα, μητέρες ἡμῶν ὡς χῆραι. Ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαυσάμεθα. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἥμαρτον, καὶ οὐχ ὑπάρχουσι, καὶ ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν. Δοῦλοι ἐκυρίευσαν ἡμῶν, λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. Τὸ δέρμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπαλαιώθη, συνεσπάσθη ἀπὸ προσώπου καταιγίδος λιμοῦ. Ἐκλεκτοὶ ἐν μύλοις ἤλεσαν, καὶ νεανίσκοι ἐπὶ ξύλοις ἀνεσκολοπίσθησαν. Πρεσβῦται ἀπὸ πύλης κατέπεσον· καὶ ἐκλεκτοὶ ἀπὸ ψαλμῶν αὐτῶν κατέπαυσαν· κατελύθη χαρὰ καρδίας ἡμῶν, ἐξεστράφη εἰς πένθος ὁ χορὸς ἡμῶν· ἔπεσεν ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς ἡμῶν. Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἡμάρτομεν περὶ τούτου. Ἐγενήθη ὀδυνηρὰ ἡ καρδία ἡμῶν, περὶ τούτου ἐσκότασαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐπὶ τῇ νέᾳ Σιών, ὅτι ἠφανίσθη· ἀλώπεκες διῆλθον ἐν αὐτῇ. Σὺ δὲ, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα κατοικεῖς, ὁ θρόνος σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἵνα τί εἰς νεῖκος ἐπιλήσῃ ἡμῶν, καταλείψεις ἡμᾶς εἰς μακρότητα ἡμερῶν; Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, πρός σε, καὶ ἐπιστραφησόμεθα, καὶ ἀνακαινισθῇ ἡμέρα ἡμῶν καθὼς ἔμπροσθεν, ὅτι ἀπωθούμενος ἀπώσω ἡμᾶς· ὠργίσθης ἐφ' ἡμᾶς ἕως σφόδρα.

Hæ sunt lamentationes et planctus Jeremiæ, D quos ob antiquorum Hierosolymorum expugnationem et eversionem edidit: quos etiam ob novorum cladem, Spiritum prophetæ suggessisse mihi verisimile fit. Verumenimvero quæ lingua adeo eloquens et diserta est, ut calamitatem, qua urbs conflictata est, enarrare possit? Quis captivitatis ærumnas et transmigrationis acerbitatem, quibus jactata est, edisseret? Non ab Hierosolymis in Babylonem vel Assyriam, sed a Constantinopoli in Syriam, Ægyptum, Armeniam, Persas, Arabiam, Africam, Italiam, in Asiam minorem cæterasque provincias translati sunt ac dispersi incolæ. Atqui quo pacto? In Paphlagoniam maritus, in Ægyptum mulier, liberi in aliam regionem passim distracti

D Οὗτοι οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοὶ τοῦ Ἱερεμίου, οὓς ἐκόψατο ἐν τῇ ἁλώσει τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἶμαι δὲ καὶ περὶ τῆς νέας, καλῶς τὸ Πνεῦμα τῷ προφήτῃ ὑπέδειξεν. Ποία τοίνυν γλῶσσα ἐξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ πόλει συμφορὰν, καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν, ἣν ὑπέστη, οὐκ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα, ἢ εἰς Ἀσσυρίους, ἀλλ' ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Συρίαν, εἰς Αἴγυπτον, εἰς Ἀρμενίαν, εἰς Πέρσας, εἰς Ἀραβίαν, εἰς Ἀφρικὴν, εἰς Ἰταλίαν σποράδην, ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις. Καὶ ταῦτα πῶς; Ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἡ γυνὴ, καὶ τὰ τέκνα ἐν ἄλλοις τόποις σποράδην ἀλλοιούμενα ἀπὸ γλώττης εἰς γλῶτταν, καὶ ἀπ' εὐσεβείας εἰς ἀσε-

σειαν, καὶ ἀπὸ θείων Γραφῶν εἰς ἀλλόκοτα γράμματα. Φρίξον, ἥλιε, καὶ σὺ, γῆ! στέναξον εἰς τὴν παντελῆ ἐγκατάλειψιν, τὴν γενομένην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς οὐρανὸν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες, καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες, κράξομεν· Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις σου. Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ πάντα, ἃ ἐπήγαγες ἡμῖν, ἐν ἀληθινῇ καὶ δικαίᾳ κρίσει ἐπήγαγες. Πλὴν φεῖσαι ἡμῶν, Κύριε, δεόμεθα.

A et abducti: a gente idiomatis diversi in aliam differentem, a pietate in impietatem, a divinis codicibus ad absurdas scripturas traducti. Perhorresce, sol, et tu, terra! genus nostrum funditus eversum, ac recto Dei judicio ob peccata nostra destructum gemitibus ac suspiriis lugete. Qui in cœlos oculos tollamus, indigni sumus; demisso in terram vultu, et in faciem procumbentes clamemus: Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. Peccavimus, inique nos gessimus, et præ cæteris nationibus injuste egimus. Clades quibus nos affectos voluisti, sententia tua ex æquo et vero lata, illatæ sunt. Parce tamen, Domine, orantibus nobis.

176 CAPUT XLII.

Prædam quantam Turci ex urbe capta tulerint. Galatam ingreditur Mehemetes, et partem murorum diruit. S. Sophiam in meschitam transformat. Adrianopolim revertitur. Magni ducis uxor obiit. Principes Christiani Mehemeti victoriam gratulantur. Serviis tributa imperat, et Georgium despotam Servia decedere jubet. Hungari Turcorum provincias vastant. Mehemetes Smedrovo frustra oppugnata Adrianopolim prædæ dives abit. Saraium Constantinopoli construit Mehemetes. De Palæologis vaticinium.

B Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἁλώσεως ἀπέλυσε τὰ πλοῖα, πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τί; Ἱματισμὸς πολυτελὴς, σκεύη ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, κασσιτέρινα· βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν· αἰχμάλωτοι, καὶ ἱερεῖς, καὶ λαϊκοὶ, καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου· αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φοσάτου πλήρεις αἰχμαλωσίας, καὶ τῶν ἄνωθεν ἀριθμηθέντων τῶν παντοίων εἰδῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν Βαρβάρων ἕνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικὸν (8), καὶ ἕτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον (9) χρυσοῦν, ἕλκοντα κύνας ἐνδεδημένους, ἀντὶ τῶν σαγισμάτων, ἀμνοὺς χρυσοϋφάντους. Ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι, καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατήρων. C Τὰς δὲ βίβλους ἁπάσας, ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπερβαινούσας, ταῖς ἁμάξαις φορτηγήσαντες, ἁπανταχοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει διέσπειραν. Δι' ἑνὸς νομίσματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, Ἀριστοτελικοὶ, Πλατωνικοὶ, θεολογικοὶ, καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βίβλου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλ' ἐπώλουν, ἄλλ' ἔῤῥιπτον. Τὰς εἰκόνας ἁπάσας πυρὶ παρεδίδουν· σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέα ἑψοῦντες ἤσθιον.

Tertia ab urbe capta die classi missionem dedit, ut in suas provincias et oppida renavigare possent, tanto onere gravatis navibus, ut parum, quin aquis haurirentur, abfuerit. At quibus rebus onustæ erant? Vestibus pretiosis, vasis aureis, argenteis, æneis, stanneis; libris etiam infinitis; captivis quoque tam sacerdotalis quam laici ordinis, monialibus et monachis. Omnes denique naves gravi præda plenæ erant. In castrorum etiam tentoriis infiniti captivi, similis prædictæ omnisque generis præda videbantur. In Barbarorum medio cernere erat hunc sacco pontificali indutum, illum collari aureo præcinctum, eoque canes alligatos ducentem; equos jumentaque, centonum et stragulorum vice, agnis auro intextis alios sternere. Inter epulandum, in discis sacris appositis, fructibus vesci variis quidam conspiciebantur, et merum sacris calicibus haurire. Libros quoscunque innumeros curribus impositos per Orientem et Occidentem disperserunt ac distraxerunt. Uno nummo volumina decem Aristotelis et Platonis, theologica cæterarumque scientiarum et artium venierunt. Evangelia etiam adhibitis supra modum ornamentis et arte compacta, auro argentoque inde revulsis partim venumdata, partim projecta: cunctæ imagines ab iis igne crematæ; quibus ad edulia coquenda abusi sunt.

Τότε μετὰ πέμπτην ἡμέραν εἰσῆλθεν ἐν τῷ Γαλατᾷ, καὶ προστάξας τοῦ γενέσθαι ἀπογραφὴν ἐπὶ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν αὐτῷ, εὗρε πολλοὺς οἴκους D κεκλεισμένους. Ἦσαν γὰρ φυγόντες οἱ Λατῖνοι σὺν ταῖς ναυσίν. Ὥρισεν γοῦν τοῦ ἀνοιχθῆναι τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ καταγραφὴν ποιῆσαι ἐν πάσῃ τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ, τὸ Εἰ μὲν στραφῶσιν ἄχρι προ-

Die ab urbe expugnata quinto Galatam ingressus est Mehemetes, cumque omnium incolarum capita censeri præcepisset, clausæ domus multæ, quod Latini naves conscensi aufugissent, repertæ sunt. Domos itaque ipsorum aperiri, opes omnes, supellectilem et instrumenta omnia describi mandavit: edictoque trimestre spatium præstituit, intra

Ismaelis Bullialdi notæ.

(8) *Σάκκον ἀρχιερατικόν*. Id est; vestem sacerdotalem, quæ ad modum sacci consuta est, exitumque capiti et manibus præbet, eamque superinjectam induunt. Solis patriarchis saccus competit, quem tribus anni diebus Paschate, Pentecoste et Natali gestant.

(9) *Ἐπιτραχήλιον*. Patriarcharum et archidiaconorum testamen. Ἀμνοὶ χρυσοϋφαντοι sunt panni, in quibus agnorum figura et imago (qua Jesus Christus Dominus noster vere agnus Dei significatur) acu depicta est.

quod reversi res suas repeterent; ubi vero dies cessisset, fisco suo caducas addixit. Muros quoque Galatæ, qua continentem spectant, a milite suo dirui ac everti, integris relictis portus crepidini astantibus, mandavit. Ad mœnium quoque ruinam 177 reficiendam, ut per totum mensem Augustum calcem paratam coctores haberent, etiam præcepit. Quinque deinde familiarum millia, ex Occidentis ac Orientis provinciis conscripta, intra totum mensem Septembrem integras, singulas, capitis pœna imperium detrectantibus indicta, in urbem migrare jussit: cui præfectum Soleimanem quemdam servum suum imposuit. Templo deinde magno Dei sui et Mohamedis sacris ac ritibus consecrato, cæteris desertis ac relictis, captivorum turbam, spoliorumque congeriem post se ingentem trahens, Adrianopolim victor contendit. Junii die decima octava urbe discessit, omnesque feminas nobiles earumque filias curribus aut equis vectas deduxit. Inter eas magni ducis uxor aderat, quæ in itinere prope Mesenem vicum obiit, ibique sepulta est; illustris equidem pietate femina, quæ in egenorum levandis miseriis pecunias multas erogabat: cujus temperantia et continentia ab omnibus animi passionibus tutam eam ac immunem reddiderunt.

Cum Adrianopolim superbissima triumphi pompa venisset Mehemetes, cunctos principes ac duces Christianos cum vicinos, tum longe dissitos, ut ipsi salutato gratularentur, confluentes undique cernere licebat. Eorum animi sententiam orisque speciem conjicere potest quivis; inviti quippe ac coacti, eamdemque calamitatem declinare studentes, donis ei adblanditi et venerati sunt. Tyrannus ergo superbus ac insolens, ob debellatam urbem animo elatus, in solio sedere, principes vero Christiani trepidantes, et qualem erga ipsos in posterum se præstaret, exspectantes stare. Primum itaque, duodecim millium nummorum tributum annuum a Serviis Turcorum ærario solvendum se injungere eorum legato significat. Despotæ etiam Peloponesi decem millium nummorum dono allato, ad eum adorandum singulis annis accedere jussi. Chii insulæ principi pecunia annua, sex millia nummorum, tributi nomine imperata. Mitylenæus pariter tria nummorum millia annua pendere: Trapezuntius quoque, ac cæteri Pontici maris accolæ vertente uno quoque anno donis allatis, tributisque solutis veneratum venire jussi. Anno itaque ab

θεσμίας μηνῶν τριῶν, λαβέτωσαν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν· εἰ δ' οὐκ ἐπιστραφῶσιν, ἔσονται τοῦ ἡγεμόνος. Τότε ἐκέλευσε τὴν στρατιὰν πᾶσαν καὶ τὰς πέριξ κώμας τοῦ χαλάσαι, καὶ εἰς γῆν ῥίψαι τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾶ, καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς, ὃ καὶ γέγονε. Χαλάσαντες οὖν τὰ τείχη ὅσα πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπεπήγνυντο, εἴασαν τὰ πρὸς τὸν λιμένα κείμενα. Τοὺς δὲ ἀσβεστοεργάτας προσέταξε δι' ὅλου τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἔχειν ἕτοιμον ἄσβεστον, τοῦ ἀνοικοδομῆσαι τὰ καταπεσόντα τείχη τῆς πόλεως. Αὐτὸς δὲ καταγράψας φαμελίας ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ἑῴας καὶ Δύσεως χιλιάδας ε', προσττέταχε μέχρι Σεπτεβρίου μηνὸς τούτους πανοικὶ ἐν τῇ πόλει εἶναι, ἐπάνω ποινῆς κεφαλικῆς τιμωρίας· καὶ ἔπαρχον καταστήσας (10) Σολειμὰν ὀνόματι δοῦλον αὐτοῦ. Καὶ τὸν μέγαν ναὸν (11) βωμὸν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ ἐνθρονίσας, τοὺς λοιποὺς ἀφεὶς ἐρήμους, αὐτὸς διὰ τῆς Ἀδριανοῦ νικητὴς ἐπανέζευξεν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὑπὲρ ἄπειρον αἰχμαλωσίαν, φορα ὑπὲρ ἀριθμόν. Ἐξῆλθεν οὖν ἐκ τῆς πόλεως τῇ ιη' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, πάσας τὰς εὐγενίδας καὶ τὰς αὐτῶν θυγατέρας ἄγων ἐν τοῖς ἅρμασι καὶ ἐν ταῖς ἱππηλασίαις. Ἡ δὲ τοῦ μεγάλου δουκὸς γυνὴ ἐν ὁδῷ ἐτεθνήκει, πλησίον κώμης Μεσηνῆς λεγομένης, καὶ ἔθαψαν αὐτὴν ἐκεῖ· γυναῖκα περιβόητον ἐν ἐλεημοσύναις καὶ πενήτων οἰκτιρμοῖς, σώφρων, ἐγκρατευομένη παντοίων ψυχικῶν παθῶν.

Ἐλθὼν δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐντὸς μετὰ θριάμβου ἐξοχωτάτου, ἦν ἰδεῖν συῤῥέοντας πάσας, καὶ πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς, καὶ ἡγεμόνας τῶν Χριστιανῶν τοὺς ἐγγὺς, καὶ τοὺς πόῤῥω προσαγορεύοντας τὸ, Χαῖρε. Ποία καρδία, ποία γνώμη, ποῖα χείλη, ποῖον στόμα; Ἀλλ' ἄκοντες, καὶ μὴ βουλόμενοι προσεκύνουν σὺν δώροις, φοβούμενοι μὴ καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια πάθωσιν. Ὁ δὲ τύραννος ἐκάθητο ὑψαύχην καὶ ἀλαζὼν, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως. Οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν Χριστιανῶν ἵσταντο τρομαλέοι, ἐκδεχόμενοι τί ἄρα ἔσται τὸ μέλλον εἰς αὐτοὺς ἀποφῆναι. Ἀπελογίσατο οὖν πρῶτον (12) τῷ πρέσβει τῆς Σερβίας (13), τοῦ διδόναι κατ' ἔτος τῇ ἡγεμονίᾳ τῶν Τούρκων νομίσματα χιλιάδας δώδεκα· τοὺς δεσπότας τῆς Πελοποννήσου χιλιάδας δέκα, κατ' ἔτος σὺν δώροις ἔρχεσθαι εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ· τῷ ἐν τῇ Χίῳ κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας ἕξ· τῷ Μιτυλήνης κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας τρεῖς· τῷ Τραπεζοῦντος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ποντικῇ θαλάσσῃ οἰκοῦσι, κατ' ἔτος ἐρχομένους ποιεῖν τὴν προσκύνησιν μετὰ δωροφορίας, καὶ διδόναι τὰ τέλη. Τῷ πρώτῳ οὖν ἔτει Αὐγούστῳ μηνὶ, ἐλθόντες οἱ τοῦ δεσπότου Σερβίας, καὶ παρα-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(10) *Καὶ ἔπαρχον καταστήσας*. Leunclavius hunc quoque Suleimanem-begum appellat, et subassam a Mehemete Constantinopoli captæ præpositum narrat.

(11) *Καὶ τὸν μέγα ναόν*. Hoc factum Junii die I, feria 6 seu die Veneris, ut ad cap. 40 ex Leunclavio adnotavimus: ita ut prius S. Sophiam in meschitam transmutatam ritui suo consecraverit, quam Galatam intraverit.

(12) *Ἀπελογίσατο οὖν πρῶτον*. Jacobus Bosius, *Histor. Milit. Hierosolymit.* lib. VII, post captam urbem anno 1453, Chios, Lesbios, Servios, Trapezuntinos et Caffatinos vectigales factos esse narrat.

(13) *Τῷ πρέσβει τῆς Σερβίας*. Leunclavius asserit, lib. XV, eadem æstate, qua capta est urbs, Mehemetem in Serviam exercitum duxisse: et anno sequente arcem Novabardem occupavisse.

A δόντες τὰ κεχρεωστημένα τέλη, ἐποίησαν καὶ μεγάλην ἐλεημοσύνην ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει· παραγγελίας γὰρ αὐτοῖς ὁ δεσπότης Γεώργιος ἐξηγόρασαν μοναστρίας νέας καὶ γηραιὰς ἕως ἑκατὸν ἠλευθέρωσε. Καὶ οἱ τῶν ἐντίμων, καὶ ἐκ γένους παλατίου, πάντες συῤῥέοντες αἰχμάλωτοι ἐν Σερβίᾳ, ἐλάμβανον καὶ παρ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τῆς βασιλίσσης τὰ πρὸς ἐξαγορασίας ἐφόδια ἕνεκα ἐλεημοσύνης. Τοῦ φθινοπώρου οὖν ἀρξαμένου, τοῦ ἔτους ἤδη τρέχοντος ,ϛϡξβ', καὶ τὸν χειμῶνα οἴκοι διαβιβάσας, ἠβουλήθη ἐν ἔαρι τῷ δεσπότῃ προσβαλεῖν, καὶ τὴν πᾶσαν Σερβίαν προσοικειῶσαι τῇ ἡγεμονίᾳ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν καθ' ἑκάστην ἐκδεχόμενος ἦν τὴν πικρὰν ταύτην ἀγγελίαν, καὶ τὸ τοῦ πλεονέκτου ἀδίκημα. B Ἦν γὰρ πρακτικὸς γέρων, καὶ τῶν τοῦ τυράννου ἀδικημάτων πολυπαθής, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ὁ δεσπότης. Τίς οὖν εἰς τὸ μέσον αἰτία τοῦ ἀδικήματος, ἐμήνυσε λέγων, ὡς *Ὁ τόπος ὃν δεσπόζεις* (14) *οὐκ ἔστι σός, ἀλλ' οὐδὲ πατρικός, δηλονότι ἡ Σερβία· ἀλλ' ἔστι τοῦ Λαζάρου υἱοῦ τοῦ Στεφάνου· ἀνήκει οὖν ἐμοί. Ἔξελθε οὖν ταχέως ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς. Ἔχω δὲ δωρήσασθαί σοι μέρος ἐκ τῆς γῆς τοῦ πατρός σου τοῦ Βούλκου, καὶ τὴν πόλιν Σοφίαν. Εἰ δὲ μή, ἔρχομαι κατὰ σοῦ.* Ταῦτα οὖν μηνύσας δι' ἑνὸς τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ δούλων, προστάξας ἐν ἡμέραις εἴκοσι καὶ πέντε εὑρεθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ μαθεῖν τὴν ἀπόκρισιν· εἰ δ' οὐ μή, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεμὼν τὸ σῶμα ῥίψει τοῖς θηρσὶν εἰς C βοράν. Ὁ δὲ ἀποκρισιάριος τοῦ τυράννου ἐλθὼν ἐν Σερβίᾳ, καὶ εὑρὼν τὸν δεσπότην πέραν τοῦ Ἴστρου διάγοντα, κρατήσαντες αὐτὸν οἱ τῆς Σερβίας ἄρχοντες, ὡς σήμερον ὁ δεσπότης ἔρχεται, αὔριον ἐπιδημεῖ. Σὺν τούτοις ἐπεμελοῦντο τῶν πολιχνίων, καὶ τὰ πρὸς χρείαν πάντα ἐν ἀποθήκαις ἐστοίβαζον. Ἰδὼν οὖν ὁ ἀποκρισιάριος ὅτι ἠπάτηται, φοβηθεὶς καὶ τὸ ἐπιτίμιον τῆς προθεσμίας· ἦν γὰρ διαβάσας ἐπέκεινα ἡμέρας λ'. Ὁ τύραννος οὖν θυμοῦ πλησθείς, ἐξῆλθε τῆς Ἀδριανοῦ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ, καὶ κατέλαβε τὴν Φιλίππου. Ἐλθὼν δὲ ὁ δοῦλος, καὶ ἀπαγγείλας τὴν φυγὴν τοῦ δεσπότου ἐν Οὐγγρίᾳ, καὶ ἐνέδραν τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ πῶς ἐκράτησαν αὐτόν, καὶ οὐκ ἀπέλυον· ἔμελλε γὰρ θανα- D τῶσαι τοῦτον ὁ τύραννος, πλὴν ὁ δοῦλος πρὸ τῆς προθεσμίας ἔστειλε τῷ ἡγεμόνι, δηλῶν τὴν αὐτοῦ βραδύτητα, καὶ τὰς κατασκευὰς τῶν Σέρβων, καὶ

A urbe capta primo, mense Augusto a Serviæ despota legati venerunt, qui debita tributa solverunt, largamque stipem et eleemosynam captivis Adrianopoli erogarunt. Georgii namque despotæ mandato moniales centum juvenes ac vetulas redemptas libertati restituerunt. Illustres porro, et a palatinis genus ducentes captivi, in Serviam profecti, ab eo et regina **178** sua conjuge pecunias, quibus se redimerent, eleemosynæ nomine acceperunt. Autumnus deinde, simulque ab orbe condito annus sex millesimus nongentesimus sexagesimus secundus iniere: sequentemque hiemem Mehemetes domi transegit, despotam adventante vere invadere, totamque Serviam imperio suo adjungere animo agitans. Hunc equidem acerbum tristemque B nuntium injuriamque ab inexplebilis avaritiæ tyranno, post captam urbem sibi inferendam, quotidie exspectabat despota; qui senex longa rerum experientia edoctus, utque narravimus, damna multa ab injusto tyranno perpessus erat. Hanc autem belli contra jus fasque causam prætexit, hisce despotæ objectis: *Provincia cui dominaris tua non est, nec paterni juris hæres eam possides: totum jus in ea Stephanus filius Lazari habet ac sibi vindicat, propterea ad me quoque pertinet. Illius itaque finibus nil cunctatus decede. Vulci patris tui ditionis partem, urbemque Sophiam tibi dare possum. Sin parere renueris, in te confestim movebo.* Talia per quemdam sibi maxime fidum satellitem C suum despotæ significavit: illique servo suo viginti quinque dies præstituit, intra quos reversus a despota responsum ipsi afferret; diutinas magis moras trahenti capitis pœnam, insepultumque cadaver feris escam projiciendum minitatus. In Serviam profectus tyranni apocrisiarius despotam trans Istrum agere comperit: eum interea distinent proceres, hodie, et crastina die affuturum causati. Moras hac arte trahendo, oppidis muniendis tempus occupavere, in quæ cibaria cæteraque necessaria copiose comportant. Ludum sibi factum apocrisiarius tum demum advertens, dieque præstituta, quæ jam elapsis triginta diebus cesserat, se tyranno non stitisse, pœnam sibi indictam reformidabat. Adrianopoli igitur cum toto exercitu D ira accensus tyrannus movit, et Philippopolim venit. Interea, quem miserat, caduceator ei occurrit, despotam in Hungariam aufugisse affert:

Ismaelis Bullialdi notæ.

(14) *Ὡς ὁ τόπος ὃν δεσπόζεις.* Nescio quod jus in Servia se habere jactabat Mehemetes: qui maternum genus a Vulcoviczio non ducebat; Maria enim Georgii filia natus non erat Mehemetes, sed ancilla: videnda, quæ supra ad cap. 30 diximus. Hinc colligere possumus, quam noxia ac pestilens sit arcta nimis societas cum gente Turcorum; qui ex tali contractu matrimonio jus sibi acquisitum jactabant. Affinitas ac fœdera illa procul fugienda erant Christianis præcipue: qui in certam perniciem illis trahebantur. Pacem tamen ac societatem, quales cum cæteris intercedunt Christianis, cum illis inire, et pacisci licitum, et commerciis tractandis utile atque commodum. Fas etiam adversus usurpatoris injustam invasionem, illos objicere: nec æquitatis studiosus regem aut remp. qui repugnando impar, adversus potentiorem invadentem hostem, auxilia inde sibi paraverit, merito reprehendere potest. Peccat qui aggrediendo adversarium adigit ad tales protectores et adjutores confugere: et viam iis ad nostras provincias occupandas sternere. Quidquid enim uni perit principi Christiano, omnibus perit.

A insidiasque et dolos a magnatibus, qui ipsum distinuerant, sibi structos exponit. Hunc equidem morte damnasset tyrannus, nisi ante præstitutam diem de tam longæ moræ causis. Serviorum bellico apparatu, et despotæ fuga eum certiorem litteris fecisset. Hungari fluvio superato agros Ternovo circumjectos jam populati ac deprædati, consertisque cum Turcorum exercitu manibus victoriam adepti, spoliisque graves fluvium iterum trajecerant. Motis Philippopoli castris Sophiam Tyrannus accessit, ibique toto exercitu, Mesazontibus totoque senatu suo relictis **179**, assumptis secum pedestrium copiarum viginti millibus in Serviam irrumpit; nec, qui adversum se præliaretur, obvium habuit: jamdiu namque despota, B ejusque proceres cum integris suis familiis transierant; postquam præsidiis arcibus impositis, intra eas populum universum se recipere ille præcepit, bono animo esse, nec se hosti permittere hortatus est, brevi se adfuturum cum potenti exercitu pollicitus. At tyrannus Smedrovum usque processit, quam arcem fluminis ripæ impositam, commodumque in Hungariam trajectum præbentem, captam avide cupiebat: ab eaque frustra tentata recessit. Oppugnato deinde, nec expugnato quodam castro firmo satis ac valido, oppidum ei subjectum minusque firmum, intra cujus mœnia rustici ex vicis agrisque circumjectis se tutabantur, conditionibus jurejurando pactis ac sancitis, deC ditione in ejus potestatem venit: violato deinde sacramento omnes, qui in oppido erant, captivos abduxit. Sophiam reversus, indeque motis castris Adrianopolim præda gravis redit; quam cum proceribus suis, quique operam ei navaverant ex semisse partitus est. Partem captivorum, quam sibi retinuit, quatuor millia virorum et feminarum colonos novos in vicos Constantinopoli vicinos deduxit. Adrianopoli profectus est Constantinopolim, cujus mœnia, quæ dum Philippopoli agebat, diruta refici curaverat, absoluta tunc reperit.

Postquam in urbem venit, spatium stadiorum per ambitum octo vel amplius in ipsius medio mensus, aream definitam muris circumdari præcipit, intraque ipsam palatia ædificari. ConsD tructarum ædium testudines ac fastigia plumbeis, quas e monasteriis desertis abstulit, laminis contexit. Pantocratoris monasterium occupaverant fullones, ac cerdones in medio templi calceos consuentes. Turcocalogeri (Drevisli) in Manganorum cœnobio sedes habebant; in cæteris Turci cum uxoribus et liberis hospitabantur.

Quæ post urbem captam gesta sunt, ea scribere mihi equidem non licet. Nec profecto victoriarum rerumque a tyranno, gentis nostræ eversore ac hoste capitali, prospere gestarum decet me historiam contexere: quæ vero ad scriben-

A τὴν φυγὴν τοῦ δεσπότου. Οὔγγροι δὲ ποθεν διαβάντες τὸν ποταμὸν, καὶ τὰ τῆς Τερνόβου μέρη ληηλατήσαντες, καὶ σὺν στρατιᾷ Τούρκων εὑρεθέντες, καὶ τὴν νικῶσαν λαχόντες σὺν πλείστῃ λείᾳ, τὸν Ἴστρον πάλιν διέβησαν· ὁ δὲ τύραννος ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως εἰς Σοφίαν ἐπορεύθη, κἀκεῖ τὸν στρατὸν καταλείψας σὺν τοῖς Μεσάζουσι, καὶ πάσῃ τῇ γερουσίᾳ, αὐτὸς σὺν πεζικῷ στρατῷ μέχρι χιλιάδας κʹ εἰς Σερβίαν εἰσέδυ· μὴ εὑρὼν δὲ τὸν συναντήσοντα αὐτῷ, ἦν γὰρ ὁ δεσπότης πρὸ ἡμερῶν ἱκανῶν ἐν Οὐγγρίᾳ περάσας σὺν πάσῃ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ πανοικί. Τὰ δὲ κάστρα ὀχυρώσας, καὶ τὸν λαὸν ἅπαντα κελεύσας ἐντὸς αὐλισθῆναι, ἐκέλευσε μὴ δειλιᾷν, καὶ προδίδοσθαι. Αὐτὸς γὰρ ἥξειν μέλλει σὺν δυνάμει πολλῇ B ὡς ἐν ὀλίγῳ. Ὁ δὲ τύραννος εἰσελθὼν ἄχρι Σμεδρόβου, ἦν γὰρ διψῶν τὴν αὐτῆς πόλεως ἅλωσιν, διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ ποταμοῦ, καὶ διδόναι δίοδον τοῖς μέλλουσιν ἐν Οὐγγρίᾳ περᾷν. Μὴ δυνηθεὶς δὲ πρᾶξαί τι ὑπέστρεψε. Πολεμήσας τῶν πολιχνίων ἑνὶ, τὸ μὲν κάστρον οὐ παρεδόθη, ὁ δὲ λαὸς ὁ παρακείμενος ἔξω τοῦ πολιχνίου, τῶν κωμῶν, καὶ τῶν τοῦ κάμπου χωρίων, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ ζώνην ἑτέραν τοῦ κάστρου ἔξωθεν φυλάττουσαν αὐτούς· ἦν γὰρ τὸ πολίχνιον ὀχυρὸν, τὸ δὲ ἐξώκαστρον οὐ τόσον· σὺν ὅρκοις ὡς ἐπίορκος ἔλαβε. Καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν πάντας ὁμοῦ ᾐχμαλώτισεν ἄγων· τὸ δὲ φρούριον οὐ παρεδόθη. Στραφεὶς οὖν ἐν τῇ Σοφίᾳ, καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Ἀδριανοῦ, ἄγων καὶ C τὴν λείαν, κἀκεῖ δωρησάμενος τοῖς ἄρχουσι, καὶ τοῖς κεκοπιακόσι σὺν αὐτῷ τὴν ἥμισυ· αὐτὸς τὴν ἥμισυ αἰχμαλωσίαν λαβὼν, ἐν ταῖς κώμαις ταῖς περὶ τὴν Κωνσταντίνου ἔπεμψεν οἰκήσας αὐτούς, ἦν γὰρ τὸ λαχὸν μέρος αὐτοῦ ἀνδρόγυνα χιλιάδες τέσσαρες. Αὐτὸς δὲ ἀπάρας ἐξ Ἀδριανοῦ εἰς Κωνσταντίνου ἀφίκετο. Ἦν γὰρ, ὅτε ἐν τοῖς Φιλίπποις διέτριβε, κελεύσας οἰκοδομηθῆναι τὰ χαλασθέντα τείχη τῆς πόλεως· εὗρε οὖν ἀνοικοδομηθέντα, καὶ καλῶς ἀπαρτισθέντα ὡς ἐχρῆν· εἰσελθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει (15) καὶ διαμετρήσας ἐν μέσῳ αὐτῆς γῆν περιέχουσαν στάδια ηʹ, ἢ καὶ πλέον, ἐκέλευσε περιορίσαι αὐλὴν, καὶ ἔνδον αὐτῆς οἰκοδομῆσαι παλάτια. Γενομένης οὖν τῆς περιορίας, ἐκάλυψε πᾶD σαν τὴν κορυφὴν αὐτῆς ἐν μολυβδίναις πλάκεσιν, ἀφελὼν αὐτὰς ἀπὸ τῶν μοναστηρίων, ἦσαν γὰρ ἔρημα μείναντα· ἐν γὰρ τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος εἰσῆλθον κναφεῖς οἰκοῦντες, καὶ ἐργαζόμενοι σκυτοτομοῦντες ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ. Ἐν τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ Τουρκοκαλόγηροι, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἀνδρογυναικόπαιδα Τούρκων.

Ταῦτα δὲ γράφω μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν, οὐκ ἔξεστί μοι γράφειν. Οὐ γὰρ ἦν πρέπον χρονογράφειν μοι νίκας, καὶ ἀνδραγαθήματα τυράννου δυσσεβοῦς, καὶ ἐχθροῦ ἀσπόνδου, καὶ ὀλετῆρος τοῦ γένους ἡμῶν· ἀλλὰ τὸ πεῖσάν μοι γραφεῖν ἐσ…

Ismaelis Bullialdi notæ.

(15) *Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει.* De ædificiis a Mehemete Constantinopoli constructis adeundus Leuncl. lib. xv, et in *Pandectis*, cap. 139.

τοῦτο ὁ λέξων ἔρχομαι. Ἔμαθον παρά τινων (16) γερόντων τιμίων ἀνδρῶν ἔτι νέος ὤν, ὅτι τὸ τέλος τῆς τυραννίδος τῶν Ὀθμάνων ἔσται ὁμοῦ φθάσας σὺν τῷ τέλει τῆς βασιλείας Παλαιολόγων. Ὁμοῦ γὰρ ἤρξαντο ὁ Ὀθμὰν ἐν τυραννίδι, καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν βασιλείᾳ, πρὸ ὀλίγου μὲν ὁ Μιχαὴλ, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ὀθμὰν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Ἦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μιχαὴλ τυραννῶν ὁ Ὀθμὰν, πλὴν ληστρικῶς. Κατὰ τοῦτο ἐπρόκειτο καὶ τὸ τῶν βασιλέων, καὶ τῆς πόλεως πέρας προλαβὸν γενέσθαι· εἶτα τὸ τῶν Ὀθμάνων. Ἔτυχε γὰρ ὁ Μιχαὴλ οἰωνοσκοπήσας τότε, εἰ τὴν βασιλείαν κληρονομήσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ τελευτήσας αὐτός. Ἠλέγχετο γὰρ (17) ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ἀδίκως τὴν βασιλείαν δραξάμενος, τυφλώσας τὸν κληρονόμον, καὶ μυρίους ἀφορισμοὺς κατὰ κεφαλῆς δεξάμενος, καὶ κατὰ τῆς τοῦ γένους σειρᾶς. Τὸ μαντεῖον οὖν (18) φωνὴν

A dum causa me impulerit, hic afferam. Dum adhuc juvenis essem, a quibusdam senibus egregiis viris intellexi fore, ut Othmanorum tyrannis, ac Palæologorum imperium simul conciderent: quod eodem tempore Othmanes, et Michael Palæologus tyrannidem invasissent. Paulo equidem ante fasces imperii suscepit Michael: statimque post, imperante Andronico **180** Michaelis filio, regnare cœpit Othmanes. Hic equidem Michaele etiamnum superstite, latrociniis et deprædationibus tantum innotuerat. Quapropter ordinis ratio postulabat, ut imperatorum ac urbis excidium, et expugnatio antecederent, Othmanorumque sequeretur interitus ac eversio. Michael ex hariolis et auguribus olim quæsierat, an hæredem B in imperio filium, ubi fato concessisset, haberet. Conscientia enim sceleris premebatur, quo nefarie imperium, excæcato hærede legitimo, sibi

Ismaelis Bullialdi notæ.

(16) *Ἔμαθον παρά τινων.* Advertendum est Michaelem Palæologum primum diem obiisse anno 1283, etiamque Turcos cœpisse tunc Asiæ minoris themata residua diripere ac deprædari. Ertogrul Othmanis pater vivis exemptus est anno Hegiræ 687, qui cœpit anno Christi 1288, Februarii 5, fer. 5, tuncque agebat Othman annum 35. Ita ut principia militiæ illius, superstite adhuc Ertogrulo, cum Michaelis primi Palæologi ultimis temporibus congruant.

(17) *Ἠλέγχετο γάρ.* Non solum Michael conscientiæ stimulis vexabatur, sed et filius ejus Andronicus, ob excæcatum et imperio spoliatum, contra jus jurisjurandique sacramentum, Joannem Lascarim. Nicephorus Gregoras lib. VI adeundus, cap. 7.

(18) *Τὸ μαντεῖον οὖν.* Vox ista conficta procul dubio ab illis, qui ultimis Joannis Palæologorum postremi diebus res Græcorum ad exitium adductas cernebant; et ἄκρα στοιχεῖα accipientes nominum Palæologorum, qui ab anno 1258 regnarunt, Michaelis I, Andronici I, Michaelis II, Andronici II, Joannis I, Manuelis et Joannis II, vocem illam nihil significantem, *Mamaimi*, composuerunt. Ex Gregora equidem discimus, temporibus Michaelis Palæologorum primi oracula quæsita fuisse; hisque ineptiis et præstigiis animos suos, non superstitione solum perculsos, sed et ignavia et socordia dejectos, Græcos pavisse. Adeundus ille lib. V tribus locis non longe a fine.

Non extra rem fuerit, si hic indicemus quædam ex astrologia judiciaria petita oracula vel prædictiones circa Musulmanorum regnum, ut vanitas artis et eorum qui fallendos se illis hariolis bona fide tradunt, stultitia deprehendantur. In bibliotheca serenissimi Magni Hetruriæ Ducis Ferdinandi secundi exstat ms. liber cujus titulus est Παράδοσις εἰς τοὺς Περσικοὺς κανόνας τῆς ἀστρονομίας, et sic incipit, Ἡ τῶν Περσικῶν κανόνων σύστασις γέγονε, et in illo præterea quædam astrologica continentur; ex quo codice supra, cap. 12, allatum thema cœleste, ad tempus ἀναῤῥήσεως Manuelis imperatoris constitutum, excerpsimus: atque etiam sequentia exscripsimus ex Stephani cujusdam Alexandrini astrologi, de Mohammede et illius de religione dogmatibus successoribusque ex astrorum positione vaticinio.

Στεφάνου φιλοσόφου, καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου, τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀποτελεσματικὴ πραγματεία πρὸς Τιμόθεον τὸν αὐτοῦ μαθητὴν, πρόφασιν μὲν ἔχουσα τὴν νεοφανῆ καὶ ἄθεον νομοθεσίαν τοῦ Μωάμεδ, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῶν μελλόντων προσαγορεύουσα.

Ὡς οἶσθα, ὦ εὐφυέστατε Τιμόθεε, ἡμῶν τὴν διατριβὴν ἐν τῷ παιδευτηριακῷ κηπιδίῳ ἐχόντων, ἐπέστη ἡμῖν ὁ αἰδεσιμώτατος Ἐπιφάνιος ὁ Ἀραβικὸς ἔμπορος, ἄρτι τῆς Ἀραβίας ἀφικόμενος, καὶ χαίρειν ἡμᾶς προσαγορεύσαντα, ἀσμένως αὐτὸν καὶ ἡμεῖς καὶ φιλοφρόνως ἀντησπασάμεθα. Ἔφαμεν δὲ πρὸς C αὐτόν· Εὖ ἥκεις, ὦ φίλε, καὶ τοῖς καλοῖς ἀγωγίμοις ἡμᾶς ξένιζε. Ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς καὶ μάλα φιλοτίμως ἀνταπεκρίνατο. Τί οὖν μάλιστα ἐνήνοχας, ἔφην, τοῖς φιλοσόφοις ἡμῖν; Φάναι δὲ τὸν ἔμπορον· Εἰ μέν τι καὶ ἄλλο οὐκ οἶδα, μάλιστα δὲ ὧν ἐτεθεάμην ἐπ' ἀλλοδαπῆς, τὴν ἐξήγησιν ἑτοίμην ἔχω, ξενοφωνοῦσαν ἡμᾶς καὶ ἐκπλήττουσαν, ἀπαγγεῖλαι. Πῶς ἔχει αὐτή; ἦν δ' ἐγώ. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς ἐμέ· Τὸν ἀστρολάβον διαρτᾷν ἐπίσκηψόν τινι τῶν σῶν φοιτητῶν, καὶ τὴν ὡροσκοπικὴν μοῖραν γνῶθι, παρασημειούμενος καὶ τὴν τῶν ἀστέρων κίνησιν, καὶ τῶν κέντρων τὴν διευκρινημένην βεβαίωσιν, διὰ τὸ καινὸν διήγημα καὶ ξένον τὸ ἐπιχείρημα. Παραχρῆμα δὲ ἐγὼ τῷ ἐμῷ Σωφρονίῳ ἐνετειλάμην διαρτᾷν τὸν ἀστρολάβον· αὐτοῦ δὲ διαρτοῦντος, καὶ τὴν ὥραν πολυπραγμονοῦντος, ἀνοίξας τὸ στόμα ὁ ἔμπορος διηγεῖτο ἡμῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἔρημον τῆς Ἐθριβῶν (a) ἐφάνη τις ἀνὴρ ἐκ τῆς τῶν λεγομένων Κορρασιανῶν φυλῆς, τῆς τοῦ Ἰσμαὴλ γενεαλογίας, ὄνομα δὲ αὐτῷ Μωάμεδ· καὶ ἑαυτὸν εἶναι λέγει D προφήτην. Ἐφάνη δὲ ἐν μηνὶ Φαρμουθὶ, ὃς λέγεται Ῥωμαϊκῶς Ἀπρίλλιος τοῦ ϡλβ' ἀπ' ἀρχῆς Φιλίππου. Ἄγει δὲ καινοφωνίας, καὶ διδαχὴν ἐξηλλαγμένην· ὑπισχνεῖται δὲ τοῖς δεχομένοις αὐτοῦ τὴν διδαχὴν πολέμων νίκας, καὶ ἐχθρῶν ἐπικρατείας, καὶ παραδείσου τρυφήν. Ἐγὼ δὲ ταῦτα παριστορήσας, καὶ ἔμφοβος γεγονὼς ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκιμήσει, πῶς δεξιᾷ κέχρηται τύχῃ, καὶ ἐν ἀνδραγαθίᾳ κραταιοῦται, ἐθέμην σκοπὸν ἀναθέσθαι σοι ταῦτα τῷ φιλοσόφῳ· ὅπως διὰ τῆς σοι δοθείσης σοφίας εὕρῃς τὴν εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνδρα γνῶσιν. Πεπυσμένος δὲ ἐγὼ αὐτὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, σύννους τε γέγονα παραχρῆμα· καὶ διαλύσας, ὡς οἶσθα, κατ' ἐκεῖνο τό τε παιδευτήριον, καὶ τὸν ἄνδρα προπέμψας διηκριβωσάμην τὴν διὰ τοῦ ἀστρολάβου ἀναδοθεῖσαν

(a) Ms. codex Bibliothecæ Regiæ habet τοῦ Ἐθριμῶν

assumpserat; infinitis etiam dirisque imprecationibus in caput suum, posterosque jactatis percellebatur. Oraculum ipsi hæc voce *Mamaimi* nihil significante redditum. Quod vates sic interpretatus est: *Quot litterarum elementis hæc dictio barbara constat, tot ex tua stirpe imperatores regnabunt; urbi demum, ac posteris tuis imperium auferetur.* Nos itaque, qui ad hæc ultima tem-

A ἄσημον ἐξερεύξατο, ΜΑΜΑΙΜΙ. Ὁ δὲ μάντις ἐξηγούμενος ἔλεγεν· *Ὅσα στοιχεῖα ἐν τῇ ἀσήμῳ λέξει τυγχάνουσι, τοσοῦτοι ἐκ τῆς σῆς σπορᾶς βασιλεῖς βασιλεύσουσι, καὶ τότε ἡ βασιλεία καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τοῦ γένους σου ἀρθήσεται.* Τοῦτο οὖν ἡμεῖς, οἱ ἐν τῇ ὑστάτῃ τοῦ χρόνου φορᾷ φθάσαντες, καὶ ἰδόντες τὴν ἀπαίσιον καὶ φοβερὰν ἀπειλὴν τὴν γενηθεῖσαν τῷ ἡμε-

Ismaelis Bullialdi notæ.

μοι ὡροσκοπικὴν μοῖραν. Καὶ δὴ τὰ κέντρα εὖ διαπηξάμενος, καὶ ἐπιγνοὺς τὰς ἐποχὰς τῶν πέντε πλανωμένων, ἡλίου τε καὶ σελήνης, ἐπὶ πολλαῖς ἐνησχολήθην ἡμέραις ταῖς ἀποτελεσματικαῖς βίβλοις, καὶ μετὰ πολλοῦ μόχθου καὶ κόπου ἠδυνήθην γνῶναι τὴν τῶν μελλόντων διασαφήνειαν περί τε τοῦ προῤῥηθέντος ἀνδρὸς καὶ τῶν αὐτοῦ ὁμοφύλων, ἤτοι τὴν ποσότητα τῶν ἐτῶν τῆς αὐτῶν ἐπικρατείας, καὶ τοὺς χρόνους τῶν ἐν αὐτοῖς βασιλευσόντων μετὰ τῆς αὐτῶν ἐπισυναγωγῆς, καὶ ἄλλα τινὰ συμβησόμενα καθεξῆς ἐν ἰδίοις καιροῖς. Πρὸς δὲ τὸ γινώσκειν σε τὴν ἐξεργασίαν, καὶ ὃν ὑπεβάλομεν τρόπον εἰς τόδε τὸ χρῆμα, ὑπεθέμην τοῦ ζωδιακοῦ τὴν κέντρωσιν, καὶ τῶν ἀστέρων τὰς ἐποχὰς, καὶ τὴν ἑξῆς ἀποτελεσματικὴν ἐπίνοιαν, καθὼς ὑποτέτακται.

Dum in hortulo scholastico, prout, optime Theophile, nosti, agebamus, honorandus admodum Epiphanius mercator Arabs, qui ex Arabia nuper advenerat, ad nos accessit; quem, ubi nos salutavit, ex animo ac benevole amplexi resalutavimus. Diximus porro illi: Opportune advenis, amice, pulchras etiam, quas attulisti, res nobiscum communica. Quibus honorifice respondit. Quas ergo, inquam, nobis philosophis res præcipue advexisti? Respondit mercator: Quamvis alia nesciam, quorum tamen in exteris regionibus spectator fui, narrationem impræsens instituere possum: quæ novitate sua, aures et animos auditorum attonitos reddere possunt. Quidnam sit, dixi, edissere? C *Tunc ille Jube discipulorum tuorum unum, ut astrolabum appendat; tu horoscopi partem inquire, stellarumque motus adnota. Centris seu cardinibus signa accurate ascribe: siquidem hoc facere, propter casus inceptique portentosi novitatem, operæ pretium erit. Statim itaque, ut astrolabum aptaret, Sophronium meum jussi; appenso itaque horam curiose investigavit, cœpitque mercator de illis nobis disserere. In deserto Ethribo, vir quidam ex Corrhasianorum gente, quæ ab Ismaele deducit genus, innotuit nomine Mohamed, qui se prophetam prædicat. Ipse vero mense Pharmuti, qui Aprilis Romanis dicitur, anno a Philippi initio 932, in publicum prodiit. Novas voces ille, et dogmata e receptis diversissima invehit. In bello de hostibus victorias, et paradisi delicias pollicetur iis qui doctrinam suam amplexati fuerint. Ista cum audiissem, pavorque* D *mihi injectus esset, quod vir ille auctoritatem sibi compararet, prospera fortuna uteretur, et claris facinoribus potentiam stabiliret, ad te, qui philosophus es, ea referre statui; ut qua polles, a Deo tibi concessa sapientia, de illo viro, quæ futura sunt, cognoscas. Ab illo talia cum rescivissem, cogitabundus restiti, dimissis illico scholasticis, deductoque illico advena; astrolabo assignatam mihi horoscopi partem rectificavi. In cardinibus deinde collocatis rite signis: et planetarum quinque, etiamque solis et lunæ locis computatis, multos dies in libris, quibus apotelesmata seu decreta continentur, evolvendis consumpsi; multoque labore ac molestia in futurorum cognitionem deveni, quæ viro illi prædicto, ipsiusque genti accidere poterunt: quot scilicet annis ipsorum imperium stabit; et singuli reges quot annos regnabunt, illorumque numerum: alia insuper quæ data temporibus suis deinceps ventura. Ut vero operationem, et ejus, quem inivi, modum cognoscas, Zodiacum subjeci per cardines distributum; in eoque planetarum loca descripsi, et figuræ judicium prædictionemque subjeci.* Hactenus Stephanus, qui in sequentibus Mahometis sectatores Venereis rebus deditos fore prævidet, ex Libræ signo in Orientis cardine posito: et quia ζυγὸς Græce appellatur, in servitutem gentes omnes ipsos redacturos. Ζυγὸς ἀνατέλλων ζυγὸν δουλείας ἐπιφέρει πᾶσιν ἀνθρώποις. B *Libra seu jugum exoriens cunctis hominibus servitutis jugum imponit.* Ex eo quoque cœli themate Stephanus regum numerum colligit. Κρόνος δὲ τὴν βασιλέων ἀπαρίθμησιν ποιήσει ἐκ τῆς τῶν αὐτοῦ μοιρῶν ἐποχῆς ἐν τῷ μεσουρανήματι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπέχει τὴν κδ' μοῖραν τοῦ Καρκίνου, ἥτις ἐστὶν ἐν ὁρίοις τῆς Ἀφροδίτης, διὰ τούτων εἰκοσιτεσσάρων σημαίνει τοὺς ἐπικρατοῦντας τοῦ ἔθνους τούτου. *Saturnus regum numerum definiet ratione partium signi quod in medio cœli positus occupat. Cum vero Cancri 24 partem in Veneris finibus occupet, his 24 gradibus significat illos qui genti illi dominaturi sunt.* Codex Florentinus reges 23 exhibet, imperium deinde ruiturum denuntiat. At codex Regius quem Parisiis habemus imperatores 48 describit, et ultimo regnante gentis Mahometanæ et Saracenicæ eversionem pollicetur; quæ quam firmis rationibus nitantur, et quam accurate eventus responderint assignato imperatorum numero, hujus artis fallaci adhuc obtemperantes decretis viderint: conferantque Ducæ Mamaimi cum Stephani apotelesmatico decreto. Monendi porro sunt lectores, judiciariæ astrologiæ studiosi, Stephanum thema illud cœleste erexisse anno mundi 6130 (non 6129, ut in margine codicis Regii legitur) ad diem Septemb. 2, hor. 3, post solis ortum anno Christi 621. In quo themate Libræ gradus 20 horoscopum occupat. Cancri grad. 22 in medio cœli reperitur. Sol tenet Virginis partem 9, m. 5, luna Capricorni gradum 12, m. 6; Saturnus Cancri grad. 23, m. 30; Jupiter Capricorni grad. 20. m. 39, Venus Leonis grad. 25, m. 6; Mercurius Virginis grad. 9, m. 5. Nodus ascendens seu caput Draconis Aquarii gr. 19, m. 50; pars fortunæ in Capricorni grad. 22, m. 9: quæ deberet reponi in Aquarii gradu 25, m. 1. Ex locis porro Saturni et lunæ certo concludimus, non posse convenire alii anno, quam Christi 621. Loca vero trium planetarum ad diem Septemb. 2, hora ante Meridiem tertia, ex Ptolemæi tabulis computavimus, quæ non eadem, ac Stephanus invenit, se nobis obtulerunt. Invenimus enim locum solis in Virginis gr. 8, m. 16, s. 53; lunæ in Capricorni gr. 20, m. 43, s. 22: Saturni in Cancri grad. 23, m. 43, s. 7. Juxta vero tabulas nostras Philolaicas erat sol in Virginis gr. 11, m. 56, s. 19; luna in Capricorni gr. 23, m. 44, s. 8, Saturnus in Cancri grad. 26, m. 33, s. 49. Constantinus Porphyrogenneta, lib. *De administratione imperii*, ad Romanum Porphyrogenitum F. suum, cap. 16, ad annum mundi 6130. indict. 10, Heracli 12, Septembris diem 3, feria 5, Stephanum thema cœleste constituisse tradit. Verum equidem est. Septemb. diem 3, eo anno fuisse feriam 3, sed si thema ad diem istam erectum est, tunc luna in Aquarium transierat, quod repugnat calculo et figuræ.

τέρῳ γένει, ὀνειροπολοῦντες ἐκδεχόμεθα τὴν ἀνάρρυσιν. Καὶ δι' ἐπιθυμίας εἰς ἄκρον ζεούσης, ἱκετεύοντες τὸν παιδεύοντα καὶ πάλιν ἰώμενον Θεὸν, καὶ τὰ προῤῥηθέντα παρά τινων εὐλαβῶν ἀνδρῶν εἰς ἐκδοχὴν ἐλπίζοντες, γράφομεν καὶ τὰ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν παρὰ τοῦ τυράννου γενόμενα. Ἀλλ' ἐπανίωμεν αὖθις εἰς τὸ τῆς ἱστορίας ἐλλεῖπον.

A pora vitam perduximus, quique horrendas ac formidabiles minas nostræ genti intentatas conspeximus, quasi per insomnium libertatem illius ac restaurationem exspectamus. Deoque, qui castigat et rursus sanat supplicantes, a viris sapientibus et prudentibus prædicta, fore ut exitum sortiantur ferventissimo animo sperantes; quæ a tyranno, post terrores a Deo nobis injectos, gesta sunt, scribimus. Verum ad historiam nostram pertexendam redeamus.

CAPUT XLIII.

Legati a magno magistro Rhodi ad Mehemetem missi de pace firmanda, re infecta redeunt, cum Mehemetes a Rhodiis tributum sibi solvi peteret. Cum legatis Mehemetis servus domesticus abit, qui cum magno magistro agat. Sed tributum denegante Rhodio delusus ad Mehemetem redit, qui ira accensus bellum Rhodiis indicit. Hamzas maris præfectus Chium proficiscitur, quædam vastat, ad se missos de controversiis transigendis abducit. Coum vastat: Rachiam frustra obsidet: cum Chiis paciscitur. Tumultus a Turcis in Chio excitatus, eorum triremis demersa. Hamzam reversum Mehemetes asperis verbis excipit. Chiis bellum indicit.

Ὁ γὰρ τύραννος ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς ἀφ' οὗ B γέγονε κύριος Κωνσταντινουπόλεως, ἔτος τῆς τοῦ κόσμου παραγωγῆς ͵ϛϡξγ' ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ὤν, ἔρχονται καὶ ἀπὸ Ῥόδου Φρέριοι (19), προσκυνήσοντες τῷ τυράννῳ σὺν δώροις ὅτι πλείστοις, καὶ συνθήκας ἐνόρκους αἰτήσαντες τοῦ ἐμπορεύεσθαι εἰς τὰ τῆς Καρίας καὶ Λυκίας μέρη οἱ γείτονες. Ὁμοίως καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐν Ῥόδῳ ἀφόβως περαιοῦντες τὸν πορθμὸν, τὰ πρὸς χρείαν αὐτῶν ἀπὸ Ῥόδου, καὶ τῶν ταύτης νήσων ἐμπορευόμενοι ἐν ἀγάπῃ ὦσιν. Ὁ τύραννος φόρους ᾐτήσατο· οἱ δὲ πρέσβεις ἀπελογήσαντο, ὡς περὶ τούτου οὐκ ἔστιν ἀπόκρισιν δοῦναι. Οἱ δὲ μεσάζοντες εἶπον· *Εἰ οὐ παραδέχεσθε φόρους διδόναι, οὐδὲ τὴν ἀγάπην τοῦ ἡγεμόνος ἕξετε. Καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐστι* C *κύριος τῶν νήσων ἁπασῶν, τῶν ἐν Αἰγαίῳ πελάγει κειμένων. Καὶ ὥσπερ Χῖοι, καὶ Λέσβιοι, Λήμνιοι, καὶ Ἴμβριοι, καὶ ἄλλαι νῆσοι ὑπετάγησαν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. Εἰ δ' οὔ, μάχη καρτερὰ γένηται, καὶ τὴν νῆσον, καὶ τὰ πέριξ ἀφανιεῖ ὁ μέγας ἡγεμών.* Τότε οἱ ἀποκρισιάριοι ἀπεκρίναντο· *Ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν εἷς τῶν τοῦ ἡγεμόνος δούλων, καὶ περὶ τούτου λεγέτω τῷ μεγάλῳ μαΐστορι· καὶ εἰ θελητὸν αὐτῷ ἐστι, δότω καὶ φόρους, καὶ ἄλλο εἴ τι ἂν λυσιτελῇ διὰ τὴν νῆσον. Τὸ δὲ ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἀπόκρισιν δοῦναι.* Ἤρεσεν οὖν ὁ λόγος, καὶ σὺν αὐτοῖς ἕνα τῶν περιφήμων αὐτοῦ δούλων ἔστειλεν, ἀποπέμψας αὐτοὺς ὡς ἐχρῆν. Ἐλθόντες δὲ ἐν Ῥόδῳ, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος καλῶς ἐνωτισθεὶς ὁ μέγας D μαΐστωρ ῥήματα, ἀπεκρίνατο, λέγων τῷ δούλῳ, ὡς *Ἡ νῆσος αὕτη οὐκ ἔστιν ἐμὴ, εἰμὶ κἀγὼ εἰς ὑποταγὴν τοῦ πάππα, ὡς σὺ εἰς τὸν σὸν κύριον. Ὁ πάππας οὖν κελεύει μοι τοῦ μὴ δοῦναι φόρους τινὶ, οὐ μόνον τὸν σὸν ἡγεμόνα ὃς ἐστιν ἔθνους ἑτέρου, καὶ πίστεως οὐχ ὁμογενὴς καὶ ὁμόφρων, ἀλλ' οὐδένα τῶν βασιλέων τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίστων. Λέγω οὖν οὕτως·*

B Secundo, postquam urbis dominium adeptus est, anno, ab orbis creatione 6963 (Christi 1455), eum Adrianopoli commorantem, fratres militaris Hierosolymitani ordinis equites adeunt, donisque quamplurimis allatis venerati sunt. Pacta mutuo sacramento iniri petierunt, quibus commercium liberum in Cariæ et Lyciæ partibus, suæ ditioni finitimis, exercere possent; Turcisque vicissim tuto ac secure in Rhodum trajicere liceret: ut in ipsa, ejusque dominii insulis, sibi necessaria compararent, et inter se pacati ac amici **181** agerent. Exigebat ab iis tributum tyrannus; cui a legatis responsum, de hac re in mandatis se nihil habere. Monuere eos Mesazontes his verbis: *Nisi tributum pendere velitis, pax* C *vobis et amicitia cum principe non intercedent; deinceps enim maris Ægæi insulis dominabitur. Quemadmodum Chii, Lesbii, Lemnii et Imbrii cæteræque insulæ imperata fecerunt, hoc exemplo ducti vos etiam obtemperate. Si parere recusaveritis, bellum grave inde orietur, insulamque vestram et circumjectas magnus princeps vastabit et evertet.* Hisce ab apocrisiariis responsum: *Accedat nobiscum aliquis e principis servis, de istis cum magno magistro acturus; et si ita sentiat, tributum annuum, et quidvis aliud, quod insulæ commodis conferat, pendatur: ad ista namque respondere non possumus.* Accepta fuit conditio, illique decore ac honeste dimissi: simulque domes- D ticorum principis unus magni nominis vir, cum iis ad magnum magistrum destinatus est. Rhodum cum pervenissent, et magni principis sententiam ac propositum, ab ejus servo domestico clare percepisset magnus magister; ei respondit: *Hæc insula mea non est, papæ ego, ut tu domino tuo, subditus sum. Vetat me papa, non solum tuo principi, a genere et fide nostra alieno et dissentienti, verum etiam ulli regum gentis, ac reli-*

Ismaelis Bullialdi notæ.

(19) *Ἔρχονται καὶ ἀπὸ Ῥόδου Φρέριοι.* Jacobus Bosius, lib. VII, *Histor. militiæ Hierosolymit.*, cum Duca omnino sentit, et magnum magistrum audaci fortique animo respondisse, et vectigal Mehemeti pendere omnino renuisse.

gionis suæ solvere tributum. Siquidem ergo amicitiam mutuo a nobis cultam magnus cupit princeps, utpote finitimum potentemque monarcham, legatos quotannis eum venerandi munus obituros sumptibus meis mittam, et ita rite constitutæ res erunt; quibus si non acquiescit, viribus suis ex libidine experiatur. Istum demum satellitem ludibrio ac scommatibus habitum dimisit.

His intellectis tyrannus ira prætumidus acre bellum indixit, cunctisque, quantum possent, excurrendi, captivos abigendi, devastandi ac populandi copiam fecit. Qui Cariam incolunt Turci biremibus, aliisque navigiis triginta in Rhodum transvecti, partem quamdam insulæ latroniciis vexavere, abductis ex ea quadraginta captivis : similique excursione in Coum insulam facta prædam egere. Ineunte deinceps vere, classem ingentem triremium viginti quinque, biremium quinquaginta, centumque etiam et amplius monerium apparat; ita ut tota navibus 180 constaret : quæ mense Junio Callipoli solvit, Mitylenenque venit. Illi præerat amiralius Hamzas, quem apud suum patrem pincernæ munere olim functum toti Chersoneso et classi ducem Mehemetes præfecerat. Eum honorifice habuit Lesbi princeps, meque ad officia et obsequia, quæ decebat, ei præstanda destinavit. Portum quippe amiralius ingressus non **182** est; sed versa prora ad littus oppositum, ubi classis capax portus situs est, appulit; ne quoquo modo urbs turbaretur, ita sibi faciendum vir prudens, ac peritus Hamzas ratus. Missus itaque a Lesbi principe illum salutavi, donis multis aliisque, quotannis præstari solitis, benevolentiam conciliavi, fraternaque cum principe amicitia eum conjunxi. Dona porro oblata talia fuere : vestes sericæ et ex contexto panno VIII, argenti signati sex nummum millia, boves XX, verveces L, vini plusquam octingentæ mensuræ, panis subacti modii duo, panis mollis modius unus, casei ultra mille libras pondo, legumina insuper innumera. Dona quoque illius consessoribus, habita proportione, data. Cumque biduum in eo loco, qui Agiasmates dicitur, transegisset, velis expansis in Chium fertur. Eumdem modum, quem in Lesbo, tenuit, appulsa ad continentis littus insulæ oppositum classe; illum stationem ibi habentem Chii nullo honore, Lesbi principem nequaquam imitati, prosecuti sunt : quod paulo ante a tyranno spreti ac durius habiti fuissent, ob quadraginta nummorum millia, quæ Franciscus Draperius, inter Galatinos præcipuos unus, aluminis venditi pretium numerari sibi ac solvi petebat. Iste Franciscus cum classe et Hamza venerat; cui nisi debita pecunia a Chiis solveretur, totis viribus insulam ut invaderent, et omnia solo æquarent princeps injunxerat. Postridie ex littore insulæ opposito solvit classis, et ad templum sancti Isidori martyris progressa, jactis anchoris stationem habuit. Missis nuntiis Chii Hamzam salutarunt : quibus ipse ty-

εἰ μὲν βούλεται τοῦ εἶναι φίλος, καὶ κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐμῶν ἀναλωμάτων πρέσβεις στέλλων, προσαγορεύω εἰς γείτονα, καὶ ἡγεμόνα μέγαν, ἰδοὺ καλόν· εἰ δ' οὔ, ποιησάτω ὃ δύναται. Ἀπέλυσεν οὖν τὸν δοῦλον σὺν τούτοις σκωπτικοῖς ῥήμασι.

Ἀκούσας δὲ ὁ τύραννος τοὺς λόγους τούτους, καὶ θυμοῦ πλήρης, μεστὸς γεγονώς, ἐκήρυξε μάχην καρτεράν, καὶ τῷ βουλομένῳ ἐχαρίσατο τοῦ ἀπελθεῖν, καὶ αἰχμαλωτίσαι, καὶ φθεῖραι ὅσον δύναιτο. Τότε οἱ τῆς ἐπαρχίας τῆς Καρίας οἰκοῦντες Τοῦρκοι ἐμβάντες ἐν διήρεσι, καὶ ἄλλοις ἀκατίοις ἕως τριάκοντα τὸν ἀριθμόν, καὶ τὴν περαίαν διαβάντες, καὶ εἰς ἓν μέρος τῆς νήσου λῃστρικῶς ἐπιβάντες ᾐχμαλώτευσαν ψυχὰς μ' καὶ ἐν νήσῳ τῇ Κῷ ὁμοίως. Ἔαρος δὲ ἐπελθόντος, στόλον ἀπαρτίζει μέγαν, τριήρεις κε', διήρεις ν', καὶ μονήρεις ἑκατόν, καὶ πλέον· ὡς εἶναι τὰς πάσας ἀριθμουμένας μέχρι τῶν ρπ'. Καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῆς Καλλιουπόλεως, ἤλθασιν ἐν Μιτυλήνῃ ἔχοντες Ἀμηραλῆν Χαμζᾶν πιγκέρνην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃν αὐτὸς ἔπαρχον πάσης Χεῤῥονήσου κατέστησε, καὶ καπιτάνεον στόλου. Ὁ δὲ ἡγεμὼν καλῶς αὐτὸν δεξιωσάμενος, ἔπεμψε γάρ με εἰς αὐτὸν τοῦ ποιῆσαι τὰ πρέποντα. Καὶ γὰρ οὐκ ἔνευσεν ἐν τῷ λιμένι, ἀλλὰ πρύμναν κρούσας τὴν περαίαν κατέλαβεν, ἵνα μὴ σύγχυσις ἐν τῇ πόλει γένηται, ἦν γὰρ κἀκεῖ λιμὴν εἰς ὑποδοχὴν τοιούτου στόλου. Ὁ γὰρ ῥηθεὶς Χαμζᾶς ὑπῆρχεν εὐσυνείδητος ἄνθρωπος. Ὁ δὲ ἡγεμὼν στείλας ἐμὲ σὺν δώροις, καὶ ἱκανοῖς ἄλλοις τοῖς κατ' ἔθος διδομένοις, ἐδεξιωσάμην τὸν ἄνδρα, καὶ ὡς ἀδελφὸν τοῦ ἡγεμόνος πεποίηκα· ἦσαν γὰρ τὰ σταλθέντα ἱματισμοὶ σηρικοί, καὶ ἐξ ἐρίων ὑφαντοὶ ὀκτώ, χάραγμα ἀργυροῦν χιλιάδες ϛ', βόες κ', πρόβατα ν', οἶνος ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια μέτρα, ἄρτοι πεφυρμένοι μοδίων β', ἄρτοι μαλακοὶ μοδίου ἑνός, τυροὶ ὑπὲρ τὰς χιλίας λίτρας ὀπῶραι ὑπὲρ μέτρον· ὁμοίως καὶ τοὺς συγκαθέδρους αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἀνάλογον. Ποιήσας γοῦν ἡμέρας δύο εἰς τὸ Ἁγιασμάτην, οὕτως γὰρ καλεῖται τὸ τοῦ τόπου ὄνομα, καὶ τὰ ἱστία πτερώσας κάτεισιν ἐν Χίῳ. Κἀκεῖ οὕτω ποιήσας καὶ τὴν ἀντιπέραν διαβάς, καὶ σταθείς, οὐκ ἐνεδείξαντο οἱ Χῖοι τὴν φιλοτιμίαν, ἣν ὁ τῆς Λέσβου ἄρχων ἐποίησεν εἰς αὐτούς. Ἦσαν γὰρ οἱ Χῖοι πρὸ καιροῦ ὀλίγου παραβλεπόμενοι παρὰ τοῦ τυράννου ἕνεκα ὑποθέσεώς τινος νομισμάτων χιλιάδων τεσσαράκοντα, ἣν ἐνεκκλήτευσε Φραντζῆσκος Δραπέριος εἷς τῶν ἀρχόντων τοῦ Γαλατᾶ ἕνεκα τιμῆς στυπτηρίας, ὃς Φραντζῆσκος ἦν τῷ στόλῳ· καὶ τῷ Χαμζᾷ ὁ τύραννος ἐκέλευσεν, ὡς εἰ μὴ δοθῇ τὸ χρέος αὐτὸ τῷ Φραντζήσκῳ, καὶ τὴν Χίον αὐτὴν προσκρούσει, καὶ ἀφανίσει ὅσον ἡ δύναμις. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἐγερθεὶς ὁ στόλος ἐκ τῆς περαίας ἦλθε, καὶ τὰς ἀγκύρας χαλάσας ἔστη ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ μάρτυρος Ἰσιδώρου. Καὶ οἱ Χῖοι στείλαντές τινας προσηγόρευσαν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ τυράννου δοὺς αὐτοῖς, καὶ ἀναγνώσαντες ἀπεκρίθησαν, ὅτι Χρέος ἡμεῖς

A τῷ Φραντζήσκῳ οὔτε ἐχρεωστοῦμεν, οὔτε δίδομεν, καὶ ποίει ὡς βούλει. Τότε ὁ Χαμζᾶς ἐκβαλὼν Τούρκους, καὶ μερικὴν πραῖδαν ποιήσαντες εἰς τὰ πέριξ χωρία, καὶ ἐν ἀμπέλοις, καὶ κήποις ζημίαν, οὐ γὰρ εἶχον ἐν τῇ πόλει τί πρᾶξαι. Ἦν γὰρ τὸ ἔξω τῆς πόλεως πλῆθος ἀνδρῶν· τὸ δὲ ἐντὸς πλῆθος ἁρμάτων, καὶ Ἰταλῶν ὀξυθύμων, καὶ πρὸς σφαγὰς ἑτοίμων· ἡ δὲ πόλις περιεκύκλωτο τάφροις διπλοῖς εἰς εὖρος ἐκτεινούσαις πολὺ, καὶ εἰς βάθος ὑπὲρ ὀργυιὰς τρεῖς. Ὁ δὲ λιμὴν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τὰς εἴκοσι νῆας τὰς ἐκ Γενούας, πᾶσαι πλήρεις ἀνδρῶν καὶ ἁρμάτων. Τότε ἰδὼν ὁ Χαμζᾶς ὅτι οὐ δύναται ποιεῖν οὐδὲν, μηνύει τοῖς ἡγεμόσι τοῦ ἐλθεῖν ἐξ αὐτῶν εἷς, ἤτε καὶ δύο, συνᾶραι λόγον μετὰ τοῦ Φραν-
B τζήσκου ἐν μιᾷ τῶν τριήρεων, δοὺς πίστεις αὐτοῖς. Οἱ δὲ πιστεύσαντες αὐτὸν ἀπῆλθον δύο, εἷς ἐκ τῶν γερόντων Κύρικος ὀνόματι Ἰουστινίας, καὶ ἕτερος νέος. Ἐρχόμενοι δὲ ἐν τῷ στόλῳ κατὰ τὴν ὁδὸν ἠνωχλοῦντο ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ, καὶ ἐπιέζοντο, λέγοντες καθ' ἑαυτούς· Εἰ μεταμεληθεὶς ὑπὸ τοῖς ὑποσχομένοις ὁ Τοῦρκος, καὶ βουληθείη ἆραι ἡμᾶς ἐν ταῖς τριήρεσι, τίς ἔσται ὁ ἀντειπὼν αὐτῷ, ὅτι κακῶς ἔπραξεν; Οὐδεὶς τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνδρίαν τὸ δρᾶμα ἡγήσονται, καὶ σοφιστικὴν ἐνέργειαν. Ἐν τούτοις τοῖς βουλεύμασι καὶ ὁ στόλος ἦν ἤδη ἐγγύς. Ὅσον ἐπλησίασαν τὸν στόλον, τοσούτῳ καὶ ὁ φόβος ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἐνεπάγη. Οἱ δὲ στρέψαντες τὰς ἡνίας ἀντιστρόφως τοὺς ἵππους τρέχειν
C ἠνάγκαζον. Πλῆθος οὖν τῶν Τούρκων ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ κήποις εὑρεθὲν, ἐκώλυσαν τὴν δίοδον ἔξω πηδήσαντες. Καὶ λαβόντες αὐτοὺς μηδὲν κωλυθέντες παρὰ τῶν ἐπακολουθούντων Φράγκων, ἀλλὰ καὶ βέλεσι βάλλοντες αὐτοὺς ἀπεδίωξαν, τοὺς δὲ δύο ἄρχοντας τῷ καπιτάνῳ παρέστησαν· λαβὼν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς τριήρεος, καὶ τὰς ἀγκύρας ἄραντες, καὶ τὰ ἱστία ὑψώσαντες πρὸς τὴν Ῥόδον ἔπλεον. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἰδόντες ἀπὸ μακρόθεν τὴν πόλιν, καὶ τὸν λιμένα πλήρη νηῶν μεγάλων, πάσας εἰς παράταξιν ἑστώσας, καὶ τὴν πόλιν ὑπερμεγέθη, καὶ διπλῆν τὴν παρασκευὴν ἐννοήσαντες ἢ τῆς Χίου, εἰς τὴν νῆσον Κῶ τὴν θάλατταν ἔσχιζον· ἐκεῖ τοίνυν ἐξελθόντες, καὶ τὸ καθολικὸν πολίχνιον ἔρημον εὑρόντες, τὰ εὑρεθέντα ἐσκύλευον, καὶ μέρος γερόντων
D τε καὶ γραῶν εὑρόντες ἠρώτων περὶ τῶν πολιτῶν· οἱ δὲ ἔφησαν ἐν ἄλλῳ πολιχνίῳ, ὃ Ῥαχεία λέγεται (20), ἐν ἐκείνῳ ὡς ὀχυρωτάτῳ εἰσήχθησαν· λαβόντες οὖν αὐτοὺς, καὶ εἰς τὴν Ῥαχείαν ὁ στόλος διαβὰς, ἐξελθόντες τὰς σκηνὰς ἔπηξαν, καὶ τῇ ἐπαύριον ζητήσαντες τὸ πολίχνιον, καὶ ὅρκους τοῦ μὴ αἰχμαλωτεῦσαι. Ἦν δὲ ὁ τὴν διάλεκτον μεταχειρισθεὶς ὁ Φραντζήσκος· οἱ δὲ τοῦ κάστρου Φρέριοι διὰ βε-

A ranni mandata legenda porrigit; iis lectis se Francisco quidquam debere, ac solvere velle negant, cæterum, quod visum sibi fuerit, faciat. His actis in terram Turcos exponit Hamzas, vicos circumjectos partim deprædatur, vineta et hortos vastat: cum urbi damnum ullum inferre haud posset. Exteriora siquidem urbis propugnacula ingens hominum multitudo tuebatur; atque plurimi armati Itali animosi, et manu prompti intra mœnia aderant; quæ duplici per ambitum fossa latissima, et ultra tres orgyas alta circumdabantur. Ad portus custodiam naves plusquam viginti, vectoribus militibusque armatis instructæ, præside-
B bant. Adversus eos se nihil proficere, cum animadvertisset Hamzas, Chii principes viros hortatur, ut unum vel duos e suis, accepta fide in triremen mittant cum Francisco collocuturos. Fide data freti duo, senex unus Cyricus Justinias, juvenis alter, ad triremen se conferunt. Inter proficiscendum
183 autem ad classem, variis molestisque rationibus animos subeuntibus torquebantur, dum secum agitant, num promissorum pœnitentia actus Turcus, ipsos in triremi comprehensos abducere vellet; cui nullus inique ab ipso factum dicere, et apud eum intercedere auderet: nedum Turci, qui scelus ejusmodi generosum facinus ac strata-gema prudens æstimaturi sunt. Dum de his deliberant, classi magis ac magis admotos, metus
C vehementior quoque invadit: flexis itaque habenis subditisque calcaribus in contrarium equos citant. At Turcorum per vineas et hortos palantium multitudo, quominus in urbem se referrent, occupatam viam intercepit. Comprehensi, Francis, qui ipsos comitabantur, cedentibus missilibusque repulsis ad classis ducem adducuntur: quos in trireme cum accepisset, sublatis anchoris, velisque explicatis Rhodum versus navigat. Illuc postquam advenere, urbem procul visam oculis lustrant, in portu naves magnas stare ad acie experiundum paratas, urbemque amplam deprehendunt; eamque, quam Chium, bellico apparatu duplo instructiorem rati ad Coum insulam navium cursum dirigunt. In insulam expositi, desertum oppidum nacti, residua
D illi inventa diripuere: cumque in senes aliquos, vetulasque incidissent, ab eis sciscitantur, quo se oppidani receperint: respondere isti, in aliam arcem Rachiam dictam, utpote tutissimam ac validissimam, eos aufugisse, quare secum avectis istis senibus Rachiam classis provehitur: et exscensu in terram facto, loca tentoriis capiunt. Postridie præsidiarios ad deditionem per caduceatorem compel-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(20) Ὁ Ῥαχεία λέγεται. Idem Bosius lib. VII, ad annum 1455, de bello Rhodiis indicto, et munito castro Narangia in insula Coo, quæ *Lango* vulgo dicitur: *Mandò il general del mare, con le galere et altri vascelli armati della religione a provedere la fortezza di Narangia nell'isola di Lango.* Rachia et Narangia ejusdem loci appellatio est a variis nationibus, diversimode enuntiata. Notandum autem et Bosium anno 1457 referre, obsessum fuisse a Turcis per 20 dies castrum Landimachium; quam obsidionem nescio num ea sit de qua Ducas hoc loco disserit; et fortasse in nomine loci error admissus ab alterutro fuerit, et a Bosio biennii parachronismus.

A jaet, dantque fidem ac jusjurandum, nullum captivum se abducturos, hocque negotium componendum transigendumque in se Franciscus receperat; at ordinis Hierosolymitani militaris fratres telis ac missilibus, nullo dato responso, eum repulerunt. Quamobrem Hamzas scalis ad subeundum in muros bellicis tormentis ac machinis omnique arte admotis, dies duos et viginti continuos arcem oppugnat; frustra tandem tentata expugnatione, Turcis quamplurimis cæsis, multis etiam alvi torminibus absumptis, abscessit. Is deinde inter navigandum cum Cyrico collocutus, ad has conditiones ambas partes adduxit, ut ex Chii primoribus ad principem Adrianopolim aliqui, inter quos Cyricus adesset, mitterentur, qui totum negotium ei exponerent, et latæ a principe sententiæ constanter nec B cunctati acquiescerent. Chium deinde appulsos domumque suam deductos Cyricus excepit, qui cum eo et suis decenter ac honeste se gesserant.

Verum fortuna torvis **184** ac iniquis oculis Chios respectans, quas ipsis tricas nectit! Temulenti Turci e triremibus prosilientes, turbas excitare, ac contumeliis afficere cœperunt, aliaque indecora et propudiosa patrare. Ex istis unus templum ingressus tectum scandit, tegulasque ex alto in solum dejectas ac deturbatas confringit. Quem, tam audacter tegulas conterere animadversum, quidam Italus percussit: ut opem percusso ferrent Turci alii accurrunt. Tumultu cognito Christiani Latini ac Romæi Turcos invadunt, partim gladiis, C partim fustibus verberant; in fugam versi Turci biremem, qua Hamzas vehi solebat, cursim petunt. Ille quemquam e triremibus exire vetuerat, jussa spernenti supendii pœna indicta. Navalium sociorum alii fugientes in biremem intrant, alii in mare feruntur, insequentibus a tergo, cædentibusque Christianis, donec ad birenem ventum esset. Confestim Christiani ac Turci biremis latus alterum pondere suo prementes, eam propendere ac procumbere faciunt; versa tandem sursum carina, tectoque tabulato aquis immerso, navem in profundum detrusere Turci: tam qui tumultus auctores, quam qui extra noxiam erant, omnes aquis absorpti et exstincti sunt, quibus Hamzæ servus ei admodum charus, totique familiæ ejus regendæ D præpositus, præerat. Tali casu mœstus admodum Hamzas fuit; eumquæ insulæ principes ægre ac graviter tulerunt. Vir equidem mansuetæ indolis iram suam repressit; principum insuper diligentia mitigatus, qui biremis, servi, et perditarum rerum pretium in duplum ei solverunt, placatumque pacifice abeuntem dimiserunt. Classem cum Mitylenem appulisset Hamzas, ab insulæ principe invitatus anchoras in portu jecit; cœnamque splendide ac opipare instructam, in triremem, in qua simul convivati sunt jussus attuli; postridie mane e portu solvit, et Callipolim versus, unde duobus integris mensibus abfuerat, navigat, indeque Adrianopolim proficiscitur. Tyrannus ob rem male gestam

A λῶν καὶ ἀκροβολισμῶν τοῦτον ἐδίωξαν, μηδὲ ἀπόκρισιν δόντες. Τότε ὁ Χαμζᾶς σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν, καὶ δι' ἐπάλξεων καὶ διὰ κλιμάκων, καὶ διὰ προβόλων μηχανικῶν, καὶ διὰ πάσης ἄλλης μεθόδου καταπολεμήσας τὸ πολίχνιον ἡμέρας κβ', καὶ μηδὲν κερδήσας ἐπανέζευξε καταλιπὼν Τούρκους πολλοὺς, τοὺς μὲν παρὰ τοῦ πολιχνίου σφαγέντας, τοὺς δὲ κοιλιακῷ νοσήματι. Καθ' ὁδὸν δὲ ὁ Χαμζᾶς σὺν τῷ Κυρίκῳ λόγοις ὁμιλήσας, καὶ εἰς συμβιβάσεις ἐλθὼν, ἔστερξαν ἄμφω τὰ μέρη, τοῦ στεῖλαι ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Χίου δύο εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ Κύρικος, καὶ τὴν πᾶσαν ἀγωγὴν αὐτῷ ἐπαγγείλωσι, καὶ τὸ ἀποφανθὲν παρ' αὐτῶν ἔσται βέβαιον. Ἐλθόντας δὲ ἐν Χίῳ ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια. Καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ B εἰκὸς ἐφιλοτίμησαν καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

Ἡ δὲ τύχη βλέψασα βλοσυρῶς πρὸς τοὺς Χίους τί κλώθει; Ἐξελθόντες οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν τριήρεων, καὶ μεθυσθέντες ἤρξαντο ὀχλαγωγεῖν, καὶ ὑβρίζειν, καὶ ἄλλας ἀσχημοσύνας ποιεῖν. Εἷς δὲ Τοῦρκος ἐν ναῷ τινι προσεγγίσας, ἤρξατο ῥίπτειν ἐκ τοῦ στέγους τὰς κεραμίδας κάτω, καὶ συντρίβειν αὐτάς. Ἰταλὸς δὲ εἷς ἰδὼν τὸν Τοῦρκον ἀδεῶς τὰ κεράμια συντρίβοντα, παίει τὸν Τοῦρκον· ἕτεροι δὲ Τοῦρκοι κατέδραμον εἰς βοήθειαν αὐτοῦ. Ὁρῶντες δὲ οἱ Χριστιανοὶ, Λατῖνοί τε καὶ Ῥωμαῖοι τὸν ὄχλον, πάντες εἰς τοὺς Τούρκους ἐπεπήδησαν, καὶ τοὺς μὲν ξίφει, C τοὺς δὲ ξύλοις ἔπαιον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι φεύγοντες ἐν τῇ διήρει εἰσέτρεχον. Ἦν γὰρ ἡ διήρης ἐκείνη τοῦ Χαμζᾶ. Ὁ δὲ Χαμζᾶς οὐκ εἴασέ τινα ἐξελθεῖν τῶν τριήρεων, ἀλλὰ φοῦρκαν ἠπείλει τὸν ἐξερχόμενον· οἱ δὲ τῆς διήρεος φεύγοντες, οἱ μὲν ἐν τῇ θαλάσσῃ, οἱ δὲ ἐν τῇ διήρει. Καὶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ ἔθεον ἐξόπισθεν παίοντες, ἄχρις οὗ ἐν τῇ διήρει προσήγγισαν. Καὶ δὴ πάντες Χριστιανοί τε καὶ Τοῦρκοι εἰς μίαν τῆς διήρεος πλευρὰν βαρυνθέντες, τὴν τρόπιν ἄνω, καὶ τὰ στέγη κάτω τῷ βυθῷ παρέπεμψαν. Πνιγέντες πάντες οἱ Τοῦρκοι, καὶ αἰτιατοὶ, καὶ ἀναίτιοι, ὧν ὁ πρωτεύων ὑπῆρχε τοῦ Χαμζᾶ δοῦλος, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀγαπώμενος, ὃν καὶ οἰκοδεσπότην τῆς οἰκίας αὐτοῦ κατέστησε. Ἐλυπήθη ὁ Χαμζᾶς εἰς τὸ D συμβὰν, ὁμοίως καὶ οἱ τῆς νήσου ἄρχοντες. Πλὴν τὸ καλόγνωμον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχόντων, κατέπαυσε τὸν θυμὸν, δόντες αὐτῷ τὴν τιμὴν τῆς διήρεος, καὶ τοῦ δούλου, καὶ ὧν πραγμάτων ὄλεθρος γέγονεν ἐπὶ τὸ διπλοῦν, καὶ εἰρηνεύσαντες αὐτὸν ἀπέλυσαν ἐν εἰρήνῃ. Ἐλθὼν δὲ ὁ στόλος ἐν Μιτυλήνῃ, μετεκαλέσατο αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῷ λιμένι. Σταλεὶς δ' ἐγὼ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, καὶ δεῖπνον εὐτρεπίσας πολυτελῆ εἰσῆλθον ἐν τῇ τριήρει, καὶ συνδειπνήσαντες: πρωῒ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος πρὸς Καλλιούπολιν ἔπλεεν· δύο μῆνας ὅλους λιπὼν, ἀπὸ δὲ Καλλιουπόλεως εἰς Ἀδριανοῦ ἀφίκετο. Ὁ δὲ τύραννος θυμωθεὶς ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ τοῦ ταξιδίου, καὶ ὑβρίσας αὐτὸν, καὶ ἐξουθενήσας εἰπὼν, *Εἰ μὴ ἐγίνωσκον τὴν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφεν ὁ πα-*

τὴρ μου εἰς σὲ, τὸ δέρμα σου ἂν ἀφελόμην ἐκ τῆς σαρκός σου, οὕτως εἰπὼν ἀπεδίωξεν. Μεθ' ἡμέρας δέ τινας, μαθὼν παρ' ἄλλων τὸ γεγονὸς ἐν τῇ διήρει, καὶ τὸν θάνατον διὰ τῆς πνιγμονῆς, καὶ πῶς οἱ Χῖοι ἦραν χεῖρα κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ κατέσφαξαν αὐτοὺς, μετακαλεῖται τὸν Χαμζᾶν, καὶ μετὰ θυμοῦ ἠρώτα λέγων· Ποῦ ἡ διήρης, ἡ παρὰ τῶν Χίων καταποντισθεῖσα, ὦ Χαμζᾶ; Καὶ ὃς ἀπεκρίνατο Κατεποντίσθη, λέγων, ὑπὸ τοῦ βυθοῦ. Ὁ δὲ, Ἐν τῷ πελάγει; Ὁ δὲ Χαμζᾶς, Οὐχὶ, κύριε, ἀλλ' ἐν τῷ λιμένι. Παρὰ τίνων; Παρὰ τῶν Λατίνων. Οἱ Τοῦρκοι, καὶ μὴ θέλοντός μου ἐξῆλθασι, καὶ οἰνοφλυγήσαντες ἤρξαντο κατασπᾷν τὰς θύρας, καὶ τὰ στέγη τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἰδόντες οἱ Λατῖνοι ἐκώλυον, οἱ δὲ καὶ μᾶλλον ἐπετίθεντο. Ὁ συρφετώδης οὖν ὄχλος καταδιώξας αὐτοὺς ἀτάκτως ἐν τῇ διήρει εἰσιόντες, καὶ παρακλίναντες ἐν τῷ ἑνὶ μέρει τοῦ πλοίου, χυθεῖσα ἡ θάλασσα ἐντὸς καὶ ὑπὸ τῆς μέθης μὴ δυνάμενοι ζυγοστατῆσαι ταύτην κατεποντίσθη, καὶ ἄρδην πάντας ἀπέπνιξε. Τότε ὁ τύραννος λέγει τῷ Χαμζᾷ, Καὶ διατί οὐκ εἴρηκάς μοι τὸ δρᾶμα; Ὁ δέ· Οὐκ ἠβουλήθην ἐν ἀθυμίᾳ μετασκευάσαι σοι, καὶ γὰρ ἡ ζημία ἐν ἐμοὶ ἐμετρήθη· τὸ πλοῖον ἐμὸν, οἱ δοῦλοι οἱ πεπνιγότες ἐμοὶ, τὰ ἐν τῷ πλοίῳ πάντα ἐμά. Τί εἶχον τοῦ ἀναγγεῖλαί σοι, κύριε; Ἐπνίγησαν μέρος Τούρκων, καὶ πάντες ἦσαν ἔνοχοι θανάτου, καὶ δικαίως ἀπώλοντο. Τότε Χαμζᾶς παύσας τὰς ἀποκρίσεις, ὁ τύραννος κατὰ τῆς Χίου μάχην ἄσπονδον ἐκήρυξεν. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Φραντζῆσκος παραστὰς ἐν τῷ βήματι ἠρωτήθη παρὰ τοῦ τυράννου, Ποῦ αἱ τεσσαράκοντα χιλιάδες τὰ νομίσματα, ὦ Φραντζῆσκε; ἦν γὰρ χρεωστῶν ταῦτα πρὸς τὸν τύραννον. Ὁ δέ· Ὕπαγε, ἔσο ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ χρέους ἐλεύθερος. Ἐγὼ γὰρ τοιοῦτός εἰμι ὡς ἐπὶ τὸ διπλοῦν ἀπαιτῆσαι τὸ ἐμὸν παρὰ τῶν Χίων, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος τῶν Τούρκων. Ὁ μὲν Φραντζῆσκος ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα τοῦ τυράννου, καὶ λαβὼν ἔγγραφον ἀποφλητικὸν ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ Χαμζᾶς ἐξεβλήθη τῆς Καλλιουπόλεως, καὶ ἐστάλθη ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Παμφυλίας τοῦ ἡγεμονεύειν ἐκεῖ. Κατὰ δὲ τῆς Χίου ἐκήρυξεν ἔχθραν καὶ μάχην ἄσπονδον.

A in expeditione navali ira percitus, contumeliis ac probris eum incessit, hisque allocutus est : *Nisi te charum patri meo fuisse compertum haberem, pellem tibi vivo detrahi præciperem* ; et eum a se facessere continuo jussit. Paucos post dies, ea quæ in biremi successerant, Turcos aquis exstinctos interiisse, Chios manus in eos misisse, et aliquos occidisse, a quibusdam cum didicisset, Hamzam ad se accersitum iratus percontatur : *Hamza, ubinam biremis quam Chii demerserunt ?* respondit ille, *Aquis absorpta et obruta est.* Sciscitatur princeps, an inter navigandum **185** id actum ? *Nequaquam, domine*, respondit Hamzas, *sed dum in portu staret. A quibusnam ?* inquit princeps. *A Latinis*, dixit Hamzas ; *Turci namque mandatis meis*
B *spretis e biremi exsiluere : haustoque largiter vino tepentes, ecclesiarum valvas revellere, tectaque deturbare cœperunt, vehementiusque opus urgent, dum Latini eis se opponunt. Plebis ergo infimæ turba, tumultuarie eos insecuta in biremem insilit, cujus in latus alterum impulsa aquam admittit : et cum ebrii ad æquilibrium erigere nequirent, in profundum mersa est, omnesque penitus aquis obruti ac exstincti fuere.* Ad Hamzam tyrannus dixit : *Quare de hoc casu non me monuisti ?* respondit ille : *Nolui molestiam tibi et animi ægritudinem afferre. Damnum enim rationibus meis solis nocet ; biremis et, qui interierunt, servi mei erant ; ad me quoque res cæteræ, quarum facta est jactura, pertinebant.*
C *Qua de causa ad te de istis retulissem, domine ? Turci aliquot juste perierunt, omnes equidem obsequio corrupto morte plectendi.* Hactenus Hamzas respondit, et tyrannus bellum atrox Chiis indixit. Prædictus vero Franciscus, qui pro tribunali principis stabat, ab eo interrogatus est : *Francisce, ubinam quadraginta nummum millia exstant ?* (in ære enim principis tantæ pecuniæ nomine erat.) *Abi, in posterum ære isto alieno solutus eris : jus tuum in me transfero, quod a Chiis in duplum damnatis, pretiumque sanguinis Turcorum repetam.* Continuo Franciscus tyranni manum deosculatus, nomine, quo æri principis obnoxius erat, recepto exivit. Hamzas autem Callipoli pulsus, Attaliam Pamphyliæ, ut eam regeret, missus est : Chiis vero atroci bello indicto, hostem se professus est Mehemetes.

CAPUT XLIV.

Lesbi princeps obit, Ducas Mehemetem vectigal ei soluturus adit. Coactus Lesbi princeps Mehemetem adit, et tributum consueto amplius promittit : Thasum insulam Mehemeti relinquit. Classem adversus Chios mittit Mehemetes. Lesbii Turcas de piratarum adventu certiores facere tenentur. Genuzes maris præfectus litem Lesbi principi movet, et biremem unam sibi tradi petit. Phocæa nova Turcis dedita. Decem millia aureorum a Lesbio exigere vult Mehemetes, interim Phocæam veterem ei eripit.

Ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ Ἰουνίου λ' τοῦ ,ςϡξγ' τέθνηκεν ὁ ἡγεμὼν τῆς νήσου Λέσβου Δόρινος ὁ Γατελοῦζος· καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου ἐστάλθην ἐγὼ παρὰ τοῦ νέου ἡγεμόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δομινίκου τοῦ Γατελούζου ἐν Ἀδριανουπόλει, τοῦ δοῦναι τοὺς κατ' ἔτος διδομένους φόρους, τρισχίλια νομίσματα διὰ τὴν νῆσον Λέσβον, καὶ δισχίλια τριακόσια εἴκοσι πέντε διὰ τὴν νῆσον Λῆμνον. Ἦν γὰρ παρὰ

D Anno illo 6963 (Christi 1455), Junii die tricesima, Dorinus Gateluzus insulæ Lesbi princeps obiit : Augusti deinde die prima ab ejus filio novo principe Adrianopolim destinatus sum, ut tributa annua Lesbi ratione tria millia nummum, Lemni vero duo millia trecenta viginti quinque solverem ; hanc siquidem **186** insulam Lesbi principi, tributum, de quo inter eos convenerat, si-

palatus tyrannus concesserat. Æni toparchæ Imbrum insulam possidendam quoque dedit tributum annuum duorum millium aureorum nummum p ctius. Principem igitur adoraturus, ut mos est, adivi, ejusque manum deosculatus, coram ipso, donec pransus esset, sedi: quo demum salutato recessi. Aureos nummos veziris postridie numeravi; qui, solutione tributi facta, sic me interrogavere: *Ut se Mitylenes princeps habet? Bene valet?* respondi ego, *Firma is valetudine utitur, vosque salutat.* Ipsi instant, *Super sene totius insulæ domino rogamus.* Ad ista dixi, *Diebus jam quadraginta obiit: qui vero nunc dominatur ante sex annos princeps renuntiatus est. Cum enim fluxa ac infirma valetudine pater ut plurimum de* B *cumberet, filio suo principatu sponte decessit; ab eoque tempore semel atque iterum principem magnum adoraturus, eique gratulaturus in urbem venit. Missa fac ista,* inquiunt, *hodie sic fit: nec ut Lesbi princeps appelletur, fieri potest, nisi postquam celsissimum principem adierit, et ab eo principatum impetraverit. Abi itaque et da operam ut illum huc conducas. Sin minus obtemperaverit, novit ille quid futurum sit.* Reversus itaque Mitylenem, cum aliquot præcipuis viris Latinis et Romæis Lesbi principem adduxi. Spe nostra in Deum reposita ex insula solvimus, et Chersonesum emensi Adrianopolim pervenimus. At princeps ob grassantem pestem sedes subinde mutabat: quippe ista pestiferi morbi contagio Chersoneso et toti Thraciæ ita C infesta erat, ut in triviis insepulta cadavera jacerent. Cum itaque principem Philippopoli morari comperissemus, eo contendimus: postquam vero illuc advenimus, ipsum ante biduum inde ob vim morbi sævientem discessisse, et Sophiam versus movisse didicimus. Philippopoli itaque abeuntes montibus arduis ac asperis superatis, tridui itinere ad vicum quemdam Bulgarorum Izlati dictum ubi tyrannus castra habebat, pervenimus. Nobiles et satrapas Mahmutem, et Seidi Ahmetem Bassas plurima dona ostentantes convenimus; postridie coram imperatore nos stitimus, cujus manum postquam deosculatus est Mitylenes princeps, subito ab eo exivimus. Sequenti die per Bassas suos tyrannus principi nostro significat, se postulare D ut Thasus insula sibi dono detur. Cui se verbis opponere aut contrastare cum nequiret Lesbi princeps, eam concessit. Postridie aliud ab eo affertur, poscere nimirum duplo amplius annuum tributum consueto sibi solvi. Hoc graviter ferens Mitylenæus respondit: *Totam etiam Lesbum, si habere* **187** *sibi voluerit, accipere ille potest: quæ vero a me poscit, vires ac facultates meas longe superant: verumtamen domini, ut me hoc in negotio juvetis, vos rogo.* Mesazontes tyrannum hac de re

A τοῦ τυράννου δοθεῖσα ἡ νῆσος αὕτη τῷ ἡγεμόνι Λέσβου, τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος τὸν γεγραμμένον φόρον· τῷ δὲ ἡγεμόνι Αἴνου (21) τὴν νῆσον Ἴμβρον, τοῦ διδόναι καὶ αὐτὸς διὰ τὴν αὐτὴν νῆσον χίλια διακόσια χρυσᾶ νομίσματα. Ἐλθὼν οὖν κατὰ τὸ ἔθος προσκυνήσας τὸν ἡγεμόνα, ἀσπασάμενός τε τὴν χεῖρα, καὶ καθίσας ἐνώπιον μέχρις οὗ ἐβρώθη τὸ ἄριστον, καὶ προσκυνήσας ἀπῆλθον· ἐπὶ τὴν αὔριον δὲ λαβὼν τοὺς χρυσίνους ἦλθον καὶ παρέδωκα τούτους ἐν χερσὶ τῶν βεζιρίδων. Παραλαβόντες δὲ τοὺς φόρους, λέγουσιν ἐρωτῶντές με· *Πῶς ὁ ἡγεμὼν Μιτυλήνης; ἔχει καλῶς;* Ἐγὼ δὲ ἀπεκρινάμην, *Καλῶς ἔχει, καὶ ἀσπάζεται ὑμᾶς.* Οἱ δὲ, *Περὶ τοῦ γέροντος ἐρωτῶμεν τοῦ καθολικοῦ ἡγεμόνος.* Ἐγὼ δὲ πάλιν, *Ἐκεῖνος τέθνηκεν ἔχει σήμερον ἡμέρας* B *μ'. Ὁ δὲ νῦν ἡγεμονεύων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν ἡγεμὼν πρὸ χρόνων ἕξ. Καὶ γὰρ κλινήρης ὢν ὁ πατὴρ, καὶ κατάκοιτος ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὃς καὶ ἦλθεν εἰς προσκύνησιν καὶ μίαν, καὶ δὶς, καὶ ἐν τῇ πόλει φέρων προσαγορεύσεις χαροποιοὺς τῷ μεγάλῳ ἡγεμόνι.* Οἱ δὲ εἶπον· *Ἄφες ἃ λέγεις, σήμερον ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως κληθῆναι ἡγεμὼν Λέσβου, πλὴν τοῦ ἐλθεῖν, καὶ λαβεῖν τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος· ἄπιθι τοίνυν καὶ λαβὼν αὐτὸν ἐλθέ. Εἰ δ' ἄλλως γένηται, ἐκεῖνος οἶδε τὸ μέλλον.* Στραφεὶς δὲ ἐγὼ ἐν Μιτυλήνῃ, καὶ λαβὼν τὸν ἡγεμόνα σὺν μερικοῖς ἄρχουσι Λατίνοις τε καὶ Ῥωμαίοις, ἀναθέντες εἰς Θεὸν τὰς C ἐλπίδας ἐξήλθομεν τῆς νήσου, καὶ διαβάντες τὴν Χεῤῥόνησον ἤλθομεν εἰς Ἀδριανοῦ. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων διὰ τὴν πληγὴν τοῦ βουβῶνος· ἦν γὰρ τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Χεῤῥονήσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Θρᾴκῃ τοσαύτη λοιμώδης νόσος, ὡς ἀτάφους πολλοὺς ῥίπτεσθαι ἐν τοῖς τριόδοις. Μαθόντες οὖν ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει διάγει, καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῇ. Εὑρόντες δὲ τὸν ἡγεμόνα πρὸ δύο ἡμέρας ἀπάραντα, ἦν γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ δεινὸν τῆς νόσου, καὶ πρὸς τὰ τῆς Σοφίας μέρη στρατεύοντα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ Φιλίππου ἀπάραντες, καὶ ὄρη δύσβατα διαβάντες, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἤλθομεν εἴς τινα κώμην Βουλγάρων Ἴζλατη καλουμένην. Ἐκεῖ καὶ τὸ στρατόπεδον σὺν τῷ τυράννῳ κατουνεῦον ἦν. Ἐλθόντες δὲ καὶ σὺν δώροις πλείσταις ἐμφανισθέν- D τες τοῖς πατρικίοις, τῷ τε Μαχμοὺτ Πασίᾳ, καὶ τῷ Σεγτὴ Ἀχμὰτ Πασίᾳ, τῇ ἐπ' αὔριον τῷ ἡγεμόνι ἐμφανεῖς γεγόναμεν· καὶ ἀσπασάμενος ὁ Μιτυλήνης ἡγεμὼν τοῦ τυράννου χεῖρα, ἐξήλθομεν. Τῇ ἐπαύριον δὲ διὰ τῶν πατρικίων μήνυμα ἐγεγόνει πρὸς τὸν ἡμέτερον ἡγεμόνα παρὰ τοῦ τυράννου, ὡς ὅτι τὴν νῆσον Θάσον βούλεται (22), καὶ αἰτεῖ ταύτην παρ' αὐτοῦ τοῦ δωρήσασθαι. Ὁ δὲ Λέσβου μὴ ἔχων τί τοῦ ἀντειπεῖν, ἢ λαλῆσαι, τὴν νῆσον ἐδωρήσατο. Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἄλλο μήνυμα, ὅτι τοὺς φόρους, οὓς κατ' ἔτος ἐλάμβανε, βούλεται διπλασιάσαι. Ὁ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(21) *Ἡγεμόνι Αἴνου.* Ænus urbs Thraciæ ad mare situm: oppositam habet Thasum insulam. Imbrus insula maris Ægæi hodie *Lembro.*

(22) *Θάσον βούλεται.* Thasus insula hodie *Tasso*, freto brevi a Thracia disjuncta.

ἡγεμὼν τῆς Μιτυλήνης ἐν τούτῳ δυσφορήσας ἀπελογήσατο, ὅτι, *Εἰ καὶ τὴν Λέσβον ὅλην βούλεται λαβεῖν, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐστί. Πλὴν ὃ αἰτεῖ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμίν ἐστιν. Πλὴν δέομαι, κύριοί μου, τοῦ δοῦναί μοι χεῖρα βοηθείας.* Τότε οἱ μεσάζοντες παρακαλέσαντες τὸν τύραννον, ἐπρόσθηκεν ἕτερα χίλια νομίσματα, καὶ οὐ πλέον· ἦν γὰρ κατ' ἔτος πληροῦν τρισχίλια νομίσματα, ἐγένοντο δὲ τετρακισχίλια. Τότε ἐνέδυσαν αὐτὸν χρυσοΰφαντον στολὴν, καὶ ἡμᾶς σηρικὰ, καὶ ἐγγράφως ὁρκωμοσίας ποιήσαντες ἐξήλθομεν, καὶ δι' ἡμερῶν τρισκαίδεκα ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ κατηντήσαμεν, δοξάσαντες ἅπαντες τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς Θεὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀλάστορος.

A admonent, et placant, ita ut solis mille nummis tributum auxerit; annua itaque pensio, quæ hactenus trium millium fuerat, ad quatuor millia aucta est. Vestem auro intextam ipsum, nosque ejus domesticos ac comites sericas tum induerunt: conscriptis pactis sacramento mutuo firmatis discessimus, et die decimo tertio in Lesbum, collaudantes Deum, qui ex manibus iniqui nos salvos eripuerat, pervenimus.

Ὁ δὲ τύραννος, καθὼς προέφημεν, στόλον ἀπαρτίσας μικρὸν, τριήρεις δέκα, καὶ διήρεις ἑτέρας δέκα, ἔτι ὄντων ἡμῶν ἐν Φιλιππουπόλει, ἔχων στρατηγὸν Γενούζην ὀνόματι νεανίαν εὐειδῆ, ὃν καὶ προεχειρίσατο ἔπαρχον Καλλιουπόλεως (23), καὶ μέγαν κονοσταῦλον τοῦ στόλου· καὶ ἀπάρας ἐξ Ἑλλησπόντου κατὰ τῆς Χίου ἔπλεε. Ἐλθὼν δὲ εἰς Τρωάδα, καὶ ἐκ τῆς Τρωάδος ἀρξαμένου τὰ ἱστία πτερῶσαι, καὶ ἰδοὺ λαῖλαψ βαρὺς, καὶ ἦχος πνευμάτων πολύς. Ἀνέμου βαρέος πνέοντος, καὶ τὴν θάλατταν ἀναμοχλεύοντος, καὶ βίας τοὺς ἐπιβάτας σὺν ταῖς ναυσὶν ἄλλην ὁδὸν τρέπειν κελευούσης, πέντε ἐκ τῶν εἴκοσι κατεποντίσθησαν, καὶ δύο ἐν ταῖς ἀκταῖς συνετρίβησαν· καὶ ὁ τοῦ κονοσταύλου Γενούζη ναύκληρος δεινὸς ἐν τοιαύταις καὶ τοσαύταις ταραχαῖς, καὶ κλυδωνισμοῖς τῆς θαλάσσης, ἦν γὰρ Λατῖνος Ἰσπανὸς τῷ γένει, πρύμναν κρούσας, καὶ τὸ ῥόθιον τῶν κυμάτων ἠμέρως τε καὶ ἐντέχνως διὰ τῶν πηδαλίων σχίζων, ἔπλεε τῷ πελάγει. Καὶ διαβὰς τὴν Χίον ἀπὸ τῶν ἑσπερίων, καὶ περάσας τὰς Κυκλάδας νήσους ἐν ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ διὰ τῆς νυκτὸς εὐδίας γενομένης πρωῒ παραστάντες τὴν Χίον εἰς τὰ πρὸς ἕω, καὶ γνωρίσαντες ταύτην εἶναι τὴν νῆσον, χαριστηρίους ᾠδὰς ἀπέπεμψαν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ προφήτῃ αὐτῶν Μωάμεδ. Ὦ Θεοῦ κριμάτων ἄβυσσος! ἐν τῷ τοσούτῳ κλύδωνι, καὶ τῇ βιαίᾳ ταραχῇ τῆς θαλάσσης πῶς οὐ κατεποντίσθη ἡ ναῦς; Ἀλλὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐσώθη ὁ μαθητὴς τοῦ τυράννου. Ἦν γὰρ μόνη ἡ τριήρης ἡ ἐξορισθεῖσα τοῦ Γενούζη. Αἱ δὲ λοιπαὶ διασωθεῖσαι κατένευσαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μιτυλήνης. Ἐρωτήσαντες δὲ περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, ὡς ἔμαθον ὅτι οὐκ ἐφάνη τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν, ἐν ἀδημονίᾳ ἦσαν. Τότε πρὸς ἑσπέραν ἤδη γενομένης τῆς ἡμέρας, ἐκ τῶν τῆς Χίου μερῶν ἀνεφάνη ὡς διήρεος ἄρμενον. Ἦν δὲ ἡ διήρης αὕτη τῆς Μιτυλήνης σταλεῖσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῇ Χίῳ, τοῦ μαθεῖν εἰ ἄρα ἐκ τῶν ἑσπερίων ἦλθασι ληστρικαὶ νῆες τῶν Κατελάνων, ἵνα δώσωσι νόησιν τοὺς γείτονας Τούρκους τοῦ φυλαχθῆναι. Ἦν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ μήνυμα, δουλεία ἀνελεύθερος τῶν Λεσβίων. Ὅπως μὴ φθάσαντες δοῦναι λόγον τῆς ἐφόδου τῶν ληστῶν, εἴ τις ἄρα ζημία γενήσεται ἐν τοῖς Τούρκοις, αὐτοὶ οἱ Λέσβιοι τὸ ἀνῆκον τοῖς Τούρκοις

Tyrannus, ut in superioribus dictum, dum Philippopoli morabamur, decem biremium totidemque triremium classem instruxerat, cui Genuzim formo-B sum juvenem, Callipoleos quoque præfectura, ac Contostabuli magni dignitate auctum, præfecerat. Ille Hellesponto solvit et in Chium navigat; cum vero Troadis oris advectus vela dedisset ventis, turbine procelloso sonoroque circumvenitur. Venti salo incussi, fluctusque intumescentis impetus ac vehementia, vectores cum navibus cursum alio dirigere cogunt; e viginti navibus eversas quinque deprimunt; duæ insuper littoribus impactæ naufragio perierunt. Contostabli Genuzæ nauclerus navigandi peritus, hisce procellis ac maris insanientis agitationibus exercitus, Latinus quippe genere Hispanus erat, puppi volutatis fluctibus obversa, eorum impetum paulatim ac opportune gu-C bernaculo frangere, ac per altum navigare; Chii deinde oram occidentalem Cycladasque insulas die illo prætervectus, sequenti nocte, reddita cœlo tranquillitate, Chii oram orientalem mane legere; qua agnita, hymni et cantici Deo et prophetæ suo decantati, et gratiæ ab iis actæ. O divini judicii profunditas! in tanta maris agitatione, tamque æstuante salo, quare navis illa fluctibus absorpta non est? propter peccata equidem nostra tyranni discipulus salvus evasit. Sola namque triremis, qua Genuzes vehebatur, a cæterarum cursu, quæ in portum Mitylenes integræ pervenerunt, aberrando sejuncta fuerat. Ibi sciscitantur ab incolis numquid de duce suo comperissent. Cumque illic conspectum non fuisse audiissent valde commoti ac pertur-D bati restant. Sub vesperam, velum, quod biremis esse putabatur, a Chii partibus in conspectum se dat. Mitylenæa erat a principis Lesbi fratre in Chium missa, ut specularetur exploraretque, num Catalanorum prædatoriæ naves ab occidente advenissent, de his deinceps Turcos, ut sibi rebusque suis providerent, caverentque, moveturi. Jam ab
188 initio Lesbii illiberali turpique servituti obnoxii, rem explorare, deque ea monere tenentur. Quod si de prædonum adventu certiores facere Turcos neglexerunt, damnum, quantumcunque his inferatur, resarcire, illis onus incumbit: idque

Ismaelis Bullialdi notæ.

(23) *Ἔπαρχον Καλλιουπόλεως.* Adnotavit Leunclavius temporibus illis Contostablum, seu Architbalassum, Bassam quoque fuisse seu gubernatorem Callipoleos.

pelatus tyrannus concesserat. Æni toparchæ Imbrum insulam possidendam quoque dedit tributum annuum duorum millium aureorum nummum pactus. Principem igitur adoraturus, ut mos est, adivi, ejusque manum deosculatus, coram ipso, donec pransus esset, sedi: quo demum salutato recessi. Aureos nummos veziris postridie numeravi; qui, solutione tributi facta, sic me interrogavere: *Ut se Mitylenes princeps habet? Bene valet?* respondi ego, *Firma is valetudine utitur, vosque salutat.* Ipsi instant, *Super sene totius insulæ domino rogamus.* Ad ista dixi, *Diebus jam quadraginta obiit: qui vero nunc dominatur ante sex annos princeps renuntiatus est. Cum enim fluxa ac infirma valetudine pater ut plurimum decumberet, filio suo principatu sponte decessit; ab eoque tempore semel atque iterum principem magnum adoraturus, eique gratulaturus in urbem venit. Missa fac ista*, inquiunt, *hodie sic fit: nec ut Lesbi princeps appelletur, fieri potest, nisi postquam celsissimum principem adierit, et ab eo principatum impetraverit. Abi itaque et da operam ut illum huc conducas. Sin minus obtemperaverit, novit ille quid futurum sit.* Reversus itaque Mitylenem, cum aliquot præcipuis viris Latinis et Romæis Lesbi principem adduxi. Spe nostra in Deum reposita ex insula solvimus, et Chersonesum emensi Adrianopolim pervenimus. At princeps ob grassantem pestem sedes subinde mutabat: quippe ista pestiferi morbi contagio Chersoneso et toti Thraciæ ita infesta erat, ut in triviis insepulta cadavera jacerent. Cum itaque principem Philippopoli morari comperissemus, eo contendimus: postquam vero illuc advenimus, ipsum ante biduum inde ob vim morbi sævientem discessisse, et Sophiam versus movisse didicimus. Philippopoli itaque abeuntes montibus arduis ac asperis superatis, tridui itinere ad vicum quemdam Bulgarorum Izlati dictum ubi tyrannus castra habebat, pervenimus. Nobiles et satrapas Mahmutem, et Seidi Ahmetem Bassas plurima dona ostentantes convenimus; postridie coram imperatore nos stitimus, cujus manum postquam deosculatus est Mitylenes princeps, subito ab eo exivimus. Sequenti die per Bassas suos tyrannus principi nostro significat, se postulare ut Thasus insula sibi dono detur. Cui se verbis opponere aut contrastare cum nequiret Lesbi princeps, eam concessit. Postridie aliud ab eo affertur, poscere nimirum duplo amplius annuum tributum consueto sibi solvi. Hoc graviter ferens Mitylenæus respondit: *Totam etiam Lesbum, si habere* **187** *sibi voluerit, accipere ille potest: quæ vero a me poscit, vires ac facultates meas longe superant: verumtamen domini, ut me hoc in negotio juvetis, vos rogo.* Mesazontes tyrannum hac de re

A τοῦ τυράννου δοθεῖσα ἡ νῆσος αὕτη τῷ ἡγεμόνι Λέσβου, τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος τὸν γεγραμμένον φόρον· τῷ δὲ ἡγεμόνι Αἴνου (21) τὴν νῆσον Ἴμβρον, τοῦ διδόναι καὶ αὐτὸς διὰ τὴν αὐτὴν νῆσον χίλια διακόσια χρυσᾶ νομίσματα. Ἐλθὼν οὖν κατὰ τὸ ἔθος προσκυνήσας τὸν ἡγεμόνα, ἀσπασάμενός τε τὴν χεῖρα, καὶ καθίσας ἐνώπιον μέχρις οὗ ἐβρώθη τὸ ἄριστον, καὶ προσκυνήσας ἀπῆλθον· ἐπὶ τὴν αὔριον δὲ λαβὼν τοὺς χρυσίνους ἦλθον καὶ παρέδωκα τούτους ἐν χερσὶ τῶν βεζιρίδων. Παραλαβόντες δὲ τοὺς φόρους, λέγουσιν ἐρωτῶντές με· *Πῶς ὁ ἡγεμὼν Μιτυλήνης; ἔχει καλῶς;* Ἐγὼ δὲ ἀπεκρινάμην, *Καλῶς ἔχει, καὶ ἀσπάζεται ὑμᾶς.* Οἱ δὲ, *Περὶ τοῦ γέροντος ἐρωτῶμεν τοῦ καθολικοῦ ἡγεμόνος.* Ἐγὼ δὲ πάλιν, *Ἐκεῖνος τέθνηκεν ἔχει σήμερον ἡμέρας*
B *μ'. Ὁ δὲ νῦν ἡγεμονεύων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν ἡγεμὼν πρὸ χρόνων ἕξ. Καὶ γὰρ κλινήρης ὢν ὁ πατὴρ, καὶ κατάκοιτος ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὃς καὶ ἦλθεν εἰς προσκύνησιν καὶ μίαν, καὶ δὶς, καὶ ἐν τῇ πόλει φέρων προσαγορεύσεις χαροποιοὺς τῷ μεγάλῳ ἡγεμόνι.* Οἱ δὲ εἶπον· *Ἄφες ἃ λέγεις, σήμερον ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως κληθῆναι ἡγεμὼν Λέσβου, πλὴν τοῦ ἐλθεῖν, καὶ λαβεῖν τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος· ἄπιθι τοίνυν καὶ λαβὼν αὐτὸν ἐλθέ. Εἰ δ' ἄλλως γένηται, ἐκεῖνος οἶδε τὸ μέλλον.* Στραφεὶς δὲ ἐγὼ ἐν Μιτυλήνῃ, καὶ λαβὼν τὸν ἡγεμόνα σὺν μερικοῖς ἄρχουσι Λατίνοις τε καὶ Ῥωμαίοις, ἀναθέντες εἰς Θεὸν τὰς ἐλπίδας ἐξήλθομεν τῆς νήσου, καὶ διαβάντες τὴν
C Χεῤῥόνησον ἤλθομεν εἰς Ἀδριανοῦ. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων διὰ τὴν πληγὴν τοῦ βουβῶνος· ἦν γὰρ τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Χεῤῥονήσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Θρᾴκῃ τοσαύτη λοιμώδης νόσος, ὡς ἀτάφους πολλοὺς ῥίπτεσθαι ἐν τοῖς τριόδοις. Μαθόντες οὖν ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει διάγει, καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῇ. Εὑρόντες δὲ τὸν ἡγεμόνα πρὸ δύο ἡμέρας ἀπάραντα, ἦν γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ δεινὸν τῆς νόσου, καὶ πρὸς τὰ τῆς Σοφίας μέρη στρατεύοντα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ Φιλίππου ἀπάραντες, καὶ ὄρη δύσβατα διαβάντες, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἤλθομεν εἴς τινα κώμην Βουλγάρων Ἰζλατὴ καλουμένην. Ἐκεῖ καὶ τὸ στρατόπεδον σὺν τῷ τυράννῳ κατουνεῦον ἦν. Ἐλθόντες δὲ καὶ σὺν δώροις πλείσταις ἐμφανισθέν-
D τες τοῖς πατρικίοις, τῷ τε Μαχμοὺτ Πασία, καὶ τῷ Σεϊτὴ Ἀχμὰτ Πασία, τῇ ἐπ' αὔριον τῷ ἡγεμόνι ἐμφανεῖς γεγόναμεν· καὶ ἀσπασάμενος ὁ Μιτυλήνης ἡγεμὼν τοῦ τυράννου χεῖρα, ἐξήλθομεν. Τῇ ἐπαύριον δὲ διὰ τῶν πατρικίων ῥήνυμα ἐγεγόνει πρὸς τὸν ἡμέτερον ἡγεμόνα παρὰ τοῦ τυράννου, ὡς ὅτι τὴν νῆσον Θάσον βούλεται (22), καὶ αἰτεῖ ταύτην παρ' αὐτοῦ τοῦ δωρήσασθαι. Ὁ δὲ Λέσβου μὴ ἔχων τί τοῦ ἀντειπεῖν, ἢ λαλῆσαι, τὴν νῆσον ἐδωρήσατο. Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἄλλο μήνυμα, ὅτι τοὺς φόρους, οὓς κατ' ἔτος ἐλάμβανε, βούλεται διπλασιάσαι. Ὁ δὲ

Ismaelis Bullialdi notæ.

(21) *Ἡγεμόνι Αἴνου.* Ænus urbs Thraciæ ad mare situm: oppositam habet Thasum insulam. Imbrus insula maris Ægæi hodie *Lembro*.

(22) *Θάσον βούλεται.* Thasus insula hodie *Tasso*, freto brevi a Thracia disjuncta.

ἡγεμὼν τῆς Μιτυλήνης ἐν τούτῳ δυσφορήσας ἀπελογήσατο, ὅτι, *Εἰ καὶ τὴν Λέσβον ἄλλην βούλεται λαβεῖν, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐστί. Πλὴν ὃ αἰτεῖ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμίν ἐστιν. Πλὴν δέομαι, κύριοί μου, τοῦ δοῦναί μοι χεῖρα βοηθείας.* Τότε οἱ μεσάζοντες παρακαλέσαντες τὸν τύραννον, ἐπρόσθηκεν ἕτερα χίλια νομίσματα, καὶ οὐ πλέον· ἦν γὰρ κατ' ἔτος πληροῦν τρισχίλια νομίσματα, ἐγένοντο δὲ τετρακισχίλια. Τότε ἐνέδυσαν αὐτὸν χρυσοΰφαντον στολὴν, καὶ ἡμᾶς σηρικὰ, καὶ ἐγγράφως ὁρκωμοσίας ποιήσαντες ἐξήλθομεν, καὶ δι' ἡμερῶν τρισκαίδεκα ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ κατηντήσαμεν, δοξάσαντες ἅπαντες τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς Θεὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀλάστορος.

A admoneant, et placant, ita ut solis mille nummis tributum auxerit; annua itaque pensio, quæ hactenus trium millium fuerat, ad quatuor millia aucta est. Vestem auro intextam ipsum, nosque ejus domesticos ac comites sericas tum induerunt: conscriptis pactis sacramento mutuo firmatis discessimus, et die decimo tertio in Lesbum, collaudantes Deum, qui ex manibus iniqui nos salvos eripuerat, pervenimus.

Ὁ δὲ τύραννος, καθὼς προέφημεν, στόλον ἀπαρτίσας μικρὸν, τριήρεις δέκα, καὶ διήρεις ἑτέρας δέκα, ἔτι ὄντων ἡμῶν ἐν Φιλιππουπόλει, ἔχων στρατηγὸν Γενούζην ὀνόματι νεανίαν εὐειδῆ, ὃν καὶ προεχειρίσατο ἔπαρχον Καλλιουπόλεως (23), καὶ μέγαν κονοσταῦλον τοῦ στόλου· καὶ ἀπάρας ἐξ Ἑλλησπόντου κατὰ τῆς Χίου ἔπλεε. Ἐλθὼν δὲ εἰς Τρωάδα, καὶ ἐκ τῆς Τρωάδος ἀρξαμένου τὰ ἱστία πτερῶσαι, καὶ ἰδοὺ λαῖλαψ βαρὺς, καὶ ἦχος πνευμάτων πολύς. Ἀνέμου βαρέος πνέοντος, καὶ τὴν θάλατταν ἀναμοχλοῦντος, καὶ βίας τοὺς ἐπιβάτας σὺν ταῖς ναυσὶν ἄλλην ὁδὸν τρέπειν κελευούσης, πέντε ἐκ τῶν εἴκοσι κατεποντίσθησαν, καὶ δύο ἐν ταῖς ἀκταῖς συνετρίβησαν· καὶ ὁ τοῦ κονοσταύλου Γενούζη ναύκληρος δεινὸς ἐν τοιαύταις καὶ τοσαύταις ταραχαῖς, καὶ κλυδωνισμοῖς τῆς θαλάσσης, ἦν γὰρ Λατῖνος Ἰσπανὸς τῷ γένει, πρύμναν κρούσας, καὶ τὸ ῥόθιον τῶν κυμάτων ἡμέρως τε καὶ ἐντέχνως C διὰ τῶν πηδαλίων σχίζων, ἔπλεε τῷ πελάγει. Καὶ διαβὰς τὴν Χίον ἀπὸ τῶν ἑσπερίων, καὶ περάσας τὰς Κυκλάδας νήσους ἐν ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ διὰ τῆς νυκτὸς εὐδίας γενομένης πρωῒ παραστάντες τὴν Χίον εἰς τὰ πρὸς ἕω, καὶ γνωρίσαντες ταύτην εἶναι τὴν νῆσον, χαριστηρίους ᾠδὰς ἀπέπεμψαν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ προφήτῃ αὐτῶν Μωάμεδ. Ὦ Θεοῦ κριμάτων ἄβυσσος! ἐν τῷ τοσούτῳ κλύδωνι, καὶ τῇ βιαίᾳ ταραχῇ τῆς θαλάσσης πῶς οὐ κατεποντίσθη ἡ ναῦς; Ἀλλὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐσώθη ὁ μαθητὴς τοῦ τυράννου. Ἦν γὰρ μόνη ἡ τριήρης ἡ ἐξορισθεῖσα τοῦ Γενούζη. Αἱ δὲ λοιπαὶ διασωθεῖσαι κατένευσαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μιτυλήνης. Ἐρωτήσαντες δὲ περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, ὡς ἔμαθον ὅτι οὐκ ἐφάνη τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν, ἐν ἀδημονίᾳ ἦσαν. Τότε D πρὸς ἑσπέραν ἤδη γενομένης τῆς ἡμέρας, ἐκ τῶν τῆς Χίου μερῶν ἀνεφάνη ὡς διήρεος ἄρμενον. Ἦν δὲ ἡ διήρης αὕτη τῆς Μιτυλήνης σταλεῖσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῇ Χίῳ, τοῦ μαθεῖν εἰ ἄρα ἐκ τῶν ἑσπερίων ἦλθασι λῃστρικαὶ νῆες τῶν Κατελάνων, ἵνα δώσωσι νόησιν τοὺς γείτονας Τούρκους τοῦ φυλαχθῆναι. Ἦν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ μήνυμα, δουλεία ἀνελεύθερος τῶν Λεσβίων. Ὅπως μὴ φθάσαντες δοῦναι λόγον τῆς ἐφόδου τῶν λῃστῶν, εἴ τις ἄρα ζημία γενήσεται ἐν τοῖς Τούρκοις, αὐτοὶ οἱ Λέσβιοι τὸ ἀνῆκον τοῖς Τούρκοις

Tyrannus, ut in superioribus dictum, dum Philippopoli morabamur, decem biremium totidemque triremium classem instruxerat, cui Genuzim formo- B sum juvenem, Callipoleos quoque præfectura, ac Contostabuli magni dignitate auctum, præfecerat. Ille Hellesponto solvit et in Chium navigat; cum vero Treadis oris advectus vela dedisset ventis, turbine procelloso sonoroque circumvenitur. Venti salo incussi, fluctusque intumescentis impetus ac vehementia, vectores cum navibus cursum alio dirigere cogunt; e viginti navibus eversas quinque deprimunt; duæ insuper littoribus impactæ naufragio perierunt. Contostabli Genuzæ nauclerus navigandi peritus, hisce procellis ac maris insanientis agitationibus exercitus, Latinus quippe genere Hispanus erat, puppi volutatis fluctibus obversa, eorum impetum paulatim ac opportune gu- C bernaculo frangere, ac per altum navigare; Chii deinde oram occidentalem Cycladasque insulas die illo prætervectus, sequenti nocte, reddita cœlo tranquillitate, Chii oram orientalem mane legere; qua agnita, hymni et cantici Deo et prophetæ suo decantati, et gratiæ ab iis actæ. O divini judicii profunditas! in tanta maris agitatione, tamque æstuante salo, quare navis illa fluctibus absorpta non est? propter peccata equidem nostra tyranni discipulus salvus evasit. Sola namque triremis, qua Genuzes vehebatur, a cæterarum cursu, quæ in portum Mitylenes integræ pervenerunt, aberrando sejuncta fuerat. Ibi sciscitantur ab incolis numquid de duce suo comperissent. Cumque illic conspectum non fuisse audiissent valde commoti ac pertur- D bati restant. Sub vesperam, velum, quod biremis esse putabatur, a Chii partibus in conspectum se dat. Mitylenæa erat a principis Lesbi fratre in Chium missa, ut specularetur exploraretque, num Catalanorum prædatoriæ naves ab occidente advenissent, de his deinceps Turcos, ut sibi rebusque suis providerent, caverentque, udituri. Jam ab 188 initio Lesbii illiberali turpique servituti obnoxii, rem explorare, deque ea monere tenentur. Quod si de prædonum adventu certiores facere Turcos neglexerunt, damnum, quantumcunque his inferatur, resarcire, illis onus incumbit: idque

Ismaelis Bullialdi notæ.

(23) *Ἔπαρχον Καλλιουπόλεως.* Adnotavit Leunclavius temporibus illis Contostablum, seu Archithalassum, Bassam quoque fuisse seu gubernatorem Callipoleos.

ab ipsis præstandum a Pergami fluvii ostio usque ad Assum urbem, quæ hodie Machramion appellatur. Postquam biremis in portum subiit, aliud velum procul conspicitur, ex cujus amplitudine et colorum varietate, classis præfectum adesse conjectantibus lætitia injecta est. Is demum in portum devehitur, et in terram exscenso facto, sub tentoriis a servis suis erectis, a jactatione et æstu maris se refecit. Syr [id est, dominus] Nicolaus Gateluzus, principis Lesbi frater, apparato ad eum excipiendum convivio magno, ab arce ad Contostauli tentorium descendit; haudque diu illic moratus redit. Iniquus tunc iniqui discipulus, fraudem ei hancce causam prætexendo struit. *Biremem*, inquit, *quam in hunc usque portum persecutus sum, et cuncta quæ ea vehuntur, mea esse assero* (ea quidem illustris et e præcipuis Chiorum familiis femina advecta erat, magni pretii mundo muliebri ex auro argentoque secum allato). *Illam, si domini mei amicitiam colere vobis propositum est, mihi restituite. Quod si facere recusaveritis, ad Amiram magnum jamjam scripturus sum.* Responderunt Mitylenæi: *Quas necis causas, ignoramus; biremem in Chium propter alios usus nostros necessarios destinavimus; illa vero, de qua verba facis, femina nobilis multo jam tempore hic moratur.* Principis Mitylenes illa socrus erat, quam ab insula discessurus ille accersiverat, ut dominæ filiæ suæ adesset, et levandæ solitudinis causa tempus cum ea ageret: remque ita se habere verissimum est. His fide non adhibita Contostablus, quæ sibi visa sunt, Amiræ scripsit; indeque solvit, et Phocæam novam appulit: nuntioque misso præcipuos viros, magistratumque loci, ut ad eum conveniant, monet; at ipsi eum adituri processerant, antequam ab eo nuntius venisset. Illis Contostablus tyranni scripta mandata recitat, quibus ille, nisi arcem sponte dederent, omnibus servitutis jugum oppidique ruinam minitabatur. Oppidani attoniti, nulla ratione opposita aut responso dato, Turcos intra mœnia accipiunt. Genuenses mercatores, qui illic negotiabantur, direptis eorum bonis ac opibus, triremibus impositi; oppidanorum omnium censa capita, pueri puellæque circiter centum abducti. Arcis custodiæ Turcus impositus: ibique diebus quindecim transactis, Novembris die 15 anni 6964 (Christi 1455) e portu triremes **189** solverunt. Contostablus Callipolim appulsus Constantinopoli principem agere comperit: quare terrestri itinere captivis et pueris secum abductis eques eo proficiscitur. Mercatores isti, ubi principi Genuenses esse innotuerunt, ejus jussu væniere. At Lesbi princeps Mitylenem profectus, de his quæ acciderant a fratre certior factus: ut-

A ἀποδώσουσιν· τὰ δὲ ὅρια τῆς δουλείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Περγάμου (24) ἄχρι Ἀσσουπόλεως, ἡ νῦν καλεῖται Μαχράμιον. Εἰσελθοῦσα ἡ διήρης ἐν τῷ λιμένι, ἐξέθορε, καὶ ἕτερον ἄρμενον, καὶ ἰδόντες τὰ ἱστία εὐρύχωρα, καὶ κοκκινοβαφῆ, ὑπέλαβον τὸν στρατηγὸν εἶναι καὶ ἐχάρησαν. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ λιμένι, καὶ τένταν πήξαντες ἐν τῇ ξηρᾷ, ἐξῆλθε καὶ ἀνεπαύσατο ἐκ τοῦ πολλοῦ σάλου καὶ κλύδωνος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἡγεμόνος σὺρ Νικόλαος Γατελοῦζος ποιήσας δοχὴν μεγάλην, κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ κάστρου εἰς τὴν σκηνὴν, καὶ μικρὸν καθίσας ἐπανῆλθε. Τότε ὁ τοῦ δολίου ἀλάστορος μαθητὴς ὀργισθεὶς, δόλον ῥάπτει κατ' αὐτοῦ λέγων, ὅτι *Ἡ διήρης ἣν ἐγὼ καταδιώξας ἤλαυνον ἕως ὧδε ἐμὴ ὑπάρχει, αὐτή τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ* (ὑπ-
B ῆρχε γοῦν ἐντὸς ἐν αὐτῇ μία τῶν γυναικῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Χίου ἡ ἐνδοξοτέρα, ἔχουσα μεθ' αὐτῆς κόσμον πολὺν χρυσοῦ τε, καὶ ἀργύρου). *Εἰ οὖν τοῦ ἐμοῦ κυρίου φίλοι ἐστὲ, ἀπόδοτε ταύτην ἐμοί· εἰ δὲ μή γε, τῇ ὥρᾳ ταύτῃ γράφω ταῦτα τῷ μεγάλῳ Ἀμηρᾷ.* Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι *Οὐκ οἴδαμεν ὃ λέγεις· καὶ γὰρ δι' ἑτέρας ἡμετέρας χρείας ἐστάλθη ἡ διήρης ἀφ' ἡμῶν ἐν Χίῳ. Τὴν δὲ εὐγενίδα, ἣν σὺ λέγεις, πρὸ πολλοῦ ἐστιν ὧδε.* Ἦν γὰρ πενθερὰ τοῦ ἡγεμόνος (25), καὶ ὅτε ἔμελλεν ἐξελθεῖν, μετεκαλέσατο ταύτην τοῦ συνδιάγειν μετὰ τῆς κυρίας καὶ θυγατρὸς αὐτῆς· καὶ γὰρ οὕτως ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια. Ὁ δὲ στρατηγὸς ἀκούσας ταῦτα, καὶ μὴ πιστεύσας γράφει πρὸς τὸν Ἀμηρᾶν
C ἃ ἐβούλετο· καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν εἰς Φώκαιαν ἔρχεται τὴν ἐπονομαζομένην νέαν, καὶ στέλλει πρὸς τοὺς ἄρχοντας, καὶ πρὸς τὸν ποδεστάτον τῆς χώρας μήνυμα τοῦ ἐξελθεῖν, καὶ συνευρεθῆναι σὺν ἐκείνῳ. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸ μήνυμα ἐξήλθασι, καὶ συνευρέθησαν. Ὁ δὲ στρατηγὸς δείξας αὐτοῖς καὶ ἀναγνοὺς τὸ πρόσταγμα τοῦ τυράννου, καὶ γὰρ ἦν γεγραμμένον ἐὰν οἰκειοθελῶς μὴ δώσωσι τὸ πολίχνιον, πάντας ἄρδην αἰχμαλωτίσωσι, καὶ τὴν πόλιν κατασκάψωσιν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄνευ λόγου ἢ ἀποκρίσεως προδόντες τὴν χώραν ἐντὸς εἰσῆξαν. Καὶ τοὺς μὲν ἐμπόρους τῶν Γενουϊτῶν τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ τὰς πραγματείας ἀφεῖλον, αὐτοὺς δὲ ἐν ταῖς τριήρεσιν ἔβαλον. Τοὺς δὲ πολίτας ἅπαντας καταγράψας, καὶ τοὺς παῖδας, καὶ παιδίσκας ἐγγύς
D που ἑκατὸν ἀφελὼν, καὶ φύλακα τῷ πολιχνίῳ ἕνα τῶν Τούρκων ἐγκαταστήσας, καὶ πεντεκαίδεκα ἡμέρας τελέσας ἐκεῖ, ἐξήλθασιν αἱ τριήρεις τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ,ϛϡξδ' ἔτους. Φθάσασαι δὲ αἱ τριήρεις ἐν Καλλιουπόλει, καὶ μαθὼν ὁ στρατηγὸς, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγει, καὶ αὐτὸς ἱππεύσας, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους σὺν τοῖς παισὶ λαβὼν ᾤχετο. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἰδὼν τοὺς ἐμπόρους, καὶ μαθὼν αὐτοὺς Γενουΐτας

Ismaelis Bullialdi notæ.

(24) *Τοῦ ποταμοῦ Περγάμου.* Fluvius Pergamus hic appellatus, olim Caicus; qui Pergamum Galeni patriam præterlabitur; ab urbe illa his posterioribus sæculis nomen accepit.

(25) *Ἦν γὰρ πενθερὰ τοῦ ἡγεμόνος.* Uxor ergo fuit Paridis Justiniani Chii. Vide infra ad cap. seq. nota ultima.

εἶναι ἐκέλευσε πραθῆναι, ὃ καὶ γέγονεν. Ὁ ἡγεμὼν δὲ τῆς Λέσβου ἐλθὼν ἐν Μιτυλήνῃ, καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ αὐτοδέλφου τὰ συμβάντα, καὶ ὅπως ὁ στρατηγὸς ἐζήτει τὴν πενθερὰν αὐτοῦ, ὡς τῆς Χίου μίαν οὖσαν τῶν ἐκεῖ εὐγενίδων, καὶ τὰ ἑξῆς, στέλλει ἐμὲ ἀπολογησόμενον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἐλθὼν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ διαλεχθεὶς ἐνώπιον τῶν βεζιρίδων σὺν τῷ στρατηγῷ Γενούζῃ, καὶ εἰπὼν ἐνόρκως ἐγὼ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, καὶ ὁ Γενούζης ἐνόρκως τὸ πᾶν ψεῦδος, δεδικαίωτο ἐκεῖνος, καὶ κατεκρίθην ἐγώ. Κελεύει οὖν ὁ ἡγεμὼν ἐκ τῶν δύο τὸ ἓν ἑλέσθαι, ἢ δέκα χιλιάδας νομίσματα χρυσίου τῖσαι, ἢ μάχην γενέσθαι. Ἐγὼ ἀνθιστάμενος τῇ τοσαύτῃ ἀδικίᾳ, αὐτὸς διὰ προστάγματος, τινὸς μὴ γινώσκοντος, πέμψας B ἕνα τῶν δούλων εἷλε Φώκαιαν τὴν παλαιὰν λεγομένην, ἥτις ὑπῆρχε τοῦ ἡγεμόνος Λέσβου, Δεκεμβρίου μηνὸς κδʹ τοῦ ,ϛϡξδʹ ἔτους. Τότε μαθὼν ὁ τύραννος τὴν ἅλωσιν Φωκαίας ἀπέλυσεν ἐμὲ, καὶ τὴν δίκην κατέπαυσεν. Ἀπάρας δὲ ἀπὸ Κωνσταννινούπολιν τῇ κδʹ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς κατῆλθεν εἰς Αἶνον, καὶ ταύτην παρέλαβε, καὶ παῖδας, καὶ παιδίσκας λαβὼν ἐστράφη εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Αἴνου ἦν διάγων τῷ τότε καιρῷ ἐν Σαμοθρᾴκῃ τῇ νήσῳ.

A que socrus sua, utpote Chia nobilis, aliaque a Contostablo repetebantur : causam suam apud imperatorem ut agerem, me misit. Constantinopolim cum venissem apud veziros causam egi, et cum Contostablo Genuza litigavi; quæcunque attuleram vera esse jurejurando affirmavi. Ille pariter, etsi falsa ac ficta juratus, quæ dixit vera esse asseruit; secundum quem, me victo, vindiciæ datæ sunt. Alterum etiam e duobus imperator eligendum proponit, aut aureorum nummorum decem millia solvere, aut, quod Lesbiis inferetur, bello se parare. Tam alienæ ab æquo et bono injuriæ cum obsisterem, ipse omnibus insciis suorum satellitum unum mittit, qui Phocæam veterem, ditionis Lesbii principis oppidum Decembris mensis 24 die B anno mundi 6954 (Christi 1455) occupavit. Captam Phocæam ubi rescivit tyrannus absolutum me dimisit. Ipse Januarii die 24 Constantinopoli abiit, et ad Ænum movit; qua recepta, abductisque puerilis ætatis maribus ac feminis, Adrianopolim contendit, per id tempus insula Samothrace Æni principe commorante.

CAPUT XLV.

Chii bello petiti a Mehemete grandi ære pacem emunt. Lemnii Turcos advocant, eorumque princeps Nicolaus insula pellitur. Mehemetes Belogradum frustra obsidet. Callistus papa triremes ad opes insularibus ferendas mittit. Catalani insulas occupant, et Lesbius in suspicionem apud Mehemetem venit, occidentales ipsum advocasse. Legati a Comanis et Usun Hassane ad Mehemetem. Castrum septem turrium, vulgo Iedicula Constantinopoli constructum. Mehemetis in Moream profectio. Bezestanum Constantinopoli ædificatum. In Asiam trajicit Mehemetes. Ejus verba ad familiarem quemdam suum curiosum Sinopes principem, et Trapezuntinum imperatorem ditionibus spoliatos in Europam trajicit. A Walacho tributa petit, qui ea dare negat, ad se missos palo transfigit. Turcos Hamza duce ditionem suam invadentes cædit, vivos captos palo quoque transfigit. Mehemetes improspero successu in eum movet. Lesbum a principe Nicolao, qui Dominicum fratrem suum strangularat, repetit. In Lesbum transit Mehemetes, ad deditionem compellat, recedit, et obsidendæ Mitylenes onus Mahumeti veziro imponit.

Ἔαρος δὲ ἀρχομένου κελεύει ὁ τύραννος στόλον C μέγαν γενέσθαι κατὰ τῆς Χίου. Οἱ δὲ Χῖοι μαθόντες πέμπουσι πρέσβεις, καὶ πολλὰ καμόντες συνέθεντο δοῦναι ἕνεκα τῆς διήρεος καὶ τῶν σὺν αὐτῇ ἀπολωλότων Τούρκων χρυσίου νομίσματα τριάκοντα χιλιάδας, καὶ κατ' ἔτος φόρους δέκα χιλιάδας. Ποιήσαντες οὖν εἰρήνην τάχα ἀπῆεσαν. Οἱ Λήμνιοι δὲ κακογνωμήσαντες κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Νικολάου, πέμπουσι κρύφα τινὰς τῶν ἀρχόντων, ζητῆσαι παρὰ τοῦ τυράννου ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ, τοῦ ἡγεμονεύειν τὴν νῆσον. Ὁ δὲ προθύμως τὸν λόγον ἀκούσας μηνύει τῷ εὐνούχῳ Ἰσμαὴλ τότε ἐπάρχῳ ὄντι Καλλιουπόλεως. Ἦν γὰρ ὁ Γενούζης ἐκβεβληκὼς, καὶ τὴν ἐπαρχίαν Καρίας ἐπιστατῶν. Ὁ δὲ Ἰσμαὴλ ἀντεισήχθη κονοσταῦλος, καὶ ἔπαρχος ἐν Χεῤῥονήσῳ. Προστάττει οὖν τοῦ ἀπελθεῖν ἐν D τῇ Λήμνῳ σὺν τριήρεσι, καὶ παραδοῦναι τὴν νῆσον Χαμζᾷ τῷ δούλῳ, τοῦ ἐπάρχειν καὶ διοικεῖν ἃ θέμις. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου στείλας μίαν τῶν διήρεων αὐτοῦ καὶ ναῦν σὺν ἀνδράσιν ἑκατὸν, ἢ καὶ πλέον, ἔχοντες στρατηγοὺς Ἰωάννην Φουντάναν τινὰ, καὶ Σπινέταν Κουλουμπότου, ἀναθεὶς αὐτοῖς, ὡς εἰ ἴδωσι τοὺς Λημνίους μεταμεληθέντας εἰς ἃ πεπράχασιν, ἱλαρῶς πως εἰς αὐτοὺς βλέψουσι, καὶ διὰ γλυκέων ῥημάτων, καὶ συνθηκῶν πάλιν εἰς αὐτὸν τὴν νῆσον ἐπα-

C Jam ver inierat, cum classem ingentem ad invadendam Chium instrui tyrannus imperat. Quare Chii bello se peti animadvertentes legatos destinant; **190** qui, postquam longis disputationibus certarunt, tandem paciscuntur, damni biremis demersæ Turcorumque, qui simul perierant, præstandi causa, triginta millia aureorum solvere, annuumque tributum decem millium aureorum pendere; pace demum composita abierunt. Interea Lemnii principi suo Nicolao infensi, e præcipuis viris aliquos ad tyrannum clam mittunt, qui eum rogarent ut suorum aliquem regendæ insulæ præficeret. Conditione avide accepta, eunucho Ismaeli Callipoleos et Chersonesi post exactum inde Genuzem Cariæque gubernandæ impositum, præ- D fecto ac Contostablo hunc rerum statum declarat, jubetque ut in Lemnum triremibus naviget, et Hamzam insulæ secundum leges ex æquo et bono gubernandæ prætorem constituat. Dum hæc gerebantur, Lesbi princeps biremem unam simulque navem armatis centum pluribusve instructas, quarum Joannes Fontana et Spineta Columbotus duces erant, mittit; mandatque ut si exploratum habuerint Lemnios actorum suorum pœnitentia duci, leniter ac mansuete cum iis agant, colloquiis blandis, conditionibusque æquis in insulæ posses-

sionem restituant. Sin minus id obtineri posset, A fratrem suum Nicolaum, qui in vetere arce habitabat, secum assumerent, reverterenturque. Verum mandatis haud obsecuti, in terram armati exscendunt et hostiliter se gerunt. Lemnii itaque præter propter quingenti conscensis equis in fugam versos, partim cædunt, partim ad littus insecuti, tam strenue fugientibus instant, ut in mare, quo hausti sunt, præcipites se dare cogerent: quadraginta insuper capti: cæteri, qui in biremi et navi remanserant, Nicolao secum abducto in Lesbum renavigant. Post triduum Lemnum appulit Ismael, Hamzamque novum præfectum advexit; et compertis, quæ nuper gesta erant, Lemnios laudat. Mense Maio anni 6964 [Christi 1456] Lesbios vinctos avehens Callipolim rediit: deque iis quæ in Lemno B successerant tyrannum certiorem facit, inque Lesbios et eorum principem ira incendit. Impræsens vero ad Belogradum ingenti exercitu, machinarumque apparatu maximo expugnandam conversis cogitationibus expeditionem suscipit. Hac urbe obsidione cincta, globisque lapideis everso muro, navigiisque sexaginta fluvii navigatione intercepta, oppugnatio eo processit, ut Turci eam ingressi prædas jam agerent. At supra memoratus Jancus eadem die superato fluvio urbem intravit, hostesque insecutus, plerisque eorum cæsis vel vulneratis expulit. Eruptione etiam cum ingenti militum manu ex portis **191** facta, tormentis omnibus potitur: et Turcorum maxima strage edita, ipso etiam tyranno in C femore vulnerato, intra urbem receptus Turcorum navigia demum incendit. Tyrannus contumeliam ac repulsam passus Adrianopolim remeat, bello se petiturum anno novo Belogradum minitatus; hæcce porro anni prædicti mense Julio gesta sunt. Sequente Augusto, ut tributum, quod Lesbi princeps annuum pendit, solverem, missus sum. Eo numerato, quos Lemnii tanquam proditionis reos tradiderant, repetenti mihi negati: jubetque tyrannus ipsos Adrianopoli carceribus inclusos capite plecti; dumque ad supplicium ducerentur, pœnitentia actus vænumdari imperat, milleque nummis vænire. Anno 6965 [Christi 1457] triremes undecim a papa Callisto missæ, cujus classis prætor erat Aquileiæ patriarcha, Roma advenerunt; insulis Turcorum ditioni adja- D centibus Rhodo, Chio, Lesbo, Lemno, Imbro, Samothracæ et Thaso opem laturæ. Rhodum, quod papæ subdita, nec Turcis tributa pendere pacta esset, primum appulsi, in Chium inde navigant;

A ναστραφῆναι ποιήσουσι· εἰ δὲ οὔ, λαβόντες τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον ἐπαναστρέψουσι· ἦν γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ παλαιοκάστρῳ αὐλιζόμενος. Οἱ δὲ οὐχ οὕτως πεπράχασιν, ἀλλ' ἐξελθόντες σὺν ὅπλοις ἐμάχοντο. Οἱ δὲ Λήμνιοι ἐξελθόντες ἔφιπποι ὡς πεντακόσιοι τούτους κατετροπώσαντο, καὶ τοὺς μὲν κατέσφαξαν, τοὺς δὲ τῇ θαλάσσῃ καταδιώξαντες ἀπέπνιξαν· αὐτοχειρὶ δὲ ἕως τεσσαράκοντα ἔλαβον. Οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐν τῇ διήρει, καὶ τῇ νηῒ λαβόντες τὸν Νικόλαον εἰς Λέσβον ἀπῇεσαν· καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς καὶ ὁ Ἰσμαὴλ ἐν τῇ Λήμνῳ ἄγων τὸν Καμζᾶν τὸν νέον ἔπαρχον. Μαθὼν δὲ τὰ γενόμενα ἐπῄνεσε τοὺς Λημνίους. Τοὺς δὲ Λεσβίους λαβὼν δεσμίους, ἐστράφη εἰς Καλλιούπολιν Μαΐῳ μηνὶ τοῦ ,ϛϡξδ' ἔτους. Μηνύσας δὲ τῷ τυράννῳ τὰ B συμβάντα ἐν Λήμνῳ, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς κατὰ τῆς Λέσβου καὶ τοῦ ἡγεμόνος, αὐτὸς πρὸς Βελόγραδον ἔρχεται (26) σὺν δυνάμει βαρείᾳ, καὶ μηχανικαῖς παρασκευαῖς πλείσταις. Ἐλθὼν δὲ καὶ διὰ τῶν πετροβολισμῶν βαλὼν κάτω τὰ τείχη, ἔχων καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ πλοῖα ἕως ξ', εἰς τόσον κατηντήκει τὰ τοῦ πολέμου, ὡς καὶ ἐντὸς εἰσελθεῖν τοὺς Τούρκους, καὶ εἰς πραῖδαν ἄρξασθαι. Τότε ὁ Ἰάγγος, ὃν προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε, περάσας τὸν ποταμόν. ἦν γὰρ φθάσας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ εἰσελθὼν, καὶ καταδιώξας αὐτοὺς, τοὺς μὲν σφάττων τοὺς δὲ πλήττων ἐξήλασε τῆς πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ τῆς πύλης καὶ αὐτὸς σὺν στρατιώταις πλείστοις ἔλαβε τὴν πολεμικὴν πᾶσαν παρασκευήν. Καὶ πολλοὺς C τῶν Τούρκων φονεύσας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τύραννον πληγῆναι ἐν τῷ μηρῷ, τέλος ἐν τῇ πόλει ὑπέστρεψεν καὶ τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων πυρὶ παρέδωκεν. Ὁ δὲ τύραννος κατῃσχυμμένος ὑποστρέψας ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸ ἐπιὸν ἔτος ἠπείλει κατὰ τοῦ Βελογράδου στρατεῦσαι. Ἦσαν δὲ ταῦτα γενόμενα μηνὶ Ἰουλίῳ αὐτοῦ ἔτους. Ἐν δὲ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ ἐπέμφθην ἐγὼ φέρων τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Λέσβου. Δοὺς δ' αὐτὸ, καὶ ζητήσας τοὺς, οὓς οἱ Λήμνιοι παρέδοσαν ὡς ἀπίστους, οὐκ ἠθέλησε δοῦναι· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκέλευσε τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀποτμηθῆναι, ἦσαν γὰρ ἐν Ἀδριανουπόλει ἔγκλειστοι. Ὡς δὲ ἀπήγαγον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς, μεταμεληθεὶς ὁ τύραννος ἐκέλευσε πραθῆναι τούτους, καὶ ἠγοράσθησαν εἰς νομίσματα χίλια. Ἐν δὲ ,ϛϡξε' ἔτει D ἦλθασιν ἐκ τῆς Ῥώμης τριήρεις ἕνδεκα ἔχοντες ἀρχηγὸν πατριάρχην τῆς Ἀκουϊλίας, πεμφθεῖσαι παρὰ τοῦ πάππα Καλλίστου (27) εἰς βοήθειαν τῶν νήσων τῶν πλησιαζόντων τοῖς Τούρκοις, οἷον Ῥό-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(26) *Πρὸς Βελόγραδον ἔρχεται.* De hac expeditione Hungarica Laonicus, lib. VIII, Phranzes lib. III, c. 21, Bonfinius Decad. III, lib. VIII, in principio. Ad annum Hegiræ 860 refertur a Leunclavio, qui cœpit anno christi 1455, Decemb. 11, feria 5, cum solis Cyclus esset 8, littera E; obsidere eam cœpit Mehometes Junii die 13; Augusti die 6 Mehemetes expugnare adoritur: repulsus, castrisque exutus in fuga postridie se conjicit.

(27) *Παρὰ τοῦ πάππα Καλλίστου.* Bosius, lib. VII, *Histor. Militiæ Hierosolymitanæ*, narrat Petrum archiepiscopum Terraconensem præfectum classis a papa missæ generalem fuisse; qui pecuniis omnino destitutus Rhodum venit, ut mutuam pecuniam acciperet, ad stipendia classiariis solvenda; ducatos illi quinque mille octingentos octoginta sex Rhodii mutuum, ut suis subveniret, dederunt.

δον, Χίον, Λέσβον, Λῆμνον, Ἴμβρον, Σαμοθράκην, καὶ Θάσον. Κατήντησαν οὖν ἐν Ῥόδῳ ὡς ὑπὸ τὸν πάππαν τελοῦσαν, καὶ φόρους μὴ θελήσασαν δοῦναι τοῖς Τούρκοις. Ἀπὸ δὲ Ῥόδου ἀπάραντες ἤλθασιν ἐν Χίῳ, αἰτοῦντες τοῦ μὴ δοῦναι φόρους τοῖς Τούρκοις, ἀλλὰ μάχην μᾶλλον ἑλέσθαι· οἱ δ' οὐκ ἐπείσθησαν. Ὁμοίως καὶ ἐν Λέσβῳ καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια. Ἀπὸ δὲ Λέσβου ἀθροισθέντα τοῦ πάππα, τῶν Κατελάνων, καὶ ἑτέρων ληστρικῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν ἕως μ', ἀπῆεσαν ἐν τῇ Λήμνῳ, καὶ παραλαβόντες τὴν νῆσον ἤλθασιν ἐν Σαμοθράκῃ (28), καὶ λαβόντες καὶ ταύτην εἰς Θάσον ἐγένοντο. Καὶ φύλακας ἐνθέντες ἐν ταῖς νήσοις, καὶ καλῶς ἀσφαλίσαντες εἰς Ῥόδον ὑπέστρεψαν. Τότε ὁ τύραννος μαθὼν τὰ γενόμενα τὴν πᾶσαν αἰτίαν τῷ ἡγεμόνι τῆς Λέσβου κατέγραψε, καὶ δὴ μάχην κρατερὰν ἐνστήσας κατ' αὐτοῦ, στόλον ἀπαρτίζει βαρὺν, καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ πέμπει τοῦτον ἐν Λέσβῳ, ἔχων ἀρχηγὸν τὸν Ἰσμαήλ. Καὶ δὴ ἐς Μήθυμναν ἐλθὼν, καὶ πολλὰς μεθόδους, καὶ μηχανικὰς πράξεις διά τε πετροβολισμοὺς καὶ κλίμακας, καὶ τοιχωρυχίας εἰσπράξας οὐδὲν ὠνήσατο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πολλοὺς ἀπεβάλετο τῶν οἰκείων, καὶ οὕτως ὑπέστρεψεν ἄπρακτος. Ἐν δὲ τῷ ,ϛϡξϛ' ἔτει στέλλει πρὸς τοὺς δεσπότας Πελοποννήσου δοῦλον ἕνα, δι' ὁρισμοῦ φρικώδους διαλαμβάνων· *Πῶς ὑμεῖς οἰκειοθελῶς ὑπεσχέθητε τοῦ δοῦναί μοι φόρους κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας δέκα, νῦν δὲ ὁρῶ ὑμᾶς καταφρονοῦντάς με, καὶ τῶν συνθηκῶν ἠμελήσατε; Ἐκ τῶν δύο οὖν ἕλεσθε τὸ κρεῖττον, ἢ τὰ κεχρεωστημένα πληρώσατε, καὶ ἔσται ἀγάπη ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑμῶν, ἢ ταχέως ἐξέλθετε ἀφέντες τὸν τόπον ἐν τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ.* Καὶ γὰρ ἦσαν χρεωστοῦντες τριῶν ἐτῶν τέλος. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ ἐστάλησαν ἀποκρισιάριοι παρὰ τῶν Κωμάνων (29), παρὰ τοῦ δεσπόζοντος τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας, καὶ γειτνιάζοντος τοῖς Κόλχοις Οὐζοῦν Χασὰν (30), αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τινὰ περιφρονήσεως πράγματα, λέγων κεχρεωστῆσθαι αὐτῷ τέλος ἐπέκεινα ἐτῶν ξ', τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος χίλια σαγίσματα διὰ τοὺς ἵππους αὐτοῦ, καὶ χίλια ταγηστήρια, καὶ χίλια κεφαλοδέσμια, ἅτινα ἔταξε τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος ὁ πάππος αὐτοῦ πρὸς τὸν πάππον ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· *Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, κἀγὼ τῷ ἐπερχομένῳ ἔτει κομίσω ταῦτα σὺν ἐμοὶ, καὶ ἀποδώσω τὸ χρέος.* Ὁ δὲ τύραννος τῷ χειμῶνι ἐκείνῳ ἤρξατο οἰκοδομεῖν πρὸς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως τὸ καλούμενον Χρυσεία πύλη (31) πολίχνιον, τὸ ὁ Ἰωάννης ὁ γέρων ὁ βασιλεὺς ἠβουλήθη

A hortanturque ne Turcis vectigal pendere, sed bello potius experiri velint; quibus Chii haud paruere. Lesbum pariter advecti eamdem ad incolas orationem habuere, simileque responsum ab iis tulere. Cum e Lesbo solvissent papæ triremes, Catalanorum aliorumque piratarum navibus adjunctis, quadraginta simul Lemnum appellunt, insulaque potiti Samothracem navigant; eaque capta Thasum feruntur. Præsidiis validis has insulas munierunt firmaruntque, et Rhodum deinceps redierunt. At tyrannus eorum gnarus, Lesbique principem auctorem suspicatus, atrox bellum in eum movere destinans, classem ingentem apparat; eamque mense Augusto in Lesbum Ismaele duce mittit. Is ergo Methymnam cum devenisset, multis artibus, machinis

B tormentisque muros tentasset, scalis etiam admotis ductisque cuniculis, re improspere gesta ac infecta, multis etiam suorum amissis pedem retulit. Anno 6966 [Christi 1457] ad Peloponnesi despotas satellitem unum cum horrendis mandatis destinat: *Quo animo decem millium nummorum vectigal annuum sponte polliciti mihi estis, cum nunc me a vobis sperni, pactaque negligi videam? Alterutrum, quod vobis potius fuerit, eligite: vel soluto mihi vectigali* (cujus triennii integri pensiones debebantur) *amicitia et pax inter nos stabiles sint; vel locis, quæ occupatis, mihi decedite.* Eodem etiam anno a Comanis ad Mehemetem **192** apocrisiarii, atque ab Usun-Hasane Armeniæ partibus Colchidi finitimis imperante, res

C quasdam viles nulliusque pretii flagitantes venere. Ipsi enim asserebant deberi sibi sexaginta annorum pluriumve stipendia, quæ singulis annis Mehemetis avus Usun-Hasanis avo solvi præceperat, mille nimirum equis insternendis stragula, mille tapetes, totidemque mitrarum redimicula. Respondit illis Mehemetes: *Securi redite, anno proximo mecum ista afferam, et debitum solvam.* Per illam hiemem in extrema urbis parte, ad Auream portam appellata, arcem construere cœpit tyrannus: quam Joannes senior olim conditurus, a Bajazite tyranni abavo vetitus est. Vere autem jam ineunte, contractis simul copiis in Peloponnesum movit, Corinthus citra belli discrimen ab eo deditione recepta. De iis quæ gerebantur certiores facti despotæ, alter, Thomas nimirum, Italiam

D cum uxore et liberis petit; alter, Demetrius tyranno sponte se permisit, et eum veneratus est. Tota ergo Peloponneso subacta eique præfectis impositis Adrianopolim revertitur; Demetriumque cum tota ejus domo, cæterosque palatii officiales secum ab-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(28) *Σαμοθράκῃ*. Samothrace insula est maris Ægæi Thraciæ continenti objecta.

(29) *Παρὰ τῶν Κωμάνων*. Comana Pontica urbs Cappadociæ, a qua incolæ Comani dicti sunt. Ptolemæus illius nomen et situm tradit in Asiæ Tabula I, ad ripam Iridis fluvii conditæ. Episc. fuit sub Neocæsareæ Ponti Polemoniaci metropolita.

(30) *Οὐζοῦν Χασάν*. Bosius, lib. VIII, hujus legationis meminit, quæ ab Usun-Chasane, id est Longo Hasane, ad Mehemetem missa est: denuntiabat, ut vult Bosius, Mehemeti ne Cappadociam, quam dotis nomine a socero suo Joanne Comneno Trapezuntis imperatore acceperat, evadere aggrederetur. Armenia major hic intelligenda est, quæ Colchidi finitima est.

(31) *Τὸ καλούμενον Χρυσεία πύλη*. Leunclavius, lib. XV; supra ad cap. 13, aliquid adnotavimus.

A ducit; eximios quoque ac divites viros ex Achaia, Lacedæmone aliisque provinciis transfert. At Albanorum proceres ac præcipuos interficit: nec aliam arcem integram præter Monembasiam, etiamque invitus, reliquit. Maritima autem expeditione suscepta, missis in Ægæum mare et Cycladas insulas adversus hostes biremibus triremibusque circiter centum octoginta, cum nihil profecisset, ex Peloponneso familias bis mille, totidemque pueros transportat. Hi quidem militiæ tyronibus ascripti, familiis pars urbis Constantinopoleos habitanda concessa. Hiemem ipse partim Adrianopoli partim Constantinopoli transegit, navemque ingentis magnitudinis fabricari curavit. In urbe etiam theatrum exstruxit, quod vestium forum, Persice vero Bezestan, appellatur. Anno 6969 [Christi 1461] classem B biremium triremiumque circiter ducentarum naviumque decem apparavit. Labente vero fretum ipse transvectus Prusam Bithyniæ venit, cunctis consilii ejus ignaris; circa quod mirabile quoddam referam. Doctor legis ipsius, qui et judex judicum eo tempore erat, familiaritati, quæ ipsi cum principe intercedebat, reverentiæ etiam ab eo sibi exhibitæ confisus, cum solus ei adesset, audacter sciscitatur: *Domine, hunc exercitum terra marique instructum,* **193** *quo movere jubes?* Ille subiratus eum intuetur, dixitque: *Heus tu hoc a me disce, si mihi constaret barbæ meæ pilum unum arcani mei conscium esse, avulsum eum igne me crematurum:* tam dissimulatus ac iracundus natura ipse erat. Hujus ex- C peditionis fama, non solum qui Lycostomium incolunt Walachi, sed et Caphatini, Trapezuntii, Sinopenses, et Ægæi maris insulæ, Rhodus parvæque ei circumjectæ, territi erant. Chios etiam et Lesbos, quamvis vectigales, ejus inconstantem ac levem animum reformidabant. Princeps Bithynia discedens Ancyram Galatiæ petit, ubi castra cum posuisset, Sinopes principis filius cum donis quamplurimis ad eum a patre missus, servili habitu ac more venerabundus adit. Humane ac comiter a principe susceptus, quæcunque patri suo ab illo afferenda erant, nuntii munus ipse apud parentem obiturus audivit; quæ ejusmodi fuere: *Patri tuo nuntia Sinopem mihi dedi valde me cupere: qua si* D *sponte, nec vi coactus, decesserit, Philippopoleos præfecturam ipsi gratificatus donabo. Quod si parere recusaverit, brevi accedam.* Classis interea Pontico mari Sinopem advenit. Filius Ismaelis Sinopes principis ad patrem quoque profectus tyranni verba omnia retulit. Classem vero Sinopem appulsam esse

A τοῦ κτίσαι, καὶ ὁ Παγιαζῆτ ὁ τοῦ τυράννου πάππος ἐκώλυσεν αὐτόν. Τοῦ δὲ ἔαρος ἤδη ἐλθόντος, καὶ εἰς ἓν τὰς δυνάμεις ἀθροίσαντος ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ὥρμησε (32), καὶ πρῶτον Κόρινθον ἔσχεν ἄνευ πολέμου. Μαθόντες οὖν οἱ δεσπόται τὸ γεγονὸς, ὁ μὲν Θωμᾶς πρὸς Ἰταλίαν ἐχώρησε σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις· ὁ δὲ Δημήτριος παρεδόθη ἑκὼν, καὶ προσεκύνησε τῷ τυράννῳ. Παραλαβὼν οὖν πᾶσαν Πελοπόννησον, καὶ ἐγκαταστήσας ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνας, αὐτὸς εἰς τὴν Ἀδριανοῦ ὥρμησε, φέρων μετ' αὐτοῦ πανοικὶ τὸν Δημήτριον, ἄγων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς τοῦ παλατίου, καὶ τοὺς λογάδας, καὶ εὐτυχεῖς πάσης Ἀχαΐας, Λακεδαιμονίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν. Τοὺς δὲ τῶν Ἀλβανῶν προὔχοντας πάντας κατέσφαξε, οὐκ ἄλλο τῶν πολιχνίων ἐάσας πλὴν B Μονεμβασίαν, καὶ τοῦτο ἄκων, καὶ μὴ βουλόμενος. Τὴν δὲ διὰ θαλάσσης τῶν τριήρεων πρὸς ἐχθροὺς εἰσβολὴν, ἐν Αἰγαίῳ πελάγει διὰ τῶν Κυκλάδων νήσων ἔστειλε τὸν ἀριθμὸν ὡς ρπ' διήρεις καὶ τριήρεις μηδὲν ὠφεληθέντες, μετοικίσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου φαμελίας δισχιλίας δήπου, καὶ παῖδας ἰσαρίθμους. Τοὺς μὲν παῖδας εἰς νεόλεκτον στρατὸν κατεγράψατο, τὰς δὲ οἰκίας ἐν τῷ τῆς πόλεως μέρει κατέθετο. Αὐτὸς οὖν τὸν χειμῶνα ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Κωνσταντινουπόλει διῆγε πήξας ναῦν ὑπερμεγέθη. Καὶ δομήσας θέατρον ἐν τῇ πόλει, ὃ καὶ βεστιοπρατήριον λέγεται, καὶ Περσιστὶ Πεζεστάνιον (33) ὀνομάζεται. Ἐν δὲ τῷ ,ϛϡξθ' ἔτει ἐποίησε στόλον τριήρεων καὶ διήρεων μέχρι που τὰ σ', καὶ C νῆας ι'. Αὐτὸς δὲ τῷ ἔαρι τὸν πορθμὸν διαβὰς ἧκεν εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας, μὴ ἐπισταμένου τινὸς, μηδὲ νοήσαντος τὴν βουλήν· εἴπω καί τι παράδοξον. Ὁ νομοδιδάσκαλος αὐτοῦ, ὃς καὶ κριτὴς κριτῶν ὑπῆρχε τῷ τότε καιρῷ, θαῤῥήσας ὡς πρὸς τὴν πλησιότητα ἣν ἐκέκτητο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ ἡγεμὼν πάλιν ὡς πρὸς τὴν εὐλάβειαν ἣν ἐδείκνυε πρὸς τὸν διδάσκαλον, τολμήσας λέγει τῷ ἡγεμόνι ἔτι ὄντων αὐτῶν καταμόνας· *Κύριε, τὴν παράταξιν ταύτην τὴν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἑτοιμασθεῖσαν ποῦ κελεύεις φέρεσθαι;* Ὁ δὲ ὀργίλως πως ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν ἔφη: *Ἴσθι, ὦ οὗτος, εἰ ἤδειν ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πώγωνός μου τριχῶν θρὶξ μία ἀπελάβετό μου τοῦ μυστηρίου, ἀποσπάσας ἂν αὐτὴν πυρὶ παρέδωκα.* Τοσοῦτον κρυψίνους D ὁ ἀνὴρ καὶ ὀργίλος. Φοβηθέντες πάντες οἱ οἰκοῦντες ἔν τε τῷ Λυκοστομίῳ (34) Βλάχοι· ἀλλὰ δὴ καὶ Καφᾶς, Τραπεζοῦς, καὶ οἱ Σινωπεῖς, αἵ τε νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, Ῥόδος καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς νησίδια. Χίος καὶ Λέσβος, εἰ καὶ τελοῦντες ἦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀκαταστασίαν αὐτοῦ γινώσκοντες ἐτρόμαξαν.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(32) *Ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ὥρμησε.* Laonicus, lib. IX, et Phranzes prolixe libro III, capite 25 et 26.

(33) *Πεζεστάνιον.* Rerum merciumque omnis generis forum.

(34) *Λυκοστομίῳ.* Dom. Marius Niger commentar. 10, in Europam, Lycostomium ad Euxinum situm esse in Mysia inferiori docet. *Moncastro* hodie appellari volunt. Arpispolim dictam esse, id est Arpiorum civitatem, postea Lycostomum ab ostii Istri seu Danubii nomine, quod *os Lupi* significat, aiunt. Hodie, ut et priscis temporibus oppidum ibi situm est. In Ptolomæi Tabulis Arpis ad Pontum Euxinum paulo borealior est ostio Istri septentrionali.

A Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπάρας ἀπὸ Βιθυνίας ἦλθεν εἰς Ἀγκύραν τῆς Γαλατίας, κἀκεῖ τὰς σκηνὰς πήξας, ὁ τῆς Σινώπης ἡγεμὼν στείλας τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ πλείστης δωροφορίας, καὶ προϋπαντήσας αὐτῷ δουλικῶς προσεκύνησεν. Ὁ δὲ ὑπεδέξατο τοῦτον ἀσμένως, καὶ τὰ τῷ ἰδίῳ πατρὶ μηνυθησόμενα τοῦτο ἀπήγγειλε, καὶ αὐτὸν ὡς ἄγγελον τῶν ῥηθησομένων πάντα κατεῖπε, λέγων· *Ἀνάγγειλον τῷ πατρί σου, ὅτι τὴν Σινώπην βούλομαι* (35)· *καὶ εἰ μὲν ταύτην ἐλευθέρως παράσχοι, κἀγὼ χαριέντως ἀνταποδίδω αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φιλιππουπόλεως· εἰ δὲ οὔ, ἔρχομαι ταχύ.* Ὁ δὲ στόλος διὰ τῆς θαλάσσης τῆς Ποντικῆς ἔφθασεν ἐν Σινώπῃ. Ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἰσμαὴλ ἡγεμόνος τῆς Σινώπης ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ πάντα τὰ λαληθέντα παρὰ τοῦ τυράννου.

B Τύραννος δὲ μαθὼν τὴν ἀνάβασιν τοῦ στόλου γεγονυῖαν ἐν Σινώπῃ, καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς εἰς αὐτὴν ὥδευεν. Ὁ δ' Ἰσμαὴλ ἀπορήσας ἐξῆλθε τῆς Σινώπης, καὶ προϋπαντήσας αὐτῷ καὶ δουλικῶς προσκυνήσας. Ἀσπασίως αὐτὸν ὁ τύραννος ὑπεδέξατο, κελεύσας πάντας τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ λαβεῖν, καὶ ἵππους, καὶ ἡμιόνους, καὶ καμήλους, καὶ ἄλλο εἴ τι ἐν τοῖς αὐτοῦ ταμείοις ἐκέκτητο, καὶ μὴ προσψαῦσαί τίς τι τῶν αὐτοῦ. Τὴν Σινώπην οὖν καλῶς ἐγκαταστήσας, καὶ ἡγεμόνα ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ χειροτονήσας αὐτὸς, εἰς τὰ τῆς Ἀρμενίας ἐνδότερα ἐχώρει. Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς Οὐζοὺν Χασὰν ἡγεμὼν εἰς τὰ τῆς Περσίδος ὄρια ἐπάνω ὀρέων σὺν τοῖς αὐτοῦ διέτριβε, μὴ ἔχων ἰσχὺν καταπροσωπίσαι τῷ τυράννῳ.

C Περάσας δὲ τὴν Ἀρμενίαν, καὶ διαβὰς τὸν Φάσιδα ποταμὸν (36), χώρας τὰς μὲν εἷλε, τὰς δὲ οὐ δυνηθεὶς παρέδραμε, καὶ τὰ Καυκάσια ὄρη μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου καὶ τῆς ὑστερήσεως τῶν ἀναγκαίων ἀναβὰς κατῆλθεν εἰς Κόλχους. Καὶ δὴ εἰς Τραπεζοῦντα (37) ἀνελθὼν πέμπει τῷ βασιλεῖ Τραπεζοῦντος ἐκ τῶν δύο ἑλέσθαι τὸ κρεῖττον, ἢ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῷ τυράννῳ ἄνευ ζημίας αὐτοῦ τινος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ θησαυρῶν, ἀργύρου, χρυσοῦ, χαλκοῦ καὶ παντοίου εἴδους ἄλλου, δούλων τε καὶ δουλίδων, καὶ πάσης ἄλλης κινητῆς ὑποστάσεως· ἢ σὺν τῇ βασιλείᾳ καὶ ταῦτα πάντα, καὶ τὴν ζωὴν ἀφαιρεθῆναι. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ἐξελθὼν πανοικὶ προσεκύνησεν. Ἦν γὰρ ὁ στόλος πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀπάρας ἀπὸ Σινώπης εἰς Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ καὶ πολεμῶν καθ' ἑκάστην οὐδὲν ἤνυεν, ἕως ὁ τύραννος διὰ ξηρᾶς κατήντησεν.

D Ἐξελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις προσεκύνησε. Ἦν δὲ οὗτος Δαβὶδ ὁ Κομνηνὸς, υἱὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἀδελ-

A tyrannus certior factus, terrestri quoque itinere eo contendit. Ismael animi anceps, opis ac consilii egenus, Sinope in occursum ejus egreditur, ac submisse adorat. A tyranno comiter benigneque susceptus, jussusque omnes thesauros suos auferre, equos, mulos, camelos cæteraque asportare, quæcunque in horreis et penu habebat, omnesque de illis quidquam contrectare vetiti. Rebus ergo Sinopensibus recte constitutis, prætore urbi uno mancipiorum suorum imposito, Armeniæ interiora petit. Interea prædictus princeps Usun-Hasan Persidis fines montanos cum suis occupaverat, viribusque inferior, quam ut acie concurrere cum tyranno posset, illic tempus transigebat. Peragrata Armenia Phasique flumine superato, regiones quasdam

B debellavit ille, alias cum subigere non potuisset, transcurrit, montem Caucasum multo labore, cibariorum et necessariorum penuria artatus superavit, Colchosque devenit. Trapezuntem cum accessisset, illius imperatori per nuntium horum alterum, quod melius sibi æstimatione metiretur, eligendum proponit: vel se salvo, omnibus thesauris suis argenti, auri, æris cæterarumque rerum, servis etiam et ancillis omnique alia supellectile integris, imperium tyranno relinquere; vel cum imperio ista omnia **194** cum vita amittere. His auditis imperator urbe exit, illumque adorat. Classis equidem multis jam diebus Sinope solverat, et Trapezuntem appulsa quotidianis præliis urbem frustra tentaverat, donec tyrannus terrestri profectione eo venis-

C set. Urbe itaque imperator uxore ac liberis comitantibus excessit, et illum veneratus est. David Comnenus appellabatur, Alexii Comneni filius, Joannis decessoris sui frater; cum tota gente sua soceris, avunculis et nepotibus suis, cumque palatii nobilibus et proceribus, singulis supellectilem suam secum auferentibus, immobilibus bonis relictis, Constantinopolim triremibus vectus est. Mehemetes Trapezuntis rebus rite compositis, anno solido in illa expeditione transacto, reversus est. Anno 6970 (Christi 1462) Walachiæ vaivodæ per apocrisiarium injungit, ut ad se venerandum prompte ac diligenter accedat, adolescentes quingentos adducat, annuumque tributum aureorum nummorum decem millia afferat. Respondet Walachus se

D nummos aureos solvendo paratos habere, adolescentes vero tradere non posse: impossibili porro propius esse, ut ipse ad adorandum abeat. His auditis, tyrannus exasperatus, illustrium procerum quemdam comite adjuncto secretario destinat,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(35) *Τὴν Σινώπην βούλομαι.* Laonicus, lib. IX, Leuncl. lib. XV, Phranzes lib. III, cap. 27. Sinope urbs Helenoponti ad Pontum Euxinum sita, Amasiæ metropolitæ olim subdita.

(36) *Φάσιδα ποταμόν.* Phasis fluvius Colchidis.

(37) *Καὶ δὴ εἰς Τραπεζοῦντα.* Comnenorum Trapezuntium imperium annos 257 duravit, ab Alexio, qui anno 1204 urbe a Latinis capta Trapezunti regiam sedem collocavit, ad Davidem, qui anno 1461 a Mehemete imperio spoliatus est. Trapezus urbs Lazicæ metropolis, illius regionis incolæ Lazi dicti. Caucasus mons notissimus est in veterum libris, inter Euxinum Pontum et mare Caspium excurrens Sarmatiam Asiaticam ab Albania, Iberia et Colchide disterminat. Colchi hodie Lazi, Iberi et Albani Mengrelii appellantur.

mandatque ut tributum afferant, cæteris se prospecturum esse. Isti cum in Walachiam pervenissent, quæ in mandatis habebant, vaivodæ nuntiant. At ille comprehensos mortis inhumano, acerbo turpique genere, palo per anum transfixos affecit. Superato deinde Danubio copiis secum ductis in Dystræ regionem excurrit, turbamque infimæ plebis captivam in Walachiam trajecit; quos omnes eodem mortis genere pali transfixione plecti jussit. Finibus illis a tyranno quidam dux præfectusque constitutus, egregio aliquo facinore fortem se ac bellicosum approbare cupiens, ductis Turcorum decem millibus in Walachiam trajecit: cum istis Walachus manus conserit ac pugnat, et inter pugnandum partim internecione delet, partim vivos capit; quos omnes eorumque ducem Hamzam acerba pali pœna damnatos necavit. His compertis animi vertigine et æstu circumactus tyrannus, copias undequaque ad centum quinquaginta militum millia contrahit: per tempus vernum Adrianopoli profectus ad Danubii ripam venit; ibique castris positis, donec universæ copiæ se conjunxissent, substitit. Walachus interea omnes subditos suos in arcta loca silvisque obsita migrare jussit. Agrisque vastatis pecudes cæteraque animalia ad **195** partes interiores, Alanorum Hunnorumque fines abegit: se vero ac exercitum intra silvas densas, tutis locis occupatis, continuit. At tyranno Danubium transvecto septemque dierum itinere emenso, nec homines nec pecora occurrerunt, nulla cibaria, ne potus quidem, inventa. Cum vero in locum irriguum et opportune situm pervenisset, palos innumeros erectos depactosque conspicit, fructuum vice cadaveribus graves: in omnium medio Hamzam byssinis ac coccineis vestitum paloque transfixum. Hoc portento tyrannus obstupefactus ac territus, nocte ipsa, qua castra metatus est, fossis circumductis intra se continuit. Walachus summo mane copias in aciem dispositas ante diluculum deduxit: et cum ad castrorum dextrum cornu casu delatus fuisset, subito in ea irrupit, et donec dies appeteret, Turcorum ingentem stragem cæsis innumeris edidit. Turci in tenebrarum caligine trepidi, nec hostem dignoscentes, mutuis vulneribus se confodere. Ubi illuxit, intra castra sua Walachi recepti iis se continuere. Tyrannus castris tum motis turpiter recedens, et Danubium transvectus Adrianopolim regreditur. Anno 6971 [Christi 1462] classe triremium sexaginta naviumque septem instructa, mense Septembri in insulam Lesbum movet: terrestri vero profectione copiis secum ductis accedit. Insulam a Nico-

A φὸς Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ προβεβασιλευκότος· στείλας δὲ αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει σὺν ταῖς τριήρεσι παγγενεὶ μὲ ἑτέρους [ἑκύρους], θείους καὶ ἀνεψιοὺς αὐτοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἄρχουσι καὶ εὐγενέσι τοῦ παλατίου· φέρων ὁ καθεὶς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἄνευ τῶν ἀκινήτων. Αὐτὸς δὲ τὰ τῆς Τραπεζοῦντος καλῶς διοικήσας ἐπανεστράφη χρόνον τέλειον πληρώσας εἰς τὴν ἀποδημίαν αὐτήν. Ἐν δὲ τῷ ,ςϡο' πέμπει πρὸς τὸν βαϊβόδα Βλαχίας (38) ἀποκρισιάριον μηνύων αὐτῷ τοῦ ἐλθεῖν ἐν τάχει εἰς προσκύνησιν, ἔχων καὶ φέρων σὺν αὐτῷ παῖδας φ', καὶ τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος, ἤγουν χρυσίνους χιλιάδας δέκα. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίνατο τοὺς μὲν χρυσίνους ἑτοίμους ἔχει τοῦ δοῦναι, τοὺς δὲ παῖδας οὐ δύναται· τὸ δὲ αὐτὸς εἰς προσκύνησιν καὶ τοῦτο ἀδυνατώτε-
B ρον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος ἠγριώθη, καὶ στείλας ἕνα τῶν ἐπιφανῶν σὺν ἑνὶ τῶν γραμματέων αὐτοῦ εἶπεν, Ἀγάγετέ μοι τοὺς φόρους, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐγὼ σκέψομαι. Οἱ δὲ ἐλθόντες, καὶ τῷ Βλάχῳ τὰ μηνυθέντα δηλώσαντες, πρῶτον αὐτοὺς ἐν πάλοις καθίησι, θάνατον ἀπάνθρωπον, ὀδυνηρὸν καὶ ἀσχήμονα· εἶτα περάσας σὺν δυνάμει κατέδραμεν ἐν τοῖς μέρεσι Δύστρας (39), καὶ πολλὸν λαὸν συρφετώδη λαβὼν ἐν Βλαχίᾳ περάσας, πάντας τὸν αὐτὸν θάνατον τῶν πάλων τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐξεμέτρησε. Καὶ τῶν ἄκρων ἐκείνων εἷς ἀρχηγὸς τοῦ τυράννου, θέλων δεῖξαι ἀριστείαν τινὰ, περάσας εἰς Βλαχίαν σὺν χιλιάσι δέκα Τούρκων, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ὁ Βλάχος, οὓς μὲν ἐν πολέμῳ κτείνας
C ἔκτεινε, οὓς δὲ ζῶντας ἠγρευσε, πάντας τῷ τοῦ πάλου θανάτῳ, καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Χαμζᾶν πικρῶς κατεδίκασεν. Τούτων συνεὶς ὁ τύραννος καὶ πλήρης σκοτοδινίας καὶ ζάλης τυχὼν, ἁπανταχοῦ συναθροίσας δύναμιν ὑπὲρ τὰς ρν' χιλιάδας, τῷ καιρῷ τοῦ ἔαρος ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ ἦλθεν εἰς Δάνουβιν, κἀκεῖ τὰς σκηνὰς πήξας, ἔστη ἕως οὗ πᾶσα ἡ δύναμις εἰς ἓν σῶμα γένηται. Ὁ δὲ Βλάχος καὶ αὐτὸς πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς κλεισούρας καὶ δενδρώδεις τόπους μετοικίσας, καὶ τοὺς κάμπους ἐρήμους ἀφεὶς, καὶ ζώων παντοίων τὰ γένη ἐν τοῖς ἐνδοτέροις ἐλάσας ὁρίοις τοῖς πρὸς Ἀλανοὺς καὶ Οὔννους (40), αὐτὸς ἐν τοῖς ἄλσεσι δασέσι καὶ ὀχυροῖς τόποις σὺν τῇ ὑπ' αὐτὸν στρατιᾷ διημέρευεν. Ὁ δὲ τύραννος περάσας τὸν Δάνουβιν καὶ ἐπέκεινα
D ζ' ἡμερῶν τόπον ἀνύσας, οὐχ εὗρε τὸ οἱονοῦν ἢ ἄνθρωπον ἢ ζῶον τὸ τυχὸν, ἢ τῶν τροφίμων τι ἢ ποτίμων. Φθάσας οὖν ἔν τινι τόπῳ λιβαδιαίῳ καὶ εὐθέτῳ, ὁρᾷ πάλους πεφυτευμένους μυριαρίθμους, βρίθοντας ἀντὶ καρπῶν νεκρὰ σώματα, καὶ τὸν Χαμζᾶν, ὃν προείπομεν, ἐν μέσῳ μετὰ βυσσίνων καὶ κοκκίνων, ὧν ἐφόρει, πεπερονημένων ἐν τῷ πάλῳ. Ἰδὼν οὖν τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ τύραννος ἐξεπλάγη,

Ismaelis Bullialdi notæ.

(38) *Πέμπει πρὸς τὸν βαϊβόδα Βλαχίας.* Is erat Draculii sive Draculæ filius, Vladus seu Vladislaus appellatus. Laonicus lib. IX; non longe a fine. Leunclav. lib. XV.

(39) *Δύστρας.* Dystra olim Δουρόστολον λεγεών, Durostorum, Mysiæ inferioris urbs ad Danubium.

(40) *Ἀλάνους καὶ Οὔννους.* Alani in Sarmatia Europæa sedes habuerunt; Podolia hodie appellatur illa regio. Οὖννοι sunt Hungari qui Daciam occuparunt.

καὶ τῇ νυκτὶ φοβηθεὶς, ἐν ᾗ ἔπηξε τὰς σκηνας, τάφρους ἀνήγειρε, καὶ ἐν μέσῳ τῶν τάφρων ἔκειτο. Ὁ δὲ Βλάχος ὀρθρίσας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν καλῶς συνταξάμενος, ἔτι σκοτίας οὔσης κατῆλθε, καὶ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φοσσάτου τυχὸν εἰσῆλθεν ἐξαίφνης, καὶ ἕως πρωῒ ὑπὲρ ἀριθμὸν κατέκοψε. Καὶ πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀλλήλους ἐφόνευον, ἕως οὗ ἡμέρα διηύγασε. Πρωΐας δὲ γενομένης οἱ μὲν Βλάχοι εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν εἰσελθόντες ἐκοιτάσθησαν· ὁ δὲ τύραννος ἐγερθεὶς κατῃσχυμμένος, καὶ περάσας τὸν Δάνουβιν ἧκεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐν δὲ τῷ ,ϛϡοα' ἔτει στόλον ἀπαρτίσας τριήρεων καὶ διήρεων ἑξήκοντα καὶ νῆας ζ', κατῆλθεν ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ, καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς σὺν δυνάμει. Ἐλθὼν οὖν ᾐτήσατο τὴν νῆσον (41) παρὰ τοῦ κρατοῦντος Νικολάου τοῦ Γατελιούζου, ὃς ὑπῆρχεν ἀδελφὸς Δομινίκου (42) τοῦ προηγεμονεύσαντος, τὸν ὃν ὁ ῥηθεὶς Νικόλαος κατήγαγε τῆς ἡγεμονίας καὶ ἀπέπνιξεν. Αὐτὸς δὲ ἡγεμὼν κατέστη τῆς Λέσβου τέταρτον ἄγων ἔτος ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Ὁ δὲ Νικόλαος ἀσφαλῶς τὴν Μιτυλήνην ἔν τε πολεμικαῖς παρασκευαῖς καὶ ἁρμάτων πληθύϊ, καὶ τάφρων βοθύνων καὶ χωμάτων ἀνορύξεσι κατασκευάσας, μέσον ἐκάθητο σὺν πολεμισταῖς πλείστοις ὑπὲρ ἀριθμὸν χιλιάδων πέντε, καὶ συρφετώδη λαὸν σὺν γυναιξὶ καὶ παιδαρίοις ὑπὲρ ἀριθμὸν χιλιάδων κ'. Περάσας οὖν ὁ τύραννος ἀπὸ τοῦ Ἁγιασματίου, καὶ ζητήσας τὴν πόλιν σὺν τῇ νήσῳ, ἀπεκρίνατο ὁ Νικόλαος· Οὐκ ἔστι δυνατὸν παραδοῦναι τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, εἰ μὴ πρῶτον αὐτοὶ πολεμικῷ νόμῳ κτανθήσονται. Τότε πάλιν τὴν περαίαν διαβὰς ὁ τύραννος ἀφῆκε τὸν αὐτοῦ βεζίριν Μαχμοὺτ τοῦ πολιορκεῖν Μιτυλήνην. Καὶ δὴ τὰς πετροβόλους σκευὰς ἀντικρὺ παραστήσας, καὶ πετροβολῶν τὸ ἓν μέρος τῆς πόλεως τὸ λεγόμενον Μελανούδιον κατὰ γῆς ἔρριψεν· ὁμοίως καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τοὺς προμαχῶνας καὶ πύργους. Ὁρῶντες οὖν οἱ ἐντός...

A lao Gateluzo, qui ei tunc dominabatur, sibi dedi poscit. Hic Dominici decessoris sui quem ditione spoliatum laqueo necaverat, frater erat, quartusque annus ab occupata dominatione agebatur. Nicolaus equidem Mitylenes securitati prospexerat; machinis bellicis omnis generis instructam armatorum valido præsidio firmaverat : fossis profundis aggeribusque munierat : ejus mœnibus cum quinque militum millibus pluribusve, turbæ quoque plebeiæ, adnumeratis mulieribus ac pueris, viginti millibus se tutabatur. Cum ab Hagiasmatio in insulam trajecisset tyrannus, urbemque et insulam sibi dedi postularet, respondit Nicolaus illas se prodere non posse, nisi præliando ipse B suique milites prius occubuissent. Hoc reddito responso in continentem remeavit tyrannus, et vezirum Mahmut obsidioni ac oppugnationi Mitylenes præfecit. Qui tormentis mœnia ita quassavit, ut eorum pars, quæ Melanudion appellatur, conciderit : in aliis etiam locis propugnacula et turres in solum corruerint. Oppidani his animadversis......

Ismaelis Bullialdi notæ.

(41) *Ἐλθὼν οὖν ᾐτήσατο τὴν νῆσον.* Bosius hanc obsidionem ad annum 1457 refert, sed perperam, anno enim 1462 Mitylene oppugnata et dedita est, et tota Lesbos in potestatem Mehemetis venit. Bosius porro asserit, Mehemetem terra cum filio accessisse, et Luchini Catalusii nothi proditione Mitylenen occupavisse.

(42) *Ἀδελφὸς Δομινίκου.* Hic Dominicus duxerat uxorem Mariam, filiam Paridis Justiniani, qui inter præcipuos insulæ Chii opibus præstabat. C Hanc Paridis filiam Mariam, cum in lepram incidisset, maritus a se non dimisit, eodemque lecto ac mensa cum ea semper usus est. Postea, cum Dominicus in insidias inimicorum suorum incidisset, et ex uxoris charissimæ amplexibus vi abreptus esset, ipsa miserum nusquam deseruit, mutuo amore maritum dilectissimum prosecuta. Videndus Augustinus Justinianus in *Annalibus Genuensibus.* Verum silentio transmisit, Dominicum a fratre suo Nicolao fuisse occisum.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΣΥΝΤΟΜΟΝ.

196–198 CHRONICON BREVE

Ex Bibliothecæ Regiæ manuscripto libro.

Τὸ Ἄργος (43) γέγονε μητρόπολις ἐν ἔτει ,ϛφϟζ'. Ἰωάννης ἦν ὁ ἀναβιβασθεὶς μητροπολίτης εἰς πη' θρόνον. Γέγονε δὲ ὕστερον εἰς ρζ'.

Ἔτους ,ϛχϟε' παρέλαβον (44) οἱ Σαραχηνοὶ τὸν ἅγιον τάφον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ,απζ'.

Ἔτους ,ϛψια' παρέλαβον οἱ Φράγγοι (45) τὴν Κωνσταντίνου πόλιν.

Ἔτους ,ϛψξη' παρέλαβεν τὴν Κωνσταντίνου (46) πόλιν ἀπὸ τοὺς Φράγγους κύριος Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος.

Τῷ ,ϛωνϛ' γέγονε τὸ μέγα θανατικόν (47).

Τῷ ,ϛωνζ' ἦλθεν εἰς τὸν Μωραίαν (48) ὁ δεσπότης ὁ Καντακουζηνός.

Τῷ ,ϛωπ' γέγονε τὸ δεύτερον θανατικόν.

Τῷ ,ϛωπβ' ἐγένετο τὸ τρίτον θανατικόν.

Τῷ ,ϛωπη γέγονε κύριον Πάσχα (49), ἀπέθανε καὶ ὁ δεσπότης ὁ Καντακουζηνός.

Τῷ ,ϛωϟϛ' γέγονε τὸ τέταρτον θανατικόν.

Ἦλθεν ὁ δεσπότης ὁ Παλαιολόγος (50) ὁ Πορφυρογεννήτης εἰς τὸν Μωραίαν.

Ἦλθεν ὁ Βρανέζης (51) θελήματι τοῦ δεσπότου, καὶ ἐγύρισε τὸν Μωραίαν.

A. M.	A. C.	
6597	1089	Argos metropolis facta. Joannes, qui ei Ecclesiæ tunc præerat, ad metropolitæ dignitatem provectus est, octogesimumque thronum seu locum obtinuit, qui ad centesimum septimum deinde depressus est.
6695	1187	Sanctum Domini sepulcrum occupaverunt Saraceni.
6711	1203	Franci Constantinopolim occupaverunt.
6768	1260	Dominus Andronicus Palæologus Constantinopolim, expulsis Francis, cepit.
6856	1348	Magna pestilentia grassata est.
6857	1349	Despota Cantacuzenus in Moream profectus est.
6880	1372	Secunda pestilentia.
6882	1374	Tertia pestilentia.
6888	1380	Festo Paschatis despota Cantacuzenus e vita migravit.
6896	1388	Quarta pestilentia.
		Despota Palæologus Porphyrogenitus in Moream accessit.
		Branezis in Moream venit, eamque ex voluntate Domini peragravit.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(43) *Τὸ Ἄργος*. Hoc ab imperatore Alexio Comneno factum, qui anno 1081 regnare cœpit. Codinus in Expositione thronorum ab imp. Andronico seniore facta, Ὁ Ἄργους καὶ αὐτὸς πη' ὤν, ρε' γέγονε *Argorum metropolita cum octuagesimus octavus esset, ad centesimam quintam sedem depressus est.*

(44) *Παρέλαβον*. Contigit Octobris die 2 deditione Hierosolymæ facta, postquam obsessi obsidionem 14 dierum tolerassent. Saladinus ante receptam Hierosolymam Julii die 3 Guidonem regem prælio victum ceperat.

(45) *Παρ. οἱ Φράγγοι.* Error hic admissus est; contigit enim Christi anno 1204, mundi 6712.

(46) *Παρέλ. τὴν Κωνσταντίνου.* Ab Andronico Palæologo impossibile est ereptam fuisse Latinis Constantinopolim, cum bimulus tantum tunc fuerit, ut notavit Gregoras lib. IV, qui Cæsarem Alexium Strategopulum urbem astu ac quorumdam proditione occupavisse quoque docet. Error etiam in numeris deprehenditur: verum siquidem est anno Christi 1262 Latinos urbe exactos fuisse; anno vero 1260 cœpit Michael Palæologorum primus.

(47) *Μέγα θανατικόν*. Θανατικόν vulgo hodie dicitur pro peste et morbis contagiosis.

(48) *Ἦλθεν εἰς τὸν Μωραίαν*. Hic Cantacuzenus Manuel appellabatur, eratque Joannis Cantacuzeni imp. filius. Phranz. lib. I, cap. 13.

(49) *Γέγονε κύριον Πάσχα*. Pascha fuit anno illo Martii 25, cyclo lunæ 13, solis 17, litteris A G. indict. 3.

(50) *Ὁ δεσπότης ὁ Παλαιολόγος*. Is erat Theodorus Porphyrogenitus, Joannis imp. filius, Manuelis frater. Phranz. lib. I cap. 15.

(51) *Ὁ Βρανέζης*. Adeundus Phranzes, lib. I, cap. 20.

Ἔτους ,ςωϞζ′ παρέλαβεν ἡ ἐκλαμπροτάτη ἡμῶν ἀφεντία τὸ Ἀναύπλι (52).

Τῷ ,ςωϞθ′ ἔτει γέγονε τὸ πέμπτον θανατικόν.

Τῷ αὐτῷ ἔτει ἦλθεν ὁ Βρανέζης εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν, καὶ τότε εἰς τὸ Λέοντος, καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Πρίγκιπος, καὶ ἀπήγασιν καὶ ἐπῆραν τὴν Ἄκουβαν (53) τῇ Κυριακῇ τῆς Τυρινῆς.

Τῷ δ′ αὐτῷ ἔτει ἐκατέβηκεν κύριος Δημήτριος ὁ Ῥὰλ (54) μετὰ φοσάτον τοῦ Λέοντος (55), καὶ τῶν Ἀλβανιτῶν, καὶ ἐπίασεν τὸν Πρίγκιπα μηνὶ Ἰουνίῳ δ′, καὶ τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ ἠγοράσθη.

Εἰς τὰ ,ατϞδ′ ἐσυμφώνησεν (56) ὁ δεσπότης τοῦ Μωραίου μὲ τὴν ἀφεντίαν μας. Καὶ ἔδωσε ὁ δεσπότης τῆς ἀφεντίας μας τὸ Ἄργος καὶ τὸ Θερμίσον. Καὶ ἡ ἀφεντία μας ἔδωσε τοῦ δεσπότου τὰ Μέγρα, καὶ τὸν πύργον τοῦ Μυλοποτάμου.

Τῷ ,ςϡε′ ἔτει ἦλθεν ὁ Γιαγουπασᾶς (57) καὶ ὁ Μουρτάσης μὲ τὸ φοσάτον τὸ Τουρκικὸν χιλιάδες ξ′ μηνὶ Ἰουνίῳ β′ εἰς τὸ Ἄργος ἡμέρᾳ Σαββάτου, καὶ τῇ Κυριακῇ ὥρᾳ β′, ἐπῆραν αὐτὸ, καὶ ἠχμαλώτισαν τὸν λαόν. Καὶ τῇ κα′ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθον εἰς τὸ Λέοντος καὶ ἐπολέμησαν. Καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν εὑρέθη εἰς τὸ Ἀναύπλι Δοῦκας ὁ Ἐπικερνός.

Τῷ ,ςϡζ′ γέγονε τὸ ἕκτον θανατικόν.

Τῷ ,ςϡιβ′ παρέλαβεν ὁ δεσπότης (58) Πορφυρογέννητος τὴν Κόρινθον, καὶ τὴν καστελλανίαν αὐτῆς, ἀπὸ τοὺς Φρερίους Ῥόδου μηνὸς Ἰουνίου ιδ′.

Τῷ ,ςϡιε′ ἔτει ἀπέθανεν ὁ δεσπότης ὁ Πορφυρογεννήτης.

Τῷ ,ςϡιη′ ἔτει γέγονε τὸ ἕβδομον θανατικόν. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἀπέθανε κύρις Μανουὴλ ὁ μέγας δοῦκας.

A. M.	A. C.	
6897	1389	Illustrissima dominatio nostra (id est, respublica Veneta) Nauplium occupavit.
6899	1391	Quinta pestilentia.
		Eodem anno Lacedæmonem venit Branezis et in urbem Leontarim, cum principe junctus, Acuvam copias ambo duxerunt, eamque Dominica Tyrophagiæ, seu esus caseorum, id est, Quinquagesimæ, ceperunt.
		Eodem anno Demetrius Raoul cum exercitu ex Leontariis et Albanitis collecto Junii die 4 principem oppressit, et mense Decembri proditus est.
6902	1394	Moreæ despota fœdera pactus est cum dominis Venetis, iisque Argos et Thermisum concessit : qui ei vicissim Megra et Mylopotami turrim donaverunt.
6905	1397	Jacupes Bassa et Murtasis cum exercitu sexaginta millium Turcorum Junii die 2 Sabbato Argos venerunt. Postridie Dominica urbem ceperunt, incolasque mancipia ceperunt. Ejusdemque mensis 21 Leontarim venerunt eamque expugnarunt. Eodem tempore Ducas Epicernus Nauplii agebat.
6907	1399	Sexta pestilentia.
6912	1404	Idem despota Porphyrogenitus Corinthum ejusque regionem a Rhodiæ militiæ equitibus recepit Junii mensis 14.
6915	1407	Despota Porphyrogenitus obiit.
6918	1410	Septima pestilentia. Mortem obiit dominus Manuel magnus dux.

Ismaelis Bullialdi notæ

(52) *Ἀναύπλι*. Nauplium olim Ἀργείων ἐπίνειον. Hodie appellatur *Napoli di Romania*.

(53) *Ἄκουβαν*. Phranzes hujus loci meminit lib. III, cap. 22. Acuva seu Accumba in Helidis mediterraneis, olim Hypania appellata, Peloponnesi urbs. Tyrophagiæ Dominica fuit illo anno Februarii 7, Pascha Martii 28, cycl. lunæ 2, solis 26, littera C. Eodem anno Thessalonica a Bajazite capta. Ducas, cap. 13.

(54) *Δημήτριος ὁ Ῥάλ*. Phranzes de Joanne Raule, quem Georgium etiam Raulem appellarat, et de Michaele Raule, lib. III, cap. 26 et 28, mentionem facit; ex eadem forte gente erant ac ille qui Apocauchum occidit.

(55) *Τοῦ Λέοντος*. Vulgo Leontarium et Leontari ; Μεγάλη πόλις olim appellata. At in tabulis geographicis, Leontari longe a Megalopoli versus occasum distat. Albanitæ sunt Albani Peloponnesum incolentes, ut ad Ducæ caput 32 ostendimus.

(56) *Ἐσυμφώνησεν*. Ubi locus ille Thermisus appellatus in Græcia sit, mihi incompertum. Mylopotami turris, de qua hic fit mentio, pariter mibi incognita ; castrum insulæ Cretæ hoc loco esse intelligendum, non facile persuadeor , cum in Peloponneso situm esse locum illum aut in Attica oporteat. Megra Megara olim appellata, locus est in Attica ad sinum Saronicum, vulgo *Golfo d'Egina*.

(57) *Ὁ Γιαγουπασᾶς*. Adeundus Phranzes, lib. I, cap. 20.

(58) *Παρέλαβεν ὁ δεσπότης*. Jacobus Bosius, lib. IV *Histor. militiæ et religionis Hierosolymitanæ*, tradit Dominicum de Alemania cum Theodoro Porphyrogenito, nomine collegii et societatis militiæ Hierosolymitanæ, pepigisse et de lite transegisse, quæ inter Theodorum et Rhodios orta erat, venditionis causa a Theodoro facta ; qui despotatum Peloponnesi, Corinthi et Lacedæmonis collegio Rhodiorum vendiderat anno Christi 1397, dum magnus magister erat Philibertus de Nailaceo. Liti hac conditione finis impositus, ut Rhodiis ducatos aureos supra quadraginta sex mille quingentos, sortis ac usurarum nomine, solveret Theodorus : et ita Corinthum ejus Castellaniam, Calauretam ejusque agrum ipsi redderent Rhodii. Actum refert Bosius anno 1404, Aprilis die sexta. De Peloponnesi venditione Phranzes libro primo capite vicesimo, qui Theodorum Spartam, non totam Peloponnesum, Rhodiis vendidisse scribit.

Τῷ ,ϛϡκγ' ἔτει ἦλθεν κύριος Μανουὴλ ὁ βασιλεὺς (59) ὁ Παλαιολόγος καὶ ἔκτισεν τὸ Ἑξαμίλιον μηνὶ Μαΐῳ, καὶ μηνὶ Μαρτίῳ λ' ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἐπίασεν τοὺς ἄρχοντας τοῦ Μωραίως.

Τῷ ,ϛϡκϛ' γέγονε τὸ ὄγδοον θανατικόν.

Τῷ αὐτῷ ἔτει ἦλθαν καὶ οἱ Ἀναβαρεζοὶ (60) εἰς τὴν Ταβίαν.

Τῷ ,ϛϡκθ' ἡμέρᾳ δ' Δεκεμβρίου ιζ' ἐγένετο χειμὼν φοβερὸς, πλῆθος βροχῆς, καὶ συνοχὴ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ἐν τῷ Ἀναύπλι, καὶ ἐχάλασε ὁ Νάρθηκας (61) τοῦ ἁγίου Ἀνδρέως, καὶ ἠνεῴχθησαν αἱ πύλαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ μνημεῖα ἠνεῴχθησαν, καὶ ἡ κάμπανα ἔπεσεν, καὶ σημεῖα ἐγίνοντο εἰς τοὺς τοίχους καὶ εἰς τὰς πύλας ὡς ἀπὸ ξίφους.

198 Τῷ ,ϛϡκθ' ἔτει νεμήσει ιδ' Ἰανουαρίου κα' ἡμέρᾳ γ' Σιγουντονάνης (62) ἐπίσκοπος Λατίνων μετεκόμισε τὰ τίμια λείψανα τοῦ ὁσιωτάτου Πέτρου ἐπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἄργους ἀπὸ τοῦ Ἄργους εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ναυπλίου. Φασὶ δὲ οἱ ἐκεῖσε εὑρεθέντες, ὅτι ὅταν ἤνοιξαν τὸν ἅγιον τάφον ἐκεῖνον ἐγένετο σεισμὸς ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἐξῆλθεν εὐωδία πλείστη, καὶ ἐπλήρωσε τὸν χῶρον καὶ τὸν ἀέρα. Καὶ ὁ τάφος πεπληρωμένος φωτός. Καὶ τὰ τίμια λείψανα σεμνῶς κατακείμενα, ἃ καὶ λαβόμενοί τινες τῶν πιστῶν ἐγίνοντο πλεῖσται ἰάσεις.

Τῷ ,ϛϡλ' ἔτει τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου (63) γέγονεν ὁ μέγας σεισμὸς, καὶ εὐθέως ἤρξατο εἰς τὸν Μωραίαν σποράδην λυμαίνεσθαι τὸ θανατικόν..

Τῷ ,ϛϡλα' Μαΐῳ κβ' ἦλθεν Τοῦρκος ὁ Τουραχάνης (64) μετὰ φοσάτου εἰς τὸ Ἑξαμίλιον, καὶ ἐπῆρεν αὐτὸ, καὶ ἐχάλασέν το. Εἶτα ἦλθεν εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν, εἶτα εἰς τὸ Λέοντος, εἶτα εἰς τὸ Γαρδικὸν, εἶτα εἰς τὴν Ταβίαν. Καὶ ἐκεῖ ἔκοψαν τοὺς Ἀλβανίτας Ἰουνίου ε'.

A. M.	A. C.	
6923	1415	Dominus imperator Manuel Palæologus in Moream venit, et Hexamilium mense Maio refecit. Martii die 30 magno Sabbato Moreæ principes subegit.
6926	1418	Octava pestilentia.
		Eodem anno Anavarezi Tabiam venerunt.
6929	1420	Decembris 17, feria 4, immanis ac horrenda procella Nauplii orta est; vis imbrium tonitrui et fulgetris continuis immista sancti Andreæ Narthica dejecit. Templi valvæ et sepulcra aperta fuerunt; campana cecidit: in parietibus et portis vestigia gladio impactorum ictuum apparuerunt.
6929	1421	**199** Indictione 14 Januarii 21 feria 3, Siguntonanis Latinorum episcopus, sanctissimi Petri Nauplii et Argorum episcopi, pretiosas reliquias ab urbe Argis Nauplium, quæ episcopalis sedes est, transtulit. Qui tum illic præsentes adfuerunt, asserberunt terram, cum sanctum monumentum illud apertum fuit, motu concussam fuisse. Odor etiam suavis admodum dimanavit, locum illum et totum aerem complevit: et monumentum luminibus splendere visum est. Pretiosæ reliquiæ in honesto et venerando loco depositæ sunt; quarum particulas cum fideles aliquot accepissent, plurimi illis sanati sunt.
6930	1422	Feria 2 hebdomadis Diacænesimæ, id est, postridie Paschatis, magnus terræ motus contigit, statimque per Moream pestis grassari passim cœpit.
6931	1423	Maii 22, Turachanes, Turcorum dux, cum exercitu ad Hexamilium processit, expugnatumque dejecit. Inde Lacedæmonem profectus est, deinceps Leontopolim, Gardicum et Taviam, ubi Junii die 5 Albanitarum copias cecidit.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(59) *Μανουὴλ ὁ βασιλεύς*. Vide quæ notavimus ad Ducæ cap. 20.

(60) *Ἀναβαρέζοι*. Abarinos forte intelligit. Abarinus autem est Pylus antiqua Nestoris patria. Si quis vero Navareuos e castro Navarino, quod ad promontorium Zonchio vulgo appellatum situm est, intelligere voluerit, per me licet. Τάβια seu Avia ad sinum Messeniacum, vulgo *golfo di Corone*.

(61) *Ὁ Νάρθηκας*. Joannes Meursius in Glossario aliquot auctorum locis ostendit, Narthicam locum esse extra ecclesiam, ubi stabant οἱ ἀκροώμενοι, id est auscultantes, qui inter quatuor pœnitentium ordines numerabantur. Suidas, Πρόδομος ὁ νάρθηξ. Ἐτύγχανε γὰρ ἐν τῷ προδόμῳ τοῦ ἱεροῦ, *in vestibulo templi*. Phavorinus: Νάρθηξ σημαίνει δύο τὸν τῆς ἐκκλησίας νάρθηκα· καὶ γίνεται παρὰ τὸ νέρθεν εἶναι τοῦ ναοῦ. Item: Νάρθηξ παρὰ τὸ νέρθεν, ἤγουν κάτωθεν τοῦ ἄμβωνος κεῖσθαι. *Narthex duo significat, ecclesiæ Narthecem*: et vox illa νέρθεν, quæ infra significat, *eo quod infra templum, videlicet infra ambonem seu suggestum Narthex collocatus sit.*

(62) *Σιγουντονάνης*. Forte secundus Nanus; gens Nanorum patricia apud Venetos omnibus nota.

(63) *Τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου*. Fuit hoc anno cyclus solis 3, littera D, lunæ 17, indict. 15, Ergo Pascha Aprilis 12, feria 2, Diacænesimæ hebdomadis Aprilis 13, postridie Paschatis.

(64) *Ὁ Τουραχάνης*. Idem Phranzes libro primo, capite 41. Γαρδικόν duplex in Peloponneso: unum ad septentrionem et ortum prope Pellenen: alterum ad occasum et meridiem ad fluvium Melana, non longe a Leontario vel Leontopoli; de hoc altero hic locus accipiendus est. Καρδικίαν Laonicus eam appellat libro nono.

Τῷ ,ϛϡλη' ἐπῆραν οἱ Μουσουλμάνοι (65) τὴν Θεσσαλονίκην.

Τῷ ,ϛϡλθ' ἔτει γέγονεν τὸ ἔννατον θανατικόν.

Τῷ ,ϛϡμζ' ἔτει γέγονεν ἡ λεγομένη η' σύνοδος (66) ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ.

Τῷ ,ϛϡνβ' ἔτει νεμήσει ζ' (67) Δεκεμβρίου κ' ἦλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως κύρις Κωνσταντῖνος δεσπότης ὁ Παλαιολόγος, καὶ παρέλαβεν τὴν αὐθεντίαν τοῦ Μωραίως. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ κύρις Θεόδωρος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ δεσπότης Μωραίως, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν, ἵνα γένηται βασιλεύς. Καὶ ἀπέτυχεν τοῦ σκοποῦ· ἐβασίλευσε γὰρ κύρις Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Τῷ ,ϛϡνβ' ἔτει μηνὶ Μαρτίῳ ἔκτισε τὸ Ἑξαμίλιον (68) κύρις Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁ δεσπότης Μωραίου· ἐπαρέλαβε δὲ ὁ αὐτὸς τὰς Θήβας τὰς ἑπταπύλας, καὶ ἐκούρσευσε μέχρι Λιβαδείας, καὶ Ζητουνίου, καὶ τοῦ τόπου τῶν Ἀγράφων (69).

Τῷ ,ϛϡνε' νεμήσεως ι' ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον ὁ ἁγιώτατος μητροπολίτης κύρις Μαλαχίας μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἁγιωτάτου Μάρκου (70).

Τῷ ,ϛϡνε' ἔτει τοῦ κόσμου τῆς δὲ θείας σαρκώσεως ,αυμϛ' Δεκεμβρίου γ' ἡμέρᾳ Σαββάτῳ (71) ἦλθεν μετὰ φοσάτου ,α,ξ' Τοῦρκος Ἀμηρᾶς Ἀχμάτης ὁ Ἀμωράτης εἰς τὸ Ἑξαμίλιον Κορίνθιον. Καὶ τῇ ἄλλῃ ἐρχομένῃ παρὰ κ' ἑσπέρα ἤρξατο τοῦ πολέμου· καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς γενομένης ἰσχυρᾶς τῆς μάχης, τῷ πρωῒ ἄφθη ὁ τεῖχος παρὰ τῶν ἐπιβούλων, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐσέβησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐδιώκονάν τους, καὶ οὓς μὲν ἀνεῖλον, οὓς δὲ ἠχμαλώτισαν καὶ ἐπῆραν ἄπειρα πλήθη, καὶ ἅρματα, καὶ ζῶα, καὶ χρήματα· εἶτα ἀπῆγαν εἰς τὰ βασιλικά, εἶτα εἰς τὴν Βοτζῆτζαν, καὶ ἐνέπρησαν αὐτήν, καὶ ἠχμαλώτευσαν ὁμοίως. Καὶ εἰς τὴν Πάτραν, χωρὶς τὸν Κουλάν, ἔστι δὲ καὶ τὰ πέριξ τούτων. Καὶ ἐγίνετον ἡ αἰχμαλωσία πολλὴ σφοδρά, καὶ οὕτως ἐστράφηκεν.

Τῷ ,ϛϡνθ' ἔτει ἐτελεύτησε (72) ὁ Ἀμηρᾶς ὁ Ἀμωράτης, καὶ ἔλαβεν τὴν ἀφεντίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Τζαλα-

A. M.	A. C.	
6938	1430	Musulmani Thessalonicam occupaverunt.
6939	1431	Nona pestilentia.
6947	1439	Synodus octava Florentiæ celebrata.
6952	1443	Indictione 7, Decembris 20, dominus Constantinus despota Palæologus Constantinopoli in Moream venit, cujus dominium adeptus est. Dominus vero frater ipsius Theodorus Porphyrogenitus Moreæ despota Constantinopolim, ut imperator renuntiaretur, profectus, voti compos factus non est : ipsius enim frater dominus Joannes regnavit.
6952	1444	Mense Martio dominus Constantinus Palæologus Moreæ despota Hexamilium refecit, Thebas heptapylas, id est, septem portas habentes, occupavit : Libadiam, Zetunium et Agraphorum agrum usque excurrit.
6955	1446	Indictione 10 sanctissimus metropolita dominus Malachias, post obitum sanctissimi Marci, Corinthum venit.
		Decembris die 3 Sabbato, Turcus Amiras Ahmetes Amorates ad Hexamilium Corinthium secum ducto sexaginta millium militum exercitu profectus est. Postridie sub vesperam oppugnare cœpit : cumque tota nocte non cessasset valide vehementerque pugnare, appetente die in murum subierunt obsessores. Tum Romæis in fugam effusis intraverunt Turci, et fugientium tergo instantes, alios occiderunt, alios, quorum ingens multitudo fuit, captivos ceperunt, currusque, animalia et omnia impedimenta. Inde Basilica abierunt, et deinceps Bozizam, quam in servitutem incolis abductis incenderunt. Patras etiam, agrosque circumjectos, et præter Culam, castra occuparunt, quamplurimos secum abducentes captivos reversi sunt.
6959	1451	Amiras Amorates obiit, imperiique habenas suscepit filius ejus Celebis : qui impe-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(65) *Ἐπῆραν οἱ Μουσουλμάνοι*. Phranzes, libro secundo, capite nono; Ducas, capite vicesimo nono.

(66) *Ἡ λεγομένη η' σύνοδος*. Si Florentina synodus octava est œcumenica, ex antiquarum numero delenda erit, vel quæ sub Irene et ejus filio Constantino anno 787 Nicææ secunda habita est : vel Constantinopolitana celebrata anno 869 ad dirimendam controversiam Ignatii et Photii, imperantibus Basilio et Constantino, vel Florentina œcumenica nona appellanda, non octava.

(67) *Νεμέσει ζ*. Quia cœpit indictio imperatoria septima die Septembris præteriti 21. De illa Palæologorum profectione adeundus Phranzes, libro secundo, cap. 18.

(68) *Ἔκτισε τὸ Ἑξαμίλιον*. Ducas, cap. 32. Thebæ heptapylæ sunt in Bœotia. Libadia, Achaia olim dicta.

(69) *Ἀγράφων*. Forte intelligit *ἄκρον ἄθω*, quas *ἀκράθων* etiam dicitur. Videnda quæ supra cap. 24 notavimus de Erisso vel Jerisso urbe.

(70) De hoc Marco verba facit Phranzes, lib. II, cap. 18.

(71) *Δεκεμβρίου γ' ἡμέρας Σαββάτου*. Phranz. lib. II, cap. 19, Novembris 27 Moratem ad Hexamilium accessisse dicit, Decembris 10 occupavisse. Adeundæ notæ nostræ ad Ducæ caput 32. Ahmetes Morates a nullo alio vocatur. Cula locus in Laconica seu Spartana ditione, cujus Phranzes loco citato meminit. Boziza est, quæ aliter Vostica appellatur, Achaiæ urbs Ægium olim appellata ad sinum Corinthiacum, nunc *Golfo di Lepanto*.

(72) *Ἐτελεύτησε*. Phranzes, lib. III, cap. 2, et cap. 17, ubi de anno, mense et die captæ Constantinopoleos, 6961, Maii 29.

πῆς, καὶ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἔκτισεν τὸ Νεόκαστρον, καὶ ἤρξατο ζητεῖν τὴν Κωνσταντίνου πόλιν. Διαλύσας δὲ τὴν εἰρήνην συνήθροισε πλῆθος ἄπειρον, καὶ στρατὸν συνάξας διά τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Παρεκάθισε τὴν πόλιν ἐν συγκλεισμῷ· ἤρξατο πολεμεῖν αὐτήν. Μηχανήματα δὲ πολλὰ κατασκευάσας, καὶ σύνταξιν συγκροτήσας πεζῶν καὶ ἱππέων, καὶ τὴν θάλασσαν τοῦ λιμένος πληρώσας πλοίων, συγκροτεῖ πόλεμον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Καὶ παρέλαβεν αὐτὴν μηνὶ Μαΐῳ κθ' ὥρᾳ γ' τῷ ,ϛϡξα' ἔτει νεμήσεως α'.

Τῷ ,ϛ ξδ' ἔτει μὲν δ' μηνὶ Μαΐῳ κθ' ἐφάνη ἀστὴρ (73) ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνατέλλων, ἐκβλύζων ὥσπερ καπνὸν εἰς μῆκος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

Τῷ ,ϛϡξδ' ἔτει νεμέσει δ' μηνὶ Ἰουνίῳ παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

Τῷ ,ϛϡξδ' ἔτει νεμέσει δ' ἐγένετο λεῖψις καὶ ὑστέρησις πάντων καρπῶν, καὶ ἤσθιον ὁ λαὸς ἐκ τοῦ λιμοῦ βοτάνας, χλόας, ῥίζας, γιγάρτας, ἀκρόδρυα. Ἤφερε δὲ τὸ πεντάλιτρον τὸ σῖτος ὑπὲρ λ', καὶ οὐχ εὑρίσκετο.

Τῷ ,ϛϡξϛ' μηνὶ Μαΐῳ ἦλθεν ὁ Ἀμηρᾶς ὁ Μεχέμετ Τζαλαπῆς μετὰ φοσάτου ,α, ξ' εἰς τὸν Μωραίαν, καὶ παρέλαβεν τὴν Πάτραν τὸ Μουχλὶν (74), καὶ Αὐγούστου εἰς τὰς ϛ' παρέλαβεν τὴν Κόρινθον.

Τῷ ,ϛϡξη' ἔτει ἦλθεν ὁ αὐτὸς Ἀμηρᾶς τὸ δεύτερον εἰς τὸν Μωραίαν, καὶ παρέλαβε τὸν Μεζηθρᾶν, καὶ ἐπῆρε τὸν κύριν Δημήτριον (75) τὸν δεσπότην σὺν τῆς βασιλίσσης καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν εἰς τὸ Σαράϊ μηνὶ Μαΐῳ λ', νεμέσει ζ'.

Τῷ ,ϛϡοα' ἔτει μηνὶ Ἀπριλίῳ γ' (76) ἡμέρᾳ Κυριακῇ τῶν Βαΐων ἐπαρέδωσαν οἱ Ἀργεῖοι τὴν χώραν τοῦ Ἄργους εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ τῇ κε' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, ἡμέρᾳ β' ἐξώκησαν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ Ἄργος, καὶ ἐξώρισαν αὐτοὺς σὺν γυναιξὶν καὶ τέκνοις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τῇ πέμπτῃ τοῦ Αὐγούστου παρέλαβον οἱ Βενετικοὶ τὸ αὐτὸ Ἄργος.

Τῷ ,ϛϡοβ' ἔτει συνήθροισεν ἡ αὐθεντία τῶν Βενετικῶν στρατὸν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἱππέων, καὶ πεζῶν, καὶ πλοίων πλείστων εἰς τὸ Ἀνάπλι, καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἑξαμίλιον, καὶ ἤρξαντο κτίζειν καὶ τειχεῖν αὐτὸ ξηρέμβολον· καὶ ἐπολέμιζον καὶ τὴν Κόρινθον. Καὶ γενομένης ἔριδος διὰ μέσων αὐτῶν διελύθη ἡ σύναξις (77).

A. M. A. C

rium adeptus Neocastrum exstruxit; cœpitque Constantinopoleos subigendæ rationes inire. Pace itaque violata, multitudinem infinitam contraxit: conscriptoque exercitu, terra marique urbem per ambitum obsidione cinxit. Oppugnationem deinde multis machinis admotis cœpit. Acie itaque peditum ac equitum instructa, portuque navigiis
6961 1453 occupato, ab utraque parte expugnare aggreditur; tandemque Maii 29, hora 3, anno 6961, indict. 1, urbe potitur.

6964 1456 Indictione 4, Maii 29, cometa in cœlo apparuit, qui per multos dies velut fumum protensum emittebat.

Mense Junio Athenæ in Turcorum potestatem devenerunt.

Frugum omnium penuria laboratum: plebs urgente fame herbam, gramen, radices, acinos glandesque vescebatur. Panis qui vix reperiebatur, libræ quinque pluris nummis triginta venierunt.

6966 1458 **200** Mense Maio Amiras Mehemetes Celebi cum exercitu sexaginta millium militum Moream ingressus Patras et Muchlin cepit. Augusti deinde 6 die Corinthum occupavit.

6968 1460 Amiras ipse in Moream iterum movit, Mesithram cepit; dominumque Demetrium despotam cum regina ejus uxore et filia captum Maii die 30, indictione 7, Constantinopolim in Saraium transtulit.

6971 1463 Aprilis mensis die 3, Dominica Palmarum, Argivi regionem suam Turcis dediderunt, et Julii die 25, feria 2, Turci eos cum uxoribus et liberis Argis Constantinopolim transportarunt, habitationemque eis assignarunt. Augusti die 5 Veneti Argos ceperunt.

6972 1464 Veneta respublica terra marique exercitum peditum equitumque navesque plurimas Nauplii contraxit, dieque Septembris 1 ad Hexamilium exercitus accessit, quod in partibus mediterraneis ædificari cœptum. Corinthus deinde oppugnata est: ortaque in exercitu discordia ac dissensione ab incœpto cessatum.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(73) *Ἐφάνη ἀστήρ.* Historia Musulmanica visum narrat cometam cum duabus caudis, binos visos interpretantur, anno Hegiræ 860, qui cœpit anno 1455, Decembris 11, feria 5.

(74) *Τὸ Μούχλιν.* Phranzes Mochlion appellat, lib. III, cap. 22. Tegea olim appellata Arcadiæ urbs. Maii 5 Mehemetem in Peloponnesum venisse, et Augusti 6 Corinthum recepisse adnotat Phranzes.

(75) *Τὸν κύριν Δημήτριον.* Phranzes libro tertio, capite 24. Mesithra est Lacedæmon.

(76) *Ἀπριλίῳ γ'.* Anno illo cyclus lunæ fuit 1, solis 16, littera B, ergo Pascha Aprilis 10, et Κυριακὴ τῶν Βαΐων Aprilis 3, ut hic adnotatur.

(77) Phranzes libro tertio, capite 27, Venetos hoc anno Monembasiam, Laconicæ urbem, olim Epidaurum, nunc *Malvasia*, occupasse tradit, insulamque Lemnum.

Τῷ ,ςϡοε' ἔτει μηνὶ Μαρτίῳ ἦλθεν ὁ Ἀμπάρ-Μπεκυς μετὰ πλείστου λαοῦ καὶ τεχνιτῶν, καὶ ἔκτισεν τὸν πύργον τοῦ Ἄργους, καὶ ἔλαβεν φύλαξιν, καὶ ἐκράτησεν αὐτό.

Τῷ ,ςϡοη' ἔτει νεμέσεως η' ἦλθεν ὁ Ἀμηρᾶς σὺν στρατοῦ πλείστου ἱππέων καὶ πεζῶν, καὶ πλοίων διὰ θαλάσσης τριακοσίων ξ' μικρῶν, καὶ μεγάλων εἰς τὴν Εὔριπον (78). Καὶ ἐπολέμιζεν αὐτὴν ἡμέρας καὶ νύκτας μετὰ μηχανημάτων πολλῶν ἀπὸ Ἰουνίου ιβ' ἕως Ἰουλίου ιβ'. Καὶ τῇ ιβ' Ἰουλίου ἡμέρᾳ πέμπτῃ παρέλαβεν αὐτὴν ὁ αὐτὸς Ἀμηρᾶς ὁ Μεεμέτης Τζαλαπῆς μετὰ αἱματοχυσίας πολλῆς καὶ μάχης ἰσχυρᾶς. Ἀπέθανεν δὲ πλῆθος ἄπειρον ἀμφοτέρωθεν. Καὶ οὕτως ἐπαρέλαβεν καὶ τὴν καθόλου νῆσον.

Εἰς τὰ ,αυοζ' Ἰουνίου ιζ' ἐποίησεν ἡ πανυψηλοτάτη ἡμῶν αὐθεντία τῶν Βενετίων ἀγάπην μὲ τὸν Τοῦρκον (79).

Εἰς τὰ ,αυϞθ' ἐποίησεν μάχην ἡ αὐθεντία ἡμῶν μὲ τὸν Τοῦρκον, καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπῆρεν ὁ Τοῦρκος τὸν Ναύπακτον (80).

Εἰς τὰ ,αφ' ἔτη ἐπῆρεν τὴν Μοθωχορώνην (81).

Εἰς τὰ ,αφγ' ἐποίησεν τὴν ἀγάπην μὲ τὸν Τοῦρκον (82).

Τῷ ,ζκ' ἔτει ἀπέθανεν ὁ Ἀμηρᾶς ὁ Παγιζήτης (83), καὶ παρέλαβεν τὴν ἀφεντίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ Παγιαζήτη.

Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἦλθεν εἰς πόλεμον μὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀχμάτη καὶ ἐπίασεν αὐτὸν μετὰ δόλου ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μεγιστάνων παραδοθείς, τὸν ὁποῖον ἔπνιξεν μὲ τὴν χόρδαν τοῦ τοξαρίου.

Τῷ ,ζκα' ἔτει ἐπίασεν τὰ δύο παιδία τοῦ Ἀχμάτου, καὶ ἔκοψαν αὐτά. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπίασεν τὸν ἕτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Καυρκούτι καὶ ἐθανάτωσεν αὐτόν.

Τῷ ,ζκβ' ἔτει Ἀπριλλίου ις' ἐγένετο μέγας σεισμὸς εἰς τὴν Ζάκυνθαν, ὥστε ἐχάλασαν πλεῖστα ὀσπίτια ἀπό τε κάστρον τὸ ἄνω, καὶ μερτικὸν ἀπὸ τὸ κάτω, καὶ ἐπλάκωσαν πλεῖστον λαόν.

Τῷ ,ζκβ' ἐσύναξεν ὁ Σαλήμης πλεῖστον φουσάτον ἱππέων καὶ πεζῶν πλεῖστον ὑπὲρ τὰς σ' χιλιάδας, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Περσίαν εἰς τὸν Σοφίν (84). Καὶ εἰς τὰς κθ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ὥρᾳ δευτέρᾳ τῆς νυκτὸς ἔδοσαν πόλεμον εἰς τὸν τόπον τοῦ Σοφί, καὶ ἐτζάκησεν αὐτὸν ὁ Σοφίς, καὶ ἔκοψεν ἀπὸ τὸ φουσάτον

A. M.	A. C.	
6975	1467	Mense Martio Argos accessit Abar-begus, multosque operarios ac artifices secum adduxit; Argis turrim exstruxit, impositoque præsidio eam firmavit.
6978	1470	Indictione 8, in Euripum, secum ducto ingenti exercitu pedestrium ac equestrium copiarum, classeque trecentarum majorum minorumque navium, Amiras movit. Multisque admotis machinis noctu atque interdiu, a Junii die 12 oppugnavit. Julii tandem die 12, feria 5, vi valida ac vehementi expugnatam, edita magna strage cepit. Ingens cæsorum numerus ab utraque parte fuit, hocque pacto totam insulam (Eubœam) subegit.
6985	1477	Junii die 17 cum Turco excelsissima respublica nostra Veneta pacem composuit.
7007	1499	Respublica nostra (Veneta) cum Turcis, qui eodem anno Naupactum occuparunt, bellum gessit.
7008	1500	Turci Mothocoronem occuparunt.
7011	1503	Veneti cum Turco pacem inierunt.
7020	1512	Amiras Bajazites obiit, imperium regendum filius ipsius ac successor (Selimes 1) suscepit. Eodemque anno cum fratre suo Ahmete bellum gessit, doloque oppressum et a magnatibus proditum arcus chorda strangulari jussit.
7021	1513	Ahmetis liberos binos oppressit et interfecit, eodemque fratrem suum alterum Corcutem morte affecit.
7022	1514	Aprilis die 16 Zacynthus insula ingenti terræ motu quassata est, ita ut domus plurimæ corruerint in superiori castro, et inferioris pars collapsa sit; istaque ruina multi homines obruti perierunt.
		Ingentem exercitum conscripsit Selimes, copiis equestribus ac pedestribus ducentis millibus militum collectis. In Persiam contra Sophinum movit. Augusti mensis 29, hora noctis secunda, castra Sophini adortus est. Repulit eum Sophinus, cædemque ac stragem, occisis supra centum mille Turcis, edidit. Selimes clade affectus revertitur. Tauri-

Ismaelis Bullialdi notæ.

(78) Eubœam seu Euripum, Turcis *Egribos*, hoc anno Mehemetem subegisse tradit Phranzes, lib. III, cap. 30. Idem *Annales Turcici*.

(79) Doglionus, lib. VIII *Histor. Venetæ*, idem testatur.

(80) *Annales Turcici*, et Doglionus lib. X.

(81) *Μοθωκορώνην*. Μεθώνη et Κορώνη duæ sunt in Peloponneso urbes; hodie *Modon* et *Coron* appellantur. Doglionus lib. X, atque etiam *Annales Turcici*.

(82) Doglionus, ibid.

(83) *Ὁ Ἀμηρᾶς Παγιαζήτης*. *Annales Turcici* referunt ad annum Hegiræ 918, mensemque Sepher. Cœpit annus ille Martii 20, anno 1512, fer. 6. Neomenia Sepher incidit in Aprilis diem 18.

(84) Hanc expeditionem adversus Ismailem Sophinum resque gestas referunt Historiæ Turcorum ad annum 921, qui cœpit Februarii decimo quinto, feria quinta, anno 1515. Cladem accepisse Selimem tantum abest, ut tradant, potius vero Persas profligatos fuisse, et Tebrisium a Persis desertum Turcos occupasse.

τοῦ Σαλήμη περισσότερον ὑπὲρ χιλιάδας ρ', καὶ ἐγύρισεν ὁ Σαλήμης τζακισμένος· καὶ πάλιν ἔλαβεν ὁ Σοφὶς τὸ Ταμπρίζιν, καὶ τὸ Σχαμνὶν αὐτῶν, καὶ τὸν τόπον ὅσον τοῦ ἐπῆρεν ὁ Σαλήμης.

Τῷ ,ζκε' ἐπῆρεν ὁ σουλτὰν Σαλήμης τὸ Καέρος (85), καὶ τὴν ἀφεντίαν τοῦ σουλτάνου ὅλην, καὶ ἐπίασεν τὸν σουλτάνον, καὶ ἐθανάτωσέ τον πικρῷ θανάτῳ, ὃς ὀνομάζετον σουλτὰν Μπαράκ. Ἑρμηνεύεται δὲ τῇ Ἑλλήνων γλώττῃ βασιλεὺς εὐλογημένος.

Τῷ ,ζκθ' ἔτει Σεπτεμβρίῳ κς' βασιλεύσας ἔτη θ' ἀπέθανεν ὁ ἀσεβὴς Ἀμηρᾶς, σουλτὰν Σελήμης (86), ἀνὴρ ἀνδρεῖος, σώφρων, καὶ δίκαιος κριτής. Ἠγάπα τοὺς Χριστιανοὺς πλεῖστα, καὶ μάλιστα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Τῷ αὐτοῦ καιρῷ ἀνηγέρθησαν πολλαὶ ἐκκλησίαι τῶν Χριστιανῶν· ἔδοσεν ἁπλῆν ἐξουσίαν εἰς τὸν καιρόν του ἁπλῶς αἱ παλαιαὶ ἐκκλησίαι ἵνα ἀνεγείρωνται. Οὗτος εἶπεν, Πάντες οἱ οἶκοι τοῦ Θεοῦ νὰ καλλωπίζωνται, καὶ σὺν ταῖς παλαιαῖς ἐκκλησίαις, ἔγειναν καὶ πλεῖσται νέαι ἐκ θεμελίων.

Τῷ αὐτῷ ἔτει ἔλαβεν τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Σουλαιμὰν ἐτῶν ὢν κγ', καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον τῆς βασιλείας τῷ αὐτῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ εἰς τὰς κς' ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει.

Τῷ ,ζκθ' ἔτει Ἰουνίῳ μηνὶ ἐποίησεν ὁ σουλτὰν Σουλαιμάνης φουσάτον ἱππέων καὶ πεζῶν χιλιάδας ρ', ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὴν Οὐγγρίαν, καὶ ἐπολέμιζεν τὸ Ἀμπελογράδι (87), καὶ εἰς τὰς β' τοῦ Αὐγούστου παρέλαβεν αὐτὸ, καὶ πάλιν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.

Εἰς τὰ ,αφκβ' Ἰουνίῳ... ἐποίησεν ὁ σουλτάνης Σαλαιμάνης φοσάτον διὰ ξηρᾶς χιλιάδας σ', καὶ στόλον διακοσίους ἑβδομήκοντα ἄρμενα κάτεργα, καράβας καὶ φοῦστες, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥόδον, καὶ ἐπολέμει αὐτὴν διὰ πλείστων ἑλεπόλεων ἀπὸ τὸν Ἰούνιον μῆνα ἕως τοῦ Δεκεμβρίου. Καὶ τῇ κε' τοῦ αὐτοῦ ἐπαρεδόθη ἡ αὐτὴ ἀθλία εἰς χεῖρας αὐτοῦ (88). Ἔδοσε δὲ ἄδειαν, καὶ ἐξέβη ὅστις ἤθελεν.

Πρὶν βασιλεῦσαι οὗτος ὁ Σουλαιμάνης, ἐπορεύθη τις Ἑβραῖος μάγος πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ·

A M. A. C.

sium seu Tabrisium regiam Persarum sedem Sophinus deinde recepit, omniaque oppida quæ Selimes occupaverat.

7025 1517 Sultanus Selimes Cairum cepit, totamque sultani Ægypti domitam ditionem subegit. Sultanum victum captumque acerba morte affecit. Sultanus Barac, id est, *rex benedictus* ille appellabatur.

7029 1520 Septembris die 26, postquam annos 9 regnasset impius Amiras, sultanus Selimes obiit: vir generosus, temperans et judex æquus. Christianos valde, præcipue vero Christi Ecclesiam dilexit. Imperante ipso multa Christianorum templa condita sunt. Integram libertatem antiqua templa diruta reficiendi concessit, dixitque ut omnes Deo consecratæ ædes ornarentur; præter antiquas igitur novæ multæ a fundamentis constructæ sunt.

201—203 Eodem anno filius ipsius Suleimanes annum agens 23 in imperii solium collocatus est Adrianopoli, Septembris die 26.

7029 1521 Mense Junio sultanus Suleimanes, cum exercitu centum millium militum, tam peditum quam equitum, in Hungariam movit. Obsessamque Belogradum oppugnavit, et die Augusti 2 eam cepit; unde Adrianopolim reversus est.

7030 1522 Mense Junio conscripto ducentorum millium militum exercitu, classeque ducentorum septuaginta velorum, cum triremium tum navium et dromonum apparata, sultanus Suleimanes in Rhodum insulam trajecit, urbemque multis admotis machinis a mense Junio ad Decembrem usque oppugnavit, tandemque hujus mensis die 25 ei urbs misera dedita est. Libertatem abeundi omnibus, quicunque discedere vellent, fecit.

Priusquam hic Suleimanes imperium adeptus fuisset, ipsum adiit quidam Hebræus magus, sicque allocutus est: Audi, mi sultane, et pro certo habe te regnaturum esse. Talia verba sultanus Suleimanes excepit interrogando, post quantum tempus id futurum erat? Respondit Hebræus: Tribus litterarum elementis id mihi cognitum; verum, per illa num anni, menses vel alia temporis intervalla intelligenda sint, nescio. His et aliis, quæ ex

Ismaelis Bullialdi notæ.

(85) Sultanus Selimes, juxta *Annales Turcicos*, Ægypto potitus est anno Hegiræ 923, cujus anni mense Rebiul-evel seu prioris, die decima septima sultanus Ægypti Tommambais, vel Tonum-bei Alcairi media urbe suspendio necatus fuit. Cœpit annus Hegiræ 923 anno 1517, Januarii vicesimo quarto, feria septima. Neomenia Rabiul-evel coincidit cum Martii 24; ergo 17 erit Aprilis 9 feria quinta.

(86) Anno 926 Scheval mensis die 7, Selimem mortuum perhibent *Annales Turcorum*; cœpit annus 926 Decembris 23, feria 6. Ergo Neomenia Scheval cadit in Septembris 14 diem. Ergo dies 26 Septembris fuit Scheval 13, non septimus. Die 17 ejusdem, qui fuit Septemb. ultima, Soleimanes thronum regium conscendit.

(87) Expugnatam Albam Græcam dicunt *Annales Turcici* anno 927, Ramadzanis 25. Cœpit annus 927, anno 1520, Decembris 11, fer. 3. Neomenia Ramadzan fuit 1521, Augusti 4; ergo Ramadzan 25 fuit Augusti 28, non 29, ut Calvisius habet. Chronicum itaque perperam diem consignavit.

(88) Capta fuit Rhodus juxta *Annales Turcicos* anno 929, mensis Sepher 3. Cœpit annus 929 anno Christi 1522, Novemb. 20, fer. 5. Decembris 22 fuit Sepher mensis 3. Differt biduo Chronicon ab Annalibus.

Γίνωσκε, σουλτάνε μου, ὅτι μέλλεις βασιλεῦσαι. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σουλτὰν Σουλαιμὰν εἶπεν αὐτῷ, Ἐν πόσῳ καιρῷ; Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἔφη, Τρία στοιχεῖα γραμμάτων με διδάσκουν· οὐκ οἶδα εἰ χρόνοι εἰσὶ ἢ μῆνες ἢ καὶ τὰ ἄλλα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἄλλα ὅσα ἦσαν χρεία, ἔφη ὁ σουλτὰν Σουλαιμάνης, ὅτι « Ἐὰν βασιλεύσω, δώσω σοι λοφᾶν ὅσον θέλῃς. » Καὶ ἐποίησεν αὐτῷ ἔγγραφον ὁμολογίαν· καὶ κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἑβραίου ἐβασίλευσεν, καὶ τῶν στοιχείων ἀριθμουμένων εὑρέθη ἀληθῶς ὁ Ἑβραῖος. Ἦλθεν δὲ ὁ Ἑβραῖος, καὶ αἰτήσας τὸν λοφᾶν κατὰ τὸ ἰδιόγραφον τοῦ ἀφεντὸς, καὶ λαβὼν αὐτὸ, καὶ ἄλλας πλείστας τιμάς. Ἠρώτησεν δὲ αὐτὸν περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τί μέλλει γενέσθαι. Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἢ κακίᾳ φερόμενος, ἢ καὶ ἀληθῶς ὡς ἐδιδάσκετον ὑπὸ τὰς μαντείας αὐτοῦ, ἔφη, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ, ὅπου εἶναι εἰς τὴν πόλιν μέλλει νοῦν ποιήσουν στάσιν, καὶ βασιλέα ὅστις ἔνε τὴν σήμερον εἰς τὴν πόλιν· καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτῷ νὰ στασιάσουν κατὰ τοῦ σοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο πρόϊδε ἡ βασιλεία σου νὰ τοὺς κόψῃς, ἵνα μὴ τελέσουν τὸ ἔργον. Ὁ δὲ συμβούλιον ἐποίησε μετὰ τῶν πρωτοσυμβούλων αὐτοῦ, ἵνα κόψῃ τοὺς Χριστιανούς. Καί τις ἐκ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ὀνόματι Πυρὶ Μπασιᾶς ἀπέκοψεν αὐτὸν τῆς αὐτῆς ἀθέσμου καὶ ἀδίκου ὁρμῆς, εἰπὼν αὐτῷ· « Σουλτάνε μου, τὰ τοιαῦτα μεγάλα πράγματα ἀπὸ Θεοῦ εἰσιν· καὶ εἰ μέν εἰσιν ἀπὸ Θεοῦ, οὐ δυνάμεθα ἐναντιωθῆναι, ἵνα μὴ εὑρεθῶμεν καὶ θεομάχοι· εἰ δέ εἰσιν ἐξ ἀνθρώπων, ἄφες ἡμᾶς τοὺς δούλους σου, ἵνα ποιήσωμεν τὴν ἐκδίκησιν. »

Τούτῳ τῷ ἔτει ἔδειξεν ὁ Θεὸς σημεῖον τοιόνδε ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα· Τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθησαν οἱ Τερβήσιδες, καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, νὰ σαλαβατίσουν κατὰ τὸ αὐτῶν ἔθος. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὰ προαύλια τοῦ ναοῦ ἤκουσαν ψαλμῳδίαν, καὶ εἶδον καὶ φῶς μέγα ἐν τῷ ναῷ, καὶ πλησιάσαντες εὗρον τὰς πύλας ἀνεῳγμένας, καὶ φωνὰς ψαλμῳδίας, τὸ *Χριστὸς ἀνέστη*. Καὶ ἀκούσας σπουδαίως ἔδοσαν γνωστὸν τοῦ ἀφεντός. Ὅστις ἦλθεν σωματικῶς, καὶ ἄκουσεν, καὶ εἶδεν ἐν ὀφθαλμοῖς, κελεύσας ἵνα ἀναβοῦν εἰς τὰ ἀνηχούμενα. Νὰ σκοπεύσουν μήποτέ ἐστιν ἐξ ἀνθρώπων, ἢ τοιαῦτα ἐνέργα. Καὶ εὐθὺς ἐξέλοιπεν καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ ψαλμῳδία. Καὶ πάλιν ὥρμησεν, ἵνα κόψῃ τοὺς Χριστιανούς· εἰ μὴ πάλιν ὁ αὐτὸς Πυριπασιᾶς ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὴν ὁρμήν.

Εἰς τὰ ‚αφκβ' Ἰουλίῳ ἐπῆρεν ὁ Σπανίας (89) τὴν Γένουβαν ἀπὸ σπαθίου, καὶ ἔκοψεν ἐν αὐτῇ ψυχὰς λε' χιλιάδας.

Εἰς τὰ αφκγ' ἀπεστάλη ὁ Αἰχμάτη Μπασιᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀμηροῦ σουλτάνου Σουλαιμάνη εἰς τὸ Κάερος ἵνα ὁρίζῃ αὐτό. Ὅστις διὰ φθόνον διότι ἠγάπα ὁ ῥηθεὶς Ἀμηρᾶς τὸν Πραι-Μπάσιαν, ἀνυποστάσετι, καὶ

A. M. A. C.

7930 1522 re erant, dictis, sultanus Suleimanes hæc ei dixit: « Si imperium adeptus fuero, mercedem, quantam volueris, solvam, » scri toque de ipsi præstanda mercede cavit. Fasces itaque imperii secundum Hebræi vaticinium suscepit, quod numero litterarum inito, verum fuisse patuit. Mercedem itaque ex instrumento scripto a principe Hebræus repetiit: cam accepit, multisque honoribus affectus est. Interrogavit porro sultanus Hebræum, quinam casus, dum ipse regnaret, futuri erant. Tum Hebræus aut animo malo pulsus, vel, quod verius, arte sua divinatrice edoctus respondit, Christianos, quandiu in urbe fuerint, in eo laboraturos ut seditionem excitent, imperatoremque constituant quemlibet, quo duce adversus potentiam tuam rebellent: propterea tales, o sultane, rescindere et avellere debes, priusquam in hoc scelus prorumpant. Ipse ergo cum suis protosymbulis seu veziris de Christianis perdendis deliberat. Unus ipsorum, Pyri Bassa vocatus, a tam iniquo ac nefario impetu et proposito retraxit, eumque sic affatus est: « Mi sultane, tam magnæ ac arduæ res nonnisi a Deo perfici possunt. Si namque isti a Deo sunt, non possumus adversari, quin et adversus Deum pugnare deprehendamur. Quod si ab hominibus fuerint, sine nos servos tuos vindictam de iis sumere. »

Hoc eodem anno tale signum Constantinopoli magna Paschatis Dominica Deus ostendit. Cum Dervisii media nocte, ut ipsis mos est, surrexissent, et ad S. Sophiæ templum venissent, juxta ritus suos orgia celebraturi; vestibulum ingressi psalmodiam audierunt, lumenque magnum in templo viderunt: propius deinde accedentes patentes portas conspexere, audieruntque voces canentium hymnum, *Christus resurrexit*. Quod ad sultanum accurate retulerunt, ipseque accessit, audivit et vidit oculis suis, jussitque ut attenderent ad resonantes istos cantus, perpenderentque, num ab humana voce ederentur. Statim simul cum psalmodia lumen defecit. Iterumque sultanus de Christianis interficiendis vehementius agit, a quo violento consilio Pyri Bassa eum retraxit.

Mense Julio Genuam vi occupavit Hispaniæ rex, hominumque triginta quinque millia occisa sunt.

Ahmetes Bassa Cairum in Ægypto, ut provinciam regeret, a sultano Suleimane missus est. Invidiæ vero stimulis in Abrahamum Bassam percitus, quod apud sultanum gratia præ cæteris valeret, a Suleimane deficit, et contra eum rebellat: omnesque, qui in fide et obsequio erga Ameram prædictum stare voluerunt, de medio tollit. Provinciales Achmetem

Ismaelis Bullialdi notæ.

(89) *Ὁ Σπανίας*. Duce Prospero Columna capta fuit Genua ac direpta

ἐγίνεν ἀντάρτης (90). Καὶ ἔκοψεν ὅλους ὅσους εὗρεν ὅπου ἤθελαν νὰ εἶναι εἰς τὴν δουλοσύνην τοῦ ῥηθέντος Ἀμηρός· οἱ δὲ οἰκεῖοι τοῦ αὐτοῦ τόπου ὕψωσαν τὸν ῥηθέντα Μπάσιαν καὶ ἐποίησαν αὐτὸν σουλτάνον, οὗ ὁ ἀδελφὸς ἦν Φλαμβουριάρις (91) εἰς τὸν Μωραίαν, καὶ ἔστειλεν ὁ ῥηθεὶς Ἀμηρᾶς, καὶ ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν ἐν τῇ Μεθώνῃ· τὴν ὁποίαν κεφαλὴν ἔκδειραν, καὶ ἐπῆραν αὐτὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἀχμάτης, ὁ νεωστὶ σουλτάνος ἐσύναξεν ὅλους τοὺς Ἑβραίους τοὺς ὑπ' αὐτόν, καὶ ἔκοψέ τους, καὶ τὸν βίον αὐτῶν ἐδήμευσεν, ὅς ἐσύναξεν ἐξ αὐτῶν βίον πλῆθος ἄπειρον.

Τῷ αὐτῷ ἔτει διὰ συνεργοῦ τοῦ ῥηθέντος μεγάλου ἀφεντὸς τοῦ Σουλαιμάνη ἐσκότωσαν μέσα εἰς τὸ λουτρὸν τὸν ῥηθέντα Ἀχμὰτ Μπασία, καὶ πάλιν ὁ τόπος ὅλος τῆς Συρίας ἐγύρισεν εἰς τὴν δουλοσύνην τοῦ μεγάλου ἀφεντός.

Τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ ῥηθεὶς Ἀμηρᾶς ἐξέβαλε πολλὰς φαμιλίας ἀπὸ τὰ κάστρη τῆς Ῥωμανίας, καὶ ὑπῆγέ τας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Τούρκους.

Τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ τὸ παρελθὸν ἐγίνετο λοιμικὴ νόσος παγκόσμιος, κυρίως δὲ εἰς τὴν Κρήτην· εἰς τὴν Ῥόδον, εἰς τοὺς Κορφούς, εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὴν Ἄρταν, εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐγένετο Περίαν, καὶ εἰς τὸν Μωραίαν σποράδην, καὶ εἰς τὴν Ἀθήναν.

Τῷ αὐτῷ ἔτει Αὐγούστου εἰς τὰς η' ἐπέρασεν ὁ Κούρτουγλης μετὰ κατέργων καὶ φούστων, καὶ ὑπῆγε τὸ μέρος τῆς Πουλίας, καὶ ἐπῆρεν ἕνα κάστελλον.

A. M. A. C.

6930 1522 illum Bassam sultanum proclamarunt : hujus frater in Morea Flaburiaris, id est Sangiacus, erat : quem Methonæ per satellites illuc missos Amiras capite truncari fecit ; abscisso capiti pellem detraxerunt, et Constantinopolim asportarunt.

7031 1523 **204** Ahmetes vero nuper Cairi sultanus renuntiatus, cunctos suæ ditionis Hebræos simul contractos interficit, eorumque bona publicat, unde magnam pecuniarum vim corrasit.

Eodem anno, magno sultano Suleimane auctore, Achmetes Bassa in balneis oppressus necatur : rursusque universa Syria sultani imperio subjicitur.

Eodem anno prædictus Amiras ex Romaniæ, id est Thraciæ, oppidis familias multas in Ægyptum et inter Turcos migrare fecit.

Eodem anno, etiamque superiori contagiosus morbus per universum orbem sæviit, præcipue vero per totam insulam Cretam grassatus est, Rhodum, Corfunium, Zacynthum, Artam, Joannina, Peria : Moream passim Athenasque invasit.

Eodem anno, Augusti die 8, in Apuliam triremibus dromonibusque Curtogles trajecit, istiusque provinciæ partem populatus est, et castrum unum occupavit.

Ismaelis Bullialdi notæ.

(90) De Ahmetis Bassæ rebellione nullum verbum facit Leunclavius. Jacobus Bosius part. III, *Hist. militiæ et religionis Hierosolymitanæ* lib. II, de Mustapha Bassa Soleimanis, sororio in Ægyptum misso, et ab Arabibus Syrisque Alcairum, post cæsum ejus exercitum, compulso ac obsesso, historiam breviter descripsit. Ut illum liberaret rebellesque in ordinem cogeret missus est cum ingenti exercitu Ahmetes Bassa, qui Mustapham illico liberavit, ad adventus sui famam pavore perculsis rebellibus. Ahmetes vero ab Ægyptiis sultanus paulo post salutatur : quem ut reprimeret Soleimanes Abrahamum Bassam cum valido exercitu adversus Ahmetem mittit. Territi, qui ad Ahmetem defecerant, ut in gratiam cum Soleimane redire possent, errorisque veniam obtinere, illum in balneo se religionis causa lavantem obtruncant.

(91) *Φλαμπουριάρις*. Flammularius seu vexillifer, quem Turci Sangiakum appellant.

INDICES.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui Latino insertos.

INDEX GRÆCITATIS

AD

CODINI LIBRUM DE OFFICIIS ECCLESIÆ ET AULÆ CPOLITANÆ.

(Codini liber de Officiis in hac nova editione incipit a col. 25; desinit 128; inde exorditur opus de Originibus CP. cui peculiaris index tribuitur.)

INDEX GRÆCITATIS

AD

CODINI LIBRUM DE ORIGINIBUS CPOLITANIS

ET OPUSCULA QUÆ SEQUUNTUR ANONYMA.

(Hujusce novæ editionis col. 429-739.)

INDICES

IN

DUCÆ HISTORIAM BYZANTINAM.

—

GLOSSARIUM

VOCUM GRÆCO-BARBARARUM.

—

A

Pag. 33. *Ἀπληκεύειν*. Πληκεύειν. Πληκεύων ἦν. Eruditissimus vir Ismael Bullialdus Ducam per apocopen τοῦ α scripsisse putat. Constantinus in Tact. ἵνα πληκεύῃ ὁ στρατὸς εἰς ἀραιωτέρους τόπους. Meursius rescribebat ἵνα ἀπληκεύῃ, ut statim ibidem scribitur bis aut ter. Leo, *Tactic.* cap. XIII, § 15. Καὶ ἐν ἑτέρῳ πλήκτῳ ἀπελθεῖν. Idem M. legebat, ἀπλήκτῳ. Est autem πληκεύειν, seu ἀπληκεύειν, castra metari, vel divertere. Theophanes in Heraclio: ἠπλήκευσαν πλησίον Νινευὴ τῆς πόλεως. Vide ad Cedr. et Histor. Ecclesiasticam Anastasii in ἠπλήκευσεν.

Pag. 68. *Ἀποκρησιάριος*. Ὡς καὶ καθολικὸς ἀποκρισιάριος τοῦ βασιλέως γενέσθαι. Apocrisiarius. Vide ad Cedr. Nicet. et Anastas.

Pag. 84. *Ἅρματα*. Arma. Auctor Græcob. Νασύρουσιν τὰ κάτεργα εἰς γῆν, ὁμοίως καὶ τ' ἄλλα μικρὰ μεγάλα πάραυτα καὶ νταξερματώσουν· κουπία τε καὶ ἄρμενα καὶ ἅρματα παντοῖα. Vide ad Cedr. Nicetam, Anastas. et Const. Manassem.

Pag. 171. *Ἀρχιευνοῦχος*. Archieunuchus, primus Eunuchorum.

Pag. 132. *Ἄσπρον*. Asprum. Numi genus argentei. Est enim ἄσπρον, album. Index in Iliad. Græco-Barb. λευκώλενος, ἄσπρες ταῖς ἀγκάλαις. Dixi ad Nicetam et Anastasium.

Pag. 54 et 58. *Αὐθέντης*. Αὐθεντία. Dominus, dominatio. Hinc αὐθεντίζειν et αὐθεντεύειν. Index Græco-Barb. Homericæ Iliad. παντάνακτες, οἱ πάντα ὁρίζοντες, καὶ αὐθεντεύοντες. Ducas pag. 62, 69, 129. Αὐθεντίζειν apud Theophanem. Anastasius vertit, præsumptuose gerere, in *Histor. Eccles.*, atque ita accipiendum videtur αὐθεντικῶς apud Codinum in παρεκβολ. ἔτι δὲ ἑώρα ὁ χυδαῖος δῆμος αὐθεντικῶς εἰσερχομένους ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ τοὺς Λατίνους, καὶ μέγα κακὸν παθεῖν ἐξ αὐτῶν ὑπώπτευσαν. Idem Anastasius, αὐθεντικῶς, auctorabiliter vertit. Hodie ἀφέντης et ἀφεντία, dominatio, apud auctorem Chronici quod subjicitur Ducæ. Vide ad Cedren. et Nicetam.

B

Pag. 100. *Βάλκα*. Barca. Matthæus Paris. in Henrico III. *Locutus fui cum quadam barca*. Vide ad Nicetam.

Pag. 35. *Βάνδον*. Vexillum. Vide Glossar. ad Cedr. et Theophylact. Simocat.

Pag. 98 et 103. *Τὸ Βασμουλικόν*. Vide ibid. Not. et ad Nicetam.

Pag. 6. *Βεζήριδες*. Vesiri, *visirs*, consiliarii.

Pag. 192. *Βεστιπρατήριον*. Vestium forum. Vide ad Cedren. in πρωτοβεστιάριος, et Nicetam in βεστιάριον. Et ad Const. Manass.

Pag. 155. *Βίγλα*. Vigilia, custodia. Continuator Theophanis in Theophilo, καὶ τοῦ τοιούτου στόλου ἀρχηγὸς ὁ τῆς βίγλης δρουγγάριος οὕτως Ὠορύφας λεγόμενος. Utuntur Leo et Basilius in *Naumachicis*. Vide Gloss. ad Cedr. Nicet. et Anastasium.

Pag. 99. *βικάριος*. Vicarius. Vide ad Anastasii *Hist. eccles.* in ea voce.

Γ

Pag. 107. *Γαλεώτης*. *Galiote, Brigantin*. Galea minor diminutivum τῆς γαλέας, vel γαλαίας. Nam utroque modo scribitur. Leo, *Tact.* cap. XIX, § 74. Καὶ τὰς γαλέας. In § autem 10 ejusdem capitis, scribitur, γαλαίας. Matthæus Paris. in Henrico I. *Navibusque rostratis, quas Galeias appellant*. Italicum *galea*, Hispanicum *galera*, Gallicum *galère*.

Pag. 111. *Γάρδια*. Παραφυλακὴ, Custodia, *la Garde*.

Pag. 36. *Γενητζάριδες*. Ἀργυρωνήτους σὺν αὐτῷ δούλους οὓς καλοῦσι γενητζαρίδας. *Servos pecunia emptos, quos genitzaridas vocant*. Qui et γιανητζάριδες. Auctor anonymus: ἔχει καὶ γιανητζάριδες χιλιάδες δέκα πέντε.

Pag. 76. *Γενητζέρι*. Genitzeri.

Pag. 201. *Γυρεύειν*. Redire. Vide Gl. ad Nicet. et Indicem.

Δ

Pag. 56. *Δέσποινα*. Imperatoris uxor vel mater, ut pag. 8, δεσποίνης Ἄννης. Codinus, *de Offic.* cap. V, edit. Reg. num. 27, πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ (alii μάναν ἁ) καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα. Theophilus, Institut. II, tit. 6, in fine. Vide ad Nicetam. Nota obiter, μάναν pro matre. Auctor Græco-Barbarus: ἔχασε μάνα τὸ παιδὶ, καὶ τὸ παιδὶν τὴν μάναν. Vide ad Cedr. in ea dictione.

Pag. 61. *Δεφενδεύειν*. Defendere. Hinc δεφένδευσις, defensio. Acropolites pag. 6. Vide ad Nicet.

Pag. 147. *Διακαινίσιμος*. Diacænesimus. Vide Notas, et Jacobum Gretserum III observ. in Codinum cap. 14.

Pag. 30. *Δούκας*. Dux. Vide ad Cedrenum, et ad Nicet. in κόντος.

Pag. 87. *Δρουγγάριος*. Præfectus classi. Vide ad Cedr. et Constant. Manass. Huic suberant comites. Vide in Κόμης.

Ε

Pag. 106. *Ἐνορδίνως*. Ordine. Eustathius Il. ψ, ἐνορδίνως ἵσταντο. Theophanes in Justiniano juniore: διαταράξας τοὺς ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐνορδίνους γεγονότας τύπους, al. ἐνορδίνως. Sic ἐνόρδινοι δικασταὶ dicti et ἐνόρδινον δικαστήριον, Judices ordinarii, et judicium ordinarium, apud Theodorum Hermopoliten, lib. VII, tit. 2, et apud Constantinum Harmenop. *Epitom.* lib. I, tit. IV, § 61 et 62. Qui et ὀρδινάριοι δικασταὶ in Novella CXII, cap. 3, ἔμβαθμοι, in Basilicis, ut ὀρδινάριος ἄρχων, apud Synesium epistola CXLIV. Utrumque autem dictum ἀπὸ τοῦ ὀρδίνου, sive ordine. Orus Apollo ἱερόγλυφ. cap. XCIV, al. XC, αὗται γὰρ ἑαυτὰς φυλάττουσι γρηγοροῦσαι κατ' ὄρδινον ἐν πάσῃ τῇ νυκτί. Constantinus in *Tacticis*: Ἔχοντα ὀρδίνους ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν. Et paulo post: Καὶ οἱ μὲν ὄρδινοι τῶν πεζῶν ἑνὸς ἑκάστου τάγματος, etc. Leo, *Tactic.* cap. IX, § 55, εἴτε ἐν ὀρδίνῳ, εἴτε ἐν παρατάξει. Eustathius ad Il. α: Ἀπὸ δὲ τοῦ Ὁμηρικοῦ ὀβελοῦ, καὶ τὸ γραφικὸν σημεῖον μετήνεκται ὁ ὀβελὸς, ὅς ἐστι γραμμὴ τις εὐθεῖα προτιθεμένη μὲν στίχων, ἤτοι ὀρδίνων, ἔξω. Auctor anonymus pœnar. adversus monachos delinquentes, inter scripta Basilii M. repertus: Εἴ τις οὐχ αἴρῃ εὐλογίαν εἰς τὸν ὄρδινον αὐτοῦ. Et ibid.: Εἴ τις μεθιστᾷ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὀρδίνου τῆς ὑπηρεσίας. Hinc ὀρδιναίως. Glossarium ms. ὀρδιναίως, ἑξῆς, μετὰ ταῦτα. Et ὀρδινεύειν. et προορδινεύειν. Leo, *Tact.* cap. XVII, § 51. Καὶ οὕτως προορδινεύειν χρὴ τὰ βάνδα. vel ὀρδινιάζειν. Alexius Rharturus Doct. II. Διάταξε περὶ τοῦ οἴκου σου, ὀρδίνιασε τὸ σπίτι σου. Auctor Græco-Barbarus: Καὶ τ' ἄλλα τὰ ὀρδίνιασε. Corona pretiosa: præparare, νὰ ὀρδινιάσῃ. Index in Iliad. Græco-Barb. Παρασκευάζει, ὀρδινιάζει.

Pag. 145. *Ἐνωτικοί*. Unitati adhærentes, et pag. eadem, ἑνωτικὴ λειτουργία. Ἕνωσις. Pag. 142.

Ζ

Pag. 188. *Ζαροβοτάναι*. Machinæ bellicæ.

Pag. 37. *Ζατρίκιον*. V. Notas, et dicta ad Cedren. in τάβλα.

Pag. 86. *Ζιχίδες*. Monachi Turcici.

Θ

Pag. 86. *Θέμα*. Provincia. Vide ad Cedrenum.

Κ

Pag. 50. *Καβούρ*. Infidelis.

Pag. 119. *Καδδηνάλιος*. Cardinalis. Theod. Bals. ad Nomocanon. Photii tit. VIII, cap. 1, ὡς καδδιναρίου. Sic in ms. cod. quo usus est Meursius, nec eget emendatione, ut ipse putabat. Vide ad Nicetam.

Pag. 25. *Κάδης*. Judex Vide Meursium.

Pag. 8. *Καθοσίωσις*. Pro, καθοσιώσεως ἔγκλημα, crimen majestatis. Dixi ad Theophilum Institutionis IV, tit. ult., § 3, et Salmasius ad Hist. A. Scriptores.

Pag. 64. *Καλόγηρος*. Joannes Moschus Limon, cap. 45. Hodie καλόγερος. Vide ad Nicetam.

Pag. 197. *Καμπάνα*. Campana. Hinc καμπανάριον, pro turri, in qua suspenditur campana. Astrampsychus, ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ, δηλοῖ εἰς ὁδὸν καὶ μακρὸν καὶ ὑψηλόν τι, ὅμοιον πύργῳ στύλῳ καμπαναρίῳ.

Pag. 33. *Κάμπος*. Campus. Theodorus Lector, *Eccles. Hist.* lib. I: Ἐν ταῖς λιταῖς ταῖς γενομέναις ἐν τῷ κάμπῳ, occurrit sæpe apud eumdem. Alexander monachus, de Inventione S. Crucis: Ὤφθη αὐτῷ ἐν κάμπῳ διάγοντι μετὰ τῶν στρατιωτῶν περὶ μεσημβρίας στηλοειδὴς σταυρὸς, quæ totidem verbis exstant in Julii Pollucis Chronico hactenus inedito. Theophanes in Justiniano Jun. Τοῦ δὲ λαοῦ σκορπισθέντος ὡς πρόβατα ἐπὶ τοὺς κάμπους. Index *Iliados* Græco-Barbaræ: Πεδιάδες, οἱ κάμποι. Item πεδίον, κάμπον.

Pag. 181. *Καπιτάνεος*. Dux. Capitaneus. Concilium Florentinum sess. XXV: Ἔστειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ Βενετίᾳ ἑτοιμάσαι κάτεργα. Concilium Ephesinum act. VII. Magnificentissimus Capitaneus principi et clero scripsit.

Pag. 118. *Κάρβουνον*. Κάρβων in Basilicis, carbo, et δενδροκάρβωνες, Græci ad l. 5, § 2. D. ad exhibendum καρβωνάριος, carbonarius. Helladius apud Photium ὅτι ἀνθρακεὺς ὁ ἐν τῇ συνηθείᾳ καρβωνάριος.

Pag. 233. *Καρίπιδες*. Advenæ.

Pag. 169. *Καστέλιον*. Castellum. Anonymus in Romano imp. Ἐν ἑτέρῳ ὀχυρωτάτῳ καστελλίῳ. Hinc καστελλοῦν. Theophanes in Phoca. Φέρων πλοῖα καστελλόμενα ἔχοντα ἐν τοῖς καταρτίοις κιβώτια καὶ εἰκόνας τῆς θεομήτορος. Vide alia Glossaria.

Pag. 40. *Καστελλάνια*. Regio.

Pag. 40. *Κάστρον*. Oppidum. Auctor anonymus in Vita Basilii imperatoris, Κατὰ τοῦ κάστρου Εὐρίπου ὁπλίζεται. Cedrenus de eodem pag. 580. Τῇ πόλει ἐπιτίθεται τοῦ Εὐρίπου. Hinc καστρομαχία, civitatum expugnatio. Vide ad Cedrenum, Nicetam, et Indicem Gloss. Anastas. Historiæ.

Pag. 202. *Κάτεργα*. Triremes. Concilium Florentinum pag. 567, edit. German. Auctor Græco-

Barb. Νασῦρευσιν τὰ κάτεργα εἰς γῆν. Vide sup. in καπιτάνεος. et Gloss. ad Nicetam.

Pag. 142. *Κέλλη*. Cella monachi. Anonymus in Constantino Leonis F. Μόλις διελθὼν ὁ ἄναξ ταῖς κέλλαις τῶν ἱερῶν πατέρων καταλαβών. Et : πρὸς τὰς κέλλας τῶν ἱερῶν πατέρων ὑπενόστησεν.

Pag. 143. *Κελλίον*. Cellula. S. Athanas. in Serm. de imag. D. nostri Jesu Christi. Refertur autem Synod. Nicæn. II, act. 4 : Χριστιανός τις ἔλαβεν ἐν οἰκίῳ κελλίῳ παρά τινος. Theodorus Studita in Testamento suo nondum Græce edito : οὐ κτίσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς. Anonymus Scriptor in Leone imp. Ὁ δὲ Σαμονᾶς· εἰ βούλει πληροφορηθῆναι, φησὶν, οὓς βούλει, εἰς τὸ ἐμὸν κελλίον ἀπόστειλον. Adde Novellam CXLIII, cap. 1, et Glycam, pag. 287, edit. Reg. Non solum autem pro monachi cellula κελλίον accipitur, sed et pro ædicula, vel cubiculo interiore etiam principum. Palladas ἀνθολ. lib. II, tit. XLIX, epigrammat. 7 :

Τῷ κτισάντῃ κωλοῦντι τὸ κελλίον ἐχθὲς ἔδωκα.

Hinc κελλιῶται pro monachis, et pro ministris interioris cubiculi apud Chalcocondyl. pag. 247, et Phranzen. De his etiam Nicetas pag. 326. Vide ibid. *Glossar.* in v. κελλίον. Videsis etiam *Glossar.* ad Cedren. in eadem voce. In ms. tamen cod. Chalcoc. κελιώτην legitur.

Pag. 47. *Κλεισοῦρα*. Clusura. Joannes Curopalates pag. 844. Διὰ τῆς κλεισούρας τοῦ Ποδανδοῦ, ἀφικνεῖται εἰς Κιλικίαν. Codinus in Παρεκβολαῖς, ἀπετυφλώθη ἐν τῇ κλεισούρᾳ τῆς μάκρης. Vide ad Cedrenum, Nicetam et Anastasium.

Pag. 291. *Κλητοί*. Evocati. In ora Regii codicis, *Pregati*.

Pag. 87. *Κόμης*. Comes. Suberat drungario. Qui vulgo hodie *comite* dicitur, a Provincialibus autem *comé*, multum distat ab hoc comite ; hic enim tribus aut quinque triremibus præficiebatur, earumque dux erat, ut scribit Leo imperat. *Tact.* cap. XIX, § 23. Ille vero remis intentus est, remigio præest, curatque ut remiges remos impellant prout res exigit, vel etiam ut vela deducant, aut erigant. Denique signo dato præcipit quemadmodum remos agant, et segnius remis incumbentes coercet. Nec etiam huc pertinet πρωτοκόμης, qui cæteris comitibus præerat ; nam hodie singuli comites singulis triremibus præficiuntur, nec alter alteri præest. Habet tamen comes qui vicem ejus expleat, si ipse absit, quem nos subcomitem appellamus, *souto-comé*. Vide Codinum *de Offic.* cap. 5, num. 93, et *Glossarium* ad Nicetam.

Pag. 198. *Κουρσεύειν*. Excurrere.

Pag. 106. *Κουρσεύειν*. Prædari. Hinc κοῦρσον, pro incursione et præda. Continuator Theophanis in Theophilo : Τὰ μὲν τῶν Σαρρακηνῶν κοῦρσα ἐπ' ἄλλον δή τινα τόπον ἐξελαύνειν ποιήσας. Alius auctor in Vita Basilii imperat. κοῦρσον κατὰ τῆς λεγομένης Ζαπέτρας ἀπέστειλεν ἐπιλέκτων πολεμιστῶν. Scriptor anonymus in Romano Constantini F. ἐλάσαι κοῦρσα, καὶ αἰχμαλωτίσαι, καὶ πραιδεῦσαι τὴν ῥωμαϊκὴν γῆν. Vide ad Cedr. et Nicetam.

Pag. 12. *Κράλης*. Rex Ungaris, Bulgaris, Serviis. Joannes Cantacuzenus libro III, cap. 89, Τῷ δὲ υἱῷ τὴν τοῦ Κράλη παρείχετο προσηγορίαν. Vide *Pandecten Turcicum* Joannis Leunclavii cap. 51.

Pag. 198. *Κύρις*. Dominus. Vide *Glossarium* ad Cedr. et Anastasium.

Pag. 198. *Κῦρος*. Dominus. Exstat apud Chalcoc. pag. 264, qui et κῦρ, *Chir*, apud Leonardum Chiensem. Hodie etiam κῦρος dicunt.

Λ

Pag. 21. *Λαῖνα*. Amphora. Hodie figulus, λαϊνᾶς dicitur.

Pag. 35. *Λεγεών*. Legio. Vide *Glossarium* ad Nicetam et Manassem.

Pag. 202. *Λόφα*. Merces.

M

Pag. 59. *Μαγίστωρ*. Qui et Μαΐστωρ. Magister. V. Gl. ad Constant. Manassem.

Pag. 164. *Μανουάλια*. Candelabra. Vide Gl. ad Nicetam.

Pag. 54. *Μαρκέσιος*. Marchio. Qui μαρκέσης Joanni Cantacuzeno, *Hist.* lib. IV, cap. 3, et Annæ, Alex. VIII.

Pag. 169. *Μεγαδούξ*. Magnus dux.

Pag. 58. *Μεγαμαγίστωρ*. Magnus Magister. *Le grand Maître de Rhodes.*

Ibid. *Μεσάζων*. Μεσάζειν, Βεζύρης. Consiliarius. Vide Not. ad pag. LXXXVIII. Auctor Græco-Barbarus in historica narratione de Belisario : Βουλόνουν οἱ μεσάζοντες. καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας, id est, ut videtur, consiliarii principis. Habet et alias significationes, aut certe varia ejus ministeria. Joannes Cantacuzenus, *Histor.* lib. III, cap. 36, Μεσάζων βασιλίδι ἦν. Vertunt : *Imperatricis aulæ præfectus*, sive *curator*. Hinc μεσάζειν, lib. ejusdem cap. 15, τὴν μὲν τοῦ μεσάζειν ὑπηρεσίαν ἐνεχειρίσθη. Officium administratoris obtinuit. Eumdem esse putant cum eo quem JC. Comitem rerum privatarum appellant. Vide adnotationes eruditissimi viri Jacobi Pontani ad lib. I, cap. 2. Corrigendus hic est Nicetas Manuelis Comneni lib. I, num. 3, pag. 37 edit. Reg. ubi legitur, Μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστῆρα διαταγμάτων. Puto enim Nicetam scripsisse : Μελεδ. δὲ καὶ τῶν, etc., et illud, μεσεύοντα, irrepsisse in contextum cum interpretationis vice, vel ex codice Nicetæ Græco-Barbaro in ora ascriptum esse. In codice enim Græco-Barbaro sic habetur : Μεσάζοντα δὲ τῶν οἰκείων ὑποθέσεων. Ὑποθέσεις igitur sunt διατάγματα · et ita ea vox accipienda apud Codin. *de Offic.* cap. I, num. 9. In Indice Nicetæ, μεσάζων exponitur, φροντιστής. At in Glossario ita scribendum : Μεσάζων, μελεδωνὸς καὶ τῶν οἰκείων ὑποδρηστὴρ διαταγμάτων. Vide ad Codin. *de Officiis*.

Pag. 142. *Μονάζουσαι*. Μονάστριαι. Moniales. Vide *Glossar.* ad Const. Manass.

Pag. 40. *Μπαιοῦλος*: Ballivus. V. Meurs. in hac dictione

N

Pag. 197. *Νάρθηκας*. Pro νάρθηξ. Vide ad Cedrenum.

Pag. 51. *Νοτάρας*. Notarius, qui aliis νοτάριος. Vide ad Cedr.

Ξ

Pag. 122. *Ξόριδες*. Sic legebatur in scripto codice quo usus est Meursius. In Regiis codicibus sic habetur : καὶ οἱ τῶν θυρῶν πρυτανεῖς· βιξόριδες οὕτω καλούμενοι τοῦ βασιλέως ἀγγελιαφόροι.

O

Pag. 140. *Ὀρταγή*. Sodalis. Vide Not. pag. 265.

Pag. 201. *Ὀσπίτια*. Domus. Scriptor anonymus in Romano imper. Καὶ σταύλους ποιήσας καὶ ὄσπιτα κάλλιστα, καὶ κραβατοστρώσια διὰ τοὺς εἰσερχομένους πάντας ἐξωτικοὺς καὶ δίκας λαμβάνοντας κατεσκεύασεν. Auctor Indicis in Homeri *Iliad.* Græco-Barb. Οἰκίας, τὸ σπῆτι κατεσκεύασεν. Vide Gl. ad Nicetam.

Pag. 268. *Οὐλακίς*. Vide Glossar. ad Cedr. in χούρσωρ.

Pag. 91, 170, 172. *Ὀφφικιάλιος*. Officialis, seu magistratus. Theodorus Hermopolites libro VI, tit. 2, exponens., § 3 D. *de Offic. procons.* Οὐ μόνον δὲ τὸν ἀνθύπατον διορίζεται τοιοῦτόν τι μὴ πράττειν, ἀλλὰ καὶ πάντα ὀφφικιάλιον.

Pag. 76. *Ὀφφίκιον*. Officium. Joannes Curopalates in Isaacio Comneno : Τὰς τῶν ὀφφικίων δὲ δόσεις αὐτὸς πρῶτος περιέτεμεν. Joannes Cantacuzenus, *Histor.* lib. IV, cap. 53 : Ἵνα ἐὰν θέλωσι τινὲς τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἀρχόντων τυγχάνειν ὀφφικίων. Vide Nicephori Callisti tom. II, pag. 529.

Pag. 9. Ὀφφικιοῦν. Officio et dignitate aliquem augere.

Π

Pag. 159. Παραπόρτια. Portellæ. Vide ad Cedr. et Nicet.

Pag. 69. Πάτρων. Patronus. Horapollo. Ἱερογλ. XLVII, ἄνθρωπον προσφεύγοντα τῷ ἰδίῳ πάτρονι. Vide Euripidis Scholiasten ad vers. 420 Hecubæ et Glossas Basilic.

Pag. 104. Πιγκέρνης. Pincerna, pocillator. Glossar. ms. οἰνοχόος, πιγκέρνης. Leo Grammaticus: Τὸν δὲ Ἀσπάθην Γεώργιον, καὶ πιγκέρνην, καὶ Θωμᾶν πριμικήριον δείρας καὶ κουρεύσας. Utitur Nicephorus Gregoras, et Joannes Cantacuz. In fragmento quodam *Annalium Francicorum*, Eberartus munere pincernario. Vide in Σκραπτάριος.

Pag. 143. Πνευματικός. Πνευματικεύειν. Confessarius. Confessarii munere fungi. Idem pag. 147.

Pag. 91. Ποδέστα. Ποδεστάτος. Ποδεστατία. *Podestà*, Podestatus. Podestatia. Primum et secundum personam designat. Tertium, dignitatem. Potestatus ait Codinus, *de Officiis*, cap. VII, num. 6 (seu prætor) Genuensium in Galata. Vide Nicephorum Gregoram, lib. IV, sect. 9.

Pag. 181. Πλοκάδια. Funes. Vide tamen Meursium.

Pag. 27. Πόρτα. Satellites imperatorum Turcicorum.

Pag. 190. 156. Πραῖδα. Πραιδεύειν. Præda. Prædari. Scriptor anonymus in Constantino Leonis F. λαβόντες τὴν πραῖδαν. Leo Grammaticus: Καὶ πραιδεύσας τὰ ἔξωθεν τῆς πόλεως. Vide ad Cedr.

Pag. 56. Πρίγκιψ. Πρίγγιψ. Πριγγίπισσα. Princeps. Joannes Curopalates, in *Breviario historico*: Θυγατέρα δὲ οὖσαν πρίγκιπος. In Glossis autem Basilic. scribitur, πρίγγιψ. Joannes Cantacuz. *Hist.* lib. II, c. 33. Εἰς τὴν Τάραντα, κρατοῦσαν πριγγίπισσαν. Sic etiam scribitur in *Alexiade* in Annæ Comn.

Pag. 129. Πρωτοοστιάριος. Primus ostiarius. Ὀστιάριος est θυρωρός. De munere ejus vide Notas ad Codin. cap. I, num. 40.

Pag. 122. Πρωτοστράτωρ. Præfectus exercituum. Vide Nicetam in Balduino Fland. pag. 387, c. edit. Reg. Codinus, *de Offic.* cap. 5, num. 17, significare videtur, protostratorem non ideo dici, quod sit primus imperialium stratorum, id est, eorum qui imperatorem in equum sublevabant, de quibus jam actum ad Cedrenum et Nicetam, sed quod antecederet totum exercitum. Πρωτοστράτωρ ergo de quo Ducas et Chalcocondyles, est primus belli dux, vel præfectus exercitus.

Pag. 202. Πρωτοσύμβουλος. Protosymbulus. Princeps consilii. Theophanes: Ὁ δὲ πρωτοσύμβουλος, ταῦτα μαθών· Continuator Theophanis in Theophilo: Βουλήθητι μετὰ τοῦ πατρικίου τῷ πρωτοσυμβούλῳ συνεύξασθαι, vide Cedr. pag. 443.

Pag. 58. Πυκταχοκομῆς τῆς. Nuntius.

Ρ

Pag. 30. Ῥήγας. Vel Ῥῆγας. Regulus. Qui ῥηγάδες in Nicetæ codice Græco-Barbaro, in puriore sunt, δυνάσται. Vide ibidem *Glossarium* et *Indicem*.

Pag. 122. Ῥηγένη. Regina.

Pag. 193. Ῥόγα. Ῥογεύειν. Roga, donativum, stipendium. Auctor anonymus in vita Basilii imperatoris: Καὶ ῥογῶν ἐνιαυσίων ἐκθέσεσι καὶ σιτηρεσίων ἄλλων καὶ φιλοτιμιῶν παροχαῖς δεξιούμενος. Et in Constantino Leonis F. Τὴν σύνηθη τῆς ῥόγας διανομὴν ποιησάμενος ἐν τοῖς τάγμασι. Ῥογεύειν autem est rogas tribuere, mercedem pendere, τὸν ὀψωνιασμὸν παρέχεσθαι, quod est ῥογεύειν in codice Græco-Barb. Nicetæ; vel mercede conducere, ut Ducæ, pag. 92, 101, 121, ut in Niceta Græco-B. ῥογεύειν στρατὸν πεζικὸν ἢ ξενικὸν, quod est στρατολογεῖν in puriore codice. Vide Gloss. ad Cedren. et Nicetam.

Σ

Pag. 192. Σάγισμα. Lustratum equi. Vide Gloss. ad Nicetam.

Pag. 182. Σαρακόριδες. Milites Turcici.

Pag. 164. Σουδάριον. Fascia et redimiculum. Vox hæc exstat in novo fœdere. Vita S. Macarii Romani cap. XX. Tunc subtile fasciolum et oculis delectabile juxta me in terra positum aspexi. Menæa habent, σουδάριον. Alcuinus, *de divinis Officiis*: Sudarium quod ad tergendum sudorem in manu gestari mos est, quod usitato nomine fanonem vocamus. De fanone vide Vossium, lib. II *de Vitiis sermonis*, cap. 6, et in *Addendis*. De sudario, vide Gregor. Nyssen. tom. II, pag. 837.; Chrysostom. hom. 3 in Epistol. ad Hebr.; Nicephor. Callist. tomo I, pag. 173; Œcumen., in Acta, pag. 145.

Pag. 17. Σπαθίζειν. Occidere, gladio perimere. Menologium M. Jun. d. 18. Τὸν ἅγιον Θεόδουλον σπαθίζεσθαι, καὶ οὕτω τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐκτμηθῆναι.

Pag. 202. Σπαθίον. Theophanes in Heraclio: Τὸ σπαθίον αὐτοῦ ὁλόχρυσον. Vide ad Anastasii historiam.

Pag. 172. Σπεκουλάτωρ. Satelles Spiculator. Julius Firmicus Mathes. VIII, cap. 26. Spiculatores faciet, qui nudato gladio hominum amputent cervices. Abdias Apost. Hist. IV. Rogavit spiculatorem ut aquæ illi facultas fieret. Sic etiam scribitur in Actis sanctorum martyrum Tharacii, Probi, et Andronici; et in passione Abundii et Abundantii. Græci σπεκουλάτωρ scribunt, ut in Evangelio D. Marci cap. VI, vers. 27, qui spiculator veteri interpreti. S. Athanasius, *Apol.* II: Καὶ παρῆν σπεκουλάτωρ. Glossæ ms. σπεκουλάτωρ, ἀποκεφαλιστής. In Glossis tamen Græco-Lat. scribitur, speculator, et exponitur, δήμιος, ut a Dione, et ἀποκεφαλίζων, quod scilicet carnificis officium perageret. Et in Suetonii *Augusto*, cap. 27, et in l. *Divus* 6 D. *De bon. damnat.* qui Basil. lib. LX, tit. 52, ὁ ἀποτέμνων. Verum ipsi etiam satellites, seu δορυφόροι, spiculatores dicuntur in veteri Onomastico. Itaque spiculatores qui dicunt, eos a spiculis dictos existimant. Qui διοπτῆρας, vel διόπτας καὶ ἐρευνητὰς vertunt, omnino speculatores intelligunt. Certe Cujacius ἀποτέμνοντα in d. tit. 52, spiculatorem vertit, et Bonaventura Vulcanius in Notis ad *Glossarium* Latino-Græc. scribit, inepte ibi confundi speculatorem cum spiculatore. Salmasius autem Not. in Ælium Spartianum ait, certum esse falli eos qui spiculatores legunt. Hoc definient qui ad Grammaticos in jus adierint.

Pag. 55. Στέμμα. Imperialis corona et diadema. Codinus de Officiis, cap. 10, num. 3 et cap. 20, num. 4.

Pag. 188. Σύρ. Dominus.

Τ

Pag. 184. Ταξείδιον. Expeditio. Glycas pag. 307. Constantinus in *Tactic.* Ὀφείλουσι γὰρ πάντοτε εὐτρεπίζειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ ταξειδίου.

Pag. 192. Ταπηστήρια. Tapetes.

Pag. 140. Τατάς. Præceptor. Vide Notas ad Codinum cap. 2, num. 36.

Pag. 37. Τέντα. Tentorium, Tabernaculum. Vide *Glossarium* ad Nicetam.

Pag. 79 et 106 Τεντόω. Castra loco, tentoria figo.

Pag. 84. Τζάγρα. Tzagra. Sic constanter scribitur. Τζάγρα autem exponitur jaculum, pag. LXXXIV, est etiam instrumentum quo jaculum emittitur. Anna Comnena *Alexiados* VIII: Βάλλει δέ τις τοῦτον τῶν λατίνων κομήτων διὰ τῆς τζάγγρας κατὰ τῆς κόρυθος. Hinc τζαγράτωρ, pag. c., tzagratoi; et τζαγροβόλισμα, tzagrorum emissio; τζαγροβό-

λος, pag. xiv, τζαγροβόλος pag. cxi, balistarius, Bullialdo. An autem τζάγραν rectius interpreteris balistam, et τζαγράτορας balistarios, facit ut addubitem, quod βαλιστάριους legam apud Justinian. Nov. LXXXV, cap. 2 et 3; et βαλιστοφόρους ἁμάξας, ἤτοι τὰς ἐχούσας τὰς λεγομένας τοξοβολίστρας, apud Leonem, Tact. c. 14, § 83. Sic etiam scribitur apud Theophanem in duobus codd. mss. nec aliter scriptum erat in Anastasii codice, qui vertit, arcubolistas. Legendum tamen puto, τοξοβαλίστρας. Auctor anonym. in Vita Basilii imp. Τοξοβαλίστραις, καὶ ταῖς ἐκ χειρῶν τῶν λίθων ἀφέσεσι. Lego et χειροβαλίστρας, id est, falaricas, in Glossis, quæ manu mitterentur, de quibus vide Servium ad vers. 705 Æn. IX et Vegetium. Videtur igitur τζάγρα aliud a balista instrumentum. Τοξότας etam et τζαγγράτορας velut res diversas posuit Nicetas pag. LIII.

Pag. 201. Τζακίζειν. Clade afficere. Vide Meursium.

Pag. 122. Τοποτηρητής. Prorex et gubernator. Ponitur etiam pro legato. Anonymus in Romano Imp. Τοποτηρητῶν ἐκ Ῥώμης ἀνελθόντων. Leo Grammaticus: Ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱὸν τοποτηρητὴν ὄντα. Vide Gloss. ad Cedr. et Anastas.

Φ

Pag. 148. Φακιόλιον. Mitra ac redimiculum. Alias, pannus. Vide Gl. ad Anast.

Pag. 177. Φαμελία. Familia. Vide Gloss. ad Cedr. et Anastas.

Pag. 146. Φελόνης. Stola. Vide Notas. Item, penula. Vide Theophylact. Simocatt. lib. VII, cap. 6.

Pag. 202. Φλαμκουριάρις. Flammularius, vexillifer. Φλάμουλον et φλάμπουλον dicebant. Vide Gloss. ad Cedren. Nicet. et Anastas.

Pag. 61. Φούρκα. Furca. Vide Gloss. ad Cedr. Nicet. et Anastas.

Pag. 202. Φουσσάτον. Sic etiam hodie. Fossatum, Exercitus. V. Glycam pag. 274, edit. Reg. Gl. ad Cedr. Nicet. Anastas. et ad *Institutiones* Justiniani tit. *de Milit. testam.* Scribunt etiam φωσσάτον apud Ducam, pag. 33, et Joannem Cantacuzenum, *Hist.* lib. I, cap. 48; et lib. III, cap. 53.

Pag. 202. Φούστις. Biremis. Hodie φοῦστα.

Pag. 40. Φρέριος. Frater, *frère*. Joannes Cantacuzen. *Hist.* lib. II, cap. 12, Καὶ φρερίων τινῶν.

X

Pag. 116. Χαρτουλάριος μέγας. Magnus Chartularius. Vide *Glossar. Nomicum*, et ibi annotata.

Pag. 119. Χαρτοφύλαξ μέγας. Magnus Chartophylax. De Chartophylace vide sextam synodum act. 1 et 8, pag. 92 edit. Rom.; et act. 11, pag. 172; et septimam synodum pag. 404, in fine; et Meursium. De magno Chart. concilium Florentinum: Ὁ μέγας Χαρτοφύλαξ κύρις Μιχαήλ. Vide Notas in Codinum, cap. 1, num. 9.

Pag. 150. Χρυσόβουλλον. Aurea bulla. Βούλλωσις χρυσῆ. Menologium Augusti XXXI: Σολέμνιον δίδοσθαι ἐτήσιον τῷ τοιούτῳ λούματι διὰ χρυσοβούλλου λόγου τετυπώκασι. Joannes Curopalates in *Breviario historico*: Τὰς χρυσοβούλλους αὐτῶν γραφὰς παριδών. Vide ad Cedren. et Nicetam, et Spelmanni *Glossarium*.

INDEX ANALYTICUS

AD CODINI LIBRUM DE OFFICIIS ET OFFICIALIBUS ECCLESIÆ ET AULÆ CPOLITANÆ.

(*Recole monitum Indici Græcitatis præmissum.*)

—

A

B

C

B

G

M

N

O

P

T

INDEX

IN DUCÆ HISTORIAM

ET CHRONICON BREVE.

(Col. 743-1183. — *Revocatur lector ad numeros grandiores textui Latino insertos*)

A

B

N

O

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

GEORGIUS CODINUS CUROPALATA

FINIS TOMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI SEPTIMI.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

3 2044 019 307 677

A FINE IS INCURRED IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW.

CANCELLED

JUL 1 '72 H